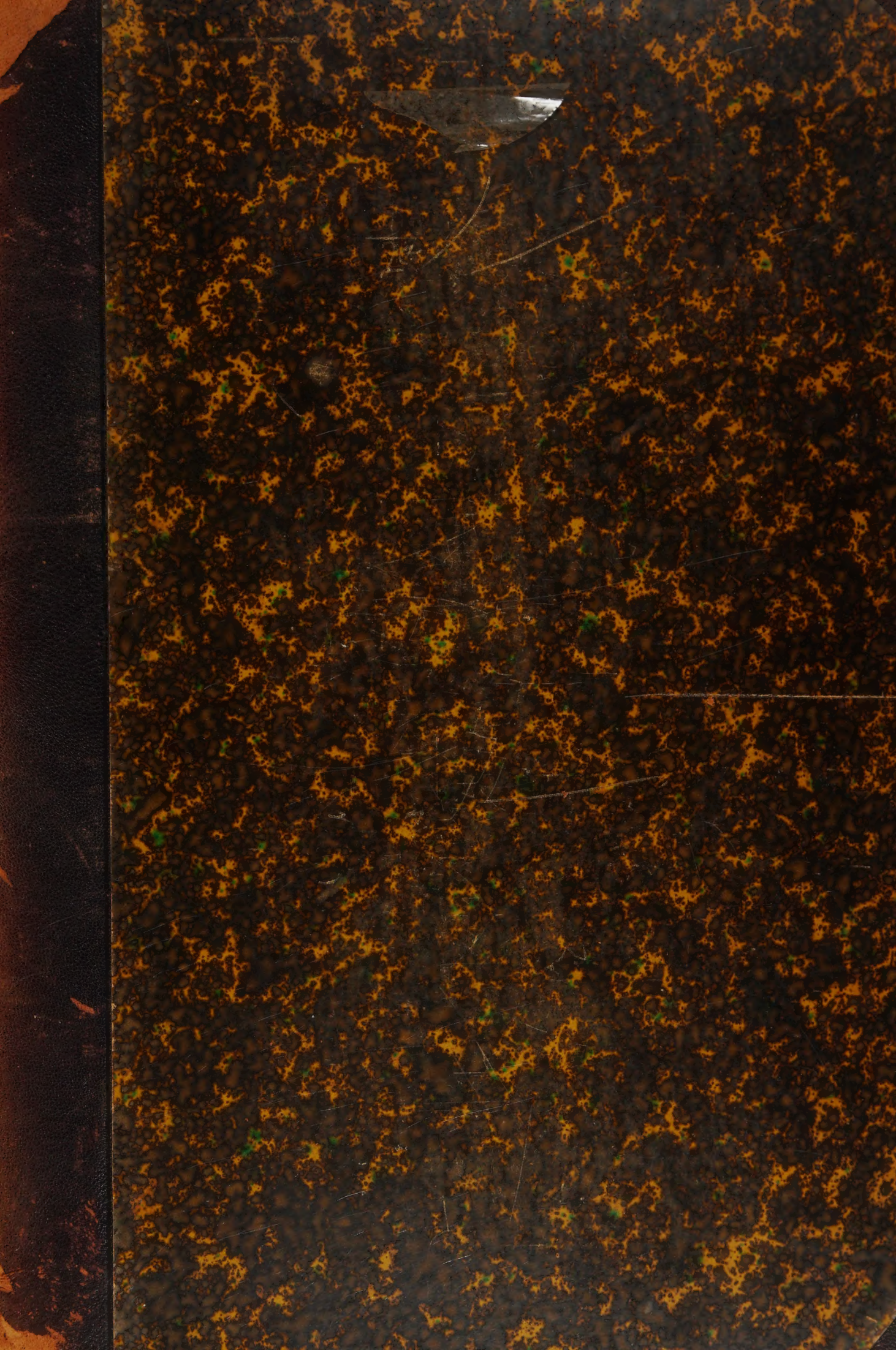

F. LUCII FERRARIS

BIBLIOTHECA

CANONICA IURIDICA MORALIS THEOLOGICA

F. LUCII FERRARIS

SOLER-ALEXANDRINI

ORDINIS MINORUM REGULARIS OBSERVANTIAE SANCTI FRANCISCI

BIBLIOTHECA

CANONICA IURIDICA MORALIS THEOLOGICA

NEC NON

ASCETICA POLEMICA RUBRICISTICA HISTORICA

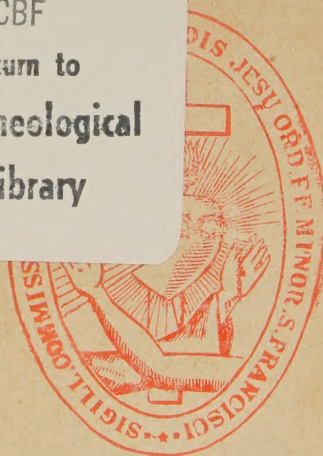
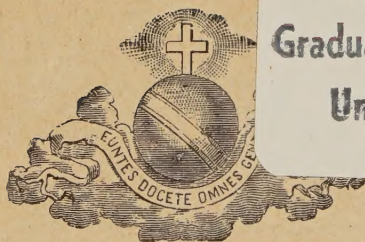
EDITIO NOVISSIMA MENDIS EXPURGATA

ET NOVIS ADDITAMENTIS LOCUPLETATA

TOMUS SEXTUS

P-R

Property of
CBF
Please return to
Graduate Theological
Union Library

ROMAE

EX TYPOGRAPHIA POLYGLOTTA

S. C. DE PROPAGANDA FIDE

MDCCCXC.

4036

250.3

F 375

BIBLIOTHECA

F. LUCII FERRARIS

P

PABULATIO

Vide verb. BELLUM art. 3, num. 27, 28, 29, et verb. PASCUA per totum; in primo namque loco breviter expenditur pabulationis usus respectu militum tempore belli in terra hostili, et in terra amica; in secundo autem loco Pascua declarantur quoad nomen et esse, ac ad quos spectent, nec non quinque traduntur modi, quibus pascendi ius acquiri potest, et per totum exponitur, quod hac de re scitu dignum est.

PACTUM

PARTITIO ARGUMENTI

PACTUM: 1. quoad naturam, divisionem et effectus pactorum; 2. quoad illos qui possunt, vel non, pacisci; quoad res de quibus licet, vel non, pacisci; et quoad pacta quaedam illicita, et a iure reprobata; 3. de pactorum interpretatione.

ARTICULUS I. Quoad ea quae concernunt naturam, divisionem et effectus pactorum.

SUMMARIUM. 1. Pactum unde sic dictum. - 2. Pactum quid sit. - 3. Pactum (omissis aliis minus scitu necessariis divisionibus) praecipue dividitur in pactum nudum, et vestitum. - 4. Pactum nudum quale sit? - 5. Pactum vestitum quale sit? - 6. Pactum pluribus modis vestitur. - 7. Primo vestitur specifico nomine contractus. - 8. Secundo vestitur legis assistentia, seu iuris auxilio. - 9. Tertio vestitur cohaerentia cum contractu nominato. - 10. Quarto vestitur traditione rei, seu impletione promissi. - 11. Quinto vestitur adiectione iuramenti. - 12. Sexto vestitur vestimento verborum, seu per stipulationem. - 13. Septimo vestitur litteris seu proprio chirographo. - 14. Primarius ac principalis effectus pactorum est obligatio naturalis. - 15. Princeps, licet sit solutus legibus, nihilominus obli-

gatur ex nudo pacto etiam inito cum propriis subditis. - 16. Princeps ex pacto obligatur iure naturali et divino, cui etiam Papa et imperator subiiciuntur. - 17. Quicunque non servat pacta etiam nuda, dummodo deliberate et serio facta, peccat mortaliter. - 18. Pacta quaecunque ratione naturalis obligationis pariunt quosdam alios notabiles effectus etiam pro foro externo. - 19. Primo igitur quaelibet pacta etiam nuda, ac pro foro externo pariunt exceptionem. - 20. Secundo impediunt debiti soluti repetitionem. - 21. Tertio tribuunt ius compensandi. - 22. Quarto quibuslibet pactis etiam nudis potest accidere fideiussor, et efficaciter obligari. - 23. Quinto pacta omnia etiam nuda pariunt facultatem retinendi pignus. - 24. De iure canonico ex pacto nudo datur actio. - 25. De rigore iuris civilis ex pacto nudo non datur actio, sed solum exceptio. - 26. Secundum autem hodiernos mores etiam in foro civili datur actio ex pacto nudo. - 27. Subnect. Addit. ex aliena manu, ad num. 35.

PACTUM est sic dictum a pactione, textu expresso in leg. *Huius edicti* 1 ff. de Pactis, § 1, ibi: *Pactum autem a pactione dicitur*, vel quasi ex pace factum, quia per pacta fieri solet pax, cap. *Pactum* 11 de Verbor. significat., ibi: *Pactum quasi ex pace factum*, et concordat cit l. *Huius edicti*, § 1, ibi: *Inde etiam pacis nomen appellatum est.*

*Pactum*¹ est duorum pluriumve in idem placitum consensus. Sic praecisis verbis definitur in cit. l. *Huius edicti*, § 2, seu ut definitur in l. *Pactum* 3 ff. de Pollicitationibus: *Pactum est duorum consensus atque conventio*; et concordat definitio quae refertur in cap. *Pactum* 11 de Verbor. significat., ibi: *Pactum dicitur inter partes ex pace conveniens scriptu-*

¹ In allegato textu non *pactum* legitur, sed *pactio*. Nonnulli quidem doctorum aliquod, alii vero nullum inter pactionem et pactum constituunt discrimen. Cuius quippe censet *pacti* seu *pactionis* appellatione nunquam contineri contractum, sed tantum nomine conventionis definitionem *pactionis*, quae hic affertur,

non convenire contractui, qui contractus praeter duorum consensum, adhuc aliquid habet, scilicet aut nomen, aut causam. Contra Gerardus Noodt, *pactum* et *pactionem* largo sensu idem sonare, ad conventionem, ut tam contractus, quam pacta simpliciter dicta complectatur, et eo sensu *pactionem* hic definiri.

ra legibus et moribus comprobata. Ly enim *scriptura*, non denotat, quod pactum sine scriptura fieri non possit, sed solum demonstrat, quod solet in pactis interponi scriptura ad faciliorem et clariorem pactorum probationem, ut recte explicat Glossa ibidem.

- 3 Pactum (omissis aliis minus scitu necessariis divisionibus) praecipue dividitur in pactum nudum et vestitum, seu legitimum. Abbas in c. *Antigonus* 1 de Pactis, n. 4, et alii communiter. Pactum nudum est illud quod in sola conventionem paciscentium consistit; et dicitur *nudum*, quia stat in puris, simplicibus et nudis finibus conventionis, sicut ille dicitur nudus, qui est sicuti de utero processit, ut declarant Bartolus in leg. *Iuris gentium*, § *Igitur*, num. 1, ff. de Pactis; Abbas, in cit. cap. *Antigonus* 1 de Pactis, n. 4; Fagn. ibid., n. 18, et alii passim. Non enim intercedit aliquod extrinsecum, quo vestiatur, videlicet, nec stipulatio, nec solemnitas scripturae, aut huiusmodi. Pactum vestitum, seu legitimum est illud, quod, praeter conventionem partium, aliquod aliud iuris adminiculum habet, ratione cuius actio civilis in foro externo oritur, leg. *Legitima conventio* ff. de Pactis, ibi: *Legitima conventio est, quae lege aliqua confirmatur, et ideo interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege, vel senatus-consulto adiuvatur*; et concordat textus in leg. *Iuris gentium*, § 1 et seq., ff. eodem.
- 4
- 5

* Rectius mutuanda est pactorum divisio ex ipso textu in l. 5, § 1, ff. de Pactis. *Conventionum autem tres sunt species: aut enim ex publica causa fiunt, aut ex privata; privata aut legitima, aut iuris gentium. Publica conventio est, quae fit per pacem, quoties inter se duces belli quaedam paciscuntur; dummodo tamen duces mandatum habeant ex ipso principe, vel princeps ipse paciscatur. In lege autem 6 ff. eodem, definitur quod privata, et legitima conventio ea est, quae lege aliqua confirmatur. Et ideo interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege, vel senatus-consulto adiuvatur.* Hae legitimae conventiones, vel stricte dicuntur legitimae, cum specialiter aliqua lege civili confirmantur, vel praetoriae sunt, cum nulla quidem civili lege, sed iure praetorio specialiter confirmantur, ut conventio de hypotheca. Privata conventio iuris gentium illa est, quae nec ulla lege civili, nec praetoria confirmata est, sed unice pendet ex privatorum arbitrio. Conventionum etiam celeberrima divisio est in contractus tam nominatos quam innominatos et in pacta stricte dicta. Enimvero, ut ait textus in dicta l. 1, § 4, ff. eod. *Conventiones pleraeque in aliud nomen transeunt, veluti in emptionem, in locationem, in pignus, vel in stipulationem.* Hae conventiones dicuntur contractus nominati, quae scilicet inter innumeras conventionum

species selectae a primis iuris auctoribus, ut actionem certam parerent sub certo ac speciali nomine. Omnes aliae conventiones nomen quidem non habent, sed si habeant causam, id est, si in his intervenerit aliquod factum aut alicuius rei datio, per quod factum dationemve conventio impleri ex una parte coepta sit, fiunt contractus et hi dicuntur contractus innominati. Denique conventiones, quae nec nomen nec causam habent, sunt conventiones simpliciter dictae, seu pacta stricte dicta. Haec pacta stricte dicta sunt vel legitima, vel praetoria, vel adiecta alicui contractui, vel nuda de quibus in decursu agemus.

Est et alia pactorum divisio, quod *pactorum quaedam in rem sunt, quaedam in personam*, l. 7, § 8, ff. hoc tit. *In rem* sunt, cum nulla fit limitatio personarum, quibus prodesse pactum debeat. *In personam* sunt, cum hoc agitur, ut pacti utilitas ultra certam personam non porrigatur, puta ultra personam paciscentis v. g. *Pacta in rem sunt, quoties generaliter paciscor, ne petam; in personam, quoties ne a persona petam, id est ne a Lucio Titio petam.* Hinc patet discriminis ratio inter utramque pacti speciem; nimirum pactum *in rem* omnibus prodest, quibus pactum prodesse posse videbimus. Contra vero in personali pacto, ut *Si quis paciscatur, ne a se petatur, sed ut ab haerede petatur, haeredi exceptio non proderit*; l. 17, § 3, ff. hoc tit. Multo minus proderit fideiussoribus et similibus personis. Nam generaliter personale pactum ad alium non pertinere, quemadmodum nec ad haeredem, *La-beo ait*, l. 25, § 1, ff. hoc tit.

Vidimus quae pacta dicantur *in rem*, quae *in personam*, et in quo differant. *Utrum autem in rem, an in personam pactum factum sit, non minus ex verbis quam ex mente convenientium aestimandum est.* Plerumque enim, ut et *Pedius ait*, *persona pacto inseritur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonstretur cum quo pactum factum est.* Ita docet *Ulpianus* in l. 7, § 8, ff. hoc tit., vers. *Utrum.* Cum in limitando ad certas personas pacti effectus mens convenientium magis quam verba attendi debeant, hinc sequitur, quod *Papinianus* definit in specie sequenti: *Pater qui dotem promisit, pactus est, ut post mortem suam, in matrimonio sine liberis defuncta filia, portio dotis apud haeredem suum fratrem remaneret. Ea conventio liberis e socero postea susceptis, et haeredibus testamento relictis per exceptionem doli proderit, cum inter contrahentes id pactum sit, ut haeredibus consulatur, et illo tempore, quo pater alios filios non habuit, in fratrem suum iudicium supremum contulisse videatur.* L. 40, § 3, ff. hoc tit. Nam etsi liberi paciscentis verbis pacti non contineantur, quam ob causam non competit illis exceptio pacti, nihilominus continentur sententia pacti. Ete-

nim pater, qui fratri suo, quem sibi haeredem fore putabat, dotis portionem reddi pactus est, multo magis voluisset eam liberis suis reddi, si liberos se suscepturum scivisset. Et inde manifeste eruitur haec voluntas, quod liberos illos testamento haeredes reliquerit, cum antea fratrem haeredem instituisset, eique quasi haeredi pactus esset. Illud etiam patet, quod tale pactum *profiteor te non teneri*, non in personam dirigitur, sed cum generale sit, locum inter haeredes quoque litigantes habebit, ut pariter docet Papinianus in dicta l. 40 ff. hoc tit. Divisionem pactorum *in rem* et *in personam* fecimus ex parte eius, cui quid promittitur. Similis divisio fieri potest ex parte alterius paciscentis, qui promittit. Possunt autem pacta sic esse in rem ex una parte et in personam ex alia. Et quidem *si ex altera parte in rem, ex altera in personam pactum conceptum fuerit; veluti ne ego petam, vel ne a te petatur; haeres meus ab omnibus vobis petitionem habebit et ab haerede tuo omnes petere poterimus*. L. 57, § 1, ff. hoc tit.

Quemadmodum hactenus recensitae sunt divisiones conventionum simpliciter dictarum, ita in opportunum non erit enumerare divisiones contractuum, qui ab huiusmodi conventionibus procedunt. Contractus quippe dividuntur ratione originis, in civiles et iuris gentium; ratione obligationis quam pariunt, *unilaterales*, qui scilicet unum tantum in contrahentibus obligant, et *bilaterales* seu synallagmaticos, qui obligant utrinque. Ratione eorum effectus circa iudicia, dividuntur in contractus stricti iuris et bonae fidei; ita dicti, quia in actionibus, quae ex his descendebant, libera facultas iudici permittebatur iudicandi quod aequum ac bonum sibi videretur. Contra erat astrictus formulae, quae ex contractibus stricti iuris dabatur. *

6 Pactum pluribus modis vestitur seu iure civili confirmatur, et hos praecipuos modos enumerat Glossa magna in cit. l. *Iuris gentium*, § *Sed cum nulla*, verb. *Quinimo*, ff. de Pactis; Bartolus ib., Pirhing lib. 1 Decret., tit. 35, a num. 4; Reiffenstuel ib., a n. 20, et alii passim.

7 Primo igitur vestitur, si pactum simplex transeat in contractum specificum, seu nominatum, seu in genere perfectum, v. g. in emptionem, venditionem, locationem, commodatum, depositum, et huiusmodi: generatim enim omnes contractus nominati sunt vestiti, et pariunt actionem, quando in suo genere sunt perfecti. Citat. l. *Iuris gentium*, § 1, ff. de Pactis.

8 Secundo, pactum nudum seu simplex vestitur, seu confirmatur legis assistentia, seu iuris auxilio, ita ut ex eo oriatur actio civilis ex iuris privilegio, ut colligitur ex l. *Legitima* 6 de Pactis, et notat Glossa, ib. Sic quip-

pe ex simplici donatione, posteaquam acceptata est ante traditionem rei, iure novo codicis oritur actio civilis ad rei ita promissae traditionem, l. *Si quis* 55, § *Sed si quidem*, Cod. de Donation. Item ex nudo pacto dotis praestandae, seu ex simplici promissione dotis acceptata in favorem matrimonii, oritur actio civilis. L. unica Cod. de Rei uxor. action.; leg. *Ad exactionem* 7 Cod. de Dotis promissione.

Tertio, vestitur et confirmatur pactum nudum seu simplex, cohaerentia cum contractu nominato, vel alio pacto vestito, videlicet si pactum incontinenti et non ex intervallo adiciatur alteri contractui nominato, vel pacto vestito, sive pactum nudum praecedat contractum nominatum, vel pactum vestitum, sive confestim subsequatur. Cit. leg. *Iuris gentium* 7 ff. de Pact., § *Quinimo* et seq. Sic quando quia locat alteri domum, adiecto simul pacto, ut agrum suum adiacentem colat, tale pactum non dicitur amplius nudum, quia cum cohaereat cum illo primo pacto vestito, seu contractu locationis, hoc adimpleto ex parte locantis domum, firmatur etiam illud pactum nudum et simplex, ita ut pariat actionem civilem, sicut primum pactum vestitum, seu contractus locationis domus.

Quarto, vestitur et confirmatur pactum nudum seu simplex, per traditionem rei seu impletionem promissi, cit. l. *Iuris gentium* 7, § 2, ff. de Pactis. Sic quando quis dat alteri aliquid, ut aliud ipsi vel pro se faciat, tale pactum non est amplius nudum, sed ex parte eius qui dedit, seu promissum implevit, dicitur vestitum, et parit actionem civilem, cum ipse petere possit, ut etiam alter adimpleat, et praestet id quod conventum est, vel ut sibi restituat quod dedit, vel quantum sua interest, leg. *Naturalis* 5 ff. de Praescriptis verbis, l. *Si ob rem* 1, leg. *Dedi* 3, § *Sed si sibi*, l. *Si pecuniam* 5, in princip., de Conditione causa data, causa non secuta.

Quinto, vestitur et confirmatur pactum nudum seu simplex, adiectione iuramenti, ita ut exinde etiam de iure civili concedatur actio. Arg. l. *Ut iurisiurandi* ff. de Operibus libertor., et tenent Covarruv. in cap. *Quamvis*, part. 2, § 4, num. 27, de Pactis in 6; Pirhing lib. 1 Decretal., tit. 35, n. 5; Reiffenstuel ibid., n. 25; Engel. ibid., n. 8, cum aliis ibi citatis. Omne enim iuramentum, quod sine salutis aeternae dispendio servari potest, in utroque foro servandum est; cap. *Cum contingat* 28 de Iureiurando.

Sexto, vestitur et confirmatur pactum nudum seu simplex, vestimento verborum, sive per stipulationem, quae stipulatio valet, sub quacunque verborum forma sit concepta, § 1 *In hac re* Instit. de Verbor. obligationibus, leg. *Omnes stipulationes* 10 Cod. de contrahenda Stipulatione.

- 13 Septimo, vestitur et confirmatur pactum nudum seu simplex, litteris sive per proprium chirographum; ut quando quis sub suo chirographo aliquid paciscitur, sive alteri promittit. Arg. § unico, *Olim scriptura*, Institut. de Litterarum obligationibus.
- 14 Primarius ac principalis effectus pactorum est obligatio naturalis. Cap. *Antigonus* 1 de Pactis, ibi: *Inita pacta suam obtineant firmitatem... pacta custodiantur*; et in eius sumario expresse dicitur: *Pacta quantumcunque nuda servanda sunt*, et cap. *Qualiter* 3 eod., ibi: *Studiose agendum est, ut ea, quae promittuntur, opere compleantur*. Et concordat l. *Huius edicti* 1 ff. de Pactis, in principio, ubi expresse dicitur: *Quid enim tam congruum fidei humanae, quam ea, quae inter eos placuerunt, servare?* Et propterea princeps, licet sit solutus legibus, leg. *Princeps* ff. de Legibus; nihilominus obligatur ex nudo pacto etiam inito cum propriis subditis. Arg. c. *Ex Epistolae verbis* 1 de Probationibus, adeo ut ab eo recedere non possit etiam de plenitudine potestatis; Bald. in c. 1, § *Ad haec*, col. 5, ff. de Pact. iuram. firmand.; Paul. de Castr. in l. *Digna vox* Cod. de Legibus; Card. Zabarell., consil. 147, *Dominus noster Papa*; Socin., consil. 86, n. 14, lib. 4; Fagnan. in cit. c. *Ex Epistolae verbis* 1 de Probationibus, num. 23, cum aliis ibi citatis, et in cap. *Antigonus* 1 de Pactis, n. 7; Reiffenstuel l. 1 Decret., tit. 35, n. 28. Et hoc non alia ratione, nisi quia princeps ex pacto obligatur iure naturali et divino, cui etiam Papa et imperator subiiciuntur, Clementin. *Pastoralis* de Re iudicat.; Card. Zabarella, citat. consil. 147, num. 7; Abbas in cap. 1 de Constitutionibus; Fagnan. loc. cit.; Reiffenstuel l. c., et alii.
- 17 Hinc quicumque non servat pacta etiam nuda, dummodo deliberata et serio facta, peccat mortaliter; arg. can. *Praedicandum* 22, q. 1, c. *Antigonus* 1, et c. *Qualiter* 3 de Pactis; et l. *Hoc edicto* 1 de Pecunia constituta, ibi: *Hoc edicto praetor favet naturali aequitati, qui constituta ex consensu facta custodit; quoniam grave est fidem fallere*. Et probatur efficaciter ex cit. cap. *Antigonus* 1 de Pactis, ubi recedens a pacto potest excommunicari. Excommunicatio autem non infligitur, nisi pro mortali, ut est textus in c. *Nemo Episcoporum* 11, q. 1, adeoque, etc. Et sic tenent Glossa, Hostiensis, Ioann. Andreas, Bellarm. Cardin., Butrius, Imola, Archidiaconus, et alii

communiter, teste Fagnano in cit. c. *Antigonus* 1 de Pactis, n. 5.

Pacta quaecunque ratione naturalis obligationis pariunt quosdam alios notabiles effectus, etiam pro foro externo. Molina tom. 2 de Iust. et iure, tract. 2, disp. 257, n. 1; Lessius lib. 2 de Iustit. et iure, c. 17, n. 23; Layman. lib. 3°, tr. 4, c. 9, n. 9; Pirhing lib. 1 Decret., tit. 35; Reiffenstuel ib., n. 29.

Primo igitur quaelibet pacta etiam nuda, ac pro foro externo pariunt exceptionem, l. *Iuris gentium* 7, § *Sed cum nulla*, ff. de Pactis; ita ut licet promissarius non possit instituta actione petere, quod sibi promissum est ex simplici et nuda promissione, potest tamen pacto illo tanquam exceptione uti, ut se defendat ab actoris petitione, eumque repellat. Hinc si Petrus, v. g., simpliciter promisit se centum aureos mutuo daturum. Paulo, isque vicissim Petrus debeat centum ex venditione, in tali casu Paulus Petrum petentem centum aureos sibi debitos potest repellere exceptione promissi mutui¹.

Secundo pacta omnia impediunt debiti soluti repetitionem, unde quod semel ex tali pacto solutum est, potest retineri, non solum in foro conscientiae, sed etiam pro foro externo, ita ut non debeat neque in iudicio restitui; arg. cit. l. *Iuris gentium* 7, § *Sed cum nulla*, ff. de Pactis, et § *Praeterea* Institut. de Exceptionibus.

Tertio, pacta omnia etiam nuda tribuunt ius compensandi; unde debitor potest facere compensationem in eo quod sibi ex pacto nudo creditor debebat, neque in foro etiam externo compelli potest ad plus solvendum quam excessum. Arg. cit. leg. *Iuris gentium* 7, § *Sed cum nulla*, ff. de Pactis, et § *Praeterea* Institut. de Exceptionibus.

Quarto, quibuslibet pactis etiam nudis potest accedere fideiussor, et hic efficaciter obligari, ita ut contra eum detur actio. Arg. l. *Fideiussoribus* ff. de Fideiussoribus.

Quinto, pacta omnia etiam nuda pariunt facultatem retinendi pignus; unde potest retineri pignus datum, donec solvatur id, quod ex nudo pacto est debitum; Molina tom. 2 de Iustitia et iur., tract. 1, disp. 25, num. 1; Lessius lib. 2 de Iustit., cap. 17, n. 23; Pirhing loc. cit., n. 35, argum. cit. l. *Iuris gentium* 7, § *Sed cum nulla*, ff. de Pactis, et § *Praeterea* Institut. de Exceptionibus.

VI. Nudo pacto dominium rei in alium transferri non potest; et ideo, si quis vendat pacto

¹ Non quaelibet pacta, prout auctor firmat, exceptionem pariunt, sed ea tantum, quae de non petenda pecunia aliisque similibus interponuntur. Si enim pactus sim tecum, ut fundum quem possides, Titio tradas, Proculus, lib. 5 epistolarum, respondit vindicantem me eum fundum a te, non aliter me conventionis exce-

ptione excludi debere, quam si aut iam ante tradidisse, aut si tua causa id inter nos convenisset, et per te non staret quominus iam traderes. Leg. *Si cum fundum* 37 ff. hoc tit. Quamvis autem ex nudo pacto non detur actio, si tamen pacto adiecta sit poena, haec solvenda est, ut alibi notavimus.

- adiecto, ut emptor statim eius rei dominus fiat, illud pactum nullius efficaciae est quantum ad dominii translationem. Duaren., Oper. tom. 1, p. 73, in tit. de Pact., n. 4.
- 24 De iure canonico ex pacto nudo datur actio, id est ius exigendi in iudicio illud, de quo inter paciscentes conventum fuit; sic colligitur aperte ex cap. *Antigonus* 1, et c. *Qualiter* 3 de Pactis, et tenet Glossa in cit. cap. *Antigonus*; Abbas ib., n. 3; Bald., n. 11; Felin., num. 4; Fagnan., n. 24, et canonistae communiter, ut testantur Fagnan. loc. cit.; Reiffenstuel loc. cit. Decret., tit. 36, num. 31 et seqq.
- 25 De rigore iuris civilis non datur actio ex pacto nudo, sed solum exceptio. *Communis* textu expresso in l. *Iuris gentium* 7, § *Sed cum nulla*, ff. de Pactis, ibi: *Igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem*, ubi per ly *obligationem* Glossa, ibid., dicit quod intelligitur obligatio efficax, id est talis, qua quis actione instituta possit petere in iudicio, quod sibi ex nudo pacto promissum fuit. Et concordat l. *Ex placito* 3 Cod. de Rer. permutat.
- 26 Dicitur autem notanter *de rigore iuris civilis*, quia secundum hodiernos mores, etiam in foro civili datur actio ex pacto nudo, prout tradunt uno ore interpretes, testibus Christ. Clingensperger, l. 3 Instit., 14, q. 10; Reiffenstuel lib. 1 Decretal., tit. 35, n. 37; Pirhing. ibid., num. 37; Card. de Lugo disp. 22, de Contractibus, sect. 5, n. 56. Et hoc merito, ne forum internum discordet ab externo, et delictis ianua non aperiatur.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 27 De vi pactorum, attento iure naturae, attento iure civili Romanorum, attento iure canonico, tum attentis hodiernis moribus gentium, vide quae diximus in Addit. ad verb. *Contractus*.
- 28 Illud hic denuo inculcandum est, haud confundenda esse pacta cum tractatibus; illa negotium in se perfectum, hi perficiendum con-

tinent, et ita actum imperfectum continent. *Imperfectum* autem dicitur, iuxta legem penultim., in fin., C. de His quib. ut indign. Ad quod perficiendum seu agendum aliquid superest; adeoque etsi plura iam acta sint inter partes, ita ut prope res peracta sit, nihil tamen actum intelligitur, quandiu totum negotium non plene est absolutum. Confer Coccei., Dissert. de iur. circ. act. imperfect., sect. 2, § 4, in fine.

In sponsalibus quae pacto perficiuntur, observatio haec insignem praebet usum. Ea non sunt perfecta, nisi paciscentes consensum categoricum adeo ad futurum matrimonium ediderint, ut nihil determinandum supersit. Si adhuc quaedam determinanda reservata sunt, imperfecta sunt ex doctrina iam proposita.

Quid sentiendum sit de pactis praeparatoriis contractuum, facile ex dictis diiudicari potest. Meo iudicio meris tractatibus referri debent pacta praeparatoria contractuum. Hinc etiam, si quis indefinite promiserit, se rem alteri venditurum, locaturum, seu societatem cum altero initurum esse, haec promissa sunt indefinita, et respiciunt negotium futurum adhuc determinandum, adeoque imperfecta dicenda. Et ita quandiu nondum apparet eo usque partes consensisse, ut iam subsistere, nihilque amplius isti rei addere, sed ei quod iam placuit acquiescere valeat, imperfectus est actus. Coccei., cit. dissert., sect. 3, § 3.

Contra vero, si pactum, quod contractum praecidit, in se sit determinatum definitumque, ut contractu accedente nihil amplius sit determinandum, hic actus non nudum tractatum, sed pactum absolutum continet.

Huc referri debent sponsalia, quae sunt negotium praeparatorium futuri matrimonii contrahendi, in quibus omnia determinantur, quae inservire possunt futuro matrimonio contrahendo. Huc quoque referendum pactum de mutuanda certa ac determinata pecuniae quantitate ad certum tempus. Et propterea apud illas gentes, apud quas ex pacto actio oritur, actio ad interesse ei, cui promissio facta est, denegari nequit.

ARTICULUS II. *Quoad illos qui possunt, vel non, pacisci; quoad res de quibus licet, vel non, pacisci; et quoad pacta quaedam illicita, et a iure reprobata.*

SUMMARYUM. 1. Omnes illi pacisci possunt, vel non, qui possunt, vel non, contrahere. - 2. Qui autem possint, vel non, contrahere? *Remissive*. - 3. Pacisci solum potest de iis rebus, quae sunt paciscentium propriae. - 4. Hinc pacisci non potest de rebus sacris et religiosis. - 5. Nec de rebus, quae sunt publicae et communes. - 6. Pacisci solum potest de rebus possibilibus. - 7. Item solum de rebus licitis et honestis. - 8. Omne pactum pro obtinenda re spirituali est penitus irritum, ac nullius momenti. - 9. Sic omne pactum circa spiritualia est illicitum, et continet Simo-

niam, saltem ecclesiasticam, quando illud intervenit in beneficiis ecclesiasticis, etc. - 10. Pactum, vi cuius beneficium ecclesiasticum debet pecunia resignari, nullum est atque simoniacum. - 11. Et hoc etiam prodegit de pacto illo, quo una pars litigans, privata convent., et sine auctorit. Super. cedit liti, et altera pars vicissim dat aliquid temporale. - 12. Interveniens autem auctoritate superioris, scilicet Papae vel Episcopi pars cedens liti super beneficio exortae, licite potest recipere aliquid temporale, vel propter bonum pacis, vel ob aliam huiusmodi iustam causam. * Vid. Addit. Casin. in fin. * - 13. Pactum, quo quis promittit novam pensionem, vel augmentum antiquae, ut in Beneficio instituatur, est illicitum et simoniacum. - 14. Pactum de succedendo in eccl. benefic. est nullum. - 15. Non valet pactum factum in praedictum iuris parochialis. - 16. Pactum, quod filia dote contenta patri

ab intestato non succedat, a iure improbatur, et non valet. — 17. Valet tamen tale pactum si fuerit iuramento firmatum, et non vi nec dolo ab eadem praestitum fuerit. — 18. Pactum talis filiae iuramento firmatum valet etiam in foro civili. — 19. Ad hoc autem, ut talis filiae pactum iuramento firmatum valeat, et servandum sit, requiritur, quod iuramentum non sit nec vi nec dolo extortum. — 20. Si vero fuerit extortum vi aut dolo, tunc vel nullatenus est obligatorium, vel saltem non est efficaciter obligatorium. — 21. Hinc talis filia, quae dote accepta, cum iuramento renuntiavit paternae haereditati, atque enormiter seu ultra dimidium inde laesa fuit, post obtentam absolutionem a iuramento, potest petere rescissionem dictae suae renuntiationis, atque haec a iudice est concedenda. — 22. Pactum additionis in diem, quid, et quid iuris de

eo? *Remissive.* — 23. Pactum legis commissoriae, quid, et quid iuris de eo? *Remissive.* — 24. Pactum antichryseos quid, et quid iuris de eo? *Remissive.* — 25. Pacta hypothecae, seu pignori adiecta quanam, et quomodo valeant? *Remissive.* — 26. Pacta retrovendendi, seu redimendi quando, et quomodo liceant, vel non, et quid iuris de ipsis? — 27. Pacta et conventiones seu compositiones, quas superiores locales regularium sine licentia generalium seu provincialium ineunt cum praelatis seu rectoribus parochialium ecclesiarum super iuribus parochialibus et aliis articulis de iure communi sunt valida et observanda. — 28. Secus autem spectatis eorundem apostolicis privilegiis, quae, quid disponant post dictas decretales, sunt diligenter attendenda. — 29. Alia ad rem ad n. 30. — 31. Subnect. Addit. ex aliena manu, ad n. 50.

1 Omnes illi pacisci possunt, vel non, qui possunt, vel non, contrahere. Pactum enim non differt a contractu, nisi sicut genus a specie. *Communis*, ubi patet ex l. *Huius edicti* 1 ff. de Pactis, ubi dicitur, quod *conventionis seu pacti nomen generale est, quamvis postmodum conventionum pleraeque in aliud nomen trans-eant, veluti in emptionem, in locationem, in pignus*, et huiusmodi; respectu quarum proinde conventio seu pactum ut sic obtinet rationem generis. Qui autem possint, vel non, contrahere. Vide verb. *Contractus*.

2 Quamvis tamen omnes, qui contrahere possunt, possint etiam pacisci, nihilominus nequit pro omnibus pactum iniri. Etenim *quaecunque gerimus, cum ex nostro contractu originem trahunt, nisi ex nostra persona obligationis initium sumant, inanem nostrum actum efficiunt. Et ideo neque stipulari, neque emere, vendere, contrahere, ut alter suo nomine recte agat, possumus.* L. 11 ff. de Oblig. et act. Quare *nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam alteri cavere potest*, per text. in l. 73, § fin., ff. de Reg. iur. Hoc adeo verum est, ut nec convalescat conventio, licet is, cui quis pactus est, paciscentis haeres postea exstiterit: puta: *Si pactus sim, ne a me, neve a Titio petatur, non proderit Titio, etiamsi haeres exstiterit: quia ex postfacto id confirmari non potest. Hoc Iulianus scribit in patre, qui pactus erat, ne a se, neve a filia peteretur, cum filia patri haeres exstisset.* Leg. 17, § 4, ff. hoc. tit.

Haec regula suas patitur limitationes. Nam quis utiliter paciscitur, nec videtur alteri pacisci, qui sibi et haeredi suo paciscitur; nec solum omnibus, sed uni ex haeredibus meis paciscor utiliter, ne ab ipsis petatur. Haec docet Celsus, in l. 33 ff. hoc tit. *Avus neptis nomine, quam ex filio habebat dotem promisit, et pactus est, ne a se neve a filio suo dos peteretur. Si a cohaerede filii dos petatur, ipse quidem exceptione conventionis tuendus non erit, filius vero exceptione conventionis recte utetur.* Quippe haeredi consuli concessum est: *nec quidquam obstat uni tantum ex haeredibus provideri, si haeres factus sit, caeteris autem*

non consuli. In eamdem Celsi sententiam descendit etiam Pomponius, et iisdem fere utitur verbis in l. 10 ff. de Pact. dotal. Utiliter etiam quis paciscitur ei, in cuius potestate est, cum ille iure potestatis per ipsum acquirere possit. Hinc *filius servusve, si paciscantur ne a patre dominove petatur*, ut ex l. 17, § fin., ff. hoc tit., *sive de eo paciscantur, quod cum patre dominove contractum est*, l. 18 ff. eod. *acquirent exceptionem. Idem est, et in his, qui bona fide serviunt.* L. 19 ff. eod. Enim vero *per quos stipulatione acquiri nobis potest, per eosdem etiam pactis conventis meliorem nostram conditionem fieri posse placet.* Leg. 59 ff. eod.

Notandum insuper quod dum extraneo paciscor, licet per se inutilis conventio sit, nihilominus si id, quod ei paciscor, mea intersit, utiliter paciscor, nec videor alteri pacisci. Hinc Paulus: *Si sine persona sua reus pepigerit, ne a fideiussore petatur, nihil id prodesse fideiussori quidam putant, quam id rei intersit, quia ea demum competere ei debet exceptio quae, et reo.* Atqui hoc pactum non potest parere exceptionem reo, cum non sibi pactus sit, sed reo, ergo nec fideiussori. At prosequitur Paulus: *Ego didici prodesse fideiussori exceptionem, non sic enim illi per liberam personam acquiri, quam ipsi, qui pactus sit, consuli videtur, quo iure utimur.* L. 29, § 1, vers. *Quod si sine*, ff. hoc tit.

Observandum etiam, quod pactum, quo paciscimur extraneo, cum nostra non intersit, quamvis secundum iuris regulas inutile, interdum tamen prodest per exceptionem doli. Exemplum affert Papinianus leg. 26, § 4, ff. de Pact. dotal.: *Filia cum pro se dotem promitteret, pepigit, ut si in matrimonio sine liberis decessisset, matri suae dos solvatur, pacto filiae nulla matri quaeritur actio. Si tamen haeres puellae matri pecuniam dotis solverit, viro contra placita petenti dotem, obstat exceptio.* Non pacti exceptio, cum pactum inutile sit, sed exceptio doli, quia contra bonam fidem maritus facit, cum desiderat ut haeres uxoris, qui ex ipsius viri voluntate, et secundum id, quod ipsi viro placuit, dotem matri

uxoris solvit, eam ipsi iterum solvat. Quod si haeres uxoris non iam solvisset eam matri, teneretur eam viro petenti ex promissione dotis solvere, nec ullam ex illo pacto, quod inutile est, exceptionem posset ei opponere, eo magis quod eius non intersit viro, an matri solvat.

Una superest quaestio, nimirum si quis sibi et extraneo paciscatur, an ex ea conventionione ius in solidum paciscenti acquiratur? Ita obtinere debere definit Iavolenus in l. 64 ff. de contrahend. Empt.: *Fundus ille est mihi et Titio emptus. Quaero utrum in partem, an in totum venditio consistat, an nihil actum sit. Respondi: personam Titii supervacuo accipiendam puto, ideoque totius fundi emptionem ad me pertinere.* Non tamen hoc obtinet in omnibus conventionibus. In stipulationibus enim, cum stricti iuris sint, si quis sibi et extraneo stipuletur, stipulatio in partem tantummodo valet, per text. in l. 110 ff. de Verb. oblig. Quemadmodum nemo alteri pacisci potest, pariter nemo paciscendo promittere potest, nisi de se non vero de alterius persona, ut infra fuse pertractabimus, ubi sermo erit de verborum obligationibus.*

- 3 Pacisci solum potest de iis rebus quae sunt paciscentium propriae; § *Idem iuris* 2 Inst. de inutilibus Stipulationibus, ibi: *Quae enim natura suo dominio nostro exempta sunt in obligationem deduci nullo modo possunt.* Hinc pacisci non potest de rebus sacris et religiosis, quae cum sint iuris divini, in nullius bonis sunt, § *Nullius* 6 Instit. de Rerum divisione, ibi: *Nullius autem sunt res sacrae, et religiosas, et sanctae; quod enim divini iuris est, id nullius in bonis est;* et concordat cit. § *Idem iuris* 2 Instit. de inutilibus Stipulationibus, ibi: *Idem iuris est, (id est inutilis erit stipulatio), si rem sacram, aut religiosam, quam humani iuris esse credebat, etc.*
- 4 Item pacisci non potest de rebus, quae sunt publicae et communes, ut sunt flumina, litora, forum, theatra, studia, et similia; quae enim communibus et publicis usibus populi perpetuo exposita sunt, sub pactis privatorum cadere non possunt, § 1, 2, 3, 4, 5 et 6 Instit. de Rer. div., et cit. § *Idem iuris* 2 de inutilibus Stipulationibus.

* Rursus in quancunque conventionem, sive sit simplex conventio, sive sit contractus, de-

duci non potest, nisi quod intersit eius, cui promittitur. Hinc Proculus respondit in l. 36 ff. eod. *Si cum fundum meum possideres, convenisset mihi tecum; ut eius possessionem Attio traderes, vindicantem eum fundum a te, non aliter te conventionis exceptione excludi debere, quam si aut iam tradidisses, aut si tua causa id inter nos convenisset, et per te non staret quominus traderes.* Dicitur tradidisses. Cum enim desieris possidere, utpote ex voluntate mea rem Attio tradendo, non es obnoxius vindicationi, quae nonnisi adversus possessorem competit. Dicitur *tua causa*; nam si non tua causa, id est, si nihil tua intersit, rem Attio tradi, conventio inutilis est, nec de ea excipere potest; nec enim in conventionem deduci potest, nisi quod paciscentis intersit. Quamvis tamen huiusmodi pacta inutilia sint, quoties paciscentis non intersunt, possunt nihilominus confirmari adiecta stipulatione poenali, qua stipulabitur aliquid, si id pactum non fuerit sibi dari, per textum in l. 111 ff. de Religios. et sumpt. funer. *Si locus monumenti hac lege venierit, ne in eum inferrentur, quos ius est inferri, pactum quidem illud non sufficit ad pariendam actionem, quamvis contractui bonae fidei adiectum, quia non potest quis agere, ne fiat aliquid, quod ipsius non interest fieri necne:* sed stipulatione id caveri potest, poenali scilicet, quia si adversus conventionem factum fuerit, quasi existente conventionem poterit stipulator petere poenam, et recte aget, cum ipsius intersit, ei dari, quod poenae nomine promissum est.

Pacisci solum potest de rebus possibilibus. 6 Pactum enim rei impossibilis, sive de iure, sive de facto nullam obligationem inducit, textu expresso in c. *Pactionis* 8 de Pactis, verbis mox in numero sequenti adducendis. Impossibilium enim nulla est obligatio, l. *Impossibilium* 185 ff. de Regul. iuris. Et nemo potest ad impossibile obligari. C. *Nemo potest* 6 de Reg. iuris⁴. Et de iure illud tantum possibile, et dari posse censetur, quod licite fieri potest; can. *Fraternitatis* 16, caus. 22, quaest. 2, iuncta Glossa, verb. *Quod potest*. Unde pacisci 7 solum potest de rebus licitis et honestis; pacta enim de rebus illicitis et inhonestis, quae sunt contra leges, vel contra bonos mores, nullam vim habent, et nullius penitus sunt momenti; textu expresso in l. *Pacta* 6 Cod. de Pactis,

⁴ Inter impossibilia videtur posse etiam recenseri, quod ab alterius pendet facto et arbitrio, atque ideo id pacisci non posset. Nihilominus sunt quidam casus, in quibus quis tenetur servari pactum tertiam respiciens personam. Ita quippe Ulpianus in l. 50 ff. hoc tit.: *Non impossibile puto in contractibus depositi, commodati, locati, et caeteris similibus hoc pactum; ne facias furem servum meum, hoc est ne sollicites, ut fur fiat, vel fugitivus fiat, nec ita negligas servum, ut fur efficiatur; sicuti enim servi corrupti actio locum habet, ita*

potest etiam haec pactio locum habere, quae ad corrumpendos servos pertinet. Notandum tamen quod in conventionem interdum deduci potest, quod in alicuius tertiae personae, aut etiam alterius ex contrahentibus, tanquam in arbitrium boni viri committatur, modo sit liber homo, qui arbitretur. Nam illa verba arbitrio Lucii Titii fieri ius significant, et in servum non cadunt. L. 68 ff. de Verb. signif. De his plura in titulo de Verbor. obligat.

ibi: *Pacta, quae contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati iuris est; et in cit. capit. Pactiones 8 de Pactis, ibi: Nam etiam iuxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de iure, vel de facto, nullam obligationem inducit.*

* Inhonesta et contra bonos mores ea reputantur pacta, quibus quis peccandi licentiam videretur concedere. Hinc exempli gratia in commodato haec pactio, ne dolus praestetur, rata non est. L. 17 ff. Commodati. Iniquum enim est et contra leges dolum non praestari. Praeterea pacta, quae turpem causam continent, non sunt observanda: veluti, si paciscar ne furti agam vel iniuriarum, si feceris. *Expedit enim timere furti vel iniuriarum poenam. Sed post admissa haec pacisci possumus.* L. 27, § 4, ff. hoc tit. Nam et de furto pacisci lex permittit. L. 7, § 14 in fin., ff. h. t. Quare de dolo admittendo, non de eo, qui iam admissus est, accipiendus Pauli locus in l. 27, § 3, ff. hoc tit. *Illud nulla pactione effici potest, ne dolus praestetur. Quamvis, si quis paciscatur, ne depositi agat, vi ipsa id pactus videatur, ne de dolo agat, quod pactum proderit.* Quia frequens in iure est regula, expressa nocent, non expressa non nocent. Enim vero, si quis paciscatur, ne depositi agat, secundum Pomponium valet pactum, ut testatur Ulpianus, in l. 6, § 15, ff. hoc tit.

Pactis quibus peccandi licentiam quis pacisci videtur, proxima sunt ea, quibus quis pretio magis, quam virtutis amore, a flagitio abstinere videretur. Hinc, si ob maleficium, ne fiat, promissum sit, nulla est obligatio ex hac conventionem, ut idem Ulpianus in citata l. 7, § 3, ff. hoc tit. Sed licet haec inhonesta reputetur, conventio honesta tamen illa reputatur, qua quid ab eo stipulamur si peccaverit. Id mirifice declaratur exemplo Papiniani in l. 121 ff. de Verb. oblig., § 1: *Mulier ab eo in cuius matrimonium conveniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinae tempore matrimonii consuetudinem repetiisset. Nihil causae esse respondit cur ex stipulatu, quae ex bonis moribus concepta fuerat, mulier impleta conditione, pecuniam assequi non possit.*

Bonis moribus civitatis adversari videtur, si quis ita de sua haereditate paciscatur, ut indirecte sibi testandi licentiam auferat quae facultas in tanto fuit pretio apud Romanos. Hinc imperatores Valerianus et Gallienus rescripserunt, in l. 15 Cod. de Pactis: *Pactum, quod dotali instrumento comprehensum est ut si pater vita fungeretur, ex aequa portione ea, quae nubebat cum fratre, haeres patri suo esset, neque ullam obligationem contrahere, neque libertatem testamenti faciendi mulieris patri potuit auferre.*

Adversus bonos mores censentur etiam ea

pacta, quae mortis alicuius votum quoddam continere videntur, aut saltem huic voto causam aliquam praestare. Ea de causa pacta de haereditate personae viventis inter eas personas facta, quae ad hanc haereditatem sperant vocari, Iustinianus voluit esse irrita, nisi is de cuius haereditate agitur, pactis voluntatem suam accommodaverit et in ea voluntate usque ad mortem perseveraverit, l. fin. Cod. de hoc tit. Simili ratione reprobatum pactum mutuae successionis, quod tamen inter milites sustineri iure ultimae voluntatis statuerunt Diocletianus et Maximianus in l. 19 Cod. eod. Neque solum duo de haereditate tertii viventis aut de mutua invicem successionem pacisci possunt, sed nec olim de haereditate defuncti, quam quis post mortem suam restituere mihi ex fidei commissio tenebatur, pacisci mihi aliquid cum eo licebat, quamvis mutua esset inter nos substitutio. Ita enim Paulus testatur, Recep. sent., lib. 4, tit. 1, § 13: *Rogati invicem sibi, si sine liberis decesserint, haereditatem restituere; altero decedente sine liberis, haereditas ad eum pervenit, qui supervixit, nec de eo pacisci contra voluntatem testatoris possunt; quia de iure necesse est ut integra perveniat.* Verum hoc pactum ab imperatoribus inde permissum est, ut constat ex l. 1 et l. 16 Cod. hoc tit., et l. 11 Cod. de Transact.

Contra bonos mores videtur etiam pactum, quo medicus ab aegroto aliquid pro salute ipsius paciscitur. Hinc Valentinianus et Valens rescripserunt in l. 9 Cod. de Profess. et medic. *Archiatri scientes annonaria sibi commoda a populi commodis ministrari, honeste obsequii tenuioribus malint, quam turpiter servire divitibus. Quos etiam ea patimur accipere, quae sani offerunt pro obsequiis non ea quae periclitantes pro salute promittunt.* Pariter contra bonos mores videtur pactum, quo procurator de parte litis paciscitur de quo infra agendum erit in titulo de procuratoribus. At quaerit Ulpianus an bonis moribus adversetur: *Si quis crediderit pecuniam, et pactus sit ut, quatenus facere possit, debitor eatenus agat nempe iuxta vires debitoris, an pactum valeat?* Et magis est pactum valere. Nec enim improbandum est, si quis eatenus desideret conveniri, quatenus facultates eius patiuntur. L. 49 ff. hoc tit.

Circa pacta quae sunt contra bonos mores et turpitudinem continent, observandum superest, propter turpitudinem eius qui sibi pactus est, irritum esse pactum, non vero propter eius duntaxat qui promisit. Hinc Diocletianus et Maximianus in l. 25, Cod. de Transact. *Si maiores viginti quinque annis cum patruo sive avunculo vestro transegistis, vel ei debita donationis causa, sine aliqua conditione remisistis; non idcirco quod hoc eius haereditatis captandae causa, id est spe futurae successio-*

nis vos fecisse proponatis, aliis ei succedentibus instaurari finita debent.

His pactis affinia sunt quae fiunt contra leges et constitutiones principum. Id autem fit vel ratione personae quae paciscitur vel ratione rei quae in pactum deducitur. Ratione personae, ut si pupillus sine tutoris auctoritate paciscatur, ne a debitore suo petatur, licet pupillus etiam sine tutoris auctoritate possit licite pacisci ne quod debet, a se petatur, l. 28 ff. de Pact. Ratione vero rei, ut si quis promittat quod legibus prohibitum est. *Nam ius publicum privatorum pactis mutari non potest*, L. 38 ff. hoc tit., l. 45, § 1, ff. de Reg. iur. Item si id promittatur quod repugnat publicae utilitati, uti *pactum, ne experiar interdicto Unde vi; quatenus publicam causam contingit, pacisci non possumus. Et in summa si pactum conventum a re privata remotum sit, non est servandum*. L. 27, § 4, vers. *Item ne experiar*, ff. hoc tit., quod idem statuit etiam Ulpianus in l. 7, § 16, ff. eod. Super his tamen legibus videndus est Cuiacius, Observat. lib. 1, cap. 24, qui putat a re publica legendum non a re privata, ut in vulgato textu legimus quae nihilominus lectio retineri potest hoc sensu, ut nempe improbandum sit pactum quod privatam rem non respiciat. Ceterum adversus illud ius, quod non publicam, sed privatam paciscentis utilitatem respicit, nihil vetat pacisci, ut videre est in l. 7, § 13, 14, 15, ff. hoc tit., in l. 31, l. 43, et l. 46 ff. eod., et in l. 27, et l. 156, § fin., ff. de Reg. iuris.

Praeterrittendum denique non est ea omnia irrita esse pacta quibus error causam dedit, ut constat ex l. 51, in princip., et § 1, ff. hoc tit.

8 Omne etiam pactum pro obtinenda re spirituali est penitus irritum ac nullius momenti, textu expresso in cit. c. *Pactiones* 8 de Pactis, ibi: *Pactiones factae a vobis (ut audivimus), pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cum in huiusmodi omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare, nullius penitus sunt momenti*; et concordat cap. *Quaesitum* 5 de Rerum permutat., ubi additur quod *pactio circa spiritualia vel connexa spiritualibus, labem semper continet Simoniae*.

9 Sic omne pactum circa spiritualia est illicitum et continet simoniam, saltem ecclesiasticam, quando illud intervenit in beneficiis ecclesiasticis, aut aliis iure ecclesiastico prohibitis, tanquam continentibus labem simoniae; ut si fiat permutatio praebendarum propria auctoritate et sine interventu superioris, scilicet Episcopi, cap. *Quaesitum* 4 de Rerum permut., aut si quis resignet praebendam cum pacto, ut sibi solvatur certa pensio absque auctoritate Papae, cap. *Super eo* 7 de Transactionibus; vel si eligendus, v. g. in Episco-

pum, in provinciale, in generalem et huiusmodi promittat alteri beneficium ecclesiasticum, dignitatem, personatum, suum votum et huiusmodi, ut det sibi votum in electione, can. *Quam pio* 2, caus. 11, q. 2, cap. *Plerique* 7, et cap. *Pactiones* 8 de Pactis; cap. *Quaesitum* 5 de Rer. permutat.; cap. *Praeterea* 9 de Transactionibus; cap. *De hoc* 11, et cap. *Tua nos* 34 de Simonia, cum similibus.

Pactum vi cuius beneficium ecclesiasticum debet pecunia resignari, nullum est atque simoniacum, cap. *Cum pridem* 4 de Pactis; cap. *Consulere* 38 de Simonia, cum similibus. Et hoc etiam procedit de pacto illo, quo una pars litigantium privata conventionione et sine auctoritate superioris cedit liti, et iuri super beneficio litigioso si quod in eo habeat et altera pars vicissim dat aliquid temporale, v. g. expensas factas restituit. In spiritualibus enim omnis pactio cessare debet, cap. *Pactiones* 8 de Pactis; cap. *Quaesitum* 5 de Rerum permutat., cum similibus. Et sic tenet Abbas in cit. cap. *Cum pridem* 4 de Pactis, n. 1 et 2; Barbos. ib., num. 15, et communis aliorum.

Dicitur autem notanter *privata conventionione ac sine auctoritate superioris*, quia interveniente auctoritate superioris, scilicet Papae vel Episcopi ex gravi causa id concedentis, pars cedens liti super beneficio exortae licite potest recipere aliquid temporale, non quidem in compensationem sui iuris, si quod in beneficio habeat, cum hoc sit simoniacum; sed vel propter bonum pacis, arg. cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., vel ob aliam huiusmodi iustam causam; Fagnan. in cit. cap. *Nisi essent*, n. 3 et 28; Barbosa ibid., n. 8, Reiffenstuel l. 1 Decretal., c. 25, num. 70; Layman l. 4, tr. 10, c. ult., num. 56, et alii *. Vid. Additiones Casin. in fin. *.

Pactum quo quis promittit novam pensionem vel augmentum antiquae, ut in beneficio instituatur, est illicitum et Simoniacum, et qui illud, mediante tali pacto, obtinuit, non solum est eo spoliandus, sed etiam aliis poenis canonicis est puniendus; cap. *Cum Clericis* 6 de Pactis; cap. *Matth.* 23 de Simonia, et extravagant. *Cum detestabilis* de Simonia, inter communes, cum similibus.

Pactum de succedendo in ecclesiasticis beneficiis, ita videlicet, ut ista clericis concedantur sub hac conditione, quod post eorum mortem alii nominatim succedant, est nullum, cap. *Accepimus* 5 de Pactis, et com. doct.

Non valet pactum factum in praeiudicium iuris parochialis, ut si clerici saeculares vel regulares res suae ecclesiae locent vel in feudum concedant cum pacto, quod conductores vel feudatarii decimas eis persolvant, aut apud ipsos sepulturam eligant. Cum enim huiusmodi pactum praeiudicet iuribus parochialibus,

nullius est roboris, et sic paciscentes tenentur reddere quicquid ratione similis pacti receperunt, et servare indemnem ecclesiam illam parochialem, quae exinde laesa fuit; textu expresso in cap. *Plerique* 7 de Pactis.

- 16 Pactum, quod filia dote contenta, patri ab intestato non succedat, a iure improbat, et non valet, textu expresso in l. *Pactum dotali instrumento* 3 Cod. de Collationibus, ibi: *Pactum dotali instrumento comprehensum, ut contenta dote, qua in matrimonio collocabatur, nullum ad bona paterna regressum haberet, iuris auctoritate improbat, nec intestato patri succedere filia ea ratione prohibetur*; et refertur etiam in c. *Quamvis* 2 de Pactis in 6, per verba mox adducenda in numero sequenti. Valet tamen tale pactum, si fuerit iuramento firmatum, et non vi, nec dolo ab eadem praestitum fuerit, textu expresso in cit. c. *Quamvis*, ibi: *Quamvis pactum patri factum a filia, dum nuptui tradebatur, ut dote contenta, nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex civilis. Si tamen iuramento, non vi, nec dolo praestito, firmatum fuerit ab eadem, omnino servare debet, cum non vergat in aeternae salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum.*

- 17 Pactum talis filiae iuramento firmatum valet etiam in foro civili: cum enim hic agatur de evitando peccato ac periurio, dicta pontificia dispositio in cit. cap. *Quamvis*, valet etiam in foro civili, et per iudicem saecularem est servanda. Sic, pluribus iustis et iuribus adductis, Glossa in cit. cap. *Quamvis*, verb. *Servari*; Alexander, consil. 29, lib. 3; Zoesius tit. de Pactis, num. 37; Covarruvias part. 3, in cap. *Quamvis pactum*, § 4, num. 18, de Pactis in 6; Reiffenstuel lib. 1 Decretal., tit. 35, num. 82, ubi testatur de communi. Et colligitur ex cap. *Novit* 13, § *Licet autem*, de Iudiciis, ubi dicitur quod Pontifex procedere valeat super quolibet criminali peccato, ut peccatorem revocet a vitio ad virtutem, ab errore ad veritatem. Et additur, quod de iuramenti religione cognoscere, ad iudicium Ecclesiae non est dubium pertinere. Et hoc etiam habetur ex praescripto legum civilium. Nam Authentic. *Ut clerici apud proprios Episcopos*, § *Si vero Ecclesiasticum*, collat. 6, imperator expresse hoc sancivit his verbis: *Cum oporteat talia ecclesiastice examinari et emendari animas delinquentium per ecclesiasticam multam secundum sacras et divinas regulas, quas etiam nostrae sequi non dedignantur leges.* Unde in c. *Intelleximus* 1 de novi operis Nuntiatione, dicitur quod, *leges non dedignantur sacros canones imitari.*

- 19 Ad hoc, ut talis filiae pactum iuramento firmatum valeat, et servandum sit, requiritur quod iuramentum non sit nec vi nec dolo extortum, ut expresse cavet Pontifex in cit. cap.

Quamvis 2 de Pactis in 6, ibi: *Iuramento, non vi, nec dolo praestito.* Si vero fuerit extortum vi, id est si filia iuravit se renunciare paternae haereditati, gravi metu maioris mali adducta, puta quia alias dotem a patre obtinere non posset; seu fuerit extortum dolo, id est si parentes scienter et dolose persuaserint filiae, minores esse facultates suas, quam revera essent, sicque ipsa seducta, et modica dote contenta, reliquae haereditati sub iuramento renuntiaverit; tunc iuramentum sic vi aut dolo extortum, vel nullatenus est obligatorium, ex quo talis vis seu dolus valuerit auferre consensum, ut dicunt Abbas in cap. *Cum contingat*, n. 2, de Iureiurando; Ioann. Andreas in cap. unic. de Commodat.; Pirhing. lib. 1 Decretal., tit. 35, n. 32; Reiffenstuel ibid., num. 83; Molina t. 2 de Iustitia et iure, tract. 2, dis. 579, n. 28, et alii; vel saltem non est efficaciter obligatorium, cum possit peti et obtineri eius relaxatio et dispensatio, quae per Ecclesiam solet in similibus casibus passim concedi, cap. *Virum* 25 de Iureiurando; imo et magistratus saecularis potest cogere eum qui vim aut metum intulit, ut iuramentum remittat; Pirhing. loc. cit., n. 32; Reiffenstuel loc. cit., num. 83, et alii passim.

Hinc talis filia (idem dic de filio, vel quovis alio necessario haerede) quae, dote accepta, cum iuramento renuntiavit paternae haereditati, atque enormiter, seu ultra dimidium inde laesa fuit, post obtentam absolutionem a iuramento, potest petere rescissionem dictae suae renuntiationis, atque haec a iudice est concedenda ob eiusmodi enormem laesionem rite probatam; iuramentum enim iunctum enormi laesioni, nempe ultra dimidium, censetur dolo extortum; nam tunc ipsa res in se dolum habet, ut dicit l. *Si quis cum aliter* 36 ff. de Verbor. obligationibus; Covarruvias part. 3, in cap. *Quamvis pactum* 2 de Pactis in 6, § 4, num. 11; Gailus lib. 2 Practic. Observ., 147, num. 8 et 9; Layman in cit. cap. *Quamvis* 2 de Pactis in 6, num. 2; Menoch. de Arbitrar. iud., caus. 149, n. 17 et 18; Reiffenstuel loc. cit., num. 84; Fachineus lib. 8 Controvers. iuris, canon. 69, citans alios, et solvens contraria.

Pactum additionis in diem quid, et quid iuris de eo? Vide verb. *Contract. emption.*, art. 5, a num. 46 ad 55.

Pactum legis commissoriae quid, et quid iuris de eo? Vide d. verb. *Contr. empt.*, a n. 40 ad 45, et verb. *Hypotheca*, n. 34 et 35.

Pactum antichryseos quid, et quid iuris de eo? Vide d. verb. *Hypotheca*, num. 32 et 33.

Pactae hypothecae seu pignori adiecta quae nam, et quo modo valeant? Vide verb. *Hypotheca*, a num. 36 ad 40.

Pacta retrovendendi, seu redimendi quando et quomodo liceant, vel non, et quid iuris de

ipsis? Vide dict. verb. *Contr. empt.*, art. 3, num. 54 ad 56.

27 Pacta et conventiones seu compositiones, quas superiores locales regularium sine licentia generalium seu provincialium ineunt cum praelatis seu rectoribus parochialium ecclesiarum super iuribus parochialibus, et aliis articulis, de iure communi sunt valida, et observanda, textu expresso in cap. *Quia eo* 3 de Pactis in 6, in cuius summario sic expresse habetur: *Pacta inita per Fratres Praedicatorum vel Minores, vel alios Mendicantes cum rectoribus parochialium ecclesiarum super parochialibus iuribus, si facta sunt per priores, vel guardianos de conventuum ipsorum locorum consensu, licet auctoritas Sedis Apostolicae non intervenerit, vel licentia prioris, vel ministri generalis, aut magistri vel provincialis ministri, vel capituli provincialis, servanda sunt, dummodo sint licita et honesta*; et concordat cap. *Pactum* 1 eodem in 6, in cuius summario sic praecise habetur: *Monachi habentes liberam a Sede Apostolica sepulturam, si paciscantur de non recipiendis aliquibus vel certis parochianis ecclesiae alicuius, servare compelluntur pactum, nec illos sepelire poterunt, licet apud eos elegerint sepeliri, cum per pactum privilegio renuntiaverint*.

28 Verum praedictas decretales Bonifacii VIII iterum sublatas esse per Sixtum IV, et privilegia Mendicantibus prius concessa iterum restituta esse et confirmata per ipsum Sixtum IV variosque alios Summos Pontifices, testatur Emmanuel Rodericus, tom. 1, q. 27, art. 3, addens ita servari in nostra religione. Et ita etiam docent Layman in cit. cap. *Quia ex eo* 2 de Pactis in 6; Pirhing. lib. 1 Decretal., tit. 35, num. 14; Reiffenstuel ibid., num. 7, et alii. Et ratio ipsorum est, quia sicuti rector ecclesiae collegiatae inferioris non potest iura et bona immobilia ecclesiae alienare, nisi ultra consensum capituli cum licentia Episcopi, ut colligitur ex cap. *de Caetero*, et cap. *Veniens* 8 de Transactionibus; ita etiam rector seu prior ecclesiae conventualis, seu regularis non potest alienare sine consensu generalis sui ordinis, qui quasi episcopalem iurisdictionem in suos subditos habet, vel saltem provincialis in illis religionibus, in quibus habet facultatem praebendi similem consensum. Sic praedicti doctores, qui tamen recte monent in hac re attendendas esse consuetudines, statuta, et privilegia apostolica, cuique religioni post dictas decretales Bonifacii VIII facta et concessa.

29 Pacta abolendarum pensionum contemporaneae resignationi beneficiorum, et earundem pensionum resignantibus, damnantur et annullantur. Bened. XIV, tom. 1, constit. 30 incip. *In sublimi*, § 3. Pacta poenalia de non appellando a sententia super nullitate matrimonii damnantur et annullantur. Idem constit.

85, incip. *Nimiam*, § 4 et 7. Earumque observantia prohibetur sub poena excommunicationis. Idem, ibidem, § 7.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Plura sunt pacta quae tum iure civili, tum 31 iure canonico speciatim improbantur. De omnibus agere haud patiuntur angusti limites additionum. Agemus de uno a iure civili, tum de uno a iure canonico improposito.

Iure civili improbatum est pactum de haereditate tertii, si tertius ille certus sit, nec aliter subsistit, nisi tertio illo consentiente, et in eodem consensu subsistente usque ad mortem. Improbatur autem fuit pactum hoc tanquam plenum tristissimi eventus, et votum captandae mortis continens, l. 15, et fin. Cod. de Pact.; Rota in Monopolitana *Immissionis* 3 Mart. 1749, § 9 et seq., cor. emin. Bussio.

Pactum hoc non sustinetur, etiamsi tendat 34 in favorem certi ac determinati matrimonii, quod alias secutum non fuisset.

Imo etiamsi iuramento munitum sit. Rot. 35 cor. Rat. dec. 142, n. 2 et 3.

Nec si inter nobiles conventum sit cum iuramento. Idem supremum tribunal in Lucana *Immissionis* 16 Febr. 1731, cor. Calcagn. Nec 37 a statuto vel a consuetudine vim accipere potest. Confer Treutler. vol. 1, disp. 6, thes. 8, cap. fin.

Debet autem esse hoc pactum vel de tota 38 haereditate, vel de eius parte, ut prohibitionem incurrat. Occurrit vero non semel dubitatio, 39 utrum pactum hoc sit de quota aliqua haereditaria, an de rebus particularibus. Vide, ubi res postulat, Rotam cor. Ratt., dict. dec. 142, n. 4, ad plur. seq.

Consentiente tertio illo, ut dictum est, sustinentur. De tertio vero quaeritur an is, si iuramento 41 consenserit, possit non obstante iuramento, discedere a consensu, et testamentum condere, variant doctores. Meo iudicio separari debet casus. Si dixerit: *Iuro me in hoc pactum consentire*, resilire adhuc valebit, quippe quia iuramentum actus naturam sequitur. Aliud, si dixerit: *Iuro me consentire, nec me unquam consensum hunc revocaturum esse*; hoc casu (recte ait Stryk. in usu modern. Pand., lib. 2, tit. 14, § 17) poenitere non posset, ne facultatem testandi amitteret; testamentum enim ut faciat, nulla lege obstringitur.

Iure canonico improbatum pactum, quo praesentatus pensioni vel favore patroni vel favore tertii consentit, cap. 6 de Pact. Caeterum interest scire utrum pactum hoc sit conceptum per viam *conditionis*, an per viam *modi*. Priori 43 enim casu ipsa quoque praesentatio irrita est. idque quia conditio vel iure impossibilis, addita actui inter vivos vitiat. Fagn. de Iurepatron., part. 2, can. 12 et 13, cas. 5, n. 6 et

- plur. seq.; Gagliard. eodem tract., c. 16, n. 10; Rot. cor. Emer. iun., dec. 100, num. 3; cor.
- 44 Crisp., dec. 335, n. 14. Posteriori vero casu firma manet praesentatio, ipsumque pactum habetur pro non appposito. Card. de Luca de Iurepatr., discours. 48, fer. per tot., et Card.
- 45 Lanfredin., Respons. eccl. 2, pariter fere per tot., qui una tradit, quando mox dictum pactum appositum dici queat per viam conditionis et quando per viam modi; confutatque in hoc Cardinalem de Luca; et quidem non immerito.
- 46 Quid, si reservatum fuerit beneplacitum apostolicum? Interest pariter scire utrum fuerit pactum adiectum per *viam conditionis*, an per
- 47 *viam modi*. Nam priori casu beneplacitum accedere debet intra quadrimestre, ut sustineatur praesentatio; posteriori vero potest supervenire,
- 48 elapso ipso quadrimestri. Lanfredin. ubi supra; Piton. de Controv. patron., allegat. 56, n. 5; Rot. coram Crisp., dec. 335, num. 14 et seq.; in Faventina *Beneficiorum* 5 Mart. 1736, § *Et quod attinet*, coram bon. memor. de Vais.
- 49 Quod si ex aliquo impedimento, puta secutae interim vacationis Sedis Pontificiae, impetrari nequit beneplacitum, an subduci debeat tempus impediendi, magna quaestio est? Rota nec assumere voluit hunc articulum in Regien. *Benef.* 4 Iun. 1759, cor. R. P. D. Ratto. Proposita vero denuo fuit haec causa die 2 Iun. huius anni 1760, a R. P. D. Cornelio. Sed an in hac altera propositione deciderit artic. videbitur edita decisione.
- 50 Coronidis loco ea hic examinanda est quaestio, an hodiernis moribus alter alteri pacisci possit hoc effectum, ut illi inde competat actio. Negat post alios Carpzov., Iurisprud. forens., part. 2, constitut. 33, defin. 25 et sequent., qui retinendam autumat et hodie definitionem iuris civilis. At affirmant Bruneman. ad leg. 25, in fin., ff. de Pact.; Mev. part. 4, dec. 112, num. 2; Christin. volum. 3, dec. 35, num. 12. Adde Groeneveg. et plures ab eo citatos ad § 18 Institut. de inutilibus Stipulat.

ADDITIONES CASINENSES.

Traditis a Lucio nostro sub num. 12 huius artic. quod nempe, interveniente auctoritate superioris, puta Papae vel Episcopi, ex gravi causa id concedentis, licite possit pars cedens liti super beneficio exortae recipere aliquid temporale, non quidem in compensationem sui iuris, si quod in beneficio habeat, cum hoc sit simoniacum, sed propter aliquam iustam causam (prout etiam rite tenent Reiffenstuel de Pactis, § 3, n. 70, alique); non supervacuum sit addere, quae sapientissimus Benedictus XIV habet per modum normae ac regulae genera-

lis, in Instit. eccles. 93, quam hic integram exscribere placet. Est porro huiusmodi.

EPISTOLA AD VICARIUM GENERALEM HABITA.

Utrum simoniae labe afficiatur is qui pecuniam largiter impendit, ut se lite eximat, in causis beneficialibus. Quaenam requirantur, ut hoc iure fieri possit. De arbitris causarum ad beneficia spectantium, et cuinam praecipue rei animum mentemque adiungere ipsi debeant.

1. Cum in ecclesia collegiata huius dioecesis vacatio contigerit canonicatus de iure patronatus laicalis, suisque suffragiis patroni inter se maxime discrepaverint, qui diversos omnino clericos nominarunt, lis excitata est inter ipsos electos ad beneficium, in qua tanquam iudex ordinarius, cuius est rem primo diiudicare, sententiam clerico A. propitiam tulisti. Clericus autem B. ad sac. Romanae Rotae tribunal ab hac sententia provocavit, ubi, causa bis proposita, nihil definitum fuit. Quamobrem clericus idem B., post gravissimas expensas rationibus etiam suis parum confidens, pollicitus est competitori se cessurum esse causae, si pecunia, quam in peragendo hoc iudicio solverat, sibi redderetur. Id minime inficiatur clericus A., qui, remoto competitori, nequaquam dubitat quin unanimes patroni sibi tantum suffragentur; sed monitus fuit cavendum esse magnopere ne verae simoniae labem contraheret, si eam pecuniam restitueret. Qua de re consilium a peritissimis viris postulavit, iique responsum eiusmodi fecerunt, unum vel plures arbitros accersiri posse, qui iudicarent abdicandum esse a clerico B., ipsique pecuniam expensam a clerico A. persolvendam, quod rite cum arbitris constitui posset. Heri vesperi, cum nos de more convenires, opinionem nostram super hac re poposcisti, eamque breviter nunc explicabimus. Ac primum, cum agitur etiam de beneficiis, lites numerata pecunia licite dirimuntur; negotium tamen, de quo agitur, componi hac ratione nequit, quin simoniae labe intercedat. Quamobrem ab aequitate alienum est consilium quod nuper exposuimus, idque clericis iisdem dissidentibus statim patefacies. Nos pariter de errore, in quo versantur maximo, ipsos ad nos accitos clare graviterque admonebimus.

2. Lites numerata pecunia dirimi posse affirmavimus, quod Coelestini III praeclara decretali comprobatur, cap. *Dilect.* 27 de Simonia, etenim praepositus Eboracensis suo Archiepiscopo pecuniam erogaverat, ut finem molestiis faceret ob quaedam beneficia, quibus praepositus ipse fruebatur. Qua de re Pontifex arguit vehementer Archiepiscopum, qui, post datam fidem acceptamque pecuniam, praepo-

situm novis molestiis persequeretur; nec iisdem litteris Coelestinus III praepositum improbat, quia pecuniam ob eam causam traderat; ex his constat pecuniam licite solvi posse, etiam cum de beneficiis res agatur, ut litigiis aditus occludatur.

3. Porro id ecclesiasticae historiae monumentis exemplisque corroboratur. Proditum est ab Odoacre rege Herulorum, qui totam Italiam invaserat, tributum Romano Pontifici imperatum fuisse antequam pontificatum susceperet; eandem legem et institutum Gothorum reges, qui deinde Odoacri successores sunt, per maximam vim et iniuriam retinuerunt. Iustinianus Augustus idem tributum elicuit, asserens quod imperium simul et iura Gothorum obtineret. Iniustissima haec consuetudo ad Constantinum IV imperatorem permansit, qui *Barbatus* vulgo nuncupatur. Ipse S. Agathonem Pontificem, et caeteros in posterum, qui ad gerendum pontificatum eligerentur, ab eiusmodi tributo vindicavit. Anastasius Bibl. in Vita S. Agathonis.

4. Cum S. Gregorius Pontifex omnium suffragiis renuntiatus hunc honorem declinare vellet, ad Mauritium imperatorem litteras dedit, ipsumque maximo studio rogavit ne suam electionem confirmaret. Haec tamen epistola intercepta fuit a Germano Urbis praefecto, qui ad Mauritium scripsit gravissimis verbis ac sententiis, commune bonum ac felicitatem id requirere, ut summa Ecclesiae regendae potestas Gregorio traderetur. Quamobrem Mauritius, qui Gregorii virtutem cognitam satis ac perspectam habuerat, cum ille Constantinopoli versaretur, eius electionem probavit. Ioannes Diaconus lib. 1 Vitae S. Gregorii, c. 39 et seqq. Itaque S. Gregorius, coactus rerum administrationem suscipere, iniquum tributumolvere non praetermisit.

5. Idem Pontifex gravissime quaeritur lib. 10, cap. 1 Gallicae Historiae, etc., de huius tributum conditione, et Mauritium imperatorem vehementer redarguit. In dubium tamen vocatur an commentaria, quibus eiusmodi querimoniae continentur, S. Pontifici Gregorio tribuenda sint. Graveson t. 2 Historiae eccles., pag. 323; Cave in Histor. script. ecclesiast. Nam Cave potissimum advertit, eam scribendi rationem haud S. Gregorio Magno, sed Gregorio VII potius convenire; quam opinionem Thomasinus quoque amplectitur, uti inferius demonstrabimus. Hanc igitur controversiam missam faciemus, et id solum quod Christianus Lupus scriptum reliquit, tom. 3 in Concil. general., 1 edit., pag. 127, commemorabimus: *Persolvit tamen optimus Gregorius, quod nempe, nec Papatum declinare posset, nec principis avaritiam moderari. Solus princeps, non ipse fuit simoniacus, quia iniquam atque inevitabilem vexationem redemit.* Idem etiam exemplo Constantinopolitani Patriarchae magis ostenditur,

qui postquam designatus est, ordinari nequit, nisi tributum antea Turcarum praefecto exsolverit: Quippe: *Non ea crimini* (ait Thomasinus de Benefic., part. 3, lib. 1, c. 60, n. 10) *vertenda est Graecis necessitas tributi, sed in ambiendo certatim Patriarchatus culmine nefanda cupiditas, qua ad maius in dies tributum solvendum ultro prosiliunt.*

6. Postremo affirmavimus, lites etiam circa beneficia componi quidem posse, si pecunia numeretur; id tamen accommodari nullo modo posse causae, quae nunc in disceptatione versatur. Nam rerum eiusmodi scriptores inter caetera quae necessaria putant, ut liceat pecunia finem imponere dissidiis circa beneficia, illud prae caeteris requirunt, ut qui solvit pecuniam, non tantum ius ad *beneficium*, sed ius in *beneficio* obtineat; quae sane conditio ex decretali Lucii III desumitur, c. *Matth.* 22 de Simonia. Admonitus fuerat Pontifex quemdam clericum ad dignitatem ecclesiasticam electum *paucis contradicentibus*. Perceperat etiam quod, eodem clerico sciente ac probante, ipsius amicus ei, qui discordiae magister videbatur, *certae quantitatis munus exsolvit, et sic, quam prius sustinebat, contradictio quievit.* Quam ob causam electo clerico Pontifex indicit, ut dignitatem quamprimum dimittat, eaque sententia utitur: *Nihil prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiat.* Canonum interpretes simul conferunt superius allatam sententiam in cap. *Dilectus* de Simonia, cum hac Lucii III in cap. *Matthaeus*, pariter de Simonia, atque unanimes advertunt fuisse *ius in re* pro beneficiis, si prima illa sententia spectetur; si vero secunda perpendatur, fuisse *ius ad rem*, nempe ad dignitatem, quod sane ius imperfectum existimatur. Quippe minor pars, quae ad eligendum clericum non consenserat, litem instituere ac rationes proferre poterat, ne electio illa confirmaretur. Gonzalez cap. cit. *Matthaeus* 22. Id apertissime tradit S. Thomas 2-2, qu. 100, art. 2, ad 5: *Antequam alicui acquiratur ius in episcopatu, vel quacunque dignitate vel praebenda, per electionem, vel provisionem, seu collationem, simoniacum esset adversantium obstacula pecunia redimere, sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spiritualem obtinendam; sed postquam ius alicui iam acquisitum est, licet per pecuniam iniusta impedimenta removere.* Et quarto Sententiar., dist. 15, qu. 4, art. 2, quaestiu. 1, ad sept.: *Si non est sibi acquisitum ius per electionem, nullo modo potest pecuniam dare adversario, ut desistat. Si autem est ei acquisitum ius, potest aliquid dare, non ut pretium praelationis, sed ut redemptionem vexationis propriae.* Sic autem S. Raymundus sanctissimi doctoris discipulus idem testatur in Summ. lib. 1, tit. 1 de Simonia, § 20.

7. Altera conditio, quae pariter exigitur, ut liceat pecunia dissidium [circa beneficia componere, in eo posita est, ut ius clare suffragetur illi qui pecuniam solvit, et iniuste vexetur ab eo qui pecuniam accipit. Quod si aliter fuerit, qui pecuniam expendit, non animi tranquillitatem et quietem eo pretio sibi comparat, quae inter res temporarias recensentur, sed ius quoddam in rem spiritualem pecuniae vi sibi conciliat; equidem S. Thomas eo loco quem nuper memoravimus, pro certo has duas condiciones interponi statuit: *Iniusta impeditamenta, et ius in re manifestum*; iisdem fere verbis utitur S. Antonius part. 2 Summ., tit. 1, cap. 4, in fin., § 2: *Quinto, ratione redimendae vexationis, et antequam ius acquiratur alicui in beneficio vel dignitate, non licet dare ad redimendam vexationem suam, alias simonia esset; sed postquam fuerit adeptus, et ius sibi acquisitum, vexationem sibi iniuste factam super ecclesia, vel beneficio, vel dignitate, licet pecunia redimere, sed non iustam vexationem, ut si iuste accusaretur, vel huiusmodi*. Ob has causas iniustissimae vexationis, et apertissimi iuris, Summi Pontifices tributum absque simonia persolvebant, ut ipsorum electio ab imperatoribus confirmaretur. Ob causas easdem Iacob improbandus non videtur, qui ab Esau ius primogeniti sibi comparavit: *Ius* (inquit S. Thomas 2-2, qu. cit. 100, art. 4, in respons. ad quintum argument.) *primogeniturae debebatur Iacob ex divina electione... et suam vexationem redemisse intelligitur*.

8. Cum haec ita se habeant, si haec omnia conferre velis cum causa de qua agitur, certo deprehendes a veritate alienum non esse id quod initio diximus, pecuniam solvi iure posse ad lites circa beneficia componendas, id tamen quaestioni, quae in medium adducitur, minime suffragari. Nam, ut pecuniam liceat exsolvere, non debet intercedere *ius ad rem, sed in re*, illudque aperte constet necesse est. Insuper iniustam vexationem competitoris, qui pecuniam accipit, manifeste probari oportet. Clerici vero A. et B. *iure ad rem* solummodo praediti sunt, si ratio *praesentationis* habeatur, quae de utroque per legitimos dominos facta fuit. Neque ullum *ius in re* clericus A. consequitur ex prima sententia, quam propitiam retulit, cum interposita fuerit provocatio ad alios iudices, qui rem totam secundo loco diiudicare possunt, idque primae sententiae effectum impediverit. Postremo, quis affirmare unquam valeat ius certum et manifestum a clerico A.

possideri, ipsumque a clerico B. competitore certissime atque iniuste vexari? Siquidem contrarium desumitur ex eo quod haec causa bis proposita fuit in sacro Romanae Rotae tribunali, ubi, post accuratam disquisitionem, nihil peculiare sancitum est.

9. Sed iam de consilio eligendi arbitros pro dirimenda hac controversia verba faciamus. Qua ratione id excogitatum fuerit intelligere sane non possumus. Nam si ipsi iudicium aequitati consentaneum ferre velint, illud procul dubio expendere debent, utrum clericus A. *ius habeat ad rem, vel in re*, an illud manifestum sit; utrum tandem a clerico B. iniuste divexetur, atque ita causa reducitur ad eadem principia quae modo exposuimus, ipsique arbitri fateri cogentur haud licere pecuniae solutione hanc litem componere.

10. Si qui consilium hoc dederunt, parumper in iure canonico versarentur, haud novam et inusitatam esse deprenderent eiusmodi arbitri. electionem. Alexander III cap. *Non sine* de Arbitris, nequaquam pecuniam in causa beneficii solutam improbavit, quam delecti arbitri constituerant. Insuper canonum interpretes in cap. eod. *Non sine* de Arbitris, docent aequum esse laudum ad arbitris praescriptum, si ius pecuniam solventis manifestum appareat; iniustum vero laudum, si pecuniam solvens omni iure careat; postremo dubium esse laudum et simoniae speciem prae se ferre, si dubium ius obtineat, qui pecuniam erogat. Item tradunt, arbitros accersendos esse ab Episcopo, qui rationes laudi ab illis exposcere debet, illudque vel probare vel reiicere iuxta leges quae a iure pontificio decernuntur. Fagnanus in eod. c. *Non sine*, a n. 3 ad 9, sub titulo de Arbitris.

11. S. Carolus Borromaeus de hac re sapienter et aequissime iudicavit part. 2 Const., cap. 11, in primo provinciali Concilio, quod Mediolani celebravit. Sic enim statuit: *Ne redimendae vexationis specie in causis beneficiorum simoniacae pactiones intercedant, nemini licere volumus ad redimendam vexationem, ne in casibus quidem iure permissis pecuniam dare, quidquamve pacisci aut transigere, nisi Episcopi consensus accesserit, cuius partes erunt, et perspicere diligenter an subsit aliqua fraus; et ubi rem fraude carere, et iure permissam esse cognoverit, non denegare ei, qui petierit, facultatem se a vexatione liberandi. Haec habuimus, qui tibi, etc.* Ita, in terminis prae laud. Pontif. inst. cit.

DE PACTORUM INTERPRETATIONE

ARTICULUS III.

SUMMARIUM. I. In quolibet legis articulo nihil est

tam necessarium quam recta interpretatio: quod idem in pactis locum habet. — 2. Afferuntur regulae decem pro pactorum et conventionum interpretatione, ad n. 11.

1 In quolibet legis articulo nihil tam necessarium est quam recta interpretatio. Idem profecto contingit in pactis, quae si recte non interpretentur, plerumque contra paciscentium voluntatem iudicium fertur. Quare non abs re duximus adiungere saltem brevem de interpretandis pactis tractatum, sive potius decem proponere regulas, ex quibus aliae etiam poterunt proponi.

2 Primam regulam habemus ex Paulo in l. 21 ff. de Reb. dub. *Ubi est verborum ambiguitas valet quod acti est*; veluti ea interpretatio sumenda est, quae, quod actum gestumque est, conservet. Conservatur autem, seu ut mox ait iurisconsultus, *in tuto est res*, de qua actum est, quando idipsum quod voluerunt contrahentes efficitur; hoc ergo in primis quaerendum est. Et si id non possit aperte percipi, aliquis saltem debet esse pacti effectus, quem verisimile sit contrahentes voluisse; *veluti cum Stichum stipuler, et sint plures Stichi, vel hominem, vel Carthaginem, cum sint duae Carthagines, semper in dubiis id agendum est, ut quam tutissimo loco res sit bona fide contracta, nisi cum aperte contra leges scriptum est*. Idem statuit Ulpianus in l. 80 ff. de Verb. obligat. *Quoties in stipulationibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res, de qua agitur, in tuto sit*.

3 Secunda Regula: *In conventionibus contrahentium voluntatem potius quam verba spectari placuit*. L. 219 ff. de Verb. obligat. signific. Haec tamen regula ita ibidem declaratur: *Cum igitur ea lege fundum vectigalem municipes locaverint, ut ad haeredem eius, qui suscepit, pertineret, ius haeredum ad legatarium quoque transferri potuit*. Licet enim hoc casu conventionis verba haeredem tantum contineant, voluntas tamen contrahentium cum debeat praevalere verbis, evidens est conductorem posse quovis titulo, ad quem libuerit, ius suum transferre.

4 Tertia regula: *Haec ex prioribus aperte consequitur; quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipitur, quae rei gerendae aptior est*. Leg. 67 ff. de Reg. iur. Huius regulae exemplum habes in leg. 7 de contrahen. Empt. In allato textu legitur rei gerendae aptior, nam plusquam probabile est contrahentes aliquid, quod ad effectum perducere posset, non vero vanum aliquod voluisse.

5 Quarta regula: *In obscuris inspicere solet quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet*. L. 114 ff. de Reg. iur.

6 Quinta regula: *Semper in stipulationibus et in caeteris contractibus id sequimur quod actum est; aut si non appareat quod actum est, erit consequens ut id sequamur quod in regione in qua actum est frequentatur*. Quid ergo, si neque regionis mos appareat, qui varius fuit? Ad id quod minimum est, reddenda summa est. L. 34 ff. de Reg. iur.

Sexta regula: *Cum quaeritur in stipulatione quid acti sit, ambiguitas contra stipulationem est*. L. 26 ff. de Reb. dub., quod confirmatur etiam iisdem fere verbis in l. 38, § 18, ff. de Verb. oblig. Haec eadem regula, quae obtinet in stipulationibus, locum etiam habet in reliquis contractibus. *Hinc in contrahenda emptione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est*. Leg. 172 ff. de Reg. iur. Obiter nota: *Ambigua autem intentio, ita accipienda est, ut res salva actori sit*. D. l. 172, § 1. In hoc textu opponuntur iudicia conventionibus. In conventionibus fit interpretatio contra eum qui sibi pactus est; in iudiciis vero ambigua intentio pro auctore recipit interpretationem, ut in ambiguo non videatur petiisse, quam quod ius petendi haberet, ne causa cadat. Allatam regulam confirmant Paulus et Papinianus in l. 21 ff. de contrahen. Empt., et l. 39 ff. hoc tit. Huius sextae regulae si quaeris exempla, quamplura reperies in corpore iuris, praesertim in l. 30 ff. de Servit. praed. rust.; l. 33 ff. de contrahen. Empt.; l. 17, § 3 et 4, ff. de Servit. urb. praed.; et in l. 39 ff. de contrahen. Empt.

Septima regula: *Cum verba conventionis aperte favent ei qui sibi pactus est, non oportet ab eis recedere*. Hinc est, quod *si stipulatus fuero de te, vestem tuam, quaecunque muliebris est, dare spondes? magis ad mentem stipulantis, quam ad mentem promittentis id referri debet; ut quid in re sit, aestimari debeat, non quid senserit promissor*. Itaque si solitus fuerat promissor muliebri quadam veste uti, nihilominus debebitur. L. 110 ff. de Verb. oblig. Cum enim re ipsa sit muliebris, non ideo minus censebitur esse muliebris, et in stipulatione contenta, quod vir ea uteretur. Super hac et praecedenti regula omnino omitenda non est lectio l. 99 ff. eod., quae utramque complectitur et declarat regulam.

Octava regula: *Quamvis aperta sint verba quae ex priori conventionis parte leguntur, ad alium, quam prae se ferunt, sensum detorquebuntur per ea quae in posteriori parte scripta sunt*. L. 126 ff. de Verb. signific., et passim Rota.

Nona regula: *Quae dubitationis tollendae causa contractibus inseruntur, ius commune non laedunt*. L. 81 ff. de Reg. iur.

Decima regula: *In orationibus quae conventiones exprimunt, eadem forma loquendi pro subiecta materia varie accipitur*. Et quidem primo: « Haec verba, ille aut ille, non solum disiunctivae, sed etiam subdisiunctivae orationis sunt. Disiunctivum est: veluti cum dicimus: *aut dies, aut nox est*, quorum posito altero, necesse est tolli alterum: item sublato altero, poni alterum. Ita simili figuratione verbum potest esse subdisiunctivum. Subdisiunctivi autem duo sunt genera. Unum, cum ex

propositis finibus ita non potest utrumque esse, ut possit neutrum esse: veluti cum dicimus: *aut sedet, aut ambulat*. Nam ut nemo potest utrumque simul facere, ita aliquis potest neutrum, veluti is qui accumbit. Alterius generis est, cum ex propositis finibus ita non potest neutrum esse, ut possit utrumque esse: veluti cum dicimus: *Omne animal aut facit, aut patitur*. Nullum est enim quod nec faciat, nec patiatur: at potest simul facere et pati». L. 124 ff. de Verb. signif. Secundo: «Oratio quae neque coniunctionem, neque disiunctionem habet, ex mente pronuntiantis, vel disiuncta, vel coniuncta accipitur». L. 28 ff. eod. «Coniunctionem enim nonnunquam pro disiunctione accipi Labeo ait, ut in illa stipulatione, *mihi haeredique meo; te haeredemque meum*». L. 29 ff. eod. Tertio: «In usu iuris frequenter uti nos Casellius ait singulari appellatione, cum plura generis eiusdem significare vellemus. Nam et multum hominem ve-

nisse Romam et piscem vilem esse dicimus. Item in stipulando satis habemus (nempe curamus) de haerede cavere: si ea res, *secundum me, haeredemque meum* iudicata erit, et rursus quod ob eam rem te, *haeredemve tuum*; nempe aequae si plures haeredes sint, continentur stipulatione». Enimvero «haeredis appellatione omnes significari successores credendum est, etsi verbis non sint expressi». Leg. 158 et l. 170 ff. de Verb. sign. Item in conventionibus, «cum generaliter adiciamus, *eive ad quem res pertinebit*, et adrogati, et eorum qui iure nobis succedunt, personas comprehendimus». Leg. 53, § 1, ff. de Oblig. et act., Pronomina et adverbium comparationis non semper accipiuntur in sensu comparativo. Sic si stipulatus sum quantominus a debitore meo mihi solutum erit: *minus solutum intelligitur, etiamsi nihil esset solutum*. L. 32 ff. de Verb. signif. Alia habes exempla in stipulatione legis Falcidiae, in stipulatione *de rato**.

PAGANA PROPOSITIO

Vide verb. PROPOSITIONES DAMNATAE, num. 28.

PALATIUM

Vide verb. IMMUNITAS, art. 2, a num. 71 ad 88, ubi late de immunitate qua gaudere possunt palatia Cardinalium, Legatorum, Principum, Regum, Nuntiorum et Episcoporum.

PALLIUM

Summarium.

1. Instantiae pro pallii concessione ab advocatis

consistorialibus proponi debent, ad n. 2. - 3. Alia ad rem ad n. 14.- De pallio Graecorum, quod *omophorion* appellant, vide additamentum in fine.

- 1 Instantiae pro pallii concessione ab advocatis consistorialibus proponi debent. Bened. XIV,
- 2 Const. 106 incip. *Inter conspicuos*, § 18. Pallium conceditur et transmittitur patriarchae Antiocheno Graecorum Melchitarum. Idem Constit. 92 incip. *Dum nobiscum*. Pallium transmittitur Patriarchae Maronitarum. Idem Constit. 101, incip. *Litteras*.
- 3 Pallia Patriarchis et Archiepiscopis ab Apostolica Sede concedi et mitti consueverunt a primis usque Ecclesiae saeculis. Idem tom. 2,
- 4 Const. 60 incip. *Rerum ecclesiasticarum*. Eadem antea solemni ritu benedicta fuisse non dubitatur. Idem, ib. Palliorum benedictio in ecclesia S. Petri, praeviis cleri vigiliis, aliisque sacris caeremoniis fieri solebat. Idem, ibid.
- 6 Ritus huiusmodi nonnullas subierunt mutationes, quae assignantur. Idem, ib.
- 7 Palliorum benedictionem in posterum a Summo Pontifice fieri statuitur in pervigilio Apostolorum post vespas in Vaticana basilica celebratas. Idem, ibidem. Vel absente Pontifice ab eo Cardinale, qui pontificalia peregerit. Idem, ib. Huiusmodi benedictionis ritus

et formula statuitur. Idem, ibidem, et est sequens.

Post vespas, Pontifex seu Cardinalis, qui illius vice in pontificalibus officio astiterit, ipsa pallia ter aspergit aqua benedicta, dicendo antiphonam: *Asperges me*, etc. Ac ter incenso adolet, deinde dicit:

¶. Adiutorium nostrum in nomine Domini.

¶. Qui fecit coelum et terram.

¶. Dominus vobiscum.

¶. Et cum spiritu tuo.

OREMUS. Deus Pastor aeternae animarum, qui eas ovium nomine designatas, per Iesum Christum Filium tuum, beato Petro Apostolo, eiusque successoribus, boni Pastoris typo regendas commisisti, atque ipsis sacrarum vestium symbolis pastoralis curae documenta significari voluisti; effunde per ministerium nostrum super haec pallia de beatorum Apostolorum principum altari sumpta copiosam benedictionis et sanctificationis tuae gratiam, ut quam mystice repraesentant pastoralis officii plenitudinem atque excellentiam, pleno quoque operentur effectum. Humilitatis nostrae pre-

ces benignus excipe, atque eorumdem Apostolorum meritis et suffragiis concede, ut quicunque ea, te largiente, gestaverit, intelligat se ovium tuarum pastorem, atque in opere exhibeat, quod signatur in nomine. Sit boni magnique illius imitator pastoris, qui errantem ovem humeris suis impositum caeteris adunavit, pro quibus animam posuit. Sit eius exemplo in custodia gregis sibi commissi sollicitus, sit vigil, sit circumspectus, ne qua ovis in morsus incidat fraudesque luporum. Sit disciplinae zelo districtus, quod perierat requirens, quod alienum reducens, quod confractum alligans, quod pingue et forte custodiens. Videat humeris suis impositam crucem, quam filius tuus proposito sibi gaudio sustinere non recusavit; sitque illi crucifixus mundus et ipse mundo. Tollat iniectum collo suo evangelicum iugum, sitque ei ita leve ac suave, ut in via mandatorum tuorum caeteris exemplo et observatione praecurrat. Sit ei hoc symbolum unitatis et cum Apostolica Sede communionis perfectae tessera, sit charitatis vinculum, sit divinae haereditatis funiculus, sit aeternae securitatis pignus, ut in die adventus et revelationis magni Dei, pastorumque principis Iesu Christi, cum ovibus sibi creditis, stola potiat immortalitatis et gloriae. Per eundem Dominum nostrum, etc.

12 Pallium suscipientes absentium Antistitum nomine praestare debent iuramentum in manibus Cardinalis S. R. E. diaconorum prioris pro tempore existentis, dum pallium ipsis ferendum seu transmittendum suscipiunt, ut sequitur:

13 « Ego N. procurator et procuratorio nomine et pro parte reverendissimi in Christo Patris et Domini N. electi Ecclesiae N. instant, instantius et instantissime peto mihi tradi et assignari pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo pontificalis officii, et promitto illud reverenter portare vel por-

tari facere eidem reverendissimo Patri domino N. Sic me Deus adjuvet et haec sancta Dei Evangelia ».

Pallia archiepiscopalia in Vaticana Basilica 14 prope corpus S. Petri semper asservari iubentur in capsula argentea auro obducta, quam Pontifex dono dedit. Idem, ib. Eius arculae custodia ad altaristam canonicum spectat. Idem, ib.

* ADDITAMENTUM.

Pauca addam de pallio Graecorum, quod *omophorion* appellant. Ingens inter Latinorum et Graecorum pallium intercedere discrimen scite monuit Bona, *Rer. liturg. lib. 1, c. 24, num. 16*, idque sive formam spectes, sive etiam usum. Nimirum Latinum solis Archiepiscopis, aut ex singulari privilegio paucis aliis Episcopis tribuitur; Graecum omnibus Episcopis commune est, qui, cum Evangelium legendum est, illud deponunt et paulo ante communionem reassumunt; ut docet Simon Thesalonicensis, *lib. de Templo et missa*.

Quod commune omnibus eorum Episcopis sit, privilegium fecit malis artibus a Ioanne XI extortum in gratiam Constantinopolitani Patriarchae, ut tum Theophylactus tunc Patriarcha, tum eius successores absque Romani Pontificis auctoritate pallio uti possent. *Ex quo turpi commercio*, inquit Luitprandus aequalis illorum temporum in legatione 11 Constantinopolitana, *vituperandus mos inolevit, ut non solum Patriarchae, sed etiam Episcopi totius Graeciae pallio utantur*.

Ut huic abusui aliquod remedii adhiberetur statutum a Concilio Lateranensi fuit, ut orientales Patriarchae, postquam pallium ipsi a Romano Pontifice suscepissent, illud suis quoque suffraganeis tribuerunt, accepto antea ab illis fidelitatis et obedientiae iureiurando. Confer Goardum, *Echolog. Graecor., p. 258*.

Alia de pallio vide tom. 1, verb. *Archiepiscopus*, art. 3, per totum.

PANTHEISMUS

ARTICULUS NOVUS EX ALIENA MANU.

Summarium.

1. Pantheismus quid sit. - 2. Pantheistae realiter athei, ad num. 7. - 8. Refertur impietas illorum qui

Moysem, D. Paulum, aliosque probatissimos inter pantheistas recensent. - 9. Varii philosophi a pantheismo excluduntur, ad n. 14. - Pantheistarum et atheorum error refutatur, ad n. 16.

1 De pantheismo quoque in hac Bibliotheca disputandum constitui, ut ea in nova hac editione titulo ab auctore praefixo, quoad fieri possit, respondeat. Cum enim etiam dogmaticam theologiam tractandam auctor proposuerit, facile patet, pantheismi errorem et impietatem exponi in eadem ac refutari oportere. Est enim error huiusmodi omnium pessimum, ac theologiam a fundamentis evertit; in eo enim situs est pantheismus, ut Deum mundi

auctorem, conservatorem atque rectorem de medio tollat; ad declinandam vero atheismi infamiam, Deum profiteri fingit. At si roges quinam sit huiusmodi Deus, respondere cogitur, esse mundum ipsum, ac ipsam rerum universitatem. Pantheismus ergo error est, qui totum mundum, sive rerum universitatem pro prima causa, ac pro Deo rerum omnium auctore habet. Quamobrem pantheistae re quidem, etsi non nomine, athei sunt. *

2 Athei dicuntur qui Deum esse negant; nam qui nunquam norint, nonnisi improprie vel negative athei nuncupantur. Ii vero vel practici sunt, vel theoretici. Athei practici appellantur, qui ita passionibus et cupiditatibus indulgent, ut certa indicia praebeant, ita se vivere, quia Deum non credunt. Theoreticorum vero duplex est ordo: alter eorum, qui Dei naturam aperte sustulerunt, cuiusmodi fuere Diagoras, Protagoras, Theodorus, alique pauci; eorum alter, qui Deum aperte non negarunt, sed eas statuere ac probare philosophiae hypotheses, ex quibus id per legitimam consecutionem sequeretur: huiusmodi fuere Epicurei, Anaximandri et Stratonis sectatores, atque ex recentioribus Hobbesius, Tollandus, ac Benedictus Spinosus. Addi quoque possunt sceptici, qui de omnibus dubitantes, Dei quoque existentiam in dubium revocant.

3 Athei secundi ordinis pantheistae appellari solent; quia, sublata superna mente, quae res condiderit et regat, primam causam, ac primum principium rerum, mutationumque omnium, materiam habent, ex qua omnia constant, cuiusque res singulae partes sunt, et mutationes, actionesque, formae, modi aut affectiones. Hinc totum ipsum, Deum: ipsius vero partes, Dei partes, vel attributa, et actiones, mutationesque, Dei operationes, et affectiones, aut modos vocant.

4 Sunt autem quaedam in quibus pantheistae omnes conveniunt, et quaedam in quibus invicem dissident. Inter omnes convenit materiam esse ens necessarium, increatum, aeternum, secundum totum immutabile ac mutabile secundum partes, et motum quemdam, aut conatum ad motum habere, ac ex hac materia, eiusque naturali virtute universum, sive res omnes quae in universo sunt, atque mutationes singulas oriri. Dissidium vero est circa materiae naturam atque proprietates, per quas res omnes ac functiones singulas efficiat. Epicurei atque Stratonici materiam in particulis, sive minutas moleculas, vel atomos divisam natura sua adstruunt. Illi atomis diversa figura praeditis motum quemdam inditum esse aiunt, ac Epicurus in nonnullis atomis motum quoque declinationis confinxit, quo combinari facilius possent. Stratonici vero addidere particulis illis vitam quamdam et plasticam virtutem per omnia diffusam, quae initia in se habeat motus, sensus, rationis atque consilii, licet ipsa sensus rationisque sit expers. Epicurei itaque fingunt, ex fortuito illo motu atomorum in immenso spatio, post innumeras per infinitum tempus combinationes, tandem ea omnia prodiisse quibus universum constat et conservatur, mentem quoque hominis, eiusque libertatem, quam per declinationem atomorum explicare conantur. Stratonici per illam plasticam virtutem res omnes necessarie

productas fingunt, ac pro materiae dispositione varios effectus fieri, hoc est vegetationem in plantis, sensum in brutis, et in homine rationem etiam atque consilium.

Anaximander et Spinosus materiam, unam, immensam, infinitam, et secundum se totam immutabilem, mutabilem vero secundum partes confingunt. Anaximander vero ait materiam per motum, et naturales qualitates frigoris, caloris, humiditatis et siccitatis producere reales formas magnitudine, figura, motu et quiete distinctas, inter quas formas vitam quoque animalem, sensum et rationem constituebat, et hac ratione infinitos antea genitos mundos, atque infinitos gignendos imaginabatur, qui corrupti in naturae infinitatem redirent, cuius deinde virtute novi successiverunt, non secus ac Epicurus, de fortuito atomorum concursu philosophatus est.

Benedictus autem Spinosus, gente ac religione Iudaeus, qui natus Amstelodami die 14 Novembr. 1632, obiit Hagae Comitum 21 Februar. 1677 in impia sua Ethica atheismum mathematica demonstrare methodo conatus est, absurda quadam conficta hypothesi, in qua materiae infinitae et immensae, infinitam quoque cogitationem asseruit. Hypothesis autem haec est. Fingit substantiam unam tantum esse posse, eamque aeternam, necessariam, infinitam, immensam; substantiae vero praecipuas proprietates esse extensionem immensam, et cogitationem infinitam. Modos autem et affectiones, quibus substantia illa, quatenus extensa est, particularia corpora constituit, et quatenus cogitans, belluas hominesque efficit, substantias, sive Dei attributa et affectiones vocat, quae determinato quodam modo Dei essentiam exprimunt. Hinc lapis, e. g., non est nisi substantia, sive Deus, quatenus extensus, qui particulari modo per illud attributum exprimitur; bellua quoque Deus est, qui per illius organa et animam, extensionem et sensum, finito ac determinato modo exprimit: hominis denique mens eadem substantia est, quatenus cogitans, non ut infinita, sed *quatenus humanae mentis essentiam constituens, hanc vel illam habeat ideam, et sibi conscia hoc vel illo particulari modo delectabiliter operatur*, licet semper necessarie. Vide, inquit doctissimus Salignac, *Spinosisticum Deum! duo homines, quorum unus negat, alter ait, unus fallitur, alter verum assequitur, unus adorat, blasphemat alter Deum, nil sunt nisi unum indivisibile ens, una substantia, sive Deus, qui in uno ait, negat in altero, fallitur in uno, non vero in alio, colit in illo Deum, in hoc blasphemat. En Spinosae numen!* Quis vero finget in indivisibili infinita substantia tot diversos modos, in perfecta unitate tantam rerum varietatem et multitudinem, in invariabili et infinito, mutationes et limites? Haec sunt profanorum aeta-

tis nostrae hominum deliria. Haec portentosa eorum sapientiae inventa sunt, qui, ut supra caeteros sese extollant, *spiritus fortes* appellari solent.

7 Hactenus pantheistarum hypotheses exposuimus. Quoniam vero in describenda pantheismi historia, et in pantheistis recensendis impii quidam Angli, ac Bailius, Buddeus, et etiam Antonius Genuensis turpiter erraverunt non sine maxima iniuria etiam sanctorum hominum, et cum aliquo religionis detrimento, animadvertere hic operae pretium duximus, satis non esse ad insimulandum hominem pantheismi, ut vel vocabula quaedam adhibuerit a veris pantheistis usurpata, vel hypotheses usurpaverit ad naturae phenomena explicanda, quae aliqua in parte supra recensitis sint similes; sed necessarium praeterea esse, ut Deum non agnoscant universi auctorem rectoremque. Ii ergo qui Deum astruunt a rerum universitate distinctum atque diversum, qui mundum condiderit, conservet et regat, nonnisi per summam iniuriam pantheismi accusantur. Ac multo maior iniuria est, si ii Deum etiam materiae creatorem esse fateantur. Haec adeo clara sunt, ut demonstratione non egeant, et ut pro explorata regula haberi possint in texenda pantheismi historia.

8 Quae cum ita sint, quis non rideat impios illos Anglos, qui Moysem, sanctum Paulum aliosque probatissimos viros veriti non sunt inter pantheistas recensere? Quid enim clarius in Mosis libris, atque in Paulinis Epistolis, quam quod Deus creaverit coelum et terram, quodque omnia virtute sua conservet et regat? Scio hos fingere, Moysem nomine Spiritus Dei, qui ferebatur super aquas, vim quamdam in natura activam et genitricem, aut plasticam virtutem designasse. At quid hoc cum pantheismo commune habet? Nam vis illa, quaecunque fuerit, ex Deo est, qui mundum condidit atque regit. Ait quoque Paulus: *In Deo vivimus, movemur et sumus*; sed cum eundem Deum opificem summum, rectoremque astruat universi, qua ratione verba illa in Spinosisticum sensum trahi poterunt, cum satis perspicue exprimant, Deum mundi auctorem immensitate sua nobis praesentem esse, ac actione sua ita nos conservare et fovere, ut in ipso simus, ac per ipsum moveamur atque vivamus? Sed mittamus haec, atque ad alia veniamus.

9 Primo itaque constat perperam inter pantheistas recenseri antiquos philosophos, qui hypotheses adhibuere iis etiam similes, quas exposuimus ad explicandam mundi genesis, rerumque propagationem et effectus; dum constat, hos non negasse, sed praesupposuisse Dei existentiam et providentiam; cum enim id nobis constet, palam fit illas hypotheses excogitasse ad modum explicandum, quo cau-

sae secundae iuxta leges a prima causa praescriptas, Mundi genesis, effectusque reliquos efficiant. Ita sane egisse philosophos omnes qui ante Anaxagoram physicam rerum causam investigarunt, ac etiam eos qui ex minimis moleculis ante Democritum cuncta fieri autumarunt, observatum a pluribus est, ut optime advertunt Gerdil, Ansaldus, Cudworthius, Io. Albertus Fabricius, alique.

Secundo, nec inter pantheistas haberi posse 10 Stoicos, aliosque antiquos, qui Deum mundi auctorem rectoremque asseruere, quod Deum quandoque dixerint animam mundi. Nam exploratum est, hos animae nomen nonnisi improprie usurpare, et longe alio diverso sensu, ac mens anima hominis nuncupatur; cum haec corporis, hominisque auctor non sit, sed pars sit hominis, humanarumque functionum principium. At multo minus pantheismi suspecti sunt, qui Deum continuata actione creaturas conservare, cum ipsis concurrere, aut etiam praemovere eas asserunt. Nam ii Deum cum rerum universitate nequitiam confundunt, sed supremi illius dominii exercitium explicant in res, earumque functiones; quod notatum iis velim, qui Genuensis metaphysicam legunt.

Tertio, nec iure pantheismi suspecti habentur 11 Morus, Clarkius, Cudworthius, Rapsonius, alique, qui spatium pro Dei immensitate habent. Nam ii existentiam et providentiam Dei asserunt, probant et explicant, atque ab hac fieri regique omnia tuentur. Ubi ergo pantheismus est? Nunquid ex eo quod, penetrato a rerum universitate spatio, hoc una cum illa rem indivisam constituit? At id Genuensis cerebrum fingit, sed nunquam probabit; cum spiritum corpus penetrare, quin eadem cum illo substantia fiat, norint fere omnes; cumque mutuam corporis penetrationem contingere per miraculum posse, nostri theologi omnes propugnent, ac philosophorum plerique, quin iactata ab illo inde sequatur identitas. Ii ergo reprehendi ea unice de causa possunt, quod immensitatem Dei rite non explicant, sed pantheismi accusari non possunt.

Quarto, neque ii pantheistae existimari pos- 12 sunt, qui licet mundum aeternum putaverint, Deum tamen illius auctorem rectoremque norunt atque probarunt, ut Aristoteles et recentiores Platonici; sed dici duntaxat potest, Aristotelem beneficam Dei libertatem negasse. Excusari autem nequeunt illi qui naturas homine praestantiores astruebant, sed ortas illas fingeant cum tota rerum universitate *ex chaos et Oceano* in ipso rerum exordio. Nam naturas illas ex materia prodiisse, aiunt, atque partes esse universi, sive conficti ab pantheistis Dei.

Quinto denique, iniuria Bailium et alios Sco- 13 tistas ob assertas naturas a parte rei metaphysice universales, et univocationem entis, pan-

theismi et spinosismi insimulare. Nam praeterquam quod longe diverso a Spinosae sensu entis unitatem, quae sola abstractione mentis continetur, agnoscunt, perspicuum est eos admittere Deum etiam materiae creatorem ac moderatorem rerum omnium. Eadem ratione constat, nonnisi per summam impudentiam suspectos praedicari pantheismi Peripateticos ob admissas reales formas iis similes quas Anaximander confinxerat. Nam ii recte de Deo eiusque providentia sentiebant.

- 14 Praeter haec, ad cognoscendum quam levia et suspecta sint indicia quibus profani homines moventur, ad augendum atheorum numerum, atque ad conciliandam per aliorum auctoritatem quamdam impietati verisimilitudinem, observare etiam necesse est, homines plerumque atheos, aut sine religione dictos a nonnullis fuisse, vel quod receptam apud suos religionem non servarent, vel quod falsa numina colerent, vel quod datam fidem facile infringerent, vel denique, quod efferatis moribus ostenderent parum apud eos potuisse minarum supremi Numinis metum atque terrorem. Haec omnia exemplis probantur. Anaxagoras, Socrates et Evehemerus ab antiquis nonnullis athei appellati fuere, licet Deum mundi auctorem rectoremque agnoscerent atque docerent; quia primus solem a deorum numero expunxit; alter deos gentium recusavit; tertius vero, quia deorum Graeciae popularium ortum, et sepulcra demonstraverat, ut Clemens Alexandrinus ostendit; accedit etiam Iudaeos et Christianos atheos a gentibus passim appellatos fuisse, quod idola, ut ipsi, non colerent, ut ex Iustino, Athenagora, Tertuliano aliisque Christianae religionis apologistis, novimus. Item Atlantes, ut refert Mela, atque Aethyopes, qui ad torridam zonam habitant, teste Strabone, athei appellati fuere, quod solem exsecrarentur, veluti ipsis noxium, licet aliunde constet religionem servasse. Sanctus Nilus atheos vocavit Arabes, quos adorasse matutinam stellam recenset. Ob efferatos mores a Macrobio gigantes, a Porphyrio Troes, et a Dionysio Pariegete Nasamones athei vocati fuere, de quorum sane religione aliunde constat. Denique, ut alia mittam, Galli, quos maxime religioni deditos Caesar exhibuit in suis de bello Gallico Commentariis, a Cicerone Or. *pro Fonteio* sine religione dicuntur, ea fortasse de causa, quod fidem datam facile infringerent. Atque haec satis quoad historiam.

- 15 Ad errorem quod spectat, qui sola explanatione refellitur, satis duximus argumenta per summa capita indicare, quibus confutatur, ac celebrioribus, qui hanc oppugnaverunt, auctores recensere. Primum itaque consensus omnium cuiusque aetatis gentium in asserendo mundum statuto tempore a supremo Numine conditum esse, eiusque providentia gubernari, in-

victum argumentum depromptum est ex traditione a primis hominibus ad posteros ubique locorum diffusos transmissa, quo ostenditur Deum esse supremum mundi opificem, conservatorem atque rectorem. Inter plures qui de hoc argumento scripserunt, videri poterunt opera Patris Moneliae, ac Patris Vincentii Patuzzi, celebrium e Dominicana familia theologorum, quorum primus adversus fatalistas et materialistas, alter vero de vitae futurae statu nuperrime scripsit: videri quoque poterit auctor principiorum religionis naturalis et revelatae, qui circa operis initium huiusmodi argumentum accurate tractat, et Ioannes Albertus Fabricius in *Delectu argumentorum et Syllabo scriptorum*, qui veritatem religionis Christianae adversus atheos, Epicureos, etc., asseruerunt. Is sane, cap. 8, argumentum a consensu generis humani erudite prosequitur, et nullas unquam esse vel fuisse gentes atheas ostendit, ac, num. 5, plures auctores recenset, qui ex professo de hoc argumento tractarunt.

Argumenta reliqua ex rerum natura, motu et finibus petita, ab omnibus fere philosophis et theologis nostris recensentur, dum Dei existentiam et providentiam adversus atheos et epicureos demonstrant. Inter haec vero plurimum ad pantheismum refutandum valet argumentum ex rerum contingentia desumptum, de qua fuse disputat laudatus Pater Monelia in suo opere contra materialistas, ubi luculenter demonstrat, non solum rerum individua, atque species, et aspectabilem mundum, sed etiam materiam ipsam contingentem esse, ideoque esse non potuisse, ac sola libera supremi Opificis actione creatam esse, atque conservari. Et sane ens contingens est, quod ita existit, ut possit non existere. Materia vero ita se habet. Etenim in notione materiae idea existentiae non relucet; cum aequae bene concipere possimus nullam materiam existere, ac concipiamus posse non existere materiam, de qua urbs nostra constat, vel ex qua formatus est sol, luna, etc. Nil enim prohibet quominus fingamus materiam huiusmodi non existere. Concipere ergo possumus nullam existere materiam. Ergo materia universa per notionem quam ingerit, nobis veluti ens contingens exhibetur. Si contingens est, in se sufficientem rationem existentiae suae non habet, sed in causa aliqua libera, cuius libera actione sit, et conservetur. Atque haec causa Deus est, auctor, conservator et rector universi. Vide etiam auctores qui contra pantheistas et Spinosam ex professo scripserunt, scilicet Antonium Genuensem in sua *Metaphysica*, Franciscum Lamy Benedictinum congregat. S. Mauri, Henricum Morum, Isaacum laquelotum, Samuellem Clarck, aliosque bene multos, quos recenset. Io. Albertus Fabricius in opere supra citato. Vide infra verb. *Religio*.

PAPA

PARTITIO ARGUMENTI

PAPA: 1. quoad Papae electionem, consecrationem et coronationem; 2. quoad ipsius dignitatem, auctoritatem, seu potestatem, et infallibilitatem.

ARTICULUS I. *Quoad ea quae concernunt Papae electionem, consecrationem et coronationem.*

SUMMARYUM. 1. Papa non potest sibi successorem eligere. — 2. Papa prohibetur eligere sibi successorem, non solum de iure ecclesiastico, sed etiam de iure divino et naturali. — 3. Adducitur et solvitur instantia de Christo qui sibi successorem elegit S. Petrum Apostolum, ad n. 4. — 5. Adducitur et solvitur instantia de S. Petro Apostolo, qui traditur sibi elegisse successorem S. Clementem, ad n. 6. — 7. Non parva est controversia inter doctores, an Clemens fuerit secundus, vel quartus Summus Pontifex? — 8. Ostenditur veritas de assumptione S. Clementis in Pontificem. — 9. Adducitur et solvitur instantia de Bonifacio II qui dicitur elegisse sibi successorem Vigilium diaconum, ad n. 10. — 11. Hinc plures Pontifices etiam ex non primaevis, licet rogati et persuasi ad sibi successorem eligendum, id facere omnino recusarunt. — 12. Unde a Papa nequit valide fieri constitutio etiam de consensu Cardinalium, quod Summus Pontifex possit sibi successorem substituere. — 13. Summus ergo Pontifex assumi debet per electionem quae post S. Petrum fuit apud Ecclesiae Romanae senatum ex 24 presbyteris et diaconis Romanae Urbis, quos ipse S. Petrus tanquam senatores Romanae Ecclesiae in locum absentium Apostolorum instituit ad instar 24 Seniorum. — 14. Deinde vero post tempora S. Silvestri, orientibus scandalis, et scissuris inter huiusmodi Ecclesiae senatores, reliquus clerus Romanus, ac populus ad praesentiam et corroboracionem exhibendam adiunctus est electioni Pontificis. — 15. Processu autem temporis ad sedandas adhuc contentiones et tumultus qui in eiusmodi electione nihilominus oriebantur, imperatores suas manus huic electioni interponere coeperunt, non quidem auctoritate electiva, seu vere confirmativa, sed solum opitulativa, seu auxiliativa et executiva. — 16. Adducitur et solvitur instantia, ad n. 18. — 19. Papa non potest alteri impertiri facultatem eligendi Summum Pontificem. — 20. Nicolaus ad sedandas seditiones, tumultus et rixas quae in electione Summi Pontificis oriebantur, statuit, ut electio Papae a Cardinalibus Episcopis perageretur, ac deinde reliqui Cardinales, clerus, ac populus Romanus ad eam comprobendam accederent; salvo tamen honore et reverentia imperatoris. — 21. Sed quia adhuc quandoque violentia imperatorum in electione Papae schismata oriebantur, ab Alexandro III in solum collegium Cardinalium posita fuit Papae electio, ita ut ille censereetur canonice electus, in quem duae ex tribus partibus omnium Cardinalium consensissent, excluso penitus ab illa cleri, et populi, et imperatoris consensu, quod et fuit confirmatum a pluribus aliis Pontificibus, et servatur adhuc in dies. — 22. Insuper, ne diuturnae vocationis incommodis Romana Ecclesia premeretur, neve Cardinales possent ambientium studiis corrumpi, plures Summi Pontifices circa electionem Papae varia statuerunt, quorum aliqua magis notabilia hic referuntur. — 23. Primo igitur ante Papae electionem, statim, priore defuncto, Cardinales absentes sunt monendi, ac per decem dies a die mortis Pontificis computandos, expectandi. — 24. Si tamen ante dictos decem dies elapsos ex aliqua iusta causa praeveniendi, fiat Papae electio a communi Cardinalium praesentium, vel duorum partium eorum consensu, non expectatis Cardinalibus absentibus, talis electio erit valida. — 25. Cardinales absentes non sunt solemni vocatione vocandi, seu citandi. — 26. Cardinales praesentes solent certiorare Cardinales

absentes, de obitu Pontificis per litteras particulares a secretario Sacri Collegii subscriptas. — 27. Cardinales absentes, licet desint ex publica causa, et de licentia Romani Pontificis, ad electionem successoris expectandi non sunt ultra decem dies. — 28. Cardinales praesentes per novem dies debent celebrare exsequias defuncti Pontificis. — 29. Secundo, dum exsequiae per dictos novem dies a Cardinalibus celebrantur, singulis diebus Cardinales non impediti, in basilica Vaticana conveniunt, et in eiusdem sacristia varia peragunt, quae assignantur. — 30. Decima vero die, celebrata prius in eadem basilica missa de Spiritu Sancto, Cardinales in Urbe existentes, et legitime non impediti, processionallyter conclave ingrediuntur; legitime autem impediti solent sero privatim ingredi. — 31. Omnibus autem de sero exclusis, praeter eos qui in conclavi cum Cardinalibus sunt, varia interim peraguntur, quae hic notantur. — 32. In conclavi sub clausura, ultra Cardinales, quinam regulariter remanere soleant? ad num. 33. — 34. Circa cibum et potum intra conclave Cardinalibus portandum, quid fuerit statutum? — 35. Tertio, ad huius rigoris observantiam constituuntur executores ex praecipuis magnatibus civitatis, ubi electio celebratur. — 36. Electio Summi Pontificis est celebranda ab ipsis tantummodo Cardinalibus. — 37. Unde Cardinales omnes, etiam nuper creati et publicati vocem habent in electione Pontificis, etiamsi nondum insignia Cardinalatus acceperint, neque os clausum, aut si clausum fuerit, nondum tamen apertum sit. — 38. Cardinales omnes ad electionem Pontificis admittuntur, quamvis excommunicati, suspensi aut interdicti. — 39. Cardinales vero nondum ordinati ad diaconatum, in electione Pontificis vocem non habent ex constitutionibus variorum Pontificum; quibus tamen constitutionibus quoad hoc hactenus derogare solent Summi Pontifices, quando Cardinales nondum diaconos creant, et ad hoc expedire iubent breve particulare. — 40. Si ante factam electionem plurimi Cardinales decedant, vel recedant, et nolint electioni intervenire, electio pertinet ad solos superstites et electioni interessentes, quamvis duo tantum remaneant. — 41. Imo, quamvis unus solus remanserit, ad ipsum spectabit electio. — 42. Non potest tamen ille eligere seipsum. — 43. Assignatur modus quo possit talis Cardinalis seipsum eligere. — 44. Si omnes Cardinales morerentur ante factam electionem, ad quem spectabit electio? — 45. Sede vacante tempore concilii generalis legitime congregati, electio Pontificis spectat ad Cardinales, et non ad Concilium. — 46. Licet ex quibusdam canonibus antiquis videretur non posse eligi in Summum Pontificem, nisi qui esset Cardinalis. — 47. Tamen nunc potest eligi etiam non Cardinalis. — 48. Imo etiam laicus potest eligi in Pontificem. — 49. Nec electionis validitati obstat, si uxoratus in Pontificem eligatur. — 50. Si autem vir absque licentia uxoris ad Summum promoveretur Pontificatum, posset ab ipsa revocari, et ei debitum reddere teneretur. — 51. Femina Papa esse non potest. — 52. Hinc exploditur fabula de Ioanna Papissa. — 53. Eligendus in Summum Pontificem congruit ut sit maturae aetatis, unde non potest licite eligi minor triginta annis. — 54. Si tamen eligeretur in Summum Pontificem aliquis nondum in tali aetate constitutus, electio esset valida, ut de facto fuit valida reputata, et habita electio Ioannis XII aetatis 18 annorum, et Benedicti IX aetatis decem annorum. — 55. Modus seu forma pro eligendo Summo Pontifice ubi habeatur? — 56. Triplici tantum forma seu modo potest fieri Papae electio; scilicet per

scrutinium, per compromissum, et per quasi inspirationem. - 57. Triplex hic modus eligendi Summum Pontificem ubi tradatur? - 58. Electio Papae debet celebrari in conclavi clauso, et uno ex dictis tribus modis, alia nulla est et invalida eo ipso absque ulla declaratione; et tam electus, quam eligentes, eiusque fautores, et complices incurrunt excommunicationem aliasque censuras et poenas Summo Pontifici reſervatas, ad n. 60. - 61. Papa statim ac est canonice electus, est verus Papa quoad omnes effectus, et plenam absolutamque habet iurisdictionem exercibilem supra totum orbem. - 62. Unde Papae electio non indiget confirmatione, uti aliae inferiores electiones. - 63. Hinc mere caeremonialia sunt, quod Papa non nisi post coronationem, Lateranensis Ecclesiae possessionem nanciscatur, et quod ante consecrationem et coronationem, nec pontificatus annum scribat in litteris, nec integras bullas expediat, sed tantum breviam, nec simpliciter Epi-

scopum se nominet, etc. - 64. Imo aliter sentiens incurrat excommunicationem. - 65. Et de facto, quando protrahitur coronatio, Papa expedit etiam bullas sub plumbo cum intitulatione Episcopi, et cum data Pontificatus, etsi ante coronationem. - 66. Papa, postquam suae electioni consensum praestitit, aliud nomen sibi imponit. - 67. Assignatur ratio huius mutationis. - 68. Quis fuerit primus qui e Romanis Pontificibus coepit nomen mutare? - 69. Non tenetur autem Papa nomen proprium mutare. - 70. Papae consecratio seu intronizatio a quo fiat? - 71. Consecratio Papae in Episcopum, si non erat Episcopus, ac benedictio et coronatio eiusdem sunt diversa, et a quibus fiant? - 72. In die coronationis Papae comburitur stupa, et interim sic inclamatur: *Pater sancte, sic transit gloria mundi.* - 73. In coronatione Papae tertia collecta canitur de sancto P. N. Francisco. - Subnect. Add. Casin. de fab. Papiss. Ioan.

1 Papa non potest sibi successorem eligere, et si eligeret, irrita esset electio. Sic Glossa in c. *Apostolica*, § *His omnibus*, verb. *Beatus*, 8, qu. 1, quam sequuntur omnes, teste Felino in cap. 2, sub num. 23, col. 5, vers. *Fallit quarto*, de Const. Item Glossa in c. *Si transitus*, verb. *Non possit*, dist. 79, et ibi etiam Archidiaconus, Bellamer., Geminian., et Praepositus, Abbas in c. *Accepimus* 5 de Pactis, num. 2, ubi testatur hanc esse communem conclusionem. Doctores passim in c. *Licet de vitanda* de Electione, et ibi in specie Ioann. Andreas num. 15; Butrius n. 3 et 21; Card. num. 9 in 6 qu.; Abbas n. 2; Decius num. 7 et 8; S. Ioann. de Capistrano de Potestate Papae, n. 2, inter tract. Com., t. 13, fol. 32; Card. Zabarella in c. *Licet*, num. 9, de Elect., et in Clement. *Ne Romani*, in 5 qu., num. 5, de Elect.; Card. Iacobatius de Concil., l. 10, art. 7, in solutione undecimi argumenti, fol. 34; Card. Turrecremata in Summa de Eccl., l. 1, c. 13, et lib. 2, c. 51; Cardin. Caietan. t. 1 Opuscul., tr. 3 de Potest. Papae et Concil., apol. 2, c. 22; Card. Alban. de Cardin., qu. 32; Card. Baronius ad annum Christi 11, et ad 571; August. Triumph. de Potest. Ecclesiae, qu. 2, art. 3, in corpore; Fagn. lib. 1 Decret., in cap. *Accepimus* 5 de Pactis, n. 29 et seq., cum plurimis aliis ibi citatis, Barbosa, Iuris ecclesiast. univers., l. 1, n. 40, cum aliis pluribus ibi adductis. Et plures alii citati a Card. Petra tom. 4 Comment. ad Constit. 5 Clementis VI, contra Victorium, Bonacina, Suarez, Vasquez, Turrianum, Ledesma, et alios.

2 Papa prohibetur eligere sibi successorem, non solum de iure ecclesiastico, ut habetur ex c. *Episcopo* 3, c. *Plerique* 5, can. *Moses* 6, caus. 8, qu. 1, cum similibus, et tenent communiter doctores; sed etiam de iure divino et naturali, Fagn. loc. cit., a num. 38 usque in finem; ubi, plurimis adductis, id suo more solide probat, et omnia solvit argumenta contraria; Barbosa loc. c., a n. 44 ad 47, ubi ex multis id clare ostendit, et sic

plures alii citati a Cardin. Petra loc. cit., a n. 7 ad 9.

Nec valet obiicere exemplum Christi, qui 3 sibi successorem elegit S. Petrum Apostolum; adeoque idipsum licebit Romanis Pontificibus, qui vices Christi gerunt; c. *Ad Apostolicam* 2, § *Nos itaque*, de Sentent. et re iudicata in 6, quia omnis Christi actio, nostra est instructio, c. *Significasti* 5 de Elect. Non valet, inquam, 4 quia Christus uti supremus Dominus potuit de re sua, id est de sua Ecclesia absolute disponere, et eam suo arbitrio fundare; non sic autem alii Pontifices, qui non domini, sed dispensatores existunt; sum quia, ut recte dicit Augustinus Triumph. de Potest. Eccles., qu. 2, art. 2, in corpore: « Christus fuit Deus et homo, ideo in suo iudicio non potuit falli neque fallere; sed quia iudicium humanum est fallibile, quia purus homo potest falli et fallere, ideo conveniens fuit post Christi ascensionem, et post mortem illius qui immediate a Christo electus fuit, ut promotio cuiuslibet alterius Summi Pontificis fieret per electionem; ut ex collatione et concordia plurium talis electio careret errore, et mereretur suscipere divinam inspirationem ». Quinimo, ut notat Fagn. l. c., num. 54, ipse quoque S. Petrus ministerialiter etiam ab Apostolis electus fuit post Domini in coelum ascensum, ut patet in can. *In novo*, dist. 21, ibi: *Caeteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorem et potestatem acceperunt, ipsum quoque principem eorum esse voluerunt.* Et can. *Sacrosanta* 2, dist. 22, ibi: *Petro tamen a Domino concessum est (et ipsi inter se voluerunt idipsum), ut reliquis omnibus praeesset apostolicis, et Cephas, id est caput et principem teneret apostolatus, qui etiam eandem formam suis successoribus, et reliquis Episcopis tenendam traderunt.* Ad id autem, quod dicitur, quod omnis Christi actio nostra est instructio, conceditur de omni actione quam fecit ut homo, non autem quam fecit ut Deus, nam ipse ambulavit super aquas, et ieiunavit absque omni cibo et potu quadraginta diebus, et ad haec

nos non astringimur, quia talia miraculose fecit ut Deus. Et sic quod Christus Petrum sibi constituerit successorem, eique contulerit potestatem ligandi et solvendi, non est trahendum ad exemplum, cum non ut homo, sed ut Deus operatus sit; c. *Ita Dominus* 7, distinct. 19; can. *Omnes* 1, dist. 22, et c. *Solitae*, § *Potuisse*, de Maiorit. et obed.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Christus constituit Petrum suum vicarium in terris, non successorem; ipse enim est sacerdos in aeternum. Quare argumentum corrumpit. Deinde post Christi Domini ascensionem ab Apostolis Petrus non electus, ut ait auctor, sed recognitus fuit eorum princeps.

RESPONSIO AUCTORIS.

Advertendum erat, quod allata ibi a me obiectio est obiectio adversariorum, et non mea conclusio. Dico enim: Nec valet obicere, etc. Et prius in sumuario sic: *adducitur et solvitur* instantia, etc., prout iisdem terminis adducitur et solvitur pluribus adductis a celeberrimo Fagnano lib. 1 Decret., in c. *Accepimus* 5 de Pactis, n. 18, 54 et seq. Videat ipsum ibi theologus, et certe recedet ab indubitate facta nota, et fatebitur quod non corrumpit, sed subsistit argumentum. Ultraquamquod non desunt magni nominis doctores, qui id expresse tradunt; ut inter alios Barbosa, Iuris eccles. l. 1, cap. 1, de Summo Pontifice, num. 16, ubi in sumuario sic expresse habet: *Petrus vicarius et successor Christi multis ostenditur, in corpore sic: Quod autem Christus voluerit Petrum sibi vicarium et successorem existere, ipsemet ostendit, dum dicit*, etc. Vide ibi ad longum. Et Card. Petra tom. 4 Commentar. in Const. 5 Clementis VI, in sumuario, n. 3, sic praecise: *Christus, qua forma divum Petrum sibi successorem elegerit*. Et in corpore, num. 6, sic praecise: *Qui primam sententiam tuentur, potissime adducuntur, cum Christus Dominus sibi successorem instituerit Petrum*. Pro eodem enim quantum ad hoc, salva in reliquis debita differentia et proportionem, videtur hic accipere vicarium et successorem. Sicuti pro eodem sumit sanctissime regnans Summus Pontifex Clemens XIII in apostolicis

litteris, quibus facultatem concedit Ordinarii eam poscentibus, impertiendi cum indulgentia plenaria apostolicam benedictionem suis dioecesanis vere poenitentibus et confessis, ac sacra communione reffectis in duabus cuiuscunque anni solemnitatibus, videlicet die Paschatis et alio die festo eorum arbitrio et voluntate eligendo; ibi: *Exemploque suo edocuit, quid eos quos in gubernanda catholica Ecclesia successores ac vicarios suos in terris relinquebat, in Domino facere oporteret*. Et ad id quod subiungit Theologus dicens: deinde post Christi Domini ascensionem ab Apostolis Petrus non electus, ut ait auctor, sed recognitus fuit eorum princeps, iam patet responsio ex traditis a Fagnano loc. cit., num. 54, merito a me, loc. cit., n. 4 secut., per ipsissima sua verba, ibi: quinimo ut notat Fagnanus l. c., n. 54, ipse quoque S. Petrus ministerialiter ab Apostolis electus fuit post Domini in coelum ascensum; in can. *In novo* 2, dist. 21, ibi: *Caeteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorem et potestatem acceperunt, ipsum quoque principem eorum esse voluerunt*. Nonne Fagnani, et meam conclusionem satis aperte demonstrant illa verba: *Ipsam quoque principem eorum esse voluerunt*, etc. Et in c. *Sacrosancta* 2, dist. 22, ibi: *Petro tamen a Domino concessum est (et ipsi inter se voluerunt id ipsum), ut reliquis omnibus praeesset Apostolis*, etc. Ponderentur illa verba: *et ipsi inter se voluerunt id ipsum*; et satis patebit, per ipsa denotari saltem ministerialis electio Petri in eorum caput et principem facta a caeteris Apostolis, ut tradit clariss. canonista Fagnanus, in intelligentia et expositione sacrorum canonum nemini certe secundus.

Nec valet instare ex c. *Si Petrus* 1, caus. 8, 5 qu. 1, quod sanctus Petrus Apostolus sibi elegit successorem sanctum Clementem¹, quod ipsemet Clemens attestatur in epistola prima ad Iacobum fratrem Domini, dicens: *Simon Petrus in ipsis diebus quibus vitae finem sibi praesensit, apprehensa manu mea repente consurgens in auribus totius Ecclesiae haec protulit verba: Clementem hunc Episcopum verbis ordino, cui soli meae praedicationis et doctrinae cathedram trado*. Sic praecise refertur in can. *Unde* 2, cit. caus. 8, et qu. 1, et latius

¹ NOTA EDITORUM CASINENSIVM. — Haec profecto sunt verba in cit. cap. *Si Petrus: Si Petrus princeps Apostolorum adiutores sibi adscivit Linum et Cletum, non tamen potestatem pontificii aut ligandi et solvendi eis normam tradidit; sed successori suo S. Clementi, qui Sedem Apostolicam post eum, et potestatem pontificalem tradente sibi B. Petro, tenere promeruit*. Quae verba exscripta sunt ex asserta epistola Ioannis III Pontificis maximi (qui anno 560 ad Petri cathedram fuit evectus) ad Episcopos per Germaniae et Galliae provincias constitutos.

Verum epistolam huiusmodi supposititiam esse tenent merito eruditissimi viri Baronius, Binius, Posse-

vinus, Natal. Alexander, alique. Enimvero integra epistola de chorepiscopis agit, quos ex eorum abusibus a decess. Pontificibus iampridem damnatos ibi. asseritur. At si epistola haec genuina esset, nequaquam concipi posse videtur, quo pacto iidem chorepiscopi in abusus prout, et ante saeculum sextum a Romanis Pontificibus damnati, ad saeculum decimum usque, nempe per alios quingentos annos amplius in Germania et in Galliis omnia episcopalia officia contra ius fasque explicando perstitissent. Ut merito dicamus oportet, non nisi posteriori aevo epistolam, de qua sermo est, nempe longe post Ioannis III tempora, fuisse exaratam.

in eadem epistola, quae habetur integra tom. 1 Concilior., part. 1, fol. 27, col. 1. Hoc autem sanctus Petrus non fecisset, si iure divino et naturali prohibitum fuisset; dist. 5 in sum-
mario, § *Naturale ius*, can. *Sunt quidem* 6, caus. 25, qu. 1.

- 6 Non valet, inquam, quia in primis illa epistola videtur falso inscripta eiusdem Clementis nomine, ut insinuat Card. Baronius, Annal. eccles., tom. 1, anno Christi 60, pag. 680, quia longe ante mortem Petri obierat Iacobus Alphaei Frater Domini, dictus iustus et minor, qui constitutus fuerat a Petro Episcopus Hierosolymitanus, et ex templi vertice fuit praecipitatus, anno Domini 63, Petri vero 19, Neronis 7, ex Tabula chronographica Iacobi Gault, primo saeculo, fol. 8, et ex Breviario chronologico Fr. Francisc. a Coriolano, fol. 15; ex Card. Baronio d. tom. 1, anno Christi 69, pag. 628 et 680, et ex Barbosa loc. c., n. 45. Et non debet confundi iste Iacobus cum altero Iacobo filio Zebedaei, qui primus Apostolorum caesus obiit anno Domini 44, sub Herode Agrippa. Unde cum d. epistola scripta sit post obitum S. Petri, et sic post annum Neronis decimum tertium, scribi non potuit ad Iacobum Alphaei, qui iam obierat anno 7 eiusdem Neronis, nec ad Iacobum Zebedaei, qui primus Apostolorum iam obierat anno Domini 44 sub Herode Agrippa, et sic multo prius ante mortem S. Petri. Et propterea Card. Bellarm. de Scriptoribus ecclesiast., in S. Clemente, dicit dictam epistolam non carere scrupulo; et multis rationibus hoc ipsum ostendit Iul. Lavorius, Variar. lucubrat. tom. 1, tit. 4, cap. 3, num. 51. Et de ipsa dubitant Fagn. l. c., n. 59; Barbosa l. c., n. 45, alique multi canonistae et theologi apud Card. Petram l. c., n. 8; Possevin. in Appar. sac., in verb. *Clemens Romanus*; Mendoz. qu. 4 schol., § 11, vers. *Quarto*.

- 7 Nec parva est controversia inter doctores, an Clemens fuerit secundus vel quartus Summus Pontifex? Unde Glossa in cit. c. *Si Petrus* 1, caus. 8, qu. 1, verb. *Aut ligandi*, habet sequentem versum:

Disputat hic mundus, quartus, fuerit ne secundus.

- 8 Sed dato etiam, quod S. Petrus eum sibi successorem nominaverit, ut communius sentiunt doctores, respondetur cum Barbosa loc. cit., num. 47, quod melius dici potest, Petrum ex omnibus presbyteris et diaconis Romanae Urbis 24 elegerisse, cum quibus omnia ardua negotia Ecclesiae resolveret, eosque sibi coadiutores et consiliarios, et Summi Pontificis electores instituit ordinavitque; ut ex sacro hoc 24 Senatorum collegio, quos postea Sylvester I Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales nuncupavit, Pontifices eligerentur, ut colligitur ex c. *Oportebat* 3, dist. 79. In praesentia igitur

horum electorum Petrus in ultimis vitae diebus consurgens Clementem in Pontificem nominavit, quod tamen ita factum creditur, si a sacro illo Romanae Ecclesiae senatu admitteretur. Cognoscentes vero huiusmodi nominis formam graviter in futurum Ecclesiae posse nocere, non Clementem, sed Linum elegerunt, et illum post Petrum pontificatui Romano praeesse voluerunt, quamvis deinde Clemens, decedentibus Lino et Cleto, ab ipso senatu in Pontificem fuerit electus. Colligitur haec ex Caeremoniali Romano, l. 1, sect. 1, cap. 3. Unde apparet sanctum Petrum non sibi Clementem necessario successorem elegerisse, sed tantum nominasse, ut a sacro illo Collegio iuxta formam sibi traditam eligeretur; et ita intelligendus est textus in d. can. *Si Petrus* 1, cum seq., caus. 8, quaest. 1. Hactenus Barbosa.

EIUSDEM ROM. THEOL. NOTA.

Quae ex Barbosa auctor recenset, haud facile eruditus lector probabit. Quamobrem Romani censores addendum hic volvere, quod Antonius Sandinius in sua Historia Apostolica hac de re scripsit: Irenaeus, inquit ipse, memoriae prodit, *Lino episcopatum administrandae Ecclesiae a Petro traditum*, Tertullianus Clementi datum; *hoc enim modo, ait, Ecclesiae Apostolicae census suos deferunt; sicut Smyrneorum Ecclesia Polycarpum ab Ioanne collocatum refert; sicut Romanorum, Clementem a Petro ordinatum itidem: perinde utique, et caeterae exhibent, quos ab Apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminarii traduces habeant*. Itaque sicut Polycarpus ab Ioanne inauguratus est, ut esset Antistes Ecclesiae Smyrneorum; ita Clemens a Petro ordinatus dici debet, ut esset Pontifex Romanorum: alioquin non recte Tertullianus duas illas Ecclesias inter se comparasset. Ex scriptoribus tam antiquis, quam recentibus, alii Irenaeum sequuntur, alii Tertullianum. Baronius, cuius prae caeteris sententiam probant Natalis Alexander, Cotelierius, Bollandus, Tillemontius, secutus coniecturam Epiphanii, utrosque ita componit. Scribit enim, S. Clementem accepisse quidem a D. Petro episcopatum, modestiae tamen causa de suo cedentem iure collatam sibi dignitatem recusasse, donec Linus et Cletus Petri ipsius in episcopali munere administri alius post alium, opera, crediderim, eiusdem Clementis a clero electi, Romanam Ecclesiam gubernarent. At vide eminentiss. Orsium tom. 1 suae Hist. Ecclesiast.

RESPONSIO AUCTORIS.

Quae ex Barbosa, loc. cit., ego recenseo, nedum facile, sed facillime probant eruditissimi et magni nominis viri, ut videre est in Card. Petra, n. 4, Comment. in Const. 5 Clem. VI,

a n. 5 ad 17, ubi post multa ipse concludit: *Verumtamen probabilissimum etiam est, quod a clero Romano fuerit Linus in cathedra Petri locatus. Pro comperto enim est, quod a primordiis Ecclesiae Summi Pontificis electio apud presbyteros et diaconos urbis Romae erat, qui a Petro in loco absentium Apostolorum per regiones urbis constituti erant.* Fagnan. lib. 1 Decretal., in cap. *Accepimus* de Pactis, n. 58 et 59; Matthaeucci in opere dogmatico, controvers. 6, num. 15, et alii plures, ut eruditis liquet, sed dato etiam, quod omnino non consistent, quae tradit Barbosa, gravis alioquin auctor, quid inde contra me? qui tantummodo ad eruditionem ea recenseo ex mente Barbosa, ut clare demonstro cit. n. 8, sic concludendo: hactenus Barbosa.

9 Nec valet, inquam, instare, quod Bonifacius II in Concilio Romano I Vigilium diaconum sibi successorem elegerit anno Christi 531, ut refert Anastasius bibliothecarius in Vita ipsius Bonifacii, et habetur tom. 1 Concil., part. 1, fol. 463, col. 2, et fol. 646, col. 3, in haec verba: *Hic, scilicet Bonifacius II, congregavit Synodum in basilica Beati Petri Apostoli, et fecit constitutum, ut sibi successorem ordinaret. Quo constituto, cum chirographis sacerdotum, et iureiurando ante Confessionem B. Apostoli Petri in successorem Pontificem diaconum Vigilium constituit.* Nec desunt alia exempla his similia. Nam Gregorius VII an. 1085 elegit Victorem III; Victor III anno 1086 elegit Urbanum II; Urbanus II anno 1099 elegit Paschalem II, ut videre est apud Baronium ad annum Christi 1085, fol. 188, et ad ann. 1087, et apud Fagnan., loc. cit., n. 22. Et ad hoc facit textus, in can. *Si transitus* 10, dist. 70, ibi: *Si transitus Papae inopinatus venerit, ut de sui electione successoris non possit ante discernere, etc.*; per quae verba innuitur, posse Papam ante transitum suum de successore discernere et deliberare.

10 Non valet, inquam, quia factum illud Bonifacii II in concilio iterum congregato, ab omnibus fuit reprobatum, ut testatur idem Anastasius bibliothecarius in dicta Vita eiusdem Bonifacii, dicens: *Eodem tempore, facta iterum synodo, hoc censuerunt sacerdotes omnes propter reverentiam Sedis Sanctae: et quia contra canones fuerat hoc factum, et quia culpa eum respiciebat, ut successorem sibi constitueret, ipse Bonifacius Papa reum se confessus est maiestatis, quod diaconum Vigilium sua subscriptione chirographi ante confessionem B. Petri Apostoli constituisset, ac ipsum constitutum in praesentia omnium sacerdotum et cleri, et senatus incendio consumpsit;* et etiam refertur tom. 2 Concilior., part. 1, fol. 643, col. 2, lit. C. Unde merito S. Sylverius Papa in epistola ad eundem Vigilium diaconum Pseudo-Pontificem exprobravit: *Quia contra*

iura canonica temporibus sanctae memoriae Bonifacii Papae, et ipso vivente designari conabaris, nisi tibi amplissimus senatus obviasset, iusta tunc Providentia, pastoralis ac pontificali auctoritate tua execranda iam debuerant auspicia detruncari; sed dum parvum vulnus in te est neglectum, insanabile tunc crevit apostema. Alia vero exempla in contrarium adducta, si accurate considerentur, nullam vim faciunt, nam illae non fuerunt electiones et substitutiones successorum; sed potius designationes et commendationes personarum, quae sibi ad tantum munus subeundum praestantiores viderentur. Pontifices enim a Cardinalibus rogati indicarunt, quem dignum putarent cathedra Petri, salvis tamen Cardinalium suffragiis: ideoque nullus ex designatis post obitum Pontificis designantis gessit se pro Papa, nisi post subsecutam Cardinalium electionem, et ad hoc facit c. *Petisti* 17, caus. 7, qu. 1, ibi: *Si eum aptum... cognoveris, tibi successorem designa, ut huc veniat ordinandus.* Ad textum autem in citat. can. *Transitus*, respondetur cum Glossa, ibidem, quod aliud est de sui successoris electione cum fratribus seu Cardinalibus deliberare, quod ibi permittitur, et potest fieri, et aliud est ex testamento, quasi dignitatis suae haeredem substituere, quod penitus prohibetur, ut can. *Episcopo* 3, can. *Episcopo* 4, c. *Plerique* 5, c. *Moses* 6, caus. 8, qu. 1, cum similibus. Sic respondet ad litteram Gratianus in c. *Apostolica*, § *His omnibus* 7, caus. 8, qu. 1, et Glossa in can. *Transitus*; et ibi Archidiaconus, Bellamer., Turrecrem., et reliqui omnes, teste Fagnano loc. cit., num. 62.

Hinc plures Pontifices, etiam ex non pri- 11
maevis, licet rogati, et persuasi ad sibi successorem eligendum, id facere omnino recusarunt. Sic Coelestinus III cum gravi morbo laborans, renuntiare vellet Papatui et Cardinalis Ioann. de S. Paulo tituli S. Prisciae in ipsius locum subrogari, et assumi summopere cuperet, tanquam inauditum in Ecclesia Dei id minime fecit. Paulus III persuasus a Cardinali Francisco Pisano Veneto, Episcopo Patavino, ut sibi successorem eligeret, omnino respuat. Pius IV in consistorio Cardinales alloquens, ipsisque suam senectam exponens, adiecit se utique scire quaeri a iurisconsultis: *An Romanus Pontifex sibi successorem deligere queat?* Et sub Paulo IV agitatam fuisse quaestionem: *An idem Pontifex adiutorem cum futura successione adsciscere possit?* Et quamvis nonnulli id affirmant, eam tamen sententiam Pius uti falsam reiiciendam censuit, volebatque declarare Pontificem, Cardinalibus etiam assentientibus, id facere non posse; maior pars Cardinalium decretum faciendum iudicavit, sed Cardinalis Gambara dixit, declaratum olim a Pontifice in consistorio, et decreto firmatum hoc a Pontifice. Sic ex

aliis refert Card. Petra, tom. 4 Commentar. ad Constit. 5 Clementis VI, n. 9.

- 12 Unde a Papa nequit valide fieri constitutio etiam de consensu Cardinalium, quod Summus Pontifex possit sibi successorem substituere. Cardin. Zabarell. in Clement. *Ne Romani*, in 5 quaest., n. 5, de Election.; Card. Turrecrm. in Summa de Eccles., lib. 1, cap. 13, et lib. 2, cap. 15, et in can. *Si transitus* 10, n. 1, dist. 79; Augustin. Triumph. de potest. Eccles., quaest. 3, art. 3, in corpor.; Martin. Lauden. de Cardinal., qu. 39, inter Tractat. commun., tom. 4, fol. 63; Hieronymus Manfred. de Cardinalibus, dec. 15, tom. 13 tract., part. 2, fol. 86; Cardin. Caietan., Opuscul., tom. 1, tract. 2, de potest. Papae et Concil., apolog. 2, c. 12; Petrus de Palud. de potest. Eccles., lib. 4; Silvester in verb. *Excommunicatio*, 9, n. 3; Gregorius de Valentia to. 3, disp. 10, qu. 3, de statu Episcop., punct. 3, § *Quarta assertio*; Card. Baron. ad annum Christi xi, fol. 188, et passim moderni, teste Fagnano loc. cit., n. 31, qui numeris sequentibus quinque praecipuis solidis fundamentis hanc conclusionem propugnat.

- 13 Summus ergo Pontifex assumi debet per electionem; quae primo post S. Petrum fuit apud Ecclesiae Romanae senatum ex 24 presbyteris et diaconis Romanae Urbis, quos ipse S. Petrus tanquam senatores Romanae Ecclesiae in locum absentium Apostolorum instituit ad instar 24 seniorum, quos in Apocalypsi, cap. iv, Ioannes super throno in conspectu Dei sedere conspexit, et ipsos Rom. Pontificis consiliarios, coadiutores et electores pro tunc esse voluit, inter quos praecipui erant Linus, Cletus et Clemens, ut in can. *Si Petrus*, caus. 8, qu. 1, qui postea singuli successive Romanam Sedem tenuerunt.

- 14 Deinde vero post tempora S. Silvestri, a quo coepit Ecclesia bonis temporalibus, ac terrena potestate perfrui, orientibus scandalis et scissuris inter huiusmodi Ecclesiae senatores reliquus clerus Romanus, ac populus ad praesentiam et corroborationem exhibendam adiunctus est electioni Pontificis, ut colligi videtur ex can. *Factus* 5, caus. 7, qu. 1. Et hoc tribus potissimum rationibus: primo ad removendas seditiones clericorum; secundo ut omnibus in eligendo esset dicendi facultas, et liceret vitia vel virtutes eligendi proferre, et sic electioni suo consensu testimonium perhibere; can. *Reliqui* 1, dist. 67. Tercio ne populus invitatus, et non optatum Praelatum acciperet; can. *Nullus invitatus* 12, dist. 61, can. *Si forte* 36, dist. 63. Hactenus Barbosa loc. cit., num. 49 et 50.

- 15 Progressu autem temporis ad sedandas adhuc contentiones et tumultus, qui in huiusmodi electione nihilominus oriebantur, imperatores suas manus huic electioni interponere

coeperunt, non quidem auctoritate electiva, seu vere confirmativa, sed solum opitulativa, seu auxiliativa et executiva, quatenus nempe in publicae pacis officium electionem promovebant, et iam factam sua auctoritate ipsi favebant et defendebant, ne schisma oriretur, et si quod ortum esset, comprimebant, tumultusque sedabant; sub his enim restrictionibus eis concessum erat ut electioni intervenirent, ac electioni eorumdem auctoritas inserviret, nunquam tamen quod electioni praecessent, vel in ea suffragium ferrent, aut eandem factam confirmarent, vel infirmarent.

Nec valet dicere, quod imperatores habuerint ius eligendi Romanos Pontifices, ut concessum fuisse Carolo Magno ab Adriano I habetur in can. *Adrianus* 22, dist. 63, et Othoni I a Leone VIII, ut habetur in can. *In synodo* 23, eadem dist. 63. Non valet, inquam, quia canones illos esse apocryphos, commentitios et fictitios scribunt Card. Bellarminus de Summo Pontific., l. 2, cap. 22, et de Clericis, cap. 9, in Apolog. pro responsione sua ad lib. regis Angl., cap. 7, tom. 6 suorum Operum; Card. Baron., Annal. eccl., ad an. 526, n. 555, et praesertim ad ann. 774, a n. 10, et ad ann. 964, a n. 22; Suarez de Defensione fidei cathol. contra Anglicanae sectae errores, lib. 3, cap. 29, n. 7; Azorius, Institution. moral. part. 2, lib. 4, cap. 2, qu. 3; Iacobus Grexer. in Apologia Baron., cap. 1 et 2; Seraphin. de Freitas de Iusto imperio Lusitan. Asiatico, cap. 6, n. 100 et 101; Solorzan. de Iure Indiarum, l. 2, cap. 22, num. 39, tom. 1; Bonacina de election. Pontificis, qu. 1, punct. 1, proposit. unic., n. 9; Fagnan. in cap. *Accepimus* de Pactis, n. 64, et alii plures apud Card. Petram loc. cit., n. 26, dicentes fabellam et imposturam esse a Sigiberto monaco Gemblacensi schismatico historico, atque imperatoris Henrici partes adversus Romanos Pontifices propugnante, in fine suae Chronographiae adiectam. Hic enim in gratiam schismatici imperatoris Henrici vindicantis sibi ecclesiarum investituras, eosdem canones primus contexuit, cum nullus plane alius, qui ante eum scripserit, res Francorum, de recensitis in illis vel levem mentionem fecerit, ut notarunt Coriolanus in Breviario ad annum 774; Spondanus ad eundem annum, n. 3; Gonzalez lib. 1 Decret., tit. 6, cap. 6, n. 12, plures allegans. Qui omnes nimiae credulitatis, prout in aliis fuit, et levitatis virum appellant Gratianum, eo quod illud Concilii decretum suae canonum collectioni improvide nimis consarcinaverit. Unde Cabassut., Notit. ecclesiastic. ad ann. 1274, dissertat. 2, ad Conc. Lugdunens. II, n. 4, dicit, canones allegatos cum eo qui praecedat, merito deberi ex collectione expungi et obliterari.

Sed quatenus praedictis canonibus aliqua esset adhibenda fides, tamen confirmatio electio-

- nis, quam ex asserto indulto Apostolicae Sedis tunc temporis concedebant imperatores, non conferebat Papae auctoritatem Papatus, alioquin Papatus esset ab imperatore, quod est haeticum, cum sit a Deo tantum; can. *Omnes* 1, et can. *Sacrosancta* 2, dist. 22, cum similibus, sed solum dabat robur facto, ut schismatici et haeretici non auderent contravenire, ut optime probant Cardin. Turrecremata, in dict. cap. *Adrianus*, n. 1; Fagnan. loc. cit., num. 65, et alii plures. Tum quia Papa non potest alteri impertiri facultatem eligendi Summum Pontificem, quia regula iuris est quod nemo possit per alium facere, quod per se ipsum facere non potest; cap. *Nemo* 79 de Regul. iuris in 6, ibi: *Nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur*. Nemo enim dat, quod non habet; can. *Dalbertum* 24, caus. 1, qu. 7, can. *Quomodo* de Consecrat., dist. 4, cap. *Quod autem* 5 de Iurepatronat. Papa autem nequit sibi eligere successorem, ut supra probatum est a n. 2, et neque de consensu Cardinalium potest facere constitutionem, quod Summus Pontifex possit sibi successorem substituere, ut supra, n. 12. Unde tanto minus potest concedere imperatoribus ius eligendi et confirmandi Summum Pontificem. Sic optime probant Card. Alban. in tract. de Cardinalibus, qu. 32; Fagnan. loc. cit., n. 66, et alii passim.
- 20 Imo cum post decretum Nicolai II relatum in cap. *In Nomine Domini* 1, dist. 23, in quo notat Cardin. Petra, tom. 4 Commentar. ad Constit. 5 Clementis VI, n. 33, ad sedandas seditiones, tumultus et rixas, quae in electione Summi Pontificis oriebantur, sancitum fuerit ut electio Papae a Cardinalibus Episcopis perageretur, ac deinde reliqui Cardinales, clerus ac populus Romanus ad eam comprobendam accederent, salvo tamen honore et reverentia
- 21 Henrici imperatoris. Cum adhuc quandoque ex violentia imperatorum in electione Papae schismata orirentur, Alexander III qui et illa suo tempore non semel expertus fuerat, statuit in generali Concilio, ut ille demum canonice electus censeretur, in quem duae ex tribus partibus omnium Cardinalium consensissent, prout refertur in cap. *Licet* 6 de Electione, et sic excluso cleri et populi et imperatoris consensu, qui requirebatur, attento Nicolai II decreto, in cit. can. *In Nomine Domini* 1, dist. 22, postea tota Pontificis electio ad solum Cardinalium collegium redacta fuit per dictum Alexandr. III, in cit. cap. *Licet* 6 de Elect., quod deinde fuit confirmatum, et plenius statutum a Greg. X in Concilio generali Lugdunensi relato in cap. *Ubi periculum* 3 de Electione in 6, et a Clemente V in Concilio Viennensi relat. in Clem. *Ne Romani* 2 de Electione. Vide Barbosa loc. cit., num. 55 et 56; Card. Petram loc. cit., a num. 35 ad 38.

Insuper, ne diuturnae vacationis incommo- 22
dis Romana Ecclesia premeretur, neque Cardinales possent ambientium studiis corrumpi, Gregorius X in dicto cap. *Ubi periculum* 3 de Elect. in 6; Clemens V in cit. Clementina *Ne Romani* 2 de Elect.; Clemens VI in Constitut. incip. *Licet*; Clem. VII, Constit. incip. *Cum charissimus*; Paulus IV, Constit. incip. *Cum secundum*; Pius IV, Constitut. incip. *In eligendis*; Gregorius XV, Const. incip. *Aeterni*, et alias eiusdem Gregor., incip. *Decet Romanum Pontif.*; Urbanus VIII, Constitut. incip. *Ad Romani*, et novissime Clemens XII, Constitut. incip. *Apostolatus officium*, plura circa electionem Papae statuerunt, quorum aliqua magis notabilia ex Barbosa loc. cit., a n. 60, et Card. de Luca, in part. 2 relat. Romanae Curiae, disc. 3, referre placet.

Primo igitur ante Papae electionem, statim, 23
priori defuncto, Cardinales absentes sunt monendi, ac per decem dies a die mortis Pontificis computandos, exspectandi, cit. cap. *Ubi periculum* 3 de Electione in 6, et cit. Const. Pii IV in cap. *In eligendis*. Si tamen ante di- 24
ctos decem dies elapsos, ex aliqua iusta causa praeveniendi, fiat Papae electio a communi Cardinalium praesentium, vel duarum partium eorum, consensu, non exspectatis Cardinalibus absentibus, talis electio erit valida, cum exspectatio dicti temporis non pertineat ad substantiam electionis; Lavorius, variarum Lucubrat. tom. 1, tit. 4, cap. 7, n. 4; Diana part. 5, tractat. 2, resolut. 75; Azorius, Instit. moral., part. 1, lib. 4, cap. 2, qu. 5; Bonacina de election. Pontific., disp. 1, qu. 3, in princip., a num. 1; Barbosa loc. cit., a n. 61, et alii passim.

Cardinales absentes non sunt solemniter con- 25
vocatione vocandi seu citandi eo modo, quo de iure in aliis electionibus et actibus capitularibus alii electores sunt vocandi. Glossa in cit. c. *Ubi periculum*, verb. *Decem dierum*, et ibi Archidiaconus, verb. *Exspectare*; Card. de Luca, part. 2 relat. Romanae Curiae, disc. 3, n. 27; Lavor. loc. cit., tit. 4, cap. 7; Mendoza in Regul. 32 Cancellar., qu. 8, n. 8; Barbosa loc. cit., num. 62, et alii. Cardinales 26
praesentes solent certiorare Cardinales absentes de obitu Pontificis per litteras a secretario Sacri Collegii subscriptas. Barbosa loc. cit., n. 63; Lavorius in fine dicti tit. 4, pag. 554, ubi dat formulam ipsarum litterarum.

Cardinales absentes, licet desint ex publica 27
causa, et de licentia Romani Pontificis, ad electionem successoris exspectandi non sunt ultra decem dies. Pius IV in d. Constit. incip. *In eligendis*, § *Declarandis*. Cardinales praesentes 28
per novem dies debent celebrare exsequias defuncti Pontificis; cit. cap. *Ubi periculum* 3 de Electione in 6, § *Quia vero*.

Secundo, dum exsequiae per dictos novem 29

dies a Cardinalibus celebrantur, singulis diebus Cardinales non impediti in basilica Vaticana conveniunt, et ante dictarum exsequiarum celebrationem congregari solent in eiusdem basilicae sacristia, ut principum oratores, ac etiam officiales et magistratus audiant, aliasque congruas praebeant provisiones pro utriusque principatus regimine, ac etiam pro conclavis ordinatione, quod intra id temporis fabricari debet in pontificio palatio, nullo intermedio pariete, et ibi commanere debent Cardinales, donec per ipsos Summus Pontifex fuerit electus; cit. cap. *Ubi periculum*, § *Hoc sacro*.

- 30 Decima vero die, celebrata prius in eadem basilica missa de Spiritu Sancto, Cardinales in Urbe existentes, et legitime non impediti processionally conclave ingrediuntur; legitime autem impediti solent sero privatim ingredi, Cardinalibus iam existentibus in propriis cellis, quae per sortem absque aliqua personarum acceptione distribuuntur; per totam illam diem liber patet aditus principum oratoribus ac magnatibus et praelatis aliisque omnibus, tam nobilibus quam popularibus conclave peragrandi, atque benevolos Cardinales in cellis visitandi; et praesertim principum et rerumpublicarum oratores et magnates totum collegium visitant, eisque obsequia praestant, atque felices faciunt adulatorias augurationes, ut refert Card. de Luca, part. 2 relat. Romanae Curiae, disc. 3, num. 13.

- 31 Omnibus autem de sero exclusis, praeter eos, qui in conclavi cum Cardinalibus remansuri sunt, illud ad formam rigorosae clausurae undique redactum clauditur per eiusdem conclavis custodes, qui duo sunt fixi ac principales, ille scilicet praelatus, qui ab eodem collegio ante ingressum electus fuerit, qui conclavis gubernator dicitur; et alter saecularis, qui conclavis marescallus nuncupatur: alii vero custodes sunt praelati, ac etiam respective conservatores populi custodientes rotas, per quas victualia, aliaque necessaria transmittuntur, ad formam clausurae monasteriorum monialium; dictique custodes per turnum deputari soliti singulis diebus invigilant, ne apostolicis constitutionibus contraveniatur circa allocutiones, vel litterarum transmissionem; cit. cap. *Ubi periculum*, § *Hoc sacro*; et cit. Constit. Pii IV, incip. *In eligendis*.

- 32 In conclavi sub clausura, ultra Cardinales, remanent regulariter duo cuiuslibet Cardinalis familiares, qui vulgo conclavistae nuncupantur, pro eorum servitio, solumque Cardinalibus senibus vel infirmis, ac etiam iis qui de principum genere sint, indulgetur tertius familiaris seu conclavista, ratione maioris servitii, quo indigere dignoscantur iudicio eiusdem collegii, a quo pendet concessio tertii familiaris seu conclavistae; et tales familiares seu conclavistae non debent esse mercatores, ministri princi-

pum, domini temporales, et iurisdictionem habentes, neque fratres aut nepotes Cardinalium, etiamsi expensis eorum viverent; sed debent esse ipsorum Cardinalium vere servientes, familiares, domestici et continui commensales, cuiusque respective saltem ab anno ante, et adhuc pro tunc tales existere; cit. Const. Pii IV, incip. *In eligendis*, § *Qui servientes*.

Ultra praedictos familiares cuiuslibet Cardinalis specialiter necessarios, remanent in conclavi alii quoque officiales vel ministri pro servitio Cardinalium in communi; scilicet unus sacrista cum clerico coadiutore, duo magistri caeremoniarum qui celebranti ministrent, unus religiosus pro confessionibus audiendis, unus collegii secretarius cum uno tantum famulo; duo medici, unus chirurgus cum uno aut duobus servitoribus; duo barbitonsores, unus faber lignarius, unus caementarius; item octo, aut decem servientes baiuli publicae utilitati et commoditati omnium, veluti pro lignis portandis, et pro aliis huiusmodi ministeriis, qui omnes a collegio Cardinalium, non tamen ex familia alicuius Cardinalis, eligi debent per secreta suffragia; ita tamen ut is obtineat qui plura vota tulerit, et eis salaria de publico persolvantur; cit. Constit. Pii IV, incip. *In eligendis*, § *Sacrista*.

Circa cibum et potum intra conclave Cardinalibus portandum, Greg. X in cit. cap. *Ubi periculum*, § *Hoc sacro*, statuit, quod si intra tres dies post ingressum conclavis non fuerit electus Papa, per spatium quinque dierum immediate sequentium singulis diebus, tam in prandio, quam in coena uno ferculo solo sint contenti, quibus, provisione non facta, decursis, tunc tantummodo panis, vinum et aqua ministrentur. At Clemens VI, in Const. incip. *Licet*, praeter panem, vinum et aquam in prandio et coena unum duntaxat ferculum, seu missum carniarum utriusque speciei tantummodo; aut piscium seu ovorum cum uno potagio de carnibus vel piscibus specialiter non confectis et decentibus salsamentis habere permittit, ultra carnes solitas, herbas crudas, caseum, et fructus seu electuaria, quibus tamen nullum specialiter ferculum vult confici, nisi ad condimentum fieret vel saporem; et prohibet ut nullus de alterius ferculo vesci possit. Pius vero IV, cit. Const. incip. *In eligendis*, § 22, vers. *Cardinales autem*, statuit, ut primo ipso die, quo conclave ingressi fuerint, tam in prandio, quam in coena uno ferculo unius speciei tantum, atque moderato, alias iuxta constitutionem Clem. IV qualificato contenti esse debeant, et ut quispiam in alterius cella, vel de alterius ferculo vesci non possit.

Tertio ad huius rigoris observantiam constituantur executores ex praecipuis magistratibus civitatis, ubi electio celebratur, qui, praestito iuramento, curare debent, ut praedictus

ordo rigorque servetur, d. cap. *Ubi periculum*, § *Praeterea*. Romae autem sunt praelati diversorum graduum, qui bis in die singulis diebus, mane scilicet et vesperi mutantur; intimaturque a cursoribus, servato ordine eorum omnium qui in Romana Curia reperiuntur, incipiendo a Patriarchis, sequentibus Archiepiscopis, Episcopis, caeterisque praelatis, iuxta ordinem eorum promotionis, semperque assistit gubernator burgi, et duo cursores pro occurrentibus necessitatibus, tam collegii quam praedictorum gubernatorum; qui quidem praelati sub periurii poena, ac suspensionis a divinis, maxima et exquisita diligentia uti debent in inspiciendis et perscrutandis epulis quae prandii et coenae tempore afferuntur, ac aliis rebus et personis conclave intrantibus et de eo exeuntibus, ne sub earum rerum velamine litterae aut notae vel signa aliqua transmittantur: si qui vero reperiuntur, qui contra praedicta aliquid commiserint, familiares Cardinalium, aut alii delinquentes poenam privationis officiorum et beneficiorum, ac inhabilitatis ad obtenta et obtinenda incurrunt, et ulterius per gubernatorem carceribus mancipandi erunt, et inde nisi de mandato novi Pontificis minime relaxandi, sed eius arbitrio acrius puniendi, omni facultate Cardinalibus, in favorem quorumcunque, qui in praemissis, vel eorum aliquo deliquerint, omnino interdicta, prout latius continetur in saepe cit. Constit. Pii IV, § *Praelati*, et § *Quia vero*.

36 Electio autem Summi Pontificis est celebranda ab ipsis tantummodo Cardinalibus. Sic in primis statuit Nicolaus II anno 1059, in Conc. Rom., cap. 2, cum hoc tamen, quod facta a Cardinalibus Episcopis Summi Pontificis electione, deinde reliqui Cardinales, clerus ac populus ad eam comprobendam accederent, prout expresse habetur in c. *In Nomine Domini* 1, dist. 23, et notat Card. Petra, tom. 4 Commentar. ad Const. 5 Clem. VI, n. 33. Et hic mos eligendi Pontificem perduravit usque ad tempora Alex. III optime meriti de hac mea patria Alexandrina civitate, utpote qui eam sede episcopali condecoravit, et suo nomine appellandam pro sibi praestita fidelitate, obedientia et ope constituit. Unde quia pro simili electione et approbatione constituta a Nicolao II adhuc quandoque schismata oriebantur, hic providissimus Pontifex Alex. III in generali Lateranensi Concilio statuit, ut ille demum canonice electus censeretur, in quem duae ex tribus collegii Cardinalium partes consensissent, et sic excluso cleri et populi consensu requisito ex supra laudato decreto Nicolai II, in cit. cap. *In nomine Domini*, tota Pontificis electio ad solum Cardinalium Collegium redacta est per ipsum Alexandrum III, ut expresse patet in c. *Licet* 6 de Election. Unde, ut dicit Onuphrius in annotatione ad vitam d. Alexandri III,

in electione Lucii III sui immediati successoris, ea tunc primum redacta fuit ad solos Cardinales, clero omnino et populo a Summi Pontificis electione exclusis; et lex salutaris a dicto Alex. III in Concilio generali Lateranensi anno 1179 celebrato lata de duobus tertiis suffragiorum Cardinalium ad evitanda in posterum schismata, executioni mandata fuit, quod dicit sibi constare ex eiusdem Pontificis diplomate apud se asservato. Et haec facultas eligendi Summum Pontificem solis Cardinalibus demandata, fuit confirmata, et plenius statuta a Gregorio X in Concilio Lugdunensi 1274 celebrato, ut habetur c. *Ubi periculum* 3 de Election. in 6, et a Clem. V in Concilio Viennensi 1310, prout refertur in Clementina *Ne Romani* 2 de Electione, et ex post fuit semper in ipsis inviolabiliter conservata. Barbosa, lib. 1 Iuris ecclesiastici univers., c. 1, n. 55 et seq., cum pluribus aliis ibi citatis, et alii passim.

Unde Cardinales omnes, etiam nuper creati 37 et publicati vocem habent in electione Pontificis, etiamsi nondum insignia Cardinalatus acceperint, neque os clausum, aut si clausum fuerit, nondum tamen apertum sit. S. Pius V, sub die 26 Ian. 1571, Const. quam refert Iul. Lavorius, variar. Lucubrat. tom. 1, act. 4, cap. 6, n. 21, et citat Fagnan. in cap. *Licet* 6 de Electione, n. 19; Barbosa loc. cit., n. 62; Bonacina de electione Pontific., qu. 1, punct. 1, proposit. unica, n. 4; Diana part. 5, tract. 1, resol. 74, et alii. Et idem quoque statuit Gregorius XV, Const. incip. *Decet Romanum Pontificem*, in Caeremoniali, § *Porro*. Cardinales 38 omnes ad electionem Pontificis admittuntur, quamvis excommunicati, suspensi aut interdicti; Clem. *Ne Romani* 2 de Electione; Pius IV, Constit. incip. *In eligendis*, § *Et ne dissensiones*; Gregorius XV, Const. incip. *Aeterni*, vers. *Volumus etiam*.

Cardinales vero nondum ordinati ad diaconatum in electione Pontificis vocem non habent ex constitutione Pii IV, incip. *In eligendis*, § *Statuimus*. Idem quoque statuerunt Sixtus V, Constit. incip. *Postquam*, § *Neque posthac*, et Greg. XV in Caeremoniali, ipsius iussu composito et confirmato ab ipso Constitut. incip. *Decet Romanum Pontificem*; et ab Urbano VIII, Constit. incip. *Ad Romani*; quibus tamen constitutionibus et Caeremoniali quoad hoc hactenus derogare solent Summi Pontifices, quando Cardinales nondum diaconos creant, et de hoc expedire iubent breve particulare, ut testantur Lavorius loc. cit., cap. 9, num. 22; Barbosa loc. cit., n. 72; Card. de Luca, part. 2, relat. Romanae Curiae, disc. 3, n. 10, et alii.

Si ante factam electionem plurimi Cardinales decedant et recedant et nolint electioni intervenire, electio pertinet ad solos superstites electioni interessentes, quamvis duo tantum remaneant, quia unus potest eligere alium.

- Anan. in c. final. de Appellat.; Lavorius loc. cit., cap. 6, n. 25; Sylvester, verb. *Excommunicatio* 9, n. 2; Barbosa loc. cit., n. 74, et alii passim. Imo quamvis unus solus remanserit ad ipsum spectabit electio. Glossa in cit. Clementin. *Ne Romani* 2 de Election., verb. *Omnes*; Alban. de Cardinalibus, qu. 23 et 25; Laudens. de Cardinalibus, qu. 15; Panvin. de offic. et potestat. Capituli sede vacante, praelud. 5, num. 8; Manfred. de Cardinalibus, dec. 268, 269 et 291; Villadieg. de orig. et potest. Card., qu. 5, num. 26; Bonacina de Legibus, disp. 1, qu. 1, punct. 3, et de elect. Pontific., qu. 1, punct. 1, § 4, n. 2, disp. 1; Barbosa loc. cit., n. 74, et alii passim; ius enim et nomen universitatis propter casus supervenientiam conservari potest etiam in una sola persona; l. *Sicut* 7, § 2, ff. Quod cuiuscunque universitatis nomine, et ibi Bartol. Glossa in l. *Neratius* ff. de Verbor. signific.; Card. de Luca, part. 2, relat. Romanae curiae, disc. 3, num. 9; Albanus de Cardinalibus, qu. 24; Barbosa loc. cit., n. 74, et alii. Vide verb. *Electio*, art. 2, n. 5, et art. 4, num. 23 et 24.
- 42 Non posset tamen ille eligere seipsum; arg. c. *In scripturis* 9, caus. 8, qu. 1; cap. *Ad nostram* 7 de Instit.; cap. *Per nostras* 26 de Iurepatron., et Glossa communiter recepta in cap. *Cum in iure* 33 de Election., verb. *Ex se vel aliis*. Vide verb. *Electio*, art. 3, n. 28, art. 2, num. 6. Abbas autem in cap. *Licet in fine* de Election., dat remedium quo possit talis Cardinalis seipsum eligere, ut scilicet is totius Sacri Collegii nomine alteri eligendi potestatem demandet qui veluti compromissarius ipsum eligat. Albanus vero, de Cardinalibus, qu. 14, dicit talem opinionem Abbatis procedere, quando ille solus remansisset, caeteris exeuntibus vel absentibus, non autem mortuis. Vide Barbos., cit. lib. 1 Iuris ecclesiast. univ., cap. 1, n. 74.
- 44 Si omnes Cardinales (quod Deus avertat) morerentur ante factam electionem Pontificis et nullus exstaret, non conveniunt doctores ad quem spectaret Pontificis electio. Multi enim dicunt quod in hoc casu electio spectaret ad canonicos Lateranenses, quorum Ecclesia est propria Sedes Pontificis super omnes orbis et Urbis, et hanc sententiam aliis probabiliorum et tutiorem dicunt Abbas, Hostiens., Ludovicus Roman. in c. *Licet* 6 de Election.; Imola in Clementin. *Ne Romani* 2 de Election.; Barbosa ibid., n. 23, et de Iur. Eccles. univers., lib. 1, n. 75; Divus Antonin., part. 3 Summae, tit. 22, § 2, num. 5; Lavorius, variar. Resol. tom. 1, tit. 4, cap. 6, n. 27; Azorius part. 2, lib. 4, n. 2, quaesit. 11; Dionysius, de vera quatuor Patriarchar. sedium erection., cap. 16, n. 13; Card. Petra, tom. 4 Comment. ad Constit. 5 Clementis VI, num. 20, et ad

Constit. 1 Gregorii XI, n. 14. Alii vero affirmant quod in tali casu electio Pontificis spectaret ad Concilium generale, quia Pontifex non solum urbis Romae sed totius Ecclesiae universalis est Pastor. Sic Decius in cit. cap. *Licet* 6 de Elect.; Aug. de Ancona in Summa, qu. 5, art. 3, et alii. Nonnulli tamen dicunt tunc temporis electionem Pontificis pertinere ad Patriarchas. Sic Baldus, in leg. *Ubi absunt* ff. de Tutoribus et curatoribus; Conrad. in Templo omnium iudic., lib. 1, § 2, num. 6.

Sede vacante tempore Concilii generalis legitime congregati, electio Pontificis spectat ad Cardinales et non ad Concilium. Diana part. 5, tract. 2, resolut. 73; Bonacina de electione Pontific., qu. 1, punct. 1, § 4; Barbosa, cit. cap. 1, n. 76, et alii plures. Unde in Concilio Pisano, in quo tanquam dubii Pontifices Gregorius dictus XII et Benedictus dictus XIII de Sede depositi fuerunt, non quidem deponendo veros Pontifices in ratione auctoritativa, sed in ratione declarativa, aperiendo scilicet quod neuter eorum bene et legitime occuparet Sedem Papalem, eamque pro vacua seu vacante habendam, Cardinales conclave ingressi et non Concilium, elegerunt in Summum Pontificem Petrum Philargi (vel Philareto) ex meo Minorum ordine, Archiepiscopum Mediolanensem, virum magnae sanctitatis et eximiae doctrinae, qui appellari voluit Alexander V. Item in Concilio Constantiensi, in quo, tanquam dubii Pontifices, Greg. dictus XII, Ioannes dictus XXIII et Benedictus dictus XIII, eodem modo, quo supra, de Sede depositi fuerunt et declarata Sede vacante, Cardinales et non Concilium, elegerunt in Summum Pontificem Odonem, seu Othonem Columnam, virum tum claritate sanguinis tum nobilitate virtutum undequaque insignem, postea Martinum V appellatum. Vide Historiam ecclesiasticam eruditissimi Patris Ignatii Hiacynti Amat de Graveson, tom. 6, fol. 500, postremae impressionis Venetae, ubi de electione Alexandri V sic praecise habet: *Cardinales numero viginti quatuor, concordibus suffragiis die 14 Iunii 1409 in Summum Pontificem elegerunt Petrum Philargum, vulgo de Candia nuncupatum, ordinis Fratrum Minorum, Cardinalem et Archiepiscopum Mediolanensem, qui Alexandri V nomen sibi sumpsit.* Et eodem tom. 6, fol. 110, de electione Martini V sic praecise habet: *Concordibus suffragiis die 11 Novembris 1416, Odo de Columna, patria Romanus, ex illustrissima Columnensium prosapia oriundus, Cardinalis tituli Sancti Georgii in Velabro, seu ad Velum Aureum, Pontifex Romanus electus est, dictusque Martinus quintus, qui tamen iuxta ordinem Romanorum Pontificum, qui eo Martini nomine nuncupati fuerunt, dicendus esset Martinus III.* Et eodem tom. 6, a fol. 248, iterum comme-

morat electionem Alexandri V, et a fol. 270, electionem Martini V. Vide ibi ⁴.

- 46 Licet ex quibusdam canonibus antiquis videretur non posse eligi in Summum Pontificem, nisi qui esset Cardinalis; ut innuunt can. *Oportebat* 3, et can. *Nullus* 4, dist. 79. Tamen nunc potest eligi etiam non Cardinalis. Cardinal. de Luca, relat. Romanae Curiae, dist. 3, n. 22 et seq., et alii infra citandi. Colligitur ex can. *In nomine Domini* 1, dist. 23, vers. *Eligatur*, et cap. *Licet* 6 de Electione, ubi Alexander III statuit quod *ille absque ulla exceptione ab universali Ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui a duobus partibus (scilicet Cardinalium) concordantibus electus fuerit et receptus*. Et post hanc Alexandri III constitutionem sex numerantur non Cardinales, qui ad apostolatus apicem electi sunt; videlicet Urbanus IV, Gregorius X, Coelestinus V, Clemens V, Urbanus V et Urbanus VI, ut recte observat Fagnanus, lib. 1 Decret., in cit. cap. *Licet* 7 de Electione, n. 15. Vide tamen Constitut. 50 Sixti V, incip. *Postquam*, § 2.
- 48 Imo etiam laicus potest valide eligi in Pontificem maxime ob eximia vitae merita et clericorum inopiam. Coelestinus enim V ex eremo vocatus, cum nec esset in sacris, Pontifex est creatus; colligitur ex Caeremoniali Romanae Ecclesiae, ubi datur forma ordinandi eum, qui

ex laico fuerit assumptus. Sic tenent Glossa in can. *Si quis pecunia* 9, dist. 79, verb. *Non apostolicus*; Decius in cit. cap. *Licet* 5 de Electione, num. 9; Lavorius, variar. Resolut. tom. 1, tit. 4, cap. 12, n. 10; Barbosa lib. 1 Iuris ecclesiast. univers., cap. 2, n. 58, cum pluribus ibi citatis, et n. 78; Boet. Epo. lib. 1 de Regul., n. 208, pag. 137, ubi dicit quod laicus interim Pontifex mitra nihilominus ornatus clericatum suscipit, ac ad ordines omnes ecclesiasticos promovetur.

Nec electionis validitati obstat, si uxoratus 49 in Pontificem eligatur, quia si uxore consentiente hoc contingat, videtur eam cogi posse, ut convertatur prout arg. c. *Qui uxorem* 10, caus. 33, qu. 5, resolvit Archidiaconus in cit. can. *Si quis pecunia* 9, dist. 79, et tenent Fagnan. loc. cit., n. 15, cum duplici Glossa ibi citata. Machado *en su Perfetto confessor*, to. 2, lib. 4, part. 7, tract. 4, docum. 2, num. 3; Bonacina de election. Pontific., disp. 1, qu. 2, in princip., n. 4; Barbosa loc. cit., num. 79, et alii. Si autem vir absque licentia uxoris ad 50 Summum promoveretur Pontificatum, posset ab ipsa revocari et ei debitum reddere teneretur; quia cum hoc sit debitum iustitiae, non potest laedi per pontificatum, quamvis bona fide assumatur, eo quod uxor mortua credatur. Ita Abbas in c. *Constitutus*, n. ult., de Con-

⁴ Hic notandum in electione Summi Pontificis Martini V, *pro illa vice duntaxat*, et ex Cardinalium consensu, adhibitos fuisse sex viros ex unaquaque natione, Italica, Gallica, Anglicana, etc., qui una cum ipsis Cardinalibus electionem huiusmodi peregerunt.

Id ex actis ipsis Concilii Constantiensis exploratissimum est, hoc sane pacto. « Ad laudem, etc., ut electio futuri Romani Summi Pontificis proxime celebranda firmiori auctoritate, et plurium roboretur assensu, et ne, attento statu Ecclesiae super dicta electione, in posterum ulla retractio, ullusque scrupulus in mentibus hominum resideat... Sacrosancta synodus Constantiensis, communi utilitate pensata, de speciali et expresso consensu, et voluntate concordii sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium in eadem synodo personaliter existentium, et collegii eorumdem, ac omnium nationum praesentis Concilii, ordinat, statuit et decernit, quod hac vice duntaxat ad eligendum Romanum et Summum Pontificem, una cum Cardinalibus sex praelati vel aliae honorabiles personae ecclesiasticae in sacris ordinibus constitutae, de qualibet natione in eadem synodo pro tunc existentes, quos, seu quas quaelibet ipsarum nationum pro se ad hoc infra decem dies duxerit eligendas; ipsis Cardinalibus adiungantur. Quibus omnibus eadem synodus eligendi Romanum Pontificem secundum formam hic expressam (quatenus opus est) tribuit facultatem, videlicet, quod ille absque ulla exceptione ab universali Ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui a duobus partibus Cardinalium in conclavi existentium, et a cuiuslibet nationis duabus partibus eisdem Cardinalibus adiungendorum, et tunc adiunctorum, electus fuerit et receptus, quodque non valeat electio, nec electus pro Summo Pontifice habeatur, nisi duae partes cum Cardinalibus ad eligendum adiungendorum, et tunc adiunctorum consentiant, et consenserint in Romanum Pontificem eligendum. Statuit insuper, ordinat et decernit, quod vota quorumcunque in electione huiusmodi emittenda, sint nulla, nisi (ut prae-

mittitur) duae partes Cardinalium, et duae partes cuiuslibet nationis adiungendorum, et tunc, adiunctorum praedictorum praesentialiter, seu per accessionem in unum concurrant ». Apud Philippum Labbé, Sac. Concil. to. 12 (Lutetiae Parisiorum); Conc. Constant., sess. 40, pag. 243, col. 2, de modo ac forma eligendi Papam.

Quibus cohaerenter Cabassutius, Notit. eccles. histor. Concil., in Synops. historic. saecul. 15, num. 20, haec tradit: « Nominati sunt nationum electores Cardinalibus *ista vice duntaxat adiungendi*, qui simul omnes praeparatum... conclave sunt ingressi. Atque isti simul tertio post die... elegere in Summum Pontificem Odonem Columnensem... qui... Martinus V dici voluit ». Et rursus in Notit. eccles. saec. 15, § 13, in haec verba scripsit: « Delecti sunt nationum electi, *hac utpote extraordinaria vice* Cardinalibus adiungendi, n. 30 erant, vero Cardinales viginti, qui ex tribus obedientiis ad Concilium convenerant. Hi omnes simul conclave.... ingressi... simul... Summum dixere Pontificem Odonem Columnensem ».

Sic pariter Natalis Alexander: « Denique, ait, forma eligendi Romanum Pontificem praescripta est *de consensu Cardinalium*, ut scilicet *hac vice duntaxat*, ad eligendum Romanum Pontificem, ipsis adiungerentur sex praelati vel aliae honorabiles personae ecclesiasticae in sacris ordinibus constitutae, de qualibet natione in eadem synodo pro tunc existentes, quos, seu quas quaelibet ipsarum nationum per se ad hoc infra decem dies eligeret. Utque nemo verus et legitimus Pontifex haberetur, nisi a duabus partibus Cardinalium, et ab adiunctorum e qualibet natione duabus etiam partibus electus esset ». Hist. Eccles. saecul. xv et xvi, dissert. 3, de Concil. Constant., n. 42. Neque P. Graveson hisce per nos deductis adversatur, sed tantum in locis a Lucio nostro allatis breviori calamo rem enarrat. Caeterum id duntaxat pro re historica assequenda notatum volumus, procul ab infirmando auctoris doctrinam, quam ultro sequimur. (EDITORES CASINENSES).

vers. coniug., et in cap. *Uxoratus*, n. 1, eod. tit.; Sylvester in Summa, verb. *Matrimon.* 8, qu. 12, dist. 2; Maiol. de Irregul., lib. 1, cap. 34, n. 3; Perez lib. 1, gloss. 3, versic. *In tantum*, tit. 1, lib. 5 Ord., p. 23; Flamin. Paris. de Resign. benefic., lib. 3, quaest. 18, n. 126 cum sequent.; Sanchez de Matrimon., lib. 7, disp. 38, n. 12; Azor., Instit. moral., part. 1, lib. 23, cap. 14, quaest. 13, in fine; Trot. de vero et perfecto Clerico, lib. 2, cap. 8, n. 3; Barbosa loc. cit., n. 80, et alii.

- 51 Femina Papa esse non potest; *Communis-sima*, arg. c. *Nova* 10 de Poenitent. et remissionibus. Hinc fabulosissimum est illud, quod aliqui scribunt, feminam quamdam sub nomine Ioannae fuisse electam Romae in Summum Pontificem. Quomodo enim potest rationabiliter dici, quod Christus Dominus voluerit permittere Pontificatum et claves Ecclesiae committi uni feminae peccatrici, cum nec suae sanctissimae Matri Virgini Mariae commiserit; cit. cap. *Nova* de Poenitent. et remissionibus, ibi: *Quia licet beatissima Virgo Maria dignior et excellentior fuerit apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves regni coelorum commisit.* Unde merito reiicitur communiter haec fabula de Ioanna papissa, ut videre est apud Panvin. in Annot. ad Platinam; Card. Bellarmin. tom. 2, controvers. 3, c. 24; Card. Baron. in Annal. ecclesiast., anno Christi 853; Spondan., eodem anno, n. 6, vers. *Hoc ipso anno*; Bonac. de legitima Summi Pontificis election., qu. 3, in princip., a n. 2; Barbosa loc. cit., n. 82; Graveson., Histor. eccles., tom. 3, fol. 307 ad 312, postremae impress. Venetae; et innumeros alios ¹.

- 52 Eligendus in Summum Pontificem congruit, ut sit maturae aetatis; Sanctus enim Hieronymus contra Iovinianum, p. 1 Epistol., lib. 5, cap. 24, dum causam perquirens, quare Christus potius Petrum elegerit quam Ioannem, quem summo prosequatur amore, dicit postposuisse Ioannem iuniorem Petro seniori, illique propterea commisisse Ecclesiae regimen. Unde ex hac, et aliis rationibus, et iuribus Ioannes de Selva de Benefic., part. 3, qu. 5, num. 14; Bonacina cit. qu. 2, in princip., n. 6; Barbosa loc. cit., n. 83, et alii plures tenent, non posse eligi in Summum Pontificem minorem triginta annis. Cum enim Papa comprehendatur sub nomine Episcopi, et de facto ipse se Episcopum nominet, debet saltem esse constitutus in illa aetate quae requiritur pro Episcopis, pro quibus sub verb. *Ordo*, art. 2, n. 44, ex variis iuribus ibi adductis, diximus requiri aetatem triginta annorum completorum. Si tamen eligeretur in Summum

Pontificem aliquis nondum in tali aetate constitutus, electio esset valida, ut de facto fuit valida reputata et habita electio Ioann. XII vix nati annos duodeviginti, ut testatur Graveson, Histor. eccles., tom. 4, fol. 71, supr. impressionis Venetae; Baronius, ad annum 955, n. 3 et 44, et alii; et electio Benedicti IX decem annorum pueri, ut testantur Graveson loc. cit., fol. 89; Vincentius Fuga in Comp. notitiae orbis sacri et profani, fol. 187; Baronius ad ann. 1003, n. 6, ubi dicit fuisse electum puerum annorum circiter duodecim, uti ex aliis refert etiam Berninus in Hist. omnium haeresum, t. 3, cap. 3, fol. 24, et alii. Cum enim 54 supradicta aetas solum de congruentia requiratur in Summo Pontifice, si minor eligatur, dummodo usum rationis habeat, eius electio non erit invalida. Sic Card. Iacobat. in tract. de Conc., lib. 3, art. 2, vers. *Et idem de infante*; Maiol. de Irregular., lib. 2, cap. 30, n. 23; Campanil. in Diversor. iuris canon., rubr. 5, cap. 9, num. 5; Lavorius loc. cit., tit. 4, cap. 22, n. 5 et 6; Didac. Narbona de Aetate ad omnes actus humanos requisita, anno 30, qu. 3; Perez de Lata in Compend. vitae hominis, cap. 27, n. 22; Machado cit. tom. 2, lib. 4, document. 2, n. 4; Roderic. a Cunha in can. *Episcopus*, dist. 77, n. 27; Barbosa loc. cit., n. 83, et alii passim. Vide verb. *Aetas*, n. 8 et 9.

Modus seu forma pro eligendo Summo Pontifice habetur in Constit. Greg. XV, incip. *Aeterni Patris Filius*; et in alia eiusdem Greg., incip. *Decet Romanum Pontificem*; ubi traditur ad id caeremoniale observandum, et in Const. Urbani VIII, incip. *Ad Romani Pontificis providentiam*; ubi tam dicta Constit. Gregorii XV de electione, quam huiusmodi caeremoniale, approbatur et confirmatur.

Triplex tantum forma seu modo potest fieri 56 Papae electio, scilicet per scrutinium, per compromissum, et per quasi inspirationem; Gregorius XV in dict. Const. incip. *Aeterni Patris Filius*, § 1, et in dicto Caeremoniali approbato et confirmato ab eodem in cit. Const. incip. *Decet Romanum Pontificem*; et ab Urbano VIII in cit. Constit. incip. *Ad Romani Pontificis*.

Triplex hic modus eligendi Pontificem traditur in dicta Constitut. incip. *Aeterni Patris Filius*, et diffusius in d. Caeremoniali incluso in cit. Constit. *Decet Romanum Pontificem*; ubi cum omnibus aliis ibi dispositis potest videri apud Bullarium, tom. 3, in Constit. 29 Gregorii XV.

Electio Papae debet celebrari in conclavi 58 clauso, et uno ex dictis tribus modis, alias

¹ Non omittendi tamen fuerant, qui Ioannae papissae fabulam penitus convellerunt, Philippus Labbeus in Ioannae papissae cenotaphio everso, et eminentissimus

Garampius in celeberrima de nummo argenteo Benedicti III dissertatione; Romae 1749, in-4.

nulla est et invalide eo ipso absque ulla declaratione, et tam electus, quam eligentes, eiusque fautores, et complices incurrunt excommunicationem, aliasque censuras et poenas Summo Pontifici reservatas. Sic expresse Gregorius XV in cit. Const. incip. *Aeterni Patris Filius*. Vide ibi per tot.

- 59 In dicta Constitutione, § 24, Gregor. XV expresse quoad hoc derogat decretali Alexandri III, incip. *Licet* 3 de Electione, et omnibus aliis pontificiis constitutionibus etiam in Conciliis generalibus promulgatis, et in corpore iuris clausis. Et quamvis ibi Gregorius XV dicat *Pro hac vice duntaxat*, ad tollendam omnem difficultatem, quae propter dicta verba oriri posset, Urbanus VIII eandem constitutionem confirmavit, atque perpetuo in omnibus futuris Romanorum Pontificum electionibus observari praecepit, cit. sua Constit. incip. *Ad Romani Pontificis providentiam*.
- 61 Papa statim ac est canonice electus, est verus Papa quoad omnes effectus, et plenam absolutamque habet iurisdictionem exercibilem supra totum orbem; Glossa verb. *Et dispensandi*, in can. 1, dist. 37, ubi Archidiaconus, num. 29; Bellamer. sub n. 22 et 23; Geminian. sub n. 26 et 27; Turrecremata n. 20, 21 et 22; Glossa final. in cap. *Licet de vitanda* 7 de Electione; Barbosa l. 1 Iuris ecclesiastic. univers., n. 113; Card. Petra to. 1 Commentar. ad constit. Apostol., § 3 *Prooemial.*, n. 46, et ad Const. unic. divi Gelasii I, num. 9, et tom. 4 ad Constit. 5 Clem. VI, num. 25; Corrad. in Praxi dispensat., lib. 2,
- 62 cap. 8, num. 20, et communis aliorum. Unde Papae electio non indiget confirmatione, uti aliae inferiores electiones, quia confirmatio electionis per superiorem fieri debet. Papa autem, nullum in terris habet superiorem, adeoque, etc. *Communis*, cum supra citatis.
- 63 Hinc mere Caeremonialia sunt, quod Papa non nisi post coronationem Lateranensis Ecclesiae possessionem nanciscatur, et quod ante consecrationem et coronationem, nec pontificatus annum scribat in litteris, nec simpliciter Episcopum se nomet, sed duntaxat se scribat: *Data suscepti a nobis apostolatus officii anno, etc., N. electus Episcopus*. Sic Card. Petra
- 64 loc. cit., et alii passim. Imo si quis ad ius ea reducere praesumpserit, apostolicas litteras impugnando ex huiusmodi praetextibus, quod scilicet Summus Pontifex ante suae coronationis insignia, providere, reservare, dispensare non possit, nec se in litteris Episcopum simpliciter, sed tantum electum Episcopum scribere, nec etiam uti integra bulla, in qua ipsius nomen exprimitur, incurrit excommunicationem latam a Clemente V in extravagant. *Quia nonnulli* de Sent. excommunic., inter commu-
- 65 nes. Et de facto quando protrahitur coronatio, Papa expedit etiam Bullas sub plumbo cum

intitulatione Episcopi, et cum data Pontificatus, etsi ante coronationem; ut inter alios fecit Urbanus VIII qui cum fuerit electus die 6 Augusti 1623 et coronatus die 29 Septembris eiusdem anni, tres bullas expedit cum intitulatione Episcopi, et data pontificatus ante dictam diem 29 Septembris, ut patet in Bullario, et observat Card. Petra t. 1 Comment. ad Constit. unic. divi Gelasii I, num. 9.

Papa postquam suae electioni consensum 66 praestitit, aliud nomen sibi imponit ad instar principis Apostolorum Petri, qui antea Simon vocabatur, Matth. xvi: *Beatus es Simon Bar-Iona, etc., et ego dico tibi, tu es Petrus*. Ratio autem huius mutationis varia assignatur, sed verior est, ad ostendendam novam regenerationem. Quapropter sicut in baptismo imponitur nomen, ita ingressuris religionem, cuius professio, quasi alter baptismus novo nomine novitum regenerat, idque a Summis Pontificibus, uti novis hominibus, seu potius vicediis, usurpatur non sine mysterio veteris hominis exuendi, iuxta illud Samuelis ad Saul, 1 Regum x, ibi: *Ecce unxit te Dominus super haereditatem suam in principem... et mutaberis in virum alium*. Sic Card. Pallavicin. in Historia Concilii Tridentini, lingua italica, part. 2, lib. 13, cap. 1, num. 2; Card. Petra tom. 2 Commentar. ad Const. 1 Coelestini III, n. 4, et alii.

Quis autem fuerit primus, qui e Romanis 68 Pontificibus coepit nomen mutare, non satis constat inter historiographos. Nam Platina Martinum Polonum secutus, et post eum Duard. in Commentar. ad Bullam in coena Domini, lib. 1, c. 4, qu. 5, dicunt fuisse Sergium secundum, qui ante *Os porci* vocabatur, nomine videlicet indigno pontificia dignitate et maiestate. Idem referunt Petrus Messia in Silva variar. lect., lib. 1, cap. 2; Illescas in Historia Pontif., lib. 4, cap. 33, de Sergio II; Menochius de Arbitr., casu 218, a n. 3; Gonzal. ad regul. 8 Cancell., gloss. 1, n. 44 et 45; Paulus Fusc., littera P, sing. 2, vers. 2 *Qui in sua electione*; Thomas Actius de Ludo scaccorum, qu. 12, n. 133; Boet. Epo. lib. 1 de Regalib. in ecclesiast. benefic., num. 211, et plures alii citati a Cenedo, ad Sextum, collect. 13, n. 1. Sed hanc fabulam esse, et Martinum Polonum primo eam tradidisse, scribit Vincentius Fuga in Compendio notitiae orbis sacri et profani fol. 270, et ut falsam opinionem reiiciunt Camil. Borel de Praestantia regis catholic., cap. 1, n. 16; Barbosa loc. cit., num. 115, et alii dicentes, constare secundum Anastasium Bibliothecarium praedictum Pontificem, etiam ante pontificatum, Sergium fuisse appellatum. Alii cum Azorio, Institut. moral., part. 2, lib. 4, cap. 42, quaest. 6, ad Adrianum III ante vocatum Agapetum, huius mutationis initium referunt. Alii autem, ut Vin-

centius Fuga loc. cit., fol. 18; Graveson loc. cit., tom. 4, fol. 71; Baronius ad ann. 956, dicunt quod Ioannes XII primus nomen mutavit; qui cum Octavianus vocaretur, in gratiam patruī Ioannis XI, Ioannes vocari voluit huius nominis XII. Alii vero cum Card. Petra, to. 3 Comment. ad Constit. 1 Caelestini III, dicunt Sergium IV fuisse primum qui nomen mutaverit: cum enim vocaretur Petrus, ob reverentiam tanti Apostoli primi Christi vicarii nomen sibi commutavit in Sergium, ut constat ex epitaphio eiusdem, quod exstat in Lateranensi basilica, et refert Cardinalis Pallavicinus Societatis Iesu in Historia Concil. Tridentini, lingua italica, part. 2, lib. 3, cap. 11, n. 2⁴.

69 Non tenetur autem Papa nomen proprium mutare, cum ad id nullum ius obligatorium reperiatur, et constet, non solum antiquiores Pontifices hac nominis mutatione usos non fuisse; sed etiam saeculo decimo sexto Hadrianum VI et Marcellum II nomen proprium baptismatis retinuisse; primum ad preces Caesaris oratoris propter excellentiam Pontificum ita nuncupatorum; secundum ob maximam dilectionem erga martyrem Summum Pontificem dicti nominis, ut referunt Card. Pallavicin. et Card. Petra loc. cit.

70 Papae consecratio seu inthronizatio fieri consuevit per Card. Episcopum Ostiensem, qui in eo actu metropolitani vice fungitur c. *In nomine Domini* 1, dist. 23. Unde pallio archiepiscopali utitur et ei Portuensis et Albanensis Cardinales Episcopi solent assistere. Et hodie Cardinalium decanus, id est primus inter Cardinales Episcopos, quamvis non esset Episcopus Ostiensis, id munus cum duobus aliis senioribus subit. Barbosa loc. cit., num. 116, et

71 alii passim. Consecratio autem Papae in Episcopum, si non erat Episcopus, ac benedictio et coronatio eiusdem sunt diversa. Consecratio enim seu benedictio fit a Cardinali Episcopo Ostiensi seu decano, ut supra, inter missarum solemnias ante hymnum angelicum, et postea ipse missarum solemnias incipit, et perficit consecratus, quo tempore potest etiam ordines conferre, si velit; quod ab Episcopo in die consecrationis suae fieri nequit, cap. *Quod sicut* 28, § *Super eo*, de Election. Coronatio autem fit per antiquiorem diaconum Cardinalem. Barbosa loc. cit., n. 117, ut patet ex Caeremoniali Romano, tit. 2 de Ordinatio. et consecr. novi Pontificis.

72 In die coronationis Papae, ut conditionis humanae memor sit, ante illum in summitate arundinis comburitur stupa, et ab uno caere-

moniarum magistro interim sic inclamatur: *Pater sancte, sic transit gloria mundi*. Barb. loc. cit., c. 2, n. 23, et alii passim, et patet ex Caeremoniali Romano, tit. 2 de Ordinatio. et consecr. novi Pontif.

In coronatione Papae tertia collecta canitur 73 de S. P. N. Francisco; canitur enim prima de Spiritu Sancto, ut illuminet; secunda de B. V. Maria, ut protegat; tertia de S. P. N. Francisco, ut sicut reparavit Ecclesiam, eandem sustentet. Ita Kazemberger in Supplement. theol.; Sporer in Praerogativis ord. nostri Ser., num. 10².

Alia vide verb. *Cardinales*, art. 5; per tot.

ADDITIONES CASINENSES.

Fabula de muliere Papissa Ioanna inter Leonem IV et Benedictum III in Sedem Romanam evecta, plenissime confutatur et evertitur.

Et revera Leoni IV defuncto 17 Iulii 855 statim ac immediate Benedictus III successit: id quod coaevorum ac gravissimorum auctorum testimoniis luculentius probare aggredimur. Et sane Lupus Ferrariensis abbas, illius temporis scriptor (qui de Caroli Calvi mandato penes laudat. Pontif. Leonem IV an. 847, legatione functus fuerat), in Epistola 103 ad Benedictum III missa, de illius exaltatione ad Pontificatum gratulatus, subiungit: *Tempore decessoris vestri beatae memoriae Leonis functus legatione Romae, cui auctore Deo praesidetis, et ab eodem Antistite exceptus benigne, atque tractatus, postquam vos non esse inferiores religionem fama declaravit... ausus sum tantillus cognitioni Vestrae Sublimitatis me scriptis ingerere*. Ex edit. Baluzii an. 1661.

Clarius et expressius S. Adò, pariter monachus in coenob. Ferrariensi, ac anted. Lupi abbatis discipulus, quique an. 860 Viennensis Episcopus fuit electus; siquidem in Chronico ad an. 855 haec refert: *Pontifex Romanus Gregorius* (nimirum Greg. IV qui Pontifex creatus an. 827 superis concessit an. 844) *moriatur, atque eius loco Sergius (Sergius II) ordinatur. Illo defuncto, Leo* (Leo IV de quo supra) *succedit. Quo obeunte, Benedictus in Sede Apostolica substituitur*. Ubi quaeso illa Papissa Ioanna, quae post Leonem solum pontificium conscendisse tam impudenter, tamque ignoranter ab heterodoxis plerisque iactatur?

Audiamus Anastasium Bibliothecarium, illis ipsissimis temporibus florentem, auct. famiger. ac testem oculatum, utpote Romae degentem,

⁴ Idipsum Muratorio placuit, Antiquit. Italic., to. 3, diss. 41, p. 764, et Iosepho de Novaes, p. 95 operis, cuius titulum dabimus sub huius articuli finem.

² In argumento, quod hactenus pertractatum fuit, a. 1769 luculenter versatus fuit eruditissimus Lusitanus

Iosephus de Novaes edito Romae apud Casaletum libro, cui titulus: *Il sacro rito antico e moderno della elezione, coronazione e solenne possesso del Sommo Pontefice*, in-8.

qui in Pontificali, seu in Vitis Pontificum, in Vita Benedicti III, ita scriptum reliquit: *Leo quidem, ubi hac luce subtractus Praesul occubuit, mox omnis clerus istius Romanae proteclae Sedis, universique proceres cunctusque senatus ac populus congregati sunt, Domini clementiam exorantes ut beatificum illis omnibus demonstrare dignaretur Pastorem, qui culmen Apostolatus regere valuisset tranquille. Divinitus igitur aethereo tunc lumine inflammato, uno consensu, unoque conamine Benedictum, pro tantis, quibus pollebat, sacris operibus, Pontificem promulgaverunt eligere*¹. Et quod magis est, idem scriptor de schismate in eisdem Benedicti electione fuse loquitur, promotus ab Anastasio presbytero Cardinali iniquitatibus celebri (hic nequaquam cum Anastasio Bibliothecario confundendus), qui Apostolicam Sedem impium quidem in modum invadere conatus est, sed frustra: quippe cum omnes Episcopi in Urbe astantes, nec non clerus ac populus huiusmodi pseudopapae obstitissent. Quid plura, lector?

Id ipsum plane constat ex Hincmaro Archiep. Remensi, viro undique insigni, qui sub memorat. Leone IV, Bened. III, et aliis seqq. Pontific. Nicol. I, Hadriano II, etc., inter vivos versabatur. Namque in epistola 26 haec habet: *Missos meos cum litteris Romam direxi. Quibus in via nuntius venit de obitu Papae Leonis. Pervenientes autem Romam cum praefatis litteris... Domnus nomine, et gratia Benedictus, mihi, quod nostis, privilegium direxit. Quod si nuntii istiusmodi per viam de obitu Leonis certiores facti, Romam pervenientes, novum Pontificem, Benedictum, nempe, iam electum invenerunt, luce meridiana clarius patet,*

hunc postremum immediate antedicto Leoni successisse.

Amplius Photius, Ecclesiae Romanae hostis infensissimus, quique patriarchatum Constantinopolitanum sub Nicolao I, Benedicti III immediato successore, invasit, post Leonem IV eundem Benedictum in Apostolica Cathedra consedissee disertissimis verbis ostendit, in l. 1 de Spiritu Sancti process. adversus Latinos, hoc sane pacto: *Heri... nobilis... ille Leo... Inclytus Benedictus post eum in archieratico throno successor*. Insuper metrophanes Smirnaeus Phot. coaevus, pariterque in Romanam Sedem animi hostilis, in lib. de Spiritu Sancti divinitate, Pontificum sui temporis catalogum pertexens, Benedictum immediatum Leonis successorem ponit, postque eum, Nicolaum I, Hadrianum II, Ioannem VIII ordinatim commemorat.

Deinde, si Romana Sedes feminae pontificatu dedecorata fuisset, Graecis non exprobrasset tanta confidentia Leo IX Pontif. Max. feminam in sede Constantinopolit. irrepisse; aut certe ipsi istud opprobrium in Romanam Sedem retorsissent. Labet afferre verba Leonis in epistola ad Michaellem Cerularium patriarcham Constantinopolitan., *absit, autem, sic ille, ut velimus credere, quod publica fama non dubitat asserere, Constantinopolitanae Ecclesiae contigisse, ut... feminam in Sede Pontificum suorum sublimasset aliquando. Hoc tam abominabile scelus, detestabileque facinus, etsi enormitas ipsius, vel horror, fraternaue benevolentia non permittit credere: considerata tamen incuria vestra erga sanctorum censuram canonum, quia eunuchos, et aliqua parte corporis imminutos, non solum ad clericatum, seu*

¹ In quibusdam Anastasii codicibus per maximam impudentiam, et contra fidem vetustorum omnium exemplarium eiusdem auctoris, assuta legitur fabula de papissa Ioanna, per haec sane verba: « Post hunc Leonem, Ioannes Anglicus, natione Muguntinus sedit annis duobus, mense uno, diebus quatuor, et mortuus Romae, et cessavit episcopatus mense uno. Hic, ut asseritur, femina fuit, et in puellari aetate a quodam suo Amasio habitu virili Athenas ducta, sic in diversis scientiis profecit, ut nullus sibi par inveniretur, adeo ut post, Romae legens magnos magistros, et auditores haberet; et cum in Urbe vita et scientia magnae opinionis esset, in Papam concorditer eligitur: sed in Papatu per suum familiarem impraegnatur. Verum tempus partus ignorans, cum de Sancto Petro in Lateranum tenderet, angustiata inter Colisaeum et S. Clementis ecclesiam, peperit et post mortua, ibidem, ut dicitur, sepulta fuit. Et quia Dominus Papa, cum vadit ad Lateranum, eandem viam semper obliquit, creditur a nonnullis, quod ob detestationem facti hoc faciat; nec ponitur in catalogo Pontific. propter muliebris sexus deformitatem quantum ad hoc ». Verum hanc narrationem falsissimam esse, et nequaquam Anastasio tribuendam, ex eo luculentissime evincitur, quod in omnibus eiusdem vetustissimis codicibus omnino deest, in quibus insuper ea traduntur, quae de Benedicti electione, deque schismate tunc exorto, hic supra ad verbum retulimus.

Deinde verba in huiusmodi narratione inserta, *creditur, asseritur, dicitur*, aperte indicant, scriptorem minime illis temporibus, sed longe post huiusmodi somniam papissam vixisse. Quis enim sibi persuadeat Anastasium, eo ipso tempore Romae degentem, proindeque tam clamorosa rei gestae testem oculatum, phrases et conceptus dubios vel tanquam de facto obscurae traditionis, contra quod ipse vidisset oculis suis, adhibuisse; rerumque, quae tunc agerentur seipso teste historiam, velut incerto rumore ad se perlatam litteris consignasse? Amplius ibi refertur, feminam hanc Athenis diversas scientias fuisse edoctam; quod evidentius fabulatoris ignorantiam ostendit. Siquidem tunc temporis nulla Athenis studiorum universitas exstabat, quippe a Iustiniano a tribus circiter saeculis penitus sublata, atque extincta. Neque hocce Iustiniani factum Anastasium Bibliothecarium latere poterat, qui loca imperii Orientis, ac ipsam Constantinopolim callebat, ibique aliquantisper moratus fuit, cum scilicet synodus octava oecumenica haberetur an. 869. Quae omnia clarissime probant, narrationem memoratae papissae ab impostore, quisquis fuerit, rerum ac temporum imperio confictam ac per vetitum nefas in dicti Anastasii exemplaribus intrusam, ac substitutam genuinae historiae electionis Summi Pontificis Benedicti III a nobis allatae, prout in omnibus vetustissimis codicibus, nullo discrepante, invenitur.

ad pontificatum etiam indifferenter et solemniter adhuc promovetis, fieri potuisse pensamus. Quis, inquam, sibi persuasum velit, hunc Pontificem tanta dignitate et animo Graecos sic increpandos suscepisse, si, vel etiam incerta fama, narratio de papissa Ioanna vulgata fuisset? Quid hisce testimoniis, atque inductionibus ad rem, de qua agimus, demonstrandam optari potest illustrius?

Frustra vero testimonia Mariani Scoti Martini Poloni, Sigeberti in Chronico ad an. 854, S. Antonini Florentini Archiepiscopi, Chronicorum p. 11, tit. 16, cap. 1, § 6, ac demum Platinae in lib. de vitis Pontificum, ad papissae figmentum firmandum quis obiiciet. Enimvero cum de auctoribus quam longe posterioribus, uti sunt hi nunc recensiti, agatur, nequaquam hosce gravissimorum, ac coaevorum script. supra allatorum auctoritatem fidemque infirmare potis esse, ex omnibus artis criticae legibus compertissimum est, ex quibus utique constat scriptores illos in re historica praepo-
nendas, qui coaevi vel propinquiore eventis fuere, nullamque sui suspensionem, sive quoad factorum notitiam, sive quoad probitatem reliquerunt.

Et revera Marianus Scotus annis centum septuaginta tribus post Benedicti III exaltationem natus est: Sigebertus an. 1112 superis concessit, adeoque ducentis quinquaginta et amplius annis post epocham Benedicti III Martinus Polonus tempore Nicolai III qui an. 1277 Pontifex creatus fuit, inter vivos egit, cuiusque fuit poenitentiarius, proindeque quatuor circiter saeculis ab aera, de qua sermo est, S. Antoninus et Platina saeculo xv exordiente ac procedente floruerunt. Quae cum ita sunt, quis sanae mentis his scriptoribus recentioribus illos veteres et coaevos posthabendos putet? Undenam, quaeso, eiusmodi moderniores historiam papissae mutuati sunt?

Praeterea in sinceris et vetustioribus Mariani Scoti codicibus fabella ista nusquam invenitur; ut propterea colligas licet aliena manu intrusam fuisse.

Quod attinet ad testimonium Sigeberti, utique negamus laciniam de papissa in ipsius Chronico exstare, cum nequaquam inveniatur in eius autographo in coenobio Gemblacensi asservatum, quodque a Miraeo editum fuit.

Ad alterum testimonium, quod est Martini Poloni, haud dubitanter affirmamus, Chronicon ipsius fuisse interpolatum, fabulamque, de qua agimus, in codice ms. Vaticanae Bibliothecae omnium antiquissimo et integerrimo desiderari, ut Leo allatius testatur.

Quoad vero auctoritatem S. Antonini, notandum, sanctissimum praesulem non nisi dubitanter, vel potius tanquam de re falsa locutum esse; siquidem, loc. supra cit., scribit: *Si verum fuit quod vulgo dicitur... Et quod-*

*dam signum sculpturae marmoreae (de quo infra *) in via, ubi hoc contingit, ob huius rei memoriam positum dicitur. Vincentius tamen (Bellocensis), et Ioannes de Columna nihil de hoc referunt. Sed etsi fuit verum, nulli tamen ex hoc salutis praeiudicium: quia nec Ecclesia tunc fuit sine capite, qui est Christus...* Quod si S. Antoninus ex falsis et apocryphis monumentis revera fuisset deceptus, eius testimonium (agitur de scriptore saeculi xv) nihil ponderis profecto, salva erga tantum virum reverentia, dictae fabellae conciliaret.

Idem dicimus de Platina, qui caeterum, ut ut in Pontific. plerosque parum aequus, satis aperte significavit, fabularum numero historiam de papissa esse habendam; en eius verba in Vitis (ut supra) R. Pontificum, in Papam Ioannem VIII: *Haec quae dixi, vulgo circumferuntur, incertis tamen et obscuris auctoribus... Erremus etiam nos hac in re cum vulgo.*

Quod vero de sede perforata, tanquam ad explorandum sexum, ab inimicis Romanae Ecclesiae vel ab imperitis vulgatum est, id fabulosum omnino esse et ipse Platina testatur, qui et amplius ait Pontificem in sede illa perforata collocari, ut se hominem esse, et necessitatibus naturae obnoxium meminerit; ex quo insuper sedes illa stercoraria dicta est; sic apud Platinam.

Verum quidquid sit de huiusmodi Platinae testimonio, illud utique exploratum est, de illa sede, ut et aliis duabus ante cappellam S. Silvestri quondam positis, primam mentionem occurrere apud Cencium, uno saeculo ante natam fabulam de papissa Ioanna. Hinc magis magisque corrui exinde petitum argumentum.

Tandem quoad statuam marmoream mulierem nempe adumbrantem cum infante, atque ad ipsam viam positam, qua papissa enixa erat, quaeque tractu temporis inde sublata fuit, praestat adnotare statuam eiusmodi nec mulieris speciem prae se tulisse, nec infantem recens natum, pannisque involutum, vel inter matris ubera positum, sed puerum grandiore qui praeire videbatur. Quocirca simulacrum illud quid diversum omnino significasse planum est. Qui enim concipi potest, ut hocce Apostolicae Sedis opprobrium Romani Pontifices aequo animo tulissent, simulacro publico in locoposito expressum?

Quod vero senis in templo maiori statua papissae aliquando extiterit, nihil quemquam movere debet, si ad supra memorata falsa monumenta attendat, quibus sculptor deceptus statuam istiusmodi effingendam ratus fuit.

Sed si quaeras unde fabula de papissa Ioanna orta sit, rationem reddere Baronius visus est, in persona scilicet Summ. Pontif. Ioannis VIII, Photium in Roman. Eccl. communionem suscipientis, atque in patriarchatum Constanti-

nop. restituentis; qui (Pontifex) ob nimiam animi facilitatem et mollitudinem, abiecta penitus omni virilitate, fractus animo, sacerdotalis constantiae expers, atque robore enervatus, non Papa, ut Nicolaus et Hadrianus, sed

papissa fuerit contumeliae loco dictus, utpote quod qui nec resistere sciret eunucho, quique vinceretur a semiviro, non vir sed femina esset potius nuncupandus. Verba sunt Baronii, ad an. 879, n. 5¹.

ARTICULUS II. Quoad ea quae concernunt Papae dignitatem, auctoritatem seu potestatem, et infallibilitatem.

SUMMARYUM. 1. Papa tantae est dignitatis et celsitudinis, ut non sit simplex homo, sed quasi Deus, et Dei Vicarius. - 2. Papa adeo summae et supremae dignitatis est, ut proprie loquendo non sit in dignitate constitutus, sed potius in ipso culmine dignitatum positus. - 3. Papa idem est ac Pater patrum. - 4. Et hoc nomine uti potest solus Summus Pontifex. - 5. Papa appellatur Sanctissimus, et quare? - 6. Neque Sanctissimi appellari possunt imperatores et reges? - 7. Merito solus Papa appellatur nomine Sanctissimi, et quare? - 8. Papa prae excellentia suae supremae dignitatis vocatur Episcopus Episcoporum. - 9. Item appellatur Ordinarius Ordinarium. - 10. Item Episcopus universalis Ecclesiae. - 11. Item Episcopus seu diocesanus totius orbis. - 12. Item divinus monarcha, ac imperator supremus et rex regum. - 13. Hinc Papa triplici corona coronatur tanquam rex coeli, terrae et infernorum. - 14. Imo Romani Pontificis excellentia et potestas, nedum est circa coelestia, terrestria et infernalit, sed etiam super angelos, quorum ipse maior est. - 15. Ita ut si foret possibile, quod Angeli errarent in fide, vel contra fidem sentirent, per Papam iudicari et excommunicari possent. - 16. Papa tantae est dignitatis et potestatis, ut faciat unum et idem tribunal cum Christo. - 17. Adeo ut quidquid facit Papa, ab ore Dei videatur procedere. - 18. Deveniendo ad Papae auctoritatem, Papa est quasi Deus in terra unicus Christifidelium princeps, regum omnium rex maximus, plenitudinem potestatis continens, cui terreni simul ac coelestis imperii gubernacula ab omnipotente Deo credita sunt. - 19. Congruunt ulterius quoad Papae summam auctoritatem et potestatem textus iuris Caesaris. - 20. Non minus summam Papae auctoritatem et potestatem extollunt rescripta et dogmata virorum aliorum Imperatorum. - 21. Magis magisque supremam Papae auctoritatem potestatemque extollunt plurimi sacri canones et ibi canonistae communiter. - 22. Egregium dictum S. Cyrilli Alexandrini de admirabili auctoritate seu potestate Summi Pontificis. - 23. Hinc iam communis opinio docet, quod Papa utriusque gladii habeat potestatem, spirituales scilicet, et temporales. - 24. Quae opinio auctoritate sanctorum Patrum, iuris canonici et civilis dispositione, et apostolicis constitutionibus latissime confirmatur. - 25. Adeo ut contrarium affirmantes videantur adhaerere fere illi opinioni haereticorum reprobatae per Bonifacium VIII in extravag. *Unam Sanctam* 1 de Obedient. - 26. Unde principes et reges, infideles possunt per sententiam Papae privari in certis casibus Dominio, quod habent super fideles. - 27. Et inde Papa provincias, quae olim Christianorum erant, ab infidelibus occupatas, alicui ex principibus Christianis regendas concedit. - 28. Imo Papa in casibus, quibus propter haeresim regis, videat periclitari religionem illius regni, fidemque aliorum, nec aliter tanto damno succurri possit, tunc potest non solum a rege regnum, sed etiam ab eius successoribus, si illud debellaverit, concedere. - 29. Affertur ad id varia exempla. - 30. Papa tantae est

auctoritatis et potestatis, ut possit quoque leges divinas modificare, declarare, vel interpretari, ad num. 31. - 32. Papa id potest de se solo etiam sine generali Concilio. Est enim Papa supra Concilium generale, et non e contra. - 33. Quanto vero Papa maior, et excellentior est omnibus, tanto humiliorem se reputat et nominat, ac se vocat Servum servorum Dei. - 34. Papa quare se vocet Servum servorum Dei? - 35. Quis fuerit primus Pontifex qui se Servum servorum Dei nominavit? - 36. Papa potest cedere et renuntiare Papatui. - 37. Talis renuntiatio fieri debet apud collegium Cardinalium. - 38. Quantum ad Papae infallibilitatem, potest Papa considerari dupliciter: primo, quo ad se, ut persona privata privatusque doctor; secundo, quo ad alios, ut persona publica et magister universalis Ecclesiae, eam ex cathedra docens, proponendo quid credendum, quidve agendum sit. - 39. Loqui ex cathedra quid sit? - 40. Loqui ex cathedra non arctatur praecise ad ea, quae Papa proponit ut a Deo revelata, et a nobis credenda fide theologica, sed insuper extenditur ad caetera quae proponit seu tenenda, seu servanda. - 41. Decreta, quae edit Papa ex cathedra circa doctrinam fidei et morum, sunt infallibilia. - 42. Affertur probatio primae partis conclusionis, scilicet, quod infallibilia sint decreta Papae circa doctrinam fidei. - 43. Adducitur et solvitur instantia. - 44. Adducitur et solvitur alia instantia, ad n. 45. - 46. Affertur probatio secundae partis conclusionis, scilicet quod infallibilia sint decreta Papae circa doctrinam morum. - 47. Adducitur obiectio contra conclusionem. - 48. Adducitur responsio et solutio dictae obiectionis. - 49. Papa errare non potest in canonizatione Sanctorum. - 50. Affertur probatio, quod id sit de fide. - 51. Adducitur et solvitur obiectio. - 52. Adducitur et solvitur alia obiectio. - 53. Papa secundum multos licet errare non possit, et infallibilis sit in beatificatione Beatorum infallibilitate morali, et infra fidem, non tamen infallibilitate fidei. - 54. Affertur ratio huius sententiae. - 55. Papa secundum multos alios est absolute infallibilis infallibilitate fidei, non solum in canonizatione sed etiam in beatificatione. - 56. Affertur ratio istius sententiae. - 57. Adducitur responsio ad rationes prioris sententiae. - 58. Pontifex errare non potest in approbatione religionum. - 59. Affertur ratio. - 60. Adducitur et solvitur obiectio. - 61. Adducitur et solvitur instantia. - 62. Papa probabilis etiam ut persona privata non potest in haeresim incidere et in fide deficere. - 63. Affertur ratio. - 64. Ex Romanis Pontificibus nemo unquam repertus fuit qui in haeresim vel apostasiam fuerit prolapsus. - 65. Adducitur et solvitur obiectio. - 66. Adducitur et solvitur alia obiectio. - 67. De fide est Benedictum XIV v. g. legitime electum, et talem ab Ecclesia acceptatum, esse verum Papam. - 68. Affertur probatio ex Concilio Constantiensi sub Martino V, et ex constitutione Leonis X damnantis haeresim Lutheri. - 69. Affertur probatio ex ratione. - 70. Adducitur et solvitur obiectio. - 71. Adducitur et solvitur alia obiectio. - 72. Primatus Ecclesiae universalis, seu Papatus est annexus Romano episcopatu de iure divino. - 73. Affertur probatio ex sacris canonibus et conciliis. - 74. Adducitur et solvitur obiectio ad n. 75. - 76. Adducitur et solvitur instantia. - 77. Adducitur et solvitur alia instantia concludendo, quod primatus Ec-

¹ Non desunt tamen, qui Ioann. Papam a culpa liberandum esse censent, ex eo quod restitutio Photii ex necessitate exorta, et imperatoris omniumque pa-

triarcharum Orientis consensu probata fuit. Ita cum de Marca sentit P. Phil. Angelicus Becchetti in sua Hist. eccles., tom. 6, lib. 58, § 99.

clesiae nequeat a Romano episcopatu ulla humana potestate separari, ad n. 78. - 79. Quamvis aliqui Pontifices Avenione manserint, semper tamen episcopatum Romanum tenuerunt, et Romani Pontifices fuerunt ap-

pellati. - 80. Ubi Papa ibi Roma. - 81. Papa etiam si salutet excommunicatum, aut ipsi scienter participet quovis modo, non idcirco censetur eum absolvere, nisi expresse se declaret id velle. - 82. Alia ad rem ad n. 88.

- ¹ Papa tantae est dignitatis et celsitudinis, ut non sit simplex homo, sed quasi Deus et Vicarius Dei; c. *Ita Dominus* 7, dist. 19, ibi: *Hunc enim in consortium individuae unitatis assumptum, id, quod ipse erat Dominus, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*; et ibi explicat Glossa: *Id, quod ipse erat, scilicet petra, voluit eum vocari Petrum*; et concordat textus in can. *In novo* 2, dist. 21, et c. *Fundamenta eius* 17 de Election. in 6, annot. 1,
- ² ad dec. 2, n. 2, part. 3 Rot. recent. Unde Papa adeo summae et supremae dignitatis est, ut proprie loquendo non sit in dignitate constitutus, sed potius in ipso culmine dignitatum positus, ut observat Card. Zabarell. in Clement. 1, in 5 notabil. de Renuntiati., et cit. annot. 2, ad decis. 2, num. 2, part. 3 Rot. recentior.
- ³ Hinc Papa idem est ac Pater patrum, ut notat Gloss. communiter recepta in Prooemio
- ⁴ Clement., verb. *Papa*. Et hoc nomine ¹ uti potest solus Summus Pontifex, ut maxima ratione, teste Card. Petra, tom. 1 Comment. ad Constit. 1 divi Leonis, n. 8, fuit statutum a Gregorio VII anno 1063, vii Kalend. Maii in Synodo Romana, quia vere solus ipse dici potest Pater patrum, cum contineat primatum omnium, omnibusque sit vere maior, omniumque maximus; cap. *Solitae* 6 de Maiorit. et obedient., ibi: *Fecit Deus duo magna luminaria in firmamento coeli; luminare maius, ut praeesset diei, et luminare minus, ut praeesset nocti, utrumque magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum igitur coeli, hoc est universalis Ecclesiae, fecit Deus duo magna luminaria, id est duas instituit dignitates, quae sunt pontificalis auctoritas et regalis potestas, sed illa quae praeest diebus, id est spiritualibus, maior est; quae vero carnalibus, minor, ut quanta est inter solem et lunam, tanta inter Pontifices et reges differentia cognoscatur* ².
- ⁵ Papa Sanctissimus appellatur, quia talis vere praesumitur; can. *Non nos* 2, dist. 40, ibi: *Quis enim sanctum dubitet esse, quem apex*

tantae dignitatis attollit? In quo, si desint bona acquisita per meritum, sufficiunt quae a loci praedecessore praestantur; aut enim claros ad haec fastigia erigit, aut qui eriguntur, illustrat. Neque sanctissimi appellari possunt imperatores et reges, quamvis enim in legibus civilibus videatur aliquando usurpatum ab imperatoribus nomen sacratissimi, ut observat Card. Petra, tom. 1 Commentar. ad Const. 1 divi Leonis Magni, n. 9. Et merito solus ⁷ Papa appellatur nomine Sanctissimi, quia solus ipse est Vicarius Christi, qui est fons et origo, atque plenitudo omnis sanctitatis, cap. *Inter corporalia* 2, cap. *Quanto* 3, cap. *Licet* 4 de translatione Episcopi, cum similibus.

Papa prae excellentia suae supremae dignitatis vocatur Episcopus Episcoporum, can. *Novatianus* 6, caus. 7, qu. 1, can. *Loquitur* 18, caus. 24, qu. 1. Item appellatur Ordinarius ⁹ Ordinariorum, c. *Cuncta per mundum* 17, can. *Per principalem* 21, caus. 9, qu. 3. Item Episcopus universalis Ecclesiae, prout definit Pelagius II, Const. incip. *Manifesto*. Item Episcopus seu Dioecesanus totius orbis, cap. *Ad honorem* 4 de Auctoritate et usu pallii, Glossa verb. *Privata*, in c. *Felicis*, § final., de Poenis in 6. Item divinus monarcha ac imperator ¹² supremus, et rex regum; adnotat. secundae partis, ad dec. 2, Rotae recentior., n. 7.

Hinc Papa triplici corona coronatur, tanquam Rex coeli et terrae et infernorum; adnotat. 1 ad dec. 2, part. 3, Rotae recentior., § 45, num. 61.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

De triplici Papae corona Nicolaus Alemanus de Lateranensibus parietinis, cap. 13, p. 48, tom. 8, part. 6 Thesauri antiquit. et historiarum Italiae, ita scribit: *Tiaram triplicis coronamenti ex Pontificibus primus gestavit ante annos non amplius ducentos quinquaginta Urbanus V, duplicis vero Bonifacius VIII. Nam superiorum Pontificum tiaras in vetustis imaginibus ac monumentis unius coronamenti, et Romae cernimus, et Sugerius describit: capit*

¹ De Papae nomine, eiusque origine atque etymo confer doctissimum P. Sollerium in Patriarcharum Alexandrinorum historia chronologica, a n. 136, in Actis Sanctorum Bollandianis.

² Commune tamen id nomen olim Episcopis fuit, ut ex pluribus exemplis, quae congessere Savaro ad Sidonii lib. 6, ep. 1; Ioannes Georgius Walchius de Episcopo patre spirituali, § 7, et cl. Mamachius, Orig. et Antiq. Christian., t. 4, p. 297 seq. Ennodius tamen, ut magnus Sirmundus notavit ad eiusdem Sidonii epistolam primam, lib. 4, Papae nomen uni Romano Pontifici, tanquam proprium et peculiare primus, ut videtur, asseruit. Nam cum Episcopos omnes Papas caeteri

fere, qui eius aevo proximi fuerunt, appellare soleant, ut Sidonius, Faustus, Runcius, ipse perpetuo discrimine antistes reliquarum Ecclesiarum Episcopos vocat, Papam solum Romanae Sedis Pontificem, sive cum illi scribit, ut Symmacho Papae, et domno Papae, sive cum de illo apud alios agit, ut lib. 3, ep. 10, lib. 6, ep. 33, et passim. Pari post Ennodium discrimine eius vocis usurpatione usus est Cassiodorus, qui cum Bonifacium, Agapetum et Ioannem Romanae Sedis Episcopos Papas nominat, Eustorgium et Datium Mediolanenses, et alios aliarum civitatum praesules, non aliter quam Episcopos nominat. Confer etiam Zachariam in Historia litteraria Italiae, t. 6, p. 503.

eius (Innocentii VI) *phrygium ornamentum imperiale instar galeae circulo aureo concinatum imponunt*. Circa ea quae de triplici Papae regno, deque potestate in sanctos angelos, quorum ipse sit maior, auctor recenset, consulendi sunt theologi. Quae enim ex iurisconsultis ipse refert, eruditis theologis suspecta, et quandoque etiam ridicula habentur. Capiti enim, ac visibili Ecclesiae principi, non alii sane quam visibiles subditi, fideles scilicet homines designari videntur, atque in hoc tantum solvendi ligandique potestatem exercet, eos scilicet regendo, absolvendo vel per censuras ligando dum vivunt, et per Indulgentias iuvando vita functos.

RESPENSIO AUCTORIS.

Mirandum, quod theologus noster sic parvipendat iurisconsultos; ut quae ipsi tradiderint, eruditis theologis suspecta, et quandoque etiam ridicula haberi pronuntiet! Nonne classici iurisconsulti sunt etiam saepe eruditi theologi? Talis certe fuit celeberrimus Paulus Rubeus, qui in cit. adnotat. ad dec. 2, part. 3 recent. Sac. Rom. Rotae, innumeros allegat pro suis conclusionibus theologos, ac in multis etiam SS. Patres. Et si talis non fuisset, sacrum illud supremum tribunal nequaquam permisisset quod suis decisionibus adnecterentur Rubi eruditissimae adnotationes. Legant itaque eruditi omnes dictas sapientissimi iurisconsulti adnotationes ad dec. 2, part. 3 Sac. Rom. Rotae recentior., et iudicium ferant.

- 14 Imo Romani Pontificis excellentia et potestas, nedum est circa coelestia, terrestria et infernalialia, sed etiam super Angelos, quorum ipse maior est; cit. adnotat. 1, ad dec. 2, part. 3
- 15 Rotae Romanae recent., § 5, n. 24. Ita ut, si foret possibile, quod Angeli errarent in fide, vel contra fidem sentirent, per Papam iudicari et excommunicari possent; cit. adnot. 1 ad dec. 2 Rotae Romanae recent., § 5, num. 24. Hinc in materiis fidei ad eum, tanquam ad solem intendere debemus. Ita in cit. Sac. Rot. Rom. in Compend. redact., § 3, in secund. adnot. ad dec. 2, § 5, n. 32.
- 16 Tanta enim est dignitatis et potestatis, ut faciat unum et idem tribunal cum Christo, ut per textum in c. *Quanto* 3 de translatione Episcopi, tenent passim doctores adducti in cit. adnot. 1, n. 68, ad dec. 2, p. 3 Rotae recent. Adeo ut quidquid facit Papa, ab ore Dei videatur procedere, ut post plurimos doctores, ratiocinatur Rota in Forosempronien. et Eugubina, seu Nullius, *Emphyteusis* 16 Iunii 1636 coram Coccino, § *Hinc inferendo*, vers. *Ita ut, quod fit a Papa, ab ore Dei videtur procedere*; cit. adnot. 1 ad dec. 2, § 5, n. 31, part. 3 Rotae recent.
- 18 Deveniendū igitur ad Papae auctoritatem; Papa est quasi Deus in terra, unicus Christi-

fidelium princeps, regum omnium rex maximus, plenitudinem potestatis continens, cui terreni simul ac coelestis imperii gubernacula ab omnipotente Deo credita sunt, prout clare habetur in can. *Omnes* 1, dist. 22, ibi: *Qui* (scilicet Christus) *aeternae vitae clavigero terreni simul et coelestis imperii iura commisit*; et in extravagant. Ioannis XXII, cap. *Si fratrum*, unic., Ne sede vacante aliquid innoveatur, et in alia celebri extravagant. Bonifacii VIII, cap. *Unam sanctam catholicam* de Maiorit. et obed., inter communes.

Congruunt ulterius quo ad Papae summam¹⁹ auctoritatem et potestatem textus Iuris Caesaris, nempe in l. *Reddentes honorem* Cod. de summa Trinitate et fide catholica; l. *Bene a Zenone* Cod. de quadriennii Praescriptione; l. *Omnes dies* Cod. de Feriis, et authent. de Monachis, § *Si vero relinquens*; authentic. de ecclesiastic. titul., § 1, collat. 9, cum similibus.

Non minus summam Papae auctoritatem et²⁰ potestatem extollunt rescripta et dogmata variorum aliorum imperatorum, nempe Valentini, Othonis, Caroli Magni, Constantini, etc., quae ex eorum constitutionibus refert Gratianus in c. *In memoriam* 3, dist. 19, ibi: *Per legatos apostolicam interpellat sublimitatem, ut potissimum sua sancta legatione dignetur decernere*, etc.; et in summario expresse dicitur: *Tolerandum est iugum, quod a Sancta Sede imponitur, licet intolerabile videatur*; can. *Valentinianus* 3, dist. 63, ibi: *Nos, qui gubernamus imperium, Pontificibus sincere capita nostra submittimus*; c. *Tibi domino Ioanni Papae* 33, ead. dist. 63, ibi: *Sanctam Romanam Ecclesiam, et te rectorem ipsius exaltabo*; can. *Constantinus* 14, dist. 96, ibi: *Ut sicut Beatus Petrus in terris vicarius Filii Dei fuit constitutus, ita et Pontifices eius successores in terris principatus potestatem amplius, quam terrena imperialis nostrae serenitatis mansuetudo habere videtur*.

Magis magisque supremam Papae auctori-²¹tatem potestatemque extollunt plurimi Sacri canones, et ibi canonistae communiter et signanter in c. *Cleros* 1, can. *In novo* 2, et can. *Quamvis universae* 3, dist. 21, can. *Non nos* 1, et can. *Si Papa* 6, dist. 40, c. *Si inimicus* 1, dist. 94, can. *In scripturis* 8, can. *Qui dubitet* 9, can. *Duo sunt* 10, et can. *Si Imperator* 11, dist. 96, can. *Auctoritatem* 2, can. *Alius* 3, can. *Nos sanctorum* 4, can. *Iuratos* 5, caus. 15, qu. 6, can. *Si quis suadente* 29, caus. 17, qu. 4, cap. *Venerabilem* 34 de Election., cap. *Solitae* 6 de Maiorit. et obed., cap. *Quanto* 3, et cap. *Licet in tantum* 4 de translation. Episcop., cap. *Cum ex eo* 14 de Poenit. et remission., cap. *Novit* 13 de Iudiciis, cap. *Per venerabilem* 13 Qui filii sint legitimi, cap. *Significasti* 4, et cap. *Licet* 6 de Elect.,

- c. *Licet* 20 de Foro competent.; cap. *Fundamenta* 17 de Elect. in 6; cap. *Ad Apostolicæ dignitatis* 1 de Sentent. et re iudicata in 6; cap. *Periculoso*, unic., de Statu regul. in 6; Clementin. *Dudum* 1 de Iudiciis; Clementin. *Romani Principes*, unic., de Iureiurando, cum aliis infinitis similibus.
- 22 Unde ad hanc mirabilem auctoritatem seu potestatem Summi Pontificis reflectendo S. Cyrillus Alexandrinus in Libro thesaurorum admirandus sic altissime de eo loquitur: *Filius Dei, quemadmodum ipse a Patre accepit Ecclesiae et gentium sceptrum et potestatem super omnem principatum, et super omne quodcumque est, ut ei genua cuncta currentur, ita eandem amplissimam potestatem Petro et eius successoribus plenissime commisit.*
- 23 Hinc iam communis docet opinio, quod Papa utriusque gladii habeat potestatem, spiritua-lem scilicet et temporalem, quam iurisdictionem et potestatem Christus ipse commisit Petro, et eius successoribus; Matth. xvi, 19, dicens: *Tibi dabo claves regni coelorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.* Ubi notant doctores quod non dixit *clavem*, sed *claves*, per hoc comprehendens temporalem ac spiritualem potestatem. Annotat. ad dec. 2, part. 3 Rotae recent., § 2, num. 6. Quae opinio auctoritate Sanctorum Patrum, iuris canonici et civilis dispositione, ac apostolicis constitutionibus latissime confirmatur, c. adnotat., et § 2, n. 1 et
- 25 seq. Adeo ut contrarium affirmantes videantur adhaerere fere illi opinioni haereticorum reprobatae per Bonifacium VIII in extravagant. *Unam sanctam* 1 de Maioritat. et obediens., cit. adnotat., § 4, n. 9 et seq. Et concordant extravagant. Ioannis XXII, cap. *Si Fratrum*, unic., Ne Sede vacante aliquid innovetur, et Const. Gregorii IX incip. *Cum iuxta testimonium veritatis*; cum aliis similibus.
- 26 Unde principes et reges infideles possunt per sententiam Papae privari in certis casibus dominio quod habent super fideles, ut si terras Christianorum vi occupaverint, vel subditos fideles a fide avertere satagant, et huiusmodi, ut satis aperte demonstrant Card. Bellarm. in Apolog. contra regem Angliae, c. 4; Suarez in Defensione fidei catholic. contra eundem regem Angliae, lib. 3, cap. 23; Barbosa in can. *Si Papa* 6, dist. 40, et in cap. *Venerabilem* de Elect. et electi potestate, et in Clement. unic. de Iureiurando; Gonzalez in cap. *Venerabilem* de Election.; Card. Petra t. 1 Commentar. ad constitut. unic. Gregorii VII, a num. 33 et seq., et alii passim. Cum primis vero inter recentiores theologos viri clarissimi P. Bianchi, *Della potestà e della polizia della chiesa*, t. 1, lib. 1, et P. Mamachi, Origin. et antiquit. Christianar., pag. 181 seqq.
- Et inde Papa provincias, quae olim Christianorum erant, ab infidelibus occupatas alicui ex principibus Christianis emendas concedit, ut inquit Bartolus in l. *Liber homo* ff. de Verbor. obligat., et in l. final. ff. de Actionib. empti, et in l. *Is qui apud hostes*, ubi Iason, ff. de Legatis 1; Bald. in l. 1 Cod. de Emanc. filior., et in l. 1 Cod. de Paganis; Barbosa in Collectam. iuris canon., in c. *Vergentis* De haereticis, et plurimi alii dicentes, regem effectum haereticum posse per Papam amoveri a regno, et ad eum spectare ius eligendi, si eius filii et propinquiore sint quoque haeretici. Adnotat. ad dec. 2, p. 3 Rotae recent., § 30, n. 5.
- Imo Papa in casibus, quibus propter haeresim regis videat periclitari religionem illius regni fidemque aliorum, nec aliter tanto damno succurri possit, tunc potest non solum a rege regnum, sed etiam ab eius successoribus in totum auferre, et principi Christiano, suisque successoribus, si illud rebellaverit, concedere. Molina in tract. de Primogenit. Hispaniar., lib. 4, tit. 11, n. 37, vers. *Ex qua causa potest Regnum Romanus Pontifex regi haeretico et eius successoribus auferre*; Iacob. Menoch. in concil. 808, n. 65, vers. *Iure potest Summus Pontifex privare regno non solum regem*, etc., lib. 9, cit. adnotat. ad dec. 2, p. 3 Rotae recentior., § 30, num. 5. Et de hoc exemplum habetur in Ioanne rege Navarrae, qui a Iulio II Pontifice damnatus fuit ob crimen schismatis; unde eum ac successores regno privavit, omniaque eius bona publicavit, et primo occupantibus ample concessit; donavitque in persona regum Hispaniarum catholicorum tunc viventium, eorumque successorum, Alvarez in Specul. Roman. Pontif., c. 16; Ferdinand. Vasquez de Successionib., part. 2, lib. 1, n. 155, adnotat. ad dec. 2, part. 3 Rotae recentior., § 45, n. 56.
- Unde nil mirum, si Romano Pontifici, tanquam Vicario eius, cuius est terra, et plenitudo eius, orbis terrarum, et universi qui habitant in eo etc. non solum spirituali, sed etiam gladio materiali evaginato, attributa sit, iusta suadente causa, plenissima auctoritas atque potestas transferendi imperia, sceptrum frangendi, coronas auferendi. Qua plenitudinis potestate, non semel, sed saepius Romani Pontifices usi sunt toties, quoties opus fuit, accingendo gladium suum super femur suum potentissime, ut satis superque palam est, atque de hoc amplissimum testimonium faciunt tam theologi, quam iuris Pontificii ac Caesarei professores, atque innumeri inculpatae fidei historici, tam profani, quam sacri, tam Graeci, quam Latini, ut videre est in adnotat. ad dec. 2, part. 3 Rotae recentior., § 45, n. 53 et seq., et n. 57, ubi ad id referunt multa exempla, et signanter de Gregorio Papa II

- quia a celsitudine imperiali deposuit Leonem III Caesarem; de Gregorio Papa VII qui deposuit Henricum IV imperatorem; de Alexandro Papa III qui deposuit Fredericum I imperatorem; de Innocentio Papa II qui deposuit Othonem Caesarem; de Innocentio Papa IV qui deposuit Fredericum II imperatorem; de Clemente Papa VI qui deposuit Ludovicum Bavarum. Et insuper possunt adduci exempla diversorum regum aliorumque superiorum principum, quae brevitatis gratia omittuntur, cum sint nota, et videri possint in caterva doctorum adducta in cit. annotat. ad decis. 2, part. 3 Rotae recentior., § 45, n. 53. Vide ad id iura supra adducta n. 21; Card. Bellarm. t. 1 Controv. de translation. imperii Romani, per tot., et de potest. Summi Pontificis in temporalibus, per tot.; Card. Petram tom. 1 Commentar. ad constit. unic. Gregorii VII, et t. 2 Comment. ad const. 4 et 6 Innocentii III, et ad const. 1 Honorii III, sect. 2, et t. 3 Comment. ad const. 7 Alexandri IV.
- 30 Papa tantae est auctoritatis et potestatis, ut possit quoque leges divinas modificare, declarare, vel interpretari; adnotat. ad decis. 2, par. 3 Rotae recentior., § 4, n. 24 et seqq., ubi plures adducuntur, refertque Surdus, decis. Manduan. 30, num. 27, vers. *Hinc dicimus, quod Papa potest contra legem divinam aliquando venire limitando, declarando, etc.*, et clarissime id asserit Petrus de Anchar. in consil. 373, n. 3, vers. *Papa ius divinum potest modificare, cum eius potestas non sit ex homine, sed ex Deo, et in terris Dei vices fungitur cum amplissima potestate oves suas ligandi et solvendi*; et sub n. 7 subiungit, *quod ipse Deus Dominus, et Redemptor dicitur facere, quod facit eius vicarius; dummodo non faciat contra fidem*. Covarruv. lib. 1 variar. Resol., cap. 17, n. 8, § *Henricus tandem*, vers. *Summi Praesulis dispensatione*, post Abbat. et Felinum hanc esse communem opinionem tenetur Scacc. in tract. de Iudiciis, lib. 2, c. 9, n. 382, vers. *Papa potest interpretari, et ex causa limitare ius divinum*, ut tradunt communiter omnes; cit. adnotat. ad decis. 2, part. 3 Rotae recentior., § 4, n. 24. Et quoad hoc, vide etiam verb. *Dispensatio*, n. 20. Et quod Papa ipse solus possit ius divinum declarare, et certitudinaliter interpretari, meminit Rota in Gerunden. *Scribaniae* 21 Maii 1628, coram clar. mem. Merlino, § *Causa semper praesumitur in gestis*, vers. *Papa quippe est supra omne ius positivum, imo declarat ex epicheia ipsum ius divinum*; cit. adnotat. ad decis. 2, part. 3 Rotae recentior., § 4, n. 25.
- 32 Papa enim hoc potest etiam sine concilio generali; cum concilium generale non sit supra Papam, sed Papa sit supra generale concilium,

ut abunde probatum est verb. *Concilium*, art. 1, a n. 76 ad 86. Vide ibi.

Quanto vero Papa maior et excelsior est omnibus, tanto humiliorem se reputat et nominat ac se vocat Servum servorum Dei, ut patet in c. *Relatum* 37, in fine, de Sentent. excomm., et Glossa verb. *Servus* in prooem. sexti decret.; Flamin. Paris de Resignat. benefic., lib. 8, qu. 7, n. 101, ubi subdit, quod Papa de stylo ita se Servum servorum Dei appellat, ut si appareat bulla sine huiusmodi inscriptione, de falso sit suspecta tanquam contra styllum. Ideo autem Papa se vocat Servum servorum Dei, ne ex tali tantaque dignitate et auctoritate in superbiam incidat, prae oculis semper habendo illud salubre Dominicum praeceptum: *Qui maior est vestrum, fiat sicuti minister*, Matth. xx, Luc. xxi, Marc. x; can. *Nullus primas* 7, caus. 9, qu. 3, vere sic imitans Iesum Christum qui non venit ministrari, sed ministrare, et cum esset coequalis Patri omnipotenti, et omnia verbo, id est, per ipsum fecerit, Ioan. 1; nihilominus pro nostra omniumque redemptione formam servi accepit, ad Philippens. ii; adnot. 2 ad decis. 2, p. 3 Rotae recentior., n. 10; Barbosa lib. 1 Iuris ecclesiast. univers., cap. 2, n. 29, et alii passim.

Primum Pontificem, qui se Servum servorum Dei nominavit fuisse S. Gregorium Magnum referunt. Additio ad Gloss. verb. *Servus* in prooem. sexti decret.; Card. Petra tom. 2 Comment. ad const. unic. Ioan. xv, p. 3; Alvar. Pelagius, de Planctu Eccles., lib. 2, cap. 13, vers. *Iste Gregorius*; And. Gommar in Extr. Iulii II de simoniaca Papae elect., in verb. *Iulius*, n. 10; Dionysius Paul de vera quatuor patriarchal. Sedium erect., 17, n. 72. Ast vero prior omnium fuit S. Damasus Papa, ut constat ex epistola eiusdem ad Stephanum Archiepiscopum, quae invenitur inter opera S. Clementis Papae, et egomet ipse pluries legi, et tom. 1 Concil. in actis S. Damasi Papae, fol. 229, cuius vestigia postmodum secutus fuit S. Gregorius Magnus in omnibus suis Epistolis, ut refert Azorius, Instit. moral., par. 2, lib. 5, c. 3, vers. *Gregorius Magnus*; Barbosa loc. cit., n. 30. Sanctus enim Damasus multo tempore praecessit S. Gregorium Magnum, cum S. Damasus fuerit trigesimus nonus Pontifex Maximus a S. Petro, et fuerit ordinatus Papa die prima mensis Octobris anni trecent. sexag. sexti, et S. Gregorius Magnus fuerit sexagesimus sextus, et fuerit consecratus Pontifex maximus die tertia mensis Septembris anni quingentesimi nonagesimi, iuxta Tabulam chronologicam eruditissimi Patris Graveson, tom. 8, part. 1, Histor. ecclesiast.¹.

¹ Vid. quae hoc de titulo Servi servorum Dei commentatus est eruditissimus P. Raynaldus in Onomast. Pont.

- 36 Papa potest cedere, et renuntiare Papatui, abdicando a se dictam supremam et omnium maximam potestatem iurisdictionis per modum voluntatis sufficienter expressum, textu expresso in cap. *Quoniam* 1 de Renuntiatione in 6. Et
- 37 talis renuntiatio fieri debet apud Collegium Cardinalium, cum ad ipsum duntaxat spectet Papae successoris electio, ut fuit ostensum articulo praecedenti, n. 21. Et de facto S. Coelestinus V apud dictum sacrum Collegium fecit sui Papatus renuntiationem, ut patet ex forma dictae renuntiationis, quam tradit Carillus in suis Annal. Chron., lib. 4, an. 1294, fol. 373, et Barbosa loc. cit., n. 213, his verbis: *Ego Coelestinus Papa V motus ex legitimis causis, id est causa humilitatis, et melioris vitae, et conscientiae illesae, et debilitate corporis, defectu scientiae, et malignitate populi, et infirmitate personae, et ut praeteritae consolationis vitae possim reparare quietem, sponte ac libere cedo Papatui et expresse renuntio loco et dignitati, oneri et honori, dans plenam et liberam facultatem ex nunc sacro coetui Cardinalium eligendi et providendi duntaxat canonicae universali Ecclesiae de pastore.*
- 38 Quantum ad Papae infallibilitatem advertendum est, quod Papa potest considerari dupliciter. Primo quoad se, et ut persona privatusque doctor. Secundo quoad alios, ut persona publica, et magister universalis Ecclesiae, eam ex cathedra docens, proponendo quid credendum, quidve agendum sit. Loqui autem Papam ex cathedra nihil aliud est, quam ipsum esse a Deo constitutum magistrum universalis Ecclesiae, et huius regulam visibilem, indeque auctoritate suprema sui Pontificatus iudicare, et definire de dubiis fidei, et doctrina morum, ac factis dogmaticis, et sic Ecclesiam docere quid credere vel agere debeat. Est in re communis. Hinc loqui ex cathedra non arctatur
- 40 praecise ad ea, quae Papa proponit ut a Deo revelata, et a nobis credenda fide theologica, uti quando aliquam doctrinam damnat ut haereticam, vel definit esse de fide; sed insuper extenditur ad caetera, quae proponit seu tenenda, seu servanda, uti quando aliquam doctrinam proscribit ut temerariam, scandalosam, et huiusmodi, seu declarat aliquem contractum, aut factum esse illicitum, et huiusmodi.
- 41 His breviter notatis concluditur quod decreta, quae edit Papa ex cathedra circa doctrinam fidei et morum, sunt infallibilia. Est de fide ¹.
- 42 Probatur prima pars conclusionis, scilicet quod infallibilia sint decreta Papae circa doctrinam fidei; Christus enim promisit et dedit Papae in persona Petri suam assistentiam, ne in definiendis rebus fidei erraret, ut patet ex illo Lucae xxii, 41, ibi: *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triti-*

cum; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Nec valet dicere quod hic ⁴³ textus debeat intelligi de tota Ecclesia, et quod Dominus oraverit pro Petro, quatenus totius Ecclesiae figuram gerebat. Non valet, inquam, quia haec interpretatio, seu expositio omnino falsa est, cum ibi Dominus unam tantum personam designaverit dicens bis: *Simon, Simon*, et addens pluries pronomen secundae personae, *pro te, fides tua, et tu, fratres tuos*, quae verba clare indicant fuisse a Christo Domino impetratum aliquid speciale Petro. Si enim de tota Ecclesia fuisset locutus, multo rectius dixisset *rogavi pro vobis*, quam *rogavi pro te*; tum quia Deus pro illo rogat, cui dicit, *et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Haec enim verba nequeunt toti Ecclesiae convenire, quia ipsa non habet unde convertatur, cum nunquam defecerit, nec unquam sit defectura iuxta infallibilem Christi promissionem Matth. xvi, 18, ibi: *Portae inferi non praevallebunt adversus eam*. Nec Ecclesia habet fratres, quos debeat et possit confirmare, cum omnes fideles sint eius filii.

Nec etiam valet dicere quod auctoritas illa ⁴⁴ pertineat praecise ad personam solius Petri, non vero ad eius successores Romanos Pontifices. Non valet, inquam, quia Petro mortuo, debuit iure divino, seu ex Christi institutione, alius pro regimine Ecclesiae succedere, alias Christi promissiones, quibus promisit Ecclesiam suam usque ad finem mundi duraturam, Matth. xxviii, 20, et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi; Ioan. xiv, 16, et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum; essent prorsus inutiles, et sine effectum. Nam quomodo Ecclesia esset usque ad mundi finem duratura, si mortuo Petro, alius non esset caput visibile Ecclesiae, qui eam in externo regimine gubernaret? Tum quia dum Christus, Ioan. xxi, 17, dixit Petro: *Pasce oves meas*, et Matth. xvi, 10, dixit eidem: *Et tibi dabo claves regni coelorum, et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis*, ordinarium et perpetuum pastoris officium constituit. Hinc optime sciens Petrum duraturum, Petri nomine eius etiam successores intellexit, in quibus perpetua esset ordinaria cura et potestas gubernandi et pascendi suas oves, modo per officium pastoris, quod ex maxima parte consistit in pabulo vero doctrinae spiritualis exhibendo, modo per aliam metaphoram ligandi et solvendi, seu clavium, tollendo scilicet impedimenta, quae clauderent ingressum regni coelorum.

¹ Vide § 10 et seqq. artic. qui sequitur edit. Rom. atque integrum illum articulum consule.

45 Propter quod Patres et Concilia verba illa: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, tibi dabo claves regni coelorum, et quodcunque ligaveris, etc. Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos; Pisce oves meas*, declararunt esse intelligenda, nedum de Petro, sed etiam de omnibus eius successoribus Romanis Pontificibus; sic enim declararunt Leo I, relatus in can. *Ita Dominus* 7, dist. 19; Innocentius III, relatus in cap. *Maiores* 3 de Baptismo, et varii alii antiquiores Pontifices et Patres, quos refert Cardin. Bellarmin., tom. 2 Controv. de Romano Pontifice, lib. 4, c. 3. Ita etiam declararunt Concilia generalia, et signanter Chalcedonense act. 1, 2 et 16; Lateranense IV, can. 5, et aliis brevitatibus gratia omissis, clarissime Concilium Florentinum in Litteris unionis, ibi: *Definimus sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri principis Apostolor. et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse.*

46 Probatur secunda pars conclusionis, scilicet quod infallibilia sint decreta Papae circa doctrinam morum. Est de fide quod Ecclesia sit sancta, ut in Symbolo Apostolorum vocatur; ergo et de fide est quod Papa docens ex cathedra errare non possit in tradenda doctrina morum, adeoque decreta ab ipso ex cathedra edita circa morum doctrinam sunt infallibilia. Si enim posset errare, approbando doctrinam falsam et malam, pro vera et bona; et reprobando veram et bonam pro falsa et mala, iam Ecclesia non esset sancta, quia Ecclesia dicitur sancta potissimum ob sanctam suam professionem, quia nimirum legem et professionem sanctam profitetur; quae nihil docet falsum, nihil praecipit malum; tum quia si Papa posset errare circa doctrinam morum, docendo falsa pro veris, et approbando mala pro bonis, Ecclesia necessario erraret circa fidem, quia contra fidem catholicam docentem omnem virtutem esse bonam, omne vitium esse malum, teneretur credere virtutem esse malum, et vitium esse bonum, utpote sic sibi propositum a suo magistro, cui tanquam vivae regulae fidei tenetur obtemperare; Ecclesiam autem errare circa fidem est impossibile cum sit *columna et firmamentum veritatis* (1 Timoth. III) cui assistit Spiritus Sanctus, ne erret, docensque ei omnem veritatem (Ioan. XVI) ibi: *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.*

47 Obiiciuntur contra nostram conclusionem

varii Summi Pontifices, qui praetenduntur errasse, et decreta contra fidem et bonos mores ex cathedra edidisse. Sanctus enim Petrus (Gal. II) erravit cogendo gentiles iudaizare; Liberius subscripsit formulae fidei Arianae et condemnationi D. Athanasii verae fidei defensoris; Zephyrinus Montani haeresim approbavit; Vigilius damnavit doctrinam de duabus naturis in Christo; Stephanus VI et Sergius III irritaverunt acta Formosi, quae tamen postea, cassatis circa hoc Stephani et Sergii decretis, approbavit Ioannes IX, Honorius primus admisit cum Monothelitis unam in Christo voluntatem; Gregorius II c. *Quod proposuisti* 32, qu. 7, erravit definiendo, quod si mulier propter infirmitatem non possit debitum reddere, possit vir aliam ducere; Nicolaus primus in can. *A quodam Iudaeo* de Consecr., dist. 4, falso definivit validum esse baptismum in nomine Christi collatum; Gelasius in cap. *Comperimus* de Consecrat., dist. 2, falso dicit non posse circa sacrilegium sumi unam speciem eucharistiae sine alia.

• Respondetur tamen, quod nullus ex adductis Pontificibus erravit in decretis ex cathedra circa doctrinam fidei et morum. Non erravit S. Petrus proponendo Ecclesiae falsum dogma, sed solum erravit facto, quatenus abstinendo coram Iudaeis a conversatione gentilium conversorum, indirecte eos inducebat ad iudaizandum. Sic Liberius non approbavit definitive haeresim Arianam, sed solum metu tormentorum subscripsit condemnationi Athanasii, et communicavit cum Episcopis Arianis. Unde solum peccavit contra confessionem fidei, inciditque solum in haeresim externam, sicuti et metu mortis thurificavit idola Marcellinus, et Christum negavit Petrus, qui ideo fidei confessionem externam non sustinuerunt, sed non ideo amiserunt fidem internam, quam in corde vere servaverunt, ut colligitur ex verbis Christi, Luc. XXII, 31, ad Petrum: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Hinc Liberius, epistol. ad Ursacium, anathematizat Arianos. Unde, quamvis Petrus, Marcellinus, et Liberius peccaverint, nihil tamen per hoc ex cathedra decreverunt contra doctrinam fidei et morum. Zephyrinus Montani haeresim nullatenus approbavit, sed misit solum litteras pacis ad eius sectatores, putans doctrinam Montani non esse fidei Romanae contrariam, quas tamen revocavit statim ac a Praxaea et aliis fuit edoctus de Montani erroribus. Vigilius, quando damnavit doctrinam catholicam de duabus naturis in Christo, non erat verus Pontifex, sed intrusus in pontificatum ope Theodoraе imperatricis haereticae, vivente adhuc Liberio vero Pontifice. Quando vero, mortuo Liberio, fuit verus et legitimus Pontifex, ipsam imperatricem cum aliis haeticis excommunicavit, et doctrinam catholicam usque ad mortem in

exsilio propugnavit. Stephanus VI et Sergius III errarunt solum in quaestione facti: putantes enim Formosum non fuisse legitimum Pontificem, eius acta annullarunt; quae restituit Ioannes IX ubi deprehendit fuisse legitimum. Honorius primus, dum in Christo unam voluntatem esse rescripsit, non intellexit cum Monothelitis esse solum divinam, sed non esse duas humanas contrarias et pugnantes; sicuti sunt in nobis post peccatum in quibus *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem*; volens Honorius per id ostendere quod a Christo non fuerit assumpta natura variata et Adami labe corrupta, sed incorrupta et integra, quae vacua erat concupiscentiae morbis et motibus spiritui ac rationi contrariis, et sic omnia, quae in eius carne erant, subiicerentur perfecte et sine ulla rebellionem spiritui. Gregorius II, loco citato, intelligendus est de impotentia perpetua matrimonium dirimente. Nicolaus primus docuit quidem in eo textu, baptismum in nomine Christi collatum esse validum, sed addidit statim: *Sicut conferebatur tempore Apostolorum*. Etenim Actorum II dicitur: *In nomine Christi baptizantur viri ac mulieres*. Cum autem tempore Apostolorum baptismus conferretur, vel in nomine Christi ob specialem dispensationem, ut redderetur venerabile nomen illud tum temporis exosum, ut docet D. Thomas, vel potius, ut alii putant, quia in forma baptismi etiam nomen Christi exprimebatur dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii Iesu Christi, et Spiritus sancti*. Idcirco recte Nicolaus primus ad Bulgaros respondit validum esse baptismum hoc pacto a Iudaeo collatum. Gelasius loco citato loquitur de sacerdote sacrificante, cui non licet unam tantum eucharistiae speciem sumere. Hinc universim, si quando Pontifices errarunt, vel errarunt ut doctores privati, vel in quaestionibus facti non habentibus connexionem cum quaestionibus iuris ad fidem vel mores spectantibus, ut passim controversistae dogmatici ostendunt. Et sic solvuntur omnes obiectiones quae possunt et solent adduci de variis Pontificibus qui praetenduntur errasse ¹.

- 49 Papa errare non potest in canonizatione Sanctorum. Est de fide. Ita Laurea de Fide, disp. 7, art. 3, § 1; Leytan., Synops. de Eccles. milit., discept. 6, sect. 1, ubi plures allegat; Diana, Coordin., t. 9, tract. 3, resol. 15; Castropal., p. 1, tr. 4, disp. 1, punct. 5, § 5, n. 2; Ioannes de Neapoli in

quodlibet II, relatus a S. Antonino in 3 part., tit. 12, § 2, et a Fagn., lib. 2 Decretal., in cap. *Venerabili* 25, num. 29 et seq.; Valentia 2-2, dis. 1, q. 1, p. 7, art. 6, § 4, vers. *Itaque*; Matthaeucc. in Opere dogmatic., controvers. 7, cap. 5, num. 3; Felix Potestas tom. 2, part. 2, cap. 7, num. 307; Henno tom. 1 Tract. de virtutibus, disp. 1, qu. 5, art. 6, conclus. 2; Viva in Quaestion. prodroma ad propositiones damnatas, num. 11, ubi dicit esse communiorem cum S. Bonaventura, Bellarmino, Amico, Valentia, et aliis; Bord., resol. 113, n. 15; Verricelli, tract. 8, qu. 24 et 25, et plurimi alii, et signanter Lucas Castellinus de certitudine gloriae Sanctorum, cap. 3, punct. 48, et cap. 4, punct. 3, 4 et seq.; Rodericus de Arriaga in Disputationibus theologicis, in 2-2 divi Thomae, tract. de Fide, disp. 9, sect. 5, num. 27; Adamus Tannerus, Theolog. scholast., tom. 3, disp. 1, de Fide, q. 4, dub. 7; Aloysius Turianus in disputationibus in 2-2 divi Thomae, disp. 16, dub. 3; Alphonsus a Castro de iusta Haereticorum punitione, tom. 2, cap. 6; Riccioli in libro cui titulus: Immunitas ab errore tam speculativo quam practico definitionum sanctae Sedis Apostolicae, et alii relati ab Eminentissimo Cardin. Prospero de Lambertinis in praeclarissimo suo opere de servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione, tom. 1, cap. 45, ubi doctissime et eruditissime more suo, adductis hinc inde pro et contra auctoribus et rationibus, tandem concludit quod contrarium sentientes, licet non sint formaliter haeretici, ex quo id nondum sit ab Apostolica Sede expresse definitum, tamen sunt temerarii, impii, scandalosi, in Sanctos iniuriosi, faventes haereticis, sapientes haeresim, assertores erroneae propositionis, et gravissimis poenis obnoxii. Vide ibi ipsum, ubi plurima egregie adducit ad rem merito legenda, addiscenda et observanda.

Probatum igitur quod sit de fide Papam errare non posse in canonizatione Sanctorum; haec enim propositio: *Romanus Pontifex in canonizatione Sanctorum errare non potest*, sequitur ex duplici praemissa de fide, scilicet: *Romanus Pontifex docens Ecclesiam in iis quae spectant ad materiam fidei et doctrinam morum, errare non potest*; sed canonizatio Sanctorum spectat ad materiam fidei: ergo est de fide quod Papa errare non possit in canonizatione Sanctorum. Maior constat, tum ex

¹ EIUSDEM ROMANI THEOLOGI NOTAE. — Circa reponsionem ab auctore allatam consule Natalem Alexandrum cum adnotationibus P. Mansi, clariss. P., postea eminentiss. Cardinalem Orsi de Romano Pontifice, emin. Gotti, Antonium Morphi, aliosque theologos, qui longe melius illos Romanos Pontifices ab obiectis criminibus et erroribus vindicant, ac ne qui-

dem in externam haeresim incidisse demonstrant. Vide etiam cl. Bart. in Vind. Honorii. * Adde his Ballerinium et Zaccariam, tum in Antifebronio, tum in peculiari dissertatione de Liberio Summo Pontifice, atque eruditissimi D. Xaverii de Marco librum inscriptum: *Difesa di S. Pietro e di altri Pontefici Romani accusati di errore*, Romae 1780, in-8.

dictis supra, a num 41 ad 48, tum ex Evangelio Ioann. cap. xiv, ubi dicitur: *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum spiritum veritatis*; et c. xvi, ubi dicitur: *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*; et Matth. xviii, ubi habetur: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*. Unde Apostolus, 1 Timoth. iii, ait: *Ecclesia Dei vivi columna et firmamentum veritatis*. Firmitas autem Ecclesiae, et securitas eam non erraturam, est fundata, in firmitate capitis et securitate non erraturum magistrum, et Matth. xvi, ibi: *Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam*. Minor etiam clare patet, quia canonizatio Sanctorum est actus externae confessionis fidei contentae in articulo de communione Sanctorum. Papa enim in canonizatione definit Sanctum, quem canonizat, esse vere in gloria et in consortio aliorum Sanctorum, et decernit sic firmiter ab omnibus tenendum, ut patet in bullis canonizationum, et signanter in bulla Leonis X, incip. *Excelsus*, ubi in canonizatione S. Francisci de Paula sic habet: *Decernimus, et definimus, esse receptum in gloria*; et in bulla Sixti IV, incip. *Superna*, ubi in canonizatione S. Bonaventurae sic loquitur: *Hunc sanctum esse, fideliter firmiterque teneri debere decernimus*, et consimiliter in aliis aliarum canonizationum bullis, quas omnes adducere nimis operosum esset. Unde S. Thomas, quodlibet 9, qu. 7, art. 16, in corpore quaestion., dicit: *Honor quem Sanctis exhibemus est professio quaedam fidei, qua Sanctorum gloriam credimus*. Et S. Bonaventura, in Opusculo contra Gulielmum, ait: *Ad infidelitatem spectat de Sancti canonizati gloria dubitare*.

51 Nec valet obiicere quod iudicium Papae in canonizatione est humanum, cum innitatur testimoniis humanis, adeoque est fallibile. Non valet, inquam, quia licet iudicium Papae sit humanum *dispositive*, est tamen divinum *directive*, roboratum nimirum assistentia Spiritus sancti, qua ita regitur, ut in definitione errare non possit. Quamvis enim Papa utatur testimoniis hominum in se fallacibus, illis tamen utitur solum *dispositive*, ut maturo procedens consilio et examine, se disponat ad recipiendam motionem Spiritus sancti, sine qua nunquam devenit ad canonizationem. Hinc Spiritus sancti motio, directio et assistentia est unica causa, ut dubitari non possit de iudicio Pontificis, ac etiam ut falsa hominum testimonia reiiciat, et vera admittat.

52 Nec etiam valet obiicere illud satis vulgatum, quod divo Augustino tribuitur: *Multa corpora Sanctorum venerantur in terris, quorum animae cruciantur in inferno*. Non valet,

inquam, quia ultraquam quod dictum istud non reperitur in veris operibus S. Augustini, ut observarunt Bellarminus tom. 2, lib. 1, cap. 9, de Sanctorum canonizatione; Viva loc. cit., num. 11; Matthaeucc. loc. cit., n. 19; Felix Potestas loc. cit., n. 313, et plurimi alii; dato adhuc quod esset divi Augustini, seu alterius S. Doctoris, nihil probaret contra nostram conclusionem, quia dictum illud est intelligendum de haeresiarchis et falsis martyribus, qui apud multos nomen sancti obtinent et superbissimis sepulchris honorantur, cum tamen eorum animae torqueantur in inferno. Sic Donatistae suos martyres honorabant, quos carpit S. Augustinus, serm. 325, de Natal. 20 martyrum. Sic Hussitae ut martyrem colunt suum haeresiarcham Hussium; sic Lutherani ut sanctum venerantur suum haeresiarcham Lutherum, et sic de aliis. Non autem est intelligendum de veris Sanctis a Papa canonizatis et Ecclesiae propositis, de quibus canit regius Psalter: *Exsultabunt Sancti in gloria, laetabuntur in cubilibus suis. Gaudent in coelis animae Sanctorum*, etc. Sic doctores citati, et alii passim.

An autem etiam sit de fide quod Papa ne- 53
queat errare, et sit infallibilis in beatificatione beatorum, variant doctores. Multi enim, licet concedant Papam errare non posse, et infallibilem esse in beatificatione beatorum infallibilitate morali, et infra fidem, id tamen negant infallibilitate fidei. Unde tenent quod qui negaret beatificatum a Papa esse in gloria, non esset haereticus formalis, sed eius propositio esset temeraria, scandalosa, impia, sapiens haeresim, et huiusmodi. Sic Valentia tom. 3, disp. 1, quaest. 1, punct. 7, § 40; Tannerus 2-2, tom. 1, disp. 17, dub. 6; Henno loc. cit., concl. 2; Arriaga cum Viva loc. cit., num. 11, et alii quos sequitur I ana, Coordinat., tom. 9, tract. 3, resol. 10, num. 6, et plures alii.

Et ratio istorum est, quia beatificatio non 54
est ultimum iudicium Papae, seu Ecclesiae, quia post illud, antequam ad canonizationem deveniatur, fit novum examen, quod non fieret et iniuriosum fidei esset, si de fide esset Papam non posse errare in beatificatione; nam quod est de fide certum, ulteriori examine et certitudine non eget, cum sit infallibilis veritatis. Tum quia Pontifices in bullis beatificationis uti solent solum verbis *concedimus, indulgemus, impartimur*, ut talis beatus appellari, et de eo sacrum, et officium in tali loco, et a talibus personis fieri possit. In bullis vero canonizationis utuntur verbis explicitis *declaramus, definimus, decernimus, et mandamus* talem Sanctum ab omnibus venerandum esse, et uti talem ubique, et ab omnibus firmiter tenendum esse. Unde, dicunt ipsi, de fide est quod Papa non possit errare in canonizatione,

et non est de fide quod non possit errare in beatificatione.

- 55 Multi autem alii absolute tenent quod de fide est quod Papa non possit errare, non solum in canonizatione, sed etiam in beatificatione. Sic Leytan loc. cit., num. 436; Vericelli in Qq. moral., tract. 8, q. 55; n. 3; Castropalao t. 1, tr. 4, disp. 2, punct. 5, § 5, n. 4; Matthaeucc. loc. cit., num. 42; Felix Potestas loc. cit., num. 309; Bordon. loc. cit., et alii plures.

- 56 Ratio istorum ultraquam quod eadem potest deservire pro beatificatione, quae supra n. 50 adducta est pro canonizatione, insuper est, quia Papa etiam ad beatificationem nunquam devenit, nisi prius implorata divina ope, et habita motione, illustratione, directione, et assistentia Spiritus sancti, ex qua certo iudicat, et deducit eum infallibiliter esse in gloria, sicque implicite declarat ac definit, dum eum beatificat et ut beatum Ecclesiae ac fidelium cultui et venerationi proponit: ergo de fide quoque est non posse Papam errare in beatificatione; alias, si Pontifex posset errare in beatificatione, tota Ecclesia posset errare in iis quae pertinent ad cultum et venerationem, quia Papa beatificans aliquem, eum toti Eccl. venerandum implicite proponit. Quamvis enim divinum officium et sacrum Deo offerre in eius honorem non concedatur omnibus, omnibus tamen in Ecclesia licet se illius precibus etiam publice commendare, eumque beatum vocare, et pro tali reputare, colere et venerari. Quod omnimode repugnaret Ecclesiae sanctitati et infallibilitati, si non esset de fide beatum infallibiliter esse in gloria, cum sic tota Ecclesia posset errare venerando et colendo hominem sibi propositum ut vere beatum, qui posset forsan esse damnatus in inferno.

- 57 Ad rationes autem prioris sententiae respondent negando, quod beatificatio non sit ultimum et completum iudicium, quod vir Dei sit in gloria, imo per beatificationem ut talis toti Ecclesiae proponitur, et ideo ubique a fidelibus beatus certo absque formidine in gloria creditur et ad gratias impetrandas invocatur, quamvis uni soli provinciae, aut regno, vel religioni officio ac missa colendus permittatur. Nec obstat quod pro canonizatione novum fiat examen, quia tale novum examen non fit de virtutibus viri Dei, neque de miraculis in vita, aut ante beatificationem patris, quibus probata fuit sanctitas vitae et infallibilis existentia servi Dei in gloria; sed fit solum novum examen de continuatione miraculorum post beatificationem a Deo ad intercessionem Beati patrum, ut inde publico cultu officii et missae in tota Ecclesia colendus decernatur. Nec etiam officit quod Pontifices in bullis beatificationis uti soleant solum verbis *Concedimus, indulgemus, impar-*

timur. In bullis vero canonizationis utantur verbis explicitis *Declaramus, definimus, decernimus et mandamus*, quia, ut recte dicit Trullench. in Decalog., tom. 1, lib. 1, cap. 9, dub. 5, n. 3, Pontifices per canonizationem et beatificationem declarant servum Dei esse in gloria; per canonizationem quidem in forma explicite definitiva et pronuntiativa; per beatificationem vero in forma indultiva, concessiva et implicite definitiva.

Pontifex errare non potest in approbatione religionum. Sessa, Scrutin. doctrin., cap. 2, art. 13, num. 38; Diana, Coordinat., tom. 9, tract. 5, resolut. 23; Viva loc. cit., num. 12; Leytan, Synops. de Eccles. milit., discept. 6, sect. 3; Matthaeucc. loc. cit., controvers. 7, cap. 3, n. 3; Barbosa lib. 1 Iuris eccles., cap. 2, n. 46; Valentia 2-2, disp. 1, quaest. 1, punct. 7, § 7, § 41; Azorius, Instit. moral., part. 2, lib. 5, c. 7, quaest. 2; Bellarminus, Banner, et alii passim contra Canum. Et ratio est, quia approbatio religionum spectat ad materiam morum, cum sic decernatur institutum talis religionis esse sanctum, salutare, honestum, et medium aptum ad assequendam evangelicam perfectionem, cuius falsitas officeret puritati, doctrinae et sanctitati Ecclesiae. Cum autem Pontifex errare non possit in decretis morum, consequenter neque errare poterit in religionum approbatione.

Nec valet obicere quod nullibi reperitur fuisse religiones a Deo revelatas, adeoque Papam posse errare in earum approbatione, cum solum circa revelata sit infallibilis. Non valet, inquam, quia esto religiones non sint revelatae quantum ad existentiam, earum tamen honestas et sanctitas revelata est in hoc principio: *Ecclesia est sancta, Ecclesia in suo capite habet infallibilem potestatem circa necessaria, et utilia saluti fidelium.* Unde sequitur omnino: *Religio haec est a Pontifice approbata; ergo est sancta, honesta, utilis ad salutem; cum Pontifex ex officio sui pastoratus nequeat proponere Ecclesiae, nisi bonum, honestum et sanctum, alias portae inferi praevalerent adversus eam.*

Nec valet instare quod religiones sunt contingentes, cum possint supprimi, et de facto plures fuerint suppressae, adeoque non posse cadere sub revelatione, quod sint bonae, honestae et sanctae, alias Pontifices suppressores errassent. Non valet, inquam, quia licet religiones sint contingentes quoad existentiam, non tamen quoad honestatem et sanctitatem. Nec per hoc, quod possint supprimi et de facto fuerint aliquae suppressae, valet inferre quod in se fuerint vel evaserint inhonestae et malae, adeoque vel Pontifices suppressores erraverint, aut Pontifices approbatores Ecclesiam deceperint, approbando aliquod institutum de se malum et inhonestum; quia causa

suppressionis fuit pravitas et malitia earumdem professorum, ex quorum relaxatione cessabant religiones illae esse utiles Ecclesiae; unde suppressio non tangit sanctitatem religionum suppressarum, nec officit infallibilitati Pontificum praedecessorum, qui ea approbaverunt, sed tangit solum abusus, corruptelas et relaxationes sine spe emendationis in ipsas a suis professoribus introductas, propter quas vel alias extrinsecas circumstantias, pro statu praesenti minus utiles et convenientes Ecclesiae apparebant; quemadmodum in dies videmus leges ipsas positivas a praedecessoribus latas revocari a suis respective successoribus, tam principibus laicis quam pontificibus seu praesulibus ecclesiasticis, non quia malae per se et sui natura censeantur, sed quia per accidens et ob extrinsecas circumstantias, aliasque rationabiles causas pro statu praesenti, vel minus necessariae, aut inutiles, seu minus idoneae ad bonum publicum reputantur.

62 Papa probabilius, etiam ut persona privata, non potest in haeresim incidere, et in fide deficere. Ita Albertus Pighius lib. 3 de Ecclesiast. hierarc., cap. 8; Gravina t. 4, part. 2, disp. 1, art. 1, in Appendic., ad finem; Tiranus tom. 2 Commentar. in Scripturam, contr. 6, n. 18; Fragosus de Republ., tom. 2, lib. 1, disp. 1, § 2, n. 32; Ioannes Wiggers 2-2 divi Thomae de Pontific., lib. 4, cap. 6; Iadertin., Introduct. ad lect., disp. 1, art. 8; Suarez t. 1., de Fide, disp. 10, sect. 6, n. 11; Bellarmin. de Pontifice, lib. 4, cap. 6; Matthaeucc., controvers. 7, cap. 1, n. 3 et seq., alique plures, et hanc sententiam valde probabilem censet etiam Barbosa lib. 1 Iuris eccles. univers., cap. 2, n. 51, et probabiliter tenent plurimi alii contra Turrecrematam, Canum, Caietanum, Sotum, Bannez, Valentiam, Castropalaum, Turrianum, et plurimos alios, quos referunt Barbosa loc. cit., n. 47; Pegna, comment. 74 in quaest. 25, par. 3 Director. inquisitor.; Fagnan. in cap. *Significasti*, n. 68, de Elect.; Diana, Coordinat., tom. 9, tr. 5, resol. 12, et alii.

63 Probatur autem nostra conclusio ex verbis a Christo dictis divo Petro, Lucae xxii, ibi: *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*; quae verba non personaliter ad solum Petrum, sed ad omnes successores in eius cathedra pertinere ostendimus supra a n. 44. Unde cum constet Petrum sic a Deo fuisse confirmatum, ut eius fides etiam personalis minime posset deficere, ut clare denotant illae particulae *pro te et tua*, quas expendimus supra, n. 43, idem dicendum est etiam de aliis Romanis Pontificibus eius successoribus. Ideo enim tale privilegium est illis im-

petratum, ut fratres suos in fide confirment; sed quomodo confirmabunt, si sint ipsimet vel haeretici vel infideles? An in aliis eam fidem stabiliunt, quam ipsimet animo execrantur et impugnant? Tum quia, cum Pontifex sit viva regula, quam omnes fideles sequi et prae oculis semper habere debent, oportet muniri singulari aliquo privilegio, quo ab errore in iis quae sunt fidei, non solum sedes ipsa, sed etiam illius persona praeservetur; alias si et ipsum Papam in haeresim labi et a fide deficere admittamus, quid aliud sperari poterit, nisi quod caecus ipse nos caecos simul in foveam trahat, iuxta illud Matth. xv, 14, ibi: *Caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt*; et Lucae vi, 39, ibi: *Nunquid potest caecus caecum ducere? nonne ambo in foveam cadunt?* et c. *Cum sit ars artium* 14 de Aetate et qualitate, ibi: *Quia si caecus caecum ducit, ambo in foveam dilabuntur?*

Hinc haec Romanae Ecclesiae prae omnibus 64 aliis praedicatur excellentia et praerogativa singularis, quod omnes aliae principaliores et antiquiores Ecclesiae, non solum haereticos, sed etiam haeresiarchas habuerunt Episcopos: Antiochena videlicet Paulum Samosatenum; Alexandrina Dioscorum; Constantinopolitana Dioscorum¹ et Macedonium, et sic de reliquis, ut prosequitur Mendoza in quaest. 4 Scholast., § 4, arg. 7. Ecclesia vero Romana nunquam. Ex tot enim Romanis Pontificibus, quamvis aliquibus subinde moribus utcumque dyscolis, nemo unquam repertus fuit qui in haeresim vel apostasiam fuerit prolapsus, ut fuse demonstrant Bellarminus de Pontifice, l. 4, cap. 8, et seq.; Lauraea de Fide, disp. 8, art. 5, usque ad § 11; Albertus Pighius de ecclesiast. Hierarch., lib. 4, cap. 7; Barbosa lib. 1 Iuris ecclesiast. univers., cap. 2, a num. 52; Matthaeucc. loc. cit., contr. 6, cap. 4, et contr. 7, cap. 1, et fatentur omnes alii, teste Fagnan. in cap. *Significasti* 4 de Electione, n. 69. Et expresse id testatur Agatho Papa in Epistol. ad Constantinum imperatorem, quae lecta est in iv synodo, act. 4, et postea act. 8, ab omnibus approbata. *Haec est*, inquit, *verae fidei regula, quam, et in prosperis, et in adversis vivaciter tenuit Apostolica Christi Ecclesia, quae per Dei gratiam a tramite apostolicae traditionis nunquam errasse probabitur, nec haereticis novitatibus unquam depravata succubuit, quia dictum est Petro: Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos: hic Dominus fidem Petri non defecturam promisit, et confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meae exiguitatis praedeces-*

¹ E. R. scilicet Nestorium; Dioscorus enim non fuit Patriarcha Constantinopolitanus.

sores confidenter fecisse semper cunctis est agnita. Vide etiam dicta supra, num. 48.

65 Nec valet obiicere quod si omnis Papa, ut S. Petrus, neque ut persona privata, posset in haeresim incidere et a fide deficere, hoc esset de fide, et consequenter essent haeretici contrariam sententiam tenentes, quod non est dicendum, cum illam teneant clarissimi doctores, tum canonistae, tum theologi, ut patet ex adductis supra, num. 62, et notat Fagnan. in cit. cap. *Significasti* 4 de Elect., n. 68. Non valet, inquam: quia etiamsi dicatur id esse de fide, ut volunt aliqui, inter quos Matthaeucc. loc. cit., contr. 7, cap. 1, n. 7, utpote revelatum saltem implicite, et virtualiter in illa propositione, *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*, adhuc tamen contrarium sentientes non essent haeretici, quia propriam opinionem non sustinent cum pertinacia, ut requiritur ad haeresim; sed parati sunt parere Ecclesiae definitioni.

NOTAE ROMANI THEOLOGI.

Dum auctor noster ait Papam, ne quidem ut personam privatam, incidere in haeresim posse, atque id esse de fide, non ita intelligendum est, ut Ferraris exponit, ut contrariam opinionem tuentes haeretici habendi sint, si pertinaciam non exuant. Nam haec quaestio scholastica est, et nondum Ecclesiae iudicio definita, ac salva fide cuique opinari fas est, non solum de fide non esse Romanum Pontificem, quatenus personam privatam, non posse in haeresim incidere, quod verum omnino est, sed etiam errare posse. Item dum theologi cum auctore nostro aiunt de fide esse Romanum Pontificem in canonizatione Sanctorum errare non posse, ac de fide esse hunc numero Romanum Pontificem esse legitimum Petri successorem, non ita intelligi debent, ut id veluti fidei dogma amplectendum cuilibet sit; cum enim Ecclesiae sententia id definitum non sit, pro fidei dogmate proponi non potest; sed intelligi hoc sensu debent, quod privati doctores ex principiis revelatis deducere contentant, id adeo certum esse, ut ad fidem pertineat. At aliis, salvo dogmate, contrarium opinari licet; ut revera opinantur Ludovicus Antonius Muratorius in opere suo de Ingeniorum moderatione, atque alii, qui contendunt inerrantiae privilegium Ecclesiae concessum ad fidei dogmata constabilienda, versari circa ea quae sunt a Deo revelata, non vero circa res humanas. Quamobrem cum Romanus Pontifex ferendo iudicium in canonizatione Sanctorum nitatur testimonio hominum, qui de hominis sanctitate, deque patris in istius confirmationem miraculis testantur; cumque iudicium de legitimo Pontifice ferendum pendeat ab ipsius baptisate, rata ordinatione atque legitima electione, quae res

ab hominibus pendent, putant auctores isti ad fidei dogma non pertinere canonizationem Sanctorum, nec fidei dogma esse hunc Roman. Pontificem esse legitimum successorem S. Petri, licet de his certi simus certitudine morali, ac non nisi per summam temeritatem revocare ea in dubium valeamus. Accedit etiam quod dum nos propugnamus de fide esse Romanum Pontificem esse infallibilem, non ita sententiam nostram sustinere debemus, ut Gallos theologos aientes infallibilia non esse decreta Romanorum Pontificum, nisi accesserit consensus maioris partis Episcoporum, haeticos declarem; haeretici enim non sunt, nisi homines qui proposito ab Ecclesia dogmati pertinaciter obsistunt. Ecclesia vero Gallos theologos huc usque non damnavit, eorundemque opinionem tolerat.

RESPONSIO AUCTORIS.

Quod ego assero, Papam, nequidem ut personam privatam, incidere in haeresim posse, atque id esse de fide, etc., intelligendum est, prout expono ipso loc. cit. ubi expresse dico: adhuc tamen contrarium sentientes non essent haeretici, quia propriam opinionem non sustinent cum pertinacia, ut requiritur ad haeresim, sed parati sunt parere Ecclesiae definitioni. Et en de qua pertinacia loquor ego, de pertinacia nempe non parata parere Ecclesiae definitioni, quoties explicita habeatur. Scio enim ego quod haec quaestio scholastica est, ideo eam non resolvo ut certam, sed tantummodo ut probabiliorem, ut expresse in mea conclusione ibidem, n. 62, ibi: Papa probabilius, etiam ut persona privata, non potest in haeresim incidere et in fide deficere, iuxta classicos illos auctores ibi allegatos, inter quos doctissimus noster Matthaeucci in opere dogmatico Romae prius edito, et deinde Venetiis, contr. 7, cap. 1, num. 3, ibi: *dicendum, Pontifex Romanus ut persona privata non potest in haeresim incidere et in fide deficere*. Et sic etiam iuxta eundem sensum intelligenda sunt tradita a me, quoad infallibilitatem Papae in canonizatione Sanctorum et quod hic Romanus Pontifex, Clemens XIII v. g., legitime electus et ut talis ab Ecclesia acceptus, sit verus Papa et legitimus Petri successor.

Nec etiam valet dicere, quod sacri canones 66 supponunt, Papam ut personam privatam posse a fide deficere, ut de facto supponitur in canone *Si Papa* 6, dist. 49, ubi statuitur Papam a nemine propter quodcunque crimen posse iudicari: *Nisi deprehendatur a fide devius*, adeoque Papa, quoad se et ut persona privata, potest in haeresim incidere et a fide deficere. Non valet, inquam, quia textus ille non est alicuius Pontificis, aut concilii generalis, sed cuiusdam Bonifacii martyris, Epi-

scopi Moguntini, qui potuit illius esse opinionis, ut fuerunt et sunt plures alii; et ideo nobis, utpote privati doctoris, vim non facit, cum nostra sententia maioribus sit suffulta auctoritatibus et rationibus, adeo ut, si non sit de fide, est tamen certa certitudine infallibili infra fidem.

67 De fide est Benedictum XIV v. g. legitime electum, et ut talem ab Ecclesia acceptatum, esse verum Papam. Est communis inter Catholicos.

68 Probatur primo ex concilio Constantiensi, sess. ultim., ubi Martinus V, const. incip. *Inter cunctos*, decernit ut ab iis qui de haeresi ad fidem revertuntur, petatur inter alia: *Utrum credant quod Papa canonice electus, qui pro tempore fuerit, eius nomine proprio expresso, sit successor B. Petri habens supremam auctoritatem in Ecclesia Dei?* adeoque supponit esse articulum fidei, cum haeresim abiurantes nonnisi de fidei veritatibus interrogentur. Tum quia est haeresis Lutheri, quod Papa non sit Vicarius Christi, cuius error 25 a Leone X cum aliis proscriptus fuit constit. incip. *Exsurge*, ibi: *Romanus Pontifex Petri successor non est Christi vicarius super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in B. Petro constitutus.*

69 Probatur secundo. Illa conclusio est de fide, cuius duae praemissae sunt de fide: sed haec conclusio: *Benedictus XIV est verus Papa*, sequitur ex duabus praemissis de fide: ergo est de fide. Maior est certissima: Probatur minor, quia hae duae praemissae (ex quibus sequitur dicta conclusio), *omnis in Papam legitime electus, et ut talis ab Ecclesia acceptatus est verus Papa; sed Benedictus XIV est talis*, sunt de fide; et quidem de maiori nulli Catholici dubitant, alias non esset de fide, legitimum Petri successorem esse verum Papam. Minor quoque est certa, quia eo ipso quod Ecclesia ipsum recepit ut legitime electum, revelat Deus ipsius electionem esse legitimam, cum promiserit Christus nunquam Ecclesiam suam erraturam in materia fidei, ut patet ex evangelicis testibus adductis supra a n. 42 ad 44; erraret autem in tali fidei materia, si non staret conclusio; quandoquidem Ecclesia agnoscens electum ut legitimum Papam, ipsum agnoscit ut fidei regulam infallibilem, qui tunc esset fallibilis, adeoque, etc. Tum quia definitiones Bened. XIV ex cathedra loquentis sunt de fide; sed non essent de fide, nisi esset de fide Benedictum XIV esse verum Papam; ergo, etc.

70 Nec valet obicere quod non est de fide quod Benedictus XIV sit valide baptizatus et canonice electus, cum id non sit revelatum; ergo neque de fide est quod sit verus Papa. Non valet, inquam, quia licet non sit revelatum explicite, est tamen revelatum implicite

per pacificam Ecclesiae universalis acceptationem; eo enim ipso quod Deus revelet esse legitimum Papam, etiam implicite revelat habere omnia ad Papatum necessario requisita.

Nec etiam valet obicere quod, licet sit de fide Christum esse in eucharistia, non est tamen de fide esse in hac numero hostia, adeoque licet sit de fide verum Petri successorem esse Papam, non est tamen de fide hunc numero hominem esse Papam. Non valet, inquam, quia negatur consequentia, et paritas; et disparitas est, quia non est certum quod haec numero hostia sit valide consecrata. Secus autem est de acceptance Papae, cum revelatum sit hunc hominem esse Papam, eo ipso quod per Ecclesiam indefectibilem agnoscitur et recipitur ut talis.

Primatus Ecclesiae universalis, seu Papatus 72 est adnexus Romano episcopatu de iure divino. Sic tenet Abbas in cap. *Per venerabilem* 13 Qui filii sint legitimi; Ioannes Andreas in cap. *Fundamenta* de Election. in 6, ubi Ancharanus, n. 12; Card. Tuscus, Practico concl. iuris, tom. 3, conclus. 3, n. 19, et tom. 7, lit. R. conclus. 372; Bellarmin. tom. 1, de Rom. Pontifice, lib. 2, a princ.; S. Antonin. p. 3, tit. 23, cap. 5, § 7; Caietan. tom. 1 Opusc., tract. 3, de Pontif. institut., cap. 13; Canus lib. 6, de Locis theolog., cap. 4; Turrecremata de Potest. Eccles., lib. 2, c. 10, cum seq.; Iacobat. de Concil., lib. 8, art. 6 et 7; Alvar. Pelag. de planctu Eccl., lib. 1, c. 32; Valentia de Fide, disp. 1, quaest. 1, punct. 7, § 36; Guarnieri de cap. militant. Eccl., discept. 5, sect. 4, n. 409; Baronius in Addit. ad Martyrologium Romanum, die 18 Ian., pag. 130; Tirinus tom. 2 Comment. in Scripturam in summar. controvers., contr. 6, n. 11; Leytan, Synop. de Eccles. militant., discept. 5, sect. 4, n. 409, cum pluribus ibi relatis; Azorius, Instit. moral., p. 2, lib. 4, cap. 11, qu. 2; Cordub., in Qu., l. 4, quaest. 2, proposit. 8; Alphons. Mendoza in Qu. Quodlibet., quaest. 4, Scholast., per tot.; Matthaeuc. loc. c., contr. 6, cap. 2, num. 2; Barbosa de offic. et potest. Episcop., part. 1, tit. 3, cap. 2, num. 12, et lib. 1 Iuris ecclesiast. univ., cap. 1, n. 31 et 32, et alii passim.

Probatur nostra conclusio ex sacris canonibus et conciliis. Si enim Pelagius Papa in can. *Quamvis* 3, dist. 21, omnibus orthodoxis scribens sic expresse habet: *Quamvis universae per orbem catholicae Ecclesiae unus thalamus Christi sint, tamen Romana catholica et apostolica Ecclesia nullis synodis constitutis, ceteris Ecclesiis praelata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit.* Nicolaus II in c. *Omnes* 1, dist. 22, Mediolanensibus scribit: *Qui Romanae Ecclesiae privilegium ab ipso summo*

omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in haeresim labitur. S. Anacletus Papa in c. Sacrosancta 5, dist. 22, sic praecise habet: *Sacrosancta Romana et Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primum obtinuit et eminentiam potestatis super universas Ecclesias, ac totum populi gregem assecuta est.* S. Marcellus Papa in c. Rogamus 15, caus. 25, qu. 1, Episcopis per provinciam Antiochiae constitutis scribit: *Eius enim (Petri) sedes primitus apud vos fuit, quae postea, iubente Domino, Romam translata est, cui, adminiculante gratia divina, hodierna praesidemus die.* Innocentius III in c. *Per venerabilem* 13, Qui filii sint legitimi, sic habet: *Locus enim, quem eligit Dominus, Apostolica Sedes esse cognoscitur; cum enim Petrus Urbem fugiens exivisset, volens eum Dominus ad locum quem elegerat revocare, interrogatus ab eo: Domine, quo vadis? respondit: Venio Romam iterum crucifigi. Quod intelligens pro se dictum, ad locum ipsum protinus est reversus.* Bonif. VIII in cap. *Unam sanctam* 1 de Maiorit. et obedient., inter communes sic praecise definivit: *Unam sanctam Ecclesiam catholicam et ipsam apostolicam, urgente fide, credere cogimur et tenere; Nosque hanc firmiter credimus et simpliciter confitemur, extra quam nec salus est, nec remissio peccatorum;* et ibi est sermo de sola Ecclesia Romana catholica, ut expressis verbis ibidem, in § final., declaratur; ibi: *Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus et pronuntiamus omnino esse de necessitate salutis.* Concilium Constantiense damnavit sequentem errorem Wicleffi, in ordine 41: *Non est de necessitate salutis credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias.* Concilium Florentinum sub Eugenio IV in litteris unionis sic expresse definivit: *Definimus sanctam Apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri Principis Apostolorum et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse.* Quae omnia clarissime ostendunt primum Ecclesiae universalis esse annexum episcopatu Romano, ex institutione et dispositione Christi, et sic de iure divino.

74 Nec valet obicere quod primatus Ecclesiae ex prima sui a Christo facta institutione fuit personalis, hoc est adnexus et connexus personae Petri; Matth. xvi: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Et tibi dabo claves regni coelorum, etc.;* et

Ioan. xxi: *Pasce oves meas;* non vero affixus particulari loco, vel determinato episcopatu. Nam Christus Petrum constituit generalem totius Ecclesiae primum Episcopum supremumque pastorem, adeoque quod primatus Ecclesiae sit Romano episcopatu potius adnexus quam Viennensi, Parisiensi, Toletano, Mediolanensi, Neapolitano, vel Taurinensi, non est ex Christi institutione, sed quia Petrus Romae sedem fixit, vel a Nicaena synodo fuit sic ei adnexus, et consequenter non ei adnexus de iure divino.

Non valet, inquam, quia licet primatus Ec- 75
clesiae ex prima Christi institutione fuerit personalis, id est adnexus personae Petri, non tamen ut Petrus erat persona privata, sed ut publica, ipsi nimirum collatus et in ipso omnibus eius legitimis successoribus, et ex tunc fuit iussu Christi etiam localis, seu certo loco, Romanae Urbi nimirum, affixus, non statim pro illo tunc, sed pro tempore subsequenti Petro a Christo, ut supra dictum est, significato; adeoque non ex voluntate Petri, sed ex voluntate et iussu Christi fuit primatus Ecclesiae adnexus episcopatu Romano; et tanto minus dici potest quod primatus Ecclesiae fuerit unitus Romano episcopatu a concilio Nicaeno, canon. 6, ut falso volunt Graeci schismatici, quia sextus canon concilii Nicaeni sic expresse habet: *Ecclesia Romana semper habuit primum, ut notat Bail., Summ. concil., tom. 1, in Concilio Chalcedonensi, ad canon. 37; Cabassutius, Notit. ecclesiastic., ad. d. canon. 6 Nicaeni, et alii passim.* Imo in praefatione dicti concilii Nicaeni, teste Bail., loco citato, expresse dicitur quod *Ecclesia Romana nullis synodicis decretis praelata est caeteris Ecclesiis, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primum obtinuit.*

Nec valet instare quod, hoc dato, de fide 76
tenendum esset primum Ecclesiae universalis esse adnexus episcopatu Romano, adeoque sententia contraria esset haeretica; et sic non posset a catholicis doctoribus defendi, prout a pluribus defenditur. Non valet, inquam, quia etiam dato quod id de fide tenendum esset, ut non deficiunt doctores qui id velint, inter quos Matthaeucci loc. cit., contr. 6, cap. 2, num. 19, adhuc tamen doctores contrariam sententiam propugnantes non essent haeretici, quia non sunt contumaces et propriam opinionem non sustinent cum pertinacia, ut requiritur ad haeresim, sed parati sunt parere Ecclesiae definitioni.

Neque etiam valet instare, quod si primatus 77
Ecclesiae esset de iure divino adnexus Romano episcopatu, non possent ad invicem separari: quod est manifeste falsum, cum possint Pontifices ad aliam civitatem transferre Sedem Pontificiam, ut de facto fuit translata Avinionem, et per multum temporis ibi remansit;

vel possit funditus destrui Roma et sic cessare episcopatus Romanus:

- 78 Non valet, inquam, quia revera primatus Ecclesiae nequit a Romano episcopatu ulla humana potestate separari; cum, ut cum multis recte notat Barbosa, lib. 1 Iuris eccles. univers., c. 1, n. 32, Sedes Pontificia ex necessitate divini praecepti Romae remanere debeat, ac proinde e Roma contra Domini iussum alio transferri non possit, ut colligi etiam videtur ex sacris canonibus adductis supra, n. 73, et aliis iuribus et auctoritatibus relatis per Abbatem in cap. *Per venerabilem* 14 Qui filii sint legitimi, num. 18, per Iacobat. de Concil., lib. 8, art. 9, per Alphons. Mendozam in Quaestion. Quodlibet., qu. 4, Scholast., per tot.; per Card. Tusch., tom. 6, lit. P. conclus. 50, num. 30 et 31; per Card. Belarmin., tom. 1 de Romano Pontif., lib. 4, cap. 4, et per alios plurimos. Et quamvis aliqui Pontifices Avenione manserint, semper tamen episcopatum Romanum tenuerunt et Romani Pontifices fuerunt appellati, ut eorum bullae clarissime demonstrant. Et dato etiam quod Romana civitas penitus exstingeretur (qui casus tamen creditur impossibilis, et speratur a divina Providentia Romam usque ad mundi finem esse conservandam), adhuc tamen non exstingeretur episcopatus Romanus, siquidem ut semper duret, sufficit aliquando fuisse cum connotatione ad illos terminos materiales Urbis, ut recte notant Guarnieri de capite militant. Eccles., lib. 2, cap. 8, n. 6; Matthaeucci loc. cit., controvers. 6, cap. 2, num. 20, et alii. Et pro tunc, sicuti in casu quo Papa alio se transferat ad residendum, valeret illud vulgatum adagium, quod *Ubi Papa, ibi Roma*, ut in terminis Eugenianae constit. incip. *Divina*, editae ab Eugenio IV octavo Idus Martii 1432, dixerunt Marchesan. de Commis. Eug., part. 2, cap. 11, num. 38; Ridolphin. in Prax., part. 3, cap. 4, n. 164; Card. Petra, tom. 4, Comment. ad const. 4 Eugenii IV, n. 6, et alii.
- 81 Papa, etiamsi litteris apostolicis salutet excommunicatum; imo quamvis scienter ipsi excommunicato participet, litteris, verbis, osculo, aut quovis alio modo, non idcirco censetur eum absolvere, nisi expresse se declaret velle per hoc ipsum absolvere. *Communis*, textu expresso in cap. *Si aliquando* 41 de

Sent. excommunicationis; et in Clement. *Si Summus Pont. scienter etiam excommun. participet litteris, verbo, vel osculo, seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi se velle forsitan exprimat illum ex hoc pro absoluto haberi*; iuncto eius summario sic expresse habente: *Si Papa etiam scienter excommunicato participat, illum per hoc non absolvit, nisi exprimat hoc se velle*. Vide verb. *Probatio*, a num. 37 ad 39.

Papae primatus a Graecis est agnoscendus. 82 Bened. XIV, tom. 1, constitut. 57 incip. *Etsi pastoralis*, § 8. Papae commemoratio in missa fieri debet a Graecis Italiae et insularum. Idem, ibid., §. 9.

Papa ex absoluta potestate, etiam inconsulto dioecesis Episcopo, potest concedere exemptionem ab ordinaria iurisdictione. Idem, tom. 2, constitut. 40 incipient. *Causarum palatii*. Papa, non autem ullus inferior Antistes, potest dispensare in iis quae sunt de iure communi canonico. Idem, constitut. 51 incip. *Magnae Nobis*.

Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiae; imo canonistae communiori suffragio Dominum eum agnoscunt. Bened. XIV, constit. incip. *Cum encyclicas litteras*, §. 4. Papa bona Ecclesiae potest iniustis detentoribus concedere, quoties id religionis utilitas et detentorum salus postulare videntur. Idem, ibid., § 5 et 6, ubi ad id affert exempla praedecessorum Pontificum; id autem Pontifex iure potest, non solum cum res est de haereticis ad Ecclesiam revocandis, sed etiam cum Christi fideles a probabili apostatandi periculo revocantur. Idem, ibid., § 6 et 7.

Papa potest Ecclesias quibuscunque in dioecibus sitas, per se, vel quatenus nolit, aut non possit, per suum delegatum, irrequisitis locorum Ordinariis, consecrare. Benedict. XIV, const. incip. *Iam inde*, § 25 et 28. Imo olim privativa fuit ipsi auctoritas consecrandi Ecclesias. Idem, ibid.

Plura de Papa minus exacte hic dicta emendantur in novo articulo addito a Romanis editoribus, * quem heic subnectere lubet. *

ARTICULUS EX ALIENA MANU ¹.

I. Romanus Pontifex Petro in Ecclesiae regimine succedit. Qui enim mortuo Petro,

¹ E. R. *Monitum ad lectorem*. — Non ut abiicias quod verum et iustum est, sed ut aequus rerum aestimator sis, moneo, lector veritatis amans, ne more pecudum eas in sententias omnes, quas in medium promittit Lucius Ferraris. Illas cribra et auctoritatem quaere in Scripturis sanctis, in doctrinis sanctorum Patrum, in sacrorum conciliorum canonibus, atque in Summorum Pontificum sinceris decretis. Scias velim, neque Ecclesiam neque Summos Pontifices indigos esse falsitatis, ut auctoritatem, decorem splendoremque tuean-

tur. Ridebis, cum leges n. 13 Papam esse regem coeli et terrae et inferorum; indignaberis, quando omnia, quae sub n. 49 congesta sunt, perlegeris, dicesque Lucium velle definire, quod nondum ab Apostolica Sede expresse definitum est, teste Lambertino. A suspitione haeresis ille non absit, (inquit Lamindus Pritanius de Ingen. moder., l. 1, c. 17), atque intolerandam et poenis dignam temeritatem ac impudentiam prae se ferat, qui rite coelitem catalogo ascriptos explodat, et in iis, ut aiunt, canonizandis Ecclesiam reipsa, et Romanum

eius loco electus est, atque in illius Sede positus ad regendam Christi Ecclesiam, Petro succedit in Ecclesiae regimine. Romani vero Pontifices ii sunt qui, martyrio sub Nerone coronato sancto Petro, electi ac positi fuere in eiusdem Petri sede ad pascendas Christi oves. Scio Calvinum, Franciscum Turretinū, ac nonnullos alios Calvinianos et Lutheranos, eo impudentiae devenisse, ut negaverint fuisse Petrum Romae, ac sub Nerone ibidem passum. At quis non videat id haereticorum cerebro fuisse confictum, ut miserrimo hoc effugio, invictissima illa argumenta declinarent, quae Romani Pontificis in Ecclesia Christi primatum demonstrant? Cum enim Romana Petri sedes, martyrium, quod ibidem Petrum subiisse asserimus et quae hinc sequuntur, res facti sint, sola constanti atque perpetua populi Romani traditione publicis monumentis antiquissimis comprobata, extra omnem controversiam ponitur. Nam Romani semper asseruere fuisse Petrum eorumdem pastorem, ac, Nerone imperante, in carceribus primum inclusum, cruci deinde affixum fuisse; et demonstrare semper, ac etiam nunc ostendunt locum carceris, supplicii locum, sepulcrum, sacras eidem Petro in Dei honorem dicatas aedes, sacrique corporis reliquias, ac alia monumenta. Accedunt etiam catalogi omnes Romanorum Pontificum a primis quoque saeculis descripti: omnes enim a Petro initium sumunt. Cum huiusmodi catalogis consentiunt series Romanorum Pontificum, quas exhibuere Tertullianus, lib. de Praescriptionibus haeret., cap. 33; Cyprianus, epist. 55, ad Cornelium Romanum Pontificem; et S. Hieronymus, epist. 57, quae est ad Damasum; atque Augustinus, ep. 263; omnes quoque antiqui ecclesiasticae historiae scriptores idem testantur. Videatur Hegesippus, lib. de excidio urbis Hierosolymitane, cap. 1, et Eusebius, lib. 2 Hist. eccles., cap. 24, ubi refert etiam testimonia Dionysii Episcopi Corinthiorum, et Caii, qui circa initium tertii saeculi contra Montanistas scripsit. Quibus si addantur aliorum Patrum testimonia, ac universi orbis Christiani fides, quae semper Romanam Petri cathedram venerata est, facile patet, Calvinum eiusque sectatores nonnisi per summam impudentiam dubitasse de Romana sancti Petri cathedra¹.

II. Itaque Roman. Pontif. sedem tenet a

Petro per mortem relictam, ac Petro succedit in Ecclesiae regimine: idcirco enim electus post Petri mortem successor fuit, ut loco Petri oves Christi pasceret, Ecclesiamque gubernaret. Habet ergo concessam Petro a Christo Domino, pro regenda Ecclesia, potestatem, auctoritatem et iurisdictionem. Ecclesia enim Christi perpetuo duratura est, secundum factas a Deo promissiones, ac manserunt post Petri mortem et supersunt adhuc oves Christi. Collata ergo a Christo Petro potestas pascendi oves Christi, regendique Ecclesiam, in Petri persona etiam ipsius successoribus concessa fuit. Ergo sicut Petro, ita et eius successoribus a Christo Domino tributa potestas et auctoritas fuit. Id adeo perspicuum est, ut Ecclesiae naturam consideranti facile pateat. Si enim semper futurae sunt Christi oves, futuri semper sunt in Ecclesia pastores, in quibus potestas insit, primis a Christo institutis pastoribus communicata, cum haec non minus illis, ac istis necessaria sit. Is ergo, qui Petro in regenda Ecclesia successit, collatam a Christo Petro potestatem habuit. Quod quidem ex eo quoque luculenter patet, quia huiusmodi auctoritatem et potestatem semper Ecclesia universa in Petri successoribus venerata est, ac semper exercuere Romani Pontifices, veluti a Christo ipsis collatam. Etenim sancti Ecclesiae Patres Sedem Romanam Petri cathedram vocarunt. S. Cyprianus, epist. 52 et 55; ita Optatus Milevitanus, lib. 2, contra Parmenianum; ita Hieron., epist. quae est ad Damasum; ita denique S. Petrus Chrysologus, epist. ad Eutychetem relata in prima parte Conc. Chalcedon., n. 13, ubi hortatur haeticum hominem ut Romano Pontifici pareat per haec verba: *Quia D. Petrus in eius sede et vivit, et praesidet, et praestat quaerentibus fidei veritatem.* Hinc Philippus diaconus Romani Pontificis in Ephesina synodo legatus, actione 2, dixit: *Nulli dubium est quod S. Petrus a Domino claves regni acceperit, qui ad hoc usque tempus semper in suis successoribus vivit, et iudicium exercet;* et PP. conc. Chalcedonen., lecta S. Leonis Romani Pontificis epistola, unanimi consensu exclamarunt: *Petrus per Leonem locutus est.* Vide ex his, lector, quae fuerit Orientalium fides an. 431, dum coacta Ephesina synodus fuit, et an. 451, dum celebrata fuit synodus Chalcedonensis, de Romano Pontifice sententia. Dubitarine pot-

Pontificem errasse dicat. Suspicionem haeresis memoravi, non autem haeresim formalem; quippe non video, qui conciliari possit cum certissimis regulis hactenus traditis eorum sententia, qui firmissimo assensu, divinae fide credendum censent Ecclesiam, aut Romanos Pontifices, talia decernentes, falli nunquam posse. Videant ipsi, an non inde sequatur, novas revelationes, nova de factis dogmata in Ecclesiam induci, quod abhorre a catholica doctrina et ipsi non negant. Nam

quae argumenta pro sua opinione producant, aut nihil, aut nimium in ista quaestione probare facile cognitu est; dictorum suorum probationes legeris apud eundem Pritanium, quem si legisset Ferraris, in negotio religionis moderatius scripsisset.

¹ Vide Zaccariae, de Sancti Petri primatu, Romanae Ecclesiae ab eo condita, atque Episcopi iure administrata, dissertationem; Romae, 1776.

est quin Episcopi illi, qui vivere in Romano Pontifice Petrum, ac Petrum per istum loqui assuerunt, iura Petri in Romano Pontifice agnoverint? Qua vero persuasione ducti ea palam praedicarunt, quae antea diximus, nisi ex fide, quam quilibet Orientalis Episcopus a suis maioribus accepisset, et qua certissime crederent Romanum Pontificem Petri praerogativas, auctoritatem, iurisdictionemque ex Christi institutione recipere? Vide ergo num stare possit illa novatorum hypothesis, quae asserit collatam utique Petro fuisse a Christo potestatem, sed hanc in Petri successores nequam transmitti: qua ratione haec poterit cum antiquorum Patrum fide conciliari? Equis credat voluisse Christum necessariam ad Ecclesiam regendam potestatem soli Petro, non vero eius successoribus tribuere? Nunquid post Petrum sine rectore esse voluit fideles suos, sine pastore oves?

III. Sed finge potestatem finire in Petro debuisse. Quis credat Christianos ac Episcopos totius orbis passos fuisse, Romanos Episcopos exercere in se auctoritatem, potestatem et iurisdictionem illam, nemine penitus reluctantante? Neque enim verisimile est Episcopos, Christianos principes, ac fideles omnes, iis tantum exceptis qui et communionem Ecclesiae deieci essent, et quos vel ipsi novatores pro haereticis habent, passos fuisse Romanos Pontifices in universam Ecclesiam potestatem et iurisdictionem exercere, nisi divina ab Apostolis derivata traditione instructi, agnovissent Romanum Pontificem successorem esse Petri in primatu ac regimine totius Ecclesiae? At res explorata est a primis saeculis, Romanos Antistites exercuisse in universam Ecclesiam iurisdictionem. Calvinus ipse id fassus est lib. 4 Instit., c. 7, dum scripsit: *Nullum fuit tempus quo non Romana Sedes imperium in alias Ecclesias appetierit*. Sed age, paucis indicemus antiquiores huiusmodi iurisdictionis actus. Victor Romanus Pontifex circa finem secundi saeculi, cum accepisset Polycratem Ephesinorum Episcopum, cum nonnullis aliis Asiae minoris Episcopis, detrectasse decreto a se promulgato obtemperare de celebrando Paschate non die Lunae 14, sed Dominico die Lunam 14 Martii subsequente, minis excommunicationis in eos usus est; Eusebius, lib. 5 Hist. eccles., cap. 14, epistolam refert ab Irenaeo Victori scriptam, in qua rogabatur Pontifex ne tot Ecclesias a Christi corpore separaret. Id vero probat de potestate Romani Pontificis dubitatum non fuisse. Tertio saeculo Stephanus Romanus Pontifex minis excommunicationis studuit Cyprianum et Firmilianum obligare ad opinionem deserendam Romanae Ecclesiae traditionibus contrariam, de iis rebaptizandis qui baptizati ab haereticis essent. Quarto saeculo celebris est historia Iulii Romani Pon-

tificis, qui in causa S. Athanasii, Pauli Constantinopolitani, Marcelli Ancyran, et Asclepae Gazensis Episcopi, quos Orientales deposuerant, apostolica sua auctoritate eosdem propriis sedibus restituit. Rem narrat Sozomenus, lib. 3 Hist. eccles., cap. 8, qui Iulium Romanum Pontificem id fecisse asserit: *Quoniam propter Sedis dignitatem omnium cura ad ipsum spectabat*. Idem ait Socrates lib. 2, cap. 15. Constat praeterea Liberium causam agnovisse Eustathii Sebasteni in Armenia Episcopi; Coelestinum Nestorii Episcopi Constantinopolitani; atque Innocentium I exercuisse iurisdictionem in Ecclesias Africae, Hispaniae, Illyrici et Galliae, ut liquet ex ipsius Epistolis. Mitto sequentium saeculorum exempla, quae satis obvia et frequentiora sunt.

IV. Atque haec indicasse sufficiat, ut tria inde colligamus: 1°. Certum esse Romanum Pontificem successorem esse sancti Petri, ac divino iure, lege scilicet a Christo stabilita, auctoritatem ac potestatem habere Petro collatam. 2°. Non ab Urbis dignitate, ut Photius schismaticique illius sectatores somniarunt, sed a persona Petri, cui succedit, Romanum Pontificem habere in Ecclesia principatum; non enim quia in regia urbe sedit, sed quia in Petri cathedra locum tenet Petri, collatam huic potestatem obtinet; ut antiqui Patres supra citati loquuntur. 3°. Iure meritoque ab Innocentio XI damnatam fuisse propositionem, quae Petrum et Paulum duos Ecclesiae principes asserebat, atque hanc ita explicatam: *Ut ponat omnimodam aequalitatem inter SS. Petrum et Paulum, sine subordinatione et subiectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema, et regimine universalis Ecclesiae*, haereticam esse, ut decreto suo Pontifex ille declaraverat: Nam contraria est perpetuae et constanti Ecclesiae traditioni, quae unum Petrum Ecclesiae caput agnovit, atque etiam sacrae Scripturae in locis mox afferendis.

V. Ostendimus Romanos Pontifices Petro succedere, atque ut ipsius successores in Ecclesiam universam potestatem ac iurisdictionem semper exercuisse: videndum superest, quae collata Petro fuerit potestas in ipsius successores transmittenda. Visibile caput totius Ecclesiae constitutum fuisse a Christo contendimus, cui ius esset supremum in fideles et Episcopos omnes, definiendi fidei controversias, ferendi leges, ac alia disponendi, quae ad monarchicum Ecclesiae regimen necessaria forent. Id probamus primum, quia conveniens fuit ut in Ecclesia fundata a Filio Dei homine facto, qui per visibiles notas, et characteres doctrinae divinitatem, missionem suam, ac reliqua demonstravit necessaria ad fundandam Ecclesiam, visibile caput semper esset, quod nomine Christi, ac veluti ab ipso missum, revelatam religionem custodiret, praecepta da-

ret, quae facilia redderent religionis officia, omnes regeret, ac lites circa religionem ortas suprema sua auctoritate finiret: nam sine huiusmodi supremo principe non eadem Dei providentia haberetur in conservatione Christianae Ecclesiae, quae fuit in ipsius foundatione, nec adesset in Christi Ecclesia medium, quo certo finiri lites religionis possent, quae mutuam inter homines pacem et charitatem laedunt atque disrumpunt. Deinde ita Christum constituisse Ecclesiam sacra Scriptura aperte demonstrat. Matthaei xvi Christus Dominus futuram Ecclesiam suam praenuntiavit, atque occasione illius factae per Petrum confessionis, *Tu es Christus Filius Dei vivi*, qua basis et fundamentum Christianae doctrinae continetur, per haec verba eam designavit: *Beatus es, Simon Bar-Iona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est*. Beatum ergo Petrum nominat, quod specialis favore et gratia divinae istius revelationis praecipuus praeco et depositarius constitutus esset; et statim subnectit: *Et ego dico tibi, quia tu es Cephas* (hoc est petra), *et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; et portae inferi non praevalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni coelorum. Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis*. Quis non videt Christum de Petro locutum esse, dum dixit, *et ego dico tibi, quia tu es Cephas*, sive lapis, seu petra, ut Syriaca usurpata a Christo vox sonat, et *super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*, etc.? Is etenim obvisus legenti sensus apparet, et aliunde Patres omnes Petrum dictum fuisse petram, in qua fundanda Christi Ecclesia esset, unanimi consensu affirmarunt. Ita Tertull. lib. de Praescript., cap. 21, et lib. de Pudicit.; ita Origenes, hom. 5 in Exodum; S. Cyprianus, epist. ad Iubaianum, et lib. de unitate Ecclesiae; Firmilianus, epist. ad Cyprianum; S. Epiphanius in Ancorato; Gregor. Nazian., orat. de Moderatione in disputationibus servanda; Basilius, hom. de Poenit., et l. 2 adversus Eunomium; Ambrosius serm. 47, de Fide Petri; Hilarius c. 16 in Matth., et alibi, et Hieronymus, epist. 57 ad Damasum, et epist. ad Marcellam. Qui vero *petrae* nomine, vel Christum intelligunt, ut Augustinus; vel fideles omnes, ut Origenes, tract. 1 in Matth., vel factam a Petro confessionem, ut Hilarius et Cyrillus Alexandrinus, Chrysostomus, alique, Petri personam non excludunt, ut videre est apud Origenem loco supra a nobis citato, apud Hilarium, apud Chrysost., hom. in psal. l., et apud Cyrillum Alex. lib. 2 in Ioan., c. 12, atque apud Augustinum lib. 1 Retract., c. 21, ubi ex professo *petram* de Christo, et de Sancto Petro interpretatur. Huic

autem multiplici interpretationi occasionem dedit multiplex, quod distinguere potest, Ecclesiae fundamentum; aliud est enim primum cuiusmodi, est Christus; aliud secundarium, et ministeriale, ut fuit S. Petrus; aliud veluti materiale, ut sunt ipsi fideles; et tandem aliud quasi formale, atque istud est ipsa fides. Atque hinc factum est, ut Patres, pro controversia quam tractabant, et re de qua agebant, modo per petram, quae est Ecclesiae fundamentum, Christum, modo Petrum, modo fideles, modo Petri fidem intellexerunt. Vix vero invenies unum S. Patrem, qui Petrum ministeriale ac visibile fundamentum, sive caput Ecclesiae fuisse neget. Qui autem Petri fidem per supradictam confessionem explicatam, Ecclesiae fundamentum vocare, locuti sunt de formali et meritoria causa primatus Ecclesiae, ut theologi exponunt.

VI. Quae cum ita se habeant, ex obvio, quem praeferunt, sensu Matthaei verba, atque ex perpetua et constanti eorumdem facta per antiquos Ecclesiae Patres interpretatione, clare conficitur: 1°. Petro omnium primo revelatum a Deo fuisse, Christum esse aeternum Dei Filium, qui in mundum pro nostra salute venit. 2°. Hanc ob causam Beatum fuisse a Christo Domino appellatum, ac simul mutatum illi nomen fuisse, veluti ad innuendum destinari ad nobile ac praestantissimum quoddam munus debuisse; nunquam enim Deus mutare consuevit nomen, quin eum cui nomen mutavit, insigni aliquo beneficio non donaverit. 3°. Vocatum Petrum fuisse firmam illam petram, quae ita sustentatura esset Ecclesiam, supra ipsam fundandam, ut haec deficere nunquam posset; hoc enim innuunt verba illa: *et portae inferi non praevalebunt adversus eam*. 4°. Denique promissas fuisse Petro claves regni coelorum, ac ligandi solvendiue potestatem. Nemo vero est qui ignoret secundum phrasim Scripturarum, potestatem clavium summam et supremam potestatem designare: sequentia vero verba, *quodcunque ligaveris super terram*, etc., clarius exponunt hanc eidem promissam fuisse potestatem. Quid enim ligandi solvendiue potestas est, nisi summa potestas leges ferendi, quibus ligantur homines et dispensandi, qua ratione solvi homines; iam per leges obligati, dicuntur? Vides ergo ex hoc capite erui, promississe Christum Petro, se fundaturum Ecclesiam, quam recturus ipse esset, ac daturum ipsi fuisse claves regni coelorum, Ecclesiae scilicet coelestis et e coelo descenditis, atque ad coelum homines dirigentis, et summam potestatem imperandi ac praecipendi super universam terram. Qua quidem in promissione, quis non videt delineatum primatum illum, ac illam iurisdictionem, quam cum Petrus, tum ipsius successores in fideles exercuere universae terrae?

VII. Sed expendamus alias Christi de Petro sententias; Luc. xii, 32, Christus Dominus postquam dixit: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum; ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel*; ad Petrum conversus deinde subdit: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*. Omnes ibi alloquitur Apostolos, et ad solum Petrum conversus inquit, *rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando confirma fratres tuos*, hoc est alios Ecclesiae pastores. Cur Petro confirmandi etiam fratres in fide cura commissa a Christo fuit, nisi quia universae Ecclesiae pastor ac rector vice ipsius Christi designatus fuerat? Luculentiora vero sunt Christi verba, quae apud Ioannem, cap. ultimo, leguntur. In quibus collata Petro in universam Ecclesiam potestas confirmatur et declaratur. In tertia, qua sese manifestavit Christus omnibus Apostolis, apparitione; dicit Iesus Simoni Petro: *Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait ille: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Amas me? Et dicit ei: Domine, tu omnia nosti; tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oves meas*. Liqueat ergo Christum ovium agnorumque suorum curam Petro commisisse; omnium ergo pastorem ipsum constituit; nam agnorum nomine fideles omnes veniunt, quibus nec gignendi filios in Ecclesias ius est, nec munus instruendi, alendi scilicet Christi doctrina fideles subditos, nomine vero ovium veniunt Episcopi praelatique omnes, qui baptizando gignunt Ecclesiae filios, ordinando inferiores ministros constituunt ac docendo filios coelesti doctrina nutriunt. Id sane allegoria innuit, atque hoc sensu exposita legitur ab antiquis Ecclesiae Patribus. Si pastorem Christus constituit Petrum universae Ecclesiae, necesse est ut summam eidem potestatem indiderit. Haec enim regendae fidelium societati necessaria est, ac necessaria itidem est assistentia, ne in instruendis fidelibus erret, alioquin missus a Deo esset sine necessaria auctoritate pastor Ecclesiae, et fideles audire veluti Dei ministrum deberent illum, a quo induci in errorem possent. Quae sane res dedeceret omnino divinam providentiam. Accedit etiam quod in Scripturis pascere idem ac regere significat, ut patet ex Psalm. lxxix, 10, ex Psalm. lxxvii, 70, Ieremiae iii, 15, et 2 Reg. v, 2. Petro ergo munus gubernandi ac regendi universam Ecclesiam inditum fuit; quotquot enim fideles sunt, Apostoli, Evangelistae, doctores, principes, reges, oves, vel agni Christi sunt, ut est manifestum; collata

ergo ipsi suprema in omnes potestas. Aiunt vero pascendi Christi oves curam omnibus Apostolis commissam fuisse, omnibus enim dictum a Christo fuit: *Praedicate Evangelium omni creaturae*, etc.; et: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata remittuntur eis*. Non nego haec dicta fuisse omnibus Apostolis, ac hos habuisse iure apostolatus amplissimam potestatem; sed Petrum fuisse Ecclesiae caput ac supremum rectorem, contendo. Cur enim singulariter uni Petro cura ovium agnorumque committitur? Cur sub pastoris allegoria eidem pascendi omnes, regendique universam Ecclesiam munus inditum fuit? Cur uni Petro Christus promisit clavium, ligandi, solvendique potestatem, nisi ad indicandum regendam ab ipso eiusque successoribus fuisse universam Ecclesiam? Qua denique ratione se fundaturum dixit supra Petrum Ecclesiam, nisi quod hic caput ipsius visibile, ac visibilis rector futurus erat? Ad sunt quoque aliae Petri praerogativae in Scripturis indicatae, quae ipsius primatum demonstrant, quas designant et explicant theologi fere omnes.

VIII. His addi quoque possunt, cum ea quae de Romani Pontificis Petri successoris iurisdictione diximus circa initium articuli ex Patribus et conciliis, tum etiam quod alia afferri non possit causa, cur Petrus sedem Antiochenam primum per seipsum fundaverit, ac relicto deinceps ibidem alio Episcopo, sedem suam Romam transtulerit et Alexandrinam fundaverit per Marcum, et cur Alexandrina et Antiochena Ecclesiae semper vastissimam iurisdictionem habuerint, nisi quod Petrus fuerit a Christo supremus Ecclesiae suae pastor constitutus. Non alia enim afferri posse causa videtur, nisi quia ex tribus illis conspicuis urbibus facile esset per universam Ecclesiam iurisdictionem exercere, nec aliunde repeti antiqua praerogativa potest Antiochenae et Alexandrinae Ecclesiae, nisi quod ab Apostolorum Principe ac supremo Ecclesiae pastore fundatae fuerint. Quid ad haec omnia Calvini Lutherique sectatores? Nunquid invisibilem Christi Ecclesiam praedicabunt, ac a solo invisibili capite Christo Iesu regulatam? At si Deus, ut humano generi consuleret, misit Filium suum hominem factum, qui visibilibus characteribus Christianam religionem hominibus ostenderet: si Christus Dominus, sicut missus ipse a Patre fuit, ita Apostolos misit, qui per visibiles et omnino conspicuas notas missionem suam, ac religionem quam praedicarent demonstrarunt; si Petrus ac Apostoli reliqui per manuum impositionem ac sensibiles alios ritus potestatem a Christo concessam dedere hominibus, qui succedere ipsis in Ecclesiae regimine debuissent; si semper ac ubique locorum visibilis illa in Ecclesia forma fuit, per

quam Episcopi auctoritate a Christo derivata, concreditum sibi gregem gubernarent et secundum quem omnes Petri successoribus uniti ac subiecti essent veluti Christi Vicario; quis est qui non videat visibilem Ecclesiam Christi esse, ac ea regiminis forma donatam, ut inferiores ministros Episcopis subiectos habeat, ac Episcopos omnes uni Petri successoribus subditos? Ita enim eam Christus expressit, dum illam domui, in qua residet Paterfamilias, ovili, in quo unus supremus est pastor, navi, in qua unus inest gubernator, ac aliis rebus comparavit, quae unum habere Ecclesiam supremum visibilem rectorem repraesentarent, cui omnes adhibere fidem ac parere teneantur. Videantur etiam ea, quae in art. de Ecclesia disputavimus.

IX. A Calvinianis et Lutheranis gradum facimus ad Photianos et Edmundum Richerium Facultatis Parisiensis doctorem et syndicum; illi enim asserere visi sunt, Romanum Pontificem favore imperatorum et quod in regia urbe sedem habuisset, acquisivisse primatum; Richerius vero in libello de Ecclesiastica et politica potestate, an. 1611 in lucem edito, contendit, claves seu iurisdictionis potestatem uni et soli Ecclesiae, coetui scilicet credentium, immediate a Christo datam fuisse, Petro vero et Apostolis, ac eorum successoribus Episcopis *mediate*, hoc est per Ecclesiam, concessam esse, opinatur. Hinc enim Romanum Pontificem, ac Episcopos omnes ita Ecclesiae ministros statuit, ut potestas et iurdictio penes Ecclesiam sit, ministerium vero, seu iurisdictionis exercitium penes illos, qui sunt veluti instrumenta, per quae suam Ecclesia potestatem exercet. Damnatum illico fuit Richerianum systema in Gallia, et ab Apostolica Sede, atque auctor palinodiam cecinit. Quae supra sunt a nobis exposita, aperte Photianos et Richerium confutant. Nam Romanus Pontifex primatum exercuit in Ecclesia etiam antequam imperatores Romanos Pontifices favoribus prosequerentur, ab ipso quoque persecutionis tempore, ut de Victore, Stephano, aliisque primorum etiam saeculorum Pontificibus liquet, atque huiusmodi primatum tribuere Patres et concilia Romano Pontifici, ac vindicavere semper sibi Petri successores, ut supra probavimus, non quia in urbe regia essent, sed quod Petri Sedem occuparent et ius in se a Petro Christo collatum suscepissent. Nec video, qua fronte potuerit Richerius asserere, non Petro immediate sed Ecclesiae, ac per Ecclesiam Petro collatam potestatem et iurisdictionem fuisse. Nam Christus Dominus Petro dixit: *Tibi dabo claves*, etc. *Quodcunque ligaveris*, etc. *Pasce oves*, *Pasce agnos meos*, etc. Et Ecclesia semper professsa est, divino a Christo constituto iure Petri potestatem in ipsius successores, descendere, ac

Deum esse, qui designato per electionem Petri successore, eidem promissam per Christum potestatem confert. Id sane innuunt Patrum et conciliorum, quae quinto Ecclesiae saeculo fuere celebrata, verba supra a nobis relata. Hinc concilium Florentinum antiqua concilia universae Ecclesiae secutum, ita rem definivit: *Definimus, sanctam Apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum et ipsum Romanum Pontificem successorem esse B. Petri principis Apostolorum et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum caput et doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi et gubernandi universam Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum conciliorum et in sacris canonibus continetur.*

X. Hactenus contra haereticos, ac damnatas ab Ecclesia sententias disputavimus. Agendum nunc est cum Gallis theologis, quorum opinio nullo Ecclesiae iudicio damnata est, ac salva fidei unitate defenditur. Clerus Gallicanus in conventu Parisiis habito an. 1681: *Romanus Pontifex*, inquit, *caput est Ecclesiae, centrum unitatis: obtinet ille in nos primatum auctoritatis et iurisdictionis sibi a Christo Iesu in persona S. Petri collatum: qui ab hac unitate dissentiret schismaticus, imo et haereticus esset.* Et in declaratione facta an. 1682 ita idem clerus loquitur: *In fidei quaestionibus praecipuae Romani Pontificis partes sunt, eiusque decreta ad omnes et singulas Ecclesias pertinent.* At in hac declaratione, quatuor posuere propositiones, quae certis limitibus Pontificiam auctoritatem circumscribunt; aiunt enim: 1°. Non esse Romanum Pontificem supra generale concilium; 2°. decreta ipsius ad fidem pertinentia infallibilia non esse, dum nullus accedat Ecclesiae consensus; 3°. auctoritatem et iurisdictionem ipsius obligare omnes omnino, dum canonicas leges servari iubeat, sed novas leges condendo, non astringere omnes nisi Ecclesiae consensus accedat; 4°. neque directam, neque indirectam potestatem habere in bona temporalia, ac temporales principum subditos. — Huiusmodi propositiones damnatae ab Ecclesia non sunt, imo veluti fideles Romanae Ecclesiae filii illarum assertores habentur, qui sese paratos exhibent ad obtemperandum Romano Pontifici, atque veluti supremum a Christo rectorem constitutum eum venerantur. Alphonsus vero Turretinus pyrrhonismi insinuat catholicam Ecclesiam ob huiusmodi Gallos inter aliosque theologos dissidium circa subiectum infallibilitatis Ecclesiae. At ubinam pyrrhonismus est? Utrique conveniunt, hanc praerogativam Ecclesiae concessam esse; Galli fatentur decreta Romani Pontificis ad fidem pertinentia, ad universam Ecclesiam pertinere,

maximam venerationem mereri, ac revocari in dubium non posse sine temeritate, tum ob maximam quam sibi vindicat Apostolica Sedes auctoritatem, tum etiam quia dum nunquam haec erraverit, veluti peculiari assistentia praedita nobis exhibetur: constat denique indubiam fidem facere definitionem Romani Pontificis, dum aliquis Ecclesiae consensus accedat ex Gallorum confessione. Constat ergo de infallibili Ecclesiae iudice. Nec disputatio illa de concilio Pontifici superiore, hanc dubitationem ingerit, cum Galli quoque consentiant convocandi concilia generalia, ac in iis praesidendi ius esse penes Romanum Pontificem, qui visibile Ecclesiae caput, ac supremus rector et doctor est. Sed de his satis.

XI. Venio nunc ad expendendas quatuor supra indicatas propositiones¹. Principio vero advertendum est, opinionem quae Romanum Pontificem concilio inferiorem asserit, ortam esse tempore diuturni schismatis, quod circa finem quarti decimi saeculi in Ecclesia Romana fuit, quo quidem tempore, cum plures, iique dubii Romani Pontifices essent, affirmare theologi coeperunt subiectos illos fuisse generali concilio, cuius unice iudicio schisma illud auferri posse censebant; ubi vero certo constet de Petri successore, nunquam ab antiquis theologis, Patribus atque conciliis assertum legimus hunc concilio subiectum esse; imo constat praefuisse semper saltem per suos legatos conciliis, atque in conciliis Ephesino et Chalcodonensi veluti Christi Vicarium agnatum fuisse ab universa Ecclesia ibidem congregata iure divino superiorem. Nec diverso modo sentire Patres potuere, dum antiquorum fidem, ac traditam a Christo Petro potestatem profiterentur. Petro enim ius in omnes Christi oves, atque in fideles omnes concessum fuit, ut nos supra ostendimus: ergo in omnes Episcopos. Scriptura vero, atque antiqui Patres nunquam distinguunt inter separatos et congregatos pastores; ergo ius illud, quod in omnes extenditur separatim existentes Episcopos, viget etiam dum isti sunt in concilio congregati; ergo ut Episcopi singuli subditi sunt Romano Pontifici, ita eorum concilium. Vide hac de re celebre Eminentiss. Cardinalis Orsi, de Romano Pontific., opus, tomum 5 Orig. ecclesiast. P. Mamachi, et alios auctores². Deinde ius pascendi et clavium potestas Petro tradita coniunctam habet auctoritatem condendi leges, quae fideles obligent; ex hoc enim iure deducimus, potestatem in Ecclesia reperiri ferendi leges, ut nos in aliis articulis ostendimus, et nullibi legitur in Scripturis, leges per

Romanum Pontificem latas vim obligandi ab aliorum consensu accipere; omnes enim ad Romanum Pontificem comparati, Christi oves dicuntur ac subditi ipsius revera sunt; quis vero dicat ex subditi confessione pendere vim praecepti a superiore lati, vel ab ovium acceptione vim pendere Pastoris imperii? At inquiunt etiam aliis Apostolorum successoribus ius pascendi concessum fuisse. Assentior. At hoc non obstante iure, subditi constituti sunt Christi Vicario et ad hunc comparati ovium nomine a Christo designantur: ergo sicut Episcopi ferentes leges in sua dioecesi, non pendent a consensu inferiorum ministrorum et plebis, ut subditos obligent, ita Romani Pontificis leges exspectare non debent Episcoporum consensum ut obligandi vim in universa Ecclesia habeant. Disputandum quoque esset de indirecta in subditos principum potestate, de qua plura scripsit ex ordine meo Ioann. Anton. Bianchi in opere contra Petrum Giannone, sed hanc controversiae partem omitimus, cum ad rem hanc sufficere videantur, quae in articulo de Papa ab auctore exposita sunt. Nec sane video qua ratione theologi Christianos principes ab hac liberare potestate possint. Si enim sunt ipsi Christi oves, ac oves Christi itidem eorumdem subditi, utrique ergo obedire tenentur Romano Pontifici, dum se ut Christi Vicarium gerat; ergo Pontifex ea poterit adhibere media, quae ad contumaciam vincendam et ad Ecclesiae perduelles puniendos, Ecclesiae concessa sunt. Per haec vero indirectam illam auctoritatem exercere quandoque poterit, de qua disceptatur.

XII. Expendamus modo quaestionem de infallibilitate. In hac sane Galli theologi maiores suos deserunt, nec sibi consentanei videntur. Duas tantum afferam solemnes Gallorum declarationes, quarum prima facta fuit sub Ludovico XI anno 1641, in qua senatus Parisiensis ita ore clarissimi DD. Loselier loquitur: *Protestatur curia Vestrae Maiestati, se nullo modo propter quaecunque inferius dicenda, excellentiae, sanctitati, dignitati, honori et auctoritati sancti Patris Papae sanctaequae Sedis Apostolicae derogare; sed econtra ei honorem, reverentiam et obedientiam, quam omnes boni fideles catholici supremo Ecclesiae Pastori praestare tenentur. Protestans insuper, si quid dictum factumque a se fuerit, quod correctione egeat, istud totum velle se omnino Ecclesiae sanctae, Apostolicae et Romanae determinationi submittere, quae errare non potest, iuxta canon. Recta 24, quaest. 1. Praeterea Universitas Parisiensis co-*

¹ Quas fusius confutatas invenies ab emin. Orsio, a Petro Ballerinio, et a Zaccaria in utroque Anfitebronio.

² Peculiarem hanc de suprema Romani Pontificis in

ipsa generalia concilia potestate propositionem egregie confirmavit doctiss. Ioannes Vincentius Bolgeni in egregio libro, quem prae-notavit: *Esame della vera idea della S. Sede*; Maceratae, 1715, pag. 102 seqq.

ram Clemente VII perorante Petro de Alliaco magno regiae Navarrae moderatore, tum Cardinale Eminentissimo, circa praerogativam Romani Pontificis et Apostolicae Sedis mentem ac sententiam declaravit his verbis: *Haec est fides, Beatissime Pater, quam in catholica Ecclesia didicimus, in qua si minus perite ac parum caute forte aliquid positum est, emendari petimus a te, qui Petri fidem et sedem tenes. Non ignoramus enim, sed firmissime tenemus et nullatenus dubitamus, quod S. Sedes Apostolica est illa cathedra Petri, super quam fundata est Ecclesia... De qua Sede in persona Petri Apostoli in ea sedentis dictum est: Petre, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Haec est igitur, ad quam determinatio fidei, et approbatio veritatis catholicae ac haereticae impietatis detestatio maxime pertinet. Nunc ita: Qui ait Romanum Pontificem errare non posse et ad ipsum spectare verba haec Christi Domini: Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, Romanum Pontificem, secluso aliorum Episcoporum consensu, infallibilem decernit in fidei decretis: id vero asseritur in duabus supra expositis declarationibus, quarum altera senatus Parisiensis, altera universitatis est. Ex quo colligere possumus, communem fuisse etiam apud theologos et canonistas Galliae, sententiam, quae inerrantiae privilegium Romano Pontifici adjudicat, antequam solemni illo decreto an. 1682, ad quatuor defendendas cleri Gallicani propositiones astringerentur. Quae quidem res a pluribus nostris theologis demonstrata fuit. Neque aliter, dempto partium studio, decerni posse videtur. Nam si Romanus Pontifex constitutus a Christo est caput totius Ecclesiae, Romano Pontifici concessa fuit potestas clavium, et ligandi, atque solvendi, eidem ovium Christi cura demandata. Rursus, si omnes fideles subditi sunt Romano Pontifici, cum omnes sint oves Christi, omnes audire et finem habere debent Romano Pontifici Christi vices in docendo gerenti. At si Deus voluit ut certam nos fidem haberemus supremo Pastori Christi in terris vicario, necesse est, ut eidem non errandi privilegium concesserit, alioquin incidere nos in errorem possemus, audiendo ac fidem praestando illi quem Deus audire et cui fidem adhibere nos iubet; errare ergo Deo obtemperando possemus, id vero dedecet quam maxime divinam providentiam: ergo ex ipso pastoris universalis ac Christi Vicarii munere privilegium non errandi deducitur, quia sine hoc privilegio finem Deus vellet sine mediis*

ad finem necessariis, quod cum Dei providentia pugnat. Quid vero, si id ex iisdem textibus Scripturae constet, quibus adversarii infallibilem Ecclesiam demonstrant? ex verbis illis Matth. xvi: *Portae inferi non praevalent adversus Ecclesiam*, errare, sive a recta fide deficere Ecclesiam non posse omnes theologi nostri argumentantur; neque id potest in dubium revocari cum in pluribus conc. generalibus ex verbis illis infallibile esse iudicium Ecclesiae comprobatum sit. At verba illa concessum a Christo Petro eiusque successoribus privilegium demonstrant; Petro enim ibi dictum est, ut supra vidimus: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; et portae inferi non praevalent adversus eam*. Quinam vero est obvius horum verborum sensus, nisi iste: Te, Petre, rectore, portae inferi non praevalent adversus Ecclesiam, hoc est, te servante ac exponente depositum divinae revelationis, errare ac deficere Ecclesia mea non poterit. Ecquis enim dicat de Petro Christum locutum esse, cum dixit, *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*, et ad Ecclesiam a Petro sustentatam sive regulatam atque directam, non pertinere verba quae statim sequuntur, *Et portae inferi*, etc.? Itaque si consentanei suis velint esse principiis adversarii nostri, fateantur oportet Petro eiusque successoribus inerrantiae praerogativam fuisse concessam; Episcoporum vero consensum nil aliud efficere posse, nisi testari in suis quoque Ecclesiis veritatem illam custoditam fuisse, quae infallibili Romani Pontificis iudicio, veluti a Deo revelata proponitur et credenda inculcatur. Quamobrem cum quaestio movetur de subiecto, in quo privilegium non errandi reperiatur, extra Romanum Pontificem inquirere ac invenire istud non possumus; cum Scriptura Petro eiusque successoribus promissum asserat, eumque Vicario Christi, vel ex ipsa muneris dignitate debeat. Magni sane fieri debet omnium vel fere omnium Episcoporum consensus, in veritate aliqua veluti ex Deo revelata asserenda, cum testes ipsi quoque sint sacri divinae revelationis depositi Ecclesiae pastoribus concrediti; sed infallibile iudicium, quo fidei dogma constituitur, Romani Pontificis auctoritate ferendum est. At haec sufficiant de Romano Pontifice. Vide auctores qui ex professo scripsere, praesertim viros cl. P. Orsi nunc eminentissimum Cardinalem, P. Joannem Antonium Bianchi Minoritam in supracitato opere, atque P. Mamachi, tom. 5 de orig. antiq. Eccl. ¹.

¹ Huc spectant cl. Laurentii Veith dissertatio de primatu et infallibilitate Romani Pontificis, Augustae Vindelicorum 1781, celeberrimum opus D. Soardii de suprema Rom. Pont. auctoritate; Bolgenii hac de re disquisitio in libro citato, pag. 128 seqq., et insigne

gallicum opusculum a. iam 1768 vulgatum hoc titulo: *Essais du quatrième article de la déclaration du clergé de France assemblé en 1682*, quod nuper italice redditum exiit Firmi.

PAPALIS BENEDICTIO

Quid novissime statuerit Clemens XIII circa Benedictionem, quam vocant *Papalem*, cuius impertiendae aliquoties infra annum facultatem Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, etc., (eam auferendo caeteris ecclesiasticis omnibus)

tribuit, cum praescriptione ritus in casu servandi; vide t. 1, verb. *Benedicere*, *Benedictio*, art. 5, n. 63, ubi ad litteram adducuntur ea de re editae laudati Pontificis apostolicae litterae.

PARAMENTA SACRA

Summarium.

1. Paramenta sacra ex Glossa in can. *Ad nuptiarum* 43 de Consecratione, non debent fieri ex vestibus mulierum. - 2. At vero Barbosa, Lezana, Quarti, et alii sustinent contrarium. - 3. Paramenta ecclesiastica debent esse munda, honesta et proportionata usui et ministerio, ad quod accommodantur. - 4. Paramenta ecclesiastica, et praesertim sacerdotalia debent esse benedicta. - 5. Unde celebrare sine vestibus, seu paramentis benedictis, aut cum antiquis non benedictis, regulariter sine iusta causa est peccatum mortale. - 6. Qui possint paramenta ecclesiastica et vestes sacerdotales benedicere? *Remissive*. - 7. Quae sint paramenta et ornamenta necessaria pro celebratione missae? *Remissive*. - 8. Paramenta sacra non possunt amplius converti in usus profanos. - 9. Nec ad alios usus, quam quibus dedicata sunt, transferri debent. - 10. Paramenta sacra, cum fuerint vetustate consumpta, incendio danda sunt, et cineres in baptisterio vel alio loco honesto condi. - 11. Paramenta pretiosa nequeunt alienari sine iusta causa et debita solemnitate. - 12. Imo nequeunt hypothecari et oppignorari. - 13. Cum iusta tamen causa et solemnitate debita possunt hypothecari, et oppignorari, et alienari. - 14. Quae, et quot sint istae causae et solemnitates? *Remissive*. - 15. Paramenta sacra, quando urgente aliqua iusta causa alienantur, oppignorantur vel hypothecantur, tunc non debent alienari, oppignorari vel hypothecari, nisi ad servitium et ministerium alterius ecclesiae et altaris, et ad usus sacros et pios. - 16. Paramenta sacra, si absque necessitate vendantur, hypothecentur vel oppignorentur etiam ad usus sacros et pios, et ad servitium alterius ecclesiae, cum vendantur solum ratione materiae, qua constant, et non quatenus sacra sunt, committitur quidem sacrilegium, sed non Simonia. - 17. Paramenta et vasa sacra, licet ex iustis causis vendi possint etiam laicis, et ad usus profanos, tamen prius confracta et conflata esse debent. - 18. Paramenta ecclesiastica, et sacra exsecrantur, et benedictionem amittunt, ac nova indigent, quando ita franguntur, et in eo statu ponuntur, ut non possint amplius decenter inservire usui sacro, cui fuerant deputata, aut non amplius priorem figuram retineant. - 19. Hinc stola facta de planeta benedicta debet iterum benedici. - 20. Secus autem si de stola fiat manipulus. - 21. Alba non indiget nova benedictione, si ad eam reficiendam aliqua adiungantur, quorum additione remanet adhuc prior figura, etiamsi quae adduntur non sint benedicta. - 22. Si vero refectio fiat secundum maiorem partem tam ipsius albae, quam alterius paramenti seu ornamenti, opus est

nova benedictione. - 23. Paramenta non benedicuntur substantialiter per usum in sacrificio mala fide factum. - 24. An autem benedicantur per usum bona fide factum? *Remissive*. - 25. Paramenta altaris, et celebrantis, et ministrorum debent esse coloris convenientis officio et missae diei secundum usum Romanae Ecclesiae, quae quinque coloribus uti consuevit, albo, rubeo, viridi, violaceo et nigro. - 26. Rubrica de coloribus paramentorum non est praeceptiva, sed directiva, unde non inducit rigorosam obligationem. - 27. Potest tamen peccari venialiter, si absque rationabili causa varietur communis Ecclesiae ritus circa colores: imo etiam mortaliter, si ex circumstantiis timeatur grave scandalum. - 28. Color aureus, sive croceus aequivalet omni colori: non videtur tamen absolute substituendus pro colore nigro et violaceo. - 29. Paramenta a dignitatibus et canonicis sumenda sunt iuxta regulas libri caeremonialis in processionibus et solemnitatibus pontificalibus; licet praebendae non sint distinctae. - 30. Paramenta nova et antiqua mutare possunt canonici absque consensu Episcopi, etsi de aliis mobilibus adsit consuetudo, quod de consensu Episcopi id fiat. - 31. Solis Episcopis licet sumere paramenta de altari. - 32. Hinc neque abbates possunt sumere sacras vestes de altari, nisi pontificaliter divinis vacaturi. - 33. Episcopus tenetur providere de illis paramentis, quae deserviunt pro sua persona vel pro altari maiori; sed pro aliis altaribus et sacristia providebuntur decenter a capitulo. - 34. Sedes archiepiscopalis aere proprio Archiepiscopi, non ex sacristiae sacris vestibus ordinanda est. - 35. Non potest Episcopus uti paramentis cathedralis extra ipsam cathedralem. - 36. Omnia et singula ornamenta, et paramenta cappellarum praelatorum decedentium non faciunt spoliū, sed pro rata dividuntur ecclesiis et monasteriis, quae possidentur in titulum vel commendam. - 37. Paramenta et ornamenta pretiosa quando possint habere in eorum ecclesiis Fratres Minores Reformati? - 38. Sub excommunicationis latae sententiae Papae reservatae, ac privationis vocis activae et passivae poenis prohibetur, ne quisquam paramenta et ornamenta ecclesiastica extrahat ab ecclesiis Coelestinorum ordinis S. Benedicti, ut commodentur aliis ecclesiis, nec ut id fiat, permittere audeat. - 39. Fratres Minores de Observantia sub gravissimis poenis prohibentur aliis commodare paramenta, ornamenta, vasa et huiusmodi suarum ecclesiarum. - 40. Fratres Minores de Observantia possunt habere paramenta et ornamenta pretiosa pro suis ecclesiis. - 41. Paramenta sacra, vestes et vasa ad ministerium divinorum consecrata non debent commodari ad usus laicales et profanos. - 42. Alia ad rem. *Remissive*. - 43. Subnectuntur Additiones ex aliena manu ad n. 48.

1 Paramenta sacra ex Glossa in c. *Ad nuptiarum* 43 de Consecr., dist. 1, non debent fieri ex vestibus mulierum, ibi: *Ex veste alicuius dominae, vel alterius non debet fieri casula, vel aliquis ornatus ecclesiae*, et hanc glossam sequuntur Bacco in 4, dist. 11, qu. 1, art. 5, et alii quos tacito nomine citant Barbosa lib. 3 Iuris ecclesiast. univers., cap. 2, num. 33, et

Suarez disp. 81, de Sacrificio, sect. 8, § *Sed quaeres*; et huius opinionis videtur esse etiam Matthaeucci, Officialis curiae, c. 7, n. 33, et alii; arg. can. *Vestimenta* 42, et cit. can. *Ad nuptiarum* 43 de Consecrat., dist. 1, et cap. *Ad haec* 4 de religiosis Domibus. At vero ipse 2 Barbosa loc. cit., num. 33, tenet contrarium; dicit enim expresse: *Non prohibetur autem sa-*

cras vestes et alia ornamenta ecclesiae ex materia profana, vel etiam muliebri veste fieri, quamvis aliqui per Gloss. in can. Ad nuptiarum de Consecrat., dist. 1, et in cap. Ad haec de religiosis Domibus, contrarium senserint, quia per consecrationem Episcopi sanctificantur, et templa idolorum in ecclesias convertuntur. Idem expresse tenet Lezana, Summa qu. regularium, t. 4, verb. *Paramenta sacra*, num. 3, ubi dicit, quod ornamenta seu paramenta sacra possunt fieri ex materia etiam profana, vel etiam ex mulierum vestibus, non solum propter vivae vocis oraculum Sixti IV pro Minoribus, quod refert Casarubius in Compend. privileg. Mendicant., verb. *Ornamenta ecclesiastica*, n. 6, sed etiam iure communi; quia per benedictionem sanctificantur, et ex profanis fiunt sancta et sacra. Et idem absolute tenet Quarti, Comm. in Rubr. Missalis, part. 1, tit. 19, dub. 4, ubi dicit, quod communis et vera sententia docet hoc licite fieri posse absque ullo scrupulo. Tum quia hoc nullibi reperitur prohibitum: tum quia ex communi usu fideles vestes pretiosas ecclesiis donant, ut ex illis conficiantur casulae et paramenta altaris; et praefecti ecclesiarum etiam doctissimi ita exsequuntur; tum etiam, quia constat ex praxi communes domos nonnunquam in templa converti, exemplo Marcelli Papae, qui domum Lucinae in ecclesiam consecravit, et Bonifacii IV, qui Pantheon templum idolorum consecravit in honorem omnium sanctorum. Imo id expresse concessit Sixtus IV Fratribus Minoribus, ut refert Casarubius, in Compendio privilegiorum, verb. *Ornamenta ecclesiastica*, n. 6.

- 3 Paramenta ecclesiastica debent esse munda, honesta et proportionata usui et ministerio, ad quod accommodantur; can. *Vestimenta* 42 de Consecr., dist. 1, cap. *Relinqui* 2 de custodia
- 4 Eucharistiae. Paramenta ecclesiastica, et praesertim vestes, quibus sacerdos utitur in missa, uti amictus, alba et huiusmodi, debent esse benedicta, ut colligitur ex cit. c. *Vestimenta* 42 de Consecrat., dist. 1, antiqua Ecclesiae consuetudine, et benedictionibus pro hac re institutis et contentis in Caereimoniali Romano.
- 5 Unde celebrare sine vestibus seu paramentis benedictis, aut cum aliqua non benedicta, regulariter sine iusta causa est peccatum mortale; quia est contra Ecclesiae praeceptum, et consuetudinem in re gravi. *Communis*.
- 6 Qui autem possint paramenta ecclesiastica, et vestes sacerdotales benedicere; vide verb. *Benedicere*, *Benedictio*, art. 1, a n. 17 ad 21, et verb. *Vasa sacra*, n. 2 et 3.
- 7 Quae sint paramenta et ornamenta necessaria pro celebratione missae? Vide verb. *Missa*, art. 10 per tot.
- 8 Paramenta sacra non possunt amplius converti in usus profanos, quia semel Deo dica-

tum non est ad usus humanos ulterius transferendum, textu expresso in cap. *Semel* 51 de Reg. iuris in 6, et concordat c. *Quae semel* 4, caus. 19, qu. 3. Nec ad alios usus, quam quibus dedicata sunt, transferri debent; can. *Vestimenta* 42, et can. *Ad nuptiarum* 43 de Consecrat., dist. 1. Paramenta sacra, cum fuerint vetustate consumpta, incendio danda sunt, et cineres in baptisterio vel alio loco abdito et honesto condi, ne forte transeuntium pedibus conferantur; can. *Altaris palla* 37 de Consecr., dist. 1. Paramenta pretiosa nequeunt alienari sine iusta causa et debita solemnitate; cap. final. de Rebus ecclesiast. non alienand.; Clement. 1, eod. tit.; extravagant. *Ambitiosae* eod. tit. inter communes.

Imo non possunt hypothecari et oppignorari; cit. extravagant. *Ambitiosae*, cum aliis iuribus adductis sub verb. *Alienatio*, art. 2, n. 1. Dicitur autem notanter *sine iusta causa et debita solemnitate*; quia, istis intervenientibus et concurrentibus, possunt hypothecari, oppignorari et alienari, ut patet ex variis iuribus adductis sub verb. *Alienatio*, art. 2, n. 1 ad 9. Quae autem, et quot sint istae causae et solemnitates? Vide dict. verb. *Alienatio*, art. 2, a n. 2 ad 9.

Paramenta sacra, quando urgente aliqua iusta causa alienantur, oppignorantur vel hypothecantur, tunc non debent alienari, oppignorari vel hypothecari, nisi ad servitium et ministerium alterius ecclesiae et altaris, et ad usus sacros et pios; can. *Ligna Ecclesiae* 36 de Consecr., dist. 1. Paramenta sacra, si absque necessitate vendantur, hypothecentur vel oppignorentur, etiam ad usus sacros et pios, et ad servitium alterius ecclesiae, quamvis vendantur solum ratione materiae, qua constant, et non quatenus sacra sunt, adhuc committitur sacrilegium propter irreverentiam, quae fit rebus sacris, dum sine necessitate venales fiunt. Non tamen committitur Simonia, quia non venduntur, quatenus sacra sunt, pro pretio temporali. Covarruv. lib. 3 Variar., cap. 16, n. 8; Molina de Iustitia, tract. 2, disp. 240, vers. *Res item sacra*; Navarr. in Manual., cap. 17, n. 205; Barbosa lib. 3 Iuris eccles. univers., c. 2, n. 47, et alii passim. Paramenta et vasa sacra, licet ex iustis causis vendi possint etiam laicis, et ad usus profanos, tamen prius contracta et conflata esse debent; can. *Aurum* 69, caus. 12, quaest. 2, cum ibi notatis; Sanchez to. 2 Consil. moral., lib. 2, cap. 2, dub. 15, *Quarto dico*; Barbosa loc. cit., n. 48; Lezana tom. 4, verb. *Vasa sacra*, n. 6, et alii passim.

Paramenta ecclesiastica et sacra exsecrantur, et benedictionem amittunt, ac nova indigent, quando ita franguntur et in eo statu ponuntur, ut non possint amplius decenter inservire usui sacro, cui fuerant deputata, aut non amplius priorem figuram retineant. Barbosa loc. cit.,

- n. 36; Lezana loc. cit., tom. 4, verb. *Paramenta sacra*, n. 3; Armilla, verb. *Benedicere*, n. 3; Angelus, verb. *Benedictio*, n. 3, et alii.
- 19 Hinc stola facta de planeta benedicta debet iterum benedici, quia ad ipsam est data particularis benedictio, et est mutata forma, quae dabit esse rei. Paul. Fuschius de Visit., lib. 1, c. 25, n. 15; Ugol. de potest. Episc., c. 32, § 1, n. 6; Barbosa l. cit., n. 48; Matthaeuc. loc. cit., n. 22, et alii. Secus autem si de stola fiat manipulus; Antonell. de Regimin. eccl., lib. 1, c. 17, num. 13; Matthaeucc., Official. curiae, cit. cap. 7, n. 22, et alii.
- 20
- 21 Alba non indiget nova benedictione, si ad eam reficiendam aliqua adiungantur, quorum additione remanet adhuc prior figura, etiamsi quae adduntur, non sint benedicta; arg. cap. *Quod in dubiis* 3 de Consecrat. eccles. vel altar. Accessorium enim naturam sequi congruit principalis, cap. *Accessorium* 42 de Regul. iuris in 6; Barbosa loc. cit., n. 37; Armilla, Angelus, loc. cit., et alii. Si vero refectio fiat secundum maiorem partem, tam ipsius albae, quam alterius paramenti seu ornamenti, opus est nova benedictione, quia non retinet priorem figuram, et materia addita non benedicta est maior priori materia benedicta; arg. cap. *Si Ecclesiam*, unic., de Consecrat. eccles. in 6, addita ibi ratione: *Ne minus dignum maius, aut accessorium principale ad se trahere videantur*. Vide verb. *Ecclesia*, art. 4, n. 25.
- 22
- 23 Paramenta non benedicuntur substantialiter per usum in sacrificio mala fide factum. La Croix lib. 6, part. 2, n. 252, cum pluribus ibi citatis. An autem benedicantur per usum bona fide factum? Vide verb. *Calix*, n. 20.
- 24
- 25 Paramenta altaris, celebrantis et ministrorum debent esse coloris convenientis officio et missae diei secundum usum Romanae Ecclesiae, quae coloribus uti consuevit, albo, rubro, viridi, violaceo et nigro; *Communis*, ex rubrica
- 26 Missalis de color. parament. Rubrica de coloribus paramentorum non est praeceptiva, sed directiva, unde non inducit rigorosam obligationem; quia praeceptum S. Pii V latum in bulla missalis, ex quo rubricae vim obligandi habent, non se extendit ad hanc rubricam de coloribus. Quarti, Comment. ad rubr. Missal., qu. prooem., sect. 2, punct. *Colligitur*, 4, et part. 1, tit. 18, dub. 1; Suarez to. 3, in 3 part., disp. 82, sect. 2, § *Secundo est observandum*; Homobonus in Examine, part. 3, tract. 4, c. 15, qu. 144; Diana part. 1, tract. 14, resolut. 57; Aversa de Sacrificio, qu. 11, sect. 13, § *Rursus*; La Croix lib. 6, part. 3, n. 340, et alii notanter, quod neque etiam de materia, ex qua confici debent ipsa paramenta, aliquid reperitur statutum sub praecepto, quae tamen maioris momenti est, quam sint colores, adeoque, etc.
- 27 Potest tamen peccari venialiter, si absque

rationabili causa, ex negligentia, v. g. vel simili motivo, varietur communis Ecclesiae ritus circa colores. Imo si ex circumstantiis timeretur grave scandalum, v. g. si in die Paschatis quis celebraret in paramentis nigris in publica ecclesia, non excusaretur a peccato mortali. Quarti cit. part. 1, tit. 18, dub. 1; Gobat in Exper., tract. 3, n. 382; La Croix loc. cit., n. 340, et alii. Color autem aureus seu croceus aequivalet omni colori, quia omnes ad illum concurrunt. Lacroix loc. cit., n. 340; Quarti cit. part. 1, tit. 18, dub. 2, qui tamen dicit, quod non videtur absolute substituendus pro colore nigro et violaceo in diebus ieiuniorum et afflictionis.

Paramenta a dignitatibus et canonicis sumenda sunt iuxta regulas libri caeremonialis in processionibus et solemnitatibus pontificalibus, licet praebendae non sint distinctae. Sac. Cong. Rit. in Alexandrina, 17 Martii 1608, in respons. ad dubium nonum, quam refert Aldan. in Compend. canonic. resolut., lib. 1, tit. 33, n. 50, et Barbosa, Sum. apostol. dec., verb. *Paramenta*, n. 1.

Paramenta nova et antiqua mutare possunt canonici absque consensu Episcopi, etsi de aliis mobilibus adsit consuetudo, quod de consensu Episcopi id fiat. S. Congr. Conc. in Maxien., 23 Augusti 1631, apud Aldan. loc. cit., n. 52, et Barbosam loc. cit., n. 2.

Solis Episcopis licet sumere paramenta de altari; Sac. Congr. Rit., 7 Iulii 1612, apud Gavant., in Rubr. Missal., part. 2, tit. 1, n. 2, in princip.; et apud Barbosa loc. cit., n. 3, ubi habetur, quod paramenta non debent poni in altari, nisi pro solis Episcopis et Cardinalibus.

Hinc eadem Sacra Congreg. Rit. in decreto generali circa usum pontificalium praelatis Episcopo inferioribus concessorum coram sanctissimo domino nostro Alexandro Papa VII, emanato die 27 Septembris 1659, § 11, statuit, quod *sacras vestes ex altari non sumant, nisi pontificaliter divinis vacaturi*, et ibidem § 21, statuit, quod *in missis privatis quoad indumenta, caeremonias, ministros, altaris ornatum, et benedictionis largitionem, a simplici sacerdote non discrepent; ac proinde sacras vestes induant in sacristia, neque utantur cruce pectorali, unico sint contenti ministro, aquam cum pelvi et urceolo argenteis sibi ministrari non sinant, duasque tantum candelas super altari adhibeant*. Et denuo die 20 Iulii 1660, in declaratione praedicti decreti: *Ad § undecimum, quo sacras vestes ex altari sumere abbates privatim celebraturi prohibentur, asserentibus monachis, se hactenus tali privilegio gavisos esse, Sacra Congregatio censuit servandum esse decretum. Et ad § 21 quo in missis privatis prohibentur abbatibus quivis ritus, et praerogativae ad Episcopos privative spectantes, ex-*

ponentibus monachis, abbates Casinenses hactenus in missis privatis adhibuisse quatuor candelas, ministros ad lotionem manuum, et duos assistentes cum cotta, etc. *Sacra Congr. censuit servandum esse decretum.* Vide verb. *Abbas*, n. 13, ubi per extensum datur totum decretum cum sua declaratione.

- 33 Episcopus tenetur providere de illis paramentis, quae deserviunt pro sua persona, vel pro altari maiori, sed pro aliis altaribus, et sacristia ea providebuntur decenter a capitulo. *S. Congr. Episc. in Maceraten.*, 9 Iunii 1583, apud Nicol., in *Lucubrat.*, to. 2, lib. 1, tit. 26, num. 6.
- 34 Sedes archiepiscopalis aere proprio Archiepiscopi, non ex sacristia sacris vestibus ornanda est. *Sacr. Congreg. Conc. in Messan.*, apud Nicol. in *Flosc.*, verb. *Sedes*, n. 3.
- 35 Non potest Episcopus uti paramentis cathedralis extra ipsam cathedralem. *Sacr. Congreg. Episcop. in Savonen.*, 3 Martii 1579, et in *Fundana*, 2 Augusti 1652, apud Nicol. in *Flosculis*, verb. *Episcopus*, n. 25.
- 36 Omnia et singula ornamenta et paramenta, ac vasa, necnon missalia et gradualia, et cantus firmi et musicae, ac alii libri, et aliae res sacrae, etiam auri et argenti, ac quaecunque alia bona per quoscunque abbates seu commendatarios, et alios quoscunque, qualiacunque beneficia ecclesiastica etiam quorumvis ordinum regularia obtinentes ad usum et cultum divinum, etiam in eorum privatis aedibus et cappellis vel oratoriis destinata, tempore eorum obitus ex testamento, vel ab intestato relictas, sub quibusvis facultatibus testandi, et alias disponendi de bonis non comprehendantur, nec sub appellatione spoliolorum veniant, sed ad singulas ecclesias, monasteria etiam conventu carentia, et beneficia huiusmodi (in quibus resederint, aut quibus praefuerint, seu quae alias obtinuerint) omnino pertineant. Quod si aliquis ex praefatis abbatibus, seu commendatariis, et aliis beneficiatis, pluribus ecclesiis seu monasteriis pro tempore simul vel successive praefuerit, seu plura beneficia obtinuerit, ornamenta et paramenta, ac res et bona praedicta ad illa omnia (habita ratione fructuum et temporis, quo eadem beneficia possedit) spectent omnino, et proportionaliter inter ea dividantur. *Pius V apud Cherubin. in Bullar. Rom.*, to. 2, Const. 42 quae incip. *Romani*, et referunt etiam *Quaranta in Sum. Bullar.*, verb. *Spolia clericorum*, pag. mihi 482; *Tamburin. de Iure abbat.*, to. 3, disp. 16, qu. 2, num. 2, pag. 268.
- 37 In ecclesiis, quas nunc habent, et quas in posterum aedificabunt, vel quovis modo obtinebunt Fratres Minores ordinis Sancti Francisci de strictiori observantia, seu reformati, in quibus non sunt organa, vel paramenta, aut vasa ecclesiastica, non possint ea de novo facere

nec etiam si piorum eleemosynis, vel donatione, aut quovis alio titulo offerentur, seu fient, illa valeant acceptare, sed teneantur observare regulam, cum declarationibus Nicolai III et Clementis V ac VIII. In ecclesiis vero, quas nunc habent, vel in posterum habebunt et acceptabunt; sive fratrum de familia, sive quavis alia concessione obtinebunt, in quibus essent huiusmodi organa et paramenta, ac vasa eisdem ecclesiis applicata, conceditur, quod sine scrupulo aliquo, et conscientiae onere possint ea tenere, et illis uti, donec duraverint. *Clem. VIII apud Cherubin. in Bullar. Rom.*, tom. 3, Const. 84, quae incipit *Sanctissimus*.

Sub excommunicationis latae sententiae (reservata Papae absolutione) ac privationis vocis activae et passivae poenis per contrafacientes eo ipso incurrendis interdictum et prohibetur, ne quisquam vasa, calices, candelabra, lampades, et alia paramenta, ornamenta et ecclesiastica, aut quamcunque suppellectilem sacram ad ecclesias Congregationis Coelestinorum ordinis Sancti Benedicti spectantia, aliis ecclesiis, vel monasteriis, aut locis piis, seu quibusvis commodare, sive sub quovis quaesito colore ex quacunque dictarum Congregationis huiusmodi ecclesiarum extrahere et asportare, vel ut commodentur, aut extrahantur et asportentur permittere, aut consentire audeat, seu praesumat. *Alex. VII in Bullar. Roman.*, tom. 5, Constitut. 40, quae incip. *Conservationi*.

Fratres Minores de Observantia sub gravissimis poenis prohibentur aliis commodare paramenta, ornamenta, vasa, et huiusmodi suarum ecclesiarum, et ad id datur per extensum constitutio Innocentii XI, confirmativa decreti Sacrae Congr. Episc. et Regul.

INNOCENTIUS PAPA XI.

AD FUTURAM REI MEMORIAM.

Alias ad supplicationem tunc existentis commissarii generalis curiae ord. Fratrum Minor. Sancti Francisci de Observantia nuncupatorum, emanavit a Congregatione venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita, decretum tenoris, ut sequitur:

Sacra Congregatio eminentissimorum S. R. E. Cardinalium, negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita, spectabili cultui et decoro ornatui ecclesiarum ordin. Fratrum Min. S. Francisci de Observantia provide consulens, iniungendum censuit, prout praesentis decreti tenore iniungit omnibus et singulis dicti ordinis superioribus provincialibus localibus, eorumque subditis, sub poena privationis officiorum ordinis immediate incurrenda, ne ullo unquam tempore, quavis occasione vel praetextu ad instantiam et preces cuiusvis indulgeant, aut consentiant, suppellecti-

lem, vasa, ornamenta, vestes, atque omnis generis res spectantes aliquo modo ad praefatas eorum ecclesias, cappellas, oratoria, sacristias, extra illa ad usum vel officium caeterorum distrahi, asportari, seu alias ab ipsis minoribus observantibus commodari, quin prius accesserit consensus saltem ultra duas partes capituli cuiuslibet respective conventus per secreta suffragia singulis vicibus praestandus, nec non a ministro provinciae authentice confirmandus, et ita observari mandat. Non obstantibus, etc. Datum Romae, 4 Martii 1680.

Cum autem sicut dilectus filius Franciscus Diaz a S. Bonaventura, charissimi in Christo filii nostri Caroli Hispaniarum regis catholici concionator, et theologus, ac pro ultramontana familia Fratrum dicti ordinis vice-commissarius generalis nobis exponi nuper fecit, eo quod ipse decretum huiusmodi (quo firmitus subsistat, et servetur exactius) apostolicae confirmationis nostrae patrocínio communiri desideret; nos ipsius Francisci vice-commissarii generalis votis hac in re (quantum cum Domino possumus) favorabiliter annuere volentes, et eum a quibusvis excommunicationis, suspensionis, interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, et poenis a iure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis (si quibus quomodolibet innodatus existit) ad effectum praesentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, et absolutum fore censentes, supplicationibus eius nomine super hoc nobis humiliter porrectis inclinati, decretum praeinserum auctoritate apostolica tenore praesentium approbamus et confirmamus, illique inviolabiliter apostolicae firmitatis robur adiicimus, etc.

Datum Romae apud S. Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris die 16 Septembris anno 1685, Pontificatus anno ix.

40 Leo X, Const. incip. *Merentur*, declaravit et decrevit, quod Fratres Minores de Observantia sint tantum custodes, et non possessores paramentorum et ornamentorum, ac vasorum, quae ad ministerium sacramenti altaris habent: et propterea illis, etiam pretiosis, absque suae professionis macula, aut violatione, uti et potiri, libere et licite eos posse, cum deceat iuxta solemnitatum celebritatem, decentioribus paramentis divinam honorare maiestatem.

41 Paramenta sacra, vestes et vasa ad ministerium divinum consecrata, non debent commodari ad usus laicales et profanos; can. *Ad nuptiarum* 43 de Consecr., dist. 1, et communis doctorum.

Alia ad rem. Vide verb. *Utensilia*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Usum paramentorum sacrorum ecclesiae cathedralis deberi Episcopo vulgo traditur. Sed ne in errores incidamus plures notandi sunt casus.

Porro non est dubium, quin usus paramen- 43 torum sacrorum debeat Episcopo in ipsa ecclesia cathedrali celebranti, et quidem sive pontificaliter, sive private, ut respondit Rot. in Spoletana *Paramentorum super exsecutione Brevis*, 22 Iunii 1722, § *Quoniam*, et in confirmatoria 14 Maii 1723, § *Quo vero*, et rursus § *Inutiliter*, cor. bon. mem. Crispolto.

Idemque iuris est, si Episcopus celebret in 44 cappella palatii episcopalis, modo tamen inibi non private, sed pontificaliter celebret. Rota in dict. Spoletana *Paramentorum super exsecutione Brevis*, 14 Maii 1723, § *Quo vero*, et rursus § *Inutiliter*, cor. bon. mem. Crispolto.

Quod procedit, sive palatium Episcopi sit 45 finitimum, sive sit remotum ab ecclesia cathedrali, ut prosequitur Rot. in dict. Spoletana *Parament. super execut. Brevis*, 14 Maii 1722, § *Absque eo quod*, cor. bon. mem. Crispolto, et in terminis palatii episcopalis distantis ab ecclesia cathedrali 400 pass. rescripsit. Congr. Particularis in Alben., 19 Septembris 1710.

Controversia vero est, an hic ipse usus de- 46 beat Episcopo pontificaliter celebranti extra ecclesiam cathedralem, tum extra cappellam proprii palatii? Et negative respondit Rot. in dicta Spoletana *Paramentorum super exsecutione Brevis*, 22 Iunii 1722, § *Quoniam*, et in confirmatoria 15 Maii 1723, § *Eoque fortius*, cor. bon. mem. Crispolto, et resolutum fuit a Congr. particulari in Casalen., 11 Martii 1708, tum ab altera Congregatione particulari in dicta Alben., 19 Septembris 1710.

Quinimo Rota in dicta Spoletana, 22 Iu- 47 nii 1722, § *Et licet*, id admisit, tametsi ageretur de paramentis sacris non expensis capituli factis, sed comparatis ex legatis Episcoporum antecessorum.

Quid vero, si Episcopus habere consueverit 48 hunc usum extra ecclesiam cathedralem, cappellamque proprii palatii? In dubio usum hunc referendum esse ad meram conniventiam capituli, adeoque nullum ipsi Episcopo praestare titulum, sensit Rota in dicta Spoletana *Paramentorum super exsecutione Brevis*, 22 Iunii 1722, § *Longe minus*, et in confirmatoria 14 Maii 1723, § *Nec Episcopo*, coram bon. mem. Crispolto.

PARENTES

Summarium.

1. Parentes tenentur gravi obligatione iuris naturalis conservationem et educationem liberorum curare. -

2. Hinc parentes tenentur alere prolem suam. - 3. Non solum prolem legitimam, sed etiam spuriam. - 4. Mater tenetur alere prolem suam, primo triennio, et post triennium tenetur pater usque ad emancipationem. -

5. Mater tenetur proli suae praebere solum lac, et si alia alimenta subministraverit sine animo donandi, potest repetere a patre. — 6. Si mater nequeat ipsa lac praebere proli, tenetur pater suis impensis nutricem conducere: si vere possit ipsamet, tenetur praebere, vel suis impensis nutricem conducere. — 7. In defectum patris tenetur alere prolem avus paternus, vel alii ascendentes; et in defectum ascendendum paternorum, haec obligatio devolvitur ad matrem. — 8. Deficiente autem matre, tenetur prolem alere avus, alique ascendentes materni. — 9. Supradicta de praestandis alimentis proli intelligi debent, si proles non possit habere aliunde unde se alat. — 10. Parentes tenentur filiis legitimis relinquere integram legitimam nullo aggravatam onere. — 11. Quenam pars, seu portio bonorum debeat filiis pro legitima? — 12. Parentes nequeunt filios legitimis privare legitima eis debita, nisi concurrat aliqua ex quatuordecim causis assignatis in iure. — 13. Parentes de rigore iuris possunt relinquere extraneis id quod in suis bonis habent supra legitimam filiis debitam. — 14. Attamen id non debent facere sine gravi et iusta causa. — 15. Imo nec debent totam haereditatem suam relinquere ecclesiae, seu pio loco. — 16. Quinimo parentes neque licite possunt absque iusta causa ex inordinato affectu erga liberos successionis inaequalitatem inter eos instituere, et assignantur ad id iustae causae. — 17. Parentes universim tenentur filiis procurare educationem corporalem, scilicet providentiam vitae, victus et status. — 18. Et insuper strictissime tenentur procurare eis bonam educationem spiritualem. — 19. Assignatur, quando peccent parentes contra debitam educationem corporalem, et signanter contra debitam providentiam vitae. — 20. Assignantur, quando peccent parentes contra debitam providentiam victus. — 21. Parentes, qui exponunt filios ex mera necessitate, vel ex mero timore infamiae, si adhibita cautione vitae spiritualis et corporalis eos exponant, tunc non peccant. — 22. Si autem, nulla interveniente mera necessitate, nec ullo timore infamiae, eos in viis publicis, aut publicis hospitalibus exponant, ultra peccatum mortale, quod committunt, graviter arbitrio iudicis sunt puniendi. — 23. Parentes propter detestandam crudelitatem, quam in filios exercent, eos exponendo, privantur patria potestate, sive ipse pater filium exponat, sive alius, eo consentiente, vel ratum habente. — 24. Nec pater ex eo, quod amittat patriam potestatem, eximitur ab onere dotandi v. g. filiam, aut alimentandi ipsam, vel filium, vel ab obligatione refundendi expensas. — 25. Parentes, si quando filios exposuerunt, erant vere pauperes, nec peccarunt, nec tenentur ad restitutionem. — 26. Si autem, quando filios exposuerunt, erant divites, quoad istos variae sunt doctorum sententiae. Et prima sententia tenet, quod parentes, quantumvis divites, expensas restituere non teneantur. — 27. Secunda sententia docet, quod parentes divites non teneantur restituere expensas hospitali de iustitia et iure stricto, sed solum ex acuitate. — 28. Tertia sententia communior defendit teneri parentes divites ad has expensas restituendas, ac posse ab hospitali repeti. — 29. Quarta sententia

vult esse attendendam mentem fundatoris hospitalis, et dicit, quod si fundavit hospitale simpliciter absque aliqua expressione seu declaratione, parentes divites tenentur refundere expensas. Si autem fundator hospitalis expresserit, aut ex verbis eius clare concipiatur voluisse, ut redditus illi liberaliter expendere in alendis expositis, inspecta solum eorum praesenti necessitate absque aliqua consideratione ad parentes licet divites, ad nihil tenentur. — 30. Parentes divites exponentes filios in locis, qui aluntur expensis reipublicae seu communitatis, tenentur omnino ad ipsas restituendas, et ad omnia damna resarcienda. — 31. Item parentes divites exponentes filios ad ostium alterius, qui ideo facere debet expensas, tenentur ad ipsas restituendas. — 32. Qui autem invenit infantem ante ostium suum, et illum ponit ad ostium alterius, qui ea de causa tenetur facere expensas, non tenetur ad ipsas restituendas; imo aliquando id potest fieri etiam sine delicto. — 33. Assignatur, quando peccent parentes contra debitam providentiam status. — 34. Assignatur, quando peccent parentes contra debitam filiis bonam educationem spiritualem. — 35. Parentes nequeunt licite occidere filias in adulterio deprehensas. — 36. Parentes nequeunt licite occidere filios suos bannitos, nisi aliter ab armis contra patriam averti non possint. — 37. Parentes in casu necessitatis, si nullus alius existat, possunt baptizare proprios filios sine solutione coniugii, seu absque debiti matrimonialis praeiudicio. — 38. Parentes peccant graviter filios etiam consentientes castrando, ut evadant praestantiores musici. — 39. Parentes dubitantes an proles adulterinae, seu non legitimae sint a se genitae, vel ab aliis, quam obligationem contrahant? — 40. Parentes an et in qua necessitate sint a suis filiis subveniendi praeferebantur ad alios? — 41. Parentes ut subveniantur, in qua necessitate, et quomodo possint vel debeant filii exire de religione? — 42. Parentes quo iure, et in qua necessitate, possint vendere suos filios? — 43. Parentes quando, et quibus modis amittant patriam potestatem super filios? — 44. Parentes spirituales an teneantur alere suos filios spirituales in defectum parentum naturalium? — 45. Parentes an et ob quas causas possint filios exhaereditare? — 46. Parentes contrahentes sponsalia pro liberis nedum septennibus invalide contrahunt, nisi liberi septennio maiores approbaverint. — 47. Parentes etiam invalide contrahunt pro impuberibus septennio maioribus. — 48. Parentes possunt per se loquendo esse testes matrimonii prolium suarum. — 49. In multis tamen casibus sunt suspecti, et munus testis implere non possunt. — 50. Parentes, quamvis non teneantur benedicere filiis suis benedictione materiali, tenentur tamen eis benedicere benedictione formali. — 51. Hinc parentes maledicentes filiis suis maledictione formali peccant graviter, vel leviter iuxta gravitatem mali filiis imprecati. — 52. Parentes maledicentes filiis solum materialiter, peccant tantum venialiter. — 53. Datur Episcopo facultas absolvendi pro suo arbitrio in forma privata ob carcerationem clerici factam per eius parentes. — 54. Subnect. Addit. ex aliena manu ad n. 57.

- 1 Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes; v. g. avus, proavus, etc., tenentur gravi obligatione iuris naturalis conservationem et educationem liberorum curare. *Communis*. Hinc parentes tenentur alere prolem suam; 1. *Si quis a liberis* 5 de agnoscendis et alendis Liberis; leg. *Unusquisque* 2 Cod. de
- 3 Infantibus expositis. Non solum prolem legitimam, sed etiam spuriam, seu ex coitu damnato ortam. Vide verb. *Filius filii*, n. 127.
- 4 Cum hac tamen advertentia, quod mater tenetur alere prolem suam primo triennio, et

post triennium tenetur pater usque ad emancipationem. Vide dict. verb. *Filius*, n. 129. Nominem alimentorum aliud intelligitur respectu patris, et aliud respectu matris. Respectu enim matris intelligitur solum lac; plus enim quam lac non tenetur proli exhibere; unde si proli alia necessaria subministraverit sine animo donandi, potest repetere a patre; leg. *Alimenta* Cod. de Negotiis gestis, et cit. 1. *Si quis a liberis* 5 ff. de agnoscendis et alendis Liberis, § *Si mater alimenta*. Si autem nequeat ipsa lac praebere proli, tenetur pater suis impensis

nutricem conducere; si vero possit ipsamet, tenetur praebere, vel suis impensis nutricem conducere. Vide d. verb. *Filius*, n. 130.

7 In defectu patris, si is videlicet pauper sit, tenetur alere prolem avus paternus, vel alii ascendentes, et in defectu ascendentium paternorum, haec obligatio devolvitur ad matrem, uti colligitur ex cit. 1. *Si quis a liberis* 5 ff. de agnoscend. et alend. Liberis, § *Utrum autem*, et authent. *Si pater* Cod. de Divortio, in fine. Vide dict. verb. *Filius*, n. 131. Deficiente autem matre, tenetur prolem alere avus, aliique ascendentes materni; 1. *Non quemadmodum* 8 ff. de agnoscend. et alend. Liberis, et cit. 1. *Si quis a liberis*, § 5, ff. eod. Vide dict. verb. *Filius*, n. 132. Supradicta tamen de praestandis alimentis proli intelligi debent, si proles non possit habere aliunde, unde se alat; cit. 1. *Si quis a liberis* 5 ff. de agnoscend. et alend. Liberis, § 7. Vide dict. verb. *Filius*, num. 135.

10 Parentes tenentur filiis legitimis relinquere integram legitimam nullo aggravatam onere.
11 *Communis*. Vide verbum *Legitima*. Quenam tamen pars, seu portio bonorum debeatur filiis pro legitima? Vide dict. verb. *Legitima*. Parentes nequeunt filios legitimos privare legitima eis debita, nisi occurrat aliqua ex quatuordecim causis assignatis in iure, et adductis sub
13 verb. *Exhaereditatio*, vide ibi. Parentes, quavis de rigore iuris possint relinquere extraneis id, quod in suis bonis habent supra legitimam filiis debitam, ut tenent communiter doctores;
14 tamen sine gravi et iusta causa non debent suam haereditatem alienis seu extraneis relinquere, quia iuxta monitum Spiritus Sancti (Prov. xiii, 22): *Bonus relinquit haeredes filios et nepotes*.

Item dicendum esset si pater gravi percitus odio contra matrem, relicta tantum legitima filio, eundem reliqua haereditate privet. Iniquum enim in iure reputatur, ut quis ob odium tertii praegravetur; ideoque huiusmodi testamentum, in quo filius ob odium matris in sola legitima institutus a patre sit, irritum remanet, et talis filius succedit patri in universa haereditate tanquam ab intestato. Ita magistraliter Rota in terminis, in Fulginaten. *Nullitatis testamenti*, Maii 1780, § 3, ibi: *Ex purissimis iuris fontibus aequissima manet sententia illa, quae monet contra leges praegravari filium, qui ex odio transversali in tertium in sola legitima a patre instituitur, proptereaue eiusmodi testamentum non valere*.

15 Imo nec debent totam haereditatem suam relinquere ecclesiae, seu pio loco, can. *Qui-*

cunque 43, caus. 17, qu. 4, ibi: *Quicumque vult exhaeredito filio, haeredem facere ecclesiam, quaerat alterum, qui suscipiat, non Augustinum, imo, Deo propitio, neminem inveniet*. Et in eius summario expresse dicitur: *Non debet ecclesia suscipere, quae, filio exhaeredito, sibi offeruntur*. Quinimo parentes neque licite¹⁶ possunt absque iusta causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inaequalitatem inter eos instituere: iustae autem causae huius inaequalitatis erunt merita, et maiora obsequia: si pupilli magno sumptu in studiis ali debeant; si qui plus egere videantur, et huiusmodi. Diana part. 1, resolut. 83; Busemb. lib. 3, part. 2, c. 4, dub. 5, § *His adde*; La Croix ibid., et alii.

Parentes universim tenentur filiis procurare¹⁷ educationem corporalem, scilicet providentiam vitae, victus et status. *Communis*. Et insuper¹⁸ strictissime tenentur procurare eis bonam educationem spiritualem, scilicet eos recte instruere per se vel per alios in omnibus ad salutem animae necessariis. *Communis*.

Contra debitam educationem corporalem, et¹⁹ signanter contra debitam providentiam vitae peccant parentes, et quidem graviter, si tempore menstrui aut alias, impuris et importunis commistionibus vacant cum evidenti periculo abortus aut prolis vitatae, et monstruosae concipiendae vel generandae. Item patres nimia saevitia proprias praegnantas uxores vexantes et percutientes in gravissimum damnum fetus in utero existentis; item matres post conceptam prolem immoderate saltantes, currentes, nociva bibentes, aut comedentes et huiusmodi cum praeviso, vel praevideri debito periculo abortus: item peccant saltem venialiter matres illae, quae sine rationabili causa filios proprio lacte, seu per se non lactant; can. *Ad eius* 4, dist. 5, ibi: *Prava autem in coniugatorum moribus consuetudo surrexit, ut mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eosque ad nutriendum aliis mulieribus tradant, quod videlicet ex sola carnis incontinentia videtur fuisse inventum, quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare, quos gignunt*. Si autem ad id moveat, seu concurrat rationabilis aliqua causa, v. gr. matris imbecillitas, mos patriae, vel gentis⁴, nullum erit peccatum. Item peccant graviter parentes, qui sine debito et sufficienti repagulo pueros suos tenellos cum probabili periculo suffocationis secum in lecto recumbendo retinent. Unde merito pluribus in dioecesis est casus reservatus.

Contra debitam providentiam victus peccant²⁰ graviter parentes, qui filiis in aetate infirma,

⁴ De causis legitimis, quibus matres a lactandis proprio lacte filiis excusantur, legi potest Daniel Concina, lib. 6 in Decal., dissert. unic. de honorandis parentibus, cap. 9, qu. 9, ubi cum quaesivisset: *Levemne, an gravem culpam contrahant feminae nobiles, quae*

renuant lactare filios suos? Respondet: *Culpam committere eiusmodi matres, mihi certum est, praecisum vero culpa gradum penitus ignoro. Lethalem non esse communis theologorum sententia est. Inter venialia vero crimina reputatur grave.*

aut alias gravi vel extrema necessitate pressis, victum, vestitum, aliaque necessaria denegant, nisi filii aliunde se providere possint: item parentes, qui excessivis ludis, lusibus, commensationibus, donationibus superfluis et excessivis aliis expensis, omnia dilapidant, ita ut filii mendicare cogantur: item parentes, qui sine legitima causa filium aliquem exhaeredant, vel dotem alicui filiae negant: item parentes, qui, cum possint, filios captivos non redimunt: item parentes, qui, seclusa vera necessitate, in viis publicis, aut in hospitalibus publicis filios alendos exponunt.

- 21 Circa hoc ultimum tamen est breviter advertendum; quod parentes, qui exponunt filios ex mera necessitate cum non habeant, unde eos alant, vel ex mero timore infamiae, si adhibita cautione vitae spiritualis et corporalis eos exponant, tunc non peccant, ut advertunt Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 15, num. 147; Amostaz de Causis piis, lib. 4, cap. 11, n. 78; Monac. to. 2, tit. 13, formul. 7, n. 14; Sporer tom. 1, tract. 3, in 4 praecept. Decal., cap. 5, sect. 2, n. 41, et alii passim.

- 22 Si autem nulla interveniente vera necessitate, nec ullo timore infamiae, eos in viis publicis, aut in publicis hospitalibus exponant, ultra peccatum mortale, quod committunt, graviter arbitrio iudicis sunt puniendi. L. *Sancimus* 4 Cod. de Infantibus expositis; Menoch. de Arbitr., cas. 496; Vela de Delictis, cap. 9; Bossius in Praxi, tit. de Homic., n. 7; Barbosa loc. cit., n. 144; Monacell. loc. cit., num. 5; Amostaz de Causis piis, tom. 1, lib. 4, cap. 11, n. 77. Quae quidem poena aliquando poterit extendi usque ad mortem, scilicet quando in expositione secuta est mors; dicuntur enim iure civili huiusmodi crudeles et feri parentes partum occidere, dum illum sic periculose exponunt; leg. *Necare* 4 ff. de cognoscendis et alendis Liberis, ibi: *Necare videtur non tantum is, qui partum praefocat; sed et is, qui abiicit, et qui alimoniam denegat, et is, qui publicis locis misericordiae causa exponit, quam ipse non habet*; et concordat cit. l. *Sancimus* 4 Cod. de Infantibus expositis, ibi in fine: *Velut omni refertis inhumanitate et crudelitate, quae tanto quovis homicidio peior est, quanto miserioribus eam inferunt*; et can. *Si expositus* 9, dist. 87; Decian., Tract. crimin., lib. 9, cap. 8, n. 9; Vallensis in Rubr. de Infant., num. 1; Velasco de privileg. pauper., tom. 2, part. 2, qu. 65, § 2, a n. 1; Amostaz cit. num. 77, et alii.

- 23 Parentes propter detestandam crudelitatem, quam in filios exercent, eos exponendo, privantur patria potestate, sive ipse pater filium exponendo, sive alius, eo consentiente, vel ratum habente. L. *Unusquisque* 2 Cod. de Infantibus expositis, et cap. *Si a patre, unic,*

de Infantibus et languidis expositis, ibi: *Si a patre, sive alio, sciente ipso, aut ratum habente (relegato pietatis officio) infans expositus exstitit, hoc ipso a potestate fuit patria liberatus*. Non enim convenit, ut qui sic crudeliter et inhumaniter se gessit cum filio, adhuc in eo iura habeat. *Sic doctores communiter.*

Nec pater, ex eo quod amittat patriam potestatem, eximitur ab onere dotandi v. g. filiam, aut alimentandi ipsam, vel filium, vel ab obligatione refundendi expensas, quia solum perdit patriam potestatem quoad ea, quae sunt sibi utilia, non autem circa sibi onerosa, et damnum afferentia: *Ne videatur de sua malitia commodum reportare*; ut de simili dicitur in cap. *Intelleximus* 7 de iudiciis, quia ut habetur in l. *Nemo ex tuo* ff. de Regul. iuris: *Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest*. Gratianus, Discept. forens., c. 267, a n. 54; Amostaz loc. cit., n. 78; Barbosa loc. cit., num. 146; Homobon. de Examine ecclesiastico, p. 10, c. 4, quaest. 4, supp. 1, et alii.

An autem parentes exponentes filios in hospitali, vel alio loco ad id erecto seu deputato, teneantur restitutionem expensarum pro ipsis alendis et vestiendis factarum? Respondetur cum distinctione. Vel parentes, quando filios exposuerunt, erant vere pauperes, vel divites: si erant vere pauperes, nec peccarunt, ut dictum est supra n. 21, nec tenentur ad expensas, quia intentio fundatoris ea fuit, ut ibidem filii parentum pauperum alerentur. Unde parentes filios exponentes ob inopiam in hospitali, vel alio loco ad id destinato, ad nihil tenentur, quia id ex pietate concessum est similibus infantibus, ut de communi testantur Monacell., loc. cit., num. 14; Amostaz loc. cit., n. 66; Lugo tom. 1, disp. 13, n. 4, et alii; arg. l. *Cum deditis* 1 Cod. de latina Libertate tollenda.

Vel parentes, quando filios exposuerunt, 26 erant divites, et quoad istos variae sunt doctorum sententiae. Prima sententia tenet, quod parentes, quantumvis divites, expensas restituere non teneantur, ex eo, quia hospitalia ista intuitu pietatis et misericordiae alimenta expositis praebeant propter Dei amorem, et non animo repetendi. Sic Glossa in can. *Si expositus* 9, dist. 87; Acunna, ibidem, num. 13; Diana part. 3, tract. 6, resol. 40, et alii.

Secunda sententia docet, quod parentes divites non teneantur restituere expensas hospitali de iustitia et iure stricto, sed solum ex aequitate, quatenus hospitale absque causa illas expendit, dum expositus patrem habet divitem, licet eas det, ne patres filios necent, aut aliud malum perpetrent. Sic Henriquez relatus a Bossio de Alimentis, c. 9, § 1, n. 606, et Amostaz de Causis piis, tom. 1, lib. 4, c. 11, n. 68.

28 Tertia sententia communior defendit teneri parentes divites ad has expensas restituendas, ac posse ab hospitali repeti, quia horum hospitalium institutio est ad nutriendos pauperes expositos, qui non habent parentes divites, qui possint eos alere; adeoque parentes divites tenentur expensas restituere, et hospitale potest illas repetere. Sic Leoncillus de Privileg. pauper., part. 1, qu. 3, num. 67; Trullench. in Decalog., lib. 4, cap. 4, dub. 3, n. 2; Layman lib. 3, tract. 3, part. 3, lib. 14, n. 4; Carpio de Exsecut., lib. 3, cap. 12, n. 31; Bossius, cit. § 1, n. 607; Bonacina de Contract., disp. 6, qu. unic., punct. 6, § 1, proposit. 2, n. 6; Sanchez, Consil. lib. 1, cap. 6, dub. 4, n. 16; Villalobos in Summa, part. 2, tract. 41, difficult. 7, n. 10; La Croix lib. 3, part. 2, n. 259; Lugo tom. 1, disp. 13, n. 4, ubi cum multis aliis dicit esse communem.

29 Quarta sententia vult esse attendendam mentem fundatoris hospitalis; et dicit, quod si fundavit hospitale simpliciter absque aliqua expressione seu declaratione, parentes divites tenentur refundere expensas, quia praesumitur tantum fundasse pro egenis, utpote opus magis pium, et Deo gratius. Molina de Iustitia, tr. 3, disp. 103, n. 4; Amostaz loc. cit., n. 70, et in hoc conveniunt omnes citati pro tertia sententia, aliique passim. Si autem fundator hospitalis expresserit, aut ex verbis eius clare concipiatur voluisse, ut redditus illi liberaliter expendenderentur in alendis expositis, inspecta solum eorum praesenti necessitate absque aliqua consideratione ad parentes, tunc parentes, licet divites ad nihil tenentur quia liberaliter expensae illae donatae fuerunt expositis. Sic Villalobos loc. cit., difficult. 7, n. 10; Amostaz loc. cit., n. 70, ubi n. 71, subiungit, quod est gravis coniectura donandi liberaliter has expensas expositis, si hospitale fuerit ditissimum, quia compensatione non indiget. Layman lib. 3, de Iustitia, tract. 2, c. 14, n. 4, vers. *Dico* 3; Sporer tom. 1, tract. 3, in 4 praecept. Decalog., cap. 5, sect. 2, num. 41. Quod Lessius de Iustitia, lib. 2, cap. 19, dub. 2, n. 69, et alii admittunt, nisi expresse fundator dicat pro pauperibus fundare.

30 Parentes divites exponentes filios in locis, ubi aluntur expensis reipublicae seu communis, tenentur omnino ad ipsas restituendas, et ad omnia damna resarcienda, quia parentes tenentur, quantum possunt sine aliorum gravamine providere filiis alimenta, et quae necessaria sunt ad illorum educationem et disciplinam. L. *Si quis a liberis* ff. de agnoscendis et alendis Liberis, l. *Unusquisque* 2 Cod. de Infantibus expositis. Unde parentes divites tenentur omnino refundere expensas omnes, quas pro alendis et educandis suis filiis expositis fecit respublica seu communitas cum gravamine tot pupillorum, viduarum et aliorum

innocentium ad ipsas expensas non obligatorum. *Communis*, et a fortiori omnes doctores citati supra pro tertia sententia. Vide verb. *Adulterium*, art. 5, a n. 27 ad 30.

Idem parentes divites exponentes filios ad ostium alterius, qui ideo facere debet expensas, tenentur ad ipsas restituendas. *Communis*. Qui autem invenit infantem ante ostium suum, et illum ponit ad ostium alterius, qui ea de causa facere debet expensas, non tenetur ad ipsas expensas ipsi restituendas, quia non peccat contra iustitiam, cum hunc non inducat in obligationem iustitiae ad providendum tali infanti, quia ad id non tenetur neque ex charitate, cum possit illum inde mittere ad publicum hospitale pro iis infantibus erectum, vel ad ecclesiae cunabula, et licet teneretur ex charitate ei providere de alimentis, si non esset alius modus illi subveniendi, adhuc non peccaret contra iustitiam, quia non est contra iustitiam dare alteri occasionem, qua debeat opera charitatis ex necessitate exercere. Imo nec videtur peccare contra charitatem in illum, ad cuius ostium illum infantem exponit, sicut nec esset contra charitatem, si pauperem in extrema necessitate existentem ad illum mitteret ex industria, ut ipse ex charitate teneretur illi succurrere. Sanchez lib. 1 Consil., c. 5, dub. 5, a n. 70; Bossius loc. cit., cap. 9, § 2, per tot.; Lugo tom. 1, disp. 18, num. 114; La Croix lib. 3, part. 2, n. 160; Amostaz loc. cit., n. 72, ubi dicit id praesertim posse fieri sine delicto, quando aliquis timet infamiam, verb. gr. si sit sacerdos aut altera persona gravis, quia pessimi et malitiosi dicerent filium ipsius esse, et idem dicendum, quando non haberet superfluum naturae, sibi et suis.

Contra debitam providentiam status peccant graviter parentes, si non adhibeant diligentiam, saltem mediocrem, secundum suam conditionem, ut acquirant, seu saltem conservent bona, quibus filii alantur, habeantque haereditatem secundum suum statum. * Hinc, si parentum dolo vel culpa damnum aliquod illatum sit filiis, actione utili in factum possunt parentes a filiis conveniri, quibus tamen, seclusa reverentia, qua filii tenentur colere parentes, competeret etiam actio de dolo malo. Cuiac., comment. in tit. ff. de Dolo malo, ad leg. *Non debet* 11 *. Item peccant graviter, si bona dilapidando impotentes se reddant ad liberos honeste secundum suum statum educandos et dotandos. Item graviter peccant parentes si filios, vel filias invitos cogant ad ingrediendum religionem; vel statum clericalem assumendum. Unde merito a Concilio Trident., sess. 25, cap. 15, de Regularibus, lata est sententia excommunicationis contra eos, qui feminas ad religionem cogunt. Item graviter peccant, si filios vel filias a religionis ingressu sine iusta causa impediunt. Item si filios vel

filias absque iusta causa compellant ad matrimonium ineundum, seu a matrimonio contrahendo impediunt et abstinere cogant.

- 34 Parentes, contra debitam filiis bonam educationem spirituales graviter peccant, si filios in bonis moribus et necessariis ad salutem per se vel per alios instruere non curent; item, si occasiones peccandi ab ipsis non removeant, vel in locis aut domibus suspectis et periculosis habitare permittant, aut alias peccaminosam vitam agere sinant. Item si consilio aut malo exemplo eos ad peccata perducant. Item, si filios aut filias dissolutas pro posse non corrigant, et iuxta exigentiam non puniant: in his enim parentes non tantum peccant contra virtutem charitatis, sicuti quivis alii proximum delinquentem corrigere negligentes, sed etiam contra virtutem iustitiae, quia parentes iure divino naturali obligantur filios educare ad bonum, et avertere a malo. Unde parentes catholici in illis regionibus, ubi Catholici contrahunt matrimonia cum Catholicis, si moraliter possint, tenentur sub mortali curare, ut proles educetur catholice, ut ex aliis notant Busembaum, lib. 2, cap. 4, dub. 3, num. 7; La Croix, ibidem, n. 95 et 100.
- 35 Parentes nequeunt licite occidere filias in adulterio deprehensas. Vide verb. *Adulterium*, art. 2, a n. 10 usque ad finem.
- 36 Parentes nequeunt licite occidere filios suos bannitos, nisi aliter ab armis contra patriam averti possint, quia in tali casu praevalet bonum universale patriae, quae est communis omnium mater. Ita Layman lib. 3, part. 2, tract. 3, cap. 2, n. 2; La Croix l. 3, part. 1, n. 792, et alii passim; arg. l. *Minime* 35 de Relig. et sumpt. fun.
- 37 Parentes in casu necessitatis, si nullus alius existat, possunt baptizare proprios filios sine solutione coniugii, seu absque debiti matrimonialis praeiudicio. Vide verb. *Baptismus*, art. 4, num. 41.
- 38 Parentes peccant graviter filios etiam consentientes castrando, ut evadant praestantiores musici; cum enim nemo sit dominus membrorum sui corporis, tanto minus erunt parentes domini membrorum corporum suorum filiorum, adeoque, etc. Sic Layman, Tanner., Bonac., Lezana, et alii quos affert, et sequitur Diana, part. 6, tract. 8, resol. 36; Quarti de Sacris benedictionibus, tit. 3, sect. 17, difficult. 4; Busemb. l. 2, part. 1, tr. 4, c. 1, dub. 1, resolut. 2, et alii passim.
- 39 Parentes dubitantes, an proles adulterinae, seu non legitimae sint a se genitae, vel ab aliis, quam obligationem contrahant? V. verb. *Adulterium*, art. 5, a n. 20.
- 40 Parentes an et in qua necessitate sint a suis filiis subveniendi praeferenter quoad alios? Vid. verb. *Filius*, a n. 91 ad 99.
- 41 Parentes ut subveniantur, in qua necessitate,

et quomodo possint, vel debeant filii exire de religione? Vide dict. verb. *Filius*, a num. 100 ad 104.

Parentes, quo iure et in qua necessitate possint vendere suos filios? Vid. d. verb. *Filius*, a n. 105 ad 112.

Parentes quando et quibus modis amittant patriam potestatem super filios? Vide d. verb. *Filius*, a n. 118 ad 125.

Parentes spirituales, an teneantur alere suos filios spirituales in defectu parentum naturalium? Vid. d. verb. *Filius*, n. 136.

Parentes an et ob quas causas possint filios exhaereditare? Vide verb. *Exhaereditatio*.

Parentes contrahentes sponsalia pro liberis necdum septennibus invalide contrahunt, nisi liberi septennio maiores approbaverint. Cap. unic. de Desponsat. impuber. in 6. Sic communis doctorum, teste La Croix, lib. 7, part. 3, num. 118. Parentes etiam invalide contrahunt pro impuberibus septennio maioribus; cit. cap. de Desponsat. impub. in 6; La Croix loc. cit., et alii communiter.

Parentes possunt per se loquendo esse testes matrimonii prolium suarum. Vide verb. *Matrim. quoad impedimenta*, art. 2, num. 88. In multis autem casibus sunt suspecti, et munus testis implere non possunt.

Unde Card. de Luca de Matrimonio, disc. 3, n. 16, citans Passer., Alex., Menoch., Mascard., docet, si verb. gr. pater agat pro valore matrimonii, ut salvet honorem filiae, tunc talem patrem potius esse partem interessatam et principalem in causa; ideoque non posse implere munus testis. Hinc Ioannes Kugrel de Matrimonio et sponsalibus, n. 343; La Croix lib. 6, part. 4, num. 757, et alii dicunt parentes in multis casibus merito esse suspectos, nec sufficere.

* Quinimo parentibus omnino testimonium dicere pro filiis, vel filiis pro parentibus omnino interdictum esse, tenet Cuiac., Comment. in tit. ff. de Testibus, in princ. *

Parentes, quamvis non teneantur obligatione aliqua particulari benedicere propriis filiis benedictione materiali, id est expressa verbis et signis externis, cum haec solum ex beneplacito, et in signum benevolentiae soleat conferri a parentibus propriis filiis; tenentur tamen eis benedicere benedictione formali in ordine ad finem, ad quem dirigi solet, videlicet, ut bene sit filiis quoad animam et corpus, id est procurare, et a Deo precari bona, quae sunt illis necessaria ad salutem animae et corporis, quia iure naturali tenentur eorum curam habere, quoad eorum maius bonum spirituale et temporale. *Communis*. Hinc peccant parentes maledicentes filiis suis maledictione formali, id est imprecantes eis vere ex animo malum sub ratione mali, cum vero desiderio, ut illud malum eis eveniat, adeoque tenentur parentes hanc

circumstantiam in confessione explicare, quia in hoc casu maledictio continet specialem malitiam contra virtutem pietatis, quae malitia erit mortalis, si malum filiis imprecatum sit grave: et venialis, si malum imprecatum sit leve ratione parvitatis materiae. Sic communis doctorum, cum S. Thoma, Secund. Secundae, qu. 76, art. 1.

52 Si parentes maledicant filiis solum materialiter, id est non ex animo, ut malum aliquod illis eveniat, sed ex ira quadam et impatientia, peccant solum venialiter, quia tunc maledictio, ultra quam quod non est ex animo deliberato, non opponitur charitati, cuius obligatio gravis est, sed mansuetudini vel patientiae, quae virtutes levius obligant. Sic Molina, Navarr. et alii, quos affert et sequitur Layman, lib. 2, tr. 3, cap. 8, et alii passim¹.

* Quamvis parentes nequeant maledicere filiis possunt tamen eosdem cum convitio instituere; l. *His verbis* 48, § 1, ff. de Haereditibus instituendis. Non enim prohibetur patri, quominus ipse in filium maledicta in ultimo eloquio obiciat, licet hoc aliis interdictum sit. Cuiac., Comment. in tit. ff. de Liber. et posthum. haered., ad leg. *Quid sit* 1, et leg. *Nominatim*, circa med. Sed quod non licet parentibus contra filios, nec filiis contra parentes permissum est. Hinc si quis filius erga parentes non modo pietatis et obsequii neglexerit officia, sed aliquid contra pietatem commiserit, iuxta naturam commissi varie coercetur. Si parentes *maleficos* appellet, militia indignus reputatur ex l. 1, § ult., ff. de Obseq. parent. et patron. praestan. Quod si eosdem contumeliis afficiat, vel impias in eos inferat manus, arbitrio praefecti urbis punitur, quin excusetur, etiamsi miles sit; l. 1, in princ., et § penult., ff. eod., l. *Si filius* 3, l. *Congruentius* 4 Cod. de patria Potestat.; Anton. Matthaeus, de Crimin., lib. 48, lib. 6, cap. 2, num. 16; Leeuwen, Cons. for., part. 1, lib. 5, cap. 21, n. 14; Voet., in Pandect., lib. 37, tit. 15 in fin. Etenim parentes omni genere pietatis et obsequii a nobis colendi sunt, non modo quousque vivunt, sed etiamsi mortui sint, ut quaedam Solonis lex statuit, *ut mortuis nullus impune malediceret*, et ita tenet Cuiac., Comment. in Cod., lib. 6, tit. 6, de Obseq. patron. praestan., in fin.

53 Datur Episcopo facultas absolvendi pro suo arbitrio in forma privata ob carcerationem clerici factam per eius parentes. Sacra Congreg. Immunitatis, in una Civitatis Ducalis, 19 Februarii 1695, lib. 2 Decr. Valleman., pag. 171.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

54 De iure occidendi, vendendi, tum exponendi

liberos secundum ius civile Romanorum, vide contraria inter se scripta Noodt in libro singulari *Iulius Paulus, sive de Partus expositione et nece apud veteres*; Bynckerhoek in opusculo *de Iure occidendi, vendendi et exponendi liberos apud veteres Romanos*; tum eiusdem Noodt in amica responsione ad difficultates *Iulii Pauli, sive libri de Partus expositione et nece*, nuper motas a viro amplissimo Cornelio Bynkersoek.

Hoc ipsum argumentum illustravit etiam, et 55 quidem accommodate tum ad theoriam, tum ad praxim A. Caranza, de Partu, cap. 4 per tot, ubi de moribus modisque exponendi, de conditionibus expositorum, de poenis exponendum, de cura in expositos adhibenda, de sumptuum in eosdem erogatorum causa et repetitione, et demum de sanguinolentis tractat. Consule eum ubi res postulat.

* Post tam anxie demandatam parentibus 56 curam et sollicitudinem in alendis et educandis filiis, iisdem parentibus, qui hanc curam et sollicitudinem adhibuissent, iura nostra constituerunt praemia. Statutum quippe fuit, ut parentes filiis succederent satis reputando unicum etiam filium a parentibus usque ad pubertatem fuisse educatum. Quinimo licet nullos suscepissent filios, tamen impetrato iure liberorum, tot scilicet liberorum, quot sufficiunt capacitati assis, tamen illis ius liberorum inde sublatum fuit. Cuiac., Paratit. in Cod., lib. 8; Corvin., ibid., tit. 58. Hinc parentes olim apud acta profitebantur natos. Cuiac., Comment. in Cod., lib. 4, tit. 21, de Fide instrument., in princ.

Hic dubitari posset, an parentes, qui in bo- 57 nis allodialibus succedunt liberis, succedant etiam in eorumdem feudis. In libris sane feudalibus nihil de hoc constitutum legitur, ideoque sicuti semper, deficiente iure particulari, ad ius commune et regulas generales confugimus, ita successionem feudalem a iure communi metientes, eandem quoque concedere parentibus debere videremur, nisi tamen obstat consuetudo excludens parentes a successione in feudis filiorum, quae caeterum fere utrobique viget. Ita tenent Marta, de Success. regul., part. 2, qu. art. 1, num. 18, et seq.; in Comment. de Feud., lib. 2, in princ., tit. 1, in digress. de Feudis, lib. 38, num. 57, ubi ponit etiam alios casus, in quibus pater succedere potest filio in feudis, ut si feudum refulatum sit a patre; item si filius contemplatione patris acquisiverit feudum. Zues., de Feudis, cap. 10, n. 38; Schraderus, de Feudis, part. 7, cap. 6, num. 3, 4 et 5; Vulteius, de Feudis, lib. 1, cap. 9, n. 207; Gudelin., de Feudis, part. 3, cap. n. 3*.

¹ E. R. Etsi parentes materialiter filiis maledicant, possunt peccare mortaliter ratione scandali, seu mali exempli et pravi habitus.

PAROCHIA, PAROCHIALIS, PAROCHIANUS

Summarium.

1. Parochia sumitur dupliciter, scilicet stricte seu proprie, et large seu improprie. - 2. Parochia. large et improprie sumpta quae sit? - 3. Parochia stricte et proprie sumpta quae sit? - 4. Parochia unde dicta? - 5. Parochia vocatur etiam *paroecia*, et quid *paroecia* importet? - 6. Non primum parochia, sed paroecia est appellata. - 7. Parochiae antiquitus non erant distinctae. - 8. Dionysius Papa XXIV, post S. Petrum primo eas distinxit. - 9. Quamvis aliqui existimaverint ab ipsismet Apostolis fuisse prius factam divisionem parochiarum. - 10. Parochias erigere et dividere, praeter Papam, solus potest et debet Episcopus. - 11. Ad constitutionem parochiae, seu ad hoc, ut aliqua ecclesia dicatur, sit, et probetur parochialis, plura requiruntur; primo enim requiritur, ut auctoritate Papae vel Episcopi sit erecta. - 12. Secundo, requiritur certum territorium, seu certus locus, ac districtus cum certis limitibus ab Episcopo determinatis. - 13. Tertio, requiritur quod in ipso designato loco, seu districtu sint saltem decem domus, aut familiae. - 14. Quarto, requiritur, ut unum solum ac perpetuum rectorem, seu parochum habeat cum cura animarum et potestate fori poenitentialis ipsi soli competente. - 15. Quinto, requiritur, quod non facta aliqua electione sepulturae per defunctos, et non existentibus sepulturis maiorum in dicta ecclesia, corpora ibi sepeliantur tanquam in parochiali, in qua concurrentibus praedictis, defuncti debent sepeliri. - 16. Novae parochiae erectio, et antiquae dismembratio quomodo, et quando, et quibus concurrentibus fieri possit et debeat? *Remissive*. - 17. Pluribus in locis adsunt parochiae, quae non distinguuntur per domos materiales, et per determinatos districtus locorum, sed per populos et familias, et istae vocantur parochiae gentilitiae. - 18. Parochialis ecclesia dicitur, quae habet ius consistens in cura animarum parochianorum, ipsis sacramenta ministrans, et proprium habens rectorem seu parochum; parochialitas enim nihil est, quam cura animarum. - 19. Parochialis ecclesia, ut probetur, non sufficit, quod rector administret sacramenta, nisi etiam ostendat, quod de necessitate administret, et populus ab eodem de necessitate recipiat. - 20. Parochialis ecclesia de iure non praesumitur, sed est probanda. - 21. Unde in dubio est plene et concludenter probanda ab eo, qui talem esse asserit, et se fundat in ea. - 22. Iura parochialia ecclesiae, et pa-

rocho competentia assignantur. - 23. Alias ad iura parochialia spectabat, quod parochiani diebus Dominicis et festivis missam audirent in ecclesia parochiali; secus autem nunc. - 24. Alias ad iura parochialia spectabat etiam, quod parochiani semel in anno sua peccata proprio parochio confiterentur, secus autem nunc. - 25. An autem benedictiones et distributiones candelarum, cinerum et palmarum sint de iuribus mere parochialibus? *Remissive*. - 26. An benedictiones mulierum post partum, fontis baptismatis, ignis, seminis, ovorum et similium sint de iuribus mere parochialibus? *Remissive*. - 27. An functiones omnes hebdomadae sanctae sint de iuribus mere parochialibus? *Remissive*. - 28. An celebratio missae sollemnis feria quinta in Coena Domini sit de dictis iuribus parochialibus? *Remissive*. - 29. An prima pulsatio campanarum in Sabbato Sancto sit de iuribus parochialibus? *Remissive*. - 30. An celebratio missarum sollemniis per annum, sive pro vivis, sive pro defunctis, sit de dictis iuribus parochialibus? *Remissive*. - 31. An expositio quadraginta Horarum, et benedictio, quae fit super populum, sit de dictis iuribus parochialibus? *Remissive*. - 32. An expositio, quae fit cum reliquiis vel sacris imaginibus, et benedictio, quae fit cum eis super populum, sit de dictis iuribus parochialibus? *Remissive*. - 33. Parochianus alicuius parochiae ut quis efficiatur, sufficit solum habitationis principium, nec requiritur, quod illibi pro maiori anni parte habitaverit. - 34. Intellige tamen de eo, qui contrahit domicilium animo non redeundi, secus vero si de tali animo nullibi constet. - 35. Efficitur tamen parochianus illius parochiae, qui ad habitandum in ea se contulit ad evitanda impedimenta, quae parentes suo matrimonio praeberere intendunt. - 36. Et quoad hoc habentur plures casus sic decisi a Sacra Congregatione Concilii. *Remissive*. - 37. Quando quis habitat in confinio duarum ecclesiarum parochialium, censetur parochianus illius, in qua domus aditum magis frequentatum habet. - 38. Parochianus, si in una ecclesia solet audire missam, in altera vero recipere sacramenta, canonica portio debetur ei, a qua recipit sacramenta. - 39. Parochiani non sunt necessario vocandi in unione parochialium. - 40. Parochialitatis suppressio, et curae translatio sustinetur, quando ex iusta causa, et cum superioris permissione facta fuit. - 41. Parochianus ex iusta causa eximi potest pro determinato tempore a iurisdictione sui parochi. - 42. Alia ad rem cum Addit. ex aliena manu ad n. 80.

1 Parochia sumitur dupliciter, scilicet stricte seu proprie, et large seu improprie. *Communis*.

2 Parochia large et improprie sumpta intelligitur pro tota dioecesi, ut clare patet ex c. *Si quis ordinatus* 4, dist. 92, ibi: *Si quis ordinatus Episcopus ad parochiam, cuius est electus*, etc.; et ex cap. *Si quis Episcopus* 5, ead. dist. 92, ibi: *Si quis Episcopus ordinatus ad parochiam, cuius est electus* etc. et ex can. *Si qui Episcopi* 6, ead. dist. 92, ibi: *Si qui Episcopi ordinati sunt, neque recepti ab alia parochia, in qua fuerant denominati*; et ex cap. *Ad Apostolicae Sedis regimen* 20 de Decimis, ibi: *De parochia unius Episcopi in dioecesi alterius transferatur*, etc. Unde etiam parochianus pro dioecesano sumitur in cap. *Nullus Episcopus* 3 de Parochiis, ibi: *Nullus Episcopus alterius parochianum iudicare praesumat*.

3 Parochia stricte et proprie sumpta est certus territorii districtus per Papam vel Episcopum

determinatus, habens unum rectorem stabilem, cum potestate populum ibidem existentem regendi et iudicandi, eique sacramenta aliaque divina administrandi. *Est in re communis*. Parochia ita nuncupatur quasi partitio curae; Rota, rec. part. 15, dec. 39, n. 10; Abbas, in Rubr. de Parochiis, n. 1; Archidiaconus, in can. *Ecclesias* 1, caus. 13, qu. 2; Fagnan., in cap. *Litterae* 1 de Matrimonio contracto contra interdictum ecclesiae, n. 12; Barbosa, de officio et potest. Parochi, part. 1, cap. 1, n. 16, cum pluribus ibi citatis; *Parochia* enim graece, latine *partitio* dicitur; Fagnan. loc. cit., et alii. Et sic parochia dicitur, quasi partitio curae, quia parochus, seu rector ecclesiae curam habere debet animarum totius populi intra limites ecclesiae sibi assignatae congregati; can. *Ecclesias* 1, caus. 13, qu. 1; c. *In ecclesiis* 1 de cappellis Monachor., cap. *Cum singula* 32 de Praebend. in 6, cum similibus. Parochia 6

vocatur etiam *paroecia*, hoc enim nomine usos fuisse antiquos Christianos demonstrat S. Augustinus, lib. 14 de Civ. Dei, his verbis: *Fuit presbyter nomine Restitutus in paroecia Calamensis Ecclesiae*; *Paroecia* autem latine *accollarum conventus* seu *habitatio*, aut *cura* dicitur; Barbosa, l. c.; Calvin., in magno Lexico iurid., verb. *Parochia*; ubi ex aliis notat non primum *parochias*, sed *paroecias* appellatas esse.

7 Parochiae antiquitus non erant distinctae, sed Episcopus curam animarum totius dioecesis per sacerdotes pro suo libitu missos, et ad nutum amovibiles administrabat, assignatis cuilibet laboranti sacerdoti iis sustentationis mediis, quae Episcopus pro tali iudicabat sufficientia, ut propterea tota dioecesis merito diceretur parochia; arg. cit. iuribus, sub n. 2. Successu tamen temporis cum populus Christianus magis magisque in dies augetur; Dionysius Papa XXIV; post S. Petrum, * secatis et partitis dioecesibus in plures ecclesias parochiales, seu parochias, singulas has parochias singulis sacerdotibus assignavit, ut unusquisque proprium haberet territorium, seu certum districtum, ab hac partitione, ut supra dictum fuit, appellatum *parochia*, intra cuius fines ac limites populum inibi existentem in spiritualibus debite pasceret ac regeret, nec unus alterius fines et limites ingrederetur, ut expresse habetur in can. *Ecclesias* 1, caus. 13, qu. 1, ubi dictus Papa Dionysius sic ait: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias et coemeteria eis divisimus, et unicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet, ut nullus alterius parochiae terminos aut ius invadat, sed sit unusquisque suis terminis contentus, et taliter ecclesiam, et plebem sibi commissam custodiat*. Et quod prima parochiarum divisio facta fuerit a Dionysio Papa, habetur etiam in c. *Pastoralis* 9 de His quae fiunt a praelatis sine consensu capituli, ibi: *Cum auctoritate Dionysii fuerint parochiae limitatae*; et testantur passim doctores, et signanter plurimi congesti a Barbosa de offic. et potest. Episcop., cit. part. 2, cap. 1, num. 18. Quamvis, ut ibi ipse notat Card. Baron., Annal. eccles., to. 3, ad annum 325, vers. *Unde hic*; et Theoph., Parochialis, part. 1, conc. *Paroch.*, art. 1, pag. 4, existimaverint ab ipsismet Apostolis factam divisionem parochiarum.

* Liber pontificalis si inspiciatur, videtur haec parochiarum divisio contigisse ann. 268, sedente adhuc Dionysio; Baronius enim dicti pontificalis verba ad dictum annum § 17, ita exponit: *Dionysii opus fuit parochias a decessoribus suis distinctas limitibus certis, presby-*

terisque divisas, quas persecutio Valeriani turbaverat, iterum dividere, ac pro ratione distribuere, coemeteriisque singulis consignare. Vide etiam Blanchinum in Notis ad Anastasium Bibliothecarium, tom. 2, pag. 23 et 231. Sed si fides habenda est Murator., Annal., to. 2, ad annum 268 contigisse, cum mortem Pontificis Dionysii referat ad dictum annum 268. De parochiis tamen vide Thomassin., part. 1; lib. 1, cap. 21, de Beneficiis, et laudatum Murator., dissert. *Sopra l' antichità italiane*, to. 3, dissert. 74¹.

Parochias erigere et dividere, praeter Papam, 10 solus potest et debet Episcopus; can. *Nullus omnino* 11, caus. 16, qu. 7, et docet ibi Barbosa cum communi doctorum. Accedit Conc. Tridentini dispositio in sess. 21, de Reform., c. 4, et sess. 24, de Ref., cap. 13. Ad constitu- 11 tionem parochiae, seu ad hoc, ut aliqua Ecclesia dicatur, sit, et probetur parochialis, plura requiruntur. Primo igitur requiritur, ut auctoritate Papae vel Episcopi sit erecta, ut patet ex dictis numero antecedenti; erecta tamen praesumitur auctoritate Papae vel Episcopi, ex lapsu temporis, quo rector ecclesiae publice divina officia peregit, sacramenta administravit, ac reliqua parochialia praestitit et recepit. Barb., loc. cit., n. 39; Afflict., dec. 368, num. 5; Lancell. Gallia, cons. 124, n. 6, vol. 1, et alii passim.

Secundo requiritur certum territorium, seu 12 certus locus, ac districtus cum certis limitibus ab Episcopo determinatis. Arg. cit. c. *Ecclesias* 2, caus. 13, qu. 1, et cit. sess. 21, de Reform., c. 4, et sess. 24, de Reformat., c. 13; Rota recent. part. 2, dec. 228, n. 5 et seq., et part. 18, tom. 1, dec. 32, n. 2 et seq.

Tertio requiritur, quod in ipso designato 13 loco, seu districtu sint saltem decem mancipia, seu, ut alii legunt, municipia, id est decem domus, aut familiae; can. *Unio* 3, caus. 10, qu. 3, ubi statuitur: *Ut ecclesia, quae decem habuerit mancipia, super se habeat sacerdotem, quae vero minus decem mancipia habuerit, aliis coniungatur ecclesiis*. Barbosa, loc. cit., n. 20; Reiffenstuel, lib. 3 decret., 28, n. 9; Carat., de Iuribus paroch., tit. 3, cap. 3, in fin.; Pacian., de Probat., lib. 2, cap. 31, n. 23, et alii cum Rota, recentior. part. 2, dec. 348, n. 38.

Quarto requiritur, ut unum solum ac per- 14 petuum rectorem, seu parochum habeat cum cura animarum, et potestate fori poenitentialis ipsi soli competente, ita ut iure ordinario nullus alius, sed solus ac unicus parochus praedictam habeat curam et potestatem. Concil. Trident., sess. 24, de Reform., cap. 13, ibi:

¹ Sive ut apud Anastasium Bibliothecarium XXVI, de quo quidem in Vitis Rom. Pontificum Anastasio Bibliothecario attributis, edit. Rom. 1731, t. 1, p. 21: *Hic presbyteris ecclesias divisit, et coemeteria, parochias*

et dioeceses instituit; quae verba qua ratione intelligenda sint, explicatur in Notis varior. ad illam sect. tom. 2, part. 2, pag. 228 seqq. Epistola autem Dionysii, ex qua testimonium hoc ipso numero affertur, supposititia est.

- Cuicumque parochiae suum perpetuum peculiaremque parochum assignet, qui eas cognoscere valeat, et a quo solo licite sacramenta suscipiant;* cap. *Cum non ignores* 15 de Praebendis, ibi: *Cum non ignores, quod una ecclesia unius debeat esse sacerdotis*, et cap. *Exstirpandae* 30, eod. tit., § *Qui vero*, ibi: *Qui vero parochialem habet ecclesiam, non per vicarium, sed per se ipsum illi deserviat, in ordine ad quem ipsius ecclesiae cura requiritur, nisi forte dignitati, vel praebendae parochialis ecclesia sit adnexa, in quo casu concedimus, ut qui talem habet praebendam, vel dignitatem, cum oporteat eum in maiori ecclesia deservire, in ipsa ecclesia parochiali idoneum, et perpetuum habeat vicarium canonice institutum*. Rota rec. pag. 18, tom. 1, dec. 32, n. 2, et seq. * Si tamen ob nimiam populi frequentiam rector electus nequeat ecclesiastica ministrare sacramenta, et impar sit divino cultui peragendo, tot sibi debet ad hoc munus perficiendum adiungere sacerdotes iuxta dispositionem Conc. Tridentini, sess. 21, cap. 4, de Reformat.; Barbos., ibid., verb. *Ut unus rector*, 1; Leuren., For. benefic., part. 3, qu. 958, n. 4. Caeterum, hac seclusa circumstantia, unico rectori inesse debet necessitas ministrandi sacramenta, et habitantibus eadem suscipiendi. Corrad., Prax. benefic., lib. 3, cap. 5; Barbos., Iur. eccles. lib. 1, cap. 20, n. 18. Qui vero hodie vocantur cappellani, vel vice curati, non nomine proprio, prout opus est, sacramenta ministrant, sed alieno, nempe rectoris, ideo cooperatores, non rectores debent appellari, licet curam animarum exercent; et quod dicitur unicum esse debere rectorem, intelligi debet, de iurisdictione ordinaria, non delegata, qualis est iurisdiclio cappellani vel vicecurati. Si enim cum ordinaria iurisdictione duo vel plures alicui ecclesiae praeficiantur, curati vel rectores nequeunt appellari. Ricc., in Prax. for. ecclesiast., resolut. 561; Leuren., For. benefic., part. 1, qu. 146. *
- 15 Quinto requiritur, quod non facta aliqua electione sepulturae per defunctos, et non existentibus sepulturis maiorem in dicta ecclesia, corpora ibi sepeliantur tanquam in parochiali, in qua, concurrentibus praedictis, defuncti debent sepeliri; cap. *Ex part.* 5 de Sepulturis; Rota in Florentina *Parochialis* 22 Maii 1630, coram Coccino decano; Barb., loc. cit., n. 30, et alii.
- 16 Novae parochiae erectio, et antiquae dismembratio quomodo, et quando, et quibus concurrentibus fieri possit et debeat? Vide verb. *Dismembratio*, a n. 10 usque in finem.
- 17 Pluribus in locis adsunt parochiae, quae non distinguuntur per domos materiales, et per determinatos districtus locorum, sed per populos, seu familias, et istae vocantur parochiae gentilitiae earumdem familiarum, ita ut etsi eadem familiae commorentur in districtu alterius parochiae, subsunt nihilominus iurisdictioni suae parochiae gentilitiae, et has parochias non extendi ad alias familias diversas ab illis, pro quibus erectae fuerunt, ad longum probat Ursaia, tom. 8, part. 2, discept. 24 per tot.
- ✓ Parochialis ecclesia dicitur, quae habet ius 18 consistens in cura animarum parochianorum, ipsis sacramenta ministrans, et proprium habens rectorem seu parochum; parochialitas enim nihil aliud est quam cura animarum; Rota; recent. part. 15, dec. 49, n. 3; Barb., loc. cit., n. 26; Abbas, in rubr. de Paroch.; Carat., de Iuribus paroch., tit. 1, cap. 3; Bellamer. consil. 38, n. 8; Guttier., alleg. 8, n. 6, et alii passim. Parochialis ecclesia, ut probe- 19 tur, non sufficit, quod rector administret sacramenta, nisi etiam ostendat, quod de necessitate administret, et populus ab eodem de necessitate recipiat. Glossa in Clement. *Dudum* de Sepulturis, verb. *Impendat*, et ibi Imola, n. 32; Gonzal. ad regul. 8; Cancell., gloss. 6, num. 36; Mantica, dec. 48, num. 5; P. Greg., dec. 387, n. 7; Barbosa, loc. cit., n. 28, et alii cum Rota, recent. part. 2, dec. 228, n. 4, et part. 9, t. 1, dec. 110, n. 21. Parochialis 20 ecclesia de iure non praesumitur, sed est probanda; Rota, recent. part. 2, dec. 228, n. 3, dec. 300, n. 5; Barbosa, loc. cit., n. 36, cum pluribus ibi citatis. Unde in dubio est plene 21 et concludunter probanda ab eo, qui talem esse asserit, et se fundat in ea. Rota, recent. part. 2, dec. 228, n. 3, part. 11, dec. 345, n. 9, part. 13, dec. 37, n. 2; Barbosa, loc. cit., n. 36, et alii plures apud ipsum. * Hinc si incidat quaestio, an in quadam ecclesia recipientes sacramenta ad id compellantur necessitate iuris, tunc haec sunt inspicienda: 1° quod habeat populum sibi deputatum certis limitibus distinctum; 2° quod populus ibidem audiat missam diebus festis; 3° quod ibidem recipiat sacramenta; 4° quod ibi sepeliantur etiam non facta electione sepulturae; 5° quod in ea ecclesia asservetur eucharistia, uti in parochialibus debet, et in aliis nequit, nisi ex Indulto Apostolico, quo pollent regulares. Clement. 1 de Privileg.; Piasec., in prax. Episc., part. 2, cap. 3, n. 7; 6° ibi fiant oblationes; 7° quod recipiat decimas; Leuren., For. benefic., part. 1, qu. 150. Notandum tamen, quod ius baptizandi, decimandi, oblationes recipiendi et sepeliendi, non semper parochialem evincunt, cum haec omnia alio titulo competere possint. Dec., in cap. *Ad aures*, n. 10; Corrad., For. benefic., lib. 3, cap. 5, n. 5; Imol., in Clement. 1 de Baptis.; Azor., part. 2, lib. 3, c. 12, qu. 3.
- Plures autem sunt parochialium ecclesiarum species. Aliae alias habent inferiores ecclesias tanquam adiutrices; aliae, distinctos fines, et populum habent; aliae fines non habent distinctos, sed tantum familias; aliae neglecta qua-

cunque distinctione finium et familiarum, quae libet promiscue universo populo, et accedentibus sacramenta ministrant, quam tamen speciem reprobant, et Episcopis mandat ut tollatur Conc. Trident., sess. 24, cap. 13, circa fin., de Reformat. Aliae matrices, aliae filiales appellantur, quae tamen, ut plurimum aequalem habent iurisdictionem, et quoad curam animarum filiales, nullam habent a matricibus dependentiam, servata tantum matri praeeminentia quadam ad instar decani, et primae dignitatis in capitulo. Quod si filiales omnimode sint matricibus subordinatae, tunc amplius dici non poterunt parochiales, sed tantum ecclesiae adiutrices. Card. de Luca, de Paroch., dist. 32 et seq.; de Decimis, dist. 12, n. 12; in Miscell., disc. 1, n. 31; Leuren., loc. cit., qu. 151. *

22 Iura parochialia ecclesiae, ut parochus competentia, ultra potestatem fori poenitentialis, sunt sequentia: 1° Quod parochiani proles suas proprio parochus teneantur baptizandas offerre. Arg. Conc. Florent., in Decreto Eugenii IV, et tenet Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 18, n. 1; Layman, lib. 5, tr. 2, cap. 7, n. 2; Reiffenstuel, lib. 3 Decr., tit. 29, n. 9, et ipsis testibus, alii communiter dicentes parochianum graviter peccasse, si absque licentia proprii parochi prolem suam baptizandam alieno offerat; intellige tamen ubi non reperitur specialis ecclesia baptismalis assignata pro omnibus baptizandis cuiuscunque parochiae: quia tunc presbyter ibi ad hoc deputatus habetur pro proprio omnium parochus quoad collationem baptismi. 2° Ut saltem in Paschate eucharistiae sacramentum suscipiant in propria ecclesia parochiali; c. *Omnis utriusque sexus* 12 de Poenitent. et remiss. Unde, si quis communicaret in ecclesiis Regularium infra tempus Paschale animo satisfaciendi praecepto Ecclesiae, non satisfaceret, quia in canone *Omne utriusque* praecipitur a proprio parochus eucharistiam sumi. Sacra Cong. Conc. 23 Ianuarii 1588. Imo Regulares non possunt in die Paschatis administrare saecularibus eucharistiam, neque per modum devotionis, etiamsi tales personae saeculares in alia die satisfacerint praecepto, ut respondit Sac. Congreg. Concil., in Burdigalen., 9 Iunii 1644, in Senonen. 11 Iunii 1650, et in Mechlin. 31 Ianuarii 1682. 3° Ut solum a proprio parochus sacramentum extremae unctionis percipiant. Clement. 1 de Privilegiis, ubi etiam exemptis et privilegiatis regularibus sub poena excommunicationis prohibetur, ne absque licentia parochi sacramentum hoc alicui parochiano administrarent. 4° Quod mortui in parochiali ecclesia sepeliri debeant, nisi alibi sepulturam maiorem habeant, vel propriam eligant. Arg. cap. *Nos instituta* 1, c. *Ex part.* 5, et cap. *In nostra* 10 de Sepulturis, iuncto c. 1 et 3, eod. in 6. Et si alibi sepulturam maiorem ha-

beant, vel propriam eligant, debent canonicam portionem, vulgo *Quartam funeralem parochiae*, cit. cap. *Nos instituta* 1; cap. *Fraternitatem* 3, cap. *De his* 4, cap. *Cum supra* 8, cap. *Certificari* 9, cap. *In nostra* 10 de Sepulturis, cum similibus. 5° Quod in ecclesia parochiali coram proprio parochus matrimonia solemni ritu celebrentur, c. 1 de Clandest. desponsat., cap. 1, caus. 30, qu. 5, iuncto Conc. Trident., sess. 24, de Reform. matrim., cap. 1. 6° Quod parochus solvi debeant decimae, primitiae et oblationes. Vid. v. *Decimae*, et v. *Oblationes*. Vid. Append. post art. 4, v. *Parochus*.

Alias ad iura parochialia spectabat, quod 23 parochiani diebus Dominicis et Festivis missam audirent in ecclesia parochiali, c. *Ut Dominicus* 2 de Parochiis. Nunc autem possunt parochiani missas audire in ecclesiis Regularium, et aliis non parochialibus, et ibi satisfacere praecepto de audiendo missam, ut dictum est sub verb. *Missa*, art. 1, n. 9, 10 et 11.

Alias ad iura parochialia spectabat etiam, 24 quod parochiani semel in anno sua peccata proprio parochus confiterentur; cap. *Omnis utriusque* 12 de Poenitent. et remiss., ibi: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata semel in anno proprio confiteatur sacerdoti*; nunc autem certo satisfaciunt, qui confitentur Regularibus aliisque confessariis ab Ordinario approbatis, ut patet ex Clement. *Dudum* 2 de Sepulturis, § *Statuimus etiam*; Extravag. Ioann. XXII *Vas electionis* de Haereticis; Extravag. Benedicti XI *Inter cunctas* de Privilegiis; ex Const. Leonis X incip. *Dum intra mentis arcana*, § 6, ex Const. Pauli III incip. *Licet debitum*; ex Constit. Clementis VIII incip. *Significatum fuit nobis*. Hinc dicentes nunc, quod confessi religiosis ab Episcopo approbatis teneantur iterum eadem peccata proprio parochus confiteri, suspecti sunt de haeresi, et possunt per inquisitores puniri, quibus sunt denunciandi; Diana, part. 4, tract. 8, resol. 102; Nicol., in Floscul., verb. *Confessio*, num. 7; Viva ad proposition. 21, ex damnatis ab Alexandr. VIII, n. 1, ubi ex Ioanne de La Cruz, de Statu religioso, lib. 2, cap. 6, advertit id fuisse statutum a Sixto IV.

An autem benedictiones et distributiones can- 25 delarum, cinerum et palmarum sint de iuribus mere parochialibus. Vide verb. *Confraternitas*, art. 2, n. 4, in responsione ad 5 dubium.

An benedictiones mulierum post partum, 26 fontis baptismalis, ignis, seminis, ovorum, et similium sint de iuribus mere parochialibus. Vide ibid., in responsione ad 6.

An functiones omnes hebdomadae sanctae 27 sint de iuribus mere parochialibus? Vide ibid., in resp. ad 7.

An celebratio missae solemnis feria quinta 28

- in Coena Domini sit de dictis iuribus parochialibus? Vide *ibid.*, in resp. ad 8.
- 29 An prima pulsatio campanarum in Sabbato Sancto sit de iuribus parochialibus? Vide *ibid.*, in resp. ad 9.
- 30 An celebratio missarum solemniū per annum, sive pro vivis, sive pro defunctis, sit de dictis iuribus parochialibus? Vide *ibid.*, in resp. ad 10.
- 31 An expositio quadraginta Horarum, et benedictio, quae fit super populum, sit de dictis iuribus parochialibus? Vide *ibid.*, in responsione ad 11.
- 32 An expositio, quae fit cum reliquiis vel sacris imaginibus, et benedictio, quae cum eis fit super populum, sit de dictis iuribus parochialibus? Vide *ibid.*, in responsione ad 12.
- 33 Parochianus alicuius parochiae ut quis efficiatur, sufficit solum habitationis principium, nec requiritur, quod illibi pro maiori anni parte habitaverit. Rota, recentior. part. 4, dec. 629, n. 3 et 9; part. 15, dec. 252, n. 20; Barb., de offic. et potest. Parochi, part. 2, cap. 2, n. 35 et seq., cum pluribus ibi citatis. Intellege tamen de eo, qui contrahit domicilium animo non redeundi, secus vero, si de tali animo nullibi constet. Rota, recent. part. 4, to. 3, dec. 629, n. 3 et 9; part. 11, dec. 348, n. 3 et seq.; part. 11, dec. 162, n. 21.
- 35 Efficitur tamen parochianus illius parochiae, qui ad habitandum in ea se contulit ad evitanda impedimenta, quae parentes suo matrimonio praebere intendunt. Rota, rec. part. 15, dec. 60, num. 28. Et quoad hoc habentur plures casus sic decisi a Sacra Congregatione Concilii, et referuntur sub verb. *Matrimon. quoad impedim.*, art. 2, num. 77. Vide *ibid.* Plures aliae quoad hoc resolutiones dictae Sacrae Congr. Concilii referuntur a Barbosa, de offic. et potestate Parochi, part. 2, c. 21, et ab Ursaya tom. 2, p. 1, disc. 10.
- 37 Quando quis habitat in confinio duarum ecclesiarum parochialium, censetur parochianus illius, in qua domus aditum magis frequentatum habet. Aloysius Riccius, in Praxi rerum fori ecclesiastic., dec. 333, in 1 edit., alias resolut. 510, in 2 edit.; Barbosa, de offic. et potestate Parochi, part. 2, cap. 21, num. 43, et offic. et potest. Episcop., part. 2, alleg. 32, n. 71, et alii. Parochianus, si in una ecclesia solet audire missam, in altera vero recipere sacramenta, canonica portio debetur ei, a qua recipit sacramenta; c. *Non instituta* 1 de Sepultur.; Barbosa, de offic. et potestate Parochi, part. 3, cap. 25; Silvester, in Summa, verb. *Canonica portio*, n. 11; Fr. Emmanuel., Qu. regul., tom. 1, qu. 39, art. 5, et alii.
- 39 Parochiani non necessario sunt vocandi in unione parochialium. Sacra Congr. Conc., in Fulginatens., 30 Ianuarii 1723. Parochialitatis suppressio, et curae translatio sustinetur, quan-

do ex iusta causa, et cum superioris permissione facta fuit. Sacra Congr. Concil., in Censuat., 31 Iulii 1723.

Parochianus ex iusta causa eximi potest pro determinato tempore a iurisdictione sui parochi. Sic in una Romana, 5 Aprilis 1690, ut refert Ursaya, to. 1, part. 1, dec. 10, a n. 90.

Parochiales ecclesiae dignioribus sunt conferendae. Bened. XIV., Constit. 68 incip. *Cum illud*, § 1 et 7. Parochialium ecclesiarum collatio, praevio concursu et examine, fieri debet; Idem, *ibid.* Vide tom. 2, verb. *Concursus*, et tom. 3, verb. *Examen*.

In electione dignioris in parochialium provisione potest Episcopus procedere ex informata conscientia. Idem, *ibid.*, § 14 et 16.

Si autem appellatum fuerit, causas sibi notas significabit iudici superiori per litteras familiares. Idem, *ibid.* Vel Cardinali praefecto Congregationis Concilii. Idem, *ibid.*

Quando parochialis collatio spectat ad Datariam Apostolicam, concursus ab Ordinario indicendi et compleri potest, non petita venia. Id., *ibidem*, § 19. Electio autem dignioris ab eo fieri potest, si agatur de beneficiis curatis reservatis ratione mensium; nec tenetur transmittere acta concursus, nisi postulata fuerint. Id., *ibidem*. Si vero beneficium alia qualibet ex causa reservatum fuerit, acta transmittet, nec digniorem pronuntiabit. Idem, *ibidem*.

Parochiales ecclesiae conferri nequeunt canonice regularibus Lateranensibus absque Indulto Apostolico. Idem, Const. 134 incip. *Quod inscrutabili*, per tot. Vide tom. 2, verb. *Beneficia*, et ad verb. *Canonici Regulares*. Nec presbyteris, sive clericis congregationis missionis. Idem, Const. 69 incip. *Quo magis*, § 4. Vide tom. 5, verb. *Missionarii*.

Frequentia populi ad ecclesiam parochialem turbari non debet per celebrationem solemnitatum in aliis ecclesiis. Idem, Const. 42 incip. *Etsi minime*, § 15. Ante missam parochialem celebrari non debent missae in ecclesiis ruralibus parochiae proximis. Idem, *ibid.*, § 14. In remotioribus autem sacerdos celebrans doctrinam Christianam populo tradere debet. Id., *ibid.* Parochiali ecclesiae vacanti vicarius ab Episcopo deputari statim debet. Idem, Constitut. 68 incip. *Cum illud*, § 16.

Parochiae Graecorum committi debent, iis qui in seminariis Italo-Graecorum, seu Albanensium trium ad minus annorum spatio versati sunt. Idem, Constit. 17 incip. *Etsi pastoralis*, § 5. Possunt tamen Ordinarii Latini alios praesbyteros idoneos parochis Graecis velut coadiutores adiungere. Idem, *ibid.* Nunquam tamen monachis Graecis, seu Calogeris, animarum cura debet committi, nisi ex necessitate vel alia iusta causa. Idem, *ibid.*, § 9.

Parochiae Italo-Graecorum committi non debent Italo-Graecis a Latino dioecetano Epi-

scopo latine ordinatis, sed ipsis praefici debent Graeci, vel Albanenses, catholici tamen, sive advenae, sive indigenae graeco ritu vivent. Idem, *ibid.*, § 9.

- 60 Parochialia munia in Graecos Melchitas soli exercere possunt fratres ordinis Minorum Custodiae Terrae Sanctae in defectu parochi ritus graeci. Idem, Const. 87 incip. *Demandatam*,
61 § 13. Parochialia emolumenta iure percipiuntur a missionariis exercentibus curam animarum in defectu parochi catholici nationalis. Idem, *ibid.*

62 Parochiales ecclesiae Regularium in Indiarum regionibus subsunt Episcoporum iurisdictioni.

- 63 Idem, tom. 2, Const. 1 incip. *Quamvis*. Parochii ecclesiarum regularium, sive regulares, sive saeculares sint, subsunt iurisdictioni Episcopi in iis, quae animarum curam respiciunt. Id.,
64 *ibidem*. Parochi regulares curam animarum assumere nequeunt, sine examine, approbatione et consensu Episcopi. Idem, *ibid.*

- 65 Ad vacantem ecclesiam parochialem tenetur patronus ecclesiasticus, etiam in foro externo, praesentare magis idoneum seu digniorem ex approbatis ab examinadoribus; utrumque enim forum respiciunt verba. Conc. Trid., cap. 18, sess. 24, ibi: *Quem patronus digniorem inter approbatos ab examinadoribus iudicabit, Episcopo praesentare teneatur*. Ben. XIV, de synodo dioecesis, lib. 4, c. 8, n. 8. Episcopus debet iudicio patroni acquiescere et instituere sic a patrono praesentatum, si ex approbatis ab examinadoribus nullus reclamet; cum Concilium Tridentinum dixerit sine ulteriori indagine instituendum, quem patronus

- 67 tanquam digniorem praesentaverit. Sed si aliquis ex approbatis de iudicio patroni conquerratur, et hac de causa ad Episcopum provocet, debet Episcopus iudicis partes assumere, et diligenter inquirere, an rectum fuerit iudicium a patrono latum, de sui praesentati meritum supra reliquos ex approbatis praestantia.

- 68 Idem, *ibid.* Si quis appellet a sententia Episcopi, cuius iudicium sit conforme iudicio patroni, appellatio est admittenda solum in devolutivo. Si vero sit difforme, est admittenda etiam in suspensivo, et interim nullus est instituendus usque ad sententiam iudicis appellationis, et parochialis est administranda ab oeconomio. Idem, *ibid.* Quod totum statuit, tom. 2 Bullar., constitut. 4, incip. *Redditae*.

- 70 Si parochialis ecclesia fuerit iurispatronatus laicorum, vel misti, admittendus est sine concursu praesentatus a patrono, et idoneus ab examinadoribus repertus. Conc. Trid., loc. cit., ibi: *Quod si iurispatronatus laicorum fuerit, debeat qui a patrono praesentatus erit, ab iisdem deputatis, ut supra examinari, et non nisi idoneus repertus fuerit, admitti*. Idem, in citat. c. 8, n. 9, ubi subiungit, quod idem

declaratum fuit a sac. Congregatione Concilii, 5 Feb. 1628, de parochiali iurispatronatus misti, id est partim ecclesiastici, et partim laicalis, ne iura laici ob consortium cum ecclesiastico ulla ex parte laederentur. Si autem 71 ab uno, aut pluribus patronis laicis, gaudentibus aequali iure, plures ad vacantem parochialem sint nominati, et Episcopo praesentati, neque ullus ex praesentatis retulerit a patronis plures voces, quam caeteri, tenetur Episcopus indicare concursum inter eosdem praesentatos, atque illum eligere, quem ex approbatis ab examinadoribus synodalibus iudicaverit magis idoneum, ut decrevit eadem Sacra Congreg. Concil., apud ipsum, cit. n. 9, et Barbosam de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 2, n. 130. * Episcopi ius eligendi digniorem in 72 praedictis omnibus, sede episcopali vacante, transit ad capitulum, et ab hoc ad vicarium capitularem sine ulla penitus reservatione. Idem, cit. cap. 8, n. 10, ex decreto Sacrae Congregationis Concil., in Elven., 1 Decemb. 1736, et ex pluribus aliis iam ad id allatis tom. 2, verb. *Capitulum*, art. 3, a. n. 58 ad 64. Vide ibi.

Parochiae aliaque curata beneficia, et officia 73 Indiarum Occidentalium, sublato asserto privativo iure Regularium, saecularibus sacerdotibus canonice conferuntur. Benedict. XIV, constit. incip. *Cum alias*, § 2, 3. Imo si ob defectum sacerdotum saecularium iisdem praeficiantur Regulares, hi tanquam amovibiles ad nutum, possunt, nulla expressa causa, ab Ordinario, vel etiam a superiore regulari removeri. Idem *ibid.*, § 2. Et iam id statuerat ad instantiam regis catholici in alia sua constitutione incip. *Cum nuper*, confirmata et declarata in hac ultima *Cum alias*.

Parochialibus Ecclesiis basilicae Assisiensi 74 Sancti Francisci unitis, praeficiendi sunt vicarii saeculares ad nutum amovibiles. Benedict. XIV, const. incip. *Fidelis Dominus*, § 16.

Canonici regulares Praemonstratenses possunt 75 obtinere et retinere perpetuo sine apostolica dispensatione ecclesias parochiales, etiam saeculares, et vicarias; sic declaravit Benedictus XIV, die 1 Septembris 1750, constitutione incip. *Oneroso*.

NOVAE ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De etymologia verborum *parochia*, *parochia-* 76 *nus*, *parochus* non sum sollicitus. Vide de ea, si lubet, varias opiniones apud Bohemer., Iur. paroc. sect. 1, c. 1, § 1 et plur. seq.

Nec sum sollicitus de origine parochiarum, 77 an ea Tito in Creta, an Evaristo, an Anacleto, an Dionysio sit attribuenda. Confer itidem Bohemer., Iur. parochial. dict. sect. 1, c. 2 per tot.

Parochia est *societas quaedam publica ec-* 78

clesiastica ex parochis et parochianis composita in certo districtu, constitutis et certis limitibus circumscriptis, vi cuius parochiani ecclesiae in illo restrictu sitae obligantur ad peragenda ibi sacra, et ad onera tum parochorum, tum ecclesiae praestanda, parochus vero ad illa, quae sui officii sunt. In parochia igitur considerari debent parochus, ecclesia parochialis, et parochiani.

- 79 Facile autem est hinc dignoscere, quid requiratur, ut Ecclesia dici queat parochialis. Sed vide, si materiae plenam discussionem de-

sideres, Rot., in Polycastren. *Iurium parochialium*, 10 Ianuarii 1729, cor. clar. mem. Cincio, et in Sabinen. *Iurium parochialium*, 8 Maii 1733, cor. clar. mem. Calcagnin., et 8 Iunii 1736, cor. clar. mem. Millin.

At non, ita facile est breviter tradere, quis dicendus sit parochianus ad omnes praesertim effectus, tum si una in civitate, de qua agitur sit parochia, tum et maxime si plures sint in ea parochiae. Adi Bohemerum, *Iuris parochial. sect. 3, c. 4* per tot, qui argumentum hoc illustravit.

PAROCHUS

PARTITIO ARGUMENTI

PAROCHUS: 1. quoad eius nomenclaturam, electionem, atque approbationem; 2. quoad residentiam, praecedentiam, et praedicationem; 3. quoad missam, sacramenta, funeralia; 4. quoad immunitatem.

ARTICULUS I. *Parochus quod ea, quae concernunt eius nomenclaturam, electionem atque approbationem.*

SUMMARIUM. 1. Parochi apud ethnics dicebantur illi, qui legatis publice Romam missis salem et ligna praeparabant. — 2. Parochi in Ecclesia sunt sacerdotes, auctoritate Episcoporum ecclesiis praefecti, ut plebibus sive populis omnia necessaria ad pascendas animas subministrant. — 3. Parochus dictus est quasi paroecus; paroecus autem Graecis est incola sive habitator in loco. — 4. Parochus seu paroecus dicitur a *parochia* seu *paroecia*, sicut et parochiani seu paroeciani. — 5. Ex parochis aliqui vocantur *plebani*, qui videlicet curam exercent animarum in plebania habente sub se plures ecclesias vel cappellas. — 6. Plebani sunt dicti sic a *plebe* vel *populo*, qui sub eorum cura regitur. — 7. Aliqui appellantur *rectores*, qui plebem et populum sibi commissum cum cura regunt, et eorum beneficium vocatur *rectoria*. — 8. Aliqui vocantur *cappellani*, et sunt illi qui in ecclesia monachorum curam animarum exercent. — 9. Aliqui vocantur *sacerdotes proprii*. Sacerdos enim proprius vocatur cuiuslibet parochiae rector. — 10. Aliqui vocantur simpliciter *curati* sic dicti a *cura*, quam de regendis ovibus susceperunt, qui curati alicubi sunt insigniti nomine *Archipresbyteri*, et alibi nomine

praepositi, et huiusmodi. — 11. Pro parochio, quocunque nomine nuncupetur, eligi debet persona idonea, quae in propria parochia residere, et per se ipsum animarum curam exercere valeat. — 12. Idonea persona in hac materia dicitur praedita aetatis maturitate, morum gravitate et litterarum scientia. — 13. Hinc parochi debent eligi ad praescriptum Concilii Tridentini, sess. 24, de Reform., cap. 18, et Const. S. Pii V incip. *In conferendis beneficiis*. — 14. Nempe per examen et concursus coram Episcopo, vel eius vicario generali, et saltem tribus examinatoribus synodalibus. — 15. Quomodo autem, quando, ubi, et a quibus sit indicendus concursus pro parochis eligendis? *Remissive*. — 16. In parochos eligendi et promovendi sunt sub gravi culpa meliores, seu digniores. — 17. Parochus in ecclesia exempta animarum curam exercere intendens, prius approbandus et examinandus est ab Episcopo. — 18. Examen et approbatio vicariorum ad curam animarum positorum in ecclesiis unitis ordini S. Ioannis Hierosolymitani ad Episcopum pertinet. — 19. Parochus pro cura animarum non potest deputari, nisi de consensu Episcopi, et praevio examine. — 20. Examinato et approbato in Urbe ad curam animarum non possunt ab Episcopo ordines denegari sub praetextu insufficientis litteraturae. — 21. An, et quatenus Episcopus possit parochos rite ac recte semel approbatos iterum ac pluries examinare? ad n. 28. — 29. Alia ad rem ad n. 37.

- 1 Parochi apud ethnics olim dicebantur illi, qui legatis publice Romam missis salem et ligna praeparabant, id est illi, qui omnia necessaria legatis regum, principum ac rerum publicarum hospitio receptis, suppeditabant, teste Acrone in illud Horatii, lib. 1 Serm., sat. 5, ibi:

Proxima Campano ponti, quae villula tectum
Praebuit, et parochi, quae debent ligna salemque.

- Et sic referunt Calvinus in magno Lexico iuridico, tom. 2, verb. *Parochus*; Petrus Gregorius, Syntag. iuris, lib. 36, cap. 30, n. 9; Barbosa de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 1, n. 1, et alii. Unde quidam censent ad instar istorum dictos esse parochos in Ecclesia catholica, eo quod sint sacerdotes auctoritate Episcoporum Ecclesiis praefecti, et ple-

bibus, sive populis omnia necessaria ad pascendas animas subministrant. Alii vero existimant parochum dictum esse quasi paroecum. Paroecus autem Graecis est incola, sive habitator in loco, ut habetur in 1, *Pupillus* 239 ff. de Verbor. significat., ibi: *Incola est qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, quem Graeci paroekon (id est iuxta habitantem) appellant*; Ita Azorius, Instit. moral., part. 2, lib. 2, cap. 12, q. 1; Barbosa, loc. cit., n. 3, et alii.

Parochus seu paroecus dicitur a *parochia* seu *paroecia*, sicut et parochiani seu paroeciani: Budaeus, citatus et secutus a Barbosa, loc. cit., n. 14; Calvin., l. c., verb. *Parochia*. Ex parochis aliqui vocantur *plebani*, ut in cap. 5 *Scriptum est* 40 de Elect., qui videlicet curam exercent animarum in plebania habente sub

se plures ecclesias, vel cappellas; c. *Statutum* 1 Ne clerici vel monachi in 6. Et sunt sic dicti a plebe vel populo, qui sub eorum cura regitur, et habet se plebanus cum caeteris curatis unius plebis, sicuti Archiepiscopus cum suffraganeis suae provinciae: Barbosa, loc. cit., n. 5, et alii passim.

7 Aliqui vero appellantur rectores, quia plebem et populum sibi commissum cum cura regunt, iuxta cap. *Ut quisque presbyter* 3 de vita et honestate Clericor., et cap. *In ecclesiis* 1 de Cappellis monachor., et eorum beneficium vocatur rectoria, c. *Cum olim* 28 de Praebend. Aliqui vocantur cappellani et sunt illi, qui in ecclesia monachorum curam animarum exercent, ut in cap. *In ecclesiis* 1 de Cappellis monachorum. Aliqui vocantur sacerdotes proprii; sacerdos enim proprius vocatur eiusmodi parochiae rector, c. *Omnis utriusque sexus* 12 de Poenit. et remiss. Aliqui vocantur simpliciter curati sic dicti a *cura*, quam de regendis ovibus susceperunt: qui curati alicubi sunt insigniti nomine *archipresbyteri*, et alicubi nomine *praepositi*, et huiusmodi.

11 Pro paroco, quocunque nomine nuncupetur, eligi debet persona idonea, quae in propria parochia residere, et per se ipsum animarum curam exercere valeat, ut colligitur ex c. *In parochia* 31, caus. 16, qu. 1; c. *Cum in cunctis* 7 de Elect.; c. *Eam te decet* 4 de Aet. et qualitat.; cap. *Quia nonnulli* 3 de Clericis non resident.; cap. *Grave nimis* 28 de Praebend.; cap. *Licet canon* 14 de Election. in 6, cum similibus, iuncto conc. Trident., sess. 7, de Reformat., cap. 3.

12 Idonea persona in hac materia dicitur praedita aetatis maturitate, morum gravitate et litterarum scientia, cap. *Cum in cunctis* 8 de Election., § *Inferiora*, ibi: *Alia, quae curam animarum habent annexam, nullus omnino suscipit, sed nec parochialis ecclesiae regimen, nisi qui cum 25 annum aetatis attigerit, et scientia et moribus commendandus existat; cum similibus.*

13 Hinc parochi debent eligi, et institui ad praescriptum Concilii Tridentini, sess. 24, de Reform., cap. 18, et constit. S. Pii V incip.

14 In conferendis beneficiis. Nempe per examen et concursum coram Episcopo, vel eius vicario generali, et saltem tribus examinatribus synodalibus, Concil. Trid., cit. sess. 24, cap. 18, de Reformat.

15 Quomodo autem, quando, ubi, et a quibus sit indicendus concursus pro parochis eligendis? Vide verb. *Beneficia*, art. 4, a n. 21, verb. *Concursus* per tot.; verb. *Examinatores*, a num. 25 usque in finem.

16 In parochos eligendi et promovendi sunt sub gravi culpa meliores seu digniores. Vide verb. *Electio*, art. 3 per tot., et signanter n. 15.

17 Parochus in ecclesia exempta animarum cu-

ram exercere intendens, prius approbandus et examinandus est ab Episcopo iuxta dispositionem cap. *Exemptionem* de Privileg. in 6: sacra Congregat. Concilii in Caputaquen. 23 Iunii 1639.

Examen et approbatio vicariorum ad curam 18 animarum positorum in ecclesiis unitis ordinis S. Ioannis Hierosolymitani, ad Episcopum pertinet: Sacr. Congr. Conc. in Augustana 4 Dec. 1631.

Parochus pro cura animarum non potest 19 deputari, nisi de consensu Episcopi, et praevio examine: Sacr. Congr. Conc. in Pictavien. 4 Iunii 1627.

Examinato et approbato in Urbe ad curam 20 animarum non possunt ab Episcopo ordines denegari sub praetextu insufficientis litteraturae; Sacr. Congreg. Episc. et Regul. in Sutrina 26 Ianuarii 1590.

An, et quatenus Episcopus possit parochos 21 rite ac recte semel approbatos, iterum, ac pluries examinare? Respondendum est cum distinctione: Aut enim agitur de parochis examin., et approbatis ab eod. Episc. vel ab antecess. si agatur de parochis examinatis et approbatis ab eodem Episcopo, non potest idem Episcopus eos iterum examinare, nisi novis supervenientibus indiciis, etiam extraiudicialibus, de eorum imperitia seu defectu necessariae scientiae ad suum obeundum et adimplendum officium: Sic expresse Rota, recent. 19, tom. 1, decis. 257, num. 1 et seq., cum pluribus ibi adductis, Monacell., tom. 1, tit. 10, formul. 15, n. 2, cum Gonzalez, Garcia, Barbosa, et Cardin. de Luca ibi allegatis; Pignatell., tom. 1, consult. 133, num. 7 et seq. Et sic censuit sacr. Congregat. Concilii in Pampilonensi, apud Pignatell., loc. cit., n. 8, ubi cum quaereretur

Primo: *Utrum Episcopus possit examinare 22 parochos et rectores semel approbatos ad curam animarum exercendam, quando ex rationabili et legitima causa habetur vehemens suspicio de illorum imperitia ad sacramenta ministranda et munus suum adimplendum; et clarius cognita illorum illitteratura, detur illi coadiutor bene meritus cum assignatione alicuius portionis fructuum pro eius congrua sustentatione?*

Secundo: *An possit hoc examen facere non solum in actu visitationis, sed etiam extra illam respectu alicuius parochi, de cuius imperitia habetur certa notitia?*

Tertio: *An ad eiusmodi examen faciendum requiratur, quod imperitia talis parochi examinandi probetur iuridice per testes deponentes; an vero sufficiat talem imperitiam constare Episcopo extraiudicialiter, vel quia expositum fuit illi per personas fide dignas, quae nolunt iuridice deponere propter metum, respectum, vel aliam rationem, vel quia ipsemet*

Episcopus ex aliquibus actionibus, quas videt et notat in ipso parochio, et ex verbis, quae occurrunt, facit coniecturam fere evidentem de imperitia illius. His igitur scrupulis anxius supplicat pro declaratione, ut salutare pabulum suis ovibus praeberet, suoque muneri satisfacere possit;

- Sacra Congreg., etc., die 16 Ianuar. 1667, censuit ad omnia respondendum *affirmative*.
- 23 Cumque ab eodem Episcopo Pampilonensi iterum die 22 Septembris 1668 quaesitum fuisset, an in actu visitationis ordinario liceret examinare parochos, quamvis contra illos suspicio imperitiae non urgeret; Sacra Congregatio absolute respondit *negative*: Sic Rota, l. c., decisis. 166, n. 1.
- 24 Et sic etiam censuit eadem Sac. Congr. Concilii in Tridentina *Iuris examinandi*, 18 Aprilis 1671. Consulta enim, *An possit idemmet Ordinarius examinatos, et ad confessiones audiendas, ac curam animarum exercendam, ecclesiasque parochiales obtinendas idoneos repertos et approbatos, ad novum examen vocare, quando nulla adest rationabilis suspicio de illorum imperitia?* Respondit, *servandam esse declarationem alias editam sub die 22 Septembris 1668, in Pampilonensi, quae non potest esse et intelligi nisi de Episcopo approbante, de quo in Tridentina quaerebatur, alias Sacra Congregatio ad eam non remisisset*: Sic expresse Rota, l. c., decisis. 257, a n. 18.
- 25 Et quod possit idem Episcopus iterum examinare a se ipso iam examinatos et approbatos parochos, quos probabiliter iudicaverit insufficientes, eo quod non vacaverint studio, et scientiam, quam prius habebant, deperderint, colligitur aperte ex Concilio Tridentino, sess. 21, c. 5, decernente, quod possit Episcopus rectoribus parochialium illitteratis dare coadiutores; nam si non posset examinare, aut non posset dare coadiutores, sic redderetur inane dictum decretum Concilii; aut dando, fieri posset, quod iis quoque daret, quia revera essent litterati et sufficientes; adeoque ad haec inconvenientia evitanda, dicendum est, quod Episcopus possit reexaminare a se ipso iam examinatos et approbatos parochos, quos ex supervenientibus vehementibus indiciis vere probabiliter iudicaverit illitteratos et insufficientes, ex quo non exulta scientia in ipsis defecerit: opinio enim insufficientiae est veluti quaedam accusatio seu denuntiatio.
- 26 Si autem agatur de parochis examinatis et approbatis ab Episcopo antecessore, non solum potest Episcopus successor eos examinare cum probabiliter ex vehementibus indiciis eos iudicat illitteratos, ac insufficientes, sed etiam sine talibus indiciis pro sola quiete conscientiae suae: Sic Rota, recent. part. 19, tom. 1, cit. decisis. 258, a n. 3, cum pluribus ibi citatis;

Solorz., de iure Indiarum, c. 17, n. 2, t. 2, lib. 3: Diana, part. 4, resol. 49; Barbastren., de Paroch., p. 1, c. 2, n. 4, tract. 10, et alii. Et ratio est, quia Episcopus tenetur ex munere suo curare et attente prospicere, ut ecclesiae sibi subditae recte administrentur, et oves propriae accurate pascantur; can. *Qui autem Episcopatum* 11, caus. 8, qu. 1, id autem praestare non potest, nisi per examen inquirendo, an parochi scientiam semel acquisitam amiserint, vel eam amplius excoluerint, ideoque eos examinare potest, et non alieno sed proprio iudicio deferre: Glossa ad cap. *Cum secundum Apostolum* 16 de Praebend., verb. *Liceat ibi: Sed successor potest, et ita semel approbatus iterum probatur, et reprobat sicut medicus*: quod et ante notaverat ad cap. *Accepimus* 35 de Aetate, qualitat. et ordin. praeficiend., verb. *Examinare*. Unde si in examine eos insufficientes ac illitteratos reperiat, sufficientem eis coadiutorem assignare tenetur, ne oves suae fame pereant. Quamobrem Christus ipse ecclesiasticos alloquens, praesertim parochos, Matth. v, dicit: *Vos estis sal terrae, quod si sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras*. Et Malachiae II, inquit Deus: *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore eius: vos autem recessistis de via*. Et Oseae IV, dicit: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi*.

Enimvero S. Pius V, const. incip. *Rom.* 27 *Pontificis*, ubi statuit, Regulares confessiones saecularium audire non posse nisi praevio examine fuerint ab Ordinario approbati, insuper addit ibid., § 2. *Volumus tamen eos, qui semel ab Episcopo in civitate vel dioecesibus suis praevio examine approbati fuerint, ab eodem Episcopo iterum non examinari; caeterum ab Episcopo successore pro maiori conscientiae suae quiete examinari de novo poterunt, etiamsi sint lectores et in theologia graduati*. Quae sane verba nullam requirunt causam in successore, ut possit examinare regul. approbatos ab antecess., nisi ob solam propriae conscientiae quietem, ac proinde S. Pont. lectores et graduatos in theologia noluit excipere, in quibus suspicio imperitiae facile considerari non potest, sed eos pro sola quiete conscientiae suae a successore examinari posse sancivit. Unde conficitur argumentum a multo magis, authent. *Multo magis* Cod. de sacrosanctis Eccles. Si enim successor Episcopus regulares adeo a S. Sede privilegiatos, semel a praedecessore approbatos, licet lectores et graduatos in theologia, potest pro recta et tuta sacramenti Poenitentiae administratione ad examen vocare, multo magis poterit parochos a se nunquam examinatos examinare, ut experiatur, an exulta duret scientia et peritia,

de qua cognovit praedecessor, ut sic consulat quieti conscientiae suae, quam ratiocinationem induxit Capon., contr. 42, n. 8, post. Ioann. Sanchez, in select. Sacrament., disp. 48, et sic censuit sacra Congr. Concilii in Placentina, 28 Augusti 1628, his verbis: *Examinare iterum potest Episcopus, tam in Visitatione, quam extra super doctrina et litteratura parochos approbatos ab antecessoribus tempore provisionis parochialium*, apud Barbosa, in Summa apostolic. decis., verb. *examinare*, n. 11. Hactenus Rota, cit. dec. 257, a n. 5 ad 17.

28 Recte tamen concludit Monacell., cit. t. 1, tit. 10, formul. 15, n. 3, quod Episcopus sententiam hanc ad praxim non debet deducere, nisi raro, cum magna cautela, et non nisi praecedente diffamatione, seu coniectura imperitiae parochi, ne bonam famam, quae impinguat ossa (Prov. xv, 30), amittat. Imo Pignatell., cit. tom. 1, consult. 133, n. 12, absolute dicit, quod extra hos casus, nempe totae imperitiae et illitteraturae parochorum, seu erroris in administratione sacramentorum, non potest Episcopus vocare ad examen parochos; habent enim intentionem fundatam, ut ad exercitium curae animarum, et ad sacramentorum administrationem admittantur; cum hoc veniat in consequentiam approbationis ab examinadoribus de eorum persona factae, ut Sacra Congregatio resolvit in Nucerrina, die 6 Octobris et 10 Novemb. 1617. Quia cum eorum approbatio se habeat per modum sententiae decernentis de idoneitate,

quam de iure possidet, et ideo non potest sine causa revocari in dubium ipsa possessio, sicuti revocaretur, si iam approbatus iterum ad examen vocaretur. Hactenus ipse, qui ib., num. 19, subiungit, quod tota difficultas reducitur, an fidendum sit arbitrio Episcopi, qui praetextu inhabilitatis parochos divexare poterit; et num. 20 concludit, se existimare proinde, quod constare debeat Episcopo, examinandos vere esse illitteratos, vel quia tales fuerint antequam ad curam animarum admitterentur, vel propter aliam causam, quae supervenire potuerit, iuxta cap. *Accepimus* 15 de Aetate et qualitat. et ordin. praeficiendor., ibi: *Nisi forte postquam promoti fuerint, reddiderint se indignos*; utque id constet, non debet attendi attestatio eiusdem Episcopi, sed requiruntur necessario diligentes investigationes in scriptis reducendae, iuxta Felinum in cap. *Ex litteris* 11 de Constitutionibus, num. 7, ibi: *Per diligentiore investigationem, quae licet fuerint extraiudiciales, attamen ex iis apparare poterit, an constet de illitteratura et imperitia*. Quod sentire videtur Gonzalez ad Regul. 8 Cancellariae, gloss. 4, num. 96. Idque, ut possint superiores dignoscere, an Episcopus iure meritoque processerit, secundum Rotam, part. 2 recent., decis. 25. Esto itaque, quod causa substerit, ea deberet probari: ex l. *Cum hi* 8, § ultim. iuncto princip., ff. de Transactionibus. Vel ex eo maxime, quia revocatio pertinet ad forum externum, et versatur in adimendo iure quaesito. Hactenus ille. ¹

¹ Non abs re putamus afferre, quae hac super re per Benedictum XIV tradita sunt in Synodo dioecessana, lib. 13, cap. 9, n. 21, suntque tenoris ut sequitur:

« Saepe contingit, ut ii ipsi parochi, qui vel a patronis laicis nominati, examine facto, idonei et habiles ab Episcopo reperti sunt, vel si parochialis ecclesiae provisio per concursum facta est, in ipso concursu doctiores aptioresque iudicati, ideoque caeteris competitoribus praelati fuerunt, temporis decursu, indocti et inhabiles comperiantur, aut tales evadant, cum post adeptam animarum curam necessarium studii exercitium omnino reliquerint. De hoc actum fuit in dicta Congr. Conc. dum nos illius secretarii officium gereremus, instantibus nonnullis Episcopis, et praecipuae Legionensi, in relatione status ecclesiae suae; cui, re discussa in Congregatione diei 15 Decembris anni 1725, responsum fuit, *observanda esse antiqua decreta*; quae quidem ad sequentia reducuntur.

» Nimirum, prudenti Episcopo in re tam gravi non esse inconsiderate procedendum; non esse praebendas nimis faciles aures fallacibus vulgi vocibus, clamantis, imperitum parochum esse et administrandae paroeciae ineptum; si vero de eiusdem imperitia et ignorantia probabiles notitiae, et gravia argumenta suppetant, tunc in potestate Episcopi esse, etiam extra visitationem, omni iudicii forma seclusa, huiusmodi parochum ad examen revocare, quamvis alias ab eodem Episcopo in praecedenti examine approbatus fuerit.

» Ita olim Sacra Congregatio respondit Episcopo Pampilonensi die 22 Septembris anni 1668, sicuti legitur in libro Decretorum 26, pag. 108: *Cum sub die 15 Ianuarii 1667, ad instantiam Episcopi Pampilonen. ab hac Sacra Congregatione resolutum fuerit; primo,*

posse Episcopum examinare parochos et rectores semel approbatos ad curam animarum, quando adest vehemens suspicio de illorum imperitia; secundo, posse ad huiusmodi examen procedere etiam extra visitationem; tertio, ad dictum examen faciendum, haud necesse esse, ut iudiciales probationes imperitiae praecedant; nunc supplicat Episcopus ipse, per hanc Sacram Congregationem ulterius declarari, an in actu visitationis dioecesis possit Episcopus examinare parochos, quotquot visitat; etiamsi contra illos, vel aliquem ipsorum, non vigeat suspicio imperitiae; et Congregatio respondit: Negative.

» Cumque ex vehementi suspicione, sive ex semiplena probatione imperitiae, liceat Episcopo ad examen revocare parochum illum, quem ipsemet olim ad animarum curam approbavit; multo magis id agere poterit, si agatur de parochis in huiusmodi officio a praedecessoribus Episcopis constitutis. Qua de re multa sunt Congregationis responsa. Primum est diei 26 Augusti 1628, lib. 13 Decret., pag. 520, a terg.: *Sacra, etc., censuit, Episcopos successores posse, superveniente rationabili causa, iterum ex officio, etiam extra visitationem, examinare parochos alias ad ecclesias parochiales approbatos*. Secundum diei 13 Ianuarii 1634, lib. 15 Decretorum, pag. 146, a terg.: *Sacra, etc., respondit, Episcopos successores, superveniente rationabili causa, posse etiam ex officio iterum examinare tam in visitatione quam extra, parochos, quamvis regulares, approbatos tempore provisionis parochialium*. Et in hoc sensu Episc. potest parochos iterum ad examen vocare sub poena privationis; S. C. Conc. in una Lucerrina, 13 Ian. 1594, et in una Interamnen., 1 Octobris 1602, apud Pignat., t. 1, cons. 133 (EDIT. CASIN.).

- 29 * Parochum regularem suo muneri deficientem potest punire Episcopus cumulative cum superiore regulari; ita tamen, ut si aliter statuatur superior regularis, aliter Episcopus, standum sit Episcopi mandato. Ita statuit Benedictus XIV in Bulla *Firmandis*, Bull. tom. 1, num. 109. Si removeri debeat, potest tam Episcopus sine superiore, quam hic sine illo id praestare. Ibid., § 11.
- 30 Parochi iurisdictionem habent ordinariam in foro interno, non vero externo, quidquid alii censuerint, ut proinde nullam excommunicationis sententiam ferre possint, ut ex communiori et in praxi recepta sententia. De Synod. dioecesis., lib. 5, cap. 4, § 2.
- 31 Episcopi successores ex rationabili causa extra visitationem, possunt, examinare parochos ad ecclesias parochiales alias approbatos, ut in decreto S. Congr. Concil., Institut. eccles. 9, § 16. Quia et hoc potest praestare pro libitu, et ex sola quiete animae suae, quamvis nihil habeat suspicionis; ib. Vide adnotationem sub n. 28 h. art.
- 32 Si vero Episcopus velit iterum examinare, quos ipse approbavit, requiritur saltem extraiudicialis infamatio de inscitia. Quamvis hoc non requiratur ab iis, quos laicus patronus nominavit ad beneficium curatum, cum probati non fuerint in concursu, ut ex S. Rota, et ex Card. de Luca, ibid.
- 33 Parochus habendus est, quoad crimen complicitatis, ille, qui peccat cum famula sua, quae in eius domo inhabitat, quamvis in alia parochia habeat paternam domum. Et reipsa quidem praeceptum Paschale tenetur illa implere in parochia; ubi famulatum habet, Institut. eccl. 82, § 22.
- 34 Tolerari potest, ut parochus habeat in domo mulieres sibi coniunctas in primo et secundo gradu consanguinitatis, et etiam affines in primo gradu cum ancillis earum, quae tamen minores non sint annis quadraginta. Ita decretum est a S. Congregatione Concilii pro dioecesi Bononiensi. Institut. eccles. 82 per tot., quamvis hoc decretum respiciat famulas cum uno tantummodo parochi cohabitantes; quae vero munus suum praestent propinquis eiusdem parochi, minoris etiam aetatis permittuntur, dummodo tamen testimonium bonae famae suae habeant. Vid. secundam appendicem post art. 4, v. *Parochus*.
- 35 * Dictum fuit supra, eam idoneam ad consequendas parochias esse personam, quae sit aetatis maturitate praedita, sed quaenam sit haec aetas, neque a longe indicatum. S. Trident. Concil. duo distinguit dignitatum genera, quae animarum curam habent adnexam. Aliae in ecclesiis praesertim cathedralibus, in quibus aetatem viginti quinque annorum requirit sess. 24, cap. 12, de Refor., in princ., ibi: *Nemo igitur deinceps ad dignitates quascun-*

que, quibus animarum cura subest, promoveatur, nisi qui saltem vicesimum quintum suae aetatis annum attigerit. Ad caeteras vero minores dignitates in capitulo, quae nullam habent curam animarum adnexam, minor sufficit aetas viginti duo annorum. Concil. Trident., loc. cit.: *Ad caeteras autem dignitates, vel personatus quibus animarum cura nulla subest, clerici aliquin idonei, etc.*, et 22 annis non minores ascendantur; et hoc licet sermo sit de canonicatu, cui unita sit parochialis. Barbo., in dict. Conc., loc. cit., in verb. *et 22 annis*. Cum vero haec aetas sufficiens non sit ad omnia parochialia munera implenda, hinc merito per canonicas sanctiones statutum est, ut ad parochiam promotus, vel ad aliam dignitatem in collegiata vel capitulo, debeat infra annum ad sacerdotium quoque promoveri. Sic expresse de parochis in capite *Licet*, et in capite *Cum ex eo* de Elect. in sext.; Rebuf., tit. De non promotis infra annum, in princ.; Azor., part. 2, lib. 6, cap. 8, quaest. 2. De obtinentibus vero in cathedrali vel collegiata saeculari vel regulari quascunque dignitates, vel beneficia annexum habentia sacerdotium, vel alium ordinem tradit Concil. Trident., sess. 22, cap. 4, de Refor.; Clement. *Ut ii 2* de Aetat. et qualitat.; Navarr. de Aetat. et qualitat., lib. 1, consil. 45. De abbatibus et praelatis regularibus, ex non sacerdotibus forte promotis, in cap. *Cum in cunctis*, et cap. *Licet* de Electione in 6; Layman. in cap. *Commissa* de Electione num. 3; Navarr., Comment. 3 de Regularibus, num. 23.

Quod si ad parochias promoti negligent intra praefinitum tempus sacerdotium suscipere, ipso iure, nulla etiam praemissa interpellatione, parochia privati declarantur, a cit. c. *Licet* de Electione. *Intra annum a sibi commissi regiminis tempore numerandum se faciat ad sacerdotium promoveri. Quod si intra idem tempus promotus non fuerit, Ecclesia sibi commissi, nulla etiam praemissa monitione, sit praesentis constitutionis auctoritate privatus.* Hic vero annus ex illo incipit tempore, quo regimen Ecclesiae commissum fuit rectori, ipsiusque pacificam nactus fuit possessionem, vel per eum stetit, quominus eam nancisceretur, dummodo non fuerit interea iusto impedimento detentus. Cum enim poenalis haec constitutio sit, suum consequi effectum non debet, nisi termino praefinito penitus elapso. Layman in cap. *Commissa*, num. 2, et in Theologia moralis, lib. 3, tract. 4, cap. 16, num. 12; Azor., part. 2, lib. 6, cap. 8, quaest. 10. Quod si quis malitiose Ecclesiam parochialem recipiat animo tantum recipiendi unius anni fructus, et inde renuat sacerdos ordinari, tunc non modo ecclesia privatur, sed condemnatur insuper ad integros restituendos fructus, quos fraudulenter percepit,

et non restituendo peccat mortaliter. Castropal., part. 2, tract. 13, dist. 14, part. 7, num. 6, quod extenditur etiam ad eos, qui cum dubio vel conditionate cogitant suscipere infra annum sacerdotium. Castrop., loc. cit., num. 5; Azor., part. 2, lib. 6, cap. 9, quaest. 3; Pass., cap. 25, num. 397 et 400. Ad hoc etiam tenetur pro indemnitate Ecclesiae, qui eam contulit personae, quam non credebatur ad huiusmodi ordinem promovendam. Cap. *Commissa* de Electione in 6. Ab hac tamen lege exemptas declarat text. in c. *Statutum* 22 de Electione in 6. *Collegiatas Ecclesias, etiamsi alias parochiales extiterint, et assumptos ad earum regimen.* Item parochiales Ecclesiae dum in cathedrales eriguntur, decanatus, praepositura, archidiaconatus, ecclesiae curatae; parochia unita principaliter beneficio simplici, parochus non habens curam fori poenitentialis, sed solum contentiosi, parochus demum solum habitu, hoc est actu

non habens parochianos. Sanch., lib. 2 opusc., cap. 2, dub. 22, n. 7 et 8; Rebuf., loc. cit., n. 24, 29 et 31; Leuren., For. benef. part. 1, quaest. 320, num. 1 et 4, cum seqq.; vide etiam apud eundem, loc. cit., n. 2 et 3, ubi mirifice quaestionem expendit super restitutione fructuum, et casus distinguit, in quibus negligens vel renuens suscipere sacerdotium mortaliter peccet, vel non, retinendo fructus indebite perceptos.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De qualitatibus, quas sacri canones in parochis requirunt, plene tractant canonistae ad tit. de vit. et honest. Clericor., sed cum primis adeundus est Daniel Hannibal Fabrotus, de vit. et honest. Clericor. Confer etiam Barbos. de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 2, ubi plena manu totam hanc materiam sistit, quae omnia sub examen revocare non lubet.

ARTICULUS II. Parochus quod ea, quae concernunt eius residentiam, praecedentiam et et praedicationem.

SUMMARIUM. 1. Parochus tenetur de iure divino residere in parochia. - 2. Affertur ratio ex Conc. Trid. - 3. Adducitur et solvitur obiectio. - 4. Non est tamen explicite definitum a Concilio Trid. tanquam dogma fidei. - 5. Parochus residere tenetur, quamvis parochialem tenuem habeat. - 6. Item parochus residere tenetur, etiamsi in parochia remanserint tantum tres vel quatuor incolae. - 7. Parochus, si duas habet ecclesias unitas, residere tenetur in digniore. Si vero non constet, quae sit dignior, in frequentiori. Sed si una fuerit extra et altera intra urbem, residere debet in ea, quae est intra. - 8. Unde, si populus dividatur, et una pars habitet in civitate, et altera extra, parochus residere debet in civitate. - 9. Imo parochus residere debet prope ecclesiam in civitate, licet maior pars parochianorum longe habitet in oppidis, succurrendo illis, qui longe habitant secundum loci antiquam consuetudinem. - 10. Parochus habens parochiales duas unitas perpetuo invicem aequae principaliter, et non unam alteri accessorie, ambasque pares, ita ut una non sit dignior et principalior altera, potest, in qua maluerit, residere. - 11. Parochus habens ex legitima dispensatione parochialem ecclesiam cum canonicatu, residere debet in parochiali. - 12. Unde parochus residens in parochiali, quae non longe abest a collegiata, in qua canonicatum obtinet, diebus ferialibus ad ecclesiam collegiatam accedere, et in ea divinis inservire potest: dummodo omnibus diebus et horis suis, et congruis parochiali inserviat, et nihil prorsus relinquat ex debito servitio ipsius parochialis. - 13. Parochus residere debet in loco, ubi sita est ecclesia parochialis, etiamsi ei esset datus coadiutor ratione infirmitatis. - 14. Parochus, qui non habet domum propriam in loco ubi residere tenetur, aliquam conducere debet. - 15. Parochus non excusatur, quin intra parochiam residere debeat, quamvis non adsit commoda domus parochialis, et sit magna aeris intemperies, et retineat cappellanum in parochia, et ipse accedat singulis diebus festis. - 16. Parochus cogendus est habitare in domo ecclesiae, vel si ecclesia eam non habeat, in propinquiore intra limites parochiae; quod si non habitaverit, tenetur ad restitutionem fructuum, de quibus in Decret. Trident., sess. 23, cap. 7, de Reformat. - 17. Parochus, paro-

chiali domo relicta, poterit in paterna vel cognatorum domo intra fines parochiae habitare, si in ea possit residentiae muneri satisfacere. Imo id poterit etiamsi talis domus sit extra fines parochiae, dummodo parum distet. - 18. Parochus tenetur residere personaliter, nec satisfacit praecepto residentiae, suaeque conscientiae, si totam curam relinquat cappellano, nulla per se ipsum munia parochialia obeundo. - 19. Parochi cogendi sunt ad subeunda per se ipsos, et non per substitutos ea munia, ad quae tenentur. Tolerandi autem, ut per substitutos suppleant in illis tantum casibus, in quibus expressis verbis canonum et decretorum Concilii, permissum est eis, ut per vicarios coadiutores possint officio suo fungi. - 20. Potest tamen parochus pro meliori cura animarum, atque officiorum parochialium executione, et aliquali sua quiete, unum, vel plures cooperatores habere; dummodo simul ipsemet parochus, cessante iusto impedimento, aliqua etiam munia pastoralia, praesertim principaliora, personaliter praestare non intermittat. - 21. Parochi non possunt abesse a suis parochiis neque per duos menses ipsis a Concilio concessos absque licentia Episcopi; quamvis alii contrarium sentiant. - 22. At veritas nostrae conclusionis clare habetur ex verbis Concilii, et ex declaratione Sacrae Congregationis eiusdem Concilii. - 23. Imo ad hoc, ut parochi possint etiam per bimestre a Concilio concessum abesse, non sufficit licentia petita, nisi etiam fuerit obtenta, et in scriptis data. - 24. Si autem parochus postulanti praelatus, seu Episcopus renueret licentiam concedere, posset haberi recursus ad superiorem illius praelati seu Episcopi, et, subsistente rationabili causa, posset idem superior compellere praelatum inferiorem ad eam licentiam concedendam. - 25. Occurrente tamen causa aliqua gravi, et necessaria subito abscedendi, tunc parochus, relicto idoneo vicario, discedere poterit absque praehabita licentia Ordinarii, dummodo, cum primum poterit, certior et Ordinarius de tali suo discessu, atque necessitate urgente; nisi brevi sit reversurus. - 26. Parochus non potest abesse a sua parochia, etiam relicto in ea idoneo vicario approbato cum congrua mercede, ut doceat in civitate grammaticam, etiamsi non inveniretur alius idoneus ad legendum, et ipse singulis diebus festis ad suam ecclesiam accedere vellet. - 27. Parochus autem habens in civitate suam ecclesiam, potest inibi in publica universitate Sacram Scripturam legere, ita tamen, ut cura animarum per ipsum exercenda nihil detrimenti patiatur. - 28. Parochus ex alio loco oriundus, non

potest propter intemperiem aeris extra parochiam habitare, quamvis in ea relinquit vicarium approbatum. - 29. Parochi tempore pestis residere omnino tenentur in suis parochialibus, possunt tamen per alium idoneum ministrare parochianis suis peste infectis sacramenta baptismi et poenitentiae; et si non resederint, contra eos procedendum est, servata forma c. 1, in fine, sess. 23, de Reform. - 30. Parochus non potest per hebdomadam abesse a sua ecclesia, non petita vel non obtenta licentia, etiam relicto vicario idoneo ab ipso Ordinario approbato. - 31. Imo nec potest abesse ultra duos dies, si adsit constitutio Episcopi prohibens parochis, ne ultra biduum sine sua licentia a propriis ecclesiis absint. - 32. Quinimo potest Episcopus prohibere parochis sub poena pecuniaria arbitraria, quae tamen dimidiam non excedat, ne ultra biduum ab ecclesia sua possint abesse; non tamen id prohibere potest sub poena excommunicationis latae sententiae. - 33. Ubi autem non adsit talis constitutio Episcopi, potest parochus ex causa sibi visa legitima per unum vel alterum diem abesse, dummodo interim idoneum vicarium ab Ordinario approbatum relinquat. - 34. Imo Barbosa et alii docent, posse parochum sine licentia Episcopi, ex causa sibi legitima visa, abesse per sex aut septem dies; dummodo interim idoneum vicarium in illo episcopatu admissum pro administratione sacramentorum relinquat. - 35. Parochis possunt Ordinarii aliquibus iustis de causis, iuxta Tridentini formam, licentiam concedere recedendi a parochiali ad aliquod tempus, modo ea utantur intra limites praescriptos a Concilio Tridentino, sess. 23, cap. 1, de Reform. - 36. Pro Ordinariis, qui talem licentiam concedere possunt, veniunt etiam Ordinarii Episcopo inferiores, ut abbates, et alii similes habentes iurisdictionem et proprium territorium. - 37. Ordinarii possunt concedere parochis licentiam abessendi ad bimestre tempus ob quamcunque iustam causam; veluti recreationis, aut visendi amicos, et huiusmodi. Ultra bimestre autem non possunt illam concedere, nisi ob aliquam gravem causam. - 38. Graves causae, ob quas potest concedi parochis licentia abessendi ultra bimestre, sunt praecipue quatuor assignatae a Tridentino, scilicet *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens ecclesiae vel reipublicae utilitas*. - 39. Quid intelligatur per *Christianam charitatem*? - 40. Quid per *urgentem necessitatem*? - 41. Quid per *debitam obedientiam*? - 42. Quid per *evidentem ecclesiae vel reipublicae utilitatem*? - 43. Parochis non licet causa studiorum a suis parochialibus ecclesiis post Concilium abesse, nec Episcopus licentias ad id concedere potest; illaeque, si concessae fuerint, non suffragantur. - 44. Nec Episcopus potest uti opera parochi in visitatione, vel alio servitio suae ecclesiae, nisi pro tempore duorum mensium a Concilio Tridentino permissorum. - 45. Item non potest parochus per Episcopum occupari in sui vel ecclesiae cathedralis servitio, ut nempe sit vicarius, visitator, secretarius, fiscalis, etc. Vide num. seq. - 46. Parochus habens curam animarum, an possit esse vicarius generalis Episcopi vel capituli sede vacante? - 47. Parochus non excusatur a residentia propter officium inquisitoris. - 48. Parochus iusta de causa absens, sive cum superioris licentia, sive absque, per aliquot dies, semper tenetur relinquere idoneum vicarium? - 49. Abesse non potest parochus, si Episcopus licentiam denegat iudicans minus aequam causam, licet de facto sit vera et sufficiens, sed tunc potest habere recursum ad superiorem. - 50. Parochus obtinens licentiam abessendi fingendo causam iustam, quam revera non habet, peccat mortaliter, et tenetur restituere fructus in tali absentia perceptos. - 51. Parochus absque legitima causa et licentia non residens in sua parochia, praeter culpam mortalem, quam incurrit (nisi modicitas temporis eum excuset) pro rata absentiae fructus non facit suos, et eos restituere tenetur. - 52. Restitutio huiusmodi fructuum pro rata non factae residentiae amissorum, facienda est fabricae ecclesiae, vel pauperibus, nec obtineri potest composi-

tio. - 53. Parochus restituere tenetur statim in conscientia huiusmodi fructus amissos ob non factam residentiam, etiam ante ullam iudicis sententiam. - 54. Parochus iuris remediis, etiam usque ad privationem, compelli potest ad residentiam. - 55. Parochus non residens, etiam monitus, non est hodie ipso iure privatus parochiali. - 56. Ad privationem parochi ob non residentiam non est necessarium, quod prius procedatur per alias poenas, nempe per censuras ecclesiasticas, ac sequestrationem et subtractionem fructuum, aliaque iuris remedia, sed relinquitur arbitrio Episcopi, qui potest procedere ad privationem, tametsi illa temporum intervallo non fuerint observata. - 57. Praecedentia inter ipsosmet parochos, seu curatos ecclesiarum parochialium, sive sint saeculares, sive regulares, datur secundum praerogativam regulae. - 58. Parochus indutus superpelliceo in processionibus praecedit omnibus rectoribus et presbyteris. - 59. Parochus in funeralibus non praecedit canonicis cathedralis, sed bene omnibus aliis presbyteris, qui non sunt de cathedrali. - 60. Parochus, sive curatus, aut sacrista cathedralis, etiam quod sint amovibiles, quando intervenit capitulum dictae cathedralis, debent praecedere proprio parochio defuncti. - 61. Parochus amovibilis cathedralis, in processionibus debet incedere cum capitulo dictae cathedralis super priores, plebanos et curatos perpetuos beneficiatos. - 62. Praecedentia in funeralibus debetur archipresbytero parochio ratione stolae, et non archidiacono primae dignitatis. - 63. Canonicis collegiatarum ecclesiarum supra parochum semper, et ubique competit praecedentia, etiam in associandis funeribus defunctorum propriae ipsius parochiae. Ius tamen faciendi officium circa corpus defuncti ad parochum in sua parochiali ecclesia spectat, ad n. 65. - 66. Parochus locum habet in funeribus a canonicis sine propria cruce, et sine consensu capituli incedentibus. - 67. Vicarius foraneus sedet primus in illis, quas ipse facit, congregationibus. - 68. Vicarius foraneus nullam habet praecedentiam super alios ipso antiquiores in clero ratione huius officii. - 69. Parochus tanquam caput ecclesiae parochialis, thurificandus est ante dominum loci. - 70. Parochi tenentur per seipsos vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis et festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et earum capacitate pascere praedicatione verbi Dei. - 71. Parochi, qui raro, aut nunquam concionem habent ad populum, peccant mortaliter etiam praecisa gravi populi necessitate. Et si populus graviter indigeat praedicatione, peccant toties contra divinum praeceptum, quoties populus graviter indiget ipsa praedicatione. - 72. Hinc graviter peccant parochi, si tribus mensibus totius anni discontinuis per se vel per alios non concionentur. - 73. Nec parochi officio suo satisfaciunt quoad Deum, praedicationes totius anni aliis committentes. - 74. Quamvis dum praedicat Episcopus, silere debeant alii concionatores, illisque possit praecipere, ut eo tempore a praedicatione se abstineant. - 75. Posunt tamen parochi per se ipsos inter missarum solemniam sermonem habere, etiam quando Episcopus ipse praedicat. - 76. Parochi si per se velint munus praedicationis obire, non debent impediri. Imo tempore Quadragesimae possunt de mane in suis ecclesiis praedicare, non obstante consuetudine, quod in sola matrice, vel alio concionetur. - 77. Parochi per se ipsum concionanti minime licet praetextu cuiuscunque paupertatis praetendere sibi praestari eleemosynam solitam dari praedicatoribus ab universitate electis. - 78. Parochi prohibentur in suis ecclesiis admittere concionatores ab Ordinario non approbatos, etiamsi praedicare vellet aliquis Episcopus. - 79. Possunt tamen parochi dare licentiam alicui viro docto et noto, etiam regulari, ut bis vel ter concionetur in suis ecclesiis sine Episcopi approbatione. - 80. Et a fortiori possunt, imo debent parochi concedere approbati ab Ordinario licentiam praedicandi in suis parochiis. - 81. Parochi non naturales Indiarum, sive saeculares, sive regulares

sint, tenentur omnino habere apud se cappellanum natalibus et origine Indum pro confessionibus audiendis, et diebus festis hortationibus ad populum lingua vernacula habendis. — 82. Parochi in concionibus caveant ab allegatione doctorum et auctorum modernorum, praesertim viventium. — 83. Parochi utantur spe-

cialiter in concionibus catechismo Romano, maximasque utiles, et auditorum capacitati adaequatas simpliciter et clare explicant, ut populus libenter audiat, frequenter concurrat, et fructuose discedat. — 84. Parochi an et quando teneantur praestare alimenta praedicatoribus? *Remissive.* — 85. Alia ad rem ad num. 94.

- 1 Parochus tenetur de iure divino residere in sua parochia; colligitur aperte ex Conc. Trid., sess. 23, de Reform., cap. 1, ubi sic expresse habet: *Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini praedicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, et in caetera munia pastoralia incumbere, quae omnia nequaquam ab iis praestari et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, sacrosancta Synodus eos admonet et hortatur, ut divinatorum praeceptorum memores, factique forma gregis in iudicio et veritate pascant et regant.* Per quae verba licet Concilium loquatur de Episcopis, tamen ibidem subiungit, et vult eadem omnino esse intelligenda etiam de parochis, ibi: *Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, et poenas de curatis inferioribus, et aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod curam animarum habens obtinent, sacrosancta Synodus declarat et decernit, etc.*
- 2 Ex quibus verbis sic argumentari licet: Episcopi et caeteri curati tenentur iure divino oves suas agnoscere; aliaque a Concilio specificata munera obire; sed haec praestare nequeunt illi, qui gregi suo non assistunt, id est personaliter non resident, ut dicit ipsum Concilium, l. c., ibi: *Quae omnia nequaquam ab iis praestari et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt;* et sess. 6, de Reform., cap. 1, ibi: *Implere autem illud se nequaquam posse sciant, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant; ergo, etc.* Et hanc sententiam tenent Garcias, part. 3 de Beneficiis, cap. 2, num. 16; Pirhing, lib. 3 Decr., tit. 4, num. 11; Vallensis, ib., n. 1; Zoesius, ibid., num. 2; Reiffenst., ibid., n. 58; Bernardus Sannig, de Residentia parochor., cap. 1, num. 4; Navarrus, cap. 29 Manual., n. 121, vers. *Ex quo obiter;* Lessius, lib. 2 de Iustit. et iur., cap. 24, dubitat. 29, num. 153. Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 53, num. 2, et de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 8, num. 1, et super Conc. Trid., sess. 2, de Reform., cap. 1, n. 3, cum innumeris aliis citatis, Fagn., lib. 3 Decr., in c. *Ex parte* 8 de Clericis non resid., n. 25, ubi alios plurimos citat, et asserit hanc sententiam teneri ferme ab universa schola theologorum.

Nec valet obiicere, quod Papa saepe saepius 3 dispensat in residentia Episcoporum et parochorum, quod non posset facere, si eorum residentia esset de iure divino, cum Papa in iis, quae sunt de iure divino, dispensare non possit, ex c. *Sunt quidam* 6, caus. 25, qu. 1, cum similibus. Non valet, inquam, quia Papa in similibus casibus non dispensat proprie tollendo vinculum, quo Episcopus seu parochus obstrictus est ad residentiam, sed iusta et legitima existente causa, declarat vinculum illud cessare ob rationabilem causam, quae supervenit, et parochum non teneri in aliquibus casibus residere, et Dei voluntatem esse, ut tunc non cogatur ad residentiam; et quando Pontifex id facit, Deus talem declarationem ita approbat, ut ab obligatione praecepti divini hominem ipso facto liberet. Unde Papa non dispensat, ut agens principale, sed ut agens instrumentale seu ministeriale, quatenus ex officio, et cum auctoritate declarat esse iustas causas, ob quas Deus relaxat obligationem; et ita Deus tunc, ut agens principale, tollit illam obligationem. Vide verb. *Dispensatio*, num. 20.

Tum quia, ut notant Fagnanus, in cit. cap. 4 *Ex parte*, n. 18 et 19; Pirhing., l. c., n. 12; Reiffenst., l. c., num. 11, et alii, Conc. Trid., l. c., noluit definire hunc articulum, tanquam dogma fidei, alioquin enim disertis verbis eundem posuisset inter canones ad dogmata fidei pertinentes, prout moris est, non autem inter decreta reformationis; unde, si quis de facto affirmaret etiam pertinaciter, praeceptum residentiae Episcoporum et parochorum esse tantum de iure positivo ecclesiastico, ipse non condemnaretur ut haereticus. Et de facto Ecclesia neminem hactenus condemnavit, ex quo docuerit vel affirmaverit etiam cum pertinacia, residentiae praeceptum esse tantum de iure positivo ecclesiastico; et tamen secus esset, si eiusmodi articulus esset ab Ecclesia definitus. Can. *Sicut* 1, dist. 15; c. *Cum Christus* 7 de Haereticis, et docet S. Th. in 2-2, qu. 4, art. 3; Fagn., l. c., n. 19.

Parochus residere tenetur, quamvis parochialem tenuem habeat. Barb., de offic. et potest. Episc., part. 3, alleg. 53, num. 70; et de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 8, n. 4; et super Conc. Trid., sess. 23, de Reform., c. 1, num. 26; in Rebuf., Tract. nominat., qu. 8, n. 27; Valer. Reginald., in Praxi fori poenit., lib. 30, n. 294, vers. *Si obiicies*, et alii passim.

Item parochus residere tenetur, etiamsi in 6

parochia remanserint tantum tres vel quatuor incolae. Nicolaus Garcias, de Beneficiis, part. 3, c. 2, n. 179; Armendar., in Addit. ad recapitul. legum Navarrae, lib. 2, tit. 23, lib. 2, sub tit. *Sed an parochi debeant residere?* num. 142; Barbosa, de offic. et potest. Paroch., loc. cit., n. 4; et super Trid., n. 27, et alii.

- 7 Parochus, si quas habeat ecclesias unitas, residere tenetur in digniore; si vero non constet quae sit dignior, in frequentiori; sed si una fuerit extra, et altera intra urbem, residere debet in ea, quae est intra. Sic decisum fuisse referunt Garcias, loc. cit., n. 179, in declarat. 14; Armendar., loc. cit., n. 143; Barb., de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 8, num. 9.
- 8 Unde, si populus dividatur, et una pars habitet in civitate, et altera extra, parochus residere debet in civitate. Garcias, l. c., n. 179, in declaratione 15; Armendar., l. c., n. 143;
- 9 Barb., l. c., num. 10. Imo parochus tenetur residere prope ecclesiam in civitate, licet maior pars parochianorum longe habitent in oppidis, succurrendo illis, qui longe habitant, secundum loci antiquam consuetudinem, per c. 4, sess. 21. Sic decisum referunt Garc., loc. cit., num. 179, in 20 declarat.; Armendar., l. c., n. 248; Barbosa, in Conc. Trid., sess. 23, de Reform., c. 1, n. 46.
- 10 Parochus habens parochiales duas unitas, perpetuo invicem aequae principaliter, et non unam alteri accessorie, ambasque pares, ita ut una non sit dignior et principalior altera, potest in qua maluerit, residere. Sic decisum referunt Garcias, loc. cit., cap. 2, num. 179, in 16 declarat.; Armendar., loc. cit., n. 145; Barbosa, in Concil. Trident., sess. 23, cap. 1, num. 39.
- 11 Parochus habens ex legitima dispensatione parochialem ecclesiam cum canonicatu, residere debet in parochiali, cum prima et praecipua debeat esse cura animarum, iuxta constitut. S. Pii V, incip. *Cupientes*, et percipere fructus praebendae, solum eius distributiones quotidianas perdit. Sic decisum fuisse referunt Armendar., l. c., n. 135; et Barbosa, in Conc. Trid., l. c., n. 40, subdentes, quod si canonicatus est in eodem loco, ubi parochialis est, potest utrique servire, et quotidianas distributiones percipere, citaturque Garc., l. c., n. 179, in septima declaratione.
- 12 Unde parochus residens in parochiali, quae non longe abest a collegiata, in qua canonicatum obtinet, diebus ferialibus ad ecclesiam collegiatam accedere, et in ea divinis inservire potest, dummodo omnibus diebus, et horis suis, et congruis parochiali inserviat, et nihil prorsus relinquat ex debito servitio ipsius parochialis; sic decisum referunt Garc., loc. cit., num. 179, in 8 declarat.; Armendar., l. c., num. 136; Barb., in Concil. Trident., l. c., num. 40.

Parochus residere debet in loco, ubi sita est ¹³ ecclesia parochialis, etiamsi esset datus coadjutor ratione infirmitatis. Sacra Congr. Conc. apud Garciam, l. c., n. 178, et Barbosam, in Summa apostol. decis., verb. *Parochus quoad residentiam*, n. 1.

Parochus qui non habet domum propriam ¹⁴ in loco, ubi residere tenetur, aliquam conducere debet. Sac. Congreg. Conc. apud Garciam, l. c., num. 179, et Barbosam, loc. cit., num. 2.

Parochus non excusatur, quin intra paro- ¹⁵ chiam residere debeat, quamvis non adsit commoda domus parochialis, et sit magna aeris intemperies, et retineat cappellanum in parochia, et ipse accedat singulis diebus festis. Sac. Congregat. Concil. in Sarzanen., 13 Novembr. 1627.

Parochus cogendus est habitare in domo ¹⁶ ecclesiae, vel si ecclesia eam non habet, in propinquiori intra limites parochiae. S. Congr. Concil. in Fulginaten., 19 Novembris 1718, et 13 Ianuarii 1720, in cuius casu nulla habita fuit ratio contrariae observantiae per annos 43, nec aetatis parochi, qui erat annor. 70. Quod si non habitaverit, tenetur ad restitutionem fructus de quibus in Conc. Trid., sess. 23, cap. 1, de Reform. Sic Sac. Cong. Conc. apud Garciam, l. c., num. 4. Vide Fagnan., lib. 3 Decret., in cap. *Exstirpandae*, § *Qui vero*, a n. 13 ad 16.

Parochus, parochiali domo relicta, poterit ¹⁷ in paterna vel cognatorum domo intra fines parochiae habitare, si ex ea poterit residentiae muneri satisfacere. Possevin., tract. de offic. Curati, c. 1, num. 7; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 1, c. 8, num. 37, et alii passim. Imo Beia, part. 4, casu 21 sub fin.; Maranta, Controv. Iur., respons. 29, num. 2 ad fin.; Ventrigl., tom. 1, adnot. 20, § 1, num. 2 et 4; Bonacina, tom. 1 de onere Resident., num. 2 et 4; Ricc., part. 4, dec. 41 per tot.; Diana, part. 3, tract. 4, resol. 156 in fin.; La Croix, lib. 3, part. 1, n. 745, et alii plures id sustinent, etiamsi talis domus sit extra fines parochiae, dummodo non distet ultra milliare italicum.

Parochus tenetur residere personaliter, et ¹⁸ non alio modo satisfacit muneri suo, etiamsi populo per alium aequae bene et forte melius serviatur. Unde parochus non satisfacit praeccepto residentiae, suaeque conscientiae, si resideat quidem personaliter in parochiali, sed totam curam relinquat cappellano, nulla per se ipsum munia parochialia obeundo. Barb., super Trid., loc. cit., num. 47, et de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 8, num. 41, cum aliis ibi citatis. Possevin., de offic. Curati, c. 1, n. 10; Reiffenst., lib. 3 Decret., tit. 4,

19 § 3, n. 85; Engel, ibid., n. 15, et alii. Parochi enim cogendi sunt ad subeunda per se ipsos, et non substitutos ea munia, ad quae tenentur. Tolerandi autem, ut per substitutos suppleant in illis tantum casibus, in quibus expressis verbis canonum et decretorum Concilii, permissum est eis, ut per vicarios coadiutores possint officio suo fungi. Sic censuit Sac. Congr. Conc. in una Nullius, 3 Iul. 1591, apud Garciam, loc. cit., num. 53; Reiff., loc. cit., num. 85; Barb. in Conc. Trident., loc. cit., num. 48. Residere enim, est ecclesiae deservire per se ipsum. C. *Quia nonnulli* 3, et cap. *Relatum* 4 de Clericis non residentibus. Unde in c. *Exstirpandae* 30 de Praebend., § *Qui vero*, expresse sic statuitur: *Qui vero parochialem habet ecclesiam, non per vicarium (cappellanum sive cooperatorem), sed per se ipsum illi deserviat, in ordine, quem ipsius ecclesiae cura requirit.* Vide Monacell., part. 2, tit. 16, form. 2, n. 2.

20 Potest tamen parochus pro meliori cura animarum atque officiorum parochialium executione, et aliquali sua quiete unum vel plures cooperatores habere, et ipsi seu ipsis relinquere munera magis ardua, ut ire de nocte ad infirmos, peragere divina officia in ecclesiis filialibus distantibus, confessiones multas audire, et huiusmodi: dummodo simul ipsemet parochus, cessante iusto impedimento, aliqua etiam munia pastoralia, praesertim principaliora, personaliter praestare non intermittat, et quando nominatim vocatur a parochianis ad ipsos, praesertim infirmos, ire non recuset. Barbosa, de offic. et potest. Parochi, l. c., n. 41, cum aliis ibi citatis; Reiffenstuel, l. c., num. 86, et alii passim, docetque hoc recepta consuetudo, *quae est optima legum interpret.* C. *Cum dilectus* 8 de Consuetud.

21 Parochi non possunt abesse a suis parochiis, neque per duos menses ipsis a Concilio concessos, absque licentia Episcopi. Garcias, l. c., n. 23; Armendar., l. c., n. 155; Reiffenstuel, l. c., n. 67; Barb., in Summa apostol. decis., verb. *Parochus quoad residentiam*, n. 6; Fagnan., lib. 3 Decr., in c. *Relatum* 4 de Clericis non resident., n. 32, qui omnes referunt, Sacram Congregationem Concilii censuisse, quod parochi non possunt sic abesse per duos menses imo nec per hebdomadam absque licentia Episcopi, quae, causa cognita, et in scriptis concedenda est. Et sic tenet etiam Piascius, part. 2, Prax. Episc., c. 3, art. 3, n. 55; Lessius, lib. 2 de Iustitia et iure, cap. 34, dubitat. 29, n. 259; Ugolin., de offic. Episcoporum, c. 14, § 5, n. 2; Possevin., l. c., c. 1, n. 11; Barbosa, de offic. et potest. Episcopi, part. 3, alleg. 53, num. 96, et de offic. et potest. Parochi, part. 1, c. 8, num. 55, et super Conc. Trid., sess. 23, de Reform., cap. 1, num. 67, cum aliis ibi citatis contra Navarr., in Manual.,

cap. 25, n. 121, et alios apud Barbosam, locis citatis, existimantes in duobus mensibus a Concilio concessis posse parochum ex iusta causa abesse continue vel divisim sine licentia Episcopi.

At veritas nostrae conclusionis clare patet ex 22 verbis Concil. in cit. sess. 23, de Reformat., cap. 1, ubi dicit, quod quandocunque eos abesse contigerit, debere causam esse prius cognitam et probatam per Episcopum, ibi: *Quandocunque eos causa prius per Episcopum cognita et probata abesse contigerit.... discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa non obtineant:* quae verba satis clare indicant, etiam pro primo bimestri a Concilio concessio, non posse abesse sine licentia Episcopi. Et idipsum declarasse Sacram Congregat. Conc. ad cit. c. 1, sess. 23, de Reform., refert Garc., l. c., n. 23. Aliamque talem declarationem refert idem Garc., part. 9 de Beneficiis, c. 2, n. 295, asserens quod cum Episcopus Abulensis de anno 1693, dictam Sac. Congr. inter alia consulisset: *Secundo, an parochi possint abesse duos menses absque Ordinarii licentia, ex causa, quae sibi videtur iusta?* ut tradit Navarrus, in Manual., c. 25, n. 121. Respondit: *Ad secundum, de licentia parochorum censuit Congregatio eos minime abesse posse absque amplitudinis tuae (sive Episcopi) licentia.* Sic ex ipso refert etiam Reiffenst., l. c., n. 68.

Imo ad hoc, ut parochi possint, etiam per 23 bimestre a Concilio concessum abesse, non sufficit licentia petita, nisi etiam fuerit obtenta, et in scriptis data. Ita Abbas, in c. *Relatum* 4 de Clericis non residentib., num. 5; Fagnan., ib., n. 12; Reiffenst., l. c., num. 74; et alii id desumentes ex verbis Concilii, l. c., ibi: *Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam, etc.,* ex quibus patet, quod non sufficit licentiam illam duntaxat peti, sed oportet, eam etiam concedi, et quidem in scriptis.

Si autem parochus postulanti praelatus seu 24 Episcopus renueret licentiam concedere, posset haberi recursus ad superiorem illius praelati, seu Episcopi, et subsistente rationabili causa, posset idem superior compellere praelatum inferiorem ad eam licentiam concedendam, prout censuit Sac. Congr. Conc., ut referunt ac tenent Fagnan., l. c., n. 13; Reiff., l. c., n. 74; Garcias, part. 3 de Benefic., c. 2, n. 37 et seq.; et alii.

Occurrente tamen causa aliqua gravi et ne- 25 cessaria subito abscedendi, quae tantam celebritatem requirat, ut non patiatur dilationem, seu sit periculum in mora petendi et expectandi licentiam, tunc parochus, relicto idoneo vicario, discedere poterit absque praehabita licentia Ordinarii, quia necessitas non habet legem. C. *Quoniam* 1, quaeest. 7; c. *Sicut* 11,

dist. 1, de Consecr.; cap. *Consilium* 2 de Observat. ieiunior.; c. *Omnes* 1 de Fetiis, c. *Consuluisti* 3 de Celebrat. missar.; c. *Quod non est licitum* 4 de Regul. iur. Ita tamen, ut huiusmodi parochus, quamprimum poterit, teneatur certiorare Ordinarium de tali suo discessu, atque necessitate urgente, ut is de causa cognoscat, et licentiam concedat, nisi sit brevi reversurus. Abbas, l. c., n. 6; Fagnan., l. c., n. 14, 33 et 45; Garcias, l. c., n. 34, et alii passim. Et sic declarasse Sac. Congr. Conc. referunt Garcias, l. c., n. 34; Barbosa, in Summa apostol. decis., verb. *Parochus quoad residentiam*, n. 9.

- 26 Parochus non potest abesse a sua parochia, etiam relicto in ea idoneo vicario approbato cum congrua mercede, ut doceat in civitate grammaticam, etiamsi non inveniretur alius idoneus ad legendum, et ipse singulis diebus festis ad suam ecclesiam accedere vellet. Sac. Congr. Conc. testibus Gonzalez ad regul. 8 Cancellar., gloss. 6, num. 255; Barbosa, l. c., n. 12, et de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 53, n. 76; Armendar., l. c., num. 134.
- 27 Parochus autem habens in civitate suam ecclesiam, potest inibi in publica universitate Sacram Scripturam legere, ita tamen, ut cura animarum per ipsum exercenda nihil detrimenti patiatur. Sacra Congr. Conc. apud Sellium, in Selectis canon., c. 18, n. 25; et Barbosam, l. c., in Summa, n. 17.
- 28 Parochus ex alio loco oriundus non potest propter intemperiem aeris extra parochiam habitare, quamvis in ea relinquat vicarium approbatum. Sac. Congr. Conc. testibus Zerola, in Praxi Episc., part. 1, verb. *Residentia*, § 7; Barbosa, l. c., n. 13; Armendar., l. c., n. 132. Nisi accedat Ordinarii consensus ex iusta causa, ib., n. 180.
- 29 Parochi tempore pestis residere omnino tenentur in suis parochialibus; possunt tamen per alium idoneum ministrare parochianis suis peste infectis sacramenta baptismi et poenitentiae, et si non resederint, contra eos procedendum est, servata forma, cap. 1, in fine, sess. 23, de Reform.: Sac. Congreg. Conc. in Mediolanen., 10 Octobr. 1576; apud Barbosam, l. c., in Summa, num. 16; Bened. XIV, de Synod. dioec., lib. 13, c. 19, § 2, nov. edit.
- 30 Parochus non potest per hebdomadam abesse a sua ecclesia, non petita, vel non obtenta licentia, etiam relicto vicario idoneo ab ipso Ordinario approbato. Sacra Congr. Conc. apud Garciam, l. c., n. 23, in tertia declarat: Armendar., l. c., n. 157; Barbosa, l. cit., in Summa, n. 11, et de offic. et potest. Parochi l. c., n. 56.
- 31 Imo nec potest abesse ultra duos dies, si adsit constitutio Episcopi prohibens parochis, ne ultra biduum sine sua licentia a propriis

ecclesiis absint; tunc enim parochi, etiam stante causa rationabili, et constituto idoneo vicario, non possunt ultra biduum abesse sine licentia Ordinarii; Reiffenst., l. c., n. 84, et alii passim. Valet enim constitutio Episcopi, ne parochi possint abesse ultra duos dies sine licentia, ut declaravit Sac. Cong. Conc. apud Garc., l. c., in n. 23, in 1 declaratione; Barbosam, l. c., in Summa, n. 6, et de offic. et potest. Parochi, l. c., n. 57; Armendar., loc. cit., num. 155. Quinimo potest Episcopus prohibere parochis sub poena pecuniaria arbitraria, quae tamen dimidiam non excedat, ne ultra biduum ab ecclesia sua possint abesse. Non tamen id prohibere potest sub poena excommunicationis latae sententiae: sic declaravit Sac. Cong. Conc. ad cit. sess. 23, c. 1, de Reform., testibus Garc., l. c., n. 23, in 2 declaratione; Barb., l. c., in Summa, num. 7; Armendar., loc. cit., num. 156, et sub poena pecuniaria esse permissum censuit eadem Sacra Congregat. Concil. in Trevirensi, 11 Februarii 1628; apud Barbosam, de offic. et potest. Paroch., part. 1, c. 8, n. 45, et apud alios mox citatos.

Ubi autem non adsit talis constitutio Episcopi, potest parochus ex causa, quae sibi legitima videatur, per unum vel alterum diem abesse sine licentia Ordinarii; dummodo interim idoneum vicarium ab Ordinario approbatum relinquat. *Communis*. Sic enim docet universalis recepta consuetudo, quae est optima legum interpres, cap. *Cum dilectus* 8 de Consuetudine. Nec immerito, *quoniam qui aliquantisper tantum absunt ex veterum canonum sententia, non videntur abesse, quia statim rerersuri sunt*, uti loquitur idemmet ipsum Conc. Trid., cit. sess. 23, cap. 1, de Reform. Unde in simili, *brevi reversa uxor nec divertisse videtur*, iuxta textum expressum in leg. *Quidquid in calore* ff. de Regul. iuris. Imo

Parochis possunt Ordinarii, aliquibus iustis de causis, iuxta Conc. Trid. formam, licentiam concedere recedendi a parochiali ad aliquod tempus, modo ea utantur intra limites praescriptos a Concilio, sess. 23, de Reform., c. 1, quia facultas huiusmodi non fuit ipsis Ordinariis ablata per motum proprium S. Pii V, publicatum de mense Iunii 1568, super residentia canonicorum habentium parochiales. Sac. Cong. Conc., testibus Garc., l. c., n. 179;

36 Armendar., l. c., n. 87; Barbosa, l. c., in Summa, n. 16. Et pro Ordinariis, qui talem licentiam concedere possunt, veniunt etiam Ordinarii Episcopo inferiores, ut abbates, et alii similes habentes iurisdictionem, et proprium territorium, sicuti et capitulum, sede vacante. Sanctarell., variar. Resol. qu. 5, n. 64; Azorius, part. 2, lib. 6, cap. 10, qu. 4; Possevin., de offic. Curati, cap. 1, n. 28 et 29; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 8, n. 73, et alii.

37 Ordinarii possunt concedere parochis licentiam abessendi ad bimestre tempus ob quamcunque iustam causam, veluti recreationis, aut visendi amicos, et huiusmodi. Ultra bimestre autem non possunt illam concedere, nisi ob aliquam gravem causam. Colligitur clare ex Conc. Trid., c. sess. 23, de Reform., cap. 1, ibi: *Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa non obtineant*. Garcias, cit. part. 3 de Benef., c. 1, num. 22; Fagn., in cit. cap. *Relatum*, num. 21 et 29; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, l. c., num. 58, 59 et seq.; Reiffenstuel, l. c., num. 77, et alii passim.

38 Graves autem causae, ob quas potest concedi parochis licentia abessendi ultra bimestre, sunt praecipue quatuor assignatae a Concilio Trident., l. c., scilicet *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens ecclesiae vel reipublicae utilitas*; Barbosa, de officio et potest. Parochi, l. c., a num. 45; La Croix, lib. 3, part. 1, num. 747, et alii passim.

39 *Christiana charitas* intelligitur, cum quis abest ob proximorum utilitatem, ut ad iuvandam aliquam ecclesiam in magno periculo haereseos versantem, ad dirimendas lites, controversias et odia; dummodo ex tali absentia in propria ecclesia non sequatur notabile detrimentum, quia esset contra ordinem charitatis. Sanctarell., variar. Resolut. qu. 2, n. 1; Molfesius, in Summa theolog. moral., tract. 6, c. 11, n. 29; Azorius, part. 2, lib. 6, cap. 4; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, l. c., n. 47, et de offic. et potest. Episcopi, part. 3, allegat. 53, n. 6, et in Conc. Trid., l. c., n. 7; Reiff., l. c., a num. 90; La Croix, loc. cit., num. 747.

40 *Urgens necessitas* intelligitur, cum quis abest ob morbum curandum, vel propter aliquam persecutionem, bellum, hostium incursus, pestem saevientem, aeris intemperiem, vel ob inimicitias, aut ob principis et populi furorem declinandum. Dummodo tamen non immineat detrimentum ovium in spiritualibus; nam si illud immineret, ex nulla causa posset abesse, quia bonus pastor animam suam pro ovibus ponit, ut habetur Ioan. x. Ita citati doctores, et alii.

Debita obedientia intelligitur, cum quis abest ex mandato Papae, vel ut occupetur in servitio Sedis Apostolicae et reipublicae. Sic citati doctores, et alii.

Evidens Ecclesiae vel reipublicae utilitas intelligitur, cum quis abest ad Synodum generalem, vel provincialem, aut dioecesanum rite et legitime vocatus. Vel cum quis abest pro tuendis iuribus suae ecclesiae, aut pro obtinenda a superiore reformatione in variis emergentibus, vel ut, id exigente reipublicae utilitate, fungatur legatione apud aliquem saecularem principem. Ita citati doctores, et alii.

Parochis non licet causa studiorum a suis parochialibus ecclesiis post Conc. Trid. abesse, nec Episcopus licentias ad id concedere potest, illaeque, si concessae fuerint, non suffragantur. Sac. Congr. Conc. sub die 8 Maii 1595, apud Garc., l. c., num. 1; Barb., l. c., in Summa, num. 18.

* Licet antea liceret per quinquennium, cap. ult. de Magistris. Tunc enim propter presbyterorum deficientiam cum locus non esset electioni doctiorum, ita expediebat magis, ut animarum cura intermitteretur, quam quod eadem esset indoctis presbyteris commissa.

Nec Episcopus potest uti opera parochi in visitatione vel alio servitio suae ecclesiae, nisi pro tempore duorum mensium a Conc. Trid., cit. sess. 23, cap. 1, de Reform., permissorum. Sic declaravit Sac. Congr. Conc., testibus Gonz. ad regul. 8 Cancell., gloss. 6, n. 258; Pignatell., tom. 7, consult. 4, num. 3, et Garcias, l. c., num. 42; Barbosa, loc. cit., in Summa, n. 21, et de offic. et potest. Episc., alleg. 53, num. 86.

Item non potest parochus per Episcopum occupari in sui vel ecclesiae cathedralis servitio, ut nempe sit vicarius, visitator, secretarius, fiscalis, etc. Sic decrevisse Sac. Congr. Concil. referunt Gonzal., l. cit., num. 258; Barbosa, l. cit., in Summa, num. 22, et cit. alleg. 53, n. 86 et 87; Garcias, l. c., n. 42; Pignatell., l. c. Vide n. seq.

Parochus habens curam animarum non potest esse vicarius Episcopi vel capituli sede vacante. Sac. Congr. Conc. sub die 12 Maii 1629, apud Barbosam, in Summa apostol. decision., l. c., num. 23; et Sellium, in Select. canon., c. 18, n. 26. Nam generaliter esse parochum et vicarium sunt officia male compatibilia in eadem persona. Sac. Cong. Episc. et Regul. in Messana, 19 Ianuarii 1603. Ex eo quod, ut quis bene exerceat alterum ex dictis officii, alteri necessario deesse cogitur. Ead. Sac. Cong. Episcop., verb. *Vicarius generalis*, num. 37. Haec tamen decreta esse intelligenda de parcho rurali et extra civitatem, et non de parcho intra civitatem, respondisse Sac. Congr. Episcop. in Orien., 19 Iulii 1619, testatur et tenet Monacell., tom. 1, tit. 10, form. 18,

n. 5. Et Nicolius, l. c., ex decretis S. C. Episc. dicit, quod non potest parochus esse vicarius generalis, maxime si habet curam animarum extra civitatem, et multo magis, si extra dioecesim.

* Hactenus dictis consonat opinio Navar., cons. 15, de Cleric. non resid., ubi docet parochum etiam post Trident. posse cum licentia sui Ordinarii munus vicarii generalis, non modo proprii, sed etiam alterius Episcopi obire¹, quod idem admittit Pirhing, Comment. ad tit. de Cleric. non resid., num. 41, dummodo alii ad hoc munus non reperiantur idonei, secus contrariam tuetur sententiam supra num. 16, quod nempe parochus nullimode possit eligi in vicarium generalem. Haec sane verior videtur opinio iuxta declarationes sacri Conc. Trident. ad cap. 1, sess. 23, a Congregatione ipsius Conc. habitas quas ad verbum recitat Garcias, de Benef., part. 3, c. 2, n. 42, quarum prima sic habet: *Episcopus non potest uti opera parochi in visitatione vel alio servitio suae dioecesis, nisi pro tempore duorum mensium a Concilio permissio*. Altera vero prout infra: *Congregatio Conc. respondit, non licere Episcopo suorum vel etiam cathedralis ecclesiae negotiorum causa permittere, ut curati extra ipsorum curam maneant, etiam constituto vicario idoneo*. Hanc eandem sententiam sequitur Concil. Bononien., tit. 6 de Resid., § *De causis excusantibus a residentia curatos*, vers. penult.; et Conc. provinc. Mediolanen. v, part. 3, tit. de Resid. *neve ad seminarium quidem curam, vel ad vicarii munus, vel ad sanctae etiam inquisitionis officium, nec vero ad aliud quidquam opera sacerdotis curam animarum gerentis Episcopus ita utatur, ut ab ecclesia beneficiove in eius curam tradito diutius absit, ac muneri debita residentiae personalis desit*. Textus vero, et auctoritates, quae in contrarium possunt adduci, non de parochis, sed de canonicis loquuntur tantum, qui eligi possunt in vicarium capitulare. Barbos., Iur. eccles. lib. 1, c. 32, n. 38; Ventrigl., tom. 2, ann. 15, num. 15; Pignatell., tom. 7, consult. 4, num. 6, et Sac. Congreg. praeposita negotiis Episcop. et Regul. in una Orien., 19 Maii 1619, apud Barbos., ideo extendendae non sunt ad alios, maxime curatos cum agatur de re damnosa ecclesiis et curae animarum eo vel magis quia ipse Pignatell., l. c., num. 6 in fin., omnino tenet parochi et vicarii officia esse male compatibilia in eadem persona ex mente dictae Sacrae Congregationis in supra allegata ab auctore Messana, 19 Ian. 1603. Caeterum super hac re vide Leuren., For. benefical., qu. 54 et 558, ubi

refert interdum a Sacr. Congr. concedi, ut parochus vicarii generalis munus exercere valeat, sed id tantum intelligi debere, quando parochia destituta parochianis est, adeo ut animarum cura nullo affici possit detrimento*.

Parochus non excusatur a residentia propter⁴⁷ officium inquisitoris. Sac. Congregat. Concil. apud Gonzal., ad reg. 8 Cancell., gloss. 6, num. 275; Barbosa, loc. cit., in Summa, num. 24.

Parochus iusta de causa absens, sive cum⁴⁸ superioris licentia, sive absque ea per aliquot dies, semper tenetur relinquere idoneum vicarium in suo episcopatu admissum pro administratione sacramentorum qui interim pro se populo inserviat; sic expresse statuit Concil. Trid., cit. sess. 23, de Reformat., cap. 1, § *Eadem omnino, ibi: Quandocunque eos... abesse contigerit, vicarium idoneum ab ipso Ordinario approbandum debita mercedis assignatione relinquant*.

Parochus habens iustam causam abessendi⁴⁹ extra parochiam per duos aut tres menses, non satisfacit suae conscientiae, si petat licentiam, iurans se habere gravem causam, quam non expedit manifestare, ut sic petita licentia abesse possit, licet Episcopus non concedat. Similiter abesse non potest in casu, quo causam rationabilem expresserit, sed rigidus praelatus minus aequam iudicat, et licentiam denegat, vel quia movetur suspicione, quod ficta sit, cum tamen sit vera, sed tunc potest habere recursum ad superiorem. Sac. Congr. Conc. apud Garc., l. c., num. 57; Armendar., l. cit., num. 155; Barbosa, l. cit., in Summa, num. 14.

Parochus obtinens licentiam abessendi⁵⁰ finiendo causam iustam, quam revera non habet, peccat mortaliter, et tenetur restituere fructus in tali absentia perceptos; nam Conc., l. cit., requirit duo ad iustitiam absentiae, scilicet causam iustam, et eius approbationem, ut acquirantur fructus in absentia; unde cum sit falsa prima, erit etiam inutilis secunda, maxime, cum tota ratio acquirendorum fructuum dependeat a iusta causa. Sanctarell., var. Resolut. qu. 4, num. 15; Possevin., de offic. Curati, cap. 1, num. 24; Azorius, part. 2, lib. 6, cap. 10, qu. 5; Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 53, n. 9, et de offic. et potest. Parochi, part. 1, c. 8, n. 60, et alii passim.

Parochus absque legitima causa et licentia⁵¹ non residens in sua parochia, praeter culpam mortalem, quam incurrit (nisi modicitas temporis absentiae eum excuset, uti limitat. Fa-

¹ Cave credas, post Trident. parochos de licentia sui Ordinarii Vicarii gener. munus in aliena dioecesi obire posse. Quippe cum in c. 1, sess. 23, de Reform., eodem stricte ad residentiam obligatos esse statuerit,

non est putandum Ordinarios in huiusmodi statuto conciliari posse dispensare. V. 4 Append., post v. *Parochus*. (EDIT. CASIN.)

gnan., in cit. cap. *Relatum* 4 de Clericis non residentibus, num. 41), pro rata absentiae fructus non facit suos, et eos restituere tenetur; sic expresse statuit Concilium Tridentinum, cit. sess. 23, de Reform., cap. 1, § *Si quis autem*, ibi: *Si quis autem (quod utinam nunquam eveniat) contra huius decreti dispositionem abfuerit; statuit sacrosancta Synodus praeter alias poenas adversus non residentes sub Paulo III impositas et innovatas, ac mortalis peccati reatum, quem incurrit, eum pro rata temporis absentiae fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non secuta, illos sibi detinere posse; sed teneri, aut ipso cessante, per superiorem ecclesiasticum illos fabricae ecclesiarum aut pauperibus loci erogare, prohibita quacunque conventionem vel compositione, quae pro fructibus male perceptis appellantur, ex qua etiam praedicti fructus in totum, aut pro parte ei remitterentur, non obstantibus quibuscunque privilegiis cuicunque loco aut fabricae concessis.*

Quae dispositio licet loquatur de Episcopis, eadem tamen statim extenditur etiam ad parochos, ut expresse subiungit Concilium, ibi: *Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum et poenas de curatis inferioribus, et aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens, obtinent, sacrosancta Synodus declarat et decernit.*

52 Restitutio huiusmodi fructuum pro rata non factae residentiae amissorum, facienda est fabricae ecclesiae aut pauperibus; nec obtineri potest compositio, prout habetur expresse ex allatis verbis Concilii, ibi: *Illos fabricae ecclesiarum aut pauperibus loci erogare, prohibita quacunque conventionem vel compositione.* Et sic decisum fuisse a Sac. Congregatione Concilii, referunt Garcias, l. c., num. 27; Armendar. loc. cit., num. 158; Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 2, allegat. 52, num. 101.

53 Parochus restituere tenetur statim in conscientia huiusmodi fructus amissos ob non factam residentiam, etiam ante ullam iudicis sententiam; sic habetur expresse ex allatis verbis Concilii, ibi: *Etiam declaratione non secuta; nec ad id requiri citationem vel monitionem.* Sic decisum fuisse a Sacra Congregatione Concilii referunt Garcias, l. cit., num. 27; Armendar., l. cit., num. 259; Barbosa, l. cit., num. 102.

54 Parochus iuris remediis, etiam usque ad privationem, compelli potest ad residentiam. Sic expresse statuit Concilium Trident., l. c., ibi: *Quod si per edictum citati etiam non personaliter, contumaces fuerint, liberum esse vult Ordinariis per censuras ecclesiasticas, et sequestrationem et subtractionem fructuum,*

aliaque iuris remedia, etiam usque ad privationem compellere. Nec executionem hanc quolibet privilegio, licentia, familiaritate, exceptione, etiam ratione cuiuscunque beneficii, pactione, statuto, etiam iuramento, vel quacunque auctoritate confirmato, consuetudine etiam immemorabili, quae potius corruptela censenda est, sine appellatione aut inhibitione, etiam in Romana curia, vel vigore Eugenianae constitutionis suspendi posse.

Ex quo satis clare patet, quod parochus 55 non residens, etiam monitus, non est hodie ipso iure privatus parochiali. Quamvis enim olim parochus non residens esset ipso iure privatus beneficio parochiali, ut patet ex cap. *Conquerente* 6, cap. *Ex p.* 8 de Clericis non residentibus, cum aliis similibus, et signanter cap. *Exstirpandae* 30, § *Qui vero*, de Praebendis, ibi: *Alioquin non residens illa (scilicet ecclesia parochiali) se sciatur auctoritate huius decreti privatum, libere alii conferenda.* Hodie tamen parochus non residens, etiam monitus, non est ipso iure privatus sua parochiali, alias enim statim procedendum esset ad declarandum illum privatum, et non esset in arbitrio Episcopi, quo remedio ex relatis in d. c. 1 Tridentini uti vellet, quod non est dicendum; quia Sacra Congr. Conc. apud Fagn., lib. 3 Decr., in cap. *Ex tuae* 11 de Clericis non residentibus, num. 18, generaliter consulta: *An sit ad arbitrium Episcopi, qua via et quo remedio uti voluerit contra non residentes, nempe vel censuris, vel sequestratione et subtractione fructuum, vel privatione?* Respondit ita esse. Et ita tenent Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 1, c. 8, num. 72, et in Concilio Tridentino, cit. sess. 23, de Reform., cap. 1, num. 7; Garcias, de Benef., part. 2, cap. 2, num. 139, referentes etiam ipsi sic declarasse Sacram Congreg. Concilii, et sic alii passim.

Ex quibus manifeste patet, quod ad priva- 56 tionem parochi ob non residentiam, non est necessarium, quod prius procedatur per alias poenas, nempe per censuras ecclesiasticas, ac sequestrationem et subtractionem fructuum, aliaque iuris remedia; nam licet id de iure communi requiri videretur, cap. *Ex tuae devotionis* 11 de Clericis non residentibus, cum similibus, tamen Tridentinum, cit. sess. 23, de Reform., cap. 1, id relinquit arbitrio Ordinarii, ibi: *Liberum esse vult Ordinariis*, ut expresse etiam respondit Sac. Congreg. Concilii, adducta numero antecedenti. Et hoc modo Domini de Rota apud Manticam, decis. 66, num. 9, dixerunt intelligendum etiam esse idem Concilium, sess. 24, de Reform., cap. 12, vers. *Praeterea*. Quemadmodum per Sacram Congregationem Concilii fuit declaratum, ut non afficiat Episcopos, qui possunt procedere ad privationem ob non residentiam, tametsi illa

temporum intervalla non fuerint observata. Sic refert et tenet Barbosa, de offic. et potest. Parochi, p. 1, cap. 8, num. 74, et ita docent Fagnan., in cit. c. *Ex tuae devotionis*, n. 18; Garcias, l. c., n. 139; Flamin. Parisius, lib. 1 de Resign. benefic., cap. 10, num. 61; Castropalao, tract. 3 de Benefic., disp. 5, punct. 3, num. 10; Reiffenst., lib. 3 Decr., tit. 4, n. 64; Barbosa, in Conc. Trid., cit. sess. 23, cap. 1, num. 74, et alii contra alios volentes procedendum esse contra parochos non residentes, primo per censuras, secundo per sequestrationem et subtractionem fructuum, et postea, si haec remedia non prosint, possit contra eos procedi per privationem, prout, dicunt ipsi, videtur declarasse Sacram Congregat. Concilii, die 6 Decembris 1565, dum asseruit, quod contra parochos tempore pestis non residentes, praemisso edicto seu monitione, sit procedendum, prout Concilium mandat sess. 23, c. 1, de Reform. Sic refert Fagn., lib. 3 Decr., in cap. *Clericos* 17 de Clericis non residentibus, num. 41 et seq. Qui tamen est contrariae opinionis, ut clare docet, in cit. cap. *Ex tuae devotionis* 11 de Clericis non residentibus, num. 18, ubi dicit non ob stare illam declarationem Sacrae Congregationis Concilii de die 6 Decembris 1565, quia ipsa loquitur de casu speciali, seu de parochis non residentibus tempore pestis, de quibus cum olim fuisset controversum inter theologos et canonistas, an eo tempore parochi personaliter residere teneren-

tur; noluit Sacra Congregatio statim contra absentes procedi posse per privationem beneficii, nisi prius aliae poenae per ordinem praemitterentur. Verum extra illud tempus generaliter consulta eadem Sacra Congreg.: *An sit ad arbitrium Episcopi, qua via et quo remedio uti voluerit contra non residentes, nempe, vel censuris, vel sequestratione et subtractione fructuum, vel privatione?* Respondit: *Ita esse.* Hactenus Fagnanus, ibi.

Praecedentia inter ipsosmet parochos, curatos ecclesiarum parochialium, sive sint saeculares, sive regulares, datur secundum praerogativam suarum ecclesiarum, et non secundum praerogativam regulae. Sacra Congr. Rituum in Asten., 21 Mart. 1609, apud Barbosam, in Summa apostol. dec., verb. *Parochus quoad praecedentiam*. De praeced. in funer. Vide addit. in fine h. art.

Parochus indutus superpelliceo in processionibus praecedit omnibus rectoribus et presbyteris. Sac. Congr. Rit. in Firmana Terrae Sanctae Victoriae, 31 Mart. 1618; apud Sellium, in Selectis canonicis, c. 59, n. 50; et Barbosa, l. c., n. 2.

Parochus in funeralibus non debet praecedere canonicis cathedralis, sed bene omnibus aliis presbyteris, qui non sunt de cathedrali. Sac. Congr. Rituum in Viterb., 25 Iun. 1611; apud Sellium, loc. cit., et Barbosam, loc. cit., num. 4¹.

Parochus seu curatus, aut sacrista cathedra-

¹ Canonici et presbyteri ecclesiae cathedralis debent praecedere omnibus curatis parochialium ecclesiarum in omnibus processionibus et functionibus. Sacra Congr. Rituum in Pisauren., 23 Maii 1603, et in Sutrina, 2 Augusti 1603, etiam in propriis ipsorum curatorum ecclesiis, et procedit, licet curati cotta et stola induti sint: ead. Sac. Congr. Rit. in Ripana, 30 Iul. 1606, et in Viterbien., 25 Iun. 1611. Apud Barbosam, Summa apostol. decis., v. *Canonici, quoad locum et praecedentiam*, num. 25.

Lubet per extensum referre cit. Decretum in Viterbien., 25 Iun. 1611, in haec verba:

« In Sac. Congr. expositum fuit, oriri differentias inter canonicos et clerum cathedralis Viterbien. ex una, et eiusdem civitatis parochos ex alia partibus, dum simul ad funus alicuius defuncti associandum accedunt; praetendentibus parochis stola et cotta indutis praecedentiam in casu proposito super universum ecclesiae cathedralis clerum et capitulum, archidiacono et archipresbytero duntaxat exceptis, et econtra non convenire existimantibus dignitatibus, et canonicis ecclesiae cathedralis, ut simplex parochus supra clerum et canonicos ecclesiae cathedralis, qui simul cum archidiacono et archipresbytero unum corpus constituunt, locum obtineat. Quibus auditis, eadem Sacra Congr. a decretis factis in similibus non esse recedendum censuit, nempe ut locus dignior in funeralibus semper relinquatur capitulo et clero ecclesiae cathedralis. Parochum vero defuncti, vel parochum ecclesiae, ad quam corpus defuncti deferretur, digniorem locum obtinere debere et praecedere quibuscunque aliis presbyteris, non autem ecclesiae cathedralis. In ecclesia vero, ubi corpus defuncti sepelitur, ad parochum ipsius ecclesiae pertinere

officium facere, et expresse declaratum fuit in una Pisauren. sub die 20 Decembris 1603, et sic in civitate Viterbiae servandum esse censuit, nisi alias immemorabilis consuetudo ad favorem parochorum legitime probetur, et ita declaravit die 25 Iun. 1611 ». Apud eumd. Barbosam, de Canonicis et dignitatibus, cap. 18, n. 59 et seqq.

An vero a parochis in associandi, cadaver., interveniente capitulo cathedralis, stola deferri possit, respond. « quod in defunctorum associatione, si capitulum cathedralis invitetur, ipsum solum, et non alia parochia deferret crucem... neque stolam; non tantum ex eo, quia cathedralis dicitur parochia totius civitatis et dioecesis..., sed quia minor iudex, seu sacerdos non exercet officium et iurisdictionem praesente maiore, nisi maior assentiat...

« Verum cum stola concedatur parochis non tantum in signum iurisdictionis, sed ut discernantur ab aliis presbyteris..., sed etiam in signum parochialis dignitatis, quo etiam in aliena iurisdictione licet uti... non autem ad denotandam superioritatem; ideo posset concedi sine praeiudicio, ut illam parochi deferre possent praesente capitulo, ne viderentur incedere uti simplices clerici... ». Sic Baruffaldus ad Rituale Roman., tit. 36, n. 41, 42, 45, 46. Et S. Congr. in allat. Decret. iam supponebat de facto parochos in funeribus, et aliis process. cum stola incedere.

Imo, ut docet Ventriglia: « Parochus non debet prohiberi intervenire funeri cum stola et cruce, etiam quod in illo interveniat capitulum ecclesiae cathedralis, dummodo tamen omnis praecedentia detur ipsi capitulo. » Prax. for. eccles., tom. 2, adnotat. 31, n. 41. Vide verb. *Crux*, et verb. *Stola*. (ED. CASINEN.).

lis etiam quod sint amovibiles, quando intervenit capitulum dictae cathedralis, debent praecedere proprio parochio defuncti. Sacra Congr. Rituum in Pisaren., 22 Martii 1631; apud Barbosam, l. c., n. 7.

61 Parochus amovibilis cathedralis in processionibus debet incedere cum capitulo dictae cathedralis super priores, plebanos et curatos perpetuos beneficiatos. Sac. Congregat. Rit. in Callien., 9 Aprilis; apud Barbosam, l. c., num. 6.

62 Praecedentia in funeralibus debetur in archipresbytero parochio ratione stolae, et non archidiacono primae dignitati. Sac. Congr. Rit. in Nullius seu Troiana, 12 Martii 1612, et 4 Maii 1613, apud Iul. Lavorium, variarum Lucubration., tom. 1, tit. 2, cap. 3, n. 211; et Barbosam, l. c., verb. *Archidiaconus*, num. 13, et verb. *Archipresbyter*, n. 16.

63 Canonici collegiatarum ecclesiarum supra parochum semper et ubique competit praecedentia, etiam in associandis funeribus defunctorum propriae ipsius parochiae. Ius tamen faciendi officium circa corpus defuncti ad parochum in sua parochiali ecclesia spectat. Sic pluries decrevit Sacra Congr. Rit. et signanter in Sutrina 30 Augusti 1602, et 2 Aug. 1603; et in Meliten., 18 Novembr. 1606; et in alia Ostien. Terrae Cori, 9 Maii 1617; et in alia Praenestina Cavarum, 14 Augusti 1618; et Sac. Congreg. Concil. in Derthonen., in causa oppidi Novarum, 3 Decemb. 1718, ad 10 dub. Et expresse, quod canonici huiusmodi praecedere debeant omnibus rectoribus, curatis, plebanis ac presbyteris ecclesiarum parochialium in publicis processionibus et functionibus etiam synodalibus, censuit eadem Sac. Congr. in Verul., 11 Decembr. 1613, et in Senogall., 23 Martii 1619, 5 Aprilis 1620. Etiam si ante erectionem in collegiatam mistim incederent cum dictis rectoribus, ut declaravit eadem Sac. Congr. in Syracusana, 20 Dec. 1601, vel inferiores ecclesiae essent antiquiores, et fuissent in quasi possessione praecedendi ante erectionem. Ead. Sac. Congr. in Ilerden. *Praeeminentiarum*, 26 Iun. 1602, ubi dicitur hoc procedere, etiam si in erectione adsit clausula: *sine praeiudicio alicuius*.

64 Nec obstant contrariae declarationes eiusdem Sacrae Congregationis, quae ab aliquibus adducuntur, et signanter in una S. Angeli Saxiferrati, 24 Oct. 1609; in Eugubina, 15 Iul. 1614, et in alia Praenestina Cavarum, 13 Iul. 1619, ubi dicitur fuisse declaratum, quod parochus debeat praecedere canonicis collegiatae ecclesiae in associandis funeribus defunctorum propriae ecclesiae. Quibus concordare videtur Rituale Rom., tit. *de Exsequiis*, pag. 150, ubi parochus in omnibus funeribus praecedit incedendo ante feretrum.

65 Non obstant, inquam, quia omnes ipsas,

quas adducit Barb., de offic. et potest. Parochi, part. 1, c. 9, num. 8, solvit infra sub n. 11, praecisis his verbis: « Ad illam S. Angeli terrae Saxiferrati, in qua videtur declaratum, illum presbyterum, seu curatum, aut priorem, qui defert stolam, et ad eius ecclesiam funus deferitur aliis omnibus praecedere debere, et sic etiam canonicis ecclesiae collegiatae; potest responderi, non loqui de praecedentia, quando funus deferitur ad ecclesiam eius, qui stolam defert, sed quando ab eo fit officium in sua ecclesia, in qua praecedentiam habere debet. Ad illam vero Eugubinam respondetur habere locum inter curatum cathedralis, et curatum S. Petri monachorum Olivetanorum, non autem inter capitulum collegiatarum. Ad Rituale Romanum respondetur, habere locum inter presbyteros eiusdem ordinis, et alios praerogativam non habentes, cuiusmodi non sunt canonici collegiatarum ecclesiarum in quibus terminis loquitur etiam Steph. Gratian., Discept. forens., tom. 2, c. 298, n. 83, et tom. 3, c. 492. Et dico parochum debere praecedere ratione officii, quando est inter pares, non autem quando est inter maiores. Item quod, dum incedit per viam, non videtur exercere officium, sed sociare una cum aliis ». Hactenus Barb., l. c., num. 11. Et sic pluribus adductis tenet Panimoll., decis. 1, adnotat. 9, a num. 14 ad 20, ubi multa habet ad rem. Imo canonici collegiatae debent praecedere etiam parochio ecclesiae matricis, ut patet ex sequentibus eiusdem Sacrae Rituum Congregationis allatis a Pignatell., tom. 6, cons. 84, sub n. 2, ibi:

1. An parochus et clerici parochiali ecclesiae matrici addicti sint praeferendi capitulo et canonicis et collegiatae?

2. An parochus, uti protonotarius, possit uti almutia?

3. An parochus protonotarius apostolicus possit uti habitu praelatio in processionibus et functionibus ecclesiasticis?

4. An capitulum, quamvis non invitatum, interesse possit generalibus processionibus?

5. An parochus matricis ecclesiae possit ad suum libitum inchoare generales processiones, non exspectatis canonicis collegiatae; vel potius eligenda sit conveniens hora?

6. An decreta alias per dict. Sac. Congr. emanata, quod capitulum collegiatae in omnibus sit praefendum archipresbytero matricis ecclesiae, quamvis archipresbyteralis ecclesia sit unica parochialis, et collegiata animarum cura penitus careat; et cum capitulum invitatum fuerit ad levanda funera, debeant omnes tam saeculares quam regulares convenire in ecclesiam collegiatam, ut sub unica cruce capituli incedant; debeant servari etiam in processionibus generalibus, in quibus inceditur etiam sub cruce parochiali, et nullum afferri potest

praeiudicium iuribus parochialibus et parócho; et quis debeat facere functiones benedicendi campis, et maledicendi animalia, et a quo debeat praescribi, et intimari hora huiusmodi processionum?

7. An Archipresbyter in propria parochia assistens tam in vespers et missis decantatis, quam in concionibus uti possit habitu proto-notarii?

8. An dum capitulum fuerit invitatum ad funus, et illud renuat parochus levare, possit idem capitulum ab haeredibus requisitum illud levare, praevia tamen protestatione parócho facienda?

9. An capitulum collegiatae, dum non habet ius funerandi, et corpus est sepeliendum in eius Ecclesia ex electione defuncti, possit erigere crucem intra limites parochiae, cuius iurisdictio et territorium spectat ad archipresbyterum?

10. An officium faciendum in ecclesia archipresbyterali circa funus ad eandem delatum pro sepultura spectet ad archipresbyterum; et capitulum postquam illud associavit ad portam ecclesiae, teneatur recedere?

11. An officium faciendum in collegiata circa funus ad eandem delatum pro sepultura spectet ad parochum, vel potius ad dignitatem collegiatae?

Sacra Rituum Congr., anno 1666, mense Augusti, respondit:

Ad 1. Capitulum et canonicos parócho matricis ecclesiae in omnibus esse praeferendos.

Ad 2. Non posse.

Ad 3. Non posse uti habitu praelatitio in processionibus ecclesiasticis.

Ad 4. Non solum posse, sed etiam esse laudandum.

Ad 5. Non posse, sed spectare ad collegiatam; et indicenda est hora conveniens.

Ad 6. Affirmative; et functiones benedicendi spectare ad parochum, et hora debet praescribi, et intimari a prima dignitate collegiatae.

Ad 7. Posse.

Ad 8. Posse, requisito et expectato parócho, et renuente venire.

Ad 9. Posse.

Ad 10. Spectare ad Archipresbyterum; capitulum vero posse expectare vel recedere.

Ad 11. Spectare ad dignitatem uti in propria ecclesia.

66 Parochus locum habet in funeribus a canonicis sine propria cruce, et sine consensu capituli incedentibus. Sac. Congregat. Rituum 20 Novembris 1603; apud Gavant, verb. *Praecedentia*, in addit. n. 10.

67 Vicarius foraneus sedeat primus in illis, quas ipse facit, congregationibus. Sac. Congr. Rit. 20 Decembris 1603, apud Gavant., in Manual., verb. *Vicarius foraneus*, n. 2.

68 Vicarius foraneus nullam habet praecedentiam

super alios ipso antiquiores in clero, ratione huius officii. Sacra Congr. Rit. 30 Iunii 1620, apud Gavant., verb. *Vicarius foraneus*, n. 2.

Parochus tanquam caput ecclesiae parochialis thurificandus est ante Dominum loci. Sacra Rituum Congreg. in Turritana, 14 Febr. 1672, apud Barbosam, in Summa apostolicar. decis., verb. *Parochus quoad praecedentiam*, n. 8.

Parochi tenentur per se ipsos vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis et festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et earum capacitate pascere praedicatione verbi. Sic expresse Conc. Tridentinum, sess. 5, de Reform., c. 2, ibi: « Archipresbyteri quoque, plebani, et quicunque parochiales, vel alias curam animarum habentes ecclesias quocunque modo obtinent per se vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis, et festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo, quae scire omnibus necessarium est ad salutem, annuntiando cum brevitate et facilitate sermonis vitia, quae eos declinare, et virtutes quas sectari oporteat, ut poenam aeternam evadere, et coelestem gloriam consequi valeant. Id vero, si quis eorum praestare negligat etiamsi ab Episcopi iurisdictione quavis ratione exemptum se esse praetenderet, etiamsi ecclesiae quovis modo exemptae dicerentur, aut alicui monasterio etiam extra dioecesim existenti forsitan adnexae, vel unitae, modo re ipsa in dioecesi sint, provida pastoralis Episcoporum sollicitudo non desit; ne illud impleatur. *Parvuli petierunt panem et non erat qui frangeret eis* (Thren. iv, 4). Itaque ubi ab Episcopo moniti trium mensium spatio muneri suo defuerint, per censuras ecclesiasticas, seu alias ad ipsius Episcopi arbitrium cogantur, ita ut etiamsi ei sic expedire visum fuerit, ex beneficiorum fructibus alteri, qui id praestet, honesta aliqua merces persolvatur, donec principalis ipse resipiscens officium suum impleat ». Et idem repetit sess. 22, de Sacrific. missae, c. 8, his verbis: « Quamobrem retento ubique cuiusque ecclesiae antiquo, et a sacra Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum matre et magistra probato ritu, ne oves Christi esuriant neve parvuli panem petant, et non sit, qui frangat eis, mandat sancta synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter missarum celebrationem, vel per se, vel per alios ex iis, quae in missa leguntur, aliquid exponant, atque inter caetera sanctissimi huius sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim Dominicis et festis ». Atque idipsum in parte replicavit sess. 23, de Reform., cap. 1, in haec verba: « Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agno-

scere, pro his sacrificium offerre, verbique divini praedicatione, sacramentorum administratione, et bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliorumque miserabilium personarum curam paternam gerere, et in caetera munia pastoralia incumbere », etc. Et licet ibi loquatur de Episcopis, inferius tamen intelligit omnia etiam de curatis.

- 71 Parochi, qui raro, aut nunquam concionem habeant ad populum, peccant mortaliter, etiam praecisa gravi populi necessitate; et si populus graviter indigeat praedicatione, peccant toties contra divinum praeceptum, quoties populus graviter indigeat ipsa praedicatione; cum ex Dei praecepto teneantur oves suas verbi divini praedicatione pascere, ut expresse habet Tridentinum, sess. 23, de Reform., c. 1, per verba numero antecedenti adducta, ibi: *Cum praecepto divino mandatum sit*, etc. Barbosa, de offic. et potest. parochi, part. 1, c. 14, n. 8,
- 72 et alii passim. Hinc graviter peccant parochi, si tribus mensibus totius anni discontinuis, per se vel per alios non concionentur, cum sit materia gravis; Conc. enim Trid., sess. 5, de Reform., c. 2, per verba adducta supra sub n. 69 decernit, parochos, si ab Episcopo moniti trium mensium spatio muneris suo defuerint, cogendos esse per censuras et alias poenas. Unde Concilium supponit saltem trium mensium spatium esse notabile, et gravem culpam, cum ecclesiasticae censurae imponi non soleant, nisi graviter peccantibus ¹. Barb., l. c., sub n. 8, et apud Bonacina, Trullench, et alii.
- 73 Nec parochi officio suo satisfaciunt quoad Deum praedicationes totius anni aliis committebant; Barbosa, loc. cit., n. 9, cum pluribus aliis ibi adductis. Vide supra, n. 18 et 19.
- 74 Quamvis in una Bituntina, die 2 Maii 1629, Sacra Congr. Conc. de mandato Urbani VIII, statuerit, quod dum praedicat Episcopus, siliere debeant alii concionatores, illisque possit praecipere, ut eo tempore a praedicatione se absterneant; possunt tamen parochi sermonem habere inter missarum solemnias per se ipsos, etiam quando Episcopus ipse praedicat. Sic censuit ead. Sacr. Congr. Conc., in Terulen., 11 Iunii 1631, ubi subdit id non intelligi respectu parochorum in ecclesia parochiali. Ita apud Barbosa, de offic. et potest. Parochi, p. 1, c. 14, n. 3.

Parochi, si per se velint munus praedicationis obire, non debent impediri. Sacr. Congr. Conc., ad c. 2, sess. 5, de Reformat., in haec verba: *Si curatores animarum per se velint munus praedicationis obire, non debent impediri*. Sic refert Barbosa, loc. cit., n. 5. Imo tempore Quadragesimae possunt de mane in suis ecclesiis praedicare, non obstante consuetudine, quod in sola matrice vel alia concionetur. Sacra Congr. Conc. in Florentina *Iuris praedicandi*, 26 Ianuarii 1697, apud Monacell., tom. 1, tit. 10, form. 18, n. 4.

Parocho per se ipsum concionanti minime 77 licet praetextu cuiuscunque paupertatis praetendere sibi praestari eleemosynam solitam dari praedicatoribus ab universitate electis. Sacra Congr. Conc., in Vestana, 10 Martii 1621, apud Sellium, in Select. canon., cap. 23, n. 18, et apud Barbosam loc. cit., n. 7, et in Summa Apostolic. decision., verb. *Parochus quoad praedicationem*, n. 3, et in Trid., sess. 5, de Reform., c. 2, n. 15.

Parochi prohibentur in suis ecclesiis admittere 78 concionatores ab Ordinario non approbatos, etiamsi praedicare vellet aliquis Episcopus. Et ita iam hodie nullus etiam a parocho invitatus praedicare poterit sine licentia Episcopi, ut declarasse Clementem VIII, referunt Zipaeus, in Analytica postremi iuris eccles. enarrat., lib. 3, tit. de Parochis, n. 3; Berti Lucens., in Praxi crim. regular., cap. 34, de Visitat. eccles. parochial., n. 1, verb. *Regulares*; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, p. 1, cap. 14, n. 8, in Trid., sess. 24, n. 7.

Possunt tamen parochi dare licentiam alicui 79 viro docto et noto, etiam regulari, ut bis vel ter concionetur in suis ecclesiis, sine Episcopi approbatione; Navarr., in Manual., cap. 25, n. 141; Ugolin., de officio Episcopi, cap. 42, § 1, n. 3; Hieronym. Rodriquez, in Compendio quaestion. Regular., resol. 112, num. 4; Berti Lucens., loc. cit.; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, loc. cit., n. 8, et in Trident., loc. cit., n. 9, et alii. Et a fortiori possunt, 80 imo debent parochi concedere approbatis ab Ordinario licentiam praedicandi in suis parochiis. Sic decisum fuisse a Sacra Congr. Concilii referunt Galet., in Margarita Casuum conscientiae, verb. *Parochus* 3; et Barbosa, in Trident., sess. 24, de Reform., c. 4, n. 8.

¹ In editionibus Romanis haec not. his verbis subiecta legitur: *Ecclesiasticae censurae non semper inducunt peccatum mortale, et viceversa mortale peccatum non semper censuris aliisque poenis ecclesiasticis coercetur*. Caeterum ex gravitate poenarum, quae constitutae sunt in parochos, qui trium mensium spatio Dei verbo populo eorum curae credito non annuntiant, illos graviter peccare Lucius noster recte intulit. Nam Ecclesia tam severe in eosdem animadvertendum esse non statuisset, si illa omissio levis esset, ut cuilibet rem ipsam consideranti patet.

² Cum in provincialibus, dioecesanisque Synodis ex Conc. Tridentino, ac Romanorum Pontificum constitutionibus cautum sit, ne cui verbum Dei praedicare liceat, cui Episcopus praedicandi potestatem non fecerit, fas parocho non est, ulli, *sine Episcopi approbatione*, in sua ecclesia concionandi licentiam dare. Hinc Giraldis ad Barbosae l. c., de offic. et potest. Parochi: *Attenta declaratione Clem. VIII, sive praedicator vir parocho notus, sive semel vel bis praedicare velit, nunquam ei licebit sine licentia Episcopi*.

81 Parochi non naturales Indiarum, sive saeculares, sive regulares sint, tenentur omnino habere apud se cappellanum natalibus et origine Indum, pro confessionibus audiendis, et diebus festis hortationibus ad populum lingua vernacula habendis, ne tali auxilio destituti, in ea, qua initiati sunt orthodoxa fide langueant, ac paulatim deficient, iisque pro sustentatione et labore, ubi populus ipse id sponte non praestiterit, congruum suppeditent stipendium. Clemens IX, constit. 38 incip. *In excelsa*.

82 Parochi in concionibus caveant ab allegatione doctorum et auctorum modernorum, praesertim viventium. Congr. S. Officii, 27 Octobris 1649, apud Pittonum, Constit. et decis. ad parochos spectantes, n. 559.

83 Parochi utantur specialiter in concionibus catechismo Romano, maximasque utiles et auditorum capacitati adaequatas, simpliciter et clare explicant, ut populus libenter audiat, frequenter concurrat et fructuose discedat. Clemens XI, die 16 Martii 1703, in littera circulari ad Quintum.

84 Parochi an, et quando teneantur alimenta praestare praedicatoribus? Vide verb. *Alimenta*, a n. 114 ad 116.

85 Attendendum est sequens decretum Sacrae Congreg. super disciplina Regular., quo officium prioratus conventus S. Marcelli de Urbe ord. Serv. B. M. V. declaratur incompatible cum cura animarum eiusdem ecclesiae; hincque statutum, duo praedicta munia, tanquam incompatibilia in omnibus conventibus cuiuscunque ordinis, societatis et instituti seorsim, distinctisque personis fore demandanda.

« Mature discussa in Sacra Congregatione super disciplina Regular. habita sub die 28 Maii currentis anni 1715, causa incompatibilitatis prioratus conventus S. Marcelli de Urbe ord. Serv. B. M. V. et curae animarum eiusdem ecclesiae, unitim in persona P. Hieronymi Allegri, EE. PP. auditis partibus unanimiter censuerunt, praedicta duo munia esse inter se incompatibilia, et insuper nominationem praefati P. Allegri in priorem dicti conventus esse nullam. Mandantes insimul, sanctissimo Domino N. approbante, ut enuntiata duo officia seorsim provideantur in omnibus et singulis conventibus cuiuscunque ordinis, societatis aut Instituti, quibus cura animarum incumbit, aut incumbere contigerit. Et ita perpetuo et in-

violabiliter observetur, sub poenis arbitrio eiusdem Sacrae Congregationis ».

I. R. Card. IMPERIALIS Praefectus

F. De Vico, *Secretarius*.

* Parochus ad residentiam materialem et 86 formalem obstringitur tempore pestis (ut supra traditum num. 29) etiam cum periculo morbi contrahendi, ut ex rescriptis Sacrae Congreg. a Gregorio XIII approbatis. Idque verum est: licet sacerdotem idoneum provideat, ut se absente eius vicibus fungatur. Bened. XIV, de Synodo dioecesis, l. 13, cap. 19, § 2, nov. edit.

Fas est equidem parochi propter inimicitias 87 et persecutiones a residentia recedere ex cap. *Ad supplicationem*. de Rescript., quia tunc periculum inimiciarum soli parochi imminet; quare potest alium sacerdotem substituere, qui sine suo periculo eius munus adimpleat¹. At in peste omnibus aequè periculum imminet, ideoque convenientius est, ut id discriminis subeatur a parochi, quam ab alio sacerdote. Ibid. Quae de parochi dicta hic sunt, valent etiam pro Episcopo.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Complectitur hic articulus residentiam et praecedentiam parochi, tum praedicationem eiusdem.

Quod concernit residentiam, parochum de 88 bere habitare in aedibus parochialibus, praeter allegatos ab auctore, n. 16, firmavit Rot., in Tarraconen. *Iuris residendi*, 16 Martii 1734, § 3, coram bon. mem. Harrach., nec recipi potest opinio doctorum ab auctore, num. 17 allegatorum tenentium posse parochum domo parochiali deserta, in domo propria, vel paterna, vel coniunctorum habitare, si ex ea possit suo muneri satisfacere, ut rescripsit Sacra Congreg. Concilii interpres in Pontis Curvi *Residentiae*, 20 Decembris 1755. Dubium enim ita erat conceptum: *An abbatem curato Lucernari liceat habitare in domo paterna sita in regione Civita?* Et licet probatum fuerit, potuisse ex ea parochum onus suum implere, fuit tamen *Negative* rescriptum.

Quid, si in districtu parochiae sit ecclesia 89 aliqua filialis, in qua sacramenta administren-

¹ Contrarium tamen ex declaratione, ut ait Sacra Congreg. Episcop., tenet Paxiord., lib. 10, tit. 40, n. 53, apud Leuren., For. benefic., part. 1, quaest. 385, ubi utitur etiam ad hoc probandum auctoritate Zerol. in Prax., part. 1, verb. *Privatio*; Bonac. de onere et oblig. Beneficiat., part. 5, num. 8. Imo ubi parochus non est populo vel plebi acceptus, nec sit spes reconciliationis inter parochum et populum, tunc sponte re-

nuntians parochus admitti debet ad renuntiationem parochiae, etsi renuntiare recuset, cogi debet ad renuntiationem, sed tamen ad aliam transferri debet ecclesiam, vel alio modo pro ecclesia compensari, Paris., lib. 5, qu. 3, num. 123, aliique plures apud Leuren., For. benefic., part. 3, qu. 405, num. 6. — Nullam contrariet. inter doctrin. sub num. 87, et praes. not. videmus. (EDR. CAS.).

tur, in eaque velit parochus habitare, deserta domo parochiali? Nec posse sensit Rota, in dicta Tarraconen. *Iuris residendi*, § 7 et seq., et 11, et quidem etiamsi prope ecclesiam illam filialem habitet maior pars parochianorum.

90 Neque potest Episcopus potestatem facere parochus extra domum parochialem habitandi, nisi *ad breve tempus*, et quidem dummodo haec altera domus sit proxima domui parochiali, ut firmavit idem sacrum tribunal in dicta Tarraconen. *Iuris residendi*, § 8 et 9.

91 Idque procedit, etiamsi pro aeris intemperie nequeat parochus in parochiali domo habitare; nam nec concurrente hac, vel alia causa, potest Episcopus licentiam parochus dare extra domum parochialem *in perpetuum habitandi*. Confer. Rota, in dicta Tarraconen. *Iuris residendi*, § 11.

92 Quod vero attinet ad praecedentiam, parochus, exceptis his, quae sunt sui officii, nullam regulariter praecedentiam et praeminentiam habet, atque hinc est, quod parochus in choro locum altiorem et ornatorem habere nequit, quam caeteri presbyteri inibi assistentes; Rota in Pampilonen. *Manutentionis*, 10 Maii 1707, coram bon. mem. Cafarello, ubi quod nec in sede, sed in scamno sedere debet, si caeteri in scamnis sedeant.

93 Huc etiam pertinet, quod ait Rota, in Alexanen., 28 Aprilis 1747, § 11, coram reverendissimo Cortada. « Nihilominus (sunt eius verba) aequum haud erit, rectorem eo usque praeminere supra presbyteros, ut, seclusis diebus festis solemnioribus, non permittatur coeui presbyterorum, absente parochus, inchoare per ipsorum hebdomadarium sacram psalmodiam et celebrationem missae postquam tinnierit signum aeris campani, et congruum subinde effluxerit tempus; nam moderatio chori non habentis verum cum dignitate praelatum, ordinem mutuatur, et regulam a capitularibus, per organum hebdomadarii, sive alterius de gremio, prout fert consuetudo cuiusque ecclesiae ».

De praedicatione, adi Van-Espen., *Iur. ecclesiast. univers.*, part. 1, tit. 3, cap. 4, et plur. seq., ibique per tot.

RESPONSIO AUCTORIS ROMANIS ADDITORIBUS.

94 Quoad residentiam, cui obligatur parochus, sententia mea, a qua non recedo, fuit a me tradita, n. 16, immediate antecedenti, ubi inter alia adduco ad id duo decreta Sac. Congreg. Conc. Opinio autem doctorum, n. 17, allegatorum adducitur a me ad eruditionem, et pro iis locis, in quibus ex immemorabili consuetudine, quae est optima legum interpret. Leg. *Si de interpretatione* 37 ff. de Legibus, cap. *Cum dilectus* 8 de Consuetudine, parochi, relicta domo parochiali, nullo contradicente, pa-

cifice resident in domo propria, vel paterna, vel coniunctorum, et aequae commode ex ea omnimode munus suum adimplent, ut pluribi adhuc in dies videtur, ut notum est, tacentibus, seu consentientibus, aut tolerantibus Ordinariis, sine ullo detrimento, et clamore parochianorum. Eo vel maxime, quod allatum decretum in Pontis Curvi *Residentiae*, 28 Decembris 1755, loquitur in casu, etc., ibi: « An abbati curato lucernari liceat habitare in domo paterna sita in regione Civita, in casu, etc. *Negative*. In quo casu concurrerant circumstantiae alibi non concurrentes, ut patet in expositione casus eminentissimi Furietti tunc S. C. secretarii, ubi inter alia sic exponit. Auditis Episcopus, respondit (contra adversum assertum) limites esse parochiae, neque defecturam domum parochialem, si eam lucernarius non alienasset nec illam cogeretur habitare, eamque ampliorem et commodiorem facile a parochus reddi potuisse uberibus parochiae redditibus, nisi magno parochianorum detrimento maluisset in propria domo habitare, ex qua praesto esse nequit nocturno praesertim tempore parochianis suis, tum ob loci distantiam, tum ob difficultatem viarum ». Resolutio autem S. C. cum clausula *in casu de quo agitur*, non potest allegari pro aliis causis, in quibus ipsae circumstantiae non concurrunt; ut recte doctissimus Pitonius tradit part. 4, disc. 109, num. 8, sic expresse dicens, ut in puncto advertit Monacell., in *Form. for. ecclesiast.*, p. 2, in epistola ad lectorem, ibi: « Quoties enim S. C. iudicat suum decretum adaptari non posse, nec debere, nisi casui proposito, solet rescribere *negative* seu *affirmative in casu* », etc. Haec, inquam, sunt illa decreta, quae allegari non possunt ad decisionem causarum, nisi concurrant ipsae circumstantiae, quae referebantur in casu particulari proposito, nam decisio casus circumstantiati non est universalis, sed particularis in concreto illarum circumstantiarum, in quibus emanavit; Card. de Luca, in *Adnotat. ad Conc.*, disc. 1, num. 11; Pignatell., consultat. 1, n. 18, to. 1, et *Ego scripsi*, disceptat. eccl. 50, n. 19; et dixit Rota, in *Romana Pensionis*, 15 Mart. 1694, § *Non potest curam eminentissimo Priolo*. Sic expresse eruditissimus Franciscus Maria Pitonius, dict. part. 4, disceptat. 102, n. 8.

APPENDIX EDITORUM CASINENSIIUM.

(Ad num. 57 h. art.)

In materia praecedentiae paroch.

« Quoad praecedentiam unius parochi, in cuius Ecclesia quis est mortuus, respectu alterius parochi Ecclesiae, ad quam defunctus sepeliendus effertur, exstat optima dispositio inter acta Ecclesiae Mediolanensis, p. 2, tit.

de Funere ducendo, vers. Cum ex parochia, pag. 286, ubi sic legitur: Cum ex parochia, cui saecularis sacerdos praesit, mortuus effertur, ut in parochiali ecclesia sepeliatur, cui regularis sit praefectus, vel econtra, tunc utrique parochi superpelliceo et stola induti pares progrediantur, reliqui vero regulares eum locum teneant, quem in generalibus processioni-

bis tenere consueverunt, non obstante quacunque consuetudine vel pactione, quam inter se fecerant. Idem vidi Romae servari, ubi quoque praecedentia datur parochus illius Ecclesiae, ad quam defunctus defertur». Sic in terminis Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 9, num. 8. Sed vide tert. Append. post 4 art., v. Parochus, ubi plura ad rem.

ARTICULUS III. Parochus quoad ea, quae concernunt missam, sacramenta, funeralia.

SUMMARYUM. I. Parochus diebus festis missam celebrare debet in propria ecclesia, et non in alia, quacunque consuetudine in contrarium non obstante. - 2. Parochus concedere potest Episcopus ob defectum sacerdotum, ut diebus festis, urgente necessitate, bis celebret. - 3. Regulares possunt in suis ecclesiis missas celebrare eodem tempore, quo parochi celebrant in suis. - 4. Regulares possunt pulsare campanas ad missam, antequam pulsetur campana maioris ecclesiae, praeterquam in die Sabbati sancti. - 5. Imo possunt regulares etiam celebrare missas priusquam parochi celebrent. - 6. Nec Episcopi possunt illis prohibere, ne campanas pulsent, et missas celebrent in suis ecclesiis, ante pulsationem campanae, et celebrationem missae in ecclesia parochiali. - 7. Potest tamen Episcopus decreto synodali statuere, ut diebus festis de praecepto missae celebrari non debeant in oratoriis et ecclesiis ruralibus, nisi celebrata missa in ecclesia parochiali. - 8. Maxime si oratoria et ecclesiae rurales parum distent a parochiali ecclesia, quia alias adest decretum Sac. Congr. quo *parochus non potest prohibere, ut absque eius licentia celebretur in cappella rurali aedificata per laicum, antequam celebretur in parochiali et matrice*. - 9. Servari debet decretum, ne in oratoriis confraternitatum celebretur in festis ante parochiam, dummodo parochus celebret hora competenti. - 10. Parochorum de consensu liberum est regularibus celebrare in eorum ecclesiis parochialibus, absque Ordinarii loci licentia. - 11. Parochus non tenetur subministrare cappellanis seu presbyteris in suis ecclesiis parochialibus celebrare volentibus paramenta, et alia necessaria; nec ad id possunt per Episcopos cogi, sed tantum hortari. - 12. Parochi an, et quando teneantur applicare sacrificium missae pro suis parochianis? *Remissive*. - 13. Sacramenta administrare non licet parochus cathedralis in alia parochia. - 14. Neque etiam licet parochus cathedralis ministrare sacramenta infirmis canonicis eiusdem cathedralis, sed hoc spectat ad parochum domicilii. - 15. Ad parochum spectat ministrare sacramenta famulis et famulabus inservientibus monasteriis monialium, quamvis exemptarum, non autem ad confessarium earumdem monialium. - 16. Non debet Ordinarius sine causa valde gravi et relevanti auferre a propriis curatis celebrationem baptismorum et matrimoniorum; eaque ipse ministrare, vel aliis delegare. - 17. Parochi non possunt accipere aliquid etiam a sponte dantibus pro administratione sacramentorum; possunt tamen accipere, quod sponte pro eleemosyna offertur. - 18. Unde parochus nihil petere debet pro administratione baptismi, nec antea investigare, quid sibi donare velint. - 19. Item parochus nihil potest percipere pro matrimonio contrahendo. - 20. Item parochus pro publicationibus matrimoniorum et ordinum nihil exigere potest; pro fide vero decimam partem unius scuti; nec potest parochus cogere parochianos, ut deferant pro matrimonio contrahendo solita munuscula. - 21. Parochus potest simplici sacerdoti licentiam concedere administrandi sacramenta in sua parochia, excepta poenitentia. - 22. Curati regulares tenentur adesse benedictioni fontis baptismalis in Sabbato sancto, si alii teneantur. - 23. Curatus regularis debet iuxta solum accedere ad assistendum in ma-

trice benedictioni fontis, indeque aquam accipere, proiecta in sacrarium ea, quam ipse contra solum benedixerat. - 24. Parochus nequit approbare confessarios non approbatos ab Ordinario ad audiendas confessiones suorum parochianorum. - 25. Imo parochus ne quidem potest sibi in confessarium eligere simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario. - 26. Parochus potest suorum parochianorum confessiones audire, etiam in aliena dioecesi, sine approbatione Episcopi illius dioec. - 27. Pro hac conclusione facit resolutio S. Congreg. Conc. Vid. addit. in fine h. art. - 28. Parochus, dimisso beneficio parochiali, non potest absque nova approbatione confessiones audire. - 29. Parochus ex obligatione iustitiae tenetur ministrare sacramenta suis parochianis tempore gravis necessitatis, etiam cum certo periculo vitae quae. - 30. Principes et magistratus non possunt impedire parochos et sacerdotes ministrare sacramenta tempore pestis. Poterunt tamen parochos et alios ministrantes infectis prohibere a sanorum commercio. - 31. Imo potest Episcopus tempore pestis praecipere parochis, etiam cum mortis periculo, ne a sua parochia discedant, et quod necessaria sacramenta petentibus administrent. - 32. Parochus ministranti viaticum etiam praetextu invaletudinis, neque de nocte, neque de die permitti debet pileolus. - 33. Parochum dolose cogentes ad assistendum matrimonii excommunicantur ipso facto in septima Synodo provinciali Mediolanensi, et in decima Synodo dioecesana Beneventana. - 34. Alia de parochus quoad sacramentum matrimonii, *Remissive*. - 35. Parochus violenter rapiens, et spolians funus, antequam veniat ad manus eorum, quibus debetur, perdit ius quod habet, et quartam canonicam, teneturque restituere cum corpore quidquid accepit. - 36. Occasione funerationis cadaverum alterius dioecesis aut parochiae in ecclesiis regularium, potest proprius parochus defuncti ad effectum deferendi processionaliter cadavera ad dictas ecclesias, libere transire per quascunque dioeceses et parochias stola et cruce elevata, etiam irrequisitis earumdem parochis. - 37. Parochus occasione transitus suam per parochiam cadaveris alterius parochiae et dioecesis nequit praetendere aliquam partem cerae aut pecuniarum pro quarta funerali, aut alio titulo ab haeredibus defuncti. - 38. Parochus consequi nequit, neque praetendere ab haeredibus defuncti, qui sepelitur in ecclesiis regularium, duplicem quartam, seu aliquam portionem maiorem solito. - 39. Haeredes defuncti in associando cadavere tam ad ecclesiam parochialem, quam ad aliam ecclesiam, possunt vocare maiorem numerum regularium, quam sint sacerdotes saeculares. - 40. Adducitur ad id decr. Innoc. XI, nec non resolutio Sac. Congreg. Episcoporum et Regul. - 41. Haeredes defunctorum pro illis ad sepulturam associandis numerum cerae sibi benevisum, quolibet contrario praetextu per parochum adducto non obstante, subministrare valent. - 42. Haeredes defunctorum possunt vocare numerum religiosorum sibi benevisum in deferendis cadaveribus ad ecclesias. - 43. Et tunc destinatos clericos ab eis, et non alios vocare debebit parochus. - 44. Si vero dicti haeredes nullos destina-verunt, tunc, et eo casu ius advocandi alios sacerdotes pro obeundis funeribus parochus competet. - 45. Parochus potest ad libitum vocare ad funus clericos, quos voluerit, nec cogitur vocare viciniore, nisi aliter disponant haeredes. - 46. Parochi contra voluntatem

haeredum defunctorum nequeunt impedire regulares, aliosque clericos vocatos, ne veniant ad funus. - 47. Parochi non possunt cogere haeredes, seu executores testamentarios, ut pro defunctis, qui tumulantur in ecclesiis regularium, in ecclesiis etiam parochialibus celebrari faciant officia, novenalia et anniversaria, prout celebrantur in ecclesiis regularium, in quibus cadavera sepeliuntur. - 48. Parochi licentia, seu interventus requiritur ad hoc, ut regulares possint defunctorum cadavera in eius parochia levare, nisi ipse requisitus venire expresse omnino recuset. - 49. Vocato enim parochus, et ipso renuente intervenire, vel alterum mittere, tunc possunt regulares absque parochus deferre cadavera in eorum ecclesiis sepelienda. - 50. Parochus proprius nullatenus est excludendus, quamvis ad sepeliendum cadaver regulares duntaxat a defuncto accersiri iubeantur. - 51. Ad parochum spectat declarare per quam viam sit exportandus defunctus, et facere omnia necessaria usque ad ianuam ecclesiae regularium, ubi sepeliendus est. - 52. Vocati omnes ad funus debent convenire ad parochialem defuncti. Excipiuntur tamen canonici cathedralis capitaliter intervenientes. - 53. Regulares extra claustra decedentes possunt ad eorum ecclesias deferri inconsultis parochis. - 54. Parochus facere debet officium supra corpus defuncti, etiamsi adsint canonici cathedralis in sua parochiali ecclesia. - 55. Canonicus cathedralis decedens, non electa sibi sepultura, debet

sepeliri in cathedrali, si in ea adsit sepulcrum proprium canonicorum; sin minus in sepulcro maiorum. - 56. Pro sepultura canonicorum cathedralium debetur quarta funeralis parochus domicili; non vero parochus cathedralis, neque parochus, ubi adest sepulcrum suorum maiorum. - 57. Ubi parochiae distinctae sunt per familias, administratio sacramentorum spectat ad proprium parochum dictarum familiarum etiam pro exteris ducentibus uxores de dictis familiis, et pro advenis famulatum praestantibus iisdem. - 58. An, et quando parochus incedere debeat sub cruce regularium in delatione cadaveris ad eorum ecclesiam? - 59. Adducuntur varia quaedam ulterius respectu parochi decisa, ad num. 65. - 66. An parochi possint cum stola et cruce elevata ingredi ecclesias regularium occasione associationis cadaverum? ad num. 69. - 70. An confessarii approbati ab Ordinario possint confessiones sacramentales excipere sine licentia parochorum in suis respective parochiis? ad num. 74. - 75. Parochi associantes funus nequeunt praetendere candelam maiorem illa, quae datur superioribus regularium; neque alii sacerdotes et canonici maiorem illa, quae datur regularibus. - 76. Afferruntur ad rem varia decreta Sac. Congreg. Conc. - 77. Attendenda est ad rem constitutio Innoc. XIII. - 78. Alia ad rem, *Remissive*. - 79. Alia notanda cum additionibus ex alien. manu ad n. 104.

1 Parochus diebus festis missam celebrare debet in propria ecclesia, et non in alia, quacunque consuetudine in contrarium non obstante. Sac. Congregat. Concilii, in Lucana, 16 Septembris et 17 Novembris 1629, apud Sell., in *Selectis canonic.*, cap. 59, num. 34, et Barbosam, in *Summa apost. dec.*, verb. *Parochus quoad missam*.

2 Parochus concedere potest Episcopus ob defectum sacerdotum, ut in diebus festis, urgente necessitate, bis celebret. Sac. Congr. Concilii, sub die 17 Augusti 1627, apud Sellium, cit. cap. 59, n. 30, et Barbosam, loc. cit., n. 6. Vide verb. *Missa*, art. 5, a n. 24, et Barbosam de offic. et potest. Parochi, ubi dicit de hac re melius esse eandem Sac. Congreg. consilere.

3 Regulares possunt in suis ecclesiis missas celebrare eodem tempore, quo parochi celebrant in suis. Vide dict. verb. *Missa*, art. 5, num. 29.

4 Regulares possunt pulsare campanas ad missam, antequam pulsetur campana maioris ecclesiae, praeterquam in die Sabbati Sancti. Vide ibidem, n. 30.

5 Imo possunt regulares etiam celebrare missas, priusquam parochi celebrent. Vide ibid., num. 31.

6 Nec Episcopi possunt illis prohibere, ne campanas pulsent et missas celebrent in suis ecclesiis ante pulsationem campanae, et celebrationem missae in ecclesia parochiali. Sac. Congr. Conc., 2 Iulii 1620, apud Pittonum, *Constitut. et decis. ad parochos spectantes*, n. 319. Vide d. verb. *Missa*, art. 5, n. 32.

7 Potest tamen Episcopus decreto synodali statuere, ut diebus festis de praecepto missae celebrari non debeant in oratoriis et ecclesiis

ruralibus, nisi celebrata missa in ecclesia parochiali. Vide dict. verb. *Missa*, art. 5, n. 33. Maxime si oratoria et ecclesiae rurales parum distent a parochiali ecclesia, quia alias adest Decretum Sac. Congr. Conc., in Calaritana, 18 Septembris 1627, ubi fuit decisum, quod *parochus non potest prohibere, ut absque eius licentia celebretur in cappella ruri aedificata per laicum, antequam celebretur in parochiali et matrice*; sic refert Barbosa, in *Summa apostolic. decis.*, verb. *Parochus quoad missam*, n. 3, et Sellius, cit. c. 59, n. 36. Et adest etiam simile decretum Sacrae Congr. Rituum, in Capuana, 31 Martii 1629, ubi fuit decisum, quod *non potest prohiberi celebratio missae in oratorio ruri aedificato per laicum, ante celebrationem missae parochialis*. Sic refert Pittonus, loc. cit., num. 467; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 1, cap. 11, n. 23; Gavanti, verb. *Missa parochial.*, in addit. Seruari debet decretum, ne in Oratoriis confraternitatum celebretur in festis ante parochialem, dummodo parochus celebret hora competent. Sac. Congr. Episcop., in Senogallien., 29 Ianuarii 1613, apud Pitton., loc. cit., n. 299.

Parochorum de consensu liberum est regularibus celebrare in earum ecclesiis parochialibus absque Ordinarii loci licentia. Sac. Congr. Episcop. et Regul., 10 Ianuarii 1617, apud Barbosam, loc. cit., in *Summa*, n. 5.

* Hanc tamen licentiam parochi regularibus concedere nec debent, nec possunt, nisi ad normam decretorum sive constitutionum, *De sacerdotibus ignotis*, etc., ad sacrificii missae celebrationem non admittendis: legumque synodaliu dioecesis, ad quam pertinent. *

Parochi non tenentur subministrare cappellanis, seu presbyteris in suis ecclesiis parochia-

- libus celebrare volentibus paramenta et alia necessaria; nec ad id possunt per Episcopos cogi, sed tantum hortari. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Montis Alti, 15 Maii 1699, non obstante solito; Sacra Congreg. Rituum, in Egitanien., 10 Iunii 1602, confirmata in Suanen., 13 Maii 1698; apud Monacell., to. 1, tit. 10, form. 18, n. 6.
- 12 Parochi an et quando teneantur applicare sacrificium missae pro suis parochianis. Vide verb. *Missae*, art. 3, a n. 1 ad 11.
- 13 Sacramenta administrare non licet parochi cathedralis in aliena parochia. Sacra Congreg. Concilii, in Eugubina, 20 Septembris 1628; apud Barbosam, in Summa apostolic. decis., verb. *Parochus quoad sacramenta*, n. 2, et Sellium, in Selectis canonicis, c. 59, num. 39.
- 14 Neque etiam licet parochi cathedralis ministrare sacramenta infirmis canonicis eiusdem cathedralis, sed hoc spectat ad parochum domicilii. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Tiburtina, 12 Maii 1685, in responsione ad primum. Vide verb. *Canonicus*, art. 8, num. 14, ubi refertur integrum decretum, et sic censuit etiam Sacra Congregat. Concil., in Novarien., 17 Sept. 1695, et in Narnien., 26 Sept. 1699; apud Monacell., tom. 1, tit. 10, formul. 18, sub num. 4.
- 15 Ad parochum spectat ministrare sacramenta famulis et famulabus inservientibus monasteriis monialium, quamvis exemptarum, non autem ad confessarium earundem monialium, ut respondit Sacra Cong. Concil., in una Lodien., 14 Aprilis 1685, et in alia Spoletana, 19 Aprilis 1691, inter famulas monialium S. Matthaei Congregationis Lateranens. quae habitabant in domo exstructa intra cortile sive atrium monasterii, et parochum S. Martini, intra cuius parochiae limites monasterium existit; apud Monacell., tom. 1, tit. 11, formul. 20, n. 2. Et iterum in Ulixbonen. *Occidentalis*, 19 Septembris 1722; apud Ursayam, in Miscellan. sacro et profano, litt. M, n. 160.
- 16 Non debet Ordinarius sine causa valde gravi et relevanti auferre a propriis curatis celebrationem baptismi ac matrimoniorum, eaque ipse ministrare vel aliis delegare. Sacra Congreg. Episc. et Regul., in Neapolit. 17 Sept. 1604, apud Pitton., loc. cit., n. 267.
- 17 Parochi non possunt accipere aliquid a sponte dantibus pro administratione sacramentorum; possunt tamen accipere quod sponte pro eleemosyna offertur; Sacra Congr. Conc., sub die 5 Febr. 1593, apud Barbosam, loc. cit., et Sellium, cit. cap. 59, n. 31.
- 18 Unde parochus nihil petere debet pro administratione baptismi, nec antea investigare, quod sibi donare velint. Sacra Congreg. Episc. et Regul., in Tropien., 5 Iunii 1582, apud Pitton., loc. cit., n. 88.
- 19 Item parochus nihil potest percipere pro matrimonio contrahendo. Sacra Congreg. Conc., 17 Martii 1619, apud Barbosam, loc. cit., n. 7, et Sellium, loc. cit., n. 33.
- Item parochus pro publicationibus matrimoniorum et ordinum nihil exigere potest. Pro fide vero decimam partem unius scuti. Nec potest parochus cogere parochianos, ut deferant pro matrimonio contrahendo solita munuscula, ut ad haec respondit Sacra Congregat. Episc. et Regul., referente eminentissimo Acciaiolo in Sanctae Severinae *Emolumentorum*, 6 Augusti 1700; apud Monacell., to. 1, tit. 10, n. 8.
- Parochus potest simplici sacerdoti licentiam concedere administrandi sacramenta in sua parochia, excepta poenitentia. Sacra Congregat. Episc. et Regul., in Castellaneten., 20 Augusti 1602, apud Sellium, cit. cap. 59, n. 32, et Barbos., loc. cit., n. 4.
- Curati regulares tenentur adesse benedictioni fontis baptismalis in Sabbato Sancto, si alii teneantur. Sacra Congr. Episc. et Regul., 12 Decembris 1595, apud Pitton., loc. cit., n. 182.
- Curatus regularis debet iuxta solitum accedere ad assistendum in matrice benedictioni fontis, indeque aquam accipere, proiecta in sacrarium ea, quam ipse contra solitum benedixerat. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Ariminen., 6 Septembris 1625, apud Pitton., loc. cit., n. 432.
- Parochus nequit approbare confessarios non approbatos ab Ordinario ad audiendas confessiones suorum parochianorum. *Communis*, et colligitur ex Concilio Triden., sess. 23, cap. 15, et expresse declaravit Sacra Congr. Episc. et Regul., 20 Augusti 1602. Vide verb. *Approbatum*, art. 1, n. 25.
- Imo parochus nequidem potest sibi in confessarium eligere simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario; nam Alexander VII, die 24 Septembris 1665, damnavit expresse hanc propositionem, 16 in ordine: *Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario*.
- Parochus potest suorum parochianorum confessiones audire, etiam in aliena dioecesi sine approbatione Episcopi illius dioecesis, quia in eos ordinariam habet iurisdictionem, et cum actus audiendi confessiones sit iurisdictionis voluntariae, potest etiam in alieno territorio exerceri; l. 1 ff. de offic. Proconsul.; Glossa, in cap. *Novit* de officio Legati; Fagnan., lib. 5 Decret., in cap. *Ne pro dilatione* 16 de Poenit. et remiss., n. 10, cum aliis ibi citatis; Piasec., prax. Episc., part. 2, c. 1, art. 2, num. 5; Barbosa, in Trid., sess. 23, c. 15, n. 20, et de offic. et potest. Parochi, part. 2, cap. 19, et de offic. et potest. Episc., part. 2, alleg. 25, n. 18, cum plurimis ibi citatis, et alii contra Matthaeum, Officialis curiae, c. 6, num. 16,

et in Cautela confessarii, lib. 1, c. 9, proposit. 13, ab Alex. VII, etc., n. 4, et alios.

27 Et pro nostra conclusione facit resolutio Sacr. Congr. Conc. 3 Decembris 1707, in una Posnanien., in qua fuerunt proposita et resoluta haec dubia, ut sequitur:

1. An curati unius dioecesis vocati a parochis alienae dioecesis, possint in ista audire confessiones tam suorum subditorum quam alienorum absque licentia Episcopi?

2. An sacerdotes approbati ad confessiones audiendas in una dioecesi, vocati a parochis alterius dioecesis possint in ista audire confessiones quorumlibet absque approbatione Episcopi loci? Et quatenus negative ad utrumque.

3. An et quomodo in casibus praedictis sit consulendum, si agatur de magno concursu populi, et magna distantia adeundi pro approbatione Episcopum dioecesanum?

Quibus dicta die responsum fuit:

Ad 1. Affirmative quoad subditos; negative quoad alios.

Ad 2. Negative.

Ad 3. Arbitrio et prudentiae Ordinariorum?

Sic refert et tenet Monacell., t. 4 Supplem. ad tom. 1, n. 172 et seq. Vide Addit. in fin. huius art.

28 Parochus, dimisso beneficio parochiali, non potest absque nova approbatione confessiones audire; facultas enim ad absolvendum est connexa cum assecutione parochiae, adeoque, ista dimissa, facultas cessat, quia sicuti statim, ac consequitur beneficium parochiale, modo sit sacerdos, et non sit suspensus, consequitur etiam approbationem ad audiendas confessiones in sua parochia, ita statim dimissa parochia, desinit etiam approbatio et facultas; Barbosa, in Trident., loc. cit., num. 21, et de offic. et potest. parochi, cap. 19, n. 6, cum pluribus ibi citatis; Piasec., loc. cit., et alii passim.

29 Parochus ex obligatione iustitiae tenetur ministrare sacramenta suis parochianis tempore gravis necessitatis, etiam cum certo periculo vitae suae. Ubi enim detrimentum ovium suarum imminet in spiritualibus, non potest nec propter pestem, nec alium morbum contagiosum, aut aeris intemperiem, seu ob inimicitias, aut principis et populi furorem se excusare, nisi per alios idoneos ministros sufficienter id praestet. S. Thom. 2-2, quaest. 185, art. 5; Suarez t. 3, in 3 part., disp. 72, sect. 3, col. 1; Fagundez, in quinque Ecclesiae praecepta, lib. 3, num. 1; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 2, cap. 17, n. 12, et alii communiter.

30 Principes et magistratus non possunt impedire parochos et sacerdotes administrare sacramenta tempore pestis; poterunt tamen parochos, et alios ministrantes infectis prohibere a sanorum commercio; Marta, de Iurisdictione, part. 4, cas. 73; Barbosa, loc. cit., n. 16, et

31 alii passim. Imo potest Episcopus tempore pe-

stis praecipere parochis etiam cum mortis periculo, ne a sua parochia discedant, et quod necessaria sacramenta petentibus administrent; Duard, in Commentar. ad Bullam in Coena Domini, l. 1, cap. 2, qu. 2, conclus. 4; Chapeville, de administrat. sacrament. tempore pestis, cap. 1, qu. 4; Barbosa, loc. cit., n. 17, ubi subiungit, quod de hac re Sacr. Congreg. Conc., instante S. Carolo Borromeo, sub die 10 Decembris 1576, censuit, *parochus tempore pestis teneri omnino residere in suis parochialibus; posse tamen per alium idoneum ministrare parochianis suis peste infectis sacramenta baptismi et poenitentiae, et si non residerint, contra eos procedendum esse, servata forma, cap. 1, in fine sess. 23, de Reform.*

Parocho ministranti viaticum, etiam praetextu 32 invaletudinis, neque de nocte, neque de die permitti debet pileolus, ut contra parochum ecclesiae SS. Laurentii et Damasi respondit Sacr. Congr. Rit., in Romana, 13 Aug. 1695, et 22 Ianuarii 1696; apud Monacell., tom. 4 ad Supplem. ad tom. 2, n. 10.

Parochum dolose cogentes ad assistendum 33 matrimoniis excommunicantur ipso facto in septima synodo provinciali Mediolanens., et in decima synodo dioecesana Benevent., tit. 12, cap. 1, et de qua in Synodic., part. 1, fol. 194. Sic apud Ursayam, in Miscellaneo sacro et profano 1, littera P, n. 35.

Alia de parocho quoad sacramentum matri- 34 monii. Vide verb. *Matrimonium quoad impedimenta*, art. 6, a n. 59 usque ad n. 102.

Parochus violenter rapiens vel spolians fu- 35 nus, antequam veniat ad manus eorum, quibus debetur, perdit ius, quod habet, et quartam canonicam, teneturque restituere cum corpore, quidquid accepit. Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 3, cap. 26, n. 27, cum aliis ibi citatis. Et sic pluries censuit S. Congr., et signanter S. Congr. Rituum, in Bituntina, 21 Iulii 1607, et S. Congr. Episc. et Regul., in Calaritana, 12 Mart. 1660, confirmata ab Alex. VII, die 30 Aprilis 1660, const. incip. *Alias pro parte*, et S. Congr. Conc., in Alexandrina *Restitutionis cadaveris*, 27 Iulii 1680. Vide verb. *Cadaver*, n. 11, ubi dictae decisiones referuntur.

Occasione funerationis cadaverum alterius 36 dioecesis aut parochiae in ecclesiis regularium, potest proprius parochus defuncti ad effectum deferendi processionaliter cadaver ad dictas ecclesias libere transire per quascunque dioeceses et parochias stola et cruce elevata, etiam irrequisitis earundem parochis. Sic Sacr. Congr. Episc. et Regul., in Placentina, 24 Nov. 1713, in responsione ad primum, et pluries alibi.

Parochus occasione transitus per suam pa- 37 rochiam cadaveris alterius parochiae et dioecesis, nequit praetendere aliquam partem cerae, aut pecuniarum pro quarta funerali, aut alio titulo ab haeredibus defuncti. Eadem S. Congr.,

in dicta Placentina, in responsione ad secundum; et pluries alibi.

38 Parochus consequi nequit, neque praetendere ab haeredibus defuncti, qui sepelitur in ecclesiis regularium duplicem quartam, seu aliquam portionem maiorem solito. Eadem S. Congr., in dicta Placentina, in responsione ad tertium, et pluries alibi.

39 Haeredes defuncti in associando cadavere ad ecclesiam parochialem, quam ad aliam ecclesiam possunt vocare maiorem numerum regularium, quam sint sacerdotes saeculares. Ead. Sacr. Congreg., in dicta Placentina, in responsione ad quartum, et pluries alibi, et signanter in Alexandrina, 10 Septembris 1688. Quod decretum reperitur authenticum in archivio huius conventus S. Bernardini Alexandriae, et refertur ad litt. sub verb. *Haeres*, n. 36. Vide ibi, ubi insuper ad id citantur constit. Alex. VII et Bened. XIII, et antierius decretum in Albinganensi, non obstante synodo provinciali et concordia.

40 Hinc ad confirmanda hucusque dicta, adducitur sequens decretum Sacr. Congreg. Conc. confirmatum ab Innocentio XI, ut sequitur:

INNOCENTIUS PAPA XI.

Ad futuram rei memoriam.

Exponi Nobis nuper fecerunt dilecti filii fratres conventus loci de Binasco Papien. dioecesis, ordinis Minorum S. Francisci de Observantia reformatorum nuncupatorum, quod ipsi alias a Congregatione tunc existentium Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium Concilii Tridentini interpretum obtinuerunt decretum tenoris, qui sequitur videlicet: « Papien. *Funerum*. Regulares minores strictioris observantiae S. Francisci dioecesis Papien. ob aliqua inconvenientia orta occasione defunctorum, qui ad eorum ecclesiam deferuntur, ubi habent proprias sepulturas, supplicant declarari:

» *Primo*: An curatus unius dioecesis, quaecunque sit, in transitu cadaveris, quod processionaliter defertur ad ecclesiam regularium ab alia dioecesi, transeundo per propriam iurisdictionem et parochiam, possit aliquam partem cerae et pecuniarum ab haeredibus defuncti praetendere.

» *Secundo*: An proprius parochus defuncti transeundo per parochiam unius parochi alterius cuiuscunque dioecesis, ad effectum referendi processionaliter cadaver ad ecclesiam regularium, possit libere et licite per eandem cum stola, et cruce elevata transire, etiam irrequisito parochi? Die 28 Nov. 1671 ».

» Sacra, etc., ad primum respondit *Negative*; ad secundum *Affirmative*. In quorum fidem, etc. Romae, 14 Novembris 1676.

» I. M. BRANCACCIUS Episc. Viterb.

Sacrae Congregationis Concilii Secretarius ».

Cum autem, sicut eadem expositio subiungebat, dicti exponentes decretum huiusmodi, quo firmiter subsistat et servetur exactius, apostolicae confirmationis nostrae patrocinio communiri summopere desiderent; Nos specialem ipsis exponentibus gratiam facere volentes, et eorum singulares personas a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a iure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet inopdatae existunt, ad effectum praesentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, et absolutas fore censentes, supplicationibus eorum nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, decretum praeinsertum auctoritate apostolica, tenore praesentium approbamus et confirmamus, illique inviolabilis apostolicae firmitatis robur adiciamus, salva tamen semper in praemissis auctoritate praefatae Congregationis Cardinalium decernentes easdem praesentes litteras semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac illis, ad quos spectat, et pro tempore spectabit, plenissime suffragari, et ab eis respective inviolabiliter observari, sicque in praemissis per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici auditores, iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, caeterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 11 Decembris 1676, pontificatus nostri anno primo.

Iuvat etiam adducere in terminis resolutionem Sacrae Congregationis Episcoporum et Regularium, in d. Placentina, 24 Nov. 1713. Quae authentica pariter habetur in archivio huius conventus S. Bernardini Alexandriae, et est ut sequitur:

In causa Placentina *Funerum*, vertente inter Fratres conventus Clastidii Min. Observ. Sancti Francisci ex una, et parochum dictae Terrae Clastidii partibus ex altera, de et super infrascriptis dubiis, nempe:

Primo: An occasione funerationis cadaverum alterius dioecesis aut parochiae in ecclesia S. Mariae Angelorum, Provinciae S. Didaci Min. Observant. Terrae Clastidii possit proprius parochus defuncti ad effectum deferendi processionaliter cadaver ad dictam ecclesiam, libere per eandem parochiam Clastidii transire stola et cruce elevata, etiam irrequisito parochi Clastidii?

Secundo: An dictus parochus Clastidii occasione transitus cadaveris alterius parochiae et dioecesis possit aliquam partem cerae aut pecuniarum praetendere pro quarta funerali aut alio titulo ab haeredibus defuncti?

Tertio: An dictus parochus consequi possit ab haeredibus defuncti, qui sepelitur in dicta ecclesia S. Mariae Angelorum, duplicem quartam, nempe duos philippos, aut integram ceram, et unum philippum, seu potius debeat unica quarta unius philippi, aut solius cerae?

Quarto: An haeredes eiusdem defuncti in associando cadavere tam ecclesiam parochialem, quam ad aliam ecclesiam possint vocare maiorem numerum regularium, quam sint sacerdotes saeculares in casu, etc.

Sacra Congregatio eminentissimorum et reverendissimorum S. R. E. Cardinalium negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita, audita relatione Episcopi Placentini, referente eminentissimo Grimaldo, censuit ad suprascripta dubia infrascriptum in modum respondendum videlicet:

Ad primum *Affirmative*, ad secundum et tertium *Negative*; ad quartum *Affirmative*.

Romae 24 Novembris 1713.

G. Card. CARPINEUS.

Loco ✠ Sigilli.

F. A. Nizanus, *Secret.*

41 Haeredes defunctorum pro illis ad sepulturam associandis numerum cerae sibi benevisum, quolibet contrario praetextu per parochum deducto non obstante, subministrare valent. Sacra Congr. Episc. et Regul. in Cassanen., 5 Maii 1617; apud Barb., de offic. et potest. Parochi, part. 3, cap. 26, n. 57.

42 Haeredes defunctorum possunt vocare numerum religiosorum sibi benevisum in deferendis cadaveribus ad ecclesias. Sacra Congr. Rituum in Camerinen., 21 Novembris 1627

43 et 14 Ianuarii 1649. Et tunc destinatos clericos ab eis, et non alios vocare debet parochus, ut censuit Sacra Congr. Rituum in Laudan.,

44 30 Augusti 1601. Si vero dicti haeredes nullos destinaverunt, tunc, et eo casu ius convocandi alios sacerdotes pro obeundis funeribus parochus competet. Rota in Alexandrina *Fu-*

45 *neralium*, 1 Iulii 1630, coram Merlino. Et ideo dicta Sacra Congr. Rit. in una Ferrarien., 7 Septembris 1631, censuit, parochum posse ad libitum vocare ad funus clericos, quos voluerit, nec cogitur vocare viciniore, nisi aliter disponant haeredes defuncti, quorum voluntas est servanda; apud Barbosam, loc. cit., n. 60.

46 Parochi contra voluntatem haeredum defunctorum nequeunt impedire regulares, aliosque clericos vocatos, ut veniant ad funus. Sacra Congr. Rituum, sub die 23 Aprilis 1633; apud Barbosam, in Summa apostolic. decis., verb. *Parochus, quoad funeralia*, n. 14.

47 Parochi non possunt cogere haeredes seu executores testamentarios, ut pro defunctis, qui tumulantur in ecclesiis regularium, in ecclesiis etiam parochialibus celebrari faciant officia,

novennalia et anniversaria, prout celebrantur in ecclesiis regularium, in quibus cadavera sepeliuntur. Eadem Sacra Congr. Rituum, sub dicta die 23 Aprilis 1633; apud Barbosam, loc. cit., n. 15, et Sacra Congr. Conc. in Novarien., 15 Martii 1705, in responsione ad 7. Vide verb. *Quarta funeralis*, sub n. 32.

Parochi licentia, seu interventus requiritur 48 ad hoc, ut regulares possint defunctorum cadavera in eius parochia levare, nisi ipse requisitus venire expresse omnino recuset. Sacra Congr. Rituum in Catanien. Civitatis Platiae, 18 Octobris 1619, et in Vercellen. Terra Crescentini, 26 Februarii 1621; apud Sellium, in Selectis canonic., cap. 69, n. 48, et Barbosam, loc. cit., n. 3. Vocato enim parochus, et ipso 49 renuente intervenire, vel alterum mittere, tunc possunt regulares absque parochus deferre cadavera in eorum ecclesiis sepelienda. S. Congr. Rituum in Senogallien., 22 Iunii 1675, in responsione ad sextum; et sic fuit iterum decisis ab eadem Sacra Congr. ad instantiam ordinis Minorum de Observantia S. P. Francisci, die 13 Iulii 1675. Et ita iam fuerat decisis a Sacra Congr. Episc. et Regul., 14 Ianuarii 1639, quod decretum fuit confirmatum ab Alexandro VII, 30 Aprilis in const. incip. *Alias pro parte*.

Parochus proprius nullatenus est excluden- 50 dus, quamvis ad sepeliendum cadaver regulares duntaxat a defuncto accersiri iubeantur. Sacra Congr. Episc. et Regul. in una Montis pilosi de anno 1581; apud Sellium, in Selectis canonic., cap. 69, n. 51, et Barbosam, loc. cit., n. 8.

Ad parochum spectat declarare, per quam 51 viam sit exportandus defunctus, et facere omnia necessaria usque ad ianuam ecclesiae regularium, ubi sepeliendus est. Sacra Congr. Episc. et Regul. in Castellaneten., 3 Ianuarii 1594; apud Barbosam, loc. cit., n. 9.

Vocati omnes ad funus debent convenire ad 52 parochialem defuncti. Sacra Congr. Rituum in Bononien., 9 Decembris 1617, et in Tropien., 16 Februarii 1631; apud Barbosam, de offic. et potest. Parochi, part. 3, cap. 26, num. 63.

Exciipiuntur tamen canonici cathedralis capitulariter intervenientes, pro quibus servanda est sequens dispositio Sacra Congr. Rituum, in Aesina, ubi cum nomine capituli eiusdem cathedralis supplicatum fuisset pro declaratione infrascriptorum dubiorum:

Primo: An iidem regulares teneantur accedere ad cathedralem ad levandum capitulum pro associando cadavere defuncti sepeliendi etiam in ecclesia regularium, licet defunctus non sit de parochia cathedralis?

Secundo: An plebanus S. Petri, seu curatus S. Nicolai d. Civitatis pro associando cadavere sui proprii parochiani defuncti, in alia tamen ecclesia, etiam regularium, sepeliendi, teneatur

pariter accedere ad ecclesiam cathedralem, quando intervenerit capitulum eiusdem; et idem servandum sit, si praedictum cadaver per modum depositi existat in sua propria ecclesia parochiali, vel in alia sita intus vel extra dictam parochialem?

Tertio: An dicti curati teneantur accedere ad d. cathedralem, quando capitulum intervenit, si praefatum cadaver sit sepeliendum in aliqua ex dictis parochialibus Sancti Petri et Sancti Nicolai.

His omnibus eadem Sac. Congr. *Affirmative* respondit, ex declaratione in similibus facta, proponente emin. Brancacci, in Nicien., die 9 Augusti, quando capitulum cathedralis capitulariter intervenit, et ab ipso incipiendam esse processionem in praefatis omnibus casibus. Hac die 29 Ianuarii 1671.

M. Episc. Portuen. Card. GINETTUS.

Loco ✠ Sigilli.

Bernardinus Casalius
Sac. Rituum Congr. Secr.

Sic refert Ioannes Baptista Bassi, in tractatu de Sodalitiis, qu. 5, sub num. 19 impress. ad calcem Amostaz de Causis piis.

- 53 Regulares extra claustra decedentes possunt ad eorum ecclesias deferri inconsultis parochis, ut declaravit Sac. Congregat. Concil. sub die 2 Iulii 1620. Nec id iisdem regularibus prohiberi potest sub praetextu, quod debeant prius ius sepulturae solvere, quia ab huiusmodi praetensionibus parochos abstinere debere mandavit Sac. Cong. Episc. et Reg., in Puteolana, 22 Maii 1615.
- 54 Parochus facere debet officium supra corpus defuncti, etiamsi adsint canonici cathedralis in sua parochiali ecclesia. Sac. Congregat. Rituum in Ostien. Ceren., 28 Aprilis 1607, in Viterbien., 25 Iunii 1611, et in Praenestina Cavarum, 18 Augusti 1618; apud Barbos., l. c., in Summa, num. 1; et Sellium, l. c., cap. 69, num. 45.
- 55 Canonicus cathedralis decedens, non electa sibi sepultura, debet sepeliri in cathedrali, si in ea adsit sepulcrum proprium canonicorum. Sin minus, in sepulcro maiorum. Sac. Congr. Conc. in Tiburtina, 14 Maii 1685, in respons. ad secundum.
- 56 Pro sepultura canonicorum cathedralium debetur Quarta funeralis paracho domicilii, non vero paracho cathedralis, neque paracho, ubi adest sepulcrum suorum maiorum. Ead. Sac. Congreg. Conc. in d. Tiburtina, in respons. ad tertium. Vide verb. *Canonicus*, art. 8, a num. 11 ad 14, ubi refertur decretum ad litteram.
- 57 Ubi parochiae distinctae sunt per determinatas familias, administratio baptismi, aliorumque sacramentorum spectat ad proprium di-

ctarum familiarum parochum, et non ad archipresbyterum collegiatae seu matricis. Sac. Congr. Conc. in Boianen. *Iurium parochialium*, 24 Maii 1732, in respons. ad 7 dub. Et ibid. ad 8 dub. respondit, quod caeteri uxorem ducentes de familiis ecclesiarum rectoralium possint eligere ecclesiam rectoralem familiae uxoris pro futura administratione sacramentorum, in exclusionem ecclesiae archipresbyteralis. Item ad 9 dub. respondit, quod advenae famulatum praestantes Oppidanis de familiis ecclesiarum rectoralium censi debeant de iisdem familiis, ita ut subiaceant pro administratione sacramentorum ecclesiae rectorali familiae, cui inserviunt, privative quoad archipresbyterum. Sic apud Thesaurum Resolutionum Sac. Cong. Conc., tom. 3, fol. 325 et 326, quae resolutiones prostant Venetiis apud Ioann. Baptistam Recurti.

Parochus debet incedere sub cruce regularium si cadaver ad eorum ecclesiam deferatur; excepto casu, quo capitulum cathedralis vel collegiatae funeris associationi intersit; tunc enim inceditur sub cruce capituli. Sic pluries declaravit Sac. Congr. Conc., et signanter in Fossanen., 21 Iulii 1645; in Aretina, 22 Decemb. 1697; in Aquen. *Iurium parochialium*, 9 Iunii 1708, et 2 Aprilis 1709, ad 3 dub.; in Nullius Atinae, 7 Sept. 1710, ad 2 dub., in civitatis Castelli *Iuris funerandi*, 16 Aprilis 1732, ad 5 dub.; in Volaterran., 16 Martii 1726, et in Sabinen., 20 Ianuar. 1735. Nisi tamen alicubi tam parochi quam regulares erigant propriam crucem ex legitima consuetudine, quae est servanda: cum ipsa sit altera lex, et pro lege servari debeat, cap. *Dilecti* 4 de Arbitris, l. *De quibus* 32 ff. de Legibus, l. *Et ab antiquis* 31 Cod. De Testament., et ipsa sit optima legum interpret, textu expresso in cap. *Dilectus* 8 de Consuetud., l. *Si interpretatione* 37 ff. de Legibus.

Parocho ius funerum cum cruce et stola non competit, sed privative ad confessarium monialium pertinet occasione delationis cadaverum ad ecclesiam exteriorum monialium. Sac. Cong. Conc. in Navarien., 22 Aug. 1726, ad 1 dub.

Parocho non licet in Sabbato sancto benedicere Collocutoriis aut Ianuae monasterii monialium. Sac. Congreg. Conc. in d. Navarien., ad 3 dub.

Parochus non potest in ecclesia monialium assistere matrimoniis, vel eorum denuntiationes facere, aut benedictiones mulierum post partum, vel similes impertiri. Sac. Congr. Conc., in d. Navarien., ad 4 dub.

Parocho praestare non tenetur confraternitas eleemosynam, vel alteri per eum deputando missam celebranti, tam pro consecratione quam pro consummatione Sanctissimi exponendi, occasione, qua exercitia spiritualia peraguntur.

Sac. Congr. Conc. in Bononien., 15 Maii 1728, ad 8 dub.

- 63 Parochus, qui dat benedictionem cum venerabili eucharistiae sacramento in ecclesia confraternitatis, nihil omnino exigere potest, sed id gratis agere debet. Sac. Congr. Conc. in d. Bononien., ad 9 dub.
- 64 Parocho cathedralis non licet ministrare sacramenta quibuscunque clericis et sacerdotibus infirmis, et in alienis parochiis commorantibus, sed id competit privative parochis domiciliariis. Sac. Cong. in Eugubina *Iurium parochialium*, 2 Aprilis 1729.
- 65 Parochus non tenetur invitare regulares ad officia, quae in parochiali peraguntur. Sac. Congr. Conc. in Volaterrana, 16 Mart. 1726, ad 8 dub.
- 66 Non posse parochos cum stola et cruce elevata ingredi ecclesias regularium occasione associationis cadaverum ad illorum ecclesias, pluries fuit resolutum a Sacris Congregationibus tum Concilii, tum Episcoporum et Regularium, tum Sacrorum Rituum, et confirmatum a pluribus Summis Pontificibus; et omissis, brevitatis gratia, antiquioribus resolutionibus dictarum Sacrarum Congregationum, sic expresse respondit Sacra Congreg. Concil. 22 April. 1625, apud Novar., in Summa Bullar., part. 1, commentar. 91, et in Lauden. 2 Maii 1711, in respons. ad 1; apud Ursayam, tom. 1, part. 2, discept. 14, n. 137. Item Sac. Congr. Episc. et Regul. in Placentina 16 Decembris 1661, expresse confirmata a Clem. X, const. incip. *Nuper* edita ad instantiam procuratoris generalis ordinis Minorum de Observantia, in Sutrina die ultima Februarii 1708; in Bricinorien. 16 Martii 1717. Item Sac. Rit. Congreg. in Vaden. 3 Augusti 1698; in Avenionen. 3 Dec. 1701, in Camerin. 1 Septembris 1708. Ita etiam per viam legis confirmando aliquas ex citatis, et quamplures alias dictarum Sacrarum Congregationum resolutiones, ad instantiam nostri ordinis Minorum regularis observantiae demandarunt Alexander VII, constit. 95, incip. *Alias*, et Clemens X, constit. 57, incip. *Nuper*, et alia 58, incip. *Alias*. Et Innoc. XI, speciali indulto concesso Carmelitis Excalceatis congregationis Italiae, et relato ab Ursaya, tom. 1, part. 2, discept. 14, n. 4. Vide infra, n. 88.
- 67 Econtra vero posse parochos cum stola et cruce elevata ingredi dictas regularium ecclesias, fuit etiam pluries resolutum ab iisdem Sacris Congregationibus, et signanter a Sac. Congr. Episc. et Regul. in Firmana 29 Novemb. 1641; in Placentina 9 Novemb. 1693, et 7 Dec. 1668, et in Parmen. 21 Mart. 1720, et 5 Novemb. 1721, apud Ursayam, tom. 4, part. 2, discept. 6, n. 188. Item a Sac. Congreg. Rituum in Eugubina 12 Maii et 5 Iulii 1613; in Placentina 23 Maii 1619; in Ca-

tanien. Civitatis Platiae 12 Octobris eiusdem anni 1619. Et in Spoletana 1 Iulii 1702, favore parochi Castri Vissi adversus PP. minores conventuales, apud Ursayam, t. 4, part. 1, discept. 11, num. 16, ibi: *An parochi Terrae Vissi liceat deferre stolam in ecclesiis regularium occasione cadaverum in casu; etc.* Sac. Congr. respondit, affirmative, dummodo non peragat officium. Ita etiam per viam legis expresse statuit Bened. XIII, constitut. incip. *Pretiosus*, derogando omnibus in contrarium facientibus, etiam consuetudinibus immemoralibus, et declarando ac decernendo, quod talis crucis erectio, stolae delatio, et ingressus in ecclesias, nullam penitus iurisdictionem importet, aut minimum in aliquo praeiudicium cuicunque irroget, aut quodocunque et quomodocunque irrogare et inferre possit. Quae Benedictina sanctio esset utique ubique servanda, nisi videretur revocata a Clemente XII, const. incip. *Romanus Pontifex*, in qua dictam Bened. XIII, const. incip. *Pretiosus*, una cum variis aliis ad favorem diversarum religionum emanatis, moderatur, ac reducit ad terminos iuris communis, Concilii Tridentini, et Constitut. Apostolicarum, statuendo quod dictae Benedictinae Const. habendae sint in omnibus iudiciis, etiam in foro conscientiae, perinde ac si illae non emanassent.

Quid autem, attentis tot allatis contrariis 68 resolutionibus et decisionibus concludendum sit? mihi videtur standum esse cuiusque loci legitimae consuetudini, cum ipsa sit optima legum interpret, textu expresso in cap. *Dilectus* 8 de Consuetudine; l. *Si de interpretatione* 37 ff. de Legibus. Imo ipsa sit altera lex, et servari debeat, cap. *Dilecti* 4 de Arbitris, l. *De quibus* 32 ff. de Legibus, l. *Scaevola* 26 ff. de Aqua et aquae pluviae arcendae, leg. *Et ab antiquis* 31 Cod. de Testament., cum similibus; eo vel maxime, quod plures ex praedictis resolutionibus emanarunt cum addito *Salvo iure probandi immemorabilem consuetudinem*.

Nisi tamen declaretur, ut satis probabile et 69 consonum est, quod Clemens XII in dicta sua constitutione *Romanus Pontifex* revocaverit illas ad favorem regularium a Benedicto XIII emanatas, solum quo ad maxima privilegia, indulta, gratias, exemptiones et facultates in eis contenta et concessa, uti videtur colligi ex verbis ipsiusmet suae const., § *Quamvis*, ibi: *Ita ut in posterum supradicti ordines regulares earumdem litterarum et constitutionum usu, commodo et effectum penitus carere debere intelligantur*. Non autem voluerit revocare dictam Bened. XIII constitutionem *Pretiosus*, etiam quo ad hanc dispositionem et declarationem de ingressu parochorum cum stola et cruce elevata in ecclesias regularium, factam omnino provide ac laudabiliter ad tollendum

fideliū scandalum, et nimis frequentium controversiarum originem, ut loquitur ipsa constitutio, quae proinde quo ad hoc est magis ad favorem et commodum parochorum quam regularium, ut de se patet. Unde hoc stante, quod uti dicebam, satis probabile et valde consonum est, cum ratio legis sit anima legis 1. *Cum ratio* 7 de Bonis damnatorum, possent parochi cum stola et cruce elevata libere ingredi in ecclesias regularium, non obstante quacunque in contrarium immemorabili consuetudine, cum Bened. XIII, in d. Const. *Pretiosus*, § *Et ad tollendum* derogaverit omnibus in contrarium facientibus, et etiam consuetudinibus immemorabilibus.

- 70 Parochi frustra repugnant, si Episcopus dederit confessario absolutam facultatem audiendi confessiones suorum dioecesanorum. Confessarius enim, qui absolutam facultatem obtinuit ab Episcopo audiendi confessiones in alterius parochia independentem a voluntate et consensu parochi, non indiget de rigore iuris, sed solum ex quadam aequitate, consensu parochi. Et ratio est, quia singuli parochiani sunt subditi Episcopo tanquam pastori universali omnium, etiam ipsorum parochorum; Episcopus enim habet absolutam iurisdictionem in tota sua dioecesi independentem a parochis, et potest ipsis invitis saluti suarum ovium, prout melius sibi videbitur expedire, consulere. Ita Bonacina, tom. 1, de Poenitentiae sacramento, disput. 5, qu. 7, punct. 4, § 1, num. 17, ubi proposito hoc praeciso quaesito: *Utrum sacerdos, qui fuit ab Episcopo approbatus, ab eoque facultatem obtinuit audiendi confessiones, petere debeat novam licentiam a parochis, in quorum parochia vult confessiones, iuxta facultatem sibi ab Episcopo concessam, audire?* Respondeo, dicit ibi: *Negative, nisi Episcopus*

concesserit facultatem sub conditione, vel cum onere facultatis a paracho impetrandae; ratio est, quia Episcopus iurisdictionem habet concedendi facultatem dependentem et independentem a paracho. Sic etiam Suarez, disput. 27; Henriquez, lib. 3, de Poenit., cap. 12; Reginald., lib. 3, num. 46 et 67; Cronich., disp. 8, dub. 4, num. 3 et 29; Zerola in Praxi, c. 15, qu. 2; La Croix lib. 6, part. 2, n. 1513; Sayrus de Poenit., c. 22, n. 1, ubi refert Panormitanum, et alios in contrarium, uti videtur sensisse, saltem quoad esse licitum, etiam Pontas, verb. *Approbatio*, casu 17.

An autem posito, quod Episcopus concedat 71 approbationem pro confessionibus excipiendis cum supradicta conditione, scilicet *De licentia seu consensu parochi*, possit confessarius ipsas valide excipere, tali licentia non requisita? Bonacina l. c., n. 18, cum aliis probabilius existimat posse dictum confessarium adhuc confessiones ipsas valide excipere sine licentia et consensu parochi; quia dicit ipse, sacerdos approbatus per dictum loquendi modum certior tantummodo fit de modo, quem debet saltem ex aequitate servare; nec obstat, quod dictus loquendi modus, ut volunt aliqui, tanquam ablativus absolutus, videatur importare conditionem ad aliquid valide agendum, sed aliquando connotat modum ad aliquid licite praestandum 1.

Quod de sic approbatis confessariis regularibus absolute tenet cum multis aliis mox citandis Barbosa de offic. et potest. Parochi, part. 2, cap. 19, num. 22, expresse dicens, quod Fratres Minores ex privilegio ab Alexandro IV sibi concessa, possunt confessiones audire, assensu parochorum minime requisito, ut refertur in Compendio privilegiorum, verb. *Absolutio, quoad saeculares* 2, § 2. Et idem

1 NOTA ROMANI THEOLOGI. — Periculosa censoribus Romanis videtur Bonacinae opinio, quando licentia Episcopi sit conditionata, quare in praxi non est attendenda. Idem dicendum de confessariis regularibus. * Neque vero his pontificiae constitutiones sub initium num. 72 indicatae suffragantur. Nam quae ante Concilium Tridentinum editae fuerant, nunc praesidio esse regularibus non possunt, cum amplissima privilegia Mendicantibus concessa excipiendi ubique Christianorum hominum confessiones, non modo parochis repugnantibus, sed etiam facultate ab Episcopis dioecesanis non impetrata, a Tridentinis Patribus sublata fuerint; in aliis autem constitutionibus sermo fiat de regularibus illis, quibus Episcopi confessionum excipiendarum veniam absolute fecerint. Hinc tenenda est sententia ab auctore nostro, num. 73, tradita. Iam vero quod attinet ad formulas concedendi facultatem confessionum excipiendarum *de licentia rectorum*, Romae quidem in litteris patentibus, pro facultate audiendi confessiones, quae regularibus dantur, haec apponuntur: « Ut sacramentales omnium Christi fidelium..., non tamen monialium, oblatarum, puellarum, aliarumque in monasteriis aut conservatoriis degentium neque in domibus privatis, nisi infirmorum duntaxat, sed in ecclesiis tui ordinis, et in aliis de licentia rectorum, confessio-

nes, etc..., audire valeas ». In litteris autem patentibus pro sacerdotibus saecularibus. « Ut confessiones sacramentales omnium Christi fidelium... non tamen monialium, oblatarum, puellarum, aliarumque in monasteriis vel conservatoriis degentium, neque in domibus privatis, nisi infirmorum, et tunc de licentia parochi, sed tantum in... non autem in aliis ecclesiis etiam de consensu quorumcunque rectorum audire, etc. ». Quamobrem in Praxi secretariae tribunalis eminentissimi Cardin. Vicarii, cap. 22, inter requisita, quae de stylo urbis praerequiruntur in iis qui ad audiendas confessiones petunt admitti, num. 7, recensetur: « Ut obtineant deputationem seu placitum illarum ecclesiarum, in quibus sacramentales confessiones audire velint ». Benedictus quoque XIV, instit. 86, n. 14, de Confessariis et parochis Bononiensis dioecesis agens inquit: « Ea tamen conditio semper interveniat necesse est, ut confessarius rectorem ecclesiae adire non praetermittat, ubi sacramentum poenitentiae administrare debet. Idem officium praestandum est a dioecesis paracho, si in urbe et a confessario urbano, si in dioecesi confessiones audire velint; hoc enim institutum, ac disciplina diuturna consuetudine in hac civitate ac dioecesi firmantur, eamque consuetudinem Clericatus testatur de Poenitentia, dec. 37, n. 12 ».

alii posteriores Pontifices concesserunt; sicque ipsos ac alios regulares cum eis in privilegiis communicantes posse parochis contradicentibus saecularium confessiones audire. Ita F. Emmanuel in Explicat. Bullae Cruciatæ, § 9, num. 145, et § 12, num. 4, et sequent., et Quaestion. Regul., tom. 1, quaest. 60, art. 4; Miranda in Manual. praelat., tom. 1, qu. 44, art. 14, conclus. 2; Ioannes a Cruce de Statu relig., l. 2, cap. 6, dub. 1, concl. 3; Fagundez in quinque Eccles. praecepta, praecept. 2, lib. 1, c. 5; Tamburin. de lure abbat., tom. 2, disp. 7, qu. 63, qui omnes asserunt procedere hanc resolutionem, etiamsi Episcopi in licentiis regularibus concessis dicant, quod eis, parochi renitente, non utantur, quia ipsi Ordinarii, dicunt ipsi, Summorum Pontificum hac in re concessa privilegia tollere aut limitare non possunt, arg. can. *Inferior* 4, dist. 21, c. *Cum inferior* 16 de Maiorit. et obed.; Clement. *Ne Romani* 2 de Elect. Haec ille, l. c., num. 22, qui, num. 23, insuper addit, quod nec etiam parochi ipsi impedire possunt confessarios regulares, quo minus confessiones audire possint in domibus poenitentium aegrotorum, quando ab eis vocantur, dummodo eorundem infirmorum parochos de audita confessione eodem die certiores reddant, ut censuit Sacra Congr. Visitationis apostolicae; apud Lezanam in Summa quaestion. Regular., c. 10, n. 32; et Sac. Cong. Episc. et Regul. 2 Iulii 1587, 5 Iulii 1606, et in Senogallien. 22 Ian. 1616, ac in Anconitana 6 Octobr. 1640, et saepissime alibi, et expresse statuit Clemens X, constit. incip. *Superna*.

73 At vero quoad illos confessarios sive saeculares, sive regulares, quibus ab Episcopo concessa est solum conditionata facultas excipiendi saecularium confessiones cum hac vel simili conditione, *de licentia tamen rectorum in ecclesiis earum, seu solum consentiente rectore ecclesiae*. Ego sentio, nisi aliter constet de mente Episcopi quoad vim istius conditionis, quod non possint dictas confessiones excipere in ecclesiis parochorum, nisi accedat eorum licentia, aut consensus, saltem tacitus, aut implicitus; quia conditio in tali concessione videtur apposita tanquam forma; et conditionale nihil ponit in esse, nisi purificata conditio, arg. § *Sub conditione* 5 Instit. de Verbor. obligationibus, l. *Legata sub conditione* 41 ff. de Conditionib. et demonstrationib., et l. unic., § *Sin autem*, Cod. de Caducis tollendis; suspenditur enim eius valor usque ad eventum conditionis; l. *Is cui* 42 ff. de Actionibus et obligationibus, et cit. l. *Legata sub conditione* 41 ff. de Condit. et demonstrat., cum similibus. Tum quia ex Tridentino sess. 23, cap. 15, de Reform., nullus, quantumvis privilegiatus, potest confessiones saecularium audire absque approbatione Episcopi, ut fuit dictum sub verb.

Approbatio, art. 1, n. 44 et seq. Et ne quidem Romae approbati, quicunque sint, possint in aliis dioecesibus sine expressa approbatione suorum respective Ordinariorum dictas confessiones recipere, ut expresse statuit Urbanus VIII, die 17 Septembr. 1628, constit. incip. *Cum sicut accepimus*. Dicti autem confessarii, ut supra, sic conditionate approbati, non censentur vero approbati, nisi sub tali conditione, nisi, ut dicebam, aliter constet de mente Episcopi quoad vim illius conditionis, adeoque, etc.

Parochi associantes funus sive una cum capitulo, sive non, nequeunt praetendere candelam maiorem illa, quae datur superiori regularium associato ab aliis suis religiosis. Sic expresse decrevit S. C. Cong. in Novar. 15 Martii 1604, in respons. ad 3; apud Monacell. tom. 2, tit. 13, formul. 1, sub n. 92. Sicque neque alii sacerdotes ac canonici, sive capitulariter, sive seorsim interveniant, nequeunt praetendere candelam maiorem illa, quae datur regularibus, ut expresse defendit D. Ursaya tom. 2, p. 1, discept. 15, n. 13, ubi ad id adducit decreta ac doctores. Et ratio clara ac convincens est, quia si parochi, qui portant pondus diei et aestus, praestando omnimodam assistentiam, ac sacramenta suis parochianis toto tempore vitae suae, nequeunt praetendere candelam maiorem illa, quae datur superioribus regularibus, qui eis ordinarie non ministrant sacramenta, ac parvam et interdum nullam assistentiam praestant, tanto minus canonici ac alii sacerdotes poterunt illam praetendere maiorem ea, quae datur regularibus, cum ipsi parvam et ordinarie nullam eis praestent assistentiam, ubi regulares indefesse ipsis assistunt, cum in eorum sacramentalibus confessionibus excipiendis, tum in eorum ultimo agone suas animas diu noctuque Deo commendando.

Et quoad canonicos et capitula varia ad rem 75 sunt edita decreta a Sacra Congreg. Conc., et signanter in Troiana *Funerum* 7 et 21 Maii 1701, ubi ad 5 dubium: *An candelam gestanda per canonicos in associatione funeris debeat esse ponderis ad minus quatuor librarum, vel arbitrio haerendum, et an canonici, ultra dictam candelam, praetendere possint unum ducatum regni pro quolibet canonico?* Dicta Sac. Congreg. Conc. ad 5 respondit: *Negative quoad primam partem, sed remittendum arbitrio haerendum; quo vero ad secundam partem, Negative*. Item decrevit, quod capitulum, canonici et parochi nequeunt praetendere maiorem portionem funeris, quando cadaver sepelitur in ecclesiis regularium extra civitatem ac extra parochiam, quamvis sita intra civitatem, quam acciperent, si cadaver in illorum ecclesia sepeliretur. Ead. Sacra Congr. in d. Troiana, in resp. ad 7. Item, quod capituli cruce in-

terveniente in funere ducendo ad ecclesiam regularium una cum abbate vel alio sacerdote, capitulum nequit exigere emolumentum eo modo, quo exigeret, si totum capitulum interveniret. Ead. Sac. Congr. ib., in respons. ad 8. Sic apud Thesaurum Resolutionum, Sac. Congr. Conc., anni 1740, tom. 9, ubi in fine dicti tomi referuntur etiam resolutiones ab anno 1700 ad ann. 1718.

- 76 Et in Nullius seu Montis Casini, die 26 Ianuarii 1726, fuerunt inter alia ab eadem Sac. Congr. Conc. edita sequentia Decreta, ubi ad 8 dubium: *An haeredes defunctorum possint adhibere circa cadavera defunctorum quantitatem cereae sibi benevisam, seu potius constet de aliqua consuetudine quoad quantitatem cereae eaque sit servanda?* Respondit ad 8, *esse statuendam taxam ab Ordinario, auditis interesse habentibus, et taxa ab eodem transmittatur ad Sacram Congregationem*; et ad 9: *An liceat haeredibus defunctorum vocare, ultra parochum, presbyteros sibi benevisos, et excludere integrum capitulum ecclesiae matricis ab associatione cadaverum tam in ipsa ecclesia matrice, quam in aliis ecclesiis, in quibus fuerit electa sepultura?* Respondit, *Licere haeredibus defunctorum solum parochum vocare, sed quatenus alios presbyteros vocare velint, esse praeferendos illos ecclesiae matricis in numero ipsis haeredibus benevisos*; et ad 10: *An, et quae quantitas cereae, et quod emolumentum cuilibet ex dictis presbyteris debeat pro simplici et pura associatione cadaverum, tam ad alias ecclesias quam ad ecclesiam matricem?* Respondit: *Servetur quantitas praescripta in concordia*. Et ad 15: *An presbyteri dictae ecclesiae valeant prohibere sonum campanarum, tam de tempore obitus quam de tempore delationis cadaveris ad aliam ecclesiam, et quod emolumentum ab haeredibus defunctorum sacristiae debeat in casu, etc.* Respondit: *Negative quoad tempus obitus, et pro sonitu nihil deberi; quoad tempus vero delationis cadaveris, pulsandas esse campanas, si haeredes velint, soluta competenti mercede taxanda ab Ordinario*. Alia iam posita sunt n. 59 ad 65.

- 77 Attendenda est ad rem constitutio Innocentii XIII, incip. *Emanarunt nuper*, edita 24 Augusti 1722, in qua confirmantur Decreta Sac. Congr. Episcoporum et Regular. *super Quarta Funerali et ingressu parochorum*, cum stola et cruce in ecclesias regularium, absque tamen aliquo exercitio; et id in Parmensi, ubi aderat consuetudo, ut vicissim possent regulares cum stola et cruce elevata ingredi in ecclesias parochorum, et parochi in ecclesias regularium.

- 78 Alia ad rem. Vide verb. *Quarta Funeralis*, et verb. *Sepultura*.

- 79 Parochi exercitiis spiritualibus quotannis vocare debent; Bened. XIV, tom. 1, const. incip.

Ubi primum, § 3. Parochi proprii assistentia in celebratione matrimoniorum non est temere omittenda. Idem, const. 85, incip. *Nimiam*, § 9. Parochi missam applicare debent pro populo diebus festis. Idem, constitut. 103, incip. *Cum semper*. Vide tom. 5, verb. *Missae*, art. 3.

Parochus duarum ecclesiarum unitarum curam exercens, quando missam eadem die iterare possit. Vide d. verb. *Missae*, ex declaratione eiusdem Pontificis in const. 3, incip. *Declarasti*. Parochus relinquere non potest animarum curam, inconsulto Episcopo. Idem, const. 25, incip. *Ex quo*. Quod si religionem ingredi voluerit, Episcopus ipsi licentiam denegare nequit. Idem, ibid.

Parochi alique curam animarum habentes tradere debent doctrinam Christianam iuxta dispositionem Concilii Tridentini omnibus diebus festis. Idem, tom. 1, const. 42, incip. *Etsi minime*, § 3 et 4. Quae doctrina Christiana tradenda est etiam a sacerdotibus celebrantibus in ecclesiis ruralibus non parochialibus. Ibid., § 14.

Parochi ante vel post missam parochialem recitare debent elata voce actus fidei, spei et charitatis, populo verba iterante. Bened. XIV, const. incip. *Cum religiosi*, § 4. Parochi, etiam extra dioecesim, possunt audire confessiones suorum parochianorum. Idem, const. incip. *Apostolicum ministerium*, § 22. Vide supra, n. 26 et 27.

Quoad dicta supra n. 66 et seqq. concludendum est, non amplius suffragari parochis pro ingressu cum cruce et stola in ecclesias regularium, const. Bened. XIII, incip. *Pretiosus*, haec enim revocata fuit a Clemente XII, const. incip. *Romanus Pontifex*, quae ad litteram adducitur infra verb. *Privilegium*, art. 3, num. 64, ad cuius revocationis tramitem omnia urbis tribunalia hodie decidunt, ut videre est in celebri Baren. *Iuris tumultandi*, coram Aldrovando, 12 Ianuarii 1723, et 29 Nov. 1743, coram Vaio, ac in Melevitana *Funerum* coram Millino, 23 Nov. 1744, et novissime ita etiam decisum fuit 4 Febr. 1757 a Congr. Episc. et Regul. in Pientina *Funerum* pro Minoribus conventualibus licet eorumd. conventus subesset iurisdictioni Ordinarii ob defectum praescripti numeri religiosorum.

* Parochi ecclesiarum filialium interesse tenentur benedictioni fontium diei Sabbati sancti, ex saepe repetitis Sacrae Congregationis Concilii decretis, Institut. eccles. 1, § 2 et sequent.

Parochi alienae dioecesis non possunt in altera audire confessiones sine approbatione Ordinarii illius loci, nisi tantum suorum subditorum. Ita ex decr. S. Congr. Conc., Institut. eccles. 86, § 7.

Parochi per concursum provisi censentur

idonei ad audiendas confessiones in tota civitate, vel oppido, ubi parochi constituuntur, non vero in tota dioecesi Episcopi approbant, ut ex decretis S. Congreg., ib., § 13. Ex consuetudine tamen parochi civitatis confessiones audiunt in dioecesi, et vice versa. Ib., § 13. Si parochus beneficium renuntiet, indiget nova facultate audiendi confessiones, ut ex communi doctorum. Ib.

92 Parochus habens redditus tenues et populum frequentem, ut per se sufficere nequeat audiendis confessionibus, tenetur sibi adiungere alium sacerdotem adiutorem, cui, si ipse nequeat, populus necessaria ad sustentationem subministrare tenetur. Ita ex decr. Sac. Cong. Conc., Inst. eccles. 94, § 7.

93 Parochus ex privata scientia noscens alterum ex sponsis matrimonium celebraturis haereticae sectae occulte adhaerere, assistere matrimonio non potest, quemadmodum nequit, si sciret impedimentum etiam impediens. De Synodo dioec., lib. 6, c. 7, § 6 et 7.

94 Parochus tempore pestis, et eo morbo infectis tenetur ministrare sacramenta baptismi et poenitentiae; imo et viaticum, ne tanto bono in illa necessitate parochiani priventur, nisi in eo rarissimo casu, in quo rarus esset sacerdos vel parochus; ex quo fieret, ut post administratum sacramentum Poenitentiae uni, non superesset spatium, ut aliis morituris poenitentiae sacramentum administraretur; vel si eo sacramento administrando mortem vitare non posset, et sic populus destitueretur sacerdotibus, ut ex doctrina Suarii, de Synodo dioec., lib. 3, c. 19, § 18, 19, nov. edit.

95 In ordine ad extremam unctionem, ex doctrina eiusdem Suarii, tunc tenetur parochus illam administrare, quatenus valeat absque morali periculo. Ibid.

NOVAE ADDITIONES EX ALIENA MANU.

96 Mirum, quod auctor tametsi regularis n. 67 videatur sentire, quod ex constitutione Benedicti XIII, quae incipit *Pretiosus*, fas sit parochis associantibus cadavera suorum parochianorum cum stola et cruce elevata ingredi in ecclesias regularium. Nulla enim potest amplius haberi ratio de mox dicta Bened. constitutione, utpote quae, non diffidente ipso auctore, num. 67, a Clemente XII, in constitutione, cui est initium *Romanus Pontifex*, fuit reducta ad terminos iuris communis, Concilii Tridentini et Apostolicarum Constitutionum.

98 Nec facit ad rem, quod revocata dici debet Benedictina constitutio, in quantum regularibus est favorabilis. Sciendum enim est, quod ubi constitutio statuit, ut fas esset parochis associantibus cadavera suorum parochianorum ingredi cum stola et cruce elevata in ecclesias regularium, ibi simul statuit, ut et vicissim

fas esset regularibus invitatis ad funera cum cruce elevata ingredi in ecclesias parochiales. Nulla autem aequi bonique ratio patitur, ut, ea revocata, dicatur in favorabilibus regularibus, non item in favorabilibus parochis, quando unum alterius gratia concessum est.

De hac igitur quaestione iudicium ferendum est, seposita praefata constitutione Benedictina. Certum autem est, quod, ea seposita, ubi agitur (sunt verba Rotae, in *Valentina Fune-* 99 *rum*, 7 Decembr. 1731, § 4 et seq., cor. feliciter regnante Summo Pontifice inter impressas, dec. 30, num. 2 et plur. seq.) *de cadaveribus tumulandis in ecclesia regularium ratione exemptionis, qua ipsi fere omnes peculiari sedis apostolicae beneficio fruuntur in suis ecclesiis et monasteriis, quamvis intra limites parochiae positae, rector pastoralis iurisdictione et praeeminentia tam actu quam habitu adeo est destitutus, ut si velit in associatione cadaverum cum stola et cruce per dictas ecclesias incedere, vel exsequias ecclesiastico ritu celebrare, vel alios quoscunque actus ab officio et potestate parochiali simili modo dependentes ibidem exercere, positivam iuris resistantiam potius habere dicatur, sitque omnino excludendus, etc. Sed teneatur terminare preces associatorias ante ianuam ecclesiae, ibique benedicere et dare ultimum vale.*

Sentit vero Rota, in dicta *Valentina Fune-* 100 *rum*, l. c., quod ex immemorabili consuetudine, vel alio legitimo titulo, possint parochi ius acquirere ingrediendi ecclesias regularium, non obstante ipsarum exemptione, cum stola et cruce elevata, inibique faciendi officium funebre. Adeoque sentit necessariam esse consuetudinem immemorabilem, ut in specie eius causae prodesse haud crediderit consuetudinem, propterea quod de ea testificati haud fuere testes cum notissimis requisitis Glossae, in c. 1, verb. *Memoria*, de Praescript. in 6.

At non immerito dubitari de hac opinione 102 potest; idque quia regulares nituntur tantummodo privilegiis exemptionis, et non dispositioni iuris communis, contra vero parochi pro se habent assistentiam iuris communis; immemorabilis autem, vel centenaria, vel quadragenaria cum titulo colorato nunquam requiritur tunc cum agitur adversus eos, qui non dispositioni iuris communis, sed privilegiis nituntur; praesertim si praescribentes habeant pro se iuris communis assistentiam.

Caeterum excludi parochi ab ingressu in ec- 103 *clesias regularium nequeunt, si declarant expeditum, ac privativum exercitium functionum funebrium illis (id est ecclesiis regularium) relicturos, ac insuper oblata conditione dimittendi propriam crucem, quae ingressum praefatum longe faciliorem reddit, remonetque obstatulum tam Sacrarum Congregationum, quam Sac. Rotae obsistentium huiusmodi ingressui,*

quae intelligendae sunt in casu ingressus cum cruce elevata; secus ea inclinata; sunt verba Rotae, in Melevitana *Funerum super ingressu in ecclesias regularium*, 23 Nov. 1744, § 3, cor. clar. mem. Millino. Confer etiam Pignatell., Consult. canon., tom. 3, consul. 48, fer. per tot.

RESPONSIO AUCTORIS.

- 104 Quid mirum, si nullius partis studio abreptus ego, l. c., visus sum sentire, quod ex constitutione Benedicti XIII, incip. *Pretiosus*, fas sit parochis associantibus cadavera suorum parochianorum cum stola et cruce elevata ingredi in ecclesias regularium? Visus sum, inquam; nam quae ibi adduco, dubitantis in modum adduco, ut legenti patet; sententiamque meam potius sub n. 68, in medium profero hisce verbis: Quid autem, attentis tot alatis contrariis resolutionibus et decisionibus, concludendum sit? Mihi videtur standum esse cuiuscunque loci legitimae consuetudini, cum ipsa sit optima legum interpretes... Nisi tamen (ut subiungo, ibid., n. 69), declaretur, ut satis probabile et consonum est, quod Clemens XII, in dicta sua constit. *Romanus Pontifex* revocaverit illas ad favorem regularium emanatas solum quoad maxima privilegia, etc. Regularibus concessa, non autem quoad hanc dispositionem, etc., sed quidquid senserim, cit. loc., nunc attendenda sunt quae tradidi subsequenti, n. 88, prout videre est supra in hoc eodem articulo.

ARTICULUS IV. *Parochus, quoad ea, quae concernunt immunitatem.*

SUMMARYUM. 1. Parochus post delictum commissum confugiens ad propriam domum parochialem, gaudet immunitate. - 2. Parochus captus pro debito in propria domo parochiali, gaudet immunitate, et est restituendus, ad num. 3. - 4. Episcopus potest extrahere paro-

- 1 Parochus post delictum commissum confugiens ad propriam domum parochialem gaudet immunitate; Sacr. Congr. in Mutin., 18 Februarii 1631; lib. 2 Decr. Paul., pag. 96.
- 2 Parochus captus pro debito in propria domo parochiali gaudet immunitate eccles. et est restituendus. Eadem Sacr. Congr. in Ariminen., 2 Maii 1661, lib. Decret. Rocci, pag. 331.
- 3 Parochus captus in propria domo parochiali, etiamsi distantē ab ecclesia, gaudet immunitate; et restituenda ei sunt ablata, seu quae solvit, ne deduceretur ad carceres. Eadem S. Congr. in Portuen., 24 Maii 1672, lib. 1 Decr. Altoviti, pag. 692.

ADDITIONES CASINENSES.

(Ad n. 27 h. art.)

« Dubitatur: An parochus vocatus ab alio parochia eiusdem dioecesis, possit in eius parochia confessiones audire? Id affirmant Bonacina.... et Croix.... cum communiori, imo Palaus et Mazzotta... communem sententiam vocant. Sed oppositam sententiam tenent Barbosa in Trident., sess. 23, cap. 13, num. 19, cum Homobon. et Piasec.... ex declaratione Sac. Congreg. Conc., quam referunt Barbosa, l. c., et Piasec... ubi ad quaesitum: *An provisus de parochiali per concursum censendus sit approbatus idoneus minister ad audiendas confessiones in illa dioecesi, in qua illam parochialem obtinet?* Sacr. Congreg. respondit: *Censeri ad audiendas confessiones duntaxat in ea civitate vel oppido, ubi sita sit parochialis, non autem passim per totam dioecesim.* Et ratio huius sententiae est, quia parochus non approbatur ab ecclesia pro ecclesia universali, sed tantum ab Episcopo, iuxta Episcopi voluntatem; unde nisi constet aliunde de diversa voluntate Episcopi, parochus, censetur approbatus tantum pro parochia, ad quam eligitur; potest enim Episcopus aliquem iudicare idoneum pro uno loco et non pro alio. Recte vero dicunt Bonac., Clericat., de Poenitent., dec. 37, n. 12, idque admittit Bened. XIV in Notific. 86, n. 613, quod sententia opposita locum habere potest in iis locis ubi talis adsit consuetudo, quae iurisdictionem bene conferre valet. Imo Wigandt., tr. 3, n. 83, primam opinionem approbat, ex praxi, ut asserit, variarum dioecesium ». Ita in terminis D. de Ligorio, Theol. moral. de Sacram. poenitent., n. 544.

chum a propria domo parochiali ad correctionem tantum. - 5. Parochus repertus in fragranti delicto cum muliere in domo parochiali, extrahi potuit per Episcopum ad effectum correctionis, ad n. 9. - 10. Parochum coniectum in carceres nimis asperos Sacra Congregat. mandat Episcopo, ut faciat charitative tractari, ad n. 14. - 15. Domus praepositurae contigua ecclesiae gaudet immunitate. - 16. Domus parochialis gaudet immunitate, ad n. 20.

Verum Episcopus potest extrahere parochum 4 a propria domo parochiali ad correctionem tantum. Eadem Sacr. Congr. in Interamnen., 27 Maii 1640, lib. 3 Decr., p. 14.

Sic parochus repertus in fragranti delicto 5 cum muliere in domo parochiali, extrahi potuit per Episcopum ad effectum correctionis. Eadem Sacr. Congr. in Aretina, 31 Aug. 1648, lib. 4 Decr. Paul., pag. 86.

Circa parochum inobedientem, iterato Episcopi praecepto de dimittenda e domo sua parochiali muliere malae fama, cum de mandato eiusdem Episcopi extractus fuisset e dicta domo simul cum muliere, et coniectus in car-

- ceres; Sacra Congregatio pronuntiavit, bene extractum fuisse ad correctionem et retinendum arbitrio Episcopi ad eundem effectum, nec dimittendum, nisi renovato praecepto de non conversando cum muliere. Eadem Sacra Congr. in Aretina, 15 Novembris 1689, lib. Decret. Martelli, pag. 526.
- 7 Attamen parochus nulliter extractus iussu provicarii per curiam laicam e domo parochiali, et successive detentus in carceribus a vicario generali nomine ecclesiae est restituendus. Eadem Sacra. Congreg. in Nonantulana, 22 Aprilis 1698, lib. 2 Decr. Vallem., p. 140.
- 8 Aliquando datur Episcopo facultas extrahendi cum debita decentia, et interventu personae ecclesiasticae ad formam bullae e domo parochiali, tum parochum, tum mulierem, qua sub praetextu famulae revera ut concubina utebatur, ad effectum retinendi in carceribus per aliquod tempus nomine Sacra. Congr. ad correctionem tantum. Ead. S. Cong. in Feretrana, 10 Dec. 1692, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 9.
- 9 Item datur facultas Episcopo carcerandi in ecclesia, et quocunque loco immuni parochum pravae, incorrigibilis et scandalosae qualitatis, qui post barbaram occisionem sui pensionarii, qui ei resignavit curam, ac eius servae, fugitus e carceribus habitabat cum suis in domo parochiali, et celebrabat sacrum suo populo, et datur etiam facultas eiciendi ab ecclesia et domo parochiali consanguineos eiusdem, et alias personas ibidem confugas pro dicta causa. Eadem Sacra. Congr. in Asculana, 26 Septembris 1679, lib. 2 Decr. Altoviti, p. 1847.
- 10 Parochum seu curatum coniectum in carceres nimis asperos Sacra. Congr. mandat Episcopo, ut faciat charitative tractari. Eadem Sacra. Congr. in Pisana, 19 Februarii 1695, lib. 1 Decret. Vallemani, pag. 172.
- 11 Quoad parochum suspensum ab Episcopo in contumaciam, iniungitur eidem Episcopo, ut procedat ad reintegrationem bonorum, et suspensis censuris per duos menses, dictus parochus compareat coram Episcopo, qui charitative recipiat, et nullo modo molestet. Ead. Sacra. Congr. in Aquen., 7 Iulii 1699, lib. 2 Decret. Vallem., pag. 229.
- 12 Eodem recusante comparere, ac denuo suspensio a curia episcopali, Sacra Congr. decrevit, suspensa suspensione per tres menses, Episcopus transmittat omnia acta. Eadem Sacra Congregatio in eadem, 8 Iunii 1700, ibid., p. 293.
- 13 Extractus ab ecclesia ob violentiam illatam parochi iubetur restitui ecclesiae, praestita idonea fideiussione de non offendendo eundem parochum. Eadem Sacra. Congr. in Spoletana, 9 Maii 1690, lib. Decret. Mart., pag. 610.
- 14 Vicarius generalis ordinans carcerationem parochi in loco immuni, suspenditur arbitrio Sacrae Congregationis. Sic S. Congr. Immun.
- in Albanen., 12 Septembris 1684, lib. 3 Decretor. Altoviti, pag. 363.
- Domus praepositurae contigua ecclesiae gaudet immunitate, etiam respectu bonorum ibidem existentium, quamvis pars eiusdem domus sit laico locata. Sacra. Congr. Immun. in una Castri Durantis sive Urban., 19 Aug. 1630, lib. 2 Decr. Paul., pag. 54.
- Domus parochialis gaudet immunitate. Ead. 16 Sacra. Congr. Immun. in Comen., 25 Februarii 1698, lib. 2 Decret. Vallem., pag. 138.
- Etiam si ab ecclesia distans, modo non sit locata et inhabitata a laicis. Eadem S. Congr. Immun. in Cesenat., 17 Novembris 1654, lib. 5 Decret. Paul., pag. 24.
- Attamen distans ab ecclesia parochiali spatio circiter tertiae partis milliarii, non gaudet immunitate. Eadem Sacra. Congr. Immun. in una civitatis Castelli, 4 Iulii 1673, lib. 1 Decr. Altoviti, pag. 817.
- Domus, quae habitatur a parochi, sed non est parochialis, id est de pertinentia parochiae, non gaudet immunitate. Eadem Sacra. Congr. Immun. in Alatrina, 5 Maii 1699, lib. 2 Decr. Vallemani, pag. 217.
- Domuncula de iuribus ecclesiae parochialis, ab ea tamen, et a domo parochi distans circa triginta passus, quae solum inservit pro usu et servitio parochi, non gaudet immunitate. Eadem Sacra. Congr. Immun. in Feretrana, 27 Iulii 1683, lib. 3 Decr. Altoviti, pag. 209.

APPENDIX EDITORUM CASINENSIIUM.

(Ad n. 22, v. *Parochia*, hic supra).*De iuribus parochialibus.*

1. Opportunum ducimus functiones *privative* parochi, duce Monacello, enumerare, qui sic habet:

« Verum hodie functiones privativae, quae ad parochos spectant, et quae in viridi observantia sunt, ad pauca reducuntur, nempe primo, ad delationem stolae in processionibus funeralibus. Sacra. Congr. Rituum, apud Pignatell., consult. 73, n. 110, tom. 8, Sacra. Congr. Concilii in Ebrunden., in responsione ad 11, 25 Iunii 1695.

» Secundo, ad benedictionem domorum in 3 Sabbato Sancto. Barbos. et alii... Romag. ad Synod. Gerunden., lib. 3, tit. 11, c. 6.

» Tertio, ad perceptionem decimarum, cap. 4 *Cum contingat*, cap. *Quoniam nobis* de Decim.

» Quarto, ad administrationem sacramenti 5 Eucharistiae tempore Paschatis, cap. *Omnis utriusque sexus* de Poenit. et remiss., et infirmitatis, etiam canonicis cathedralis. S. Cong. Conc. in Tiburtina, 12 Maii, et in Novarien., 17 Septembris 1695, et in Narnien., 26 Septembris 1699.

- 6 » Quinto, ad retentionem clavis tabernaculi, et rerum, quae pertinent ad sacramenta, cap. 1 de cust. Euchar.; Sac. Congr. Concilii in Signina *Praeeminentiarum*, 18 Nov. 1690, et 13 Ianuarii 1691, et in Neapolitan., 11 Novembris 1693.
- 7 » Sexto, ad benedictionem sponsorum et cadaverum defunctorum antequam e domo leventur; Lezana, Oper. moral., to. 2, et verb. *Benedictio*, n. 18; Rota cor. Zarat., dec. 45, n. 40 et seq.; Sac. Congr. Conc. in Bononien., 14 Februarii 1694.
- 8 » Septimo, ad publicationem matrimoniorum, excommunicationum et indulgentiarum. Sac. Congr. Episc. in Firmana, 3 Iulii 1615, in responsione ad 8.
- 9 » Haec, inquam, nonnisi a parocho, vel de eius licentia exerceri et expleri non valent, ut firment iura et decreta allegata. Adde benedictionem fontis baptismalis, et quod parochus tempore Quadragesimae potest de mane in sua ecclesia praedicare, non obstante consuetudine, quod in sola ecclesia matrice vel alia concionetur ». Sac. Congr. Conc. in Florentina *Iuris praedicandi*, 26 Ianuarii 1697. Haec Monacellus, Formul. legal. pract., tom. 1, tit. 10, formul. 18, n. 4, p. 299.
- 10 Functiones autem non mere parochiales sunt benedictio ac distributio candelarum, cinerum et palmarum, benedictio fontis baptismalis, ignis, seminis, ovorum et similium, receptio mulierum ad purificationem post partum¹, functiones Hebdomadae Sanctae, celebratio sollemnis missae in feria v Coenae Domini, aliaeque celebrationes missarum per annum, sive pro vivis, sive etiam pro defunctis, expositio quadraginta Horarum, sacrarum reliquiarum aut imaginum, ac benedictio cum illis fieri solita super populo, nec non processiones intra ambitum Ecclesiae. Haec, inquam, omnia non sunt de iuribus mere paroch. ut responsum fuit per Sac. Congr. Rituum, 10 Dec. 1703, in responsionibus ad 5, 7, 8, 10, 11, 12, 21 dub.; de Fargna, de Iure patronatus, part. 1, can. 4, cas. 9, num. 4. Quod decretum dict. Congreg. approbatum fuit a Summo Pontifice Clemente XI, quodque legere est per extensum in opere Lucii nostri. Vid. *Confraternitas*, art. 2, n. 4.
- 11 Hisce positis « parochus non potest impedire celebrationem missarum, et alia spiritualia in oratorio seu ecclesia (sita intra limites parochiae), sub praetextu iurium parochialium, quia parochus, quoad missam et alia spiritualia obsequia omnibus communia, non habet ius prohibendi, ut resolvit Sacra Congreg. Conc.

in Savonen., 15 Decembris 1685; Mutinen., 29 Novembris 1687, et in Fulginaten. *Oratorii*, 1 Iulii 1696; de Fargna, ibid., n. 13.

Idem dic de aliis functionibus non mere parochialibus. Vide decreta Sac. Congr. Conc. infra adducenda.

Atque ut rite procedamus, expendendum est, 12 an ecclesia, aut oratorium patronale, sive liberum situm intra limites parochiae sit sub dominio et subiectioni parochi. R. « Oratorium publicum seu ecclesiam sitam intra limites parochiae, sive sit libera, sive de iure patronatus, habere quidem dependentiam a parochis quoad functiones, seu iura parochialia, consistentem in eo, quod parochus possit prohibere, ne exercentur in ea a cappellano aut rectore iura parochialia; non vero quoad functiones non parochiales. Habemus enim constantem omnium doctorum opinionem unanimiter firmanter, quaslibet ecclesias, etsi sitas intra fines ecclesiae parochialis, esse in functionibus non parochialibus a parocho omnino independentes, quia eidem nullatenus subiectas ». De Fargna, loc. cit., n. 4.

« Ecclesiae siquidem (ut optime ratiocinatur Card. de Luca) intra alicuius parochiae limites fundatae, non dicuntur ipsius parochiae subditae, neque ab ea aliquam habent dependentiam, nisi ex lege foundationis, aut legitima consuetudine, seu alias id specialiter probet ». De Parochis, discours. 31, n. 6.

Atque ita firmavit Rota, dec. 2089, n. 10 et 13, coram Coccin., et in Civitatis plebis *Iurium parochialium*, 5 Iulii 1700, § *Sicuti*, coram reverendiss. Molines, et 6 Iunii 1708, coram R. A. Ansaldo; apud eundem de Fargna, loc. et n. cit.

« Unde parochus ecclesiae parochialis non 13 potest benedicere candelas, cineres et palmas, facere benedictiones mulierum post partum, fontis baptismalis, seminis, ovorum, nec functiones Hebdomadae Sanctae, aliasque functiones non parochiales peragere in ecclesia patronali, sed istae functiones non parochiales, si fiant a parocho, faciendae sunt ab ipso in propria ecclesia parochiali... Ita ut non ad parochos, sed ad dictarum ecclesiarum rectores spectet facere benedictiones ovorum, seminis palmarum, aquae benedictae, et alias functiones non parochiales peragere ». De Fargna, ibid., num. 6 et 9.

Et sic resolutum fuit ab eadem Sacra Rota 14 in Neapolitana *Iurium parochialium*, 13 Martii 1711, § *Ex abundanti*, cor. Ansaldo. Apud d. de Fargna, ib. cit., n. 9.

Limita vero, ubi agatur de ecclesiis seu ora- 15

¹ In Decreto S. Congreg. Rit. 10 Dec. 1703, de quo fit mentio inferius in eod. n. 10, ad 6 dub : *An benedictiones mulierum post partum, fontis baptismalis, ignis, seminis, ovorum et similium sint de iuribus mere paro-*

chialibus: responsum fuit negative: additum vero: Sed benedictiones mulierum, et fontis baptismalis fieri debere a parochis.

toris fundatis, constructis aut dotatis ex bonis ecclesiae parochialis, quippe in hac hypothese eidem ecclesiae parochiali subiecta merito censentur, unde in talibus ecclesiis et oratoriis, utpote recognoscentibus parochialem nuncupatis, dominium et iurisdictionem libere exercere valent parochi. De Fargna, loc. cit., n. 8.

- 16 Insuper parochus non potest quaestuari pro Sanctissimo Sacramento in ecclesia patronali sita intra limites parochiae non subiecta, vel quae habeat proprium rectorem, cui in titulum confertur, nec potest retinere capsulam eleemosynarum, sive claves ipsius ecclesiae, vel ibi *privative* quoad rectores, benedicere mulieres post partum, *sive missam celebrare in diebus solemnibus, aut ferialibus, aut pacem populo dare*, ut fuit resolutum a Sacr. Congr. Concil. in Forolivien. *Iurium parochialium*, 18 Novembris 1684. Ubi propositis dubiis:

1. An parochus ecclesiae S. Ioannis in Vico, *privative* quoad rectorem Ecclesiae S. Mariae de Populo, sitae intra limites dictae parochiae liceat quaestuari, etc.

2. An eidem parochus liceat retinere claves Capsulae eleemosynarum existentis in d. Ecclesia S. Mariae.

3....

4. An in d. Ecclesia S. Mariae solus parochus valeat missas celebrare in diebus solemnibus et ferialibus, et pacem populo dare.

Sacra Congr. respondit:

Non competere parochus quaestuari in ecclesia S. Mariae.

Ad 2 *Negative*. Ad 4 *Negative*. Apud de Fargna, loc. cit., n. 12.

- 17 Imo parochus non licet explere nequidem functiones parochiales in ecclesiis patronalibus, sitis intra limites parochiae, ad sui libitum, independentem a patronis, et iis invitis, ut resolutum fuit per S. Congr. Concil. in Cominen. *Iurium parochialium*, 9 Iunii 1714, ubi ad 2 et 3 Dubium nempe:

2. An liceat parochus dictae ecclesiae parochialis independentem a patronis explere functiones parochiales in ecclesia seu oratorio publico S. Ioannis Bapt. de iure patronatus fratrum de Tricanis, ad sui libitum, iis invitis;

3. An retentio clavis dicti oratorii spectet solum ad patronos, seu personam ab iis deputandam, vel potius patroni teneantur tradere alteram clavem parochus:

Sacra Congregatio respondit:

Ad 2 *Negative*. Ad 3 *Clavem esse retinendam a cappellano pro tempore, non autem a parochus, et amplius*. Apud Pitonium, de Controvers. patronorum, allegat. 54, num. 50 in fine.

- 18 Unde idem cl. scriptor sic habet: « Oratorium, vel ecclesia de iure patronatus fundata intra limites parochiae non subiacet parochus,

praeterquam quoad iura parochialia..... Haec autem subiectio quoad iura parochialia seu functiones parochiales, non intelligitur, ut parochus, invito patrono ecclesiae sitae intra suos limites, possit ibi docere doctrinam Christianam, sacramentare populum parochiae, praedicare, tenere ibidem sanctissimum viaticum pro deferendo ad infirmos, et in summa occupare sibi usum illius Ecclesiae pro explendis suis functionibus parochialibus; esset enim servitus, quae, invito patrono, obtineri non potest ». Cit. alleg. 54, n. 50 in fine.

Quae omnia sane obtinent pro aliis ecclesiis 19 liberis et publicis oratoriis sitis intra limites ecclesiae parochialis. Hinc Sacr. Congr. Rit., cit. decret. 10 Decembris 1703, ad 17 dub.: An parochus, invitis confratribus, docere possit doctrinam Christianam in dictis ecclesiis et oratoriis publicis vel privatis, et a parochiali divisus et separatis. Resp. *Negative*.

Lubet nunc sequentes Sacr. Congr. Conc. 20 Resolutiones afferre, utpote ad rem quam maxime facientes.

TELESINA ANNIVERSARII ET MISSAE SOLEMNIS.

Die 9 Februarii 1732.

1. An celebratio missae sollemnis pro defunctis cum anniversario in ecclesia S. Nicolai sita intra limites parochialis et collegiatae ecclesiae S. Martini civitatis Cerreti, spectet ad archipr. et canonicos dictae collegiatae *privative* quoad omnes, sive potius ad cappellanum dictae ecclesiae, cum facultate assumendi in dicta missa et anniversario presbyteros sibi benevisos?

2. An celebratio missae sollemnis cum primis et secundis Vesperis die festo S. Nicolai spectet ad dictum archipresbyterum, vel potius ad cappellanum dictae ecclesiae, independentem, et sine licentia parochi, et cum facultate assumendi presbyteros, quos voluerit in casu, etc.

Sacr. Congr. respondit:

Ad utrumque *negative* quoad primam partem, et *affirmative* quoad secundam, et amplius.

In Thesaur. Resolut., S. C. Conc., tom. 5, p. 212 et 222.

FIRMANA IURIUM PAROCHIALIUM.

Die 2 Iunii 1736.

1. An sacerdotes deputandi ab asserta societate *Suffragii* possint solemniter canere missas in ecclesia seu oratorio sub titulo *Suffragii* absque licentia parochi S. Mariae, vel potius missae sollemnes, quatenus in dicta ecclesia seu oratorio canendae sint, celebrari debeant ab eodem parochus, etiam invitis confratribus.

2. An in dicta ecclesia seu oratorio exponi possit Sanctissimum Eucharistiae sacramentum

publicae adorationi cum sola scientia Ordinarii, sine interventu parochi praedicti? et quatenus *affirmative*.

3. An eidem parochi S. Mariae competat saltem ius benedicendi populum cum Sanctissimo Sacramento in dicta ecclesia seu oratorio, etiam invititis confratribus.

4. An parochus SS. Ioannis et Pauli, de consensu parochi S. Mariae possint dictas functiones explere in dicta ecclesia seu oratorio, etiam invititis confratribus.

5. An cadavera defunctorum tumulari possint in dicta ecclesia seu oratorio, invititis parochis, quatenus aliquis elegerit in eodem oratorio tumulari in casu, etc.

Sacr. Congr. respondit:

Ad 1 *Affirmative*, quoad primam partem de licentia Episcopi¹, et *Negative* quoad secundam.

Ad 2 *Affirmative*, ad 3 et 4 *Negative*, ad 5 *Affirmative*, salvis iuribus parochialibus.

In Thesaur. Resolut., ut supra, tom. 7, pag. 218 et seq.

HORTANA IURIUM PAROCHIALIUM.

Die 5 Iulii 1738.

1. An in ecclesiis confraternitatum laicalium terrae Suriani expleri possint functiones non parochiales, et signanter celebrationis missarum cum assistentia diaconi et subdiaconi, independenter a parochi in solemnioribus earumdem ecclesiarum festivitatibus.

2. An in dictis ecclesiis possint parochi peragere functiones tam parochiales quam non parochiales, irrequisitis officialibus et cappellanis dd. ecclesiarum?

3. An cappellani dd. ecclesiarum recitare possint officium Defunctorum, et canere missam ac praescriptum Ritualis, antequam sepe liantur cadavera illata in dd. ecclesiis, seu potius privative id spectet ad parochos?

¹ Videtur hic agi non de missis solemnibus in festivitatibus solemnioribus eiusdem ecclesiae vel oratorii publici, sed de aliis missis solemnibus per annum. Siquidem in supra laud. decreto S. Congreg. Rituum 10 Decembr. 1703. Ad 10 dub.: *An celebratio missarum solemnium per annum, sive pro vivis, sive pro defunctis, sit de iuribus parochialibus?* Respondit: *Negative prout iacet: sed licere confratribus duntaxat in festivitatibus solemnioribus eiusdem eccles. vel oratorii.* V. Decr. subsequenti decreto.

² Vide notam sub subsequenti decreto.

³ Quando tumulandus est subiectus parochi, intra cuius fines est ecclesia vel oratorium, ad eundem spectat facere officium funebre super cadaveribus sepeliendis. Sic memorat. Decr. S. Congr. Rituum 10 Decembr. 1703, in resolut. ad 20 dub. Huic quidem conforme est Decretum Sacr. Congreg. Conc. in Comen. Functionum, 17 Mart. 1749, post hoc in Hortana in propria serie adducendo, ubi ad 7 dub. circa ius peragendi exsequias et officium funebre super cadaveribus tumulandis in ecclesia intra limites parochiae, dict. S. Congr. respondit, huiusmodi ius competere parochi.

4. An occasione tumulationis defunctorum in dd. ecclesiis debeantur parochi omnia intorticia et cerae, seu potius debeat sola quarta funeris, in casu, etc.

Sacra Congregatio respondit:

Ad 1 *Affirmative*. Ad 2 *Negative*. Ad 3 *Affirmative* quoad primam partem, et *Negative* quoad secundam². Ad 4 *Servetur* solitum ad formam const. san. mem. Benedicti XIII.

In praedicto Thesaur. Resolut., Sacr. Congr. Concilii, tom. 8, part. 2, pag. 104 et seq., 107 et seq.

HORTANA IURIUM PAROCHIALIUM.

Die 1 Augusti 1739.

Exoptantes praefecti plurium confraternitatum, quarum publica oratoria intra fines parochiae oppidi Suriani erecta reperiuntur, plures dirimi controversias, quae inter ipsos, et rectores dictae parochiae in solidum, ut aiunt, animarum curam exercentes iam fuerunt exortae, ac reliquas anteverti, quae in posterum facile excitari possent, quatuor dubiorum decisionem ab hoc supremo consensu efflagitarunt.

1. An in ecclesiis confraternitatum laicalium terrae Suriani expleri possint functiones non parochiales, et signanter celebrationis missarum cum assistentia diaconi et subdiaconi, independenter a parochis, in solemnioribus earumdem ecclesiarum festivitatibus?

2. An in dictis ecclesiis possint parochi peragere functiones tam parochiales quam non parochiales, irrequisitis officialibus et cappellanis dictarum ecclesiarum?

3. An cappeilani dictarum ecclesiarum recitare possint officium Defunctorum et canere missam ad praescriptum Ritualis, antequam sepe liantur cadavera illata in dictis ecclesiis, seu potius privative id spectet ad parochos?³

Hisce decretis adversari videtur Resolutio hic supra in 1 Hortana, ad dub. 4, et in 2 Hortana ad 3 dubium, ubi responsum fuit, recitare officium, et canere missam defunctorum, antequam sepe liantur cadavera illata in eccles. eusm. intra limites parochiae, non spectare privative ad parochos, sed ea a cappellanis earumdem eccles. peragi posse.

Et de Fargna tenet: « Non esse de iuribus parochialibus facere officium super cadaveribus, postquam ista sunt illata in ecclesiam existentem intra limites parochiae ». De iur. patron., can. 4, cas. 9, n. 2 et 9. Citatque ad assumptum firmandum Rot. decis. 2089, num. 18 et 19, coram Coccin.; et in Neapolitana Iurium parochialium, 13 Mart. 1711, coram Ansaldo ib., num. 10.

Nos citata decreta et decisiones conciliaturi, in eam videmur ire posse sententiam, nempe, quoties tumulandus est subiectus parochi, tunc officium funebre per eundem esse faciendum in d. ecclesiis intra ambitum parochiae; competere vero eiusmodi ius cappellano seu rectori praed. ecclesiarum, si tumulandus non esset parochi filianus.

4. An occasione tumulationis defunctorum in dictis ecclesiis debeantur parochis omnia intorticia et cerae, seu potius debeatur sola quarta funeralis in casu? etc.

Quibus propositis sub die 5 Iulii superioris anni, rescriptum fuit:

Ad 1 *Affirmative*. Ad 2 *Negative*. Ad 3 *Affirmative* quoad primam partem, et *Negative* quoad secundam. Ad 4 *Servetur* solitum ad formam constit. san. mem. Bened. XIII.

Cum autem rectoribus antedictae parochiae facta postmodum fuerit potestas experiendi iura sua, quae in antea actae causae propositione neglexerunt adducere, oportet hodie, resumpto folio sub memoratum diem 5 Iulii distributo, perpensisque rationum momentis eorumdem rectorum nomine circumferendis respondere.

An, et in quibus sit standum, vel recedendum a decisis in casu? etc.

Dilata, et scribatur Episcopo iuxta instructionem.

Ita in terminis in praed. Thesaur. Resolut., S. Cong. Conc., tom. 11, pag. 83 et seq.

Nullum amplius prodiit responsum.

COMEN. FUNCTIONUM.

Die 17 Maii 1749.

1.

2. An ven. Sacramentum exponi possit in dicta ecclesia (in ecclesia libera, et non subiecta parochi), sola impetrata licentia Episcopi, et independenter ab eodem parochi?

¹ Pignatellus, tom. 6, consult. 68, putavit, antiquioribus decretis S. Congr. Rituum innixus, parochos, seclusa legitima consuetudine vel privilegio apostolico, posse peragere functiones, etiam sacerdotales in ecclesiis et oratoriis publicis sitis intra limites suae parochiae. At vero de Fargna, de Iure patronatus, can. 4, cas. 9, num. 7, huiusmodi Resolutiones a Pignatello allegatas applicat pro ecclesiis seu oratoriis non seiunctis et subiectis ecclesiae parochiali, eo quod fundata et constructa, aut dotata fuerint ex eius bonis et redditibus, aut ei unita; minime vero pro ecclesiis et oratoriis seiunctis, et nullatenus subiectis ecclesiae parochiali, quippe fundatis, constructis aut dotatis de bonis propriis laicorum.

Caeterum quo tempore scribebat Pignatellus, saepius memorat. decretum S. Congr. Rituum 10 Dec. 1704, pontificia auctoritate roboratum, nequaquam prodierat, multoque minus alia posteriora decreta Sac. Congreg. Concil. a nobis hic supra allata, ex quorum norma res, de qua sermo est, diiudicanda venit.

Monacellus quidem antedictum decretum 1703, prae oculis habuit; illudque per extensum inseruit in suo opere formul. legal. pract., t. 2, tit. 13, formul. 1, n. 46. At ib., num. 54 et seqq., in eam ivit sententiam « quod praeter iura mere parochialia, adsunt quoque functiones parochiales ita dictae, quia ad parochum pertinent, vel propter affinitatem, connexionem et dependentiam, quam habent a iuribus mere parochialibus, vel ratione officii pastoralis in regimine curae animarum ». Hoc pacto cinerum, palmarum et candelarum sollemnis benedictio, missae celebratio in Coena Domini, expositio publica Eucharistiae, missarum sole-

3.

4.

5. An ibidem de licentia Episcopi, et independenter a parochi haberi possint panegyricae conciones?

6. An anniversaria et officia pro Defunctis ad libitum celebrari valeant independenter a parochi in eadem ecclesia?

* 7. An, et cui competat ius peragendi exequias, et officium funebre super cadaveribus, quae tumulantur in sepulcro dictae ecclesiae?

Sacra Congr. Concilii respondit:

Ad 2 *Affirmative*. Ad 5 et 6 *Affirmative*.

Ad 7. *Competere parochi*.

Apud Lucium Ferraris ad calcem tom. 8. (Edit. Barbiell. 285) ¹.

APPENDIX ALTERA EDITORUM CASINENSIIUM.

De parochis habitantibus cum mulieribus, vel consanguineis, vel servitio sibi addictis ².

Cum in articulo 1, verb. *Parochus*, n. 34, de famulabus parochorum breviori calamo agatur, placet institutionem 82 Bened. XIV, hic ex parte transcribere, ut hinc, quid huius rei sit, lector exactius assequatur. Est porro huiusmodi.

« Commendandum procul dubio magis esset, si parochi nullis mulieribus suum domicilium commune esse permetterent, licet cognationis vinculo cuniungantur; tamen inhaerentes recentiori disciplinae, concedimus, ut in societatem contubernii recipiant eas mulieres tan-

num celebratio, et aliae similes functiones, etsi peragantur in ecclesiis confraternitatum, ex eius sententia non nisi per parochos explenda sunt. Cit. num. 54 et 66, ib.

« Attamen (inquit sapientissimus Bened. XIV, Inst. eccles., 105, num. 102) huic sententiae adhaerere nullo modo possumus, eo quod labefactare prorsus videtur decreta prudentissime confecta, et summa Pontificis auctoritate confirmata (nempe saepe laud. decr. Sac. Congregat. Rituum 1703). Equidem Sac. Congregatio ea decreta promulganda censuit ad debitum imponendum finem controversiis, quae inter parochos et confraternitates saeculares, earumque cappellanos et officiales super iuribus parochialibus et functionibus ecclesiasticis, nonnullisque praeeminentiis, seu praerogativis frequenter exoriri solent. Sed haec utilitas minime sequeretur, nec ullum finem haberent dissidia, si postquam S. Congr. constituit, aliquid non esse de iuribus parochialibus, illud peragendum a cappellanis sodalitatibus non cederetur ».

² Nam parochi semper id impedire possent cappellanis, ob eam causam, quod illud quidem non est de iuribus mere parochialibus, sed tamen ascribitur inter functiones, quae a solis parochis exerceri debent: Idem prorsus contingeret, si post Decreta urbis et orbis anno 1703, liceret repetere contraria decreta, quae ante illud tempus edita fuerunt, cum S. Congregatio, post diuturnum et accuratum examen, aliqua ex ipsis penitus abrogaverit, alia vero confirmaverit, et alia nova condiderit, ut pristinis controversiis optatus finis, certaque in posterum norma super hac re statueretur ». Sic praelaud. Bened. XIV, loc. cit.

tum, cum quibus cognatio intercedit in primo et secundo gradu, nempe cum matre, avia, amita ac matertera, cum neptibus etiam, sive ex fratre, sive ex sorore; item cum mulieribus affinibus in primo gradu, nempe cum noverca, cum nuru et cum uxore fratris, sive ipse inter vivos agat, seu vita decesserit; tandem concedimus, ut iidem contubernium habeant cum mulieribus, cum quibus affinitatis secundus tantum gradus intervenit, *si alter alteri reverentiam debeat*; uti tradunt scriptores; inter has mulieres uxor defuncti avunculi annumeratur.

» Certissimum est non licere parochis vitam agere, nisi cum illis mulieribus, quas nuper indicavimus; cum tamen ea consuetudo invaluerit, ut famula pro obeundis ministeriis domi habeatur, ideo permittimus, ut non solum mulieres consanguineas, sed illarum quoque famulas in domicilium suum parochi accipiant. Quod si famulus etiam uxorem duxerit, et in parochi domo moretur, uxor etiam in iisdem parochi aedibus ex nostra facultate detineatur. Sin autem parochus nec mulieres consanguineas, nec ullum famulum secum habeat, unam, vel etiam duas famulas in domum recipiat, modo tamen has condiciones observet. Primum constet, opera famulae alicuius ipsum necessario indigere. Neque enim novum aut inusitatum videri debet, si opera sui consanguinei, vel consanguineae domi utatur, vel etiam affinis, quae gradus attingat, quos superius memoravimus; opus est etiam, ut parochus virtutis fama, ac praesertim honestatis erga famulas opinione palam commendetur; nec satis est ostendere vitae anteactae rationem, moresque ita immutatos, ut novam disciplinam, novumque vivendi institutum susceperint. Siquidem non decet, eam mulierem diutius in parochi domicilio retineri, de qua suspicio aliqua in populum pervasit. Neque ipsi facile permitti potest, ut novam famulam conducat, nisi prius ad tuendam parochi existimationem cautiones aliquae adhibeantur.

» Honestae pariter esse debent, et communi opinione probatae mulieres, quae consanguineis parochi inserviunt in ipsius domicilio; idem statuendum est de uxore famulorum, ac de ancillis parochi, quibus idem cum paracho contubernium permittitur. Ipsarum quoque aetas cognita sit, ita ut parochi famulae, qui consanguineis careat, quadraginta saltem annos iam absolverint; aliter tamen discernendum est, si cum paracho etiam mulieres consanguineae versentur, aut si famulae servis in matrimonium datae fuerint, aut tandem si aliqua ex parochi consanguineis curam domus gerat, si tamen iis gradibus cum paracho iuncta fuerit, quos superius enumeravimus. Magnum sane discrimen interest, cum plures simul mulieres, aut mulier una cum viro suo, aut consanguinea

cum paracho eadem domo continentur; diverso tamen modo se res habet, cum sola mulier, nulla sanguinis propinquitate, sed famulae tantum conditione accita, cum paracho versatur, qui fortasse per hiemem longissimum noctis spatium non precibus, aut libris impendit, sed cum ipsa famula prope ignem vanis colloquiis insumit. Itaque necesse est, ut eadem mulieres testimonio sui parochi, cui subiectae sunt, omnino commendentur; sin autem ad eundem parochum spectent, qui ipsas mulieres famulas accersit, testimonium vicinioris parochi, aut vicarii foranei requiritur. Pro aetate illarum cognoscenda testimonium obsignatum baptismi proferatur.

» Qui disciplinam, et instituta ecclesiae penitus non ignorat, facile intelligit, illud consilium a nobis haud susceptum esse, ut gravissimum iugum clero nostro superaddamus, sed potius, ut leviolem reddamus eam disciplinam, quam indicare constituimus, quae nullam sane novitatem continet, sed usu recepta semper fuit, et posteriori hoc tempore solum negligi coepit. Illud tamen expresse declaramus, si parochi mulieres consanguineae infamia aliqua notentur, non licere cum ipsis in eodem domicilio vitam degere, irritasque facultates omnes, quas antea ob evulgatam mulierum honestatem obtinuerint. Idem sancimus de ancillis etiam plus quam quadragenariis, si rumor aliquis excitetur, qui ipsarum, vel parochi nomen offendat. Ingenue pariter fatemur, nullam a nobis rationem, vel excusationem probandam contra ea, quae his litteris decernimus, cum de negotio agatur maximi momenti ac ponderis ».

Sic praelaud. scriptor, loc. cit.

APPENDIX TERTIA EDITORUM CASINENSIIUM.

(Addit. ad art. 2, verb. *Parochus*, in fine.)

De praecedentia parochi in respectu alterius parochi in funeralibus.

Liceat hic de praecedentia parochi in respectu alterius curati, sequentia scitu digna notare ex Benedicto XIV, Institut. eccles. 105, n. 24, 25, 26, 27, 53, 54. Ubi simul occasione consuetud. Bononiensis non pauca in materia funeralium exponuntur et illustrantur, in haec quidem verba:

« Cum ab aedibus (loquitur de consuetudine Bononiensi), sive ab ecclesia parochiali cadaver effertur, tot crucis vexilla praeferuntur, quot accitae fuerunt sodalitates, ut cadaver ipsum prosequantur. Ita omne sodalitium erigit vexillum suum, et singuli ordines Regularium crucis signum quoque deferunt eo prorsus modo, qui in publicis supplicationibus praescribitur.

Idem institutum servatur, etiamsi capitulum huius metropolitanae accersitum fuerit. Singuli enim ordines crucem suam praeferunt, at illa capituli, quam sequuntur canonici, locum propriorem cadaveri sibi sumit. Quod si ecclesia, ubi tumulus eligitur, inter parochiales annumeretur, tunc ipsius vexillum praefertur, non vero parochiae, ad quam defunctus pertinebat. Uterque parochus crucem eandem sequitur parochiae, ubi cadaver sepulturae committendum est, ita tamen, ut rector parochiae *a qua*, dexterum latus obtineat, donec per ditionem parochiae suae incedit, vel etiam per alienas parochias, quae interponuntur, usque ad confinia parochiae *ad quam*, et statim ac eos terminos attigerit, locum suum rectori parochiae, *ad quam*, concedit, et ipse latus sinistrum occupat.

» Si vero ecclesia tumulando cadaveri proposita nullo parochiae titulo praedita sit, vexillo crucis non utitur, sed illud ecclesiae parochialis *a qua* solum praefertur. Insuper, si ecclesia non parochialis, ubi cadaver sepeliri debet, addictum sibi proprium sacerdotem habeat, veluti praefectum regularis conventus, ubi defunctus tumulum sibi constituit, aut cappellanus sodalitiis, in cuius sacris aedibus cadaver condendum est, tunc sacerdotes eiusmodi proprium sibi locum desumunt, atque ita praefectus conventus incedit cum suis regularibus, si ipsi ad supplicationem funebrem interveniant; cappellanus autem sodalitium suum prosequitur, si illud accitum fuerit, ut funebrem pompam comitetur; et tum rector parochiae *a qua* reliquis omnibus solus antepositur.

» Si hanc consuetudinem diligenter expendamus, nonnulla iuri communi consentanea, alia vero prorsus aliena deprehenduntur. Ac primum iuri cohaeret, quod sodalitates, vel ordines regularium, quae ad pompam funebrem vocantur, ad parochiam defuncti prius se conferant, et inde ad ipsius domicilium, sive ad eam ecclesiam, ubi cadaver expositum fuerit. Porro id contingit, cum defunctus ita iusserit, vel ipsius haeredes ita decernunt. Equidem saepius constitutum ac sancitum fuit, haud opus esse, ut cadaver in ecclesia regularium, aut alia quacunque sepeliendum, in parochiali ecclesia prius deponatur, nisi forte defunctus ipse, sive haeredes id statuerint. Petitum fuit a Sacra Congregatione die 14 Martii anno 1722 in Lucana *Funerum: An cadavera defunctorum sepelienda in ecclesia Patrum Minorum de Observantia terrae Petrae Sanctae, antequam ad eorum ecclesias deferantur, debeant prius asportari ad parochialem, et eorum ibidem debeat fieri expositio usque ad horam sepulturae?* Sacra autem Congr. respondit *negative*, lib. 72 Decret., pag. 94. Eadem sententia die 16 Martii 1726, lib. 76 Decret., pag. 122, atque iterum die 6 Februarii anno 1734, in

Tolentina *Funerum* confirmata fuit. Insuper ex iure communi desumitur, quod cappellanus sodalitiis, in cuius ecclesia tumulum sibi defunctus elegit, si ad pompam funebrem veniat, post sodales suos locum teneat. Bassius, de Sodaliis, qu. 5, n. 9.

» Iuri pariter valde accommodatum videtur, quod cadaver ab aedibus suis minime efferatur, neque ab ecclesia, ubi collocatum fuerit, nisi parochus intersit, ad cuius ditionem pertinet defunctus; nisi forte idem parochus accitus venire recusaverit, nec alios in locum suum sacerdotes sufficere velle declaraverit. Decreta super hac re Passarinus, de Statu hominum, to. 2, qu. 187, art. 4, n. 153 et 154; Donatus, Rer. regular., tom. 3, tract. 10, quaest. 12 et 13; Lantusca in Theatro Regularium ad vocabulum *Associatio cadaverum*, ac Pignatell., consult. 49, tom. 3, fuse commemorant, et ob eadem decreta scriptores unanimes idem docent; Samuel, de Sepulturis, tract. 1, contrav. 5, concl. 5; Pirhing, ad tit. Decretal. de Sepultur., § 1, num. 34 et seqq.; Monacellus, in Formular. legali practico, tom. 1, tit. 5, formul. 7, n. 34 et seqq.; Ursaya, to. 2 suarum Discept., part. 2, discept. 30, n. 84 et seqq.

» Sed abhorret a iure communi tot cruces deferri in pompa funebri, quot sodalitates vel ordines regularium accersiri contigerit; siquidem ecclesiae ubi defunctus terrae mandatur, solum elevandum vexillum die 16 Mart. an. 1726 Sacra Congregatio constituit, omissis aliis sententiis, quae eadem Congregatio haud dissimiles olim promulgavit. Siquidem in Volaterrana petitum fuit: *An archipresbyter associando cadavera sepelienda in ecclesia Patrum conventualium, teneatur incedere sub illorum cruce, seu potius valeat propriam crucem elevare?* Responsum est: *Affirmative quoad primam, et negative quoad secundam partem.* Lib. 79 Decretor., pag. 122.

» Congruit alia quoque sententia, quam die vigesima nona Ianuarii an. 1735 Sacra Congr. edidit, cum Sabinensis causa *Funerum* proposita fuisset. Sed alienum magis a iure videtur, quod sodalitia vel ordines regularium suas cruces praeferant, cum metropolitanae ecclesiae capitulum ad funebrem pompam invitatur; nam ipsius solum vexillum tum elevandum est, et omnes, quid ad exsequias celebrandas acciti fuerunt, illud sequi debent, uti a Sacris Congregationibus Romae toties decretum fuit. Monacellus, in loco cit., n. 38 et 39; Ursaya, to. 7 suarum Discept., part. 1, discept. 6, n. 65 et seqq., et tom. 9, part. 1, discept. 36, n. 79 et seqq.

» Cum ob antiquam consuetudinem in hac civitate ac dioecesi minime id observetur, sed tot vexilla crucis ferantur, quot sodalitates vel ordines regularium pompae funebri interfuerint, quemadmodum ab archiepiscopali Cardi-

nalis Gabrielis Palaeoti, pag. 185, primi huius urbis Archiepiscopi deprehenditur, illis verbis: *Expresse praecipimus, ut omnes et singuli statim horis simul convenire debeant sub suis quique vexillis et crucibus in locum, ubi defunctus erit, ut sepeliri possit; quod institutum quidem tenetur, etiamsi capitulum metropolitanae ecclesiae accesserit; Hieronymus Prediera, de Funerib. associand. Ideo vetustatis gratia nihil novi statuendum volumus, et consuetudines a decessoribus nostris iam inductas permittemus, ea tamen conditione, ut aliae quaecunque sodalitates, ordines regularium et cappellani conductitii prius ad metropolim conveniant, quoties eius capitulum funeribus associandis intervenierit, et in eo loco pompa funebris incipiat usque ad domicilium defuncti, sive ad ecclesiam, ubi cadaver fuerit expositum.....*

» Quae cum ita sint, quoties cadaver ab urbe in dioecesim, vel a dioecesi in urbem transferri contigerit, nobis statuendum reservamus, an rector dioecesanus praelata cruce in urbem se conferre debeat, et an parochus urbanus praelata cruce a civitate proficisci. Quod si nemo pro re declaranda nos convenerit, decernimus, privatim a dioecesano parrocho civitatem esse subeundam, qui deinde aedes defuncti, sive templum petat, ubi cadaver ipsius depositum est, consuetum officium urbano rectori persolvat, atque, praelata cruce, ambo induti superpelliceo stolaque cadaver associant. Idem praecipimus urbano parrocho, cum defunctus in dioecesi ad suam ecclesiam efferendus est; quippe indecorum est sepulcro cadaver inferri, nisi vexillum crucis praeferatur. Iuri autem communi maxime consentaneum superius ostendimus, quod in funebri pompa crux eius ecclesiae sola praecedat, ubi defunctus sepelitur. Accedit, quod veteri consuetudine, institutoque huius urbis ac dioecesis, vexillum illius tantum ecclesiae deferri solet, ubi cadaver tumulo committitur, si tamen inter parochias recenseatur, non vero crux alterius parochiae, ubi aegrotus vitam exspiravit.

» Parochus primum locum semper occupat, donec in sua ditione versetur; Card. de Luca, de Praeeminentiis, disc. 16, n. 3 et 4. Quare urbanus parochus dextero accedet latere, donec parochi dioecesani limites attigerit. Tunc enim ipsi primum locum concedet. Eodem pacto, cum parochus urbanus cadaver efferre debebit ex dioecesi, tum rector dioecesanus in sua parochia dexterum latus occupabit, donec ad fines alterius dioecesis pervenerit. Hunc ordinem per urbem, ac dioecesim tenebunt, donec venerint ad ecclesiam, ubi defunctus sepulturae mandatur. Aliquod sane discrimen intercedere cognoscimus in his officiis, quae modo praescripsimus; sed ita decernendum putamus, et aliquid urbanis parochis prae dioecesanis esse

tribuendum ». Sic Bened. XIV, loc. et num. citatis.

APPENDIX QUARTA EDITORUM CASINENSIIUM.

(Ad n. 46, art. 2, v. *Parochus*.)

De parrocho, quoad residentiam.

In cit. art. 2, v. *Parochus*, sub n. 46, notatum per nos fuit, contra id quod ibi sub d. n. assertur, parochos nequaquam abesse posse de sola licentia proprii Ordinarii, ad abeundum munus vicarii generalis in aliena dioecesi, eo quod Sac. Conc. Tridentinum eosdem stricte ad residentiam obligaverit. Neque illa est sententia Lucii nostri, sed additoris anonymi. Hic vero, pro sua opinione firmanda, provocat ad auctoritatem Navarri et Pirhingii, qui postremus ad tit. ex. de Clericis non residentibus, n. 41 (non in sensu indeterminato additoris) haec tantummodo habet.

« Quaeritur secundo: An sit sufficiens causa, ut parochus ab ecclesia sua ultra duos menses, adeoque etiam ad longum tempus absit, eo quod ipsi ab Episcopo visitoris vel vicarii generalis, vel aliud officium in sua dioecesi sit demandatum. Negat Garc., cap. 2, num. 40; Plassec. in Praxi Episcop., part. 2, cap. 3, art. 3, n. 27, sed contrarium tenet Navarr., lib. 3, consil. 15, h. t. Quia etiam iure antiquo licite potuit parochus ex iusta et gravi causa abesse a sua ecclesia, etiam ad longum tempus; non est autem recedendum a iure antiquo, nisi ei per novum ius contrarium, et expressum sit derogatum. Atqui Conc. Trid., cit. c. 1, sess. 23, de Reform., hoc ius antiquum non abrogavit, cum permittat, ut Episcopus ex gravi causa, licentiam dare possit parrocho discedendi a propria ecclesia ultra duos menses. Huiusmodi gravis causa occurrere potest, si in aliqua dioecesi ad aliquod tempus non adsint alii idonei, qui munere visitoris vel vicarii generalis aut fiscalis fungantur, et sine detrimento ecclesiarum, loco parochorum, vicarii temporales constitui possint; non enim mens Concilii fuit velle impedire maius bonum cuiusque dioecesis; quamvis non facile, aut ob levem causam, parochi a suis ecclesiis avocari, et alii dioecesis officiis applicari debeant, ita ut parochiae interim per vicarios administrantur, si alii clerici ad ea munera idonei haberi possunt ».

Sed huic opinioni, etsi cum clausula *ad aliquod tempus*, nequaquam nos subscribimus. Enimvero « Episcopus non potest rectorem ecclesiae parochialis extrahere a servitio parochialis, et illum occupare in servitio ipsius Episcopi et ecclesiae cathedralis, ut exerceat officium vicarii, visitoris vel secretarii, seu in alio ministerio occupetur, ut censuit S. Congr.

Concilii. Ita Gonzalez, super regul. 8 cancell., gloss. 6, n. 258: « Unde hodie (addit is idem scriptor) non est securum consilium 15 Navarri... dum contrarium dixit ». Loc. citato, num. 259.

« In tantum autem, ut prosequitur Piasecius, obligatur curatus ad residentiam, ut ne quidem pro servitio Episcopi possit abesse ultra duos menses, quod in diversis casibus fuit declaratum a Sacr. Congreg. Concilii... in haec verba: *An si Episcopus iudicaverit expedire uti opera alicuius curati pro secretario, vel pro vicario foraneo, possit abesse, vel excusetur a residentia, dummodo cura suae ecclesiae diligenter exerceatur.* Congregatio censuit: *Non posse.*

» Et iterum:

» Episcopus non potest uti opera parochi in visitatione, vel alio servitio suae dioecesis, nisi pro tempore duorum mensium, et idoneus vicarius deputetur ». Sic apud Piasec., Praxi Episc., part. 2, cap. 3, n. 27.

Quae eadem decreta referuntur in terminis a Barbosa, in Summa apostolic. decisi., v. *Parochus quoad residentiam*, n. 21 et seqq.

Si igitur ex Sacr. Congr. Concil. oraculo, Episcopus non potest uti opéra parochorum pro servitio suae dioecesis, nisi pro tempore duorum mensium, nullo pacto concipere valemus, praedictum Ordinarium posse veniam facere rectori huiusmodi animarum abessendi a propria ecclesia, gerendi causa munus vicarii in aliena dioecesi, utut *ad aliquod tempus*, iuxta phrasim ipsius Pirhingii; quae dictio importare procul dubio videtur temporis intervallum, non quidem paucorum dierum, aut unius, aut alterius mensis, sed aliquid ultra.

Verum quidem est, Concil. Tridentinum, sess. 23, cap. 1, de Reformat., Episcopis reliquisse, posse concedere licentiam parochis

abessendi, etiam ultra duos menses, causa legitima intercedente, ibi: *Discedendi autem licentiam ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa non obtineant.* Sed haec verba ex modo relatis Sacr. Congr. Decretis, cum limitationibus ut ibi, intelligenda veniunt. Praeterea, necessitas, de qua loquitur Pirhing, metaphysica potius quam realis censenda videtur; quippe supponit veluti *extremum* necessitatis, quo casu, parochus alienae dioecesis vicarii generalis officium penes alium Episcopum impleat. At cum Romani Pontificis sit *pro suprema potestate sibi in ecclesia universali tradita*, sollicitudo universae Ecclesiae ex muneris sui officio, ut ex ipsissimis verbis Tridentini, citat. sess. 14, de Sacr. Poenit., cap. 7, sess. 24, de Reform., cap. 1, non videmus quare, concurrente necessitate in aliena dioecesi in sensu Pirhingii, Ordinarius veniam abessendi a propria ecclesia alicui curato dioecesano concedere valeat; et non potius et rectius et verius Apostolica Sedes sit in tali casu consulenda, ab eaque licentia huiusmodi impetranda.

Illud vero hic monendum, ex dictis minime nos adversari velle sententiae Monacelli, de qua apud Lucium nostrum, v. *Parochus*, art. 2, num. 46, vide ibi. Quippe talis opinio, quam nos etiam sequitur, nil commune habet cum Navarri et Pirhingii doctrina, a qua utique recedendum putamus; Sacr. Congreg. Concilii Decretis auctoritatisque Fagnani, ad cap. *Relatum* ex de Clericis non residentibus, n. 21 et seqq.; Barbosa, de officio Parochi, cap. 8, n. 58 et seqq.; Garciae, p. 3, cap. 2, n. 21 et seqq., de Benefic.; Zerolae, Reiffenstuel, aliorumque, necnon gravioribus rationum momentis innixi. Caeterum additor ipse opinionem, quam prius plus quam genericam praemonstrabat, in fine suae additionis coarctare, licet confuse, visus est.

PAROCHI PRAESENTIA QUOAD MATRIMONIA

Vide verb. MATRIMONIUM, QUOAD IMPEDIMENTUM, art. 6 a n. 60 ad 113.

PARRICIDIUM

DE PARRICIDIO, haec sub seqq. num. notanda.

¹ Filius occidens proprium patrem naturae crudelis, saepe saepius indiscrete percutientem ipsum filium bonae indolis, restituitur ecclesiae, a qua fuit extractus, nec condemnatur ad poenam extraordinariam, ut petebatur. Sacr. Congr. Immun. in Fulginat., 18 Iulii 1690, lib. Decret. Martelli, pag. 636.

² In causa parricidii sanctissimus tribuit Archiepiscopo Ravennae licentiam consignandi curiae legationis Urbini processum constitutum a notario subdito eius iurisdictioni. Eadem

S. Congr. Immun. in Pisaren., 21 Apr. 1694, lib. 1 Decret. Vallem., pag. 117.

Matricida extractus ab ecclesia gaudere debet ³ immunitate ecclesiastica. Eadem S. Cong. Immun. in Ariaven., 15 Nov. 1661, l. Decr. Rocci, pag. 267 *, sed non amplius gaudet immunitate eccl. post constit. Bened. XIII *Ex quo*; Clem. XII *In supremo*, et Bened. XIV *Officii nostri*; vide verb. *Immunitas*, art. 2, n. 90, 156, 157.

Parricidii poena quae sit? Vide verb. *Poena*, 4 art. 2, a n. 28 ad 133.

PARVULI

Summarium.

1. Parvuli originale tantum peccatum habent. —
2. Parvuli utiliter baptizantur, licet non credant. —
3. Parvulis in baptismo fides aliorum sufficit, ad n. 4.
- 5. Parvuli baptizati dicuntur fideles, non quia actu
- 1 Parvuli originale tantum peccatum habent. Cap. *Maiores* 3 de Baptismo, ibi: *Qui peccato tantum originali tenentur.*
- 2 Parvuli utiliter baptizantur, licet non credant; ipsis enim in baptismo deletur originale peccatum. Cit. cap. *Maiores* 3 de Baptismo.
- 3 Parvulis in baptismo fides aliorum sufficit. Can. *In ecclesia*, dist. 4, de Consecrat., ibi: *In ecclesia Salvatoris per alios parvuli credunt; et in eius summario expresse dicitur: Aliorum fides in baptismo parvulos salvat.*
- 4 Fiunt enim fideles per fidem offerentium. Can. *Parvuli fideles* 138, dist. 4, de Consecrat., ibi: *Parvuli fideles recte vocantur, qui fidem per verba gestantium quodammodo confitentur; et in eius summario expresse dicitur: Offerentium fides parvulos facit fideles.*
- 5 Parvuli baptizati dicuntur fideles, non quia actu credunt, sed quia recipiunt sacramentum fidei, scilicet baptismum. C. *Nihil est aliud* 76, dist. 4, de Consecr.
- 6 Parvuli baptizati morientes salvantur. Can. *Maiores* 3 de Baptismo.
- 7 Sine baptismo enim non possunt salvari, sive moriantur nati, sive in utero matris. Can. *Firmissime* 2, et can. *Nulla* 142, dist. 4, de Consecr., ibi: *Nulla praeter baptismum salus promittitur infantibus, quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc est divinitus insti-*

credunt, sed quia recipiunt sacramentum fidei, scilicet baptismum. — 6. Parvuli baptizati morientes salvantur. — 7. Sine baptismo enim non possunt salvari, sive moriantur nati, sive in utero matris. — 8. Quid de parvulis decedentibus sine baptismo? — 9. Parvulis baptizatis non est necessaria poenitentia. — 10. Alia ad rem ad n. 12.

tutum, in credentium numerum non transeunt, in tenebris manent.

Parvuli decedentes sine baptismo, quomodo 8 puniantur iuxta sententiam S. Augustini, sive potius S. Fulgentii Rospensis in canone *Firmissime tene* 2, dist. 4, de Consecrat., vide ibi. At observa responsionem datam sub verb. *Peccatum*, n. 72.

Parvulis baptizatis non est necessaria poenitentia. Can. *Tres sunt* 81, dist. 1, de Poenit.

Parvuli carentes usu rationis non tenentur 10 ad Eucharistiam de necessitate salutis. Non tamen damnari debent patres antiqui, qui eam dabant. Conc. Trident., sess. 21, cap. 4, et canon. 4.

Parvulorum sepulcrum ab aliis debet esse 11 separatum. Sacr. Congr. Rituum in una Civitatis Castellanae, 12 Decembris 1620; apud Aldan. in Compendio canonic. resolut., l. 1, titul. 36, n. 2, et Barbosa in Summa apost. decis., verb. *Parochus*, n. 1.

Parvulorum corpora possunt sepeliri in ec- 12 clesia regularium, si ibi est sepulcrum maiorum, vel si, concurrente consuetudine, pater ibi eligit sepulturam. Eadem Sacr. Congreg. Rituum in d. causa Civitatis Castellanae, 12 Decembris 1620, apud eosdem loc. cit., et Sacra Congr. Conc. in Navarien., 15 Martii 1704, in respons. ad primum. Vide verb. *Quarta funer.*, n. 32.

PASCHA, PASCHALIS COMMUNIO

Summarium.

1. Pascha in uno die et tempore per universam Ecclesiam celebrari debet. — 2. Pascha celebrari non potest ante aequinoctium vernalis cum Iudaeis. Id faciens debet eiici ab Ecclesia. — 3. Pascha celebrari debet die Dominico post lunam 14. — 4. Datur praeceptum, ut fideles omnes adepti usum rationis communicent singulis annis ad minus in Paschate. — 5. Ad satisfaciendum tali praecepto sufficit Eucharistiam sumere in hebdomada sancta, vel infra Octavam Paschae Resurrectionis. — 6. Potest tamen tempus Paschale extendi in longius tempus ex episcopi aut parochi dispensatione rationabili. — 7. Eucharistia pro adimplendo praecepto communionis Paschalis est sumenda in propria parochia. — 8. Communicans in ecclesiis regularium infra tempus paschale animo satisfaciendi praecepto Ecclesiae, non satisfacit. — 9. An communicans in ecclesia cathedrali satisfaciat? — 10. Sacerdos satisfacit pro communionem Paschali, ubicunque celebret missam, tamen, si non celebret, tenetur communicare in pa-

rochia. — 11. Vagi, peregrini et advenae possunt ubilibet praecepto paschali satisfacere, etiam in ecclesiis regularium. — 12. Fratres et sorores Tertii Ordinis, necnon Mantellati, Corrigiati, Pinzocherae, Cordellati, et alii similes quocunque nomine nuncupati in propriis domibus habitantes debent pro satisfaciendo praecepto ecclesiae Paschali Eucharistiam recipere a proprio parochio, et non a regularibus. — 13. Famuli domestici, et continui commensales in monasteriis regularium degentes satisfaciunt praecepto Paschali recipiendo eucharistiam ab ipsis regularibus. — 14. Hoc tamen privilegio non gaudent saeculares illi, qui tantum ipsis monasteriis deserviunt, sed in eis non sunt de familia, nec continui commensales, et cum saecularibus exteris extra monasteria habitant. — 15. Nec hoc privilegio gaudent advenae, qui in monasteriis regularium infirmantur. — 16. Regulares non possunt in die paschatis administrare saecularibus eucharistiam. — 17. Etiam si tales personae in alia die satisfecerint praecepto. — 18. Per communionem sacrilegam non satisfit praecepto. — 19. Qui culpabiliter non adimplet praeceptum Paschale, vivens interdicitur ingressu ecclesiae, et moriens privatur ec-

clesiastica sepultura. — 20. Ipse tamen non adimplens praeceptum Paschale non est ipso iure interdictus, sed interdicendus; unde si ante declarationem moriatur non est privandus ecclesiastica sepultura, nisi tamen intermissio esset notoria, vel adesset statutum synodale in contrarium. — 21. Qui ex malitia, vel impotentia non communicavit in Paschale, probabiliter, et in praxi debet statim post communicare cum primum poterit. Quod tamen varii alii negant. — 22. Affertur ratio nostrae conclusionis. — 23. Qui praevidet tempore Paschali se impediendum, probabiliter non tenetur praevenire, si iam semel eo anno communicaverit, vel brevi post Pascha esset communicaturus. — 24. Qui tamen nec ante communicasset, nec postea habiturus esset occasionem, teneretur praevenire, ut satisfaceret praecepto communionis annuae. — 25. Qui tempore Paschatis Eucharistiam ex negligentia non suscipit, potest ab Ordinario excommunicari. — 26. Imo potest etiam mul-

ctari poena pecuniaria alicui pio loco applicanda. — 27. Non expedit tamen, quod Episcopus talium absolutionem sibi reservet. — 28. Excommunicati paulo ante Pascha, non sunt molestandi, si non communicant in Paschate. — 29. Communio an, et quomodo possit dari pueris, mutis et surdis a nativitate, energumenis, epilepticis, semifatis, stolidis, phreneticis et amentibus, aliisque infirmis. — 30. Studiosi scholas frequentantes extra parochiam satisfaciunt praecepto communionis paschalis communicando in ecclesiis regularium et aliorum, apud quos scholas frequentant. Ubi tamen Ordinarii et parochi contradicerent, essent mittendi studiosi singuli ad suas respective paroecias. — 31. Qui fuerunt interdicti declarati ex eo, quod in Paschate non communicaverunt in parochia, si postea ibi communicant, debent absolvi, et Cedulones amoveri. — 32. Episcopus non debet procedere contra eos, qui in Paschate communicaverunt Romae. — 33. Alia ad rem ad num. 35.

1 Pascha in uno die et tempore per universam Ecclesiam celebrari debet. Conc. Roman. sub Victore I, can. *Paschae* 22, et can. *De observatione Paschae* 25, dist. 3, de Consecr. ¹

2 Pascha celebrari non potest ante aequinoctium vernale cum Iudaeis. Id faciens debet eiici ab Ecclesia; Conc. quod dicitur Apostol., c. 8, ubi sic habetur: *Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus sanctum Paschae diem ante vernale aequinoctium celebraverit, abiiciatur*. Lib. 6 Constitut. Apostol., c. 16, ubi sic statuitur: *Oportet ergo, fratres, ut qui pretioso Christi sanguine redempti estis, dies festos Paschae accurate, et omni diligentia post aequinoctium celebretis... Neque amplius cum Iudaeis tempus celebrandi Pascha observetis; nulla enim nobis nunc cum eis communitas est* ².

3 Pascha celebrari debet die Dominico post lunam 14, Concilium Romanum, sub Victore I, ubi sic habetur statutum: *Decretum est Pascha non decima quarta luna primi mensis, sed potius die Dominico post 14 lunam, et vernale aequinoctium occurrente, prout ab Apostolis traditum est, celebrandum esse*. Conc. Rom. III, sub Silvestro, c. 1, ibi: *Omnibus Episcopis et presbyteris praeceptum est Paschae observantiam custodire a luna 14 usque ad vicesimam primam, ita ut Dominicus dies coruscet*. Et dixerunt Episcopi, placet. Can. *Nosse* 21, dist. 3, de Consecr., ibi: *Nosse vos volumus, quod Pascha Domini die Dominico annuis temporibus sit celebrandum: istis enim temporibus Hermes doctor fidei et Scripturarum effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha praedicto die celebremus, quia tamen inde quidam dubitaverunt, ad corroborandas animas eorum eidem Hermeti angelus Domini apparuit in*

habitu pastoris, et praecepit ei, ut Pascha Domini die Dominico ab omnibus celebraretur; unde et nos Apostolica auctoritate instruimur omnes eadem servare debere, quia et nos eadem servamus, neque debetis a capite quoquo modo dissidere.

Datur praeceptum, ut fideles omnes adepti ⁴ usum rationis communicent singulis annis ad minus in paschate; cap. *Omnis utriusque sexus* 12 de Poenit. et remiss. Idem declarando statuit Trident., sess. 13, can. 9, sub verb. *Eucharistia*, art. 1, n. 8.

Ad satisfaciendum tali praecepto sufficit Eucharistiam sumere in hebdomada sancta, vel infra octavam Paschae Resurrectionis. Vide verb. *Eucharistia*, art. 1, n. 9.

Potest tamen tempus Paschale extendi in ⁶ longius tempus ex Episcopi aut parochi dispensatione rationabili. Vide dict. verb. *Eucharistia*, ib., n. 10.

Eucharistia pro adimplendo praecepto communionis Paschalis, est sumenda in propria parochia. Vide d. verb. *Eucharistia*, cit. art. 1, num. 10.

Communicans in ecclesiis regularium infra ⁸ tempus paschale animo satisfaciendi praecepto ecclesiae, non satisfacit. Vide dict. verb. *Eucharistia*, ibid., n. 12.

An communicans in ecclesia cathedrali satisfaciat. Vide d. verb. *Eucharistia*, num. 13 et num. 90, ibid.

* « Non satisfacit huic praecepto, qui in Paschate extra parochiam sine consensu pastoris communicat, ut habent Navarr., Azor., et alii commun., nisi tamen communicet in cathedrali ecclesia; hunc enim satisfacere praecepto censet Bonacina; sed negat Card. de Lugo, lib. 1, Resp. moral., nisi Episcopus expresse

¹ Quae ex Romano Victoris Concilio auctor hausit, certius statui poterant Arelatensis synodi canone 1, et ex Nicaeno Concilio, cuius sanctionem etiam ad Episcopos, qui non interfuerant, misit Constantinus imperator scripta ad eos epistola.

² Vide gravissimum hac de re Antiocheni concilii a. 341, seu potius ex Ballerinorum sententia a. 332 celebrati decretum can. 1. Caeterum de Victoris Papae

cum Arianis Episcopis controversia, cuius causa Romae, ac late per diversas ecclesias habitas fuisse synodos ex Eusebio novimus liber v. *Histor. eccles.*, cap. 23, licet horum Conciliorum, quae circumferuntur acta, dubiae fidei sint, de illa, inquam, Victoris controversia. Legesis Zaccariam, diss. 1 de iure Liturgico, cap. 4, a n. 3, tom. 1 eius Bibliothecae Ritualis praemissa.

vel tacite consentiat (sed opinio Bonacinae nescio, an sit probabilis, nisi adsit in aliquo loco communis usus, qui consensum Episcopi praesumere faciat; oves enim a proprio pastore agnosci debent) ». Busembaum apud D. de Ligorio, Theol. moral., de Eucharistia, n. 300*.

10 Sacerdos satisfacit pro communione Paschali ubicunque celebret missam; tamen, si non celebret, tenetur communicare in parochia. Vide d. verb. *Eucharistia*, loc. cit., n. 14.

11 Vagi, peregrini et advenae possunt ubilibet praecepto paschali satisfacere, etiam in ecclesiis regularium. Vide d. verb. *Eucharistia*, n. 15.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Debent semper vagi, peregrini et advenae in ecclesia parochiali praecepto Paschalis communionis satisfacere.

RESPONSIO AUCTORIS.

Cum Paschalis communio debeat fieri in propria parochia, et vagi, peregrini et advenae nullam habeant parochiam, stat mea conclusio suffulta, nedum classicis auctoribus, sed etiam constitutione Iulii II, incip. *Dum ad sacrum*, § 37, relata a Lantusca in Theatro regularium, verb. *Eucharistia*, n. 6, edit. Rom., et novissime meam conclusionem defendit ut communissimam D. Alphonsus de Liguori, *Nell'Istruzione e Pratica per li confessori*, italico idiomate, impressa Venetiis 1759, qui tom. 1, cap. 12, punto 2, n. 42, sic expresse tradit: *I pellegrini, quali si trovano lungi dalla parrocchia propria, possono far la comunione in qualunque chiesa; nè sono tenuti a farla nella parrocchia del luogo, dove si trovano: così comunissimamente Gaet. Soto, Azor., Suarez, Lugo, Sanchez, Bonacina, Castropalao, Salm. contro Barbosa, Torn. e Roncaglia. La ragione è, perchè essi non hanno allora il proprio pastore, che debba riconoscerli, onde cessa affatto il fine di comunicarsi in parrocchia.*

12 Fratres et sorores tertii ordinis, nec non Mantellati, Corrigiati, Pinzocherae, Cordellati, et alii quocunque nomine nuncupati in propriis domibus habitantes, debent, pro satisfaciendo praecepto paschali, Eucharistiam recipere a proprio paroco et non a regularibus. Vide d. verb. *Eucharistia*, cit. art. 1, n. 16.

13 Famuli, domestici, et continui commensales in monasteriis regularium degentes, satisfaciunt praecepto paschali, recipiendo Eucharistiam ab ipsis regularibus. Vide d. verb. *Eucharistia*, num. 17.

14 Hoc tamen privilegio non gaudent saeculares illi, qui tantum ipsis monasteriis deserviunt, sed in eis non sunt de familia, nec continui commensales, et cum saecularibus exteris extra monasteria habitant. Vide d. verb. *Eucharistia*, num. 18.

Nec hoc privilegio gaudent advenae, qui in 15 monasteriis regularium infirmantur. Vide dict. verb. *Eucharistia*, n. 19, ibid.

* Famuli famulaeque communicare debent in parochia dominorum, penes quos habitant, Bened. XIV, Instit. ecclesiast., 83, n. 22. Id quod pro solo implemento praecepti communionis in Paschate limitandum venit, cum caeteroquin a proprio paroco dependentiam habeant, v. g. in matrimonio contrahendo, in funeribus. Ibid., loc. cit., et Instit. eccles. 33, num. 17*.

Regulares non possunt in die Paschatis ad 16 ministrare saecularibus Eucharistiam. Vide d. verb. *Eucharistia*, n. 20, eod.

Etiam si tales personae saeculares in alia die 17 satisfecerint praecepto. Vide d. verb. *Eucharistia*, n. 21.

Per communionem sacrilegam non satisfit 18 praecepto. Vide d. verb. *Eucharistia*, n. 22.

Qui culpabiliter non adimplet praeceptum 19 Paschale, vivens interdictus ab ingressu ecclesiae, et moriens privatur ecclesiastica sepultura. Vide d. verb. *Eucharistia*, num. 23, loc. cit.

Ipsa tamen non adimplens praeceptum Pas- 20 chale, non est ipso iure interdictus, sed interdicendus; unde si ante declarationem moriatur, non est privandus ecclesiastica sepultura, nisi tamen intermissio esset notoria, vel adesset statutum synodale in contrarium. Vide d. verb. *Eucharistia*, n. 24.

Qui ex malitia vel impotentia non commu- 21 nicavit in Paschate, probabilius et in praxi debet statim post communicare, quam primum poterit. Ita S. Thomas, Navarrus, Suarez, Vasquez, Azor., Coninch., Silvester, Fagundez, Layman, Hurtadus, Lugo, Bernal., Aversa, Illsung, Platel, citati et secuti a La Croix, lib. 6, part. 1, n. 644, et plures alii contra S. Antoninum, Victoriam, Tolet., Medin., Gran., Praeposit., Valent., Henriq. aliosque cum Diana, part. 3, tract. 4, resolut. 41, dicentes, non amplius ipsum obligari pro tali anno, quia communio videtur per praeceptum fuisse alligata isti determinato tempore, ut obligatio audiendi missam alligatur certae diei, qua transacta, non est amplius obligatio.

At ratio pro nostra conclusione est, quia 22 tempus Paschale est designatum, non ad terminandam, sed ad urgendam obligationem, quod colligitur ex verbis praecepti, nam cap. *Omnis utriusque sexus* 12 de Poenit. et remiss., dicit: *Ad minus in Paschate*; et Conc. Trident., sess. 13, canon. 9, dicit: *Saltem in Paschate*; tum quia praeceptum communionis Paschalis videtur esse virtualiter duplex, et continere in primis praeceptum communicandi semel in anno, deinde communicandi circa Pascha ob venerationem festi, et commemorationem Coenae Domini; unde quamvis hoc poste-

rius non possit amplius impleri, tamen prius, si nondum impletum est, adhuc impleri potest; adeoque etiam debet impleri, sicuti qui ex poenitentia debet ieiunare die Sabbati, si ex negligentia vel impotentia non ieiunet tali die, tenetur ieiunare tempore sequenti, et idem probat Carden. in 1 Crisi, d. 52, dicens esse moraliter certum.

- 23 Qui praevidet tempore Paschali se impediendum, probabiliter non tenetur praevenire, si iam semel eo anno communicaverit, vel brevi post Pascha esset communicaturus. Suarez, Lugo, Castropal., Bernal., Burg., Platell., Illsung, citati et secuti a La Croix, l. 6, part. 1, num. 642, et alii plures. Qui tamen nec ante communicasset, nec postea habiturus esset occasionem, teneretur praevenire, ut satisfaceret praecepto communionis annuae. Omnes citati doctores, et alii.
- 24 Imo potest etiam mulctari poena pecuniaria alicui pio loco applicanda. Eadem Sacra Cong. Conc. in responsione ad secundum.
- 25 Non expedit tamen quod Episcopus talium absolutionem sibi reservet. Ead. Sacra Cong. in responsione ad tertium. Vide verb. *Eucharistia*, num. 25, ubi afferuntur d. dubia cum respons. Sacra Cong.
- 26 Excommunicati paulo ante Pascha non sunt molestandi, si non communicant in Paschate. Vide d. verb. *Eucharistia*, n. 26.
- 27 Communio an, et quando possit dari pueris, mutis et surdis a nativitate, energumenis, epilepticis, semifatis, stolidis, phreneticis et amentibus, aliisque infirmis. Vide dict. verb. *Eucharistia*, a n. 30 ad 33.
- 30 Studiosi scholas frequentantes extra propriam parochiam, satisfaciunt praecepto communionis Paschalis, communicando in ecclesiis regularium et aliorum, apud quos scholas frequentant; Gobat tom. 1, tr. 4, n. 77: *Consuetudine*, inquit, *fere ubique id obtinente*. La Croix lib. 6, part. 1, n. 636, et alii dicentes, quod ideo conniveant prudenter Ordinarii et parochi; quia professores longe facilius observant defectum, et ad confessionem et communionem urgent. Ubi tamen Ordinarii et parochi contradicerent, essent mittendi studiosi singuli ad suas respective paroecias, quia ex^{supra} adductis tenentur omnes pro satisfaciendo praecepto communionis Paschalis communicare in propria respective parochia, nisi alibi communicent ex dispensatione vel permissione Ordinarii seu parochi.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Falsa videtur haec opinio censoribus, Ordinario etiam et parochio non contradicentibus¹.

RESPONSIO AUCTORIS.

Nescirem quomodo, si admittatur haec opinio, seu censura Romani Theologi, possunt sine gravi culpa Ordinarii et parochi id scientes, talem gravem transgressionem tolerare, et nullimode contradicere, cum facile possent et tenerentur. Unde ad ipsos, aliosque eximendos a gravi culpa, dicendum est, quod non contradicendo, sed id tolerando, accedat eorum, si non expressa, saltem tacita facultas seu permissio; taciti autem, et expressi eadem est virtus, ac idem iudicium. L. *Cum quid* 3 ff. de Rebus creditis, cap. *Ex part.* 2 de Rescriptis. Et frustra exprimitur, quod iam intelligitur. L. *Cornelius* 69 ff. de Haeredibus instituendis; et l. *Haec verba* 3 ff. de Legatis 1. Habetur enim pro expresso, quod facile subintelligitur. L. *Fideicommissa* 11 ff. de Legatis 3, § *Si filio*; maxime, ut inquit Gobat, to. 1, tract. 4, n. 67: *Consuetudine fere ubique id obtinente*, cum ipsa sit optima legum interpret. L. *Si interpretatione* 37 ff. de Legibus, cap. *Cum dilectus* 8 de Consuetudine; sicque, his stantibus, sistit in suo robore mea conclusio; * consule notam *.

Qui fuerint interdicti declarati ex eo quod 31 tempore paschatis non communicaverunt in parochia, si postea ibi communicant, debent absolvi, et cedulones amoveri. Sacra Congreg. Episcop. in Troiana, 30 Aprilis 1613.

Episcopus non debet procedere contra eos, 32 qui in paschate communicaverunt Romae. Sacra Cong. Episc. in Castrensi, 24 Maii 1624.

Paschale tempus pro communionem Paschali 33 a Dominica Palmarum ad Dominicam in Albis concluditur, nec potest ab Episcopo prorogari, praesertim in sua synodo usque ad festum, v. g. Ascensionis Dominicae, vel Sanctissimae Trinitatis, inconsulta Sacra Congregatione: Benedictus XIV, de Synodo dioeciesana, lib. 7, cap. 69, num. 9, ubi dicit, quod si eiusmodi synodalis constitutio ederetur, corrigenda foret, quia non decerneret, quod est a iure praetermissum, sed contra ius limites ampliaret, ab ipso iure iam praefinitos. Quocirca Card. Cante- 34
telmus Archiepisc. Neapolitanus probe noscens sibi non competere facultatem prorogandi dictum tempus usque ad diem Ascensionis, illam sibi concedi petiit a Sacra Congregatione, quae ob ingentem numerum populi Neapolitanam urbem incolentis, petitam prorogatio-

¹ Rectius putamus studiosos huiusmodi in parochia penes quam degunt, communicare debere; colligitur ex Inst. Eccles. 82, Bened. XIV, n. 32. (EDIT. CASIN.)

nem concessit die 20 Martii 1694, quam idem Cardinalis in suam inseruit dioecesanam synod. eodem anno celebratam. Quod idem praestitum fuit ab eius successore Cardin. Pignatello in synodo ab ipso celebrata anno 1726. Haec ille.

Superiores regulares, et non parochi debent 35 exquirere a suis familiaribus et continuis commensalibus, eisque actu inservientibus, an praeecepto Paschalis communionis satisfecerint; Sac. Congr. Conc. ex Bullario Ordinis Praedicatorum, to. 7, p. 322, constit. 69.

PASCUA

Summarium.

1. Pascua unde nomen deducant? - 2. Pro pascuis intelliguntur illa loca, in quibus pecora, aliaque similia animalia pastum sumere solent. - 3. Pascua, et silvae de iure communi spectant ad communitatem. - 4. Adeo ut communia sint omnibus pascua publica. - 5. Et sic dominus loci potest et ipse sua animalia mittere ad pascua. - 6. Intellige tamen ius mittendi propria animalia ad pascua publica competere quidem domino loci, tanquam civi illius loci. - 7. Non autem tanquam domino. - 8. Hinc si ex causa publica per communitatem fuit prohibita pascuatio, tunc nec ipse dominus loci potest mittere sua animalia in loco prohibito pascuari. - 9. Ius pascendi in bonis communibus competit communitati, et dictum ius potest communitas exercere in iis tantum, quae sub dominio universitatis esse censentur. - 10. Adeo ut huiusmodi ius prohiberi non possit a domino castri ratione iurisdictionis, quam in eo exercet. - 11. Dominus enim loci prohibere non potest incolis usum pascendi, lignandi, et huiusmodi. - 12. Etiamsi domino loci per principem esset concessum expresse feudum cum nemoribus, silvis, et forestis exemptum ab omni onere. - 13. In aliis vero pascuis, quae non sunt iuris communitatis, sed ipsius domini castri, vel privatorum, communitas non potest, illis invitis, animalia ad pastum mittere. - 14. Dominus enim prohibere potest pastionem in suo. - 15. Unde si alicuius animalia depascant in loco, in quo

a domino fundi ius pascendi sit interdictum, ad resarciendum damnum inde emergens tenetur ipse animalium dominus. - 16. Ius pascendi potest acquiri quinque modis, qui assignantur. - 17. Ad praescribendam servitutem iuris pascendi requiritur immemorabilis, seu centenaria; vel requiritur, quod probetur quadragenaria cum titulo. - 18. Qui sine ullo ex dictis quinque titulis animalia sua pascit in interdicto fundo alieno, peccat graviter, vel leviter, iuxta gravitatem, vel levitatem damni causati, et tenetur ad restitutionem. - 19. Item, qui sua animalia pascit in pascuis communitatis elocatis alicui privato, tenetur restituere damnum datum. - 20. Qui pascit animalia sua in pascuis communitatis non locatis alicui particulari, non peccat, nisi fortasse essent pascua divisa et assignata singulis pro parte, ut plurimum solet fieri de silvis singulis assignatis pro parte, quia tunc pascendo in pascuis assignatis aliis, graviter peccaret, vel leviter iuxta gravitatem, vel levitatem damni dati, et teneretur ad restitutionem. - 21. Qui pascit animalia sua in pascuis spectantibus ad communitatem, cuius ipse non est pars, secundum aliquos non peccat, nec tenetur ad restitutionem, maxime si pascat in pascuis communitatis vicinae. Opinio contraria est probabilior et communior. - 22. Quae dicta sunt de pascuis, intelligenda sunt etiam de lignatione in silvis. - 23. Recte tamen monent doctores, quoad ista attendendas esse consuetudines, et leges diversis provinciis ac locis proprias. - 24. Alia ad rem ad n. 32. - 33. Subnectuntur Add. ex aliena manu ad n. 41.

- 1 Pascua nomen et originem ducunt a pascendo. *Communis.*
- 2 Unde pro pascuis intelliguntur illa loca, in quibus pecora, aliaque similia animalia pastum sumere solent. *Communis.*
- 3 Pascua, et silvae de iure communi spectant ad communitatem; l. *Omnes* 12 Cod. de Operibus publicis; l. *Omniterritorium* 4 Cod. de Censibus, cum similibus, Rota part. 4 rec., to. 1, dec. 275, n. 2. Adeo ut communia sint omnibus pascua publica; l. *In tantum* 9 ff. de Divisione rerum, § *Universitatis sunt*; l. *Cum nulla* 1, et l. *Insignis* 2 Cod. de Pascuis publicis; Rota part. 3 rec., dec. 433, num. 1. Et sic Dominus loci potest et ipse sua animalia mittere ad pascua;
- 6 Rota cit. dec. 433, n. 1. Intellige tamen ius mittendi propria animalia ad pascua publica competere quidem Domino loci tanquam civi illius loci; Rota loc. cit., num. 1. Non autem tanquam domino, cum ratione domini, et iurisdictionis nullum habeat ius in publicis pascuis; Rota loc. cit., n. 1.
- 8 Hinc sequitur, quod si ex causa publica per communitatem fuerit prohibita pascuatio, tunc nec ipse dominus loci potest mittere sua animalia in loco prohibito pascuari, cum talis pascuatio sibi non competat tanquam domino, sed tanquam civi, et propterea debet subiacere

legibus aliorum civium. Unde cessat quod dicitur, leges inferiorum non ligare superiorem, quia hoc est intelligendum respectu illius, in quo est superior et dominus; Rota cit. dec. 433, num. 2.

Ius pascendi in bonis communalibus com- 9 petit communitati, et dictum ius potest communitas exercere in iis tantum, quae sub dominio universitatis esse censentur; Rota, rec. part. 2, dec. 300, n. 1. Adeo ut huiusmodi 10 ius prohiberi non possit a domino castri ratione iurisdictionis, quam in eo exercet; Rota, loc. cit., n. 2.

Dominus enim loci prohibere non potest 11 incolis usum pascendi, lignandi et huiusmodi. Card. de Luca, de Servitut., disc. 42, per tot., et disc. 36, n. 11. Etiamsi Domino loci per 12 principem expresse concessum esset feudum cum nemoribus, silvis et forestis exemptum ab omni onere; Card. de Luca, cit. disc. 42, num. 2.

In aliis vero pascuis, quae non sunt iuris 13 communitatis, sed ipsius domini castri, vel privatorum, communitas non potest, illis invitis, animalia ad pastum mittere; Rota, rec., cit. dec. 300, n. 3. Dominus enim potest pro- 14 hibere pastionem in suo; Rota, loc. cit., n. 4, et communis doctorum. Unde si alicuius ani- 15

malia depascant in loco, in quo a domino fundi ius pascendi sit interdictum, ad resarciendum damnum inde emergens tenetur ipse animalium dominus, iure naturali id suadente, et iuribus scriptis id demandantibus; textu expresso in l. *De his* 6 Cod. de Lege Aquilia, ibi: *De his, quae per iniuriam depasta contendis, ex sententia legis Aquiliae agere minime prohiberis*; l. *Si Quadrupes* 1 ff. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, ibi: *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, actio ex lege 12 tabularum descendit*; et concordant l. *Si quis* 1 Cod. de Fundis et saltibus rei dominicae; l. *Insignis* 2, et l. *Prata* 3 Cod. de Pascuis publicis.

16 Ius pascendi potest acquiri quinque modis. Primo institutione, vel alia ultima voluntate, si ius pascendi relinquatur. Secundo, stipulatione, pactione vel emptione, donatione, et simili contractu. Tertio, sententia. Quarto, lege vel statuto. Quinto, praescriptione; Caepol., de Servit. rustic. praed., cap. 91, a n. 6 usque ad 31, ubi late de omnibus; Panimoll., dec. civil. Moral. criminal., part. 1, dec. 25, adnotat. 2, n. 2, et alii.

17 Ad praescribendam tamen hanc servitute iuris pascendi requiritur usus immemorabilis, seu tantum tempus, cuius initii memoria non exstet in contrarium, seu centenaria. Caepol. loc. cit., n. 32; Panimol. loc. cit., num. 3; Rota, rec. part. 9, to. 2, dec. 320, n. 8, et part. 9, to. 2, dec. 337, n. 17. Vel requiritur quod probetur quadragenaria cum titulo. Rota, part. 9, tom. 1, cit. dec. 300, n. 10.

18 Qui sine ullo ex dictis quinque titulis animalia sua pascit in interdicto fundo alieno, peccat graviter, vel leviter iuxta gravitatem, vel levitatem damni causati, et tenetur ad restitutionem, sicuti si in alia re damnificasset.

19 *Communis*. Item qui sua animalia pascit in pascuis communitalis elocatis alicui privato, tenetur restituere damnum datum, non aliter ac si ad personam privatam spectarent talia pascua, quia communitas illa locando dictae personae privatae, transtulit totum suum ius in illam, non aliter ac si pro tempore vendisset. *Communis*.

20 Qui pascit animalia sua in pascuis communitalis ab ipsa non elocatis alicui personae particulari, sed relictis communibus omnibus incolis et civibus, nullimode peccat, nisi fortasse essent pascua divisa et assignata singulis pro parte, ut pluribi solet fieri de silvis ad ratam singulis assignatis pro parte, quia tunc non posset animalia sua pascere, nisi in pascuis sibi pro sua parte assignatis, et pascendo in pascuis assignatis aliis, peccaret graviter vel leviter iuxta gravitatem vel levitatem damni dati, et teneretur ad restitutionem, ac si pasceret in interdicto fundo alieno, maxime si repartitio et divisio talium pascuorum sit iuste et recte facta, quia quisque in parte sibi iuste a commu-

nitare assignata habet ius strictum, tanquam in pascuis propriis. *Communis*.

Qui pascit animalia sua in pascuis spectantibus ad communitatem, cuius ipse non est pars, secundum Dicastill. et alios cum Burg., centur. 3, caus. 77, non peccat, nec tenetur ad restitutionem; quod admittunt Illsung to. 4, dec. 2, num. 284; Sanchez in Consil., lib. 1, cap. 5, dec. 1, n. 21 et 35, et alii, si pascat in pascuis communitalis vicinae, quia talia damna mutuo compensantur in oppidanis vicinis; unde videntur ista licite per consuetudinem, aut saltem tantum sub poena prohiberi, vel per pacta disiunctiva, ut vel non pascant, vel si pascant, et deprehendantur, solvant poenam; opinio tamen contraria est probabilior, et communior cum Bonacina cit. et secuta a La Croix lib. 3, part. 2, n. 255, quod nempe in hoc fiat iniuria, possitque etiam peccari mortaliter, si attingatur materia gravis; nam quaevis communitas habet ad sua pascua ius strictum contra alias communitates, neque scitur, quod adsint talia mutua pacta; neque potest dici, quod talia damna mutuo compensentur, quod talia damna mutuo compensentur, quia, ut recte dicit Vasquez, cap. 5, de Restitutione, § 4, dub. 1; compensatio debet fieri in bonis eiusdem, qui damnum intulit, et non in bonis alterius innocentis, prout in hoc casu frequenter fieret; cum non fiat ex bonis propriis eius, qui damnum intulit, sed communibus aliorum, qui nihil debent.

Quae dicta sunt de pascuis, intelligenda sunt etiam de lignatione in silvis, ut tradunt communiter doctores. Qui insuper docent, quoad ista attendendas esse consuetudines et leges, diversis provinciis ac locis proprias.

Gabella imposita ab universitate super pascuis non comprehendit animalia ecclesiasticorum. Sac. Congreg. Immun. 14 Sept. 1675, lib. 1 Decret. Altoviti, pag. 1146.

Pro pasculatione animalium ecclesiasticorum nihil solvendum, si hucusque ita fuit observatum. Sac. Congr. Immun. in Laquedonen., 2 Iulii 1630, l. 2 Decret. Paul., pag. 51.

Statutum laicorum prohibens moram et ingressum animalibus in pascuis non comprehendit ecclesiasticos. Sac. Congr. Immun. in una Montis Falisci, 24 Ianuarii 1646, l. 3 Decr. Paulucci, p. 243.

Si territorium sit proprium communitalis non intrat immunitas ecclesiasticorum circa pascua. Sac. Congreg. Immun. in Amerina, 7 Octobris 1631, lib. 2 Decr. Paul., pag. 92.

Verum pascua provenientia non ex tenuta particulari communitalis, sed totius territorii proprii ecclesiarum, et particularium civium reduci debent ad pristinum statum libertatis, tam quod laico. His quod quoad clericos. Sac. Congr. Immun. in ex me et 26 Iunii 1628, lib. 2 Decr. Paul., pag. sunt, item 9.

- 29 Laici pro belluis ab ecclesiasticis eis traditis sub specie cuiusdam contractus nominati census revera transferentis dominium ipsarum belluarum in laicos, tenentur ad solutionem fidae seu pasculi, et in hoc decreto Sacra Congreg. recessit a iam decisis, quod non tenerentur. Sacr. Congr. Immun. in Larinen., 24 Septembris 1697, lib. 2 Decret. Vallem., pag. 113.
- 30 Circa edictum Episcopi, an obliget clericos ad solvendum pro pascuis aliquam summam minorem, quam laici? Sacr. Congreg. remittit causam ad A. C. Sacr. Congreg. Immun. in Marsicen., 7 Iulii 1699, lib. 2 Decr. Vallem., pag. 113.
- 31 Super controversiis inter abbatem commendatarium, et baronem loci Laterzae, S. Congr. respondit: *Firma remanente restitutione Iacci, omnia quoad pascua, seu praetensam fidam remittuntur ad A. C. cum facultatibus S. Congregationis.* Sacr. Congreg. Immun. in Acheruntina, 2 Dec. 1704, lib. 3 Decr. Vallem., pag. 632.
- 32 Cum ius supra pascua animalium competat Archiepiscopo Regien. ratione dominii temporalis, iniungitur Episcopo Boven. ut informet, et interim nihil innovet. Sacr. Congr. Immun. in Boven., 3 Septembris 1695, lib. 1 Decret. Vallem., pag. 213.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 33 De iure pascendi, et quando ipsum secum ferat prohibitionem immutandi culturam, tum restringendi, non incongrue hic disquiritur.
- 34 Potest ius pascendi competere vel in propriis agris aliis concessis ad percipiendos fructus duntaxat industriales, uti est tunc, cum competit *iure dominii fundiarii*, vel in agris alienis. Priori sane casu non est dubitandum, quin possessores agrorum nequeant immutare culturam, et restringere cum dominium unde provenit libertas immutandi culturam et restringendi, non sit apud possessores agrorum, sed apud illum, qui ius habet pascendi. Card. de Luca, de Servit., discurs. 37, n. 10; Capyc. Latr., consult. 83, n. 34, et plur. seq.
- 36 At posteriori casu non semper eodem modo se res habet. Porro si ius pascendi in agris alienis competat *iure servitutis verae et propriae*, ut est dum ab uno praedio alteri praedio debetur, et sic talia pascantur animalia, quae praedii vicini instrumento continentur, adeoque praedii accessoria sunt, in hoc pariter casu non est in arbitrio possessorum agrorum, quamvis dominorum, immutare culturam, et restringere. Surd., consil. 27, ff. 10; Caepoll., de Servit. rustic. praed., cap. 9, n. 40; Oter., de Pascuis, cap. 16, n. 2; Antunez, de Donat. reg., tom. 2, lib. 3, c. 9. num. 8; Cohel., de Bon. Regim., cap. 1. n. pascuis.
- 37 Quod si in agris alienis competat *iure verae et propriae*, sed *abusivae et impropriae*, prout est cum non praedio, sed personae, et quidem indefinite et generaliter pro quibuscunque animalibus debetur, et in hoc disparato casu, si acquisitum ostendatur titulo expresso, eoque *oneroso*, nec in potestate est possessorum agrorum licet dominorum culturam immutare et restringere. Rota in Veliterna *Iuris pascendi*, 9 Iun. 1755, § 4, cor. eminentiss. Bussio.
- Sin autem acquisitum sit titulo quidem expresso, sed *liberalis concessionis*, puta *statuto, privilegio*, etc., liberum est possessoribus agrorum vi dominii immutare culturam, et restringere, cum concessum intelligendum sit, quandiu ipsi agri aperti remaneant, prout erant de tempore ipsius liberalis concessionis, ne alias propria cuique liberalitas noceat. Calcan., consil. 50, n. 4 seq.; Casanatt., concil. 22, n. 10; Capiblan., de Baron. prag. 2, n. 115; Corradin., de Iur. praelat., qu. 74, num. 17, et duob. seq.; Thomat., dec. Maceraten. 234, n. 31 et 34; Rot., coram Molin., dec. 774, n. 16 et seq.
- Idemque iuris est, si acquisitum sit consuetudine, seu praescriptione. Cum consuetudo haec, seu praescriptio proveniat *ex natura campestri, et aperta agrorum, tanquam ex cessante murorum, vel sepium, aut fovearum impedimento*; ut sunt verba Card. de Luca, de Servit., discurs. 37, n. 6, et adamussim conveniunt Capiblan., de Baron. prag. 11, n. 30; Antonell., de Tempor. legal., cap. 110, n. 4; Carol. Anton. de Luc., ad de Franch., dec. 301, n. 6; Thomat., dec. Maceraten. 234, n. 34. Hinc est, quod impediri haud valet, quominus possessores eorundem agrorum, virtute dominii, culturam immutent et restringant; Rocc., disp. Iur. select., c. 169, n. 23; Bonden., ad Oter. de Pasc., cap. 16, num. 5; Panimoll., dec. 25, adnot. 2, n. 36; Rot. in Praenestina *Herbarum*, 27 Iunii 1736, § *Ast*, cor. clar. mem. Calcagnino.
- Idque procedit, etiamsi agatur de consuetudine seu praescriptione immemorabili. Tametsi enim vigore consuetudinis, seu praescriptionis immemorabilis allegari regulariter queat quicunque titulus magis utilis; ea tamen in casu, uti habens *certam originem* ex mox dicta *natura campestri et aperta agrorum*, operari haud valet praesumptionem tituli utilis, adeoque inefficax est ad immutationem culturae, et restrictum. Rot. in Signina *Iuris pascendi*, 25 Iunii 1725, § fin., cor. clar. mem. Aldovr., in Carpentoraten. *Territorii super damnis*, 16 Iunii 1747, § 2, et in confirmatoria, 2 Decembris 1750, § 4, cor. reverendiss. Molin., et in Balneoregien. *Iuris pascendi super bono iure*, 25 Ianuarii 1751, § 3, cor. eminentiss. Bussio.
- Solumque consuetudo, seu praescriptio immemorabilis efficax esse potest ad impedi-

dam immutationem culturae, et restrictum, si illi, qui ex ea acquisiverunt ius pascendi, simul prohibuerint, quominus possessores agrorum immutarent culturam, et restringerent, et hi acquieverint. Caeterum, secluso concursu talis prohibitionis, talisque acquiescentiae, nequit consuetudo, seu praescriptio immemorabilis impedire immutationem culturae, et restrictum, eo quia fieret transitus *ab affirmativo iure pascendi ad negativum*, illudque longe diversum

ius prohibendi immutationem culturae, et restrictum, qui sane transitus non permittitur. Rota in Balneoregien. *Iuris pascendi super bono*, 25 Ianuarii 1751, § 6, coram eminent. Bussio; in Sutrina *Iuris pascendi quoad facultatem faciendi restrictum super reservatis*, 27 Martii 1752, § 3, et 16 Martii 1753, § 3, coram eminentiss. Elephant., et in Veliterna *Iuris pascendi*, 9 Iunii 1755, § 4 et seq., cor. eminent. Bussio.

PATER

Summarium.

1. Pater, et filius dicuntur una persona. - 2. Dicuntur tamen una, et eadem persona non vere, sed fecte, seu iuris fictione. - 3. Nomine patris venit etiam avus, et proavus paternus respectu nepotum et pronepotum, seu respectu neptum et proneptum, si fuerint sub potestate avi et proavi. - 4. Pater filius avi, vivente eodem avo, non habet ius in suos filios, nisi habitu. - 5. Pater, decedente avo, acquirit actu potestatem in suos filios. - 6. De iure communi pater ob transitum ad secundas nuptias non privatur usufructu bonorum filiorum prioris matrimonii. - 7. Adducitur, et solvitur obiectio de paritate matris. - 8. Pater non potest beneficium habere in una eccl., et filius in alia, quando ambae sunt sorores, v. n. 23. - 9. Pater, et filius possunt celebrare in eadem ecclesia. - 10. Pater legitimus nulla indiget dispensatione ad obtinendum immediate bene-

ficiam filii, licet filius, quamvis legitimus, dispensatione egeat ad obtinendum immediate beneficium patris. - 11. Pater enim non prohibetur obtinere immediate beneficium filii sui legitimi. - 12. Pater, reclamantibus filiis, etiam minoribus, uxore mortua, potest professionem in aliqua religione emitte. - 13. Pater, qui dormiens in lecto filium suffocavit, efficitur irregularis. - 14. Pater percutiens filium in sacris constit., excommunicat. incurrit: * Sed v. ibi *Remissive* *. - 15. Immunitas duodecim filiorum non conceditur patri propter adoptivos. - 16. Talis immunitas non tollitur per emancipationem aliquorum ex filiis. - 17. Nec tollitur ex nuptiis filiarum. - 18. Nec tollitur per professionem aliquorum ex filiis in religione. - 19. Alia, *Remissive*. - 20. Pater an, et quando teneatur ad restitutionem mutui sine suo consensu accepti a filio? - 21. An, et quo sensu patris iniquitas transfundatur in filium? Ad n. 22. - Subnect. Addit. ex aliena manu ad n. 30.

Sublata distinctione dominorum et servorum, praecipua personarum divisio ea est, quae patresfamilias a filiisfamilias distinguit: *Nam civium Romanorum quidam sunt patresfamiliarum, alii filiifamiliarum, quaedam matresfamiliarum, aliae filiaefamiliarum. Patresfamiliarum sunt, qui sunt suae potestatis, sive puberes, sive impuberes; simili modo matresfamiliarum, filiifamiliarum, et filiae, quae sunt in aliena potestate*. L. 4 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt. Non satis constat, quomodo Ulpianus matresfamiliarum eas simili modo appellet, quo patresfamiliarum. Nam paterfamilias tunc talis incipit vocari, cum a patria exiit potestate: at materfamilias non modo ea vocatur, quae sui iuris est, sed et ea, quae in mariti manum venit, licet alterius potestati subiecta. L. 44 ff. de Adopt. Etenim ut arbitratur Aulus Gel., Noct. Att., lib. 18, c. 6, *probabilius est matremfamilias appellatam esse eam solam, quae in mariti manu, mancipioque, aut in eius, in cuius maritus manu, mancipioque esset, quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, et in sui haeredis locum venisset*; quae materfamilias mariti certe potestati subiecta est. Quare non alio modo allatus Ulpiani textus intelligi potest; nisi ibidem sermonem haberi de iis mulieribus, quae postquam in mariti manum venerunt, defuncto viro, in eius familia remanserunt, nullo alio superstite, in cuius potestate reversurae sint. L. 20, 34 ff. Solut. matrim., l. 5, ff. de Bonis

damnat. Notandum tamen, quod haec distinctio in patres et filiosfamilias minime observatur, ubi agitur de publicis causis et muneribus: *Nam filiusfamilias in publicis causis loco patrisfamilias habetur, veluti ut magistratum gerat, vel tutor detur*. L. 9 ff. de His qui sui vel alieni iuris.

Pater et filius dicuntur una persona, et habetur¹ expresse in iuribus, tam civilibus quam canonicis; in civilibus, in l. *Si quis duobus* 11 Cod. de Impuberum et aliis substitutionibus, ibi: *Cum, et natura pater et filius eadem esse persona pene intelligantur*, et saepe alibi. In canonicis in c. *Contradicimus* 21, caus. 35, qu. 3, § 1, ibi: *Cum una caro probeatur Pater et Filius*, et saepe alibi. Dicuntur pater et filius² una, et eadem persona, non vere sed fecte, seu iuris fictione, * ob quosdam iuris effectus, ut in contractibus, successionibus aliisque de quibus opportuno loco disputandum; profecto ita * statuunt Baldus, in l. *De tutela*, § *Si duo*, ff. de legitim. Tutel., et alii communiter.

Nomine patris venit etiam avus et proavus³ paternus respectu nepotum et pronepotum, seu respectu neptum et proneptum, si fuerint sub potestate avi et proavi. L. *Cum oportet* 6 Cod. de Bonis quae liberis in potestate, etc., cum similibus. Pater filius avi, vivente eodem avo,⁴ non habet ius in suos filios, nisi habitu, l. *Nam Civium* 4 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt, ibi: *Nam qui ex me et uxore mea nascuntur, in potestate mea sunt, item qui ex*

filiio meo et uxore eius, id est nepos meus et neptis aequae in mea sunt potestate. * Sed non solum liberi nostri patriae nostrae potestati subiiciuntur; sed et nostrae uxores cum in manum nostram convenerunt, item nurus et pronurus. Est enim talis uxor nobis loco filiae: nurus autem, et pronurus sunt nobis loco neptis et proneptis. Haec discimus ex lib. 3 Institut. Caii, qui apud collatorem Mosaicarum et Romanarum legum, tit. 16 de legitima Successione, ita se habet: *Uxor quoque, quae in manu eius est, et sua haeres est, quia filiae loco est, item nurus, quae in filii manu est; nam et haec neptis loco est. Sed ita demum erit sua haeres, si filius, cuius in manu erit, dum pater moritur in potestate eius non sit. Idem dicimus et de ea, quae in nepotis manu matrimonii causa sit, quia proneptis loco est* *.

5 Pater, decedente avo, acquirit actu potestatem in suos filios. L. *Nepotes* 5 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt, ibi: *Nepotes ex filio, mortuo avo, recidere solent in filii potestatem, hoc est patris sui.*

6 De iure communi pater ob transitum ad secundas nuptias non privatur usufructu bonorum filiorum prioris matrimonii. Gomez ad leg. 48 *Tauri*, n. 1, in fine; Paschalis, de Viribus patr. potest., part. 1, cap. 3, num. 37; Ascanius Clemens, de patria Potest., cap. 7 et sect. 2, n. 40, vers. *Amplia decimo tertio*; Castillus, de Usufructu, cap. 3, n. 26; Sanchez, Consil. moral., lib. 1, cap. 2, dub. 28 in fine; Ioannes Angelus Bossius, de patr. Potest., cap. 7, n. 170, et in tractat. de contractu Matrimonii, cap. 11, n. 276 et 325, et innumeri alii ibi ab ipso citati. Et ratio est, quia filiifamilias ex priori matrimonio nati, per transitum patris ad secundas nuptias, non desinunt esse sub patria ipsius potestate, ut omnes concedunt, ergo nec eorum bona desinent esse sub ipsius administratione et usufructu; iura etenim, quae non diffidunt quoad personam, nec diffidere videntur quoad bona; hoc idem evincitur ex l. *Generaliter* 5 et l. *Hac edictali* 6 Cod. de secundis nuptiis.

7 Nec valet obicere, quod sicuti mater transiens ad secundas nuptias privatur iure educationis, et tutelae filiorum prioris matrimonii, ita pater transiens ad secunda vota debet privati usufructu bonorum filiorum prioris matrimonii. Non valet, inquam, quia non currit paritas quoad hoc de matre et patre; mater enim nec habet filios sub sua patria potestate, nec gaudet usufructu in eorum bonis, sed solummodo exercet munus tutelae, quod est quid diversum a munere patriae potestatis, et cum ipsa quodammodo transeat sub potestate secundi mariti, non est aequum, quod filios prioris apud se retineat: quae omnia considerari non possunt in patre transeunte ad secundas nuptias.

Pater non potest beneficium habere in una ecclesia, et filius in alia, quando ambae sunt sorores, ita ut residens in una censeatur in alia residere, quarum aliquae reperiuntur in Hispania; Sacr. Congr. Concil., apud Nicol. Garciam, de Benefic., part. 7, in addit. ad c. 3, n. 75; et Barbosa, in Summa Apost. decis., verb. *Pater*, n. 3. V. in fine, n. 23.

Pater et filius possunt celebrare in eadem ecclesia. Sacr. Congreg. Concilii, sub die 31 Ianuarii 1603; apud Sellium, in Selectis canonicis, c. 92, n. 7; Barbosa, loc. cit., num. 4.

Pater legitimus nulla indiget dispensatione ad obtinendum immediate beneficium filii; licet filius, quamvis legitimus, dispensatione egeat ad obtinendum immediate beneficium patris. Sacr. Congreg. Conc., apud Nicol. Garciam, Addit. ad dict. part. 7, c. 3, n. 29; et Barbosa, loc. cit., n. 5 et 6.

Pater enim non prohibetur obtinere immediate beneficium filii sui legitimi. Sacr. Congr. Conc., sub die 30 Maii 1602, et in Maceraten., 18 Novembris 1628; apud Sellium, c. 92, n. 8; et Barbosam, loc. cit., n. 7.

Pater, reclamantibus filiis, etiam minoribus uxore mortua, potest professionem in aliqua religione emittere. Sacr. Congr. Conc. in Casalen. *Educationis filiorum*, 26 Aug. et 26 Decembris 1719; de qua late Ursaya, tom. 4, part. 1, discept. 15.

Pater, qui dormiens in lecto, filium suffocavit, efficitur irregularis propter culpam vel negligentiam, quae homicidium praecessit, ut est textus in cap. *Quaesitum*, et ibi DD., de Poenit. et remiss.; can. *Consuluisti* 2, qu. 5; cap. ult. cum ibi notatis, de his qui filios occiderunt; Fagnan., lib. 5 Decr., in c. *Si constiterit* 12 de Accusationib., n. 39; Silvester in verb. *Homicidium*, n. 15, in 23 Quaestion., et alii passim.

Pater percutiens filium in sacris constitutum excommunicationem incurrit, ut efficaciter probat textus a contrario sensu, in c. *Cum voluntate*, § fin., de Sent. excommuni. Cum enim percutientes correctionis causa propinquos inferiorum graduum, id est minorum ordinum, in sententiam excommunicationis non incidant, ut ibi deceditur, utique a contrario sensu in huiusmodi excommunicationem incidunt, qui percutiunt propinquos superiorum graduum, id est in sacris constitutos, et ita videtur sentire ibi glossa final. et tenent expresse Hostiens., n. 13; Butrius, n. 25, et Abbas, num. 8, vers. *Item quoad percussionem*. Idem firmant Hostiens., in c. *Indecoram* 3 de Aetat. et qualit., num. 8, vers. *Item quoad nimiam violentiam*; Io. Andreas, n. 13, vers. *Item quoad violentiam*; Fagn., n. 48, et ipso teste, reliqui omnes.

* Sed vide Addit. Casin., ad v. *Magister* *.

Immunitas duodecim filiorum non conceditur patri propter adoptivos; si enim per sta-

tutum, seu constitutionem dispositum sit, quod pater habens duodecim filios, gaudeat immunitate quoad onera communia, ut in statu Mediolanensi, et pluribus aliis provinciis habetur concessum, ne nimio gravamine in alendis tot liberis prematur pater, qui in procreatione tot liberorum sic favorabilis videtur reipublicae, ut notatur per textum in leg. *Cum ratio naturalis* 7, et § *Si plures filios*, ff. de Bonis damnator., et leg. 2 C. de indicta viduitate; tunc si pater non habeat complementum filiorum duodecim, nisi computatis adoptivis, talis immunitas eidem non competit. Arg. 1. *Sextum* 2 ff. de Vacatione et excusat. munerum, § *Adoptiv. filii*, ibi: *Adoptivi filii in numerum non proficiunt eorum liberorum, qui excusare parentes solent*; et Instit. de Excusationibus tutorum, in princ., ibi: *Sed adoptivi liberi non prosunt*; Rosignol., de patr. Potest., discept. 2, c. 10, n. 4, et alii communiter.

16 Immunitas duodecim filiorum patri concessa non tollitur per emancipationem aliquorum ex filiis. Roland. cons. 52, n. 5, vol. 2; Menoch. consil. 486, n. 6; Rosignol. loc. cit., discept. 6, cap. 23, n. 3, ubi pluribus adductis testatur de comm.

17 Nec talis immunitas tollitur ex nuptiis filiarum, licet enim plures ex filiabus nubant, non cessat privilegium in patre duodecim liberorum, ut definivit *excellensissimus Mediolani senatus per litteras patentes in casu Ioannis Petri de Mutina dicti Othonae*, die 7 Maii 1552, teste Rosignolo loc. cit., n. 5.

18 Item nec talis immunitas tollitur per professionem aliquorum ex filiis in religione. *Communis*, teste Rosignolo loc. cit., n. 6.

19 Alia, vide verb. *Filius, Parentes*.

20 Pater an et quando teneatur ad restitutionem mutui sine suo consensu accepti a filio? Vide verb. *Mutuum*, a n. 1 ad 19.

21 Patris iniquitas transfundi potest in filium quoad poenam seu punctionem temporalem, non quoad culpam seu defectum moralem; quoad poenam quidem, ut exponunt SS. Patres. Exodi, c. xx, vers. 5: *Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem*; et idem c. xxxiv, vers. 7, ac n. xiv, vers. 18, ut etiam multoties Deus propter unius peccatum populum totum punivit; ita lib. 2 Reg., xxiv, 15, propter Davidis peccatum pestem in populum Israeliticum immisit in tantum, quod tribus diebus septuaginta hominum millia mortui sunt; imo id etiam quandoque contigit propter privati hominis peccatum; sic Iosue, vii, accidit propter furtum Acham filii Charmi in Iericho. Praefata tamen dubio procul a Deo praestita sunt, et praestantur sanctissime; siquidem poena in insonte ordinatur in patientiae exercitium, virtutumque excitamentum, atque incrementum; accedit, quod Exodi, cap. xxiv, 7, nullus apud Deum per se

innocens est, proindeque poena illa in proprii piaculi expiationem cedere potest.

At patris iniquitatem transfundi non posse 22 quoad culpam in filium, patet Ezech. xviii, 20: *Anima, quae peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii; iustitia iusti super eum erit, et impietas impii erit super eum*; et idem Deuteron. xxiv, 16; Regum lib. iv, xvi, 9; Paralip. lib. ii, c. xxv, v. 4. Quod si filii Adam nedum malum poenae, sed etiam malum culpae peccati originalis contraxerunt; Psal. i, 7: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum*, etc., et ad Rom. v, 12: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes homines peccaverunt*. Id sane, quia Dei infinita sapientia et voluntate aequissima, fuit Adamus totius generis humani caput creatus, tum physice, tum moraliter; ac omnium voluntates in protoparente, tanquam in capite et principio totius posteritatis, repositae fuerunt; sicque, ut iustitia originalis participanda erat, si supremi Numinis mandatum observasset, ita contrahendum originale, quoties violasset, de quo tamen non plus aequo, et temere explorandum, sed potius firma mente incessanter volvendum, quod iusta iudicia Domini, et in seipsis iustificata; atque non minus grato corde iugiter meditandum, hominem primum, ac in eo omnes peccavisse, et filium Dei de coelis descendisse, amictumque carne sanguinem, et vitam in copiosam redemptionem profudisse.

NOVAE ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Quod ait auctor, num. 8, scilicet non posse 23 habere beneficium patrem in una ecclesia, et filium in altera ecclesia sororia, id intellige de filio illegitimo. Caeterum filius legitimus non 24 prohibetur habere beneficium non solum in ecclesia sororia, sed et in eadem ecclesia, in qua pater habet beneficium, solumque prohibetur immediate succedere in patris beneficium. Confer Murg., de Benefic., qu. 3, subsect. 2, n. 649.

Quaenam vero ecclesiae dicantur *sororiae*, 25 tum quid requiratur, ut ecclesiae possint esse sororiae, tradit. Rota in Caesaraugustana *Canonizationis*, 2 Iulii 1742, coram eminent. Bussio, ubi quod si proponatur qualitas sororia ad 26 omnes iuris effectus, requiritur vel privilegium apostolicum, vel consuetudo immemorabilis, secus vero, si ea proponatur ad simplicem illum effectum, ut beneficiarii unius ecclesiae 27 possint promiscue interesse divinis officiis in altera.

Ut autem prohibeatur filius illegitimus ob- 28 tinere beneficium in ecclesia sororia, non est probanda qualitas sororia ad omnes effectus, sed satis eam probare ad effectum illum, ut

possint beneficiati ecclesiae, in qua pater habet beneficium, interesse divinis officiis in altera illa ecclesia. Rota in d. Caesaraugustana *Canonicatus*, § 2 et 3.

- 29 Quod si filius illegitimus iam obtinuerit beneficium in una ecclesia, tunc pater prohibetur obtinere, vel in eadem, vel in sororia ecclesia alterum beneficium. *Ratio huius est*, (inquit Murg., de Benefic., qu. 3, subsect. 1, n. 624), *quia cum simul post Concilium Tridentinum beneficia obtinere nequeant in eadem ecclesia, congruentius erit prohibere patrem, ne acquirat de novo, quam compellere filium ad dimitendum iam quaesitum et possessum.*

RESPONSIO AUCTORIS.

Quod mea conclusio intelligenda sit de filio 30 illegitimo, iam patet ex iis quae tradidi in verb. *Filius*, n. 67, ubi sic expresse conclusi: Filius illegitimus nequit in ecclesia, ubi pater eius beneficium habet, vel habuit, quodcunque beneficium obtinere; id probando ex sacris canonibus et Concilio Tridentino, ut ibi videre est. Hic autem paucis refero sensum declarationis Sac. Congr. Concil., prout refertur a Garcia, et Barbosa loc. cit. Quod autem subiungitur hic ab Additore, num. 7, iam tradidi ibi n. 10 et 11, ex declaratione Sac. Congr. Conc.

PATRES (SS.)

Summarium.

1. Sanctorum Ecclesiae Patrum nomine latius sumpto venire possunt quicunque primarii Ecclesiae pastores, ac doctores, etc. - 2. At communi probatoque Ecclesiae usu, SS. Patrum nomine pressius accepto, intel-

liguntur ii, qui post Apostolorum tempora, his tamen paulo saltem viciniore, aut eminentis doctrinae, sanctitatisque fama magis celebres, Ecclesiam qua voce, qua libris ad posteros transmissis illustrarunt, ad n. 3.-4. Scripta, quae sub SS. Ecclesiae Patrum nomine circumferuntur, triplicis sunt generis, ad n. 5. - 6. De auctoritate rectoque usu Patrum ad n. 18.

- 1 Sanctorum ecclesiae Patrum nomine latius sumpto, venire possunt quicunque primarii Ecclesiae pastores, ac doctores, qui speciali lumine a Deo perfusi, ac insigni sanctitate conspicui, Ecclesiae plantandae vel salubri fidei, morumque doctrina irrigandae, sedulam magis operam collocarunt. Quo in amplo significato Ecclesiae Patres dici possunt, tum ipsi Apostoli, qui viventes in carne plantaverunt Ecclesiam, etiam sanguine suo; tum ipsorum successores Episcopi quivis, sapientia, sanctimoniaque singulari illustres, qui suis scriptis eundem in scopum impensius collimarunt, quibus S. Augustinus applicat verba Psalmistae: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii* (Psal. XLIV, 17), id est, inquit S. Praesul, pro Apostolis Episcopi.
- 2 Verum, quia priores illi clarioribus aliis titulis resplendent, et e posterioribus complures ab istorum aetate sunt remotiores, hinc communi probatoque Ecclesiae usu, SS. Patrum nomine pressius accepto, duntaxat intelliguntur ii, qui post Apostolorum tempora, his tamen paulo saltem viciniore, aut eminentis doctrinae, sanctitatisque fama magis celebres, Ecclesiam, qua voce, qua libris ad posteros transmissis illustrarunt: atque ita, exemplo Apostol. filios quam plurimos in Christo Iesu per Evangelium, eiusque fidei ac doctrinae legitimam expositionem genuerunt.
- 3 Idem etiam Ecclesiae doctores appellantur, neque privati duntaxat, sed universales, ac publici, inter illos proinde venerandi, quos Deus, post Apostolos, posuit in Ecclesia doctores: quippe, qui Ecclesiam universam sapientiae, sanctitatisque suae radiis collustrarunt. Sunt tamen ex illis quidam, qui speciali etiam honoris praerogativa, prae caeteris nuncupantur

Ecclesiae doctores; eo quod, praeter eminentem scientiam et virtutem, qua omnibus, qui in domo Dei sunt, praeluxere, publico Ecclesiae ipsius testimonio pro talibus agniti, ac declarati fuerint: cuiusmodi ex antiquioribus Graecis quidem sunt: SS. Basilius, Athanasius, Gregor. Nazianz., Chrysostomus: e Latinis praecipue quatuor: SS. Gregorius, M. Augustinus, Ambrosius et Hieronymus, quibus recentius accessere S. Bernardus, dictus doctor Mellifluus, div. Thomas Aquinas, et Sanctus Bonaventura, hic seraphici, ille angelici doctoris titulo insignis. Doctoris quoque nomen in Ecclesiae precibus obtinent SS. Anselmus, Isidorus Hispalensis, Petrus Chrysologus, etc.

Scripta, quae sub SS. Ecclesiae Patrum nomine circumferuntur, triplicis sunt generis. 4
1. Etenim alia sunt certo genuina, seu eorum propria, quorum nomine inscribuntur. 2. Alia indubie spuria, vel ex toto, vel ex parte: quia vel librarii ignorantia, aut incuria unum nomen suppositum pro altero; vel ab illo, aut alio auctore, quamvis catholico, ad conciliandum operi pretium, sub nomine celebris, alicuius patris, edita: vel denique fraude haeticorum supposita, aut quibusdam, seu insertis, seu expunctis, corrupta, quibus suos errores tali patrocinio tuerentur, aut saltem obtegerent. 3. Alia sunt incerta, aut dubia; eaque iterum vel eiusmodi, ut, etsi non omnino constet, esse genuina, verosimilius tamen habeantur pro talibus, vel istiusmodi, ut quanquam non certo constet esse spuria, sint tamen fidei admodum ambiguae.

In Sanctorum Patrum scriptis, etiam genuinis, duo in primis universim rerum genera 5
occurrunt, de quibus tractant: aliae enim sunt

res sacrae, quae maximam istarum lucubrationum partem occupant: aliae profanae, quas identidem, saltem obiter, in decursu immiscent; veluti sunt Quaestiones philosophicae, vel mathematicae, et aliae, quae solo naturali lumine investigari solent. De his posterioribus, utpote ab instituto nostro alienis, id duntaxat advertere sufficiat, quod licet e SS. Patribus plures naturalibus etiam disciplinis egregie fuerint exculti, quia tamen sublimioribus addicti toti, inferiores istas quaestiones, ubi nullam cum fidei morumque doctrina connexionem habebant, ex proposito non tractarunt, eorum in his determinandis auctoritas fortius non supeditat argumentum, quam ipsorum perspecta talium materiarum maior, vel minor peritia, aut rationis, ab ipsis adductae, robur persuaserit. Deinde, quaestionum sacrarum duarum species sunt, quas versant SS. PP. Aliae pertinent ad fidei morumve dogmata: aliae materiam tangunt, salva fidei, morumque Christianorum puritate, inter ipsos orthodoxos controversam. Huius discriminis meminit S. Augustinus: *Alia sunt, ait, in quibus inter se aliquando etiam doctissimi, atque optimi regulae catholicae defensores, salva fidei compage, non consonant; alia vero, quae ad ipsa fidei pertinent fundamenta*. Est et hoc in SS. Patrum operibus observandum, alia reperiri ad erudiendos Christianos in fide et moribus aut revincendos convellendosque haereticos presse rigideque prolata, alia ad populum dicta pro concione, subinde non sine aliqua exaggeratione oratoribus sat familiari.

6 Duo committi solent, praecipue ab haereticis, peccata contra SS. Patrum auctoritatem: alii, praesertim cum illos, sibi manifestius adversantes experiuntur, eam nimium deprimunt, imo penitus contemnunt, uti facere solent Lutherici et Calvinistae: quanquam sicubi specie tenus in aliqua, a contextu decerpta lacinia favere videantur, avide illam pro se arripiant, et cum triumpho ostentent. Ipsi adeo Sociniani, ut vel ipsas Concilii Nicaeni de Verbi divinitate decisiones infringant, vel eludant, vetustissimorum Patrum auctoritatem, velut illis contrariam, audacter obtendunt. Alii SS. Patrum auctoritatem nimium extollunt, adeo ut vel unum ex illis, velut irrefragabilem, ipsius etiam apertis Ecclesiae definitionibus anteponant; uti faciunt Ianseniani, qui S. Augustini auctoritati adeo tenaciter adhaerent, ut eius, uti praetendunt doctrinam, ab ipsis haud secus ac olim ab Adrumetinis quibusdam monachis, aliisve male intellectam, omnibus Pontificum decretis, etiam ab universa Ecclesia orthodoxa receptis, ante habeant.

7 Quid hac in re catholicum virum sentire deceat, ut explicemus, primum, generatim loquendo, magna semper fuit in Ecclesia SS. Patrum quoad res ad fidem, moresque spectantes

auctoritas. Primum, quia semper habiti sunt ab orthodoxis omnibus tanquam orbis magistri, qui propius e fonte fidei, morumque dogmata hauserunt, coevi testes antiqui spiritus Ecclesiae, eiusque doctrinae ac disciplinae: fidi custodes apostolicarum traditionum, quas vel a maioribus, qui Apostolorum temporibus viciniore fuere, acceperunt, vel in synodis, quibus interfuere, didicerunt. Deinde quia propterea CC. et SS. Pontifices, quoties de traditione aut Scripturarum expositione actum fuit, Patrum mentem ex ipsorum monumentis solerter indagarunt, ac, saltem ubi uniformis fuit, secundum illam, sententiam tulerunt. Sic Ephesinum: *In tali sensu, inquit, SS. PP. fuisse, comperimus*. Item: *Sequentes itaque SS. Patrum confessiones, et intentioni eorum aequis vestigiis insistentes, profiteamur*, etc. Et Chalcedonense: *Sequentes igitur SS. PP. docemus*, etc. Iterum: *Haec est fides Patrum*, etc.; utque de caeteris Conciliis nihil memorem, quae in suis decretis formandis semper ad PP. eorumque effata respexere, Iustinianus imp. in Conc. Constantinop. II: *Sequimur, inquit, in omnibus SS. PP. et doctores S. Dei Ecclesiae, id est Athanasium, Hilarium, Basilium, etc.* Demum ipsimet SS. PP. posteriorum saeculorum in rebus fidei et morum soliti sunt anteriorum sententiam ex ipsorum scriptis sedulo explorare, et libenter sequi; probe memores illius sapientis Oraculi: *Sapientiam omnem antiquorum exquiret sapiens... narrationem virorum nominatorum conservabit*. Hinc merito sunt explodendi novatores illi, qui SS. illos doctores superbe fastidiunt, vel impie aspernantur; e quibus Lutherus, pro more suo, impudentissime effutire non erubuit: *Non curo mille Augustinos, mille Cyprianos*, etc. Contra SS. PP. etiam calamum effraenem strinxere Rivetus, et Dallaeus Calvinianus, I. de usu Patrum, quem redarguit Natalis Alexander. Speciatim S. Augustinus petulantissime aggressus est, sub ementito nomine Ioannis Phereponi latitans, Leclerc, quem egregie confutavit, pariter sub assumpto Lamindi Pritandi nomine tectus, cl. Muratorius, I. de ingen. moderat. in negot. Religion.

Deinde singuli e SS. Patribus non habent⁸ irrefragabilem auctoritatem in quaestionibus fidei et morum dirimendis. 1. Quia nullibi legitur singulis appromissa S. Spiritus assistentia, neque necesse est, ad conservandum fidei depositum, eam cuivis illorum esse promissam. 2. Quia liquido constat ex Historia ecclesiastica, quosdam illorum nonnulla docuisse, quae postea fuerunt improbata ab Ecclesia, uti iam saepius diximus de opinione S. Cypriani, quoad rebaptizandos haereticos; idemque patet in quorundam aliorum opinionibus de Millenario Christi in terris regno, et differenda sanctorum animarum beatitudine. 3. Quia ex ipsis SS. Patribus quidam expresse scribunt, nolle sibi ir-

refragabilem auctoritatem attribui; nam, prae-
ter S. Hieronymum apud Card. Gotti, S. Au-
gustinus ad Hieronymum, scribens: *Solis, in-
quit, iis Scripturarum libris, qui iam canonici
appellantur, didici hunc timorem honoremque
deferre, ut nullum eorum auctorum scribendo
aliquid errasse firmissime credam. Alios autem
ita lego, ut, quantalibet sanctitate doctrinaque
praepolleant, non ideo vero putem, quia ipsi
ita senserunt; sed quia mihi, vel per illos au-
ctores canonicos vel probabili ratione, quod a
vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Et
iterum: Neminem velim sic amplecti omnia
mea, ut me sequatur, nisi in iis, in quibus me
non errare perspexerit: nam propterea nunc
facio libros; in quibus opuscula mea retra-
ctanda suscepi, ut nec me ipsum in omnibus
me secutum fuisse demonstrarem. Addit alibi,
omnia Episcoporum et doctorum scripta, sola
excepta S. Scriptura, posse reprehendi, non ta-
men temere, et per quemlibet privatum docto-
rem; sed per sermonem forte sapientiore cu-
iuslibet in ea re peritioris, et per aliorum Epi-
scoporum graviores auctoritatem, doctiorem-
que prudentiam, et per concilia.*

9 Ex his tria fluunt corollaria. Primum est,
hallucinari Iansenianos, dum unius S. Augu-
stini auctoritatem, quem, omnium fere haere-
ticorum more, a se stare perperam buccinant,
ipsius Ecclesiae auctoritati anteferebant praedi-
cant; etenim recte quidem Vasquez ait, S. Au-
gustinum in materia de gratia et praedestina-
tione inter caeteros Ecclesiae PP. non aliter
quam sol, inter minora sidera praefulgere. Et
Suarez eius sententiam semper esse praeferen-
dam, nisi cum maior Patrum, aut Ecclesiae
auctoritas obstare videtur, quod raro vel nun-
quam contingit. Attamen eius auctoritas non
est irrefragabilis, nisi quoad puncta a CC. et
Pontificibus approbata ut vera, quae habentur
in Ep. Coelestini I ad Epp. Galliae; unde idem
Pontifex ait se non asserere profundiores partes
quaestionum, quas Augustinus, et alii pertra-
ctarunt, qui haereticis restiterunt. Merito igitur
damnata ab Alexandro VIII fuit haec propositio:
*Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare
fundatam, illam absolute potest tenere et doce-
re, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.*

10 Alterum corollarium est, culpandos quoque
merito esse novatores alios, qui ex humili illa
S. Augustini, et aliorum Patrum, se errori ob-
noxios esse, candide agnoscentium confessione,
ansam arripiunt, quaelibet illorum scripta vel
effata, novis suis erroribus adversantia, temere
et impudenter carpenti, suggillandi, aspernan-
di. Audiant hi eundem S. praesulem, cuius
auctoritate, ad hanc ipsam spernendam impro-
be abutuntur, postquam humiliter dixisset, se
in omnibus suis litteris non solum pium le-
ctorem, sed etiam liberum correctorem desi-
derare, ita mox disserentem: *Verumtamen, si-*

*cut lectorem meum nolo mihi esse deditum, ita
correctorem nolo sibi. Ille me non amet am-
plius quam catholicam fidem, iste se non amet
amplius, quam catholicam veritatem. Sicut illi
dico: Noli meis litteris, quasi Scripturis cano-
nicis, inservire; sed in illis, et quod non cre-
debas, cum inveneris, incunctanter crede; in
istis autem, quod certum non habebas, nisi cer-
tum intellexeris, noli firmiter retinere; ita illi
dico: Noli meas litteras ex tua opinione vel
contentione, sed ex divina lectione, vel incon-
cussa ratione corrigere.*

Tertium corollarium est, uti Catholico cuivis¹¹
omnino recedendum est a sententia unius, vel
alterius Patris, quam quidem is innoxie ac im-
pune docuit, cum nondum ab Ecclesia fuisset
aperte saltem reprobata, uti postea fuit; cuius-
modi sunt ea, quas paulo ante n. 166, retu-
limus; ita fas esse theologo orthodoxo, in
quaestionibus nondum ab Ecclesia decisis, a
quorundam opinione discedere, praesertim,
quae singularis sit, et ab aliorum Patrum mente
aliena. Sic piaculo sibi non ducunt plures dis-
sentiri opinioni, quae tribuitur M. Augustino,
de poena parvulorum absque baptismo dece-
dentium; item ab eiusdem expositione libri
Geneseos, ubi huius mundi creationem uno
die absolutam indicat, per ordinem ad diver-
sam cognitionem angelicam, veluti septempli-
citer multiplicato.

Interim viri catholici et probi, tres hic me-¹²
rito cautiones observant. Prima est, quam sug-
gerit Facundus Hermaniensis apud Petavium,
ut videlicet errores Patrum intueantur veluti
*luminarium defectus, quae licet nonnunquam
splendoris sui detrimenta sustineant, non tamen
amittant luminaria esse, quod sunt.* Quapro-
pter, etsi quidam in uno vel altero etiam fidei
puncto, praesertim innocue, decepti fuerint,
nil eorum arbitrentur detractum auctoritati in
caeteris, uti de S. Cypriano ostendit S. Augu-
stinus. Altera cautio est, ut ne temere illos,
ac nisi magno cum iudicio notemus erroris,
adeoque ubi privata Patris alicuius opinio aper-
tus error non est, non facile illi aperte ac ro-
tunde contradicamus, minus proterve conte-
mnamus, vel explodamus; sed, si quid minus
consone dictum videtur, reverenter ac benigne
interpretemur, si quid ambiguum, quod ex aliis
eorum sententiis explicari excusarique possit,
excusemus potius, quam illis errorem ascriba-
mus. Quemadmodum enim ut monet laudatus
Facundus Herman. calumniantium haereticorum
est, ex dubiis et obscuris, quae certa et
manifesta sunt male interpretari (ut idem anim-
advertit in Nestorianis, qui clarissimos Ec-
clesiae DD. suae parti volentes applicare, et
in suam detorquere sententiam, sententias eo-
rum suo dogmati contrarias ex aliis minus
apertis obscurare conabantur): ita prudentiae
et pietatis est catholicae, ex indubitatis atque

evidentibus est firmare ambigua, et latentia declarare, ac quae dubia videntur in eorum dictis, melius interpretari ex his, quae certa sunt, denique non tam secundum verborum sonos, quam secundum mentis intentionem dicta maiorum iudicare. Cautio tertia est ut sive ab erronea alicuius Patris sententia, sive a singulari aliqua ipsius opinione discedamus, id faciamus modeste, et non sine honorifica praefatione, salvaque, ut loquitur S. Augustinus, honorificentia quae illis debetur hominibus. Huius cautela exemplum nobis hic idem S. D. exhibuit, cum adversus Donastitas de opinione Cypriani circa rebaptizandos haereticos disputans, nunquam, nisi honorifice de eo loquitur; nec sine praefatione veniae, non tam eum, quam opinionem ipsam, in quam incautus ac nesciens impeggerat, refellit et arguit: *Reddens, inquit, debitam reverentiam, dignumque honorem, quantum valeo, persolvens pacifico Episcopo et glorioso martyri Cypriano, audeo tamen dicere, eum aliter sensisse de schismaticis, vel haereticis baptizandis, quam postea veritas prodidit, etc.* Quanquam vero Patres ipsi, inter se disputantes, interdum paulo acrius se mutuo redarguerent, cuius exemplum nobis praebet longa illa contentio ipsum S. Augustinum inter et Hieronymum ad annos fere 14 propagata, observatione tamen dignum est quod notat Baronius *istos Deo dilectos filios pacis, Ecclesiae magistros eo animo fuisse in altercando, ut inter ipsos verborum ictus verberibus graviores, se mutuo complecterentur, peterentque furtivis oculis charitatis.*

13 Etsi vero auctoritas unius vel alterius Patris in iis quaestionibus, quae circa fidem moresve versantur, sed nondum ab Ecclesia definitae sunt irrefragabilis non sit; magnum tamen pondus habet, praecipue si non fuerit plane singularis, neque a Patribus aliis communiter fuerit illi contradictum. Fundatur hoc principium tum in 1 supra stabilito; tum in insigni doctrina et sanctitate eiusmodi doctoris, quae idonea utique est per se loquendo ad conciliandam fidem et extorquendum assensum propositioni ab ipso assertae. Caeterum illud auctoritatis pondus neque in singulis Patribus est aequale, cum unus alteri, sicut sanctitate, sic et doctrina praestet; neque etiam par in singulis, quas pertractant, materiis. Hinc recte observat illustrissimus Du Plessis, eorum, quos Deus in sua Ecclesia posuit, ut catholicam doctrinam contra haereses sui saeculi defenderent, maximam esse auctoritatem circa ea dogmata, quae propugnanda suscepere; veluti Athanasii et Hilarii circa Verbi divinitatem, et cum Patre consubstantialitatem contra Arianos; S. Augustini circa liberum arbitrium, gratiam, et alia contra Manichaeos, Pelagianos, Donatistas, etc.

14 Auctoritas plurium SS. Patrum, imo maioris partis illorum, communi consensu aliquod in

quaestionibus fidei vel morum adhuc inter orthodoxos libere controversis, ex instituto asserentium, aliis tamen, etsi paucis reclamantibus, quorum opinio nondum fuit improbata ab Ecclesia, multo gravioris quidem ponderis est, sed nondum plane irrefragabilis. Prima pars liquet a fortiori ex praecedente principio; altera ex eo, quod opinio contraria, licet paucorum, quandiu non reprobatur ab Ecclesia possit remanere probabilis, imo firmioribus rationibus niti; consequenter illa communior plurium sententia non est omnino certa, saltem ea certitudine, quae ad sphaeram divinae fidei pertingat, uti patet in iis sententiis, quae adversantur quibusdam opinionibus singularibus S. Augustini supra indicatis.

Unanimis SS. Patrum consensus in rebus ad 15 fidem vel mores pertinentibus, saltem cum aliquam doctrinam aperte constanterque proferunt, tanquam communem Ecclesiae fidem ab Apostolis descendente, aut contrariam, velut haereticam impugnant, est auctoritatis prorsus irrefragabilis. Hoc principium iampridem expressit Vincentius Lyrin., dum, loquens de SS. Patribus, qui diversis licet temporibus et locis, in unius tamen Ecclesiae catholicae communione ac fide permanserunt, aut, quidquid non unus, aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu, aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse, dignoscuntur, id nobis absque ulla dubitatione credendum esse. Stabilis hoc suum principium in concilio Ephesino, cui, inquit, divinitus placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacra sibi consentiens SS. Patrum tenuisset antiquitas. Idem placuit aliis synodis oecumenicis, Chalcedonensi, synodo VI, VII, VIII, Florentinae, item et Tridentinae, quae postrema speciatim cavit, ut nemo in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, contra unanimem consensum Patrum Scripturam S. interpretari audeat. Exemplo praeivere eadem CC. et SS. pontifices, qui quoties aliquid circa fidem occurrebat determinandum, diligenter praecedentium Patrum monumenta scrutari consueverunt; et ubi concordos illos invenerunt, secundum eorum sententiam definitionem protulerunt.

Id ipsum ratione theologica fulcitur, eaque 16 praecipue duplici. Prima est, quod viri illi sapientia ac sanctitate illustres, qui, diversis locis et temporibus viventes, in eiusdem dogmatis assertionem tam unanimiter omnes consenserunt, illudque tanquam dogma catholicum proposuerunt, non aliud sensisse, prudenter credendi sint, quam quod ipsa sentiebat, ac credebatur catholica Ecclesia; *quod enim invenerunt in Ecclesia, inquit S. August., tenuerunt.* Quapropter esto consensus iste non sufficeret ad fidem ingenerandam a priori, super modum causae; sufficit tamen ad minimum a posteriori,

per modum signi et argumenti, ex quo colligimus id, quod omnes PP. velut dogma catholicum proponunt, reipsa doctrinam esse a Christo vel Apostolis eius nomine traditam Ecclesiae.

- 17 Altera ratio est, quia credibile non est, tot tantosque Patres, quos Deus posuit in Ecclesia doctores, tempore locoque adeo dissitos, in unam eandemque sententiam circa fidei morumque dogmata fidelibus explananda, uno animo convenire potuisse, nisi Spiritu S. auctore. Maxime, cum si omnes in eiusmodi dogmate errassent, simul in eodem amplectendo errassent reliqui fideles, qui iuxta Ephesinum id crederent, *quod sacra sibi consentiens SS. Patrum tenuit antiquitas*. Igitur errasset, adhucque erraret universa Christi Ecclesia. Quod cum, stantibus Christi promissis, sit adynaton, quid mirum, si ii, qui uniformem SS. Patrum sententiam in materia dogmatica contempserunt, in turpissimos errores, manifestasque haereses prolapsi sint, et pro haereticis ab Ecclesia reputati? Ut de aliis nil hic commemorem, de Luthero et Calvino supra diximus: de Abailardo queritur S. Bernardus, quod spernat communem Patrum sententiam, et gloriatur, se habere meliorem, non veritus contra praeceptum Sapientis transgredi *terminos antiquos, quos posuerunt Patres nostri*. Eandem viam ingressus pridem fuerat Paulus Samosatenus, teste Eusebio; eandem Origenes, de quo Vinc. Lyrin. postquam eius ingenium et eruditionem extulisset: *Hic idem, inquit, tantus ac talis, dum gratia Dei abutitur, dum ingenio suo nimium tribuit, dum se plus cunctis sapere praesumit, dum ecclesiasticas traditiones et veterum magisteria contemnit, etc. Nempe, ut Fulbertus Carnotensis pridem adnotavit, dum eiusmodi*

superbi spiritus nolunt esse discipuli veritatis, fiunt magistri erroris. Quamobrem verissime Augustin. dixit, eum, qui ab unanimi Patrum consensione discedit, ab universa Ecclesia recedere; ut vel inde pateat, cum idem S. D. scriptores quoscunque, exceptis canonicis, pronuntiat errori obnoxios, ipsum de singulis loqui, non de omnibus in unum aliquod fidei dogma uniformi sententia concordantibus: *Hos etenim, ut rursus Vinc. Lyrin. in Ecclesia Dei divinitus per tempora et loca dispensatos, quisquis in sensu catholici dogmatis unum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum*.

Patrum notitia haurienda praesertim ex auctore ven. Card. Roberti Bellarmini libello, de Scriptoribus ecclesiasticis, praesertim collato cum P. Philippi Labbei dissertatione historica. Exstat etiam alius praeclarus P. Caroli Sardagna liber Ratisbonae editus an. 1772 hoc titulo: *Indiculus Patrum ac veterum Scriptorum ecclesiasticorum, qui a primordiis Christianae religionis, ad tempora usque BB. Thomae Aquinatis, et Bonaventurae Ecclesiam scriptis suis illustrarunt*. Qui plura voluerit, adeat Possevini apparatus, et magnum opus D. Ceillieri Benedictini. Protestantes, Caveus, Oudin, Ioannes Albertus Fabricius, praeter Rivetum et Cocum, in eodem argumento versati sunt; sed parce legendi sunt, nec nisi ab illis, qui facultatem habeant, et doctrina satis polleant, ne erroribus, quibus horum libri scant, misere imbuantur. Du Pinium omisi, eius enim lectio periculosior fit, quod cum catholicum se esse credi velit, ex haereticorum fraudibus, totus compositus sit, Patribus contumeliosus, totisque Ecclesiae dogmatibus pessime meritis*.

PATRIA POTESTAS

Summarium.

1. Patria potestas rigorose capta quid sit? - 2. Patria potestas radicaliter oritur a iure naturae corroborato lege divina. - 3. Quoad modum autem, quo utimur, dicta patria potestas oritur a iure civili. - 4. Definitio tradita de patria potestate procedit solum de ipsa rigorose capta, quae oritur ex vi naturalis et legitimae generationis. Unde ipsa solum radicaliter oritur a iure naturae corroborato lege divina. Quae autem oritur per adoptionem vel per quid aliud, originem habet a iure civili. - 5. Ad acquirendam patriam potestatem rigorose captam, requiritur, ut proles procedat ex iustis nuptiis. - 6. Patria potestas extenditur ad omnes filios legitimos, sive fuerint masculi, sive feminae. - 7. Etiam ad coniugatos et senes, si adhuc eorum pater, seu avus vixerit. - 8. Filii, nepotes et pronepotes, quantumvis coniugati, dicuntur filii familias, et vivunt sub potestate avi seu proavi adhuc viventis. - 9. Pater, filius avi, vivente eodem avo, non habet patriam potestatem in suos filios, nisi habitu. - 10. Decedente autem avo, pater acquirit actu patriam potestatem in suos filios. - 11. Decedente vero proavo, et remanente avo, et eius filio patre nepotum, tunc filii non recidunt actu in patriam potestatem sui patris, sed in potestatem avi primi descen-

dentis. - 12. Patria potestas, mortuo patre, non transit in matrem. - 13. Mortuo filio soluto patria potestate, eius filii non recidunt in potestatem avi. - 14. Filii nati ex filio illegitimo, sed ex legitimis nuptiis, non transeunt in patriam potestatem avi, qui non ex legitimis nuptiis, sed fornicarie genuit hunc patrem, sed transeunt immediate sub potestate patris sui, licet illegitimi. - 15. Patria potestas acquiritur non solum per procreationem ex iustis nuptiis, sed de iure communi acquiritur etiam per legitimationem proles, aut per adoptionem hominis liberi. - 16. Legitimatio proles fit, vel per subsequens matrimonium inter parentes eius legitime contractum, vel per rescriptum principis. - 17. Per quale subsequens matrimonium, et per quale rescriptum principis legitimitur proles? - 18. Adoptio quid sit? - 19. Adoptio est duplex, una propria et perfecta, quae *adrogatio* dicitur, et alia impropria, et imperfecta, quae *Adoptio simplex*, et in specie vocatur. - 20. Quae sit utraque, et in quibus differant? - 21. Per simplicem, seu impropriam, et imperfectam adoptionem adoptans regulariter non acquirit patriam potestatem in adoptatum. - 22. Excipe tamen, nisi filius legitimus datus fuerit in adoptionem avo materno filii, vel etiam si ipse pater legitimus fuerit emancipatus a suo patre, et filium suum in adoptionem dederit suo patri, et re-

spective avo sui filii paterno. - 23. Per adoptionem vero propriam et perfectam, seu per *adrogationem* adrogans patriam potestatem in adrogatum acquirit. - 24. Adoptare seu adrogare possunt solum mares, non autem feminae, nisi ex speciali concessione principis. - 25. Adoptantes, seu adrogantes debent esse maiores natu adrogatis, et ipsos decem et octannis praecedere. - 26. Adoptantes seu adrogantes debent esse potentes saltem physice et naturaliter ad generandum; unde castrati adoptare non possunt. - 27. De iure communi, quamvis non possunt adoptare *castrati*, possunt tamen *spadones*. Et qui veniant nomine *spadonum*, et nomine

castratorum? - 28. Sacerdotes et alii sacris ordinibus initiati possunt adoptare. - 29. Adoptantes seu adrogantes debent esse sui iuris. - 30. Adoptari seu adrogari possunt tam masculi quam feminae. - 31. Adoptari possunt solum legitimi et legitimae. - 32. Adoptari possunt solum inferiores aetate saltem 18 annorum adoptante seu adrogante. - 33. Patria potestas quando et quibus modis amittatur a patribus super filios; et qualis fuerit penes Romanos, et qualiter tollebatur? - 34. Alia ad rem ad n. 39. - 40. Subnect. Addit. ex alien. man. ad num. 41.

- 1 Patria potestas, rigorose capta, est ius radicaliter a natura inditum et per iura civilia modificatum, quod habet pater in filios, eorumque bona ex vi legitimae generationis; Rosign. de patr. Potest., c. 2, n. 3; Mising., Instit. lib. 1, tit. de patria Potest., in princip. n. 1; Sanchez; Opuscul. moral., lib. 1, c. 1, dub. 11,
- 2 et in re alii passim. Unde, ut vides, Patria potestas radicaliter oritur a iure naturae corroborato lege divina, ut evincitur ex Aristotele, lib. 1 Politicor., cap. 8, ubi sic habet: *Naturae lege, ac praecepto liberos parentum imperio subesse; quod enim procreavit et genuit, id ut praesit, et amicitiae ratio et senectutis postulat*; et ex quarto Decalogi praecepto *Honora parentes*, quod praeceptum doctores communiter asserunt esse iuris naturalis corroboratum
- 3 lege divina. Quoad modum vero, quo utimur, dicta patria potestas oritur a iure civili, ut evincitur ex § *Ius autem potestatis* 2, et § *Qui igitur* 3 Instit. de patria Potest., et leg. *Item* 3 de His qui sui vel alieni iuris sunt, ibi: *Item in potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex iustis nuptiis procreavimus, quod ius proprium civium Romanorum est*.
- 4 Dicta autem definitio tradita procedit de patria potestate, ut fuit dictum, *rigorose* capta, quatenus oritur ex vi naturalis et legitimae generationis; nam quae oritur, vel per adoptionem, vel per quid aliud, non est proprie talis, sed solum per quamdam accommodationem, nec proprie habet originem a natura, sed solummodo a iure civili, per quod inducta est adoptio.
- 5 Unde ad acquirendam patriam potestatem rigorose captam, prout oritur ex vi naturalis et legitimae generationis, requiritur, ut proles procedat ex iustis nuptiis nempe ex masculo et femina coniunctis per verum et legitimum matrimonium, de quibus loquitur textus Instit.
- 6 de patria Potest., in princ. Hinc patria potestas extenditur ad omnes filios legitimos, sive fuerint masculi sive feminae, ut colligitur expresse ex § *Qui igitur* 3 Institut. de Patria potest., ubi fit mentio aequae de masculis, ac de feminis, ibi: *Nepos tuus, et neptis aequae in tua*
- 7 *sunt potestate, et pronepos et proneptis*. Etiam ad coniugatos et senes, si adhuc eorum pater seu avus vixerit. Cit. § *Qui igitur* 3 Instit. de patria Potestate, ibi: *Qui igitur ex te, et*

uxore tua nascitur in tua potestate est. Item, qui ex filio tuo et uxore eius nascitur, id est nepos tuus, et neptis aequae in tua sunt potestate, et pronepos, et proneptis, et deinceps ceteri; et l. *Nam civium* 4 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt, ibi: *Nam qui ex me, et uxore mea nascuntur, in potestate mea sunt. Nam qui ex filio et uxore eius, id est nepos meus, et neptis aequae in mea sunt potestate*. Filii enim, nepotes et pronepotes, quantumvis coniugati, dicuntur adhuc filiifamilias, et vivunt sub potestate avi, seu proavi adhuc viventis, nisi fuerint emancipati, cum avus et proavus habeant patriam potestatem in nepotes et pronepotes descendentes per lineam rectam masculinam, per textum in cit. § *Qui igitur* 3 Instit. de Patria potestate, et l. *Si maritus* 7 Cod. eod., ibi: *Si maritus tuus licet militans in patria potestate constitutus filium ex legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur*.

* Inopportuno loco non est inquirere tempus, quod requiritur, ut iustae dici possint nuptiae, ut patriae potestatis effectus locum habeant. In dubium verti nequit, ad hoc requiri, ut iustae fuerint nuptiae eo tempore, quo concepti sunt filii. Unde Paulus respondit: *Eum, qui, vivente patre et ignorante, de coniunctione filiae conceptus est, licet post mortem avi natus sit, iustum filium ei, ex quo conceptus est, esse non videri*. L. 11 ff. de stat. Hom. Nam cum nuptiis non consensisset pater, prout iure Romanorum requirebatur, non erant iustae nuptiae eo tempore, quo conceptus est, nec refert, quod cum natus est, fuerint iustae utpote mortuo avo, nam tempus conceptionis inspicitur*.

Unde pater filius avi, vivente eodem avo, non habet patriam potestatem in suos filios, nisi habitu, per textum in cit. § *Qui igitur* 8 Instit. de patria Potestate, et cit. l. *Maritus* 7 Cod. eod., et cit. l. *Nam civium* 4 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt, cum similibus.

Decedente autem avo, pater acquirit actu patriam potestatem in suos filios, textu expresso in l. *Nepotes* 5 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt, ibi: *Nepotes ex filio, mortuo avo, recidere solent in filii potestatem, hoc est patris sui*.

Decedente vero proavo et remanente avo, et eius filio patre nepotum, tunc filii non recidunt actu in patriam potestatem sui patris,

sed in potestatem avi primi descendentis, § *Permissum est* Institut. de Tutelis, et cit. § *Qui igitur* 3 Institut. de patria Potestat., et cit. l. *Nepotes* 5 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt. Et ratio est, quia sicuti, mortuo proavo, pater ipse remanet in potestate avi, ita in eisdem avi potestate remanere debent filii seu nepotes ex filio, cum non possit alios in sua potestate habere, qui non est suae potestatis, textu expresso in l. *Sic evenient* 21 ff. Ad l. Iuliam de adulteriis, ibi: *In sua enim potestate non videtur habere, qui non est suae potestatis.*

- 12 Patris potestas, mortuo patre, non transit in matrem; evincitur expresse ex textu in § *Cacteri* 3 Institut. de Haeredum qualitate et differentia, ibi: *Quia feminae in potestate liberos non habent.* * Huius rei rationem validiorem habes infra sub n. 40, novissime adiectam *. Et ex § *Feminae* 10 Institut. de Adopt., ibi: *Feminae quoque adoptare non possunt, quia nec naturales liberos in sua potestate habent.* Rota recent. part. 5, tom. 1, dec. 329, n. 15, et doctores passim.

- 13 Mortuo filio soluto patria potestate, eius filii non recidunt in potestatem avi, quia soluto patre a patria potestate sui patris, etiam eius filii intelliguntur soluti ab ipsa, cum non ex alio capite subiiciantur nepotes patriae potestati avi, nisi ex quo dictae potestati remanet subiectus eorum pater, adeoque ipso ab ea soluto, solvuntur et ipsi, nec eo mortuo videntur in eandem recidere, sed remanent sui iuris absolute. Arg. l. *Nepotes* 5 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt. Sic Glossa in d. l. *Nepotes*, verb. *In familia*; Sanchez lib. 1 Consil. moral., cap. 1, dub. 12, n. 4; Ioan. Angelus Bossius de patria Potestat., c. 1, n. 34; Rosignol. de patria Potestat., discept. 4, c. 40, num. 1 et 3.

- 14 Filii nati ex filio illegitimo, sed ex legitimis nuptiis, non transeunt in patriam potestatem avi, qui non ex legitimis nuptiis, sed fornicarie genuit hunc patrem, sed transeunt immediate sub potestate patris sui, licet illegitimi. *Communis*. Et ratio est, quia in tantum filii filiorum non transeunt in potestatem suorum patrum, sed avorum et ascendentium, in quantum et patres ipsorum non sunt sui iuris, sed sub potestate patrum suorum, per iura adducta supra n. 7 et seq., sed in hypothesi, de qua loquimur, patres istorum filiorum, utpote geniti fornicarie, non sunt sub potestate sui patris fornicarii, ad terminos Institut. de patria Potestat., in princ., ibi: *In potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex iustis nuptiis procreavimus*; et cit. § *Qui igitur* 3 Institut. sub eodem de patria Potestate, et cit. leg. *Nam civium* 4 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt; ergo nec filii istius transeunt in potestatem patris, illegitimi sui patris, sed immediate in potestatem sui patris, quamvis illegitimi, quia quam-

vis ipse sit illegitimus, legitime tamen eos genuit ex iustis nuptiis, quas praecise requirunt supracitata iura ad inducendam patriam potestatem.

* Acquiritur etiam patria potestas in liberos cum in nostram potestatem recidunt, mortuo eo, cuius potestati eos quaesiveramus, si tamen pater in familia mansit. L. 5 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt. *Nam si pater filium, ex quo nepos illi est in potestate emancipaverit, et postea eum adoptaverit, mortuo eo, nepos in patris non revertitur potestatem. Nec hic nepos in patris revertitur potestatem, quem avus retinuerit filio dato in adoptionem, quem denuo readoptaverit.* L. 41 ff. de Adopt. et emancip. Nam hic filius, et nepos per emancipationem passus est irrevocabilem deminutionem capitis, quod in familia habebat, et cum postea adoptatus est, factus est quidem filius huius familiae, sed novus filius, non idem, qui erat ante. Novum ius in familia quaesivit, nec potuit hoc, quod ante habuerat, et per quod liberi ipsius in eius potestatem recidissent, recuperare, cum fuerit irrevocabiliter amissum per emancipationem *.

Patria potestas acquiritur, non solum per 15 procreationem ex iustis nuptiis, seu legitimo matrimonio, sed de iure communi acquiritur etiam per legitimationem proles aut per adoptionem hominis liberi. *Communis*, per iura infra adducenda.

Legitimatio proles fit, vel per subsequens 16 matrimonium inter parentes eius legitime contractum. Cap. *Conquestus* 1, et cap. *Tanta* 6 Qui filii sint legitimi; l. *Divi Constantini* 5, l. *Nuper* 11, l. *Cum quis* 10 Cod. de natural. Liber., cum similibus. Vel per rescriptum principis, § *Si quis sane non habens filios legitimos*, et § *Sit igitur licentia*, Auth. Quibus modis naturales efficiantur legitimi, et Authent. *Praeterea*, et Auth. *Item sine* Cod. de naturalib. Liber., c. *Per venerabilem* 13 Qui filii sint legitimi, cum similibus.

Per quale autem subsequens matrimonium, 17 et per quale rescriptum principis legitimetur proles? Vide verb. *Filius*, a n. 32 ad 56.

Adoptio quid sit? Vide verb. *Matrim. quoad* 18 *impedimenta*, art. 1, n. 74.

Adoptio est duplex, una propria, et perfecta, 19 quae *adrogatio* dicitur; et alia impropria, et imperfecta, quae *adoptio simplex et in specie* vocatur. L. 1 de Adoption.

Quaenam sit utraque? et in quibus differant? 20 Vide verb. *Matrim. quoad impedimenta*, art. 1, num. 7 et seq.

Per simplicem, seu imperfectam et impro- 21 priam adoptionem adoptans regulariter non acquirit patriam potestatem in adoptatum. *Communis* per textum in § *Sed hodie* 2 Institut. de Adoptionibus, ibi: *Sed hodie ex nostra constitut. cum filius familias a patre naturali ex-*

traneae personae in adoptionem datur, iura patris naturalis minime dissolvuntur, nec quidquam ad patrem adoptivum transit, nec in potestate eius est. Et ratio est clara, quia qui remanet sub alterius potestate, non potest transire sub potestate adoptantis, sed dum fit simplex adoptatio, adoptatus remanet adhuc sub potestate eius, sub quo prius erat, ut patet ex eius definitione, et ex § *Adoptio* 1, et cit. § *Sed hodie* 2 Institut. de Adoptionibus; et l. *Generalis* 2 ff. de Adoptionibus, ergo, etc.

22 Excipe tamen, nisi filius naturalis et legitimus datus fuerit in adoptionem avo materno filii, vel etiam si ipse pater naturalis et legitimus fuerit emancipatus a suo patre; et filium suum in adoptionem dederit suo patri, et respective avo sui filii paterno; tunc enim ipse avus maternus et paternus respective ad casus propositos acquirerent in nepotem patriam potestatem, per textum in cit. § *Sed hodie* 2 Institut. de Adoptionibus, et l. *Cum in adoptivis filiis* 10 Cod. de Adoptionibus, addita ratione, quod in hoc casu copulantur iura naturalia.

23 Per adoptionem vero propriam et perfectam, seu per *adrogationem* adrogans acquirit patriam potestatem in adrogatum. *Communis*, per textum in § *Adoptio* 1 Institut. de Adoptionibus, et l. *Generalis* 2 ff. eod. tit. Cum enim sic adrogatus sit sui iuris, vel ex eo quod ascendentes per lineam masculinam non habeat, vel ex eo quod sit emancipatus, si alia serventur, quae ad legitimam et propriam adrogationem requiruntur, certum est, quod transeat in patriam potestatem adrogantis, per citata iura.

24 Adoptare, seu adrogare possunt soli mares, seu masculi, nam feminae adoptare non possunt, nisi ex speciali concessione principis; § *Feminae* 10 Institut. de Adoptionibus, ibi: *Feminae quoque adoptare non possunt, quia nec naturales liberos in sua potestate habent, sed ex indulgentia principis ad solatium liberorum amissorum adoptare possunt.*

25 Adoptantes, seu adrogantes, debent esse maiores natu adrogatis, et ipsos decem et octo annis praecedere, textu expresso in § *Minorem* 4 Institut. de Adoptionibus, ibi: *Minorem natu, maiorem non posse adoptare, placet; adoptio enim naturam imitatur, et pro monstro est, ut maior sit filius quam pater; debet itaque is, qui sibi filium per adoptionem, vel adrogationem facit, plena pubertate, id est decem et octo annis praecedere.*

26 Adoptantes seu adrogantes debent esse potentes saltem physice et naturaliter ad generandum; unde castrati adoptare non possunt; § *Sed et illud* 9 Institut. de Adoptionibus, ibi: *Sed et illud utriusque adoptionis commune est, quod et ii, qui generare non possunt (quales sunt spadones), adoptare possunt, castrati autem*

27 *tem non possunt.* Ubi, ut vides, textus dicit, quod spadones possunt adrogare, non autem

castrati; nomine autem spadonum, ut notat Glossa, ibid., in verb. *Spadones*, veniunt ii, quibus testiculi vel genitalia abscissa sunt cultello, vel spatha; nomine vero castratorum veniunt ii, qui sic nati sunt, et ab origine sunt inepti ad generationem; ratio autem cur possint adoptare spadones, non autem castrati, ea est, quam adducit Glossa, ibid., quia scilicet naturae fortius est impedimentum, quam accidentium, per textum in l. *Sed est quaesitum*, § 1 et 2, ff. de Liber. et posth. Et sic tenent Mysingerius in d. § *Sed et illud* 9 Institut. de Adoptionibus; Piccardus in d. § *Minorem* 4 eod. tit.; Rosignol. de patria Potest., discept. 2, cap. 1, n. 10, et alii. Vulgo tamen castrati, spadones et eunuchi pro synonymis solent accipi. Advertendum autem est quod sacri canones castrationem voluntariam expresse vetant, et sic castratos irregulares declarant. Can. *Si quis* 4, can. *Hi qui* 5, can. *Qui partem* 6, can. *Si evangelica* 13, dist. 55, cap. 1 de Cleric. pugnans in duell., cap. ult. de Homicid. in 6; Clem. unic. eod. tit., cum similibus. Rationes autem quare sacri canones castrationem detestentur, enumerat Pignatell. tom. 7, consult. 66, et Ursaya, Institut. crim., lib. 2, tit. 5, a n. 162. 1° Scilicet, quia pomorum amoris abscissio magno vitae periculo peragitur; 2° quia vigor etiam mentis interit, et malignitas quaedam pusillitasque accedit, ipsaque corpora deteriora fiunt, quod in belluis experientia manifestum est; et 3° quia voluptatum voluntas nullatenus excinditur, sed potius incrementum accipit, praecipue ex parte mulierum, ob remotionem periculorum gravitationis, iuxta lepidum dictum Anton. Abbat. *Nelle Frasier.*, fol. 198, ibi; et apud Ursayam loc. cit., n. 165. Vide ipsum ibi, ubi n. 223 et 224, aliqua refert lepida carmina.

Sacerdotes et alii sacris ordinibus initiati possunt adoptare, quia isti non a natura, seu physice, sed per accidens, et moraliter tantum inhabiles sunt ad generandum. Abbas in cap. *Si qui* 1 de Cognatione legali, num. 4; Hostiens. ibid., n. 4; Rosign. loc. cit., n. 11, et alii.

Adoptantes seu adrogantes debent esse sui iuris, et maiores 25 annis, quia alias nondum habent administrationem suorum bonorum. Quae omnia et alia habentur tot. titul. ff. et Cod. de Adoptionibus, et Institut. eodem.

Adoptari seu adrogari possunt tam masculi, quam feminae, textu expresso in § *Adoption.* 1 Institut. de Adoptionibus, ibi: *Qualis est filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis.*

Adoptari possunt solum legitimi et legitimae; spurii enim, et etiam solum naturales excluduntur. L. *Legem* 7, vers. *In posterum*, Cod. de naturalibus Liberis, § *Oportet enim semper*, Authent. Quibus modis natural. efficiant. sui. Sic Ioann. Angelus Bossius de patria Potest., cap. 1, num. 59; Ascanius Clemens de patria

Potest., cap. 1, num. 7; Decius consil. 288, et alii.

32 Adoptari possunt solum inferiores aetate, saltem 28 annorum adoptante vel adrogante, textu expresso in § *Minorem* 4 Instit. de Adoptionibus, per verba adducta n. 25.

33 Patria potestas quando et quibus modis amittatur a patribus super filios. Vide verb. *Filius*, a n. 121 ad 128. Hic autem ad uberiores notitiam insuper accipe, quod patria potestas tanta erat apud cives Roman. quod lex XII Tab. sic praecipiebat: *In liberos suprema Patrum auctoritas esto: venundare, occidere liceto*. A patris autem potestate liber efficiebatur, ac sui iuris, paterque familias filius constituebatur post triplicem venditionem mox declarandam. Lex cit. *Si Pater filium ter venunduit, filius a patre liber esto*. Hinc praehabendum, emancipationem in iure Romano esse actum, quo pater e manu seu mancipio, id est ex potestate et dominio filium etiam impuberem, et tutore indigentem dimittebat. Purch. part. 2 Ethicae, cap. 19, ad tit. 9 de patria Potestat., ubi etiam tradit apud Gal. emancipationem esse actum, quo minor 25 annis, altero vel utroque parente orbatus, ex consanguineorum consilio, auctoritate principis iudicibus cognita tutoris potestate dimittitur, ut suorum bonorum usumfructum habeat sub curatoris auctoritate, donec completo anno 25 plenum habeat rerum suarum dominium.

Liberorum igitur emancipationes veteri iure Romano fiebant per tres imaginarias venditiones, et totidem manumissiones (est autem manumissio idem, ac de manu missio, sive datio libertatis, ut rigore loquendo est respectu servorum, de quibus in verb. *Servitus*). Pater itaque naturalis adibat praetorem cum aliquo sibi amico, cui maxime fidebat, ac idcirco pater fiduciarius appellatur. Huic vendebat seu mancipabat filium sic: Pater fiduciarius coram praetore, et quinque testibus, ac libripende, sic vocato, quod libram seu stateram ferret, patri naturali dabat in similitudinem pretii unum vel duos nummos, quos ferebat libripens, sicque filius in illius transibat potestatem; illico tamen cum manumittebat, ac iterato in patris naturalis potestatem recidens, rursus ab eo mancipabatur, et a patre fiduciario manu mittebatur ut supra bis et tertio; quibus expletis, filius a patria potestate dimittebatur.

His successit 1° emancipatio Anastasiana, quae fiebat ex rescripto principis, ut constituerat imperat. Anastasius l. 1 Cod. de Emancipationibus. 2° Iustinianaea quae fiebat coram magistratu, prout statuit Iustinianus, l. 6 Cod. eod. tit. Item patria potestas iure Rom. solvebatur per summam filii dignitatem, aut patris, et filii mortem civilem. Haec autem erat capitis diminutio, id est status prioris mutatio, quaeque triplex distinguitur, nempe minima,

media et maxima: 1° est tantum familiae mutatio, salva civitate et libertate, ut in adoptivis, qui in aliam transibant familiam; 2° est amissio civitatis, et consequenter familiae, retenta tamen libertate, ut iis accidebat, quibus aqua et ignis interdicebatur, sive qui, ut postea mos obtinuit, ob maleficium in insulam deportabantur; quae poena maior erat relegatione: deportati namque civitatem amittebant, et peregrini fiebant, retentis duntaxat iis, quae de iure gentium. Relegati vero cives Romani persistebant, iuribus Rom. gaudebant, videlicet testamenti factione, iure connubii, patriae potestatis, etc.; 3° est amissio libertatis civitatis et familiae, ut eveniebat iis, qui maiores 20 annis ad pretium participandum venundari patiebantur, vel qui servi poenae efficiebantur, id est qui ob maleficia ad metallum e fodinis eruendum damnabantur, aut bestiis subiiciebantur. Media et maxima capitis diminutione solvebatur patria potestas, non tamen minima, ut nec etiam solvebatur, sed solum suspendebatur per captivitatem patris propter ius postliminii, quo scilicet fingeatur patrem nunquam abfuisse, postliminio autem reversus dicebatur, qui ab hostibus captus ad patriam remeabat. Praelaud. Purch. loc. cit.

Patria potestas neque divino, neque naturali, 34 aut gentium iure inducta est, sed legibus Romanorum. Benedict. XIV, tom. 2, Constitut. incip. *Postremo mense*, § 9. Ea ab imperatore 35 Antonino ad omnes imperii Romani subditos ampliata est, et consequenter ad Iudaeorum nationem. Idem, ibid. Et amittitur a parentibus, si liberos exponant, et abiiciant. Idem, 36 ibid. Patria potestas residet apud patrem, non 37 vero apud matrem. Idem, ibid., § 15. Ut tamen 38 infidelium filius licite baptizetur, sufficit, quod a matre ad baptismum offeratur, etiam dissidente patre. Idem, ibidem, § 16. Patria 39 potestas non officit, quin baptizetur filius adultus, sive adolescens, qui sponte baptismum petit. Idem, ibid., § 36.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Iam in additionibus ad verbum *mater* dictum 40 est, quod, inspecto iure naturae, potestas in filios aequae matri ac patri competit. Iure vero Romano competit solummodo patri, et quidem in immensum.

* Rationem affert Gaius, ob quam ius patriae potestatis solis masculis competat. *Nam feminarum liberos in familia earum non esse palam est*; (adeoque nec in potestate; in eos enim solos patriam acquirimus potestatem, qui in familia nostra nascuntur, aut per adoptionem nasci intelliguntur) *quia qui nascuntur, patris, non matris familiam sequuntur*. Ita Caius in l. 196, § 1, ff. de Verb. signif. Quod si ex iniusta coniunctione nascuntur in nullius familia sunt, sed sunt suae familiae caput*.

41 Num autem hodiernis moribus effectus omnes patriae potestatis secundum ius Romanum obtineant, non inutilis est disquisitio. Confer tamen Stryk. de usu modern. Pandect., lib. 1, tit. 6 per tot., qui rem pro dignitate tractat, confutatis Groenvegg., Gudelin., Bugnyon, aliisque tenentibus omnes patriae potestatis effectus hodie cessasse.

* Diximus supra olim consuevisse ius patriae potestatis acquiri in uxores, nurus et pronurus, quam ob rem non abs re erit, hic breviter indicare modos, quibus haec patria potestas acquirebatur. Acquirebat nempe vir iura patriae potestatis tribus modis; scilicet farre seu confarreatione, coemptione et usu testem habemus Ciceronem in Oratione pro Flacco, cap. 24. Et ut a confarreatione incipiamus, Ulpianus inquit in Fragm., tit. 9: *Farre convenitur in manum certis verbis, et testibus decem praesentibus, et solemnii sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibitus*. Hic confarreatione ritus antiquissimus fuit, et diu viguit, sed sensim exolevit, et iam Tiberii tempore raro frequentabatur. Tacit., Annal., lib. 4, cap. 16.

Diutius viguit coemptio, quae sine ullo sacrificio adhibitis verbis solemnibus, nec non aere et libra fiebat: scilicet per mancipationem. Pater enim filiam suam viro mancipabat, de qua mancipatione alibi. Mulier vice versa sibi virum, virque lares coemebat, qua de causa *Asses tres ad maritum veniens solebat afferre, atque unum, quem in manu tenebat, marito dare; alterum quem in pede habebat, in foco Larium familiarum ponere; tertium, quem in sacciperio condiderat, in compito vicinali resonare*, seu potius resignare. Ita Nonius, de Propriet. serm., lib. 12, cap. 50. Sacciperium erat crumena quaedam, in qua reponebatur argentum. Quid autem *compitum vicinale*? Heinicius, Antiquit. Rom., lib. 1, tit. 10, arbitratur, fuisse maceriam horti, in quo sponsa domum deducenda aliquandiu commorabatur: ita ut tertio illo nummo quasi aditum sibi in domum mariti patefaceret.

Denique usu in manum mariti mulier deveniebat, quae cum sine confarreatione et coemptione nupsisset, postea a viro usucapiebatur, nimirum si tutore auctore (nam veteri iure mulieres in perpetua tutela erant, nec poterant nubere, nisi tutore auctore, ut infra) cum viro annum unum confecerat, nec ante finem anni usurpatum iverat, id est tribus noctibus a viro non abfuerat; haec enim absentia videbatur usurpatio, id est interruptio usus ac possessionis mariti. De hac re fusius Gell., Noct. attic., lib. 3, cap. 2. Sicut in uxores nostras, sic et in nurus, pronurusque cum his modis in manum liberorum, quos in potestate habemus conveniunt, ius patriae potestatis acquirimus. Sed haec attigisse sufficiat, cum haec veteri tan-

tum iure obtinerent, et postea paulatim exoleverint; nam iure Iustiniano nulla amplius uxor est in potestate mariti*.

ARTICULUS II. De effectu patriae potestatis.

Expenditur ex iure Romano propria potestas in liberos, eorumque bona, item potestas maritalis.

Patria potestas Romanorum in liberos tanta iure antiquo erat, quanta dominorum in servos, liberique, respectu parentum non personae habebantur, sed res, quarum dominium ex iure Quiritium parentes habebant. Hinc parentes eos directa actione in rem petere poterant, adiecta tamen hac causa ex iure Romano, ut videndum infra de rei vindicatione. Huius potestatis duo sunt praecipui effectus, primus, ut pater de persona liberorum suorum posset tanquam de re sua ad arbitrium disponere, alter, ut quidquid liberi acquirerent, patri tanquam ex re sua profectum acquireretur.

Quoad primum ex ipsius Romuli instituto² pater potest iure suae potestatis liberos in carcerem coniicere, flagris caedere, vinctos ad opus rusticum detinere, occidere, quin etiam eos vendere. Valerius Maximus ad hanc rem, lib. 5, cap. 8, Cassii exemplum refert, qui iudicio domestico filium verberari ac necari iussit; item Fulvii, qui filium in castra Catilinae euntem necari imperavit. Similiter Quintilianus, declamat. 3, Fabii Eburnii mentionem facit, qui filium impudicum, cognita causa, domi necavit. Huius iuris mentio est in lege XII tabularum, tabula 4, c. 2: *Endo liberis ius vitae, necis, venundandique potestas esto*. Videndus de hac re Dionys. Halicarnas, lib. 2, cap. 4, qui fuse hoc idem describit, et insuper addit discrimina, quae intercedebant inter patriam potestatem, quae exercebatur a Romanis, et eam, quae apud caeteras gentes in usu erat. Non eo tamen porrigebatur hoc ius venundandi liberos, quod habebat pater, ut eos venundando, posset in servilem conditionem detrudere, verum salvis ingenuitatis, civilisque libertatis iuribus, ei cui venundati erant, servire tenebantur. Hinc Constantinus: *Libertati a maioribus tantum impensum est, ut patribus, quibus ius vitae in liberis, necisque potestas olim erat permissa, libertatem eripere non liceret*; l. 10 Cod. de patr. Potest. Ab hoc iure Numa eos liberos exceperat, qui, volente patre, uxores duxissent, ut refert idem Dionys. Halicar., loc. cit.

Sed paulatim hoc ius venundandi filios exolevit, nec, praeter quam in casu extremae necessitatis, parentibus servatum est. Et quidem *qui contemplatione extremae necessitatis, aut alimentorum gratia filios suos vendiderint, statui ingenuitatis eorum non praediudicant; homo enim liber nullo pretio aestimatur. Idem nec pignori ab his aut fiduciae dari possunt, ex*

quo facto sciens creditor deportatur: operae tamen eorum locari possunt. Paul., recept. Sentent., lib. 5, tit. 1, § 1. Extra hunc casum necessitatis liberos a parentibus neque venditionis, neque donationis titulo, neque pignoris iure, aut alio quolibet modo, nec sub praetextu ignorantiae accipientis in alium transferri posse manifestissimi iuris est; l. 1 Cod. de Patr. qui fil. suos. Etiam in casu necessitatis Constantinus recens natorum duntaxat venditionem permittit. Ita ille: *Si quis propter nimiam pauper-tatem egestatemque, victus causa filium, filiam-ve sanguinolentos (id est recens natos adhuc a matre rubentes) vendiderit, venditionem in hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi eius servitii habeat facultatem; liceat autem ipsi, qui vendidit, vel qui alienatus est, aut cuilibet alii ad ingenuitatem eum propriam repetere, modo si aut pretium offerat, quod potest valere, aut mancipium pro eiusmodi praestet.* L. 2 Cod. eod. tit.

- 4 Modum etiam accepit ius, quod pater habebat occidendi liberos, et quidquid in eos saeviendi. Nam divus Adrianus fertur, *cum in venatione filium suum quidam necaverat, qui novercam adulterabat, in insulam eum deportasse, quod latronis magis, quam patris iure eum interfecit. Nam patria potestas in pietate debet non atrocitate consistere.* L. 5 ff. ad legem Pompei. Ante Adrianum Divus Traianus filium, quem male contra pietatem pater afficiebat, coegit emancipare. L. fin. ff. Si a parente quis manu missus. Deinde parentibus relicta est modica duntaxat castigatio liberorum. Si quid autem gravius commiserint, quod maiori animadversione dignum esset, debet magistratus adiri, qui circa poenam irrogandam obtemperabit, ut statuit Alexander in l. 3 Cod. de patria Potest., et l. 2 ff. ad leg. Cornel. de Sicar. Constantinus denique parricidii poena puniri voluit, qui aliquem ex liberis occidisset. L. unic. Cod. de His qui parent. vel lib. occid.

- 5 Alter effectus patriae potestatis est, ut quidquid filius acquirit, non sibi, sed ei, in cuius potestate est, acquirat. Ab eo iure sub imperatoribus exceptum est peculium castrense, id est quidquid occasione militiae liberi acquisivissent. Postea ad instar peculii Castrensis factum est quidquid ex professione liberalium studiorum, et quidquid in ecclesiae militia acquisivissent, quod peculium dictum est quasi castrense. De utroque peculio alibi fusius actum est.

- 6 Aliam peculii speciem introduxit Constantinus; voluit, enim, ut bonorum maternorum, quae filio obvenirent, proprietas penes ipsum esset, usufructu tantum in his bonis patri servato. L. 1 Cod. de Bon. matern. Gratianus au-

tem, Valentinianus et Theodosius ius illud porrexerunt ad bona omnium cognatorum materni generis. L. 6 Cod. Theod. de Bon. matern. Idem ius postea ad lucra nuptialia et sponsalitia porrectum est leg. 1, 4, 5 Cod. de Bon. quae liberis. Denique Iustinianus hoc porrexit ad omnia, quae liberi aliunde, quam ex re patris acquirerent. L. 6 eod. tit. Hoc peculium dictum est *adventitium*, et valde differt a castrensi, nam praeterquam quod usufructus in eo est patri servatus, liberi de eo testari non possunt, sicut possunt de Castrensi, ut infra notabimus de *testamentis*, ubi expendendae erunt personae, quae testamentum facere possunt, et bona, de quibus quis testari potest. Praeterea cum pater emanciparet liberos, tertiam olim huius peculii adventitii partem retinebat. Ex constitutione autem Iustiniani dimidiam solum usufructus retinet partem d. l. 6, § 3, Cod. de Bon. quae liber.

Diximus, patrem usumfructum habere bonorum adventitiorum: hoc ita intelligendum est, nisi fuerit donatum quid sub ea lege, ne pater usumfructum haberet; quin imo ne administrationem quidem rerum sic donatarum pater habebit, si filius minor sit, sed is administrabit, quem donator designaverit, aut, si neminem designavit, is, quem praetor dederit curatorem. Novell. 117, cap. 1. Ex his liquet ius antiquum patri servatum esse in his duntaxat, quae ab ipso patre ad liberos proficiscuntur, quod peculium profectitum dicitur.

Quae de potestate patris in liberos diximus 8 eadem de potestate mariti, quandiu haec potestas in usu fuit, dicenda sunt. Sicut enim parentibus in liberos, ita maritis ius vitae et necis in uxores, quae in manum ipsarum convenerant, compete-bat: iudicio domestico de facinoribus earum una cum eius propinquis cognoscebant, ut discimus ex Dion. Halicar. lib. 11, cap. 4. Huius iuris vestigium aliquod videre est apud Tacit., Annal., lib. 13, cap. 32, ubi refertur quaedam Pomponia superstitionis externae rea Plautii mariti suo iudicio permissa. Isque prisco instituto propinquis coram de capite, fama-que coniugis cognovit, et insontem nuntiavit. Item quidquid habebant illae uxores, et bona earum quaelibet, acquirebantur viro dotis nomine, etc., in Topic., lib. 4. Et haec est origo domini dotis, quod marito competit. Vice versa uxor fiebat marito haeres sua, quasi loco filiae. Haec tamen omnia immutata sunt a iuribus praecipue municipalibus, quae cum varia sint ut plurimum, ita ea omittimus. In hoc omnes conveniunt, circa nempe dotes et lucra dotalia in genere, cum in specie in hoc etiam varia sint pro varietate locorum*.

PATRIARCHA

Summarium.

1. Quid Patriarchae nomen, ad n. 2. — 3. De numero

1 Patriarcha non dicitur is, qui sit πατριᾶς ἑξαρχος, id est *rector dioecesis*, quod Salmasio visum est; nec etiam ἐπαρχία, nec πατρία Patriarchis nomen fecit, sed πατρία, hoc est *tribus, et familia*. Quis enim nesciat in sacris litteris eos, qui cuiusque, aut tribus, aut familiae principes erant, et quos Hebraei lingua sua *primos Patres* appellabant, a Graecis Interpretibus πατριάρχας, fuisse, et ἀρχιπατριώτας nuncupatos? Id sane ex veterum documentis compertum est, unde 1 Paralip. ix, legere est: οἱ ἀρχόντες πατριῶν πατριάρχαι.

2 Primum igitur nomen illud datum est iis, a quibus populus Dei et propagatus est, et in lege tum naturali, tum Mosaica eruditus, deinde dum Christiana res adolesceret, Iudaicae sectae principibus; erant enim post templi excidium, et Alexandriae, si Vopisco credimus, et Tiberiade, ut auctores sunt Origenes apud Hieronymum, et Epiphanius, Iudaeorum Patriarchae; quorum haec iura fuisse memoriae proditum est: a Iudaeis ubi essent, aurum coronatum per Apostolos exigere; primates imponere provinciis; de litibus inter Iudaeos ortis cognoscere, eamque dignitatem haereditario iure transmittere ad posteros. Hi duo Patriarchae, sed Alexandrinus potissimum, spectabiles, clarissimi et illustres ab imperatoribus interdum vocitati, donec anno Christi circiter 400, et a Theodosio Iunior in Oriente, et in Occidente ab Honorio potestas omnis sublata illis est, collectumque ab Apostolis vectigal imperatoris aerario additum.

3 Ab illis Iudaeorum tum antiquis, tum recentioribus Patriarchis in Ecclesiam vox illa *patriarchae* deducta est; et ad illorum exemplum *patriarchae* dicti sunt principes Episcopi, earum in primis sedium, ex quibus ad caeteras Christiana religio propagata est, ut Romanae ut Antiochenae, ut Alexandrinae, quoniam inter Ecclesias olim, cur una alteri, aut praesset, aut subesset, haec maxima ratio fuit. Summa enim religione servatum est, ut quae ab aliis prima fidei semina susceperant, haec illarum ductu regerentur, has illae tanquam a se institutas suo sibi iure vindicarent. Hinc primatum et patriarcharum edita distinctio; inde Alexandrinus toti Aegypto praefuit, inde Antiochenus Orienti et Occidenti universo Romanus.

4 Hisce tribus Patriarchis duo aliquanto post Hierosolymitanus et Constantinopolitanus additi; illi tres Palaestinae attributae, huic tres dioeceses, Pontica, Asiana et Thracica; ut quemadmodum corpus humanum quinque sensuum organis; ita Ecclesia quinque Patriarcharum auctoritate et nutu regeretur; iis tamen

Patriarcharum in Ecclesia Christi, et quid amplius notandum ad rem, ad n. 7. — Vide insuper Additiones Casinenses, v. *Indulgentia*, tom. 4.

nec idem honor habitus est, nec idem ius fuit, ut Patriarchae dicerentur: *Desideratis nosse*, inquit Nicolaus I, *quot sint veraciter Patriarchae; veraciter sunt illi Patriarchae, qui sedes apostolicas per successiones Pontificum obtinent.... Romanam videlicet, Alexandrinam, Antiochenam.... Constantinopolitanus autem, et Hierosolymitanus Antistites, licet dicantur Patriarchae, non tantae tamen auctoritatis, quantae superiores existunt.*

Duo ille, nisi falsus sum, requirit, ut quis, 5 et dicatur, et sit verus Patriarcha: unum, ut illius Sedes ab Apostolis, vel eorum discipulis instituta sit; alterum, ut ipse vel uni praesit dioecesi, vel pluribus. Primum defuit Constantinopolitano praesuli, Hierosolymitano alterum. Integram obtinuit dioecesim Patriarcha, tum Alexandrinus; tum Antiochenus; ille Aegyptum, hic orientem; partem unius tantum Hierosolymitanus; multas simul et Constantinopolitanus et Romanus, qui eo longe praestat caeteris, quod regat et plures dioeceses, ut Patriarcha, et universam Ecclesiam ut Summus Pontifex. Unde in Chalcedonensi synodo sancto Leoni acclamatum, Leoni Patriarchae. Licet ii quinque saepe vocarentur Patriarchae, usus tamen obtinuit apud Graecos, posterioribus potissimum saeculis, si Balsamoni credimus, ut Pontifex Romanus saepius diceretur Papa; Constantinopolitanus, Patriarcha oecumenicus; Antiochenus, Patriarcha; Alexandrinus, Archiepiscopus. Horum quinque Patriarcharum historiam qui nosse cupiat, praeter Orientem Christianum P. Le Quien, adeat Bollandianorum opus, in quo Papebrochius Hierosolymitanorum, Sollerius Alexandrinorum, Boschius Antiochenorum, Cuperus Constantinopolitanorum Patriarcharum historiam chronologicam dedit. Neque omiserō historiam Alexandrinorum Patriarcharum a Renaudotio quoque editam fuisse.

Non ita tamen peculiare fuit harum quinque 6 Sedium Episcopis *Patriarchae* nomen, quin aliis etiam interdum, sive Primatibus, sive Metropolitanis, tum apud Graecos, tum apud Latinos delatum sit; eaque notione, et a Socrate, et a Iustiniano in Novellis usurpatur; quorum ille dioeceses Ponticam, Asianam, Tracicam, πατριαρχίας; hic vero illorum primates πατριάρχας ἐκάστης διοικήσεως appellat, qui aludit, opinor, ad decretum illud Chalcedonensis synodi, quo iubentur πατριάρχαι ἐκάστης διοικήσεως unum, aut alterum sibi Episcopum ex sua quisque dioecesi ad componendam fidei formulam asciscere. Idem de Armeniorum patriarchis dictum est, qui tamen, more apud ali-

quot Graecorum ecclesias recepto, *Catholici* vocari solent. Non eodem tamen illi iure, quo alii quinque, *Patriarchae* dicti sunt; quod Iustinianus ipse tunc ubique passim nos docet, tum maxime Novella 193, cap. 3: *Iubemus, inquit, ut Archiepiscopi et Patriarchae, hoc est senioris Romae, et Constantinopolis, et Alexandriae, et Theopolis, et Hierosolymorum, in ordinatione sua ea solum praebeant, quae praeberi mos est.* Illi etiam Gregorius Magnus consensisse videtur, dum de electione sua, ut moris erat, ad quatuor scribit *Patriarchas*, praeterea nemini.

- 7 Apud Latinos *Patriarchae* nomen diu Romani Episcopi proprium fuit; nobilium tandem civitatem Metropolitanam, quod tandem quam apud Graecos, et rarius et serius factum est, *Patriarchae* appellati sunt, ut Nicetius Lugdunensis a Gregorio Turonensi, ut Honoratus Mediolanensis, et Paulinus Aquileiensis a Paulo Diacono, ut Rodolphus Bituricensis a Nicolao I. Suppressus tamen fuit a. 1755 a Benedicto XIV, patriarchatus Aquileiensis, in duosque archiepiscopatus dissectus, alterum Utini, quae Foro-

iulii Veneti princeps urbs est, alterum Goritiae in Caesarea ditione constitutum. Erepta tamen iam ab anno 1450 fuerat Patriarchae Aquileiensis Gradensis ecclesia, Patriarchatus et ipsa nomine olim donata, atque a Nicolao V, Veneto Episcopo cum Patriarchae titulo attributa. Novus quoque hoc saeculo patriarchatus in Occidente emersit, Ulyssiponensi sede in patriarchalem erecta. Cur vero nomen istud in Occidente aliis, quam Romano praesuli datum sit; duplex potissimum causa perhibetur: una, quod vim eandem huic voci subesse, quae *Archiepiscopi* vocabulo, crederetur; altera, quod Isidorus in Decretalibus fictitiis Pontificum epistolis, *Patriarcham* et *Primates* confundere visus sit, dum iubet, ut, qui pluribus praest provinciis, is vel *Primas* vel *Patriarcha* appelletur. Eo tamen nomine illis Metropolitanis nihil aut potestatis, aut iuris collatum est; quare non eadem eorum dignitas erat, quae Graecorum quatuor, de quibus supra diximus: hi enim Romano Pontifici suberant tantum ut Papae; illi vero ut Papae et Patriarchae.

PATRICIUS

1. De dignitate et muniis patriciatus pro temporum diversitate.

- 1 Patriciatus alia aliis temporibus et ratio fuit, et dignitas; cuius triplicem, vel gradum, vel aetatem assignare licet. Prima a Romulo ad Augustum pertinet; altera ab Augusto ad Constantinum; tertia a Constantino ad octavi saeculi finem. De prima agunt, qui de Romanorum antiquitatibus agunt, ut Cantelius, de Romana republica, lib. 3, de secunda, et tertia hic disserendum.
- 2 Augustus Caesar iam senex, primum mensibus singulis senatores ascivit quindecim, quorum consilio in regenda publica re uteretur; deinde viginti, qui annui essent, a senatu petiit, ea conditione, ut quae cum illis, cum consulibus, cum Tiberio, nepotibus, aliisque pro arbitrio evocandis, statuisset, ea proinde rata forent, ac si ab universo senatu essent decreta. Ii, quod, et una cum principe de causis tum publicis, tum privatis cognoscerent, et soli in senatu dicerent sententiam, aliter ab aliis nuncupati sunt, *summi senatores, comites consistoriani, patricii*, quos Adrianus apud se habitare iussit; et Alexander Severus ad quinquaginta adhibuit in consilio, ut eorum sententiis senatus consulta fierent.
- 3 Ex his cuivis intelligere est, non institutam a Constantino patriciorum dignitatem, quod Zosimo visum est, sed multis auctam honoribus, ita ut post caesares, vel ante praefectos praetorio loci praerogativa iis data sit; nulla tamen illis praecipua potestas permissa est, nullaque attributa iurisdictio; nisi quis forte ad regendas provincias mitteretur. Sed hic omni-

bus est a principe habitus honor, ut si bellum hostibus inferendum, si sancendum foedus, si quid, quod ad publicam imperii rem spectaret, gerendum esset; quae eorum mens, quid darent consilii, diligenter exquireret; tantique fuit patricium esse, ut non a Romanis solum ea dignitas, sed ab exteris etiam principibus fuerit vehementer appetita. Ita Theodorico Gothorum regi datam legimus a Zenone, a quo edictum illud perhibetur, ne quis deinceps legeretur in patricium, nisi qui prius consul fuisset, aut magister militum, aut praefectus, sive praetorio, sive urbi.

Patriciis, aut Iustiniani tempore, aut aliquanto post, et pauperum et Ecclesiae tuendae cura demandata est, quod nos docet ea, quam refert Paulus Diaconus, creandi patricii formula. Ubi enim dignitatis illius candidatus imperatoris pedes, genu, osque ipsum erat osculatus, ipsum tanquam adiutorem regendi imperii eo nomine ascisci moris erat, ut ecclesiis et pauperibus leges diceret, tum *mantum*, ut vocant, iniectum humeris ab imperatore, in dextro indice insertus annulus, datum scriptum bombycinum, aureusque circulus impositus capiti; tum haec verba profatus imperator, *Esto patricius misericors et iustus*, illum dimittebat.

Est tamen cur quis, nec immerito dubitet, an ista formula adversus patricos omnes usurpata sit, an in iis tantum, quibus una cum patriciatu data provinciae regendae potestas est. Usus enim diu fuit, ut patricii et provinciis praessent, et bellis; ita Aegidius et Aetius

Galliis; Longinus Ravennae exarchatui, et alii aliis provinciis praepositi. Unde apud historicos interdum legere est: *Patricius Italiae, Siciliae, Africae*, quod ii, qui eas regebant provincias, essent patricii. Quin etiam qui clarissimis urbibus, ut Constantinopoli, ut Romae, praefecti erant, ii ut plurimum patricii fuerunt; unde quivis intelligat, cum Pippino, cum Carolo Magno a Summis Pontificibus, populoque Romano patriciatus honos delatus est, iis nihil datum esse aliud, quam tuendi populi, hostis repellendi, et Ecclesiae protegendae potestatem.

6 Hinc Adrianus (ep. 97, al. LXXXV) Carolum M. Romanae ditionis patricium, exarchatus vero, ac pentapolis D. Petrum: *Honor, inquit, patriciatus vestri a nobis irrefragabiliter conservatur, etiam, et plus amplius honorifice honoratur; simili modo ipse patriciatus B. Petri fautoris vestri tam a S. Rec. domno Pippino magno rege genitore nostro in scriptis in integro concessus, et a nobis amplius confirmatus, irrefragabili iure permaneat*. Quidnam vero hac comparatione patriciatus velit, per se patet, inquit Cl. Cennius (Codic. Carol., t. 1, pag. 294). Petrus enim in coelis habitans, non nisi protector, aut defensor sui successoris in administratione provinciarum esse poterat. Talemque fuisse Carolum Romae, et ducatus immensa testium integerrimorum serie comprobari posset; satis tamen erunt duo apud Ducangium, in Glossario (v. *Patricius*); in Capitulari 1, an. 769, et Aquisgran., an. 789 Carolus dicitur: *Rex, regnique Francorum rector, et devotus S. Ecclesiae defensor atque adiutor in omnibus Apostolicae Sedis*. Hugo Flavinacien. in Chron., pag. 223: *Non debere regem imperatoris filium, qui non sine causa gladium portaret, qui Romanae reip. patricius, tutor et defensor esse deberet, tantam pati Ecclesiae Dei conculcationem*. Idcirco pontifex in laudata epistola eundem honorem exigit a Carolo erga patriciatum D. Petri, quo ipse Caroli patriciatum prosequabatur. Deinde pergit dicere: *Quia sicut nos semper vestros homines suscipientes commonemus, ut in vera fide atque puritate cordis totis eorum viribus in vestro maneant servitio, ita et vos simili modo quicumque ex nostris hominibus ad vos veniunt, etc.* Nam summam eandem fidem, ac benevolentiam erga Apostolorum Principem tutorem et defensorem donationis Pippinianae ab eo confirmatae servandam esse ait a Carolo, quam ipse Carolo servabat tutori ac defensori Apostolicae Sedis, ut perspicue Paulus I eum appellat: *Ecclesiae tutorem* (ep. 27, al. XXXVII), et alibi passim protectorem ac defensorem.

7 « Quod si forte aliquando Carolus quidquam iuris sibi arrogari tentavit pro sui patriciatus honore, ut suggestum ei fuerat ab adversariis

Apostolicae Sedis, Pontifex suaviter restitit, suosque terminos patriciatum excedere non permisit. Rei exemplum suppetit ex iisdem Adriani epistolis (93, al. LXXI) suggerebatur Carolo, Ravennae Archiepiscopum eligi debere coram misso regio. Negat Pontifex et ad patriciatus honorem quod attinet: *Nullus homo, inquit, esse videtur in mundo, qui plus pro vestrae regalis excellentiae decertare molitur exaltatione, quam nostra apostolica assidua deprecatio; et sicut in nostris praecordiis, nisibus totis ubique super omnes, vos honoravimus et honoramus; ita amplius ac amplius honorem regni vestri praecellere omnibus, qui in mundo esse noscuntur; verumtamen et de ipsa benevolentia, quam in vestrum gerimus culmen honoris, in universo innotuit mundo, sicut nempe omnibus patet, quia die, noctuque in confessione fautoris vestri B. Petri non intermittimus fundere preces*. Huiusmodi alia et in praedecessorum et in Adriani epistolis multa inveniuntur. Quare evidens est, patriciatum, quem alibi videre est appellatum *vestram regalem tuitionem* (ep. 83, al. LXXXIV) in eo situm fuisse, ut S. Sedes defenderetur spe praemii coelestis (quod nostri aevi eruditae aliquot extra Italiam, terrena sapientibus, modicum videtur), et de adversariis victoriae in hoc mundo per sancti Apostolorum Principis adiutorium, assiduis publicisque Pontificis et Romanorum precibus ante eius confessionem imploratum. Hac una spe illectos Pippinum et Carolum Francorum reges longe lateque amplificasse Apostolicae Sedis ditionem invenio: at dominii quidquam sibi aut arrogasse, aut reservasse, praeterquam in Spoleti et Tusciae ducatibus, nusquam legitur ».

Diu apud Romanos in honorem fuit patricii, 8 et appellatio, et dignitas; quae et sublata saepius, et restituta est. Quis enim non noverit celebratissima illa Alberici, Crescentis, Iordanis nomina, quorum frequens apud Hugonem Flaviacensem, Helinandum, Othonem Frisingensem, mentio est. Anno tandem 1152 ab Eugenio III pax ea lege cum Romanis inita est, ut abrogato patriciatu, praefectus qui urbem regeret, revocaretur.

A Romanis ad exterarum gentes patriciatus 9 dignitas propagata est, maxime apud Francos, Burgundiones, Anglo-Saxones; unde Dynamius Galliarum patricius a Gregorio Magno dicitur, Mummolus a Gregorio Turonensi, et ab aliis alii. Patriciorum etiam meminit Charta regis Inae, cuius testamento principes, senatores, et patricii subscribunt. Ipsi etiam rerum gestarum gloria, et generis nobilitate insignes viri patricii nomen honoris ergo sibi asciscabant, ut Richardus ille, qui Normannorum se et ducem et patricium nuncupat.

PATRIMONIUM

Summarium.

1. Ad titulum patrimonii vel pensionis ordinari posthac non possunt nisi illi quos Episcopus iudicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate ecclesiarum suarum. — 2. Necessitas, vel saltem utilitas Ecclesiae pro admittendo patrimonio vel pensione regulariter concurrunt, et alterum adesse censetur, quoties agitur de promovendo viro docto, vel nobili, seu potente, probatae vitae et integritatis. — 3. Patrimonium seu pensio debet vere et realiter ab ordinando pacifice obtineri; et debet esse sufficiens ad suam honestam sustentationem. — 4. Unde clericus suscipiens ordines sacros cum patrimonio ficto, sicuti etiam cum ficto beneficio, suspensionem incurrit. — 5. Non esset tamen suspensus ipse ordinando si bona fide et sine ulla fraude, et dolo absque legitimo titulo ordinetur. — 6. Et sic ordinatus in subdiaconum ad titulum patrimonii ipsi a patre assignati, si postea habuit notitiam prioris obligationis dicti patrimonii, nullas incurrit poenas statutas a Tridentino. — 7. Donans fraudulentem, vel ficto promittens patrimonium, deprehensa fraude, et constituto, quod promissio patrimonii fuit ficta, vel donatio tantum verbalis, debet propter fraudem commissam contra Ecclesiam puniri per sententiam iudicis amissione patrimonii. — 8. Unde patrimonium pro ordinando semel constitutum non potest amplius revocari praetextu, quod fuerit fictitum constitutum et donatum; nec admittitur constituens, aut donans ad allegandam et probandam fictionem, sed cogitur illud libere ordinato consignare. — 9. Patrimonium clerici non dicitur fictum, neque fiduciarium, neque insufficiens, si patri una cum fratribus insimul donantibus nihil remaneat pro eorum victu; dummodo donatio sit realis, firma, legitime facta, et tot bonorum, ut fructus ascendat ad summam praescriptam in dioecesi. — 10. Non potest tamen solus pater donare uni filio clerico pro patrimonio in praesudicium aliorum filiorum, non relicta eis legitima portio. — 11. Donatio patrimonii facta a patre filio, ut ad sacros ordines promoveri possit, non conferri debet, nec imputari in legitimam. — 12. Donatione facta, et secuta traditione bonorum donatorum pro patrimonio ad suscipiendos ordines sacros, si clericus moriatur ante susceptos ordines, non obstat Decretum Concilii Tridentini, cit. sess. XXI, c. 2, quin donatus recuperet eadem bona, si, attento iure communi, restituenda forent. — 13. Non desunt tamen, qui tenent contrarium. — 14. Patrimonium donatum per parentes ea conditione, ut filius usumfructum habeat, donec beneficium aliquod, aut bona alia ad eius congruam sustentationem sufficientia acquisierit, est sufficiens, et ad illius titulum potest ordinari. — 15. Talis autem clericus non spoliatur dicto patrimonio, quamvis beneficium, vel bona acquirat, sed viget patrimonium ut prius, non obstante dicta conditione, donec ab episcopo non fiat subrogatio. — 16. Tale patrimonium assignatum clerico a consanguineis cum clausula: *Donec fuerit de beneficio provisus*, non comprehendit officium organistae et magistri cappellae. — 17. Patrimonium debet constitui super re immobili. — 18. Item patrimonium debet esse res certa et fructifera. — 19. Patrimonium pro ordinando clerico potest constitui super bonis emphyteuticis. — 20. Patrimonium constitui potest etiam in censibus, dummodo, etc. — 21. Patrimonium constitui non potest in bonis hypothecatis. — 22. Potest tamen in ipsis bonis hypothecatis con-

stitui, quando bona hypothecata, deductis oneribus, sufficient ad congruam sustentationem. — 23. Item potest in ipsis bonis hypothecatis constitui, quando donator vel assignator patrimonii aliis hypothecati promisit evictionem, et habet alia bona libera, de quibus eam praestare potest, et multo magis quando ipsa bona donata, vel assignata, sufficiunt ad congruam sustentationem. — 24. Patrimonii quantitas, ad quod quis promoveri possit, non taxatur, sed remittitur ad terminos concilii. — 25. Patrimonii examen pertinet ad Episcopum privative quoad alios. — 26. Taxa patrimonii sacri extra urbem in summa scutorum quadraginta monetae Romanae non dicitur excessiva, nec est reducenda. — 27. Ultra taxam non possunt in patrimonium assignari alia bona. — 28. Impe-trato beneficio, bona assignata in patrimonium redeunt ad primaevum statum, etiam pro rata beneficii obtenti, facta tamen prius subrogatione per Ordinarium. — 29. Patrimonium ordinandi inserviens solum pro supplemento defectus reddituum beneficii, non admittitur, nisi Ecclesiae utilitas, aut necessitas id exigere Episcopo videatur. — 30. Facilius tamen ordinandus admittitur ad hunc titulum, quam si haberet patrimonium simplex sine admistione beneficii. — 31. Obtinens breve extra tempora cum clausula: *Ut ad titulum patrimonii tui promoveri licite possis*, non censetur dispensatus super necessitate, vel commoditate Ecclesiae a Concilio Tridentino requisita ad hoc, ut quis ad titulum patrimonii possit ordinari. — 32. Episcopus non potest ordinare suum familiarem triennalem ad titulum patrimonii vel pensionis ob necessitatem vel utilitatem Ecclesiae; sed requiritur beneficium. — 33. Patrimonium clerici, ad cuius titulum fuit ad sacros ordines promotus, non potest capi in executionem ob illata vulnera alicui ad reficiendas curationis expensas a iudice condemnatas, etiamsi nihil aliud praeterea possideat. — 34. Sine patrimonio aut beneficio non possunt promoveri ad sacros ordines clerici religiosi more regularium in communi viventes, qui nunquam, vel nonnisi ad certum tempus professionem emittunt, et interim ad saeculum redire possunt. — 35. Patrimonium, an tale sit, quod sufficiat, relinquitur arbitrio Ordinarii propter diversitatem locorum, cum in uno loco sufficiat, quod in alio non erit sufficiens. — 36. Patrimonium seu pensio, posthac sine licentia Episcopi alienari, aut extinguere, vel remitti nullatenus potest, donec ordinati beneficium ecclesiasticum sufficiens suo statui sint adepti, vel aliunde habeant, unde vivere possint. — 37. Unde patrimonii titulus non exstinguitur, etiamsi ordinatus acquirat alia bona, donec ab Episcopo loco patrimonii subrogentur. — 38. Neque ordinatus potest absque expressa licentia Episcopi donare patrimonium libere constitutum, reservato sibi usufructu ad vitam. — 39. Neque potest absque dicta licentia Episcopi illud in emphyteusim concedere, reservato desuper annuo canone fructibus correspondente. — 40. Neque patrimonium potest sine licentia Episcopi alienari, etiamsi ordinatus consequatur beneficium. — 41. Prohibitio Concilii Tridentini alienandi patrimonium extenditur ad fideiussionem ordinati, et quomodo in tali casu provideatur creditori? — 42. Venditio, hypothecatio, extinctio patrimonii vel pensionis subsequens promotionem est invalida. — 43. Patrimonii sacri permutatio sine Episcopi consensu nulla est. — 44. Ad uberiorem notitiam adducitur hic epistola encyclica sacrae Congreg. Concilii super patrimonio ordinandorum. — 45. Alia ad rem notabilia, cum additionibus ex aliena manu, ad n. 76.

- 1 Ad titulum patrimonii vel pensionis ordinari posthac non possunt, nisi illi, quos Episcopus iudicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate ecclesiarum suarum. Sic expresse

Conc. Trid., sess. 21, de Reformat., cap. 2, ibi: *Patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus iudicaverit assumendos pro necessi-*

tate vel commoditate ecclesiarum suarum; et novissime de mandato Innocentii XI, S. Congr. Conc., 3 Martii 1679.

- 2 Necessitas autem, vel saltem utilitas Ecclesiae pro admittendo patrimonio vel pensione regulariter concurrit, et utrumque adesse censetur, quoties agitur de promovendo viro docto, vel nobili seu potente, probatae vitae et integritatis, quibus valde indiget Ecclesia. Cap. *Super specula* 5 de Magistris, cap. *Cum ex eo* 34 de Election. in 6; Riccius, Prax. for. eccles., tom. 3, resolut. 458, n. 3; Ventrigl., tom. 1, adnot. 44, § *Unico*, n. 29; Monacell., tom. 1, tit. 3, formul. 17, n. 3, ubi addit: *Quod nota pro captando arbitrio Episcoporum, qui non semel rerum cortici haerendo, excusatione deficientiae beneficii, etiam hos ab ordinatione repellunt.* Et eod. t. 1, in Appendice ad litteram Sacr. Congreg. Conc. super patrimonio ordinandorum, num. 7, ubi citat etiam Garciam.
- 3 Patrimonium seu pensio debet vere et realiter ab ordinando pacifice obtineri, et debet esse sufficiens ad suam honestam sustentationem. Sic expresse Conc. Trid., cit. sess. 21, cap. 2, ibi: *Eo quoque prius perspecto patrimonium illud vel pensionem vere ab eis obtineri, taliaque esse, quae eis ad vitam sustentandam satis sint.* Unde clericus suscipiens ordines sacros cum patrimonio ficto, sicuti etiam cum ficto beneficio, suspensionem incurrit. Vide v. *Ordo*, art. 2, n. 90. Ubi iura et decreta ad id adducuntur. Non esset tamen suspensus ipse ordinatus, si bona fide, et nulla fraude, et dolo absque legitimo titulo ordinaretur. Vide verb.
- 6 *Ordo*, n. 91. Et sic ordinatus in subdiaconum ad titulum patrimonii ipsi a patre assignati, si postea habuit notitiam prioris obligationis dicti patrimonii, non incurrit poenas statutas a Trid., cit. sess. 21, cap. 2, quia ab initio fuit in bona fide. Sic decisum fuisse a Sacra Congr. Conc. sub die 26 Iunii 1621, referant Sellius, in *Selectis canonic.*, cap. 3, n. 17; et Barbosa, in Conc. Trid., loc. cit., n. 72.
- 7 Donans fraudulenter vel fecte promittens patrimonium, deprehensa fraude, et constito, quod promissio patrimonii fuit ficta et donatio tantum verbalis, debet propter fraudem commissam contra Ecclesiam puniri per sententiam iudicis amissione patrimonii. Nicol. Garcias, de *Benefic.*, part. 2, cap. 5, n. 152; Sanchez, de *Matrimon.*, lib. 6, disp. 32, num. 8, ad med.; Fr. Emmanuel, in *Summa*, tom. 2, cap. 15, n. 7; Petrus de Ledesma, in *Summa*, part. 1, de *Sacrament.*, ubi de sacramento Ordinis, cap. 7, conclus. 6, definit. 5; Avila, de *Censur.*, part. 3, dist. 5, dub. 5, vers. *Tertia conclusio*; Rodericus a Cunha, in *Commentar.*, ad c. 1, n. 23, dist. 70; Barbosa, in Conc. Trident., cit. sess. 21, cap. 2, n. 70, et alii.
- 8 Patrimonium pro ordinando semel constitu-

tum non potest amplius revocari praetextu, quod fuerit fictitiae constitutum et donatum, nec admittitur constituens aut donans ad allegandam et probandam fictionem; sed cogitur illud libere ordinato consignare. Sic respondit Sacr. Congreg. Episc., in una Ianuen., 6 Septembris 1697, proponente eminentissimo Colloredo.

Patrimonium clerici non dicitur fictum, neque fiduciarium, neque insufficiens, si patri una cum fratribus insimul donantibus, nihil remaneat pro eorum victu, dummodo donatio sit realis, firma, legitime facta, et tot bonorum, ut fructus ascendant ad summam praescriptam in dioecesi. Sacra Congr. Episc., in Aretina, 10 Aprilis 1590, cit. et secut. a Nicolio, *Lucubrat. canonic.*, lib. 1, tit. 1, post n. 23, vers. *Et quod Patri*, et a Monacell., tom. 1, tit. 3, formul. 13, n. 5. Tales autem donationes non debent recipi, nisi prius constet, parentes aliunde habere, unde honeste pro status qualitate sustentari queant. Sacra Congr. Conc., in Caesenaten. *Synodi*, 26 Febr. 1695, apud Monacell., to. 3, tit. 2, formul. 2, n. 4.

Non potest tamen solus pater donare uni filio clerico pro patrimonio in praeiudicium aliorum filiorum, non relicta eis legitima portione, sed tantum relicta debita portione aliis filiis, ita ut talis donatio in praeiudicium aliorum filiorum, nec iuramento firmetur. Gabriel, de *Donationibus*, conclus. 4, num. 5; Marius Antonius de Macerata, *Variar. resolut.*, lib. 1, resolut. 88, n. 9, vers. tertio; Nicolius, *Lucubrat. civil.*, lib. 2, tit. 7, de *Donat. inter virum et uxorem*, et inter patrem et filium, n. 15, vers. *Imo filius*; Monacell., to. 1, tit. 3, formul. 13, num. 6; Ventriglia, tom. 1, adnotat. 42, § 1, num. 24, subdens, quod hinc bene servant nonnullae curiae ecclesiasticae informationem capiendò super numero filiorum et bonis donantis.

Donatio patrimonii facta a patre filio, ut ad sacros ordines promoveri possit, non conferri debet, nec imputari in legitimam, quia talis donatio non dicitur ob causam, cum non habeat necessitatem, ut est donatio causa dotis, nec respiciat commodum donantis; tum quia patrimonium non est libere assignatum, ut de illo possit clericus ad libitum disponere, cum non possit vendi, nec alienari, quod requiritur in legitima, adeoque, etc. Gratian., *Discept. Forens.*, cap. 159, n. 31; Squillant., de *Privileg. cleric.*, cap. 12, num. 25; cum aliis ibi citatis. Ventriglia, loc. cit., n. 22; Barbosa, de *offic. et potest. Episc.*, part. 2, alleg. 19, a n. 64 ad 69, cum innumeris ibi citatis contra plures alios citatos, ibid., n. 70.

Donatione facta et secuta traditione bonorum donatorum pro patrimonio ad suscipiendos ordines sacros, si clericus moriatur ante susceptos ordines, non obstat decretum Conc. Trid.,

- cit. sess. 21, cap. 2, quin donans recuperet eadem bona, si, attento iure communi, restituenda forent. Sic decisum fuisse a S. Congr. Concilii, in Mutinen., 11 Iunii 1631, referunt Sellius, in Select. canon., cap. 3, num. 3; et Barbosa, in Conc. Trid., loc. cit., num. 43;
- 13 Ventriglia tamen, loc. cit., n. 23, cum Riccio, Antonio de Marinis, Donat. ibi adductis, dicit, quod si haec donatio facta pro suscipiendis sacris ordinibus non habuerit effectum suum, quia donatarius discesserit e vita ante susceptionem ordinum, adhuc donatio ad haeredes donatarii transit, et non ad donantem revertitur.
- 14 Patrimonium donatum per parentes ea conditione, ut filius usumfructum habeat, donec beneficium aliquod, aut bona alia ad eius congruam sustentationem sufficientia adquisierit, est sufficiens, et ad illius titulum potest ordinari. Sic decisum fuisse a Sacr. Congr. Episc. et Regul., in Eugubina, 22 Maii 1590, referunt Sellius, loc. cit., cap. 3, n. 2, et Barb.,
- 15 loc. cit., n. 41. Vide infra, n. 28. Talis autem clericus non spoliatur patrimonio, quamvis beneficium vel bona acquirat, sed viget patrimonium ut prius, non obstante dicta conditione, donec ab Episcopo non fiat subrogatio. Vide verb. *Ordo*, art. 2, n. 93, ubi afferuntur ad id Decreta Sacrae Congregationis.
- 16 Tale autem patrimonium assignatum clerico a consanguineis cum clausula: *Donec fuerit de beneficio provisorius*, etc., non comprehendit officium organistae et magistri cappellae. S. Cong. Conc., 26 Iunii 1621, apud Barb., in Summa Apostolic. decis., verb. *Patrimonium*, n. 10.
- 17 Patrimonium super re immobili constitui debet. *Communis* cum Barbosa, in Conc. Trid., sess. 21, cap. 2, n. 36, et de offic. et potest. Episcop., part. 2, allegat. 19, n. 55, cum pluribus ibi citatis.
- 18 Item patrimonium debet esse res certa et fructifera. Sic decisum referunt Garcias, de Beneficiis, part. 2, cap. 5, n. 96, et Barbosa, in Trident., loc. cit., n. 37, et in Summa, loc. cit., num. 4.
- 19 Patrimonium pro ordinando clerico potest constitui super bonis Emphyteuticis. S. Congr. Conc., in Lucana, 7 Septembris 1630, apud Barbosam, in Summa Apostolica decis., loc. cit., n. 12.
- 20 Patrimonium constitui potest etiam in censibus, dummodo constituentes tale patrimonium in forma iuris valida se obligent, quod in casu redemptionis pro sufficienti ordinati victu providebunt, donec iterum investiantur. Sacra Congr., in Nullius, 21 Iunii 1629, l. 13 Decretor., p. 109.
- 21 Patrimonium constitui non potest in bonis hypothecatis, quia ordinatus non poterit ex illis bonis sustentari, si creditor de iis sibi satisfieri voluerit, nam transierunt cum onere hypothecae. Sacra Congr. Episc., in Ugentina, 6 Octobris 1717. Potest tamen in ipsis hypothecatis 22 constitui, quando bona hypothecata, deductis oneribus, sufficiunt ad congruam sustentationem. Eadem S. Congr. Episc., in Faventina, 9 Martii 1614, et etiam Sacr. Congr. Conc., apud Nicol., Lucubrat. canonic., lib. 1, tit. 11, n. 25, vers. *Quod tamen*. Item potest in ipsis 23 bonis hypothecatis constitui, quando donator vel assignator patrimonii aliis hypothecati promittit evictionem, et habet alia bona libera, de quibus eam praestare potest, quia tunc ratio cessat, et multo magis, quando ipsa bona donata vel assignata, deductis oneribus, sufficiunt ad congruam sustentationem. Eadem Sacr. Congr. Episc., in dicta Faventina, 9 Maii 1614; apud Nicol., loc. cit., vers. *Limitandum* tertio.
- Patrimonii quantitas, ad quod quis promo- 24 veri possit, non taxatur, sed remittitur ad terminos concilii. Sacr. Congreg. Conc., penes Garciam, de Benefic., part. 2, cap. 5, n. 113; et Barbosa, in Trid., sess. 21, cap. 2, n. 37, et Iur. Eccles. univers., lib. 1, cap. 33, n. 155, et in Summa, loc. cit., n. 3.
- Patrimonii examen pertinet ad Episcopum 25 privative quoad alios. Sacr. Congr. Conc., in Placentin., 16 Martii 1630, apud Barbosa, in Trid., loc. cit., n. 39, et in Summa, loc. cit., num. 11, et Iur. Eccles. univers., loc. cit., num. 156.
- Taxa patrimonii sacri extra urbem in sum- 26 ma scutorum quadraginta monetae Romanae non dicitur excessiva; nec est reducenda. Sacra Congr. Conc., in Senogallien. pro terra Rochae contradae, 20 Iunii 1705, in responsion. ad primum dubium.
- Ultra taxam non possunt in patrimonium 27 assignari alia bona. Eadem Sacr. Congr. Conc., in dicta Senogallien., in respons. ad tertium dubium.
- Impetrato beneficio, bona assignata in patri- 28 monium redeunt ad primaevum statum, etiam pro rata beneficii obtenti, facta tamen prius subrogatione per Ordinarium. Eadem S. Cong. Concil., in dicta Senogallien., in responsione ad 4 et 5 dubium, iuxta alia Decreta, in Teracinen., 20 Iulii 1619, et in Tolentinaten., 10 Maii 1692, in quibus responsum fuit, titulum et privilegium patrimonii ordinati non extinguui, quamvis ordinatus acquirat beneficium, nisi fiat ab Episcopo subrogatio.
- Patrimonium ordinandi inserviens solum pro 29 supplemento defectus reddituum beneficii, non admittitur, nisi Ecclesiae utilitas, aut necessitas id exigere Episcopo videatur. Sacr. Congreg. Conc., in Asculana, 13 Martii 1693, l. 23 Decret., fol. 62, et in Tridentina, 1 Martii 1687.
- Facilius tamen ordinandus admittitur ad hunc 30 titulum, quam si haberet patrimonium simplex sine admistione beneficii. Monacell., tom. 1, in Appendic. ad litteram Sacrae Congr. Concilii, de Patrimon. ordinandorum, n. 16, et to. 4,

Supplement. ad tom. 3, n. 185; Quarant., in Summ. bullar., verb. *Ordo*, vers. *Secundo extendende*; Riccius, Prax. for. eccles., tom. 1, resolut. 458, n. 3, ubi declarationem S. Congr. affert.

31 Obtinens breve extra tempora cum clausula: *Ut ad titulum patrimonii tui promoveri licite possis*, non censetur dispensatus super necessitate vel commoditate Ecclesiae a Conc. Trid. requisita ad hoc, ut quis ad titulum patrimonii possit ordinari. Sacr. Congr. Conc., in Parmen., 10 Iunii 1648, et in S. Agathae Gothorum, eodem die et anno.

32 Episcopus non potest ordinare suum familiarem triennalem ad titulum patrimonii, vel pensionis ob necessitatem, vel utilitatem Ecclesiae; sed requiritur beneficium ut declaravit S. Congr. Conc., in Tricarien., 27 Iulii 1697, in qua, proposito dubio: *An stante novissima constitutione sanctissimi D. N. possit Episcopus familiarem triennalem ad titulum patrimonii promoveri ad sacros ordines ob necessitatem vel utilitatem Ecclesiae, nullo collato ecclesiastico beneficio*. Respondit *Negative*. Et est contra Barbosam, in Summa, loc. cit., num. 2; Garciam, de Benefic., p. 2, cap. 5, n. 81, et alios citantes antiquum Sacr. Congr. decretum.

33 Patrimonium clerici, ad cuius titulum fuit ad sacros ordines promotus, non potest capi in executione ob illata vulnera alicui ad reficiendas curationis expensas a iudice condemnatas, etiamsi nihil aliud praeterea possideat, quia eius alienatio interdicta est decreto concilii, cap. 2, sess. 21, de Reform.; Sacr. Congreg. Conc., 5 Februarii 1604, apud Barbosam, in Summa, loc. cit., n. 9, et lib. 1 Iuris Eccles. univers., cap. 33, n. 160.

34 Sine patrimonio aut beneficio ad sacros ordines promoveri non possunt clerici religiosi more regularium in communi viventes, qui nunquam, vel nonnisi ad certum tempus professionem emittunt, et interim ad saeculum redire possunt. S. Pius V, Const. 75 incip. *Romanus Pontifex*.

35 Patrimonium an tale sit, quod sufficiat? relinquatur arbitrio Ordinarii propter diversitatem locorum, cum in uno loco sufficiat, quod in alio non erit sufficiens. Sacr. Congr. Conc., apud Barbosam, in Summa, loc. cit., num. 2.

36 Patrimonium seu pensio posthac sine licentia Episcopi alienari, aut extinguui, vel remitti nullatenus potest, donec ordinati beneficium ecclesiasticum sufficiens suo statui sint adepti, vel aliunde habeant, unde vivere possint. Vide verb. *Ordo*, art. 2, n. 92.

37 Unde patrimonii titulus non extinguuitur, etiamsi ordinatus acquirat alia bona, donec ab Episcopo loco patrimonii subrogentur. Vide dict. verb. *Ordo*, art. 2, n. 93.

38 Neque ordinatus potest absque expressa licentia Episcopi donare patrimonium libere con-

stitutum, reservato sibi usufructu ad vitam. Vide dict. verb. *Ordo*, art. 2, n. 94.

Neque potest absque licentia Episcopi illud in Emphyteusim concedere, reservato desuper annuo canone fructibus correspondente. Vide d. verb. *Ordo*, art. 2, n. 95.

Neque patrimonium potest sine licentia Episcopi alienari; etiamsi ordinatus consequatur beneficium. Vide d. verb. *Ordo*, art. 2, n. 96.

Prohibitio Concil. Trid. alienandi patrimonium extenditur ad fideiussionem ordinati. Et quomodo in tali casu provideatur creditori. Vide d. verb. *Ordo*, n. 97.

Venditio, hypothecatio, extinctio patrimonii vel pensionis subsequens promotionem est invalida, quia dictio illa Concilii: *Nullatenus possint*, importat nullitatem actus ipso iure. Barbosam, in Conc. Trid., cit. sess. 21, c. 2, n. 60 et seq., cum pluribus ibi citatis, et alii communiter.

Patrimonii sacri permutatio sine Episcopi consensu nulla est. S. C. Conc., in Fanen. *Patrimonii sacri*, 2 Aug. 1717, ad primum dubium.

Ad uberiores notitias iuvat hic afferre epistolam encyclicam S. Congr. Concilii super patrimonio ordinandorum, quae est ut sequitur:

« Etsi Sacra Congregatio Concilii Tridentini, c. 2, sess. 21, de Reform., diserte caveat, ne quis clericus saecularis, quamvis alias sit idoneus moribus, et scientia, et aetate, ad sacros ordines promoveatur, nisi prius legitime constet, eum *beneficium ecclesiasticum*, quod sibi ad victum honeste sufficiat, pacifice possidere; patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari non possint, nisi illi, quos Episcopus iudicaverit assumendos pro necessitate ecclesiarum suarum; temporis tamen cursu animadversum est, nonnullos Episcopos ab hac ordinandi norma, absque ullo discrimine deflexisse, passim quoscunque ad patrimonii titulum ad sacrum ministerium admittendo. Quantum ex hoc iacturae in ecclesiastica disciplina acceptum fuerit, manifestum est. Quare sanctissimus Dominus Noster pro suo insigni zelo malis huiusmodi provide obviaturus, praedictae dispositionis exactissimam observantiam in Urbe in primis instauravit, deinde per hasce circulares litteras Ordinariis omnibus Tridentini decretum in memoriam reduci mandavit, quatenus omnes illud sancte custodiant, sciantque non aliter eum ordinandum ad titulum patrimonii et pensionis, nisi cum Ecclesiae *necessitas*, vel *commoditas* ita exigat, qua in re prudens Ordinarii timoratorumque iudicium versari debebit. Dominatio igitur tua sanctitatis suae exemplo, et mandato sese conformare non omittat, dum ei omnia prospera precamur a Domino.

Romae, 3 Maii 1679.

Uti frater

F. Card. COLUMNA Praefectus

S. Archiep. Brancacius Episc. Viterb. Secretarius.

- 45 Bona assignata in patrimonium clericorum pro ordinibus suscipiendis non sunt subiecta, nisi oneribus certis realibus et invariabilibus, quando tempore assignationis erant subiecta similibus oneribus. Sacra Congregatio Immunit., in una Montis Regalis, 11 Augusti 1638, lib. 3 Decret. Paul., pag. 69.
- 46 Patrimonia, ad quorum titulum clerici sunt ordinati, sunt immunita ab impositionibus et Gabellis. Eadem Sacra Congreg. Immunit., in Albanen., 14 Septembris 1626; lib. 1 Decret. Paul., pag. 15, et in Faventina, 24 Martii 1627, ibid., pag. 42.
- 47 Limita tamen quoadusque clerici non obtineant beneficium legitime subrogatum loco patrimonii. Eadem Sacra Congreg. Immunit., in Fundana, 25 Septembris 1627, eodem loc., pag. 66, 13 Nov. 1629, lib. 2 Decret. Paul., pag. 62; in Aquilana, 27 Aprilis 1638, lib. 3 Decret. Paul., pag. 58; in Lycien., 26 Augusti 1636, ibid., pag. 12; in Nucerina, 23 Ianuarii 1674, lib. 1 Decret. Alt., pag. 891; in Firmana, 14 Maii 1675, d. lib., p. 197.
- 48 Licet patrimonia clericis sint assignata pro assumendis sacris ordinibus, non est permittendum gaudere exemptione patrimonii ecclesiastici, nisi post assumptionem sacrorum ordinum; gaudere tamen debent exemptione bonorum clericorum, si vere cum effectu fuerint in clericum translata. Eadem Sacra Congreg. Immunit., in Aquilana, 5 Martii 1641, lib. 3 Decret. Paul., pag. 138.
- 49 Bona integre assignata clerico in patrimonium non gaudent Immunitate patrimonii sacri ab oneribus laicis, nisi a die suscepti ordinis sacri. Eadem Sacra Congr. Immunit., in Aquilana, 4 Augusti 1627, lib. 1 Decr. Paul., pag. 58; in Aprutina, 2 Iulii 1630, lib. 2 Decr. Paul., pag. 47; in Nazarena, 2 Aprilis 1669, lib. 1 Decr. Altov., pag. 336; in Neritonen., 12 Iulii 1689, lib. Decr. Martelli, pag. 493; in Pedemontana, 22 Novembris 1692, lib. 1 Decr. Vallem., p. 4; in Aquilana, 11 Aprilis 1693, d. l., p. 36.
- 50 Restituenda sunt quaecunque fuerunt a clerico indebite exacta per ministros laicos super bonis, ad quorum titulum fuit ordinatus. Ead. Sacra Congregat. Immunit., in Caputaquen., 30 Martii 1694, lib. 1 Decret. Vallem., p. 114.
- 51 Amplia I. Etiam si ille promotus fuisset ad ordines sacros incepto iam semestri, in cuius fine collectae solvendae erant. Eadem S. Congr. Immunit., in Aesina, 5 Octobris 1688, lib. Decret. Martelli, pag. 357; excipe tamen onera privilegiata, ibid.
- 52 Amplia II. Etiam quoad collectas Camerales. Eadem Sacra Congr. Immunit., in Camerinen., 7 Octobris 1631, lib. 2 Decret. Paul., pag. 93; in Forosempronien., 13 Augusti 1647, lib. 4 Decr. Paul., pag. 23; in Montis alti, 14 Octobris 1630, lib. 2 Decr. Paul., pag. 62.
- Amplia III. Quod bona patrimonii clericalis 53 sunt exempta ab onere subsidii triennalis. Eadem Sacra Congregat. Immunit., in Anagnina, 13 Augusti 1632, lib. 2 Decr. Paul., pag. 166.
- Amplia IV. Quamvis in assignatione patri- 54 monii apposita fuisset clausula: *Donec, et quousque obtinuerit beneficium ecclesiasticum, vel de aliis fructibus provisos fuerit, quibus se alere possit*. Eadem Sacra Congr. Immunit., in una Civitatis Castelli, 2 Martii 1700, lib. 2 Decret. Valleman., pag. 275.
- Amplia V. Quod bona subrogata loco bo- 55 norum, ad quorum titulum quis fuit ordinatus, si subrogatio legitime facta fuerit, gaudent exemptione. Eadem Sacra Congr. Immunit., in una S. Severini, 26 Augusti 1636, lib. 3 Decr. Paul., pag. 13; et in una S. Angeli in Vado, 12 Iulii 1686, lib. Decret. Martelli, pag. 495.
- Amplia VI. Quod etiam bona acquisita a 56 clerico, et subrogata in patrimonium sunt exempta.
- Amplia VII. Quod bona assignata pro patri- 57 monio clerici delenda sunt de Catastico laicorum, et describenda inter bona ecclesiastica. Eadem Sacra Congr. Immunit., in Squillacen., 21 Ian. 1676, lib. 1 Decr. Altov., pag. 1202.
- Amplia VIII. Nec possunt confiscari, et ideo 58 restituenda sunt. Ead. Sacra Congr. Immunit., in Mutinen., 15 Iunii 1638, lib. 3 Decr. Paul., p. 64 et 13 Iunii 1640, d. lib., pag. 127.
- Amplia IX. Quod bona assignata in patri- 59 monium ad sacros ordines suscipiendos gaudent exemptione a collectis impositis per aes et libram pro eo tempore, quo ordinatus non habuit sufficiens beneficium. Eadem S. Congr. Immunit., in una Civitatis Plebis, 10 Nov. 1674, lib. 1 Decr. Altov., pag. 1022.
- Amplia X. Quod etiam bona assignata pro 60 supplemento patrimonii, iuxta taxam factam in synodo, gaudent exemptione. Ead. S. Congr. Immunit., in Recineten., 18 Decembris 1668, lib. 1 Decr. Altoviti, pag. 300.
- Amplia XI. Quod bona assignata in patri- 61 monium clerici sunt immunita a Bonatenentia; illa vero transeunt cum suis hypothecis, pro quarum liberatione clericus agere potest contra assignantem. Eadem S. Congreg. Immunit., in Sulmonen., 19 Novembris 1630, lib. 2 Decr. Paul., pag. 66.
- Sacerdos, cui fuit evicta possessio, super qua 62 erat constitutum patrimonium, si subrogavit aliam possessionem legitime cum auctoritate Episcopi, gaudet pro subrogata, exemptione a collectis. Eadem Sacra Congreg. Immunit., in Aesina, 21 Ianuarii 1676, lib. 1 Decr. Altovit., pag. 1158.
- Iniungitur Episcopis status Sabaudiae, ut 63 circa assignationes pro patrimoniis clericorum obviant fraudibus, observando sacros canones, concilia et constitutiones apostolicas in illorum constitutione. Eadem S. Congr. Immunit., in

- Taurinen., 15 Martii 1650, l. 44 Decr. Paul., pag. 101.
- 64 Iniungitur Episcopis status Pedemontis, ut sedulo curent, ne fiant fraudes circa patrimonium assignanda clericis in praeiudicium communis et ne eadem patrimonium excedant quantitatem sufficientem pro quolibet ordinandorum Episcopi arbitrio iuxta dispositionem Sacri Concilii Tridentini. Eadem S. Congreg. Immunit., in Pedemontana, 28 Febr. 1658, lib. Decr. Rocci, pag. 70.
- 65 Verum quando pater habens plures filios assignat duobus omnia sua bona in patrimonium, Episcopus provideat, ne subreant fraudes et informet. Ead. S. Cong. Immun., in Squillac., 9 Iunii 1704, lib. 3 Decr. Vallem., pag. 592.
- 66 Patrimonium loco ad suscipiendos ordines sacros a Graecis assignari nequit dos uxoris. Benedict. XIV, to. 1, const. 57 incip. *Etsi Pastoralis*, § 7.
- 67 * Constitui non debet patrimonium in industria clerici, ut si sit musicus, ludi-magister, etc., ut respondit Sac. Congreg., in una Segunt., mense Oct. 1589. Sicuti nec constitui potest in bonis mobilibus et semoventibus, ut respondit Sac. Congr. Conc., 29 Nov. 1670, Instit. eccles. 26, § 7.
- 68 Patrimonium admissurum se profitetur Benedictus XIV, dum erat tantum Archiep. Bononien. in cappellania amovibili, dummodo patronus obligasset fidem suam, nunquam ab ordinato removendi illam cappellaniam, quoadusque ille vixisset, vel quoadusque ordinandus non obtinuisset aliud sive beneficium, sive patrimonium, et idem patronus, vel alius se pariter obstrinxisset ad alimenta ordinato praestanda, si forte impediretur a celebratione missae. Ibid., § 11.
- * Utique consensus patroni requiritur, ad effectum, ne ordinatus ad titulum cappellaniae amovibilis removeatur, eoque accedente, potest quis ad h. titulum ordinari; modo tamen iuspatron. esset haereditarium, nam alias, non posset Episcopus ordinare, etiam accedente consensu patronorum, qui non possent ligare manus successorum in iure patr. gentilitio, nisi isti essent haeredes eorum, qui consensum dedissent ordinationi et promissioni de non removendo; quippe tunc ex iuris principiis tenerentur praestare factum auctorum, cuius forent successores *. Amostaz, de Causis piis, lib. 3, cap. 1, n. 49; Piton., de contrav. patron., alleg. 24, n. 33.
- 69 Item admisit in censibus perpetuis, dummodo debitorum census, si voluissent illum restituere, obligassent sese ad deponendam pecuniam in loco tuto, ad hoc ut in novis censibus vel stabilibus impenderetur. Ibid., § 12. Tunc autem curae erit ordinato sub poena suspens. de investienda pecunia.
- 70 Si quis voluerit assignare de suo patrimo-

nium sufficiens ordinando, dummodo haec liberalitas sit vera, et alienabilis absque licentia Ordinarii, id ubique admitti poterit ex variis responsis Sacrae Congregationis. Ibid., § 13. Curandum est tamen ut bona illa adeo libera sint ab aliis oneribus, ut remaneant ex iis sufficientia alimenta ordinato. Ibid., § 14. Dummodo etiam absit omnis pactio tacita, vel expressa extra instrumentum, ut possessio bonorum remaneat apud assignantem. Non valet assignatio patrimonii facta a patre respectu filii, cui in praeiudicium legitimae reliquorum filiorum omnia sua tribuit. Sicut nec admittitur, si pater transferat omnia sua in filium cum onere, ut se alat, nisi id expressum candide fuerit in instrumento patrimonii. Ibid.

Si quis fictum patrimonium suum sciat et ⁷¹ nihilo secius ordinationem recipiat, manet suspensus, ut ex can. *Neminem* et can. *Cunctorum*, dist. 70, et ex decreto Sacrae Congreg. anni 1610. Si vero id nesciat, sciat autem Ordinarius, et tamen ordinet, Ordinarius quidem suspensionem non incurrit, tenetur tamen de suo ordinatum alere ex vi eorumdem canonum, et sensu Sacrae Congregationis Concilii. Ibid., § 16.

Patrimonii alienatio absque Ordinarii licentia ⁷² ipso iure nulla est, ut ex decretis S. Congreg. Ibid., § 28. Nec commutari potest in alia bona, vel in aliud pariter beneficium sine facultate Ordinarii, ut ex similibus decretis. Ibid., § 29. Nec tandem obligari possunt bona patrimonii adeo ut si forte accadat, ut debitum solvendum sit, nulla fieri executio poterit, nisi supra eorum bonorum partem, quae alimentis ordinati superfluit. Fas est tamen creditori recipere in solutum, seu vendere ius, quod post mortem transiret ad haeredes. Ita ex decretis Sacrae Congregationis, ibid., § 30.

Denique ordinati ad titulum beneficii resignare illud nequeunt, nisi facta mentione tituli, qui beneficio resignando adiacet, et concludentibus probationibus demonstraret aliam suppetere resignanti viam, qua commode sibi de victu provideat. Ita ex decretis Sac. Congreg., ibid., § 30.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Ad titulum patrimonii non posse ordinari, ⁷⁴ nisi eos, qui necessarii, vel utiles sunt Ecclesiae, communiter traditur. At non in eo omnes conveniunt, quinam dicendi sunt vel utiles, vel necessarii Ecclesiae.

Stimo utili alla Chiesa, (recte inquit auctor ⁷⁵ notarum in novissima concordata inita S. Sedem inter et serenissimum regem Neapolis, c. 4, art. 2, n. 2), *quelli, i quali si promovono allo stato ecclesiastico chiamati dal Signore, non già per ambizione, o per altro rispetto, o vantaggio umano, e che fanno sperare, che col*

di loro buono esempio e dottrina, possano edificare i popoli, e servire i parrochi, assistere ai Vescovi, ed adempire alle parti, che sono proprie del loro istituto. Necessarii poi si considerano a riguardo del bisogno delle chiese, e del comodo de' popoli, accadendo che in un luogo, benchè numeroso di popoli, per mancanza di beneficii, cappellanie, servizi di chiese, e simili, necessiti minor numero di ecclesiastici, e che all' incontro maggior numero si richiegga quantunque meno numeroso di popoli, e ciò per soddisfare al servizio delle chiese collegiali, cattedrali, ed altre chiese, che hanno

bisogno del quotidiano servizio del coro, o per adempire all'obbligo delle messe, e simili fondazioni; e concorrendovi l'utilità delle chiese, i Vescovi devono essere più facili, perchè mai fu superfluo, e molto meno odioso il numero di buoni e santi ecclesiastici, ma piuttosto da nostri popoli desiderato.

Recteque idem auctor ubi supra, n. 4, monet, quod: Basta che per detto effetto vi concorra l'una, o l'altra, cioè, la comodità, o sia l'utilità, o la necessità della chiesa; idque quia disiunctive loquitur Conc. Trid., sess. 21, c. 2, de Reform.

PATRINUS

Vide verb. BAPTISMUS, art. 7, a n. 4 ad 43.¹

PATRONUS PATRONATUS

MONITUM EDITORUM CASINENSII.

Sub v. *Iuspatronatus*, polliciti sumus hic sub v. *Patronatus*, *Patronus* inserere de hac materia lucubrationem ad formam tractatus pluribus sectionibus distinctam. Sed cum moles addit, ea sit, ut unus, et alter Fasciculus

ad id minime satis sit; idcirco, ne ab edendis Lucii nostri articulis nimium divertamus, disquisitiones ad rem post finem operis, tanquam in separato libello, collocabimus.

PATRONI BENEDICTORUM

1 Patronus ecclesiasticus tenetur praesentare ad beneficium curatum illum, quem digniorem putat inter approbatos ab examinadoribus, ex vi Tridentini, sess. 24, cap. 18, etiamsi de praelectione dignioris non fuerit ei facta interpellatio. Bened. XIV, tom. 2 Bull., Constit. 4, incip. *Reddita Nobis*.

2 Patroni ecclesiastici iudicium in electione dignioris sequi tenetur Episcopus, si nemo adversus patroni iudicium reclamant. Secus vero si inter approbatos ab examinadoribus sit, qui reclamet a praelectione patroni. Idem, ibid. Vide infra verb. *Praesentatio*.

3 * Patronus laicus praesentare tenetur digniorem ad beneficium curatum, ut ex S. Thoma 2-2, qu. 65, art. 2 ad 3, aliisque theologis firmatur, Instit. eccles. 7, §. 5, 8.

4 Patronus, si promiserit conferre alicui beneficium ex motivo aliquo temporali, nempe quia sibi sit coniunctus sanguine, etc., non obligatur servare, quod spopondit, tum praesertim, cum nondum beneficium vacat. Ita ex S. Thoma, Instit. eccles. 23, § 28.

Patroni praesentare possunt canonicos regulares Lateranenses et SS. Salvatoris ad beneficia saecularia curata et residentialia, cum praeservatione Beneplaciti apostolici, aliisque conditionibus latius expressis, et per extensum positus a Benedicto XIV, t. 1, Constit. 135, incip. *Quod inscrutabili*, § 17 et 18. Vide infra verb. *Praesentatio*.

Ex stylo Datariae, si lis inter patronos intra 6 tempus praefixum finiri nequeat, provisio beneficii reservata est Papae, ex allegatis per Rigant., tom. 3, pag. 279, n. 191, in Regulam 42 Cancellariae.

Si patronus beneficii rectorem interficiat, 7 ipse, et omnes ad patronatum ius habentes illud amittunt, ex cap. *In quibusdam* de Poenis; Bened. XIV, de Synodo dioec., lib. 13, cap. 24, § 21. Sed vide libellum edit. Casin., de Iure patron. in fine huius operis.

Alia ad rem, vide sub verb. *Beneficia*, 8 art. 3, a num. 69, et art. 5, a num. 31, et verb. *Iuspatronatus* per tot., et signanter art. 4.

¹ Unum adde, patrinus olim sacris ministris lautum parasse convivium, quod coercuit Moguntinum concilium II, can. 16.

PATRONI SANCTI

Summarium.

1. Electio Sanctorum in patronos facienda est iuxta decretum a sacra congregatione Rit. editum de mandato Urbani VIII, die 23 Martii 1630. - 2. Hoc decretum est in viridi observantia. Recurrentibus enim ad sacram congregationem Rit. pro approbatione electionis in patronum alicuius sancti, solet rescribi, quod doceant de servato decreto Urbani VIII. - 3. Et si in electione requisita dicti decreti observaverint, et locus non sit celebris notae, solet concedi approbatio cum clausula: *Dummodo alium principalem patronum seu protectorem non habeant*. - 4. Electio patroni non confirmatur a sacr. congreg. Rituum ex solo motivo devotionis, sed ex aliis causis hic recensitis. - 5. In electione Sancti in patronum non debent fieri promissiones, et vota servandi diem festum eiusdem de praecepto, et ieiunandi in eius vigilia. - 6. Excipitur tamen festum unius ex principalioribus patronis in quocunque regno, sive provincia, et alterius pariter principalioris in quacunque civitate, oppido vel pago, ubi hos patronos haberi et venerari contigerit; nam tale festum est de praecepto observandum. - 7. Excipiuntur etiam electiones Sanctorum patronorum factae ante emanationem supra, n. 1, allati decreti Urbani VIII. Tale enim decretum, p̄cet irritet electiones postea factas vel faciendas, non irritat tamen electiones iam antea celebratas. - 8. Re-

gulares tenentur celebrare festum et officium de patrono principali civitatis, et regni, aut provinciae sub ritu duplici primae classis, et sine octava. - 9. Ad officia vero de patronis minus principalibus, ac de Sanctis dioecesis non tenentur, nisi sint descripta in Calendario, et tunc non sub alio ritu, quam ibi assignato. - 10. Ad hoc autem, ut regulares teneantur ad officia patronorum principalium, et clerici saeculares etiam ad officia patronorum minus principalium, debent esse electi in patronos iuxta condiciones requisitas in dicto decreto Urbani VIII. - 11. Regulares exempti, et utentes Breviario Romano an possit recitare officia de patronis minus principalibus, et de festis dioecesis solitis recitari a clero saeculari? - 12. Regulares sub ritu primae classis, sed sine octava, tenentur recitare officium Sanctorum, qui provinciis ipsorum regularium praesunt tanquam patroni seu titulares. - 13. Officium patroni principalis loci tenentur omnes recitare sub ritu duplici primae classis; clerici quidem saeculares cum octava, regulares autem sine octava. - 14. Si in locis dioecesis nullus reperiatur electus patronus, tenetur dioecesis non solum ad festum de patrono civitatis, sed etiam ad octavam. - 15. In patronorum sive protectorum praecedentia servandus est ordo hierarchiae Ecclesiae, et inter ordinem hierarchicum, anterioritas in electione. - 16. Alia ad rem ad n. 18. - 19. Subnect. Add. ex alien. man. ad n. 30.

1. Electio Sanctorum in patronos debet fieri iuxta decretum a Sacra Congregatione Rituum editum de mandato Urbani VIII, quod ut ab omnibus prae oculis habeatur, hic ad litteram datur:

DECRETUM

Super electione Sanctorum in patronos a Sacra Rituum Congreg. de ordine S. D. N. Urbani PP. VIII, emanatum die 23 Martii 1630.

« Sacra Rituum Congregatio, annuente Sanctissimo D. N. in electionem patronorum mandavit infrascripta in posterum servari debere, declarans quod aliter facta electio nulla sit ipso iure.

» Primo, quod eligi possint in patronos ii solum, qui ab Ecclesia universali titulo Sanctorum coluntur, non autem Beatorum dumtaxat.

» Secundo, quod de patrono civitatis electio fieri debeat per secreta suffragia a populo, mediante consilio generali illius civitatis vel loci, non autem ab officialibus solum, et quod accedere debeat consensus Episcopi et cleri illius loci.

» Idemque servari debeat in patrono regni qui pariter eligi debeat per secreta suffragia a populo singularum civitatum provinciae.

» Et quod repraesentantibus regnum, civitatem vel provinciam nulla competat facultas eligendi patronos, nisi ad hoc habeant speciale mandatum, et ulterius interveniat consensus Episcopi et cleri dictarum civitatum.

» Et tertio, quod causae electionis novorum patronorum debeant in Sacra Congregatione

deduci, et ab ea examinari, ac demum cognita, ab eadem Congregatione approbari, et confirmari.

» Et ne praemissorum ignorantia ullo unquam tempore possit allegari; eadem Sacra Rituum Congr. supradictum decretum imprimi et publicari mandavit ».

Hoc decretum est in viridi observantia, nam recurrentibus universitatibus ad Sacram Congregationem Rituum pro approbatione electionis in patronum alicuius Sancti, si preces dictis requisitis sunt destitutae, rescribi solet: *Doceat de servato Decreto Urbani VIII*; prout non semel se vidisse testatur Monacell., tom. 2, tit. 16, formul. 10, n. 11, vel *Pro concessione, servata forma Decreti Urbani VIII*.

Aliis vero, qui in electione requisita Decreti observarunt, si locus non sit celebris notae, solet concedi approbatio cum clausula: *Dummodo alium principalem patronum, seu protectorem non habeant*, ut in una Mazzarien., 30 Martii 1697, pro Universitate castri Veterani, et in alia Lycien., 11 Iulii 1699, pro Universitate terrae Monteroni.

Hinc edoceri debet clerus et populus, quod electio Sancti in patronum non debet fieri ex solo motivo devotionis, sed vel quia loci primus Episcopus fuit, vel quia ibi corpus humatum reperitur, quia oriundus, et civis fuit, vel quia in necessitatibus mirabiliter populum protexit et adiuvit, vel tandem ob alias similes et congruentes causas, quae in concilio Universitatis exprimi debent, prout expresse ex Gavant. notat Monacell., l. c., n. 12, afferens insuper Decretum Sacrae Congr. Rit. in Alesanen., 6 Sept. 1698.

- 5 Item edoceri expedit clerum et populum, quod in huiusmodi patronorum electione fieri non debent promissiones et vota, quae frequenter fieri solent ab Universitatibus, servandi diem festum patroni electi tanquam de praecepto, ac ieiunandi in eius vigilia: nam has promissiones et vota Sacra Congr. Rit. non admittit, nec approbat, sed reiicit, et tantum ex devotione servari posse concedit; ut respondit in Theatina 15 Martii 1689, pro clero et populo nonnullorum oppidorum, ut refert Monacell., l. c., n. 12, et d. tom. 2, tit. 13, formul. 1, num. 15, ubi dicit, se pluries vidisse, supplices libellos hac in re Sacrae Congregationi Rituum porrectos pro confirmatione huiusmodi promissionum et votorum fuisse reiectos, et praecise in Urbeveta, 6 Octobris 1696; in Messanen., loci Milazzi, 26 Ianuarii, et in Alessanen., terrae Corsani, 6 Sept. 1698. Hactenus Monacell.
- 6 Excipiuntur tamen festum unius ex principalioribus patronis in quocunque regno sive provincia, et alterius pariter principalioris in quacunque civitate, oppido vel pago, ubi hos patronos haberi et venerari contigerit. Nam tale festum est de praecepto observandum, ut expresse statuit Urbanus VIII, Const. incip. *Unversa*, § 2.
- 7 Excipiuntur etiam electiones Sanctorum patronorum factae ante emanationem supra allati Decreti Urbani VIII, quia tale decretum, licet irritet electiones postea factas seu faciendas, non irritat tamen electiones iam antea celebratas, ut respondit Sacra Rit. Congr. in Troianensi *Patronatus*, 15 Iunii 1633, et in Pampilonensi *Patronatus sancti Francisci Xaverii*, in qua fuit approbata electio facta in comitis regni Navarrae; quae resolutio tanquam iuridica fuit per Rotam, proponente reverendissimo decano, approbata, considerato solum, quod ad evitandum praeiudicium electionis antiquissimae S. Firmini, debet uterque tanquam patronus coli, quod certo praesupponit validitatem electionis. Et in Neapolitana *Patronatus eiusdem sancti Francisci*, sub die 16 Sept. 1656. Et in terminis electionis patroni, qui ab Ecclesia universalis titulo Sancti nondum celebratur, post dictum decretum fuit observatum in admissione beati pro tunc et nunc Sancti Iacobi de Marchia, cuius electio anno 1620, atque adeo ante decretum editum, celebrata fuit, et deinde anno 1647, admissa, et solemnitione statuatae in Thesaurum Neapolitanum comprobata.
- 8 Regulares tenentur celebrare festum et officium de patrono principali loci conventus, ac de patrono seu protectore principali civitatis, regni aut provinciae sub ritu duplici primae classis, et sine octava. Sacra Congr. Rituum, 3 Iunii 1682, et 20 Martii 1683, ut patet in Rubricis particularibus nostri Breviarii Franci-

scani, n. 78 et 80. Ad officia vero de patronis minus principalibus, ac de Sanctis dioecesium non tenentur, nisi sint descripta in Kalendario, et tunc non sub alio ritu, quam ibi assignato. Cit. Rubr. particul., d. num. 78, ex decreto S. Congregationis Rituum ibi adducto.

Ad hoc autem, ut regulares teneantur ad officia patronorum principalium et clerici saeculares etiam ad officia patronorum minus principalium, debent esse electi in patronos iuxta condiciones praescriptas in dicto Decreto Urbani VIII adducto supra, n. 1.

Regulares exempti utentes Breviario Romano an possint recitare officia de patronis minus principalibus et de Sanctis dioecesium, seu solitis recitari in dioecesibus in quibus existunt? Vide verb. *Officium divinum*, art. 3, num. 86.

Regulares sub ritu primae classis, sed sine octava, tenentur recitare officium Sanctorum, qui provinciis ipsorum regularium praesunt, tanquam eorum patroni seu titulares. Rubr. particular. nostri Breviarii Franciscani, n. 77.

Officium patroni principalis loci tenentur omnes recitare sub duplici primae classis; clerici quidem saeculares cum octava, regulares autem sine octava. S. Congr. Rit. 27 Maii 1628, et pluries in aliis decretis.

Si in locis dioecesis nullus reperiatur electus patronus, tenetur dioecesis non solum ad festum de patrono civitatis, sed etiam ad octavam. Sacra Rit. Congr. 18 Sept. 1658.

In patronorum sive protectorum praecedentia servandus est ordo Hierarchiae ecclesiae, et inter ordinem hierarchicum anterioritas in electione. Sac. Rit. Cong. 12 Martii 1690.

Patronus civitatis nationis, et huiusmodi non constituitur sanctus aliquis, nisi ab Ecclesia universa titulo sancti colatur. Benedict. XIV, tom. 2, Const. 29, incip. *Iampridem*, § 22. Patroni principales plures Sancti, ad sedandas populorum controversias, interdum a Sede Apostolica conceduntur. Idem, ib. Patroni principales urbis Romae denominandi sunt SS. Apostoli Petrus et Paulus. Idem, in Appendic., n. 4, pag. 29.

Sacrum tribunal Rotae, in Tarentina Celebrationis festivitatis super processione, 26 Iunii 1754, § 6, coram reverendiss. P. D. Caniliac Decano, in medio reliquit: an approbatio, (sunt eius verba) seu confirmatio apostolica in electione S. patroni necessaria duntaxat sit ad certos principaliores effectus; ex gr. vel ad effectum concedendi officium et missam propriam, vel ad effectum recitandi officium sub ritu duplici secundae classis, vel denique ad effectum determinandi festum de praecepto, quod alias non esset; non autem requiratur ad alios et quoscunque effectus, licet minus principales, qualis reputatur ille celebrandi cum exteriori pompa et solemnitate

diem a S. Sede in honorem eiusdem Sancti consecratam, cum catholicae gentis pietatem ac devotionem fovere quoquo modo deceat, ac nutrire.

- ²⁰ Illud tamen ex mente eiusdem supremi auditorii in d. Tarentina *Celebrationis festivitatis super processione*, § 6, certum est quod si actus electionis Sancti in patronum praecesserit

Decretum Urbani VIII, quo necessitas haec approbationis Sac. Congreg. Rit. imposita est, ea non requiratur, tametsi actus ille post decretum hoc fuerit innovatus et confirmatus. Praesumitur itidem haec approbatio S. Congregationis Rituum ex centenaria observantia, ut firmavit idem Tribunal in d. Tarentina *Celebrationis festivitatis super processione*, § 7¹.

PAUPERTAS

Vide verb. Votum, art. 2, n. 43 ad 116.

PAX

Summarium.

1. Pax est vinculum charitatis et spiritualis virtus. -
 2. Pacem cum alio facere nullus est compellendus, sed sufficit pro foro conscientiae intus iniuriam remittere. -
 3. Pacis osculum viris ecclesiasticis in choro sedentibus, non cum instrumento, sed osculo oris dandum est. -
 4. Pacis osculum nulli etiam praesidenti, vel
- ¹ Pax est vinculum charitatis, et spiritualis virtus, qua salvamur, et in bono pacis consistit universorum salus. Leo X, Constit. 20, incip. *Pastor*.
- ² Pacem cum alio facere nullus est compellendus, sufficit enim pro foro conscientiae intus iniuriam remittere. Sacra Congr. Episcop. et Regular., in Caietana, 15 Novemb. 1588; apud Sellium, in *Selectis canon.*, c. 17, n. 24; et Barbosam, in *Summa Apostolicar. decision.*, verb. *Pax*, num. 2. Signis tamen externis animus remittentis ostendi debet, prout notavit Rom. Theol., in Edit. Rom., 1768. Ego quidem retuli Decretum Sac. Congr. Episc. ad litteram prout iacet, loc. cit., caeterum probe sciens cuque esse compertum, quod veniam legitime petenti, tenetur quilibet non tantum interius iniuriam remittere, sed etiam externa remissionis signa ei ostendere. Videantur ad rem quae tradidi sub verb. *Virtus*, a n. 54 ad 59.
- ³ Pacis osculum viris ecclesiasticis in choro sedentibus, non cum instrumento, sed cum osculo oris dandum est. Sac. Congr. Rit., in

regio consiliario dandum est ante Episcopum. - 5. Pax et thus debet dari domino loci iuxta formam libri caeremonialis. - 6. Pax non debet dari domino loci et aliis laicis, nisi post datam pacem omnibus de choro, et tunc debetur non a beneficiato, sed ab aliquo ministro cotta induto, non cum osculo, sed cum instrumento. - 7. Pax mulieribus non datur. Et aliquando an danda sit, remittitur arbitrio Episcopi.

Messanen., 8 Iulii 1620; apud Sellium, l. c., n. 25; et Barbos., l. c., n. 3.

Pacis osculum nulli, etiam praesidenti vel ⁴ regio consiliario dandum est ante Episcopum. Sacra Congr. Rit., in Granaten., 9 Maii 1606; apud Sellium, l. c., n. 26, et Barb., l. c., n. 4.

Pax et thus debet dari domino loci, iuxta ⁵ formam libri caeremonialis. Sacra Congregat. Rit., in Strongolen., 4 Martii 1606; apud Sellium, l. c., num. 29, et Barbosam, l. c., n. 6.

Pax non debet dari domino loci et aliis ⁶ laicis, nisi post datam pacem omnibus de choro, et tunc debetur non a beneficiato, sed ab aliquo ministro cotta induto, non cum osculo, sed cum instrumento. S. Congr. Rit., in Pacen., 21 Martii 1509, et in Calagurit., 5 Iul. 1614; apud Sell., loc. cit., n. 30, et Barbos., l. c., n. 7.

Pax mulieribus non datur. Sacra Congreg. ⁷ Rit., in Lucerin., 3 Iunii 1637, et aliquando an danda sit? remittitur arbitrio Episcopi. Ead. Sacra Congreg. Rit., in Pacen., 28 Ian. 1612; apud Sellium, l. c., n. 11; et Barbos., l. c., num. 8.

PAX RELIGIOSA

Brevis expositio conventionum circa materias relig. cum protest. initarum.

- ¹ Anno 1517, Martinus Lutherus monasticae vitae et religionis catholicae desertor, nova contra avitam fidem dogmata spargere coepit,

quem proin non solum Leo X, Summus Pontifex, sed etiam imperator Carolus V, per edictum Wormatiense anno 1521, die 8 Maii da-

¹ Praeter Sanctos locorum patronos, de quibus hactenus auctor egit, sunt et alii plures Sancti, quibus pietas Christiana praefecturas super certis vitae generibus, et negotiis, vel etiam malis certis arcendis ascripsit. Confer Raynaudum; tom. 8 operum, ubi de titulis cultus Sanctorum specialibus, et si licet, Fabricii Bibliographiam antiquariam, p. 362 seqq., ubi tamen protestantium more huiusmodi patronatus insectatur, et

irridet. In his *quatuordecim* opitulatores, seu *auxilia* tores generales in quocunque calamitatis genere implorandi sunt, sancti Blasius, Dionysius, Erasmus, Pantaleo, Vitus, Georgius, alii Gregorium appellant, Cyriacus, Christophorus, Achatius, Eustochius, Aegidius, Sanctaeque Barbara, Catharina et Margarita, de quibus Martinus Crusius in Corona anni, t. 2, p. 280 seq.

tum, *tantumquam membrum ab Ecclesia Dei separatum, perniciosi schismatis auctorem, pertinacemque haereticum damnavit*. Cui edicto cum imperator et status imperii in sequentibus comitiis saepius inhaerent, sectatores Lutheri, contra intentatas poenas protestando, *Protestantium* nomen adepti sunt. Doctrinam eorum Philippus Melancthon formula quadam complexus est, quae a loco ubi, anno 1530, exhibita fuit, *Augustana confessio* dicitur, ab imperatore in publicis comitiis reiecta.

- 2 Salutem hucusque novatores quaerebant in mora, appellando identidem ad concilium generale, vel nationale; demum fortius praesidium in armis quaerendum rati, foedus Schmalcaldicum in finibus Thuringiae inierunt. Carolus autem imperator multum remisit a primo suo zelo, quod testatur transactio Norimbergensis anno 1532, eiusque confirmatio in comitiis Ratisbonensibus. Sed ferociore inde expertus est confessionis augustanae asseclas, aperto bello ab iis petitus. Duces praecipui erant Ioannes Fridericus elector Saxoniae, et Philippus landgravius Hassiae; prior in pugna Mühlbergensi captus est; alter se ipsum spontanea deditione captivum stitit anno 1547.
- 3 Mitius, quam rei opportunitas expetere nonnullis videbatur, victoria usus est Carolus. Unde sequenti anno 1548, in comitiis Augustanis processum est famosum illud *interim*, seu Decretum per viginti sex articulos declarans quid in causa religionis interim tenendum sit, donec controversiae per concilium generale finirentur, quod iam Tridenti anno 1545, initium sumpserat, sed anno 1547 Bononiam translatum, et demum per aliquot annos suspensum. Postquam vero illius reassumptio a Iulio III, Pontifice, indicta fuerat, status imperii rursus controversiarum fidei decisionem concilio submittendam statuerunt.
- 4 Sed mox novas turbas inopinato excitavit Mauritius Saxoniae elector, ipso electoratu, aliisque plurimis beneficiis ab imperatore ornatus. Unde Ferdinandus, Romanorum rex nomine fratris sui Caroli imperatoris, aliis bellis distenti, intervenientibus quibusdam principibus imperii, cum Mauritio, et Foederatis *Transactionem Passavii* iniit 2 Augusti 1552. Ubi quantum ad rem nostram spectat, conventum fuit, ut intra semestre celebrarentur comitia, in quibus de via componendi dissidia religionis per concilium generale, aut nationale, etc., deliberaretur: interim confessioni Augustanae addictis nulla in imperio molestia, violentia, aut contemptus propter religionem inferretur, sicut vicissim nec illis, qui veteri religioni adhaerent.
- 5 Transactio ista demum anno 1555 confirmata fuit Augustae Vindelicorum in publicis comitiis, *Pace religionis*, ut vulgo vocatur, 25 Septembris ibidem conclusa. En eius capita ex

Francisci Ignatii Wedekin dissertatione historica iuridica, Fuldae edita 1738, et a P. Schmidt in tomum 10 sui Thesauri iuris ecclesiastici illata, p. 425.

I. Nullus status imperii propter Augustanam confessionem invadatur, laedatur, opprimatur, neque invitatus ab illa, eiusque fide, ritibus, ordinationibus, quas instituerunt protestantes, vel instituturi sunt, in suis principatibus ac dominiis repellatur, gravetur aut contemnatur.

II. Vicissim status Augustanae confessionis contra catholicos nihil attentent.

III. Controversa religio aliter, quam Christianis, amicis, ac pacificis viis et mediis non componatur.

IV. Qui alterutri harum religionum addicti non sunt, hac pace non comprehendantur.

V. Si Archiepiscopus, Episcopus, Praelatus, aliusve quispiam ordinis ecclesiastici a catholica religione recesserit, ecclesias ac beneficia cum fructibus absque mora quidem, sed sine detrimento honoris sui relinquat.

VI. Bona ecclesiastica, ante transactionem Passaviensem occupata, quae ad immediatos imperii non pertinent, neque intra, neque extra iudicium repetantur.

VII. Ecclesiastica iurisdictio adversus Augustanam confessionem, eiusque ministros, ritus, ordinationes, quas instituerunt, aut instituent, quiescere, atque suspensa esse, et manere debet.

VIII. Catholicis redditus, census, pensiones salvae maneant, salvis iuribus saecularibus eius status, in cuius territorio isthaec sita sunt; ecclesiarum quoque ministeriis, parochiis, scholis, eleemosynis, hospitalibus, ex iis bonis provideatur, non attento religionis discrimine.

IX. Si super his praestationibus lites oriantur, per arbitros componantur.

X. Nullus status alium eiusque subditos ad suam religionem compellat, nec eos arte aliqua ad se attrahat, aut contra magistratum suum in tutelam suscipiat, aut ullatenus defendat.

XI. Si aliqui religionis ergo ex statuum, seu catholicorum, seu protestantium provinciis alio migrare velint, emigratio, bonorumque distractio consueti emigrantium tributo, et si mancipia fuerint, lytro persoluto, absque impedimento, et honoris, obligationumque praedicio concedatur.

XII. Si compositio religionis in concilio generali, aut nationali, aut tractatione imperiali comitiorum non sequatur, nihilominus pax ista secundum omnes supra dictos articulos vigorem obtineat, usque ad finalem religionis compositionem, atque ita modo iam dicto, et alias undequaque constans, absoluta, sive inconditionata et perpetua pax constituta et decreta sit, ac maneat.

XIII. In hac pace libera quoque nobilitas Caesari immediate subiecta comprehendatur.

XIV. In civitatibus imperii utraque religio, ubi aliquandiu vixit, etiam in posterum ita maneat; et neutra pars alterius religionem et ritus abroget, vel ad eam deserendam alios compellat, sed utraque pacifice et quiete cohabitent.

XV. Constitutiones imperii, vel aliae ordinationes contrariae nihil huic paci derogent, neque declaratio in contrarium dari, impetrari, acceptari possit, data vero, impetrata, acceptata nullius sit roboris, sive in iudicio, sive extra.

XVI. Hos articulos caesar, rex, eorumque successores inviolate observabunt, nec contra, seu ex potestatis plenitudine, seu ex alio praetextu agent, neque suo nomine agi permittent; idem praestabunt principes, praelati, comites et civitates imperii, eorumque successores, et haeredes sub obligatione caesareae, regiae et principalis dignitatis, fidei et fidelitatis in verbo veritatis, omni dolo secluso.

XVII. Ex utraque parte nec Caesar, nec ullus status alterum quocunque modo per se, vel per alios gravet, opprimat, laedat. Si quis adversus hanc pacem alteri vim aut molestiam intulerit, caesar, aliique status, id faciendi non solum consilium, auxilium, patrocinium nullum praestabunt, sed contra alteram partem, auxilio et patrocinio iuvabunt.

XVIII. Camerae imperialis praeses et assessores secundum hanc pacem, non attempta religione, partibus ius dicant, neque contra haec processum aut mandatum decernant, vel alio modo, agent.

In istis pacis articulis nullum confessionis⁶ Augustanae dogma approbatur aut discutitur: sed solummodo intenditur tranquillitas publica, *tractatu de religione in aliud opportunum tempus dilato*. Eventus autem docuit, occasione huius pacis, errores latius esse sparsos, quietem imperii magis turbatam. Nam cum in conventionem ista nihil statueretur de modo, quo status imperii in causa religionis erga subditos se gerere debeant; hinc principes protestantes, et qui aequali cum principibus iurisdictione in imperio gaudent, ex iure reformandi, quod sibi competere credebant, opprimebant subditos suos catholicos, occupabant ecclesias, monasteria, eiectionis presbyteris et religiosis; imo integros archiepiscopatus, episcopatus, ac immediatas abbatias ad se trahebant: et quidem sine ullo iuris remedio; cum protestantes circa has causas nec in camera imperiali ius experiri, nec maioribus comitiorum votis stare vellent.

Spes etiam componendi dissidia religionis⁷ omnino praecisa videbatur, dum protestantes generali concilio, ad quod antea saepius provocarent, iam Tridenti congregato, se submittere renuebant. Agendum erat de causa religionis mediis amicalibus, pacificis; sed quibus? Reiecto, nisi ad praescriptum protestantium celebraretur, concilio generali, aliquando praeplicuit via colloqui; mox ea inutilis ad intentum finem agnita. Certe concordia in dissidiis religionis identidem in aliud tempus reiecta fuit.

PAX WESTPHALICA

Summaria expositio tract. Westphalici.

¹ Post pacem religiosam, de qua nuper, adeo compositae res in Germania non fuere, ut bellum eruperit. Diviso enim in factiones imperio, Lutherani in *Unionem* Halae Suevorum, Catholici in *Ligam* Herbipoli coeunt anno 1610. Accedunt tumultus Bohemici, electo in regem Friderico V, palatino contra Ferdinandum Austriacum: cumulum addidit foedus protestantium cum Suecis, Gallis, Batavis, Anglis, etc. Res catholicorum eo perducta fuit, ut fere solus imperator, et elector Bavariae vires aliquas possent opponere, contra tot hostes vix suffecturas. Ex catholicis principibus aliqui induciis, successione, singularibus pactis, aut medio statu, sive neutralitate rebus suis melius consultum credebant, alii hostilibus armis fracti, attriti, et pene subacti erant: aliis imminens Suecorum exercitus ultima quaeque, si se moverent, minabatur. Hispani Gallico bello impediabantur: Italiae principes a Caesare de periculo Catholicae religionis admoniti negabant auxilia ob motus Turcarum adversus Rempubli-
cam Venetam.

Igitur post triennale bellum varia fortuna² gestum, vastatis provinciis, exhaustis aerariis, exercitibus clade, lue, omnique malorum genere diminutis, demum anno 1648, pax concluditur in Westphalia a Ferdinando III, imperatore, et foederatis, Osnabrugae quidem cum Suecis et coniunctis; monasterii autem cum Gallis. Duplex igitur habemus pacis Westphalicae instrumentum, scilicet Caesareo-Suecicum et Caesareo-Gallicum. Nostra solummodo interest, ut ea referamus, quae iuris canonici forum attingunt, et potissimum in articulo quinto instrumenti Caesareo-Suecici continentur, omissis tamen iis, quae iura religionis in privatis quibusdam civitatibus concernunt.

Osnabrugae igitur conventum et transactum³ est:

I. Transactio Passaviensis, et pax religionis Augustanae inviolabiliter observetur: praesens transactio pro perpetua dictae pacis declaratione habeatur, donec per Dei gratiam de religione ipsa conventum fuerit; nec contra eam nulla

iura, protestationes, transactiones, sententiae, privilegia, aut aliae quaecunque exceptiones unquam allegentur, audiantur, aut admittantur; si quid dubii incidat, de eo in conventibus imperii nonnisi amabili ratione transigatur, non attenta votorum pluralitate.

II. Inter utriusque religionis status sit exacta aequalitas, ita ut quod uni parti iustum est, alteri quoque sit iustum. Praeter Catholicos, et Augustanae confessioni adhaerentes, comprehendantur etiam reformati, seu Calviniani, ita ut, praeter istas tres religiones, nulla alia in imperio recipiatur vel toleretur.

III. Prohibetur omnis violentia, aut via facti, pace profana ad materiam religionis extensa: nemo ob religionem suam despiciatui habeatur, nec a mercatorum, opificum, etc., communione, multo minus publicis coemeteriis, honoreve sepulturae arceatur.

IV. Terminus a quo restitutionis in ecclesiasticis, sit dies prima Ianuarii anni 1624, fiatque reductio ad statum dicti anni et diei in omnibus, quoad praelaturas et beneficia immediata et mediata, iura, redditus, etc., item quoad numerum canonicorum, et exercitium religionis in ecclesiis mistis.

V. *Reservatum ecclesiasticum*, de quo in *Pace religionis*, extenditur etiam ad acatholicos, qui praelaturas ecclesiasticas obtinent. Iura eligendi, et postulandi illibata retineantur, ut tantum nihil contineant Augustanae confessioni adversum: spondeantque electi, se praelaturas nequaquam haereditario iure possessuros.

VI. Imperator per primarias preces praesentet eiusdem religionis consortem cum defuncto: investiat postulatos protestantes post praestita iuramenta: nulla executio decernatur pro exactione Annatarum, etc.

VII. Statibus immediatis cum iure territorii competit ius reformandi exercitium religionis; subditi tamen retineant exercitium an. 1624, quacunque anni parte habitum. Qui dicto anno modernae suae religionis exercitium non habuerint, his conceditur ius emigrandi; si nec sua sponte emigrare voluerint, nec a territorii Domino iussi fuerint, patienter tolerentur conscientia libera domi devotioni suae privatim vacare.

VIII. Ius dioecesanum et tota iurisdictio ecclesiastica cum omnibus suis speciebus contra Augustanae confessionis status, eorumque subditos suspensa esto, et intra terminos territorii cuiusque se contineat.

IX. Inter ecclesias, quae non ex possessione anni decretorii, sed ex aliis rationibus nomi-

natim protestantibus traditae sunt, praecipuae sunt hae. 1. Coronae Suecicae praeter alia decernitur archiepiscopatus Bremensis, et episcopatus Verdensis. 2. Electori Brandeburgico archiepiscopatus Magdeburgicus, episcopatus Caminensis, Halberstadiensis et Mindanus. 3. Megapolitano duci episcopatus Suerinensis et Rarenburgensis. 4. Domui Brunswicensi Alternativa cum Catholicis in episcopatu Osnabrugensi praeter abbatiam Walchenried et Groningen. 5. Domui Hasso-Casselanae abbatia Hirschfeldensis. 6. Domui Wirtembergicae restituuntur variae ecclesiae collegiatae, abbatiae, praepositurae et monasteria.

Hoc pacis instrumentum dictos pluresque 4 articulos continens, in proximis comitiis receptum, confirmatumque est tanquam lex fundamentalis imperii, et perpetua regula ac norma iudicandi inviolabiliter observanda. Nec destiterunt protestantes, donec, quantum in suae religionis favorem erat, rigorosa executio fuerit secuta. Quasdam tamen provincias non omnibus pacis Westphalicae constitutionibus subiacere experientia docuit.

Quanto autem animi dolore tantam rei ca- 5 tholicae stragem senserit Innocentius X, Romanus Pontifex, abunde constat ex eiusdem Bulla *Zelo Domus Dei*, data 20 Novem. 1648, in qua omnia transactionis Westphalicae capita, quae in praeiudicium religionis et ecclesiarum vergunt, damnat, reprobat, irritat, cassat, annullat, viribusque et effectu evacuat, et contra illa, deque eorum nullitate coram Deo protestatur. His vestigiis insistent Innocentii successores, uti videre est in Brevibus Clementis XI, quibus damnat, reprobat et annullat, tum recessum capituli Hildesiensis anno 1711, cum principe acatholico initum; tum postulationem Ernesti Augusti Brunswicensis ducis in Episcopum Osnabrugensem anno 1716, iuxta instrumentum pacis celebratum.

Non obstantibus his Pontificum constitutio- 6 nibus, ut videre est apud P. Zech. in suis *Praecognitis iuris canonici*, § 400, controversatur inter doctores Germaniae, an haec pacta fuerint a statibus catholicis licite inita, eosdemque obligent? Utut est, celebris liber Bar. de Ickstadt dissertationem vulgavit omnino legendam *De iusta et efficaci Summi Pontificis protestatione adversus pacem religiosam et Westphalicam*. Huius dissertationis compendium exhibuit P. Schmidt, t. 1 sui *Thesauri iuris ecclesiastici* p. 515 seqq., quem vide. Historiam huiusce pacis longe accuratissimam, ac perelegantem dedit gallice Parisiis P. Bougeant.

PECCATUM

Summarium.

1. Peccatum generalissime sumptum potest esse vel naturae, vel artis, vel moris. — 2. Peccatum sic gene-

ralissime sumptum definitur, quod sit *transgressio legis*. — 3. In hoc sensu etiam natura dicitur peccare in suis effectibus, quando producit monstra, aliaque naturaliter defectuosa et imperfecta, et appellatur *peccatum natu-*

rae. - 4. Item in hoc sensu etiam artifex dicitur peccare, quando errat in operibus suis, illa non faciendo iuxta regulas artis, et vocatur *peccatum artis*. - 5. In proposito autem non est sermo de peccato naturae vel artis, sed solum de peccato moris, quod proprie dicitur culpa, in quantum est transgressio legis per carentiam rectitudinis debitae inesse actibus moralibus. - 6. Peccatum moris interdum sumitur pro causa vel effectu peccati. Interdum sumitur pro materia, circa quam versatur peccatum. Interdum sumitur pro hostia in expiationem peccati; hic autem nos agimus de peccato moris, sive morali stricte et rigore sumpto. - 7. Peccatum moris, sive morale stricte et rigore sumptum varie definitur a Patribus et Doctoribus, sed in re omnes conveniunt et adducuntur praecipuae definitiones. - 8. Explicatur per singulas particulas illa tradita a divo Augustino, cum qua omnes aliae in re conveniunt. - 9. Peccatum, ut sic, varie dividitur. Primo enim dividitur in peccatum originale et peccatum personale, et quid sit utrumque? ac breviter de iustitia originali, vulneribusque peccati originalis. - 10. Secundo peccatum personale subdividitur in actuale et habituale; et quid sit utrumque? - 11. Tertio peccatum personale actuale dividitur in peccatum commissionis et peccatum omissionis; et quid sit utrumque? - 12. Quarto peccatum personale dividitur in peccatum carnale, et spirituale, et quid sit utrumque? - 13. Quinto peccatum personale dividitur in mortale et veniale; et quid sit utrumque? datur salutare monitum circa veniale. - 14. Sexto aliqui dividunt peccatum personale etiam in philosophicum et theologicum; et quid sit utrumque? - 15. At revera non datur peccatum philosophicum re ipsa, et in praxi a theologico separatum. - 16. Et affertur ratio. - 17. Ad contrahendum quodcumque peccatum actuale, sive mortale, sive veniale, tres requiruntur conditiones, quae assignantur. - 18. Item tria requiruntur potissimum ad peccatum mortale, quorum si unum desit, iam non erit peccatum mortale, sed ad summum veniale; et assignantur, ac ubertim elucidantur, ad n. 23. - 24. Peccatum mortale potest esse triplex. Primo mortale *ex genere suo*; secundo mortale *ex praecepto*; tertio mortale *ex accidenti vel circumstantia*; et quid sit unum quodque? - 25. Peccatum veniale etiam triplex esse potest. Primo veniale *ex genere suo*; secundo veniale *ex imperfectione actus*; tertio veniale *ex parvitate materiae*, et quid sit unumquodque? - 26. Peccatum mortale ex genere suo fit veniale per accidens in individuo potissimum quatuor modis, qui assignantur. - 27. Peccatum veniale ex genere suo potest per accidens fieri mortale potissimum sex modis, qui assignantur. - 28. Peccatum formaliter acceptum non consistit in positivo, sed in privativo. - 29. Sic tenent aperte plurimi sancti Patres, qui adducuntur. - 30. Et affertur ratio. - 31. Distinctio specifica moralis peccatorum omissionis desumitur ex actibus debitis, quorum sunt omissiones. - 32. Distinctio specifica moralis peccatorum commissionis desumitur ex diversis specie virtutibus, seu diversis eiusdem virtutis rectitudinibus, quibus privant. - 33. Unde ad distinctionem specificam moralem peccatorum sufficit, ut vel diversis specie virtutibus opponantur, vel opponantur eidem virtuti, secundum diversas specie honestates et rectitudines. - 34. Distinctio numerica moralis peccatorum desumitur ex distinctione numerica actuum voluntatis moraliter interruptorum. - 35. Actus voluntatis interni quando moraliter interrupti censeantur? - 36. Hinc resolves primo, quod peccata interna, quae solo animo perficiuntur, toties multiplicantur numero, quoties actus ipse internus renovatur. - 37. Resolves secundo, quod peccata, quae opere externo perpetrantur, toties numero multiplicantur, quoties actus ipsi exteriores peccatum illud consummantes repetuntur. - 38. Resolves tertio, quando actus sunt or-

dinati ad unum numero actum, seu finem principalem, omnes illi actus non sunt tot peccata distincta ab ipso actu finali, sed unum duntaxat peccatum. - 39. Resolves quarto, quod quando actus sunt disparati, ita ut unus non dependeat ab alio, nec ordinetur ad ipsum, tunc tot sunt numero peccata, quot sunt actus in se completi et consummati. - 40. Peccatum originale deletur in infantibus per solum baptismum in re susceptum. - 41. In adultis autem peccatum originale deletur per baptismum sive in re sive in voto. Imo in ipsis adultis per baptismum delentur insuper omnia peccata personalia ante ipsum baptismum commissa, non solum quoad culpam, sed etiam quoad totam poenam. - 42. Peccatum mortale post baptismum commissum remittitur solum per sacramentum poenitentiae in re, vel in voto. - 43. Unum autem peccatum mortale in hac providentia remitti non potest sine alio. - 44. Neque de facto unquam remittitur peccatum veniale sine remissione peccati mortalis. - 45. Potest tamen e contra remitti peccatum mortale, quin remittatur veniale. - 46. Peccatum veniale post baptismum commissum remittitur universim duobus modis. Primo ex opere operantis, secundo ex opere operato per sacramenta, et aliquatenus per sacramentalia. - 47. Ex opere operantis quomodo remittantur peccata venialia? ad num. 50. - 51. Ex opere operato quomodo remittantur peccata venialia? - 52. Per sacramentalia quomodo remittantur peccata venialia? - 53. Sacramentalia quare sic appellantur? - 54. Sacramentalia enumerantur et explicantur, ad n. 60. - 61. De poena debita decedentibus cum solo peccato originali, quinque sunt diversae sententiae; et assignatur, quid sentiat prima. - 62. Assignatur, quid sentiat secunda. - 63. Assignatur quid sentiat tertia. - 64. Assignatur, quid sentiat quarta. - 65. Assignatur, quid sentiat quinta. - 66. Ex enumeratis sententiis prima et secunda, non solum falsae, sed etiam sunt haereticae. - 67. Quarta sententia, licet non careat sua probabilitate, tamen a nobis non admittitur. - 68. Quinta sententia, licet non videatur aperte ab Ecclesia catholica reprobata, relicta tamen passim in scholis. - 69. Secundum tertiam sententiam, quam sequimur, pueri decedentes cum solo peccato originali nullam patiuntur poenam sensus. Nec post diem iudicii passuri sunt alias corporis afflictiones, sed tantum patiuntur, et patientur solam poenam damni sine ullo dolore interno et externo, seu sine ullo prorsus dolore vel tristitia de amissione beatitudinis. - 70. Probatur prima pars quod scilicet tales pueri nullam patiuntur poenam sensus, nec post diem iudicii passuri sint alias corporis afflictiones. - 71. Probatur secunda pars, quod scilicet tales pueri patiuntur, et passuri sint perpetuo poenam damni, ad num. 72. - 73. Probatur tertia pars, quod scilicet tales pueri patiuntur, et passuri sint perpetuo poenam damni sine ullo dolore, interno et externo, seu sine ullo prorsus dolore, vel tristitia de amissione beatitudinis. - 74. Affertur et solvitur prima obiectio, ad num. 75. - 76. Affertur et solvitur secunda obiectio, ad num. 77. - 78. Affertur et solvitur tertia obiectio, ad num. 79. - 80. Adducitur distinctio locorum in quibus recipiuntur animae ex hoc mundo decedentes. - 81. Poena debita decedentibus cum peccato actuali mortali est poena aeterna, tam damni quam sensus. - 82. Poena debita decedentibus cum solis peccatis venialibus non est aeterna, sed solummodo temporalis. - 83. Peccatum veniale coniunctum cum mortali puniuntur in inferno poena temporalis. - 84. Affertur et solvitur instantia. - 85. Assignatur verus sensus illius catholici axiomatis, quod *in inferno nulla est redemptio*. - 86. Circumstantiae peccati, *Remissivae*. - 87. Peccatum lethale mortua constituit bona opera, quae in eo fiunt, et iam facta reddit mortificata, *Remissivae*. - 88. Alia ad rem ad n. 97.

1 Peccatum generalissime sumptum potest esse vel naturae, vel artis, vel moris. *Communis*.

Peccatum sic generalissime sumptum definitur a S. Augustino, lib. 2 de Consensu evan-

- gelistarum, cap. 3, dicendo: *Peccatum est transgressio legis*. In hoc enim sensu etiam natura dicitur peccare in suis effectibus, quando producit monstra, aliaque naturaliter defectuosa et imperfecta, et appellatur *peccatum naturae*.
- 4 Item in hoc sensu etiam artifex dicitur peccare, quando errat in operibus suis, illa non faciendo iuxta regulas artis, et vocatur *peccatum artis*.
- 5 In proposito autem non est sermo de peccato naturae vel artis, sed solum de peccato moris, quod proprie dicitur culpa, in quantum est transgressio legis per carentiam rectitudinis debitae inesse actibus moralibus.
- 6 Peccatum moris interdum sumitur pro causa vel effectu peccati, uti ad Romanos vii, 17, ibi: *Quod habitat in me peccatum*, id est fomes peccati seu concupiscentia; interdum sumitur pro materia, circa quam versatur peccatum, uti Deuteronom. ix, 11, ibi: *Peccatum autem vestrum, quod feceratis, id est vitulum, arripiens igne consumpsi*; interdum sumitur pro hostia in expiationem peccati, uti 2 ad Corinth. v, 21, dicitur, quod Christus factus sit *pro nobis peccatum*, id est hostia pro nostro peccato. Hic autem nos agimus de peccato moris, sive morali, stricte et rigore sumpto.
- 7 Peccatum moris seu morale stricte et rigore sumptum varie definitur a Patribus et doctoribus, sed in re omnes conveniunt. Sanctus enim Ioannes Apostolus, in sua prima Epistola, iii, 4, dicit quod *peccatum est iniquitas*. S. Ambrosius, lib. de Paradiso, cap. 8, sic habet: *Quid est peccatum, nisi praevaricatio legis divinae, et coelestium inobedientia praeceptorum?* S. Augustinus, lib. xxii contra Faustum, cap. 27, eumque secutus S. Thomas, 1-2, qu. 71, art. 6, ita definiunt actuale peccatum, dicendo: *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei*. Scotus in 2, dist. 37, qu. 1, dicit, quod *Peccatum est carentia rectitudinis debitae inesse actui*. Alii passim dicunt, quod *Peccatum est actio vel omissio voluntaria contra legem divinam*¹.
- 8 Unde hic explicatur per singulas particulas definitio illa tradita a divo Augustino, cum qua omnes aliae in re conveniunt. Dicitur autem primo: *Dictum, vel factum, vel concupitum* ad denotandum triplex peccatum, quod committi potest, scilicet cogitatione, verbo et opere; et quamvis talia videantur comprehendere sola peccata commissionis, et non omissionis, tamen, quia *affirmatio et negatio reducuntur ad idem genus*, ut notant communiter doctores, et constat etiam ex l. *Si mora* 9, iuncta Glossa verb. *Facto*, ff. Solutio matrimonio, vere comprehendunt etiam peccata

omissionis; per ly enim *dictum, vel factum, etc.*, intelliguntur etiam horum negationes, scilicet *non dictum, non factum*, et sic peccata omissionis reducuntur ad peccata commissionis, ut expresse dicit D. Thomas, de Veritate, qu. 15, art. 4 ad 10, ibi: *Agere, et non agere, cum quis agere debet, ad idem genus actus reducuntur, secundum quod peccatum omissionis ad peccatum actus reducitur*. Et idemmet S. Augustinus, de Perfec. iust., cap. 3, dicit: *Duobus modis constat esse peccatum, si aut fiant illa, quae prohibentur, aut illa non fiant, quae iubentur*. Dicitur secundo, *contra legem*, in quo consistit formale peccati; est enim peccatum terminus concretus dicens pro materiali ipsam actionem vel omissionem, pro formali inobedientiam, seu actum contra legem. Dicitur tertio *contra legem Dei* simpliciter, quia peccans contra legem humanam, peccat saltem mediate contra divinam, cum transgressio legis humanae, sive canonicae, sive civilis, non aliter sit peccatum, nisi quia est contra legem Dei volentis ac praecipientis, ut nostris legitimis superioribus aliquid iuste praecipientibus obediamus. Ad Hebraeos enim xiii, 17, habetur expresse: *Obedite praepositis vestris, et subiaceat eis, ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Et ad Rom. xiii, 2, praecise dicitur: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Et sic sufficit, quod S. Augustinus posuerit in definitione verba illa *contra legem Dei*, nec fuit necesse addere contra legem humanam.

Peccatum ut sic varie dividitur. Primo enim 9 dividitur in peccatum originale, et peccatum personale. *Peccatum originale*, est carentia iustitiae originalis transfusa ab Adamo per virtutem seminalem, seu carnalem propagationem in posteros; siquidem iuxta illud Apostoli ad Romanos v, 12: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*; quod de peccato originali est intelligendum, prout communiter docent SS. Patres et theologi, et ipsum Concilium Tridentinum, sess. 5, in Decr. de Peccat. originali. Ut autem peccati originalis descriptio perfecte percipiatur, ad mentem breviter revocandum est, per iustitiam originalem dona illa omnia supernaturalia designari, per quae homo rectus efficiebatur, per quae scilicet portio, sive pars inferior hominis, videlicet appetitus sensitivus portioni, sive parti superiori, nempe rationi perfecte subiiciebatur; ast (proh dolor!) *Homo cum in tanto honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis*. (Ps. xlviii,

¹ E. R. Verbum, quo utitur Ioannes Apostolus ep. i, iii, 4, significat *transgressionem legis, discrepantiam a lege*. Est enim *anomia*, ex a priv. et *nomos* lex. Ideo-

que definitiones Ambrosii, Augustini et Thomae eodem recidunt.

13, 21). Hinc ultra exclusionem a vita aeterna, secum traxit originalia praecipua quatuor vulnera, quibus saeve suciamur, et sunt ignorantia intellectus, malitia voluntatis, seu pronitas ad malum, concupiscentia carnis adversus spiritum, et infirmitas corporis aggravantis animam, ac voluntatis ad tentationes vincendas, et ad bonum arduum aggrediendum; et haec vulnera neque per baptismum tolluntur, unde PP. et theologi docent, semper in nobis fomitem peccati manere, puta perduellionem appetitus sensitivi contra rationem, etc. *Peccatum personale* est illud, quod a propria cuiusque voluntate contrahitur; atque a propria (ut ita dicam) cuiusque persona committitur, unde et *personale* nuncupatur. *Communis*.

10 Secundo, *peccatum personale* subdividitur in actuale et habituale. *Peccatum actuale* est actualis transgressio legis divinae; et sic tunc committitur peccatum actuale, quando actualiter violatur lex divina, sive eliciendo actum ab ipsa prohibitum, sive omittendo actum ab ipsa praeceptum. *Communis*. Peccatum habituale est macula relictā in anima de peccato actuali moraliter permanente; unde peccatum habituale nihil aliud est, quam peccatum actuale, cuius commissio physice iam praeteriit, moraliter tamen permanet, donec per veram poenitentiam expiatur. *Communis*.

11 Tertio, peccatum personale actuale dividitur in peccatum commissionis, et omissionis. *Peccatum commissionis* est, quod fit id, quod a lege divina prohibetur. *Communis*. *Peccatum omissionis* est, quo omittitur id, quod a lege divina praecipitur. *Communis*. Unde S. Augustinus, de perfect. iust., cap. 3, ad rem sic dicit: *Duobus modis constat esse peccatum: si aut fiat illa, quae prohibentur, aut illa non fiant, quae iubentur*.

12 Quarto, peccatum personale dividitur in peccatum carnale et spirituale, iuxta illud Apostoli 2 ad Corinth. vii: *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus*. Peccatum carnale est illud, quod in concupiscentia carnis, seu in inordinata delectatione carnis consistit, uti sunt gula et luxuria, et diversae peccatorum species ad haec duo peccata reducibiles. *Communis*. *Peccatum spirituale* est illud, quod in concupiscentia, seu in inordinata delectatione spirituali perficitur et consummatur, uti sunt superbia, inanis gloria, et huiusmodi. *Communis*. Quinimo S. Gregor. lib. 31 Moral., c. 31, dicit, quod capitalium vitiorum quinque sunt spiritualia, scilicet superbia, invidia, avaritia, ira et acedia, duo vero carnalia, scilicet gula et luxuria.

Quinto, peccatum personale dividitur in 13 mortale et veniale. *Peccatum mortale* est defectus contra legem, vel praeceptum, cuius observantia necessaria est simpliciter ad consequendam gratiam, et salutem finalem consequendam, unde dicitur *mortale*, quia ob sui gravitatem solvit penitus amicitiam et gratiam cum Deo, poenamque meretur aeternam, quae est mors secunda; et de hoc dicitur Sap. xvi: *Homo per malitiam occidit animam suam*¹. Et Ezechiel. xviii: *Anima, quae peccaverit, ipsa morietur*. Et ad Romanos vi: *Stipendia peccati mors*. Et Iacobi i: *Peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem*. Peccatum veniale est defectus contra legem vel praeceptum, cuius observantia non est simpliciter necessaria, sed tantum secundum quid, ad melius et citius salutem finalem consequendam; unde dicitur veniale, quia licet fervorem charitatis minuat, non tamen penitus amicitiam et gratiam cum Deo solvit, nec meretur poenam aeternam, adeoque ob sui levitatem veniam facilius consequitur. Et de hoc intelligitur illud Proverb. xxiv: *Septies enim cadet iustus, et resurget*; et Iacob. iii: *In multis offendimus omnes*, et huiusmodi. Sic in re communis doctorum. Praetereundum autem non est commiserandum valde fore, quod multi parum timeant, aut nihil sibi a venialibus caveant; minime advertentes grandia mala, ad quae paulatim disponunt: imo per venialia pedetentim non paucos in ruinam fuisse prolapso; unde Eccli. xix, 1: *Qui spernit modica, paulatim decidet*; Eccles. x, 18: *In pigritiis humiliabitur contignatio, et in infirmitate manuum perstillabit domus*; Apoc. iii, 16: *Quia tepidus es incipiam te evomere ex ore meo*. D. Bern., de Ordin. vit. et morum instit., ait: *A minimis incipiunt, qui in maxima proruunt*. S. Chrys., hom. 87 in Matth.: *Mirabile quidem, et inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquam non tanto studio magna videri esse peccata vitanda, quanto parva et vilia: illa enim ut aversemur ipsa peccati natura efficit; haec autem hac ipsa re, quia parva sunt, desides reddunt; et dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generose insurgere: unde cito ex parvis maxima fiunt, negligentia nostra*. D. Bonavent., de Profect. relig., l. v, cap. 10: *Ex minimis guttis multiplicatis inundationes aquarum fiunt, quae etiam magna aliquando moenia subruunt, per modicam rimam aqua latenter in navem influit, donec submergatur*. S. August., in Psalm. xxxix, 13: *Praecavisti magna; de minutis quid agis? annon times minuta? proie-*

¹ Sapientiae c. xvi, v. 14, haec habentur: *Homo... occidit quidem per malitiam, et cum exierit spiritus, non revertetur, nec revocabit animam, quae recepta est: quemadmodum anima recepta revocari potest a*

Deo, de quo, ibid., vers. 13: *Tu es... Domine, qui vitae et mortis habes potestatem, et deducis ad portas mortis, et reducis*.

cisti molem, stude ne arena obruaris. Quare concludendum cum Eccl. vii, 19: Qui timet Deum, nihil negligit.

- 14 Sexto, aliqui dividunt peccatum personale in philosophicum et theologicum. *Peccatum philosophicum*, dicunt ipsi, est actus humanus disconveniens tantum naturae rationali, seu rationi. *Peccatum vero theologicum* est actus humanus Dei offensivus ut disconveniens eius legi aeternae: unde primum dicitur philosophicum, quia consideratio rationis et virtutis moralis, naturalis est philosophi; secundum vero dicitur theologicum, quia consideratio Dei, eiusque legis aeternae, est theologi; hinc homicidium, v. g. innocentis, consideratum ut contrarium naturae rationali, seu principio naturali rationis. *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris* (Tob. iv, 4), dicitur peccatum philosophicum; consideratum autem ut contrarium voluntati Dei et eius legi aeternae dicitur peccatum theolog.

- 15 Ast tamen revera, et ex natura rei idem peccatum, v. g. idem homicidium innocentis est simul philosophicum et theologicum, quia eo ipso, quod adversatur rationi naturali, indispensabiliter adversatur Deo, eiusque legi aeternae, adeoque est offensa Dei et peccatum theologicum; cum quando attingitur peccatum, ut disconveniens naturae rationali, attingatur impraecisibiliter, ut prohibitum a Deo, atque adeo ut Dei offensivum, ex quo in actibus ab intrinseco malis malitiae philosophicae sit naturaliter et inseparabiliter adnexa malitia theologica seu offensa Dei; unde non datur peccatum philosophicum ipsa re, et in praxi a theologico separatum; imo implicat peccatum, quod solum sit philosophicum, et non etiam theologicum.

- 16 Et ratio est, quia peccatum de sua ratione adversatur formaliter dictamini rationis; implicat autem, quod rationis dictamini advesetur, et non advesetur simul legi aeternae, cum dictamen rationis sit veluti praeco indicens nobis divinam voluntatem, sive praeceptivam, sive prohibitivam, sive permissivam, ut docent doctores communissime ex S. Aug., serm. 6, de Verbis Domini, cum S. Thoma, part. 3, qu. 91, art. 2, ubi dicit lumen rationis nihil aliud esse quam impressionem divini luminis in nobis, iuxta illud regii Psaltis in psalm. iv, qui cum interrogasset: *Quis ostendit nobis bona?* ut scilicet ea sequamur, statim respondet: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Hinc Apostolus ad Romanos ii, 14, scribit: *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Et Cicero, 1 de Legibus, legem naturalem definit, quod sit: *Ratio summa insita in natura, quae iubet ea quae facienda sunt, prohibetque con-*

traria. Unde revera implicat peccatum, quod solum sit philosophicum, et non etiam simul theologicum, cum implicet, quod dari possit homo legis naturalis invincibiliter ignarus. Hinc merito ab Alexandro VIII, die 24 Aug. 1690, damnata fuit sequens propositio in ordine: *Peccatum philosophicum, seu morale, est actus humanus disconveniens naturae rationali et rectae rationi; theologicum vero, et mortale est transgressio libera divinae legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo, qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque poena aeterna dignum.*

Ad contrahendum quodcunque peccatum 17 actuale, sive mortale, sive veniale, tres requiruntur conditiones. Prima est, ut sit voluntarium, id est, ut fiat a voluntate consentiente. Unde S. Augustinus, lib. de vera Religione, c. 4, dicit: *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Secunda est, ut sit liberum, id est, ut sit in potestate voluntatis illud facere, vel non facere; non enim sufficit libertas a coactione, sed requiritur libertas a necessitate, id est potentia indifferens, tum ad ponendum, tum ad omittendum actum; hinc ab Innoc. X, pridie Kalend. Iunii anno 1653, damnata est sequens propositio Iansenii tertia in ordine: *Ad merendum, et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Nec etiam sufficit qualiscunque libertas in causa, seu mediata, sed peccatum debet dependere a propria libertate operantis. Unde ab Alexandro VIII, die 7 Decemb. 1690, damnata fuit sequens propositio prima in ordine: *In statu naturae lapsae ad peccatum mortale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua peccato originali, et voluntate Adami peccantis.* Et quamvis damnatio dicat *Ad peccatum mortale*, tamen eadem ratio est etiam de peccato veniali; hinc additur, et *demeritum*, quod etiam veniali convenit. Tertia conditio est, ut advertatur malitia peccati. *Communis.*

Item tria requiruntur potissimum ad peccatum 18 mortale, quorum si unum desit, iam non erit peccatum mortale, sed ad summum veniale. Primo igitur ex parte intellectus requiritur plena advertentia et deliberatio; secundo ex parte voluntatis requiritur perfectus consensus. Tertio requiritur gravitas materiae. *Communis.* Ad pleniorum autem horum captum est advertendum. 1. Plenam et perfectam ad- 19 vertentiam in eo consistere, quod intellectus per plenum et firmum iudicium cum libero et expedito interiorum sensuum usu de malitia obiecti deliberet expendendo singula; contra vero esse semiplenam et imperfectam adver-

20 tentiam ad mortale insufficientem; 2. Plenum et perfectum voluntatis consensum situm esse in plena et perfecta voluntatis approbatione plenam intellectus advertentiam praesupponente; econtra vero esse semiplenum et imperfectum consensum item ad lethale insufficientem: ex quibus consequens est cum plena advertentia compati posse imperfectum consensum, est enim voluntas semper libera; et cum imperfecta advertentia minime stare posse plenum consensum, nil namque volitum, quin praecognitum: atque adeo si obiecti malitia sit imperfecte rapraesentata, non potest esse perfecte volita. 3. Quod tres in voluntate spectantur motus, videlicet primo primus, qui vel omnem rationis usum, et malitiae advertentiam praevenit, vel ex vehementissima passione sensitiva et distractione rationem perturbante ita celer est, ut cohereri non possit; unde motus primo primus libertate non potitur; 2. motus secundo primus, qui advertentiam supponit aliqualem, vel maiorem, adhuc tamen ita imperfectam, ut solum semiplene liber haberi possit; denominantur autem praefati actus primo primus, et secundo primus respective ad plenam advertentiam, quam suo ordine praeveniunt; 3. Motus perfectus, et plene deliberatus est, qui supponit rationem plene expendentem singula, et non perturbatam, vel vehementissima passione libertatem simpliciter tollente, nec vehementi eam diminvente, proin est actus consensus perfecte liber.

22 Ulterius magis magisque dicta elucidantur adducendo iuxta communes coniecturas, signa valde utilia imperfectae advertentiae, imperfectique consensus, per quae quisque tute adiudicare potest se non habuisse plenum consensum, ac proinde memoriae committendae pro serenitate conscientiae, ut advertit Felix Pot., cap. 4, de Peccatis; ex quo ut sequitur. Signa igitur imperfectae advertentiae sunt: 1. Si remisse, et ut ita dicam, ad similitudinem semidormientis rei malitiam apprehendis. 2. Si postea melius considerans, iudicas te id non fuisse facturum, si apprehendisses. 3. Si vehementi passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita ut fere nescires quid ageres. * Confer Antoine in tractatu de Peccatis, cap. 2, qu. 5, ubi recensitis indicibus, quibus in dubio de consensu sufficienti ad mortale cognosci potest datum fuisse, vel non, subdit: *Caeterum cum hae omnes coniecturae veritatem non ostendant, est obligatio confitendi consensum illum dubium* *.

Signa imperfecti consensus sunt. 1. Si quando actionem alias graviter malam quis fecit, non fuit plene sui compos, sed quasi semidormiens, distractus, etc., ita ut iudicet, se id non fuisse facturum, si plene vigilasset; imo addit Mastr., in Theol. moral., disp. 15, de Peccatis, quod si quis post factum dubitet, an id fecerit in

somno, vel in vigilia, num esset sui compos, vel non? non est leve indicium id fecisse sine plena advertentia et sine pleno consensu: nam quae cum plena advertentia fiunt, facilius sic facta cognoscuntur, quia plena advertentia praeterita liberam permittit homini de suis actibus cognitionem, nisi forte temporis mora aliquam induxerit oblivionem. 2. Si quis dubitet, an plene consenserit, et timoratae sit conscientiae, peccatum mortale abhorrens, eique dissentire solitus, praesumendus est non plene consensisse, licet aliquam in repellendis tentationibus negligentiam admiserit: secus est iudicandum de viro perduto tentationibus succumbere solito: ratio utriusque est, quia ex iuris peritis valida praesumptio, et probabilitas ex consuetis desumitur. 3. Si quis valde timide et suspense se processisse meminit. 4. Si comperias te fuisse sub tali dispositione talibusque circumstantiis, ut faciliter potuisses peccatum exsequi, non tamen sis exsecutus, imo cum tui plene compos es, pro viribus respuis, praesumere potes, te non plene consensisse: quia non ita faciliter affectus deliberatus mutatur. Hinc ut advertit Tamb., cap. 1, de Pecc., § 3, quando motus pravus tempore imperceptibili insurgit, et paulo post ut advertis, curas expellere, est signum nullius, aut certe duntaxat imperfecti consensus praestiti. 5. Si quis soleat ita esse affectus, ut animum firmum, et saepe repetitum non committendi mortale habeat, praesumere potest non plene consensisse peccato, hic enim non consensit faciliter, et quod est multoties odio habitum, si postea plene ametur, facillime cognoscitur.

Postremo circa gravitatem materiae est eam 23 agnoscere, vel ex horrore rei, et gravi conscientiae remorsu, vel ex eo quod deprehendatur rem esse contra legem graviter obligantem; legem vero graviter obligare dignoscitur, vel ex modo loquendi Sacrae Scripturae, ut si poenam aeternam v. gr. comminetur, vel ex declaratione Ecclesiae, vel ex communi sensu doctorum.

Peccatum mortale potest esse triplex. Primo 24 mortale *ex genere suo*, quod scilicet ex ipso obiecto secundum se habet intrinsicam malitiam mortalem, seclusa prohibitione legis, ut blasphemia, adulterium, et huiusmodi. Secundo mortale *ex praecepto*, quod ideo solum mortale est, quia lege positiva prohibetur, ut comedere carnes diebus Veneris et Saturni, opera servilia facere diebus festis, et huiusmodi: tertio mortale *ex accidente*, vel *circumstantia*, quod licet secundum se, neque ex obiecto, neque ex praecepto mortale sit, sed vel veniale, vel omnino indifferens, tamen ex accidente vel circumstantia aliqua malitiam mortalem contrahit, ut ratione conscientiae erroneae, ratione mortalis finis adiuncti, ratione contemptus, et huiusmodi, ut clarius infra. *Sic communis doctorum.*

25 Peccatum veniale etiam triplex esse potest. Primo, veniale *ex genere suo*, quod scilicet ex natura sua, et proprio obiecto ita levis est malitiae, ut, seclusa malitia alterius speciei, non possit excrecere in peccatum mortale, ut est verbum otiosum, mendacium iocosum vel officiosum, vana cogitatio et huiusmodi. Secundo, veniale *ex imperfectione actus*, quod scilicet, quamvis ex genere suo sit mortale, tamen ex defectu plenae advertentiae et perfectae deliberationis evadit hic et nunc in individuo veniale, ut est subitus, et non plene deliberatus motus odii, luxuriae, superbiae, invidiae, et huiusmodi. Tertio, veniale *ex parvitate materiae*, quod scilicet, quamvis ex genere suo sit mortale in sufficienti materia, evadit veniale ratione parvitatatis, ut est furtum unius oboli, aut alterius rei levis, et huiusmodi. *Sic doctores communiter.*

26 Peccatum mortale *ex suo genere* fit veniale *per accidens* in individuo potissimum quatuor modis. Primo, *ex conscientia erronea*¹, quando scilicet quis ex errore invincibili putat peccatum aliquod esse veniale tantum, quod revera mortale est, ut periurium assertorium in re levi, tunc enim is solum venialiter peccat; secundo, *ex causa excusante*, quando scilicet, quamvis non adsit plena causa excusans a peccato in toto, adest tamen aliqualis causa excusans in modico sui defectu a mortali, et veniale constituens, ut ignorantia invincibilis excusat a toto peccato, ignorantia tamen aliquantulum vincibilis et leviter culpabilis excusat a mortali, et constituit veniale; item metus gravioris morbi excusat omnino a ieiunio, vel ab auditione sacri; metus autem morbi non ita gravis excusat a mortali, et venialem efficit transgressionem, et sic de similibus: tertio, *ex imperfectione actus*, quando scilicet, nec ex parte intellectus adest perfecta advertentia, nec ex parte voluntatis plenus consensus, quorum unum si desit, et adsit solum imperfecta advertentia, vel semiplenus consensus, erit solum peccatum veniale ex imperfectione actus in quacunque materia, lege seu praecepto; sic omnis actio de se mortaliter peccaminosa, quae fit a semidormiente, semiebrio, distracto, vel turbato vehementi passione, ita ut ad id, quod agit, eiusque malitiam advertere plene non possit, nec plenum et perfectum consensum praebere ratione imperfectae advertentiae, et imperfecti, seu non pleni consensus, erit solum peccatum veniale; dummodo non fuerit mortale in causa; quarto, *ex parvitate materiae*, quando scilicet aliquid, quod ex genere suo in sufficienti materia esset mortale, hic et nunc evadit veniale ratione parvitatatis materiae, ut

furtum unius oboli, aut alterius levis rei, et huiusmodi. *Sic communis doctorum.*

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Cave ne putes, metum levem quoque excusare hominem a mortali culpa, levis enim metus est vanus, ac lex aliunde obligat saltem, cum aliquo incommodo, etsi ecclesiastica sit. Hinc regula iuris habet, *vani timoris iuxta excusatio non est.*⁴

RESPONSIO AUCTORIS.

At haec ipsa est mea opinio: etenim sub verb. *Metus*, n. 27, tradidi expresse, quod metus gravis cadens in constantem virum excusat a praecepto positivo, tam divino quam humano. Vide ibi, n. 27 et 28. Scio enim ego, quod *vani timoris iuxta excusatio non est*, per textum expressum in l. *Vani timoris* 184 ff. de divers. regul. Iur., sine ullo numero allegata ab Antoine, a quo theologus noster ipsam sine citatione desumpsit.

Peccatum *ex genere suo* veniale potest per 27 accidens fieri mortale potissimum sex modis. Primo, *ex conscientia erronea*, quando scilicet quis ex errore invincibili credit peccatum aliquod esse mortale, licet de se revera non sit, nisi veniale, ut credens erronee, quod mendacium iocosum sit mortale, si iocose mentiat cum tali errore invincibili, peccat mortaliter. Secundo, *ex fine mortaliter malo*, quando scilicet ratione finis mortalis adiuncti, quod est de se leve, evadit mortaliter grave. ut si quis leviter vel officiose mentiat, ut feminam inducat ad fornicationem vel adulterium, ipsum mendacium de se veniale fit mortale ratione talis pravi finis. Tertio, *ex contemptu*, quando scilicet transgressio aliqua, seu inobedientia de se venialis committitur ex formali contemptu legis vel legislatoris, tunc enim licet materia legis obligantis sub veniali sit levis, contemptus tamen legis seu legislatoris est gravis. Quarto, *ex scandalo*, quando scilicet ratione gravis scandali, quod peccator secuturus praevideat, aut praevidere potuit ac debuit, aliqua sua actio venialis cedit directe in grave proximorum scandalum, seu ruinam spiritualem; sic levitates de se veniales religiosorum coram saecularibus exinde graviter scandalizandis evadunt mortales. Quinto, *ex ultimo fine constituto*, quando scilicet ex nimio affectu ad aliquod peccatum de se veniale constituit quis in eo ultimum finem, ut si quis ita inordinate afficiatur ad fabulas, ad verba otiosa seu iocosa, ad lusum, et huiusmodi, ut propterea paratus sit potius quamcunque legem Dei transgredi, vel Deum quomodolibet

¹ E. R. Animadvertas velim, mi Lector, perraro contingere, in praeceptis praesertim divinis et naturalibus, peccatum mortale, *ex conscientia erronea*, ve-

niale evadere. Haec enim praecepta talia sunt, ut ignorantiam invincibilem a culpa excusantem haud facile admittant.

offendere, et non raro transgrediatur, seu offendat, quam illis privari; tunc enim is graviter peccat, quia in ipsis peccatis de se venialibus constituit ultimum finem, cum plus creaturam, quam Deum diligit. Sexto, *ex periculo*, quando scilicet advertitur in aliqua actione de se veniali tantum, aut etiam indifferenti, adesse periculum proximum labendi in mortale, iuxta illud Ecclesiastici, III, n. 27: *Qui amat periculum, in illo peribit*. Sic si quis excedendo in potu, etsi venialiter tantum, certo praevideat se inebriando in pollutionem aliudve peccatum lapsurum, si frequentando conversationes de se non mortaliter malas, certe ex experientia praevideat se mortaliter peccaturum, et huiusmodi, eo ipso peccat mortaliter.

28 Peccatum formaliter acceptum non consistit in positivo, sed in privativo, id est in carentia, seu privatione debitae rectitudinis, seu conformitatis ad legem divinam. S. Bonaventura, in 2, dist. 37, art. 1, q. 2; Scotus in 2, dist. 37, qu. 1, et Scotistae passim cum plurimis aliis contra varios alios.

29 Nostram tamen conclusionem videntur aperte tenere plurimi sancti Patres: sanctus enim Dionysius, sive potius auctor libri de divinis Nomin., c. 4, circa finem sic ait: *Relinquitur ergo, malum imbecillitatem atque privationem boni esse*. S. Ambrosius, lib. de Fuga saeculi, cap. 4, sic habet: *Non in me malitiam, quia malitia nihil est*. S. Augustinus, tract. 1, in Ioann., sic habet: *Peccatum nihil est, et nihil fiunt homines cum peccant*. S. Damascenus, lib. 7 de Fide, cap. 4, sic expresse dicit: *Nihil aliud est malum, nisi boni privatio*; quae verba habet etiam S. Fulgentius, lib. de Fide ad Petrum, cap. 11; S. Anselmus, lib. de Concordia praescientiae et praedestinationis, cap. 1, aperte pronuntiat: *Non est iniustitia qualitas, aut aliqua essentia, sed tantum absentia debitae iustitiae*.

30 Et probatur ratione, quia, si peccatum non consisteret in privativo, sed in positivo, haberet causam sui efficientem; sed non habet causam sui efficientem, ut expresse docet S. Augustinus, lib. 7 de Civitate Dei, cap. 7, ibi: *Nemo ergo quaerat efficientem causam malae voluntatis: non enim est efficiens, sed deficiens; quia nec illa effectio est, sed defectio, adeoque, etc.* Tum quia eodem modo se habet peccatum ad legem, sicut malitia moralis ad dictamen rationis; sed malitia moralis consistit formaliter in privatione conformitatis, seu convenientiae ad dictamen rationis; ergo peccatum consistit in privatione rectitudinis, seu conformitatis ad legem; unde S. Thomas 1-2, qu. 85, art. 4, dicit quod *ordinatio actus sit quoddam bonum*, et subdit: *Huius privatio est essentialiter ipsum peccatum*. Tum etiam, quia si peccatum formaliter consisteret in positivo, sequeretur,

quod Deus per se et directe esset causa peccati, quia omne positivum per se et immediate efficitur a Deo: *Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Ioan. 1). Quod autem Deus per se et directe sit causa peccati, est falsissimum, quia Deo, qui nihil odit eorum, quae fecit, *odio sunt impius, et impietas eius* (Sap. XIV), adeoque, etc.

Distinctio specifica moralis peccatorum omissionis desumitur ex actibus debitis, quorum sunt omissiones; unde omissiones illae sunt peccata specie distincta, quae privant actibus debitis secundum speciem moraliter distinctis. *Communis*. Hinc ommissio missae die festo audiendae distinguitur specie ab omissione praecepti ieiunii, quia auditio missae, et observantia ieiunii sunt actus debiti specie distincti; contra ommissio missae in die Dominico, et ommissio missae in die festo non distinguuntur specie moraliter, quia neque actus praeceptus auditionis missae in praedictis distinguitur specie.

Distinctio specifica moralis peccatorum commissionis desumitur ex diversis specie virtutibus, seu diversis eiusdem virtutis rectitudinibus, quibus privant. Sic Scotus, in 2, dist. 37, qu. 1, et Scotistae passim, alique tenentes, peccatum actuale formaliter consistere in privativo, et non in positivo. Et ratio est, quia peccatum formaliter sumptum est privatio rectitudinis debitae, seu debitae conformitatis praecepto; ergo ubi reperitur diversitas specifica privationum, reperitur et diversitas specifica peccatorum, licet sit unicus actus, vel plures; atqui ubi actus privatur diversis specie rectitudinibus debitis, adsunt diversae specie privationes, cum privationes specificentur a formis, quibus privant, ergo, etc.

Dicitur autem notanter sub disiunctione *ex diversis specie virtutibus, seu diversis eiusdem virtutis rectitudinibus*, quia ad distinctionem specificam moralem peccatorum sufficit, ut vel diversis specie virtutibus opponantur, ut v. g. furtum et mollities, quorum prius opponitur virtuti iustitiae, et alterum virtuti castitatis; vel opponantur eidem virtuti secundum diversas specie honestates et rectitudines, ut verb. gr. mollities, sodomia et bestialitas, quae, non obstante, quod opponantur eidem virtuti castitatis, et eidem ipsimet naturae, tamen quia ipsi opponuntur secundum diversas honestates et rectitudines, propterea distinguuntur specie, non solum in genere entis, sed etiam in genere moris; unde merito ab Alexandro VII, die 24 Septembris 1665, fuit damnata sequens propositio 24 in ordine: *Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimae, ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem*.

Distinctio numerica moralis peccatorum desumitur ex distinctione numerica actuum voluntatis moraliter interruptorum; unde tot sunt

numero distincta peccata, quot sunt actus voluntatis moraliter interrupti et repetiti. *Communis*. Et ratio est, quia cum voluntas sit principium actuum moralium bonorum et malorum, nec ullum sit peccatum nisi in quantum ab ipsa voluntate deliberata procedit, hinc sequitur, quod tot peccata numero distincta multiplicentur, quot actus pravi ipsius voluntatis moraliter interrupti repetuntur.

35 Actus autem voluntatis interim moraliter interrumpi censentur, quoties nec formaliter, nec virtualiter perseverant, id est quoties nullus effectus assignari potest, in quo virtualiter prior eiusmodi actus permanere censeatur. Et ita actus internus voluntatis moraliter interrumpitur per retractationem, seu voluntatem contrariam. Item moraliter interrumpitur actus internus voluntatis per cessationem ab illo voluntariam et liberam. Imo aliqui, inter quos Vasquez 12, disp. 15, cap. 3. Diana, et alii tenent actum internum peccaminosum moraliter interrumpi etiam per cessationem involuntariam et naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia.

36 Hinc resolves primo, quod peccata interna, quae solo animo perficiuntur, ut odium Dei, vel proximi, haeresis, delectatio venerea morosa, et huiusmodi, toties multiplicantur numero, quoties actus ipse internus peccati renovatur, quia quilibet talis actus internus in se est completus, et posterior actus nullam habet dependentiam, vel connexionem cum priori. *Communis*.

37 Resolves secundo, quod peccata, quae opere externe perpetrantur, toties numero multiplicantur, quoties actus ipsi exteriores peccatum illud consummantes repetuntur, quia interveniunt plures actus mali, quorum unus ad alterum non ordinatur, nullamque cum ipso habet connexionem, cum quilibet eorum in se sit completus actus. *Communis*.

38 Resolves tertio, quod quando actus sunt ordinati ad unum numero actum, seu finem principalem, omnes illi actus non sunt tot peccata distincta ab ipso actu finali, sed unum duntaxat peccatum, quia unitatem numericam desumunt ab ipso actu principali et finali; unde oscula, tactus, verba impudica et alii actus copulam praecedentes, comitantes, et subsequentes unum numero peccatum integrant cum actu principali, seu finali, nempe cum copula; quae sola est explicanda in confessione. *Communis*. * Generatim tamen eorum numerus exprimendus est, eo quod multum aggravant peccatum, quod tanto gravius est, quanto plura concurrunt; ut docet Antoine in tractatu de Peccatis, cap. 1, in resp. ad qu. 6, num. 4, ubi haec addit: *Si quae tamen circumstantiae extraordinariae per se malae illis adiungerentur, speciatim explicandae sunt, ut monet Suarez. Dixi, similis malitiae; nam si media as-*

sumpta, vel actus habeant malitiam specie diversam a malitia finis, seu actus principalis, sunt plura specie peccata exprimenda. Delectationes vero morosae, tactus et verba impudica, quae subsequuntur copulam, sunt peccata inter se, et a copula distincta. Ita Suarez, Vasquez et alii. Quia sunt ex se inchoationes ac dispositiones ad novam copulam. Et quia actus subsequentes actum principalem, ac consummatum, neque sunt partes aut dispositiones, nec proprietates prioris actus, neque etiam eius complementum, cum ipse actus sit consummatus, et ex se completus, neque in illo expresse intelliguntur, cum ei tantum per accidens ex malitia operantis adiungantur.

Resolves quarto, quod quando actus sunt 39 disparati, ita ut unus non dependeat ab alio, nec ordinetur ad ipsum, tunc tot sunt numero peccata, quot sunt actus in se completi et consummati, quia quilibet actus habet terminum definitum et limitatum, in quo completur et terminatur, adeoque de se independenter ab alio est peccatum; unde qui plures homines successive occidit, plura commisit homicidia numero distincta; qui plures fornicationes commisit eadem nocte etiam cum eadem muliere et voluntate continuata per totam noctem fornicandi, plura commisit peccata fornicationis numero distincta in confessione explicanda. *Communis*.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Etiamsi non successive, sed unica actione, seu ictu occideret, plura homicidia committeret numero distincta.

RESPONSIO AUCTORIS.

Haec nota non percutit meum assertum. An autem plures occidens unica actione, seu ictu, plura revera homicidia committat, eorum teneo opinionem, qui affirmant, praesertim si unica actione, seu ictu, plures intendat occidere, et revera occidat.

* Pariter ut scribit Antoine, loc. cit., si actus similis malitiae subordinati non referantur per intentionem peccantis ad eundem actum principalem, sunt multiplex peccatum. Quia tunc non uniuntur, nec in aestimatione prudenti censentur una moraliter actio, et ad actum subordinatum, et actum principalem requiritur duplex, etiam moraliter, deliberatio et determinatio. Sic si Petrus primo voluisset tantum vulnerare Paulum, et postea ex ira fervescente eum occideret, sunt duo peccata speciatim explicanda. Item si Titius oscula et tactus exercens non intendat copulam, sive haec postea ob libidinem auctam sequatur, sive non, debet numerum tactuum et osculorum confiteri. Imo actus sibi subordinati, et ad eundem finem ordinati, sunt plura moraliter peccata, si inter illos intercedat magna mora temporis; quia

tunc censentur moraliter interrumpi nec continuari*.

- 40 Peccatum originale deletur in infantibus per solum baptismum in re susceptum. Cap. *Maiores* 3 de Baptismo; can. *Firmissime* 2, et can. *Nulla praeter* 142, dist. 4, de Consecr., ibi: *Nulla praeter baptismum salus promittitur infantibus, quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc est divinitus institutum, in credentium numerum non transeant, in tenebris manent; cum similibus iuncto Concilio Florentino, in Decreto Eugenii, § Primum omnium, et Concilio Tridentino, sess. 5, § 5, et sess. 6, cap. 14, et sess. 14, cap. 8**. Nota, quod ubi noster auctor ait, *per solum baptismum in re susceptum*, loquitur de baptismo sive fluminis, sive sanguinis, ut cohaereat haec doctrina cum iis, quae alibi dicta sunt, verb. *Baptismus*, art. 1, n. 16, et verb. *Martyrium*, n. 13 et 14*.
- 41 In adultis autem peccatum originale deletur per baptismum sive in re, sive in voto. Imo in ipsis adultis per baptismum delentur insuper omnia peccata personalia ante ipsum baptismum commissa; non solum quoad culpam, sed etiam quoad totam poenam; sic expresse Concilium Florentinum, in cit. Decret. Eugenii, § *Primum omnium*, his verbis: *Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpae originalis et actualis, omnis quoque poenae, quae pro ipsa culpa debetur; propterea baptizandis nulla pro peccatis praeteritis iniungenda est satisfactio, sed morientes antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum coelorum, et Dei visionem perveniunt*. Et hoc idem definivit Concilium Tridentinum, sess. 5, § 5, ubi docet, homines per baptismum renasci Deo innocentes, immaculatos, puros, innoxios, Deo dilectos, haeredes Dei et cohaeredes Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur; et expressius, sess. 6, cap. 14, ubi dicit, in sacramento Poenitentiae non semper totam poenam remitti, ut in baptismo fit; quod latius repetit, sess. 14, cap. 8, ubi in hoc constituit discrimen inter iustificationem, quae per baptismum et per sacramentum Poenitentiae fit.
- 42 Peccatum mortale post baptismum commissum remittitur solum per sacramentum Poenitentiae in re vel in voto, id est per sacramentum Poenitentiae vere, et realiter susceptum, aut per contritionem cum voto tale sacramentum suscipiendi. Sic ultra varia Sacrae Scripturae testimonia, expresse sacrum Concilium Tridentinum, sess. 14, cap. 1, 2 et 4;
- 43 et ibidem, can. 1, 2 et 3. Unum autem peccatum mortale in hac providentia remitti non potest sine alio; expresse enim deducitur, tum ex Sacra Scriptura, quae nonnisi integram peccatorum remissionem promittit pro integra poenitentia, ut patet Ezechiel xviii, 21, ibi: *Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est... omnium ini-*

quitatum eius, quae operatus est, non recordabor. Unde si poenitens de uno solo peccato complacentiam haberet, iam esset prorsus indignus remissionis aliorum, iuxta illud Iacobi ii, 10: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*; tum ex doctrina Concilii Tridentini, de Iustificatione, sess. 6, et de Poenitentia, sess. 14, ubi iustificationem declarat per modum vivificationis et liberationis a morte iuxta modum loquendi Sacrae Scripturae. Haec autem non habetur, nisi per integram omnium peccatorum mortalium remissionem, nam per unum solum peccatum mortale, quod in anima remaneret, homo non esset iustus, sed impius; non esset vivus, sed mortuus spiritualiter, demum non esset in statu salutis, sed damnationis aeternae. Sic communis Catholicorum.

Neque de facto unquam remittitur peccatum 44 veniale sine remissione peccati mortalis. Communis Catholicorum cum S. Thoma, 3 part., qu. 87, art. 4. Et ratio est, quia nullum etiam veniale peccatum remittitur de facto sine infusione gratiae sanctificantis; sed gratia sanctificans non potest de facto consistere cum peccato mortali, ergo, etc. Tum quia inconveniens et absurdum est, quod Deus reconcilietur in re levi illi, a quo manet graviter offensus, et cum quo graves adhuc gerit inimicitias, ut est peccator perseverans in peccato mortali.

Potest tamen e contra remitti peccatum mortale, 45 quin remittatur peccatum veniale, quia potest haberi dolor de mortali, quin habeatur dolor de veniali, imo adsit complacentia de ipso veniali, quod infusionem gratiae sanctificantis non impedit. *Communis*.

Peccatum veniale post baptismum commissum 46 remittitur universim duobus modis, primo ex opere operantis, secundo ex opere operato per sacramenta, et aliquatenus per sacramentalia. *Communis*.

Ex opere operantis remittuntur peccata venialia 47 per contritionem, et quidem omnia quorum displicentiam continet, seu de quibus in genere saltem habetur contritio. Communis accerta; cum enim contritio perfecta sufficiat ad tollenda peccata mortalia; multo magis sufficiet ad tollenda venialia. Item ex opere operantis peccata venialia delentur in homine iusto 48 per attritionem de iisdem conceptam, utpote quod Deum offendendo venialiter, sit peccator poenas purgatorii, aliasque poenas temporales promeritus. Item privationis maioris gratiae, gloriae, etc. Suarez, part. 3, tr. 4, disp. 11, sect. 3, num. 11; Mastrius, Theol. moral., disp. 11, qu. 4, n. 82, et ipso teste omnes Scotistae, Coninch., disp. 2, dub. 4; Reiffenstuel, Theol. moral., tract. 3, de Peccatis, dist. 1, qu. 3, n. 28; Sporer, tom. 3, Theol. sacramental., part. 3, cap. 2, sect. 4, n. 37, et plures alii contra Vasquez, et quosdam re-

centiores in homine iusto ad delectionem venialium extra sacramentum requirentes contritionem formalem, vel saltem virtualementem; et ratio nostrae conclusionis est, quia ex opposita sententia sequeretur quod magis vel aequè rigorosa satisfactio exigeretur pro peccato levi seu veniali, ac pro peccato gravi seu mortali, quod non convenit iustitiae; sed contritio formalis, seu virtualis necessario extra sacramentum exigitur ad delectionem peccati mortalis, ergo talis satisfactio non necessario exigitur ad delectionem venialis, praesertim in homine iusto, sed minor sufficit, qualis est attritio, cum minor offensa sit venialis, quam mortalis.

49 Item ex opere operantis peccata venialia delectur in homine iusto per omne opus meritorium propter Deum factum in ordine ad delectionem peccatorum venialium, seu saltem in ordine ad delectionem omnium suorum peccatorum, ut sic a Deo ad talem finem acceptetur. Sic Scotus, in 4, dist. 21, qu. 1, § *In ista quaestione*; Mastrius, loc. cit., n. 83, et ipso teste, Scotistae omnes, Suarez, loc. cit., et plurimi alii; et ratio desumitur ex illa Salvatoris promissione, Luc. vi: *Dimittite, et dimittimini*, quae promissio habetur similiter de actibus aliarum virtutum, ac praesertim misericordiae, saepe saepius in Sacra Scriptura; tum quia Concilium Tridentinum, sess. 14, c. 5 dicit, quod peccata venialia multis aliis remediis expiari possunt, ibi: *Multisque aliis remediis expiari possunt*; unde S. Augustinus, alique Sancti Patres et doctores dicunt, quod peccatorum venialium remissionem a Deo consequimur per Orationem Dominicam, et alias preces ad Deum fusas continentes in se petitionem veniae peccatorum, atque per omne opus bonum factum, et Deo ad talem finem oblatum.

50 Item ex opere operantis peccata venialia delectur in homine iusto per actum formalem amoris Dei super omnia, quo Deus praeferitur omnibus omnino rebus ei displicitis, tam levibus quam gravibus; iustus enim perfecto amoris actu se Deo absolute et penitus subiiciens, volens ipsi in omnibus actionibus placere et obtemperare, eo ipso implicite saltem, et virtualiter detestatur omnia peccata, non solum mortalia, sed etiam venialia, quatenus omnia Deo displicent, adeoque talis actus perfecti amoris semper ad omnia, etiam venialia se extendit, atque omnia delet secundum culpae reatum. *Communis*.

51 Ex opere operato peccata venialia remittuntur per omnia sacramenta novae legis cum debita dispositione suscepta; dummodo ad ea nullus formalis, vel virtualis vigeat affectus. Sic S. Thomas, 3 part., qu. 87, art. 3; Mastrius, loc. cit., n. 85, et, ipso teste, communis sanctorum Patrum et doctorum. Et ratio est, quia omnia sacramenta novae legis insti-

tuta sunt ad sanctificandas animas nostras ex opere operato, easque perfecte disponendas ad gloriae consecutionem, et consequenter ad tollenda omnia impedimenta, quae aliquo modo possunt a gloriae consecutione impedire: unde cum peccata venialia nos retardent a consecutione gloriae, debent per sacramenta digne suscepta remitti.

Per sacramentalia remittuntur peccata venialia ex opere operato, remote tamen, et mediate, quatenus nempe per preces Ecclesiae iunctas rebus sacramentalibus, dum iis pie utimur, movetur Deus (etsi non infallibiliter), ut in nobis excitet pios illos motus, quibus adnexa est remissio venialium, partim ex opere operantis, quatenus homo iis sacramentalibus pie utitur in remedium ac remissionem peccatorum suorum cum piis motibus displicentiae peccatorum, conversionis in Deum, amoris, adorationis, et huiusmodi; et haec videtur esse mens D. Thomae, 3 part., qu. 87, part. 3, ubi habet haec verba: *Triplici ratione aliqua causant remissionem venialium peccatorum; uno modo in quantum eis infunditur gratia, quia per infusionem gratiae tolluntur venialia peccata, ut supra dictum est; et hoc modo per eucharistiam et extremam unctionem, et universaliter per omnia sacramenta novae legis, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur: secundo in quantum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum; et hoc modo confessio generalis, tunsio pectoris, Oratio Dominica operantur ad remissionem peccatorum venialium. Nam in Oratione Dominica petimus: Dimitte nobis debita nostra. Tercio modo in quantum sunt cum aliquo motu reverentiae in Deum, et ad res divinas. Et hoc modo benedictio Episcopi (* et quidem etiam sacerdotis in missa, et praesertim cum venerabili sacramento *) aspersio aquae benedictae, quaelibet sacramentalis unctio, oratio in Ecclesia dedicata, et si quae alia sunt huiusmodi, operantur ad remissionem venialium peccatorum. Hactenus S. doctor relatus et secutus a Spor., t. 3, Theol. sacram., part. 3, cap. 1, sect. 4, n. 45. Et videtur idem sentire Scot., in 4, dist. 21, qu. 1, idem sentit Reiffenstuel, loc. cit., n. 31 et seq., et com. DD.*

Sacramentalia autem sic appellantur, vel ex eo quod soleant adhiberi ad sacramenta efficienda, vel ministranda, ut efformatio crucis, benedictiones, orationes Ecclesiae; vel ex eo, quod aliqualem sequantur, et imitentur virtutem sacramentorum, ut aspersio aquae lustralis, usus rerum benedictarum ab Ecclesia, confessio generalis, tunsio pectoris, et huiusmodi. Et communiter enumerantur sex, ad quae caeterae reducuntur, et continentur sequenti versiculo:

Orans, Tinctus, Edens, Confessus, Dans, Benedicens.

- 55 Per ly *Orans* denotatur quotidiana oratio fidelium, ac praesertim *Pater noster*, de quo dicitur can. *De quotidianis* de Poenit., dist. 3: *De quotidianis, brevioribus levibusque peccatis, sine quibus haec vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit; eorum est enim dicere Pater noster, qui es in coelis, etc. Delet omnino haec oratio minima, et quotidiana peccata: huc reducitur tunsio pectoris.*
- 56 Per ly *Tinctus* significatur aspersio aquae benedictae, de qua can. *Aquam* de Consec., dist. 4, sic legitur: *Nam si cinis vitulae sanguine aspersus populum sanctificabat et mundabat, multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata populum sanctificat atque mundat.* Huc reducitur unctio caeremonialis in regem, et similes unctiones; item propositio cineris benedicti.
- 57 Per ly *Edens* intelligunt aliqui dignam sacrosanctae eucharistiae, imo cuiuslibet sacramenti susceptionem; verum hoc non tam videtur spectare ad sacramentalia, quam ad ipsa sacramenta, et hinc alii per ly *Edens* intelligunt devotam manducationem panis benedicti, et huiusmodi.
- 58 Per ly *Confessus* communiter intelligitur confessio generalis, quae in hunc finem ab Ecclesia est instituta, ut dicatur in principio missae, atque sub prima, et completorio.
- 59 Per ly *Dans* denotatur elargitio eleemosynae, iuxta illud Tob. iv: *Eleemosyna ab omni peccato liberat*; Daniel. iv: *Peccata tua eleemosynis redime*, et alibi: Huc reducuntur alia opera misericordiae, tum corporalia, tum spiritualia.
- 60 Tandem per ly *Benedicens* designatur benedictio Episcopi vel abbatis consecrati alios benedicens, prout explicat Bonacina, tom. 1, disp. 5, qu. 6, sect. 2, punct. 2, citans plures alios, et tenet Glossa, in Prooemio sexti Decretalium, vers. *Benedictionem*, ubi inquit: *Per benedictionem praelati devote susceptam venialia remittuntur*, atque ad hoc allegat can. *Dictum est*, can. *Maledicam*, can. *Intra* 1, qu. 1; quamvis non adeo clare id habeant. Haec ad litteram P. Reiffenstuel, Theol. moral., tr. 3, dist. 2, qu. 3, a n. 34 ad 39.
- 61 Poena debita decedentibus cum solo peccato originali non una et eadem ab omnibus assignatur: quinque enim de infantibus non baptizatis referuntur auctorum sententiae a Bellarmino, tom. 3, de Controversiis, lib. 6 de statu peccati, cap. 1, ubi sic habet: Prima sententia fuit eorum, qui regnum coelorum infantibus non baptizatis promittere audebant, etiamsi non negarent, eos in peccato originali conceptos et natos. Ita sensit quidam Vincentius, quem refellit S. Augustinus, in lib. 1, de Origine animae, cap. 9, et lib. 3, cap. 13. Idem sensit Zuinglius, in declarat. de peccato originali ad Urbanum Regium, ubi docet probabile

esse per Christum universam naturam humanam ita esse restitutam, ut etiam filii infidelium sine baptismo decedentes salventur. Et id censet non solum probabile, sed etiam certum, de filiis fidelium; quem errorem, quod attinet ad filios fidelium, sequuntur multi sectatorum, ut Bucerus, Martyr, Calvinus, et alii.

Secunda sententia paulo quidem minus liberalis, sed tamen valde mitis, fuit eorum qui parvulos non baptizatos excludebant a regno coelorum, et vita beata sanctis promissa, tamen eis dabant vitam aeternam, et naturalem beatitudinem sine ulla molestia, aut dolore extra regnum beatorum, et procul a carcere damnatorum, hoc est in loco medio inter gehennam et coelum, qualis locus vix potest fingi alius quam terrae convexum; ita sensisse olim Pelagianos docet S. Augustinus, in lib. de Haeresibus, c. 88: *Nam, inquit, etiamsi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, sed tamen aeternam, et beatam quamdam vitam suam.* Ad quem errorem proxime accessisse videntur Ambrosius Catharinus in lib. de Statu puerorum sine baptismo decedentium; Albertus Pighius, in prima Controversia, et Hieronymus Savonarola in l. de Triumpho crucis; docent enim ipsi (et alii), infantes sine baptismo morientes futuros post iudicium beatos naturali beatitudine, et in quodam veluti paradiso terrestri perpetuo, feliciterque victuros.

Tertia sententia iam aliquanto severior, docet parvulos sine baptismo decedentes damnari apud inferos aeterna morte, sed tamen sic puniri carentia visionis Dei, quae dicitur poena damni, ut nullum patiantur omnino dolorem, neque internum neque externum. Ita docet S. Thom., in qu. 5 de Malo, art. 1, 2 et 3, et tum ipse, tum alii aliquot scholastici doctores in 1 Sententiar., dist. 33.

Quarta sententia superiore adhuc severior liberat quidem parvulos eiusmodi a cruciatu ignis et vermis, de quo legimus Marci ix: *Vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur*, quae proprie dicitur poena sensus, sed non eos liberat ab interno dolore, qui sequitur ex amissa beatitudine sempiternae felicitatis; ita docet Petrus Lombardus in 2 Sententiar., dist. 33, litt. E, eumque nonnulli alii secuti sunt, ut referunt S. Thomas, S. Bonaventura, Gregorius Ariminensis, et alii in Commentar. eiusdem, loc. cit.

Quinta sententia severissima atque extrema docet, parvulos propter originale peccatum utroque poenae genere, damni scilicet, et sensus in gehenna perpetuo cruciari. In hanc sententiam satis aperte propendit Gregorius Ariminensis, in 2 Sententiar., dist. 33, qu. 3, et Ioannes Driedo in 1 lib. de Gratia et libero arbitr., tract. 3, cap. 2. Hactenus doctissimus Bellarminus, l. c., et hanc sententiam sequitur novissime Pontius, disp. 8, quaest. 6, et alii.

- 66 Ex enumeratis sentienciis, prima et secunda non solum falsae, sed etiam haereticæ existimandae sunt ¹. Et contra, fide catholica tenendum est parvulos sine baptismo decedentes absolute esse damnatos, et non solum coelesti, sed etiam naturali beatitudine perpetuo carituros. Sic expresse Bellarminus, loc. cit., cap. 2.
- 67 Quarta sententia licet non careat sua probabilitate, eamque sequatur idem Bellarminus, loc. cit., c. 6, citans pro ipsa varios SS. Patres et theologos; tamen a nobis non admittitur, cum, ut infra patebit, teneamus, quod quamvis pueri decedentes sine baptismo, sint passuri re ipsa poenam damni, non tamen de illa ullum habituri sunt dolorem vel tristitiam.
- 68 Quinta sententia, licet non videatur aperte ab Ecclesia catholica reprobata, relictur tamen passim in scholis, ut testatur idem Bellarminus, loc. cit., cap. 4. Unde sicut ipsi, ita et nobis improbabilis esse videtur; unde tertiae sententiae adhaerentes, concludimus, quod:
- 69 Pueri decedentes cum solo originali peccato, secundum tertiam sententiam, quam sequimur, nullam patiuntur poenam sensus, nec post diem iudicii passuri sunt alias corporis afflictiones; sed tantum patiuntur et patientur solam poenam damni sine ullo dolore interno et externo, seu sine ullo prorsus dolore, vel tristitia de amissione beatitudinis. Sic S. Thomas, et Bonaventura, et Scotus in 2 Sententiar., dist. 33, alique scholastici. Et pro hac nostra sententia citatur etiam Nyssenus, oratione de Infantibus, et S. Augustinus, lib. de Peccatorum meritis et remissione, cap. 27, asserens infantes in limbo non tritari, nec dolorem pati; idem tenent Vasquez, Suarez, Salas, Lessius, Becanus, Arriaga, Turrianus, Aversa, Oviedus, Amicus, et late Mastrius in 2 Sententiar., disp. 4, qu. 6, de Peccato originali, art. 1 et 3, et in Theol. moral., disp. 28, qu. 3, n. 67, ubi testatur esse hanc sententiam omnium recentiorum.
- 70 Probatur igitur prima pars nostrae conclusionis, scilicet quod pueri decedentes cum solo originali peccato nullam patiantur poenam sensus, nec post diem iudicii passuri sint corporis afflictiones; quam sententiam S. Bonaventura dicit omnes magistros magis approbare communiter, et Scotus hanc sententiam magistrorum appellat, teste ipsomet Mastrio, in 2 Sententiar., disp. 4, qu. 5, art. 1, num. 159. Et ratio est, quia, ut dicunt Scotus et S. Bonaventura, loc. cit., accerbitas poenae correspondet quantitati delectationis iuxta illud Apocalypsis xviii, 7: *Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum*; sed parvuli nullam delectationem inordinatam habuerunt, nec in spiritu, nec in carne, ergo non debent ullum tormentum et poenam sensus pati. Tum quia, quod poena sensus et afflictio corporis soli peccato actuali ac delectationi illud consequenti correspondeat, habetur ex variis aliis Sacrae Scripturae consimilibus locis, ut Deuteronom. xxiv: *Pro mensura peccati erit et plagarum modus*; Apocalypsis xxii: *Ecce venio cito... reddere unicuique iuxta opera sua*; et Matthaei xxv: *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis eius; esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitiivi, et non dedistis mihi potum, etc.*; et ad Romanos ii: *Qui reddet unicuique secundum opera eius*; et 2 ad Corinth., v, 10: *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum*; ex quibus et similibus locis aperte desumitur, poenam ignis seu corporis afflictivam soli correspondere peccato actuali, quod cum pueri decedentes sine baptismo non habuerint, tali poenae obnoxii esse non debent.
- Probatur secunda pars nostrae conclusionis, ⁷¹ quod scilicet pueri decedentes sine baptismo patiantur, et passuri sint perpetuo poenam damni, id est visione Dei perpetuo sint carituri, et primo ex illo Ioan. iii: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*, et secundo ex cap. Maiores 3 de Baptismo, ubi Innocentius III dicit: *Poenam peccati originalis esse carentiam divinae visionis, actualis vero perpetuae gehennae cruciatum*; et idem habetur can. Nulla 142, dist. 4, de Consecrat., his verbis: *Nulla, praeter baptismum Christi salus promittitur infantibus, quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc est divinitus institutum, in credentium numerum non transeant, profecto in tenebris manent*; id est divina visione carent, qua illuminarentur. Item ex Conc. Flor. sub Eugenio IV, in litteris Unionis asserente: *Decedentes in mortali, vel originali mox in infernum descendere*, hoc est in inferiores terrae partes, ut teste Mastrio, locis citatis, exponunt communiter doctores, sed poenis inae-

¹ Cardinalis Bellarminus, tom. 4 Controver., lib. 6, cap. 2, opinionem Catharini, quae fuit etiam Alph. Salmeron., Ludovici Molinae, Gregorii Martinez, aliorumque (non minus quam alteram Pelagianorum), non solum falsam, sed etiam haeticam existimandam esse pronuntiat. Cui Bellarminianae censurae, inquit Gazzanica in Praelect. theol., tom. 4, dissert. 3, sect. 3, c. 8, num. 253, *equidem subscribere non possum.... Reipsa, sic idem in nota ibid., ii theologi, sive veteres, sive*

recentiores, qui eam adoptarunt, in Ecclesia tolerati sunt, ac tolerantur: quod nullo modo fieret, si possent haeresis accusari, ut Bellarminus contendit. — Libentissime tamen, prosequitur anted. Gazzanica, subscribo P. Thomae Lemosio, qui tract. 1, de Laesione liber. arbitr. per pecc. orig., cap. 22, eam probat esse falsissimam, quia in parvulis peccatum originale veram culpam esse non confitetur. — (EDIT. CASIN.).

qualibus puniendos, quam inaequalitatem in eo consistere dicit, quod originali sola poena damni respondet, actuali autem utraque, scilicet et poena damni, et poena sensus.

- 72 Tum quia, absolute loquendo, non est futurus aliquis medius status inter beatos et damnatos, in quo quis feliciter et beate vivat, ut definitum est in Concilio Arausicano, post canon. 77, tom. 1 Conciliorum, ubi dicitur: *Si quis dicat, ideo dixisse Dominum, in domo Patris mei mansiones multae sunt, ut intelligatur, quia in regno coelorum erit aliquis medius, aut alius, aut alicubi locus, ubi beate vivant parvuli, qui sine baptismo ex hac vita migrarunt, anathema sit.* Plures etiam Patrum auctoritates refert Salmeron, in cap. 5 ad Romanos, disp. 43, apud ipsum videndas, quibus permotus Angles merito, inquit, oppositam sententiam tenentes parvulorum tortores vocari, et propterea illam tanquam duram esse ab omnibus exclusam, quam etiam valde duram appellat S. Bonavent., dist. 33, part. 3, quaest. 1.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Vide ea, quae disputavimus de poena parvulorum sine baptismo decedentium in appendice nostra *de Inferno*.

RESPONSIO AUCTORIS.

Videat igitur benignus lector ibi tradita a theologo, et simul meam responsionem ad dict. verb. *Infernus*; nec non in hoc verb. *Peccatum*, a n. 65 ad 81, inclusive a me exposita, et pro sua aequitate pronuntiet.

- 73 Probatur tertia pars nostrae conclusionis, scilicet, quod licet pueri patiantur, et reipsa passuri sint poenam damni, sine ullo tamen erunt dolore interno, et externo de illa, seu sine ullo prorsus dolore, vel tristitia de amissione beatitudinis; quia, ut discurrunt S. Bonaventura et Scotus, loc. cit., si infantes de tali privatione beatitudinis tristarentur, cum tristitia secundum S. Augustinum sit de his quae nobis invitis accidunt, ipsi involuntarie sustinerent suum statum, et vellent oppositum ad divinam voluntatem et dispositionem, qua Ecclesiast. xi, 3, statutum est, quod *ubicunque ceciderit lignum, ibi erit*; sed quod tales infantes velint oppositum ad divinam voluntatem, et dispositionem nullo modo est dicendum, cum isti nullam inordinatam volitionem habuerint in isto statu, ergo nullam etiam habebunt inordinatam volitionem in alio statu, et consequenter neque ullam tristitiam interioriorem habebunt. Tum quia, si tristarentur de carentia visionis Dei, cum desperent de ea, haberent poenam gravissimam inter poenas omnium damnatorum, scilicet tristitiam ex desperatione.

Hoc autem non est dicendum, adeoque, etc. Tum etiam, quia tales infantes, ut probatum est supra, sub n. 65, ex fere communi omnium Patrum et theologorum, non habebunt poenam sensus ab extrinseco, ergo tanto minus habebunt poenam interioriorem, scilicet tristitiam spiritus, cum longe maior sit dolor et poena spiritus, quam dolor et poena sensus. Sic in re discurret Scotus, cit. dist. 33.

Obiiciunt tamen primo adversarii contra nostram conclusionem dicentes, quod cum Dominus iuxta cap. xxv Matthaei ad iudicandum venerit, duae tantum assignabuntur hominum classes, una eorum, qui a dextris erunt, et ibunt in vitam aeternam, et altera eorum, qui a sinistris erunt, et ibunt in ignem aeternum; atqui parvuli non erunt a dextris neque ibunt in vitam aeternam, ut omnes fere fatentur, ergo erunt a sinistris, et ibunt in ignem aeternum.

Respondetur, quod ibi est sermo solum de adultis damnatis ob proprias culpas actuales, ut ex ipsomet textu clare habetur; reddens enim ibi Christus Dominus causam, cur, qui sunt a sinistris, in ignem aeternum sint ituri, inquit: *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare*, etc. Unde ex hoc potius nostra confirmatur sententia, quod pro solis actualibus et personalibus peccatis infligenda sit omnis positiva poena sensus, universaliter nomine aeterni ignis significata. Tum quia, ut talem textum exponit S. Augustinus, lib. 6 contra Donatistas, post collationem, cap. 4, ibi, dicit S. doctor, exprimitur forma, qua iudicabuntur fideles in Ecclesia existentes; comparantur enim boni et mali ovibus, et haedis eiusdem pastoris et ovilis. Certum autem est parvulos ante baptismum ad ovile Ecclesiae non pertinere. Et sic etiam explicandi sunt alii consimiles textus, qui solent adduci ab adversariis, quod nempe in eis sermo sit de adultis puniendis propter peccata sua personalia et actualia, ut communiter exponunt sacri interpretes; vel de fidelibus intra gremium Ecclesiae, ut dicebat S. Augustinus.

Obiiciunt secundo dicentes, quod S. Augustinus, serm. 24 de verb. Apostol., satis aperte scribit: Parvulos decedentes sine baptismo igne sempiterno esse cruciandos, et idem S. Augustinus, (seu, ut alii volunt, S. Fulgentius sub nomine Augustini, quatenus opus illud S. Augustino olim ascriptum fuit), de Fide ad Petrum Diaconum, cap. 17, relatus in can. *Firmissime tene* 3, dist. 17, de Consecration., sic expresse dicit: *Firmissime tene, non solum homines ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, et ibi moriuntur, sive iam de matribus nati sine sacramento baptismi, quod datur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, de hoc saeculo transeunt, sempiterno igne puniendos; quia etsi*

peccatum propriae actionis nullum habeant, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione ex nativitate traxerunt.

- 77 Respondetur, quod ibi S. Augustinus et S. Fulgentius sub nomine Augustini, loquuntur metaphorice, et nomine ignis poenam damni significant, ut docent S. Thomas, qu. 5, de Malo, et in 2, dist. 33, qu. 2, art. 1, ad 1; S. Bonaventura, ead. dist. 33, qu. 1 ad 1, et glossa in c. *Nulla* 143 de Consecr., dist. 4. Nomine enim *ignis* quaelibet poena designatur, ut patet ex illo psalm. LXV: *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium*, quod expresse tradit ipsemet S. Augustinus, qu. 9 in Iosue. Et quod sic veniat intelligendus S. Augustinus aperte constat, ex quo suum intentum erat contra Pelagianos probare, quod parvuli decessi sine baptismo non essent aeterna felicitate donandi; quod satis convincitur dicendo ipsos passuros esse poenam damni, cum qua nequit coniungi aeterna felicitas; tum quia S. Augustinus (seu ut alii volunt, S. Fulgentius sub nomine Augustini) in cit. canone *Firmissime tene*, asserit pertinere ad fidem, quod tales parvuli sint sempiterno igne puniendi. Nemo autem audebit dicere, dogma fidei esse, quod tales parvuli sint cruciandi aeterna poena sensus, sed solum, quod sint damnati et puniendi aeterna poena damni; adeoque S. Augustinus, seu S. Fulgentius sub nomine S. Augustini, nomine *ignis* poenam damni ibi significare intendit; unde Glossa supracitata in dicto canone *Nulla*, sic ait: *Carentia visionis Dei est poena ignis, de qua intelligendus est canon Firmissime tene.*

- 78 Obiciunt tertio dicentes, quod pueri passuri saltem sint tristitiam ad amissionem gloriae consequentem, quia, ut arguit Bellarminus, loc. cit., cap. 6, ubi hanc defendit opinionem; ex apprehensione privationis aeternae felicitatis naturaliter sequitur aliqua tristitia; sed tales infantes cognoscunt, seu cognoscent se privatos esse aeterna felicitate, quia quamvis nunc fortasse nesciant, se propter peccatum originale excludi a regno Dei, scient tamen in die iudicii, in quo hoc mysterium eis revelabitur; ergo, etc.

- 79 Respondetur cum Scoto, loc. cit., quod, relictis variis aliis responsionibus ab aliis datis, et videndis apud Mastrium, loc. cit., n. 174 et 175, tales infantes non sunt tristaturi de amissione aeternae felicitatis, quia erunt contenti de statu suo, scientes Deum de se ita disposuisse; nec suo actu id aliquando demeruisse. Tum quia, ut dicit S. Bonav., dist. 33, art. 3, qu. 2, tales infantes non sunt habituri tristitiam de dicta amissione felicitatis, seu gloriae aeternae, quia causas solatii habebunt, quae eandem impediunt, v. g. quod non peccaverint peccato actionis ex una parte, et quod non patiantur poenam ignis, ut damnati in in-

ferno, ex alia; pro quo rationem satis idoneam affert S. doctor, quia nimirum infantes constituti sunt a Deo in statu quodam medio inter beatos et damnatos; quare opus fuit, ut ex una parte beatitudine carerent, sicut damnati, et ex altera nullum haberent dolorem, sicut beati; ex quo fit, ut licet agnoscant, se carere beatitudine, ad quam fuerant ordinati, et ex hac parte magnam habeant tristitiae occasionem, quia tamen simul agnoscunt se evasisse gravissimas inferni poenas, et peccata mortalia, quasi in aequilibrio sunt constituti, ut non doleant de ea beatitudinis amissione, sed potius gaudeant de poenarum inferni evasione, quam rationem caeteris probabiliorum existimat Ariaga, d. 52, sect. 3.

Hic iuvat adducere distinctionem locorum, 80 in quibus recipiuntur animae ex hoc mundo decedentes, ut optime declarat S. Bonav., in 4, dist. 45, art. 1, qu. 1 et 2, ubi ait, quod loca animarum sunt in duplici differentia; est enim locus gloriae, scilicet coelum, et quia charitas, quae meretur gloriam, est unius speciei, ideo iste locus non subdividitur; alius autem est locus poenae, qui dicitur infernus, generaliter accipiendo nomen inferni; est autem locus iste poenalis dupliciter, scilicet secundum poenam damni, et secundum poenam sensus, et utrumque membrum dividitur. Illi enim, qui puniuntur poena damni, aut simpliciter et aeternaliter puniuntur, et sic locus iste dicitur limbus puerorum cum solo originali decedentium; aut ad tempus, et sic locus illorum est superior, qui dicitur sinus Abrahae. Similiter illi, qui puniuntur poena sensus, aut puniuntur aeternaliter, et sic istorum locus est infernus proprie dictus inferior aliis; aut ad tempus, et sic istorum locus est purgatorium, quod est locus aliis superior secundum legem communem et ordinariam; et subdit tandem S. Bonav., loc. cit., qu. 2, quod post Christi adventum, vel in paradiso, vel in inferno, vel in limbo, vel in purgatorio, animae defunctorum recipiuntur, ergo secundum veriore et probabilior sententiam animae puerorum cum solo originali decedentium in limbo recipiuntur et detinentur, non autem in inferno, etiam post diem iudicii, et in perpetuum; unde auctoritates Scripturae et SS. Patrum, quae dicunt animas puerorum cum solo originali decedentium in infernum descendere, vel in inferno detineri, non sunt intelligendae de inferno proprie dicto, qui est locus damnatorum, sed de inferno generaliter sumpto, ut significet quemlibet locum inferiorem in visceribus terrae existentem; sicuti aliae quoque auctoritates Scripturae et Patrum, quae locum, in quo purgantur animae iustorum, appellant infernum, quae tamen de tali inferno proprie dicto, qui est locus damnatorum, non sunt intelligendae, ut magis ostenditur sub verb. *Purgatorium*. Sic ex divo

Bonaventura habet expresse Mastrius, Theolog. moral., disp. 28, qu. 3, n. 69.

81 Poena debita decedentibus cum peccato actuali mortali, est poena aeterna, tam damni quam sensus; et quidem de poena damni, quae in beatificae visionis privatione consistit, satis constat ex illo Matthaei viii, ubi de reprobis et peccatoribus dicitur, quod *eiicientur in tenebras exteriores*; de poena vero sensus habetur ex Matthaei xxv, ibi: *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis eius*; et sic de variis aliis similibus, quae non iuvat hic in longum adducere; cum hoc sit de fide.

82 Poena debita decedentibus cum solis peccatis venialibus non est aeterna, sed solummodo temporalis. Communis et de fide. Difficultas solum est de peccatis illis venialibus, cum quibus decedunt etiam peccato mortali obnoxii; an scilicet peccatum veniale coniunctum peccato mortali puniatur in inferno poena aeterna

83 vel temporalis? Thomistae cum D. Th. 3 part., qu. 87, art. 4, ad 3, tenent tale peccatum veniale puniri poena aeterna, cum in inferno nullus, neque remissioni, neque redemptioni sit locus. Scotistae vero cum Scoto in 4, dist. 21, qu. 1, asserunt peccatum veniale, sive in hac vita remissum quoad culpam, sive non, sola temporali poena etiam in inferno remitti posse, nedum quoad poenam, sed etiam quoad culpam. Et quidem de peccato veniali in hac vita remisso quoad culpam, non vero quoad poenam, est ratio evidens, quia qui solvit rem, quam debet, a debito illius omnino liberatur, adeoque damnatus, qui totam temporalem poenam veniali correspondentem patitur in inferno, vere liberatur debito illius poenae, cum passione illius solvat, et patiatur totum id quod solvere et pati debebat. Idem dicendum est etiam de peccato veniali non remisso in hac vita quoad culpam, quia peccatum veniale, quamvis non remissum quoad culpam, tantum est dignum poena temporali, et determinata, quam vere solvit, qui patitur in inferno, et passione illius temporalis poenae exstinguitur debitum illius poenae.

84 Nec valet dicere quod damnatus in inferno existat in peccato mortali, adeoque non possit solvere debitum pro culpa neque veniali. Non valet, inquam, quia, licet damnatus in inferno existat in peccato mortali, adhuc vere solvit debitum pro culpa veniali, quae est solum digna poena temporali, sive iam ipsa culpa venialis fuerit remissa in hac vita, sive non; Deus enim semper punit citra condignum, et esto quod secundum rigorem iustitiae puniret ad condignum, omnino iniustum esset aeternam poenam infligere pro peccato veniali, cui secundum se solum poena temporalis debeatur. Vide Mastrium, in 2 Sent., disp. 6, de Peccatis, quaest. 8 per tot., et in Theol. mo-

ral., disp. 25, num. 53 et 54, ubi multa ad rem.

Sensus autem illius catholici axiomatis: *Quod 85 in inferno nulla est redemptio*; est solum, quod nulla sit spes inde evadendi, iuxta illud Lucae xvi, n. 26, ibi: *Hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare*. Unde nihil facit, sive ibi aliquod veniale remitti possit, aut aliqua poena venialis, vel etiam mortalis iam hic dimissi, sive non. Vide Mastrium, cit. qu. 8, n. 222 et 223, et cit. disp. 52, n. 54.

* Quid vero ad haec reponant Thomistae, et quibus fundamentis eorum sententia nitatur, vide apud Card. Gotti in Tractatu de Vitiis et peccatis, qu. 7, dub. 4, et alios, ex quibus Gotti duplicem propositionem statuit, primam: *Peccatum veniale non remissum quoad culpam in hac vita, et coniunctum cum mortali per accidens punietur in inferno poena aeterna, quamvis ex se poena solum temporali puniendum esset*; alteram: *Valde probabile est, peccatum, sive mortale, sive veniale, remissum quoad culpam in hac vita non puniri in inferno poena aeterna, sed temporali tantum* *.

Circumstantiae peccati. Vide verb. *Poenitentiae sacramentum*, art. 2, n. 100. 86

Peccatum lethale mortua constituit bona 87 opera, quae in eo fiunt, et iam facta reddit mortificata. Vide verb. *Poenitentia*, art. 3, n. 8.

ADDITIONES ROMANI THEOLOGI.

Circa advertentiam ad malitiam peccati, quae 88 n. 17 et sequentibus, plena a P. Lucio desideratur, ut homo mortalis culpae sit reus, notare necesse est atque distinguere: *Primum posse esse peccatum mortale imputabile sine advertentia actuali malitiae*. Nam falsum omnino est, nunquam graviter peccari, nisi praevia peccati cognitione animus illustretur, ut per plenum et firmum iudicium intellectus de malitia obiecti deliberet, ac vitandi peccati desiderio exstimuletur. Haec doctrina firmissimis argumentis ex Scriptura depromptis fulcitur. Primo, absurdum enim est a peccato excusare persecutores Apostolorum, qui tamen praevidiam mentis illustrationem circa illius peccati malitiam non habebant, nec illud vitandi desiderio stimulabantur: cum potius hac in persecutione obsequium se praestare Deo arbitrentur iuxta illud Christi discipulos alloquentis oraculum (Ioan. xvi, 2): *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo: et hoc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me*. Secundo, Apostolus, dum persequabatur Ecclesiam, procul dubio graviter peccabat, ut ipse fatetur 1 ad Timotheum 1: *Fui blasphemus, inquit, et persecutor, et contumeliosus*. Sed praevidiam illam animi illustrationem, et attentionem ad actionis pravitatem

non habebat, imo potius se laude dignum ob illud facinus existimabat, dum se abundantius supra coetaneos suos paternarum traditionum aemulatorem agnoscebat, iuxta illud Epistolae ad Galatas, I, 13: *Audistis conversationem meam aliquando in Iudaismo, quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, et proficiebam in Iudaismo, supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.* Non ergo necesse est ad peccatum, ut attendat peccator ad actionis pravitatem. Tertio, idem probat Christi Domini pro suis crucifixoribus oratio; Luc. XXIII: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* At tantum abest, ut se prave agere arbitrarentur, quin potius iustitiam se adimplere existimabant, cum Christum seductorem et malefactorem haberent, non Dominum gloriae cognoscerent. Quarto, illos peccare certum est, quos Deus *dimisit vias suas ingredi*, quousque *tradidit in desideria cordis eorum*: at illi non modo ad actionis pravitatem non attendunt, nec desiderii ab ea abstinendi stimulis agitantur; quin potius cum gaudio et ostentatione quadam, nefaria perpetrant facinora. Non est igitur necesse ad imputationem peccati, ut homo ad eius pravitatem attendat, eiusque vitandi desiderio moveatur. His omnibus expletis Sanctus Bernradus, in tractatu ad Hugonem a S. Victore, probat in magnis ignorantiae tenebris eos versari, qui peccari posse per ignorantiam non agnoscunt. Adde illa Psalmorum oracula (Psalm. IX, 3): *Exacerbavit Dominum peccator, secundum multitudinem irae suae non quaeret. Non est Deus in conspectu eius, inquinatae sunt illius viae in omni tempore. Auferuntur iudicia tua a facie eius.* (Ps. XLIX, 22): *Intelligite haec, qui obliviscimini Deum, ne quando rapiat, et non sit qui eripiat.* (Psalm. LXXVIII, 6): *Effunde iram tuam in gentes, quae te non noverunt.*

- 89 Confirmatur ex S. Augustino, lib. I Retractionum, cap. 15: *Nam et qui nesciens peccavit, inquit, non incongruenter nolens peccasse dici potest, quamvis et ipse quod nesciens fecit, volens tamen fecit; ita nec ipsius esse potuit sine voluntate peccatum. Quae voluntas utique sicut definita est, animi motus fuit, nullo cogente, ad aliquid vel non admittendum, vel aspiciendum. Quod enim si nolisset, non fecisset, non coactus est facere. Quia voluit, ergo fecit, etiamsi non quia voluit, peccavit, nesciens peccatum esse quod fecit: ita nec peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati, quod tamen factum peccatum fuit: hoc enim factum est, quod fieri non debuit.* At si necessaria esset attentio ad actionis pravitatem, nunquam peccaret, qui nescit peccatum esse, quod facit, neque sola facti voluntate, sed etiam voluntate peccati, quodlibet peccatum esset voluntarium.

Iterum confirmatur ex eodem S. doctore. 90 Manichaeis affingebat Iulianus Pelagianus errorem illum, quod a peccato immunem esse dicerent eum qui flagitium aliquod perpetraverit ad malitiam eius non attendens, nec repugnante conscientia illud committens, imo exsultante id perpetrans audacia, et quasi se bene agere existimans. Quid ad haec S. Augustinus? De Manichaeis ipsis id credere refugit, caeterum assertionem horret ut catholicae fidei repugnantem, libro 4 contra Iulianum Pelagianum, cap. 8: *Quid autem ad nos pertinet, quia Manichaeos dicere affirmas, si quis homicidium conscientia formidante commiserit, reus est, quia timuit; si autem aliquod facinus exsultans perpetrarit audacia, velut credens se ex fide facere, quod male facit, evasit culpam? Quod quidem nunquam audivi dicere Manichaeos. Sed quid ad nos, sive dicant, sive etiam ipsis calumnieris; cum hoc catholica fides non dicat, quam teneamus, et cuius te pondere urgemus? Praeterea, hanc propositionem: Nunquam peccatur, nisi praevia peccati cognitione animus illustretur, eiusque vitandi desiderio exstimuletur; plerique Galliarum Episcopi et Parisiensis Academia falsam esse, et viam aperire ad excusandas excusationes in peccatis, olim pronuntiarunt. Non minus erronea est illa propositio: Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturae rationali et rectae rationi. Theologicum vero, et mortale est transgressio libera divinae legis; philosophicum, quantumvis grave, in eo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum. Quae propositio atheos et infideles omnes et peccata quantumvis gravia perpetrantes, nec non Christianos excaecatos et obduratos, a peccato absolvit, a poena immunes facit; ut felicior illorum conditio hac ex parte videatur, quam fidelium, qui Deum noverunt, et nondum in illam caecitatis abyssum prolapsi sunt. At vero, paganos in ignorantiae tenebris sedentes, peccata nihilominus aeterna poena digna commisisse, testatur Apostolus ad Ephesios IV.*

Ostendi potest etiam ex aliis absurdis. Su- 91 perflua certe diceretur paterna Dei erga nos sollicitudo, inutilis charitatis divinae Filium unigenitum pro salute hominum dantis commendatio censeretur, labores apostolici pro revocandis ab errore hominibus, ut vani abiicerentur, si prava illa opinio recepta esset. Ad quid enim verbi divini praedicatoris in regiones remotissimas proficiscuntur, si gentes Christianorum dogmatum insciae nullatenus Deum offendant, nec peccata mortalia et aeterna poena digna committant; imo in salutis discrimen vocentur documentis et adhortationibus concionatorum, qui illos ad cogitandum de Deo

et de lege divina excitant, quam alias sine mortalis peccati et aeternae poenae reatu violarent, ut peccati philosophici inventoribus aut propugnatoribus visum est? Non esset, cur parentes de sua filiorumque salute solliciti, tam sedulam in illorum institutione operam collocarent; cur pastores e sacris pulpitis verbum, legemque Dei tam accurate exponerent. Siquidem homines in ignorantia Dei, legumque divinarum relictī, voluptatibus tranquillo servirent animo et absque peccati formidine. Denique tam exiguus non esset electorum numerus, tam *arcta non esset via, quae ducit ad vitam*. Non diceret Propheta (Psal. cx, 2): *Longe a peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierunt*. Quae verba S. Hilarius expendens in Psalmum cxviii, littera 20: *Non habet veniam, inquit, ignorantio voluntatis, quia sub scientiae facultate nescire, repudiatae magis, quam non repertae scientiae est reatus. Ob id enim longe a peccatoribus salus est, quia non exquisierunt iustificationes Dei; cum non utique ob aliud consignatae litteris manent, quam ut ad universorum scientiam notionemque defluerint*.

92 Merito itaque Alexander VIII, Pontifex maximus distinctiunculam illam peccati philosophici et theologici, et opinionem, quae hoc veluti cardine nitebatur, damnavit ut *scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam et erroneam*; excommunicationem ipso facto incurrendam, Sedique Apostolicae reservatam tulit in eos omnes, qui hanc propositionem atque opinionem docuerint, defenderint, ediderint, aut de ea etiam disputaverint publice, seu privatim (nisi forsā impugnando) tractaverint. In virtute denique sanctae obedientiae, et sub interminatione divini iudicii omnibus Christi fidelibus prohibuit, ne damnatam propositionem ad praxim deducant, decreto edito die vicesima quarta Augusti, anno Dom. 1690.

93 Deinde ne ex Luciana doctrina decipiaris, praeter ea, quae ex Summa Alexandrina hactenus recensuimus, placet etiam haec alia ex P. Antoine subnectere, quo facilius valeas gravia peccata distinguere ac declinare. Ait itaque: « Ad mortale, etiam secundum se imputabile, sufficit advertentia virtualis et interpretativa malitiae aut periculi illius, consistens in eo, quod quis possit, ac debeat advertere malitiam, vel eius periculum, nec tamen advertat. Quia 1° malitia actus secundum se ei merito imputatur, qui debuit et potuit illum advertere et vitare actum, cui annexa est. Nam ei malitia satis voluntaria est, et libera, cum potuerit et debuerit ab eo vitari. Ut malitia secundum se imputetur, ex communi sententia sufficit consensus voluntatis interpretativus, cum scilicet voluntas potest et debet repudiare obiectum malum, et non repudiat. Ergo etiam sufficit advertentia interpretativa; nam ad peccatum

imputabile non minus requiritur consensus voluntatis, quam advertentia rationis. 2° Peccatum mortale est libera transgressio praecepti graviter obligantis; sed ad talem transgressionem sufficit advertentia virtualis interpretativa; nam talis transgressio est libera hoc ipso, quod posita est ex defectu advertentiae actualis, quae potuit et debuit haberi; hoc ipso enim talis transgressio ita posita est, ut potuerit non poni a voluntate. Advertentia virtualis et interpretativa est ea, quae quidem non habetur, sed haberi potest ac debet. Sed qui legem violat, quam potuit, ac debuit cognoscere, perinde se habeat moraliter, et in aestimatione prudenti, in ordine ad imputabilitatem etiam moralem (licet non tantam, quando inadvertentia non est affectata), ac si eam actu cognosceret; ac proinde non excusatur a peccato etiam mortali ». Paulo aliter: « Advertentia interpretativa est ea, cuius privatio est culpabilis, cum ipsa potuerit, ac debuerit haberi, ac proinde non excusat a peccato actiones, et omissiones secutas contra legem, cum ipsa sit culpabilis; nec tollat voluntarium indirectum, ac interpretativum sufficiens ad culpam, nec culpa possit quemquam excusare. Igitur malitia actus merito imputatur voluntati, hoc ipso, quod actus malus procedit a voluntate libere et scienter, vel cum vincibili ac culpabili ignorantia, aut inadvertentia agente. 3° Vincibilis ignorantia, seu carentia cognitionis habitualis, non excusat a peccato. Ergo multo minus excusat inconsideratio et inadvertentia vincibilis; nam, ut ait Suarez, *ignorantia non refertur ad voluntarium, vel involuntarium ratione habitualis scientiae, qua privat, sed proxime et immediate ratione actualis considerationis, quam tollit; quia voluntas non movetur proxime, et immediate ab habituali cognitione, sed ab actuali*. Inadvertentia autem erit vincibilis et voluntaria, hoc ipso quod potuit, et debuit pelli per advertentiam, sicut ignorantia habitualis est vincibilis et voluntaria, hoc ipso quod potuit et debuit depelli per inquisitionem veritatis.

» Equidem nihil est volitum, quin praecognitum; et voluntarium est id, quod est a principio intrinseco cum cognitione; sed cum cognitione, vel actuali, et virtuali, et interpretativa. Nam ad voluntarium indirectum, et interpretativum sufficit cognitio virtualis, et interpretativa. Item cum actus moralis definitur actus, qui libere fit cum advertentia ad regulam morum, intelligi debet advertentia vel actualis, vel virtualis, et interpretativa, alioqui definitio mala est, cum non conveniat omni actui morali, nempe peccato commissio ex ignorantia, vel inadvertentia vincibili.

» Advertentia virtualis et interpretativa ad 95 est, cum quis potest et debet advertere ad praeceptum, seu obligationem, vel malitiam actus, et tamen non advertit. Potest tamen

advertere, quando ex aliqua conditione praesenti eiusdem vel alterius obiecti, aut circumstantiae, prudenter ac circumspecte agendo, deveniret in cognitionem malitiae, quam novit quidem habitu, sed actu non advertit. Tunc enim habet sufficiens principium discurrendi et considerandi, an actus sit licitus vel illicitus. Et si hoc non cognoscit aut considerat, male consultat et imprudenter agit; unde merito illi imputatur peccatum, quod inde sequitur. Nam in omni deliberatione humana primo considerandum est utrum res liceat, nec ne; eodem enim praecepto, quo tenemur vitare peccatum et servare legem, tenemur adhibere advertentiam et considerationem, cum sine ea lex observari nequeat.

- 96 » Hinc in iis, quae intrinsece mala sunt, et contra legem naturalem, ad virtutem advertentiam malitiae moralis habitualiter notae sufficit, ut consideretur ipsa actio secundum se, seu ut quis mere advertat quid agat. Nam hoc ipso facillime excitari potest actualis cognitio malitiae, utpote habentis cum illa intrinsecam connexionem, si considerate et sine praecipitatione agatur, ut notat Suarez. In iis vero, quae non sunt per se mala, sed vetita solo iure positivo, quamvis semper sufficiat consideratio ipsarum actionum secundum se, cum non habeant intrinsecam connexionem; tamen si quis non laboret ulla ignorantia habituali praecepti, regulariter sufficit ad excitandam cognitionem malitiae, si, qua par est, consideratione et mora in agendo procedatur. Possunt et alia principia deliberandi in talibus rebus occurrere, ut si quis non cogitans de die abstinentiae, videat alios vesci cibis quadragesimalibus; vel die festo nihil cogitans de sacro, audiat festum campanarum pulsum, aut videat populum ad templum accurrentem. Ex his, aut similibus

excitari potest cogitatio praecepti; quae tamen, si, adhibita sufficienti attentione et consideratione, non habeatur, tunc inadvertentia erit naturalis et invincibilis, qualis esse solet in timoratis et ex circumspectione agentibus; in aliis autem plerumque est vincibilis et culpabilis. Quod si malitia non sit habitualiter nota, tunc actus est culpabilis, si ignorantia sit vincibilis, quia haec non excusat a peccato ». Sic Antoine, de Peccat., cap. 2, qu. 4.

RESPENSIO AUCTORIS.

Circa ea, quae hic notat et tradit theologus, 97 quoad plenam advertentiam a me desideratam, ut homo mortalis culpae sit reus, sufficit mihi, ultra ad id probandum adducta ibi argumenta, et allegatos classicos auctores, superaddere, quae recol. mem. Benedictus XIII, in Appendice ad Concilium Rom., in Instructione in forma dialogi inter confessarium et poenitentem, tradit, part. 1, sic expresse, ibi: Poenit.: *Come ho da conoscere, se il peccato è mortale, o veniale?* Confess.: *Se l'offesa è contro la carità di Dio, o del prossimo in cosa grave e l'avete fatta con piena avvertenza, e deliberata volontà, il peccato è mortale; ma se l'offesa è in cosa leggiera, (eccettuati alcuni casi, nei quali la leggerezza della materia non iscusa da colpa grave), o benchè sia in cosa grave, se l'avete fatta senza la piena avvertenza, o senza la piena deliberazione, è peccato veniale.* Quid, quaeso, clarius?

* Nihil quidem clarius, ut evincatur, ad peccatum mortale requiri, ut aliquis plane ad actionem, quam elicit, advertat; non autem ut evincatur requiri, ut plane advertat actu ad malitiam illius actionis; aliter nullus peccatis ex ignorantia vincibili profectis locus est.

PECCATUM CONTRA NATURAM

Vide verb. LUXURIA, a n. 33 ad 70.

PECCATA CAPITALIA

- ¹ Peccata capitalia communiter cum S. Greg., lib. 3 Moral., c. 31, enumerantur septem, indicata hac dictione *Saligia*; singulis litteris ordine indicantibus litteras initiales peccatorum, superbia, avaritia, luxuria, ira, gula, invidia, ² acedia. Dicuntur autem capitalia, vulgo etiam mortalia, non quod de se semper mortalia sint, sed quia ab istis alia peccata oriuntur, et instar capitis, quod fluit in membra, ipsa influunt

in alia peccata, ut inquit S. Greg., loc. cit. Siquidem ex his septem capitalibus peccatis frequentius caetera peccata oriuntur secundum rationem causae finalis; quamvis nonnulla ex illis causis interdum non oriantur. Quid autem, et quale peccatum sit quodlibet ipsorum? Vide sub proprio cuiuscunque verbo, scilicet sub verb. *Superbia*, verb. *Avaritia*, verb. *Luxuria*, verb. *Invidia*, verb. *Gula*, v. *Ira*, v. *Acedia*.

PECULATUS

Summarium.

1. Peculatus quid sit. - 2. Quando ex publica pecunia aliquid aufertur, occupatur, et quomodolibet defraudatur, committi dicitur peculatus. - 3. Committitur peculatus tam a iudicibus et officialibus publicis de tempore suae administrationis publicas pecunias subripien- tibus, vel eas ab aliis subministratas subtrahentibus, quam ab aliis personis privatis non administrantibus subripien- tibus. - 4. Peculatus committitur primo, si quis per semetipsum pecuniam publicam quomodolibet auferat, intercipiat et exportet. - 5. Secundo, si man- det, ut quis auferat et intercipiat. - 6. Tertio, si quis ex metallis caesarianis ad publicam monetam cudendam, vel ad aliud publicum opus destinatis, furatus fuerit. - 7. Quarto, si quis praedam ab hostibus cap- tam subripuerit. - 8. Quinto, si quis muros publicos perfoderit ad pecuniam, vel aliquid pretiosum furan- dum. - 9. Sexto, si quis publicam tabulam continen- tem formam, et fines agrorum publicorum, et latitu- dinem, et mensuram viarum publicarum, et curiarum refinxerit, et aliquid inde immutaverit, vel deleverit. -

10. Septimo, si quis etiam privatam pecuniam subri- puerit, quae tamen publica evadere debebat. - 11. Octa- vo, si quis pecuniam sacram religiosam, et quidquid donatum Deo abstulerit et interceperit. - 12. Si cri- men peculatus committatur a iudicibus vel aliis offi- cialibus durante tempore suae administrationis, hi ca- pitali poena puniuntur. - 13. Si committatur ab aliis personis privatis subripien- tibus pecunias ab aliis admini- stratas, patiuntur *civiliter* poena pecuniaria, seu qua- drupli, et *criminaliter* poena iudicis arbitraria, seu de- portationis. - 14. Quando idem crimen est pluries rei- teratum, tunc devenitur ad poenam mortis. - 15. Quando cum peculatu concurrat falsitas, a quibuscunque per- sonis committatur, semper intrat poena mortis. - 16. Reus delicti peculatus confugitus gaudet immuni- tate. - 17. Ex gratia speciali sanctissimus annuit pro retentione nulliter extracti ex causa peculatus, etc. - 18. Datur facultas Archiepiscopo extrahendi thesaura- rium, et alios debitores aerarii ducalis, et aliorum in- teresse habentium, uti reos peculatus, etc. - 19. Depo- sitarius in alios usus convertens pecunias publicas, non tenetur poena peculatus. - 20. Subnectuntur Addit. ex aliena manu, ad n. 25.

1. Peculatus est species furti, quo vel pecunia ad aerarium publicum, aut fiscum principis pertinens, vel pecunia sacra aut religiosa subri- pitur ab eo, cuius fidei non est commissum; 1. *Lege Iulia peculatus* 1, 1. *Lege Iulia pecu- latus* 4, § 1 et 7, 1. *Sacrilegii* 9, § 2, ff. ad legem Iuliam peculatus, et § 9 Instit. de pu- blicis Iudiciis. Et sic quando ex publica pecu- nia aliquid aufertur, occultatur, et quomodo- libet defraudatur, committi dicitur peculatus. Ludov. Gilleausen., in Arbor. iudicior. crimin., cap. 29, n. 7; Valenz., cons. 10; Sanfelice., dec. 285, n. 5, 29 et seqq.; Bugiot., Instit. crimin., l. 2, tit. 19, n. 1; Ursaya, Institut. crimin., lib. 2, tit. 3, n. 2, et alii.
3. Committitur autem tam a iudicibus et offi- cialibus publicis de tempore suae administra- tionis, et in administratione ipsa publicas pecunias subripien- tibus, vel eas ab aliis admini- stratas subtrahentibus, quam ab aliis personis privatis non administrantibus subripien- tibus; § 9 Instit. de publicis Iudiciis, et 1. *Iudices* 1 Cod. de crimine peculatus; Farinac., qu. 171, n. 64 et seqq.; Galeot., Respons. Fiscal. 22, n. 15 et seqq.; Raynaud., tom. 2, cap. 14, § 21, n. 29 et seqq.; Ursaya, loc. cit., n. 3 et 4, et alii.
4. Peculatus committitur multis modis iuxta casus enumeratos a Raynald., tom. 2, cap. 14, § 21, a num. 28 usque ad 42; et ab Ursaya, loc. cit., a n. 11. Et primo, si quis per se- metipsum pecuniam publicam quomodolibet auferat, intercipiat et exportet. L. *Lege Iulia* 5 *peculatus* 1 ad legem Iuliam peculatus. Se- cundo, si mandet, ut quis auferat et intercipiat. Cit. 1. *Lege Iulia peculatus*, ibi: *Neve* 6 *faciat quo quis auferat, intercipiat*. Tertio, si quis ex metallis caesarianis, id est ex virgis

aureis et argenteis, quae sunt Caesaris, et ad publicam monetam cudendam, vel ad aliud publicum opus destinatis, furatus fuerit; 1. *Sacrilegii* 6, § 2, ff. ad legem Iuliam peculatus. Quarto, si quis praedam ab hostibus captam 7 subripuerit; 1. *Is qui praedam* 13 ff. ad legem Iuliam peculatus. Quinto, si quis muros pu- 8 blicos perfoderit, et inde aliquid abstulerit, puta pecuniam, metalla vel alia pretiosa, vel de materia ipsa murorum aliquid exemerit et abstulerit. L. *Qui perforaverit* 11 ff. ad legem Iuliam peculatus. Sexto, si quis publicam ta- 9 bulam continentem formam et fines agrorum publicorum et latitudinem, et mensuram via- rum publicarum, et curiarum refinxerit, et ali- quid inde commutaverit vel deleverit; 1. *Qui tabulam* 8 ff. ad legem Iuliam peculatus. Se- 10 ptimo, si quis etiam privatam pecuniam subri- puerit, quae tamen publica evadere debebat; veluti si quis, quod fisco debetur, simulans se fisci creditorem, acceperit; 1. *Sacrilegii* 9, § 3, ff. ad legem Iuliam peculatus. Octavo, 11 si quis pecuniam sacram, religiosam, et quid- quid donatum Deo abstulerit, interceperit; 1. *Lege Iulia peculatus* 4 ff. ad legem Iuliam peculatus.

Poenae criminis peculatus est a lege diversi- 12 mode taxata iuxta diversitatem personarum ipsum committentium; si enim committatur a iudicibus, vel aliis officialibus durante tempore suae administrationis, hi capitali poena puniun- tur; 1. *Iudices*, et verb. *Publicas*; Decian., lib. 8, c. 28, n. 29, c. 39, n. 6; Berlich., conclus. 57, n. 3, lib. 5; Rovit., cons. 60, n. 4, lib. 4; Raynald., tom. 2, c. 14, § 21, n. 42; Ursaya, loc. cit., n. 23, et alii.

Si committatur ab aliis personis privatis, 13 subripien- tibus pecunias ab aliis administratas,

- puniuntur civiliter et criminaliter. *Civiliter*, hoc est poena pecuniaria seu quadrupli; dummodo lis contestata, vel inquisitio formata sit, vivente ipso delinquente, alias secus. Anell. Amat., cons. 55 per tot.; Card. de Luca, de Regularibus, disc. 119, n. 25; Ursaya, loc. cit., n. 25, et alii. *Criminaliter* vero poena iudicis arbitraria, seu deportationis; l. *Peculatus poena* 3 ff. ad legem Iuliam peculatus, cum aliis apud Farin., qu. 171, n. 8; et Rovit., con. 60, lib. 5, n. 3. Ubi quod quando idem crimen est pluries reiteratum, tunc devenitur ad poenam mortis, quod admittit etiam Cabal., Resolut. crimin., cas. 99, num. 4.
- 15 Quando vero cum peculatu concurrit falsitas, a quibuscunque personis committatur, semper intrat poena mortis; l. *Sciant omnes* Cod. de His qui ex publicis rationibus. Ibique Glossa, verb. *Omnibus*; Rovit., cons. 60, n. 6, lib. 3; Ursaya, loc. cit., n. 28, et alii.
- 16 Reus delicti peculatus confugitus gaudet immunitate, cum non sit de exceptis in Bulla Greg. XIII, (adde nec in bulla Bened. XIII). S. C. Immun., in Neapolitana, 24 Martii 1627; lib. 1 Decr. Pauli., pag. 43, et die 31 Ian. 1628, eod. lib., pag. 82.
- 17 Ex gratia speciali sanctissimus annuit pro retentione nulliter extracti ex causa peculatus ab Archiepiscopo, attento, quod princeps suspendit acceptare sententiam Archiepiscopi, usquedum audiret sensum Sacrae Congregationis. Sacr. Congreg. Immun., in Taurinen., 8 Februarii 1667, l. 1 Decr. Altoviti, p. 84.
- 18 Datur facultas Archiepiscopo extrahendi thesaurarium, et alios debitores aerarii ducalis, et aliorum interesse habentium, uti reos peculatus, modo constet summarie de veritate facti, et retinendi in carceribus Ecclesiae ad dispositionem Sacrae Congregationis, et etiam perquirendi et extrahendi eorum bona in quocunque loco immuni, exceptis monasteriis monialium, et conservatoriis, et consignandi. Sacr. Congr. Immun., in Taurinen., 14 Iunii 1698, lib. 2 Decret. Altar., pag. 157.
- 19 Depositarius in alios usus convertens pecunias publicas non tenetur poena peculatus, quia pecuniae, quae penes depositarium sunt, eius periculo subsunt. Ad hoc autem, ut peculatus verificetur, debet fieri pecuniarum furtum ab eo, cuius periculo non sunt. Ursaya, loc. cit., n. 34, cum aliis ibi citatis.

Interdum, tametsi publica pecunia intervertatur, minime tamen peculatus admittitur; ut si illi interverterint, ad quorum periculum pecunia pertinebat, aeditui scilicet, et qui traiciendam pecuniam acceperunt. L. 9 ff. ad l. Iul. peculat., idque, quia eo ipso, quod periculum pecuniae suscipiunt, de accusatione peculatus quasi cum ipsis deciduntur.

Obiici potest, quod arcarii, et qui aerario praesunt, peculatum committunt, si vel mutuo dederint pecuniam fidei suae commissam. L. 1 et 2 de His qui ex public. ration., quanto igitur magis si interverterint? Cum etiam capite eo casu plectantur, ex l. unic. Cod. de Crimine peculat. Tum quod absurdum sit, extra poenam eos esse, quorum fidei et periculo pecuniae publicae sunt commissae, quive eas administrant, cum his maior peccandi, quam caeteris facultas sit, eo autem gravius punienda delicta, quo maior peccantibus delinquendi facultas, atque copia patet.

At videndum, ne male confundantur exactores, arcarii, aerario praefecti, iudices denique, et administratores pecuniarum publicarum, cum iis denique, quorum periculo ipsae sunt. Illi administrant quidem, cogunt, curant, non tamen suo periculo; ideoque si quid interceperint, rei fiunt peculatus: hi autem, quorum periculo sunt pecuniae, peculatus rei non fiunt, propterea quod, ut dictum mox est, periculo imposito de crimine cum eis decidi videtur, ita ut eam pecuniam, si interverterint, tanquam privati debitores reipublicae debeant, non tanquam criminis rei.

Publica pecunia, cuius subtractio locum facit peculatui, est pecunia populi Romani, non item pecunia civitatum, secundum Papinianum, in l. 81 de Furtis, ita ut, subtracta pecunia hac civitatum, furti, non peculatus actio competat. At imperatores Traianus et Adrianus etiam ad pecunias civitatum accusationem peculatus produserunt. L. 4, § ult., ff. ad l. Iul. peculat., quo iure utimur.

Poena peculatus ex lege Iulia erat aquae, et ignis interdictio: constitutionibus vero principum capite plectitur, qui peculatum committit; l. unic. Cod. hoc tit. Et frustra hanc poenam, ut duram, improbavit Leo, novell. 105. Defenditur enim rigor utilitate publica, quae tanta est, ut nisi peculatores severissime puniantur, nunquam defuturæ sint hirundines, quae corpus reipublicae sanguine et nervis destitutum relicturæ sunt.

PECUNIA

Vide verb. EMPTIO, art. 1, n. 8 et 9.

PEDAGIUM, SEU GUIDAGIUM

Vide verb. GABELLA, num. 9.

PEDOMANTIA

Vide verb. SUPERSTITIO, n. 23.

PENSIO, PENSIONARIUS

Summarium.

1. Pensio unde sit dicta? - 2. Pensio dividitur in laicalem et clericalem, et quae utraque sit? - 3. Pensio clericalis subdividitur in duas species, una est, quae assignatur in titulum beneficii ecclesiastici, et demonstratur quae sit. - 4. Alia autem est pensio, quae nomine pensionis communiter intelligitur, et demonstratur quae sit. - 5. Affertur definitio pensionis sic acceptae. - 6. Pensio clericalis primo modo accepta et collata in titulum, est vere et proprie dictum beneficium ecclesiasticum. - 7. Nec refert, quod appellatur pensio, cum ipsi integre conveniat definitio beneficii. - 8. Pensio clericalis secundo modo accepta in materia odiosa non venit nomine beneficii, bene vero in materia favorabili. - 9. Pensio huiusmodi potest imponi, vel personae beneficiarii, vel beneficio, et assignatur, quando imponatur uni, et quando imponatur alteri. - 10. Papa potest ex rationabili motivo omnibus praefatis modis pensionem beneficii imponere. - 11. Hinc Papa potest pensionem super quocunque beneficio imponere, etiam nulla causa expressa. - 12. Unde Papa potest etiam imponere pensionem super beneficio patronato, facta mentione huius qualitatis. - 13. Excepto beneficio de iure patronatus regio, cui Papa derogare non solet. - 14. Episcopus, et quicumque alius collator Papa inferior non potest novum censum, vel pensionem perpetuam imponere, neque antiquum censum, seu pensionem augere. - 15. Regulariter loquendo Episcopus nequit conferre beneficium sub reservatione pensionis cuiuspiam persolvendae. - 16. Potest tamen Episcopus ex causa rationabili pensionem imponere saltem duraturam ad vitam beneficiarii gravati, atque in eam consentientis, cum quo extinguatur pensio. - 17. Talis autem pensio non potest constitui ab Episcopo incerta quota reddituum, sed in certa quantitate fructuum seu reddituum. - 18. Assignantur iustae et rationabiles causae, propter quas potest Episcopus pensionem in certa quantitate reddituum imponere personae beneficiatae ad eius solam vitam duraturam. - 19. Iusta causa, ut Episcopus reservet pensionem, est quoque amor erga suum ex fratre nepotem, vel ut commodius sacrae theologiae, sacris canonibus, seu sacrae Scripturae operam dare possit. - 20. Episcopus non potest propter praedictas causas beneficio imponere pensionem transmissibilem ad successorem. - 21. Contrarium tamen sustinent aliqui, sed minus probabiliter. - 22. Episcopus in collatione beneficii convenire non potest, ut pensio solvatur sibi. - 23. Simoniaca est pactio inter partes sine iudice, ut una pars cedat liti super beneficio, et recipiat pensionem annuatim ab altera, si pars cedens habeat ius in causa, alias secus. - 24. Potest Episcopus, cessante pacto partium, in permutatione beneficiorum mandare, quod recipiens beneficium pinguius solvat aliquam pensionem suo tempore duraturam ad coaequandos fructus utriusque beneficii. - 25. Quamvis de iure illicitum sit, atque simoniacum resignare beneficium cum pacto seu conditione appositae parti solvendi pensionem; tamen ex iusta et gravi causa potest Episcopus resignanti pensionem constituere ipsi solvendam ad vitam beneficiati gravati, seu consentientis in

eam. - 26. Imo resignans, existente rationabili causa pro reservanda sibi moderata pensione, ut securior sit, potest ante suam resignationem Episcopo supplicare. - 27. Insuper possunt partes prius inter se tractare, atque resignans super aliqua pensione sibi danda cum successore amicabiliter componere, non quidem absolute, et quasi per se ipsos illam concludendo, sed sub conditione relata in consensum superioris seu Episcopi, in cuius manibus beneficium resignatur, ac sese omnimode submittendo eius liberae dispositioni. - 28. Episcopus, et quicumque collator Papa inferior nequit imponere pensionem super parochialibus, et affertur ad id novissima Constitutio Benedicti XIII. - 29. Vicarius Episcopi non potest vi officii sui imponere pensionem. - 30. Legatus a latere potest idem circa impositionem pensionum, quod potest Episcopus. - 31. Collatores inferiores, item compromissarii et iudices non possunt pensionem imponere, nisi auctoritate Episcopi. - 32. Superiores regularium possunt pensionem imponere in beneficiis suae religionis manualibus et amovibilibus, seu incorporatis suis monasteriis, et per vicarios administratis. - 33. Praeceptor generalis militarium potest imponere pensionem in commendis suae religionis spectantibus ad favorem religiosorum, sive equitum eiusdem religionis. - 34. Laicus de iure est capax pensionis temporalis. - 35. Imo de iure communi est capax etiam pensionis ecclesiasticae, quando non confertur in titulum. - 36. Ex stylo tamen, et observantia curiae non conceduntur pensiones, nisi clericis cum exercitio seu privilegio clericali. - 37. Sicuti laici non sunt capaces pensionis ecclesiasticae, ita neque illius commoditatis seu perceptionis fructuum. - 38. Papa vero potest pensionem etiam laico reservare. - 39. Prout eidem laico concedi potest facultas retinendi pensionem. - 40. Quinimo ubi pensio ecclesiastica concedatur alicui tanquam laico, tunc si sit bigamus, non eget alia dispensatione. - 41. Pensio conferri potest puero septennali. - 42. Filii clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, non possunt obtinere pensiones super fructibus beneficiorum, quae parentes eorum obtinent vel obtinuerant. - 43. Filius autem legitimus potest obtinere pensionem super beneficio, quod pater obtinet de praesenti, non obstante Concilio Trident., sess. 25, c. 15, de Reform. - 44. Pater clericus, habens facultatem pensionem, quam possidet, transferendi, illam transferre potest in filium clericum, etiam illegitimum, dispensatum simpliciter ad beneficia et pensiones. - 45. Milites Lauretani ex privilegio peculiari possunt retinere pensionem ecclesiasticam usque ad summam ducentorum ducatorum auri de camera, non obstante matrimonio contrahendo et bigamia. - 46. Milites SS. Mauricii et Lazari, etiamsi contrahant matrimonium, dummodo cum unica tantum, et virgine, remanent capaces retinendi pensiones usque ad summam ducatorum 400 auri de camera. - 47. Milites S. Stephani retinent pensiones usque ad summam 400 ducatorum auri de camera, non obstante matrimonio contracto, et bigamia. - 48. Milites etiam bigami militiae Christianae possunt recipere pensionem usque ad summam ducatorum 300. - 49. Equites Hierosolymitani seu Melitenses capaces sunt pensionis super

commendis et beneficiis suae religionis, et magnus Magister habet amplissimam facultatem a statuto imponendi tales pensiones. — 50. Sunt autem incapaces pensionis beneficio ecclesiastico saeculari impositae, nisi accedat dispensatio apostolica, qua mediante, fiunt capaces, sicuti et alii regulares. — 51. Regulares non possunt obtinere pensionem super beneficiis ecclesiasticis saecularibus, et vacant per professionem regularem. — 52. Nisi praecesserit gratia apostolica, et dispensatio retinendi pensionem, etiam emissa professione. — 53. Religiosi Societatis Iesu post professionem trium votorum, et ante professionem quarti voti possunt retinere pensiones ecclesiasticas super beneficiis ecclesiasticis saecularibus, quarum regulares professi sunt incapaces. — 54. Illegitimus sicuti est incapax beneficii ecclesiastici, ita est etiam incapax pensionis ecclesiasticae. — 55. Illegitimus praevia dispensatione ordinatus eo ipso censetur, et efficitur capax pensionis absque particulari dispensatione. — 56. Excommunicatus, suspensus, interdictus est incapax pensionis. — 57. Irregularis an sit, vel non capax obtinendae et retinendae pensionis. — 58. Filii et nepotes haereticorum, et a fortiori ipsi haeretici, sicuti sunt inhabiles ad beneficia obtinenda, ita etiam inhabiles sunt ad obtinendas pensiones. — 59. Militiae saeculari operam dantes, sicuti sunt incapaces beneficii, imo ipsum amittunt statim, ac declarantur milites, ita etiam incapaces evadunt pensionis, eamque statim amittunt, si habeant, etiamsi re integra, antequam pugnent, militiam deserant, et primaevum statum reassumant. — 60. Sicuti per matrimonium a clerico contractum vacant eius beneficia, ita vacant eius pensiones. — 61. Nisi pensio fuerit reservata alicui, non tanquam clerico, sed tanquam benemerito pro servitiis praestitis. — 62. Vel nisi dispensatio apostolica intercesserit, aut privilegium apostolicum iuxta dicta supra a num. 45 ad 50, de militibus Lauretanis, SS. Mauriti et Lazari, etc. — 63. Sicuti per professionem regularem in religione approbata vacant beneficia, ita vacant etiam pensiones. — 64. Potest tamen regularis professus obtinere pensionem super beneficio regulari ad nutum superioris amovibilem, non obstante voto paupertatis, et praecipue, si inservire debeat ad sublevandam religionem ab oneribus, quibus alias religio gravaretur. — 65. Sicut vacant beneficia per promotionem ad episcopatum, ita etiam vacant pensiones datae in titulum clericalem, nisi concedatur a Papa retentio. — 66. Facultas autem retinendi pensionem concessa promoti ad episcopatum, non intelligitur cum facultate transferendi, quae ante promotionem competeat, nisi fuerit expressa. — 67. Non vacant tamen pensiones per promotionem ad episcopatum titularem, seu in partibus infidelium. — 68. Neque vacant per promotionem ad episcopatum cardinalitum non obligantem ad residentiam. — 69. Per promotionem autem ad episcopatum non vacant pensiones, nisi secuta consecratione et adepta possessione. — 70. Pensio non extinguitur per promotionem ad cardinalatum. — 71. Neque etiam exstinguitur pensio per assumptionem Cardinalis ad papatum. — 72. Pensio excedens summam scutorum 60 de camera exstinguitur eo ipso sine ulla monitione, citatione, iudicis decreto, aut ministerio, si pensionarius non deferat habitum et tonsuram clericalem tanto tempore, ut ab omnibus reputetur laicus. — 73. Si pensio sit reservata in persona unius ad commodum tamen, et utilitatem alterius, tunc exstinguitur per mortem cuiuslibet ex his duobus, nisi tamen qui praemoritur, in alium ante mortem transulerit. — 74. Pensio potest transferri cum legitima facultate ab una in aliam personam. — 75. Et tunc ad vitam pensionarii constituitur novum ius ad pensionem. — 76. Pensionis translatio fieri potest etiam in articulo mortis. — 77. Indultum autem, vel facultas transferendi pensionem, seu concedendi pensionem cum facultate illam transferendi in alium, potest concedi a solo summo Pontifice. — 78. Pro transferenda in alium pensione, est sub poena nullitatis servanda forma translationi

praescripta a Papa in Indulto. — 79. Formula talis Indulti traditur a Card. de Luca. — 80. In dicto Indulto apponitur clausula: *Servata tamen forma Constitutionis Innocentii XI super translationibus pensionum editae*. Unde, ut ab omnibus prae oculis haberi possit, hic ad litteram datur. — 81. In qua, ut vides, translatio pensionis ab habentibus Indultum fieri non potest, nisi pro medietate. — 82. Si tamen Indultarius pensionem transferret ultra medietatem et summam permissam, translatio non esset nulla, sed solum maneret vitiosa in excessu. — 83. Item per translationem invalidam non remanet consumpta facultas transferendi. — 84. Translatio pensionis potest fieri coram omnibus in dignitate ecclesiastica constitutis. — 85. Non habentes ad id speciale privilegium, debent pro translatione pensionis exhibere executoris Indultum. — 86. Tale autem privilegium transferendi pensiones sine exhibitione Indulti habent omnes Cardinales, et etiam milites Sancti Petri. — 87. Translatio autem pensionis debet fieri in clerico, qui talis sit tempore translationis, et qui capax esset primo recipiendi pensionem, nisi in Indulto habeatur aliud speciale privilegium. — 88. Facultas transferendi pensionem exerceri potest etiam per procuratorem Indultarii; dummodo persona, in quam est transferenda, sit certa, et nominata ab Indultario. — 89. Pensio translata est eadem pensio cum prima, et transit in translatarium cum eisdem privilegiis, quibus utebatur transferens. — 90. Ad translationem pensionis requiritur consensus titularis seu beneficiati. — 91. Adeoque translatio ab initio facta absque consensu titularis est nulla. — 92. Quandoque tamen sufficiens reputatur, quod consensus superveniat. — 93. Nisi aliter habeatur ex mandato Papae. — 94. Papa tamen potest absque alicuius consensu ex mera eius liberalitate transferre pensionem, et concedendo facultatem illam transferendi, dicitur supplere consensum titularis. — 95. Intellige tamen hoc verum solum respectu consensus requisiti iuxta Regulas cancellariae, non autem requisiti vigore pacti inter titularem et pensionarium initi. — 96. Papa enim in facultate translationis pensionis derogando simpliciter consensui titularis, non censetur derogasse speciali consensui illius virtute pacti acquisito. — 97. Unde mentio specifica requiritur pro derogatione pacti inter partes initi et acceptati, alias subreptio committitur, si in indulto translationis pensionis non fuerit narratum Papae, quod in litteris reservationis fuit expresse prohibita translatio etiam vigore Indulti. — 98. Qui non habet indultum transferendi pensionem, potest illam in toto vel in parte quoad commoditatem ipsam percipiendi, gratuito, libere, et sine ullo pacto, et pecunia, sive anticipata solutione cedere et remittere ad favorem titularis, donec naturaliter vixerit etiam sine beneplacito apostolico. — 99. Pensio secundum se non potest sine beneplacito apostolico redimi pecuniis, licet istae dicantur esse veluti anticipatae aliquot annorum solutiones. — 100. Vendere fructus pensionis, retento adhuc titulo, an sit Simonia? — 101. Etiam dato, quod vendere fructus pensionis, retento adhuc titulo, non sit Simonia, tamen haec venditio non potest ad totam vitam, et pro longo tempore fieri sine beneplacito Apostolico. — 102. Pensio debet esse ita moderata, ut congrua sustentatio adhuc remaneat beneficiato. — 103. Et ideo Papa solet reservare pensiones; dummodo remaneant pro titulari seu beneficiato duae tertiae partes fructuum. Aliquando tamen reservatur usque ad dimidiam partem fructuum. Et sane iuxta stylum Datariae beneficia solent gravari pensione ascendente ad medietatem fructuum. Ultra tertiam vero, aut dimidiam partem reservari non solent pensiones. — 104. Ita ut pensio reservata ultra medietatem fructuum sit nulla, et corruat tota. — 105. Hinc clausula solita apponi: *Dummodo pensio tertiam partem seu medietatem fructuum non excedat*, operatur, ut pensionarius non possit agere ad pensionem, nisi prius eandem clausulam verificaverit et iustificaverit dictum non excessum, etiamsi titularis consenserit pensioni;

pensio enim reservata cum dicta clausula nullatenus sustinetur, nisi prius verificata fuerit ab ipso pensionario, ad quem spectat onus probandi, et qua non verificata, corrumpitur reservatio pensionis. — 106. In impetratione ab impositione pensionis facienda est mentio, quod beneficium sit alia pensione gravatum. — 107. Pensio autem reservata, nulla facta mentione primae antecederet impositae super eodem beneficio, dicitur subreptitia et nulla. Et quidem nulla est ipso iure, non ope exceptionis, adeo ut nec reviviscat, ubi prima pensio cesset, etiamsi secunda pensio motu proprio fuerit reservata: imo corrumpitur in totum. — 108. Pensio legitime imposita est a beneficiario sub mortali solvenda. — 109. Si pensiones non sint solutae a priore beneficiario, tenentur eius haeredes; et si hi non possint, et pensionarius probet se fecisse debitas diligentias pro obtinenda pensione suis temporibus, tenetur successor in beneficio solvere ipsas pensiones decursas non solutas ab antecessore, et ad id datur actio pensionario contra ipsum. — 110. Pensionario moriente ante terminum solvendae pensionis, beneficiarius tenetur solvere haeredibus pro rata fructuum perceptorum vivente pensionario; et idem servandum est, quando camera apostolica defuncto succedit in spolio; debetur enim camerae, ubi adest usus spoliiorum. — 111. Annus pro solvenda pensione incipit currere a die constitutae pensionis, et terminat eadem die sequentis anni. — 112. Locus, in quo solvi debet pensio, ordinariè est, ubi situm est beneficium, et ubi fructus percipiuntur, nisi aliter in litteris reservationis sit dispositum. — 113. Pensio imposita in pecunia, solvenda est in pecunia debita, nec beneficiatus liberatur solvendo aliam. — 114. Esset tamen admitenda solutio in alia specie pecuniae, quando esset penuria qualitatis promissae et debita, et pensionarius in aequivalenti servaretur indemnitas. — 115. Pensio simpliciter et indistincte constituta et reservata in ducatis et in scutis, nulla facta mentione, an sint ducati de camera, vel monetae usualis, an sint scuti aurei vel argentei, solvenda est in ducatis seu scutis monetae usualis regionis, et exiguioribus, et minus gravantibus beneficiatum? — 116. Si autem ex usu vel ex regione vel ex contextu litterarum reservationis possit haberi interpretatio, de qua specie Summus Pontifex intellexerit, tunc in illa specie facienda est solutio. — 117. Pensio reservata in ducatis camerae, si solvatur in curia, debet solvi in ducatis auri de camera, et pro eis scuta aurea in auro cum additione unius Iulii; si autem solvatur extra urbem in aliis regionibus, ubi difficulter reperiuntur aurea, sufficit, quod fiat solutio in alia moneta valoris aequivalentis. — 118. Aurea autem de camera aestimantur in ratione Iuliorum quatuordecim, nec ab eorum valuatione recedendum est de tempore gratiae. — 119. Quomodo solvenda sit pensio, quando valor monetae, qui erat tempore reservationis pensionis, fuit alteratus et mutatus? *Remissive*. — 120. Pensio exigui non potest ante expeditionem litterarum apostolicarum; et si ante fuerit exacta, redditur nulla, stante decreto in reservatione poni solito: *Vigore litterarum*

apostolicarum desuper conficiendarum, nec ante, alias praesens reservatio sit nulla. — 121. Dicuntur autem litterae expeditae, quando sunt plumbatae. — 122. Pensio post expeditas litteras est solvenda a die reservationis, non autem a die expeditionis earum litterarum, quamvis expeditio sit in conditione posita. — 123. Pensionarius sub onere non faciendi fructus suos, sed eos restituendi, tenetur quotidie recitare officium B. Mariae Virginis. — 124. Satisfacit tamen pensionarius, si recitet officium divinum, et omittat officium Beatae Mariae Virginis. — 125. Insuper clericus in sacris, vel habens beneficium et pensionem satisfacit suae obligationi unica recitatione divini officii, etiamsi omittat officium parvum B. M. V. — 126. Pensionarius, cui auctoritate apostolica est redempta pensio in totum, non obligatur amplius ad officium B. M. V. — 127. Secus autem, si auctoritate propria admittat tantum aliquas anticipatas solutiones. — 128. Quando pensio est reservata in capite, seu persona unius in commodum, et utilitatem alterius, ille duntaxat ad recitationem officii obligatur, in cuius commodum pensio reservata est. — 129. Pensionarius ex redditibus pensionis impositae super beneficio tenetur pro rata concurrere ad ecclesiae reparationem, sicuti tenetur ipse beneficiatus, nisi pensio ita imposita fuerit, ut ab omni prorsus onere libera solvatur. — 130. Nisi enim Papa eximeret pensionarium a quibuslibet oneribus et impositionibus, tenetur pensionarius ad onera, quae in dies imponuntur super beneficiis. — 131. Imo, ubi agatur de pensionibus super beneficiis religionis Hierosolymitanae impositis, pensionarius, etiamsi sit Cardinalis, tenetur ad onera eiusdem religionis. — 132. Prout in casu contributionis tenetur pensionarius contribuere pro rata pensionis, adeoque tenetur ad solutionem decimarum et onerum praestandam principi, nisi fuerit specialiter derogatum. — 133. Unde generaliter tenetur pensionarius pro rata pensionis contribuere ad omnia onera beneficii, nisi Papa addiderit, quod pensio sit omnino libera, immunis et exempta. — 134. Pensionarius habens pensionem ultra valorem 60 ducatorum auri de camera tenetur deferre vestes clericales talaris sub poena privationis. — 135. Pensionarius habens pensionem solitam concedi clerico gaudet privilegio fori, etiamsi non deferat habitum et tonsuram. — 136. Contrarium tamen defendunt alii. — 137. Pensionarius, qui habet indultum retinendi pensionem, etiamsi non incedat in habitu et tonsura clericali, et matrimonium contrahat, non censetur dispensatus ad militiam, ad quam si transeat, amittit statim pensionem, etiamsi, re integra, antequam saeva exerceat, militiam deserat, et primaeum statum reassumat. — 138. Item pensionario pro retinenda pensione obstat officium militis levis armaturae. — 139. An, et quando teneatur, vel non, pensionem minuire, seu remittere? *Remissive*. — 140. An pensionarius teneatur eodem modo ac beneficiatus superfluos fructus pensionum in pios usus expendere? — 141. Alia ad rem cum add. ex aliena manu ad n. 150.

¹ Pensio est ita dicta, vel quia penditur, id est solvitur, nam et quaelibet annua solutio dicitur pensio, et ipsius pensionis solutio dicitur pensatio, ut cum multis notat Barbosa, lib. 3 Iuris ecclesiastici univers., cap. 1, n. 2. Vel dicitur pensio a *pendeo*, quia dependet formaliter a beneficio, a quo detrahitur, sicut ususfructus a proprietate, ut notant Card., in Clementin. 1 de supplend. negligent. Praelator.; Barbosa, loc. cit., et expresse Fagnan., lib. 1 Decret., in cap. *Ad audientiam* 35 de Rescriptis, n. 49, per text. in can. *Quicunque* 12, qu. 2, cap. *Possessiones* 16, qu. 1,

cap. *Final.* de Pignoribus, et cap. *Quamvis* 4 de Praebend. in 6.

Pensio dividitur in laicalem et clericalem. ² *Communis*. Pensio laicalis est quae datur ob ministerium temporale, aut aliam temporalem causam: et ista convenire potest nedum clericis, sed etiam laicis, ut, v. g., oeconomis Ecclesiae, cantoribus, organistis, aedituis, et aliis huiusmodi. Pensio clericalis seu ecclesiastica econtra est, quae clericis auctoritate superioris ecclesiastici iustis de causis constituitur, ipsisque solis competere potest. Et de hac sola clericali in praesenti est sermo, et non de laicali.

3 Pensio clericalis subdividitur in duas species: una est, quae assignatur in titulum beneficii ecclesiastici, prout accidit cum ecclesia redditibus abundat, et caret suffragio ministri, et auctoritate superioris statuitur, ut ibi sit unum beneficium perpetuum, v. gr. perpetua vicaria pro clerico, cui assignetur pensio, seu portio fructuum eiusdem ecclesiae annuatim percipienda, ut habetur cap. *Conquerente* 6 de Cleric. non resident., et docent Abbas in cit. cap. *Conquerente*, n. 1 et 6; Anton. de Butrio, in 1 Notabil.; Petr. de Ancharan., n. 2, et Ioann. de Imol., in 1 Notabil.; Fagnan., in cit. cap. *Ad audientiam* 31 de Rescriptis, n. 42 et seq.; Reiffenst., lib. 3 Decr., tit. 5, n. 86 et 87, dicentes expresse, quod, cessante fraude, super fructibus Ecclesiae potest constitui certa pensio nomine beneficii, et sic potest super uno beneficio creari aliud; dummodo primo rectori remaneat tantum, unde honeste sustentari valeat, et dummodo id non fiat in fraudem, quo casu est locus prohibitioni concilii generalis in cap. *Extirpandae* 30, § fin., de Praebend., ubi statuitur: *Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de proventibus ecclesiae, quae curam habere debet proprii sacerdotis, pensionem alicui quasi pro beneficio conferre praesumat.*

4 Alia est pensio, quae nomine pensionis communiter intelligitur, et ea est, quae simpliciter constituitur ad tempus de fructibus alicuius beneficii, iustaque de causa cuius assignatur auctoritate superioris. Et pensio sic accepta definitur, quod sit *Ius percipiendi partem fructuum ex alieno beneficio auctoritate superioris ecclesiastici cuius assignatur clerico iusta de causa constitutum*: est in re communis.

5 Pensio clericalis primo modo accepta, et collata in titulum est vere et proprie dictum beneficium ecclesiasticum, ut probatur in cit. cap. *Conquerente* 6 de Cler. non resid., et tenent expresse Covarruv., pract. Quaest., cap. 36, n. 10, vers. *Quarto quoties*; Cardinal. in Clementin. 1, § *Eadem*, n. 4, vers. *Sed quatenus est beneficium*, de supplend. negligent. Praelat.; Reiffenstuel, loc. cit., n. 90; Fagnan., loc. cit., n. 44 et 46, ubi cum aliis ibi citatis indubitanter infert, quod de tali pensione facienda est mentio in rescriptis beneficialibus, perinde ac de beneficio.

7 Nec refert quod appelletur pensio, quia non est vis in nomine, quando constat de re; tali enim pensioni, utpote datae in titulum, atque tribuenti ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis integre convenit definitio beneficii. Ancharan., in cap. 1, n. 5, vers. *Si igitur praedictae conditiones*, de Regul. iuris in 6; Abbas, consil. 46, incip. *Illud de iure quaeritur*, vers. *Quartum consideretur*, lib. 2; Caccialup., de Pensionibus, qu. 12; Gigas, de Pensionibus, qu. 1, n. 1, et qu. 28, n. 20,

et qu. 96, n. 23; Redoan., de Simonia, 2 part., cap. 14, n. 11; Cardinal., loc. cit.; Ancharan., loc. cit.; Abbas, loc. cit.; Covarruv., loc. cit.; Fagnan., loc. cit.; Reiffenstuel, loc. cit., n. 91, et alii.

Pensio clericalis secundo modo accepta, scilicet constituta ad tempus in materia odiosa, non venit nomine beneficii, bene tamen in materia favorabili; sic expresse Fagnan., in cit. cap. *Ad audientiam* 31 de Rescriptis, a n. 117, ubi cum fusissime praemisisset contrarias doctorum opiniones, tandem n. 117 et seq., easdem hac ratione conciliat, et addit num. 120 et 134, quod hanc distinctionem inter materiam odiosam et favorabilem saepius probaverit S. Cong. Conc., quod ipsum repetit in cap. *Cum in cunctis* 7 de Electione, n. 103 et seq., et Greg. XIII, proposito sibi dubio a S. Cong. die 19 Iulii 1577, respondit in materia favorabili, ut est illa privilegii fori, appellatione beneficii venire pensionem. Unde die 8 Augusti eiusdem anni 1577, Congregatio generalis, cum essent sibi haec relata, dixit servandam esse hanc distinctionem, et ita rescribendum, prout refert idem Fagnan., in cit. cap. *Ad audientiam*, n. 134; et Reiffenstuel, loc. cit., a n. 92 ad 98, ad longum variis adductis id probans.

Pensio huiusmodi potest imponi, vel personae beneficiarii, vel beneficio. Pensio tunc imponitur personae beneficiarii, quando ea imponitur soli personae clerici gravati, ita ut talis obligatio solvendi non transeat in successorem ipsius in beneficio, sed cum se ipso solo exstinguatur, ut est casus in c. *Nisi essent* 21 de Praebend. Tunc autem pensio imponitur ipsi beneficio, quando imponitur ad vitam pensionarii, ita ut transeat etiam ad successores eius in beneficio, quandiu vixerit ille, cui pensio constituta fuit. *Communis.*

Papa potest ex rationabili motivo, ac dispensando in iure communi, omnibus praefatis modis pensionem beneficiis imponere. *Communis* per text. in c. *Licet* 2 de Praeb. in 6, ubi habetur, quod *ecclesiarum, personatum, dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscorum Pontificem pertinere*; et Clementin. *Si duobus* 1 Ut lite pendente, § final., ibi: *Salva tamen in praemissis omnibus Romani Pontificis potestate, ad quem ecclesiarum, personatum, dignitatum, aliorumque beneficiorum plena et libera dispositio ex suae potestatis plenitudine noscitur pertinere.*

Hinc Papa potest pensionem super quocunque beneficio imponere, etiam nulla causa expressa, cum in beneficiis plenissimam habeat potestatem per *citatos textus*, et de iure possit secundum plenitudinem potestatis supra ius dispensare; cap. *Proposuit* 4 de concessione Praebend., ibi: *Qui secundum plenitudinem potestatis de iure possimus supra ius dispen-*

- sare; Fagnan., in cit. cap. *Nisi essent* 21 de Praebend. in 6; Barbosa, lib. 3 Iuris eccles.
- 12 univers., cap. 11, n. 55, et alii passim. Unde Papa potest etiam imponere pensionem super beneficio patronato, facta mentione huius qualitatis; Card. de Luca, de Iur. patr., discurs. 66,
- 13 num. 14. Excepto beneficio de iurepatronatus regio, cui Papa derogare non solet; Card. de Luca, loc. cit., n. 15, cum super beneficio de iurepatronatus regio imponi non soleat pensio sine consensu patroni. Card. de Luca, de Iure patr., disc. 66, num. 15, et de Pensionibus, disc. 58, n. 3, et disc. 94, n. 5 et 8.
- 14 Episcopus, et quicumque alius collator Papa inferior non potest novum censum vel pensionem perpetuo beneficio imponere, neque antiquum censum seu pensionem augere, textu expresso, in cap. *Prohibemus* 7 de Censibus, ibi: *Prohibemus, ne ab abbatibus, Episcopis, vel ab aliis praelatis novi census imponantur ecclesiis, nec veteres augeantur... Si quis vero aliter fecerit, irritum, quod egerit, habeatur.* Et concordant cap. *Scientes* 3 eodem, et Clementin. 1, § *Eadem quoque*, de supplenda negligent. Praelator. Ita Abbas, in cit. cap. *Prohibemus*, n. 2, de Censibus; Fagnan., in cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., n. 46; Pirhing., lib. 3 Decret., tit. 39, n. 8; Engel, ibidem, n. 2; Reiffenstuel, ibid., n. 8, et tit. 12, n. 87; Barbosa, in cit. cap. *Prohibemus* 7 de Censibus, num. 2, et part. 3 de offic. et potest. Episcop., alleg. 85, n. 1, citans alios et communem doctorum.
- 15 Regulariter loquendo Episcopus nequit conferre beneficium sub reservatione pensionis cuiusdam persolvendae. Communis, ac certa ex Rubrica, et textu tituli 12 libri 3 Decretalium, ubi pro Regula puniatur: *Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur*, cum similibus.
- 16 Potest tamen Episcopus ex causa rationabili pensionem imponere saltem duraturam ad vitam beneficiarii gravati, atque in eam consentientis, cum quo extinguatur pensio. Glossa, in cap. *Audivimus*, verb. *Pensionem*, de Collusion. detegend.; Innocentius, in cap. *De caetero*, n. 7, et Abbas, ibidem, n. 2, de Transactionibus; Navarr., consil. 43, n. 4, de Simonia; Garcias, part. 1, de Benefic., cap. 5, n. 295 et 296; Gonzalez, ad regul. 8 cancellar., gloss. 5, § 7, n. 27, citans Rotam, in una Melitens. *Canonicatus*, 6 Martii 1596, coram Millino, et alias saepius; Fagnan., in cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., n. 28, ubi cum pluribus aliis dicit receptissimam sententiam esse, Episcopum iure suo ordinario posse imponere pensionem ad vitam titularis gravati. Reiffenstuel, cit. lib. 3 Decret., tit. 12, n. 89, et tit. 39, n. 9; Engel, ibid., n. 3; Barbosa, de offic. et potest. Episc., part. 3, alleg. 85, n. 11, et in cap. *Prohibemus* 7 de Censibus,

n. 3, atque ibi Ioan. Andr., n. 1; Card. de Luca, de Pensionibus, discurs. 40, n. 2 et 3, citans plures alios, et Rotam apud Millin., dec. 104, dec. 166, n. 5, part. 2 recent., ubi in specie de pensione reservata ad favorem pauperis nepotis studiis operam dantis, et dec. 386, n. 3, part. 5, dec. 94, n. 6, part. 6; Monacell., part. 2, tit. 14, formul. 7, n. 5. Et conclusio nostra desumitur clare ex cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., ubi pensio quadraginta librarum alteri litigantium, eo quod dignitati prioratus cesserit, per iudices commissarios fuit pro bono pacis et utilitatis ordinata, eidem per priorem confirmatum annuatim porrigenda, quam etiam Papa toleravit ac confirmavit, ibi: *Nos eam hoc adhibito moderamine toleramus, ut ad praestationem quadraginta librarum non dignitas prioratus, sed persona prioris maneat onerata. Ne forte circa proventus aliqua videatur facta sectio prioratus, ita quod, priore defuncto, successor ipsius ad praestationem quadraginta librarum minime teneatur.* Accedit alius notabilis textus in cap. *De caetero* 5 de Transactionibus, ibi: *Si compositio non est iuri contraria, non est a loci Episcopo reprobanda, sed census absque episcopali auctoritate, cui praeest Ecclesiae sub hoc praetextu solutus, vitam eius, qui solverit, non excedit.*

Talis autem pensio non potest constitui ab Episcopo in certa quota reddituum (puta in dimidia, vel tertia), ne videatur facta sectio beneficii, contra expressam prohibitionem in cap. *Maiores* 2, et cap. *Tuae* 20 de Praeb., sed in certa quantitate fructuum seu reddituum. Sic Abbas in citat. cap. *De caetero* 5 de Transactionibus, n. 2, cum aliis ibi citatis; Fagnan., in cit. cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., n. 37, cum aliis ibi adductis; Reiffenstuel, loc. cit., tit. 12, n. 98; Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 40, n. 2, et discurs. 41, n. 12, et alii passim.

Iustae causae, propter quas potest Episcopus pensionem in certa quantitate reddituum imponere personae beneficiatae ad eius solam vitam duraturam, sunt pro bono pacis, pro aliqua lite componenda, pro studio alicuius scholaris pauperis, pro utilitate Ecclesiae, pro pauperibus et egenis, pro benemeritis, pro usu pio, pro renuntiantibus ex causa renuntiationis loco alimentorum in quantitate moderata et non ex pactione partium. Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 3, cit. allegat. 85, n. 11, et lib. 3 Iur. eccles. univers., cap. 11, n. 56, cum aliis ibi citatis; Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 49, n. 3, et alii passim, teste Barbosa, loc. cit.

Iusta causa ut Episcopus reservet pensionem, est quoque amor, quo ille suum ex fratre nepotem prosequitur, vel ut commodius sacrae theologiae et sacris canonibus, seu sacrae Scri-

pturae operam dare possit. Barbosa, cit. lib. 3 Iuris eccles. univers., cap. 11, n. 57, ad textum in cap. *Dilectio* 25 de Praebend., ubi, ipso teste, id notant doctores, et expresse Rota, part. 2 recentior., dec. 166, n. 4; quam citat et sequitur etiam Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 40, num. 3; Rebuff., de pacific. Possess., n. 23, et alii. Iustam similiter causam reputat eadem Rota, in una Meliten. *Canonicatus*, 9 Martii 1596, coram Card. Millino impressa per Marchesan., de Commissionibus, part. 1, § 1, pag. 611, quia ille, ad cuius favorem Episcopus pensionem imposuerat, originarius Melitensis erat, et in urbe sacris literis operam dabat, quae causa respicit utilitatem, non solum illius particularis ecclesiae, sed etiam universalis, quae ad suum regimen viris litteratis maxime indiget, cum ab ipsis regatur et sustineatur, cap. *Super specula* de Praebend., cap. *Cum ex eo* de Election. in 6, cum similibus, et notant doctores communiter cum Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 2, allegat. 46, n. 1 et seq.

20 Episcopus non potest propter praedictas causas beneficio imponere pensionem transmissibilem ad successorem, seu ad vitam ipsius pensionarii, ita ut post mortem beneficiarii transeat onus pensionis praestandae ad successorem ipsius in beneficio. Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 40, n. 4; Navarr., cons. 8, n. 9, de Iurepatronat., et consil. 43, n. 4, de Simonia; Flamin. Parisius, de confidentiis beneficial., qu. 28, n. 120; Azorius, part. 2, lib. 8, c. 6, qu. 11; Lessius, lib. 2 de Iustit. et iur., cap. 32, n. 206; Sanchez, lib. 8 in Decalog., cap. 29, n. 99; Reiffenstuel, lib. 3 Decret., tit. 12, n. 92; Fagnan., in cit. cap. *Nisi essent* 21, n. 40 et seq., de Praebend., ubi ex professo ac fusissime hanc sententiam propugnat et multipliciter probat, scilicet Episcopum ordinaria sua potestate non posse pensionem imponere transmissibilem ad successores in beneficio. Et ratio huius nostrae conclusionis desumitur clare ex cit. cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., ubi Innocentius III Papa expresse decernit, quod pensio pro bono pacis ex iussione iudicum delegatorum super prioratu constituta, non debeat vitam eius, qui solverit, excedere, neque successorem ad eius praestationem ullo modo obligari, ne forte circa proventus ipsius prioratus aliqua videatur facta sectio illius explicitis verbis adductis supra num. 16.

21 Contrarium tamen, scilicet, quod ex gravi causa possit Episcopus pensionem constituere transmissibilem ad successorem, seu ad vitam ipsius pensionarii; ita ut post mortem beneficiarii gravati transeat onus praestandae ad successorem ipsius in beneficio, tenet Felinus, in cap. *Ad audientiam* 31 de Rescriptis, num. 2, conc. 2; Gigas, de Pensionibus, qu. 6, n. 4;

Garcias, de Benefic., part. 1, c. 5, n. 339; Layman, l. 4 Theolog. moral., tract. 2, cap. 18, n. 3, citans alios adducentes pro sua ratione cap. *De caetero* 5 de Transactionibus, ubi dicitur: *Sed census absque episcopali auctoritate, cui praest Ecclesiae sub hoc praetextu solutus, vitam eius, qui solverit non excedat*; ex quibus verbis, argumento a sensu contrario desumpto, inferunt, auctoritate Episcopi posse excedere. Vide Fagnan., in cit. cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., a num. 40, et signanter num. 63; et Reiffenstuel, lib. 3 Decret., cit. tit. 12, a n. 61 ad 97, ubi ad longum istam sententiam cum suis fundamentis reiciunt et enervant.

Episcopus in collatione beneficii convenire 22 non potest, ut pensio solvatur sibi: hoc enim est simoniacum, quia omne pactum, et omnis modus et conditio, quae iure non inest adiecta collationi beneficii, efficit eam simoniacam, ut can. *Quam pio* 1, qu. 2 et cap. final. de Pactis, et in hac specie respondit Navarrus, consil. 4, *an committatur Simonia, si Episcopus de Simonia*, et cum multis probat Fagnan., in cit. cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., n. 5 et 18, per textum ibi: *Non ex pactione partium, sed ex iussione iudicum*.

Simoniaca est pactio inter partes sine iudice, 23 et una pars cedat liti super beneficio, et recipiat pensionem annuatim ab altera, si pars cedens habeat ius in causa, alias secus; quia, si altera pars ius non haberet, non esset aliqua Simonia, sed pars potius redimeret vexationem suam, ut dicit Glossa, in cap. *Cum pridem*, verb. *Illicitae pactionis*, de Pactis, et pluribus adductis Fagnan., in cit. cap. *Nisi essent* 21.

Potest Episcopus, cessante pacto partium, 24 in permutatione beneficiorum mandare, quod recipiens beneficium pinguius solvat aliquam pensionem alteri suo tempore duraturam ad coaequandos fructus utriusque beneficii. Rota, part. 4 recent., dec. 165, n. 4, et Melitens. *Canonicatus*, 9 Martii 1596, coram Card. Millino, et in Albinganen. *Confidentiae*, 9 Martii 1606, coram Card. Marquemontio; Ancharan., consil. 279, *Quaestio proponitur*, vers. *Ex qua causa*, n. 1; Flamin. Parisius, de Confident. benefic., qu. 28, n. 120, in princip. et in fine, vers. *Ad coaequandum*; Redoan., de Simonia, part. 2, cap. 21, n. 34 et seq.; Stephan. Gratian., Discept. forens., part. 6, cap. 18, n. 1 et 2; Camill. Curt., de Pensionibus, in princip.; Paulus Roman., de Pensionibus, cap. 4, n. 10; Caccialup., de Pensionibus, qu. 13, n. 4; Gambarupt., de offic. Legati, lib. 6, num. 77; Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 85, n. 11, et lib. 3 Iuris eccles. univers., cap. 11, n. 58, et alii contra alios citatos et secutos a La Croix, lib. 4, n. 1104. Vide ibi.

25 Quamvis de iure illicitum sit, atque simoniacum resignare beneficium cum pacto seu conditione apposita parti solvendi pensionem, tamen ex iusta et gravi causa (puta si resignans est aetate decrepitus, vel infirmus, aut quia pro bono pacis fit resignatio beneficii litigiosi, et huiusmodi) potest Episcopus resignanti pensionem constituere solvendam ipsi ad vitam clerici gravati, seu consentientis in eam. Colligitur ex cit. cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., et tradit Barbosa, ibidem, n. 8; Fagnan., ibid., n. 28; Abbas in cap. *Ad audientiam* 31 de Rescriptis, n. 6; Felinus, ibidem, n. 2; Navarr., cons. 5, n. 1 et 2, de Simonia; Piasec., in Prax. episcopal., part. 2, cap. 5, n. 64; Garcias, part. 1, de Beneficiis, cap. 5, n. 295, et seq.; Reiffenstuel, lib. 3 Decret., tit. 12, n. 102; Rota, recent. part. 5, to. 1, dec. 386, num. 10.

26 Imo resignans existente rationabili causa pro reservanda sibi moderata pensione, ut securior sit, potest ante suam resignationem Episcopo supplicare. Colligitur ex cap. *Tua nos* 34 de Simonia, ibi: *Rogans humiliter*, et docent Engel, lib. 3 Decret., tit. 12, n. 10; Reiffenstuel, ibid., 105, et alii.

27 Insuper possunt partes prius inter se tractare, atque resignans super aliqua pensione sibi danda cum successore amicabiliter componere, non quidem absolute, et quasi per se ipsos illam concludendo (hoc enim esset simoniacum, can. *Quam pio* 1, qu. 2, cap. final. de Pactis, et cap. *Quaesitum* 3 de Rerum permutat., cum similibus); sed sub conditione relata in consensum superioris seu Episcopi, in cuius manibus beneficium resignatur, ac sese omnimode submitiendo eius liberae dispositioni. Glossa, in Clement. unica, v. *Volentibus*, de Rerum perm. Abbas, in cit. cap. *Quaesitum*, n. 10, eodem, hanc opinionem appellans veriolem; Navarrus, consil. 18, n. 1, de Simonia; Layman, lib. 4 Theol. moral., tr. 10, c. ult., § 5, num. 50; Reiffenstuel, loc. cit., n. 106; Suarez, Silvester, et alii plures. Cavendum tamen est, ne in his committatur Simonia, cum compositiones et conventiones pro beneficiis ad hoc, ut a Simonia excusentur, debeant capere principium ab auctoritate superioris, et non a pactione, seu a conventionem saltem absoluta partium. Arg. cap. *Nisi essent* 21 de Praebend., ibi: *Non ex pactione partium, sed ex iussione iudicum*, et notant Fagnan., ibid., n. 5; et Garcias, cit. part. 1, de Benefic., c. 5, n. 340 et 343.

28 Episcopus, et quicumque collator Papa inferior nequit imponere pensionem super parochialibus. Sic declaravit per speciale edictum Innocentius XII, die 11 Novembris 1692, et per specialem constitutionem confirmavit et innovavit novissime Benedictus XIII, viii idus Septembris 1724. Quae constitutio, ut scitu summpere necessaria, hic ad litteram datur.

Constitutio qua edictum fel. record. Innocentii Papae XII, de parochialibus ecclesiis pensionum onere non gravandis confirmatur, perpetuisque futuris temporibus observari mandatur.

BENEDICTUS EPISCOPUS, etc.

Quanta pastoribus animarum, quas Redemptor noster Iesus Christus pretiosissimo cruore suo acquisivit, in crediti sibi gregis regimine adhibenda sit vigilantia, exacti muneris ratio ab ipsis supremo pastorum principi districte reddenda aperte nos docet, dum commissarum ovium sanguinem quae ex custodum fortasse incuria peribunt, extremi examinis die de illorum manibus severus iudex requiret. Porro inter caetera, quae animarum rectoribus divino praecepto mandata sunt, quemadmodum sancta Tridentina Synodus recte admonet, illud esse dignoscitur, ut ipsi pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerant; hoc est illis qui inopia laborant, praesertim vero viduis atque virginibus, orphanis, pupillis et infirmis, non modo spiritualia debitae pietatis et charitatis officia tribuant, verum etiam more boni patrisfamilias, eorum necessitatibus pro viribus subveniant, et quaecumque possunt, temporalia subsidia conferre non praetermittant. Nec sane minorem, imo forte potiore iidem animarum rectores adhibere tenentur curam et diligentiam, ut parochiales cuiusque ipsorum ecclesiae, quas maxima decet sanctitudo, quoties necessitas exigit, a temporis iniuriis vindicentur, ac insuper omni cultu, ornatu atque decore praefulgeant. Quae quidem omnia a plerisque parochis, praesertim in Italia (ut diuturno quinquaginta annorum in episcopatu, licet infeliciter a nobis transactorum, experimento satis novimus) praestari et impleri non possunt, quoniam parochialia, quae obtinent, beneficia gravibus adeo pensionibus, fructuum reservationibus, aliisque oneribus, ut plurimum, obnoxia sunt, ut ipsis interdum proprio victui necessaria vix supersint, et quia altari serviunt de altari vivere aliquando non valeant.

§ 1. Gravem eiusmodi pensionum, onerumque abusum animo secum reputans fel. record. Innocentius Papa XII, praedecessor Noster, pro eximio zelo suo a Sancta Dei Ecclesia eum submovere curavit, et re ipsa toto pontificatus sui tempore submovit ac e medio sustulit, saluberrimo desuper promulgato, typisque edito edicto tenoris sequentis, videlicet: *Bandino del titolo di San Pancrazio, prete Cardinale Panciatichi, e della Santità di Nostro Signore Prodatario. Volendo la Santità di Nostro Signore con la sua paterna carità e zelo eccitare li parrochi alla maggiore vigilanza dell' anime alla di loro cura commesse, e facilitarli il modo di sovvenire alle neces-*

sità delle medesime con più abbondanti elemosine. Quindi è, che per ordine datoci a bocca dalla Santità Sua comandiamo ed ordiniamo, che per l'avvenire non s'abbiano da aggravare le parochiali, etiam di iuspadronato laicale, di pensioni, e che ciò debba osservarsi ancora dagli ordinari nelle proviste, che essi saranno per farne. Inoltre che non si ammettino rassegne o permutate di parochiali con riserva di pensioni a favore di chi si sia, e sotto qualsivoglia titolo, etiam di prestazione di alimenti, e che molto meno si riservino pensioni sopra le medesime parochiali, sine causa beneficio pleno di consenso de' possessori per qualsivoglia causa e titolo. Dalla Dataria questo dì 11 Novembre 1692. Bandino Cardinal Prodatario. Quod quidem edictum, tanquam aequitatis, iustitiae sacrisque sanctionibus in axime consentaneum, ut omnibus innotesceret, et ab omnibus etiam, quemadmodum par erat, observaretur; nos, qui tunc praeter cardinalatus honorem, metropolitanae Ecclesiae Beneventanae regimini praeeramus, in prima nostra provinciali Synodo eiusdem Ecclesiae habita anno 1693, tit. 22, cap. 2, expresse memoravimus, eiusque praeterea integrum tenorem in Appendice retulimus.

§ 2. Verum postquam antedictus Innocentius praedecessor viam universae carnis ingressus fuit, praefatum edictum, utpote temporarium, in desuetudinem abiit, omnique penitus effectu caruit, et parochiales ecclesiae iisdem, ut antea, pensionibus aliisque oneribus praegravari coeperunt; quin etiam, sicut accepimus, atque diuturno pastoralis muneris exercitio abunde comperimus, quorundam patronorum laicorum; quibus ius praesentandi seu nominandi rectorem pro tempore earumdem parochialium ecclesiarum, occurrente illarum vacatione, caeteroque legitime competit, impudentia, ac effrenis avaritia, quae idolorum servitus est, alicubi eo usque processit, ut eiusmodi praesentationem, seu nominationem velut sub hasta ponere, et (quod dolentes dicimus) licitatori ampliorem pensionem offerenti polliceri, et addicere non erubuerint.

§ 3. Hinc igitur est, quod nos detestandae huic beneficiorum ecclesiasticorum nundinationi aliisque praemissis pro pastoralis officii nostri debito consulere, ac simul opportune providere volentes, ut antedictis animarum pastoribus de caetero commodior suppetat modus, nedum suas parochiales ecclesias, quotiescunque oportuerit, reparandi, ornandi, sacrisque suppelletilibus, ad divinum cultum necessariis instruendi, sed etiam subveniendi pauperum, aliarumque miserabilium personarum praefatarum indigentis ex eo, quod honestae et congruae ipsorum sustentationi supererit, ac insuper ipsis incitamentum praebere cupientes, ut suscepti ministerii labores et incommoda

libentius perferant, et gregi alacrius attendant, in quo positi sunt regere plebem Dei; motu proprio, ac ex certa scientia, et matura deliberatione nostris, deque apostolicae potestatis plenitudine, hac nostra perpetuo valitura constitutione praeinsertum laudatissimi praedecessoris edictum, omniaque et singula in eo contenta amplissime confirmamus et approbamus, illisque perpetuae ac irrefragabilis apostolicae firmitatis vim, robur et munimen adiicimus, omnesque et singulos iuris et facti, ac alios defectus, si qui forsitan intervenerint, in eisdem supplemus, atque illud et illas, quatenus opus sit, innovamus ac instauramus, et ab omnibus, ad quos spectat, ac de caetero quomodolibet spectabit, perpetuis futuris temporibus inviolabiliter et inconcusse observari volumus, statuimus et mandamus. Reservata tamen nobis et Romano Pontifici pro tempore existenti facultate ac auctoritate imponendi antedictis parochialibus ecclesiis eas pensiones, quas beneficiorum proventus et locorum, personarumque conditio imponi permiserint, in favorem duntaxat et commodum fabricae earumdem ecclesiarum, ad hoc ut illae eiusmodi certo subsidio promptius reparari, opportune manuteneri, et congruis etiam ornamentis, ut praefertur, augeri possint et valeant.

§ 4. Decernentes, praesentes litteras, et in eis contenta quaecunque etiam ex eo, quod in praemissis ius vel interesse habentes, aut habere quomodolibet praetendentes, illis non consenserint, nec ad ea vocati ac auditi, causae, propter quas eadem praesentes emanarunt, verificateae, seu alias sufficienter, aut etiam in aliquo iustificatae non fuerint, vel in aliis quibusvis de causis, quantumvis urgentibus, ullo unquam tempore a quoquam de subreptionis vel obreptionis vitio, aut intentionis nostrae, vel alio quolibet, quantumvis magno, formali et substantiali defectu, notari, impugnari, retardari, invalidari, aut ex quovis quaesito praetextu vel colore in controversiam vocari, ad terminos iuris reduci, seu adversus illas apositionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcunque iuris, vel gratiae remedium impetrari, aut quempiam impetrato, seu etiam motu, scientia et potestatis plenitudine similibus, concesso, uti nullatenus posse, sed easdem praesentes litteras semper et perpetuo validas, firmas et efficaces existere ac fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri ac obtinere, necnon memoratis animarum rectoribus plenissime suffragari; sicque, et non aliter in praemissis omnibus et singulis per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici auditores, ac Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales, etiam de latere Legatos ac Nuntios, et quosvis alios qualibet auctoritate, praeceminentia et potestate fungentes, et quandocunque functuros

in qualibet causa et instantia, sublata eis et eorum cuilibet in quocunque iudicio aliter iudicandi ac interpretandi facultate, iudicari et definiri debere, irritumque, inane, nulliusque prorsus roboris vel momenti, quidquid secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

§ 5. Non obstantibus, quatenus opus sit, de iure quaesito non tollendo, aliisque nostris, et Cancellariae Apostolicae regulis, necnon aliorum Romanorum Pontificum praedecessorum nostrorum constitutionibus et ordinationibus quibuscunque, ac illa praesertim fel. record. Pii IV de gratiis quaecunque interesse Camerae nostrae Apostolicae concernentibus intra certum inibi expressum tempus exhibendis et registrandis, ita ut easdem praesentes litteras ibidem exhiberi et registrari nunquam necesse sit; aliisque quibuscunque apostolicis, et in provincialibus ac synodalibus conciliis editis, ac edendis specialibus, vel generalibus constitutionibus statutisque, decretis et consuetudinibus etiam immemorabilibus, ac privilegiis, indultis et litteris apostolicis sub quibusvis tenoribus et formis, etiam motu simili, ac de apostolicae potestatis plenitudine, et cum quibuscunque etiam derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus, efficacissimis et insolitis clausulis, irritantibusque, et aliis decretis, etiam consistorialiter, ac alias quomodo libet in contrarium praemissorum concessis, editis, confirmatis et approbatis, ac pluries, et quantiscunque vicibus innovatis. Quibus omnibus et singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quaelibet alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, illorum omnium et singulorum tenores, formas, causas et occasiones praesentibus pro plene et sufficienter ac exactissime expressis, insertis, servatis et specificatis respective habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum specialiter et expresse ac plenissime et amplissime derogamus, et derogatum esse volumus et mandamus; caeterisque contrariis quibuscunque.

§ 6. Volumus autem, etc.

§ 7. Nulli ergo omnino hominum. etc.

Datum Romae, apud S. Mariam Maiorem anno Incarnationis Dominicae 1724, vii Idus Septembr. pontificatus nostri anno primo.

P. M. Card. Prodatarius.

F. Card. OLIVERIUS.

Vide Append. h. tom. sub v. *Pensio*. *

29 Vicarius Episcopi non potest vi sui officii imponere pensiones. Garcias, Sbroz, Bero,

Leurenus citati et secuti a La Croix, lib. 4, n. 1123.

Legatus a latere potest idem circa impositionem pensionum, quod potest Episcopus. Azorius, Garcias, Filliuc., Castropal., Leurenus citati et secuti a La Croix, loc. cit., n. 1123.

Collatores inferiores, item compromissarii³¹ et iudices non possunt, nisi auctoritate Episcopi. Garc., Leuren. citati et secuti a La Croix, l. c., n. 1123.

Superiores regularium possunt pensionem³² imponere in beneficiis suae religionis manualibus, amovibilibus seu incorporatis suis monasteriis, et per vicarios administratis. Barb., lib. 3 Iuris eccles. univers., c. 11, num. 61; Abbas, in c. *Nisi essent* 21 de Praeb., n. 12; La Croix, loc. cit., num. 1123, et alii; Rota, in Troiana *Pensionis*, 24 Iunii 1610, coram Pirovano.

Praeceptor generalis militarium potest imponere pensionem in commendis suae religionis spectantibus ad ipsum ad favorem religionis. Rota, in una Montis Falisci *Pensionis*, 10 Iunii 1630, coram Pirovano; Barb., loc. cit., num. 62, et in specie, quod magnus magister religionis Hierosolymitanae possit illam reservare super commendis vel dignitatibus. Cardin. de Luca, de Pensionibus, disc. 42 per totum.

Laicus de iure est capax pensionis temporalis. Rota, recent. part. 5, tom. 1, dec. 50, num. 22, et *communis doctorum*. Imo de iure³⁵ communi est capax etiam pensionis ecclesiasticae, quando non confertur in titulum. Rota, recent. part. 5, tom. 2, dec. 450, num. 3; Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 10, n. 5; disc. 78, n. 10; disc. 81, n. 25; disc. 95, n. 3, et alii.

Ex stylo tamen, et observantia curiae non³⁶ conceduntur pensiones, nisi clericis cum exercitio seu privilegio clericali. Rota, recentior. part. 5, t. 2, dec. 450, n. 20, 21, 31 et 34; et dec. 450, n. 4; et dec. 539, n. 6; Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 2, sub n. 3; disc. 78, n. 11; disc. 81, n. 21; disc. 82, n. 9 et 10; de Benefic., disc. 94, n. 2; annot. ad Concil., disc. 12, n. 5. Sanctus enim Pius V, expresse statuit, quod pensiones ecclesiasticae non possint concedi laicis. Sic in const. 73, incip. *Sacrosanctum*.

Sicuti laici non sunt capaces pensionis ecclesiasticae, ita neque illius commoditatis seu perceptionis fructuum. Rota, recent. part. 5, tom. 2, dec. 539, n. 17 et 19. Papa vero³⁸ potest pensiones etiam laico reservare. Rota, part. 4, tom. 1, dec. 12, sub num. 3. Pro³⁹ ut eidem laico concedi potest facultas retinendi pensionem. Rota, part. 5, tom. 2, dec. 450, num. 25. Quinimo ubi pensio ec-⁴⁰ clesiastica concedatur alicui tanquam laico,

tunc si sit bigamus, non eget alia dispensatione. Rota, part. 5, tom. 1, decis. 12, num. 39.

- 41 Pensio conferri potest puero septennali. Sacra Congr. Conc., in Nullius, 24 Mart. 1624, lib. 13 Decret., fol. 123; Ursaya, in 1 Miscellan. sacr. et prof., litt. P, num. 137, qui ibi n. 144, subiungit, quod pensionis capax est puer annorum septem: Imolen. *Pensionis*, anni 1694, de qua in tom. 3, part. 1, disc. 32, ubi ad rem plura habet per totam; Monacell. tom. 2, tit. 14, formul. 7, n. 3, et multi alii citati a Barbosa, lib. 3 Iuris eccl. univ. c. 11, num. 42, et a Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 1, num. 28, ubi testantur ex stylo Datariae sufficere septem annorum aetatem ad obtinendam pensionem.
- 42 Filii clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, non possunt obtinere pensiones super fructibus beneficiorum, quae parentes eorum obtinent vel obtinuerunt. Conc. Trident., sess. 25 de Reform., cap. 15, ibi: *Nec pensiones super fructibus beneficiorum, quae parentes eorum obtinent, vel alias obtinuerunt, habere*. Rota, recent. part. 2, decis. 549, num. 4, et fuit dictum in Meliten. *Pensionis*, 14 Mart. 1604, coram Buratto, et tenent expresse Barbos., supra Conc., l. c., num. 32, et de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 65, n. 26; et lib. 3 Iuris ecclesiast. univers., cap. 11, n. 64, et plures alii ibi citati.
- 43 Filius autem legitimus potest obtinere pensionem super beneficio, quod pater obtinet de praesenti, non obstante Concil. Trident., cit. sess. 25, c. 15, de Reform. Sic Sacra Congregat. Concil., die 11 Ian. 1601; apud Barbos., in Summa apostolic. decis., verb. *Pensio*, num. 5, et in Conc. Trident., loc. cit., num. 33.
- 44 Pater clericus habens facultatem, pensionem, quam possidet, transferendi, illam transferre potest in filium clericum, etiam illegitimum, dispensatum simpliciter a beneficiis et pensiones, quia Conc. Trid., loc. cit., loquitur de pensione reservata super beneficio, quod habuit pater. Gonzales, ad Reg. 8 cancell., gloss. 5, num. 22 et 23; Barb., lib. 3 Iuris ecclesiast. univ., cap. 11, n. 66; et de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 65, n. 27; et in Tridentin., loc. cit., num. 35, cum pluribus ibi citatis, ubi refert, quod Sacra Congreg. Conc., in Zamorensi, 9 Novembr. 1619, censuit clericum reservatarium pensionis annuae scutorum 200, super ecclesia, quam ipse nunquam obtinuit, posse transferre medietatem ad favorem sui filii illegitimi, et sic etiam in alia sub die 15 Septembris 1629, ut refert etiam in Summa, loc. cit., num. 6, et in Trident., l. c., n. 25.
- 45 Milites Lauretani ex peculiari privilegio

possunt retinere pensionem ecclesiasticam usque ad summam ducentorum ducatorum auri de camera, non obstante matrimonio contrahendo, et bigamia. Sixtus V, constit. incip. *Postquam divina clementia*, et alia incipient. *Ad exsequendum*, et alia incip. *Solet Apostolicae Sedis*; Rota, in Hieracensi *Pensionis*, 21 Iun. 1631, coram Verospio, cuius dispositio vindicat sibi locum, non solum super beneficiis liberae collationis, sed etiam iuris patronatus, etiam principum et regum; Rota, in Terulensi *Pensionis*, 15 Sept. 1600, coram Card. Sacrato.

Milites SS. Mauriti et Lazari, etiamsi contrahant matrimonium, dummodo cum unica tantum et virgine, remanent capaces retinendi pensiones usque ad summam ducatorum 400 auri de camera; Clemens VIII, const. incip. *Decet*; ubi ad id moderatur, limitat et reducit facultatem retinendi pensiones pro summa ducatorum 580 auri eis prius concessam a Pio IV, const. 95, § 48.

Milites sancti Stephani retinent pensiones usque ad summam 400 ducatorum auri de camera, non obstante matrimonio contracto, et bigamia; Paulus V, constitut. incip. *Dum generos*.

Milites etiam bigami militiae christianae possunt recipere pensiones usque ad summam scutorum 300, Urbanus VIII, constit. incip. *Inscrutabiles*.

Equites Hierosolymitani, seu Melitenses capaces sunt pensionis super commendis et beneficiis suae religionis, et magnus magister habet amplissimam facultatem a statuto imponendi tales pensiones. Rota, recent. part. 16, decis. 152, num. 13, et patet ex dictis supra num. 33. Sunt autem incapaces pensionis beneficio saeculari impositae. Lotter., Leurenii citati, et secuti a La Croix, lib. 4, n. 1145, vide verb. *Hierosolymitani milites*, num. 16, ubi fuit probatum, equites Melitenses sine dispensatione pontificia non esse capaces pensionis super beneficia ecclesiastica, sicuti nec capaces beneficii saecularis, et mediante pontificia dispensatione fieri capaces, sicuti alios regulares.

Regulares non possunt obtinere pensionem super beneficiis ecclesiasticis saecularibus et vacantibus per professionem. Rota, part. 4, tom. 2, decis. 246, num. 2 et 6, et part. 12, decis. 121, num. 1; Card. de Luca, de Beneficiis, disc. 64, num. 3, 5 et 6; de Pensionibus, disc. 44, n. 2, et adnotat. ad Conc., disc. 13, num. 2, et *communis aliorum*. Nisi praeserit gratia apostolica, et dispensatio retinendi pensionem, etiam emissi professione, cum dispensatio praeservet pensionem, et removeat omne impedimentum et incapacitatem ex futura professione contrahendam, et regularis, media ipsa dispensatione apostolica, fiat capax

pensionis super beneficio saeculari. Doctores communiter, in cap. *Cum de beneficio* de Praebend. in 6; Rota, part. 12, decis. 121, n. 2 et 3.

- 53 Religiosi Societatis Iesu post professionem trium votorum, et ante professionem quarti voti possunt retinere pensiones ecclesiasticas super beneficiis saecularibus, quarum regulares professi sunt incapaces. Card. de Luca, de Renuntiis, discours. 17, n. 7; de Regularib., discours. 62, n. 12; Adnot. ad Conc., discours. 13, n. 6; Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 3, n. 23, et alii passim.
- 54 Illegitimus, sicuti est incapax beneficii ecclesiastici, ex cap. 1 de filiis Presbyter. in 6, cum similibus, est etiam incapax pensionis ecclesiasticae. Barbosa, lib. 3 Iuris eccles. univ., c. 11, n. 26, cum pluribus ibi citatis, et alii communiter.
- 55 Illegitimus praevia dispensatione ordinatus, eo ipso censetur, et efficitur capax pensionis, absque particulari dispensatione. Rota, in Veneta Pensionis, 10 Decemb. 1572, coram Robusterio; in Caesaraugustana Pensionis, 19 Februar. 1595, coram Gypso; in Melitensi Pensionis, 14 Maii 1614, cor. Buratt., et saepe alibi; Barb., loc. cit., num. 28, et communis aliorum.
- 56 Excommunicatus, suspensus, interdictus est incapax pensionis; ideo enim praemittitur absolutio pensionarii ab his censuris. Leurenus, in Foro beneficii, part. 3, qu. 624; La Croix, lib. 4, num. 1149, et alii passim.
- 57 Irregularis, quod sit incapax obtinendae et retinendae pensionis, tenent Barb., loc. cit., num. 46; Ugolin., Zerola, Castrop., Sayrus, Avila ibi citati; Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 1, num. 20, cum pluribus aliis ibi citatis, et alii. At quod irregularitas non causet amissionem pensionis, tenet expresse Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 47, num. 11, dicens, quod neque homicidium voluntarium, vel aliud crimen, quantumvis maioris irregularitatis inductivum, huiusmodi effectum producit, citans ad id Rotam, in Perusina, 29 Ian. 1663, coram Cerro. Et de facto Fagn., lib. 1 Decret., in c. *Ad audientiam* 31 de Rescriptis, n. 134, refert, S. Congregationem Conc., die 11 Iulii 1577, et iterum de mente Sanctissimi, die 8 Augusti, eodem an. 1577, quod clericus homicida voluntarius, eiusque socius obtinere, et obtentas retinere potest pensiones absque dispensatione, non obstante cap. 7, sess. 14, Conc. Trident. Vide verb. *Homicidium*, n. 66, et sic tenent Leurenus, in Foro beneficii, part. 3, qu. 640; La Croix, lib. 4, n. 1175, et alii.
- 58 Filii et nepotes haereticorum, et a fortiori ipsi haeretici, sicuti sunt inhabiles ad beneficia obtinenda, ex cap. 2, § *Haeretici*, de Haeret. in 6, ita etiam inhabiles sunt ad obtinendas

pensiones. Barb., l. c., num. 43, et alii communiter.

Militiae saeculari operam dantes sicuti sunt 59 incapaces beneficii, in eo ipsum mittunt statim ac declarantur milites, ex cap. fin. de Cleric. coniug., cum similibus; ita etiam incapaces evadunt pensionis, ipsamque amittunt si habeant; Barb., loc. cit., num. 50; Rota, coram Celso, decis. 69, num. 16 et 17, ubi ampliat, num. 22, locum habere, etiamsi re integra, antequam pugnent, militiam deserant, et primaevum statum reassumant; et sic respondit quoque Sac. Cong. Conc., in Niciensi, 19 Dec. 1648.

Sicuti per matrimonium a clerico contra- 60 ctum vacant eius beneficia, ex cap. 1 de Clericis coniug., ita vacant eius pensiones. Barb., loc. cit., n. 30, et alii communiter. Rota, recent., part. 5, t. 1, decis. 50, n. 10; part. 8, dec. 33, num. 1. Cessat enim pensio ipso iure, et est incompatibilis cum matrimonio sive matrimonium fuerit contractum cum virgine, sive cum vidua. Rota, part. 5, tom. 2, dec. 450, n. 6, part. 18, tom. 1, decis. 126, num. 12. Nisi pensio fuerit reservata alicui, non tan- 61 quam clerico, sed tanquam benemerito pro servitiis praestitis. Rota, part. 2, dec. 387, n. 3. Vel nisi dispensatio apostolica intercesserit. 62 Rota, part. 5, tom. 1, decis. 50, n. 10 et seq. Aut privilegium apostolicum iuxta dicta supra, a num. 45 ad 48, de militibus Lauretanis, SS. Mauritii et Lazari, et S. Stephani, et militiae Christianae.

Sicut per professionem regularem in religione 63 approbata vacant beneficia, in c. *Beneficium* 4 de Regularibus in 6, ita vacant etiam pensiones. Barbosa, loc. cit., num. 39, cum communi aliorum. Rota, recent. part. 4, tom. 1, decis. 246, num. 2 et 6; part. 12, decis. 121, n. 1, et patet ex dictis supra, n. 51 et seq. Potest tamen regularis professus obtinere pen- 64 sionem super beneficio regulari ad nutum superioris amovibilem, non obstante voto paupertatis, et praecipue si inservire debeat ad sublevandam religionem ab oneribus, quibus alias religio gravaretur. Rot., rec. part. 2, decis. 302, n. 2 et 3.

Sicuti vacant beneficia per promotionem ad 65 episcopatum, ita etiam vacant pensiones datae in titulum clericalem. Barb., loc. cit., n. 38, et alii communiter. Rota, part. 2, dec. 143, num. 1; pag. 18, tom. 1, decis. 126, n. 11. Nisi concedatur a Papa retentio. Rota, ibid., 66 num. 11. Facultas autem retinendi pensionem concessa promoti ad episcopatum non intelligitur cum facultate transferendi, quae ante promotionem competeat, nisi fuerit expressa. Rota, part. 2, dec. 143, n. 1; Barb., l. c., et alii passim.

Non vacant tamen pensiones per promotio- 67 nem ad episcopatum titularem, seu in partibus

- infidelium. Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 43, num. 3; disc. 58, sub num. 11; disc. 75, num. 2; La Croix, lib. 4, n. 1177, et alii passim. Neque vacant per promotionem ad episcopatum cardinalitium non obligantem ad residentiam. Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 58, n. 19; disc. 75, n. 6, et alii.
- 69 Per promotionem autem ad episcopatum non vacant pensiones, nisi secuta consecratione et adepta possessione. Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 43, num. 2, circa finem; Gratian., Disceptat. forens., cap. 296, num. 1 et seq.; Ventriglia, tom. 2, adnotat. 11, § 8, n. 32; Seraphin., dec. 210, ubi de fine concludit, Rotam voluisse ad inducendam extinctionem pensionis, et vacationem beneficiorum, requiri utrumque, scilicet consecrationem et adeptionem possessionis.
- 70 Pensio non exstinguitur per promotionem ad cardinalatum. Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 75, n. 4, 5 et 9; La Croix, loc. cit., num. 1177, et alii passim. Amplia, ut reservata ad favorem Cardinalis duret, etiam dimisso cardinalatu. Card. de Luca, de Benefic., disc. 2, num. 3; de Pensionibus, disc. 2, num. 4.
- 71 Neque etiam exstinguitur pensio per assumptionem seu auspicationem Cardinalis ad papatum; Lotter. de Re benefic., lib. 1, qu. 41, n. 1 et seq., ubi id non solum de iure comprobatur, sed servatum fuisse in praxi in multis casibus refert, et tenet Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 3, n. 26; La Croix, l. c., n. 1177, et alii contra Gabriel., consil. 200, n. 2, l. 2; et Gratian., Discept. forens., c. 296, n. 11 et seq.
- 72 Pensio excedens summam scutorum 60 de camera exstinguitur eo ipso sine ulla monitione, citatione, iudicis decreto aut ministerio, si pensionarius non deferat habitum et tonsuram clericalem tanto tempore, ut ab omnibus reputetur laicus. Sic expresse Sixtus V, constit. incip. *Pastoralis*; Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 48, n. 7; Leurenus, in Foro benefic., part. 3, qu. 642; Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 3, n. 28; Barb., loc. cit., n. 49; La Croix, loc. cit., num. 1176, et alii communiter.
- 73 Si pensio sit reservata in persona unius, ad commodum tamen et utilitatem alterius, prout servatus in locis, in quibus viget *pragmatica*, ne pensiones reserventur ad favorem exterorum, tunc exstinguitur per mortem unius ex his duobus, scilicet, tam per mortem personae contemplatae, si praemoriatur, ita ut cum ea remaneant extinctae omnes obligationes, quam etiam per mortem reservarii, in quo actio formaliter radicatur, nisi tamen, qui praemoritur, in alium ante mortem transtulerit. Seraphin., dec. 1088; Ventriglia, loc. cit., num. 15; Lotter., de Re beneficiar., lib. 1,

qu. 36, n. 98 et seq.; Garcias, de Benefic., part. 1, c. 5, n. 266; La Croix, l. c., n. 1179, cum aliis ibi citatis.

Pensio potest transferri cum legitima facultate ab una in aliam personam. Leurenus, in Foro benefic., part. 3, qu. 607, cum communi aliorum. Et tunc ad vitam pensionarii constituitur novum ius ad pensionem. Leurenus, l. c., et alii communiter. Pensionis translatio fieri potest etiam in articulo mortis. Neque hic locum habet Regula cancellariae de infirmis intra viginti dies morientibus; Leurenus, l. c., qu. 616 et 622; La Croix, l. 4, n. 1170, et alii passim, patetque ex verbis Indulti concedi soliti.

Indultum autem, vel facultas transferendi pensionem, seu concedendi pensionem, cum facultate illam transferendi in alium, potest concedi a solo Summo Pontifice. Leurenus, l. c., qu. 613; La Croix, l. c., num. 1170; Parisius, Gamb., Garcias, Castrop., Lotterius ibi citati, et alii passim. Pro transferenda in alium pensione est, sub poena nullitatis servanda forma translationis praescripta a Papa in Indulto. Leurenus, loc. cit., qu. 660; La Croix, l. c., n. 1170; Corrad., Lotter. et alii passim. Formula talis Indulti traditur a Card. de Luca *post tractatum* de Pensionibus ad ornatum Constitutionis Innocen. XI, *de non transferendis pensionibus ultra medietatem illarum*. Vide ibi: *in quo Indulto apponitur clausula: Servata tamen forma Constitutionis Innocentii XI, super translationibus pensionum editae*. Unde ut ab omnibus prae oculis haberi possit, hic ad litteram datur.

CONSTITUTIO

Ut nemini liceat pensiones, vel fructus ecclesiasticos transferre ultra illorum medietatem.

INNOCENTIUS PAPA XI, etc.

§ I. Circumspecta Sedis Apostolicae providentia Christi fidelium commodis iugiter invigilans, ea, quae alias pro ecclesiarum et beneficiorum ecclesiasticorum exoneratione optimo quidem constituta fuere consilio, si optatus inde effectus minime proveniat, sed gravia potius exoriantur incommoda, in melius commutare atque reformare studet, sicuti magistra rerum experientia faciendum suadet, ac aequi bonique ratio, nec non ecclesiarum et beneficiorum ipsorum utilitas et Christifidelium pax et tranquillitas noscuntur postulare.

§ II. Cum itaque dudum fel. rec. Urbanus PP. VIII, praedecessor noster, omnes et singulas facultates, Indulta et Privilegia transferendi quascunque pensiones annuas super patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium et abbatialium mensarum, et quorumvis ecclesiasticorum, tam saecularium quam regularium

beneficiorum, quomodocunque qualificatorum, fructibus, tam certis quam incertis, ac etiam distributionibus quotidianis reservatas, quae tamen per extractionem integram pensionum huiusmodi ab ipsis translatoriis factam realem et actualem effectum sortita non essent, pro summa, quae medietatem veri annui valoris fructuum mensae, seu beneficii, super quibus pensio transferenda, seu translata reperiretur, excederet, quibusvis personis, etiam abbatiali, episcopali, archiepiscopali, patriarchali, vel alia quavis dignitate, etiam cardinalatus honore fulgentibus, sive etiam ad favorem quorumcunque locorum piorum, et collegiorum, quovis intuitu et consideratione, etiam motu proprio, ac ex certa scientia, et de apostolicae potestatis plenitudine, ac cum quibusvis clausulis et decretis; tam per quoscunque Romanos Pontifices praedecessores suos, quam ipsum Urbanum praedecessorem concessa eatenus revocaverit, cassaverit et annullaverit, ac viribus et affectu evacuaverit, ita tamen, ut facultates transferendi pensiones huiusmodi pro ea parte, quae medietatem fructuum, etiam incertorum, vel distributionum, quatenus super illis essent impositae, non excederent, firmae et illaesae remanerent: et insuper voluerit et ordinaverit, eos, qui praetextu excessus medietatis fructuum seu distributionum, huiusmodi partem pensionum translatarum solvere recusarent, ad excessum ipsum probandum teneri, nec interim illius dispositionis praetextu processum executivum, aut solutionem integrae pensionis, quatenus alias illis locus esset, impediri aut retardari debere et alias, prout in eiusdem Urbani praedecessoris constitutione desuper edita, et in Cancellaria Apostolica anno Incarnationis Dominicae 1624 die 24 Ian. publicata, cuius tenorem praesentibus pro plene et sufficienter expresso et inserto haberi volumus, uberius continetur.

§ III. Verum cum quotidiano experimento compertum sit, praenarratam constitutionis huiusmodi dispositionem ecclesiis et beneficiis, pensionum huiusmodi onere gravatis, illasque obtinentibus, qui excessum medietatis fructuum iisdem pensionibus gravatorum probare, et interea, donec rei iudicatae effectum desuper obtinuerint pensiones ipsas solvere tenentur, parum esse proficuum, et e converso tam transferentibus quam translatoriis pensionum huiusmodi non modicum afferre incommodum; illis quidem quod propter ignorantiam, cum veri valoris annui fructuum et distributionum, tum quantitatis aliarum pensionum desuper reservatarum, frequentissime, ac fere semper dubii sint, et incerti, quas pensiones transferre possint, his vero, quod lites super pensionibus in eos translatis, quas ecclesiarum et beneficiorum huiusmodi possessores, sub praetextu excessus praedicti impugnant, sustinere et

prosequi cogantur; ita ut eiusmodi litibus discutendis ac decidendis tribunalia assidue fatigentur, partes vero aerumnosis dispendiis praegraventur.

§ IV. Hinc est, quod nos litibus et dispendiis huiusmodi ansam praecidere, ac tam ecclesiarum et beneficiorum praedictorum exonerationi, quam alias, et illa obtinentium, nec non eorum, quibus eiusmodi facultates transferendi pensiones ab hac S. Sede concessae sunt, et in posterum concedentur, ac illorum, in quos pensiones ipsae transferentur, commoditati, securitati et indemnitati, quantum nobis ex alto conceditur, providere cupientes, ac quorumcunque privilegiorum, indultorum et facultatum transferendi pensiones huiusmodi; seu illarum loco fructus, redditus et proventus ecclesiasticos reservandos, quibusvis personis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, praeeminentiae et dignitatis existentibus, etiam cardinalatus honore fulgentibus, seu alias specifica et individua mentione et expressione dignis, etiam motu proprio, ac de apostolicae potestatis plenitudine, ac cum quibusvis clausulis, derogationibus et decretis per quoscunque Romanos Pontifices praedecessores nostros, ac etiam per nos, et Sedem praedictam hactenus quomodolibet concessorum, litterarumque apostolicarum, tam sub plumbo quam in simili forma brevis, cedularum motus proprii desuper expeditarum et chirographorum cuiusvis Romani Pontificis manu subscriptorum tenores, etiam veriores, et datas, aliaeque omnia et singula, etiam specialem et individuum mentionem et expressionem requirentia, praesentibus pariter pro plene et sufficienter expressis et insertis, exactissime et accuratissime specificatis habentes: motu proprio, non ad cuiusquam nobis super hoc oblatae petitionis instantiam, sed ex certa scientia et matura deliberatione nostra, deque apostolicae potestatis plenitudine, ut de caetero omnes et singuli etiam S. R. E. Cardinales seu quavis alia praeeminentia et dignitate praediti, et alias quomodolibet qualificati, seu specificam et individuum mentionem requirentes, quibus eiusmodi indulta, privilegia et facultates transferendi pensiones annuas super fructibus, et redditibus, et proventibus, iuribus, obventionibus, et emolumentis undecunque provenientibus, et in quibuscunque rebus consistentibus, ac distributionibus etiam quotidianis et manualibus, patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium, abbatialium, aliarumve mensarum, ac dignitatum etiam maiorum, et principalium personatum, officiorum, praepositarum, praepositatum, canonicatum et praebendarum, aliorumve quorumlibet cum cura, et sine cura, saecularium, et cuiusvis ordinis, congregationis et instituti regularium beneficiorum reservatas, seu illarum loco fructus, redditus et proventus huiusmodi reser-

vatos, sive per viam cassationis, et novae reservationis, sive simplicis translationis, seu alias quomodolibet hactenus a Sede Apostolica concessae sunt, et in futurum tam per nos, quam per Romanos Pontifices successores nostros, et Sedem praedictam concedentur, eorumdem privilegiorum, indultorum et facultatum vigore dimidiam duntaxat, seu dimidia minorem partem ipsarum pensionum, seu fructuum, reddituum et proventuum illarum loco reservatorum huiusmodi; quas, et quos vigore primae reservationis, seu in eos factae translationis de praesenti percipiunt, et pro tempore percipient, seu legitime percipere possunt et poterunt respective, transferre valeant, ita tamen, ut eiusmodi translationes, si, servata caeteroquin dictorum privilegiorum, indultorum et facultatum, ac praesertim quoad quantitatem pensionum et fructuum transferendorum in eis expressam, forma et dispositione, factae fuerint, tametsi fructus, redditus, proventus, iura, obventiones et emolumenta, ac distributiones, etiam quotidianae, et manuales mensarum, aliorumque beneficiorum huiusmodi pensionum, et fructuum reservatorum oneribus ultra eorum medietatem adhuc gravata remanerent, nihilominus validae, firmae et efficaces existant, nec ex capite excessus medietatis fructuum, aliorumque praedictorum, in vim praedictae constitutionis Urbani praedecessoris, quam hac in parte quoad futuras translationes nullius roboris et momenti fore decernimus, ullo modo impugnari possint, tenore praesentis perpetuo statuimus et ordinamus.

§ V. Decernentes easdem praesentes litteras, et in eis contenta quaecumque, etc.

§ VI. Non obstantibus facultatibus, privilegiis, indultis, aliisque praemissis, etc.

§ VII. Ut autem praesentes litterae omnibus facilius innotescant, etc.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die 7 Febr. 1677 pontificatus nostri anno secundo.

I. G. SLUSIUS.

- 81 In qua, ut vides, translatio pensionis ab habentibus Indultum fieri non potest, nisi pro medietate: Innocentius XI, ibi. Si tamen indultarius pensionem transferret ultra medietatem et summam permissam, translatio non esset nulla, sed solum maneret vitiata in excessu, quia cum sit materia dividua, utile per inutile non vitiatur. Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 66, n. 66; Lotter., de Re benefic., lib. 1, qu. 40, num. 74; Tondut., de Pensionibus, cap. 23, num. 14; Adden., ad Buratt., dec. 12, litt. F; Monacell., tom. 2, tit. 14, formul. 7, n. 7. Item per translationem invalidam non remanet consumpta facultas transferendi. Garcias, de Beneficiis, part. 1, c. 5, n. 249; Monacell., l. c., n. 7, et alii passim.

Translatio pensionis potest fieri coram omnibus in dignitate ecclesiastica constitutis, id est non solum coram Episcopis, aut aliis dignitatibus sed etiam coram canonicis cathedralium, qui ad hoc dicuntur in dignitate constituti, ut patet ex verbis ipsis indulti, ibi: *Ut quicumque loci Ordinarius, vel canonicus metropolitanae, aut alterius cathedralis ecclesiae, vel alia persona in dignitate ecclesiastica constituta a te quomodocumque eligendi vel eligenda.* Tondut., de Pensionibus, c. 28, n. 30; Monacell., loc. cit., num. 1, et alii communiter.

Non habentes ad id speciale privilegium debent pro translatione pensionis exhibere executori Indultum. Rota, recent. part. 5, tom. 1, dec. 113, num. 8; part. 13, dec. 142, n. 4; La Croix, lib. 4, num. 1170; Leurenus, et alii passim. Tale autem privilegium transferendi pensiones sine exhibitione indulti habent omnes Cardinales, ut patet ex verbis indulti soliti ipsis concedi, et relati a Card. de Luca, post dict. tract. de Pensionibus, in quo haec praecisa verba leguntur: *Seu si tibi magis placuerit, et ita volueris, etiam praesentibus litteris non exhibitis vel praesentatis pensionem seu pensiones pro summa et quantitate, etc., in unam, vel plures personas, et alias saltem characterem clericali insignitas, etc., quandocumque tibi placuerit, etiam in mortis articulo nominandas, etiam coram solo notario et testibus, transferre possis, concedimus et indulgemus, etc.* Quod privilegium habere etiam milites Sancti Petri, testantur Tondutus, de Pensionibus, cap. 28, num. 31, et Monacell., loc. cit., num. 2.

Translatio autem pensionis debet fieri in clericum, qui talis sit tempore translationis, et qui capax esset primo recipiendi pensionem, nisi in indulto habeatur aliud speciale privilegium. *Communis*, et patet ex citatis verbis consueti indulti, *et alias saltem characterem clericali insignitus.*

Facultas transferendi pensionem exerceri potest etiam per procuratorem indultarii: dummodo persona, in quam est transferenda, sit certa et nominata ab indultario. Rota, coram Dunozett. Iun., dec. 208, num. 2, 11, 50, 53, 62, et per tot.; Garcias, de Benefic., part. 1, c. 5, n. 246; Tondut., de Pensionibus, c. 39, n. 5 et 6; Monacell., l. c., num. 5, et alii passim.

Pensio translata, est eadem pensio cum prima, et transit in translatarium cum iisdem privilegiis, quibus utebatur transferens. Rota, part. 1 recent., dec. 122, num. 10; Lotter., de Re beneficiaria, part. 1, qu. 40, num. 346. Unde etiam illius favore vigent, et intactae remanent obligationes factae, et fideiussiones datae in pensionis reservatione. Addend., ad Greg., dec. 445, n. 9, idem ad Burat., de-

cis. 638, num. 13; Tondut., de Pensionibus, c. 30, num. 32; Monacell., loc. cit., num. 15, et alii.

- 90 Ad translationem pensionis requiritur consensus titularis, seu beneficiati. Rota, recent.
- 91 part. 13, dec. 142, num. 5. Adeoque translatio ab initio facta absque consensu titularis
- 92 est nulla. Rota, ibid., num. 9. Quandoque tamen sufficiens reputatur, quod consensus superveniat. Rota, part. 13, dec. 299, n. 6 et 7.
- 93 Nisi aliter habeatur ex mandato Papae, ibid., num. 8.
- 94 Papa tamen potest absque alicuius consensu ex mera eius liberalitate transferre pensionem, et concedendo facultatem illam transferendi dicitur supplere consensum titularis. Rota,
- 95 part. 11, dec. 247, num. 18 et 23. Intellige tamen hoc verum solum respectu consensus requisiti iuxta regulas cancellariae, non autem requisiti vigore pacti inter titularem et pensionarium initi, quia facultas transferendi pensionem non suffragatur, quando illius translatio est prohibita ratione pacti in illius reservatione appositae. Rota, dec. 689, num. 1, part. 4 divers., et part. 5 rec., tom. 1, dec. 153, n. 1,
- 96 et part. 11, dec. 247, num. 17 et 24. Papa enim in facultate translationis pensionis, derogando simpliciter consensui titularis, non censetur derogasse speciali consensui illius virtute pacti acquisito, cum derogatio, tanquam odiosa, non debeat extendi ad alios casus. Arg. cap. *Odia* 15 de Regul. iuris in 6, et pluribus adductis sic expresse tenet Rota, part. 11,
- 97 dec. 247, num. 25 et 26. Unde mentio specifica requiritur pro derogatione pacti inter partes initi et acceptati, alias subreptio committitur, si in insulto translationis pensionis non fuerit narratum Papae, quod in litteris reservationis fuerit expresse prohibita translatio, etiam vigore indulti. Rota, part. 11 recent., dec. 147, a num. 12 ad 17.
- 98 Qui non habet indultum transferendi pensionem, potest illam in totum, vel in parte, quoad commoditatem ipsam percipiendi gratuito, libere, et sine ullo pacto, et pecunia, sive anticipata solutione, cedere et remittere ad favorem titularis, donec naturaliter vixerit, etiam sine beneplacito apostolico. Sic expresse Rota, recent. part. 12, dec. 397, num. 3, 19 et 20; Card. de Luca, de Pensionibus, discurs. 68, num. 6, et de Regulibus, disc. 37, sub num. 9 in fine; Lotter., de Re benefic., lib. 3, qu. 39, n. 86 et seq.; Tondut., de Pensionibus, c. 17, n. 25 et seq.; Ventriglia, t. 2, adnot. 12, § 3, num. 38; Monacell., tom. 2, tit. 14, formul. 7, num. 10, et apud ipsum S. Congr. Conc., in Nullius, 27 Mii 1645, lib. 17 decr., pag. 480.
- 99 Pensio secundum se non potest sine beneplacito apostolico redimi pecuniis, licet istae dicantur esse veluti anticipatae aliquot anno-

rum solutiones. Navarr., Gigas, Parisius, Azorius, Garcias, Bonacina, Barbosa, Lotterius, Leurenus citati et secuti a La Croix, lib. 4, num. 1183; Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 6, num. 3, disc. 11, num. 10, disc. 80, n. 5, dicens expresse, quod extinctio pensionis facta gratis non exigit beneplacitum, secus mediante pretio. Ventriglia, tom. 1, adnot. 11, § 3, num. 42, ubi dicit expresse, quod de stylo curiae, qui facit legem, et vigore constitutionis S. Pii V, incip. *Ex proximo*, non potest pensio vendi aut redimi sine auctoritate Summi Pontificis, alias incurritur crimen Simoniae, ut post Azorium, Reginald., Suarez, Filliuc., Layman, Bonacin., et alios advertit Barbosa lib. 3 Iur. eccles. univers., c. 11, num. 20 et seq.

Attamen ipse Barbosa, l. c., num. 25, cum 100 Bonac. per eum adducto, dicit, absolute pensionarium absque Simoniae labe posse alteri vendere vel donare fructus suae pensionis etiam ad totam vitam, modo illius titulum retineat. Quod et videtur tenere etiam Rota, part. 12 recent., dec. 397, num. 19, expresse dicens, quod *pensionis commoditas exigendae cadit in commercio, recipit hypothecam, et potest libere vendi*: et ad id citat aliam Rotae decis. 834, num. 11, coram Buratt., Azorium, Suarez, Bonacin. et Lauream. In tali enim casu cessio seu venditio, aut donatio pensionis comprehendit solam commoditatem et ius casuale eiusdem pensionis, non autem titulum et ius formale, cum talis titulus, et ius formale pensionis remaneat semper penes cedentem, ut advertit eadem Rota recent., part. 15, dec. 8, num. 2. Et probabilius cum plurimis aliis tenet La Croix, lib. 4, num. 1184, ubi contra Henriq., Layman, Garc., Tondut., Lotter., Lucam apud Leuren., l. c., qu. 668, tenentes redemptionem pensionis propria auctoritate factam esse absolute simoniacam, dicit, quod probabilius tenent plurimi cum Diana, part. 12, tract. 5, resol. 5; Hann., de Iustitia, tom. 6, tract. 2, num. 564, nullo modo esse simoniacam; imo Caietan., Valent., Tolet., suarez, Rayn., Less., Castrop., Pirhing dicunt nulum esse peccatum, pensionem iam antecederet constitutam redimere anticipate solvendo, quia dicunt, ibi tantum emitur immunitas ab obligatione quotannis solvendi pensionem, quae immunitas est quid mere temporale. Idem etiam tenet Felix Potestas, tom. 2, part. 2, num. 1381, cum Castrop., Tancr., Ant. a Spiritu Sancto contra Nav., Sotum, et alios, quia, dicit ipse, redemptio pensionis non est emptio alicuius iuris spiritualis, sed extinctio debiti temporalis; imo est quaedam anticipata solutio, per quam non tollitur, nec dissolvitur ius, quod pensionarius habet ad recipiendos fructus, sed perficitur et completur; adeoque qui pensionem redimit, non emit ius pensio-

narii ad fructus, sed anticipate ei fructus, ad quos habet ius, solvit. *Haec ille.*

101 Ast dato etiam, quod vendere fructus pensionis, retento adhuc titulo, non sit Simonia, tamen haec venditio non potest ad totam vitam, et pro longo tempore fieri sine beneplacito apostolico, cum de stylo curiae, qui facit legem, et vigore constitutionis S. Pii V, incip. *Ex proximo*, non possit pensio vendi aut redimi sine auctoritate Papae, et sit contra Extravag. *Ambitosae* de Reb. eccles. non alienand., cuius vigore fructus pensionis non posse vendi vel locari ultra triennium defendunt Navarr., consil. 11, de Rebus eccles.; Lessius, de Iust. et iur., lib. 2, c. 35, num. 122 ad finem; Garc., de Benefic., part. 2, c. 1, n. 37; Ventriglia, tom. 1, adnot. 1, n. 29, et tom. 2, adnot. 11, § 3, n. 42, et alii. Unde tenentes fructus pensionis, et commoditatem posse vendi, intelligendi sunt, et admittendi solum per triennium, et non ultra, secundum dicta per Garc., loc. cit., cap. 5, num. 26 et seq., et per Ventrigliam, loc. cit., num. 42, et per alios.

102 Pensio debet esse ita moderata, ut congrua sustentatio adhuc remaneat beneficiato. Rota,

103 recent. part. 5, t. 1, dec. 187, num. 13. Et ideo Papa solet reservare pensiones, dummodo remaneant pro titulari seu beneficiato duae tertiae partes fructuum. Rota, recent. part. 11, dec. 11, num. 15. Quandoque tamen pensio reservatur usque ad dimidiam partem fructuum, Rota, part. 4, tom. 3, dec. 536, n. 6. Ultra tertiam vero, aut dimidiam partem reservari non solent pensiones. Rota, part. 2, dec. 444,

104 n. 1. Ita ut pensio reservata ultra medietatem fructuum sit nulla, et pro nulla declarari debeat. Rota, part. 16, dec. 342, n. 2; Gigas, Barb., Lotter., Ventriglia, Leurenus, loc. cit., qu. 484; apud La Croix, l. c., n. 1133, dicentes pensionem excedentem determinatam quantitatem corrumpere totam.

105 Hinc clausula solita apponi: *Dummodo pensio tertiam partem, seu medietatem fructuum non excedat*, operatur, ut pensionarius non possit agere ad pensionem, nisi prius eandem clausulam verificaverit, etiamsi titularis consenserit pensioni. Rota, part. 11, dec. 288, num. 4 et 5; part. 8, dec. 24, num. 2 et 3; part. 17, dec. 24, num. 33 et 34. Quia dicta clausula qualificat reservationem pensionis, ita ut non mereatur executionem, antequam eadem qualitas fuerit iustificata, seu pensio possit exigi, donec a pensionario non fuerit iustificatus non excessus. Rota, part. 10, dec. 3, n. 5, 7 et 8. Dicta enim clausula in reservatione pensionis appositae reddit illam conditionalem. Rota, part. 17, dec. 41, n. 11. Imo non solum reddit illam conditionalem, sed etiam onus probandi transmittit in pensionarium. Rota, part. 3, dec. 747, num. 1. Et

sic pensio reservata cum dicta clausula nullatenus sustinetur, nisi prius illa verificata fuerit. Rota, part. 18, tom. 1, dec. 155, n. 1. Qua non verificata, corrumpit reservatio pensionis. Rota, part. 11, dec. 187, n. 10.

In impetratione et impositione pensionis 106 facienda est mentio, quod beneficium sit alia pensione gravatum. Rota, part. 5, tom. 1, dec. 49, num. 7. Reservatio enim pensionis super beneficio alia pensione gravato plerumque denegatur, vel difficiliter conceditur a Papa. Rota, part. 16, dec. 69, num. 4. Pensio 107 autem reservata, nulla facta mentione primae antea impositae super eodem beneficio, dicitur subreptitia et nulla. Rota, part. 2, dec. 666, num. 2, et dec. 739, n. 1; part. 4, tom. 1, dec. 119, num. 2; part. 7, dec. 169, num. 1; part. 10, dec. 107, n. 15; part. 16, dec. 69, num. 4, et saepe alibi; Panimol., dec. 136, num. 54, cum aliis ibi citatis. Et quidem nulla est ipso iure, non ope exceptionis, adeo ut nec reviviscat, ubi prima pensio cesset, etiamsi secunda pensio motu proprio fuerit reservata. Rota, part. 7, dec. 169, n. 1, 2 et 3. Imo corrumpit in totum Rota, part. 7, cit. dec. 169, num. 1; part. 17, dec. 279, n. 15; Garcias, de Benefic., part. 1, cap. 5, n. 561; Parisius, Resignat. benefic., lib. 6, qu. 2, n. 4; Caputaquen., dec. 312, n. 3 et 4, part. 2; Panimol., dec. 136, num. 54, et alii passim.

Pensio legitime imposita est a beneficiato 108 sub mortali solvenda, quia acceptando beneficium pensione gravatum, censetur contraxisse cum pensionario, et se obligasse ad solutionem. Rota, recent. part. 1, dec. 176, num. 1; part. 3, dec. 110, n. 14; Barbosa, lib. 3 Iuris ecclesiast. univers., c. 11, n. 70, cum pluribus ibi citatis; Leurenus, in Foro benefic., part. 3, qu. 544; La Croix, lib. 4, n. 1159, cum Azor., Garcia, Barb., Castropal., ibi citat. et alii passim.

Si pensiones non sint solutae a proprio be- 109 neficiato, tenentur eius haeredes, et si hi non possint, et pensionarius probet se fecisse debitas diligentias pro obtinenda pensione suis temporibus, tenetur successor in beneficio solvere ipsas pensiones decursas, non solutas ab antecessore, et ad id datur actio pensionario contra ipsum. Rota, in una Canariensi *Pensionis*, 15 Ian. 1597, cor. Gypsio; in Hispanensi *Pensionis*, 16 Decem. 1577, cor. Card. Blanchetto, et in Oscensi et Barbastrensi *Pensionis*, 19 Aprilis 1609, cor. Card. Lancell., et saepissime in aliis citatis, in Neritonensi *Pensionis*, 10 Iun. 1611, coram Gregor. XV, impressa per Farinac., dec. 352, n. 2, part. 2 recent., et per Bellamer., dec. 507, num. 1, et per Campanil., in divers. iur. canon., rubric. 11, c. 24, num. 20, et sic tenent Gratian., Discept. Forens., c. 9, num. 59; Garc.,

de Benefic., part. 1, c. 5, n. 199; Panimoll., dec. 134, num. 33 et seqq.; Barb., loc. cit., num. 72; Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 19, n. 5 et 14, disc. 31, n. 8, disc. 33, num. 4, disc. 87, num. 2 et 7; Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 2, a num. 42, cum plurimis ibi adductis, et alii passim. Et ratio est quia onus solvendi pensionem videtur esse impositum non huius vel illius anni fructibus, sed quibuscunque usquedum solvatur pensio. Tum quia Papa videtur ab initio ad hoc obligasse beneficiatum et successores in beneficio gravato. Et sic successores tenentur ad solutionem pensionis decursae, non tanquam debitum proprium, sed tanquam debitum beneficii. Rota, recent. part. 16, dec. 231, num. 14.

110 Pensionario moriente ante terminum solvenda pensionis, beneficiarius tenetur solvere haeredibus pro rata fructuum perceptorum, vivente pensionario. Rota apud Coccin., dec. 327, num. 1; et apud Cavaler., dec. 129; Panimoll., dec. 134, num. 25 et seqq.; Riccius, in Praxi, part. 3, resol. 468, num. 1; Bellet., Disquisit. cleric., part. 1, tit. de Bonis cleric. § 18; Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 3, n. 7 et 8; Card. de Luca, de Benefic., disc. 81, num. 23, disc. 138, num. 10, de Pensionib., disc. 28, num. 3 et 4, et alii passim, dicentes hoc idem servandum esse, quando camera apostolica, mediante spolio, defuncto succedit; debetur enim camerae, ubi adest usus spolio- rum; Panimoll., dec. 134, n. 32.

111 Annus pro solvenda pensione incipit currere a die constitutae pensionis, terminat eadem die sequentis anni. Rota, part. 15 recent., dec. 356, num. 3; Leurenus, l. c., qu. 561; La Croix, loc. cit., num. 1164, et alii com-

112 muniter. Locus, in quo solvi debet pensio, est ordinarie, ubi situm est beneficium, et ubi fructus percipiuntur, nisi aliter in litteris reservationis sit dispositum. Leurenus, loc. cit., qu. 562; Bartol., Garç., Corrad., Castrop. citati et secuti a La Croix, l. c., n. 1164, et alii passim.

113 Pensio imposita in pecunia, solvenda est in pecunia debita, nec beneficiatus liberatur solvendo aliam, per textum in l. 2, § *Mutui datio*, ad fin., ff. Si certum petatur; ubicunque enim deducta est qualitas in stipulationem, ea est praestanda; nec potest solutio fieri in diversa, per textum in l. *Cum quid* ff. Si certum petatur, per Baldum in d. l. 2, § *Mutui datio*, n. 3, et in terminis Lotter., de Re beneficiar., lib. 1, qu. 39, n. 172 et seq.; Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 2, n. 26, et alii passim. Vide verb. *Moneta*, n. 19.

114 Esset tamen admittenda solutio in alia specie pecuniae, quando esset penuria qualitatis monetae promissae et debitaе, et quando pensionarius nullum damnum reportaret ex muta-

tione, sed omnino conservaretur indemnitas. Rota, in una Cremonensi *Pensionis*, 15 Iulii 1589, coram D. Orano, arg. c. *Olim* 20, et cap. *Cum canonicis* 25 de Censibus; Ventriglia, loc. cit., num. 26; Lotter., loc. cit., n. 174.

Pensio simpliciter et distincte constituta, et 115 reservata in ducatis, aut in scutis, nulla facta mentione, an sint ducati de camera, vel monetae usualis; an sint scuti aurei, vel argenti, solvenda est in ducatis, seu scutis monetae usualis regionis, et exiguioribus, et minus gravantibus beneficiatum, per textum in l. *Nummis indistincte legatis* 75 ff. de Legatis 3, ibi: *Nummis indistincte legatis, hoc receptum est, ut exiguiore legati videantur, si neque ex consuetudine patrisfamiliae, neque regionis, unde fuit, neque ex contextu testamenti possit apparere*; leg. *Semper in obscuris* de Regul. iuris, ubi in obscuris, quod minimum est, debetur; et in dubio semper pro debitore iudicandum est, l. 1, § *Cui certum*, ff. de Aur. et argent. legat. Si autem ex usu, vel ex re- 116 gione, vel ex contextu litterarum reservationis possit haberi interpretatio, de qua specie Summus Pontifex intellexit, tunc in illa specie facienda est solutio, per textum expressum in cit. leg. *Nummis* 75 de Legatis 3. *Communis* cum Ventriglia, loc. cit.; num. 28. Vide ipsum ibi multa adducendum ad rem sub n. 29 et 30.

Pensio reservata in ducatis camerae, si sol- 117 vatur in curia, debet solvi in ducatis auri de camera, et pro eis scuta auri in auro cum additione unius Iulii iuxta formam litterarum apostolicarum; si autem solvatur extra urbem in aliis regionibus, ubi difficulter reperiuntur aurea, sufficit quod fiat solutio in alia moneta valoris aequivalentis. Rota, part. 4, tom. 1, dec. 430, n. 1, et saepe alibi; Ventriglia, loc. cit., num. 27, et alii passim. Vide verb. *Moneta*, num. 20. Aurea autem de camera aestimantur in ratione Iuliorum quatuordecim, 118 nec ab eorum valuatione recedendum est de tempore gratiae. Rota, part. 4, tom. 2, dec. 488, n. 1. Quomodo autem solvenda sit 119 pensio, quando valor monetae, qui erat tempore reservationis pensionis, fuit alteratus et mutatus? Vide dicta sub verb. *Moneta*, a n. 13 ad 17.

Pensio exigui non potest ante expeditionem 120 litterarum apostolicarum; et si ante fuerit exacta, redditur nulla, stante decreto in reservatione apponi solito: *Vigore litterarum apostolicarum desuper conficiendarum, nec ante; alias praesens reservatio sit nulla*. Barbosa, lib. 3 Iuris eccles. cit., cap. 11, n. 98; La Croix, lib. 4, n. 1168; Cardin. de Luca, de Pension., disc. 22, num. 3, disc. 29, n. 3, disc. 30, num. 9, disc. 40, num. 7, disc. 44, n. 9, de Benefic., disc. 64, n. 10, et comm.

- aliorum. Rota, part. 2 recent., decis. 392, num. 1; part. 3, dec. 78, n. 4, et saepe alibi.
- 121 Dicuntur autem litterae expeditae, quando sunt plumbatae. Rota, part. 3, dec. 68, sub num. 4, et saepe alibi; Barbosa, loc. cit.,
- 122 num. 100, cum pluribus ibi citatis. Debita tamen pensio post expeditas litteras, est solvenda a die reservationis, non autem a die expeditionis ipsarum litterarum, quamvis expeditio sit in conditione posita. Rota, recent. part. 5, tom. 2, decis. 539, num. 16; Leurenus, loc. cit., quaest. 585; Card. de Luca, et alii.
- 123 Pensionarius, sub onere non facien- ti fructus suos, sed restituendi, tenetur quotidie recitare officium B. M. V. ex Constit. 135 S. Pii V, incip. *Ex proximo*; Barbosa, l. c., num. 11, cum pluribus ibi citatis; Ventriglia, tom. 2, § 2, n. 86, et alii communiter, dicentes pensionarios teneri ad recitationem officii B. M. V. sub eadem poena, sub qua beneficiati tenentur
- 124 ad recitationem officii divini. Satisfacit tamen pensionarius, si recitet officium divinum, et omittat officium B. M. V. Barbosa, loc. cit., num. 13; Ventriglia, loc. cit., n. 86; Bonacina, de Horis canonicis, disput. 1, quaest. 2,
- 125 punct. 4, num. 10, et alii passim. Insuper clericus in sacris, vel habens beneficium et pensionem, satisfacit suae obligationi unica recitatione divini officii, etiamsi omittat officium parvum B. M. V. Barbosa, Ventriglia, Bonacina, locis citatis, et alii passim. Pensionarius, cuius auctoritate apostolica est redempta pensio in totum, non obligatur ad officium B. M. V., quia S. Pius obligat solos pensionarios, qualis hic non est, cum dimiserit totaliter ius pensionis auctoritate legitima Papae, Bonacina, loc. cit., num. 11; La Croix, lib. 4, n. 1156;
- 127 Barb., l. c., sub n. 14, et alii. Secus autem, si auctoritate propria admittat tantum aliquas anticipatas solutiones, quia hic revera remanet adhuc pensionarius, cum adhuc retineat ius pensionis. La Croix, l. c., num. 1156, et alii passim.
- 128 Quando pensio est reservata in capite seu persona unius in commodum et utilitatem alterius, ille duntaxat ad officii recitationem obligatur, in cuius commodum pensio reservata est. Barb., l. c., n. 12; Bonac., l. c., n. 7; Ventriglia, loc. cit., n. 86, et alii passim.
- 129 Pensionarius ex relditibus pensionis impositae super beneficio tenetur pro rata concurrere ad ecclesiae reparationem, sicuti tenetur ipse titularis, seu beneficiatus; nisi pensio ita imposita fuerit, ut ab omni prorsus onere libera solvatur. Panimoll., decis. 6, adnot. 8, num. 53; Navarr., Consil. unico de Eccles. aedificand., relat. per Barb. de offic. et potest. Episc., alleg. 64, n. 18; Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 2, num. 1 et seq., cum pluribus ibi citatis. Rota, recent. part. 9, tom. 2, decis. 343, num. 32. Nisi enim Papa exemerit pensionem a quibuslibet oneribus et impositionibus, tenetur pensionarius ad onera, quae in dies imponuntur super beneficiis. Rota, recent. part. 3, decis. 407, num. 3. Imo ubi agatur de pensionibus super beneficiis religionis Hierosolymitanae impositis, pensionarius, etiamsi sit Cardinalis, tenetur ad onera eiusdem religionis. Rota, ibid., num. 16. Prout in casu contributionis tenetur pensionarius contribuere pro rata pensionis. Rota, part. 5, t. 1, decis. 23, n. 4. Adeoque tenetur ad solutionem decimarum et onerum praestandam principi, nisi fuerit specialiter derogatum. Rota, part. 5, tom. 1, dict. decis. 23, n. 31. Atque etiam concurrere debet ad necessarias impensas reparationum. Rota, part. 19, tom. 2, decis. 343, num. 32. Unde generaliter tenetur pensionarius pro rata pensionis contribuere ad omnia onera beneficii, nisi Papa addiderit, quod pensio sit omnino libera, immunitis et exempta. Azor., Barb., Lotter., Leuren., citati et secuti a La Croix, lib. 4, n. 1158.
- Pensionarius habens pensionem ultra valorem 60 ducatorum auri de camera, tenetur deferre vestes clericales talaris, sub poena privationis; Sixtus V, constit. 92, incip. *Sacro-sanctam*.
- Pensionarius habens pensionem solitam concedi clerico, gaudet privilegio fori, etiamsi non deferat habitum et tonsuram. Sic Barb., de offic. et potest. Episc., part. 2, allegat. 12, num. 8, cum pluribus aliis ibi citatis, asserens id decidisse S. Congr. Concilii, et de offic. et potest. Episc., part. 3, alleg. 57, num. 151, ubi affert praecisum decretum Sacrae Congr. Concilii, et testatur, se vidisse et legisse eius originale, et in Summa apostol. decis., verb. *Pensio*, num. 4, ubi expresse dicit, quod pensionem obtinens habetur pro clerico beneficiato ad effectum privilegii, et fori exemptionis, et refert sic decidisse S. Congr. Conc., sub die 18 Decembris 1595, et item, in Portugallien., 10 Aprilis 1622; Sperell., dec. 66, num. 34, ubi etiam ipse asserit, sic decrevisse S. Congr. Conc., ob quam decisionem varii sentientes contrarium se retractarunt, et novissime D. Riccius, in sua Synopsi Decretorum S. Congreg. Immunit., verb. *Pensionarius*, num. 1, praecisis his verbis asserens decretum eiusdem Congregat., ibi: *Pensionarius censetur beneficiatus ad effectum fruendi privilegio fori, etiamsi non incedat in habitu et tonsura*; Perusina, 20 Febr. 1652, lib. 4 Decret. Paul., pag. 175. Contrarium tamen, scilicet non gaudere privilegio fori pensionarium, nisi deferat habitum et tonsuram, sustinent Azeved., lib. 1, n. 5, vers. *Sed an pensio*, tit. 4, lib. 1 novae recopil.; Flamin., de Resignation., lib. 1, qu. 11, num. 70; Garc., de Benefic., part. 1, cap. 5, num. 70; Gonzalez, ad Regul. 8 Cancellar.,

gloss. 5, num. 6, et alia apud Barb., in cit. alleg. 12, num. 8, afferentes etiam pro se aliam decisionem Sac. Congr., et novissime Monac., tom. 2, tit. 14, formul. 7, num. 14, ubi dicit, sic decrevisse S. Congr. Conc., 6 Iunii 1622, et late idem Monacell., tom. 4 supplement. ad d. tom. 2, a num. 150 ad 154, ubi etiam pro se allegat plures doctores, inter quos Fagnan., lib. 1 Decret., in c. *Ad audientiam* 31 de Rescriptis, n. 232, dicens ibi adducere ad id declarationem S. Congr. Conc.; qui tamen Fagn., si ibi attente legatur cum declaratione dictae Sac. Congr., imo et cum declaratione sanctissimi, aperte favet nostrae sententiae, ipsamque tuetur contra sententiam oppositam defensam a Monacell. et ab aliis supracitatis, ut ubi videri potest, et ea, quae diximus supra n. 8, adeoque, etc.

137 Pensionarius, qui habet indultum retinendi pensionem, etiamsi non incedat in habitu et tonsura clericali, et matrimonium contrahat, non censetur dispensatus ad militiam, ad quam si transeat, amittit pensionem, quia talis dispensatio nequit supplere defectum provenientem ex militia, quae est in diversa specie impediendi, nempe illius, per quod exercentur, seu exerceri possunt saeva, unde indiget sua speciali dispensatione, alias statim ac afficitur miles, beneficium et pensionem amittit. Rota, coram Celso, dec. 69, n. 16 et 17, et n. 22, ubi ampliat locum habere, etiam re integra, antequam saeva exercent, militiam deserat, et primaevum statum reassumat; ita respondit quoque S. Congreg. Conc., Niciensi, 19 Decembr. 1648, 18, pag. 563, et tenent Card. de Luca, de Pensionibus, disc. 46, num. 3; Monacell., tom. 2, tit. 14, formul. 7, n. 11, et alii passim.

138 Item pensionario pro obtinenda pensione obstat officium militis levis armaturae. Sacra Congr. Conc., in Romana *Indulti*, 7 Decembris 1720, ad quem effectum concedi non solet sanatoria. S. Congr. Conc., d. die ad 2 dub., quam deinde concessit die 22 Mart. 1721. Sic refert Ursaya, 1 Miscellan., sacro et profano, lit. P, n. 245.

139 An, et quando pensionarius teneatur, vel non, pensionem minuere, seu remittere? Vide verb. *Locatio*, a n. 37 ad 47, et sicuti ibi de locatore, discurre hic, salva proportionē, de pensionario.

140 An pensionarius teneatur eodem modo ac beneficiatus, superfluos fructus pensionum in pios usus expendere? Variant doctores. Negat absolute La Croix, l. 4, num. 1157, cum Covarruv., Menoch., Tusc., Vasquez, Ricc., Nald., Gallet., Lugo, Binsf., Redoan., Azor.,

Reginald., Gigant., Trullench., Vallens., Tabern., Leurenio, ibi citatis. At Mastrius, Theolog. moral., disp. 14, n. 77; Thom. Hurtad., Respons. moral., lib. 2, n. 649; Molina, t. 1, de Iustitia et iure, tract. 2, disp. 145, et plures alii affirmant valde probabiliter ad id obligari¹.

Advertendum est, quod pensio reservata¹⁴¹ clerico habitum et tonsuram clericalem non deferenti, et etiam carnales nuptias cum pluribus successive, aut cum vidua ineunti, amittitur ob transitum ad saecularem militiam. Sic expresse S. Congr. Conc., in Ulixbonen. *Orientalis pensionis*, 23 Novemb. 1737. Quod pro¹⁴² cedit etiam in terminis equitum levis armaturae custodiae corporis Summi Pontificis destinatorum, ut resolvit ead. S. Congr., in Romana *Indulti*, 7 Dec. 1720. Ad hoc enim, ut¹⁴³ pensio retineatur post assumptam saecularem militiam, necesse est, ut ad id, ultra supradictum indultum, specifica dispensatio obtineatur, ut declaravit ead. S. Congr., in Niciensi, 19 Decem. 1648, et coram Celso, dec. 69, num. 16, 17, 19 et 22. Nec ad id solet concedi sanatoria. Ead. S. Congr., in d. Romana *Indulti*, 7 Decem. 1720, ad 2 dub., pro equite levis armaturae, quamvis ipsi postea ex speciali gratia fuerit concessa, die 22 Martii 1621. Vide Thesaurum Resolutionum S. Cong. Conc., ad annum 1737, in d. Ulixbonen. *Orientalis pensionis*, ubi ab eminentissimo Card. Cavalchino, tunc eiusdem secretario, plurima sapientissime ac eruditissime suo more adducuntur ad rem.

Pensionum abolendarum pacta contemporanea¹⁴⁴ resignationi beneficiorum, et earumdem pensionum reservationibus damnantur et annullantur. Bened. XIV, tom. 1, const. 30, incip. *In sublimi*, § 3. Pensionum abolitiones et¹⁴⁵ cassationes obtentae intra sex menses a die captae possessionis beneficii annullantur. Idem, ibidem.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Per promotionem ad episcopatum non modo¹⁴⁶ cessant pensiones, sed et evanescit indultum eas transferendi. Rota, in Tricaricen. *Pensionis*, 8 Iunii 1735, § 4, coram emin. Crescent., inter impressas, dec. 234, n. 3, et in Inolen. *Pensionis*, 21 Iunii 1748, § 7, cor. bon. mem. Vicecomit.

Quod si in Indulto dictum sit: Decernentes¹⁴⁷ *praedicta omnia, et singula, praesentesque litteras, etc., nec non quae in praemissis facta sunt, aut fieri contigerit, etc., nec etiam per promotionem ad ecclesiam cathedralē, etiam metropolitanam, aut translationem, vel aliam*

¹ Cum pensiones ex redditibus bonorum ecclesiasticorum, quae sunt vota fidelium, bona pauperum, patrimonium Christi, pensionariis obveniant, dubitari

non potest, quin illi, quod ipsis superest, in pios usus erogare teneantur.

status et personae vestrae mutationem; intelligitur Papa fecisse potestatem indultario transferendi pensiones, non obstante promotione ad episcopatum. Rota, in Imolen. *Pensionis*, 22 Iunii 1748, § 8, coram bon. mem. Vicecomite.

148 Quid, si promotus indultario ad episcopatum, in decreto consistoriali dictum sit: *Pensionibus annuis quoad viveres obtinere, retinere et percipere, et de illis disponere libere et licite valeres*? Praevaluit opinio, quod his verbis tributa intelligatur facultas retinendi, non item transferendi pensiones. Vide Rotam, in d. Tricaricen. *Pensionis*, 8 Iunii 1735, § 4, et plur. sequent., coram eminentiss. Crescent., inter impressas, decis. 134, num. 4, et plur. sequent.

149 Votantes signaturae iustitiae fruuntur in iusto transferendi pensiones. Num autem hoc indulto frui possit aliquis de votantibus signaturae iustitiae, qui sententia iudicis ob crimina fuerit relegatus, privatus advocatia consistoriali et clericatu camerae, ad quem ascenderat, et de quo vivae vocis oraculo dictum fuerit, *ut in futurum non describeretur in albo praelatorum*? Affirmat Rota, in Romana *Pensionis*, 7 Iun. 1743, cor. clar. mem. Tanario, inter impressas, dec. 168, idque ex ea potissimum ratione, quod ille haud desierit esse praelatus.

150 De eo etiam quaeri solet, an sustineatur translatio pensionis ab indultario facta, si pridem is titulari promiserit, se non esse translaturum? Confer. Rotam, in Aretina *Pensionis*, 16 Iun. 1721 et 2 Mart. 1722, cor. bon. mem. Gamaches.

APPENDIX EDITORUM CASINENSII.

Haec insuper in hac materia notasse expediat.

I. Ac primum, Episcopum quod attinet in imponenda pensione, haec potissimum, ut recte ab illo constituatur, concurrant necesse est.

I. Ut adsit iusta causa (pro pensione imponenda) quippe, illa deficiente, invalida haberetur huiusmodi impositio. Garc., de Benef., p. 1, cap. 5, num. 296 et 322; Clericat., de Pensionibus, disc. 1, num. 14; Vallens., ad tit. ex. Ut ecclesiast. benef., etc., num. 3; Schmalzgrueber, ad tit. cit., n. 12¹. Debetque haec causa exprimi, si non aliunde appareat, eaque probari, alias pensio in fraudem imposita beneficio praesumetur. Schmalzgrueber, loc. et num. cit. Hinc Cardin. de Luca, de

Pensionib., disc. 40, num. 4: « Iusta vero causa, inquit, iustificanda est aliunde per extrinsecas probationes, neque in hoc defertur ipsius Ordinarii assertioni, ex generali propositione, de qua apud Rot., dec. 224, p. 10, recent. *ut prohibitus facere, dicatur etiam prohibitus confiteri*, seu asserere. » Idemque astruit Tondut., de Pension., cap. 1, n. 19, in haec sane verba: « Nec creditur Episcopo dicenti, se pensionem reservare ex iusta causa; quia quando aliquid fieri non potest sine causa, non creditur asserenti, nisi aliunde causa probetur, ex Regula generali, quod in prohibitis, quando non adest causa, non probatur, causam adfuisse ex sola prohibiti assertionem ».

II. Quod pensionem reservet clerico, non autem laico; siquidem solus Papa potest conferre pensiones laicis non habentibus primam tonsuram. Sic in terminis Clericatus, de Pensionibus, disc. 1, num. 25, et communiter DD. Unde de Luca « quamvis, ait, pensio temporale ius super fructibus potius, quam spirituale super beneficio importet, ideoque beneficii substantiam non tangat, neque pensionario in beneficio eiusque administratione ius tribuat, ac de consequenti laici ex iuris communis dispositione vel intentione illius capaces existant; quia tamen ipse Papa de stylo non solet pensiones reservare, nisi pro clericis, talisque in dubio est praesumptio, ubi contrarium expresse non dicat, dictusque stylus per constitutionem S. Pii V in legem positivam transiit, cui dispensare oportet; hinc proinde dictis etiam requisitis concurrentibus, ex quibus Episcoporum, aliorumque facultas resultet, non nisi pro clericis id concedendum est, ut inferiores a superiore normam accipiant ». De Pension., in Summa, n. 5 et 6.

Adeo ut nunc (ut prosequitur Clericatus, ibidem, num. 27). « Eadem capacitas exigatur in obtinenda pensione, quae requiritur pro simplici beneficio obtinendo... et per consequens, cum Episcopus non possit laico conferre beneficium, ita neque laico valet reservare pensionem ».

III. Ut Episcopus in constituenda pensione, consensum ad id beneficiati, seu titularis praerequirat, quippe de iure necessarius. Neque iuri pontificio, quo hic consensus requiritur, derogare ullo pacto potest. Caccialup., de Pension., qu. 5; Gigas, de Pens., qu. 15; Azor., p. 2, l. 8, c. 8, qu. 6. Hinc Garcias discrimen ponendo inter Papam, (nullius consensu indigente), et inferiores collatores beneficiorum, addit, quod *inferior a Papa non possit pensionem imponere sine consensu rectoris bene-*

¹ Et quidem, Fagnano docente, haec est differentia inter Papam et Episcopum, quia Papa potest reservare pensionem absque eo, quod ullam exprimat causam, cum sit supra omne ius humanum, positivum, et in benefi-

cialibus plenissimam habeat potestatem... Episcopus vero hoc non potest sine iusta causa, et concernente utilitatem Ecclesiae: ad cap. Nisi essent de Praebend., n. 16 et 17.

ficii. De Benefic., p. 1, cap. 5, num. 319, et est *Comm.* Sufficit autem consensus tacitus, qualis praesumitur ex diuturna observantia factae solutionis. Leuren., *Forum benefic.*, p. 3, quaest. 461; Schmalzgrueber, loc. cit., num. 14.

Casu vero, quo beneficium rectorem non habet, inter se DD. dissident.; Garcias., loc. et num. cit., putat eo casu pensionem posse imponi, absque eo quod tunc consensus aliquis requiratur¹. Sed Azor., l. cit.; Leuren., ibid., qu. 458; Pirhing ad cit. tit. Ut ecclesiast. benefic., etc., n. 15, et communis aliorum vult, tunc constituendum beneficio defensore, qui loco beneficiarii consentiat pensioni: et suadet hoc etiam ratio; quia licet pensionis impositio alienatio proprie non sit, eius tamen speciem refert, et naturam imitatur. Igitur sicut vacanti beneficio constituendus est defensor, qui consentiat in alienationem, ita constituendus defensor, qui consentiat in constitutionem pensionis in beneficio vacante. Schmalzgrueber 1, et n. cit.

Amplius « si beneficium sit patronatum, Episcopus in eo pensionem constituere nequit sine consensu patroni²: in quo tamen distinguendum videtur inter pensionem, quae imponitur beneficiario, et ad successorem non transit, et inter eam, quae imponitur beneficio, et transit ad successorem. Ad primam imponendam, spectato iure communi, et secluso speciali privilegio vel consuetudine, Episcopus consensu patroni opus non habet, nisi immoderata sit, et nimis onerosa; tunc enim patronus petere posset, ut extinguatur; vel ad debitam quantitatem redigatur. Secundam (*admisso, quod Episcopus huiusmodi pensionem constituere possit: vide supra, n. 20 et 21*) ut rite imponat, consensus patroni eidem est necessarius, nisi forte casu, quo hic ab Episcopo requisitus consentire irrationabiliter renuit, et Ecclesiae magna utilitas ita exigit. Ratio est, quia per impositionem pensionis ad vitam beneficiarii duraturae, solus gravatur beneficiarius, non beneficium, quod proinde aestimabilitatem suam priorem retinet, consequenter nullum patrono fit praeiudicium. Con-

tra per impositionem pensionis transitur ad successorem, oneratur ipsum beneficium, quod proinde, quandiu onus pensionis sibi annexum habet, minus est aestimabile; consequenter patrono fit praeiudicium, quippe qui ab eo, quem ad beneficium sic oneratum praesentaverit, gratitudinem minorem sperare potest; atqui opus est consensum exquiri eius, de cuius praeiudicio agitur; igitur in secundo, non primo casu patroni consensus requiri ab Episcopo pensionem constituturo debet». Schmalzgrueber, l. c., n. 15.

Illud hic notandum quod « Episcopus non potest, etiam cum consensu sui capituli imponere pensiones beneficiis, easque applicare mensae suae aut capitulari; quia sic applicando, auctoritatem praestaret in facto proprio, et suam utilitatem spectante, quod pugnat cum textu Clem. 2 de Reb. eccl. non alienand. ». Schmalzgrueber, ib., n. 16³.

IV. « Ut Episcopus reservando pensionem in collatione beneficii, et de ea solvenda consensum exigendo a proviso, eidem exprimat, ac nomet personam, ad cuius favorem facit ipsius pensionis reservationem: siquidem si illam non exprimeret, sed diceret, se eam reservare pro persona sibi benevisa, ac quandoque nominanda, reservatio esset invalida, tanquam expresse prohibita, et comprehensa sub casibus Simoniae confidentialis, de quibus, in Const. 85 S. Pii V, incip. *Intolerabilis*, in qua, § 2, damnatur huiusmodi pensionis reservatio, his verbis: *Item, si Ordinarius, vel alius collator contulerit antehac, aut conferat in futurum beneficium ecclesiast. quovis modo vacans, ea conditione tacita, vel expressa, etc., ut pensionem illi, vel illis, quem, vel quos idem collator.... scripto aut verbo iusserit seu significaverit, persolvat*. Idcirco ab omnibus Episcopis esse omnino abstinendum a reservatione pensionum pro personis nominandis; sed in actu reservationis personam esse exprimendam, advertunt Fagn., in cap. *Nisi essent praeb.*, num. 36 et 37; Tondut., de Pensionib., cap. 1, num. 16; Garcias, loc. cit., n. 314 ». Ita Clericatus, de Pension., disc. 1, num. 31.

¹ Ex doctrina Fagnani *super fructibus beneficii vacantis minime potest, Episcopus pensionem alteri reservare, quia non est ibi rector, qui possit consentire, ac proinde non potest ius reale ibi constitui... et quod, Ecclesia vacante, fructus minui non possunt*. In cap. *Nisi essent de Praeb.*, num. 23. Quod idem confirmat, ib., sub n. 53, afferens ad id Rotae decisionem. Verum communiter canonistae tenent contrarium.

² Quoties de Summo Pontifice res est « Consensus patronorum in reservatione pensionis super beneficio de iure patronatus facta per eundem (per Papam) non est necessarius... de stylo tamen curiae, licet non ad validitatem pensionis, sed ad illius durationem, exigitur consensus patronorum, ea ratione, ne patronus ad egestatem deveniens, petens alimenta improbet pensionem, prout advertit Lotter, lib. 1, q. 35, n. 90

et seqq. post Gig. Item in reservatione pensionis super beneficio de iure patronatus, licet necessario non requiratur consensus patronorum, requiritur tamen, quod fiat mentio de iure patronatus laicorum, requiritur enim haec scientia in Papa, cum difficilius soleat haec beneficia gravare: fuit resolutum in Romana *Pensionis*, 4 Iul. 1601, coram D. Pamphilio. » Ita Ventriglia, *Prax. for. eccles.*, part. 2, adnotat. 11, § 1, n. 11.

³ « Episcopus cum maiori parte capituli, et contradicente minori parte, potest statuere, ut quilibet canonicus de suis praebendis conferat alicui pauperi scholari studentem certam quantitatem singulis annis in subsidium. » Abbas, in cap. ult., n. 2, de iis quae fiunt a Praelat., etc. Rebuff., de privileg. Scholar., privileg. 41. Sic Barbosa, *Ius eccles. univ.*, lib. 3, cap. 11, num. 59.

- 2 Porro reservatio pensionis fieri potest, tum ante collationem beneficii, tum postquam collatum est; frequentius tamen fieri solet in ipsa collatione. Si imponatur postquam beneficium collatum est, fieri id debet cum consensu eius, cui collatum est, quia habet ius in beneficio; quippe post collationem beneficium non amplius vacat. Schmalzgrueber, l. c., n. 18.
- 3 Illud vero in reservatione pensionis advertas licet « quod sive reservetur in pecunia, sive in quota fructuum super fructibus canonicatus simplicis, non dicitur reservata super distributionibus quotidianis, et proinde pensio imposita in quota, non est solvenda de distributionibus, nam appellatione fructuum non veniunt distributiones quotidianae, cap. *Licet* de Praeb., nec imputantur in valore beneficii, aut veniunt sub nomine fructuum beneficii. . . . (unde) condemnatus in fructibus, non censetur condemnatus in distributionibus.
- 4 » Fallit proposita conclusio, quando omnes fructus canonicatus consistunt in distributionibus quotidianis; tunc pensio reservata super fructibus, debetur ex distributionibus... Haec sententia valide in iure fundatur, sed hodie non servatur in praxi, nam etiam, quod omnes fructus consistent in distributionibus quotidianis, adhuc nullo casu intelligitur reservata pensio super distributionibus, nisi de illis sit facta expressa mentio in reservatione ». Ventriglia, Prax. for. eccles., part. 2, adnot. 11, § 2, n. 18, 19; Lott., de Re benef., lib. 1, qu. 39, n. 30 et 31.
- 5 « Adde ad supradicta, nempe, quod pensio simpliciter imposita super quota fructuum canonicatus, non se extendat ad distributiones... Quod si pensionarius in hoc casu agit ad executionem suae gratiae, tenetur pro iustificatione illius probare, quod exstant tales ac tales fructus, qui non sunt distributiones quotidianae, nec ad illas pertinent ». Lott., loc. cit., n. 35; Ventriglia, ibid., n. 21.
- 6 Ulterius pensio imposita super fructibus et redditibus beneficii, non solum non censetur imposita super distributionibus, sed nec super omnibus aliis fructibus incertis, nisi de his fiat expressa mentio. Garc., de Benefic., part. 1, cap. 5, n. 339 et seqq.; Ventriglia, loc. cit., n. 22. Neque comprehenduntur fructus incerti, etsi pensio imponatur super proventibus et emolumentis universis. Ventriglia, ibid.
- 7 Iam porro controversiam est « pensionem legitime impositam esse omnino solvendam a beneficiato; pro qua consequenda iura multis modis favent pensionario. Primo, dicunt, pensionem esse *onus reale*, ita communiter DD. Rota, in rec., dec. 176, n. 3, p. 3, et pensionario competere hypothecariam... sed hoc intelligendum est, pensionarium non obtinere hypothecam super ecclesiam, seu beneficium, vel illius praedia; haec enim vel sunt extra

nostrum commercium, vel per titularem aut per Papam minime obligantur. Sed hypothecam istam solum dici constitutam super fructibus beneficii ». Ventriglia, loc. cit., n. 34.

« Hic notandum est, quando dicatur pensionarius in quasi possessione exigendi pensionem, ad finem, ut omnino, etiam pendente lite, non possit impediri, quin pensiones exigit; et quidem tunc est, quando alias exegit, etiam si semel; per unicum enim actum exactionis inducitur haec quasi possessio, sicut, et in aliis actibus incorporalibus... ». Rota, decis. 396, num. 2, p. 1 divers., et in Regien. *Pensionis*, 26 Iulii 1598, coram Ubaldo, in Cons. pens., 4 Maii 1619, cor. D. Ubaldo. Ventriglia, ibid., num. 56.

« Ampliatur supraposita sententia, ut per 9 unicum actum solutionis acquiratur quasi possessio exigendi pensionem, id procedere, etiamsi solutio facta fuisset metu censurarum ». Rota, divers. p. 1, dec. 196, n. 3; Garc., de Benefic., part. 1, c. 5, n. 450, qui post allegatas Rotae decisiones advertit, quod solutio facta metu censurarum, praemissa protestatione, illam fieri metu praedicto, non constituit pensionarium in quasi possessione praedicta... Unde si illa (protestatio) non concurrat, quocunque praecedente mandato iudicis, etiam sub poena censurarum, sive iusto, sive iniusto, sive sequantur, sive non censurae, quia praesumitur obediendi voluntas, merito dicitur acquisita haec quasi possessio.

« Ampliatur quoque proposita sententia, ut 10 per unicum actum solutionis dicatur pensionarius in quasi possessione exigendi pensionem, id procedere, etiamsi pensionarius esset in quasi possessione exigendi partem pensionis, adhuc censetur esse in quasi possessione respectu totius, et quoad totam pensionem, ea potissimum ratione, quia solvens partem debiti, dicitur agnoscere totum debitum... ut fuit dictum in Pampilonen. *Pensionis*, 16 Ian. 1613, coram D. Sacrato... Hoc tamen declaratur communiter habere locum, quando sumus in dubio; secus tamen, si clare constet, titularem voluisse agnoscere debitum pensionis, tantum pro parte soluta; tunc enim pensionarius solum pro eadem parte dicitur in quasi possessione exigendi ». Rota, dec. 547, n. 8, p. 1, in recent.

« Ampliatur etiam, induci quasi possessio- 11 nem exigendi pensionem per unicum solutionem, etiamsi illa fuerit facta a praedecessore titulari, et non ab ipso possessore, contra quem agitur: decisum per Rotam apud Ludov., decis. 275, et ex aliis relatis per Beltram. ». Ventriglia, loc. cit., n. 59.

Monendum denique, ad hoc ut unica solutio 12 constituat pensionarium in quasi possessione exigendi, de illa debere clare constare, et concludenter probari per plenas probationes, ma-

xime si agitur contra successorem, et qui pensioni non consensit. Ventriglia, ibid., n. 63.

- 13 Iam vero probationes de pens. solutis per instrumenta, per cedula Bancariam, nec non per testes fieri possunt. De Luca, de Pens., disc. 7, num. 6 et 7. « Quatenus vero testes (nullam exceptionem patientes) bene concluderent, tunc eis deferendum esset, quoniam necesse non est, huiusmodi solutionem (pensionis) iustificari per scripturam praecise, sed sequi potest etiam per testes ». De Luca, loc. cit., n. 8.

- 14 « Quando titularis amisit omnes fructus unius anni ob incursionem hostium, vel ob sterilitatem, grandines, siccitatem, et similia, si praecedentibus annis habuit uberes redditus, non potest se excusare a solutione, quia debet sterilitatem cum ubertate compensare... Rota, divers. p. 1, decis. 757, n. 3⁴. Praedicta intellige quando fructus beneficii deficiunt ad tempus; quando vero sunt perpetuo diminuti ex post in tanta quantitate, ut, soluta pensione, deficiat congrua titulari, diminui debet etiam quantitas ipsius pensionis... Item reduci debet pensio, quando fuit evictum beneficiario aliquid insigne praedium beneficii; dummodo probeatur, fructus exstantes non sufficere pro congrua Titularis; Rota, in Aquen. Pensionis, 4 Maii 1697, coram D. Lancellotto, in qua etiam sub die 10 Martii 1610, fuit decisum, probato fructus defecisse, esse omnino reducendam pensionem.

- 15 « (Porro), in his terminis reductionis notandum est, in casu diminutionis fructuum pensionem esse reducendam usque ad eam quantitatem, ut remaneat titulari *integre congrua ei ab initio constituta*, ita ut nullam diminutionem patiatur, prout indubitatum est ». Ventriglia, loc. cit., § 3, n. 12 et seq.

- 16 Amplius notandum « quod licet plura beneficia inducant incompatibilitatem, id tamen non procedit in pensionibus, quae si plures sint, nec cum beneficiis inducunt incompatibilitatem aliquam, nec etiam sub eodem tecto, nisi pensio data fuisset in titulum beneficii ». Ventriglia, ibid., § 2, n. 87.

- 17 Queritur hic, an impetratione pensionis necessarium sit, ut pensionarius declaret, se possidere alias pensiones, et alia beneficia, si quas, vel quae habeat?

Affirmativa videretur desumi ex eo, quod

de iure qui impetrat a Papa aliquod beneficium, tenetur exprimere omnia alia beneficia per eum ante obtenta cum eorum vero valore; alias impetratio est nulla et subreptitia cap. *Ad aures*, cap. *Cum adeo*, cap. *Pastoralis* de Rescriptis; cap. *Si motu proprio* de Praeb. in 6; Barbosa, in cap. *Ad audientiam* 31 de Rescript.; Monald., cons. 92, n. 1; qui id esse necessarium advertunt, quamvis beneficia essent modici valoris... Ergo in impetratione pensionis beneficia prius obtenta sunt exprimenda; quae si non exprimantur, reservatio pensionis est nulla.

Multo magis aliae pensiones prius obtentae sunt ab impetrante exprimendae, quia et ipsae sapiunt naturam beneficii; et cum Papa reservet pensionem clerico, ut commodius vivere valeat, necesse videtur narrare eidem Papae, quas et quantas pensiones clericus habeat, ut sciat, an ulterioribus promissionibus egeat.

Ultimo, quia talis est consuetudo, et stylus Curiae Romanae, ut in impetratione pensionis, narrentur et exprimantur Papae beneficia et aliae pensiones, quae possidentur ab impetrante. Garcias, loc. cit., n. 87 et seqq.; Gigas, de Pension., qu. 67, n. 3; Hojeda, de Benefic., p. 2, cap. 7, n. 1; Menoch., de Arbitr. iudic., cap. 201, n. 51, aliiq.

« His tamen minime obstantibus (inquit Clericus)... verior opinio DD. est, quod in impetratione pensionis super aliquo beneficio, ea sola pensio est Papae exprimenda, quae antea imposita fuerat, et adhuc durat super eodem beneficio. Tondut., de Pension., cap. 44, n. 1; Rota, in Florentina Pensionis, 24 Ian. 1696, coram R. S. D. dell' Olmo... Verum aliae pensiones, quas impetrans possidet super fructibus Ecclesiarum aliarum, seu beneficia, quibus alibi ditatus est, non est necesse, ut in impetratione narrentur, ut constanter tenent. Tondut., qq. Benefic., t. 1, part. 2, c. 1, § 4, n. 93, et de Pens., c. 64, n. 7 et 8; Lotter., de Re benef., lib. 1, qu. 45, num. 1 et seqq.; Gonzalez, ad Regul. 9 Cancell., gloss. 5, § 5, num. 18... ubi relatis contrariis opinionibus Garc. et aliorum, ita subiungit: *Caeterum quidquid omnes supradicti teneant, verius est, quod de pensione non est necesse facere mentionem; quia cum ex suprad. appareat non esse beneficium ecclesiast., et iura solummodo disponant, quod narrentur obtenta beneficia, non igitur opus est narrare pensionem, cum beneficium non*

⁴ Clericatus, in tract. de Pension., discord. 2, n. 6 et seqq., tenet contrarium, nempe quod compensatio, de qua hic supra, minime locum habeat. « Nec est verum, sic ille, quod detur compensatio sterilitatis unius anni cum ubertate annorum antecedentium in fructibus beneficiorum, ob triplicem causam. Una est, quod fructus Ecclesiae deputati sunt, ut de anno in annum serviant pro sustentatione rectoris: ideo de praeteritis annis nullus potest ab eo petere compensationem, cum factus fuerit dominus ipsorum, et illos vel consum-

perit, vel de eis libere disposuerit... Altera ratio est, quia pensio est pars fructuum uniuscuiusque anni, et quocunque anno occurrat diminutio fructuum beneficii vel ob inundationem aquarum, vel alia infortunia, pensio est diminuenda... Tertia ratio, quia assignata est pensio pensionariis pro eorum alimentis, ergo iure alimentorum est regulanda... Sed alimenta ob anni sterilitatem diminuuntur...; igitur etiam pensiones in casu sunt diminuendae. » At sententia, quam Ventriglia tenet, fortasse in Foro praevallet.

sit, et ita servat Rota (ut ab iisdem DD. auditoribus audiui), quod sufficit ad omnem prorsus resecandam difficultatem. Prout etiam pari ratione contraria, in gratia pensionis, non est necesse narrare beneficia obtenta, cum talis gratia non sit beneficalis, et ita praxis observat. Constat itaque (prosequitur Clericatus) quod quando quis impetrat novam pensionem a Papa, non est obligatus narrare beneficia, vel pensiones, quas alibi possidet». Haec ille, de Pension., discord. 15, n. 5 et seqq.

- 18 Quaeres, an pensio non soluta longo tempore, intelligatur extincta? R. « Irrefragabilis est iuris Regula, quam legistae, canonistae, ac theologi admittunt, quod in praescribendis annuis praestationibus requiruntur anni triginta; et tunc non censetur, extinctum totum annum debitum, seu tota annua praestatio; sed tantummodo summa unius anni, ita ut pro aliis 29 annis semper est locus petitioni, ut firmat Antonellus, de Temp. legali, lib. 2, cap. 68, n. 75, ubi Rotae decisiones allegat, ex quibus inducit, quod licet pensio non fuerit petita per annos 30, per hoc non dicitur extincta, sed semper peti potest a pensionario pro annis 29, quod post longam disputationem tenet Gigas, de Pension., qu. 83, in qua addit., n. 9 et 10, duas alias rationes, scilicet, quia pensio comparatur usufructui annuo atque alimentis; et in his praescriptio solutionis non factae per annos triginta nihil praeiudicat, unde concludit, d. qu. 83, *erit ergo conclusio, quod pensio non soluta per annos triginta, non erit praescripta, nisi pro illa prima rata, a cuius decursione effluere anni triginta.* Hanc Gigantis doctrinam, quam pluries Rota amplexa est, sequitur etiam Card. de Luca, de Pens., disc. 67, n. 6, ita scribens: *Verum facilis erat responsio, quoniam aut dictum silentium deducebatur in ordine ad praescriptionem, et illa non intrabat, cum ageretur de annuo debito conditionali, in quo receptum est, etiam tricennalem praescriptionem non sufficere, nisi pro annualitatibus decursis*». Haec habet Clericatus, de Pension., discord. 18, n. 17 et 18.

- 19 Haud vero omittendum, quod legitur in contrarium penes eundem Clericatum, loc. cit., num. 7, nempe, quod ex omissione exactionis pensionis, praesumatur eius nullitas, vel extinctio, ut inquit Rota, coram Boratto, dec. 591, n. 9, ubi id admittit ex non soluta pensione per quinquennium; eadem Rota, coram Priolo, dec. 266, n. 22, nec non part. 16 recent., dec. 152, in fine, ubi quod pensio non exacta per decennium censetur extincta. Concordat etiam doctrina Martae, de Clausulis, claus. 165, n. 25, p. 1, et Marescotti, Var. Resol., lib. 1, cap. 21, n. 15, qui agentes de clausula, *non retardata solutione pensionis*, etc., inquirunt, eam non concedi, quando pensionarius per longum tempus pensionem non petiit, et subdunt

hanc rationem; quia quando pensionarius potuit agere, et neglexit, praesumitur pensio extincta. Sic in terminis apud eundem Clericatum, licet sub n. 18, contrariam opinionem sequatur.

Verum quidem est, quod si ex iuris Romani principiis, ubi de annuo legato res est, argumentari velimus nequitiam ex pensionibus non solutis, easdem esse extinctas autumabimus, quippe argumento desumpto ab huius annuo legato « praescriptio non in totum fiat, sed tantum respectu anni cuiusque separatim; adeo ut annorum triginta petitio supersit, et tantum praescripti censeantur anni tricesimum excedentes; eo quod annua praestatio haec non est accessio quaedam alicuius legati principalis, seu sortis, sed ipse principale legatum constituit». Ita Voet., Comment. ad lib. 33 ff., tit. 1 de ann. Legat. etc., n. 1.

Et ad tit. 2 ff. de Usu et usufr., etc., sub 21 n. 4, sic habet: « Sciendum est, totum quidem annui redditus legatum praescriptione tolli non posse; cum annua redditus praestatio nullam proprie sortem, seu rem principalem habeat, cuius velut accessio esset, et cum quae ex iure accessionis suum principale sequentis tolli posset, uti in usurarum obligatione receptum est... sed potius praestationes haec reddituum annuae sint res principales, in quarum praescriptione facienda, tempus non ab exordio ipsius obligationis; sed ab initio cuiusque anni computari, manifestum ait imperator; l. Cum notissimi 7, § ult., Cod. de Praescr. 30 vel 40 annorum. Cui consequens est, ut illorum quidem reddituum annuorum, qui excedunt annum tricesimum praescriptio admittatur; eorum vero, qui intra tricesimum coeperant annum deberi, exactio supersit, longeque magis eorum, quorum dies necdum venit, petitio pro tempore legatario integra sit».

Adeoque is idem cl. scriptor, ibid., quantum ad praescriptionem extinctivam sic concludat: « Plane si immemoriali tempore redditus nullus annuus praestitus fuerit, totam annui redditus obligationem peremptam esse, facilius quis admiserit; uti et illud, quod triginta annorum, aut trientis saeculi decursu tota redditus obligatio praescribi possit, si quis ad redditum solvendum interpellatus, recusaverit solutionem, et se redditus debitorem esse negaverit, eoque ex tempore, illud annorum spatium praeterlapsum sit». Quae sane doctrina in materia pensionis applicari potest.

Quaeritur (addendo iis quae ab auctore sub 23 n. 99 et seqq. h. articuli dicta fuerunt); utrum sit licitum pensionariis absque beneplacito apostolico pensiones suas anticipatis solutionibus extinguere? Audiamus in hac re eundem Clericatum ita disserentem: « De extinctione pensionis mediante pecunia, vel solutis terminis anticipatis; Tondut., de Pens., cap. 17, n. 29

et seqq., sic scribit: *Magna est inter DD. controversia, utrum sit licitum, et absque vitio Simoniae; (et opinioni neganti adhaeret). Nihilominus (prosequitur Clericatus) ipsemet Tondut., d. c. 17, de Pens., n. 23, subdit, quod contrariam sententiam plurimi non infimae notae doctores veriore esse censuerunt, ea ratione moti, quod subiectum pensionis nullum aliud est, quam fructus beneficii, prout sunt distincti et separati ab ipso beneficio, et sic est res mere temporalis; non enim datur pro ministerio spirituali, nec titulo spirituali, sed tantum ad sustentationem illius, in cuius favorem reservatur; et sic Clericatus, et Ordo sacer considerantur tantum per accidens, et concomitanter, quod vel ex eo patet, quia pensiones regulariter non solvuntur in fructibus beneficii, sed in pecunia. Hinc semper Rota consideravit pensiones tanquam quid temporale et separatim a titulo beneficii, nihil habens spiritualitatis, nec connexionis cum ipso titulo beneficii...; et hanc opinionem, tanquam veriore et probabilior ait (ipse Tondut., loc. cit.), amplexam esse a Sanchezio, in Cons. Moral., lib. 2, cap. 3, dub. 46, n. 13 et seqq., et a Lotterio, lib. 3, qu. 29, n. 78... et eorum dicta (nempe Sanchezii et Lotterii) praevalent (ita idem Clericat.) in praxi harum regionum, in quibus pensionarii absque scrupulo extinguunt saepe saepius pensiones anticipatis solutionibus octo, vel decem annorum, iuxta magis iuvenilem, vel senilem eorum aetatem, prout ego vidi (sunt verba eiusdem Clericat.) fieri a diversis tum praelatis, tum canonicis, tum aliis clericis, qui possidebant pensiones; ipsi enim ad effugiendas discordias cum titularibus non prompte solventibus, mediante certa summa pecuniae conventa, absque alio beneplacito apostolico, easdem suas pensiones affrancarunt, et exstinxerunt, et hanc praxim, et opinionem tuetur novissime Giballinus, de Simonia, qu. 20, consec. 11 per tot., ubi hanc quaestionem plene examinat et concludit, licitam esse affrancationem, et cit. n. 5, pro hac opinione Caiet., Less., Valent., et alios.... Quapropter respondi (concludit Clericatus).... praevalere opinionem tenentem non esse illicitum redimere pensiones anticipatis solutionibus absque beneplacito apostolico, intelligendo de pensionibus reservatis ad favorem clericorum, vel aliarum particularium personarum; et exceptis semper pensionibus assignatis in titulum beneficii, ac illis, super quibus initum esset pactum eas affrancandi, antequam reservatae*

fuissent ». De Pension., discord. 16, num. 9 et seqq.

Quaeritur adhuc, an cessante paupertate pensionarii, cessare debeat pensio, saltem ea imposita ab Ordinario? Affirmativam tuetur de Luca (quoad pensionem nempe ab Ordinario constitutam) in haec sane verba: « Cumque dicta facultas habeat causam praecisam necessitatis providendi, idcirco, quamvis tunc non reperiissem auctoritatem, quae specialiter descenderet ad hos terminos (*scilicet ad casum in quaestione*), neque occasio praebuerit id formiter disputare, adhuc tamen dixi, contra pensionarium probabilius respondendum videri, ut, *cessante necessitate*, cesset pensio ex regula *cum cessante*, etc. » De Pension., disc. 40, n. 6.

Id quidem evinci videtur ex Rota, in Mel-
vitan. *Contributionis*, 21 Aprilis 1660, coram Cerro, apud praelaud. Card. de Luca, loc. cit., disc. 77, n. 2, ubi ponitur, contributionem iniunctam ex beneficiis et redditibus ecclesiasticis pro sustentatione collegii noviter erecti, cessare debere, postquam aliunde idem collegium de congrua dote provisum fuerat, unde propterea cessabat ratio, seu causa finalis assignationis. Secus vero tenendum, docet idem clar. scriptor, quoties de pensione per Summum Pontificem constituta sermo est: « Siquidem de potestate Papae in beneficialibus absoluta dubitandum non est gravandi ecclesias, etiam perpetuis pensionibus ». Disc. cit., n. 4.

Tandem disquirendo super quibus beneficiis pensio imponi possit: illud tene, super abbatibus consistorialibus pensiones ab Ordinariis minime imponi posse. Leuren., Forum benefic., p. 3, cap. 4, qu. 469. Nec super beneficiis simplicibus non excedentibus 24 ducatos de camera; Azor., p. 2, l. 8, cap. 8, quaest. 7; Ventriglia, tom. 2, adnot. 11, § 1, num. 39; Leuren., loc. cit., qu. 470. Nec super canonicatibus et dignitatibus non excedentibus valorem centum ducatorum. Paris, lib. 6, qu. 2, num. 28. Leur., l. et n. cit., et non nisi pro parte huius excessus gravare huiusmodi beneficia pensione solet Pontifex. Leuren., ibid., n. 3.

Nec super praebendis theologalibus, quippe hanc esse indolem talis praebendae ut nullius pensionis onere gravari possit. Tondut., Qq. benefic., p. 2, c. 1, § 4, num. 51; Leuren., loc. cit., qu. 471.

Bene vero super abbatibus, aliisque beneficiis in perpetuum commendatis pensio imponi potest. Leur., ibid., n. 472.

Sed haec satis.

PERCUSSIO

Vide verb. EXCOMMUNICATIO, art. 12, a n. 2 ad 6.

PEREGRINI

Vide verb. *LEX*, art. 3, a n. 18 ad n. 51.

PERIURIUM

Vide verb. *ACCUSATUS*, a num. 31 ad 43, verb. *IURAMENTUM*, art. 1, a n. 13 usque in finem, verb. *MENDACIUM*, a n. 17 ad 21, verb. *POENA*, art. 2, a n. 176, verb. *RESTRICTIO MENTALIS* per tot., verb. *REUS*, n. 26.

PERMUTATIO BENEFICIORUM

Vide verb. *RESIGNATIO*, seu *RENUNTIATIO BENEFICIORUM*.

PERQUISITIO

Summarium

1. De perquisitione iuxta varios casus; vide ut sequitur.

- 1 Perquisitio frumenti ecclesiasticorum in locis immunibus a nuntio demandata ministro laico improbatur; et iniungitur, ut deputet personam ecclesiasticam non diffidentem ministris abundantiae. *Sacra Congr. Immunit.*, in *Florantina*, 9 Februarii 1694, lib. 2 Decr. Paul., pag. 71.
- 2 Perquisitio in molendinis et in aliis locis commendae religionis Hierosolymitanae, Appaltatoribus non est licita, nisi mediante ministerio curiae ecclesiasticae habentis facultatem a *Sacr. Congregatione*. Eadem *Sacr. Congr. Immunit.*, in *Auximana*, 25 Iulii 1643, lib. 4 Decret. Paul., pag. 18.
- 3 Perquisitiones scripturarum et rerum factae a fiscali nuntiaturae in conventu, seu cella regularis praetensi monetarii, sunt nullae, et agendum cum Sanctissimo pro facultate nuntio utendi rebus, et scripturis sic extractis, et prosequendi processum etiam super asserta moneta contra d. regularem carceratum a curia laica, et statim remissum in carceribus nuntiaturae. Ead. *Sacr. Congr. Immunit.*, in *Neapolitana*, 29 Maii 1696, lib. 2 Decr. Valleman., pag. 26.
- 4 Vigore litterarum perquisitionis rerum furatarum vicarius non consignet iudici saeculari res et pecunias, quae non sunt expressae et indicatae inter res furatas, sed ipsas consignet cui de iure. Eadem *Sacra Congr. Immunitat.*, in *Neapolitana*, 15 Iunii 1677, lib. Decr. Martel., pag. 306.
- 5 Permittitur perquisitio furti pecuniarum commissi a ministris domus sanctissimae annuntiatae, ut praetenditur, absconditi in monasterio monialium; facienda tamen per Episcopum, vel aliam personam ecclesiasticam. Ead. *Sacr. Congr. Immunit.*, in *Troiana*, 11 Ian. 1626; lib. *Scripturarum veterum*, pag. 91.
- 6 Datur facultas perquirendi thesaurum in ecclesia ad effectum consignandi cui de iure, facta tamen obligatione de reducendo omnia in pristinum. Eadem *Sacr. Congr. Immunit.*, in *Capuana*, 6 Maii 1664, lib. Decr. Rocci, pag. 553.
- 7 Datur facultas perquirendi et extrahendi instrumenta ad usum conficiendi aleas in locis immunibus, etiam in monasteriis regularium, non tamen mulierum. Eadem *Sacr. Congr. Immunit.*, in *Romana*, 12 Iunii 1678, lib. 2 Decr. Altov., pag. 1612.
- 8 Datur facultas Episcopis status Mediolan. perquirendi fraudes, et res repositas in locis immunibus in praeiudicium Appaltatorum in forma, etiam in domibus regularium, et illius vigore procedant, et provideant per viam praecepti tantum, non autem per viam edicti. Ead. *Sacr. Congr. Immunit.*, in *Mediol.*, 23 Septembris 1659, lib. Decr. Rocci, pag. 210.
- 9 De mandato Sanctissimi datur eminentissimo Archiepiscopo facultas ad annum perquirendi res furatas; res uti dicitur *di contrabando*, res dolose decoctorum, et res administratorum substantiae pupillorum in locis immunibus quibuscunque (exceptis monasteriis monialium et conservatoriis), et consignandi iudici saeculari, ut de ipsis disponat, prout de iure, recepta promissione prius, et iuramento non utendi rebus sic extractis pro corpore delicti. Ead. *Sacr. Congr. Immunit.*, in *Mediol.*, 13 Augusti 1696, lib. 2 Decr. Vall., pag. 168.
- 10 Datur facultas, annuente Sanctissimo, perquirendi eminentiss. legato in omnibus locis immunibus (exceptis monasteriis monialium) fraudes contra Appaltatores Tabacchi; dummodo in faciendis istis perquisitionibus utatur ministerio personae ecclesiasticae cum solitis cautelis. Ead. *Sacra Congr. Immunit.*, in *Ferrariensis*, 14 Aprilis 1693, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 39.
- 11 Conceditur facultas perquirendi in locis im-

- munibus bona spectantia ad spoliū, et extrahendi in forma. Eadem S. Congr. Immun., in Ferent., 7 Maii 1659, lib. Decr. Rocci, pag. 86.
- 12 Dantur A. C. litterae perquisitionis in forma contra bona Episcopi debitoris pensionis, excepta cathedrali et palatio episcopali. Ead. S. Congr. Immun., in Callien., 31 Iulii 1674, lib. 1 Decr. Altov., pag. 977.
- 13 Dantur litterae perquisitionis in forma A. C. pro rebus seu frumentis, ac penoribus Episcopi ad favorem pensionarii dicti Episcopi. Eadem Sacra Congr. Immun., in Romana seu Nolana, 21 Octobris 1679, lib. 2 Decr. Altov., pag. 1863.
- 14 Dantur A. C. litterae perquisitionis in forma contra Episcopum, qui fraudulenter transtulerit omnia sua bona in locis immunibus ad effectum non satisfaciendi eminentissimo Cardinali creditori pensionis. Ead. Sacra Congr. Immun., in Terracinen., 8 Septembris 1675, lib. 1 Decr. Altov., pag. 1144.
- 15 In casu, quo parochus debitor cuiusdam sa-

cerdotis conservabat omnia omnino bona sua in domo parochiali, conceduntur Episcopo litterae perquisitionis et extractionis ad favorem creditoris, attento, quod iam obtinuerat mandatum executivum contra parochum. Eadem Sacra Congr. Immun., in Tyburtina, 19 Septembris 1708, lib. Decr. Marefusi.

Contra debitores, qui fraudulenter transtulerunt omnia bona sua in diversis locis immunibus, conceditur Episcopo, ut possit perquirere et extrahere ea ad effectum consignandi, facto inventario, iudici competenti, ut de iis disponat, prout de iure. Eadem Sacra Congr. Immun., in Catacen., 6 Octobris 1708; lib. 3 Decret. Marefusi, in Neapolitana, 19 Septembris dicti anni et lib.

Censurati ob perquisitiones eorum iussu factas in aedibus canonicalibus absolvuntur in forma privata; qui vero illas fecerunt, quatenus petant, absolvuntur in forma Ecclesiae. Eadem Sacra Congr. Immun., in Florentina, 9 Februarii 1694, lib. 2 Decr. Altoviti, pag. 103.

PERSONATUS

Vide verb. BENEFICIUM, art. 1, num. 27.

PESTIS

Summarium.

1. Quid in variis casibus pestis; ad num. 13. - 14. Quoad administrationem sacramentorum tempore pestis, ad num. 19.

- 1 Iubente Sanctissimo, iniungitur Archiepiscopo Neapolitano publicare edictum poenale, ne aliqua persona ecclesiastica saecularis et regularis audeat tempore suspicionis pestis ingredi civitatem Neapolitanam, absque speciali licentia eiusdem Archiepiscopi gratis concedenda. Sacra Congr. Immun., in Neapolitana, 20 Iun. 1606, lib. 5 Decr. Paul., pag. 100, apud Riccium, verb. *Edicta ecclesiastica*, n. 10.
- 2 Et iniungitur nuntio, ut quinque canonicos Lateranenses, qui fuerunt ingressi, puniat rigore, nec non abbatem, qui illos recepit. Eadem Sacra Congr. Immun., ibid.
- 3 Datur facultas extrahendi personas, et res suspectas morbo pestilentiali. Unde fuit prorogata ad decennium talis facultas extrahendi personas, et res suspectas morbo pestilentiali. Eadem Sacra Congr. Immun., in Meliten., 26 Martii 1695, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 179.
- 4 Regulares, qui tempore pestis absque beneplacito apostolico solvunt scuta duo millia pro construendis Lazaretis, incidunt in poenas contentas in decreto de rebus Ecclesiae non alienandis. Eadem Sacra Congr. Immun., in Florentina, 21 Ianuarii 1631, lib. 2 Decr. Paul., pag. 71.
- 5 Similiter regulares, qui sine dicta facultate

tempore pestis concedunt vel consentiunt concessioni conventuum pro usu Lazareti, incidunt in excommunicationem. Eadem S. Congr. Immun., apud Riccium, verb. *Pestis*.

Quomodo Episcopi residere et ministrare sacramenta debeant, et possint tempore pestis. Vide verb. *Episcopus*, art. 3, n. 12 et seq.

Parochi tempore pestis residere omnino tenentur in suis parochialibus; possunt tamen per alium idoneum ministrare parochianis suis peste infectis sacramenta baptismi et poenitentiae, et si non resederint, contra eos procedendum est, servata forma Concilii Tridentini, cap. 1, in fine sess. 23, de Reform., S. Congr. Concil., in Mediol., 10 Octobris 1576; apud Barbosam, in Summa apostolic. dec., verb. *Parochus quoad residentiam*, n. 16.

Parochi tempore pestis an teneantur etiam ministrare Eucharistiam peste infectis? Variant doctores. Molfesius enim, Maior, et alii apud Dianam, part. 3, tr. 4, resol. 174, et part. 5, tract. 3, resol. 53; Lohner, in Instruct. 6, part. 3, de Eucharistia, art. 3, qu. 5; Gobat, tract. 4, num. 414, et alii, docent, parochum tempore pestis non teneri ministrare Eucharistiam, quia cum eius vita requiratur ad alia sacramenta magis necessaria, etiam aliis con-

ferenda, non videtur esse propter aliquos exponenda tanto periculo in administratione sacramenti, utilis quidem, sed minus necessarii. Econtra Suarez, Fagundez, Toletus, Navarrus, Sotus, Herinquez, Villalobos, Filliuccius, Sylvester, Nugnus, Marchant., Mancin., Tabiena, Sa, Castropalaus, Lugo, Busembaum, Aversa, Cardenas, Verivys apud La Croix, lib. 6, part. 1, num. 484, dicunt, parochum teneri, sive per se, sive per alium, Eucharistiam ministrare omnibus licite petentibus, etiam peste infectis, quia peste infecti habent ius illam petendi, et sunt in gravi necessitate spirituali illam suscipiendi, licet forte sacramentum poenitentiae susceperunt; cum nihilominus valde infestentur a daemone, indigeantque viribus spiritualibus, quas hoc sacramentum causat; possetque ipsis etiam per accidens causare primam gratiam, si non haberent; unde revera saltem per alium, si possit haberi, tenerentur parochi Eucharistiam ministrare peste infectis; si vero in aliquo loco non adesset alius sacerdos, qui in defectum parochi posset substitui, tunc ipse parochus ad id non tenetur, quia non deberet, ministrando aliquibus Eucharistiam, exponere se periculo destituendi totum populum, eumque relinquendi sine aliis magis necessariis sacramentis; nam necessitas communitalis praevalet necessitati privatae, et inter duo mala maius est evitandum et minus eligendum. Can. *Duo mala* 1, dist. 13.

9 Idem pariter est dicendum de obligatione parochorum administrandi peste infectis extremam unctionem, sive per se, sive per alios, quando possint haberi; secus autem non, uti mox dictum est de Eucharistia. Vid. *extrema unctio*, n. 43 et 44.

10 Pestis causa qui abfuerunt, quotidianae distributiones illis non debentur, nisi probetur legitima consuetudo, quod distributiones huiusmodi darentur absentibus ex iusta causa. Sac. Congr. Conc., apud Barbosam, in Summa apostolic. dec., verb. *Pestis*, n. 2.

11 Pestis occasione canonicus absens non lu-

cratur distributiones quotidianas, nisi pestis grassetur, et probetur legitima consuetudo, quod distributiones huiusmodi dare consueverunt absentibus ex iusta causa; Quando autem 12 dicatur pestis grassari, ut sit iusta causa absentiae, relinquendum est arbitrio Episcopi. Sac. Congr. Conc., in Mediol., 9 Novembris 1630, apud Barbosam, loc. cit., n. 3 et 4.

Cautelae adhibendae a parochis, et eorum 13 vicariis pro se conservandis in administratione sacramentorum tempore pestis, traduntur a Reiffenstuel, lib. 3 Decr., tit. 4, num. 106. Vide ibi.

Pestis tempore quid agi liceat, vel secus, 14 circa administrationem sacramenti confirmationis, poenitentiae, extremae unctionis, vide in singulis eorum articulis.

Num liceat dimidiare confessionem mortali 15 lium ex timore contrahendi morbi, quaestio est anceps inter doctores, in qua nihil certe decernitur. De Synodo dioecese., lib. 13, cap. 19, § 19, nov. edit.

In ordine ad ministrandam Eucharistiam non 16 esse omnem Ecclesiae ritum servandum, qui modo ab Ecclesia praescribitur, docet immortalis memoriae vir Muratorius, Tract. de Peste, sed ab Episcopi iudicio expetendum esse quid a singulis praestari posset, ut minus periculose, sed decenter ministretur, quod etiam rescriptum fuit ad postulata vicarii apostolici Iuliae Caesareae. De Synod. dioecese., ibidem, § 26.

Tuto posset Episcopus iudicare tempore pestis, quod Eucharistia laicis porrigeretur suis manibus accipienda, ut ipsi per se ori illam inducerent. Ibid., § 27.

Extrema unctio erga peste infectos conferri 17 potest inungendo organum illius sensus, qui unctioni magis expositum se offert, ita formam proferendo, quomodo fieri solet cum unus tantummodo sensus inungitur. Ibid., § 29.

Licet autem iudicio Episcopi in eo casu in 18 ungere aegrotum ahibita oblonga virga, cuius in extrema parte sit gossipium oleo sacro imbutum. Ibid., § 30.

PHYSIOGNOMIA

Vide verb. *SUPERSTITIO*, num. 24.

PIGNUS

Quae vendi non possunt, nec possunt in pignus dari. L. *Pupillus*, § *Eam rem*, ff. Quae res pignori. Quare res Ecclesiae, et etiam mobilia pretiosa, non nisi concurrente legitima

causa, et accedente licentia Sedis Apostolicae, vel Episcopi respectu mobilium minoris pretii, vendi possunt. Instit. Eccles. 69, § 5.

Alia. Vide verb. *Hypotheca*, per tot,

PILEOLUS

Summarium.

1. Pileoli usus in missa, etiam extra canonem concedi non potest ab Episcopo, sed solum a Papa. — 2. Nullus etiam Episcopus pileolo uti potest in missa sine Sedis Apostolicae licentia. — 3. Qui assistit in

choro missae conventuali non potest portare pileolum per totam missam; in aliis vero divinis officiis uti potest. — 4. Pileolo uti non possunt parochi, tam de die quam de nocte ministrantes infirmis sanctissimum Eucharistiae sacramentum, neque praetextu invaletudinis. — 5. Alia vide v. *Birretum*. — 6. Agitur de coma fictitia, ad num. 10.

- 1 Pileoli usus in missa, etiam extra canonem concedi non potest ab Episcopo, sed solum a Papa. Sac. Congreg. Episc. et Regul., 3 Ianuarii 1590, et die 17 Iunii 1595; et Sac. Congr. Rituum, 24 Aprilis 1626, et colligitur ex c. *Nullus* 56 de Consecr., dist. 1.
- 2 Nullus etiam Episcopus pileolo uti potest in missa sine Sedis Apostolicae licentia. Sacra Congr. Rituum, 3 Ianuarii et 24 Apr. 1616, apud Barbos., in Summa Apostolic. decis., verb. *Pileolus*, n. 1.
- 3 Qui assistit in choro missae conventuali non potest portare pileolum per totum canonem; in aliis vero divinis officiis uti potest. Sacra Congreg. Episc. et Regul., in una S. Angeli, 5 Novembris 1602, apud Nicol., in Floscul., verb. *Pileolus*, n. 2. Alii vero dicunt hoc decretum esse Sacrae Congregationis Rituum, ut videre est apud La Croix, lib. 6, part. 2, n. 1055, decret. 55.
- 4 Pileolo uti non possunt parochi, tam de die quam de nocte ministrantes infirmis sanctissimae Eucharistiae sacramentum, neque praetextu invaletudinis. Sic respondit Sac. Congr. Rit., in Romana, 13 Augusti 1695, et 2 Ian. 1696, parochi Sancti Laurentii in Damaso apud Monacell., tom. 4 Supplement. ad 3 tom., n. 9 et 10.
- 5 Alia. Vide verb. *Birretum*.
- 6 Imo neque in choro potest portari coma fictitia, seu, ut vulgo dicitur, *Perucca*. Sac. Congr. Conc., in una Bergamensi, 9 Decembris 1690, lib. 5 Decr., fol. 765, ubi reiecit instantiam abbatis Petri Nigroni, canonici cathedralis deferendi comam fictitiam in choro sub praetextu frigiditatis et subtilitatis aeris, apud Monacell., to. 4, Supplement., ad to. 1, num. 261.
- 7 Et tanto minus coma fictitia, seu capillitium ascititium potest deferri et retineri in actu ce-

lebrationis missae, ut expresse prohibuit Innocentius XI, ut patet ex decreto de eius mandato publicato in Dioecesi Colon., die 21 Martii 1689, quod refertur sub verb. *Missa*, art. 9, num. 4. Vide ibi, et apud Reiffenstuel, lib. 3 Decr., tit. 1, n. 93, ubi refertur consimile decretum publicatum de mandato Innoc. XII, die 18 Septembris 1692.

Quinimo clerici deferentes comam fictitiam,⁸ vulgo *Perucca*, possunt excommunicari, si sint beneficiati, vel in ordinibus sacris constituti, ut habetur in Conc. III Constantinopolitano, canon. 96. Et hanc poenam excommunicationis ferendae sententiae contra beneficiatos, et in sacris constitutos deferentes comam fictitiam, sustinendam et imponendam esse declaravit Sacra Congregatio nonnullorum Cardinalium specialiter a Papa deputata in Vigilien. *Synodi*, 18 Maii 1695, in responsione ad 21. Contra vero caeteros clericos minorum ordinum esse procedendum iuxta dispositionem Concilii, sess. 21, cap. 6, de Reform., apud Monacell., tom. 1, in Appendic. adnotat. ad litter.: *Encyclicam Sacrae Congregationis Episcoporum et Regularium super exercitiis indecentibus ecclesiasticorum*, n. 20.

Et quod capillitium ascititium permittendum⁹ non ecclesiasticis personis, decrevit novissime Sacra Congr. Conc., in Melphit., 8 Aug. 1722, quod fuit expresse pariter prohibitum in Urbe de mense Februarii 1725, de mandato sanctissimi D. N. Benedicti XIII, ut refert Ursaya, in Miscellan. sacro et profano 1, litt. C, n. 52, et habetur in Concilio Romano ab eodem Summo Pontifice celebrato anno 1724, sub tit. 16, de vita et honestate Clericor., cap. 3, ubi expresse statuitur, quod *comam fictitiam, vulgo perucca, aut cerchietti nunquam adhibeant*.

Alia ad rem. Vide verb. *Coma fictitia* per¹⁰ tot., et verb. *Missa*, art. 2, a n. 2 ad 4.

PLACITUM REGIUM

In placitum regium animadversiones sequentes ponuntur.

- 1 Mira sunt quae de placiti regii necessitate, ut apostolicae quaevis litterae vim habeant, post Stockmansium, et Van Espenium Kaperus quidam celebris scriptor tradidit. Sed rem a Zallwein Benedictino Germano, ab aliisque nostro aevo diligenter perpensam non multis ex-

plicabimus. Utar autem statim Zallweini verbis, qui t. 1, Principior. iur. eccles., p. 377, ait: « Quantum ad illud placitum regium, si rem bene examinemus, comperiemus, quod omnes discordiae circa receptionem bullarum et decretorum exortae inde suam trahant ori-

ginem, quod sciant et doctores, et magnates, hoc *placitum regium* ex suggestione politico-
rum esse susceptum. Ex hoc ipso enim auda-
ciores fiunt, ut omnia decreta, quae suo pa-
latui non sapiunt, suggillare, carpere et vili-
pendere non curent. Certe in illis provinciis,
in quibus *placiti regii* usus non viget,* nihil
tale unquam, aut raro fuit auditum. Foetus
politicorum est istud *placitum regium*, qui
adulandi, placendi, atque iurisdictionis et pro-
priae, et suorum principum ampliandae stu-
dio, et fortassis occulto livore, invidia et odio,
quo in auctoritatem ecclesiasticam feruntur,
nescio quae pericula, praeiudicia, et damna bono
publico metuenda fingunt, et suis principibus sub
speciosissimis rationibus ante oculos ponunt. »

- 2 Haec, ne perperam dicta videantur, sunt a
nobis uberius explicanda ac confirmanda. *Foe-
tum politicorum* auctor *placitum regium* dixit;
sed addere omnino debuit extremis tantum sae-
culis editum. Stockmansius eo loci, in quo
tantum *boni sensus* Febronius deprehendit,
egregie fallitur, dum *populum* *placiti regii* *mo-
ribus ab omni memoria assuetum* vocat. Fe-
ralis eius schismatis, quod ab Urbano VI ad
Constansiense concilium Ecclesiam crudelissime
dilaceravit, tempore vetustior non est isthaec
memoria. Indicent Stockmansius, Van Espe-
nius, et caeteri id genus regiae dignitatis as-
sentatores, vel unum ex tot imperatoribus,
principibusque rerum ante illud schisma potitis,
indicent, qui apostolicas litteras suo, ut evul-
garentur, consensu indigere contenderit. Quae
lex, aut rei, de qua agebatur, natura, aut tu-
multuum, qui inde timeri poterant, causa cum
reipublicae statu coniunctior, quam *Siriciana*
illa, qua maiores clerici ab uxoribus abstinere
iuebantur: *Ab omni ecclesiastico honore*, ni
parerent, *Apostolicae Sedis auctoritate deieci*,
atque a *venerandis attrectandis mysteriis* per-
petuo prohibiti? Neque tamen cuiquam in
mentem venit, principis, ut ea promulgaretur,
expectandum assensum. Idem de caeteris Pon-
tificum ac conciliorum legibus dicas, quae ad
Urbanum VI prodierunt. Sed quo gravior est,
in magnis illis, quae a nono saeculo ad quar-
todecimi initia Romanis Pontificibus cum im-
peratoribus regibusque fuere dissidiis, apostolicas
in hos constitutiones in ipso eorum imperio,
regnisque promulgatas novimus, quin de regio
placito ad illas infirmandas cogitaretur². Phi-
lippus quidem Pulcher in maxima illa cum Bo-
nifacio VIII controversia cavet, ne ullae eius
pontificis litterae in regnum deveherentur, *cu-
stodibus ubique apposis*, uti in Spondani an-
nalibus legimus³, non autem promulgari illas
in Galliis absque suo assensu non posse dixit.

Idem a 1164, cum Alexandro III gesserat Hen-
ricus Angliae rex, non enim eius litteras nul-
lius futuras roboris, nisi sibi, aut proceribus
suis probarentur, arbitratus est, sed *saevissima*,
ut idem Spondanus ait⁴ *edicta per omnes sibi*
subiectas provincias promulgavit, nempe ut
omnes portus diligentissime custodirentur, ne
litterae interdictionis Summi Pontificis in An-
gliam deferrentur. Quanto facilius, regio ne-
gato assensu, pontificias Constitutiones eludere
reges ii potuissent! Sed nondum res politica
ad eam absolutionem perducta erat, quam po-
sterioribus tandem saeculis obtinuit.

Nempe subito Clementis VII adversus Ur-
banum VI schismate, quod deinde ad Marti-
num V in Constantiensi synodo electum per-
duravit, ne ab antipapis, eorumque asseclis
fraudes impune admitterentur, ipsi Urbano
visum fuit pernecessarium, ut de Constitutio-
nibus Apostolicis, an legitimae forent, atque
a vero Pontifice proficiscerentur, Episcopi ante
iudicarent, quam executioni demandarentur.
Principes quoque, ne populi a pseudo-Ponti-
fice deciperentur, cavendum sibi duxerunt bul-
larum examine. Quamobrem, ut in Vita Ca-
roli VI, Galliarum regis, narrat Ioannes Iu-
venalis Ursinius, cum an. 1381 Rector Parisien-
sis academiae ad professorum caeterorumque
conventum quasdam Urbani VI litteras legen-
das detulisset, dux Andegavensis ob pupillarem
Caroli aetatem procurator regni, qui Clemen-
tis VII partes sequebatur, graviter rectori in-
dignatus eum comprehendi iussit, non fuisse
praetextens ab illo Urbani litteras regi antea ex-
hibitas; quod ipsum tamen historicus *ducis in*
Academiae rectorem violentiae assignat. Adeo
explorata res erat, non potuisse ob hanc cau-
sam in rectorem, veluti sontem, iure animad-
verti. Eadem de causa apud Lusitanos, teste
Garzia de Resende in chronico Ioannis regis,
moribus inductum tunc fuit, ut de brevibus
caeterisque Romanis litteris ab archicancellario
cognosceretur. * Cap. 56: *Costumavasi anti-*
camente in questi regni, che tutti i brevi e
rescritti, lettere e bolle, che venivano da Roma,
non si facesse di esse cosa alcuna, se non erano
prima vedute, ed esaminate dal cancelliere mag-
giore, et quelle, che trovava esser vere, e di-
rettamente spedite, dava licenza, che si pub-
blicassero, e che avessero esecuzione, è questo
era con sano e buon rispetto, per isfuggire
la falsità, di modo che le parti non riceves-
sero dolosamente perdita e danno. E princi-
palmente perchè in tempo di scisma essendovi
più di un Papa, come molte volte si vidde, non
si aveva da obbedire in questi regni, se non
*al Padre Santo di Roma; Ita ille. **

¹ Ep. I, ad Himer. Terrac.

² Confer opus supra indicatum, cui titulus: *Ragioni della Sede Apostolica*, etc., t. I, p. 2, pag. 91 et seqq.

³ Ad ann. 1301, n. 7.

⁴ Ad ann. 1164, n. 10.

4 Extincto tamen schismate ubique ad antiquam consuetudinem paulatim reditum fuit. Nam non solum Episcopis Martinus V quam Urbanus VI ipsis indulserat, de Constitutionibus Apostolicis cognoscendi facultatem eripuit, sed etiam Carolus VII, Galliarum rex, apud Feuretum ¹ a. 1424, edicto sanxit, ut Romano Pontifici deinceps sua uti liceret potestate, *tam in beneficiorum collatione, quam in iurisdictionis apostolicae executione, modo et forma, quibus fel. mem. Clementis VII et Benedictus XIII temporibus usus fuerat, et aliis quibuscunque usibus et mandatis*. In Hispania vero idem fuisse servatum in dubio argumento est Alexandri VI constitutio, quae anno 1493, Ferdinando V et Isabella penitentibus indulgentias, omnes cum antea concessas, tum postea concedendas suspendit: *donec per loci Ordinarium, in cuius civitate et dioecesi pro tempore publicabuntur, prius et deinde per nostrum, et Sedis Apostolicae praedictae nuntium in partibus illis tunc existentem ac cappellanum maiorem eorumdem regis et reginae consilio existentem per eos ad id deputandum, bene et diligenter, an sint verae litterae apostolicae, visae et inspectae fuerint*. Si enim Hispaniarum regibus in more positum fuisset, ut Apostolicas Constitutiones suo examini subiicerent, nunquam id ab Alexandro postulassent, sed suo iure quemadmodum in aliis, ita in his quoque Apostolicae Sedis litteris usi fuissent; multoque minus in legibus, quas de huiusmodi indulgentiis ediderunt, earum cognitionem vi Alexandrinae Constitutionis praecepissent ². Lusitani quidem consuetudinis, quae in schismate obtinuerat, retinentiores fuere; sed posteaquam Innocent. VIII, a. 1486, Ioannem regem de illa abolenda graviter monuit *. Ipsas Innocentii ad regem litteras accipe:

IOANNI Portugalliae regi illustri. — INNOCENTIUS, etc.

Charissime, etc.

Olim fel. record. Sixtus Papa IV praedecessor noster immediatus per suum nuntium, deinde per proprium cursorem, celsitudinem tuam monuit, ut revocaret quaedam statuta, quibus nonnulli reges Portugalliae iamdudum contra libertatem ecclesiasticam usi fuerant, ipsaque Celsitudo tua tunc utebatur: cui cum Maiestas tua respondisset, missuram se super his ad eum, supersedit in ulteriore provisione praedecessor noster praedictus. Post paucos postea dies diem clausit extremum. Nos vero, quibus in ea re nulla alia excusatione, aut informatione opus erat, quippe qui statuta praedicta, dum in minoribus essemus, experti fuimus, causam, sanctumque propositum praede-

cessoris nostri praefati, audito adventu oratorum tuorum, ex quibus statuta praedicta iam revocata fuisse intelligere sperabamus, prosequi ac continuare distulimus.

Cum vero coram nobis oratores praefati fuere, nihilque in mandatis ad nos a te in hoc se habere dixerunt, dolumus profecto pro gravitate rei, pro conscientia tua, pro expectatione nostra; doluit ipsum quoque sacrum Romanorum Cardinalium collegium. Neque potuimus (credat nobis Maiestas tua) sine difficultate ipsum collegium adducere, ut differremus in re tam aperta contra ecclesiasticam libertatem pro huius Sanctae Sedis, ac nostro honore providere, quod oratores praefati ad tuam Serenitatem reverterentur, ipsam de nostra ac sacri collegii praedicti mente, iustitia, atque honestate verbo plenissime informaturi, qui interfuerunt et audiverunt in secreto nostro consistorio, quam gravia et detestanda statuta haec ipsi collegio visa sunt: neque possumus, fili charissime, satis mirari, quod reges Portugalliae, quorum plurima exstant pro fide Christi egregie gesta, qui inter alios Catholici appellari volunt, non formident censuras ac poenas in Bulla, quae in *Coena Domini* in eos, qui talia audent, publice, ne quis ignorantiam praetendere possit, legi consuevit, contentas. Quia vero ideo nos Deus, licet immeritos, Ecclesiae suae sanctae, ac huic Sanctae Sedi praefecit, ut eius honorem dignitatemque tueamur, vigilemusque super commissum nobis gregem: hortamur Serenitatem tuam, quam ex corde diligimus, monemus atque requirimus (iam enim non dolemus solum, sed compatimur tot afflictis, qui ad nos clamant, quod litterae apostolicae in cancellaria tua retinentur) districteque (quoniam ignorantiam Maiestas tua allegare minime potest) in virtute sanctae obedientiae praecipiendo mandamus, ut statutum illud, quod continetur, ne quis tabellio, aut notarius etiam apostolicus cuique iudici, aut personae ullas litteras apostolicas, publicare, intimare aut praesentare, nisi primo impetrata a tua Celsitudine licentia, audeat, addita poena, si instrumentum, quod eas praesentaverit parti, ad quam spectat, quovis modo dederit; aliud praeterea, cuius vigore officiales tui litteras (quas vulgo *tuitivas* appellant) in causis beneficialibus concedere, ac de dictis causis se intromittere praesumunt, revocet, casset, irritet et annullet. Ut autem intelligamus, quid oratorum tuorum reditus, quid monita nostra profuerint, sciamusque quid acturi sumus, tuamque, cuius etiam rationem reddituri sumus, conscientiam spectet, volumus, ut infra sex mensium spatium a die, quo oratores praedicti ad tuam Celsitudinem redierint, computandum

¹ Traité de l'abus, lib. 1, cap. 4.

² Vide ipsam legem apud Alphonsum Azevedum, t. 1, lib. 3, tit. 6, leg. 37.

absque ulla dilatione, aut mora nos per litteras, aut nuntium certiores tua Maiestas reddat, quod dicta statuta revocaverit, ac cassaverit, ut praefertur; sin minus causa iamdiu commissa est; pendet adhuc; fuit saepe tua Cel-situdo monita: exspectamus plus fortasse, quam debemus: prout de iure procedere et providere necesse nobis erit.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, etc., die 3 Februarii 1486, anno secundo *.

Piissimus rex, ut ait in eius Chronico Garcias de Resende, *per ubbidirli come principe cattolico, e per compiacerli fece tutto, come lo mandarono a chiedere. Di che il Papa ed i Cardinali ebbero molto piacere e molto contento, e con molte lodi li mandarono a render molte grazie, e di poi sino al presente si è fatto così.* * Hinc intelligis, qua fide haec omnia Febronius dissimulaverit, dum ait (t. I, p. 741): *Cum anno 1486, Ioannes II, Lusitaniae rex ad instantiam Romani Pontificis usum videndi et examinandi litteras apostolicas abolere proposuisset, status regni sese opposuere, remonstrantes non licere regi tale ius a se abdicare in praeiudicium regni et subditorum; ita referente Augustino Manuel in Vita Ioannis II, lib. 4. Regni quidem proceres sese opposuere; sed frustra; quod Febronius callido silentio praeteriit.* *

Politicorum deinde artibus effectum est, ut quod ob schismatis causam coeptum erat, eo deinde sublato intermissum, apud multas gentes revocaretur. Haec regii placiti initia sunt, obscura illa quidem, nec satis gloriosa; ea tamen, ut nisi caeci omnino esse velimus, nihil illud ad regiae dignitatis constitutionem spectare videamus. Quis enim sibi unquam persuadeat, saeculo primum quarto decimo inclinate, iterumque, labente saeculo XVI, alibi etiam serius, reges principesque sua iura cognovisse; caeteros praeteritorum saeculorum imperatores, reges, aulicos, tam bardos fuisse, ut quod praecipuum quoddam Maiestatis decus, atque adeo praesidium esset, aut ignoraverint aut etiam neglexerint? Sed ad Zallweinium redeamus.

- 5 « Res profecto mira, quod solae leges ecclesiasticae, et bullae pontificiae tam sint periculosae, ut *placito regio*, et iudicio politicorum subiacere debeant, qui bonum Ecclesiae parvi habentes, solum bonum politicum ex principiis non raro pseudo-Christianis, et rationibus futilibus, saepe saepius a sinistra passione agitati ob oculos habent. Quaeso, si imperatores ecclesiastici, quos *posuit Christus regere Ecclesiam Dei*, suum quoque *placitum* urgerent, quoties decreta emanant politica, quae non raro statui ecclesiastico sunt praeiudiciosa, li-

bertatibus Ecclesiae inimica, iurisdictioni Pontificum et Episcoporum adversa, imo aliquoties ipsa Sancta sanctorum invadunt, quid dicturi forent? » Quod hic Zallweinius pseudopoliticis obiicit, multo ante illum animadverterat insignis apud Lusitanos canonum doctor Oliva, cuius haec sunt ¹: « Etiam Summus Pontifex posset per constitutionem generalem praecipere, ut nullum rescriptum gratiae impetratum a principe saeculari executioni demandaretur, nisi prius apud Episcopos praesentetur et examinetur, utrum contra ecclesias, seu iura earum, vel Sedis Apostolicae, aut in praeiudicium spiritualis potestatis, aliquid contineat, quia non minor, sed maior est eius potestas ad hoc, quam principis saecularis ad illud. Verum heu! pergit Zallwein. quidquid contradicant Episcopi, reclament Pontifices, cedendum est praepotentiae magnatum. Sola *ratio status politici* instar imperiosae Sarae dominatur; dum econtra *ratio status ecclesiastici*, velut humilis Agar servire cogitur ».

Sed ne quis Zellweinium Romanis partibus ⁶ hac saltem in re nimis addictum fuisse obganniat, in medium afferam quae celebres duo Belgae doctores de eodem argumento tradiderunt. Primus prodeat Franciscus Zypaeus ². Querit ille, an « Constitutiones Apostolicae in Belgio effectum habere non possint, nisi praevio principum placito? » Quid autem respondet? « Profecto, inquit, si res, ut se habet, examinetur, ad nullius Constitutionis legisve ecclesiasticae promulgationem placito principali opus esse iudicabit, qui non ex praeiudicata aliqua opinione, sed ex vero statuere volet; nulla enim edicta id mandant quoad leges constitutionesve apostolicas, sed quoad rescripta tantum privatis data, eaque non omnia, sed beneficialia tantum. Quae enim reperiuntur in libro edictorum sub rubrica de *Causa beneficiali*, omnia tam narrativis verbis, quae impulsivam et finalem causam earum constitutionum continent, quam dispositivis, sonant de provisionibus beneficialibus ». Quam in rem edicta suae regionis, pragmaticasque sanctiones accuratissime percenset. Addit mox: « Saltem ex his liquetum est, edicta ea omnia nonnisi ad beneficialia, et abusus circa ea porrigi, non vero ad cursum impediendum Constitutionum Apostolicarum, quae pro salubri regimine Ecclesiae maturis et repetitis deliberationibus ad tollendos abusus cum magno decore domus Dei, incremento politicae Ecclesiae et augmento iustitiae saecularis promulgantur. Beneficialia porro diplomata subreptione, gratia et sordibus saepe obtinentur, ut incommoda in his frequentia esse possint, non in illis, adeoque dispar de utrisque est ratio iudicandi. Sic qui

¹ De for. eccles., part. I, q. 22, n. 19.

² Analys. Iur. Pontif., lib. I, tit. constit., tom. 2.

historias nostras scripserunt, de inhibitionibus huiusmodi circa beneficia meminerunt, neque ulterius. In rescriptis sane iustitiae, quae nec complectitur edictum anni 1574, dispensationibus matrimonialibus super aetate, aliisque ordinum sacrorum impedimentis, et similibus, nec usus quidem, seu petendi placiti praxis obtinuit, ut sit hactenus post integrum saeculum a primis edictis lapsum, et amplius ne quidem in concilio Brabantiae esse videtur formulare placiti aliud, quam pro bullis beneficialibus». — Pergit Zypaeus: — «At vero non nemo dicit; usus habet, ut placitum pro quocunque diplomate petatur. Iam in principio dixi, me seponere praeiudicatum hunc, si non errorem, at opinionem. Et disputare, an edictum aliquod sit, quod hunc usum firmet, et non esse demonstravi. Sed quod plerique, qui Roma aliquid accipiunt, placitum petant, fit, quia ad nomen Fisci, et minas ingentium multarum omnes privatim horrent, nec ob sumptum paucorum aureorum, quo placitum petatur, evitandum, vult aliquis quaestionem universalem, seu omnium, sui privatam solius facere; disputare, inquam, num egeat placito, an non? Sed haec singulorum in re sua agendi ratio ipsi universae iurisdictioni Ecclesiae praeiudicium inferre non potest: ut et tota petendi placiti ratio, si non fit in gratiam, non praeiudicium Ecclesiae atque Reipublicae, omni iure, ratione atque potestate destituitur. En igitur, ut exigendi regii placiti ratio in Belgio non innitatur sacrae auri fami, quam recentiores quidam in Romana Curia tantopere exsecrantur» *. Equidem scio aliter Van-Espenium visum fuisse. Ita enim ait (de promulg. Leg., p. 2, cap. 1, § 1). «Unius vero regii placiti usus super diplomatibus, bullis et rescriptis e curia Romana emanantibus, adeo notorius iam pridem apud Belgas fuit, ut et exteri scriptores de hoc, tanquam de re notoria, scribant: atque inter alios Ludovicus Guicciardinus nobilis Florentinus in *Descriptione Belgii*, de hoc usu ita scribit; quod ad res ecclesiasticas attinet, easdem fere habet cum Pontifice Maximo princeps in hac ditioe conventiones, quas in regno Galliarum rex; nec beneficium ullum, nec gratiam potest conferre, aut expedire in hanc terram diplomata, aut quid aliud tale, quod effectum sortiatur absque principis vel conciliorum eius placito, atque consensu. — Idque etiam Huberti Loens, et Bertrandi Loth testimonio confirmat». Verum mendacia mendacis Espenius agglomerat; Loensius enim, et Lothius nonnisi de beneficialibus diplomatibus, quemadmodum Zypaeus, loquuntur; ipse contra, ad omnes apostolicas constitutiones regio placito subiiciendas, eorum utitur auctoritate. Conventionem deinde indicat, quae nulla unquam fuit, nec esse potuit. Quis enim Romanos Pontifices tanta sibi fingat animi imbecil-

tate, ut generale eiusmodi privilegium, quo omnes plane Apostolicae Sedis constitutiones, ne dogmaticis quidem exceptis, a regiis ministris examinentur in maximam eiusdem Sedis contemptionem, disciplinae infirmationem, fidei ipsius periculum, indulgeant? Deinde si id conventionem pactum, quid ergo ex regio iure idem Placitum Van-Espenius accersit? Tandem quid factum, ut Guicciardinum huius rei testem appellet, quem falli incomptum habere non potuit? Easdem fere habere Belgii principem cum Pontifice Maximo conventiones Guicciardinus ait, quas in regno Galliarum, etc.; tum addit, nec beneficium ullum, nec gratiam potest (Pontifex) conferre, etc. Atqui beneficia diplomata ea cum primis sunt, quae in Galliis a regio placito immunia esse ac semper fuisse constat; exstantque ea de re diserta Parisiensis senatus decreta 9 Maii an. 1703. Confer Hericourtium, Leg. eccles. Gallic., t. 1, cap. 15, § 7, et opus antea indicatum inscriptumque *Ragioni della Sede Apostolica*, etc., tom. 1, part. 2, pag. cxii, vel ergo non eadem sunt conventiones, vel (quod Belgae negant) beneficia poterit Pontifex in Belgio quoque, quemadmodum in Galliis, conferre, quin placitum principis ad munienda illorum diplomata postuletur. Viden? quas in ambages consulta quaedam temeritas, ac Romanae Sedis proculcandae libido Van-Espenium coniecerit? Sed ut Van-Espenius manifestius refellatur, libet describere, quae Eustachius Iansenius in Epistola altera ad Io. Christianum Erkelium Coloniae an. 1713, edita hanc in rem accurate congescit (cap. xvii, pag. 274 et seqq.):

«Imploratum est, inquit, aliquando auxilium brachii saecularis ad coercendos refractarios bullarum dogmaticarum, sed non requisitum placitum, ad earum promulgationem, ita Morillonius ad Card. Granvellanum scripsit 21 Decembris 1567, agens de Bulla Pii V, contra Baium: *J'en ay parlè à M. des Bavon, à fin qu'il soit prevenu, si d'avanture opus esset brachio, n'estant aurement besoin in iis, quae sunt iustitiae d'aucun placet.*

» Episcopus Tornacensis, 7 Ianuarii, ad internuntium ita scripsit: *Decreta Sac. Congr. spectantia ad librorum prohibitionem, semper fuisse continuo publicata, et in lucem edita, nunquam viso placito regio.*

» Archiep. Camer., 9 Octobris 1643: *Decretum (ait) Sedis Apostolicae, quo errores D. Michaelis Bay olim condemnati sunt, fuit sine litteris placiti regii publicatum.*

» Engelbertus Episcopus Namurcensis a. 1643, 8 Octobris, haec ad internuntium scripsit: *Ad hanc diem semper vidi libere publicari bullas absque placito, quae apostolicas beneficiorum provisiones non concernunt. Non capio, qui nonnulli velint, vel possint sustinere opus esse placito pro publicatione bullarum, quae mere*

dogmatica fidei continent, quas certum est hactenus indiscriminatim, et sine contradictione fuisse per totum Belgium publicatas, receptas, uti fuere Piana et Gregoriana, de quibus est sermo.

» Archidiac. Namurc., 26 Iulii 1658: *La Bulle Iansenius a icy etè publiée avant aucun placet.*

» Antonius Triest Episcopus Gandavensis 1653, ad Leopoldum archiducem scripsit: *Le placet ne doit avoir lieu, si non es provisions beneficales.*

» Unde consilium status in consultatione, 29 Octobris 1647, signata Boisschot vidit, ita habet: *Respectu placiti sua Maiestas a duobus circiter annis decidit Matriti hanc difficultatem, cum matura causae cognitione et postquam iussisset videri, et examinari consultationes horum conciliorum (privati et Brabantini) super illa re declarando, quod pro hac bulla (Urb. VIII, In eminenti, in qua prohibetur liber Iansenii) concernente pure articulos fidei et religionis, non foret opus placito.*

» Difficultate iterum mota circa publicationem Decreti die 6 Septembris 1657, supra relati: Rex catholicus Philippus IV ad Marchionem de Caracena, tum Belgii praefectum rescripsit his verbis: *Mon Cousin: ayant veu votre lettre du 3 d'Auril dernièrement passé responsive à la mienne du 1 Fevrier antecedant, sur les plaintes du nonce de Sa Sainteté, concernant la publication d'un edict de Sa dite Sainteté prohibitif des certains livres et ecrits de la doctrine condamnée de Iansenius avec le deux consultes des Conseils Privé, et de Brabant jointes à votre dite lettre, et le tout bien considéré, attendu même, que la matiere, dont il s'agit est purement dogmatique, n'estants les placets requis, qu'en matiere beneficale et litigieuse entre parties, j'ay bien voulu faire cette, a fin que sans sortir du stile, de ce que par de la s'est accoutumé de faire en autres occasions de semblables matieres, vous permettiés, que le dit edict soit publié, de la même sorte, que par mon ordre ont été publiés les autres Bulles de Sa Sainteté touchant les livres de Iansenius. A tant mon Cousin, Dieu vous ait en sa sainte garde. De Madrid, le 13 de Iuin 1659.*

» Quid adhuc quaeritur?

» Haec declaratio, in qua non recte dicitur (quod regi catholico fuerit obreptum) prorsus peremptoria est. Supremus monarcha declarat, *placita non requiri, nisi in materia beneficali, et litigiosa inter partes; idque non leviter, sed praevia consultatione concilii privati, et Brabantini, et praemissa matura deliberatione le tout bien considéré; insuper rationem addit: Attendu que la matiere, dont il s'agit, est purement dogmatique. Ex quo conficitur, non solas definitiones fidei, sed et prohibitiones librorum (quale hoc decretum erat) ex declara-*

tione regis censi bullas dogmaticas et exemptas a placito. Denique decernit, ut permittatur decretum, 5 Septembris 1657, publicari; de la même sorte, que par mon ordre ont été publiées les autres bulles de Sa Sainteté touchant les livres de Jansenius. Adeoque eius defensoribus nullum ex hac parte superesse effugium.

» Iterato rex Philippus scripsit anno sequenti, 12 Augusti 1660, ad eundem Belgii gubernatorem: *Cum tibi scripsissemus, 31 Iulii anni proxime elapsi ad instantiam eiusdem nuntii, probare me, ne impediretur publicatio dictae bullae, eo quod esset in materia dogmatica, in qua materia censui opus non esse placito, atque ut dicto internuntio, et favorem, et operam impenderes, qua publicatio opus haberet.*

» Porro Belgii gubernator ad Concilia ita scripsit: *Visis, ac per suam Maiestatem examinatis, quae ex opinione vestra exhibuistis de publicatione constitutionis Suae Sanctitatis, qua prohibentur nonnulla folia, tractatus, et scripta spectantia ad quinque propositiones damnatas ex doctrina Episcopi Iansenii: significamus intentionem suae Maiestatis non esse, ut ipse expressis verbis suis nobis scripsit, ut velit ad publicationem constitutionum dogmaticarum a Sua Sanctitate emanatarum necessarium esse litteras placiti obtinere. Quare cum sufficienter appareat, dictam constitutionem dogmaticam esse, ordinamus nomine, et ex parte suae Maiestatis, ne moveatis aut interponatis difficultatem quamcunque adversus publicationem illius constitutionis, aut aliarum, quae eiusdem naturae se possent offerre, cum visae et cognitae fuerint esse tales: atque interea, etc. Bruxellis, 10 Decembris 1659.*

» Propter hanc postremam clausulam: *Cum visae et cognitae fuerint esse tales, vués, et reconnuées être telles* (quae tamen non habetur in ipso decreto regio supra relato, sed hic in Belgio addita est) usus habet, ut bullae pontificiae exhibeantur ministris regii, qui dispiciant, an aliquid contineant iuribus regii, aut patriae privilegiis adversum, quo cognito, absque ulla signatura de *visa*, aut alio diplomate, quod proprie *Placetum* vocant libere publicantur.

» Multum autem interest inter *inspectionem* et *placitationem*: ista nullam in ipsam bullam auctoritatem tribuit, sed meram ingerit notitiam; sic inspicuntur officialium institutiones, legatorum credentiales adventantium, seu trans-euntium patentes, vel salviconductus, etsi insipientes nullam de illis scriptis dispositionem habeant. Placetum vero est quasi confirmatio decreti, quae et dependeret a voluntate place-tantis, et sine qua decretum nullius foret roboris, quod in dogmaticis locum habere non potest ».

Stochmansium nunc, et Van-Espenium, per

me licet, Febronius appellet, nihil equidem illorum bono sensu movebor, quos mendacii tot monumenta redarguunt.

- 7 Alter Belgii Peckius est, insignis olim in magno Belgii consilio consiliarius: acrius ille in hanc consuetudinem invehitur his verbis: « Quam consuetudinem et multas alias eiusdem farinae non posse iure satis defendi puto, et quae libertati ecclesiasticae plurimum adversantur, et proinde non valent apud iustos et catholicos iudices *qui timorem Domini habent, licet forte valeant apud eos, apud quos quidquid lubet, licet, et qui Ecclesiam oderunt, eamque principibus saecularibus libenter in omnibus subiicerent, confusionem passuri* (arrigant hic aures adversarii, et totis artibus contremiscant) *in magno illo die, cum ad iudicandum eos veniet, cuius sponsam hic contempserunt, et iniuria affecerunt.* Hinc vel ipsi celebriores apud Hispanos regionum iurium propugnatores Franciscus Salgado, et Didacus Covarruvias eam consuetudinem emollire student, cavendumque summopere aiunt, ne, nisi arctissimis circumscribatur limitibus, in maximum cedat animarum discrimen¹. Imo Cenedo, etsi placitum regium reipublicae utilissimum praedicet, non tamen illud in regia iura referre audeat, sed optimum fore ait, si principes ab Apostolica Sede *privilegium* impetrarent, ut *litterae, citationes et aliae omnes bullae obtentae a Romano Pontifice*, antequam executioni mandentur in partibus, examinentur a regis tribunalibus².

- 8 Neque adversarii tantam istorum in regio placito non tam circumscribendo, quam metuendo consensionem contemnunt. Romanum enim Pontificem in omnibus christiani Orbis ditionibus, atque provinciis ius pascendi gregem sibi a Christo creditum exercere liberrime posse, quin politicae iurisdictioni obnoxius sit, inficiabitur nemo, qui divini primatus finem perspectum habeat. An Petro dictum a Christo: *Pasce oves meas, quo loco et quoad tibi per principes, eorumque magistratus licuerit?* Minime vero. Nulli hic limites *Pasce oves meas*. Num Petro dictum: *Quodcunque*, principibus eorumque administris indulgentibus, *ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis?* Nihil minus: *Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis*; generatim et indefinite dictum. Neque vero aliter fieri potuit, quam id bono unitatis fuerit constitutum. At si apostolicae constitutiones non ante vim effectumque sortiri possent, quam a principibus probarentur, ubi illa gregis christiani pascendi libertas? Ubi illa *quodcunque ligandi* potestas, quam Christus in Petro Romanis Pontificibus

contulit, asseruitque? Praeterea quis non intelligat, posita huius placiti necessitate, ecclesiasticam potestatem politicae subditi? Cum tamen politicam potius in iis, quae ad spirituale regimen spectant, ecclesiasticae obnoxiam esse, quae superiore capite attulimus, Patrum, Pontificumque testimonia doceant, et ratio ipsa consentiat? Sed et ipsa imperantium in placito regio exigendo dissensio quantis sacram potestatem angustis premit. Altero in regno beneficialia diplomata principis consensum praestolantur: in altero immunita haec sunt, non alia; apud Gallos ex regio edicto a. 1639. Pontificia diplomata Episcopis exhiberi deberent, qui ad regem de illis intra triduum referrent; in Hispaniis regio praetori, ita tamen, ut si huius auctoritate eorum executio quandoque differtur ac suspenditur, *Maximus Christi vicarius, Covarruvia teste*³, *interim certior fiat, quot et quantis afficiatur incommodis, et gravaminibus respublica ista propter multa, quae ab ipso falsis precibus et suggestionibus impetrantur, quae minime Sanctissimus Pontifex esse concessurus.* Saepe saepius regum administris quasi vadum tentaturi, exiguum quid iuris sibi deponunt, ad summa mox convolant. * Huc spectat, quod a. 1596 ad Olivarium Neapoli proregem Clemens VIII scribebat: *Esser tanto lontano dal vero, che l'exsequatur sia immemorabile, che si sa benissimo il principio, e quando fu principiato, che colore gli fu dato, e con che occasione. Si sa, che il principio fu per le chiese cattedrali sole; si sa, che prima non si notava: si sa quando si cominciò a notare, prima in una cartuccia, e poi come si sia andato dilatando da' ministri, e da' consigli, i quali se avessero l'occhio solo a quello, che conviene, e non a dilatare sempre le fimbrie in pregiudizio della giurisdizione ecclesiastica, non laboraremus* *. Quid interim in tanta morum diversitate agant Romani Pontifices? Quam ineant viam, ut apostolico muneri satisfaciant? Et credemus Christum Ecclesiae suae regimen plane incertum non tam Pontificum quam laicorum hominum voluntati dimisisse? Male enimvero de Christo, eiusque in Ecclesiam suam studio sentiat, oportet, qui secum ita statuatur. At Christo rei quoque publicae tranquillitas cordi esse debuit. Quis negat? Verum quid illa periclitetur, nisi in apostolicas constitutiones imperium principes exercent? An non satis illi consultum, si imperantibus liceat, quemadmodum certe licet, si quid discriminis iure metuatur, Episcopos in consilium vocare, auditisque illorum sententiis, Romanum Pontificem de iis, quae timentur, incommodis certiores facere, atque ab illo exspectare praesidium?

¹ Adi Salgadum, de Supplic. ad Sanctiss., par. I, cap. 2, num. 27 seqq., et III, itemque de Reg. protect., par. 2, cap. 2, n. 15. Didacum vero Covarru-

viam in quaest. practic., q. 35, n. 6.

² In collect. n. 5 de decretal.

³ Quaest. practic., q. 35, n. 6.

9 Sed nimirum, ut cum Zallweinio hanc disputationem concludam ¹ « si tantum haberent curae zelantes isti pro decretis politicis, ne in bonum publicum impingant, quantum pro decretis ecclesiasticis, longe melius consultum foret rationi status politici. Si modo aliqui politici, de quibus pene certi sumus, quod in nulla alia re tantum curae et diligentiae impendant, quantum in excogitandis rationibus externe speciosis, interne occulto veneno plenis; quatenus hoc modo potestas ecclesiastica infringatur; et econtra politica ampliatur, hanc vel illam legem ecclesiasticam, decretum et prohibitionem pontificiam in rationem status politici impingere asserant, satis est, ut ipso-

rum iudicium velut oraculum Delphicum adoretur ».

De his plura vide in opere saepius citato, ¹⁰ quod prae-notatur *Ragioni della Sede Apostolica*, t. 1, p. 1, tum etiam apud Card. Althan in opusculo inscripto: *Rappresentanza alla M. C. e C. di Carlo IV, sopra la moderna pretesione del regio collaterale di voler esaminare, e dare il regio exsequatur ad ogni genere di bolle, e lettere della Sede Apostolica*. Et illustrissimum Bellugam in libello supplici ad Philippum V, Hispaniarum regem (§ 4, n. 53 seqq.). Quibus addi potest Braschius de libertate Ecclesiae (t. 2, cap. 37 seqq.) et Zachariae Antifebronius vindicatus (t. 4, diss. 12, cap. 2).

PLAGIUM

Summarium.

1. Plagium quidquid sit? - 2. Qui tale crimen committunt, plagiarii appellantur. - 3. Plagiarii unde dicti? - 4. Tale crimen, si homo, qui subripitur, sit sui iuris: non est proprie furtum. - 5. Si autem persona, quae subripitur, est adhuc sub patria potestate constituta,

verum furtum est. - 6. Et inde patri actio furti competit. - 7. Talis autem actio furti non competit matri. - 8. Poena plagii olim erat pecuniaria. - 9. Hodierno autem iure est poena mortis. - 10. Plagii crimen committunt illi, qui modica pecunia data, vel fraudulentis suasionibus incautos alliciunt iuvenes ad se ascribendum militiae. - 11. Subnect. Addit. ex al. man., ad n. 15.

1 Plagium est crimen publicum, quo quis dolose subripit hominem liberum, vel servum alienum, sive detineat illum vinctum, aut cellet, vel ei suadeat, ut a patre, vel dominio suo aufugiat, sive vendat, donet, permutet, vel alio contractu, quo dominium rerum transferatur, aliis tradat, l. 1 cum seq. ff. et Cod. ad l. Fabiam de Plagiariis.

2 Hinc, qui tale crimen committunt, plagiarii appellantur, cit. l. 1 cum seq. ff. et Cod. ad 3 leg. Fabiam de Plagiariis. Et plagiarii dicti sunt a plaga, quia patri et domino magna plaga infligitur, dum ipsis liberi et servi subtrahuntur et subripiuntur, quo casu committi dicitur furtum et plagium, iuxta text. in § Interdum Instit. de Obligat. quae ex delict. nascuntur, et observat Cotta, in Memor., verb. Plagiarius, fol. 450; Ursaya, Instit. criminal., l. 2, tit. 8, num. 216.

4 Tale crimen, si homo, qui subripitur, sit sui iuris, non est proprie furtum, quia libera persona sub nullius est dominio; §. Item iuris

5 Instit. de inutil. Stipulat. Si autem persona, quae subripitur, est adhuc sub patria potestate constituta, verum furtum est, § Institut. de

6 Obligat. quae ex delict. nascuntur. Et inde patri actio furti competit. L. Eum qui 14, § Si filiusfamilias 13, ff. de Furtis, ibi: Si filiusfamilias subreptus sit, patrem habere furti actionem, palam est; et idem repetitur l. 37 ff. eodem.

7 Talis autem actio furti non competit matri, utpote potestate in prolem carenti. L. Mater

filii 38 ff. cod. de Furtis, ibi: Mater filii subrepti furti actionem non habet.

Poena plagii olim erat poena pecuniaria. 8 L. final. ff. ad leg. Fabiam de Plagiariis. Hodierno autem iure est poena mortis, cap. Qui furatur 1 de Furtis, ibi: Qui furatur hominem, et vendiderit, convictus, morte moriatur, iuxta l. Quoniam 7, et l. final. Cod. ad leg. Fabiam de Plagiariis. Plagii crimen committunt illi, 10 qui modica, pecunia data, vel fraudulentis suasionibus incautos alliciunt iuvenes ad se ascribendum malitiae, ut observat Amenus, de Delictis et poenis, tit. 3, § 6, n. 36, ubi, quod id praticari vidit in Urbe pro cuiusdam principis servitio, sed seditione facta, opus fuit ad illam sopiendam captos pristinae libertati restituere, et refert etiam Ursaya, loc. cit., n. 219. Quod, et novissime accidisse anno 1738 refertur.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Ridiculus fere semper auctor est, dum ety- 11 mon nominis tradit; at maxime hic ridiculus est, qui plagiarii, inquit, dicti sunt a plaga, quia patri et domino magna plaga infligitur, dum ipsis liberi et servi subtrahuntur. Vide, si lubet de etymologia huius vocis Antonium Matthaeum, de Crimin., tit. de leg. Fabia de Plagiar., cap. 1, n. 2.

Illud hic non omittendum, quod is, cuius 12 consilio plagium commissum est, plagii non tenetur. Non adversatur, quod qui plagiario

¹ Lib. 1, p. 378.

in aliqua re socius est, et ipse plagiarius sit. Leg. penult., § ultim., ff. de leg. Fabia de Plagiari.: *Socium enim*, (ut recte inquit Antonius Matthaeus, ubi supra, n. 4) *intelligere debemus, non qui consilium duntaxat dedit, aut scalas forte commodavit, sed qui societatem sceleris contraxit, et in ipsa suppressione socius fuit.*

- 13 Nec refragatur, quod plagiarius sit, qui servo alieno persuasit, ut a Domino fugiat; dum enim dicimus, plagii non teneri eum, cuius consilio plagium commissum est, intelligimus, si consilium datum tertio sit, non item si consilium servo datum sit. Anton. Matth., ibid.

RESPONSIO AUCTORIS.

- 14 Oh! si adhuc in vivis degeret celeberrimus advocatus Ursaya, ex quo dictam etymologiam desumpsi, certe pro sui defensione ostenderet, quinam magis dicendus esset ridiculus, an ipse,

seu potius, qui aliorum placita carpit, et iniuriosis verbis auctores ipsos lacessit. Mihi tantum liceat repetere hic, quod immortalis memoriae Pontifex Benedictus XIV, contra huiusmodi conviciatores habet in Praefatione, to. 1, de Synodo dioecessana, § Porro, ibi: *Nihil contumeliose iacentes in alios, quantumvis ab opinione nostra longe dissentiant. Id enim homini christiano indignum, et honesto viro indecens existimamus, neque vero minus valide unumquemque sententiam suam tueri posse censemus, si ab aliorum contemptu ac iniuria abstineat.* Sed et audiatur laudatus Pontifex in sua constitutione incip. *Sollicita ac provida*, § 23, sic praecipiens: *Cohibeatur itaque ea scriptorum licentia, qui, ut aiebat S. Augustinus lib. 12 Confess., cap. 25, num. 33, sententiam suam amantes, non quia vera est, sed quia sua est, aliorum opiniones, non modo improbant, sed illiberaliter etiam notant atque traducunt.*

POENA

PARTITIO ARGUMENTI

POENA: 1. de poenis in genere; 2. de poenis in specie, et variorum delictorum.

ARTICULUS I. De poenis in genere.

SUMMARYUM. 1. Poena quid sit? - 2. Poena est mensura culpae. - 3. Regulariter sine culpa nemo punitur. - 4. Interdum tamen ob publicum bonum punitur quis sine propria culpa. - 5. Poena et multa quomodo distinguantur? - 6. Quomodo poena et poenitentia? - 7. Poena est civilis, criminalis, legalis, iudicialis, et quae singulae sint. - 8. Poena criminalis subdividitur in capitale, et non capitale, et quae utraque sit? - 9. Poena criminalis alia est corporalis, seu corporis afflictiva, alia pecuniaria, alia temporalis, et alia perpetua. - 10. Poena in genere alia est ordinaria, et alia extraordinaria, et quae utraque sit? - 11. Item alia est latae, et alia ferendae sententiae, et quae utraque sit? - 12. Assignantur quinque regulae ad cognoscendum, an poena sit latae, vel ferendae sententiae. - 13. An quando lex utitur verbis imperativi modi, quae afficiunt immediate ipsam poenam, sit latae, vel ferendae sententiae; multi volunt, quod sit latae. - 14. Plurimi alii tamen sustinent, quod sit solum sententiae ferendae. - 15. Affertur responsio ad auctoritates pro prima opinione adductas. - 16. Poena, seu lex poenalis sententiae ferendae non obligat ante sententiam iudicis. - 17. Poena, seu lex poenalis latae sententiae in iis, quae aliam executionem externam non requirunt, obligat in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis. - 18. Poena, seu lex poenalis latae sententiae in iis, quae externam executionem requirunt, non obligat in conscientia ante sententiam declaratoriam de crimine commisso, nisi lex in specie addat clausulam: *Alia etiam declaratione non secuta*. - 19. Imo secundum plurimos, etiamsi lex addat talem clausulam: *Alia etiam declaratione non secuta*, vel simile, non obligat ante declaratoriam iudicis de crimine commisso, nisi in aliquibus poenis, quae assignantur. - 20. Declaratoria de crimine commisso requirit citationem partis, et ab ea dari potest appellatio. - 21. Adducitur et solvitur instantia. - 22. Assignatur notabilis differentia inter sententiam condemnatoriam et declaratoriam. - 23. Assignatur quomodo, non obstante clausula: *Ipsa facto incurrenda*, adhuc requiratur sententia declaratoria iudicis. - 24. Assignatur quo-

modo, non obstante clausula: *Absque alia declaratione*, adhuc requiratur talis sententia declaratoria iudicis. - 25. Transgressores legis incurrunt poenam illius, etiamsi talem poenam ignorent, exceptis tamen censuris. - 26. Iudex inferior, regulariter loquendo, non potest augere vel minuere poenas a iure statutas. - 27. Id tamen potest princeps supremus. - 28. Et ex iustis causis id potest interdum etiam iudex inferior. - 29. Assignantur iustae praecipuae causae, ex quibus reorum poenae a iudice inferiori augeri possunt, ad n. 37. - 38. Assignantur iustae praecipuae causae, ex quibus dictae poenae minui possunt, ad num. 45. - 46. In poenis arbitrariis debet iudex procedere iuxta qualitatem delicti, ut sic poena crimini commensuretur. - 47. Stante autem dubio, aut diversa iuris intelligentia, iudex debet semper in mitiorem partem declinare. - 48. Cum hoc tamen, quod circa reos in gravioribus criminibus legitime convictos, non debet iudex uti nimia clementia. - 49. Poena unius metus est multorum. - 50. Poena imposita in foro conscientiae non liberat a poena imponenda in foro fori. - 51. Poenas pecuniarias, seu multas tenetur Episcopus applicare locis et usibus piis. - 52. Poenae pecuniariae non sunt applicandae fabricae, vel sacristiae Ecclesiae. - 53. Nec possunt applicari pro reparatione palatii episcopalis, aut domus vicarii generalis. - 54. Nec ulla eorum portio potest ab Episcopo assignari depositario earumdem, nec restorationi carcerum episcopali, nec pro supplemento salarii musicorum ecclesiae cathedralis. - 55. Nec applicari possunt pro vicario curiae episcopalis, aut salario notarii et ministrorum. - 56. Nec pro procuratore fiscali, executoribus ac ministris curiae. - 57. Nec pro birruatis curiae episcopalis. - 58. Nec pro expensis tribunalis. - 59. Nec potest Episcopus, etiamsi pauper, eas sibi applicare, non obstante contraria consuetudine. - 60. Unde Episcopus vere pauper debet recurrere ad Sacram Congr. pro gratia talis applicationis. - 61. Et Episcopus in his transgressor non est immunis a culpa mortali. - 62. Si concedatur Episcopo applicatio poenae pecuniariae pro episcopatu et sacrario, quid intelligatur nomine ipsorum? - 63. Poenae pecuniariae delinquentium in una ex duabus dioecesibus unitis applicandae

sunt piis locis dioecesis, cuius sunt delinquentes, et in pari necessitate pauperibus loci, ubi habitant ipsi delinquentes. — 64. Si multae non fuerint per Episcopum in vita applicatae, non possunt ad minorem summam reduci per Vicarium Capitularem. — 65. Pro multis retinendis debet ab Episcopo fieri depositarius ipsarum. — 66. Et talis multarum depositarius debet esse aliquis de capitulo. — 67. Debetque cautionem praestare de bene administrando, et reddenda ratione in fine anni eorum Ordinario, et duobus capitularibus. — 68. Quorum canonicorum alter debet eligi ab Episcopo, et alter a capitulo. — 69. Pecunia multarum nullo modo

retineri potest ab Ordinario. — 70. Unde depositarius multarum non debet deputari pro forma, sed ut vere et realiter multae apud eum deponantur. — 71. Poenae, et multae non observantium dies festos pro tertia parte applicari debent accusatori et pro quarta executoribus. — 72. Poena et multa interficientis presbyterum applicanda est pro medietate ecclesiae, cui prae-fuit, et pro alia medietate distribuenda est in pauperes pro anima mortui. — 73. Ordinarius abstinere debet a poenis pecuniariis contra regulares. — 74. Subnect. Addition. ex al. man., ad num. 83.

- 1 Poena, ut expresse habetur in l. *Aliud* 131 ff. de Verbor. signif., est noxae vindicta, ibi: *Poena est noxae vindicta*, id est et delictorum, sive criminum coercitio, seu vindicta in emendationem hominum constituta. L. *Si poena* 26 de Poenis, ibi: *Poena constituitur in emendationem hominum*; poena enim est mensura culpae, iuxta illud Deuter. xxv: *Pro mensura peccati erit et plagarum modus*, et c. *Sane* 11 de officio Delegat., cum similibus. Et regulariter sine culpa nemo punitur. Lex *Sancimus* 22 Cod. de Poenis, c. *Ioannes* 23, et c. *Quidam* 25 de Homicid., c. *Sine culpa* 23 de Regul. iuris, ibi: *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus*. Quamvis interdum ob publicum bonum puniatur quis sine propria culpa, ut fit in crimine laesae maiestatis, ratione cuius filii etiam innocentes puniuntur in detestationem tanti paterni criminis. L. *Quisquis* 5, § 1, Cod. ad leg. Iul. Maiestat.; et in aliquibus aliis casibus, ubi subest iusta causa puniendi etiam innocentes ad caeterorum terrorem; unde in cit. c. *Sine culpa* 23 de Regul. iuris, merito dicitur, quod sine culpa non est aliquis puniendus, *nisi subsit causa*.
- 5 Poena differt a multa, ut patet ex l. *Aliud* 131 ff. de Verbor. signif., ibi: *Inter multam autem et poenam multum interest*. Poena enim nomen est generale conveniens cuilibet criminis coercionem; multa vero nomen est speciale conveniens tantum poenae pecuniariae, ibi: *Cum poena generale sit nomen omnium delictorum coercitio, multa specialis peccati, cuius animadversio hodie pecuniaria est; poena autem non tantum pecuniaria, verum capitis et existimationis irrogari solet*. Item poena a lege decernitur, multa vero arbitrarie a iudice datur, ibi: *Multa quidem ex arbitrio eius venit, qui multam dicit, poena non irrogatur, nisi quae quaque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est; quinimo multa ibi dicitur, ubi specialis poena non est imposita*.
- 6 Poena differt etiam a poenitentia, quia haec imponitur, ut satisfiat Deo in foro interno; poena autem ut satisfiat reipublicae in foro externo, et ideo poenitentia non liberat a poena, ut recte notant Abbas, in cap. *De his*, n. 3, de Accusat.; Amenus, de Delictis et poenis, tit. 1 prooemial., § 4, n. 4, et alii, unde ex-

communicatus denunciatus, ut absolvatur a censura, debet subire poenitentiam sibi iniunctam ab absolvente ad satisfaciendum Ecclesiae offensae, et poenam inflictam a iudice ad satisfaciendum pro delicto commisso in caeterorum exemplum et terrorem. Item poena infligitur invito independentem, et contra rei voluntatem; poenitentia autem indiget acceptatione et consensu poenitentis, ut recte observant Thesaurus, de Poen., part. 2, vers. 2, *Poena*; Amenus, loc. cit., n. 6, et alii passim.

Poena in genere alia est civilis, et alia criminalis. Poena criminalis est, quae tendit ad vindictam publicam, estque definita supra, n. 1. Poena civilis est, quae non tendit ad vindictam publicam, sed ad privatum commodum partis laesae, quae tamen, rigore loquendo, non est poena proprie dicta, sed solum minus proprie talis. Haec poena subdividitur in conventionalem, legalem et iudicalem. Poena conventionalis est, quae committitur, et praestari debet ex conventionem partium, si aliquid v. g. datum vel factum non fuerit, ut pactum in cap. *Constitutus* 7 de Poenis. Poena legalis est, quae imponitur a lege, vel pro reparatione damni illati, vel propter contumaciam aut contemptum. Poena iudicialis est, quae a iudice infligitur.

* Poena criminalis subdividitur primo in duas species: aliae quippe vitam adimunt, aliae aestimationem vel minuunt, vel etiam omnino consumunt. Has poenas explicat Callistratus, in l. 5, § 1, 2, 3, ff. de extraordin. Cognit. *. Deinde poena criminalis subdividitur in capitalem, et non capitalem. Poena capitalis est, per quam infertur mors naturalis, vel civilis per mediam vel maximam capitis diminutionem, adimendo libertatem, vel ius civitatis, sicque poenae capitales sunt tres, scilicet ultimum supplicium, quae vocatur maxima; damnatio ad metallum, quae dicitur media, et deportatio ad insulam, quae appellatur minima, l. *Rei capitalis* 2, et l. *Capitalium poenarum* 28 de Poenis, et l. *Licet* 103 ff. de Verbor. signific. Poena non capitalis est, qua quis, salva vita naturali et civili, coercetur, uti est poena relegationis, fustigationis, amputationis alicuius membri, stigmatis, seu bullationis, et huiusmodi. Cit. l. *Capitalium* 28, § 1, ff. de Poenis.

- 9 Poena criminalis alia est corporalis, seu corporis afflictiva, et alia pecuniaria. Item alia temporalis, et alia perpetua, patentque omnes ex terminis *. Haec diversarum poenarum genera paucis complectitur Ulpianus, in leg. 6, § 2, ff. de Poenis. Sunt poenae, quae aut vitam adimunt, aut servitutem iniungunt, aut civitatem auferunt, aut exilium, aut coercionem corporis continent, et l. 8 ff. eod. Aut damnum cum infamia, aut dignitatis aliquam depositionem, aut alicuius actus prohibitionem.
- 10 Poena in genere alia est ordinaria, et alia extraordinaria, seu arbitraria. Poena ordinaria, seu legalis est, quam lex, seu princeps expresse et determinate statuit, aut consuetudo induxit, seu praescripsit. Extraordinaria autem, seu arbitraria est, quae nulla lege, statuto aut consuetudine est definita, sed extra ordinem a iudice imponitur iuxta prudens ac iustum eius arbitrium pro varia delictorum qualitate. Sic in re communis doctorum.
- 11 Item poena in genere alia est latae, et alia ferendae sententiae. Poena *latae sententiae* est, quae ipso facto, seu criminis perpetratione, et legis, seu mandati transgressione incurritur absque sententia condemnatoria. Poena *ferendae sententiae* est, quae a delinquente non statim ipso facto, seu legis, aut mandati transgressione incurritur, sed requirit sententiam iudicis condemnatoriam, debetque primum a iudice infligi. Sic in re doctores communiter.
- 12 Ad cognoscendum, an poena sit latae, vel ferendae sententiae, traduntur quinque regulae, quae assignantur sub verb. *Lex*, art. 2, a n. 28 ad 35. Vide ibi.
- 13 An, quando lex utitur verbis imperativi modi, quae afficiunt immediate ipsam poenam, sit latae, vel ferendae sententiae? multi volunt, quod sit latae sententiae. Vide d. verb. *Lex*, art. 2, n. 32.
- 14 Plurimi tamen alii tenent, quod sit solum sententiae ferendae. Vide, ib., n. 33.
- 15 Respondetur ad auctoritates pro prima opinione adductas. Vide, ib., n. 34.
- 16 Poena, seu lex poenalis sententiae ferendae non obligat ante sententiam iudicis. Vide, ib., num. 36.
- 17 Poena, seu lex poenalis latae sententiae in iis, quae aliam executionem externam non requirunt, obligat in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis. Vide, ibidem, num. 37.
- 18 Poena, seu lex poenalis latae sententiae in iis, quae externam executionem requirunt, non obligat in conscientia ante iudicis sententiam declaratoriam de crimine commisso, nisi lex in specie addat clausulam: *Alia etiam declaratione non secuta*. Vide, ib., n. 38.
- 19 Imo, secundum plurimos, etiamsi lex addat talem clausulam: *Alia etiam declaratione non*

secuta, vel simile, non obligat ante declaratoriam iudicis de crimine commisso, nisi in aliquibus specialibus poenis, quae assignantur. Vide, ib., n. 38.

Declaratoria de crimine commisso requirit citationem partis, et ab ea dari potest appellatio. Vide, ib., n. 40.

Adducitur et solvitur instantia. Vide, ibid., 21 num. 41.

Assignatur notabilis differentia inter sententiam condemnatoriam et declaratoriam. Vide, ib., n. 42.

Assignatur quomodo, non obstante clausula *ipso facto incurrenda*, adhuc requiratur sententia declaratoria iudicis. Vide ib., n. 43, ubi complura notabilia invenies ad rem.

Assignatur quomodo, non obstante clausula *absque alia declaratione*, adhuc requiratur talis sententia declaratoria iudicis. Vide, ibidem, n. 44, et ibi nonnulla notatu digna videre est.

Transgressores legis incurrunt poenam illius, etiamsi talem poenam ignorent, exceptis tamen censuris. *Communis*. Et ratio est, quia ignorantia solius poenae non tollit causam poenae, adeoque nec effectum, seu ipsam poenam; tum quia ex praxi omnium tribunalium rei, et legum transgressores puniuntur variis poenis, v. g. patibuli, gladii, combustionis, rotae, et huiusmodi, quamvis invincibiliter ignoraverint delicta a se committenda, et commissa poenis huiusmodi subiacere.

Iudex inferior, regulariter loquendo, non potest augere vel minuere poenas a iure statutas. *Communis*. Et ratio est, quia iudex tenetur servare aequitatem legalem, debetque, non de legibus, sed secundum leges iudicare. C. *In istis* 3, d. 4, ibi: *In istis temporalibus legibus, cum fuerint institutae et confirmatae, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas*, et concordant c. *Summopere* 70, caus. 11, qu. 3, et l. *Accusatorum* 1 ff. Ad senatusconsultum Turpillianum, ibi: *Facti quidem quaestio in arbitrio iudicantis est, poenae vero prosecutio non eius voluntati mandatur, sed legis auctoritati reservatur*.

Id tamen potest princeps supremus. *Communis*. Et ratio est, quia cum ipse lege humana superior censeatur, leg. *Princeps* 31 ff. de Legibus, potest licite reo poenam aut minuere, vel omnino remittere, aut augere, quod et interdum expedit, praesertim in delictis enormibus et atrocibus, aliisque frequentatis, cum maiorum poenarum metu delinquentes facilius a delictis abstineant; *ut quos timor Dei a peccatis non revocat, saltem coerceat severitas disciplinae*; textu expresso in c. *Cum in cunctis* 7, § *Clerici sane*, de Election. Unde princeps uti non debet lenitate contra delinquentes, sed potius severitate; per lenitatem enim rex contemnitur, lex despicitur, et grex inficitur: econtra vero per severitatem rex honora-

tur, lex servatur et grex salvatur, ut observant Luc. de Penna, in l. 3 Cod. de His, qui ex publica collatione, et Gaballus, Resolut. crimin. 99, num. 102, ac alii.

- 28 Et ex iustis causis id potest interdum etiam iudex inferior; ipse enim ob speciales circumstantias potest poenas ordinarias, et a lege praescriptas imminuere, aut aggravare. *Communis*, per text. in l. *Aut facta* 16 ff. de Poenis, ubi inter alia dicitur, quod quantum ad hoc delicta *consideranda sunt septem modis, causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, eventu.*
- 29 Iustae autem causae, ex quibus eorum poenae iudice inferiori augeri possunt, sunt praesertim sequentes: Prima, est ratione qualitatis personae delinquentis. L. *Aut facta* 16, § 3, ff. de Poenis; quae si ob rationem sui status obligetur ad evitanda delicta, et tamen delinquat, gravius evadit eius delictum, graviusque est puniendum, iuxta illud S. Gregorii homilia 9 in Evangelia, ibi: *Lectio sancti Evangelii, fratres charissimi, sollicite considerare nos admonet, ne nos, qui plus caeteris in hoc mundo accepisse aliquid cernimur, ab auctore mundi gravius inde iudicemur.*
- 30 Secunda, ratione obiecti, seu personae offensae. Cit. l. *Aut facta*, § 3, gravius est enim offendere Deum, quam hominem, can. *Sicut qui Ecclesiam* 17, qu. 4, cap. *Vergentis* de Haeretic., authent. *Catharos*, eod. tit., et gravitas delicti contra hominem commissi mensuratur a dignitate personae offensae. Clement. 1, § *Nec super*, de Poenis.
- 31 Tertia, ratione causae. Cit. leg. *Aut facta*, § 2, ubi enim nulla, aut debilis est causa delinquendi, gravius evadit delictum, quia in tali casu maior arguitur perversitas voluntatis in delinquente; unde gravius puniuntur homicidia sine ulla aut debili causa commissa; quam cum aliqua gravi causa patrata, cap. *Sicut dignum* 6 de Homicid.
- 32 Quarta, ratione advertentiae, gravius enim delinquit, qui advertenter et pensate delictum committit, quam qui ex perturbatione mentis ab ira, amore, furore et huiusmodi cit. l. *Aut facta*, § 2, ut patet de graviore punitione homicidii appensati, quam casualis, cap. *Sicut dignum* 6 de Homicid., et cap. *Lator* 9, tit. eodem.
- 33 Quinta, ratione consuetudinis delinquendi, quia ob talem consuetudinem censetur delinquens magis deliberato animo, et iniquiori voluntate delinquere. L. *Capitalium* 28, § 3 et 10, ff. de Poenis. L. *Nemo deinceps* 3 Cod. de episcopali Audientia, c. *Sicut dignum* 6 de Homicid.
- 34 Sexta, ratione loci, cit. l. *Aut facta*, § 4, gravius enim evadit crimen commissum in palatio aut praesentia principis, quam alibi, iuxta illud Esther. vii, 8, ibi: *Etiam reginam*

vult opprimere me praesente in domo mea. Et universaliter locus maiori reverentia dignus auget delictum in eo commissum. Arg. c. 1 de Poenit., dist. 5, l. *Sed est quaestionis*, in princip., ff. de Iniuriis, § *Atrox* Inst., eod. tit., l. *Aut facta*, § 4, ff. de Poenis, l. *Praetor edixit*, § *Atroce*, ff. de Iniuriis.

Septima, ratione temporis, cit. l. *Aut facta*, § 5, et cit. c. *Sicut dignum*. Sic omnia delicta commissa tempore nocturno graviora evadunt ratione talis temporis, ut patet de furto, quod ratione nocturni temporis gravius reputatur omni iure divino, ecclesiastico et civili. Exodi xxii, 22, cap. *Si perfodiens* 3 de Homicidiis, l. 4, § 1, ff. ad Leg. Aquil., leg. 9 ff. ad Leg. Cornel. de Sicariis; l. *Sacrilegii*, vers. *Caeterum*, ff. ad Leg. Iul. Peculatus et sic etiam graviora sunt delicta commissa temporibus poenitentiae, ieiuniorum, festivitatum et divinorum officiorum, et huiusmodi.

Octava, ratione modi, cit. l. *Aut facta*, § 6, cit. c. *Sicut dignum*; gravius enim delictum est hominem repetitis tormentis, ac lenta morte perimere, quam simpliciter necare; et gravius est homicidium proditorium quam aperta aggressionem commissum, l. *Plus est* 1 C. de Maleficis et Mathemat., ibi: *Plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio*; cum similibus.

Nona, ratione scandalii, cum enim scandalum ex se grave peccatum sit, iuxta illud Matthaei xviii, 6: *Qui scandalizaverit unum ex his pusillis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, et demergatur in profundum maris*; si adiungatur alicui delicto, ex tali adiectione gravius redditur crimen. Unde iure merito leges tum civiles, tum canonicae talia scandalosa crimina maxime aversantur. L. *Si quis filio* 6, § 7 et 8, ff. de iniusto, rupto, irritato facto Testament., l. *Qui eadem* 16 ff. ad Leg. Cornel. de Sicariis, c. *Consideravimus* 10 de Elect., cap. *Super eo* 1 de Sent. excom., cum similibus. Aliae adhuc iustae causae augendi reorum poenas possent adduci, sed brevitatis gratia videntur apud criminalistas relinquuntur, et ad iustas causas dictas minuendi et temperandi poenas transeamus.

Prima igitur iusta causa minuendi poenas, est credulitas et opinio non delinquendi, mitius enim punitur, qui delinquendo credit, se non delinquere, sed licite agere. Leg. *Igitur*, vers. *Et generaliter*, ff. de lib. Caus., l. *Clam possidere* ff. de acquirend. Possess., c. *Sicut dignum* 6 de Homicid., cum similibus.

Secunda, est aetas delinquentis, sive tenella et imbecillis, ut in pueris, sive ingravescent, ut in senibus; minores enim et senes delinquentes mitius puniri consuetum est. L. *Fere omnibus* ff. de Regul. iuris, l. *Aut facta*, § 3 in fine, ff. de Poenis, c. 1 et 2 de Delictis

- puer., c. *Sicut dignum* 6 de Homic., c. *Fra-*
ternitatis, dist. 34, c. *Tanta nequitia*, dist. 86,
 cum similibus.
- 40 Tertia, est iracundia; delictum enim ex ira
 commissum mitius puniri debet. L. *Aut fa-*
cta 16, § 2, de Poenis, l. *Abolitio* 2 Cod. de
 Abolitionibus, can. *Si quis iratus* 2, qu. 3,
 cum similibus.
- 41 Quarta, est sexus fragilitas; mitius enim
 puniri debent feminae quam viri, cum in poe-
 nis infligendis sexus ratio habenda sit, text.
 expresso in cit. c. *Sicut dignum* 6 de Homicid.,
 et in c. *Indignanter* 4, caus. 32, qu. 6.
- 42 Quinta, est praestantia et nobilitas personae
 delinquentis; nobiles enim, et digniores mitius
 puniri debent, quam ignobiles, et minus digni.
 L. *Podius*, § 1, et l. final. de Incendio, ruina
 et naufragio, l. *Aut damnum*, § *In ministerium*,
 ff. de Poenis, l. *Sacrilegii*, § 1, ff. ad
 Leg. Iul. *Peculatus*, l. *Annorum*, § *Poena*, ff. de
 Sepulcro violato, c. fin. de Poenis, et c. *Pa-*
storalis de officio Deleg.
- 43 Sexta, est insignis peritia delinquentis. Ex-
 cellens enim, et unicus in arte non debet mo-
 ri; et propter eius excellens artificium, et exi-
 miam industriam ei minuitur, vel in totum poe-
 na remittitur. L. *Ad bestias* 31 ff. de Poenis.
- 44 Septima, est ebrietas: omne enim delictum,
 quamvis grave et atrox, durante ebrietate com-
 missum, non rigorosa poena ordinaria, sed
 mitiori extraordinaria punitur. L. *Omne deli-*
ctum 2, § 7, verb. *Per vinum*, ff. de Re mili-
 tati, c. *Sane*, et c. *Inebriaverunt* 25, qu. 1.
- 45 Octava, est diuturnitas temporis lapsi a die
 commissi delicti. Qui enim iam a multo tem-
 pore delictum commisit, non rigorosa poena
 ordinaria, uti de recenti delinquentes, sed mi-
 tiori extraordinaria puniendi sunt, textu ex-
 presso in l. *Si diutino tempore* 25 ff. de Poe-
 nis. Variae aliae adhuc iustae causae minuendi
 reorum poenas essent hic adducendae, sed istae
 etiam apud criminalistas videndae relinquuntur,
 notando solum, quod omnes illae adductae,
 si adsint, augment reorum culpam et poenam;
 si absint, ipsam minorant.
- 46 In poenis arbitrariis debet iudex procedere
 iuxta qualitatem delicti, ut sic poena crimini
 commensuretur. C. *Sane* 11 de officio Delegati,
 c. *Sicut dignum* 6 de Homic. Quantum enim
 quis peccavit, tantum puniri debet, iuxta illud
 Deuter. xxv, 3: *Pro mensura peccati erit et*
plagarum modus, et aliud Apocalyps., xviii, 7:
Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit,
tantum date illi tormentum et luctum. Et ratio
 conclusionis est, quia arbitrium iudici relictum
 non sumitur pro arbitrio libero et absoluto,
 ac pleno suae voluntatis, sed pro arbitrio regu-
 lato a iure et recta ratione, sive pro arbitrio
 boni viri. Arg. l. *Non possunt* 12 ff. de Le-
 gibus, l. *Si societatem* 6, et l. *Societatem* 76
 ff. Pro socio.
- Stante autem dubio, aut diversa iuris intel-
 ligentia, iudex debet semper in mitiorem par-
 tem declinare, cap. *In obscuris* 30 de Regul.
 iur. in 6, ibi: *In obscuris minimum est se-*
quendum, cap. *In poenis* 49, eod. in 6, ibi:
In poenis benignior est interpretatio facienda,
 l. *Factum* 155, § 2, ff. de Regul. iuris, ibi:
In poenalibus causis benignius interpretandum
est. Ex canone enim *Alligant* 12, caus. 26,
 qu. 7, expresse habetur, quod *melius est pro-*
pter misericordiam rationem reddere, quam
propter crudelitatem, et in eius sumuario di-
 citur: *Melius est errare in misericordia remit-*
tendi, quam in severitate ulciscendi.
- Cum hoc tamen, quod circa reos in gravio-
 ribus criminibus legitime convictos, non debet
 uti nimia clementia, iuxta illud Exodi xxii:
Maleficos non patieris vivere, ne inde malefa-
 ctores spe clementiae et ulterioris veniae sen-
 sim multiplicentur in grave reipublicae detri-
 mentum, sed cum istis iuxta legum severita-
 tem cum aliquo temperamento benignitatis pro-
 cedat, prout statuitur in l. *Respicendum* 21
 ff. de Poenis, ad hoc ut caeteri punitorum
 exemplo edocti, ad crimina perpetranda non
 prosiliant, ut *unius poena metus possit esse*
multorum, textu expresso in l. *Ut unius* 1
 C. ad Leg. Iul. *Repetundarum*. Unde ad rem
 Seneca, de Clementia, lib. 1, c. 22, in princ.
 sic habet: *In vindicandis iniuriis tria lex se-*
cuta est, quae princeps quoque sequi debet;
aut ut eum, quem punit, emendet; aut, ut
poena eius caeteros meliores reddat, aut, ut,
sublatis malis, securiores caeteri vivant.
- Poena imposita in foro conscientiae non li-
 berat a poena imponenda in foro fori. Clar.,
 qu. 16, num. 5, et quaest. 60, n. 21; Ame-
 nus, de Delictis et poenis, tit. 8, § 6, n. 69,
 et alii passim.
- Poenas pecuniarias, seu mulctas tenetur Epi-
 scopus applicare locis et usibus piis, tum ex
 dispositione iuris, in c. *Presbyteri* 2 de Poenis,
 tum ex praecepto Concil. Trident., cap. 1,
 sess. 6; cap. 1, sess. 23; et cap. 3, sess. 25
 de Reform., ut pluries decrevit Sacra Congre-
 gatio Conc. ac Episc. et Regul., apud Bar-
 bosam, de offic. et potest. Episc., part. 3,
 allegat. 107, a num. 19; Dianam, part. 10,
 tract. 9, resolut. 2, § *Ad haec*; Quarant., in
 Summa bullar., verb. *Poenae pecuniariae*; Ni-
 col., Lucubrat. canon., lib. 5, tit. 37 per tot.;
 Fagnan., lib. 1 Decret., in cap. *Presbyteri* 2
 de Poenis, per tot.; et tenent Reiffenst. lib. 5
 Decret., tit. 37, num. 101; Conciol., Resol.
 criminal., verb. *Episcopus*, resol. 1, num. 10;
 Monacell., tom. 1, formul. 13, n. 1; Ursaya,
 Instit. criminal., lib. 4, tit. 5, num. 196, et
 alii passim. Vide verb. *Episcop.*; artic. 6, a
 num. 63.
- Poenae omnes, et mulctae, sive ex Consti-
 tutionibus synodalibus, sive ex praeceptis, sive

ex decretis Episcopi vel vicarii proveniant, sive ex stipulatione praetoria descendant, sunt piis locis, non autem fabricae vel sacristiae Ecclesiae applicandae. Sacra Congregatio Concil., in Messanen., apud Fagnanum, loc. cit., num. 32; et Barbosam, in Summa apostolic. decis., verb. *Poenae criminalis pecuniaria*, num. 2.

- 53 Poenae pecuniariae non possunt erogari in reparationem palatii episcopalis, aut domus vicarii generalis. Sacra Congregatio Concil., apud Fagn., l. c., n. 38, et S. Congr. Episc. et Regul., in Anversana, 22 Ian. 1591; apud Barb., l. c., n. 3.

- 54 Poenarum, seu mulctarum nulla portio potest ab Episcopo assignari depositario earumdem poenarum, nec restorationi carcerum episcopali, nec pro vestiendis apostolis, quibus lavantur pedes in die Coenae Domini, nec pro supplemento salarii musicorum ecclesiae cathedrali inservientium. S. Cong. Conc., in Firmana, 16 Apr. 1633, apud Barb., l. c., num. 9.

- 55 Nec potest Episcopus applicare poenas pecuniarias pro vicario curiae episcopalis, aut salario notarii et ministrorum. Sacra Congr. Conc., in Albanen., 5 Febr. 1618, apud Barbosam, l. c., n. 7.

- 56 Nec eas pro aliqua parte applicare potest procuratori fiscali, exsecutoribus ac ministris curiae. S. Congreg. Conc., in una Montis Alcinii, 10 Iul. 1610, apud Fagn., loc. citat., num. 30.

- 57 Nec eas assignare potest pro Birruariis curiae episcopalis. Sacra Congr. Conc., in Ianuen., 5 Iun. 1632, apud Barbosam, loc. c., num. 8.

- 58 Nec eas applicare potest pro expensis tribunalis, quia haec causa non potest dici pia: tum quia cum expensae huiusmodi spectent ad Episcopum, can. *Militare* 5, caus. 23, quaest. 1, et notatur in cap. *Cum ab omni* 10 de vita et honestate Clericor., talis applicatio cederet in Episcopi utilitatem, quo casu nec ipsi ecclesiae, vel sacristiae fieri potest earum applicatio, ut respondit S. Congr., teste Fagn., l. c., n. 31 et 37.

- 59 Nec potest Episcopus, etiam pauper, eas sibi, seu camerae suae episcopali applicare, non obstante contraria consuetudine. Sacra Congregatio Concil., apud Quarant., in Summa Bullar., verb. *Poenae pecuniariae*; Piasec., in Praxi episcop., part. 2, cap. 4, num. 97; Barb., loc. cit., num. 5; Monacell., loc. citat., num. 2 et sequen.; Ursayam, loc. cit., num. 196.

- 60 Unde si Episcopus vere sit pauper, vereque indigeat, debet recurrere ad Sacram Congregationem Conc. pro gratia applicationis dictarum mulctarum, quae solet illas ad tempus permittere Episcopis vere pauperibus, vereque

indigentibus, vel pro sua, et familiae necessitate, vel pro episcopalis palatii refectione, et similibus, ut pluries fuisse decisum refert Zaul., tom. 1, lib. 4, rubr. 20, n. 57, et resolvit d. Sac. Cong. Conc., in Ravellen., 13 Ian. 1646; et in Civitatis Ducalis, 27 Maii 1656, ac in Narnien., 6 Febr. 1700; apud Ursayam, l. c., num. 198.

Et Episcopus mulctas pecuniarias locis et usibus piis non assignans, sed sibi, aut suis officialibus et ministris applicans sine facultate Sacrae Congregat., non est immunis a culpa mortali, ut multis probat Monacell., loc. cit., num. 3, et sequitur Ursaya, loc. cit., n. 197, et alii; talis enim Episcopus contemnit in re gravi sacros canones, ac Concilium Trident., quod sess. 25, de Reform., cap. 3, non hortatur, neque obiter decernit, sed imperative omnibus Episcopis tam pauperibus, quam divitibus praecipit, quod mulctae pecuniariae *locis piis assignentur*, adeoque transgressio ex sui natura erit mortalis cum decreta apostolica et conciliaria obligandi vim habeant etiam sub reatu peccati mortalis. C. *Nulli fas* 5, dist. 19, can. *De his* 6, distinct. 5, c. *Quia* 6, dist. 64, c. *Violatores* 5, caus. 25, qu. 1, et tenet Fagn., in cap. *Quoniam* 13 de Constit., num. 22, cum Archidiac., Geminian., Felin., et aliis ibi citatis, et in cap. *A crapula* 14 de vita et honest. Cleric., n. 21, cum aliis ibi allegatis.

Si concedatur Episcopo applicatio poenae pecuniariae pro episcopatu et sacrario, sub nomine episcopatus intelligitur ecclesia cathedralis, palatium episcopale, et omnes fabricae, quibus Episcopus providere tenetur; sub nomine vero sacrarii, non solum suppellex, quae inservit pro ecclesia cathedrali, sed etiam quaelibet alia necessaria pro aliis ecclesiis, oratoriis, vel cappellis ab ipso episcopatu, vel cathedrali dependentibus. Sac. Congregat. Episcoporum. et Regul., in Assisien., 17 Maii 1592, et in una Montis Pelusii, 17 Novembr. 1593, apud Pitton., Constitut. ad Episcopos, n. 27.

Poenae et mulctae delinquentium in una ex duabus dioecesibus unitis applicandae sunt piis locis dioecesis, cuius sunt delinquentes, et in pari necessitate pauperibus loci, ubi habitant ipsi delinquentes. Sacra Congregatio Episcop. et Regul., in Venusina, 21 Novembr. 1600; apud Pitton., l. c., num. 376; Barbos., l. c., num. 4; et eadem Sacra Congreg. in Squillac., 5 Mart. 1618; apud Monacell., loc. cit., num. 6.

Si mulctae non fuerint per Episcopum in vita applicatae, non possunt ad minorem summam reduci per vicarium capitularem. Sic respondit Sacra Congreg. Conc., in Ripana, 18 Apr. 1654, lib. 19 Decret., fol. 337, apud Ursayam, l. c., n. 199.

Pro multis retinendis debet ab Episcopo

- fieri depositarius ipsarum. S. Cong. Episc., in Ostunen., 3 Sept. 1577; in Spoletana, 25 Octob. 1580; in Ananien., 5 Augusti 1602, et 17 Febr. 1645; et Sac. Congr. Concil., apud Fagn., l. c., n. 32 et seq.
- 66 Et talis mulctarum depositarius debet esse aliquis de capitulo. Sacra Congr., in Messanen., apud Fagn., l. c., n. 7. Debetque cautionem praestare de bene administrando, expendendo cum mandato subscripto ab Ordinario, et reddenda ratione in fine anni coram Ordinario et duobus capitularibus. Sacra Congregatio Episc. et Regul., in Cathacen., 17 Februar. 1645; et in Minerbien., 6 Sept. 1652.
- 68 Quorum canonicorum alter debet eligi ab Episcopo, et alter a capitulo. Sacra Congregatio Episcoporum, in Terracinen., 20 Novembris 1654.
- 69 Pecunia mulctarum nullo modo retineri potest ab Ordinario. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Andrien., 10 Sept. 1596, apud Nicol., in Floscul., verb. *Poenae*, num. 6; et sic videtur voluisse etiam Sacra Congreg. Conc. in Messanen., apud Fagn., loc. cit., num. 32, dum Archiepiscopo Messanensi iniunxit, ut poenarum pecuniarum depositarium aliquem ex capitulo constitueret. Unde depositarius mulctarum non debet deputari pro forma, sed ut vere et realiter mulctae apud eum deponantur. Monacell., l. c., n. 9, et alii id colligentes ex allatis decretis.
- 71 Poenae et mulctae non observantium dies festos pro tertia parte applicari debent accusatori, et pro quarta exsecutoribus. S. Pius V, consti. incip. *Cum primum*; Fagn., loc. cit., num. 34.
- 72 Poena et multa interficientis presbyterum applicanda est pro medietate ecclesiae, cui praefuit, et pro alia medietate distribuenda est in pauperes pro anima mortui, textu expresso, in c. *Presbyteris* de Poenis, et ibi canonistae communiter.
- 73 Ordinarius abstinere debet a poenis pecuniariis contra regulares. S. Congr. Episc. et Regul., in una Conventualium, 29 Sept. 1645, apud Nicol., l. c., n. 7.
- 74 Quaedam sunt crimina, in quibus minor aetas non minuit poenam. Huiusmodi sunt furtum hostiae, ex constit. Innoc. XI, *Ad nostri apostolatus*, confirmata a feliciter regnante Summo Pontifice, in constit. *Gravissimum*.
- 75 Celebratio missae facta a non promotus ad presbyteratus ordinem, ex constit. Urbani VIII, *Apostolatus officium*, confirmata a san. mem. Benedicto XIV, in const. *Sacerdos in aeternum*.
- 76 num. Idemque obtinet, si quis non promotus ad ordinem presbyteratus confessiones fidelium audiverit, ut ex iisdem constitutionibus.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Adverte tamen id procedere, dummodo reus 77 vicesimum annum compleverit. Quod si infra annum vicesimum fuerit, locus est diminutioni poenae, ut habetur in *mox citatis constitutionibus*.

Quinimo, attentis iisdem constitutionibus, 78 aliud singulare in delictis hisce occurrit, quod scilicet confessio, quam vocant *de plano*, facta scilicet a reo in primo generali interrogatorio nec etiam suffragatur ad poenam minuendam.

De Episcopo quaeri solet, an valeat is componere delicta clericorum, convertendo poenam in mulctam aliquam pecuniariam. Varias doctorum opiniones refert Rosa, de resid. Episcop., tit. 4, sect. ult., n. 57, et plur. seqq., qui tamen pro affirmativa est. Confer etiam Romagner., ad synodal. Gerund., lib. 3, tit. 2, c. 3, n. 11.

Caeterum non debet temere, et sine causa 80 Episcopus ad compositionem devenire: « Episcopus (inquit Rosa ubi supra) debet multa observare, praesertim, ut eam tunc faciat, quando pars est concordata, et habita fuit remissio seu exculpatio a parte offensa, etc. Secundo, ut fiat ante sententiam latam, licet nunc in praxi utatur illa clausula: *Salva potestate minuendi, aggraviandi, etc.* Qua attentata, etiam post sententiam latam a vicario potest Episcopus facere compositionem, etc. Et sic Episcopus compositionem facere debet, quando haec pecuniaria plus iuvaret, quam alia, etc. Divitibus autem cum magna cautela et prudentia imponenda est poena haec pecuniaria, quia nullam reus praetermittit culpam, quam redimere potest auro, etc. Et docent etiam huiusmodi doctores, quod tantum facere potest hanc compositionem, quando venit imponenda poena extraordinaria, et ubi poena non est a iure taxata; secus autem si esset statuta, vel in gravioribus criminibus, vel manifestis, etc. Tandem compositionem facere debet gratia correctionis pro corrigendis excessibus, et charitatis ardore, etc. In visitationibus autem ab huiusmodi compositionibus abstinere debet ». Consule etiam Squillant., de privileg. Episcop., p. 5, cap. 28, num. 16, et plur. sequent.

De applicatione poenae pecuniariae facienda 81 ab Episcopo, vide distinctiones, cum quibus procedunt, apud Rosa, l. c., et Fagn., in cap. *Presbyteri* de Poenis.

Illud vero non est hic praetereundum, quod 82 Episcopus poenas a sacris canonibus impositas, non potest remittere nisi in casibus expressis. Romagner., ad synodal. Gerunden., lib. 1, de Summa Trinit., n. 87.

RESPENSIO AUCTORIS.

Omnes pontificiae constitutiones, quae in 83 his *Additionibus* adducuntur, iam allegatae fue-

runt a me, id est illa Innoc. XI, *Ad nostri apostolatus*, tom. 3, verb. *Furtum*, num. 77. Illa Urbani VIII, *Apostolatus officium*, tom. 5, verb. *Missa*, art. 6, n. 2 et 3, ubi insuper ad id allatae fuerunt constitut. Gregor. XIII, *Officii nostri*; et Clem. VIII, *Etsi alias*. Illa Benedicti XIV, *Sacerdos in aeternum*, in verb. *Approbatio*, et verb. *In Missa*, n. 10 ad 14, et in verb. *Subripientes*, n. 1 ad 4, ubi ad id

allata fuit alia eiusdem Bened. XIV, incip. *Ab augustissimo*; et illa *Gravissimum* feliciter regnantis Summi Pontificis Clementis XIII, in verb. *Subripientes*, in qua ad id confirmat constitutiones Innoc. XI, Alex. VIII, et Bened. XIV. Quae omnia debuerat saltem adnotare D. auditor, ne videretur repetere iam tradita a me, et addere de non suo.

ARTICULUS II. De poenis in specie, et variorum delictorum.

SUMMARYUM. 1. Amputationis alicuius membri poena quid sit? cum quibus soleat praticari? - 2. Berlinæ poena quid sit? - 3. Bullationis, seu stigmatis poena quid sit? - 4. Carceris poena quid sit? - 5. Catenae infamis poena quid sit? - 6. Confiscationis bonorum poena quid sit? - 7. Fiscus quid sit? - 8. Poena confiscationis bonorum clericis quoque imponi potest. - 9. Damnationis in metallum poena quid? - 10. Degradationis poena quid? - 11. Deportationis poena quid? - 12. Detrusionis in arcum monasterium poena quid? - 13. Exsilii poena quid? - 14. Fustigationis poena quid? - 15. Ictum funis, seu torturae poena quid? - 16. Immurationis poena quid? - 17. Infamiae poena quid? - 18. Inhabilitatis ad beneficia poena quid? - 19. Mitrae poena quid? - 20. Pecuniaria poena quid? - 21. Privationis beneficiorum poena quid? - 22. Relegationis poena quid? - 23. Stigmatis, seu bullationis poena quid? - 24. Talionis poena quid? - 25. Trirremium poena quid? - 26. Verberationis seu flagellationis poena quid? - 27. Ultimi supplicii poena quid? - 28. Poena ultimi supplicii dividitur in tres species, quae assignantur. - 29. Delictorum poenae variae pro varietate criminum hic subnectuntur. Et primo assignatur abigeatus poena. - 30. Abortus poenae quae? - 31. Abusus in baptismo poena quae? ad num. 32. - 33. Abusus in confessione poena quae? ad num. 36. - 37. Abusus in Eucharistia poena quae? ad num. 41. - 42. Abusus in matrimonio poena quae? ad num. 43. - 44. Abusus in ordine poena quae? ad num. 48. - 49. Abusus Sacrae Scripturae poenae quae? - 50. Adulterii poena quae? - 51. Alchymistarum poena quae? - 52. Alienationis bonorum ecclesiasticorum poena quae? - 53. Ambitus poena quae? - 54. Annonae fraudatae poena quae? - 55. Apostasiae poena quae? - 56. Appellationis malae poena quae? ad n. 59. - 60. Arma prohibita deferentium poena quae? ad n. 61. - 62. Assassini poena quae? - 63. Astrologiani iudiciariam profitentium poena quae? - 64. Bestialitatem committentium poena quae? - 65. Blasphemias loquentium poena quae? - 66. Calumniatorum poena quae? ad num. 69. - 70. Collusionis seu praevaricationis poena quae, et quid sit collusio et praevaricatio? ad n. 73. - 74. Concubinitus poena quae? ad n. 80. - 81. Concubinariorum clericorum poenae quae? - 82. Concussionis poena quae, et quid sit concussio? ad num. 85. - 86. Consortii suspecti poenae in clericis quae? - ad num. 88. - 89. Conspirantium poenae quae? ad num. 92. - 93. Dilapidationis poenae quae? ad n. 96. - 97. Duellantium poena quae? - 98. Expilatae haereditatis poena quae, et quid sit crimen expilatae

haereditatis? ad num. 99. - 100. Falsariorum poenae quae? - 101. Falsificantium monetas poenae quae. - 102. Fornicationis poena quae? ad n. 103. - 104. Furii poenae quae? ad num. 121. - 122. Haereticorum poenae quae? - 123. Homicidii poenae quae? ad num. 136. - 137. Incendiariorum poenae quae? - 138. Incestus poenae quae? ad num. 144. - 145. Iniuriantium poenae quae? ad num. 146. - 147. Largitionis et receptionis munerum in regularibus et aliis poenae quae? - 148. Laesae maiestatis poenae quae? ad num. 155. - 156. Libellos famosos componentium, dictantium et vulgantium poenae quae? - 157. Litteras alienas aperientium, lacerantium et interceptantium poenae quae? - 158. Litteras apostolicas, aliasque falsificantium poenae quae? - 159. Magiae poenae quae? - 160. Maledicorum poenae quae? ad num. 164. - 165. Monopolii poena quae? - 166. Omittentium sacramentalem confessionem et communionem in Paschate poenae quae? - 167. Omittentium recitationem horarum canonicarum poena quae? - 168. Osculantis feminam invitam poenae quae? ad num. 170. - 171. Osculantis monialem, et ulterius copulam carnalem cum ipsa habentis poenae quae? ad num. 172. - 173. Parricidii poenae quae? - 174. Partus suppositi poenae quae? - 175. Peculatus poena quae? - 176. Periurii poena quae? - 177. Plagii poena quae? - 178. Poligamiae poena quae? - 179. Praevaricationis poena quae? - 180. Rapinae poena quae? ad num. 181. - 182. Raptus poena quae? - 183. Repetundarum criminis poena quae, ad n. 185. - 186. De residuis criminis poena quae, et quid sit crimen de residuis? ad num. 187. - 188. Revelationis secretorum poena quae? ad num. 194. - 195. Revelationum audita in confessione sacramentali poenae quae? - 196. Sacrilegorum poenae quae? - 197. Schismaticorum poenae quae? - 198. Sepulcri violati poena quae, et quid sit sepulcri violati crimen? - 199. Simoniacorum poenae quae? - 200. Sodomitarum poenae quae? - 201. Sollicitantium ad turpia extra confessionem poenae quae? - 202. Sollicitantium ad turpia in confessione sacramentali poena quae? - 203. Sortilegiorum poena quae? - 204. Stellionatus poena, et quid sit crimen stellionatus? ad num. 205. - 206. Stupri poena quae? ad num. 207. - 208. Subornationis testium ad dicendam falsitatem poena quae? - 209. Subornantium vocales regulares poenae quae? - 210. Tergiversationis poena quae? - 211. Termini moti poena quae, et quid sit crimen termini moti? ad n. 212. - 213. Truffatorum poenae quae; et quid sit truffa, et truffator? ad num. 214. - 215. Vis publicae poenae quae? ad n. 218. - 219. Vis privatae poenae quae? - 220. Quae differentia intercedat inter vim publicam et privatam. - 221. Usurariorum poenae quae? - 222. Alia ad rem. *Remissive*. - 223. Alia ad rem cum addit. ex aliena manu, ad n. 236.

¹ *Amputationis alicuius membri*, puta manus, aurium, narium, etc., poena est, quae solet infligi in delictis atrocibus, et praesertim quando agitur de falsantibus scripturas, armata manu insurgentibus in officiales maiores, ipsosque ferientibus ac occidentibus, et huiusmodi. Sic

solet manus abscindi notariis falsa instrumenta conficientibus, scribis scripturas falsas, libellos famosos contra principes componentibus, militibusque suos maiores officiales ferientibus ac occidentibus; sique aliis propter graviam ignominiosam facinoram, nares, seu aures ad eo-

- rum perpetuum dedecus solent abscindi. Ursaya, Instit. crimin., lib. 4, tit. 5, num. 166, cum aliis ibi citatis.
- 2 *Berlinae*, seu ut alii dicunt, Catenae infamis poena, est species punitionis dari solitae malefactoribus, eos publicae derisioni et ludibrio exponendo in loco, qui vulgo *Berlina* vocatur, et haec irrogari solet furibus, incisoribus bursarum, truffatoribus, falsis testibus, meretricibus, et similibus vilibus personis. Farinac., Prax. crim., qu. 19, n. 28; Gandin., in Praxi, tit. de Poenis reorum, qu. 16; Ursaya, l. c., n. 176.
- 3 *Bullationis*, seu *stygmatiss poena* est species punitionis, qua antiquitus bullabantur rei in facie, sed haec sublata fuit per Constantinum imperatorem in leg. *Si quis in metallum* 17 Cod. de Poenis; et quidem pia et sancta ratione, quia, ut ibi dicitur, facies hominis ad Dei similitudinem est efformata, ideo foedari non debet, ibi: *Facies quae ad similitudinem pulchritudinis est coelestis figurata, minime maculetur*. Farinac., loc. cit., qu. 18, n. 97 et seq.; Ursaya, loc. cit., num. 182 et seq., et alii.
- 4 *Carceris poena* possunt rei puniri iuxta eorum delicta perpetuo, vel ad tempus. Quamvis enim inventio carceris facta fuerit ad reorum custodiam, et non ad poenam; ex recepta tamen communi hodierna praxi, formalis carcer tam perpetuus quam temporalis pro poena reis infligitur. Cap. *Excommunicamus* 15, § final., de Haereticis, cap. *Quamvis* 3 de Poenis in 6, ibi: *Quamvis ad reorum custodiam, non ad poenam, carcer specialiter deputatus esse noscatur, non improbamus, si subiectos tibi clericos confessos de criminibus, vel convictos (eorum excessibus, personis, caeterisque circumstantiis provida deliberatione pensatis) in perpetuum, vel ad tempus, prout videris expedire, carceri mancipis ad poenitentiam peragendam*.
- 5 *Catenae infamis poena* est eadem, ac illa *Berlinae*. Vide supra, n. 2.
- 6 Confiscationis bonorum poena est auctio universalis omnium bonorum, vel alicuius quotae ad fiscum, ita ut idem sit dicere confiscatio ac applicatio, ut notat Cassan., ad consuet. Burg., rubr. 2, de Confiscat., num. 2; Ursaya, l. c., tit. 6, n. 2, 4 et 5, cum aliis ibi citatis.
- 7 Fiscus autem qui saccus male ablatorum vocatur, a De Rubeis, in disc. ad scient.; Amat., in prin., tom. 3, rec. n. 412, dicitur bursa publica in qua pecunia publica reponitur, illumque describit Guazzin., de Confiscat., concl. 1, n. 3, ut sit vir parum placidus, omnibus invisus, Deo odiosus, et nihil in se aequitatis habens. Baiard. vero ad Clar., qu. 3, n. 4, asserit fiscum nihil aliud esse, quam subditorum calamitatem, et late Peregr., de Iure fisc., n. 1, ubi quod primo loco fiscus erat bursa, seu crumena publica, deinde transiit in saccum, et tandem in domum seu cameram, indeque appellatur *Camera*; sic expresse Ursaya, l. c., num. 6 et 7. Poena confiscationis bonorum clericis quoque imponi potest. C. *Vergentis* 10 de Haereticis; c. *Cum secundum* 19, eod. in 6, cap. *Super* 25 de Verbor. signific., ita tamen ut bona confiscata applicentur ecclesiae, in qua clericus beneficium habuit. Cap. *Excommunicamus* 13, § *Damnati*, de Haereticis, ibi: *Si vero clerici, applicentur (bona) ecclesiis, a quibus stipendia receperunt*. Si autem clericus nullum beneficium habuit, bona illius confiscata veniunt ad fiscum ecclesiae vel Episcopi convertenda in pios usus. Farin., Prax. crim., quaest. 190, a num. 154, et alii passim iuxta dicta supra, art. 1, num. 50 ad 62.
- Damnationis in metallum*, seu in opus metalli poena erat antiquitus multum in usu, et per ipsam, licet rei vitam non amitterent, amittebant tamen libertatem et civitatem, iuxta text. in leg. *Aut damnum* 8 ff. de Poenis, cum aliis Alciat., lib. 1 Parergon, cap. 39. At hodie illius loco poena triremium subrogata est, vulgo *Galera*, ubi rei asperis catenis vinciuntur, et ad opus remigandi damnantur. Iul. Clar., in Praxi, quaest. 67 et 79; Ursaya, loc. cit., num. 132 et sequen., et alii passim.
- Degradationis poena* quid sit, et in quibus locis casibus locum habeat; Vid. verb. *Degradatio* per tot.
- Deportationis poena* antiquitus satis frequens consistebat in amissione civitatis retentis vita et libertate. Lex *Relegati* 4, et l. *Inter poenas* 6 ff. de Interdictis et relegatis. Hodie tamen in eius locum successit bannum, seu exsilium. Farinac., loc. cit., quaest. 19, n. 15 et 16; Clar., in Praxi, quaest. 67, n. 155, et alii.
- Detrusionis in arctum monasterium poena* antiquo iure infligi solita, cap. *pervenit* 2 de Adulter.; cap. *Inter* 10 de Purgat. canonic.; cap. *Tuae* 6 de Poenis, cum similibus, hodie in desuetudinem abiit, et loco illius vel triremes, vel carceres perpetui infliguntur. Farinac., Prax. crim., qu. 119, n. 55; Ursaya, l. cit., tit. 5, a n. 90 ad 94; Fagn., in cap. *Cum non ab homine* 10, n. 104, de Iudiciis; Reiffenst., l. 5 Decretal., tit. 37, num. 111, et alii.
- Exsilii poena* est eiection a civitate et interdum etiam a tota ditione seu statu, quae in praesentes dicitur *exsilium*, in absentes vero, *bannum*; Scann., de Visit. carcer., lib. 1, c. 3, n. 15; Ursaya, l. c., n. 156, et alii passim. Vide, verb. *Bannitus*, *Bannum*.
- Fustigationis poena* de se clara ex ipsomet nomine est, quae irrogari solet furibus, inci-

- soribus bursarum, truffatoribus, falsis testibus, et similibus vilibus personis. Scann., de Visitatione. carcer., lib. 1, cap. 3, num. 12; Ursaya, l. c., n. 174; Farin., l. c., qu. 19, num. 29; Gandin., in Prax., tit. de Poen. reor., qu. 16. De hac fit sermo in leg. *Ictus fustium* 22 ff. de His qui notantur infamia, et in leg. *Fustibus* 16 Cod. Ex quibus causis infamia irrogatur. Vide infra, num. 22, de Verberationis poena.
- 15 Ictuum funis, seu torturae poena est, quae infligitur in delictorum vindictam, et saepe saepius in publico loco etiam pro levibus delictis hac poena torquentur viles personae, ut pro ludis vetitis, pro delatione armorum, et similibus. Ursaya, loc. cit., n. 179, et alii passim.
- 16 Immurationis poena est, qua rei clauduntur intra cellam, muro obstructa porta, et relicta tantum parva fenestra ad recipiendum lumen, et altera, per quam eis subministrari possint necessaria ad victum, qua poena puniendi sunt religiosi haeretici. Cap. *Accusatus* 8, § final., de Haereticis in 6, et moniales ob delicta carnis consummata et scandalosa. Sacra Congregatio Episcoporum et Regular., in Ragusina, 16 Mart. 1620; Nicol. in Floscul., verb. *Poenae*, n. 2; Ursaya, loc. cit., num. 162, et alii.
- 17 Infamiae poena quid sit, et quos pariat effectus? Vide verb. *Infamia* per tot.
- 18 Inhabilitatis ad beneficia poena est, qua quis inhabilis et ineptus redditur ad valide recipiendum beneficium, dignitatem et officium ecclesiasticum, ita ut collatio ipso facto, et ante omnem sententiam sit nulla. *Communis*, et patet ex dictis sub verb. *Lex*, art. 2, n. 27, ubi fuit dictum quod poena, seu lex poenalis latae sententiae in his, quae nullam executionem requirunt, sed potius in negatione et carentia, seu abstinentia consistunt, obligant statim in conscientia ante sententiam iudicis. Quinam autem inhabiles sint ad obtinenda beneficia? Vide verb. *Beneficia*, art. 5, a num. 65 ad 90.
- 19 Mitrae poena est, cum qua reus mitratus producitur in publicum, dum fustigatur, idque pro maiori ignominia, et iudices hanc poenam infligere solent lenonibus, ut observant Vulpin., de Delictis carnis, qu. 144 per tot.; Peguer., Decis. crim., 14; Sabell., in Prax. universal., § *Ruffiani*, n. 1; Ursaya, l. c., tit. 5, n. 178, referens hac poena punitos fuisse publice per urbem, die 16 Sept. 1711, maritum et uxorem ob lenocinium eiusdem mariti cum sua uxore.
- 20 Pecuniaria poena in hoc consistens, quod delinquens loco alterius poenae, vel una simul cum alia, certam summam pecuniariam solvere debeat, licite et valide etiam a iudicibus ecclesiasticis imponi potest. *Communis*. Arg. can. *Statuimus* 54, caus. 16, qu. 1; c. *Dilectus* 6 de offic. Ordinar.; cap. *Postulasti* 14 de Iudaeis; ibi: *Ipsa poena pecuniaria punias, vel alia temporali, ita tamen, ut regulariter loquendo, non ipsi iudici, sed causis piis debeat applicari, iuxta dicta art. anteced. a num. 50 ad 62.*
- Privationis beneficiorum poena est, qua quis 21 privatur beneficiis, dignitatibus, vel officiis ecclesiasticis rite obtentis. *Communis*. Quot autem modis, et ex quibus causis proveniat talis poena? Vide verb. *Beneficia*, art. 7 per tot.
- Relegationis poena, quae confunditur cum 22 exsilio seu banno cum hac differentia, quod relegatio restricta est ad certam civitatem et locum; exsilium autem seu bannum non sic; potest et solet etiam adhiberi ab Episcopis contra clericos delinquentes, ipsos relegando in aliquem certum locum suae dioecesis, vel etiam in exsilium mittendo extra dioecesim. *Communis*, per text. in c. *Cum fortius* 1 de Calumniatoribus, c. *Cum beatus* 8, dist. 45, cum similibus.
- Stigmatis seu bullationis poena quid sit et 23 quare sublata fuerit? Vide supra, n. 3.
- Talionis poena est, quae indicta est contra 24 calumniatores, seu falsi criminis accusatores a S. Damaso Papa, epist. 4, c. 7, et ab Adriano I, Ep. Decret., cap. 24, relat. in can. *Calumniator* 2, et can. *Qui non probaverit* 3, caus. 2, qu. 3, leg. *Quisquis* 18 Cod. de Calumniatoribus; et est, ut calumniator, seu falsi criminis accusator subire teneatur eas poenas, quas de iure subire debuisset accusatus, si concludenter probatus fuisset delinquens; et quamvis haec poena videatur hisce nostris temporibus abiisse in desuetudinem, eius tamen vim innovavit S. Pius V, constit. incip. *Cum primum*; unde adhuc omnino poena talionis infligenda est in illis locis et religionibus, in quibus iustis de causis per suas peculiare leges praecipitur observari, ut praecipitur observari in nostra religione Minorum de Observantia: Statut. Vallisolet., cap. 7, tit. de Poena talionis; Amenus, de Delictis et poenis, tit. 5, § 4, verb. *Calumniator*, n. 17; Compend. Sanctorum, verb. *Accusatio*, *Accusator*, num. 5, 6, 8 et 9, verb. *Talionis poena*; Reiffenstuel, lib. 1 Decr., tit. 1, n. 17.
- * Talionis poena antiquissima est in legibus XII tabularum sancita: verum de qua talionis poena hic disserat auctor, non ausim affirmare. Putat sumi consuevisse a calumniatoribus; ego tamen in corpore iuris civilis non invenio, quod huiusmodi poena calumniatoribus fuerit inflicta. De hac ita Festus, in verb. *Talionis*: *Talionis mentionem fieri in XII tabulis, ait Verrius, hoc modo: Si membrum rupserit, ni cum eo pacit, talio esto. Neque id quid significet indicet: puto, quia notum est; permittit enim lex parem vindictam.* Legis enim hic sensus est, ut eandem poenam quis a iudice patia-

tur, quam ultro intulit, eiusdem membri amissione multetur quod ipse alteri rupit, quemadmodum et in leg. divina, Exod. xx, 24, 25: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.*

Addit lex, *ni cum eo pacit*, id est nisi de iniuria dicendo, pactione scilicet, vel satisfactione poenam redemerit. Cuius exceptionis humanitate legis severitas mirum in modum mitigatur, quasi lex ipsa videatur eum, qui offensus est, invitare ad veniam, aut ad id saltem, ut iniuriam deprecari a se permittat. Unde merito Caecilius apud Aulum Gellium, lib. 20, cap. 1, Favorinum de atroci talionis huius, ut vocat, acerbitate male disserentem ita reprehendit: *Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus poenae putas, quae, obsecro te, ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Praesertim cum habeas facultatem paciscendi, et non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris.*

Longe severior fuerat lex Solonis, qui, ut refert Laertius, ambos oculos erui praeceperat ei, qui oculum alteri excussisset *.

25 *Triremium poena*, vulgo dicta *galera*, est qua rei catenis asperis et durissimis vincuntur, et ad opus remigandi damnantur. Raynald., tom. 2, ad cap. 19, § 4, n. 8; Ursaya, l. c., tit. 5, n. 33, et alii passim.

26 *Verberationis seu flagellationis poena*, quamvis plerisque in locis in desuetudinem abierit, et clerici praesertim verberari non consueverint, teste Claro, § final., qu. 71, num. 2, tamen de iure adhuc infligi potest; dummodo absque sanguinis effusione, et non enormiter, sed moderate fiat: clericus enim alium clericum calumniose accusans, beneficio et officio privari, et verberibus castigatus in exilium mitti potest, textu expresso in cap. *Cum fortius* 1 de Calumniatoribus, ibi: *Subdiaconus, quo indignus fungitur, privari officio et verberibus publice castigatum in exilium deportari.* — C. *In Archiep.* 4 de Raptoribus: *Pecuniaria poteris poena multare, et etiam flagellis afficere, moderatione adhibita, qua flagella in vindictam sanguinis transire minime videantur.* Clar., loc. cit.; Reiffenstuel, lib. 5 Decretal., tit. 2, num. 10, et tit. 37, num. 104, et alii passim.

27 *Ultimi supplicii poena* consistit in separatione animae a corpore. L. *Ultimum supplicium* 21 ff. de Poenis, ibi: *Ultimum supplicium esse mortem solam interpretamur.* Dicitur etiam Capitale, l. *Praesenti* 6 Cod. de His qui ad ecclesiam confugiunt, ibi: *Capitali et ultimi supplicii animadversione plectendis.* Et etiam capitis, l. *Relegati* 4 ff. de Poenis, ibi: *Poena capitis.* Item vocatur *Poena gladii*, leg. *Si quis* 20 Cod. de His qui accusare non possunt, ibi: *Ultiore gladio feriat.* Item appellatur simpliciter *supplicium* sine aliquo addito;

per antonomasiam enim intelligitur poena mortis. L. *Qui cum maior natu* 14, § 3, ff. de Bonis libertorum, ibi: *Supplicium habuit*, leg. *Frater* 2 ff. de Lege Pompeia, de Parricidiis, ibi: *Supplicio affectus.*

Poenam hanc ultimi supplicii, seu mortis 28 naturalis, in tres dividit species Carena, de Offic. inquis., part. 3, tit. 13, num. 1 et seq. In quarum prima ponit illam, quae sequitur ex concrematione, ab excoriatione et sectione per terram, ex dissectione in partes, ex obiectione bestiis ad dilaniandum, ex reptatione et laceratione per spinas et tribulos, ex perpetuis vigiliis, ex lapidatione, et ex inedia. In secunda ponit illam, quae sequitur ex furca, et ex praecipitatione. In tertia ponit illam, quae sequitur ex capitis amputatione, et ex sanguinis per venas paulatim, et non copiose facta emissionem; sic litteraliter Ursaya, l. c., lib. 4, tit. 1, a n. 105 ad 107.

* Haec omnia luculentius explicantur a Calistrato, qui poenarum capitalium gradus distinguit. Ita ille: *Capitalium poenarum fere isti gradus sunt. Summum supplicium esse videtur ad furcam damnatio; item vivi crematio, quod quanquam summi supplicii appellatione merito contineretur, tamen (eo quod postea id genus poenae adinventum est) posterius primo visum est, item capitis amputatio. Deinde proxima morti poena, metalli coercitio. Post deinde in insulam deportatio.* L. 28 ff. de Poenis.

Quanquam ultimum supplicium esse mortem solam interpretemur, ut inquit Ulpianus, supra a nostro auctore allegatus, nihilominus cum multis modis inferatur et olim inferretur, ita a nostri instituti ratione alienum non erit, ut pauca etiam attingamus super variis ultimi supplicii speciebus quae apud Romanos antiquis temporibus in usu erant, omissis illis, quae hodie in usu sunt, cum omnibus innotescant, et satis a nostro auctore exponantur, eo vel maxime, quia pleraeque parum antiquioribus dissimiles reperiuntur. Prima igitur species erat suspendium in arbore infelici. Huius supplicii mentionem videmus iam sub rege Tullo Hostilio, in lege, qua creati duumviri, qui Horatio propter caedem sororis perduellionem iudicarent. Ita autem lex scripta erat: *Duumviri perduellionem iudicent. Si a duumviris provocavit, provocatione certato, si vincent, caput obnubito, infelici arbore reste suspendito;* ut testatur Livius, lib. 1, cap. 26. Erant autem infelices arbores, damnataeque religione, quae nec seruntur, nec fructum ferunt, quales populus, alnus, ulnus; Plin., Hist. natur., lib. 26. Hanc animadversionem praecedebat verberatio, ut patet ex eodem loco Livii: *Lictor colliga manus, verberato, vel intra Pomaerium, vel extra Pomaerium caput obnubito, etc.*

Secunda species erat furca, quae eadem fere poena fuisse videtur ac superior. Alio nomine dicitur *patibulum*. Hanc praecedebat quoque verberatio, ut testatur Cic., de Divin., § 126, de servo quodam, qui per circum, cum virgis caederetur, furcam ferens ductus est.

Tertia species erat crux, cuius gravior poena quam patibuli reputabatur. *Nam patibulum appensos statim examinat, crux autem affixos diu cruciat*, inquit Isidorus, Orig., lib. 5, c. 27. *Hoc supplicium aliquando in carcere sumendum triumviro capitali committebatur*, ut refert Valerius Maxim., lib. 8, cap. 4, n. 2, de Alexandro quodam Fannii servo, qui sexies tortus et a iudicibus damnatus, a L. Calpurnio triumviro in crucem actus est. Sed etiam foras hoc supplicium quandoque sumebatur ad summam ignominiam: unde Cicero pro Rabirio, n. 4 et 10, queritur, quod Labienus adversus quem defensionem Rabirii suscipit, in Campo Martio crucem ad supplicium civium defigi iubeat.

Quarta species recensetur praecipitatio. Haec poena iam in usu fuit sub Romulo, qui, teste Dionys. Halycarnass., lib. 2, cives non obscuros latrocinii convictos e rupe deiici iussit. Postea hanc poenam statuit lex 12 tabularum in eos, qui falsum testimonium dixissent, item in servos furti manifesti convictos; de qua re videndi interpretes ad leges xii tabularum tabula 2, cap. 4, et tab. 7, cap. 10. Manlius quoque criminis affectati regni condemnatus, a rupe Tarpeia praecipitatus est, ut testatur Livius, lib. 6, cap. 20. Huius poenae meminit etiam Appianus, de Bello civili, lib. 3, ubi refert, orta seditione occasione alicuius Amatii (qui cum aram Caesari in loco ubi crematus erat, posuisset, plebemque contra senatum concitasset, in dicta causa necatus est), quosdam ex seditiosis comprehensos, ex quibus, quotquot servi erant, suspensos fuisse, ingenuos vero e rupe praecipitados. Refert pariter Cicero, Philip. 1, et ad Atticum 13, Dolabellam in servos, et nefarios liberos cruce et saxo animadvertisse. Praecipitatio igitur fiebat ex rupe Tarpeia, ut adhuc ex Gellio discimus, Noct. artic., lib. 20, cap. 1. Fiebat tamen interdum et ex illo carceris loco, qui *Robus* dicebatur, ut de familia Gracchorum refert Valerius Maximus.

Quinta species est decollatio. Hac poena affecti nobiles illi adolescentes fuerunt, qui de Tarquinio reduciendo conspiraverant, de quibus ita Liv., lib. 2, cap. 5: *Stabant deligati ad palum nobilissimi iuvenes... Consules in sedem processere suam, missique lictores ad sumendum supplicium, nudatos virgis caedunt, securique feriunt*. Idem de campanis refertur apud eundem Liv., lib. 25, c. 15.

Sexta erat strangulatio in carcere. Hanc poenam praetor exsequendam committebat trium-

viris, penes quos cura et summa carceris erat. Insigne eam in rem testimonium simul; et exemplum pietatis in parentes habemus apud Valer. Max., lib. 5, cap. 4, n. 7, ubi mulierem quamdam damnatam praetor triumviro necandam in carcere tradiderat; cum autem custos carceris eam misericordia motus non protinus strangulasset, putans inedia facile perituram, haec lacte filiae suae (cui diligenter prius excussae aditus ad ipsam mittebatur) deprehensa sustentari, poenae remissionem meruit. Sallustius quoque refert Lentulo Catilinae coniurationis socio, in ea parte carceris, quae Tullianum dicitur, iudices capitalium rerum quibus praeceptum erat, laqueo gulam fregisse.

Septima species est fustigatio usque ad interneccionem, quae poena fuit famosorum criminum ex lege xii tabularum: *Carmen ne liceret fieri ad alterius iniuriam leges sanxerunt*, inquit Cicero, Tusculanarum quaestionum lib. 4. Hanc ipsam legem refert et laudat D. Aug., de Civit. Dei, lib. 2, cap. 9, Romanorum mores [de cohibenda poetica licentia comparans moribus Graecorum. Vide etiam ad hanc leg. Gothofred. Putat Marcilius hanc poenam fustuariam duplicis generis fuisse, unam non capitalem, alteram, qua damnatus ad interneccionem usque caederetur. An haec distinctio fuerit usque ab initio, non satis constat. Certum quidem est, quod Ulpianus testatur, in l. 8, § 1 et 3, ff. de Poenis, *nec ea quidem poena damnari quem oportere, ut verberibus necetur*. Econtra apud Suetonium legimus perduellium corpus virgis ad necem caedi; Sueton., in Neron., c. 49, quod etiam patet ex Livio, lib. 10; Cic., pro Rabirio, et Sallustio, in Catilin.

Octava species fuit poena culei, qua plectebantur parricidae. Apud Romanos parentes non occidere solum, sed et pulsare capitale fuit, ex vetustissima Servii Tullii lege, quam ita exhibet Festus in verb. *Plorare*. — *Si parentem puer verberit... puer divis parentum sacer esto*. Diis enim semel devoti, seu ob aliquod facinus sacri facti, a quolibet impune occidi poterant, tanquam diis criminis eius ultoribus victima illa mactaretur. Hanc legem de pulsatione parentis denuo sancire decemviri insuper habuerunt, maxime cum Livius auctor sit lib. 6. Regias quoque leges separatim Romae habitas, servatasque in multis etiam, praeter illa, quae in duodecim tabulis cauta fuerant. De hac re vide Valer. Maxim., lib. 1, cap. 1, n. 13; Festum, in verbo *Nuptias*, Auctor ad Herennium, lib. 1. Hac parricidii poena primus affectus fuit Maleulas quidam anno circiter ab Urbe condita 650, ut habetur ex eodem, lib. 68. Omittendus super hac lege non est elegantissimus Ciceronis locus in oratione pro Roscio Amerino, n. 26.

Anno V. C. 654, Lex Porcia a Marco Porcio Catone tribuno plebis lata, Valerio et Apuleio Coss. cives Romanos ab his poenis vindicaverat, sub gravissima poena prohibens, ne quis magistratus civem Romanum virgis verberaret aut necaret, sed damnato exsilium permetteret. Liv., lib. 10; Cic., pro Rabir.; Sallust., in Catilin. Sed haec lex, vergente republica, minus observari coepit, et sub imperatoribus exolevit. Sub his igitur et iure pandectarum *summa supplicia sunt, crux, crematio, decollatio*, ut his verbis testatur Paulus, Recept. sentent., lib. 5, tit. 14, § 19. Constantinus cruci substituit furcam. Item *capitis poena est, bestiis obici, vel alias similes poenas pati, vel animadverti*. L. 11, § 3, ff. de Poenis. Hoc quoque ultimi supplicii genus imperatores Titus et Traianus delatoribus inflixerunt, ut vetustissimae navi impositi mari ac ventis committerentur. Sueton., in Tit., n. 28; Plin., Panegyric., n. 34, quam poenam minitabatur etiam Iulius Caesar militibus suis. Sueton., in Iul., n. 26. Verum extra ordinem hoc supplicium decretum est, nec inter ordinarias poenas referendum.

Poenae vero non capitales sunt relegatio ad tempus, vel in perpetuum, vel in insulam, vel cum in opus quis publicum datur, vel cum fustium ictui subiicitur. L. 28, § 1, ff. de Poenis. Praecipua haec sunt, quae ad hunc de poenis articulum addere existimavimus. Neque enim singula, quae de poenis ad pandectarum iura pertinent, recensentes, congruos additionum limites teneremus *.

29 Delictorum poenae variae pro varietate criminum hic subnectuntur. Et primo, Abigeatus poena de iure communi varia est pro varietate circumstantiarum delicti et personae, ita ut aliquando ad bestias damnentur, et aliquando relegentur. L. *De abigeis puniendis* 1, l. *Abigeatus* 2, et l. *Oves* 3 ff. de Abigeis. Hodierna autem consuetudine puniri solent ut fures; prout ad citatas leges magis declarant doctores.

30 Abortus poenae quae sint. Vide verb. *Abortus* per tot.

31 Abusus in baptismo, si committatur malitiose ex parte materiae, aut formae, aut intentionis, et iudicialiter posset probari, aliquem sic abusum fuisse ad positivum finem non conferendi sacramentum, quamvis poena pro tali crudeli delicto non reperiatur in iure expressa, esset tamen ultimi supplicii, quia, si tali poena puniendus est iniustus homicida corporis, ut dicitur de poena homicidii, a fortiori tali poena puniendus esset homicida animae. Amenus, de Delictis et poenis, tit. 8, § 1, verb. 6, *Abusus*

32 in baptismo, num. 13 et 14. Si abusus committatur in voluntaria et malitiosa reiteratione baptismi, de iure civili est mors tam in conferente, quam in malitiose suscipiente, textu

expresso in l. *Si quis* 2 Cod. Ne sanctum baptismus iteretur. Et de iure canonico talis rebaptizans et rebaptizatus, etiam occulte, sunt irregulares. Can. *Confirmandum* 65, dist. 50, can. *Afris* 3, dist. 98, can. *Qui in quolibet* 10, caus. 1, quaest. 7, c. *Qui in his* 117, et can. *Eos* 118 de Consecrat., dist. 4, cum similibus.

Abusus in confessione, si committatur a non 33 sacerdote excipiente sacramentales confessiones, prima poena est irregularitas. Cap. 1 et 2 de Cleric. non ordinat. ministrant. Secunda poena est, quod taliter absolvens puniatur tanquam vehementer suspectus de haeresi, ut statuit Gregorius XIII, Const. incip. *Officii nostri*. Tertia poena est traditio in manus iudicis laici, qui reum ultimo supplicio afficiat, ut statuit Clemens VIII, Const. incip. *Etsi alia*, et quamvis minor aetas salvet reos ab ultimo supplicio, tamen si reus huius delicti superet annos 20, licet non compleverit annos 25, adhuc est morte plectendus, ut decrevit Urbanus VIII, Const. incip. *Apostolatus officium*. Si committatur a 34 sacerdote absolvente poenitentes absque iurisdictione, est suspensio ex sententia iudicis. Can. *Placuit* 9, qu. 2, can. *Placuit* de Poenit., dist. 6, cum talis se gerat ut confessarius et confessarius non sit: potest insuper puniri poena falsi. Arg. l. *Eos qui diversa*, § final., ff. Ad leg. Cornel. de Fals.; Amen., l. c., tit. 8, § 4, n. 29, et alii. Si committatur a sa- 35 cerdote absolvente a censuris et casibus reservatis sine iurisdictione, est excommunicatio, privatio officiorum, dignitatum et beneficiorum, ac inhabilitas ad ipsa, ut iussu Clementis VIII, statuit Sacra Congr., 26 Nov. 1602, contra omnes sacerdotes, saeculares, aut regulares praesumentes absolvere extra mortis articulum ubique a casibus contentis in bulla Coenae, aut a quinque casibus Clementinis Papae reservatis extra Urbem et intra Ita- 36 liam. Si committatur a sacerdote frangente sigillum confessionis, quas poenas incurrat. Vide verb. *Sigillum sacramentalis confessionis*, a num. 55.

Abusus in Eucharistia, si contumeliose et 37 sacrilege committatur, eam pedibus conculcando, brutis comedendam proiciendo, in sterquilinum aut ignem iniiciendo, aut cultro, seu pugionibus dilacerando, et huiusmodi, est mors qualificata iuxta modum et gravitatem contemptus, et quidem severior ea, quae debetur pro crimine laesae maiestatis humanae, cum longe gravius sit tale crimen laesae maiestatis divinae. Si committatur per sacrilegum 38 furtum ipsius, ut furans ea utatur ad superstitiones, incantationes, aliaque sortilegia, seu illam de manu sacerdotis ore accipiat communicare fingens, et deinde ad dictos supersticiosos et sortilegos fines conservet, atque adhibeat, est etiam mors qualificata iuxta gravita-

- tem contemptus; sicuti si furans sacram pyxidem, indigne proiciat SS. Sacramentum in terram. Vide verb. *Fur*, num. 7. Item si furans sacram pyxidem ad eam conflandam ac vendendam, et occasionative etiam eucharistiam asportet, ultimo supplicio punitur, uti etiam morte punitur furans sacram pyxidem, et sacras particulas relinquens in ciborio, altari, aut in terra. Amen., loc. cit., tit. 8, § 2, a n. 13 ad 15. Vide verb. *Fur*, a num. 65. Vide infra, num. 115. Si committatur abusus per vomitum Eucharistiae causatum ex ebrietate seu voracitate, si talis abutens sit laicus, debet poenitere per 40 dies; si est clericus vel monachus per 70, si vero Episcopus per 96 dies. Can. *Si per ebrietatem*, de Consecrat., dist. 2.
- 40 Si autem abusus committatur in negligentia, seu minus decenti ipsius Eucharistiae custodia, ita ut ob talem negligentiam Eucharistia aliqua iniuria afficiatur, is, cui demandata est talis custodia, debet per trimestre a proprio officio suspendi, textu expresso, in cap. *Statuimus* 1 de custodia Eucharistiae. *Et si per eius incuriam aliquid nefandi inde contigerit* (ut videlicet Eucharistia fuerit a muribus corrosa, aut temeraria manu furto sublata) *ad aliqua horribilia vel nefaria exercenda... graviiori subiacere debet ultioni*, arbitrio nempe superioris infligendae, textu expresso in cit. cap.
- 41 *Statuimus*. Si tandem abusus committatur a sacerdote, qui sine aqua, et candelis accensis, vel in pane fermentato, vel vase ligneo sacrificet, tunc officio et beneficio privatur; textu expresso in c. *Litteras* 14 de celebratione Missarum.
- 42 Abusus in matrimonio, si committatur a clerico in sacris contrahente matrimonium, poena est excommunicatio et irregularitas. Vide verb. *Matrim. quoad impedim.*, art. 2, num. 6 et 7, insuper tanquam suspectus de haeresi potest puniri in sancta inquisitione poena arbitraria Sacrae Congregat. supremae inquisitionis, quae poena aliquando ex circumstantiis facti extenditur usque ad damnationem ad triremes. Amenus, l. c., tit. 8, § 5, n. 29.
- 43 Si autem committatur polygamia, variae pro varietate abusus sunt poenae. Vide verb. *Polygamia*, a n. 27 ad 33.
- 44 Abusus in ordine, si committatur, ex quo conferatur et suscipiatur ante legitimam aetatem, vel extra tempora, aut sine litteris dimissoriis, seu sine legitimo titulo, aut sine celebratione missae, vel ex quo eidem conferantur duo sacri ordines eodem die, aut non expectatis interstitiis, variae pro varietate abusus sunt poenae. Vide verb. *Ordo, Ordinare*,
- 45 art. 4 per tot. Si committatur, ex quo ordines sint furtive suscepti, sic ordinatus non potest ministrare in taliter susceptis, nec ad superiores ordines promoveri. Et si Episcopus protulit excommunicationem contra furtive accedentes,

solus Papa dispensare potest. Si autem religionem ingrediatur, et in ea laudabiliter vivat, potest Episcopus, aut eius praelatus dispensare. Quod si Episcopus nullam excommunicationem interminavit, potest Episcopus cum illo dispensare, peracta poenitentia imposita. Cap. *Veniens* 1, c. *Cum collator*. 2, c. *Innotuit* 3 de Eo qui ordinem furtive suscepit; Amenus, l. c., tit. 8, § 3, num. 19. Si committatur abusus, ex quo quis per saltum ordinem suscipiat, ipse est suspensus ab ordine per saltum suscepto, et non potest sine dispensatione ad alios ordines promoveri; et ab ipsa suspensione, si promotus non ministravit in ordine male suscepto, dispensare potest illius Episcopus, etiam cum scienter male promotus, et etiam in casu publico, ut ex Trid., sess. 23, cap. 14, de Ref., ubi Barbosa, num. 9. Si autem ministravit, indiget dispensatione apostolica, ut firmant Maiol., Salzed., Filliuc., Riccius, Homobon., Bonac.; apud Barbos., l. c., num. 7; Amen., loc. cit., num. 22, et alii. Si committatur abusus, ex quo clericus aut laicus ministret in ordine sacro, quem non habet, ipse est irregularis respectu ordinum suscipiendorum, et respectu ordinum susceptorum manet suspensus arbitrio Episcopi, qui potest (imposita prius poenitentia; et ea in parte a reo adimpleta) illam tollere. Cap. *Ex litteris* 2 de Clerico non ordinato ministrante. Non promotus autem ad sacerdotium attentans missam celebrare, aut sacramentales confessiones excipere (post abiurationem de vehementi, et si clericus sit, degradationem) tradendus est curiae saeculari ultimo supplicio perimendus. Greg. XIII, const. incip. *Officii nostri*; Clemens VIII, const. incip. *Ètsi alias*; Urbanus VIII, const. incip. *Apnstolatus officium*. Vide supra, num. 23. Si tandem committatur abusus, ex quo sacerdos absque privilegio vel necessitate plures missas celebret eadem die, tunc talis sacerdos fit irregularis. Sac. Congr. Conc., in Placen., 11 Ian. 1710, ad primum dubium. Vide verb. *Missa*, art. 5. Addit. Casinenses; et a n. 18 ad 27, ubi assignantur sufficientes necessitates celebrandi plures missas eadem die. Et si plures missas celebret propter solam avaritiam, et non ieiunus, peccat mortaliter, et est puniendus poena arbitraria iuxta circumstantias delicti, temporis, loci et personae, cum id sit contra multos canones. Can. *Ut ieiuni*, dist. 5, can. *Nihil* 7, qu. 1, cap. *Sufficit*, et cap. *Consuluisti* 3, cap. *Te referente* 12 de celebr. Missarum, cum simil. V. Amen., l. c. Vide Append. in fin. huius tomi, v. *Poena*.

Abusus Sacrae Scripturae variae sunt poenae pro varietate multiplicis abusus. Potest enim abusus committi in usurpatione verborum Sacrae Scripturae ad ostendendum acumen ingenii in re lubrica, aut scurrili, aut proximi con-

- tumeliosa. Vel ad irridendam simplicitatem phrasis Sacrae Scripturae aut mysterium aliquod fidei, aut Ecclesiae institutionem. Vel ad docendum ex verbis Scripturae perverse detortis errorem manifestum in fide seu moribus. Vel tandem ad producendos malos effectus per sortilegia, incantationes, etc. Hinc iuxta maiorem vel minorem gravitatem abusus, attentis circumstantiis loci, temporis, personae, consuetudinis scandalosae, et mali effectus, maiori vel minori gravitate poenarum est puniendus, ut sic poena criminis commensuretur. Cap. *Sane* 11 de offic. Deleg.; c. *Sicut dignum* 6 de Homicid.; Deuter. xxv, 3, et Apocalyp., xix, 7. Vide art. antec., n. 45, cum hac semper advertentia, quod si abusus Sacrae Scripturae sit ad inducendam, vel defendendam haeresim, debet puniri poena haeticorum.
- 50 Adulterii poena. Vide verb. *Adulterium*, art. 2 per tot., et art. 3, 4 et 5.
- 51 Alchymistarum poena, ut vult Amenus, loc. cit., tit. 6, num. 10, est de iure Caesareo, quod si reus sit ingenuus, deportetur, et omnia ipsius bona publicentur; si autem servus, ultimo supplicio afficiatur, et alleg. l. 1, § final., ad Leg. Cornel. de Fals. Et si aurum adulteratum signetur in monetam, delinquens declaratur reus laesae maiestatis, et igne comburendus decernitur. Leg. *Si quis nummos* 2 Cod. de Falsa moneta. Concludit tamen, quod circa hoc crimen diversificantur poenae iuxta statuta municipalia, seu consuetudines regionum. Quae autem sit eorum poena de iure canonico? Vide verb. *Alchymia*, num. 2 et seq.
- 52 Alienationis bonorum eccles. poena. Vide verb. *Alienatio* 6 per tot., et verb. *Libri*, a n. 15 ad 23.
- 53 Ambitus poena, cum a laicis committitur, vi aut pecunia pro obtinendis publicis officiis ac dignitatibus saecularibus, est, ut convictus de hoc crimine uti vis publicae reus, in insulam deportetur. L. *Nullus omnino* Cod. ad Leg. Iul. de Ambitu, et ut puniatur in quadruplum eius, quod dedit pro assumendo magistratu, vel pro illo dando accepit. L. *Sancimus* 6 Cod. ad Leg. Iul. Repetundar., et ut sit infamis; l. *Haec lex* 1 ff. de Leg. Iul. Ambitus; Ursaya, Inst. crim., lib. 3, tit. 2, a n. 78 ad 82. Si autem clericus circa officia et dignitates eccles. reus sit huius criminis, puniri debet poena Simoniacorum, quae infra assignabitur, sub n. 197.
- 54 Annonae fraudatae poena est, quod qui aliquid facit, quo annona charius vendatur, vel impedit quominus annona in civitatem deferatur, multa 20 aureorum puniatur. L. *Lege Iulia* 2 ff. ad Leg. Iul. de Annona. Item poena 20 aureorum puniuntur, qui monopolium faciunt, ut annona carior evadat; leg. *Iubemus* 1 Cod. de Monopoliis. Item poena

criminis stellionatus puniuntur, qui publice emunt annonam pluris quam valeat, ut caeteri ad emendam eodem pretio incitentur, et sic rerum pretium augeatur; leg. *Stellionatus* 3 ff. de crimine Stellionatus. Item poena extraordinaria puniuntur, qui totam annonam emunt, quam reperiunt in provinciis, ut soli possint eo pretio, quo volunt, eam deinde vendere; et si sint negotiatores ac mercatores, interdictur eis negotiatio, et interdum relegantur, si sint nobiliores; si autem humilioris status personae, damnantur in opus publicum. L. *Annonam* 6 ff. de extraordinariis Criminibus; Ursaya, l. c., lib. 2, tit. 4, n. 36.

Apostasiae, seu apostatarum poena. Vide 55 verb. *Apostasia*, *Apostata* per tot.

Appellationis malae poena, si sit appellan- 56 tium a Papa ad futurum Concilium, est excommunicatio Papae reservata ipso facto incurrenda, quae incurritur non solum ab appellantibus principaliter, sed etiam a dantibus circa hoc consilium, auxilium, seu favorem. Bull. *Coenae excommunicat*.

Si sit trahentium causam ecclesiasticam ad 57 forum laicum, appellando scilicet a sententia lata, aut obtinendo a iudicibus laicis prohibitiones, aut mandata contra iudices ecclesiasticos ordinarios aut delegatos, aut impediendo executionem Decretorum Romanae sedis, aut quorumcunque ipsorum iudicum, est pariter excommunicatio Papae reservata ipso facto incurrenda, quam incurritur non tantum principales, sed etiam dantes consilium, patrocinium et favorem. Bull. *Coenae excommun.* 16. Si 58 sit regularium temere appellantium ad tribunal saeculare, ultra dictam excommunicationem latam in Bulla *Coenae* contra trahentes causas ecclesiasticas ad tribunalia laica, regulares sic appellantes incurrunt particulares excommunicationes Pontificum, qui fere omnibus ordinibus specialibus sub simili censura vetuerunt huiusmodi appellationes, ut videre est in compendio privilegiorum Mendicantium, et non Mendicantium, et proprio cuiusque ordinis. Et nobis Minoribus de Observantia specialiter id prohibuit inter alios Gregorius XIII, const. incip. *Quoniam nostro*, sub poena excommunicationis Papae reservata ipso facto incurrenda, privationis vocis activae et passivae omnium officiorum ordinis, et perpetuae inhabilitatis ad illa; quas poenas incurrunt etiam omnes quomodocunque directe vel indirecte per consilium, auxilium aut favorem ad talem appellationem concurrentes. Et dictas Gregorii poenas incurrunt etiam appellantes ad tribunal 59 Episcopi, cum Constitutio seu Breve Gregor. loquatur *De tribunalibus saecularibus*, quale est tribunal Episcoporum, quod non est regulare, sed saeculare, cum clerus, alius sit saecularis, et alius regularis. Sanctor., de Poenis, cap. 18, quaest. 3, vers. *Respondeo* 3; Ame-

nus, loc. cit., tit. 2, § 3, num. 35, qui num. 36 subdit, quod appellantes ad tribunal Episcopi, licet incurrant poenas latas a Pontificibus contra appellantes ad tribunalia saecularia, non tamen incurrunt excommunicationem latam in bulla *Coenae* contra trahentes causas ecclesiasticas ad tribunalia laica, cum tribunal Episcopi, licet sit saeculare, tamen non sit laicum.

60 Arma prohibita deferentium poena quoad laicos dependet a dispositione statutorum ac edictorum principum, quae edicta seu statuta aliquando multas pecuniarias, aliquando poenas corporales, etiam ultimi supplicii cum bonorum confiscatione pro diversitate armorum indicunt. Universaliter autem prima poena est amissio eorumdem armorum, quamvis de hac poena nihil loquantur statuta et edicta, ut cum aliis notat Ripa, de Nocturno tempore, cap. 8, n. 63 et 69; Amenus, loc. cit., tit. 7, § 1, n. 17, qui ante n. 7 dicit, quod in statu ecclesiastico deferentes, seu etiam domi retinentes archibusillos breviores duobus palmis, vulgo *mazzagatti*, furcis suspendendi sanciuntur, vocanturque rei criminis laesae maiestatis et rebellionis a Pio IV, Const. 49, incip. *Cum vices eius*, et hanc Pii IV Const. confirmavit et ampliavit ad arma breviora tribus palmis, ut pugiones, stylos et cultellos, exceptis cultellis, ad frangendum panem, S. Pius V, Constit. 45, incip. *Cum vices*. Quas autem poenas incurrant clerici et regulares deferentes, et retinentes arma, et an quoad haec subiaceant bannimentis laicalibus, possintque a curia saeculari ipsis spoliari? Vide verb. *Arma* per tot.

62 Assassinii poena. Vide verb. *Assassinus*, *Assassinium* per tot.

63 Astrologiam iudiciariam profitentium poena. Vide verb. *Astrologia*, *Astrologus*, et verb. *Superstitio*, a n. 40.

64 Bestialitatem committentium poena. Vide verb. *Luxuria*, n. 69.

65 Blasphemias loquentium poena. Vide verb. *Blasphemia*, art. 2 per tot.

66 Calumniatorum poena est, quod in primis teneatur calumniator reo refundere expensas litis, et resarcire omne damnum eidem secutum; Farin., in Prax. crim., qu. 16, a n. 10; Clarus, qu. 62, n. 4; Reiffenst., l. 5 Decret., tit. 2, n. 6, et communis aliorum; arg. leg. *Eum quem* 79 ff. de Iudiciis, leg. *Properandum* 13 Cod., cap. *Finem* 5 de Dolo, cum similibus. Item calumniator evadit infamis infamia iuris. C. *Si quis* 1, caus. 2, quaest. 3, l. *Praetoris verba* 1, et l. *Athletas* 4, § 4, ff. de His qui notantur infamia, l. *Nostris* 8

67 C. de Calumniatoribus, cum similibus. Unde incurrit etiam irregularitatem; ita ut neque ordines suscipere, neque susceptos exercere valeat, can. *Qui aliquo crimine* 5, dist. 5, can.

Infames 17, caus. 6, qu. 1, ac fit inhabilis ad beneficia et dignitates ecclesiasticas, arg. cap. *Inter* 11 de Excessib. praelat., cum similibus. Item incurrit poenam talionis. Can. 68 *Calumniator* 2, et c. *Qui non probaverit* 3, caus. 2, qu. 3; l. *Quisquis* 10 Cod. de Calumniator. Vide supra, n. 24. Item clericus alium 69 clericum calumniose accusans, beneficio et officio suo privari, et verberibus castigatus in exilium mitti potest, cap. *Cum fortius* 1 de Calumniatoribus, cum similibus. Vide supra, num. 62.

Collusionis seu praevericationis poena, quamvis sit arbitraria, seu extraordinaria pro diversitate circumstantiarum imponenda. L. *Sciendum* 2 ff. de Praevericatione, ibi: *Sciendum est, quod hodie iis, qui praevericati sunt, poena iniungitur extraordinaria*; iuncta l. *Accusatorum* 1, § 7, ac l. *Et in privatis* 3 ff. ad senatusconsultum Turpillianum; tamen praevericator etiam poenam infamiae in specie incurrat; l. *Si is* 4 ff. de Praevericatione. Si autem collusio fiat super beneficio ecclesiastico (uti casus habetur in c. *Audivimus* 3 de Collusione detegenda) uterque colludentium privari debet ipso beneficio, tum ne fraus et dolus alicui patrocinetur, cit. cap. *Audivimus*, cum similibus; tum ne delicta maneant impunita, contra l. *Ita vulneratus* ff. ad legem Aquil., cap. *Ut famae* 35 de Sent. excomm., ibi: *Cum publicae communitatis intersit, ne crimina maneant impunita*.

Et hic adverte, quod *Collusio est inter actorem et reum latens, et fraudulenta conventio, qua interveniente, aliquando delicta manent impunita, vel etiam committuntur*, ut explicat Glossa, in cit. c. *Audivimus*, verb. *Collusione*. Unde actor seu accusator in iudicio dicitur colludere cum reo convento seu accusato, si eius partes adjuvet celando vel dissimulando veras probationes et falsas defensiones, seu exceptiones admittendo, vel ab accusatione omnino desistendo, ut reus absolvatur, et poenam ipsi infligendam evitet, ac iudicium publicum reddatur illusorium. Arg. c. *Scripta* 1, c. *Audivimus* 3, c. *In tantum* 1 de Collusione detegenda. Haec autem collusio a civilistis vocatur *praevericatio*, quae est verorum criminum palliatio: praevericari enim est vera crimina abscondere et palliare, ad hoc ut veritas non appareat, l. *Accusatorum* 1, § *Calumniari*, ad Sen. C. Turpillianum. Ille enim praevericator dicitur, qui aliquem de vero crimine accusat, sed veras probationes omittit, et fictitias solum adducit, ut ex eis nihil contra accusatum concludi possit. Leg. *Praevericator* 1, ibique Glossa, ff. de Praevericatione. Item collusio a civilistis vocatur *tergiversatio*, 75 quae nihil aliud est quam accusationis desertio, dum nempe accusator ab accusatione iam coepta omnino desistit. Tergiversari enim in uni-

versum ab accusatione desistere est. Leg. *Accusatorum* 1 ff. ad S. C. Turpillianum. Vide n. 208.

74 Concubinatus poena, quamvis olim de iure civili nulla ordinaria et determinata fuerit expresse statuta. L. *In concubinato* 3, § 1, de Concubinis, et leg. unic. Cod. de Concubinis, tamen hisce temporibus, etiam in foro saeculari punitur, et quidem gravius, quam simplex fornicatio, scilicet poena extraordinaria et arbitraria iudicis; Clarus, in Praxi, § *Fornicatio*, sub n. 6; Decian., lib. 6, cap. 21, num. 38; Panimol., dec. 19, n. 28; Reiffenstuel, lib. 5 Decretal., tit. 16, n. 62; Engel, ibid., n. 22, et alii passim.

75 De iure autem canonico concubinatus semper fuit prohibitus, et specialibus poenis punitus, tam respectu laicorum quam clericorum, ut patet ex Conc. Tolet. 1, c. 17; Conc. Aurelian. III, c. 9; Conc. Turon. IV, c. 10; Conc. Triburiens. 1, cap. 49; Conc. Roman., sub Nicolao II, cap. 13; Conc. Mediolanen. II, tit. 1, decr. 29; Conc. Lateran. V, sess. 9, in Bulla reform. Curiae, et ex can. *Audite* 6, dist. 33, can. *Concubinae* 5, caus. 32, qu. 2, can. *Nemo* 4, can. *Dicat* 9, caus. 32, qu. 4, cap. *Cum dilectus* 20 de Accusationibus; cap. *Si concubinae* 55 de Sent. excomm., cum similibus, et specialiter Conc. Trident., sess. 24, de Reformat. matrimon., cap. 8, ubi contra concubinos laicos sic praecise statuitur: « Grave peccatum est, homines solutos concubinas habere; gravissimum vero, et in huius magni sacramenti singulare contemptum admissum, uxoratos quoque in hoc damnationis statu vivere, ac audere eas quandoque domi etiam cum uxoribus alere et retinere. Quare, ut huic tanto malo S. Synodus opportunis remediis provideat, statuit, huiusmodi concubinos, tam solutos quam uxoratos, cuiuscunque status, dignitatis et conditionis existant, si postquam ab Ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, sequē ab eorum consuetudine non seiunxerint, excommunicatione feriendos esse, a qua non absolvantur, donec re ipsa admonitioni factae paruerint. Quod si in concubinato per annum, censuris neglectis, permanserint, contra eos per Ordinarios severe pro qualitate criminis procedatur: mulieres, sive coniugatae, sive solutae, quae cum adulteris seu concubiniis publice vivunt, si ter admonitae non paruerint, ab Ordinario locorum, nullo etiam requirente, ex officio graviter pro modo culpa puniantur, et extra oppidum vel dioecesim, si id eisdem Ordinariis videtur, invocato, si opus fuerit, brachio saeculari, eiiciantur, aliis poenis contra adulteros, et concubinos inflictis in suo robore permanentibus ».

76 Ad hoc, ut Ordinarius possit ferre sententiam excommunicationis contra concubinos,

praecedere debent tres monitiones distinctae et separatae, ex quibus eorum vera contumacia eliciatur non respiciendi a peccato; si autem Episcopus velit eos punire poenis pecuniariis, aut aliis a iure communi, vel a synodo statutis, non requiritur talis trina praevia monitio, sed, probato concludenter crimine, potest poenam infligere, ut declaravit Sac. Congreg. Conc., cuius declarationem refert Gabriel Pereira, de Manu regia, part. 2, cap. 34, n. 12, in fine, vers. *Quare*, relat. a Barbosa in Conc. Trid., cit. sess. 24, cap. 8, num. 4, his verbis: *Ad quartum respondetur, trinam monitionem tantum esse necessariam, cum ad excommunicationem contra concubinos proceditur, quod si aliis poenis a iure communi vel a synodo statutis Episcopus afficere velit huiusmodi delinquentes, utique trinam monitionem minime requiri.*

Episcopus potest punire concubinos, non 77 solum poena pecuniaria, sed etiam poenis corporalibus, nempe carceris, fustigationis, et huiusmodi, maxime si sint personae viles et infimae plebis, cum ratione concubinatus redantur infames, et ut tales repellantur ab accusando et testificando; arg. cap. *Cum dilectus* 29 de Accusationibus, iuncta Glossa, ibid., verb. *Concubiniarius*; Amenus, loc. cit., tit. 4, § 3, num. 17. Concubinatus crimen est misti 78 fori, ut tenent Barbosa, in Conc., sess. 24, de Reform. matrimon., cap. 8, num. 5, cum pluribus ibi citatis; Amenus, loc. cit., n. 14, cum multis ibi allegatis, et alii plures. Unde 79 saecularis concubiniarius punitus de hoc crimine a iudice laico, potest iterum puniri ab ecclesiastico, et sic viceversa, quia iudex laicus procedit ad solam punitionem huius delicti, ne crimina maneant impunita, ecclesiasticus autem procedit ad correctionem morum pro salute animae. Hinc cum diversi sint fines iudicium in ferenda poena, unus post alium potest procedere et punire, ut tradunt Pereira, loc. cit., n. 22; Amenus, loc. cit., n. 14; Barbosa, loc. cit., n. 6, et alii. Concubiniarius, si moriatur 80 in concubinato, nullo dato signo poenitentiae, carere debet ecclesiastica sepultura, et si sine poenitentiae signo in loco sacro fuerit sepultus, debet exhumari, et in loco profano sepeliri. Cap. *Sacris* 12 de Sepulturis, Clementin. 1 de Sepulturis; Amenus, loc. cit., n. 18, cum pluribus ibi allegatis; Farinac., loc. cit., qu. 138, n. 68 et seq.; Panimol., decis. 59, a n. 11; Ursaya, loc. cit., lib. 3, tit. 5, n. 220, et alii.

Clericorum concubinorum poenae sunt, 81 quod ab ipsis nullus missam audire, aut sacramenta recipere debeat, excepto baptismo, poenitentia et sacro viatico, can. *Nullus*, can. *Praeter*, dist. 32. Item, quod, si moniti non respiciant, sint ab officio et beneficio suspensi. Cap. *Sicut* 4 de Cohabitat. clericor. et mulier., cap. *Quaesitum*, cap. *Vestra* tit. eod., cap. A

multis 9 de Aetat. et qualit. praeficiend., can. *Decernimus*, can. *De his*, c. *Presbyter*, dist. 28, can. *Erubescant*, dist. 32, cum similibus; Conc. Trident., sess. 25, cap. 14, de Reformat., et quod clerici concubinarij notorie, et publici tales sint ipso iure suspensi ab officio et beneficio, ita quod si celebrent, incurrant irregularitatem, decusum referunt Belletus, *Disquis. cleric.*, part. 2, tit. de Disciplin. cleric., § 5, num. 45; Nicol. Garcias, de Benefic., p. 7, cap. 14, n. 11 et 15; Barbosa, in Conc. Trid., sess. 25, de Reformat., cap. 14, n. 17, et alii; arg. cap. *Is cui* 20 de Sent. excommun. in 6. Item si adhuc contumaciter in concubinato persistent, sunt excommunicandi; cap. *Si quispiam* 2, cap. *Clericos* 3 de Cohabit. clericor. et mulier.; Conc. Trident., sess. 25, de Reformat., cap. 14, vers. *Sed si postquam*. Et si adhuc non se corrigant, perpetuo deponantur, textu expresso, in c. *Sicut* 4, et cap. *Si autem* 6 de Cohabit. clericor. et mulier. Item efficiuntur infames et inhabiles ad beneficia et dignitates obtinendas. Can. *Infames* 6, qu. 1, Concil. Lateranense v, sess. 9, Bulla de Reformat. curiae, cap. 3; Leo X, Const. incip. *Supernae*. Clerici concubinarij non habentes beneficia debent ab Episcopo puniri poena carceris, suspensione ab ordine ac inhabilitate ad beneficia, aliisque modis iuxta sacros canones. Sic expresse Conc. Trid., cit. cap. 14, vers. *Clerici vero*. Et tandem omnes clerici concubinarij, si moriantur in concubinato sine signo poenitentiae, carere debent sepultura ecclesiastica, et si sine poenitentiae signo in loco sacro fuerint sepulti, debent exhumari, et in loco profano sepeliri; cap. *Sacris* 12 de Sepultur., Clementin. 1 de Sepultur. Vide supra, n. 80.

82 Concussionis poena de iure communi est extraordinaria, et pro modo et qualitate delicti infligenda. Glossa, in l. *Si simulato* 1, verb. *Coercet*, ubi Bartholus et Salicet, ff. de Concussione; Raynald., lib. 2 Observat. criminal., cap. 14, n. 92, cum pluribus ibi citatis, ubi ex aliis refert, concussores aliquando fuisse flagellatos seu fustigatos, aliquando ad triremes transmissos, aliquando in exilium extra provinciam, aliquando ad privationem officii. Ursaya, lib. 2, tit. 2, a num. 104, ubi dicit concussores posse puniri civiliter et criminaliter. Civiliter mediante pecuniae restitutione cum concussionem extortae, per text., in l. *Si simulato* 1 ff. de Concussione, et Gloss., ibid., verb. *Ablatum*. Criminaliter vero poena extraordinaria.

83 Hic autem adverte, quod concussio nihil aliud est, quam extorsio pecuniarum facta per vim vel metum, et dicitur quasi intimidatio, quia terror et timor incutitur ad extorquendum ab aliquo pecuniam. L. *Simulato* 1, et leg. *Concussionis* 2 ff. de Concussione; Raynald., loc. cit., n. 88, cum aliis ibi allegatis,

diciturque concussio, quasi timoris incussio; Ursaya, loc. cit., num. 73; Brugiot, Institut. crimin., lib. 12, tit. 19, n. 30 et seq. Et quamvis concussio soleat committi a persona habente officium, ut quando officialis, seu iudex indubite aliquem vexando, pecuniam ab eo invito extorquet. Leg. *Quod evitandi* 3 Cod. de Con-diction. ob turpem caus., veluti si iudex minetur honestae mulieri processum de crimine adulterii, nisi ei pecuniam det, iuxta exemplum Iodoch., in Prax. crimin., cap. 129, de Concuss., n. 5, tamen potest committi a quavis alia persona, ut innuit Glossa in l. *Si simulato* 1, verb. *Oblatum*, ubi Bartol., ff. de Concussione, et Farinac., qu. 111, n. 46; Raynald., loc. cit., n. 98, veluti si non iudex, sed quisvis alter privatus, alicui minetur, se illum accusaturum de crimine aliquo non commisso, nisi sibi pecuniam det, et ideo ab ipso pecuniam extorqueat. Leg. *Si simulato* 1, et l. *Concussionis* 2 ff. de Concussione; Decian., lib. 8, c. 35, n. 24; Ursaya, loc. cit., n. 76.

Adverte hic etiam, quod quamvis haec tria, 85 scilicet *concutere*, *compellere* et *superchiare* videantur esse synonyma, ac unum et idem significare, tamen, ponderata vi et natura cuiuslibet horum, intercedit inter ipsa aliqua differentia. Nam *concutere* dicitur is qui metum infert, et, eo illato, alium invitum inducit ad faciendum, quod non vult. Amad., de Syndic., n. 165; Raynald., l. 1 Observ. ad cap. 12, § 2 ad 4, n. 22; Ursaya, loc. cit., lib. 2, tit. 5, n. 242; Farinac., qu. 211, n. 42 et 45, ut explicat verb. *Concutere*, hoc est *intimorare*, quod significat actum intrinsecus animum perstringentem, iuxta text. in l. *Saeculari*, § *Sunt quaedam*, ff. de extraordin. Criminibus. *Compellere* autem dicitur is, qui per vim aliquem repugnantem inducit ad aliquid faciendum argumento eorum, quae dicit Farinac., qu. 109, n. 76; Raynald., loc. cit., n. 21. *Compellere* significat actum extrinsecus personam attingentem. Arg. l. *In eadem lege*, verb. *Deiecerit*, ff. ad Leg. Iul. de vi pub. *Superchiare* dicitur is qui recurrit ad favorem potentis vel alicuius factionarii ad hoc ut ope et auxilio eiusdem inducat aliquem ad contrahendum, vel distrahendum, seu *superchiare* dicitur is qui ad perterrefaciendum adversarium, ad hoc ut desistat a lite, vel aliud faciat, superimponit domui inscriptionem alicuius potentis, vel in actis asserit domum seu fundum esse alicuius potentis. L. unic. *De iis, qui potentiorum nomine titulos praediis affigunt, vel eorum nomina in lite praetendunt*; et *superchiare* significat utrumque actum, scilicet intrinsecus et extrinsecus personam attingentem, nam et incutit timorem intrinsecus, et inducit compulsionem extrinsecus. Raynald., loc. cit., n. 25 et 30; Ursaya, loc. cit., n. 241, et alii.

Consortii suspecti poenae in clericis, ex de- 86

creto Conc. Trident., sess. 25, de Reform., c. 14, prohibente clericis non solum concubinatum, sed etiam consortium suspectum, ibi: *Prohibet sancta synodus quibuscunque clericis, ne concubinas aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, vel extra retinere, aut cum illis consuetudinem habere audeat*; sunt sequentes, nempe, quod si moniti a superioribus non desistant a tali suspecto consortio pro prima vice priventur tertia parte fructuum, obventionum ac proventuum beneficiorum suorum quorumcunque, et pensionum ipso facto; si secundae monitioni non paruerint, *Fructus beneficiorum ex integro amittant*; et si post tertiam monitionem adhuc perseverent, *priventur beneficiis*; et si postquam eas dimiserint, *semel intermissum consortium repetere, aut alias scandalosas mulieres sibi adiungere ausi fuerint, praeter praedictas poenas, excommunicentur*; sic expresse Conc. Trident., loc. cit.

87 Quoad penas clericis beneficia et pensiones non habentibus, et huius criminis reis debitas, sic statuit Concilium, loc. cit., ibi: *Clerici vero beneficia ecclesiastica aut pensiones non habentes, iuxta delicti et contumaciae perseverantiam et qualitatem, ab ipso Episcopo carceris poena, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisve modis iuxta sacros canones puniantur*.

88 Poena lata pro frequentantibus monasteria monialium, sicque reis quodammodo suspecti consortii, si sint clerici, est depositio, si autem laici, est excommunicatio, si, non obstante canonica monitione, non desistant, textu expresso in cap. *Monasteria* 8 de vita et honestat. Clericor. Si vero sint regulares, variis aliis subiiciuntur poenis. Vide verb. *Moniales*, art. 4, a n. 12 usque in finem.

89 Conspirantium poenae, si conspiratio facta sit in principem supremum, sunt ipsaemet statutae pro reis laesae maiestatis, quae adducuntur infra n. 148. Si conspiratio facta sit contra 90 Episcopum aut clericum a clericis seu monachis, debent deponi; si a laicis, debent excommunicari, et omnes declarari infames, ac poena carceris puniri. Can. *Coniurationum* 20, can. *Conspirationum* 21, can. *Si qui clerici* 22, can. *Si clerici* 23, can. *Si qui clericorum* 24, caus. 11, qu. 2.

91 Si conspiratio facta sit a laicis contra privatam personam, est poena arbitraria; leg. *Hodie* 13 ff. de Poenis; Amenus, loc. cit., tit. 2, 92 § 4, n. 8. Si conspiratio facta sit a regularibus contra superiorem vel aliquem particularem religiosum, attendi debent poenae statutae a suis specialibus respective constitutionibus.

93 Dilapidationis poena, si dilapidatio facta sit a laico habente administrationem communis pecuniae, et bonorum alicuius communitatis, collegii, societatis et huiusmodi, et contra istos

tanquam dolo malo delinquentes in dilapidatione procedatur, talis damnandus est ad compensationem damni, et pro qualitate culpae puniendus poena peculatus; Amenus, loc. cit., tit. 3, § 7, n. 20 et 21. Vide verb. *Peculatus*, per tot. Si dilapidatio facta sit a praelato saeculari absque dolo; sed sola incuria, imprudentia aut inhabilitate ipsius, dandus est ei coadiutor, sine quo nihil agere possit, et prohibenda est utrique omnis alienatio; cap. *Venerabili* 37 de offic. Delegat., et ibi Abbas, n. 6 et 11, ac alii passim. Si autem facta sit 94 ex dolo, debet deponi, can. *Apostolicas* 13, et c. *Monemus* 58, caus. 12, qu. 2. Et idem dicendum est de quolibet clerico beneficiato bona beneficii sui dilapidante; Bernardus Diaz, Pract. crimin. canon., c. 71; Amenus, loc. cit., n. 22.

Et si dilapidatio facta sit a clerico officiali 96 amovibili, ut syndico aut procuratore capituli, si probetur reus dolosus, puniendus est poena peculatus arbitrio iudicis; Amenus, loc. cit., n. 22; vide verb. *Peculatus*, per tot. Regulares tandem dilapidatores bonorum conventus et religionis puniendi sunt iuxta proprii ordinis statuta et constitutiones.

Duellantium poenae. Vide verb. *Duellum*, 97 art. 2 per tot.

Expilatae haereditatis poena est arbitraria, 98 iuxta facti et personarum qualitatem. L. 1 et 3 ff. *Expilatae haereditatis*; Card. de Luca, in Summa, de Haereditat., n. 13; Ursaya, Instit. crimin., lib. 2, tit. 10, n. 54, cum aliis ibi citatis. Pro intelligentia autem criminis expi- 99 latae haereditatis advertendum est, quod haerede non adeunte haereditatem, haereditas dicitur iacens, et nullum dominum habere dicitur. L. 1, § *Scevola*, ff. Si quis testam. liber. esse, et consequenter, si aliqua res haereditaria sublata fuerit, non est proprie furtum, sed ab ipso actu expilationis et diminutionis haereditatis crimen expoliatae haereditatis appellatur, et eas res auferens, non fur, sed expilator haereditatis dicitur. L. *Si expilatae haereditatis* 2 ff. *Expilatae haereditatis*; Ursaya, loc. cit., n. 54; Brugiot., Instit. crim., lib. 3, tit. 8, n. 2, ubi quod expilator haereditatis dicitur improbiore fure.

Falsariorum poena. Vide verb. *Falsarius*. 100

Falsificantium monetas poena. Vide verb. 101 *Moneta*.

Fornicationis poena, quamvis olim de iure 102 civili nulla fuerit constituta. L. *Si uxor* 13, § 2, ff. ad Leg. Iul. de Adul., et leg. *Quae adulterium* 29 Cod. eod. Tamen hodie laici fornicatores, nedum in foro ecclesiastico et de iure canonico, sed etiam in foro civili, pro diversitate personarum et circumstantiarum, puniri solent poena arbitraria. Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 16, n. 55; Ursaya, loc. cit., lib. 3, tit. 5, num. 221; Panimoll., dec. 38, et alii apud Farinac., qu. 137, num. 36. Clericorum 103

fornicantium poenae ex antiquis canonibus variae erant, ut patet ex canone 24 Apostolorum, can. *Presbyter et diaconus*, dist. 81, can. *Si quis Episcopus*, ead. dist. 81, c. *Presbyter* 51, dist. 82, can. *Attendendum* 57, qu. 4, cap. *Sicut* 4, cap. *Si autem* 6 de Cohabit. cler. et mulier., cap. *Clericorum* 13 de Vita et honest. clericorum. Ast hodie ex communi praxi poena clericorum fornicantium est arbitraria, et ad pecuniariam reduci solet, et iuxta qualitates personarum et circumstantias delicti, quandoque extenditur ad carcerationem, et potest extendi etiam ad suspensionem et privationem beneficii, si fornicatio fuerit notoria et scandalosa. Abbas, in cap. *At si clerici*, n. 35, de Iudic.; Farin., qu. 137, n. 17 et 24; Fagn., in cap. *Non debet*, n. 8, de Consanguin. et affin.; Panimoll., dec. 38, n. 6; Reiffenstuel, lib. 3 Decret., tit. 2, a n. 49, et lib. 5, tit. 16, n. 58 et seq.; Amenus, loc. cit., tit. 4, § 3, n. 13, ubi observat, quod poena ab antiquis canonibus statuta iam abierit in desuetudinem.

- 104 Furti poena pecuniaria est, ut, si sit furti manifesti, praeter rem furto ablatam, solvatur quadruplum; et si sit furti non manifesti, solvatur duplum, textu expresso, § *Poenam* 5 Instit. de Obligationibus quae ex delicto nascuntur, ibi: *Poenam manifesti furti quadrupli est... non manifesti, dupli*. Et concordat § *Furti actio* 19 Institut. eod., et § *Ex maleficis* 18
- 105 Instit. de Actionibus. Poenae autem criminales furti, praeter solutionem quadrupli vel dupli sunt, quod in primis furti condemnatus sit infamis; leg. *Athletas* 4, § fin., ff. de His qui infamia notantur. Deinde, si criminaliter agitur contra fures, vi iuris antiqui puniuntur poena arbitraria, vel pecuniae fisco applicandae vel fustigationis, vel carceris, vel exsilii, et huiusmodi, pro diversitate criminum, personarum, et aliarum qualitatuum ac circumstantiarum. L. *Meminisse* 92 ff. de Furtis; l. *Fures* 1, et l. *Sed si* ff. de Furibus balneariis; l. *De his* 1, et l. *Inter* 2 ff. de Effractoribus et expilatoribus, Authent. *Sed novo iure* Cod. de Servis fugitiv., Novella *Ut nulli iudicium* 134, c. 13,
- 107 v. *Pro furto*. Ita tamen, quod pro simplici furto vetitum fuerit aliquem puniri poena mortis aut mutilationis, textu expresso in cit. Authent. *Sed novo iure*, et cit. Novella *Ut nulli iudicium*.

- 108 Iure autem novo Caesareo Friderici I et Caroli V, pro furtis poenae graviiores, etiam mutilationis et mortis, sunt statutae, dictus enim Fridericus I, lib. 2 Feudor., tit. 27, § 8, sic expresse statuit: *Si quis quinque solidos valens, aut plus fuerit furatus, laqueo suspendatur; si minus, scopis et forcipe excorietur et tondeatur*. Et Carolus V, in Constitutione crim., de Poenis furti ubique recepta, teste Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 18, n. 37, sic statuit, nempe quod furtum primum, seu prima vice

commissum, si sit parvum, id est quinque solidos non attingens et simplex, id est tale, quod in solo furandi actu sine concurrentia alterius delicti consistat, et non sit manifestum, puniatur poena dupli, si fur est solvendo; si non, poena carceris, ac debeat rem ablatam restituere; art. 157. Si vero huiusmodi primum simplex, et parvum furtum sit manifestum, et fur honestae conditionis existat, spesque emendationis appareat, punitur poena quadrupli, si est solvendo; sin minus, poena carceris corporalis. Si autem fur vilis conditionis sit, ad numellas virgis damnatur et relegatur, ita tamen quod uterque prius restituat rem ablatam, vel aestimationem eius; art. 158. Si tamen furtum primum simplex, et magnum sit, id est quinque solidos adaequans, vel excedens, arbitrio iudicis puniendus relinquitur; art. 160.

Furtum secundum, seu secunda vice commissum, si utriusque valor quinque solidos non adaequat, hanc poenam secum trahit, videlicet positionem pro numellis, relegationem et confinementem; si vero quinque dictos solidos excedat, poena iudicis arbitrio imponitur; art. 161.

Furtum tertium, seu tertia vice commissum, 110 etiam simplex, nulla attentata quantitate et valore rei ablatae, poenam capitalem habet, ita ut mas laqueo, femina autem suffocatione aquae, vel alia simili mortis poena, gladii v. g. perimatur; art. 162.

Furtum violentum vero, id est quod cum 111 aedium effractione, vel cum telo et armis fit, quod etiam furtum periculosum vocatur, poena capitali, vel si circumstantiae aliud suadent, non capitali punitur; art. 159. Sic Reiffenstuel litteraliter, loc. cit., n. 37 ad 41.

Ex dicta constitutione Carolina sub n. 108, 112 relata patet, quod furti, etiam parvi, tertia vice commissi poena est mors; quod tenent Clarus, § *Furtum*, n. 14; Baiard., ad Clar. in § *Furtum*, n. 28, 29 et 38; Reiffenstuel, loc. cit., num. 40; Maschard., de Probation., lib. 2, concl. 838, n. 6; Menoch., de Arbitr. iudic., l. 2, caus. 205, n. 17; Gram., vot. 9, n. 25, et vot. 17, n. 25; Iodoch., in Practic. crim., c. 110, rubr. de Furti., n. 35; Pirhing, l. 5 Decret., tit. 8, n. 22 et seq.; Amenus, loc. cit., tit. 3, § 8, a n. 18 ad 20, et alii plures tenentes, quod tria furta, etiam parva, poenam mortis importent; dummodo sint non solum re, sed etiam loco, tempore et intentione distincta.

Et ex citata constitutione Frederici I, allata 113 sub n. 108 colligitur, quod poena mortis possit infligi etiam propter unicum simplex furtum magnum, quod et innuere videtur etiam constitutio Caroli V, allata supra, n. 108, in fine, ubi dum pro uno simplici furto magno relinquit poenam arbitrio iudicis, videretur statuere, quod si furtum tam magnum sit, ut

arbitrio iudicis poenam mortis mereatur, eam imponere possit, et sic tenent Baldus, in Authentic. *Sed novo iure*, n. 5, Cod. de Servis fugitiv.; Covarruv., lib. 2 Variar. resol., cap. 5, n. 8; Menochius, de Arbitr. iudic., cas. 295, n. 9; Reiffenstuel, loc. cit., n. 43; Amenus, loc. cit., tit. 3, §. 6, a n. 23; Caballus, Resolut. crim., centur. 5, cas. 18, n. 6, cum pluribus aliis ibi citatis contra varios alios.

- 114 Si furtum sit sacrilegum, variis punitur poenis pro varietate rerum, personarum, circumstantiarum, modi, temporis, aetatis et sexus, textu expresso in l. *Sacrilegii* 6 ff. ad leg. Iul.
- 115 Peculatus. Hinc furtum sacrae hostiae, vel unius, vel plurium particularum consecratarum cum sacra pyxide, vel sine illa, punitur poena mortis, ut tradunt communiter doctores, et statuit Carolus V, Const. crim., art. 172, discernens, quod huiusmodi fures vivi comburantur, et Innocentius XI, Const. incip. *Ad nostri apostolatus auditum*, decrevit, quod tales fures confessi aut convicti, etiam pro prima vice, a curia ecclesiastica, seu sancti officii, cui huius criminis spectat cognitio, traduntur curiae saeculari condignis poenis pro criminis atrocitate puniendi, non obstante minori aetate, dummodo 20 annum attingant; vide supra, n. 38.
- 116 Si fur vas aureum vel argenteum cum vel sine reliquiis, aut calicem, vel patenam abstulerit, vel ecclesiam, seu sacristiam, aut gazophylacium, seu cippum, vel capsam eleemosynarum animo furandi effregerit, aut dolosis instrumentis aperuerit, poena corporali vel capitali exasperata, vel mitigata pro diversitate circumstantiarum est puniendus, ut statuit Carolus V, cit. sua Const. criminal., art. 172 et 173, et concordat l. *Sacrilegii* 9, et l. *Hac lege* 10 ff. ad l. Iul. Peculatus, l. *Si quis* 10, Authent., de Episc. et clericis.
- 117 De iure canonico furti sacrilegi poena, si sit factum cum fractura muri, portae, aut sacrae ecclesiae, aut huiusmodi, est excommunicatio latae sententiae, can. *Canonica* 107, caus. 11, qu. 3, can. *Omnes* 5, caus. 17, qu. 4, can. *Quisquis* 21, eadem caus. et qu., et cap. *Conquesti* 22 de Sent. excomm. Quae excommunicatio post denuntiationem ab Episcopo factam, a Papa solum potest absolvi, cap. *Conquesti* 22 de Sentent. excommun., iuncto eius summario sic dicente: *Qui cum effractione spoliant ecclesias, excommunicati sunt, et per Papam tantum post denuntiationem absolvuntur*;
- 118 Amenus, loc. cit., num. 34. Si autem furtum sacrilegum commissum fuit sine ulla effractione, eius poena est quidem excommunicatio, sed solum ferendae sent. text. expresso in cap. *Conquestus* 16 de Foro competent.
- 119 Clericus fur notorius, aut furti condemnatus, est infamis, can. *Infames* 17, caus. 9, qu. 1, et consequenter etiam irregularis, adeo ut ad sacros ordines promoveri, vel in iam susceptis

ministrare non valeat. Abbas, in cap. fin. de Furtis, n. 3 et 14; Navarr., in Manual., c. 17, n. 204; Suarez, de Censuris, disp. 48, sect. 2, n. 2; Pirhing, lib. 5 Decret., tit. 18, num. 2; Reiffenstuel, ibid., n. 50, et alii; can. *Qui in aliquo* 5, dist. 51, cum similibus. Imo, praeter poenam infamiae et irregularitatis clericus fur notorius ab officio et ordine clericali deponi debet; can. *Presbyter* 12, dist. 81, et cap. *Cum ab homine* 10 de Iudiciis. Et si non respiscat, debet excommunicari, et tandem, si incorrigibilis evadat, curiae saeculari tradi debet, textu expresso, in cit. c. *Cum non ab homine* 10 de Iudiciis. Regulares autem fures puniendi sunt iuxta proprii ordinis statuta ac constitutiones.

Haereticorum poenae. Vide verb. *Haereticus*. 122

Homicidii simplicis voluntarii iniusti poena 123 est mors, tam de lege divina, quam civili humana; Genesis enim cap. ix, n. 6, habetur: *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius*; Levit. xxiv, 17: *Qui percusserit, et occiderit hominem, morte moriatur*; Matth. xxvi, 52: *Qui acceperint gladium (eoque percusserint) gladio peribunt*; Apoc. xiii, 10: *Qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi*; et haec poena mortis in homicidas voluntarios iniustos statuitur pluribus legibus in iure civili, et signanter § *Item Lex Cornelia* 5 Instit. de publ. Iud., l. *Quoniam* 6 Cod. de Vi publica, l. unic., vers. *Et merito*, Cod. de Raptu virg., constit. crim. Caroli V, art. 37 et 137.

Si autem homicidium voluntarium iniustum 124 non sit simplex, sed qualificatum, poena mortis exasperatur pro diversitate atrocitatis et malae qualitatis admistae, ita ut gladius augeatur in furcam, rotam, truncationem membrorum, rogam, adustionem per ferrum candens, etc., iuxta cit. const. crim. Caroli V.

Homicidium proditorium, ultra exasperationem poenae ordinariae, privat etiam iure asyli. Vide verb. *Immunitas*, art. 2, a n. 109 ad 116.

Homicidium assassinum, ultra exasperationem poenae ordinariae, et excommunicationem, ac depositionem ab officio et beneficio ipso facto, et diffidationem perpetuam a toto populo Christiano, iuxta cap. 1 de Homicid. in 6, privat etiam iure asyli. Vide d. verb. *Immunitas*, art. 2, a n. 117 ad 125.

Homicidium sacrilegum ratione personae occisae, praeter exasperationem poenae ordinariae, inducit etiam excommunicationem maiorem ipso facto, iuxta can. *Si quis suadente* 29, caus. 17, qu. 4. Sacrilegium vero ratione loci sacri, in quo committitur, secum trahit etiam privationem asyli. Vide verb. *Immunitas*, art. 2, a n. 102 ad 107.

Poena parricidii proprie talis de iure civili 128 olim erat, ut parricida virgis sanguineis verberatus in corie insueretur et includeretur cum

cane, gallo gallinaceo, vipera et simia, et in profundum maris, et vel si mare longe distet, in flumen vel lacum proiiceretur; § *Alia deinde* 6 Instit. de publicis Iudic., l. *Poena parricidii* 9 ff. ad leg. Pompeiam de Parricidiis, l. unic. Cod. de His qui parentes vel liberos occiderunt.

129 Verum haec poena ob nimiam eius crudelitatem recessit ab aula criminali, et in eius locum imponitur poena ultimi supplicii pro diversitate circumstantiarum arbitrio iudicis, et consuetudine locorum ac legum municipalium exasperanda vel mitiganda, ut tradunt communiter criminalistae, et signanter Ursaya, l. 2, tit. 5, Institut. crim., n. 475; Iulius Clarus, verb. *Parricidium*, n. 5.

130 Poena parricidii improprie talis, de iure civili est ordinarium homicidii supplicium; § *Alia deinde* 6 Instit. de publ. Iudic., l. *Lege Pompeia* 2, et l. *Poena parricidii* 9 ff. ad leg. Pompeiam de Parricid., cum hoc tamen, quod iuxta diversas circumstantias, et locorum consuetudines poena haec exasperetur vel mitigetur.

131 Parricidium autem proprie tale est homicidium, quo proles, parentem, avum aut aviam, vel parens prolem occidit, l. unic. Cod. de His qui parentes vel liberos occiderunt, l. *Lege Pompeia* 1, et l. *Poena parricidii* 9 ff. ad leg. Pompeiam de Parricid.

132 Parricidium vero improprie tale ac large sumptum est quodvis homicidium cuius consanguinei, etiam collateralis, aut etiam affinis et coniugis, citat. l. *Lege Pompeia* 1 ff. ad leg. Pompeiam de Parricidiis, et insuper homicidium novercae et sponsae vel sponsi; l. *Sed sciendum* 3 ff. ad legem Pompeiam de Parricidiis.

133 De iure canonico parricidae olim puniebantur variis illis poenis, quae recensentur in can. *Latorem* 15, caus. 33, qu. 2, et toto tit. de His qui filios occiderunt. Verum tales poenae recesserunt ab aula: unde in casu parricidii iudices ecclesiastici remittere debent laicos parricidas iudicibus saecularibus poenis legis civilis puniendos. Clericos vero prius iuxta praescriptum canonis deponere debent ac degradare, sicque degradatos curiae saeculari consignare debita poena puniendos, ut tradunt Pirhing, lib. 5 Decret., tit. 10, num. 7; Reiffenstuel, ibid., n. 10, et alii.

134 Quibus poenis subiaceant parentes et alii procurantes abortum? Vide v. *Abortus* per tot.

135 Parentes sine debita cautela infantes noctu in lecto cum ipsis tenentes, ac ex culpabili negligentia ipsos suffocantes aut opprimentes, tanquam rei homicidii seu infanticidii, licet moderatius sunt puniendi, can. *Consuluisti* 20, caus. 2, qu. 4, ibi: *Monendi sunt namque, et protestandi parentes ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet*

proveniente suffocentur aut opprimantur, unde ipsi homicidii rei inveniantur... Hi autem, qui probantur, vel confitentur talis reatus se noxios, tua eos castiget moderatio, quia, si ille, qui conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est, quanto magis qui unius saltem diei puerulum peremerit, homicidam se esse excusare nequibit? Et concordat cap. *De infantibus* 3 de His qui filios occiderunt; ubi statuitur, quod parentes contra prohibitionem infantes tenellos secum in lecto tenentes, ac ipsos ex negligentia suffocantes aut opprimentes, trium annorum poenitentiam, et quidem uno integro in pane et aqua transigere debeant; vide verb. *Mater*, n. 16.

De iure canonico homicidae iniusti voluntarii subiacent excommunicationi sententiae ferendae, nisi poenitentiae satisfactione commissum homicidii crimen deleverint et diluerint; can. *Itaque* 20, caus. 24, qu. 3. Et si fuerint clerici, sunt ab ordine et officio deponendi, can. *Si Episcopus* 7, dist. 50, cap. *Inquisitionis* 21 de Accusationibus, cap. *Sicuti* 6, § final., de Homic., cap. *Tuae* 6 de Poenis, cum similibus, iuncto Concil. Tridentino, sess. 14, cap. 7, de Reform., et in arctum monasterium sunt detrudendi; cit. can. *Si Episcopus*, et cit. cap. *Tuae*, quae poena detrusione iam abiit in desuetudinem, et mutata est in poenam perpetui carceris, aut condemnationis ad triremes, ut observat Farinac., Prax. crim., qu. 119, n. 149 et 155. Item incurrunt ipso facto irregularitatem a solo Summo Pontifice dispensabilem. Can. *Miror* 4, can. *Clericum* 5, dist. 50, cap. *Sicut* 6, § *Clericos*, de Homicid., et cap. *De caetero* 7 eod., Clement. unic. eod., iuncto Concilio Tridentino, sess. 14, cap. 7, et sess. 24, cap. 8, de Reform. Item perpetuo inhabiles sunt ad omnia beneficia et officia ecclesiastica, Conc. Trid., cit. sess. 14, cap. 7, de Reform. Ac insuper privandi sunt beneficiis prius rite obtentis. Can. *Si Episcopus* 7, dist. 50, cap. *Inquisitionis* 21 de Accusat.; cap. *Sicut* 6, § *Clericos*, de Homicid., cap. *Tuae* 6 de Poenis, cap. *Clericis* 5 Ne clerici vel monachi, cap. *Ex litteris* 10 de Excessibus praelator. Tandem, si clerici homicidium iterent, gravius plectuntur, et si incorrigibiles sunt, etiam anathematizandi, degradandi, et curiae saeculari tradendi, cap. *Cum non ab homine* 10 de Iudiciis, et ibi doctores communiter.

Incendiariorum poenae. Vide verb. *Incendarius*.

Incestus simplicis sine matrimonio commissi poena, pro foro saeculari est ultimum supplicium, si committatur inter ascendentes et descendentes. Argum. l. *Si adulterii* 38, § 2, ff. ad leg. Iuliam de Adulter., et ibi Glossa, verb. *Gentium*; Farinac., qu. 146, n. 14 et 16; Monac., de Arbitr. iudic., caus. 502, a n. 1; Baiard., ad Clarum, § *Incestus*, n. 3. Item, si

committatur inter collaterales in primo gradu, v. g. inter fratrem et sororem. Menoch., loc. cit., a n. 14; Haunoldus, de Iustitia et iur., tom. 9, tract. 2, n. 347; Reiffenstuel, lib. 4 Decret., tit. 16, n. 7. Item, quando cum incestu coniunctum est adulterium. Clarus, § *Incestus*, n. 2; Haunoldus, loc. cit., n. 245; Reiffenstuel, loc. cit., n. 70.

139 Incestuosum matrimonium scienter contrahentes incurrunt de iure civili confiscationem omnium bonorum, tam dotalium quam patrimonialium, exsilium, spoliationem cinguli militaris, id est privationem dignitatis et administrationis; et si rei viles sint, etiam verberationem, textu expresso, in Authent. *Incestus* Cod. ad leg. Iul. de incest. nupt.

140 De iure canonico laici incestum simplicem sine matrimonio committentes, sunt excommunicandi, can. *De his, qui incesti* 9, caus. 35, qu. 2. Et si aliquis ex coniugibus incestum committat cum consanguineo, aut consanguinea alterius coniugis, privatur iure petendi coniugale debitum, c. *Si quis* 1, et cap. *Transmissae* 4 de Eo qui cognovit consanguin. uxor.

141 Si autem cum matrimonio seu incestuosas contrahendo nuptias, ipsum committant, sunt ipso facto excommunicati; Clementin. unic. de Consanguin. et affinit. Nec possunt amplius cum alia persona matrimonium licite contrahere, nisi ignoranter contraxerint; can. *Qui propin-*

142 *quam* 4, caus. 45, qu. 2. Laici incestuosi de iure canonico sunt infames ipso iure et facto; can. *Consanguineorum* 4, caus. 3, qu. 4, et can. *Coniunctiones* 2, caus. 15, qu. 2; Amenus, de Delictis et poenis, tit. 4, § 6, n. 17.

143 Clerici incestum committentes deponuntur, et beneficiis privantur. Argum. can. *Si quis* 20 et seq., dist. 8, et can. *Si adulterium* 11, caus. 32, quaest. 7; Farinac., Prax. crimin., qu. 149, n. 35; Pirhing, lib. 5 Decr., tit. 16, n. 66; Reiffenstuel, ibid., num. 74. Ac item procedit, etiamsi agatur de incestu minus proprie dicto, proveniente ex cognatione spirituali, puta quia clericus rem habuit cum filia spirituali, quam e baptismo levavit, aut tenuit in confirmatione, aut audivit, ac absolvit in confessione sacramentali, aut commatrem, seu illius matrem cognovit. Argum. can. *Omnes*, et can. *Si quis* 9, et can. *Non debet* 10, caus. 30, qu. 1; Farinac., loc. cit., n. 53 et seq.; Menoch., loc. cit., caus. 502, n. 27; Reiffenstuel, loc. cit., n. 75; Pignatell., to. 1, consult. 116; Ursaya, Instit. criminal., lib. 3, tit. 5, n. 130.

145 Iniuriantium poenae de iure communi sunt extraordinariae et arbitrarie iudicibus, § *In summa* 10 Institut. de Iniuriis, et l. *De iniuria* 45 ff. de Iniuriis. Unde pro diversitate iniuriarum indici debet iniurianti satisfactio erga iniuriatum, quae regulanda est iuxta atrocitatem aut levitatem iniuriae, attentis circumstan-

146 tiis personarum, locorum et temporum. Con-

demnati actione iniuriarum poenali, sive haec civilis, sive criminalis sit, incurrunt infamiam iuris, tum de iure canonico, tum de iure civili; cap. *Cum te* 23 de Sent. et re iudicata, l. *Athletas* 4, § final., ff. de His qui notantur infamia. Dummodo tamen iniuria, de qua condemnati sunt, fuerit atrox, ut cum communi docet Clarus, § *Iniuria*, vers. *Item condemnatus*. Vide supra, n. 66, verb. *Calumniatorum poenae*, et infra verb. *Libellos famosos componentium poena*, et verb. *Maledicorum poenae*.

Largitionis et receptionis munerum in regulis, et aliis poenae. Vide verb. *Donatio*, art. 2, a num. 34, verb. *Moniales*, art. 2, a n. 62, verb. *Regulares*, art. 1, a num. 68, et verb. *Xenia*.

Laesae maiestatis poenae (si reus criminis sit vivens ac praesens in manibus curiae, et crimen commissum sit in primo capite) sunt multae. Prima igitur est perpetua infamia. Cap. *Felicitis* 4 de Poenis in 6; Farinac., qu. 116, § 1, n. 4; Ursaya, Instit. crimin., lib. 2, tit. 1, n. 145 et 169. Secunda est deletio armorum et insignium ipsius rei, atque agnationis; Gigas, de Crimin. laesae maiestat., lib. 1, tit. de Proditor., qu. 8, n. 2; Ursaya, loc. cit., n. 147; Amenus, de Delictis et poenis, cit. tit. 2, § 5, num. 40; argum. l. *Forum* ff. de Poenis. Tertia est confiscatio omnium bonorum, leg. *Quisquis* 5 Cod. ad leg. Iul. maiestatis, et Authent. *Bona damnatorum*, final., Cod. de Bonis proscriptor. Quarta est privatio omnium beneficiorum ac privilegiorum reo a iure civili competentium. L. *Amissione*, § 1, ff. de Capitis diminut., l. 1 ff. de Iurisdic. omnium iudic., Extravagant. *Qui sint rebelles?* ibique Bartholus, verb. *Rebellanda*, n. 13, 19 et 20; Farinac., qu. 116, § 2, n. 92; Amenus, loc. cit., n. 41; Ursaya, loc. cit., n. 149. Quinta est devastatio et demolitio eius domus a fundamentis, ita quod non remaneant eius vestigia, et amplius reaedificari non possit. Cap. *Felicitis* 5 de Poenis in 6; Ursaya, loc. cit., n. 152 et 169; Raynald., to. 1, cap. 2, § 1, n. 109. Sexta est ultimum supplicium. L. *Quisquis* 5 Cod. ad legem Iuliam maiestatis; Ursaya, loc. cit., n. 160 et 169; Raynald., loc. cit., n. 49; Amenus, loc. cit., num. 39, ubi quod mortis genus est per ignem, vel per dissectionem in frusta, vel per aliam atrociorum formam, et testatur Farinacius, cit. qu. 116, num. 2.

Insuper filii talis rei evadunt infames, amittunt beneficia iuris civilis, arma et insignia domus, privantur omni haereditate et successione sibi ex testamento aut ab intestato obveniente. L. *Quisquis* 3, § *Filiis*, Cod. ad legem Iuliam maiestatis, leg. *Quando* Cod. de Bonis proscriptor., novella 134, cap. fin.; Ursaya, loc. cit., n. 170; Amenus, loc. cit., n. 42.

Excipiuntur tamen a supradictis poenis filii 150

emancipati ante crimen patris, ut defendit Glossa, in can. *Si quis cum militibus*, in verb. *Filii vero*, caus. 6, qu. 1, communiter approbata, teste Ameno, loc. cit., n. 45, adducens pro ratione, quod filius emancipatus desinit esse de familia, leg. *Quin etiam*, § final., de Ritu nuptiar., et ex aliis subdens, quod a dictis poenis excipiuntur etiam filii adoptivi, nepotes et filii clerici, et filiae. Imo dictas poenas, cit. leg. *Quisquis*, ex laudabili consuetudine hodie non extendi ad filios, testantur Angelus, in leg. *Fallaciter*, n. 4, Cod. de Abol.; Gigas, de Crimin. laesae maiestatis, lib. 3, rubr. de Poenis quas filii incurrunt, qu. 23, n. 3; Decian., lib. 7, cap. 41, n. 38, teste Ursaya, loc. cit., n. 172, ubi ipse ex aliis habet, quod dictae poenae non comprehendunt filios natos, antequam pater commisisset tale delictum.

151 Si autem crimen commissum sit solum in secundo capite, tunc talis reus punitur poena ultimi supplicii et confiscationis omnium bonorum. Farinac., qu. 116, § 1, n. 23 et 24; Ursaya, loc. cit., n. 173. At poena devastationis domus non habebit locum, minusque aliae tangentes filiorum praeiudicium. Glossa, in leg. *Eorum ff. ad legem Iuliam maiestatis*; Farinacius, qu. 116, n. 123 et seq.; Ursaya, loc. cit., n. 173 et seq.

152 Si reus huius criminis sit absens, nec haberi possit in potestate curiae, depingitur eius effigies in tabella, capite ad terram verso, et pedibus furcae suspensis cum inscriptione proditorem et laesae maiestatis reum indicante. Decianus, lib. 7, cap. 31, num. 15, et cap. 30, n. 27, cum aliis ibi citatis; Ursaya, loc. cit., n. 147 et 175; Amenus, loc. cit., n. 40. Et qui talem imaginem delet seu aufert, poena quingentorum aureorum tenetur. Leg. *Si quis id 7 ff. de Iurisdictione*.

153 Si reus talis criminis sit praedefunctus, et crimen commissum sit in primo capite, tunc eius memoria damnatur, declaratur infamis, eiusque bona confiscantur, atque ab illius haeredibus adimuntur. Leg. *Maiestatis 6, l. Meminisse 7*, et *l. Post D. Marci 8 Cod. ad legem Iuliam maiestatis*; *l. Is qui 11 ff. eod.*; Ursaya, loc. cit., num. 164 et seq.; Amenus, loc. cit., n. 4.

154 Si vero crimen commissum sit in secundo capite, tunc post mortem delinquentis non potest agi, nec memoria defuncti damnari, vel aliter cognosci, aut procedi contra illum. Cit. leg. *Is qui 11 ff. ad legem Iuliam maiestatis*; Decianus, lib. 7, cap. 39, n. 37 et 38; Amenus, loc. cit., n. 40; Ursaya, loc. cit., n. 166; Glossa, in cit. leg. *Meminisse*, verb. *Meminisse*, Cod. ad legem Iuliam maiestatis.

155 Qua autem poena, et a quo iudice puniendi sint clerici et religiosi rei huius criminis, seu potius proditiois, ut volunt Clarus, qu. 36,

n. 27; Farinac., qu. 111, n. 261, et Pignatell., tom. 1, consult. 124, n. 3, ac alii, dissentiunt doctores; Pignatell. enim cit. consult. 124, sub n. 1 et per tot., pluribus adductis contendit, clericos offendentes suum principem naturalem seu temporalem non esse reos laesae maiestatis, nec posse ab eo puniri per varios sacros canones, et signanter per cap. *At si clerici de iudic.*, cap. *Significantibus* de Offic. delegati, cap. *Si diligenti* de Foro competent., can. *Si imperator*, dist. 96, cum similibus referens, ibid., sub n. 42, ex Tappia, Riccio, Genuens., Diana, et aliis, sub Clemente VIII, in quadam rebellione fuisse processum contra clericos et monachos ex delegatione Summi Pontificis per iudicem laicum clericali caractere insignitum insimul cum iudice ecclesiastico. Gigas vero, tract. de Crimin. laesae maiestatis, rubr. *Qualiter et a quibus crimen laesae maiestatis committ.*, quaest. 63; Decian., Prax. crim., lib. 7, cap. 8, num. 6, et alii plures sustinent, tales clericos ac religiosos evadere reos laesae maiestatis, et posse puniri a iudice laico, per text. in cap. *Hac constitutione 15*, vers. *Nec aliquis*, de Offic. delegat. in 6, in cap. *Perpendimus 23* de Sentent. excommun., et in can. *Si quis laicus 19*, caus. 22, qu. 5; Ursaya, loc. cit., n. 176, expresse habet, quod quia hoc crimen committi potest a clericis, a iudice ecclesiastico in hoc casu privari debent beneficiis, atque degradari, iuxta textum in can. *Si quis laicus 19*, caus. 22, qu. 5, quem textum notabilem dicit Abbas in cap. *At si clerici*, in princip., de Iudic.; Amenus autem, loc. cit., n. 49, concludit, quod quidquid sit de iure, scit princeps de facto in casus contingentia, maxime si laedatur maiestas in primo capite, procedere per suos iudices, et ultimo supplicio reos afficere. An autem bene vel male procedant, non hominum, sed Dei iudicio dimittit. Unde in tanta doctorum diversitate concluderem pro tutiori cautela, posse, consulto Summo Pontifice, similes clericos et religiosos degradari et tradi curiae saeculari puniendos, prout de iure, ut etiam teste Pignatello, loc. cit., n. 6, admittunt doctores, ut videre est apud Farinac., in Prax., qu. 8, n. 81; Episcop. Scalens., de Irregularit., c. 14; Felician., de Censur., c. 14; Delbene, de Immun. ecclesiast., c. 5, dub. 5, sect. 3, n. 17.

Libellos famosos componentium, dictantium 156 et vulgantium poenae. Vide verb. *Libellus famosus* per tot.

Litteras alienas aperientium, lacerantium et 157 intercipientium poena varia est iuxta varietatem personarum, quarum litterae aperiuntur, lacerantur aut intercipiuntur, et etiam iuxta diversitatem finis, quem intendit aperiens, lacerans aut intercipiens. Unde quia aliquando id potest esse crimen laesae maiestatis, aliquando crimen falsi, aliquando stellionatus,

aliquando iniuriarum, ideo reus puniendus est aliquando poenis laesae maiestatis, aliquando falsi, aliquando stellionatus, et aliquando iniuriarum. Hinc videndae sunt poenae assignatae sub propriis dictis verbis.

158 Litteras Apostolicas, aliasque falsificantium poenae. Vide verb. *Falsarius*.

159 Magiae poenae eadem sunt ac maleficii et sortilegii. Unde, vide verb. *Superstitio*, n. 70 et seq., ac 78.

160 Maledicorum poena, si maledictum sit in personam privatam commissum, est, quod praeter reatum peccati, et obligationem restituendi famam, maledicens sit obnoxius actioni iniuriarum, et palinodiae seu recantationi. Arg. leg. *Item* 15, § 27, ff. de Iniuriis et famosis libellis; Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 26, n. 5. Si maledictum commissum sit in principem supremum, quamvis olim eius poena fuerit eadem cum poena criminis laesae maiestatis, teste Arnobio, lib. *Adversus gentes*, hodie tamen de iure communi nulli certae et determinatae poenae, sed soli arbitrariae poenae, ipsius principis subest; leg. unic. Cod. Si quis imperatori maledixerit. Si autem maledictum sit in ipsum officium principis, aut circumstantiae aliud suadeant, tunc ad terrorem aliorum graviter puniri debet. Argum. cap. 1, de Maledicis; Menoch., de Arbitr. iudic., caus. 377, n. 7 et seq.; Reiffenstuel, loc. cit., n. 6 et 7.

161 Item, quamvis consultum sit, ut Papa, exemplo mansuetudinis Christi, remittat maledicta in solam suam personam illata. Arg. c. *Inter querelas* 57, caus. 22, quaest. 4, et leg. *Si quis* 10 Cod. de Episcop. et cleric., iuncta cit. 1. unic. Cod. Si quis imperatori maledixerit, et ut practicavit S. Pius V, testibus Barbosa, in cit. cap. 1, n. 2, de Maledicis, et Reiffenstuel, loc. cit., n. 8. Tamen gravi et exemplari poena ad terrorem aliorum punienda sunt maledicta prolata contra ipsam Sedem Apostolicam, seu officium et primatum ipsius, textu expresso, in cit. cap. 1 de Maledicis, ut tradunt ibi doctores communiter.

162 Sic quamvis Episcopus punire non debeat maledictum contra solam suam personam prolatum, ut tradit Glossa communiter recepta, in cit. cap. *Inter querelas*, argum. cit. 1. *Si quis* 10 Cod. de Episcopis et clericis, ibi: *Cui sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit*; tamen arbitrio alterius iudicis pro qualitate iniuriae puniendum est, ut tradunt Hostiens., in Summa, tit. de Maledicis, § *Alii maledicunt*; Farinac., Prax. crim., qu. 105, n. 402; Reiffenstuel, loc. cit., n. 11. Clerici maledici poena est, quae statuitur in c. *Clericus* 5, dist. 46, his verbis: *Clericus maledicus* (maxime in sacerdotibus) *cogatur ad postulandam veniam; si noluerit, degradetur, nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur.*

Religiosi autem aliquem ecclesiae praelatum 164 maledicto offendentes, aut eidem detrahentes, de iure communi debent per duos menses subiacere illis poenis, quae iuxta regulas seu statuta eorum ob gravia crimina sunt imposita, textu expresso in Clement. 1, § *Quibus etiam*, de Privil.

Monopolii poena est, quod huius criminis 165 rei puniantur perpetuo exilio et confiscatione bonorum, textu expresso in leg. unic. Cod. de Monopol.; Ursaya, Instit. crimin., lib. 2, tit. 4, n. 12, cum pluribus ibi citatis.

Omittentium sacramentalem confessionem et 166 communionem in Paschate, poena est interdictum ab ingressu ecclesiae, et si in hoc peccato decesserint absque signo contritionis, est privatio ecclesiasticae sepulturae, textu expresso in c. *Omnis utriusque sexus* de Poenitent. et remissionibus. Tale autem interdictum est solum sententiae ferendae; unde talis censura non incurritur, nisi a iudice competente in reum contumacem per sententiam feratur: privatio tamen sepulturae ecclesiasticae est poena latae sententiae, ut patet ex verbis citati canonis: *Christiana careat sepultura*. Amenus, loc. cit., tit. 5, § 1, n. 11 et 12.

Omittentium recitationem Horarum canonici- 167 carum, si beneficiati sint, seu officii Beatae Mariae Virginis, si tantum pensionarii ecclesiastici sint, poena est obligatio ad restituendum fructus beneficii, sive pensionis pro omissionibus; et talis poena subiri debet in conscientia ante quamvis iudicis sententiam. Conc. Lateranensi sub Leone X, sess. 9, § *Statuimus*; S. Pius V, Const. incip. *Ex primo*; Amenus, loc. cit., n. 13. Vide verb. *Officium divinum*, art. 1, a n. 29.

Osculantis feminam invitam poena est extra- 168 ordinaria et arbitraria iudici pro qualitate personae, loci et intentionis. Farinac., qu. 142, n. 161; Amenus, loc. cit., tit. 4, § 2, n. 40. Et si osculum fiat in publico ad finem iniuriandi feminam invitam osculatam, vel eius illustrem familiam, aut aliae adsint gravantes circumstantiae, potest extendi poena etiam ad ultimum supplicium, quo revera punitus fuit quidam nobilis Gallus, qui osculum rapuerat Susannae Trivultiae illustri feminae nuptae, ut refert Bossius, tit. de Extraordinar. crimin., n. 3, et ex ipso Amenus, loc. cit., num. 40, ubi subdit, quod, deficiente publicitate loci, ac malo exemplo, temperatur poena.

Osculans ob oestrum amoris puellam in pu- 169 blico, puniendus est exilio et poena pecuniaria. Giurba, Consil. crimin. 47, n. 16; Amenus, loc. cit., n. 41; Afflict., Farinac., Decian., Menoch. et Caball., ab ipsis citati. Osculans in publico puellam invitam, ut ducat 170 in uxorem contemplatione dotis pinguis, et hoc modo impediatur matrimonium cum alio, puniendus est poena extraordinaria trirremium;

Raynaldus, Syntax. crimin., lib. 1, c. 11, § 6, n. 3, cum Bartol., Boss., Farinac., et aliis ibi citatis; Amenus, loc. cit., n. 42.

- 171 Osculantis obiter monialem poena est extraordinaria. Farinac., qu. 146, n. 33; Decian., Tract. crimin., lib. 6, cap. 20, n. 16; Amenus, loc. cit., tit. 4, § 9, num. 17 et 18, ubi subdit graviore poena extraordinaria puniendum esse talem sacrilegum, si post osculum ad alios impudicos et lascivos actus cum ipsa moniali procederet. Et si carnalem copulam cum moniali habeat, vel matrimonium cum ea contrahere attentaverit, de iure civili punitur poena mortis, et bona delinquentis iubentur applicari monasterio, in quo monialis degebat Menoch., de Arbitr. iudic., casu 389, n. 27; Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 16, num. 78, per text., in Novella 123, cap. 43, et leg. *Si quis* 5 Cod. de Episcopis et clericis, et concordat can. *Si quis rapuerit* 30, caus. 27, qu. 1, et can. *Si quis non dicat* 3, caus. 36, qu. 2. Advertit tamen Farinac., qu. 146, n. 1, quod licet poena capitali adhuc puniatur tale sacrilegum crimen cum moniali committens, tamen bona illius non monasterio monialis, sed delinquentis haeredibus applicari solent, iuncta Authent. *Bona damnator*. Cod. de Bonis proscriptor., nisi raptus aut violentia in
- 172 monialem intervenerit. De iure autem canonico sic peccans cum moniali, si sit laicus, excommunicatur, si sit clericus, non solum beneficio privatur, sed etiam ab ordine depositus in monasterium ad poenitentiam agendam detruditur. Menoch., de Arbitr. iudic., casu 189, n. 24; Farinac., loc. cit., n. 4 et 46; Reiffenstuel, loc. cit., num. 80, can. *Si quis Episcopus* 6, can. *Virginibus*, can. 14 et can. *Si quae monachorum* 28, caus. 27, qu. 1. Monialis autem, quae ad tale sacrilegium libere consensit, ad agendam poenitentiam in arctius monasterium detrudi iubetur; can. *Si quae monachorum* 28, et can. *Si quis rapuerit* 30, caus. 27, qu. 1, iuncta novella 123, qu. 43. Vel, quod convenientius est, ad perpetuos carceres sui proprii monasterii condemnanda est; can. *Impudicas* 11, caus. 27, qu. 1; Menochius, loc. cit., n. 12; Reiffenstuel, loc. cit., n. 81.

- 173 Parricidii poenae. Vide supra, a num. 128 ad n. 134.

- 174 Partus suppositi (id est cum aliqua sterilis femina fetum tanquam ex se natum supponit, cum revera alterius feminae sit; ut ex leg. *Si partus subiecti* 1, et leg. *Cum suppositi partus* 10 Cod. ad legem Cornel. de Falsis, et ex cap. *Officii* 9 de Poenitentiis et remission.) ex cit. leg. *Si partus subiecti*, existimat Piguier., Decis. crim. 80, n. 8, esse poenam capitalem. Basilius autem, dec. 7, n. 11, dicit id esse arbitrio iudicis remittendum, qui vel poenam minuat vel augeat usque ad mortem pro diversitate circumstantiarum, poena vero partus

suppositi hoc modo, si nutrix, v. g., aliqua, quae infantem opprimat alienum, eique mortuo proprium supponat, ut habetur 3 Regum iv, de litigio duarum meretricum ante tribunal Salomonis, secundum opinionem Alexandri, cons. 50, vers. tertio *Per id*, vol. 1, citantis ad hoc l. *Quoniam* 7, et leg. *Plagiarii* 16 Cod. ad legem Fabiam de Plagiariis, et leg. 1 ac penult. ff. eod. tit., est ultimi supplicii; et concordat Bossius, Tract. crimin., tit. de Plag., allegans ad id statutum Mediolani imponens plagiariis poenam capitalem. Quod tamen intelligendum esse de consuetis in hoc delicto, dicit Clarus, qu. 68, n. 31, et sequitur Amenus, loc. cit., tit. 3, § 6, n. 39, concludens quod citra mortem puniri deberet nutrix, quae infantem, ut praemissum est, subriperet.

Peculatus poena. Vide verb. *Peculatus*.

Periurii poena olim de iure civili erat, tanquam de crimine laesae maiestatis, si sponte et deliberate quis peierasset. Leg. 2 Cod. ad leg. Iul. maiestatis, et sic periuri ultimo supplicio afficiebantur, can. *Rex debet*, caus. 23, quaest. 5. Sed hodie dictae poenae abierunt in desuetudinem, et redactae sunt ad poenam iudicis arbitriam, et regulariter imponitur pro periurio poena exsilii ultra refectionem damni, et interesse faciendam illi, contra quem quis peieravit. Glossa, in l. final., verb. *Lucrum*, Cod. de Iureiurando, cum aliis; apud Decianum, lib. 6, cap. 27; Farinac., qu. 161, n. 36; Raynald., tom. 2, cap. 20, § unic., n. 20 et seq.; Amenus, loc. cit., tit. 5, § 7, num. 31; Ursaya, Instit. crimin., lib. 3, n. 17. De iure canonico periurus, si sit laicus, efficitur infamis, et consequenter irregularitatem incurrit. Can. *Infames* 18, causa 6, qu. 1. Si vero sit clericus, deponendus est ab ordine. Cap. *Cum non ab homine* 10 de Iudiciis. Privandus est beneficiis. Cap. *Querelam* 19, et cap. *Tua* 11 de Iureiurando; atque efficitur inhabilis ad alia obtinenda, cit. cap. *Querelam* 19 de Iureiurando. Et si fuerit Episcopus, privandus et deponendus est. Can. *Si quis*, causa 22, qu. 5, et cap. *Cum quidam* 1 de Iureiurando; Ursaya, loc. cit., a num. 56 ad 62, cum pluribus ibi citatis.

Plagii poena. Vide verb. *Plagium*.

Polygamiae poenae. Vide verb. *Polygamia*.

Praevaricationis poena. Vide supra, a n. 70 ad 72.

Rapinae poena, si agatur civiliter, est restitutio in quadruplum, ita ut praeter rem ablatam, eandem in triplo adhuc pretii vel aestimationis compensare, post annum vero, non nisi ipsam rem rapina ablatam, vel aestimationem illius una cum refusione lucri cessantis et damni emergentis restituere debeat, princip. Instit. de Vi bonorum raptor., et concordat l. 1 et 2 ff. eod. Si autem agatur criminaliter,

et rapina commissa sit cum armis, raptor poenam capitale incurrat. L. penult. ad leg. Iul. de Vi public., et ordin. Caroli V, art. 126. Et si commissa sit sine armis, poena illius est amissio tertiae partis bonorum, dignitatis, item et honoris cum infamia, § item *Lex Iulia* 8 Instit. de public. iud., l. 1, in princip., ff. de Vi privata, iuncta l. 2 Cod. eod.

181 De iure canonico poena raptorum est excommunicatio infligenda ab Episcopo loci, ubi rapina committitur, etsi raptor sit alterius dioecesis, a qua nequit absolvi a proprio Episcopo dioecesano, nec recipi ab eo, sed ad Episcopum excommunicantem remitti debet, nisi plene satisfecerit. Cap. *De illis* 1 de Raptoribus. Et si raptor in ipsa rapina moriatur, vel satisfacere nolens decedat, tanquam in peccato mortali defunctus caret ecclesiastica sepultura. Cap. *Super eo* 2 de Raptoribus, et c. *Fures* 2 de Furtis.

182 Raptus poena. Vide verb. *Matrimonium quoad impedimenta*, art. 5, a n. 184.

183 Repetundarum criminis poena est varia pro varietate huius delicti. Vel hoc crimen commissum est a iudice corrupto in causa criminali capitali, accipiendo pecuniam, vel aliam rem a sponte dantibus, ut hominem innocentem condemnaret ad mortem, et mors de facto est secuta, et tunc punitur poena capitis. L. *Lex Iulia* 7, § final., ff. ad leg. Iul. Repetundar., et insuper confiscatione bonorum; Authent. *Novo iure* Cod. de Poena iudicis qui male iudicavit, cum aliis Farinac., qu. 111, num. 61 et seq. Et si causa criminalis non sit capitalis, punitur talis corruptus iudex poena relegationis. Decian., lib. 8, cap. 39, num. 15 et 19; Ursaya, Instit. criminal., lib. 2, tit. 2, num. 85. Vel hoc crimen commissum est a iudice pecunia corrupto in causa civili, et tunc punitur civiliter et criminaliter. Civiliter condemnatur ad expensas et damna passa per litigatorem propter eius corruptionem. Leg. *De eo* 2 Cod. de Poena iud. qui male iudicavit, et ultra damnum, et interesse tenetur ad restituendum quadruplum eius, quod accepit. Leg. *Ut unus* 1, in fine, Cod. ad legem Iul. Repetundar. Quamvis iuxta Authent. *Novo iure*, § 1, Cod. de Poena iudic. qui male iudicavit, sit restricta talis poena ad triplum dati, et respective recepti, ad duplum vero simpliciter promissi, ut ex Farinac., et aliis notat Ursaya, loc. cit., n. 90. Criminaliter autem talis iudex privatur dignitate, qua erat insignitus, et redditur inhabilis ad iudicandum in futurum, ac efficitur infamis, cit. Authent. *Novo iure*, et l. *Iudices* Cod. de Dignitatibus, ac l. *Eadem lege* 6, § 1, ff. ad leg. Iul. Repetundar., ac insuper punitur poena extraordinaria, quae solet esse exsillii, vel durior, aut mitior iuxta delicti qualitatem. Glossa, in leg. *Lex Iulia*, § *Hodie*, verb. *Extra ordinem*, ff. ad leg. Iul. Re-

petundar.; Ursaya, loc. cit., n. 94, cum aliis ibi allegatis.

Si vero hoc crimen commissum sit ab aliquo, qui pecuniam sponte dedit, ut iudicem corrumperet, et in suam voluntatem traheret, tunc iste, tam in civilibus quam in criminalibus tenetur eadem poena iudicis corrupti, et insuper si reus huius criminis sit actor, punitur amissione causae et actionis. Leg. *Constitut.* 1 Cod. de Poena iud. qui male iudicavit. Et si sit reus, amittit ius se defendendi, et sic etiam ipse pro suo iure, et interesse causam amittit. Glossa, in cit. leg. *Constitut.*, verb. *Amittat*; Farinac., qu. 111, tit. 3, n. 125 et 129; Ursaya, loc. cit., n. 100 et seq. Nisi tamen agatur de causa criminali sanguinis, quia tunc licitum est reo sanguinem suum et vexationem quoque modo redimere. Leg. *Transigere* 18 Cod. de Transact.; Ursaya, loc. cit., n. 103, cum aliis ibi allegatis.

Si autem pecunia non a sponte dantibus, sed per violentiam et concussionem recipiatur a iudice, vel ab alio officiali, qui minetur alicui crimen, et capitale iudicium, ut sub hoc praetextu pecuniam ab illo extorqueat, seu recipiatur talis pecunia ab aliquo privato minante alicui, se illum accusaturum de crimine aliquo non commissio, et ideo ab eo pecuniam extorsit, tunc punitur poena concussionis. Vide supra, a n. 82. Conspirantes enim in accusationem et condemnationem innocentum, et pecuniam accipientes ad non accusandum, vel non condemnandum, tenentur Lege Cornelia de Sicariis, quae est publici iudicii, lib. 1 ff. ad leg. Cornel. de Falsis; et insuper Lege Iulia Repetundar., quae etiam est publici iudicii; l. *Eadem lege* 6 ff. ad legem Iul. Repetundar.

De residuis criminis poena est, quod, praeter restitutionem pecuniae inique detentae, vel non debitae erogatae, solvat adhuc triplum, seu tertiam partem, ita ut qui 90 duplas male erogavit, 220 duplas restituere teneatur. L. *Lege Iulia* 4 ff. ad legem Iuliam Peculatus. Et insuper reus huius criminis incurrat infamiam cunctis criminibus publicis debitam. L. *Infamem* 7 ff. de Public. iudic. Et ulterius puniri debet criminaliter poena arbitraria graviore, quam puniatur simplex furtum. Ursaya, Instit. crimin., lib. 2, tit. 3, num. 31 et seq., cum aliis ibi citatis. Crimen autem de residuis est delictum publicum, quo pecunia ad certum debitum usum non erogatur, sed vel retinetur, vel in alium usum convertitur. L. *Lege Iulia* 4, § 3, 4, ff. ad legem Iuliam Peculatus.

Revelationis secretorum poenae variae sunt pro varietate revelantium. Si revelans sit persona privata, quae secretum amici sibi communicatum revelet dolo malo ad perniciem ipsius amici, est poena falsi. Arg. leg. *Poenae* 1, § 4 et 6, ff. ad legem Corneliam de Falsis; Amenus, tit. 5, § 6, n. 32, cum aliis ibi ci-

- tatis. Huiusmodi enim proditores amicitiae falsarii sunt, et iuxta Scotum, in 4, dist. 21, q. 2, art. 1, sunt infames.
- 189 Consiliarius, seu alius revelans secreta principis sibi commissas poenas periurii subire debet, ut ex aliis tradit Amenus, loc. cit., n. 34. Et si illa panderet hostibus principis, de iure canonico anathema esset. Can. *Si quis laicus* 23, qu. 5. Et si esset clericus, deberet degradari. De iure vero civili tanquam reus criminis laesae maiestatis debet ultimo supplicio affici. Leg. *Omne delictum* 6, §. 4, ff. de Re militari, et leg. *Si quis* 38, §. 1, de Poenis, ubi habetur, quod huiusmodi rei aut vivi exuruntur, aut furcae suspenduntur.
- 190 Testes propalantes propria testimonia in iudicio sub iuramento deposita, antequam auctoritate iudicis publicentur, puniuntur poena iudici arbitraria iuxta damnum sua propalatione partum, vel fisco causatum. Leg. *Qui* ff. de
- 191 Testibus. Notarius seu secretarius, qui secreta iudicis partibus, vel secreta unius partis alteri adversariae indicat, incurrit poenam falsi. Leg. *Poena* 1, §. 6, ff. ad legem Cornel. de Falsis. Et eandem poenam incurrit causidicus, qui secretum instrumentum unius partis alteri ostendit; cit. 1. *Poena* 1, §. 6. Senatores autem, et qui praesident alicui universitati, si revelant, quod pro bono Universitatis in senatu aut concilio tractatum est sub secreto, privari debent officio. Amenus, loc. cit., n. 35, cum aliis ibi allegatis.
- 192 Qui per se vel per eos, de rebus christianae reipublicae Turcas ac haereticos certiores faciunt, ac secreta revelant, incurrunt excommunicationem in bulla *Coenae* Papae reservatam. Bulla *Coenae*, excommunicat. 7.
- 193 Auditores Rotae, ac eorum locatenentes, et coadiutores revelantes vota seu suffragia in causis, quae in eorum auditorio discutiuntur, aut suffragantium, et non suffragantium nomina, incurrunt poenam periurii, et excommunicationem Papae reservatam. Urban. VIII, in Appendice Bullarii, Const. 57, alias 167, incip. *Exponi*.
- 194 Revelantes, quae secrete tractantur cum Papa, poenis maximis afficiendi sunt, et confiscanda eorum bona, et aliquando ultimo supplicio puniendi. S. Pius V, Const. 147, incip. *Romani*.
- 195 Revelantes audita in sacramentali confessione subiacent gravissimis poenis. Vide verb. *Sigillum sacramentalis confessionis*, a n. 25.
- 196 Sacrilegorum poenae. Vide supra, a n. 31 ad 50, n. 103, a n. 114 ad 118, n. 127, 143 et seq., n. 170, et infra, n. 205 et n. 214, et verb. *Ecclesia*, art. 4; verb. *Excommunicatione*, art. 10, 11 et 12; verb. *Furtum*.
- 197 Schismaticorum poenae. Vide verb. *Schismatici*, a n. 14.
- 198 Sepulcri violati poena est praeter infamiam, quam incurrit huius criminis reus, textu expresso, in cap. *Sepulcri violati* 1 ff. de Sepulcro violato, arbitraria, et subinde etiam capitalis, praesertim si corpora vel ossa eruantur. L. *Praetor ait* 2, l. *Sepulcri violati* 6, et l. *Rei sepulcrorum* 11 ff. de Sepulcro violato. Sepulcri autem violati crimen est, quo quis sepulcrum non tantum violat, sed etiam inde monumenta, vel alia aufert, vel cadavera effodit et spoliat. L. *Si sepulcrum* 2, et l. *Praetor ait* 3 ff. de Sepulcro violato.
- Simoniacorum poenae. Vide verb. *Simoniam*, 199 art. 3, a n. 4.
- Sodomitarum poenae. Vide verb. *Luxuria*, 200 a n. 60 ad 63.
- Sollicitantium ad turpia extra confessionem poenae sunt arbitrariae pro qualitate et diversitate circumstantiarum. Leg. *Sollicitatores* 1 ff. de Extraordinariis crimin., et can. *Sollicitatores* 15, dist. 1, de Poenitentia; Amenus, tit. 4, §. 2, a n. 35, varia ad rem adducens.
- Sollicitantium ad turpia in confessione sacramentali poenae. Vide verb. *Sollicitatio ad turpia in confessione*.
- Sortilegorum poenae. Vide verb. *Superstitio*, a n. 40.
- Stellionatus poena est extraordinaria et arbitraria. Leg. *Stellionatus* 2, et l. *Stellionatus accusatio* 3, §. 2, ff. *Stellionatus*. Stellionatus autem est quoddam crimen irregulare, vagum atque incertum; nam quodcumque in aliqua actione hominis iniuste et dolose facta, et quae meretur poenalem animadversionem, deficit titulus criminis, illic stellionatus crimen obicitur, textu expresso in leg. *Stellionatus accusatio* 3, §. 1, ff. *Stellionatus*. Et hoc crimen fuit appellatum stellionatus ob suam varietatem, et instabilem atque irregularem naturam, sumpta similitudine ab animali quod vocatur stellio, quo nullum aliud animal fraudulentius homini invidere observat Plin., lib. 4, cap. 10. Animal hoc tergum habet luculentibus quibusdam guttis depictum ad modum stellarum, est varii et diversi coloris, et ut coelum stellis, ita intuentium oculis apparet variis stellulis diversi coloris tinctum et transpersum, ut tradit Glossa, in cit. leg. *Stellionatus accusatio* 3 ff. *Stellionatus*, et doctores communiter, teste Ursaya, Instit. crimin., l. 2, tit. 10, n. 123. Duo inter alia huius criminis afferuntur exempla in cit. c. *Stellionatus accusatio*. Primum est, si quis rem alteri obligatam, dissimulata obligatione in alium, per calliditatem distraxerit et alienaverit, vel cum alia re permutaverit, aut alteri creditori in solutum dederit. Secundum, si quis merces iam debitori obligatas avertit, quia scilicet bonas iam antea obligatas non tradiderat, postea vero ei tradit malas, et viliores dicens eas esse illas, quas ei obligaverat; Cabal., Resolut. crimin., caus. 66, n. 1 et 3; Ursaya, loc. cit., num. 125; Rota, part. 19 recent.,

dec. 263, n. 16, ubi de cedente creditum iam exactum.

206 Stupri poena est, quod si quis vilioris conditionis stuprum sine vi committit, fustigetur ac relegetur; si vero stuprator sit melioris ac considerabilioris conditionis publicatione dimidia partis bonorum puniatur, § *Item lex* 4, vers. *Poenam*, Instit. de Public. iudic. Si autem quis vi, seu violenter non tantum invitam virginem violaverit, sed etiam honestam viduam, aut maritatam, punitur poena capitis. Leg. *Sollicitatores* 1, § 2, ff. de Extraordin. criminib., Constit. crimin. Caroli V, art. 119; Clarus, § *Stuprum* 3, ad finem; Farinac., Prax. crimin., qu. 147, n. 6; Glossa, in cap. *Pervenit* 2, verb. *Plectendus*, de Adulteriis et stupro, et ibi Abbas, n. 5; Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 16, § 2, n. 48, et alii.

207 De iure canonico qua poena stuprator puniri debeat? Vide verb. *Stuprator*, num. 6, et verb. *Dos*, art. 2, a n. 14 ad 38. Adde tamen, quod si stuprator sit clericus, praeter dotationem debitam, iubetur deponi, maxime si cum vi stuprum commiserit. Clarus, verb. *Adulterium*, n. 3; Abbas, in cap. *Si seduxerit* 1, n. 4, de Adulteriis et stupro; et in cap. *At si clerici* 4 de Iudic., n. 35; Farinac., Prax. criminal., qu. 147, n. 62; Pirhing, lib. 5 Decretal., tit. 16, n. 43; Reiffenstuel, ibid., n. 52, et, teste Claro, communis aliorum, arg. can. *Presbyter aut diaconus* 12, et can. *Si quis Episcopus* 13, dist. 81, cum similibus. Menoch. tamen, de Arbitr. iud., cas. 288, n. 6; Valensius, tit. *De stupro*, § 2, num. 2, et etiam Farinac., loc. cit., n. 65, et alii, censent stupratorem clericum posse a iudice puniri poena arbitraria; videlicet quandoque poena pecuniaria, vel carceris, quandoque poena suspensionis, depositionis vel privationis beneficii, prout circumstantiae personarum et delicti suaserint.

208 Subornationis testium ad dicendam falsitatem poenae variae sunt pro varietate subornationum. Si subornatus sit testis ad offensam, et eius falsa testificatio sortita sit suum effectum, tunc sicut poena testis falsi est poena talionis; leg. *Lege Cornelia* 1, § 1, ff. ad legem Corneliam de Sicariis. Ita poena inducentis ad testificandum falsum est ad similitudinem eius, quae ipsi testi falso debetur. Ita Clarus, Bertazzin., Menoch., Farinac. et Caball. citati, et secuti ab Ameno, tit. 5, § 8, n. 31. Si autem effectus non sit secutus, eo quia falso accusatus se defendit probando falsitatem testimonii, tunc et falsus testis, et subornator puniuntur poena arbitraria. Farinac., qu. 67, n. 9, 10, 14, 17 et 21; Guazzin., defens. 28, c. 18, n. 3; Amen., loc. cit., n. 31. Item poena arbitraria seu extraordinaria punitur testis falsus, et subornans, si subornatio et falsa testificatio fuit ad defensam; Clarus, Farinac., Bertazzin., et alii citati, et secuti ab Ameno, loc. cit., n. 31.

Intellige tamen hoc, quando subornatio, et falsa testificatio est ad puram defensam rei, contra fiscum, non autem quando est ad defensam rei contra accusatorem, quia tunc probando reum innocentem, probat accusatorem ex consequenti calumniosum, et perinde est ac si testis examinaretur ad offensam accusatoris: unde in casu tam subornator quam falsus testis puniendus esset, ut supra dictum est, poena talionis, ut recte advertit Amenus, loc. cit., n. 32.

Regulares subornantes electores pro consequendis officiis regularibus incurrunt excommunicationem latae sententiae reservatam Summo Pontifici, et privationem perpetuam vocis activae et passivae, ex Const. 138 S. Pii V, incip. *Pastoralis officii*, quae tamen excommunicatione modo potest absolvi a superioribus generalibus, ubi agitur de electione superiorum inferiorum ex declaratione Gregorii XIII, Constitut. incip. *Consuevit*, edit. 8 Sept. 1573, et dictae constitutiones, quamvis editae sint pro ordine Minorum de Observantia, afficiunt tamen omnes regulares, ut docent Pellizar., Manual. regular., tom. 2, tract. 9, cap. 2, n. 181, vers. *Cum autem*, et n. 182; Amenus, loc. cit., n. 34, et alii. Et praesertim, quia Pianam constitutionem confirmavit Clemens VIII, in decretis pro reformatione omnium regularium Const. incip. *Nullus omnino*, § 35, et innovavit Urbanus VIII, decreto edito a S. Congr. Concil. in Constit. 26 eiusdem Pontificis, ut tradit etiam Iustus Redn., tom. 2, p. 2, tit. 6, num. 16.

Tergiversationis poena est extraordinaria et arbitraria. Ursaya, Instit. crimin., lib. 2, tit. 10, n. 121, cum aliis ibi allegatis per text. in l. *Accusatorum* 1, § 7, et in l. *Si quis* 7, in fine, ff. ad Senatusconsultum Turpillianum. Vide supra, n. 73.

Termini moti poena est vel pecuniaria 50 aureorum, leg. *Lege Agraria* 3 ff. de Termino moto, vel etiam relegatio aut fustigatio illorum, qui occupandorum aliorum finium causam fecerint, l. *Divus Adrianus* 2 ff. eodem. Termini autem moti crimen est, quo quis terminos, vel lapides finales dolose eruit, aufert aut mutat, vel ut praecise noceat alteri, vel ut eidem de fundo aliquid detrahat, et suo adiciat; l. 1 et tot. tit. ff. de Termino moto; Ursaya, Instit. crimin., l. 2, tit. 10, n. 55 et seq., ubi multa ad rem; Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 18, n. 68.

Truffatorum poena varia est et regulatur a qualitatibus et circumstantiis truffae: aliquando enim est fustigatio, ut notat Baiard., ad Clarum, qu. 70, n. 5, quandoque est poena relegationis, et aliquando treremium, ut advertit Sanfel., dec. 42, et interdum est extraordinaria, ut observat Corrad. dec. 106, n. 62, apud Ursayam, Instit. crim., lib. 2, tit. 8, n. 146. Truffa autem generaliter sumpta idem sonat;

ac deceptio, fraus seu dolose gestum, Cyriac., controvers. 76, n. 1 et 2; Rota, part. 19 rec., dec. 473, n. 1, ubi quod idem est truffare ac decipere; specialiter vero importat furtum improprium. Unde truffam committere dicitur, qui non restituit id, quod ei ad aliquem finem consignatum fuit, et etiam truffam committit, et truffator dicitur, qui sub colore seu praetextu mutui, commodati, conducti vel depositi rem sibi traditam in eius usum distrahit. Et generaliter quod, qui utitur re ad alium usum, quam destinatum, dicatur truffator, advertunt multi allegati ab Ursaya, l. c., a n. 142 ad 145, ubi sub n. 146, refert ad id aliquos casus.

215 Vis publicae poena varia est pro varietate casuum, in quibus committitur; si enim committatur in latrocinio et grassatione a latronibus et grassatoribus simplicibus, est poena damnationis in metallum, vel relegationis in insulam, l. *Capitalium* 28, § *Grassatores*, ff. de Poenis. Si vero commissi sit a latronibus et grassatoribus famosis, est poena ultimi supplicii et furcae; cit. l. *Capitalium* 28, § *Famosos*, ff. de Poenis. Et si clericus sit huius criminis reus, degradatur, et in arctum monasterium detruditur; cap. *Tuae* 6 de Poenis; Farinac., in Fragn., verb. *Clericus*, num. 314 et 318; Ursaya, Instit. crimin., lib. 2, tit. 7, a n. 138, et alii.

216 Si committatur in raptu, tunc tam raptores quam auxiliares et fautores, si fuerint laici, puniuntur ultimo supplicio, § *Si autem per vim* Instit. de Publicis iudiciis, et l. 1 Cod. de Raptu virgin., et l. *Si quis* Cod. de Episc. et cleric., qui licet loquatur de rapientibus moniales, ex communi tamen DD. opinione extenditur etiam contra rapientes mulieres non sacratas. Insuper raptores perdunt omnia bona applicanda raptae mulieri, si illa sit laicalis conditionis. L. 1, § *Et si* et seq., Cod. de Raptu virgin., ubi Glossa, verb. *Diminutionem*, et verb. *Transferantur*. Si autem sit monialis, applicanda ipsimet raptae quoad usumfructum, donec vixerit, post mortem vero monasterio ipsius monialis; leg. *Raptores*, § *Bona*, Cod. de Episc. et cler.; Ursaya, loc. cit., a n. 142, cum aliis ibi allegatis. Si vero raptores fuerint ecclesiastici, deponuntur ab eorum officiis, nec eis imponitur poena degradationis, et multo minus mortis, etiamsi agatur de raptu monialium, sed alia iudicis arbitraria regulanda a circumstantiis casus, ut late probat Bertachin. *Vot.*, decis. 504 per tot., ubi quod die 4 Septembris 1696, Sacra consulta, cui S. M. Innocentius XII commisit causam cuiusdam sacerdotis religiosi, qui invitis parentibus rapuerat puellam honestae conditionis, resolvit, eundem religiosum esse perpetuo suspendendum a divinis, et relegandum in arctum ergastulum per decennium. Sic litteraliter Ursaya, loc. cit., n. 146 et seq.

Si vis publica committatur in stupro virgini- 217
nis invitae, punitur huius criminis reus poena capitis; leg. *Sollicitatores* 1, § 2, ff. de Extraordin. crimin., Constitut. crimin. Caroli V, art. 119. Vide supra, n. 204.

Si vis publica committatur aedes vel villas 218
alienas cum turba armata expugnando, expilando, et bona ibidem existentia rapiendo, rei capite plectuntur; leg. *Hi qui aedes* 11 ff. ad leg. Iul. de Vi. publica. Item, qui ad aliquem expellendum de possessione domus, agri, navis, et huiusmodi accedunt cum armatis hominibus, propter quam causam homicidia secuta sunt, capite puniuntur; leg. *Quoniam* 9 Cod. ad leg. Iul., de Vi publica. Item poena capitis puniuntur rei, quoties cum vi publica reperitur coniuncta causa laesae maiestatis, veluti seditio, tumultus, rebellio, et huiusmodi, ut tradunt communiter DD. per text. in tot. tit. ff. et Cod. ad leg. Iul. maiestatis. Vide supra, a n. 248. In aliis autem casibus hodie usus, et praxis obtinuit, ut pro vi publica rei huius criminis extraordinaria et arbitraria poena puniantur, ut testantur Decian., lib. 8, cap. 18, n. 29; Ursaya, loc. cit., n. 150, et alii.

Vis privatae poena est, quod huius criminis 219
rei puniantur publicatione tertiae partis bonorum; § *Item lex Iulia* 8 Instit. de Public. iudic. Usus tamen, et praxis hodie obtinuit, quod pro ea imponatur poena arbitraria, ut observant Decian., loc. cit., et Ursaya, loc. cit., n. 156.

Intercedit autem haec differentia inter vim 220
privatam et publicam, quod vis publica sit cum armis, privata vero sine illis; § *Item lex Iulia* 8 Instit. de Publicis iudiciis; Raynal. to. 2, cap. 23, § 1, n. 3; Ursaya, loc. cit., n. 2, et alii.

Usurarium poenae. Vide verb. *Usura*, a 221
n. 88 usque in finem.

Alia de variis delictorum poenis brevitatis 222
gratia relinquuntur videnda apud criminalistas de ipsis ex professo tractantes. Sicuti et poenae impositae pro delinquentibus regularibus videndae relinquuntur apud suas cuiusque religionis peculiare constitutiones.

Poenae adversus baptizantes Hebraeorum fi- 223
lios illicito modo, et sine consensu parentum, est, quod mulcentur pro iudicis arbitrio et prudentia, poena scilicet aut mitiori aut severiori iuxta circumstantias. Benedict. XIV, to. 2, Const. 28 incip. *Postremo mense*, § 31.

Poenae contra confessarios exquirentes a poe- 224
nitentibus complicitum nomina, cum denegatione absolutionis, sunt, quod puniantur uti tradentes et tuentes opiniones scandalosas et perniciosas, uti tales a Sede apostolica condemnatas, et in eos pro criminum qualitate et circumstantiis, suspensionis ab officio confessiones audiendi, vel etiam ab executione ordinis, privationis beneficiorum, dignitatum ac perpetuae

inhabilitatis ad illa, et si fuerint regulares, vocis activae et passivae, aliaeve poenae decernuntur. Idem, Constit. 8 incip. *Ubi primum*. Vide tom. 2, ad verb. *Confessarius*.

225 Poenae contra impediētes libertatem mutui commercii inter subditos ditionis ecclesiasticae, seu contravenientes constitutioni hac de re editae, sunt, quod incurrant omnes poenas inflictas a Pio IV, Pio V, Greg. XIII, Clemente VIII, Gregorio XV, Urbano VIII et Innocentio X, contra extrahentes triticum, et aliud genus prohibitum extrahi extra statum, et insuper in poenam 500 aureorum toties quoties contrafecerint. Idem, Const. 53 incip. *Quo die*, ubi plura ad id.

226 Poenae adversus Episcopos in propria dioecesi non residentes sunt omnes et singulae comminatae a Tridentino et Constitutionibus Apostolicis, amissionis scilicet quartae partis fructuum unius anni, si sex mensibus continuis abfuerint, et aliae quartae partis, si absentia ad alios sex menses pertrahatur, incursus etiam in peccatum mortale, et obligationis restituendi fructus in absentia perceptos absque praevia declaratione. Idem, Constit. 18 incip. *Ad universae*, ubi multa alia ad rem merito observanda.

227 Poenae contra imprimentes, aut publicantes libros, scripturas, et huiusmodi circa imminutionem dierum festorum de praecepto, sunt quod contravenientes, praeter librorum et operum prohibitionem, si laici, excommunicationem latae sententiae, Papae reservatam incurrant, si ecclesiastici usque ad sacerdotalem gradum poenam suspensionis a divinis, in superioribus vero gradibus constituti suspensionis a pontificalibus, et a perceptione fructuum omnium suorum beneficiorum, atque pensionum, quarum poenarum relaxatio, et respective rehabilitatio Papae reservatur. Idem, Constitut. 53 incip. *Non multi menses*, ubi multa alia merito observanda.

228 Poenae iam statutae in presbyteros sacrificio missae ad sortilegia abutentes, confirmantur, iisque additur perpetua inhabilitatio ad ipsius missae celebrationem. Idem, in Appendic., n. 8, pag. 46.

229 Poenae in presbyteros, qui vigore Indulti Pontificii plures missas in die commemorationis omnium fidelium defunctorum celebrantes, aliquid plus eleemosynae loco acceperint, quam pro unica missa, iuxta locorum consuetudines, aut leges synodales percipi solitas, sunt, quod contrafacientes, poenam suspensionis a divinis Papae reservatae ipso facto incurrant; qua tamen Episcopi iure delegato relaxare poterunt, facta prius restitutione eleemosynae perceptae in pios usus ab Episcopis erogandae; et si dicti sacerdotes post incursum praefatam suspensionem celebraverint, incurrant irregularitatem omnino Papae reservatam. Idem, Constit. 61 incip. *Quod expensis*, ubi varia alia scitu necessaria.

Poenae in eos, qui ad sacerdotium non promoti missas celebrant, aut fidelium confessiones excipiunt, statutae recensentur, reprobataque benigniori praxi, apostolicarum constitutionum vigor restituitur a Benedicto XIV, Constit. incip. *Quam grave*, et Const. incip. *Divinarum*, in cuius summario sic expresse habetur: *Celebrantibus, aut fidelium confessiones excipientibus, sine sacerdotali caractere, sincera criminis confessio facta in primo interrogatorio generali nihil suffragatura decernitur ad evadendam poenam traditionis brachio saeculari, indictam a Constitutionibus Apostolicis*. Vide ad id iam tradita a nobis verb. *Missa*, art. 6, n. 12, 13, et verb. *Sacerdos*, num. 5, ubi assignantur poenae statutae etiam contra sacerdotes, abutentes sacrificio missae ad sortilegia, vel in sacramentali confessione sollicitantes ad turpia, iuxta decretum universalis Inquisitionis coram Benedicto XIV editum, et a nobis ad litteram iam adductum in verb. *Confessarius*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Agere de singulis singulorum delictorum poenis immensi esset laboris. Vide tamen, ubi res postulat, de poenis delictorum ecclesiasticorum Thesaurum, de Poenis ecclesiasticis, illustratum tamen a clarissimo P. Giraldis scholarum piarum, qui tum poenas omissas ab ipso Thesauro supplevit, tum vel postmodum mutatas, vel omnino novas addidit.

Hic vero praeterire haud possumus, male auctorem, n. 184, secutum Ursayam, per text. in l. 18 C. de Transact., asseruisse, licere reo in casu criminali, cui poena sanguinis imposita sit, corrumpere iudicem, ex ratione illa, quod *licet reo sanguinem suum et vexationem quoquo modo redimere*.

In mox allegata enim leg. 18 Cod. de Transact., habetur, quod accusatus de crimine capitali, excepto adulterio, transigere et pacisci potest impune, ut non habeatur pro confesso; idque quia cum agatur de vita hominis non praesumitur reus fateri delictum, sed periculi gravitate propter dubium litis eventum compulsus.

Non videmus autem quomodo inferri ex hac lege possit, quod valeat reus in causa criminali, cui imposita sit poena sanguinis, iudices corrumpere.

Aliud enim est transactio, aliud est corruptio iudicis. Transactio enim nil turpe in se continet, adeoque permitti potest, corruptio vero iudicis, mala in se est, adeoque nunquam permittenda.

RESPENSIO AUCTORIS.

Quomodocunque intelligatur cit. lex, illam cum Ursaya sic intelligunt et explicant Bossius,

in Praxi, tit. de offic. pecun. corrupt., n. 1; Bellegard. in Meth. rer. crimin., tract. 4, qu. 32, n. 6, et Raynald., tom. 1, cap. 4, § 6, n. 5, ubi sic expresse tradit: nam in *causa capitali*, *licitum est reo sanguinem suum et vexationem*

quoquo modo redimere; 1. *Transigere* Cod. de Transaction.: *Unde in causa capitali satis est, quod amittat id omne, quod dedit*; hinc non male dicendum est, me esse secutum, tam celebres, et in his rebus versatissimos auctores.

POENITENTIAE SACRAMENTUM

PARTITIO ARGUMENTI

POENITENTIAE SACRAMENTUM: 1. quoad ea quae concernunt poenitentiae naturam, materiam, formam et ministrum; 2. quoad ea quae concernunt contritionem et confessionem; 3. quoad ea quae concernunt satisfactionem sacramentalem seu poenitentiam.

ARTICULUS I. Quoad ea quae concernunt poenitentiae naturam, materiam, formam et ministrum.

SUMMARIUM. 1. Poenitentia unde dicta? — 2. Poenitentia dupliciter sumitur, nempe ut est virtus, et ut est sacramentum. — 3. Poenitentia ut virtus quid sit? — 4. Poenitentia ut sacramentum quid sit? — 5. Poenitentia sic sumpta est verum, et proprie dictum novae legis sacramentum. — 6. Poenitentiae sacramentum est immediate institutum a Christo Domino inchoative adhuc vivente in carne mortali, simpliciter tamen et absolute in effectu post resurrectionem. — 7. Sacramentum Poenitentiae est omnibus post baptismum in peccatum mortale lapsis omnino necessarium ad salutem in re, vel saltem in voto. — 8. Materia sacramenti Poenitentiae est duplex, scilicet proxima et remota. — 9. Materia proxima quae sit? — 10. Actus poenitentis quare dicantur materia proxima? — 11. Materia remota quae sit? — 12. Peccata quare dicantur materia remota? — 13. Peccatum originale, et peccata actualia ante baptismum commissa non sunt materia apta sacramenti Poenitentiae. — 14. Hinc si Iudaeus seu gentilis de recenti baptizatus sola peccata ante baptismum commissa vellet confiteri, ipse non posset absolvi. — 15. Materia remota sacramenti poenitentiae est duplex, videlicet necessaria et sufficiens, et quae sit necessaria? — 16. Et quae sufficiens. — 17. Peccata iam rite confessa et absoluta esse materiam sufficientem sacramenti Poenitentiae, et esse fructuosum et salubre denuo confiteri, ostenditur. — 18. Adducitur et solvitur instantia. — 19. Dictae materiae necessariae et sufficienti solet addi tertia materia remota, scilicet materia *necessaria*, sed *non sufficiens*, ut sunt peccata mortalia dubia. — 20. Forma sacramenti Poenitentiae quae sit? — 21. Licet speculative loquendo sola illa duo verba *Absolve te*, vel aequivalentia sint de essentia formae absolutionis, ac necessario exprimenda necessitate sacramenti. — 22. In praxi tamen tutius tenendum est requiri tanquam de essentia formae sacramentalis etiam illa verba

a *peccatis tuis*, vel saltem a *peccatis*. — 23. Aliter confessarius peccaret mortaliter, et exponeret sacramentum probabili periculo nullitatis sine necessitate, et contra iustissimam voluntatem poenitentis. — 24. Absolutio est valida, sed illicita, si detur aliis verbis, quae tamen non mutant sensum formae ordinariae, nec actum iudicii, et afferuntur variae similes formae. — 25. Omnes dictae et similes formae sunt validae. — 26. Sunt tamen illicitae. — 27. Absolutio data his verbis: *Ego te munda a peccatis*, vel aliis verbis consimilibus a pluribus censetur insufficiens, et qui eam daret sub similibus verbis, peccaret mortaliter, sicuti mortaliter peccaret, qui extra casum necessitatis voluntarie relinqueret *Ego, et, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. — 28. Omissio vero aliarum precum, si fiat aliqua rationabili causa, non est ne quidem peccatum veniale. — 29. Urgente aliqua necessitate, v. g. periculo mortis instantis, potest confessarius breviter dicere: *Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen*. — 30. Absolutionis verba non praecise, et nude indicant et declarant poenitentem esse a Deo absolutum, sed vere, et per modum sententiae iudicialis, important absolutionem poenitentis a peccatis loco Dei a confessario, velut a iudice pronuntiatam. — 31. Absolutio non est valida, si proferatur modo deprecativo. — 32. Alia, *Remissive*. — 33. Absolutio a quibus et de quibus dari possit, vel non? *Remissive*. — 34. Absolutio quibus dari possit, vel non? *Remissive*. — 35. Minister sacramenti Poenitentiae est solus sacerdos. — 36. Non tamen quicumque sacerdos est talis, sed solum ille, qui praeter potestatem ordinis, habet etiam potestatem iurisdictionis. — 37. Quae requirantur in ministro sacramenti Poenitentiae ad valide et rite eius officium exercendum? *Remissive*. — 38. Ea, quae concernunt ministrum sacramenti Poenitentiae quoad eius approbationem; *Remissive*. — 39. Ea, quae concernunt ministri sacramenti Poenitentiae facultatem quoad absolutionem; *Remissive*. — 40. Varia alia, quae concernunt ministrum sacramenti Poenitentiae; *Remissive*. — 41. De Poenit. sacramento tempore pestis, ibi.

- 1 Poenitentia ex divo Isidoro 1. 6 Etymologiar., c. ult., dicta est a nomine *poena*, et a verbo *teneo*, quasi idem sit *poenitere*, ac *poenam tenere*. Unde poenitens est *poenam tenens*, et poenitentia est *poenae tenentia*, ut semper quis puniat in se ulciscendo quod commisit peccando. Sic in re omnes Catholici.
- 2 Poenitentia dupliciter sumitur, nempe ut est virtus, et ut est sacramentum. *Communis*.
- 3 Poenitentia ut virtus, est *detestatio ac dolor animi de peccato quatenus est offensa et iniuria Dei, cum intentione eam delendi, ac vindicandi, seu compensandi*. Estque in re ipsa

contritio generatim sumpta, de qua infra. Sic in re communis. Poenitentia ut sacramentum, 4 est *absolutio hominis poenitentis facta certis verbis cum debita intentione prolatis a sacerdote iurisdictionem habente ex institutione divina efficaciter significantibus absolutionem animae a peccato*. Sic Scotus, in 4, dist. 14. Seu, quod idem est, et captu facilius, est *sacramentum novae legis, quo homo vere poenitens, et confessus a sacerdote legitimo, certa verborum forma a peccatis absolvitur*. Sic in re communis.

Poenitentia sic sumpta est verum et proprie 5

dictum novae legis sacramentum. Est de fide certa inter Catholicos; habetur enim Matth. xvi: *Tibi dabo claves regni coelorum et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis*; et Matth. xviii: *Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelis, et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelis*: et est expresse definitum in pluribus Conciliis, et novissime in Trid., sess. 14, can. 1: *Si quis dixerit, in catholica Ecclesia poenitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsis Deo reconciliandis a Christo Domino institutum, anathema sit*.

6 Unde patet, quod sacramentum Poenitentiae est immediate institutum a Christo Domino. Est de fide certum ex mox adducto canone 1, sess. 14, Conc. Trid. Et quidem potestas absolvendi praedicta et promissa Apostolis, adeoque sacramentum Poenitentiae inchoative institutum est a Christo adhuc vivente vita mortali, cit. c. xviii Matth.; simpliciter tamen et absolute in effectu institutum est post resurrectionem, Ioan. xx, quando Christus Apostolis dixit: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt*. Sic Conc. Trident., sess. 14, c. 1, dicens: *Dominus autem sacramentum Poenitentiae tunc praecipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavisset in discipulos suos dicens: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto et verbis tam perspicuis potestatem remittendi et retinendi peccata ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos Apostolis, et eorum legitimis successoribus, fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit*.

7 Sacramentum Poenitentiae est omnibus post baptismum in peccatum mortale lapsis omnino necessarium ad salutem in re, vel saltem in voto, eliciendo actum contritionis. Est certa et indubitata inter Catholicos: habetur expresse in Conc. Trid., sess. 14, c. 1, ibi: *Est autem hoc sacramentum Poenitentiae lapsis post baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus*. Unde sacramentum poenitentiae rectissime appellatur a sanctis Patribus *Secunda post naufragium tabula* naufragis praeparata, prout habetur in c. *Secunda post naufragium tabula*, de Poenit., dist. 1, et a Conc. Trid., cit. sess. 14, canon. 2, ibi: *Si quis sacramenta confundens ipsum baptismum sacramentum Poenitentiae dixerit, quasi haec duo sacramenta distincta non sint, atque ideo poenitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit*.

8 Materia sacramenti Poenitentiae est duplex,

scilicet proxima et remota. *Communis*. Materia proxima sunt actus poenitentis, videlicet contritio, confessio et satisfactio, de quibus infra. *Communis*. Et hi actus poenitentis dicuntur materia proxima, quia proxime applicant materiam remotam, scilicet peccata, sacris clavibus, ut per absolutionem remitti possint; in omni enim sacramento materia proxima dicitur id, quo materia remota proxime applicatur, ut, accedente forma, sacramentum proxime et immediate perficiatur, ut ablutio aquae in baptismo, unctio chrismatis in confirmatione, traditio calicis, et cuiuslibet respectivae materiae in ordine seu ordinibus, etc. Materia remota sunt peccata actualia post baptismum commissa. *Communis*. Et haec peccata dicuntur materia remota, quia non sunt proxime et immediate remissibilia, nisi mediantibus actibus poenitentis proxime applicantur sacris clavibus, ut per absolutionem remitti possint. *Communis*.

Dicitur autem notanter, materiam remotam esse peccata actualia post baptismum commissa, quia peccatum originale et peccata actualia ante baptismum commissa, non sunt materia apta sacramenti Poenitentiae, cum ipsa omnia deleantur per baptismum; et sacramentum Poenitentiae tanquam secunda post naufragium tabula institutum sit a Christo ad delenda peccata post baptismum commissa, ut docet Scotus in 4, dist. 4, qu. 5, cum communi Catholicorum, et expresse definivit Concilium Trid., sess. 14, can. 1, ibi: *Si quis dixerit, in catholica Ecclesia poenitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsis Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum, anathema sit*; et ibidem can. 2, ubi definit: *Poenitentiam appellari secundam post naufragium tabulam*, per verba adducta supra, num. 7. Hinc si iudaeus seu gentilis de recenti baptizatus soli peccata ante baptismum commissa vellet confiteri, ipse non posset absolvi, quia non afferret materiam aptam huius sacramenti Poenitentiae. *Communis*.

* An autem peccata mortalia commissa in ipsa susceptione baptismi, sive peccatum fictionis, ut vocant theologi (quod est illud quo quis auctus sine debito dolore peccatorum a se commissorum ad baptismum forte accedit, vel accedit cum voluntate aliquod peccatum mortale committendi) sit etiam materia huius sacramenti poenitentiae, adeoque in confessione sacramentali explicanda, non audet affirmare Ligorius, lib. 6, num. 427, sed pro parte affirmativa stant mordicus Tamburinus, lib. 5, cap. 1, n. 2; Felix Potestas, in Exam. confess., tom. 1, part. 4, num. 3039; Suarez, alique multi cum S. Bonaventura, D. Thoma, et S. Augustino, apud Ligorium, loc. cit. *

- 15 Materia remota sacramenti Poenitentiae est duplex, videlicet necessaria et sufficiens. Materia remota *necessaria* est omne peccatum mortale post baptismum commissum, et nunquam legitime confessum et absolutum. *Communis*. Materia remota *sufficiens* est omne peccatum veniale, vel mortale iam rite confessum et absolutum. *Communis*.
- 17 Quod peccata iam rite confessa et absoluta sint materia sufficiens sacramenti Poenitentiae, possintque denuo fructuose confiteri, et subiici clavibus Ecclesiae, ultra praxim communem piorum hominum saepe saepius peragentium confessiones, tum generales, tum certorum particularium peccatorum iam rite confessorum et absolutorum, habetur expresse in Extravag. inter communes, incip. *Inter cunctas*, § *Caeterum*, de Privilegiis, ibi: *Caeterum licet, sicut praedicitur, de necessitate non sit iterum eadem confiteri peccata, tamen, quia propter erubescerentiam, quae magna est poenitentiae pars, ut eorundem peccatorum iteretur confessio, reputamus salubre.*
- 18 Non valet dicere, quod peccata iam rite confessa et absoluta, et consequenter remissa non possunt iterum confiteri, ut absolvantur seu remittantur, cum non amplius exstet, quid absolvatur et remittatur. Non valet, inquam, quia de ratione sacramenti per se remissivi peccatorum, et collativi gratiae, non est quod actu semper remittat peccata, sed quod per se conferat gratiam sanctificantem, quae ex natura sua est remissiva peccati, si nondum fuisset remissum, ut patet in peccatore iam ante confessionem sanctificato per veram contritionem, ubi, licet sacramentum Poenitentiae tunc nihil remittat, confert tamen gratiam natura sua remissivam peccati, si nondum remissum esset; et tale peccatum mortale iam ante confessionem deletum per veram contritionem, adhuc est materia non solum sufficiens, sed etiam necessaria sacramenti Poenitentiae secundum omnes; adeoque a fortiori peccatum mortale iam rite confessum et remissum erit materia sufficiens remota, si nova accedat materia proxima, nempe nova dispositio poenitentis, scilicet novus dolor et nova confessio eiusdem: et sic, quamvis sacramentum Poenitentiae non sit in tali casu remissivum peccati, cum non adsit; nec collativum primae gratiae sanctificantis, cum iam adsit; est tamen remissivum peccati, si adesset, et collativum gratiae secundae, seu augmenti prioris gratiae iam receptae, et remissivum poenae temporalis debitae peccatis iam antea remissis; idque ex opere operato, et virtute sacramenti, et non

solum ex opere operantis, seu novae dispositionis, doloris, erubescerentiae, aliorumque actuum poenitentis, per quos iustus meretur gratiae augmentum, et remissionem poenae temporalis. *Sic communis doctorum* cum S. Th., in 4, dist. 17, qu. 3, art. 3.

Dictae materiae necessariae et sufficiens solet 19 addi tertia materia remota, scilicet materia *necessaria, sed non sufficiens*; et pro tali materia assignantur peccata mortalia dubia, quae quidem sunt materia *necessaria*, quia sunt necessario aperienda in confessione, at non sunt materia *sufficiens*, quia sola peccata dubia sine additione materiae certae non sufficiunt pro obtinenda absolutione absoluta. Unde si daretur casus quod aliquis non haberet materiam certam praeteritam, nec iam confessam et absolutam, quam adderet, tunc posset solum ei impendi absolutio conditionata, cum non possit dari sententia absoluta et certa pro peccato dubio, sed solum dicta absolutio conditionata, quia sic consuleretur et saluti animae poenitentis et reverentiae sacramenti, cuius vitaretur irreverentia, quae posset oriri ex periculo quod poenitens careret materia supra quam caderet absolutio sacramentalis: et sic sacramentum esset nullum¹.

Forma sacramenti Poenitentiae sunt verba 20 absolutionis a sacerdote prolata, scilicet illa: *Ego te absolvo a peccatis tuis*, vel alia aequipollentia actum iudiciale sententiae absolventis sufficienter exprimentia; habetur ex Concilio Florentino, in decreto Unionis, ubi dicit: *Forma huius sacramenti est: Ego te absolvo, etc.*, et ex Trid., sess. 14, c. 3, ubi dicit: *Docet praeterea sancta Synodus, sacramenti Poenitentiae formam, in qua praecipua eius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absolvo, etc. Quibus quidem de Ecclesiae sanctae more preces quaedam laudabiliter adiunguntur; ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessaria.*

Licet speculative loquendo sola illa duo 21 verba *Absolvo te*, vel aequivalentia, sint de essentia formae absolutionis, ac necessario exprimenda necessitate sacramenti. Vide verb. *Absolutio*, art. 3, n. 2.

In praxi tamen tutius tenendum est, requiri 22 tanquam de essentia formae sacramentalis etiam illa verba *a peccatis tuis*, vel saltem *a peccatis*. Vide ib., n. 3.

Aliter confessarius peccaret mortaliter, et 23 exponeret sacramentum probabili periculo nullitatis sine necessitate, et contra iustissimam voluntatem poenitentis. Vide ib., n. 4.

¹ E. R. Si peccata mortalia dubia non includant certum peccatum veniale: scilicet si peccata dubia sint tam in ratione peccati mortalis, quam in ratione peccati venialis, tunc recte procedit doctrina auctoris.

Verum si dubium sit tantum de mortali, non item de veniali incluso et inhaerenti, tunc locum habet doctrina posita sub n. 16.

- 24 Absolutio est valida, sed illicita, si detur aliis verbis, quae tamen non mutant sensum formae ordinariae, nec actum iudicii; et afferuntur variae similes formae. Vide ibidem, num. 5.
- 25 Omnes dictae et similes formae sunt validae.
- 26 Vide ib., n. 6. Sunt tamen illicitae. Vide ib., n. 7.
- 27 Absolutio data his verbis: *Ego te mundo a peccatis*, vel aliis verbis consimilibus, a pluribus censetur insufficiens; et qui eam daret sub similibus verbis, peccaret mortaliter, sicuti peccaret mortaliter, qui extra casum necessitatis voluntarie relinqueret: *Ego*, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Vide ib., n. 8.
- 28 Omissio vero aliarum precum, si fiat aliqua rationabili causa, non est ne quidem veniale. Vide ib., n. 9.
- 29 Urgente aliqua gravi necessitate, v. g. periculo mortis instantis, potest confessarius breviter dicere: *Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.* Vide ib., n. 11.
- 30 Absolutionis verba non praecise et nude indicant et declarant poenitentem esse a Deo absolutum, sed vere et per modum sententiae iudicialis important absolutionem poenitentis a peccatis loco Dei a confessario, velut a iudice pronuntiatam. Vide ib., n. 12.
- 31 Absolutio non est valida, si proferatur modo deprecativo. Vide ib., n. 13.
- 32 Alia. Vide ib. usque in finem.
- 33 Absolutio a quibus et de quibus dari possit, vel non possit? Vide d. verb. *Absolutio*, art. 1 per totum.
- 34 Absolutio quibus dari possit, vel non? Vide d. verb. *Absolutio*, art. 2, per totum.
- 35 Minister sacramenti Poenitentiae est solus sacerdos. *Communis* inter Catholicos, et habetur expresse ex pluribus Conciliis, et signanter ex Conc. Trid., sess. 14, cap. 6, et can. 10, et ex illo Ioan. xx, ubi Christus solis Apostolis iam antea in ultima coena in sacerdotes ordi-

natis postquam a mortuis resurrexerat, dixit: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Licet autem solus sacerdos sit legitimus sacramenti Poenitentiae minister, non tamen quicumque sacerdos est talis, sed solum ille qui, praeter potestatem ordinis, habet etiam potestatem iurisdictionis, id est legitimam iurisdictionem, vel ordinariam, vel saltem delegatam. Communis inter Catholicos; et clare patet ex perpetua traditione ac sensu Ecclesiae, et pluribus Conciliis, et praesertim ex Trid., cit. sess. 14, cap. 7, ubi expresse dicit: *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem.*

Quae autem requirantur in ministro sacramenti Poenitentiae ad valide et rite eius officium exercendum? Vide verb. *Confessarius*, art. 1 per totum.

Ea, quae concernunt ministrum sacramenti Poenitentiae quoad eius approbationem. Vide verb. *Approbatio* per totum.

Ea quae concernunt ministri sacramenti Poenitentiae facultatem quoad absolutionem. Vide verb. *Absolutio* per totum.

Varia alia, quae concernunt ministrum sacramenti Poenitentiae. Vide verb. *Confessarius*, art. 4 per totum, et verb. *Sigillum*.

* Poenitentiae sacramentum iis qui morbo pestis infecti sunt non tenetur per se praestare Episcopus, cum ille agat per parochos, ut causa universalis per particulares: sed parochus omnino tenetur, quod et ratio suadet, et Decreta Sacrae Congregationis approbata a Gregorio XIII declarant; quanquam administrare illud possit aut directe per se, aut adhibita opera alicuius sacerdotis ab Ordinario approbati; nam si parochus omnino per se id agere deberet, caeteri parochiani morbo non affecti nollent tunc a parochio recipere sacramenta, eo quod sibi metuerent. De Synodo dioecesis, lib. 13, c. 19, § 7, nov. edit.

ARTICULUS II. Quoad ea quae concernunt contritionem et confessionem.

SUMMARYUM. 1. Contritio in communi, prout est genus ad attritionem et contritionem, quid sit? - 2. Contritio sic generatim et in communi sumpta dividitur in contritionem perfectam et in contritionem imperfectam, seu attritionem. - 3. Contritio perfecta, quae est contritio simpliciter et absolute dicta, quid sit? - 4. Quare dicatur contritio, et de hac in articulo mortis, *Remissive*. - 5. Contritio imperfecta, seu attritio, quid sit? - 6. Quare dicatur attritio? - 7. Assignatur differentia inter contritionem et attritionem. - 8. An in attritione, ut poenitens sufficienter ad gratiam sacramenti poenitentiae percipiendam sit dispositus, aliquis Dei amor sit necessarius? ad num. 10. - 11. Attritio in sacramento poenitentiae quomodo dicatur fieri contritio, et attritus fieri contritus. - 12. Ut

attritio cum sacramento in re sufficiat ad iustificationem peccatoris, requiritur quod procedat ex aliquo motivo supernaturali. - 13. Sufficit tamen dolor de peccatis ob metum poenarum temporalium, ut a Deo immissarum vel immittendarum. - 14. Et a fortiori sufficit attritio, seu dolor de peccatis ob metum gehennae. - 15. Item sufficit attritio ob turpitudinem peccati supernaturaliter, seu ex fide cognitam. - 16. Item sufficit ille dolor, quo quis dolet se non dolere de peccatis, sicut deberet, si per hoc iudicet quod de suis peccatis vere dolet, sed non tam vehementi dolore ac deberet. - 17. Non sufficit tamen dolor ille, quo quis dolet se non dolere de suis peccatis, si per hoc iudicet se carere vera detestatione et displicentia peccatorum. - 18. Attritio, etiam cognita ut talis, sufficit cum sacramento ad salutem et iustificationem. - 19. Attritio putata et aestimata tantum etiam invincibiliter, quae secundum se non sit reipsa vera attritio, sicuti non

est sufficiens ad fructuosam susceptionem sacramenti poenitentiae, ita neque est sufficiens ad validam eius susceptionem: seu quod idem est: Non potest dari sacramentum poenitentiae validum et informe. - 20. Adducitur ratio, ad num. 21. - 22. Affertur et solvitur obiectio, ad num. 23. - 24. Affertur et solvitur alia obiectio, ad num. 25. - 26. Affertur et solvitur adhuc alia obiectio, ad num. 27. - 28. Affertur et solvitur instantia de supposita adultera matre Gratiani, Petri Lombardi et Petri Comestoris, ad num. 30. - 31. Ad valorem sacramenti requiritur dolor supernaturalis, et universalis saltem virtualiter respectu omnium peccatorum mortalium. - 32. Secus autem est de peccatis venialibus. - 33. Dolor de peccatis mortalibus commissis debet esse summus non intensive, sed appreciative. - 34. Dolor requisitus ad sacramentum poenitentiae consulto et utilissime praemittitur confessioni, non debet tamen necessario confessionem praecedere, sed sufficit ut eliciatur in ipsomet confessionis actu. - 35. Debet tamen talis dolor necessario praecedere absolutionem, nec sufficit, si eliciatur post ipsam absolutionem. - 36. Non est autem necesse, quod dolor, seu attritio, eliciatur immediate ante absolutionem vel confessionem, sed sufficit, quod sit elicitus ante, et non sit retractatus. - 37. Qui in confessione oblitus est alicuius peccati mortalis, de quo antea explicite et formaliter non doluit, potest paulo post datam absolutionem illud confiteri, absque eo quod habeat novum dolorem. - 38. Item si propter imminens mortis periculum absolvatur moribundus, audito tantum uno vel altero peccato, potest postea, auditis reliquis, secundo absolvi ab illis ex vi prioris doloris moraliter permanentis, absque eo quod novum eliciat dolorem. - 39. Dolor ad hoc ut sufficiat pro valore sacramenti, debet esse coniunctus cum proposito non peccandi de caetero. - 40. Propositum non peccandi de caetero, quamvis per se loquendo debeat esse formale, et expressum, tamen sufficit etiam quod sit implicitum, et virtuale. - 41. Propositum debet esse absolutum, firmum, efficax et universale, se extendens ad omnia mortalia in posterum evitanda. - 42. Quamvis autem propositum debeat esse absolutum, firmum, efficax et universale, non requiritur tamen credulitas, seu existimatio, vel persuasio certa ex parte intellectus, quod quis deinceps non amplius sit relapsurus. - 43. Circa sola peccata venialia, sicuti in sacramento poenitentiae requiritur supernaturalis dolor et detestatio eorum; ita requiritur propositum absolutum saltem virtuale et implicitum vitandi ipsa venialia confessa, vel saltem unum, aut alterum ipsorum. - 44. Affertur prima haeresis exorta circa confessionem sacramentalem. - 45. Talis haeresis evincitur ex sacra Scriptura. - 46. Evincitur etiam ex conciliis. - 47. Affertur secunda haeresis circa confessionem sacramentalem. - 48. Talis haeresis evincitur ex Scriptura et conciliis. - 49. Adducitur et solvitur obiectio ex facto Nectarii patriarchae Constantinopolitani, et S. Ioannis Chrysostomi, ad n. 50. - 51. Affertur tertia haeresis circa confessionem sacramentalem. - 52. Talis haeresis evincitur ex concilio Tridentino, et ex ipsa ratione. - 53. Confessio sacramentalis quid sit? - 54. Ad constituendam seu faciendam legitimam et perfectam sacramentalem confessionem, sexdecim communiter assignantur qualitates, seu conditiones, quae afferuntur. - 55. Prima conditio, seu qualitas, scilicet quod sit *simplex*, quid importet? - 56. Secunda, quod sit *humilis*, quid importet? - 57. Tertia, quod sit *pura*, quid importet? - 58. Quarta, quod sit *fidelis*, quid importet? - 59. Quinta, quod sit *frequens*, quid importet? - 60. Sexta, quod sit *nuda*, quid importet? - 61. Septima, quod sit *discreta*, quid importet? - 62. Octava, quod sit *libens*, quid importet? - 63. Nona, quod sit *verecunda*, quid importet? - 64. Decima, quod sit *integra*, quid importet? - 65. Undecima, quod sit *secreta*, quid importet? - 66. Non esset tamen invalida confessio, si ex aliqua necessitate, aut alia de causa, publice seu

aliis audientibus fieret. - 67. Duodecima, quod sit *lacrymabilis*, quid importet? - 68. Tertia decima, quod sit *accelerata*, quid importet? - 69. Quarta decima, quod sit *fortis*, quid importet? - 70. Quinta decima, quod sit *accusans*, quid importet? - 71. Sexta decima, quod sit *parere parata*, quid importet? - 72. Ex supradictis sexdecim conditionibus seu qualitatibus bonae et perfectae confessionis, solae tres sunt necessariae ad valorem sacramenti, nempe fidelitas, dolor et integritas, aliae autem pertinent solum ad modum et perfectionem ipsius. - 73. Quoad fidelitatem et dolorem nihil remanet addendum. - 74. Quoad integritatem autem varia adhuc remanent addenda, et praesertim quod ipsa integritas est duplex, scilicet materialis et formalis. - 75. Integritas materialis in quo consistat? - 76. Integritas formalis in quo consistat? - 77. Confessio ut sit valida, debet semper esse integra, saltem integritate formali. - 78. Item per se ac regulariter loquendo confessio debet semper esse integra integritate materiali. - 79. Per accidens autem, et in quodam casu extraordinaria confessio potest esse valida cum sola integritate formali absque integritate materiali. - 80. Causae excusantes ab integritate materiali confessionis generatim tres assignantur, scilicet inculcata ignorantia, seu oblitio, impotentia physica et impotentia moralis ob grave damnum proprium vel alienum, tam corporale quam spirituale, alioquin secuturum. - 81. Ratione inculatae ignorantiae seu oblivionis excusantur omnes illi, qui praemisso sufficienti examine, non recordantur alicuius peccati mortalis, aut ignorantia invincibili penitus ignorant illud esse grave peccatum. - 82. Ratione impotentiae physicae excusantur omnes illi, qui aliqua impotentia physica omnino impediuntur ad integre confitendum, sive impotentia oriatur ex parte confessarii, sive ex parte poenitentis, et assignantur casus. - 83. Item ab integritate materiali confessionis excusatur mutus, qui uno vel altero peccato explicato per nutus, vel si neque hoc facere possit, signo doloris de suis peccatis edito, absolvi potest; si tamen scribere sciat, expedit, ut sua peccata integre in scriptis confessario exhibeat, ad quod probabilius et tutius tenetur. - 84. Item ab integritate materiali confessionis excusatur vir ignarus idiomatis non habens confessarium peritum suae linguae. - 85. Is autem, quamvis urgente praecepto ecclesiastico annuae confessionis, non teneatur confiteri per interpretem; tamen in periculo mortis, si dubitet non posse verum contritionis actum elicere, tenetur non quidem praecepto divino, sed ex praecepto charitatis erga seipsum per interpretem confiteri. - 86. Ratione impotentiae moralis ob damnum proprium vel alienum, tam corporale quam spirituale, alioquin secuturum excusantur ab integritate materiali omnes illi, qui ex confessione omnium peccatorum rationabiliter et prudenter timent sibi, aut confessario, vel tertiae personae aliquod grave damnum corporale vel spirituale; et assignantur casus ad n. 87. - 88. Non excusat tamen ab integritate materiali confessionis magnus poenitentium concursus, ob quam non licet facere dimidiatam confessionem. - 89. Quantum ad peccata, quae propter supradictas causas licite in confessione reticentur, non requiritur dolor contritionis ad eorum remissionem, sed sufficit dolor attritionis, et propositum illa confitendi, cessante causa seu impotentia. - 90. Ea tamen peccata, quae antea ob iustam causam, seu impotentiam non potuit quis confiteri, debet postea, data opportunitate, in proxima confessione exprimere, et directe clavibus Ecclesiae subicere, ut ab ipsis directe absolvatur. - 91. Poenitens habens mortalia et venialia non peccat contra confessionis integritatem, si prius confiteatur uni confessario mortalia, et postea alteri bonam opinionem de ipso habenti nimia verecundia affectus confiteatur sola venialia. - 92. Ab integritate materiali confessionis non excusat infamia propria, aut complicitas apud solum confessarium. - 93. Adducitur et solvitur instantia. - 94. Poenitens habens peccata

reservata, si in urgente necessitate celebrandi vel communicandi non habeat copiam confessarii valentis a reservatis absolvere, tenetur pro servanda integritate confessionis ipsa peccata reservata una cum non reservatis confiteri confessario inferiori, etiam non habenti facultatem absolvendi a reservatis. - 95. Non potest superior sine urgente causa absolvere tantum a reservatis, et quoad reliqua remittere poenitentem ad inferiorem. - 96. Poenitens sic absolutus in urgente causa, seu casu a reservatis a superiore, adeundo confessarium inferiorem pro absolutione directa a non reservatis, probabilius non tenetur reconfiteri cum ipsis etiam reservata iam confessa et absoluta. - 97. Adducitur et solvitur instantia. - 98. Sicuti etiam, qui iusta de causa in aliquo casu urgentis necessitatis, non exstante confessario approbato pro reservatis, fuit absolutus a confessario non approbato pro reservatis, non tenetur denuo reconfiteri confessario approbato pro reservatis etiam peccata non reservata iam confessa et absoluta. - 99. Ad integritatem confessionis requiritur, ut poenitens omnia mortalia confiteatur, tam quoad speciem, quam quoad numerum in eadem specie. - 100. Unde autem oriatur distinctio specifica et numerica peccatorum? *remissive*. - 101. Poenitens igitur in confessione debet exprimere numerum omnium suorum mortalium peccatorum, de quibus post diligens examen recordatur: si autem certus numerus non occurrat, debet exprimere numerum verisimilem. - 102. Item ad integritatem confessionis requiritur, ut poenitens confiteatur, non solum omnia peccata mortalia, tam quoad speciem, quam quoad num., etc., sed etiam circumstantias speciem peccati mutantes. - 103. Circumstantiae peccati quid sint? - 104. Circumstantiae peccati septem enumerantur in hoc vulgari versu contentae;

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

- 105. Quid denotetur per ly *Quis*? - 106. Quid denotetur per ly *Quid*? - 107. Quid denotetur per ly *Ubi*? - 108. Quid denotetur per ly *Quibus auxiliis*? - 109. Quid denotetur per ly *Cur*? - 110. Quid denotetur per ly *Quomodo*? - 111. Quid denotetur per ly *Quando*? - 112. Tales circumstantiae, aliae sunt mutantes speciem, et aliae simpliciter aggravantes intra eandem speciem. - 113. Quae sint circumstantiae mutantes speciem? - 114. Quae sint circumstantiae simpliciter aggravantes intra eandem speciem? - 115. Circumstantiae aggravantes, aliae sunt notabiliter aggravantes, et aliae parum seu leviter aggravantes. - 116. Circumstantiae notabiliter aggravantes quae sint hisque adduntur aggravantes in infinitum, et explicantur. - 117. Circumstantiae parum seu leviter aggravantes quae sint? - 118. Ex supradictis circumstantiis sunt necessario confitendae illae, quae mutant speciem, et aggravantes in infinitum. - 119. Non sunt necessario confitendae circumstantiae, parum seu leviter tantum aggravantes. - 120. Circumstantiae notabiliter aggravantes an sint necessario confitendae? ad n. 122, ubi resolvitur probabilius et tutius pro affirmativa. - 123. Afferuntur probationes pro nostra affirmativa conclusione, ad n. 125. - 126. Respondetur ad rationem opinionis contrariae. - 127. Circumstantia consuetudinis, quamvis per se loquendo non sit necessario confitenda, tamen interdum per accidens obligatur poenitens ad talem circumstantiam aperiendam et signanter, quando a confessario ad id interrogatur. - 128. Peccata mortalia dubia sunt necessario confitenda, sub dubio tamen. - 129. Qui confessus est peccatum aliquod mortale, ut dubium, si postea reperiat illud certum, tenetur illud denuo ut certum confiteri. - 130. Qui confessus est peccatum mortale tanquam certum, quale tunc putabat esse, quamvis postea iudicet dubium, non tenetur iterum confiteri ut dubium. - 131. Item qui confessus est peccatum integre, prout commissum est, et prout erat in sua conscientia tempore confessionis, quamvis pro tunc, et ipse confessarius dubitaverit, an esset mortale vel

veniale, non tenetur illud iterum confiteri, licet postea ipse, vel confessarius comperiat, se agnoscat fuisse mortale. - 132. Poenitens non potest licite nec valide confiteri confessario absenti per litteras, aut nuntium, et ab eo absolvi, etiamsi reperiat in articulo mortis. - 133. Sic etiam invalida esset absolutio, si confessarius poenitentem praesentem audiret, et postea per litteras eum absentem absolveret. - 134. Valida autem est confessio, si per litteras poenitens mittat peccata confessario absenti, qui ea legat, et huic factus praesens dicat: *Accuso me de peccatis illis, quae tibi scripsi, et peto absolvi*, sicuti etiam si praesens peccata scripta det confessario legenda, et postea dicat: *De istis peccatis scriptis me accuso, et peto absolvi*: non est tamen hoc faciendum sine rationabili causa. - 135. Imo volunt multi, hoc extra casum necessitatis esse illicitum. - 136. Confessio ex traditione, consuetudine et usu Ecclesiae debet regulariter et ordinarie esse vocalis. - 137. Unde graviter peccaret qui, sine iusta causa signis vel nutibus solum confiteretur. - 138. Si perpetuo nutus possit scribere; aut si hoc non possit, possit autem saltem nutibus et signis sua peccata in particulari aperire, cessetque periculum publicationis, tenetur ita scripto, nutibus vel signis confiteri, non tantum ex praecepto divino, in articulo mortis, sed etiam ex praecepto ecclesiastico semel in anno; quamvis tamen extra articulum mortis non pauci id negent. - 139. Confessio est necessario iteranda, quoties est invalida; quod ex duplici capite accidere potest, scilicet ex parte confessarii et ex parte poenitentis. - 140. Assignatur quando confessio sit invalida et iteranda ex parte confessarii. - 141. Assignatur, quando confessio sit invalida et iteranda ex parte poenitentis. - 142. Valida est et non iteranda confessio bona fide facta confessario quantumvis indocto et ignaro, etiamsi inter mortale et veniale discernere nequeat; imo, etiamsi putasset aliquod peccatum esse veniale, quod tamen est mortale. - 143. Invalida tamen, et iteranda esset confessio, si scienter, et ex malitia fiat cum eo, ut peccata discernere nequeat, et poenitenti mederi, ut oportet, non possit. - 144. Item valida est et non iteranda confessio bona fide facta confessario surdastro, semidormienti seu distracto, qui aliqua peccata etiam mortalia non intellexit sine omni culpa poenitentis: quod si poenitens postea advertat, tenetur in sequenti confessione ea sola repetere, quae probabiliter iudicat, aut cognoscit non fuisse audita aut percepta. - 145. Si autem poenitens post talem confessionem nesciat quae nam sint illa peccata mortalia, quae confessarius non audivit aut non percepit, tenetur tunc repetere totam confessionem, si illa sit brevis et paucorum peccatorum; si autem confessio fuit proluxa et multorum peccatorum, tunc non tenetur omnia repetere, sed satis erit se quae confessarius non audivit aut percepit, determinando materiam, quantum fieri potest. - 146. Qui culpabiliter in confessione aliquod peccatum mortale tacuit, et postea in aliis confessionibus subsequentibus inculpabiliter est oblitus illius sacrilegii, non tenetur ad omnes istas subsequentes confessiones iterandas, quando recordatur talis sacrilegii, sed solum tenetur ad iterandam illam, in qua per culpabilem reticentiam illius mortalis peccati sacrilegium commisit. - 147. Qui certus de mortali in confessione omisso negative dubitat, an illud omiserit ex verecundia an ex iusta causa, tenetur cum illo reliquorum mortalium confessionem repetere. - 148. Qui inculpabiliter omisit in confessione aliquam circumstantiam etiam speciem mutantem; si talis circumstantia seorsim sufficienter declarari possit, non tenetur repetere totum peccatum, et multo minus totam confessionem praeteritam. - 149. Qui culpabiliter fecit confessionem invalidam, undecunque provenit invaliditas, tenetur repetere confessionem. - 150. Si talis confessio invalida et sacrilega reiteretur apud confessarium diversum a primo, tunc debent necessario repeti apud hunc omnia et singula mortalia distincte et in particulari, ac si nunquam fuissent confessa ex-

primando sacrilegium quod fecit. - 151. Si autem confessio invalida repetatur apud eundem confessarium, et hic habeat adhuc distinctam memoriam peccatorum sibi confessorum, satis est, si poenitens defectum confessionis aperiat, et in genere addat: *Etiam me accuso de omnibus peccatis in tali confessione sacrilega tibi confessis*. - 152. Imo id verum est, etiamsi confessarius eorum peccatorum singillatim in specie et numero non recorderetur: dummodo saltem confuse recorderetur status poenitentis, ut convenientem poenitentiam, medicinam ac remedia praescribere possit. - 153. Item verum hoc est, ut sufficiens in repetendis multis et plurimis confessionibus invalide factis apud eundem confessarium, sive invaliditas proveniat ex defectu doloris, sive ex defectu integritatis, sive ex aliis capitibus; sufficit enim, quod confessarius recorderetur in confuso, et in communi status ac vitae poenitentis, quam tunc ducebat, et quod poenitens in compendio et generatim de omnibus se accuset, et defectum corrigat; dicendo v. g.: « Accuso me de omnibus illis peccatis, quae tibi confessus sum in cunctis sacrilegis confessionibus tribus abhinc annis, usque ad hanc, a quo tempore bis ordinarie omni mense confessus sum, et communicavi, quia reticueram malitiose istud peccatum, vel non habui verum dolorem, et propositum, » et huiusmodi. - 154. Si vero confessarius, nequidem in confuso et in communi recorderetur status ac vitae poenitentis, quam tunc ducebat, aut poenitentiae a se ei impositae, tunc poenitens tenetur saltem ea distincte repetere peccata in aliis confessionibus confessa, ut ex ipsis, et aliis modo confessis possit confessarius iterum formare iudicium saltem confusum de statu poenitentis, et ipsi congruam iniungere poenitentiam. - 155. Praeceptum confessionis tum divinum, tum ecclesiasticum obligat omnes fideles peccato mortali obnoxios, adeoque etiam haereticos, et pueros doli capaces. - 156. Praeceptum divinum confessionis obligat per se potissimum in articulo mortis, ac quolibet eius morali periculo. - 157. Per accidens autem praecceptum divinum de habenda confessione sacramentali obligat, quando sumendum est aliud sacramentum, respectu eorum, qui sibi consci sunt peccati mortalis, et praesertim quoties sumendum est sacramentum Eucharistiae. - 158. Praeceptum confessionis ecclesiasticum obligat omnes fideles, etiam haereticos et pueros doli capaces ad semel saltem in anno confitenda omnia sua peccata mortalia. - 159. Nullum datur praecceptum, nec ecclesiasticum quidem obligans omnes fideles ad confessionem peccatorum venialium. - 160. Quamvis autem non habentes ullum peccatum mortale nullo praeccepto obligentur per se ad confessionem annuam

venialium, tamen possunt per accidens obligari ad ipsam ratione scandalii. - 161. Qui pluries in anno confessus est peccata sola venialia, si die ultima anni peccet mortaliter, vel recorderetur peccati mortalis non confessi, tenetur ille ultima die confiteri ad satisfaciendum praeccepto, cui necdum satisfecit. - 162. Qui tamen mortale peccatum anno praecedente commissum, et per oblivionem omissem, hoc anno confessus est, satisfecit praeccepto. - 163. Qui per annum saltem semel confessus est mortale dubium cum venialibus, satisfecit praeccepto, nec tenetur iterum confiteri, quamvis postea incidat in mortale certum. - 164. Annus pro implendo hoc praeccepto, secundum aliquos computandus est a die prima Ianuarii usque ad ultimam Decembris. Communis autem, et ecclesiasticae consuetudini conformius secundum alios computandus est a Paschate ad alterum Pascha. - 165. Praeceptum annuae confessionis potest per se adimpleri in quocunque anni tempore. Nec obligat per se tempore paschali, sed solum per accidens ratione communionis paschalis. - 166. Affertur et solvitur instantia. - 167. Si quis, sive culpabiliter, sive ob legitimum impedimentum in Paschate non est confessus, is tenetur postea per anni decursum confiteri. - 168. Qui toto anno non confitetur sine iusta causa, peccat mortaliter. - 169. Insuper qui culpabiliter non confitetur semel in anno, vivens interdictus ingressu Ecclesiae, et moriens privatur ecclesiastica sepultura. - 170. Ipse tamen non adimplens praecceptum annuae confessionis non est ipso iure interdictus, sed interdicendus. - 171. Qui sive iusta, sive iniusta de causa confessionem annuam omisit, tenetur postea confiteri cum primum commode poterit. - 172. Quo quis diutius differt confessionem ultra annum, probabilius est eo gravius peccare: dilatio tamen illa probabilius est unicum peccatum continuatum. - 173. Qui pluribus annis iam elapsis, non est confessus, confitendo prima, vel secunda, vel alia die huius currentis anni, valet haec sua unica confessio, tam pro hoc anno quam pro omnibus annis praeteritis. - 174. Si autem adhuc ante finem huius anni relaberetur in mortale, probabilius obligaretur ad iterum confitendum hoc anno. - 175. Praecepto ecclesiastico annuae confessionis non satisfacit per confessionem voluntarie nullam, et scienter invalidam et sacrilegam. - 176. Praecepto annuae confessionis potest satisfieri confitendo, cum proprio parocho, tum aliis confessariis legitime approbatis, sive saecularibus, sive regularibus. - 177. Non sufficit tamen confessio facta regulari, qui pro approbatione se praesentavit Episcopo, et fuit iniuste reprobatus. - 178. Alia ad rem, ad n. 181.

- 1 Contritio in communi, prout est genus ad attritionem et contritionem: *Est dolor animi ac detestatio de peccato commissio cum proposito non peccandi de caetero*. Sic expresse Conc. Trid., sess. 14, c. 4.
- 2 Contritio sic generatim, et in communi sum-
- 3 pta dividitur in contritionem perfectam et in contritionem imperfectam, seu attritionem. Communis Catholicorum cum Trid., loc. cit.
- 4 Contritio perfecta, quae est contritio simpliciter et absolute dicta, est *dolor animi ac detestatio peccati propter Deum summe dilectum, et super omnia, cum firmo proposito non peccandi de caetero*. Communis. Et dicitur contritio, quia peccatorem perfecte et proxime disponit ad gratiam sanctificantem, ipsumque peccatum omnino delet, ac veluti conterit. Communis; et de hac in articulo mortis.
- 5 Vide verb. *Moribundus*, n. 30. Contritio im-

perfecta sive attritio, est *dolor animi ac detestatio peccati contra Deum commissi propter turpitudinem peccati, vel metum inferni, vel alterius mali, conceptus cum firmo proposito non peccandi de caetero*. Communis. Et dicitur attritio, quia peccatorem non penitus disponit ad ipsam gratiam sanctificantem, sed solum ita disponit, ut cum sacramento Poenitentiae capax sit gratiae sanctificantis, ipsumque per se non delet vel conterit (*tamen eum ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae impetrandam disponit*. Trid., l. c., n. 4); sed solum quasi atterit, et ita applicat, ut per sacramentum remissibile fiat. Communis.

Unde contritio et attritio conveniunt in hoc, 7 quod utraque est dolor supernaturalis cum proposito non peccandi de caetero, sed differunt inter se, et ratione motivi, et ratione effectus. Ratione motivi differunt, quia contritio

fit ex motivo charitatis erga Deum, id est ex motivo obiecti, nempe Dei summe et super omnia diligendi, ipsumque Deum respicit quatenus in se absolute bonum atque perfectum; attritio vero ex motivo charitatis erga seipsum, seu ex motivo timoris inferni, vel alterius mali, quibus Deus castigare solet peccata, ac in Deum tendit, quatenus nobis bonus, et nostra beatitudo. Ratione *effectus* differunt, quia contritio per se remittit peccata et iustificat extra sacramentum in rei quamvis non sine voto sacramenti Poenitentiae. Unde contritus tenetur sub mortali suo tempore confiteri. Attritio vero quantumvis supernaturalis, per se non sufficit ad iustificationem et remissionem peccati mortalis sine sacramento Poenitentiae in re. Sic doctores communiter iuncto Concilio Trid., sess. 14, c. 4.

- 8 Difficultas autem est, an attritio, ut ad sacramentum Poenitentiae, gratiamque per ipsum percipiendam sufficiat, debeat esse cum aliquo Dei amore coniuncta, et quidem hac de re multa est lis inter theologos varie sentientes ut infra; prius tamen animadvertendum necesse arbitror hoc in puncto ad haec usque tempora nil Ecclesiam definisse, litemque adhuc sub iudice fore. Porro nihil decretorie pronuntiavit in primis Concil. Trid. ut fuse ac perdocte ostendit inter alios Tournely, in Praelectionibus de sacramento Poenit., qu. 5, art. 2, siquidem ex locis in quibus S. Synodus circa dispositiones ad iustificationis gratiam obtinendam necessarias mentem suam aperit, nulla extenditur definitio, nullumque decretum controversiam praemissam dirimens; quippe procul dubio in locis praesignatis, vel nullam de dilectione facit mentionem, vel si de dilectione verba facit, non est respectu attritionis ad confessionem, vel non constat, an de dispositionibus agat necessariis ad iustitiam obtinendam in sacramento Poenitentiae, vel extra: imo dum de attritione generatim, vel attritione in ordine ad sacramentum Poenitentiae peragit, amor non exprimitur, ut singula percipienti fit obvium, nec inter canones, in quibus dogmaticae definiuntur veritates, est ullus, qui expresse statuatur amorem Dei necessariam esse dispositionem ad gratiam in sacramento Poenitentiae percipiendam. Rem plene comprobatur Alexandri VII auctoritas, siquidem nil ea in re definitum fuisse in Conc. Trid. supponit, dum de anno 1667, die 5 Maii ad exortas inter scholae theologos dissensiones extinguendas, pacemque eos inter fovendas conceptis verbis prohibuit, *ne quis audeat alicuius theologicae censurae, alteriusve iniuriae, aut contumeliae nota taxare alteram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualem dilectionis in praefata attritione ex metu gehennae concepta, quae hodie inter scholasticos communior videtur, sive asserentem dictae dilectionis neces-*

sitatem, donec ab hac Sancta Sede fuerit ali-
quid hac in re definitum: igitur, etc. Secundo nec tempestate posteriori aliquid ab Ecclesia definitum est, siquidem nulla prostat assignabilis determinatio circa controversiam; imo in praesentiarum adversi inter se theologi permittuntur contrarie opinari. Hinc nemo inficias ibit, quidquid a theologis in diversa abeuntibus ex Trid. vel ex Eccl. ingeritur de dilectionis actu in attritione respectu sacramenti Poenitentiae, id mere opinative, et ex ratiocinio theologico proficisci.

Proclamant igitur aliqui, quod ut poenitens 9
sufficienter dispositus exstet ad sacramenti Poenitentiae gratiam obtinendam, nullum necesse est expostulare in attritione amorem Dei; ac attritionis notionem non nisi esse iuxta sess. 14 Trid., cap. 4, quod sit animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de caetero, ex turpitudine peccati, vel ex gehennae metu conceptus; et haec est, quam inter scholasticos suo tempore communior supra testatus est Alex. VII. Alii opinavere, attritionem talem haberi debere, ut bona fide contritio existimetur. Alii contendunt, et quidem communius hisce temporibus, attritionem, ut sufficiens sit ad sacramentum, requirere Dei amorem, non sanae contritionis perfectae ex motivo charitatis et amicitiae tendentis in Deum ut in se summum bonum, sed ex motivo spei et amoris concupiscentiae terminantis in Deum, quatenus nobis bonus, nostra beatitudo et finis ultimus. Uno verbo: Necessarium in attritione astruunt aliquem Dei amorem imperfectum, quem initialem et inchoatum nuncupatum habent, quo poenitens incipiat et inchoet diligere Deum tanquam fontem totius iustitiae, phrase accepta ex sess. 6, ubi sacra Synod. praeter actus fidei et spei, requirit in catechumenis ad baptismum, ut Deum tanquam totius iustitiae fontem diligere incipiant, ac propterea moveantur adversus peccata per odium aliquod et detestationem. Alii nota non minus conspicui, tum ante, tum post Trid. ferventius quidem, sed rigidius censuerunt, ad sacramentum Poenitentiae necessariam contritionem perfectam; cumque Trid., sess. 14, c. 4, de contritione imperfecta doceat, quod quamvis extra Sacram. Poenit. ad iustificationem perducere non valeat, tamen ad impetrandam iustificationis gratiam in ipso sacramento disponat, reponunt, qui post Trident. scripsere, contritionem imperfectam admittendam esse tanquam remotam dispositionem; caeterum proximam et immediatam fatendam esse contritionem perfectam. Verum isti ex Trid. et Eccl. minus potius sortiuntur praesidium, quam attritionis amore initiali informatae patroni; enim vero licet Trid., can. 4, inter actus poenitentis, quos quasi materiam sacramenti Poenit. definit, con-

tritionem enumeret, non exprimit tamen se perfectam intelligere, et alibi ne verbum quidem habet Concil. de necessitate contritionis perfectae ad sacram. Poenit., ut legenti fit palam: imo haud obscure oppositum patet ex allatis verb., sess. 14, pluries cit. Nec magis eis favet Ecclesia, siquidem nedum pro ipsis nullam protulit sententiam, sed ex eiusdem praxi, ut iam alibi monuimus, moraliter certum est attritionem ad sacramen. sufficere; imo aliqui post Trid., sententiam exigentem perfectam contritionem erroneitatis nota incurrunt, tamen nunquam satis laudatum et commendatum se in actibus contritionis perfectae exercere, atque ad id singulariter sub munimen summi Dei divitis in omnes, qui invocant illum, confugere.

10 Ut autem, quid circa difficultatem mea fert opinio, exploratum habeas, meminisse oportet quae de attritione sacros. Synod., sess. 14, c. 4, tradidit adversus veritatis hostes, nempe attritionem non facere hominem hypocritam, et magis peccatorem, sed esse donum Dei, impulsus Spiritus sancti, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat; et quamvis extra sacramentum ad iustificationem perducere non valeat, tamen ad impetrandam iustificationis gratiam in ipso sacramen. disponit; quibus positis, opinor non scrupulizandum, et ipsummet supernaturalem attritionis actum ex sui natura vel explicite, vel implicite secum semper ducere aliquem Dei amorem; movetur enim poenitens per attritionem ad aversionem a peccatis, et conversionem ad Deum, estque ille supernaturalis dolor de peccatis, eo quia ipsis, quatenus Dei offensa, debita est poena, atque ideo ad dolendum movetur poenitens de peccatis, prout sunt offensa Dei, cum proposito observandi deinceps illius mandata, et similia; haec autem non videntur posse concipi absque aliquo Dei amore explicito vel implicito formali seu virtuali, ac quin vehant secum dilectionem in Deum, ut avertat a poenis, et se misericordem ostendat; unde iuxta D. Aug., lib. 14 de Civ. Dei, cap. 7, et S. Thomam, in Supplem., qu. 3, art. 1, dolor in amore fundatur rei illius, de cuius iactura dolemus, igitur, etc., nec non in praefato sensu varia infra posita veniunt intelligenda.

* Attritio de peccatis sufficit quidem ex mente Tridentini ad disponendum poenitentem, ut Dei gratiam in sacramento Poenitentiae obtineat, sed quaenam sit attritio non satis liquet; potest enim esse cum aliquo Dei amore coniuncta, sed debili, tenui ac remisso. Potest etiam esse dolor propter Deum, non quatenus est summe bonus, sed quatenus est bonus nobis; potest insuper esse dolor de peccatis unice conceptus propter eorum turpitudinem, aut solum metum poenarum et gehennae absque

ulla Dei dilectione. Haec tamen postrema attritio potest etiam excitari ex metu gehennae, ut coniungatur cum aliquo Dei amore initiali, quatenus ita peccata odio habentur propter supplicia, ut simul animus feratur in Deum ut obiectum diligibile. Quaestio est anceps inter theologos, num sufficiat attritio servilis, quae elicitur ex unico metu gehennae et poenarum, nullo vel initiali Dei amore adiuncto; vel requiratur saltem coniunctus amor Dei initialis. In hac quaestione nihil decidendum ab Episcopo monet sapientissimus Pontifex Benedictus XIV; suadet tamen, ut doceantur confessarii aequum esse hortari poenitentes, ad veram et perfectam contritionem, quod et in Rituali, iussu Pauli V edito, monetur. De Syn. dioec., lib. 7, c. 13 per tot. *.

Attritio in sacramento Poenitentiae dicitur 11 fieri contritio, et attritus fieri contritus, non formaliter, quia non variatur obiectum seu motivum, cum adhuc attritio sit ex motivo timoris inferni, vel alterius mali, quibus Deus castigare solet peccata, sed solum effective et aequivalenter, quatenus attritio cum sacramento in re iustificat peccatorem, sicuti contritio cum sacramento in voto. *Communis* cum S. Thoma, in Supplem., qu. 1, art. 2; et Scoto, in 4, dist. 14, qu. 4, ad 2; Sporer, t. 3, part. 3, c. 2, sect. 3, qu. 3, n. 277 et seqq.

Ut autem attritio cum sacramento in re sufficiat ad iustificationem peccatoris, requiritur, quod procedat ex aliquo motivo supernaturali; unde dolor mere naturalis non sufficit. Sic non sufficit dolor de peccato, eo quod propter ipsum peccator publicam infamiam incurrerit, poena pecuniaria mulctatus fuerit, et huiusmodi. Habetur clare ex Concil. Trid., sess. 14, cap. 4, ubi docet, quod attritio, quae ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae impetrandam disponit, debet esse donum Dei et Spiritus Sancti impulsus, qualis non est attritio naturalis ex motivo pure humano et naturali. Hinc Innocentius XI, die 2 Martii 1679, damnavit sequentem propositionem in ordine 57, ibi: *Probabile est sufficere attritionem modo honestam.*

Sufficit tamen dolor de peccatis ob metum 13 poenarum temporalium, ut a Deo immissarum vel immittendarum, v. g.: Si quis doleat de peccatis propter morbum, famem, sterilitatem, bellum, aliasque similes poenas temporales, ut a Deo inflictas vel infligendas propter ipsa peccata; nam talis dolor non elicitur ex motivo mere humano et naturali, sed respicit Deum, ut iustum vindicem peccati, et ultorem eius per poenas etiam temporales; adeoque cum sic sit elicitus ex motivo supernaturali, est dolor supernaturalis et sufficiens. Communior inter doctores, et probabilissimior. Sic La Croix, lib. 2, part. 2, n. 884, cum plurimis ibi cit.; Anaclet., Theol. moral., tr. 14, de

Sacram., dist. 6, qu. 4, n. 42; Sporer, l. c., num. 243 et seq.; Felix Pot., t. 1, part. 4, num. 3063; Rosign., de Poenit., p. 1, qu. 3, art. 12, num. 9 et seq.; Viva, ad propos. 57, ex damnat. ab Innoc. XI, num. 1, alii passim, et colligitur ex Conc. Trid., sess. 4, ubi dicit, attritionem supernaturalem concipi, aut ex consideratione turpitudinis peccati, aut ex gehennae et poenarum metu; et insuper addit exemplum de Ninivitis, qui timore subversionis civitatis, et mortis quae erat poena temporalis, poenitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt, ibi: *Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitae ad Iona praedicationem plenam terroribus poenitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt.* Unde merito ab Alexandro VIII, die 7 Decem. 1690, damnata fuit sequens propositio 15 in ordine, ibi: *Attritio, quae gehennae et poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus metus, ac supernaturalis.*

- 14 Et a fortiori sufficit attritio, seu dolor de peccatis ob metum gehennae. *Communis.* Habetur enim clare ex Conc. Trid., sess. 6, can. 8, ibi: *Si quis dixerit gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo fugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit:* et sess. 14, c. 4, ibi: *Contritionem imperfectam, quae attritio dicitur, quoniam, vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declarat non solum non facere hominem hypocritam, et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, et Spiritus sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quamvis sine sacramento Poenitentiae per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae impetrandam disponit.* Hinc Alexander VIII, d. die 7 Decemb. 1690, merito damnavit sequentem propos. 14 in ordine, ibi: *Timor gehennae non est supernaturalis.*

- 15 Item sufficit attritio ob turpitudinem peccati supernaturaliter, seu ex fide cognitam. *Communis.* Habetur ex Conc. Trid., cit. sess. 14, cap. 4, per haec verba relata numero antec.: *Vel ex turpitudinis peccati consideratione,* ubi subdit, attritionem ex tali consideratione conceptam *verum donum Dei esse, et Spiritus Sancti impulsus.* Unde merito ab Alexan. VIII, die 7 Dec. 1690, fuit damnata sequens propositio inter alias: *Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob eius turpitudinem et disconvenientiam cum natura rationali sine ullo ad Deum offensum respectu.*

Item sufficit ille dolor, quo quis dolet, se non dolere de peccatis, sicuti deberet, si per hoc iudicet, quod de suis peccatis vere dolet, sed non tam vehementi dolore ac deberet, quia cum sacramento Poenitentiae sufficit ad iustificationem etiam remississimus dolor, si nihil aliud desit, quam intensio, et dummodo sit verus dolor de peccatis conceptus ex motivo supernaturali cum absoluto proposito non peccandi de caetero. Gobat, tr. 6, num. 111; Lessius in Auctario, verb. *Confessio*, cas. 2, et alii passim.

Non sufficit tamen dolor ille, quo quis dolet, se non dolere de suis peccatis, si per hoc iudicet se carere vera detestatione et displicentia peccatorum, et potius sentire complacentiam de illis, quam odium, ac proinde dolere, quod hanc complacentiam et affectum iam nequeat superare; et ratio est, quia hic non est dolor, sed carentia doloris peccatorum, et venia peccatorum, seu iustificatio non acquiritur per dolorem solummodo concupitum, sed per re ipsa existentem dolorem de peccatis. Gobat, l. c.; Felix Pot., t. 1, p. 4, n. 3068, et alii communiter.

Attritio etiam cognita ut talis sufficit cum sacramento ad salutem et iustificationem. *Est communis.* Et ratio est, quia Concilium Trid., sess. 14, c. 4, dogmatice loquens per verba adducta supra, num. 11, absolute et simpliciter dicit, attritionem cum sacramento disponere ad gratiam, adeoque sufficit attritio etiam cognita ut talis, quando scilicet poenitens certo scit, ac cognoscit se esse duntaxat attritum: alias sacramentum Poenitentiae non esset sacramentum mortuorum, id est per se, ac primario a Christo Domino institutum ad remissionem peccati mortalis, et collationem primae gratiae sanctificantis, si virtute eius nunquam conferretur prima gratia, sed mediante contritione perfecta, semper supponeretur iam ante confessionem collata, et remissio peccatorum concessa.

Attritio putata et aestimata tantum etiam invincibiliter, quae secundum se non sit reipsa vera attritio, sicuti non est sufficiens ad fructuosam susceptionem sacramenti Poenitentiae, ut testantur omnes, ita neque est sufficiens ad validam eius susceptionem; seu, quod idem est, non potest dari sacramentum Poenitentiae validum quoad essentiam, et informe quoad effectum gratiae, ut docent Scotus, in 4, dist. 1, qu. 5, § *Contra istam opinionem*, in fine; Mastrius, Theol. moral., disp. 21, n. 135; Sporer, tom. 3, part. 2, cap. 2, sect. 3, n. 263, cum sequentibus, et 275 cum seq.; Felix Pot., tom. 1, par. 4, num. 3081, et alii Scotistae; Gabr., in 4, dist. 17, qu. 1, art. 1, dub. 2, et ibi maior qu. 9; Vega, lib. 13 in Trident., cap. 26 et 34; Vasquez, qu. 92, art. 2; Coninch, disp. 4, dub. 5 et 11; Turrian., disp. 28,

dub. 1; Layman, lib. 5, tr. 6, cap. 9, n. 2 et seq.; Arriaga, tom. 7, de Sacram. in genere, disp. 11, sect. 1, 2 et 3; Madernus, tract. 4 de Virtut. et sacram. Poenit., qu. 4, art. 12, num. 1; Rosignol., de Sacram. Poenit., part. 1, qu. 5, art. 14, num. 2 et seq.; Ioannes Medina, Adrianus Amicus, Emmanuel Sa, Fagundez, et alii plures contra Thomistas, et Suarez, Lugo, Valent., Avers., Caspens., Henriquez, Navarr., Dianam, Bonacinam, et alios moralistas.

20 Et ratio nostrae conclusionis est, quia et Concilium Floren., in decreto Unionis, et Tridentinum, cit. sess. 14, cap. 4, requirunt ad hoc sacramentum attritionem veram, et non aestimatam vel putatam tantum; nam attritio putata tantum etiam invincibiliter non est vera attritio, sicut homo pictus non est verus homo, quamvis etiam invincibiliter aestimetur, et putetur talis: nec talis attritio aestimata vel putata, v. g. inefficax, naturalis tantum, etc., est donum Dei, vel impulsus Spiritus Sancti, cum non sit concepta veris motivis a Concilio, loc. cit., assignatis, nec habeat alias conditiones et perfectiones, quas ibi Concilium attribuit attritioni sufficienti in sacramento ad iustificationem.

21 Hinc clare patet, quod sacramentum Poenitentiae non potest esse validum quoad essentiam, et informe quoad effectum gratiae, quia deficiente aliqua parte substantiali et essentiali, sacramentum ipsum est invalidum; atqui attritio vera supernaturalis est pars substantialis et essentialis sacramenti, et non mera dispositio; ergo non existente vera attritione supernaturali, non potest existere validum sacramentum. Maior est infallibilis, admissa ab omnibus, etiam adversariis; minor patet ex Conc. Trid., c. sess. 14, cap. 4, ubi inter partes essentielles sacramenti Poenitentiae assignat ipsam attritionem veram et supernaturalem.

22 Nec valet obicere, quod, quamvis deficiat huiusmodi attritio secundum suum esse verum et reale, existat tamen secundum existimationem et apprehensionem poenitentis confitentis; non valet, inquam, quia attritio requiritur secundum suum esse verum et reale, non autem secundum meram existimationem et apprehensionem poenitentis confitentis; quia, sicuti a pari, si in sacramento Eucharistiae adhiberetur hostia, quae etiam invincibiliter reputaretur triticea, et talis secundum suum verum esse reale non esset, non validum conficeretur sacramentum, quia secundum verum esse reale deficeret pars essentialis materialis; ita si in sacramento Poenitentiae adhiberetur attritio, quae etiam invincibiliter existimaretur et reputaretur sufficiens, et secundum suum verum esse reale non esset talis, non conficeretur validum sacramentum; cum attritio se-

cundum suum verum esse reale non minus sit pars essentialis sacramenti Poenitentiae, ac hostia triticea secundum suum verum esse reale sit pars essentialis materialis sacramenti Eucharistiae, adeoque, etc.

Tum quia sacramentum Poenitentiae validum, est sacramentum verum et perfectum includens omnes suas partes essentielles cum debita intentione ministri, adeoque est signum verum efficax practicum gratiae ex institutione Christi, et acceptatione ac promissione Dei, qui est infallibilis veritatis; atqui implicat tale signum verum efficax practicum gratiae sine suo signato, scilicet sine suo effectu gratiae: ergo implicat sacramentum Poenitentiae validum quoad essentiam, et informe quoad effectum gratiae. Maior est de se clara et minor patet, quia alias tale sacramentum non esset signum verum efficax, practicum gratiae ex institutione Christi, et acceptatione ac promissione Dei infallibilis veritatis, quod non est dicendum.

Nec valet dicere, quod sicuti alia quaedam sacramenta possunt esse valida quoad essentiam, et informia quoad effectum, scilicet carere effectu gratiae ob indispositionem suscipientis, ut praesertim asseritur communiter de baptismo, ad quem si adultus sine debita dispositione accedat, scilicet fide sine dolore et fide, hic recipit baptismum validum quoad essentiam, et informem quoad effectum gratiae, quam pro tunc ratione indispositionis seu fictionis non recipit, sed solum recipit ex post, recedente fictione, ex vi baptismi praeteriti.

Non valet, inquam, paritas adducta de aliis sacramentis, et de sacramento Poenitentiae, quia magna est disparitas et differentia inter hoc et alia sacramenta, quia in aliis sacramentis dispositio necessaria ad effectum distinguitur ab omnibus iis, quae ad eorum essentiam requiruntur; at in hoc sacramento Poenitentiae idem actus, qui est dispositio necessaria ad ipsius effectum, est etiam ipsius pars essentialis, cum dolor sit eius materia proxima; unde alia sacramenta, cum non includant ut partem essentialem ipsam suscipientis dispositionem, possunt esse valida quoad essentiam, et informia quoad effectum gratiae, quia omnia essentialia includere possunt, etiamsi debitam suscipientis dispositionem non includant in ordine ad effectum gratiae. At non sic sacramentum Poenitentiae, quod cum ipsam poenitentis dispositionem includat, ut partem essentialis, quoties eam includit, non solum est validum quoad essentiam, sed etiam efficax et formatum quoad effectum gratiae; et quoties eam non includit, non solum est inefficax et informe quoad effectum gratiae, sed etiam invalidum quoad essentiam.

Item nec valet dicere quod sacramentum Poenitentiae potest esse validum et informe

ex defectu doloris extensive, quia potest dari casus, quod quis habens tantum duo peccata mortalia disparata, v. g. mollitiei et homicidii, invincibiliter oblitus peccati mollitiei, eliciat actum doloris tantum de peccato homicidii, ex speciali motivo et peculiari turpitudine illius peccati in specie, illudque confiteatur; atqui in hoc casu sacramentum esset validum et informe; ergo, etc. Maior est clara, cum casus non sit impossibilis; minor autem ostenditur, quia in tali casu sacramentum esset validum, cum ibi adessent omnes partes essentialia, scilicet sufficiens dolor et confessio de peccatis memoriae occurrentibus, de quibus tantummodo tenetur poenitens dolere et ea solum confiteri, cum nemo ad impossibile possit obligari, textu expresso, in leg. *Impossibile* 185 ff. de Regul. iuris, et cap. *Nemo potest* 6 de Reg. iuris in 6. Esset autem informe, scilicet sine effectu gratiae, quia in tali casu peccatum mollitiei oblitum non esset remissum; nec directe, ut de se patet, cum non esset confessum, nec indirecte ex vi absolutionis peccati homicidii confessi, quia nullum peccatum remitti potest sine ullo dolore formali, aut saltem virtuali supra ipsum cadente, et in dicto casu non caderet supra peccatum mollitiei dolor formalis, ut supponitur, nec dolor virtualis, quia dolor peccati homicidii, cum supponatur habitus ex solo speciali motivo et ex sola peculiari turpitudine peccati homicidii, non potest virtualiter extendi ad peccatum mollitiei penitus diversae rationis et speciei, cum non possit comprehendi sub illa speciali turpitudine. Unde cum in tali casu neque esset remissum peccatum homicidii confessum, ex quo, ut omnes fatentur, non possit unum peccatum mortale remitti sine alio, tunc daretur sacramentum validum quoad essentialiam, et informe quoad effectum gratiae.

27 Non valet, inquam, quia etiam admissa maiori, negatur absolute minor, scilicet quod tunc sacramentum esset validum et informe, quia vel talis dolor esset sufficiens ad valorem sacramenti, vel non; si esset sufficiens ad valorem sacramenti, esset etiam sufficiens ad effectum et fructum sacramenti, quia non potest esse dolor sufficiens ad valorem sacramenti, nisi sit dolor reconciliativus cum Deo: Concilium enim Trid., sess. 24, cap. 3, dicit: *Sane vero res et effectus huius sacramenti, quantum ad eius vim et efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo*; et dolor reconciliativus cum Deo continet implicite et virtualiter detestationem omnium mortalium, sicuti patet de actu perfectae charitatis, qui virtualiter continet detestationem omnium peccatorum mortalium, quamvis homo eorum omnium non recordetur, quia actus ille stare non potest cum affectu ad aliquod peccatum mortale; et sic cum talis dolor de homicidio contineret

in dicto casu etiam implicite et virtualiter dolorem et detestationem mollitiei, sacramentum non solum esset validum quoad essentialiam, sed etiam formatum quoad effectum gratiae. Si autem non esset dolor sufficiens, tunc sacramentum non solum esset informe, sed etiam invalidum et nullum ob defectum materiae proximae necessariae, qui est dolor reconciliativus cum Deo, continens saltem implicite et virtualiter detestationem omnium mortalium, etiam invincibiliter et inculpabiliter obliorum.

Nec valet instare, quod potest dari casus, 28 quo quis vere doleat de aliis suis peccatis mortalibus, et ipsa confiteatur; at de alio non doleat, nec ipsum confiteatur, credens et firmiter tenens ex aliquo sibi viso rationabili motivo non obligari ad dolorem et confessionem dicti peccati, ut fertur de adultera matre illorum trium insignium fratrum, videlicet Gratiani celeberrimi compilatoris Decreti, Petri Lombardi, vulgo Magistri sententiarum, et Petri Comestoris Historiae Ecclesiasticae eximii collectoris, quae cum dictos tres suos filios ex adulterio procreasset, et postea videns et audiens quanta nominis celebritate dicti sui filii in Orbe florerent, quantumque commodum et utilitatem universae Ecclesiae attulissent, ita gavisam fuit de tali conceptione liberorum, ut crederet stulte se acturam, si doleret de peccato, quo tantos viros pepererat; unde vere ipsa dolente de aliis peccatis, eaque confitente, de tali autem adulterina conceptione non dolente, nec ipsam confitente, ratione talis inculpabilis credulitatis, fuit sacramentum vere quidem validum, sed informe, ex quo fuit sine remissione etiam illorum peccatorum, quae cum vero dolore in confessione aperuit, quamvis ipsa ratione talis inculpabilis credulitatis non peccaverit.

Non valet, inquam, quia in primis dictus 29 casus est fabulosus, ut testantur Bellarminus, in libro de Scriptoribus ecclesiasticis, verb. *Petrus Lombardus*; Gobat, tract. 6, num. 171, cum sequentibus, pluresque alii, et novissime docet P. Ignatius Hyacinthus Amat. de Graveson, in sua Historia, t. 4, part. 2, fol. 644 primae impressionis Romanae, his praecisis verbis: *Fertur, Petrum Lombardum, Gratianum, et Petrum Comestorem germanos fratres fuisse ex adulterio procreatos, quorum mater de peccato, quo tantos viros pepererat, vix dolere potuerit; sed haec historiola inter aniles fabulas reponenda est, cum certissime constet, Petrum Lombardum Insubrem fuisse, et patria Novariensem, Gratianum ex Etruria in oppido Clusio oriundum, Petrum vero Comestorem natione Gallum, patria Trecensem. Qui igitur fieri potuit, ut tres illi insignes viri nationibus adeo diversis eiusdem matris ex utero prodiderint? apage fabulam.* Hactenus

ille. Et in vita Gratiani apposita ad calcem sui Decreti in veteribus exemplaribus habetur sic praecise: *Alii tamen fatentur eos nec germanos, nec contemporaneos fuisse, etsi tempore vicinos; claruit enim Gratianus temporibus Henrici V, anno Domini 1120, Petrus Lombardus sub Conrado imperatore III, anno Domini 1040, et Petrus Comestor sub Fridrico imperatore primo, anno Domini 1160.* Haec ibi.

30 Ast dato etiam, et non concesso pro vero dicto casu, cum illum referant plures scriptores, ut habetur in dicta vita Gratiani his verbis: *Et a quibusdam praedicatur in populis, hos tres, Gratianum videlicet, Petrum Lombardum, et Petrum Comestorem fuisse germanos ex adulterio natos. Quorum mater cum in extremis peccatum suum confiteretur, et confessor redargueret crimen perpetrati adulterii, quia valde grave esset, et ideo multum deberet dolere et poenitentiam agere; respondit illa: Pater, scio quod adulterium peccatum magnum est, sed considerans quantum boni secutum est, cum isti filii mei sint lumina magna in Ecclesia, ego non valeo poenitere. Et confessor ad eam: Quod tui filii sint notabiles viri, et opera utilia fecerint Ecclesiae Dei, non ex te, sed ex dono Dei est. Ex te autem adulterium crimen magnum, et de hoc doleas. Et si non habes tantum dolorem, quantum exigit tam horrendum scelus, de hoc tamen doleas, quod non potes dolere.* Haec ibi. Et referunt etiam Tiraquell., de Nobilitate, cap. 15, num. 52; Caramuel, in Theologia fundamentali, et alii plures. Dato igitur et non concesso pro vero dicto casu, respondetur, quod si dicta mater in dolore formali de aliis suis peccatis mortalibus non habuit etiam dolorem saltem implicitum et virtuales de ipso suo adulterio, sed potius eum exclusit, sacramentum nedum fuit informe et infructuosum, sed etiam omnino invalidum, quia non habuit dolorem requisitum et sufficientem ad

31 valorem sacramenti. Ad valorem enim sacramenti requiritur dolor supernaturalis et universalis saltem virtualiter respectu omnium peccatorum mortalium. Unde si de uno solo mortali scienter non habeatur, nec scienter velit haberi dolor, peccatur gravissime, et nullum redditur sacramentum, quia deficit materia proxima necessaria, quae est dolor reconciliativus cum Deo, qui saltem implicite et virtualiter debet includere detestationem omnium mortalium, etiam invincibiliter obliorum, aut inculpabiliter ignoratorum.

32 Dicitur autem notanter *respectu omnium peccatorum mortalium*; nam secus est de pec-

catis venialibus, ad quorum confessionem licet requiratur aliquis dolor, ac propositum eadem evitandi, tamen potest haberi dolor, et remissio de uno, etiamsi non habeatur dolor et remissio de aliis, quia venialia, cum non sint materia necessaria, sed solum sufficiens, possunt omnia, vel alia eorum in confessione etiam voluntarie omitti sine ullo peccato, ut expresse habetur ex Conc. Trident., sess. 14, cap. 5, ibi: *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quae frequentius labimur, quanquam recte et utiliter, citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis modis expiari possunt.*

Dolor de peccatis mortalibus commissis 33 debet esse summus, non intensus, sed apprehensivus, ita ut poenitens nihil magis detestetur, quam peccatum, et velit potius omnia mala mundi perpeti, quam mortaliter Deum offendere. *Communis.*

Dolor requisitus ad sacramentum Poenitentiae 34 consulto et utilissime praemittitur confessioni, non debet tamen necessario confessionem praecedere, sed sufficit, ut eliciatur in ipsomet confessionis actu; ut patet ex communi sensu fidelium, et recepta praxi confessoriorum, qui post auditam confessionem solent exhortari poenitentes ad eliciendum dolorem, quem de facto ipsi poenitentes amplius pro tunc elicere curant. Sic doctores communiter.

Debet tamen talis dolor necessario praecedere 35 absolutionem, nec sufficit, si eliciatur post ipsam absolutionem; alias confessio non esset accusatio, sed simplex peccatorum narratio; et absolutio non datur, nisi poenitentibus, sed de suis peccatis cum dolore et firmo proposito accusantibus. *Communis.*

Non est autem necesse quod dolor seu attritio 36 eliciatur immediate ante absolutionem vel confessionem, sed sufficit quod dolor sit elicitus mane, et actu non retractato poenitens confiteatur post quatuor, quinque et sex horas. *Communis.* Imo sufficit etiam, si quis vespere examinans suam conscientiam eliciat actum doloris pro habenda confessione in crastinum; hic enim actu non retractato poterit sequenti mane valide confiteri sine novo actu doloris. *Communis.* Quinimo Tamburinus, in Methodo expeditae confessionis, lib. 1, c. 2, § 4; Gobat, tr. 6, n. 159, et alii, dicunt valere actum doloris elicitum non solum praecedenti vespere, sed etiam praecedenti die, dummodo relate ad confessionem habendam, et actus non sit retractatus, cum adhuc moraliter et virtualiter perseverat¹.

¹ E. R. Doloris actus materia proxima est sacramenti Poenitentiae. Materiam sacramentorum proximam, seu applicationem materiae remotae quod (idem est) debere

moraliter formae coniungi, et unum cum ipsa constituat, atque sacramentum inde coalescat, sententia est certissima penes omnes theologos. Qui igitur fieri pot-

37 Qui in confessione oblitus est alicuius peccati mortalis, de quo ante explicite et formaliter non doluit potest paulo post datam absolutionem illud confiteri, absque eo quod habeat novum dolorem, cum dolor prior virtualiter et moraliter se extendat etiam ad peccata oblita, et perseveret ac valeat, ac si esset novus dolor de solis peccatis oblitis. Diana, part. 9, tract. 3, resol. 50 et 51; Lugo, disp. 14 de Poenit., sect. 3; Gobat, tr. 6, num. 165, ubi cum Dicastillo, disp. 2, dub. 12, testatur de communi.

38 Item si propter imminens mortis periculum absolvatur moribundus, audito tantum uno vel altero peccato, potest postea, auditis reliquis, secundo absolvi ab illis ex vi prioris doloris moraliter permanentis, absque eo quod novum eliciat dolorem. Citati doctores, et alii passim.

39 Dolor ad hoc, ut sufficiat pro valore sacramenti, debet esse coniunctus cum proposito non peccandi de caetero. *Communis* ex Tridentino, sess. 14, cap. 4. Propositum non peccandi de caetero, quamvis per se loquendo debeat esse formale et expressum, ut tenet communior theologorum, tamen sufficit etiam, quod sit implicitum et virtuale, quia verus dolor reconciliativus animae cum Deo est impossibilis cum proposito peccandi, unde includitur virtualiter propositum de non peccandi de caetero, adeoque sufficit propositum virtuale et implicitum. Scotus in 4, dist. 14, qu. 4, § *Ad primum argumentum*, dist. 17, quaest. unic., in Solut. principalium, et alibi; Felix Potestas, tom. 1, part. 4, num. 3072; Leand., tract. 5, disp. 7, quaest. 22, et alibi passim¹.

41 Propositum debet esse absolutum, firmum, efficax et universale, se extendens ad omnia mortalia in posterum evitanda. *Communis*.

42 Quamvis autem propositum debeat esse absolutum, firmum efficax et universale, non requiritur tamen credulitas, seu existimatio, vel persuasio certa ex parte intellectus, quod quis deinceps non amplius sit relapsurus. Layman, lib. 5, tr. 6, c. 4, num. 8; Petrus Marchantius, t. 1 Tribunalis, tr. 4, tit. 3, qu. 3; Reifensstuel, Theol. moral., tr. 14, dist. 6, qu. 4, num. 52; Sporer, tom. 3, p. 3, cap. 2, sect. 4, num. 310, ubi testatur de communi; Felix Pot., l. c., n. 3073, ubi dicit esse communem.

Et ratio est, quia dolere de peccatis et proponere de caetero non peccare, est actus voluntatis; existimare autem, seu credere, vel sibi persuadere, quod non amplius sit relapsurus, sed servaturus propositum voluntatis praesentis, est actus intellectus, qui ob cognitam humanae conditionis fragilitatem, nostraeque voluntatis mutabilitatem, et plurimas hinc inde peccandi occasiones, ex dicto dolore et proposito voluntatis non necessario consequitur; potest enim quis vere dolere et detestari peccatum, ac vere et absolute proponere se de caetero non peccaturum, et nihilominus timere aut existimare, imo certe credere, se ob dictas rationes non omnia mortalia evitaturum, sed in hoc vel illud peccati genus iterum relapsurum. Unde si poenitens dicat: *Omnino quidem doleo ac firmiter propono in posterum abstinere, interim tamen scio, quod iterum faciam, iterum labar, iam toties expertus*, etc., is tanquam bene dispositus, praemissa confirmatione et consolatione debita, absolvendus est, quia sensus verbi *iterum faciam* est tantum indicativus, seu enumerativus ex parte intellectus; secus autem, si sensus esset optativus ex parte voluntatis, significans scilicet actualem aliquem affectum voluntatis ad peccatum in futuro, quod valde notandum est, ut ex communi expresse notat et docet Sporer, loc. cit., num. 310².

Circa sola peccata venialia, sicuti in sacramento Poenitentiae requiritur supernaturalis dolor et detestatio eorum, ita requiritur propositum absolutum saltem virtuale et implicitum vitandi ipsa venialia confessa, vel saltem unum, vel alterum ipsorum, quia poenitens debet habere voluntatem efficacem absolute vitandi id omne, de quo sperat absolutionem, alioquin non esset vere poenitens. Dicitur autem notanter *Vel saltem unum, vel alterum ipsorum*, quia licet peccet venialiter qui confitetur alia venialia, de quibus non habet verum dolorem et propositum sufficiens, si tamen de illo uno vel altero vere poenitens proponat efficaciter illud vitare, valet sacramentum secundum communioem doctorum, quamvis aliqui defendant contrarium.

Quantum ad confessionem sacramentalem⁴⁴ plures exortae sunt haereses, et praecipue tres hic adducuntur et confutantur. Prima docet, confessionem sacramentalem non esse a Deo

est, ut iuxta Tamburianam et Gobatianam hypothesim, qua doloris actum hesternae die elicuisse sufficit, idem actus doloris moraliter formae coniungatur unumque cum ipsa constituat? Hinc huiusmodi sententiam, atque alias huic affines eodem in numero relatas, nullatenus esse ad praxim deducendas, certo certius tenendum est.

¹ E. R. Huic sententiae opponimus auctoritatem et verba Card. Bellarmini, lib. 2, de Poeniten., cap. 6, ubi necessitatem propositi formalis et expliciti astruit per totum: *Sed nobis, inquit, communis, ac trita a ve-*

teribus via semper visa est tutior et commodior; (utnam eius semitas casuistae calcassent.) Probatur igitur, ad contritionem requiri explicitum ac formale propositum vitae melioris.

² E. R. Laxissimae doctrinae hoc in numero traditionis Apostoli verba oppono, ad Rom. XIII, scribentis: *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro.*

institutam, sed esse merum humanum inventum. Auctor huius falsitatis fuit quidam Petrus Hispanus Oxomensis in Salmantina Universitate theologiae professor, qui postea hanc haeresim, et alias, quas evomuerat, retractavit. Ad hunc inter alios accessit Calvinus, qui libro 3 Institutionum, cap. 4, § 7, sic expresse habet: *Miror qua fronte ausint contendere confessionem, de qua loquuntur, iuris esse divini, cuius equidem iustissimum esse usum fatentur, sed quem possumus evincere olim fuisse liberum; certe nullam de ea statutam fuisse legem aut constitutionem ante Innocentii III tempora, eorum quoque Annales narrant. Et infra: Itaque ipsis testibus, nondum elapsi sunt anni trecenti, ex quo iniectus est ab Innocentio III laqueus, et imposita confitendi necessitas: atque ut de tempore taceam, sola verborum barbaries fidem legi abrogat; nam quod iubent boni patres, omnem utriusque sexus quotannis semel proprio sacerdoti confiteri omnia peccata, faceti homines lepide excipiunt, hoc praecepto teneri solos hermaphroditos, ad neminem vero spectare, qui sit vel mas, vel femina. Et in suo Tridentini supra omne venenum pestifero antidoto dicit, nulum post annos mille a Christo nato fuisse in Ecclesia confessionis usum, donec, inquit, Innocentius III cum pauculis cornutis bestiis (hoc nomine appellat sacros antistites in Concilio Lateranensi congregatos) laqueum hunc populo christiano induxit, quem Tridentini Patres astringunt.*

45 Ast haec haeresis facile evincitur ut manifesta falsitas, tum ex variis Sacrae Scripturae locis, tum ex conciliis. Fuisse enim sacramentalem confessionem a Christo Domino institutam, habetur expresse ex illo Ioan. xx: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt;* ex quibus verbis stat clarum, praecepto divino ordinatam esse confessionem sacramentalem, cum non possint peccata remitti, nisi ea cognoscantur, et iudicialiter subiiciantur clavibus seu confessioni sacramentali, ut advertit Concilium Tridentinum, sess. 14, cap. 5. Et quod semper fuit in usu usque de tempore Apostolorum, habetur ex ipsis Actibus Apostolicis, xix, ibi: *Multi credentium veniebant confitentes, et annuntiantes actus suos.* Item ex 2 Cor. v, ibi: *Dedit nobis ministerium reconciliationis, et posuit in nobis verbum reconciliationis; pro Christo ergo legatione fungimur,* etc. Item ex Epistola catholica Iacobi Apostoli, v, ibi: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Item ex Epistola prima Ioannis Apostoli, i, ibi: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, et iustus, ut remittat nobis peccata nostra, et mundet nos ab omni iniquitate.*

46 Evincitur falsitas talis haeresis etiam ex con-

ciliis, et signanter ex Concilio Laodicensi, can. 2, ibi: *His, qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt et instant orationi, confessioni ac poenitentiae, malorum suorum perfectam conversionem demonstrantes, pro qualitate peccati tempus poenitentiae tribuendum est.* Item ex canone 102, Quini sextae syn., ibi: *Oportet autem eos, qui solvendi et ligandi potestatem a Deo accepere, peccati qualitatem considerare, et eius, qui peccavit ad eam conversationem promptum studium, et sic morbo convenientem afferre medicinam.* Item ex canone 8 Concilii I Cabilonensis, ibi: *Ut poenitentibus a sacerdotibus, facta confessione, indicatur poenitentia, universitas sacerdotum noscitur convenire.* Item ex can. 32, Concilii II Cabilonensis, ibi: *Sed et hoc emendatione indigere perspeximus, quod quidam, dum confitentur peccata sua sacerdotibus, non plene id faciunt; quia ergo constat hominem ex duabus esse substantiis, anima videlicet, et corpore, et interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur, solerti indagatione debent inquiri ipsa peccata, ut ex utrisque plena sit confessio, scilicet ut et ea confiteantur, quae per corpus gesta sunt, et ea, quibus in sola cogitatione delinquitur.* Consimiliter habetur ex plurimis aliis conciliis et praesertim ex conciliis generalibus, Lateranensi sub Innocentio III, cap. 21; Constantiensi, sess. 8; Florentino, in Instructione Armenorum; et Tridentino, sess. 14, c. 5, ibi: *Ex institutione sacramenti Poenitentiae iam explicata universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem, et omnibus post baptismum lapsis iure divino necessariam existere.* Et infra circa finem subiungit: *Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christifideles confiterentur, quod iure divino necessarium et institutum esse intellexerat; sed ut praeceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus et singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur.* Et eadem sess. 14, can. 6, definit sic: *Si quis negaverit confessionem sacramentalem, vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure divino; aut dixerit modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit, et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum, anathema sit.*

Secunda haeresis est Montani et Novati cum 47 aliis docentium, quod lapsis a Deo venia petenda, et non ab Ecclesiae sacerdotibus venia speranda sit; ut refert Sozomenus, lib. 1, cap. 21; et Layman., lib. 5, c. 7, sub n. 1, § Tertium. Et haec haeresis, quod non sit necessarium confiteri peccata sacerdoti, sed soli Deo, a quamplurimis etiam modernioribus haereticis, ut Lutheranis, Calvinistis, et aliis

48 secuta fuit, et sequitur in dies. Ast facillime evincitur, quia ex quo, Ioannis xx, 'Christus tradiderit sacerdotibus facultatem remittendi et retinendi peccata peccatoribus, hoc ipso implicite obligavit peccatores ad iisdem subiicienda propria peccata; alias frustranea esset talis potestas, si non esset obligatio peccatorum peccata sua iisdem subiiciendi; cum sacerdotes hoc interioris fori iudicium lapsis necessarium, incognita causa, sive incognitis criminibus, a reo particulatim non explicatis, exercere nequam possint. Alia enim ratione sacerdotes cognoscere nequeunt, quatenam peccata sint remittenda, et quae retinenda: unde Concilium Trid., sess. 4, cap. 5, dixit: *Quia Dominus noster Iesus Christus e terris ascensus ad coelos, sacerdotes, sui ipsius vicarios reliquit, tanquam praesides et iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quae Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim sacerdotes iudicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in poenis iniungendis servare potuisse, si in genere duntaxat, et non potius in specie, ac singillatim sua ipsi peccata declarassent*; et can. 3, eiusdem sess. 14, definit sic: *Si quis dixerit verba illa Salvatoris: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento Poenitentiae, sicut Ecclesia catholica semper intellexit; detorserit autem contra institutionem huius sacramenti ad auctoritatem praedicandi evangelium, anathema sit*: et can. 6, sic: *Si quis negaverit confessionem sacramentalem, etc.* Vide reliqua verba supra, n. 46.

49 Nec valet obicere, quod Nectarius patriarcha Constantinopolitanus, et S. Ioannes Chrysostomus eius successor absolute docent, confessionem non esse faciendam sacerdoti, sed soli Deo; imo ipse Nectarius confessionem fieri solitam sacerdoti penitus abrogavit ob scandalum ortum ex confessione nobilis cuiusdam feminae, quae se accusaverat patrati cum diacono sacrilegii in ecclesia, ubi Domino supplicatura diutius morabatur ex poenitentiarii mandato, ut referunt Socrates, lib. 5, c. 19; Sozomenus, lib. 7, cap. 16; Nicephorus, lib. 12 Histor., cap. 28, et ex ipsis alii passim.

50 Non valet, inquam, quia Nectarius abrogavit solum confessionem peccatorum occultorum publicam, non autem confessionem sacramentalem auricularem, secretam. Cum enim tunc poenitentiarius, audita secreto peccatorum confessione quorundam, interdum publicationem consuleret in satisfactionem, ubi consentirent poenitentes, ut expresse insinuat Orige-

nes, homil. 2, in psal. xxxvii, ibi: *Circumspice, inquit, diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum.... si intellexeris talem esse languorem tuum, qui in conventu totius Ecclesiae exponi debeat, etc.*, hanc tantum peccatorum publicam expositionem, seu manifestationem sustulit Nectarius ut sic auferret causam dicti scandali, quod a confessione non auriculari et secreta, ut patet, sed a publica ortum fuerat; hocque evidenter ostendit Socrates, cit. lib. 5, cap. 19, ibi: *Mulier, inquit, longius in confitendo progressa, alterius cul-pae seipsam insinulat, docet, diaconum Ecclesiae cum ipsa dormivisse, ob quod facinus hoc modo patefactum* (adeoque per confessionem publicam) *diaconus ab Ecclesia eiectus est, tumultus inde in populi multitudine excitatus*. Et sic quemadmodum Nectarius non confessionem sacramentalem privatam et auricularem, sed publicam abrogavit; etiam S. Chrysostomus passim confessionem publicam carpit, privatam autem et auricularem nusquam reprehendit, ut late ex propriis ipsius verbis ostendit doctissimus Cardinalis Bellarminus, t. 3 Controvers. de Poenit., l. 4, c. 15 per tot. Vide ipsum ibi, et cap. antecedenti, ubi abunde satisfit obiectionibus, quae adducuntur ab haereticis de facto Nectarii, et dictis S. Ioannis Chrysostomi.

* Confer Natalem Alexandrum, dissert. 14, 51 in Hist. eccl., saec. XIII et XIV, quem Ioannes Guill. Ianus in animadversionibus ad Historiam confessionis auricularis, Wittembergae anno 1716, editis frustra refellere conatus est, Iacobum Boileau, in Historiam confessionis auricularis, Parisiis anno 1633, vulgatam, Dionysium Sammarthanum in libro gallice scripto, cui titulus *Traité de la confession*, ibidem anno 1685 impresso, et Hieronymum Benedictum Portam in opusculo italice inscripto: *Della confessione auricolare, ossia sacramentale, dissertazione teologica, dommatica, storica, critica*, in Venezia 1780. De facto autem Nectarii legi possunt, *Sententia venerabilis domini Ioannis Hasselani sacrae Theologiae in Academia Lovaniensi quondam professoris super facta Nectarii Episc. Constantinop. circa sublationem confessionis praesidentibus Conc. Trident. exhibita*, t. 20, Collect. Conciliorum, ed. Venetae, an. 1733, col. 397 seqq.; Ioannis Dominici Mansi, de *Confessione auriculari ex facto Nectarii non improbanda*, et Francisci Antonii Zachariae, de *Poenitentia Constantinopoli sublata a Nectario*, Diatribae Thesauri theologici, tom. 11, Venet. anno 1763, p. 286 seqq. Quod demum spectat ad S. Ioannis Chrysostomi testimonia, quibus haeretici abutuntur, illud hic unum a me esse animadvertendum censeo a Frontone Ducae et Montfauconio ostendi homilias duas in psal. l, ex quarum altera verba quaedam nobis adversarii oppo-

nunt, S. Ioanni Chrysostomo non esse tribuendas. Vide Montfauconii Monitum in easdem homil., tom. 5, Opp. Chrysostomi, pag. 570 et seq. *

- 52 Tertia haeresis docet, quod quamvis admitteretur necessitas confessionis sacramentalis, adhuc tamen ante ipsam confessionem non esset necessaria conscientiae discussio, et omnium suorum peccatorum examinatio, et hanc docuit Lutherus cum aliis, et sequuntur haeretici passim. Ast haec haeresis aperte evellitur ex Concilio Trid., cit. sess. 14, cap. 4, ubi dicit: *Oportere a poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri: et ibidem canon. 7, ubi necessitas talis discussionis seu examinationis indicatur, ibi: Si quis dixerit, in sacramento Poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur..... anathema sit.* Insuper haec haeresis evincitur etiam ratione, quia de iure divino debemus confiteri omnia peccata mortalia, non solum secundum diversitatem specificam, sed etiam secundum numericam, et circumstantias mutantes speciem, ut definiit Concilium Trid., cit. can. 7, sess. 14, sed hoc non possumus praestare, nisi praemitamus diligentem discussionem et examinationem propriae nostrae conscientiae, et peccatorum in quae lapsi sumus; ergo, etc.
- 54 Confessio sacramentalis, ut supra a Christo instituta, et necessaria peccatoribus ad iustificationem et salutem recte sic definitur: *Est legitima et sacramentalis accusatio de propriis peccatis facta coram sacerdote legitimo ad eorum remissionem obtinendam per absolutionem.* Sic in re comm.
- 55 Ad constituendam seu faciendam legitimam et perfectam sacramentalem confessionem sexdecim communiter assignantur qualitates, seu conditiones, quarum aliquae pertinent ad substantiam, et aliae ad modum et perfectionem, quae omnes his versiculis continentur.

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, et discreta, libens, verecunda
Integra, secreta et lacrymabilis, accelerata,
Fortis, et accusans, et sit parere parata.

- 56 Prima igitur conditio, seu qualitas est, quod sit *simplex*, id est quod non sit composita ex inutilibus et impertinentibus verbis, seu historiis, sed simpliciter veritatem et statum conscientiae uti vere est, aperiat.
- 57 Secunda, quod sit *humilis*, id est sine audacia et iactantia, ita ut poenitens non solum

interne coram Deo cognoscendo sua crimina se humiliet veniam suppliciter impetraturus, sed etiam externe coram confessario humiliter explicans eadem peccata, absolutionem ab ipso accepturus.

Tertia, quod sit *pura*, id est nullo parvo fine affecta, sed cum animi puritate et sola intentione consequendi finem sacramenti, nempe recuperandi Dei amicitiam et propriam iustificationem.

Quarta, quod sit *fidelis*, id est sincera, sine ulla deceptione et mendacio, referens certa pro certis, et dubia pro dubiis, prout vere sunt, et poenitens ipsa cognoscit.

Quinta, quod sit *frequens*, id est ut frequenter quis confiteatur, quae conditio requiritur tantum ex consilio, et ad melius et perfectius esse, nam circa hanc nullum adest praeceptum¹, nisi de confessione annua, de qua infra².

Sexta, quod sit *nuda*, id est non palliata et vestita certis verborum ambagibus, quibus peccata obscurantur, ne eorum gravitas a confessario plene percipiatur, sed sit clara, et distincte peccata explicans sine ulla diminutione et equivocatione.

Septima, quod sit *discreta*, id est fiat verbis discretis et honestis apud discretum et prudentem confessarium, qui sciat discernere inter lepram et lepram, ac debita remedia et consilia praebere.

Octava, quod sit *libens*, id est voluntaria ex proprio animo; ita ut non coacte, sed sponte fiat cum animo vere confitendi ac recipiendi sacramentum.

Nona, quod sit *verecunda*, id est cum pudore, ita ut poenitens corde et ore debeat praeferre verecundiam, ne sicut fabulam aut historiam impudenter narret peccata sua.

Decima, quod sit *integra*, id est quod omnia peccata mortalia, quae memoriae occurrunt, prius non confessa, tam in specie et numero, quam quoad omnes circumstantias mutantes speciem aperiuntur, ut expresse habetur ex Concilio Triden., sess. 14, cap. 5, et can. 7.

Undecima, quod sit *secreta*, id est sine teste, et coram solo sacerdote, quae propterea dicitur confessio *auricularis*, quae ordinarie fit ad aures sacerdotis, ne quid ab aliis percipiatur, quamvis possit aliter fieri, modo quia sit solus cum solo. Et quod debeat esse secreta, habetur ex cap. *Omnis utriusque sexus* 12 de Poenitentis et remissionibus, et Trid., sess. 14, cap. 5, ibi: *Secreto apud solum sacerdotem*, et can. 6, ibi: *Secrete soli sacerdoti.* Non es-

¹ E. R. Adest quidem praeceptum diutius non permanendi in statu lethalis culpa, seseque ad Deum quantocius convertendi. Si quis autem gratiam recuperare non posset, nisi per poenitentiae sacramentum, defectu perfectae contritionis, quae hominem ante sa-

cramenti susceptionem iustificet, nonne pro isto verum adesset praeceptum confitendi frequentius, quam semel in anno?

² Vide novas additiones ad hunc articulum.

set tamen invalida confessio, si ex aliqua necessitate, aut alia de causa publice, seu aliis audientibus fieret, quia ex institutione Christi, confessio secreta ita est praecepta, ut publica nec sit praecepta, nec prohibita, ut habetur ex Conc. Triden., cit. sess. 14, cap. 5, ibi: *Caeterum quoad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, et sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiae offensae aedificationem delicta sua publice confiteri possit, non est tamen hoc divino praecepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege praecipetur, ut delicta secreta, publica essent confessione aperienda.*

- 68 Duodecima, quod sit *lacrymabilis*, id est saltem cum lacrymis cordis, videlicet cum vera displicentia, atque interno dolore de peccatis cum firmo proposito saltem virtuali non peccandi de caetero, unde *lacrymabilis* hic idem importat ac *dolorosa*.
- 69 Tertiadecima, quod sit *accelerata*, id est quod post commissum peccatum non diu differatur ipsius confessio, si commode fieri potest; quamvis hoc sit solum consilium, et non praeceptum, cum nullum praeceptum invenitur circa tempus confessionis faciendae, nisi divinum pro tempore mortis¹ et ecclesiasticum de ipsa facienda semel in anno.
- 70 Quartadecima, quod sit *fortis*, id est cum animi constantia; ita ut nullo motivo humano sinat poenitens se retrahere a confessione omnium suorum peccatorum, sed vincat omnes tentationes, superet omnes difficultates, et timorem seu pudorem retrahentem a confessione penitus destruat et extirpet.
- 71 Quintadecima, quod sit *accusans*, id est, quod poenitens sibi imputet peccata sua, et se solum reum accuset, non autem inaniter se excuset alteri ea imputando, v. g. daemoni, malis sociis, complexioni, coelo, fato, et huiusmodi.
- 72 Sextadecima, quod sit *parere parata*, id est, quod poenitens accedat cum animo obediendi confessario in omnibus iis, in quibus tenetur ipsi obedire, videlicet in ordine ad evitandas proximas peccatorum occasiones, ad faciendas debitas restitutiones, et huiusmodi, nec non ad acceptandam et implendam poenitentiam.
- 73 Ex supradictis sexdecim conditionibus, seu qualitativis bonae et perfectae confessionis, solae tres sunt necessariae ad valorem sacramenti, nempe fidelitas, dolor et integritas; aliae autem pertinent solum ad modum et perfectionem ipsius. *Communis.*
- 74 Quoad fidelitatem et dolorem nihil remanet addendum, cum de se satis pateant, et satis de

ipsis, et praesertim de dolore sit dictum supra. Quoad integritatem autem varia adhuc remanent addenda, et praesertim, quod ipsa integritas est duplex, scilicet materialis et formalis. *Communis.* Integritas materialis in eo consistit, quod poenitens declaret omnia omnino mortalia secundum numerum, speciem et circumstantias, ita ut nullum ex mortalibus nondum confessis remaneat aperiendum. *Communis.* Integritas formalis in eo consistit, quod poenitens omnia illa peccata mortalia exprimat, quae hic et nunc potest et tenetur exprimere, licet aliquod ex necessitate vel impedimento non exprimat cum voluntate illud postea exprimendi, necessitate aut impedimento cessante. *Communis.*

Confessio, ut sit valida, debet semper esse integra, saltem integritate formali, adeoque, qui vel unicum mortale sponte et sine iusta causa omittit in confessione, committit grave sacrilegium, et sacramentum non suscipit, cum talis confessio sit invalida. *Communis*, et patet ex Conc. Trid., sess. 14, cap. 5, ubi expresse dicit: *Qui vero secus faciunt, et scienter aliqua retinent, nihil divinae bonitati per sacerdotem remittendum proponunt; si enim erubescat aegrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicinam non curat:* et can. 7, per verba mox adducenda.

Item per se, ac regulariter loquendo, confessio debet semper esse integra integritate materiali. *Communis*, et patet ex Conc. Triden., cit. sess. 14, cap. 5, et can. 7, ibi: *Si quis dixerit, in sacramento Poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima Decalogi praecepta et circumstantias, quae peccati speciem mutant... anathema sit.*

Dicitur autem notanter per se et regulariter loquendo, quia per accidens, et in quodam casu extraordinario confessio potest esse valida cum sola integritate formali absque integritate materiali. *Communis.* Praeceptum enim divinum de facienda confessione peccatorum integra, integritate materiali, non obligat cum impotentia physica vel morali, cum ad impossibile nemo obligetur, textu expresso, in l. *Impossibile* 185 ff. de Regul. iuris, et c. *Nemo potest* 6 de Regul. iuris in 6.

Causae excusantes ab integritate materiali confessionis generatim tres assignantur, scilicet inculcata ignorantia seu oblivio, impotentia physica et impotentia moralis ob grave damnum proprium vel alienum, tam corporale quam spirituale alioquin secuturum. *Communis.*

¹ Vide nostras additiones ad hunc articulum.

82 Ratione inculpatae ignorantiae, seu oblivionis excusantur omnes illi, qui praemisso sufficienti examine, non recordantur alicuius peccati mortalis, aut ignorantia invincibili penitus ignorant illud esse grave peccatum. *Communis.*

83 Ratione impotentiae physicae excusantur omnes illi, qui aliqua impotentia physica omnino impediuntur ad integre confitendum, sive impotentia oriatur ex parte confessarii, sive ex parte poenitentis, ut si immineat periculum mortis poenitentis, et per hoc non habeat tempus confitendi integre omnia sua peccata. Vel periculum sit, ne confessarius amittat usum loquela ante integram omnium peccatorum confessionem. Item si in periculo naufragii, grassantis pestis, subiti praelii, incendii, et huiusmodi immineat multitudo moribundorum, qui nequeant singuli integre confiteri, sufficit illis aliqua peccata breviter aperire. Imo in huiusmodi casibus, quando periculum imminens aliud non permittit, possunt omnes simul absolvi cum illa formula: *Ego vos absolvo*, etc. Quinimo si aliter fieri non possit, sufficit in simili casu dicere in genere *se esse peccatores*, aut etiam signo aliquo exteriori poenitentiam suorum peccatorum ostendere, et absolutionem sacramentalem petere, ut fit in repentinis praeliis, ubi milites iamiam praeliaturi, vel genuflexione, vel manuum coniunctione, vel pectoris tusione poenitentiam ostendentes, et absolutionem petentes, a confessario omnes simul absolvuntur sub hac forma: *Ego vos absolvo a peccatis vestris*, etc.

84 Item ab integritate materiali confessionis excusatur mutus, qui uno vel altero peccato explicato per nutus vel si neque hoc facere possit, signo doloris de suis peccatis, v. g. percutiendo pectus, edito, absolvi potest; si tamen scribere sciat, expedit, ut sua peccata in scriptis confessario exhibeat, ad quod teneri probabilius et tutius dicunt doctores magis communiter.

* Ex his est S. Thomas, qui lib. 4 Sent., dist. 17, qu. 3, art. 4, quaestiunc. 3, in respons. ad secundum scribit: *In eo, qui usum linguae non habet, sicut mutus, vel qui est alterius linguae, sufficit, quod per scriptum, aut nutum, aut interpretem confiteatur, quia non exigitur ab homine plus quam possit: quamvis homo non debeat baptismum accipere nisi in aqua, quia aqua est omnino ab exteriori, et nobis ab alio exhibetur; sed actus confessionis est a nobis, et ideo quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus confiteri* *.

85 Item ab integritate materiali confessionis excusatur vir ignarus idiomatis, non habens confessarium peritum suae linguae; is enim tempore praecepti, aut alterius necessitatis posset absolvi, quamvis non integre percipiatur,

cum ipse faciat quod moraliter potest. Is autem, quamvis urgente praecepto ecclesiastico annuae confessionis, non teneatur confiteri per interpretem, et excusetur tunc ab observatione dicti praecepti ecclesiastici, ex quo Ecclesia non praecipiat nisi confessionem secretam, nec velit obligare ad confessionem per interpretem cum tanto incommodo et iactura aliqua propriae famae, ut docet Scotus, in 4, dist. 17, qu. 1, art. 4; Caietanus in Summa, verb. *Confessio*, condit. 11; Navarrus, in can. *Fratres*, n. 86, dist. 5, de Poenit.; Toletus, lib. 3, cap. 6, n. 4; Valentia, disp. 7, qu. 11, p. 1; Layman, lib. 5, tr. 6, c. 6, n. 5; Bonacina, de Sacram. Poenit., disp. 5, qu. 5, sect. 2, punct. § 2, propos. 11, n. 22; Rosignol., de Sacram. Poenit., par. 1, qu. 4, art. 6, num. 6; Reiffenst., Theolog. moral., tr. 14, dist. 7, qu. 1, n. 23, et alii passim: tamen in periculo mortis, si dubitet non posse verum contritionis actum elicere, tenetur, non quidem praecepto divino, sed ex praecepto charitatis erga seipsum per interpretem confiteri, ut sic una cum attritione et sacramento Poenitentiae evitet aeternam damnationem, et procuret salutem animae suae. Sanning, dist. 19, de Confessione., qu. 2, num. 6 et 7, allegans Scotum in 4, dist. 17, qu. unic.; Henricx, disp. 3, de Confessione, qu. 7, n. 91; Reiff., loc. cit., n. 23; Canus, praelect. 6, de Poenit.; Suarez, disput. 21, sect. 3; Henriquez, lib. 4, cap. 4, num. 4; Layman, lib. 5, tr. 6, cap. 6, num. 5; Bonacina, loc. cit., n. 23, vers. *Addo fieri posse*; Rosign., l. c., n. 7, et alii.

Vide testimonium S. Thomae in Addit. ad n. 83, relatum, ex quo eruitur, iuxta S. doctorem non in solo mortis articulo peccatorem ad id teneri, sed etiam aliis temporibus, et praecipue ne diu versetur in statu culpae lethalis, ut animadvertit Cunilati, de Sacram. Poenitentiae, § 4, n. 16 *.

Ratione impotentiae moralis ob grave damnum proprium vel alienum, tam corporale quam spirituale alioquin securum, excusantur ab integritate materiali confessionis omnes illi, qui ex confessione omnium peccatorum rationabiliter et prudenter timent sibi, aut confessario, vel tertiae personae aliquod grave damnum corporale vel spirituale; sic quando poenitens rationabiliter timet aliquod suum peccatum a confessario fore revelandum, aut tali scientia contra se esse usurum in grave ipsius praeiudicium spirituale vel corporale, tunc potest alia peccata confiteri, dicto peccato praetermisso, alteri confessario postea aperiendo, quia pro tunc censetur moraliter impotens ad tale peccatum confitendum, cum praeceptum divinum positivum confitendi integre non obliget cum tanto incommodo, sed cedat praecepto legis naturae de conservanda

propria fama, et avertendis propriis damnis et periculis gravibus spiritualibus et corporalibus. Item si femina ex iam expertis, vel aliis probabilibus causis, ex peccati carnis confessione rationabiliter timet fore sollicitandam a confessario iuvene, non bonae famae, et huiusmodi, tunc, si non habet copiam alterius confessarii, potest illud peccatum omittere, et alia confiteri*.

Item ob damnum alienum, nempe ipsius confessarii, vel *corporale*, ut si ex mora confessionis integrae audiendae timeat probabiliter esse inficiendum tempore pestis, occidendum vel male tractandum ab infidelibus aut haereticis tempore persecutionis, comburendum tempore subiti incendii, naufragandum tempore naufragii, et huiusmodi; tunc, audito uno vel altero peccato, abrupta confessione, potest confessarius poenitentem absolvere ab omnibus peccatis. Vel etiam ob damnum *spirituale*, ut si ex confessione alicuius peccati carnis prudenter timeatur confessario periculum ruinae spiritualis, seu si ipsemet confessarius nequeat alteri confessario confiteri aliquod suum peccatum absque laesione sigilli sacramentalis, uti si invalide culpabiliter absolvisset aliquem Simoniacum, incestuosum, et huiusmodi, et non potest confiteri, nisi illi, qui facile cognoscat quisnam sit ille Simoniacus, incestuosus, etc., tunc potest illud peccatum praetermitti alteri confessario aperiendum.

* Verum circa praedictas causas cum P. Billuart in compendio Theologiae, de Sacram. Poenit., dissert. 6, § 1, tom. 3, pag. mihi 285, est observandum 1, ut in his casibus licite fiat celatio peccati, haec quatuor debere concurrere. Primum, quod periculum scandalum vel impotentiae sit grave, et bene fundatum. Secundum quod non possit haberi alius confessarius, cui absque periculo seu damno possit poenitens integre confiteri. Tertium, quod confessio non possit commode differri, puta quia urget praeceptum confessionis seu communionis annuae, vel quia non potest otitti missa seu communio sine scandalo, vel etiamsi poenitens peccato mortali gravatus deberet diu a confessione abstinere. Quartum, quod illud vel illa sola peccata omittat, quae iudicaverit illi periculo vitando necessaria: unde si timeat damnum ex confessione fornicationis, et non intentionis, accuset intentionem, omisso actu externo. Observandum 2, peccata ex iusta causa celata, cessante causa, debere accusari in sequenti confessione, ut satisfiat praecepto divino de confessione omnium peccatorum mortalium¹.

88 Non excusat tamen ab integritate materiali confessionis magnus poenitentium concursus,

ob quem non licet facere dimidiatam confessionem; unde Innocentius XI, die 2 Maii 1679, inter alias merito damnavit sequentem propositionem 50 in ordine, ibi: *Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus poenitentium, qualis, v. g., potest contingere in die magnae alicuius festivitatis aut indulgentiae.*

Quantum ad peccata, quae propter supra-⁸⁹ dictas causas licite in confessione retinentur, non requiritur dolor contritionis ad eorum remissionem, sed sufficit dolor attritionis, et propositum illa confitendi, cessante causa seu impotentia, quia per directam sacramentalem absolutionem cadentem supra peccata confessa, iam indirecte poenitens absolvitur etiam a non confessis ob iustam causam. *Communis.* Dicitur autem notanter, quod sufficit dolor attritionis, et propositum illa confitendi, cessante causa seu impotentia, quia ea peccata, quae antea ob iustam causam seu impotentiam non potuit quis confiteri, debet postea data opportunitate in proxima confessione exprimere, et directe clavibus Ecclesiae subiicere, ut ab ipsis directe absolvatur. Hinc Alexander VII, die 24 Septembris 1665, merito inter alias damnavit sequentem propositionem 11 in ordine, ibi: *Peccata in confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitae, aut ob aliam causam non tenemur in sequenti confessione exprimere.*

Poenitens habens mortalia et venialia, non⁹¹ peccat contra confessionis integritatem, si prius confiteatur uni confessario mortalia, et postea alteri bonam opinionem de ipso habenti nimia verecundia affectus confiteatur sola venialia; peccata enim venialia non sunt materia necessaria, unde poenitens non tenebatur ad integrandam confessionem ipsa confiteri primo confessario; ut expresse docet Concil. Trid., sess. 14, cap. 6, ibi: *Taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt;* et mortalia respectu posterioris confessarii, cum supponantur rite confessa et absoluta a priori, pariter non sunt materia necessaria, sed solum sufficiens, quae citra culpam reticere potest. Sic Bonac., Leander, Arsdekin citati et secuti a Felice Pot., t. 1, p. 4, n. 3106, et alii passim.

Ab integritate materiali confessionis non excusat⁹² infamia propria, aut complicitas apud solum confessarium; quoad primam partem est *Communis*; quoad secundam autem quamvis Diana, part. 1, tr. 7, resol. 49; Volpi, resol. 150, n. 7; Navar., in Manual., cap. 7, num. 3, et alii plures dicant, excusare ab integritate materiali confessionis infamiam complicitas apud confessarium, adeoque teneri poenitentem tacere illud peccatum ad servandam

¹ E. R. Excusat impotentia moralis tunc tantum, quando urget necessitas emittendae confessionis.

famam proximi cum proposito illud postea confitendi, habita copia alterius confessarii, cui ignotus sit complex, quia, dicunt, praeceptum de servanda fama proximi, cum sit iuris divini naturalis fundatum in illo principio: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris* (Tob. iv, 4), magis urget, quam praeceptum de integritate materiali confessionis, cum sit iuris divini positivi, tamen contrarium est tenendum, scilicet non debere poenitentem illud peccatum tacere, sed confiteri, si, non exstante alio confessario, qui complicem ignoret, non possit ipse aliter peccatum vel circumstantiam mutantem speciem explicare, quin complicem manifestet. Sic expresse docet S. Bernardus, in opusculo de Formula vitae honestae (sive auctor eius opusculi S. Bernardo perperam tributi; tit. Varia et brevia documenta pie et religiose vivendi, n. 1), ibi: *De nullo prorsus sinistre loquaris quantumcumque sit verum, vel manifestum, nisi in confessione, et hoc, ubi non potes aliter manifestare peccatum tuum*. Et sic tenet Scotus, in 4, dist. 21, qu. 2, lit. L; S. Thomas, S. Bonaventura, S. Antoninus, Alensis, Gerson, Suarez, Vasquez, Coninch, Filliucius, alique relati a Layman, lib. 5, tr. 6, cap. 8, n. 12; Lugo, disp. 16, sect. 8, n. 394; Tamburin., Opuscul. expedit. confes., lib. 2, c. 9, § 2; Sporer, tom. 2, p. 3, c. 3, sect. 1, n. 471; Henno, tom. 2, tr. de Poenit., disp. 5, qu. 9, concl. 8; Felix Potestas, loc. cit., n. 3111; Leander, de Poenit., tr. 5, d. 5, qu. 61; Durandus, Paludanus, Maior, Almainus, Becanus, Amicus, Aversa, Casbensis, et alii citati et secuti a Mastrio, Theol. moral., disp. 21, qu. 7, art. 4, n. 181, ubi dicit hanc esse communioem et probabiliorem opinionem quam de facto defendunt plurimi alii, et recentiores passim. Et ratio est, quia si non teneremur confiteri peccatum hoc unico timore infamandi complicem apud illum confessarium, sequeretur, quod coniugati non tenerentur ad confitenda peccata commissa in casu matrimonii, quando uterque est confessario notus, hoc autem non est dicendum, adeoque, etc.

93 Nec valet adductum fundamentum pro opinione contraria ab adversariis, quod nempe sit praeceptum iuris divini naturalis de non infamando proximo, adeoque non posse violari ob servandum praeceptum de integritate materiali confessionis, quod est solum iuris divini positivi. Non valet, inquam, quia occultum proximi peccatum alteri manifestari est solum contra praeceptum iuris divini naturalis in duobus casibus, ut recte notant Becanus, cap. 36, qu. 2; Mastrius, l. c., n. 185, et alii, nempe quando fit sine rationabili causa, et quando fit ex intentione infamandi proximum; in nostro autem casu nulla adest intentio infamandi proximum manifestando complicem,

sed hoc fit sola iusta intentione, et causa integre confitendi, quia Deus obligat ad manifestandum peccatum in specie, quae exprimi nequit sine manifestatione personae complicitis; tum quia ratione sigilli, quo confessarius obstringitur, et ratione obligationis poenitentis integre confitendi, nulla sequitur infamatio complicitis apud confessarium per talem directam ipsius manifestationem factam solummodo ad proprium peccatum exprimendum, quod etiam innuit Scotus in 4, dist. 21, qu. 2, lit. L, ut notat Mastrius, l. c., adeoque, etc.

Poenitens habens peccata reservata, si in 94 urgente necessitate celebrandi vel communicandi non habeat copiam confessarii valentis a reservatis absolvere, tenetur pro servanda integritate confessionis ipsa peccata reservata una cum non reservatis confiteri confessario inferiori, etiam non habenti facultatem absolviendi a reservatis. Sic expresse S. Th., qu. 9, Supplem., art. 2 ad 4, ubi dicit: *Etiamsi sacerdos non possit de omnibus absolvere, tamen tenetur poenitens ei omnia confiteri*. Henno, l. c., concl. 6, ubi dicit hanc esse communem opinionem inter doctores, Volpi, resol. 63, n. 11; Felix Pot., tom. 1, part. 4, n. 3121; Mastrius, Theol. moral., disp. 21, qu. 9, art. 3, n. 241; et apud ipsum Suarez, Lugo, Coninch., Amicus, Aversa, Bonacina, Pontius et alii recentiores, et Summistae passim, dicentes sacerdotem peccatis reservatis obstrictum, si necessitatem habeat celebrandi, nec copiam habeat confessarii approbati pro reservatis, posse et debere confessario non approbato pro reservatis omnia peccata sua confiteri, ut directe a non reservatis, indirecte vero et consecutive a reservatis absolvaatur cum onere et obligatione adeundi postea superiorem pro absolutione directa reservatorum; non desunt tamen, qui contrarium sentiant.

* Quemadmodum traditur in Addit. ad Theolog. moral. P. Cuniliati, tr. 14, pag. mihi 86, seq.: « Tres sunt circa hanc difficultatem inter theologos opiniones. Prima eorum est, qui putant, confitenda esse confessario communi caetera praeter reservatum peccata, quae dum directe absolventur, reservatum absolvetur indirecte. Secunda docet, tunc confitendum esse peccatum reservatum cum aliis sive venialibus, sive mortalibus, vel nondum remissis, si quibusdam forte gravatur poenitens, vel iam remissis, si alia non habeat, ut sic absolvaatur, directe quidem a non reservatis, indirecte vero a reservatis, nisi, aiunt aliqui, haec annexam habeant censuram. Tertia demum vult, ut eo in casu poenitens se gerat perinde ac qui confessarii copiam non habet; proinde ut acrem contritionis actum praemittat, et absque confessione celebret. Prima opinio, cui Alexander adhaesit, quaeque maiori et Soto probabilis

visa est, communiter reïcitur a theologis, et dubio procul est contra mentem D. Thomae, qui in Supplem., qu. 9, art. 2, ad 4, asserit quod, *si sacerdos non possit de omnibus absolvere, tamen tenetur poenitens ei omnia confiteri, ut quantitatem totius culpae cognoscat*, etc. Secunda placuit Suaresio, aliisque pluribus, quos secutus est Fromagen, cas. 2, n. 4, p. 495. Hi has praesertim afferunt rationes, 1. cum quilibet sibi peccati mortalis conscius teneatur confessionem praemittere communioni, credibile non est Ecclesiam sic instituisse reservationem, ut tunc a peccatis absolvi nequeat, directe quidem a non reservatis, et indirecte a reservatis, malleque eum cum incerta contritione non confessum celebrare, quam confessionem communioni praemittere; 2. quia ad valorem sacramenti necesse non est, ut confessor iurisdictionem habeat in omnia peccata mortalia, quibus reipsa ligatus est poenitens, cum constet eum qui non reservata quaedam confessus est, et reservatum aliquod ex inculcata oblivione retinuit, ab omnibus valide absolvi, cum nemo propter invincibilem ignorantiam reprobari possit. Tertiam demum amplexati sunt Sylvius, in Supplem., qu. 20, art. 2; *Ethicae amoris* auctor, lib. 4, num. 2730; Pontas, v. *Cas. reserv.*, n. 21; et Collator Andeg., tom. 1, pag. 356. Et huic etiam auctor subscripsit tum in prima, tum in tertia editione, ut videre est infra, nempe c. 4, § 4, num. 11. Praecipua autem huiusce opinionis momenta in medium affert Contin. Praelect. theolog. Honorati Tournely, tract. de Poenit., part. 2, c. 8, sect. 6, n. 570 et seqq. Et haec sunt: 1. quia si posset poenitens cupiam pro reservatis non approbato, propter gravem aliquam celebrandi vel communicandi necessitatem confiteri, ei etiam, qui nullatenus approbatus erit, in eodem casu poterit confiteri. Quidni enim pia mater Ecclesia in uno non secus ac in alio casu iurisdictionem conferre dicatur? Profecto ubi de sola praesumptione agetur, quae quisque pro priori casu afferet, haec alius pro posteriori merito sibi afferre videbitur. Atqui tamen postrema haec praesumptio citra grave periculum admitti non potest. 2. Generatim decernit Synodus Trid., sess. 14, cap. 7: *Nul- lius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam iurisdictionem non habet*; quod quidem quantum ad reservatos casus attinet, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo, vim habere declarat. Atqui sacerdos in praesenti casu nullam etiam subdelegatam iurisdictionem habet. Non ab homine; cum supponamus nihil hoc in puncto a superioribus fuisse constitutum. Non a iure, cum ius, Tridentinum scilicet, quo nullum in ista materia clarius habetur, solum a generali

regula casum mortis excipiendo, caeteros casus omnes in eadem regula inclusisse censi debeat. En, subdit, praecipua huiusce opinionis momenta, quae praecedentis sententiae rationes adaequant vel excedunt. Prima enim, quae e pia Ecclesiae voluntate deducitur, non magis pro praesenti casu probat, quam pro similibus prope innumeris, in quibus nativa quadam commiseratione id factum esse velimus, quod nec Christus, nec Ecclesia factum voluerunt. Secunda vero evincit quidem in hoc nostro casu fieri potuisse, quod in casu oblivionis inculpatae factum est; at non probat, id reipsa factum esse. Et sic utrumque opinionis fundamentum satis convellitur, ut ea tranquillo animo teneri vix possit. Legatur etiam, Inst. Theol., t. 5, tr. de Poenit., c. 9, § 2, qu. 3, ubi asserit optandum esse, ut superiores in eo casu reservationem suspendant, cum id possint, neque hinc periclitetur disciplina. Et revera non paucos Episcopos ita se gerere postea refert ». Tertiae ex his opinionis P. Cuniliati in prima theologiae suae editione adhaesit in tractatu de Sacramentis in particulari de Poenitentia, § 4; iterumque in tertia editione reiecta moderatione, qua in secunda illam proposuerat. Causam porro cur moderationem illam reiecerit hanc affert § cit., n. 11, pag. mihi 161, scribens: « Cum deinde perpenderim decretum Clementis VIII, in quo iubetur, ut in nullo casu absolvat a casibus rēservatis, qui caret tali facultate. *In nullo casu etiam necessitatis, vel impedimenti, nisi in articulo mortis*, idque vetetur sub poena excommunicationis latae sententiae Papae reservatae, si quis absolvat; propterea corrigo in hac tertia editione, quod emendaveram in secunda; et confirmo standum esse doctrinae supradictae in prima editione scriptae. Accedit id quod asserit illustrissimus et doctissimus vir Nicolaus Terzagus, Episcopus Narniensis, in suo Opere Italico, cui titulus: *Istruzione pratica sopra l' amministrazione del sagramento della Penitenza*, editionis Venetae, p. 343, qui, dum esset Romae, vidit idem approbari in Sacra Poenitentiaria, quae sustinuit confessarium, qui sine facultate super reservatis absolveret poenitentem, ad evitandum scandalum, vel ob aliud motivum aut impedimenti aut necessitatis; sustinuit, inquam, ipsum incurrisse in excommunicationem Papae reservatam, et si celebrasset, incurrisse irregularitatem. Quo praeclaro testimonio confirmatur validius doctrina data in prima nostra editione, et exploditur emendatio facta in secunda * ».

Non potest superior sine urgente causa ab- 95
solvere tantum a reservatis, et quoad reliqua remittere poenitentem ad inferiorem; ita Sylvester, Victoria, Canus, Suarez, Vasquez, Coninchius, Becanus, Carpensis, Amicus, Bonacina, Brancatus, Faber et alii recentiores pas-

sim citati et secuti a Mastrio, l. c., n. 238, contra Caietanum, Navarrum, Sotum, Valentiam et alios; et ratio est, quia integritas confessionis est de iure divino, quod omnino servandum est, nisi aliter permittat urgens et rationabilis causa, v. g. periculi mortis, amissionis loquelae, damni notabilis, et similium, quae non minus ex parte absolventis contingere possunt, quam ex parte poenitentis; et in his casibus tantum, aliisque similibus assignatis supra, a n. 77, quae deobligent ab integritate confessionis, potest superior dimidiare confessionem absolvendo solum a reservatis directe et indirecte a non reservatis cum obligatione poenitentis adeundi, cum possit, confessarium inferiorem, ut etiam directe absolvatur ab aliis non reservatis.

* Huc accedit, quod si superior hic et nunc audire integram confessionem non potest, potest reservationem auferre, et facultatem inferiori confessario a reservatis absolventi imperiri *.

96 An autem poenitens, sic absolutus a reservatis a superiore, adeundo confessarium inferiorem pro absolutione directa a non reservatis, debeat reconferri cum ipsis etiam reservata iam confessa et absoluta, variant doctores. Caietanus enim, Navarrus, Sotus, Valentia et alii dicunt teneri talem poenitentem reconferri etiam reservata iam dimissa; at probabilius id negant et defendunt contrarium Mastrius, loc. cit., n. 239, et omnes auctores numero antecedenti citati et ab ipso secuti pro nostra sententia; et ratio est, quia sicuti quando poenitens ex oblivione inculpabili vel ignorantia invincibili, aut alia iusta de causa ex enumeratis supra, a n. 76, aliquod peccatum in confessione omittit, non tenetur simul cum illo etiam alia iam directe confessa et absoluta reconferri, cum datur opportunitas alterius confessionis, quia ipsa iam supponuntur rite confessa, nec cadunt sub voto alterius confessionis, sicuti illud omisum ex dicta oblivione seu ignorantia, aut iusta causa, ita a pari non tenetur talis poenitens in confessione non reservatorum apud confessarium inferiorem reconferri etiam reservata iam absoluta a superiore, cum ipsa supponantur vere et rite confessa et absoluta.

97 Nec valet obicere cum adversariis, quod ex cap. *Omnis utriusque sexus* 12 de Poenitentiis et remissionibus, omnia peccata sunt integre confitenda, saltem uni sacerdoti, adeoque etiam reservata iam dimissa a superiore deberi cum non reservatis reconferri a tali poenitente apud confessarium inferiorem, ut sic omnia peccata sint integre confessa uni sacerdoti. Non valet, inquam, quia auctoritas allata ex cap. *Omnis utriusque sexus*, debet intelligi de integritate materiali, alioquin semper cum oblitis, et ex iusta causa non confessis essent etiam recon-

fitenda iam rite confessa et absoluta, quod non est dicendum; unde confessio facta superiori de solis reservatis est integra materialiter ob iustam aliquam causam, et tunc absolutio est valide directe dimittens peccata reservata, adeoque in nostro casu talis poenitens absolutus a reservatis a superiore, non tenetur postea inferiori confessario reconferri etiam ipsa reservata iam confessa, et absoluta directe, cum non reservatis solum indirecte, et nondum directe absolutis.

Sicuti etiam qui iusta de causa in aliquo 98 casu urgentis necessitatis, v. g. tuendi famam, vitandi scandalum, et huiusmodi, non exstante confessario approbato pro reservatis, fuit absolutus a confessario non approbato pro reservatis, directe a peccatis non reservatis, et indirecte et consecutive a reservatis iuxta dicta supra, n. 91; non tenetur denuo confiteri confessario pro reservatis etiam peccata non reservata, a quibus fuit directe absolutus a confessario approbato pro reservatis, sed tantummodo tenetur reconferri peccata reservata, a quibus fuit absolutus solum indirecte, ut sic etiam reservata directe subiiciantur clavibus Ecclesiae, ut directe absolvantur; et ratio est, quia peccata non reservata iam fuerunt directe confessa et absoluta, nec adest obligatio bis directe subiiciendi eadem peccata confessioni; sic Mastrius, l. c., n. 239, in fine, et n. 241, cum omnibus adductis, supra, n. 91; contra Vasquez et alios citatos ab ipso Mastrio, loc. cit., n. 240.

* Vide additiones ad n. 94, atque ad illa, quae in ipsa ex Clementis VIII decreto constituta sunt, quae numero hoc, et duobus superioribus ab auctore nostro ex Mastrio docentur, exigit *.

Ad integritatem confessionis requiritur, ut 99 poenitens omnia mortalia confiteatur, tam quoad speciem, quam quoad numerum in eadem specie. *Communis*; et habetur expresse a Concilio Trid., sess. 14, cap. 5, et can. 7, ubi anathematizantur tenentes contrarium. Unde 100 autem sumatur distinctio specifica et numerica peccatorum. Vide verb. *Peccatum*, a num. 26 ad 34.

Poenitens igitur debet in confessione exprimere numerum omnium suorum mortalium peccatorum, de quibus post diligens examen recordatur, dicendo, v. g. toties sum furatus, fornicatus, mentitus, et huiusmodi; si autem certus numerus non occurrat, debet exprimere numerum verisimilem, dicendo v. g. se quinquies, sexies aut septies, vel circiter plus minusve, tale peccatum commisisse, seu in tali peccato continuasse tanto tempore, illud committendo tot vel tot circiter vicibus, plus minusve per mensem, hebdomadam vel diem.

Item, ad integritatem confessionis requiritur, 102

ut poenitens confiteatur, non solum omnia peccata mortalia, tam quoad speciem, quam quoad numerum in eadem specie, sed etiam circumstantias speciem peccati mutantes. *Communis*, et habetur expresse a Concilio Trid., cit. sess. 14, cap. 5, et can. 7, ibi: *Si quis dixerit in sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria, cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima Decalogi praecepta et circumstantias, quae peccati speciem mutant... anathema sit.*

- 103 An autem sint a poenitente necessario explicandae et confitendae etiam circumstantiae solum aggravantes? Variant doctores: at hic pro clariori resolutione notandum est, quod circumstantiae peccati dicuntur eiusdem peccati particulares et accidentales conditiones et affectiones, eo quod vel actum peccati, vel eius obiectum accidentaliter afficiant, et quasi circumstantent. *Sic in re communis.* Circumstantiae septem enumerantur in hoc vulgari versu contentae:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

- 105 Ubi, ut vides, per ly *Quis*, denotatur qualitas seu conditio personae, v. g. in peccato fornicationis an sit persona libera, an coniugata, an voto castitatis ligata; in peccato furti an sit pauper, vel dives, et huiusmodi.
- 106 Per ly *Quid*, denotatur res, circa quam, seu obiectum, circa quod fit peccatum, v. g. in furto an sit multum, an parum, an res sacra vel profana; in percussione, seu occisione an percussus, seu occisus sit clericus, sit pater, vel mater; et huiusmodi.
- 107 Per ly *Ubi*, denotatur locus, in quo fuit commissum peccatum, v. g. in peccato carnis an sit commissum in loco sacro vel profano, an in loco privato vel publico, et huiusmodi.
- 108 Per ly *Quibus auxiliis*, denotantur concomitantia seu coadiuvantia ad peccatum; vel instrumenta, et media ad ipsum, v. g. in provocanda ad malum muliere, an quis sit usus mediis magicis, instrumentis prohibitis, personis innocentibus sic ad malitiam edoctis, et huiusmodi.
- 109 Per ly *Cur*, denotatur finis peccantis, v. g. in furto, an sit quis furatus ad malum finem, ut ad fornicandum, ad se inebriandum, ad ludendum vel ad sublevandam suam paupertatem, et huiusmodi.
- 110 Per ly *Quomodo*, denotatur modus, quo commissum fuit peccatum, v. g. in furto, an violenter, an dolose, an palam, an occulte, an effractione, an falsa clavi, et huiusmodi.
- 111 Per ly *Quando*, denotatur tempus, quo commissum est peccatum, v. g. in furto, an

sit factum tempore belli, famis, necessitatis, an sit factum quando quis erat dives vel pauper, an in gravi, an in extrema necessitate, et huiusmodi.

Tales circumstantiae aliae sunt mutantes speciem, et aliae simpliciter aggravantes intra eandem speciem. *Communis.*

Circumstantiae mutantes speciem sunt illae, quae actui novam et diversam speciem malitiae contra aliam virtutem afferunt, quando scilicet circumstantia addita actui ex se habet propriam specialem malitiam, ac deformitatem distinctam a malitia propria specifica ipsius actus peccati, et sic transfert actum ex materia unius vitii et peccati in materiam alterius vitii et peccati, ut clare patet in peccato carnis, quod si committatur inter personas solutas, est simplex fornicatio contra virtutem castitatis tantum; si committatur a persona, vel cum persona coniugata, est adulterium contra virtutem iustitiae; si committatur a persona, vel cum persona sacra, est sacrilegium contra virtutem religionis; si committatur inter personas consanguineas, vel affines, est incestus contra virtutem pietatis; et sic de aliis. *Communis.* Circumstantiae simpliciter aggravantes inter eandem speciem sunt illae, quae non transferunt malitiam peccati ad aliam speciem, sed solum intra eandem speciem eam augment vel minuunt, uti sunt maior vel minor intensio actus peccaminosi, maior vel minor quantitas materiae, et huiusmodi, ut patet clare in peccato furti, qui enim heri furatus est decem, et hodie centum, eiusdem speciei peccatum furti committit; at hodie gravius furtum committit, quam heri, et sic est circumstantia solum aggravans, et non mutans speciem. *Communis.*

Circumstantiae aggravantes, aliae sunt notabiliter aggravantes, et aliae parum seu leviter aggravantes. *Communis.* Circumstantiae notabiliter aggravantes sunt illae, quae secundum communem conceptum augment notabiliter gravitatem peccati, v. g. in peccato furti addit quis circumstantiam notabiliter aggravantem, si furetur supra quantitatem requisitam ad peccatum mortale aliam quantitatem simul, et semel considerabilem aequivalentem pluribus peccatis mortalibus intra eandem speciem in gravitate, ut si non solum furetur decem scuta, sed etiam mille, et bis mille. *Communis.* Et his addi possunt aggravantes in infinitum, quae scilicet materiam venialem transferunt in mortalem: sic esset mendacium cum gravi damno proximi; et dicuntur aggravantes in infinitum, eo quod lethalis gravitas quasi infinite distat a peccato veniali. Circumstantiae parum vel leviter aggravantes sunt illae, quae secundum commune conceptum non nisi modice, et parum augment gravitatem peccati, ut si furto pervenienti ad mortale addatur solum modica

quantitas, v. gr. unus solus iulius, unus solus obolus, et huiusmodi. *Communis.*

- 118 Ex supradictis circumstantiis sunt necessario confitendae illae, quae mutant speciem, ut certum est apud omnes, et iam resolutum est supra, nec non aggravantes in infinitum, ut de se patet. Item certum est apud omnes, quod 119 non sunt necessario confitendae circumstantiae parum seu leviter aggravantes. De circumstantiis autem notabiliter aggravantibus variant, ut 120 supra dictum est, doctores. Non esse tales circumstantias necessario confitendas tenent Sanctus Thomas, in 4, dist. 16, qu. 3, art. 2, quaestiuncul. 5, in corpore, et dist. 41, qu. 1, art. 4, in corp.; S. Bonaventura, S. Antoninus, alique probatissimi auctores plus quam 45, quos refert et sequitur Diana, part. 1, tr. 7, resol. 1, part. 3, tract. 4, resol. 67; Lugo, de Poenitent., disp. 16, sect. 3; Sporer, to. 3, part. 3, cap. 3, sect. 1, n. 407, ubi dicit hanc opinionem esse satis tutam, et valde probabilem, citatque pro hac plurimos alios doctores, inter quos Scotum, in 4, dist. 17; Reiffenstuel, Theolog. moral., tract. 14, dist. 7, quaest. 3, n. 49, ubi dicit, quod Scotus, in 4, dist. 17, § *De secundo*, libertatem suis reliquit hanc, vel contrariam sententiam tuendi; Mastrius, Theolog. moral., disp. 21, n. 174 et 175, citans plurimos alios; Rosignolus, de Poenitent., part. 1, qu. 4, art. 14, n. 1, cum aliis ibi citatis; Stoz, lib. 1, part. 1, a num. 83, citans etiam plurimos alios, Moya, Dicastill., Bonacina, Albertus Magnus, Durandus, Caspensis, Vasquez, et alii plures.

- 121 Et ratio potissima pro hac sententia est, quia Conc. Trident., sess. 14, cap. 5, et canon. 7, ubi exacte tradit et docet, quid confitendum sit, solummodo meminit obligationis confitendi omnia et singula peccata mortalia, et circumstantias quae speciem peccati mutant; ergo sufficienter innuit non esse necessario confitendas circumstantias solum aggravantes, alioquin non processisset doctrinaliter, sed valde mance; sicuti, inquit Lugo, de Poenitent., dist. 16, n. 108, qui doctrinaliter procederet, explicaret necessitatem confitendi peccata, et semper adderet quae mortalia sunt, sufficienter doceret venialia non necessario esse confitenda, adeoque, etc. Tum quia Tridentinum, cit. cap. 4, expresse subiungit: *Nihil aliud in Ecclesia a poenitentibus exigi.*

- 122 Tales circumstantias esse necessario confitendas defendunt alii auctores gravissimi, quorum 25 referunt Diana, part. 1, tract. 7, resol. 1, part. 3, tract. 4, resol. 67; et Aversa, qu. 10, sect. 8; et apud Mastrium, loc. cit., n. 174, idem tenent Alensis, Altisiodorensis, Maior, Marsilius, Suarez, Coninchius, Nugnus, Sanchez, Fagundez, Henriquez, Amicus, Abellius, et recentiores alii; et ex Scotistis Hiquaeus, Faber, Aretinus, Henno, to. 2, tract. de Poe-

nitent., disp. 5, qu. 6, concl. 3; Felix Potestas, tom. 1, part. 4, cap. 4, num. 3143; ubi citat Scotum in 4, dist. 17, qu. unic. de 2 art., litt. N, his verbis: *Nec solum peccata, sed circumstantias peccatorum notabiliter aggravantes includit dictum praeceptum*, quamvis ab aliis Scotus citetur in contrarium, qui tamen revera talis non est, sed vere dubius, ut patet ex praecisis suis verbis, in 4, dist. 17, num. 20, ibi: *Non est ita certum, quod oporteat illas*, scilicet circumstantias aggravantes, *confiteri, tamen tutum et utile id fieri*, et sic tenent plures alii Scotistae, Sanchez, in Decal., lib. 2, cap. 32, n. 39, vocat hanc verissimam sententiam, Bonae spei, de Peccatis, d. 4, a n. 85, ubi n. 122 dicit sententiam hanc non esse quidem de fide, attamen, attentis locutionibus Tridentini, videri manifeste induci ex principiis fidei, oppositam autem infirmis valde et parum Tridentino consonis inniti fundamentis; sic apud La Croix, lib. 6, part. 2, n. 977, ubi hanc sententiam fuse propugnat, citatque pro ista plurimos alios doctores, et solvit argumenta, quae adducuntur pro contraria sententia: et hanc uti probabilior, communiorem et tutiorem amplectimur, praesertim si circumstantiae notabiliter aggravantes ad malitiam substantialem actus concurrant ratione materiae maioris, aut obiecti multiplicati, ut tenent etiam Sporer, loc. cit., n. 109, cum sequent.; Petrus Marchant., Tribun., part. 1, tract. 2, tit. 3, qu. 4; Suarez, de Poenitent., disp. 12, sect. 3; Layman, l. 1, tract. 2, cap. 10, n. 3; Esparsa, qu. 9, art. 4 ad 8, et alii plures apud ipsos.

Et ratio nostrae conclusionis est, quia illae 123 peccatorum circumstantiae sunt necessario confitendae, quae notabiliter alterant iudicium sacramentale; quibus scilicet cognitis, aliter agere debet iudex sacramentalis, quam si ignotae sint, cum peccata in confessione ita sint explicanda confessario, ut is de eorum qualitate et quantitate possit recte iudicare, et convenientem poenitentiam et medicinam, ac obligationem praescribere, ut insinuat Conc. Trident., cit. sess. 14, c. 5, ubi statuens necessario confitendas esse circumstantias, quae peccati speciem mutant, hanc ipsam dat rationem praecisis his verbis: *Quod sine illis peccata ipsa neque a poenitentibus integre exponantur, neque iudicibus innotescant, et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint, et poenam, quam oportet, imponere.* Atqui dictae circumstantiae notabiliter aggravantes eodem modo, et saepe multo magis, quam circumstantiae speciem mutant, alterant et immutant iudicium sacramentale, ut sine illis neque peccata ipsa a poenitentibus integre exponantur, nec a iudice sacramentali rite iudicari possint; ergo tales circumstantiae sunt necessario confitendae, cum Tridentinum, licet explicite et aperte so-

lum exprimat circumstantias speciem mutantes, tamen per ipsam allegatam rationem innuit implicite voluisse comprehendere etiam dictas circumstantias notabiliter aggravantes. Maior est certa, et admittitur ab omnibus. Probatur minor, quia dictae circumstantiae notabiliter augment malitiam, ideoque etiam notabiliter alterant et mutant iudicium confessarii; imo saepe multo magis, quam circumstantiae speciem mutantes; clare enim patet quod maior est malitia, et magis alterat iudicium sacramentale furari, v. g. mille Florenos extra locum sacrum, quam furari solum decem in loco sacro, licet haec circumstantia furandi solum decem *in loco sacro* mutet speciem, et illa furandi mille *extra locum sacrum* aggravet tantum. Item maior est malitia, et magis alterat iudicium iudicis sacramentalis furari mille aureos, quam furari capsulam exigui valoris, quamvis circumstantia furti capsulae, utpote rei sacrae, mutet speciem et circumstantia furti mille aureorum solum notabiliter aggravet. Item maior est malitia, et magis alterat, et mutat iudicium iudicis sacramentalis priusquam homo occidatur, ipsi amputare brachia, oculos effodere, nasum comburere, ventrem aperire, etc., et postea ipsum occidere, quam unico solo ictu gladii ipsum occidere in ecclesia, licet circumstantia occisionis cum priori amputatione brachiorum et pedum, oculorum effossione, nasi combustione, ventris aperature, etc., solum notabiliter aggravantes sunt necessario confitendae, tum ut recte et integre percipiantur peccata a iudice sacramentali; tum ut iuxta eorum gravitatem imponatur ab ipso debita et proportionata poenitentia, seu satisfactio peccatoribus, uti patet etiam ex canonibus poenitentialibus, qui habentur in fine decreti Gratiani, et dantur art. seq. n. 49, in quibus designantur notabiliter diversae poenitentiae pro peccatis eiusdem speciei ob solas diversas circumstantias, ut patet in casu 21, 22, 37, 38, et alii.

124 Tum quia, si circumstantiae sic notabiliter aggravantes non essent necessario confitendae, sequeretur quod confessarius non posset iniungere maiorem poenitentiam maioribus peccatoribus quam minoribus; sed hoc non est dicendum; ergo, etc. Minor de se patet: maior autem clare ostenditur, quia in tali casu confessarius non posset imponere maiorem poenitentiam furi unius millionis aureorum, quam furi unius aurei; incendiario villae integrae, quam incendiario paucarum segetum; foveiti odium, vindictam, desiderium impurum per quindecim annos, quam illi adhaerenti per solum quadrantem, cum possent eodem modo peccatum suum exprimere dicendo in primo casu *commisi furtum mortale*, in secundo, *no-cui proximo notabiliter*, et in tertio, *habui odium grave, desiderium impurum*, et huiusmodi quae omnia, ut vides, sunt absurda, adeoque, etc.

Confirmatur nostra conclusio auctoritate ca- 125 techismi Romani iussu S. Pii V conscripti, et ex Decreto Concilii Tridentini editi, qui, c. 9 de Poenitentia, sic praecise habet: *Neque vero solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa, quae unumquodque peccatum circumstant, et pravitatem valde augment vel minuunt*; et infra subiicit: *Haec igitur, ut diximus, enumeranda sunt; quae vero pravitatem rei magnopere non augment, sine crimine omitti possunt*; et concordat c. *Considerent* 1 de Poenitent., dist. 5, ubi inter alia dicitur, quod poenitens debet considerare qualitatem criminis, quantum in eo perseveraverit, et ut agnoscat augmentum peccati, consideret cuius aetatis fuerit, cuius sapientiae, etc., *quia, inquit, omnis ista varietas confitenda est*.

Ad rationem autem pro opinione contraria 126 adductam supra num. 118, respondetur quod, licet Concilium citat., sess. 14, cap. 5, expresse mentionem fecerit solum de obligatione confitendi circumstantias mutantes speciem; implicite tamen satis indicavit esse necessario confitendas etiam circumstantias notabiliter aggravantes, ut patet ex ipsamet allegata ratione ab eodem Concilio per sua praecisa verba adducta supra n. 123. Ex confirmatione, in fin. n. 121, nihil sequitur ad rem, quia ibi Concilium, ut patet ex contextu, et observant Lugo, La Croix, loc. cit., et alii, solum dicit, nihil exigi praeter confessionem mortalium, quae poenitens agnoverit post diligens examen, nec ibi ullum habet sermonem de circumstantiis mutantibus speciem.

* Postremo, ne quem auctoritas S. Thomae pro opposita opinione citati commoveat, adeatur Daniel Concina, Theologiae Christianae to. 9 de Sacrament. Poenitentiae, lib. 1, dissert. 4, cap. 6, ubi ostendit S. Thomam adversariis non favere. Etenim in lib. 4 Sent., dist. 16, qu. 111, art. 2, in resp. ad quaestiunc. 5, recitata opinione illorum, qui statuebant, « quod non sint de necessitate confitendae nisi circumstantiae, quae ad aliud genus peccati trahunt », e vestigio subdit: « et hoc probabilis est, sed addendum est, quae ad aliam speciem mortalis trahunt, cuius ratio est, quod venialia non sunt de necessitate confessionis, sed solum mortalia, quae quantitatem infinitam quodammodo habent. Et quia circumstantiae quae aliam peccato speciem non tribuunt, vel quae tribuunt quidem, sed non peccati mortalis, non sunt de necessitate confessionis, tamen easdem confiteri perfectionis est, sicut et de venialibus dictum est ». De S. Antonino quoque Petrus Ballerinius, in 3 parte Summae theologiae, eiusd. tit. 14, cap. 9, not. 10. « Tandem S. Antoninus, tit. 17, § 4, hanc, quam nunc statuimus, obligationem confitendi circumstantias multum aggravantes aperte defendit, cum confessorem *debere interrogare non solum de mor-*

talibus, sed etiam de circumstantiis, quae eos gravant, vel alleviant, aliquot auctoritatibus statuit ».

127 Circumstantia consuetudinis, quamvis per se loquendo non sit necessario aperienda¹, in confessione, ut recte docent Suarez, Vasquez, Regin., Bonacina, Aversa, Lugo citati et secuti a La Croix, lib. 6, part. 2, num. 968; Reiffenstuel, Theol. moral., tract. 17, dist. 7, qu. 3, n. 53, et alii; tamen interdum per accidens obligatur poenitens ad talem circumstantiam consuetudinis aperiendam, et signanter, quando a confessario, ut rectum iudicium formare valeat de dispositione ipsius poenitentis interrogatur; unde Innoc. XI, die 2 Martii 1679, merito inter alias damnavit sequentem propositionem 58 in ordine, ibi: *Non tenetur confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.*

128 Peccata mortalia dubia sunt necessario confitenda, sub dubio tamen. S. Thomas, in 4, dist. 1, qu. 2 ad 3; S. Bonaventura, ibidem, part. 2, art. 1, qu. 2; Alensis, part. 4, qu. 77, membr. 2, art. 5; Sporer, loc. cit., n. 392; Reiffenstuel, loc. cit., num. 54 et seq.; Felix Potestas, tom. 1, part. 4, cap. 3, n. 3040, et satis communis contra paucos. Et ratio est, quia ex Conc. Trid., cit. sess. 14, cap. 5, confitenda sunt, prout sunt in conscientia, sed prout occurrunt memoriae, adeoque sicuti peccata certa confitenda sunt necessario ut certa, quia sic occurrunt memoriae poenitentis, ita dubia propter eandem rationem, alias poenitens se exponeret periculo peccandi et errandi circa integritatem confessionis.

129 Qui confessus est peccatum aliquod mortale, ut dubium, si postea reperiat illud certum, seu certo illud commisisse, tenetur illud denuo ut certum confiteri. Sic communis doctorum; adeo ut Dicastillus, disp. 9, dub. 2, n. 141, dicat oppositum esse inauditum in Ecclesia Dei; Sanchez, in Decal., lib. 1, c. 10, n. 69; Carden., in Crisi, disp. 51, n. 6; Moya, to. 4, disp. 1, qu. 6, n. 1, dicunt hanc opinionem esse certam, et communi praxi totius Ecclesiae conformem, et absolute tenent Mendo, disp. 10, num. 70, et plurimi alii apud ipsum; Lugo, disp. 16, a n. 77, ubi postquam pro utraque parte rationes attulit, concludit, se ab hac, utpote communi, nolle recedere; Felix Potestas, loc. cit., n. 3045; Henno, loc. cit., disp. 5, qu. 8, concl. 2; Turrian., de Poenit., qu. 9, art. 2, disp. 26, dub. 6; Hurtad., de Sacram., disp. 9, de Poen., diffic. 7; Diana, part. 2, tract. 4, resol. 91; Rosign., de Poenit., part. 1, qu. 2, art. 1, n. 21; La Croix, lib. 6, part. 2, a n. 615, cum pluribus ibi citatis, ubi solvit insuper argumenta contraria, et plurimi alii contra Arriagam, disp. 31, de Poenit., sect. 6;

Sporer, loc. cit., n. 397, et alios ab ipso citatos et adductos a La Croix, loc. cit. Et ratio nostrae conclusionis est, quia ex Trident., cit. sess. 14, cap. 5, peccata debent sic exponi confessario, ut de ipsis possit efformare rectum iudicium, et peccatori congruentem imponere poenitentiam seu satisfactionem: atqui confessarius diversum efformat iudicium circa peccatum certum, ac circa peccatum omnino dubium, ergo, etc. Tum quia peccata sunt confitenda, uti sunt in conscientia poenitentis; ex eodem Conc. Trid., loc. cit. Dictum autem peccatum confessum solum ut dubium iam nunc est certum in conscientia poenitentis, nec ut certum est adhuc confessum, adeoque ut tale debet iterum confiteri, quamvis iam fuerit confessum ut dubium.

Qui confessus est peccatum mortale tanquam 130 certum, quale tunc putabat esse, quamvis postea iudicet esse dubium, non tenetur iterum confiteri tanquam dubium, quia qui absolvitur a peccato certo, magis absolvitur a peccato dubio, cum sententia lata in illud ut certum afficiat, et exaequet totam rationem dubii quodammodo inclusam et superatam in ratione certitudinis. *Communis.* Item qui confessus est 131 peccatum integre prout commissum est, et prout erat in sua conscientia tempore confessionis, quamvis pro tunc, et ipse, et confessarius dubitaverit, an esset mortale vel veniale; non tenetur illud iterum confiteri, licet postea ipse, vel confessarius comperiat, seu agnoscat fuisse mortale, quia iam integre suum manifestavit peccatum, nec ex modo confitendi determinavit confessarium ad falso iudicandum; nec est necesse ad confessionis valorem, quod poenitens vel confessarius sciat determinate peccatum confessum esse mortale vel veniale: unde quamvis per accidens iudicetur esse veniale, quando est mortale, adhuc valida est confessio; dummodo poenitens dixerit factum peccaminosum, sicuti tunc in conscientia novit. Stoz., lib. 1, part. 15, n. 170; La Croix, loc. cit., num. 619; Tamburin., de Confessione, lib. 2, cap. 1, n. 26; Sanchez, in Decalog., lib. 1, cap. 10, num. 68; Dicastill., disp. 10, n. 248; Felix Potestas, loc. cit., num. 3044; Bosco, disp. 7, sect. 8, n. 147, ubi dicit esse communem.

Poenitens non potest, nec licite, nec valide 132 confiteri confessario absenti per litteras, aut nuntium, et ab eo absolvi, etiamsi reperiat in articulo mortis, vel impotens ad accedendum ad illum; Scotus, in 4, dist. 17, quaest. unic., litt. Z, et communis aliorum, et colligitur ex can. *Quem poenitet* 88 de Poenitent., dist. 1, et expresse ex Clemente VIII, const. incip. *Sanctissimus*. Vide verb. *Absens*, art. 4, num. 1.

¹ Vide Append. n. 55.

¹³³ Sic etiam invalida esset absolutio, si confessorius poenitentem praesentem audiret, et postea per litteras eum absentem absolveret. Vide d. verb. *Absens*, n. 2.

¹³⁴ Valida autem est confessio, si per litteras poenitens mittat peccata confessario absenti, qui ea legat, et huic factus praesens dicat: *Accuso me de peccatis illis, quae scripsi, et peto absolvi*; sicuti etiam, si praesens peccata scripta det confessario legenda, et postea dicat, *de istis peccatis hic scriptis me accuso, et peto absolvi*. Non est tamen hoc faciendum sine rationabili causa¹. Vide dict. verb. *Absens*, num. 3.

¹³⁵ Imo volunt multi hoc extra casum necessitatis esse illicitum. Vide dict. verb. *Absens*, num. 4. * Confer n. 7 et 8, cum nostris adnotationibus. *

¹³⁶ Confessio ex traditione, consuetudine et usu Ecclesiae debet regulariter, et ordinarie, esse vocalis. *Communis*, ex Conc. Florentino, in Decreto Eugenii IV ad Armenos, ex Extravag. *Inter cunctas* de Privilegiis, ubi habetur: *Nisi articulus necessitatis occurrat, sacerdoti facienda est oris confessio, prout scriptum est: corde ad iustitiam creditur, ore autem fit confessio ad salutem*, et ex can. *Quem poenitet* 88 de Poenitent., dist. 1, ibi: *Praecipit Dominus mundandis, ut ostenderent ora sacerdotibus, docens corporali praesentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda, (quia si) per vos peccatis, per vos erubescatis; erubescencia enim ipsa partem habet remissionis*.

¹³⁷ Unde graviter peccaret, qui sine iusta causa signis vel nutibus solum confiteretur. *Communis*, cum Sporer, loc. cit., n. 489. Si perpetuo mutus possit scribere, aut si hoc non possit, possit saltem nutibus et signis sua peccata in particulari aperire, cessetque periculum publicationis, tenetur ita scripto, nutibus vel signis confiteri non tantum ex praecepto divino in articulo mortis, sed etiam ex praecepto ecclesiastico semel in anno. *Communis*, cum Sporer, loc. cit., num. 491, quamvis tamen extra articulum mortis non pauci id negent. Repugnante tamen S. Thoma, cuius locum in Addit. ad n. 84, attulimus.

¹³⁸ Confessio est necessario reiteranda, quoties est invalida, quod ex duplici capite accidere potest, scilicet ex parte confessorii et ex parte poenitentis. *Communis*.

¹⁴⁰ Ex parte confessorii invalida est et reiteranda confessio: 1° Si confessorius formam omisit, aut substantialiter vitia vitavit, vel intentionem

actualem aut virtualem absolvendi non habuit; 2° Si confessorius non habeat iurisdictionem; 3° Si confessorius habeat iurisdictionem impeditam per censuram, utpote si fuit excommunicatus vitandus, quatenus est publice denuntiatus, vel notorius percussor clerici; 4° Si nullum prorsus peccatum intellexit, quia tunc practice non habuit materiam, quam absolveret. *Communis*².

Ex parte poenitentis est invalida et reiteranda confessio: 1° Si poenitens confessus est sine dolore requisito, aut cum defectu alterius partis essentialis; 2° Si poenitens confessus est sine vero proposito se emendandi, seu cum voluntate adhuc peccandi mortaliter; 3° Si poenitens voluntarie et culpabiliter tacuit in confessione aliquod peccatum mortale, aut in re gravi et necessaria mentitus fuit, verum negando, aut falsum dicendo; 4° Si poenitens in ipsa confessione peccavit mortaliter, ut si eam fecit ad finem mortaliter malum cum iniusta infamatione vel detractioe proximi, et huiusmodi; 5° Si poenitens mortaliter negligens fuit in examinanda sua conscientia de commissis peccatis. *Communis*.

Valida est³, et non iteranda confessio bona fide facta confessario quantumvis inducto et ignaro, etiamsi inter mortale et veniale discernere nequeat, imo etiamsi putasset aliquod peccatum esse veniale, quod tamen est mortale; quia ad valorem confessionis sufficit notitia peccati in communi seu confuso, videlicet quod poenitens habeat peccatum; Diana, part. 3, tract. 4, resol. 121; Leander, tract. 9, disc. 5, quaest. 74; Tamburin., lib. 2, cap. 10, § 4; Sporer, loc. cit., n. 495, cum Suarez, Sanchez, Layman ibi citatis, et alii passim. Invalida tamen, et iteranda esset confessio, si scien-
¹⁴³ ter, et ex malitia fiat cum eo, ut peccata discernere nesciat, et poenitenti mederi, ut oportet, non possit, quia tunc confessio, ratione indispositionis et malitiae poenitentis, fuisset mortaliter mala et sacrilega, adeoque tota repetenda esset. Citati doctores, et alii communiter.

Item valida est, et non iteranda confessio bona fide facta confessario surdastro, semidormienti vel distracto, qui aliqua peccata etiam mortalia non intellexit sine omni culpa poenitentis, quia essentia et effectus sacramenti consistere potest absque integra et specifica explicatione peccatorum, si ea absque ulla culpa poenitentis vere dispositi omittatur. Quod si poenitens postea advertat, tenetur in sequenti confessione ea sola repetere, quae probabiliter

¹ E. R. Vide adnotationem adiectam verbo *Absens*.

² E. R. Adderem⁵ Si confessorius ea, quae ad poenitentiae sacramenti administrationem necessaria sunt, penitus ignoraverit. Etenim S. Carolus in *Instructionibus confessorum*, inter ea, quae confessiones nul-

las atque iterandas constituunt, reponit ex parte confessorii. *Si, quae sunt ad hoc sacramentum ministrandum necessaria, penitus ignoraverit*.

³ De opinionibus ab auctore nostro numero hoc, proximisque propositis, vide *Appendicem*, n. 57.

iudicat aut cognoscit non fuisse audita et percepta. Sporer, loc. cit., n. 497, cum supracitatis; Felix Potestas, loc. cit., n. 3173, et alii passim.

- 145 Si autem poenitens post talem confessionem nesciat, quatenus sint illa peccata, quae confessarius non audivit vel non percepit, tenetur tunc repetere totam confessionem, si illa sit brevis, et paucorum peccatorum, quia tunc prudenter debet et potest dubitare, quod nulla intellexerit aut perceperit. Si autem confessio fuit prolixa, et multorum peccatorum, tunc non tenetur omnia repetere, sed satis erit se accusare in communi de illis peccatis mortalibus, quae confessarius non audivit seu non percepit, quia in tanta multitudine peccatorum non potest prudenter dubitare, quod nulla intellexerit aut perceperit. Diana, part. 4, tr. 4, resol. 198; Leander, tr. 5, disp. 5, qu. 86; Lugo, disp. 16, a n. 607; Illsung, n. 149; Sporer, loc. cit., n. 497; Tamburin., loc. cit., cap. 10, § 3, n. 5; Felix Potestas, loc. cit., n. 3174, cum sequentibus, ubi sub n. 3176, recte subiungit, quod poenitens tunc debet determinare materiam, quantum fieri potest, v. g. dicendo: *Scio vel dubito, an confessarius audierit unum meum grave peccatum, vel aliqua gravia peccata, et nescio quale vel qualia fuerint, sed tempore illo solebam confiteri tales vel tales species peccatorum.*

- 146 Qui culpabiliter in confessione aliquod peccatum mortale tacuit, et postea in aliis subsequentibus confessionibus inculpabiliter est oblitus illius sacrilegii, non tenetur ad omnes istas subsequentes confessiones iterandas, quando talis sacrilegii, seu sacrilege factae confessionis recordatur, sed solum tenetur ad iterandam illam, in qua per culpabilem reticentiam illius mortalis peccati sacrilegium commisit, quia aliae confessiones bona fide factae post confessionem illam sacrilegam et invalidam, ratione bonae fidei, et inculpabilis oblivionis illius sacrilegii iam fuerunt validae et fructuosae. *Communis.*

- 147 Qui certus de mortali in confessione omisso negative dubitat, an illud omiserit ex verecundia, an ex iusta causa, tenetur cum illo reliquorum mortalium confessionem repetere, quia certus est de praecepto confitendi haec peccata, et dubitat de adimplerione, cum dubitet de valore confessionis; debito autem certo non satisfit per solutionem ita incertam, cum possessio stet pro debito; Moya, d. 1, qu. 8, n. 17; La Croix, lib. 6, part. 2, num. 1212, et alii plures contra paucos alios oppositum sentientes.

- 148 Qui inculpabiliter omisit in confessione aliquam circumstantiam, etiam speciem mutantem, si talis circumstantia seorsim sufficienter declarari possit, non tenetur repetere totum peccatum et multo minus totam confessionem

praeteritam; La Croix, loc. cit., n. 1209, cum communi aliorum.

Qui culpabiliter fecit confessionem invalidam, 149 undecunque provenerit invaliditas, tenetur totam confessionem repetere. *Communis.* Si talis 150 confessio invalida et sacrilega reiteretur apud confessarium diversum a primo, tunc debent necessario repeti apud hunc omnia et singula mortalia distincte et in particulari, ac si nunquam fuissent confessi, exprimendo sacrilegium, quod fecit. *Communis.*

Si autem confessio invalida repetatur apud 151 eundem confessarium, et hic adhuc habeat distinctam memoriam peccatorum sibi confessorum, satis est, si poenitens defectum confessionis aperiat, et in genere addat: *Etiame accuso de omnibus peccatis in tali confessione sacrilega tibi confessis.* *Communis doctorum.* Imo id verum est, etiamsi confessarius eorum 152 peccatorum singillatim in specie et numero non recordetur; dummodo saltem confuse recorderetur status poenitentis, ut convenientem poenitentiam, medicinam, ac remedia praescribere possit. Sic satis communis sententia cum S. Antonino, Navarro, Toletto, Emanuele Sa, Vasquez, aliisque citatis; Layman, cap. 9, n. 6; Sporer, loc. cit., num. 103; La Croix, loc. cit., num. 1216; Felix Potestas, loc. cit., num. 3168; Mastrius, Theol. moral., disp. 1, qu. 8, n. 198, cum pluribus aliis citatis, et alii passim.

Item hoc verum est, et sufficiens in repe- 153 tendis multis et plurimis confessionibus invalide factis apud eundem confessarium, sive invaliditas proveniat ex defectu doloris sive ex defectu integritatis, sive ex aliis capitibus: non enim opus est, ut confessarius distincte et in specie recorderetur omnium illorum peccatorum sibi confessorum in dictis omnibus confessionibus; sed sufficit, quod recorderetur in confuso et in communi status ac vitae poenitentis, quam tunc ducebat. Nec est necesse, quod poenitens omnia peccata repetat distincte et singillatim, sed sufficit quod in compendio et generatim de omnibus se accuset, et defectus corrigat, dicendo verb. gr.: *Accuso me de omnibus illis peccatis, quae tibi confessus sum in cunctis sacrilegis confessionibus tribus abhinc annis usque ad hanc, a quo tempore bis ordinarie omni mense sacrilege confessus sum, et communicavi, quia reticueram malitiose istud peccatum, vel non habui verum dolorem et propositum, et huiusmodi;* sic enim confessio adhuc erit formaliter integra, et confessarius, ut supponimus, sufficientem notitiam habet, ac memoriam peccatorum, quae absolutioni sacramentali modo subiiciuntur. Ita Navarrus, Silvester, Vasquez, Valentia, Henriquez, Toletus, Bonacina, Reginaldus, Layman, Caspensis, Aversa, et alii passim citati et secuti a Mastrio, loc. cit., n. 198; Sporer, loc. cit., n. 503;

Felix Potestas, loc. cit., n. 3170; La Croix, loc. cit., a n. 1216, cum pluribus aliis.

154 Si vero confessarius nequidem in confuso et in communi recordetur status ac vitae poenitentis, quam tunc ducebat, aut poenitentiae a se ipsi impositae, tunc poenitens tenetur saltem ita distincte repetere peccata in aliis confessionibus confessa, ut ex ipsis et aliis modo confessis possit iterum formare iudicium saltem confusum de statu poenitentis, et ipsi congruam iniungere poenitentiam. Lugo, disp. 16, n. 642; Aversa, qu. 10, sect. 20; La Croix, loc. cit., n. 1218; Felix Potestas, loc. cit., n. 3168, cum divo Th., Mastrio, Bonacina, Navarrus, et aliis ibi citatis.

155 Praeceptum confessionis tum divinum, tum ecclesiasticum obligat omnes fideles peccato mortali obnoxios, adeoque etiam haereticos, et pueros doli capaces. *Communis*.

156 Praeceptum divinum confessionis obligat per se potissimum in articulo mortis, ac quolibet eius morali periculo, id est quando quis infirmus est infirmitate mortali, vel est adiudicatus morti, vel ingreditur periculosum mortale bellum aut periculosam navigationem; seu quando mulier tenera est proxime paritura, vel alias est iam experta habere partus difficiles et periculosos, et huiusmodi. *Communis*. Et ratio est, quia non est assignabile aliud tempus, in quo hoc divinum praeceptum potius obliget, quam in mortis articulo seu periculo, a quo pendet nostra aeterna salus, propter quam sacramentalis confessio instituta est et praecepta, iuxta Conc. Trident., sess. 24, canon. 6, ibi: *Si quis negaverit confessionem sacramentalem, vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure divino; aut dixerit modum secreta confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum, anathema sit*; tum quia nisi tunc saltem homo peccato mortali obnoxius confiteatur, nunquam implebitur praeceptum, aut certe homo exponet se periculo certo vel probabili nunquam implendi hoc divinum praeceptum, cum, secuta morte, amplius adimpleri non possit, adeoque, etc.

157 Per accidens autem praeceptum divinum de habenda confessione sacramentali obligat, quando sumendum est aliud sacramentum respectu eorum, qui sibi conscii sunt peccati mortalis, et praesertim quoties sumendum est sacramentum Eucharistiae, iuxta illud Apostoli 1 ad Corinth. xi, 28, ibi: *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat*. Unde quandoque etiam per vitae decursum, atque extra articulum et periculum mortis obligare divinum praeceptum confessionis sacramentalis colligitur ex Concilio Tridentino, sess. 14, cap. 5, ubi sic habet: *Unde cum a sanctissimis et antiquissimis patribus magno*

unanimique consensu secreta confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta usa est, et modo etiam utitur, fuerit semper commentata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a divino mandato alienam, inventum humanum esse, atque a patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse dicere non verentur. Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christifideles confiterentur, quod iure divino necessarium et institutum esse intellexerat. Sed ut praeceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus et singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Ex quibus verbis clare colligitur, quod Ecclesia semper intellexerit, praeceptum confessionis, quandoque extra mortis articulum et periculum obligare iure divino, et cum tempus illud non fuerit praecise et expresse determinatum a Christo Domino, illud designavit Ecclesia, statuendo, quod omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti. Sic expresse in cap. Omnis utriusque sexus 12 de Poenitentiis et remissionibus. Sic Mastrius, Theolog. moral., disp. 21, qu. 8, art. 1, n. 160, cum pluribus ibi citatis; Reiffenstuel, Theolog. moral., tr. 10, dist. 3, qu. 1, n. 11 et 12; La Croix, lib. 6, part. 2, n. 2023, et alii passim.

Praeceptum confessionis ecclesiasticum obligat omnes fideles, etiam haereticos et pueros doli capaces ad semel saltem in anno confitenda omnia peccata sua mortalia. *Communis*, et habetur expresse ex Concilio generali Lateranensi sub Innocentio III celebrato et relato in cap. Omnis utriusque sexus 12 de Poenitentiis et remissionibus, ibi: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, et iniunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum*. Et definivit Concilium Tridentinum, sess. 14, canon. 8, ibi: *Si quis dixerit confessionem peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, et traditionem humanam a piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes et singulos utriusque sexus Christifideles iuxta magni Concilii Lateranensis constitutionem semel in anno, et ob id suadendum esse Christifidelibus, ut non confiteantur tempore Quadragesimae, anathema sit*.

Dicitur notanter in conclusione, omnia peccata sua mortalia, quia nullum datur praeceptum, ne ecclesiasticum quidem, obligans omnes fideles ad confessionem peccatorum venialium. *Communis*, cum Sporer, loc. cit., n. 371, contra aliquos antiquos, et habetur clare ex Conc. Trident., sess. 14, cap. 5, ibi:

Venialia, quibus a Dei gratia non excludimur, et in quae frequentius labimur, quanquam recte et utiliter, citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam,
 160 *multisque aliis remediis expiari possunt.* Quamvis autem non habentes ullum peccatum mortale nullo praecepto obligentur per se ad confessionem annuam venialium, tamen, quia qui sub praetextu carentiae peccati mortalis, omitterent penitus confessionem, non leve praebarent fundamentum sinistrae suspicionis, censetur per accidens ad ipsam obligari ratione scandali, quod semper fere timendum esset. Sic Escobar, et alii apud Sporer, loc. cit., n. 527, eo vel maxime, quod S. Bonaventura, Abulensis, Richardus, Nugnus, Rhod., aliique apud Avers., qu. 15, sect. 3, dicunt, habentes tantum venialia nihilominus obligari ad confessionem annuam, quia Ecclesia absolute praecipit confessionem, adeoque, si non habeant mortalia, tenebuntur ad confitenda venialia, quam sententiam vocat probabilem Gobat, in Experient., tract. 4, n. 340.

* Huc pertinent, quae habet S. Thomas in lib. 4 Sent., dist. 17, qu. 21, art. 1, quaestiuunc. 3 ad 3, scribens: *Dicendum, quod ex vi sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri, sed ex institutione Ecclesiae, quando non habet alia quae confiteatur. Vel potest dici secundum quosdam, quod ex decretali praedicta non obligantur, nisi illi, qui habent peccata mortalia, quod patet ex hoc, quod dicit, quod debent omnia peccata confiteri, quod de venialibus intelligi non potest, quia nullus omnia confiteri potest: et secundum hoc etiam ille, qui non habet mortalia, non teneretur ad confessionem venialium, sed sufficit ad praeceptum Ecclesiae implendum, ut se sacerdoti repraesentet, et se ostendat absque conscientia mortalis esse, et hoc ei pro confessione reputatur.* *

- 161 Qui pluries in anno confessus est peccata sola venialia, si die ultima anni peccet mortaliter, vel recordetur peccati mortalis non confessi, tenetur illa ultima die confiteri ad satisfaciendum praecepto, cui necdum satisfecit, cum confessio venialium non sit materia praecepti. Vasquez, Reginaldus, Layman, Bonacina, Lugo, Arriaga, Aversa, Castropalaus, cum La Croix, l. 6, part. 2, d. 2040, et alii passim contra paucos. Qui tamen mortale peccatum anno praecedente commissum, et per oblivionem omissum, hoc anno confessus est, satisfecit praecepto, quia, licet tale peccatum remissum esset indirecte, adhuc tamen erat materia necessaria huius confessionis, ut remitteretur directe. La Croix, loc. cit., n. 2041, et
- 163 alii passim. Qui per annum saltem semel confessus est mortale dubium cum venialibus, satisfecit praecepto, nec tenetur iterum confiteri, quamvis postea incidat in mortale certum, quia

erat obligatio confitendi illud peccatum dubium, adeoque posuit materiam praecepti. Lugo, disp. 15, n. 169; Dicastill., dist. 7, n. 135; La Croix, loc. cit., et alii passim.

Annus pro implendo hoc praecepto, secundum Vasquez, Nugnum, Silv., Castrop., Lug., Rhod., Dicastill., Gorm., Bosc., et alios cum Diana, part. 3, tract. 4, resol. 81, computandus est a die prima Ianuarii usque ad ultimam Decembris, quia nomine anni per praeceptum expressi in communi acceptione intelligitur illud tempus, quod a prima die Ianuarii decurrit usque ad ultimam diem Decembris; secundum autem Sotum, Navarrum, Suarez, Coninch, Layman, Fagund., Bonacinam, Arriag., Avers., Tannerum, et alios, computandus est a Paschate ad alterum Pascha, ita ut, qui post paschalem hanc confessionem in peccatum mortale lapsus est, eius confessionem usque ad sequens Pascha differre possit, et non amplius, citra peccatum mortale. Et haec opinio est communior et ecclesiasticae consuetudini conformior, ut recte notant Suarez, disp. 36, sect. 3; Coninch, disp. 5, dub. 6; Tannerus, disp. 6, qu. 7; Layman, cap. 5, n. 8; Sporer, loc. cit., n. 534, et alii. Et de facto id confirmat praxis Ecclesiae, siquidem eo solo tempore pastores a fidelibus suis confessionem peccatorum intra annum commissorum exigere solent. Arg. Extravagant. *Vices illius* de Tregua et pace, ubi dicitur, *de iure*, (id est cap. *Omnis utriusque* 12 de Poenitentiis et remissionibus) *teneatur parochianus saltem in Paschate proprio confiteri sacerdoti.*

Praeceptum annuae confessionis potest per se adimpleri in quocunque anni tempore, nec obligat per se tempore paschali, sed solum per accidens, ratione communionis paschalis, quam confessio peccatorum mortalium necessario praecedere debet. Sic communior et probabilior sententia cum Soto, Victor, Henriquez, Sa, Vasquez, Valentia, Coninch, Bonacina, Layman, Filliuc., Castropal., Lugo, Dicastill., Arriag., Tamburin., Bosc., Gorm. citatis et secutis a La Croix, loc. cit., n. 2042; Sporer, loc. cit., n. 535, cum aliis ibi citatis; Reiffenstuel, Theol. moral., tract. 10, dist. 3, qu. 2, num. 15 et 16, et alii passim contra P. Sot., Suarez, Fagundez, et alios; et ratio est, quia Concilium Lateranense, in cit. cap. *Omnis utriusque sexus*, aliter statuit de annua confessione, et aliter de sacra communione: de sacra enim communione statuit, quod ad minus in Pascha suscipiatur: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum*; de annua confessione vero, quod saltem semel in anno habeatur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur*; quae verba nisi ad alienum sensum torqueantur, satis clare signi-

fiant tempus praecepti pro confessione esse totum annum; ut recte intelligunt La Croix, loc. cit.; Reiffenstuel, loc. cit., alique supracitati.

166 Nec obstat communis consuetudo confitendi in Paschate, et quod tunc pastores soleant a suis fidelibus parochianis exigere testimonium confessionis, et quod in cit. Extravagant. *Vices illius* de Tregua et pace, dicatur quod *de iure tenetur parochianus saltem in Paschate proprio confiteri sacerdoti*, quia legenti contextum patet, mentem Pontificis fuisse tantum dicere, quod saltem semel in anno debeat parochianus recognoscere parochum, quod si alias non fecerit, debeat in Paschate de quo ideo specialiter meminit, quia tunc solent omnes confiteri, et qui est in mortali, per accidens tenetur ratione communionis, cuius dignae perceptioni, habita copia confessarii, praemittenda est confessio sacramentalis; nec sufficit sola contritio de commisso peccato mortali, prout declaravit Conc. Trident., sess. 13, cap. 7.

167 Unde si quis sive culpabiliter, sive ob legitimum impedimentum in Paschate non est confessus, is tenetur postea per anni decursum confiteri, quia hoc praeceptum urget toto anno. Sic doctores citati.

168 Qui toto anno non confitetur sine iusta causa, peccat mortaliter, quia transgreditur
169 praeceptum in re gravissima. *Communis*. Insuper qui culpabiliter non confitetur semel in anno, vivens interdictus ingressu ecclesiae, et moriens privatur ecclesiastica sepultura, cit. cap. *Omnis utriusque sexus* 12 de Poenitentis et remissionibus. Ipse tamen non adimplens praeceptum annuae confessionis non est ipso iure interdictus, sed interdicendus. Unde, si ante declarationem moriatur, non est privandus ecclesiastica sepultura, nisi tamen intermissio esset notoria, vel adesset statutum synodale in contrarium. Vide verb. *Eucharistia*, n. 24, et verb. *Pascha*, n. 19 et 20.

171 Qui sive iusta sive iniusta de causa confessionem annuam omisit, tenetur postea confiteri, cum primum commode poterit. Sic Sporer, loc. cit., n. 536, ubi dicit esse hanc communionem, et sibi omnino veram sententiam cum Navarro, Suarez, Coninch, Layman, Gobat, et aliis, quam ut probabilior defendit etiam La Croix, lib. 6, p. 2, n. 2046, cum plurimis ibi citatis contra S. Antoninum, Silvestrum, et alios non paucos. Vide verb. *Pascha*, n. 21 et 22.

172 Quo quis diutius differt confessionem ultra annum, probabilius est eo gravius peccare, quia longius recedit ab intentione praecepti iubentis confessionem fieri saltem semel quolibet anno; dilationem tamen illam esse unicuique peccatum continuatum, tenent Valentia, Coninch., Nugnus, Layman, Diana, Silvester, et alii cum Aversa apud La Croix, loc. cit.,

n. 2044; Sporer, loc. cit., n. 536, et plures alii contra Bonacinam, Vasquez, Suarez, et alios volentes, talem peccare toties mortaliter, quoties occasionem commodam confitendi oblatam negligit.

Qui pluribus annis iam elapsis non est confessus, confitendo prima, vel secunda die, vel alia huius currentis anni, valet haec sua unica confessio, tam pro hoc anno quam pro omnibus annis praeteritis, quia per unicam hanc confessionem obtinet finem praecepti, qui est reconciliatio cum Deo per confessionem omnium mortalium eo usque commissorum. La Croix, loc. cit., n. 2047, cum Aversa, Bosco, Gorm., ibi citatis; Sporer, loc. cit., n. 533; Lugo, disp. 15, n. 180, et alii. Si autem adhuc ante
174 finem huius anni relaberetur in mortale, probabilius obligaretur ad iterum confitendum hoc anno, quia priori confessione censetur satisfecisse obligationi praecedentis anni, cuius obligatio necdum erat sublata; adeoque, si iterum peccaret mortaliter, cum nova adveniret obligatio per novum peccatum, iterum confiteri obligabitur. La Croix, loc. cit., n. 2047, cum Suarez, Nugn., Coninch, Hurtad., Filliuc., Bonacina, Layman, Aversa, ibi citatis, Sporer, loc. cit., n. 536, ubi cum Coninch et Layman omnino certam putat hanc sententiam, quidquid negent alii.

Praecepto ecclesiastico annuae confessionis
175 non satisficit per confessionem voluntarie nullam, et scienter invalidam et sacrilegam. Unde Alexander VII, die 24 Septembris 1665, inter alias merito damnavit sequentem propositionem 14 in ordine, ibi: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae*.

Praecepto annuae confessionis potest satis-
176 fieri confitendo, tum proprio parochi, tum aliis confessariis, legitime approbatis, sive saecularibus, sive regularibus. *Communis*. Quamvis enim esset olim obligatio confitendi proprio parochi, ex quo Concilium Lateranense relat., in cap. *Omnis utriusque sexus*, dicat, *confiteatur proprio sacerdoti*, tamen nunc certo satisfaciunt, qui confitentur regularibus legitime approbatis, ut patet ex Bulla 22 Leonis X, incip. *Dum intra mentis arcana*, § 6; bulla 48 Pauli III, incip. *Licet debitum*; item ex Extravag. Ioan. XXII, incip. *Vas electionis*, de Haereticis; item ex Extravag. Bened. XI, incip. *Inter cunctas*, de Privilegiis; item ex Constitutione Clementis VII, incip. *Significatum fuit nobis*, cum similibus. Unde Alexander VIII, die 21 Augusti 1690, merito damnavit sequentem propositionem 20 in ordine, ibi: *Confessiones apud religiosos factae, pleraeque, vel sacrilegae sunt, vel invalidae*. Non sufficit ta-
177 men confessio facta regulari, qui pro approbatione se praesentavit Episcopo, et fuit iniuste reprobatus, ut expresse habetur ex sequenti

propositione 13 in ordine, inter merito damnatas ab Alexandro VII, die 24 Sept. 1665, ibi: *Satisfacit praecepto annuae confessionis, qui confitetur regulari Episcopo praesentato, sed ab eo iniuste reprobo.*

178 Alia. Vide verb. *Absolutio*, verb. *Approbatio*, verb. *Confessarius*, verb. *Sigillum*.

179 * Moriturum, qui antequam incidat subitus aegritudinis gravis casus, signa contritionis exhibuit, et postquam supervenit confessarius nullo signo hanc voluntatem ostendit, adhuc tamen absolvi posse multo verior et tuta est opinio. Neque hic locum habet controversia, num absolutio conferenda sit sub conditione, an absolute; haec enim tantum valet in casu, quo moriturus dubia prorsus et ambigua contritionis signa praebuit, de Synodo dioec., lib. 7, cap. 15, § 8, nov. edit.

180 Si vero ex nullo testimonio constet, illum

ante casum mortalis illius morbi signa doloris exhibuisse et petiisse confessionem, adhuc tamen multo verior est opinio contententium, ut absolvatur sub conditione, dummodo moriturus christiane vixerit; nam acta Christianae vitae totidem sunt voces, quibus miser ille absolutionem sibi dari petierit et contritionem exhibuerit; et nisi sint praesentes actus poenitentis, per vitam illam antea christiane actam praecessisse dicendi essent, et tunc pro praesentibus haberi quemadmodum praesens censetur contritio ante subitum mortis casum praemissa. De Synodo dioec., lib. 7, cap. 15, § 10, nov. edit.

Sunt etiam qui velint, neque iis negandam absolutionem sub conditione, qui licet male vixerint, tamen catholicam fidem retinuerunt, et pro catholicis se gesserunt, quorum tamen sententia nimis laxior videtur. Ibid., § 13.

ARTICULUS III. Quoad ea quae concernunt satisfactionem sacramentalem seu poenitentiam.

SUMMARY. 1. Satisfactio sacramentalis quid sit? — 2. Effectus satisfactionis sacramentalis est remissio poenae temporalis. — 3. An satisfactio sacramentalis remittat totam poenam temporalem, ita ut nihil remaneat luendum in purgatorio? Quidam tenent sententiam affirmativam. — 4. At contraria negativa tanquam probabilior et communior defenditur. — 5. Unde dicendum est, quod per satisfactionem sacramentalem eo maior vel minor poena remittitur, quo maior vel minor fuerit satisfactio, et quo maiori vel minori dispositione fuerit adimpleta. — 6. An satisfactio sacramentalis, ut effectum suum sortiatur, debet necessario adimpleri a poenitente in statu gratiae; tres sunt doctorum sententiae, quae assignantur, et eligitur tertia docens, quod, durante statu peccati mortalis, satisfactio sacramentalis non sortiatur suum effectum, bene vero sortiatur, ablato obice peccati mortalis, seu recuperato statu gratiae. — 7. Probatur specialiter, quod, durante statu peccati mortalis, satisfactio sacramentalis non sortiatur suum effectum. — 8. Item probatur specialiter, quod, ablato obice peccati mortalis, seu recuperato statu gratiae, satisfactio sacramentalis sortiatur suum effectum, et reviviscant opera mortua et mortificata. — 9. Satisfactio, seu poenitentia sacramentalis adimpleta, seu peracta in statu peccati mortalis sufficit ad integritatem sacramenti, et ad implendum praeceptum confessarii de persolvenda poenitentia. — 10. Confessarius per se loquendo tenetur sub gravi iniungere poenitentiam aliquam satisfactionem, seu poenitentiam. — 11. Et quidem licet satisfactio inesse exhibito, seu in actuali executione posita, sit solum pars integralis sacramenti poenitentiae, satisfactio tamen in voto, id est propositum saltem implicitum satisfaciendi, potest dici pars essentialis ipsius. — 12. Hinc poenitens sub gravi obligatione ex genere suo mortali tenetur acceptare et implere poenitentiam rationabilem obligatorie impositam a confessario, ita ut, qui nullam penitus acceptare vellet, non posset absolvi. — 13. Probatur conclusio ex Concilio Tridentino. — 14. Adducitur et solvitur obiectio ex Scoto. — 15. Potest tamen poenitens ex aliqua rationabili causa licite hanc vel illam in particulari poenitentiam respuere. — 16. Poenitens tenetur satisfactionem seu poenitentiam acceptatam adimplere, et quidem sub gravi peccato, si sit gravis, et pro gravibus peccatis; sub levi autem, si sit levis, pro peccatis venialibus aut mortalibus iam antea confessis et re-

missis. — 17. Poenitens tenetur adimplere poenitentiam tempore vel termino sibi a confessario praefixo. —

18. Potest tamen termini dilatio facile excusari a mortali, et assignantur casus. — 19. Si terminus a confessario praefixus non sit, tenetur poenitens poenitentiam implere quam primum commode moraliter potest. — 20. Unde quamvis sit leve peccatum ipsam adimplerem poenitentiae differre ad duos, vel tres, aut quatuor, vel quinque dies, plus minusve; tamen grave peccatum erit, si nimium, et ad longum tempus differatur, praesertim si praevideatur impotentia seu obli-vio eam adimplendi, aut si poenitentia implenda ipsa dilatione minuatur. — 21. Poenitens potest adimplere poenitentiam, quando adimplet aliud opus praeceptum, modo poenitentia, et aliud opus se invicem non excludant. — 22. Poenitens satisfacit poenitentiae sibi iniunctae, ita ut nihil repetere teneatur, si rem iniunctam integre adimpleat, quamvis non intendat, imo nec cogitet tunc implere poenitentiam et satisfacere suae obligationi. — 23. Poenitens tenetur per seipsum poenitentiam adimplere, ita ut non auctoritate propria, nec confessarii possit eam adimplere per alium. — 24. Poenitens non tenetur adimplere poenitentiam ante absolutionem aut communionem. — 25. Quando poenitens, sive culpabiliter oblitus est poenitentiae sibi impositae, quandiu non recordatur, nec memorem confessarium consulere potest, tunc cessat eius obligatio illam adimplendi; nec tenetur confessionem repetere, ut aliam poenitentiam recipiat; consultum tamen est in sequenti confessione petere sibi imponi aliam congruam peccatis, quae confiteri solet. — 26. Poenitens invalide absolutus non tenetur adimplere poenitentiam. — 27. Poenitentiae iniungendae debent esse aliquo modo proportionatae delictis, salutares, convenientes poenitentium dispositioni, facultati et utilitati. — 28. Unde graviter peccant confessarii, qui absque ulla iusta causa ex mera convenientia, affectu vel respectu humano levissimas iniungunt poenitentias pro gravibus peccatis; et si tali conniventia ansam praebeat licentius peccandi, eorum peccatorum participes fiunt. — 29. In poenitentiis iniungendis debent confessarii prae oculis semper habere duos fines, qui assignantur. — 30. Confessarii dictos fines prae oculis habentes possunt quandoque etiam leviores poenitentias pro qualitate, dispositione et statu poenitentium imponere. — 31. Assignantur hic in specie praecipuae aliquae causae, propter quas levior poenitentia, quam aliquoquin peccata mereantur, possit licite a confessariis imponi. — 32. Opera pro poenitentia sacramentali regulariter iniungenda consistunt genericè in ieiunio, oratione et eleemosyna; et quae sub ipsis comprehendantur? — 33. Pro satisfactione seu poeniten-

tia sacramentali potest nedum iniungi opus bonum externum, sed interdum, considerato poenitentis statu, etiam opus bonum internum. — 34. Pro poenitentia imponi potest etiam opus aliunde praeceptum. — 35. Et tunc in illud cadet duplex obligatio, cuius utriusque circumstantia in casu omissionis erit in confessione aperienda. — 36. Ordinarie tamen, cessante iusta causa, non sunt imponenda pro poenitentia opera aliunde iam praecepta et debita, sed opera super erogatoria, et aliunde indebita. — 37. Potest confessarius interdum, modica poenitentia imposita, etiam reliqua poenitentis opera, tam debita quam libera determinato aliquo tempore facienda, auctoritate clavium elevare, et imponere in poenitentiam sacramentalem, imo hoc quandoque valde expedit magnis peccatoribus. — 38. Potest pro poenitentia iniungi oratio, eleemosyna, vel aliud opus bonum applicandum pro animabus purgatorii. — 39. Poenitentia regulariter imponenda est post audita peccata ante datam absolutionem. — 40. Caeterum potest etiam imponi poenitentia post datam absolutionem, non solum quando confessarius est oblitus eam imponere ante, sed etiam aliquando ex studio et voluntate. — 41. Poenitentiam sibi a confessario impositam non potest poenitens commutare in aliud opus etiam evidenter melius. — 42. Poenitentia commutare potest non solum ille confessarius, qui eam imposuit, sed etiam quicumque alius aequalem potestatem habens. — 43. Con-

fessarius autem non habens potestatem in casus reservatos non potest commutare poenitentiam ab alio pro reservatis impositam; alii autem probabiliter sustinent contrarium. — 44. Commutatio poenitentiae, si fiat ab eodem confessario, qui illam imposuit, potest etiam fieri extra confessionem; dummodo duret adhuc sacramentum moraliter, id est dummodo confessarius adhuc habeat notitiam saltem confusam confessionis et status poenitentis. — 45. Si autem confessarius oblitus esset omnino confessionis, et nullam penitus retineret notitiam status poenitentis, non posset poenitentiam commutare, nisi repeteretur confessio, seu saltem poenitens rememoraret in confuso sua peccata. Alii tamen probabiliter sustinent contrarium. — 46. Si commutatio poenitentiae fiat a confessario diverso ab illo, qui illam imposuit, debet necessario fieri in confessione. — 47. An ad hoc, ut posterior confessarius possit in nova confessione commutare poenitentiam prius ab alio impositam, necesse sit, quod ipsi repetantur et explicentur illa peccata, ob quae prior poenitentia fuit imposita? Multi tenent negativam sententiam. — 48. Affirmativa tamen sententia, quod nempe necesse sit repetere dicta praeterita peccata, est communior, probabilior et tutior. — 49. Adducuntur canones poenitentiales. — 50. Subnectitur hic poenitentia solita imponi ob violentam immunitatem ecclesiasticam, ad n. 73. — 74. Alia ad rem ad n. 77.

1 Satisfactio sacramentalis est solutio seu compensatio poenae temporalis debitae ob iniuriam Deo illatam consistens in operibus bonis et poenalibus a confessario taxatis in sacramento Poenitentiae. *Est in re communis.*

2 Effectus satisfactionis sacramentalis est remissio poenae temporalis, quia ipsa praeter generalem virtutem satisfactoriam cuiuscunque boni operis in gratia facti ex opere operantis, habet virtutem specialem ex opere operato compensandi et delendi partem poenae temporalis peccatis debitae, quam non haberet, si illud opus esset voluntarie assumptum, aut aliunde impositum. *Communis*, ex Concil. Trident., sess. 14, cap. 3 et 8, et canon. 12, 13, 14 et 15. Cum enim sit pars integralis sacramenti a Christo specialiter instituta ad satisfactionem poenae, debet virtute sacramentali habere aliquem effectum ex opere operato, quem alias non haberet.

3 An autem satisfactio sacramentalis a confessario imposita remittat totam poenam temporalem peccatis debitam, ita ut, satisfactione peracta, nihil amplius remaneat poenitenti luendum in purgatorio? Variant doctores. Affirmativam sententiam tenent Maior, Sotus, Medina, Hurtadus, et alii apud Mastrium, in Theol.

4 moral., disp. 21, n. 267. Oppositam negativam sententiam tanquam probabilioris et communioris defendunt Suarez, Vasquez, Lugo, Bonacina, Aversa, Meratius, Valentia, Nugnus, Reginaldus, Caspensis, et ex Scotistis Aretinus, et alii passim citati et secuti ab ipso Mastrio, loc. cit., n. 267. Et ratio huius nostrae probabilioris et communioris sententiae est, quia, admissa contraria sententia, sequeretur quod quicumque decederet ex hac vita paulo post confessionem, poenitentia peracta, nullas o-

mnino poenas luere deberet in purgatorio, quod est alienum a communi sensu Ecclesiae; sic enim negligerentur penitus indulgentiae, et alia opera bona; tum quia nullus confessarius quantumvis prudens et doctus certo scit, qua mensura puniantur peccata in purgatorio, et quanta poena cuicumque peccato correspondeat, et qualis satisfactio sacramentalis correspondeat tantae poenae purgatorii, adeoque, ut recte argumentatur Mastrius, loc. cit., non potest inferri, ut praetendunt adversarii, quod per satisfactionem a confessario taxatam etiam prudenti iudicio iuxta peccatorum gravitatem, tollatur omnis poena peccato debita, ita ut poenitenti, peracta satisfactione, nihil in purgatorio luendum remaneat.

Unde dicendum est, quod per satisfactionem 5 sacramentalem non remittitur tota poena temporalis, sed eo maior vel minor poena remittitur, quo maior vel minor fuerit satisfactio, et quo maiori vel minori dispositione fuerit adimpleta. Sic Mastrius, loc. cit., num. 268; Henno, tom. 2, tract. de Poenitent., disp. 6, qu. 5, conclus. 3; Lugo, disp. 25, num. 26 et 27; La Croix, lib. 6, part. 2, n. 1237, et alii. Et ratio primae partis est, quia, si parva satisfactio remittit ex opere operato aliquid poenae temporalis, quia virtute clavium est ad id elevata, plus sine dubio remittet satisfactio maior, cum sit etiam secundum se totam elevata. Ratio autem secundae partis est, quia, sicut idem sacramentum cum maiori dispositione susceptum plus de gratia confert, ut expresse docet Conc. Trident., sess. 6, cap. 7, ubi loquens de adultorum iustificatione per sacramenta, dicit illos iustitiam recipere *secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem*; ita et haec pars sacramenti plus de

poena remittit, quando sit cum maiori dispositione; et e contra minus remittit, quando sit seu adimpletur cum minori dispositione; est enim discurrendum de effectu satisfactionis sacramentalis proportionate ad effectum sacramentorum.

6 An vero satisfactio sacramentalis, ut effectum suum sortiatur, debeat necessario adimpleri a poenitente in statu gratiae, vel etiam sufficiat ad talem effectum, quamvis adimpleatur in statu peccati mortalis? Tres sunt doctorum sententiae. Prima absolute negat satisfactionem sacramentalem in statu peccati adimpletam suum sortiri effectum, non solum pro eo tunc, sed nec etiam postea remoto obice peccati, et succedente statu gratiae, et pro hac citantur D.Th., Richardus, Capreolus, Adrianus, Valentia, Ledesma, Hurtadus, et alii quamplures apud Mastrium, loc. cit., n. 276, et apud La Croix, lib. 6, part. 2, n. 1245. Secunda absolute affirmat satisfactionem sacramentalem in statu peccati mortalis adimpletam etiam tunc suum sortiri effectum, remittendo scilicet poenam illi proportionatam, non obstante tali statu peccati mortalis, in quo adimpletur. Sic Scotus, in 4, dist. 15, qu. 1, n. 26, quem secuti sunt, non solum Scotistae omnes, tam veteres quam recentiores, sed etiam Gabriel, Marsilius, Medina, Navarrus, Vasquez, Diana, Amicus, et alii quamplures apud Mastrium, loc. cit., n. 276 et seq., ubi hanc late propugnat et apud La Croix, loc. cit. Tertia, media via procedens, negat quidem satisfactionem sacramentalem in statu peccati mortalis adimpletam sortiri suum effectum, nempe remissionem poenae pro tunc, scilicet statu peccati mortalis; at vero affirmat talem suum effectum sortiri postea, ablato obice peccati mortalis, seu recuperato statu gratiae. Sic Caietanus, Petrus Soto, Henriquez, Suarez, Coninchius, Lugo, Aversa, et alii recentiores apud Mastrium, loc. cit., num. 276; Layman, lib. 5, tr. 6, cap. 15, n. 15, cum aliis ibi citatis; Rosignolus, de Poenitentia, part. 1, qu. 5, art. 11, n. 7 et 9, cum aliis ibi citatis; Viva, ad prop. 18 Alexand. VIII, n. 14, et alii plures, et ex Scotistis Sporer, tom. 3, part. 3, cap. 4, qu. 1, n. 140 et seq.; Felix Potestas, tom. 1, part. 4, n. 3190 et seq. Et haec opinio videtur iam communior et probabilior.

7 Unde probatur specialiter, quod, durante statu peccati mortalis, satisfactio sacramentalis non sortiatur suum effectum, quia effectus primarius satisfactionis sacramentalis est remissio poenae temporalis; sed existens in peccato mortali pro eo tempore, quo in eodem existit, non potest mereri talem remissionem, ergo, etc. Maior est certa. Probatur minor, quia, qui dignus est poena aeterna, non est dignus, ut obtineat remissionem poenae temporalis, cum non possit remitti temporalis, nisi prius remissa

culpa mortali, poena aeterna ipsi debita commutata sit in poenam temporalem, et sic sola ipsa poena temporalis luenda supersit, adeoque, etc. Tum quia remissio poenae temporalis est effectus secundarius sacramenti, ideoque pendere videtur a permanentia effectus principalis ac primarii, qui est remissio culpae mortalis per infusionem gratiae sanctificantis.

Item probatur specialiter, quod, ablato obice 8 peccati mortalis, seu recuperato statu gratiae, satisfactio sacramentalis sortiatur suum effectum, quia satisfactio iniuncta a confessario virtute clavium, ut definitur a Conc. Trident., sess. 14, cap. 3, est pars sacramenti poenitentiae, et confert ad perfectam peccatorum remissionem in ordine ad poenam temporalem pro eisdem debitam; sed sacramenta, quae suum producant effectum ex opere operato, si illud non obtinent, exstante obice, obtinent postea, eodem obice ablato et remoto: ergo hoc idem dicendum est de satisfactione sacramentali, quae ut pars sacramenti operatur virtute clavium, et ex opere operato, adeoque licet satisfactio sacramentalis adimpleta in statu peccati mortalis non potuerit pro tunc sortiri suum effectum, stante obice peccati mortalis; ipsum tamen suum effectum sortietur, recedente seu remoto obice dicti peccati mortalis; alias non causaret dictam remissionem poenae temporalis ex opere operato. Ex occasione autem n. 7 et 8, non omittendum, bona opera ratione peccati lethalis alia esse mortua et alia mortificata. Prima sunt, quae fiunt in peccato mortali, quod est mors animae; unde dicuntur nasci mortua, et reviviscere impossibilia. Secunda sunt, quae facta fuerunt in gratia, quae est vita animae; iis tamen accessit peccatum mortale, ob quod rationem meriti ad vitam deperdunt aeternam, utpote tamen nata viva, recedente lethali, reviviscunt. Hinc prodire versus:

Illa reviviscunt, quae mortificata fuere.

Vivere non possunt, quae mortua nata fuere.

Bona autem opera mortua, licet non prosint ad vitam aeternam, nec per poenitentiam reviviscant, iuvant tamen ad alia, iuxta versus Glossae, cap. *Quod quidam* 5 de Poenitentiis et remiss., verb. *Poenitentia*.

Quae cum mortali bona fiunt, dant bona terrae.

Cor faciunt humile, et minuunt tormenta gehennae.

Satisfactio seu poenitentia sacramentalis ad-9 impleta seu peracta in statu peccati mortalis sufficit ad integritatem sacramenti, et ad implendum praeceptum confessarii de persolvenda poenitentia. *Communis*. Et ratio est, quia confessarius praecipit opus, et non modum, et ipse poenitens illud implet quoad substantiam, cum ponat totum opus praeceptum. Tum quia talis est communis sensus, et praxis fidelium,

qui nec solent poenitentias in statu peccati peractas repetere, nec a confessariis obligari ad ipsas repetendas.

- 10 Confessarius per se loquendo tenetur sub gravi iniungere poenitenti aliquam satisfactionem seu poenitentiam. *Communis*, et patet ex verbis praeceptivis Concilii Tridentini, sess. 11, cap. 8, ibi: *Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, et poenitentium facultate salutare et convenientes satisfactiones iniungere*. Unde idem Concilium, cit. sess. 14, cap. 3, et canon. 4, enumerat satisfactionem inter partes sacramenti Poenitentiae.

- 11 Et quidem, licet satisfactio in esse exhibito, seu in actuali exsecutione posita, sit solum pars integralis sacramenti Poenitentiae; satisfactio tamen in voto, id est propositum saltem implicitum satisfaciendi, potest dici pars essentialis ipsius se tenens ex parte materiae proxima, in quantum, hoc sublato, (id est si poenitens tale propositum saltem implicitum non haberet, sed contrariam voluntatem), non conficeretur sacramentum, cum qui contritus vel attritus confitetur, debeat habere etiam votum et propositum satisfaciendi, id est solvendi poenam post absolutionem remanentem; nam si peccator tale propositum saltem implicitum non haberet, sed potius voluntatem contrariam, sacramentum non conficeretur. Scotus, in 4, dist. 16, qu. 1, litt. E; Mastrius, in Theolog. moral., disp. 21, qu. 11, art. 1, num. 264, et in 4, disp. 5, n. 569, cum aliis; Felix Poteestas, t. 1, part. 4, n. 3180, et alii.

- 12 Hinc poenitens sub gravi obligatione ex genere suo mortali tenetur acceptare et implere poenitentiam rationabilem obligatorie impositam a confessario, ita ut, qui nullam penitus acceptare vellet, non posset absolvi, quia non esset dispositus, nec verum dolorem haberet. Sic communissima doctorum sententia omnino vera, conciliis conformis, et in praxi omnimode tenenda; teste Sporer, loc. cit., n. 547, contra Medinam, Sotum, Caietanum, Silvestrum, Armillam, Navarrum, et paucos alios.

- 13 Probatur nostra conclusio ex Conc. Trid., sess. 14, cap. 8, ubi ex verbis Christi, Matth. XVIII, 18: *Quaecunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in caelis*; et Ioannis XX, 23: *Quorum retinueritis peccata, retenta sunt*; concludit in confessariis esse potestatem ligandi, non tantum ad infirmitatis medicamentum, sed etiam ad peccati commissi vindictam, ac satisfactionem, ibi: *Habeant prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam in praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem*; nam *claves sacerdotum, non ad solvendum duntaxat, sed et ad ligandum concessas antiqui Patres, et credunt, et docent*; ex quibus verbis clare patet, non

posse poenitentes rationabilem poenitentiam respuere, cum in iudice potestas imponendi supponat in reo obligationem acceptandi. Unde haec veritas temerarie iam negaretur, inquit Suarez; imo Victoria, et quidam alii volunt esse de fide, ob cit. Conc. Trident. textum, ut notat Henno, tom. 2, tract. de Poenitentia, disp. 6, qu. 2, concl. 1.

Nec valet obicere, quod etiam Scotus, in 4, ¹⁴ dist. 15, quaest. 1, § *De secundo principali*, et dist. 19, § *Ad quaestionem*, litt. D, uti a pluribus etiam Scotistis intelligitur et citatur, teneat, poenitentem posse poenitentiam non acceptare et absolvi, si dicat velle poenam solvere in purgatorio. Non valet, quia Scotus tantum vult absolvendum esse ex charitate poenitentem, qui ex nimia animi fragilitate respueret omnem poenitentiam peccatis condignam, si aliunde esset dispositus, ubi non vult *omnem poenitentiam simpliciter*, sed *omnem poenitentiam condignam*, ut satis explicat in Reportat. Col., dist. 19, qu. 1, n. 14, indicans, quod alibi loqueretur de eo, qui nollet recipere poenitentiam *ullam, de quacunque imposita, quae esset condigna*, ut expresse notant Henno, loc. cit., conc. 1, et Herinx, disp. 4, de Satisfact., n. 15; Sanning, dist. 12, qu. 2, n. 10 et 11; Reiffenstuel, tract. 14, dist. 10, qu. 1, n. 12, et alii; tum quia, ut recte observat Mastrius, in Theolog. moral.; disp. 21, qu. 11, art. 3, num. 282, certum est, etiam de mente Scoti, simpliciter et absolute loquendo, poenitentem obligari ad acceptandam et implendam poenitentiam sibi rationabiliter a confessario impositam; nec posse licite illam respuere; et satisfactionem in purgatorio implendam reservare, quia, cit. dist. 19, Scotus dicit poenitentem teneri poenitentiam acceptatam adimplere sub poena peccati; quae obligatio nulla esset, nisi potestas ligandi obligationem induceret, in qua potestate fundatur haec obligatio ex parte poenitentis, non autem in sola ipsius acceptance, ut innuit Scotus illis verbis: *Tunc enim obligatur praecepto Ecclesiae, cui se voluntarie submisit*; quibus verbis significat, hanc obligationem oriri ex impositione ipsa, et iussione confessarii, ne dicatur potestas confessarii coartata et subiecta ad consensum ipsius poenitentis, ut solum possit obligare, quando alter vult obligari. Haec Mastrius, loc. cit., n. 282.

Potest tamen poenitens ex aliqua rationabili ¹⁵ causa, v. gr. quia ipse commode secundum suum statum et conditionem peragere nequit, licite hanc vel illam in particulari poenitentiam respuere, veluti sibi non convenientem ac rogare confessarium, ut aliam mitiorem sibi que convenientiorem imponat, ut docet Scotus, in 4, dist. 15, qu. 1, litt. M, et communis doctorum, quia ex Tridentino, cit. sess. 14, cap. 8, poenitentiae a confessario iniungendae debent esse salutare et convenientes statui seu fa-

cultati poenitentium, ibi: *Pro qualitate criminum et poenitentium facultate, salutare et convenientes poenitentias iniungere.*

- 16 Poenitens tenetur satisfactionem seu poenitentiam acceptatam adimplere, et quidem sub gravi peccato, si sit gravis et pro gravibus peccatis, sub levi autem, si sit levis et pro peccatis venialibus aut mortalibus iam antea confessis et remissis. *Communis.* Et quidem prima pars de gravi obligatione eam adimplendi, si poenitentia sit gravis et pro gravibus peccatis imposita, patet ex cap. *Omnis utriusque sexus* 12 de Poenitentis et remissionibus, ubi cuilibet poenitenti praecipitur, quod iniunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere. Et ratio est, quia cum poenitentia gravis sit quid notabile, tum ex parte materiae, tum ex radice impositionis, quae sunt gravia peccata, tum etiam ex parte confessarii imponentis; qui censetur velle obligationem proportionare materiae, stat certum, quod poenitens ad eam graviter obligatur: secunda autem pars de levi obligatione eam adimplendi, si poenitentia sit levis, et pro peccatis venialibus aut mortalibus iam antea confessis et remissis imposita, de se patet, quia cum poenitentia ex omni assignato capite sit levis, non est unde graviter obliget, cum etiam hic levitas materiae excuset a mortali.

* Vide Appendicem, num. 60. Quae pariter proximis numeris traduntur, ad probationum theologorum dogmata exigi omnino debent. *

- 17 Poenitens tenetur implere poenitentiam tempore, vel termino sibi a confessario praefixo et determinato. *Communis.*
- 18 Potest tamen talis termini dilatio facile excusari a mortali, quia plerumque praeceptum confessarii cadit magis in rem ipsam praestandam, quam in tempus praefixum et determinatum: hinc doctores recte a mortali excusant eum, qui iussus a confessario ieiunare hac die Veneris, v. gr. differt in diem Veneris sequentem; item si iussus communicare singulis mensibus mense finito, differt ad sex vel octo dies, praesertim ex causa, quamvis levi. Diana, p. 9, tract. 7, resol. 57; Sporer, loc. cit., n. 577, et alii passim.
- 19 Si terminus a confessario praefixus non sit, tenetur poenitens poenitentiam implere quam primum commode moraliter potest. *Communis,* quia cum adimpletio seu executio poenitentiae sit pars integralis, non potest sine iusta causa diutius differri; Unde quamvis sit leve peccatum ipsam adimplentionem poenitentiae differre ad duos, vel tres, aut quatuor, vel quinque dies plus minusve, tamen peccatum grave erit, si nimium et ad longum tempus differatur, praesertim si praevideatur impotentia seu oblivio eam adimplendi, aut si poenitentia implenda ipsa dilatione minuatur, uti esset, si alicui essent pro poenitentia impositae certae

quotidianae perpetuae preces, ut quinque pater, corona, rosarium, et huiusmodi; tunc enim ad octiduum sine iusta causa a mortali excusant plerique apud Sporer, loc. cit., n. 578., ubi addit, quod ipse aliquid amplius concederet, reprobaturque Dianam dicentem, loc. cit., poenitentiam sine mortali differri posse usque ad annum, quod tamen ultra Dianam tenent etiam Leander, Escobar, Henric., Fernand., et alii apud Felicem Potest., loc. cit., n. 3188.

Poenitens potest adimplere poenitentiam, 21 quando adimplet aliud opus praeceptum, modo poenitentia, et aliud opus se invicem non excludant: unde dum quis, v. gr., audit missam de praecepto, potest recitare certas preces sibi pro poenitentia iniunctas, quia haec invicem se non excludunt, cum dictae preces, seu rosarium, vel officium etiam libere, et non pro poenitentia recte recitentur, dum auditur missa de praecepto. *Communis,* ex universali praxi fidelium.

Poenitens satisfacit poenitentiae sibi iniunctae, ita ut nihil repetere teneatur, si rem iniunctam integre adimpleat, quamvis non intendat, imo nec cogitet tunc implere poenitentiam, et satisfacere suae obligationi; Sporer, loc. cit., n. 180, cum aliis ibi citatis. Vide verb. *Officium divinum*, art. 2, n. 17 et seq.

Poenitens tenetur per seipsum poenitentiam 23 implere, ita ut nec auctoritate propria, nec confessarii possit eam implere per alium; Mastrius, in Theolog. moral., dis. 21, n. 387, et apud ipsum Vasquez, Coninch, Lugo, Amicus, Aversa, Bonac., et alii passim. Et quidem, quod propria auctoritate id facere nequeat, habetur ex propositione 16, inter merito damnatas ab Alex. VII, die 24 Septembris 1665, ibi: *Poenitens propria auctoritate substituere sibi aliam potest, qui loco ipsius poenitentiam adimpleat.* Quod autem neque id facere possit auctoritate confessarii, colligitur clare ex Trid., sess. 14, cap. 3, ubi pro materia proxima huius sacramenti statuuntur tres actus, contritio, confessio et satisfactio poenitentis solum, et non alterius, ibi: *Sunt autem quasi materia huius sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe contritio, confessio et satisfactio; qui quatenus in poenitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione poenitentiae partes dicuntur.*

Poenitens non tenetur adimplere poenitentiam ante absolutionem aut communionem. 24 *Communis.* Unde merito Alexander VIII, die 4 Decembris 1690, damnavit inter alias propositionem 16 in ordine, ibi: *Ordinem praemitendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutionem Ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio natura rei idipsum quodammodo dictante.* Item damnavit propositionem 17 in ordine, ibi: *Per illam praxim mox absol-*

vedi ordo poenitentiae est inversus. Item damnavit propositionem 22 in ordine, ibi: *Sacrilegi sunt iudicandi, qui ius ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.*

- 25 Quando poenitens sive inculpabiliter, sive culpabiliter oblitus est poenitentiae sibi impositae, quandiu non recordatur, nec memorem confessarium consulere potest, tunc cessat eius obligatio illam adimplendi, nec tenetur confessionem repetere, ut aliam poenitentiam recipiat. Unde si culpabiliter oblitus sit, v. g. ob voluntariam nimiam dilationem in ipsa adimplenda, satis erit confiteri dictam culpabilem oblivionem, ut contra Richardum, Silvestrum, et quosdam alios docent Paludan., in 4, d. 17, qu. 5, art. 3, in finē; Caietanus, verb. *Confessio iteranda*, verb. *Ex parte satisfactionis*; Coninch, disp. 10, dub. 6, n. 86; Layman, lib. 5, tract. 6, c. 15, n. 17, verb. *Sed quid?* Vasquez, Lugo, et alii communiter cum Sporer, loc. cit., n. 552. Et ratio est, quia praeceptum confessarii non plus obligat quam aliae leges et praecepta, quae dum ignorantur, obligare nequeunt; merito tamen consulunt citati doctores expedire, ut poenitens, qui sive inculpabiliter sive culpabiliter, oblitus est poenitentiae, in sequenti confessione petat sibi imponi aliam congruam peccatis, quae confiteri solet. Longe enim melius est satisfacere in hac vita, quam in alia. * Vide Appendicem citatam num. 63. *

- 26 Poenitens invalide absolutus non tenetur poenitentiam adimplere, quia tenetur postea confessionem repetere, et inde novam poenitentiam peragere.

- 27 Poenitentiae iniungendae debent esse aliquo modo proportionatae delictis, salutes et convenientes poenitentium dispositioni, facultati et utilitati. *Communis*, ex Conc. Trid., sess. 14, cap. 8, ibi: *Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, et poenitentium facultate, salutes et convenientes poenitentias iniungere.*

- 28 Unde graviter peccant confessarii, qui absque ulla iusta causa ex mera conniventia, affectu vel respectu humano levissimas seu nimis leves iniungunt poenitentias pro gravibus peccatis, v. g. pro peccatis carnalibus aliquot *Pater* et *Ave*; et si tali conniventia ansam praebeant licentius peccandi, eorum peccatorum participes fiunt, ut expresse habetur ex Tridentino, loc. cit., ubi sic praecise prosequitur: *Ne si forte indulgentius cum poenitentibus egerint, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis imponendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.*

- 29 In poenitentiis iniungendis hos duos fines prae oculis semper habere debent confessarii; primo nempe ut, quantum fieri potest, poeni-

tentia iniuncta sit ad aliquam saltem castigationem et vindictam peccatorum, et secundo, ut aliquo modo conducat ad novae vitae custodiam, et infirmitatis contra relapsos medicamentum, ut expresse praescribit Tridentinum, loc. cit., his verbis: *Habeant prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam in praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem.*

Confessarii dictos duos fines prae oculis habentes possunt quandoque etiam leviores poenitentias pro qualitate, dispositione et statu poenitentium imponere, quia, ut loquitur idem Tridentinum, cit. sess. 14, cap. 8, tribunal poenitentiae non est forum irae vel poenarum, ibi: *Nec propterea existimarunt sacramentum Poenitentiae esse forum irae vel poenarum.* Et S. Ioan. Chrysost., homil. 43, in cap. xxiii Matthaei, relat. in can. *Alligant* 14, caus. 26, qu. 7, sic expresse dicit: *Si erramus modicam poenitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam reddere rationem, quam propter crudelitatem? Ubi pater largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, cur sacerdos austerus? Vis apparere sanctus? Circa vitam tuam esto austerus, circa aliorum benignus; audiant te homines parva mandantem, et gravia facientem.* Et S. Gregorius Nazianz., oration. 26, sic habet: *Hanc rationem tene, ut partim illum corrigas, idque leviter et humane, non ut hostis, neque ut durus et rigorosus medicus.* S. Franciscus Salesius agens de poenitentiis imponendis, sic dicit: *Confessarius melleis et consolatoriis verbis imponere debet poenitentias... et petere semper debet ab eo, an poenitentiam iniunctam libenter faciat? Quia, si videret eum angustiari, rectius faceret, aliam ei leviolem imponendo.* S. Carolus Borromaeus, in *Instruct. poen.*, part. 4, pag. 523, sic docet: *Si ita expedire videret, illum interroget, an possit anve dubitet poenitentiam sibi iniunctam peragere? alioquin eam mutabit aut minuet.* S. Antoninus, part. 3, tit. 17, cap. 20, sic hortatur: *Confessor nullo modo debet permittere peccatorem desperatum recedere a se, sed potius imponat ei unum Pater, et aliud leve.* Unde ibidem dicit: *Si sacerdos non possit gaudere de omnimoda purgatione eius, saltem gaudeat, quod liberatum a gehenna transmittat ad purgatorium.* Et Gerson., part. 2 *Operum* in regul. moral., sic recte concludit: *Tutius est cum parva poenitentia, quae sponte suscipitur, et verisimiliter adimpletur, ducere confessos ad purgatorium, quam cum magna non implenda praecipitare in infernum.*

Unde hic assignantur in specie praecipuae aliquae causae, propter quas levior poenitentia, quam alioquin peccata mereantur, possit licite a confessariis imponi. Prima est infirma poe-

nitentis dispositio et fragilitas, sive corporis, sive animi, ob quam prudenter timetur, maiorem, etsi iustissimam, non impleturum. Secunda est, quando in poenitente apparet extraordinaria magna contritio, qua iam multum expunxit de debitis poenis, quippe quae per seipsam potest sola totam abolere poenam. Tertia est, quando poenitens lucratur iubilaeum vel aliam indulgentiam plenariam; tunc enim non cogitur poenitens, nisi leviozem acceptare poenitentiam, quae se habeat per modum medicinae ad tollendas peccatorum reliquias. Henriquez, lib. 7, c. 17, n. 2; Suarez, disp. 38, sect. 10, n. 10; disp. 59, sect. 2, n. 7; Layman, lib. 5, tr. 6, c. 15, n. 12; Sporer, loc. cit., n. 545, qui n. 538, addit iustam causam diminuendi poenitentiam esse etiam, quando poenitens lucratur, vel lucrari solet indulgentias, etiam non plenarias (vide Append., n. 64). Quarta est gravis infirmitas poenitentis, ob quam, si iam desperata sit eius salus, et plus ab ipso exigi non possit, expedit ei saltem iniungere, ut sacrosanctum Iesu nomen ter vel quinquies ore proferat; vel si non possit ore proferre, saltem corde concipiat, et invocet, et inde moneatur, ut poenitentiae loco ipsam suam infirmitatem et mortem impendentem Deo offerat in satisfactionem pro peccatis suis, idque in unione passionis et mortis Christi; item moneatur, ut de bonis suis eleemosynas largiatur, missas celebrari curet; si autem non sit desperata eius salus, est ei imponenda congrua poenitentia, quae si forte pro gravitate criminum gravior esse debeat, iniungi ei debet, praestanda postquam convaluerit.

32 Opera pro poenitentia sacramentali regulariter iniungenda consistunt generice in ieiunio, oratione et eleemosyna, sicut etiam peccatum in genere distinguitur in tria membra, scilicet in peccatum, seu concupiscentiam carnis, in concupiscentiam oculorum et superbiam vitae; 1 Ioan. II. Hinc Scotus in 4, dist. 15, qu. 1; recte notat quod singulis peccatis sic in genere distinctis correspondeant de congruo propriae satisfactiones in genere, scilicet peccato carnis ieiunium, sub quo comprehenduntur omnes poenaltates, ac afflictiones, seu mortificationes corporales, disciplinae, cilicia, humi cubationes, peregrinationes, et huiusmodi; peccato superbiae, et caeteris spiritualibus, Oratio, quae et humiliat spiritum Deo, et roborat contra peccata; et sub oratione comprehenduntur omnes actus religionis, ac virtutum theologiarum, ut actus fidei, spei et charitatis seu amoris Dei, contritionis, laudis divinae, adorationes, genuflexiones, ecclesiarum visitationes, et huiusmodi; peccato circa concupiscentiam temporalium, scilicet avaritiae, et huiusmodi, eleemosyna; sub qua comprehenduntur omnia opera misericordiae corporalia et spiritualia, omnesque actus charitatis erga proximum. Id-

ipsum habet Rituale Romanum, tit. de sacramento Poenitentiae, ibi: *Quare curet* (minister), *quantum fieri potest, ut contrarias peccatis poenitentias iniungat, veluti avaris eleemosynas, libidinosos ieiunia vel alias carnis afflictiones, superbis humilitatis officia, desidiosis devotionis studia, etc.*

Pro satisfactione seu poenitentia sacramentali, potest nedum iniungi opus bonum externum, sed interdum, considerato poenitentis statu, etiam opus bonum internum, v. g. actus fidei, spei, charitatis, oratio mentalis, meditatio mortis, iudicii, inferni, passionis Christi, et huiusmodi, quia ex una parte hi actus in ordine ad sacramentum satis sensibiles fiunt per externam iniunctionem confessarii, et acceptance poenitentis, et plerumque se sensibiliter produnt signis et motibus sensibilibus; et ex altera parte sunt opus aptum ad satisfaciendum, et plurimum utile poenitenti: imo saepissime multo magis, quam opera externa, ut docet experientia. Est fere communis contra paucos.

Pro poenitentia imponi potest etiam opus 34 aliunde praeceptum, v. gr. ieiunium in Quadragesima. *Communis*. Et ratio est, quia tale opus, ultra quam quod potest esse meritorium gratiae, potest etiam esse satisfactorium poenae, cum, non obstante priori praecepto, adhuc sit liberum, et consequenter virtute clavium elevari potest ad satisfactionem sacramentalem. Et tunc in illud cadet duplex obligatio, una praecepti, alia sacramenti. Unde tale opus omittens, v. gr. ieiunium in Quadragesima, deberet utriusque praecepti circumstantiam confiteri, quia contraheret duas malitias specie distinctas; transgrederetur enim praeceptum intendens obedientiam, seu temperantiam, et praeceptum confessarii intendens satisfactionem, et sic iustitiam. *Communis*.

Ordinarie tamen, cessante iusta causa, non 36 sunt imponenda pro poenitentia opera aliunde iam praecepta et debita, sed opera supererogatoria, et aliunde indebita. Unde, si confessarius aliud non exprimat, aut ex eius verbis, aut aliis circumstantiis contrarium non appareat, semper est intelligenda poenitentia de opere non praecepto, et aliunde indebito, adeoque, si iniungat auditionem missae in die festo, tenetur poenitens audire duas. *Communis*.

Potest confessarius interdum, modica poenitentia imposita, etiam reliqua poenitentis opera, tam debita quam libera determinato aliquo tempore facienda, v. gr. toto hoc mense, tota hac Quadragesima, toto hoc anno auctoritate clavium elevare et imponere in poenitentiam sacramentalem. Imo hoc quandoque expedit magnis peccatoribus, quibus propter fragilitatem vel occupationes condigna pro peccatis poenitentia imponi non potest; Marchant., Trib., part. 1, tract. 4, tit. 7; Sporer, loc. cit., n. 567 et seq., et ipsis testibus. *Communis* aliorum.

Et ratio est, quia sicuti potest confessarius imponere poenitentiam totius anni in certo opere debito vel indebito, ita etiam potest imponere in pluribus atque omnibus bonis operibus, quae poenitens tali tempore factururus est, v. gr. elevare in satisfactionem sacramentalem omnia ieiunia totius Adventus, totius Quadragesimae, officium divinum totius anni, omnes eleemosynas fieri solitas, omnes auditiones misarum fieri consuetas, et huiusmodi.

38 Potest pro poenitentia iniungi oratio, eleemosyna, vel aliud opus bonum applicandum pro animabus purgatorii. Lugo, disp. 25, sect. 4, n. 62; Sporer, loc. cit., num. 570; Diana, part. 3, tract. 24, resol. 54; Reiffenstuel, loc. cit., n. 30; Henno, loc. cit., qu. 7, petes 5^a; Felix Potestas, loc. cit., n. 3194, et communior aliorum cum catechismo Romano, p. 2, c. 5, qu. 63, contra paucos alios. Et ratio est, quia talis charitativa applicatio operis boni in suffragium defunctorum habet rationem satisfactionis ex duplici capite. 1° Quantum est ex opere operato illius operis per sacramentum elevati in applicationem ipsius poenitentis. 2° Quantum est ex opere operantis applicantis fructum satisfactorium et impetratorium dictis animabus, ut proinde ea obligatio sic applicandi non impediatur, sed merito charitatis et misericordiae etiam augeat satisfactionem propriam poenitentis. Tum quia, si confessarius potest imponere pro satisfactione eleemosynam corporalem dandam pauperibus huius saeculi, cur non potest eleemosynam spiritualem pauperibus et animabus purgatorii?

39 Poenitentia regulariter imponenda est post audita peccata ante datam absolutionem, quia sic ordo iudicii et iustitiae vindicativae melius servatur, et omnes partes materiales sacramenti subiiciuntur sacerdotis absolutioni tanquam parti formali sacramenti. Sic communis doctorum, et universalis praxis Ecclesiae. Caeterum fatentur omnes posse etiam imponi poenitentiam post datam absolutionem, non solum quando confessarius est oblitus eam imponere ante absolutionem, sed etiam aliquando ex studio et voluntate, quia talis ordinis nulla apparet necessitas vel obligatio; tum quia satisfactio imposita paulo post absolutionem censetur moraliter fieri in ipso sacramento, sicuti imposita ante absolutionem; in iure enim, quae incontinenti fiunt, simul esse videntur.

41 Poenitentiam sibi a confessario impositam non potest poenitens commutare in aliud opus etiam evidenter melius, quia inferior nunquam potest commutare in melius opus a superiore praeceptum: poenitens autem iudicio confessarii tanquam superioris se subiecit: adeoque tenetur stare eius sententiae. *Communis*, contra paucos.

42 Poenitentiam commutare potest, non solum ille confessarius, qui ipsam imposuit, sed etiam quicumque alius aequalem potestatem habens,

quia idem est tribunal, idem iudicium eiusdem potestatis; et quamvis diversi in individuo sint ministri, eorum tamen potestas est eiusdem rationis in omnibus, cum secundus confessarius se habeat ut successor prioris in eodem tribunali. *Communis*.

Dicitur autem notanter *aequalem potestatem* 43 habens, quia confessarius non habens potestatem in casus reservatos non potest commutare poenitentiam pro reservatis ab alio impositam, quia non potest confessarius commutare poenitentiam, quam non potest imponere; sed non potest imponere poenitentiam pro reservatis, cum non possit ab illis absolvere; ergo nec potest talem poenitentiam commutare. Sic communior et probabilior sententia doctorum contra Vasquez, Henriquez, Fernandez, Navarrum, Bonacinam, et quosdam alios probabiliter tenentes contrarium, ex quo reservatio illorum peccatorum per primam absolutionem sit iam ablata, adeoque alius inferior confessarius respectu illius poenitentis iam habeat sufficientem iurisdictionem in illa peccata.

Commutatio poenitentiae, si fiat ab eodem 44 confessario, qui illam posuit, potest etiam fieri extra confessionem; dummodo duret adhuc sacramentum moraliter, id est dummodo confessarius adhuc habeat notitiam saltem confusam confessionis et status poenitentis. *Communis*. Et ratio est, quia quando durat moraliter sacramentum, commutatio censetur ad idem iudicium pertinere, et intra illud fieri; confessarius enim ex peracto iudicio adhuc memor confessionis et status poenitentis virtualiter retinet potestatem mitigandi et commutandi poenam ad petitionem et preces ipsius poenitentis.

Si autem confessarius omnino oblitus esset 45 confessionis et nullam penitus retineret notitiam status poenitentis, non posset poenitentiam commutare, nisi repeteretur confessio, seu saltem poenitens rememoraret in confuso sua peccata, quia confessarius non potest sententiam ferre, nisi cognita causa. Sic communior et tutior sententia Henno, Scoti, Valentiae, Sporer, Suarez, Coninch, et aliorum cum Layman, lib. 5, tract. 6, cap. 14, num. 16, ubi addit, quod secundum hanc probabilior sententiam repetenda sit quoque confessio penes eundem confessarium adhuc retinentem memoriam peccatorum, seu status poenitentis, si commutatio postuletur, elapso longo tempore a peracta confessione, v. gr. trium vel quatuor dierum intervallo, quia cum prioris sacramentalis confessionis iudicium legitime absolutum fuerit, et cum eo posterior poenitentiae impositio ob temporis intervallum nullum ordinem gerat, sequitur non fore hanc poenitentiam sacramentalem, seu pertinentem ad sacramentum poenitentiae, nisi de novo sacramentalis confessionis et absolutionis iudicium instituitur. Sic sane probabilissime Layman tutiora sua-

dens, ut fatetur etiam Sporer, loc. cit., n. 586, quamvis ipse cum aliis contrariam sententiam, ut probabilem et tutam, teneat et defendat, uti tenet et defendit etiam Lugo, disp. 25, n. 112, et alii plures.

- 46 Si commutatio poenitentiae fiat a confessario diverso ab illo, qui illam imposuit, debet necessario fieri in confessione, alias, si fieret extra confessionem, non esset sacramentalis, et consequenter nulla, quia confessarius nullam habet iurisdictionem sacramentalem in poenitentem, nisi dum sedet ut in tribunali poenitentiae. *Communis*, et certa.

- 47 An autem ad hoc, ut posterior confessarius possit in nova confessione commutare poenitentiam prius ab alio impositam, necesse sit, quod ipsi repetantur et explicentur a poenitente illa praeterita peccata iam confessa, ob quae prior poenitentia fuit imposita? Variant doctores; Navarrus enim, in *Manual.*, cap. 6, n. 22; Tamburin., Tolet., Henriquez, Rodriguez, Emmanuel Sa, et quatuordecim citati a Diana, part. 3, tract. 4, resolut. 53, et part. 4, resolut. 241; Sporer, loc. cit., n. 580, et alii tenent, probabile esse, posse posteriorem confessarium in nova confessione commutare illam poenitentiam, etiam non auditis praeteritis peccatis, ob quae fuit imposita; quia posterior confessarius cum sit iudex et medicus, potest de tota causa simul iudicare iuxta praesentem statum et dispositionem poenitentis, prout magis videbitur expedire; de tota autem simul causa sufficienter iudicat, quando, etiam non repetita pristina confessione, iudicat hic et nunc poenitenti non expedire talem poenitentiam, sed magis expedire aliam.

- 48 Communior tamen, et sine dubio probabilior et tutior sententia, teste ipsomet Sporer, loc. cit., n. 588, cum Suarez, Coninch, Layman, et aliis tenet, non posse confessarium posteriorem commutare poenitentiam, nisi auditis saltem in confuso peccatis prioribus. Sic etiam Lugo, disp. 25, num. 107, cum illis ibi citatis, recte notans etiam, quod ex auctoribus, qui pro prima sententia afferuntur multi non eam docent universaliter, sed solum, quando subest aliqua gravis et rationabilis causa. Mastrius, *Theolog. moral.*, disp. 21, num. 295; Reiffenstuel; *Theol. moral.*, tract. 14, dist. 10, qu. 1, n. 17; Felix Potestas, loc. cit., qu. 3, conclus. 2, verb. *Hic autem controversitur*, et plurimi alii; et ratio nostrae conclusionis est, quia confessarius, ut iudex, non potest ferre sententiam, nisi cognita causa; in nova autem confessione quamvis cognoscat causam praesentem, non cognoscit tamen causam praeteritam; adeoque non potest disponere de sententia praeterita, nisi notitiam, saltem in confuso, habeat causae praeteritae. Tum quia poenitentia, quam posterior confessarius imponit pro prioribus peccatis, est sacramentalis, ergo

debet esse pars sacramenti; sed non potest esse pars sacramenti, ergo, etc. Probatur minor subsumpta, quia non potest esse pars huius sacramenti secundi, cum non possit esse pars huius sacramenti ea satisfactio, quae non imponitur pro peccatis confessis in hoc sacramento, et quorum non datur absolutio; nam satisfactio sequitur confessionem et absolutionem; neque potest esse pars prioris sacramenti, quia non est ex praecepto et impositione primi confessorii, qui fuit eius minister, sed ex praecepto et impositione secundi seu posterioris confessorii, qui in dicto casu non est minister prioris sacramenti; ergo ea satisfactio imposita a secundo seu posteriore confessario, non est pars illius prioris sacramenti, adeoque, etc. * Hinc adversa opinio probabilis censi non potest *.

Adducuntur hic canones poenitentiales, quorum notitia viris ecclesiasticis est valde necessaria. *Sunt enim quaedam regulae directivae ad poenitencias delinquentibus imponendas.* 49

Considerandum est de canonibus poenitentialibus; ad quorum intelligentiam praenotandum est, quod sicut est in scientiis practicis, quae versantur circa opera, quod sermo in universali est incertus et dubius, sed cum applicatur ad singularia, incipit quodammodo habere certitudinem, ut qui non considerat circumstantias particulares, potius deviet, quam se rectificet, ut patet in medicina et scientia morali; sic est intelligendum in proposito, quod canones instruunt in generali, quomodo est poenitentia imponenda; sed descensum ad singularia presbyteris discretis relinquunt, qui considerant circumstantias personarum, attendentes ad canones, sicut ad regulas directivas, quia si contra canones imponant, non recte imponunt. Nulli ergo presbytero licet facere aliquid, quod possit Patrum regulis obviare, dist. 38, *Nullius*. In canonibus autem maxime determinatur poenitentia quoad tempus, et magis quam quoad modum; quia illa determinatio est certior et communior; haec Bonaventura. Ut ergo scias qualiter deceat procedere arbitrium presbyteri, nota regulariter sicut dictum est supra; septennis est pro peccato mortali poenitentia imponenda, et hoc non tantum propter temporis diuturnitatem, sed magis propter significationem. In veteri enim lege Maria soror Moysis lepra percussa separata fuit extra castra 7 diebus, Num. xii. Maria significat poenitentem; interpretatur enim *amarum mare*. Hanc poenituit 7 diebus, sed nunc poenitet 7 annis, quod significatum est Ezech. iv, 6: *Diem pro anno dedi tibi*.

Si quaeratur quare poenitentia sit aggravata, cum lex nova sit lex misericordiae? Respond. quod hic est maior ingratitudo propter maiorem gratiam, et maior contemptus propter maiorem dignitatem novae legis, in qua Christi sanguis est effusus et gravius peccatum propter

statum peccantis, qui debet esse perfectior. Et ulterius satisfactio in lege nova debet esse perfecta, ut in pristinum statum reducat; et quia sol in una die non redit in idem punctum, sed in anno, ideo dies conversus est in annum. Rursum, quia perfectum remedium est in lege nova, ideo annus multiplicari debet per septem, propter septem dona Spiritus Sancti recuperanda, et propter septem dotes, scilicet tres animae, et quatuor corporis obtinendas. Huiusmodi autem poenitentia non est omnibus imponenda, nec tamen est infirmenda, sed est insinuanda, ut cognoscatur, quam gravis est culpa. Haec Bonaventura. Licet autem pro singulis peccatis criminalibus sit statuta talis poenitentia, debet tamen imponi magis vel minus aspera, prout maioritas vel minoritas criminis cum caeteris circumstantiis hoc exposcit, ut in sequentibus patet. A praedicta namque regula excipiuntur plurimi casus, in quibus propter dignitatem peccantis vel criminis enormitatem imponitur poenitentia maior, aliquando etiam ex variis causis minor. Ad hoc ergo, quod presbyter circa poenitencias disponendo cautius arbitretur, notandi sunt casus, in quibus per canones certae poenitentiae imponuntur, quos scilicet canones tenetur presbyter scire, ut dictum est supra. Sunt autem isti.

Primus est, quod si presbyter fornicationem fecerit, poenitentiam 10 annorum faciat hoc modo, scilicet quod sit inclusus; sive a caeteris in aliquo loco remotus, sacco indutus, et humi prostratus misericordiam Dei iugiter implorans, primis tribus mensibus a vespere in vespera pane et aqua utatur, exceptis Dominicis diebus et festis praecipuis, in quibus modico vino, pisciculis et leguminibus recreetur. Elapsis autem sic tribus primis mensibus, de illo exeat, non tamen in publicum procedat, ne populus in eum scandalizetur. Et per hoc videtur, quod de publico crimine loquatur: post hoc, resumptis viribus aliquantulum, unum annum et dimidium in pane et aqua expleat, exceptis Dominicis et aliis praecipuis festis, in quibus vino, sagimine, ovis et caseo poterit uti: finito sic primo anno et dimidio, particeps sit corporis Domini, et ad pacem veniat, et ad psalmos cum aliis fratribus canendos in choro ultimus recipiatur. Ad cornu tamen altaris non accedat, sed minorum ordinum tantum officia gerat, deinde usque ad completionem septimi anni tres legitimas ferias, scilicet secundam, quartam et sextam, exceptis diebus paschalibus, qui sunt quinquaginta, in pane et aqua ieiunet. Secundam tamen feriam uno psalterio vel denario, si sit operarius, redimere poterit. Et sic cum septimum annum compleverit, potest eum Episcopus ad gradum pristinum revocare; ita tamen, quod in tribus annis sequentibus sine ulla redemptione omni sexta feria in pane et aqua

ieiunet. Et eadem poenitentia imponenda est presbytero de omnibus aliis peccatis, quae depositionem inducunt. Probantur autem haec omnia 82 dist., *Presbyter, si fornicationem*; quod intelligunt quidam de simplici fornicatione, alii forte melius secundum Rayn. de adulterio vel incestu; puta, quia cognovit coniugatam, consanguineam vel affinem.

Secundus casus est, si presbyter cognovit filiam suam spiritualem, quam scilicet baptizavit, vel in baptismo, vel in confirmatione tenuit, vel quae sibi confessa fuit, debet poenitentiam agere 12 annis, et etiam debet deponi, si crimen sit manifestum, et peregrinando 15 annis poeniteat et postea monasterium intret, tota vita sua moraturus ibidem. Episcopus vero, qui talia commisit, poeniteat 15 annis. Ipsa vero mulier debet omnia relinquere, et res suas pauperibus dare, et conversa usque ad mortem in monasterio Deo servire, 30, qu. 1, *Si quis sacerdos*, et c. *Non debet*.

Tertius est, quod quicumque filiam suam spiritualem vel matrem cognoscit, septem annis poeniteat, et similiter ei consentientes, 30, qu. 3, *Non oportet*.

Quartus est, quod qui contrahit cum aliqua alii desponsata per verba de praesenti, ipsa dimissa, 40 diebus ieiunet in pane et aqua, et sequentibus septem annis poeniteat. *De sponsa duorum; Accepisti*.

Quintus est, quod qui cognoscit duas com-matres, vel sorores, sive uxor vivat, sive non, ad minus 7 annis poeniteat, licet plus deberet, 30, qu. 4, *Si Pater*.

Sextus est quod qui cognoverit monialem, sive devotam, 10 annis poeniteat, et similiter ipsa secundum formam traditam 27, qu. 1, *De filia*, et can. *Devotam*, in quorum 1 c. dicitur, quod si filia Episcopi, vel presbyteri, vel diaconi post votum solemne contraxerit matrimonium, non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto poenitentiam egerit, si autem eo vivente decesserit, et poenitentiam egerit, et communionem petierit, tantum in fine vitae recipiet eam; in 2 c. dicitur, quod devota peccans non est recipienda in Ecclesia, nisi peccare desierit, et desinens egerit poenitentiam 10 annis, postea recipiatur ad communionem, et antequam in ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium christianae mulieris accedat.

Septimus est de eo, qui ignoranter cognoscit duas sorores, vel matrem et filiam, vel amitam et neptem, poeniteat septem annis, si autem scienter, perpetuo privetur coniugio, 34, qu. 1, *Si quis cum duabus*.

Octavus est, quod qui duxit in uxorem eam, quam polluit per adulterium, poeniteat 5 annis 31, qu. 1, *Si qua fuerit vidua*.

Nonus est, quod qui contra naturam peccavit, si sit clericus, debet deponi vel religioni

tradi, si corrigibilis appareat, ad perpetuam poenitentiam peragendam. Si vero sit laicus, a coetu fidelium usque ad condignam satisfactionem debet fieri alienus, de Excess. praelat. clerici. Hoc enim vitium maius est, quam cognoscere matrem, 32, qu. 7, *Adulterii*; et haec August.: *Adulterii, inquit, malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu fornicatio. Peius enim est cum matre, quam cum aliena uxore concumbere, sed omnium horum pessimum est, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concessio voluerit uti.* Haec Aug. Quocunque autem modo tale factum exerceatur, praeter quam inter virum et feminam ordinate, et in vase debito, vitium contra naturam et sodomiticum iudicatur, ut dicit Rayn.

Decimus est, quod qui coierit cum brutis, poeniteat plus quam 7 annis, et similiter pro incestu, 32, qu. 2, *Hoc ipsum*.

Undecimus est quod presbyter, qui interest clandestinis nuptiis, triennio suspendatur, et si culpa exegerit, gravius puniatur. De cland. despons. *Cum inhibitio*.

Duodecimus est, quod qui votum simplex violaverit, poeniteat 3 ann., dist. 27, *Si vir 3*.

Decimus tertius est, quod qui excommunicatus celebraverit, debeat triennio poenitere, et per 2, 4 et 6 feriam a vino et carnibus abstinere, 11, quaest. 3, *De his*. De poenit. vero degradati celebrantis habetur, dist. 50, *Accedens*.

Decimus quartus est, quod homicida voluntarius sine spe restitutionis deponatur, et poeniteat 7 annis, dist. 50, *Miror*.

Decimus quintus est, quod homicida casualis, poeniteat 5 ann. et hoc secundum Rayn. si culpa casum praecessit, aliter non, nisi forte ad cautelam, dist. 50, *Eos*, et duobus cann. seqq.

Decimus sextus est, quod si quis fecerit homicidium propter necessitatem evitabilem poeniteat 2 ann., dist. 50, can. *De his clericis*, quae licet si inevitabilis esset, in nullo sibi imputaretur, dist. 50, *Quia te*. Quod verum est quoad culpam, sed bonum esset, quod poeniteret quoad cautelam et innocentiam suam Ecclesiae ostendendam, de Homicid., cap. 2, § ult. Et secundum Rayn. forte distingui potest in homicidio necessario, sicut in casuali, et utrum culpa praecesserit necessitatem, vel non. Arg. dist. 50, *De his*, de Homicid. *Interfecisti*. Sed si quis per insaniam committat homicidium, non ei imputatur, 3, qu. 9, *Iudicas*; quin etiam, qui intuitu disciplinae incaute percutiendo occiderit, deponitur, de Homic. *Presbyterum*, 15, qu. 1, *Si quis non iratus*. Sed qui ligatum latronem interficit, deponitur, de Homic. *Suscepimus*. Qui autem latronem occultum occidit, cum vivum comprehendere potuit, 40 diebus non intret ecclesiam, et alias

poenitere debet, de Homic. *Interfecisti*. Qui vero paganum vel iudaeum occidit, poeniteat 40 diebus, dist. 50, c. *Qui vere odii*.

Decimus septimus est, quod matricida poeniteat 10 ann. secundum formam satis aperte traditam 33, qu. 2, *Latores*. Uxoricae vero gravior poenitentia debet imponi. Talis enim, et qui dominum occidit, nunquam equitat, nec vehiculo portatur, nec matrimonium contrahit usque ad 10 ann. carnes non comedit, nec vinum bibit, et alia, quae habentur 33, qu. 2, *Admonere*, et can. *Quicumque*. Imponitur autem poenitentia maior uxoricae, non quia illud peccatum sit gravius isto, sed quia homines prouiores sunt ad occidendum uxores, quam matres; maius enim peccatum est occidere matrem quam uxorem occidere, ut dicit Bonaventura in 4 Sent., et communiter omnes doctores. Guliel. vero Durand. tenet contrarium in Repertor. pro eo quod uxoricae imponitur poenitentia maior. Mihi autem magis placet sententia aliorum; sed qualem poenitentiam agere debent qui filios occidunt? Resp. Aut est certum, quod ipsimet interfecerunt, et sic debet eis imponi poenitentia maior, quam pro alio homicidio. Arg. De his qui filios occiderunt, cap. ult. in text. et gl., et de Homic. *Cum iuramento*, de Poenit., dist. 1, *Aut facta*. In hoc tamen casu vir uxorem recuperat, quam coactus abiuraverat, et ipsa poenitentiam agit secundum arbitrium Episcopi, ita quod si habet alios filios, pacifice gubernare possit eos uxor, c. *Intelleximus*, eod. tit., quod si virum non habet, induci debet, ut intret religionem, ad quod si non potest induci, tutius est ei dare licentiam nubendi, ut eod. tit., cap. *Veniens*. Et hoc, quando timetur de incontinentia, alias non, ut patet 33, qu. 1, *In adolescentia*. Et si pater sit clericus, ab officio altaris debet perpetuo abstinere, et ei gravior quam laico, non tamen publica (nisi veniat in publicum) poenitentia debet imponi, de Poen. *Quaesitum*. Aut certum est, quod non interfecerunt sponte, nec in culpa fuerunt, sed casu fortuito contigit; et sic de stricto iure in nullo tenentur. Arg. de Homicid. *Ex litteris* 2, c. *Ioannes*, et c. ult. Nisi velint ad cautelam poenitere. In dubio tamen praesumitur, quod non hoc ex certa scientia, sed potius ex incuria provenit; de Praesumpt. *Afferte*. Aut certum est, quod non exhibuerunt omnem diligentiam, quam potuerunt et debuerunt, et sic culpa praecessit casum. Et si sit gravis culpa, ut si posuit puerum in medio utriusque, secundum arbitrium poenitentiarii imponitur poenitentia 5 vel 7 ann., 50 dist. *Si qua femina*, et cap. seq. et cap. *Si quis sponte*, occulta, si sit occultum; publica, si sit publicum; et maior si in lecto suffocetur, quam si in cunis, et maior presbytero graeco quam latino, ut ha-

betur de Poenit. *Quaesitum*, et licet dispensetur quoad poenitentiam, quae est arbitraria, ut dicitur ibidem, non tamen quoad ordines propter homicidium, quod est delictum enorme et indispensabile, dist. 50, *Miror*. Si autem culpa, quae praecessit casum, sit levis, ut si posuit puerum in eodem lecto, longe tamen a se, imponitur poenitentia 3 ann. Secundum hoc intellige illud cap. *De infantibus* de His qui filios occiderunt; monendi ergo sunt parentes, quod tam tenellos secum in uno non collocent lecto, ne qualibet negligentia interveniente opprimantur et suffocentur, ut 2, qu. 5, *Consuluisti*. Et hoc modo distinguit Host. Ber. cap. *De infant.* de His qui filios occiderunt. Quid de illis qui filios vel servos suos infantes, vel etiam adultos languidos relegata pietate exponunt? id est extra se ponunt ante ecclesias, ut aliqui moti misericordia colligant eos? Resp. Tales graviter peccant, quia cum ignoretur saepe consanguinitas expositorum, contrahere possent matrimonium cum sorore vel consanguinea; ideo exponens tenetur de hoc peccato poenitere, et est puniendus, sicut expositus, si scienter cum tali contraheret, puniretur, de Poenit. officii, secundum Host. Talis enim secundum Rayn. est tanquam homicida iudicandus, qui hominem sibi ita coniunctum periculo mortis exponit. Consideratis tamen circumstantiis, et utrum ob hoc mors secuta fuerit vel non fuerit, poenitentia moderanda erit. Erunt autem tales irregulares secundum Rayn. si mors inde sit secuta, quia scilicet fuerunt in culpa eos exponendo, vel alimenta negando; tamen secundum Rom. si in nulla culpa fuissent, quia forte nec eleemosynas quaerendo, nec aliter eos alere possent, irregulares non essent, nec peccarent.

Decimus octavus est, quod qui presbyterum interfecit, poeniteat 12 ann. de Poenit. et remiss. cap. 2. De poenitentia vero eius, qui occidit monachum vel clericum, subdiaconum vel diaconum, habetur 17, qu. 4, *Qui occiderit*. De poenitentia autem eius, qui machinatur in mortem domini sui, vel in regimen eius, habetur 23, qu. ult., c. *Si quis*.

Decimus nonus est, quod qui iniuste alium ad mortem accusat 40 diebus in pane et aqua per 7 ann. ieiunet, et hoc si accusatus sit occisus. Si autem tantum membrum perdiderit, triennio poenitet, de Accus. *Accusasti*. Host. vero, et Ioan. de Deo in ieiunando intellexerunt, quod primus poeniteat per 7 ann. quolibet anno ieiunando 40 diebus in pane et aqua, secundus vero per tres ann. Guil. vero Duran. intellexit, prout littera magis sonat, scilicet, quod primus ieiunabit 40 diebus in pane et aqua, sive continue, sive interpolate, et per 7 ann. ieiunabit et poenitebit, non tamen in pane et aqua, sed ad arbitrium pre-

sbyteri; secundus vero per tres quadragesimas, prima ante Natalem Domini, secunda ante Pascha, tertia ante S. Ioannem, has enim instituit B. Petrus, ut habetur in Chronicis; ieiunabit autem tunc in pane et aqua; probantur haec secundum Host. 22, quaest. 5, cap. 1 2 et 3.

Vicesimus est, quod periurus 40 diebus in pane et aqua ieiunet, et 7 ann. seqq. poeniteat, et semper debeat esse in poenitentia, scilicet interiori; 6 qu. 1, *Quicumque*.

Vicesimus primus est, quod qui compulsus conditionaliter a domino scienter peierat, si liber sit, 40 diebus in pane et aqua, et hoc secundum Gl. intellige vel continue vel interpolate, poeniteat 7 ann. seqq., non tamen in pane et aqua, ut dicit Gl. Si vero servus sit eius, qui eum coegerit, tribus quadragesimis et legitimis feriis, scilicet 2, 4 et 6; 22, qu. 5, *Qui compulsus*.

Vicesimus secundus est, quod qui peierat in manu Episcopi, vel in cruce consecrata, poeniteat 3 ann. Si vero in cruce non consecrata, uno anno. Qui vero coactus et ignorans ignorantia iuris, et postea cognoscit, poeniteat tribus quadragesimis; 22, qu. 5, cap. 2. Qui vero coactus pro vita redimenda, vel qualibet causa, vel necessitate peierat (quia corpus plus quam animam dilexit) tribus quadragesimis poeniteat, ead. qu. 5, c. *Si quis coactus*. Alii inducunt 3 ann. et unum ex his in pane et aqua.

Vicesimus tertius est, quod qui falsum scienter iurat, vel alium iurare cogit, diebus 40 poeniteat in pane et aqua et 7 seq. ann. nunquam sit sine poenitentia, scilicet interiori. Alii etiam si conscii fuerint, similiter poeniteant; 22, quaest. 5, *Si quis convictus*.

Vicesimus quartus est, quod qui mensurat in falsa mensura, 30 diebus in pane et aqua ieiunet: de contrah. Empt. *Ut mensurae*. De poena vero falsarii litterarum habetur extr. c. *Ad audientiam*, c. *Ad falsariorum*, et de Verb. sign. *Novimus*.

Vicesimus quintus est, quod qui frangunt poenitentiam solemnem, sive redeundo ad crimina peiora vel similia, sive redeundo ad negotiationem vel militiam saecularem, quae sibi fuerint interdicta, sola inter Ecclesiam fidelibus oratione iunguntur, a communione suspenduntur, a Catholicorum conviviis separantur, et poenitere debent 10 ann. et communicent in fine, 33, qu. 2, *De his vero*, et de Poenit., dist. 5, *Si quis vero*.

Vicesimus sextus est, quod qui canit missam, et non communicat, debet uno anno poenitere, et interim missas non cantare. De cons., dist. 2, *Relatum*.

Vicesimus septimus est, quod presbyter, qui mortuum clericum involvit in palla altaris,

poeniteat 10 annis et mensibus 5. Diaconus vero triennio et dimidio. De consec., d. 1, *Nemo per ignorantiam.*

Vicesimus octavus est, quod qui committit sacrilegium ecclesiam violando, vel chrisma, sive calicem sacrum pollutis manibus accipit, vel similia sacrilegia committit, poeniteat 7 annis. Primo anno extra coemeterium, quod violavit, consistat. Secundo anno ante fores ecclesiae. Tertio in ecclesia, et in hoc triennio carnes non comedat, vinum non bibat, nisi in Pascha vel Natali, non offerat, nec communionem accipiat. Quarto anno communicabit, et in illo, et in 5 et 6, et in 7, tribus feriis a carnibus et vino abstineat ieiunando, 12, qu. 2, *De viro.* Comburens autem ecclesiam, 15 annis poeniteat, et eam restituat, 17, qu. 4, can. *Si quis.* De poena vero raptoris, sive furis rei ecclesiasticae, et de poena furis et effractoris tam clerici quam laici, habetur, can. *Pecunia*, et can. *Si quis clericus*, ead. caus. 17, qu. 4.

Vicesimus nonus est, quod si parentēs frangunt sponsalia filiorum, a communione triennio separentur, et similiter filii, si sint in culpa. Si tamen filii secundum promissionem factam contraxerint, excusantur utique, scilicet quoad poenam ecclesiae, sed non quoad reatum; ex quo dederunt operam in contrarium, 31, qu. 3, *Si quis parentes*, arg. de Poen., dist. 1, *Si cui.*

Tricesimus est, quod qui blasphemaverit publice Deum, vel aliquem Sanctorum, et maxime beatissimam virginem Mariam, illi debet Episcopus hanc poenitentiam iniungere, scilicet, ut 7 diebus Dominicis prae foribus ecclesiae in manifesto, dum missa cantatur, existat, et ultimo illorum dierum Dominicorum pallium et calceamenta deponat, et corrigiam ligatam circa collum habeat, et septem praecedentibus sextis feriis in pane et aqua ieiunet, ecclesiam nullatenus ingressurus; et quolibet praedictorum dierum tres pauperes, vel duos, vel saltem unum reficiat, si potest, et si non potest, haec poena in aliam commutetur; quod si renuerit agere omnia supradicta, interdicitur sibi ecclesia, et in morte privetur ecclesiastica sepultura. De maled. *Statuimus.* Item blasphemus, si dives fuerit, 40, alioquin 30 vel 20, et si ad hoc non sufficit, quinque solidorum usualis monetae poena mulctetur, nullamque misericordiam in hoc habiturus, ut dicitur, ibidem, scilicet quin solvat quinque solidos, quos si non habet, currat per civitatem, vel commutetur in poenam aliam temporalem. Haec autem poena solvetur ei, qui condemnat, id est potestati saeculari: hanc enim poenam temporalem praecepit Papa imponi per potestatem temporalem; quod si neglexerit, per Episcopum praecipitur cogi. Haec Host. Habet autem praedicta poena locum

secundum Gof. cum quis blasphematur non ex ira, vel ebrietate, vel dementia, quia tunc cum eo mitius ageretur, 2, qu. 3. *Si quis iratus.* Secundum vero Host. haec poena est specialiter inducta contra eos, qui Deum blasphemant ex ira; non enim aliquis de levi blasphematur Deum, nisi iratus. Tanta tamen posset esse iracundia, quod aequiparetur dementiae, et tunc illud, quod dicit Gof. locum posset habere. Haec Host.

Quod si quis iuret per caput vel per ventrem vel capillum; resp. Host. quod si faciat hoc affirmando vel iurando, non habet locum haec poena: secus est, si faciat hoc detestando vel vituperando, licet iratus. Item secundum Gof. et Host. haec, quae dicuntur de poena temporali, fiunt iudice pro tribunali sedente. In iudicio autem animae presbyter discretus molliendo rigorem dispensare poterit ex causa circa poenam spiritualem superiorem, 29, qu. 7. *Poenitent.* Haec Host. Item blasphemus clericus, maxime presbyter, cogatur ad veniam postulandam; quod si noluerit, degradetur, d. 46, *Cler.*

Notandum vero quod blasphemus secundum leges est decapitandus, ut in Auth. *Ut non lux contra nat.*, circa med., coll. 6. Secundum vero canonem antiquum clericus erat degradandus, et laicus excommunicandus, 22, qu. *Si quis per capillum.* Hodie vero laicus aget poenitentiam supradictam, scilicet illius canonis *Statuimus*, et hoc si publice blasphemavit. Si enim occulte, non poenitebit publice, ut puto: clericus vero hodie est corrigendus poena arbitraria et occulta, non illa, quae est publica. Clericus enim publice non debet poenitere. Si autem rebellis fuerit, vel saepius hoc commiserit, locum habet poena legis; scilicet ut laicus decapitetur in foro civili, et in canonico anathematizetur, id est ingressus ecclesiae sibi interdicitur, et in morte privetur ecclesiastica sepultura. Clericus vero degradetur. Haec utique habet Hostiensis, tit. de Maled.

Tricesimus primus est de presbytero, qui revelat confessionem, quod de iure antiquo debet deponi, et omnibus diebus vitae suae ignominiosus peregrinari. De Poenit., dist. 6, *Sacerdos.*

Tricesimus secundus est, quod qui in dicendis Horis canonicis, et aliis officiis divinis discrepat a consuetudine propriae metropolitanae ecclesiae, 6 mensibus privatur communione, si hoc accadat ex contemptu, 12 d. *De his.*

Tricesimus tertius est, quod Episcopus, qui ordinat sine iusta causa clericum invitum, aut reclamantem, vel penitus invitum, absolute suspenditur uno anno, 74 dist. *Episcopus.*

Tricesimus quartus est, quod Episcopus,

qui correctionem de venditione ministeriorum dissimulat, 2 mensibus, presbyter 4, diaconus 3, subdiaconus, et caeteri ad arbitrium iudicis poenitere debent, 1, qu. 1, *Quidquid invisibilis*.

Tricesimus quintus est, quod sortilegus 40 diebus poeniteat. De sortil. *In tabulis*.

Tricesimus sextus est, quod qui videt in astrolabio, poeniteat 2 ann. De sort. *Ex tuarum*.

Tricesimus septimus est de stilla sanguinis altaris cadentis super terram, vel aliquid aliud propter negligentiam presbyteri, debet presbyter poenitere 40 diebus; si cecidit super pallio altaris, poeniteat 4 diebus, de Cons., dist. 2, c. *Si per negligentiam*.

Tricesimus octavus est, quod si aliquis evomit Eucharistiam propter ebrietatem et voracitatem: si laicus, poeniteat 40 diebus; si clericus, vel monachus, vel presbyter, vel diaconus, poeniteat 70 diebus; si Episcopus, poeniteat 90 diebus; et debet evomitura comburi, et iuxta altare collocari. Si vero causa infirmitatis evomuerit, 7 diebus poeniteat. De Cons., dist. 2, *Si per ebrietatem*.

Tricesimus nonus est, quando mus corrodit vel comedit corpus Christi; de poenitentia huius casus, vide can. *Qui bene* 94, dist. 2, de Consecr.

Quadragesimus est, quod qui domum vel aream voluntarie succendit, sublata vel incensa omnia restituat, et 3 ann. poeniteat. De iniur. *Si quis domum*. Canon tamen dicit, quod si ex odio vel iniuria hoc fecerit, excommunicari debet, nec absolvi, donec satisfecerit et iuraverit quod ignem de caetero non apponet. Imponitur autem sibi, ut Hierosolymam vel in Hispaniam vadat in Dei servitio anno integro ibi moraturus. Si quis autem Archiepiscopus vel Episcopus hoc relaxaverit, damnum restituat, et ab officio episcopali per annum absteineat, 23, qu. 8, *Pessimam*. Hodie autem, postquam sunt denunciati, non possunt, nisi per Sedem Apostolicam absolvi tit. de Sent. excomm. *Tua nos*. Imo text. loquitur de incendiariis indistincte, postquam sunt publicati, et Ber. hoc idem dicit expresse, et Gratian., ex. de Sent. excomm. in 6, *Quicumque*, et Gof. licet Rom. contrarium dicat. Secundum autem leges, qui in civitate data opera incendium fecerit, si sit humilis, subiicitur bestiis; si sit in aliquo gradu, decapitatur, vel in insulam relegatur, ff. de Incend. ruin. naufrag., l. fin. Qui vero alibi, ut villis vel castris remissis ibidem aedes positas combusserit, si hoc dolo fecerit, comburitur. Et hoc intelligendum cum Host. si sit humilis. Si autem hoc ex sua negligentia contigerit, resarciet damnum, vel si minus idoneus sit, parum vel leviter castigetur, et nomine aedium omne aedificium continetur, et ibidem dicitur: *Qui aedes*.

Quadragesimus primus est, quod qui dederit vel acceperit communionem ab haeretico, et nesciverit hoc esse prohibitum ab Ecclesia, et postea intelligit, poeniteat uno anno; si autem scivit et neglexit, poeniteat 10 ann., vel secundum quosdam 6, vel secundum alios 5. Qui vero permittit haeticum missam celebrare in Ecclesia catholica perignorantiam iuris, poeniteat 40 diebus; si pro damnatione Ecclesiae catholicae, et pro consuetudine Romanorum, proiciatur ab Ecclesia sicut haeticus, si sit impoenitens; alioquin poeniteat 10 ann. Si autem relicta Ecclesia ad haeticos transierit, et alios ad hoc induxerit, poeniteat 12 ann., 3 extra ecclesiam, 7 inter audientes, 2 extra communionem, et sic 12 anno communionem sive oblationem percipiat, 24, qu. 1, *Si quis dederit*.

Quadragesimus secundus est, quod patronus, qui res Ecclesiae dilapidat, uno anno poeniteat, 16, qu. 7, c. *Filiis*.

Quadragesimus tertius est, quod qui domum suam magiis et incantationibus lustrat, vel aliud facit, et qui ei hoc consuluit, annis 5 poeniteat, 26, qu. 5, *Qui divinationes*, et c. *Non liceat*.

Quadragesimus quartus est, quod qui pacem cum proximo suo non facere iurat, anno uno poeniteat, et ad pacem redeat, 22, qu. 4, *Qui sacram*.

Quadragesimus quintus est, quod pro periurio, adulterio, homicidio dantur pro poenitentia regulariter 7 anni, et similiter pro fornicatione, licet non ita aspera poenitentia iniungitur, 22, qu. 1, *Praedicandum*, 33, qu. 2, *Hoc ipsum*.

Quadragesimus sextus est, quod qui scienter rebaptizatur, 7 ann. poeniteat, et feria 4 et 6 in pane et aqua ieiunando, tres quadragesimas faciat, et hoc si fecit pro haeresi introducenda. Si autem pro munditia, 1, pro salute corporis obtinenda, tr. de Apost., cap. 2, tribus annis poeniteat. De cons., dist. 4, *Qui bis*, et talis, qui bis baptizatur vel confirmatur, fit de foro Ecclesiae, et cogitur fieri irregularis, dist. 84, *Dictum est*. De poena autem talium habetur de Cons., dist. 4, *Eos*, cuius capituli sententiam praetermitto gratia brevitatis.

Quadragesimus septimus est, quod qui uxorem adulteram cognoscit, antequam poeniteat, 3 ann. poeniteat, can. *Si quis* 6, caus. 32, quaest. 1. Qui vero cognoscit eam poenitentem, ante poenitentiam peractam, poeniteat 2 ann., can. *Si quis* 4, caus. 32, qu. 1. Quomodo vero poenitentia iniungenda sit mulieri partum alterius supponenti, vel etiam de non suo viro concipienti, habetur de Poenit. et rem.

Officii.

Ad regulas igitur praedictas inspiciendo, potest studiosus indagator procedere ad poenitentias pro diversis criminibus secundum canones

imponendas, et ex causa consideratis circumstantiis, ut dictum est supra, moderari poterit eas, et licet ab ipso omnes circumstantiae sint diligenter attendendae, principaliter tamen qualitates personae, et praecipue utrum sit persona obnoxia alicui aliquo vinculo servitutis. Nam circa tales personas cavere debet pro posse presbyter, ne talem poenitentiam eis imponat, per quam illis, quibus sunt, astrictae, praeiudicium fiat, maxime circa coniugatos, unde si servus sit, et amore peccaverit, obediens domino suo in atrocioribus, est mitius puniendus 22, qu. 5, *Qui compulsus*, obedire tamen non tenebatur in talibus, 11, qu. 3, *Si dominus*. Si autem voluntarie peccaverit, corpore punietur, etiam acrius, quam alius, 24, qu. 1, *Qui contra pacem*. Nec est servo iniungenda peregrinatio, per quam dominus eius, qui non est in culpa, illius servitio defraudetur. De sent. excomm. *Relatum*. Si vero liber sit, tota poenitentia canonis, si potest facere, debet imponi, 26, qu. 7, *Sacerdos poenitentiam*; sed ex causa poterit eam presbyter moderari.

Considerandum etiam erit, utrum sit persona nova in fide, quia novis in fide minor debet etiam poenitentia imponi, de Poenit. et rem. *Deus qui*. Et similiter considerandae erunt aliae personarum circumstantiae, de quibus ad praesens supersedeo gratia brevitas.

Sciendum autem, quod in foro poenitentiali dicuntur legitimae feriae 2, 4 et 6, dist. 82, *Presbyter*, de Cons., dist. 3, *Ieiunia*. Aliqui tamen ut dicit Rom. pro secunda feria ponunt Sabbatum.

Insuper notandum est, quod si poenitentia in pane et aqua imponatur non habenti panem, potest loco panis leguminibus et pisciculis vesci, et etiam aliis, si necessitas illud requirat, de Poenit. et rem. Licet in text. et Gl. alias non licet.

Notandum etiam secundum Ioan. Si poenitentia sit imposita a canone, liberatur quis a ieiunio dando denarium, vel legendo psalterium propria auctoritate. Innocen. vero dicit quod ieiunia necessaria, ut Quatuor Temporum, et huiusmodi, non possunt redimi, nisi subsit rationabilis causa, voluntaria vero redimi possunt etiam sine auctoritate superioris.

Ad hoc etiam nota, quod ubi imponitur poenitentia aliquot annorum, sive quadragesimarum, nec additur quomodo quis debeat poenitere, hoc relinquitur arbitrio presbyteri, cum poenitentiae sint arbitrariae, ut dictum est supra. Ipse enim presbyter arbitrabitur eam per ferias legitimas faciendam, secundum can., 50 dist., *De his clericis*, de Hom., c. 2, in multis aliis iur., et sic intelligitur illud, de Accus. *Accusasti*, et de Spons. *Dilectus*, et similia. *Expliciunt canones poenitentiales.*

Subnectitur hic poenitentia solita imponi ob 50 violatam immunitatem ecclesiasticam, prout habetur ex variis decretis eiusdem Sacrae Congreg. collectis a D. Petro Andrea Riccio in sua Synopsi, verb. *Poenitentia*.

Quando ecclesia violata non potest reintegrari, vel quia extractus fuit occisus, vel quia reus in ecclesia ipsa fuit occisus, vel ex alio actu irretractabili, in absolutione a censuris imponitur pro poenitentia eleemosyna facienda ecclesiae violatae, convertenda vel in vas sacrum, vel in lampadem argenteam, vel in suppellectilem ad perpetuam rei memoriam. Sacra Congr. Immun., in Salernitana, 28 Oct. 1628, lib. 1 Decr. Paul., pag. 110; in Rossanen., 26 Maii 1632, lib. 2 Decr. Paul., pag. 128; in Mutinen., 17 Ian. 1640, lib. 3 Decr. Paul., pag. 118; in Neapolitana, 5 Martii 1641, d. lib., pag. 140; in Pinnen., 16 Decem. 1664, lib. Decr. Rocci, pag. 607; in Vicana, 16 Iunii 1673, in lib. Decr. Alt., pag. 813; in Meliten., 16 Febr. 1676, ibi, pag. 1064; in Papien., 5 Martii 1675, ibi, pag. 1071; in Chelmen. in Polonia, 29 Maii 1696, lib. 2 Decr. Vall., pag. 25.

Sic occidentes existentem in campanili ecclesiae absoluntur, facta prius eleemosyna ecclesiae violatae. Eadem Sacra Congr. Immun., in Feretrana, 3 Octob. 1673; lib. 1 Decr. Alt., pag. 851.

In absolutione a censuris ob extractionem 53 dolosam imponitur salutaris poenitentia, sed non in enumerata pecunia, data iam reintegratione ecclesiae et satisfactione partis. Eadem Sacra Congreg. Immun., in Hydruntina, 22 Octobris 1692; lib. Decret. Grimaldi, pag. 213.

Praevia eleemosyna ecclesiae spoliatae in 54 summa arbitrio Archiepiscopi, et praecepto de non accedendo saltem per quinque annos ad Terram Longobucis, Archiepiscopi arbitrio milites Campaniae absoluntur publice prae foribus ecclesiae, impositis gravibus et publicis poenitentiis. Eadem Sacra Congreg. Immun., in Rossanen., 2 Oct. 1703, Decr. Vall., pag. 524.

Rex catholicus pro reparatione immunitatis 55 ecclesiae S. Laurentii Excurialis violatae per extractionem violentam marchionis de Valensuele elargitur, intuitu omnium culpabilium ad hoc, ut possint obtinere absolutionem a censuris incursis, eleemosynam viginti quatuor mille *Pezze da otto*, ut dicitur, applicandam in confectione reliquiarii pro reliquiis S. Laurentii apponendi in dict. ecclesia ad publicam et perpetuam rei memoriam. Ead. Sacr. Cong. Immun., in Toletana, 18 Febr. 1677, lib. 2 Decr. Alt., pag. 1533.

Ad complacendum simpliciter maiestati regis 56 catholici instantis apud sanctissimum, quod gubernator, et alii declarati excommunicati ob

extractionem violentam mulieris ab ecclesia, et deinde fustigatae per civitatem, sanctissimus permittit, ut possint absolvi, non adimpletis conditionibus seu poenitentiis apposis in facultate eos absolvendi, nempe quod gubernator abstineret per unum mensem ab exercitio suorum officiorum, ut se gereret tanquam excommunicatum, ut solveret ecclesiae violatae centum duplas, et alii aliam summam, solum quod ad poenam pecuniariam remisit ad arbitrium omnino Episcopi. Eadem Sac. Congr. Immun., in Placentina, 20 Martii 1700, lib. 2 Decr. Vall., pag. 275.

57 Aliquando violatori immunitatis ecclesiast. in absolute a censuris imponitur poenitentia visitandi septem ecclesias urbis. Ead. S. Congr. Immun., in Beneventana, 7 Maii 1630, lib. 2 Decr. Paul., pag. 39.

58 Aliquando imponitur poenitentia gubernatori in absolute a censuris habens tractum successivum ratione exempli. Ead. S. Congr. Immun., in Aprutina, 9 Aug. 1639, l. 3 Decret. Paul., pag. 39.

59 Ministri et satellites regiae audientiae absolvuntur in forma publica, et impositis gravibus poenitentiis salutaribus ob extractionem. Eadem Sacra Congreg. Immun., in Beneventana, 13 Decembr. 1692, lib. 1 Decr. Vall., part. 10, in Cosentina, 28 Maii 1695, d. l., p. 192, et alibi.

60 Attento accessu ad Urbem remittitur censuratus Ordinario, ut absolvat impositis gravibus poenitentiis salutaribus. Eadem Sac. Congr. Immun., in Avers., 19 Aprilis d. anni, et l., p. 183; in Alben., 4 Maii 1700, lib. 2 Decr. Vall., pag. 285.

61 Praevio consensu partis et obligatione de parendo mandatis Ecclesiae super restitutione extracti facta alteri ecclesiae, tanquam spoliatae, impositis gravibus poenitentiis salutaribus, et praestita obligatione iurata de non amplius incurrendo in similia ob extractionem confugiti factam ab ecclesia parochiali, absolvitur potestas oppidi N. private, sed servata forma, alii vero in forma consueta, et publice. Ead. Sac. Congr. Imm., in Regien., 3 Sept. 1695, l. 1 Decr. Vall., p. 214.

62 Arbitrio emin. Episcopi, praevia erogatione eleemosynae ecclesiae spoliatae in summa ab eodem eminentissimo arbitranda, servata forma et impositis gravibus poenitentiis salutaribus, absolvitur gubernator ob extractionem. Ead. S. C. Immun., in Aversana, 17 Maii 1695, l. 1 Decr. Vall., p. 191.

63 Praevia cautione quatenus possit dari per oratorem, attenta eius paupertate, sin minus, praevia obligatione de reficiendis damnis, absolvitur in forma consueta ob extractionem confugiti ab ecclesia, impositis gravibus poenitentiis salutaribus. Ead. Sacra Congr. Imm., in Sab., 16 Nov. 1695, d. l., p. 157.

Iniungitur Episcopo, qui vigore facultatis 64 absolverat iudicem censuratum ob violatam Immunitatem, cum poenitentia salutari, ut removeat poenam privationis officii, uti improporcionatam. Eadem Sacra Cong., in Balneor., 16 Dec. 1630, l. 2 Decr. Paul., pag. 57.

Censurati ob attentatam extractionem ab ec- 65 clesia absolvuntur impositis gravibus poenitentiis salutaribus. Eadem Sacra Congr. Immun., in Minerbin., 26 Dec. 1693, lib. 1 Decr. Vall., pag. 96; in Sutrina, 20 Augusti 1695, d. lib. p. 210.

Baroncellus, et socii exsecutores curiae lai- 66 cae ob dolosam extractionem absolvuntur, impositis gravibus poenitentiis salutaribus. Ead. S. Congr. Immun., in Hydruntina, 22 Octobris 1692, lib. Decr. Grim., pag. 213; in Spolemana, 20 Febr. 1694, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 106; in Nucerina, 22 Iunii d. ann., et lib., pag. 130.

Officiales regiae audientiae Salerni absolvun- 67 tur arbitrio Episcopi in forma Ecclesiae, impositis gravibus poenitentiis salutaribus ob carcerationem exempti. Ead. S. Congr. Immun., in Caputaquen., 24 Iulii 1684, lib. 1 Decret. Vall., pag. 136.

Item affictuarii et exsecutores curiae laicalis, 68 qui carceraverant operarios cuiusdam parochi. Eadem Sacra Congregat. Immun., in Theanen., 1 Martii 1694, ibi pag. 170; in Urb., 12 Decembr. 1693, d. lib., pag. 93; in Theanen., 4 Sept. 1703, lib. 3 Decr. Vall., p. 512; in Milit., 20 Febr. 1694, lib. 1 Decr. Vall., pag. 106.

Notarius, qui scribendo processum, coope- 69 ratus est ad carcerationem sacerdotis factam de ordine iudicis laici, absolvitur, impositis gravibus poenitentiis salutaribus. Eadem Sacra Congr. Immun., in Placentina in Hispania, 24 Febr. 1694, d. lib., pag. 107; in Egitanien., 23 Ian. 1694, ibi, pag. 101.

In forma Ecclesiae impositis gravibus poe- 70 nitentiis salutaribus exsecutores curiae laicae ob tentatam carcerationem cursoris curiae episcopalis absolvuntur. Eadem Sacra Congreg. Immun., in Anglon., 19 Iulii 1695, d. lib., pag. 203.

Satellites regiae audientiae ob vexationes cle- 71 rico illatas absolvuntur in forma publica, impositis gravibus poenitentiis salutaribus. Ead. S. Congr. Imm., in Cosentina, 28 Maii 1695, lib. 1 Decr. Vall., pag. 192.

Ministri et officiales curiae laicae ob reco- 72 gnitionem corporis delicti, etsi ignoranter, ut asserunt, factam super sacerdote occiso, absolvuntur, impositis gravibus poenitentiis salutaribus. Ead. S. C. Imm., in Alatrina, 13 Aprilis 1696, d. lib., pag. 182.

Birruarius percutiens religiosum absolvitur, 73 impositis gravibus et publicis poenitentiis salutaribus in forma Ecclesiae arbitrio Episcopi,

- et adimpletis conditionibus expressis in litteris sub die 23 Decembris praeteriti. Ead. S. C. Immun., in Brundusina, 7 Apr. 1694, lib. 1 Decr. Vall., pag. 115.
- 74 In casu necessitatis presbyteri Graeci catholici possunt Latinos absolvere, debent tamen uti forma absolutionis in Concilio generali Florentino praescripta. Bened. XIV, tom. 1,
- 75 Const. 57, incip. *Et si pastoralis*, § 5. Extra necessitatis casum prudentiae et arbitrio Ordinariorum relinquitur, ut presbyteri Graeci Albanenses Latinorum etiam confessiones excipere valeant. Idem, ibid. Sacerdotes Graeci coniugati possunt, et curam suscipere parochiarum, et parochianorum suorum confessiones audire. Idem, ibid.
- 77 In poenitentiae sacramenti administratione damnatur et prohibetur sub gravissimis poenis perversa praxis introducta exquirendi a poenitentibus complicum nomina et denegandi absolutionem, nisi illa manifestent. Idem, t. 2, Const. incip. *Ubi primum*. Vide, tom. 2, verb. *Confessarius*, et verb. *Complex*.

APPENDIX

*Sive novus de poenitentia articulus
Romani theologi.*

- 1 Novum, amice Lector, tibi offero de poenitentia articulum, ne nimium distrahi cogaris notulis et animadversionibus, quas variis secundi et tertii articuli locis, subiiciendas monuere censes; et ut per certa, ac peritioribus theologis nostris probata principia, securiorem ac veram de hominis per poenitentiam reconciliationem, doctrinam, proponam et explicem. Si quae vero a Lucio nostro asserta aut falsa, aut minus tuta pronuntio, ne putes, me probo atque docto viro, fratrique meo dilectissimo detractum quidpiam voluisse. Moveor enim ad ita scribendum, cum ut censorum iussa faciam, tum etiam indito quoque mihi veritatis amore ac studio quodam, quo ferri me sentio ad vulgandam, ac omnibus, quoad fieri possit, explicandam puriorem ethicam Christianam, ac tutam aeternae salutis viam: et opiniones, quas noto, non Patris Lucii sunt, sed Lacroixii, Vivae, Tamburini, Sporerii, aliorumque huius furfuris auctorum, quorum ipse opiniones fideliter recenset. Ut autem ad rem veniam, primum de dolore, deinde de confessionis integritate, ac demum de satisfactione disputabo.
- 2 I. Ut autem intelligas, quinam et qualis esse debeat dolor necessarius ad obtinendam per poenitentiam remissionem peccatorum, operae pretium duxi perspicue exponere, in quo virtus poenitentiae consistat, quae, teste Tridentina Synodo, sess. 14, cap. 4, ad impetrandam veniam peccatorum quovis tempore necessaria fuit; et quae necessariam illam dispositionem

constituit, quae in poenitente desideratur, ut per absolutionem sacramentalem iustificationem obtineat. Est itaque virtus poenitentiae, *sincera hominis ad Deum conversio, qua peccata commissa detestatur, et odio habet propter Deum, cum gravi animi dolore et cum firmo proposito deinceps non peccandi, sed malam vitae consuetudinem, corruptosque mores emendandi, et spe veniae a Dei misericordia consequendae*. Dubitari non potest, quin poenitentia virtus sit proprie dicta; quae enim divina lege praecipuntur, ad virtutem proprie dictam pertinent. Nil vero frequentius in sacris litteris praecipitur, quam de perpetratis flagitiis poenitentia. Ezechielis xviii habetur: *Convertimini*, ait Dominus Deus, *et agite poenitentiam de omnibus iniquitatibus vestris*; Matthaei iii: *Poenitentiam agite.... facite fructus dignos poenitentiae*. Et, ut alia mittam, Lucae vi legitur: *Coeptit Iesus praedicare et dicere: Agite poenitentiam*. Deinde dolor de peccatis eo modo et fine conceptus, ut extrema declinet, nequit non esse virtutis actus, ut inquit S. Thomas, 3 part., qu. 85, art. 1, qui enim laetantur, cum male fecerint, peccant, ac peccant itidem, qui ita dolent, ut in desperationem se coniciant, ut Cain et Iudas. Dolor ergo ad leges aequitatis, et Christianae moderationis mensuram conceptus, actus virtutis est. Virtus autem haec non generalis, sed peculiaris est, et revocatur ad iustitiam commutantem. Nam poenitentia dolet de malo commisso, quatenus est offensa Dei, cuius laesum ius reparare conatur, violati vero alterius iuris compensatio, ad iustitiam commutantem attinet. Cum vero pro illata Deo iniuria ad aequalitatem satisfacere, atque compensare peccator nequeat, cum sit incapax ac debeat tantum, quantum potest, ac Deus exigit, compensare, ideo a theologis non pars subiectiva, sed potentialis tantum iustitiae commutantis appellatur.

II. Virtus autem haec non acquisita est humanis actibus, ut iustitia, fortitudo, etc., sed gratuito infusa a Deo est, ut sunt virtutes theologicae, fides, spes et charitas. Haec enim veritas aperte revelata in Scripturis est. Ierem. xxxiii dicitur: *Converte me, et convertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim convertisti me, egi poenitentiam*; Ezechiel sic Deum loquentem inducit: *Dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri... et dabo vobis cor carneum... et faciam, ut in praeceptis meis ambuletis*. Hinc Conc. Trid., sess. 6, can. 8, hanc veritatem definivit: « Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit ». Illa enim virtus infusa dicitur, inquit S. Thomas, 3 part., qu. 85, art. 5, quam Deus in nobis sine no-

bis, non tamen sine nobis dispositive coo-
perantibus, in primis producit. Eiusmodi est ha-
bitus poenitentiae, ut ex Scripturarum testi-
moniis constat.

5 III. Poenitentia haec necessaria est necessi-
tate medii, et necessitate divini praecepti, ut
ex divinis Scripturis patet; Matth. iv inquit:
*Coepit Iesus praedicare et dicere: Poeniten-
tiam agite; appropinquavit enim regnum coe-
lorum.* Item Lucas, Act. 3: *Poenitemini igitur,
et convertimini, ut deleantur peccata vestra;*
iterum Lucas in Evang. xiii inquit: *Si
poenitentiam non egeritis, omnes simul peribitis.*

6 Adducta testimonia, et alia plurima, quae
brevitatis studio omitto, necessitatem tum me-
dii, tum praecepti evincunt. Nam illud dicitur
necessarium necessitate medii, sine quo obti-
neri finis nequit. Porro aeterna salus, quae est
hominis finis, ita a poenitentia pendet, ut sine
ea haberi non possit. *Si poenitentiam non ege-
ritis, omnes simul peribitis.* Hanc veritatem
definivit Concilium Trident., sess. 14, cap. 1,
his verbis: « Fuit quidem poenitentia univer-
sis hominibus, qui se mortali aliquo peccato
inquinassent, quovis tempore ad gratiam et
iustitiam assequendam necessaria, illis etiam,
qui baptismi sacramento ablui petivissent, ut
perversitate abiecta et emendata, tantam Dei
offensionem cum peccati odio et animi dolore
detestarentur ». Poenitentia igitur ante omnem
legem scriptam fuit peccatoribus necessaria ad
salutem, atque adeo necessaria necessitate me-
dii, et quidem intrinseci, cum sit natura sua
cum fide coniuncta. Quamobrem Tertullianus,
lib. de Poenit., cap. 11, ait: « Deus post tot
ac tanta delicta humanae temeritatis a principe
generis humani auspicata, post condemnatum
hominem, post eiectum e paradiso, mortique
subiectum, cum rursus ad suam misericordiam
maturavisset, iam inde in semetipso poeniten-
tiam dedicasset ». Accedit etiam evidens ex
ipsa naturae lege depromptum argumentum.
Nam homo per peccatum fit a Deo aversus;
Deum iniuria afficit; legis transgressione Deum
ipsum contumnit; ac secundum incommutabiles
Providentiae ac iustitiae leges, fit irae ac
divinae vindictae obnoxius. Ergo, ut Deo re-
concilietur, converti per poenitentiam ad ipsum
debet, compensare quantum potest illatam in-
iuriam, sese paratum exhibere ad legem, et
Dei voluntatem faciendam, ac punire in semet-
ipso peccatum, per quod divinae iustitiae
iram atque vindictam subire oportebat. Idem
enim exigunt incommutabiles divinae Providen-
tiae et iustitiae leges, secundum quas homo,
hominisque voluntas divinae voluntati perfecte
subiecta esse debet, ac summum Deo honorem
deferre.

7 IV. Gradus, per quos pervenimus ad poe-
nitentiae virtutem, sex a theologis designantur

cum S. Thoma, 3 part., qu. 85, art. 4, ubi
haec habet: « Dicendum, quod de poenitentia
loqui possumus dupliciter. Uno modo quan-
tum ad habitum; et sic immediate a Deo in-
funditur sine nobis principaliter operantibus,
non tamen sine nobis dispositive cooperantibus
per aliquos actus. Alio modo possumus loqui
de poenitentia quantum ad actus, quibus Deo
operanti in poenitentia cooperamur. Quorum
actuum primum principium est Dei operatio
convertentis cor, secundum illud Thren. ult.:
Converte nos, Domine, ad te, et convertemur.
Secundus actus est motus fidei; tertius est
motus timoris servilis, quo quis timore sup-
pliciorum a peccatis retrahitur; quartus actus
est motus spei, quo quis sub spe veniae con-
sequendae assumit propositum emendandi;
quintus actus est motus charitatis, quo alicui
peccatum displicet secundum seipsum, et non
iam propter supplicia; sextus actus est motus
timoris filialis, quo propter reverentiam Dei
aliquis emendam Deo voluntarius offert ». Eadem doctrinam confirmat Tridentina Syn-
odus, sess. 6, c. 6, atque facile sacrarum Scri-
pturarum oraculis comprobamus. Nam, Ioan-
nis xv, Christus ait: *Sine me nihil potestis fa-
cere,* et c. iv: *Nemo potest venire ad me, nisi
Pater, qui misit me, traxerit eum;* quamobrem
Conc. Triden., sess. 6, can. 3, ita definivit:
« Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus
Sancti inspiratione, atque eius adiutorio ho-
minem credere, sperare, diligere aut poenitere
posse sicut oportet, ut et iustificationis gratia
conferatur, anathema sit ». Dogma itaque ca-
tholicum est, veram poenitentiam a Dei ope-
ratione, sive Sancti Spiritus impulsu initium
sumere. Secundo huic succedit fidei motus.
Ad Hebraeos enim xi, Paulus scribit: *Sine fide* 9
*impossibile est placere Deo. Credere enim opor-
tet accedentem ad Deum, quia est, et quod in-
quirentibus se remunerator sit.* Est enim fides
virtutum omnium fundamentum, religionis
principium, conversionis peccatoris initium, ac
prima iustificationis radix. Haec praecedit poe- 10
nitentiam, non vero constituit, nec eiusdem
pars est, ut perperam commenti sunt nova-
tores. Fidem sequitur timor servilis; cum enim 11
per fidem Deus exhibetur remunerator bono-
rum ac malorum vindex, qui iis paravit aeterna
supplicia, fide posita, terror in peccatore ori-
tur aeternorum suppliciorum; quo terrore uti-
liter concutitur, ut ait Tridentina Synodus, et
a peccatis trahitur. Timorem hunc non esse 12
malum, sed utilem adversus haereticos facile
demonstramus, nam a superno fidei motu ori-
tur, atque a peccato hominem revocat; quam-
obrem in sacris litteris commendatur atque
praecipitur. Nam Eccles. i habetur: *Timor
Domini expellit peccatum: nam qui sine timore
est, non poterit iustificari.* Et Christus Domi-
nus, Matthaei x, 28, hunc timorem praecipit:

Timeate eum, inquit, qui potest, et animam,
 13 *et corpus perdere in gehennam.* Quartus gradus est motus spei; quam concipimus, dum servili illo timore concussi ad divinam misericordiam confugientes, confidimus Deum nobis propter Christum propitium fore: qua spe erecti vitam et mores emendare constituimus.

14 Quintus motus est charitatis, quo peccatum displicet poenitenti secundum seipsum, et quatenus Dei summe boni offensa est, vel propter suam turpitudinem, non suppliciorum metu: *Sicque Deum tanquam iustitiae fontem diligere incipit*, ut loquitur Tridentinum. Poenitens enim superna illa spe erectus, ad peccati turpitudinem, ac summam Dei bonitatem attendens, peccatum detestatur, quod Dei offensa est, et ob propriam turpitudinem, *quod ad charitatem pertinet*, ut ait S. Thomas,
 15 3 p., qu. 85, art. 4, ad 1. Atque hinc sextus oritur gradus, qui motus timoris filialis appellatur, quo poenitens Deum tanquam patrem optimum revereri incipit, atque ob reverentiam erga beneficentissimum parentem offensae illatae satisfactionem offert, atque in seipso peccatum punire constituit.

16 V. Motus isti, quos ex Tridentino, et S. Thoma descripsi, non sunt omnes ita absolute necessarii, ut omnes explicite et formaliter requirantur; sed posito gratiae praevenientis motu, qui semper est formaliter necessarius, caeteri in unico formali actu comprehendendi valent. Potest enim unico instanti peccator converti, ut patet in conversione Sancti Pauli Apostoli. Ideo autem Tridentinum, et Sanctus Thomas post alios Patres eiusmodi actus in oeconomia poenitentiae enumerant, quia iuxta consuetum divinae Providentiae cursum hoc ordine concurrunt ad iustificationem. Motus isti veri meriti rationem ad iustificationem obtinendam non habent, prout praecedunt iustificationem: nam gratia ipsa iustificans est principium meriti: porro motus isti, qui iustificationis gratiam praecedunt, sunt dispositiones veluti materiales, quae nobis consentientibus, et per Dei gratiam operantibus, in animam introducuntur, et iisdem ad iustificationis gratiam per merita Christi Iesu obtinendam praeparantur. Quae doctrina traditur a Synodo Tridentina, sess. 6, cap. 8, his verbis: « Cum vero Apostolus dicit iustificari hominem per fidem, et gratis; ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et expressit, ut scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis iustificationis; *sine qua impossibile est placere Deo*, et ad filiorum eius consortium pervenire; gratis autem iustificari ideo dicimur, quia nihil eorum, quae iustificationem praecedunt, sive fides, sive opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur: si enim

gratia est, iam non ex operibus; alioquin, ut idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia ».

VI. Hactenus de poenitentiae virtute hominibus in mortale aliquod peccatum lapsis quovis tempore necessaria, ut ex dictis liquet, atque ex definitione Concilii Trid., sess. 14, c. 1. Nunc de poenitentiae sacramento agendum est, quod a Christo Domino institutum est, ut per iuridicam sacerdotis absolutionem homini contrito et confesso remittantur peccata post baptismum commissa. Singulari hoc beneficio, quo Ecclesiam suam Christus Dominus ornavit atque munivit, potestatem faciendo sacerdotibus remittendi per absolutionem sacramentalem peccata, homines peccatores a virtutis poenitentiae exercitio non liberantur, sed novo potius titulo, novoque incitamento ad illam exercendam ferventius stimulantur. Tum quia sacramenta ad perficiendas, non ad infirmandas virtutes destinata sunt; tum quia, haec peculiaria beneficia cum sint, homines astringere debent ad gratum quoque animum ob nova suscepta beneficia exhibendum per ferventius virtutis exercitium; tum demum, quia, cum in poenitentiae sacramento ad alios virtutis actus, per quos homo ad reconciliationem disponitur, addita sit peccatorum confessio, quae effectum verecundiae, atque confusione inde orta, plurimum confert ad detestationem peccati, facile intelligere est, Christum Dominum voluisse, ut institutum a se sacramentum poenitentiae, novos stimulos afferret ad detestanda peccata, ac ferventius exercendam poenitentiae virtutem. Sacramentum
 19 ergo poenitentiae institutum a Christo Domino fuit ad fovendam, perficiendamque virtutem poenitentiae, non vero ad attenuandam et ad supplendum per virtutem clavium perfectae contritionis defectum. Audiantur verba catechismi Conc. Trid., part. 2 de Poenit., § 36. *Quantum*, ibi: « Ut enim hoc concedamus, inquit, contritione peccata deleri, quis ignorat, illam adeo vehementem, acrem, intensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine aequari conferrique possit? » Haec est contritio charitate perfecta, qua iustificatur peccator, absque actuali sacramenti susceptione, cum solo illius voto. De imperfecta vero subdit, § 37: « At quoniam pauci admodum ad hunc gradum pervenirent, fiebat etiam, ut a paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset. Quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliiori ratione communi hominum rationi consuleret, quod quidem admirabili consilio effecit, cum claves regni coelestis Ecclesiae tradidit. Etenim ex fidei catholicae doctrina, omnibus credendum, et constanter affirmandum est: si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat, et si huiusmodi

dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, vi clavium scelera omnia remitti ac condonari: ut merito a sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiae clavibus aditum in coelum aperiri; de quo nemini dubitare fas est, cum a Florentino Concilio decretum legamus, poenitentiae effectum esse absolutionem a peccatis». Vides ergo, sacramentum Poenitentiae fovere atque perficere virtutem, atque virtutis conatus augere potius quam infirmare debere, in eo vero ipsius beneficium repositum esse, ut vehementis, acris intensaeque contritionis defectum suppleat, conferendo absolutionis beneficio iustificationem etiam illi, qui non vehementem, acrem et intensam, sed remissam et imperfectam contritionem habeat. Hac ratione faciliorem reddit communitati credentium remissionem peccatorum, cum valde difficile sit vehementem, acrem intensumque illum contritionis motum concipere, quo extra sacramentum homines iustificentur. Haec notata ac fusius explicata sunt, ut videas, quam inepte philosophentur, qui pro extollenda clavium virtute ac efficacia sacramenti, obligationem ineundae poenitentiae ita in peccatoribus minuunt, ut disponi illum posse credant ad absolutionem recipiendam sine illo divini amoris actu, quo se a creaturis aversi et conversi ad Deum profitemur.

21 Sacramentum Poenitentiae suam, ut sacramenta reliqua, materiam habet. Haec vero duplex est, remota et proxima, materia remota sunt peccata detestanda et destruenda; nam sicut ligna ignis materiam dicimus, quia igni consumenda subiiciuntur, ita theologi peccata, quae clavium virtuti ac poenitentiae sacramento supponuntur, ut deleantur, materiam sacramenti poenitentiae appellant. Peccata vero, quae post baptismum committuntur, proprie materiam sacramenti Poenitentiae constituunt; mortalia materiam necessariam, venialia vero materiam tantum sufficientem; cum absque confessione sacramentali, aut eius voto, atque sacerdotis absolutione remitti possint. Media autem, quibus remissio peccatorum venialium confertur, sunt fervor charitatis, sacramenta vivorum et sacramentalia, quatenus sint cum motu detestationis peccatorum coniuncta, ut confessio generalis, tunsio pectoris, et oratio Dominica: vel cum motu reverentiae in Deum, resque divinas, ut benedictio episcopalis, aspersio aquae benedictae, oratio in ecclesia consecrata, et alia huiusmodi. Dixi cum detestatione peccatorum coniuncta, quia remitti nunquam possunt peccata etiam venialia, quandiu voluntas illis adhaeret; quamobrem ait S. Thomas, ne martyrium quidem venialia peccata delere: « Si actualiter voluntatem peccato invenerit inhaerentem ». Sacramentalia ergo, ac vivorum sa-

cramenta ad venialium remissionem conducunt; quatenus « inclinant, inquit idem doctor angelicus, animam ad motum poenitentiae, qui est detestatio peccatorum, implicite vel explicite ».

VIII. Materia proxima huius sacramenti vo- 22 cantur actus poenitentis, per quos delenda peccata subiiciuntur potestati clavium, ac satisfactione puniuntur; sunt autem huiusmodi actus, cordis contritio, oris confessio atque operis satisfactio. Primum de contritione, deinceps de confessione, ac demum de satisfactione dicemus. Hic tamen obiter notare iuvat, tres antedictos actus a Florentina Synodo non materiam, sed *quasi materiam* appellari, quia Scotistae, alique theologi, ac viri gravissimi, aiunt quidem, tres illos actus necessario in sacramento Poenitentiae requiri, ut sacramentum ex effectu sit integrum, sive esse materiam, circa quam proxime et obiective poenitentia occupatur; sed negant ad integritatem substantialem pertinere, aut intrinsece sacramentum ipsum componere; doctor enim subtilis, in 5, dis. 14, qu. 4, et dis. 17, qu. 1, huius sacramenti essentiam in sola absolutione reposuit, ita ut, quatenus ritus sensibilis est, pro materia, quatenus vero remissionem peccatorum significat, haberi pro forma debeat. Nec opinio haec fuit unquam ab Ecclesia improbata aut censura ulla notari potest.

IX. Contritio, inquit Trid. Syn., sess. 14, 23 c. 4, quae primum locum inter actus poenitentis habet: « Animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de caetero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, et in homine post baptismum lapso, ita demum praeparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinae misericordiae, et voto praestandi reliqua coniunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur ». Declarat igitur S. Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato, et vitae novae propositum et inchoationem, sed veteris etiam odium continere. Perpende, quaeso, Concilii declarationem. Ait, contritionem, quae necessaria est ad praeparandum hominem in sacramento Poenitentiae ad remissionem peccatorum, detestationem peccatorum, propositum non peccandi *sive novae vitae propositum et inchoationem* continere atque exprimere. Vide ergo 1. num 24 sustineri possit illa probabilistarum opinio, quae ait, non requiri in poenitente propositum expressum de non peccando de caetero, sed implicitum sufficere, illud scilicet, quod dolor ipse ac detestatio peccatorum in se involvit. Nam Concilium duo haec expresse postulat, ut poenitens detestetur peccatum, et propositum habeat non peccandi de caetero; cessationem a peccato; et vitae novae propo-

- situm. Satis ergo, superque declarat, necessariam in poenitente esse expressam peccati detestationem, ac expressum quoque propositum non peccandi de caetero, quod novae vitae inchoationem contineat. Concilii ergo menti repugnat benigna illa casuistarum opinio, quae solum implicitum propositum sufficere affirmat.
- 25 2. Num novae vitae propositum, et inchoatio haberi possit sine charitatis initio, cum enim charitas et amor Dei vita hominis spiritualis sit, cuius privatio mors spiritualis hominis nuncupatur, non videtur hominem poenitentem novam inchoare posse vitam, quin aliquem in se Dei amorem atque charitatis initium habeat; et quin primum, omnium maximum Dei mandatum servare incipiat. Sed de iis paulo infra.
- 26 X. Contritio ab eodem Concilio, cap. cit.,
27 dividitur in perfectam et imperfectam. Perfectam vocat, quae ex charitate perfecta concipitur, quae etsi hominem Deo reconciliet priusquam etiam hoc sacramentum actu suscipiat, declarat tamen reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto non esse ascribendam:
- 28 imperfectam vero, quae attritio dicitur, eam, quae « vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur »; haec, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, non solum non facit hominem hypocritam et magis peccatorem, sed etiam donum Dei est, et Spiritus Sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adiutus, viam sibi ad iustitiam parat. Et quamvis sine sacramento Poenitentiae per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat; tamen ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae impetrandam disponit. Ad imperfectam contritionem sive attritionem quod attinet, observare necesse est primum, attritionem naturalem, id est quam rationes mere naturales excitant, et quae solis naturae viribus concipitur, non sufficere, etiam cum sacramento Poenitentiae, ad hominem Deo reconciliandum; opposita enim opinio damnata fuit ab
- 30 Innocentio XI. Deinde nequidem attritionem illam sufficere, qua quis doleat de peccato, quatenus offensa Dei, etc., si peccandi voluntatem et peccati affectum non excludat; attritio enim necessariam ad reconciliandum hominem in sacramento Poenitentiae detestationem secum ferre debet de peccato commisso cum proposito non peccandi de caetero, ac vitae veteris odium et vitae novae propositum et inchoationem: ubi vero peccandi voluntas, et peccati affectus non excludatur, verum non peccandi propositum deest, verum peccati odium desideratur, nec efficax propositum adest, neque efficax novae vitae inchoatio, ut consideranti patet. Denique observare est, attritionem
- 31 ex turpitudinis peccati consideratione, atque ex gehennae et poenarum metu conceptam, utilem esse, atque ad iustificationem disponere, ut est a Concilio Tridentino adversus Lutheranos definitum. Idque constat etiam ex iis quae supra nos de timore disputavimus. At aliud est, utilem esse, atque disponere ad iustificationem, et aliud sufficientem esse. Nam fides utilis sane est, atque disponit, sola vero non sufficit; spes quoque inter utiles dispositiones recensetur, sed nec haec etiam cum fide coniuncta sufficit. Etsi ergo dolor ex metu illo conceptus utilis sit atque disponat, non inde perspicue sequitur, dolorem huiusmodi cum ipsa fide et spe coniunctum sufficientem esse ad hominem Deo reconciliandum in sacramento. Quamobrem iure meritoque disputant theologi, num attritio necessaria in sacramento Poenitentiae, sine Dei amore saltem inchoato sufficiens sit ad iustificationem obtinendam.
- XI. Supervacaneum existimo disputare, num in sacramento requiratur contritio perfecta: falsam enim opinionem id asserentem communiter omnes theologi existimant. At neque in Concilio Tridentino, neque alio Ecclesiae decreto haec sententia proscripta unquam fuit. Praefatam sententiam gravissimi theologi ante Concilium Tridentinum propugnarunt; Hugo a S. Victore, lib. 2 de Sacram., part. 15, c. 8; Richardus Victorinus, lib. de Potest. absol., cap. 7; Robertus Pullus, de Sacram., p. 5, c. 13; Innoc. III, in psalm. II poenit.; Guillelmus Antissiodorensis, in Sum.; Albertus Magnus, in 4 Sent., dist. 17 et 18; Alexander Alensis, part. 4 Sum., quaest. 8, memb. 1; S. Raymundus, lib. 4 de Poenit., § 8; Vincentius Bellovacensis, lib. 8 Specul. histor., c. 34; S. Bonaventura, in 4, dist. 81, par. 1, art. 2, qu. 1; S. Bernardinus Senensis, t. 2, serm. 27, de Confes.; Gabriel Biel, in 4, dist. 14, qu. 11, art. 2; Alphonsus Tostatus, cap. 5 Defensorii; Guillelmus Pepinus, serm. 5 in Coena Domini, inquit: « Regula generalis theologorum est, quod confessor neminem debet absolvere, quem non credit verisimiliter a Deo absolutum. Nemo theologorum tribus integris saeculis ante Tridentinum notam haeresis huic sententiae impendit, neque in Conciliis Lateranensi IV, Lugdunensi II, Viennensi, Constantiensi, Basileensi, Florentino de eadem querela aliqua mota fuit. Imo nec ipsum Concilium Tridentinum aliquam in eandem censuram tulit, ut testatur Cardinalis Pallavicinus, lib. 4 Hist., cap. 10, atque gravissimi theologi, qui eidem Concilio interfuere, Andreas Vega, lib. 13, in Conc. Trid., c. 33; Richardus Tapperus, ut colligitur ex historia Conc. Trid., l. 2, cap. 10; Dominicus Soto, in 4, dist. 18, qu. 3, art. 2. Relata sententia de perfecta contritione, quae culpam deleat, non ita facile cum potestate clavium componi valet; quamvis haec

duo variis viis consociare illius auctores student. Idcirco omnes theologi iure nunc hanc sententiam reiiciunt, non quod sit ab Ecclesia peculiari decreto proscripta; sed quia reipsa falsa est, et clavium potestati derogare videtur. Si plura hac de re cupis, legas P. Drue, t. 2, lib. 2, cap. 3.

35 XII. Haec praemittenda duximus, ut facilius
lectores intelligant, quanam cavenda, ac aliqua
reprehensione digna habeantur, in 2 et 3 ar-
36 ticulo de Poenitentia. Itaque num. 12 secundi
articuli exponitur atque probatur eorum opinio,
qui cum Lacroixio, aliisque benignioribus theologis
tuentur, « sufficere in poenitentia dolorem de peccatis ob metum poenarum temporalium,
ut a Deo immissarum vel immitterendarum »;
qui ergo de peccato ea unice de causa doleat, quia
timet, vel morbum gallicum, vel carcerem, vel
famam, vel infamiam, vel gravem infirmitatem,
quam peccati causa a Deo inflictam vel infligendam
credat, satis superque paratus est ad obtinendam
in sacramento Poenitentiae iustificationem. Ita ne,
mi Luci, fideles poenitentes instruendos putas?
Nihil aliud ab homine exposces, qui ad te peccata
manifestaturus accedat? At Innoc. XI decreto
sanctum est, non licere, ubi de valore sacramenti
agitur, sequi opinionem probabilissimam, relicta
tutiori. Igitur cum, te fatente, probabilitatis
lineam non excedat assertio de sufficientia huius
timoris, ut pontificio decreto obsequaris, cogeris
obligare poenitentem ad novum et perfectiorem
dolorem concipiendum. Sed quid, si levissima
etiam sit probabilitas? Nam graviores theologi
opinionem istam pro laxa atque falsa omnino
habent. Et quidem iure atque merito ita opinari
videntur. Primum, quia Concilium Tridentinum,
utilem attritionem describens ex metu poenarum
conceptam, ait *ex gehennae et poenarum metu*.
Alias ergo poenas cum gehenna coniungit, hoc
est cum poena aeterna, quae propria peccati
mortalis poena est, quaeque per fidem unice
proponitur, non vero per sensum, perque rerum
sensibilium amorem, quo ad aversanda et
timenda mala temporalia trahimur. Deinde
Concilium Tridentinum dolorem disponentem
ad iustificationem in sacramento ex supernaturali
motivo atque ex superno S. Spiritus impulsu,
concipi oportere declarat. Supernus vero
divini Spiritus impulsus, hominem a terrenis
et temporalibus retrahit, atque ad caelestia
et aeterna vocat et dirigit. Id adeo certum
est, ut in controversiam revocari nequeat. Dum
ergo homo detestando peccatum, sistit in timore,
vel carceris, vel infamiae, vel morbi gallici,
aut etiam temporariae mortis, qua se a Deo
punitum iri metuat, dubitari prudenter poterit
timorem illum non esse ex impulsu supernae
gratiae, sed ex proprio potius, et humano illo
amore, quo natura hominis impetu quodam mala
haec re-

fugit et aversatur. Atque haec nostra coniectura
consona est Christi Domini sententiae, qui,
Matthaei x, utilem discipulis suis timorem
demonstrans, inquit: *Nolite timere eos qui occidunt
corpus, animam autem non possunt occidere;
sed timete eum qui potest et animam et corpus
occidere in gehennam*. Monet itaque Servator
noster, ne timorem illum concipiamus, qui pro
obieto habeat mala temporalia, quorum mors
extremum est, sed illum tantum, quo a gehenna
et aeterna poena retrahimur. Quorsum vero hoc,
nisi quia timor ille infirmae semper, aut ferme
semper humanitatis est motus; hic vero superni
illius Spiritus, qui per fidem aeternas poenas
demonstrat, et quoad coelestia et aeterna
dirigimur? Et sane debita peccato mortali poena
aeterna est, non temporaria; qua de causa
apposite Concilium Tridentinum poenarum
metum cum metu gehennae copulavit; scilicet,
ut intelligeremus, primum hominis peccatoris
obiectum timoris, aeternas esse poenas, poenas
vero reliquas, veluti illius consecraria. Non
diffiteor, utilem esse posse huiusmodi timorem,
cum retrahere aliquo modo hominem a peccato
possit, ac excitare illum ad aeternas poenas
considerandas, quarum timore intimius atque
validius concutitur. Sed hunc tantum timorem
sufficere, probare nullo modo possumus. Distinguat
ergo Lucius *inter utilem et sufficientem*; non
enim quaecunque utilia sunt, ea sufficiunt ad
iustificationem obtinendam. Nec ad rem facit
Ninivitarum, quod ipse affert, exemplum; ii
enim utiliter timore concussi dicuntur a
Concilio Tridentino; sed quis dicat, timorem
tantum poenae temporalis concepisse, cum Io-
nas civitatis exterminium, mortem ac divinam
illis ministratus fuerit vindictam, et cum ex
iis concepto timore utiliter concussi fuerint?
Videndum etiam qua ratione utiliter concussi
fuerint. Non alia sane ratione nisi quia ex
huiusmodi timore moti sunt ad considerandam
divinam misericordiam, in qua spem veniae
collocaverunt, et ad considerandam divinam
iustitiam, cuius deinceps amore conversi sunt
de via sua mala, hoc est facti sunt aversi a
creatura, et conversi ad Creatorem, qua unice
via obtinere tunc poterant iustificationem. Ac-
cedit etiam, quod de Ninivitis legatur (Ion. iii,
10): *Vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt
de via sua mala*, etc. Deus porro nullam
rationem habet operum in ordine ad iustifica-
tionem, nisi procedant ex fide, quae per dilectionem
operatur. Ut enim ait S. August., serm. 88,
alias 50, de Verbis Domini, c. 2. *Adde charitatem,
prosunt omnia; detrahe charitatem, nihil prosunt
caetera*.

XIII. Non solum dolorem ob metum poenae
temporariae insufficientem habemus ad iustifica-
tionem obtinendam, sed dubitamus etiam de
sufficientia doloris ex solo metu gehennae con-

cepti, aut ex turpitudinis peccati consideratione, si initialis ille amor non accedat, quo homo aversus a peccato, et creatura, et conversus ad Deum esse incipiat, et quo novam illam vitam inchoet, quam a Tridentina Synodo commemoratam diximus. Et cum in sacramentis conficiendis, tutam sectari teneamur viam post laudatum Innocentii XI decretum, contendimus, teneri confessarios ad hortandos poenitentes, ut conentur, ex aliquo saltem initiali Dei amore, dolorem de peccatis concipere. Si opinio haec asserens probabilis sit, nemo dubitat ad id teneri. Quid vero, si probabilior quoque sit? At ita se res habet, ut facile quisque intelliget, dum serio attendat ad vera atque solida theologiae principia. Nos hic pauca primum dicemus de servili timore gehennae, ac de dolore ex turpitudinis peccati consideratione, deinde de initialis amoris necessitate.

- 38 XIV. Iam diximus, servilem gehennae timorem bonum atque utilem esse motum, quo scilicet homines utiliter concutuntur, ac retrahuntur a peccatis. Ostendendum nunc est, 39 utilem huiusmodi timorem ad iustificandum hominem cum sacramento neutiquam sufficere. Id autem ostenditur primo, quia nova est, nec duobus saeculis vetustior doctrina, quae asserit sufficientem esse huiusmodi timorem, ut docet Benedictus XIV, de Synodo dioecesana, lib. 7, c. 12, num. 6, inquit: « Quamvis ante Tridentinum communiter theologi docuerint, ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae obtinendam satis esse contritionem imperfectam, quam iam tum attritionem nuncupabant, attritionis tamen nomine nunquam dolorem intellexerunt de peccatis, aliunde excitatum, quam ex motivo charitatis, seu omnino seiunctum ab aliquo saltem remisso, tenui, debili seu initiali amore benevolo Dei ». Si nova est in theologia doctrina de sufficientia timoris servilis; ergo suspecta, et minus tuta; cum vera doctrina sit ea, quam per manus Patrum ex Apostolis a Christo Domino deductam, Ecclesia, atque antiquiores theologi acceperunt. Deinde dolor disponens ad iustificationem ex Concilio Tridentino loco supra citato debet excludere voluntatem peccandi; cum voluntate enim peccandi vera virtus poenitentiae consistere nequit; atqui dolor ex metu gehennae, sive gehennae timor, quod idem est, voluntatem peccandi non excludit, timor enim, ut pluries docuit Augustinus, ac alii tradidere Patres, *manum cohibet, non animum*. En verba Augustini, concione 25, in psalm. cxviii: « Timor, quo non amatur iustitia, sed timetur poena, servilis est, et ideo non crucifigit carnem. Vivit enim peccandi voluntas, quae tunc apparet in opere, quando speratur impunitas ». Similia habent Gregorius Magnus, in lib. Moral., cap. 27, atque alibi, S. Bernardus, ep. 11,

aliique Patres. Ex theologis sufficienter S. Thomas et S. Bonaventura: doctor enim angelicus, 2-2, qu. 19, art. 9, ait: « Timor servilis non est numerandus inter septem dona Spiritus S. licet sit a Spiritu S. quia, ut August. dicit in lib. de natura et gratia, c. 57, potest habere annexam voluntatem peccandi; dona autem Spiritus S. non possunt esse cum voluntate peccandi, quia non sunt sine charitate ». S. Bonaventura, 3 Senten., dist. 34, qu. 1 de Timore, n. 59, affirmat, « metu suppliciorum aeternorum et divinae iustitiae, hominem cessare a peccatorum perpetracione, sed non omnino a voluntate »: et qu. 2, n. 65, expresse ait, « manere voluntatem peccandi in habitu et radice in eo, qui a peccato absteineat ob timorem poenae ». Timor ergo huiusmodi voluntatem peccandi non excludit. Denique dolor, quo homo ad poenitentiam et iustificationem praeparatur, cordis conversionem secum ferre debet; ut enim per peccatum fit homo aversus a Deo, et conversus ad creaturam, ita per poenitentiam aversus a peccato et a creatura fieri debet, et conversus ad Deum: « Offensa peccati mortalis (inquit S. Thomas, 3 part., qu. 86, art. 2) procedit ex hoc, quod voluntas hominis est adversa a Deo per conversionem ad aliquod bonum commutabile, unde requiritur ad remissionem divinae offensae, quod voluntas hominis sic immutetur, ut convertatur ad Deum cum detestatione conversionis praedictae, et proposito emendae ». Atqui conversio haec solo timore gehennae fieri non potest, tum quia conversio haec debet esse motus contrarius conversioni ad creaturam; motus autem huic conversioni contrarius, non est nisi conversio ad Deum per amorem: hinc S. Thomas, lib. 4 contra Gentes, c. 71: « Mens nostra, inquit, debite ad Deum converti non potest sine charitate »; tum etiam quia non habetur vera ad Deum conversio, quin illi restituatur, quod per iniuriam ablatum fuit. Itaque cum homo peccando debitum Deo amorem creaturis tribuerit; manifestum est, non posse ad reconciliationem disponi, nisi avertendo se a creaturis, ac se convertendo per amorem ad ipsum Deum. Et sane perniciosa res videtur, hominem, qui peccavit detrahendo Deo debitum amorem reconciliationem cum eo per poenitentiam reponere, et ne quidem amoris initium reddere eidem oportere. Tum demum quia impossibile est converti hominem ad Deum posse, quandiu in ipso homine praedominans creaturae amor incalescat, hic enim amor malus cum sit, nequit cum vera ad Deum conversione componi, et cum huiusmodi conversio aliqualem a creatura aversionem et debitam humanae voluntatis Deo subiectionem secum ferre debeat, manifestum est, cum praedominante sui ipsius amore conciliari in homine non posse; atqui

quandiu ex solo gehennae metu homo de peccato dolet, in se ipso creaturae, ac sui ipsius praedominantem amorem gerit; nam sine amore, qui vita cordis est, esse homo non potest, ut auctor libri *De substantia dilectionis*, et S. Fulgentius, lib. 1, ad Monim., aperte tradunt. Ergo cum in homine amor Dei non statuatur, necesse est, ut creaturae amor praevaleat. Et sane, undenam metus mali in homine oritur, nisi ex praedominante sui ipsius amore, quo quidquid ei malum exhibetur, aversatur et fugit? Ex quo apparet, hominem per timorem retrahi potius a Deo, quam eidem per debitam obedientiam subiici, ac per actum voluntatis ad ipsum converti. Opus ergo est dilectione aliqua, qua amare incipiat divinam bonitatem atque iustitiam, ut homo ad Deum conversus dicatur. Audiat ergo Lucius noster Alexandrum Alensem, qui in 4, qu. 17, art. 6, haec de servili timore habet: « Dico quod timor est principium remotum (poenitentiae), quia ex hoc quod poenam timet, desistit ab actione peccati, sed nondum iustificatur. Sed post incipit (poenitens) moveri in Deum per amorem, et sic timor est principium remotum, amor vero propinquum ». Et in Speculo animae: « Timor, inquit, semper cum mortali peccato est, scilicet cum quis dimittit peccatum facere solummodo ratione poenae ». Et in libro de 7 donis Spiritus S., c. 1: « Timor servilis non mutat voluntatem in bonum, licet criminis impediatur executionem ¹ ». Disponit itaque timor, sed non sufficit ad iustificationem obtinendam, sicut fides et spes disponunt, sed non sufficiunt.

42 XV. Venio nunc ad attritionem ex turpitudine peccati conceptam. Triplex in peccato turpitudine concipitur, 1. in eo consistit, quod peccatum, v. g. furti, res sit in humana societate probrosa et ignominia plena. 2. Peccato ipsi intima est, in quantum peccatum natura difforme est, et honestati ac rationi, animaeque nostrae pulchritudini contrarium, atque ita furtum turpe sua natura est. 3. Denique peccati turpitudine in oppositione consistit peccati cum iustitia et sanctitate Dei; dubitari enim non potest quin turpe sit, quod Dei sanctitati, eiusque aeternae legi contrarium est. Iam vero, si quis de peccato doleat, quia sibi propriaeque aestimationi noxium est, non peccatum, sed propriae famae iacturam detestatur et gemit. Itaque conversus ad Deum dici nequit. Item qui peccatum detestatur, quia honestati repugnat, ac propriae animae pulchritudinem deformat, nec alio altiori motivo de patratibus iniquitatibus affligitur, is constituit in se ipso finem suum, ideoque vere poenitens

dici nequit; imo novum peccatis suis superbiae crimen addit. Audi Augustinum, lib. 5 de Civitate Dei, cap. 20: « Cum anima, inquit, in se delectatur, nondum re incommutabili delectatur et ideo adhuc superba est, quia se pro summo habet, cum superior sit Deus ». Superest ergo, ut solus ille dolor vere ad iustificationem in sacramento obtinendam disponat, qui ex turpitudinis peccati consideratione concipitur, quatenus Deo, fonti sanctitatis infinitae displicet, eiusque incommutabili iustitiae contrarium est. Non potest vero hic dolor esse, sine aliquo Dei amore, imo ex amore ipso, velut ex causa ac principio nascitur, quod erit ex iis, quae dicenda supersunt, certissimum.

XVI. Contritio ergo imperfecta, sive attritio, ⁴³ quae hominem proxime disponit ad iustificationem in sacramento. Poenitentiae amorem Dei, sive charitatem initialem, qua Deum diligere incipiat veluti omnis iustitiae fontem, necessario ferre secum debet. Ne a sodalium meorum doctrina recessisse videar, praeter Alensis et S. Bonaventurae auctoritates, supra recensitas, in medium hic afferre duxi, primum S. Bernardini Senensis, deinde doctoris subtilis sententias; ille itaque ait: « Qui conteritur principaliter propter timorem inferni et non propter amorem Dei non est in statu salutis, quia non dolet amore Dei, sed amore sui, ut si cessaret damnatio ex propria culpa, cessaret et contritio illa. Licet ad veram contritionem concurrat dolor humilians, debet tamen concurrere amor inflammans; unde, etsi in peccatore initietur timor poenae, superveniens tamen amor talem timorem debet repellere ». Scotus vero in 4 Sententiar., dist. 18: « Contritio ad hoc, ut sit dispositio ex congruo ad receptionem gratiae, oportet, quod sit voluntaria detestatio et debita circumstantia finis: quod homo poeniteat, non solum propter timorem poenae, sed timore filiali ». Et ibidem, dist. 20, quaest. unica, inquit: « Ad hoc, quod displicentia valeat, et sit ordinata, oportet, quod sit debite circumstantiata, et maxime circumstantia finis et principii active principalis, ut scilicet sit voluntaria propter Deum... oportet non solum timere iudicem, sed diligere: ut enim delere possit commissam, (iudex Deus) arbitrii libertatem quaerit, non necessitatem, charitatem, non timorem ». In hanc opinionem propensos ⁴⁴ fuisse Tridentinos Patres facile patet, licet enim controversiam hanc definire noluerint, ut habemus ex eiusdem Concilii historia, tamen praefere voluisse videntur opinionem astruentem necessariam esse aliquam Dei dilectionem, ut homines proxime ad iustificationem disponantur,

¹ Hactenus allata S. Augustini ac theologorum testimonia de timore illo servili sunt, qui *serviliter servilis* dicitur, quo poena tanquam principale malum

timetur, atque adeo, qui illo percellitur, ita est comparatus, ut si nulla sibi peccanti poena immineret, a peccato non abstineret.

tur, habent enim, sess. 6, cap. 6, homines adultos iustificari: « Dum peccatores se esse intelligentes, a divinae iustitiae timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandum Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore; illumque tanquam omnis iustitiae fontem diligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem, hoc est, per eam poenitentiam, quam ante baptismum agi oportet ». Si haec desiderantur in baptismo, quanto magis in poenitentia, quae a Tridentinis laboriosus baptismus nuncupatur? Atque hinc apparet, iniuria auctorem Bibliothecae, n. 14, secundi articuli concludere ex Tridentino, sufficientem esse timorem servilem in sacramento Poenitentiae, quia Patres dixerant, per hunc peccatorem *utiliter concuti*: qua enim ratione utiliter concutietur, expositi concilii verbis declaratur. Fides Deum veluti supremum iudicem exhibet peccatori, qui per aeterna supplicia puniri velit homines lethali culpa gravatos; haec repraesentatio timorem in homine excitat suppliciorum, per quem a peccato eorundem causa retrahitur, et qui amorem in hominem excitat concupiscentiae, quo Deum sibi propitium ac bonum fore optat; tum spes sequitur, quae amoris concupiscentiae, sive desiderio antedicto iuxta doctrinam S. Thomae 1-2, qu. 25, art. 2, « addit quemdam conatum, et quamdam elevationem animi ad consequendum bonum arduum », quo sensu concilium dixit, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi per Christum propitium fore: elevato denique in spem animo, Deus summe bonus et summe iustus exhibetur, quo fit, ut contritus homo, diligere divinam bonitatem et iustitiam incipiat, Deum nempe veluti totius rectitudinis, sive iustitiae fontem, et huiusmodi amor est novae illa vitae inchoatio, de qua Tridentinum loquitur, et efficax novae vitae propositum, quod consistere in homine sine Dei summe boni dilectione non potest.

45 XVII. Ex his facile liquet, quam aequa sit censura cleri Gallicani, dum hanc propositionem proscripsit in comitiis generalibus anno 1700 celebratis: « Attritio ex gehennae metu sufficit etiam sine ulla Dei dilectione, sine ullo ad Deum offensum respectu, quia talis honesta et supernaturalis »; ait enim: « Haec propositio, qua a dispositionibus necessariis ad absolutionem excluditur quilibet ad Deum offensum respectus, temeraria est, scandalosa, perniciosa, et in haeresim inducit »: deinde vero suam doctrinam ita explicat: « Post absolutas propositionum censuras, supersunt quaedam pro rei gravitate enucleatius exponenda, et ab ipsis principiis in apertam lucem deducenda.

» Et quidem de dilectione Dei sicut ad sacramentum baptismi in adultis, ita ad sacramen-

tum poenitentiae, quae est laboriosus baptismus, requisita, ne necessariam doctrinam omitamus; haec duo in primis ex sacrosancta synodo Tridentina monenda et docenda esse duimus.

» Primum, ne quis putet, in utroque sacramento requiri ut praeviam contritionem eam, quae fit charitate perfecta, antequam actu suscipiatur; hominemque Deo reconciliet; alterum, ne quis putet, in utroque sacramento securum se esse, si praeter fidei et spei actus, non incipiat diligere Deum, tanquam omnis iustitiae fontem.

» Neque vero satis adimpleri potest utrique sacramento necessarium vitae novae inchoandae, ac servandi mandata divina propositum, si poenitens primi ac maximi mandati, quo Deus toto corde diligitur, nullam curam gerat, nec sit saltem animo ita praeparato, ut ad illud exsequendum, divina opitulante gratia, sese excitet ac provocet.

» Placet etiam caveri a sacramenti Poenitentiae ministris, ne in hoc Poenitentiae sacramento, aliisque sacramentis conferendis, sequantur opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore: neque poenitentes ipsorum fidei animam suam committentes admonere cessent, ut in poenitendo inchoatae saltem dilectionis Dei ineant viam, quae sola secura sit: graviter peccaturi in hoc salutis discrimine, vel eo solo, quod certis incerta praepo-

XVIII. Afferendae hic essent ad id magis 46 comprobandum Scripturae ac Patrum auctoritates; at eas de industria omittimus, cum legere quisque illas possit apud satis obvios auctores, qui easdem collegere. Videantur Carolus Witasse, Laurentius Berti, auctor de re sacramentaria, Daniel Concina, aliique doctissimi recentiores, qui hanc controversiam in suis operibus theologicis fusim pertractant. Nobis enim sat est argumenta indicare, quae Patres antiquioresque theologi suggerunt. Primum 47 itaque sit: lex ipsa naturae postulat, ut homo, qui peccando pervertit divinae Providentiae ordinem, Deum offendit, eiusque inimicus evadit, dum eidem Deo reconciliari desiderat, ita in se ipsum redeat, ut serio atque efficaciter proponat, restitutum velle turbatum per ipsum divinae Providentiae ordinem, compensatam Deo illatam iniuriam ac conciliatam iterum sibi Dei amicitiam. Quis enim dicat, conversum ad Deum peccatorem esse, si servatum nolit stabilitum a divina iustitia ordinem, si compensare pro illata iniuria recuset, si denique inire cum Deo amicitiam enixe non optet? At efficaciter non vult servatum constitutum ordinem, qui amare saltem non incipit Deum tanquam totius iustitiae fontem, scilicet tanquam eum, per quem totius rectitudinis ordo constitutus est; si non incipiat diligere ipsum tan-

quam summum bonum, cum rectus ordo exposcat, ut Deus super omnia toto corde diligatur; neque pro illata Deo iniuria vult efficaciter compensare, qui sublatum Deo debitum amorem ac creaturis tributum, eidem Deo iterum restituere efficaciter non constituat; qui vero Deum amare non incipit, qua summum bonum est, non vult profecto efficaciter eidem debitum restituere amorem; nec demum inire cum Deo amicitiam efficaciter desiderat, qui eum initiali saltem amore amicitiae non diligit. Deinde, Scripturae in homine poenitente exigunt: *Ut revertatur ad Deum in universo corde suo et tota anima sua*; 3 Regum viii, atque 1 Ioannis iii aiunt: *Eum, qui non diligit, manere in morte*. Quomodo vero in universo corde suo et in tota anima sua reversus ad Deum homo dici potest, si saltem amare ipsum non incipiat? Scimus enim, nonnisi per amorem cor et animam hominis ad Deum reverti. Quomodo deinde novam vitam inchoasse dicetur, ut Concilium Tridentinum in poenitente postulat, qui non diligendo maneat in morte, si saltem per initium charitatis non incipiat diligere Deum? Reliqua facile patent ex dictis.

48 XIX. Ex iis, quae dicta sunt, facile colliges, amorem, qui requiritur in poenitente, secundum Tridentini definitionem, non esse amorem concupiscentiae et spei, sed amorem amicitiae, ac saltem charitatis initium. Id enim cum ex eo constat, quod amor concupiscentiae spem praecedat, ut diximus, et quod concilium praeter fidem et spem, alium virtutis actum exposcat: *Quo diligere incipiat Deum tanquam omnis iustitiae fontem*; tum etiam ex eo, quod propositum novae ineundae vitae involvere secum debeat efficax desiderium servandi primum et maximum mandatum, diligendi scilicet Deum super omnia. Efficax autem huiusmodi desiderium, aut dilectionis initium est, aut dilectionem ipsam secum necessario trahit, per quam homo dicitur novam inchoare vitam. Non est ergo audiendus Honoratus Tournely, qui de amore concupiscentiae et spei locutos fuisse Tridentinos Patres affirmat, nec etiam P. Gabriel Antoine, qui postquam probavit necessitatem initii charitatis, ad declinandam fortasse aliquorum invidiam, concludit, sufficere amorem, quo Deus diligatur *praecise ex motivo spei seu concupiscentiae*.

49 XX. At inquirunt, in sacramento Poenitentiae hominem ex attrito fieri contritum, ut universim theologi affirmant; id vero dici non posset, si ex motivo charitatis concipi deberet dolor praerequisitus; tunc enim ante absolutionem contritus homo esset. At audiant doctissimum theologum Alphonsum Vivaldum, qui in Candelabro aureo, tit. *de attritione*, qu. 8, rem ita exponit: « Quotiescunque invenitur in doctoribus, quod attritio fit contritio, vel attritus cum sacramento fit contritus,

intelligendum est de attritione perfecta, de illa nimirum, quapropter Deum pure dolemus de peccatis; sed non ita fervide, et super omnia, ut par erat. Audiant Ioannem Vignerium, Institut. de Sacram. Poenit., cap. 16, § 4, tit. *de Contritione*: « Si attritio dicatur dolor de peccatis voluntarie assumptus propter timorem servilem... ut scilicet sit detestatio peccatorum propter metum poenae, vel propter Deum non summe dilectum; tunc attritio nunquam fit contritio, nec ex attrito aliquis fit contritus, nisi ad hunc sensum, quod post attritionem venit contritio; sicut dicimus, ex mane sit meridies, et ex iniusto fit iustus consecutive; sic postquam aliquis fuit attritus, fit contritus, attritione desinente propter aliud principium sive obiectum superveniens, quod est timor filialis, vel Deus summe dilectus: et haec fuit opinio S. Thomae in 4. Si vero attritio dicatur dolor voluntarie assumptus propter Deum summe dilectum, sed non cum sufficienti et requisita intentione sive gradu, puta quia non est ex toto corde et ex tota mente, etc., sicut cum motus naturalis a principio fit remissus, et in fine velocissimus; et tamen est idem motus, qui successive perficitur: sic attritio ista per continuationem, vel applicationem absolutionis fit contritio; et sic intelligitur id, quod a doctoribus communiter dicitur, quod virtute clavium ex attrito fit contritus ».

XXI. Sed iterum aiunt, qui Deum amat, 50 spiritualiter vivit: praemisso ergo amore Dei super omnia, quid sacramentum praestabit? Qua ratione poenitentia vere dici sacramentum mortuorum poterit? Respondet auctor Summae Alexandrinae, varios esse vitae spiritualis gradus: « Habet illa exordium suum, progressum, perfectionem. Amor vita cordis est, amor inchoatus est initium vitae spiritualis; amor proventus est progressus vitae spiritualis, secundum illud S. Augustini: *Inchoata charitas inchoata iustitia est; perfecta charitas perfecta iustitia est*. Peccator itaque imperfecte contritus sive attritus, Deumque, ut omnis iustitiae fontem, diligere incipiens, vivit vita inchoata, quae dispositio est ad vitam perfectam, ex charitate perfecta, et a sacramento ipsam conferente procedentem. Duplicis huius vitae distinctionem approbavit Pius Quintus sanctissimus Pontifex, cum Michaelis Baii propositionem sexagesimam tertiam his verbis conceptam inter alias damnavit: *Illam distinctionem duplicis vivificationis, alterius, qua vivificatur peccator dum ei poenitenti, et vitae novae propositum, et inchoatio per gratiam inspiratur: alterius, qua vivificatur, qui vere iustificatur, et palmes vivus in Christo rite efficitur, commentitia est, et Scripturis minime conveniens iudicatur*. Et quamvis ante susceptionem sacramenti, seu ante absolutionem sacramentalem vivat poenitens, seu vita inchoata et imperfecta, cum imperfecte

contritus est, seu vita perfecta, cum perfectam contritionem habet; poenitentia nihilominus sacramentum est mortuorum, quia peccatores vivificat per dispositiones, vel partes sibi praevias, sibi que connexas, quae etiam efficaciam ab ipsa mutantur ».

- 51 XXII. Cum itaque valde probabile sit, hominem ex motivo charitatis dolere oportere de peccatis, ut sufficienter dispositus sit ad iustificationem obtinendam in sacramento Poenitentiae, et cum haec tutior sit via, quae ad salutem peccatores perducit, manifestum est, post Innocentii XI decretum, confessores omnes teneri ad hortandos poenitentes suos, ut pro viribus conentur dolorem ex hoc motivo concipere antequam absolutionem recipiant, secundum monitum S. Caroli Borromaei in edita
- 52 pro confessariis instructione. Ad tollendos vero hac de re scrupulos, animadvertendum duximus, ex motivo charitatis detestari peccata etiam illos, qui doleant ex eo, quod a Deo separari timeant, eiusque beatifica visione privari. Il enim Deum tanquam omnis iustitiae fontem gratis amore casto diligunt, ut docet S. Augustinus, serm. 78, alias 19, de Verbis Apostoli, c. 10, quia, qui amant videre Deum suum, timentque hac visione privari, divinam iustitiam amant, sive Deum tanquam omnis iustitiae fontem. Item, qui Deum diligunt ut bonum suum, ac aeternam suam beatitudinem, illum amicitiae, non concupiscentiae desiderio expetunt; nam non deprimunt Deum ad commodum suum, quod amoris concupiscentiae proprium est; sed eum ita diligunt, ut se illi omnino subiiciant, illi obediant, et in illo tanquam in suo ultimo fine requiescant. Idem etiam constat ex S. Augustino, in Ps. xxxv, ubi ait: « Exigitur a te, ut eum gratis colas, non quia dat temporalia, sed quia praestat aeterna ». Hinc S. Bernardus, serm. 8, de Diversis, invicte probat, mercenarium non esse hominem, qui Deum diligit ut finem suae beatitudinis; « qui paternae inhiat haereditati, eamque toto affectu expetit et exspectat, quam nimirum filii mercedem esse, non mercenarii, Propheta testatur, inquiens (Psal. cxxvi, 3): *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce haereditas Domini, filii merces*, etc. Nam anima Dei amore, sive charitate mota, tota, inquit, pergit in Deum, unicumque ei, ac perfectum desiderium est, ut introducat eam rex in cubiculum suum, ut ipsi adhaereat, ipso fruatur ». Et Hugo a S. Victore, l. 2, de Sacram., cap. 8, perspicue demonstrat, purum Dei amorem non excludere desiderium Dei, quatenus beatitudo nostra est, sed necessario huiusmodi desiderium involvere, quia diligere nil aliud est quam illud velle habere, quod diligimus. Item, qui dolent, quod Deum, ut par est, non diligant, ac magis ipsum diligere cupiunt, iam Deum, ut omnis iustitiae fontem diligere incipiunt;

ac pro inde sufficienter contriti censendi sunt ad absolutionem sacramentalem recipiendam. Nam desiderium amoris initium amoris est. Hinc Guillelmus Parisiensis, l. de Sacram. Poenitent., cap. 6, inquit: « Qui quaerit amare Deum, utique iam amat Deum, licet nondum ex amore, quem quaerit. Cum enim quaerat amare Deum, utique desiderat amare Deum; qui autem desiderat, amat. Amat ergo amare Deum, et non amat illud, nisi propter Deum ». Tandem, qui firmum et efficax propositum habeant non peccandi de caetero, etiam ii Deum amare firmo proposito secum ipsi constituunt. Proponunt enim servare maximum mandatum, amandi scilicet Dominum Deum ex toto corde; illum igitur amare incipiunt. Nonne enim vero fur est, quisquis gerit furandi propositum? Nonne adulter est, quisquis firmum adulterandi propositum concepit? Nonne avarus, sive amator pecuniae est, quisquis firmo proposito decrevit pecuniam amare? Eadem igitur ratione Dei amator est, quisquis firmo proposito decrevit Deum amare. Quisquis autem peccatum sincere detestatur, et deinceps non peccare decrevit, Deum amare sincere desiderat ac firmiter decernit. Quomodo enim illum veteris amoris poeniteret, qui novo amore succendi non inciperet? Quomodo creaturarum cupiditatem detestaretur, qui cor suum non devoveret Creatori? Quomodo diceret, *Iniquitatem odio habui, et abominatus sum*, qui una non diceret, *Legem autem tuam dilexi*? (Psal. cxviii, 163).

XXIII. Haec quantum ad cordis contritionem, quibus unum addendum superest, ut recte lectores intelligant, quae minus tuta in secundo articulo reputantur, num. 16. Auctor ex Gobat et Lessio ait, sufficere ad iustificationem in hoc sacramento etiam remississimum dolorem, dummodo verus dolor sit ex motivo supernaturali. Si dolor huiusmodi peccati affectum excludat, non dubito, quin sufficiat; cum quandoque sensibilis apparere possit dolor *remississimus*, quia motivum remotissimum apparet nocumento sensibili, re tamen vera talem potest in animo et ratione dispositionem habere, quae peccati affectum excludat. At non adeo facile probanda in usu est huiusmodi doctrina, cum gravem Tridentini Patres dolorem exposcant, cumque peccatum mortale, quod maximum malorum est, gravissimum in sui detestationem dolorem requirat. Quamobrem opinio illa de remississimo dolore suspecta esse potest.

XXIV. In eodem art., num. 91, ait auctor, 54 « non peccare poenitentem contra integritatem confessionis, si uni confessario mortalia, et postea alteri bonam opinionem de ipso habenti, nimia verecundia affectus, confiteatur sola venialia ». Stat utique confessionis integritas, sed cum hac via poenitens graviter peccandi periculo se exponat, huius doctrinae usus non pro-

bandus, sed damnandus est. Audiatur auctor summae Alexandrinae, de Sacram. Poenitent., n. 102, ubi ait: « Hypocrisis est, et periculo peccandi mortaliter se exponit, qui duos eligit confessarios, quorum uni venialia duntaxat, alteri vero lethalia peccata aperiat ». Peccat enim ille contra sinceritatem Poenitentiae sacramento debitam; et inanis gloriae studio inflammatus, suae potius famae et existimationi, quam animae saluti et gloriae Dei consulit; ac praeterea exponit se periculo frequentioris prolapsionis in peccata mortalia, si confessarium adeat, vel imperitum, vel cui est ignotus, qui proinde opportuna poenitentiae et satisfactionis remedia non applicet; can. *Consideret*, dist. de Poenit. Qui autem ita est affectus, ut confessario suo mortale peccatum non aperiret, si alterius confessarii copiam non haberet, procul dubio peccat lethaliter.

55 XXV. Num. 127, probat auctor P. Viviae, aliorumque opinionem, qui aiunt, circumstantiam consuetudinis per se loquendo aperiendam in confessione non esse, sed per accidens tantum, dum scilicet de ea poenitens a confessario interrogetur. At doctrina haec falsa visa est nostris theologis, ac omnino improbanda. Haec enim circumstantia peccati gravitatem plurimum augeat. Nam Christus Dominus Lucae II, de recidivo loquens ait: *Et fiunt novissima hominis illius peiora prioribus*, et S. Th. 1-2, qu. 98, art. 2, probat eum; qui peccat ex habitu et consuetudine, *peccare ex certa malitia*; et in 4, dist. 22, qu. 1, art. 3, refellens contrariam opinionem, inquit: « Sed ex hac opinione videtur relinqui, quod non possit plene recidivantis morbo remedium adhiberi; multa enim expediunt ad spiritualem salutem recidivantis, quae non sunt necessaria innocentis; ut scilicet circa eum maior cautela adhibeatur ». Et sane annon poenitens ad sacrum ministrum accedere tenetur, tanquam ad doctorem, ad iudicem, ad medicum? Quomodo ergo muneri satisfaciatur suo, si consuetudinis vitium non aperiat doctori, qui salutariter instruat; iudici, qui aequam de eo sententiam ferat; medico, qui salutarem medicinam praescribat? Nisi enim poenitentiae ministro status poenitentis apprimè sit cognitus, is antedicta officia rite et salutariter exercere non potest. Vitiosa ergo consuetudo ad statum peccatoris aperiendum necessario manifestanda est; quod innuere procul dubio voluit Innocent. XI, dum hanc propositionem damnavit: « Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem »; ac clarius constat ex nota, quam eidem affinxit clerus Gallicanus anno 1700, per haec verba: « Falsa est, temeraria in errorem inducit, sacrilegis favet, christianae simplicitati, ministrorum Christi iudicariae potestati, confessionis integritati, atque ipsius sacramenti institutioni ac fini derogat ». Ecce, quaeso, in-

terroganti peccandi consuetudinem fateri poenitens cogitur, nisi quia consuetudo haec *certain malitiam habet*, ut loquitur S. Thomas, nisi quia peccatum est Ecclesiae clavibus subiiciendum, nisi quia morbus est animi, cui medicus spiritualis apte medicinam designare ac tribuere debeat? Nam quae peccata non sunt, nec poenitens manifestare tenetur, nec adigi ad ea confitenda a confessario potest. Quoniam 56 hic de circumstantia agimus, placet etiam adnotare et refellere, quod n. 148 scribit, de eo qui circumstantiam speciem mutantem inculpabiliter omiserit, quam ita debeat postea in alia confessione aperire, ut non teneatur fateri peccatum, si sola declarari circumstantia possit. Quis namque sanae mentis homo concipiat fieri id rite posse? Quin enim iterum peccatum dicatur, quodnam iudicium de circumstantia ferri potest? Et quomodo circumstantia peccati malitiam explicabit, cui sit satisfactio iniungenda, nisi peccatum ipsum declaratur?

XXVI. De confessionis integritate periculo 57 non carent, quae n. 143 eiusdem secundi articuli exposita, atque probata sunt; nempe dum scripsit: *non iterandam confessionem bona fide factam*; vel confessario ita ignaro et indocto, ut inter veniale et mortale peccatum discernere nequiverit; imo etsi existimarit veniale, quod mortale peccatum esset; vel confessario surdastro, semidormienti et distracto, qui aliqua peccata etiam mortalia non audierit, modo in eo nulla poenitentis culpa interceserit. Nolo hic cum Lucio disputare de speculatione, et num theoricè sustineri haec doctrina possit. Usus doctrinae perniciosum assero, ac non modo non consulendam, sed ne scribendam quidem fuisse ab auctoribus arbitrator, ne apud imperitos vulgata pravam illorum consuetudinem foveret, qui de industria imperitos, aut surdastros confessarios adeunt, ut minori cum verecundia peccata fateantur; ut facilius, et quin de dispositionibus necessariis interrogentur, absolutionem obtineant; et ut etiam minima iniungatur ipsis pro satisfactione poenitentia. Haec sane indicia cum sint, poenitentes aut dispositos non esse, aut saltem parum de dispositione sollicitos, periculi plena sunt. At haec sunt, quae expositam numeris illis doctrinam foveant. Quamobrem illis in casibus prudentem confessarium consulere oportere aio poenitentes, ad iterandam confessionem. Nam quis sanae mentis homo, qui cum doctorem adierit pro rei suae familiaris instructione obtinenda, atque hunc omnino ea de re imperitum repererit, alium peritum et doctum non quaerat? Quis est, qui postquam iudicem adierit pro domesticae rei causa expedienda, illumque adeo ignarum repererit, ut quae ipsius causa sit, non intelligat, alium iudicem non inquirat, si liceat, qui, causa cognita, pro iustitia decernat? Quis denique erit, qui gravi

morbo pressus, dum medicum advocaverit, qui nec morbum agnoscat, nec praescribere aptam medicinam sciat, alium non accersat medicum peritum et doctum, qui pro morbi qualitate decernat? At poenitentes ad sacros ministros accedere tenentur veluti ad doctores, qui eosdem instruant et moneant; veluti ad iudices, qui eorundem cognita de aeterna salute causa, aequam sententiam ferant, ac debitam satisfactionem decernant; veluti denique ad medicos, qui adversus animi morbos, salutare atque aptissimas medicinas praescribant. Quae cum ita se habeant, quis hominem poenitentem, qui ad eum accesserit ministrum, quem ineptum omnino norit ad salutarem instructionem, ad rectum iustumque iudicium ferendum, atque ad debitam ei medicinam designandam, non moneat et consulat, ut doctum adeat, et peritum ministrum, ut ab eo exposcat salutarem, iuxta miseram sui conditionem, instructionem, rectum de patris a se peccatis iudicium, ac proficuas pro istis deinceps praecavendis medicinas? Deinde, dum poenitens se a confessario deceptum agnovit, annon alium adire tenetur, qui ipsum recte instruat? Dum vero tam ignaro ministro confessus sit peccata sua, ut mortale pro veniali peccato habuerit, iam scit se in hoc fuisse deceptum, ac prudenter existimat, se in reliquiis quoque deceptum fuisse. Ad surdastros vero, semidormientes et distractos quod spectat, si poenitens dubitet plura non audivisse peccata, fatentibus omnibus, iterare confessionem debet. At haec dubitatio non adeo facile excludi potest, ut consideranti patet, quamobrem non adeo facile vulgata est probanda auctoris assertio, cum admodum difficile sit poenitenti scire, quodnam sit peccatum, quod non audierit; et cum facile opinio haec ansam praebere possit minus fervidis hominibus adeundi suspectos huiusmodi confessarios. Hactenus de his, quae secundo articulo continentur. Pauca nunc addemus circa tertium articulum, qui est de Satisfactione.

- 58 XXVII. Satisfactio voluntaria est poenae permissio ad compensandam iniuriam Deo illatam, ipsumque placandum, cum firmo proposito peccata in posterum omni studio vitandi. Hanc iniungere poenitentibus tenetur sacerdos; pro viribus enim conari debet, ut integrum sit poenitentiae sacramentum, quod sine satisfactione integrum procul dubio non esset. Concilium Tridentinum, sess. 15, c. 8, haec habet: « Debeant ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus, et prudentis suggererit, pro qualitate criminum et poenitentium facultate, salutare et convenientes satisfactiones iniungere; ne, si forte peccatis conniveant, et indulgentius cum poenitentibus agant, laevissima quaedam opera pro gravissimis delictis iniungendo, aliorum peccatorum participes efficiantur ». Et S. Carolus Borromeus, in Instructionibus sacra-

menti Poenitentiae: « Iniunget, inquit, poenitentiam pro culpa et personae ratione; ita ut superbis humilitatis opera: carnis voluptatem sectantibus, ieiunia, abstinentiam, cilicii gestationem, aliamque corporis macerationem pro peccati gravitate indicat; in oratione negligentibus, ut singulis diebus mane saltem, et vespere orationi vacent; feria secunda, et aliis certis feriis pro defunctis orent; certis item definitisque diebus devote visitent stationales et praecipuae devotionis ecclesias et altaria, praesertim in Quadragesima et in Adventu: mundi pompas, choreas, aliaque opera Satanae consequantibus, eam poenitentiam imponant, ut in hebdomada mane certis diebus (id quod in singulos dies etiam faciendum esse gravissime beatus Chrysostomus monet) sancta meditatione sibi proposita, solemnem illam sponsonem, quam per compadres in baptismo sancte fecerunt, redintegrent, intime Deum precando; in qua precatione firmo stabilique animi proposito statuatur, se Christo Domino adhaerere, renuntiareque iterum atque iterum saeculi pompis, operibus tenebrarum, et diabolo in primis, cui se adversarios esse, et professi sunt, et profitentur perpetuo ».

XXVIII. Haec autem poenitentiae sunt genera a sanctis viris accepta et ecclesiasticae disciplinae interpretibus, quae pro peccatorum ratione adhiberi etiam nunc poterunt, attentae etiam personarum qualitate.

« Ut poenitens vestium sericarum usu, auri ornamento, conviviorum apparatu, venatione aliquo certo tempore abstineat.

» Ut egentibus hominibus cibum suppeditet ac ministret, pedes item lavet.

» Ut peregrinos pro facultatum ratione hospitio excipiat.

» Ut in publica domo hospitali, locove pio aliquot dies operam navet.

» Ut visitet, qui in carcere sunt, eosdem consoletur, et, cum per facultates potest, alat certo praescripto tempore.

» Ut se per aliquot dies in monasterium aliquod, aliumve remotum locum abdat, ubi poenitens vivat.

» Ut aliquot diebus carne aut vino item abstineat.

» Ut certis diebus, praesertim feria quarta, sexta et Sabbato ieiunet; vel etiam vescatur solum pane et aquae potu utatur.

» Ut certo aliquo tempore non aequitet.

» Ut, si facultates suppetant, certam pecuniae, aut frumenti, aut vini quantitatem in elemosynam pauperibus Christi conferat.

» Ut genibus flexis, aut etiam brachiis extensis in modum crucis, certo tempore et hora praefinita, ante crucem, aliamve sacram imaginem in Ecclesia oret.

» Ut humi aliquandiu iaceat cubetve.

» Ut flagella certis praescriptis diebus adhibeat.

» Ut cilicium aliquot dies induat.

» Ut religiosas aliquam peregrinationem suscipiat sancteque conficiat.

» Ut statos Psalmos Poenitenciales aliasque poenitenciales preces pie recitet aliquot dierum spatio.

» Ut certas ecclesias, puta stationales, vel praecipuae devotionis visitet ».

60 XXIX. Satisfactio itaque pars integralis sacramenti est, ac suscipienda a poenitente est, ut peccatum in se puniendo Deo satisficiat. Si pars integralis est sacramenti, facile patet, non posse a poenitente sine gravi culpa omitti, etiamsi levis sit, vel pro levi culpa a confessario iniuncta. Licet enim venialia peccata vel mortalia iam confessa non necessaria, sed tantum sufficiens materia sint huius sacramenti, tamen posito, quod confiteri ea poenitens velit, et sacramentum suscipere, partes, quas sacramentum requirit, sub gravi culpa adimplere tenetur. Sunt vero satisfactiones partes sacramenti. Gravitas vero illius obligationis, non a levi vel gravi satisfactionis materia, sed a sacramenti natura repetitur, ut observat optime Elízalde. Quamobrem corrigendus Ferraris est n. 16, oppositum asserens, et ob eandem rationem improbandum videtur, quod num. 22, asseritur de eo, qui sine animo satisfaciendi pro iniuncta poenitentia opera illa fecerit, quae iniuncta a confessario fuerant. Nam qui animo non contendit satisfacere oneri a sacro ministro iniuncto, atque ita integrum perficere sacramentum, opus efficit, quod nulla ratione ad sacramentum refertur; sola enim facientis voluntate ad illud refertur; ergo opus illud integra pars sacramenti haberi non potest; praesertim cum praesumatur alia de causa ab homine factum, qui secum ipse constituerit alio voluisse tempore pro iniuncta poenitentia opus illud suscipere.

61 XXX. Ac multo minus ferri potest, quod n. 34 astruitur, scilicet imponi posse pro poenitentia opus aliunde praeceptum. Audiatur Gabriel Antoine, de Poenitent., art. 3, qu. 3, ubi ait, non posse haec opera licite imponi, si poenitens possit alia praestare. Quia ex Concilio Trident., sess. 14, cap. 8: « Satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum vindictam et castigationem ». At opera iam aliunde praecepta nequeunt esse ad vindictam et castigationem peccatorum praeteritorum; nam etiamsi nulla peccata commisisset poenitens, teneretur illa praestare, nec illis iterum impositis puniri censeretur. Idcirco restitutio iniuriae et damni compensatio, ac fuga occasionis peccandi non sunt satisfactiones vindicativae.

62 Porro confessarius censendus est imposuisse opus non aliunde praeceptum, nisi aliud exprimat, vel ex circumstantia colligi queat, nam

haec est rationabilis eius intentio. Quare si simpliciter imponat ieiunium, poenitens non satisfacit ieiunando uno die, in quo ex praecepto Ecclesiae, vel ex voto tenetur.

XXXI. Duo quoque alia in articulo de satisfactio- 63
tisfactione supersunt animadversiones dignae. Primum occurrit in n. 15, ubi eximitur ab onere iterandae confessionis poenitens, qui inculpabiliter vel culpabiliter iniunctae poenitentiae oblitus, eandem praetermiserit; sed sufficere asseritur, « ut in alia confessione petat sibi imponi aliam congruam poenitentiam pro peccatis, quae confiteri solet ». Nam quam ratione poterit congruam pro peccatis poenitentiam recipere, nisi peccata sua confessario manifestet? Et quomodo confessarius causa cognita poenitentiam praescribet, ut iubet Tridentina Synodus, si peccata ipsi non ostendantur per eorundem confessionem? Tenetur ergo poenitens ille iterare confessionem; sicuti etiam iterare confessionem debet, qui poenitentiam commutari velit ab alio confessario rationabili de causa, cum hic non possit iudicium ferre, nisi causa cognita, cumque debitam pro peccatis vindictam decernere, atque aptam medicinam praescribere nequeat, quin cognita per confessionem peccata sint, ac status poenitentis exploratus; quamobrem dum ab eodem confessario quoque poenitentiae commutatio exquiritur, si hic confusam saltem peccatorum memoriam, ac status poenitentis notitiam non servet, etiam ipse cogere poenitentem debet ad confessionem iterandam. Alterum occurrit n. 51, ubi inter 64
causas minuendi poenitentiam, iubilaeum et indulgentia recensetur; id vero iam refutatum est in nostra de indulgentia appendice. Ac refelli quoque ex eo potest, quia Seraphicus patriarcha Franciscus, lumine coelesti perfusus, intellexit ex 24 millibus hominum Assisium confluentium, quatuor aut sex, ni fallor, lucratos fuisse indulgentiam illam plenariam. Debitum satisfactionis exhibendae Deo certum et liquidum est, et iure divino solvendum; indulgentiarum assecutio incertissima: et pauci sunt, qui eas assequantur: debitum autem certum solutione incerta non exstinguitur. Rogo ergo benignos nostros theologos, ut observent et intelligant, clavium potestatem, sacramenta et indulgentias non ad extenuandas virtutes, nec ad impediendum virtutis exercitium, sed in subsidium imbecillitatis nostrae et ad fovendam, roborandam, perficiendamque virtutem fuisse a Christo Domino hominibus concessa.

Ad praefatum articulum animadversiones auctoris.

In hoc articulo R. Theologus inter alia car- 1
pit sub num. 36, eorum opinionem, qui cum Lacroixio, aliisque benignioribus theologis tuentur, sufficere in poenitente dolorem de peccatis

ob metum poenarum temporalium, ut a Deo immissarum, vel *immittendarum*; et progrediens asserit, ad rem non facere allatum a me Ninivitarum exemplum. Ast tamen Ninivitarum exemplum ad id affertur ab ipsomet Concil. Trident., sess. 14, c. 4, et a Bened. XIV, de Synod. dioec., l. 7, c. 13, n. 3, et a theologis passim, quos inter illud affert practicissimus Monacell., in Formular. legal. pract., part. 2, tit. 16, formul. 2, n. 15, editionis Romanae ann. 1706, ubi sub num. 13 dicit, quod dicta sententia est tuta, et sub n. 16, allegatis pro ipsa S. Thoma, Scoto, Suarez, aliisque pluribus magni nominis theologis, subiungit: « Et tandem eam probat et admittit Ecclesia, quod non permetteret, si tuta non esset, exponendo periculo invaliditatis sacramentum cum damno tot animarum, adeoque non includitur (ut falso praetendit noster theologus) in propositione prima ex damnatis ab Innocentio XI, quae dicit: *Non est illicitum in sacramentis, relicta tutione*, etc., quia decretum loquitur de propositionibus mere probabilibus, et non de nostra quaestione, super qua adest specificum decretum Alexandri VII, supra relatam, quo praecipit, quod nullus audeat illam censura ecclesiastica taxare, donec a S. Sede hac in re aliquod fuerit definitum ». Haec ad litteram ille, qui egregium suum opus satis superque probatum absque ulla minima censura Romae typis tradidit. Decretum autem Alexandri VII, quod iam fuit allatum supra n. 8 a me, refertur etiam a Benedicto XIV, loc. cit., n. 9, ubi subiungit: « Caveant proinde Episcopi, ne in suis synodis, aut instructione sacerdotum, quam synodis quandoque attexunt, aliquid decernant, aut de attritionis mere servilis ad sacramentum Poenitentiae sufficientia, aut de amoris saltem initialis necessitate: adhuc quippe sub iudice lis est, adhuc impune pro una et altera sententia dimicatur ». Et deinde refert Card. Gottum non requirentem in poenitente amorem Dei, ne initialem quidem ad iustificationis gratiam in sacramento Poenitentiae assequendam, et Claudium Frassen, opera et cura Patris Caroli Iacobi Romilli ordinis Minorum Conventualium generalis ministri Romae typis recusum, strenue defendentem, attritionem ex solo metu poenarum et gehennae atque ex amore concupiscentiae, seu affectu spei conceptam, modo supernaturalis sit, omnemque excludat voluntatem peccandi, esse sufficientem dispositionem ad sacramenti Poenitentiae fructum in se derivandum: relatisque aliis in cit. cap. 3, hinc inde diversa sentientibus, sic sub dict. n. 19 expresse concludit. « Hinc recte intulit Berti theologus, t. 7, lib. 34, cap. 5, nihil hactenus a Sede Apostolica de hac quaestione decissum, sed libertatem cuique datam ex praefatis opinionibus eam eligendi ac docendi, quam maluerit ». Et tamen theologus

noster indebite hic arguit me, quamvis ego supra n. 10, sic expresse tradam: Quibus positus, « opinor, non scrupulizandum, et ipsummet supernaturalem attritionis actum ex sui natura, vel explicito, vel implicite secum semper ducere aliquem Dei amorem »; movetur enim poenitens per attritionem ad aversionem a peccatis, et conversionem ad Deum, estque illi supernaturalis dolor de peccatis, eo quia ipsis, quatenus Dei offensa, debita est poena, atque adeo ad dolendum movetur poenitens de peccatis, prout sunt offensa Dei, cum proposito observandi deinceps illius mandata, et similia. Haec autem non videntur posse concipi absque aliquo Dei amore explicito vel implicito, formali seu virtuali, ac quin vehant secum dilectionem in Deum, ut avertat a poenis, et se misericordem ostendat; unde iuxta D. August., lib. 14 de Civitate Dei, cap. 7, et S. Thomam in Suppl., qu. 2, art. 1, dolor in amore fundatur rei illius, de cuius iactura dolemus. Igitur, etc. Necnon in praefato sensu varia infra posita intelligenda sunt. Quae omnia, si attente et integre, ut debuerat, percurrisset theologus, ut iuste pro similibus mandat Benedictus XIV in Constit. *Sollicita ac provida*, § 18, a dicta iniusta censura se abstinere debuisset. Insuper Benedictus XIII in Appendic. ad Conc. Romanum, Instruct. part. 3, *Del dolore*, sic expresse tradit: interrogat poenitens: *Quale di questi due dolori è necessario per la confessione?*

Resp. confess.: *Il sentimento oggi comune è, che il dolore, o contrizione perfetta è buona, ma non necessaria per la confessione; bastando il dolore imperfetto, cioè l'attrizione, o pura già spiegata di sopra, o al più quella, che è congiunta con qualche amor benevolo verso Dio; il che rimane ancora indeciso sin' ora dalla Santa Sede.*

Circa autem id, quod ibi sub n. 43, allegat² theologus ex Scoto, in 4, dist. 18 et 20, qu. unica; videatur celeberrimus noster Mastrius fidelissimus Scoti interpres in 4, disp. 5, qu. 6, art. 1, n. 137 et seq., et art. 2 fere per tot., et signanter sub n. 134 dicti primi articuli, ubi sic expresse tradit. Et hic notandum est, sub nomine poenarum non solum comprehendendi poenam aeternam inferni, sed etiam poenas temporales purgatorii et huius vitae, v. g. pestis, famis et belli, vel alterius damni, quo Deus saepe punit peccata etiam in hac vita, et quidem Deus minatur, et poenas aeternas, et temporales huius vitae ad homines deterrendos; ut ex metu poenae fugiant culpam, ac proinde timor huiusmodi laudabilis est, ac honestus, etiam metus poenae temporalis; hoc enim timore utiliter concussi Ninivitae ad Iona praedicationem terroribus plenam, poenitentiam egerunt; ubi tamen advertendum est, poenam huiusmodi metuendam, ut a Deo in-

fictam vel infligendam, prout expresse trado ego per verba supra adducta, art. 3, n. 10, ubi in fine sic insuper concludo: Nec non in praefato sensu varia infra posita veniunt intelligenda. Quae omnia, si attente observasset, ut debuerat theologus, non potuisset indebite et iniuste redarguere me sic dicendo: *Itane, mi Luci, fideles poenitentes instruendos putas*; cum ego non sic instruendos fideles poenitentes putem, ut falso putat theologus dicendo: *Qui ergo de peccato ea unica de causa doleat, quia timet*, etc. Ego enim non ea unica de causa admitto sufficientiam illius doloris, sed volo, quod insuper includat aliquem Dei amorem, saltem initialem, ut patet ex praecisis verbis supra relatis, non obstante, quod dictum amorem Dei initialem negent requiri clarissimi auctores, ut Card. Gottus, Frassen noster supra relati, Henno noster, et plurimi alii, ut eruditus omnibusque satis superque compertum est; et Bened. XIV vetet Episcopis aliquid decernere, aut de attritionis mere servilis ad sacramentum Poenitentiae sufficientiam, aut de amoris saltem initialis necessitate, etc.; et clarissimus Pater Berti asserat libertatem cuique datam ex praefatis opinionibus eam eligendi et docendi, quam maluerit. Et en, en, mi theologe, quomodo ego Lucius fideles poenitentes instruendos putem; quod a me sic traditum, si attente, et totum in omnibus, ut debueras, observasses, certe non sic indebite, immerito ac iniuste censurasses. Insuper quoad Scotum pro se allegatum a nostro theologo, videatur classicus noster Scotista Henno, tom. 2, tr. de Poenitentia, disp. 4, qu. 6, art. 6, ubi diversimode, ac theologus, Scotum adducit, et per propria verba ipsum explicat. Et quoad id, quod sub dict. num. 43 subiungit theologus, nempe: *In hanc opinionem propensos fuisse Tridentinos Patres facile patet*, contrarium sentit ac refert Henno, loc. cit., art. 4, conclus. unica, ibi: Probatur tertio sic ex Historia Tridentina Pallavicini, lib. 12, cap. 10, ubi refert, postquam formatum fuisset decretum, ubi de attritione dicebatur: *Cum sine aliquo dilectionis motu esse vix queat*, reformatum esse ad instantiam Episcopi Tudetani, qui monuit, *falso dici, huiusmodi dolorem sine amore vix concipi posse*; ergo evidens est ex mente Tridentini, non includi aliquem Dei amorem in praefata attritione. Haec ille, qui in art. 5 seq., adducendo cum sua solutione obiectionem ex eodem Card. Pallavicino productam sic prosequitur:

3 Dices ex Pallavicino supra n. 26, Tridentinos Patres iussisse expungi ex cap. 4, haec verba: *Verum etiam sufficere, scilicet attritionem, ad sacramenti huius institutionem*, et hoc ad instantiam Episcopi Tudetani monentis, circa sufficientiam attritionis non convenire doctores: ergo signum est, quod non crediderunt, esse dispositionem proximam.

Resp. 1. Pallavicinum solam instantiam illius 4 Episcopi referre tanquam causam motivam illius deletionis, quia illa sola favebat suae opinionioni, quae ultra attritionem, aliquem Dei amorem requirebat. Verisimilius est tamen, motos fuisse Patres maxime a rationibus sequentibus, ac primo, quod modus ille loquendi esset improprius, cum pars non dicatur proprie sufficere ad constitutionem totius. Secundo et praesertim, ne fieret praeiudicium sententiae doctoris subtilis admittentis, in sola absolutione consistere totam essentiam huius sacramenti: quod colligo ex eodem Pallavicino n. 27, ubi tradit, diligenter examinatum fuisse, quibus verbis actus poenitentis declararentur partes huius sacramenti sine praeiudicio opinionis Scoti, quam Florentinum reliquerat intactam, et tandem resolutum est, quod dicerentur *quasi materia*. Quidni etiam illa verba exponi curaverunt, ut salva maneret eiusdem doctoris sententia, alias condemnanda.

Resp. 2. Quis melius potuit nosse Tridentini mentem, an Pallavicinus, qui ex actis mortuis 120 annis a Concilio celebrato suam texuit historiam, an illi, qui Tridentino interfuerunt, materiam proposuerunt, discussuerunt, ventilaverunt, resolverunt? Ecce tamen ex his nonnulli, qui tantum abest, ut dicant, concilium abstraxisse per illam expunctionem a difficultate hic agitata, ut ex Pallavicino colligunt Vanroy, Henricus a S. Ignatio, et alii, quin econtra fortiter, sustineant, doctrinam suam, quae nostra est, doctrinam esse concilii: imo adhuc viventibus Tridentinis Patribus, docuerunt Paulus a Palatio circa ann. 1564, Michael a Palatio, frater eius circa ann. 1579, Molina circa ann. 1584, conclusionem nostram esse a Tridentino definitam: *Alii a Tridentino esse approbatam, Tridentino consonam, a Tridentino determinatam, contrariam autem repugnare Tridentino*. Mirum autem esset, concilii Patres superstites videntes serpere hanc nostrae conclusionis doctrinam, ut concilii auctoritate munitam per omnes Europae Academias (verba sunt P. Notau), et tamen nullus dixerit, falso Tridentini auctoritate muniri, nullus, concilium indecisam reliquisse hanc controversiam. Fieri ne potuit, ut nullus se obiecerit torrenti scriptorum abutentium auctoritate concilii in re tanti momenti? Nunquid praevidere poterant, quod ex eorum silentio dacturi essent aliqui (quod de facto accidit) *hanc doctrinam esse evidentem, practice tutam, practice veram, doctorum fere unanimem, certam inter auctores catholicos*, etc. Unde.

Concludo, quod etsi Patres illi non crederent forte decisam, sciebant tamen, fuisse in concilio ita communem, ita receptam, ac tanti momenti et ponderis, ut non crederent, fere universali scriptorum multitudini esse contradicendum; alias prorsus inexcusabiles fuissent.

Unus quippe, aut alter eorum, qui concilio interfuerunt, sustinuerant etiam postea alicuius amoris necessitatem, sed cum viderent Patres superstites, hoc nullatenus obstare torrenti doctrinam suam in doctrina concilii fundanti, occurrere debebant errori, manifestando, materiam praesentem nihil ex doctrina Tridentini habere roboris: quod tamen ne unus quidem eorum fecit. Imo, ut iam dicemus, catechismos imprimi curarunt, quibus attritionem sufficere declarabatur.

- 7 Probatur secundo conclusio ex eodem concilio, sess. 14, c. 4. Contritio in genere est pars huius sacramenti; ergo et attritio; quod enim convenit generi, convenit et speciei.
- 8 Probatur tertio ex catechismo concilii, seu Romano *ad veram contritionem* tantum requirente conditiones sequentes, scilicet detestationem et dolorem peccatorum commissorum, voluntatem sinceram peccata confitendi, et pro eis satisfaciendi, firmum melioris vitae propositum, desiderium obediendi Dei mandatis, voluntatem restituendi, denique iniuriarum condonationem; atqui vere attritus sine amore Dei, cuius non meminit catechismus, praestat illa omnia; ergo, etc.
- 9 Et postea addit, quod licet parochi possint alia exigere, puta amorem Dei, etc., quibus efficiant, ut *contritio sit magis perfecta et absoluta, verum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his verae et salutaris poenitentiae ratio constare non possit*. Huius catechismi auctoritas magni facienda est, cum ex commissione Tridentini compositus fuerit ab iis, qui eidem interfuerunt, quique eius mentem optime noverant, et quidem longe melius, quam omnes alii historici, qui nonnisi ex aliorum auditu et relatu de rebus in eo gestis scripserunt. Videatur insuper celeberrimus P. Liberius in tract. de Poenitent., ubi diffusissime totum probat solvitque omnes obiectiones.
- 10 In eodem articulo de Poenitentia, num. 48, asserit theologus: non est ergo audiendus Honoratus Tournely, qui de amore concupiscentiae et spei locutos fuisse Tridentinos Patres affirmat. Nec etiam Gabriel Antoine, qui postquam probavit necessitatem initii charitatis, ad declinandam fortasse aliquorum invidiam, concludit, sufficere amorem, quo Deus diligitur *praecise ex motivo spei seu concupiscentiae*; Bone Deus! Theologus hic iam bis, anno scilicet 1752 et 1757, Theologiam moralem celeberrimi Patris Gabrielis Antoine Romae cum debitis approbationibus, sine ulla sua censura quoad haec, typis tradiderat, ipsum sequens in omnibus; modo in editione promptae meae Bibliothecae (quod ad eum non pertinebat), vult, Antoine non esse audiendum, dum concludit, sufficere amorem, quo Deus diligitur *praecise ex motivo spei seu concupiscentiae*, non reflectens, quod sic militat contra se ipsum,

qui cum eadem ipsissima conclusione bis Romae typis tradiderat ipsam Antoine theologiam, adeoque volendo, non esse in hoc audiendum Antoine, vult implicite nec audiendum esse seipsum, qui iam bis, tanquam factam suam ipsam conclusionem sine ulla censura probaverit, typis ipsam tradendo, ut iacet. Et a fortiori non est ipse theologus audiendus, cum dicit, Antoine sic conclusisse ad declinandam fortasse aliquorum invidiam, quod non parum detrahit nedum aliis, sed et ipsimet Antoine, quasi ad declinandam aliquorum invidiam voluerit ipse contra propriam conscientiam a veritate declinare, cum ipse tamen potius suam conclusionem censuerit magis veram, quam illam adversariorum, sciendo, suam esse suffultam tum ratione intrinseca, tum extrinseca tot classicorum auctorum Romae, et alibi cum debitis approbationibus sine ulla censura impressorum, a laudato Bened. XIV, de Synod. dioec., lib. 7, cap. 3, allegatorum, et passim ab aliis, quamvis non desint contrarium sentientes; eo vel maxime quod nullorum invidiam poterat sic concludendo incurrere, cum inniteretur decreto Alexandri VII dicentis, talem conclusionem hodie inter scholasticos communiorum videri, et vetantis sub poena excommunicationis latae sententiae neutram ex contrariis circa id sententiis aliqua censura, iniuria, aut contumeliae nota taxare, donec a S. Sede fuerit aliquid in hac re definitum.

Ibidem n. 53 notat et asserit theologus: Auctor n. 16, ex Gobat et Lessio ait, sufficere ad iustificationem in hoc sacramento etiam remissionum dolorem, dummodo verus dolor sit ex motivo supernaturali. Si dolor huiusmodi peccati affectum excludat; non dubito, quin sufficiat, cum quandoque sensibilis apparere possit dolor remississimus. Sed ad quid haec nota theologi, cum sit haec ipsissima mea conclusio dicendo ibi sic: *Si nihil aliud desit, quam intensio, et dummodo sit verus dolor de peccatis conceptus ex motivo supernaturali cum absoluto proposito non peccandi de caetero*; nonne clarissime ego ostendo, dolorem huiusmodi debere excludere affectum peccandi?

Ibidem, n. 54, notat et censurat theologus, quod auctor, n. 95, dicat, non peccare poenitentem contra integritatem confessionis, si uni confessario mortalia, et postea alteri bonam opinionem de ipso habenti nimia verecundia affectus confiteatur sola venialia, etc. Ast haec mea conclusio, prout iacet, id est non peccare poenitentem praecise contra integritatem confessionis, est suffulta auctoritate Concilii Tridentini; peccata enim venialia non sunt materia; unde poenitens non tenetur, ad integrandam confessionem, ipsa confiteri primo confessario, ut expresse docet dictum Trid., sess. 14, c. 5, ibi: *Taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt*. Vide tradita

a me ibi, et auctores a me allegatos, ultra quos id tenent etiam Suarez, Layman, Enriquez, Raynaud., Lugo, Castrop., Dicastill., Diana, Burg., Gormaz, et reliqui omnes, teste Arriaga, dist. 31, n. 23; et La Croix, lib. 6, part. 2, num. 1186, et etiam Pontas, verb. *Confessio*, casu 26, adducens ad id Tridentinum a me citatum.

¹³ Ibidem, n. 55, notat et asserit theologus: Probat auctor, n. 127, Patris Vivae, aliorumque opinionem, qui aiunt, circumstantiam consuetudinis, per se loquendo, aperiendam in confessione non esse, sed per accidens tantum, dum scilicet de ea poenitens a confessario interrogatur: et dicit ibi theologus, quod est manifestanda necessario talis consuetudo: quod innuere procul dubio voluit Innocentius XI, cum hanc propositionem damnavit: *Non tene-mur confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem*. Ast, si ut praetendit theologus, id innuere procul dubio voluerit Innocentius XI, in damnata propositione, certe dictam sententiam non amplius tradidissent tot celebres auctores, qui adhuc post dictam damnationem eam defendunt, ac propugnant, sciente et non contradicente S. Sede, ut praeter recensitos in conclusione, pergunt adhuc eam libere sustinere celeberrimi Salmanticenses, tr. 1, cap. 8, punct. 4, n. 67, citantes insuper Castropalaum, Dianam; Liberius, de Sacram. Poenit., tract. 5, disp. 5, § 4, num. 78, cum plurimis aliis; et alii passim, ut revera id propugnant adhuc plures classici theologi, ut eruditius compertum. Eo vel maxime, quod Ego dico, quod quamvis circumstantia consuetudinis, per se loquendo, non sit necessario aperienda in confessione, tamen interdum per accidens obligatur poenitens ad talem circumstantiam consuetudinis aperiendam, quae obligatio praesertim urgere potest, cum poenitens cognoscit, quod confessarius ex reticita tali circumstantia consuetudinis, non satis percipiat suum statum pro formando recto iudicio de sua dispositione ad obtinendam absolutionem.

¹⁴ Ibidem, n. 56, notat et ait theologus: Placet notare ac refellere quod auctor num. 148 scribit de eo, qui circumstantiam speciem mutantem inculpabiliter omiserit, quam ita debeat postea in alia confessione aperire, et non teneatur fateri peccatum, si sola declarari circumstantia possit. Quis namque sanae mentis homo concipiat, quod fieri id rite possit? Ast ne dum quis, sed quilibet homo sanae mentis concipere potest, fieri id rite posse. Si enim quis voto castitatis obstrictus heri confitens, et inculpabiliter non reflectens ad circumstantiam sui voti, dixisset: *Fui fornicatus*, satisfaceret hodie dicendo, *se graviter peccasse contra votum castitatis*, quia iam expressit utramque malitiam, et una potest sine altera intelligi, ut sic posse intelligi tradunt Henno,

de Poenit., disp. 5, qu. 9, conclus. 2; Sporer, tom. 3, cap. 3, n. 406; Clericatus, de Poenit., dec. 26, n. 20, cum plurimis aliis; Navarrus, Enriquez, Sanchez, Bonac., Arriaga, Bosco cum La Croix, lib. 6, part. 2, n. 1135, et cit. n. 1209, testans insuper de communi, quos tam sanae mentis fuisse puto, ac possit esse noster theologus.

Ibidem, num. 57, notat et dicit theologus: ¹⁵ De confessionis integritate periculo non carent, quae n. 142 et 143 eiusdem articuli secundi exposita atque probata sunt, nempe dum scripsit: *Non iterandam confessionem bona fide factam vel confessario ita ignaro et indocto, ut inter mortale et veniale discernere nequeat, vel factam confessario surdastris, semidormienti vel distracto, qui aliqua peccata, etiam mortalia non intellexit sine omni culpa poenitentis*. Sed ad quid aliud tenetur poenitens pro integritate confessionis, quam cum omnimoda praevia requisita dispositione omnia sua peccata bona fide confiteri? Quilibet enim confessarius approbatus censendus est idoneus, nisi certo constet de opposito, quod in casu praesenti nullimode constat poenitenti bona fide tali confessario confesso, sicuti etiam ei non constat, quod confessarius fuerit surdastris, semidormiens vel distractus, dum, ut cantat mea conclusio, poenitens est ei bona fide confessus; aliter, stante theologi opinione, ponerentur inter non paucas angustias poenitentes, qui possent dubitare semper de sufficienti scientia confessarii, aut de eius distractione, semidormitione, aut semisurditate. Staret quidem theologi opinio, si id poenitens mala fide egisset, prout iam ego expresse conclusi, ibidem, n. 143, falso a theologo notatus, fortasse ex errore typographi loco 144, ubi ego insuper sic subiungo: quod si poenitens postea advertat, tenetur in sequenti confessione ea sola repetere, quae probabiliter indicat aut cognoscit, non fuisse audita, cognita ac percepta, et n. seq. 145, alia superaddo ad rem ibi videnda et observanda.

Ibidem, n. 60, notat et ait theologus: Circa ¹⁶ tertium articulum de satisfactione, quemadmodum corrigendus Ferraris est n. 16, asserens oppositum, et ob eandem rationem improbandum videtur, quod n. 22 asseritur de eo, qui sine animo satisfaciendi pro iniuncta poenitentia, opera illa fecerit, quae iniuncta a confessario fuerant. Ast quod improbandum videtur nostro theologo, approbatur et traditur expresse ab innumeris fere theologis classicis auctoribus, ut patet ex a me adductis ibi et sub verb. *Intentio*, a n. 50 ad 54, et ex traditis novissime ab eruditissimo D. Alfonso de Liguori *Nell'istruzione e pratica per i confessori, italico idioma impressa in Venezia 1759, nella Stamperia Remondini*, ubi cap. 6, punto 3; § 1, *Dell'obbligo di sentir la messa*, n. 27, sic ex-

presse concludit: *Inoltre basta l'aver l'intenzione di adempire l'opera comandata, e non importa, che non s'abbia intenzione di soddisfare al precetto: onde chi già avesse ascoltata la messa, ben ha soddisfatto, benchè non avesse saputo, esser quello giorno di festa (e lo stesso dicesi de' voti, giuramenti, e penitenza sacramentale, purchè l'opera promessa nel voto, o ingionta per penitenza non si applichi per altro fine) anzi soddisfa, sebbene avesse avuta espressa intenzione di non voler adempire il precetto, secondo la sentenza comunissima, e più probabile del Suarez, Lessio, Sanchez, Castropalao, Tournely, Bontas, Valenza, Vasquez, La Croix, Salmaticensi. La ragione è, perchè chi volontariamente adempie l'opera comandata, necessariamente ancora già soddisfa al precetto: ed ivi scioglie anche l'obiezione. Et idem etiam expresse concludit nell'Appendice 3, art. 3, § 2, n. 75, ibi: Communissime autem, et probabilius cum Suarez, Castropalao, Lessio, Tournely, Pontas, Vasquez, et La Croix cum aliis, non requiritur intentio satisfaciendi obligationi; imo recitans, implet, etiamsi positive intendat nolle implere, quia implens non potest non implere, cum satisfactio non pendeat a sua, sed a voluntate legis ecclesiasticae.*

- 17 Ibidem, n. 61, notat et subiungit theologus, ac multo minus ferri potest, quod num. 34 astruitur, scilicet imponi posse pro poenitentia opus aliunde praescriptum; audiatur Gabriel Antoine, de Poenit., art. 5, qu. 3. Ast audiantur, et videantur etiam plurimi alii classici auctores aliter sentientes, et signanter Petrus Colet., de Satisfactione, c. 7, § 3, conclus. 4; qui licet non mollioris ethices auctor, sic expresse concludit: *Potest minister opera aliunde praecepta in satisfactione iniungere; Clericatus, de Sacram. Poenit., dec. 34, num. 10, dicens primo, quod possunt imponi opera, quantumvis alias debita ex praecepto, ut auditio missae die festo, ieiunium in Quadragesima; Henno, tract. de Poenit., disp. 6, qu. 7, ibi: Petes 3. An possit imponi opus aliunde praeceptum? Resp. Affirmative cum theologis communiter; Reiffenstuel, tom. 2, tract. 14, dist. 10, qu. 2, n. 28; Felix Potestas, to. 1, part. 4, de Poenit., cap. 4, num. 3192, ibi: Potest imponi pro poenitentia opus alias debitum ex praecepto, voto, v. g. ieiunium in Quadragesima; Mastrius, Theolog. moral., dist. 21, qu. 11, num. 172. Aretinus, Poncius, et alii Scotistae; Roncaglia, Lugo, Amicus, Aversa, Liberius, Suarez, Busembaum, Sporer, et novissime laudatus Alfonso de Liguori, loc. cit., cap. 16, punt. 4, n. 53, ibi: Può bene anche darsi in penitenza qualche opera, alla quale il penitente è già obbligato, come di sentir la messa nella festa, digiunare nelle vigilie, secondo anche comunemente dice Soto, Layman,*

Sanchez, Valent. perchè tale opera essendo soddisfatoria, allora si eleva per mezzo del sacramento al merito di soddisfazione sacramentale; et sic alii communiter in sensu meae conclusionis; legantur enim attente, quae ego trado ibi n. 34, 35 et 36, ubi sic concludo: Ordinarie tamen, cessante iusta causa, non sunt imponenda pro poenitentia opera aliunde iam praecepta et debita, sed opera supererogatoria, et aliunde indebita. Hinc censeant eruditi lectores, an id fieri possit, ac debeat a nostro theologo.

Ibidem, n. 63, notat et asserit theologus: 18 Animadversionis digna occurrunt: primum, n. 25, ubi eximitur ab onere iterandae confessionis poenitens, qui inculpabiliter vel culpabiliter iniunctae poenitentiae oblitus, eamdem praetermisit, sed sufficere asseritur, *ut in alia confessione petat, sibi imponi aliam congruam poenitentiam pro peccatis, quae confiteri solet.* Alterum occurrit n. 31, ubi inter causas minuendi poenitentiam, iubilaeum et indulgentia recensentur. Id vero iam refutatum est in nostra de indulgentia appendice. Ast dignetur benignus et eruditus Lector ponderare rationes, et auctores a me sub dict. num. 25 allatos, pluresque alios idem sentientes, et signanter cit. D. Alfons. de Liguori, qui in suo opere italice impresso novissime ann. 1759, c. 6, punto 4, § 1, num. 59, sic tradit expresse: *Si dimanda per 2°. A che sia tenuto il penitente, che si ha dimenticata la penitenza? Altri, come Bonac., S. Antonin., etc., vogliono che sia tenuto a ripetere la confessione per far intiero il sacramento. Ma comunemente e molto, e forse più probabilmente lo negano Suarez, Vasquez, Layman, Castropal., ed altri, e ciò ancorchè colpevolmente se ne fosse scordato, come dicono Soto, Nav., Lugo, Salm., La Croix, Holam., etc., perchè in tal caso da una parte la penitenza si è renduta impossibile, e dall'altra è molto dubbia la legge, se debbano ripetersi i peccati già una volta direttamente assoluti, affin di dare intiero il sacramento; digneturque etiam benignus et eruditus Lector ponderare rationes, et auctores a me sub dict. n. 31 allatos, et a me tradita sub verb. Indulgentia, art. 3, n. 4 ad 8, inclusive cum S. Thoma, S. Bonavent., aliisque plurimis classicis doctoribus ibi allegatis; et omnibus attentis, atque integre perpensis, pronuntiet, an animadversione digna sint ibi a me tradita cum tot celeberrimis auctoribus; vel potius a theologo notata? Eo vel maxime, quod eruditissimus P. Ubaldus Giraldi cum suo Maschat, Institutiones canonicae, editionis Romanae 1757, tom. 2, lib. 5, tit. 38, num. 5, sic expresse concludit: *Poenitentia minor imponi potest, si eo die occurrat aliqua indulgentia, praesertim plenaria, dummodo poenitens ad eam lucranda necessaria praestet.* Quamvis ipse, quod*

mirum est, unus ex revisoribus probaverit indebitam censuram nostri theologi.

- 19 * Hic subiciere iuvat, quae Benedictus XIV, de Synodo dioecessana, lib. 7, cap. 13, habet. Igitur cum ipse n. 9 cavendum Episcopis esse dixisset, *ne in suis synodis, aut in instructione sacerdotum, quam synodis quandoque attexunt, aliquid decernant, aut de attritionis mere servilis ad sacramentum poenitentiae sufficientia, aut de amoris saltem initialis necessitate, quem eius locum Ferraris n. 1 attulit, n. 10 subdit: « Non ideo prohibentur Episcopi confessarios monere, ut poenitens ad veram et perfectam contritionem hortentur et excitent; id siquidem faciendum suadent etiam praecipui auctores, qui pro sufficientia doloris ex solo metu gehennae, steterunt, uti Suarez, Gammachaeus, Comitulus, quorum testimonia supra retulimus. Et, quod magis est, ita fieri praecipit Rituale Romanum iussu Pauli V editum, tit. 18, confessario iniungens, ut, audita poenitentis sacramentali confessione, eiusque peccatis diligenter expensis, opportunas correptiones, ac monitiones, prout opus esse viderit, paterna charitate adhibeat, et ad dolorem et contritionem efficacibus verbis adducere conetur; cui consonat Rituale Argentinense, editum a Cardinali de Rohan, tit. de Poenit., § 1, ubi haec habentur: *Caeterum poenitentes suos admonere non cessent confessarii, ne se putent securos in sacramenti Poenitentiae perceptione, si, praeter fidei et spei actus, non incipiant diligere Deum, tanquam omnis iustitiae fontem, ut loquitur sacrosancta Synodus Tridentina* ». Quoniam*

vero Ferraris noster n. 13, ut evincat, ex propositione n. 58 inter damnatas a Ven. Innocentio XI, minime educi, circumstantiam consuetudinis a poenitente semper esse manifestandam, confugit ad auctores, qui adhuc post dictam damnationem, illam opinionem tuentur, eamque ad ipsis, *sciente et non contradicente S. Sede*, propugnari animadvertit, in lectorum memoriam revocandam esse ducimus propositionem n. 27 ex damnatis ab Alexandro VII: *Si liber sit alicuius iunioris et moderni; debet opinio censeri probabilis, dum non constet reiectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem*, referendaque verba, quae in Decreto Ven. Innocentii XI, auctoritate edito die 2 Martii anno 1679, leguntur nempe: *Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc decretum alias propositiones in ipso non expressas, et Sanctitati Suae quomodolibet, et ex quacunque parte exhibitas vel exhibendas ullatenus approbare*. Ex his enim plane efficitur, traditas a theologis opiniones non eo praecise tutas censeri posse, quod ipsas Apostolica Sedes non damnaverit. Tanti quoque facienda non est recentiorum theologorum, ac praesertim illorum, qui probabilismi systema propugnant ac sequuntur, auctoritas, ut traditas ab illis opiniones, licet ab aliis gravioribus et auctoritatis et rationis momentis oppugnentur, amplectamur ac tueamur. Haec si prae oculis lectores habuerint, facile perspicient, quae pro se auctor noster a n. 14, affert, infirma esse, ac opiniones, quas confirmare nititur, iure a Romano theologo notatas fuisse et reprehensas. *

POENITENTIA PUBLICA

De poenitentia publica sequentia notasse expediat.

- 1 Initium sollemnis huius poenitentiae rependum videtur ab ipsis Apostolis, cum iam Paul. 1 Cor. v legatur incestuosum quemdam Corinthium tradidisse *Satanae in carnis interitum*, quod excommunicationis quoddam et publicae poenitentiae genus fuisse veteres existimant. De usu certe eius saeculo II et III dubitari nequit; adeo clara sunt testimonia Irenaei, l. 2, cap. 9, Tertulliani, l. de Poenit., cap. 9, et Cypriani, ep. 52, ad Antonianum. Neque tamen statim a principio eadem, quae deinceps invaluit, fuit disciplina, seu rigorem seu diuturnitatem poenitentiae attendas. Etenim saec. I, paulo ante memoratus Corinthius, vix anno poenitentiae evoluta, Ecclesiae communioni est restitutus, ut constat ex c. 2, ep. 2 ad Corinth., quam post annum ab Epist. I elapsam Paulus scripsit. Et (Irenaeo teste l. 3, c. 4) Cerdo haeresiarcha saec. II pluries a sua apostasia reconciliationem obtinuit. Nathalius etiam Episcopus, ab haereticis ad defectionem inductus, ut primum sacco indutus, et cinere

conspersus ad pedes Zephyrini sub initium saeculi III Papae se provolvit, continuo pacem et communionem recepit, quod refert Eusebius, l. 6 Hist., c. ult.

Severitatis huius canonicae disciplina non 2 prius, quam sub medium saeculi III, inducta est, ut colligitur ex Cypriani ep. 52, in qua scribit, communi Episcoporum suffragio constitutum, *ut nec in totum spes communicationis et pacis lapsis denegaretur... sed traheretur diu poenitentia*. In hunc finem, cum antea poenitentiae tempus et modus Episcopi arbitrio definirentur, institutae sunt sollemnes poenitentium stationes, ac singulis attributa laboriosae satisfactionis opera; idque tum ad fideles in officio vitae Christianae continendos; tum ad occurrendum Montanistarum et Novatianorum criminationibus, quibus catholicos de nimia in lapsos facilitate incusabant. Caeterum haec ipsa poenitentiae sollemnitas circa finem saeculi IV, primum quidem Constantinopoli a Nectario, haud multo post dein in plerisque

etiam aliis Orientalibus Ecclesiis, in Occidente vero non priusquam saec. vii abrogata est; hinc sequentibus saeculis, tametsi quandoque pro publicis delictis publica imponeretur poenitentia, prior attamen ille quoad temporis diuturnitatem et stationes canonicas, rigor integre observatus non legitur.

3 Erat sollemni huic poenitentiae illud peculiare, quod non a quolibet nec quibusvis peccatoribus iniungi posset. Nimirum 1. a solo Episcopo vel presbytero speciatim ad id munus deputato imponebatur poenitentia publica; et quidem sollemni ritu, neque nisi in capite *Ieiunii*, seu feria Cinerum; unde et mos eo die cineres accipiendi profluxit. Ritus hunc videre est apud Martene, de antiqua Eccles. discipl., c. 17, ubi ex complurium ecclesiarum manuscriptis codicibus varios eius ordines describit. Id refertur in Pontificali Rom. Clementis VIII, tit. de Expuls. publice poenitentium. Praecipua autem eius capita haec fere sunt. Poenitentibus templum ingressis, et coram Episcopo prostratis, ac peccatum suum palam confitentibus primum imponebatur cinis cum dicto: *Memento homo, quia pulvis es, et age poenitentiam, ut habeas vitam aeternam*. Aspersi dein aqua lustrali, post manuum impositionem, ciliciis benedictis induebantur; tum, recitatis prius Psalmis Poenitentialibus et compluribus aliis precibus, ad fores ecclesiae deductos eiciebat Episcopus dicens: *Ecce eiicimini vos hodie a liminibus S. Matris Ecclesiae*, etc., respondente choro: *In sudore vultus tui vesceris pane*, etc. Postremo iam eiectos, et extra ecclesiam genibus flexis gementes commonebat Episcopus de poenitentiae operibus, de misericordia Dei, utque non prius, quam feria v in Coena Domini, ad ecclesiam redirent; quo sermone finito, ac Episcopo cum reliquis fidelibus in ecclesiam revertente, mox eius valvae ante oculos poenitentium claudebantur.

4 Quod vero ad personas poenitentiae huic subiectas attinet: in primis clerici maiores (quales sunt Episcopi, presbyteri et diaconi) saltem a saeculo iv, ei non erant obnoxii, ut colligitur ex Concil. Carthaginensi an. 398, can. 11, item Leonis M. epist. ad Rusticum Narbon., et Isidoro, l. 2, de Eccl. offic., c. 16. Num autem antea subiecti fuerint, controversum est, nec certi quidquam statui potest. Perinde de clericis minoribus aliqui controvertunt: tametsi eos Felix III, sub finem saec. v Pontifex, in ep. 7, sollemni poenitentiae subiiciat; iisdem nihilominus a Conc. Toletano iv, an. 633, can. 29, eadem cum clericis maioribus poena dictatur. Ego existimo, uti in aliis, sic et in hoc non eandem fuisse in omnibus ecclesiis disciplinam, hancque ipsam apud eosdem progressu temporis non raro variatam. Illud ex laud. can. Toletano est certius: saltem sub initium saeculi vii constitutum fuisse,

ut quilibet clericus a sollemni poenitentia exemptus, in locum eius ab honore dignitatis depositus monasterii poenam excipiat, ibique perpetuae poenitentiae deditus scelus admissum luat.

Sed nec fidelibus reliquis omnia promiscue 5 peccata, quantumvis gravia, sollemni hac satisfactione expianda erant. Non certe occulta; nam Innocentius I in Ep. ad Exuperium diserte ait: *Non habent latentia peccata vindictam*, intellige publicam. Idem colligitur ex S. Caesarii hom. 1 in Quadrag.; item Concilii Neocaesariensis, ann. 314, can. 4, cum primis autem Augustino. Verba sancti doctoris sunt, serm. 16, de verb. Dom.: *Novit nescio quem homicidam Episcopus, et alius illum nemo novit... prorsus non prodo, nec negligo, corripio in secreto*, etc., et ibid. infra: *Sunt homines adulteri in domibus suis, in secreto peccant, aliquando nobis produntur... nos non prodimus malum, sed in secreto arguimus*. Unde hom. ult. inter 50, in peccatore publicae poenitentiae subiiciendo requirit delictum, quod non solum sit in gravi malo, sed etiam in scandalo aliorum, proinde publicum. Nec tamen etiam gravia quaelibet publica delicta sollemni hac poenitentia castigabantur; verum, certa duntaxat, et quidem communiter idololatria, homicidium et adulterium; reliqua fere arbitrio Episcoporum designabantur, ut adeo in hoc quoque pro ecclesiarum varietate variam fuisse disciplinam fateri oporteat. Quodcumque interim peccatum fuerit, propter quod poenitentia publica acta est, poenitentes huiusmodi a clericorum ordine in perpetuum arcebantur, ut constat ex Siricii Papae ep. 1, c. 14, cui poenae num etiam illi, qui vel demissionis studio, aut ad vindicandas occultas culpas (quod legimus a quibusdam factum) publicis poenitentibus se sponte ac ultro adiunxerunt, subiecti fuerint? certi quod dicam, nihil reperio.

Tria vero in ritu publicae poenitentiae ob- 6 servatu digna sunt: poenitentium stationes, tempus singulis praefinitum, et poenae intra hoc tempus usitatae. I. Ac stationes quidem seu gradus poenitentiae sollemnis complectebatur quatuor: fletum videlicet, auditionem, substrationem et consistentiam; hinc pro varietate eorum poenitentes alii dicti flentes, audientes alii, vel substrati, aut demum consistentes. Qui in prima fletuum statione versabantur, pro foribus templi manebant prostrati, ibique, sacco induti, et cinere conspersi, delictum suum coram Episcopo, vel alio poenitentiario, imo et fidelibus omnibus palam confitebantur; quin etiam, templum ingredientium pedibus multo cum gemitu advoluti, eorum preces et suffragia exposcebant. Isthinc vero colligas: confessionem publicam repetitis vicibus fieri consuevisse; primum videlicet in impositione poenitentiae, ac rursum in hoc fletuum gradu. Audientium

statio fuit in narthece, seu templi vestibulo, ubi cum catechumenis et infidelibus audiebant Psalmorum cantus, Scripturae lectionem et sermones Episcopi, quo per haec ad veram poenitudinem disponderentur; missae autem catechumenorum interesse non permittebantur. Substratis in ipso templi ambitu a porta usque ad ambonem locus erat; hic inter gemitus et suspiria flentes subiiciebantur manuum impositione, quam Episcopus cum clero faciebat, orans simul pro illis, eisque benedicens; dum denique, peracta catechumenorum missa, ante offertorium e templo eiicerentur. Atque hic poenitentium gradus omnium erat laboriosissimus; in eo quippe plurima poenitentiae opera obeunda erant: unde etiam huius gradus poenitentes potissimum absoluto poenitentium nomine veniebant. Consistentes demum intra ambonem et cancellos in templo locum occupabant, ac integro missae sacrificio, et reliquis communibus precibus intererant; a panis tamen et vini oblatione, ac etiam Eucharistiae participatione excluderentur, dum solemniter reconciliarentur.

7 Uti universim toti poenitentiae, sic et stationibus non erat lege communi certum praefinitum tempus, ut constat ex Conc. Carthaginensi III, quod can. 3 statuit: *Ut poenitentibus, secundum peccatorum differentiam, Episcopi arbitrio poenitentiae tempora decernantur.* Inde non raro factum, ut alii uno, alii duobus, imo et pluribus annis in quavis statione detinerentur; aliquando autem ab una statione, praetermissa media, ad aliam transferrentur. Singulare severitatis exemplum est ex Basilio, qui in Ep. ad Amphilocho, can. 76, de Homicidae poenitentia, ita decrevit: *Qui sua sponte interfecit, et post poenitentia ductus est, viginti annis sacramento non communicabit. Viginti autem anni sic in eo dispensentur. Debet quatuor annis deflare stans extra fores oratorii, et fideles ingredientiens rogans, ut pro eo precetur, suam iniquitatem pronuntians. Post quatuor autem annos inter auditores recipietur, et quinque annis cum ipsis egredietur. Septem annis cum iis, qui in substratione orant, egredietur. In quatuor autem annis solum stabit cum fidelibus, sed non erit oblationis particeps; tum demum, iis expletis, erit sacramentorum particeps.*

8 Quodcumque interim hoc tempus fuerit, intra illud variis poenitentiae operibus vacandum erat. Praeter peculiare autem illas poenas, quae singulis pro gravitate delicti ab Episcopo imponebantur, communes omnibus fuisse leguntur sequentes: confessio publica, privatio Eucharistiae, attonsio capitis et pullae vestis, ac cilicii gestatio; orationum, humiliationis, ieiuniorum, et aliarum corporis afflictationum frequentatio; abstinencia a conviviis et balneis; a clero et ordinibus in perpetuum exclusio. His, imo in quibusdam Ecclesiis (praesertim

Romana, Gallicana et Africana) etiam aliae adiungebantur poenae; cum videlicet publice poenitentes a contrahendo matrimonio, aut iam coniugati ab eius usu prohiberentur; arcerentur a militia saeculari, quo magis Deo et poenitentiae vacarent; agere susceptores in baptismo et confirmatione vetarentur, etc.

Poenitentiam solemnem integre peractam 9 sequebatur sollemnis reconciliatio, cui ex veterum disciplina suus speciatim erat minister, certumque praefinitum tempus et peculiaris caeremonia. Et ad ministrum quod attinet, quamvis, urgente necessitate (hoc est in articulo mortis), sacerdoti cuilibet fas fuerit publice poenitentes reconciliare; regulariter attamen id a solo Episcopo praestabatur. Certe publica illa reconciliatio, quae sollemni ritu in Ecclesia fiebat, ita Episcopo fuit propria, ut a nemine alio, nisi forte ad id muneris peculiariter delegato unquam ministrari potuerit. I Cap. Sed nec tempus eius erat arbitrium. In Ecclesia Romana ad id designatam fuisse Mai. Hebdomadae v constat ex Innocentii I ep. ad Decent., c. 7, Sacramentario Gregorii, et Ordine Rom. Eundem diem observatum in Gallia iuxta praescriptum Conc. Cabilonensis, can. 47, item in Anglia, Germania, plurimisque provinciis aliis docent ordines Missalium, ab erud. Martene relati, de ant. Eccl. discipl., cap. 25, et passim ritualia ac pontificalia. Unde peculiare id erat Ecclesiae Mediolanensi et Hispanicae, quod reconciliationem hanc in Parasceve Sabbati sancti peragerent, ut ex S. Ambrosii ep. 33, et Conc. Toletani IV can. 70, colligitur; quam et in hoc subinde variaverint.

Porro sollemnis huius reconciliationis ritus 10 copiose describitur in Not. et Observ. a cl. Menardo factis ad sacramentarium Gregorii Magni; item apud cl. Martene, l. 1, de ant. Eccl. Rit., c. 6, art. 4, ac rursum apud eundem in tract. de ant. Eccl. discipl., c. 22, § 2, in compluribus ordinibus, de reconcil. poenit. Nos praecipua duntaxat eius capita referemus ex Clementis VIII Pontificali Romano, et quidem retentis, quoad licet, eiusdem verbis. Iuxta hoc igitur, tit. de reconcil. poenit., in feria v Coenae Domini. I. Pontifice cum clero coram altari Psalmos Poenitentiales et Litanias recitanti, poenitentes ante fores ecclesiae nudis pedibus ad terram prostrati manent, tenentes in manibus cereos exstinctos. Sub litanis ipsis ad verba, *Omnes SS. Patriarchae*, etc., item, *Omnes SS. martyres*, etc., duo subdiaconi cereos accensos deferentes egrediuntur ad poenitentes, ac primum dicunt: *Vigo ego, dicit Dominus: nolo mortem*, etc., vice altera autem: *Dicit Dominus: Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum*; hisque dictis, exstinguunt cereos, et revertuntur. Rursum ante verba, *Agnus Dei*, etc., egreditur diaconus cum maiore cereo accenso, et in ostio tem-

pli ad poenitentes conversus canit antiphonam: *Levate capita vestra: ecce appropinquavit redemptio vestra*. Tum ex diaconi cereo accenduntur poenitentium candelae, diaconoque cum illuminato cereo revertente, dicitur: *Agnus Dei*, etc. II. Litaniis terminatis, Episcopo in faldistorio considenti archidiaconus ab ostio templi praesentat et commendat poenitentes; quos subinde cum toto clero accedens Episcopus, primum exhortatur de divina clementia, de veniae promissione, etc., dein, finito sermone, canit antiphonam: *Venite, venite filii*, etc. Mox poenitentes ostium ecclesiae ingressi prosternuntur ad pedes Episcopi, nec multo post ab eodem deducuntur in ecclesiam, archipresbytero interim nomine poenitentium dicente: *Iniquitates meas ego cognosco*, etc. Episcopo autem concludente: *Dico vobis, gaudium est angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente*. III. Ad medium ecclesiae deducti poenitentes flectunt continuo genua, Episcopus

vero ad illos conversus inchoat antiphonam: *Oportet te, fili, gaudere, quia frater tuus mortuus fuerat, et revixit*, etc., recitatisque dein psalmis quibusdam et orationibus compluribus, aspergit eos aqua lustrali, et incensat dicens: *Exsurgite, qui dormitis, exsurgite a mortuis, et illuminabit vos Christus*. Postremum, data singulis indulgentia, omnes simul solemni absolutione reconciliat, et elevatis manibus benedicit. In quibusdam praeterea Missalium ordinibus a cl. Martene relatis legitur Episcopum singulis reconciliatis manum imposuisse, ac etiam pacis osculum dedisse cum dicto: *Pax tecum*. Peracta solemni hac caeremonia, crines et barbam, quam, durante poenitentia, nutrire moris erat, deposuerunt reconciliati, sacco item et cilicio dimisso, cultioribus et mundioribus vestibus induti sunt; quin etiam in quibusdam ecclesiis hoc die apud Episcopum lautiore coena excipiebantur, ut notat Martene ex antiquo Pontificali Ecclesiae Pictaviensis.

POENITENTIARIA APOSTOLICA

POENITENTIARIUS MAIOR

Summarium.

1. De poenitentiariae Apostolicae facultatibus, ad num. 3. — 4. Poenitentiariae Apostolicae officiales. — 5. De huiusmodi officialibus quatenus notanda ad

n. 10. — 11. Poenitentiariae expeditiones omnes secreto, et gratis fiunt, ad num. 13. — 14. De poenitentiariae archivio. — 15. De poenitentiario maiori quid notandum, ad num. 36. — 37. Quoad poenitentiarios minores, vide ibi, ad num. 40; alia ad rem, v. verb. *Dispensatio*, a num. 68.

- 1 Poenitentiariae facultates late traduntur a Benedict. XIV, tom. 1, constit. 95, incipient.
- 2 *Pastor bonus*. Poenitentiariae Apostolicae facultates Sede vacante absolvendi a quibuslibet censuris, et dispensandi in foro conscientiae, et ad tempus perseverant iuxta disposita ab
- 3 eodem, ibidem, § 51. Pro foro tamen externo conquiescit, praeterquam quoad regulares et moniales, et quoad absolutiones cum reincidentia. Idem, ibid., § 53.
- 4 Poenitentiariae Apostolicae officiales sunt maior poenitentiarius, regens, theologus, datarius, canonista, corrector, sigillator, procuratores, seu secretarii tres et scriptores ordinarii itidem tres cum additione unius procuratoris, et unius scriptoris. Idem constit. 66 incip. *In Apostolicae poenitentiariae*, § 2 per tot.; ubi assignantur eorum qualitates, munera et emolumenta, et alia eos concernentia. Et § 21, statuit de signatura poenitentiariae, interessentia officialium, methodoque in ea servanda.
- 6 Ad poenitentiariae Apostolicae scriptorum officium non debent admitti, qui alienis serviitiis, vel alteri incompatibili officio addicti sint. Idem, tom. 2, constitut. 41, incip. *Quamvis*.
- 7 lisdem iniungitur, ut procuratores, seu secretariorum officia frequentent. Idem, ibidem.
- 8 Poenitentiariae Apostolicae secretarii, seu procuratores, ipsius officii praxim didicisse debent

in praevia executione muneris scriptoris. Idem, ibid. Tam procuratores quam scriptores, per 9 concursum eligendi sunt. Idem, ibid. Poenitentiario maiori R. E. Card. iniungitur prae-missorum executio. Idem, ibid.

Poenitentiariae expeditiones omnes secreto 11 et gratis fiunt. Idem, cit. constitut. incip. *In Apostolicae*, § 22.

Poenitentiariae emolumenta unde sumenda, 12 et quomodo administranda, assignat idem, ibid., § 29 et seq. Superflua applicantur ho- 13 spitio pauperum invalidorum de Urbe. Idem, ibid., § 33. Poenitentiariae archivium publi- 14 cum et secretum, omni diligentia disponendum, et custodiendum constituitur. Idem, ibidem, § 37 et seq.

Maior poenitentiarius unus ex S. R. E. Car- 15 dinalibus debet esse presbyter, et in theologia magister, seu decretorum doctor a solo Romano Pontifice per litteras eligendus. Ipso e vita discedente tempore sedis vacantis, tunc a maiore numero Cardinalium per secreta suffragia eligendus est alius Cardinalis propoenitentiarius ad eiusdem sedis vacantis tempus. Idem, ibidem, § 3 et 4.

Praecipuum maioris poenitentiarii munus 16 consistit in recto ac prudenti exercitio facultatum sibi concessarum. Et in quatuor diebus maioris hebdomadae, Dominica quidem Pal-

marum in basilica Sancti Ioannis in Laterano, feria vero quarta in Basilica S. Mariae Maioris, et quinta, et sextis feriis in Basilica Vaticana S. Petri fidelium confessiones in Sede ad id constituta excipere, nec non capita pie sese submittentium virga poenitentiarii tangere; indulgentiam centum dierum ipsis impartiendo, iuxta facultatem eidem concessam in alia constitut. incip. *Pastor bonus*. Praeterea tribus anni diebus, videlicet feria quarta Cinerum (qua die ipse cineres capiti Summi Pontificis, Cardinalium caeterorumque assistentium inspergit), et mane feriae sextae in Parasceve, et die commemorationis fidelium defunctorum, solemni ritu rem divinam in pontificia cappella peragere. Et ad haec Romano Pontifici in supremo vitae agone constituto ad spiritualem eidem in tali articulo ferendam opem, assisterre. Idem, ibid., § 5.

19 Maior poenitentiarius minores poenitentiarios in tribus basilicis Urbis, in Ecclesia Laurentana, ac pro anni Sancti tempore in basilica S. Pauli, aliisque Urbis ecclesiis deputat, ibid., § 6. Maiori poenitentario assignantur emolumenta centum scutorum auri pro quolibet mense, et aliorum 200 annuorum monetae e superfluis poenitentiariae emolumentis. Idem, ibidem, § 8 et 9.

21 Poenitentiarius maior potest consulere Papam etiam in prohibitis, et ei de vivae vocis oraculo asserenti est fides habenda. Idem, in cit. constit. 95, incip. *Pastor bonus*, § 5. Poenitentiarii maioris facultates a pluribus Pontificibus concessae colliguntur et ordinantur ab eodem per tot. dict. Constitutionem. Absolvit enim a peccatis et censuris. Idem, ibid., § 16. Dispensat super irregularitate. Idem, ibid., § 17. Convalidat titulos beneficiorum condonando seu componendo quoad fructus male perceptos. Idem, ibid., § 20. Remittit seu condonat alia male percepta, et habilitat ad percipiendum. Idem, ibid., § 25. Relaxat seu commutat iuramenta, vota et onera. Idem, ibid., § 28. Regulares habilitat, absolvit et transitus eisdem concedit de una ad aliam religionem. Idem,

ibid., § 31. Et eadem respectu monialium. 29 Idem, ibidem, § 36. Dispensat in matrimonialibus super impedimentis impediens occul- 30 tis, revalidat dispensationes male obtentas etiam legitimando prolem. Idem, ibidem, § 39. Dat 31 facultatem minoribus poenitentiariis. Idem, ib., § 47. Concedit indulgentiam centum dierum 32 in tactu virgae. Idem, ibidem, § 50. Commis- 33 siones maioris poenitentiarii vel propoenitentiarii non expirant, eo decedente vel ab officio cessante. Idem, ibidem, § 49. Poenitentiarii 34 minores in basilicis Urbis, et in aede Laurentana deputantur a Cardinali maiori poenitentario cum facultatibus ipsius arbitrio. Idem, cit. constit. 66, incip. *In Apostolicae poenitentiariae*, § 6. Vide dictas duas constitutiones *Pastor bonus*, et *In Apostolicae poenitentiariae*, ubi declarantur supradictae facultates, et plurima alia statuuntur ad rem.

Ad poenitentiarium maiorem pertinet sup- 35 plere negligentiam, tam Ordinariorum localium quam regularium superiorum monialium, in deputationibus confessariorum in casibus a Concilio Tridentino praescriptis, aliisque recensitis in constitut. 66, incip. *Pastoralis*. Idem, cit. constitut. incip. *Quamvis*. Poenitentiarius 36 maior, etiam vacante Apostolica Sede, monialibus deputare nequit confessarios, qui ab Ordinariis locorum pro monialibus expresse probati non fuerint. Idem, ibidem.

Poenitentiariis minoribus basilicae Lateranensis ordinis Minorum Reformatorum, inopia laborantibus, annui redditus augentur in scutis ducentis, ex officio sigillatoris poenitentiariae Apostolicae dismembratis. Idem constitut. 39, incip. *Laborantibus*. Item in aliis scutis centum ex redditibus poenitentiariae arbitrio poenitentiarii maioris alias permissis. Idem, ibid. Praeterea eorum collegio assignantur mulctae eiusdem officii poenitentiariae. Idem, ibidem. Huiusmodi assignatio declaratur, quod facta 40 fuerit eorum collegio per modum eleemosynae. Idem, constit. 31, incip. *Decet*.

Alia ad rem, vide verb. *Dispensatio*, a n. 68 ad fin.

POENITENTIARIUS

Vide verb. CANONICUS, art. 9, n. 45 ad 49.

POLLUTIO

Vide verb. LUXURIA, a n. 35 ad 45.

POLYGAMIA

Summarium.

1. Polygamia seu uxorum pluralitas duplex esse potest, scilicet successiva et simultanea. — 2. Polygamia

successiva quae sit? — 3. Qui duas uxores successive habuit, dicitur *bigamus*; si tres, dicitur *trigamus*; si quinque, dicitur *quintogamus*; si octo, dicitur *octogamus*; et sic de aliis. — 4. Polygamia simultanea quae

sit? — 5. Haec simultanea pluralitas uxorum est vera et propria polygamia, de qua in praesenti est sermo. — 6. Et quidem pluralitas successiva uxorum valida est et licita. — 7. Polygamia seu pluralitas simultanea uxorum est iure divino prohibita. — 8. In lege veteri polygamia seu pluralitas uxorum fuit licita et permissa. — 9. Polygamia autem, seu potius *polyviria* plurium virorum simul cum una uxore nunquam, nec in lege veteri fuit licita et permissa. — 10. An potuerit Deus in lege veteri; et possit nunc dispensare in hac polygamia seu *polyviria*, multi negativam sententiam defendunt. — 11. Affirmativa autem sententia est communior et probabilior. — 12. Circa polygamiam seu pluralitatem simultaneam uxorum, sicuti de facto Deus dispensavit in lege veteri, ita posset, si vellet, dispensare etiam nunc in lege evangelica. — 13. Nullus autem homo, neque Summus Pontifex dispensare potest circa utramque polygamiam, scilicet tam viri cum multis uxoribus simul, quam uxoris cum multis simul viris. — 14. Ad evitandam polygamiam et contrahendum secundum matrimonium ob mortem alterius coniugis requiritur, et sufficit certitudo saltem moralis de morte eiusdem coniugis. — 15. Probatur prima pars, quod scilicet requiratur certitudo, et non sufficiat solum dubium, aut probabilis opinio de morte alterius coniugis, nec eius absentia plurium annorum. — 16. Probatur secunda pars; quod scilicet sufficiat certitudo moralis. — 17. Notitia sufficiens, et certitudo moralis de morte alterius coniugis habetur: primo, si de ea testetur parochus. — 18. Secundo, si adsit attestatio publica vel authentica. — 19. Tertio, si adsint duo testes de visu. — 20. In similibus casibus etiam consanguinei et affines possunt esse testes; excipiuntur tamen ad id interesse habentes, uti sunt ipsimet coniuges superstites. — 21. Quarto, si cum uno teste de visu, aut cum fama, aut cum

pluribus testibus de auditu concurrant verisimilia indicia et coniecturae. — 22. Imo multi volunt sufficere etiam unicum testem de visu. — 23. Et probabilius non sufficit unus testis, nisi concurrant aliqua adminicula et indicia. — 24. Item non sufficit sola fama sine aliquo ex dictis indiciis et coniecturis. — 25. Item sine aliquo ex dictis indiciis, seu adminiculis, et coniecturis, nec sufficit absentia alterius coniugis per multos annos. — 26. Quandam ex supradictis habeatur sufficiens certitudo moralis de morte coniugis, spectat ad iudicem ecclesiasticum suo prudenti iudicio, attentis omnibus circumstantiis locorum, temporum et personarum, iudicare. — 27. Polygami in iure civili, etiam ab imperatoribus gentilibus infamiae nota, aliisque poenis afficiuntur. — 28. Polygami, nedum in iure civili, sed potissimum in iure canonico infames declarantur. — 29. Polygami condemnantur ad triremes per quinquennium; vel si falsos prodixerunt testes ad probandam mortem prioris coniugis, ad septennium. — 30. Quinimo ii, qui, mentito nomine vel cognomine, prima uxore vivente, secundam ducunt, damnantur ad triremes in perpetuum; et si fuerint inhabiles, fustigantur, et ad carceres perpetuos damnantur, et si pro atrocitate criminis maiores poenas meruerint, traduntur etiam curiae saeculari. — 31. Polygami debent abiurare de levi vel de vehementi, prout fuerint, vel leviter vel graviter de haeresi suspecti. — 32. Unde crimen polygamiae spectat ad forum ecclesiasticum, sive ad inquisitores haereticae pravitatis privative quoad iudices saeculares. — 33. Polygamus, qui polygamiae poenitentiam, seu poenam triremium iam explevit, non potest cum secunda uxore denuo matrimonium contrahere, quamvis prima legitima uxor decesserit, nisi habeat dispensationem Apostolicam. — 34. Subnectuntur Addit. ex aliena manu, ad n. 42.

- 1 Polygamia seu uxorum pluralitas duplex esse potest, scilicet successiva et simultanea.
- 2 *Communis*. Polygamia successiva est, quando quis successive plures habet uxores. *Communis*.
- 3 Et hic si duas successive habuit, dicitur *bigamus*; si tres, dicitur *trigamus*; si quinque, dicitur *quintogamus*; si octo, dicitur *octogamus*, et sic loquendo de aliis, textu expresso
- 4 in can. *Aperiant* 11, caus. 31, qu. 1. Polygamia simultanea est, quando quis simul plures
- 5 habet uxores. *Communis*. Et haec simultanea pluralitas uxorum est vera et propria polyga-
- 6 mia, de qua in praesenti est sermo. Et quidem pluralitatem uxorum successivam validam esse et licitam, altero coniugum mortuo, est communis Catholicorum sensus contra Montanistas et Novatianos olim secundas nuptias damnantes, et expresse habetur ex 1 ad Cor. vi, ibi: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit; quod si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino*. Et 1 ad Timoth. v, vult Apostolus *Viduas iuniores nubere*. Et c. *Aperiant* 11, caus. 31, qu. 6, dicitur expresse: *Ego nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam, et ita licere quinto et sexto, et ultra; quomodo et secundo marito recte nubere*. Et hoc supponitur pro certo et indubitato, tot. tit. de Secundis nuptiis 21, lib. 4 Decr.

Polygamia seu pluralitas simultanea uxorum 7 est iure divino prohibita. Est certa de fide; et qui contrarium assereret esset haereticus reputandus. Sic Catholici omnes ex canon. 48 Apostolorum ex Concilio Nicaeno I, c. 25 et 27. Ex Innoc. I, epistola 37; ex Syricio, epistola 1, cap. 4, ut in can. *De coniugali* 27, qu. 2; ex Caelestino I, in c. *Videtur nobis* 35, qu. 6; ex Concilio Toletano I, cap. 17; ex Alexandro III, in Append., cap. 15 et 25; ex Nicolao I, Ad consulta Bulgarorum, cap. 15; ex Innocentio III, in cap. *Gaudemus* 8 de Divortiis, ubi ad hoc dicit unam tantum costam in unam tantum feminam conversam fuisse, et non plures in plures; ex Concilio Florentino, in Dec. pro Armenis; ex Conc. Coloniensi sub Paulo III, part. 1, c. 41; ex Concilio Moguntino sub eodem, in Decretis fidei, cap. 36; et ex Concilio Tridentino, sess. 24, can. 2, ubi sic est definitum: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit*. Et hoc aperte colligitur ex verbis ipsius Christi, Matth. xix et Marc. x, ubi expresse docet, esse adulterum eum qui, dimissa uxore, ducit aliam; quod non esset, si, vivente priori, alia quoque esset uxor eius legitima¹.

In lege veteri polygamia seu pluralitas uxorum 8

¹ Accedat vel ipsorum Protestantium principum severitas adversus impium Theophili Aletæi, seu Liseri,

librum inscriptum *Polygamia triumphatrix*. Nam non modo Brunsmannus Danus eum acerrime confutavit,

rum, fuit licita et permissa divina dispensatione ab ipso Deo indicata primis aliquot patribus, deinde illorum verbo aut exemplo ad caeteros perventa. *Communis* cum Scoto, in 4, dist. 33, qu. 1, art. 2; S. Thoma et S. Bonaventura, ibid.; Bellarm., t. 1 de Matrim., c. 11, proposition. quarta, et aliis passim. Et probat Scotus, ex Genes. xvi et xxv de Abrahamo, qui habuit uxores Saram, Agar et Ceturam; de Iacob, qui habuit uxores Rachelem et Liam; et de David 2 Reg. v, qui plures habuit uxores. Credibile autem non est, quod hi sancti Patres ducendo plures simul uxores fecerint aliquid illicitum, sed potius credendum est, quod illas non acceperint, nisi fuisset illis divina dispensatione seu inspiratione concessum, et in casu paucitatis fidelium procreantium prolem, ut hoc modo plures mulieres ab uno fecundarentur, et sic proles ad divinum cultum propagaretur et multiplicaretur. Et de facto Moyses, in Deuteronomio xxi, de re nota et passim licita loquitur, dicens: *Si fuerint alicui duae uxores, una dilecta, altera odiosa*¹.

9 Polygamia autem, seu potius *polyviria* plurium virorum cum una uxore nunquam nec in lege veteri fuit licita et permissa. *Communis* cum sancto Augustino, lib. 3 de Doctrina Christiana, cap. 12, et lib. de Bono coniugator., cap. 17; S. Thoma in 4, dist. 33, qu. 1, art. 1 ad 7; Scoto in 4, dist. 17 et 26; Bellarm., l. c. Et ratio est, quia haec polygamia, seu potius *polyviria*, adversatur fini primario matrimonii, qui est propagatio prolis, et educatio eiusdem, et ex plurium virorum concubitu cum eadem muliere, vel nunquam proles progignitur, vel non nisi rarissime, ut notavit S. Augustinus, in lib. de Bono coniug., cap. 17, et docet experientia de meretricibus.

10 An autem potuerit Deus in lege veteri, et possit nunc dispensare in hac polygamia, seu *polyviria*, nempe plurium virorum cum una uxore? Variant doctores; negativam sententiam defendunt Bellarminus, cit. l. 1 de Matrim., cap. 11, propos. 2; Rosignol., in universas de matrim. controversias contract. xv de Matrim. 11, praenot. 15, n. 5, citans ibi S. Augustin., l. 3 de Doctrina christiana, cap. 12, et lib. de Bono coniugator., cap. 17; S. Thomam, in 4, dist. 33, qu. 1, art. 1 ad septimum, et sic tenent plures alii, ex eo quia haec polygamia seu *polyviria* plurium virorum cum una uxore, sit contra prima principia iuris naturae, nec per ullam mutationem circum-

stantiarum possit fieri bona, cum repugnet omnibus finibus matrimonii; in iis autem, quae sunt contra principia iuris naturae, non potest Deus dispensare; secus non essent prima principia iuris naturae, adeoque, etc. Affirmativam sententiam, nempe posse Deum in hac polygamia seu *polyviria* dispensare, tenent communius et probabilius doctores, ut tenet et testatur Mastrius, in Theol. mor., disp. 20, qu. 3, n. 53. Et ratio est, quia Deus dispensare potest in aliis quoque praeceptis iuris naturae, ut in fornicatione, furto, homicidio et similibus, ut docet Scotus, in 3, dist. 36, adeoque etiam in hoc dispensare posset, cum non sit praeceptum urgentius istis; tum quia Deus in tali casu posset res ita disponere, ut ex huiusmodi polygamia seu *polyviria*, non sequerentur illa inconvenientia, ob quae a lege naturae est prohibita, atque ideo tali dispositione facta lex naturae non obligaret; tum quia, quod sit contra ius naturale, non obstat, quin Deus id concedere possit, quia non est contra ius naturale stricte sumptum, et primario, sed tantum late sumptum, et secundo, ut distinguit ipsum ius naturale Scotus, in 4, dist. 17 et dist. 26, et repetit dist. 23, qu. 1; Mastrius, l. c., n. 52, et alii plures; tum etiam quia, ut docet Scotus, in 3, distinc. 36, et sequitur Hurtad., disp. 9, dis. 2, cum pluribus aliis recentioribus, ipsius Dei concessione et dispensatione, quae est iuris declaratio, desinit esse contra ius naturae, quia desinit esse contra ius mariti, cum Deus ut supremus corporum Dominus possit uxori facultatem concedere, ut valide et absque iniustitia in maritum, aliis quoque maritis suum tradat corpus: sicuti etiam concessione divina facta alicui, ut alterum occidat, vel eius bona accipiat, occisio illius, et bonorum acceptio desinit esse iniusta, et contra ius naturae, quia Deus est supremus Dominus bonorum et vitae omnium. Arg. cap. *Gaudemus* 8 de Divortiis.

Circa polygamiam seu pluralitatem simultaneous uxorum, sicuti de facto Deus in lege veteri dispensavit, ut satis ostensum fuit supra n. 8, ita posset, si vellet, dispensare etiam nunc in lege evangelica. *Commun.* cum S. Th., in 4, dist. 73, qu. 1, art. 2, in corpore; Scoto, l. c.; Rosignol., n. 5, et alii passim: unde non indiget probatione.

Nullus autem homo, neque Summus Pontifex dispensare potest circa utramque polygamiam, scilicet tam viri cum multis uxoribus simul, quam uxoris cum multis simul viris.

edito a. 1661 libro *Monogamiae victricis*, sed etiam Danorum rex Cristiernus V, praeter execrabilis operis damnationem, illius quoque auctorem a toto suo regno exsulare iussit.

¹ An autem etiam ante diluvium ob eandem propagandi humani generis necessitatem, quae post dilu-

vium polygamiam, dispensante Deo, induxit Deus patriarchis, aliisque polygamiam permiserit, ut Mersennius docuit in Gen., vide cl. P. Merlin. dissertationem a Patribus Trevoltensibus excusam in suis a. 1736, Ephemeridibus, mense Iulio, p. 2, 25, 80.

Communis. Et ratio est, quia polygamia est iure divino prohibita, ut patet ex dictis, supra n. 7, sed nullus homo dispensare potest in lege Dei, cum inferior nequeat dispensare in lege superioris, can. *Inferior* 4, distinc. 21, cap. *Cum inferior* 16 de Maiorit. et obedient., Clement. *Ne Romani* de Electione, adeoque, etc. ¹.

- 14 Ad evitandam polygamiam et contrahendum secundum matrimonium ob mortem alterius coniugis requiritur, et sufficit certitudo saltem moralis de morte eiusdem coniugis. Barbosa, in cap. *In praesentia* 19 de Spons., num. 7; Abbas, ibid., num. 6; Alexander de Nevo, num. 22; Mascard., de Probationibus, conclus. 1074; Guttierrez, pract. l. 2, quaest. 8, n. 4 et seq.; Reiffenstuel, lib. 4 Decr., tit. 21, n. 7; Rosignol., l. c., n. 6, cum aliis ibi citatis; Bosco, disp. 22, sect. 12, conclus. 2, num. 22; Sanchez, de Matrimonio, lib. 2, disp. 46, num. 6, cum pluribus ibi citatis; Layman, lib. 5, tract. 10, part. 3, cap. 3, num. 1 et 2, ubi testatur de communissima aliorum.

- 15 Probatur igitur prima pars, quod requiratur certitudo, et non sufficiat solum dubium, aut probabilis opinio de morte alterius coniugis, nec eius absentia plurium annorum, ex cap. *Dominus* 2 de secundis Nuptiis ubi Lucius III, universis Christianis in captivitate Saracenorum positus sic respondit: *Sane super matrimoniis, quae quidam ex vobis (nondum habita obeuntis coniugis certitudine) contraxerunt, id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare praesumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit coniux eius.* Et ex cap. *In praesentia* 19 de Sponsalibus, ubi Clemens III sic respondit Caesar-augustano Episcopo: *In praesentia nostra quaesivisti, quid agendum sit de mulieribus, quae viros suos causa captivitatis vel peregrinationis absentes ultra septennium praestolatae fuerint, nec certificari possunt de vita vel de morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, et pro iuvenili aetate, seu fragilitate carnis nequeunt continere: petentes aliis matrimonio copulari. Consultationi ergo tuae taliter respondemus, quod quantocunque annorum numero ita remaneant viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonice convolare. Nec auctoritate Ecclesiae permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.* Ex quibus sacris canonibus clare constat, requiri certitudinem ad secundas nuptias celebrandas, seu secundum matrimonium contrahendum.

¹ Videant ergo, qui Socratis auctoritate ducti legem a Valentiniano I editam ferunt, *ut cuicumque volenti liceret uxores duas habere legitimas*; videant, inquam, quam fidem ea Socratis narratio mereatur. Confer P.

Probatur secunda pars, quod scilicet sufficiat certitudo moralis, ut tenent omnes doctores citati numero antecedenti, Scotus in 4, dist. 22, qu. unic., art. 5; Valentia, tom. 4, disp. 10, qu. 2, iunct. 2, et alii passim; arg. can. *Cum iam bellicam* 1, caus. 34, qu. 2, ibi: *Nec tamen culpabilis iudicetur, qui personam eius mariti, qui iam non esse existimabatur, assumpsit*, ubi ly *non esse existimabatur*, vere et realiter non plus importat, quam certitudinem moralem, et cap. fin., § *Porro*, Ut lite non contestata, ibi: *Tandiu alteruter coniugum expectetur, donec de ipsius obitu verisimiliter praesumatur*, ubi ly *verisimiliter praesumatur*, plus sane non significat, quam certitudinem moralem. Et colligitur etiam ex *Instructione pro examine illorum, qui inducuntur pro contrahendis matrimoniis, tam in curia emin. domini nostri Card. Urbis Vicarii, quam in aliis curiis caeterorum Ordinariorum*, relata a Monac., tom. 3, Append. ad Formular., instructione 6, ubi n. 12, in fine sic habetur: *Si tamen huiusmodi testimonia haberi non possunt, Sacra Congregatio non intendit excludere alias probationes, quae de iure communi possunt admitti; dummodo sint legitimae et sufficientes.*

Probatio autem legitima et sufficiens, seu moralis certitudo de morte coniugis habetur: primo, si de ea testetur parochus, quia huius testimonium ex libro baptismi, matrimoniorum et mortuorum sufficienter probat; ex praescripto enim et auctoritate Concilii Trident., sess. 24, cap. 1 et 2 de Reform. matrimon., industria et fides parochi est electa ad conscribendum talem librum, adeoque indubitanter fides tali libro adhibenda est. Mascard., de Probationibus, conclus. 673, n. 1 et seq., allegans plurimos alios; Pax Iordanus, tom. 3, tit. de Fide instrument., n. 48, citans Rotam, dec. 321, n. 3, part. 1, novis; Reiff., l. c., n. 10, et alii passim.

Secundo, si constet de tali morte publice et authentice, id est per attestationem, aut instrumentum publicum vel authenticum a magistratu ecclesiastico, politico aut militari datum, vel a notario publico, vel alia persona in publica auctoritate constituta confectum. Haec omnia plene probant, ut docet Mascardus, de Probationibus, conclus. 1101, num. 5; Reiffenstuel, loc. cit., num. 11, et communis aliorum.

Tertio, si adsint duo testes de visu; isti enim ordinarie plene probant, ex l. *Ubi numerus* ff. de Testibus, quae canonizata est in cap. *Si testes*, § *Ubi*, n. 4, qu. 3, quo utroque in loco dicitur: *Ubi numerus testium non*

Nicolai, Lection. et dissert. Biblicarum, t. 3, p. 170 et seqq., ubi etiam disputat, an ethnicis quoque veteris legis tempore licuerit ex divina dispensatione plures simul uxores legitimas habere.

adiicitur, etiam duo sufficiunt; concordat textus in c. *Licet universis* 23 de Testibus, ubi Papa Alexander III sic expresse dicit: *Mandamus, si inter vos.... emergerit quaestio... non minus, quam duorum, vel trium virorum, qui sint probatae vitae, et fidelis conversationis testimonium admittatis, iuxta illud Dominicum* (Matth. xviii, et Luc. xvi): In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum, quia licet quaedam sint causae, quae plures quam duos exigant testes, nulla est tamen causa, quae unius testimonio quamvis legitimo terminetur; et quid simile habetur in c. *In omni negotio* 4 de Testibus; ubi expresse dicitur: *quod duorum hominum testimonium verum est*. Censentur autem ad praesens testes de visu, non solum, qui coniugis mortui vere praesentes fuerunt, vel illum mortuum viderunt propriis oculis, sed etiam qui eiusdem sepulturae aut exsequiis die tertia, septima et tricesima interfuerunt, et consanguineos illius viderunt, et audierunt talem coniugem mortuum, sepultum et huiusmodi, etc. Mascardus, de Probationibus, conclus. 1077; Gobat, tr. 9, num. 312; Reiffenstuel, loc. c., num. 12.

20 In similibus casibus etiam parentes, consanguinei et affines sufficiens testimonium ferre possunt, utpote ordinarie, magis quam alii, conscii de morte suorum coniunctorum. Arg. l. *De tutela* Cod. de in integrum Restitutione. Sic post Io. Andream Mascard., l. c., n. 3; Reiff., l. c., n. 13, et alii passim; exceptis tamen ad id interesse habentibus, uti sunt ipsimet coniuges superstites, quia in propria causa nemo idoneum testimonium ferre potest. Leg. *Nullus* ff. de Testibus, et l. *Omnibus* Cod. eod.; Gobat, l. c., n. 310; Reiff., l. c., n. 13, et alii.

21 Quarto, si cum uno teste de visu, aut cum fama et rumore, vel cum pluribus testibus de auditu concurrant alia verisimilia indicia et coniecturae de morte coniugis, v. g. si casu e ponte, muro vel navi in flumen deciderit, nec amplius apparuerit, et quamvis diligenter in tali flumine inquisit, minime repertus fuerit; si periculosam navigationem, aut praecellum ingressus, vel in loco, ubi pestis aut fames grassabatur, diu moratus, iam a longo tempore non compareat, et interim scitur in talibus occasionibus plures naufragio, gladio, contagiosa lue, aut penuria periisse, et huiusmodi; per ipsa enim, et similia fit sufficiens probatio. Arg. l. ult. Cod. de Probat., l. *Indicia certa* Cod. de Rei vindic., l. 3, § *Eiusdem*, ff. de Testibus, l. *Haeredes palam*, § *Sed si notam*, ff. de Testamentis, l. *Cum proponeretur* ff. de Legatis 1, l. 1, § final., ff. de Verbor. obligat., cum similibus, can. *Si testes*, § *Saepe*, 4, qu. 3, cap. 1 de Appellationibus, c. *Praeterea* 27 de Testibus, cap. *Illud quo-*

que 11 de Praesumptionibus, cum similibus; ea in specie tenent Gobat, loc. cit., n. 314; Reiffenstuel, loc. cit., num. 14; Guttierrez, de Matrim., c. 51, n. 2, et alii plures.

Imo Abbas, in cap. *In praesentia* 19 de 22 Sponsalibus, n. 6, et ibi Hostiensis in fine, Angelus, Veracrux et alii volunt, etiam unicum testem de visu facere sufficientem probationem de morte coniugis. Arg. cit. cap. *In praesentia* 19 de Sponsalibus, ubi statuitur, quod mulieres nequeant contrahere aliud matrimonium, donec certum nuntium recipiant de morte virorum, ubi per ly *certum nuntium*, videtur designari unum testem de visu deponentem; quod admittit etiam Farinac., in Praxi crimin., part. 5, qu. 140, n. 73, casu, quo coniux obierit in loco ita distante, ut facile nequeant aliae probationes haberi, quod cum hac limitatione recipit etiam Sanchez, citat. disp. 46, n. 12.

At idem Sanchez, ib., cum Bartolo, Emma- 23 nuele Sa et aliis docet, probabilius non valere unicum testem, nisi concurrant aliqua adminicula, aut coniecturae ex recensitis, supra n. 21. Quod et tenent Rosignol., loc. cit., n. 6 et in fine cum aliis ibi citatis; Guttierrez, de Matrim., cap. 51, n. 2; Reiffenst., loc. c., n. 15; Barbosa, in cit. cap. *In praesentia* 19 de Sponsalibus, num. 3, et alii recte intelligentes dicta verba *certum nuntium* non in masculino, sed in genere neutro, ita ut significant *certa nova*, seu certam relationem, non autem certam personam, quia una sola persona, quantumvis legitima et idonea, relationem de iure certam non facit, nec sufficienter probat. Leg. *Iurisiurandi* Cod. de Testibus, ibi: *Manifeste sancimus, ut unius omnino testis responsio non audiat, etiamsi praeclarae curae honore praeferat*, ubi proinde summarium refert illud vulgatum *Vox unius, vox nullius*. Concordant c. *Si testes*, § *Iurisiurandi*, 4, qu. 3, can. *Admonere*, 33, qu. 1, ubi Stephanus Papa V generaliter inquit: *Nec Evangelium, nec ulla divina humanaque lex unius testimonio quempiam condemnat, vel iustificat*. C. *Veniens* 10 de Testibus, ibi: *Nec unius testimonium ad condemnationem sufficiat alicuius*. Cap. *Licet universis* 23 eod., ibi: *Nulla est tamen causa, quae unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur*.

Item nec sufficit sola fama ad probandam 24 mortem coniugis sine aliquo ex indiciis, adminiculis aut coniecturis relatis supra n. 21, quia sola fama sine adminiculis et indiciis non facit plenam probationem: fama enim saepe est fallax, teste experientia, nam *dictum unius facile sequitur multitudo*, ut dicit expresse Innocentius III in c. *Cum in iuventute* 12 de Purgatione canonica; et tenet Barbosa in cit. cap. *In praesentia* 19 de Sponsalibus, n. 3, cum plurimis ibi citatis; Sanchez, cit. disp. 46,

- n. 15; Rosignol., loc. cit., n. 6; Reiffenstuel, loc. cit., num. 18; Glossa, in can. *Si testes*, 4, qu. 3, verb. *Fama*; Maschardus, de Probationibus, conclus. 754, ubi testatur de communi.
- 25 Item nec sufficit sine aliquo ex dictis adminiculis aut coniecturis absentia alterius coniugis ad multos annos. Sanchez, cit. disp. 46; Gutierrez, loc. cit., num. 4; Silvester, verb. *Matrimonium* 8, quaest. 13; Navarr., c. 22, num. 53; Rosignol., loc. cit., n. 6, et alii passim, per textum cit. c. *In praesentia* 19 de Sponsalibus, relat. supra n. 15, ibi: *Absentes ultra septennium.... Quantocunque annorum numero ita remaneant.*
- 26 Quandonam autem ex supradictis habeatur sufficiens certitudo moralis de morte coniugis? spectat ad iudicem ecclesiasticum suo prudenti iudicio, attentis omnibus circumstantiis locorum, et temporum, et personarum, iudicare. Sanchez, lib. 2 de Matrim., disp. 47, num. 7; Gutierrez, t. 2, pract. qq., qu. 8, n. 9; Layman., l. 5, tr. 10, cap. 3, n. 1; Reiffenstuel, l. c., n. 9; Abbas, in cap. *In praesentia* 19 de Sponsalibus, n. 6, et alii passim per textum in l. 3, § *Eiusdem*, ff. de Testibus. Quae lex canonizata est in can. *Si testes* 3, caus. 4, qu. 3, ibi: *Saepe sine publicis monumentis cuiusque rei veritas deprehenditur, alias numerus testium, alias dignitas et auctoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quaeritur, fidem. Hoc ergo solum tibi rescribere possum summatim* (alloquitur iudicem imperator) *non utique ad unam probationis speciem cognitionem statim alligare debere, sed ex sententia animi tui te existimare oportere quid aut credas, aut parum probatum tibi opinaris.* Et cit. c. *Si testes* 3, caus. 4, qu. 3, ibi: *Confirmabitque iudex motum animi sui ex argumentis et testimoniis, quae rei aptiora, et veritati proximiora esse compererit.* Et cap. *Praeterea* 27 de Testibus, ibi: *Etenim circumspectus iudex atque discretus motum animi sui ex argumentis et testimoniis, quae rei aptiora esse compererit, confirmabit.*
- 27 Polygami in iure civili, etiam ab imperatoribus gentilibus, infamiae nota aliisque poenis afficiuntur. L. *Praetoris verba* 1 ff. de His qui notantur infamia, l. *Neminem* 2 Cod. de Incestis et inutilibus nuptiis; Bellarmin., lib. 1 de Matrim., cap. 10, in fine, et alii passim.
- 28 Polygami, nedum in iure civili, sed potissimum in iure canonico infames declarantur, textu expresso in c. *Nuper* 4 de Bigamis non ordinandis, ibi: *Unde illum comitatur infamia, qui duas simul uxores habet.*
- 29 Polygami condemnantur ad triremes per quinquennium; vel si falsos produxerunt testes ad probandam mortem prioris coniugis, ad septennium, prout late docet Carena, p. 2, de Polygamis, tit. 5, § 12, cum plurimis aliis; Rosign., l. c., n. 11.

Quinimo Urban. VIII, die 20 Iul. 1627, 30 Constit. incip. *Magnum in Christo*, decrevit quod ii, qui, mentito nomine vel cognomine, prima uxore vivente, secundam ducunt; praeter poenas, quas ordinarie incurrunt polygami, damnentur ad triremes in perpetuum, et si fuerint inhabiles, fustigantur et ad carceres perpetuos damnentur; si vero pro qualitate et enormitate criminis maiores poenas meruerint, etiam curiae saeculari arbitrio Sacrae Congr. Cardinalium generalium inquisitorum puniendi tradantur.

Polygami, tanquam suspecti de haeresi, debent abiurare de levi vel de vehementi, prout fuerint, vel leviter vel vehementer, de haeresi suspecti; Carena, l. c., § 11 per tot.; Rosign., l. c., n. 11, et alii passim. Unde crimen polygamiae spectat ad forum ecclesiasticum, sive ad inquisitores haereticae pravitatis, privative quoad iudices saeculares. Rosign., loc. cit., n. 11, cum aliis ibi citatis; et late Pignatell., tom. 1, consult. 113 per tot., et praesertim num. 3, ubi dicit, quod generatim observatur per totam Italiam et Europam, ac ubicunque sunt inquisitores fidei, quod ex huiusmodi haeresis suspicione officium S. Inquisitionis procedat contra ducentes secundam uxorem, vivente prima; quod ab anno 1625 usque ad hanc diem semper in suprema et universali inquisitione fuit habitum pro constante, ita ut contra iudices laicos praetendentes causam polygamiae ad se spectare, privative, quoad Ordinarios et inquisitores, processerit tanquam contra impediens S. Officium, praesertim die 18 Ian. 1601, et die 30 Sept. 1604.

Polygamus, qui polygamiae poenitentiam, seu poenam triremium iam explevit, non potest cum secunda uxore denuo matrimonium contrahere, quamvis prima legitima uxor decederit, nisi habeat dispensationem apostolicam, quia obstat et impedimentum criminis. Sacra Congr. Conc., in S. Severi, 10 Iun. 1704, ut refert Monacell., tom. 2, tit. 16, formul. 2, n. 30; et Ursaya, in Miscellaneo sacro et profano 1, litt. P, n. 227.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Quomodo sit probanda mors coniugis, ut permittantur secundae nuptiae, non male hic expendit Auctor. Sed confer etiam Naurat, de Vita et morte hominis, theorem. 50 per tot.; tum Albic., de Inconst. in fid., c. 36, n. 90 et plur. seq.

Polygamia non esse delictum mixti fori, sed unice pertinere ad iudicium ecclesiasticum, vel tribunal inquisitionis, vel Ordinarium, pluribus probat Albic., de Inconst. in fide, dict. c. 36, a n. 1 ad plur. seq.

Quid autem, si polygamus in tribunal inquisitionis exceptionem opponat nullitatis prio-

ris matrimonii a se contracti, an remittenda sit causa ad Ordinarium, ita ut prius de exceptione hac sit cognoscendum?

37 Varias doctorum opiniones, tum praxim supremae inquisitionis affert Albic., de Inconstant. in fide, dict. cap. 36, num. 108 et plur. seq.

38 Gravior quaestio est, an puniri in S. Officio possit, qui pendente lite super validitate primi matrimonii, contraxit secundum matrimonium.

39 At consule etiam de hac quaestione eundem Albic., de Inconst. in fide, cap. 36, n. 118 et seq.

40 Ex Const. Urbani VIII, cui initium est, *Magnum*, polygami, qui falsis testibus deceperunt curiam ecclesiasticam ad obtinendam licentiam contrahendi secundum matrimonium, damnandi sunt ad triremes in perpetuum, vel si sunt inhabiles, publice sunt fustigandi et damnandi

in perpetuum quoque sunt ad carceres; quinimo ex circumstantiis possunt arbitrio supremae Congr. universalis tradi brachio saeculari.

Verum hanc Constitutionem emanasse ad 41 terrorem inde liquet, quod vix elapsis decem annis ab eius promulgatione, suprema Congregatio Archiepiscopo Beneventano rescripit, polygamos, qui ad suum statum liberum probandum usi haud fuerunt falsis testibus, damnandos esse ad triremes per quinquennium; polygamos vero, qui usi sunt falsis testibus ad probandum suum liberum statum, ad triremes per septennium esse damnandos et falsos testes damnandos esse ad triremes ad quinquennium, vel brevius tempus pro varietate circumstantiarum. Et ita semper postea servatum est.

Non immerito dubitari potest, an haec poena 42 obtineat contra polygamos, qui non falsis testibus, sed falsis scripturis usi sunt?

PONTIFICALIA

Summarium.

1. Pontificalia exercere, et pontificaliter celebrare de iure potest Episcopus in locis exemptis suae dioecesis. — 2. Pontificalia exercens in ecclesiis regularium baldachinum erigere potest. — 3. Pontificalia exercens Episcopus extra cathedralem, non presbyteros simplices, sed canonicos cathedralis inservientes adhibere debet. —

1 Pontificalia exercere et pontificaliter celebrare de iure potest Episcopus in locis exemptis suae dioecesis. Sac. Congregat. Rit. in Ferrariens., 20 Iun. 1600, teste Aldan., in Compendio canon. resol., lib. 2, tit. 8, n. 15.

2 Pontificalia exercens Episcopus in ecclesiis regularium baldachinum erigere potest. Sac. Congregatio Episcoporum et Regul., die 10 Iunii 1603.

3 Pontificalia exercens Episcopus extra cathedralem, non presbyteros simplices, sed canonicos cathedralis inservientes adhibere debet. Sac. Congr. Rit., die 2 Aug. 1631, penes Aldan., d. lib. 2, tit. 8, n. 16. Vide tamen verb. *Assistentia*, n. 25.

4 Pontificalia exercere in ecclesiis suffraganeorum absque licentia Episcopi ordinarii prohibitum est Archiepiscopo per Conc. Trident., sess. 6, de Reform., c. 3, S. C. Ep. et Regul., die 18 Apr. 1599, apud Aldan., d. l. 2, tit. 8, num. 17.

5 Pontificalia exercere non potest suffraganeus datus Episcopo post illius mortem, sede vacante, capitulo contradicente. Sac. Cong. Conc., in Vilnen., 22 Febr. 1631, referente Sellio, in *Selectis canon.*, c. 22, n. 3.

6 Pontificalia exercens Episcopus in aliena dioecesi de Ordinarii loci expressa licentia potest ordines conferre, etiam suis propriis dioecesanis, non obstante Conc., c. 5, sess. 6, de

4. Pontificalia exercere in ecclesiis suffraganeorum absque licentia Episcopi ordinarii prohibitum est Archiepiscopo per Conc. Trident. — 5. Pontificalia exercere non potest suffraganeus datus Episcopo post illius mortem, sede vacante, capitulo contradicente. — 6. De exercitio pontificalium et de collatione ordinum in aliena dioecesi, etc., ad n. 8. — 9. Alia ad rem vid. verb. *Episcopus*, art. 4 et 7. — 10. Quid amplius ad rem notandum, vide ibi ad n. 14.

Reform. Sac. Congr. Conc., de qua Sell., d. c. 21, n. 5.

Pontificalia exercere in loco exempto, et iurisdictionis non Episcopi, sed inferioris, non potest Episcopus vocatus etiam ab ipso inferiore, sine licentia Episcopi, intra cuius dioecesis fines esset locus ille, etiamsi ille inferior praetenderet ratione exemptionis vocare Episcopum, quem maluerit, ad administrandum sacramentum confirmationis; dummodo locus ipsius exempti sit intra fines dioecesis alicuius, ita ut non sit nullius, quia tunc posset. Sac. Congr. Conc., cuius meminit Armend., in add. ad recap. leg. Navarrae, l. 1, tit. 18, l. 7, de Episc., n. 68; apud Barbos., in Summ. Apost. dec., verb. *Pontificalia*, n. 7.

Pontificalia exercere non potest alienus Episcopus de licentia Patriarchae in dioecesi alicuius Episcopi suffraganei sine ipsius licentia. Sacra Congregatio Concilii, apud Barbosam, in Summa Apostolic. dec., verb. *Pontificalia*, num. 8.

Alia. Vide verb. *Episcopus*, art. 4 et art. 7. 9 Episcopus et praepositus militiae S. Georgii M. in Bavaria pontificalia exercere solummodo possunt in ecclesia, in aedibus ducalibus et electoralibus sita, et militum equitum dicti ordinis conventui assignata et exempta, atque immuni ab omni ordinarii Episcopi loci iurisdictione. In quibuscunque autem aliis ecclesiis, 11

nullo pacto, nisi de Ordinarii locorum permissu, toties quoties occasio postulaverit, sub poenis iuxta canonicas sanctiones inflictis exercere valent. Bened. XIV, tom. 1, Const. 32, incip. *Militares*, § 6.

- 12 Pontificalium usus, quo quis ex privilegio gaudeat, non probat illius exemptionem ab ordinaria iurisdictione. Idem, tom. 2, Const. 40.
13 incip. *Causarum*. Ideo in c. *Ut Apostolicae* de Privil. in 6, distinctio fit inter praelatos pontificalibus utentes, qui exempti sunt, et eos, qui non sunt exempti. Idem, ib.

* ADDITIO NOVA.

- 14 Quae pertinet ad usum Pontificalium praelatis Episcopo inferioribus concessorum, habes verb. *Abbas*, n. 31, in quo refertur Decretum a S. Rit. Congreg. circa usum istum emanatum die 27 Septem. 1659, et declaratio eiusdem decreti pro Congregatione Casinensium die 20 Iulii 1660. Itaque hic tantum subiiciemus Epistolam encyclicam, quae inter Constitutiones Selectas Benedicti XIV, part. 1, est num. 31.

Innovatio decreti Alexandri PP. VII, circa usum pontificalium praelatis Episcopo inferioribus concessorum.

Reverendis. domine uti frater: Sanctissimus Dominus noster pro diuturno, quo gubernat Ecclesiam, zelo ac sollicitudine, animo reputans, quod ea, quae a longo tempore fuerunt statuta, quanquam, opportunissima et neces-

saria, ita tamen decursu temporis in desuetudinem abeant, et in oblivionem, ut penitus tandem negligantur: ac proinde varios abusos animadvertens inolevisse adversus decreta a San. Mem. Alexandro VII constituta, praesertim circa usum pontificalium; in Congregatione ordinaria Sacrorum Rituum habita coram eodem pontifice anno 1659. Idem Sanctissimus Dominus Noster nedum opportunum, sed plane necessarium duxit praescribere, sicut reapse praescripsit, quod non solum fieret nova praedictorum decretorum in memorata Congregatione editorum impressio, sed etiam quod ad omnes locorum Ordinarios eorum exemplaria transmitterentur (quorum unum etiam amplitudo tua hisce adnexum recipiet); ad hoc, ut pro munere, quod ipsis incumbit, ac pro peculiari studio, quo in res sacras easdem affectos esse decet, exactam eorumdem decretorum observantiam urgeant et compleant; eoque magis, quod asserentibus tunc temporis monachis Casinensibus, etiam pro aliena ecclesia apostolico indulto eis licitum esse ecclesiasticam supellectilem benedicere; et Sacra Congr. mandavit usque ab anno 1660, tale indultum authenticum ex Archivio Apostolico desumptum exhiberi, et interim abstinere, nunquam huc usque fuit ostensum; et diu felix ac incolumis vivat.

Romae 31 Martii 1744, Amplitudinis Tuae

Uti frater

C. Card. DE MARINIS, Praefectus.

T. CERVINI, Patriarcha Hierosolymitanus.

PONTIUS PILATUS

- 1 Pilatus, quis et unde esset, variant auctores. Quidam ipsum dicunt Romanum, et alii Italum. Petrus Comestor sustinet fuisse Gallum a Delphinatu, et Theophylactus natum in Ponto. Calmet in Dictionario, verb. *Pilatus*, haec habet ¹: Pontius Pilatus, cuius genus et patria latent, quamvis Romanus, vel saltem Italus vulgo credatur; vir erat ingenio fervido et pervicaci, et (Philon. teste) avarus, insatiabilis, sententias venditans, rapinas, iniurias, clades, tormenta, crebras caedes, saevissimam crudelit., etiam contra innocentes exercens. Is cum sederet pro tribunali in examine causae Domini Nostri Iesu Christi, per internuntium a sua uxore monitus fuit, ne se in causa iusti illius hominis immisceret: *Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor eius, dicens: Nihil tibi, et iusto illi; multa enim passa sum hodie per visum propter eum.* (Matth. xxvii, 19).

De hoc somnio uxori Pilati immisso an divinitus, vel a diabolo, non conveniunt doctores. S. Ignatius martyr, epist. 8, ad Philipp., vult, somnium illud a diabolo fuisse immissum, quia metuebat, ne Christi morte regnum suum everteretur ibi: *Caco daemon terrebat mulierculam uxorem Pilati, turbans eandem in somnis, et ut a crucifigendo cessaret, moliebatur, quia sentiebat suam perniciem.* Et idem sentit Beda, in Matth. At Origenes Theophylactus, Euthimius, Ambrosius, Augustinus et Chrysostomus tenent, somnium illud divinitus immissum fuisse, ut antequam iniustissima Christus damnaretur sententia, hoc quoque somnio illum esse innocentem aperte constaret. Sic apud Card. Lambertini, deinde Benedictum XIV, in opere de Festis D. N. I. C., num. 242, ubi etiam refert, quod dicta uxor Pilati vocaretur, ut tradunt aliqui, *Claudia*

¹ Sunt qui velint Arretii exstare antiquam Pilati domum. Fabulae huius origines explicat P. Bernardinus Vestrinus, Scholarum piarum, t. 2, suarum Epi-

stolarum theologicarum, ep. 37. Confer Zaccariam, in Historia litteraria Italiae, t. 2, p. 11.

Procula; et Cornelius a Lapide testatur, quod apud Graecos sit in sanctorum numero ascripta. Pilatus autem suorum scelerum poenas luit; damnatus enim ad perpetuum carcerem Viennae in Gallia, quam urbem popularis Viennensium traditio fert, suam fuisse patriam, in tantas angustias redactus, eo furoris devenit, ut necem sibi conscisceret. Eusebius, lib. 2, cap. 7; Orosius, lib. 7, cap. 5. apud Calmet, l. c.; Ado Vienn. Episc., in Chron., apud Lambertin., l. c.; * S. Ignat. non est auctor Epist. ad Philip.

PORTA

Summarium.

1. Episcopus facit claudere portas habentes immediate aditum ad Ecclesiam. - 2. Ianua domus positae

super sacristiam locatae laicis, si habeat aditum ad ipsam sacristiam, claudenda est. - 3. Caetera ad rem, ad n. II.

1 Episcopus facit claudere portas habentes aditum immediate ad ecclesiam. Sac. Congr. Immun., 20 Novembr. 1640, lib. 3, Decr. Paul., pag. 133.

2 Ianua domus positae super sacristiam locatae laicis, si habeat aditum ad ipsam sacristiam, claudenda est. Sacra Congr. Immun., in Reatina, 4 Dec. 1628, lib. 1 Decr. Paul., pag. 115.

3 Iniungitur Ordinario, ut faciat claudere ianuam apertam a debitore, per quam sibi aditum aperuit ad ecclesiam in fraudem creditorum. Sac. Congr. Immun., in Cosentina, 26 Februar. 1636, l. 2 Decr. Paul., pag. 243.

4 Iniungitur Episcopo, ut ianuam domus laici tendentem ad ecclesiam claudere faciat ad vitandam inconvenientiam ob confugium male viventium. Sacra Congreg. Immun., in Urbevetana, 7 Maii 1658, lib. Decret. Rocci, pag. 89; in Theanen., 30 Mart. 1677, lib. 2 Decr. Alt., pag. 1581; in Boianen., 15 Iul. 1689, lib. cit., pag. 1699.

5 Similiter ianua e monasterio habens ingressum ad molendinum, a quo patet aditus ad viam publicam, est claudenda ad fraudes vitandas. Sacra Congr. Immun., in una Civitatis Castelli, 14 Mart. 1663, lib. Decr. Rocci, pag. 464.

6 Ianua domus ecclesiae commendae equitum Hierosolymitanorum, per quam patet aditus ad ipsam ecclesiam, quatenus locetur laicis, claudatur. Sacra Congreg. Immun., in Ascu-

ana, 17 Septembr. 1680; lib. 2 Decr. Alt., pag. 2049.

Claudatur ianua sacristiae, per quam habetur exitus extra civitatem. Sac. Congr. Immun., in Sorana, 3 Iun. 1693; lib. Decr. Vallem., pag. 51.

Episcopus mandet claudi aditum ad coemeterium, et, eo clauso, declaret domum contiguam ecclesiae et coemeterio non gaudere Immunitate. Sacra Congregat. Immun., in Alatrina, 1 Martii 1700, lib. 3 Decr. Vallem., pag. 276.

Episcopus absque facultate apostolica nullo modo absolvens ab excommunicatione effractores ianuae ecclesiae, tenetur illis notificare, se absque facultate absolvisse. Sacra Congregatio Immun., in Bobien., 2 Mart. 1700, ibi pag. 275.

Iniungitur Episcopo, ut cryptas et aditus subterraneos a domibus privatorum ad ecclesias et loca immunita claudere faciat. Sacra Congr. Immun., in Aquilana, 9 Mart. 1632; lib. 2 Decr. Paul., pag. 115; apud D. Riccium, in sua Synopsi, verb. *Episcopus quoad Immunitatem*, n. 50.

Ianua, per quam habetur aditus ad ecclesiam, claudenda est. S. Congr. C., in Eugubina, 2 Iun. et 4 Aug. 1736, non obstante transactione et concordia cum quadam societate lanariorum facta a dominis de Tundis. Sic apud Thesaurum Resol. Sac. Congr. C., tom. 7.

PORTIO, PORTIONARII CATHEDRALIUM

Summarium.

1. Portio, quae sit in ecclesia, erigi non potest in praebendam poenitentialem. - 2. De portionibus per-

petuo unitis dignitatibus, ibi. - 3. Portionarii et dimidii portionarii vocem in capitulo habentes sunt capitulares, sub conditionibus ut ibi. - 4. Portionarii praesentant beneficiatos seu mansionarios; et ad quae teneantur. - 5. Alia notabilia ad rem, ad n. 24.

1 Portio, quae sit in ecclesia, erigi non potest in praebendam poenitentialem, sed praebenda canonicalis; at si non essent praebendae, sed fructus omnes in distributionibus quotidianis consisterent, tunc distributiones habebuntur pro praebenda. S. Cong. Concilii, teste Nicolao Garc., de Benefic., part. 5, cap. 4, n. 127.

2 Portiones, si perpetuo unitae sint dignitati-

bus, ita ut portionum titulo suppresso, effectum sit unum duntaxat beneficium, non tenentur ii, qui tales obtinent dignitates, ad aliud servitium, quam suarum dignitatum. Quod si absque suppressione tituli portiones unitae sint dignitatibus ad vitam obtinentium, et alias uti duo beneficia obtineantur, utriusque beneficii servitia praestanda sunt. Sacra Congr. Conc.,

referente Nicol. Garc., de Benef., part. 3, c. 2, n. 509.

- 3 Portionarii et dimidii portionarii vocem in capitulo habentes sunt capitulares; sed tunc inter capitulares censendi sunt, cum ex apostolico privilegio, vel ex consuetudine, aut Ecclesiae statuto inter capitulares connumerantur; si autem ipsi talibus facultatibus non potiantur, Episcopus poterit contra eos absque adiunctis procedere. Sac. Congr. Conc., penes Nicol. Garc., in addit. ad suum tr. de Benefic., part. 11, cap. 1, n. 219; et Rotam, decis. 296, n. 1, part. 2 diversar., et dec. 708, part. 2 recent.; et apud Barbos., in Summ. apost. dec., verb. *Portio, Portionarii cathedralium*, n. 3.
- 4 Portionarii repraesentant beneficiatos seu mansionarios, et tenentur ad omnia sicut beneficiati. Sac. Congr. Rit., in Hispalen., die 5 Iul. 1603, quam refert Sellius, in Selectis canon., c. 35, n. 48.
- 5 Portionarii et alii beneficiati, si in omnibus sint aequales canonicis, duplici ductu, sicut canonici, thurificandi sunt, non obstante libro caeremonialis, quia intelligitur, quando presbyteri non sunt aequales canonicis. Sac. Congr. Rit., in Caesaraugustana de Daroca, 21 Martii 1615, penes Sell., d. c. 35, n. 47.
- 6 Portionarii ecclesiae cathedralis etiam animarum curam habentes, debent in processionibus incedere post canonicos, et tanquam membra non debent a corpore separari per interpositionem rectorum aliarum ecclesiarum. Sacra Congreg. Rituum, in Turritana, 1 Iunii 1601, et 27 Iulii eiusdem anni, et in Terulen., 20 Decem. 1601, apud Sellium, dict. c. 35, n. 48.
- 7 Portionarii perpetui ecclesiarum parochialium praecedere debent portionariis amovibilibus ecclesiae cathedralis in processionibus, in quibus dantur distributiones ex redditibus capituli cathedralis. S. Congr. Rit., in Terulen., 17 Dec. 1695, quam citat Sellius d. c. 35, num. 49.
- 8 Portionarii non debent quidquam alterare et aequiparare se canonicis in vestibus. Sacra Congr. Rit., in Segobien., 7 Iulii 1612, de qua Sellius, d. c. 35, n. 50.
- 9 Portionarii non comprehenduntur sub c. 6, sess. 25, de Reform., si solum vocem in capitulo habeant, et ideo potest Episcopus sine adiunctis capitularibus ad correctionem et punitionem eorum procedere. Sacra Congregat. Concilii, quam adducit Sellius, dict. cap. 35, num. 51.
- 10 Portionariis et beneficiatis Ecclesiae Tole-tanae prohibetur uti habitu concessa canonicis, sed ut antiquum habitum retinere debeant, declarat Sacra Congreg. Rit., in Tole-tana, 17 Dec. 1605, apud Sell., dict. c. 35, num. 52.

Portionarii Ecclesiae Terulen., uti de corpore illius ecclesiae, debent insimul cum canonicis et aliis ministris incedere et praecedere portionarios et vicarios aliarum ecclesiarum parochialium illius civitatis. Sac. Congr. Rituum, in Terulen., 15 Mart. 1603, et 16 Septemb. 1606, et 12 Maii 1612, ut per Sell., d. c. 35, n. 33.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Sunt in cathedralibus et collegiatis beneficiarii, qui alibi portionarii, alibi mansionarii, alibi hebdomadarii, et alibi aliter nuncupantur. Videsis Ayrrer, de Beneficiar. Assisiis. Eorum institutio exeunte saeculo decimotertio Romae primum facta est in basilica S. Petri a Ioanne XXI, de anno 1277, ut ex eius bulla relata in collectione Bullarum S. Basilicae Vaticanae 1, ad annum 1227. Primis enim illis temporibus, quibus in cathedralibus ecclesiis capitula inducta fuere, uni canonici, si clericos ministeriales excipias, divina officia in choro persolvebant, maiori vel minori frequentia pro cathedralium diversitate. At, ex quo canonici residentiae leges violare coeperunt, ne ipsa divina officia penitus in ecclesiis cathedralibus, desererentur, instituti fuere hi beneficiarii, ut vice canonicorum eademmet divina officia persolverent, cum plena tamen ad ipsos canonicos subiectione, servitiumque cathedralis habitum fuit pro titulo beneficii eorumdem, ut colligitur ex dicta Bulla Ioannis XXI, tum ex altera Nicolai III, anni 1279. Confer etiam Ayrrer, ubi supra. Atque exinde ea differentia nata est inter canonicos capitulorum cathedralium, et hosce beneficiarios, quod illi pro titulo habent ecclesiam ipsam, cui *incardinati* sunt, hi vero habent pro titulo non quidem ecclesiam ipsam, sed eiusdem servitium ab ipsis in illius choro praestandum, *ut patet ex mox citatis bullis*.

Ex hac ipsa ratione, quod assumpti hi beneficiarii sunt ad supplendas vices canonicorum non residentium, facile colligi potest, cur secus ac canonici ipsi, quippe quibus longe facilius absentia indulgetur, ad assiduam praesentiam et perpetuam residentiam, neque illam otiosam et desidiosam, sed laboriosam, qualem canones volunt, teneantur.

Qua beneficiorum chori recenti origine spectata, mirandum haud est, si nulla eorum fiat mentio in Decretalibus Gregorii IX, et propterea dum de huiusmodi beneficiariis disserendum occurrit, loco textus, qui sane deest, allegatur communiter celebris Glossa in cap. penultimo, verbo *Assisios*, de Cleric. non residen., quae Glossa post tempora Ioannis XXI et Nicolai III scripta fuit, et quod a dictis Pontificibus in dictis bullis traditum est de dictis beneficiariis, applicat Assisiis, in d. cap.

penultimo memoratis, vocatosque Assisios vult, quasi assiduos, scilicet ex eo quod in ipso assiduum et quotidianum chori servitium reiecerint canonici, rariori assistentia ob dignitatem sibi reservata; quod etsi verum vocis illius etymon non sit (verum enim profert Duncange) ad rem tamen alludit.

19 Hi beneficiarii non veniunt nomine capituli, neque stallum in choro, neque vocem in capitulo habent. Adi Anton. Fabricium Blenyan., in Prax. benefic., tit. de reliq. stipend. eccles., fere per tot.

20 Eadem tamen haud est horum beneficiariorum conditio in omnibus ecclesiis. Idem auctor, ubi supra. Quinimo hi beneficiarii in aliquibus ecclesiis iure collegii gaudent, et sic peragunt suas peculiare congregationes, habent proprium, illudque distinctum archivium, arcam communem, peculiare sigillum, stallum in choro, tum pro capite dignitatem. Sed hinc non sequitur, quod corpus efformet a canonicis distinctum. Ius enim collegii solummodo tribuere iis valet facultatem se congregandi pro negotiis propriis, et de iis statuendi sine

dependentia a capitulo, tum caetera mox dicta; non item efformationem corporis distincti, quae in una eademque ecclesia repugnat. Quocirca et hi beneficiarii gaudentes iure collegii, in reliquis capitulo obedire debent. Confer. Rot., in Gerunden. *Servitutum super bono iure*, 15 Febr. 1731, § *Siquidem*, cor. clar. mem. Cincio.

Nec ulla in ecclesia sunt hi beneficiarii in omnibus aequales canonicis, et propterea thurificandi duplici ductu non secus ac ipsi canonici, ut vult auctor, num. 5; allegata ex Sellio Resolutione Sacrae Congregationis Rituum, in Caesaraugustana de Daroca, 21 Martii 1615. Possunt sane ex inveterata consuetudine esse hi beneficiarii, qui perinde ac canonici thurificentur duplici ductu, at non inde sequitur, quod sint et esse possint ii in omnibus canonicis aequales, contra ipsorum institutionem. Et in his terminis accipienda est dicta resolutio Sac. Congr. Rit., si vera est; nam Sellius hic inter apocryphos auctores recensendus est, observante Ursaya, t. 2, part. 2, discept. 17, n. 37.

PORTIO CONGRUA

De portione congrua parochio, aut vicario, vel seminario constituenda, sequentia notasse satis sit.

1 Portio congrua assignanda parochio ex causa debiti pensionum carcerato censi debet summa scutorum centum argenti illarum partium. Sac. Congr. Conc., in Albiganen., 26 Iunii 1626, teste Aldan., in Compend. can. res., lib. 3, num. 4.

2 Portio congrua vicario praestanda interim, dum parochialis de idoneo rectore provideatur, est duorum aureorum pro singulis mensibus. Sacra Congregat. Concil., referente Nicol. Garc., de Benefic., part. 9, c. 2, n. 14.

3 Portio congrua assignanda vicario est arbitraria Episcopo, pensata qualitate personae, beneficii et loci. Sacra Congregatio Concil., iuxta Nicol. Garc., d. p. 9, c. 2, num. 15, et Massobr., in Praxi habendi concursus, req. 1, dub. 25, et apud Barbosam, in Summa apostol. decis., verb. *Portio congrua*, num. 3.

4 Portio fructuum parochialium ecclesiarum

vacantium constituenda vicario curam exercenti, quousque ad novam institutionem deveniatur, referenda est ad congruam portionem et stipendium arbitrio Ordinarii ex fructibus percipiendis, nisi aliquae personae sint iure obligatae ad supplendum aliunde. Sacra Congreg. Conc., teste Nicol. Garc., d. c. 2, num. 15.

Portio non detrahatur ex distributionibus quotidianis pro constructione et sustentatione seminarii. S. C. C., in Lucana, 5 Iul. 1628, in resp. ad 2, penes Aldan., d. lib. 3, tit. 3, num. 6.

Portio debita seminario ratione beneficiorum exigi potest post unionem eiusdem beneficii factam regularibus, qui mendicantium privilegiis gaudent. S. Congreg. Conc., die 21 Iul. 1629; apud Aldan., d. lib. 3, tit. 3, n. 7.

Alia ad rem. Vide verb. *Congrua*, verb. *Vicarius parochialis*.

PORTORIUM

Vide verb. *GABELLA*, num. 8.

POSSESSIO

Haec porro quae sequuntur de possessione adnotare operae pretium sit, ubi etiam de possessione immemoriali.

1 Possessione sua nemo inauditus est spoliandus, quamvis illa dicatur iniusta. Sac. Cong.

Rit., in Elven., 10 Ian. 1604, de qua Sell., in Selectis canon., c. 43, n. 26.

- 2 Possessionis exercendi suas functiones maintenancem debet habere ille, qui per decennium praeteritum illas exercuit, donec in petitorio aliter declaretur. Sacra Congr. Rituum, in Asten., 16 Iulii 1605, teste Sellio, d. c. 43, num. 22.
- 3 Possessionem quadragenariam cum titulo seu privilegio sustulit omnino Conc. Trid., sess. 24, de Reform., cap. 20, vers. *Ad haec*; Sacra Congr. Concil., in Theatina, 22 Iulii 1613, referente Sellio, d. c. 43, n. 25.
- 4 Possessio capta a coadiutore, vivente coadiuto, non suffragatur post mortem coadiuti, nisi de novo capiatur. Sacra Congr. Rituum, in Colimbr., 16 Septemb. 1606, et in Patavina, 30 Ianuarii 1616, penes Sellium, d. c. 43, num. 26.
- 5 Possessio ab obitu coadiuti numeranda est, quamvis prior possessio per coadiutorem capta accederet ad annos viginti. Sac. Congr. Rit., in Bergom., 7 Augusti 1627; apud Sellium, dict. cap. 43, num. 27, et apud Barbosam, in Summ. apostol. decis., verb. *Possessio*, num. 5.
- 6 Alia. Vide verb. *Dominium*, art. 1, a n. 21 usque in finem.
- 7 Possessio immemorabilis tribuit praelato inferiori iurisdictionem intra Episcopi dioecesim. Bened. XIV, tom. 1, Const. 76, incip. *Apostolicae*, § 2. Non idem dicendum est de possessione quadragenaria cum titulo colorato.
- 9 Idem, ib., § 3. Possessio immemorabilis solo labefactatur rumore. Idem, ib., § 4.
- 10 Possessio beneficiorum resignatorum capienda est intra sex menses a data concessionis gratiae, si beneficia sint citra montes; vel intra novem, si ultra; idem, tom. 2, Const. 10, incip. *Ecclesiastica ministeria*.

DE POSSESSIONE IMMÉMORIALI
ADDITIONES CASINENSES.

- 1 « Possessio immemorialis, quamvis legitime

sit probata, non suffragatur, si constaret de iniusto et invalido titulo ac infecto principio ». Sacra Congr. Conc.; apud Barbosam, Summa apostol. dec., v. *Possessio immemorialis*, num. 1.

Idipsum docuerat cl. Hieron. Gonzalez, super Regul. 8 Cancell., gloss. 18, n. 48, in haec sane verba: « Non tamen omitto, quod si constaret de iniusto et invalido titulo, et infecto principio, tunc quidem non suffragaretur immemorabilis, quamvis legitime sit probata, ut censuit Sacra Conc. Trid. Congreg., 2 Aprilis 1572.... Ratio est (prosequitur Gonzalez, ibid., n. 48) quia cum constet de veritate infecti principii, et sic simul in claris, cessat praesumptio, quae ex immemorabili resultat praescriptione.... » Rota, dec. 731, ex num. 18, p. 1 divers.

(Hoc pacto) « Ius patronatus ex privilegio Episcopi¹ concessum, in cuius pacifica possessione exstiterunt praetensi patroni per 140 annos, non prodest; cum enim constet de titulo ex privilegio invalido, centenaria possessio prodesse non potest ob malam fidem ». S. Congr. C., 2 Apr. 1572, apud Garciam, de Benef., p. 5, c. 9, n. 128.

« Ius patronatus (sic pariter Barbosa) ex privilegio Episcopi concessum, in cuius pacifica possessione exstiterunt praetensi patroni per 140 annos; non prodest, cum enim constet de titulo ex privilegio invalido, centenaria possessio prodesse non potest ob malam fidem ». In Trident., sess. 24, de Refor., cap. 9, n. 18.

« Possessio immemorabilis probata super cultu et veneratione alicuius sancti non canonizati, nec beatificati, non suffragatur ad effectum, quod de illo concedi possit missa vel officium, sed in specie et in illo loco est probanda immemorialis quoad cultum cum missa et officio. Sacra Congr. Rit., die 20 Nov. 1628, apud Barbosam, Summa apost. dec., v. *Possess. immemorialis*, n. 3.

POSSESSOR BONAE ET MALAE FIDEI

Summarium.

1. Possessor bonae fidei quis dicatur? - 2. Possessor malae fidei quis dicatur? - 3. Possessor bonae fidei tempore a iure statuto potest praescribere, et sibi acquirere, et rem possessam, et fructus inde perceptos. - 4. Et quidem res mobiles cum titulo possessor bonae fidei praescribit, et sibi acquirit triennio, res vero immobiles per longi temporis possessionem, id est inter praesentes decennio, et inter absentes viginti annis. - 5. Possessor autem malae fidei nullo tempore potest praescribere et acquirere sibi rem possessam, et fru-

ctus inde perceptos. - 6. Fructus rei alii sunt naturales, alii industriales, et alii mixti, et assignantur omnes. - 7. Alii quartam speciem fructuum addunt, quos *civiles* appellant. - 8. Item fructus alii sunt percipiendi, et adhuc pendentes, et alii iam percepti. - 9. Fructus percipiendi, et adhuc pendentes qui sint? - 10. Fructus percepti qui sint? - 11. Fructus percepti, alii non amplius exstantes, et iam consumpti, et qui sint? - 12. Expensae, quae solent fieri a possessore tum bonae, tum malae fidei, sunt triplicis generis, scilicet vel necessariae, vel utiles, vel voluptuosae, et assignantur quae sint. - 13. Res aliena apud possessore-

¹ Episcopus non potest ex privilegio facere patronum ecclesiae aliquem, qui non fundaverit, construxerit vel dotaverit ecclesiam ipsam; cum non nisi summus pontifex, ex *privilegio*, alicui de ecclesia benemerito, vel ob censim. causam, huiusmodi patronatum concedere valeat. Quod etiam intellige de *privilegio* post tempora

Concil. Trident. concesso, et cum *clausula derogatoria* sacrorum canonum, ac praesertim decretorum Concilii Tridentini; Barbosa, de officio et potest. Episcopi., allegat. 70, n. 25; Card. de Luca, de Iurepatron., disc. 11, num. 1; Reiffenst., de Iurepat., § 1, n. 12.

rem sive bonae sive malae fidei potest crescere et de-
 crescere dupliciter, scilicet *intrinsece* et *extrinsece*, et
 assignatur quomodo. — 14. Possessor malae fidei te-
 netur restituere rem mala fide possessam, si adhuc
 exstet, aut si non exstet, quantum ex illa factus est
 ditior. — 15. Item possessor malae fidei tenetur resti-
 tuere etiam omnes fructus naturales ex re aliena per-
 ceptos, sive adhuc exstent, sive iam consumpti sint. —
 16. Item tenetur restituere, non solum fructus perce-
 ptos, sed etiam qui a domino honeste percipi potuis-
 sent. — 17. Possessor malae fidei non tenetur restituere
 fructus mere industriales. — 18. Possessor malae fidei
 tenetur restituere fructus quoad illam partem, quae
 respondet naturae rei, non autem quoad illam partem,
 quae respondet suae industriae. — 19. Idem dicendum
 est de fructibus civilibus. — 20. Item pariter est dicen-
 dum de eo, qui mala fide possidens alienum torquem
 aureum, ipsum elocavit pro pretio. — 21. Possessor
 malae fidei potest in restitutione deducere expensas
 necessarias factas circa rem et fructus. — 22. Item po-
 test in restitutione deducere etiam expensas utiles. —
 23. Item potest in restitutione deducere etiam expensas
 voluptuarias factas in ornatum separabilem a re mala
 fide possessa. — 24. An deducere possit eas, etiamsi
 sine damno rei separari nequeant? — 25. Possessor
 malae fidei tenetur restituere rem alienam cum omni
 suo incremento, tam intrinseco quam extrinseco. —
 26. Si res aliena apud possessorem malae fidei aucta
 sit augmento intrinseco, debet fieri restitutio secundum
 optimum statum, quem in manu eius habuit, quamvis
 fortasse augmentum illud apud suum dominum habi-
 tura non fuisset. — 27. E contra si talis res apud do-
 minum suum manens incrementum multum intrinse-
 cum recepisset, quod de facto apud possessorem malae
 fidei non recepit ob suam culpabilem negligentiam, te-
 netur possessor malae fidei reddere aestimationem talis
 augmenti. — 28. Si res aliena apud possessorem malae
 fidei aucta sit augmento, seu valore solum extrinseco,
 debet fieri restitutio secundum valorem maiorem, quo
 ipsi domino valuisset, si ei iniuste ablata aut detenta
 non fuisset. — 29. Item possessor malae fidei tenetur
 restituere illum summum valorem, si dominus ex quo
 tempore currentis talis summi valoris carendo sua re
 iniuste a possessore malae fidei retenta, debuit emere
 aliam illo summo valore. — 30. Item tenetur possessor
 malae fidei restituere illum summum valorem, quam-
 vis dominus rei non fuisset illam venditurus, nec aliam
 sibi empturus tempore dicti summi valoris, sed eo
 tempore ipse consumpsisset vel donasset amico. — 31. Si
 dominus rei consumpturus vel alienaturus erat rem
 suam eodem tempore, quo possessor malae fidei eam
 consumpsit, tunc possessor malae fidei tenetur solum
 restituere tantum, quanti pro eo tunc valebat ipsa res. —
 32. Quamvis dominus consumpturus vel alienaturus
 fuisset rem suam tempore minoris valoris, ante tempus
 maioris valoris, quo ipsam consumpsit, vel alienavit
 possessor malae fidei, adhuc ipse possessor malae fidei
 tenetur restituere ipsum totum pretium maius currens
 tempore, quo eam consumpsit. — 33. Item quamvis
 dominus conservaturus fuisset rem suam usque in
 tempus, quo minus valeret, possessor malae fidei ad-
 huc teneretur restituere totum pretium, seu illum ma-
 iorem valorem currentem pro tempore, quo ipse ini-
 iuste rem consumpsisset, vel alienasset. — 34. Si du-
 bitetur ad quodnam tempus, scilicet maioris vel mi-
 noris valoris dominus rem suam fuisset servaturus,
 nisi a possessore malae fidei fuisset inique detenta et
 consumpta, probabilius est restituendum pro ratione
 dubii secundum iudicium prudentum. — 35. Adducitur
 et solvitur instantia. — 36. Imo possessor malae fidei
 nec tenetur credere domino se rem suam fuisse serva-
 turum, seu venditurum tempore maioris valoris, nisi
 accedant aliae circumstantiae, et coniecturae, quibus
 certo cognosci possit talis veritas. — 37. Possessor
 malae fidei tenetur compensare omne damnum emer-
 gens, et lucrum cessans domino ex iniqua detentione

rei suae. — 38. Possessor malae fidei debet suis ex-
 pensis restituere rem mala fide possessam in loco, ubi
 dominus eam haberet, si inique detenta aut destructa
 non fuisset. — 39. Possessor bonae fidei tenetur resti-
 tuere rem bona fide possessam, statim ac cognoscit
 esse alienam, et quam primum commode fieri potest. —
 40. Possessor bonae fidei tenetur rem bona fide pos-
 sessam restituere ipsi domino, etiamsi eam non repe-
 tat ob ignorantiam vel aliam causam, quae non deno-
 tet implicitam remissionem. — 41. Et probabilius te-
 netur eam restituere ipsi domino, et non furi, seu al-
 teri possessori malae fidei, quamvis aliter suum pre-
 tium datum pro ea recuperare non possit. — 42. Re-
 vera tamen est etiam probabilis contraria opinio. —
 43. Nec talis possessor bonae fidei restituendo talem
 rem domino potest ab ipso repetere expensum pro
 ea. — 44. Possessor bonae fidei incipiens dubitare so-
 lum per leves rationes, seu per leves coniecturas, an
 res sit sua, vel aliena? non tenetur examinare verita-
 tem, sed tuto pergit possidere. — 45. Si autem pos-
 sessor bonae fidei incipiat dubitare ob graves et pro-
 bables rationes occurrentes, tenetur omnino inquirere
 et examinare veritatem, adhibita diligentia humana,
 ordinaria, maiori vel minori, prout res possessa inci-
 piens esse dubia, maioris vel minoris fuerit momenti. —
 46. Quod si post factam talem inquisitionem nequeat
 reperire veritatem, et deponere tale dubium, tunc pos-
 sessor potest ipsam rem possessam licite et iuste re-
 tinere, ut suam. — 47. Si, facta debita diligentia, ad-
 huc perseveret possessor bonae fidei in tali dubio, et
 interim compareat dominus, tenetur ei restituere rem
 exstantem; si autem rem iam consumpserit vel aliena-
 verit, et postea compareat dominus, tenetur solum
 restituere quantum inde factus est ditior. — 48. Unde
 si quis alius talem rem dubiam a dicto possessore bona
 fide possessam aequè dubitet, vel probabiliter putet
 esse suam, non potest eam sine iudicis auctoritate au-
 ferre; et si auferat, iniustum ei damnum infert, et ad
 integram restitutionem tenetur. — 49. Possessor bonae
 fidei, qui, bona fide durante, ita rem alienam consump-
 psit, ut nihil omnino remanserit, in quo factus sit di-
 tior, nihil restituere tenetur. — 50. Si vero possessor
 bonae fidei non ita in totum rem alienam consumpse-
 rit, quin remaneat aliquid, in quo factus sit ditior, id
 restituere tenetur, quam primum advertit sibi prove-
 nisse ex re aliena, et non ex sua industria. — 51. Pos-
 sessor bonae fidei cognoscens rem esse alienam, non
 tantum ipsam, sed etiam fructus rei naturales, et mixtos,
 quoad eam partem, quae respondet naturae rei, resti-
 tuere tenetur, solum tamen adhuc exstantes. — 52. Un-
 de, si, bona fide durante, eos consumpsit, vel donavit,
 vel perdidit, ad nihil tenetur ratione assumptionis, nisi
 in quantum factus est ditior. — 53. Possessor bonae
 fidei non tenetur restituere dictos fructus naturales,
 sive adhuc exstent, sive eos consumpserit, et ex ipsis
 factus sit ditior, si eos possedit bona fide per integrum
 triennium antequam a vero domino una cum fundo re-
 peterentur. — 54. Bonae fidei possessor semper, etiam
 sine titulo, facit suos fructus industriales. — 55. Si au-
 tem habeat titulum, tunc omnes fructus, etiam natura-
 les non consumptos, facit suos. — 56. Possessor bonae
 fidei, etiam sine titulo, facit suos fructus civiles, quos,
 facto, provisione seu diligentia sua percipit, eo quod
 ipse laboravit, et ei solvens liberatur. — 57. Possessor
 bonae fidei non tenetur restituere ullos fructus ante li-
 tem contestatam consumptos si ex eis non sit factus
 ditior. — 58. Possessor bonae fidei, re per dominum
 evicta, tenetur restituere universos fructus post litem
 contestatam consumptos. — 59. Possessor bonae fidei
 tenetur restituere fructus naturales ante litis contesta-
 tionem consumptos quoad excessum locupletationis,
 seu in quantum inde factus est locupletior, deductis
 prius omnibus factis expensis. — 60. Quoad fructus in-
 dustriales et civiles probabilior, communior et tutior
 opinio docet, quod possessor bonae fidei teneatur eos
 ante litis contestationem consumptos restituere, in quan-

tum ex eis factus est ditior. — 61. Est tamen satis probabilis etiam contraria sententia docens, quod eos restituere non teneatur, quamvis ex eis factus sit ditior. — 62. Possessor partim bonae, partim malae fidei, si, bona fide superveniente, consumpsit, tenetur ex re accepta restituere pro tempore bonae fidei, sed a tempore malae fidei tenetur etiam ex iniusta acceptione ad omnia damna. — 63. Possessor partim bonae, partim malae fidei, qui prius mala fide possedit, et consumpsit partem rei mala fide possessae, et postea cum titulo apparenter iusto bona fide consumpsit reliquum; si inde cognoscat, se verum ius non habuisse, tenetur ex iniusta acceptione ad restitutionem pro tempore malae fidei, et a tempore bonae fidei tenetur tantum ex re accepta. — 64. Qui prius percepit et possedit, mala fide, sed nihil consumpsit, nisi postquam supervenit bona fides, non tenetur restituere, nisi ex re accepta quantum factus est ditior. — 65. Qui bona fide percepit

fructus, si supervenit mala fides antequam consummantur, vel quandiu ex illis manet ditior, iam extunc tenetur restituere id totum domino; et si non restituat, tenebitur postea ratione iniustae detentionis ad totum damnum inde vero domino postea secutum. — 66. Successor possessoris malae fidei, si succedat ut haeres immediatus, et rem ab hoc acceptam consummat etiam bona fide, neque inde factus sit ditior, tenetur adhuc restituere ex iniusta acceptione sui antecessoris rem et fructus, et compensare omnia damna et lucra cessantia ex mala fide antecessoris orta, quantum vires hereditatis patiuntur. — 67. Et hoc totum verum est probabilius etiam de haeredibus mediatis. — 68. Si successor possessoris malae fidei succedat ei, non ut haeres, sed alio nomine, v. g. ut legatarius, emptor, et huiusmodi, non tenetur ex iniusta acceptione, sed tantum ex re accepta. — 69. Alia ad rem. *Remissive*. — 70. Subnect. Addit. ex aliena manu, ad n. 81.

- 1 Possessor bonae fidei dicitur ille, qui detinet rem alienam bona fide, id est nesciens talem rem esse alienam, et probe existimans eiusmodi rem esse suam. *Communis*, per textum in leg. *Possideri* 3, § 21 et 22, ff. de acquir. vel amitt. Possess., et can. *Si virgo* 5, caus. 34, qu. 2, et similibus.
- 2 Possessor autem malae fidei econtra dicitur ille, qui detinet rem alienam mala fide, id est certo sciens talem rem esse alienam, et non suam, prout fur detinet rem furtivam. *Communis*, per text., in cit. l. *Possideri*, et cit. c. *Si virgo*, cum similibus.
- 3 Possessor bonae fidei tempore a iure statuto potest praescribere et sibi acquirere, et rem possidem, et fructus inde perceptos. *Communis*, per text. in l. *Bonae fidei*, § 1, ff. de Acquir. rerum dom., in l. *Item veniunt*, § *Praeter haec*, ff. de Petit. haeredit., Inst. de Usucapionibus et longi temporis praescriptionibus, in princip.,
- 4 cum similibus. Et quidem res mobiles cum titulo possessor bonae fidei praescribit, et sibi acquirit triennio. Res vero immobiles per longi temporis possessionem. Cit. Inst. de Usucapionibus et longi temporis praescriptionibus, in princip., ibi: *Iure civili constitutum fuerat, ut qui bona fide ab eo, qui dominus non erat, cum crederet eum dominum esse, rem emerit, vel ex donatione, aliave quavis iusta causa acceperit*. Ubi vides, quod fit mentio de bona fide et iusto titulo, atque ibidem loquendo de rebus taliter acquisitis atque possessis, subiungitur: *Constitutionem super hoc promulgavimus, qua cautum est, ut res quidem mobiles per triennium, immobiles vero per longi temporis possessionem (id est inter absentes viginti annis) usucapiantur*; et concordat l. *Cum nostri* unic. Cod. de Usucapione transformanda.
- 5 Possessor autem malae fidei nullo tempore potest praescribere et sibi acquirere rem possidem, et fructus inde perceptos. *Communis*, per text. in cap. *Vigilanti* 5 de Praescriptionibus, ibi: *Vigilanti studio cavendum est, ne malae fidei possessores simus in praediis alienis, quoniam nulla antiquorum*

dierum possessio iuvat aliquem malae fidei possessorem; et cap. *Quoniam* 20, eod., ibi: *Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide praescriptio, tam canonica quam civilis*. Hinc c. *Possessor* 2 de Regul. iuris in 6, absolute dicitur, *Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit*. Ut recte percipiatur qualis sit obligatio possessoris, tam bonae quam malae fidei, restituendi cum re possessa etiam fructus, advertendum est quod fructus rei, alii sunt naturales, alii industriales et alii mixti. Fructus naturales sunt illi, quos res ipsa ex natura sua sponte producit, nullo seu vix ullo humano labore vel industria cooperante, ut sunt foetus animalium, herbae pratorum, silvae caeduae, et huiusmodi. L. *Fructus* 45 de Usuris. Fructus industriales sunt illi, quos sola humana industria profert, et nullo modo natura rei ex se producit, quamvis concurrat ut instrumentum hominis industrii operantis vel negotiantis, uti est stipendium, quod quis accipit, dum ipsemet ad aliquod opus seu artefactum utitur alieno instrumento, item lucrum, quod quis reportat ex pecunia, vino, frumento, et huiusmodi ad negotiationem positis. L. *Bonae fidei* ff. de Acquirend. rerum domin., leg. *Si eius* ff. de Rei vindicat. Fructus mixti sunt illi, ad quos producendos notabiliter concurrunt tam natura rei, quam industria hominis, uti sunt segetes, uvae, omnesque fructus serendo et colendo producti, vinum, oleum, caseus, et huiusmodi, quia haec producit quidem natura rei, et debet industria hominis ad ipsa notabiliter concurrere.

Alii quartam speciem fructuum addunt, quos *fructus civiles* appellant, uti sunt pensiones domorum et navium vecturae, mercedes, salaria, usurae, pretia rerum elocatarum et huiusmodi, quae omnia in foro civili habentur veluti fructus; non quia proprie fructus sint, sed quia ad similitudinem fructuum iure civili sunt constituta, ut habetur l. *Praediorum* 36 ff. de Usuris.

8 Item advertendum est, quod fructus alii sunt
 9 percipiendi, et adhuc pendentes, et alii iam
 percepti. *Communis*. Fructus percipiendi, et
 adhuc pendentes sunt illi, qui nondum sunt
 collecti, sed in rebus, e quibus nascuntur, ad-
 huc existunt et pendunt; et tales fundo cedunt,
 fundumque sequuntur, ac proinde una cum
 fundo (deductis tamen expensis) restituendi
 sunt; nam *fructus pendentes pars fundi esse*
videntur, ut loquitur textus, in leg. *Fructus*
 10 *pendentes* 45 de Rei vindic. Fructus percepti
 sunt illi, qui iam perfecte collecti sunt, et in
 horreis vel cellariis iam reconditi. Imo etiam
 illi, qui industria hominis sunt a solo sepa-
 rat, licet nondum sint in horreis vel cellariis
 reconditi. Leg. *Si usufructuarius* ff. Quibus
 modis usufructus vel usus amittitur, ubi ex-
 presse dicitur: *Fructus percipi spica, aut foeno*
caeso, aut uva adempta, aut excussa olea,
quamvis nondum tritum frumentum, aut oleum
factum, vel vindemia coacta sit.

11 Fructus percepti, alii sunt adhuc exstantes,
 et nondum consumpti, et alii non amplius ex-
 stantes, et iam consumpti. Fructus adhuc ex-
 stantes, et nondum consumpti sunt illi, qui
 adhuc existunt, et nondum a possessore con-
 versi sunt in suos usus. Fructus non amplius
 exstantes, et iam consumpti econtra sunt illi,
 qui non amplius existunt, et iam a possessore
 conversi sunt in suos usus. *Communis*.

12 A possessore rei alienae, tum bonae, tum
 malae fidei saepe saepius fiunt expensae, vel
 pro ipsa melioranda, aut pro fructibus ex ea
 percipiendis. Et tales expensae possunt esse
 triplicis generis, scilicet vel necessariae, vel
 utiles, vel voluntariae, et voluptuosae. Expen-
 sae *necessariae* sunt illae, quae necessario fiunt
 ad conserv. rei alienae, quae sine ipsis, vel
 omnino periret, vel notabiliter deterior effice-
 retur, aut nullos seu non ordinarios fructus
 afferret, ut reficere domum, agrum vel vineam
 tribulis mundare, fruges sub tecto conservare
 et huiusmodi. Expensae *utiles* sunt illae, quae
 fiunt ad rem utiliore reddendam; seu ut plu-
 res fructus afferat, quam afferret, si fierent solum
 expensae necessariae, uti esset, v. g. agros
 et vineas ampliari, extraordinarie meliorare,
 novas arbores plantare, et huiusmodi. Expen-
 sae *voluntariae et voluptuosae* sunt illae, quae
 fiunt tantum ad voluptatem vel ad ornatum,
 aut ad delicias, ut sunt fontes, viridaria, sta-
 tuae, et huiusmodi, quibus licet res reddatur
 pretiosior et aestimabilior, tamen non ideo af-
 fert maiores fructus; unde tales expensae non
 sunt, nec necessariae, nec utiles, sed volun-
 tariae et voluptuosae.

13 Res aliena apud possessorem, sive bonae,
 sive malae fidei, potest crescere et decrescere
 dupliciter, videlicet, aut *intrinsece*, et in se
 et secundum suam substantiam, ut si vitulus
 fiat bos, pullus equinus fiat equus, bos seu

equus de macro fiat pinguis, et sic plus va-
 leat. Vel e contra de pingui fiat macer, et de
 iuvene robusto et forti fiat senex et debilis,
 et sic minus valeat. Aut *extrinsece* quoad so-
 lum valorem, ut si modius tritici modo valeat
 quatuor scutis, deinde ob penuriam vel mul-
 titudinem ementium valeat sex seu octo, deinde
 propter abundantiam vel paucitatem ementium
 valeat solum quatuor seu quinque. *Communis*.

His notatis et bene perceptis, resolvitur, 14
 quod possessor malae fidei tenetur restituere
 rem mala fide possessam, si adhuc exstet, aut
 si non exstet, quantum ex illa factus est di-
 tior. *Communis* ac certa. Item possessor ma- 15
 lae fidei tenetur restituere etiam omnes fructus
 naturales ex re aliena perceptos, sive adhuc
 exstent, sive iam consumpti sint. *Communis*,
 per textum in leg. *Si fundum* 17 Cod. de Rei
 vindic., ibi: *Tam fundum vestrum... quam*
fructus, quos cum mala fide percepisse fuerit
probatum, aditus praeses provinciae restitui
iubebit. Leg. *Certum est* 22 Cod. eod., ibi:
Certum est malae fidei possessores omnes fru-
ctus solere cum ipsa re praestare; et concor-
 dat textus in § *Si quis a non domino* 45 Inst.
 de Rerum divisione, ibi: *Qui alienum fundum*
sciens, possederit... cum fundo etiam fructus,
licet consumpti sint, cogitur restituere. Insuper 16
 possessor malae fidei tenetur restituere, non
 solum perceptos, sed etiam qui a domino ho-
 neste percipi potuissent. *Communis*, per text.
 in leg. *Fructus non modo percepti* 33 de Rei
 vindic.; et l. *Si de possessione* 4 Cod. Unde
 vi, ibi: *Reum causam omnem praestare oportet,*
in qua fructus etiam, quos vetus possessor
percipere potuit, non tantum, quos praedo
percepit, venire non ambigitur; et c. *Gravis* 11
 de Restit. spoliator., ubi Papa loquens de re-
 stitutione fructuum percipiendorum, clarissime
 id ipsum insinuat his praecisis verbis: *Sed*
quos (si eis possidere fuisset licitum) pos-
sessores veteres percepissent, reddi faciatis
eisdem.

Possessor malae fidei non tenetur restituere 17
 fructus mere industriales. *Communis*. Et ratio
 est, quia ad eum spectant fructus, cuius est
 causa fructificans; sed fructus mere industriales
 non sunt effectus rei alienae, utpote omnino
 sterilis, ut supponitur, sed solius hominis in-
 dustrii operantis vel negotiantis, ergo fructus
 mere industriales ex re aliena non sunt resti-
 tuendi a possessore malae fidei, cum isti non
 sint fructus suae malae fidei et iniquitatis, sed
 solius suae industriae: hinc, qui mala fide
 possidens pecuniam alienam, exponit eam cum
 lucro ad ludum, ad negotiationem, ad cen-
 sum, etc., non tenetur hoc lucrum restituere,
 quia pecunia est res de se sterilis, et lucrum
 inde acquisitum est mere industriale. Si autem
 dominus pecuniae, si ipsam habuisset, et ipsa
 usurus fuisset ad lucrum quaerendum, tenebi-

tur quidem possessor malae fidei compensare lucrum speratum, at non per modum fructus, sed per modum interesse, lucri cessantis, ut fatentur omnes.

- 18 Possessor malae fidei tenetur restituere fructus mixtos quoad illam partem, quae respondet naturae, non autem quoad illam partem, quae respondet suae industriae; seu, quod idem est, possessor malae fidei tenetur restituere fructus mixtos, sed detractis expensis, et aestimatione suae industriae. *Communis*. Et ratio est, quia fructus rei sequuntur rem, et fructus industriae sequuntur industriam tanquam suam causam; adeoque cum fructus omni iure spectent ad eum, cuius est causa fructificans, et causa fructificans fructus mixtos partim sit natura rei, et partim industria hominis, sunt pro rata concursus dividendi inter dominum rei et possessorem industrium.

- 19 Idem per eandem dictam rationem dicendum est de fructibus vocatis, ut supra, civilibus. Si qui enim mala fide possidens alienam navim, domum seu alienum equum, camelum et similia, ea locavit pro pretio, pretium istud spectat ad dominum rei, detractis tamen, si quae factae sint a possessore malae fidei, expensis. *Communis*.

- 20 Idem pariter est dicendum de eo, qui mala fide possidens alienum torquem aureum, ipsum elocavit pro pretio; hoc enim pretium restituendum est domino torquis, cum non sit fructus industriae locantis, quia torques non habet se veluti instrumentum, per quod operetur industria ipsius malae fidei possessoris, seu veluti domus, quae elocatur; adeoque sicuti tenetur restituere pretium acceptum pro elocatione domus alienae mala fidei possessae, ita etiam tenetur restituere pretium acceptum pro elocatione torquis mala fidei possessi. *Communis*, teste Sporer, t. 2, tr. 4, c. 2, sect. 2, n. 78.

- 21 Possessor malae fidei potest in restitutione deducere expensas necessarias factas circa rem et fructus. *Communis*, textu expresso in l. *Domum* Cod. de Rei vindic. Et ratio est, quia dominus ipse dictas expensas facere debuisset. Tum quia fructus non habent rationem fructus, nisi deductis his expensis, l. 36, § fin., ff. de Haeredit. petit., adeoque, etc.

- 22 Item possessor malae fidei potest in restitutione deducere etiam expensas utiles. *Communis* cum Sporer, loc. cit., n. 82. Quamvis enim, in l. *Adeo* 7, § *Ex diverso*, ff. de Acquirendo rerum dominio, possessori malae fidei negetur actio ad illas repetendas, tamen est lex poenalis, quae non obligat in conscientia ante sententiam iudicis; tum quia rigor illius legis mitigatus est per leg. *Plane* 38 de Haereditatis petitione, ibi: *Sed benignius est in huius quoque persona* (scilicet malae fidei) *haberi rationem impensarum; non enim debet petitor ex aliena iactura lucrum facere. Plane*

potest in eò differentia esse, ut bonae fidei quidem possessor omnimode impensas deducit, licet res non exstet, in quam fecit, sicut tutor vel curator consequuntur; praedo autem non aliter, quam si res melior sit. Unde etiam in l. *Fundus* 51 ff. *Familiae Eriscundae*, absolute dicitur: *Nullus casus intervenire potest, qui hoc genus deductionis* (scilicet expensarum) *impediat.* Et ratio est, quia tales expensae cesserunt in commodum et utilitatem domini rei, adeoque, quamvis possessor malae fidei cum utilitate rem domini gesserit, ex aequitate iuris naturalis etiam ipsi compensandae sunt dictae utiles expensae.

Item possessor malae fidei potest in restitutione deducere expensas voluntarias seu voluptuarias factas in ornatum separabilem a re mala fidei possessa. Quae enim ab ipsa re sine sui damno separari possunt, ut portae, fenestrae, statuae, horologia, insignia, et huiusmodi alienis aedibus seu praediis affixa, licite auferuntur, etiam a possessore malae fidei, ut omnes concedunt, teste Sporer, loc. cit., n. 85. Si autem sine damno rei separari nequeant, Molina, Lessius, Sayr., et alii, apud La Croix, lib. 3, p. 2, num. 22, dicunt, in foro conscientiae posse deduci etiam tales expensas voluntarias et voluptuarias factas in dictum ornatum, non separabilem; quia res per illas facta est pretiosior, potestque pluris vendi. Unde videtur iniquum, ut quis ditescat ex damno alterius contra iura in l. *Iure naturae* 206 ff. de Reg. iuris, ibi: *Iure naturae aequum est neminem cum alterius detrimento et iniuria fieri locupletiores*, et in c. *Locupletari* 48 de Reg. iur. in 6, ibi: *Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura.* Sanchez tamen, Layman, Rebell., Castropal., et alii apud eundem, ibidem, tenent, deduci non posse tales expensas voluntarias et voluptuarias factas in ornatum non separabilem, quia dominus iniuste cogeretur ornatum illum emere.

« * Neque obstat, ut inquit Cuniliati, tr. 9, de 7 Decalogi praecepto, cap. 5, § 6, n. 2, tom. 1, pag. 382 seq., quod illa melioramenta voluptuosa reddant rem aestimabiliorem et pluris valituram, si vendatur a domino; quia in primis iniquus possessor haec volens fecit, et praevidere poterat, se in restituendo illa esse amissurum; unde ipse voluit esse sui damni causa. Secundo, quia cum huiusmodi melioramenta non raro multas expensas requirant, teneretur dominus contra suam voluntatem subiici notabili bonorum suorum iacturae, si reus esset compensandus, vel pro magna portione emeret rem suam, si solvere pro melioramentis deberet. Tertio, quia per accidens est, quod rem illam melioratam vendere velit, ut utilitatem ex melioramentis reportet: imo evenire potest, quod neque illam vendere, ne-

que locare possit, et interea suis bonis privetur. Proinde non est discedendum ab opinione communiore et probabiliori, cum fundamenta adversae opinionis nil aliud concludere valeant, nisi conveniens esse, ut dominus aliquid remittat iniquo possessori pro dictis melioramentis; quod et nos fatemur: si vero nolit, nihil omnino possessor ille sibi retinere poterit; quippe quod, ut dixi, ipse solus sit sui damni totalis causa. »

25 Possessor malae fidei tenetur restituere rem alienam cum omni suo incremento, tam intrinseco quam extrinseco. *Communis.* Et ratio est, quia quando res crescit, suo domino crescit, adeoque cum possessor malae fidei non sit dominus rei alienae mala fide possessae, non potest esse dominus eius augmenti vel maioris valoris, et consequenter tota res aliena, quomodocunque creverit, est ita restituenda domino vero et proprio. Sic, v. g., si apud possessorem malae fidei pullus equinus seu vitulus iuvenis iam adolevit et crevit, vel impinguatus est, si vinea meliorata, si in agro, in viridario multae adauctae sint plantae arborum, et huiusmodi. Item si interim pretium rei alienae, v. g. frumenti, vini, equi, bovis, etc., propter raritatem similium et multitudinem emptorum creverit, quantumcumque creverit, totum spectat ad dominum, ut docent omnes communiter.

26 Si res aliena apud possessorem malae fidei aucta sit augmento intrinseco, debet fieri restitutio secundum optimum statum, quem in manu eius habuit, quamvis fortasse augmentum illud apud suum dominum habitura non fuisset. *Communis*, textu expresso in l. *In re furtiva* 8 de Conditione furtiva, § 3, ibi: *Si ex causa furtiva res condicatur, cuius temporis aestimatio fiat, quaeritur. Placet tamen id tempus spectandum, quo res unquam plurimi fuit, maxime cum deteriore factam fur dando non liberetur, semper enim moram fur facere videtur.* Sic, v. g. qui furatus vitulum, seu bovem macrum, et postea factum bovem adultum seu pinguem consumpsit, vendidit, vel sua culpa perire, aut deteriorari permisit, tenetur restituere pretium, vel aestimationem bovis adulti seu pinguis secundum optimum statum, quem talis bos habuit apud ipsum furem seu possessorem malae fidei, quamvis fortasse apud suum dominum manens bos ille nunquam accepisset illud augmentum, nec illum dominus deduxisset ad illum optimum statum, sed antea consumpsisset, perdidisset, vendidisset. Et ratio est clara, quia talis bos, quando fuit in illo optimo statu apud possessorem malae fidei, erat res domini sui, ergo secundum illum optimum statum spectabat ad dominum, cum totum incrementum intrinsecum et optimus status rei inhaerens una cum ipsa re ad dominum spectet, adeoque posses-

sor malae fidei tenetur restituere pretium, vel aestimationem bovis adulti seu pinguis secundum illum optimum statum, quem semel talis bos habuit apud ipsum possessorem malae fidei, quamvis fortasse manens apud suum dominum nunquam ad tale intrinsecum incrementum seu optimum statum pervenisset.

Econtra autem, si talis vitulus, seu bos macer apud dominum suum manens adolevisset, seu impinguatus fuisset, sicque incrementum multum intrinsecum recepisset, quod de facto apud possessorem malae fidei non recepit ob eius negligentiam culpabilem, vel quia statim adhuc vitulum, seu bovem macrum consumpsit seu vendidit, tenetur possessor malae fidei reddere aestimationem secundum summum illum valorem, ad quem dominus dictum vitulum seu bovem macrum certo vel probabilius deduxisset seu vendidisset, et hoc ratione damni emergentis et lucri cessantis. *Communis.*

Si res aliena apud possessorem malae fidei aucta sit augmento, seu valore solum extrinseco, debet fieri restitutio secundum valorem maiorem, quo ipsi domino valuisset, si ei iniuste ablata aut detenta non fuisset. *Communis.* Sic v. g. si dominus fuisset rem suam venditurus tempore, quo summum valorem habebat, tunc clare patet furem seu possessorem malae fidei teneri restituere summum illum valorem, quia in summo illo valore damificavit dominum. Item fur seu possessor malae fidei tenetur restituere illum summum valorem, si dominus ex quo tempore currentis talis summi valoris carendo sua re iniuste a possessore malae fidei possessa, v. gr. tritico, debuit emere aliud illo summo valore, quia sic malae fidei possessor fuit causa, quod tantum damnum iniuste emersit domino rei, adeoque totum compensare debet. *Communis.* Item tenetur fur seu possessor malae fidei restituere illum valorem, quamvis dominus rei, v. g. tritici, non fuisset venditurus triticum, nec aliud sibi empturus tempore dicti summi valoris, sed eo tempore ipse consumpsisset vel donasset amico, qui fuit iniusta causa, ne dominus re sua, scilicet *suo tritico*, eo tempore uteretur; dominus enim non solum passus est carentiam *tritici*, sed etiam passus est damnum carendo *tritico*, eiusque usu, quando usus erat maioris aestimationis, sive pro se, sive pro aliis; adeoque possessor malae fidei debet reddere tantum, quantum tunc valebat ille usus, nec satisfacit reddendo nunc simile *triticum*. Sic Lugo, disp. 18, sect. 6, n. 123; Tambur., lib. 8, tr. 3, cap. 2, § 7, n. 9; Illsung, t. 4, d. 3, n. 164; Petschacher, de Restit., part. 221; Sporer, loc. cit., n. 151; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 234, et alii contra Vasquez, Turrian., et alios.

Si dominus rei consumpturus vel alienaturus erat rem suam eodem tempore, quo fur

seu possessor malae fidei eam consumpsit, tunc possessor malae fidei seu fur, tenetur solum restituere tantum, quanti pro eo tunc valebat ipsa res, quia dominus plus non est damnificatus, quam in valore, qui tunc erat.

- 32 *Communis*. Quamvis dominus consumpturus vel alienaturus fuisset rem suam tempore minoris valoris, ante tempus maioris valoris, quo ipsam consumpsit vel alienavit possessor malae fidei, adhuc ipse possessor malae fidei tenetur restituere ipsum totum pretium maius, currens tempore, quo eam consumpsit. *Communis*, et certa cum Tambur., loc. c., n. 153. Et ratio clara est, quia res adhuc existens illo tempore aucti valoris, est adhuc domini sui et non possessoris malae fidei, et consequenter in valore crevit domino et non possessori malae fidei, cum res domino crescat, adeoque, si illo tempore maioris aucti valoris iniuste a possessore malae fidei consumatur vel vendatur, totum illud pretium maioris est ab ipso restituendum domino rei, etsi non ratione damni maioris, tamen ratione iuris dominii. Item quamvis dominus conservaturus fuisset rem suam usque in tempus, quo minus valeret, possessor malae fidei adhuc teneretur restituere totum pretium, seu illum maiorem valorem currentem pro tempore, quo ipse iniuste rem consumpsisset vel alienasset. Sic Lugo, l. c., n. 126, cum aliis ibi allegatis; Sporer, l. c., n. 165; La Croix, loc. cit., n. 223; Petschacher, de Rest., pag. 223; Tamburin., loc. c., n. 13, ubi hanc docet verissimam, licet oppositam sententiam teneat Lessius, lib. 2, c. 12, dub. 16, n. 105, et ex illo Layman, lib. 3, tr. 2, cap. 4, n. 6, et alii. Et ratio nostra satis urgens a priori est haec, quam affert Sporer, loc. cit., quia, dicit, quando possessor malae fidei, seu fur rem alienam consumpsit iniuste, tunc statim absque mora ratione iniustae consumptionis tenebatur ex iustitia restituere totum valorem seu pretium, quantum eo tempore res valebat, et non quantum valitura erat postea, decrescente eius pretio; res enim tunc in toto suo valore erat domini et non possessoris malae fidei seu furis, et postea iam assumpta non poterat amplius decrescere domino, imo nulli, adeoque possessor malae fidei semper restituere debebit eundem valorem maiorem illius temporis, quo rem consumpsit vel alienavit; tum quia, si possessor malae fidei seu fur posset sibi retinere excessum illum maioris pretii, reportaret lucrum, et ditesceret ex duplici suo delicto, scilicet ex furto seu iniusta detentione, et ex iniusta rei alienae consumptione, quod nullimode potest dici secundum iustitiam et rectam rationem, quia, ut habetur in l. *Non fraudatur* 134, § 1, ff. de Reg. iuris, ibi: *Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest*. Ne, ut dicitur in cap. *Intelleximus* 7 de Iudiciis:

Ne videatur de sua malitia commodum reportare.

Si dubitetur ad quodnam tempus, scilicet 34 maioris vel minoris valoris dominus rem suam fuisset servaturus, nisi a possessore malae fidei fuisset inique detenta et consumpta? Vasquez, Azorius, Reb., et alii censent, esse tunc iudicandum in favorem domini, et totum valorem maiorem esse ipsi restituendum, eo quod inclinandum sit in favorem innocentis, cuius conditio melior est. At Lugo, disp. 19, n. 133; Lessius, l. c., n. 109; Tambur., l. c., n. 7; Petschacher, l. c., p. 227; Illsung., loc. cit., n. 165; Dicastill., d. 2, n. 17; La Croix, l. c., num. 576; Sporer, loc. cit., num. 159; et alii probabilius docent media via esse incedendum, et ratione dubii esse restituendum secundum iudicium prudentum, quia pro damno incerto non debet restitui tantum, quantum pro damno certo; dubietas enim et incertitudo imminuit aestimationem lucri et damni.

Nec valet dicere, quod in dubio est iudi- 35 candum in favorem innocentis, adeoque totum valorem maiorem esse restituendum domino innocentis. Non valet, inquam, quia hoc verum est solum, quando adest possessio pro innocente, quae in hoc casu non adest, cum necdum extiterit maior valor. Vel quando res dividi non potest, neque utrique parti satisfieri, quod utique in hoc casu potest.

Imo possessor malae fidei nec tenetur cre- 36 dere domino, se rem suam fuisse servaturum seu venditurum tempore maioris valoris, nisi accedant aliae circumstantiae et coniecturae, quibus certo cognosci possit talis veritas: unde si certitudo haberi non possit, et adhuc res maneat dubia, erit adhuc restituendum solum secundum proportionem dubii, et maioris vel minoris apparentis veritatis. Sic Sporer, l. c., n. 160; et Diana, Lugo, Tambur., Lessius, Turrian., Petschacher citati et secuti a La Croix, l. c., n. 576.

Possessor malae fidei tenetur compensare 37 omne damnum emergens et lucrum cessans domino ex iniqua detentione rei suae. *Communis*. Possessor enim malae fidei tenetur restituere ad aequalitatem arithmeticam iustitiae commutativae, ita ut dominus tantum recipiat et habeat quantum habuisset, si res suas iniuste detenta non fuisset; ad hoc autem requiritur, ut de se patet, compensatio omnis damni emergentis et lucri cessantis.

Possessor malae fidei debet suis expensis 38 restituere rem mala fide possessam in loco, ubi dominus eam haberet, si inique detenta aut destructa non fuisset. *Communis*. Per restitutionem enim creditor debet reduci ad aequalitatem, ita ut nullum patiatur damnum aut gravamen ex iniusta detentione aut destructione rei suae; ad hoc autem requiritur, ut sine ulla

expensa rem suam recipiat in loco, ubi eam haberet, si inique detenta aut destructa non fuisset, alias per restitutionem non reduceretur ad aequalitatem.

39 Possessor bonae fidei tenetur restituere rem bona fide possessam statim ac cognoscit esse alienam, et quamprimum commode fieri potest.

40 *Communis*, ac certa. Possessor bonae fidei tenetur rem bona fide possessam restituere ipsi domino, etiamsi non repetat ob ignorantiam vel aliam causam, quae non denotet implicitam remissionem. *Communis*; quia cum sciat rem esse alienam, et cuius sit, iam eum urget

41 praeceptum restitutionis. Et probabilius tenetur eam rem restituere ipsi domino, et non furi, seu alteri possessori malae fidei, quamvis aliter suum pretium datum pro eius, v. gr., emptione recuperare non possit. Sporer, l. c., n. 120, cum plurimis ibi adductis. Vide verb.

42 *Contr. empt.*, art. 2, n. 6¹. Revera tamen est etiam probabile, quod talis possessor bonae fidei possit talem rem reddere furi aut alteri possessori malae fidei ad pretium suum recuperandum, seque indemnem servandum; Sporer, l. c., n. 121, cum plurimis ibi citatis.

43 Vide verb. *Contr. emp.*, art. 2, n. 7. Nec talis possessor bonae fidei restituendo talem rem domino potest ab ipso repetere expensum pro ea, textu expresso in l. *Mater* 3 Cod. de Rei vindic., ibi: *Rem tuam a possessore, etiam non oblato pretio, vindicare poteris*. Vide d. v. *Contr. empt.*, art. 2, n. 22 et n. 10, et resolve ut ibi.

44 Possessor bonae fidei incipiens dubitare solum per leves rationes, vel leves coniecturas, an res sit sua vel aliena? non tenetur examinare veritatem, sed tuto pergit possidere, quia nemo tenetur inquisitionem contra se ipsum instituere ex levibus solum rationibus et coniecturis. Sic expresse Sporer, l. c., n. 91, addita ratione, quod sicut ipse superior non tenetur, et forte non potest ex levibus coniecturis moveri ad inquirendum contra te, v. g. sic multo minus nec tu contra te ipsum; perge ergo in possessione tua. Haec ille.

45 Si autem possessor bonae fidei incipiat dubitare ob graves et probabiles rationes occurrentes; tenetur omnino inquirere et examinare veritatem, adhibita diligentia humana, morali, ordinaria, maiori vel minori prout res possessa incipiens esse dubia maioris vel minoris fuerit momenti. *Communis*. Et ratio est, quia dubitans ob graves et probabiles rationes, an

res sit sua vel aliena? si omittat inquirere veritatem, desinit esse possessor bonae fidei, cum prudenter timere debeat, ne sua possessio sit iniusta, forte talis sibi apparitura post factam debitam inquisitionem ad indagandam veritatem, adeoque, ne se exponat periculo detinendi iniuste rem alienam, sique peccandi peccato iniustitiae pergendo possidere cum conscientia practice dubia de validitate et honestate suae possessionis, debet omnino inquirere et examinare veritatem pro deponendo tali pratico dubio, ut sic inde licite et tute possideat, si repererit rem possessam esse vere suam; vel restituat, si compererit esse alienam.

Quod si post factam talem inquisitionem 46 nequeat reperire veritatem, et deponere tale dubium, tunc potest ipsam rem possessam licite et iuste retinere uti suam. *Communis*, per textum in l. *Nemo* 126, § 2, ff. de Reg. iuris, ibi: *Cum de lucro duorum quaeritur, melior est causa possidentis*. Leg. *In pari causa* 128 ff. eod., ibi: *In pari causa possessor potior haberi debet*. Cap. *Quod autem* 5 de Iurepatr., ibi: *Melior est conditio possidentis*; c. *In pari* 65 de Reg. iuris in 6, ibi: *In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*.

Si facta debita diligentia, adhuc perseveret 47 possessor bonae fidei in tali dubio, et interim compareat dominus, tenetur ei restituere rem exstantem; si autem rem iam consumpserit vel alienaverit, et postea compareat dominus, tenetur solum restituere, quantum inde factus est ditior. Sic ex communi Covar., Reg. possessor, part. 2, § 5, et Reg. peccatum, p. 3, princ., num. 4; Vasquez, disp. 66, c. 7; Silvester, verb. *Restitutio* 3, qu. 7, dicto 3; Suarez, t. 5, disp. 40, sect. 5, n. 14; Molina, t. 1, art. 2, disp. 25 et 36; Layman, lib. 1, tr. 1, cap. 5, n. 21; Sanchez, l. 2 de Matr., disp. 41, n. 12; Sporer, l. c., n. 95, et alii passim.

Unde si quis alius talem rem dubiam a di- 48 cto possessore bona fide possessam aequè dubitet vel probabiliter putet esse suam, non potest eam sine iudicis auctoritate auferre, et si auferat, iniustum ei damnum infert, et ad integram restitutionem tenetur. Sanchez, lib. 2 de Matr., disp. 41, n. 26; Navarr., cap. 17, n. 117; Layman, l. c., n. 21; Sporer, l. c., n. 94, et alii. Et ratio est quia, dum res incerta est, seu partium iura obscura sunt, interim ordinarie loquendo est praesumptio pro

¹ In addit. ad cit. num. Lectores ad illa, quae P. Cuniliati docet cap. cit. in Addit. ad n. 25, huius articuli, § 4, n. 5, reieciimus. Hic vero iisdem, quo rectius de controversia ista iudicare possint, auctores sumus, ut legant quae tradit Antoine de iustitia et iure, cap. 5, qu. 14, resp. 3, ubi demonstrandum sibi proponit, illum, qui rem furtivam emit bona fide nesciens, nec dubitans esse furtivam, teneri eam restituere domino

etiam non repententi, nec posse reddere furi, ut pretium datum recipiat, nisi certo sciat ab eo rem domino restitutum iri, ostenditque, ab homine, qui furi rem emptam reddat, illam in peiori statu poni, cum eandem privet statu intermedio meliore, quem acquisiverat, qui indecunq̃ue proveniat, spectat ad rem, proindeque dominum rei.

possessore ex iuris dispositione, uti clare constat ex § *Retinendae possessionis* 4 Inst. de Interdictis, ibi: *Commodum autem possidendi in eo est, quod etiamsi eius res non sit, qui possidet, si modo actor non potuerit suam esse probare, remanet in suo loco possessio, propter quam causam, cum obscura sunt utriusque iura, contra petito rem iudicari solet.*

- 49 Possessor bonae fidei, qui, bona fide durante, ita rem alienam consumpsit, ut nihil omnino remanserit, in quo factus sit ditior, nihil restituere tenetur. *Communis*, per text. in leg. *Bona fides* 136 ff. de Reg. iur., ibi: *Bona fides tantumdem possidenti praestat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est; cum enim talis res, durante bona fide, consumpta, sine ulla culpa contra iustitiam fuerit consumpta, non est unde oriatur obligatio restitutionis. Vide verb. Contr. empt., art. 2, n. 4.*

- 50 Si vero possessor bonae fidei non ita in totum rem alienam consumpserit, quin remaneat aliquid in quo factus sit ditior, id restituere tenetur, quamprimum advertit sibi provenisse praecise ex re aliena et non ex industria. *Communis*, per textum in l. *Item veniunt* 20, § 6, ff. de Haeredit. petitione, ibi: *Eos autem qui iustas causas habuissent, quare bona ad se pertinere existimassent, usque adeo duntaxat quo locupletiores ex ea re facti essent (condemnandos) scilicet ad restitutionem, ubi Glossa ait: Hanc esse optimam regulam, qua nulla verior in iure, ut bonae fidei possessor ad id tantum, quod ad se pervenerit, teneatur.*

- 51 Possessor bonae fidei cognoscens rem esse alienam, non tantum ipsam, sed etiam fructus rei naturales, et mixtos quoad eam partem, quae respondet naturae rei, restituere tenetur, solum tamen adhuc exstantes. *Communis* textu expresso in l. *Certum est* 22 Cod. de Rei vindic., ibi: *Certum est malae fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re praestare; bonae fidei vero, exstantes. Concordat l. Fructus percipiendo 45 de Usuris, ibi: Fructus percipiendo uxor, vel vir ex re sibi donata suos facit, illos tamen quos sui operis adquisierit (veluti serendo), nam si pomum decerpserit, vel ex silva ceciderit, non sit eius, sicut nec cuiuslibet bonae fidei possessoris, quia non ex facto eius is fructus nascitur.*

- 52 Dicitur autem notanter solum tamen adhuc exstantes, quia si, bona fide durante, eos consumpsit, vel donavit, vel perdidit, ad nihil tenetur, ratione assumptionis, nisi in quantum inde factus sit ditior. L. *Senatusconsultum* 1 Cod. de Petitione haered., ibi: *Fructus bonae fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores exstiterint. L. Sed et si lege* 25 ff. de Haeredit. petitione, § 11, ibi: *Consuluit senatus bonae fidei possessoribus, ne in totum damno afficiantur, sed in id duntaxat teneantur, in quo locupletiores facti sunt.*

L. *Illud* 40, § 1, ff. eod., ibi: *In bonae fidei autem possessore hi tantum veniunt in restitutione, quasi augmenta haereditatis, per quos locupletior factus est.*

Possessor bonae fidei non tenetur restituere dictos fructus naturales, sive adhuc exstant, sive eos consumpserit, et ex ipsis factus sit ditior, si eos bona fide possedit per integrum triennium, antequam a vero domino una cum fundo repeterentur, quia censetur eos praescripsisse. Inst. de Usucap. et longi temporis praescriptionibus, in princip., ibi: *Cautum est, ut res quidem mobiles per triennium... usucapiantur, et concordat l. Sequitur 4, § Fructus, ff. de Usurpation. et usucap., et l. Cum nostri unic. Cod. de Usucapione transformanda; Covarruv., lib. 1 variar. Resol., cap. 3, n. 7; Menoch., de Recuperand. possess., remed. 15, n. 588; Reiffenst., l. 2 Decr., t. 3, n. 14, et alii passim.*

Bonae fidei possessor semper, etiam sine titulo, facit suos fructus industriales, cit. leg. *Fructus percipiendo* 45 ff. de Usuris, § 35 Inst. de Rerum divis., ibi: *Si quis a non domino, quem dominum esse crediderit, bona fide fundum emerit, vel ex donatione, aliaque qualibet iusta causa aequae bona fide acceperit; naturali ratione placuit, fructus quos percepit, eius esse pro cultura et cura. Et ideo si postea dominus supervenerit, et fundum vindicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest; sic expresse Fagnan., lib. 2 Decr., in c. Gravis 11 de Rest. spoliat., n. 45, cum triplici glossa ibi citata, et plurimis aliis adductis; ubi n. 56, addit quod, si habeat titulum, tunc fructus omnes, etiam naturales non consumptos, facit suos; et ita intelligi debet textus, in l. Bonae fidei emptor 46 ff. de Acquir. rerum dominio, ubi dicitur: *Bonae fidei emptor non dubie percipiendo fructus ex aliena re, suos interim facit, non tantum eos, qui diligentia et opera eius provenerunt, sed omnes, quia quod ad fructus attinet, loco domini pene est; et plurimis adductis dicit sic hodie communiter sentire modernos, nec ob stare textum in l. Fructus percipiendo 45 ff. de Usuris, iam adductum supra, n. 51, quia, inquit, textus ille intelligi debet de fructibus naturalibus exstantibus, quos bonae fidei possessor, etiam cum titulo, facit suos, non autem de consumptis; producitque rationem. Vide ipsum ibid., et Reiff., lib. 2 Decr., tit. 13, a num. 135 ad 141, ubi dictos textus in l. Bonae fidei emptor 46 ff. de Acquir. rerum domin., et in l. Fructus percipiendo 45 ff. de Usuris, explicat et conciliat.**

Possessor bonae fidei, etiam sine titulo, facit suos fructus civiles, quos facto, provisione seu diligentia sua percepit, eo quod ipse laboravit, et ei solvens liberatur, ut in leg. *Si*

urbana praedia 55 de Conditione indebiti; Innoc., in c. *In lit.* 5 de Rest. spol., n. 8 in fine, vers. *Nisi forte*; Bartolus, in leg. *Ex divers.* ff. de Rei vindic., n. 5; Fagn., l. c., n. 49; Butrius, Ancharan. et Bero apud ipsum a fortiori id concludentes: nam si malae fidei possessor tales fructus civiles facit suos, licet revocabiliter, quia tandem tenetur illos restituere: ergo multo magis bonae fidei possessor sine titulo.

57 Possessor bonae fidei non tenetur restituere ullos fructus ante litem contestatam consumptos, si ex eis non sit factus ditior. Glossa, in cit. cap. *Gravis* 11 de Rest. spoliator., verb. *Fructus*; Abbas, ib., n. 6; Barbosa, ib., n. 8; Reiffenst., l. c., n. 142; et, ipso teste, communis aliorum, per textum in l. *Sed et loci* 4, § 2, ff. *Finium regundorum*, ubi generaliter et absque distinctione inter fructus industriales et naturales, vel inter bonae fidei possessorem cum titulo aut sine titulo expresse dicitur: *Aut enim bona fide percepit, et lucrari eum oportet, aut mala fide, et condici oportet*; concordant textus in l. *Senatusconsultum* 1 Cod. de Petitione haered., l. *Sed et si lege* 25 ff. de Haered. petit., l. *Illud* 40 ff. eodem, adducti supra num. 52, quibus, ut patet, statuitur, possessores bonae fidei de fructibus consumptis teneri solum restituere id, in quo ditiores facti sunt; unde a sensu contrario recte infertur, eos ad nihil teneri, quando non sunt facti ditiores; ut colligitur ex leg. *Utrum autem* 23 ff. de Haered. petitione, ubi expresse deciditur, quod bonae fidei possessores nec teneantur ad pretium, nisi quatenus facti sunt locupletiores.

58 Possessor bonae fidei, re per dominum evicta, tenetur restituere universos fructus eius post litem contestatam consumptos. *Communis*, per expressum textum in leg. *Certum est* 22 Cod. de Rei vindic., ubi dicitur quod possessor bonae fidei fructus ante litis contestationem perceptos soleat cum ipsa re praestare exstantes; post litem autem contestationem universos; ibi: *Certum est malae fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re praestare: bonae fidei vero, exstantes; post litem autem contestationem universos*; et ratio est, quia talis possessor quoad fructus post litem contestatam perceptos et consumptos incipit esse possessor malae fidei, et concordat textus in l. *Et ex diverso* 35, § 1, ff. de Rei vindic., l. *Aediles etiam* 25, § 8, ff. de aedilitio Edicto, et § *Et si in re* 2 Inst. de Officio iudicis, ubi expresse dicitur: *Post inchoatam autem petitionem, etiam illorum fructuum ratio habetur, qui culpa possessoris percepti non sunt, vel percepti, consumpti sunt*.

59 An autem possessor bonae fidei teneatur ad restituendos omnes fructus ante litem contestationem consumptos, quando ex eis factus est

ditior? Conveniunt doctores, quod teneatur ad restitutionem fructuum naturalium quoad excessum factae locupletationis, deductis prius omnibus factis expensis: et id satis patet ex dictis supra n. 53 et 57, et magis patebit ex mox dicendis. Quantum autem ad fructus in- 60 dustriales et civiles discrepant doctores inter se. Plurimi enim, et quidem probabilior, communius et tutius docent, quod possessor bonae fidei teneatur restituere fructus, etiam industriales et civiles ante litem contestationem consumptos, in quantum ex iis factus est ditior. Sic Bartolus, in l. *Et ex diverso* 35 de Rei vindic., n. 6 et 7; Antonius Butrius, in cit. cap. *Gravis* 11 de Rest. spoliator., n. 12, col. 3, circa med., vers. *Bartolus dicit*; Abbas, ibid., n. 6; Fagnan., ibid., m. 57; Covarruv., lib. 1 Variar. resol., cap. 3, n. 6, conclus. 3; Alexander, consil. 21, n. 10, l. 4; Iason, l. *Si me et Titium*, n. 1, ff. Si certum petatur, allegans alios; Sanchez, l. 2 in Decal., cap. 23, n. 76 et seq.; Reiff., loc. cit., n. 153; Pontas, in suo Dictionario, verb. *Restitutio*, casu 9, et plures alii, per textum in leg. *Item veniunt*, § 6, ff. de Haered. petit., ibi: *Eos autem, qui iustas causas habuissent, quare bona ad se pertinere existimassent, usque eo duntaxat, quo locupletiores ex ea re facti essent, condemnandos esse*. L. *Si et rem et pretium* 22, l. *Utrum autem* 23, l. *Sed et si lege* 25 ff. de Haered. petitione, l. *Nam hoc natura* 14 ff. de Conditione indebiti, cum similibus. Et ratio est, quia possessor bonae fidei tenetur vero domino comparenti restituere fructus, etiam industriales adhuc exstantes; ut habetur ex cit. l. *Certum est* 22 ff. de Rei vindic., ibi: *Bonae fidei vero exstantes*, cum similibus. Atqui fructus illi, ex quibus possessor bonae fidei factus est ditior, licet secundum se, ac substantiam suam, sint consumpti, nihilominus adhuc exstant et perseverant in illo augmento, per quod possessor factus est ditior, ergo tale augmentum (deductis prius expensis) reddi debet vero domino rei, cum quaelibet res domino fructificet; tum quia, *Nam hoc natura aequum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiores*, ut expresse dicitur in l. *Nam hoc naturae* 14 ff. de Conditione indebiti, et in l. *Iure naturae* 206 ff. de Regul. iuris, ibi: *Iure naturae aequum est neminem cum alterius detrimento et iniuria fieri locupletiores*; et c. *Locupletari* 49 de Reg. iuris in 6, ibi: *Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura*; unde cum leges dicunt possessorem bonae fidei non obligari ad restitutionem huiusmodi fructuum, quando eos consumpsit, istud intelligendum est secundum hanc opinionem de iis fructibus, qui sic consumpti sunt, ut neque in natura sua, neque in pretio suo ullatenus perseverent.

Multi autem alii satis probabiliter tenent, 61

non obligari possessorem bonae fidei ad restituendos fructus industriales et civiles ante litis contestationem consumptos, quamvis ex eis factus sit ditior. Sic Glossa, in l. *Et ex diverso* 35 de Rei vindic., vers. *De consumptis*, dicens expresse, quod bonae fidei possessor *de fructibus consumptis nullo modo tenetur, quia lucrificat eos pro cultura et cura*, et huius glossae doctrinae communiter acquiescere doctores fatetur Bartolus, ibid., § *Sequitur in Glossa*, quamvis ipse postea teneat oppositum, Ioannes Garcias, tom. 17 Tractatum, tr. de Expensis, c. 23, n. 40; Cynus, in l. *Non est* Cod. Familiae Herciscundae; Baldus, in l. 2 Cod. de Usur. et fructib. legat.; Angelus, et Imola in l. *Sequitur*, § 1, ff. de Usurpationibus et usucapionibus, et plures alii, quos pro hac sententia citat Ioann. Garcias, loc. c.; et Sanchez, loc. c., ubi appellat hanc sententiam valde probabilem, uti eam censent etiam Abbas, in cit. cap. *Gravis*, n. 7; Pontas, loc. c., casu 9; Reiff., loc. c., n. 151 et seq. per textum in l. *Fructus percipiendo* 5 ff. de Usuris, ibi: *Fructus percipiendo uxor vel vir ex re sibi donata suos facit, illos tamen, quos suis operibus adquisierit (veluti serendo), nam, si pomum decerpserit, vel ex silva ceciderit, non fit eius, sicut nec cuiuslibet bonae fidei possessoris, quia non ex facto eius is fructus nascitur*, quibus verbis satis evidenter videtur ostendi, quod possessor bonae fidei suos omnimode faciat fructus industriales, seu civiles, tanquam debitos ipsius industriae, labori ac diligentiae: *Illos tamen quos suis operibus adquisierit, veluti serendo*. Econtra autem suos non faciat fructus mere naturales, quia non sunt fructus de eius labore, industria ac diligentia: *Quia non ex facto eius is fructus nascitur*; item per textum in § 35 Inst. de Rerum division., ibi: *Si quis a non domino, quem dominum esse crediderit, bona fide fundum emerit, vel ex donatione, aliave qualibet iusta causa aequae bona fide acceperit, naturali ratione placuit, fructus, quos percepit, eius esse pro cultura et cura; et ideo si postea dominus supervenerit, et fundum vindicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest*; quibus verbis satis indicatur naturali ratione possessorem bonae fidei sibi totaliter acquirere fructus industriales seu civiles pro eius erga ipsos adhibita cultura et cura, nec eos debere restituere domino comparenti, si ipsis consumptis, inde factus sit ditior; et leges numero antecedenti pro contraria opinione adductae et aliae consimiles, quae videntur dicere possessorem bonae fidei teneri restituere id, in quo ex fructibus ante litis contestationem consumptis, factus est ditior, intelligendae sunt solum de fructibus naturalibus, et nullatenus de industrialibus, uti notat ipsamet Glossa, in cit. § 35 Inst. de Rerum divisione, v. *Fructus*.

Possessor partim bonae, partim malae fidei, 62
si bona fide cepit, sed mala fide superveniente consumpsit, tenetur ex re accepta restituere pro tempore bonae fidei; sed a tempore malae fidei tenetur etiam ex iniusta acceptione ad omnia damna. *Communis*, per text. in l. *Qui bona fide* 23 ff. de Acquir. rer. dominio, § 1, c. *Si virgo* 5, caus. 34, qu. 2.

Possessor partim bonae, partim malae fidei, 63
qui prius mala fide possedit et consumpsit partem rei mala fide possessae, et postea cum titulo apparenter iusto bona fide consumpsit reliquum, si inde cognoscat se verum ius non habuisse, tenetur ex iniusta acceptione ad restitutionem pro tempore malae fidei, et a tempore bonae fidei tenetur tantum ex re accepta, quia mala fides praecedens non fuit causa posterioris damni, seu consumptionis reliqui factae tempore bonae fidei, cum dicta mala fides fuerit iam purgata per hanc supervenientem bonam fidem; unde nunc dominus non patitur damnum ob iniquam perceptionem, sed ob consumptionem bona fide subsecutam, et sic in ordine ad posterius tempus bonae fidei idem est moraliter, ac sic non praecessisset mala fides.

Qui prius percepit et possedit mala fide, 64
sed nihil consumpsit, nisi postquam supervenit bona fides, non tenetur restituere nisi ex re accepta quantum factus est ditior, quia influxus perceptionis et possessionis iniquae in damnum domini interruptus fuit per bonam fidem supervenientem, qua iuste fructus illos retinuit, et inde consumpsit, quae bona fides et iusta retentio fuit causa, quod illi fructus consumerentur, et quod dominus patitur damnum non ex iniusta perceptione, sed ex iusta retentione, bona fide subsecuta. Unde, iuxta dicta numero antecedenti, dominus nunc non patitur damnum ob iniquam perceptionem, sed ob consumptionem bona fide subsecutam, adeoque, etc.

Qui bona fide percepit fructus, si supervenit mala fides, antequam consumantur, vel quandiu ex illis manet ditior, iam extunc tenetur restituere id totum domino: et si non restituat, tenebitur postea ratione iniustae detentionis ad totum damnum inde vero domino postea secutum.

Successor possessoris malae fidei, si succedat ut haeres immediatus, et rem ab hoc acceptam consumat etiam bona fide, neque inde factus sit ditior, tenetur adhuc restituere ex iniusta acceptione non sua, sed sui antecessoris rem, et fructus, et compensare omnia damna, et lucra cessantia ex mala fide antecessoris orta quantum vires haereditatis patiuntur. Sic Afflict., decis. 240, n. 10, ubi refert quemdam haeredem a Concilio Neapolitano condemnatum fuisse ad restitutionem fructuum ad exonerandam conscientiam defuncti. Fagn., l. 2

Decr., in c. *Gravis* 11 de Rest. spoliator., a n. 130 ad 134; cum Bartol., Abbat., Bero, Ruin., Socin. ibi citatis, et alii passim; et ratio est, quia tunc bona fides haeredis non sibi prodest, quia, cum succedat in ius omne defuncti, et in omnibus eius personam repraesentet, ut in Auth. de Iureiuran. a morient. praest., sequitur, ut succedat quoque in vitium, ac malam fidem defuncti, quae propterea sibi etiam nocet, ut habetur in l. *Litigator* 2 Cod. de Fructibus et litium expensis, ubi postquam statutum est possessorem post litem contestatam teneri de fructibus perceptis et percipiendis, statim subiungitur: *Haeredis quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est*, et in l. *Cum haeres* 11 ff. de diversis temporalibus Praescriptionibus, ubi expresse habetur: *Cum haeres in ius omne defuncti succedit, ignorance sua defuncti vitia non excludit*; et in fine subiungitur: *Neque enim recte defendetur, cum exordium ei bonae fidei ratio non tueatur*; et in terminis docet Glossa in l. *Sequitur*, § *Fructus*, in verb. *Non fuerit*, ff. de Usurpationibus et usucapionibus, redens rationem, quia haeres vitiorum et culpa defuncti est successor. L. *Si ego emi* 11, § 2, ff. de Publiciana in rem action., et cit. l. *Cum haeres* 11 ff. de diversis temporalibus Praescr.

67 Et totum hoc etiam verum esse de haeredibus mediatis probabilius docent Lugo, et alii cum La Croix, lib. 3, part. 3, n. 490.

68 Si successor possessoris malae fidei succedat ei, non ut haeres, sed alio nomine, v. g. ut legatarius, donatarius, emptor et huiusmodi, non tenetur ex iniusta acceptione, sed tantum ex re accepta. Si quis enim a malae fidei possessore emerit, aut dono acceperit bona fide, tunc talis bona fides in successore prodest ad fructuum acquisitionem, potestque ipse successor cum bona fide praescribere, quia non facit unam cum illo personam, et censetur succedere tantum in iuribus realibus, non autem in vitiis personalibus, unde non est inspicendum exordium personae, a qua causam habuit, quia in illius vitium non succedit, ut colligitur ex d. l. *Si ego emi* 11, § 2, ff. de Publiciana in rem actione, ubi textus constituit differentiam inter successorem singularem et universalem, et ibi hoc tenuit Glossa in verb. *Sed haeres*; Abbas, in cit. cap. *Gravis* 11 de Rest. spoliator., n. 10; Bero, ib., n. 38; Fagn., ib., n. 135; Menoch., de Recuperan. possess., remed. 15, n. 120; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 238, et alii passim.

69 Alia. Vide verb. *Dominium*, verb. *Contr. empt.*, verb. *Restitutio*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

70 Possessor bonae fidei, an malae fidei praesumi debeat, utilis disquisitio est. Possessorem autem tametsi titulo destitutum bonae fidei esse

praesumendum, si ius commune non contradicat, nec alius appareat antiquior possessor, communis est sententia, ut videre est apud Vasquium, Controv. illustr., lib. 2, cap. 79, n. 15, et cap. 81, n. 8.

At Fachineus, Controv. iur., lib. 8, c. 42, 71 communem hanc sententiam impugnat: tenetque bonae fidei possessorem praesumi eum haud posse, qui titulo careat; idque quia omnes scire debent, quod suum non est, ad alios modis omnibus pertinere. L. ultim. Cod. Unde vi.

De possessore autem bonae fidei notissima 72 est regula illa iuris: *Bona fides tantum possidenti praestat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est*. L. 135 ff. de Reg. iur.

Et sane quidem par est bonae fidei possessoris et domini ratio in actionibus excipiendis, quae est et in actionibus exercendis. Amissa possessione, uti dominus rei vindicatione, ita et possessor bonae fidei publiciana actione adversus tertium agit. L. 1 ff. de Publician.

Par ratio est, etsi de utilitate rei, disseratur, 74 possessor enim bonae fidei, non secus ac dominus, de re disponere potest. Leg. 25, § 1, ff. de Usur.; leg. 48 ff. de Acquiren. rerum domin.; § *Si quis a non domino* Inst. de Rer. divis. Immobiliium demum, sive possessor bonae fidei, sive dominus, iudicio sisti, damni- 75 que infecti satisfacere non cogitur. L. penult., § 7, ff. Qui satisfac. cog.; l. 9, § penult., ff. de Damn. infect.

Modus vero huic exaequationi positus est 76 verbis illis: *Quoties lex impedimento non est*. Non una vero est interpretum sententia de hoc modo. Vide eas apud Iacobum Gothofredum in comment. ad hanc leg. 137 ff. de Regul. iur., qui ita de eo sentit: *Primo igitur, inquit, ponamus exemplum in Sen. Cons. Sylloniano, eoque odioso: Ibi scilicet domini appellatio non continetur, qui servum bona fide possedit non magis, quam usufructum habuit*. Leg. 1, § 3, de Senat. consulto Syllonian. *Secundo ponamus in actione ex dicto de servo corrupto, quae utique bonae fidei possessori non competit, seu hoc edicto agere non potest, ut idem Ulpianus istud edictum interpretans definit leg. 1 de Serv. corrupt., quae potissimum species hic mihi placet una cum sequenti*. *Tertio ponamus, et in edicto De religiosis, ad quod pertinent tres proxime sequentes regulae, et de quo Paulus egit lib. 27. Id edictum diserte domino dat actionem in eum, qui mortuum in locum alienum intulit, vel inferre curavit, non vero bonae fidei possessori*. L. 2, § 1, ff. de Religios.

Sed nec male exemplum meo iudicio in fructibus poni potest. In fructuum enim ratione non semper bona fides tantum praestat, quantum veritas. Quare caute idem iurisconsultus Paulus, in l. 38 ff. de Acquir. rerum dom.,

scripsit: *Quod ad fructus attinet, bonae fidei emptorem loco domini PENE esse.*

Ex. gr. bonae fidei possessor restituere cogitur domino supervenienti fructus exstantes, necdum consumptos. Sed, et quidquid Paulus addat itidem de fructibus naturalibus, Pomponius tamen in l. 45 ff. de Usur., et hos denegare videtur bonae fidei possessori.

- 78 Latissimus hic se offert campus disserendi de fructibus, quos suos facit bonae fidei possessor; sed ne nimius sim, vide, qui rem pro dignitate tractant, Stryk., in Usu modern.,

lib. 6, tit. 1, § 12, et plur. seq. Ubi de eo etiam discutit, an iudex possit ex officio adiudicare fructus ab auctore non petitos, et Bohemer., Introd. in ius digestor., lib. 6, tit. 1, § 11 et seq.

De possessore bonae fidei quoad recuperationem impensarum, adi quoque Stryk., in Usu modern. pandect., lib. 5, tit. 1, § 16 et seq.

Et demum quando possessor bonae fidei, 81 talis esse desinat, tradit idem Stryk., in Usu modern. pand., lib. 9, tit. 5, § 14.

POSTLIMINIUM

Summarium.

1. Postliminium quid sit? - 2. Postliminii ius non habet locum in officiis minoribus regularium. - 3. Habet tamen locum in praelaturis electivis, etiamsi non sint perpetuae, sed ad certum tempus. - 4. Et de facto postliminium habet etiam locum in officiis ad certum tempus solum duraturis, ut patet de tutore, qui licet captus ab hostibus desinat esse tutor, tamen reversus recipit tutelam iure postliminii. - 5. Quo postliminii iure quicumque reversus statum recuperat pristinum, et munia etiam civilia et cuncta ei incolumia servantur. - 6. Postliminii ius secundum canones locum non habet

- 1 Postliminium est ius amissae rei recuperandae ab extraneo, et in statum pristinum restaurandae. Sic in re communis, per textum in l. Postliminium 19 ff. de Captivis et postliminio reversis et redemptis ab hostibus.
- 2 Postliminii ius non habet locum in officiis minoribus regularium, ad quae regulares non assumuntur per electionem canonicam, sed sunt obedientiarii, et ad nutum superiorum amovibiles. Communis per textum in c. Cum ad monasterium, § Tales, vers. Nec alicui committatur aliq. obedient., de Statu monachor.
- 3 Habet tamen locum postliminii ius in praelaturis electivis, etiamsi non sint perpetuae, sed ad certum tempus, puta ad biennium, triennium et sexennium, quia praelati sic canonicè electi, eo tempore durante, iuris ordine non servato, et sine iusta et rationabili causa removeri non possunt; textu expresso c. Monachi, § Priores, de Statu monachor.
- 4 Et de facto postliminium habet etiam locum in officiis ad certum tempus solum duraturis, ut patet in officio tutelae; licet enim officium tutoris non sit perpetuum, sed temporale, et finiatur pubertate; ab hostibus tamen reversus recipit tutelam iure postliminii, ut expresse dicitur in Inst. de Atiliano tutore, § Ab hostibus, ibi: *Nam reversus recipiebat tutelam iure postliminii.* Quo iure alia quoque omnia recuperat, ut ibi notat Glossa, in verb. *Iure postliminii*, sicuti quilibet alius reversus ab hostibus, ut est textus expressus in l. Postliminii 5 ff. de Captivis et postliminio, § 1, ibi: *Omnia restituuntur ei iura, ac si captus ab hostibus non esset.* L. Cum duae 14 ff. eod.,

quantum ad hoc, ut Christiani capti ab hostibus servi eorum efficiantur, sed bene quantum ad hoc, ut reversi a captivitate, omnia, quae habebant, recuperent. - 7. Et ad hoc datur casus Patris Ioannis Cheron provincialis Carmelitarum, qui a Turcis captus, ac postea liberatus, a Sacra Congregatione Episcop. et Regular. iubetur in possessione provincialatus manuteneri, et ad liberum illius exercitium reintegrari, cassata alterius provincialis electione. - 8. Imo etiam secundum leges civiles capti a piratis vel latronibus liberi permanent, et retinent omnia iura sua, nec est eis necessarium postliminium. - 9. Subnectuntur Additiones ex aliena manu.

ibi: *Cum duae species postliminii sint, ut aut nos revertamur, aut aliquod recipiamus, cum filius revertatur, duplicem in eo causam esse oportet postliminii, et quod pater eum reciperet, et ipse ius suum.* L. Hostes 24 eod., ibi: *Ab hostibus autem captus.... postliminio statum pristinum recuperat*, et Inst. Quibus modis ius patriae potestatis solvitur, § Si ab hostibus: unde et munia civilia recuperat. L. Liber captus 17 Cod. de Postliminio reversis, l. Libertus 17 ff. Ad municipalem, § 6, et incolumia cuncta ei servanda sunt. L. Diversarum 20 Cod. de Postliminio reversis, vers. Reddantur, ibi: *Quibus iure postliminii etiam veterum responsis incolumia cuncta servanda sunt.*

Postliminii ius secundum canones locum non 6 habet quantum ad hoc, ut Christiani capti ab hostibus eorum servi efficiantur, ut erat cautum de iure civili, ut § Servi Inst. de Iure personar., sed bene quantum ad hoc, ut recuperent omnia, quae prius habebant, ut clare constat ex can. Prima actione 14, caus. 16, qu. 4, et can. Cum per bellicam 1, caus. 34, qu. 1, et tenent communiter doctores, et sic semper fuit iudicatum. Et signanter in casu 7 Petrus Ioannis Cheron provincialis Carmelitarum Vasconiae, qui rediens a capitulo generali in urbe celebrato, die 31 Maii 1648, fuit in mari captus a Turcis, et cum Generalis Ordinis de illius captivitate certior factus fuisset, creavit vicarium provincialem, sed eo conquirente, quod vicario nomine non posset provinciam gubernare, et regularis observantia multum periclitaretur, cumque nulla spes sub-

esset redemptionis patris Cheron, comitia provincialia indixit, in quibus die 8 Maii 1650, idem vicarius in provincialem electus est; sed die 16 Aprilis immediate praecedentis antiquus provincialis praeter spem redemptus Romam perrexit, et postulavit sibi reddi provincialatum, sed Generali renitente, recursum habuit ad sanctissimum D. N., reque a Sanctitate Sua ad Sacram Congregationem Episcoporum et Regularum delata, tametsi nonnulli regulares contenderent, electionem secundi provincialis fuisse legitimam, nec provincialem redemptum posse provincialatum repetere, ut in specie P. Lezana in suis consultationibus, consult. 42, nihilominus Sac. Congr. mandavit Generali Ordinis, ut Patrem Cheron in possessione provincialatus manuteneret, et ad liberum illius exercitium restitueret et reintegraret, electionem novi provincialis cum omnibus inde secutis cassando et annullando, contrariis non obstantibus. Die

12 Aug. 1650. Sic refert Fagnan., lib. 5 Decretal., in cap. *Per tuas* 32 de Simonia, num. 46.

Imo etiam secundum leges civiles, capti a piratis vel latronibus liberi permanent, ut expresse habetur, in cit. leg. *Postliminium* 19 ff. de Captivis et postliminio, § 2, ibi: *A piratis aut latronibus capti, liberi permanent*, et ideo retinent omnia sua iura, et postliminium non est illis necessarium, ut expresse dicit textus in cit. l. *Hostes* 24 ff. eod., ibi: *Et ideo qui a latronibus captus est, servus latronum non est, nec postliminium illi necessarium est*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Num dictio iuris postliminii, tum legis Corneliae hodie obtineat; vide apud Stryk., in *Usu modern. pand.*, lib. 49, tit. 15, § 1.

POSTULATIO PRAELATORUM

Summarium.

1. Postulatio proprie dicta, et quantum ad propositum quid sit? — 2. Postulatio est de persona aliquo impedimento aut defectu laborante, ratione cuius non est eligibilis, ac propterea opus habet dispensatione. — 3. Postulatio potissimum differt ab electione, quia electio est personae habilis sine dispensatione ad dignitatem; postulatio autem est personae inhabilis sine dispensatione ad ipsam dignitatem. — 4. Proinde postulatio ininitur gratiae; electio vero iuri seu iustitiae. — 5. Postulatio est duplex, scilicet sollemnis, et non sollemnis; et quae utraque sit? — 6. Postulare possunt omnes illi, qui possunt eligere. — 7. Postulari possunt, generatim loquendo, soli illi, qui propter aliquem dispensabilem canonicum defectum eligi non possunt, et cum dispensatione habiles sunt ad promovendi. — 8. Duplex est defectus, seu inhabilitas, scilicet dispensabilis et indispensabilis, et quae utraque sit? — 9. In postulatione oportet exprimere omnes huiusmodi defectus, seu inhabilitates, alioquin postulatio erit irrita. — 10. Episcopus consecratus, imo solum confirmatus, nequit eligi ad alium episcopatum, sed solum potest postulari. — 11. Potest tamen eligi Episcopus nominatus, seu electus ante factam suam confirmationem. — 12. Item Episcopus qui renuntiavit episcopatu, eligi potest ad aliam ecclesiam, nec debet postulari. — 13. Item Episcopi titulares non sunt eligendi, sed postulandi, ut caeteri alii Episcopi. — 14. Item Cardinales Episcopi non possunt eligi ad alium episcopatum, sed solum postulari. — 15. Cardinales autem non Episcopi, uti sunt Cardinales presbyteri et diaconi, eligi possunt ad episcopatum, non vero postulari postulatione sollemni, quamvis debeant postulari postulatione non sollemni seu simplici. — 16. Praelati, alique clerici et religiosi Episcopo inferiores eligi possunt ad alterius ecclesiae similem seu superiorem dignitatem, aut praelaturam, et etiam ad episcopatum; dummodo accedat postulatio simplex, et non sollemnis. — 17. Postulantes non possunt amplius variare postulationem, seu ab illa recedere, postquam postulatio est eorum subscriptionibus roborata, et superiori iam praesentata. — 18. Possent tamen postulantes variare postulat., seu ab illa recedere, si superior cum ipsis ad id consentiret, non obstante tali praesentata, facta, nec non contradictione postulati. — 19. Item postulantes possunt variare postulationem, seu ab illa re-

cedere, quamvis iam fuerit publicata, vel etiam ad superiorem destinata; dummodo ipsi necdum actualiter fuerit praesentata. — 20. Imo possunt postulantes variare postulationem, seu ab illa recedere, quamvis talis postulatio iam fuerit ipsi postulo praesentata, et ab eo etiam praestitus conditionatus consensus; dummodo necdum fuerit praesentata superiori. — 21. Non possunt tamen postulantes in foro conscientiae variare postulationem, seu ab illa recedere absque gravi et iusta causa, unde si postulatus de consensu postulantium fecisset aliquas expensas, tenentur illi ad earum restitutionem. — 22. Postulantes ad praelaturam scienter indignum seu laborantem defectu indispensabili, pro ea vice sunt ipso iure privati potestate postulandi seu eligendi. — 23. Item ipso iure sunt pro ea vice privati potestate postulandi seu eligendi, qui postulationem vitio personae cassatam denuo innovare praesumunt. — 24. Postulantes ad episcopatum minorem viginti septem annis saltem incoeptis, aut regularem cuiusvis ordinis Mendicantium non solum sunt ipso iure privati pro ea vice potestate postulandi et eligendi, sed etiam beneficiis, quae obtinent in illa ecclesia, ad quam postulant, suspensi per triennium declarantur. — 25. In similibus casibus, quando postulantes privati sunt ipso iure potestate postulandi et eligendi, ea potestas devolvitur ad alios capitulares, licet numero pauciores, qui in tales indignas seu defectuosas postulationes non consenserunt, sed expresse contradixerunt. — 26. Imo, si unus tantum e capitularibus innocens supersit, aliis omnibus mortuis vel privatis, ille solus praelatum eligere vel postulare poterit. — 27. Si postulatio non concurrat cum electione alterius in discordia, sed sola fiat, parte una capitularium postulante unum, et parte altera postulante alium, tunc sufficit ad eius validitatem, et ut admitti possit a superiore, quod sit facta a maiori parte capituli, etiam penitus invita parte minori. — 28. Si autem postulatio concurrat cum electione alterius in discordia, id est, si una pars capitularium unum postulet, et altera pars alium eligat, tunc requiritur, quod postulantium numerus sit duplo maior, quam numerus eligentium. — 29. Si vero in concursu electionis cum postulatione numerus postulantium non sit duplo maior, tunc reiecta postulatione, electio ab alia parte, quamvis minore, celebrata valet, et confirmari debet; dummodo haec pars eligentium superat unum tertium omnium suffragantium saltem per unicum votum, et aliunde electus sit idoneus. — 30. Et de facto fuit sic novissime observatum

in Coloniensi. — 31. Postulatio fieri debet, et admitti potest ab eo superiore, ad quem alias spectat praelati confirmatio; dummodo habeat potestatem dispensandi super impedimento et defectu electionis. — 32. Affertur exemplum de postulatione in meo Seraphico Franciscano Minorum de Observantia Ordine. — 33. Item generatim, si quis legitime postulatur ad aliquam ecclesiam, seu dignitatem episcopatu inferiorem, talis postulatio admitti potest ab Episcopis, aliisque praelatis, quibus competit potestas confirmandi electos ad talem ecclesiam seu dignitatem, et qui possunt dispensare super defectu, ob quem fit postulatio. — 34. Item postulatio unius Episcopi ad alium episcopatum admitti potest a solo Summo Pontifice. — 35. Superior, absolute loquendo, non tenetur ex obligatione iustitiae stricte sumptae admittere postulationem, etiamsi sit facta a capitularibus unanimiter de persona idonea, sed potest postulationem reiicere absque cuiusque iniuria. — 36. Tenetur tamen superior ex debito sui officii admittere postulationem rite celebratam et factam ob urgentem necessitatem, vel magnam utilitatem Ecclesiae. — 37. Unde, si praelatus inferior habens potestatem dispensandi in defectu seu impedimento, dictam legitimam postulationem reiici-

ciat, et nolit admittere, possunt postulantes superioris praelati officium implorare, ut recusantem compellat admittere. — 38. Postulantes tenentur postulationem praesentare postulato quam citius commode poterunt; et si ipsi fuerint negligentes, non praesentando infra octo dies, puniuntur, ut electores. — 39. Postulatus autem post factam sibi praesentationem postulationis, tenetur intra mensem, si velit acceptare praelaturam, praestare consensum conditionatum. — 40. Pro facienda postulatione solemniter tutius est observare formam scrutinii. — 41. Nihilominus non est absolute necessarium pro postulatione faciendi observare dictam formam scrutinii. — 42. Pro facienda postulatione invalidae sunt sequentes formulae nempe *Eligo postulando, et postulo eligendo, aut eligo postulandum, seu postulo*. — 43. Item invalidae sunt istae: *Eligo in postulandum, vel postulo eligendum*. — 44. Item invalida est etiam ista, *eligo et postulo, prout potest melius de iure valere*. — 45. Excipitur tamen casus, quando probabiliter dubitatur, utrum quis sit eligendus, vel potius postulandus. — 46. Affertur notabilis advertentia. — 47. Postulatus consensum praestare debet intra mensem post praesentationem sibi factam. — 48. Alia ad rem. *Remissive*.

- ¹ Postulatio proprie dicta, et quantum ad propositum, est alicuius personae ad praelaturam seu dignitatem ecclesiasticam erga superiorem directa petitio, ut eam dispensative admittere dignetur. *Est in re communis*; unde, ut vides, postulatio est de persona aliquo impedimento aut defectu laborante, ratione cuius non est eligibilis; ac propterea opus habet dispensatione, ut si quis non sit procreatus de legitimo matrimonio, cap. *Innotuit* 20 de Electione, vel quia non habet legitimam aetatem, aut similem defectum patiatur, quem superior non tenetur dispensative admittere ex iustitia, sed solum ad dispensandum cum eo, atque ad eius admissionem concedendam quandoque movetur ex gratia. Cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelatorum, et Glossa ibi, verb. *Gratia*.
- ³ Hinc postulatio potissimum differt ab electione, quia electio est personae habilis sine dispensatione ad dignitatem, ut patet ex eius definitione tradita sub verb. *Electio*, art. 3, n. 3. Postulatio vero est personae aliquo defectu vel impedimento laborantis, ratione cuius non est
- ⁴ eligibilis sine dispensatione; ac proinde postulatio innititur gratiae, electio iuri, ut notat Glossa communiter recepta in cap. unico, verb. *Eligo postulando*, de postulatione Praelat. in 6. Postulatio enim nullum tribuit ius postulato, utpote ex aliquo defectu inhabili, quem superior non tenetur dispensative admittere ex iustitia, sed solum ex gratia, cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelatorum, iuncta Glossa, ibidem, verb. *Gratia*. Electio autem, si sit canonice celebrata, et ab electo acceptata, tribuit ius ipsi electo ad praelaturam seu dignitatem, et ei, si dignus et idoneus sit, ut supponitur, ex iustitia debetur, cap. *Postquam* 3 de Electione, et docet communiter recepta Glossa ad Rubricam tituli, de postulatione Praelatorum in 6.
- ⁵ Postulatio est duplex, scilicet solemnitas et non solemnitas. Postulatio sollemnitas est, quando

postulatur quis ab eo superiore, qui potest in impedimento seu defectu postulati dispensare, et de hac procedit tradita superius definitio postulationis: postulatio non sollemnitas, seu simplex, est, quando quis postulatur ab eo superiore, qui non potest dispensare super impedimento seu defectu postulati, sed solum licentiam, seu consensum concedere potest ad postulati promotionem, ex quo postulatus subsit eius iurisdictioni, nec possit sine eius licentia aut consensu promoveri; ut si religiosus a capitulo seu canonicis eligatur in Episcopum, debet simpliciter, seu non sollemniter, postulari a suo praelato, seu superiore regulari pro habenda eius licentia, ut religiosus electus, seu eligendus, possit in sui electionem consentire et sic transire de monasterio ad episcopatum, quod sine dicta sui superioris licentia seu consensu religiosus nullimode potest; cap. *Si religiosus* 27, cap. *Si abbatem* 36 de Electione. in 6.

Postulare possunt omnes illi, qui possunt eligere; *Communis*, per text. in cap. *Ad haec* 1, § *Licet*, de postulat. Praelator., cap. *Bonae memoriae* 3, § *Mandantes*, tit. eod., cap. *Bonae memoriae* 4, § *Caeterum*, tit. eod., cap. *Innotuit* 20 de Electione, ubi electio et postulatio quoad ius suffragandi aequiparantur, et qui eligere possunt, etiam postulare permittuntur.

Postulari possunt, generatim loquendo, soli illi, qui propter aliquem dispensabilem canonicum defectum eligi non possunt, et cum dispensatione habiles sunt ad promoveri. *Communis*, per textum in cap. unico de postulatione Praelatorum in 6. Postulatio enim est inventa in subsidium electionis, ut sic illi, qui secundum canones eligi non possunt, saltem postulari, atque ex superioris gratia dispensative promoveri valeant, quando caeteroquin Ecclesiae utiles esse futuri dignoscuntur; unde quando potest fieri electio, nequit fieri postulatio, cum haec duo sibi invicem adversentur.

Cap. unic. de postulat. Praelat. in 6, et ibi Glossa communiter recepta in verb. *Eligo postulando*.

8 Dicitur autem notanter *propter aliquem dispensabilem canonicum defectum eligi non possunt*, quia duplex datur defectus, seu inhabilitas, scilicet dispensabilis et indispensabilis: defectus, seu inhabilitas dispensabilis est ille, seu illa, in quo, seu in qua superior potest, et solet dispensare, ut est defectus natalium in illegitime natis, cap. *Innotuit* 20 de Electione; item defectus sacri ordinis ad praelaturam requisiti. Cap. *Dudum* 22 de Electione; item defectus aetatis, Extravag. unic. de postulatione. Praelator., vinculum etiam alterius episcopatus, cap. *Etsi unanimiter* 6 de postulat. Praelatorum, et huiusmodi alii defectus dispensabiles, qui non impediunt, quominus postulatus possit cum utilitate et aedificatione populi praefici, et praelati munus obire, de quibus late Ioan. Andreas in cit. c. *Etsi unanimiter* 6 de postulatione Praelatorum, n. 4 et seqq. Defectus seu inhabilitas indispensabilis est ille, seu illa, in quo, seu in qua superior non potest vel non solet dispensare ad praelaturam obtinendam, ut est morum infamia, haeresis, insordescencia in excommunicatione, suspensione seu interdicto, ut in cap. *Ad haec* 1 de postulatione Praelatorum; item si defectus seu inhabilitas sit talis, in quo seu in qua dispensari non solet, ut si quis sit bigamus, spurius, aut ex damnato coitu procreatus ut colligitur ex cap. *Nisi cum pridem* 10, § *Personae vero*, de Renuntiatio.

9 In postulatione ad superiorem directa oportet exprimere omnes huiusmodi defectus seu inhabilitates, etsi dispensabiles in postulato existentes; alioquin postulatio erit irrita, ut colligitur ex cit. cap. *Innotuit* 20 de Electione; si enim taceatur unus solus defectus, dispensatio veluti subreptitia corrumpit in totum. Arg. cap. 1 de Aetat. et qualitat. in 6, et tenent doctores communiter.

10 Episcopus consecratus, imo Episcopus solum confirmatus, licet nondum consecratus, nequit eligi ad alium episcopatum, sed solum potest postulari. *Communis*, per textum expressum in cit. cap. *Etsi unanimiter* 6 de postulatione Praelatorum, ibi: *Cum eligi nullo iure potuerit, sed potius postulari*; Episcopus enim, licet

solum confirmatus, cum contraxerit spirituale matrimonium cum sua ecclesia, cap. *Inter corporalia* 2, cap. *Licet* 4 de translatione Episcopi, non potest ad aliam ecclesiam sine Papae auctoritate transferri, aut propria temeritate transire. Cap. *Cum ex illo* 1, cap. *Inter corporalia* 2, cap. *Quanto* 3, cap. *Licet* 4 de translatione Episcopi. Potest tamen eligi Episcopus nominatus, seu electus ante factam suam confirmationem; quia licet foedus coniugii spiritualis inter Episcopum et ecclesiam in electione sit initiatum, adhuc tamen nondum est ratum, seu perfecte contractum, cum ratum primo fiat in eius confirmatione; per textum in cit. cap. *Licet* 4 de translatione Episcopi. Item Episcopus, qui renuntiavit episcopatu, 12 eligi potest ad aliam episcopalem ecclesiam, nec debet postulari, quia talis non est amplius alligatus alicui ecclesiae, cum vinculum prioris Ecclesiae per renuntiationem legitime factam et acceptatam, sit iam penitus dissolutum. *Communis*.

De Episcopis titularibus est pariformiter dicendum, ac de caeteris aliis Episcopis; unde dicti Episcopi titulares non sunt eligendi, sed postulandi, uti alii Episcopi, cum sint veri Episcopi, sicut alii. Arg. can. *Legimus*, § *Ubiunque*, dist. 93, can. *Pastoralis* 7, quaest. 1, cum similibus, et etiam inter ipsos et ecclesias, ad quas consecrantur, intercedat foedus coniugii spiritualis. Cap. *Inter corporalia* 2 de translatione Episcopi; adeoque dispositio loquens simpliciter de Episcopis comprehendat etiam Episcopos titulares; quia ubi eadem ratio, eadem est legis dispositio; leg. *Illud ff. ad legem Aquiliam*, et cit. cap. *Inter corporalia* 2 de translatione Episcopi¹.

Item per eandem rationem Cardinales Episcopi non possunt eligi ad alium episcopatum, sed solum postulari, cum hoc generale sit de omnibus et singulis Episcopis per superius dicta. *Communis*.

Cardinales autem non Episcopi, uti sunt Cardinales presbyteri et diaconi, possunt eligi ad episcopatum, non vero postulari postulatione solenni, quamvis debeant postulari postulatione non solenni, seu simplici, pro obtinenda licentia Papae, ut possint discedere a curia Romana, et a suis respective titulis, et transire ad sibi destinatos episcopatus; ita Abbas Pa-

¹ Negat tamen Episcopos titulares postulari debere Georgius Chrystophorus Neller in dissertatione de Postulatione praelatorum apud Antonium Schmidt, t. 2 Thesauri ecclesiastici iuris, pag. 744; quia titularis Episcopus non est *actu*, neque *habitu* suae desponsatus ecclesiae, utpote quae *non ens est*, neque scit aliquid de titulari Episcopo, multo minus in eum consentit: non intelligitur autem coniugium sine sponsa existente, *sciente, consentiente*. Neque locus desponsatur cum Episcopo, sed *Ecclesia viva*, quae est in tali loco, ut sumitur ex cap. 21 de Elect. Unde est tantum *desponsatus potentia, destinatione et effectu suo*, et Romani

Pontificis; nequiquam *actu vel effectu*. Sola autem providentia et destinatio Papae non facit spirituale coniugium, ne dicamus, hoc contrahi mox cum quacunque Ecclesia, cui, etiam renitenti, Papa praeficeret Episcopum. Fatemur equidem, Episcopos titulares esse *veros Episcopos, vere consecratos, dignitate Episcopis actualibus pares, habere votum decisivum in concilio generali*: negamus eos esse *in vero spirituali coniugio*, cum careant *clero et subditis Christianis*, ut loquitur Clem. 5 de Elect., adeoque sponsa. Postulationis autem necessitatem non inducit *veritas ordinis et characteris episcopalis*, sed *veritatis coniugii spiritualis*.

normit. in c. *Cum ecclesia vestra* 57 de Electione, n. 15; Fagnan., in cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelatorum, num. 18; Pirhing, lib. 1 Decret., tit. 5, n. 11; Reiffenstuel, ibid., n. 55, et alii passim, per textum in cap. *Ecclesia vestra* 57 de Electione, ubi legitur quemdam presbyterum Cardinalem fuisse electum in Episcopum; et ratio est, quia in Cardinalibus non Episcopis cessat ratio spiritualis coniugii, ob quod Episcopi non possunt eligi, sed solum postulari ad alium episcopatum; unde doctores dicentes, Cardinales non Episcopos postulandos esse ad episcopatum, per textum in cit. cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelatorum, intelligendi sunt, sicuti et ipse textus cap. *Bonae memoriae* de postulatione simplici et minus solemni, quae reipsa est electio; quam postulationem simplicem et minus solemnem esse necessariam in electione Cardinalium non Episcoporum ad episcopatum, et nos ultro fatemur, ut patet supra in conclusione, cum Cardinales habeant alas ligatas, nec possint sine licentia Papae discendere ab Ecclesia Romana, et sui tituli, ubi residere tenentur. Cap. 2 *Ex gestis* de Clericis non residentibus, et si moniti non resideant, seu discessi non redeant ad residentiam, privandi sunt, ut de facto fuit privatus Cardinalis Anastasius a Leone IV, in Concilio Romano, prout refertur in cit. cap. *Ex gestis*, ibi: *In synodo Anastasius presbyter Cardinalis tituli beati Marcelli ab omnibus canonice est depositus: eo quod parochiam suam per annos quinque contra canonum instituta deseruit, et in alienis usque hodie demoratur.*

16 Praelati, aliique clerici, et religiosi Episcopo inferiores eligi possunt ad alterius ecclesiae similem seu superiorem dignitatem aut praelaturam, et etiam ad episcopatum; dummodo accedat postulatio simplex et non solemnis, seu licentia suorum respective superiorum. *Communis*, per textum in cap. *Cum inter* 21, cap. *Dudum* 12 de Electione, cap. *Si religiosus* 27, cap. *Nullus* 28, cap. *Si abbatem* 36 de Electione in 6. Dicti enim sacri canones, aliique similes permittunt, ut alii praelati et clerici, seu religiosi Episcopo inferiores ad alias dignitates, seu praelaturas, et etiam ad episcopatus eligi possint: dummodo accedat licentia seu consensus suorum respective superiorum, sine qua vel sine quo in electionem de se factam nequeunt consentire. Cap. *Quorundam* 24, cap. *Si religiosus* 27 de Electione in 6.

17 Postulantes non possunt amplius variare postulationem, seu ab illa recedere, postquam postulatio est eorum subscriptionibus roborata, et superiori, v. gr. Papae, est iam tradita seu praesentata. *Communis*, textu expresso in cit. cap. *Bonae memoriae* 4 de postulatione Praelatorum, § *Nec obstat*, ibi: *Si enim postquam postulatio subscriptionibus postulantium robo-*

ratur et praesentatur Summo Pontifici approbanda, possent ab ea recedere postulantes; Nobis, inquit Innocentius III Papa, *frequenter illuderent, et iudicium nostrum ex eorum pendere arbitrio videretur.*

Possent tamen postulantes variare postulationem, seu ab illa recedere, si superior cum ipsis ad id consentiret, non obstanti tali praesentatione facta, nec non contradictione postulati. Arg. cit. cap. *Bonae memoriae* 4 de postulat. Praelat., ac notant Abbas, ibid., n. 12; Fagnan., ibid., num. 50, cum aliis ibi citatis; Reiffenstuel, lib. 1 Decret., tit. 5, num. 21, et alii passim, quia tunc cessaret ratio illudendi superiori, nec postulatus haberet, unde iuste conquereretur cum nullum adhuc esset ipsi ius quaesitum.

Item postulantes possunt variare postulationem, seu ab illa recedere, quamvis iam fuerit publicata, vel etiam ad superiorem destinata; dummodo ipsi actualiter, nec dum fuerit tradita, vel *praesentata*; colligitur ex cit. cap. *Bonae memoriae* 4, § *Nec obstat*, de postulat. Praelatorum, et tenent ibi Abbas, n. 11; Barbosa, ibidem, n. 14, cum aliis ibi citatis; Reiffenstuel, loc. cit., num. 14, et alii passim; per dictam rationem, quod postulatus non habet, unde iuste conqueratur, cum per dictam postulationem, nullum adhuc ius adquisierit ratione suae inhabilitatis nondum a superiore dispensatae.

Imo per eandem rationem possunt postulantibus variare postulationem, seu ab illa recedere, quamvis talis postulatio fuerit iam ipsi postulato praesentata, et ab eo iam praestitus fuerit conditionatus consensus; si tamen necdum fuerit praesentata et tradita superiori. Engel., lib. 1 Decretal., tit. 5, n. 4; Reiffenstuel, ibid., n. 18; Passerinus, c. 24, de Electione, qu. 9, n. 17; Baldus, in c. *Postulationem* 5 de postulat. Praelat., n. 2, insuper addens hoc ipsum esse verum, quamvis promiserint, se non variaturos.

Non possunt tamen in foro conscientiae postulantibus variare postulationem, seu ab illa recedere absque gravi et iusta causa, quia talis variatio seu recessio, ultra quam quod solet parere graves discordias et inimicitias, cedit in praeiudicium honoris et reputationis postulati, habetque in se contumeliam. Arg. 1. *Si vero*, § final., ff. Qui satisfacere cogantur, et notant Baldus, in cap. *Publicato* 58 de Electione, n. 19; Reiffenstuel, loc. cit., n. 19; Passerinus, loc. cit., qu. 9, n. 19 et 20, recte addens, quod si postulatus de consensu postulantium fecerit aliquas expensas, teneantur ad earum restitutionem, si sic iniuste varient postulationem, cum sit penitus illicitum variare seu mutare cum alterius detrimento. Cap. *Mutare* 33 de Regul. iuris in 6, ibi: *Mutare quis consilium non potest in alterius detrimentum.*

22 Postulantes ad praelaturas scienter indignum, seu laborantem defectu indispensabili, pro ea vice sunt ipso iure privati potestate postulandi seu eligendi. *Communis*, per textum in cap. *Ad haec* 1, § *Licet*, de postulatione Praelator., cap. *Gratum* 2 eod., cap. *Scriptum est* 40, § *Si vero*, de Electione, cum similibus.

23 Item ipso iure sunt pro ea vice privati potestate postulandi seu eligendi, qui postulationem vitio personae cassatam, denuo innovare praesumunt. *Communis*, textu expresso, in cap. *Gratum* 2 de postulatione Praelator.

24 Postulantes ad episcopatum minorem viginti septem annis saltem inceptis, aut regularem cuiusvis ordinis mendicantium, non solum sunt ipso iure privati pro ea vice potestate postulandi et eligendi, sed etiam beneficiis, quae obtinent in illa Ecclesia, ad quam illam postulant, suspensi per triennium declarantur. *Communis*, textu expresso in Extravag. unica de postulatione Praelat., inter communes.

25 In similibus casibus, quando postulantes privati sunt ipso iure potestate postulandi et eligendi, ea potestas devolvitur ad alios capitulares licet numero pauciores, qui in tales indignas seu defectuosas postulationes non consenserunt, sed expresse contradixerunt. *Communis*, textu expresso in cit. cap. *Gratum* 2 de postulatione Praelator., et concordat. cap. *Bonae memoriae* 3, et cap. *Cum Vintoniensis* 25 de Electione.

26 Imo si unus tantum e capitularibus innocens supersit, aliis omnibus mortuis vel privatis, ille solus praelatum eligere vel postulare poterit, ut tradit Glossa communiter recepta in cit. cap. *Gratum*, verb. *Pauciores*, et habetur clare ex l. *Sicut* 7 ff. Quod cuiusunque universitatis nomine, § 2, ubi statuitur quod ius et nomen universitatis stet et conservetur etiam in uno, ibi: *Cum ius omnium in unum recideret, et stet nomen Universitatis*. Glossa, ib., verb. *Nomen universitatis*, et communis doctorum. Vide verb. *Electio*, art. 2, num. 5, et art. 4, a n. 23 ad 25.

27 Si postulatio non concurrat cum electione alterius in discordia, sed sola fiat, parte una capitularium postulante unum, et parte altera postulante alium, tunc sufficit ad eius validitatem, et ut admitti possit a superiore, quod sit facta, a maiori parte capituli, etiam penitus invita parte minori. Abbas, in cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelatorum, n. 12; Layman, ibid., n. 5; Pirhing, l. 1 Decretal., tit. 5, n. 18; Reiffenstuel, ibidem, n. 22, et alii passim; et ratio est, quia ordinarie ad gesta capituli sufficit, quod concurrat maior pars capitularium suffragantium, per textum in cap. *Cum in cunctis* 1 de His quae fiunt a maiori parte capituli, cap. *Bonae memoriae* 3 de postulat. Praelator., cap. *Dudum* 22, cap. *Auditus* 29, cap. *Coram* 35, cap. *Quia propter* 42,

cap. *Ecclesia* 48, cap. *Cumana* 50, cap. *In Genesi* 55 de Electione, cap. *Quoniam* 3 de Iurepatronat., can. *Hoc ipsum* 11, caus. 33, qu. 2, et l. *Quod maior* ff. Ad municipalem.

Si autem postulatio concurrat cum electione 28 alterius in discordia, id est si una pars capitularium unum postulet, et altera pars alium eligat, tunc requiritur, quod postulantium numerus sit duplo maior, quam numerus eligentium, ita ut duae partes, seu duae tertiae capitularium in postulationem personae idoneae concurrant seu consentiant, quibus duabus partibus concurrentibus, admittitur postulatio unius, et reiicitur electio alterius. *Communis*, textu expresso in cap. *Scriptum est* 40, § *Et si partes*, de Electione, iuncto eius summario, in quo sic praecise habetur, ibi: *Si postulatio cum electione concurrat, et numerus postulantium est duplo maior, et postulatus est idoneus, postulatio admittitur, reiecta electione*.

Si vero in concursu electionis cum postulatione, numerus postulantium non sit duplo maior, tunc, reiecta postulatione, electione alia parte, quamvis minore, celebrata valet, et confirmari debet; dummodo haec pars eligentium superet unam tertiam omnium suffragantium, saltem per unicum votum, et aliunde electus sit idoneus. Colligitur clare ex cit. cap. *Scriptum est* 40 de Electione, ubi postquam Papa decrevit, quod, reiecta electione, admittatur postulatio, si postulantium numerus fuerit duplo maior eligentium, statim in § *Quod si*, subiungit, oppositum esse observandum, quando postulantium numerus non reperiretur duplo maior, neque eligentes excederent unam tertiam saltem per unum votum, ibi: *Quod si ad faciendum duplo maiorem numerum simul omnes praedicti (scilicet postulantibus) minime sufficerent, sive dignus, sive indignus fuerit postulatus; tunc, postulatione repulsa, electionem plebani auctoritate nostra confirmes: dummodo nihil obsistat eidem, quod tanto praesulatu reddat indignum*; et sic tenent in d. cap. *Scriptum est* Innocentius et Abbas, num. 13 et 14; Barbosa, ibid., num. 1; Hostiensis, in Summa, de postulat. Praelator., n. 13, § final.; Reiffenstuel, lib. 1 Decret., tit. 6, num. 154, et alii plures; et de facto fuit sic novissime 30 observatum in famosa controversia inter serenissimum Iosephum Clementem e ducibus Bavariae, et eminentissimum Cardinalem de Furstenberg, Episcopum Argentinensem pro electione et postulatione de eis respective facta ad archiepiscopatum Coloniensem de ann. 1688. Cum enim dictus serenissimus et reverendissimus princeps, Iosephus Clemens Episcopus tunc Frisingensis et Ratisbonensis (obtentio prius eligibilitatis suae Indulto Apostolico) ex convenientibus viginti quatuor capitularibus per novem vota electus fuisset in Archiepiscopum Coloniensem, eiusdem electio per sacram

congregationem rebus consistorialibus praepositam fuit tanquam canonica et legitima declarata, die 15 Septembris 1688, et per Summum Pontificem Innocentium XI confirmata fuit die 20 Septembris eiusdem anni 1688, non obstante concursu postulationis, per quam dictus eminentissimus Cardinalis de Furstemberg Episcopus Argentinensis tredecim votis (nam alia duo vota dispersa erant) ad praedictum archiepiscopatum postulatus fuisset: quae postulatio, omnibus mature perpensis et luculenter discussis, fuit reiecta et repulsa tum a dicta Sacra Congregatione, tum a praefato Summo Pontifice, ut videre est apud P. Iustum Redn, tom. 1 Operis canonico-politici, tit. 2, sect. 4, n. 133, ubi litteram refert, et decretum Sacrae Congregationis, et breve Summi Pontificis, et late per totum dictum articulum secundum refert integre praefatam celebrem controversiam digne ibi animadvertendam.

- 31 Postulatio fieri debet et admitti potest ab eo superiore, ad quem alias spectat praelati confirmatio, dummodo habeat potestatem dispensandi super impedimento et defectu electionis; nam admissio postulationis vim confirmationis habet. *Communis*.
- 32 Sic in meo Seraphico Franciscano Minorum de Observantia Ordine, si pro una Provincia, et alia per provinciale capitulum legitime celebratum postuletur pater aliquis in ministrum provincialem, cuius alias electio irrita esset, et nulla ob canonicum extraneitatis impedimentum iuxta nostra statuta per Summum Pontificem approbata, cap. 8, § 37, n. 3, admissio huius postulationis pertinet ad ministrum generalem, cum ad eundem pertineat confirmatio electionum provincialium. Clementin. *Exivi* de Verbor. significatione; et ita est discurrendum pariformiter de aliis regularibus habentibus consimiles quoad hoc constitutiones.
- 33 Item generatim, si quis legitime postuletur ad ecclesiam, seu dignitatem episcopatu inferiorem, talis postulatio admitti potest ab Episcopis, aliisque praelatis, quibus competit potestas confirmandi electos ad talem ecclesiam, seu dignitatem, et qui possunt dispensare super defectu, ob quem fit postulatio; nam qui dispensare non potest, nec potest postulationem admittere, cum in illa requiratur dispensatio, ut patet ex eius definitione tradita n. 1, et declaratione data n. 2. Unde si minor 20 annis iuxta cap. *Permittimus* unic. de Aetat. et qualitat. in 6, vel minor 22 annis iuxta Conc. Trid., sess. 24, cap. 11, de Reform., ad dignitatem, cui cura animarum non est annexa, v. g. decanatum, archidiaconatum, fuerit postulatus, non potest Episcopus talem postulationem admittere, quia ipse non potest dispensare in defectu aetatis iure communi canonico requisitae ad ordines vel beneficia, ut desumitur clare ex citato cap. *Permittimus* unic.

de Aetat. et qualitat. in 6; et Conc. Trident., cit. sess. 24, cap. 2, de Reform.

Item postulatio unius Episcopi ad alium episcopatum admitti potest a solo Summo Pontifice, cum cessio et translatio Episcoporum numeretur inter causas maiores seu graviores, quae soli Summo Pontifici sunt reservatae. Cap. *Quod translationem* 4 de offic. Legat., cap. *Maiores* 3 de Baptismo, cap. *Ut debitus* 59, in fine, de Appellation., cap. *Cum ex illo* 1 de translatione Episcop., cum similibus.

Superior absolute loquendo, non tenetur ex obligatione iustitiae stricte sumptae admittere postulationem, etiamsi sit facta a capitularibus unanimiter de persona idonea, sed potest postulationem reicere absque cuiusquam iniuria; colligitur clare ex cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelatorum, vers. *Attendentes*, ibi: *Cum enim quando aliquis ab aliis unanimiter postulatur, ad admittendam postulationem eorum, non tam ex iustitia quam ex gratia moveatur*; scilicet Apostolica Sedes, et ex cap. *Postulationem* 5 tit. eodem, ibi: *Licet ergo per postulationem huiusmodi nullum ius sit alicui acquisitum, ideoque sine praeiudicio alicuius postulationem potuissemus repellere memoratam*. Sic tenent Glossa, in cit. cap. *Bonae memoriae*, verb. *Gratia*; Hostiens., in Summa, de postulatione Praelator., n. 12; Gregor. Tolosan., tract. de Election., cap. 2, num. 11; Pirhing, lib. 1 Decret., tit. 5, n. 15; Iustus Redn, tom. 1 Oper. canonico-politic., tit. 2, n. 129; et alii contra alios. Et ratio nostrae conclusionis est, quia tota admissio postulationis nititur gratiae superioris, ut patet ex cit. cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelator., ubi subiungitur: *Non tam ex iustitia quam ex gratia*, et concordat cit. cap. *Postulationem* 5 tit. eodem, ubi dicitur, quod *per postulationem huiusmodi nullum ius sit alicui acquisitum, ideoque sine praeiudicio alicuius postulatio possit repelli*; adeoque, etc. Tum quia admissio postulationis continet dispensationem, cum in postulato semper sit impedimentum, seu inhabilitas ad praelaturam obtinendam, in quo seu in qua superior dispensare debet: atqui omnis dispensatio superioris in impedimento vel inhabilitate, non ex iustitiae debito proprie, sed ex gratia procedit, cum iure inhabilis ad rem aliquam non habeat ius exigendi illam tanquam sibi debitam, can. *Litteras* 14, dist. 63, ergo per postulationem nullum acquiritur ius postulato, et consequenter nulla etiam illi irrogatur iniuria seu praeiudicium etiamsi repellatur quaevis postulatio a superiore; adeoque superior non tenetur ex debito iustitiae stricte illam admittere; cum nemo invitus de suo cogatur facere beneficium, textu expresso in can. *Precariae* 4, caus. 10, quaest. 2.

Quamvis tamen non teneatur superior ad-

mittere talem postulationem, ut dicebatur, absolute loquendo et ex obligatione iustitiae strictae sumptae; tamen ex debito sui officii tenetur superior admittere postulationem, rite celebratam, et factam ob urgentem necessitatem vel magnam utilitatem Ecclesiae, v. g. si postulatus esset necessarius, vel valde utilis Ecclesiae seu bono communi, et huiusmodi; Glossa notabilis in cap. *Cupientes*, § *Denique*, verb. *Gratia*, de Election. in 6, id a simili probans ex l. 1, § penult., ff. de Aqua quotid., alia Glossa in can. *Ut constituetur* 25, verb. *Detrahendum*, dist. 50; Abbas, in cap. *Postulationem* 5 de postulatione Praelator., n. 2, post Ioan. Andream, et Hostiensem in cap. *Cum ad monasterium* de Electione; Alexander, consil. 80, n. 12, l. 1; Fagnan., in cit. cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelator., num. 66; Pirhing, lib. 1 Decret., tit. 5, sub n. 15; Reiffenstuel, ibid., n. 72; Iustus Redn, loc. cit., n. 131, et alii passim; et ratio est, quia superior ex vi sui officii tenetur necessitatibus et utilitatibus commissae sibi Ecclesiae, et boni communis providere et non impedire; et si ad id quandoque necessaria sit aliqua dispensatio propter urgentem iustamque rationem, atque maiorem utilitatem, erit ab ipso concedenda; Conc. Trid., sess. 25, de Reformat., cap. 18, ibi: *Quod si urgens iustaque ratio, et maior quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis a quibuscunque, ad quos dispensatio pertinebit, erit praestandum*; ergo superior in dictis casibus tenetur talem postulationem dispensative admittere, alias si ipsam non admitteret, iniustitiam committeret contra Ecclesiam, ut videtur colligi ex cap. *Postulationem* 5, in fin., de postulatione Praelator., ubi Pontifex quoad controversam postulationem, citat ad sui praesentiam utramque contendentem partem sic concludens: *Quatenus* (utraque parte praesente) *quod iustum fuerit, decernamus*; superior enim Ecclesiae sibi commissae omni meliori modo ex iustitia mutua providere tenetur; cap. *Ne pro defectu* 41 de Election. Imo superior non admittendo talem legitimam postulationem, ultra iniuriam, quam faceret postulantibus, faceret iniuriam etiam ipsi postulato, si aliunde, ut supponitur, idoneus esset. Arg. cap. *Pastoralis* 29 de Iurepatron., ubi Episcopus condemnatur ad providendum de beneficio competentis, clerico praesentato legitime a patronis, et ab ipso iniuste repulso, ibi: *Verumtamen constituimus, ut Episcopus, qui praesentatum idoneum malitiose recusavit admittere, ad providendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus puniatur in eo, in quo ipsum non est dubium deliquisse*.

37 Unde si praelatus inferior habens potestatem dispensandi in defectu, seu impedimento, di-

ctam legitimam postulationem reiiciat, et nolit admittere, possunt postulantes superioris praelati officium implorare, ut recusantem compellat admittere. Glossa, in cit. cap. *Bonae memoriae* 3 de postulatione Praelator., verb. *Gratia*; Layman, ibid., n. 7; Abbas, ibid., n. 13; Pirhing, loc. cit., sub n. 16; Reiffenstuel, loc. cit., n. 73, et alii.

Postulantes tenentur postulationem praesentare 38 postulationem quam citius commode poterunt; et si fuerint negligentes, non praesentando infra octo dies, puniuntur, ut electores: colligitur ex cap. *Quam sit ecclesiis* 6 de Election. in 6, et cap. *Cupientes* 16, § *Caeterum*, et § *Denique*, eod. in 6, et Glossa, in d. § *Denique*, verb. *Consensus*, ubi sic expresse habet: *Et si postulantes negligentes fuerint in praesentando, puniuntur ut electores*; electores autem sub gravissimis poenis statutis in cit. cap. *Cupientes* 16 de Election. in 6, § *Caeterum*, tenentur electum praesentare infra octo dies, postquam commode poterunt, ibi: *Caeterum si eligentes electiones ipsas concorditer, vel in discordia celebratas infra octo dies, postquam commode poterunt, electum praesentare distulerint, ipsos, qui culpabiles in hoc exstiterint, etc.*

Postulatus autem post factam sibi praesentationem 39 postulationis tenetur intra mensem, si velit acceptare praelaturam, praestare consensum conditionatum, aut saltem dicere quod non dissentiat, sed in hoc voluntati domini Papae se submittat. Arg. cit. c. *Quam sit ecclesiis*, § *Electus*, ibi: *Intra mensem a tempore praesentationis*; et cit. cap. *Cupientes* 16 de Election. in 6, § 1, ibi: *Infra unum mensem*; et § *Denique*, ibi: *Si non dissenserint*; et Glossa, ibid., verb. *Consensus*, ubi sic expresse habet: *Episcopus postulatus ad ecclesiam sic debet respondere: nec consentio, nec dissentio; sed in hoc me voluntati domini Papae suppono*; can. *Ad hoc*, can. *In Scripturis* 9, caus. 8, qu. 1, ibi: *Quod infra mensem facere debet*.

Pro facienda postulatione solemnii tutius seu 40 securius est observare formam scrutinii, qualis pro facienda electione praescribitur in cap. *Quia propter* 42 de Electione. Cum enim Abbas Panormitan., in cit. cap. *Quia propter* 42 de Electione, n. 9, qu. 2; Innocentius, in cap. *In causis* 30 de Election.; Gregor. Tholosan., tract. de Elect., cap. 2, num. 11; Baldus, ad Rubricam de Election., n. 4; Layman, in qq. de Praelat. election., qu. 80, et varii alii teneant, etiam in solemnii postulatione necessario observandam esse dictam formam scrutinii, tutius est illam observare. Arg. can. *Si quis autem* de Poenitent., dist. 7, ubi ex verbis S. Augustini dicitur: *Ergo tene certum, dimitte incertum*.

Nihilominus non esse absolute necessarium 41 pro postulatione facienda observare dictam for-

mam scrutinii tenent Hostiensis, in Summa, tit. de Postulation., n. 10; Fagn., in cap. *Publicato*, n. 50, de Election.; Franchus, in cap. unico, n. 3, de Postulat. in 6; Layman, ib., n. 5; Sylvester, verb. *Postulatio*, qu. 1; Passerinus, cit. c. 24, qu. 5, num. 9; Pirhing, lib. 1 Decret., tit. 5, num. 59 et seq., et alii plures; et ratio est, quia si eadem forma scrutinii requireretur ad postulationem, sicuti ad electionem, sequeretur, quod sicuti publicato scrutinio, non possunt variare electores, ita nec possent variare postulantes; hoc autem est falsum, ut patet ex dictis supra num. 19 et 20, adeoque, etc. Tum quia nullibi in iure reperitur expresse requisita talis forma scrutinii pro facienda postulatione, sicuti pro facienda electione reperitur expresse requisita in cit. cap. *Quia propter* de Elect. Et iure merito requiritur pro electione et non pro postulatione, quia per electionem acquiritur ius electo; cap. *Postquam* 2 de Election., cum similibus; per postulationem autem nullum ius acquiritur postulato; cap. *Bonae memoriae* 3, et cap. *Postulationem* 5 de postulatione Praelatorum, per verba adducta supra n. 35. Unde non mirum, quod pro electione requirantur maiores solemnitates, quam pro postulatione; sicuti ad testamentum, quia perfectior est actus, requiruntur plures solemnitates, quam ad codicillum, utpote actum minus perfectum, adeoque, etc.

42 Pro facienda postulatione prohibita sunt et reprobatae a iure canonico sequentes formulae, nempe: *Eligo postulando, et postulo eligendo*, aut, *Eligo postulandum, seu postulo eligendum*; Sic textu expresso in cap. unic. de postulatione Praelatorum in 6; addita ibi hac ratione,

cum nec vera electio, nec vera postulatio resultet ex ipsis, quin sibi potius invicem adversentur. Item reprobantur istae formulae: *Eligo* 43 *in postulandum, vel postulo in eligendum*, textu expresso in cit. cap. unico, addita ibi hac ratione: *Cum rem imperfectam significare nescantur.* Item reprobatur etiam ista formula: 44 *Eligo, et postulo, prout potest melius de iure valere*, textu expresso ibidem, addita hac ratione: *Cum incertitudinem contineat.* Excipitur 45 tamen casus, quando probabiliter dubitatur, *utrum quis sit eligendus, vel potius postulandus, quo casu is, qui sic postulatus fuerit et electus, consensus tempore, viam electionis vel postulationis, ne incerto vagetur, eligere necessario teneatur; redeundi ad aliam (postquam unam elegerit) sibi licentia penitus interdicta.* Sic praecise Bonif. VIII, in cit. cap. unico de postulat. Praelat. in 6.

Ubi, ut vides, in tali casu debet sic postu- 46 latus, seu electus tempore consensus, eligere viam electionis vel postulationis, ne vagetur in incerto; et una harum electa, non poterit redire ad alteram, id est, si elegerit viam elect., non poterit amplius redire ad viam postulat., et si elegerit viam postulat., non poterit amplius redire ad viam electionis. Consensus au- 47 tem praestare debet intra mensem post praesentationem sibi factam, ex citatis iuribus, et Gloss., supra n. 39, addita Glos., in cit. cap. unico de postulat. Praelat. in 6, verb. *Consensus*, ubi sic expresse dicit: *Quem infra mensem post praesentationem sibi factam exhibere tenetur.*

Alia ad rem. Vide verb. *Episcopus*, art. 2 48 et 3.

PRAEBENDA

Summarium.

1. Praebenda suppressa, ut fructus assignentur theologo, qui legat et praedicet, clerico saeculari et non regulari assignandi sunt. - 2. Praebenda quae mutat statum; et de diaconali effecta est presbyteralis, debet gerere habitum presbyteralem, non autem diaconalem. -

- 1 Praebenda suppressa, ut fructus assignentur theologo, qui legat et praedicet, clerico saeculari et non regulari assignandi sunt. Sacra Congr. Rituum, in Illerden., 15 Nov. 1502, quam refert Sellius, in Selectis canon., cap. 52, n. 11, et Barbosa, in Summ. apostolic. decis., verb. *Praebenda*, n. 1.
- 2 Praebenda, quae mutat statum, et de diaconali effecta est presbyteralis, debet gerere habitum presbyteralem, non autem diaconalem. Sacra Congr. Rit., in Ianuen., 24 Mart. 1612, teste Sellio, d. cap. 42, n. 12; Barbosa, loc. cit., num. 3.

3. Praebenda presbyterali vacante, poterit Episcopus eam conferre illi, qui diaconalem seu subdiaconalem habet, etc. - 4. Praebenda in mensibus reservatis Sedi Apostolicae vacans non potest erigi in praebendam poenitentialem. - 5. Praebenda post concilium primo vacans, si non fuit in poenitentialem erecta, potest optari; sed si ante optionem Episcopus erexit, erectio praevallet, etiamsi postea optaretur.

Praebenda presbyterali vacante, poterit Epi- 3 scopus eam conferre illi, qui diaconalem seu subdiaconalem habet, et has uni, qui aetatem habeat pro his obtinendis. Sacra Congr. Conc., penes Nic. Garc., de Benefic., pag. 7, cap. 4, n. 26; Barbosa, loc. cit., n. 3.

Praebenda in mensibus reservatis Sedi Apostolicae vacans non potest erigi in praebendam poenitentialem. Sacra Congr. Conc., apud Nicol. Garc., de Benefic., p. 5, cap. 4, n. 127; Barbosa, loc. cit., n. 5.

Praebenda post concilium primo vacans, si 5 non fuit in poenitentialem erecta, potest optari;

sed si ante optionem Episcopus erexit, erectio praevalet, etiamsi postea optaretur. S. Congr. Conc., apud Nicol. Garc., de Beneficiis,

part. 5, c. 4, num. 129, et apud Barb., in dict. Summ. apostol. decis., verb. *Praebenda*, n. 4.¹

PRAEBENDA THEOLOGALIS ET POENITENTIALIS

Summarium.

1. Deputatio actualis requiritur ad erectionem praebendae theologalis. - 2. Erectio praebendae theologalis non habet locum in ea, quae vigore statuti a sequenti canonico optatur. - 3. Deputatio praebendae theologalis non habet locum in ecclesiis regularibus. - 4. Collatio praebendae theologalis erectae post concil. spectat ad eum, ad quem ante concil. spectabat. - 5. Regulari conferri non potest praebenda theologalis ecclesiae cathedralis. - 6. Praesens in choro habendus est ille, qui habet praebendam theologalem pro diebus, quibus legit, et qualiter? - 7. Canonicus praebendae theologalis, si legere nolit, quomodo ab Episcopo compellendus? - 8. Canonici antiquiores praecedunt illi, qui habet prae-

bendam theologalem. - 9. Optari non potest praebenda, quae erecta fuit in theologalem. - 10. Optioni non subiaceret praebenda theologalis, postquam est effectum sortita. - 11. Optandi ad ius competens canonicis non est admittendus canonicus theologalis. - 12. Optare aliam praebendam ad instar aliorum canonicorum non potest obtinens praebendam theologalem. - 13. Theologus et poenitentiarius canonicus non est admittendus ad ius optandi. - 14. Episcopus, dum praebenda theologalis vacat, potest fructus applicare personae, quae suppleat. - 15. Praebenda primo debet prius per Episcopum assignari pro theologo quam pro poenitentiario. - 16. Collatio praebendae uniendae officio poenitentiarii ab illis fieri debet, ad quos antea spectabat. - 17. Alia ad rem. *Remissive*. - 18. Subnect. Addit. Casinenses, ad n. 22.

1. Praebendae theologalis ad erectionem requiritur actualis deputatio, et ideo si in provisione praebendae non fuit facta actualis deputatio, non potest provisos compelli obire munus lecturae. Sac. Congr. Conc., teste Nicol. Garc., de Benefic., p. 5, cap. 4, n. 155; et apud Barbos., in Summ. apostol. decis., verb. *Praebenda theologalis*, n. 1.

2. Praebendae theologalis erectio locum non habet in ea, quae vigore statuti a sequenti canonico optatur, sed illa praebenda, quam dimittere canonicus novissime optat, huic muneri unita et affecta remaneat. Sac. Congreg. Concil., in Savonen., 6 Iunii 1592, penes Nicol. Garc., in addit. ad suum tract. de Benefic., part. 5, cap. 4, n. 130; et Barbosa, loc. cit., n. 2.

3. Praebendae theologalis deputatio non habet locum in ecclesiis regularibus, ubi ecclesiae non sunt distinctae, nec ecclesiae numeratae, prout est ecclesia cathedralis Pampilonensis, sed cogendi sunt monachi, ut provideant de lectore idoneo theologiae, qui publice legat, non solum ipsis monachis, sed omnibus aliis audire volentibus. Sac. Congr. Conc., in Pampilonen., 9 Septembris 1753, apud Barb., loc. cit., n. 3.

4. Praebendae theologalis collatio erectae post concilium spectat ad eum ad quem ante concilium spectabat, scilicet ad capitulum, et institutio ad Episcopum. Sac. Congr. Concil.,

in Toletana, 24 Septembris 1592, apud Barb., loc. cit., n. 5.

Praebenda theologalis ecclesiae cathedralis 5 conferri regulari non potest. Sac. Congreg. Episc. et Regul., 28 Iunii 1583, quam refert Sell., in Select. canon., c. 16, n. 42.

Praebendam theologalem habens diebus, quibus 6 legit, habendus est tanquam praesens in choro, non modo pro illis Horis matutinis et missa solemnibus, sed etiam pro tota die, ac distributiones quotidianas percipere debet. Sacra Congr. Conc., testibus Armendar., in addit. ad recap. legum Navarrae, lib. 2, tit. 23, l. 2, § 2, de Resident. can., n. 68; Nicol. Garc., de Benefic., part. 3, cap. 2, num. 218, apud Barbos., loc. cit., n. 6.

Praebendam theologalem obtinens, si legere 7 ullo modo nolit, poterit Episcopus illum cogere comminationibus poenarum, sequestrationibus fructuum, assignatione portionis de iisdem fructibus alteri, qui ipsius loco legat: demum, crescente contumacia, ad alias poenas etiam privationis devenire poterit, factaque privatione ad corroborandum concilii decretum Episcopus declarare debet, talem praebendam, et canonicatum affectum fuisse, et esse ex concilio pro Sacrae Scripturae lectore: tunc eligat personam idoneam, quae id munus per se ipsam exsequi valeat, et illi per ordinarium collatorem huiusmodi praebenda conferatur. Sac. Congr. Conc., in Maioricens., apud Sellium, in Sel.

¹ T. 3 Thesauri iur. eccles., ab Antonio Schmidt collecti, exstat pag. 224 seq. erudita ipsius collectoris Schmidt dissertatio de Varietate praebendarum in ecclesiis Germanicis, ubi multa habes apud nos minus obvia, c. 6 de Praebendis protestanticis, itemque c. 7 de Praebendis laicis, quarum aliquae imperatorum beneficio, hodieque per Litteras dictas *panis*, *panis* a laicis obtinentur. Agitur ibi etiam de praebendis regiis. Verum cum huiusmodi praebendas *regias* appellari nonnulli velint, quod reges et imperatores in praecipuis

olim ecclesiis ipsi in numerum canonicorum allekti fuerint, ut reges Hispaniae et Angliae, atque imperatores in Italia quoque nostra, ut in Romanis basilicis S. Ioannis et S. Petri Henricus VII, a. 1311, et Carolus V, a. 1530, conferri poterit tomo 5 eiusdem Thesauri Schmitidiani, pag. 89, Nelleri dissertatio de Imperatoribus praebendatis et regiis, de quibus tamen a. 1738 egerat Buderus in Historia canonicatum imperialium, regumque Germaniae, sive praebendae regiae.

can., cap. 8, num. 12, et Barbos., loc. cit., num. 7.

8 Praebenda theologalis non est dignitas, et ideo primum locum eam obtinens relinquere debet antiquioribus canonicis; Sac. Congreg. Conc., in Mediol., apud Barbos., loc. cit., num. 8.

9 Praebenda optari non potest, quae fuit erecta et deputata in theologalem pro theologo a sequenti canon. Sac. Congr. Conc., teste Nicol. Garc., de Benefic., p. 5, c. 4, n. 132.

10 Praebenda tam theologi quam poenitentiarii, etiam postquam est effectum sortita, non subiacet optioni. Sac. Congreg. Concil., 12 Februarii 1601, quam cit. Nicol. Garcia, de Benefic., in addit., p. 5, cap. 4, n. 132.

11 Praebendam theologalem obtinens non est admittendus ad ius optandi competens canonicis. Sac. Congr. Conc., quam adducit Nicol. Garc., in add. ad p. 5, c. 4, n. 134.

12 Praebendam theologalem obtinens non potest illam dimittere, et aliam optare ad instar aliorum canonicorum. Sac. Congreg. Conc., die 7 Iunii 1601, apud Barbosam, loc. cit., num. 12.

13 Praebenda theologalis vel poenitentiarii, sicut non potest ab aliquo canonico optari, cum detur per electionem, praevio examine, ita theologus vel poenitentiarius non est admittendus ad ius optandi. Sac. Congr. Conc., die 12 Februarii 1601, quam refert Sell., dict. cap. 8, num. 13.

14 Praebenda theologalis, dum vacat, potest Episcopus fructus applicare alicui personae, quae suppleat munus legendi. Sac. Congreg. Episcop. et Regul., in Camer., 8 Febr. 1594, penes Sellium, d. cap. 8, n. 15, et Barbos., loc. cit., n. 14.

15 Poenitentiarium providere de prima praebenda non est optione Episcopi, licet ratione curae animarum videatur esse magis necessarium, sed potius de ipso providere debet prius theologum propter verba Concilii, sess. 5, cap. 1, de Reform. Verum si magis expediens in aliquo loco particulari fuerit iudicatum, ut prius de poenitentiario provideatur, habenda est confirmatio a Sede Apostolica ad omnem difficultatem tollendam. Sac. Congr. Conc., in Civitatis Castellanae, 17 Novembris 1629, quam refert Sellius, in Select. canon., c. 26, n. 40.

16 Collatio praebendae uniendae officio poenitentiarii ab illis fieri debet, ad quos antea spectabat: unde si contingat in mense apostolico officii poenitentiarii, et unitae praebendae vacatio, vel alias praebenda esset reservata, vel affecta, electio personae huiusmodi poenitentiarii pertinet ad Papam. Sac. Congr. Conc., teste Nicol. Garcia, de Benefic., part. 5, c. 4, num. 144.

17 Alia ad rem. Vide tom. 2, verb. *Canonicus*, art. 1, 2, 4.

ADDITIONES CASINENSES.

Sub v. *Canonicatus*, *Canonicus*, h. Ferraria-
nae Biblioth., art. 9, de canonico theologo,
poenitentiario, etc., in additionibus ex aliena
manu, sub n. 123, traditur sequens doctrina:
« Electio personae (ad canonicatum theologia-
lem * idem videretur de canonic. poenitent. *)
post dictam constitutionem (nempe Constitut.
Benedicti XIII, incip. *Pastoralis officii*) non
amplius pertinet ad Episcopum, sed ad ipsos
examinatores, ut resolvit Sacra Congregatio
Concilii interpres in Salernitana *Canonicatus
poenitentiarii*, 1 Septembris 1753 ».

Sed quidquid sit de huiusmodi resolutione, 19
quae revera, attentis particularibus circumstan-
tiis, edita fuit, ut videre est in tomo 22 The-
saur. Resolut. S. C. Conc., pag. 35, 38, 51,
nunc ex eiusdem Sac. Congr. Concilii oraculo
illud utique tenendum est, in supramemoratis
canonicatibus (theologali et poenitent.) confe-
rendis, idem ius esse Episcopo, ac in ecclesia-
rum parochialium provisione, nempe eligendi
quem caeteris magis *idoneum* inter approbatos
ab examinadoribus iudicaverit.

Et quamvis in cit. Constit. praelaud. Be-
nedit. XIII, haec habeantur: « Volumus, ut
praebendae theologales (* id. dic. de Canoni-
catu poenitentiali, ut ex d. Const. in fine *)...
conferri semper debeant *magis idoneo*, in for-
mali concursu ab examinadoribus *renuntiato* »;
non ita tamen haec verba accipienda sunt, ac
si in huiusmodi praebendarum theologalium
vel poenitentialium provisione, praeter iudicium
approbationis, ius etiam sit examinadoribus de-
cernere *comparative* super maiori approbato-
rum idoneitate; quod iudicium unice ad Epi-
scopum spectare, quippe *qui prae omnibus in-
structus* praesumitur de moribus et vita gregis
sibi commissi, ex ecclesiasticae disciplinae re-
gulis haud indubie colligas licet. Id quod non
obscurum ex eadem cit. Constit. eruitur; siqui-
dem post modo relata verba *magis idoneo*...
ab examinadoribus renuntiato, statim ibidem
subiungitur, *eodem plane modo, quo parochia-
les ecclesiae conferuntur*; ita ut concludi bene
posse videatur, Pontificis mentem fuisse, ut
eadem Episcopi potestate pollerent in parochia-
rum ac in canonicatum memoratorum provi-
sione.

Et revera in Aversana *Canonicatus poeni-*
tentiarii, 21 Decembris 1829, ad dubium: « An
Episcopus pollet iure eum eligendi ad prae-
bendam theologalem et poenitentialem quem
ipse inter approbatos in formali concursu di-
gniore iudicaverit; seu potius illum eligere
teneatur, quem magis idoneum in eodem con-
cursu examinadores renuntiaverint ». Sacra Con-
gregatio Concilii respondit, *Affirmative* ad pri-
mam partem; *Negative* ad secundam.

Adeo ut exinde sancitum undequaque fuerit 22

ius Episcopi eligendi inter approbatos, qui magis idoneus ad praebendam, vel theologalem, vel poenitentialem, non secus ac in collatione parochiarum, ab ipso fuerit agnitus ac iudicatus.

PRAECEDENTIA

Summarium.

1. Episcopus brevi manu, summarie, et de plano componere potest praecedentiarum controversias in processionibus et funeralibus exortas. - 2. Dignioribus semper danda est praecedentia. - 3. Episcopi praecedunt inter se secundum tempus electionis seu provisionis. - 4. Episcoporum in conciliis provincialibus praecedentia statuitur iuxta tempus ordinationis, non secundum dignitatem ecclesiarum. - 5. Canonici ecclesiae cathedralis praecedunt canonicis collegiatae. - 6. Canonicis ecclesiae cathedralis danda est praecedentia in processionibus et funeralibus. - 7. Canonici collegiatarum an habeant praecedentiam supra collegium parochorum? - 8. Parochi ecclesiarum quomodo inter se praecedant. - 9. Clero saeculari supra regulares praecedentia debetur. - 10. Sacerdotes ex antianitate ordinis, non ex gradu doctoratus, inter se praecedunt. - 11. Antianitatis praecedentia inter eiusdem et non diversi ordinis milites servanda. - 12. Balivi capitulares et milites magnae crucis religionis Hierosolymitanae inter se praecedunt per antianitatem. - 13. Advocatorum consistorialium praecedentia ante alios advocatos Rom. curiae. - 14. Canonicorum saecularium Ecclesiae Lateran. praecedentia est ante canonicos basilicae S. Petri. - 15. Canonici S. Georgii in Alga praecedunt canonicis Congr. Lateran. - 16. Canonici regulares Lateran. praecedunt monachis Casinensibus. - 17. Fratres praedicatores praecedunt aliis Fratribus Mendicantibus, et non Mendicantibus. - 18. Praecedentia inter regulares in territorio Romano servanda est sicut in ipsa Urbe. - 19. Monachi praecedentiam servant iuxta bullam Greg. XIII. - 20. Cistercienses Reformati praecedant Mendicantibus. - 21. Fratres Mendicantes semper et ubique tribuere debent praecedentiam monachis. - 22. Fratres Minores de Observantia praecedunt Fratribus Minoribus Conventualibus. - 23. Fratres Observantes et Tertiarii S. Francisci praecedunt inter se iuxta bullam Gregorii XIII. - 24. Praecedentia inter simplices presbyteros debetur antianis, nisi presbyteri Minores suppleant vices et munus parochi. - 25. Protonotarius ratione huius dignitatis non praecedit in choro, et functionibus aliis presbyteris antianis, quamvis in ecclesia non adsint distributiones. - 26. Declara quatenus non incedat in habitu protonotarii. - 27. In processionibus, quae fiunt cum interventu capituli cathedralis, beneficiati illius praecedunt supra parochos. - 28. Praecedentia, quae debetur parochis perpetuis, debetur etiam curatis amovibilibus. - 29. Quod procedit etiam in eorum substitutis et subrogatis. - 30. Praecedentia inter regulares utrinque sexus incipit a die professionis, non habitus, non obstante quolibet praetextu et contraria consuetudine. - 31. Si duo profiterentur eodem prorsus temporis momento, et eodem quoque tempore fuissent vestiti, data paritate professionis, praecedit qui prius acceptatus fuit, licet in eodem capitulo. - 32. Etiamsi professio facta fuisset in alio monasterio. - 33. Licet quis cedere vellet iuri suo. - 34. Non obstante qualibet contraria consuetudine, quae declarat abusum. - 35. Qui professionem nulliter emissam ratificavit, non nisi in tempore ratificatae professionis praecedentiam metitur. - 36. Ex gratia concessa fuit praecedentia a Sacra Congregatione a die completi anni novitiatus, dum per novitium non steterat, quominus professionem emitteret. - 37. Praecedentia in professis ante tempus bona fide incipit a fine 16 annorum. - 38. In laicis factis clericis per breve incipit a die professionis cle-

Id quod in animadversionem supra relatae doctrinae sub antedic. num. 123, cit. art. 9, verb. *Canonicatus*, etc., dictum sit.

ricalis. - 39. In novitiis durante novitiatu, praecedentia desumitur a die habitus. - 40. Novitii clerici in ordine Minorum de Observantia non praecedunt laicos professos; bene vero in ordine Minimorum, et aliis. - 41. Clerici et choristae praecedunt conversis, licet professione antiquioribus. - 42. Clerici religionis Ministrantium infirmis, in quibusvis actibus, laicis eiusdem ordinis etiam antiquioribus professione praeferuntur. - 43. Praecedentia fratribus Minoribus de Observantia de una ad aliam provinciam incorporatis debetur a die incorporationis; quod currit etiamsi religiosus incorporatus in alia provincia denuo redeat ad suam primam, ibique, ubi primo habitum sumpserat, reincorporetur. - 44. Regulares inter se praecedunt secundum ordinem praescriptum in bulla Gregorii XIII, quae quantum ad praesens hic affertur. - 45. Insuper affertur ad hoc alia consimilis constitutio Urbani VIII, confirmans decreta Sacr. Congregationis, utpote ad mentem dictae constit. Gregorii XIII. - 46. Constitutio Gregorii comprehendit etiam PP. Ordin. Praedicatorum. - 47. Item comprehendit etiam monachos. - 48. Regulares conventus de recenti fundati in loco, quo adest alter eiusdem ordinis conventus, gaudent eadem praecedentia, qua gaudent fratres illius antiquioris sui ordinis conventus. - 49. Et hoc non solum, quando fratres modernioris conventus incedunt simul sub cruce antiquioris conventus, sed etiam quando incedunt soli sub propria cruce. - 50. Item regulares succedentes de recenti in conventum eis cessum ab aliis religiosis eiusdem ordinis gaudent praecedentia, qua super alios gaudebant religiosi primo ipsi inhabitantes. - 51. Religiosi diversorum conventuum eiusdem ordinis praecedunt inter se iuxta anterioritatem conventuum: Minores tamen de Observantia ubique, et in omnibus gaudent praecedentia super Reformatos. - 52. Regulares conventus conatu seu violentia Turcarum aut haereticorum, vel hostili furore suppressi, et postea ipsis restituti, gaudent pristina praecedentia, et recuperant omnia primaeva iura. - 53. Secus autem, si fuerit motu proprio Papae suppressus, et postea ex mera gratia a S. Sede restitutus, nisi in litteris pontificiis aliud exprimatur. - 54. Regulares in processionibus incedunt post confraternitates laicorum. - 55. Regulares in suburbiis et territorio Romano servant praecedentiam sicut in ipsa Urbe. - 56. Clerum saecularem in processionibus anteire debent regulares, nec cum eo possunt mistim incedere. - 57. Praecedentiam praetendere non possunt regulares super parochum regularem quando inter alios parochos praecedit in processionibus. - 58. Clero saeculari in processionibus digniorem locum cedere debent regulares, licet prior regularium deferat reliquam: praecedentia enim debetur solis regularibus paratis. - 59. Quoad ea quae concernunt praecedentiam Episcoporum. *Remissive.* - 60. Quoad ea quae concernunt praecedentiam vicarii generalis. *Remissive.* - 61. Quoad ea quae concernunt praecedentiam canonicorum. *Remissive.* - 62. Quoad ea, quae concernunt praecedentiam coadiutorum. *Remissive.* - 63. Quoad ea quae concernunt praecedentiam vicarii foranei. *Remissive.* - 64. Quoad ea quae concernunt praecedentiam confraternitatum. *Remissive.* - 65. Quoad ea quae concernunt praecedentiam magistratum. *Remissive.* - 66. Quoad ea quae concernunt praecedentiam generatim. *Remissive.* - 67. Assignatur, quibus danda sit praecedentia in disputationibus publicis. - 68. Canonici clerici, ubi praebendae non sunt distinctae in presbyterales, diaconales et sub-

diaconales, cum promoventur ad sacerdotium, non recuperant praecedentiam, quam prius cesserant canonicis presbyteris possessione posterioribus. — 69. Canonici collegiatae in omnibus praecedunt parochis etiam ecclesiae matricis. — 70. Quae praecedentia debeatur missionariis de Observantia pro Sanctis Locis, et aliis?

Remissive. — 71. Canonici regulares Lateran. praecedunt omnibus regularibus in processionibus. — 72. Affertur dispositio Innoc. XIII, quoad praecedentiam inter clericos et laicos Reformatos, et tertii Ordinis. — 73. Alia ad rem cum addit. ex aliena manu ad n. 96.

- 1 Praecedentiarum controversias in funeralibus et processionibus componere potest Episcopus brevi manu, summarie, et de plano, ac sinu strepitu et figura iudicii. Sacr. Congr. Conc., testibus Franc. Leone, in Thesaur. fori eccles., part. 1, cap. 8, n. 18; Campan., in Diversorio iuris can., rub. 12, cap. 13, n. 120; Armend., in addit. ad recop. legum Navarrae, lib. 1, tit. 14, l. 24, § 31, de Process., n. 10; Modern. Hisp., de Regia protect., tom. 1, p. 2, cap. 9, n. 15; Lezana, in Summ. qu. Regul., to. 3, verb. *Episcopus quoad regulares*, n. 13, et Barbosa, in Summ. apostol. decis., verb. *Praecedentia*, n. 1.
- 2 Praecedentia semper dignioribus danda est. Sacr. Congr. Rituum, in Sancti Severini, 1 Septembris 1607, quam refert Sellius, in Selectis canon., cap. 47, n. 5; et Barbosa, loc. cit., num. 2.
- 3 Praecedentia inter Episcopos nulla ratione regulatur, nisi electionis seu provisionis, ut qui prius electus seu provisos fuit de aliquo episcopatu, alteri postea electo seu promoti praecelatur. Sacra Congreg. Rituum, in Segobien., 31 Martii 1609, penes Sellium, d. cap. 46, n. 6. Et de praecedentia inter Episcopos et protonotarios participant; Pius II, Const. 4, incip. *Cum servare*, pridie Id. Iunii 1459, apud Laert. Cherub., in Bullar., tom. 1, p. 316.
- 4 Praecedentia Episcoporum in conciliis provincialibus statuenda est iuxta tempus ordinationis, non autem secundum dignitatem Ecclesiarum. Sacra Congregatio Conc., die 9 Aprilis 1595, referente Sellio, d. cap. 46, n. 7, et Barbosa, loc. cit., n. 4.
- 5 Praecedentia semper debetur canonicis ecclesiae cathedralis supra canonicos ecclesiae collegiatae, etiam in associandis funeribus propriae ipsius collegiatae parochiae. Sacr. Congr. Rit., in Praenestina Cavarum, 28 Augusti 1618, de qua Aldan., in Compendio canon. res., lib. 3, tit. 6, n. 3; et Barbosa, loc. cit., n. 5.
- 6 Praecedentia in processionibus et funeralibus danda est canonicis ecclesiae cathedralis. Sacra Congreg. Rituum, in Ripana, 30 Iulii 1616, apud Aldan., dict. tit. 6, n. 4; et Barbosa, loc. cit., n. 6.
- 7 Praecedentia debetur canonicis ecclesiae collegiatae supra collegium parochorum et aliorum presbyterorum etiam ipsius civitatis, dum occasione synodi, vel alterius similis causae simul conveniunt. Sacr. Congr. Rituum, in Faventina Brisiguellae, 12 Martii 1616, attestante Sellio, d. cap. 47, n. 8; et Barb., loc. cit., num. 7.

Praecedentia inter curatos ecclesiarum parochialium non ratione regulae, sed ratione antianitatis, seu praerogativae ecclesiae parochialis, curatis danda est. Sacr. Congr. Rituum, in Asten., 21 Martii 1609, teste Sellio, dict. cap. 47, n. 9; et Barbosa, loc. cit., n. 8.

Praecedentia semper debetur clero saeculari 9 supra regulares, etiam in ipsorum regularium ecclesiis. Can. *Alia* 6, caus. 16, qu. 1, cum similibus. Sacr. Congr. Rituum, in Firmana Terrae Sanctae Victoriae, 31 Martii 1618, cuius meminit Ioann. Maria Novar., in Lucerna Reg., verb. *Praecedentia*, n. 4 et 5. Hinc eadem Sacra Congr. Rituum, die 3 Aug. 1601 decrevit et ordinavit, ut in generalibus processionibus fratres seu monachi, vel ordines regulares antecedant, et presbyteri seu clerici saeculares subsequantur, et ultimum locum teneant, nec mistim cum regularibus incedant, et Clemens VIII, in sua Constit. incip. *Quae ad removendum*, 5 Novembris 1603, ex voto eiusdem Sacrae Congregationis declaravit clero saecularem in omnibus locis, etiam in propriis ecclesiis, conventibus Patrum, monachorum et religiosorum quorumcunque in universo regno Castellae et Legionis praefendum esse, et praecedere debere, quam Clementis VIII Constitutionem observari mandavit Greg. XV, in sua Const. incip. *Alias a felicitis*, die 3 Augusti 1622, quae reperiuntur impressae apud recollectionem apostolicarum constitutionum, quam imprimi curavit status ecclesiasticus regnorum Castellae et Legionis. Sic apud Barb., loc. cit., n. 9.

ADDITIONES CASINENSES.

(Ad n. 5 et 9 h. edit.).

Nota quod in associatione funeris, capitulum cathedrale gaudeat praerogativa, ut omnes funus associantes incedant sua cruce (* vid. adnotationem sub v. *Parochus*, art. 2 ad n. 59 *) incesso et progressu processionis usque ad ecclesiam tumultantem inclusive: sed post ingressum ecclesiae, praesertim regularium, non potest assistere funeri cum cruce, sed adhibenda est crux ecclesiae tumultantis, prout, partibus informantibus, censuit Sacr. Congr. Rituum, in Aretina, 13 Iulii 1697, in qua proposito dubio: « An in associatione cadaverum sepeliendorum in ecclesiis quorumcunque regularium, et praecipue Casinensium, liceat capitulo et canonicis cathedralis ad associationem invitatis ecclesiam eorundem regularium ingredi cum cappa et rocchetto, et in eadem sic assi-

stere usque ad humationem cadaveris, sola cruce dicti capituli erecta, et non alia? Sacra Congregatio, etc., referente clarae memoriae Card. Petrucci, respondit *Affirmative*, ita tamen, ut in *absolutione funeris sola adhibeatur crux ecclesiae tumultantis*. Apud Monacell., Formul. leg. pract., tom. 1, tit. 5, formul. 7, n. 39.

Ad parochos quod spectat, ad dubium: « An in ecclesiam restituto funere, in qua capitulum cathedralis nullam habet parochialem iurisdictionem ad primam capituli dignitatem spectet funeris officium peragere, seu exsequias celebrare cadaveris sibi non subiecti, sive potius ad parochum, intra cuius parochiae fines sita est ecclesia, in qua cadaver eidem parochi, ratione domicilii subiectum est, tumulandum in casu? etc. *Negative* ad primam partem, *affirmative* ad secundam ». Sac. Rituum Congr., 22 Ianuarii 1803, in Tiburtina.

Amplius eadem S. Rituum Congreg. iuxta alias resoluta, respondit: « Officium super cadaveribus in ecclesiis regularium per ipsos regulares, non autem per parochos defunctorum peragi debere ». Die 9 Decembris 1638, in Albanensi.

Sacr. eadem Congr. audito prius voto unius ex apostolicarum caeremoniarum magistris, respondendum censuit: « Quando ecclesia tumultans est a parochiali diversa, ducto funere ad ecclesiam, non parochus, sed alius sacerdos eiusdem ecclesiae, ad quam cadaver delatum est, indutus cotta et stola, vel etiam pluviali nigri coloris prosequatur officium a Rituali Romano praescriptum; et sic Sac. Rit. Congr. servandum esse censuit in Ecclesia PP. Congregationis Oratorii S. Philippi Neri in civitate Mexicana... die 3 Septembris 1746, in Mexicana in Indiis Occidentalibus ». (Vide insuper Additiones Casinenses sub v. *Parochus*, ubi decreta Sac. Congr. Concilii, nempe in Hortana *Iur. paroch.*, ad rem reperies).

(Supradicta decreta habentur in Manuale ecclesiasticorum, seu in collectione decr. authent. S. R. C. Romae primum edit. deinde Neapoli 1847, sub titul. de Sepulturis, n. 280, 275-292).

« Item non potest parochus (nisi adsit consuetudo) occasione funerum ingredi ecclesiam Regularium cum stola et cruce... ut respondit Sac. Congr. Rituum, in Vadens. *Iuris funerali*, 2 Augusti 1693, referente eminentissimo Noris; et Sac. Congr. Conc., in Ebrunden. *Iur. paroch.*, 25 Iunii 1695, in responsione ad decimum, *Potest tamen parochus assistere functioni tanquam unus de populo*. Sac. Rit. Congr., in Mantuana *Funerum*, 21 Nov. 1699, apud Monacell., Form. legal. pract., tom. 1, tit. 10, form. 18, n. 13.

« Parochi defunctorum (sic pariter Barbosa) in regularium ecclesiis humandorum possunt eorum corpora usque ad easdem ecclesias as-

sociare, ac etiam in illis permanere, absque tamen eo, quod in officio decantando nullatenus se intromittant, nisi (*nota*) contraria adsit consuetudo ». Sac. Congr. Episc. et Regularium, in Nicoteren., 6 Iunii 1614, in Summa apostol. decis., v. *Parochus quoad funeralia*, n. 7.

Unde « potest parochus permanere in ecclesiis regular. tanquam persona privata, et sicut caeteri de populo... Limita si ex *consuetudine immemorabili* reperiretur in quasi possessione peragendi funeralia etiam intus ecclesiam regularium, aqua scilicet benedicta cadavera aspergendi, pluviale indutus absolutionem dandi, antiphonas inchoandi, psalmos, responsoria, orationes, preces recitandi, et alia munia exercendi, quae in huiusmodi ministerio adhiberi solent; secus autem, si *consuetudo immemorabilis legitime non probetur*, nam hoc casu parochus non competit manutentio, ut declaravit Sac. Congr. Rituum, in Adrien., 12 Februarii et 2 Martii 1629, et 5 Iulii 1631, ad relationem eminentiss. Card. Sancti Georgii respondit, *immemorabilem per capitulum Adrien. praetensam*, non esse probatam, et officium super cadaveribus in Ecclesia S. Mariae Veteris ordinis Fratrum Minorum de Observantia ad ipsos spectare... Haec habet clar. Panimolle, For. eccles. decis. 1, adnot. 10, n. 22 et 23 ».

Verum « ad parochum spectat officium facere supra corpus defuncti *domi*, et per viam, et non ad regulares, quamvis in eorum ecclesiis sepeliri debeat ». Sac. Congr. Conc., in Catanien. Civitatis Platiae, 12 Octobris 1619.

« Limit. ut parochus hoc casu funeralia tantum ducere, et prosequi debeat usque ad ecclesiam regularium, in cuius foribus defuncti cadaver dimittere, benedicere et dare ultimum vale tenetur; officia vero, et alia munia, quae in huiusmodi ministeriis adhiberi solent, ab ipsis tantum regularibus peragenda sunt, non autem a parochi, nec a clero saeculari ». Sac. Congr. Rit., in Eugubina, 12 Martii 1612 et 5 Iul. 1614; in Placent. et Lycien., 23 Maii 1619; in Sulmonen., 8 Augusti 1629. Apud Panimolle, loc. cit., n. 17 et 18. Quae eadem in terminis traduntur apud Barbosam, Summa apostolic. decis., v. *Officium defunctorum*, num. 3 et 4. Vide insuper Lucium nostrum, verb. *Cadaver*, per tot.

Praecedentia inter presbyteros sumitur ex antianitate ordinis, non ex gradu doctoratus, quia presbyteratus ordo longe dignior est, quam gradus doctoratus. Sac. Congr. Rituum, in Mediolanen., 27 Novembris 1603, et in Messanen. Taurinen., 20 Iunii 1609, et in Panormitan., 15 Maii 1610, et in Terrae Coniglionis in Sicilia, 19 Martii 1611, et in Fanen. Sancti Constantii, 4 Iulii 1615, et in Catanien., 30 Ianuarii 1616, et in Nucerina Terrae Gualdi,

- 19 Ianuarii 1619, et in Cephaluden. ac Catanien., eadem die, et in Messanen. Terrae Gagliani, 20 Aprilis 1618, et in Catanien., 22 Augusti 1620, et in Cephaluden., 30 Martii 1621, quarum meminit Sellius, dict. cap. 47, n. 10. Beneficiatus in ecclesia sui beneficii praecedentiam habere debet supra alios beneficiatos in eadem ecclesia non sacerdotes. Sacra Congr. Rituum, in Nullius Provinc. Florentinae, de mense Ianuarii 1633, quam refert Bonfadin., in Thesaur. eccles. dec., resol. 32, n. 10; et Barbosa, loc. cit., n. 10.
- 11 Praecedentia antianitatis inter eiusdem ordinis milites servanda est; non autem inter milites diversi ordinis. Sacra Congr. Rituum, in Meliten., 9 Maii 1609, penes Aldan., d. tit. 6, num. 7; Barbosa, loc. cit., n. 11.
- 12 Praecedentia inter Balivos capitulares, et milites Magnae Crucis religionis Hierosolymitanae per antianitatem, et non per aliam rationem est discutienda. Sacra Congr. Rituum, in Meliten., 12 Augusti 1608, teste Aldan., dict. tit. 6, n. 8; et Barbosa, loc. cit., n. 12.
- 13 Praecedentia advocatorum consistorialium est ante alios advocatos Romanae curiae. Sixtus V, Constit. 62 incip. *Sacri*, 10 Kal. Sept. 1587; apud Laert. Cherub., in Bullario, to. 2, pag. 588, alias pag. 477, in noviss. impress.; et Barb., loc. cit., n. 13.
- 14 Praecedentia canonicorum saecularium Ecclesiae Lateranensis est ante canonicos S. Petri de Urbe. S. Pius V, Const. 94 incip. *Infirma*, 12 kal. Ianuarii 1596, apud Laert. Cherub., tom. 2, pag. 296, alias pag. 223, in noviss. impress.; et Barbosa, loc. cit., n. 14.
- 15 Praecedentiam habent canonici S. Georgii in Alga quoad canonicos Congregationis Lateranensis. S. Pius V, Constit. 127 incip. *Cum alias*, 11 kalend. Iunii 1571; apud Laert. Cherub., d. tom. 1, pag. 340, alias pag. 255; et Barbosa, loc. cit., n. 15.
- 16 Praecedentiam habent canonici regulares Lateranenses quoad monachos Casinenses. Sanctus Pius V, Const. 75 incip. *Romanus*, pridie idus Octobris 1658; apud Laert. Cherub., dict. tom. 2, pag. 272. Imo etiam ante omnes alios regulares post clerum saecularem; idem Sanctus Pius V, Const. incip. *Cum ex Ordinum*, 19 kal. Ian. 1570; apud Laert. Cherub., dict. tom. 2, pag. 342, alias pag. 243, in noviss. impress.; et Barbosa, loc. cit., n. 16.
- 17 Praecedentiam Fratrum Praedicatorum quoad alios Fratres Mendicantes, et etiam non Mendicantes post clerum saecularem, et antiquos ordines monachales statuit S. Pius V, Const. 75 incip. *Divina*, 27 Augusti 1578, apud Laert. Cherub., dict. to. 2, pag. 267; Clemens VIII, Const. 13 incip. *Inter caetera*, 25 Sept. 1592, referente Ioann. Maria Novar., Lucerna Regul., verb. *Praecedentia*, n. 16, et illarum meminere Fr. Emman., qu. Reg., to. 1, qu. 35, art. 1; Piasec., in praxi Episcop., part. 3, cap. 3, pag. 210; Scortia, in relect. Summorum Pontificum Const., epist. 156, theorem. 393; Michael Ferrus, de praecedent. ecclesiast., qu. 45, n. 3; et Barb., loc. cit., n. 17.
- Praecedentia inter regulares de suburbiis et territorio Romano servatur sicut in ipsa Urbe. Sacra Congr. Rit., in Tusculana, 2 Martii 1631; de qua Sellius, d. cap. 47, num. 21. Nam ad tollendas omnes lites et controversias in materia praecedentiarum debet servari id, quod in alma urbe omnium magistra servatur. Sacra Congr. Episc. et Reg., 26 et 30 Aug. 1593, referente R. P. D. Sperello, in dec. for. ecclesiast., dec. 76, n. 16, et Barbosa, loc. cit., num. 18.
- Praecedentia inter monachos servatur iuxta bullam Gregorii XIII. Sacra Congr. Rit., in Saxoferraten. *Nucerinae dioecesis*, 16 Maii 1614, penes Aldan., dict. tit. 6, n. 10; et Barbosa, loc. cit., n. 19.
- Praecedentiam habent monachi Cistercienses Reformati ordinis B. Mariae Pulien. ante ordines Mendicantes. Clemens VIII, Constit. 56 incip. *Regis*, Non. Febr. 1598; apud Laert. Cherub., in Bullar., tom. 3, pag. 72, alias pag. 53, et illius meminit Mich. Ferr., de praecedent. ecclesiast., qu. 4, n. 5; et Barb., loc. cit., n. 20.
- Praecedentiam monachis semper, et ubique tribuere debent Fratres Mendicantes. S. Congr. Rituum, in Monopolitana, 23 Martii 1619, teste Aldan., d. tit. 6, n. 12; et Barbosa, loc. cit., num. 21.
- Praecedentiam habent Fratres Minores Sancti Francisci de Observantia ante Fratres Minores conventuales. Leo X, Const. 26 incip. *Licet*, 7 Decembris 1517; apud Laert. Cherub., in Bullar., tom. 1, pag. 520, alias pag. 429, in noviss. impress.; et Barbosa, loc. cit., n. 22.
- Praecedentia inter Fratres etiam Observantes, et Tertiarios S. Francisci servatur iuxta bullam Gregorii XIII, ut ii praeferantur, qui prius in loco Controversiae monasterium et locum obtinuerunt. Sacra Congreg. Rituum, in causa Montis Feltri, 3 Octobris 1613, et in Cosentina, 1 Martii 1614, et in Terracin., 3 Septembris eiusdem anni, et in Rossanen. Terrae novae, 14 Februarii 1615, et in Agrigentinae Terrae Mari, 4 Aprilis eiusdem anni, et in Meliten., 15 Iulii 1617, et in Spoletana, 7 Augusti 1618, et in Oritana Terrae Frattae, 28 Septembris 1619, et in Tudertina Terrae Altaris 1620. De quibus Aldan., d. tit. 6, n. 13; et Barbosa, loc. cit., n. 23.
- Praecedentia inter simplices presbyteros debetur antianis, nisi presbyteri minores suppleant vices et munus parochi. Sacra Congreg. Rit., in Praenestina *Praecedentiae*, 12 Augusti 1701; apud Monacell., tom. 4, Supplement. ad tertium tom., n. 100.

25 Protonotarius ratione huius dignitatis non praecedit in choro et functionibus aliis presbyteris antianis, quamvis in Ecclesia non adsint distributiones. Sac. Congr. Rituum, in Nulius Phasani *Praecedentiae*, 24 Ianuarii 1688; apud Monacell., loc. cit., n. 101.

26 Secus tamen si incideret in habitu protonotarii, ut declaravit eadem Sacra Congr., in alia Ventimilien., 13 Sept. 1670; apud Monacell., loc. cit., n. 301.

27 In processionibus, quae fiunt cum interventu capituli cathedralis, praecedentia debetur beneficiatis eiusdem supra parochos. Sac. Congr. Rituum, in Taurinen., 2 Octobris 1683. Et licet contrarium decus reperiatur, in alia Bituntina, 21 Augusti 1688, in qua praecedentia data fuit parochis supra beneficiatos cathedralis, hoc venit, quia parochi Bituntini habent stolum in choro, et sunt de gremio illius capituli, ut positive se recognovisse testatur Monacell., loc. cit., n. 104.

28 Praecedentia, quae debetur parochis perpetuis, eadem debetur parochis et curatis amovibilibus ad nutum, quia etiam hi gaudent praerogativis parochorum perpetuorum, ut respondit S. C. Conc., in una Comensi, 27 Mart. 1706.

29 Et hoc procedit etiam in eorum substitutis et subrogatis. Sac. Congr. Rit., 20 Iun. 1691; apud Monacell., loc. cit., n. 106.

30 Praecedentia inter regulares utriusque sexus incipit a die professionis, non habitus, non obstante quolibet praetextu et contraria consuetudine. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Ravennatensi, 12 Septembris 1588; in Augustinian. Lombardiae, 7 Ianuarii 1650; et in alia Observantium, 21 Augusti 1654; apud Nicolium, in Flosculis, verb. *Praecedentia*, n. 15. Et pro monialibus est decretum a Sac. Congr. Conc., in Paduana, de anno 1680; apud Barbos., in Summa apostolic. decis., verb. *Praecedentia*, n. 29. Quod scilicet praecedentia inter moniales a die professionis, non autem receptionis habitus regularis, debetur; quatenus vero duae insimul professionem emitterent, illa, quae prius admissa fuerit, praecedere debet, et si eodem tempore ad habitum admissae fuerint, data etiam professionis paritate, quae prius in capitulo acceptata fuerit, praecedere debet. Haec ibi.

31 Si duo profiterentur eodem prorsus temporis momento, et eodem quoque tempore fuissent vestiti, data paritate professionis, praecedit qui prius acceptatus fuit, licet in eodem capitulo. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Assisiensi, 13 Martii 1603; apud Nicol., loc. cit., sub num. 15.

32 Etiam si professio facta fuisset in alio monasterio. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Mexicana, 3 Ianuarii 1594; apud Nicol., loc. cit., sub n. 15.

33 Licet quis vellet cedere iuri suo. S. Congr.

Episc. et Regul., in Assisiensi, 30 Oct. 1600, apud Nicol., loc. cit., sub n. 15.

Non obstante qualibet contraria consuetudine, quae declaratur abusus. Sacra Congregatio Episc. et Regul., in Neapol., 23 Nov. 1592; in Anconitana, 14 Iunii 1595; apud Nicol., loc. cit., sub n. 15.

Qui professionem nulliter emissam ratificavit, non nisi a tempore ratificatae professionis praecedentiam metitur, prout declaravit et censuit Sac. Congr. Conc., 1 Octobris 1672; in dubio praecedentiae. Quod decretum refert Card. Petra, in Comment. ad Const. Apostol., to. 4, circa Const. 8 Eugen. IV, sub n. 17.

Ex gratia concessa fuit praecedentia a Sacra Congregatione a die completi anni novitiatus, dum per novitium non steterat, quominus professionem emitteret. Sac. Congr. Episc. et Regul., in una Vallisumbrosianor., 14 Novembris 1657, et in una Augustinianor., 24 Iulii 1654; apud Nicol., loc. cit., sub n. 17.

Praecedentia in professis ante tempus bona fide incipit a fine 16 annorum. Sac. Congr. Episc. et Regul., in una Basilianensium, 13 Novembris 1647; apud Nicol., loc. cit., n. 16.

In laicis factis clericis per breve, incipit a 38 die professionis clericalis. Sac. Congr. Episc. et Regul., 26 Februarii 1649; apud Nicol., loc. cit., n. 16, et Lantusch., Theatr. Reg., verb. *Praecedentia*, n. 3, ubi affert decretum ad litteram.

In novitiis, durante novitiatu, praecedentia desumitur a die habitus. Sac. Congr. Episc. et Regul., in Forosempronien., 1 Ianuarii 1601; apud Nicol., loc. cit., n. 17.

Novitii clerici in ordine Minorum de Observantia et Reformatorum non praecedunt laicos professos. Sic Sac. Congr. Episc. et Regul., 8 Augusti 1663; apud Lantusch., in Theatro Regular., verb. *Praecedentia*, n. 1, his verbis: « Sacra Congr. S. R. E. Cardinalium negotiis et consultationibus Episc. et Reg. praeposita, auditio commissario generali ordinis huiusmodi, statuit atque decrevit, dictis novitiis quousque professionem emisissent, tam in publicis quam in privatis functionibus ultimum locum deberi.

» Romae, 8 Augusti 1653.

» M. Card.

» GINETTUS H., Archiepisc. Patracen., Secretarius ».

Et refert etiam Matthaeucc., loc. cit., n. 10. Quoad novitios tamen Minorum refert Pignatell., tom. 2, consultat. 56, num. 8 et 9, quod relata in sacrorum Rituum Congregatione per Cardinalem Franciottum controversia a fratribus conversis, et oblatis professis ordinis Minorum excitata, ex quo ipsi praecedentiam sibi deberi praesumerent supra novitios clericos, qui nondum professionem emisissent: « Eminentissimi domini, visis ac mature perpensis partium iuribus, censuerunt praecedentiam de-

beri novitiis clericis supra laicos iuxta dispositionem iuris communis, et constitutiones editas a capitulis generalibus Romano et Massiliensi, et ita ubique, et in toto orbe servandum esse mandarunt sub poenis in contravenientes vel non acquiescentes per regulae constitutiones decretis, aliisque arbitrio Sacrae Congregationis.

» Die 25 Septembris 1615.

» Iulius Episcopus Sabinensis Cardinalis Sachetus.

» Franciscus Maria Phebaeus, Congregationis Sacr. Rit. Secretarius ».

- 41 Clerici et choristae praecedunt conversis, licet professione antiquioribus. Sacr. Congreg. Episc. et Reg., in Fulginaten., 19 Oct. 1622; apud Nicol., in Flosculis, verb. *Praecedentia*, sub n. 15. Et expresse Urbanus VIII in suo brevi incipiente *Cum sicut*, in quo sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda prohibetur, ne laici ordinis Minorum, etiam ratione antiquioris receptionis ad habitum vel professionis primo emissae, clericos, tam in publicis quam in privatis eiusdem ordinis functionibus praecedere audeant; qua censura ligantur quoque superiores id permittentes. Vide apud Lantusch., in Theatro regular., verb. *Praecedentia*, n. 2, ubi per extensum refert totum dictum Urbani VIII, Breve dat. 16 Novembris 1642.

- 42 Clerici religionis ministrantium infirmis in quibusvis actibus, laicis eiusdem ordinis etiam antiquioribus professione praeferuntur, ut expresse statuit Alexander VII, in suo brevi incip. *Alias emanavit*, dat. 5 Decembris 1662, relat. per extensum a Lantuscha in additione ad theatrum regul., verb. *Praecedentia*, n. 2.

- 43 Praecedentia fratribus Minoribus de Observantia de una ad aliam provinciam incorporatis debetur a die tantum suae incorporationis; sic expresse statutum est in capitulo generali de ann. 1625, tit. *Pro Cismontana familia*, ibi: *Qui sua sponte, licet obtenta prius licentia, ad alienam provinciam transierunt, fratres tam incorporati quam incorporandi, in ea locum, ordinem et praecedentiam a die tantum incorporationis suae, non autem a die receptionis habitus aut emissae professionis teneant et habeant*; quae statuta fuerunt in forma specifica confirmata ab Urbano VIII, Const. 49 incip. *Sacrosanctum*. Et hoc est intelligendum, etiam si religiosus incorporatus in alia provincia denuo redeat ad suam primam, ibique, ubi primum habitum sumpserat, reincorporetur. Sic expresse multis adductis, docet Pignatell., tom. 10, consult. 62 per tot., et ex ipso Matthaeuc., Officialis Curiae, ultimae impressionis Venetae, cap. 37, n. 9, per textum in can. *Mandamus* 2, caus. 19, qu. 2, ibi: *Mandamus, et universaliter interdicimus, ne quis canonicus regulariter professus monachus efficiatur*:

quod si decreto nostro contrarie praesumens agere tentaverit, ad ordinem canonicum, praecipimus, ut redeat... Et ultimus in choro maneat. Et cap. *Intelleximus* 12 de Aetate et qualitate, ibi: *Ne quis canonicus regularis... efficiatur monachus, et si factus fuerit, ad canonicatus ordinem revertatur, ultimus in choro manendo*. Hinc non poterit definitorium provinciae, in qua ipse primo habitum sumpserat, illum reincorporare cum privilegio praecedentiae a die susceptionis habitus, cum sit contra dictum statutum a Summo Pontifice confirmatum, in quo nullus inferior Romano Pontifice dispensare potest. Can. *Inferior* 4, dist. 21, cap. *Cum inferior* 16 de Maiorit. et obedient.; Clementin. *Ne Romani* de Electione. Sic cit. doctores, et alii.

Regulares inter se praecedunt secundum ordinem praescriptum in bulla Gregorii XIII, quae quantum ad praesens hic affertur.

Tenor igitur dictae constitutionis est: « Exposit, et infra: de nobis attributae potestatis plenitudine volumus, et apostolica auctoritate decernimus, quod quicumque ex dictis fratribus Mendicantibus, inter se de praecedentia huiusmodi contendentibus, aut confratribus confraternitatum praedictarum, inter quos lites et causae praemissorum occasione ortae iam sint, seu oriri contigerit in futurum, qui in quasi possessione praecedentiae, ac iuris praecedendi sunt positi, quibuscunque reclamationibus, appellationibus et aliis subterfugiis prorsus remotis, et cessantibus, et postpositis in processionibus, tam publicis quam privatis praecedere debeant.

» Quando vero non probetur, aut non constet de quasi possessione praecedentiae huiusmodi inter fratres quidem Mendicantes, ii, qui antiquiores in loco controversiae, confratres vero inter se litigantes, ii, qui prius saccis uti sunt, in processionibus tam publicis quam privatis praecedere debeant, ita ut si contigerit nova monasteria aut domus alicuius ordinis mendicantium fundari in loco, in quo alterius ordinis ex dictis mendicantibus monasteria aut domus prius erecta et instituta sint, ille ordo, qui prius monasterium seu domum in loco habuerit, praecedat.

» Praeterea, quia inter praedictos ordines plerumque alia in processionibus, et alia in Conciliis generalibus, et aliis actibus publicis, sive privatis, ratio circa modum praecedendi servatur, nolumus per praesentes praerogativas dictorum ordinum quoad praecedentias huiusmodi, quae propriis ordinibus, praeterquam in processionibus praedictis debentur, praeiudicium generare. Sicque per quoscunque, etc., non obstantibus, etc.

» Romae, 25 Iulii 1583 ».

Insuper affertur ad hoc alia consimilis Constitutio Urbani VIII, confirmans decreta Sacrae

Congregationis, utpote ad mentem dictae Constitutionis Gregorii XIII.

» Nuper pro parte dilecti filii Blasii a Cherisio, procuratoris generalis fratrum ordinis Minorum Sancti Francisci, conventualium nuncupatorum, nobis expositum fuit, quod dictus ordo gravatur admodum litibus occasione praecedentiae cum aliis aliarum religionum regulis in processionibus, ex quo etiamsi alias a venerabilibus fratribus S. R. E. Cardinalibus negotiis regularium praepositis, diversis in praefata materia praecedentiae litteris emanatis, unam videlicet contra eiusdem ordinis de Observantia nuncupatos Arbenses, aliam contra servorum B. Mariae Virginis Soanen., nec non duas litteras contra praedicatorum respective ordinum Fratres Cassanen. et Ferentinos, obtinuerit tenoris subsequenter videlicet:

Arbi all' Arcivescovo:

Pare, che sia nata differenza della precedenza tra cotesti Frati di San Francesco conventuali ed osservanti, allegando ognuno di loro alcune ragioni, per le quali si persuadono di dover precedere agli altri, le quali essendosi diligentemente considerate nella Congregazione di questi miei illustrissimi signori preposti da Nostro Signore sopra le cose de' Vescovi e Regolari, s'è risoluto, etiam con il parere degl' illustrissimi protettori di tutte due le religioni, di far scrivere a V. S. che occorrendo più simili differenze, le termini senza alcuna eccezione nell'istesso modo, che quel convento tenga il primo e più degno luogo, che è più antico nella città, secondo che si è fatto sin' ora, per quanto si presuppone. Imperciocchè questo mezzo usato altrove è stato tale, che ha finito ogni controversia, come si spera, che farà anche così per mezzo della prudenza e destrezza di V. S. Die, etc.

Roma, 6 Marzo 1582.

Al Vescovo di Soana, o suo vicario:

Avendo inteso questi miei signori illustrissimi, che in cotesta città sono in disparere di precedenza li frati de' Servi con quelli di S. Francesco conventuali, hanno voluto, che io faccia sapere a V. S. che nella precedenza di questi mendicanti, secondo il parere di Nostro Signore, s'attende solamente l' antichità de' loro conventi, cioè, che precedano quelli, che prima hanno ottenuto i monasteri de' luoghi, ove è nata la differenza e perciò ella potrà dichiarare, che quelli precedano, li quali prima sono venuti ad abitare in cotesta città, che sarà appunto conforme a quello, che s'è risoluto, ed osservato in altri luoghi, etc.

Roma, li 24 Maggio 1583.

Al Vescovo di Cassano:

Fu dato in Congregazione un memoriale dal

procuratore generale dei Frati conventuali di S. Francesco a nome del suddetto monastero di Castrovillari di cotesta diocesi, nel qual si doleva, che alcuni Padri di S. Domenico, che poco fa hanno pigliato luogo nella medesima terra, pretendevano nelle azioni pubbliche di precedergli, non ostante, che già siano 350 anni che quel monastero di S. Francesco è fondato, e sapendosi, che Nostro Signore altre volte aveva dichiarato, come si doveva procedere in simili casi, questi miei signori illustrissimi vollero, che se ne desse conto a Sua Beatitudine, la quale ha commesso, che si scriva a V. S. che faccia avere la prerogativa, ove nascano queste novità, alle religioni, che sono più antiche nel luogo, il che farà V. S. intendere a' detti Padri di S. Domenico, ed opererà, che così s' eseguisca.

Roma, li 24 Maggio 1583.

Ferentino al Vescovo:

Nella differenza, che verte tra cotesti Frati di S. Domenico, e quelli di San Francesco per conto della precedenza, la Sacra Congregazione vuole, che s'osservi per l'avvenire quello, che è stato osservato tra loro per lo passato, sin tanto che non sia destinato altro, ed inclina, che conforme al moto proprio di Gregorio XIII di fel. mem., debbano precedere quelli, che prima hanno avuto il luogo nella Città; ed i decreti, che si allegano per parte de' Frati di S. Domenico in contrario, non sono stati fatti per derogare generalmente al moto proprio di Gregorio XIII, oltre che in quelle occasioni militavano altre ragioni da quelle, che possono militare costì. Questa è la mente di questi illustrissimi miei signori, ed ella dovrà eseguire, e Dio, etc.

Roma, il 1 Giugno 1604.

» Attamen in casibus occurrentibus eadem litterae reputantur provisiones particulares, non autem declarationes generales; dictique fratres conventuales nova semper iudicia iisdem de rebus subire coguntur. Quare d. Blasius procurator generalis, Nobis humiliter supplicare fecit, ut circa praedictarum litterarum observantiam per aliquod opportunum declarationis nostrae ministerium providere, ac alias, et infra indulgere de benignitate apostolica dignemur. Nos igitur, etc., praeinsertas litteras ab eisdem Card. alias utcumque in casibus particularibus emanatas, cum innitantur iustitiae motus proprii Gregorii XIII, hac de re editi, et sint conformes declarationibus Sacr. Conc. Trid. ac Rituum Congregationum, ut qui sunt in possessione praecedentiae, praecedant, et ubi non probatur aut non constat de possessione, praecedant ii, qui sunt antiquiores in loco controversiae, esse generaliter observandas, ubicumque contigerit de eadem praecedentia dubi-

tari, apostolica auctoritate tenore praesentium praecipimus et mandamus.

» Decernentes, etc., non obstantibus, etc., 18 Decembris 1639 ».

- 46 Constitutio Gregorii XIII comprehendit etiam PP. ordinis Praedicatorum, adeo ut in materia praecedentiae in possessionibus, etiam quoad ipsos sit procedendum ad praescriptum dictae Gregorianae, cum etiam respectu dictorum fratrum vigeat motivum, propter quod Greg. XIII edidit dictam constitutionem, nempe ob sedandas lites et controversias, quae in dies oriebantur occasione praecedentiae, vel iure praecedendi in processionibus, ut innuitur in prooemio dictae constitutionis. Tum quia etiam ex mox adducta Constit. Urb. VIII, constat expresse, etiam contra ipsos fuisse editam sine ullo dubio constitutionem Gregor. XIII, et revera comprehendere etiam PP. undequaque dignissimos praedicatores, seu Dominicanos, et dictas Constitutiones Greg. XIII et Urban. VIII, moderari quoad hoc Constitutionem S. Pii V, incip. *Inter caetera*, restringi ad loca Aragoniae, Valentiae et Cataloniae; ut plurimis adductis late probat Pignatell., t. 1, cons. 138 per tot.; et Matthaeuc., loc. cit., n. 3, et alii. Hinc Sacra Congregatio deinceps, ubicunque casus evenit, respondit iuxta dispositionem dictae Constitutionis Gregorianae, et praesertim, in una Arben., die 13 Martii 1482; in Cassanen., 24 Maii 1583; in una Ferentina, die 1 Iunii 1704; in una Iesuitarum, die 15 Iulii 1616; in una Conventualium, die 13 Novembris 1637; in una Augustinianorum, die 8 Octobris 1645; ut observat Pignatell., loc. cit., n. 14, et idem confirmavit Urbanus VIII in allata Constitutione supra n. 47, et utriusque Pontificis litteras expresse servari mandavit dicta Sacra Congr. Episc. et Reg., die 6 Octobris 1635, his verbis: *Sacra Congregatio censuit servandas esse litteras Greg. XIII et Urbani VIII, ea de re editas, ut qui sunt in possessione praecedentiae, praecedant; et ubi non constat de possessione, praecedant ii qui sunt antiquiores in loco controversiae, et ita ab his, ad quos spectat, servari mandat et praecipit*; et sic refert Lantuscha, loc. cit., num. 10, et Matthaeucci, loc. cit., sub n. 3, ubi subiungit: *Caeterum ubi est consuetudo, quod regulares praecedant inter se, ratio originis religionis, et non foundationis conventus est servanda, ut respondit Sac. Congr. Episc. et Regul., in*

- 47 *Forolivien., 23 Februarii 1693.* Item dicta Constitutio comprehendit etiam monachos, nempe quod monachi praecedant inter se secundum ordinem praescriptum in bulla Gregorii XIII, incipien. *Exposcit*, et adducta supra num. 44; sic Sac. Congr. Rit., in Saxoferrat. Nucerinae dioecesis, 19 Maii 1614, et in alia causa Monachorum, 29 Novembris 1618, et idem pluries declaravit Sac. Congr. Episc. et Regul.,

ut referunt Pignatell., loc. cit., num. 22; et Barb., lib. 1 Iuris ecclesiast. univ., c. 43, a n. 183, ubi varias eiusdem Congregationis in casibus occurrentibus datas declarationes ad litteram adducit.

Regulares conventus de recenti fundati in 48 loco, in quo adest alter eiusdem ordinis conventus, gaudent eadem praecedentia, qua gaudent fratres illius antiquioris sui ordinis conventus; sic expresse habetur ex declaratione et responsione Sac. Rituum Congr. ad sequens dubium et propositum his verbis:

« Pro parte procuratoris generalis ordinis Minorum Observantiae Sac. Rituum Congr. expositum fuit, quod cum in pluribus locis et civitatibus orbis inveniantur duo, et aliquando plura monasteria eiusdem ordinis Minorum regularis Observantiae, et in publicis et privatis processionibus circa modum praecedendi, dubitetur, quo loco incedere debeant fratres monasterii novissime fundati in eodem loco seu civitate? An in ultimo loco, ut aliqui opinantur, iuxta tempus foundationis sui monasterii, disiuncti et separati a fratribus eiusdem ordinis antiquioribus, qui ab antiquo monasterium habuerunt in eodem loco seu civitate, vel potius uniti et coniuncti cum fratribus eiusdem ordinis incedere et procedere in publicis et privatis processionibus debeant?

» Audita relatione illustrissimi et reverendissimi Card. de Monte, cui haec causa commissa fuerat, eadem Sac. Congr. respondit et declaravit iuxta Const. fel. rec. Greg. XIII, quae incipit: *Exposcit*, etc., Praecedentiam dandam esse ordini, qui prius in loco monasterium habuit, et non tantum illi monasterio, ita ut in illo loco per foundationem primi monasterii acquiratur anterioratus eiusdem, sed etiam cui libet alii posterius fundato eiusdem ordinis. Idem quoque servandum, quando praecedentia competit ex quasi possessione et iure praecedendi in terminis dictae constitutionis, et quando concurrant ad processiones, tam publicas quam privatas omnes eiusdem ordinis fratres uniti, et non divisim debere procedere, ita ut post crucem fratres strictioris Observantiae, sive Discalceati, seu Recollecti, vel Reformati uniti immediate incedant, et post illos Fratres de Observantia dicti, si iuxta regularia ordinis statuta, vel ex quasi possessione et iure praecedentiam habent. Alioquin in praecedentia servetur etiam inter eiusdem ordinis Fratres anterioritas foundationis monasterii cuiuscunque. Neque monasteria alterius ordinis debere, neque posse impedire frui dicto iure praecedendi, neque ordinem incedendi pervertere, et ita in causa praedicta eadem Sac. Rit. Congreg. declaravit, et servari mandavit.

» Die 3 Iunii 1617.

» M. MAR. Episc. Hostien. Card. GALLUS ».

Et hoc procedit non solum quando fratres 49

modernioris conventus incedunt simul sub cruce antiquioris conventus; sed etiam quando incedunt soli sub propria cruce. Sic expresse decrevit Sac. Rituum Congr. ut infra:

Salernitana Praecedentiae.

« Orta alias controversia inter Fratres Reformatos ex una, et nonnullos regulares civitatis Salernitanae partibus ex altera, de et super praecedendi iure in publicis processionibus ac funeralibus, quando Reformati non incedunt cum familia Min. Obser., Sac. Rituum Congr., die 10 Decembris 1629, respondit: Praecedentiam semper dandam esse fratribus Reformatis, sive soli de per se et sub propria cruce, sive cum familia et sub cruce Minor. Observantium processionaliter, sive in funeribus incedant, et ita ubique servari mandavit: cui decreto non acquiescentes Patres S. Augustini, B. Mariae de Carmelo, S. Francisci de Paula, et B. Petri de Pisis, ac B. Ioannis Dei litis consortes existentes in civitate Salerni, quotiescunque incedant sub propria cruce, et sine Fratribus Observantibus de Familia, adiverunt Sac. Congr. Rituum ut declarare dignaretur, cui danda sit praecedentia et proposita iterum causa die 21 Aprilis 1640, per emin. D. Card. Rondinium, pluries citatis et auditis in iure et in facto procuratoribus generalibus Ordinum ambarum partium, eminentiss. Patres Sac. Rituum Congregationi praepositi confirmandum esse praedictum decretum 1629 censuerunt, sed cum Patres S. Augustini et litis consortes, ut denuo revideretur huiusmodi quaestio, instanter supplicassent, placuit eminentissimis dominis novam audientiam eis concedere, unde tertia vice proposita praefata causa per eumdemmet eminentiss. D. Card. Rondinium, et acerrime utraque parte informante, Sac. Rituum Congr. stetit in decisis.

» Die 16 Decembris 1646.

« A. A. Card. CAPPONIUS ».

Item aliud consimile in materia dictae praecedentiae emanavit novissime decretum a Sacra Rit. Congr., die 8 Martii 1700, quod fuit confirmatum ab Innocentio XII, die 4 Iunii 1700, ut infra:

« Emanavit nuper a Congregatione venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardin. sacris ritibus praepositorum in causa praecedentiae inter dilectos filios Fratres provinciae S. Didaci novae Hispaniae in Indiis ordinis Minorum Sancti Francisci de Observantia Discalceatorum nuncupatorum ex una, et Fratres Provinciae Sanctissimi Nominis Iesu ordinis Eremitarum S. Augustini ex altera partibus, vertere, decretum tenoris, qui sequitur, videlicet:

» Mexicana Praecedentiae. Cum sub die 13 Martii proxime effluxi in causa praecedentiae inter Patres Discalceatos strictioris Observantiae Sancti Francisci provinciae S. Didaci

ex una, et Patres Augustinianos provinciae sanctissimi Domini Iesu ex altera partibus, super executione decretorum Sacrae Rituum Congr. diversis temporibus ad favorem eorundem Patrum Discalceatorum S. Francisci alias editorum, et signanter lati sub die 3 Iunii 1676, et per litteras in forma brevis datas 19 Iunii eiusdem anni a san. mem. Clem. PP. X approbati ac confirmati in regno Mexicano ultimo loco agitata; Sacra ead. Rituum Congr. super infra scripto dubio ab eminentissimo et reverendissimo domino Cardinali Petruccio relato, videlicet:

» An Fratribus Discalceatis strictioris Observantiae ordinis Sancti Francisci, non solum processionibus solis, et sub propria cruce, sed etiam in concionibus, disputationibus, concurrentia praelatorum, aliisque actibus, tam publicis quam privatis, interveniente vel non interveniente familia de Observantia, comperat praecedentia supra Fratres S. August. tam in voce quam in scriptis, partibus acerrime informantibus auditis, responderit: in casu, de quo agitur, praecedentiam competere Patribus Discalceatis S. Francisci, ac amplius dubium proponi vetuerit:

» Et nihilominus non acquiescentes Patres Augustiniani institerint praeter ordinem pro declaratione supradicti rescripti: Sacra Rituum Congr., die 8 Maii currentis 1700, partibus auditis, referente eminentissimo et reverendissimo Cardinali Petruccio, respondit, Fratres Augustiniani pareant, et perpetuo acquiescant, et ita decrevit, et servari, ac exsequi mandavit.

ALDERANUS Card. CIBO ».

« Cum autem, sicut dilectus pariter filius Iosephus Montoro praedicti ordinis Fratrum de Observantia Discalceatorum professor, ac sacrae theologiae lector, necnon tribunalis Sac. Inquisitionis qualificator, ac dictae provinciae Sancti Didaci custos et procurator, nomine dilectorum etiam filiorum ministri provincialis et definitorum eiusdem provinciae nobis subinde exponi fecit ipse, decretum huiusmodi, quo firmius subsistat et servetur exactius, apostolicae confirmationis nostrae patrocinio communiri, perpetuumque desuper Fratribus ordinis Eremitarum S. Augustini supradictis silentium imponi, ac tandem eiusmodi diuturnam controversiam finiri summopere desideret, nos ipsis etc. supplicationibus eorum nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, decretum praesentium auctoritate apostolica tenore praesentium confirmamus et approbamus, illique inviolabilis apostolicae firmitatis robur adiciamus, ac perpetuum praedictis Fratribus ordinis Eremitarum S. August. silentium super praemissis imponimus. Decernentes, etc.; sicque, etc.; irritum, etc.; non obstantibus, etc.

» Romae, 4 Iunii 1700 ».

Unde, ut vides, praecedentia debetur Fratribus Minoribus Discalceatis, Recollectis et Reformatis, aliisque de corpore Observantium, etiamsi sint posteriores in loco controversiae; dummodo in eo loco priores ad alios regulares, et in possessione praecedenti fuerint Observantes; quoties enim in eadem civitate seu oppido existunt plures eiusdem ordinis conventus diversis temporibus fundati, antiquioritas unius influit, et communicat praecedentiam omnibus aliis eiusdem ordinis quomolibet posterioribus, ut praecisis verbis censuit Rota, die 21 Aprilis 1690, in Hispalen. *Praecedentiae* coram Emerix decano, dec. 16, n. 4, ex impressis apud Monac., part. 2 Append., addens quod sic expresse disponit eadem Bulla Gregorii XIII, § *Quando vero*, ibi: *Si contigerit nova monasteria aut domus alicuius ordinis Mendicantium in loco, in quo alterius ordinis ex dictis Mendicantibus monasteria, aut domus prius erecta et instituta sunt, ille ordo, qui monasterium seu domum in loco habuerit, praecedat*: et inhaerendo illius bullae dispositioni tradunt Card. de Luca, de Praeeminent., disc. 25; Lantuscha, in Theatro regular., verb. *Praecedentia*, num. 11 et in fine; Novarius, in Summa Bullar., comment. 96, num. 11; Bordon., Opera moral. in Theat. Praeced., n. 478. Ac respondit S. Rit. Cong. in Salernitana *Praecedentiar.*, sub die 3 Iun. 1617. Et summa quidem ratione, nam alias scinderetur unitas ordinis, ac non levia scandala orirentur in populo, ut advertit Card. de Luca, d. disc. 15 de Praeem. Sic expresse Rota, l. c.

Quae Rota, dec. 7, num. 8, inter impressas apud eundem Monacell., loc. cit., enervat insuper objectionem et paritatem adductam in exemplis PP. Carmelitarum et Augustinianorum Discalceatorum praecedentiam desumentium solum a fundatione propriorum conventuum, quamvis sint eiusdem ordinis cum aliis Carmelitis et Augustinianis: rectissime enim ibi respondet Rota, quod Patres Carmelitae et Augustiniani Discalceati sunt quidem eiusdem ordinis, sed non eiusdem corporis cum aliis Carmelitis et Augustinianis Calceatis, cum semper incedant separati ab illis sub propria cruce, et regantur a diversis superioribus, nec eligi possint ad munera aliorum Carmelitarum et Augustinianorum Calceatorum; at Fratres Discalceati, Recollecti et Reformati, non solum sunt eiusdem ordinis, sed etiam absolute faciunt unum corpus cum Observantibus, cum incedant sub illorum cruce, recognoscant eundem superiorem generalem, et eosdem definiatores generales, etc. Vide apud Monac., l. c., dec. 16, Hispalen. *Praecedentiae*, cor. Emerix decano, dec. 17; eadem, cor. Caprara, dec. 19; eadem, coram Emmanuel., dec. 20; eadem, cor. Molines, in quibus omnia ad rem optime resolvuntur.

Item regulares succedentes de recenti in conventum eis cessum ab aliis religiosis eiusdem ordinis gaudent praecedentia, qua super alios gaudebant religiosi primo ipsum inhabitantes. Sic late probant Ursaya, tom. 2, part. 3, discept. 11 per tot., referens plures Rotae decisiones, et decreta Sacr. Rituum Congregationis, et signanter decretum emanatum per viam legis die 17 Iunii 1627, relat. ibi, num. 24, sub his verbis: *Procuratore enim M. O. R. narrante eidem Sacrae Congregationi Fratres Observantes Reformatos pati controversiam circa praecedentiam quasi nuper ascitos in civitate; cum tamen ingressi sint, et habitent in monasteriis Familiae, ideo supplicavit provideri, et Sacra Congregatio Rituum, referente Cardinali Millino, mandavit dari omnino praecedentiam dictis Reformatis*. Et concordat Pignatell., tom. 4, consult. 19, num. 13, ubi postquam probavit quod, quando antiquior conventus conceditur aliis regularibus, in istos transferuntur omnes praerogativae antiqui conventus, ait: *Et in hac specie admisit Sac. Congr. Rit. declarando praecedentiam deberi Fratribus Minoribus strictioris Observantiae ratione conventuum eisdem cessorum per Fratres Minores Observantes*. Et ipse Ursaya, qui loc. cit., discept. 11, in Pennen. *Praecedentiae pro PP. Reformatis Terrae Laureti cum PP. Capuccinis eiusdem oppidi*, dixerat causam pendere adhuc indecisam, postea in Miscellaneo sacro et profano, litt. P, n. 258, a Sacra Congregat. Episcoporum et Regular., ponente Card. Casono, resoluta fuit contra Capuccinos.

Religiosi diversorum conventuum eiusdem ordinis praecedunt inter se iuxta auctoritatem conventuum, quando quilibet conventus erigit propriam crucem iuxta decretum Sacr. Congregationis Rituum adduct. supra num. 48. Et sic Rota, 21 Aprilis 1690, in d. Hispalen. *Praecedentiae*, coram Emerix decano, § *Neque*; Lantuscha, loc. cit., num. 11; Matthaeucci, loc. cit., sub num. 7, et alii passim; Minores tamen de Observantia ubique, et in omnibus gaudent praecedentia super omnes Reformatos, ut novissime statuit Bened. XIII, Const. incip. *Pastoralis officii*, quae hic ad litteram datur:

BENEDICTUS EPISCOPUS,

SERVUS SERVORUM DEI.

Ad perpetuam rei memoriam.

Pastoralis officii nobis divinitus iniuncti sollicitudo Nos admonet, ut omni cura ac studio ad ea iugiter intendamus, per quae Christifidelium sub suavi arctioris religionis iugo mancipatorum, uberesque bonorum operum fructus, benedicente Domino, proferre iugiter satagentium quieti et tranquillitati consulitur, et

quae religiosum eorum propositum turbare possunt, removeantur, ut nulla re praepediti, ac sublatis animorum dissidiis et aemulationibus iuxta Regularia suorum ordinum Instituta in pacis amoenitate gratum Altissimo impendant famulatum, felicioribusque in dies in via Domini proficiant incrementis. Cum itaque, sicut accepimus, tametsi Fratres ordinis Minorum Sancti Francisci de Observantia, Excalceati, Recollecti ac Reformati respective nuncupati cum corpus religionis ac ordinem in simul constituent, atque sub uno eodemque capite et ministro generali, etsi sub diversis constitutionibus in Ecclesia Dei militent, antiquus tamen usus ac generalis prope consuetudo invaluit, ut ipsi Fratres de Observantia ubique nedum in Galliarum, Hispaniarum, Port. et Algarbiorum regnis, ac universa Germania, verum et in hac Alma urbe nostra, ac reliqua passim Italia, ubi fel. rec. Gregorii XIII. Praedecessoris nostri Constitutio super praecedentia edita maxime viget, eosdem Fratres Excalceatos, Recollectos et Reformatos in processionibus, aliisque tum publicis actibus et functionibus quibuscunque, nulla habita ratione maioris vel minoris antiquitatis suorum conventuum, praecedant; solumque aliquot ab hinc annis, pro parte dictorum Fratrum Reformatorum nonnullae quaestiones super eiusmodi praecedentia memoratis Fratribus de Observantia in quibusdam Italiae provinciis motae fuerunt sub obtentu, quod quidam eorum conventuum tempore et fundatione illis Fratrum de Observantia forent priores; licet in reliquis eiusdem Italiae Provinciis Fratres de Observantia praedicti praecedentiam praefatam pacifice obtineant, etiamsi eorum conventus post alios Fratrum Reformatorum inibi erecti reperiantur; nos considerantes eiusmodi controversias inter Fratres dicti ordinis, qui vota sua in spiritu humilitatis et paupertatis Domino exhibere profitentur, minime decere, ac turbas in eundem ordinem non sine scandalo, ac mutuae inter eos charitatis detrimento invehere posse, adeoque illas omni ratione recidere, unamque, ac certam hac in re formam ab omnibus Fratribus Reformatis praedictis servandam praescribere volentes, nec non Gregorii praedecessoris litterarum praedictarum tenorem, et alia quaecunque etiam specificam et individuum mentionem et expressionem requirunt praesentibus pro plene et sufficienter expressis et exacte specificatis habentes, motu proprio et ex certa scientia, maturaque deliberatione nostris, deque apostolicae potestatis plenitudine, quascunque causas, lites seu controversias inter Fratres de Observantia, et reformatos praedictos super praecedentia praefata ubilibet, et coram quibusvis iudicibus quomodolibet motas, ac pendentes ad Nos harum serie avocamus illasque penitus, et omnino

extinguimus ac supprimimus, et perpetuum desuper silentium imponimus; utque deinceps idem usus, ac mos, qui in Urbe praefata, ac alibi inter Fratres de Observantia, et Reformatos servatur ac retinetur, in universa Italia observari et retineri debeat, quod scilicet dicti Fratres de Observantia ubique in processionibus aliisque actibus, tam publicis quam privatis, digniorem et honorabiliorem locum obtineant, ac ipsos Fratres Reformatos praecedant, motu, scientia et potestatis plenitudine paribus, tenore praesentium statuimus et ordinamus. Districte in virtute sanctae obedientiae, et sub excommunicationis maioris latae sententiae eo ipso per contrafacientes incurrenda poena omnibus et singulis Fratribus Reformatis ordinis praedicti nunc et pro tempore existentibus inhibentes, ne deinceps super praemissis, eorumve occasione Fratres de Observantia huiusmodi molestare, inquietare, perturbare aut quoquomodo impedire audeant vel praesument. Sicque per quoscunque iudices ordinarios et delegatos etiam causarum Palatii Apostolici auditores, ac Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales, etiam de Latere legatos, et alios quoslibet quacunque auctoritate et potestate fungentes et functuros, sublata eis et eorum cuilibet aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate, ubique iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam, quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, decernimus. Quocirca venerabilibus fratribus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis et dilectis filiis locorum Ordinariis per praesentes, motu simili mandamus, quatenus ipsi, vel eorum quilibet per se vel alium seu alios, ubi et quando opus fuerit, et quoties pro parte dictorum Fratrum de Observantia fuerint requisiti, eis efficacis defensionis praesidio assistentes, faciant auctoritate nostra praemissa iuxta praesentium continentiam et dispositionem observari: contradictores quoslibet, et rebelles, ac praemissis non parentes, per sententias, censuras et poenas ecclesiasticas, aliaque opportuna iuris et facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis. Non obstantibus dictis Gregorii praedecessoris litteris ac nostra, et Cancellariae Apostolicae regula de iure quaesito non tollendo, aliisque, quibusvis constitutionibus et ordinationibus apostolicis, nec non ordinis, ac Fratrum Reformatorum praedictorum, illorumque conventuum, domorum et locorum, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indultis et litteris apostolicis sub quibuscunque verborum tenoribus et formis, ac cum quibusvis derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus et

insolitis clausulis, irritantibusque, et aliis decretis, etiam per modum statuti perpetui, etiam motu, scientia et potestatis plenitudine similibus, etiam iteratis vicibus concessis, approbatis et innovatis; quibus omnibus et singulis, etiamsi pro eorum sufficienti derogatione illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, individua et expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quaevis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum nihil penitus omisso, et forma in illis tradita observata exprimerentur et insererentur, praesentibus pro plene et sufficienter expressis et insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque; aut si aliquibus communiter, vel divisim ab eadem sit Sede indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam, et de verbo, etc.

Volumus autem, quod praesentium litterarum transumptis, etiam impressis, manu alicuius notarii publici subscriptis et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae munitis, eadem prorsus ubique fides tam in iudicio quam extra illud adhibeatur, quae praesentibus ipsis adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die 14 Febr. 1726, Pontificatus Nostri anno secundo.

F. Card. OLIVERIUS.

Locus ✠ annuli Piscatoris.

- 52 Regulares conventus conatu seu violentia Turcarum vel haeticorum, aut hostili furore suppressi, et postea ipsis restituti, gaudent pristina praecedentia, et recuperant omnia primaeva iura; sic enim in facti contingentia fuit resolutum a S. Rit. Congr., die 6 Dec. 1645, in Augustana *Praecedentiae*, inter Minores conventuales, quorum conventus fuerat ab haeticis Lutheranis Augustae suppressus, et Fratres Minores de Observantia, qui post conventualium expulsionem conventum in dicta civitate obtinuerant; et fuit decretum, praecedentiam tam in processionibus publicis, quam in eis, quae fiunt in tumulandis cadaveribus defunctorum, et in sessionibus, aliisque similibus, deberi conventualibus postea restitutis. Et quidem merito, quia cum dictus conventus fuerit iniuste et violenter suppressus, nunquam conventuales fuerunt privati sua legitima possessione praecedendi, licet per aliquod tempus caruerint exercitio, adeoque ex capite Iustitiae illam recuperare potuerunt. L. final. Cod. Si per vim; et l. *Clam possidere*, § *Qui ad nun-*

dinas, ff. de Acquirend. vel amittend. possess. In similibus enim casibus redintegratio retrahitur ad tempus primae erectionis, cum currat in istis natura postliminii, quod rem in pristinum statum reponit, ut patet ex dictis verb. *Postliminium*, per tot, et signanter n. 7, ubi Pat. Ioannes Cheron Provincialis Carmelitarum a Turcis captus, et postea liberatus, et decreto Sacr. Congregationis Episc. et Regular. fuit manutentus in possessione sui provincialatus, cassata alterius provincialis electione. Et sic tenet Rota, coram Merlino, dec. 302, n. 2; Pignat., tom. 9, consult. 183, num. 12; Menoch., de recuperand. Possess., remed. 10, n. 111; Gratian., disc. 1545, n. 9 et seq.; Sapon., discept. 345, tom. 5, et alii passim.

Secus autem si fuerit motu proprio Papae suppressus, et postea ex mera gratia a Sancta Sede restitutus; tunc enim praecedentia in processionibus, et aliis actibus debetur Regularibus praeeistentibus, quia talis restitutio habetur pro nova fundatione. Sic Sacra Congr. Rit., in Senogallien., 21 Ianuarii et 1 Septembris 1696; apud Monac., part. 1, tit. 6, formul. 19, n. 14. Nisi restitutio fiat plenarie quoad omnia, de quo textus in cap. *Quamvis* 8 de Rescriptis in 6, alias nequaquam, ut ibi in littera: *Cum talis restitutio, ubi aliud non exprimitur, intelligatur fieri sine iuris praeiudicio alieni*: quia, licet dicti regulares sint primi ratione conventus, ad quem restituti fuerunt, sunt tamen secundi respectu ad restitutionem et novam gratiam, adeoque, nisi Pontifex in litteris restitutionis expresserit eos restituere etiam quoad praecedentiam, non possunt praecedentiam praetendere, ut ponderat gloss. in cit. c. *Quamvis*, verb. *Praesupponatur* in fine, ibi: *Nisi aliud Papa diceret in restitutione, videlicet, quod me restituit ad datam et prioritatem temporis, et vult gratiam meam valere perinde ac si revocata non fuisset, etiam quoad prioritatem temporis*. Pignat., tom. 9, consult. 183, n. 10 et seq., et alii passim.

Regulares in processionibus incedunt post confraternitates laicorum, et post eos in digniore loco clerus saecularis. Sac. Congr. Rit., in Messanen., 7 Augusti 1621; apud Sellium, in Select. canon., c. 25, n. 17; Barb., Summ. apost. dec. 15, verb. *Regulares quoad praecedentiam*, n. 5.

Regulares in suburbiis et territorio Romano servant praecedentiam, sicuti in ipsa urbe. Sac. Congr. Rit., in Tusculana, 2 Mart. 1613, et in Anagnina, 20 Iun. 1626; apud Lantusch., in Theat. Regul., verb. *Praecedentia*, ubi per extensum refert dicta decreta.

Regulares in processionibus debent clerum saecularem anteire, nec cum clero saeculari misti incedere valent. Sac. Congr. Rituum, in

causa Castellae et Legionis, 30 Augusti 1592; et in Legionen., 24 Sept. 1605; et in Neapolitana, 7 Iulii 1612; apud Barb., in Summa apost. dec., verb. *Regulares quoad praecedentiam*, n. 7.

57 Regulares non possunt praetendere praecedentiam super parochum regularem, quando inter alios parochos procedit in processionebus. Sac. Congr. Rit., in Asten., 23 Novem. 1602, apud Sellium, cit. c. 25, n. 18; et Barbosa, l. c., n. 8.

58 Regulares debent locum digniorem in processionebus, cedere clero saeculari, licet prior regularium deferat in processione reliquam. Sacra Congregatio Rituum, in Senogallien. Montis Bodii, 24 Septembris 1605 et 23 Ianuarii 1610; apud Barbosam, loc. cit., n. 9. Praecedentia enim supra clerum saecularem debetur solis regularibus paratis deferentibus in processione reliquias, non tamen caeteris non paratis. Sacra Congr. Episc. in Iuvenacen., 4 Sept. 1693; apud Monac., tom. 1, tit. 5, num. 32.

59 Quoad ea quae concernunt praecedentiam Episcoporum, nec non Episcop. titularium et administratorum. Vide verb. *Episcopus*, artic. 4 et 7.

60 Quoad ea quae concernunt praecedentiam vicarii generalis. Vide v. *Vicarius generalis*, art. 3.

61 Quoad ea quae concernunt praecedentiam canonicorum. Vide verb. *Canon.*, art. 7 et 8.

62 Quoad ea quae concernunt praecedentiam coadiutorum. Vide verb. *Canonicus*, art. 10, et verb. *Coadiutor*.

63 Quoad ea quae concernunt praecedentiam vicarii foranei. Vide verb. *Vicarius foraneus*.

64 Quoad ea quae concernunt praecedentiam confraternitatum. Vide verb. *Confraternitas*, art. 6.

65 Quoad ea quae concernunt praecedentiam magistratus. Vide verb. *Magistratus*.

66 Quoad ea quae concernunt praecedentiam generatim. Vide Pignat., tom. 5, consult. 12 per tot., ubi n. 81 habet ut infra.

* Praestat hic adnotare, quod anted. Pignatell., ib., sub num. 83, tradit in haec verba: « Prae caeteris (in materia praecedentiae) iuvat transactio, quae observanda est. Cum enim fiat pro bono pacis, praesertim inter ecclesiasticos, super huiusmodi praeeminentis, servari omnino debet, ut ... semel ac iterum firmavit Rota apud Seraph., decis. 22 et 81 per tot. Qua obligantur etiam successores, quando apparet initam fuisse bona fide super re quam maxime dubia, et ad extinguendas gravissimas lites... et canonici et dignitates successores ligantur concordia inita per antecessores, quamvis confirmatio Papae non intervenit. Quod etiam firmavit Rota, in Cosentina Praecedentiae, 6 Iun. 1618, coram Dunogetto.

Praesertim si fuerit longo tempore observata, ut in specie concordiae observatae per spatium viginti trium annorum tradit Rota, decis. 88, n. 5 et seqq., p. 6 rec. Per observantiam enim inducitur approbatio... ex qua vel dicitur praescriptum ius alterius, vel saltem per spatium decem annorum inducta consuetudo, Rot., in Cordubensi, decis., 28 Iun. 1628, coram Ubaldo... Cui concordiae per quaecunque rescripta non censetur unquam derogatum nisi de ea fiat specifica mentio * ».

In disputationibus publicis Romae observatur fere semper hic praecedentiae ordo. Si inter invitatos ad arguendum aliquis sit praelatus, hic ratione dignitatis est primus argumentator. Secundus, regularis Thomista. Tertius, regularis Scotista, vel alterius religionis aut saecularis. Si vero praelatus nullus arguat, servantur privilegia concessa a Summis Pontificibus, praesertim Thomistis et Scotistis representantibus propriam scholam. Unde primus arguens est regularis Thomista; secundus, regularis Scotista; tertius ad libitum, nisi forte tam praelatus quam Thomista et Scotista velit resumere tertium argumentum, quod reputatur specialis honor; doctores autem saeculares, etiam actu legentes, cum non repraesentent propriam scholam, cedere debent Thomistis et Scotistis.

His adde quod canonici clerici, ubi praebendae non sunt distinctae in presbyterales, diaconales ac subdiaconales, quamvis antiquiores receptione, non sunt praeferendi canonicis presbyteris, etiam postquam ipsi canonici clerici fuerint effecti sacerdotes, et tunc nec ipsis competit reintegratio seu praecedentia adversus canonicos sacerdotes et posteriores receptione; cum ius semel adeptum ex sacerdotio nunquam amittatur, non obstante immemorabili in contrarium consuetudine, quam abusum imperceptibilem declaravit Sac. Congregat. Rituum, in Sutrina Praecedentiae, die 27 Augusti 1707, et alibi saepissime, ut refert Scarfantonus ad Ceccoperium, part. 1 in Animadv. ad tit. 11, sub num. 16, et refert etiam Monacell., part. 4, in Supplement. ad tom. 3, num. 109; et Pitton., de sacris Rit., tom. 3, n. 1632.

Canonici collegiatae capitulariter incedentes in omnibus sunt praeferendi parochis, et etiam parochis Ecclesiae Matricis. Sic expresse Sacra Rit. Congr. anno 1666, mense Augusti in respons. ad 1 dub.; apud Pignatell., tom. 6, consult. 74, et novissime, in Ianuensi, 19 Iulii 1710, ubi cum parochi urbani praetenderent praecedentiam supra collegiatam insignem S. Mariae Vinearum, proposito dubio: *An canonicis dictae collegiatae debeatur praecedentia adversus parochos urbanos?* Sacra Rituum Congr. ad relationem eminentissimi Barberini sub die 9 Iulii 1710, ad 3 dub. respondit:

Affirmative, ut refert Ursaya, qui in hac causa egregie scripsit ad favorem eiusdem collegiatae, tom. 1, pag. 1, discept. 6, sub num. 192. Et iterum confirmavit stando in *Decisis* anno 1716, 19 Iulii, ut refert eruditissimus Nicolaus Colletti in additione ad Ughellum, in *Italia sacra*, tom. 4, provinc. 8, de Ianuens Episc., pag. 836. Et pluries firmavit etiam sacra Rota, et signanter, part. 17 rec., decis. 87; in Burgen. *Prae- eminent.*, coram Rondinino, n. 4, ubi plura adducit merito videnda.

70 Quae praecedentia debeatur missionariis Ordin. Minorum de Observantia pro Sanctis Locis, et aliis. Vide verb. *Privilegium*, art. 1, num. 31.

71 Attendenda est hic Constitutio Bened. XIII, incip. *Militantis Ecclesiae*, edita 25 Iunii 1727, in qua confirmatur Constitutio S. Pii V; super praecedentia canonicorum Regularium congregationis Lateranensis ordinis S. Augustini in processionibus, et aliis actibus publicis et privatis, statuendo, quod ipsi, ubi interesse contigerit, statim ipsum clerum saecularem non exemptum subsequi, dum ipsi subsequendo praecedunt, dum vero praecedendo praecedunt, illum immediate sequi debeant.

72 Observanda est Constitutio Innocent. XIII, incip. *Dudum*, edita 5 Iulii 1725, qua statuitur, ut Fratres laici de Observant. Reformat. ac Terti Ordinis in regno Siciliae praestent iuramentum, vel votum emittant coram testibus cedendi clericis praecedentiam, nec superiores ordinis praedicti possint in posterum laicos seu conversos quoscunque ad professionem admittere, nisi prius ab ipsis emissio tali voto vel iuramento: iniuncta superioribus contrafacientibus privationis officii et vocis activae et passivae poena ipso facto incurrenda, laicis vero seu conversis sine praedicto voto seu iuramento profitentibus, nullitatis professionis. Et interim superiores eiusmodi laicos seu conversos compellant ad observantiam litterarum Urbani VIII, hac de re emanatarum 16 Nov. 1642, in quibus statuit praecedentiam deberi clericis sub poena excommunicationis contra ipsos et superiores contrafacientes circa dictam praecedentiam, et non obstante quocunque praetextu anterioritatis vestitionis, et professionis, et consuetudinis.

73 Praecedentiae non semper a personali dignitate desumuntur; abbates enim simplices aliquando praecedere possunt superioribus generalibus sui ordinis, praesertim extra actus monasticos. Bened. XIV, tom. 1, Constitut. 98, incip. *Inter plures*, § 16, ubi affert exempla

74 promiscuae praecedentiae. Nempe, inter canonicos basilicarum Urbis, cum aliqui sint episcopali dignitate insigniti, hi quidem reliquos omnes canonicos praecedunt: vicarius autem repraesentans personam Cardinalis archipresbyteri, qui basilicae caput est, quamvis idem

simplex praelatus sit absque ordine episcopali; tamen in choro et in omnibus actibus capitularibus, praedictos canonicos Episcopos praecedit. Extra chorum vero et extra actus capitulares, infra eosdem incedit et sedet. Idem 75 pariter procedit in collegio advocatorum consistorialium inter advocatos episcopali dignitate insignitos, et decanum collegii, qui uti caput, quamvis plerumque simplex clericus existat, in actibus collegialibus ipsi praecedit, extra vero in omnibus decedit.

Praecedentiae inter Graecos et Latinos desumuntur ab ordine, antianitate aut dignitate personali. Idem Constit. 57, incip. *Et si pastoralis*, § 9. Praecedentia inter Episcopos et 77 gubernatores praelatos aut vicelegatos ditionis ecclesiasticae stabilitae sunt ab eodem Pontifice Const. 18, incip. *Quod Apostolus*, et in Append., tom. 2, num. 2, pag. 6. Vide ibi late de omnibus. Praecedentiae ordo inter vo- 78 tantes signaturae iustitiae et gratiae servandus praescribitur ab eodem Pontifice tom. 2, Constit. 9, incip. *Militantis Ecclesiae*, nempe, quod votans, prius in suo respective tribunali admissus, alteri in suo posterius admissio praecedat. Et si contigerit, ambos alterius signatu- 79 rae votantes eodem die in suo respective tribunali admissos fuisse, praecedentia detur illi, qui in praelatura quacunque antiquior et prior reperitur. Verum cum aliquis votans alterius tribunalis huiusmodi sive episcopali character insignitus, sive protonotarii apostolici dignitate ornatus, sive quocunque alio eiusdem Romanae curiae munere vel officio decoratus reperitur, praecipit; ut nulla habita signaturae iustitiae, aut gratiae votantis ratione, illa duntaxat praecedentia illaesa remaneat, quae vo- 80 tanti alias debetur. Et denique statuit, huiusmodi praecedentiam, cum quivis votans in utroque signaturae iustitiae et gratiae tribunali ascriptus fuerit, a primaeva ipsius votantis in altero utriusque signaturae tribunali admissione esse repetendam et definiendam.

Quoad praecedentiam hic iuvat adducere, 81 quae tradit eruditissimus Franciscus Maria Pitonius advocatus Romanus, Episcopus Imenae, et Benedicti XIII. auditor, in *parte tertia* disc. 57, num. 14, ubi in Summario sic praecise habet: « Parochus regularis ecclesiae matricis praecedit parochus ecclesiae saecularis eidem subditae, et sic etiam clerus regularis ecclesiae cathedralis quoad clerum saecularem ecclesiarum inferiorum », et in corpore, sub eodem n. 54, ita pariter praecise: « Ex quo principio decisam habemus illam quaestionem, an parochus regularis ecclesiae matricis praecedere debeat parochus ecclesiae saecularis in quibuscunque processionibus et functionibus publicis; licet enim de iure praecedentia competat parochus et clero saeculari supra regularem; id tamen procedit, ubi uterque clerus et

parochus interveniunt tanquam personae de ordine et hierarchia ecclesiastica in genere inter se coaequales, secus autem ubi parochus et clerus regularis interveniat tanquam repraesentans ecclesiam superiorem, nempe aut cathedralem, aut matricem: hoc enim casu non intrat ratio ordinis hierarchici circa praecedentiam clerici saecularis supra regularem, sed ratio superioritatis et respective subiectionis, ne detur absurdum, quod subditus praecedat superiorem, dum tali casu regularis dicitur intervenire in figura et repraesentantia superioris, et sic praecedit, ut, quidquid dixerit Pignat., consult. 26, tom. 4, bene firmavit Cardin. de Luca, de Praeemin., discours. 51, num. 20; Ansald., in Adnotat. ad decis. 55, num. 17, et ego obtinui in una Melevitana *Praeeminentiarum* in Sac. Congreg. Rituum, 27 Februarii 1723, in respon. ad dub. secundum, ad relat. emin. D. Card. Gualterii, ubi scribendo pro PP. Dominicanis ecclesiae parochialis B. Mariae de Portu Salvo civitatis Valletae, obtinui resolutionem, quod parochus regulari supradictae ecclesiae regularis tanquam matricis competere praecedentia supra parochum ecclesiae parochialis saecularis Sancti Pauli in quibuscunque processionibus generalibus et functionibus Episcoporum, iuxta quam resolutionem, me scribente, iudicavit etiam Rota, in nullius Calaguritana *Iuris ingrediendi chorum*, super manutentione 10 Maii 1723, § *Aut vero*, cor. rev. patre domino Cerro ».

82 Et revera sapientissimus et practicissimus Card. de Luca loco ab ipso citato sic praecise habet: « His ita constitutis, de consequenti nimum planam esse dicebam responsionem ad obiectum praecedentiae debitae clericis saecularibus supra regulares ex deductis supra dict. discours. 24, et alibi, quod scilicet conclusio sit in suo casu verissima, sed male ad rem applicata: procedit etenim, quando clerici saeculares et regulares diversarum ecclesiarum inferiorum aequae subditarum in functionibus interveniunt, adeo ut aliam non faciant figuram, nisi illam, quam propr. ordo, propriaeque eccles. qualitas praebeat, cum tunc dicta distinctio hierarchica intret. Secus autem, ubi aliqui regulares interveniant tanquam repraesentantes corpus cathedralicum, ut sequitur in illis cathedralibus vel metropolitanis, quae sint regulares, iuxta recensitas supra dict. discours. 2 et seq., sive tanquam repraesentantes ecclesiam superiorem, et constituentes unum corpus cum praelato regulari, ut in istis ecclesiis monasterialibus contingit; quoniam tunc non intrat d. ratio ordinis hierarchici, sed intrat altera superioritatis et subiectionis respective, et ne detur absurdum, quod subditus praecedat superiorem, quodque membra inferiora praecedant caput. Ideoque monachi Benedictini seu Casinenses, vel canonici regulares

Lateranenses hodie in Urbe occupant suum locum in ratione antiquitatis, sed quando erant canonici Ecclesiae Lateranensis, occupabant primum locum supra universum clerum Romanum cum similibus, atque in hoc versantur adeo frequentia modernorum aequivoca, quae eorum cibus quotidianus esse videntur, intelligendi et practicandi conclusiones in abstracto, sive in littera, non reflectendo ad huiusmodi distinctiones et circumstantias, ex quibus applicatio pendet, in qua totum est punctum.

Praecedentia inter parochos debetur illi, qui 83 prior fuit assumptus ad regimen suae parochialis: de iure enim is praecedit, qui in labore est antiquior instar militiae. L. *Nemo* 2 de Officio magistri officior., l. *Tirones* 5 Cod. de Tironib.; Ciriac., contrav. 201, num. 44; Seraphin., dec. 326, n. 3; Pignatell., tom. 6, consult. 67, n. 1, ubi refert quod id resolvit Sacra Rit. Congreg., in Maceratensi *Praecedentiae*, referente eminentiss. Sacchetto, atque habetur in statuto cleri Romani, c. 2, § 6.

Quilibet autem parochus in propria ecclesia 84 omnibus aliis parochis praecedit, excepto capitulo cathedralis, quia secluso hoc casu de interventu capituli cathedralis respectu praecedentiae, quilibet in domo sua regulariter dicitur maior. L. *Nihil omnino* 4, et ibi Glossa final., Cod. de Palatinis sacrar. largition., et expresse cum aliis Rota, rec. par. 1, dec. 616, num. 3. Rectores autem ecclesiarum in propriis ecclesiis dicuntur esse in propria domo can. *Duo* 23, qu. 4; Abbas in cap. *Venerabilem* de Election., num. 19, cum aliis relatis per Gonzalez ad regul. 8, gloss. num. 102. Quinimo in ea sunt reges et imperatores: unde 85 etiam rex existens in aliena domo, debet cedere domino, ut notat Decian., consil. 67, num. 12 et 13, volum. 2; Solorzan., in allegat. pro supremo Conc. Indiar. super praeced., num. 92; Besold., dissert. de Praecedent., cap. 3, num. 15, et expresse Pignat., tom. 3, consult. 17, num. 14. Vide in fine h. tom., in Append., Decreta S. Congr. Conc., in Maceraten. *Iurium parochialium*, in respons. ad 6 et 7 dub.

Prior enim in propria ecclesia, etiamsi sit 86 aliis parochis inferior, dicitur pro se habere iuris assistentiam in praecedendo caeteris aliis, ad text. in cit. l. *Nihil omnino* Cod. de Palat. sacr. largit., et ibi etiam Glossa final.; Decian., consil. 63, num. 12 et seq., vol. 2; et Rota, in Calaguritana *Praeeminentiarum de victoria*, 16 Nov. 1591, coram Penia; Abbas, in cap. *Postulastis*, num. 8, de Concess. praebend.; Geminian., in cap. *A collatione*, n. 7, de Appellat.; Put., dec. 104, num. 4, 5 et 6, lib. 3, in correct. allegat. a Rota, rec. part. 5, tom. 1, dec. 3, num. 6 et 27; et ita expresse resolvit Sacra Rituum Congreg., in Asculana,

23 Maii 1641; apud Pignat., tom. 7, consultat. 46, n. 6; ubi expresse dicit, quod praedicta eo magis locum habent in ecclesia propria, etiamsi parochus alter sit dignior, citans ad id, Abbatem, Gonzalez et Gratian., et asserens id saepius declarasse eandem Sac. Congregationem Rituum. Et ad hoc facit etiam, quod nec Episcopo extra suam ecclesiam et dioecesim conveniunt ea, quae proprio Episcopo in sua ecclesia et diocesi debentur, ut declaravit ead. Sac. Rit. Congr. in Policastren., 21 Augusti 1694, his verbis: *Episcopo extra suam dioecesim, et in loco, in quo non habet iurisdictionem, non conveniunt ea, quae proprio Episcopo in sua ecclesia et diocesi debentur.* Sic apud Pignatell., tom. 3, consultat. 54, n. 3.

87 Attendenda tamen semper in his legitima consuetudo, quae in materia praecedentiae inducitur per decem annos, eaque praescribitur. Ciriac., controv. 201, n. 169; Pignat., tom. 6, consult. 67, n. 5, cum pluribus ibi allegatis; Rota, in Mutinensi *Praecedentiae*, 25 Iun. 1683, et part. 5 recentior. dec. 483, n. 1. Etiamsi sit contraria iuris dispositioni, cum ipsa habeatur pro iure et praevaleat etiam ipsi iuri; Ciriac., l. c., n. 171; Seraphin., decis. 694, num. 1; Gregor., dec. 224, num. 2; Sperell., dec. 36, num. 4; Pignat., l. c., num. 3. Et Rota, in dict. Mutinen., accedente praesertim scientia et patientia adversarii; Greg., dec. 417, num. 2; Coccin., decis. 26, num. 3 et dec. 31, n. 6; apud Post., de Manutenent.; Pignatell., loc. cit., n. 3; Rota, rec. part. 2, decis. 716, n. 3, quae consuetudo nec interrumpitur per reclamationem, in qua quis succubuit. Rota, rec. part. 4, tom. 2, dec. 214, n. 2 et 3, et part. 29, tom. 1, decis. 99, n. 10 et seq. Et actus quamvis unicus tribuit quasi possessionem manutenibilem in materia praecedentiae. Rota, rec. part. 11, decis. 320, num. 14, et part. 14, dec. 148, num. 8. Praesertim constituto de bono iure; Rota, rec. part. 17, decis. 156, num. 13. Licet secus sit, ubi actus sit aequivocus; Rota, rec. part. 11, dec. 320, num. 32.

88 * Parochus loci, ubi quis obiit, cadaver associans semper habet praecedentiam supra alios, quoadusque est intra limites paroeciae suae. Inst. eccles. 105, § 54.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

89 Consuetudinem utramque paginam facere in subiecta materia praecedentiae, proverbii loco dici solet.

90 Nihilo tamen minus gravis est quaestio, an sit servanda consuetudo, per quam minus dignus praefertur magis digno? Varii in varias abierunt sententias; Rota vero processit hac cum distinctione, ut si agatur de praefereendo minus digno *in omnibus actibus*, stari minime

debeat huic consuetudini, sin vero res sit de praelatione minus digni magis digno *in aliquibus tantummodo actibus*, recedi haud possit ab hac consuetudine. Vide Decisiones in Capuana seu Casertana *Processionum super praecedentia*, 10 Martii 1743, § 8, coram bon. mem. de Vais, et 17 Iunii 1746, § 8, coram eminentiss. Elephant. Quod procedit, tum si triginta vel quadraginta annorum, tum et maxime si centenaria vel immemorabilis sit consuetudo.

Sed dubitari non immerito potest, an haec distinctio locum sibi vindicare queat, ubi ex dispositione expressa ritualis vel caeremonialis Episcoporum, magis dignus obtinere debeat praecedentiam supra minus dignum in actu particulari? Sacrum tribunal Rotae etiam in hoc casu admittere videtur mox dictam distinctionem, in mox allegatis decisionibus; sed praeter causae illius necessitatem; nam ut habet *Decisio diei* 17 Iunii 1746, § 7, praecedentia in illo casu non descendebat ex Rituali vel Caeremoniali. Magis arridet sententia eorum, qui hoc in casu tenent, servandam haud esse consuetudinem, ex decreto irritante, quo munitae sunt constitutiones confirmatoriae Ritualis et Caeremonialis. Sperell., decis. 179, n. 34, et plur. seq.; confer. et Clericat., de Benef., disc. 68, n. 6, et plur. seq.

De praecedentia, ubi res postulat, consule Iacobum Gothofredum, de Iure praeced., qui accuratissime de ea agit.

ADDITIONES CASINENSES.

Liceat insuper sequentia Sac. Rituum Congregationis decreta afferre, in Addit. ad n. 6, huius art. *quoad praecedentiam capituli cathedralis*.

« Contendente rectore ecclesiae parochialis S. Silvestri civitatis Sutrinae in funeribus sui parochiani, in processionibus et aliis functionibus ecclesiasticis, praesentibus capitulo et archipresbytero ecclesiae cathedralis eiusdem civitatis, sibi competere nonnullas praeeminentias. Hinc super eisdem controversiis exortis, capitulum una cum archipresbytero pro declaratione infrascript. dubiorum humiliter supplicavit :

» Primo: *An parochus S. Silvestri teneatur accedere ad cathedralem ad levandum capitulum cathedralis pro associando cadavere sui parochiani defuncti tumulandi in paroch. vel in quacunque alia ecclesia, etiam regularium, quando capitulum interveniat in associatione?* Resp. *Affirmative*.

» Secundo: *An etiam regulares in casibus praedictis teneantur prius accedere ad cathedralem ad levandum capitulum, non autem ad parochialem S. Silvestri?* Resp. *Affirmative*.

» Tertio: *An capitulum et canonici non so-*

lum in via, sed etiam in propria ecclesia parochiali praecedere debeant ipsi parochi in funeribus et aliis functionibus, non obstante praetensa contraria consuetudine? Resp. Affirmative, praeterquam in actu faciendi officium, quoad spectat ad parochum.

» Quarto: An parochi praedicti, tam in via quam in ecclesia parochiali, quando associantur cadavera suorum parochianorum, prohibita sit erectio propriae crucis praesente capitulo cathedralis? Resp. Affirmative, praeterquam in actu peragendi officium¹.

» Quinto: An liceat dicto parochi occasione processionum discedere a sua parochia, accedere et transire per parochiam cathedralis cum stola et cruce erecta, et simili modo redire ad suam parochiam, vel potius debeat in cathedrali erigere et deponere crucem et stolam? Resp. Affirmative quoad primam partem, Negative quoad secundam.

» Sexto: An deceat capitulum et canonicos assistere praedicto parochi solemniter celebranti in festivitibus SS. Annae et Silvestri, quando

invitantur ad ecclesiam parochialem: an vero unus de capitulo debeat missam cantare? Resp. Affirmative quoad primam partem, Negative quoad secundam.

» Septimo: An liceat archipresbytero cathedralis in associatione cadaverum, aliisque processionibus ingredi ecclesiam parochialem cum stola, an vero debeat illam in ianua deponere? Resp. Affirmative quoad primam partem, Negative quoad secundam. Et ita declaravit et servari mandavit Sac. Rituum Congreg. partibus informantibus auditis, die 28 Apr. 1703, in Sutrina Praeeminentiarum ». Apud Manuale decretorum authent., Sac. Rituum Congregat. primum Romae, deinde Neapoli, edit. an. 1747, num. 277.

Item. Ad dub.: An in funere defuncti alterius parochiae interveniente capitulo, liceat primae dignitati cathedralis, sive, ea absente, alteri de capitulo in ordine digniori incedere cum pluviali et stola nigri coloris? Sac. Rit. Congr., Affirmative et amplius, in Caietana, 16 Iul. 1757, cit. Manual., n. 278.

PRAECEPTUM

Vide verb. LEX, art. 1, a n. 16 ad 19.

PRAEDICARE, PRAEDICATOR

Summarium.

1. Praedicare tenentur Episcopi, et hoc est praecipuum eorum munus, ac per se vel per alios in casu legitimi impedimenti id facere debent. - 2. Item praedicare tenentur parochi per se vel per alios. - 3. Imo parochi, si ab Episcopo moniti trium mensium spatio suo praedicandi muneri defuerint, possunt ad id per censuras compelli, seu per alias poenas arbitrio ipsius Episcopi, et etiam per subtractionem fructuum beneficii, alteri, qui id praestet, persolvendorum. - 4. Praedicandum est per annum saltem omnibus Dominicis et solemnibus diebus festis; tempore autem ieiuniorum, Quadragesimae et Adventus Domini quotidie, vel saltem tribus diebus, si ita oportere duxerint Episcopi. Et praedicator dicit Salutationem angelicam semper. Non vero Regina coeli, etiam tempore paschali. - 5. Per ly Tempore ieiuniorum intelligitur solummodo tempus Quadragesimae et Adventus, non autem tempus vigiliarum. - 6. Relinquitur arbitrio Episcoporum, an tempore Quadragesimae et Adventus quotidie vel tribus diebus in hebdomada, vel minus illis tribus diebus praedicetur. - 7. Praedicationis tempore in ecclesiis separanda sunt loca virorum et mulierum saltem per velum. - 8. Concionandum est Iudaeis semel in hebdomada, qui tenentur ad concionem accedere. - 9. Praedicationem in ecclesia omnes possunt audire, gentiles, iudaei et haeretici. - 10. Praedicationis tempore interesse tenentur Episcopi non impediti, clerici, et alii eiusdem Ecclesiae. - 11. Unde potest Episcopus statuere, ne canonici, et alii de capitulo discedant ab ecclesia tempore concionis, et quod illi intersint quotidie sub poena amissionis distributionum illius diei, in qua defuerint. - 12. Praedicationis tempore non potest in

ecclesia dici missa. - 13. Praedicationis tempore prohibiti sunt populi stare otiosi in foro seu in platea. - 14. Non est praedicandum de nocte sed tempore praescripto ab Ordinariis; unde nulla concio, neque passionis Dominicae debet fieri de nocte. - 15. Si concio habeatur tempore missae, debet haberi statim post Evangelium, vel post Credo, si in dicta missa tali die dicatur; quod si celebrans ipse concionetur, deposita casula et manipulo, sedet ad cornu evangelii, vel ascendit cathedram. Si quis tempore missae sit concionaturus coram Episcopo loci circa initium evangelii genuflexus petit ab illo benedictionem per Iube, domne, benedicere osculata Episcopi manu, postmodum cathedram ascendit, et de more concionatur. - 16. Praedicator, si concionetur, dum est expositum SS. Sacramentum, stat nudo capite. - 17. Praedicare non possunt laici cuiuscunque sint ordinis et professionis. - 18. Imo laici praedicantes subiacent excommunicationi, et nisi quam citius resipuerint, alia competenti poena sunt plectendi. - 19. Et a fortiori praedicare nequeunt mulieres. - 20. Potest tamen praedicationis munus ab Episcopo committi etiam clerico, qui non sit in sacris ordinibus constitutus. - 21. Regulariter vero facultas praedicandi non conceditur, nisi sacerdotibus; vel saltem constitutis in ordine diaconatus. - 22. Episcopus potest praedicare in quacunque ecclesia, etiam regulari suae dioecesis, nec ab ullo potest impediri aut prohiberi. - 23. Non potest tamen praedicare extra dioecesim suam sine licentia Ordinarii loci. - 24. Episcopo praedicanti per se ipsum in sua ecclesia, cum ex proprio munere ad id teneatur, minime licet etiam praetextu paupertatis, praetendere sibi praestari eleemosynam solitam dari praedicatoribus ab universitate electis. - 25. Quando ipsemet Episcopus praedicat, silere de-

¹ Intellige dummodo secus non obtineat consuetudo. Vide Lucium nostrum, v. Parochus quoad resid. prae-

cedentiam, etc., n. 59, et Addit. Casinenses, ibi, et in App. 3, post art. v. Paroch. (nec non v. Crux, n. 37).

bent alii concionatores, illisque poterit praecipere, ut eo tempore a praedicatione se absteineant. — 26. Posunt tamen parochi per se ipsos inter missarum solemnia sermonem habere, etiam quando Episcopus ipse praedicat. — 27. Parochi, si per se velint munus praedicationis obire, non debent impediri. — 28. Imo tempore Quadragesimae possunt de mane in suis ecclesiis praedicare, non obstante consuetudine, quod in sola matrice vel alia ecclesia concionetur. — 29. Parocho per se ipsum concionanti in sua ecclesia, cum ex proprio munere ad id teneatur, minime licet praetextu cuiuscunque paupertatis praetendere sibi praestari eleemosynam solitam dari praedicatoribus ab universitate electis. — 30. Parochi prohibentur in suis ecclesiis admittere concionatores ab Ordinario non approbatos, etiamsi praedicare vellet aliquis Episcopus. — 31. Posunt tamen parochi dare licentiam alicui viro docto et noto etiam regulari, ut bis vel ter concionetur in suis ecclesiis sine Episcopi approbatione. — 32. Et a fortiori possunt, imo debent parochi, concedere approbatis ab Ordinario licentiam praedicandi in suis parochiis. — 33. Approbare praedicores spectat ad Episcopum, licet electio spectaret ad alios. — 34. Unde praelatus exemptus inferior Episcopo, qui non habet territorium separatum cum vera qualitate *Nullius*, non dat licentiam, neque benedictionem praedicatoribus, qui praedicare debent in locis suae iurisdictionis, sed ista facultas spectat ad Episcopum, in cuius dioecesi locus exemptus existit. — 35. Hinc ad Episcopum spectat dare benedictionem concionatori, qui praedicare debet in ecclesia conventuali ordinis militaris Sancti Stephani. — 36. Item ad Episcopum dioecesanum spectat dare licentiam et benedictionem praedicatoribus, qui debent praedicare in ecclesiis prioratum religionis Hierosolymitanae non habentium territorium separatum cum iurisdictione quasi episcopali, et vera qualitate *Nullius*. — 37. Ordinarius debet eligere praedicores, nisi in contrarium sit consuetudo ab immemorabili. — 38. Electio tamen praedicatoris in sua cathedrali spectat ad solum Episcopum, nulla habita ratione consuetudinis, etiam immemorabilis, quae competere capitulo, seu Episcopo cum capitulo, vel de consilio capituli. — 39. Unde capitulum in electione praedicatoris pro ecclesia cathedrali nihil potest. — 40. Si civitas seu universitas sit in possessione nominandi praedicores pro cathedrali cum onere solvendi eleemosynam, debet manuteneri in tali possessione; at si Episcopus vellet ius nominandi sibi vindicare (prout vere potest) non posset eandem ad solutionem cogere, sed teneretur de proprio expensas et eleemosynam subministrare. — 41. Nec in tali casu pensionarii mensae episcopalis contribuere tenentur ad dictam eleemosynae taxam, seu praedicatoris manutentionis expensas. — 42. Et dato, quod Episcopus ab exercitio iurisdictionis pro aliquo tempore suspendatur, et detur ei Vicarius Apostolicus, adhuc retinet ius talis electionis. — 43. Consuetudo immemorabilis nominandi vel praesentandi praedicores Episcopo pro ecclesiis inferioribus non est sublata: unde si communitas vel dominus loci temporalis nominat praedicores, et solvit eleemosynam, consuetudo huiusmodi servanda est. — 44. Item si Episcopus consuevit eligere et communis solvere, talis consuetudo servanda est. — 45. Si autem communitas, vel dominus loci temporalis nominat, et non solvit eleemosynam, tunc nisi consuetudo esset immemorabilis, et probata, posset et deberet Episcopus hoc ius impugnare, et sibi vindicare deputando praedicores pro libito. — 46. Communitas dare debet praedicatoribus mercedem dari solitam, nec potest ipsam imminuere et reducere ad certam parvam quantitatem. Et an et quando teneatur eis alimenta praestare? — 47. Episcopus praetendens communitatem teneri praestare eleemosynam pro praedicores cathedralis, tenetur ipse probare consuetudinem immemorabilem. — 48. Habentes ius nominandi praedicores Quadragesimalem, debent illum nominare et praesentare Episcopo in ter-

mino a Synodo dioecesana praescripto; scilicet vel ante festum Nativitatis D. N. I. C., vel duobus mensibus ante Quadragesimam, vel intra mensem Novembris; et si praesentatus fuerit reiectus, alium per totum mensem Decembris nominare et praesentare, alias pro illa vice ius amitterent, et ad Episcopum devolveretur, et solitam eleemosynam adhuc cogerentur solvere. — 49. Si tamen nominatio et praesentatio praedicatoris fiat, re integra, paulo post terminum elapsus, admitti debet saltem ex gratia. — 50. Item quando habentes ius nominandi nominaverunt et praesentaverunt in tempore, si nominatus et electus postea non vult, vel non potest illuc ire, non idcirco debent privari iure suo sine culpa. — 51. Nisi accideret in ultimis diebus ante Quadragesimam, quia tunc providebit Episcopus, nec universitates habentes dictum ius recusare poterunt praedicores, vel ei eleemosynam solitam denegare. — 52. Universitates seu alii habentes ius nominandi praedicores non possunt in suis patentibus litteris uti verbis *Eligimus et deputamus, ac electum et deputatum declaramus*, sed debent uti verbis *Nominamus et praesentamus*. — 53. Haec regula etiam procedit, quamvis nominatio praedicatoris ad generalem alicuius religionis pertineret, quotiescunque non pro religione, sed pro commoditate universitatis, quae eleemosynam solvat, in ecclesia regulari concio habenda sit. — 54. Praedicator destinatus ab Episcopo defuncto, vel electus a rectoribus antiquis, praedicare debet; nec successores possunt alium eligere. — 55. Turnus seu circulus concionum, ubi est in usu, debet observari. — 56. Licet alternativa esset inter universitatem et regulares. — 57. At ubi non est in usu, non debet introduci. — 58. Quando partes non sunt concordantes, seu vertitur lis inter Episcopum et communitatem, Sacra Congreg. solet eligere praedicores vel praecipere, ut iam electus prosequatur sine praeiudicio partium. — 59. In quo casu tenetur communitas seu universitas eleemosynam erogare. — 60. Casu, quo parochus velit per se ipsum praedicare, debet id intimare et notificare iis, qui ius nominandi praedicores habent ante tempus praefixum ad faciendam nominationem; alias habentes tale ius possunt iuxta consuetum libere nominare, et eorum nominatio et praesentatio esset executioni demandanda. — 61. Ubi adest consuetudo, quod non praedicetur, nisi in cathedrali vel matrice, Episcopus potest prohibere, ne praedicetur in aliis ecclesiis, etiam regularium. — 62. Excipiuntur tamen ecclesiae parochiales, in quibus praedicatio Verbi Dei prohiberi non potest, si parochus per se ipsum hoc munus adimpleat cum ad id parochus teneatur ex suo officio. — 63. Episcopus prohibere potest regularibus, ne aliquo die concionentur, ut totus populus conveniat ad cathedralem. — 64. Absque licentia Episcopi praedicores non possunt tempore Quadragesimae et Adventus, aliisque temporibus commendare in pulpito pauperes et miserabiles personas. — 65. Praedicores, etiam regulares tenentur emitte professionem fidei, si ab Episcopo exigatur. — 66. Episcopus examinare potest praedicores etiam regulares praedicare volentes in ecclesiis, quae suorum ordinum non sunt. — 67. Et Episcopus licentiam praedicandi semel iisdem regularibus concessam, ob rationabiles causas licet occultas, praedicationem tamen concernentes, suspendere potest. — 68. Non potest tamen Episcopus generatim prohibere regularibus quin in ecclesiis suorum ordinum praedicent. — 69. Praedicores regulares non possunt praedicare, nequidem in ecclesiis sui ordinis, nisi prius a suis superioribus regularibus fuerint examinati et approbati, et ab eis licentiam obtinuerint. — 70. Insuper praedicores regulares, ut praedicent etiam in ecclesiis sui ordinis, debent prius petere benedictionem ab Ordinario. — 71. Sufficient tamen, ut regulares in ecclesiis sui ordinis praedicare possint quod benedictionem ab Ordinario petierint, quamvis illam non obtinuerint. — 72. Dummodo tamen Episcopus expresse non contradixerit. — 73. Nec Episcopus tenetur significare regularibus causam, ob

quam contradicat eis, ne praedicent. — 74. Praedicatores regulares tenentur petere benedictionem ab Ordinario, etiam quando in quibusvis oratoriis sui ordinis sermonem coram populo vel in ecclesiis, aut ad crates monasteriorum monialium sibi subiectarum, licet clausis ianuis, nullus saecularis ibi intersit, habere voluerint. — 75. Hinc non possunt regulares in propriis oratoriis, vel in propriis ecclesiis, ne quidem unum sermonem in eorum festis, etiam extra tempus Adventus et Quadragesimae habere coram populo sine benedictione Ordinarii. — 76. Item regulares, qui occasione recitandi rosarium in suis ecclesiis exponunt sacra mysteria, et faciunt pias exhortationes, tenentur petere benedictionem ab Ordinario loci. — 77. Tempore Quadragesimae, Adventus, et huiusmodi longi temporis continuate praedicandi, non est necesse, quod praedicatores regulares singulis diebus pro singulis concionibus petant ab Ordinario benedictionem, sed sufficit, quod illam petant et obtineant in principio. — 78. Regulares ad praedicandum in ecclesiis suorum ordinum, nedum indigent benedictione, sed etiam licentia Episcopi ultra licentiam suorum superiorum. — 79. Et Episcopi gratis concedere debent licentiam praedicandi. — 80. In locis dioecesis distantibus, et difficili itineris, debet Episcopus aliquem deputare, qui det approbationem et benedictionem. — 81. Regulares praedicare volentes in ecclesiis suorum ordinum non spectat ad Ordinarium examinare, sed ad eorum superiores. — 82. Secus autem, si praedicator sit clericus saecularis etiam electus a regularibus, vel si regularis praedicare velit in ecclesiis aliorum ordinum, etiam ab ipsis regularibus electus. — 83. Regulares nequidem in propriis ecclesiis possunt tempore Quadragesimae et Adventus, aliisque temporibus in pulpito pauperes et miserabiles personas absque licentia Episcopi commendare. — 84. Possunt tamen commendare propria monasteria. — 85. Ac etiam possunt, dum praedicant in suis ecclesiis, recipere et distribuere eleemosynas arbitrio suo et commendare quemcunque locum pium ex iis, quae Episcopus edixerit. At extra suas ecclesias, prout Episcopus voluerit. Ad commendandum vero familias, seu personas particulares indistincte necessaria est licentia Episcopi. — 86. Ad praedicandum monialibus mitti potest quilibet regularis, modo non alloquatur seorsim aliquam ex ipsis. — 87. Etiam pro sermonibus spiritualibus ad crates. — 88. Vel ad conferendum cum monialibus sermonem de rebus spiritualibus, sive ad crates, sive ad collocutorium. — 89. Regulares vero missi ad crates monialium pro munere praedicationis obeundo peccant mortaliter, et incurrunt censuras et poenas, si sine expressa licentia ad colloquendum immediate post concionem cum aliquibus, seu cum una tantum, omnibus aliis audientibus immisceant sermones cum quaestionibus vel dubiis spiritualibus, aut materiis ipsius concionis. — 90. Praedicatores regulares non acquirunt stipendium sibi, sed immediate monasterio. — 91. Praedicatores non possunt allegare doctores et auctores

modernos, praesertim viventes. — 92. Praedicatores non possunt publicare Indulgentias non publicatas per Ordinarios locorum. — 93. Protonotarii extra numerum possunt concionari cum mantelletta et rochetto. — 94. Praedicatores debent salutare prius capitulum, quam magistratum. — 95. Item praedicatores debent salutare prius canonicos, quam gubernatorem civitatis, sive absente, sive praesente Episcopo. — 96. Praedicatores institui non debent, nisi sint aetatis triginta annorum, sintque graves, maturi et docti. — 97. Praedicatores tenentur praedicare sacram Scripturam receptam a S. Ecclesia et a doctoribus Ecclesiae approbatis, sub poena excommunicationis Papae reservatae. — 98. Praedicatores deviantes a communi sensu Patrum in exponendis sacris Scripturis, sunt ab Ordinario corripiendi et a ministerio abiciendi. — 99. Praedicatores non debent obloqui de magistratu vel de Episcopo. Unde praedicatores, etiam regulares, obloquentes de Ordinario in sermonibus, quae habent in oratoriis, vel in propriis ecclesiis, possunt ab eodem Ordinario puniri. — 100. Praedicatores non possunt redarguere aliquem expresso nomine in actu praedicandi sub poena excommunicationis Papae reservatae. — 101. Praedicatores praedicantes scandala aut errores in qualibet ecclesia debent ab Episcopo removeri ab officio praedicandi, etiamsi sint exempti; et contra ipsos potest procedere prout de iure. — 102. Praedicatores non debent proponere quaestiones difficiles populo rudi. — 103. Praedicari non potest tempus determinatum futurorum, ut Antichristi vel iudicii, nec vanae revelationes de his vel aliis, sub poena excommunicationis Papae reservatae. — 104. Praedicari non possunt novae inspirationes vel revelationes, nisi a Papa, vel loci Episcopo sint examinatae et approbatae sub poena excommunicationis Papae reservatae. — 105. Praedicari non possunt dubia pro certis, neque apocrypha, neque comica, neque anilia, fabulae, obscoenitates, aut quae risum movent, sed quae lacrymas. — 106. Praedicari non possunt miracula nova nisi per Episcopum sint approbata. — 107. Praedicari aut imprimi non possunt sine licentia Sedis Apostolicae miracula, gratiae, beneficia, etc., quae praesumuntur recepta a Deo ad intercessionem alicuius mortui cum opinione sanctitatis, nisi fuerit canonizatus vel beatificatus. — 108. Praedicari non possunt miracula, gratiae, etc., talis mortui non canonizati nec beatificati, sine tali licentia Sedis Apostolicae, sub poenis clericis saecularibus privationis officiorum, suspensionis a divinis, et administrationis sacramentorum: regularibus vero omnium officiorum, nec non vocis activae et passivae. — 109. Nobiles feminae vulgo *Dame* prohibentur quaesturare in civitatibus eleemosynam pro concionatoribus. — 110. Canonicus theologus petita et obtenta licentia a capitulo potest concionari per alium. — 111. Alia ad rem ad num. 120. — 121. Subnect. Addit. ex aliena manu ad num. 136.

1 Praedicare tenentur Episcopi, et hoc est praecipuum eorum munus, ac per se vel per alios in casu legitimi impedimenti id facere debent. Conc. Trid., sess. 5, cap. 2, de Reform., ibi: *Quia vero Christianae reipublicae non minus necessaria est praedicatio Evangelii, quam lectio, et hoc est praecipuum Episcoporum munus, statuit et decrevit eadem sancta Synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primate et omnes alios ecclesiarum praelatos teneri per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, ad praedicandum sanctum Iesu Christi Evangelium; si vero contigerit Episcopos, et alios praedictos legitimo detineri impedimento, iuxta*

formam Concilii, viros idoneos assumere tenentur ad huiusmodi praedicationis officium salubriter exsequendum. Si quis autem hoc adimplere contempserit, districtae subiaceat ultioni. Et sess. 24, de Reform., cap. 4, ibi: *Praedicationis munus, quod Episcoporum praecipuum est, etc.* Concil. Mediol., part. 1, de praedicat. verbi Dei, ubi post multa de gravi obligatione Episcoporum praedicandi verbi Dei, subiungit: *Quod si levi de causa, quodam animi languore impediti non fecerint, sciant sibi praetermissi necessarii officii iudici Deo praecipue rationem esse reddendam; sin autem se interdum vere impeditos cognoverint,*

per viros idoneos ex praescripto eiusdem Concilii deligendos hoc munus studiosissime populo praestent. Unde in episcopali consecratione cuilibet Episcopo dicitur: *Accipe evangelium, vade, praedica populo tibi commissio.* Et ideo Apostolus hanc strictam et gravem praedicandi in Episcopis obligationem agnoscens, tremens 1 ad Cor. VI, scribit: *Vae enim mihi, si non evangelizavero!*

- 2 Item praedicare tenentur parochi per se vel per alios, Conc. Trid., cit. sess. 5, de Reform., cap. 2, ibi: *Archipresbyteri quoque, plebani, et quicumque parochiales, vel alias curam animarum habentes, ecclesias quocunque modo obtinent, per se vel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis et Festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et earum capacitate pascant salutaribus verbis, etc.* Concil. Mediolan., loc. cit. Imo parochi, si ab Episcopo moniti, trium mensium spatio suo praedicandi muneri defuerint, possunt ad id per censuras compelli, seu per alias poenas arbitrio ipsius Episcopi, et etiam per subtractionem fructuum beneficii alteri, qui id praestet, persolvendorum, textu expresso in Conc. Trid., cit. sess. 5, cap. 2, ibi: *Itaque ubi ab Episcopo moniti, trium mensium spatio muneri suo defuerint, per censuras ecclesiasticas, seu alias ad ipsius Episcopi arbitrium cogantur, ita ut etiam, si ei sic expedire visum fuerit, ex beneficiorum fructibus alteri, qui id praestet, honesta aliqua merces persolvatur, donec principalis ipse resipiscens officium suum impleat.* Quomodo autem, et quando peccent parochi in hoc deficientes? Vide verb. *Parochus*, art. 2, n. 71, 72 et 73.

- 4 Praedicandum est per annum saltem omnibus Dominicis et solemnibus diebus festis: tempore autem ieiuniorum Quadragesimae, Adventus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint Episcopi. Sic expresse Conc. Trid., cit. sess. 24, de Reform., cap. 4. Et praedicator dicit salutationem angelicam semper, non vero *Regina coeli*, etiam tempore paschali. Ita Caeremon. Episc., lib. 1, cap. 22, § 3; Merati, tom. 1, pag. 2, tit. 6, n. 38, vers. *Postquam*.

- 5 Per ly *Tempore ieiuniorum* intelligitur solummodo tempus Quadragesimae et Adventus, non autem tempus Vigiliarum. Sic decisum refert Barb., ad Concilium Trid., cit. sess. 24, de Reform., cap. 4, num. 14, et de offic. et potest. Episc., part. 3, alleg. 76, n. 30, ubi insuper addit decisum fuisse per dictum c. 4 Concil. Trid. relinqui arbitrio Episcoporum, an tempore Quadragesimae et Adventus quotidie, vel tribus diebus in hebdomada, vel minus illis tribus diebus praedicetur; dicit enim Concilium: *Si ita oportere duxerint.* Et de facto tempore Adventus solis Dominicis et festivis diebus praedicari solet, ut etiam Romae

practicatur, et tempore Quadragesimae pluribus in locis solet praedicari solum tribus diebus in hebdomada, etiam in ecclesiis maioribus et cathedralibus, et teste Barbosa, cit. alleg. 76, n. 30; in regno Portugalliae singulis diebus per loci ecclesias distributis in Quadragesima, excepto Sabbato, praedicatur.

Praedicationis tempore in ecclesiis separata 7 seu distincta sint loca virorum et mulierum. Conc. Mediolanense 1, p. 1, tit. de praedicatione verbi Dei, ibi: *Concionis audiendae causa loca virorum et mulierum, si fieri potest, Episcopi cura distinguantur; qui ad id exsequendum idoneos aliquot viros adhibeat, et a saecularibus magistratibus, si opus erit, auxilium petat.* Unde omnes etiam regulares tenere debent in concionibus velum divisivum mulierum a viris. S. Congr. Episc. et Regul., in Fanensi, 22 Maii 1699; apud Nicol., in Floscul., verb. *Praedicator*, n. 20, et apud Pignat., t. 4, consul. 206, n. 72.

Concionandum est Iudaeis semel in hebdomada, qui tenentur ad concionem accedere. Gregor. XIII, Constitut. 92 incipien. *Sancta Mater*.

Praedicationem in Ecclesia omnes possunt 9 audire, gentiles, Iudaei et haeretici. Conc. Carthag. IV, c. 48.

Praedicationis tempore interesse tenentur Episcopi non impediti, clerici, et alii eiusdem ecclesiae. Conc. Mediolanense 1, part. 1, tit. de praedicatione verbi Dei; unde potest Episcopus statuere, ne canonici et alii de capitulo discedant ab ecclesia tempore concionis, et quod illi intersint quotidie sub poena amissionis distributionum illius diei, in qua defuerint. Sacra Congregat. Episcoporum, in Comens., 16 Maii 1580, in Castellatenen., 20 Aug. 1602, et Sac. Congr. Concil., in Nicien., 18 Novembris 1628.

Praedicationis tempore non potest in Ecclesia dici Missa. Conc. Coloniense III, tit. Censurae, c. 19, Conc. Mediolanense, part. 1, tit. de praedicatione verbi Dei. Praedicationis tempore 13 prohibendi sunt populi stare otiosi in foro seu in platea. Conc. Treviren., c. 10.

Non est praedicandum de nocte, sed tempore praescripto ab Ordinariis. Conc. Mediolanense 1, p. 1, tit. de praedicatione verbi Dei; unde nulla concio, neque passionis Dominicae, debet fieri de nocte. Sac. Congreg. Episc. et Regul., in Castrensi, 20 Martii 1629; apud Nicol., in Floscul., verb. *Praedicator*, n. 17; et apud Pignatell., tom. 4, consultat. 205, num. 72.

Si concio habeatur tempore missae, debet 15 haberi statim post evangelium, vel post *Credo*, si in dicta missa tali die dicatur; rubricae enim vetant, ne habeatur post oblationem. Quod si celebrans ipse concionetur, deposita casula et manipulo, sedet ad cornu evangelii,

vel ascendit cathedram. Si quis tempore missae sit concionaturus coram Episcopo loci, circa initium evangelii genuflexus petit ab illo benedictionem per *Iube, domne, benedicere*, osculata Episcopi manu, postmodum cathedram ascendit, et de more concionatur. Praedicator, si concionetur, dum est expositum SS. Sacramentum, stat nudo capite, ex decreto Sacrae Congr. Rit., 16 Febr. 1630, ibi: *Ne fiat concio coram SS. Sacramento in altari exposito capite tecto*, et habetur in instructione edita de mandato Clem. XI, ab eminentissimo Urbis Vicario die 20 Ian. 1705, pro observandis in oratione 40 Horarum cum expositione SS. Sacramenti, num. 22, quae refertur verb. *Euch.*, n. 64. * De bened. ad praedic. v. in fin. h. art. *.

17 Praedicare non possunt laici cuiuscunque sint ordinis et professionis; textu expresso in cap. *Sicut* 14 de Haeretic., ibi: *Cum igitur nonnulli laici praedicare praesumant, et verendum nimis existat, ne vitia sub specie virtutum subintrent. Nos attendentes, quod doctorum ordo est in Ecclesia Dei quasi praecipuus, mandamus, quatenus cum alios Dominus apostolos dederit, alios prophetas, alios vero doctores, interdicas laicis universis cuiuscunque ordinis censeantur usurpare offic. praedicandi*, et concordat cap. *Cum ex coniuncto* 11, eod.; Conc. Carth. iv, c. 68; Conc. Trev. II, c. 2.

18 Imo laici praedicantes subiacent excomm., et nisi quam citius resipuerint, alia competenti poena sunt plectendi; textu expresso in cap. *Excommunicamus* 13 de Haereticis, § *Quia vero*, ibi: *Quia vero nonnulli sub specie pietatis virtutem eius (iuxta quod Apostolus ait) abnegantes, auctoritatem sibi vindicant praedicandi, cum idem Apostolus dicat quomodo praedicabunt, nisi mittantur? omnes, qui prohibiti, vel non missi praeter auctoritatem ab Apostolica Sede, vel catholico Episcopo loci susceptam, publice vel privatim praedicationis officium usurpare praesumpserint, excommunicationis vinculo innotentur, et nisi quam citius resipuerint, alia competenti poena plectantur*; et concordat Concil. Constantiens., sess. ult. in Constitutione Martini V, circa finem, et sic expresse decrevit Sacra Congr. Conc., die 23 Iun. 1580; apud Fagn., in c. *Responso* 43 de Sent. excomm., num. 19.

19 Et a fortiori praedicare nequeunt mulieres, l. 3 Constit. Apostolor., cap. 6, ibi: *Igitur mulieribus, ut in Ecclesia doceant, non concedimus, sed tantum ut preces faciant et audiant doctores: noster enim magister ac Dominus Iesus Christus, cum nos duodecim ad docendum populum et gentes misit, nusquam mulieres ad praedicandum misit, tametsi non deerant. Erant enim nobiscum mater Domini, et sorores eius praeterea.... Sane quidem si necesse fuisset, ut mulieres docerent,*

ipse primus iis quoque mulieribus, quae nobiscum erant, populum erudire praecepisset. Si enim vir caput mulieris est, non est aequum corpus capiti praeesse; et concordat can. *Mulier* 29, dist. 23; Conc. Carthagin. iv, c. 68; Conc. Constantiens., sess. ult. in Const. Martini V, circa finem.

Potest tamen praedicationis munus ab Episcopo committi etiam clerico, qui non sit in sacris ordinibus constitutus. Sac. Congr. Conc., die 23 Iunii 1580; apud Fagn., in cap. *Responsio* 43 de Sent. excomm., n. 19; apud Barb., in Summa apost. dec., verb. *Praedicator*, n. 6, et de offic. et pot. Episc., p. 3, alleg. 76, n. 45, et ad Conc. Trid., sess. 5, de Reform., c. 2, n. 4; Possevin., de offic. Curati, c. 3, n. 14.

Regulariter vero facultas praedicandi non conceditur, nisi sacerdotibus, vel saltem constitutis in ordine diaconatus; unde S. Congr., in una Caputaquen., 14 Dec. 1666, cuidam clerico Andreae Sanson aetatis annorum viginti unius licentiatum in philosophia et theologia praedicare volenti tempore Quadragesimae in uno ex locis dictae dioecesis, et contra Episcopum ei talem licentiam denegantem ad dictam Sacram Congregationem pro facultate recurrenti respondit *Relata*. Et quod talis facultas non sit concedenda, nisi saltem constitutis in ordine diaconatus, fuit expresse ordinatum in edicto de mandato Clementis XI publicato, die 20 Ian. 1705, ibi: *Quello poi dovrà sermoneggiare, sarà almeno costituito nell'ordine diaconale*.

Episcopus potest praedicare in quacunque ecclesia, etiam regulari, suae dioecesis, nec ab ullo potest impediri et prohiberi. Sac. Congr. Episcop. et Regul., die 17 Ian. 1583; apud Barbosam, in Summa apostolic. dec., verb. *Praedicare*, num. 1, et ad Concil. Trident., sess. 24, de Reform., cap. 4, num. 3; apud Lezan., in Summ. qq. Regular., tom. 3, verb. *Concionari*, n. 12; et apud Nicol., in Floscul., verb. *Praedicator*, n. 14. Non potest tamen praedicare extra suam dioecesim sine licentia Ordinarii loci. Sacra Congr. Episcop. et Regul., in Theatina, 12 Dec. 1614; apud Nicol., l. c.

Episcopo praedicanti per se ipsum in sua ecclesia, cum ex proprio munere ad id teneatur, minime licet, etiam ex praetextu paupertatis, praetendere sibi praestari eleemosynam solitam dari praedicatoribus electis ab Universitate. Sac. Congreg. Episcop. et Regul., in Vestana, 20 Martii 1621; apud Sellium, in Selectis canon., cap. 23, n. 18; et Barbos., ad Conc. Trid., cit. sess. 24, cap. 5, n. 4, et Gavant., in Manual. Episc., verb. *Concio sacra*, num. 2.

Quando ipsemet Episcopus praedicat, silere debent alii concionatores, illisque poterit prae-

cipere. ut eo tempore a praedicatione se abstineant. Sic de mandato Urbani VIII statuit Sac. Cong. Conc., in Bituntina, 2 Maii 1629. Vide verb. *Parochus*, art. 3, n. 74.

ADDITIONES CASINENSES.

Quoad tradita sub allata n. 25.

Quo tempore Episcopus concionem habet, nemo alius, neque regularis, concionetur. Concil. Mediol. iv, et ex Decr. Clem. V.

Imo, si Episcopus ex causa publica, convocatis magistratu, clero et populo, coram se praedicare faciat, potest praecipere regularibus, ut a praedicando abstineant. Sac. Congr. Conc., 10 Martii 1645; apud Gavantum, in manual. Episcop., v. *Concio*, n. 3.

Praestat insuper hic, quae sequuntur, exscribere ex Benedicto XIV. « Iam vero (sic ille) nulla unquam in Sacra Congreg. Concilii fuit difficultas circa prohibitionem factam regularibus, ne ea hora in suis ecclesiis conciones habeant, qua Episcopus per semetipsum praedicat; sed semper et firmiter censuit, eiusmodi prohibitionem in suo robore permanere, atque ad unguem esse servandam. Ita quippe respondit in Pacen., 26 Apr. 1687, ad 4 dub., lib. 89 Positionum, pag. 170, in Bituntina, 17 Febr. 1629, lib. 14 Decr., pag. 32; Brundusina, 10 Martii 1645, lib. 27, pag. 445, quin imo eadem Congregatio semper fuit in sententia, licere Episcopo concionem habere ad populum in qualibet suae dioecesis ecclesia, etiamsi ad regulares pertineat, iuxta ea, quae congesta leguntur tom. 8 Bullarii Ord. Praedicatorum, editi ab Antonio Bremond, nunc eiusdem ordinis generali magistro, tit. 5, qu. 1, num. 37. Sed saepius quaestio agitata est super secunda prohibitionis parte, qua interdicatur regularibus, ne praedicent, quando Episcopus *coram se solemniter praedicare facit*; quoniam, etsi eadem Congregatio olim respondisset, hanc quoque prohibitionem sustineri, attamen Gregorius XIII vehementer dubitavit, an id esset usu receptum; sicuti adnotatum reperimus, in cit. lib. 89 Positionum, pag. 171. Enimvero, cum soleant Episcopi concionibus in sua cathedrali interesse tempore Adventus et Quadragesimae, si praedicta prohibitio vigeret deberent regulares ab habendis in suis ecclesiis concionibus abstinere eo potissimum tempore, quo fideles illas audire solent, et hac de causa eorundem regularium ecclesias frequentant. Haec autem ratio tantae efficacitatis visa est Sacrae Congr. Concilii, ut in allegata causa Pacen., 26 Aprilis 1607, dixerit, nulli quidem fas esse concionari, quando Episcopus ipse per semetipsum ad suum populum verba facit, sed nequaquam impediri posse regulares, ne in propriis ecclesiis conciones habeant, quando Episcopus *coram se solemniter prae-*

dicare facit; at postmodum, eadem quaestione novo examini subiecta, in citata causa Brundusina, 10 Mart. 1645, eadem Congregatio mentem suam clarius explicans, declaravit id esse intelligendum, cum Episcopus consuetis concionibus interest, quae per annum fieri solent; sed, si idem Episcopus *ex causa publica, convocatis clero, magistratu et populo, coram se praedicare faciat*, tunc illi licere dixit, praecipere regularibus, ut a praedicando abstineant, atque inobedientes poenis etiam censurarum coercere. Equidem omnes praedictae rerum circumstantiae videntur efficere illam solemnitatem, quam iura requirunt, ut non liceat eodem tempore regularibus praedicare; secus vero accidit, cum, tempore Adventus et Quadragesimae, Episcopus concioni adest; tunc quippe non videtur Episcopus *facere coram se solemniter praedicare*, sed potius concionem audire, quae etiam eo absente haberetur ». De Syn. dioec., l. 9, c. 17, n. 7.

Possunt tamen parochi per se ipsos inter missarum solemnia sermonem habere, etiam quando Episcopus ipse praedicat. Sic censuit eadem Sacra Cong., in Terulen., 11 Iunii 1731, ubi subdit, id non intelligi respectu parochorum in sua ecclesia parochiali. Ita apud Barbossam, de offic. et pot. Parochi, p. 1, c. 14, n. 3.

Parochi, si per se velint munus praedicationis obire non debent impediri. Sac. Cong. Conc. ad c. 2, sess. 5, de Ref., in haec verba: *Si curatores animarum per se velint munus praedicationis obire, non debent impediri.* Sic refert Barb., l. c., n. 5.

Imo tempore Quadragesimae possunt de mane in suis ecclesiis praedicare, non obstante consuetudine, quod in sola matrice vel alia ecclesia concionetur. Sac. Congregat. Concil., in Florentina *Iuris praedicandi*, 26 Ianuarii 1697; apud Monac., part. 1, tit. 10, formul. 19, n. 4.

Parocho per se ipsum concionanti in sua ecclesia, cum ex proprio munere ad id teneatur, minime licet praetextu cuiusunque paupertatis praetendere sibi praestari eleemosynam solitam dari praedicatoribus ab Universitate electis. Vide verb. *Parochus*, art. 2, n. 77.

Parochi prohibentur in suis ecclesiis admittere concionatores ab Ordinario non approbatos, etiamsi praedicare vellet aliquis Episcopus. Vide d. verb. *Parochus*, art. 2, n. 78.

Possunt tamen parochi dare licentiam alicui viro docto et noto, etiam regulari, ut bis vel ter concionetur in suis ecclesiis sine Episcopi approbatione. Vide d. verb. *Parochus*, art. 2, num. 79.

Et a fortiori possunt, imo debent parochi concedere approbatis ab Ordinario licentiam praedicandi in suis parochiis. Vide d. verb. *Parochus*, art. 2, n. 80.

- 33 Approbare praedicatores spectat ad Episcopum, licet electio spectaret ad alios. Sac. Congreg. Episcop. et Regul., in Aquensi, 8 Aprilis 1603; apud Nicol., in Flosculis, verb. *Praedicator*, n. 15. Unde praelatus exemptus inferior Episcopo, qui non habet territorium separatum cum vera qualitate *Nullius*, non dat licentiam neque benedictionem praedicatoribus, qui praedicare debent in locis suae iurisdictionis, sed ista facultas spectat ad Episcopum, in cuius dioecesi locus exemptus existit. Sac. Congr. Conc., 21 Nov. 1596; Pign., tom. 10, cons. 151, num. 16 et 17; Card. Petra, t. 4 Commentar. ad Const. 5 Calisti III, sect. 2, n. 57 et seq., ubi adducit plures S. C. C. et Rotae decisiones.
- 35 Hinc ad Episcopum spectat dare benedictionem concionatori, qui praedicare debet in ecclesia conventuali ordinis militaris S. Stephani, ut declaravit Sac. Congr. Conc., in Pisana *Iurisdictionis*, 21 Febr. 1688, in respon. ad 18.
- 36 Item ad Episcopum dioecesanum spectat dare licentiam et benedictionem praedicatoribus, qui debent praedicare in ecclesiis prioratuum religionis Hierosolymitanae non habentium territorium separatum cum iurisdictione quasi episcopali, et vera qualitate *Nullius*. Sic Sac. Congreg. Conc., in Vulturariensi, apud Card. Petram, loc. cit., num. 58, ubi refert totum decretum, et etiam plures decisiones Sacrae Rotae Romanae.
- 37 Ordinarius debet eligere praedicatores, nisi in contrarium sit consuetudo ab immemorabili tempore. Sac. Congr. Conc., apud Zerol., in praxi Episcop., part. 1, verb. *Praedicator*, § 7; Barbosa, de offic. et pot. Episc., part. 3, alleg. 76, num. 5, et in Summ. apost. dec., verb. *Praedicator*, num. 12, et supra Concil.
- 38 Trid., sess. 5, c. 2, num. 5. Electio tamen, et deputatio praedicatoris in sua cathedrali spectat ad solum Episcopum, nulla habita ratione consuetudinis etiam immemorabilis, quae competeret capitulo, seu Episcopo cum capitulo, vel de consilio capituli. S. C. C., in Abulens., 3 Aug. 1686; apud Barbos. in Summa apost. dec., verb. *Praedicator*, n. 11, et supra Conc. cit., n. 6 et seq., et cit. alleg. 77, n. 6; et Pignatell., tom. 4, consult. 206, num. 41.
- 39 Unde capitulum in electione praedicatoris pro ecclesia cathedrali nihil potest. Sic Sacra Congreg. Conc., apud Barbosam, in Summa, l. c., num. 8, et supra Conc., loc. cit., num. 8, et cit. alleg. 76, n. 7. Addenda sunt sequentia resoluta dubia a Sac. Congr. Conc., die 5 Septemb. 1705; in Urgellen. *Iuris concionandi*, videlicet:

Primo: An concionator deputatus ab Episcopo ad praedicandum in cathedrali, aliisque ecclesiis in eius ambitu existentibus, teneatur exhibere litteras Patentales capitulo in casu, etc.

Secundo: An liceat capitulo seu eius decano retinere clavem pulpiti eiusdem ecclesiae cathedralis?

Tertio: An Episcopus procedere possit per censuras in casu, quo decanus et canonici se opponant in casu, etc., non obstante quod capitulum se tuetur observantia sibi favorabili, ac praetensione ordinariae iurisdictionis super ecclesia cathedrali, eiusque ambitu?

Sacra Congreg., die qua supra, respondit: Quoad primum et secundum, *Negative*. Ad tertium, *Affirmative, et amplius in omnibus*. Sic apud Scarlanton., part. 3, addit. 18, n. 11 per tot., ubi multa alia adducit ad rem.

Si civitas seu universitas sit in possessione nominandi et praesentandi praedictorem pro cathedrali cum onere solvendi eleemosynam, debet manuteneri in tali possessione; at si Episcopus vellet ius nominandi sibi vindicare (prout vere potest), non posset eandem ad solutionem cogere, sed teneretur de proprio expensas et eleemosynam subministrare. Sic pluries respondit Sac. Congreg. Conc., apud Pignat., tom. 4, consult. 206, n. 41; et apud Monacell., part. 1, tit. 11, formul. 7, n. 14, et signanter 11 Iunii 1596. Decreto tenoris sequentis: *Sac. Congr. Conc. censuit esse in electione Episcopi, vel deputare in sua cathedrali praedictorem, etiam quod populus illum ab immemorabili tempore eligere consuevisset; vel praedictam nominationem ipsi populo relinquere, ita ut si Episcopus praedictorem eligat, populum ad eleemosynas praedicatori erogandas non compellet. Verum si populum praedicta facultate eligendi praedictorem uti permiserit, tunc populum ad solitas eleemosynas praestandas cogere poterit*; et in Urbinate., 7 Iunii 1698; in Aesina, 30 Sept. 1702; in Neocastren., 6 Oct. 1703; apud Monacell., part. 2, tit. 3, formul. 8, n. 3, et sic pluries respondit etiam Sac. Congr. Episc.; apud Pignat., loc. c.; et Monacell., part. 1, loc. cit., num. 14.

Nec in tali casu pensionarii mensae episcopalis contribuere tenentur ad dictam eleemosynae taxam, seu praedicatoris manutentionis expensas. Sacra Congreg. Conc., in Nullius, 29 Maii 1649, in qua sic habetur: *Sacra Congregatio Concilii censuit, pensionarios mensae episcopalis non teneri contribuere pro rata expensis, quas Episcopus annuatim solvit ex fructibus, mensae praedicatori in cathedrali concionanti, lib. 18 Decr., p. 624.*

Et dato, quod Episcopus ab exercitio iurisdictionis pro aliquo tempore suspendatur et detur ei Vicarius Apostolicus, adhuc retinet ius talis electionis, quia si ipse solvit, debet praedictorem in cathedrali eligere, et non Vicarius Apostolicus, ut respondit Sac. Congr. Episc., in Surana, 13 Febr. 1699.

Consuetudo immemorabilis nominandi vel 45

praesentandi praedicatorem Episcopo pro ecclesiis inferioribus non est sublata, ut decisum fuisse refert Barbosa, supra Conc. cit., sess. 5, cap. 2, n. 16, et Pignat., tom. 4, cons. 206, n. 26. Unde si communitas vel dominus loci temporalis nominat praedicatorem, et solvit eleemosynam, consuetudo huiusmodi servanda est. Sacra Congr. Episc., in Aprutina seu Thermen., 7 Febr. 1615, S. C. C., in Aquilana, 1 Iunii 1696.

44 Item si Episcopus consueverit eligere, et communitas solvere, talis consuetudo servanda est; absque eo quod universitas seu communitas possit praetendere nominationem. Sacra Congr. Conc., in Ostunen., 15 Nov. 1692; et in Bovinen., 20 Iun. 1693.

45 Si autem communitas, seu universitas, vel dominus loci temporalis nominat, et non solvit eleemosynam, tunc nisi consuetudo esset immemorabilis et probata, posset et deberet Episcopus hoc ius impugnare, et sibi vindicare deputando praedicatorem pro libito; in hoc enim casu nulla concurrit aequitas, neque adest corresponsivitas nominationis ad eleemosynam, ut docent Card. de Luca, adnot. ad Concil., discours. 4, n. 6; Monac., part. 1, tit. 11, formul. 7, n. 13.

46 Communitas dare debet praedicatoribus mercedem dari solitam, nec potest ipsam immnuere et reducere ad certam parvam quantitatem. Sacra Congr. Conc. in Viterbien. Civitatis Vetulae de mense Sept. 1620; apud Barbosam, in Summa apost. decis., verb. *Praedicator*, n. 13, et pluries Sacra Congr. Episcop. et Reg.; apud Nicol., in Floscul., verb. *Praedicator*, n. 21, et nuper in Tyburtina contra universitatem terrae Poli, 4 Iulii 1694, referente emin. Cardin. De Iudice, et recurrente P. Bucciarello monacho Silvestrino. Vide verb. *Alimenta*, a n. 114 ad 116, ubi de alimentis praedicatori debitis.

47 Episcopus praetendens, communitatem teneri praestare eleemosynam pro praedatore cathedralis, tenetur ipse probare consuetudinem immemorabilem. Sacra Congr. Conc., in Sutrina, 10 Mart. 1618, et 10 Iulii 1627; apud Barbosam, in Summa apost. decis., verb. *Praedicator*, n. 10, et apud Sell., in Selectis canon., c. 8, n. 11.

48 Habentes ius nominandi praedicatorem quadragesimalem, debent illum nominare et praesentare Episcopo in termino a Synodo dioecisana praescripto, vel ante festum Nativitatis Domini Nostri Iesu Christi, vel duobus mensibus ante Quadragesimam, alias nominatio devolvitur ad Episcopum. Sacra Congr. Conc., in Narnien., 24 Februarii 1625, lib. posit. fol. 383 et 446, et in Theanen., 14 Apr. 1685; apud Monac., part. 4, ad supplem. ad tom. 2, num. 110. Vel ut habet idem Monac., part. 1, tit. 1, formul. 7, num. 1, debent praesentare

Episcopo intra mensem Novembris Quadragesimae praecedentem; et si praesentatus fuerit reiectus, alium per totum mensem Decemb. nominare et praesentare, alias pro illa vice ius amitterent, et ad Episcopum devolveretur, et solitam eleemosynam adhuc cogerenturolvere, ut pluries decrevit Sacra Congr. Episcop. et Regul.; apud Pignat., tom. 4, cons. 206, num. 54; et Nicol., in Flosculis, verb. *Praedicator*, num. 1, et signanter in Rossanen., 10 Dec. 1591; in Marsicensi, 13 Apr. 1612; in Milevitana, 21 Iun. 1612; Cassanen., 11 Iunii 1627, et nuper teste ipso Monac., cit. n. 1, declaravit Sacra Congr. Concil., in Troiana, 14 Aug. 1700, et novissime eadem Sacra Congreg. Concil., in Theanen. 1728, ad 2 dub., respondit, quod communitas tenetur exhibere Episcopo nominationem praedicatoris per duos menses ante initium Quadragesimae. Sic apud Thesaur. Resolut. Sacrae Congregat. Conc., tom. 4.

Si tamen nominatio et praesentatio praedicatoris fiat re integra, paulo post terminum elapsus, admitti debet, saltem ex gratia. Eadem Sacra Congregat. Episcoporum, in Nucerrina, 29 Ianuar. 1627; apud Pignat., loc. cit., num. 54.

Item quando habentes ius nominandi nominaverunt, et praesentaverunt in tempore, si nominatus, et electus postea non vult, vel non potest illuc ire, non idcirco debent privari iure suo sine culpa. Eadem Sacra Congr. Episc., in Narniensi, 24 Februar. 1612; apud Pignat., l. c., num. 54; et Nicol., l. c., n. 3, et eadem Sacra Congr., in Ariminen., 8 Februarii 1686; apud Monac., part. 2, tit. 12, formul. 8, n. 4.

Nisi acciderit in ultimis diebus ante Quadragesimam, quia tunc providebit Episcopus; nec universitates habentes dictum ius recusare poterunt praedicatorem, vel ei eleemosynam solitam denegare. Ead. Sacra Congr. Episc., in Montis Falisci, 18 Sept. 1648; apud Pignat. et Nicol., l. c.

Universitates seu alii habentes ius nominandi praedicatorem, non possunt in suis patentibus litteris uti verbis: *Eligimus et deputamus, ac electum et deputatum declaramus*; sed debent uti verbis: *Nominamus et praesentamus*, uti pluries declaravit Sacra Congr. Episc. et Regular.; apud Pignat., l. cit., n. 54 et seq., et signanter in Caesenatensi, die 17 Sept. 1655, et nuper S. C. C., in Sutrina, 8 Maii 1686, et in Urbinaten., 7 Iun. 1698, et 10 Ian. 1699; apud Monacell., part. 1, tit. 11, formul. 6, num. 3.

Ubi sub n. 4 subiungit, quod haec Regula etiam procedit, quamvis nominatio praedicatoris ad generalem alicuius religionis pertineret, quotiescunque, non pro religione, sed pro commoditate universitatis, quae eleemosynam solvat,

in ecclesia regulari concio habenda sit, prout censuit Sac. Congr. Episc. et Regul., in Alatrina, 3 Iul. 1693, proponente emin. Card. de Iudice.

- 54 Praedicator destinatus ab Episcopo defuncto vel electus a rectoribus antiquis, praedicare debet, nec successores possunt alium eligere. S. Congr. Episc., in Acheruntina, 2 Apr. 1601 et 17 Februar. 1645, et antea in Mazariensi, 15 Dec. 1687, apud Pignat., l. c., n. 57; et apud Nicol., l. c., n. 4.
- 55 Turnus seu circulus concionum, ubi est in usu, debet observari. Sac. Congr. Episc., in Sutrina, 4 Februar. 1611; et in Senogalliensi, 3 Nov. 1612; apud Pignat., loc. cit., n. 56; et apud Nicol., loc. cit., num. 7. Licet alternativa esset inter universitatem et regulares.
- 56 Sacra Congr. Episc. et Regul., in una Augustinianorum, 22 Iul. 1646; apud Pignat., loc. cit., num. 56. At ubi non est in usu, non
- 57 debet introduci. Sacra Congregat. Episc. et Regul., in Firmana, 24 Ianuar. 1617; apud Pignat., loc. cit., num. 56; et Nicol., l. c., num. 7.
- 58 Quando partes non sunt concordēs, seu vertitur lis inter Episcopum et communitatem, Sacra Congregatio solet eligere praedikatorem, vel praecipere, ut iam electus prosequatur sine praeiudicio partium. Ita saepe Sacra Congr. Episc. et Regul., et signanter in Dertonensi, 10 Nov. 1645, et in Montis Falisci, 5 Martii 1648, et alibi frequenter apud Pignatell.,
- 59 loc. cit., num. 57. In quo casu tenetur communitas, seu universitas eleemosynam erogare. Sacra Congregat. Episc. et Regul., in una Civitatis Plebis, 24 Februar. 1617; apud Pignatell., loc. cit., num. 57; et Nicol., l. c., num. 6.
- 60 Casu, quo parochus velit per se ipsum praedicare, debet id intimare et notificare iis, qui ius nominandi praedikatorem habent, ante tempus praefixum ad faciendam nominationem; alias habentes tale ius possent iuxta consuetum libere nominare, et eorum nominatio et praesentatio valeret, essetque executioni demandanda. Sacra Congregat. Episcoporum et Regular., in Senogall. inter Parochum Matthaeum Fabri et Universitatem Montis Novi, 16 Mart. 1690.
- 61 Ubi adest consuetudo, quod non praedicetur nisi in ecclesia cathedrali vel matrice, Episcopus potest prohibere, ne praedicetur in aliis ecclesiis, etiam regularium. Sacra Congr. Episc. et Reg., in Dertonen., 10 Febr., et in Asten., 6 Sept. 1604; apud Monac., part. 2, tit. 13,
- 62 formul. 8, num. 5. Excipiuntur tamen ecclesiae parochiales, in quibus praedicatio verbi Dei prohiberi non potest, si parochus per se ipsum hoc munus adimpleat, cum ad id parochus teneatur ex suo officio. Vide supra n. 26, 27, 28.
- Episcopus prohibere potest regularibus, ne 63 aliquo die concionentur, ut totus populus conveniat ad cathedralem. Sacra Congreg. Conc.; apud Barbosam, in Summa apostolic. decis., verb. *Praedicator*, num. 19; et Lezanam, in Summa quaest. reg., verb. *Concionari*, n. 13; et Gavant., in manual. Episc., verb. *Concio sacra*, n. 51.
- Absque licentia Episcopi praedicatores non 64 possunt tempore Quadragesimae et Adventus, aliisque temporibus commendare in pulpito pauperes et miserabiles personas. Sac. Congr. Episc. et Regul., in Placentina, 20 Iul. 1619; apud Barb., l. c., n. 17.
- Praedicatores etiam regulares tenentur emit- 65 tere professionem fidei, si ab Episcopo exigitur. Vide verb. *Fidei professio*, num. 4 et 22.
- Episcopus examinare potest praedicatores 66 etiam regulares praedicare volentes in ecclesiis, quae suorum ordinum non sunt. Sac. Congr. Conc., in Ugentin., 22 Ian. 1628; Clem. X, Const. incip. *Superna*, ibi: *Posse Episcopum licentiam concessurum regularibus in ecclesiis, quae suorum ordinum non sunt, praedicare volentibus, illos, quamvis ab universitatibus aut magistratibus laicis nominatos, etiamsi Episcopi antecessores per tempus immemorabile hanc licentiam absque examine concedere consueverint, quoad doctrinam examinare; si ita ipsius arbitrio, quod moderatum et discretum esse debet, visum fuerit.*
- Et Episcopus licentiam praedicandi semel 67 iisdem regularibus concessam ob rationabiles causas, licet occultas, praedicationem tamen concernentes, suspendere potest. Sic praecise Clem. X, in dicta Const. *Superna*, ibi: *Et licentiam praedicandi semel iisdem concessam, ob rationabiles causas, licet occultas, praedicationem tamen concernentes, suspendere.*
- Non potest tamen Episcopus generatim pro- 68 hibere regularibus, quin in Ecclesiis suorum ordinum praedicent. Sic expresse Clem. X, in dicta Constitut. *Superna*, ibi: *Non posse tamen Episcopum generatim prohibere regularibus, quin in ecclesiis suorum ordinum praedicent.*
- Praedicatores regulares non possunt praedi- 69 care, ne quidem in ecclesiis sui ordinis nisi prius a suis superioribus regularibus fuerint examinati et approbati, et ab eis licentiam obtinuerint. Sic expresse Conc. Trid., sess. 5, de Reform., cap. 2, ibi: *Regulares vero cuiuscunque ordinis, nisi a suis superioribus de vita, moribus et scientia examinati et approbati fuerint, ac de eorum licentia, etiam in ecclesiis suorum ordinum praedicare non possint.*
- Insuper praedicatores regulares, ut praedi- 70 cent etiam in ecclesiis sui ordinis, debent prius petere benedictionem ab Ordinario. Sic ex-

presse Conc. Trid., loc. cit., ibi: *Cum qua licentia personaliter se coram Episcopis praesentare, et ab eis benedictionem petere teneantur, antequam praedicare incipiant.* Idem statuit Gregorius XV, Const. incip. *Inscrutabili*, et Clem. X, Const. incip. *Superna*, ibi: *Regulares, qui in ecclesiis sui ordinis praedicare voluerint, teneri ab Episcopo dioecesano benedictionem petere.*

71 Sufficit autem, ut regulares in ecclesiis sui ordinis praedicare possint, quod benedictionem ab Ordinario petierint, quamvis illam non obtinuerint. Sic expresse Clem. X, in d. Const. *Superna*, ibi: *Praedicare tamen posse, quamvis illam non obtinuerint.*

72 Dummodo tamen Episcopus expresse non contraxerit, quia si Episcopus nedum non concesserit benedictionem, sed etiam contradixerit, tunc regulares nequeunt praedicare nequidem in ecclesiis sui ordinis. Sic expresse Clem. X, in dicta Const. *Superna*, ibi: *Quod si Episcopus benedictionem nedum non concesserit, sed etiam contradixerit, ne in praedictis quidem ecclesiis licere regularibus praedicare eosque contravenientes ab illo, tanquam Sedis Apostolicae delegato, censuris aliisque poenis ecclesiasticis in vim constitutionis fel. recor. Gregorii XV, praedecessoris Nostri incip. Inscrutabili Dei providentia, coerceri et puniri posse; Episcopum tamen absque iusta et rationabili causa contradicere non debere.* Et videtur sic prius statuisse Concilium Tridentinum, sess. 24, de Reform., cap. 4, ibi: *Nullus autem saecularis, sive regularis, etiam in ecclesiis suorum ordinum, contradicente Episcopo, praedicare praesumat;* et sic declaravit Sacra Congr. Conc., in una Foroliv., 4 Februar. 1647, ad cap. 4, sess. 24, de Reform.; apud Pignat., tom. 1, consult. 325, ubi reprobatur Peyrinum, Dianam, Mirandam, Villalobum, et alios, quos minus recte dicit secutum esse Barbos., de potest. Episc., part. 3, alleg. 76, num. 20. Vide ipsum Barbosam, ibi, et supra Concil. cit., sess. 24, cap. 4, de Reform., num. 23, ubi ad id affert litteras Urbani VIII, in forma Brevis directas emin. Card. de Sandoval Episcopo Giennensi sub dat. 30 Ian. 1629.

73 Nec Episcopus tenetur significare regularibus causam, ob quam contradicat eis, ne praedicent. Sic decrevisse Sacram Congregationem Concilii refert cum aliis Barbosa, sup. Conc. cit., sess. 24, cap. 4, num. 22; et Pignat., tom. 4, consultat. 206, num. 68. Et videtur esse iuxta mentem dictae Constitutionis *Superna*; in qua, § 5, statuitur, Episcopum non teneri significari regularibus causam ob quam confessarios a se simpliciter approbatos ad confessiones saecularium, ab iisdem audiendis suspendat, ibi: *Nec eam teneri Episcopum ipsis regularibus significare, sed Sedi Apostolicae*

duntaxat, ubi eam sibi aperiri postulaverit. Sic cum aliis Anton., de regimine Ecclesiae, lib. 7, c. 13, sub n. 9; Matthaeucci, Official. curiae, c. 12, n. 5, et alii.

Praedicatores regulares tenentur petere benedictionem ab Ordinario, etiam quando in quibusvis oratoriis sui ordinis sermonem coram populo, vel in ecclesiis, aut ad crates monasteriorum monialium sibi subiectarum, licet clausis ianuis, et nullus saecularis ibi intersit, habere voluerint. Sic expresse Clem. X, in d. Const. incip. *Superna*, ibi: *Et huiusmodi benedictionem teneri etiam regulares petere, si in quibuscunque oratoriis sui ordinis sermonem coram populo, vel in ecclesiis, aut ad crates monasteriorum sanctimonialium eorum iurisdictioni subiectarum, licet clausis ianuis, et nullus saecularis ibi intersit, habere voluerint.*

Hinc non possunt regulares in propriis oratoriis vel in propriis ecclesiis nequidem unum sermonem in eorum festis, etiam extra tempus Adventus et Quadragesimae, habere coram populo sine benedictione Ordinarii, ut colligitur ex citatis verbis Constitutionis *Superna*, et expresse iam declaraverat Sac. Congr. Conc., in Vercellensi, die 21 Martii 1643; et Trident., cap. 2, sess. 25, et cap. 4, sess. 24, de Reformat.; apud Pignat., tom. 1, consultat. 266. Item regulares, qui occasione recitandi rosarium in suis ecclesiis exponunt sacra mysteria, et faciunt pias exhortationes, tenentur petere benedictionem ab Ordinario loci. Sic declaravit Sacra Congregat. Concil. in una N., die 14 Aug. 1643; apud Pignat., tom. 1, consult. 407.

Tempore Quadragesimae, Adventus, et huiusmodi longi temporis continuate praedicandi non est necesse, quod praedicatores regulares singulis diebus pro singulis concionibus petant ab Ordinario benedictionem, sed sufficit, quod illam petant et obtineant in principio, ut aperte colligitur ex Conc. Trid., cit. sess. 4, de Reform., c. 2, ibi: *Antequam praedicare incipiant;* et pro certo tenet Matthaeus, Official. cur., c. 12, n. 15, et alii.

Regulares ad praedicandum in ecclesiis non suorum ordinum, nedum indigent benedictione, sed etiam licentia Episcopi, ultra licentiam suorum superiorum. Sic expresse Conc. Trid., sess. 5, cap. 2, ibi: *In ecclesiis vero, quae suorum ordinum non sunt, ultra licentiam suorum superiorum etiam Episcopi licentiam habere teneantur, sine qua in ipsis ecclesiis non suorum ordinum nullo modo praedicare possint; ipsam autem licentiam gratis Episcopi concedant.* Quod confirmavit Gregorius XV, cit. Const. incip. *Inscrutabili*. Unde nota quod Episcopi gratis concedere debent licentiam praedicandi, ibi: *Ipsam autem licentiam gratis Episcopi concedant.* Quod et expresse manda-

tur in *Taxa Innocentiana*, § *Si dichiara*, ibi: *Si dichiara anche illecito ogni emolumento diretto o indiretto, e per conseguenza se ne proibisce al Vescovo o prelado, vicario e cancelliere, ed ogni altro ministro e familiare, ogni esazione sotto qualsivoglia pretesto, anche di mancia e donativo, nell' infrascritte cose, cioè per la licenza, o patente di predicare, così nella Quaresima, o nell' Avvento, come in tutti li altri tempi, ed in qualsivoglia luogo.* Vide verb. *Taxa*.

80 In locis dioecesis distantibus, et difficilis itineris debet Episcopus aliquem deputare, qui det approbationem et benedictionem. Sacra Congr. Episc. et Regul., 20 Sept. 1583, et Sac. Congr., 10 Maii 1635, quae scripsit litteras hortatorias ad Episcopos, qui per amplas habent dioeceses, ut regularibus longe distantibus benedictionem vel licentiam praedicandi concedant per litteras patentes, vel per suos vicarios foraneos, apud Pignat., tom. 4, consult. 206, n. 76.

81 Regulares praedicare volentes in ecclesiis suorum ordinum non spectat ad Ordinarium eos examinare, sed ad eorum superiores. Sac. Congr. Episcop. et Regular., in Salernitana, 19 Dec. 1610. Secus autem si praedicator sit clericus saecularis, etiam electus a regularibus, vel si regularis praedicare velit in ecclesiis aliorum ordinum etiam ab ipsis regularibus electus. Sac. Congr. Episc. et Regul., in Caietana, 15 Dec. 1607; apud Pignat., cit. consult. 206, n. 66.

83 Regulares nequidem in propriis ecclesiis possunt tempore Quadragesimae et Adventus, aliisque temporibus in pulpito pauperes et miserabiles personas absque licentia Episcopi commendare. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Placentina, 20 Iul. 1619. Possunt tamen commendare propria monasteria. Sacra Congr. Episc. et Regul., 8 Maii 1602. Ac etiam possunt, dum praedicant in suis ecclesiis recipere ac distribuere eleemosynas arbitrio suo, et commendare quemcunque locum pium ex iis, quae Episcopus edixerit; at extra suas ecclesias prout Episcopus voluerit. Ad commendandum vero familias, seu personas particulares indistincte necessaria est licentia Episcopi. Sacra Congreg. Concil., in Paduana, 27 Nov. 1626. Sic expresse apud Pignatell., consultat. 206, num. 69.

86 Ad praedicandum monialibus mitti potest quilibet regularis, modo non alloquatur seorsim aliquam ex ipsis. Sacra Congr. Episc. et Regular., in Montisfalisci, 25 Martii 1591, et in Hieracens., 2 Martii 1592. Etiam pro sermonibus spiritualibus ad crates. Eadem Sacra Congr. Episc. et Regular., in Interamnensi, 8 Iun. 1563, et in Terracinensi, 5 Mart. 1608.

88 Vel ad conferendum cum monialibus sermonem de rebus spiritualibus, sive ad crates, sive

ad collocatorium. Ead. Sacra Congr. Episc. et Regul., 2 Iun. et 14 Nov. 1601, apud Pignat., l. c., n. 71.

Regulares vero missi ad crates monialium 89 pro munere praedicationis obeundo peccant mortaliter, et incurrunt censuras et poenas, si sine expressa licentia, ad colloquendum immediate post concionem cum aliquibus, seu cum una tantum, omnibus aliis audientibus, vel dumisceant sermones cum quaestionibus vel dubiis spiritualibus, aut materiis ipsius concionis. Sac. Congr. Conc., die 21 Maii 1678. Vide verb. *Moniales*, art. 4, n. 20 et 21.

Praedicatores regulares non acquirunt stipendium sibi, sed immediate monasterio. Donat., Prax. rerum Reg., part. 2, tract. 11, qu. 3; Matthaeucci, Offic. curiae, cap. 12, et communis aliorum. Quidquid enim acquirit monachus, acquirit monasterio. Can. *Statutum* 1, caus. 18, qu. 1; c. *Abbatas* 17, caus. 18, qu. 2; c. *Quia ingredientibus* 7, caus. 19, qu. 3; c. *In praesentia* 8 de Probationibus; cap. *Cum ad monaster.* 6 de Statu monach.; cap. *Exiit de Verbor.* signific. in 6, § *Ne alium*, cum similibus; Fagn., lib. 3 Decr., in cap. *Monachi* 2 de Statu monachor., num. 11, et alii passim. Et expresse Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus et monialibus, cap. 2, ibi: *Nemini igitur regularium, tam virorum quam mulierum liceat bona immobilia vel mobilia cuiuscunque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine conventus possidere vel tenere, sed statim ea superiori tradantur, et conventui incorporentur.* Et expressius decr. Clem. VIII, pro reformatione regul., incip. *Nullus omnino*, § 3. Vide verb. *Legatum*, a num. 88 ad num. 94, et verb. *Monialis*, art. 2, a num. 64 usque ad finem.

Die 7 Octobris 1649 Sacra Congregat. S. 91 Officii mandavit, ut superioribus religionum notificetur, quod praedicatoribus significant, ut caveant ab allegatione doctorum et auctorum modernorum, praesertim viventium, apud Nicol., in Flosc., v. *Praedicator*, n. 28.

Praedicatores non possunt publicare indulgentias non publicatas per Ordinarios locorum. Conc. Trid., sess. 21, c. 9.

Protonotarii extra numerum possunt concionari cum amiculo brevi, passim mantelletta et carbasina praesulari, vulgo rochetto. Sic probat Pignatell., tom. 4, consultat. 22, adducens ad id decretum Sacr. Congregationis Rituum, in una Mazariensi, die 28 Septembris 1630.

Praedicatores debent salutare prius capitulum quam magistratum; in causa enim Capuana fuerunt proposita et resoluta sequentia dubia:

I. An capitulo ecclesiae metropolitanae debeat praecedentia super magistratum saecula-

rem eiusdem civitatis in omnibus functionibus ecclesiasticis?

II. An concionator debeat salutare prius capitulum vel magistratum?

III. An absente Archiepiscopo, magistratus debeat salutari cum titulo illustrissimi et capitulum cum titulo reverendissimi?

Sacra Congr. Rituum 23 Ianuarii 1700, respondit:

Ad I. *Deberi.*

Ad II. *Affirmative.*

Ad III. *Negative in casu proposito.*

95 Et iam in alia Vercellensi, 2 Augusti 1691, declaraverat quod concionator debet prius salutare canonicos quam gubernatorem civitatis. Sic apud Monac., part. 4, suppl. ad 1 tom., num. 19, 20 et 21. Et in ead. Vercellensi cum sub die 11 Augusti 1691, Sacrorum Rituum Congr. ad instantiam canonicorum cathedralis Vercellensis declaraverit, a concionatore salutandos esse prius canonicos dictae cathedralis in apparatu choralis, absente Episcopo, capitulariter sedentes, et deinde gubernatorem; modo exortum fuit dubium, an hoc procedere debeat; etiam praesente Episcopo? Et eadem Sacra Congr. respondit *In decisis, etiam praesente Episcopo*, die 24 Ian. 1693. Quae decreta videntur intelligenda, ubi gubernator est laicus; secus, si praelatus, prout esse solet in provinciis et civitatibus status ecclesiastici. Sic Ioann. Baptista Bassi, tr. de Sodalitibus, qu. 19, sub n. 15.

96 Praedicatores institui non debent, nisi sint aetatis 30 annorum sintque graves, maturi et docti. Conc. Ravennat. II, sub Clem. V, c. 13; Conc. Senonens., in Decr. morum, cap. 35, Extravagant., de Privilegiis, cap. 35, *Inter cunctas.*

97 Praedicatores tenentur praedicare sacram Scripturam receptam a Sancta Ecclesia et a doctoribus Ecclesiae approbatis, sub poena excommunicationis Papae reservatae. Concil. Coloniens. II, part. 6, c. 20, Concil. Lateran. V, sess. 11, const. 1.

98 Praedicatores deviantes a communi sensu patrum in exponendis sacris Scripturis sunt ab Ordinario corripiendi et a ministerio abiiciendi. Conc. Mog. IV, c. 50.

99 Praedicatores prohibentur obloqui de magistratu vel de Episcopo coram populo. Clem. I de Privilegiis; Conc. Mediolan. I, tit. de Praedicatione verbi Dei; unde praedicatores etiam regulares obloquentes de Ordinario in suis sermonibus, quos habent in oratoriis vel in propriis ecclesiis, possunt ab eodem Ordinario puniri. Sacra Congr. Conc., in Vercell., die 21 Martii 1643; ex c. 3, sess. 5, apud Pignat., tom. I, consult. 268.

100 Praedicatores non possunt redarguere aliquem expresso nomine in actu praedicandi, sub poena excommunicationis Papae reser-

vatae. Concil. Lateranen. V, sess. 11, constit. 5.

Praedicatores praedicantes scandala aut errores in qualibet ecclesia, debent ab Episcopo removeri ab officio praedicandi, etiamsi sint exempti, et contra ipsos potest procedere prout de iure. Concil. Trid., sess. 5, de Reformat., cap. 2.

Praedicatores non debent proponere quaestiones difficiles populo rudi. Conc. Trid., sess. 24, de Refor., c. 4.

Praedicari non potest determinatum tempus futurorum, ut Antichristi vel iudicii; neque vanae revelationes de his vel aliis, sub poena excommunicationis Papae reservatae. Conc. Lateran. V, sess. 11, const. 1.

Praedicari non possunt novae inspirationes vel revelationes, nisi a Papa, vel loci Episcopo sint examinatae et approbatae, sub poena excommunicationis Papae reservatae. Conc. Lateran. V, cit. sess. 11, const. 1.

Praedicari non possunt dubia pro certis, neque apocrypha, neque comica, neque anilia, fabulae, obscoenitates, aut quae risum movent, sed quae lacrymas. Conc. Treviren. II, cap. 4, Conc. Trid., sess. 24, de Reformat., cap. 4.

Praedicari non possunt miracula nova, nisi per Episcopum sint approbata. Conc. Senon., in Decret. mor., c. 4; Conc. Trid., sess. 25, decr. de invoc. sanctorum.

Praedicari et imprimi non possunt sine Sedis Apostolicae licentia miracula, gratiae, beneficia, etc., quae praesumuntur accepta a Deo ad intercessionem alicuius mortui cum opinione sanctitatis, nisi fuerit canonizatus vel beatificatus. Urban. VIII, Constit. 37, incip. *Sanctissimus.*

Praedicari non possunt miracula, gratiae, etc., talis mortui non canonizati, nec beatificati sine tali licentia Sedis Apostolicae, sub poenis clericis saecularibus privationis officiorum, suspensionis a divinis et administrationis sacramentorum; regularibus vero omnium officiorum, nec non vocis activae et passivae. Urban. VIII, citat. Constitut. 37, incip. *Sanctissimus.*

De mandato SS. iniungitur Episcopo, ut prohibeat nobiles feminas vulgo *dame* quaestulare eleemosynam pro concionatoribus in civitate Casalen., iuxta edictum ab eodem Episcopo nuper publicatum, et in casu inobedientiae suspendat concionatorem, et prohibeat, ne concionetur in ea ecclesia. S. C. Imm., in Casal., 17 Ian. 1703, l. 3 Decr. Vall., p. 468.

Canonicus theologus, petita et obtenta licentia a capitulo, potest concionari per alium. Sacra Congr. Conc. in Urgellen., 15 Dec. 1725, ubi ad 11 dubium: *An canonicus theologalis concionari possit per alium in casu?* respon-

dit posse, petita licentia a capitulo. Et reposita causa die 28 Sept. 1726, ad 2 dub.: *An canonicus theologalis concionari possit per alium, et quatenus id facere possit petita licentia a capitulo, sufficiat quod eam petat, vel ulterius necessarium sit, quod obtineat?* respondit: *Quoad secundum teneri petere et obtinere licentiam a capitulo, salvo recurso ad Episcopum.* Sic apud d. Thes. Resol. Sac. Congr. Conc., tom. 3.

111 Conciones in ecclesiis de die haberi debent; Bened. XIV, tom. 1, Const. 137, incip. *Singularem*, § 3. Conciones in cappella pontificia, et in basilica Vaticana habentur inter missarum solemnias. Idem, ib., § 9. Concionatoris Apostolici munus ordini Fratrum Minorum S. Francisci Cappuccinorum perpetuo additur. Idem, Const. 75, incip. *Inclutum*.

114 Dum Episcopus per semetipsum praedicat, alii, neque regul. in propriis ecclesiis praedicare nequeunt, nisi ipse Episcopus permittat. Benedict. XIV, de Synodo dioecesana, lib. 9, cap. 17, num. 6 et 7, ex Decret. Sac. Congr. Conc., in Pacen., 26 Aprilis 1607, ad 4, in Brundusina, 10 Martii 1645. Possunt tamen, si Episcopus alios coram se praedicare iubeat. Idem, ib., num. 7, ex cit. Decret. in Pacen., 16 Aprilis 1607. Quod si idipsum ex causa publica, convocatis clero, magistratu et populo faciat, potest Episcopus praecipere regularibus, etiam sub censuris, ut a praedicando abstineant. Idem, ib., num. 7, ex cit. Decret., in Brundusina, 10 Martii 1645. Non expedit tamen ad praecavendas lites et discordias inter Episcopum et regulares, ut id generali constitutione statuatur. Idem, ib., num. 8, ex decreto Sacrae Congreg. Concilii, 2 Iulii 1687, quae ad evitandas dictas lites et discordias, censuit posse quidem Episcopum in peculiaribus eventibus, in quibus opportunum reputet solemnem indicare concionem coram se ab alio habendam, inhibere regularibus, ne ea ipsa hora in suis ecclesiis praedicent: minime tamen expedire, ut constitutione seu edicto illis generatim praedicare prohibeat, quotiescunque ipse coram se solemniter praedicare faciet. Vide Add. Cas., sub n. 26 hic supra.

117 * Parochi singuli tenentur concionem habere in suis ecclesiis, nec excusantur ex consuetudine etiam immemorabili, sive quod in aliis ecclesiis conciones habeantur, sive ex infrequenti auditorum numero. Ita Innoc. XIII, in sua Constit. pro reformanda disciplina regnorum Hispaniae, quam Bened. XIII confirmavit,

ut esset norma caeteris Ordinariis. Instit. Eccles. 10, § 3.

Sufficit tamen pro concione allocutio pia, 118 singulis festis, ut respondit Sacra Congr., die 8 Aug. 1732.

Concionem proprii parochi, quam in parochiali ecclesia diebus festis habet, auscultare parochiani non tenentur, praecipiente licet Tridentino, cuius sanctionem contraria modo consuetudo abrogavit. De Synodo dioec., lib. 11, c. 14, § 13.

Concionatores si per scurrilitatem *Verbum Dei*, veluti in scenam adducant, non levem culpam committunt, sed grande piaculum; ita ex verbis encyclicae Sac. Congr. Concil. sub Innocen. XI, datae 6 Iulii 1686 Institut. Eccles. 27, § 15.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Praecipuum Episcoporum munus esse praedicare, et quidem per se ipsos, pluribus monstrant Van Espen., Iur. Eccles. univ., part. 1, tit. 16, c. 7, fere per tot., ubi quod nulla consuetudo Episcopos ab hac obligatione eximere valeat, et Rousseaud de La Combe, in sua Iurisprud. canonic., verb. *Praedicator*, sect. 1, n. 1 et 2.

Atque hinc descendit, quod nemo regulariter praedicare potest, dissentiente Episcopo: Rousseaud de La Combe ubi supra num. 3. Confer etiam Ducass., de Iurisdic. ecclesiast., cap. 7, sect. 4, n. 1. Et iure meritoque; repugnat enim ut quis vices alterius gerat, eo contradicente.

Quod attinet ad regulares, in Conc. Trid. diu multumque disputatum est, an et ii huic legi obstricti esse deberent. Causam disputationi dederunt privilegia, quibus regulares a S. Sede donati sunt. Consule Pallavicin., Histor. Conc. Trid., lib. 7, c. 7.

At sess. 5, c. 2, de Reform., placuit distinguere ecclesias suorum ordinum inter, ac ecclesias non suorum ordinum. In his, ultra licentiam suorum superiorum necessaria quoque fuit existimata licentia Episcopi. In illis vero sufficere visa est simplex benedictio Episcopi cum licentia suorum superiorum.

Decretum hoc, in quantum permittit regulari- laribus praedicare in ecclesiis suorum ordinum de licentia suorum superiorum, et vix petita benedictione ab Episcopo, valide displicuit nonnullis Patribus Tridentinis, et praesertim Brachio Martello Episcopo Fesulano. *Acerbe se angit* (inquit in coetu Patrum super discus-

¹ Nescio qua fide Additionum auctor rō vix in hunc locum intruserit. Gravius autem peccat, cum virulentas Brachii Martelli Episcopi Fesulani in Tridentinis coetibus 15 Aprilis, et 10 Maii habitis declamationes commemorat, quin lectores moneat, Episcopum illum, non modo a plerisque Patribus improbatum ac refutatum; sed etiam a Concilii Legato die 18 Maii gravi oratione

castigatum, *obortis lacrymis* contestatum esse, *baud suae fuisse mentis, in Synodum vel sedem apostolicam quidquam obloqui; quod si quaedam ambigua verba exciderant, Patres obtestari, ut in sanio-rem significationem acciperent*; ut narrat Cardinalis Pallavicinus Historiae Concilii Tridentini, lib. 7, cap. 4, num. 3 et seqq.

sione huius decreti instituta 15 April. 1546), quod liberum esset regularibus, neque missis, neque vocatis, suis in coenobiis per Episcoporum dioeceses concionari. Quod, exclamavit, quidnam aliud est, nisi permittere, ut lupi non per ostium, sed aliunde ingressi ovile perturbent?

126 Deinde in Congregatione generali habita 10 Maii denuo oratione satis prolixa coram Patribus id ipsum urgere, et quidem vehementissime perrexit. Atque hoc in causa fuit, ut sess. 24, c. 4, de Reform., habita die 11 Novemb. 1563, cum iam numerus Episcoporum esset frequentior, et temporum conditio convenientior, decretum fuerit, ut, *Nullus etiam in ecclesiis suorum ordinum, contradicente Episcopo, praedicare praesumat*. Nec diversum statuit Clem. X, Const. quae incip. *Superna*, si serio perpendatur.

127 Quo respiciens Rousseaud de La Combe, l. c., § 2, 5, ait, regulares sine permissione Episcopi, vix praedicare posse in eorum capitulis, aliisque locis monasteriorum fratribus suis, non item populo.

128 Sine Episcopi licentia praedicare et regulares posse monialibus subiectis, iisque solis et clausis ianuis, rescripsit Sac. Congr. Conc. interpres, in *Conversana Iurisd.*, 8 Maii 1751, ad dubium decimum tertium. Conceptum enim fuerat hoc dubium: *An ad crates ecclesiae, seu collocatorii, aut alibi, liceat commissario monasterii sermonem, aut conciones habere ad moniales sine Episcopi licentia?* Et responsum fuit *Affirmative pro solis monialibus et clausis ianuis*. Videtur autem hac resolutione recessum a mox dicta Constitut. Clem. X¹.

129 Quod vero concernit clericos saeculares, a mox dicta lege excipiendi sunt parochi, tum canonici theologi, qui vi propriorum munerum praedicare possunt et tenentur, quin opus

130 habeant licentiam Episcopi impetrare. Caeterum si vel parochus, vel canonicus theologus impeditus sit praedicare per se ipsum, nequit alium substituere sine approbatione Episcopi, Rousseaud de La Combe, eod. loc., sect. 3,

131 n. 1, et sect. 5, n. 5. Quod si vel unus, vel alter negligat praedicare, potest Episcopus alium substituere impensis negligentis; secus vero si praedicare velit; idem auctor, ubi supra.

Notabile est, quod Episcopus potest, ubi 132 ita existimat, non approbare clericum vel saecularem, vel regularem ad praedicandum, nec tenetur causam aperire cur illum non approbet. Sin autem ipse Episcopus causam mani- 133 festaverit, cur illum non approbaverit, eaque minus legitima sit, non prohibetur recursus ad superiores. Rousseaud de La Combe, ibid., sect. 3, n. 4.

Quamvis autem Episcopi munus praeci- 134 pium sit praedicare: nominatio tamen praedicatorum potest pertinere ad alios, reservata Episcopo approbatione; sed confer Rousseaud de La Combe, l. c., sect. 7, n. 6, de hac nominatione.

De qualitatibus requisitis in praedicator, 135 vide Ducasse, de Iurisd. eccles., c. 7, sect. 4, num. 2. Illud vero non est hic omittendum, necesse haud esse, quod praedicator sit sacerdos, vel in sacris ordinibus constitutus, sed satis esse, quod sit clericus, Ducasse, ubi supra. Consule etiam Fagn., in cap. *Responso*, num. 14 et plur. seq., de Sentent. excomm., ubi quod ita resolvit Sacra Congr. Conc. interpres.

De iis, quae Episcopus praedicatoribus in- 136 iungere debeat, consule Acta eccl. Mediolan., tit. de Concionator. Confer itidem Ducasse, l. c., n. 3.

ADDITIONES CASINENSES.

(Ad n. 16 h. articuli, quoad benedict. Episcop. ad praedic.).

Ad dubium propositum in S. Rit. Congr. pro parte illustris. et reverendiss. D. Cardin. Aquaviva civitatis Neapolitanae Archiepiscopi: *An scilicet conveniat, ut quando aliquis Episcopus in eadem civitate Neapolitana, ipso illustriss. D. Card. Archiepiscopo praesente, sermonem vel concionem habuerit, antequam pulpitum, vel ambonem ascendat, petat ab ipso Archiepiscopo benedictionem, sicut caeteri concionatores non Episcopi facere solent?* Eadem Sacra Congreg. respondit: *Ob supremum ordinem, et dignitatem episcopalem non convenire, ut Episcopus concionaturus ab Ordinario etiam Cardinali ante concionem benedictionem petat*. Et ita censuit, et declaravit, die 28 Aprilis 1607, in Neapolitana apud Manuale eccles., edit. Neapol. an. 1847, n. 612.

PRAEDICATORUM ORDO

De ordine FF. Praedicatorum haec, quae sequuntur, praestat adnotare.

1 Praedicatorum nomen praeclarissimo ordini Dominicanorum ab Innocentio III concessum est. Sic in Bullario dicti ordinis in Indice re-

rum, to. 8, pag. 771, ubi citatur ad id to. 1, pag. 5, const. 3, n. 3, in quo sic expresse: Praedicatorum quo tempore nomen illud nobis

¹ Nullo modo S. Congr. Concil. in edenda recitata resolutione a Clem. X Const. *Superna* recessit. Nam

in resolutione de commissario, qui monialium superior est, non de aliis religiosis agitur.

fuert inditum, docet Stephanus auctor coaevus in tract. de glorioso nomine Praedicatorum, cap. 1: « Celebrato siquidem Concil. Lateranensi, an. 1216, Summus Pontifex (Innocentius III) ordinans quaedam circa negotium fidei in partibus Tholosanis agenda, et decernens super his scribere B. Dominico, et iis, qui cum eo erant, accito notario, dixit ei: Sede, scribe super his fratri Dominico, et sociis suis in haec verba... et stans paululum: Noli scribere, inquit sic; sed hoc modo: Fratri Dominico, et cum eo praedicantibus in partibus Tholosanis... statimque aliquandiu considerans, plus, sic inquit, scribe: Magistro Dominico et fratribus Praedicatoribus, etc., et surrexit. Sic Dominus, scripsit notarius. Nutu Dei praesens tunc Romae aderat Pater, sanctus, qui audito verbo Domini totius mundi Vicarii I. C. gavisus est gaudio magno valde: nam deinceps in curia, et ubique, ipse, et filii eius coeperunt se *Fratres Praedicatores* vocare, coeperuntque in curia, et ubique ab omnibus sic vocari ».

2 Qua de causa hoc praeclaro nomine praedicatorum fuerint insigniti, tradit Bened. XIII, in Const. incip. *Pretiosus*, § 29, ibi: « Memores porro quantum ex praedicatione verbi Dei catholica religio incrementum reportaverit, et quantum proinde meritum sibi comparaverint fratres huius ordinis, quos proinde Sedes Apostolica ab incunabulis eiusdem ordinis praeclaro nomine Praedicatorum insignivit, » etc.

3 Ast nolum ex praedicatione verbi Dei, sed etiam ex eorum scholastica doctrina catholica religio maximum incrementum reportavit, ut iure merito sanctissimi eorum angelici doctoris doctrina, nedom a Summis Pontificibus, omnibusque aliis usque ad sidera commendetur, sed et ab ipsomet Christo fuerit semel, bis et ter commendata praecisis his verbis: *Bene de me, Thoma, scripsisti*; ut proin Sixtus V effigiem S. Thomae pingi iusserit sinistra manu Ecclesiam gestantis, dextera vero, qua scribit, magnum luminis splendorem in eam effundentis; hac addita epigraphe: *S. Thomae de Christo scripta, a Christo crucifixo probantur*. Unde ad id iuvat afferre, quae traduntur in laudato Bullario, tom. 5, pag. 157, n. 6, ibi: Factum referunt antiqui scriptores laudatis in notis ad Constit. 11 Ioannis dicti XXII. Eiusdem meminere Summi Pontifices, quorum diplomata postea transcribentur. Ex ipsis Clemens VIII, alloquens Neapolitanos, haec habet: « Pie prudenterque cogitatis de novo civitati patrono asciscendo, cive vestro, divinae voluntatis angelico interprete; vitae sanctitatis et miraculis claro, Thoma Aquinate, cuius doctrinae fuit tantum tributum, ut christianae eruditionis suae divinum etiam illud habeat testimonium: *Bene de me, Thoma, scripsisti* ». In alio autem diplomate sic loquitur idem Clemens: « Doctrinae (S. Thomae) testis est ingens li-

brorum numerus, quos ille brevissimo tempore in omni fere disciplinarum genere, singulari ordine ac mira perspicuitate, sine ullo prorsus errore conscripsit. In quibus conscribendis interdum sanctos Apostolos Petrum et Paulum colloquentes, locosque illi quosdam Dei iussu enarrantes habuit. Quos deinde conscriptos expressa Christi Domini voce comprobatos audivit. Id perenni monumento posteris persuasum esse voluit Sixtus V, prudentissimus Pontifex, cum in Bibliotheca Vaticana S. Thomae pingi iussit effigiem sinistra manu Ecclesiam gestantis, dextera vero, qua scripsit, magnum luminis splendorem in eam effundentis, addita epigraphe: *S. Thomae de Christo scripta, a Christo crucifixo probantur* ». Hac de re legendus Angelus Rocca de Bibliotheca Vaticana. Notat Ioannes Diestemius Blaerus S. Iacobi Leodiensis prior ordinis S. Benedicti, art. 8 Commentarii de institutione festi Corporis Christi, anno 1296 conscripti, quod in foribus ecclesiae Bolsenae... depictus... est B. Thomas sedens, ac scribens tanquam doctor in cathedra, circumstante curia: depictus est insuper Crucifixus, alloquens S. Thomam, coram se super genua adorantem, et dicens: *Bene scripsisti de me, Thoma*. Ter a Christo Domino commendatam fuisse doctrinam Thomae, referunt auctores.

Hinc Benedictus XIII, Const. incip. *Demissas preces*, retundit calumnias adversus doctrinam SS. Augustini et Thomae intentatas, uti et fecit Clemens XII, Constit. incip. *Apostolicae providentiae*, retundens calumnias eorum, qui asserebant, censuris Constitutionis *Unigenitus* doctrinam SS. Augustini et Thomae Aquinatis de divinae gratiae efficacia esse perstrictam; laudesque, quibus SS. Augustini et Thomae doctrina celebratur, confirmat, ne quis eandem calumniatur, cavet, et scholarum catholicarum paci consulit. Videatur etiam Constitutio Sixti V, incip. *Triumphantis Ierusalem*, in qua doctrinam SS. Thomae Aquinatis et Bonaventurae egregiis laudibus ornat, asseritque expresse: « Hi enim sunt duae olivae et duo candelabra in domo Dei lucentia, qui et charitatis pinguedine et scientiae luce Ecclesiam collustrant. Hi singulari Dei providentia eodem tempore tanquam duae stellae exorientes ex duabus clarissimis regularium familiis prodierunt, quae sanctae Ecclesiae ad catholicam religionem propugnandam maxime utiles, et ad omnes labores et pericula pro orthodoxa fide subeunda paratae semper existunt, ex quibus tanquam ex fertili et bene culto solo quotidie per Dei gratiam fecundae et fructuosae plantae procreantur, hoc est viri doctrina et sanctitate praestantes, qui Petri naviculae tot fluctibus agitatae, et Romano Pontifici eius clavum non sine magna sollicitudine tenenti, fortem et fidelem operam navant ».

- 5 Crucis obviae retro incedentibus ubique terrarum¹ PP. Praedicatoribus familiaris est gestatio; ex laudato suo Bullario, tom. 8, in indice rerum, pag. 320 et 637, n. 13, ubi traditur, quod ad dubium inter alia quintum: *An liceat dictis Patribus in eisdem processionibus gerere crucem obviam retro incedentibus?* Sacr. Congr. Rit., die 10 Martii 1736, respondit ad 5: *Quoad gestationem crucis*

obviae retro incedentibus, licere, etc. Sic ubique terrarum Fratribus Praedicatoribus solemne, ut in publicis supplicationibus seu processionibus ut loquuntur, imaginem crucifixi deferant ad ipsos fratres conversam. Vide etiam eiusdem Bullarii tom. 7, pag. 392 et seq., ubi cum ipso quinto dubio referuntur alia septem proposita, et a dicta Sacr. Congr. resoluta, die qua supra.

PRAEDICATIONES DETERMINATI TEMPORIS FUTURORUM

Vide verb. PRAEDICARE, n. 103, et verb. ASTRÖLOGIA per tot.

PRAEFATIO

Haec porro ad hanc vocem notare satis sit.

- 1 Missae praefationes novem pro diversitate temporum et festivitatum secundum Romanum ritum ab omnibus sacerdotibus recitandae, fuerunt comprobatae et mandatae a Pelagio II, in Concilio Romano ad id anno 590 celebrato, ut constat ex Epistola eiusdem Pelagii II ad Episcopos Germaniae et Galliae penes Labbe, tom. 3, fol. 913, *Cum in Dei*, etc.², et referunt Baronius, ad ann. 590, n. 5 et seq.; Battaglinus, t. 1, *Histor. universal. concilior.*, ad ann. 590, fol. 310; et alii, et tales praefationes enumerantur in can. *Invenimus* 71, distinct. 1, de Consecrat., ibi: « Invenimus has novem praefationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retro vetustas in Romana Ecclesia hactenus servavit, id est unam in Albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de Sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de ieiunio in Quadragesima tantummodo recitandam; has praefationes tenet, et custodit sancta Romana Ecclesia; has tenendas vobis mandamus ». Et de his fit mentio etiam in c. *Sanctorum*; dist. 70³.
- 2 Dictis novem praefationibus addita est decima de B. M. V. ab Urbano II in Concilio Placentino celebrato anno 1095, ipsam canendo,

dum missam celebrabat in ecclesia Beatae Mariae Virginis eiusdem civitatis Placentiae vulgo nuncupatae, *Madonna di campagna*, nunc a nostratibus cum magnifico conventu inhabitatae, nec antea compositam, sed ex improvviso in illo actu celebrationis missae sibi coelitus inspiratam ac revelatam, ut refert Battaglinus, loc. cit., fol. 302. Et additio talis praefationis habetur expresse in can. *Sanctorum* 2, dist. 70, ibi: « In eodem etiam Concilio antiquo novem praefationibus decima addita est, quae ita se habet: *Aequum et salutare: Et te in veneratione vel Assumptione B. V. M. colaudare, benedicere et praedicare. Quae et Unigenitum tuum sancti Spiritus obumbratione concepit, et virginitatis gloria permanente lumen aeternum mundo effudit Iesum Christum Dominum nostrum* ».

Praefatio missae Sancti Patris nostri Francisci composita a nostro Beato Ioanne ab Alvernia, ut refert P. Petrus Antonius a Venetiis, *nel Giardino Serafico*, tom. 2, part. 5, c. 5, quaeque recitatur a Nostratibus in solemnitate et tota Octava eiusdem Seraphici Patris, recitari potest, et debet in festo Omnium Sanctorum nostri ordinis. Sacr. Congreg. Rituum, 22 Augusti 1722. Vide inter Resolut. Sacr. Congr., in Appendice h. tom.

¹ Ritus iste nec Romae, nec in pluribus Italiae urbibus, a PP. ordinis Praedicatorum modo servatur.

² Ea Pelagii II epistola spuria est. Dicendum igitur, praefationes ad novem fuisse circa XII saeculum a Romana Ecclesia redactas. Additae illis postea duae fuerunt, altera communis antiquiss. quae Gelas. seu Gregorii esse creditur; altera de B. Virgine ab Urbano II instituta. Caeterum praefationum antiquitatem evincunt Cyprianus in lib. de Orat.; Augustinus ep. 57, 120, 156, aliisque in locis, et Concilium Milevitanum, can. 12.

³ E. R. Cardin. Bona, *Rer. Liturgic.*, l. 2, c. 10, epist. Pelagii II ad Episcopos Germaniae et Galliae refert, subditque: « Hoc ipsum decretum in antiquis editionibus Gratiani, de Consecr., dist. 1, can. *Invenimus*, Gelasio ascribitur. Sed hanc epistolam, dum attentius considero, hac suspitione vehementer percussus

sum, ne alterius forte Pontificis recentioris sit, et Pelagii per errorem tributa. Si enim aetate Pelagii illis tantum praefationibus Romana Ecclesia tanquam dudum in ea receptis et approbatis utebatur, quomodo Gregorius eius immediatus successor, sacrorumque rituum tenacissimus custos, alias novas instituit?... De epistola Pelagii silent scriptores illius, et aliquot sequentium saeculorum. Quod si mea suspicio aequo pectori non placet, hoc saltem negare non poterit... Decretum de novem praefationibus nullibi receptum, nec executioni mandatum, nisi saeculo X vel XI. Evidens enim est in libris Sacramentorum, qui Romanae Ecclesiae titulum prae se ferunt, plures reperiri praefationes, vixque ulla missa est, cui propria et peculiaris non assignetur ». Hactenus Bona, qui § 2, *Biblioth. eccles.*, part. 2, laudat librum, in quo sunt ducentae quadraginta praefationes propriae.

- 4 In missa feriae quartae Quatuor Temporum occurrentis in die Octava Nativitatis B. Virginis Mariae, dicenda est praefatio communis, non vero de B. M. V. Sacr. Rit. Congreg., 12 Decembris 1626.
- 5 Si festa SS. Apostolorum Philippi et Iacobi, ac Inventionis Sanctae Crucis occurrerint infra Octavam Ascensionis, praefatio in missa erit de Apostolis, vel de Cruce, ac *Communicantes* de Ascensione. Sacr. Rituum Congr., 28 Augusti 1627. Idem dicendum est de aliis festis ac de missis votivis propriam habentibus praefationem, et infra eandem Octavam celebrandis. Non sic autem de festis occurrentibus infra Octavam Nativitatis Dominicae, in quibus non solum semper dicitur *Communicantes*, eiusdem Nativitatis, sed etiam praefatio, licet missa occurrens propriam habeat praefationem, ut clare patet ex missa Sancti Ioannis Evangelistae, in qua recitatur praefatio Nativitatis, non vero Apostolorum. Vide inter Resolutiones Sacrarum Congr., in cit. Append.
- 6 * Praefationem SS. Trinitatis singulis Dominicis diebus, quibus praefationes propriae per rubricas non sunt assignatae, recitandam decre-

vit Clemens XIII, die 3 Ianuarii 1759, cuius decretum habes inter decreta S. R. C. in fine huius tom.

Nota ** illustriss. ac reverendiss. D. Alphonsus de Ligorio in sua Instructione practica pro confessariis italice scripta, tom. 2, cap. 15, n. 88, haec in proposito relati decreti subiungit: *Si avverta qui, di più, che il nostro presente Pontefice Clemente XIII, ha ordinato, che in tutte le Domeniche il prefazio nella messa sia de Trinitate, purchè non vi sia prefazio proprio di quel giorno. Si è dubitato poi, se dentro la Quaresima, o dentro l'Ottava (per esempio) della B. Vergine, o degli Apostoli, e simili, debbasi dire il prefazio proprio, o della Trinità. Sin tanto che dalla Sacra Congregazione de' Riti ciò non si dichiarerà, io stimo, che dentro le Ottave debbasi dire il prefazio della Ottava, perchè quello è prefazio proprio del giorno, ma dentro la Quaresima debbasi dire il prefazio de Trinitate, perchè quello della Quaresima non è proprio del giorno, ma del tempo.* Haec auctor doctissimus aequè ac piissimus, cuius ratio, quando subsistat, valebit etiam pro tempore Paschali. **

PRAELATUS REGULARIS

Vide verb. REGULARIS, PRAELATUS.

PRAESCRIPTIO

Vide verb. USUCAPIO.

PRAESENTATIO, PRAESENTATUS AD BENEFICIUM

Summarium.

1. Praesentatio, quando competit vigore Turni, non dicitur consumpta in primo praesentato, si hic post

acceptatam praesentationem renuntiavit, vel alias institutio effectum non habuit. - 2. Praesentantes aut nominantes ad episcopatus, digniorem promovere tenentur. - 3. Alia ad materiam praesentationis ad n. 6.

- 1 Praesentatio, quando competit vigore Turni, non dicitur consumpta in primo praesentato, si hic post acceptatam praesentationem renuntiavit, vel alias institutio effectum non habuit, ut respondit Sacra Congr. Conc., in Bononien., 10 Aprilis 1680 seu 1681; apud Monacell., part. 2, tit. 15, formul. 1, n. 12, et facit cap. *Si electio* 25 de Election. in 6, ac tenet ibi Barbosa, n. 2 et 3, citans Rotam, et alios.
- 2 Praesentantes aut nominantes ad episcopatus, digniores promovere tenentur. Benedict. XIV, t. 1, Constitut. 5 incip. *Ad Apostolicae*, § 7.
- 3 Praesentatio ad beneficia de iurepatronatus ecclesiastici, in mense Apostolicae Sedi non reservato, fieri debet coram Ordinario. Idem, tom. 2, Constitut. 32 incip. *Deum universi*.
- 4 Si autem patronus sit S. R. E. Cardinalis habens indultum conferendi beneficia, etiam reservata, quando praesentat vigore indulti, praesentatio fieri debet coram Pontifice. Idem, ibid.

Circa praesentationem ad parochialem notanda sunt responsa Benedicti XIV ad dubia sibi proposita ab Archiepiscopo Florentino in epistola incip. *Reddita Nobis*, 9 Aprilis 1746. I. Patronum ecclesiasticum teneri in foro externo praesentare ad beneficium curatum magis idoneum, et magis dignum inter approbatos ab examineribus. II. Episcopum debere beneficium conferre praesentato a patrono absque eo, quod inquirat de illius iudicio, si inter examinatos nemo de hoc queratur; si vero sit qui queratur, teneri in dictum iudicium inquirere. III. Admittendam esse appellationem in devolutivo tantum, interpositam ab eo qui se digniorem existimat, et posthabitus est, non retardata possessione praesentati, si Episcopi et patroni iudicium de magis digno conveniat. Si vero non conveniat, tunc si quis ex approbatis ab examineribus, et tanquam magis dignus praelectus a patrono, putet se gravatum

esse ab Episcopo, et ideo appellat, eius appellationem operari debere ad effectum suspensionis, et interim ecclesiam parochialem remanere sub oeconomio, donec lis finiatur.

Alia ad rem. Vide verb. *Beneficia*, art. 3, 6 a n. 69, et art. 5, a n. 31, tum verb. *Iuspatronatus*, art. 3, a n. 36, art. 4, a num. 5 ad num. 103.

PRAESTIMONIUM

Summarium.

1. Praestimonium vi nominis idem est ac praestans munium. — 2. Definitio propria praestimonii. — 3. Praestimonia, cum dantur solummodo ad certum tempus

in vitae subsidium, non sunt beneficium ecclesiasticum proprie dictum. — 4. Si vero conferantur in titulum, atque in perpetuum, tunc connumerantur inter beneficia proprie dicta. — 5. Alia ad rem, ad num. 7. — Subnectuntur Additiones ex aliena manu, a n. 25 ad 34.

- 1 Praestimonium vi nominis idem est ac praestans munium, sic Hostiensis in cap. *Postulasti* de Rescriptis; Menochius, l. 2 de arbitr. iudic., cas. 20, n. 56, et alii. Prout autem praestimonium sumitur pro *portione praestimoniali*, nihil aliud est quam stipendium, quod ab ecclesiasticis redditibus abstractum dari solet canonicis vel aliis clericis in vitae subsidium, praesertim ubi litteris seu studiis vacant. Menochius, loc. cit., n. 56; Layman, lib. 4 Theol. moral., tract. 2, cap. 5, n. 5 et 6, et alii passim.
- 3 Praestimonia seu portiones praestimoniales, cum dantur solummodo ad certum tempus in vitae subsidium, v. g. durante tempore studiorum, non sunt beneficium ecclesiasticum proprie dictum. Menochius, loc. cit., n. 57 et 60; Layman, loc. cit., n. 5 et 6; Azorius, part. 2, Instit. moral., cap. 7, qu. 1, testans de communi; et ratio est clara, quia de ratione beneficii proprie dicti est tribuere ius percipiendi fructus ex bonis Ecclesiae; adeoque, cum praestimonia dantur solummodo ad certum tempus studiorum, non sunt beneficium proprie dictum.
- 4 Si autem praestimonia conferantur in titulum, atque in perpetuum, ita ut cum obitu illius, qui accepit, vacent (prout in Hispaniis communiter dari talia praestimonia testantur Garcias, de Benefic., part. 1, cap. 2, n. 218; et Fagnan., in cap. *Ad audientiam* 31 de Rescriptis, n. 62; Gonzalez, ad reg. 8 Cancell., gloss. 5, § 2, et alii), tunc connumerantur inter beneficia proprie dicta, ut tenent Menoch., loc. cit., c. 58 et 59; Azorius, loc. cit., cap. 7, qu. 2; Garcias, loc. cit., n. 117, et alii passim per text. in cap. ultim. de concession. Praebend. in 6, ubi praestimonia aperte connumerantur inter beneficia, ibi: *Concessiones super canonicatibus, dignitatibus, praestimoniis, et aliis quibuscunque beneficiis ecclesiasticis*;

in tali enim casu nihil ipsis deficit ex requisitis ad beneficium ecclesiasticum.

Talia praestimonia in titulum perpetuum 5 beneficii data seu collata, quamvis habeant annexum onus spirituale recitandi Horas Canonicas; ex sua tamen institutione nullum servitium in Ecclesia habere solent; Garcias, de Beneficiis, part. 1, cap. 2, n. 116, cum aliis ibi citatis; Azorius, part. 2, Instit. moral., cap. 7, qu. 1 *In hac controver.*, ubi expresse dicit, quod *qui praestimonia nunc habent, liberi sint ab onere, obligatione et praecepto residendi in ecclesiis, quarum sunt praestimonia, ita ut nec per se, nec per alios in sui locum suffectos, inservire ullo iure cogantur, quod certe horum beneficiorum est proprium.*

Praestimonia autem data solummodo ad tem- 6 pus; v. g. durante tempore studiorum, cum, ex dictis supra n. 3, non sint proprie beneficia, habent solum saepe adiunctum onus orandi quotidie quinquies *Pater* et *Ave*. Sic refert La Croix, lib. 4, n. 217.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Praestimonia licet antiquis temporibus nihil aliud essent, quam certae portiones fructuum, quae a capitulis Ecclesiarum praestabantur iis qui litteris operam navarent, deinde tamen inter ecclesiastica beneficia enumerata sunt, et tanquam beneficia ecclesiastica conferri consueverunt fere ubique, et praesertim in Hispania, ita ut obnoxia sint apostolicis reservationibus. Confer Rot., in Aurien. *Beneficii de Serboi*, 12 Martii 1725, § *Non relevante*, cor. bon. mem. Ratt., et 25 Februarii 1726, § *Posita*, coram bon. mem. Cerr., et 12 Aprilis 1728, § *Huiusmodi*, coram mox dicto bon. mem. Ratt.

PRAESUMPTIO

Summarium.

1. Definitio praesumptionis ad num. 4. — 5. Praesumptio alia est *iuris*, et alia *ab homine*, ad n. 7. —

- 1 Praesumptio generatim sumpta alia est, quae dicitur filia superbiae, et alia, quae est quod-
- 2 dam probationis genus. *Communis*. Praesumi-

8. Praesumptio iuris subdividitur in praesumptionem *iuris* tantum, et in praesumptionem *iuris*, et *de iure* ad n. 11. — 12. Praesumptio *hominis* quomodo subdividitur, ad n. 20. — 21. Alia ad rem ad n. 34.

ptio filia superbiae est appetitus temere aliquid aggrediendi supra vires, seu contra ius; sic cum homo vult temere facere, seu tentare ali-

- quid supra id quod potest, seu contra ius, dicitur *praesumptuosus*; unde praesumptio, prout importat temere tentare seu facere aliquid contra ius, habetur in iure non semel expressa, et signanter in cap. *Sed nec* 4 Ne clerici vel monachi, ibi: *Nec... clericorum quisquam exercere praesumat*; et Clementin. 1 de Privilegiis, ibi: *Religiosi qui... a poena et culpa absolvere quemquam praesumpserint*; et saepe alibi.
- 3 Praesumptio autem, ut est quoddam probationis genus, definitur, quod sit rationabilis coniectura (vel probatio) rei dubiae collecta ex argumentis et indiciis, quae per rerum circumstantias frequenter eveniunt. *Sic in re communis*; et de praesumptione sic sumpta erit hic sermo.
- 4 Praesumptio igitur sic sumpta ex vi nominis idem est ac *ante et sumptio*, hoc est *antesumptio*, quia videlicet ante legitimas probationes aliquid sumit pro vero. Ita Simanca, lib. 1 de Praesumpt., qu. 7, n. 4; Reiffenstuel, lib. 2 Decret., t. 23, n. 2, et alii.
- 5 Praesumptio alia est iuris, et alia est hominis. *Communis*.
- 6 Praesumptio *iuris* est, quae ex iuris auctoritate ac praecepto procedit, quando scilicet lex ipsa ex aliquo indicio rem dubiam colligit; sive quae in ipso iure est scripta, vel a lege
- 7 approbata. *Sic in re communis*. Praesumptio *hominis* econtra est, quae nullo iure reperitur, sed iuxta rerum circumstantiarumque exigentiam et varietatem ex variis verisimilibus coniecturis seu indiciis prudentis hominis, scilicet iudicis arbitrio, concipitur seu formatur. *Sic in re communis*.
- 8 Praesumptio iuris subdividitur in praesumptionem iuris tantum, et in praesumptionem
- 9 *iuris*, et *de iure*. *Communis*. Praesumptio iuris tantum est illa, cui ius tandiu innitur, donec contrarium probetur; contra hanc enim praesumptionem probatio in contrarium admittitur. *Sic in re communis*. Hinc de iure quilibet praesumitur bonus, nisi probetur malus; ut c. *Mandata* 6 de Praesumptionibus, ibi: *Quia ex transacta in te vita didicimus, quid de subsequenti conversatione tua praesumamus*; et cap. *Dudum* 16 eodem, ibi: *Cum prima facie praesumatur idoneus, nisi aliud in contrarium ostendatur*. Et contra ex cap. *Semel malus* 8 de Regul. iuris in 6, ibi: *Semel malus semper praesumitur esse malus*; intellige tamen in eodem genere mali; ut explicat Gloss., ibid., in casu, et nisi de emendatione appareat; can. *Ferrum* 18, dist. 50. Item hac praesumptione iuris vicinus praesumitur scire ea quae facta sunt in vicinia; cap. *Quasdam* 7 de Praesumptionibus, in cuius summario sic expresse habet: *Ex vicinitate praesumitur notitia facti loci vicini*; et concordat c. *Quanto* 8 eodem; in cuius summario sic praecise notantur: *Praesumitur factum notum in vicino loco, quod est*

notum in remoto. Item praesumitur filius ex uxore natus, cum qua vir cohabitavit. L. *Filius* 6 ff. de His qui sui vel alieni iuris sunt, item si chirographum debitoris sit cancellatum vel deletum, praesumitur debitori esse satisfactum. L. *Si chirographum* 24 ff. de Probationibus. Et sic de plurimis similibus.

Praesumptio *iuris* et *de iure* est illa, cui ius 10 adeo fortiter innitur, ut eam plene pro veritate habendam decernat; unde haec praesumptio in foro iudiciali tantum operatur, quantum veritas. Et contra hanc praesumptionem regulariter non admittitur probatio in contrarium, textu expresso in cap. *Is qui fidem* 30 de Sponsalibus: *Contra praesumptionem huiusmodi non est probatio admittenda*. Nisi de con- 11 traria veritate aperte constet, quia tunc omnis praesumptio cessat, et cedit veritati. Arg. cap. *Super hoc* 5 de Renuntiati., l. *Continuus* 137 ff. de Verb. significat., l. ultim. ff. Quod metus causa, l. *Imperatores* ff. de Probationibus. Et sic in re communis doctorum. Et de hac praesumptione *iuris* et *de iure* plena exempla habentur in utroque iure; sic in cit. cap. *Is qui fidem* 30 de Spons., cognoscens sponsam de futuro praesumitur in matrimonium consensisse, ita ut non admittatur probatio in contrarium; hodie tamen tale matrimonium praesumptum propter subsecutam copulam carnalem, tanquam clandestinum est reprobatum et irritatum per Conc. Trid., sess. 24, c. 1, de Reform. matr. Item in Clementin. *Litteris* de Probat., contra litteras Summi Pontificis de facto proprio attestantis non admittitur probatio in contrarium; item in l. ult. Cod. Arbitrium tut., praesumitur, quod res in inventario a tutore descriptae vere fuerint in bonis defuncti, nec regulariter admittitur idem tutor ad probandum oppositum, et sic plura alia habentur in iure consimilia exempla, quae adducit glossa final. in cit. c. *Is qui fidem* 30, verb. *Contra praesumptionem*, de Spons.

Praesumptio hominis subdividitur in vehementem seu violentam, in probabilem et in levem seu temerariam. *Communis*.

Praesumptio *vehemens* seu *violenta* est, quae 13 per urgentes coniecturas vehementer movet, et quasi violenter trahit animum iudicis ad credendum. *Sic in re communis*; et exemplum huius vehementis seu violentae praesumptionis est, si mulier undecimo mense post mortem mariti peperit; praesumitur enim tunc ex fornicatione peperisse, et sic de similibus. Prae- 14 sumptio *probabilis* est, quae oritur ex probabilibus et minus urgentibus coniecturis et indiciis. *Sic in re communis*. Et exemplum huius probabilis praesumptionis est, quod non sit virgo illa femina, quae saepe in obscuris et remotis locis sola cum iuvenibus et uxoratis versatur, et sic de similibus.

Praesumptio *levis* seu *temeraria* est, quae 15

ex levibus et minus probabilibus, ac proinde insufficientibus coniecturis et indiciis oritur, vel ex factis aequae in bonam et in malam partem referibilibus concipitur. *Sic in re communis.* Et exemplum huius levis seu temerariae praesumptionis est, si quis v. gr. suspicetur Petrum esse adulterum, quia interdum conversatur cum alterius uxore, etsi non in loco suspecto, et sic de similibus.

- 16 Praesumptio levis seu temeraria nihil penitus probat, sed est omnino repellenda. *Communis*, per text. in can. *Primo semper* 13, caus. 2, qu. 1, can. *Oves* 9, caus. 6, qu. 1, et cap. *Inquisitioni tuae* 44, § *In secundo*, de Sentent. excomm., ubi expresse statuitur conscientiam levis et temerariae credulitatis esse expellendam, ibi: *Conscientia levis, et temerariae credulitatis explosa.*
- 17 Praesumptio probabilis se sola probat tantum semiplene; colligitur clare ex cit. cap. *Inquisitioni tuae* 44, § final., de Sentent. excomm., et ex cap. *Tertio loco* 14 de Praesumptionib., in quo habita tali praesumptione probabilis, defertur partibus iuramentum suppletorium; illud enim deferri non potuisset, si praesumptio illa semiplene non probasset. Arg. 1. *In bonae fidei* Cod. de Rebus credit., neque potuisset exigi, si dicta praesumptio plene probasset. Cap. *Sicut* 2 de Probationibus. Et sic tenent passim doctores.
- 18 Si autem praesumptio probabilis adiuvetur publica fama, vel aliis adminiculis, potest etiam facere plenam probationem; colligitur clare ex c. *Illud* 11 de Praesumptionibus, iuncto eius summario, ubi dicitur, quod per cohabitationem diutinam et famam de matrimonio, aliaque adminicula, probatur matrimonium; et ex citat. cap. *Tertio loco* 13 eodem, iuncta Gloss. et DD., ibidem.
- 19 Praesumptio *vehemens* seu *violenta* facit plenam probationem, adeo ut ad condemnationem sufficiat saltem in causis civilibus non nimium arduis. *Communis*, per textum in cap. *Afferte* 2 de Praesumptionibus, ubi refertur, quod Salomon regum sapientissimus ex huiusmodi violenta praesumptione tulerit definitivam sententiam inter duas feminas de filio vivente coram eo litigantes, et in eius summario expresse dicitur: *Ex violenta praesumptione fertur definitiva.*
- 20 Dicitur autem notanter: *Adeo ut ad condemnationem sufficiat saltem in causis civilibus non nimium arduis*; quia an in causis criminalibus (quibus aequiparantur causae civiles arduae et magni momenti) reus ex praesumptionibus etiam vehementibus seu violentis condemnari possit, multum variant doctores. Aliqui enim affirmant, et alii negant: alii autem, mediam viam tenentes, dicunt condemnari quidem posse reum ex praesumptionibus vehementibus et violentis, attamen ad poenam solum mitio-

rem seu extraordinariam, uti notant et referunt Menochius, l. 1 de Praesumptionibus, qu. 97, n. 19 et seq.; Engel, l. 2 Decretal., tit. 23, n. 3; Fachin., lib. 1 Controvers. iur., cap. 29, et alii. In hac igitur opinionum varietate concludendum est, quod ex solis praesumptionibus etiam vehementibus et violentis nemo in causa criminaliter mota condemnandus est, nisi tamen indicia sint indubitata, et luce clariora, seu talia, quae evidentiam rei inducant. Sic Engel, l. 2 Decr., tit. 23, n. 4 et seq.; Pirhing, ibid., n. 49; Reiffenstuel, ibid., n. 63; Fachin., loc. cit., Controv. iur., c. 29; Mascard., de Probat., conclus. 1128, n. 73 et seq., cum aliis ibi citatis per text. express. in c. *Litteras vestras* 14 de Praesumpt., ibi: *Propter solam suspicionem, quamvis vehementem, nolumus illum de tali gravi crimine condemnari*; iuncto eius summario, ubi sic expresse habetur: *Propter praesumptionem etiam vehementem non debet quis de gravi crimine condemnari*; et sic ibi Abbas, n. 5, et alii canonistae communiter, teste Pirhing, loc. cit. Et ratio est, quia in causis criminalibus criminaliter motis, ut possit reus condemnari, requiruntur probationes indubitatae, et luce meridiana clariores. L. ultim. Cod. de Probationibus, ibi: *Instructa apertissimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis, et luce clarioribus expedita*; alioquin enim praestat nocentem dimittere, quam innocentem condemnare; l. *Absentem* 5 de Poenis. Tum quia, si in civilibus causis regulariter favorabiliores sunt partes rei quam actoris, et proniores debemus esse ad absolvendum, quam ad condemnandum, cum promptiora sint iura ad absolvendum, quam ad condemnandum, textu expresso in cap. *Ex litteris* 3 de Probationibus, l. *Arianus* 45 ff. de Obligationibus et action., cum similibus multo magis id debet verificari in criminalibus, cum multo plus sit alicui eripere vitam et sanguinem, quam pecunias et modica temporalia.

Merito autem fuit addita in conclusione illa ²¹ limitatio: *Nisi tamen indicia sint indubitata et luce clariora, seu talia, quae evidentiam rei inducant*; ut v. gr. si marito per annum absente, interim uxor praegnans inveniat: si vir cum femina in eodem lecto nudus cum nuda deprehendatur, et huiusmodi; quia cum talia indicia sint indubitata, evidentia, et luce meridiana clariora, sufficientem probationem constituunt, adeoque in conclusione expresse excipiuntur; et sic tenent citati doctores, et alii passim; et hoc modo facile solvuntur argumenta, quae ab adversariis afferri solent; et signanter ad obiectionem, quam afferunt ex leg. ult. Cod. de Probationibus, ubi dicitur, etiam indicia sufficere posse ad condemnationem in causa criminali. Item ex cap. *Litteris* 12, cap. *Tertio loco* 13 de Praesumptionibus, ubi ha-

bentur solae praesumptiones, et tamen ex illis lata est sententia. Respondetur enim, quod textus in cit. l. ult. loquitur duntaxat de iudiciis indubitatis, et luce clarioribus, ut patet ex verbis ipsius numero antecedenti relatis; ad cap. *Ex litteris*, et cap. *Tertio loco*, respondetur, quod ibi intervenerunt indicia indubitata carnis, ut legenti patet; imo indicia in cit. cap. *Tertio loco* relata manifestam facti evidentiam induxerunt, ut ibi fatetur ipsemet Pontifex, qui ex ipsis sententiam tulit, ibi: *Nos autem, quae dicta sunt, intelligentes, praesertim cum hoc non dicatur occultum, sed quasi praedicetur a pluribus manifestum.*

- 22 Praesumens prudenter restitutionem faciendam, sibi liberaliter condonandam esse, si debitum suum manifestaret vel rogaret dominum, non tenetur ad restitutionem; quia tunc adest voluntas praesumpta domini sufficiens, ut reventio non fiat illo quoad substantiam invito. Quod si revera dominum invitum postea resciret, ad eam tenetur: Molina, tom. 3, d. 68, n. 3; Berg., centur. 3, cas. 85; Lugo, disp. 21, a n. 53; La Croix, lib. 3, p. 2, n. 462, cum Less., Reginald., Sa, ibi citatis, et alii passim.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

* Nimis periculosa haec opinio est, adeoque falsa, et in praxi reiicienda.

RESPONSIO AUCTORIS.

Notet theologus, quod mea aliorumque conclusio dicit: praesumens prudenter restitutionem faciendam, sibi liberaliter condonandam esse, si debitum suum manifestaret vel rogaret dominum, etc. Id enim prudenter praesumens praesumit cum valido fundamento attentis omnibus circumstantiis, v. gr. parentelae, amicitiae, liberalitatis, divitiarum domini seu creditoris, eiusdem commiserationis paupertati debitoris, ac huiusmodi, quibus vere intervenientibus, non est falsa, nec in praxi reiicienda dicta conclusio: praesertim quia Ego, ibi, concludo: *Quod si revera dominum invitum postea debitor resciret, ad restitutionem tenetur.*

- 23 Inventus mortuus non est praesumendus a seipso vel daemone occisus, nisi signa certa adsint, v. g. si inveniatur in laqueo mortuus, si caput plane in tergum sit obtortum, et huiusmodi; unde non ideo statim privari debet sepultura ecclesiastica, quia talis non sufficienter probatur esse malus, cum potius praesumi debeat mortuus morte naturali: praesumendum est enim semper pro cuiusque innocentia, cum de iure quilibet praesumatur bonus, donec probetur malus; can. *In cunctis* 52, caus. 11, qu. 3; cap. *Mandata* 6, et cap. *Dudum* 16 de Praesumpt.; La Croix, l. 4, n. 1477, et alii.

- 24 Praesumptio concessionis Apostolicae non

admittitur in iis, quae nunquam a Sede Apostolica concedi solent. Bened. XIV, tom. 2, Constit. 3 incip. *Declarasti*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Probatio inartificialis instruitur ex praesumptione; est autem praesumptio, *coniectura probabilis desumpta ex circumstantiis eiusmodi, quae probabilitatem animo ingenerare possunt.*

Dividitur praesumptio in praesumptionem iuris et praesumptionem hominis. Vulgo creditur omnem praesumptionem, quae in iure reperitur expressa, *iuris* esse; eam vero praesumptionem, quae in iure non exprimitur, esse *hominis*. At male. Potest enim esse praesumptio iuris, tametsi in iure non expressa. Cum enim is, qui iurisdictionibus praeest, debeat procedere ad similia; l. 12 ff. de Legib., omnis praesumptio; ex qua aliquid legitime inferitur, esset dicenda *iuris*, quia licet expresse in legibus non contineretur, sufficere tamen posset, quod legibus praeiunctis, ita ad similes casus fieret extensio. Confer Bohemer., in dissert. de collis. praesumpt., cap. 1, § 9.

Contra vero non omnis praesumptio in iure expressa est *iuris*, paritque effectus praesumptionis iuris. Aut, recte inquit Andreol., controvers. 104, in fine, *lex habet huiusmodi praesumptionem pro vera, adeo ut faciat plenam probationem, tunc semper transfundit onus probandi in eum contra quem stat praesumptio. Aut lex tantum eam habet pro adiuvante veritatem, non pro fundante, tunc non sufficit ad transferendum onus probandi contrarium, sed solum confirmat probationem probantis minus plenam.*

Quoad effectus differunt inter se praesumptio iuris et praesumptio hominis. I. Praesumptio iuris liberat a probando, non vero hominis, quae probantem solum adiuvat. II. Illam sequitur iudex in dubio in causis civilibus, et pro eo pronuntiat, pro quo est praesumptio, nequaquam vero hanc, utpote quae vim probandi plenam non habet. III. Illa reiicit onus probandi in adversarium, non item haec, quia alioquin actor, qui onus probandi subire debet, leves quasdam praesumptiones pro se afferre, et ita urgere posset reum contrarium probare debere, id quod tamen praxi repugnat. Qui probare tenetur, non nudis coniecturis incedere debet. IV. Illa vim probationis habet; non haec, quae aliquando, vel purgatorio, vel suppletorio facit locum, cum praesumptio iuris adiumento nullo indigeat. Consule Cocceium, de direct. probat. negativ., cap. 3, § 8 et 9.

Praesumptio iuris dividitur in praesumptionem iuris tantum, et praesumptionem iuris et de iure. Haec adeo fortis reputatur, ut probationem in contrarium haud admittat. At admittere probationem in contrarium et praesum-

ptionem hanc iuris et de iure demonstrare nituntur Cocceius, in diss. de probat. negat., cap. 3 fere per tot.; Bohemer., in diss. de collis. probat., cap. 1, § 4 et plur. seq.

- 31 Fundantur praesumptiones rationibus naturalibus, quae ut plurimum locum habere, et in vita communi contingere solent, ex quibus subinde variae speciales conclusiones derivantur. Prima, eaque generalis Regula est, quod
32 *naturalia inesse subiecto praesumantur*. Altera Regula est: *Mutatio non praesumitur*. Tertia Regula: *Praesumptio facienda in meliorem partem*. Vide conclusiones speciales ex his regulis

perivatas apud Bohemer., in Decretal., lib. 2, tit. 23, § 4 et plur. sequent.

Aliquando utrinque praesumptiones concurrunt ita ut collisio oriatur. Iudicio propterea limato opus est, ut attendatur quatenus sint fortiores, probabiliores et specialiores, utpote quae debiliores enervant, tolluntque ut pro veritate amplius haberi nequeant.

Meo iudicio Bohemer., in cit. diss. de collis. 34 praesumpt., c. 2 per tot., reiectis regulis a Menochio aliisque traditis, alias suggessit huic rei maxime inservientes. Adi ipsum, ubi e re tua sit materiam hanc discutere.

PRAEVENTIO IURISDICTIONIS

Summarium.

1. Praeventio iurisdictionis est illa, per quam unus iudex iurisdictionem alterius iudicis caeteroquin etiam

- 1 Praeventio iurisdictionis est illa, per quam unus iudex iurisdictionem alterius iudicis caeteroquin etiam competentis praevenit seu praeoccupat, ita ut iste amplius causae praeventae se nequeat intromittere. *Sic in re communis*.
- 2 Praeventio iurisdictionis potest contingere tripliciter. Primo in causis misti fori, quae scilicet in utroque foro tam ecclesiastico quam civili tractari possunt, ita ut praeventioni locus sit; sic desumitur, ex can. *Sicut quaedam* 38, caus. 23, qu. 5, et cap. 1 de Offic. ordin., ac notavit Sacra Congregatio Immunitatis saepe saepius, et signanter in Sorana, 18 Febr. 1631; apud Pignatell., tom. 5, consult. 2, n. 57;
- 3 et in Decretis, quae infra a n. 11. Secundo in reo mutante domicilium, postquam a iudice prioris loci iam citatus, sicque praeventus fuit
- 4 cap. *Proposui* 19 de Foro competenti. Tercio in pluribus delegatis in solidum; nam tunc uno eorum causam commissam seu delegatam inchoante, alii se nequeunt intromittere; cap. *Cum plures* 8 de Officio delegati in 6.
- 5 Praeventio fori seu iurisdictionis inducitur per citationem legitime interpositam. *Communis*, per textum in cit. cap. *Proposui* 18 de Foro competenti, iuncto eius summario; cap. *Non iniuste* 14 de Procur., cap. *Si quis iusto* 46, § 1, de Elect. in 6, l. *Si quis posteaquam* 7, l. *Qui appellat* 29, et l. *Ubi acceptum* 30 ff. de Iudiciis, cum similibus.
- 6 Ut praeventio per citationem inducatur, requiritur, quod fuerit legitime facta. Cit. cap. *Proposui* 19 de Foro competenti; alias esset invalida; et citatio invalida seu facta a iudice incompetente vel a iure reprobata, non arctat citatum. Cap. *Bonae memoriae* 39 de Electione, iuncta ibi glossa finali communiter recepta; nec perpetuat iurisdictionem citantis. Arg. cit. cap. *Proposui* 19 de Foro competenti, iuncta Glossa, ibidem, et DD.

competentis praeoccupat. — 2. Praeventio iurisdictionis quomodo contingere possit, ad n. 4. — 5. Quomodo inducatur, ad n. 10. — 11. In delictis misti fori, qui praevenit in captura reali, procedat, praeter quam in censuris. — 12. Alia ad rem, n. 24.

Ut per citationem inducatur praeventio, atque perpetuetur iurdictio iudicis citantis, requiritur, quod dicta citatio emanaverit auctoritate iudicis ad petitionem partis; unde ubi agitur ad utilitatem privatam, non sufficit, quod iudex motu proprio aliquem citaverit, aut quis extraiudicialiter alicui litem denunciaverit, ut recte notant Abbas, in cit. cap. *Proposui*, n. 3; Barbo., ibid., n. 2 et 3; Bartolus, in l. *Ad peremptorium* ff. de Iudiciis, et alii, arg. cit. cap. *Proposui*, ibi: *Ad petitionem cuiusdam adversarii sui a te legitime citatus ad causam*.

Sufficit tamen citatio facta a iudice motu 8 proprio, quando procedit ex officio ad utilitatem publicam, uti fit in iudicio inquisitionis; arg. cap. *Qualiter et quando* 24 de Accusationibus; et sic Abbas, loc. cit., num. 3; Engel, lib. 2 Decret., tit. 2, n. 52, et alii passim.

Sufficit citatio unica et simplex ad notitiam 9 citati perventa, sive sit verbalis, sive sit realis, seu facta per capturam. Mascardus, de Probationibus, conclus. 1233, num. 7 et 8, et alii passim.

Citatio autem realis fortior est ac praefertur 10 citationi verbali etiam anteriori. Fagnan., l. 5 Decret., in cap. *Pervenit* 2 de Adulteriis, n. 40, ubi cum Bartol., in l. *Sepultura* ff. de Sepulcr. violat., et aliis ibi citatis, docet, quod si in crimine misti fori, iudex ecclesiasticus praeveniat in citatione, laicus autem iudex praeveniat in capturam criminosi, adhuc praeventio realis, seu captura facta a iudice laico praefertur praeventioni verbali, licet anteriori factae a iudice ecclesiastico, et idem tenet etiam Farinac., lib. 1 Prax. crimin., tit. 1 de Inquisitione, quaest. 7, n. 55, cum aliis ibi citatis; Reiffenstuel, lib. 2 Decret., tit. 2, n. 174, et alii; et id sentire videtur Sacr. Congr. Immunitat., in sequent. decret.

- 11 In delictis misti fori, qui praevenit in captura reali, procedat, praeterquam in censuris, nam super his solus iudex ecclesiasticus procedere potest. Sac. Congr. Immun., in Senogall., 9 Octobris 1640, lib. 3 Decret. Paul., pag. 133.
- 12 Iudex, qui praevenit realiter, cognoscere debet causam misti fori, et in contumaciam utrique iudex procedere potest. Sacra Congregatio Immun., in Caesenaten., 11 Iulii 1626, lib. 1 Decret. Paul., pag. 9.
- 13 In dubio de praeventione utriusque curiae, causa stupri cognoscenda est ab Episcopo. S. C. Immun., in Anagnina, 30 Martii 1666, lib. Decr. Borrom., pag. 146.
- 14 Attenta praeventione in causa vulnerum clerico inflictorum a laico spectat ad curiam episcopalem, non ad gubernatorem. Sacra Congr. Immun., in Senogallien., 11 Augusti 1631, lib. 2 Decr. Paul., pag. 87.
- 15 Quando laicus dedit causam rixae cum clerico a se invicem vulnerato, attendenda est praeventio iudicis laici. Sacra Congr. Immun., in Aesina, 10 Ianuarii 1639, lib. 3 Decr. Paul., pag. 83.
- 16 Data praeventione per curiam ecclesiasticam in cognitione causae criminis nefandi, et facta assignatione domus pro carcere, reus postea carceratus formiter per curiam saecularem, restituendus est curiae archiepiscopali in formilibus carceribus, inde non dimittendus, nisi consulta Sacra Congr. Sacra Congr. Immun., in Bononien., 13 Martii 1683, lib. 3 Decret. Altoviti, pag. 153.
- 17 Posita praeventione curiae laicae super delicto misti fori, v. gr. stupri, curia ecclesiastica absteineat a procedendo. Sacra Congr. Immun., in Nucerina, 8 Iulii 1687, lib. Decr. Martell., pag. 130.
- 18 Amplia. Quamvis praecipitanter, et absque sufficientibus probationibus reus fuerit absolutus. Sac. Congr. Immun., ibid.
- 19 In dubio an testis laicus pro falsitate examinationis commissae coram iudice ecclesiastico puniri possit a iudice laico, vel potius ab eodem iu-

dice ecclesiastico privative, non obstante praeventione fori laici, Congregatio censuit locum esse praeventioni, nisi adsit contraria consuetudo. Sac. Congr. Immun., in Lycien., 11 Ianuarii 1665, lib. 1 Decr. Vall., pag. 166.

Non obstante praeventione fori ecclesiastici 20 in causa furti sacrilegi sanctissimus advocat causam a curia ecclesiastica, et illam committit eminentissimo Legato. Sacra Congr. Immun., in Urbinaten., 21 Septembris 1697, lib. 2 Decr. Vallemanni 113, etiamsi fures sint coloni commendae religionis Hierosolymitanae. Eadem Sacra Congregatio Immun., in Senogallien., 25 Februarii 1698, pag. 139.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Gravissima hic se offert quaestio, an praeventio locum sibi vindicet per citationem, ex 1. *Diffamari* Cod. de Ingen. et manumiss.

Praeventionem, et litis pendentiam per citationem hanc induci non tam respectu iudicii diffamatorii, sed et respectu ipsius causae principalis, tradunt Aegid. Boss., de Crimin., tit. de Foro compet., n. 107; Blarer., ad 1. *Diffamari*, c. 4, num. 4; adde etiam Mynd., ad eandem 1. *Diffamari*, cap. 5, § 1, num. 37 et sequent.

At negant Brunemann. ad 1. *Diffamari*, fere 23 per tot., Cod. de Ing. et manumiss.; Carpzov., lib. 2, respons. 34, n. 10 et seq.; Zanger., de Exceptione, part. 2, cap. 13, n. 31; Mev., dec. 108 fere per tot., part. 1. Diffamatus enim, ut mox laudati auctores aiunt, non agit, sed per citationem alterum ad agendum invitat. Atque hinc inferunt quod eius citatio nullam litis pendentiam, seu praeventionem inducere potest.

Alii distinguunt iudicium diffamationis inter 24 et causam principalem; tenentque induci praeventionem quoad diffamationem, non item quoad causam principalem, cum sint separata iudicia, quorum diversi sunt fines; Gall., lib. 1, observat. 11, n. 6; Graev., lib. 1, conclus. 11, num. 4.

PRAGMATICA SANCTIO GALLORUM

Attexitur brevis historia de pragmatice sanctione, eiusque fati.

- 1 Cum Basileense Concilium varia decreta contra Romanos Pontifices eorumque iura ac privilegia condidisset, 38 eiusdem canones in catalogum relati, Carolo VII, Francorum regi fuerunt a Concilio missi. Rex in quodam conventu Bituricensi anno 1438, eosdem canones Concilii Basileensis recepit, ac famosa illa Gallorum *Sanctione Pragmatica* firmavit, in senatu Parisiensi promulgata. Cui deinceps Romani Pontifices acriter se opposuerunt. Iuvat summam illius articulos adducere:

Sunt hi 1. Papa singulis decenniis Concilium 2 celebret. Si negligat, Patres suppleant. 2. Basileensis Concilii auctoritas sit perpetua. 3. Praelaturas electivas Papa non reservet neque canonicatus, nisi in casibus in iure scripto expressis. 4. Electiones sint omnino liberae. 5. Electionis forma observetur; et electus a praelatis confirmetur. 6. Papa huic sanctioni non deroget. Si faciat, deferatur ad generale Concilium. 7. Si electio sit irrita, electoribus altera relinquatur. Electus ab immediate superiore confir-

metur. 8. Generali synodo etiam Papa obediat, quatenus fides et schismatum abolitio postulat. 9. Concilii decreta a Christo protinus auctoritatem obtinent. 10. Ecclesiis digni praeficiantur. 11. Expectativis gratis non sit locus. 12. Beneficia vivo rectore nemini reserventur. 13. In qualibet ecclesia episcopali constituatur theologus. 14. In beneficiis conferendis praeferantur graduati. 15. Graduati nomina sua offerant. 16. Collatio prima aliis facta, est nulla. 17. Nemo, quatuor dierum itinere Roma distans, in ius vocetur Romam, nisi in maioribus causis. 18. Appellatio fiat ad immediate superiorem. Exemptorum vero causam Papa iudici regionis committat. 19. Qui inaniter ante sententiam appellat, 15 florenos pendat, praeter litis expensas. 20. Triennalis possessio quieta non amplius turbetur, nisi impedimentum iustum obstiterit, quo minus potuerit possessor impeti. 21. Cardinales sint tantum 24 docti, 30 annorum, legitimis natalibus. 22. De dignitatibus ac beneficiis ecclesiasticis nihil prorsus, neque annatam, neque primitias Pontifex exigat. Secus irrita est provisio: et poena Simoniacis debita infligatur. Scribis tantum et notariis merces solvatur. 23. Res divina sancte ac devote peragatur. 24. Qui tantum in aliqua horarum est praesens, non fruatur distributione quotidiana. 25. Hoc etiam ad decanum et praepositum extendendum. 26. Idem de garrientibus aut deambulantibus in ecclesia. 27. Insuper unius mensis stipendiis priventur. 28. Tabula officiorum hebdomadali in choro sit appensa. 29. Symbolum integrum canatur. 30. Camoenae vulgi in ecclesia ne canantur. 31. Missa non celebretur sine ministro, illaque alta voce legatur. 32. Canonici debita non solventes statuto tempore, interdiciuntur divinis et trimestri stipendio ecclesiae. 33. Solemnibus diebus nullum celebretur capitulum. 34. Profana facessant ab ecclesia. 35. Clericus concubiniarius post secundam sanctionis istius promulgationem non resipiscens, tribus mensibus fructibus beneficii careat. 36. Haeretici non denunciati non sunt vitandi. 37. Nulli communitati sacris interdicitur, nisi per se ipsam, aut per magistratus suos deliquerit. 38. Non credendum litteris, quibus scribitur, quempiam beneficii suo se abdicasse, nisi testibus id aut documentis idoneis comprobetur.

3 Haec sunt capitula *Sanctionis Pragmaticae Gallicanae*, ex Concilio Basileensi prognata. Quamvis autem rex Carolus ista reciperet ac promulgaret, quoad ea tamen, quae concilium egit in deponendo Eugenio Pontifice, noluit consentire, quinimo ad disturbandum ibid conventiculum Ludovicum Filium ad fines Basileensium misit, qui cruento praelio Helvetiorum copias fudit. Porro successor Caroli VII, Ludovicus XI, rescidit quidem anno 1462 Sanctionem istam Pragmaticam (tanquam seditio-

nis et schismatis tempore latam ad infringendam Sedis Apostolicae auctoritatem), urgente Pio II, cui Ludovicus illam rescissionem promiserat, si quiete ad regnum perveniret.

Verum cum Galli sanctionem regno admodum utilem dicerent, propter abolitionem appellationum, reservationum beneficialium, gratiarum expectativarum, ac praesertim annatarum, per quas multum pecuniae e regno esset exportatum, quoties minus ipsis cum Pontifice conveniebat, eandem rursus instaurarunt. Donec anno 1516, illa in Lateranensi Concilio abrogata inter Leonem X et Franciscum I Bononiae statutum est *Concordatum*; quo, sublata electionum libertate, concessum est regi ius praesentandi ad episcopatus et praelaturas Galliae, Pontifici vero reservatae annatae, controversiae ecclesiasticae, ac ius confirmandi Episcopos et praelatos sibi a rege legitime praesentatos.

Aegre hoc concordatum clerus Gallicanus 5 habuit, eo quod per illud capitulis sit adempta eligendi potestas, et electis impositum annatarum onus. Sed neque ipsi reges concordatum, quantumcunque sibi favens, integrum semper reliquerunt: quin ultra Sanctionem Pragmaticam, et Basileensis decreta est progressus Ludovicus XIV, dum cum Innocentio XI collisus, anno 1675, beneficiorum ecclesiasticorum collationem ac perceptionem fructuum ex beneficiis vacantibus, tanquam *ius regale* ac maiestaticum praetendit. Unde magnae illae Regalium controversiae, de quibus infra. V. *Regalia*. His tandem sopitis, restitutum in integrum fuit *Concordatum*, agnitumque ius praesentandi ab ecclesiastica potestate esse concessum, permissaeque Pontifici annatae.

Circumfertur praeterea quaedam antiquior 6 Sancti Ludovici Galliarum regis sanctio pragmatica, quam anno 1268, vel, ut aliis placet, 1269 statuisset, ut ecclesiarum praelatis, patronis, et beneficiorum collatoribus ordinariis iura sua integra serventur ut liberae sint ecclesiarum electiones, Simonia eliminetur. Provisiones beneficiales secundum iuris communis dispositionem fiant. Libertates ac privilegia ecclesiis et monasteriis concessa, rata firmaque maneant. Additurque articulus, quo vetatur, ne curia Romana exactiones pecuniae in Ecclesia Gallicana faciat.

Verum S. Ludovici regis constitutionem 7 anno 1228, praecipue adversus haereticos latam noveramus ab Innocentio IV, in litteris ad reginam Franciae anno 1250 scriptis, atque a Balutio in Appendice Conciliorum Galliae, tit. 20, editis laudatam. Sed quod ad sanctionem illam anno 1268 spectat, eam plures eruditi viri, ut Thomassinus, Bollandiani, P. Roncaglia in Notis ad Natalis Alexandri Historiam ecclesiasticam, ac Diarii ecclesiastici Romani auctores, et quod mireris magis, Bohemerus

in suis ad Petri de Marca librum 4, cap. 9, observationibus, non immerito supposititiam habent. Profecto praeterquam quod aliter eius editiones maxime discrepant, ut vel Cabassutii Notitiam ecclesiast., ad annum 1268; cum Richerii Historia Concil. general., l. 11, cap. 7, conferenti constabit; qui vitam et gesta S. Ludovici scripserunt, nullam huius pragmaticae mentionem subiiciunt; quin potius Guillelmus ipsius cappellanus in libro de illius vita et miraculis, insignem erga Sedem Romanam devotionem et obedientiam praedicat, ut, *admodum improbabile inde evadat*, inquit citatus Bohemerus, *regem hanc talem sanctionem obedientiae, venerationi huic contrariam unquam condidisse*. Equidem pro vindicanda hac sanctione Natalis Alexander (ad saec. 13, cap. 10, art. 3) adducit notabilem quemdam locum ex Matthaei Parisii Historia Anglicana ad annum 1247. Verum quae ibi Parisius tradit, eodem Bohemero

iudice, *vix trahi possunt ad Pragmaticam hanc sanctionem, quae demum anno 1268, et sic longe post viginti annos lata fertur, atque inde vel occasio, vel causa huius edicti promulgandi desumi haud potuit*. Monet praeterea P. Biner in suo Apparatu eruditionis (p. 6, cap. 1, art. 4, § 1, pag. 15) notum esse, quam modica adhibenda sit fides Parisio in Romanos Pontifices scribenti, ac praeterea articulum sextum de prohibitione exactionum, ad quem Parisii locum nonnulli trahunt, alienum esse a temporis illius usu, cum pro Terrae Sanctae necessitatibus plures per Galliam, et quidem rege ipso consentiente, sint factae. Sed quoniam ineptus quidam scribillator nuper hanc sanctionem Romanae Sedi obiiicere ausus est, brevi habebunt lectores mei commentariolum, quo anonymi illius tam inconsulta temeritas atque inscitia pro meritis castigabitur.

PRECARIUM, PRECARIAE

Summarium.

1. Precarii definitio, ad num. 2. — 3. Precarium differt a donatione, nec non a commodato, ad n. 7.

- 1 Precarium est, quod *precibus petenti utendum conceditur tandiu quandiu is, qui concessit, patitur*. Sic expresse definitur in l. *Precarium* 1 ff. de Precario, et concordat cap. *Precarium* 3 de Precariis, ibi: *Precarium utendum conceditur, quandiu patitur qui concessit*.
- 2 Precarium est species quaedam liberalitatis, adeoque contractus gratuitus; textu expresso in cit. leg. *Precarium*, § 1, ff. de Precario, ibi: *Quod genus libertatis ex iure gentium descendit*.
- 3 Precarium differt a donatione per hoc, quia qui donat, sic dat, ne amplius recipiat; qui autem precario concedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cum sibi libuerit precarium solvere seu revocare, textu expresso in cit. leg. *Precarium*, § 2, ibi: *Et distat a donatione, eo quod qui donat, sic dat, ne recipiat; at qui precario concedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cum sibi libuerit precarium solvere*.
- 4 Precarium quamvis ex cit. l. *Precarium*, § 3, simile sit commodato, quantum ad hoc quia, etiamsi, qui commodat alteri rem suam, sic commodat, ut eam non faciat recipientis, sed post certum tempus aut completum usum ab eo recipiat, ibi: *Et est simile commodato, nam et qui commodat rem, sic commodat, ut non faciat rem accipientis, sed ut ei uti re commodata permittat*. Nihilominus differt a commodato in pluribus aliis. *Sic communis doctorum*. Primo igitur differt precarium a commodato, quia qui rem commodatam recipit, nec civiliter, nec naturaliter possidet, cum rei commodatae possessionem retineat ipsemet com-

— 8. Quomodo precarium exspiret, ad num. 10. — 11. Precaria quid sit, et quomodo a Precario differat, ad n. 17. — 18. Precaria quo modo exspiret. — 19. Alia ad rem ad n. 22.

modatus. Leg. *Rei commodatae* 8 ff. Commodati, ibi: *Rei commodatae, et possessionem, et proprietatem retinemus*; et concordat § *Possidere* Instit. de Interdictis; at vero is, qui precario rem accepit, naturaliter eam possidet, remanente possessione solum civili penes Dominum concedentem. Leg. *Et habet* 15, § 4, ff. de Precario, et ibi Glossa, verb. *Corpore*, et verb. *A possessione*, et Glossa, in cap. *Precarium* 3 de Precario, verb. *Precarium*; Azor., part. 3, lib. 7, c. 2, qu. 4; Pirhing, lib. 3 Decretal., tit. 14, sub num. 6, verb. *Secundo differunt*; Reiffenstuel, ibid., num. 8, et alii passim.

Secundo differt precarium a commodato, 6 quia commodatum conceditur utendum ad certum, et specialem usum et ad certum tempus expressum, vel tacitum, ut si alicui commodetur equus ad faciendum iter, ad quod certum tempus requiritur, videlicet quantum ad commode faciendum tale iter sufficit et exigitur. Leg. *Interdum* 73, in princip., et l. *Continuus* 137, § *Cum ita*, de verb. Obligat. Precarium autem non datur ad certum determinatum usum, neque ad certum tempus, sed quandiu concedens permiserit, sive precarium non revocaverit. Cit. leg. *Precarium* 1 ff. de Precario, et cit. cap. *Precarium* 3 de Precario; imo etiamsi precarium concedatur ad certum tempus, v. gr. ad Kalendas Iulias, ut in leg. *Cum precario* 12 ff. de Precario; tamen eo pacto conceditur, ut semper liberum sit concedenti revocare rem precario concessam, etiam ante tempus illud finitum; textu expresso in

cit. leg. *Cum precario* ff. de Precario, et concordat cit. lex *Precarium*, et cit. cap. *Precarium*, iuncta Glossa, ibidem, verb. *Per conventionem*, et tenent Abbas, ibidem, n. 11 et 12; Pirhing, loc. cit., n. 6; Reiffenstuel, loc. cit., n. 6 et 7, et alii communiter.

7 Tertio differt precarium a commodato, quia qui rem precario accepit, tenetur duntaxat ex dolo et culpa lata, quae dolo in iure aequiparatur, non tamen ex culpa levi et levissima. Leg. *Quaesitum* 8, § 3, ff. de Precario; leg. *Contractus* 22 ff. de Regul. iuris. Qui autem commodatum accepit tenetur etiam ex culpa levi et levissima; cit. leg. *Quaesitum* 8, § 3, ff. de Precario; ubi etiam ratio affertur, quia precarium totum procedit ex mera liberalitate concedentis, qui potest illud revocare quandoque voluerit, et ideo sibi imputare debet, si ipsum non revocaverit antequam accipiens commisisset culpam levem in eius custodia; secus autem est dicendum de commodato, quia ipsum non potest revocari ante completum usum, sive tempus determinatum: unde commodatarius tenetur adhibere in custodia rei sibi commodatae maiorem diligentiam, quam is, qui precario accepit in custodia rei precario acceptae. Sic Glossa, in cit. leg. *Quaesitum*, § 3, verb. *Ex liberalitate*; Abbas, in cit. cap. *Precarium*, n. 15; Pirhing, loc. cit., num. 6, verb. *Tertio differt*; Reiffenstuel, loc. cit., n. 9, et alii passim.

8 Precarium expirat per revocationem concedentis. *Communis*, per text. in l. *Precarium* 1, et l. *Ait praetor* 2 de Precario, et cap. *Precarium* 3 de Precariis, ibi: *Precarium utendum conceditur, quandiu patitur qui concessit*; uti expresse etiam dicitur in cit. l. *Precarium*, per verb. adducta supra n. 1.

9 Item precarium expirat moriente illo, cui concessum est, non item morte illius, qui concessit. *Communis*, textu expresso in cit. cap. *Precarium* 3 de Precariis, ibi: *Solvitur quoque obitu eius cui concessum est, non etiam concedentis*. Licet enim expiret per obitum eius, cui concessum est, ex quo precarium sit beneficium personale ipsi precanti concessum, et beneficium personale sequatur personam, et cum ipsa exstinguatur, textu expresso in cap. *Privilegium* 7 de Regul. iuris in 6, ibi: *Privilegium personale personam sequitur, et exstinguitur cum persona*. Tamen non expirat per obitum eius, qui concessit, sed transit ad eius haeredem; textu expresso in leg. *Quaesitum* 8, § 1, et leg. *Cum precario* 12, § 1, ff. de Precario, ibi: *Precarii rogatio et ad haeredem eius, qui concessit, transit; ad haeredem autem eius, qui precario rogavit, non transit, quippe ipsi duntaxat, non etiam haeredi concessa possessio est*.

10 Item precarium expirat, si istud concedens, rem precario concessam alienaverit; tunc enim

emptor eam revocare potest, et sic per eius revocationem expirat, et tollitur precarium. *Communis*, textu expresso in cit. cap. *Precarium* 3 de Precariis, ubi dicitur, quod solvitur precarium: *Aut cum ipsum alienari contingit alicui hoc revocare volenti, quia per conventionem huiusmodi non licet rem alienam invito domino possideri*.

Precariae, seu *precaria* in singulari numero, 11 est contractus iure canonico introductus, quo alicui ad preces, et plerumque causa remunerationis ususfructus alicuius praedii vel alterius rei ecclesiasticae immobilis ad dies vitae vel ad aliud tempus conceditur, ea lege, ut singulis quinquenniis renovatio huius concessionis, seu contractus petatur. *Sic in re communis*, per text. in cap. *Ea etiam* 2, cap. *Precariae nomine* 3, cap. *Precariae* 4 de Quinquennio, et can. *De precariis* 5, caus. 10, qu. 2, et cap. *Precariae* 1, et cap. *De precariis* 2 de Precariis.

Contractus precariae seu precarium multum 12 differt a contractu precarii: primo enim differt, quia precario concedi possunt tam res mobiles quam res immobiles: item iura et servitutes, v. g. iter, vel actus per fundum alterius; leg. *Praetor* 2, § 1, l. *In rebus* 4, in princip., ff. de Precario; precariae autem locum solum habent in possessionibus seu rebus immobilibus. Cap. *Ea etiam* 2, § *Si oeconomus*, et can. *Precaria a nemine* 3, caus. 10, qu. 2. Et sic notant Pirhing, l. 3 Decretal., tit. 14, n. 10; Reiffenstuel, ibidem, n. 11, et alii.

Secundo differt contractus precariae; seu pre- 13 cariarum a contractu precarii, quia precarium ordinarie ad certum et determinatum tempus non conceditur, sed solum tandiu quandiu placuerit concedenti. Leg. *Precarium* 1 ff. de Precario, cap. *Precarium* 3 de Precariis; precariae autem concedi possunt, vel ad dies vitae, vel ad aliud certum tempus, quamvis de quinquennio in quinquennium renovari debeant. Cap. *Precariae* 1, et cap. *Precarium* 3 de Precario, can. *Precariae de quinquennio* 4, caus. 10, quaest. 2.

Tertio differt contractus precariae, seu pre- 14 carium a contractu precarii, quia precarium potest semper revocari pro arbitrio concedentis. Leg. *Precarium* 1 ff. de Precario, cap. *Precarium* 3, § 1, de Precariis; precariae autem revocari non possunt, antequam tempus concessionis sit elapsum, textu expresso in cap. *Precarium* 3, § final., de Precariis, ibi: *Porro precariae, quae quandoque de ecclesiarum possessionibus fieri solent, non sunt pro voluntate concedentium revocandae*.

Dummodo tamen precariae de rebus Eccle- 15 siae non sint irrationabiliter, seu in grave damnura Ecclesiae factae; nam in tali casu revocari possent ac deberent a successore concedentis; textu expresso in cap. *De precariis* 2

de Precariis, iuncta glossa communiter recepta, ibid., verb. *Ab eo*; ubi insuper adductis variis iuribus, dicit posse et debere etiam revocari ab ipsomet concedente, et sic tenent Engel., lib. 4 Decretal., tit. 14, n. 5; Reiffenstuel, ibidem, n. 14, et alii passim.

- 16 Et ratio est clara, quia ad alienationem quamcunque rerum ecclesiasticarum, imo etiam ad locationem ultra triennium requiruntur solemnitates iuris; textu expresso Extravag. *Ambitosae* de rebus Eccles. non alienand. Unde cum precariae contineant huiusmodi alienationem similem locationi ultra triennium, ex quo, ut patet ex dictis per illas precarias concedatur ususfructus rei ecclesiasticae immobilis ad dies vitae, vel ad certum tempus, si concedantur, ut fieri solet ultra triennium, requiruntur solemnitates iuris, quae si non adhibitae fuerint, tales precariae, utpote nullae, ipso iure revocari possunt, ac debent, nedum a successore, sed etiam ab ipsomet concedente, seu alienante.
- 17 Secus autem, si precariae essent concessae ad solum triennium, seu infra triennium, quia tunc cum non requirantur solemnitates iuris, sicuti nec requiruntur ad locationem (cui assimilantur) non excedentem triennium ex citat. Extravag. *Ambitosae* de reb. Eccles. non alienand., si rationabiliter, et sine gravi damno Ecclesiae sint concessae, revocari non debent, nec possunt, nec a successore, nec ab ipsomet concedente, ut patet ex dictis verb. *Alienatio*, et verb. *Locatio*.

- 18 Precariae expirant, quando ipsae fuerunt concessae ad longum tempus, et elapso quinquennio, is, qui eas accepit, non petiit renovationem earum, ut colligitur ex can. *Precariae de quinquennio* 4, caus. 10, qu. 2, et cap. *Precariae* 1 de Precariis; ubi expresse praecipitur, quod *precariae de quinquennio in quinquennium secundum auctoritatem et antiquam consuetudinem renoventur*; adeoque qui negligunt sic renovare, cadunt iure suo, sicuti cadit suo iure vassallus non petens renovationem investiturae a novo domino intra legitimum tempus, ut recte probant Abbas, in cit. cap. *Precariae* 1 de Precariis, n. 1; Pirhing, loc. cit., n. 14; Reiffenstuel, loc. cit., n. 21, et alii.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 19 Varias a variis adductas rationes, cur in precario praestetur dolus, et, quae in civilibus nomine doli venit, *culpa lata*, et in commodato

praestetur culpa etiam levissima, affert; et una confutat Iacob. Gothofred., in l. 23 ff. de Regul. iur.

Meo iudicio: « Ulpiani rationi (recte inquit 20 idem Iacobus Gothofred., ubi supra) adhaerendum est in d. leg. 14, § 11, de Furt., quae huic coniungenda est, ut et secundae, quae ab interpretibus redditur, sed quas ita evolvo. In precario ideo dolus duntaxat praestatur, eo quod haec liberalitas sit seu donatio, qua scilicet possessio rei datur, donatur, leg. 15, § *Eum qui* de Precar. conceditur (qua quidem in re concedendi vox propria est leg. 1, in princip. § 2, leg. 4, in fin., leg. 6, § 4, leg. 7, 8, § 3, leg. 12, § 1, de Precar., l. 1, § 11, de Itinere actuque privat., l. 163 infra) etsi non perpetuo iure habenda (precario enim id opponitur) attamen proprio interim quodam iure precarium conceditur possidendum, fideique rogantis committitur, sic ut re tanquam sua, qui precario habet, interim utatur, eamque possideat. Quare ab eo culpa exigi non debet nec potest, cum res eius sit interim quodammodo; sed dolus tantum, quia reddendi conditio ei inest; nam, etsi rogantis arbitrio res utenda, possidenda conceditur, tamen ex fide bona oritur precarium, l. 2, § 2, ff. de Precar., quae in omnibus contractibus, quibus vitae societas continetur, praestanda est. Neque is, qui precario rogavit, eo animo possessionem nanciscitur, ut credat se dominum esse; leg. 13, § 1, ff. de Publician. Eadem proinde hic ratio, quae in deposito, quod in utroque res in totum fidei arbitrioque accipientis deposita, vel precario data committatur, concedatur ».

Titulus *Precariae* olim denotavit concessio- 21 nem ad preces factam ex largitate Episcoporum, qua ostendebatur res tales mansisse in dominio Ecclesiae, et redditus tantum detentori attributos fuisse. Ea de causa antiquitus priusquam beneficia ecclesiastica ita ut hodie ordinata fuissent, clerici ab Episcopo nonnunquam bona ecclesiastica in vicem salarii fruenda hoc titulo occuparunt, ut docet Concil. Tole- tanum vi, cap. 5, relatum in can. 14, caus. 12, quaest. 2.

Laici quoque nonnunquam per preces ab 22 Episcopis obtinebant, ut rerum ecclesiasticarum redditus usque ad vitam suam perciperent, maxime qui valde pauperes erant, idque quia ex penu Ecclesiae alendi erant omnes pauperes. Confer de Precariis, Bohemer., in Decr., lib. 3, t. 14 per tot.

PRECES PUBLICAE

* Principes saeculares, si petant ab Episcopo, ut preces publicae indicantur pro necessitate status, id utique potest et debet. Nonnisi vero summa abusus esset, si etiam ex consue-

tudine principes, episcopali auctoritate neglecta, indicare illas vellent. Benedictus XIV, Constit., Bull. tom. 1, num. 82, incip. *Quemadmodum preces*. V. Addit. Cas., v. *Oratio*, sub n. 33.

PRESBYTERATUS

Vide verb. ORDO, a num. 48 ad 50.

PRESBYTERIUM

Lubet de presbyterio sequentia tradere.

¹ Cum multa presbyterium significare possit, id praesertim considerandum, quod ad ecclesiarum regimen spectat, hoc nomine a dignioribus, qui in clero sunt, nempe presbyteris, sumpto, totius cleri coetum significari. Nimirum presbyterorum, praesertim, sed et diaconorum, imo universi cleri consilia adhibebant Episcopi, sive de ordinandis clericis, sive de recipiendis poenitentibus, sive de haeresibus condemnandis, sive de alio quopiam gravi negotio ecclesiastico ageretur. Hoc quod hic presbyterium dicimus, alii veterum senatum Ecclesiae appellant.

² Certe ad Carthaginensem Ecclesiam quod spectat, ex pluribus Cypriani testimoniis manifeste liquet, eiusmodi morem in ea perpetuo servatum, ut nil grave Episcopus sine cleri sui consilio perageret. Et sane ep. 23, al. 38, de clericorum ordinationibus haec habet: *In ordinandis clericis solemus vos ante consulere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare.* Et generatim de universo ecclesiastico regimine, ep. 6, al. 14, scribit: *Ut ea quae circa Ecclesiae gubernaculum utilitatis communis exposcit, tractare simul, et plurimum consilio examinata limare possimus.*

³ De universis Africanis Ecclesiis Conc. Carthag. iv, can. 18, sic decrevit: *Ut Episcopus nullius causam audiat absque praesentia clericorum suorum: alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum praesentia confirmetur.*

⁴ Eandem regulam tum Ephesi in condemnando Noeto, tum Alexandriae in prima Arii electione fuisse servatam, testatur Epiphanius. Tum Cotelierius in suis adnotationibus ad constitutiones sic dictas apostolicas formulam quamdam depositionis Arii ex antiquo quodam manuscripto erutam evulgavit, quae aequae Episcopos dioeceseos Aegypticae, ac presbyteros Alexandrinos Arii depositioni suffragatos exhibet.

⁵ Idem quoque in Origenis condemnatione obtinuisse testatur Pamphilus, qui lib. 11 Apolog.

pro Origine apud Photium, cap. 118, narrat *synodum Episcoporum et presbyterorum adversus Originem* fuisse habitam, cuius decreto Alexandria eiiciendum sancitum est, nec ipsi permittendum, ut ibi vel doceret, vel habitaret.

Antiochiam quoque ad Pauli Samosatani causam discutiendam, eundemque deponendum plurimos quoque presbyteros cum Episcopis convenisse testatur Eusebius, lib. 6, cap. 28.

Neque aliud a primis usque temporibus Romani Pontificis servarunt. Plura exempla dabit Selvaggius, *Antiquit. Christianar.* lib. 1, c. 16, pag. 9. Paucis contentus ero. S. Cornelius a. 251 Cypriano scribens, qua demum ratione ad eiurandum schisma perducti fuerint Maximus presbyter, Urbanus et Sidonius ait: *Omni igitur actu (eorum) ad me perlato, placuit contrahi presbyterium (adfuerunt etiam Episcopi quinque, qui et hodie praesentes fuerunt), ut, firmato consilio, quid circa personam eorum observari deberet, consensu omnium statueretur.* Coegit etiam a. 385 Siricius presbyterium adversus Iovinianum haereticum, ut ipsemet scribit ep. 7, in eoque *omnium nostrum tam presbyterorum et diaconorum, quam etiam totius cleri* (en quid presbyterium fuerit) *unam scitote fuisse sententiam, Iovinianum sociosque damnandos esse.* Hinc intelligere est quid omne Presbyterium Romanae Ecclesiae fuerit, quod Liberius, ep. 11, ad Usarcium, etc., testes appellabat, etiam S. Innocentius I *consessum presbyterii*; id est cleri Romani, et acta in eo confecta urget, ep. 3.

Quod hi presbyterium vocarunt, Zosimus, ⁸ ep. 8, Sedis Apostolicae coetum dixit. Bonifacius quoque *presbyterio universo* litteras se praelegisse, quibus Thessalonicensem Episcopum in vicaria Sedis Apostolicae delegatione confirmaverat, testatur ep. 15. Huic vero presbyterio, quod Romanae Ecclesiae synodum dioecesanam non immerito dicas, aderant quoque Episcopi, quos in Urbe esse contigisset; ut vel Cornelii recitatus locus ostendit.

PRETATICUM

Vide verb. HEBRAEUS, n. 7.

PRIMAE PRECES IMPERATORIS

Vide verb. BENEFICIA, art. 12 per totum.

PRIMATES

De Primatum iurisdictione et praecinentia sequentia delibasse iuvat.

¹ Qui apud Graecos *Exarchi* dicti sunt, *Primates* apud Latinos fuere. Ut autem apud Graecos *Exarchorum*, ita etiam apud Latinos diversa *Primatum*, et acceptio fuit, et potestas: alii enim iam a primis temporibus integram regebant dioecesim, ut et Romanus Italiam, et Carthaginensis Africam, et multo post Hispaniam Toletanus. Alii vero dioecesis tantum parti praeerant; ut Lugdunensis et Bituricensis certis quibusdam Galliae provinciis: et aetate nostra, quod antea factitatum nusquam legitur, *Primates* dicuntur multi, quorum iurisdictione tum primatialis, tum metropolitana iisdem est terminata finibus. Sed illorum dispar est ratio, sunt enim qui nullis unquam praefuerint Metropolitanis, ut Rothomagensis: sunt qui olim multis, nunc nullis; sed eorum alii suos habent, ut vocant, *officiales*; quorum alter Metropolitanis iure, alter Primatis iudicet; ita ut a priori ad posteriorem provocetur, ut Bituricensis: apud alios vero idem est iudex Primatis, qui Metropolitanae.

² In Africa tot erant *Primates*, quot provinciae; provinciam quisque suam administrabat: Carthaginensi parebant omnes. Illorum iura eadem fuerunt, quae apud alias gentes Metropolitanorum. Inter illos tamen et Metropolitae hoc intererat, quod metropoles statae et fixae semper erant; primae autem sedes in Africa desultoriae, et nunquam fere eadem, sed nunc hae, nunc illae; cum Metropolitanum ipsa metro-

polis faceret, primam sedem ipse Episcopus: nec enim urbi, si Carthaginem exceperis, sed aetati et ordinationis praerogativae addicta fuit Primatis dignitas; quo quisque antiquior in provincia Episcopus, is eo primatui vicinior; ille demum *Primas*, qui omnium antiquissimus.

Olim in synodis generalibus post Patriarchas, ³ Primatum, ut potior auctoritas, ita honestior locus erat: ii erant omnino tres, Thraciae Heraeleensis, Ephesinus Asiae, Ponti Caesareensis. Illis proximus erat Thessalonicensis vicarius, qui iussu Romani praesulis toti Illyrico praeerat. Huic assidebat Episcopus Carthaginensis, ut ex quinta synodo intelligere licet.

Si generalis synodus hoc tempore habenda foret, haec fere esset, si Iacobatio aliisque credimus, considendi ratio. Primum locum, ut par est, obtinet Summus Pontifex, princeps et moderator totius Concilii; secundum Ostiensis Episcopus, cuius est consecrare Romanum Antistitem; tertium Constantinopolitanus Patriarcha, qui Innocentii III, Concilii Lateranensis suffragio praelatus est caeteris; quartum Alexandrinus; quintum et sextum reliqui duo, Antiochenus et Hierosolymitanus. Hos excipiunt Occidentis Patriarchae, aliis nomine quidem pares, re tamen et dignitate inferiores multo, Bituricensis, Venetus, Cantuariensis, quibus, ut nonnullis placet, Pisanus additur. Deinde sedent *Primates*, ut Lugdunensis, ut Toletanus, etc.

PRIMICERIUS

Haec quae sequuntur, de primicerio notasse expedit.

¹ Primicerius, generaliter loquendo, dicitur ille qui primus iuxta antiquorum consuetudinem erat scriptus in ordine cerae seu scripturae. Mos enim erat antiquis in tabulis ceratis et pugillaribus scribere, et hinc quicumque in quolibet hominum ordine primo loco scriptus erat in albo, seu tabula cerata, *primicerius* appellabatur; et qui secundo loco *secundocerus*, et qui tertio, *tertiocerus*, ut colligitur ex leg. *Primicerius* 2, et leg. *Lege pragmatica* 4 de Domesticis et protectoribus; sic in Rubrica Cod. de Primicerio, lib. 12. Primus notariorum appellatur *primicerius*, eo quod in matricula notariorum primo loco sit scriptus, ut explicat Glossa, ibidem. Similiter 1. *Primicerium* 2 Cod. de Fabricensibus; primus Fabricensium vocatur *primicerius*, ut tradunt Gregor. Tholosan., lib. 15 Syntagm. iur., cap. 22, n. 5 et seq.; Azorius, part. 2, lib. 3, cap. 16,

qu. 1; Pirhing, lib. 1 Decr., tit. 25, num. 1; Reiffenstuel, ibid., n. 1, et alii passim.

Quoad praesens autem *primicerius* dicitur ² *primus cantor*, seu primus in cantu seu choro, qui alio nomine appellatur *praecantor*, ut patet ex cap. *Cum olim* 6 de Consuetud., et qui secundum locum post ipsum tenet, eiusque absentis vices gerit, vocatur *succantor*, ut cap. *Inter dilectos* 11 de excessibus Praelator., sive *vicecantor*; Azorius, cit. part. 2, lib. 3, c. 22, qu. 2; Pirhing, loc. cit., n. 1, et alii; et alicubi vocatur, *Magister scholarium*, seu *Scholasticus*. Sic notat Hostiensis, in Summar., n. 1, tit. de Primicerio; Pirhing, loc. cit., n. 1; Reiffenstuel, loc. cit., n. 1, et alii.

Primicerii officium describitur, in can. *Per-* ³ *lectis* 1, § *Ad primicerium*, dist. 25, et cap. unic. de officio Primicerii, quod sit praeesse diaconis et reliquis clericis in docendo ordinem

et modum psallendi et canendi in choro pro diversitate et solemnitate temporum, et ad ipsum spectet divinum officium ordinare, psalmos, lectiones, responsoria et alia huiusmodi assignare, quae quisque clericorum dicere debeat, ipsumque chorum regere et operam dare, ut omnes ab ipso, vel a quo ipse iusserit, instruantur, et disciplina inter eos observetur, tanquam pro iis rationem coram Deo redditurus, alioquin enim tenebitur de negligentia in officio suo commissam.

- 4 Primicerius, cantor seu praecentor in illis locis seu ecclesiis, in quibus ratione sui officii praecedit aliis canonicis, censetur constitutus in dignitate seu personatu, ibique primiceriatus est dignitas seu personatus, ut constat ex cap. *Cum accessissent* 8 de Constitutionibus, et cap. *Cum olim* 6 de Consuetud. Ubi vero nullam praeeminentiam seu praecedentiam inter alios canonicos habet, non censetur in dignitate seu personatu constitutus, sed ibi nudum officium seu administrationem habet.
- 5 Et idem dicendum est de thesaurario sacrista et custode. Azorius, loc. cit., cap. 16, qu. 3, et cap. 22, qu. 1; Pirhing, loc. cit., num. 2; Reiffenstuel, loc. cit., n. 4; Layman, in cit. cap. unic. de officio Primicerii, et alii passim.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 6 Vicarii nati Episcopi primitus fuere *archidiaconus* et *archipresbyter*. Additus postmodum fuit in ecclesiis cathedralibus *primicerius*, qui ex delegata potestate Episcopi praeerat clero inferiori seu minori. Primis temporibus haec potestas archidiacono demandata erat ab Episcopo, ut omni clero, etiam presbyteris et archipresbyteris praesesset, ut eius quasi esset administrator et vicarius generalis. Cum vero hic potissimum auctoritatem suam in clerum maiorem et superiorem extendisset, substitutus est ei alius vicarius, a quo clerus inferior regeretur. Thomassin., vet. et nov. Eccles., disc. t. 1, lib. 2, c. 103, § 10. Factum est inde, ut in absentia Episcopi his tribus vicariis

archidiacono, *archipresbytero* et *primicerio* gubernacula ecclesiae demandarentur: ut mox laudatus auctor, loc. cit., § 3, ex epistola Papae Martini ostendit.

Plene officium primicerii in cathedralibus describit Isidorus, in c. 1, d. 25: *Ad primicerium, inquit, pertinent acolythi, exorcistae, psalmistae atque lectores. Pergit vero: Signum quoque dandum pro officio clericorum, pro vitae honestate et officio meditandi et peragendi sollicitae lectiones, benedictiones, psalmum, laudes, offertorium et responsoria quis clericorum dicere debeat. Ordo quoque et modus psallendi in choro pro solemnitate temporum, ordinatio quoque pro luminibus deportandis. Si quid etiam necessarium est pro reparatione basilicarum, quae sunt in urbe, ipse denuntiat sacerdoti. Epistolas Episcopi pro diebus ieiuniorum parochianis ipse per ostiarios dirigit; clericos, quos delinquere cognoscit, ipse distinguat. Quos vero emendare non valet, eorum excessus ad cognitionem Episcopi deferat. Basilicanos ipse constituat, et matriculam ipse disponat.* Plenius hoc declaratur in c. unic. de offic. Primicer., ubi additur, quod praesit diaconis et reliquis gradibus ecclesiasticis in ordine positus, quamvis sub archidiacono constitutus sit, et eius sub-officialis esse videatur.

De primicerio iuxta hodiernam disciplinam consule Corvin., de Person. et benefic. eccles., tit. de Primic.

Alias constat primicerium vocari antesignatum cuiusunque officii civilis et sacri. Fit hoc sensu in antiquis monumentis mentio *primicerii notariorum, palatii, aulae, sacri cubiculi, sacrarum largitionum, defensorum, iudicum, lectorum, silentiorum*, etc. Ducange, in Glossar. ad script. med. et infim. latinit., voce *Primicer*. Confer. etiam Iacobus Gothofred., ad l. 19 C. Theodos. de Palatin. sac. larg.; Brisson., de Verb. signific., voce *Primicerius*. Sicuti itaque qui primum locum tenebant, *primicerii* appellabantur; ita qui secundum et tertium locum, dicebantur *secundicerii, tertioce-*

PRIMITIAE

Summarium.

1. Primitiae quid importent, ad n. 4. — 5. Primitiae lege veteri debebantur iure divino positivo. — 6. Quid

- 1 Primitiae sunt primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, arborum, et huiusmodi. *Communis*, et colligitur aperte ex lib. Exodi xiiii, 16 et 19, ex lib. Num. xviii, 12, et ex lib.

iuris sub lege nova, ad n. 7. — 8. Quanam differentia intercedat inter primitias, decimas et oblationes? — 9. Alia ad rem, ad n. 19.

Deuteronom. xvi, 2. Vocantur autem *primitiae*, quia sunt primi fructus. *Communis*, per text. in lib. Num. xviii, 12 et 13, ibi: *Quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi,*

¹ Vide hac de re disserentem cum primis illustriss. Cyrenensium Episcopum Aloysium Galletum in egregio opere, quod de Primicerio edidit: ubi et illud pag. 26, animadvertit, inter primicerios, qui Romae erant, pri-

micerium notariorum eminuisse, huncque illum fuisse, qui vel *primicerius* absolute appellabatur, vel *primicerius sanctae Sedis Apostolicae*, vel *primus primicerius*, vel etiam *primicerius iudicum*.

universa frugum initia, quas gignit humus, et Domino deportantur, cedant in usus tuos. Insuper Barbosa, in Rubric., de Primitiis, n. 6; Sylvester, verb. *Decimae*, n. 1 in fine; Reiffenstuel, lib. 3 Decr., tit. 30, 171, addunt vocari *primitias*, quia sunt fructus optimi, sive primi in bonitate, per text. in cit. lib. Num. xviii, 12, ibi: *Omnem medullam olei, et vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino*, etc. Quod negant Suarez, lib. 1 de divino cultu, cap. 8, num. 2; Pirhing, lib. 3 Decr., tit. 30, n. 169, et alii dicentes, quod significantur hic nomine primitiarum primi fructus tempore, non bonitate, id est optimi, ut colligitur in cit. lib. Num. xviii, 13, ibi: *Universa frugum initia* (id est primitias), *quas gignit humus*, etc.

3 Per primitias non intelliguntur, nec olim intelligebantur, omnes primi fructus alicuius terrae, agri, verbi gratia, aut vineae, nec erat quantitas certa et determinata; postea vero fuit determinata haec quantitas, scilicet, quod nemo plus quam quadragesimam partem dare teneretur, et nemo minus quam sexagesimam dare posset de primis fructibus, textu expresso in cap. *Decimam partem* 4 de Decimis, primitiis et oblationibus, § *At vero*, ibi: *At vero primitiae, quas de frugibus offerebant non erant speciali nomine definitae, sed offerentium arbitrio derelictae: traditionem quoque accepi-mus Hebraeorum, non lege praeceptam, sed arbitrio magistrorum inditam; quod qui plurimum, quadragesimam partem dabant sacerdotibus, qui minimum, sexagesimam; inter quadragesimam et sexagesimam licebat quodcunque voluisset offerre; quod igitur in Pentateucho dubium derelictum est, hoc specialiter propter sacerdotum avaritiam, ne amplius a populo exigant in primitiis offerendis.*

4 Ad primitias reducuntur omnia primogenita, id est primi partus, tam de hominibus quam de animalibus, qui Deo specialiter offerri et sacrificari debebant, iuxta cap. xiii Exodi, vers. 2, ibi: *Sanctifica mihi omnem primogenitum, quod aperit vulvam, tam de hominibus quam de iumentis*; et cap. xviii Num., ibi: *Quidquid primum erumpit e vulva cunctae carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui iuris erit, ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias.*

5 Primitiae lege veteri debebantur iure divino positivo. *Communis*, per text. in cap. xxiii, vers. 19, Exod.; cap. xviii, vers. 12 Num.; cap. xvi, vers. 2 Deuteron., cum similibus.

6 Primitiae secundum substantiam, quatenus videlicet spectent ad honestam sustentationem ministrorum Ecclesiae etiam in lege nova adhuc debentur de iure divino; formaliter vero sumptae, seu pro certa quantitate, debentur solum iure humano. Prima pars colligitur ex can. *Revertimini* 65, caus. 16, qu. 1, ubi decimae

ac primitiae quoad substantiam iure divino obligari supponunt, et cap. *Tua* 26 de Decimis, primitiis et oblationibus, ubi expresse habetur: *Nimis profecto videtur iniquum, si decimae, quas Deus in signum universalis dominii sibi reddi praecepit, suas esse decimas et primitias asseverans, etc., diminui valeant.* Et tenent Glossa, in can. *Ecclesias* 1, caus. 13, qu. 1, verb. *Primitias*; Guttierrez, Canon. qq., lib. 2, cap. 21, n. 6; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 3, cap. 27, num. 5; Reiffenstuel, loc. cit., n. 175; Didac., et alii. Secunda autem pars clare patet ex can. *Revertimini* 65, caus. 16, qu. 2, et can. *Decimas* 1, ead. caus. 16, qu. 7, ibi: *Oportet autem.... primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere*; can. *Praeter* 6, dist. 32, in fine, ibi: *Primitiae... fideliter red-dantur a laicis.*

Primitiae formaliter sumptae non amplius 7 debentur; ubi non adest consuetudo eas solvendi. *Communis*, ut patet ex fere universali praxi eas non solvendi. Cum enim primitiae formaliter sumptae, id est secundum specificam et determinatam quantitatem, sint introductae sola lege humana, potuit huic derogare consuetudo legitime praescripta; textu expresso, in cap. *Cum tanto* 11 de Consuetudine.

Inter primitias, decimas et oblationes haec 8 adest differentia, quod primitiae solvuntur semel tantum de primis fructibus novalium agrorum, vinearum, arborum et animalium in signum gratitudinis erga Deum; decimae solvuntur singulis annis in recognitionem universalis Dei dominii de omnibus fructibus; oblationes solvuntur sine determinatione temporis, qualitatis aut quantitatis ex causa devotionis. Sic expresse Engel., lib. 3 Decr., tit. 30, n. 60, et alii. Vide verb. *Decimae*, et verb. *Oblationes*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Primitiae dicuntur primae fructuum obven- 9 tiones, ut primi animalium fetus, primi fructus de terra ad culturam redacta, et denique prima de fructibus singulorum annorum commoda.

Antiquissimi sane fuit instituti, eas Deo con- 10 secrare fonti omnis boni, et omnium commodorum largitori. Tenebantur hac etiam devo- 11 tione gentiles. Consule Samuel. Pitisc., in Lexic. antiq. Roman., voce *Primitiae*; Spencer., de leg. Hebraeor., Ritual. lib. 3, diss. 1, cap. 6; Guther., de vet. Iur. pontif., lib. 4.

Male vero Spencerus inde colligit institutum 12 primitiarum ex religione gentilium esse petendum. Prima eius vestigia inter eos, qui verum Deum colebant, deprehendimus e Sacra Scriptura, exemplo Abelis id corroborante (Genes. iv, 4).

Nulla in Ecclesia nascente erat lex de primi- 13 tiis solvendis. Quod enim in can. 4 Aposto-

lorum, apud Harduin., tom. 1 Conc., p. 10, et p. 33 de primitiis traditur, non est apostolicum institutum, sed saeculorum subsequen-
tium usus; pseudo-Clemens ait: « Omnis au-
tem fructus domum mittatur. Primitiae. Epi-
scopis et presbyteris. Clarum est quod Epi-
scopi et presbyteri diaconis et reliquis distri-
buant: canone praecedente 3, Apostoli fingun-
tur indulsisse, ut tantum legumina nova tem-
pore opportuno ad altare deferantur, quod eo
tempore inter non entia relatum est. Qui men-
sas agapis destinatas altaria fuisse asserunt, nec
graviter errant, ut eruditi docuerunt ».

14 Si canones Arabici Nicaeni genuini forent,
iam saeculo IV fuisset lex de solvendis primi-
tiis. Siquidem cap. 1 constitutum apud Har-
duinum, tom. 1 Concil., p. 510, fingitur:
« Item exigit a vobis Deus, ut offeratis primi-
tias frugum vestrarum et primitias fructuum
vinearum et iumentorum vestrorum ecclesiis,
ut ex iis alantur sacerdotes et ecclesiae ministri ».
Hanc vero legem ignorant canones Nicaeni ge-
nuini, ignorant canones synodorum reliquarum
huius saeculi.

15 Posterioribus vero temporibus legem de sol-
vendis primitiis in Ecclesia fuisse indictam, te-
nent nonnulli praesertim ex can. 7 Conc. a
S. Gregorio VII, Romae in Laterano anno 1078
habiti, quod relatum est in can. 1, quaest. 7.

16 At alii censent potius contineri adhortationem,
et consilium, quam iussum. Sed quidquid hu-
ius rei sit, si spectes usum, primitiae non sunt
sub obligatione.

Duobus vero casibus adhuc debentur. Pri- 17
mo, si parochorum facultates adeo angustae
sint, ut congruae ipsorum sustentationi haud
sufficiant. Secundo, si solvi alicubi consueve-
runt. Et, quod mirum est, Iacobus de Lande, 18
in Rubric., ad tit. Decret. de decim., censet
oblaciones consuetudine quantumvis vetustissi-
ma haud evadere obligatorias, primitias vero
consuetudine obligatorias evadere. Rationem 19
verò diversitatis his verbis nititur dare: « Obla-
tiones, inquit, ex pietatis officio, et mera do-
nantium voluntate profiscuntur, et nullo iure
cogente praestari debent, iuxta id quod ait sa-
cer textus: *Voluntarie sacrificabo tibi*; et illud
Exodi xxxv: *Omnes viri et mulieres mente
devota obtulerunt donaria, ut fierent opera,
quae iusserat Dominus per manum Moysi:
cuncti filii Israel voluntaria donaria Domino
dedicaverunt*; can. 6 Concilii Cabilon. Aliud
obtinet circa primitias, propterea quod specialis
sit ratio eas praestandi, nimirum in recogni-
tionem divinae liberalitatis ob fructus conces-
sos, quae cum temporis diuturnitate concurrunt,
atque ita primitiae duobus casibus obligationis
nexu continentur, si populus usu longaevo eas
rependere solitus sit, vel si sacerdotes indi-
geant, quibus intervenientibus, sunt in man-
dato, et primitias renuentes possunt excom-
municari ». Canon. *Praeter hoc*, dist. 32. Sed 20
et oblaciones consuetudine obligatorias eva-
dere, monstravimus in addit. ad verb. *Obla-
tiones*.

PRIVATIO VOCIS ACTIVAE ET PASSIVAE, ET OFFICII VEL BENEFICII

Vide verb. LEX, art. 2, a num. 27 ad 44.

PRIVILEGIUM

PARTITIO ARGUMENTI

PRIVILEGIUM: 1. quod ea, quae concernunt privilegiorum naturam, divisionem, concessionem, acquisitionem et communicationem; 2. quoad privilegiorum confirmationem, extensionem et interpretationem; 3. quoad modos, quibus privilegia cessant, seu amittuntur; 4. quoad privilegia vivae vocis oraculo concessa; 5. quoad privilegium fori et privilegium canonis.

ARTICULUS I. Quoad ea, quae concernunt pri-
vilegiorum naturam, divisionem, concessio-
nem, acquisitionem et communicationem.

SUMMARY. 1. Privilegium quid importet; quidve
ad substantiam eius requiratur, ad num. 2. - 3. Divi-
sio privilegii, ad num. 13. - 14. Quis privilegium con-
cedere valeat, et quinam eiusdem capaces sint; ad
num. 16. - 17. Ut concessio privilegii sit licita, requi-
ritur iusta causa, ad n. 19. - 20. Privilegium acquiri
potest praescriptione. - 21. Item privilegium acquiritur

per communicationem ad n. 22. - 23. Regulares Men-
dicantes habent inter se plenissimam communicati-
onem privilegiorum, ad num. 24. - 25. Adducuntur ad
rem duae Constitutiones Clementis VIII, ad n. 26. -
27. Regulares Mendicantes communicant in omnibus
privilegiis Societatis Iesu, etiam in quibus apposita re-
peritur clausula, *ne illis per communicationem fruantur
caeteri mendicantes*, ad num. 28. - 29. Alia ad rem
ad num. 30. - 31. Afferuntur duae Constitutiones, qua-
rum una est Clementis XI, altera Innocentii XII, ad
num. 32. - 33. De privilegio personali et de privilegio
reali, ad n. 47.

- 1 Privilegium proprie sumptum est supremi principis constitutio specialem favorem concedens; unde privilegium dici solet lex privata, contra vel praeter ius, aliquid concedens, can. *Privilegia* 3, dist. 3, et c. *Abbate* 25 de Verb. signific., ibi: *Cum privilegium sit lex privata, nec esset privata, nisi aliquid specialiter indulgeret.* Sic in re communis.
- 2 Ad substantiam privilegii non requiritur, quod sit scriptum, c. *Institutionis* 7, caus. 25, qu. 2, et ibi Glossa, verb. *Praesentia*; Clementin. 2, § *Nos enim*, de Sepulturis, ibi: *Universa privilegia, gratias, indulgentias, verbo seu scripto concessa*, etc., et Glossa ibidem, v. *Verbo*. Et Extrav. ultim., post initium, de Poenit. et remiss. inter communes, ibi: *Facultatum per nos concessarum, tam verbo quam in scriptis, confectis exinde litteris, vel non.* Et sic doctores communiter.
- 3 Privilegium dividitur primo in privilegium contra ius et privilegium ultra vel praeter ius. Privilegium *contra ius* est, quo iuri communi derogatur, ut exemplo a solvendis decimis, vel a iurisdictione Ordinarii, et huiusmodi, quae conceduntur contra ius commune; privilegium *ultra vel praeter ius* est, cuius actus vel materia non est quidem iure prohibita, sed tamen non nisi certis personis concessa, ut potestas absolvendi a reservatis, vel dispensandi, et huiusmodi.
- 4 Secundo, privilegium dividitur in privilegium clausum in corpore iuris, et in privilegium extra corpus iuris, seu datum per speciale rescriptum principis. Privilegium *clausum in corpore iuris* est, quod inter alia iura seu alias leges corpori iuris insertum est, ut sunt privilegia ecclesiarum et ecclesiasticorum, quae habentur passim, tum in iure canonico, tum etiam civili in Cod. titulo de SS. Eccles., et Cod. de Episc. et cleric. Item privilegia pupillorum, minorennium, studiosorum, militum, fisci, creditorum et similia, quae passim habentur in utroque iure. Privilegium *extra corpus iuris* est illud, quod per speciale rescriptum principis, seu per speciales litteras, vel per bullam, diploma seu indultum alicui personae, communitati vel loco est concessum, et necdum iuri communi est insertum.
- 5 Tertio, privilegium dividitur in reale, personale et mistum. Privilegium *reale* est illud, quod proxime, immediate et directe confertur rei, loco, muneris, dignitati et huiusmodi, v. g. praedio, ecclesiae, monasterio, praelaturae, et consequenter etiam, et ultimate personis, quae talem rem, locum, praelaturam, dignitatem vel officium habent. Privilegium *personale* est illud, quod proxime, immediate et directe confertur personae ratione illius personae sine contemplatione rei. Arg. c. *Mandata* 6 de Praesumpt., ibi: *Quas non loco tribuimus, sed personae.* Privilegium *mistum*, id

est partim personale, et partim reale, est illud, quod conceditur certo personarum generi seu qualitati, ut privilegium restitutionis in integrum concessum minoribus 25 annis, quod etiam ad haeredes transit. L. *Non solum* 6 ff. de in integrum Restitut. Item privilegium S. C. Velleiani concessum feminis, ne ex fideiussione obligentur; item privilegium S. C. Macedoniani concessum filiisfamilias, ne ex mutuo sine consensu patris accepto obligentur. Item privilegia clericorum, studiosorum, militum et huiusmodi; talia enim privilegia dicuntur mista, quia conceduntur non mere respectu personae, nec mere respectu rei, sed miste, et respectu personae, et respectu rei, videlicet intervenientis laesionis, vel ratione status, dignitatis, officii aut conditionis ipsis adhaerentis, ideoque etiam perpetua sunt et transeunt ad personas succedentes in dignitate officioque, et sic etiam realia privilegia censentur.

Quarto, privilegium dividitur in privilegium 6 remuneratorium et in privilegium mere gratiosum. Privilegium *remuneratorium* est illud, quod conceditur intuitu meritorum, v. g. laborum, molestiarum, fidelitatis, servitiorum, expensarum et huiusmodi, in conversione infidelium, haeticorum, rebellium, schismaticorum, in bello, et huiusmodi exhibitorum et praestitorum; sicque hoc privilegium censetur datum seu concessum tanquam in praemium et quamdam remunerationem seu compensationem. Privilegium *mere gratiosum* est illud, quod ex mera concedentis gratia et benevolentia, non intuitu meritorum, aut in illorum compensationem conceditur.

Quinto, privilegium dividitur in scriptum 7 et non scriptum. Privilegium *scriptum* est illud, quod per scripturam seu rescriptum principis conceditur. Privilegium *non scriptum* est illud, quod princeps oretenus duntaxat sine scriptura concedit, et dicitur privilegium *vivae vocis oraculo concessum*, de quo fuse sub verb. *Oracula vivae vocis*.

Sexto, privilegium dividitur in perpetuum 8 et temporale. Privilegium *perpetuum* est illud, quod conceditur absque limitatione temporis, vel adhaeret rei de se perpetuo duraturae. Privilegium *temporale* est illud, quod conceditur pro determinato et limitato tempore.

Septimo, privilegium dividitur in commune 9 seu communitatis, et in privatum seu privatorum. Privilegium *commune* seu *communitatis* est, quod primario conceditur communitati seu universitati, et per se respicit bonum communitatis, cui est concessum, quamvis etiam redundet in membra eius, ut est privilegium fori et canonis concessum toti statui clericali. Privilegium *privatum* seu *privatorum* est, quod primario conceditur personis particularibus, et per se respicit bonum personarum particula-

rium, quamvis mediate redundet etiam in bonum commune, ut est privilegium restitutionis in integrum minoribus 25 annis concessum, et huiusmodi.

- 10 Octavo, privilegium dividitur in purum et in conventionale. Privilegium *purum* est illud, quod sine aliqua conventionem seu reciproca obligatione conceditur. Privilegium *conventionale* est illud, quod conceditur cum conventionem et obligationem aliquid dandi aut faciendi, et huiusmodi; unde hoc privilegium quodammodo emitur, seu per contractum onerosum acquiritur.
- 11 Nono, privilegium dividitur in privilegium pro foro conscientiae tantum, et pro foro externo. Privilegium *pro foro conscientiae* est, quod solum prodest, ut quis, salva conscientia, illo uti possit, non vero, ut quis exterius, et in foro contentioso pro privilegiato agnoscatur. Privilegium *pro foro externo* est, quod non tantum prodest in conscientia sed etiam in iudicio externo.
- 12 Decimo, privilegium dividitur in privilegium concessum ex motu proprio concedentis, et in privilegium concessum ad preces seu supplicationem privilegiati. Privilegium concessum *ex motu proprio* est illud, quod in litteris privilegii insertam habet clausulam *Motu proprio*, etiamsi forte privilegiatus per se vel per alium pro eo supplicaverit; textus, et Glossa communiter recepta, in c. *Si motu proprio* 23 de Praeb. in 6. Unde idem operatur motus proprius ad instantiam partis concessus, ac motus proprius ex mera principis liberalitate procedens. Barbosa, claus. 79, n. 6, et alii passim. Privilegium concessum *ad preces*, seu *supplicationem privilegiati*, est illud, quod sine dicta clausula simpliciter ad preces seu supplicationem conceditur.
- 13 Inter utrumque hoc privilegium notabilis intercedit differentia, quod scilicet privilegium *motu proprio* concessum, non tantum sit altero favorabilius, et plenissimae interpretationis. C. *Quamvis* 4, cum ibi notatis per Glossam in verb. *Plenissimae*, de Praebend. in 6, sed etiam non possit argui de subreptione, cit. c. *Si motu proprio* 23 de Praeb. in 6. Econtra vero privilegium, quod sine dicta clausula simpliciter ad preces seu supplicationem conceditur, corrumpitur per falsa narrata, vel tacitam veritatem, quae de iure aut stylo curiae exprimi debuisset; semper enim intelligitur illa tacita conditio: *Si preces veritate nitantur*, textu expresso in c. *Ex parte* 3 de Rescriptis, ibi: *In huiusmodi litteris intelligenda est haec conditio, etiamsi non apponatur; si preces veritate nitantur*.
- 14 Privilegium concedere potest solus ille, qui legem condere potest. *Communis*; privilegium enim, vel est *contra ius*, et tunc clarum stat, quod soli legislatori, vel eius successori,

vel utriusque superiori competit facultas concedendi tale privilegium, cum includat dispensationem et derogationem legis. Vel est privilegium *ultra*, seu *praeter ius* commune vel municipale, et tunc etiam clare patet, quod solus legislator, vel successor, seu superior utriusque potest ipsum concedere, cum solus ipse obligare possit saltem suos subditos, ne impediant privilegiatum in usu sui privilegii.

Privilegium *contra ius* non potest concedi 15 nisi aliquo modo subditis. *Communis*. Per tale enim privilegium eximitur privilegiatus a lege seu iure, cui subdi debet; aut exercetur aliquis actus iurisdictionis, qui exerceri non potest, nisi in aliquo modo subditos.

Privilegium autem *ultra*, seu *praeter ius* 16 potest concedi etiam non subditis. *Communis*. Concessio enim talis privilegii non est tam actus iurisdictionis, quam cuiusdam donationis et domini illius rei vel iuris, quod per privilegium datur: videmus enim in dies principes concedere sibi benemeritis forensibus et extraneis privilegium, ut in suis ditionibus liberi sint a praestandis vectigalibus, ut possint extrahere frumentum, merces, arma, milites et huiusmodi.

Ut concessio privilegii sit licita, requiritur 17 iusta causa. *Communis*; iustitia enim distributiva et legalis requirit ut nullus absque rationabili causa eximatur a lege communi, et sic ne concedatur alicui privilegium contra ius: imo neque privilegium *ultra*, seu *praeter ius*, quia, si sine iusta causa id princeps concederet, argueretur prodigalitate et acceptionis personarum, daretque occasionem invidiae et perturbationis aliis non privilegiatis.

Potest tamen concessio privilegii esse va- 18 lida, quamvis sit facta sine iusta causa: *Communis*. Valor enim privilegii, sive *contra ius*, sive *ultra*, seu *praeter ius*, pendet omnino a voluntate concedentis ipsum privilegium. Unde sicut ipse potest absque ulla causa tollere valide huiusmodi ius seu legem ex toto; ita a fortiori ex parte unam vel aliam personam per speciale privilegium ab eius obligatione eximendo saltem valide.

Privilegium acquiri potest ex concessione 19 principis, sive facta motu proprio ex ultronea ipsius liberalitate, sive facta ad preces et supplicationem privilegiati. Qui tamen privilegiatus ad hoc, ut valide et licite privilegium acquirat, debet in supplicatione evitare obreptionem et subreptionem; necessario enim debet fideliter exprimere ea omnia, quae verissimiliter retrahere possent animum a concessione privilegii. Sic notant passim doctores post Clarum, § final., quae. 59, verb. *Debes advertere*.

Item privilegium acquiri potest praescriptione 20 seu consuetudine legitime praescripta. *Communi-*

nis, per textum, in c. *Novit* 13 de Iudiciis, et c. *Super quibusdam* 26 de Verbor. significat. Consuetudo enim legitime praescripta habet vim privilegii, et inducit ius. Arg. cit. c. *Novit* 13 de Iudiciis, ibi: *Nisi forte iure communi per speciale privilegium vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum*. Ubi Glossa communiter recepta, verb. *Consuetudinem*, sic dicit: *Nota quod consuetudo parificatur privilegio*; c. *Conquestus* 8, caus. 9, qu. 3, can. *Quia sancta* 28, dist. 63, c. *Quia per ambitionem* 6, dist. 64. Unde per consuetudinem legitime praescriptam acquiritur iurisdictio, c. *Duo simul* 9, et ibi Glossa, verb. *Consuetudo*, de offic. Iudic. ordinar., c. *Cum contingat* 13, in fine, de Foro competenti. Item per ipsam acquiritur ius exigendi tributa et pedagia, cap. *Super quibusdam* 26, § *Praeterea*, et ibi Glossa, verb. *Non exstat memoria*, de Verborum significat. Item per ipsam acquiritur exemptio a decimis, a funeralibus, et similibus. Cap. *De quarta* 4, et cap. *Cum olim* 18 de Praescriptionibus, cum similibus.

21 Item privilegium acquiritur per communicationem. *Communis*.

22 Communicatio autem, seu communicare idem est, ac commune facere et conferre alicui, quod prius iam alteri fuit concessum: unde communicatio privilegiorum consistit in participatione et concessione quadam privilegii, quod superior, postquam illud uni simpliciter concesserat, etiam ad alium extendit. Argum. c. *Cum de diversis* 2 de Privil. in 6.

23 Regulares mendicantes habent plenissimam inter se communicationem privilegiorum; imo communicant etiam privilegiis concessis aliis ordinibus non mendicantibus. Sic Herincx, disput. 4, de Legibus, qu. 6, num. 73; Sannig, dist. 2 de Privil. regular., qu. 4; Cassaing., de Privil. regular., tract. 1, cap. 3, praep. 1; Portel., verb. *Communicatio privilegiorum*; Casarubios, eod. verbo; Rodriguez, tom. 1, qu. regul., qu. 55; Reiff., lib. 5 Decr., tit. 33, num. 55 et seq., et alii communiter. Et id clare patet ex variis Summorum Pontificum Constitutionibus, et signanter Sixti IV, Alexandri VI, Iulii II, Leonis X, Clem. VII, Pii IV, S. Pii V, Gregorii XIII, Sixti V, Clem. VIII, Pauli V, pluriumque aliorum, quos enumerat et adducit novissime Benedictus XIII, Const. incip. *Summe decet*, et Const. incip. *Pretiosus*, et in aliis Constitutionibus specificatis et moderatis a Clem. XII, Const. incip. *Romanus Pontifex*.

24 Et quoad hanc privilegiorum communicationem mea religio Fratrum Minorum regularium Observantiae inter alias amplissimam concessionem obtinuit a Clem. VII, Constit. incip. *Dum fructus uberes*, quae bulla fuit postea confirmata a Paulo IV, Pio IV, Grego-

rio XIII, Sixto V, et aliis pontificibus, et specialiter a Clem. VIII, Constitut. incip. *Ratio pastoralis*, et a Bened. XIII, Constitut. incip. *Summe decet*; quae tamen Bened. XIII Constitutio quoad maximas ampliationes, et ingentes novas concessionem una cum aliis ab eodem emanatis pro aliis ordinibus regularibus, fuit moderata a Clem. XII, d. Const. incip. *Romanus Pontifex*.

Unde hic iuvat adducere dictam Constitutionem Clementis VII, quae est, ut sequitur: 25

CLEMENS PAPA VII

Dum fructus uberes, quos ordo sacer dilectorum Fratrum Minorum regularis Observantiae in agro militantis Ecclesiae cum propagatione religionis, ac defensione et augmento fidei catholicae, ac salute Christifidelium produxit hactenus, et in dies producit, diligenter attendimus, dignum, quin potius debitum putamus (ut eius statum prosperum et tranquilum omni diligentia procuremus), illius religiosas personas specialibus favoribus et gratiis prosequi. Hinc est, quod nos motu proprio et ex certa nostra scientia, tenore praesentium, omnia et singula privilegia, immunitates, exemptiones, praesertim de non solvendo clericis saecularibus Quartam funeralium, quoad fratres in possessione non solvendi quartam huiusmodi existentes, ac omnia et singula indulta, indulgentias, peccatorum remissiones et gratias dicto Minorum, ac S. Clarae, ac tertio de poenitentia nuncupato ordinibus, illorumque fratribus, monialibus, sororibus, et utriusque sexus personis, atque monasteriis, domibus, ecclesiis et locis quibuscunque, etiam per modum extensionis, seu communicationis, et per alias quomodolibet, per quosunque Romanos Pontifices praedecessores nostros, ac per nos et Sedem praedictam concessa, auctoritate apostolica, tenore praesentium approbamus et innovamus, et perpetuae firmitatis robur obtinere, et inviolabiliter observari debere, ipsosque fratres, moniales, sorores, personas, monasteria, domus, ecclesias, et alia loca huiusmodi omnibus et singulis privilegiis, immunitatibus, exemptionibus, concessionibus, indultis, indulgentiis, peccatorum remissionibus et gratiis, quibusvis congregationibus dictorum ordinum, aliorumque ordinum Mendicantium quomodolibet concessis et concedendis, nec non etiam quibusvis facultatibus et gratiis suae possessioni regularis Observantiae non contrariis, aliis ordinibus quibuscunque non Mendicantibus quomodolibet concessis et concedendis, uti, frui et gaudere posse, atque debere in omnibus, et per omnia perinde ac si eis specialiter concessa fuissent; et constitutiones in ultimo capitulo generali dicti ordinis Minorum regularis Observantiae, in pro-

vincia Burgensi regni Castellae factas pleno robore firmitatem obtinere, et ab omnibus, quandiu per capitulum aliud generale dicti ordinis mutatae non fuerint, inviolabiliter observari debere, nec non regulam ipsam per sanctum Franciscum pro fratribus Minoribus institutam, observabilem, meritoriam, etc. Cum omnibus clausulis revocativis.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris die 30 Maii 1525 Pontificatus nostri anno secundo.

Haec bulla videri potest in compendio privilegiorum nostrorum P. Alphonsi Casarubios in fine.

26 Adducitur etiam alia dicta Constitutio Clementis VIII, quae est, ut sequitur :

CLEMENS PAPA VIII

Ratio pastoralis officii nostri exigit atque efflagitat, ut quorum religionem ac virtutem Sedi Apostolicae totique Ecclesiae non modo illustrem et praeclaram, sed utilem etiam ac necessariam esse animadvertimus, eosdem nostris et eius Sedis Apostolicae honoribus ac beneficiis libenter prosequamur. Cum vero ex bonis et commodis spiritualibus ordinum Mendicantium, ea longe lateque pateant, semperque patuerint, quae a sacro ordine fratrum Minorum de Observantia, ab ipsis fundatae religionis initiis, in omnes Christianae Reipublicae provincias profluxerunt, quotidieque profluunt et promanant, faciendum nobis esse statuimus, ut in eodem ordine, nostris, et Sedis Apostolicae gratiis atque muneribus honestando, nihil Romanorum Pontificum praedecessorum nostrorum benignitati ac studio concedamus.

§ 1. Cum igitur pro parte dilecti filii Ioannis Baptistae Moles commissarii generalis in Romana Curia ultramontanae familiae praedicti ordinis de Observantia nobis expositum fuerit, ex ipsius Sedis benigna dignatione provenire, ut Romanus Pontifex quandoque praedecessorum suorum Romanorum Pontificum gesta innovet, ac apostolica auctoritate innovata et restaurata muniat et fulciat, et in pristinum statum reponat ac reducat, nec non propterea nonnulli Romani Pontifices praedecessores nostri quasdam gratias, concessionem, indulgentias, et peccatorum remissiones, absolutiones, etiam plenarias, libertates, praerogativas, favores, immunitates, exemptiones, declarationes, facultates, multaque alia privilegia et indulta, tam praedictis fratrum Minorum, quam S. Clarae, ac tertio de poenitentia nuncupato ordinibus, illorumque superioribus, fratribus, monialibus et sororibus, ac utriusque sexus personis, et monasteriis, domibus, ecclesiis, et locis quibuscunque dictorum ordinum nunc et pro tempore existentibus in genere vel in specie etiam per modum commu-

nicationis, sive extensionis privilegiorum aliis ordinibus, domibus, ecclesiis, et utriusque sexus personis ordinum Mendicantium et non Mendicantium existentibus concessorum concesserunt, aut iam concessa confirmarunt, prout in singulis concessionibus, declarationibus et litteris eorumdem praedecessorum expeditis plenius dicitur contineri:

§ 2. Cum autem sicut eadem expositio subiungebat, illa, quae saepius apostolica auctoritate praedicta, munita existunt, maiorem obtineant roboris firmitatem, pro parte praedicti Ioannis Baptistae Moles nobis fuit humiliter supplicatum, ut praedictis privilegiis, immunitatibus, favoribus, conservatoriis, declarationibus, facultatibus, dispensationibus, gratiis, concessionibus, indulgentiis et indultis, pro illorum observantia, nostrae approbationis robur adiacere, aliasque in praemissis opportune providere, benignitate apostolica dignaremur.

§ 3. Nos igitur, qui omnium votis, praesertimque illorum, qui sub suavi religionis iugo divinis laudibus, et Christianae religionis augmento incumbendum personarum tranquillitati et commoditati consulunt, libenter annuimus, eaque favoribus prosequimur opportunis, huiusmodi supplicationibus inclinati, quaecunque praemissa, ac omnia singula alia privilegia, immunitates, exemptiones, libertates, praerogativas, favores, conservatorias, declarationes, facultates, dispensationes, gratias, concessionem, indulgentias et indulta spiritualia et temporalia, etiam per modum communicationis et extensionis inter se, et cum aliis ordinibus Mendicantibus et non Mendicantibus eiusdem fratrum Minorum regularis Observantiae, et S. Clarae, et de poenitentia tertio ordinibus, etiam in congregatione sub trium votorum substantialium professione, et eorumdem superiorum ordinis Minorum regularis Observantiae huiusmodi obedientia degentibus: ipsorumque superiorum fratribus, monialibus, sororibus, ac utriusque sexus etiam singularibus personis, nec non monasteriis, domibus, ecclesiis, et locis quibuscunque in genere et in specie, etiam per solam signaturam, etiam vivae vocis oraculo, ut praefertur, aut alias per eosdem Romanos Pontifices praedecessores nostros, ac nos, et Sedem praedictam, sub quacunque forma, et expressione verborum concessa ac etiam iteratis vicibus approbata, nec non omnibus et singulis, in eis forsitan contentis clausulis, decretis et declarationibus quibuscunque, ac singulis desuper etiam pluribus vicibus confectas litteras, et in eis contenta, et inde secuta quaecunque illorum omnium tenores, et formas datas, effectus, et decreta in illis apposita, ac si de verbo ad verbum insererentur, et in his essent inserta, praesentibus pro sufficienter expressis habentes, dicta auctoritate apostolica, tenore praesen-

tium, ex certa scientia (in his omnibus, in quibus decretis Concilii Tridentini non adversantur, salvis etiam decretis a nobis in favorem fratrum Reformatorum concessis), approbamus, et confirmamus, ac innovamus, perpetuamque roboris firmitatem obtinere, et firmiter observare, nec non ordinibus fratrum Minorum regularis Observantiae, et Sanctae Clarae, ac tertio de poenitentia nuncupato, etiam in congregatione sub obedientia fratrum Minorum de Observantia huiusmodi degentibus superioribus, fratribus, monialibus, etiam tertiariis nuncupatis, sororibus, personis, monasteriis, domibus et ecclesiis, et locis praedictis, etiam per modum communicationis et extensionis huiusmodi suffragari, illisque frui, uti, et gaudere, et quando, et quoties opus fuerit, posse et debere, in iudicio, et extra, ac etiam in foro conscientiae, in omnibus, et per omnia, ac si specialiter et expresse eisdem fratrum Minorum, et S. Clarae, et tertio de poenitentia ordinibus per nos concessa fuissent, decernimus; suppletes omnes et singulos iuris et facti, ac solemnitatum etiam de iuris necessitate, aut alias quomodolibet requisitarum forsitan omissarum, et alios quoscunque defectus, si qui forsitan intervenerint in eisdem.

§ 4. Quocirca venerabilibus fratribus Mantuan. et Canarien. Episcopis, ac dilecto filio causarum curiae camerae apostolicae generali auditori per easdem praesentes committimus, et mandamus, quatenus ipsi, vel duo, vel unus eorum per se, vel alium, seu alios faciant auctoritate nostra praesentes litteras, et in eis contenta quaecunque, plenum eorum effectum sortiri, illisque omnes, quos concernunt, pacifice frui et gaudere. Non permittentes quemquam desuper contra praesentium tenorem sub quovis praetextu et causa, etiam defectu intentionis nostrae per quoscunque quomodolibet indebite molestari; quinimo quidquid contrarium attentari vel fieri continget, omnia semper in pristinum reponi; contradictores quoslibet et rebelles, etiam per quascunque poenas ecclesiasticas, et alia opportuna iuris et facti remedia, appellatione quacunque postposita, compescendo, ac legitimis super his habendis, servatis processibus, etiam iteratis vicibus aggravando, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis. Sicque per quoscunque iudices et commissarios, ac S. R. E. Cardinales, nec non sacri palatii apostolici causarum auditores, sublata eis quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate, iudicari et definiri debere.

§ 5. Non obstantibus praemissis, ac pia memoriae Bonifacii Papae VIII, etiam praedecessoris nostri de una, et in Concilio generali de duabus diaetis; dummodo ultra tres diaetas aliquis praesentium vigore ad iudicium non

trahatur, aliisque apostolicis constitutionibus, ac provincialibus, et capitularibus statutis et constitutionibus, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, privilegiis quoque, indultis et litteris apostolicis, etiam in forma brevis per quoscunque Romanos Pontifices praedecessores nostros, ac etiam nos, et Sedem praedictam, et motu proprio, ac scientia, et potestatis plenitudine similibus, ac cum quibusvis irritativis, annullativis, restrictivis, reservativis, exceptivis, restitutivis, declarativis, mentis attestativis, ac derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus, efficacissimis et insolitis clausulis, quomodolibet, etiam pluries concessis, firmatis et innovatis. Quibus omnibus, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione, de illis, earumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa et individua, ac de verbo ad verbum, et non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quaevis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, etiam, quod in eis caveatur expresse, quod illis nullatenus, aut non nisi sub certis modo et forma derogari posset, tenoris huiusmodi, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omisso et forma in illis tradita, observata inserti forent, praesentibus pro sufficienter expressis et insertis habentes, motu, scientia et auctoritate similibus derogamus. Aut si aliquibus communiter, vel divisam ab eadem sit Sede indultum, quod interdicti, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas; non facientes plenam, et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, caeterisque contrariis quibuscunque.

§ 6. Verum, quia difficile foret, praesentes litteras ad singula quaeque loca, in quibus forte opus esset, deferri, volumus, et pariter apostolica auctoritate decernimus, quod illarum transumptis manu alicuius ex secretariis cuiusvis praedictorum praelatorum, generalium ac Romanae Curiae commissarii, et suorum successorum, aut notarii publici subscriptis, et sigillo officii alterius eorumdem, aut alicuius personae in dignitate ecclesiastica constitutae, seu curiae ecclesiasticae munitis, eadem prorsus fides in iudicio, et extra illud adhibeatur, quae praesentibus adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris die vigesima Dec. 1595 pontificatus nostri anno sexto.

Haec bulla habetur in Bullario Cherubini, tom. 3, pag. 66.

Regulares Mendicantes communicant in omnibus privilegiis Societatis Iesu, etiam in quibus apposita est sequens, seu similis clausula¹:

¹ E. R. Nota. Nisi aliunde constet de communicatione, et quidem expresse, id falsum est.

Ne illis per communicationem fruuntur caeteri Mendicantes. Sic Diana, part. 3, tr. 2, res. 81; Rodriguez, tom. 1, Quaest. regular., qu. 55, art. 7; Herincx, disp. 4, de Legibus, qu. 6, num. 75; Donatus, tom. 1, part. 1, tract. 7, qu. 8; Miranda, in Manual. praelat., tom. 3, qu. 46, art. 5, conclus. 2; Reiffenstuel, lib. 5 Decr., tit. 3, n. 64; Kazenberger, in Supplement. Theol. moral. P. Sporer, cap. 1, sect. 4, § 2, n. 225, et alii. Et ratio est, quia Pontifices successores Gregorii XIII (qui talem clausulam prohibitivam communicationis apposuit), in Const. incip. *Pium et utile*, de novo absque tali, seu simili clausula prohibitiva communicationis amplissimam concesserunt Mendicantibus, et confirmarunt communicationem privilegiorum, quorum pontificum potestati derogare non statuit, imo non potuit ullus antecessor, quia par in parem non habet imperium. Cap. *Innotuit* 20 de Electione, § *Quamvis*, et cap. *Exiit* 3, § *Caeterum sanctae memoriae*, de Verb. signific. in 6.

- 28 Quod autem sine tali, seu simili clausula prohibitiva communicationis concesserint, seu confirmarint successores Pontifices, patet ex variis eorum bullis, et signanter ex bulla Pii IV, incip. *Circumspecta*, confirmata per S. Pium V Constit. incip. *Etsi cuncta*, et per ipsum Gregorium XIII, Const. incip. *Quo magis*, et per Sixtum V, Const. incip. *Etsi*, et per Gregorium XV, Const. incip. *Quanta Christianae*, et per Clement. VIII, Const. incip. *Pastoralis*. Quibus accedunt Const. Clementis VIII, incip. *Ratio pastoralis* adducta supra n. 24, in qua ordini nostro Minorum de Observantia, et singula privilegia, quibuscunque et quomodocunque concessa, *non obstantibus quibusvis clausulis irritativis, annullativis, cassativis etiam privilegiorum, earum revocativis et restrictivis*, etc., prout amplius potest videri in dicta bulla, § 5; item Constit. Gregorii XIV, incip. *Illius qui*, in qua concessit Cisterciensibus et Cruciferis praeter cuncta alia privilegia, etiam in specie privilegia Societatis Iesu; item Constitutio Bened. XIII, incip. *Summe decet* emanata pro nostro ordine Minorum de Observantia, et alia incip. *Pretiosus*, emanata pro praeclarissimo Praedicatorum ordine, in quibus praeter omnia alia summa privilegia concedit eis in specie sine ulla limitatione cuncta privilegia praestantissimae Societatis Iesu, quamvis dictae Benedicti XIII Constitutiones, quoad maximas ampliationes et ingentes novas concessionem, una cum aliis ab ipso pariter editis pro diversis aliis ordinibus regularibus fuerint moderatae a Clemente XII, Const. incip. *Romanus Pontifex*. Et iam amplissimam privilegiorum confirmationem, extensionem et innovationem sine superius dicta limitatione, aut simili restrictione concesserant nostro Minorum ordini de Observantia varii Summi Pontifices,

et signanter ipsemet Gregorius XIII, Constit. incip. *Ex benigna*; Clemens VIII, Constitut. incip. *Ratio pastoralis*; Paulus V, Constitut. incip. *Iniuncti nobis*; Urbanus VIII, Constit. incip. *In plenitudinem*, quae omnes et aliae confirmatoriae Bullae privilegiorum nostrorum de novo fuerunt plenissime et amplissime confirmatae sine tali aut simili clausula prohibitiva communicationis ab Innocentio XI, Constitut. incip. *Exponi nobis*; unde, ut concludunt Reiffenstuel, loc. cit., n. 65; Kazenberger, loc. cit., n. 425, et alii, nullum prorsus dubium superest, quin caeteri Mendicantes, et praesertim fratres Minores, gaudeant quoque privilegiis Societatis Iesu, etiam cum clausula: *Ne illis per communicationem fruuntur caeteri Mendicantes*, aut alia simili concessis.

Si privilegium alteri religioni communicatum, apud primam religionem privilegiatam 29 restringatur, vel usu contrario penitus aboleatur seu abrogetur, id non nocet dictae secundae religioni privilegiatae per communicationem. Sic Engel, lib. 5 Decr., tit. 33, n. 1; Suarez, de Legibus, cap. 15; Reiffenstuel, loc. cit., n. 69, et ipso teste, alii passim. Et ratio est, quia, licet tale privilegium dependeat a priore privilegiata religione in productione, non dependet tamen ab ipsa in conservatione, sed a secunda privilegiata per communicationem, cum statim ac privilegium est concessum uni religioni, efficiatur etiam proprium alterius religionis habentis communicationem cum illa, adeoque quamvis prima religio privilegiata per non usum seu revocationem illud amiserit, adhuc reservatur in secunda religione, cui fuit communicatum, potestque ipsa illo libere uti, cum eidem ius fuerit iam acquisitum ante illius cessationem seu revocationem.

Communicantes privilegiis aliorum possunt 30 illis uti contra eosdem. Unde regulares communicantes in privilegiis aliorum regularium possunt illis uti in iudicio contra eosdem regulares, quibus ea primitus fuerunt concessa; dummodo regulares communicantes sint rei, vel agant de damno vitando; facta enim semel privilegiorum communicatione, quaelibet religio aequaliter et independentem ab alia gaudet talibus privilegiis. *Communis*, teste Reiffenstuel, loc. cit., n. 70 et seq.

Approbatio et confirmatio regularum collegii 31 seu seminarii Missionariorum in conventu S. Bartholomaei in Insula de Urbe ordini Fratrum Minorum de Observantia nuncupatorum destinati.

CLEMENS PAPA XI, etc.

Commissi nobis divinitus sacrosancti apostolatus officii ratio postulat, ut illis, quae provido consilio pro collegiorum seu seminario-

rum, in quibus religiosi viri ad christianam fidem, et catholicam religionem propagandam mittendi opportune instituantur, salubri directione, felicique progressu constituta esse noscuntur, quo firmitus subsistant, et servantur exactius, apostolici muniminis adiungamus firmitatem.

§ 1. Alias siquidem nos iuxta decretum, quod prius, nempe in congregatione venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium negotiis Propagandae Fidei praepositorum die tertia Octobris 1707, coram nobis habita edideramus, dilectis filiis quorundam religiosorum ordinum superioribus praecepimus, ut omnino, ac quamprimum suo cuique in ordine conventum aliquem, veluti pro seminario Missionariorum, ad instar seminariorum seu collegiorum in S. Pancratii, prope, et extra muros Urbis ordinis fratrum B. M. Virginis de Monte Carmelo Discalceatorum nuncupatorum, ac S. Petri in Monte aureo de eadem Urbe ordinis fratrum Minorum S. Francisci de Observantia Reformatorum etiam nuncupatorum conventibus respective institutorum deputarent, in quo diu ac diligenter vocatio, et spiritus eorum, qui missionibus destinarentur, probaretur, ipsique etiam ibidem de omnibus, quae ad hoc apostolicum ministerium cum laude et fructu exercendum utilia ac necessaria forent plene instruerentur; quatenus vero in aliquo ordine conventus huiusmodi destinatio ad hunc effectum tantum non tam cito fieri posset, donec ea fieret, ea omnia in aliquo conventu, vel domo eiusdem ordinis, ubi regularis Observantia magis vigeret, executioni mandarentur.

§ 2. Porro in praemissorum implementum sicuti praefati Cardinales nobis nuper exposuerunt, novissime in conventu S. Bartholomaei in Insula de Urbe praefata ordinis fratrum Minorum S. Francisci de Observantia nuncupatorum novum collegium seu seminarium pro missionariis huiusmodi erectum seu destinatum, nec non dormitorium pro duodecim religiosis ad loca Terrae Sanctae, et alias missiones expediendis assignatus fuit, et insimul nonnullae regulae pro novo collegio seu seminario huiusmodi confectae, illaeque ipsis Cardinalibus, ut ab iis confirmarentur, exhibitae fuerunt tenoris, ut sequitur, videlicet: *Regulae et provisiones pro novo collegio seu seminario Minorum Observantium erecto in conventu Sancti Bartholomaei in Insula eiusdem ordinis a Sacra Congregatione generali de Propaganda Fide confirmandae.*

I. Cum a Congregatione particulari habita die duodecima Septembris 1709 resolutum fuerit esse destinandum locum, seu dormitorium in dicto conventu pro duodecim religiosis expediendis ad loca sancta, et respective ad alias missiones, et Pater Coelestinus a Mediolano

vice-commissarius generalis assignaverit dormitorium, e conspectu palatii dominorum de Sallibus continens duodecim cellas, et alias contiguas pro lectoribus iuxta numerum inferius praefigendum, confirmanda videtur dicta assignatio, et ponenda in principio dormitorii, vel in loco aptiori inscriptio:

Collegium, seu seminarium pro missionibus sanctorum et aliorum locorum.

II. Ut missionum munus, quod vere apostolicum est, per viros undequaque idoneos omni cura et fervore, ac cum fructu exerceatur, incumbat superior generalis eligere religiosos regulari disciplina, probitate morum ac zelo gloriae Dei praeditos, et ad animarum salutem eximia charitate accensos, qui veluti candelabra super montium iugis sita, ad tenebras tam infidelitatis, quam haereseos pro viribus dissolvendas sint apti, quique nec minores sint annis viginti quinque, nec tricesimo quinto maiores, exceptis tamen lectoribus iubilatis, et sexennalibus sacrae theologiae ad has missiones divinitus vocatis, dummodo tamen quadagesimum annum non excedant, robusta quoque corporis valetudine polleant ad iugiter laborandum in vinea Domini, et quidem indistincte, tam pro locis Terrae Sanctae, quam pro aliis missionibus: theologiae pariter cursum expleverint, ac lectores, seu concionatores fuerint, aut saltem in morali theologia bene versati, illosque non ex sola Italia, sed ex omnibus provinciis advocare curet, et plures etiam ex una provincia, dummodo sic electi praedictas habeant qualitates, moneatque insuper provinciales, guardianos, aliosque, si opus fuerit, religiosos, ne accedere volentes ullo modo retrahant, et contra tales dissuadentes, ac male consulentes, poenas comminetur privationis vocis activae et passivae, aliasque arbitrio Sacrae Congregationis.

III. In ipso ingressu singuli exercitii spiritualia peragant per decem aut saltem octo dies, cum omne donum perfectum desursum sit, descendens a Patre luminum, et deinde immediate in manibus dicti Patris superioris generalis Cismontani, aut, eo absente, alterius ab eo deputandi, iuramentum iuxta infrascriptam formulam praestent, illudque ad Sacram Congregationem transmittatur. Formula iuramenti talis est:

Ego Frater N. professus in conventu N. provinciae N. ordinis S. Francisci de Observantia, iuro et promitto in manibus Paternitatis vestrae reverendiss. N. sive superioris delegati, me ab hoc seminario non discessurum, neque discedere procuraturum, mediate vel immediate per interpositam personam, nisi ex legitima causa admittenda a paternitate vestra reverendissima, vel a vestris successoribus canonice intrantibus, et non alias, insuper pro fidei catholicae propagandae causa, ac salute infidelium procuranda ad loca Terrae Sanctae,

aut aliam quamcunque provinciam vel regnum, sine aliqua repugnantia et exceptione, quando-cunque iturum, et ad illam partem ex dictis locis, aut provinciis, ad quam a paternitate vestra reverendissima ero destinatus et missus; sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei Evangelia: Ego N. N. affirmo, ut supra, manu propria.

IV. In dicto seminario permaneant spatio duorum annorum, et non ultra, nisi fortasse cum aliquo ob insignis spem profectus, vel ex alia legitima causa censuerint lectores protrahendam esse moram ad triennium, idque cum dispensatione in scriptis Patris superioris generalis Cismontani, et Sacrae Congregationis.

V. In omnibus collegiales subsint, prout etiam lectores, obedientiae guardiani et superiorum ordinis respective, sicut caeteri fratres et lectores de familia, ac de iis habeatur, dum in seminario permanserit, eadem ratio, ac si huius provinciae fratres essent, tum circa praecedentiam iuxta susceptionem habitus, cum hac tamen declaratione respectu lectorum iubilatorum, et sexennalium, ut, dum actu sunt collegiales, praecedentia, et praeeminentiis ipsis competentibus secundum statuta ordinis fruuntur; et si sexennales in propria provincia locum non haberent, sint immediate post ultimum aggregatum de numero; tum etiam circa reliqua eorum religiosis necessitatibus convenientia, exceptis his, quae sequuntur hoc modo, nempe vestiarius cuique ex dictis studentibus subministretur a singulis respective eorum provinciis, iuxta morem in religione observatum, ac practicum erga alios studentes. Quo vero ad lectores actu legentes, vestiarius subministretur ex pecuniis Terrae Sanctae, mediante syndico apostolico, eisdemque lectoribus, prout etiam sex studentibus ex eisdem pecuniis subministrentur caeterae, quae in religione vocantur necessitates. Quo vero ad alios sex, subministrentur a guardiano dicti conventus, et dominus secretarius Sacrae Congregationis supplicabit Sanctissimo pro eleemosyna missarum in dicta ecclesia S. Bartholomaei celebrandarum pro sex ad minus dictorum religiosorum, ne pro habenda dicta eleemosyna, ad alias ecclesias divagentur.

VI. Duo semper in hoc seminario ad minus pro nunc adsint lectores, alter controversiarum, et alter pro lingua Arabica; et si possibile sit, addatur tertius, pro lingua Illyrica, et remittitur prudentiae Patris superioris generalis Cismontani invenire lectorem, qui utramque ex dictis linguis calleat, et non admittantur nisi praevio examine et confirmatione Sacrae Congregationis, iisdemque serio iniungatur sedulitas et assiduitas in lectionibus, repetitionibus et exercitiis, ac dicti lectores dum actu legunt, habeant praecedentiam modo quo sequitur, nempe lector controversiarum, si fuerit lector

iubilatus de non numero, inter lectores iubilatos de numero ultimo tamen loco; si fuerit solum sexennalis, omnes ex-definitores: lectores linguae Arabae, si fuerint iubilati, vel sexennales, eo modo, quo lector controversiarum; si tantum instituti lectores theologi, inter ex-definitores iuxta antiquitatem habitus: si non sint lectores theologi, et tricesimum annum compleverint, immediate post vicarium; si non compleverint tricesimum annum, inter lectores artium cum praerogativis secundum morem et statuta ordinis respective competentibus praecedant, incedant et potiantur.

VII. Praefatus lector controversiarum binis ad minus singulis hebdomadis tradat in scriptis lectiones utiles locis Terrae Sanctae, ac aliis respective locis, ubi religio missiones habeat, et post vespertas earumdem agat conferentiam, frequentibusque exercitiis studentes instituat, singulis vero mensibus traditae doctrinae disputationes habeantur intervenientibus etiam aliis lectoribus, et religiosis eiusdem conventus. Alii autem lectores linguarum ter in hebdomada legant, et rerum, quas docuerint, repetitionem a studentibus exigant singulis diebus, quibus legere tenentur, per horam post vespertas auditores suos exercendo.

VIII. Prohibetur aequae lectoribus, ac studentibus, diebus lectionum a conventu egredi quacunque causa, nisi expletis integre lectionibus ac exercitiis ea die, qua fieri debebunt, et in hoc guardianus diligenter incumbat, et si theses eadem die habeantur, si ita expediens videbitur, absolute licentiam deneget.

IX. Interdicitur pariter aequae lectoribus ac collegialibus quadragesimalium concionum cursus aggredi, et solummodo permittatur studentibus sermonem aliquem, aut concionem interdum infra annum habere ob aliquam occurrentem festivitatem, aut quadraginta horarum, et similiter in mensa, aut in conventu, ad hoc ut prompti sint ad huiusmodi exercitium subeundum tempore missionum, dummodo per id a studiis praedictis nulla penitus distractio sequatur.

X. A lectionibus, repetitionibus ac exercitiis utriusque studii, nemo prorsus ex studentibus quocunque titulo aut colore eximatur, aut unquam permittatur abesse, et si quis neglexerit, a guardiano corrigatur; idemque fiat, si aliquem negligentem in exscribendis lectionibus, aut in dictis studiis desidiosum reperiatur, et tam lectores, quam guardianus de omnibus superiorem generalem, ac etiam Sac. Congr. certificent.

XI. Senis quibuscunque mensibus theses theologiae, seu controversiarum Arabico, Latino, et quatenus fieri possit, Illyrico idiomate habeantur, quibus guardianus interesse teneatur ad dignoscendum eos qui proficiunt; et monere debeat Patrem superiorem generalem de iis,

qui forsán studio huiusmodi minus vacaverint, ut valeant, illis submotis, alios subrogare.

XII. Curet superior generalis aliquem religiosum deputare, qui ad ipsos studentes singulis mensibus magno zelo ac fervore concionem habeat de missionariorum muneris praestantia, deque peculiaribus eiusdem functionibus, quo spiritus apostolicus in eis succendatur ac perseveret, erudianturque in iis omnibus, quae ad illud congrue, et cum Dei gloria peragendum pertinent.

XIII. Superior generalis familiae Cismontanae, vel alter ab eo delegatus singulis saltem quatuor mensibus studium istud visitet, et si studentem aliquem minime proficientem invenerit, aliqua poenitentia iniuncta, qua alii ab assumpto munere negligendo deterreantur, eum ad propriam provinciam redire iubeat, et eamdem Sacram Congregationem de remotione moneat, aliumque in remoti locum quamprimum subroget. Ultra vero praefatam Patris superioris generalis visitationem, secretarius itidem Sacrae Congregationis idem collegium bis visitet in anno absque superiorum interventu, ut liberius queat statum et necessitates collegii exponere; adhibito secum duntaxat aliquo Arabicae linguae perito, per quem possit alumnos examinare, et de eorum progressu certiorare.

XIV. Singulis diebus Dominicis et aliis festivis de praecepto, praefati collegiales in loco per superiorem Cismontanum in conventu destinando post vespervas serio, et cum opportunis observationibus explicant religiosi sacerdotibus, clericis et laicis catechismum Romanum, unusquisque turnarie continuet per mensem, quousque compleatur, et deinde de novo per ordinem incipiatur ad hoc, ut aptiores evadant, tempore, quo in missionibus permansuri erunt.

XV. Completo biennio, singuli collegiales, iuxta decretum die tertia Octobris 1707 emanatum, in Congregatione coram Sanctitate sua examinentur, praesente quoque eminentissimo protectore ordinis, qui cum superiore generali eligat illos ad sancta loca mittendos, et alios pro caeteris missionibus eidem eminentissimo benevisis, et referre dignabitur Sacrae Congregationi, et si nullus tunc temporis in promptu sit Terrae Sanctae, vel missionis locus, aut saltem non pro omnibus collegialibus, a patre superiore generali destinentur, ut inferius, in aliquibus conventibus, quousque advenerit occasio iuxta indigentiam et opportunitatem transmittendi, et Sacram Congregationem certiorret, et si aliquis ad locum destinatum renueret aut accedere negligeret, arbitrio Sacrae Congregationis plectetur, et advenientibus novis collegialibus, praemissis exercitiis spiritualibus, factoque iuramento, illud ad Sacram Congregationem transmittat.

XVI. Ut autem dicti ordinis collegiales ali-

quo etiam temporali praemio alliciantur, animosque libentius intendant ad sacrum missionum ministerium, ac consequenter studiis praefatis, veluti ad missiones ipsas directis, infra dicendis privilegiis gaudeant et potiantur.

XVII. Donec completo studio sese obtulerit occasio ad loca sancta, vel alias missiones accedendi, pater superior generalis illos ad proprias revocet, colloquetque in aliquo principali provinciae conventu iisdem grato, ex quo ipso generali superiore Cismontano inconsulto, dimoveri nequeant.

XVIII. Iis vero, qui in missione aliqua praefecti munere per sexennium laudabiliter functi fuerint, liceat in reditu aliquem ex principalibus propriae provinciae conventibus sibi deligere, ac inter lectores iubilatos de numero praecedentiam habere iuxta antiquitatem institutionis, cum omnibus praeeminentiis per constitutionem san. mem. Urbani VIII, concessis: et si iam iidem praefecti fuerint lectores iubilati instituti, sive de numero sive de non numero, potiantur praecedentia et loco immediato ad ultimum ex-ministrum provincialem in propria provincia, nec non praeeminentiis eorundem ex-ministrorum provincialium in propria provincia, ac si officio ministeriatus huiusmodi functi fuissent.

XIX. Liceat pariter iis, qui laudabiliter duodecim annorum spatio Sacrae Congregationi in missionibus, vel in locis sanctis inservierint, post reditum unum ex principalibus propriae provinciae conventibus sibi deligere, eorumque locus sit (si iam non fuerint instituti lectores iubilati, vel lectores sexennales) immediate post actuales definitores supra quoscunque alios; si vero iam fuerint instituti lectores iubilati, vel sexennales, et inservierint, ut supra, per octo annos post reditum ad propriam provinciam, potiantur praecedentia et praeeminentiis lectoribus iubilatis de numero concessis, servando inter se anterioritatem institutionis; et si discedentes ex missionibus pro negotiis earundem missionum ad Urbem se conferant de licentia Sacrae Congregationis, maneat in dicto conventu S. Bartholomaei si commode recipi possint, vel in alio conventu B. Mariae de Ara-coeli, et interim habeantur, ac si essent de familia, quousque per Sacram Congregationem expediantur.

XX. Utque similiter tam lectores controversiarum, quam lectores seu magistri linguarum, qui laudabiliter, et cum approbatione Patris superioris generalis Cismontani in praedictis se gesserint, aliquod praemium pro eorum laboribus consequantur, conceditur, ut si lectores iubilati de non numero per quadriennium, sexennales per octennium, et lectores theologi tantum instituti per decennium legerint; non instituti vero theologi, linguas per quinquennium docuerint, redeunt ad propriam pro-

vinciam, potiantur eadem praecedentia et praeminentiis, quibus gaudent lectores iubilati de numero, servata pariter inter eos interioritate institutionis.

XXI. Studeat superior generalis Cismontanus deputare procuratorem pro missionibus, qui vel in S. Bartholomaei, vel in Aracoelitano conventibus commoretur, et unum socium gratum habeat, qui in gerendis negotiis missionum eum coadiuvet, et petita solita benedictione a superiore locali, e conventu exeat, qui quidem procurator, vel per sexennium completum fuerit praefectus, aut officialis locorum Terrae Sanctae, vel per decennium missionarius, aut servitio Terrae Sanctae per idem tempus permanserit. In his omnibus Sacra Congregatio conscientiam superiorum ordinis Familiae Cismontanae oneratam esse voluit, eorumque arbitrio reliquit Regulas (supradictis tamen firmis remanentibus) tum exactam regularem disciplinam, tum studiorum praefectum respicientes, et per eandem Sacra Congregationem approbandas.

§ 3. Cum autem, sicut eadem expositio subiungebat, memorati Cardinales, facta sibi per dilectum filium secretarium praedictae Congregationis omnium et singularum regularum huiusmodi distincta relatione, unanimi consensu illas approbantes, confirmandas esse censuerint: hinc est, quod nos inviolabili earundem regularium robori et efficaciae providere volentes, supplicationibus eorumdem Cardinalium nobis super hoc humiliter porrectis benigne inclinati, easdem praeinsertas regulas cum omnibus et singulis in eis contentis auctoritate apostolica tenore praesentium confirmamus et approbamus, illisque inviolabilis apostolicae firmitatis robur adiicimus, ac omnes et singulos iuris et facti defectus, si qui desuper quomodolibet intervenerint, supplemus: salva tamen semper in praemissis auctoritate praefatae Congregationis Cardinalium.

§ 4. Decernentes easdem praesentes litteras ac regulas huiusmodi, semper firmas, validas et efficaces existere et fore; suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac illis, ad quos spectat, et pro tempore quandocunque spectabit in omnibus, et per omnia plenissime suffragari, et ab eis respective inviolabiliter observari, sicque in praemissis per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii Apostolici auditores iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ac quatenus opus sit, praefati conventus S. Bartholomaei, et illius ordinis, aliisque quibusvis etiam iuramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, stabilimentis et usibus, privilegiis quo-

que, indultis et litteris apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis, innovatis. Quibus omnibus et singulis, illorum tenores praesentibus pro plene et sufficienter expressis, ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem ut earundem praesentium litterarum transumptis seu exemplis etiam impressis, manu alicuius notarii publici subscriptis, et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae munitis, eadem prorsus fides in iudicio, et extra adhibeatur, quae adhiberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae, apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 21 Ianuarii 1710, pontificatus nostri anno decimo.

P. OLIVERIUS.

Concessio Indulgentiae plenariae missionariis 32 ord. Min. de Observantia, et Christifidelibus, ad quos missi fuerint.

INNOCENTIUS PAPA XII

Universis Christifidelibus praesentes litteras inspecturis, salutem et apostolicam benedictionem.

Coelestium munerum thesauros, quorum dispensatores esse nos voluit Altissimus, libenter iis impertimur, quos pro sua in Deum, et proximos charitate, et Christianae Religionis zelo animarum salutem omni studio procurare intelligimus. Quo in genere cum fratres Minores ordinis Sancti Francisci de Observantia habeamus, eosque in primis, quos dilecti filii eorumdem fratrum superiores ob hanc causam hoc ipso, et consequentibus annis in diversas provincias Christianae Reipublicae mittere constituerunt: nos sane eorumdem fratrum pietatem ac operam, eorumque, ad quos illi mittendi erunt, religionem et devotionem spiritualibus gratiis confovere atque augere cupientes, supplicationibus dilecti filii Matthaei a Sancto Stephano dicti ordinis ministri generalis nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, piamque illius deliberationem, quantum cum Domino possumus, promovere volentes, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus et singulis fratribus dicti ordinis tam reformatis quam non reformatis, ministro generali eiusdem ordinis subiectis, ad missiones in quibusvis locis de Ordinariis licentia respective exercendas in futurum mittendis (ubi tamen non erunt missionarii Congregationis de Propaganda Fide), et aliis utriusque sexus Christifidelibus, ad quos ipsi mittendi accesserint, nostram et apostolicam benedictionem per praesentes impertimur: nec non iisdem

vere poenitentibus et confessis, ac sacra communione refectis, qui pro sanctae Romanae Ecclesiae exaltatione, principum Christianorum unione, infidelium conversione, haeresum extirpatione, prout unicuique suggeret devotio, pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium suorum peccatorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino auctoritate apostolica tenore praesentium pro una vice duntaxat pro unaquaque missione de Ordinariis locorum licentia respective facienda concedimus et elargimur. Hortantes venerabiles fratres, Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos et alios ecclesiarum praelatos et rectores, ac verbi Dei praedicatores ut in suis quisque ecclesiis, cum populus frequentior fuerit, praesentes litteras, et omnia in eis contenta publicent, et publicari faciant, ac omnem eisdem fratribus, tam reformatis quam non reformatis, favorem et auxilium in praemissis praestent: volumus autem ut praesentium transumptis, etiam impressis, manu alicuius notarii publici subscriptis, et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae obsignatis, eadem prorsus fides adhibeatur, quae ipsis praesentibus adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae, apud S. Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris, die 20 Augusti 1699, pontificatus nostri anno nono.

I. F. Card. ALBANUS.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

³³ De privilegio personali, tum de reali, de quo frequenter in foro disputari solet, non male paulo latius hic agitur.

³⁴ Personale privilegium dicitur, quod personae concessum, cum ea exstinguitur, nec ad haeredes transit. Reale vero, quod rei cohaeret, et ad haeredes aliosque successores transmittitur. L. 3, § 1, l. 4, § 3, ff. de Censib., l. 4 ff. de Iur. immunitat., l. 7, § 1, ff. de Except., l. 196 ff. de Regul. iur.

³⁵ At privilegium personale non est tantum, quod uni certae personae datur, sed et quod uni generi certarum personarum lege generali

³⁶ conceditur. Sic quondam pupillis pro administratione tutelae, uxori pro recuperatione dotis, privilegium inter tutorum ac maritorum creditores tributum, ipsis solis, non item haeredibus praelationem tribuebat. L. 19 ff. de Reb. auctor. iud. possid., l. unic. Cod. de privil.

³⁷ Dot., § *Fuerat* 29 Instit. de Action. Pariter solis maritis conventis de dote, uti et caeteris, quibus competentiae beneficium a lege datum, id ipsum prodest, nequaquam haeredibus; leg. *Maritum*, et l. seq. ff. solut. Matrim., l. 24,

§ 1, et l. seq. ff. de Re iudic., leg. 7, princip., ff. de Except. Reale quoque privilegium non rei, seu causae tantum singulari, sed et generaliter conceditur. Actioni enim iudicati contra condemnatos intentandae privilegium dilationis quatuor mensium additum est, non ipsis solummodo condemnatis, sed et haeredibus, et aliis in locum eorum succedentibus profuturum, l. 29 ff. de Re iudic. Et actioni funerariae cohaerens privilegium religionis favore, non funeranti tantum, sed et haeredi eius agenti utile est.

Privilegium personale uti ad haeredes non transit, ita nec cessione iuris aut actionis in aliam personam transferri potest; idque quia hac ratione personam egrederetur contra concedentis intentionem, l. 42 ff. de Admin. et peric. tutor. Contra reale privilegium cessione transit, l. 68 de Reg. iur. Licetque fortassis extra materiam privilegiorum non universaliter verum sit illud, omne, quod ad haeredes transire valet, etiam posse cessione transferri; tamen cum reale privilegium dicatur ex eo, quod rei seu causae ipsi adsit et insit, aequum est, ut quemadmodum ipsa causa seu actio recte ceditur, ita et inhaerens ei privilegium cedendo censeatur translatum; confer Anton. Matth., de Auction., lib. 2, c. 5, n. 3 et seq.

Quod si de concesso privilegio non satis constet, utrum personale an reale sit, illud ex onerosa vel gratuita concessione diiudicari oportere censent Gail., l. 2, observ. 2, n. 13 et seq.; Ant. Matthaei, de Auction., lib. 2, c. 7, n. 50. Sic ut gratis datum, putent in dubio personale; ex contractu oneroso impetratum, reale esse. At cum causa onerosa impetiri haud debeat restrictionem eius, quod odiosum est, maxime si per modum privilegii concessum sit, ac gratuitam concessionem non raro praecedant benemerita, principis benevolentiam non minus provocantia, quam ex contractu numeratum pretium; ideo inspicendum potius, utrum in privilegio id comprehensum sit, quod est favorabile et publicam utilitatem, et ius tertii non laedit, an contra odiosum in praeiudicium reipublicae, aut iuris tertio quaesiti datum. Priori casu privilegium personale, posteriori vero reale censendum est; Zoes., in Commentar. ad Pandect., lib. 1, tit. 4, n. 18. Consule etiam Enenkel., de Privileg., l. 3, c. 1, n. 25; Klock., de Contrib., c. 16, n. 51 et seq.; Mev., part. 5, dec. 182, n. 8; Christin., vol. 5, dec. 47, n. 37.

Negandum vero haud est, quod ex variis personarum rerumque circumstantiis aliis, utrum privilegium personale, an reale sit, quandoque sit iudicandum, uti id pluribus tractant Menoch., de Praesumpt., l. 3, praesumpt. 103; Klok., de Contribut., c. 16, num. 75 et seq.

ARTICULUS II. *Quoad ea, quae concernunt privilegiorum confirmationem, extensionem et interpretationem.*

SUMMARIUM. 1. Confirmatio privilegiorum quid sit? - 2. Confirmatio est duplex; una in forma communi, seu simplici, et ordinaria, et alia in forma speciali, seu ex certa scientia. - 3. Confirmatio in forma communi, seu simplici, et ordinaria quae sit? - 4. Confirmatio in forma communi nullum ius novum tribuit. - 5. Confirmatio in forma speciali, seu ex certa scientia quae sit. - 6. Unde cognoscatur, confirmationem esse factam in forma speciali, et non solum in forma communi. - 7. Confirmatio privilegiorum alia censetur utilis, et alia inutilis. - 8. Quae censeatur confirmatio utilis? - 9. Quae censeatur inutilis? - 10. Regularium privilegia pluries sint a Summis Pontificibus concessa, innovata et confirmata, non tantum in forma communi, sed etiam in forma speciali, et sic non confirmatione inutili, sed confirmatione utili. - 11. Et hoc clare patet ex plurimis constitutionibus et concessionibus pontificiis favore signanter fratrum Minorum emanatis. - 12. Ex quibus colligitur privilegia fratrum Minorum etiam nunc valere, quibusdam exceptis. - 13. Idem dicendum est de privilegiis aliorum regularium. - 14. Dum privilegia saepius confirmantur, et in una bulla confirmatoria quaedam omittuntur, quae in alia ponuntur, non censentur esse revocata, quae fuerunt omissa. - 15. Quomodo sit intelligenda clausula: *Quatenus, vel Dummodo sint in usu.* - 16. Quomodo clausula: *Dummodo sacris canonibus, et decretis*

Concilii Tridentini non adversentur. - 17. Per clausulam: *Dummodo decretis Conc. Trid. non adversentur*, secundum aliquos classicos doctores a confirmatione eximuntur illa duntaxat privilegia, quae a Concilio Tridentino expresse sunt revocata. - 18. Quomodo intelligatur clausula: *Quatenus, vel dummodo non sint revocata, vel sub aliqua revocatione comprehensa?* - 19. Extensio et interpretatio privilegiorum est duplex, una proprie dicta, quae dicitur *extensiva*, seu interpretatio *per extensionem*; alia improprie dicta, quae dicitur *comprehensiva*, seu interpretatio *per comprehensionem*. - 20. Interpretatio *per extensionem*, seu *extensio extensiva* quae sit? - 21. Interpretatio *per comprehensionem*, seu *extensio comprehensiva* quae sit? - 22. Interpretatio alia est auctoritativa, seu authentica, et alia doctrinalis; seu magisterialis, et quae utraque sit? - 23. Interpretatio privilegiorum authentica, seu auctoritativa fieri potest a solo concedente privilegium, vel eius successore, aut superiore. - 24. Interpretatio doctrinalis et magisterialis potest fieri etiam a doctoribus et magistris, aliisque viris doctis, et in iure versatis. - 25. Ubi verba sunt clara, nulla admittitur interpretatio. - 26. Privilegium non est extendendum ab una persona, cui concessum est, ad aliam non expressam; nec ab uno casu ad alium. - 27. Privilegia, quae non sunt contra ius commune, sed solum praeter vel ultra ius, nec cedunt in praedictum alterius, sunt late interpretanda. - 28. Privilegia autem, quae, sunt contra ius commune, et cedunt in praedictum alterius, sunt stricte interpretanda. - 29. Alia ad rem ad n. 34. - 35. Subnectuntur Addit. ex aliena manu, ad n. 43.

- 1 Confirmatio, seu innovatio privilegiorum est privilegii prius legitime habiti per legitimum superiorem facta corroboratio. Est in re communis.
- 2 Confirmatio est duplex, una in forma communi, seu simplici et ordinaria, et alia in forma speciali, seu ex certa scientia. *Communis.*
- 3 Confirmatio in forma communi, quae et confirmatio simplex et ordinaria appellatur, ea est, qua ius seu privilegium, prout hic et nunc reperitur, non praecedente alia cognitione causae, corroboratur, seu confirmatur, relinquendo ipsum in eodem statu, in quo prius fuerat. *Communis*, per textus mox adducendos. Notanter autem additur: *Relinquendo ipsum in*
- 4 *eodem statu, in quo prius fuerat*; quia confirmatio in forma communi nullum ius novum neque valorem tribuit illi, cui accedit, sed supponit privilegium iam validum, approbatque illud sicuti reperitur validum; nec tamen facit privilegium de novo validum; si prius reperiebatur invalidum, ut clare habetur ex cap. *Cum dilecta* 4 de Confirmatione utili vel inutili, ubi Pontifex in simili confirmatione sic loquitur: *Nolentes, quod ex innovatione huiusmodi novum ius monasterio acquiratur, sed antiquum (si quod habet) per innovationem privilegii conservetur*; et cap. *Quia diversitatem* 5 de concession. Praeben., ubi sic dicitur: *Non obstante confirmatione a Sede Apostolica obtenta sub forma communi, quae confirmat beneficia et praebendas, sicuti iuste et pacifice possidentur*; et concordat id, quod habetur in can. *Praeceptis* 2, dist. 12, ibi: *Non novum*

aliquid praesenti iussione praecipimus, sed illa, quae olim videntur indulta, confirmamus.

Confirmatio in forma speciali, seu ex certa scientia ea est, quae fit cum perfecta notitia totius negotii seu privilegii, et omnium circumstantiarum, novumque ius tribuit, ita ut non solum valida corroboret, sed insuper revalidet, et de novo concedat privilegia etiam revocata. *Communis.* Arg. cap. *Sicut grave* 1 de Transactionibus; et ratio est clara, quia confirmatio in forma speciali, seu ex certa scientia non est nuda et simplex confirmatio, sed potius est in re et effectu nova concessio, adeoque vim habet privilegia caeteroquin nulla et invalida reddendi valida.

Quod confirmatio facta sit in forma speciali, et non solum in forma communi, colligitur ex variis signis, videlicet si in ipsa confirmatione apponatur clausula *Ex certa scientia*, seu clausula *Ex plenitudine potestatis*, aut clausula *Non obstante quacunque lege, consuetudine in contrarium*, vel clausula *Supplentes omnes iuris et facti defectus*, seu clausula *Sublata*, etc., aut in litteris confirmationis inseratur tenor totius privilegii aut instrumenti. Sic passim doctores.

Confirmatio privilegiorum alia censetur utilis, et alia inutilis. *Communis.* Confirmatio utilis tunc censetur, quando est valida, et tali iudex inferior nequit contravenire, nec de ea iudicare potest. Cap. *Si quis* 1, et cap. *De confirmationibus* 2 de Confirmatione utili vel inutili. Confirmatio inutilis tunc censetur, quando ipsa nullius est valoris, ut si obreptitiae vel subreptitiae fuit obtenta, narrato scilicet falso

aut suppresso, et reiecto vero, quod de iure exprimi debuisset; cap. *Bonae memoriae* 3, cap. *Ad nostram* 5, c. *Porrecta* 6, et c. *Examinata* 7 de Confirmatione utili vel inutili, et c. *Super litteris* 20 de Rescriptis, cum similibus.

10 Regularium privilegia pluries sunt a Summis Pontificibus concessa, innovata et confirmata, non tantum in forma communi, sed etiam in forma speciali, seu ex certa scientia, et sic non confirmatione inutili, ut patet ex variis Summorum Pontificum constitutionibus, et signanter editis pro nostro ordine Minorum, quas ad 120 enumerat, et initiative adducit una cum aliis favorabilibus Decretis Bened. XIII, Const. incip. *Summe decet*.

11 Et ad haec habentur plurimae aliae pontificiae concessionibus, innovationes, confirmationes, ampliationes et extensiones, et communicationes in nostro compendio privilegiorum fratrum Minorum, omni cum debita reverentia et obedientia erga S. Sedem iuxta decr. Concilii Tridentini et aliarum constitutionum reformato, et sic reformato edito, adeo ut nulum in illo reperiatur privilegium a Concilio Tridentino, vel aliqua constitutione usque ad Clementem VIII (sub quo reformatum fuit) renovatum seu abrogatum, ut testantur Reiffenstuel, lib. 5 Decr., tit. 33, n. 235; Kazenberger, loc. cit., sub n. 441, vers. *Quantum ad privilegia*.

12 Unde ex his colligitur quod privilegia nostra etiam per communicationem cum aliis tam Mendicantibus, quam non Mendicantibus, vel alia ratione nobis competentia omnino adhuc valere et firma subsistere, solis illis exceptis, quae constitutionibus apostolicis post allegatas bullas, et dictum reformatum privilegiorum compendium emanatis expresse fuere derogata, et quae Sacri Conc. Tridentini decretis aut regularibus nostri ordinis Institutis adversantur. Sic expresse Reiffenstuel, loc. cit., num. 87; Kazenberger, loc. cit., n. 441, et alii.

13 Idem dicendum est de privilegiis aliorum regularium a variis Summis Pontificibus eis concessis, confirmatis et communicatis, et in pontificiis Constitutionibus, atque in suorum privilegiorum reformatis compendiis contentis.

14 Dum privilegia saepius confirmantur, et in una bulla confirmatoria quaedam omittuntur, quae in alia ponuntur, non censentur esse revocata, quae fuerunt omissa, sed relinquuntur in suo vigore, quem pro tunc habent; unde plene adhuc valent, nisi sint revocata ab aliqua posteriore constitutione, aut sacris canonibus, et decretis Conc. Tridentini adversen-

tur: Pontifex enim per constitutiones confirmatorias non intendit, nec solet aliqua privilegia revocare, nisi id exprimat. *Communis*.

Clausula: *Quatenus*, vel *Dummodo sint in usu* (quae in constitutionibus confirmatoriis privilegiorum solet apponi) significat, quod Papa nolit de novo confirmare, seu confirmando de novo revalidare illa privilegia, quae per non usum, vel usum contrarium iam cessarunt, seu amissa fuere, et consequenter non amplius sunt in usu. Sic Donatus, tom. 1, part. 1, tr. 11, qu. 13; Rodrig., tom. 1, Qq. regular., qu. 8, art. 3; Peyrin., in Declarat. privileg. Ordin. Minimor., tom. 2, constit. 1 Gregorii XIII, num. 1; Reiffenstuel, loc. cit., n. 108, et alii passim.

Clausula: *Dummodo sacris canonibus et decretis Concilii Tridentini non adversentur*, facit solum hunc sensum: *Dummodo sacris canonibus Concilii Tridentini et decretis Concilii Tridentini non adversentur*. Non enim per illa verba sacris canonibus, intelliguntur sacri canones in corpore iuris clausi seu contenti, alias nulla et otiosa, sibi que contradictoria esset omnis confirmatio privilegiorum, cum omnia regularium privilegia proprie dicta adversentur iuri communi: privilegium enim dicitur lex privata contra vel praeter ius aliquid concedens; can. *Privilegia* 3, dist. 3, cap. *Abbat* 25 de Verb. signification. Et sic illam clausulam intelligit communis doctorum, teste Reiffenstuel, loc. cit., n. 113¹.

Per clausulam: *Dummodo decretis Concilii Tridentini non adversentur*; Reiffenstuel, loc. cit., n. 116 et num. 139 usque ad 146, cum Suarez, Miranda, Rodriquez ibi citatis, et pluribus rationibus adductis, contrariisque argumentis solutis, dicit et docet, quod probabilissime a confirmatione eximuntur illa duntaxat privilegia, quae a Concilio Tridentino sunt revocata, qualia sunt omnia, quae contraria sunt decretis, sess. 25, de Regularibus, sicut, et illa, quae adversantur praecedentium sessionum decretis positum cum clausula, *Non obstantibus privilegiis*, seu alia simili clausula privilegiorum derogatoria seu revocatoria. Alia vero privilegia, quae contraria sunt decretis aliarum sessionum (excepta dicta sess. 25, de Regularibus) et clausulam privilegiorum derogatoriam expressam non habentibus, docet non censi revocata ab eodem Concilio, nec eximia confirmatione per illam clausulam: *Dummodo decretis Concilii Tridentini non adversentur*. Vide ipsum, loc. cit., ubi multa ad rem. Vide tamen dicta infra n. 31².

¹ E. R. Nimis deflectit a sensu istorum verborum: *Dummodo a sacris canonibus, et decretis Conc. Trid. non adversentur*, explicatio ab auctore tradita. Canones Tridentini fidem duntaxat spectant. Numquid praesumendum est Pontificem concedere velle privilegium fidei contrarium? Igitur verba illa: *Sacris canonibus*,

denotant canones in corpore iuris contentos, quibus Papa derogare minime intendit per privilegiorum confirmationem, nisi alias privilegium aliquod speciale concesserit ipsis contrarium.

² E. R. Nota. Haec opinio regularibus nimium indulget, propterea que non videtur in omnibus probanda.

- 18 Clausula: *Quatenus, vel dummodo non sint revocata, vel sub aliqua revocatione comprehensa*, significat aperte, quod Pontifex nolit confirmare illa privilegia, quae per legem, constitutionem, vel decretum generale aut speciale, expresse vel tacite fuerunt revocata, et de novo non amplius concessa vel confirmata. *Communis*, ac certa.
- 19 Extensio et interpretatio privilegiorum est duplex, una proprie dicta, quam aliqui *extensivam* vocant; et alia improprie dicta, seu *comprehensiva*; seu ut loquitur Fagnanus, in cap. *Quod nonnullis* 25 de Privileg., n. 26 et 28, duplex est interpretatio, una per *extensionem*, seu *extensiva*, et alia per *comprehensionem*, seu *comprehensiva*.
- 20 Interpretatio per *extensionem*, seu interpretatio *extensiva* est illa, per quam legis alicuius decisio transfertur seu extenditur ad alium casum, vel personas, tum ultra verba legis, quam ultra mentem legislatoris, quamvis non contra mentem ipsius, arg. cap. *Cum dilecta* 4, § *Nos igitur*, de Confirmation. utili vel inutili.
- 21 Interpretatio per *comprehensionem*, et declarationem, seu *extensio comprehensiva* est illa, quae fit ultra verba legis, sed non ultra mentem legislatoris; et haec tunc intervenit, quando decisio legis transfertur seu extenditur ad alium casum, seu personam non comprehensam sub verbis legis, comprehensam tamen sub mente legislatoris, iuxta quod l. *Scire oportet* 13, § 2, de Excusationibus, dicitur: *Sed etsi maxime verba legis hunc habeant intellectum, tamen mens legislatoris aliud vult*. Interpretatio enim potius menti, quam verbis legis convenire debet. Can. *Humanae aures* 11, caus. 22, qu. 5, ibi: *Non debet aliquis verba considerare* (intellige nude et simpliciter), *sed voluntatem et intentionem, quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni*. Unde l. *Scire* 16 ff. de Legibus, dicitur: *Scire leges, non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem*; et cap. *Certum est* 88 de Regulis iuris in 6, expresse habetur: *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*. Idem dicitur in leg. *Non dubium est, in legem committere eum, quia verba legis amplectus, contra legis nititur voluntatem*.
- 22 Interpretatio, alia est *auctoritativa*, seu *authentica*, vel *definitiva*, ac *iudicialis*, et alia *doctrinalis*, seu *magisterialis*. Prima est illa, quae fit a principe privilegium concedente, seu eius successore, et ipsi standum est, tam in, quam extra iudicium, arg. l. *Inter aequitatem* 1, l. *Leges* 9, l. *Si imperialis* 12 Cod. de Legibus, ibi: *Si enim in praesenti leges condere soli imperatori concessum est, et leges interpretari solo dignum imperio esse oportet*; iuncto eius summario, in quo praecise dicitur: *Eius est legem interpretari, cuius est condere*;

et cap. *Inter alia* 31 de sententia Excommun., ibi: *Unde ius prodiit, interpretatio quoque procedat*. Secunda, scilicet *doctrinalis*, seu *magisterialis* est illa, quae a magistris seu doctoribus dari potest, et solet l. unic. Cod. de professoribus urbis Constantinopolit.

Hinc interpretatio privilegiorum *authentica*, 23 seu *auctoritativa*, vel *definitiva*, ac *iudicialis* fieri potest a solo concedente privilegium, vel eius successore seu superiore, arg. cit. l. *Inter aequitatem* 1, l. *Leges* 9, l. *Si imperialis* 12 Cod. de Legibus, cap. *Cum venissent* 12 de Iudiciis, ibi: *Cum super privilegiis Sedis Apostolicae causa vertatur, nolumus de ipsis per alios iudicari, iuncto eius summario, ibi: Solus Papa cognoscit de dubiis privilegiorum Apostolicae Sedis, et non inferior*; et concordat cit. cap. *Inter alia* 31 de Sentent. excomm. Interpretatio autem *doctrinalis*, seu *magisterialis* privilegiorum potest fieri etiam a doctoribus, seu magistris, aliisque viris doctis, et in iure versatis, cit. l. unic. Cod. de professoribus urbis Constantinopolit., quae tamen interpretatio probabilitatem duntaxat affert, non autem necessitatem, sicuti prima *auctoritativa*, seu *authentica*, vel *definitiva* ac *iudicialis*.

Ubi verba sunt clara, nulla admittitur interpretatio. L. *Licet imperator* ff. de Legatis 1, et l. *Ille aut illa* ff. de Legatis 3, cap. *Ad audientiam* 12 de Decimis, cap. *Porro* 7 de Privileg., ibi: *Quod totum inspectione privilegiorum suorum plenius advertere potes, et secundum quod inveneris, ita observes*; cap. *Recepimus* 8 eod., ibi: *Inspicienda sunt ergo privilegia, et ipsorum tenor est diligentius attendendus*. Unde glossa communiter recepta in cap. *Cum dilectus* 8 de Consuetudin., verb. *Nec iuri communi*, in fine, sic expresse habet: *Ubi verba non sunt ambigua, non est locus interpretationi, sed ubi sunt dubia, necessaria est interpretatio*.

Privilegium non est extendendum ab una 26 persona, cui concessum est, ad aliam non expressam, et sic nec ab uno casu ad alium. *Communis*, per text. in cap. *Sane* 9 de Privil., ibi: *Temerarium est, et indignum, aliquem sibi sua auctoritate praesumere, quod Romana Ecclesia alicui, certa ratione inspecta, singulis voluit beneficiis indulgere*; et cap. *Quod alicui* 74 de Reg. iuris in 6, ibi: *Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet aliis in exemplum*. Rota recent. part. 13, decis. 70, n. 43; part. 14, decis. 238, n. 12; part. 18, tom. 2, dec. 741, n. 10, et saepe alibi.

Privilegia, quae non sunt contra ius com- 27 mune, sed solum praeter vel ultra ius, nec cedunt in praedictum alterius, cum sint merae gratiae, seu beneficia principis, sunt late interpretanda. *Communis*, per text. in cap. *Cum olim* 16 de Verbor. significat., ubi dicitur: *Cum beneficia principum sint interpretanda la-*

tissime; et 1. *Beneficium* 3 ff. de Constitut. princip., ibi: *Beneficium imperatoris, quod a divina scilicet eius indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretari debemus.* Cap. *Quia circa* 22 de Privileg., ibi: *Ac in beneficiis plenissima sit interpretatio adhibenda;* cap. *Odia* 15 de Regul. iuris in 6, ibi: *Odia restringi, et favores convenit ampliari.*

28 Privilegia autem, quae sunt contra ius commune, et quae cedunt in praeiudicium alterius, sunt stricte interpretanda. *Communis.* Et quidem quoad primam partem ratio est clara, quia omnis recessus a iure communi censetur odiosus. Cap. *Is qui* 1, et cap. *Si quis* 2 de Filiis presbyt. in 6. Odiosa autem sunt restringenda. Cap. *Odia* 15 de Regul. iuris in 6, ibi: *Odia restringi, et favores convenit ampliari;* et cap. *Quae a iure* 28 de Regul. iuris in 6, ibi: *Quae a iure communi exhorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* Quoad secundam autem partem clare desumitur ex cap. *Super eo* 15 de officio Delegati, ibi: *Non tamen est nostrae intentionis dioecetano Episcopo praeiudicium generare;* et concordant cap. *Licet* 12 de offic. Ordinar.; c. *Cum cappella* 16, cap. *Pastoralis* 19, et cap. *Dudum* 31 de Privileg., iuncta glossa, et DD. inde inferentibus, quod Pontifex nullius iuri intendat derogare, nisi fortasse hoc expresserit, adeoque privilegium cedens in praeiudicium alterius, se in ipso aliud non sit expressum, est stricte interpretandum.

29 Privilegia non attenduntur, nisi de eorum veritate doceatur. Bened. XIV, t. 2, Constit. incip. *Causarum.* Privilegia regularium a Gregorio XIII redacta fuerunt ad terminos iuris.

30 Idem Const. 27 incip. *Impositi nobis.* Privilegia recipiendi ordines a quocunque abolita fuerunt in Concilio Tridentino, ideoque, nisi post confirmationem ipsius Concilii ex integro concessa fuerint, minime suffragantur. Idem, Constitut. 40 incip. *Causarum.* Vide tom. 5, verb. *Ordo, Ordinare*, art. 3, et add. Cas. ibi.

32 Privilegia honoris non inducunt exemptionem ab ordinaria Episcopi iurisdictione. Idem,

33 Const. 40 incip. *Causarum.* Privilegium, ne locus aut personae ecclesiasticis censuris subiciantur sine mandato Sedis Apostolicae, non probat loci aut personarum exemptionem ab ordinaria Episcopi iurisdictione. Idem, ibidem.

34 Huiusmodi privilegia, praeterquam regibus, reginis, eorumque filiis, aut ordinibus regularibus universim concessa ad Ordinariorum sententias, et processus non extenduntur. Idem, ibidem.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

35 Valde interest dignoscere, utrum confirmatio privilegii facta sit in *forma communi*, an in *forma specifica*. Duas inter alias solent docto-

res afferre coniecturas, quibus confirmationem in *forma specifica* esse credunt.

Prima est, si tenor privilegii confirmationis 36 fuerit insertus, quod colligitur ex cap. 8, de Confirmat. util. vel inutil. At Bohemer., in 37 Decret., lib. 2, tit. 30, § 4 et seq., postquam ostendere conatus est, textum hunc minime primam hanc coniecturam suppeditare: *In privilegiis, ait, ubique praxis obtinet, ut confirmationibus tenor privilegiorum plene inseratur, unde tamen maiorem vim haud accipiunt; insertio siquidem privilegiorum docet scientiam eius confirmantem habuisse, ast quod certam et solidam scientiam habuerit, inde non liquet, quam aliter habere nequit, nisi matura, plena et solida causae cognitio, et dubiorum excussio deliberata accesserit.* Quidquid vero dicat Bohe- 38 mer. confirmatio in forma specifica dicenda est semper ac totus tenor privilegii confirmati fuit confirmationi insertus, ut probat Rot., coram Coccin., dec. 1573, a num. 15 ad plur. seq., cor. Falconer., dec. 9, n. 24, de offic. Ordinar. et territ. separat.

Altera est, si confirmationi apposita sit clau- 39 sula: *Ex certa scientia, vel ex plenitudine potestatis, vel non obstante quacunque lege, statuto et consuetudine, quae sint in contrarium.* Hanc vero coniecturam ab auctore traditam 40 n. 6, non male reiiciunt inter alios; Bohemer., in Decr. lib. 21, tit. 39, § 6 et seq.; Stryk, Iuridic. dissert., vol. 1, disp. 2, cap. 1, § 5. Idque quia clausulae hodie plerumque fere ap- 41 ponuntur potius de stylo, quam ea mente, ut singulare quid ex principis intentione operari debeant.

Praecipua autem differentia confirmationem 42 in *forma communi* inter et confirmationem in *forma specifica* quod attinet ad privilegia, est, quod ex illa probatum haud remanet ipsum privilegium confirmatum, ex hac vero privilegium confirmatum remanet probatum. Stryk, Iuridicae dissertationes, vol. 11, disp. 2, c. 1, § 28.

De interpretatione privilegiorum, de qua pá- 43 riter in hoc articulo agit auctor, consule Stryk, Iuridicar. dissertat. volum. 4, disp. 24, de Privilegiorum interpretatione, qui septem integris capitulis materiam hanc tractat, et quidem accuratissime. Primo enim capitulo agit *De sensu rubricae*; secundo, *De privilegiorum interprete*; tertio, *De modo interpretandi privilegia in genere*; quarto, *De authentica et in specie de simplici privilegiorum interpretatione*; quinto, *De extensiva privilegiorum interpretatione*; et septimo, *De correctiva privilegiorum interpretatione.*

ARTICULUS III. Quoad ea quae concernunt modos, quibus privilegia cessant, seu amittuntur.

SUMMARY. 1. Privilegium singulariter personale cessat per mortem personae privilegiatae. - 2. Non cessat tamen privilegium per mortem seu depositionem ab officio ipsius privilegiantis, seu concedentis privilegium absolute et sine limitatione. - 3. Si autem privilegium non sit absolute et sine limitatione concessum, sed cum aliqua conditione aut limitatione ad certum tempus, dicendo v. g. *usque ad beneplacitum nostrum*, tunc ipso facto cessat per mortem concedentis. - 4. Si vero privilegium concessum sit sub clausula: *Usque ad beneplacitum Sedis Apostolicae*, aut huiusmodi, durat perpetuo, nisi a concedente vel ipsius successore revocetur, neque cessat morte ipsius concedentis. - 5. Item non cessat morte concedentis privilegium concessum sub clausula: *Donec revocavero*. - 6. Privilegium reale cessat, et exstinguitur, extincta re, cui inhaeret. - 7. Intellige tamen si ipsa res privilegiata exstinguatur sine spe restitutionis. - 8. Si autem res privilegiata exstinguatur cum spe restitutionis, tunc conservantur omnia eius privilegia et iura. - 9. Sed tamen cum hoc discrimine, quod si privilegia seu iura sint concessa ipsi loco seu pavimento, eique adhaereant, tunc semper remanent et conservantur. - 10. Si vero privilegia loci sint concessa principaliter ipsi aedificio, aut ecclesiae, altari, et huiusmodi; tunc vel privilegia sunt talia, ut eorum usus praecise requirat illum locum; et hoc casu quamvis privilegia illa non omnino exstinguantur, suspenduntur tamen, donec reaedificetur talis ecclesia, seu tale altare. - 11. Vel privilegia sunt talia, ut etiam extra illum locum exerceri possint, et tunc privilegia nequidem suspenduntur pro illo tempore. - 12. Sic si superioris auctoritate ecclesia, monasterium seu conventus, civitas vel oppidum transferantur ad alium locum, vel alteri uniantur, tunc non cessant eius privilegia. - 13. Privilegium cessat etiam, et perditur per abusum. - 14. Privilegium autem non semper ipso iure et facto amittitur per abusum, sed per sententiam et revocationem est auferendum, nisi in iure aliud exprimat. - 15. Privilegium revocari potest saltem per sententiam, si incipit cedere in grave praedictum aliorum seu communis. - 16. Privilegium cessat etiam cessante causa, ob quam datum est. - 17. Hoc tamen intelligendum est solummodo de causa finali, non autem de causa duntaxat impulsiva. - 18. Item est hoc intelligendum solum de privilegio, quod *derogat iuri communi, vel alterius tertii*; secus autem est de privilegio *praeter, vel ultra ius commune*. - 19. Privilegium cessat etiam lapsu temporis, ad quod duntaxat fuit concessum et restrictum. - 20. Idem dicendum est de privilegio concesso sub conditione. - 21. Privilegium cessat etiam per renuntiationem liberam et expressam alicuius personae particularis, si in eius solius favorem sit privilegium concessum. - 22. Si autem privilegium sit principaliter concessum in favorem alicuius communis, dignitatis vel loci, non potest ei renuntiari a personis particularibus illius communis vel loci. - 23. Unde clerici, nec volentes possunt renuntiare privilegio *fori*. - 24. Neque possunt renuntiare privilegio *canonis*. - 25. Item nec religiosi possunt renuntiare privilegiis suae religioni concessis. - 26. Possunt tamen praelati regulares limitare, restringere, imo etiam tollere suis subditis usum quorumcunque privilegiorum, etiam a Sede Apostolica concessorum, ita ut nequeant talibus privilegiis uti. - 27. Sic tota potest aliqua communis renuntiare privilegio sibi concesso, quod eadem, vel non est utile, vel est indifferens. - 28. Secus autem, si talis renuntiatio cederet in praedictum ecclesiae vel communis, in quo casu etiam unus solus de capitulo contradicens impedire potest renuntiationem. - 29. Si vero privilegium incipiat esse nocivum,

per se cessat, ita ut observari non debeat. - 30. Privilegia *affirmativa* concessa cum gravamine aliorum amittuntur *per non usum* via praescriptionis, si interim fuit occasio utendi privilegio, et tamen eo usus non fuerit privilegiatus scienter, sponte ac voluntarie, et per tempus requisitum ad praescriptionem pro qualitate privilegiorum. - 31. Unde ad id requiritur, quod privilegiatus habuerit occasionem utendi privilegio. - 32. Item, quod habuerit notitiam illius. - 33. Item, quod sponte ac voluntarie, id est sine ulla coactione aut impedimento ullo uti omiserit. - 34. Et hoc per tempus requisitum ad praescriptionem pro qualitate privilegiorum respective cuiusvis privilegii in specie ad instar cuiusvis respective in specie rei, iuris, actionis et servitutis. - 35. Privilegia *affirmativa*, quae sunt merae gratiae, atque in nullius gravamen cedunt, *per merum non usum*, nunquam amittuntur. - 36. Similiter per eandem rationem privilegia *negativa* mere gratiosa nunquam amittuntur *per usum contrarium*. - 37. Econtra autem privilegia *negativa* cum onere aliorum concessa amitti possunt *per usum contrarium*. - 38. Ut dicta privilegia *negativa* amittantur *per usum contrarium*, requiritur tantum temporis, quantum requiritur ad praescriptionem. - 39. Privilegium cessat seu amittitur per revocationem concedentis, successoris vel superioris. - 40. Revocatio privilegiorum est duplex, una expressa et alia tacita. - 41. Revocatio expressa subdividitur in generalem et specialem, et quae sit utraque? - 42. Revocatio generalis alia est communis, et alia extraordinaria, et quae sit utraque. - 43. Per clausulam communem generalem: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis*, in posteriore privilegio positam absque alia expressa et specifica mentione non revocantur privilegia clausa in corpore iuris, et certis personis concessa. - 44. Per dictam clausulam communem generalem: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis*, nec revocantur privilegia extra corpus iuris existentia, si fuerint concessa cum clausula, quod revocata non censeantur, nisi expresse eorum mentio fiat. - 45. Dicta tamen privilegia revocata censeantur per clausulam: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis sub quacunque verborum forma concessis*. Vel sic: *Etiam si de verbo ad verbum deberet de ipsis fieri mentio, et huiusmodi*. - 46. Per nullam ex praedictis clausulis generalibus censeantur revocata privilegia per modum contractus concessa, vel remunerationem meritorum, et obsequiorum praestitorum, nisi saltem in genere addatur clausula: *Etiam si per modum contractus fuerint concessa; vel etiam meritorum intuitu*. - 47. Tacita privilegii revocatio quomodo fiat? - 48. Circa tacitam privilegiorum revocationem traduntur communiter sequentes regulae; et assignatur prima. - 49. Assignatur secunda. - 50. Assignatur tertia. - 51. Privilegium mere gratiosum subdito concessum potest ex iusta causa revocari a concedente, vel eius successore, seu superiore valide et licite; sine iusta causa autem valide quidem, sed illicite. - 52. Si autem privilegium mere gratiosum sit concessum non subdito, nequit amplius revocari. - 53. Hinc privilegia, quae imperatores, alique principes concesserunt ecclesiis, nequeunt amplius revocari. - 54. Privilegia remuneratoria, vel per modum pacti seu contractus onerosi concessa etiam subdito nequeunt amplius revocari, nisi ex gravi causa spectante ad bonum commune, et cum compensatione aliqua iuris ablati. - 55. Privilegia regularium non sunt omnia a Conc. Tridentino revocata, sed plurima ab eodem sunt confirmata. - 56. Omnia et singula privilegia regularium ante Concilium Tridentinum eis concessa, quae adversantur decretis in sess. 25, de Regularibus et monialibus, sunt revocata ab eodem Concilio. - 57. Item revocata sunt privilegia illa regularium ante Tridentinum eis concessa, quae adversantur praecedentium sessionum decretis habentibus supradictam, vel similem clausulam privilegiorum revocatoriam: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis, etc.* - 58. An revocata censeantur non solum illa

regularium privilegia, quae adversantur alicui ex decretis Conc. Trident., cit. sess. 25, de Regularibus, vel alicui ex decretis praecedentium sessionum habentibus supradictam expressam clausulam privilegiorum revocatoriam: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis*, sed illa quoque, quae adversantur decretis aliarum sessionum (excepta dicta sess. 25, de Regularibus), et clausulam privilegiorum revocatoriam expressam non habentibus. — 59. Regulares non possunt nec in foro conscientiae, uti suis privilegiis; quae sunt expresse revocata a Concilio Tridentino. — 60. Imo regulares non possunt in foro conscientiae uti suis privilegiis a Concilio Tridentino expresse revocatis, nec in locis,

ubi Trid. Conc. non est receptum. — 61. Nec secundum communio rem sententiam possunt regulares in foro conscientiae uti suis privilegiis solum implicite a Tridentino revocatis. — 62. Quamvis multa regularium privilegia, tum per Conc. Tridentinum, tum per varias pontificias constitutiones fuerint vere revocata, adhuc tamen multa et plurima alia existunt, quae non sunt revocata. — 63. Alia de privilegiis. *Remissive*. — 64. Affertur Constitutio Clem. XII, sedulo attendenda, per quam moderantur nonnulla regul. et mendicantibus a Bened. XIII concessa. — 65. Subnect. add. ex al. man., ad n. 75.

¹ Privilegium singulariter personale cessat per mortem personae privilegiatae. *Communis*, per text. in cap. *Privilegium* 7 de Regul. iuris in 6, ibi: *Privilegium personale personam sequitur, et exstinguitur cum persona*; et concordat lex *In omnibus causis* 68, et l. *Privilegia quaedam* 196 ff. de Regul. iur.

² Nec cessat tamen privilegium per mortem seu depositionem ab officio ipsius privilegiantis seu concedentis privilegium absolute, et sine limitatione; regula enim generalis est, et communiter recepta, quod gratia, uti est privilegium, absolute concessa, et acceptata non cesset per mortem aut depositionem ab officio ipsius concedentis; cap. *Si super gratia* 9 de officio Delegat. in 6, et cap. *Si cui* de Praebend. in 6.

³ Si autem privilegium non sit absolute et sine limitatione concessum, sed cum aliqua conditione aut limitatione ad certum tempus, dicendo v. g. *Usque ad beneplacitum nostrum*, tunc ipso facto cessat per mortem concedentis; per mortem enim concedentis omnino etiam exstinguitur ipsius beneplacitum. *Communis*, textu expresso in cap. *Si gratiose* 5 de Rescriptis in 6, ibi: *Huiusmodi gratia per eius obitum, per quem ipsius beneplacitum omnino exstinguitur, eo ipso expirat*.

⁴ Si vero privilegium concessum sit sub clausula: *Usque ad beneplacitum Sedis Apostolicae*, aut huiusmodi, durat perpetuo, nisi a concedente vel ipsius successore revocetur, neque cessat morte ipsius concedentis. *Communis*, textu expresso in cit. cap. *Si gratiose* 5 de Rescriptis in 6, ibi: *Secus autem, si usque ad Apostolicae Sedis beneplacitum gratia concedatur praedicta; tunc enim, quia sedes ipsa non moritur, durabit perpetuo, nisi a successore fuerit revocata*.

⁵ Item non cessat morte concedentis privilegium concessum sub clausula: *Donec revocavero*; Suarez, lib. 8 de Legibus, cap. 32, n. 2 et seq.; Layman, lib. 1, tract. 4, cap. 23, n. 11; post Navarrum, Covarruviam, et alios; Pirhing, lib. 5 Decret., tit. 33, n. 172; Reiffenstuel, ibid., n. 170, et lib. 1 Decr., tit. 3, n. 262, ubi testatur de communi; Barbosa, claus. 53, n. 12; Menochius, de Arbitr. iudic., lib. 1, qu. 63, n. 12, citans communem aliorum contra Bartolum. Et ratio est, quia ad revocatio-

nem requiritur actus novus positivus contrarius, qualis non habetur per solam mortem concedentis; nam, ut recte argumentatur Menochius, consil. 360, n. 9, cum aliis, aliud est voluntatem cessare, et aliud eam revocare; voluntatis cessatio fit per mortem, quia morte finitur voluntas hominis; leg. *Locatio* 4 ff. Locati; voluntatis vero revocatio requirit factum quoddam, nempe expressionem ipsius revocationis.

Privilegium reale cessat et exstinguitur exstincta re, cui inhaeret. *Communis*, per text. in cap. *Accessorium* 42 de Regul. iuris in 6, ibi: *Accessorium naturam sequi congruit principalis*.

Intellige tamen cum hac distinctione; nempe 7 quod privilegium reale cesset per extinctionem rei, cui inhaeret, si ipsa res privilegiata exstinguatur sine spe restitutionis, prout contingit, si res, ecclesia vel alius locus destruat superioris auctoritate absque ulla spe restitutionis aut reparationis; tunc enim exstinguuntur etiam, et perduntur omnia privilegia ei cohaerentia, tanquam sublata in perpetuum a fundamento, cui inhaerent, nec amplius dici possunt illius ecclesiae clerici, aut illius oppidi cives vel municipes, ut colligitur ex can. *Placuit* 26, dist. 1, de Consecrat., et can. *Et hoc diximus* 9, caus. 16, qu. 7. Sic Glossa communiter recepta in cap. *Privilegium* 7 de Regul. iuris in 6; Pirhing, loc. cit., n. 198; Reiffenstuel, loc. cit., n. 171 et 172, et communis aliorum.

Si autem res privilegiata exstinguatur cum spe restitutionis, prout contingit, si res, ecclesia vel alius locus ab hostibus destruat, aut occupetur, seu casu fortuito comburatur cum spe refectionis aut reedificationis, tunc conservantur omnia eius privilegia et iura, ut colligitur ex can. *Pastoralis* 24, caus. 7, qu. 1, et can. *Quae semel* 4, caus. 19, qu. 3. Sed 9 tamen cum hoc discrimine, quod, si privilegia seu iura sint concessa ipsi loco seu pavimento, eique adhaereant, ut est consecratio et benedictio loci sacri, et privilegia inde provenientia, nempe quod locus ille non possit vendi, nec converti in usus profanos et huiusmodi, tunc semper remanent et conservantur, quia eorum fundamentum non est destructum. Leg. *Aede sacra* 73 ff. de Contrahenda emptione, ibi:

Aede sacra terraemotu diruta, locus aedificii non est profanus; Reiffenst., loc. cit., n. 173; Pirhing, loc. cit., n. 199; Suarez, lib. 8 de Legibus, cap. 5, n. 6, et alii passim.

- 10 Si vero privilegia loci sint concessa principaliter ipsi aedificio, aut ecclesiae, altari, et huiusmodi, tunc, vel privilegia sunt talia, ut eorum usus praecise requirat illum locum v. g. ut intra talem ecclesiam, seu ad tale altare fiat, ut indulgentia concessa visitantibus talem ecclesiam, indultum pro celebrantibus ad tale altare privilegiatum; et hoc casu, quamvis privilegia illa non omnino exstinguantur, suspenduntur tamen, donec reaedificetur talis ecclesia, seu tale altare. Arg. can. *Pastoralis* 24, caus. 7, qu. 1, et leg. *Cum loca* 36 ff. de Religios. et sumptib. funer.; Pirhing, loc. cit., n. 199; Reiffenstuel, loc. cit., n. 164; Suarez, loc. cit., n. 6; Zoesius, lib. 5 Decr., tit. 13, de Privileg., n. 53, et alii communiter.
- 11 Vel privilegia sunt talia, ut etiam extra illum locum, v. gr. extra illam ecclesiam alibi exerceri possint, et tunc privilegia ne quidem suspenduntur, pro illo tempore, quia manent in personis, quae uti possunt talibus privilegiis loci; sic Episcopus vel canonicus alicuius ecclesiae occupatae vel destructae ab infidelibus seu haereticis adhuc retinet denominationem ab illa ecclesia, quamvis extra illam resideat, et gaudet privilegiis ipsi concessis ratione episcopatus, vel canonicatus talis loci, ut patet de Episcopo Gebennensi seu Genevensi, qui cum suis canonicis fruitur titulo et privilegiis ecclesiae Gebennensis seu Genevensis, quamvis cum ipsis resideat Annesii in Sabaudia, et sic de aliis. Pirhing, loc. cit., n. 199; Reiffenstuel, loc. cit., n. 6, et alii passim.
- 12 Sic si superioris auctoritate ecclesia, monasterium seu conventus, civitas vel oppidum transferatur ad alium locum, vel alteri uniatur, tunc non cessant eius privilegia, sed una cum ecclesia, monasterio seu conventu, civitate vel oppido transferuntur, quando non sunt concessa ratione situs; sed directe ipsi ecclesiae, monasterio seu conventui, civitati vel oppido, eiusque nomine; colligitur ex can. *Et temporis* 48, et can. *Postquam* 49, caus. 16, qu. 1, et can. *Quia monasterium* 2 de Religiosis domibus; ita Glossa communiter recepta in cit. cap. *Privilegium* de Regul. iuris in 6; Pirhing, loc. cit., n. 168; Suarez, loc. cit., num. 4 et seq.; Azorius, part. 1, l. 5, cap. 22, qu. 11, et alii communiter.
- 13 Privilegium cessat etiam, et perditur per abusum, textu expresso in can. *Ubi ista* 7, dist. 84, ibi: *Nam privilegium dignitatis meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate*; can. *Privilegium* 63, caus. 11, qu. 4, ibi: *Privilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate*; et cap. *Ut privilegia* 13 de Privilegiis, ibi: *Quia privile-*

gium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

Privilegium autem non semper ipso iure et facto amittitur per abusum, sed per sententiam et revocationem est auferendum, nisi in iure aliud exprimatur. Zoesius, lib. 5 Decr., tit. 33, de Privileg., n. 38; Reiffenstuel, ibid., n. 179; Suarez, et alii, per text. in cit. cap. *Ut privilegia* 24 de Privileg., ibi: *Quaedam in eisdem privilegiis duximus declarare, ne minus sane intellecta pertrahantur ad abusum, propter quem possint merito revocari.*

Privilegium revocari potest saltem per sententiam, si incipit cedere in grave praeiudicium aliorum seu communis; colligitur ex cap. *Suggestum* 9 de Decimis; ubi summarium sic expresse habet: *Revocatur privilegium, si ex post facto incipit enormiter esse nocivum*; et cap. *Cum ad hoc sint* 16 de Clericis non residentibus, in cuius summario sic expresse dicitur: *Si ecclesia patitur ministrorum defectum, privilegiati super absentia per subtractionem proventuum redire coguntur.*

Privilegium cessat etiam, cessante causa, ob quam datum est; *Communis*, per textum in cap. *Cum cessante* 60 de Appellation., ibi: *Cum cessante causa, cesset effectus.*

Hoc tamen intelligendum est solummodo de causa finali, quae est principalis causa privilegii, sine qua princeps privilegium nullo modo concessisset, et a quo valor privilegii pendet in fieri et conservari; non autem de causa duntaxat impulsiva, quae secundario solum movet principem ad concessionem privilegii, adeoque, ipsa cessante, non cessat privilegium, cum in ea non nitatur. Abbas in cap. *Suggestum* 9 de Decimis, n. 5; Suarez, lib. 8 de Legibus, cap. 30, n. 1, cum aliis ibi citatis; Reiffenstuel, loc. cit., num. 184; Pirhing, loc. cit., n. 168, et alii passim.

Item est hoc intelligendum solum de privilegio, quod *derogat iuri communi vel alterius tertii*, ad cuius etiam conservationem requiritur causa. Secus autem est de privilegio *praeter vel ultra ius commune*, seu quod continet merum beneficium principis; et ad sui conservationem non requirit aliam causam praeter liberalem principis concessionem; tale enim privilegium perseverat, etiamsi causa, ob quam concessum fuit, cessaverit. Suarez, loc. cit., n. 169; Reiffenstuel, loc. cit., n. 185; Zoesius, loc. cit., num. 32, et alii per text. in cap. *Decet* 16 de Regul. iuris in 6, ibi: *Decet concessum a principe beneficium esse mansurum*; iuncta glossa, ibid., verb. *Decet*, cum pluribus iuribus ab ipsa adductis.

Privilegium cessat etiam lapsu temporis, ad quod duntaxat fuit concessum et restrictum, quod verificatur solummodo in privilegio temporali, et non in perpetuo. *Communis*. Arg. cap. *De causis* 4 de offic. Iudic. delegat. Item 20

dicendum est de privilegio concesso sub conditione. Nam ipsum est solum concessum pro tanto tempore quanto duraverit ipsa conditio, adeoque, cessante conditione, cessat etiam privilegium, cum sit finitum tempus, pro quo fuit concessum. *Communis*.

21 Privilegium cessat etiam per renuntiationem liberam et expressam alicuius personae particularis, si in eius solius favorem sit privilegium concessum. *Communis*, textu expresso in cap. *Si de terra* 6 de Privilegiis, ibi: *Cum liberum sit unicuique iuri suo renuntiare*; et l. *Si quis* 29 Cod. de Pactis, ibi: *Regula est iuris antiqui, omnes licentiam habere, iis, quae pro se introducta sunt, renuntiare*.

22 Si autem privilegium sit principaliter concessum in favorem alicuius communitatis, dignitatis, loci, v. g. civitatis, ecclesiae vel monasterii, non potest ei renuntiari a personis particularibus illius communitatis vel loci. *Communis*, textu expresso in cap. *Si diligenti* 12 de Foro competent., ibi: *Cum non sit beneficium hoc personale, cui renuntiari valeat, sed potius toti collegio ecclesiastico publice sit indultum, cui privatorum pactio derogare non potest*.

23 Unde clerici nec volentes possunt renuntiare privilegio fori. *Communis*, per text. in cit. cap.

24 *Si diligenti* 12 de Foro compet. Neque possunt renuntiare privilegio canonis. *Communis*, textu expresso in cap. *Contingit* 36 de sententia Excommun., ibi: *Cum ille canon non tam in favorem clerici ordinati, quam in favorem ordinis clericalis fuerit promulgatus*.

25 Item nec religiosi possunt renuntiare privilegiis suae religioni concessis, ut privilegio exemptionis, sine consensu Papae, qui eos ab aliorum Ordinarium iurisdictione exemit, et suae gubernationi ac protectioni immediate subiecit. Arg. cap. *Cum tempore* 5 de Arbitrio, n. 2; Suarez, lib. 8 de Legibus, cap. 53, n. 2; Pirhing, loc. cit., n. 174; Reiffenstuel, loc. cit., num. 193.

26 Possunt tamen praelati regulares limitare, restringere, imo etiam tollere suis subditis usum quorumcunque privilegiorum etiam a Sede Apostolica concessorum, ita ut nequeant talibus privilegiis uti; sic concessit Leo X Minoribus et Augustinianis, Clemens VII Cisterciensibus, et Gregorius XIII Societati Iesu: Compend. privilegior. Mendicant., verb. *Privilegia Fratrum*, § 26; Miranda, in Manual., tom. 2, qu. 43, art. 4; Rodriguez, tom. 1, Quaest. regular., qu. 9, art. 2; Tamburin., de Iure abbatum, tom. 1, disp. 16, qu. 9; Reiffenst., loc. cit., n. 199 et 200; Lezana, in Summa qu. Regular., tom. 2, cap. 18, n. 56, et alii; et ad hoc faciunt cap. *Cum accessissent* 8 de Constitutionibus, cap. *Per illorum* 22 de Praebend. Et ad hoc locum habet regula, quod favori suo ii, quibus competit, renuntiare pos-

sunt; arg. l. *Si quis* 39 Cod. de Pactis, cap. *Si de terra* 6 de Privilegiis; et quod nemo beneficio sibi concesso uti cogitur. Arg. l. *Invito* ff. de Regul. iur.

Sic potest tota aliqua communitas, v. gr. 27 civitas, praelatus cum capitulo, et huiusmodi renuntiare privilegio sic concesso, quod eidem vel non est utile vel est indifferens. Per cit. cap. *Cum accessissent* 22 de Constitutionibus, cap. *Pro illorum* 22 de Praebend., cap. *Si de terra* 6 de Privileg., l. *Si quis* 19 Cod. de Pactis, l. *Invito* ff. de Regul. iuris.

Secus autem, si talis renuntiatio cederet in 28 praedictum ecclesiae vel communitatis, in quo casu etiam unus solus de capitulo contradicens impedire potest renuntiationem. Innocent., in cap. *Accedentibus* 15 de Privilegiis, et Glossator, Abbas, Alexander de Nevo, ibidem in Additionibus; Pirhing, loc. cit., n. 174; Reiffenstuel, loc. cit., n. 196, et alii passim.

Si vero privilegium incipiat esse nocivum, 29 per se cessat, ita ut observari non debeat. *Communis*, per text. in c. *Quod ob gratiam* 61 de Regul. iuris in 6, ibi: *Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum*.

Privilegia affirmativa concessa cum grava- 30 mine aliorum, v. gr. exigendi decimas, imponendi tributum, et huiusmodi, amittuntur per non usum via praescriptionis, si interim fuit occasio utendi privilegio, et tamen eo usus non fuerit privilegiatus scienter, sponte ac voluntarie, et per tempus requisitum ad praescriptionem pro qualitate privilegiorum. *Communis*, per text. in cap. *Cum super* 23 de offic. Delegat., ibi: *Cum noluerit, quod potuerit*; et leg. *Nundinis* 1 ff. de Nundinis, ibi: *Nundinis impetratis a principe non utendo, qui meruit, decennii tempore usum amittit*; et cap. *Si de terra* 6 de Privileg., ibi: *De privilegio tamen indulto tanto tempore vobis detrachere voluistis, cum liberum sit unicuique suo iuri renuntiare, eoque modo non potestis vos in hac parte tueri*.

Dicitur tamen notanter: *Si interim fuit oc-* 31 *casio utendi privilegio, et tamen eo usus non fuerit privilegiatus*; quia, si occasio utendi privilegio nunquam se offerat, per non usum non amittitur, quamvis per mille annos nullus exericeatur usus privilegii. *Communis*, arg. l. *Et Atilicinus* ff. de Servitut. rust. praedior.

Item notanter dicitur scienter, quod quis 32 sciat se habere tale privilegium, et tamen, oblata sibi favorabili occasione, eo uti omittat; quia qui ignorat se habere tale privilegium, illud non amittit, si eo uti omittat. *Communis*, arg. l. *Is qui usumfructum* 20 ff. Quibus modis ususfructus vel usus amittitur.

Item notanter dicitur sponte ac voluntarie, 33 quia, si quis violenter, aut ob infirmitatem vel absentiam ab usu impeditur, privilegium non amittit. *Communis*, cum glossa in cap.

Ut privilegia 24 de Privilegiis, verb. *Semel in anno*.

34 Item notanter dicitur: *Et per tempus requisitum ad praescriptionem pro qualitate privilegiorum*; quia tempus ad praescriptionem requisitum est varium pro diversitate rerum, iurium, actionum et servitutum, ut patet ex dictis sub verb. *Usucapio*, § 6. Unde cum iura, actiones, privilegia, et similia veniant nomine rerum immobilium, ex dictis sub dict. verb. *Usucapio*, § 5, n. 3 et 4. Et res immobiles privatorum cum titulo et bona fide praescribuntur decennio inter praesentes, et 20 annis inter absentes, ex dictis ibidem, num. 1, sine titulo autem, sed cum bona fide praescribuntur triginta annis, ex dictis, ibidem, num. 12. Et res immobiles Ecclesiae Romanae praescribuntur duntaxat spatio 100 annorum, ex dictis ibidem, n. 12. Et res immobiles aliarum ecclesiarum inferiorum, et aliorum locorum piorum, seu causarum piarum praescribuntur spatio 40 annorum, ex dictis, ibidem, num. 15. Et res immobiles ordinum et monasteriorum regularium praescribuntur sola centenaria, ex dictis, ibidem, n. 16. Sic pariformiter est discurrendum de tempore requisito ad praescriptionem cuiusvis respective privilegii in specie. *Communis*.

35 Privilegia *affirmativa*, quae sunt merae gratiae, atque in nullius gravamen cadunt, v. g. celebrandi ante auroram, absolvendi, dispensandi, et huiusmodi, per *merum non usum* nunquam amittuntur; Glossa in cap. *Ut privilegia* 24 de Privileg., verb. *Semel in anno*; Engel, lib. 5 Decr., tit. 22, n. 19; Pirhing, ibidem, n. 176; Reiffenstuel, ibidem, n. 787; Bassaeus, verb. *Privilegium* 3, n. 16; Suarez, Layman, Bonacina, Rodriguez, et alii passim; et ratio est, quia *merus non usus est* actus liberae facultatis, qui non inducit praescriptionem seu renuntiationem. In facultativis enim non datur praescriptio, ex dictis sub verb. *Usucapio*, § 2, n. 17.

36 Similiter per eandem rationem privilegia *negativa* mere gratiosa, v. gr. non ieiunandi, nunquam amittuntur *per usum contrarium*; Suarez, lib. 8, de Legibus, cap. 25, n. 22; Pontius, lib. 8, de Matrimonio, cap. 18, n. 25; Pirhing, loc. cit., n. 183; Reiffenstuel, loc. cit., n. 212, cum communi aliorum.

37 Econtra autem privilegia *negativa* cum onere aliorum concessa, v. gr. non solvendi decimas seu tributum, amitti possunt *per usum contrarium*. Suarez, loc. cit., cap. 34, n. 20 et cap. 35, n. 1 et 2; Layman, lib. 1, tract. 9, c. 23, n. 23; Pirhing, loc. cit., num. 178; Reiffenstuel, loc. cit., n. 213, cum communi et certa aliorum. Arg. cap. *Cum accessissent* 8 de Constitutionibus.

38 Ut dicta privilegia *negativa*, quae in non faciendo consistunt, et aliis onerosa sunt, ut

est privilegium immunitatis a solvendis decimis vel tributis, privilegium exemptionis a iurisdictione Ordinarii, amittantur *per usum contrarium*, v. g. voluntarie, libere ac sponte solvendo decimas vel tributa, sistendo se tribunali seu iurisdictioni Ordinarii sine protestatione, requiritur tantum temporis, quantum requiritur ad praescriptionem, iuxta dicta supra, num. 34.

Privilegium cessat, seu amittitur per revocationem concedentis, successoris vel superioris. *Communissima*. Revocatio autem privilegii duobus modis fieri potest, scilicet expresse vel tacite; seu duplex est revocatio, una *expressa*, et alia *tacita*. *Communis*. Revocatio expressa subdividitur in specialem et generalem. *Specialis est*, quando istud vel illud privilegium in specie revocatur. *Generalis est*, quando in genere revocantur omnia privilegia alicui constitutioni et decreto contraria. *Sic doctores communiter*. Revocatio generalis, alia est communis, et alia extraordinaria; revocatio generalis *communis* est, quae fit per clausulam generalem communem, dicendo, v. gr.: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis*; revocatio generalis *extraordinaria* est, quae fit per clausulam generalem extraordinariam et fortiolem, dicendo v. gr.: *Non obstantibus privilegiis quibuscunque sub quacunque verborum forma concessis*. Vel sic: *Etiamsi de verbo ad verbum deberet de ipsis fieri mentio*, et huiusmodi. *Communis*.

Per clausulam communem generalem, *non obstantibus quibuscunque privilegiis*, in posteriore privilegio positam absque alia expressa et specifica mentione non revocantur privilegia clausa in corpore iuris, et certis personis concessa. *Communis*. Et ratio est, quia correctio iurium est evitanda, quantum fieri potest, nec est facile praesumenda, nisi clare exprimatur. Arg. cap. *Cum expediat* de Election. in 6, adeoque per generalem derogationem, nisi clare exprimatur, non censetur tolli ius speciale prius habens rationem specialem; si enim hoc princeps voluisset, expressisset. Arg. cap. *Inter corporalia* 2 de translatione Episcopi, § *Sed neque istud*, cap. *Ad audientiam* 12 de Decimis, et cap. *Quia circa* 21 de Privileg.

Per dictam clausulam communem generalem, *non obstantibus quibuscunque privilegiis*, nec revocantur privilegia extra corpus iuris existentia, si fuerint concessa cum clausula, quod revocata non censeantur, nisi expresse eorum mentio fiat. *Communis*. Dicta tamen privilegia revocata censentur per clausulam: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis sub quacunque verborum forma concessis*. Vel sic: *Etiamsi de verbo ad verbum deberet de ipsis fieri mentio*; et huiusmodi. *Communis*, et clare patet ex ipsismet verbis clausularum.

Per nullam ex praedictis clausulis generali-

bus censentur revocata privilegia per modum contractus concessa, vel in remunerationem meritorum et obsequiorum praestitorum, nisi saltem in genere addatur clausula: *Etiam si per modum contractus fuerint concessa, vel etiam meritorum intuitu. Communis.* Et ratio est, quia talis revocatio cedit in praedictum tertii, auferendo ei *ius quaesitum*, adeoque non praesumitur in principe voluntas revocandi, nisi exprimatur; tum quia talia privilegia ordinarie revocari non possunt, nisi ex causa gravi ad bonum publicum pertinente, adeoque revocata censi non debent, nisi specialiter exprimatur.

47 Tacita autem privilegii revocatio fit per actum principis directe contrarium privilegio, seu qui non potest subsistere vel non habere effectum intentum sine revocatione privilegii antea concessi; dummodo possit praesumi eum scire privilegium antea concessum, illiusque recordari. *Communis*, arg. 1. *Idem Ulpianus* ff. de excusationibus Tutorum, etc.

48 Unde circa hanc etiam privilegiorum revocationem traduntur communiter sequentes regulae. Prima est: per legem generalem, et quae non expresse revocat privilegia, censentur tacite revocata privilegia in corpore iuris contenta; non autem censentur revocata privilegia extra corpus iuris existentia, nisi eorum mentio specialis fiat. Et ratio primae partis est, quia cum privilegia in corpore iuris contenta pertineant ad legem universalem, praesumitur legislatorem ea scire, adeoque revocare legem priorem continentem privilegium iuris communis, quamvis in posteriore lege non exprimat. Ratio autem secundae partis est, quia cum privilegia extra corpus iuris existentia contineant ius privatum, et particulare factum, legislator vero non praesumatur scire iura privata aut particularia facta, cap. *Licet* 1 de Const. in 6, sequitur aperte, quod non censeatur ea velle revocare, nisi ea exprimat.

49 Secunda regula est: privilegium prius concessum non tollitur, nec tacite revocatur per privilegium posterius priori contrarium, nisi illius prioris fiat mentio specialis; cum enim privilegium sit ius privatum et particulare, praesumitur, quod princeps concesserit privilegium secundum ex ignorantia primi, si de illo nullam mentionem fecit; adeoque secundum concessum privilegium censetur subreptitium et invalidum. Arg. cap. *Cum ordinem* 6 de Rescriptis, cap. *Ex parte* 12 de offic. Delegat., cap. *Veniens* 19 de Praescription., cap. *Licet* 1 de Const. in 6, et late id declarat glossa, in cap. *Sicut* 1 de Rescriptis, verb. *Mandatum*.

50 Tertia regula: per sententiam latam contra privilegium a principe, qui potuit privilegium concedere, non revocatur privilegium tacite; sed potius reprobatur, id est tanquam defectuosum seu invalidum reiicitur, et sic non tanquam prius validum aufertur, seu tacite re-

vocatur. Arg. cap. *Suborta* 21 de Sentent. et re iudicat.

Privilegium mere gratiosum subdito concessum potest ex iusta causa revocari a concedente, vel eius successore, seu superiore valide et licite; sine iusta autem causa valide quidem, sed illicite. *Communissima*, et satis clara, unde non indiget probatione.

Si autem privilegium mere gratiosum sit concessum non subdito, nequit amplius revocari. *Communis*, cum Pirhing, loc. cit., n. 186; Suarez, lib. 8, de Legibus, cap. 37, num. 2; Reiffenstuel, loc. cit., num. 121. Et ratio est, quia, postquam privilegium fuit acceptatum, transit in pactum seu contractum, quo proprie dictum ius acquiritur privilegiato, quod non subdito auferri nequit; tale enim privilegium concessum non subdito, quamvis ab initio sit contractus voluntarius, ex post facto tamen est necessitatis, ut dicit Glossa, in cap. *Decet* 16 de Regul. iuris in 6, verb. *Nota ulterius* in fine, iuxta illud vulgatum: *Quod a principio est voluntatis, ex post fit necessitatis*; arg. 1. *Sicut* 5 Cod. de Obligat. et actionib.

Hinc per dictam rationem privilegia, quae imperatores alique principes concesserunt ecclesiis, nequeunt amplius revocari. Sic expresse Glossa, in cit. cap. *Decet*; Pirhing, loc. cit., n. 186; Reiffenstuel, loc. cit., n. 122; Layman, loc. cit., c. 23, n. 25, et alii passim.

Privilegia remuneratoria, vel per modum pacti seu contractus onerosi concessa etiam subdito, nequeunt amplius revocari, nisi ex gravi causa spectante ad bonum commune, et cum compensatione aliqua iuris ablati. Pirhing, loc. cit., n. 187; Reiffenstuel, loc. cit., n. 122; Engel, loc. cit., num. 22; Suarez, loc. cit., cap. 37, n. 5 et seqq., et alii passim; et ratio est, quia etiam princeps tenetur servare pacta, praesertim onerosa, inita cum subditis. Arg. cap. 1 de Probationibus, adeo ut ab eis recedere non possit, etiam de plenitudine potestatis, ut notat Fagnanus, in cap. *Antigonus*, n. 7, de Pactis. Et ratio est, quia princeps ex pacto praesertim oneroso obligatur iure naturali ac divino, cui et Papa et imperator subiiciuntur; et licet ob publicam necessitatem possit rescindere contractum cum subdito initum, non tamen potest iuste illum omnino privare re sua sine ulla compensatione, cum princeps non sit absolutus dominus rerum subditi.

Privilegia regularium non sunt omnia a Concilio Tridentino revocata, sed plurima ab eodem sunt confirmata. *Communis*, textu expresso in eodem Concilio, sess. 25, de Regul., cap. 20 ad finem, ubi in plurimis privilegia regularium firma et illaesa asserens, ac denuo confirmans, sic expresse habet: *In caeteris omnibus praefactorum ordinum privilegia et facultates, quae ipsorum personas, loca et iura concernunt, firma sint et illaesa*.

56 Omnia et singula privilegia regularium ante Concilium Tridentinum eis concessa, quae adversantur decretis, in sess. 25, de Regul. et monialibus, sunt revocata ab eodem Concilio. *Communis*, per text. eiusdem Concilii, cit. sess. 25, de Regularibus, cap. 22, ubi ab omnibus regularibus *omnia et singula in superioribus decretis contenta observari praecipit*, etc. *Non obstantibus eorum omnium et singulorum privilegiis sub quibuscunque verborum formulis conceptis, ac mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non constitutionibus et regulis etiam iuratis, atque etiam consuetudinibus, vel praescriptionibus, etiam immemorabilibus*, etc.

57 Item revocata sunt privilegia illa regularium ante Tridentinum eis concessa, quae adversantur praecedentium sessionum decretis habentibus supradictam vel similem clausulam privilegiorum revocatoria: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis*, etc. *Communis*. Et ratio est, quia, ubi adest expressa clausula privilegiorum revocatoria, de revocatione dubitare non licet; in claris enim et expressis non datur interpretatio, vel voluntatis coniectura. Leg. *Licet imperator* ff. de Legatis 1, et leg. *Ille aut illa* ff. de Legatis 3. Unde Glossa communiter recepta in cap. *Cum dilectis* 8 de Consuetudine, verb. *Nec iuri communi*, sic expresse habet: *Ubi verba non sunt ambigua, non est locus interpretationi, sed ubi sunt dubia, necessaria est interpretatio*; et concordat cap. *Ad audientiam* 12 de Decimis, et cap. *Porro* 7 de Privilegiis.

58 An autem revocata censeantur non solum illa regularium privilegia, quae adversantur alicui ex decretis Concilii Trident., cit. sess. 25, de Regularibus, vel alicui ex decretis praecedentium sessionum habentibus supradictam expressam clausulam privilegiorum revocatoriam: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis*, etc., sed illa quoque, quae adversantur, seu contraria sunt decretis aliarum sessionum (excepta dicta sess. 25, de Regularibus) et clausulam privilegiorum revocatoriam expressam non habentibus, ita ut per bullas confirmatorias privilegiorum regularium nunquam censeantur confirmari, sed potius pro invalidis declarari per illam clausulam: *Dummodo sacris canonibus et decretis Concilii Tridentini non adversentur*? Non conveniunt doctores; Donatus enim to. 1, part. 1, tract. 11, qu. 15, a n. 4; Peyrin., in Declarat. privilegior., tom. 2, in Constit. i Gregorii XIII, n. 3, et alii, tenent sententiam affirmativam. Suarez autem lib. 8 de Legibus, cap. 18 in fine; Rodriguez, to. 1 Qu. regular., qu. 6, art. 7; Miranda, Manual. praelat., tom. 2, qu. 8, art. 3, vers. *Sed alii*, et plures alii, signanterque Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 33, a n. 116 ad num. 118, et a n. 139 ad 146, defendunt sententiam negati-

vam, dicentes quod illa regularium privilegia, quae adversantur, seu contraria sunt decretis aliarum sessionum (excepta dicta sess. 25, de Regularibus), et clausulam privilegiorum revocatoriam expressam non habentibus, probabilissime non censentur revocata ab eodem Concilio, nec eximuntur a confirmatione per illam clausulam: *Dummodo sacris canonibus, et decretis Concil. Trident. non adversentur*. Vide ipsum Reiffenstuel, loc. cit., ubi pluribus rationibus et iuribus adductis, contrariisque argumentis solutis, solide et fuse hanc sententiam propugnat.

Regulares non possunt nec in foro conscientiae 59 uti suis privilegiis, quae sunt expresse revocata a Concilio Tridentino. *Communis*, ac certa; sententia enim contraria fuit expresse damnata ab Alexandro VII, die 18 Martii 1666, propositione 36, in ordine, ibi: *Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis suis, quae sunt expresse revocata per Conc. Trid.* Imo regulares non possunt in foro conscientiae 60 uti suis privilegiis a Concilio Tridentino expresse revocatis, nec in locis, ubi Tridentinum Concilium non est receptum. Sic cum aliis solide probat Viva ad dictam propositionem 36, num. 10. Qui, ibidem, n. 11, ex communiori 61 dicit, neque posse regulares in foro conscientiae uti suis privilegiis solum implicite a Tridentino revocatis; quia Tridentinum condendo legem in contrarium, illam revocavit implicite; et in bullis confirmatoriis privilegiorum regularium addi solet clausula illa: *Dummodo decretis Conc. Trident. non adversentur*, adeoque neque iis possunt regulares uti in foro conscientiae, quidquid in contrarium docuerit Rodriguez cum Miranda et Portello, quos postea cum aliis secutus est Reiffenstuel, loc. supra citato.

Quamvis multa regularium privilegia, tum 62 per Concilium Tridentinum, tum per varias pontificias constitutiones fuerint vere revocata; adhuc tamen multa et plurima alia existunt, quae nec dicto Concilio Tridentino, nec dictis constitutionibus pontificiis adversantur, seu contraria sunt, et consequenter non sunt ab eis revocata, uti clare patet in compendiis privilegiorum regularium recenter editis, et iuxta decreta Conc. Trident. et aliarum pontificiarum constitutionum reformatis, et signanter in nostro privilegiorum compendio primitus compilato ab Alphonso de Casarubios Hispano; et postea per Hieronymum a Sorbo omni debita cum reverentia et obedientia erga Sedem Apostolicam iuxta decreta Conc. Trid. et aliarum pontificiarum constitutionum reformato, in quo nullum privilegium a Conc. Trident. vel aliqua pontificia constitutione usque ad Clementem VIII (sub quo reformatum fuit) reperitur revocatum, et tamen plurima in illo reperiuntur privilegia etiam nulli posteriori con-

stitutioni pontificiae contraria, nec *per usum contrarium, vel non usum, renuntiationem, praescriptionem*, vel aliam viam amissa. Sic Reiffenstuel, loc. cit., a n. 323; Kazenbeger, loc. cit., n. 441, et alii.

63 Alia, vide verb. *Oracula vivae vocis*, per tot hic autem pro complemento tandem sit.

Constitutio Clementis XII, in qua nonnullas apostolicas litteras ordinibus regularibus et mendicantibus a pia mem. Benedicto Papa XIII concessa moderatur, ac reducit ad terminos iuris communis, Concilii Tridentini et constitutionum apostolicarum.

CLEMENS, Episcopus, etc.

Romanus Pontifex, quem coelestis paterfamilias vineae suae custodiendae praeposuit, diu noctuque operarios in pigre in ea laborantes, circumspicit, congruam, imo amplam mercedem eis largiturus, ut vinea, probis agricolis hoc pacto ad eam alacrius excolendam incumbentibus, uberiori proventu fructificare possit.

Sane fel. record. praedecessor noster Benedictus Papa XIII, strenuas ordinum Regularium et Mendicantium cohortes, hanc Domini vineam, atque agrum Ecclesiae indesinenter colere conspicatus, ac paterno erga eos animo affectus, quo etiam nos ipsi utique afficimur, plura eis privilegia concessit, ratus ea pari voluntate universim excipienda: quod tamen secus evenisse, nos ad supremi sacerdotii apicem, disponente Domino, eveci, aegre intelleximus; inde nimirum praeter omnem expectationem nostram variis litibus et controversiis exortis, ac nisi opportune occurratur, fortasse in posterum exorituris. Quare nonnullis ex huiusmodi litteris et constitutionibus apostolicis mature perpensis ad sedandos rumores propterea excitatos, mutuamque et vere christianam inter Episcopos et Regulares familias, ac etiam saeculares ordines et sodalitates, publicasque universitates benevolentiam et pacem ubique in Ecclesia servandam, de consilio nonnullorum ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus in hanc sententiam devenimus; ut subsequentibus litteris et constitutionibus eodem Pontifice Benedicto sedente vulgatis, moderationem aliquam auctoritate nostra adhibendam esse decerneremus. Litterae vero ipsae et constitutiones ordinibus regularibus pridem concessae hae sunt.

Editae iv Idus Dec. an. 1725, quae incipiunt *Paterna*.

Aliae ix Kal. Iunii an. 1726, quae incip. *Ratio Apostolici ministerii*.

Aliae iii Nonas Iulias eiusdem anni, quae incip. *Singularis devotio*.

Aliae viii Augusti eiusdem anni, quae incipiunt *Exponi nobis nuper fecerunt*.

Aliae Kalendis Septembris eiusdem anni, quae incipiunt *Vitae et morum integritas*.

Aliae Kal. Ian. anni 1727, quae incipiunt *Libenter*.

Aliae v Nonas Martias eiusdem anni, quae incipiunt *Loca Sancta*.

Aliae Kalendis Aprilis eiusdem anni, quae incipiunt *Ex quo sedes*.

Aliae v Nonas Aprilis eiusdem anni, quae incipiunt *Summe decet*.

Aliae vii Kal. Iunias eiusdem anni, quae incipiunt *Pretiosus*, cum declarationibus sub die xxviii Septembris anni 1728, ab eodem Pontifice factis super quibusdam dubiis circa intelligentiam rerum in ipsa constitutione contentarum exortis.

Aliae xxi Martii anni 1729, quae incipiunt *Exponi nobis fecit*.

Aliae demum vii Kalend. Aprilis eiusdem anni 1729, quae incipiunt *In sede*.

Quamvis autem haec omnia et singula ex eiusdem recolendae memoriae Benedicti pia et laudabili erga regularium familias voluntate profecta fuerint, quos ipse ob eorum zelum de salute animarum, religionis fervorem, doctrinam et regularis disciplinae observantiam, magna ac vere paterna dilectione prosequeretur, concessa, extensa, decreta, confirmata et declarata fuerint; nos, tamen, qui post varias altercationes et difficultates de eisdem litteris et constitutionibus excitatas, et optatam sanctae Dei Ecclesiae tranquillitatem prae oculis habemus, volentes, ut universis Dominici gregis pastoribus, ac praesertim venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis et Episcopis in partem sollicitudinis nostrae vocatis, liberum iurium suorum, quae summi Dei gloriam et animarum salutem respiciunt, in illorum dioecesium exercitium servetur, quaeque illud quomodocunque impedire et laedere fortasse possunt, pro virili nostra penitus amovere cupientes, quemadmodum alias Romani Pontifices antecessores nostri saepius egerunt; nos quoque ad praeservandum iisdem Patriarchis, Archiepiscopis et Episcopis, ac quibuscunque aliis ordinibus, ac coetibus ecclesiasticis et saecularibus suorum iurium exercitium et possessionem, amovendamque quarumque dissensionum et litium occasionem, ex concessa nobis divinitus apostolicae potestatis plenitudine, eorumdem antecessorum nostrorum Pontificum Romanorum vestigiis inhaerentes, statuimus et decernimus de omnibus et singulis praedictis litteris et constitutionibus, quae ab eodem antecessore nostro Benedicto prodierunt, nec non de omnibus privilegiis, gratiis, favoribus, indulgiis, exemptionibus, facultatibus et declarationibus in iisdem contentis, eam deinceps decisionem ac iudicium, etiam in foro conscientiae habendum, quod sive ex iure communi, sive ex decretis et constitutionibus apostolicis, sive alias, legitime habebatur, antequam eadem litterae et declarationes ab eodem Benedicto

concessae fuissent, perinde scilicet ac si illae non emanassent; ad quam dispositionem, eiusque pristinum statum ac terminum, omnia superius enuntiata omnino reducimus, et reducta esse volumus, ita ut in posterum supradicti ordines regulares earumdem litterarum et constitutionum usu, commodo et effectui penitus carere debere intelligantur.

Hinc ad praemissorum effectum pro nullis et infectis haberi volumus omnia decreta irritantia prohibitiones, declarationes, mandata, et quaecunque in litteris et constitutionibus praedictis quomodolibet apposita, atque alia eorumdem occasione facta, huic reductioni, decreto et voluntati nostrae quomodocunque adversantia, quibuscunque ea essent concepta formulis ac praeservationibus, declarationibus, modificationibus, restrictionibus, explicationibus, derogationibus derogatoriis, aliisque validissimis, efficacissimis et inviolabilibus clausulis, praesertim, quod semper in data cuicunque constitutioni illarum revocatoriae, in posterum edendae, posteriores censeantur; etiam motu proprio, et potestatis pari plenitudine, ac ex certa scientia; etiam consistorialiter, etiam pro conservatione status regularis, etiam in vim contractus et stipulationis inter Sedem Apostolicam, et ordines praedictos initae, quam ad huiusmodi effectum rescindimus, et ex nunc rescissam, nulliusque roboris et momenti esse volumus et decernimus; ideoque omnes dissensiones, altercationes et lites coram quibuscunque iudicibus ordinariis, extraordinariis et commissariis, etiam a causarum Palatii nostri auditoribus, et S. R. E. Cardinalibus, etiam de latere legatis nec non quacunque eorumdem Cardinalium congregatione, praedictarum litterarum et constitutionum occasione, iam motas, necdum decisas, aut finitas, vel etiam, quae iam decisaessent, si modo tractum habeant successivum, easque rursus in posterum excitari contingat, iuxta iuris communis, Concil. Trident. decretorum et constitutionum apostolicarum, ac praesentem hanc nostram dispositionem, nec aliter decidendas esse praecipimus. Futura vero dubia et difficultates ubicunque et quandocunque oriantur, ad nos et Sedem Apostolicam, ad quam pontificiarum constitutionum, atque ecclesiasticarum sanctionum interpretatio pertinet, referenda esse decernimus.

Itaque omnia et singula hactenus memorata, nec non praesentes, etiam ex eo quod causae, ob quas emanaverint, comprobatae, expressae et verificatae, aut in praemissis interesse habentes vel praetendentes, ad hoc vocati, citati et auditi non fuerint, neque eisdem consenserint, vel alias ex quocunque capite, praetextu, colore, ingenio vel causa, de subreptionis vel obreptionis, aut nullitatis vitio, vel intentionis nostrae, sive alio quovis defectu no-

tari et impugnari, argui, infringi, retractari, in ius vel controversiam vocari, ad terminos iuris reduci, aut contra eas quodvis gratiae vel iustitiae remedium impetrari seu concedi nullatenus posse; sed eas, ac omnia et singula in eis contenta semper, et perpetuo valida, firma et efficacia esse, et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab omnibus et singulis, ad quos spectat, et pro tempore quomodolibet spectabit, inviolabiliter observari, omnino statuimus; sicque, et non alias per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii nostri auditores, ac praedictae S. R. E. Cardinales, etiam de latere legatos, vicelegatos, dictaque Sedis nuntios, quavis auctoritate fungentes, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi, definiendi et interpretandi facultate et auctoritate, iudicari, definiri et interpretari debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari, decernimus et decretum esse volumus; non obstantibus praemissis, nec non nostra, et cancellariae apostolicae regula de iure quaesito non tollendo, nec non omnibus et singulis praedicti Benedicti praedecessoris, declarationibus super dubiis aliisque constitutionibus et ordinationibus apostolicis, nec non omnium et singulorum ordinum praedictorum, ac eorum cuilibet, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, etiam mare magnum, vel alias quomodolibet nuncupatis, litterisque apostolicis sub quibuscunque tenoribus et formis, cum quibuscunque etiam derogationibus derogatoriis, aliisque efficacioribus et insolitis clausulis, ac irritantibus, aliisque decretis in genere, vel in specie, etiam motu proprio, et consistorialiter, ac alias quomodolibet in contrarium praemissorum, concessis, confirmatis et pluries innovatis: quibus, omnibus et singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quaevis alia expressio habenda, aut alia exquisita forma ad hoc servanda foret: eorum omnium et singulorum tenores, iisdem praesentibus pro plene et sufficienter expressis, et de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, latissime et plenissime hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque quomodolibet contrariis quibuscunque.

Volumus autem, etc.

Nulli ergo omnino hominum, etc.

Datum Romae apud S. Mariam Maiorem anno Incarnationis Dominicae 1732, III Kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno secundo.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 64 De singulis modis, quibus privilegia amittuntur, agere pro dignitate, immensi esset laboris. Vide de iis, ubi necessitas postulet; Grebuer, de Privileg. religios., tract. 1, disp. 5
- 65 per tot. Paucis disserendum de revocatione tantummodo privilegiorum.
- 66 Et quoad revocationem privilegiorum, adhiberi solet distinctio, utrum subdito, an non subdito privilegium concessum sit, sic ut illo quidem casu revocatio saepe principi permissa sit, hoc non item; Gail., Observ. 1. 3, observ. 60, num. ult.; Merul., in Prax., tit. 4, cap. 3, num. 33. Ast cum non magis subiecti fraudandi sint suis commodis, quam hisce fides ex iure gentium servanda certe sit, nulla sufficiens ratio apparet talis distinctionis, sive quaestio sit de privilegiis indultis ex mero beneplacito principis, sive de istis, quae descendunt ex praecedenti quodam contractu seu causa.
- 68 Rectius meo iudicio sentiunt, qui principi tribuunt facultatem revocandi in iis privilegiis, quae profluxerunt ex mera eius liberalitate, non praecedente vel subsequente conventionione et obligatione, quaeque ipse indefinite sine ulla temporis adiectione concessit, aut (quod non infrequens) circa quae tempore concessionis sibi potestatem revocandi, mutandi, diminuendive nominatim reservavit; eo quod haec non alio, quam precarii iure, videri possunt haberi atque possideri ab illis, quibus sunt acquisita; nec ullam inferre dici potest iniuriam, qui repetit concessa precario, aut utitur iure sibi reservato, et quidem tametsi nulla penitus causa revocandi subesset. Besold., Delibat. Iur. ad Pandect., lib. 1, num. 12; Anton. Matth., de Auction., l. 2, c. 7, n. 51.
- 69 Sin autem mediante contractu interveniente

causa onerosa ob factum aliquod impletum vel implendum, aut dationem praesentem vel futuram constet, privilegia concessa vel ob benemerita talia et operas navatas, quae saepe tanti valent, quanti pecunia: nonnisi ex causis iustis legitimis et satis gravibus de novo emergentibus ea iure revocat princeps. Besold., ubi supra; Zoes., in Comment. ad Pandect., l. 1, tit. 7, num. 30.

Nec aliter diiudicandum est de privilegiis illis, quae cum ex mera benevolentia principum indulta essent, iureiurando tanquam leges fundamentales tempore suscepti imperii fuerunt a successore firmata. Besold., eod. loc.

Quod si privilegia, vel ad certum numerum annorum, vel in perpetuum impetrata ita sint, ut manifesto constet obreptum concedenti, vel veritate suppressa, vel suggesto mendacio; impetrationis effectum quantocius privari a principe possunt tales precatores.

Iusta itidem revocationis causa erit, si probatum sit, artifices, opifices, aliosve similes privilegio sibi concessa contra intentionem principis concedentis in fraudem aliorum subiectorum abuti; Zoes., ibid., n. 9; Iacob. Coren., observat. 27, num. 57. Uti si obtentu privilegii sibi ipsi ius dicant, factis magis, et violentiis, ac armis de privilegio contententes, quam implorato iudicis competentis auxilio. Iidem auctores, iisdem locis.

At nota, haec procedere, si tota illa societas artificum sic privilegio sit abusa. Si enim, cum universitati indultum esset, per membra quaedam eius singularia sine ipsius universitatis assensu sub velamento privilegii peccatum fuerint; iniquum erit, ex paucorum forte facto, insontes quoque caeteros, atque ipsam universitatem quaesito iure fraudari. Gayl., Observat. l. 2, observ. 60, n. 15.

ARTICULUS IV. Quoad ea quae concernunt privilegia vivae vocis oraculo concessa.

Vide verb. *Oracula vivae vocis*, per tot.

ARTICULUS V. Quoad ea quae concernunt privilegium fori et privilegium canonis.

Vide verb. *Clericus*, art. 2, per tot.

APPENDIX EDITORUM CASINENSII.

De privilegiis natura, eiusque usu, atque extensione.

- 1 Privilegium est lex privata, speciale aliquod beneficium aut favorem, contra vel praeter ius concedens. Ita S. Anton., part. 1, tit. 19, c. 1; Suarez, Pirhing, alique comm. Hinc de ratione

privilegii est, ut concedat aliquid speciale, quod iure communi concessum non erat; neque enim privilegia aliquibus concederentur, si praeter generalem legem nulli aliquid speciale indulgeretur. Ex can. fin., § *Si ergo*, caus. 25, quaest. 1.

Privilegium differt a lege: 1° quia privilegium immediate spectat bonum personae aut loci, collegii seu universitatis privatae: lex immediate intendit bonum totius multitudinis; 2° lex semper astringit ad sui observantiam eos, in quos fertur; non ita obligat ad sui usum privilegium illos, quibus collatum est, cum invito beneficium non detur, iuxta Reg. Invito 69 ff. (v. infra); 3° per legem constituitur ius; per privilegium privilegiatus eximitur a iure. Vasquez, d. 115, c. 1, n. 2 et 3, alique.

Differt a dispensatione: 1° quia dispensatio semper est adversa legi, in qua dispensat; privilegium vero, etsi aliquando sit contra legem,

aliquando tamen etiam est praeter legem; 2° dispensatio fere sine duratione aut notabili stabilitate conceditur; privilegium contra datur cum stabilitate aliqua ad modum legis; 3° dispensatio plerumque ad unum duntaxat actum, v. gr. ad matrimonium contrahendum, ad ordinem suscipiendum, etc., datur; privilegium autem ad actus plures. Suarez, lib. 8 de Leg., cap. 2, num. 10; Layman, Schmalzgrueber, alique.

- 4 Differt a *gratia* vel *beneficio*; quippe beneficia, gratiae, etc., ad unum solummodo se possunt extendere; sic absolutio ab excommunicatione incursa, est gratia et beneficium, non tamen privilegii rationem habet, cum per se nullum ius vel facultatem tribuat; econtra de ratione privilegii est, ut ad omnem actum generis privilegiati immunitatem concedat illi, cui datum est, quasi legis permissionem obtinisset. Suarez, loc. cit.

- 5 Quaeres, an quando dubitatur, an privilegium sit concessivum, an vero declarativum tantum, id intelligendum sit de concessivo, an solum de declarativo? Resp. intelligendum de concessivo, ita Abbas, Felin., Azor., Salas, Suarez, apud Schmalzgrueberium, ad tit. ex de Privileg., § 1, n. 11. Ita, si Episcopo concedatur facultas et privilegium, ut testari possit, intelligi illud debet non de bonis patrimonialibus, de quibus iure communi testari potest, sed de ecclesiasticis, quae acquisivit ratione ecclesiae, cui praeest; sic, si detur privilegium, ut procedatur in causa, appellatione remota, intelligitur de iusta appellatione, nam si iniusta sit appellatio, ea semota, procedere quilibet iudex potest.

Idem dicendum de aliis casibus; et ratio horum omnium est, quia alias privilegium nihil speciale concederet, et verba gratiam continentia, caeteris paribus, continent tantum, quantum possunt. Schmalzgrueber, ibid., n. 11.

- 6 Quaeres amplius: utrum ad valorem privilegii requiratur iusta causa? dicendum concessionem privilegii, etiam sine causa factam, validam esse, *modo nil aliud obstat*. Ita Suarez, l. 8 de Leg., c. 21, n. 4; Pirhing, ad tit. ex de Privileg., n. 12; Reiffenstuel, ad tit. cit., num. 36; Schmalzgrueber, loc. cit., num. 17, alique communiter.

- 7 Addidimus, *modo nil aliud obstat*; quippe non valet privilegium datum contra ius naturale, vel divinum. Can. *Lege* 1, dist. 10, quidquid enim bonis moribus adversatur, invalidum est. Nec etiam valet datum in magnum universalitatis damnum, vel contra manifestam eius utilitatem; leg. *Iubemus* 16 de Sacr. Eccles.; Schmalzgrueber, n. 6.

- 8 Similiter « Pontifex non solet concedere privilegia adversus se, quatenus imminuant eius dignitatem, utpote quam non potest dividere vel diminuire; neque illa, quae sunt ecclesia-

sticae gubernationi contraria, quod foret abusus suae potestatis et prodigalitas, quae in Pontifice non praesumitur. Nec etiam valent data in grave damnum tertii, nisi bonum, quod ex privilegio dato speratur eliciendum, multo sit melius ». Schmalzgrueber, cit., n. 19.

Illud hic haud omittendum, nempe ut *licite* 9 conferantur privilegia, semper requiri iustam causam. Suarez, Palao, Pirhing, Reiffenstuel, apud cit. Schmalzgrueberium (ibid., n. 18). Siquidem « privilegium vel est contra ius, vel praeter ius concessum. Si primum, repugnat iustitiae distributivae, quae exigit, ut a communi obligatione sine causa nemo eximatur. Si secundum, concessio talis sapit acceptionem personarum, et introducit improprietatem inter membra communis, sicque aliis non privilegiatis dat occasionem invidiae et perturbationis ». Ita in terminis Schmalzgrueber, loc. cit., n. 18.

Privilegium potest esse vel derogatorium iuris communis vel tertii. Posteriori casu, nempe si sit contrarium iuri tertii vel consuetudini, aut statuto speciali, ut vim habeat privilegium huiusmodi, addi debet clausula derogatoria huius iuris, consuetudinis aut statuti, etiam tum, quando motu proprio, conceditur. Suarez, l. 8 de Leg., c. 14, n. 8, et c. 22, n. 11, alique siquidem concedens tale privilegium nunquam praesumitur, specialibus iuribus derogare, nisi illorum mentionem faciat, eo quod praesumatur illa ignorare. Schmalzgrueber, ibid., n. 20.

At si privilegium iuri communi derogat, probabilius sufficit ipsa concessio privilegii, sine *adiecta clausula derogatoria iuris communis*; quippe concedens « non praesumitur ignorare ius commune, sed potius illud scire (c. *Licet* 1 de Constitut., in 6); ergo dum privilegium concedit, quod derogat iuri communi, praesumitur per privilegium velle eidem derogare; alias nihil omnino concederet et efficeret actionem inutilem ». Idem, loc. cit., n. 21. Procedit hoc etiam de privilegio concesso adversus aliud privilegium insertum corpori iuris communis; hoc ipso enim, quod iuri communi insertum sit, praesumitur non ignorari a concedente, consequenter, dum privilegium adversus illud concedit, velle illi derogare. Idem Schmalzgrueber, n. c.

« Bene tamen huic doctrinae limitationem 12 addit Palao... dummodo ius commune non resistat; nam si ius commune resistit derogando vel revocando huiusmodi privilegia, debet privilegio tali, ut effectum habeat, addi clausula derogatoria iuris communis, alias nullius valoris erit; et ratio est, quia lex sic fortificata derogat omni privilegio non munito clausula illius legis derogatoria; igitur nisi efficacia clausulae sic fortificantis tollatur per aliam eius derogatoriam, privilegium adversus ius commune datum habere effectum nequit ». Idem, n. 22.

13 « Dubitatur: quando concessio privilegii effectum habeat? Resp. cum distinctione, vel enim privilegium concessum est *motu proprio* concedentis, vel ad instantiam privilegiati per litteras vel procuratorem facta. Si *motu proprio* (idem dicendum, si ad instantiam alicuius terti, sine mandato tamen privilegiati) concessum est privilegium, regulariter effectum non habet ante acceptionem, et consequenter ante notitiam sufficientem privilegii dati¹. At si privilegiatus ipse *per litteras aut procuratorem* pro eo antea supplicavit, effectum per se habet a die concessionis illius et expeditionis, seu a die *datae*, ut aiunt, et non primum a die *praesentatae* ». Idem, n. 29.

Excipitur priori casu, quando per se, ac motu proprio concedens privilegium, vult illud statim habere effectum suum a die concessionis. Accedit, quia nonnulla privilegia auferunt aliquod onus a privilegiato, v. gr. solvendi poenam, decimas, etc., proindeque non est ratio, cur ea non possint habere effectum suum illico a die concessionis, dummodo ex post facto acceptentur a privilegiato; sicut a pari legatum in testamento relictum, secuta ex post facto acceptione, cedit seu debetur legatario a die mortis testatoris. L. *Si tibi* 86, § *Cum servus* 2, ff. de Legatis 1. Idem, n. 30.

14 Privilegii usum quoad spectat: quaer. utrum privilegiatus teneatur uti suo privilegio? R. Distinguendo inter privilegium commune et singulare, privilegio communi, tenetur uti quilibet, qui est de communitate, cui illud concessum est, quia si non uteretur, saltem pro illo actu, quo ipse non utitur, censeretur eidem renuntiare: quod fieri nequit, quippe privilegio communi renuntiare privatus non potest. (Vid. dicta a Lucio nostro sub n. 12 et seq., art. 3 h. Rubricae).

15 Econtra privilegio privato, et quod ipsi privilegiato proprium, ac specialiter concessum est, *per se loquendo*, nemo tenetur uti; Suarez, Palao, Pirhing, alique apud Schmalzgrueberum, loc. cit., n. 98. Ratio est, quia quod in favorem alicuius factum est, non debet in gravamen eius retorqueri, Reg. 61 in 6; esset autem magnum gravamen, si privilegiatus teneretur uti suo privilegio etiam contra suam voluntatem.

16 Diximus *per se loquendo*; nam per accidens privilegiatus potest aliquando obligari ad privilegii sui usum: potest quippe contingere, ut privilegium removeat obicem, quo remoto, privilegium afficit obligatio iuris communis; ut fit in eo, qui privilegium habet audiendi missam tempore interdicti; tunc enim die festo tenetur audire missam ex praecepto Ecclesiae, quod obligat omnes non impeditos; Suarez,

l. 8 de Legibus, c. 23, n. 8; Schmalzgrueber, num. 99.

« Dub. utrum privilegiatus uti possit privilegio suo adversus alium pariter privilegiatum? Duobus modis dici possunt duo pariter privilegiati: 1° quia aequalia privilegia habent, et in re simili; ut si exemptus es a decimis solvendis, et alter similiter exemptus; 2° respective, et cum mutua oppositione in ordine ad usum eiusdem privilegii, ita ut si concurrant, sibi invicem opponantur; ut si exemptus es a solvendis decimis, alter privilegium habeat percipiendi decimas a quocunque, qui in territorio suo existit; item, si tu habens privilegium, ne ob debita tua possis vinculis alligari, alter privilegium habeat comprehendendi quemcunque sibi debitorem.

» Si *primum*, est affirmativa responsio, quod scilicet privilegiatus possit uti privilegio suo contra alium pariter privilegiatum; Suarez, Palao, Zoes., Pirhing... Ratio est, quia in hoc casu nullius privilegium derogat alteri, neque per hoc, quod unus habeat simile privilegium, potest illum alter impedire ab usu.

» Si *secundum*, videndum est, an unum ex his privilegiis sit generale, alterum speciale; vel an utrumque sit aequale generale, aut aequale speciale. Nam *in primo casu* praefendus est ille, qui habet privilegium speciale, quia species derogat generi, Reg. 34 in 6; Covarr., Suarez, Palao. *In secundo casu*, si vere contraria inter se sint, praevaleret, quod fortius, scilicet antiquius, vel a potestate superiore concessum est. Suarez, Palao, Haun., Wiest. Sic enim si unus ordo religiosus gaudeat privilegio prohibendi alterius aedificationem prope suam monasteria inter certas cannas, id, quod antiquius, vel a Papa concessum est, praevaleret ei, quod recentius, aut ab Episcopo impetratum est. Rodriguez, tom. 1 Regul., qu. 90, art. 11.

» Si vero non vere, sed quoad speciem solum contraria sunt privilegia, praevaleret id, quod magis est absolutum, illud autem, quod conditionem imbibitam habet, respectu prioris manebit suspensum. Et hinc 1° si una ecclesia habeat privilegium non solvendi decimas, altera exigendi, non potest haec priorem cogere, ut decimas sibi solvat; quia privilegium illius censetur conditionatum, nisi alter habeat exemptionem a decimis persolvendis; 2° si unus privilegium habet, ut intra certum tempus cogi non possit ad solvendum debitum, alter vero, ut cogere possit quemlibet debitorem, non potest creditor contra eiusmodi debitorem uti privilegio suo; quia censetur ipsi permissa coactio tantum illius, qui privilegio non est exemptus; 3° si filiusfamilias mutuum accepit a mi-

¹ Ex quo sequitur, privilegiatum (in hoc casu) regulariter ante notitiam privilegii sibi dati, nec valide,

nec licite illo uti. Schmalzgrueber, loc. uti supra cit., num. 30.

nore, non potest uti S. C. Macedoniano, quia magis habetur ratio aetatis, quam senatusconsulti, l. *Verum* 11, § fin., ff. de Minor., et sic de caeteris ». Schmalzgrueber, loc. cit., n. 100 et seqq.

- 19 Quaeres: quam vim et efficaciam in ordine ad usum privilegii habeant verba *ex certa scientia*, quae saepe in confirmatione privilegiorum adduntur? R. Confirmationem eiusmodi habere vim et efficaciam renovandi privilegium, si forte usu vel alia via amissum fuisset; quippe confirmans sic privilegium vel cognoscit defectum et nullitatem privilegii confirmandi, et tamen illud confirmat, et tunc ne frustra videatur agere, talis confirmatio censi debet aequivalere novae concessioni; vel non cognovit nullitatem privilegii, et adhuc censendus est vim dare privilegio, ne cogamur dicere inutiliter ipsum addidisse ea verba *ex certa scientia*. Schmalzgrueber, n. 114.
- 20 Duae tamen faciendae sunt exceptiones, in quibus privilegia, his verbis (*ex certa scientia*) additis, non confirmantur: 1° namque excipiuntur privilegia subreptitia, quia haec nulla sunt, confirmans autem vult iam concessa firmare; 2° excipiuntur ea, quae generali Concilio revocata sunt; quia non praesumitur talis confirmans velle legi a Concilio stabilitae derogare ob concessionem ita generaliter factam. Idem, num. 119.
- 21 Tandem ut de privilegii extensione quaedam dicamus, illud praemonendum, extensionem privilegii tunc fieri, quando scilicet constet, legislatorem privilegia concedentem, per verba privilegii non intendisse alias personas vel casus eximere, quam quae personae et casus per verba privilegii clare exprimuntur. *Namque* ubi similis casus et ratio adsit, privilegium sic concessum etiam ad istum porrigetur. Schmalzgrueber, n. 130.
- 22 Nunc vero disquirendum, an, et quale privilegium, et quibus casibus, item ad quos possit extendi? Resp. cum distinctione, « si privilegium odiosum sit ¹, extendi illud non debet, nec potest; quia *Odia sunt restringenda*; Regul. *Odia* 15 in 6. Si favorable sit, extendi potest ad personas et casus virtualiter saltem in privilegii forma comprehensos. Sed haec non est vera extensio, sed tantum interpretatio comprehensiva; ita communiter DD. ». Idem, loc. cit., n. 131.
- 23 Hoc pacto « privilegium concessum religiosi, etiam sub nomine masculino, extendi debet etiam ad feminas religiosas eiusdem ordinis, modo hae privilegii capaces sint. Rodrig., tom. 1 Regul., qu. 13, n. 22; Suarez, l. 8 de

Leg., cap. 10, n. 7; Bonacina, Palao. Ratio est, quia in illo privilegio iam satis exprimitur, cum ibi potius attendatur qualitas quam sexus. *Excipitur*, nisi in privilegio adderetur *viris religiosi*; nam ea adiectione censi debent feminae potius exclusae quam inclusae in privilegio ». Idem, ibid., n. 132.

Sic quoque « privilegium concessum filiis potest extendi etiam ad feminas (Suarez, loc. cit.) quia nomine *fili* etiam *filiae* intelligendae sunt ». L. *Cognoscere* 56, l. *Filii* 84, l. *Iusta* 201 ff. de V. S. Pariterque « privilegium concessum fratribus, etiam commune est sororibus, nisi aliunde appareat restrictio; quia sub nomine *fratrum* etiam sorores intelligendae veniunt; l. *Tres fratres* 35 ff. de Pact., l. *Lucius* 95, § *Quaesitum* 3, de Legat. 3 ».

« Non tamen privilegium concessum *filiis* etiam extendendum est ad *nepotes*; Petr. Barbosa in l. *Maritum* 12 ff. Solut. matrim., n. 80. Ratio est, quia, etsi benigna iuris interpretatione, nomine *filiorum* saepe etiam *nepotes* veniant, regulariter tamen, et iuxta verborum proprietatem non continentur; § fin. Instit. Qui test. tutor. dar., l. *Quid si nepotes* 6 ff. de Testam. tutel. Unde aliter de mente concedentis constare debet, ut etiam ad istos privilegium extendi possit, alias procedet regula communis, quod privilegia personalia non egrediantur personas, ad quas diriguntur nec extendantur ultra verborum proprietatem ».

Pari modo: « Nec socius privilegiati gaudet privilegio socii, nisi huic privilegium aut inutile, aut grave fieret, si socius eo uti non posset. Hinc si quis ob debilitatem oculorum privilegium habeat, una vel altera hora post prandium recitandi matutinum pro crastino, posset illud etiam cum eo recitare socius, nec tenebatur hic deinde repetere; et ratio est, quia intelligitur datum eo modo, quo communiter recitari potest et solet; potest autem recitari cum socio, quem tamen non facile inveniret sic privilegiatus, si socius sic recitando non etiam ipsi satisfaceret; ne igitur cum magno suo incommodo cogatur solus recitare, aut privilegium fiat inutile, dicendum est, hoc casu illud etiam extendi ad socium ». Schmalzgrueber, loc. cit., num. 133, 134, 135, 136.

Quaeritur hic: An privilegium extendi possit etiam ad personas non expressas in forma privilegii? Dicendum non extendi, nisi ad personas vel formaliter vel virtualiter saltem expressas in privilegio. Ita Rodriguez, Suarez, Bonacina, Pirhing, Reiffenstuel, Fagn., alique. Ratio est, quia tota efficacia privilegii pendet ex intentione concedentis, quae intentio significa-

¹ Privilegium *odiosum* dicitur, quod ita favet privilegiato, ut simul alteri afferat praeiudicium; tale est e. g. privilegium, quo aliquis eximitur a decimis solvendis; nocet enim illi, cui decimae debebantur, etsi prosit habenti hanc exemptionem. Dicitur econtra pri-

villegium *favorabile*, quod ita favorem continet, ut nemini incommodum afferat; tale v. g. est privilegium vescendi lacticiniis et carnibus in quadragesima, etc. Schmalzgrueber, ad titul. hic supra cit. de Privileg., n. 63, 64.

tur verbis; et hinc est, quod communiter dicitur, *privilegia valere tantum, quantum sonant*. Item quia, quae per privilegium conceduntur, non debent trahi ab aliis auctoritate, vel potius temeritate propria in exemplum; *non enim quod uni singillatim conceditur, statim omnibus convenit*, prout habetur can. *Hinc est* 39, caus. 16, qu. 1, ubi Glossa v. *Singillatim* ait quod privilegium concessum uni non extendatur ad alios et privilegia singulorum communem legem facere non possint. His accedit, quod privilegium est ius singulare, sequiturque personam privilegiatam, cumque illa exstinguitur, adeoque ab una persona ad aliam non transit, iuxta Regul. *Privilegium* 7 in 6; Schmalzgrueber, *ibid.*, n. 139.

29 Quaeres adhuc: An privilegium ad casus, loca et personas in privilegii forma non expressas extendatur saltem tunc, quando similis vel efficacior pro his adsit ratio? Resp. Negative. Siquidem tota efficacia privilegii nonnisi ex voluntate concedentis per verba privilegii concessi significata, pendet; adeoque licet fortasse eadem sit utrobique ratio, si tamen verba casum vel personam similem non comprehendant, ad illos privilegium extendi non debet; quippe privi-

legium est lex privata alicui concessa ob specialem rationem; hinc etiamsi eadem vel etiam efficacior ratio sit in alio, non propterea inferri potest, tali privilegio frui posse. His adde quod si ob similitudinem rationis liceret extendere privilegia, nihil esset in privilegiis firmum, et plures frui privilegio possent, ultra quam concedens intenderet. Schmalzgrueber, *ib.*, n. 143.

« Et hae rationes (prosequitur idem cl. ca- 30 nonista, loc. cit., n. 144) probant non tantum in odiosis, ubi ius ipsum iubet restrictionem, sed etiam in favorabilibus, imo etiamsi sit causa pia; alioquin privilegia concessa uni religioni possent extendi ad aliam aequalem vel strictiorem, ob solam paritatem rationis, quod est falsum, cum nemo possit talem extensionem facere, nisi Papa communicationem privilegiorum concesserit¹. Neque obstat, quod ratio in his expressa reperiatur etiam in aliis personis vel casibus; quia si hoc sufficeret ad privilegii extensionem, sequeretur, quod casu, quo dispensatum est cum Titio ad plura beneficia ob eius merita, hoc ipso etiam dispensatum esset cum Caio, habente similia vel maiora merita»: quod nemo sanae mentis admittet.

PROBATIO

Summarium.

1. Probatio quid sit et quomodo dividatur, ad n. 5. — 6. Probationum species reducuntur ad novem, et assignantur, ad num. 7. — 8. Probatio debet esse clara et certa, non dubia seu aequivoca, ad n. 9. — 10. Probatio iudicialis debet fieri secundum formam libelli et regulariter debet esse plena et concludens, ad n. 12. — 13. Assignantur casus, in quibus non requiritur probatio plena, sed sufficit semiplena, ad n. 19. — 20. In concursu contrariarum probationum, plenior, fortior seu efficacior praevalere debet, et minor sive minus plena habetur pro non facta. — 21. Item probatio clara et magis distincta praevalet probationi praesumptivae, obscurae et minus distinctae. — 22. Item probatio certa et concludens superat probationem aequivocam et imperfectam. — 23. Item probatio specialis praevalet probationi generali. — 24. Probatio per aspectum corporis praefertur probationi per attestationem iuratum in contrarium. — 25. Probatio per evidentiam facti, seu per inspectionem ocularem, vel per instrumentum, vel per rem iudicatam, vel per confessionem partis superat quancunque aliam probationem. — 26. Sic nulla alia datur maior probatio quam ea quae fit ex proprii oris confessione. — 27. In aequalitate probationum favetur reo. — 28. Item in aequalitate probationum favetur possessori. — 29. Excipiuntur tamen hinc quatuor causae favorabiles, quae assignantur. — 30. Plures probationes semiplenae possunt coniungi ad faciendam seu constituendam plenam probationem; dummodo quaelibet de per se, et in suo genere sit perfecta, et tendat ad eundem finem. — 31. Si autem probationes semiplenae in suo genere sint imperfectae, licet plures, non coniun-

guntur ad constituendam plenam probationem. — 32. Ubi probationes concludentes requiruntur, debent illae per necesse concludere, et non per possibile. — 33. Probatio plena et concludentissima requiritur in materia obiectiva, et quae sapiat delictum, praesertim ubi agitur de magno praeiudicio. — 34. Unde probatio ex solis praesumptionibus, etiam vehementibus, nemo in causis criminalibus criminaliter motis (quibus aequiparantur causae civiles arduae, et magni momenti) condemnandus est; nisi tamen indicia sint indubitata, et luce clariora, seu talia, quae evidentiam rei inducant. — 35. Verba narrativa Papae, quibus in suis apostolicis litteris proprium factum narrat, plenam probationem faciunt, si super illis intentio ipsius fundetur. — 36. Secus autem, si intentio Papae super eis non fundetur. — 37. Hinc si Papa in suis litteris apostolicis salutat excommunicatum, non per hoc censetur eum absolvere. — 38. Imo quamvis Papa scienter excommunicato participet litteris, verbis, osculo aut quovis alio modo, non idcirco censetur eum absolvere, nisi expresse se declarat velle per hoc ipsum absolvere. — 39. Similiter si Papa quempiam sub titulo cuiuslibet dignitatis nominet, honoret, tractet, et huiusmodi, non per hoc in dignitate illa ipsum approbare intelligitur. — 40. Quando intentio Papae fundatur super facto alieno a se narrato, tunc narratio seu assertio Papae facit quidem plenam fidem, si nihil opponatur; sed tamen admittitur probatio in contrarium. — 41. Enuntiativae Papae matura consideratione emissae omnino probant. — 42. Unde enuntiativae Papae motu proprio emanatae plene probant etiam de facto alieno. — 43. Item etiam unica in antiquissimis probationem constituit. — 44. Item enuntiativae antiquissimae Pontificis probant qualitatem ec-

¹ Hinc concludi bene posse videtur cum Suar., de Leg., cap. 17, n. 3, quae est etiam doctrina Schmalzgrueberii, loc. hic supra cit., num. 89, nempe ut privilegia, de quibus cavetur, ne aliis communicentur, concessa per communicationem censeantur aliis, ne-

cessariam esse specialem clausulam, quae huic prohibitioni deroget, alias non censebuntur communicata. Id quod in animadversionem eius, quod tradit Lucius noster sub n. 27, artic. 1 h. Rubr. dictum sit.

clesiae. — 45. Item probant etiam dominium possessionis. — 46. Item probant ecclesiam esse in uno potius territorio, quam in alio. — 47. Limitantur praedicta tamen, quando non motu proprio, sed ad instantiam, supplicationem vel suggestionem partis sunt emissae, quo casu, licet sint antiquae, contra tertium non probant. — 48. Quod procedit, etiamsi in illis fundetur intentio Papae. — 49. Assignatur differentia inter *narrativas et enuntiativas*. — 50. Probatio est facienda iudici, et non adversario, vel alteri. — 51. Potest tamen iudex alium deputare ad recipiendos testes, depositiones, aliasque probationes. — 52. Probationes ex testium depositionibus recipi non possunt, nisi citato, etsi venire voluerit, praesente adversario, alioquin nihil valent. — 53. Probationes iudiciales debent fieri iudici in praesentia publici notarii aut duorum virorum idoneorum, qui praeter caetera acta iudicii, diligenter easdem conscribant. — 54. Probationes generatim loquendo faciendae sunt ab eo qui dicit, non ab eo qui negat. — 55. Probatio seu onus probandi regulariter incumbit actori. — 56. Quandoque tamen onus probandi incumbit ipsi reo, et signanter, si is excipiendo aliquid affirmet, quod deinde in replicatione ab actore negatur. — 57. Item reo incumbit onus probandi quotiescunque praesumptio iuris stat pro actore. — 58. Item etiam reo incumbit probatio in iudiciis duplicibus seu communibus. — 59. Huiusmodi iudicia duplicia seu communia assignantur. — 60. Item etiam reo incumbit

probatio in interdictis duplicibus, quae assignantur. — 61. Reus non tenetur regulariter suas scripturas et instrumenta, quibus in iudicio non est usus, tradere, seu consignare alteri, nec ipse actor potest ipsa petere. — 62. Tenetur tamen reus tradere actori petenti instrumenta communia. — 63. Probationes post publicationem attestatum regulariter non possunt amplius fieri, seu alii testes super eisdem articulis vel directe contrariis produci, quamvis possint produci nova instrumenta usque ad conclusionem in causa. — 64. Post conclusionem in causa non amplius super eisdem articulis examinandi sunt testes, neque admittendae novae probationes per instrumenta, vel huiusmodi, sed est ferenda sententia super allegata et probata. — 65. Possunt tamen admitti aliae probationes super novis articulis, etiamsi pendeant ex veteribus aut ex illis oriantur. — 66. Quamvis praemissae conclusiones regulariter procedant, nihilominus dantur plures casus, in quibus possunt adhuc produci novi testes, etiam super eisdem articulis post publicationem attestatum, et admitti novae probationes post conclusionem in causa. — 67. Sic in primis casibus, ubi agitur de valore matrimonii. — 68. Item in causis beneficialibus. — 69. Item in causis criminalibus, praesertim capitalibus. — 70. Item dantur alii consimiles casus videndi apud assignatos auctores. — 71. Alia ad rem, cum addit. ex al. manu, ad n. 82.

- 1 Probatio ut sic, est rei dubiae seu controversae per legitima argumenta facta ostensio. Mascard., de Probationibus, volum. 1, qu. 2, Prooemial., n. 3; Abbas, ad Rub. de probationibus, n. 1; Hostiens., in Summa de Probationibus, n. 2; Reiffenstuel, lib. 2 Decret.,
- 2 tit. 19, n. 2, et alii passim. Probatio iudicialis est iudici rei dubiae apud eum controversae per legitimos modos facta ostensio. Mascard., loc. cit., n. 17; Engel, l. 3 Decret., tit. 19, n. 1; Vallens., ibid., § 4; Sannig, ibid., c. 1; Reiffenstuel, ibid., n. 5, et alii.
- 3 Probatio generatim sumpta dividitur in iudicalem et extraiudicalem. *Iudicialis* est illa, quae fit in iudicio; *extraiudicialis* est illa, quae fit extra iudicium, ut sunt probationes, quae solent adhiberi inter homines privatos in contractibus civilibus. *Sic in re communis*.
- 4 Insuper probatio dividitur in plenam et semiplenam. *Plena* est illa, quae tantam fidem facit, quanta ad definiendas controversias sufficit; ut est probatio, quae fit per duos testes omni exceptione maiores, per instrumenta authentica, per confessionem propriam, et huiusmodi. *Semiplena* est illa, quae facit quidem aliquam fidem rei gestae, sed non tantam, quae sufficiat ad definiendas controversias, ut est probatio per unum testem, per confessionem extraiudicalem, per scripturam privatam, per fugam rei, qui debuisset respondere, per famam, et huiusmodi. *Sic in re communis*.
- 5 Probatio plena subdividitur ab aliquibus in plenam, plenioram et plenissimam, seu in evidentissimam, claram, et minus evidentem. *Probatio evidentissima* censetur illa, quae fit per privilegia et instrumenta indubitata, ut notant Mascard., loc. cit., qu. 4, num. 5; Abbas, in c. *Licet*, n. 11, de Probationibus; Reiffenstuel,

loc. cit., n. 12, et alii. Et huc accedunt probationes apertissimae, prout appellantur in cap. *Pia* de Exceptionibus in 6; et l. *Sciant* Cod. de Probation., et istae probationes *apertissimae*, seu *plenissimae*, atque luce clariores habentur per facti evidentiam, et aliis modis indubitatis. *Probatio clara* est illa, quae fit per testes, et huiusmodi. *Probatio minus evidens*, quae alio nomine dicitur *probatio praesumptiva*, est illa, quae fit per coniecturas et praesumptiones, ut cap. *Afferte* 2 de Praesumptionibus.

Probationum species quamvis alii assignent 6 duodecim, alii decem, commode tamen reducuntur ad novem, prout assignantur ab Hostiens., in Summa, tit. de Probationibus, n. 6; Engel, loc. cit., n. 7; Reiffenstuel, loc. cit., n. 18, et ab aliis, quae in sequentibus versiculis breviter continentur:

Aspectus, sculptum, testis, notoria, scriptum, Iurans, confessus, praesumptio, fama probavit.

Per ly autem *aspectus* indicatur probatio per 7 *inspectionem ocularem*. Per ly *sculptum* indicatur probatio per antiquas *scripturas* in lapidibus marmoreis impressas. Per ly *testis* indicatur probatio, quae fit per testes. Per ly *notoria* indicatur probatio, quae fit per *evidentiam rei*, seu per *notorietatem*. Per ly *scriptum* indicatur probatio, quae fit per *instrumenta*. Per ly *iurans* indicatur probatio, quae fit per *iuramentum*. Per ly *confessus* indicatur probatio, quae fit per propriam confessionem. Per ly *praesumptio* indicatur probatio, quae fit per *praesumptionem*. Per ly *fama* indicatur probatio, quae fit per *famam*. Ad quas novem praecipuas probationum species, ut vides, caeterae aliae possunt commode reduci.

Probatio debet esse clara et certa. *Commu-* 8

- nis*, per text. in cap. *In praesentia* 8 de Probationibus, iuncta Glossa, in casu ad cit. cap. *In praesentia*, ubi expresse dicit, quod *clara et certa debet esse probatio et non dubia*. Unde probatio dubia seu aequivoca, id est quae potest referri ad unum et ad alium, non relevat probantem, sed reiici debet, cum nihil concludat, nec ullum probationis gradum constituat. Rota, recent. part. 3, dec. 176, n. 8; dec. 232, n. 9; dec. 311, n. 2; dec. 509, n. 5; dec. 511, num. 3; part. 4, tom. 1, dec. 263, num. 3; part. 4, tom. 2, dec. 254, n. 22; dec. 335, n. 5; dec. 487, n. 11; part. 6, dec. 121, n. 22, et saepissime alibi cum communi doctorum. Nam iuxta illud vulgatum: *Non probat hoc esse, quod ad hoc, quandoque contigit abesse*, prout loquitur summarium in l. *Neque Natalis* Cod. de Probationibus, et probat text. ibid., et l. *Non hoc* Cod. Unde vi, et Rota recent. part. 19, t. 1, dec. 469, n. 15.
- 10 Probatio iudicialis debet fieri secundum formam libelli; cap. *Cum dilectus*, § *Sed quoniam*, de Ordin. cognition. Est enim pronuntiandum secundum formam libelli. Clementin. *Saepe contingit*, § *Verum quia*, de Verbor. significat. Et ideo illa solummodo sunt probanda, quae mediante libello in iudicium deducta fuerunt, ac desuper lis movetur, sive directe, sive in modum executionis vel replicationis, ut cap. *De testibus* 29, tit. de Testibus, et leg. *Ad probationem dominii* Cod. de Probationibus. Unde si per testes probatur aliud, quam quod est deductum per libellum in iudicium, non valet dictum eorum super illo, leg. 1, § *Divus Antoninus*, ff. de Quaestionibus, iunctis iuribus proxime allegatis; Hostiens., in Summa, tit. de Probationibus, n. 5; Mascard., de Probationibus, qu. 17, num. 17; Speculator, tit. de Teste, § n. 62; Reiffenstuel, loc. cit., n. 56, et alii passim.
- 11 Probatio iudicialis regulariter debet esse plena et concludens, Rota, rec. part. 1, dec. 160, n. 1, et dec. 568, num. 5, et saepe alibi, et communis doctorum, per textum in cit. cap. *In praesentia* 8 de Probationibus, cap. *Recipimus* 18 de Privileg., et ex l. *Iudices* Cod. de Iudiciis, ibi: *Iudices oportet in primis rei veritatem plena inquisitione discutere*.
- 12 Quatenus autem probatio hic et nunc sit plena et concludens, ut plurimum iudicis arbitrio relinquitur. Rota, rec. part. 3, dec. 466, sub n. 4; part. 4, tom. 2, dec. 53, n. 13; part. 18, tom. 1, dec. 146, num. 19, et saepe alibi, et doctores communiter, per text. in l. 3, § *Ideoque divus*, ff. de Testibus, cap. *In nostra* 33 de Testibus.
- 13 Dantur tamen plures casus, in quibus non requiritur probatio plena, sed sufficit semiplena, vel alia ex coniecturis deprompta, ut sunt casus, in quibus sententia lata facit modicum praeiudicium. Rota, recent. part. 15, dec. 190,

n. 15; et communis doctorum, per text. in l. 3, § *Causae*, ff. de Carbonian. edict., et l. 4, § *Sciendum*, ff. Ad exhibendum.

Sic probatio plena non requiritur, sed sufficit semiplena et praesumptiva in materia difficilis probationis. Rota, part. 4, to. 3, dec. 619, n. 4; part. 13, dec. 537, n. 9. Et doctores communiter per text. in cap. *Cum dilectus* 32 de Election., cap. *Praeterea* 27 de Testibus, l. *Filium* ff. de His qui sui vel alieni iuris, etc.

Item sufficit probatio semiplena, et ex coniecturis seu indiciis in rebus antiquis, praesertim si excedant 100 annos. Rota, rec. part. 2, dec. 556, n. 3; part. 4, tom. 2, dec. 254, num. 48; part. 10, dec. 234, n. 10; part. 19, tom. 1, dec. 44, n. 17, et dec. 270, n. 8, et saepe alibi. Et doctores passim per text. in l. *Census et monumenta* ff. de Probationibus, l. *Qui ex liberis* ff. de Bonorum possessione secundum tabul., cap. *Cum causam* 13 de Probationibus, cap. *Cum olim* 19 de Censibus, iuncta Glossa, ibid., verb. *Antiquis*.

Item sufficit probatio semiplena, et unius testis depositio in iis, quae nemini nocent, et alteri prosunt. *Communis*, per text. in can. *Parvulus*, et can. *Itaque*, dist. 4, de Consecrat.

Item sufficit probatio semiplena in iudicio manutentionis interdicto retinendae. *Communis* cum Rota, recent. part. 2, dec. 147, num. 1; part. 10, dec. 11, n. 2; part. 24, dec. 494, num. 8.

Item sufficit probatio semiplena in materia de sui natura verisimili. *Communis*, cum Rota, part. 18, tom. 1, dec. 92, n. 7. Et quando agitur de aliqua re incidenter. Rota, part. 14, dec. 361, n. 6.

Tandem sufficit probatio semiplena in causis summariis, ubi agitur de rebus modicis, et quasi nullius praeiudicii. *Communis* cum Rota, part. 15, dec. 190, n. 14, per textum in cap. *Ex litteris* de in integrum Restitution., cap. *Cum Bertholdus* 18 de Sentent. et re iudicat., l. 3, § *Causae*, ff. de Carbonian. edict., et l. 4, § *Sciendum*, ff. ad Exhibendum, cum similibus.

In concursu contrariarum probationum plenior, fortior seu efficacior praevalere debet, et minor, seu minus plena habetur pro non facta. *Communis* cum Rota, rec. part. 1, dec. 303, n. 13, dec. 494, n. 11, dec. 509, n. 9; part. 2, dec. 44, n. 6; part. 7, dec. 203, num. 12; part. 8, dec. 212, n. 10; part. 12, dec. 336, n. 34, et saepe alibi, per text. in cap. *Cum Ecclesia* 3, § *Partibus*, de Causa possess.; cap. *Licet causam* 9, § final., de Probation.; l. *Nam et iis* ff. de inofficios. Testam., cum similibus.

Item probatio clara et magis distincta praevalet probationi praesumptivae, obscurae et minus distinctae. *Communis* cum Rota, part. 7, dec. 269, n. 12; part. 14, dec. 520, n. 80;

- part. 15, dec. 323, n. 5, per text. in l. *Imperatores* ff. de Probationib.; l. *In rebus* Cod. de Iure dotium, cum similibus.
- 22 Item probatio certa et concludens superat probationem aequivocam et imperfectam. *Communis* cum Rota, part. 5, tom. 1, dec. 313, num. 6; part. 5, tom. 2, dec. 430, n. 104; part. 17, dec. 208, n. 17, per text. in cap. *Per totas*, Qui filii sint legitimi, et l. 1 et seq., Cod. Plus valere quod, etc., et l. *Ob carnem*, § final., ff. de Testibus.
- 23 Item probatio specialis praevalet probationi generali. *Communis* cum Rota, part. 1, dec. 246, num. 5; part. 2, dec. 299; part. 3, dec. 556, num. 3; part. 4, dec. 447, num. 3; part. 7, dec. 272, n. 7; part. 11, dec. 305, n. 8, et saepe alibi, per text. in c. *Generi* 34 de Reg. iuris in 6, cum similibus.
- 24 Probatio per aspectum corporis praefertur probationi per attestationem iurata in contrarium. *Communis*, per text. in cap. *Proposui* 4 de Probationibus, iuncta Gloss., ibid., verb. *Puella*.
- 25 Probatio per evidentiam facti, seu per inspectionem ocularem vel per instrumentum, vel per rem iudicatam, vel per confessionem partis superat quamcunque aliam probationem. *Communis* cum Rota, part. 4, tom. 1, dec. 568, num. 7; per text. in cap. *Evidentia* 9 de Accusationibus, cap. ult. de cohabit. Cleric., cap. *Cum olim* 24 de Verbor. signific., l. *Cum te* Cod. de Transactionibus, l. *Generaliter* Cod. de non numerand. Pecun., cum similibus.
- 26 Sic nulla alia datur maior probatio, quam ea, quae fit ex proprii oris confessione. *Communis* cum Rota, part. 9, tom. 1, dec. 98, num. 4; per text. in cap. *Per tuas* 10 de Probationibus, l. *Cum te* Cod. de Transact., l. *Generaliter* Cod. de non numerand. Pecun.
- 27 In aequalitate probationum favetur reo. *Communis*, per text. in cap. *Ex litteris* 3 de Probationibus, c. ultim. de Sent. et re iudicat., cap. *Cum sunt* 11 de Reg. iuris in 6, iuncta Glossa, ibid., verb. *Cum sunt*, cum pluribus ab ipsa citatis.
- 28 Item in aequalitate probationum favetur possessori. *Communis*, per text. in cap. *In pari* 65 de Regul. iuris in 6, et l. *In pari* ff. de Reg. iuris.
- 29 Excipe tamen hic causas favorabiles, quales sunt quatuor; scilicet pro matrimonio, pro libertate, pro dote ac pro testamento; nam si in istis utriusque partis probationes fuerint aequales, non pro possessore, sed pro valore matrimonii; sive pro libertate vel pro dote, aut testamento profertur sententia; istae enim quatuor causae propter favorem excipiuntur. *Communis*, per text. in cap. *Ex litteris* 3 de Probationibus, et c. ultim. de Sentent. et re iudicat.; Glossa, ibid., verb. *Proferentibus*, in fine; ubi allegat sequentes vulgatos versiculos:
- Stat testamentum, libertas, coniugium, dos,
Si sint aequales, qui producuntur utrinque.
- Plures probationes semiplenae possunt con- 30
iungi ad faciendam seu constituendam plenam probationem; dummodo quaelibet de per se, et in suo genere sit perfecta, et tendat ad eundem finem. *Communis* cum Rota, part. 2, dec. 519, n. 7; part. 3, dec. 526, n. 10, et saepe alibi per text. in cap. *Cum causam* 13 de Probationibus, cap. *Per tuas* 32 de Simonia, leg. *Instrumenta* Cod. de Probationibus, cum similibus. Si autem probationes semiple- 31
nae in suo genere sint imperfectae, licet plures, non coniunguntur ad constituendam plenam probationem. *Communis* cum Rota, part. 3, dec. 117, num. 3; part. 4, tom. 2, dec. 391, n. 34; part. 12, dec. 8, num. 29; part. 17, dec. 172, n. 26, et saepe alibi.
- Ubi probationes concludentes requiruntur, 32
debent illae per necesse concludere, et non per possibile. *Communis* cum Rota, part. 4, t. 2, dec. 173, n. 13, et adnotat. ad dec. 131, n. 50 et seq.; part. 8, per text. in l. *Non hoc* Cod. Unde legitimi, l. *Neque natales* 10, et l. *Ad probationem* 22 de Probationibus.
- Probatio plena et concludentissima requiri- 33
tur in materia obiectiva, et quae sapiat delictum, praesertim ubi agitur de magno praeiudicio. *Communis* cum Rota, part. 3, dec. 179, n. 3; part. 3, dec. 117, num. 11; part. 10, dec. 51, n. 30; part. 11, dec. 229, num. 7, part. 12, dec. 347, n. 26, et saepissime alibi, per text. in cap. *Per litteras vestras* 14 de Praesumptionibus, l. ult. Cod. de Probationibus; cum similibus.
- Unde probatio ex solis praesumptionibus 34
etiam vehementibus, nemo in causis criminalibus criminaliter motis (quibus aequiparantur causae civiles arduae, et magni momenti) condemnandus est. Nisi tamen indicia sint indubitata, et luce clariora seu talia, quae evidentiam rei inducant. Vide verb. *Praesumptio*, a n. 19 ad 21.
- Verba narrativa Papae, quibus in suis apo- 35
stolicis litteris proprium factum narrat, plenam probationem faciunt, si super illis intentio ipsius fundetur. *Communis* cum Rota, part. 1, dec. 416, num. 1; part. 4, tom. 1, dec. 307, num. 12; part. 12, dec. 357, n. 26; part. 18, tom. 1, dec. 159, num. 9, per text. in Clem. un. de Prob., iuncto summ., ibidem, in quo sic expresse habetur: *Verba litterarum apostolicarum, quibus Papa proprium factum narrat, plene probant, si super illis gratia vel intentio Papae fundetur.*
- Si autem intentio Papae super eis non fun- 36
detur, tunc verba narrativa Papae, seu litterarum apostolicarum nihil probant. Glossa communiter recepta in cit. Clementin. unica, verb. *Fundatur*; Abbas, ibid., n. 1; Mascard., de Probationibus, conclus. 236, num. 25 et 29;

- Reiffenstuel, lib. 2 Decret., tit. 19, n. 108, et alii passim; arg. cap. *Si aliquando* 41 de Sent. excomm., Clementin. *Si summus* 4 de Sent. excommun.
- 37 Hinc si Papa suis litteris apostolicis salutatum excommunicatum, non per hoc censetur eum absolvere, quia intentio Papae litteras illas dantis super impertienda tali absolutione se non fundabat. *Communis*, textu expresso in citat. cap. *Si aliquando* 41 de Sentent. excomm., ibi: *Si aliquando forte contigerit, quod eis, qui auctoritate apostolica sunt excommunicationi subiecti, nostrae litterae cum salutationis alloquio destinentur, non propter hoc excommunicationis credatur sententia relaxata. Dum per ignorantiam, vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam per subreptionem* (tacendo videlicet quod quis sit excommunicatus) *contingat huiusmodi litteras impetrari.* Et ibi summarium expresse habet: *Si Papa suis litteris excommunicatum salutatum, non propter hoc eum absolvit.*
- 38 Imo quamvis Papa scienter excommunicato participet litteris, verbis, osculo aut quovis alio modo, non idcirco censetur eum absolvere, nisi expresse se declaret velle per hoc ipsum absolvere. *Communis*, textu expresso in Clementin. *Si summus* 4 de Sentent. excommun., ibi: *Si Summus Pontifex scienter etiam excommunicato participet litteris, verbo vel osculo, seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi se velle forsitan exprimat illum ex hoc pro absoluto haberi;* iuncto eius summario sic expresse habente: *Si Papa etiam scienter excommunicato participat, illum per hoc non absolvit, nisi exprimat, hoc se velle.*
- 39 Similiter si Papa quempiam sub titulo cuiuslibet dignitatis nominet, honoret, tractet, et huiusmodi, non per hoc in dignitate illa ipsum approbare intelligitur. *Communis*, textu expresso in cit. Clementin. *Si summus* 4 de Sentent. excommun., ibi: *Similiter quoque, si quem sub titulo cuiuslibet dignitatis ex certa etiam scientia, verbo, constitutione vel litteris nominet, honoret, seu quovis alio modo tractet, per hoc in dignitate illa ipsum approbare non intelligitur, aut quidquam ei tribuere novi iuris;* iuncto summario, ibid., sic expresse dicente: *Et si scienter sub titulo dignitatis aliquem nominet vel honoret, per hoc illum in dignitate non approbat.* Et ratio est quia super talibus verbis, signis vel factis non fundatur intentio Papae, seu talia non sunt ad conferendam vel approbandam dignitatem illam, sed incidenter solum similia narrantur aut fiunt, et ita dicendum est de similibus.
- 40 Quando intentio Papae fundatur supra facto alieno a se narrato, tunc narratio seu assertio Papae facit quidem plenam fidem, si nihil opponatur: sed tamen admittitur probatio in con-

trarium; Rota, part. 2, dec. 580, n. 6, part. 5, dec. 510, num. 1, et saepe alibi Glossa in cit. Clement. unica de Probat., verb. *Fecisse narrantur*; Abbas, ibid., n. 2; Barbosa, num. 6; Pirhing, lib. 2 Decr., tit. 19, n. 61; Mascard., de Probat., conclus. 139, num. 21 et 22, cum pluribus aliis docens, quod attestationi Papae de facto alieno statuitur, donec probetur contrarium; cum enim ob falsam aliorum relationem seu informationem possit Papa in narrativa facti alieni errare; cap. *Lator* 7 de Sentent. et re iudicata, et cap. *A nobis* 28 de Sentent. excommun., merito relinquitur locus probationi in contrarium. Unde Rota, part. 2, dec. 46, num. 2, dicit, quod narrativa Papae facta per verba *Ut accepimus*, non probat, sed debet a parte iustificari.

Enuntiativae Papae matura consideratione 41 emissae omnino probant. Rota, part. 18, to. 1, dec. 192, n. 13, praesertim si sint antiquae et motu proprio emanatae. Rota, part. 1, dec. 312, n. 18; part. 5, tom. 1, dec. 288, n. 7; part. 17, tom. 1, dec. 754, num. 6. Unde enuntiativae 42 Papae motu proprio emanatae plene probant etiam de facto alieno; Rota, part. 1, dec. 212, num. 18. Item etiam unica in antiquissimis 43 probationem constituit; Rota, part. 1, dec. 22, num. 2. Item enuntiativae antiquissimae Pontificis probant qualitatem ecclesiae; Rota, part. 4, tom. 1, dec. 120, sub n. 6. Item probant etiam 45 dominium possessionis; Rota, part. 5, tom. 1, dec. 93, n. 21. Item probant etiam ecclesiam 46 esse in uno potius territorio, quam in alio; Rota, part. 1, dec. 432, n. 2.

Limitantur praedicta tamen, quando non 47 motu proprio, sed ad instantiam, supplicationem vel suggestionem partis sunt emissae, quo casu licet sint antiquae, contra tertium non probant. Rota, part. 1, dec. 25, n. 3; part. 4, tom. 3, dec. 722, num. 9; part. 5, tom. 1, dec. 353, n. 95; part. 10, dec. 147, n. 20; part. 12, dec. 336, n. 11; part. 13, dec. 432, num. 11; part. 18, tom. 2, dec. 628, n. 14, et saepissime alibi.

Quod procedit, etiamsi in illis fundetur in- 48 tentio Papae. Rota, part. 19, to. 2, dec. 494, n. 21, praesertim ubi de illis certiore notitiam verisimiliter non habebat. Rota, part. 5, tom. 1, dec. 353, n. 95; part. 10, dec. 347, num. 30.

Hinc inter narrativas et enuntiativas colli- 49 gitur esse hanc differentiam, quod per verba narrativa dicatur quis loqui, quando narrat factum aliquod, v. gr. quod talis commiserit adulterium, prout accidit, si Papa dicat: *Multorum clamor ad nos pervenit, quod talis commiserit adulterium*, etc. At vero per verba enuntiativa dicitur quis loqui, quando loquitur hoc modo: *Quia constat nobis talem commisisse adulterium*, etc. Ita Abbas in cap. *Cum oporteat*, n. 7, de Accusationibus; Mascard.,

- de Probationibus, conclus. 622, n. 1, et conclus. 754, n. 35, cum aliis a se citatis; Petrus Duennas, regul. 229, limit. 18; Reiffenstuel, lib. 2 Decret., tit. 19, n. 103, et alii.
- 50 Probatio est facienda iudici et non adversario, vel alteri. Glossa communiter recepta in l. *Quinquaginta*, verb. *Iudici*, ff. de Probationibus; Rota, recent. part. 6, dec. 8, num. 3; Mascard., de Probationibus, qu. 2 prooemial., n. 24; Hostiens., in Summa, tit. de Probationibus, n. 3; Abbas, in cap. *Ex litteris* 3 de Probationibus, n. 7, et alii passim, per text. in cit. l. *Quinquaginta* de Probationibus, in cit. cap. *Ex litteris* 3 de Probationibus, cap.
- 51 *In nostra* 32 de Testibus, cum similibus. Potest tamen iudex alium deputare ad recipiendos testes, depositiones, aliasque probationes. *Communis* ex praxi universali.
- 52 Probationes ex testium depositionibus recipi non possunt, nisi citato, et si venire voluerit, praesente adversario, alioquin non valent. *Communis*, textu expresso in cap. *In nomine Domini* 22 de Testibus, iuncto eius summario sic dicente: *Nulla est receptio testium facta contra non citatum*, et concordat authentic. de Testibus, § *Et haec vero*, collat. 7.
- 53 Probationes iudiciales debent fieri iudici in praesentia publici notarii aut duorum virorum idoneorum, qui praeter caetera acta iudicii diligenter easdem conscribant. *Communis*, textu expresso in cap. *Quoniam* 11 de Probationibus, iuncto Summario, ibid., sic expresse habente: *Iudex debet habere notarium vel duos viros idoneos, qui scribant acta iudicii; alias si quid difficultatis emergerit, per superiorem punietur. Nec credetur ei super processum, nisi in quantum per acta, vel alias per legitima documenta constabit.*
- 54 Probationes generatim loquendo faciendae sunt ab eo qui dicit, non ab eo qui negat. *Communis*, textu expresso in l. *Et incumbit* 2 ff. de Probationibus, ibi: *Et incumbit probatio, qui dicit, non qui negat.* Et hoc iure merito, quia *negantis factum per rerum naturam nulla est directa probatio*, ut expresse dicitur in cap. *Bonae memoriae* 23 de Election., can. *Accusator* 6, qu. 5, l. *Actor* 23 Cod. de Probationibus, cum similibus.
- 55 Probatio seu onus probandi regulariter incumbit actori. Ad ipsum enim spectat illud, quod proposuerit, probare, si reus id neget; alioquin, ipso non probante, reus absolvetur ab eius impetitione. *Communis*, textu expresso in cap. *Cum Ecclesia* 3, § fin., de Causa possess., et l. *Qui accusare* 4 Cod. de Edendo, ibi: *Actore non probante, qui convenitur, et si nihil ipse praestiterit, obtinebit*; et concordat textus in cit. can. *Accusator* 6, quaest. 5, et l. *Actor* 23 Cod. de Probationibus, ibi: *Actor (seu accusator), quod asseverat, probare se non posse profitendo, reum necessitate monstrandi*

contrarium non astringit, cum per rerum naturam factum negantis probatio nulla sit.

Dicitur autem notanter, quod onus probandi 56 incumbit actori *regulariter*, quia quandoque transfertur onus probandi in reum, et signanter ipsi reo incumbit onus probandi, si is expiando aliquid affirmat, quod deinde in replicatione ab actore negatur, textu expresso in l. 1 ff. de Exceptionibus, ibi: *Agere etiam is videtur, qui exceptione utitur. Nam reus in exceptione actor est*; et l. *In exceptionibus* 19 ff. de Probationibus, ibi: *In exceptionibus dicendum est, reum partibus actoris fungi oportere, ipsumque exceptionem velut intentionem implere, ut puta si pacti conventi exceptione utatur, docere debet pactum conventum factum esse.*

Item reo incumbit probatio, quotiescunque 57 praesumptio iuris stat pro actore: hinc si parochus petat decimas intra fines suae parochiae existentes, nihil probare tenetur; sed reus tenetur ostendere, quo iure ad ipsum decimae pertineant; parochus enim habet fundatam intentionem in iure, quod decimae ad se pertineant, nisi contrarium ostendatur. *Communis*, textu expresso in cap. *Ad decimas* 2 de Restit. spoliator. in 6.

Item etiam reo incumbit probatio in iudiciis 58 duplicibus seu communibus, quia in ipsis utraque pars litigantium vicem duorum sustinet, scilicet actoris et rei, cap. *Ex litteris* 3 de Probationibus, l. *Iudicium* 10 ff. *Finium regundorum*; et l. *Inter cohaeredes*, § *Qui familiae*, ff. *Familiae erciscundae*, in quibus iuribus habetur, quod in iudiciis duplicibus utrique parti incumbat onus probandi, et quae melius suam intentionem probaverit, obtineat. Huiusmodi 59 autem iudicia duplicia seu communia sunt tria, videlicet iudicium *communi dividundo*, quo agitur ad communium rerum divisionem; iudicium *familiae erciscundae*, id est haereditatis inter cohaeredes dividendae; et iudicium *finium regundorum*, quod datur inter eos, qui agros et confines habent, et praedia ad horum fines dirimendos, textu expresso in l. *In tribus* 14 de Iudiciis, ibi: *In tribus istis iudiciis familiae erciscundae, communi dividundo et finium regundorum, quaeritur quis actor intelligatur, quia par causa omnium videtur? Sed magis placuit, eum videri actorem, qui ad iudicium provocasset.* L. *Iudicium* 10 ff. *Finium regundorum*, ibi: *Iudicium communi dividundo, familiae erciscundae, finium regundorum, tale est, ut in eo singulae personae duplex ius habeant, agentis, et eius, cum quo agitur.*

Item etiam reo incumbit probatio in interd- 60 dictis duplicibus, qualia sunt, interdictum *Uti possidetis*, et interdictum *Utrubi*, quorum priore certatur de retinenda possessione rei immobilis v. g. fundi, aedium, et huiusmodi; posteriore vero, seu interdicto *Utrubi* contenditur de rerum mobilium possessione, textu expresso in

§ *Retinendae* 4 Instit. de Interdictis, ibi: *Sed interdicto quidem Uti possidetis, de fundi vel aedium possessione contenditur; Utrubi vero interdicto, de rerum mobilium possessione; et § Tertia divisio* 7 Institut. eod., ibi: *Duplicia sunt, veluti Uti possidetis interdictum, et Utrubi; ideo autem duplicia vocantur, quia par utriusque litigatoris in his conditio est, nec quisquam praecipue reus vel actor intelligitur, sed unusquisque tam rei quam actoris partes sustinet.* Quibus interdictis accedit etiam interdictum, de *Superficiebus*, nam et hoc duplex est exemplo interdicti *Uti possidetis*, prout desumitur ex l. 1, § *Proponitur*, ff. de *Superficiebus*. In huiusmodi enim iudiciis atque interdictis duplicibus, cum uterque litigans, tam actoris quam rei partes sustineat; cap. *Ex litteris* 2 de Probationibus, l. *Si duo* ff. *Uti possidetis*, l. *Iudicium* 10 ff. *Finium regundorum*, et § *Tertia divisio* 7 Instit. de Interdictis, proinde utrique parti incumbit onus probandi, et quae melius probaverit suam intentionem, obtinebit; arg. cit. *Iuribus*.

61 Actor non potest regulariter petere, ut scripturae et instrumenta propria rei sibi ab ipso tradantur ad probandam suam intentionem; nec reus suas scripturas et instrumenta, quibus in iudicio non est usus, tenetur tradere seu consignare ipsi actori. *Communis*, per text. in c. 1 de Probationibus, iuncto eius summario, in quo expresse dicitur: *Reus actori sua propria instrumenta edere non tenetur*, et l. *Qui accusare* 4 Cod. de Edendo; non enim iuris aut aequitatis ratio permittit, ut quis invitatus arma, quibus impugnetur, adversario suo tradere, eumque contra se adiuvere cogatur, leg. *Nimis grave* Cod. de Testibus.

62 Tenetur tamen reus tradere actori petenti instrumenta communia; et si iudex parti petenti non faciat tradi instrumenta communia, licite ab ipso appellatur, et quidquid post appellationem attentatum fuerit, non valet. *Communis*, textu expresso in cap. *G. Perpetuus vicarius* 12 de Fide instrumentorum, iuncta Glossa, ibid., verb. *Instrumentorum communium*, cum pluribus iuribus ibi a se adductis.

63 Probationes post publicationem attestatorum regulariter non possunt amplius fieri, seu alii testes supra eisdem articulis vel directe contrariis produci, quamvis possint produci nova instrumenta usque ad conclusionem in causa. Sic Glossa communiter recepta in c. *Cum dilectus* 7 de Fide instrumentorum, verb. *Post publicationem*; Mascard., de Probationibus, qu. prooemial. 5, n. 45, et qu. 6, n. 130; Speculator, tit. de Testibus, verb. *Satis utiliter*, num. 3, et tit. de Instrumentorum editione, § *Nunc dicamus*, n. 1; Farinac., tit. 8 de Testibus, qu. 75, num. 68 et seq., et alii passim, per text. in cap. *Fraternitatis* 17, cap. *Intimavit* 18, cap. *Ex tenore* 35 de Testibus, cap.

Cum dilectus 9 de Fide instrumentorum, auth. de Testibus, § *Quia vero*, verb. *Illud tamen*, collat. 7, et auth. *Qui semel* Cod. de Probato.

Post conclusionem in causa non amplius super eisdem articulis examinandi sunt testes, neque admittendae novae probationes per instrumenta vel huiusmodi, sed est ferenda sententia super allegata et probata. Ita Glossa communiter recepta in cap. *Cum dilectus* 9 de Fide instrumentorum, verb. *Conclusum*; Abbas, ibid., n. 8; Menoch., part. 6 Speculi aurei, tit. de Instrumentorum production., n. 47, et alii passim, per text. in cap. *Iuravit* 6 de Probationibus, cap. *Cum dilectus* 9 de Fide instrum. Et ratio est clara ex ipsamet significatione huius verbi *conclusio in causa*, cum per ipsam, ut ipsiusmet nomen importat, partes sive expresse sive tacite ulteriori probationi renuntient, seque ad sententiam submittant, id quod extra controversiam tenendum.

Dicitur autem notanter *super eisdem articulis*, quia super novis articulis, etiamsi pendeant ex veteribus, aut ex illis oriantur, bene possunt aliae probationes admitti; arg. cap. *Fraternitatis* 17, et cap. *Ex tenore* 35 de Testibus, cap. *Cum Ioannes* 10, § penult., de Fide instrumentorum, iuncta Glossa communiter recepta in cit. cap. *Fraternitatis*, verb. *Nobis*, et in cit. cap. *Cum Ioannes*, verb. *Postquam*.

Quamvis autem praemissae conclusiones sub n. 63 et 64 regulariter procedant; nihilominus dantur plures casus, in quibus possunt adhuc produci novi testes, etiam super eisdem articulis post publicationem attestatorum, et admitti novae probationes post conclusionem in causa. *Communis*, et ostenditur inductione.

Sic in primis post publicatas attestaciones possunt adhuc produci novi testes super eisdem articulis, et admitti novae probationes post conclusionem in causa in casibus, ubi agitur de valore matrimonii; nam in his ob periculum animarum, seu ne coniuges legitime copulati separentur, etiam post publicatas attestaciones, et conclusionem in causa, debent admitti novi testes et novae probationes pro valore matrimonii iam contracti militantes. Imo etiam ipsamet sententia contra matrimonium contractum lata, nunquam transit in rem iudicatam, sed potest quocumque tempore revocari, ostensa per novas attestaciones et probationes eiusdem falsitate; cap. *Lator* 7, et cap. *Consanguinei* 11 de Sentent. et re iudicat.

Item possunt adhuc produci novi testes et admitti novae probationes in causis beneficiarum: idque propter dictum periculum animarum, et ne quis per subreptionem ad dignitatem ecclesiasticam ascendat. Mascard., de Probationibus, qu. 17 prooemial., n. 47, allegans Rotam, dec. 1, et dec. 2, de Testibus in novis; Reiffenstuel, loc. cit., n. 164, et alii passim.

Item in causis criminalibus, praesertim ca-

pitalibus; ubi enim agitur de causis criminalibus capitalibus, possunt ad defensionem rei etiam post publicationem attestationum produci novi testes et post conclusionem in causa admitti novae probationes ad eius innocentiam detegendam et vitam conservandam, ne reus subitis accusatorum criminibus opprimatur et iniuste condemnatur. *Communis*, text. expresso in l. *Unius facinoris* 18, § 9, ff. de Quaestionibus, ibi: *Ne hi, qui defendendi sunt, subitis accusatorum criminibus opprimantur, defensionem quocunque tempore, postulante reo, negari non oportet.*

70 Alii plures consimiles casus referuntur passim ab auctoribus, et signanter ab Abbate in cap. *Fraternitatis* 17 de Testibus, n. 4; Farinac., tit. 8 de Testibus, qu. 75; a n. 98 usque ad n. 255; Speculator, tit. de Testibus, § *Satis utiliter*, num. 3 et seq., qui brevitas gratia relinquuntur videndi apud ipsos.

71 Nominis identitas personarum identitatem non probat. Bened. XIV, Const. incip. *Inter caetera*, § 11, ubi affert exempla, quibus non semel contingit, ut uno nomine, et sanctus et haereticus designarentur; ex Raymundis enim Lullis, unus martyrii fama praedicatur, at non alter, qui infelicem vitam ac mortem sortitus est; unus pariter Ioannes Cantius Beati nomine insignitur, alter vero haeresi inquinatus execratur, et sic de aliis.

72 Alia ad rem. Vide verb. *Fama*, verb. *Scripturae instrumenta*, verb. *Sententia*, et verb. *Testis*, art. 2.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

73 Negativam directo haud posse probari, communis fere est sententia. Causam huic sententiae dederunt textus nonnulli, tum iuris civilis, tum iuris canonici, quibus asseri videtur, negantem probare nec posse, nec debere. Confer l. 103 Cod. de Probat.; l. 10 Cod. de non numerat. Pecun., c. 11 et 12, eod. tit. de Probationibus.

Quoniam vero ex multis aliis textibus apparet, negativam et probari posse, et aliquando debere, ut ipse Pontifex in cap. 5, in fin., de Renunt., non diffitetur. Hinc est, quod multi post Glossam in cap. 13 de Elect., excogitarunt tres species negativae, *iuris, facti et qualitatis*; negativam *iuris* probari posse et debere censent, ut si quis impugnet testamentum, quod rite haud sit conditum. Idem affirmant de negativa *qualitatis*, quando scilicet negatur qualitas inesse, quae communiter et regulariter inesse solet. Circa vero negativam *facti*, distinguunt, utrum sit *facti definiti*, an *indefiniti*; hanc probari directo posse negant, illius autem probationem saltem per indirectum admittunt. Hoc etiam concedunt, si negativa praegnans est, quae propositionem affirmantem implicite in se contineat. Vide Grananien. in c. 11, n. 3, de Probationibus; Wiestner, in Decret., lib. 2, tit. 19, n. 11 et seq. Alia via processit Herculanius, in tract. de Proband. negat. Primo enim Regulam praemittit: *Negativam ab eo probandam esse, qui in ipsa se fundat*, at n. 27 et seq., plures subdit limitationes, quae fere destruunt Regulam.

Ostendit vero et quidem solidissime Cocceius in dissertatione de *directa probatione negativae*, negativam non tantum directo probari posse, sed etiam probari debere ab eo, qui in ea se fundat, sive is sit actor sive sit reus: ut non sit necesse ad distinctiones illas confugere, quas mox attulimus. Consule etiam Zoes., in tract. de Except. non numerat. pecun., thes. 4, § 12.

Patet autem hinc male ex sententia illa, quae negativam haud probari posse tenebat, olim non fuisse admissas *positiones negativas*, vitiosos fuisse reputatos *articulos negativos*, et non probandos esse ab eo, qui iudici ipsos offert.

De collisione probationum, materia in foro frequentissima, agendum hic quoque esset. Sed ne nimius sim, vide Bohemer., in exercit. Pandect., lib. 22 Pandect., tit. 3, exercit. 65.

PROCESSIONES

Summarium.

1. Processiones unde dicantur? — 2. Processiones dicuntur chori ambulantes. — 3. Processiones semper fuerunt in usu in Ecclesia etiam a primordiis illius. — 4. Processiones publicas indicere, dirigere et ordinare spectat ad Episcopum privative quoad alios. — 5. Et hoc non obstante, quod capitulum, vel alii sint per longum tempus in possessione indicendi publicas processiones vel praescribendi modum, quomodo, et quo sint dirigendae. — 6. Et non obstante etiam immemorabili consuetudine. — 7. Requiritur tamen ad id consilium, non autem consensus capituli. — 8. Ita ut Episcopus solus sine consilio capituli eas indicere et dirigere minime valeat. — 9. Processionis hora indicenda est arbitrio Episcopi, cui magistratus et omnes debent obedire. — 10. Processiones ex devotione populi et confratrum introductae, possunt ex causa ab Episcopo

prohiberi. — 11. Quamvis processiones solitae privatae, quae fiunt a parochis in parochia, et a capitulo in cathedrali, fiant sine licentia Episcopi, adhuc tamen, si transferantur, exigitur Episcopi approbatio. Nec ipse parochus sine licentia Episcopi potest processiones extraordinarias facere. — 12. Processiones publicas indicere et dirigere, absente Episcopo, spectat ad vicarium generalem cum consilio capituli. — 13. Processionibus generalibus indictis pro causa, bono vel honore publico, tam clerici saeculares beneficia vel officia ecclesiastica habentes, quam regulares invitati, omnes interesse tenentur, et adesse compelluntur iuris remediis. — 14. Processiones, ad quas accedere tenentur regulares, assignantur. — 15. Processiones, quae referuntur ad causam, bonum et honorem publicum, demonstrantur. — 16. Istae processiones ad effectum obligandi regulares ad interessendum, non sunt renovandae annuatim, et perpetuandae, nisi nova motiva et novae causae con-

cutrant. - 17. Nec possunt Episcopi obligare regulares ad interessendum cum clero saeculari processioni indictae occasione suae primae visitationis. - 18. Nec possunt Episcopi cogere ad interessendum processionibus publicis regulares distantes a civitate vel oppido per dimidium milliare. - 19. Ubi tamen viget contraria consuetudo, est servanda. - 20. Regulares ad processiones, ad quas tenentur accedere, sufficit, quod invitentur per edictum; ubi autem adesset legitima praxis in contrarium esset servanda. - 21. Regulares non debent accedere ad processiones publicas cum cruce et numero duorum tantum religiosorum. - 22. Neque etiam laici deferentes crucem in processionibus vel candelabra, debent uti alba, seu dalmatica, vel pluviali. - 23. Regulares in processionibus deferre non debent galerum sive pileum, non obstante praetenso solito, et contumaces cogi possunt ad deponendum etiam censuris. - 24. Crux in processionibus deferenda est a regularibus cum velo pendente seu pallio. - 25. Regulares accedentes ad publicas processiones non debent, processione terminata, statim a loco recedere, sed tenentur ibi precibus seu benedictionibus assistere usque in finem. - 26. Regulares in processionibus, quas ipsi faciunt extra claustra, egent licentia Episcopi, vel respectivi parochi, non obstante quacunque consuetudine in contrarium; nisi pro aliquibus processionibus habeant speciale privilegium. - 27. Episcopi autem et parochi non debent denegare talem licentiam regularibus. - 28. Regulares omnes nulla indigent licentia, nec Episcoporum nec parochorum pro faciendis processionibus SS. Sacramenti in quacunque die infra octavam Corporis Christi. - 29. Et quidem eadem die possunt plures fieri processiones a diversis regularibus, dummodo fiant distinctis horis. - 30. Et sic expresse fuit resolutum etiam novissime a S. Congr. Episc. et Regul. cum praeciso rescripto: *Affirmative, dummodo fiant processiones distinctis horis.* - 31. Item speciale privilegium habet praestantissima praedicatorum religio pro faciendi sine praedicta licentia processione SS. Rosarii. - 32. Regulares, qui gaudent speciali privilegio faciendi dictas processiones extra claustra sine licentia, tenentur incedere per viam semel electam. - 33. Regulares possunt in suis processionibus uti pluviali. Nec talis usus est signum seu testimonium iurisdictionis in utente sacerdote. - 34. Regulares in suis processionibus non possunt, nec debent ducere puellas habitu fictitio angelorum neque bizzocheras. - 35. Regulares non possunt processiones in monialium ecclesiis quamvis eorum regimini subiectarum inferre et introducere, licet adesset consuetudo. - 36. Intra clausuram monialium fieri non debent ab exteris processiones, neque cum Sanctissimo Sacramento. - 37. Imaginem B. V. cum baldachino et intortitiis in processione deferri non est prohibendum. - 38. Idem dicendum est de imaginibus sive statuis Sanctorum. - 39. Regularibus paratis et deferentibus in processione reliquias, debetur praecedentia (non tamen caeteris non paratis) supra clerum saecularem. - 40. Quomodo regulanda sit praecedentia regularium inter se et inter alios in processiones? *Remissive.* - 41. Processio SS. Sacramenti inchoari non debet ab ecclesia inferiori, non attempta immemorabili consuetudine. - 42. Item processio SS. Sacramenti terminari debet in illa ecclesia a qua incoepit. - 43. Processio SS. Corporis Christi cur Sede plena fiat in Ecclesia Vaticana, et Sede vacante in ecclesia S. Ioannis Lateranensis? - 44. Processiones in festo Corporis Christi facere non licet aliis ecclesiis, sed soli Episcopo seu ecclesiae cathedrali. - 45. Processio SS. Sacramenti in eius festo debet inchoari a cathedrali et in ea terminari. - 46. In festo Corporis Christi non est deferenda in processione Eucharistia sacerdotum humeris, sed celebrantis manibus. - 47. In festo Corporis Christi Eucharistia non est deferenda per vias Hebraeorum. - 48. In festo Corporis Christi debet deferri Eucharistia a celebrante, et in vespere diei octavae, si fiat processio, debet deferri ab eo, qui can-

tavit vespere, modo saltem sit canonicus in collegiatis. - 49. Non convenit quod prima dignitas celebret missam ante processionem SS. Sacramenti, et deinde altera dignitas minor gestet illud in processione. - 50. Si Episcopus in festo Corporis Christi non deferat Eucharistiam, canonici tamen debent induere sacras vestes. - 51. Canonici ecclesiae collegiatae non debent in processionibus incedere parati sicut canonici cathedralis. - 52. In festo Corporis Christi non sunt canendae cantiones vulgari sermone. - 53. In festo Corporis Christi non est facienda processio sine pluviali. - 54. In processionibus, quae fiunt cum SS. Sacramento, qui incedunt ante illud, in occursum et transitu a latere eiusdem debent facere genuflexionem, dummodo illud videant. - 55. In processione solemni Corporis Christi, quando processio sistit, sacerdos celebrans, subdiaconus et diaconus non debent sedere, neque in scamno, neque in sedibus. - 56. In processione, in qua deferitur SS. Sacramentum vel lignum SS. Crucis, tam clerici saeculares quam regulares, omnesque laici incedere debent detecto capite; in aliis vero processionibus clerici deferentes reliquias et omnes saeculares comitantes incedere debent detecto capite, alii vero clerici tecto capite cum bireto. - 57. Episcopus vero deferens reliquiam SS. Crucis in pontificalibus poterit incedere cum mitra. - 58. Occurrente festo S. Antonii de Padua in Dominica infra octavam Corporis Christi, quamvis PP. Dominicani in dicta die peragant processionem SS. Sacramenti; nihilominus potest a Franciscanis fieri processio de dicto sancto; dummodo fiat diversa hora et data praelatione temporis PP. Dominicani de mane vel de vespere. - 59. In processionibus non sunt deferendae reliquiae Beatorum. - 60. Abusus antiqui in processionibus tollendi sunt cum magna cautela, ne maiora scandala sequantur. - 61. Canonici in processione intra ecclesiam debent incedere capite detecto, et extra eam cum bireto in capite. - 62. Dum fiunt processiones intra ecclesiam sine sacramento non est pulsanda campanula ad elevationem SS. Sacramenti in missa privata; quod si pulsetur et advertatur elevatio, tunc genuflectendum est utroque genu a transeuntibus ante altare, ubi missa celebratur, et deposito SS. Sacramento progrediendum. - 63. Processiones facere de nocte cum SS. Sacramento feria quinta et sexta maioris hebdomadae non convenit, et repugnat mysteriis Ecclesiae, et est abusus omnino tollendus. - 64. Processiones, ut de nocte fieri possint feria sexta maioris hebdomadae, arbitrio Episcopi conceditur. - 65. Si autem aliqua processio fiat de nocte, non debet inferri in ecclesiis monialium. - 66. Patres Capuccini non possunt retinere et processionaliter deferre imagines S. Antonii et S. Francisci cum inscriptione, quod dictus habitus capuccini sit verior forma habitus ipsius S. Francisci, sed moniti debent illam delere et cancellare. - 67. Episcopus potest cogere clericos beneficiatos ad interessendum processionibus publicis. - 68. Item processionibus publicis interesse etiam tenentur clerici saeculares alicuius ecclesiae, quamvis in fundatione illius exempti sint a iurisdictione Ordinarii intra cuius dioecesis existunt. - 69. Item processionibus publicis interesse cogi possunt sacerdotes inservientes ecclesiis religionis Hierosolymitanae. - 70. Non sunt tamen ab Episcopo compellendi interesse processionibus publicis sacerdotes nullum officium aut beneficium ecclesiasticum in civitate vel dioecesi obtinentes. - 71. Processiones publicas comitari cogere non potest Episcopus clericos, qui sunt nullius dioecesis. - 72. Processionibus publicis ab Episcopo cogendi non sunt interesse degentes extra civitatem in locis, in quibus habent plebem. - 73. Processionibus publicis cogi non possunt interesse clerici regulares Societatis Iesu. - 74. Processionibus publicis interesse cogi non possunt clerici regulares congregationis S. Pauli decollati. - 75. Item nec clerici regulares Matris Dei Scholarum piarum. - 76. Item nec canonici regulares congregationis Lateranensis ultra solitum. - 77. Item nec monachi Casi-

nenses, nisi ad processionem SS. Sacramenti. - 78. Item nec monachi Olivetani. - 79. Item nec monachi S. Hieronymi. - 80. Item nec monachi Sanctissimae Trinitatis Caven. - 81. Item nec Carmelitae Discalceati, ac plures alii regulares. - 82. Episcopus cogere non potest canonicos ad interessendum processionem, quae fit in tertia Dominica mensis. - 83. Processiones fieri possunt a canonicis cathedralis, etiam per limites parochiarum sine licentia curati. - 84. Episcopus sub poenis compellere potest confratres, ut convenient solitis processionibus. - 85. Processiones debent fieri or-

dinatim et successive absque aliqua divisione, tam quando incedunt, quam quando stant. - 86. Edictum Episcopi prohibens explodi tormenta bellica per vias, dum fiebant processiones, sustinetur. Econtra edictum curiae laicae permissivum post peractam processionem refellitur, prout de iure. - 87. Si ratione alicuius sollemnis processionis omnes religiosi egrediantur a monasterio, nequeunt feminae tunc ingredi clausuram dicti conventus. - 88. Alia ad rem, *Remissive*. - 89. Quid amplius notandum in hac materia, ad n. 104.

- 1 Processiones a *procedendo* et *eundo* dicuntur¹: nam convocato et procedente clero cum crucibus, vexillis et cereis, ac sequente populo fiunt. Ita Petrus Gregor., lib. 1 Partition. iuris canonici, tit. 20, cap. 4; Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 3, allegat. 78, n. 1, et alii. Unde processiones dicuntur chori ambulantes, ut ex aliis notat Ursaya, to. 1, part. 2, discept. 26, n. 38, vers. *Quin obstet*, et to. 2, part. 2, discept. 23, n. 50.
- 3 Processiones semper fuerunt in usu in Ecclesia, etiam a primordiis illius. Card. Baronius, in Notis ad martyr. Roman., 7 Kalendas Maii; Durand., de Ritibus Eccles., lib. 2, cap. 10; Rota, recent. part. 17, dec. 87, n. 13. Fuerunt enim adumbratae etiam in Veteri Testamento, Esdrae c. xii, ubi habetur, quod, instaurata Ierosolyma post captivitatem Babylonicam, indicta fuit sollemnis processio cum interventu sacerdotum, levitarum et populi ad reddendas in gratiarum actionem pro tanto beneficio cum choris canentium debitas Deo laudes. Iosue vi, refertur quod in obsidione civitatis Iericho celebrata fuit, Dei monitu, veluti quaedam processio circumundo per septem dies dictam civitatem cum delatione arcae foederis omnes sacerdotes, levitas, milites ac reliquum populum buccinis clangentes ac concrepantes. 2 Reg. vi et 3 Reg. ix, etiam innuuntur quaedam nostrarum processionum figurae occasione translationis arcae foederis ex uno in alium locum indictae a David et Salomone. In Novo autem Testamento coeptas quodammodo fuisse a Christo Domino processiones habetur Matthaei xxi, ubi ipse ascensus in Ierusalem ad perficienda mysteria nostrae redemptionis veluti processionaliter sollemni ritu voluit ingredi in sanctam civitatem, turbis praecedentibus ac sequentibus, clamantibusque: *Hosanna Filio David, benedictus, qui venit in nomine Domini*; a qua originem desumpsisse nostras processiones certius tenent Gavantus et Merati, p. 1, tit. 19, litt. E, ubi sic expresse habent: *Cuius, id est processionis, origo an a Purificatione B. M. Virginis cum*

Iosepho, Simeone et Anna; vel certius ex Historia evangelica a turbis in die Palmarum, etc. Hinc patet usum sacrarum processionum esse antiquissimum, et post promulgationem Evangelii dicendum est, manasse ex doctrina et traditione apostolica. Et quamvis tempore Apostolorum ob saevitiam persecutionum non potuerint, sicuti nunc, palam et publice fieri, credibile tamen est, etiam a primordiis Ecclesiae celebratas fuisse sacras processiones in cryptis et speluncis ad memorias martyrum ibi quiescentium. Et tandem cessata saevitiae persecutionum tempore Constantini Magni imperatoris, et S. Silvestri Papae, iuxta doctrinam et traditionem apostolicam tempore opportuno exsequendam, statim coepit frequens usus publicarum processionum, cum interventu utriusque cleri et populi, ut variis adductis exemplis referunt Baronius, tom. 5 Annalium, et in Adnotationibus ad Martyrologium Romanum, sub die 25 Aprilis; Gulielmus Durandus, in suo Rationali, lib. 4, cap. 6; Stephanus Durandus, de Ritibus Eccles., lib. 2, cap. 10, et alii. Et sic tenent expresse Gretserus, de Sacris processionibus, lib. 1, cap. 1; Quarti, de Processionibus in genere, sect. 1, punct. 3, et alii².

Processiones publicas indicare, dirigere et ordinare spectat ad Episcopum privative quoad alios. Sic saepius decrevit Sacra Congr. Rituum, et signanter in Trullen., 17 Decembris 1602, in Elbor., 14 Ianuarii 1617, et 28 Martii 1628, et in Squillacen. *Processionum*, 9 Maii 1693. Et hoc, non obstante, quod capitulum vel alii sint per longum tempus in possessione indicendi publicas processiones, vel praescribendi quomodo et quo sint dirigendae. Sac. Congr. Conc., sub die 16 Februarii 1619. Et non ob-

stante etiam immemorabili consuetudine. Sacra Congr. Rituum, in Camerinensi, 24 Aug. 1619. Requiritur tamen ad id consilium, non autem consensus capituli. Sac. Congr. Rituum, in Elboren., 28 Martii 1628. Et expresse quod consilium requiratur, declaravit Sac. Congr. Conc., in Comensi, 7 Februarii 1632.

¹ De huius nominis etymo, variaque significatione nonnulla attigit Zaccharia, in Onomastico Rituali, t. 2, pag. 106.

² Quos inter nominandi Nicolaus Serrarius, cuius de Sacris Ecclesiae catholicae processionibus libri duo ann. 1607 Coloniae prodierunt; Nicolaus Sanderus in

auctoriolo ad Serarium Gretserumque de Ritu catholicarum processionum, Ipris 1640; Christianus Lupus, dissert. 9 de sacris Processionibus, Bruxellis 1690; et Vatar in Gallico libro, *des Processions de l'Eglise, de leurs antiquitez, utilitez, etc.*, Parisiis 1705.

- 8 Ita ut Episcopus solus sine consilio capituli eas indicare et dirigere minime valeat, ut decisum fuisse ab eadem Sacra Congregatione referunt Francisc. Leo in Thesouro fori ecclesiast., part. 4, cap. 2, n. 145; Armendar., in Addit. ad compil. legum Navarrae, l. 2, tit. 14, § 1, de Processionibus, n. 4; Aloysius Ricc., Neapolit. dec. part. 4, dec. 379, n. 4; Valenzuel., consil. 184, n. 23, vol. 1, et n. 31 et 32; Barbos., supra Conc. Trident., sess. 25, de Regul., cap. 13, n. 41, et part. 3, de offic. et potest. Episc., alleg. 78, n. 4, et in Summ. apostol. decis., verb. *Processio*, n. 3.
- 9 Processionis hora indicenda est arbitrio Episcopi cui magistratus et omnes debent obedire. Sacra Congregatio Rituum, in Urbeveta, 17 Iunii 1606; apud Barbos., in Summ. apostolic. dec., verb. *Processio*, n. 9.
- 10 Processiones ex devotione populi et confratrum introductae possunt ex causa ab Episcopo prohiberi. Sac. Congreg. Rituum, in Elbor., 14 Ian. 1617; apud Barbos., loc. cit., n. 10.
- 11 Quamvis processiones solitae privatae quae fiunt a parochis in parochia, et a capitulo in cathedrali, fiant sine licentia Episcopi, adhuc tamen si transferantur, exigitur Episcopi approbatio, ut, partibus informantibus, fuit decisum a Sacra Congr. Rituum, in Hispalen., 3 Sept. 1595, et 21 Iulii 1696, et in Asten., 31 Ianuarii eiusdem anni, apud Monacell., to. 1, tit. 5, form. 7, num. 22. Nec ipse parochus sine licentia Episcopi potest processiones extraordinarias facere. Sacra Congregatio Concil., 13 Iulii 1636, in qua fuit dictum, non sufficere licentiam vicarii foranei.
- 12 Processiones publicas indicare et dirigere, absente Episcopo, spectat ad vicarium generalem cum consilio capituli, prout posset Episcopus, si praesens esset. Sacra Congr. Rituum, in Vigilien., 28 Septembris 1630, in Bituntina, 3 Aprilis 1632, et in Cassan., 3 Martii 1633; apud Barbos., in Summa apostolicar. decis., loc. cit., n. 7 et 8, super Conc. Tridentinum, loc. cit., n. 42, et cit. alleg. 78, n. 5.
- 13 Processionibus generalibus indictis pro causa, bono vel honore publico, tam clerici saeculares beneficia vel officia ecclesiastica habentes, quam regulares invitati, omnes interesse tenentur et adesse compelluntur iuris remediis, iuxta dispositionem Conc. Trident., sess. 25, cap. 13, de Regular.; Sac. Congreg. Episc., in Caietana, 25 Octobris 1602, confirmat, 7 Aprilis 1690, et novissime Sac. Congr. Conc., in Neapolitana *Processionum*, 3 Augusti 1709, et in alia Neapolitana *Processionis*, 11 Novembris 1724, ubi fuit resolutum, quod ad processiones generales tenentur accedere exempti, et illis recusantes intervenire, excommunicationis poena puniri possunt, teste Ursaya, in Miscellaneo sacro et profano 1, l. P, n. 32.
- 14 Tales autem processiones, ad quas tenentur

accedere regulares, sunt solum illae, de quibus fuit dispositum in Congregatione particulari de ordine Urbani VIII, celebrata sub die 27 Iul. 1628, et 21 Augusti ac 19 Septembris eiusdem anni, apud Pignat., tom. 1, consult. 122, ut infra: *Auditis procuratoribus ordinum, negotioque mature discusso, unanimiter censuerunt posse Episcopos poenis sibi benevisis compellere quoscunque regulares recusantes, etiamsi monachos, et quomodolibet exemptos, ad infrascriptas processiones accedere, atque illis interesse, exceptis duntaxat in strictiori clausura viventibus et monasteriis ultra medium milliare a civitate distantibus, nempe in die festo SS. Corporis Christi, in litanis maioribus, in Rogationibus, ac in quibuscunque aliis publicis et consuetis, vel pro bono, causa aut honore publico, ab Episcopis indictis processionibus, non obstantibus quibuscunque privilegiis, consuetudinibus vel praescriptionibus etiam immemorabilibus, privilegiis tantum apostolicis Sac. Conc. Tridentini posterioribus contrarium desuper disponentibus minime sublatis.*

Processiones vero, quae referuntur ad causam, bonum et honorem publicum, sunt illae quae fiunt et indicuntur pro gratiarum actione de re gravi, pro pace inter catholicos principes, vel victoria impetranda contra infideles, pro electione Romani Pontificis, pro lucrando iubilaeo, pro placando Deo occasione pestis, famis, belli, sterilitatis, terraemotus et similium, ut tradunt Pax Iordan., Lucubrat., tom. 2, lib. 11, tit. 2, n. 4; Passerin., de Statibus homin., to. 3, qu. 189, n. 996, et alii passim.

Istae tamen processiones ad effectum obligandi regulares ad interessendum, non sunt renovandae annuatim, et perpetuandae, nisi motiva et novae causae concurrant. Sic censuit Sacra Congr. Rit., in Bitecten., 19 Ian. 1697, ad relationem Card. Petrucci, in qua declaratum fuit *edictum Episcopi* (quo astringebantur regulares sub poena suspensionis et interdicti Ecclesiae ipso facto incurrenda ad interessendum processionem indictae pro obtinenda liberatione a terraemotu semel iam factae anno praecedenti, et postea renovatae) *non sustineri cum omnibus inde secutis*. Sic refert Monacell., tom. 1, tit. 5, formul. 7, n. 25.

Nec possunt Episcopi obligare regulares ad interessendum cum clero saeculari processionem indictae occasione suae primae visitationis, ut expresse censuit Sac. Congr. Conc., in Anagnina *Processionis*, 9 Decembris 1662, Decreto ut infra:

In Anagnina Processionis.

Occasione suae primae visitationis, primique ingressus in terram Carpineti dominus Episcopus Anagninus plenariam indulgentiam ex auctoritate SS. D. N. publicare intendens, edictum tenoris sequentis promulgavit. Omissis, etc.

Di qui è, che abbiamo risoluto di fare una pubblica generale, e generalissima processione per solennizzare con la dovuta decenza dette sacre azioni per eccitamento maggiore de' fedeli alla divozione e pietà; che perciò invitiamo tutto il popolo, comandando a detto effetto a tutti gli ecclesiastici, così secolari, come regolari di detta terra, che debbano intervenire personalmente, sotto pena a detti ecclesiastici di scomunica latae sententiae da incorrersi ipso tunc, che non saranno intervenuti, ed altre pene a nostro arbitrio, etc.

Conqueruntur fratres Ordinis strictioris Observantiae, se immerito atque iniuste compelli ad huiusmodi processionem; econtra vero conqueritur D. Episcopus, dictos fratres praefatum edictum non sine populi scandalo contemnentes dictae processioni non interfuisse, et non obstantibus censuris ob eorum contumaciam ipso facto incursis, a celebratione divinorum officiorum non abstinuisse; quare praesuppositis iis, quae ab utraque parte informantur deducuntur:

Quaeritur, an dicti fratres potuerint ad praenominatam processionem ab Episcopo compelli.

Die 9 Decembris 1662.

Sacra Congregatio eminentissimorum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium Concilii Tridentini interpretum censuit non potuisse.

F. Episc. Sabinen. Card. SACCHETTUS.

¹⁸ Nec possunt Episcopi cogere ad interessendum processionibus publicis regulares, qui distant a civitate vel oppido per dimidium milliari; sic decisum fuisse a Sacra Congr. Conc. referunt Piasec., Armendar., Lezana, Idelphonus a Iesu Maria apud Barbos., in Summa apostolic. decis., collectan. 607, n. 17, et de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 78, n. 21, et expresse patet etiam in decreto alato supra n. 14.

¹⁹ Ubi tamen viget consuetudo, quod regulares, vel etiam confraternitates laicorum non obstante distantia unius milliarii, convenient ad processiones, est servanda, et convenire tenentur. Passerin., de Stat. homin., tom. 3, qu. 189, art. 10, inspect. 10, n. 100; Monac., loc. cit., num. 30, et novissime censuit Sacra Congreg. Rituum, in Nucerina Paganorum, 12 Septembris 1669, ad relationem Card. Francisci Barberini.

²⁰ Regulares ad processiones, ad quas tenentur accedere, sufficit quod invitentur per edictum. Monacell., tom. 1, tit. 5, formul. 7, n. 23, et tom. 3, tit. 3, formul. 6, n. 3, ubi tradit formulam edicti, et docet quomodo regulares et exempti sint in edicto invitandi et monendi; et sic multis in locis servat praxis; ubi autem adesset legitima praxis in contrarium, esset servanda. Arg. cap. Cum tanto 11 de Consuetud., cum similibus.

Regulares non debent accedere ad processiones publicas cum cruce et numero duorum tantum religiosorum. Sacr. Congr. Conc., in Aquen., 9 Iunii 1708, in responsion. ad 2. Neque eorum laici deferentes crucem in processionibus vel candelabra debent uti alba vel dalmatica seu pluviali, ut respondit S. Congr. Rituum, in Caesenat. ad 6, et quod talis usus non sit permittendus, declaraverat 10 Maii 1659; apud Monacell., tom. 4 Supplem. ad tom. 1, num. 78.

Regulares in processionibus deferre non debent galerum sive pileum, non obstante praetenso solito. Sacr. Congreg. Rituum, 30 Augusti 1664, cum facultate data Episcopis illos cogendi ad deponendum etiam censuris; quod decretum eadem Congregatio innovavit et servari mandavit in Aquipendii, 26 Aprilis 1662, contra PP. Augustinianos et Minores Conventuales.

Crux in processionibus deferenda est a regularibus cum velo pendente seu pallio. Sacr. Congr. Rituum, 14 Ianuarii 1617.

Regulares accedentes ad publicas processiones, non debent, processione terminata, statim a loco recedere, sed tenentur tam in accessu quam in reditu ecclesiam ex qua et in qua functio incipit vel terminatur, ingredi, ibique precibus seu benedictioni assistere usque in finem. Sic decrevit Sacr. Congr. Rituum, in Syracusana, 6 Septembris 1636, et in Pisaurensi, 7 Martii 1648; apud Pignat., tom. 3, consult. 46, a n. 32, ubi docet id haberi etiam ex Rituali Romano, tit. de Procession. Corporis Christi, ei ex caeremoniali Episc., lib. 2, cap. 32 et seq., et ex decreto Sacrae Congr. Episc. et Regul.

Regulares in processionibus, quas ipsi faciunt extra claustra, egent licentia Episcopi vel respectivi parochi, non obstante quacunque consuetudine in contrarium; nisi pro aliquibus processionibus habeant speciale privilegium; sic pluries decrevisse Sacram Congreg. Concilii et Rituum referunt Riccius, Lauret., de Franch., Donat., Ventriglia, Romaguerra apud Monac., tom. 1, tit. 5, formul. 7, n. 26.

Episcopi autem et parochi non debent denegare talem licentiam regularibus, alioquin si denegetur, recurritur ad Sedem Apostolicam, a qua vel rescribitur Episcopo, ut licentiam concedat, prout rescripsit Sacr. Congr. Episc. in Papien., 11 Maii 1696. Vel *servetur solitum*, ut ab eadem Sacr. Congr. Episc. fuit rescriptum, in Savon., 4 Sept. 1693, et a S. Cong. Rituum, in Ferentina, 21 Nov. 1696. Et a Sacr. Congr. Concilii, in Aquen., 6 Iun. 1708, ad 7 Dubium, ibi: *An Patribus Carmelitis loci Incisae liceat extra propria claustra et districtum, per loca consueta facere processionem B. M. V. de Monte Carmelo, occasione suae festivitatis, petita tamen licentia a paracho, li-*

cet non obtenta? Respondit *Affirmative*. Et die 27 Aprilis 1709, reclamante parcho, stetit in decisis.

- 28 Notanter autem supra, n. 26, fuit dictum: *Nisi pro aliquibus processionibus habeant speciale privilegium*, quia pro ipsis nulla indigent licentia, nec Episcoporum, nec parochorum, ut pro faciendis processionibus Sanctissimi Sacramenti in quacunque die infra octavam Corporis Christi habent regulares omnes privilegium cum amplissimis derogatoriis sibi concessum a Gregorio XIII, Constitutione 10, incip. *Cum interdum*, tom. 12 Bull., in cuius § 2, sic expresse habetur: *Universis et singulis clero et clericis, ac personis ecclesiasticis, tam saecularibus, quam ordinum, religionum ac militiarum regularibus, ac etiam, etc., liceat ipsis, tam die ipsa Dominica infra Octavam Corporis Christi, quam aliis totius Octavae praedictae diebus, processiones suas celebrare, etc. Nec super eo tam ab ordinis praedicatorum huiusmodi, quam aliis quibuscunque personis, etc., quomodolibet molestari, inquietari vel perturbari, etc., tenore praesentium concedimus et permittimus; quam late examinat et propugnat D. Ursaya, to. 2, part. 1, discept. 4, in cuius summario seu argumento sic expresse habet: Vigore Const. 10 sanctae memoriae Greg. XIII, absque ulla Ordinariorum vel parochorum licentia possunt omnes, tam de clero saeculari quam regulari etiam extra eorum claustra facere processiones in die Octavae SS. Corporis Christi, et in aliis diebus eiusdem festivitatis. Et pluries id novissime statuit Sacra Congreg. Episcoporum et Regular., et signanter in Tricaricen. *Processionis*, 18 Aprilis 1714, et 4 Martii 1717, et in Potentina *Processionis*, 13 Martii 1718.*

- 29 Et quidem eadem die possunt plures fieri processiones a diversis regularibus, dummodo fiant distinctis horis, prout Innocentius XI disposuit in causa vertente inter fratres Ordin. Minor. et PP. Ordin. Praedicat. in Indiis Constitut. incip. *Sua nobis*, in qua sic expresse habetur:

« Cum Sacra Rituum Congr. sub die decima mensis Februarii de anno Domini 1605 decrevisset, competere PP. Dominicanis ius peragendi processionem Sanctissimi Corporis Christi Dominica infra Octavam illius, privative ad PP. Minores de Observantia, et signanter in civitate Quiten. ita tamen, ut liceret eisdem PP. Minoribus eadem die Dominica infra Octavam facere processiones intra claustra eorum conventus.

» Pro parte eorundem PP. Dominicanorum provinciae Quiten. habitus recursus ad sanctae memoriae Innocentium Papam XI, praedecessorem nostrum, ad obtinendam specificam confirmationem praememorati decreti, quam eis idem Innocentius praedecessor benigne imper-

titus est per litteras in forma brevis incipientes *Emanavit*, sub die vicesima sexta Martii eiusdem anni 1685 expeditas.

» Verum causa huiusmodi, cum iuribus extunc ad Urbem pro Patribus Franciscanis allatis, iterum coram eadem Sacra Congr. ad plenum discussa, ipsamet Congregatio decretum edidit, quo praescripsit, quid tandem observandum sit ab utraque parte circa praedictam processionem, tenoris sequentis, videlicet: In causa Quiten. inter PP. Ordinis Minorum Familiae Ultramontanae, conventus civitatis Quiten. ex una, et PP. Dominicanos eiusdem civitatis ex altera partibus a dilecto filio nostro Cardinali Pamphilio reposita duntaxat super dubio processionis Sanctissimi Corporis Christi, eadem S. Congr. auditis utriusque partibus, tam in voce quam in scriptis informantibus, censuit, recedendum a decisis et in casu, de quo agitur, licere Patribus Franciscanis facere processionem die Dominica infra Octavam Sanctissimi Corporis Christi: sed PP. Ordinis Praedicatorum de mane; Patribus vero Minoribus de sero, et ita decrevit, et servari mandavit die 24 Martii 1696.

» Attamen non acquiescentibus praedictis PP. Ordinis Minor, familiae Ultramontanae conventus Quiten. huiusmodi decreto in ea tantum parte, in qua hora peragendi processionem ipsi praescribitur, reposita ab eodem Cardinali Pamphilio in Sacra Rituum Congregatione huiusmodi dubio, eadem Congregatio PP. Dominicanis licet citatis non informantibus: in decisis super negotio principali, et licere PP. Franciscanis facere processionem etiam de mane, distinctis tamen horis ab Episcopo praescribendis, censuit, et ita servari mandavit die 7 Aprilis 1696.

» Sed ab huiusmodi decreto reclamantibus PP. Dominicanis, proposita iterum causa per praefatum Cardinalem Pamphilius, utraque parte informante, iuribus hinc inde discussis, Sacra Congr. praedicta rescribendum censuit; in decisis super negotio principali et licere Patribus Franciscanis facere processionem extra claustra per loca solita, etiam de mane, distinctis tamen horis, ab Episcopo praescribendis, et data electione horae Patribus Dominicanis, a qua semel electa, non liceat amplius recedere, et ita decrevit et servari mandavit die prima Septembris 1696.

» Verum, quia sicut eadem petitio subiungebat, dicti Patres Franciscani dubitant, ne executio et observatio decreti huiusmodi a dictis Patribus Dominicanis forsitan impugnari possit, et in simili eventu idem decretum suo frustretur effectu; ideo praedictus frater Nicolaus ad nos recurrit humiliter supplicando, quatenus tibi, ut ad executionem dicti decreti iuxta illius tenorem et formam procedas, apostolica auctoritate committere, aliasque sibi in prae-

missis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur statum et merita causae huiusmodi praesentibus », etc. Deinde committit Episcopo Quitensi ut contraditores ad exsequendum decretum omnibus iuris remediis et facti compellat, ut ibi late, non obstantibus, etc. Romae 5 Kal. Martii 1696.

30 Et sic expresse fuit resolutum etiam novissime a Sacr. Congr. Episc. et Regul., in Tricaricensi *Processionis*, die 17 Aprilis 1714, et 4 Martii 1717, cum praeciso rescripto: *Affirmative, dummodo fiant processiones distinctis horis.*

31 Item speciale privilegium habet praestantissima Praedicatorum religio pro facienda sine praedicta licentia processione SS. Rosarii, uti inter alios refert eminentissimus Card. Petra, to. 5 Commentariorum, ad Const. 18 Sixti IV, n. 15 et 16, his verbis: « Adsunt tamen resolutiones SS. Congregationum favorabiles dictae processionis Rosarii, ut sine licentia aliqua celebretur, sed concurrente consuetudine celebrationis, ut in Baren. resolvit Sacra Congr. Rituum, 11 Martii 1690, et Sacra Congr. Conc., in Ripana *Confraternitatis*, 30 Martii 1715, in qua causa aderat consuetudo, et ad rem fuerunt inter alia proposita plura dubia respicientia controversias inter confratres Sanctissimi Rosarii, Patres Praedicatores, et Episcopum, quae possunt videri in Regesto Congregationis pro opportunitate, et integrum referendum puto ad rem infrascriptum dubium 8: An liceat fratribus sine licentia Episcopi peragere per civitatem processiones tam in prima Dominica Octobris, quam aliis temporibus, in casu, etc. Sacra Congr. censuit ad 8 *Negative*, exceptis processibus Sanctissimi Corporis Christi, et Rosarii in prima Dominica Octobris; verum sanctissimus dominus noster Benedictus XIII in re edidit novissime litteras apostolicas in forma brevis sub die 10 Aprilis 1725, anno primo pontificatus, in quibus fratribus Praedicatoribus indulsit, ut ipsi de caetero processionem praefatam Sanctissimi Rosarii, qualibet prima Dominica mensis Octobris, ingrediendo limites cuiuscunque parochiae, Ordinarii licentia minime requisita, et absque assistentia parochi, ac cum omni pompa peragere libere et licite possint ».

32 Regulares, qui gaudent speciali privilegio faciendi dictas processiones extra claustra sine ulla licentia, tenentur incedere per viam semel electam. Sacr. Congr. Rituum, in Pisauran., 3 Novembris 1613; in Materan., 15 Maii 1632; in Belcastren., 28 Aprilis 1690, ad relat. Card. Petrucci, et in Quiten. *Processionis*, 1 Septembris 1696, referente Card. Pamphilio.

33 Regulares possunt in suis processionibus uti pluviali; nec talis usus est signum seu testimonium iurisdictionis in utente sacerdote, ut patet ex resolutione et responsione Sacr. Congr. Rituum ad sequentia dubia:

« Supplicante humiliter P. Procuratore Generali Ordinis Minorum Observantium S. Francisci a Sacra Rituum Congregatione declarari infrascripta dubia :

» Primum: An guardiani Ordinis Minorum Observ. S. Francisci provinciarum regni Neapolis, obtenta ab Ordinariis locorum oretenus vel in scriptis licentia faciendi solemnes processiones per civitates vel oppida extra limites conventuum suae religionis cum statua aut reliquia alicuius Sancti, possint religiosi sui Ordinis uti pluviali, licet in licentia obtenta non fuerit expressus usus pluvialis?

» Secundum: An usus pluvialis in processionibus solemnibus sit testimonium et signum iurisdictionis in utente sacerdote?

» Sacra eadem Rituum Congr. censuit respondendum.

» Ad primum *Affirmative*.

» Ad secundum *Negative*, et ita declaravit, die 21 Martii 1699 ».

Regulares in suis processionibus non possunt nec debent ducere puellas habitu fictitio angelorum neque bizzocheras, ut declaravit Sacra Congr. Episc. et Regul., in Ebredun., 19 Ianuarii 1691; apud Monac., tom. 1, tit. 5, formul. 7, n. 33. Et iam decreverat in Placentina, 4 Septembris 1602, et in Mutinen., 14 Iunii 1619, quod in dictis processionibus, nec intermisceantur pueri, puellae, vel etiam viri cum extraordinariis habitibus, puta angelos vel daemones referentibus; puellae vero neque cum suis vestibus ordinariis, nisi in loco solito aliarum mulierum, cum facultate Ordinario procedendi contra regulares cuiuscunque Ordinis inobedientes, ut in Cremon., 6 Sept. 1604, apud Nicol., in Floscul., verb. *Processio*, n. 8.

Regulares non possunt processiones in monialium ecclesias, quamvis eorum regimini subiectarum, inferre et introducere, licet adesset consuetudo. Sic Sacr. Congr. Episc. et Reg., in Olivetanorum, 27 Martii 1602, et in Pisauran., 24 Novembris 1617, in una Dominicanorum, his verbis: *Cum Sacrae Congregationi innotuisset, nonnullos Ordinis S. Dominici regulares occasione processionum per eosdem diebus Dominicis et post vespas celebrari solitarum processionaliter in monialium eorum regimini subiectarum ecclesiis ingredi consuevisse, illustrissimi eiusdem Congregationis Patres Episcopo Pisauran. litteras dari mandarunt, ut praefatum abusum omnino tollat, provideatque, ut praefati regulares, quovis praetextu processionum per ipsos fieri solitarum, in dictarum monialium ecclesias in posterum nullatenus ingrediantur.*

Intra clausuram monialium fieri non debent ab exteris processiones neque cum Sanctissimo Sacramento. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Neapolitana, 19 Ianuarii 1596; apud Nicol., loc. cit., n. 18.

- 37 Imaginem beatissimae Virginis cum baldachino et intortitiis in processione deferri non est prohibendum. Sacra Cong. Episc. et Reg., in Cremon., 11 Martii 1579, in Patavina, 20 Decembris 1609, et in una Servitarum Perusiae, 20 Iulii 1621. Modo petatur ab Ordinario licentia, ut occurrì possit abusibus. Eadem Sacra Cong., in Taurinen., 12 Martii 1623.
- 38 Idem dicendum est de imaginibus sive statuis Sanctorum. Eadem Sacra Congregatio, 19 Iulii 1647.
- 39 Regularibus paratis et deferentibus in processione reliquias debetur praecedentia (non tamen caeteris non paratis) supra clerum saecularem. Sacra Cong. Episc. et Regul., in Iuvenac., 4 Septembris 1693.
- 40 Quomodo regulanda sit praecedentia regularium inter se et inter alios in processionibus? Vide verb. *Praecedentia*, a n. 44 ad 48.
- 41 Processio SS. Corporis Christi inchoari non debet ab ecclesia inferiori, non attenta immemorabili consuetudine. Sacra Congreg. Conc., in Sarnen., 7 Augusti 1683.
- 42 Item processio SS. Corporis Christi terminari debet in illa ecclesia, a qua incoepit. Sacra Congr. Rituum, in Nolana *Processionis*, 1 Septembris 1718; apud Ursayam, tom. 3, part. 1, discept. 26, n. 45 et 46.
- 43 Processio SS. Corporis Christi, Sede plena, ob commodum Papae fit in basilica Vaticana. At, Sede vacante, quia cessat dicta ratio, fit in ecclesia S. Ioannis Lateranensis, ut evenit tempore Sedis vacantis per obitum Alex. VIII, anno 1691, cum ipsa sit maior ecclesia. Rota, part. 19, tom. 2 recent., dec. 479, num. 64; Card. Petra, tom. 4 Comment., ad Const. 1 Gregorii XI, n. 18 et 19.
- 44 Processiones in festo Corporis Christi facere non licet aliis ecclesiis, sed soli Episcopo seu ecclesiae cathedrali. Sacra Rituum Congr., in Pisana, 22 Maii 1615. Processio Sanctissimi Sacramenti in eius festo debet inchoari a cathedrali, et in ea terminari. Sacra Rit. Congr., in Tuscan., 29 Augusti 1519.
- 46 In festo Corporis Christi non est deferenda in processione eucharistia sacerdotum humeris, sed celebrantis manibus. Sacra Rituum Cong., 2 Iunii 1618.
- 47 In festo Corporis Christi eucharistia non est deferenda per vias Hebraeorum. Sacra Cong. Rituum, 22 Februarii 1593.
- 48 In festo Corporis Christi debet deferri eucharistia a celebrante; et in Vesperis diei Octavae, si fiat processio, debet deferri ab eo, qui cantavit Vesperas, modo saltem sit canonicus in collegiatis. Sacra Rit. Cong., 12 Iun. 1637 et 23 Maii 1709, in respons. ad 4, teste Ursaya, tom. 2, part. 1, n. 59.
- 49 Non convenit, quod prima dignitas celebret missam ante processionem SS. Sacramenti, et deinde altera dignitas minor gestet illud in

processione. Sacra Cong. Rituum, 31 Iun. 1632 et 13 Martii 1700, in respons. ad 5, teste Ursaya, loc. cit., n. 60.

Si Episcopus in festo Corporis Christi non 50 deferat eucharistiam, canonici tamen debent induere sacras vestes. Sacra Congr. Rituum, 17 Martii 1628.

Canonici ecclesiae collegiatae non debent in 51 processionibus incedere parati sicut canonici cathedralis. Sacra Rit. Congr., 17 Maii 1607.

In festo Corporis Christi non sunt canendae 52 cantiones vulgari sermone. Sacra Rit. Cong., 21 Martii 1609.

In festo SS. Corporis Christi non est fa- 53 cienda processio sine pluviali. Sacra Rituum Cong., 21 Ianuarii 1701.

In processionibus, quae fiunt cum SS. Sa- 54 cramento, qui incedunt ante illud, in occursum et transitu a latere eiusdem debent facere genuflexionem, dummodo videant praedictum Sanctissimum Sacramentum. Sac. Rit. Congr., 1 Martii 1681.

In processione solemnì Corporis Christi, 55 quando processio sistit, sacerdos celebrans, subdiaconus et diaconus non debent sedere, neque in scamno, neque in sedibus. Sacra Congr. Rituum, in Hispalen., 21 Ianuarii 1690, in responsione ad 4.

In processione, in qua deferitur SS. Sacra- 56 mentum vel lignum Sanctissimae Crucis, tam clerici regulares quam saeculares, omnesque laici incedere debent detecto capite; in aliis vero processionibus clerici deferentes reliquias et omnes saeculares comitantes incedere debent detecto capite, alii vero clerici tecto capite cum bireto. Sacra Congreg. Rituum, in Caietana, 2 Septembris 1690.

Episcopus vero deferens reliquiam ligni san- 57 ctissimae Crucis in Pontificalibus poterit incedere cum mitra. Sacra Congreg. Rituum, in Maceraten., 14 Iunii 1692.

Occurrente festo S. Antonii de Padua in 58 Dominica infra Octavam Corporis Christi, quamvis PP. Dominicani in dicta die peragant processionem Sanctissimi Sacramenti; nihilominus potest a Franciscanis fieri processio de dicto sancto; dummodo fiat diversa hora et data praelatione temporis PP. Dominicanis de mane vel de vespere. Sacra Congr. Rituum, in Placentina, 30 Aprilis 1701, et in Aliphana, 18 Martii 1702.

In processionibus non sunt deferendae reli- 59 quiae beatorum. Sacra Rituum Cong., 27 Septembris 1659.

Abusus antiqui in processionibus tollendi 60 sunt cum magna cautela, ne maiora scandala sequantur. Sacra Congr. Rit., 13 Maii 1603.

Canonici in processione intra ecclesiam de- 61 bent incedere capite detecto, et extra eam cum bireto in capite. Sacra Rituum Congregatio, 30 Martii 1633.

- 62 In processionibus candelarum, palmarum et similium, quae fiunt intra ecclesiam sine sacramento, non est pulsanda campanula ad elevationem SS. Corporis Christi in missa privata; quod si pulsetur et advertatur elevatio, tunc genuflectendum est utroque genu a transeuntibus ante altare, ubi missa celebratur, et deposito SS. Sacramento, progrediendum, similiter si aliqui transeant in elevatione calicis. Sacra Rituum Congr., 1 Martii 1681.
- 63 Processiones facere de nocte cum SS. Sacramento feria quinta et sexta maioris hebdomadae non convenit et repugnat mysteriis Ecclesiae, et est abusus omnino tollendus. Sacra Cong. Rituum, in Mantuana, 18 Aug. 1606; apud Barbos., in Summ. apost. dec., verb. *Processio*, n. 12.
- 64 Processiones, ut de nocte fieri possint feria sexta maioris hebdomadae, arbitrio Episcopi conceditur. Sacra Congr. Rituum, in causa Indiarum, 20 Iulii 1600; apud Barbos., loc. cit., num. 13.
- 65 Si autem aliqua processio fiat de nocte, non debet inferri in ecclesiis monialium. S. Cong. Episc. et Regul., 6 Septembris 1709.
- 66 Licet PP. Capuccini possint retinere, et processionaliter etiam deferre imagines S. Antonii Patavini et S. Francisci in habitu capuccini, non possunt tamen subtus imagines S. Antonii, vel S. Francisci de Assisio depictas, sculptas vel impressas cum eodem habitu apponere et retinere inscriptiones indicantes illas esse effigies dictorum Sanctorum cum veriori forma habitus ipsius S. Francisci, sed moniti debent illas delere et cancellare, ut iussit Sacra Congreg. Rituum, in Neocastren., 22 Ianuarii 1707.
- 67 Episcopus potest cogere clericos beneficiatos ad interessendum processionibus publicis. Sacra Cong. Conc., in Nullius Altamurae, 26 Martii 1678, etiam censuris, quamvis non probetur consuetudo accedendi; dummodo censurae sint comminatoriae, ferendae sententiae, et in subsidium. Eadem Sacra Congr., in Surrentina, 6 Augusti 1689.
- 68 Item processionibus publicis interesse etiam tenentur clerici saeculares alicuius ecclesiae, quamvis in fundatione illius exempti sint a iurisdictione Ordinarii, intra cuius dioecesim existunt. Sacra Cong. Conc., 21 Martii 1702.
- 69 In processionibus publicis interesse cogi possunt sacerdotes inservientes ecclesiis Religionis Hierosolymitanae. Sacra Cong. Concil., apud Barb., in Summ. apostol. dec., collect. 607, num. 3.
- 70 Non sunt tamen ab Episcopo compellendi interesse processionibus publicis sacerdotes nulum officium aut beneficium ecclesiasticum in civitate vel dioecesi obtinentes. Sacra Congr. Conc., 9 Maii 1597; apud Barbos., loc. cit., n. 5, et Bened. XIV, Instit. Eccles. 21, § 2.

Processiones publicas comitari cogere non potest Episcopus clericos, qui sunt nullius dioecesis. Sacra Congr. Conc., apud Barb., loc. cit., n. 6.

Processionibus publicis ab Episcopo cogendi non sunt interesse degentes extra civitatem in locis, in quibus habent plebem, quia cum illa plebe debent facere processionem. Sacra Cong. Conc., apud Campanil., in Diversor. iur. canonic., rub. 12, c. 33, n. 117; Barbos., loc. cit., num. 7.

Processionibus publicis cogi non possunt interesse clerici regulares Societatis Iesu. Gregorius XIII, Const. incip. *Quaecunque*.

Processionibus publicis interesse ab Episcopo compelli non possunt clerici regulares Congregationis S. Pauli Decollati. Sixtus V, Const. incip. *Rationi*.

Processionibus publicis interesse cogi non possunt clerici regulares Matris Dei Scholarum Piarum; Urbanus VIII, Const. incip. *Debitum*.

Processionibus publicis ultra solitum cogendi non sunt interesse canonici regulares Congregationis Lateranensis. Sacra Congreg. Rituum, in causa Canonic. Regular. Lateranen., 30 Iulii 1616.

Processionibus publicis interesse non sunt ullo modo cogendi monachi Congregationis Casinensis, nisi ad processionem SS. Sacramenti, iuxta eorum antiquam consuetudinem. Sacra Cong. Rit., in Placentina, 10 Iunii 1602.

Processionibus interesse cogi non debent monachi Olivetani. Sacra Congr. Rituum, apud Ioan. Mariam Novar., in Lucerna Regul., verb. *Processio*, n. 11, et Barbos., loc. cit., n. 13.

Processionibus publicis interesse non sunt cogendi monachi S. Hieronymi. Sacra Cong. Conc., apud Ioan. Mariam Novar., loc. cit., et Barbos., loc. cit., n. 14.

Processionibus publicis interesse compelli non possunt monachi SS. Trinitatis Caven., quorum monasterium est immediate subiectum Sedi Apostolicae. Sacra Congregatio Concilii, 13 Augusti 1579.

Processionibus publicis interesse cogi non possunt Carmelitae Discalceati. Clemens VIII, Constitut. incip. *Religiosorum*. Et sic etiam plures alii regulares, uti constat ex eorum respectivis privilegiis.

Episcopus cogere non potest canonicos ad interessendum processioni, quae fit in tertia Dominica mensis. Sacra Congr. Conc., in Sarnen., 27 Iunii 1705, in responsione ad 7.

Processiones fieri possunt a canonicis cathedralis etiam per limites parochiarum sine licentia curati. Sacra Cong. Rit., in Thelesina, 28 Augusti 1615, et 15 Iunii 1615, et 15 Iunii 1619.

Processionibus solitis, ut confratres convenerint, compellere potest Episcopus sub poenis arbitrio illius, maxime stante possessione illos

vocandi per edicta. Sacra Congr. Conc., 21 Ianuarii 1622 et 8 Maii 1627.

85 Processiones debent fieri ordinatim et successive absque aliqua divisione, tam quando incedunt, quam quando stant. Sacra Congr. Rituum, in Toletana, 15 Maii 1612.

86 Edictum Episcopi prohibens explodi tormenta bellica per vias, dum fiebant processiones, sustinetur; e contra edictum curiae laicae permissivum post peractam processionem refellitur, prout de iure. Sacra Congr. Immun., 2 Decembris 1698, lib. 2 Decr. Vall., p. 190.

87 Si ratione alicuius solemnitis processionis seu alterius urgentis necessitatis religiosi omnes egrediantur a conventu, feminae tunc illi ingredienti, graviter peccant, et poenis ingredientium afficiuntur. Sic expresse Bonacina, tom. 1, tract. de Clausura, qu. 5, punct. 2, n. 7; Donatus, Prax. Regular., to. 1, tract. 5, qu. 16, et alii. Et ratio est, quia in tali casu facerent contra legem, quae sub gravissimis poenis prohibet feminas introire in conventus virorum. Nec obstat, quod pro tunc cesset finis legis, nempe regulares perturbari vel incitari ad peccandum, cum, ut supponitur, in conventu nullus existat; quia per accidens est, finem legis in aliquo raro casu non violari; lex autem respicit id quod est per se, et saepius accidit, non autem id quod est per accidens, et raro contingit; l. *Ex his* 4, et l. *Nam ad ea* ff. de Legibus, Authent. *Ut sine prohibitionem matres*, cum similibus.

Nec valet dicere, quod, cessante causa prohibitionis, cessat ipsa prohibitio, cap. *Cum cessante* 60 de Appellationibus, leg. *Cum ancillam* 6 Cod. de Conditione ob causam, et Glossa final., ibidem, cum similibus. Non valet, inquam, quia id procedit quando causa cessat per se; secus autem si ex aliquo accidenti, ut in nostro casu. Et id quod dicitur de ingressu feminarum in conventus religiosorum, venit dicendum etiam de ingressu virorum in monasteria monialium, si ex aliquo accidentali casu ad breve tempus omnes egrediantur a monasterio. Et a fortiori si aliquis religiosus vel aliqua monialis remaneat in conventu, et respective monasterio ad custodiam, vel ob aliam causam pro illo brevi tempore; maxime cum novissime editae sint a Benedicto XIV duae constitutiones rigidissime prohibentes quencunque ingressum in clausuram religiosorum, una quae incipit: *Regularis disciplina*; et altera ingressum in clausuram monialium, quae incipit: *Salutare in catholica Ecclesia institutum*.

88 Alia ad rem. Vide verb. *Crux*.

89 Processio generalis in solemnitate Corporis Christi, Sede Apostolica vacante, de more celebrari iubetur, cum praescriptione ritus et personarum, quae interesse debent. Bened. XIV, tom. 1, Constit. 112, incip. *Pastoralis sollici-*

tudinis. Et praescribit, quod celebretur apud 90 basilicam Vaticanam. Idem, ibid., § 3. Electio 91 Antistitis, qui deferat Sanctissimum Sacramentum, tribuitur collegio Cardinalium. Idem, ibid., § 5.

Processiones confraternitatum singulis diebus 92 per Octavam sanctorum apostolorum Petri et Pauli in Urbe habendae statuuntur ad diversas et designatas ecclesias. Idem, Const. 83, incip. *Admirabilis*, § 11. Vide supra, ad verb. *Capella*, a n. 65, ubi assignantur ecclesiae et indulgentiae.

Regularibus liberum est pro processionibus 93 peragendis extra claustra licentiam petere vel ab Episcopo vel a parochio; imo, habita licentia ab Episcopo, qui est parochus parochorum, etiam contradicente parochio, possunt processiones ipsas extra claustra peragere. S. Congr. Concil., in Nepesina, 3 Augusti 1686, et in Volaterrana, 16 Martii 1625, ad decimum, ut refertur in Thesauro Resolutionum S. Cong. Conc., tom. 4, in dicta Volaterrana.

Processio Kalendis Augusti ab ecclesia Sancti Francisci Assisien. ad ecclesiam S. Mariae Angelorum, ad formam veterum indultorum approbata et confirmata fuit a Bened. XIV, Constit. incip. *Fidelis Dominus*, § 10.

Processionibus publicis, quocunque iure seu 95 auctoritate indictis ab Archiepiscopo Neapolitano, interesse non tenentur rector, alique clerici, seu presbyteri actu inservientes in Hospitali S. Angeli a Nido Neapolitanae civitatis. Bened. XIV, Const. incip. *Praeclarum*, § 15.

Processiones prius fieri debent, dein missa 96 solemniter cantanda ex rubrica Missalis Romani; Institut. eccles. 68, p. 12. Nisi tamen aliter ob gravem causam Episcopo vel clero videatur; ibid., ex eadem.

Processio in festo Sancti Marci, si incidat in 97 ipsam Paschae Resurrectionis diem, transferenda est ad tertiam diem Paschae, ex decreto Sacrae Congreg. Rituum, die 25 Sept. 1734, Institut. eccles. 28, § 3.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Non obstante Concilio Tridentino, sess. 25, 98 cap. 23, de Regular., obligante regulares, tametsi exemptos, ad publicas processiones, possunt adhuc ii, vel ex privilegio vel ex praescriptione non teneri iis intervenire.

Quod attinet vero ad privilegium, nota hoc 99 debere esse *recta* concessum, minimeque venire in generali privilegiorum communicatione, ne ex ea, quam fere omnes religiones habent, communicatione privilegiorum, regularibus orbatae remaneant publicae processiones contra mentem Conc. Tridentini; Pellizar., in Manual. regular., tract. 5, c. 2, qu. 4; Pasqualig., ad Lauret. de Franch., de Process., qu. 2, n. 63; Quarti, de Process., sect. 2, punct. 1, quaesit. 4,

in fine; P. Gaudent. a Ianua, de Visitat., c. 4, dub. 10, sect. 4, num. 63; Rota, in Meliten. *Processionum*, 24 Ianuarii 1758, § 6, coram R. P. D. Paraccian., et 14 Febr. 1759, § 2, coram R. P. D. Herreros.

100 De privilegio concesso a S. M. Pio V in Bulla: *Etsi mendicantium*, collegiis studiorum non interveniendi in publicis processionibus, quaeri solet, an revocatum illud fuerit a Gregorio XIII in Bulla *In tanta*? Affirmavit autem Rota, in d. Meliten. *Processionum*, 23 Ianuarii 1757, § 3, et 14 Februarii 1759, § 3.

101 Caeterum, attenta Bulla *Etsi mendicantium*, non omnia collegia studiorum, sed Mendicantium tantum, non item monachorum, et quidem ea, in quibus fratres sub arctiori custodia degunt, ita ut nec in choro cantent, nec ad mortuos accedant, sed tantum studiis et lectionibus vacent, gaudent privilegio non interveniendi in publicis processionibus. Rota, in d. Meliten. *Processionum*, 24 Ianuarii 1757, § 4, et 14 Februarii 1759, § 3.

102 Quod vero concernit praescriptionem, ea non aliter potest opponi, quam si regulares vocati, per tempus legitimum non intervenerunt in publicis processionibus.

103 Caeterum regulares non vocati, tam etsi per diuturnum tempus non intervenerint in publicis processionibus, praescriptionem opponere nequeunt, idque quia ubi quaestio est de praescriptione iuris negativi cum iis, qui ante interpellationem nulla tenentur obligatione, ea non incipit nisi a die, qua interpellati contraxerint, et sic possidere coeperint; Peyrin., ad Const. 2 Sixti IV, § 11, n. 57; Maron., respons. 12, n. 3 et 35; Pellizar., in Manual. regular., tract. 1, cap. 11, num. 13; Bordon., Variar. resolut., part. 2, resolut. 7, n. 142; Lezan., in Summ., tom. 1, cap. 9, num. 47; Rota in dicta Meliten. *Processionum*, 24 Ianuarii 1757, § 15, et 14 Februarii 1746, § 10.

104 Quantum vero tempus requiratur ad hanc praescriptionem, variant doctores. At si ponderetur, quod singulis decretis Concilii Tridentini inest *decretum irritans* ex Constitutione S. M. Pii IV, eiusdem Concilii Tridentini confirmatoria, quae in radice submovet quamlibet contrariam consuetudinem in futurum, vim nullam habere poterit quadragenaria. Ursaya, Discept. eccles., tom. 6, part. 2, discept. 19, num. 105 et plur. seq.; Rota, in d. Meliten. *Processionum*, 24 Ian. 1757, § 14, et 14 Februarii 1750, § 10.

Processio in sua ecclesiastica significatione ¹ desumpta, est publica supplicatio facta Deo a communi coetu fidelium, certo cum ordine disposito, et procedente e loco sacro in sacrum; Quarti apud Baruffaldum, in Comment. ad Ritual. Rom. tit. 76, n. 4.

Dicitur *supplicatio*, quia forma cuiuslibet ² processionis consistit in supplicationibus et precibus, quae ad Deum funduntur certo cum ordine atque ritu particulari; proindeque omnes processiones sunt eiusdem speciei moralis, quatenus omnes conveniunt in certis ritibus et precibus. Quarti apud eundem Baruffaldum, loc. cit., num. 20.

Porro « dividuntur processiones in publicas ³ et privatas. Privatis nullus praefigitur ritus ab Ecclesia, cum fiant inter privatas aedes, puta monasteriorum et parochiae, seu a personis privatis, coetum universalem Ecclesiae non convocando; quae personae proprium ritum habent, et illarum institutionis praescriptum in suis processionalibus libris, quorum usus est praecipue apud monachos et fratres mendicantes ». Idem, Baruff., ibid., n. 7 et 8 ⁴.

Publicae vero processiones, vel ita appellantur, ⁴ quia palam fiunt et publice apparent, vel quia cunctis licet illis interesse; imo ad illas convocantur quicunque ordines regulares et confratrae, ut intersint, et eas comitentur ordine praescripto. Baruffaldus, loc. cit., n. 10.

Hinc « Processionibus generalibus indictis ⁵ pro causa, bono vel honore publico, tam clerici saeculares beneficia vel officia ecclesiastica obtinentes quam regulares invitati, omnes interesse tenentur et adesse compelluntur iuris remediis, iuxta dispositionem Conc., sess. 25, cap. 13, de Regular. Sacra Congr. Episc., in Caietana, 25 Octobris 1602, confirmata 7 Aprilis 1690 ». Ita Monacellus, to. 1, tit. 5, form. 7, n. 23. Qui idem cl. scriptor in to. 3, tit. 3, form. 6, num. 13, haec addit: « Quod autem regulares et alii exempti renuentes accedere ad publicas processiones possint ab Episcopo censuris compelli et puniri, hodie planum est: cum enim subiciantur hac in re suae iurisdictioni absque poenae determinatione, valet illos coercere poena canonica sibi benevisa, ut communiter tradunt Riccius, Leo, Pax Iord., Ventriglia, Pignatell., Card. de Luca, et ingenue fatetur Passerinus, de Stat. homin., tom. 3, qu. 189, art. 10, n. 768, his verbis: *Sed ubi Episcopis datur facultas coercendi, corrigendi et puniendi regulares, datur etiam facultas eos*

¹ Illud vero notandum, quod quamvis istae processiones privatae fiant sine Episcopi licentia, nihilominus sine eiusdem licentia transferri non possunt, prout, partibus informantibus, fuit decisum a S. Congreg. Ri-

tuum, in Hispalen., 3 Septembris 1695; apud Monacell., tom. 1, tit. 5, form. 7, n. 22, cuius etiam Lucius noster hic supra n. 11 meminit; quem etiam videsis, ib., n. 26 et 93.

*excommunicandi; et si v. gr., sess. 25, cap. 13, datur Episcopis facultas compellendi eos ad processiones, datur etiam facultas compellendi per censuras; cuius doctrina (subiungit Monacell., ibid.) notanda est*¹.

- 6 Et revera « Sacra Congregatio Concilii saepius declaravit quod omnes regulares (* si modo excipias per Lucium nostrum denotatos hic supra, n. 73 et seq. *) etiam monachos non viventes sub strictiori clausura, et non distantes ultra medium milliare (* Vide eundem Ferraris, ibid., n. 19 *) eos teneri indistincte accedere ad publicas processiones, et ad id compelli posse, etiam per censuras, ut in specie die 27 Iulii 1627, in hunc modum — Negotio mature discusso, Sacra Congr. censuit, posse Episcopos poenis sibi benevisis, etiam censurarum, compellere quoscumque regulares recusantes, etiam monachos, et quomodolibet exemptos, ad infrascriptas processiones accedere, atque illis interesse... nempe in die festo Sanctissimi Corporis Christi, etc., *ac in quibuscunque aliis publicis et consuetis*. Non obstantibus, etc.

» Et in una Mediolanen., 3 Augusti 1658. Sacra, etc., censuit, regulares ad processiones Corporis Christi, etc., nec non ad alias quas-cunque *pro bono publico aut honore indictas*, teneri accedere, ubi vocati fuerint... Et quatenus accedere noluerint, compellendos per censuras vel alias poenas Episcopo bene visas ». Apud Pignatellum, tom. 3, consultat. 46, n. 11, 12, 13, quia plura alia decr. d. Sacra Congr. affert ad rem.

Insuper « regula generalis supra firmata, quod nempe omnes regulares ad processiones indictas pro causa, bono vel honore publico intervenire teneantur, habet locum etiam in illis conventibus, in quibus degit minor numerus religiosorum, quam duodecim, quia nulla indecentia est, quod pro paucis vexillum crucis erigatur ». Monacell., tom. 1, tit. 5, form. 7, n. 29. (Limita si tantum duo religiosi adesent, prout tradit Lucius noster hic supra, num. 21).

« Et hoc intelligitur non solum de processionibus publicis, quae fiunt in civitate, et ubi Episcopus residet, sed etiam de illis, quae fiunt in aliis locis et plebibus, ubi regulares habent monasteria, iuxta decretum Sacrae Cong. Concilii, quod ex Lezana refert Barbosa, in Summ. decis. apost., collect. 604, n. 23, ibi: *Lezana ait, Sacr. Congr. Concil. declarasse, publicas processiones, ad quas regulares compelli possunt per Ordinarios, esse, quae fiunt in festo Corporis Christi, in Litanis et Iubilaeis publicis faciendis in plebibus, in quibus ipsi habent monasteria* ». Ita Monacell., tom. 1, tit. 6, formul. 20, n. 11.

« Non est (tamen) apud Ordinarios locorum 7 facultas compellendi regulares ad interessendum processionibus ab iisdem indictis *non pro bono publico*, ut notavit Peyrin., de Privileg. regular. ad Const. 2 Iulii II, § 25, n. 68 ». Apud Matthaeucci, Official. curiae eccl., cap. 40, n. 4. Vide Lucium nostrum hic supra, n. 17.

Si quae vero controversiae de praecedentia forte obortae fuerint, ad Episcopum spectare eas dirimere, statuit Tridentinum per haec verba: « Controversias omnes de praecelerantia, quae persaepe cum scandalo oriuntur, inter ecclesiasticas personas, tam saeculares quam regulares, cum in processionibus publicis, tum in iis quae fiunt in tumultandis defunctorum corporibus... Episcopus, amota omni appellatione, et non obstantibus quibuscunque, componat ». Sess. 25, de Regular., cap. 13.

« Hic advertendum quod Sacra Cong. Conc. (teste Campanili, in Divers. iur. can., rubr. 12, cap. 13, n. 122), vigore harum claus. *amota appellatione et non obstantibus quibuscunque*, declaravit, in his causis debere Episcopum procedere brevi manu, summarie et de plano, ac sine strepitu et figura iudicii. Nec vigore dictae clausulae *amota appellatione*, censetur sublata appellatio quoad *effectum devolutivum*, sed tantum quoad *effectum suspensivum* ». Sic Ventriglia, Prax. for. eccles., tom. 1, adnotat. 12, n. 14.

Illud denique notandum, quod « quamvis

¹ Porro formula edicti seu intimationis processionis habetur apud Monacellum in haec sane verba..... (praemisso praecambulo processionis indicendae): « Idcirco enixe hortamur, et paterna charitate monemus omnes et singulos utriusque sexus Christifideles ad interessendum, clericis autem officia aut beneficia obtinentibus, tam saecularibus quam regularibus omnibus, et aliis etiam exemptis, et in strictiori clausura non degentibus, nec non confraternitatibus accedere solitis, praecipimus, eosque vocamus et monemus, ut die et hora, ut supra praescripta omnino in dicta nostra cathedrali conveniant, et processioni, ut moris est, interveniant, sub poena interdicti Ecclesiae, aliisque censuris et poenis arbitrio: quod si ante statutum terminum iusti impedimenti excusatio deducta non fuerit, absque alia monitione contra contumaces et inobedientes non interessentes ad comminatas poenas procedetur. Volumus autem quod praesens indictionis

edictum vim habeat et arctet, ac si singulis supra vocatis personaliter fuisset intimatum ». Tom. 3, tit. 3, form. 6.

In casu inobedientiae pronuntiatur, ut sequitur: *Con autorità a Noi delegata dal Sacro Concilio di Trento si denuncia sottoposta all'ecclesiastico interdetto la chiesa N. dei PP. dell'ordine N. perchè chiamati, ed intimati ad intervenire alla processione generale indetta, e convocata da Noi per causa ecc. con ammirazione e scandalo del popolo hanno ricusato d'intervenire*. Apud eundem Monac., l. c., form. 5.

Vel Latine: — *Auctoritate Nobis a S. Concilio Tridentino delegata, denuntiatur supposita ecclesiastico interdicto Ecclesia N. PP. ordin. N. ex eo, quia vocati ad interessendum processioni generali a Nobis pro causa et bono publico indictae, cum admiratione, et populi scandalo accedere renuerunt*.

² Hoc idem docuerat clar. Barbosa, Collect. DD. in

Episcopus, adhibito consilio capituli, praefigat, dirigat ac transferat processiones, non tamen potest pervertere et immutare ritum processionum praescriptum a caeremoniali et Rituali

Romano, neque de consensu capituli ». Sacra Rituum Congreg., in Caietana, 26 Ian. 1698; Monacell., to. 4, Supplem. ad tit. 5, form. 7, tom. 1, n. 76.

PROCESSUS CURIAE LAICAE LAESIVI IMMUNITATIS

In hac rubrica sequentia notanda veniunt.

- 1 Processui laicorum post confugium facto nulli adhiberi potest fides per iudicem ecclesiasticum; quo vero ad probationum relevantiam remittitur iudicio Episcopi. Sacra Cong. Immun., in Laudan., 13 Decembris 1633, l. 4 Decret. Paul., pag. 179.
- 2 Imo iniungitur Episcopo, ut non recipiat processum fabricatos in curia laica post extractionem confugitorum. Eadem Sacra Congreg. Immun., in Pennen., 2 Iunii 1624, ex Regesto Scripturarum veterum, pag. 26.
- 3 Processibus curiae laicae super delictis eorum, qui fuerunt ab ecclesia postea extracti, Episcopus potest adhibere fidem, si ante extractionem fuerint fabricati, vel ante confugium. Eadem Sacra Cong. Immun., in Caputaquen., 15 Iulii 1636, lib. 3 Decret. Paul., p. 9, in Syracusana, 13 Iulii 1626, l. 1 Decret. Paul., pag. 8.
- 4 Processus originalis cum omnibus actis contra clericum per iudicem laicum est ab ipso transmittendus iudici ecclesiastico, ut aboleatur et igni tradatur. Eadem Sacra Cong. Immun.,

in Nepesina, 27 Aprilis 1638, l. 3 Decr. Paul., pag. 6, Civitatis Plebis; 31 Maii 1639, dict. l. pag. 92.

Quatenus sit impossibilis laceratio processus in ea parte, quae concernit ecclesiasticam, vel cassatio nominis ipsius ecclesiastici, facta prius declaratione per iudicem, qui confecit dictum processum, irritante ipsum cum omnibus actis contra ecclesiasticum, uti invalidum defectu iurisdictionis, datur facultas absolvendi censuratos, tam nominatos quam innominatos in cedulonibus. Eadem Sacra Cong. Immun., in Aquilana, 27 Ianuarii 1634, l. 3 Decr. Paul., pag. 194.

Processus et alii actus curiae laicae contra equites Hierosolymitanos sunt prorsus invalidi. Eadem Sacra Congr. Immun., in Messanen., 18 Novembris 1653, l. 5 Decr. Paul., p. 25.

Officiales et ministri curiae laicae conficientes processum contra clericum, excommunicationem incurrant. Eadem Sacra Cong. Immunit., in Recinaten., 27 Iulii 1683, l. 3 Decr. Altoviti, pag. 211.

PROCESSUS CURIAE ECCLESIASTICAE

Summarium.

1. Processus curiae ecclesiasticae non sunt consignandi iudici laico. - 2. In confectione processus super immunitate non est permittenda a ministris Episcopi

assistentia iudicis laici. - 3. In fabricatione processus contra personas ecclesiasticas caveat Episcopus, ne utatur ministerio laicalium ministrorum. - 4. De modo fabricandi processus; et quid amplius attendendum in hac materia ad n. 38.

- 1 Processus curiae ecclesiasticae non sunt consignandi iudici laico. Sacra Congr. Immun., in Terracinen., 18 Februarii 1631, l. 2 Decr. Paul., pag. 97.
- 2 In confectione processus super Immunitate non est permittenda a ministris Episcopi assistentia iudicis laici. Sacra Cong. Immunit., in Ariminen., 6 Maii 1631, ibi, pag. 76.
- 3 In fabricatione processus contra personas ecclesiasticas caveat Episcopus, ne utatur ministerio laicalium ministrorum. Sacra Congreg. Immun., in Pientina, 30 Iunii 1700, l. 2 Decr. Vallem., pag. 297.
- 4 Episcopus conficiat processum ad formam bullae super delicto praetenso exceptuato, ob-

servans quod nullus habendus est respectus ad processum fabricatum in tribunali laico pro probatione iuridica delicti, sed solum permittitur uti processu curiae laicae pro simplici instructione animi. Sacra Congr. Immun., in Alexandrina, 17 Aprilis 1700, ibi, pag. 282.

Aliquando iniungitur vicario, ut abstineat ab ulteriori processu super delictis extractorum, attenta eorum restitutione ad ecclesiam. Sacra Cong. Immun., in S. Severin., 18 Aug. 1663, l. Decret. Fani, pag. 10.

Cum curia legationis peteret sibi communicari processum fabricatos in curia ecclesiastica contra extractos, Sacra Congregatio respondit: Communicatio processus non est facienda, nisi

Trid., sess. 25, de Regular., c. 13, num. 9, littera B, ubi ad illa verba d. conc. *Episcopus amota omni appellatione*, etc., haec habet: « Procedere quoad effectum suspensivum duntaxat, asserit resolutum Salga-

do... et Armend... et hoc decretum non tollere appellationem devolutivam censuit Rota, in Colonien. *Praecedent.*, 9 Iun. 1627, coram Ubaldo, vers. *Non obstat, quod in Conc.* ».

comprehensis in monitoriis. Sacra Congregatio Immunit., in Bononien., 19 Iulii 1695, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 201.

7 Processus occasione Immunitatis factus a curia ecclesiastica ex stylo Sacrae Congregationis non consignatur partibus. Sacra Congreg. Immunit., in Ianuen., 23 Iulii 1632, lib. 2 Decr. Paul., pag. 133.

8 Confectio processus super loco capturae ad effectum declarandi, an quis gaudeat, nec ne Immunitate? spectat ad Episcopum. S. Cong. Immunit., in Neriton., 1 Septembris 1643, l. 3 Decr. Paul., pag. 208.

9 Episcopus Mantuanus supplicat S. Congr. pro resolutione infrascriptorum dubiorum, scilicet: aliqui sacerdotes cum aliis laicis praetensi monetarii carcerati fuere a curia saeculari, et adhuc detinentur in carceribus laicis pro tuta custodia, sed nomine Episcopi, qui quaerit:

I. An possit Episcopus circa ecclesiasticos conficere processum coniunctim cum curia laica ob laicos complices?

II. An ad conficiendum processum possit delegare usque ad sententiam exclusive iudicem laicum?

III. An facto processu in curia episcopali, possint communicari indicia resultantia ab ipso curiae saeculari contra laicos?

IV. An dato, quod curia saecularis perseveret in denegatione communicationis sui processus curiae episcopali in parte tangente ecclesiasticos, si vicissim curia episcopalis non communicet curiae saeculari indicia, quae resultabant ex dicto suo processu, debeat Episcopus dimittere sacerdotes, cum contra ipsos, nec indicia, nec corpus delicti habeat?

Sacra Congregatio respondit:

Ad I. Episcopum non posse coniunctim procedere, et ad ipsum spectare integram cognitionem causae.

Ad II. Eundem Episcopum non posse delegare iudicem laicum.

Ad III. Non posse processum communicare.

Ad IV. Non posse de rigore iuris procedere, sed facere debere diligentias pro habendo processu et corpore delicti; quod si non habuerit, dimittat carceratos cum cautione de se praesentando. Sacram Cong. Immunit., in Mantuana, 18 Iulii 1651, l. 4 Decr. Paul., pag. 154.

10 Episcopus formet processum contra eos, qui in actis prodixerunt, Episcopum non esse iudicem competentem immunitatis ecclesiasticae, neque Sacram Congr. sed solum regiam cameram. Sacra Congr. Immunit., in Orien., 29 Decembris 1625, l. Scripturarum veterum, p. 80.

11 Pendente fabricatione processus super requisitis clericatus, Episcopus faciat sibi consignare clericum a curia saeculari, et caute in suis carceribus custodiat. Sacra Congreg. Immunit., in

Aquin., 18 Februarii 1673, lib. 1 Decr. Altov., pag. 771.

Processus fabricatus a clerico coniugato uti 12 subdelegato a delegato Papae contra personas ecclesiasticas, est nullus, eo quia subdelegatio virtute facultatis pontificiae solum concedi solet clericis simpliciter. Sacra Congr. Immunit., in Viterbien., 13 Septembris 1679, lib. 2 Decr. Altov., pag. 1833.

Processus fabricatus a clerico coniugato de 13 ordine sacrae consultae ex facultate habita a sanctissimo, in qua tamen non erat expressum, processum fieri posse a clerico coniugato, non sustinetur. Sacra Congr. Immunit., in Interamn., 20 Decembris 1702, lib. 3 Decret. Vallem., pag. 46.

Processus confectus a bigamo absque expres- 14 sione bigamiae in facultate concessa a sanctissimo procedendi contra clericum, non sustinetur. Sacra Congr. Immunit., in Montis Falisci, 19 Decembris 1702, ibi, pag. 462.

Processus curiae episcopalis, et condemnatio 15 ad triremes clerici dolose extracti ab Ecclesia per capitaneum di *Campagna*, ut dicitur, est omnino abolendus. Sacra Congr. Immunit., in Casanen., 10 Martii 1693, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 29.

Cum Episcopus suffraganeus in confectione 16 processus contra canonicum praetensum reum homicidii proditorii commiserit plurimos defectus, ad eos vitandos Sacra Congr. ordinat, ut praevia consignatione canonici carcerati metropolitano, idem conficiat novum processum iuxta instructionem faciendam per D. Ponentem. Sacra Congreg. Immunit., in Oppiden., 17 Februarii 1693, lib. 1 Decr. Vallem., p. 24.

Processus fabricatus a vicario generali contra 17 perturbatores libertatis eccles. cum subscriptionibus delicta opera falsis et datis dierum pariter falsis, impedit validitatem censurarum, et Episcopus procedat contra falsarios. Sacra Congr. Immunit., in Caven., 24 Augusti 1694, ibid., pag. 141.

Confectio processus super extractione paro- 18 chi a propria domo parochiali propter causam civilem committitur Episcopo viciniore, quando Episcopus dioecesanus parochi est suspectus extracto, imo allegatur ut ordinans talem extractionem. Sacra Congr. Immunit., in Oppiden., 21 Ianuarii 1687, lib. Decret. Martelli, pag. 42.

Assignandus est terminus duorum mensium 19 fisco, et adhaerentibus pro legitimatione processus, quo elapso et nihil iustificato, restituantur ecclesiae extracti. Sacra Congr. Immunit., in Squilac., 25 Maii 1655, lib. 5 Decr. Paul., pag. 66, in una Marsorum, 9 Maii 1656, ibid., pag. 94.

Aliquando in causis particularis attentionis 20 iniungitur Episcopo, ut per se ipsum conficiat processum. Sacra Congr. Immunit., in Tuder-

- tina, 17 Aprilis 1675, lib. 1 Decret. Altov., pag. 1087.
- 21 Impinguatio processus committitur metropolitano, quando Episcopus non agit viriliter circa ordines Sacra Congr. pro reparatione Immunitatis. Sacra Congr. Immun., in una S. Agathae Goth., 27 Maii 1687, l. Decr. Martelli, pag. 108.
- 22 Iniungitur iudici ecclesiastico, ut in construendo processu utatur cancellario idoneo, et examinare faciat testes de visu inductos. S. C. Immun., in Viterbien., 3 Martii 1694, lib. 1 Decr. Vallem., p. 107.
- 23 Aliquando, ut utatur alio cancellario ecclesiastico partibus secreto. Sacra Congr. Immun., in Meliten., 7 Iulii 1699, l. 2 Decr. Vallem., pag. 230, et in locum assessoris deputet alium partibus non suspectum. Sacra Congr. Immun., in eadem, 9 Februarii 1700, ibi, pag. 270.
- 24 Quoad processum formatum in curia episcopali, solvenda est merces duntaxat copistae. Sacra Congregatio Immun., in Balneoregien., 6 Iulii 1694, l. 2 Decr. Vallem., p. 132.
- 25 Aliquando transmittitur processus absque solutione, donec cognoscatur de asserta paupertate partis. Sacra Congr. Immun., in Troiana, 6 Decembris 1692, d. l. pag. 9.
- 26 Aliquando, praevia cautione personae eccles. ab Episcopo approbandae solvendi cancellario episcopali summam taxandam a Sacra Congr. Eadem Sacra Congreg. Immun., in Theanen., 13 Novembris 1694, d. l. pag. 156, et Nullius Atini, 11 Decembris d. anni et l. pag. 161.
- 27 Saepe S. Congr. iniungit iudici ecclesiastico, ut conficiat processum, et transmittat ac informet. Sacra Congr. Immunit., in Terracinen., 13 Maii 1693, l. 2 Decr. Vallem., p. 154, et alibi.
- 28 Aliquando iussu Sacrae Congr. per D. Ponentem, vel D. Secretarium datur instructio iudicii eccles., sive Episcopo, seu Vicario apostolico, seu capitulari, seu generali, seu nuntio pro conficiendo vel impugnando, et etiam ulterius impugnando processu. Sacra Congreg. Immunit., in Perusina, 14 Ianuarii 1689, d. l. pag. 135, in Sorana, 8 Iulii d. anni et l. pag. 162, et in eadem, 13 Ianuarii 1699, lib. 2 Decr. Vallem., pag. 197, et alibi.
- Pro sanatione praeteritorum processuum agendum cum Sanctissimo. S. Congr. Immun., in Urbevetana, 16 Ianuarii 1391, l. Decr. Martelli., p. 719.
- Sanantur, annuente Sanctissimo, processus facti contra reum assassinii extractum, tam ob nullitatem proveniente ex eo quod iudices subdelegati auctoritate apostolica processerunt in constitutione rei, et in aliis actibus, non coniunctim iuxta eorum deputationem, sed divisim; tum ob nullitatem proveniente ex eo quod ad efficiendos complices contumaces recepta fuit ratificatio extracti in tormentis absque speciali facultate apostolica. Sacra Congr. Immun., in Bonon., 16 Aprilis 1669, l. 2 Decr. Vallem., p. 86.
- Processus fabricatus a curia episcopali super delicta extracti auctoritate laicali, est nullus, sed, annuente Sanctissimo, sanatur. S. Cong. Immun., in Asten., 11 Martii 1681, lib. 2 Decr. Altov., pag. 2165.
- Saepe iniungitur iudici ecclesiastico, ut, legitimo processu, assignet defensiones, et transmittat. Sacra Congr. Immun., in Capuana seu Neapolitana, 12 Iulii 1698, lib. Decr. Martelli, pag. 491, in Anglonen., 2 Iunii 1699, lib. 2 Decr. Vallem., pag. 223.
- Item ut impinguet processum, eum legitimet et assignet defensiones, ac transmittat. Sacra Cong. Immun., in Nullius Atini, 16 Sept. 1698, tom. 2 Decr. Vallem., pag. 176.
- Saepe ex commissione Sanctissimi vel Sacrae Congr. Curia ecclesiastica processum a se factum consignat curiae laicali. Sacra Congreg. Immunit., in Pisaur., 21 Aprilis 1694, lib. 1 Decr. Vallem., p. 178, et alibi in Senogallien., 17 Decembris 1658, lib. Decr. Rocci, pag. 143.
- Modus fabricandi processus, brevitatis gratia, videndus relinquitur apud Farinacium, Iulium Clarum, Gomez, Raynaldum, Passerinum, Sanctorium, Reiffenstuel, de Bictis, aliosque similes classicos auctores.

PROCURATIO

Summarium.

1. Procuratio ad praesens quid sit? — 2. Sub nomine procurationis quae veniunt? — 3. Omnia, quae veniunt sub nomine procurationis debent subministrari Episcopo seu visitatori a clericis et ecclesiis visitatis. — 4. Non potest tamen Episcopus seu visitator ordinarius exigere pro equitatis seu vecturis neque pro aliis expensis faciendis extra victum. — 5. Si autem visitator sit delegatus Apostolicus, ultra victum, sunt etiam ei solvendae expensae pro equis seu victura et itinere de loco ad locum necessariae. — 6. Ordinarie loquendo ad procurationem praestandam visitoribus tenentur omnes ecclesiae visitationi subiectae, nisi privilegio vel legitima consuetudine sint exemptae. — 7. Unde ecclesiae, quae speciali privilegio pontificio

sunt exemptae, ad eam praestandam non tenentur. — 8. Sicuti etiam non tenentur ecclesiae illae quae legitimam consuetudinem habent eam non praestandi. — 9. Sic non potest Episcopus visitans parvos conventus sibi subiectos aliquid accipere procurationis nomine, seu in pecunia, seu in victualibus. — 10. Item non potest Episcopus procurationem exigere pro visitatione oratorii privati. — 11. Item Episcopus non potest procurationem exigere ab ecclesiis et beneficiatis pauperibus sufficientes redditus non habentibus ad ipsam visitoribus praestandam. — 12. Item Episcopus non potest procurationem exigere ab hospitalibus, leprosariis et aliis piis locis pro pauperibus aut infirmis deputatis, etiamsi amplissimos habeant redditus. — 13. Item non potest Episcopus post Concilium Tridentinum procurationem exigere ab ecclesia sua cathedrali, aut aliis

ecclesiis, seu locis piis, et clero civitatis, in qua sedem habet: imo etiamsi Episcopus moretur in alio oppido dioecesis. — 14. Episcopus, quando vadit per dioecesim extra visitationis occasionem, vel sacramentum confirmationis administrandum, neminem cogere potest ad subministrandas expensas, neque pro equis, neque pro victualibus. — 15. Procuratio non debetur Episcopo, cum per alium visitat, sed ipsi visitanti. — 16. Visitatores contenti esse debent modesto equitatu famulatuque, ne scilicet inutilibus sumptibus cuiquam graves, onerosive sint. — 17. Unde non debet Episcopus secum ducere plus quam ad summum octo personas, ut observabat S. Carolus, qui etiam pro sua mensa uno solo ferculo contentus erat. — 18. Vicarius autem capitularis, seu vicarius generalis, vel alius substitutus, qui non sit Episcopus, non potest exigere nisi medietatem procurationis dari solitae Episcopo. — 19. Quod procedit etiam respectu vicarii Apostolici visitantis. — 20. Procurationum numerus commensurandus est numero dierum, in quibus munus visitationis impenditur.

— 21. Unde, si visitator una die plures ecclesias visitando absolvat, non licet ei accipere ab omnibus ipsis simul, nisi unam procurationem pro tali unica die, quamvis quaelibet ecclesia de per se sufficiat ad integram procurationem praestandam. — 22. Nullam tamen procurationem exigere potest Ordinarius pro visitatione parochialium unitarum religioni Hierosolymitanae. — 23. Visitator hospitatus a laicis non potest exigere procurationem a clericis, dummodo isti victualia non recusaverint. — 24. Laici, nisi velint sponte solvere, non debent cogi censuris, ut solvant procurationem, non obstante solito. — 25. Visitator potest nunc licite recipere procurationem in pecunia, si visitati velint eam sponte solvere, quamvis olim id fuerit prohibitum. — 26. Intuitu procurationis non potest visitator, sive eius secretarius, sive quivis alius de suo comitatu aliquod munus, etiam gratis oblatum recipere, et hoc sub gravibus poenis quae assignantur. — 27. Alia ad rem cum addit. ex al. manu ad n. 38.

- 1 Procuratio, quamvis generatim varia significet, ad praesens tamen nihil est aliud, quam contributio sumptuum et expensarum necessariorum pro victu et honesta sustentatione tempore visitationis praestanda illis, qui ecclesias dioecesis visitant. *Sic in re communis*, arg. cap. *Procuraciones* 23 de Censibus, et Conc. Trident., sess. 24, de Reform., cap. 3.
- 2 Sub procuracione comprehenduntur omnia, quae sunt necessaria pro victu, nempe cibis, potus et habitatio ipsius visitatoris et honesti comitatus eiusdem. Idem pabulum pro equis et iumentis necessariis. *Communis*. Omnia enim supradicta veniunt nomine victus. Leg. *Verbo victus* 43, l. *Et caetera* 44, et l. *In stratum* 45 de Verb. significat. Unde supradicta omnia debent subministrari Episcopo seu visitatori a clericis et ecclesiis visitatis. *Communis*, per text. in c. *Procuraciones* 33, c. *Venerabili* 24, et fere per tot. tit. de Censibus, et Conc. Trident., sess. 23, de Reform., cap. 3.
- 3 Non potest tamen Episcopus seu visitator ordinarius exigere procurationem pro equitaturis et vecturis, neque pro aliis expensis faciendis extra victum, quia ad ista et alia (solo victu excepto) tenetur de suo. Sacra Congreg. Episc. et Reg., in Vintimiliens., 21 Aug. 1606, in Caiacen., 20 Martii 1615, et Sacra Congr. Concil., in Larinen., 12 Aprilis 1698, et in Amalphit., 18 Iulii 1699. *Et sic communis doctorum*.
- 5 Si autem visitator sit delegatus apostolicus, ultra victum, sunt etiam ei solvendae expensae pro equis, seu vectura, et itinere de loco ad locum necessariae. *Communis*, ex decreto Sacrae Congr., 10 Iunii 1627, relato per extensum a Nicol., in Flosculis, verb. *Visitatio*, n. 15, ubi recte advertit quod ea, quae statuit Conc. Trid., cit. sess. 24, cap. 4, non intelliguntur nisi de visitatione Ordinarii, non autem de apostolica, quae ad relationem Sacrae Congregationis destinari solet a Summo Pontifice sub forma ibi a se adducta.
- 6 Ordinarie loquendo ad procurationem prae-

standam visitatoribus tenentur omnes ecclesiae visitationi subiectae, nisi privilegio vel legitima consuetudine sint exemptae. *Communis*, arg. cap. *Conquerente* 16 de offic. Ordinar., cap. *Ex offic.* 16 de Praescript., cap. *Procuraciones* 23 de Censibus, cum similibus, iuncto Concilio Tridentino, cit. sess. 24, de Reformatione, cap. 3.

Dicitur autem notanter: *Nisi privilegio, vel legitima consuetudine sint exemptae*, quia ecclesiae, quae speciali privilegio pontificio sunt exemptae, ad eam praestandam non tenentur, textu expresso, in cap. *Cum instantia* 17 de Censibus. Sicuti etiam non tenentur ecclesiae illae, quae legitimam consuetudinem habent eam non praestandi, textu expresso in Conc. Trid., cit. sess. 24, de Reform., cap. 3, ibi: *In iis vero locis, seu provinciis, ubi consuetudo est, ut nec victualia, nec pecunia, nec quidquam aliud a visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiant, ibi id observetur*.

Sic non potest Episcopus visitans parvos conventus sibi suppositos seu subiectos aliquod accipere procurationis nomine, seu in pecunia, seu in victualibus, ut expresse declaravit Sacra Congr. super statu Regularium, 25 Iunii 1665, Papa approbante decretum, ut sequitur:

« Cum Sacra Congregatio super statu regularium alias consulta: An Episcopus visitans parvos conventus suae iurisdictioni suppositos, aut personas in eis degentes ad praescriptum Decreti san. mem. Innocentii X, quod incipit *Ut in parvis*, etc., possit a visitatis procuracionem exigere in victualibus vel in pecunia; duxerit expedire, ut sanctissimus D. N. decernat et declaret non licere Episcopo tales conventus visitanti quidquam accipere procuracionis nomine; Sanctitas Sua Congregationis sententia audita, eam expresse approbavit, noluitque licere Episcopis huiusmodi conventus visitantibus aliquid accipere procuracionis nomine, seu in pecunia, seu in victualibus: et ita observari praecipit, non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus apostolicis, etiam in

corpore iuris clausis, caeterisque contrariis quibuscumque.

» Datum Romae, die 23 Iunii 1665.

» MARCUS ANTONIUS Card. FRANCIOTTUS ».

- 10 Item non potest Episcopus procurationem exigere pro visitatione oratorii privati. *Communis*, textu expresso in cap. *Auctoritate* 27 de Censibus, iuncto eius summario, in quo sic praecise habetur: *Propter privatum oratorium procuratio ratione visitationis non debetur.*
- 11 Item Episcopus non potest procurationem exigere ab ecclesiis et beneficiatis pauperibus sufficientes redditus non habentibus ad ipsam praestandam. *Communis*. Arg. can. *Cavendum* 7, caus. 10, qu. 3, cap. *Statutum* 21, § *Insuper*, de Rescript. in 6, ibi: *Ubi notabiliter fuerint pauperes, etiam pro expensis nihil prorsus exigatur ab eis*; can. *Placuit* 1, quaest. 2, ibi: *Si autem paupertas, aut necessitas illum retinet, nihil exigatur ab eo*; cap. *Cum instantia* 17 de Censibus, et ibi Glossa verb. *Indebite praegravari*, ubi ait: *Imo a paupere non debet exigere, quin nec iudex exigit sportulas a pauperibus.* Novell. 17, c. 3.
- 12 Item non potest Episcopus procurationem exigere ab hospitalibus, leprosariis et aliis piis locis pro pauperibus, aut infirmis deputatis, etiamsi amplissimos habeant redditus: redditus enim talium locorum omnes, quantumvis ampli, applicari debent in usus pauperum. Clement. *Quia contingit* de Religiosis domibus; unde si quid ab eis exigeretur, pauperibus praedudicaretur, utpote qui ad victualia praestanda non tenentur. Arg. cap. *Licet multum* 4 de Censibus; et sic expresse declarasse S. Cong. Conc. testatur Fagnan., lib. 3 Decret., in cap. *Venerabili* 24 de Censibus, n. 34.
- 13 Item non potest Episcopus post Concilium Tridentinum procurationem exigere ab ecclesia sua cathedrali, aut aliis ecclesiis seu locis piis et clero civitatis, in qua sedem habet. *Communis*; et sic expresse pluries declaravit Sacra Congr. Episcop., apud Nicol., verb. *Visitatio*, n. 10, amplia 1, et Sacra Congreg. Conc., ex cap. 3, sess. 24, teste Fagnano, loc. cit., n. 15 et 38. Imo, etiamsi ipse Episcopus moretur in alio oppido dioecesis. Sacra Congr. Conc., in Aliphana, 19 Iulii 1705; apud Monacell., tom. 4 Supplement. ad tom. 3, n. 78.
- 14 Episcopus, quando vadit per dioecesim extra visitationis occasionem, licet ad consecrandam vel reconciliandam ecclesiam, vel sacramentum confirmationis administrandum, neminem cogere potest ad subministrandas expensas, neque pro equis, neque pro victualibus. Sacra Cong. Episc. et Regul., in Aiacen., 14 Nov. 1581; in Albinganen., 18 Ianuarii, et in Florentina, 25 Iunii 1627, apud Nicol., in Flosculis, verb. *Visitatio limit.*, num. 10, 12, et Sac. Congr. Conc., in Amalpitana, 18 Iulii 1699, in re-

sponsione ad secundum; apud Monacell., to. 1, tit. 5, fol. 1, a num. 20 ad 23, ubi, plurimis adductis, testatur de communi, et Fagnan., loc. cit., n. 19.

Procuratio non debetur Episcopo, cum per alium visitat, sed ipsi visitanti. *Communis*, per text. in c. 6 *Si Episcopus* de offic. Ordinarii in 6, iuncto summario, ibi; et Conc. Trident., cit. sess. 24, cap. 3, et expresse declaravit Sacra Congr. Conc., in Elven., 23 Nov. 1613, apud Fagnan., in cap. *Procuraciones* 23 de Censibus, n. 14.

Visitatores contenti esse debent modesto equitatu, famulatuque, ne scilicet inutilibus sumptibus cuiquam graves, onerosive sint. *Communis*, per text. in cap. *Cum Apostolus* 6, cap. *Procuraciones* 23 de Censibus, cap. *Conquerente* 19 de offic. Ordinarii, et Conc. Trid., cit. sess. 24, cap. 3, ibi: *Exceptis tantum victualibus, quae sibi ac suis frugaliter ac moderate pro temporis tantum necessitate, et non ultra erunt ministranda.* Unde in cap. *Cum Apostolus* 6 de Censibus, expresse prohibetur ne visitatores cum canibus venatoriis et avibus proficiscantur, sed ita procedant, ut non quae sua sunt, sed quae Iesu Christi, quaerere videantur; nec sumptuosas epulas quaerant, sed cum gratiarum actione recipiant, quod honeste et competenter eis fuerit ministratum.

Unde non debet Episcopus secum ducere plus quam ad summum octo personas, ut observabat S. Carolus, qui etiam pro sua mensa uno ferculo contentus erat. Sacra Cong. Episc., in Camerinen., 26 Augusti 1575; apud Nicol., loc. cit., n. 10, limit. 1.

Vicarius autem capitularis, seu vicarius generalis, vel alius substitutus, qui non sit Episcopus, non potest exigere, nisi medietatem procurationis dari solitae Episcopo. Sic pluries decrevit Sac. Congr. Episc.; apud Nicol., loc. cit., n. 19, limitat. 9, et novissime Sac. Cong. Conc., in Amalpitana, 18 Iulii 1699, in responsione ad 4, confirmata auditis partibus, 6 Februarii 1700, et in Nullius Provinciae Hispanen. *Excessuum*, 11 Septembris 1706 ad 5; apud Monacell., tom. 3, tit. 3, formul. 3, n. 3; et eadem Sacra Congreg. Conc., in Ostien., 28 Iulii 1708, in responsione ad 5; apud Monacell., tom. 4 Supplement. ad tom. 3, n. 79. Ubi n. 80, ex aliis resolvit, quod hoc procedat etiam respectu Vicarii Apostolici visitantis, cum et ipse visitet tanquam vicarius capitularis, adeoque tractandus est tanquam inferior Episcopo.

Procurationum numerus commensurandus est numero dierum, in quibus munus visitationis impenditur. *Communis*; textu expresso in cit. cap. *Procuraciones* 23 de Censibus, ibi: *Ita quod numerus procurationum numerum dierum, quibus huiusmodi moram fecerint, non excedat.* Fagn., ibid., num. 19. Et concordat

can. *Inter caetera* 8, caus. 10, qu. 3, ubi ad evitanda gravamina ecclesiarum ordinatur, ut nisi necessitas aliquid exigit: *Cum Episcopus dioecesim visitat... amplius, quam una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat.*

- 21 Unde si visitator una die plures ecclesias visitando absolvat, non licet ei accipere ab omnibus ipsis simul, nisi unam procurationem pro tali unica die, quamvis quaelibet ecclesia de per se sufficiat ad integram procurationem praestandam. *Communis*, textu expresso in cap. *Felicitis* 3 de Censibus in 6, ibi: *Adiicientes, quod non licet visitanti, nisi unam procurationem recipere una die, sive unum locum solum visitaverit, sive plura: etiamsi locus quilibet visitatus ab illo sufficeret ad procurationem integram persolvendam, cum eidem sufficere debeat, ut temporalia metat a locis personaliter visitatis pro diebus quibus eis spiritualia subministrat.* Et in tali casu illae plures ecclesiae, una die visitatae debent inter se proportionaliter dividere solas expensas necessarias pro tali unica procuracione seu honesta sustentatione unius diei ipsius visitoris et comitatus eiusdem, et nihil amplius; ut notant communiter doctores.

- 22 Nullam tamen procuracionem exigere potest Ordinarius pro visitatione parochialium unitarum religioni Hierosolymitanae, nisi ipse Ordinarius, quando concessit ecclesiam illi religioni, sibi et successoribus suis ius procuracionis expresse reserasset. S. Pius V, Constitut. 136 incip. *Exposcit*, et saepius declaravit Sac. Congr. Episc., et signanter in Perusina, 11 Ianuarii, et in Senensi, 8 Martii 1578, et in Elven., 20 Iunii 1604.

- 23 Visitator hospitatus a laicis non potest exigere procuracionem a clericis, dummodo isti victualia non recusaverint. Barbosa, de offic. et potest. Episcop., part. 3, allegat. 73, n. 66, et in cap. *Felicitis* 3 de Censibus in 6, n. 3; Graff., Dec. aur., part. 2, c. 27, n. 90, lib. 3; Monacell., tom. 3, tit. 2, form. 4, num. 6, et alii passim. Arg. cap. *Procuraciones* 23 de Censibus, et cit. cap. *Felicitis* 3 eodem in 6, cum similibus.

- 24 Laici nisi velint solvere, non debent cogi censuris, ut solvant procuracionem, non obstante solito. Glossa, in can. *Cavendum* 7, caus. 10, qu. 3; Glossa, in cit. cap. *Felicitis* 3 de Censibus in 6, verb. *Laicos*; Monacell., loc. cit., n. 4; Pignatell., tom. 1, consult. 47 per tot., et tom. 9, consult. 146, n. 30, ubi ad id plura decreta affert.

- 25 Visitator non potest praetendere victualia in pecunia praecise, quamvis antea visitati soliti fuisset solvere tantam pecuniae summam loco victualium, sed est in optione eorum, qui visitantur, an malint solvere id, quod erat ab ipsis antea solvi certa pecunia taxata consue-

tum, an vero praedicta victualia subministrare, textu expresso in Cont. Trid., cit. sess. 24, de Reform., cap. 3, ibi: *Sit tamen in optione eorum qui visitantur, si malint solvere, id quod erat ab ipsis ante solvi certa pecunia taxata consuetum, an vero praedicta victualia subministrare.* Et concordat cap. *Felicitis* 3 de Censibus in 6, ubi conceditur facultas visitoribus accipiendi procuracionem in pecunia a volentibus illam solvere, ibi: *Concedimus, ut Episcopi, et alii, quibus ex officio competit visitare, a volentibus ecclesiarum et locorum visitorum rectoribus, seu personis pecuniam libere accipere valeant pro sumptibus moderatis faciendis in victualibus, diebus, quibus visitationis officium personaliter exercebunt.* Non obstante, quod olim id, scilicet pretium moderatae procuracionis, in pecunia accipere prohibitum fuerit, in can. *Relata* 9, caus. 10, qu. 1, cap. *Romana* 1, § *Procuraciones*, et cap. *Exigit* 2 de Censibus in 6.

Intuitu procuracionis non potest visitor, 26 sive eius secretarius, sive quis alius de suo comitatu aliquod munus, etiam gratis oblatum, accipere, etiam quovis praetextu, seu quaesito colore, puta pro equis ferrandis, seu pro xeniis famulorum, seu qualitercunque; et hoc sub poena maledictionis, a quo non liberetur, nisi duplum restituat; textu expresso in cit. cap. *Romana* 1 de Censibus in 6, § *Procuraciones*, ibi: *Caveat insuper, ne ipse, vel quisquam suorum aliquod munus, quodcunque sit, et qualitercunque offeratur, praesumat recipere: ut non quae sua sunt videatur quaerere, sed quae Iesu Christi. Quod si fuerit contra praescriptum recipiens, maledictionem incurrat, a qua nunquam, nisi duplum restituat, liberetur. Volumus enim in his fraudem quamlibet penitus evitari.* Insuper si duplum eius, quod receperit, intra mensem non restituerit, si sit Episcopus vel superior, est ipso facto interdictus ab ingressu ecclesiae; si vero sit inferior, ipso facto est suspensus ab officio et beneficio, quousque de duplo huiusmodi gravatis ecclesiis plenariam satisfactionem impendat, nulla ei in hoc dantium remissione, liberalitate seu gratia valitura. Et praeterea aliis poenis absque ulla spe veniae arbitrio synodi provincialis puniri debet. *Communis*, per text. in cap. *Exigit* 2 de Censibus in 6, et Conc. Trid., cit. sess. 24, cap. 3, de Reform.

Addendae sunt ad rem sequentes resolutiones Sac. Congreg. Conc., prout habentur in Thesauro Resolutionum, tom. 6, S. Marci Visitationis, ibi: *Anno 1708, clerus oppidi Belvederii eiusdem dioecesis Sancti Marci alias quaestiones adversus Episcopum praedecessorum proposuit circa modum et quantitatem procuracionis.*

Disceptatum quippe fuit:

I. An sit in libertate cleri terrae Belvederii

solvere Episcopo S. Marci visitanti procurationem in pecunia, vel subministrare victualia? Et quatenus in pecunia.

II. An, et qua summa sint taxanda?

III. An, et per quot dies liceat Episcopo visitanti protrahere visitationem?

IV. An, et quot personas possit secum ducere Episcopus occasione dictae visitationis?

V. An clerus teneatur quidquamolvere ministris, aliisque officialibus Episcopi visitantis?

VI. An idem clerus teneaturolvere Episcopo visitanti vecturas equorum.

Die vero 7 Iulii rescriptum fuit: Danda esse decreta alias edita, et signanter ad I, in Tyrasonen., Iunii 1586, lib. 4 Decr., pag. 146, et in Potentina *Procurationis*, 24 Ianuarii 1705, ad primum dubium, lib. 5 Decr., pag. 23; ad II, in eadem Potentina, ad secundum dubium; ad III, in Turritana, 25 Nov. 1704, ad sextum dubium, lib. 14 Decr., pag. 415; ad IV, in Forosempronien., Novembris 1587, lib. 5 Decret., pag. 64; ad V, in Amalphitana, 18 Iulii 1699, ad tertium dubium, lib. 49 Decret., pag. 252; ad VI, in Aprutina, Decemb. 1584, lib. 4 Decret., pag. 10.

Sensus autem, qui huiusmodi responsis inest, ex vi aliorum decretorum, quae ibi indicantur, est hic, videlicet. Ad I, *Affirmative*; ad II, in summa moderata ad formam Concilii; ad III, arbitrio et conscientiae Ordinarii ad formam Concilii; ad IV, Episcopum modesto equitatu et famulatu oportere contentum esse; ad V, deberi victualia tantum ad formam Concilii; ad VI, *Negative*.

28 Rursus in alia causa Sancti Marci, die 16 Ianuarii 1723, proposita fuerunt haec quae sequuntur dubia:

I. An Episcopus Sancti Marci possit per se ipsum quotannis visitare omnes ecclesias, omniaque loca suae dioecesis, et an intra annum possit plures facere visitationes?

II. An dicto Episcopo visitanti per se ipsum debeatur integra solita procuratio, seu potius sit servanda alternativa?

III. An praedicta integra solita procuratio sit solvenda in illa solita quantitate pecuniae iuxta morem cuiuscunque loci visitandi, et in tribus prandiis dandis Episcopo, eiusque comitatu in vecturis, habitatione, et utensilibus necessariis iuxta praetensam antiquissimam consuetudinem?

IV. An Episcopo eiusque comitatu debeantur cibaria, aliaque necessaria toto tempore permanentiae in visitatione?

V. An eidem Episcopo visitanti possit praefigi numerus personarum eius comitatus?

VI. An eidem Episcopo visitanti possit praefigi numerus dierum, quibus permanere debet in visitatione loci visitandi?

Rescriptum vero sic fuit: Ad I, *Affirmative* quoad primam, et secundam partem pariter

affirmative, sed absque ulla procuratione; ad II, servandam esse alternativam; ad III, esse in optione visitandorumolvere procurationem vel in victualibus, vel in pecunia, exclusis tribus prandiis in casu solutionis pecuniae, et quoad vecturam equorum detur decretum 7 Iulii 1708, in S. Marci ad sextum; ad IV, provisum in tertio; ad V et VI, arbitrio et conscientiae Episcopi ad formam Concilii et ad mentem, ut in lib. 73 Decr., pag. 4.

In Ferentina, in qua proposito inter alia hoc 29 secundo dubio: II. An, et in qua summa, seu specie sit taxanda procuratio solvenda seu subministranda Episcopo visitanti? Sac. Cong. Conc., die 26 Martii 1735 respondit: Ad secundum, taxandum esse in scutis septem, quatenus visitandi nolint praestare victualia danda in quantitate moderata ad formam Conc. ». Sic apud Thesaurum Resolutionum, tom. 7, in d. Ferentina.

Quae autem summa aliquando augenda de- 30 cernitur, cum paupertas intervenit Episcopi, ac multiplicantur dies in visitatione necessarii, attentis ecclesiis pluribus et locis piis non adeo perfunctorie et per solam apparentiam visitandis, ut resolutum fuit in Iuvenacen., sub die 3 Septembris 1740, in qua proposito dubio: « An, et in qua summa seu quantitate debeatur Episcopo Iuvenacen. procuratio pro visitationibus ecclesiarum et locorum piorum oppidi Terlitii expletis absque solutione per tres vices, scilicet annis elapsis 1734, 1735 et 1737 ». Eadem Sacra Congreg. Conc. die qua supra, auditis partibus discussisque earum rationibus, respondit « contra capitulum collegiatae oppidi Terlitii, deberi pro utraque visitatione in ducatis biscentum, non comprehensis ducatis septemdecim iam solutis ». Et reposita causa sub die 20 Ianuarii 1742, eadem S. Congreg. respondit in decisis, et amplius, ut apud Thes. Resolution. dictorum annorum.

Episcopus procurationem exigere nequit ne- 31 dum ab ecclesiis et clero civitatis suae ordinariae residentiae, sed neque ab ecclesiis et clero oppidi, in quo aliqua parte anni resideat, ut resolvit Sac. Congr. Conc., in Policastren. *Procurationis*, 4 Iunii 1737. In qua inter alia propositis quatuor sequentibus dubiis: « I. An Episcopus in actu visitationis possit exigere ab archipresbytero et clericis participantibus ecclesiae S. Nicolai terrae Laureae procurationem in casu, etc., et quatenus affirmative; II. An dictus Episcopus possit exigere ab eodem archipresbytero et clericis ultra procurationem ducatorum 15 in pecunia, victualia et vecturas equorum pro se, et familia in casu, etc.; III. An idem Episcopus, non completo anno ab ultima visitatione, possit iterum eandem ecclesiam visitare, et aliam procurationem a visitandis exigere, et quatenus in omnibus negative; IV. An praefatus Episcopus teneatur

restituere hucusque exactum. Eadem S. Cong. Conc., die qua supra, respondit: ad primum *Negative*, quatenus Episcopus resideat aliqua parte anni in terra Laureae; ad secundum *Negative*; ad tertium *Affirmative*, quoad primam partem, et *Negative* quoad secundam; ad quartum *ad mentem* ».

32 Et cum nihilominus Episcopus, posthabita dicta resolutione, procurationem singulis annis adhuc voluisset exigere, propositis duobus sequentibus dubiis: « I. An constet de exactione procurationum contra formam resolutionis Sacrae Congreg. die 1 Iunii 1737, in casu, etc., et quatenus *Affirmative*; II. An Episcopus Polycastren. incurrerit poenas contentas in cap. *Exigit* de Censibus in 6, et cap. 3, sess. 24, de Reformat. Sacr. Conc. Trid., in casu, etc. Eadem Sacra Congregatio, die 7 Aprilis 1742 respondit: *Affirmative*, ad utrumque. Sic apud Thesaurum Resolut. dictorum annorum ».

33 Et eadem Sacra Congregatio, si quando aliquid exactum fuit supra quam exigi debuisset, iussit restitui, ut in Nullius Provinciae Hispanen., 11 Septembris 1706; in Bricinorien., 27 Augusti 1712, lib. 61 Decret., p. 326; in Florentina, 7 Iunii 1727, lib. 77 Decr., p. 342; et in Pacen., 29 Ianuarii 1729, lib. 79 Decr., p. 35, ut apud Thesaur. Resolution., tom. 6, in causa S. Marci *Visitationis*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

34 Quaestio, de qua auctor, num. 13, agit, an Episcopus exigere valeat procurationem ab ecclesiis in civitate positis, si ad tramites iuris resolvenda sit, non negative, ut sentit ipse auctor, sed affirmative resolvi debet. In textu enim in c. 24 de Censibus, Honorius III statuit, ut et ecclesiae positae in civitate oneri procurationis subiectae esse debeant, ut patet ex eius verbis, et tradunt Gonzalez, in Commentar., ad dict. cap. 24, n. 2, et Nicolaus le Maistre, de Bon. et possess. ecclesiar., lib. 2, c. 1, fol. 174, edit. Parisiensis, anni 1636.

35 Caeterum in foro praevaluit opinio, quod non tenentur ad procurationem ecclesiae in civitate positae. Quinimo et receptum est, ut Episcopus exigere nec valeat procurationem visitando clerum et oppidum suae dioecesis, si aliqua parte anni resideret, rescripsit S. Cong.

Conc. interpres in Polycastren. *Procurationis*, 1 Iunii 1637. Vide n. 31 et seqq.

Pariter quaestio illa, an Episcopus iterando 37 eodem anno visitationem, possit iterum procurationem exigere: attenta dispositione iuris in cap. 21 de Censibus, pro ipso Episcopo esset decidenda. At et contrarium in praxi servatur. Quo fortassis respiciens Sac. Congreg. Conc. interpres resolvit, Episcopo eodem anno iteranti visitationem non deberi iteratam procurationem, ut in S. Marci, 23 Ianuarii 1723, et in alia Polycastren., 18 Maii 1737. Vide n. 28 et 31.

De summa, in qua praestari debeant procu- 38 rationes, quatenus non subministrentur victualia, vide Resolutiones Sac. Congreg. Concilii interpretis relatas a P. Gaudenzio a Ianua, de Visitat., dub. 6 prooemial., n. 6, easque varias pro varietate locorum.

ADDITIONES CASINENSES.

Circa exactionem procurationis visitantium, 39 tria attendenda sunt. Primum, quod recipiantur solum a locis visitatis (* exceptis excipiendis secundum tradita a Lucio nostro hac supra n. 9 et seqq. *). Secundo, quod (recipiantur) limitative, nempe quatenus opus sunt pro victu, non pro aliis expensis. Tertio, quod visitantes, et eorum familiares munera non recipiant¹. Monacell., tom. 3, tit. 2, form. 4, num. 2.

Hinc Episcopis et aliis visitoribus praeci- 40 pitur, ne inutilibus et sumptuosis itinerum impedimentis visitationem obeant, sed cum apparatu et comitatu moderato, prout praescribitur, cap. *Cum Apostolus* 6, tit. ex. de Censibus, etc. Item, ut procurationes secundum ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum facultates, frugales et moderatas exigant. Cap. *Conquerente* 16 de offic. Ordinar.; Schmalzgrueber, ad d. tit. de Censibus, n. 104.

Quaeritur: An procurationes ab Episcopo 41 remitti possint? Etsi Episcopus et visitatores alii, quando actu visitant, procurationem ob id debitam remittere possint in speciali, quippe nullum inde praeiudicium successori obvenit, non tamen remittere eas possunt generaliter, et ita, ut huiusmodi remissione subditus omnino eximatur ab onere solvendi procurationes

¹ Invitis S. Canonibus agerent, si dona seu munera visitatores recepisse in visitatione constaret; nisi essent esculenta et poculenta in parva quantitate, quae in loco visitationis absumpta fuissent, non autem si alio asportata, et quando procuratio daretur in victualibus; secus si in pecunia, nam tunc nec esculenta absumenda accipi debent. Imo etiam si procuratio detur in victualibus, tutius est, nec esculenta absumenda recipere, quia Concilium Trid. omne munus tempore visitationis excludit absolute per illa verba, *nec munus, quodcumque sit, recipiatur*: ex quo Pirhing in tit. ex. de Censibus, etc., deducit, quod munera ista non possint

recipi sine peccato; et concordat Barbosa, in cap. 1, cit. tit. de Censibus etc. in 6, num. 23. Nam, ut dicit Sapiens, *Xenia et dona excaecant oculos iudicum, et quasi mutos in ore avertit correptiones eorum*. (Eccli. xx, 31). Haec Monacell. tom. 3, tit. 2, form. 4, num. 9.

Porro Barbosa, loc. cit., scribit in haec verba: « Et quod munera qualiacunque, etiam comestibilia, non possit Episcopus a visitatis ratione visitationis accipere, resolvunt Piasec., in Prax. Episc., p. 2, cap. 3, num. 73; Marc. Ant. Genuensis, Prax. arch., cap. 21, num. 13 ».

etiam in futurum. Ita Abbas, Azor., Pirhing, aliique, et patet ex cap. *Cum venerabilis* 21, tit. cit. de Censibus, etc. Idem, loc. cit., n. 109 et seqq.

- 42 Quaeres amplius: An procuraciones, ratione visitationis debitae, contra praelatum praescribi possint a subditis tempore saltem immemorabili? Felinus, Azorius, Barbosa (Ius Eccles. univers., c. 22, num. 23); Vallens., Pirhing (de Praescr., n. 24) tenent negativam, eique tantum tribuit Fagnan. in cap. *Cum venerabilis*, cit. tit. de Censibus, etc., num. 28, ut inter hanc et affirmativam haesitando, suadeat recursum ad Sacr. Congr. Conc. Sumi negativa videtur ex cap. *Cum ex officii* 16 de Praescr., ubi cum Abbas et alii assererent se non meminisse, quod procuracionem Archiepiscopis visitantibus solverint, hoc tamen immemoriali tempore non obstante, praescriptio generaliter et indistincte fuit reprobata.

« Sed non improbabiler dici adhuc potest, praescriptione immemoriali procuracionibus ratione visitationis debitis derogari posse. Ratio est, quia immunitas haec acquiri potest privilegio apostolico; sed praescriptio immemorialis, si praescribens sit capax possessionis, et ius commune ei non resistat, aequivalet privilegio; ergo », etc. Schmalzgrueber, loc. cit., n. 115.

- 43 Amplius, cum ex Trident., sess. 24, de Reformat., procuratio ex consuetudine tolli possit, inde inferas licet, consuetudinem illam, quae ibi permittitur, proprie praescriptionem esse, quippe cum per eam ius praelati tollatur, et per quasi possessionem tempore legibus definito continuatam, subditis acquiratur immunitas ab onere procuraciones istas solvendi. Schmalzgrueber, ibid., n. 116.

Haec pariter est doctrina Piaserii, tenoris ut sequitur: « Insuper etiamsi de iure communi procuratio praescribi non possit. Cap. *Cum ex officii* de Praescr., hodie tamen ex nova dispositione Conc. Trid. (sess. 24, c. 3, de Reform.) praescribitur, nec peti potest, ubi illam non dandi viget consuetudo, propter illa verba Concilii, ibid.: *In illis vero locis, seu provinciis, ubi consuetudo est, ut nec victualia, nec pecunia, nec quidquam aliud a visitoribus accipiat, sed omnia gratis fiant, ibi id observetur* ». Part. 2, cap. 3, de Visitat. quorumvis exempt., in fin., n. 65, vers. *Insuper*.

Nota etiam, quod quamvis Barbosa, in Iur. 44 Eccles. univ., loc. supra cit., attento iure communi, in eam iverit opinionem, procuraciones praescribi non posse, attamen, spectato Conc. Trid., praescriptionem utique admisit per haec verba: « Iure communi procuratio praescribi non posset. Cap. *Cum ex officii* de Praescr. Hodie tamen ex nova dispositione Conc. Trid. praescribitur, nec peti potest, ubi illam non dandi viget consuetudo ». De officio et potest. Episc., allegat. 73, n. 48.

Liceat adhuc sequentia ex Schmalzgrueberio 45 exscribere: « Praescriptioni locus est quoad procuracionum exhibendarum modum, ut observant DD. * Vide Lucium nostrum hic supra n. 25 *. — 2° Praescribi potest, (super) procuracionibus praeteritis, non praestitis pro tempore; quia in hoc nullum vertitur praeiudicium visitationis, sed visitantis tantum. (DD. comm.) — 3° Praescribi potest, ut, cum duae Ecclesiae eadem die visitantur, ad procuraciones praestandas obligetur tantum una abundans redditibus ». Loc. cit., n. 113.

PROCURATOR

Summarium.

1. Procurator quid sit. — 2. Procurator, alius est procurator ad iudicia, seu iudicialis, et alius procurator ad negotia, seu extraiudicialis, et qualis sit uterque. — 3. Item procurator, alius est generalis, et alius specialis, et qualis sit uterque. — 4. Item procurator generalis, alius est constitutus adiecta clausula *cum libera*, et alius sine tali clausula, et quid importet talis clausula. — 5. Item procurator, alius est datus in rem alienam, et alius datus in rem suam, et qualis sit uterque. — 6. Item procurator, alius est verus, et alius falsus, et qualis sit uterque. — 7. Item procuratores, alii sunt simpliciter constituti, et alii in solidum, et quales sint utrique. — 8. Generatim loquendo quilibet, qui non reperitur in iure prohibitus, potest procuratorem constituere. — 9. In iure autem prohibetur constituere procuratorem pupillus seu minor habens curatorem, nisi adsit tutoris seu curatoris auctoritas. — 10. Item filiusfamilias non aliter constituit procuratorem, nisi quatenus ipse experiri potest. — 11. Item capti ab hostibus nequeunt dare vel habere procuratorem. — 12. Item excommunicati excommunicatione maiori non possunt constituere procuratorem ad agendum. — 13. Possunt tamen excommunicati procuratorem constituere ad defendendum, seu quando ab aliis

in iudicio conveniuntur. — 14. Generatim loquendo quilibet, qui non reperitur in iure prohibitus, potest procurator constitui. — 15. In iure autem prohibentur esse procuratores excommunicati excommunicatione maiori. — 16. Item procuratores constitui in foro laicali prohibentur clerici beneficiati seu in sacris constituti. — 17. Item prohibentur esse procuratores religiosi, nisi cum licentia sui praelati et pro utilitate sui monasterii vel suae religionis. — 18. Fratres autem minores, nedum non possunt esse procuratores et advocati, sed neque possunt personaliter assistere procuratoribus et advocatis ad eosdem instigandos, quando ipsorum negotia pro rebus temporalibus agitantur in curiis. — 19. Item prohibentur esse procuratores omnes impuberes. — 20. Item etiam minores septemdecim annis non possunt esse procuratores, ne quidem ad negotia, et minores viginti quinque annis nequeunt esse procuratores ad iudicia. — 21. Item prohibentur, et ab officio procuratoris excluduntur feminae. — 22. Item prohibentur esse procuratores in alienis negotiis milites, quamvis possent esse in propriis et in negotiis suae cohortis. — 23. Item potentiores prohibentur esse procuratores ad lites. — 24. Item iure canonico prohibentur esse procuratores omnes infames, quamvis iure civili non prohibeantur. — 25. Procurator iudicialis post litem contestatam potest alium substituere. — 26. Et

a fortiori potest alium libere substituere procurator extraiudicialis. — 27. Procurator non praeiudicat domino, si extra fines mandati aliquid egerit. — 28. Procuratoris generalis omnium rerum factum, seu negligentia, vel dolus nocet domino. — 29. Poterit tamen Dominus *actione mandati directa* agere contra talem procuratorem de omni damno et interesse per eius dolum, culpam aut negligentiam sibi illato. — 30. Item nocet Domino etiam factum, seu negligentia, vel dolus procuratoris specialis, qui fines mandati non excessit. — 31. Et contra hunc etiam procuratorem poterit Dominus *actione mandati directa* agere de omni damno et interesse per eius dolum, culpam aut negligentiam sibi allato. — 32. Procuratoris tamen specialis factum, seu negligentia, vel dolus non nocet Domino, si fines mandati excesserit. — 33. Procuratoris officium finitur quinque potissimum modis. Et primo finitur *revocatione*. Et quidem re integra potest procurator revocari etiam sine causa: re autem non amplius integra revocari potest solum cum iusta et rationabili causa. — 34. Recensentur causae iustae et rationabiles revocandi

procuratorem, etiam re non amplius integra. — 35. Secundo finitur *renuntiatione*, seu mutuo consensu principalium. — 36. Tertio finitur *finita instantia iudicii*, id est post latam sententiam definitivam. — 37. Quarto finitur *per mortem Domini ipsum constituentis*, si moriatur re integra, alias secus. — 38. Quinto finitur *per mortem ipsiusmet procuratoris*. — 39. Patrini in baptismo esse non possunt duo viri, vel duae mulieres; bene tamen possunt esse procuratores. — 40. Procurator non contrahit cognationem spirituales sibi, sed mandanti. — 41. Procurator pro contrahendo cum absente matrimonio potest esse diversi sexus ab illo, cuius nomine contrahit. — 42. Nec requiritur, quod procurator sit certae aetatis, cum possit esse etiam impubes. — 43. Procurator cum suscepta ad baptismum contrahere potest matrimonium. — 44. Procurator generalis Observantium debet praecedere in cappella pontificia procuratori Patrum Conventualium. — 45. De Procuratoribus monasteriorum monialium quoad durationem ad n. 46. — 47. Alia ad rem ad n. 51.

1 Procurator ex nominis etymologia idem est, ac pro alio curator, nempe pro Domino, cuius loco et nomine res seu negotia sua gerit et administrat; unde *Procurator est, qui aliena negotia, mandato Domini, administrat*; sic expresse definitur in l. *Procurator* 1 ff. de Procuratoribus.

2 Procurator alius est procurator ad iudicia, seu iudicialis, et alius procurator ad negotia, seu extraiudicialis. *Communis*, ex iur. et DD. Procurator *ad iudicia, seu iudicialis*, est ille, qui alterius vices in sustinendis iudiciis gerit, atque in his alieno nomine lites prosequitur; * iure vetustissimo paucis casibus admittebatur, ut quis alieno nomine experiretur, vetante regula, *nemo alieno nomine lege agere potest*; l. 123 ff. de Reg. iur., quae regula licet quoad iudicia in desuetudinem abierit, tamen obtinere perrexit circa caeteras legis actiones. Haec regula consentanea erat alteri regulae iuris, *per extraneam personam nihil acquiri posse*. Hinc aut iudicati actionem, aut rei iudicatae exceptionem procurator acquirere non posse videbatur, praeterea legis actiones, quo in numero erant actiones, nec diem, nec procuratorem recipiebant ex vulgata regula. Repugnabat etiam solemnis conceptio formularum, quae ita conceptae erant, ut quisque, quod suum esset peteret: *Aio hanc rem meam esse: aio te mihi dare oportere*, nec nulla erat prodita, qua quod alteri dari oporteret peteretur. Tamen, necessitate suadente, receptum fuerat ut, cum populus et servus ipsi pro se agere non possent, posset agi alieno nomine pro populo, et pro libertate, et pro pupillo, cuius quis tutor esset. Permissum etiam fuit lege Hostilia agere *furti* pro iis, qui absentes Reipublicae causa, aut captivi essent. Haec omnia videre est in Instit., tit. de iis per quos agere possumus. Tandem paulatim invaluit in quibuscunque causis procuratorum usus, sed ut subtilitas iuris servetur, fingitur dominium litis in eos procuratores transire, cuius functionis effectus pluri-

mos, si otium erit, in decursu indicabimus. Hac de causa post mortem principalis citationes non fiunt nomine haeredum, sed nomine procuratoris *tanquam dominum litis effectum*. Hinc Ulpianus inquit: *Usus procuratoris, per quam necessarius est, ut qui rebus suis ipsi superesse, vel nolunt, vel non possunt, per alios possint vel agere vel conveniri*. Leg. 1, § 2, ff. hoc tit. Quidam procuratores dicebantur cognitores, quidam simpliciter procuratores. *Cognitor est, qui litem alterius suscipit coram eo cui datus est. Procurator autem absentis nomine actor fit*. Festus in verbo *Cognitor*. Qui reum defendit, speciali nomine vocatur defensor. Iustiniani aevo cognitoris appellatio exsolleverat *. Procurator *ad Negotia, seu extraiudicialis*, est ille, cui negotia extra iudicium gerenda committuntur seu demandantur. *Sic in re communis*.

Item procurator alius est generalis et alius 3 specialis. Procurator *generalis* est ille, cui universorum bonorum seu negotiorum administratio commissa est. Leg. *Procurator* 1, § 1, et leg. *Procurator totorum bonorum* 63 ff. de Procuratoribus, et c. *Dilectus* 11, iuncta Glossa verb. *Generalis*, de Procuratoribus. Et sic etiam procurator *generalis ad iudicia seu lites* est ille, qui ad omnes lites, tum praesentes, tum futuras sui principalis prosequendas constitutus est. Procurator *specialis* econtra est ille, qui ad certum duntaxat negotium, aut ad certam duntaxat litem expediendam constitutus est. Leg. *Procurator* 1, § 1, ff. de Procuratoribus. *Et sic in re communis*.

Item procurator generalis, alius est consti- 4 tutus adiecta clausula *cum libera*, hoc est cum plena et libera potestate administrandi omnia quae domini sunt; ut l. *Procurator cui* 58 de Procuratoribus; et alius simpliciter constitutus sine adiecta tali clausula *cum libera*, ut fit in cit. leg. *Procurator totorum bonorum* 63 ff. de Procuratoribus. * Haec tamen distinctio minime placet Duareno et Vinnio, qui nullum putant

discrimen intercedere inter eum, cui totorum bonorum simpliciter, et eum cui libera administratio bonorum concessa est. Si lubet, de ea re consule Vinnium, quaest. lib. 1, cap. 9. Displicet non minus Heineccio, quem vide ad hunc titulum, § 430, in suo commentario ad Pandectas *.

- 5 Item procurator alius est datus in rem alienam, et alius datus in rem suam. Procurator *datus in rem alienam* est ille, qui aliena negotia de mandato domini administrat in eius utilitatem, et talis est proprie dictus procurator. Procurator *datus in rem suam* est ille, qui aliena negotia de mandato domini administrat, sed in propriam suam utilitatem sive commodum; ut si pater filio, vel dominus extraneo cedat omnia sua iura et bona, et eum constituat procuratorem in talia iura et bona, et talis dicitur procurator solum improprie. *Sic in re communis.*
- 6 Item procurator alius est verus et alius falsus. Procurator *verus* est ille, qui legitimum habet mandatum procuratorium. Procurator *falsus* est ille, qui vel nullum habet mandatum procuratorium: vel si habet, non est legitimum, nec sufficiens; ut si habeat solum mandatum generale, ubi requiritur speciale; vel habet mandatum impertinens ad causam pendentem vel mandatum iam revocatum. *Sic in re communis.*
- 7 Item procuratores alii sunt simpliciter constituti, et alii in solidum. Procuratores *simpliciter constituti*, sunt illi, qui plures simul constituuntur, non adiecta clausula *in solidum*, adeo ut unus sine alio non debeat admitti, nec negotium, sive causam eiusmodi solus possit expedire; sed necesse sit, ut simul intersint, et quisque eorum pro sua concurrant. Cap. *Si duo* 6 de Procuratoribus in 6, cap. *Causam matrimonii* 116 de offic. Delegat., et l. *Duo ex tribus* ff. de Re iudicat. Procuratores *in solidum constituti*, sunt illi, qui plures simul constituuntur, adiecta hac clausula *in solidum*, hoc est in totum, adeo ut quilibet eorum ex se solo possit negotium sive causam eiusmodi expedire; cum hoc tamen, quod postquam unus primo per litis contestationem negotium seu causam occupavit, alii penitus excludantur, nisi fersan in constitutione talium procuratorum fuerit adiectum, quod, primo occupante causam non prosequente, nec alium substituentem, alter admittatur; textu expresso in cit. cap. *Si duo* 6 de Procuratoribus in 6, ibi: *Si duo procuratores, simul, non adiecto in solidum, deputentur, unus sine altero non debet admitti; secus si sint in solidum constituti, sed tunc illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium primitus occupabit: post occupationem autem, aut huiusmodi, alter se intromittere nequit ulterius, cum ille litis Dominus sit effectus; nisi dictum in constitu-*

tione fuisset, quod non fieret melior conditio occupantis: tunc enim, si eum, qui occupavit, infirmari, mori, absentari vel alias impediri contingat, aut si qui prosequi forte nolit, poterit alter suscipere ac perficere negotium ab alio inchoatum, dum tamen ab alio non fuerit alius substitutus; nam si sit, is praeferrí debet eidem; iuncto summano, et Glossa, ibid., communiter recepta.

Generatim loquendo quilibet, qui non reperi- 8
tur in iure prohibitus, potest procuratorem constituere. *Communis*, per text. in l. *Mutus* 43, § 1, ff. de Procurator.

In iure autem prohibetur constituere procura- 9
torem pupillus vel minor habens curatorem, nisi adsit tutoris seu curatoris auctoritas. Leg. *Neque tutore* 11 Cod. de Procurator.

Item filiusfamilias non aliter constituit pro- 10
curatorem, nisi quatenus ipse experiri potest. Leg. *Filiusfamilias* 8 ff. de Procurator.

Item capti ab hostibus nequeunt dare vel 11
habere procuratorem, quia quandiu sunt in potestate hostium, non sunt sui iuris, nec rerum suarum domini. Leg. *Ab hostibus* ff. Ex quibus causis maiores, etc. Et sic de aliis similibus.

Item excommunicati excomm. maiori non 12
possunt constituere procuratorem ad agendum. *Communis*, arg. cap. ult. de Procuratoribus. Possunt tamen excommunicati procuratorem 13
constituere ad defendendum, seu quando ab aliis in iudicio conveniuntur. *Communis*, textu expresso in c. *Intelleximus* 7 de Iudiciis, ibi: *Quia postulasti a nobis, utrum excommunicatus in iudicio stare possit? Respondemus, quod conveniri potest; et debet per alium respondere in iudicio, ne videatur de sua malitia commodum reportare.*

Generatim loquendo quilibet, qui non reperi- 14
tur in iure prohibitus, potest procurator constitui. *Communis*, per text. in cap. *Non indiscrete* 1, § 1, de Procuratoribus in 6, et leg. *Mutus* 43, § 1, ff. eodem.

In iure autem prohibentur esse procuratores 15
excommunicati excommunicatione maiori. *Communis*, arg. cap. ult. de Procurat., et can. *Intelleximus* 7 de Iudiciis.

Item procuratores constitui in foro laicali 16
prohibentur clerici beneficiati, seu in sacris constituti. *Communis*, per text. in authent. de Sacr. Episcop., § *Deo autem*, can. *Quia Episcopus* 5, qu. 3; can. *Nullus* 11, qu. 1, can. *Credo* 21, qu. 3; cap. *Clerici* 1 de Postulando; cap. *Multa sunt negotia* 1, cap. *Sacerdotibus* 2, et cap. *Sed nec* 4 Ne clerici vel monachi. Vide verb. *Clericus*, art. 3, n. 59 et seq.

Item prohibentur esse procuratores religiosi, 17
nisi cum licentia sui praelati, et pro utilitate sui monasterii vel suae religionis. *Communis*, per text. in Clementin. *Religiosus* de Procuratoribus, cap. 2 de Postulando, cap. *De prae-*

sentium, et can. *Monachi* 16, qu. 1, cum similibus.

18 Fratres autem minores, nedum non possunt esse procuratores et advocati, sed neque possunt personaliter assistere procuratoribus et advocatis ad eosdem instigandos, quando ipsorum negotia pro rebus temporalibus agitantur in curiis. *Communis*, per textum in Clementin. *Exivi*, § *Proinde*, de Verbor. significat. Ubi adducitur ratio, quia fratres Minores nihil habent proprium, ne quidem in communi, sicuti habent alii regulares; atque *ex talibus assistentiis in curiis et instigationibus, cum de rebus agitur in ipsorum modum convertendis, creduntur verisimiliter ex his, quae foris patent (de quibus habent homines foris iudicare) in ipsis rebus Fratres assistentes aliquid quaerere tanquam suum*; prout argumentatur Pontifex, ibidem, adeoque nullo modo debent hoc facere, ut et testimonium habeant ab his qui foris sunt, et puritati satisfaciant voti sui, ac evitetur per hoc scandalum pusillorum; ut ibidem subiungit Pontifex.

19 Item prohibentur esse procuratores omnes impuberes. L. *Feminae* 2 de Regul. iuris.

20 Imo etiam minores septemdecim annis non possunt esse procuratores, nequidem ad negotia, et minores viginti quinque annis nequeunt esse procuratores ad iudicia. Cap. *Qui generaliter*, § fin., de Procuratoribus in 6, et l. *Minores* 51 ff. eodem.

21 Item prohibentur et ab officio procuratoris excluduntur feminae. Leg. *Alienum* Cod. de Probationibus, et cit. leg. *Feminae* 2 ff. de Regul. iuris; exceptis necessitatibus suorum parentum, pro quibus, alio non existente procuratore, possunt feminae procuratoris obire officium, textu expresso in leg. *Feminas* 41 ff. de Procurator., ibi: *Feminas pro parentibus agere interdum permittetur causa cognita, si forte parentes morbus aut aetas impediat, nec quemquam, qui agat, habeant.*

22 Item prohibentur esse procuratores in alienis negotiis milites, leg. *Neque feminae* 54 de Procuratoribus; ipsi enim, quia armis et non privatis negotiis occupari debent, nec pro coniunctis personis, v. gr. patre, matre vel uxore, procuratoris vices agere possunt. Leg. *Militem* 7 Cod. de Procuratoribus. Possunt tamen milites esse procuratores in propriis causis et negotiis. Leg. *Qui stipendia* 9 Cod. de Procuratoribus. Sicut et in negotiis suae cohortis. Leg. *Filiusfamilias*, § *Veterani*, ff. de Procuratoribus.

23 Item potentiores prohibentur esse procuratores ad lites. Leg. *Divini admodum* 1 Cod. Ne liceat potentioribus. Et idem dicendum est de redemptoribus alienarum litium. Arg. l. *Litem* 15 de Procuratoribus.

24 Item iure canonico prohibentur esse procuratores omnes infames, textu expresso in can.

Infamis 1, caus. 3, qu. 7, ibi: *Infamis persona nec procurator esse potest*; c. *Infames* 2, ead. caus. 3, q. 7, ibi: *Infames non possunt esse procuratores vel patroni causarum*; cum similibus. Dicitur autem notanter iure canonico; nam, spectato iure civili, infames non prohibentur esse procuratores, § final. Institut. de Exceptionibus.

Procurator iudicialis, seu ad iudicia post litem contestatam potest alium substituere; tunc enim dominus litis iam effectus est. *Communis*, textu expresso in cap. *Non indiscrete* 1, § *Licet*, de Procuratoribus in 6, et l. *Nulla* Cod. eodem, cum similibus.

Et a fortiori potest alium libere substituere procurator extraiudicialis seu ad negotia. *Communis*, textu expresso in cit. cap. *Non indiscrete* 1, § *Procurator*, de Procuratoribus in 6. Cum enim in negotiis non agatur de tam gravi praeiudicio, sicut in iudicialibus, si potest alium substituere procurator iudicialis, seu ad iudicia, vel ad lites; a fortiori poterit alium substituere procurator extraiudicialis, seu ad negotia.

Procurator non praeiudicat domino, si extra fines mandati aliquid egerit. *Communis*, per textum in l. *Si procurator* 19 Cod. de Procuratoribus. Talis enim procurator fines mandati excedens, aliud agit, quam sibi fuerat iniunctum. Leg. *Diligenter* ff. Mandati, adeoque non praeiudicat domino, ne quis alieno facto oneretur. Leg. *In causa* 27 ff. de Procuratoribus.

Procuratoris generalis omnium rerum factum, seu negligentia, vel dolus nocet domino. *Communis*, per text. in l. *Procuratoris* ff. de Tributor. action. Dominus enim debet sibi imputare, quod negligentem aut dolosum procuratorem, praesertim generalem omnium suarum rerum, constituerit. Leg. *Cum mandato* ff. de Minoribus. Poterit tamen dominus actione mandati directa agere contra talem procuratorem de omni damno, et interesse per eius dolum, culpam aut negligentiam sibi illato. Leg. *Si procurator* 10, l. *Licet in popularibus* 42, § *Ea obligatio*, Cod. de Procuratoribus, l. *Si procuratorem* 8, § final., ff. Mandati, et l. *Procuratorem* Cod. eodem, cum similibus.

Item nocet Domino etiam factum, seu negligentia, vel dolus procuratoris specialis, qui fines mandati non excessit. *Communis*, per text. in leg. *Procurator* 10 Cod. de Procuratoribus, l. *Eum qui res* Cod. eodem, l. *Quoties* Cod. de Dignitat., cap. *Cum olim abbas* 32 de offic. Delegat., cap. *Cum olim* 7 de Causa possess. et proprietat., cum similibus. Et contra hunc etiam procuratorem poterit dominus, actione mandati directa, agere de omni damno et interesse per eius dolum, culpam aut negligentiam sibi illato. *Communis*, per citata iura sub num. 29.

32 Procuratoris tamen specialis factum, seu negligentia, vel dolus non nocet domino, si fines mandati excederit. *Communis*, per text. in leg. *Si procurator* 10 Cod. de Procuratoribus, ibi: *Si procurator ad unam speciem constitutus officium mandati egressus est, id, quod gessit, nullum domino praeiudicium facere potuit; et patet ex dictis supra n. 27.*

* Ut quis alterius nomine valeat cum effectu et rite agere, omnino praecedat oportet mandatum. Regulariter enim non admittitur quis ad agendum alieno nomine, nisi de mandato doceat. Caeterum qui ad aliquam actionem mandatum habet, et ad ea, per quae ad hanc actionem pervenitur, mandatum habere intelligitur; l. 56, l. 57, leg. 72 et leg. 78, § 1, ff. hoc tit. Quaedam nihilominus personae sunt, quae cum naturali affectione ad agendum pro aliquo invitentur, etiam sine mandato admittuntur. Talis primo est maritus pro uxore; l. 21 Cod. hoc tit. Secundo idem dicendum de liberis, qui pro parentibus agerent, et vice versa; l. 35 ff. hoc tit., leg. 51, l. 56, § 1, ff. de Verb. sign. Tertio admittuntur etiam fratres et affines, puta socer, si agat pro nuru; l. 50 ff. eodem.

Quisquis autem ille sit, qui alieno nomine experiatur, haec ab eo exiguntur, nimirum, *a't praetor: Cuius nomine quis actionem dari sibi postulabit, is eum viri boni arbitratu defendat, et ei quo nomine aget, id ratum habere eum, ad quem ea res pertinet boni viri arbitratu satisfidet.* L. 33, § 3, ff. hoc tit. *

33 Procuratoris officium finitur quinque potissimum modis. Et primo, finitur *revocatione*: procurator enim, tum iudicialis, tum extraiudicialis, re integra, potest libere a domino revocari etiam sine causa, cap. *Quamvis* 2 de Procuratoribus in 6, leg. *Si procuratorem*, § *Recte*, Instit. de Mandato. Re autem non integra, seu post litem contestatam aut incoeptum negotium, revocari potest solum cum iusta et rationabili causa, cit. cap. *Quamvis* de Procuratoribus in 6, l. *Post litem* 17 ff. de Procuratoribus.

34 Causae autem iustae et rationabiles revocandi procuratorem, etiam re non amplius integra, recensentur in cit. cap. *Quamvis* 2 de Procuratoribus in 6, ubi postquam Pontifex dixit: *Quamvis procurator possit ante litem contestatam, etiam sine causa, libere a domino revocari*; statim subiungit: *Postea tamen ipso nolente nequibit, nisi eum cum domino inimicum fieri, vel suspectum, aut adversario affinitate coniungi, vel eius haeredem fieri, seu ingredi religionem, aut in longum peregrinari, vel aegritudine, aut vinculis detineri contingat, seu alia rationabilis causa subsit, propter quam sit merito revocandus.*

35 Secundo, finitur *renuntiatione*, seu mutuo consensu principalium, scilicet domini constituentis, et procuratoris constituti. Leg. *Mu-*

tari 24 ff. de Procuratoribus, iuncta Glossa, ibidem, communiter recepta, et cap. *Omnis res* 1 de Regul. iuris, ibi: *Omnis res per quas-cunque causas nascitur, per easdem dissolvitur.*

Tertio, finitur *finita instantia iudicii*, id est 36 post latam sententiam definitivam; tunc enim licet possit et debeat procurator a tali sententia appellare, vel saltem statim dominum admonere, ut ipse, si velit, appellare possit, tamen non tenetur appellationem prosecui invitus, adeoque censetur extunc expirare eius officium. Cap. *Non iniuste* 14 de Procuratoribus, et leg. *Invitus* 17 Cod. eodem.

Quarto finitur *per mortem Domini ipsum* 37 *constituentis*, si moriatur re integra, alias secus, § *Item* 10 Instit. de Mandato, leg. *Inter causas* 25 ff. Mandati, ibi: *Inter causas amittendi mandati etiam mors mandatoris est, nam mandatum solvitur morte: si tamen per ignorantiam impletum est, competere actionem utilitatis causa dicit.* Ne scilicet iusta ignorantia cuiusdam damnum afferat, ut dicitur in cit. § *Item*, ibi: *Alioquin iusta et probabilis ignorantia tibi damnum afferret.*

Quinto, finitur *per mortem ipsiusmet procura-* 38 *toris*; tale enim officium non transit ad haeredes, cum censeatur electa industria personae; leg. *Si quis alicui* 37, § 3, ibi: *Morte quoque eius, cui mandatum est, si is, integro adhuc mandato, decesserit, solvitur mandatum, et ob id haeres eius, licet exsecutus fuerit mandatum, non habet mandati actionem; et concordat cit. § Item* 10 Instit. de Mandato.

Procurator unus, qui sit viri, et alter, qui 39 sit procurator mulieris, baptizatum de sacro fonte suscipere possunt, sed non duo viri, nec duae mulieres, unusquisque tamen proprio nomine, vir loco mulieris, vel mulier loco viri. Sac. Cong. Conc., apud Barbosam, in Summa Apostolic. decis., verb. *Procurator*, n. 1.

Procurator non contrahit cognationem spiri- 40 *tualem* sibi, sed mandanti. Sacra Cong. Conc., in Tridentina, 16 Maii 1630; Barbos., loc. cit., num. 4.

Procurator pro contrahendo cum absente ma- 41 *trimonio* potest esse diversi sexus ab illo, cuius nomine contrahit; unde potest femina contrahere pro viro, et econtra vir pro femina: agit enim non suo, sed alterius nomine. Vide verb. *Matrimon.*, art. 1, n. 36.

Nec requiritur, quod procurator sit certae 42 *aetatis*; quamvis enim cap. *Qui generaliter* § *fin.*, de Procuratoribus in 6, et l. *Minor* 51 ff. eodem, iuxta dicta supra num. 20, dicatur, procuratores ad negotia debere esse 17 annorum, tamen id non requiritur in matrimonio, in quo non exigitur industria procuratoris, sed tantum manifestatio consensus: unde sufficit, quod sit in aetate sufficiente ad manifestandum sui principalis consensum, quamvis nec dum esset pubes. Vide dict. verb. *Matrim.*, n. 37.

43 Impedimentum cognationis spiritualis procuratoris, qui puellam ad baptismum suscepit, non obstat, quo minus matrimonium contrahere valeat cum puella suscepta, respondit Sacr. Congr. Conc., in Theatina *Matrimonii*, 23 Augusti et 18 Septembris 1721; apud Thesaurum Resolutionum Sacrae Congr. Conc.

44 Procurator generalis Observantium debet praecedere in Cappella Pontificia procuratori Patrum Conventualium. Sacr. Cong. Rituum, 26 Nov. 1593, et 11 Ianuarii 1692, approbante Sanctissimo, ut patet ex decreto ad litteram relato a Lantusca, in Theat. regul., verbo *Procurator*, n. 6, ut infra.

« Viso memoriali pro procuratore generali ordinis Minorum Sancti Francisci de Observantia Sanctissimo Domino Nostro porrecto, et a Sanctitate Sua Congregationi Sacrorum Rituum transmissio super praecedentia eidem procuratori in Cappella Sanctissimi ante procuratorem generalem eiusdem ordinis Conventualium competenti ac decreto alias sub die 26 Nov. 1593, ad eiusdem procuratoris de Observantia favorem facto.

» Congregatio, die 21 Ianuarii 1602, stetit in decisis, factaque eidem Sanctissimo Domino Nostro (iuxta eiusdem Sanctissimi rescriptum) de praemissis relatione. Sanctitas Sua dicta decreta approbavit, et ab his, ad quos spectat, observari mandavit.

» P. H. Card. com. ».

45 Procuratores seu officiales deputati monasteriorum monialium durare debent per triennium, et non ultra, seu de triennio in triennium mutari debent. Sacra Congr. Episc. et Regul., in Orien., 16 Iulii 1615; apud Barbos., in Summa Apostol. decis., verb. *Procurator*, num. 3; et Monacell., tom. 1, tit. 11, formul. 14, n. 8.

46 Imo si Episcopus animadvertat non esse utiles, parumque propensos et diligentes servitio, etiam durante triennio, poterit eos remove. Eadem S. Congr., in Surrentina, 12 Maii 1617; apud Monac., loc. cit., n. 8.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

47 Procurator contrahendo, etsi regulariter non propriam, sed personam obliget mandantis, plures tamen sunt casus, in quibus propriam obligat personam.

48 Primus casus est, si sine legitimis facultatibus contraxerit. Dicitur autem contrahere sine legitimis facultatibus, si mandato contrahendi caruerit, ut respondit Rota, in Melevitana *Redditionis rationis super indemnitate*, 24 Aprilis 1740, § 3, coram reverendiss. Molin. Idem est, si mandatum fuerit revocatum, nec iuvatur ambiguitate revocationis, et credulitate ra-

tificationis, et vanum est dicere *putabam*, ut firmavit idem sacrum Tribunal, in Romana *Frumenti super reservatis*, 7 Martii 1742, cor. eodem.

Alter casus est, si procurator habeat mandatum, sed mandans sit *exterus, et ignoti nominis*; Rota, dict. Romana *Frumenti super reservatis*, 7 Martii 1742, cor. eodem.

Tertius casus est, si substituerit, et substitutus male se gesserit. Et nota id locum sibi vindicare, etiamsi procurator facultate substituendi donatus fuerit, modo facultas substituendi non sit directa in certam personam. Confer Rot., in Romana *Pecuniaria*, 9 Decembris 1743, cor. reverend. P. D. Canilliac decano, ubi quando procurator non teneatur pro male gestis a substituto.

* Multa sunt onera defensorum, quae hic non recensentur, sed unusquisque per se videt, procuratorem in re aliena se gerere debere, ac si de re propria ageretur. Sed si procurator officio functus sit vel defecerit, tum ipsi, tum domino competit actio. « Siquidem ea obligatio, quae inter dominum et procuratorem consistere solet, mandati actionem parit; l. 42, § 2, ff. hoc tit. Unde procurator ut in caeteris quoque negotiis gerendis, ita et in litibus bona fide rationem reddere debet. Itaque quod ex lite consecutus erit, sive principaliter ipsius rei nomine, sive extrinsecus ob eam rem debet mandati iudicio restituere, usque adeo ut etsi per errorem aut iniuriam iudicis non debitum consecutus fuerit, id quoque reddere debeat; l. 46, § 4, ff. eodem. Item contra, quod ob rem iudicatam procurator solverit, contrario mandati iudicio recuperare debet; d. l., § 5. Nam litis impendia bona fide facta, vel ab actoris procuratore, vel a rei debere ei restitui aequitas suadet; d. l., § 6. Poenam autem quam ex suo delicto praestitit recuperare non debet; ibid., § 8.

» Aliquando tamen non contrahitur obligatio mandati sicut evenit, cum in rem suam procuratorem praestamus, eoque nomine iudicatum solvi promittimus. Nam si ex ea promissione aliquid praestiterimus, non mandati, sed ex vendito, si haereditatem vendidimus (finge: haeres vendidit haereditatem, deinde is haeres conventus a creditore haereditario emptorem dedit procuratorem pro quo *iudicatum solvi* promisit) vel ex pristina causa mandati agere debemus, ut fit cum fideiussor reum procuratorem dedit ». L. 42, § 2, vers. *Aliquando*, ff. hoc tit. Id est ex illo pristino mandato, quod contractum est cum reus mandavit fideiussori, ut pro ipso fideiuberet, non ex illo mandato, quo fideiussor mandavit reo, ut ipsum adversus creditorem defenderet. *

PRODIGALITAS

Vid. tom. I, verb. AVARITIA, n. 13 et 14.

PROFESSIO FIDEI

Vide verb. FIDEI PROFESSIO.

PROFESSIO REGULARIS

Vide verb. REGULARIS PROFESSIO.

PROPOSITIONES DAMNATAE

1 *Propositiones damnatae in Conciliis Carthaginensi et Milevitano annis 411 et 416 in causa Pelagianorum, habitis ex capite secundo Appendix De damnatis propositionibus theologiae moralis, P. Gabrielis Antoine à P. Philippo à Carboneano subiectae.*

1. Naturaliter potest implere legem, qui vult, et Deus legem ad adiutorium dedit.

2. Ad perficiendam iustitiam, et Dei mandata complenda, sola humana sufficere potest natura.

3. Parvuli propter salutem, quae per Salvatorem Christum datur, baptizandi non sunt.

4. Potest homo in hac vita, praeceptis Dei cognitis, ad tantam perfectionem iustitiae sine adiutorio gratiae Salvatoris, per solum liberae voluntatis arbitrium pervenire, ut etiam non sit necessarium dicere: *Dimitte nobis debita nostra.*

5. Illud, *et ne nos inferas in tentationem*, non ita intelligendum, tanquam divinum adiutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, quoniam hoc in nostra positum est potestate, et ad hoc implendum sola sufficit hominis voluntas.

6. Non est orandus Deus ut contra peccati malum, et ad operandam iustitiam sit noster adiutor.

7. Non opitulatur parvulis ad consequendam vitam aeternam Christianae gratiae sacramentum.

2 *Propositio abbatis Ioachim, De unione divinae Trinitatis in natura, damnata in Concilio Lateranensi IV, sub Innocentio III, anno 1215. Collect. Concilior., edit. Venetae, anno 1730, tom. 13, col. 929 seq.*

1. Unitas divinarum personarum in natura non est vera et propria, sed quasi collectiva et similitudinaria, quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, et multi fideles una Ecclesia.

3 *Propositiones duae, altera De usuris, altera De anima rationali, a Clemente V, in Concilio generali Viennensi, anno 1311, damnatae; illa, Clementinar. lib. 1, tit. 1, cap. 1 Fidei catholicae; haec, lib. 5, tit. 5, cap. unic. Ex gravi.*

1. Exercere usuras non est peccatum.

2. Anima rationalis non est vere et proprie forma corporis humani.

Propositiones Beguardorum et Beguinarum 4 ab eodem Pontifice in eodem Concilio damnatae. Clementinarum lib. 5, tit. 3, cap. 3 Ad Nostrum.

1. Homo in vita praesenti tantum, et talem perfectionis gradum potest acquirere, quod reddatur penitus impeccabilis, et amplius in gratta proficere non valebit. Nam (ut dicitur) si quis potest semper proficere, posset aliquis Christo perfectior inveniri.

2. Ieiunare non oportet hominem, nec orare, postquam gradus perfectionis huiusmodi fuerit assecutus, quia tunc sensualitas est ita spiritui et rationi subiecta, quod homo potest libere concedere corpori quidquid placet.

3. Illi qui sunt in praedicto gradu perfectionis et spiritu libertatis, non sunt humanae subiecti obedientiae, nec ad aliqua praecepta Ecclesiae obligantur. Quia (ut asserunt) *ubi spiritus Domini, ibi libertas* (2 Cor. III, 17).

4. Homo potest ita finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis in praesenti assequi, sicut eam obtinebit in vita beata.

5. Quaelibet intellectualis creatura in seipsa naturaliter est beata, et anima non indiget lumine gloriae ipsam elevante ad Deum videntum, et eo beate fruendum.

6. Se in actibus exercere virtutum est hominis imperfecti, et perfecta anima licentiat a se virtutes.

7. Mulieris osculum (cum ad hoc natura non inclinet) est peccatum mortale; actus autem carnalis (cum ad hoc natura inclinet) peccatum non est, maxime cum tentatur exercens.

8. In elevatione Corporis Christi non debent assurgere, nec eidem reverentiam exhibere, asserentes, quod esset imperfectionis eiusdem, si a puritate et altitudine suae contemplationis tantum descenderent, quod circa mysterium seu sacramentum Eucharistiae, aut circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitarent.

Propositiones Ioannis de Poliacio doctoris Parisiensis damnatae a Ioanne XXII, Constitut.

Vas electionis, Extravag. Commun.; lib. 5, tit. de Haereticis, cap. 11, et Collect. Conc., edit. citatae 1731, tom. 15, col. 156 seqq.

1. Confessi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata, quae confessi fuerant, iterum confiteri proprio sacerdoti.

2. Stante *omnis utriusque sexus* edicto in Concilio generali, Romanus Pontifex non potest facere, quod parochiani non teneantur omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti confiteri (quem dicit esse parochianum curatum). Imo nec Deus posset hoc facere, quia (ut dicebat) implicat contradictionem.

3. Papa non potest dare licentiam generalem audiendi confessiones, imo nec Deus, quin confessus habenti licentiam teneatur eadem confiteri proprio sacerdoti, quem dicit esse (ut praemittitur) proprium curatum.

6 *Propositio de paupertate Christi et Apostolorum, ab eodem Ioanne XXII damnata, ut haeretica*, in Extravag. *Cum inter nonnullos, et Quia quorundam*, Extravag. Ioannis XXII tit. 15, de Verbor. signific., cap. 4 et 5.

1. Christus et Apostoli, in iis quae habuissent leguntur, tantum habuerunt absque iure aliquo simplicem usum facti.

7 *Propositiones quinque Marsilii Patavini et Ioannis de Ianduno ab eodem Ioanne XXII damnatae* Const. *Licet iuxta*. Apud Odoricum Raynaldum, in Annalibus ecclesiasticis, ad annum Christi 1327, n. 28 seqq.

1. Illud, quod de Christo legitur in Evangelio beati Matthaei, quod ipse solvit tributum Caesari, quando staterem sumptum ex ore piscis, illis, qui petebant didrachma, iussit dari, hoc fecit non condescensive, et liberalitate suae pietatis, sed necessitate coactus.

2. Beatus Petrus Apostolus non fuit plus caput Ecclesiae, quam quilibet aliorum Apostolorum; nec habuit plus auctoritatis, quam habuerunt alii Apostoli, et Christus nullum caput reliquit Ecclesiae, et nullum fecit vicarium suum.

3. Ad imperatorem spectat corrigere Papam et punire, ac instituere et destituere.

4. Omnes sacerdotes, sive sit Papa, sive Archiepiscopus, sive sacerdos simplex quicumque, sunt aequalis auctoritatis et iurisdictionis ex institutione Christi; sed quod unus habet plus alio, hoc est secundum quod imperator concessit plus, vel minus, et sicut concessit, revocare potest.

5. Papa vel tota Ecclesia simul sumpta, nullum hominem, quantumcunque sceleratum, potest punire punitione coactiva, nisi imperator daret eis auctoritatem.

8 *Articuli 45 Ioannis Wicleff a synodo Constantiensi damnati*, sess. 8, Collect. Concilior., cit. edit., tom. 16, col. 119 seqq., tum a Martino V, Constit. *Inter cunctas*, tom. eodem, col. 751 et seqq.

1. Substantia panis materialis, et similiter substantia vini materialis remanent in sacramento altaris.

2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem sacramento.

3. Christus non est in eodem sacramento identice, et realiter in propria praesentia corporali.

4. Si Episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, nec consecrat, non conficit, non baptizat.

5. Non est fundatum in Evangelio, quod Christus missam ordinaverit.

6. Deus debet obedire diabolo.

7. Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua et inutilis.

8. Si Papa sit praescitus et malus, et per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Caesare.

9. Post Urbanum VI, non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more Graecorum sub legibus propriis.

10. Contra Scripturam sacram est, quod viri ecclesiastici habeant possessiones.

11. Nullus praelatus debet aliquem excommunicare; nisi prius sciat eum excommunicatum a Deo, et qui sic excommunicat, fit ex hoc haereticus vel excommunicatus.

12. Praelatus excommunicans clericum, qui appellavit ad regem, vel ad Concilium regni, eo ipso traditor est regis et regni.

13. Illi, qui dimittunt praedicare, sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei iudicio traditores Christi habebuntur.

14. Licet alicui diacono vel presbytero praedicare verbum Dei absque auctoritate Sedis Apostolicae sive Episcopi catholici.

15. Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

16. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, id est ex habitu, non solum actu delinquentibus.

17. Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.

18. Decimae sunt purae eleemosynae, et possunt parochiani propter peccata suorum praelatorum ad libitum suum eas auferre.

19. Speciales orationes applicatae uni personae per praelatos vel religiosos, non plus prosunt eidem, quam generales caeteris paribus.

20. Conferens eleemosynam fratribus est excommunicatus eo facto.

21. Si aliquis ingreditur religionem privatam qualemcunque, tam possessionatorum quam Mendicantium, redditur ineptior et inhabilior ad observationem mandatorum Dei.

22. Sancti instituentes religiones privatas sic instituendo peccaverunt.

23. Religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de religione Christiana.

24. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirere, et non per mendicitatem.

25. Omnes sunt Simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.

26. Oratio praesciti nulli valet.

27. Omnia de necessitate absoluta eveniunt.

28. Confirmatio iuvenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio reservantur Papae et Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis et honoris.

29. Universitates, studia, collegia, graduationes et magisteria, quae in eisdem sunt vana gentilitate introducta, tantum prosunt Ecclesiae sicut diabolus.

30. Excommunicatio Papae vel cuiuscunque praelati non est timenda, qui est censura Antichristi.

31. Peccant fundantes claustra, et ingredienti-tes sunt viri diabolici.

32. Ditare clerum est contram regulam Christi.

33. Sylvester Papa et Constantinus imperator errarunt Ecclesiam dotando.

34. Omnes de ordine Mendicantium sunt haeretici, et dantes eis eleemosynas excommunicati.

35. Ingredientes religionem aut aliquem ordinem, eo ipso inhabiles sunt ad observanda divina praecepta, et per consequens ad perveniendum ad regnum coelorum, nisi apostata-verint ab eisdem.

36. Papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt haeretici, eo quod possessiones habent, et consentientes eis, omnes videlicet domini saeculares, et caeteri laici.

37. Ecclesia Romana est synagoga Satanae, nec Papa est proximus et immediatus vicarius Christi et Apostolorum.

38. Decretales epistolae sunt apocryphae, et seducunt a fide Christi, et clerici sunt stulti, qui student eis.

39. Imperator, et domini saeculares sunt seducti a diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis temporalibus.

40. Electio Papae a Cardinalibus, a diabolo est introducta.

41. Non est de necessitate salutis credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias.

42. Fatuum est credere indulgentiis Papae et Episcoporum.

43. Iuramenta illicita sunt, quae fiunt ad corroborandos humanos contractus et commercia civilia.

44. Augustinus, Benedictus, Bernardus damnati sunt, nisi poenituerint de hoc quod ha-

buerunt possessiones, et instituerunt, et intraverunt religiones, et sic a Papa usque ad ultimum religiosum omnes sunt haeretici.

45. Omnes religiones indifferenter introductae sunt a diabolo.

Articuli 30 Ioannis Hus damnati ab eadem synodo, sess. 15, tom. cit. Collect. Concil., col. 284 et seq., et a Martino V, Const. Inter cunctas, tom. eod., col. 758 seqq.

1. Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est praedestinatorum universitas.

2. Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licet fecerit quosdam actus actibus Ecclesiae malignantium consimiles.

3. Praesciti non sunt partes Ecclesiae, cum nulla pars eius similiter excidat ab ea, eo quod praedestinationis charitas, quae ipsam ligat, non excidat.

4. Duae naturae divinitas et humanitas sunt unus Christus.

5. Praescitus, etsi aliquando est in gratia secundum praesentem iustitiam; tamen nunquam est pars Sanctae Ecclesiae, et praedestinatus semper manet membrum Ecclesiae, licet aliquando excidat a gratia adventitia sed non a gratia praedestinationis.

6. Sumendo Ecclesiam pro convocatione praedestinatorum, sive fuerint in gratia, sive non, secundum praesentem iustitiam, isto modo Ecclesia est articulus fidei.

7. Petrus non est nec fuit caput Ecclesiae sanctae catholicae.

8. Sacerdotes quomodolibet criminoso viventes sacerdotii pollunt potestatem, et sicut filii infideles sentiunt infideliter de 7 sacramentis Ecclesiae, de clavibus, officiis, censuris, moribus, caeremoniis et sacris rebus Ecclesiae, veneratione reliquiarum, indulgentiis et ordinibus.

9. Papalis dignitas a Caesare inolevit, et Papae perfectio et institutio a Caesaris potentia emanavit.

10. Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se vel alio, quod esset caput Ecclesiae particularis, nec Romanus Pontifex est caput Romanae Ecclesiae particularis.

11. Non oportet credere quod iste, quicumque est, Romanus Pontifex, sit caput cuiuscunque particularis Ecclesiae sanctae, nisi Deus eum praedestinaverit.

12. Nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur eum in moribus, cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat a Deo procuratoriam potestatem, quia ad illud officium vicariatus requiritur, et morum conformitas et instituentis auctoritas.

13. Papa non est verus et manifestus successor Apostolorum principis Petri, si vivit moribus contrariis Petro; et si quaerit avaritiam, tunc est vicarius Iudae Iscariot. Et pari evidentia, Cardinales non sunt veri et manifesti successores collegii aliorum Apostolorum Chri-

sti, nisi vixerint more Apostolorum, servantes mandata et consilia Domini nostri Iesu Christi.

14. Doctores ponentes quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, saeculari iudicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc Pontifices, scribas et Pharisaeos, qui Christum non volentem eis obedire in omnibus, dicentes: *Nobis non licet interficere quemquam* (Ioann. xviii, 31), ipsum saeculari iudicio tradiderunt, et quod tales sint homicidae gravioribus quam Pilatus.

15. Obedientia ecclesiastica est obedientia secundum adinventionem sacerdotum Ecclesiae, praeter expressam auctoritatem Scripturae.

16. Divisio immediata humanorum operum est, quod sunt vel virtuosa, vel vitiosa, quia si homo est vitiosus et agit quidquam, tunc agit vitiose; et si est virtuosus et agit quidquam, tunc agit virtuose, quia sicut vitium quod crimen dicitur, seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosus.

17. Sacerdotes Christi viventes secundum legem eius, et habentes Scripturae notitiam et affectum ad aedificandum populum debent praedicare, non obstante praetensa excommunicatione. Quod si Papa vel aliquis praelatus mandet sacerdoti sic disposito non praedicare, non debet subditus obedire.

18. Quilibet praedicantis officium de mandato accipit, qui ad sacerdotium accedit, et illud mandatum debet exsequi, praetensa excommunicatione non obstante.

19. Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis et interdicti ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit, et viam praeparat Antichristo; signum autem evidens est, quod ab Antichristo tales procedunt censurae, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos qui denudant nequitiam Antichristi, qui clerum pro se maxime usurpabit.

20. Si Papa est malus, et praesertim si est praescitus, tunc ut Iudas apostolus est diaboli, fur et filius perditionis, et non est caput sanctae militantis Ecclesiae, cum nec sit membrum eius.

21. Gratia praedestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesiae, et quodlibet eius membrum iungitur Christo capiti insolubiliter.

22. Papa vel praelatus malus et praescitus est aequivoce pastor, et vere fur et latro.

23. Papa non debet dici sanctissimus, etiam secundum officium, quia alias rex deberet etiam dici sanctissimus secundum officium, et tortores et praecones dicerentur sancti; imo etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit officarius Dei.

24. Si Papa vivat Christo-contrarie, etiamsi

ascenderet per ritam et legitimam electionem secundum constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet, quam per Christum, dato etiam, quod intraret per electionem a Deo principaliter factam: nam Iudas Iscariotes rite et legitime est electus a Deo Christo Iesu ad episcopatum, et tamen ascendit aliunde ad ovile ovium.

25. Condemnatio 45 articul. Ioannis Wicleff per doctores facta est irrationabilis, et iniqua, et male facta, et ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo quod nullus eorum sit catholicus, sed quilibet eorum aut est haereticus, aut erroneus, aut scandalosus.

26. Non eo ipso, quo electores, vel maior pars eorum consenserit viva voce secundum ritum hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa, vel eo ipso est verus et manifestus successor, vel vicarius Petri apostoli, vel alterius apostoli in officio ecclesiastico; unde sive electores bene vel male elegerint, operibus electi debemus credere, nam eo ipso, quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum Ecclesiae, habet a Deo ad hoc copiosius facultatem.

27. Non est scintilla apparentiae, quod oporteat esse unum caput in spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper cum Ecclesia ipsa militante conversetur et conservetur.

28. Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos veraces discipulos sparsos per orbem terrarum melius suam Ecclesiam reguleret.

29. Apostoli et fideles sacerdotes Domini strenue in necessariis ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papae officium foret introductum: sic facerent, deficiente per summe possibile Papa, usque ad diem iudicii.

30. Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

Propositio de occisione tyranni damnata a 10 synodo Constantiensi, sess. 15, tom. eod., collect. cit., col. 262, quam condemnationem innovavit, et quatenus opus esset, approbavit et confirmavit Paulus V, Constit. Cura Dominici gregis, Bullarii Romani edit. Roman., Mainard., tom. 5, part. 4, pag. 170.

Quilibet tyrannus potest et debet licite et meritorie occidi per quemcunque vassallum suum vel subditum, etiam per clanculares insidias et subtiles blanditias vel adulationes; non obstante quocunque praestito iuramento seu confederatione factis cum eo, non expectata sententia vel mandato iudicis cuiuscunque.

Propositiones 17 Nicolai Serurarii ex propositionibus eiusdem damnatis a Martino V, Const. Ad hoc praecipue, Bullar. Rom., edit. cit., tom. 3, part. 2, pag. 435 et seqq.

1. Charitas est ad Deum et proximum, et non ad se ipsum.

2. Deus non remisit, nec remittere potest culpam absque praevia contritione.

3. Presbyteri publici concubinarum non habent auctoritatem seu potestatem absolvendi peccatorem, et peccator confessus sacerdoti publico concubinario recedit absque absolutione.

4. Orationes et preces missales talium sacerdotum publicorum concubinariorum sunt nullius valoris, et missae per tales concubenarios celebratae pro defunctis aut vivis sunt nullius valoris.

5. Oratio non debet dirigi nisi ad Deum solummodo, et non ad sanctos.

6. Curati dicunt parochianis suis, quod saltem semel in anno parochianus tenetur confiteri suo proprio curato.

7. Religiosi sunt proprii sacerdotes et veri curati.

8. Curati impediunt parochianos suos, ne dent, nec faciant eleemosynas, dona, aut legata mendicantibus, et ne dicti parochiani eligant sepulturas in domibus eorundem mendicantium.

9. Mendicantibus praesentatis, ipsis confessus licite potest recipere corpus Christi, et non potest, nec debet curatus confessor mendicantibus praefatis denegare corpus Christi; quod si deneget, dictus curatus peccat mortaliter, et est excommunicatus.

10. Statim mortali peccato commisso, peccator sub poena peccati mortalis debet illud confiteri, antequam obliviscatur.

11. Non est mulieri opus purificari, quin imo hoc, scilicet purificari, est iudaizare.

12. Presbyteri publici concubinarum sunt peiores Iuda, qui de oculis apostolorum nutrit suam concubinam et suas proles.

13. Presbyteri concubinarum sunt excommunicati, et sanctum publice scienter participantes.

14. Plures sacerdotes a modico tempore citra licentia verunt suas concubinas, fide, inquam, quia occulte bibunt et comedunt cum suis concubinis, quod nullus debet pati, imo cum iisdem sacerdotibus concubinariis publicis conversantes et eos favorizantes sunt in pari peccato, et peccant, qui eos nituntur excusare falsis glossis.

15. Si parochiani alicuius curati concubinarum publici bene Deum diligerent, deberent inhibere suo curato publico concubinario, ne missam, aut aliud divinum officium coram eis parochianis celebraret.

16. Facientes celebrare missam per sacerdotes concubenarios publicos peccant mortaliter.

17. Audientes scienter missas sacerdotum concubinariorum peccant mortaliter.

12 *Propositiones excerptae ex libro Augustini de Roma archiepiscopi Nazareni damnatae in synodo Basileensi, sess. 22, anno 1435, Conciliorum edit. cit. tom. 17, col. 322.*

1. Christus quotidie peccat, et ex quo fuit

Christus, quotidie peccavit, quamvis de capite Ecclesiae Christo Iesu Salvatore nostro dicat se non intelligere, sed ad membra sua, quae cum Christo capite unum esse Christum asseruit, intelligentiam eius esse referendam dicat.

2. Non omnes fideles iustificati sunt membra Christi, sed soli electi finaliter in perpetuum regnaturi cum Christo.

3. Secundum ineffabilem praescientiam Dei sumuntur membra Christi, ex quibus constat Ecclesia, quae tamen non constat nisi ex eis, qui secundum propositum electionis vocati sunt.

4. Non sufficit Christo uniri vinculo charitatis, ut aliqui efficiantur membra Christi, sed requiritur alia unio.

5. Humana natura in Christo vere est Christus.

6. Humana natura in Christo est persona Christi.

7. Ratio suppositalis determinans humanam naturam in Christo non realiter distinguitur ab ipsa natura determinata.

8. Natura humana in Christo procul dubio est persona Verbi: et Verbum in Christo, natura assumpta, est realiter persona assumens.

9. Natura humana assumpta a Verbo ex unione personali, est veraciter Deus personalis et proprius.

10. Christus secundum voluntatem creatam tantum diligit naturam humanam unitam personae Verbi, quantum diligit naturam divinam.

11. Sicut duae personae in divinis sunt aequaliter diligibiles, ita duae naturae in Christo, humana et divina, sunt aequaliter diligibiles propter personam communem.

12. Anima Christi videt Deum tam clare et intense, quantum clare et intense Deus videt se ipsum.

Propositiones Magistri Petri de Osma damnatae, in Congregatione Complutensi, quarum condemnationem Sixtus IV confirmavit auctoritate apostolica, anno 1489, Const. Licet ea, Collect. Conc., edit. cit., tom. 19, col. 378 seqq.

1. Peccata mortalia, quatenus ad culpam, et poenam alterius saeculi, delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claves.

2. Confessio de peccatis in specie fuit ex aliquo statuto utilis Ecclesiae, non de iure divino.

3. Pravae cogitationes confiteri non debent, sed sola displicentia delentur sine ordine ad claves.

4. Confessio debet esse secreta, id est de peccatis secretis, non de manifestis.

5. Non sunt absolvendi poenitentes, nisi peracta prius poenitentia eis iniuncta.

6. Papa non potest indulgere alicui viro poenam purgatorii.

7. Ecclesia urbis Romae errare potest.

8. Papa non potest dispensare in statutis universalis Ecclesiae.

9. Sacramentum Poenitentiae, quantum ad collationem gratiae sacramentalis, naturae est, non alicuius institutionis Veteris vel Novi Testamenti.

14 *Propositiones duae De anima rationali, damnatae a Leone X, sacro approbante Concilio, Const. Apostolici regiminis, edita sess. 8 Concilii Lateranensis V, Collect. Conc., edit. cit., tom. eodem, col. 842.*

1. Anima intellectiva mortalis est, saltem secundum philosophiam.

2. Anima intellectiva est unica in cunctis hominibus.

15 *Articuli 41 Martini Lutheri, anno 1520, damnati ab eodem Leone X, Constit. incip. Exsurge, Domine.*

1. Haeretica sententia est, sed usitata, sacramenta novae legis iustificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

2. In puero post baptismum negare remansens peccatum, est Paulum, et Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit attuale peccatum, moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu coeli.

4. Imperfecta charitas morituri fert secum necessario magnum timorem, qui ex se solo satis est facere poenam purgatorii, et impedit introitum regni.

5. Tres esse partes poenitentiae, contritionem, confessionem et satisfactionem, non est fundatum in S. Scriptura, nec in antiquis sanctis Christianis doctoribus.

6. Contritio, quae paratur per discussionem, collationem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem et foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis ac aeternae damnationis acquisitionem, haec contritio facit hypocritam, imo magis peccatorem.

7. Verissimum est proverbium, et omnium doctrina de contritionibus hucusque data praestantius, de caetero non facere, summas poenitentias; optima poenitentia nova vita.

8. Nullo modo praesumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia peccata mortalia cognoscas; unde in primitiva Ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur.

9. Dum volumus omnia pure confiteri nihil aliud facimus, quam quod misericordiae Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacerdote, credat sibi remitti: imo peccatum maneret, nisi remissum crederet; non enim sufficit remissio peccati et gratiae donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi: *Quodcunque solveris*, etc. (Matth. xvi, 19).

Hic, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, et crede fortiter te absolutum, et absolutus vere eris, quidquid sit de contritione.

12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio sed ioco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

13. In sacramento Poenitentiae ac remissione culpae non plus facit Papa aut episcopus, quam infimus sacerdos, imo ubi non est sacerdos, aequè tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset.

14. Nullus debet sacerdoti respondere se esse contritum, nec sacerdos requirere.

15. Magnus est error eorum, qui ad sacramenta Eucharistiae accedunt, huic innixi, quod non sint sibi conscii alicuius peccati mortalis: quod praemiserint orationes suas et praeparatoria; omnes illi iudicium sibi manducant et bibunt; sed si credant et confidant se gratiam ibi consecuturos, haec sola fides facit eos puros et dignos.

16. Consultum videtur, quod Ecclesia in communi concilio statueret laicos sub utraque specie communicandos: nec Bohemi sub utraque specie communicantes sunt haeretici, sed schismatici.

17. Thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi, etc.

18. Indulgentiae sunt piae fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum, et sunt de numero eorum, quae licent, et non de numero eorum, quae expediunt.

19. Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae apud divinam iustitiam.

20. Seducuntur credentes indulgentias esse salutares, et ad fructum spiritus utiles.

21. Indulgentiae necessariae sunt solum publicis criminibus, et proprie conceduntur duris solummodo et impatientibus.

22. Sex generibus hominum indulgentiae nec sunt necessariae, nec utiles; videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina; his qui crimina commiserunt, sed non publica; his qui meliora operantur.

23. Excommunicationes sunt tantum externae poenae, nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiae orationibus.

24. Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem, quam timere.

25. Romanus Pontifex Petri successor non est Christi vicarius super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in Beato Petro institutus.

26. Verbum Christi ad Petrum: *Quodcunque solveris super terram*, etc., extenditur duntaxat ad ligata ab ipso Petro.

27. Certum est, in manu Papae aut Ecclesiae prorsus non esse statuere articulos fidei, imo nec leges morum seu bonorum operum.

28. Si Papa cum magna parte Ecclesiae sic, vel sic sentiret, nec etiam erraret; adhuc non est peccatum aut haeresis contrarium sentire, praesertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per concilium universale alterum reprobatum, alterum approbatum.

29. Via nobis facta est enervandi auctoritatem conciliorum, et libere contradicendi eorum gestis, et iudicandi eorum decreta, et confitendi quidquid verum videtur sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocunque concilio.

30. Aliqui articuli Ioannis Hus condemnati in Concil. Constantiensi sunt Christianissimi, verissimi et evangelici, quos nec universalis Ecclesia posset damnare.

31. In omni opere bono iustus peccat.

32. Opus bonum optime factum est veniale peccatum.

33. Haereticos comburi est contra voluntatem Spiritus Sancti.

34. Praeliari adversus Turcas est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

35. Nemo est certus se non semper peccare mortaliter propter occultissimum superbiae vitium.

36. Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo, et dum facit quod in se est, peccat mortaliter.

37. Purgatorium non potest probari ex Sacra Scriptura, quae sit in canone.

38. Animae in purgatorio non sunt securae de earum salute saltem omnes, nec probatum est ullis, aut rationibus, aut Scripturis, ipsas esse extra statum merendi aut augendae charitatis.

39. Animae in purgatorio peccant sine intermissione, quandiu quaerunt requiem et horrent poenas.

40. Animae ex purgatorio liberatae suffragiis, minus beantur, quam si per se satisfecissent.

41. Praelati ecclesiastici, et principes saeculares non male facerent, si omnes saccos mendicitatis delegerent.

16 *Propositiones 79 Michaelis Baii et aliorum, quas damnavit S. Pius V, die 1 Octobris anno 1567, Constit. Ex omnibus; quam damnationem confirmarunt Gregorius XIII, die 29 Ianuarii anno 1579, Const. Provisionis nostrae, et Urbanus VIII, die 6 Martii, anno 1641, Const. In eminenti, Bullar. Roman., edit. cit., tom. 4, part. 3, pag. 426 seqq., et tom. 6, part. 2, pag. 270 seqq.*

1. Nec angeli, nec primi hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia.

2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis aeternae meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitae aeternae meritorium.

3. Et bonis angelis, et primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitae, felicitas esset merces, et non gratia.

4. Vita aeterna homini integro, et angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturae ad illam consequendam per se sufficient.

5. In promissione facta, et angelo, et primo homini, continetur naturalis iustitiae constitutio, qua pro bonis operibus sine alio respectu vita aeterna iustis promittitur.

6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

7. Primi hominis integri merita fuerunt primae creationis munera, sed iuxta modum loquendi Scripturae Sacrae non recte vocantur gratia, quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia debeant nuncupari.

8. In redemptis per gratiam Christi nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.

9. Dona concessa homini integro et angelo forsitan non improbanda ratione possunt dici gratia, sed quia secundum usum Sacrae Scripturae nomine gratiae tantum munera intelliguntur, quae per Iesum Christum male meritis et indignis conferuntur, ideo neque merita, neque merces, quae illis redditur, gratia dici debet.

10. Solutio poenae temporalis, quae, peccato dimisso, saepe remanet, et corporis resurrectio proprie non nisi meritis Christi ascribenda est.

11. Quod pie et iuste in hac vita mortali usque in finem conversati vitam consequimur aeternam, id non proprie gratiae Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutae, iusto Dei iudicio deputandum est, neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est, ut iusto Dei iudicio obedientiae mandatorum vita aeterna reddatur.

12. Pelagii sententia est: Opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni coelestis meritorium.

13. Opera bona a filiis adoptionis facta non accipiunt rationem meriti ex eo quod fiunt per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea praestatur obedientia legi.

14. Opera bona iustorum non accipiunt in die iudicii extremi ampliorem mercedem, quam iusto Dei iudicio mereantur accipere.

15. Ratio meriti non consistit in eo, quod qui bene operatur, habeat gratiam, et inhabitantem Spiritum Sanctum, sed in eo solum, quod obedit divinae legi.

16. Non est vera legis obedientia, quae fit sine charitate.

17. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum Deificum.

18. Opera catechumenorum, ut fides et poenitentia ante remissionem peccatorum facta, sunt vitae aeternae merita, quam vitam ipsi non consequentur, nisi prius praecedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera iustitiae et temperantiae, quae Christus fecit, ex dignitate personae operantis non traxerunt maiorem valorem.

20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur poenam aeternam.

21. Humanae naturae sublimatio, et exaltatio in consortium divinae naturae debita fuit integritati primae conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Rom. II: *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt*, intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia, qui dicunt hominem ab initio dono quodam supernaturali et gratuito, supra conditionem naturae suae fuisse exaltatum, ut fide, spe et charitate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis et otiosis hominibus secundum insipientiam philosophorum, excogitata est sententia, quae ad pelagianismum reicienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturae superaddita fuerit largitate Conditoris sublimatus, et ad Dei Filium adoptatus.

25. Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia.

26. Integritas primae conditionis non fuit indebita humanae naturae exaltatio, sed naturalis eius conditio.

27. Liberum arbitrium sine gratiae Dei adiutorio, non nisi ad peccandum valet.

28. Pelagianus est error, dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

29. Non soli fures iis sunt et latrones, qui Christum viam, et ostium veritatis, et vitae negant; sed etiam quicumque aliunde, quam per ipsum, in viam iustitiae (hoc est ad aliquam iustitiam) conscendi posse docent.

30. Aut tentationi ulli sine gratiae ipsius adiutorio resistere hominem posse, sicut in eam non inducatur ac ab ea non superetur.

31. Charitas perfecta et sincera, quae est de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta (1 Tim. I, 5) tam in catechumenis quam in poenitentibus potest esse sine remissione peccatorum.

32. Charitas illa, quae est plenitudo legis (Rom. XIII, 10), non est semper coniuncta cum remissione peccatorum.

33. Catechumenus iuste, et recte, et sancte vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quae in baptismi lavacro demum percipitur.

34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur, ut auctor naturae, et gratuiti, quo Deus amatur, ut beatificator, vana est et commentitia, et ad illudendum sacris litteris et plurimis veterum testimoniis, excogitata.

35. Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.

36. Amor naturalis, qui ex viribus naturae exoritur ex sola philosophia per elationem praesumptionis humanae, cum iniuria crucis Christi defenditur a nonnullis doctoribus.

37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est quod ex naturae solis viribus ortum ducit, agnoscit.

38. Omnis amor creaturae rationalis, aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quae a Ioanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur.

39. Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit.

40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

41. Is libertatis motus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis; sed solum nomen libertatis a peccato.

42. Iustitia, qua iustificatur per fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quae est operum iustitia, non autem in gratia aliqua animae infusa, qua adoptatur homo in filium Dei, et secundum inferiorem hominem renovatur, ac divinae naturae consors efficitur, ut sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere et Dei mandatis obedire possit.

43. In hominibus poenitentibus, ante sacramentum absolutionis, et in catechumenis ante baptismum, est vera iustificatio, separata tamen a remissione peccatorum.

44. Operibus plerisque, quae a fidelibus fiunt, solum ut Dei mandatis pareant, cuiusmodi sunt obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a fornicatione abstinere, iustificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia et vera legis iustitia, non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

45. Sacrificium missae, non alia ratione est sacrificium, quam generali illa, qua omne opus, quod fit, ut sancta societate Deo homo inhaereat.

46. Ad rationem et definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quaestio est, sed causae et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

47. Unde peccatum originis vere habet ra-

tionem peccati sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem a qua originem habuit.

48. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49. Et ex habituali voluntate dominante fit ut parvulus decedens sine regenerationis sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet et legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quae homo invitus patitur, sunt prohibita praecepto: *Non concupisces* (Exod. xx).

51. Concupiscentia, sive lex membrorum, et prava eius desideria, quae inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.

52. Omne scelus est eius conditionis, ut suum auctorem, et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

53. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generante contrahunt, qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum maioribus.

54. Definitiva haec sententia, Deum homini nihil impossibile praecepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.

55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.

56. In peccato duo sunt, actus et reatus; transeunte autem actu, nihil manet, nisi reatus sive obligatio ad poenam.

57. Unde in sacramento baptismi, aut sacerdotis absolutione proprie reatus peccati duntaxat tollitur, et ministerium sacerdotum solum liberat a reatu.

58. Peccator poenitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui poenitentiam suggerens et inspirans vivificat eum, et resuscitat; ministerio autem sacerdotis solum reatus tollitur.

59. Quando per eleemosynas, aliaque poenitentiae opera Deo satisfacimus pro poenis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioqui essemus saltem ex parte redemptores) sed aliquid facimus, cuius intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur.

60. Per passiones sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta, sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impartiuntur, et ut digni simus qui pretio sanguinis Christi a poenis pro peccatis debitis liberemur.

61. Celebris illa doctorum distinctio, divinae legis mandata bifariam impleri, altero modo quantum ad praeceptorum operum substantiam tantum, altero quantum ad certum quemdam modum, videlicet secundum quem valeant operantem perducere ad regnum (hoc est

ad modum meritorium) commentitia est, et explodenda.

62. Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex obiecto, et omnibus circumstantiis rectum est, et bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt), vel quia est meritorium regni aeterni, eo quod sit a vivo Christi membro per Spiritum charitatis, reiicienda est.

63. Sed et illa distinctio duplicis iustitiae, alterius, quae fit per spiritum charitatis inhabitantem, alterius, quae fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti cor ad poenitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, et in eo charitatem diffundentis, qua divinae legis iustificatio impleatur, similiter reiicitur.

64. Item et illa distinctio duplicis vivificationis, alterius, qua vivificatur peccator, dum et poenitentiae, et vitae novae propositum, et inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius, qua vivificatur, qui vere iustificatur, et palmes vivus in vite Christo efficitur, pariter commentitia est, et Scripturis minime congruens.

65. Nonnisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus, et gratiae Christi iniuriam facit, qui ita sentit et docet.

66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

67. Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.

68. Infidelitas pure negativa in his, in quibus Christus non est praedicatus, peccatum est.

69. Iustificatio impii fit formaliter per obedientiam legis, non autem per occultam communicationem et inspirationem gratiae, quae per eam iustificatos facit implere legem.

70. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu aeternae damnationis potest habere veram charitatem, et charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu aeternae damnationis.

71. Per contritionem, etiam cum charitate perfecta, et cum voto suscipiendi sacramentum coniunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis, aut martyrii sine actuali susceptione sacramenti.

72. Omnes omnino iustorum afflictiones sunt ultiones peccatorum ipsorum. Unde et Iob, et martyres, quae passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

73. Nemo, praeter Christum, est absque peccato originali; hinc B. Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum: omnesque eius afflictiones in hac vita, sicut et aliorum iustorum, fuerunt ultiones peccati actualis vel originalis.

74. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus iam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiae sunt pro statu hominis vitiiati, prohibiti praecepto: *Non concupisces*. Unde homo eos sentiens et non consentiens, transgreditur praeceptum: *Non concupisces*, quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

76. Quandiu aliquid concupiscentiae carnalis in diligente est, non facit praeceptum: *Diliges Deum tuum ex toto corde tuo* (Deut. vi, 5; Matth. xxii, 37).

77. Satisfactiones laboriosae iustificationum non valent expiare de condigno poenam temporalem restantem post culpam conditionatam.

78. Immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, sed naturalis conditio.

79. Falsa est doctorum sententia primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine iustitia naturali.

17 *Declaratio, quod liceat per litteras, seu internuntium confessario absenti, peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere: et prohibitio hanc propositionem defendendi facta a Congregatione Sacrae Romanae et universalis inquisitionis, die 20 Iulii 1602, decreto incip. Sanctissimus, a Clemente VIII approbato, quod inter eius Constitut. est 87, et reperitur Bullarii Romani, edit. cit., tom. 5, part. 2, pag. 460.*

Sanctissimus Dominus Noster D. Clemens Papa VIII, etc., auditis votis Patrum theologorum, et re cum illustriss. et reverendiss. dominis Cardinalibus contra haeticam pravitatem generalibus inquisitoribus mature ac diligenter considerata.

§ 1. Hanc propositionem, scilicet licere per litteras, seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere, ad minus uti falsam, temerariam et scandalosam damnavit ac prohibuit.

§ 2. Praecepitque, ne deinceps ista propositio in publicis privatisque lectionibus, concionibus et congressibus doceatur, neve unquam tanquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur; aut ad praxim quovis modo deducatur: quod si quis illam docuerit, defenderit, imprimi fecerit, aut de ea etiam disputative tractaverit (nisi forsitan impugnando) vel ad praxim directe seu indirecte deduxerit, praeter excommunicationem latae sententiae, quam ipso facto incurrat, et a qua non possit (praeter quam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, etiam S. R. E. maiori poenitentiario, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi, aliis etiam poenis infligendis subiaceat.

In generali Congregatione Sanctae Romanae et universalis Inquisitionis habita in palatio apostolico in Monte Quirinali, die 20 mensis Iulii 1602.

18 *Decretum Innocentii X adversus libros con-*

tinentes propositionem, qua asseritur aequalitas SS. Petri et Pauli, in Indice decretorum subiecto indici librorum prohibitorum Alex. VIII, iussu edito, pag. 357.

Feria 5, die 24 Ianuarii 1647. In Congregatione generali S. Romanae et universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram sanctiss. D. N. D. Innocentio divina Providentia Papa X, ac eminentissimis et reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in universa republica christiana adversus haeticam pravitatem inquisitoribus generalibus a Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

Editus est anno 1654 liber gallico idiomate impressus, cui titulus: *De l'autorité de St. Pierre et de St. Paul, qui réside dans le Pape successeur de ces deux apôtres*, absque nomine auctoris et impressionis loco. Huius libri evulgationem subsecuta editio est alterius libri anonymi eodem idiomate impressi, cui titulus: *La Grandeur de l'Eglise Romaine établie sur l'autorité de St. Pierre et de St. Paul*, necnon epistolae eiusdem argumenti latino idiomate conscriptae, ac typis excusae, plurimis adductis atque congestis sanctorum Patrum, Summorum Pontificum, sacrorum conciliorum et doctorum locis.

Quocirca, ne in re tanti ponderis error aliquibus mentibus Christifidelium irreperet, libris praedictis de mandato Sanctissimi mature examinatis locisque adductis diligenter inspectis ac ponderatis.

Sanctissimus, relata unanimi theologorum ad hoc specialiter deputatorum censura, et auditis votis eminentissimorum et reverendissimorum DD. Cardinalium generalium inquisitorum, propositionem hanc: S. Petrus et S. Paulus sunt duo Ecclesiae principes, qui unicum efficiunt. Vel sunt duo Ecclesiae catholicae coriphaei ac supremi duces summa inter se unitate coniuncti. Vel sunt geminus universalis Ecclesiae vertex, qui in unum divinissime coaeruerunt. Vel sunt duo Ecclesiae summi pastores ac praesides, qui unicum caput constituunt, ita explicatam, ut ponat omnimodam aequalitatem inter S. Petrum et S. Paulum sine subordinatione et subiectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema et regimine universalis Ecclesiae, haeticam censuit et declaravit.

Epistolam vero, ac libros praedictos, aliosque, in quibus propositio, ut supra, explicata et damnata asseritur et defenditur, tam impressos quam imprimendos, quocunque idiomate, aut quomodolibet, etiam in scriptis evulgatos vel in posterum evulgandos, Sanctitas Sua omnino damnatos et prohibitos esse voluit, prout praesenti decreto damnat et prohibet.

Mandans, ut nemo cuiuscunque gradus et conditionis existat, etiam speciali seu specialissima nota dignus, libros praedictos, aut ali-

quem ex illis apud se retineat aut legat, nec imprimere aut imprimi curare audeat, sub censuris et poenis contra huiusmodi delinquentes statutis; sed statim a praesentis decreti notitia quicumque illos habuerit, locorum Ordinariis seu inquisitoribus consignare teneatur.

19 *Propositiones quinque Iansenii, et designatio quorundam locorum, e quibus desumptae sunt.*

Propositio 1. Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus secundum praesentes, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.

Iansenius in suo Augustino, tom. 3, l. 3, cap. 13, sic se habet: « Ex hac indubitata doctrina quaedam non parvi momenti ad hanc rem spectantia inferuntur et clarescunt: 1° Quidem esse quaedam homini praecepta secundum statum et vires in quibus constitutus est, impossibilia; 2° Non adesse semper gratiam, qua possimus, hoc est, qua illa eadem praecepta implere sufficimus; 3° Hanc impotentiam reperiri non solum in excaecatis, obduratis et infidelibus, sed etiam fidelibus et iustis, qui et fidem Christi, et charitatem iustitiae susceperunt; 4° Hanc impossibilitatem fidelibus accidere, non tantum quando nolunt praecepta facere, sed etiam quando volunt... Haec igitur omnia plenissime planissimeque demonstrant nihil esse in S. Augustini doctrina certius ac fundatius, quam esse praecepta quaedam, quae hominibus non tantum infidelibus excaecatis et obduratis, sed fidelibus quoque, et iustis volentibus, conantibus, secundum praesentes, quas habent vires sunt impossibilia, deesse quoque gratiam, qua fiant possibilia ». Hanc eandem propositionem inculcat toto illo libro, exceptis duobus ultimis capitibus.

Propositio 2. Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.

Iansenius, tom. 3, l. 2, cap. 24, ait: « Gratiam Dei Augustinus ita victricem statuit, ut non raro dicat hominem operanti Deo per gratiam non posse resistere »; cap. 25 *Quod est perinde ac si apertissime diceret: Nunquam illa caret effectu suo*; cap. 29: « Docent ipsimet recentiores cum omnibus istis gratiis optime consistere posse, ut voluntas iis excitata et suasa, atque prolecta nolit, quod certissimum est, illi gratiae medicinali repugnare, quam Augustinus lapsis hominibus dari tradit ». Tom. 3, l. 3, cap. 1, pro titulo habet: « Nulum dari post lapsum Adami adiutorium sufficiens, quin simul sit efficax ». Et totus secundus liber fuit pro ea propositione firmanda.

Propositio 3. Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

Iansenius, tom. 3, l. 6, cap. 6, ait: « Quod sola necessitas coactionis adimat libertatem...

demonstrari potest »; l. 8, cap. 19, ait: « Nulla necessitas actibus voluntatis liberis formidanda est, sed sola vis, coactio et necessitas violentiae ». Tot. l. 6, 7 et 8, non continent, nisi unam illam proposit. prout etiam tituli ostendunt manifeste.

Propositio 4. Semipelagiani admettebant praeventis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei, et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

Iansenius, tom. 1, l. 8, c. 6, ait: « Certum esse et indubitatum esse debere sentio, quod Massilienses praeter praedicationem atque naturam, veram etiam, atque internam et actua-lem gratiam ad ipsam etiam fidem, quam humanae voluntatis ac libertatis ascribunt viribus, necessariam esse fatentur ». Idem docet c. 7, 8 et seqq., eodem c., ait: « In hoc ergo proprie Massiliensium error situs est, quod aliquid primaevae libertatis reliquum putant, quo sicut Adam, si voluisset, poterat perseveranter operari bonum, ita lapsus homo saltem credere posset, si vellet; neuter tamen absque interiori gratiae adiutorio, cuius usus vel abusus relictus esset in uniuscuiusque arbitrio et potestate »; cap. 15 dicit: errorem Massiliensium fuisse, « quod initium fidei, orationem, gemitus et desideria, et huiusmodi ex nobis, hoc est, ex libero arbitrio prodire senserunt, et tamen gratiam etiam actua-lem in eorum opinione fuisse ad istos actus necessariam, cuius influxus in eorum libero relinqueretur arbitrio »; et hic est scopus omnium librorum de haeresi Pelagiana.

Propositio 5. Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.

Iansenius, tom. 3, l. 3, c. 21: « Respondetur et ad hoc argumentum, quod Christus sit Redemptor omnium, pro omnibus crucifixus et mortuus; sicut etiam praecedentia iam olim ad nauseam usque a Pelagianis, praesertimque Massiliensibus inculcatum fuit, ut mirum sit, recentiores tanto studio trita haereticorum arma colligere, et obsoleta recudere ». Ibidem ait: « Iuxta doctrinam antiquiorum respiciendum tanquam errorem a fide catholica abhorrentem, quod Christus pro omnibus omnino passus, aut mortuus, aut pro omnibus tam generaliter sanguinem fudit... Vanum est et stultum pro eo irritando vel avertendo rogare Deum, quod immutabili decreto sancitum et praedeterminatum esse iam nosti: vanum etiam pro talibus salvandis pati, mori, vanum pro talibus a perditione decreta liberandis offerre Patri vota, preces, mortem et sanguinem suum... Quae sane cum in August. doctrina perspicua certaque sint, nullo modo principiis eius consentaneum est, ut Christus Dominus

pro infidelium in infidelitate morientium, vel pro iustorum non perseverantium aeterna salute mortuum esse, sanguinem fuisse, semetipsum redemptionem dedisse, Patrem orasse sentiatur, ex quo factum est, ut iuxta summum doctorem non magis Patrem pro aeterna salute ipsorum, quam pro diaboli deprecatus fuerit ». Postrema capita huius libri 3 non sunt nisi haec quinta propositio repetita.

20 Unde dantur hic bullae Pontificum, et modus quo singulae hae propositiones damnatae sunt.

Sanctissimi D. N. Clementis XI confirmatio, et innovatio Constitutionum Innocentii X et Alexandri VII, adversus Iansenianam haeresim editarum cum nonnullis declarationibus pro debita illarum observantia adiectis. Bullarii Romani, edit. cit., to. 10, part. 1, p. 145 seqq.

Vineam Domini Sabaoth, quae est catholica Ecclesia, pro commisso Nobis divinitus apostolicae servitutis munere custodire, atque excolere omni studio atque industria iugiter satagentes, ea quae a Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris ad succrescentes in illa perniciosarum novitatum vepres radicitus evellendos, prudenti salubrique consilio constituta esse noscuntur, ut quibuscunque inimici hominis molitionibus deiectis, firmitus semper atque exactius observentur, apostolici muniminis nostri praesidio libenter roboramus; atque alias desuper sollicitudinis et providentiae nostrae partes interponimus sicut omnibus maturae considerationis trutina perpensis ad fidem ac tutam orthodoxae veritatis custodiam, nec non animarum pretioso Unigeniti Dei Filii Domini nostri Iesu Christi sanguine redemptarum salutem expedire in Domino arbitramur.

Sane postquam fel. recor. Innocentius Papa X, praedecessor Noster, per quamdam suam desuper editam constitutionem quinque famosas propositiones ex libro Cornelii Iansenii Episcopi Iprensis, cui titulus Augustinus excerptas apostolici censura iudicii rite confixerat; rec. mem. Alexander Papa VIII, etiam praedecessor Noster, ad eiusmodi iam damnatos errores a Christifidelium mentibus prorsus abolendos, publicaeque tranquillitatis perturbatorum subtili tectas calliditate machinationes penitus evertendas, praedictam Innocentii praedecessoris constitutionem toto illius inserto tenore, confirmavit, novarumque declarationum accessione constabilivit, sua in id pariter edita constitutione tenoris, qui sequitur, videlicet:

21 ALEXANDER Episcopus, servus servorum Dei, universis Christifidelibus salutem et apostolicam benedictionem.

Ad Sanctam B. Petri Sedem, et universalis Ecclesiae regimen, inscrutabili divinae Providentiae dispositione, nullis nostris suffragantibus meritis, eveci, nihil Nobis antiquius ex muneris nostri debito esse duximus, quam ut

sanctae fidei nostrae ac sacrorum dogmatum integritati, tradita Nobis a Deo potestate, opportune consuleremus.

Ac licet ea, quae apostolicis constitutionibus abunde fuerunt definita, novae decisionis, sive declarationis accessione nequaquam indigeant; quia tamen aliqui publicae tranquillitatis perturbatores illa in dubium revocare, vel subdolis interpretationibus labefactare non verentur, ne moribus iste latius divagetur, promptum apostolicae auctoritatis remedium censuimus non esse differendum.

Emanavit siquidem a fel. rec. Innocentio Papa X, praedecessore Nostro, constitutio et definitio tenoris, qui sequitur, videlicet:

INNOCENTIUS Episcopus, servus servorum Dei, universis Christifidelibus salutem et apostolicam benedictionem.

Cum occasione impressionis libri, cui titulus *Augustinus* Cornelii Iansenii Episcopi Iprensis, inter alias eius opiniones orta fuerit, praesertim in Galliis, controversia super quinque ex illis, complures Galliarum Episcopi apud Nos institerunt, ut easdem propositiones Nobis oblatas expenderemus, ac de unaquaque earum certam et perspicuam feremus sententiam: tenor vero praefatarum propositionum est prout sequitur: Prima: *Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus, secundum praesentes, quas habent vires, sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* Secunda: *Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.* Tertia: *Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Quarta: *Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei: et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare.* Quinta: *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino mortuum esse aut sanguinem fudisse.*

Nos, quibus inter multiplices curas quae animum nostrum assiduo pulsant, illa in primis cordi est, ut Ecclesia Dei nobis ex alto commissa, purgatis pravarum opinionum erroribus, tuto militare, et tanquam navis in tranquillo mari, sedatis omnium tempestatum fluctibus ac procellis, secure navigare, et ad optatum salutis portum pervenire possit, pro rei gravitate coram aliquibus S. R. E. Card. ad id specialiter saepius congregatis, ac pluribus in Sac. Theol. magistris, easdem quinque propositiones, ut supra, Nobis oblatas fecimus singillatim diligenter examinari, eorumque suffragia, tum voce, tum scripto relata mature consideravimus, eosdemque magistros variis cor. Nobis actis congregationibus prolixè super eisdem, ac super earum qualibet disserentes audivimus.

Cum autem ab initio huiusmodi discussionis, ad divinum implorandum auxilium, multorum Christifidelium preces, tum privatim, tum publice indixissemus, postmodum iteratis eisdem ferventius, ac per Nos sollicite impetrata Sancti Spiritus assistentiâ, tandem divino numine favente ad infrascriptam devenimus declarationem et definitionem.

Primam praedictarum propositionum: *Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus secundum praesentes, quas habent, vires, sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant; temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam et haeticam declaramus, et uti talem damnamus.*

Secundam: *Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur; haeticam declaramus, et uti talem damnamus.*

Tertiam: *Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione; haeticam declaramus, et uti talem damnamus.*

Quartam: *Semipelagiani admittebant praeventientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei, et in hoc erant haeretici, quod vellent, eam gratiae talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare; falsam et haeticam declaramus, et uti talem damnamus.*

Quintam: *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse; falsam, temerariam, scandalosam et intellectam eo sensu, ut Christus pro salute duntaxat praedestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinae pietati derogantem, et haeticam declaramus, et uti talem damnamus.*

Mandamus igitur omnibus Christifidelibus utriusque sexus, ne de dictis propositionibus sentire, docere, praedicare aliter praesumant, quam in hac praesenti nostra declaratione et definitione continetur, sub censuris et poenis contra haeticos, et eorum fautores in iure expressis.

Praecipimus pariter omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis aliisque locorum Ordinariis, nec non haeticae pravitatis inquisitoribus, ut contradictores et rebelles quoscunque per censuras et poenas praedictas, caeteraque iuris et facti remedia opportuna, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis, omnino coerceant et compescant.

Non intendentes tamen per hanc declarationem et definitionem super praedictis quinque propositionibus factam, approbare ullatenus alias opiniones, quae continentur in praedicto libro Cornelii Iansenii.

Datum Romae, apud Sanctam Mariam Maiorem anno Incarnationis Dominicae 1654, 31 Maii.

Cum autem, sicut accepimus, nonnulli iniquitatis filii praedictas quinque propositiones, vel in libro praedicto eiusdem Cornelii Iansenii non reperiri, sed fecte, et pro arbitrio compositas esse, vel in sensu ab eodem intento non damnatas fuisse, asserere magno cum Christifidelium scandalo non reformident.

Nos, qui omnia, quae in hac re gesta sunt sufficienter et attente perspeximus, utpote qui eiusdem Innocentii praedecessoris iussu, dum adhuc in minoribus constituti Cardinalis munere fungeremur, omnibus illis congressibus interfuimus, in quibus apostolica auctoritate eadem causa discussa est, ea profecto diligentia, qua maior designari non posset, quamcunque dubitationem super praemissis in posterum auferre volentes, ut omnes Christifideles in eius fidei unitate sese contineant, ex debito nostri pastoralis officii, ac matura deliberatione praesertam Innocentii praedecessoris nostri constitutionem, declarationem et definitionem, harum serie confirmamus, approbamus et innovamus, et quinque illas propositiones ex libro praememorati Cornelii Iansenii Episcopi Iprensis, cui titulus est *Augustinus*, excerptas, ac in sensu ab eodem Cornelio Iansenio intento damnatas fuisse declaramus et definimus, ac uti tales, inusta scilicet eadem singulis nota, quae in praedicta declaratione et definitione unicuique illarum singillatim inuritur, iterum damnamus, ac eundem librum saepe dicti Cornelii Iansenii, cui titulus *Augustinus*, omnesque alios, tam manuscriptos quam typis editos, et si quos forsitan in posterum edi contigerit, in quibus praedicta eiusdem Cornelii Iansenii doctrina, ut supra, damnata defenditur vel astruitur, aut defendetur vel astringetur, damnamus itidem, atque prohibemus: mandantes omnibus Christifidelibus, ne praedictam doctrinam teneant, praedicent, doceant, verbo vel scripto exponant, vel interpretentur, publice vel privatim palam vel occulte imprimant, sub poenis et censuris contra haeticos in iure expressis ipso facto absque alia declaratione incurrendis.

Praecipimus igitur omnibus venerabilibus fratribus nostris, Patriarchis, Primatibus, Metropolitanis, Archiepiscopis, Episcopis, caeterisque locorum Ordinariis, ac haeticae pravitatis inquisitoribus, iudicibus ecclesiasticis, ad quos pertinet, ut praesertam eiusdem Innocentii praedecessoris constitutionem, declarationem ac definitionem, iuxta praesentem nostram determinationem ab omnibus observari faciant, ac inobedientes, et rebelles praedictis poenis, aliisque iuris et facti remediis, invocato etiam, si opus fuerit, brachii saecularis auxilio, omnino coerceant.

Dat. Romae, apud S. Mariam Maiorem anno Incarnationis Dom. 1656, 16 Octobris.

Subinde vero, quo omnis apostolicarum

definitionum eludendarum aditus intercluderetur, memoratus Alexander praedecessor priscum Ecclesiae morem secutus certam edidit formulam ab omnibus ecclesiastici ordinis, tam saecularibus quam regularibus personis subscribendam per aliam suam hac in re promulgatam constitutionem tenoris sequentis, videlicet:

23 ALEXANDER Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Regiminis apostolici divina Providentia Nobis, quamvis immeritis, commissi ratio postulat, ut ad ea potissimum, quae catholicae religionis integritati et propagationi, animarumque saluti et fidelium tranquillitati consulere apta et idonea esse iudicantur, animum et curam omnem, quantum licet, in Domino applicemus; quamobrem Cornelii Iansenii haeresim in Gallia praesertim serpentem ab Innoc. X fel. rec. praedecessore nostro fere oppressam, ad instar colubri tortuosi, cuius caput attritum est in varios gyros, et cavillationum deflexus euntem, singulari constitutione ad hunc finem edita altero assumptionis nostrae anno, extinguere conati fuimus.

Sed, ut multiplices hostis hominum generis artes adhibet, nondum plene consequi potuimus, ut omnes errantes in viam salutis redirent, qui tamen unicus erat votorum et curarum nostrarum scopus, quibus operam et industriam suam egregio sane studio venerabiles fratres nostri Archiepiscopi, et Episcopi regni Galliae, earundem constitutionum apostolicarum executioni praecipue intenti contulerunt, et charissimus in Christo filius noster rex christianissimus singulari pietate auxiliarem dexteram strenuo ac constantissimo animo porrexit.

Cum autem praefatus rex christianissimus eodem religionis zelo ductus per suum in Urbe oratorem Nobis significari exponique curaverit, nullum aliud opportunius remedium pestiferae huius contagionis reliquiis extirpandis adhiberi posse, quam si omnes certam formulam subscriberent nostra auctoritate firmatam, in qua quinque propositiones ex Cornelii libro, cui titulus *Augustinus*, excerptas sincere damnaverent, ac proinde illam a Nobis quantocius expediti ad quaelibet effugia praecedenda, omnesque removendos obtentus, flagitaverit.

Nos tam piis dicti regis christianissimi votis benigne annuendum esse ducentes, formulam infrascriptam ab omnibus ecclesiasticis, etiam venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopis et Episcopis, nec non aliis quibuscunque ecclesiastici ordinis, tam regularibus quam saecularibus, etiam monialibus, doctoribus et licentiatibus, aliisque collegiorum rectoribus, atque magistris subscribi districte mandamus, idque intra tres menses a die publicationis seu notificationis praesentium, alias contra eos, qui intra terminum praedictum non paruerint, irre-

missibiliter procedi volumus, iuxta canonicas constitutiones et conciliorum decreta.

Formula a supradictis subscribenda.

Ego N. constitutioni apostolicae Innocentii X, datae die 31 Maii 1653, et constitutioni Alexandri VII, datae die 16 Octobris 1656 Summorum Pontificum me subiicio, et quinque propositiones e Cornelii Iansenii libro, cui nomen *Augustinus*, excerptas, et in sensu ab eodem auctore intento, prout illas per dictas constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo reiicio ac damno, et ita iuro; sic me Deus adiuvet, et haec sancta Evangelia.

Decernentes insuper, praesentes litteras semper, et perpetuo validas, et efficaces existere, et fore, suosque plenos, et integros effectus sortiri et obtinere; sicque per quoscunque iudices ordinarios et delegatos ubique iudicari et definiri debere, sublata eis, et eorum cuilibet, quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate; ac irritum et inane, si secus super his a quocunque quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Quocirca venerabilibus fratribus Archiepiscopis, aliisque locorum Ordinariis committimus et mandamus, ut singuli in suis dioecibus ac locis suae iurisdictioni subiectis, praesentes litteras, et in eis contenta quaecunque exsequantur, et executioni mandari et observari ab omnibus curent, et inobedientes quoscunque per sententias et poenas, aliaque iuris et facti remedia, appellatione postposita, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii saecularis auxilio, omnino compellant.

Volumus autem, ut praesentium transumptis etiam impressis, manu notarii publici subscriptis et sigillo alicuius personae in dignitate ecclesiastica constitutae munitis, eadem fides prorsus adhibeatur, quae ipsis originalibus litteris adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram constitutionem et ordinationem infringere vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac BB. Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Romae, apud Sanctam Mariam Maiorem, anno 1664, 15 Februarii.

Sic equidem causa finita est; non tamen sic, ut par erat, finitus est error apostolico toties mucrone percussus: neque enim defuere, nec adhuc desunt homines veritati non acquiescentes, et nunquam Ecclesiae contradicendi finem facientes, qui variis distinctionibus, seu potius effugiis ad circumventionem erroris excogitatis, Ecclesiam ipsam turbare, eamque interminatis quaestionibus, quantum in ipsis est, involvere et implicare conantur, quodque deterius est, ipsamet Apostolicae Sedis decreta redarguendis eorum pravis sensibus condita, ac

praesertim quasdam piae mem. Clementis Papae IX, die 19 Ianuarii 1669, ad quatuor Galliae Episcopos, nec non binas similis mem. Innocentii Papae XII etiam praedecessorum nostrorum, die 6 Februarii 1694, et die 24 Novembris 1696, ad Episcopos Belgii in forma brevis respective datas litteras in erroris sui patrocinium advocare, temerario plane ausu non erubescunt, perinde ac si memoratus Clemens praedecessor, qui eisdem suis litteris se Innocentii X et Alexandri VIII praedecessorum constitutionibus supradictis firmissime inhaerere, ac a dictis quatuor Episcopis veram et totalem obedientiam, adeoque formulae a praefato Alexandro praedecessore, sicut praemittitur, editae sincere per eos subscribi voluisse declaravit, aliquam in tam gravi negotio exceptionem seu restrictionem, quam nullam prorsus se unquam admissurum fuisse protestatus fuit, re ipsa admisisset; dictus vero Innocentius XII, praedecessor, dum sapienter ac provide praedictas quinque propositiones ex memorato libro Iansenii excerptas in sensu obvio, quem ipsamet propositionum verba exhibent ac praeseferunt, damnatas esse pronuntiavit, non eo ipsomet obvio sensu, quem in Iansenii libro habent, quive ab eodem Iansenio intentus ac a praefatis Innocentio X et Alexandro VII praedecessoribus damnatus fuit, sed de alio quopiam diverso sensu cogitasset, dictasque Innocentii X et Alexandri VII praedecessorum constitutiones temperare, refringere, aut alio quovis modo immutare voluisset, iisdem ipsis litteris, quibus eas in suo robore fuisse et esse, seque illis firmiter inhaerere verbis apertissimis asserebat.

Praeterea iidem inquieti homines, sparsis undequaque scriptionibus ac libellis exquisita ad fallendum arte compositis, non sine gravi Apostolicae Sedis iniuria, maximoque totius Ecclesiae scandalo docere non sunt veriti, ad obedientiam praefatis Apostol. constitutionibus debitam non requiri, ut quis praedicti Ianseniani libri sensum in antedictis quinque propositionibus, sicut praemittitur, damnatum, interius ut haereticum damnet, sed satis esse, si ea de re obsequiosum (ut ipsi vocant) silentium teneatur. Quae quidem assertio, quam absurda sit, et animabus fidelium perniciosa, satis apparet, dum fallacis huius doctrinae pallio non deponitur error, sed absconditur, vulnus tegitur, non curatur, Ecclesiae illuditur, non paretur; et lata demum filiis inobedientiae via sternitur ad fovendam silentio haeresim, dum ipsam Iansenii doctrinam, quam ab Apostolica Sede damnatam Ecclesia universalis exhorruit, adhuc interius abiicere, et corde improbare detrectent.

Quin etiam eo impudentiae nonnullos devenisse compertum est, ut veluti naturalis honestatis, nedum Christianae sinceritatis obli-

asserere non dubitaverint, praefatae formulae a memorato Alexandro praedecessore praescriptae subscribi licite posse etiam ab iis, qui interius non iudicant praedicto Iansenii libro doctrinam haereticam contineri; quasi vero contra quam scriptum est: *Qui loquitur veritatem in corde suo* (Psal. xiv, 3). Et: *Qui iurat proximo suo, et non decipit* (ibid. 4); huiusmodi erroris sectatoribus liceat Ecclesiam ipsam iureiurando decipere, simul Apostolicae Sedis providentiam fallere, dum eiusdem formulae conceptis verbis loquuntur quod Ecclesia loquitur, quod tamen sentit ipsa, non sentiunt: seque parere constitutionibus apostolicis profitentur, quibus animo contradicunt.

Hinc est, quod Nos ad opportunum et efficacem tam exitiali morbo, qui ut cancer serpit, et quotidie in deterius vergit, remedium adhibendum, non minus demandatae Nobis omnium Ecclesiarum sollicitudinis debito, quam plurimorum venerabilium fratrum nostrorum diversarum partium, ac praesertim regni Galliarum, Episcoporum zelo ac precibus excitati, ne huiusmodi pravi homines catholicae Ecclesiae pacem subvertere impune pergant, et simplicium ac pusillorum mentibus imponere, docentes quae non oportet; neve ullus apud eos quoque, qui bona, ut aiunt, fide ac falsis rumoribus decipi se fortasse patiuntur, de mente ac sententia Apostolicae Sedis amplius ambigendi supersit locus, divino prius tam privatis nostris, quam publice indictis precibus implorato praesidio, ac re mature discussa, de nonnullorum venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, auditisque complurium in sacra theologia magistrorum suffragiis, primo quidem praeinsertas Innocentii X et Alexandri VII praedecessorum constitutiones, omniaque et singula in iis contenta, auctoritate apostolica tenore praesentium confirmamus, approbamus et innovamus.

Ac insuper, ut quaevis in posterum erroris occasio penitus praecidatur, atque omnes catholicae Ecclesiae filii Ecclesiam ipsam audire, non tacendo solum (nam et impii in tenebris conticescunt), sed et interius obsequendo quae vera est orthodoxi hominis obedientia, condiscant, hac nostra perpetuo valitura constitutione, obedientiae, quae praeinsertis apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri, sed damnatum in quinque praefatis propositionibus Ianseniani libri sensum, quem illarum verba praeseferunt, ut praefertur, ab omnibus Christifidelibus, ut haereticum, non ore solum, sed corde reiici ac damnari debere, nec alia mente, animo, credulitate supradictae formulae subscribi licite posse, ita ut, qui secus aut contra quoad haec omnia et singula senserint, praedicaverint, verbo vel scripto docuerint aut asseruerint, tanquam praefatarum apostolicarum constitutio-

num transgressores omnibus et singulis illarum censuris et poenis omnino subiaceant, eadem auctoritate apostolica decernimus, declaramus, statuimus et ordinamus.

Decernentes pariter easdem praesentes et praeinsertas litteras semper et perpetuo validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere; sicque per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, ubique iudicari et definiri debere, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam, quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Quocirca venerabilibus fratribus Archiepiscopis, aliisque locorum Ordinariis, nec non haereticae pravitatis inquisitoribus et iudicibus ecclesiasticis, ad quos pertinet, committimus et mandamus, ut singuli in suis respective dioecibus ac locis suae iurisdictioni subiectis, ipsas praesentes litteras, et in eis contenta quaecunque exsequantur, et executioni mandari et observari ab omnibus curent, et inobedientes, et rebelles quoscunque per censuras et poenas praefatas, aliaque iuris et facti remedia, appellatione postposita, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii saecularis auxilio, omnino coerceant et compellant.

Volumus autem, ut earundem praesentium transumptis etiam impressis, manu alicuius notarii publici subscriptis, et sigillo personae in dignitate ecclesiastica constitutae munitis eadem fides prorsus adhibeatur, quae ipsis originalibus litteris adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis, approbationis, innovationis, decreti, declarationis, statuti et ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Romae, apud S. Mariam Maiorem, anno 1705, 16 Iulii ».

24 *Decretum SS. D. N. Alexandri VII, de propositionibus 6, a regularibus Mendicantibus dioecesis Andegavensis Apostolicae Sedi oblati fer. 5, die 30 Ianuarii 1659.*

In Congregatione generali S. Romanae et universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram sanctissimo domino nostro dño Alexandro divina Providentia Papa VII; ac eminentiss. et revm̃s DD. S. Romanae Ecclesiae Cardinalibus in universa republica Christiana contra haeticam pravitatem generalibus inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

Cum nuper a regularibus Mendicantibus dioecesis Andegaven., iudicio Sedis Apostolicae (ad

quam duntaxat controversias fidei ac morum universalis Ecclesiae pertinet definire) infra insertae propositiones fuerint oblatae, de mandato sanctissimi domini nostri domini Alexandri divina Providentia Papae VII, plurium theologorum et canonistarum a Sanctitate Sua ad id specialiter deputatorum examini sunt commissae, quo peracto, et relata Sanctitati Suae unanimi eorundem theologorum atque canonistarum censura, idem sanctissimus, auditis votis eminentissimorum et reverendissimorum DD. Cardinalium generalium inquisitorum, easdem propositiones, prout infra qualificatas, auctoritate apostolica declaratas decrevit, et tales ab omnibus haberi praecepit.

1. Conc. Trident. non obligat regulares in Gallia ad obtinendas approbationes ab Episcopis, ut saecularium confessiones audire possint, neque ex illius Concilii auctoritate privilegia regularium restringi possunt, cum in Gallia receptum non sit, praeterquam in decisionibus fidei, neque etiam bulla Pii IV, pro confirmatione illius Concilii promulgata.

Est falsa, temeraria, scandalosa, in haeresim et schisma inducens, sacro Concilio Tridentino et Sedi Apostolicae iniuriosa.

2. Ubi Concilium Tridentinum est receptum, non possunt Episcopi restringere vel limitare approbationes, quas regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque illas ulla ex causa revocare. Quin imo ordinum Mendicantium religiosi ad eas approbationes obtinendas non tenentur; etsi ab Episcopis religiosi non probentur, reiectio illa tantumdem valet, ac si approbatio concessa fuisset.

Complexa accepta est falsa, temeraria, scandalosa et erronea.

3. Regulares ordinum Mendicantium semel approbati ab uno Episcopo ad confessiones audiendas in sua dioecesi, habentur pro approbatis in aliis dioecibus, nec nova Episcoporum indigent approbatione. Regulares habent potestatem absolvendi a peccatis Episcopo reservatis, etiamsi ab Episcopis auctoritas ipsis indulta non fuerit.

Quoad primam partem est falsa, et saluti animarum pernicioza; quoad secundam partem est falsa, auctoritati Episcoporum et Sedis Apostolicae iniuriosa.

4. Nullus in foro conscientiae parochiae suae interesse tenetur, nec ad annuam confessionem, nec ad missas parochiales, nec ad audiendum verbum Dei, divinam legem, fidei rudimenta, morumque doctrinam, quae ibi in catechesibus annuntiantur et docentur.

Quoad primam et secundam partem simpliciter accepta est erronea et temeraria: suppositis vero privilegiis apostolicis, nullam meretur censuram. Et quoad tertiam partem de auditione verbi Dei servetur dispositio Sacri Concilii Tridentini.

5. Talem legem in hac materia nec Episcopi, nec Concilia provinciarum vel nationum sancire, nec delinquentes aliquibus poenis aut ecclesiasticis censuris mulctare possunt.

Suppositis itidem privilegiis apostolicis, nullam meretur censuram; verum ista non est praedicanda, nec publice docenda, prout nec praecedens quarta.

6. Regulares mendicantes petere possunt licite a iudicibus saecularibus, ut iniungant Episcopis, quatenus ipsis mandata concedant ad praedicandum in Adventu et Quadragesima. Quod si renuant facere Episcopi, decretum iudicum saecularium tantumdem valet, ac si permissum dictis religionis concessa fuisset.

Est falsa, erronea et in haeresim ac schisma inducens.

Hanc ergo qualificationem et declarationem a cunctis tenendam, sequendam, et in praxi observandam esse, Sanctitas Sua declaravit et mandavit sub poenis contra schismaticos, temerarios, seditiosos, ac de haeresi suspectos respective impositis. Contrariis quibuscunque non obstantibus, etc.

Alexandri divina Providentia Papae VII, decretum adversus propositiones 28 scandalosas et perniciosas in praxi.

25 *Feria 5, die 24 Septembris 1665, in Congregatione generali Sanctae Romanae et universalis Inquisitionis, etc.*

Sanctissimus D. N. audivit non sine magno animi moerore, complures opiniones Christianae disciplinae relaxativas, et animarum perniciem inferentes partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire, et summam illam luxuriantium ingeniorum licentias in dies excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, et quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irreputa esset vitae Christianae corruptela. Quare ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cuius verba in aeternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatarı, seu verius perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab eiusmodi spatiosa lataque, per quam itur ad perditionem, via pro pastoralı sollicitudine in rectam semitam advocaret, earundem opinionum examen pluribus in sacra theologia magistris, et deinde eminentissimis et reverendissimis DD. Cardinalibus, contra haereticam pravitatem generalibus inquisitoribus serio commisit; qui tantum negotium strenue aggressi, eique sedulo incumbentes, et mature discussis usque ad hanc diem infrascriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suae singillatim exposuerunt.

1. Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actum fidei, spei et charitatis

ex vi praeceptorum divinatorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, bullam Coenae solum prohibere absolutionem haeresis, et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18 Iulii, in consistorio Sacrae Congregationis eminentiss. Cardinalium visa et tolerata est.

4. Praelati regulares possunt in foro conscientiae absolvere quosunque saeculares ab haeresi occulta et ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse haereticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit poenitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denuntiandus.

7. Modus evadendi obligationem denuntiandae sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

8. Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando poenitentem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII.

9. Post decretum Urbani potest sacerdos, cui missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam iuramento confirmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitae, aut ob aliam causam non tenemur ipse sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit praecepto annuae confessionis, qui confitetur regulari, Episcopo praesentato, sed ab eo iniuste reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae.

15. Poenitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius poenitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum religioso vel clerico calumniatorem gravia crimina de se vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi religioso, vel eius religioni publice, et coram gravissimis viris praedicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a S. Pio V, imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis, eo quod sit poena.

21. Habens cappellaniam collatam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suae obligationi, si officium per alium recitet.

22. Non est contra iustitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens ieiunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subiicere praecepto.

24. Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimae, ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis praecepto, dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones aequae probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.

27. Si liber sit alicuius iunioris et moderni, debet opinio censi probabilis, dum non constat reiectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium propositionum examini cura et studium impenditur, interea idem sanctissimus, re mature considerata statuit et decrevit, praedictas propositiones, et unamquamque ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas esse damnandas et prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet, ita ut quicumque illas, aut coniunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de iis etiam disputative, publice aut privatim tractaverit,

nisi forsitan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (praeterquam in articulo mortis) ab alio, quacunque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute sanctae obedientiae et sub interminatione divini iudicii prohibet omnibus Christifidelibus cuiuscunque conditionis, dignitatis ac status etiam speciali et specialissima nota dignis, ne praedictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Alexandri divina Providentia Papae VII decretum adversus propositiones alias scandalosas et in praxi perniciosas.

Feria 5, die 18 Martii 1666, in generali Congregatione Sanctae Romanae et universalis Inquisitionis, etc.

Sanctissimus D. N. post latum decretum die 24 Septembris proxime elapsi, quo viginti octo propositiones damnatae fuerunt, examinatis sedulo et accurate usque ad hanc diem, infrascriptis aliis quadagesimum quintum numerum implentibus, per plures in sacra theologia magistros, ac per eminentissimos et reverendissimos DD. Cardinales adversus haeticam pravitatem generales inquisitores, eorum suffragia singillatim super unaquaque ipsarum audivit.

29. In die ieiunii, qui saepius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.

30. Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.

31. Excusantur absolute a praecepto ieiunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lactinia in Quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascunque elemosynas, quas antea beneficiatus de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans officium Paschale satisfacit praecepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici praecepto, pro die praesenti et crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis suis, quae sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiae concessae regularibus, et revocatae a Paulo V, hodie sunt revalidatae.

38. Mandatum Tridentini factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quam primum, est consilium, non praeceptum.

39. Illa particula, *quamprimum*, intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quae dicit, esse

tantum veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarium ad eiiciendam concubinam, si haec nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarium, vulgo *regalo*, dum, deficiente illo, nimis aegre ageret vitam, et aliae epulae taedio magno concubinarium afficerent et alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.

44. Quoad forum conscientiae, reo correcto, eiusque contumacia cessante, cessant censurae.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usque dum, adhibita diligentia, corrigantur.

Quibus mature pensatis, idem sanctissimus statuit ac decrevit, praedictas propositiones, et unamquamque ipsarum, ut minimum, tanquam scandalosas esse damnandas et prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet; ita ut quicumque illas, etc., *ut in priori decreto*.

Insuper districte in virtute Sanctae Obedientiae, etc., *ut in priori decreto*.

27 *Innocentii divina Providentia Papae XI, decretum contra propositiones 65, scandalosas, et in praxi perniciosas.*

Feria 5, die 2 Martii 1679, in generali Congregatione Sanctae Romanae et universalis Inquisitionis, etc.

Sanctissimus D. N. Innocentius Papa XI, praedictus, ovium sibi a Deo creditarum saluti sedulo incumbens et salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiiis a fel. record. Alexandro VII, praedecessore suo inchoatum, prosequi volens, plurimas propositiones, partim ex diversis, vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, et partim noviter adinventas, theologorum plurium examini, et deinde eminentissimis et reverendissimis dominis Cardinalibus, contra haereticam pravitatem generalibus inquisitoribus subiecit: quibus propositionibus sedulo et accurate saepius discussis, eorumdem eminentissimorum Cardinal. et theol. votis per Sanctitatem Suam auditis: idem sanctiss. D. N., re postea mature considerata, statuit et decrevit pro nunc sequentes propositiones, et unamquamque ipsarum, sicut iacent, ut minimum, tanquam scandalosas, in praxi perniciosas esse damnandas, sicuti eas damnat et prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc decretum alias propositiones in ipso non expressas, et Sanctitati Suae quomodolibet, et ex quacunque parte exhibitas vel exhibendas ullatenus approbare.

1. Non est illicitum in sacramentis confe-

rendis sequi opinionem probabilem, de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi, hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis aut episcopalis.

2. Probabiliter existimo iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinque annis per se obligare praeceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur iustificari, et non habemus aliam viam, qua iustificari possimus.

8. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus coniugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno et formali.

11. Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in saecularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui, et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicuius tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis haereditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex haereditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub praecepto speciale, et secundum se.

17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

18. Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo et fidei gloriosum consulo, tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in ipso sit magis firmus, quam me-

reatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.

23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad iustificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis.

26. Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocunque alio fine, iuret se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est periturus.

27. Causa iusta utendi his amphibologiis est quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere, ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare iuramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa iusta sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, et post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quae actu possidemus; sed etiam ad quae ius inchoatum habemus et quae non possessuros speramus.

33. Licitum est tam haeredi quam legatario contra iniuste impediens, ne vel haereditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut et ius habenti in cathedram vel praebendam contra eorum possessionem iniuste impediens.

34. Licet procurare abortum ante animatio-

nem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.

35. Videtur probabile omnem fetum, quantumdiu in utero est, carere anima rationali, et tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis subripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcunque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est etiam respectu eiusdem personae, et cum contractu retrovenditionis praevis inuito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam praesentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex iustitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam et falso crimine elidere.

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam et honorem defendat: et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi iudicaverint, ad ecclesias promoveant, Concilium, vel primo videtur per hoc *digniores*, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos, vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdictam, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities iure naturae prohibita non est unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum coniugata, consentiente marito, non est adulterium, ideoque sufficit in confessione dicere se fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adiuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiatur, ne domo expellatur.

52. Praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo sacro, qui duas eius partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare matutinum et laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia maior pars trahit ad se minorem.

55. Praecepto communionis annuae satisfit persacrilegam corporis Domini manducationem.

56. Frequens confessio et communio etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota praedestinationis.

57. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

58. Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus poenitentium, qualis v. gr. potest contingere in die magnae alicuius festivitatis aut indulgentiae.

60. Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei naturae, aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere et proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi, versatur, quam potest et non vult omittere, quinimo directe, et ex proposito quaerit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quaerere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali, nostro vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium Sanctissimae Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Iesu Christi.

65. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cuiusvis conditionis, status et dignitatis illas, vel illarum aliquam, coniunctim vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputative, publice aut privatim tractaverit vel praedicaverit, nisi forsitan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latae sententiae, a qua non possit (praeterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute sanctae Obedientiae et sub interminatione divini iudicii prohibet omnibus Christifidelibus cuiusque conditionis, dignitatis et status, etiam speciali, et specialissime nota dignis, ne praedictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, ut ab iniuriis contentionibus doctores seu scholastici, aut alii quicumque in posterum se abstineant, et ut paci et charitati consulatur, idem sanctissimus in virtute sanctae Obedientiae eis praecipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus ac praedicationibus caveant ab omni censura et nota, nec non a quibuscunque conviciis contra eas propositiones, quae adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede super iisdem propositionibus iudicium proferatur.

Condemnatio duarum thesium de omnipotentia donata et subiecta creaturae, feria 5, die 23 Novembris 1679.

In Congregatione generali Sanctae Romanae et universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostol. Montis Quirinalis coram SS. D. N. Innoc. div. Prov. PP. XI, ac emin. et rev. dominis S. R. E. Cardinalibus, in tota rep. Christiana contra haereticam pravitatem generalibus inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

Cum supradictis emin. et reverendiss. DD. delatae fuerint hae duae propositiones.

1. Deus donat nobis omnipotentiam suam, ut ea utamur, sicut aliquis donat alteri villam aut librum.

2. Deus subiicit nobis suam omnipotentiam.

Eorundem iussu per theologos ad id specialiter deputatos SS. D. N. relatae, et coram Sua Sanctitate propositae una cum votis emin. et rev. S. R. E. Cardinalium, Sanctitas Sua decrevit et mandavit, ut ambae propositiones prohiberentur, sicut eas praesenti decreto damnat et prohibet, ut temerarias ad minimum, et novas, mandatque, ne quis deinceps cuiuscunque sit gradus, ordinis aut conditionis, illas vel illarum alterutram audeat imprimere vel imprimi facere, sive scriptis, sive etiam ore tenus docere vel asserere sub poenis et censuris in indice librorum prohibitorum contentis, aliisque Sanctitati Suae benevisis.

29 *Prohibitio de usu scientiae ex confessione acquisitae. Feria 4, die 18 Novembris.*

In generali Congregatione S. Romanae et universalis Inquisitionis habita in conventu Sanctae Mariae supra Minervam coram eminentiss. et reverendiss. DD. S. R. E. Cardinalibus, in tota Republ. Christiana contra haereticam pravitatem generalibus inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

Praevia matura consultatione dominorum consultorum facta fuit discussio sequentis propositionis:

«Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa aut indirecta revelatione et gravamine poenitentis, nisi aliud multo maius ex non usu sequatur, in cuius comparatione prius merito contemnatur.»

Addita deinde explicatione sive limitatione, quod sit intelligenda de usu scientiae ex confessione acquisita cum gravamine poenitentis, seclusa quacunque revelatione atque in casu, quo multo maius gravamen eiusdem poenitentis ex non usu sequeretur, statuerunt dictam propositionem, quatenus admittit usum dictae scientiae cum gravamine poenitentis omnino prohibendam esse, etiam cum dicta explicatione, sive limitatione, et praesenti decreto prohibent, ne quis ultra audeat talem doctrinam publice aut privatim docere, aut defendere sub poenis arbitrio Sacrae Congregationis infligendis; mandantes etiam universis sacramenti Poenitentiae ministris, ut ab ea in praxim deducenda prorsus abstineant.

30 *Constitutio Innocentii XI, proscribens octo et sexaginta theses, quae praetextu orationis Quietis a Michaeli de Molinos docebantur; Bullarii Romani edit. cit., tom. 8, pag. 441.*

INNOCENTIUS Episcopus, etc.

Coelestis pastor Christus Dominus, ut iacentem in tenebris mundum, variisque gentium erroribus involutum a potestate diaboli, sub qua misere post lapsum primi parentis tenebatur, sua ineffabili miseratione liberaret, carnem sumere, et in ligno crucis chirographo redemptionis nostrae affixo, in testimonium suae in nos charitatis, sese hostiam viventem Deo pro nobis offerre dignatus est, mox rediturus in coelum, Ecclesiam catholicam sponsam suam, tanquam novam civitatem sanctam Hierusalem descendentem de coelo non habentem rugam, neque maculam, unam, sanctamque in terris relinquens, armis potentiae suae contra portas inferi circumvallatam, Petro Apostolorum principi et successoribus eius regendam tradidit, ut doctrinam ab ipsius ore haustam, sartam tectamque custodirent, ne oves pretioso sanguine redemptae pravarum opinionum pabulo in antiquos errores reciderent, quod praecipue beato Petro mandasse sacrae litterae docent:

cui enim Apostolorum, nisi Petro, dixit: *Pasce oves meas*, et rursus: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos?* (Luc. xxii, 32). Quare Nobis, quia non nostris meritis, sed inscrutabili Dei omnipotentis consilio in eiusdem Petri cathedra, pari potestate sedemus, semper fixum in animo fuit, ut populus Christianus eam sectaretur fidem, quae a Christo Domino per Apostolos suos perpetua, et nunquam interrupta traditione praedicata fuit, quamque ipse usque ad saeculi consummationem permansuram esse promisit.

Cum igitur ad apostolatam nostrum relatum fuisset, quemdam Michaellem de Molinos prava dogmata, tum verbo, tum scripto docuisse, et in praxim deduxisse, quae praetextu orationis quietis, contra doctrinam et usum a sanctis Patribus ab ipsis nascentis Ecclesiae primordiis receptum, fideles a vera religione et a Christianae pietatis puritate in maximos errores, et turpissima quaeque inducebant: Nos, cui cordi semper fuit ut fidelium animae Nobis ex alto commissae, purgatis pravarum opinionum erroribus, ad optatum salutis portum tuto pervenire possint legitimis praecedentibus indiciis, praedictum Michaellem de Molinos carceribus mancipari mandavimus. Deinde coram Nobis et venerabilibus fratribus nostris Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus in tota Republica Christiana generalibus inquisitoribus apostolica auctoritate specialiter deputatis, auditis pluribus in sacra theologia magistris, eorumque suffragiis, tum voce, tum scripto susceptis, mature perpersis, implorata etiam Sancti Spiritus assistentia, cum praedictorum fratrum nostrorum unanimi voto ad damnationem infrascriptarum propositionum eiusdem Michaelis de Molinos, a quo fuerunt pro suis recognitae, et de quibus propositionibus tanquam a se dictatis, scriptis, communicatis et creditis, ipse convictus, respective confessus fuerat, ut latius in processu et decreto de mandato nostro lato die 28 Augusti praesentis anni 1687 devenire, ut infra decrevimus.

Propositiones 68.

1. Oportet hominem suas potentias annihilare; et haec est via interna.

2. Velle operari active, est Deum offendere, qui vult esse ipse solus Agens; et ideo opus est, seipsum in Deo totum, et totaliter derelinquere, et postea permanere velut corpus exanime.

3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.

4. Activitas naturalis est gratiae inimica, impeditque Dei operationes et veram perfectionem, quia Deus operari vult in nobis sine nobis.

5. Nihil operando anima se annihilat, et ad ipsum principium redit, et ad suam originem,

quae est essentia Dei, in qua transformata remanet, ac divinizzata, et Deus tunc in se ipso remanet, quia tunc non sunt amplius duae res unitae, sed una tantum, et hac ratione Deus vivit et regnat in nobis, et anima se ipsam annihilat in esse operativo.

6. Via interna est illa, qua non cognoscitur nec lumen, nec amor, nec resignatio, et non oportet Deum cognoscere, et hoc modo recte proceditur.

7. Non debet anima cogitare nec de praemio, nec de punitione, nec de paradiso, nec de inferno, nec de morte, nec de aeternitate.

8. Non debet velle scire, an gradiatur cum voluntate Dei, an cum eadem voluntate resignata maneat, nec ne? nec opus est, ut velit, cognoscere suum statum, nec proprium nihil, sed debet ut corpus exanime manere.

9. Non debet anima reminisci, nec sui, nec Dei, nec cuiuscumque rei; et in via interna omnis reflexio ad suas humanas actiones, et ad proprios defectus.

10. Si propriis defectibus alios scandalizet, non est necessarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi, et ad proprios defectus non posse reflectere gratia Dei est.

11. Ad dubia, quae occurrunt, an recte procedatur, nec ne, non est opus reflectere.

12. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno, nec de paradiso, nec debet desiderium habere propriae perfectionis, nec virtutum, nec propriae sanctitatis, nec propriae salutis, cuius spem expurgare debet.

13. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda est cogitatio, et cura de omni re nostra, et relinquere, ut faciat in nobis suam divinam voluntatem.

14. Qui divinae voluntati resignatus est, non convenit, ut a Deo rem aliquam petat, quia petere est imperfectio, cum sit actus propriae voluntatis et electionis, et est velle, quod divina voluntas nostrae conformetur, et non quod nostra divinae. Et illud Evangelii: *Petite, et accipietis* (Ioan. xvi, 24), non est dictum a Christo pro animabus internis, quae nolunt habere voluntatem. Imo huiusmodi animae eo perveniunt, ut non possint Deo rem aliquam petere.

15. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob rem aliquam gratias agere debent, quia utrumque est actus propriae voluntatis.

16. Non convenit indulgentias quaerere pro poena propriis peccatis debita, quia melius est divinae iustitiae satisfacere, quam divinam misericordiam quaerere, quoniam illud ex puro Dei amore procedit, et istud ab amore nostri interessato, nec est res Deo grata, nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

17. Tradito Deo libero arbitrio, et eidem

relicta cura et cognitione animae nostrae, non est amplius habenda ratio tentationum, nec eis alia resistentia fieri debet, nisi negativa nulla adhibita industria, et si natura commovetur, oportet sinere, ut commoveatur, quia est natura.

18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus et propriis conceptibus, non adoratur Deum in spiritu et veritate.

19. Qui amat Deum eo modo, quo ratio argumentatur, aut intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

20. Asserere, quod in oratione opus est sibi per discursum auxilium ferre, et per cogitationes, quando Deus animam non alloquitur, ignorantia est. Deus nunquam loquitur, eius locutio est operatio et semper in anima operatur, quando haec suis discursibus, cogitationibus et operationibus eum non impedit.

21. In oratione opus est manere in fide obscura et universali cum quiete et oblivione cuiuscumque cogitationis particularis ac distinctae attributorum Dei, ac Trinitatis, et sic in Dei praesentia manere ad illud adorandum et amandum, eique inserviendum, sed absque productione actuum; quia Deus in his sibi non complacet.

22. Cognitio haec per fidem non est actu a creatura productus, sed est cognitio a Deo creaturae tradita, quam creatura se habere non cognoscit, nec postea cognoscit illam se habuisse, et idem dicitur de amore.

23. Mystici cum S. Bernardo in Scala claustralium distinguunt quatuor gradus, lectionem et meditationem, orationem et contemplationem infusam; qui semper in primo sistit, nunquam ad secundum pertransit; qui semper in secundo persistit, nunquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita, in qua per totam vitam persistendum est; dummodo Deus animam non trahat, absque eo quod ipsa id exspectet, ad contemplationem infusam: et hac cessante, anima regredi debet ad tertium gradum, et in ipso permanere, absque eo quod amplius redeat ad secundum aut primum.

24. Qualescumque cogitationes in oratione occurrant, etiam impurae, etiam contra Deum, sanctos, fidem et sacramenta, si voluntarie non nutrantur, nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia et resignatione tolerantur, non impediunt orationem fidei: imo eam perfectiorem efficiunt, quia anima tunc magis divinae voluntati resignata remanet.

25. Etiam si superveniat somnus, et dormiatur, nihilominus fit oratio et contemplatio actualis; quia oratio et resignatio, resignatio et oratio idem sunt, et dum resignatio perdurat, perdurat et oratio.

26. Tres illae viae, purgativa, illuminativa et unitiva sunt absurdum maximum, quod di-

ctum fuerit in mystica, cum non sit nisi unica via, scilicet via interna.

27. Qui desiderat et amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat, nec quaerit Deum, sed seipsum, et male agit, cum eam desiderat, et eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris quam in diebus solemnibus.

28. Taedium rerum spiritualium bonum est, siquidem per illud purgatur amor proprius.

29. Dum anima interna fastidit discursus de Deo et virtute, et frigida remanet, nullum in se ipsa sentiens fervorem, bonum signum est.

30. Totum sensibile, quod experimur in vita spirituali, est abominabile, spurcum et immundum.

31. Nullum meditativus veras virtutes exercet internas, quae non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

32. Nec ante, nec post communionem alia requiritur praeparatio, aut gratiarum actio (pro istis animabus internis) quam permanentia in solita resignatione passiva, quae modo perfectione supplet omnes actus virtutum, qui fieri possunt, et fiunt in via ordinaria; et si hac occasione communionis insurgunt motus humiliationis, aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscatur eos esse ex impulsu speciali Dei; alias sunt impulsus naturae nondum mortuae.

33. Male agit anima, quae procedit per hanc viam internam, si in diebus solemnibus vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum; quoniam animae internae omnes dies sunt aequales, omnes festivi; et idem dicitur de locis sacris, quia huiusmodi animabus omnia loca aequalia sunt.

34. Verbis et lingua gratias agere Deo non est pro animabus internis, quae in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum apponendo, quod operetur in illis; et quo magis Deo se resignant, experiuntur se non posse orationem Dominicam, seu *Pater noster* recitare.

35. Non convenit animabus huius viae internae, quod faciant operationes etiam virtuosas ex propria electione et activitate, alias non essent mortuae; nec debent elicere actus amoris erga B. V., sanctos aut humanitatem Christi, quia cum ista obiecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

36. Nulla creatura, nec B. V., nec sancti sedere debent in nostro corde, quia solus Deus vult illud occupare et possidere.

37. In occasione tentationum etiam furiosarum non debet anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum, sed debet in supradicto amore et resignatione permanere.

38. Crux voluntaria mortificationum pondus grave est et infructuosum, ideoque dimittenda.

39. Sanctiora opera et poenitentiae, quas

peregerunt sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhaesionem.

40. B. Virgo nullum unquam opus exterius peregit, et tamen fuit sanctis omnibus sanctior; igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriori.

41. Deus permittit et vult ad nos humilian-dos et ad veram transformationem perducen-dos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis, daemon violentiam inferat earum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia et sine mentis offuscatione, movendo physice illarum manus, et alia membra contra earum voluntatem. Et idem dicitur quoad alios actus per se peccaminosos, in quo casu non sunt peccata, quia his non adest consensus.

42. Potest dari casus, quod huiusmodi violentiae ad actus carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum, scilicet maris et feminae, et ex parte utriusque sequatur actus.

43. Deus praeteritis saeculis sanctos effiebat tyrannorum ministerio, nunc vero eos efficit sanctos ministerio daemonis, qui causando in eis praedictas violentias, facit, ut illi se ipsos magis despiciant, atque annihilent, et se Deo resignent.

44. Iob blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis, quia fuit ex daemonis violentia.

45. Sanctus Paulus huiusmodi daemonis violentiam in suo corpore passus est, unde scripsit: *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum, hoc facio* (Rom. vii, 15).

46. Huiusmodi violentiae sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, et eam ad veram transformationem et unionem perducendam, nec alia superest via facilior et tutior.

47. Cum huiusmodi violentiae occurrunt, sinere oportet, ut Satanas operetur, nullam adhibendo industriam, nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo, et etiamsi sequantur pollutiones et actus obsceni propriis manibus, et etiam peiora, non opus est se ipsum inquietare, sed foras emit-tendi sunt scrupuli, dubia et timores, quia anima fit magis illuminata, magis roborata, magisque candida, et acquiritur sancta libertas; et prae omnibus non opus est haec confiteri, et sanctissime fit non confitendo, quia hoc pacto superatur daemon, et acquiritur thesaurus pacis.

48. Satanas, qui huiusmodi violentias infert, suadet deinde gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne se via interna ulterius progredia-tur, unde ad eius vires enervandas melius est ea non confiteri, quia non sunt peccata, nec etiam venialia.

49. Iob ex violentia daemonis se propriis manibus polluebat eodem tempore, quo mun-

das habebat ad Deum preces (sic interpretando locum ex cap. xvi Iob).

50. David, Ieremias, et multi ex sanctis prophetis huiusmodi violentias patiebantur harum impurarum operationum externarum.

51. In Sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos, ut illud de Samsone, qui per violentiam se ipsum occidit cum Philistaeis, coniugium iniiit cum alienigena, et cum Dalila meretrice fornicatus est, quae alias erant prohibita et peccata fuissent: de Iuditha, quae Holopherni mentita fuit; de Eliseo, qui pueris maledixit; de Elia, qui combussit duces cum turmis regis Achab. An vero fuerit violentia immediate a Deo peracta, vel daemonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.

52. Cum huiusmodi violentiae etiam impurae absque mentis offuscatione accidunt, tunc anima Deo potest uniri, et de facto semper magis unitur.

53. Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis personis fuerit violenta, regula, quam de hoc habeo, necdum sunt protestationes animarum illarum, quae protestantur se dictis violentiis non consensisse, aut iurare non posse, quod in iis consenserint, et videre quod sint animae, quae proficiunt in via interna; sed regulam sumerem a lumine quodam actuali cognitione humana, ac theologica superiore, quod me certo cognoscere facit cum interna certitudine, quod talis operatio est violenta, et certus sum, quod hoc lumen a Deo procedit, quia ad me pervenit coniunctum cum certitudine, quod a Deo proveniat, et mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium, eo modo, quo interdum contingit, quod Deus aliquid revelando, eodem tempore animam certam reddit, quod ipse sit, qui revelat, et anima in contrarium non potest dubitare.

54. Spirituales vitae ordinariae in hora mortis se delusos invenient, et confusos, et cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.

55. Per hanc viam internam pervenitur, multa cum sufferentia, ad purgandas et extinguendas omnes passiones, ita quod nihil amplius sentitur, nihil nihil; nec ulla sentitur inquietudo, sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.

56. Duae leges, duae cupiditates, animae una, et amoris proprii altera, tandiu perdurant, quandiu perdurat amor proprius: unde quando hic purgatus est, et mortuus, ut fit per viam internam, non adsunt amplius illae duae leges et cupiditates, nec alterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, nequidem veniale peccatum.

57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius peccata mortalia nec venialia.

58. Ad huiusmodi statum pervenitur non

reflectendo amplius ad proprias operationes, quia defectus ex reflexione oriuntur.

59. Via interna seiuncta est a confessione, a confessariis et a casibus conscientiae, et theologia et philosophia.

60. Animabus proVectis, quae reflexionibus mori incipiunt et eo perveniunt, ut sint mortuae, Deus confessionem aliquando efficit impossibilem, et supplet ipse tanta gratia praeservante, quantam in sacramento recipere, et ideo huiusmodi animabus non est bonum in tali casu ad sacramentum Poenitentiae accedere, quia id est illis impossibile.

61. Anima cum ad mortem mysticam pervenit, non potest amplius aliud velle, quam quod Deus vult, quia non habet amplius voluntatem, et Deus illi eam abstulit.

62. Per viam internam pervenitur ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili.

63. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sensuum: quinimo signum, quod quis in statu nihilitatis maneat, id est mortis mysticae, est si sensus exteriores non repraesentent amplius res sensibiles, unde sint, ac si non essent, quia non perveniunt ad faciendum, quod intellectus se ad eas applicet.

64. Theologus minorem dispositionem habet, quam homo rudis ad statum contemplativi. Primo, quia non habet fidem adeo puram; secundo, quia non est adeo humilis; tertio, quia non adeo curat propriam salutem; quarto, quia caput refertum habet phantasmatis, speciebus, opinionibus et speculationibus, et non potest in illum ingredi verum lumen.

65. Praepositis obediendum est in exteriori, et latitudo voti obedientiae religiosum tantummodo ad exterius pertingit. In interiore vero aliter se habet, quia solus Deus et director intrant.

66. Risu digna est nova quaedam doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab Episcopo: quod si Episcopus non sit capax, anima ipsum cum suo directore adeat; novam dico doctrinam, quia, nec Sacra Scriptura, nec canones, nec bullae, nec sancti, nec auctores eam unquam tradiderunt, nec tradere possunt, quia Ecclesia non iudicat de occultis, et anima ius habet eligendi quemcunque sibi benevisum.

67. Dicere quod internum manifestandum est exteriori tribunali praepositorum, et quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio, quia Ecclesia non iudicat de occultis, et propriis animabus praeiudicant his deceptionibus et simulationibus.

68. In mundo non est facultas, nec iurisdictio ad praecipiendum, ut manifestentur epistolae directoris quoad internum animae, et ideo opus est animadvertere, quod hoc est insultus Satanae.

Quas quidem propositiones tanquam haereticas, suspectas, erroneas, scandalosas, blasphemias, piarum aurium offensivas, temerarias, Christianae disciplinae relaxativas et eversivas, et seditiosas respective: ac quaecunque super iis verbo, scripto, typis emissa, pariter cum voto eorumdem fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium et inquisitorum generalium damnavimus, circumscriptissimus et abolevimus: deque eisdem, et similibus omnibus, et singulis posthac quoquo modo loquendi, scribendi, disputandi, easque credendi, tenendi, docendi, aut in praxim reducendi, facultatem quibuscunque interdiximus et contrafacientes omnibus dignitatibus, gradibus, honoribus, beneficiis, officiis ipso facto perpetuo privavimus, et inhabiles ad quaecunque decrevimus vinculoque etiam anathematis eo ipso innodavimus, quo nonnisi a nobis et a Romanis Pontificibus successoribus nostris valeant absolvi; praeterea eodem nostro decreto prohibuimus et damnavimus omnes libros, omniaque opera, quocunque loco et idiomate impressa, nec non omnia manuscripta eiusdem Michaelis de Molinos, vetuimusque, ne quis cuiuscunque gradus, conditionis, vel status, etiam speciali nota dignus, audeat sub quovis praetextu, quolibet pariter idiomate, sive sub eisdem verbis, sive sub aequalibus aut aequipollentibus, sive absque nomine, seu ficto aut alieno nomine ea imprimi facere, neque impressa seu manuscripta legere, vel apud se retinere, sed Ordinariis locorum aut haereticarum pravitatis inquisitoribus statim tradere et consignare teneantur sub eisdem poenis superius inflictis, qui Ordinarii et inquisitores statim ea igni comburi faciant. Tandem ut praedictus Michael de Molinos ob haereses, errores et turpia facta praedicta debitis poenis in aliorum exemplum, et ipsius emendationem plecteretur, lecto in eadem nostra Congregatione toto processu et auditis dilectis filiis consultoribus nostrae sanctae Inquisitionis officii, in sacra theologia et in iure pontificio magistris, cum eorumdem venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium unanimi voto, dictum Michael de Molinos tanquam reum convictum et confessum respective, et uti haereticum formalem, licet poenitentem, in poenam arcti et perpetui carceris, et ad peragendas alias poenitentias salutes, praevia tamen abiuratione de formali per ipsum emittenda, servato iuris ordine, damnavimus, mandantes, ut die et hora praefigendis in ecclesia Sanctae Mariae supra Minervam huius almae Urbis, praesentibus omnibus venerabilibus fratribus nostris, S. R. E. Cardinalibus, et Romae curiae nostrae praelatis, universoque populo ad id etiam per concessionem Indulgentiarum convocando, ex alto tenor processus, stante in suggestu eodem Michael de Molinos, una cum sententia inde secuta legeretur, et postquam idem de Molinos,

habitu poenitentiae indutus, praedictos errores et haereses publice abiurasset, facultatem dedimus dilecto filio nostro sancti officii commissario, ut eum a censuris, quibus innodatus erat, in forma Ecclesiae consueta absolveret; quae omnia in executionem dictae nostrae ordinationis die 3 Septembris labentis anni solemniter adimpleta sunt.

Et licet supernarratum decretum de mandato Nostro latum ad maiorem fidelium cautelam typis editum publicis locis affixum et divulgatum fuerit; nihilominus ne huius apostolicae damnationis memoria futuris temporibus deleri possit, utque populus Christianus catholica veritate instructor per viam salutis incedere valeat, praedecessorum nostrorum Summorum Pontificum vestigiis inhaerentes, hac nostra perpetuo valitura constitutione supradictum decretum denuo approbamus, confirmamus, et debita executioni tradi mandamus, iterum supradictas propositiones definitive damnantes et reprobantes, librosque, et manuscripta eiusdem Michaelis de Molinos prohibentes et interdicentes sub eisdem poenis et censuris contra transgressores latis et inflictis.

Decernentes, etc. Nulli ergo omnino hominum, etc.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem anno Incarnationis Dominicae 1687, 12 Kalendas Decembris pontificatus nostri anno duodecimo.

Alexandri divina providentia Papae VIII 31 decretum contra duas propositiones; Bullarii Romani, edit. cit., tom. 9, pag. 96. Feria 5, die 24 Augusti 1690.

Sanctissimus D. N. Alexander Papa VIII, non sine magno animi sui moerore audivit duas theses, seu propositiones, unam de huius, et in maiorem fidelium perniciem suscitari, alteram de novo erumpere, et cum sui pastoralis officii munus sit oves sibi creditas a noxiis pascuis avertere, et ad salutaria semper dirigere, dictarum thesium sive propositionum examen pluribus in sacra theologia magistris, et deinde eminentiss. et reverendiss. DD. Cardinalibus inquisitoribus sedulo commisit, qui pluries, re mature discussa, infrascriptis thesibus seu propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suae singillatim exposuerunt.

1. Bonitas obiectiva consistit in convenientia obiecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative; hinc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vitae suae moralis.

2. Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturae rationali et rectae rationi; theologicum vero et mortale est transgressio libera divinae legis; philoso-

phicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.

Quibus peractis sanctissimus omnibus plene et mature consideratis, primam thesim seu propositionem declaravit haeticam, et uti talem damnandam et prohibendam esse, sicuti damnat et prohibet sub censuris et poenis contra haeticos et eorum fautores in iure expressis. Secundam thesim seu propositionem declaravit scandalosam, temerariam et piarum aurium offensivam et erroneam, et uti talem damnandam et prohibendam esse, sicuti damnat et prohibet, ita ut quicumque illam docuerit, defenderit, ediderit, aut de ea etiam disputaverit, publice seu privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (praeterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore Romano Pontifice absolvi. Insuper districte in virtute Sanctae Obedientiae, et sub interminatione divini iudicii prohibet omnibus Christifidelibus cuiuscunque conditionis, dignitatis et status, etiam speciali et specialissima nota dignis, ne praedictam thesim seu propositionem ad praxim deducant.

32 *Decretum SS. D. N. Alexandri VIII, contra propositiones 31, tom. eod., pag. 96 seq. Feria 5, die 7 Decembris 1690.*

Sanctissimus D. N. Alexander divina Providentia Papa VIII praedictus pro pastoralis cura ovium a Christo Domino sibi commissa, de earum salute sollicitus, ut inoffenso gradu per rectas semitas possint incedere, et pascua nimium perniciose in pravis doctrinis exhibita vitare, unius supra triginta propositionum examen pluribus in sacra theologia magistris, deinde eminentissimis et reverendissimis Cardinalibus contra haeticam pravitatem generalibus inquisitoribus commisit, qui tantum negotium diligenter aggressi, atque sedulo ac pluries incumbentes super unaquaque ipsarum suffragia Sanctitati Suae singulatim detulerunt.

Propositiones autem 31 sunt infrascriptae, videlicet:

1. In statu naturae lapsae ad peccatum formale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua peccato originali et voluntate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturae; haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus.

5. Pagani, Iudaei, haeretici, alique huius generis nullum omnino accipiunt a Iesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro, non tam utilis quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: *A gratia sufficienti libera nos, Domine.*

7. Omnis humana actio deliberata, est Dei dilectio vel mundi; si Dei, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

8. Necesse est infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob eius turpitudinem et disconvenientiam cum natura sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio, qua quis detestatur malum, et prosequitur bonum, mere ut coelestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

11. Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quae per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, et etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.

13. Quisquis etiam aeternae mercedis intuitu famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennae non est supernaturalis.

15. Attritio, quae gehennae et poenarum metu concipitur sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.

16. Ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi ordo poenitentiae est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem sacramenti poenitentiae, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, et multi temporis diuturnitas confirmet; nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita poenitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud religiosos factae, pleeraque vel sacrilegae sunt vel invalidae.

21. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua poenitentia, seu satisfactione ob quaestum seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegi sunt iudicandi, qui ius ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, et omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quae fiebat a B. M. V. die Purificationis suae per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, et quod Filius, qui offerebatur etiam macula Matris maculatus esset secundum verba legis.

25. Dei Patris sedentis simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.

26. Laus, quae defertur Mariae, ut Maria, vana est.

27. Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris*, etc., praetermissis illis: *Ego te baptizo*.

28. Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: *Non intendo facere, quod facit Ecclesia*.

29. Futilis, et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium oecumenicum auctoritate, atque in fidei quaestionibus decernendi infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.

31. Bulla Urbani VIII, *In eminenti*, est subreptitia.

Quibus mature consideratis, idem sanctissimus statuit et decrevit 31 supradictas propositiones, tanquam temerarias, scandalosas, male sonantes, iniuriosas, haeresi proximas, haeresim sapientes, erroneas, schismaticas et haereticas respective, esse damnandas et prohibendas, sicut eas damnat et prohibet, ita ut quicunque illas, aut coniunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (praeterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute S. Obedientiae et sub interminatione divini iudicii, prohibet omnibus Christifidelibus cuiuscunque conditionis, dignitatis et status, etiam speciali et specialissima nota dignis, ne praedictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Non intendit tamen Sanctitas Sua per hoc decretum alias propositiones in maiori numero, ultra supradictas 31 iam exhibitas, et in hoc decreto non expressas, approbare.

33 *Breve Innocentii XII, proscribentis tres et viginti theses, quae praetextu amoris erga Deum purissimi in Galliis docebantur*; Bullar. Roman., edit. cit., tom. 9, pag. 499 seqq.

INNOCENTIUS Papa XII, etc.

Cum alias ad Apostolatus nostri notitiam pervenerit, in lucem prodixisse librum quemdam gallico idiomate editum, cui titulus: *Explication des Maximes des Saints sur la vie intérieure par Messire François de Salignac Fénelon, archevêque-duc de Cambrai, précepteur de Messeigneurs les ducs de Bourgogne, d'Anjou et de Berry: a Paris chez Pierre Aubovin, Pierre Emery, Charles Clousier, 1697*. Ingens vero subinde de non sana libri huiusmodi doctrina excitatus in Galliis rumor adeo percrebuerit, ut opportunum pastoralis vigiliantiae nostrae opem efflagitaverit; nos eum librum nonnullis ex venerabilibus fratribus nostris Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, aliisque in sacra theologia magistris, mature, ut rei gravitas postulare videbatur, examinandum commisimus. Porro hi mandatis nostris obsequentes, postquam in quamplurimis congregat. varias propositiones ex eodem libro excerptas, diuturno accuratoque examine discusserant, quid super earum singulis videretur, tam voce quam scripto Nobis exposuerunt. Auditis igitur in pluribus itidem coram Nobis desuper actis Congregationibus memoratorum Cardinalium, et in sacra theologia magistrorum sententiis, Dominici gregis Nobis ab aeterno pastore crediti periculis, quantum Nobis ex alto conceditur, occurrere cupientes, motu proprio ac ex certa scientia et matura deliberatione nostra, deque apostolicae potestatis plenitudine, librum praedictum, ubicunque et quocunque alio idiomate, seu quavis editione, aut versione hucusque impressum, aut in posterum imprimendum, quippe ex cuius lectione, et usu fideles sensim in errores ab Ecclesia catholica damnatos induci possent, ac insuper tanquam continentem propositiones, sive in obvio earum verborum sensu, sive attenta sententiarum connexionem, temerarias, scandalosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, in praxi perniciosas, ac etiam erroneas respective, tenore praesentium damnamus et reprobamus, ipsiusque libri impressionem, descriptionem, lectionem, retentionem, et usum omnibus et singulis Christifidelibus, etiam specifica et individua mentione et expressione dignis, sub poena excommunicationis per contrafacientes, ipso facto absque alia declaratione incurrenda interdicimus et prohibemus. Volentes, et Apostolica auctoritate mandantes, ut quicunque supradictum librum penes se habuerint, illum statim atque praesentes litterae eis innotuerint, locorum Ordinariis, vel haereticae pravitatis inquisitoribus tradere ac consignare omnino teneantur. In contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque, etc. Caeterum propositiones in dicto libro contentae, quas apostolici censura iudicii, sicut praemittitur, configendas

duximus, ex gallico idiomate in latinum versae, sunt tenoris qui sequitur, videlicet:

1. Datur habitualis status amoris Dei, qui est charitas pura et sine ulla mistione motivi proprii interesse. Neque timor poenarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem; non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando.

2. In statu vitae contemplativae seu unitivae omittitur omne motum interessatum timoris et spei.

3. Id, quod est essentielle in directione animae, est non aliud facere, quam sequi pedentim gratiam cum infinita patientia, praecautione et subtilitate: oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, et nunquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibi met affixis, et adeo potest illas scandalizare, aut in perturbationem conicere.

4. In statu sanctae indifferentiae anima non habet amplius desideria voluntaria et deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus, in quibus toti suae gratiae fideliter non cooperatur.

5. In eodem statu sanctae indifferentiae nihil nobis, omnia Deo volumus; nihil volumus, ut simus perfecti et beati propter interesse proprium, sed omnem perfectionem ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res istas impressione suae gratiae.

6. In hoc sanctae indifferentiae statu nolumus amplius salutem, ut salutem propriam, ut liberationem aeternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum, sed eam volumus voluntate plena ut gloriam, et beneplacitum Dei, ut rem, quam ipse vult, quam nos vult velle propter ipsum.

7. Derelictio non est nisi abnegatio, seu sui ipsius renuntiatio, quam Iesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus: ita nostri ipsorum abnegatio non est, nisi quoad interesse proprium. Extremae probationes, in quibus haec abnegatio, seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus aemulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo periculum, neque ullam spem quoad suum interesse proprium, etiam aeternum.

8. Omnia sacrificia, quae fieri solent ab animabus quam maxime disinteressatis circa earum aeternam beatitudinem sunt conditionalia; sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario; in uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

9. In extremis probationibus potest animae invincibiliter persuasum esse persuasione refle-

xa, quae non est intimus conscientiae fundus, se iuste reprobata esse a Deo.

10. Tunc anima divisa a semetipsa expirat cum Christo in cruce dicens: *Deus, Deus meus ut quid dereliquisti me?* (Matth. xxvii, 46). In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad aeternitatem.

11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse, sed nunquam amittit in parte superiori; id est in suis actibus directis et intimis spem perfectam, quae est desiderium disinteressatum promissionum.

12. Director tunc potest huic animae permittere, ut simpliciter acquiescat iacturae sui proprii interesse, et iustae condemnationi, quam sibi a Deo indictam credit.

13. Inferior Christi pars in cruce non communicavit superiori suas involuntarias perturbationes.

14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quaedam separatio partis superioris animae ab inferiori. In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino caeca et involuntaria perturbatione: nam totum, quod est involuntarium et intellectuale, est partis superioris.

15. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur. Ista compositio actuum discursivorum et reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

16. Datur status contemplationis adeo sublimis, adeoque perfectae, ut fiat habitualis, ita ut quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem, eiusque actus methodicos.

17. Animae contemplativae privantur intuitu distincto, sensibili et reflexo Iesu Christi duobus temporibus diversis; primo, in fervore nascente earum contemplationis; secundo, anima amittit intuitum Iesu Christi in extremis probationibus.

18. In statu passivo exercentur omnes virtutes distincte, non cogitando, quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitur, quam facere id, quod Deus vult, et amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit, nec unquam sit adeo virtute praeditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

19. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva, et disinteressata nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio, et sua felicitas, sed solum quatenus est id, quod Deus a nobis vult.

20. In confitendo debent animae transformatae sua peccata detestari et condemnare se, et desiderare remissionem suorum peccatorum, non ut propriam purificationem et liberationem, sed ut rem, quam Deus vult, et vult nos velle propter suam gloriam.

21. Sancti mystici excluderunt a statu animarum transformatarum exercitationes virtutum.

22. Quamvis haec doctrina (de puro amore) esset pura et simplex perfectio evangelica in universa traditione designata, antiqui pastores non proponebant passim multitudini iustorum, nisi exercitationem amoris interessati, eorum gratiae proportionatam.

23. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem, et tunc evadit unicum principium, et unicum motivum omnium actuum, qui deliberati et meritorii sunt.

Non intendimus tamen per expressam propositionum huiusmodi reprobationem, alia in eodem libro contenta ullatenus approbare. Ut autem eadem praesentes litterae omnibus facilius innotescant, nec quisquam illarum ignorantiam valeat allegare, volumus pariter, et auctoritate praefata decernimus, ut illae ad valvas basilicae principis Apostolorum, ac Cancellariae Apostolicae, nec non curiae generalis in Monte Citatorio, et in Acie Campi Florae de Urbe per aliquem ex cursoribus nostris, ut moris est, publicentur, illarumque exempla ibidem affixa relinquantur; ita ut sic publicatae, omnes et singulos, quos concernunt, perinde afficiant, ac si unicuique illorum personaliter notificatae et intimatae fuissent: utque ipsarum praesentium litterarum transumptis seu exemplis etiam impressis, manu alicuius notarii publici subscriptis, et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae munitis, eadem prorsus fides, tam in iudicio quam extra illud ubique locorum habeatur, quae ipsis praesentibus haberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris die 12 Martii 1699, Pontificatus nostri anno octavo.

Sanctissimi D. N. Clementis divina Providentia Papae XI damnatio quamplurium propositionum excerptarum ex libro gallico idiomate impresso, et in plures tomos distributo sub titulo: Le Nouveau Testament en Francois avec des reflexions morales sur chaque verset, etc. A Paris 1699. Ac aliter: Abregé de la morale de l'Evangile, des Actes des Apôtres, des Epistres de St. Paul, des Epistres Canoniques, et de l'Apocalypse, ou Pensees Chretiennes sur le texte de ces livres sacrez, etc. A Paris 1694.

Cum prohibitione eiusdem libri, et aliorum quorumcunque in eius defensionem, tam hactenus editorum quam in posterum edendorum; Bullar. Roman., edit. cit., tom. 10, part. 3, pag. 340 seqq.

CLEMENS Episcopus, etc.

Unigenitus Dei Filius pro nostra et totius mundi salute Filius hominis factus, dum discipulos suos doctrina veritatis instrueret, univer-

samque Ecclesiam suam in Apostolis erudiret, praesentia disponens, et futura prospiciens, praeclaro ac saluberrimo documento nos admonuit, ut attenderemus a falsis prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ovium, quorum nomine potissimum demonstrantur magistri illi mendaces, et in deceptione illusores, qui splendida pietatis specie prava dogmata latenter insinuantes, introducunt sectas perditionis sub imagine sanctitatis; utque facilius incautis obrepant, quasi deponentes lupinam pellem, et sese divinae legis sententiis, velut quibusdam ovium velleribus obvolventes, sanctarum Scripturarum, adeoque etiam ipsius Novi Testamenti verbis, quae multipliciter in suam aliorumque perditionem depravant, nequiter abutuntur, antiqui scilicet, a quo progeniti sunt mendacii parentis exemplo ac magisterio edocti, nullam omnino esse ad fallendum expeditiorem viam, quam ubi nefarii erroris subintroducitur fraudulentia, ibi divinorum verborum praetendatur auctoritas.

His Nos vere divinis monitis instructi, ubi primum, non sine intima cordis nostri amaritudine accepimus, librum quemdam gallico idiomate olim impressum, et in plures tomos distributum sub titulo:

Le Nouveau Testament en Francois, avec des reflexions morales sur chaque verset, etc. A Paris 1699. Aliter vero: Abregé de la morale de l'Evangile, des Actes des Apôtres, des Epistres de St. Paul, des Epistres Canoniques, et de l'Apocalypse, ou Pensees chretiennes sur le texte de ces Livres Sacrez, etc. A Paris 1693 et 1694.

Tametsi alias a Nobis damnatum, ac revera catholicis veritatibus pravarum doctrinarum mendacia multifariam permiscentem, adhuc tamen tanquam ab omni errore immunem a pluribus haberi, Christifidelium manibus passim obtrudi, ac nonnullorum nova semper tentantium consilio, et opera studiose nimis quaquaversum disseminari, etiam latine redditum, ut perniciosae institutionis contagium, si fieri posset, pertranseat de gente in gentem, et de regno ad populum alterum: versutis huiusmodi seductionibus atque fallaciis creditum Nobis Dominicum gregem in viam perditionis sensim adduci summopere dolumus: adeoque pastoralis non minus curae nostrae stimulis, quam frequentibus orthodoxae fidei zelatorum querelis, maxime vero complurium venerabilium fratrum, praesertim Galliae Episcoporum litteris ac precibus excitati, gliscenti morbo, qui etiam aliquando posset in deteriora quaeque proruere, validiori aliquo remedio obviam ire decrevimus.

Et quidem ad ipsam ingruentis mali causam providae nostrae considerationis intuitum convertentes, perspicue novimus summam huiusmodi libri perniciem ideo potissimum progredi

et invalescere, quod eadem intus lateat, et velut improba sanies, nonnisi secto ulcere foras erumpat, cum liber ipse primo aspectu legentes specie quadam pietatis illiciat; melliti enim sunt sermones eius super oleum, sed ipsi sunt iacula, et quidem intento arcu ad nocendum parata, ut sagittent in obscuro rectos corde. Nihil propterea opportunius aut salubrius praestari a nobis posse arbitrati sumus, quam si fallacem libri doctrinam generatim solummodo a nobis hactenus indicatam, pluribus singillatim ex eo excerptis propositionibus, distinctius et apertius explicaremus, atque universis Christifidelibus noxia zizaniorum semina e medio tritici, quo tegebantur, educta, velut ob oculos exponeremus. Ita nimirum denudatis, et quasi in propatulo positis, non uno quidem, aut altero, sed plurimis gravissimisque tum pridem damnatis, tum etiam nove adinventis erroribus, plane confidimus, benedicente Domino, fore, ut omnes tandem aperta iam manifestaeque veritati cedere compellantur.

Id ipsum maxime e re catholica futurum sedandis praesertim in florentissimo Galliae regno exortis ingeniorum varie opinantium, iamque in acerbiores scissuras protendentium dissidiis apprimè proficuum: conscientiarum denique tranquillitati perutile et propemodum necessarium non modo praefati Episcopi, sed et ipse in primis charissimus in Christo filius noster Ludovicus Francorum rex Christianissimus, cuius eximium in tuenda catholicae fidei puritate, exstirpandisque erroribus zelum satis laudare non possumus, saepius Nobis est contestatus, repetitiis propterea vere piis et Christianissimo rege dignis officiis, ardentibus votis a Nobis efflagitans, ut instanti animarum necessitati prolata quantocius apostolici censura iudicii consuleremus.

Hinc aspirante Domino, eiusque coelesti ope confisi, salutare opus sedulo diligenterque, ut rei magnitudo postulabat, aggressi sumus, ac plurimas ex praedicto libro, iuxta super recensitas respectivè editiones, fideliter extractas, et cum gallico, tum latino idiomate expressas propositiones a compluribus in sacra theologia magistris, primo quidem coram duobus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus accurate discuti: deinde vero coram Nobis, adhibito etiam aliorum plurium Cardinalium consilio, quam maxima diligentia ac maturitate singularum insuper propositionum cum ipsomet libri textu exactissime facta collatione, pluries iteratis Congregationibus expendi et examinari mandavimus. Huiusmodi autem propositiones sunt, quae sequuntur videlicet:

1. Quid aliud remanet animae, quae Deum atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum et peccati consecutiones, superba paupertas et segnis indigentia, hoc est generalis impotentia

ad laborem et orationem, et ad omne opus bonum?

2. Iesu Christi gratia, principium efficax boni cuiuscunque generis, necessaria est ad omne opus bonum; absque illa, non solum nihil fit, sed nec fieri potest.

3. In vanum, Domine, praecipis, si tu ipse non das, quod praecipis.

4. Ita Domine: Omnia possible sunt ei, cui omnia possible facis, eadem operando in illo.

5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiae suae, exhortationes et gratiae exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum.

6. Discrimen inter foedus Iudaicum et Christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati et implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia; in isto vero Deus peccatori dat, quod iubet, illum sua gratia purificando.

7. Quae utilitas pro homine in veteri foedere, in quo Deus illum reliquit eius propriae infirmitati, imponendo ipsi suam legem? Quae vero felicitas non est, admitti ad foedus, in quo Deus nobis donat, quod petit a nobis?

8. Nos non pertinemus ad novum foedus, nisi in quantum participes sumus ipsius novae gratiae, quae operatur in nobis id, quod Deus nobis praecipit.

9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum non possumus, et cum qua nunquam illum abnegamus.

10. Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest, aut retardare.

11. Gratia non est aliud, quam voluntas omnipotentis Dei iubentis et facientis quod iubet.

12. Quando Deus vult salvare animam, quocunque tempore, quocunque loco effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei.

13. Quando Deus vult animam salvam facere, et eam tangit interiori gratiae suae manu, nulla voluntas humana ei resistit.

14. Quantumcunque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Iesus se ei videntum exhibet lumine salutari suae gratiae, oportet, ut se dedat, accurrat, sese humiliet et adoret Salvatorem suum.

15. Quando Deus mandatum suum et suam aeternam locutionem comitatur unctione sui Spiritus, et interiori vi gratiae suae, operatur illa in corde obedientiam, quam petit.

16. Nullae sunt illecebrae, quae non cedant illecebris gratiae, quia nihil resistit Omnipotenti.

17. Gratia est vox illa Patris, quae homines interius docet, ac eos venire facit ad Iesum Christum; quicumque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriori Filii, nullatenus est doctus a Patre.

18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum.

19. Dei gratia nihil aliud est quam eius omnipotens voluntas; haec est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis.

20. Vera gratiae idea est, quod Deus vult sibi a nobis obediri, et obeditur; imperat, et omnia fiunt, loquitur tanquam Dominus, et omnia sibi submissa sunt.

21. Gratia Iesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quae est operatio voluntatis Omnipotentis, sequela et imitatio operationis Dei incarnantis et resuscitantis Filium suum.

22. Concordia omnipotentis operationis Dei in corde hominis, cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico nobis in Incarnatione, veluti in fonte atque archetypo omnium aliarum operationum misericordiae et gratiae, quae omnes ita gratuita, atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio.

23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suae gratiae, eam significans per illam, qua creaturas a nihilo producit, et mortuis reddit vitam.

24. Iusta idea, quam centurio habet de omnipotentia Dei et Iesu Christi in sanandis corporibus solo motu suae voluntatis, est imago ideae, quae haberi debet de omnipotentia suae gratiae in sanandis animabus a cupiditate.

25. Deus illuminat animam, et eam sanat aequae ac corpus sola sua voluntate; iubet, et ipsi obtemperatur.

26. Nullae dantur gratiae nisi per fidem.

27. Fides est prima gratia et fons omnium aliarum.

28. Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est peccatorum remissio.

29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.

30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter.

31. Desideria Christi semper habent suum effectum, pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat.

32. Iesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine primogenitos, id est, electos de manu angeli exterminatoris.

33. Proh! quantum oportet bonis terrenis, et sibimetipsi renuntiassent, ad hoc, ut quis fiduciam habeat sibi, et ita dicam, appropriandi Christum Iesum, eius amorem, mortem et mysteria, ut fecit S. Paulus dicens: *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me* (Gal. II, 20).

34. Gratia Adam non producebat, nisi merita humana.

35. Gratia Adam est sequela creationis, et erat debita naturae sanae et integrae.

36. Differentia essentialis inter gratiam Adam, et status innocentiae, ac gratiam christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset; ista vero non recipitur, nisi

in persona Iesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus.

37. Gratia Adam, sanctificando illum in semetipso erat illi proportionata; gratia christiana nos sanctificando in Iesu Christo est omnipotens, et digna Filio Dei.

38. Peccator non est liber, nisi ad malum sine gratia liberatoris.

39. Voluntas, quam gratia non praevenit, nihil habet luminis, nisi ad aberrandum; ardoris, nisi ad se praecipitandum; virium, nisi ad se vulnerandum; est capax omnis mali et incapax ad omne bonum.

40. Sine gratia nihil amare possumus, nisi ad nostram condemnationem.

41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in philosophis, ethnicis, non potest venire nisi a Deo et sine gratia non producit nisi praesumptionem, vanitatem et oppositionem ad ipsum Deum loco affectuum adorationis, gratitudinis et amoris.

42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacrificium fidei; sine hoc nihil nisi impuritas, nihil nisi indignitas.

43. Primus effectus gratiae baptismalis est facere, ut moriamur peccato, adeo ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitae pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi.

44. Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostrae nascuntur; amor Dei, qui omnia agit propter Deum, quemque Deus remuneratur; et amor, quo nos ipsos ac mundum diligimus, qui quod ad Deum referendum est, non refert, et propter hoc ipsum fit malus.

45. Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones eius corrumpat.

46. Cupiditas aut charitas usum sensuum bonum vel malum faciunt.

47. Obedientia legis profluere debet ex fonte; et hic fons est charitas: quando Dei amor est illius principium interius, et Dei gloria eius finis, tunc purum est, quod apparet exterius; alioquin non est, nisi hypocrisis aut falsa iustitia.

48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebrae, nisi aberratio et nisi peccatum, sine fidei lumine, sine Christo et sine charitate?

49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine amore Dei.

50. Frustra clamamus ad Deum, Pater mi, si spiritus charitatis non est ille qui clamat.

51. Fides iustificat, quando operatur, sed ipsa non operatur nisi per charitatem.

52. Omnia alia salutis media continentur in fide tanquam in suo germine et semine, sed haec fides non est absque amore et fiducia.

53. Sola charitas christiano modo fecit (actiones christianas) per relationem ad Deum et Iesum Christum.

54. Sola charitas est, quae Deo loquitur; eam solam Deus audit.

55. Deus non coronat, nisi charitatem, qui currit ex alio impulsu et ex alio motivo, in vanum currit.

56. Deus non remunerat, nisi charitatem, quoniam charitas sola Deum honorat.

57. Totum deest peccatori, quando ei deest spes, et non est spes in Deo, ubi non est amor Dei.

58. Nec Deus est, nec religio, ubi non est charitas.

59. Oratio impiorum est novum peccatum, et quod Deus illis concedit, est novum in eos iudicium.

60. Si solus supplicii timor animat poenitentiam, quo haec magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.

61. Timor nonnisi manum cohibet, cor autem tandiu peccato adducitur, quandiu ab amore iustitiae non ducitur.

62. Qui a malo non abstinere, nisi timore poenae, illud committit in corde suo, et iam est reus coram Deo.

63. Baptizatus adhuc est sub lege, sicut Iudaeus, si legem non adimpleat aut adimpleat ex solo timore.

64. Sub maledicto legis nunquam fit bonum, quia peccatur sive faciendo malum, sive illud nonnisi ob timorem evitando.

65. Moyses, prophetae, sacerdotes et doctores legis mortui sunt absque eo quod nullum Deo dederint filium; cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus, neque adduci per instinctum naturalem, aut per timorem, sicuti bestiae, sed per fidem et per amorem, sicuti filii.

67. Timor servilis non sibi repraesentat Deum, nisi ut Dominum durum, imperiosum, iniustum, intractabilem.

68. Dei bonitas abbreviavit viam salutis claudendo totum in fide et precibus.

69. Fides usus, augmentum et praemium fidei totum est donum purae liberalitatis Dei.

70. Nunquam Deus affligit innocentes et afflictiones semper serviunt, vel ad puniendum peccatum, vel ad purificandos peccatores.

71. Homo ob sui conservationem potest se dispensare ab ea lege, quam Deus condidit propter eius utilitatem.

72. Nota Ecclesiae Christianae est, quod sit catholica, comprehendens et omnes angelos coeli et omnes electos, et iustos terrae et omnium saeculorum.

73. Quid est Ecclesia, nisi coetus filiorum Dei manentium in eius sinu, adoptatorum in

Christum, subsistentium in eius persona, redemptorum eius sanguine, viventium eius spiritu, agentium per eius gratiam, et exspectantium gratiam futuri saeculi.

74. Ecclesia, sive integer Christus, incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero sanctos ut membra.

75. Ecclesia est unus solus homo compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia et persona: unus solus Christus compositus ex pluribus sanctis, quorum est sanctificator.

76. Nihil spatiosius Ecclesia Dei, quia omnes electi et iusti omnium saeculorum illam componunt.

77. Qui non ducit vitam dignam filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre et Christum pro capite.

78. Separatur quis a populo electo, cuius figura fuit populus Iudaicus, et caput est Iesus Christus tam non vivendo secundum Evangelium, quam non credendo Evangelio.

79. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco et omni personarum generi studere et cognoscere spiritum, pietatem et mysteria Sacrae Scripturae.

80. Lectio Sacrae Scripturae est pro omnibus.

81. Obscuritas sancta verbi Dei non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab eius lectione.

82. Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, et super omnia sanctorum Scripturarum; damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere.

83. Est illusio sibi persuadere, quod notitia mysteriorum religionis non debeat communicari feminis lectione sacrorum librorum; non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, et natae sunt haereses.

84. Abripere a Christianorum manibus Novum Testamentum seu eis illud clausum tenere auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.

85. Interdicere Christianis lectionem Sacrae Scripturae, praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis, et facere ut patiantur speciem quamdam excommunicationis.

86. Eripere simplici populo hoc solatium iungendi vocem suam voci totius Ecclesiae, est usus contrarius praxi apostolicae et intentioni Dei.

87. Modus plenus sapientia, lumine et charitate est dare animabus tempus portandi cum humilitate, et sentiendi statum peccati, petendi spiritum poenitentiae et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere iustitiae Dei, antequam reconcilietur.

88. Ignoramus quid sit peccatum e vera poenitentia, quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum, quibus nos pecca-

tum spoliavit, et detrectamus separationis istius ferre confusionem.

89. Quartusdecimus gradus conversionis peccatoris est, quod, cum sit iam reconciliatus, habet ius assistendi sacrificio Ecclesiae.

90. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos pastores de consensu, saltem praesumpto, totius corporis.

91. Excommunicationis iniustae metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro. Nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Iesu Christo, atque ipsi Ecclesiae per charitatem affixi sumus.

92. Pati potius in pace excommunicationem, et anathema iniustum, quam prodere veritatem, est imitari sanctum Paulum: tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem aut scindere unitatem.

93. Iesus quandoque sanat vulnera, quae praeceps primorum pastorum festinatio infligit sine ipsius mandato; Iesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.

94. Nihil peiorem de Ecclesia opinionem ingerit eius inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res, quae nec fidem laedunt, nec mores.

95. Veritates eo devenerunt, ut sint lingua peregrina quasi plerisque Christianis; modus eas praedicandi est veluti idioma incognitum, adeo remotus est a simplicitate Apostolorum, et supra communem captum fidelium; neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiae, et irae Dei in filios suos.

96. Deus permittit, ut omnes potestates sint contrariae praedicatoribus veritatis, ut eius victoria attribui non possit, nisi divinae gratiae.

97. Nimis saepe contingit, membra illa, quae magis sancte ac magis stricte unita Ecclesiae sunt, respici atque tractari tanquam indigna, ut sint in Ecclesia, vel tanquam ab ea separata; sed *iustus vivit ex fide* (Rom. I, 17), et non ex opinione hominum.

98. Status persecutionis et poenarum, quas quis tolerat, tanquam haereticus, flagitiosus et impius, ultima plerumque probatio est, et maxime meritoria, utpote quae facit hominem conformem Iesu Christo.

99. Pervicacia, praeventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare, aut agnoscere se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitae, v. g. bonos libros, instructiones, sancta exempla, etc.

100. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus, persequendo veritatem, eiusque discipulos, tempus hoc advenit... haberi, et tractari a religionis ministris, tanquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tan-

quam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior; frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate et zelo quodam religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione est excaecatus, aut abreptus aliena, propterea quod nihil vult examinare; frequenter credimus sacrificare Deo impium, et sacrificamus diabolo Dei servum.

101. Nihil spiritui Dei et doctrinae Iesu Christi magis opponitur, quam communia facere iuramenta in Ecclesia, quia hoc est multiplicare occasiones peierandi, laqueos tendere infirmis et idiotis, et efficere, ut nomen et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum.

Auditis itaque tum voce, tum scripto. Nobis exhibitis praefatorum Cardinalium aliorumque theologorum suffragiis, divinique in primis luminis, privatis ad eum finem, publicisque etiam indictis precibus, implorato praesidio, omnes et singulas propositiones praecursorum, tanquam falsas et captiosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiae et eius praxi iniurias, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in potestates saeculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemias, suspectas de haeresi, ac haeresim ipsam sapientes, nec non haereticis et haeresibus, ac etiam schismati faventes, erroneas, haeresi proximas, pluries damnatas, ac demum etiam haereticas, variasque haereses, et potissimum illas, quae in famosis Iansenii propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hae damnatae fuerunt, acceptis continentur, manifeste innovantes, respective, hac nostra perpetuo valitura constitutione, declaramus, damnamus et reprobamus.

Mandantes omnibus utriusque sexus Christianis, ne de dictis propositionibus sentire, docere, praedicare aliter praesumant, quam in hac eadem nostra constitutione continetur, ita ut quicumque illas vel illarum aliquam coniunctim vel divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de iis etiam disputative publice aut privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ecclesiasticis censuris aliisque contra similia perpetrantes a iure statutis poenis, ipso facto, absque alia declaratione subiaceat.

Caeterum per expressam praefatarum propositionum reprobationem, alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus, cum praesertim in decursu examinis complures alias in eo deprehenderimus propositiones illis, quae, ut supra, damnatae fuerunt, consimiles et affines, iisdemque erroribus imbutas, nec sane paucas sub imaginario quodam, veluti grassantis hodie persecutionis obtentu, inobedientiam et pervicaciam nutriendas, easque falso christianae patientiae nomine praedicantes, quas propterea singulatim recensere, et nimis longum

esse duximus, et minime necessarium; ac demum quod intolerabilius est; sacrum ipsum Novi Testamenti textum damnabiliter vitiatum comperimus, et alteri dudum reprobatae versioni Gallicae Montensi in multis conformem; a Vulgata vero editione, quae tot saeculorum usu in Ecclesia probata est, atque ab orthodoxis omnibus pro authentica haberi debet, multipliciter discrepantem et aberrantem, pluriesque in alienos, exoticos, et ac saepe noxios sensus non sine maxima perversitate detortum.

Eumdem propterea librum, utpote per dulces sermones et benedictiones, ut Apostolus loquitur, hoc est, sub falsa pia institutionis imagine, seducendis innocentium cordibus longe accommodatum, sive praemissis, sive alio quovis titulo inscriptum, ubicunque et quocunque alio idiomate, seu quavis editione aut versione hactenus impressum, aut in posterum (quod absit!) imprimendum, auctoritate apostolica tenore praesentium iterum prohibemus, ac similiter damnamus, quemadmodum etiam alios omnes et singulos in eius defensionem, tam scriptos quam typis editos, seu forsitan (quod Deus avertat!) edendos libros seu libellos, eorumque lectionem, descriptionem, retentionem, et usum omnibus et singulis Christianis fidelibus sub poena excommunicationis per contrafacientes ipso facto incurrenda, prohibemus pariter, et interdicimus.

Praecipimus insuper venerabilibus fratribus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, nec non haereticae pravitatis inquisitoribus, ut contradictores et rebelles quoscunque per censuras et poenas praefatas, aliaque iuris et facti remedia, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii saecularis auxilio, omnino coerceant et compellant.

Volumus autem, etc.

Nulli ergo omnino hominum, etc.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem anno Incarnationis Dominicae 1713, vi Idus Septembris, pontificatus nostri anno decimo tertio.

I. Card. prodaturus.

- 35 Constitutionem sanctissimi domini Nostri Benedicti XIV, incip. *Detestabilem*, qua anno 1752, iv Idus Novembris, damnavit atque prohibuit quinque propositiones duellorum abusui faventes, iam protulimus ad litteram tom. 2, in verb. *Duellum*, quam, ne alibi dicta repetantur, vide ibi.

* Decretum autem Sac. Congregationis Inquisitionis Rom. quo novissime damnatae sunt quaedam theses circa usum opinionis probabilis, allatum est supra verb. *Opinio probabilis*.

- 36 Qua censura notandus sit, qui propositiones a Pontifice loquente ex cathedra damnatas amplectitur adhuc, ut probabiles seu veras; non
37 omnes in omnibus conveniunt doctores. Quam-

vis enim omnes communiter conveniant in hoc, quod propositiones damnatae, ut *haereticae*, non possint citra haeresim negari tales, nempe quod sint *haereticae et falsae*, utpote immediate oppositae doctrinae fidei essentialiter verae ab Ecclesia definitae: tamen circa propositiones alia censura notatas, nempe quod sint *scandalosae, temerariae, erroneae, seditiosae, blasphemiae*, et huiusmodi, valde discrepant inter se doctores; Bannes enim qu. 11, de Fide, art. 2 in fine; Turrianus, de Fide, disp. 55, dub. 5, § *Deinde in aliis*; Lugo, de virtute Fidei, disp. 20, sect. 3, a n. 108, citati a Viva, ad Proposit. damnat., quaest. *Prodroma*, n. 18, et alii putant solum esse errorem aut errori proximum negare, quod aliqua talis propositio mereatur notam, qua inuritur a Sancta Sede, ipse tamen Viva, cit. qu. *Prodroma*, ad Propositiones damnatas, num. 18, cum Maldero, Coninch., et aliis dicit, quod licet propositio alia censura notata, v. gr. quod sit *scandalosa*, citra haeresim negari non possit, quod sit *scandalosa*, prout ea definitur a Pontifice loquente ex cathedra; nihilominus negare, quod ea sit falsa, in omnium sententia, non continet haeresim, sed solum errorem, cum non definiatur a Sancta Sede immediate eius falsitas, sed solum per illationem certam descendat falsitas ex eo quod sit *scandalosa*; unde secundum hanc veriore sententiam, qui docet et tenet propositionem *scandalosam* non est formaliter et proprie, seu rigore *haeticus*, sed solum formaliter et rigore *scandalosus*, et sic *temerarius*, qui docet et tenet *temerariam, seditiosam*, et similiter de aliis.

* In opere inscripto: *Pontificalium constitutionum in Bullario Magno et Romano contentarum, et aliunde desumptarum Epitome, et secundum materias dispositio cum Indicibus locupletissimis opera et studio Aloysii Guerra S. T. D., Venetiis 1772, tom. 2, tit. 20, qui est de haeresibus, libris, propositionibus, recensentur constitutiones Romanorum Pontificum et decreta eorum auctoritate edita, a S. Leone I usque ad Clementem XIV, quibus haereses, propositiones ac libri damnantur. De erroribus autem, qui ab initio duodecimi saeculi post Incarnationem Verbi usque ad annum 1713, in Ecclesia proscripti sunt et notati, pluribus agit Carolus du Plessis d'Argentré in opere cui titulus: *Collectio iudiciorum de novis erroribus; Lutetiae Parisiorum 1724*. Theologiae quoque morali P. Gabrielis Antoine P. Philippus a Carboneano Appendicem addidit: *De damnatis ab Ecclesia propositionibus*, cum opportunis ad earum plerasque adnotationibus et explicationibus ac censuris, monitoque *ad Ecclesiae pastores et confessarios circa eorum vitium ac detestandum peccatum, qui orthodoxas scholas, theologosque catholicos invidioso Baianismi ac Iansenianismi nomine traducunt, et expositione**

doctrinae: *De variis hominis ad ultimum finem comparati statibus, de libertate, deque Christi gratia; ubi ea potissimum declarantur, quae ad explicanda Lutheri, Baii, Iansenii, Quesnellique systemata, atque vindicandas ab omni nota Catholicorum opiniones necessaria videntur.* Quod quidem monitum et expositionem in duabus Appendicibus, verb. *Gratia ut est donum Dei*, ab eodem P. Philippo a Carboneano subiectis in Romana Bibliothecae huius editione anno 1757 curata, et caeteris quae eam sunt consecutae, legere quisque potest. Latius in hoc argumenti genere versati sunt, qui vel omnes et singulas propositiones, quas Romani Pontifices ab anno 1567 ad annum usque 1713 damnarunt, vel aliquas tantum, v. gr. proscriptas ab Alexandro VII, Innocentio XI et Alexandro VIII sive a Clemente XI expendendas refutandasque data opera susceperunt. Ex his illos, quorum mihi opera nunc succurrunt, indicabo. Sunt autem, Dominicus Viva, in *Damnatarum thesium theologica trutina*, in qua *Theses ab Alexandro VII, Innocentio XI et Alexandro VIII, necnon Iansenii et Quesnelli ad theologiam trutinam revocantur, ac Michaelis Baii, Michaelis de Molinos aliaeque theses superiore saeculo profligatae in calce operis* (nempe in Appendice ad part. 3 alterius editionis) recensentur, et nonnullae discutuntur, Patavii 1709 et Beneventi 1716 qui tamen non sine cautione est legendus: Franciscus Vanrast, cuius Opuscula duo exstant saepius typis excusa, primum ita inscriptum: *Veritas in medio, seu D. Thomas doctor angelicus propositiones omnes circa theoriam et praxim, rigorem et laxitatem versantes a Baianis usque ad Quesnellianas 101 inclusive per tutissima et inconcussa, atque ab omni extremo remota dogmata praedamnans: inserta est vita Baii, Iansenii, aliaeque gesta historica: accessit responsio brevis a P. Quesnel.*; alterum hoc titulo: *Historia haereticorum et haeresum antea inscripta lux fidei, seu D. Thomas doctor angelicus omnium errorum ante vitam, in vita et post vitam ad haec usque tempora ab incubulis Ecclesiae exortorum tenebras e litteris sacris profligant ac praedebellans, cuiuslibet saeculi erroribus praefigitur errorum vita historice deducta: accessit singularis dissertatio adversus modernos sectarios*; Ludovicus Vincentius Massius de Casavallibus Valentinus ordinis praedicatorum in opere, quod inscribitur: *Propositionum canonice damnatarum praedamnatio Augustino Thomistica, sive propositiones a S. Pio V successoribusque Romanis Pontificibus usque ad praesens proscriptae, etc., in duos tomos distributa, Valentiae apud Iosephum Stephanum Delz 1761*; Pius Thomas Milante, qui Neapoli ex typographia Ianuarii et Vincentii Mutio annis 1738, et duobus proximis, tomis tribus in-4°. *Exercitationes dog-*

matico-morales in propositiones proscriptas a SS. PP. Alexandro VII, Innocentio XI et Alexandro VIII, edidit De La Fontaine cuius est titulus: *SS. D. N. Clementis PP. XI Constit. Unigenitus, theologicè propugnata cum synopsi, auctore Chrystophoro Iacobi Paderbornensi, Romae typis Io. M. Salvioni et Mainardi 1717*; Gregorius Selli in opere, cui titulus: *Propositiones a SS. D. N. Clemente Papa XI damnatae in Bulla Unigenitus Dei Filius, quas in sententia SS. Ecclesiae DD. Augustini et Thomae Aquinatis apostolici iudicii censura merito confixas fuisse ostendit frater Gregorius Selli Ord. Praed. S. P. A. Magister, Romae 1718, typographia reverendae Camerae Apostolicae*; Fulgentius Bellelli cuius opus inscriptum: *Mens Augustini de modo reparationis humanae naturae post lapsum, adversus Baianam et Iansenianam haeresim iuxta apostolicas constitutiones exposita. Pars prima, quae est refutationis propositionum damnatarum Quesnelli prodromus; pars altera Quesnelli theses confutatas exhibens, Romae typis Rocchi Bernabò, anno 1737, prodit.*

Hinc ad uberiores notitias iuvat hic recensere praecipua censurarum genera, quibus notari possunt propositiones referentes doctrinam fidei catholicae et christianis moribus nocivam seu noxiam, a quibus eadem propositiones denominationem sortiuntur.

Haeretica propositio est illa, quae formaliter opponitur veritati a Deo revelatae et per Ecclesiam definitae, seu cuius contradictoria est de fide.

Sapiens haeresim est illa, cuius contradictoria non est quidem expresse definita, sed tamen sic communiter recipitur in Ecclesia ac si esset de fide, ideoque praebet iudicium, saltem probabile, iudicandi, quod in defensore illius lateat haeresis.

Suspecta de haeresi est illa, quae in rigore grammatico vera esse potest; attamen ex quibusdam circumstantiis personae, loci et temporis innuere videtur latentem haeresim.

Haeresi proxima ea est, quae est contradictoria illi, quae vel a plerisque habetur tanquam de fide vel per evidentem consequentiam infertur ex una de fide et altera indubitata.

Schismatica est illa, quae aperit viam divisioni corporis mystici Christi, id est separat seu retrahit Ecclesiam, seu fideles a suo capite, seu Romano Pontifice.

Iudaica est illa, quae de Christo sentit cum Iudaeis, asserens v. gr. Christum seu Messiam nondum advenisse, sed adhuc esse venturum.

Pagana est illa, quae cum paganis plures deos admittit.

Athea est illa, quae cum atheis Deum esse negat.

Blasphema est illa, quae continet iniuriam et irreverentiam contra Deum, vel Deiparam, vel sanctos.

- 49 *Impia* est illa, qua verus cultus Deo vel Deiparae, vel sanctis debitus evertitur vel minuitur.
- 50 *Erronea* est illa, quae contradicit conclusioni theologicae, sive deductae ex una de fide et altera evidente.
- 51 *Errori proxima* est illa, quae contradicit tali conclusioni, quae a plerisque, non tamen ab omnibus habetur tanquam theologica.
- 52 *Sapiens errorem vel suspecta erroris* est illa, quae licet in rigore sermonis non contradicat alicui conclusioni theologicae, tamen ex circumstantiis personae, loci et temporis, gravem adiunctam habet erroris suspicionem.
- 53 *Scandalosa* est illa, quae immediate et de se praebet alii occasionem ruinae spiritualis circa doctrinam morum et fidei.
- 54 *Temeraria* positive est illa, quae contra se habet firmissimas rationes, et gravissimorum doctorum auctoritates, et pro se nullam firmam et gravem. *Temeraria* negative est illa, quae nec pro se, nec contra se habet ullam rationem et auctoritatem.
- 55 *Seditiosa* est illa, quae inducit divisionem in populo, seu concitat tumultum contra superiores in Ecclesia vel Republica.
- 56 *Male sonans* est illa, quae abutitur vocibus contra communem sensum fidelium, et licet habeat duos sensus, unum fidei congruum, alterum non congruum; saepe tamen ab audientibus sumitur in malam partem.
- 57 *Piarum aurium offensiva* est illa, quae nedum male sonat, sed aliquid insuper indignum, seu indecens in materia religionis pronuntiat.

Laxa est illa, quae multum favet conscientiae libertati, et in materia morum est nimis licentiosa.

Simplicium seductiva est illa, quae sub specie pietatis vel boni praetextu errorem tegens, apta est simplicium mentes seducere.

Insana, fabulosa et mendosa est illa, quae nec ratione, nec auctoritate constat, neque aliqua verisimilitudine nititur.

Apocrypha est illa, cuius auctor incognitus aut incertus est; vel de qua non constat, quod sit canonica vel divina.

Antiquata est illa, quae antiquitus admittebatur tanquam probabilis, quia nondum erat cognitum principium certum; sed iam licet non sit expresse damnata, est tamen impossibilis cum novo decreto Romanae cathedrae.

Improbabilis est illa, quae nititur motivo fallibili non gravi, sed simpliciter indigno, propter quod fiat assensus.

NOVA ADDITIO.

De variis errorum gradibus, notisque propositionum plura tibi dabunt, Melchior Canus, de Locis theologicis, lib. 12, cap. 8 et seqq.; Petrus Annatus, in methodico ad positivam Theologiam apparatu, lib. 1, art. 5; Card. Gotti, in Theologia scholastico-dogmatica, tract. 1 Isagogico, qu. 1, dub. 5, § 1 et seqq.; P. Philippus a Carboneano, in Appendice citata: de Propositionibus damnatis, cap. 2, et alii, a quibus indicandis supersedeo.

PROSPECTUS

Summarium.

1. Moniales non possunt habere et retinere prospectum in ecclesia saecularium seu regularium virorum.

1. Nullo modo debet ab Episcopo permitti, quod in fundatione monasterii, nec postea, moniales habeant prospectum, vel retineant crates correspondentes in ecclesia presbyterorum saecularium, sive regularium pro audienda missa sub praetextu, quod non possint ob illarum paupertatem manutenere cappellanum; sed ubi inveniatur adesse et retineri, omnino debet mandare removeri; prout ita fieri iussit Sac. Congr. Episc., in Troiana adversus moniales Annuntiatae Foggiae ad relationem Card. Petrucci, 27 Februarii 1693, quae cum parere distulissent variis excusationibus, iterum recurrentibus canonicis collegiatae, in quorum ec-

2. Iniungitur Episcopo, ut cryptas et aditus subterraneos a domibus privatorum ad ecclesias et loca immunita claudere faciat. 3. Alia ad rem. *Remissive*.

clesia prospectus in vim concordiae retinebatur. Eadem Sac. Congr., 16 Nov. 1696, rescripsit: *Episcopus omnino intra mensem decreta Sacrae Congregationis exsequatur, et procedat ad destructionem transitus*. Sic apud Monac., to. 1, tit. 6, formul. 16, n. 35.

Iniungitur Episcopo, ut cryptas et aditus 2 subterraneos a domibus privatorum ad ecclesias et loca immunita claudere faciat. S. Cong. Immunit., 9 Martii 1632, lib. 2 Decr. Paulucci, pag. 115; apud Riccium, in sua Synopsi, verb. *Episcopus quoad immunitatem*, n. 30.

Alia ad rem. Vide verb. *Fenestrae*, verb. 3 *Ecclesia*, art. 5, et verb. *Porta*.

PROTONOTARII DE NUMERO PARTICIPANTIUM

Summarium.

1. Protonotarii unde sint dicti? - 2. In litteris apostolicis appellantur simpliciter notarii; cum adiecto tamen de numero participantium, et quare? - 3. Isti pro-

tonotarii seu notarii Sedis Apostolicae numero septem fuerunt instituti in ipsis primitivae Ecclesiae initiis, et ad quid? - 4. Hoc septem notariorum Sedis Apostolicae collegium, fuit postea ampliatum ad numerum duodecim; et maximis privilegiis decoratum, quae as-

signantur. — 5. Officium protonotariorum apostolicorum est venale. — 6. Hoc protonotariorum collegium fuit semper in maxima veneratione. — 7. Olim isti protonotarii habebant praecedentiam super Episcopos. Nunc vero non nisi in consistoriis publicis et solemnibus equitationibus, ad num. 8. — 9. Isti protonotarii praecedunt alios praelatos curiae. — 10. Item praecedunt sacristam Papae, si non sit Episcopus. — 11. Item praecedunt praeceptorem Hospitalis S. Spiritus Urbis, Archimandritam Messanensem, abbates mitratos et correctorem cancellariae. — 12. Item praecedunt canonicos

patriarchalium Urbis. — 13. Isti protonotarii quas vestes induant? — 14. Refertur decretum Congregationis particularis quoad usum permissum istis protonotariis victae rosacei coloris, aliarumque praecipue in pileo. — 15. In capella Pontificia utuntur cappis. — 16. Unus istorum protonotariorum semper intervenit in Congregatione de Propaganda Fide ac Sacrorum Rituum, et in confectione processuum beatificationum et canonizationum. — 17. Collegium horum protonotariorum tenere solet capellas. — 18. Alia ad rem cum addit. ex aliena manu, ad n. 23.

1 Protonotarii dicti sunt a verbo graeco *protos*, quod latine idem est ac *primus*. Unde S. Stephanus protomartyr dicitur, quia primus pro Christi nomine martyrio coronatus fuit, sicque est primus martyr, ut declarat Glossa, in authentic. de Tabellionibus, § *Illud quoque*, collat. 4.

2 Hinc protonotarii sunt primi notarii Sedis Apostolicae; haec tamen in bullis aliisque pontificiis litteris illos nominat simpliciter *notarios*, ut notant Chassan., in Catalog. gloriae mundi, part. 4, considerat. 28; Card. Petra, Commentar. ad Constitut. Apostolic., tom. 5, in Constit. 4 Pii II, n. 2; Barbosa, lib. I Iuris ecclesiast. univers., cap. 23, n. 4, et alii passim. Quamvis in regulis cancellariae ponatur illud nomen ad maiorem excellentiam; in litteris tamen apostolicis isti, qui collegium praelatorum in curia constituunt, appellantur cum adiecto *de numero participantium*, ut ita distinguantur ab aliis simplicibus, ut tradunt Card. de Luca in Relat. Romanae curiae, discours. 44, n. 2; Card. Petra, loc. cit., num. 2, et alii; potestque addi quod sic appellantur ex quo prae aliis participant et habeant quotidie panem honoris, et vestes in coronatione et morte Pontificis, et locum in Cavalcatis Pontificalibus; ex Constit. Sixti V, incip. *Romanus Pontifex*.

3 Dicti protonotarii seu notarii Sedis Apostolicae fuerunt numero septem, instituti a primordiis Ecclesiae, a SS. Clemente I, Anthero etiam I, et Iulio similiter I, ad res martyrum, et quaecunque ad Ecclesiam pertinerent fideliter describenda, et descripta scriniis Ecclesiae recondenda, ut dicit Sixtus V in cit. Const. *Romanus Pontifex*. Ideoque praecipuum eorum munus versatur in processibus, qui fiunt super canonizationibus seu beatificationibus servorum Dei, et in registrando acta Summorum Pontificum et Ecclesiae; Card. de Luca, loc. cit., n. 2; Card. Baronius, ad annum 238, n. 1, et alii.

4 Istud collegium septem notariorum Sedis Apostolicae fuit ampliatum ad numerum duodecim a Sixto V, Const. incip. *Romanus Pontifex*; maximisque privilegiis fuit decoratum ab eodem Sixto V, in cit. et alia Const. incip. *Laudabilis*. Et in primis § 3, doctorandi facultatem concedit; et § 4, notarios creandi; et § 5, spurios legitimandi ad successionem bonorum etiam ecclesiasticorum; et § 6, statuta pro collegio

condendi; et § 7, familiares Papae et praelati domestici declarantur; et § 8, concedit ut panem honoris quotidie, et vestes in coronatione et morte Papae, et locum in Cavalcatis Pontificalibus habeant; et § 9, ut litterae apostolicae gratis pro eis expediantur; et § 10, ut emolumenta illis assignata nusquam eis diminuuntur; et § 11, licentiam dat deferendi arma propriis, et eorum familiaribus; et § 12, facultatem eis concedit testandi, etiam de acquisitis ex bonis ecclesiasticis pro ducatis duobus mille; et § 13, eos eximit et totaliter liberat a quorumcunque Ordinarium locorum, et aliorum omnium iudicum iurisdictione, potestate, superioritate et dominio, ac Sedis Apostolicae iurisdictioni et potestati duntaxat immediate subiicit; et § 14, facultatem concedit creandi quolibet anno unum notarium seu protonotarium titularem, non participantem; et § 15, locum eis designat in signaturis; et § 16, pariter in actibus publicis consistorii; et § 17, canonizationibusque sanctorum; et § 18, consistoriis quoque publicis, et cappellis; et § 19, concedit ut habeant monetas argenteas et aureas coronationis; et § 20, constituit, quando Papae serviant; et § 21, quando utantur Pontificalibus; et § 22, altarique portatili.

5 Officium protonotariorum apostolicorum participantium est venale ratione emolumentorum valoris scutorum duodecim mille circiter, magis vel minus iuxta diversas temporum contingentias, ex quibus emolumenta crescere vel decrescere solent. Card. de Luca, loc. cit., n. 2; Card. Petra, loc. cit., n. 29, ubi dicit esse in pretio scutorum 14 mille circiter.

6 Hoc protonotariorum collegium fuit semper in maxima veneratione, et in illud admitti non solent, nisi nobilissimi, et undequaque ornatissimi viri; unde ex illorum numero quamplurimi ad Cardinalatum, et multi etiam ad Summum Pontificatum promoti fuerunt, ut tradunt Card. Petra, loc. cit., n. 22; Barbosa, loc. cit., n. 7, et alii passim.

Olim isti protonotarii habebant praecedentiam super Episcopos, ac consequenter super omnes praelatos, ut inter alios tradit Cardin. Petra, loc. cit., n. 3. At Pius II, Constitut. incip. *Cum servare*, praecedentiam Episcopis, etiam electis, super notarios Papae, vulgo protonotarios nuncupatos, deberi statuit ubique in curia, et extra.

- 8 In consistoriis vero publicis quatuor notarios assistere decrevit proximiores Solio Pontificio honorabiliore loco, ut videri potest in d. constitutione. In ipsis enim publicis consistoriis, ubi de rebus, quae geruntur, authentica conficiant instrumenta rogari consueverunt, quatuor ex eis, qui *numerati* dicuntur, aut ipsis absentibus, totidem ex aliis secundum institutionem eorum seniores, iuxta gradum Apostolici Solii honorabiliorem occupant locum, Sedique Pontificiae proximiores assident; sicque isti protonotarii in equitationibus solemnibus, quae fiunt occasione possessionis Romani Pontificis apud Ecclesiam Lateranensem, in ingressu regum et magnorum principum, ac huiusmodi, praecedentiam habent super Episcopos et archiepiscopos non assistentes; tunc enim primum locum occupant Episcopi assistentes cappellae pontificiae, deinde protonotarii, et post eos accedunt Archiepiscopi et Episcopi non assistentes, aliique praelati iuxta eorum ordinem. Sic Card. de Luca, loc. cit., num. 3; Card. Petra, loc. cit., num. 10; Barbosa, loc. cit., n. 3, et alii passim.
- 9 Protonotarii Apostolici in cappella pontificia, aliisque actibus distinctis a mox dictis praecedunt quoscunque alios praelatos non Episcopos; sicque praecedunt auditores Rotae, clericos Camerae, aliosque inferiores praelatos ac generales religionum; Card. de Luca, loc. cit., n. 2; Card. Petra, loc. cit., num. 13, et alii communiter; et colligitur ex cit. Const. Pii II, incip. *Cum servare*; ubi statuitur, quod ubique habeant locum post Episcopos.
- 10 Item praecedunt sacristam Papae, si non sit Episcopus. Sac. Rit. Congr., 11 Febr. 1598 et 13 Ianuarii 1601; Card. Petra, loc. cit., n. 14, et alii communiter innixi dictae Const. Pii II, *Cum servare*.
- 11 Insuper praecedunt praeceptorem Hospitalis S. Spiritus Urbis, Archimandritam Messanensem, et abbates usum mitrae habentes ac correctorem Cancellariae. Sic expresse Sac. Rit. Congr., 13 Iulii 1601; apud Barb., loc. cit., num. 8; Card. Petra, loc. cit., n. 15, et alii passim per cit. Constit. Pii II, *Cum servare*.
- 12 Item praecedunt omnes canonicos patriarchalium Urbis, tam in ipsis patriarchalibus quam in quibuscunque cathedralibus extra Urbem; sic servari mandavit Sac. Rit. Congr. cum oraculo Pauli V, sub die 4 Maii 1613; testibus Barb., loc. cit., n. 10; Card. Petra, loc. cit., n. 21, et Nov., in Summa Bullar., tit. de Protonotariis, n. 8.
- 13 Protonotarii participantes induunt vestem et mantelletam violaceam cum usu rochetti in publicis functionibus, et habent in pileo private quoad alios praelatos floccum rosacei coloris, nec non pileum praelatitium nigrum cordulis violaceis circumdatum cum floccis dicti coloris rosacei. Sac. Rit. Congr., in causa

Urbis protonotariorum, 17 Februarii 1617; apud Barb., loc. cit. n. 7, et tradit expresse Card. Petra, loc. cit., num. 23, qui immediate sub n. 24 sic subiungit.

Quoad pileos usuales fuit habita Congregatio 14 quaedam particularis; die 6 Augusti 1674, in causa Vittae protonotarii; et inter positiones Card. Casanate reperitur sequens adnotatio.

Die 6 Augusti 1674, Vittae protonotariorum.

« In congregatione particulari habita in aedibus eminentissimi Brancatii, in qua interfuerunt idem eminentissimus, nec non eminentiss. DD. Cardinales Rasponus, de Maximis, Carpineus et Casanate, in praesentia a secretis Congregat. Rituum, fuit propositum votum, an collegio DD. protonotariorum participantium concedenda sit facultas vittae argenteae in pileo, attento, quod vitta violacea ex concessione apostolica fuit concessa auditoribus Rotae et clericis Camerae Apostolicae, eminentissimus Brancatius dixit, posse concedi; eminentiss. de Maximis non esse concedendum, quia metalla sunt promiscua, et talis concessio forsitan esset iniuriosa Sacro Collegio. Eminentissimus Carpineus dixit, posse concedi vittam coloris rosacei, nec non tintinnabula in cingulo. Eminentiss. Casanate in voto eminentiss. Carpinei. Omnes tandem convenere in voto eminentissimi Carpinei quoad vittam tantum ».

In cappella pontificia protonotarii participant 15 utuntur cappis iuxta morem aliorum praelatorum, nunquam tamen cottis super rochetum, uti utuntur auditores Rotae, clerici camerae, et alii inferiores praelati in processionibus, et certis aliis actibus; isti enim protonotarii semper incedunt cum cappis. Sic expresse Card. Petra, loc. cit., n. 25.

Unus istorum protonotariorum participantium 16 semper intervenit in Congregatione de Propaganda Fide, in Congregatione Sacrorum Rituum et in confectione processuum canonizationum seu beatificationum Servorum Dei, Card. de Luca, in Relatione Romanae curiae, discours. 18, n. 14, et disc. 44, num. 4; Card. Petra, loc. cit., n. 27. Vide supra n. 5, § 17, Constitutionem Sixti V.

Collegium protonotariorum participantium 17 tenere solet cappellas, prout quolibet anno eam tenent in Ecclesia S. Andreae de Valle clericorum regularium, in festivitate S. Caietani, qui de eodem collegio fuit, teste Card. Petra, loc. cit., n. 26.

Protonotarii Apostolici participantes ne 18 queunt promovere absentes ad gradus doctoratus. Bened. XIV, tom. 1, Const. 106, incip. *Inter conspicuos*, § 23. Praesentes vero in Urbe, nonnisi sex in singulos annos servatis servandis, et cum conditionibus praescriptis; idem, ibid., § 25. Protonotariorum non participantium 20 numerus immerito incusatur. Idem, Const. incip. *Quamvis*, § 1 et 4.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

21 De origine protonotariorum vide, si lubet, Macri, in Hierolexic., verb. *Protonotarius*; Card. Iacobat., de Concil., lib. 3, art. 5; Felic. Anton. Guarner., de Eccles. militanti., lib. 4, cap. 7.

22 Duo vero hic non sunt omittenda. Alterum est, quod ex constitutione S. M. Benedicti XIV, data iv Kalendas Septembris 1745, de qua meminit etiam auctor supra n. 18 et 19. Collegio protonotariorum de numero participantium non licet hodie ad doctoratus gradum absentes promoveri, praevis examine in partibus explendo, sed solum conceditur sex personas singulis annis in Urbe vere et realiter praesentes praevis rigoroso examine personaliter et collegialiter per ipsos protonotarios faciendo promoveri. Et numerus dictorum sex doctorum quavis de causa uno anno non completus haud potest subsequenter annis suppleri. Qui vero ita ab

hoc collegio in Urbe ad doctoratus gradum promoventur, iisdem gaudent privilegiis, quibus gaudent promoti ab archigymnasio sapientiae etiam ad effectum assequendi ecclesias cathedrales.

Alterum, quod hic expendere necessarium est, an vacato per contractum matrimonii protonotariatu, reservatarius decreti amittat premium? Rationes hinc inde affert Rigant., in Commentar. ad regul. cancellar., regul. 58, a num. 87 ad plur. sequent., et pro affirmativa opinione de rigore iuris concludit; aequitatem vero habere subdit opinionem negativam: *Et aequitatem hanc secutus*, inquit, *S. M. Clemens XI, cum anno 1705, per matrimonium contractum a principe Hieronymo Pamphilio vacasset protonotariatus per ipsum obtentus, pro cuius pretio et emolumentis reservatum erat decretum favore clar. mem. principis Ioannis Baptistae Patris, mandavit ex gratia protonotariatus pretium eidem principi Patri restitui.*

PROTONOTARIUS TITULARIS, SEU EXTRA NUMERUM

Summarium.

1. Protonotarius titularis, seu extra numerum potest in ecclesia et functionibus ecclesiasticis deferre habitum praelatitium. — 2. Protonotarius titularis praecedit canonicis cathedralium uti singulis, non autem collegialiter. — 3. Protonotarius titularis non debet ratione sui protonotariatus munera aliis de iure seu de consuetudine spectantia sibi vindicare. — 4. Protonotarius titularis paramenta benedicere non potest. — 5. Protonotarius titularis non potest paramenta sumere pro missa ab altari, sed in sacristia sicut caeteri. — 6. Protonotarii titulares post abbates, et non supra sedere debent. — 7. Protonotarii titulares locum digniorem cedere debent officialibus Episcopi et dignitatibus cathedralium. — 8. Protonotarii-titulares neque supra, neque inter canonicos locum habere debent. — 9. Pro-

tonotarii titulares in conservatores deputari possunt. — 10. Protonotarius titularis gaudet fori privilegio in civilibus et criminalibus causis. — 11. Protonotarius titularis qualiter sit exemptus a iurisdictione Ordinarii. — 12. Protonotarius ut dignitas non potest abacum praeparare, dum celebrat more praelatorum. — 13. Protonotarius titularis potest apponere pileolum super insignibus, et habere annulum, dum celebrat, dummodo non cum gemma. — 14. Unde quamvis protonotarii titulares non possunt in missa gestare annulum cum gemma. — 15. Possunt tamen ipsi, sicut et canonici in missa gestare illum sine gemma et sine aliqua effigie. — 16. Protonotarii titulares possunt concionari cum mantelletta et rocchetto. — 17. Canonicus protonotarius incedere potest cum habitu praelatitio, et summum retinere locum in choro. — 18. Alia ad rem. *Remissive.* — 19. Subnect. addit. ex aliena manu ad num. 25.

1 Protonotarius titularis, seu extra numerum, non potest prohiberi deferre habitum praelatitium, nempe rochetum cum mantelletta coloris violacei, et in ecclesiis et functionibus ecclesiasticis cum eodem habitu incedere, et sedere iuxta dispositionem caeremonialis, lib. 1, cap. 13, Sac. Congr. Rituum, in Mazarien., 28 Sept. 1630, et in Catanien., 5 Iulii 1631.

2 Protonotarius titularis praecedit canonicis cathedralium uti singulis, non autem collegialiter. Sac. Congr. Rit., in Concord., 16 Maii 1601 et 12 Iulii 1603.

3 Protonotarius titularis non debet ratione sui protonotariatus munera aliis de iure seu de consuetudine spectantia, sibi vindicare. Sac. Congr. Rituum, in Caputaquen., 16 Maii 1601.

4 Protonotarius titularis paramenta benedicere non potest. S. Congr. Rit., die 27 Iulii 1627.

5 Protonotarius titularis non potest paramenta sumere pro missa de altari; sed in sacristia ut caeteri. Sac. Congr. Rituum, in Asculana in Apulia, 6 Martii 1610.

Protonotarii titulares post abbates, et non 6 supra, sedere debent. Sac. Congr. Rituum, in dicta Asculana in Apulia, 6 Martii 1610.

Protonotarii titulares tam in sessionibus in 7 Ecclesia, quam in processionibus debent cedere locum digniorem officialibus Episcopi et dignitates obtinentibus, et canonicis ecclesiarum cathedralium. Sac. Congreg. Rituum, in Causa Castellae et Legionis, 30 Aprilis 1604; Clemens VIII, Const. incip. *Decet Romanum.*

Protonotarii titulares neque supra, neque in- 8 ter canonicos locum habere debent. S. Congr., in Spoletana Terrae Cassiae, 23 Martii 1619.

Protonotarii titulares in conservatores depu- 9 tari possunt. S. Congr. Conc., de anno 1630, apud Barbosam, in Summa Const. Apostolic., verb. *Protonotarius titularis*, n. 18.

Protonotarius titularis in habitu clericali in- 10 cedens, tam in civilibus quam in criminalibus causis fori privilegio gaudet, quamvis non sit ascriptus servitio alicuius ecclesiae. S. Congr. Concilii, in Toletana, 27 Martii 1632.

- 11 Protonotarius titularis ex privilegio in civilibus est exemptus a iurisdictione Ordinarii quoad causas excedentes summam 25 ducatorum; Leo X, Constitut. 10 incip. *Regimini*; Conc. Lateranen. V, sess. 24, de Reformat., cap. 11, non derogavit privilegiis protonotarium, nisi in causis criminalibus, prout declaravit Sacr. Congr. eiusdem Conc., in Papien., 14 Decembris 1630; apud Barbosam, supra Conc. Trid., loc. cit., num. 2, et in Summa, loc. cit., n. 3.
- 12 Protonotarius ut dignitas non potest praeparare abacum, dum celebrat more praelatorum. Sacr. Congr. Rit., in Comaclen. et Neocastren., 21 Augusti 1601.
- 13 Protonotarius titularis non participans potest apponere pileum super insigniis, et habere anulum, dum celebrat, dummodo non cum gemma. Sacr. Congr. Rit., in d. Comacl. et Neocastren., 21 Augusti 1601; apud Cordubam, in Prax. dispens. apostolicar., lib. 5, cap. 6, n. 52; Barbosa, in Summa decis. apostol., verb. *Protonotarius titularis*, n. 6; Pitton., Constitut. et decis. ad canonicos, n. 119.
- 14 Unde quamvis protonotarii titulares non possint in missa gestare anulum cum gemma, ut censuit Sacr. Congr. Rit., in d. Comaclen. et Neocastren., et alias, die 13 Februarii 1625 et 20 Novembris 1620; apud Pitton., loc. cit., num. 459, ex Gavant., his verbis: *Annuli usus prohibetur protonotariis non participantibus, doctoribus quibuscunque, canonicis cathedra-*
- 15 *lium*; tamen die 4 Augusti 1663, eadem Sacr. Congreg. Rituum, apud eundem Pitton., loc. cit., n. 722, ex eodem Gavant. statuit, ut sequitur: *Possunt canonici missam celebrare cum annulo aureo, et de rigore uti, sed sine gemma et sine aliqua effigie.*
- 16 Protonotarii titulares possunt concionari cum mantelletta et rochetto. Vide verb. *Praedicator*, num. 93.
- 17 Protonotarius incedere potest cum habitu praelatitio, et suum retinere locum in choro. Sacr. Congr. Rit., in Burgi Sancti Sepulcri, 22 Augusti 1722, teste Ursaya, in Miscell. primo, littera C, n. 36.
- 18 Alia, quae concernunt protonotarios canonicos. Vide verb. *Canonicus*, art. 9, a num. 81 ad 90, ad Resolutiones Sacr. Congr., in nostro relatas tom. 8.

Protonotarii de quibus hic agitur, creari possunt non solum a Papa, sed et a legatis de latere, aliisque, quos recenset Rigant., in Commentar. ad regul. Cancellar., regul. 1, § 4, n. 45, et quidem etiam in Urbe, cum agatur de actu voluntariae iurisdictionis, qui ubique locorum etiam in Urbe, Summo Pontifice non absente, exerceri potest; Ventriglia, in Prax., part. 1, adnot. 26, n. 15; Rota, coram Puteo, dec. 162, lib. 1; confer etiam Rigant., ibidem, n. 137 et seq.

Omnium autem horum protonotariorum beneficia sunt reservata vigore Extravagantis *Ad regimen*, et Regul. prim. cancellar. Confer Rigant., ubi supra, n. 46 et plur. seq., ubi quid in Germania, tum quid in Polonia servetur, quoad reservationem hanc.

Ut autem locum sibi vindicet haec reservatio, debet protonotariatus probari, et quidem *plene et concludenter*, sive agatur de ea probanda favore S. Sedis, sive favore protonotarii. Praesertim si ex capite protonotariatus induci praetendatur reservatio contra reum et possessorem beneficii, atque in ea per provisum apostolicum reponatur principale fundamentum gratiae tendentis ad irritam declarandam praecedentem collationem Ordinarii; Riganti, loc. cit., n. 61 et plur. seq., ubi et de concludentibus modis ipsum probandi agit examinatque, an per testes probari ipse valeat.

Quaestionis etiam est, an necessaria sit acceptio protonotariatus, ad effectum reservationis. Vide et de ea eundem Riganti, eodem loc., a n. 75 ad plur. seq.

Convenit vero inter omnes, quod beneficia protonotariorum sint reservata, etiamsi ii fidei professionem, et fidelitatis iuramentum non emisissent, tum propria insignia non assumpserint. Rot., cor. Caprar., dec. 131, num. 10 et seq., et in Segobien. *Beneficii*, cor. Lancett., dec. 1292, n. 8, coram Crisp., § *Quinto*.

Quinimo, et reservata sunt beneficia illius qui fuit protonotarius *de facto* et non *de iure*; maxime si publice et palam se gesserit uti protonotarius, nam sicuti sustinentur actus ab eo gesti, ita illius beneficia sunt reservata. Rigant., loco toties memorato, n. 123 et plur. seq.

Protonotariatus vero, qui concedi solet coenobitis domus Sfortiae, reservationem non inducit. Nec eum admittit secretaria brevium.

PRUDENTIA

Vide verb. VIRTUS, n. 96.

PSALMUS, PSALTERIUM

Summarium.

1. Psalmus quid sit? - 2. Psalterium quid sit. - 3. Psalterium ad quid antiquitus inservierit, et ad quem usum fuerit deinde translatus? - 4. Apud ecclesiasticos pro psalterio intelligitur liber psalmorum. - 5. Psalterii versus, etsi in nostra lingua sine metro procedant, apud Hebraeos tamen sunt versus metrici ex pedibus lyricis. - 6. Quisnam fuerit psalmorum auctor? ad n. 10. - 11. Liber Psalmorum seu Psalterium constat ex 150 psalmis, cuius numeri assignantur mysticae rationes. - 12. Psalmorum alii sunt invitoriales, alii poenitentiales, et alii graduales. Invitorialis est unicus. - 13. Poenitentiales sunt septem maxima utilitate a poenitentibus lecti seu recitati. - 14. Cur psalmi poenitentiales sint septem? - 15. Graduales numero sunt 15, et cur dicantur graduales. - 16. Psalmorum et hymnorum cantus fuit in usu a tempore Apostolorum. - 17. An iam etiam a tempore Apostolorum fuerit in usu alternus psalmorum cantus? Et quis inter Latinos invexerit in Ecclesiam alternum eorum cantum? - 18. Sanctus Damasus Papa decreto generali firmavit alternum psalmorum cantum et communem fecit toti Ecclesiae, statuens insuper, ut in finem cuiuslibet psalmi diceretur *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto*, etc. - 19. Psalmi uti modo recitantur in divino officio, a quo fuerint sic partiti et distributi? - 20. Cur decem et octo psalmi sint constituti et distributi in Matutinis Dominicarum? - 21. Cur duodecim constituti et distributi in Matutinis feriarum. - 22. Cur novem constituti et distributi in Matutinis festorum Domini et Matutinis de sanctis? - 23. Cur quinque in Laudibus: et quare dicantur quinque, licet vere sint octo? - 24. Psalmi Laudum dicuntur quinque, licet quartus sit proprie canticum, et cur? - 25. Ex dictis quinque Laudum psalmis duo mutantur in Dominicis a Septuagesima usque ad Dominicam Palmarum inclusive et cur? - 26. In Laudibus ferialis officii per annum cur primus psalmus sit *Miserere*, et varietur secundus? - 27. In Laudibus qualibet die hebdomadae loco quarti psalmi ponitur unum canticum, et cur? - 28. Canticum quid signifi-

cet? - 29. Laudes cur sic dictae: et cur canticum in ipsis sumatur pro psalmo? - 30. Psalmus quid sit? - 31. Canticum quid sit? - 32. In prima Dominicis diebus per annum, et feriis, Sabbato excepto, recitantur quatuor psalmi, et cur? - 33. In festis autem totius anni et Dominicis tempore paschali recitantur tantum tres, et cur? - 34. In Tertia, Sexta et Nona recitantur tres psalmi, et cur? Et quare pro Prima, Tertia, Sexta et Nona simul recitentur psalmi duodecim. - 35. Dicti divinarum Horarum psalmi a *Beati immaculati in via* usque ad *Principes persecuti sunt me gratis*, non sunt revera distincti psalmi, sed potius unicus tantum psalmus distributus in plures partes, quarum quaelibet ex 16 versibus est constituta, et cur? - 36. In Vesperis quinque recitantur psalmi, et cur? - 37. In completorio quinque recitantur psalmi, et cur? - 38. Si dividantur omnes psalterii psalmi per horas, ad Matutinum recitantur in tota hebdomada 91; ad Laudes 13; ad Vesperas 35; ad alias horas 11; qui omnes simul faciunt 150 quibus constat Psalterium. - 39. Psalterium, quo utitur Romana Ecclesia, est ex translatione S. Hieronymi, et differt a psalterio translationis LXX interpretum, quod adhibetur Romae in Aede Vaticana S. Petri. - 40. Unde psalterium exceptum ab officio divino a S. P. N. Francisco est illud translationis LXX interpretum. - 41. Ultra supradictos 150 psalmos habentur in Breviario septem cantica distributa et posita in unaquaque die hebdomadae loco quarti psalmi Laudum, et assignantur. - 42. Ex Evangelio habentur in Breviario alia tria cantica, nempe *Magnificat* pro Vesperis, *Benedictus* pro Laudibus, et *Nunc dimittis* pro Completorio. - 43. Etiam varii psalmi praenotantur in psalterio cum titulo *Cantici*, et alii cum titulo *Psalmus cantici*. - 44. Assignatur in quibus differant psalmus canticum, psalmus cantici, canticum psalmi et hymnus? - 45. Psallendi ordo sequendus quem tenet ecclesia metropolitana. - 46. Psalmi vulgares non possunt in ecclesia recitari. - 47. Psalterium B. M. V. constans ex 150 *Ave Maria* est cum Indulgentiis concessum a Sixto IV. - 48. Psallendi debitum omnibus in choro incumbit.

1 Psalmus vox est hebraea, significans *cantum*, Oden, *hymnum*; Beyerlinck, in Theatro vitae humanae, verb. *Psalmus*, litt. E. Unde apud ecclesiasticos scriptores psalmus intelligitur carmen sacrum, sive Dei laus metrica scripta, sive solo ore, sive instrumento decantata. Quamvis psalmus generice captus etiam de profanis cantionibus, et quae ad quodcunque musicum instrumentum recitantur, accipiantur. Idem, ibid.

2 Psalterium dicitur *Vas musicum decem chordarum*; Tostat., Comment. in 1 Paralipom., pag. 297, col. 1. Unde Scriptura saepius Psalterii decem chordarum meminit. Hoc decachordum Psalterium pulsatur a parte inferiori, et reddit sonum a superiori; et hebraice vocatur *nabulum et psalterium*, graece *organa*; Tostat., in Genes., fol. 44, eod. 2.

3 Psalterium, ut opinatur Euthymius apud Beyerlinck, loc. cit., antiquitus mulcendo gregi serviebat. At David eius usum sapienter ad Dei cultum transtulit, cantoresque instituit, quod primum fecit in translatione arcae ex domo Obodedom, 1 Paralipom. xv. Unde usus invaluit, quod apud ecclesiasticos pro Psalterio

intelligatur liber Psalmorum, iuxta illud Lucae xxix, 42: *David dicit in libro Psalmorum*; et illud Actor. 1, 20: *Scriptum est enim in libro Psalmorum*.

Psalterii versus, etsi in nostra lingua sine metro procedant, apud Hebraeos tamen versus metrici sunt ex pedibus lyricis, iuxta illud:

Psalterium lyri composuere pedes.

Et dicuntur pedes lyri, quia ad lyram continentem dicebantur, scilicet citharis, organis et musicis instrumentis. Tostat., in Genes., fol. 44, col. 1.

Quoad Psalmorum auctorem seu auctores, 6 varii varia sentiunt. Ludovicus enim Vives, in cap. 14, lib. 17, de Civitat., asserit ante Origenem nullum fuisse dubium apud Iudaeos, Davidem omnium Psalmorum esse auctorem. Postquam vero Origenes summa sua eruditione coepit ostendere quaecunque in prophetis, maxime in Psalmis contenta, ad Christum iam natum pertinere, Iudaei talibus convicti fortissimis argumentis ad novas opiniones veteribus suorum magistrorum contrarias confugerunt:

alii solum illorum Psalmorum; qui eius nomine inscribuntur, auctorem Davidem asserentes; alii novem solummodo ab eo conscriptos, caeteros vero ab illis, quorum nominibus praenotantur, fuisse dictatos, sustinentes: inde factum est, ut etiam sacri interpretes Christiani in varias abierint sententias. Sanctus enim Augustinus, Theophylact., Euthymius, et hos secuti Emmanuel Sa, Mariana, et alii apud Tirinum, praef. in l. Psalmorum, volunt solum Davidem omnium Psalmorum fuisse auctorem. Et de facto Sanctus Augustinus, l. 14, de Civitate Dei, cap. 17, sic expresse dicit: *Mihi credibilis videtur existimare, qui omnes illos centum quinquaginta Psalmos Davidis operi tribuunt.* Et quamvis ipse Sanctus Augustinus, t. 9 impressionis Lugdunensis de anno 1664, in expositione tituli primi Psalmi dicat: *non enim omnes psalmi a David editi sunt...* *David ergo solus novem psalmos ore proprio cecinit;* haec aliena manu in textum Augustini irrepsisse eruditi animadvertunt, ut notat Calmet, in Dictionario Sacrae Scripturae, verb. *Psalmi*, vers. *Haec pro Davide.* Et quod solus David omnium sit auctor Psalmorum deducit Cassiodorus, Praef. in Psalm., ex constanti usu et traditione Ecclesiae, ibi: *Usus Ecclesiae catholicae Spiritus Sancti inspiratione generaliter et immobiliter tenet, ut quicumque eorum cantandum fuerit, lector aliud praedicare non audeat, nisi psalmos David.* Quod et tenet Theodoretus, Chrysostomus, et alii Praefat. in Psalm., et Gavant., tom. 2, sect. 5, cap. 8, n. 4, vocat sententiam hanc communiorē. Imo S. Philastrius, haeresi 126, inter haereticos reputat, qui secus senserit.

- 7 Et hanc sententiam de solo Davide omnium auctore Psalmorum colligunt supradicti ex variis Scripturae locis, et in primis ex 2 Regum, xxiii, 1, ubi David ipse haec de se prodiit: *Dixit David filius Isai.... egregius Psalter: Spiritus Domini locutus est per me.* Item ex 2 Paralipomenon, vii, 6, ubi expresse dicitur: *Sacerdotes autem stabant in officiis suis et levitae in organis carminum, quae fecit David ad laudandum Dominum, quoniam in aeternum misericordia eius, hymnos David canentes per manus suas.* Et variis aliis Veteris Testamenti relictis textibus, in Testamento Novo Lucae, xx, 42, aperte dicitur: *David dicit in libro Psalmorum,* et concordant Matth. xxii, 43, et Marc. xii, 36.

- 8 Contrariam sententiam, nempe non omnium psalmorum auctorem esse Davidem, defendunt Sanctus Hieronymus, Hilarius, Tostatus, Tirinus, et alii plures dicentes varios psalmos a variis prophetis compositos fuisse, iis nempe, qui in titulis subinde praenotantur, v. gr. Asaph, Moyse, Ethan, Eman, Idithun, et tribus filiis Core, sed plures a Davide; quos deinde Esdras simul omnes in unum volumen

compegit et incepit esse liber Psalmorum. Et revera Sanctus Hieronymus, Epist. ad Cyprianum, diserte pronuntiat: *Scimus errare eos, qui psalmos omnes David arbitrantur, et non eorum, quorum nominibus inscripti sunt.* Et distinctius, Epist. ad Sophronium, scribit: *Psalmos omnes eorum testamur auctorum, qui ponuntur in titulis, David scilicet, Asaph et Idithun filiorum Core, Eman, Esraetae, Moysis et Salomonis, et reliquorum, quos Esdras primo volumine comprehendit.* Et S. Hilarius, Praefat. in psalm. et comment. in psalm. cxxxi, expresse dicit: *Absurdum est psalmos David dicere vel nominare, cum ibi auctores eorum ipsis inscriptionum titulis commendantur;* et Tostatus, Praefat. in lib. Regum, quaest. 20, vers. *Respondendum est de psalmis,* ait: *Quamquam David fecerit quosdam psalmos, tamen non omnes, feruntur enim fuisse decem auctores Psalmorum.* Quod et clarius dicit in cap. xxii Matth., qu. 340. Et Tirinus, Praefat. in lib. Psalm., probabiliorē hanc vocat sententiam, quia in fine psalmi lxxi, desinere dicuntur psalmi Davidis, ibi: *Defecerunt laudes filii Iesse,* et mox subnectuntur psalmi Asaph prophetae, ut patet in titulo psalmi lxxii. Et 2 Paralipomen. xxix, 30, praecepit Ezechias levitis, ut cantent psalmos non modo Davidis sed etiam Asaph: *Praecepitque Ezechias et princeps levitis ut laudarent Dominum sermonibus David et Asaph videntis.*

Unde quamvis difficile sit in hac ancipiti materia quidquam certi statuere, tamen probabilius est, Davidem solum non omnium psalmorum esse auctorem, sed et alios, qui in eorum titulis praenotantur. Hinc ad Scripturas et auctoritates pro prima sententia adductas, quibus videtur innui Davidem unicū esse psalmographum, respondetur, quod ipsi totum Psalterium videtur tribui, eo quod ipse plures ediderit psalmos, quam aliquis aliorum auctorum, imo quam omnes alii simul, ut vult Tostatus, in Matth. xxii, qu. 346. Quemadmodum Ciceronianum Epistolarum volumen, etsi aliorum plurimorum Epistolis ad eum scriptis constet, uni tamen Ciceroni, cuius est maior Epistolarum pars, tribuitur. Vel ideo omnium Psalmorum auctor unus David innuitur ac dicitur, quia nedum ipse solus plurimos edidit, sed et editos ab aliis ipse recensuit, et modulationi, ac musicis instrumentis aptavit. Unde notabile est illud Ecclesiastici, xlvii, 10, 11, ubi dicitur, quod *David de omni corde suo laudavit Dominum... Et stare fecit cantores contra altare, et in sono eorum dulces fecit modos.* Hanc sententiam, ultra recensitos numero immediate antecedenti tuentur etiam Eusebius Caesariensis, Praefat. in Psalm. et in Inscript. psalm., et in psalm. xli, lx et lxx. S. Athanasius, in Psalm., p. lxx, tom. 2, nov. edit., collect. Graecor. PP., et auctor Synopsis,

quae ipsi S. Athanasio tribuitur, in qua synopsis, ut notat Calmet, in Dictionario Sacrae Scripturae, verb. *Psalmi*, vers. *Nec Patres Graeci*, psalmi quidam auctoribus, Idithun, Asaph, filiis Core, Aggaeo, Zachariae, Eman, quidam vero quibus *Alleluia* inscribitur hisce omnibus simul tribuuntur: *quod autem* (ait eius libri auctor) *Psalterium Davidis nomen exhibeat, ipse David in causa fuit, qui primus psalmorum inventor habetur, et quorumdam psalmographorum munera et tempora direxit*. Haec ille. Sic etiam Frassen, Disquisition. biblic., § 11, de libro Psalmorum, n. 9; Caetanus, alique plures. Vide Cantipratensem, 4, Hypotyposeon, cap. ultim., et Bellarminum, in Praefat. ad explanat. in Psalmos, ubi eos vocat Davidis, qui carent titulo, et eos item, qui nomen David in titulo praeferunt quocunque casu, sive genitivo seu dativo.

10 Hinc fidem adhibendo titulis nostrorum bibliorum, sub Davidis nomine 72 psalmi producuntur, nullo inscripti nomine 40, quos tamen ad praecedentis psalmi auctores Rabbini referendos censent. Hanc Iudaeorum traditionem probant S. Hieronymus, in Malachiam, et Epist. ad Cyprian.; S. Hilarius, Proleg. in Psalm.; S. Athanasius, Praefat. in Psalm., t. 2, nov. edit., et Eusebius, in psalm. xxv; filii Core auctores laudantur psalmorum xli, xliii, xlv, xlv, xlvii, xlviii, lxxxiii, lxxxiv, lxxxvi, lxxxvii. Salomoni ascribitur psalmus lxxi: *Deus iudicium tuum*, et psalmus cxxvi: *Nisi Dominus*; Ethan, psal. lxxxviii: *Misericordias Domini*; Idithun, psal. lxxvi: *Voce mea*; Moysi, psal. lxxxix: *Domine, refugium*; Asaph, psalm. xlv: *Deus deorum Dominus*; psalm. lxxii: *Quam bonus Israel Deus*; psal. lxxiii: *Ut quid Deus*; psal. lxxiv: *Confitebimur tibi Deus*. Item psalmi a lxxv usque ad totum lxxxiii. Adamo psal. *Bonum est confiteri Domino*; Melchisedecho psal. cix: *Dixit Dominus Domino meo*; Ieremiae et Ezechielii psal. lxiv: *Te decet hymnus*; Ieremiae psal. cxxxvi: *Super flumina Babylonis*; qui etiam Davidi tribuitur. Aggaeo et Zachariae psalm. cxi: *Beatus vir qui timet Dominum*; psalm. cxlv: *Lauda anima mea Dominum*. Sic expresse Calmet, loc. cit., vers. *Si titulis*.

11 Liber Psalmorum aut Psalterium constat ex centum et quinquaginta psalmis¹ cuius numeri mysticas assignant causas doctores, ut Trinitatis ob tres quinquagenarios Hieronymus, Augustinus, Remigius, Lombardus; ob fidem, spem et charitatem, per quas obtinemus iubi-

laeum, Rupertus; ob status poenitentium, iustorum et beatorum, B. Thomas. Sic Beyerlinck, in Theatro vitae humanae, verb. *Psalmus*, § *Numerus*. Vel ob tres gradus vitae seu viae spiritualis, nempe purgativae, illuminativae et unitivae. Frassen, loc. cit., num. 6, et alii.

Psalmorum alii sunt invitoriales, alii poenitentes et alii graduales. Invitorialis unicus est, scilicet xciv: *Venite exsultemus*, quem Ecclesia quotidie, paucis diebus exceptis, legit initio Matutini, ut per ipsum animae devotae invitentur ad Deo in corde cantandum, eius inspirationibus prompte assentiendum, et eius auxilium implorandum. Beyerlinck, loc. cit., § *Partitio et varietas*.

Poenitentes sunt septem, qui a poenitentibus maxima utilitate leguntur seu recitantur, cum exemplo Davidis eorumdem auctoris ad poenitentiam, et culpae detestationem excitent, Deum ad veniam et misericordiam incitent, eumque propitium reddant: unde solent Litaniae sanctorum illis addi, ut poenitentes, multiplicatis intercessoribus, apud Deum ab ipso facilius veniam peccatorum consequantur, iuxta illud Ecclesiae in oratione festi Omnium Sanctorum: *Ut desideratam nobis tuae propositionis abundantiam, multiplicatis intercessoribus largiaris*.

Cur autem Psalmi Poenitentes sint septem? 14 Varias rationes assignat doctissimus Tostatus, in Genesim, c. 17, qu. 606, quarum praecipuae sunt. Primo, quia inter omnes psalmos solos istos septem invenimus, qui aperte loquantur de poenitentia; secundo, quia nos facimus poenitentiam de peccatis praecipue mortalibus, quae sunt septem; tertio, quia numerus septenarius convenit remissioni peccatorum, et etiam poenis peccatorum; unde Ecclesia septem assignavit Psalmos Poenitentes, ut per ipsos significet nos petere veniam de peccatis, et poenam non inferri pro peccatis, cum utrumque Scriptura per septenarium significet. De remissione enim peccatorum, quod significetur per numerum septenarium, patet Matth. xviii, 21 et 22, ubi dicit Petrus ad Iesum: *Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies? Dicit illi Iesus, non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies*; in quibus per dictum numerum septenarium designatur remissio universorum delictorum. De poenis autem patet Gen. iv, 16, ubi dixit Deus: *Nequaquam ita fiet, sed omnis qui occiderit Cain septuplum punietur*; et in-

¹ Hebraeorum tamen numerus, qui a nostro et graeco differt, uno psalmo ad centesimum decimum tertium non superat; psalmum enim nonum *Confitebor* duas in partes dividunt, ac decimo psalmo, initium dant a versu 22: *Ut quid, Domine, recessisti longe?* Verum iidem Hebraei nobiscum subinde conveniunt

circa psalmorum numerum, centesimum decimum quartum et centesimum decimum quintum, uti et centesimum quadragesimum sextum, et sequentem simul coniungentes. Neoterici haeretici eorum divisionem amplectuntur, Catholicis Lxx interpretum partitioni adhaerentibus.

fra 24: *Septuplum ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies*, ubi tota poena signata fuit per septem, adeoque conveniens fuit septem esse Psalmos Poenitentiales.

15 Graduales numero sunt 15 a psalmo cxxxv usque ad cxxxiv. Dicuntur autem graduales, quod veluti ad templum Salomonis ascendebatur 15 gradibus canendo ipsos 15 psalmos, ita etiam anima devota 15 his psalmis velut gradibus ad Deum mente conscendat, et quae sursum sunt, sapiat. Unde psalmi graduales, appellantur in textu hebraeo *canticum ascensionum*. Calmet, loc. cit., vers. *Psalmi graduales*, et vers. *Unde autem*, ubi testatur quod sic vulgo censent interpretes.

16 Psalmorum et hymnorum cantus fuit iam in usu a tempore Apostolorum, ut patet ex Epist. B. Pauli ad Ephesios v, 19, ibi: *Loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis, et canticis spiritualibus in gratia cantantes et psallentes*; et ad Colossen. iii, 16, ibi: *Docentes et commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus in gratia cantantes*. Et etiam iam tempore Apostolorum fuisse in usu alterum psalmorum cantum probabile censet Beyerlinck, in Theatro vitae humanae, verb. *Psalmus*, vers. *Est tamen probabile*. Nam, dicit ipse, Philo scribit ab Alexandrinis suis religiosis viris id esse factum. Inter Graecos videtur Dionysius, de Caelesti hierarchia 3, hunc innuere alternum cantum. Item Basilus, epist. 43, qui testatur de ritu communi omnibus ecclesiis exemplo sumpto a cantu antiphonarum Ignatiano; Ignatius enim Antiochenus ex Cassiodoro, in Tripartita, lib. 10, cap. 9, post quamdam visionem angelorum unum ad alterum cantantium *Sanctus, Sanctus*, praescripsit alternum cantum in Ecclesia Antiochena. Inter Latinos autem S. Ambrosius Graecos imitatus ex Isidoro lib. 1, de Offic., cap. 7, et teste Augustino, lib. 9 Confession., cap. 6, primus invehit in Ecclesiam alternum cantum, quem S. Damasus Papa decreto generali firmavit, et communem toti Ecclesiae fecit, ut habetur in Breviario, lect. 6 eius festi; qui ut patet ibid. etiam statuit, ut in fine cuiuslibet psalmi diceretur *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto*, etc.

17 tantes. Et etiam iam tempore Apostolorum fuisse in usu alterum psalmorum cantum probabile censet Beyerlinck, in Theatro vitae humanae, verb. *Psalmus*, vers. *Est tamen probabile*. Nam, dicit ipse, Philo scribit ab Alexandrinis suis religiosis viris id esse factum. Inter Graecos videtur Dionysius, de Caelesti hierarchia 3, hunc innuere alternum cantum. Item Basilus, epist. 43, qui testatur de ritu communi omnibus ecclesiis exemplo sumpto a cantu antiphonarum Ignatiano; Ignatius enim Antiochenus ex Cassiodoro, in Tripartita, lib. 10, cap. 9, post quamdam visionem angelorum unum ad alterum cantantium *Sanctus, Sanctus*, praescripsit alternum cantum in Ecclesia Antiochena. Inter Latinos autem S. Ambrosius Graecos imitatus ex Isidoro lib. 1, de Offic., cap. 7, et teste Augustino, lib. 9 Confession., cap. 6, primus invehit in Ecclesiam alternum cantum, quem S. Damasus Papa decreto generali firmavit, et communem toti Ecclesiae fecit, ut habetur in Breviario, lect. 6 eius festi; qui ut patet ibid. etiam statuit, ut in fine cuiuslibet psalmi diceretur *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto*, etc.

18 19 Psalmi, uti modo recitantur in divino officio, fuerunt partiti et distributi a S. Hieronymo¹, qui 18 constituit in matutinis Dominicarum, 12 in matutinis feriarum, 9 in matuti-

nis festorum, et ad Horas Ambrosium secutus distribuit in plures partes psalm. cxviii *Beati immaculati*, quo ordine recitari praecepit S. Damasus ex Baronio anno 60; Gavant., Comment. in Rubric. Breviarii, tom. 2, sect. 5, cap. 8, n. 8, et aliis. Et de hoc habetur decretum Gregorii VII, in c. *In die 14 de Consecrat.*, dist. 5, ibi: *In die Resurrectionis usque ad Sabbatum in Albis, et in die Pentecostes usque in Sabbatum eiusdem tres psalmos tantum ad nocturnos, tresque lectiones antiquo more canimus et legimus. Omnibus diebus aliis per totum annum, si festum est, novem psalmos et novem lectiones dicimus. Aliis vero diebus 12 psalmos, et tres lectiones recitamus. In Dominicis vero diebus 18 psalmos, (excepto die Paschae et Pentecostes) et novem lectiones celebramus.*

Decem et octo psalmi in matutinis Domi- 20 nicarum ita sunt constituti et distributi, ut primi 12 per quaternos divisi significant Patriarcharum 12, et Apostolorum totidem cultum erga Sanctissimam Trinitatem per quatuor virtutes cardinales. Reliqui tres in secundo et tertio Nocturno significant electos sub lege et sub gratia cum eodem cultu SS. Trinitatis. Amalarius, lib. 4 de divinis officiis, cap. 9; Gavant., loc. cit., sect. 4, n. 11.

Duodecimi psalmi in Matutinis feriarum ideo 21 sunt sic constituti et distributi, quia duodecim sunt horae noctis, et cuilibet horae Psalmus unus respondet. Amalarius, loc. cit., c. 11; Gavant., loc. cit., n. 12, qui dicuntur bini ad charitatem excitandam ex Hugon. Victor., Specul. Eccles., c. 3; Gavant., loc. cit., n. 12.

Novem psalmi in Matutinis festorum Domini 22 ideo sunt sic ordinati, ut per ipsos gratias agamus Deo de descensu eiusdem propter nos sub novem choris Angelorum. Et in Matutinis festorum de Sanctis, eo quod sint ipsi facti digni ascendere usque ad altitudinem coeli, ubi habitant iidem chori novem Angelorum. Amalarius, loc. cit.; Gavant., loc. cit., num. 10. Vel ter tria cantamus cum Angelis. Durandus, in Rational., lib. 5, c. 3; Gavant., loc. cit., num. 10.

Psalmi quinque recitantur in laudibus ad 23 muniendos quinque corporis sensus, ut dicit Hugo Victorin., in Specul. Eccles., c. 3, qui notat praeterea eos esse octo vere ad significandos octo ordines electorum, sed dicuntur quinque, quia tertius et quartus sub una con-

¹ Psalmorum antiquissima latina versio fuit ante Hieronymum, vulgo *italica*. Hanc, Damasus Papa penitente, Hieronymus iuxta veterem LXX interpretum editionem primum emendavit, sed *cursum*, ut ipse ait; aliam deinde novam eorundem Psalmorum editionem S. Doctor aggressus fuit, quam verisimillimum est, nostram esse *vulgatam*. Romanum Psalterium secundum LXX versionem abolitum a S. Pio V fuit, illudque praescriptum, quod S. Hieronymus secundis curis exhibuit,

licet a pluribus postea librorum mendis rursus expurgatum et correctum. In Vaticana tamen Basilica, in Mediolanensi et Veneta S. Marci Ecclesia vetus italica Psalterii versio etiamnum perdurat, licet nonnullis inter se discrimine. Eadem antiqua Romana editio Mozarebes usi sunt, atque in nonnullis Toletanae urbis ecclesiis, ubi idem Mozarabum ritus hodieque servatur, utuntur.

clusione terminantur, ad denotandum ex Amalario, de ordin. Antiphonarii, c. 5, geminam dilectionem Dei et proximi. Vel ex eodem, lib. 4 de divinis Officiis, cap. 10, unionem Ecclesiae ex Iudaeis et Gentilibus. Item sextus, septimus et octavus unam habent conclusionem ad significandum ex Amalario, loc. cit., cap. 1. Fidem, spem et charitatem, unitas et iunctas erga Deum (inquit cap. 5) Trinum et Unum; Gavant., loc. cit., cap. 2, n. 6, seu ex Durand., in Rational. divinorum officior., lib. 5, cap. 4, ad denotandum triumphum de mundo, carne et diabolo, et quoniam unum sine altero non habetur, ideo merito coniunguntur.

24 Dictum autem est, psalmos Laudum esse quinque, quia licet quartus sit proprie canticum, abusive tamen appellatur psalmus, cum, ut infra n. 30 et 44, videbimus, parum differat canticum a psalmo. Gavant., loc. cit., num. 7.

25 Ex dictis Laudum psalmis duo mutantur in Dominicis a Septuagesima usque ad Dominicam Palmarum inclusive, vice quorum dicuntur psalmi *Miserere* et *Confitemini* ad timorem et spem eo tempore excitand., timorem ob peccata in psalmo *Miserere*, et spem ex bonitate Dei in psalmo *Confitemini*. Et quia non est tempus laetitiae, quam expriment illi duo psalmi *Dominus regnavit* et *Iubilate*. Amalarius, lib. 4 de divin. Offic., cap. 18; Gavant., loc. cit., n. 9. Psalmus autem *Dominus regnavit* dicitur tunc in Prima, ne in tota hebdomada omittatur psalmus ullus de psalterio, et ideo psalmus *Iubilate* ponitur in Matutino Sabbati. Amalarius, Gavant., loc. cit.

26 In Laudibus ferialis officii per annum primus psalmus est poenitentialis *Miserere*, quia dies feriales sunt poenitentiae. Hugo Victorin., lib. 2 de Offic., cap. 10; Gavant., loc. cit., n. 10, subdens, quod tunc variatur 2, ut expleatur psalterium.

27 In Laudibus qualibet die hebdomadae loco quarti psalmi ponitur unum canticum, quia canticum laudem divinam et gratiarum actionem significat, ex Durand., in Rational., lib. 5, cap. 4. Et laudes dictae sunt ex Hugon., lib. 2 de Offic., c. 10, eo quod laudem aperte sonant divinam, quod repetit in Specul. Eccles., c. 3.

29 Et canticum ibi sumitur pro psalmo, cum parum differant inter se. Psalmus enim est carmen seu canticum instrumento Psalterii. Et canticum est vox musica cum harmonia ore solo prolata, ut ex Euthymio notat Gavant., loc. cit., sect. 5, cap. 9, n. 1.

32 In Prima Dominicis diebus per annum et feriis, Sabbato excepto, recitantur 4 psalmi, ne de Psalterio quidquam supersit. Unde in Sabbato recitantur tantum 3 quia nullus superest, qui ipsi assignari possit. Et talis quaternarius psalmoreum numerus denotat, quod in quatuor

mundi partibus doctrina 4 evangelistarum laudatur. Durand., in Rational. divin. offic., lib. 5, c. 5; Gavant., loc. cit., sect. 4, cap. 3, n. 5.

In festis autem totius anni, et Dominicis tempore paschali dicuntur tantum tres psalmi ob temporis iucunditatem, quae laborem multa canendi excludit, ex Radulpho, proposit. 10; Gavant., loc. cit., n. 7, ubi subdit quod Amalarius, lib. 3 de Offic., cap. 3, tres ideo dici putat, quia pro tribus horis a Prima ad Tertiam laudandus est Deus Trinus, et armandi sumus contra tres hostes.

In Tertia, Sexta et Nona recitantur 3 psalmi propter eandem supradictam rationem, quia 3 psalmi protegent nos in tribus horis seqq. cum quaelibet ex tribus horis tres contineat temporis horas. Amalarius, lib. 4 de Offic., c. 2; Gavant., loc. cit., sect. 4, cap. 4, n. 3. Imo, ut subdit ipse Gavant., ibid., et Amalar., cap. 1, ibid., in Prima, Tertia, Sexta et Nona 12 canimus Psalmos (in festis) pro numero 12 horarum diei, ut Deo praesentes simus omnibus horis.

Advertendum tamen hic est, quod dd. divinarum Horarum Psalmi a *Beati immaculati* usque ad *Principes persecuti sunt*, non sunt revera distincti psalmi, sed potius unicus tantum Psalterii psalmus in ordine 118 in plures partes distributus, quarum quaelibet ex 16 versibus est constituta (ut in dd. divinis Horis patet) ad significandos 16 prophetas, 12 minores, et 4 maiores, seu ad designandos 12 apostolos, et 4 evangelistas, ut sic ostendatur, quod ea, quae 12 prophetae minores, et 4 maiores, sive 12 apostoli, et 4 evangelistae dixerunt, scripserunt ac docuerunt, pro posse observare debemus. Sic Durand., in Rational., lib. 5, cap. 5.

In Vesperis 5 recitantur psalmi, quia 5 vulnera Christi recolenda monent, quorum ultimum vulnus hora vespertina fuit sacro lateri illatum. Gemma, lib. 2, c. 62; Gavant., loc. cit., sect. 4, cap. 5, n. 5. Item quia sicuti quinque sensibus quotidiano affectu tendimus ad tenebras, ita necesse est ut initio noctis pro eis veniam precemur. Amalarius, lib. 4 de Offic., cap. 7; Gavant., loc. cit. Item recitamus in Vesperis quinque psalmos, ut quasi quinque evangelicae prudentes virgines quinque lampadibus oleo bonorum operum plenis, veniente nocte, Domino obviam eamus. Amalarius, de ordin. Antiphonarii, c. 6; Gavant., loc. cit., num. 5.

In Completorio quatuor psalmi recitantur, quia per ipsos quatuor elementa corporis nostri Domino commendamus: in primo enim psalmo cum Christo quietem poscimus: *In pace in idipsum dormiam et requiescam*. In secundo ad ea verba, quae protulit Christus in extremo vitae: *In manus tuas*, etc., optamus mori cum eo. In tertio et quarto contra ten-

- tationes nocturnas armamur. Amalar., lib. 4 de Offic., c. 8, et de ordin. Antiph., c. 7; Gavant., cit. sect. 4, c. 6, n. 7, et alii.
- 38 Hinc habes, quod si divides omnes Psalterii psalmos per horas, ad Matutinum recitantur in tota hebdomada 91, ad Laudes 13, ad Vesperas 35, ad alias horas 11, qui omnes faciunt summam 150, quibus constat Psalterium. Gavant., loc. cit., sect. 5, c. 8, n. 7.
- 39 Psalterium autem, quo Romana Ecclesia utitur, est ex translatione Romana S. Hieronymi teste Rodolph., propos. 8, et differt a Psalterio translationis Septuaginta Interpretum, quod adhibetur Romae in Aede Vaticana S. Petri, quo etiam utuntur Ambrosiani¹. Gavant., cit. sect. 5, cap. 7, num. 2. Unde S. P. N. Seraphicus Franciscus in c. 3 suae Regulae, ubi excipit ab officio divino Psalterium, intelligit de dicto Psalterio translationis Septuaginta Interpretum, quod in Vaticana Sancti Petri est in usu antiquissimo. Gavant., cit. sect. 5, cap. 8, n. 2. S. Bonaventura citatus et secutus a Petro Marchant., in Expositione dictae Regulae, cap. 3, qu. 4.
- 41 Ultra supradictos centum quinquaginta psalmos habentur in Breviario ex sacris Litteris Cantica distributa et posita in unaquaque die hebdomadae loco quarti psalmi Laudum, nempe die Dominica canticum *Benedicite omnia operâ Domini Domino*, quod est trium puerorum Daniel. III; feria II, canticum *Confitebor tibi, Domine*, quod est Isaiae XII; feria III, canticum *Ego dixi*, quod est Ezechiae regis, Isaiae XXXVIII; feria IV, canticum *Exsultavit cor meum*, quod est Annae matris Samuelis, I Regum II; feria V, canticum *Cantemus Domino*, quod est Moysi, Exodi XV; feria VI canticum *Domine, audi vi*, quod est Habacuc, Habacuc III; Sabbat., canticum *Audit. coeli*, quod est Moysi, Deut. XXXII.

Ex Evangelio habentur in Breviario alia tria⁴² cantica, nempe canticum *Magnificat*, quod est B. M. V. Luc. I, et recitatur seu canitur in Vesperis. Canticum *Benedictus Dominus Deus Israel*, quod est Zachariae, patris S. Ioannis Baptistae, Luc. II, et recitatur seu canitur in completorio.

Etiam varii psalmi praenotantur in Psalterio⁴³ cum titulo cantici, ut *Canticum psalmi*, et alii cum titulo *Psalmus cantici*. Unde ad plenior⁴⁴em intelligentiam notandum est, quod hoc interest inter psalmum, canticum, psalmum cantici, canticum psalmi et hymnum, quod *Psalmus* est carmen cum instrumento psalterii: *canticum* est vox musica cum harmonia ore solo prolata; *psalmus cantici* dicitur, dum, cantore praecinente, organi modulatio subsequitur, *canticum psalmi* e contra, cum vox humana concentum sequitur organi; *hymnus* autem est sermo in Dei laudem metricè compositus, sive ore, sive humana voce, sive instrumento musico recitatus. Sic colligitur ex Sanctis Hilario et Chrysostomo, in Prolog. Psalm.; Frassen, Disquisit. Biblicae, § 11, de libro Psalm., n. 2; Euthymio citato et secuto a Gavant., loc. cit., sect. 5, c. 9, n. 1, et alii.

Psallendi ordo sequendus, quem tenet Ecclesia metropolitana, can. *De his* 13, dist. 12, ex Conc. Toletano 11, c. 3.

Psalmi vulgares non possunt in Ecclesia recitari. Conc. Bracharen. II, c. 67.

Psalterium B. M. V. quod ex 150 *Ave Maria* constat, ad instantiam ducis Britanniae recitari concessit cum indulgentiis Sixtus IV, Const. 18 incip. *De quae*.

Psallendi debitum omnibus in choro incumbit, etiam dignitatibus et canonicis, quacunque contraria consuetudine, aut praesumpto privilegio non suffragante. Benedict. XIV, tom. 1, Constit. incip. *Cum semper*, § 24.

PUBERTAS

Vide verb. MATRIMONIUM, art. 2, a n. 31 ad 37.

PUBLICA HONESTAS

Vide verb. MATRIM. QUOAD IMPEDIMENTA, art. 2, a num. 20 ad 27.

¹ E. R. S. Hieronymus, ter circa Psalterium insudasse, communior sententia est inter eruditos. De versione Psalterii ex hebraico fonte non loquor, cum nunquam in usu fuerit, vel apud Ecclesiam Romanam, vel penes aliam quamcunque Ecclesiam. De emendatione igitur Psalmorum iuxta Septuaginta Interpretum versionem est sermo, in qua elaboranda bis S. Doctor suum impendit laborem. Huiusmodi emendationes sub nomine *Psalterii Romani* et *Psalterii Gallicani* vulgo

recensentur. De utraque sermone habet S. Doctor in Praefatione seu Prologo in Librum Psalmorum. Psalterium Romanum adhuc in usu est in Vaticana Basilica. Gallicano Psalterio utimur in Romano Breviario, atque illud est, quod insertum habemus in vulgata latina editione. Haec tria sunt. Hinc constat quantum a vero abhorret auctor noster hocce in loco. * Legesis Dissertationem P. D. Augustini Calmet in textum et veteres Psalmorum versiones, art. 3.

PUNCTATOR, PUNCTATURA

Summarium.

1. Punctator retinere debet librum in loco publico, ibique deficientes adnotare, ac librum ostendere cuicunque postulanti. - 2. Contrapunctator eiusdem Ecclesiae eligendus, ut confrontatione, si opus sit, possint detegi fraudes. - 3. Compelli possunt punctatores ad exhibendum librum Ordinario, non vero ad oretenus eidem quotidie significandum deficientes. - 4. Potest Episcopus cogere canonicos ad praestandum iuramentum de fideliter punctando in choro. - 5. Punctatores conniventer praetermittentes punctare punctandos, graviter peccant, et tenentur de proprio restituere distributiones, quae accrescerent interessentibus. - 6. Poena censurarum imponi non debet non restituenti damnum ex omissione punctandi, sed carceris ad triennium, et similium. - 7. Punctaturae dari debent interessentibus,

licet ex Decreto Episcopi applicanda essent aliis piis usibus. - 8. Distributiones amissae a canonicis absentibus accrescunt inservientibus, quacunque contraria consuetudine, etiam immemorabili, non obstante. - 9. Salarium debetur punctatoribus. - 10. Canonici confabulantes in choro sunt punctandi et privandi distributionibus tanquam absentes. - 11. Canonici non interessentes concioni tempore Quadragesimae possunt punctari. - 12. Canonici non possunt exire a choro, nisi petita venia a maiori seu praesidente sub poena punctationis. - 13. Episcopus potest augere punctationes, quando servitium Ecclesiae minuitur. - 14. Canonici in choro vel in Ecclesia divinis officiis interessentes sine habitu canonicali et superpelliceo debent punctari. - 15. Novem menses, quibus canonici residere tenentur quolibet anno, non numerandi ex collectione punctaturarum, sed ex collectione dierum residentiae, et servitii.

1. Punctator retinere debet librum in loco publico, ibique deficientes adnotare, ac librum ostendere cuicunque postulanti. Sacra Congr. Episcop., in Pisaurien., 19 Nov. 1649.

2. Contrapunctator eiusdem Ecclesiae eligendus, ut confrontatione, si opus sit, possint detegi fraudes. Sacra Congr. Episc., in Fundana, 15 Febr. 1503, et in Licien., 18 Febr. 1602.

3. Compelli possunt punctatores ad exhibendum librum Ordinario, non vero ad oretenus eidem quotidie significandum deficientes. Sacra Congr. Episc., in Castellaneten., 20 Aug. 1692.

4. Potest Episcopus cogere canonicos ad praestandum iuramentum de fideliter punctando in choro. Sac. Congr. Conc., 17 Martii 1619; apud Barb., de Canonicis, cap. 34, n. 20.

5. Punctatores, quorum electio spectat ad capitulum, ut decrevit Sacra Congr. Conc., in Conversanen., 4 Decembris 1706, admonendi sunt, quod si conniventer praetermittant punctare eos qui iuxta ecclesiae et collegii statuta punctandi sunt, tenentur de proprio restituere distributiones quae accrescerent interessentibus; et ulterius, graviter peccant, prout illos monendo, tradit Episcopus Gravinen., in suo Tractatu, *L'Ecclesiastico in Coro*, cap. 27, n. 33, his verbis: *Or se nondimeno i puntatori per riguardi umani d'affetto, timore, speranza, o qual altro sia, tralasciano di puntare i difettanti, vengono ad essere ladri sfacciati, perchè levando palesemente l'emolumento a chi tocca per ragione di accrescimento, o per altro titolo, lo danno a chi per legge non tocca; oltre di che si rendono egli stessi rei del disservigio di Dio sul punto geloso del divino suo pubblico culto, ed il loro peccato viene a contrarre certo che del grande coram Deo cotanto da lui detestato in quei suoi ministri, i quali retraheant homines a sacrificio Domini. Sic* apud Monacell., tom. 4, Supplement. ad 1 tom., n. 148.

6. Poena censurarum imponi non debet non restituenti damnum ex omissione punctandi,

sed carceris ad triennium, et similium. Sacra Congr. Episc., in Castellaneten., 21 Aug. 1602; apud Nicol., in Flosculis, v. *Punctator*, n. 6.

Punctaturae dari debent interessentibus, licet 7 ex decreto Episcopi applicandae essent aliis usibus, nisi adesset statutum in contrarium. Sacra Congr. Episc., 16 Iunii 1617; apud Nicol., loc. cit., n. 7, et saepe alibi, ut refert idem Nicol., in Flosculis, verb. *Distributiones*, sub num. 6. Distributiones enim amissae a canonicis absentibus accrescunt inservientibus, quacunque contraria consuetudine, etiam immemorabili, non obstante. Sac. Congr. Concil., in Civitatis Castellanae, 30 Aprilis 1623, et in Nicien., 18 Novembris 1628, et saepe alibi apud Nicol., l. cit., verb. *Distributiones*, sub n. 6.

Salarium debetur punctatoribus. S. Congr. 9 Episcop., in Meliten., 16 Aprilis 1602; apud Nicol., loc. cit., n. 5.

Canonici confabulantes in choro sunt punctandi et privandi distributionibus tanquam absentes. Sacra Congreg. Episcop., in Nucerina, 7 Septembris 1591.

Canonici non interessentes concioni tempore 11 Quadragesimae possunt punctari, quia est defectus gravis et mali exempli. Sacra Congreg. Episc., in Comensi, 10 Maii 1580, et in Castellaneten., 20 Aug. 1602, et alibi, ut refert Pignatell., tom. 5, consultat. 206, n. 61.

Canonici non possunt exire a choro, nisi petita 12 venia archidiacono sive praesidenti per salutationem, sub poena punctationis. S. Congr. Episc., in Aprutina, 18 Aprilis 1616, et S. C. Concil., in Lunen. Sarzanen., 3 Iunii 1702, ad 1.

Episcopus potest augere punctaturas, quando 13 servitium Ecclesiae negligitur. Sacra Congr. Conc., in Civitatis Castellanae, 25 Iun. 1697; apud Monacell., to. 1, tit. 2, formul. 4, n. 4.

Canonici in choro, vel in Ecclesia divinis 14 officiis interessentes sine habitu canonicali et superpelliceo, debent punctari. Sacra Congreg. Rituum, in Lunen. Sarzanen., 3 Martii 1633.

- 15 Ad colligendum servitium novem mensium, quibus residere tenentur canonici quolibet anno, non sunt colligendae punctaturae, quasi ii, qui novem partes punctaturarum ex duodecim habuerint, servitium novem mensium, debeant satisfacere, sed ipsi dies residentiae et

servitii, sive continui fuerint, sive interpolati, numerandi sunt ad complementum dictorum novem mensium. Sacra Congreg. Episcop., in Aquilana, 25 Septembris 1584; apud Barbos., de Canonic., cap. 26, n. 14.

PURGATORIUM

Summarium.

1. Purgatorium quid sit? — 2. Dari purgatorium est de fide, et habetur ex 2 Machabaeorum, cap. xii. — 3. Item habetur ex iv Tobiae. — 4. Item ex iv Isaiae. — 5. Item ex vii Michaeae. — 6. Item ex iii Malachiae. — 7. Item ex cap. v Matthaei, et xii Lucae. — 8. Item ex ipsius Matthaei cap. xii. — 9. Item ex i ad Cor. iii. — 10. Item ex i ad Corinth. xv. — 11. Alia plura Scripturae loca brevitatis gratia relinquuntur videnda cum variis conciliis, pluribus sanctis Patribus, et solidis rationibus apud graves auctores, qui assignantur. — 12. Purgatorii locus communis secundum legem communem et ordinariam Dei est in ipsis terrae visceribus, et inferno coniunctus. — 13. Secundum autem legem
- 1 Purgatorium est quidam locus, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animae, quae in hac non plene purgatae fuerunt, ut nimirum sic purgatae in coelum ingredi valeant, in quod nihil coinquinatum introire potest. *Est in re communis inter Catholicos.*
- 2 Dari purgatorium est de fide. Communis inter Catholicos ex Conc. Trid., sess. 6, canon. 30, sess. 22, cap. 2, et canon. 3, et sess. 25, in Decreto de Purgatorio, et habetur ex pluribus Sacrae Scripturae locis tum Veteris, tum Novi Testamenti; et quidem ex Veteri Testamento habetur 2 Machabaeorum cap. xii, ubi expresse dicitur: *Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur*; quae verba cum neque de beatis, neque de damnatis intelligi possint, sequitur necessario intelligenda esse de illis, qui in gratia Dei ab hac vita decedentes non plene satisfecerint, et adhuc aliqua vincula habeant, a quibus post mortem solvi queant fidelium suffragiis, et potissimum acceptabili altaris sacrificio, ut dicit Concilium Tridentinum sess. 25, in Decreto de Purgatorio; et proinde dari purgatorium, et sacrificia, et orationes vivorum prodesse defunctis illis, qui inibi pro plena purgatione et satisfactione detinentur: *Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio iuvare*, sunt verba Concilii Tridentini.
- 3 Item habetur ex cap. iv Tobiae, ibi: *Pone panem tuum, et vinum super sepulturam iusti constitue*, quod sacri expositores intelligunt de pane et vino, quod Deo in sacrificium pro animabus iustis offertur, et de illo quod elargitur in sustentationem pauperum, et religio-

Dei particularem et dispensationem divinam interdum aliquibus animabus destinatur pro purgatorio aliquis locus particularis. — 14. Purgatorium non est aeternum, sed temporale. — 15. Purgatorium non est ultra diem Iudicii universalis duraturum. — 16. Animae in purgatorio plene purgatae recipiuntur in beatitudine ante diem iudicii. — 17. Quanto tempore unaquaeque anima in purgatorio detineatur? — 18. Animae in purgatorio cruciantur vero igne corporeo, et eiusdem speciei cum nostro elementari. — 19. Animae in purgatorio non torquentur a daemonibus. — 20. Nec obstant visiones et apparitiones, quae id videntur ostendere. — 21. An animae in purgatorio existentes possint pro nobis orare, et aliquid nobis de congruo mereri, vel impetrare? et an miracula facere possint? cum plurimis aliis ad rem. *Remissive.* — 22. Alia ad rem ad n. 24.

sorum, et sacerdotum, ut pro ipsis defunctis orent, ut dicunt Turrianus, lib. 4, pro Epist. Pont., cap. 14; Mastrius, in Theol. Moral., disp. 24, qu. 1, art. 1, n. 4; Bellarmin., de Purgatorio, lib. 1, cap. 3, litt. B, et alii. Unde S. Ioann. Chrysost., hom. 32 in Matth., sic habet: *Cur, inquit, post mortem tuorum pauperes convocas? cur presbyteros ut pro eis velint orare, obsecras?*

Item habetur ex cap. iv Isaiae, ibi: *Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Ierusalem laverit de medio eius in spiritu iudicii et spiritu ardoris*, ubi alii legunt: *Purgabit Dominus sordes filiarum Sion et sanguinem mundabit de medio earum in spiritu iudicii et spiritu ardoris*; quem locum de animabus et poenis purgatorii intelligunt S. Augustinus, lib. 20 de Civitate Dei, cap. 25; Bellarmin., loc. cit., litt. E; Mastrius, loc. cit., n. 4, et alii.

Item ex cap. vii Michaeae, ibi: *Ne laeteris inimica mea super me, quia cecidi, consurgam cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est; iram Domini portabo; quoniam peccavi ei: donec causam meam iudicet, et faciat iudicium meum, educet me in lucem, iustitiam eius videbo*. Quem locum afferri solitum pro purgatorio docet S. Hieronymus, in cap. ult. Isaiae, et Glossa ordinaria exponit: *Iram Domini portabo hic, vel in purgatorio*.

Item ex cap. iii Malachiae, ibi: *Ipse enim quasi ignis constans, et quasi herba fullonum, et sedebit conflans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos*, etc. Quem locum exponunt de poena purgatorii Origenes, hom. 6, in Exod.; S. Ambrosius, in psal. 36; S. Augustinus, lib. 20 de Civitate Dei, cap. 25, et S. Hieronymus, in hunc locum, et Bellarminus, loc. cit., cap. 3, in fine, ubi dicit ex

illa poena purgatoria viventium recte inferri poenam purgatoriam seu purgatorium defunctorum.

- 7 In Novo autem Testamento habetur ex cap. v Matthaei, vers. 26, ibi: *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te adversarius iudici, et in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.* Et concordat cap. xii Lucae, vers. 58, ibi: *Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via, da operam liberari ab illo: ne forte tradat te ad iudicem, et iudex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem, dico tibi non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.* Quae loca passim ad probandum purgatorium adducuntur a Patribus, et signanter a S. Augustino, in cap. v Matthaei, et homil. 1 de verbis Domini, homil. 4, in l. 5o Homiliarum, et in lib. de decem choridis, cap. 3; S. Ambrosius, S. Bonaventura et Beda, in cit. cap. xii Lucae; S. Gregorius, homil. 39; S. Bernardus, serm. 85, in Cantica; S. Anselmus, in cit. cap. v Matthaei; Bellarmin., loc. cit., cap. 7, vers. *Est ergo verissima expositio*, et alii dicentes pro adversario in dictis locis intelligi legem Dei, quatenus praecipit contraria carni, sive conscientiam, quae Dei legem semper obicit peccanti: lex enim Dei et conscientia nostra semper sunt nobiscum in via, semper adversantur nostris pravis desideriis, iisque utilissimum est cito consentire, et ab eorum inimicitia liberari, et denique accusatores, et testes erunt contra nos in iudicio, ut recte observat Bellarmin., l. c.
- 8 Item ex cap. xii Matthaei, vers. 32, ubi Dominus dicit esse quoddam peccatum, quod non remittitur, neque in hoc saeculo, neque in futuro, ibi: *Qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro.* Ubi, ut vides, clare supponitur et demonstratur, quaedam peccata remitti in futuro saeculo, id est post hanc vitam per orationes et suffragia Ecclesiae, ut exponunt. S. Gregorius, lib. 4 Dialogorum, cap. 39; S. Augustinus, lib. 21 de Civitate Dei, cap. 24, et lib. 6 in Iulianum, cap. 5; S. Bernardus, homil. 65, in Cantica, et alii passim.
- 9 Item ex 1 ad Corinth., cap. v, vers. 15, ibi: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, quem locum Sotus, in 4, dist. 21, qu. 1, litt. A, et communiter alii Patres, quos fuse adducit Faber, disp. 36 de Purgatorio, cap. 1, intelligunt de purgatorio.*
- 10 Item ex 1 ad Corinth. xv, 29, ibi: *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid et baptizantur*

pro illis? Ubi Patres, et signanter Dionysius, Hugo, Gagnoius, et alii in hunc locum, Ephraem, in suo Testamento; Petrus Cluniacensis, in lib. contra Petrobrusianos; Bellarmin., loc. cit., cap. 6, vers. *Et igitur*, dicunt et exponunt quod Apostolus ibi loquitur de baptismo lacrymarum et poenitentiae, qui suscipitur orando, ieiunando, eleemosynas faciendo, se affligendo, et huiusmodi, ita ut sensus sit: *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt?* Id est quid facient, qui orant, ieiunant, gemunt, affligunt se pro mortuis, si mortui non resurgunt? Et revera vox baptizari passim in Scriptura accipitur pro pati et affligi, ut Marc. x: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari?* Luc. xii, ibi: *Baptismo habeo baptizari*; unde Patres passim vocant poenitentiae afflictionem baptismum laboriosum et secundam tabulam, S. Cyprianus, in sermone de Coena Domini: *Lacrymis*, inquit, *se baptizat*; S. Gregorius Nazianzenus, in oratione de Epiphania: *Scio*, inquit, *quartum baptismum, quod per martyrium et sanguinem fit, scio et quintum lacrymarum, et poenitentiae*; et consimiliter alii passim.

Alia plura Scripturae loca brevitatis gratia ¹¹ relinquuntur videnda cum variis Conciliis, plurimis Sanctis Patribus, et solidis rationibus apud Brancatum, t. 4 de omnibus Novissimis, disp. 26, art. 2, § 1; Bellarm., de Purgatorio, lib. 1 per tot.; Patrem Antonium a Venetiis, in Ecclesia Iesu Christi contra Piceninum, to. 2, cap. 16, art. 8 per tot.; Panigaloram et alios ¹.

Purgatorii locus communis secundum legem ¹² communem et ordinariam Dei est in ipsis terrae visceribus, et inferno coniunctus. Sic communis cum S. Thoma, in 4, dist. 20; S. Bonaventura, ibidem, part. 1, qu. 6; Bellarmin., de Purgatorio, lib. 2, cap. 6, litt. B; Mastrio, in Theolog. Moral., disp. 24, qu. 1, art. 1, num. 9. Et colligitur ex variis Scripturae locis, et signanter ex cap. 11 Actorum, ibi: *Solutis doloribus inferni*; quae verba S. Augustinus, epist. 99, intelligit de poenis purgatorii. Idem ex cap. 11 ad Philippenses, ibi: *In nomine Iesu omne genuflectatur coelestium, terrestrium et infernorum*, ubi per ly infernorum intelliguntur solum animae purgatorii; cum nequeant intelligi animae in inferno damnatae, quae tantum abest, ut Christo genuflectant, quod potius illum continuo blasphemant, iuxta illud psalm. lxxv, 23: *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.* Item ex illo psal. cxiii, ibi: *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum*; quae verba indicant etiam aliquos, qui descendunt in in-

¹ Nominandi tamen mihi duo sunt, P. Scheffmacher celeberrimarum quas 1732, primum Argentorati edidit Polemicarum Epistolarum, tom. 2, ep. 5, et eminens-

tissimus Iosephus Castallius mihi nunquam sine laudis praefatione memorandus, in praeclara, quam anno 1780 typis Romanis vulgavit, de purgatorio dissertatione.

fernum, id est, in inferiores terrae partes, Deum laudare; quod cum nequeat intelligi de damnatis in inferno, qui ex dictis Deum semper blasphemant, intelligi debet de existentibus in purgatorio, ut communiter Patres exponunt. Item ex cap. v Apocalyp., ibi: *Nemo inventus est dignus aperire librum neque in coelo, neque in terra, neque subtus terram.* Ubi cum Apostolus Ioannes non enumeret, nisi iustos, aperte indicat etiam sub terra esse iustos, id est animas purgatorii; unde etiam Ecclesia in Missa de defunctis dicit: *Libera, Domine, animas omnium fidelium defunctorum de poenis inferni et de profundo lacu*; et id confirmatur ex visione, quam refert Beda, lib. 5, cap. 13 Historiae, ubi aperte visum est purgatorium inferno damnatorum contiguum.

13 Dicitur autem notanter *purgatorii locus communis secundum legem communem et ordinariam Dei*, quia secundum legem Dei particularem, et dispensationem divinam interdum aliquibus animabus destinatur pro purgatorio aliquis locus particularis, vel quia in ipso peccaverunt, vel propter nostram instructionem, ut aliquando recogitemus, magnam post hanc vitam poenam infligi peccantibus, vel propter earum celeriore liberationem, ut possint aliis suam indigentiam revelare, vel propter alicuius sancti impetrationem, sicut legitur quod S. Patritius impetravit cuidam, quod puniretur in quodam loco in terra. Sic expresse docet S. Bonaventura in 4, dist. 20, part. 1, qu. 6, quem dicendi modum sequuntur omnes recentiores, teste Mastrio, loc. cit., n. 9 in fine, et ad id referuntur plurima exempla a Patribus et scriptoribus, et signanter a S. Gregorio, l. 4 Dialogorum, cap. 49 et 55, qui refert animam Pascasii, et cuiusdam alterius in balneis quibusdam fuisse purgatas, a S. Petro Damiano, epist. 13, ad Desiderium, cap. 7, de Miraculis sui temporis, ubi describit visionem de purgatione animae S. Severini in quodam flumine; a Dionys. Carthusian., in dialogo de Iudicio particulari, art. 31; ab Hugone de S. Victore, lib. 2 de Sacrament., part. 16, cap. 4, et ab aliis passim.

14 Purgatorium non est aeternum, sed temporale. *Communis*, et clare habetur ex 1 ad Corinth. iii, ibi: *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem*; quibus verbis significat animas purga-

15 torii ab illis poenis tandem evasuras. Unde purgatorium non est ultra diem iudicii universalis et finalis duraturum. *Communis*, et aperte habetur ex cap. xxv Matthaei, ubi expresse dicitur, quod omnes adulti secundum opera eorum iudicabuntur, et boni in coelum, mali autem in infernum finaliter deputabuntur.

16 Animae in purgatorio plene purgatae recipiuntur in beatitudine ante diem iudicii. *Communis*, estque definita a Benedicto XII, Const. incip. *Benedictus Deus* contra illos, qui dice-

bant animas in gratia decedentes, non recipi in beatitudine nisi post diem iudicii.

Quantonam tempore unaquaeque anima in 17 purgatorio detineatur, nulla certa habetur definitio. Sotus, in 4 Sentent., dist. 19, qu. 3, art. 2, dicit, neminem manere in purgatorio ad decem annos; nam dicit ipse, cum nemo illic sit, nisi Dei amicus, contritio eius, et post Christum passum sacramenta, et suffragia, et bona, quae egit, opera ad cumulum ei satisfactionis accedunt; in summa non est credibile, ut quos poenarum accumulatione expedire Deus brevius inde potuit, temporis prolixitate detineat. Haec ipse, loc. cit. At vero communis doctorum sententia docet, quam plures animas in poenis purgatorii longe maiori tempore detineri, ac proinde terminum assignari non posse, ultra quem purgatorii poena non duret: huic communi sententiae contra Sotum et paucos alios favet Ecclesiae praxis, et universalis consuetudo, quae anniversaria sacra celebrat pro defunctis, etiamsi constet eos ante centum vel ducentos annos esse mortuos; quod certe non fieret, si Ecclesia crederet non puniri animas ultra decem annos: tum quia plurimae revelationes, visiones, et ecclesiasticae historiae ostendunt plures animas diutius in purgatorio detineri, uti referunt S. Bernardus, in vita S. Malachiae; Carthusianus, in dialogo de Iudicio particulari, art. 31; Beda, lib. 5 Historiarum, cap. 13; Henriquex, lib. 7, cap. 16, litt. I, ubi ex Surio notat de Innocentio Papa III, quod esset usque in diem iudicii in Purgatorio detinendus; Viva ad proposition. 43 ex damnat. ab Alexandro VII, n. 7, referens, quod paucis abhinc annis in quodam conventu prope Neapolim apparuit religiosus, qui fere centum abhinc annis decesserat, et suffragia postulavit: et similiter de pluribus aliis referunt passim scriptores; unde merito a d. Alexandro VII, die 18 Martii 1666, fuit inter alias damnata sequens propositio 43 in ordine, ibi: *Annum legatum pro anima relictum non durat plus quam decem annos.*

Animae in purgatorio cruciantur vero igne 18 corporeo, et eiusdem speciei cum nostro elementari: *Communis*, et clare desumitur ex 1 ad Corinth. iii, 15, ibi: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*; nec obstat illa particula *quasi*, quia, ut advertit Faber, disp. 36, cap. 4, cum pluribus aliis, et Mastrius, loc. cit., qu. 2, art. 1, n. 23, illa particula non est diminuens veritatem ignis, sed explicat modum, quo illi salvantur et liberantur, qui est mediante illo instrumento ignis, ita ut sensus sit, quod ille ignis est quasi causa salutis earum, quamvis non sit causa principalis, est tamen causa instrumentalis cum in medio illo igne purgantur, et sic liberentur ab illo carcere.

* Potest etiam dici, quod illa particula *quasi* signum sit veritatis, non similitudinis; ut Ioan.

c. 1, num. 14: *Vidimus gloriam eius gloriam quasi Unigeniti*; quem locum sic explicat Euthymius: *Gloriam, non qualis est sanctorum beatorum vel angelorum, sed gloriam vere Unigeniti, nam hic dictio ὡς (tanquam) idem significat quod vere **.

- 19 Animae in purgatorio non torquentur a daemonibus tanquam divinae iustitiae ministris, sed ab ipsa divina iustitia immediate per ignem tanquam per instrumentum obedientiale puniuntur et purgantur. Sic communis theologorum cum S. Thoma, in 4, dist. 20, art. 5; S. Bonaventura, ibidem; Richard, ibidem; Mastrius, loc. cit., qu. 2, art. 1, n. 24; Coninch, de Purgatorio, disp. 11, dub. 3 in fine, et aliis passim contra paucos tenentes contrarium per hoc quod aliquae visiones et apparitiones videantur ostendere, quod animae purgatorii torquantur a daemonibus; et ratio nostra est, quod omnes animae purgatorii in ultimo conflictu daemones superarunt; ergo non decet divinam iustitiam, ut sinat eas cruciari in purgatorio ab hostibus, quos ipsae in hoc mundo vicerunt: tum quia indecens est, ut Deus utatur daemonibus tanquam ordinariis ministris ad amicos suos puniendos, cum id non facerent in divinae iustitiae executionem, sed potius ex odio in genus humanum, et pessima voluntate, ut faciunt in inferno. Nec obstant visiones et apparitiones, quae id videntur ostendere, et signanter illa, quae refertur in vita S. Bernardi, lib. 1, c. 10, in qua dicitur quemdam religiosum illi apparuisse cum quatuor, qui ipsum dilaniabant, et postea fuisse liberatum precibus eiusdem sancti, et aliae similes, quas referunt Beda, lib. 3 Histor. Anglic., c. 19; Dionysius Carthusianus, lib. de quatuor Novissimis, et alii. Non obstant, inquam, quia, ut recte advertit Mastrius, loc. cit., n. 24, et alii, tales visiones et apparitiones sunt symbolicae et allegoricae, et a sanctis et scriptoribus narratae hoc modo ad ostendendam poenarum illarum acerbiteriam, quae a nobis intelligi nequeunt, nisi per exempla nobis connaturalia.
- 21 An animae in purgatorio existentes possint pro nobis orare, et aliquid nobis de congruo mereri, vel impetrare? et an miracula facere possint, cum plurimis aliis ad rem. Vide verb. *Anima*, per tot.
- 22 De purgatorio catholicum dogma est, quod qui vere poenitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus, de commissis et omissis satisfecerint, eorum animae poenis purgatorii post mortem purgari debeant. Et ut a poenis huiusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas, et alia pietatis officia, quae a fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta, probat Benedict. XIV, tom. 1, Const. 17 incip. *Etsi pastoralis*, § 1.
- 23

Hic iuvat refutare falsam opinionem vulgarem de existentia putei, seu purgatorii, vulgo dicti S. Patricii, quae opinio a pluribus saeculis adeo invaluit, ut etiam in Breviariis aliquarum particularium Ecclesiarum fuerit commemorata existentia dicti putei, seu purgatorii Sancti Patricii, et signanter in Breviario Ecclesiae Parisiensis edito anno 1622, ibi: *Antrum vero poenitentialie etiamnum visitur, quod de eius nomine puteus seu purgatorium Sancti Patricii vocatur*. Et in Breviario, Venetiis anno 1522 per Antonium de Giunta impresso, habebantur lectiones totae fere de puteo seu purgatorio. Ast biennio postquam prodierunt, ab ipso Breviario, pontificio mandato fuerunt expunctae, ut patet ex iterata eiusdem Breviarii impressione per eundem Giuntam anno 1524 facta. Uti etiam Romana Sedes negavit, hanc historiam de puteo seu purgatorio praetense Sancti Patricii inserendam, ut petebant, in Breviario Romano. Videantur ad rem eruditissimi Bollandistae ad diem decimam septimam Maii, in Legenda Sancti Patricii, § 5, 6, ubi omnia a variis scriptoribus de hoc praetense puteo seu purgatorio fuse recensent, referuntque, quod serio exploratis omnibus, quae de hoc asserto puteo seu purgatorio circumferebantur, et comperta ad integrum eius existentiae falsitate, fuisse de mandato Alexandri VI, fossam illam pro dicto puteo seu purgatorio falso praedicatam, habitam et creditam, penitus obstructam, uti et refert exactissimus Petrus Le Brun, *Nella Storia critica delle pratiche superstiziose, tomo terzo, italico sermone edita, nella dissertazione sopra il Purgatorio di San Patrizio*; ubi subiungit sic:

« Convengono assai bene queste circostanze con ciò, che è detto dal Vareo nelle sue antichità d'Irlanda, che nel mille quattrocento novantasette un guardiano dell'Ordine di San Francesco fece demolire esso luogo per autorità del Papa Alessandro VI; *ubi in finem insuper addit*: non recherà noia il leggerne i propri termini, con cui ce n'erudisce il signor Girado Boato nella Storia naturale d'Irlanda, alla pag. 137, ivi:

» Nel lago di Dirg, il quale è nel numero di quei della mezzana specie, sta piantata una di esse Isolette, che è stata in gran grido in tutta la cristianità per più secoli, perchè si era fatto credere al mondo, che in quel luogo si trovassero i sobborghi del purgatorio, e che coloro, che aveano il coraggio d'entrarvi, e di dimorarvi il tempo prefisso, vedesservi, e vi notassero terribili e straordinarie cose. Ha durato una tal opinione sino al nostro tempo; ma finalmente si è scoperto, ciò non essere, che una pura illusione. Avvenne questa scoperta sotto il governo di Riccardo Boile conte di Cork, e di Adamo Losso visconte di Eli, cancelliere d'Irlanda, il quale governava quel

paese negli anni ultimi del Re Iacopo. Indotti dalla curiosità di rilevare il vero d'un tal affare, spedirono essi signori sopra luogo alcune persone di probità per praticarne un'ricerca esatto. Esaminate che ebbero appuntino le cose tutte, rinvennero dette persone, che la pretesa miracolosa caverna, che davasi ad intendere, calare fino nel purgatorio e nell'inferno, non era altro, che una celletta scavata in un fondo di rupe, senza finestra e senza apertura, e sì tenebrosa, che quando n'era serrato l'uscio non entravavi qual che fosse raggio menomo di luce: del restante sì bassa, che appena poteva un uomo di alta statura intravedersi in piedi, e sì picciola, che contener non potea, se non sei persone; o sette al più. Qualora capitava in quell'isola taluno invogliato di fare il viaggio del purgatorio, alcuni pochi monaci, che d'ordinario soggiornavano quivi presso, digiunar il facevano e vegghiare straordinariamente, trattenendolo per tutto quel tempo nelle terribili cose, ch'egli vedrebbe nel suo viaggio sotterraneo; e dopo averlo così preparato, lo rinserravano in quell'oscura e tenebrosa buca, donde qualche tempo dopo ritiravano per modo stordito, che il viaggiatore meschino senza essersi punto mosso dalla prima sua situazione, dicea d'essere penetrato assai dentro la terra, e narrava strane avventure vedute, all'asserir di lui, nel suo cammino, conformi a quelle idee ed impressioni, che gliene avevano formate i monaci prima di metterlo in essa buca; e di cui empito avevano il vuoto di lui cerebro affievolito dalle lunghe vigilie, e dagli anteriori eccessivi sofferti digiuni, valevoli a stemprare un intelletto anche meglio composto.

» Per impedire in avvenire siffatte furberie ed imposture, i prefati signori costrinsero i monaci ad atterrare le loro abitazioni, e a distruggere quella celletta, la quale da quel tempo innanzi rimase scoperta ed esposta alla vista di tutti; cosicchè di poi più non si è udito parlare del viaggio del purgatorio.

» Per dar credito a questo viaggio del purgatorio, si era dato ad intendere al popolo idiota e superstizioso, che S. Patrizio, da cui gli Irlandesi furono convertiti al cristianesimo, quattrocent'anni, o a un dipresso dopo il nascimento del N. S. Gesù Cristo, l'avea ottenuto da Dio per mezzo delle sue orazioni, e istituito per convincere coloro, che non credevano l'immortalità dell'anima, nè le pene ingiunte per punizione de' malvagi dopo morte. Quindi li fu imposto il nome di purgatorio di S. Patrizio; ma egli è cosa fuor d'ogni dubbio, che in vita d'esso Santo non aveasene conoscenza veruna in Irlanda, e che non se n'è ragionato, che di là a lunghissimo tempo; essendo la verità, che è stata questa un'invenzione de' secoli posteriori, autorizzata dall'ignoranza, che allora correa, e che di molto favoreggiava gli autori di somiglianti imposture, i quali introdussero ovunque la superstizione, e valersi scaltramente della divozione del popolo, per rendere soddisfatta l'infame e sordida loro avarizia ».

Haec ad convicendam, et penitus eliminandam erroneam, falsam, ac superstitiosam opinionem, et credulitatem penes idiotas, nec non aliquos etiam praetensos eruditos adhuc in dies vigentem, ut non semel egometipse audivi, impulsus sum his additionibus adnectere.

PYROMANTIA

Vid. verb. SUPERSTITIO, num. 19.

PYTHONIA

Vide ibidem, num. 27.

Q

QUADRAGESIMA

Summarium.

1. Quadragesima quid sit? — 2. Quadragesima unde sit dicta? — 3. Quadragesima dies, et plures, nec pauciores deputati sunt pro abstinentia et ieiunio, ut imitemur quadragenarium numerum ieiunii Christi Domini, et ut sic anni decimas Deo solvemus. — 4. Quadragesimae ieiunium a Christo consecratum, fuit ab Apostolis observatum, et universae Ecclesiae traditum. — 5. Quadragesima ratione ieiunii est de iure divino; ratione temporis ex traditione Apostolorum. — 6. Quadragesima Christi fuit a sexta die Ianuarii usque ad quartam decimam Februarii, nostra autem non semper est eodem tempore. — 7. Quadragesima in Ecclesia Orientali continet septem hebdomadas, et incipit in Quinquagesima, ex quo Orientales non ieiunent nec Dominicis, nec Sabbatis. — 8. In Ecclesia vero Romana Quadragesima continet sex hebdomadas, quibus additi sunt quatuor, alii dies praecedentes ad complendum numerum quadragenarium ieiunii a Christo consecrati. — 9. A clericis autem olim Quadragesima servabatur per septem integras hebdomadas eam incipiendo a Quinquagesima. — 10. Quadragesimae ieiunium in Ecclesia Romana incipit a feria 4 Cinerum. — 11. Excepta Ecclesia Mediolanensi Ambrosiana, in qua non ieiunatur quatuor primis diebus, sed in diebus Rogationum. — 12. In Quadragesima non est prandendum ante recitationem saltem publicam Vesperarum. — 13. Dispensatus circa esum carnium ob debilitatem virium, et ad eas recuperandas, est etiam dispensatus a ieiunio. — 14. Non sic tamen est dispensatus a ieiunio, qui est dispensatus circa esum carnium, quia cibi Quadragesimales seu ieiunales sunt ei nocivi seu nauseales. —

15. Ad quem spectet dispensare circa Quadragesimam et ieiunium. — 16. Qui in fraudem ieiunii de loco, ubi viget praeceptum ieiunandi, seu iam incepta est Quadragesima, se transfert ad locum ubi non ieiunatur, seu nondum incepta est Quadragesima, peccat graviter. — 17. Qui autem de loco, ubi ieiunatur, non in fraudem ieiunii, sed bona fide transit ad loca seu per loca, ubi non ieiunatur, non tenetur ieiunare. — 18. Si quis non in fraudem ieiunii, sed negotiorum causa de loco proprii domicilli, ubi nondum est incepta Quadragesima, pergat ad locum, ubi per hebdomadam est iam incepta Quadragesima, non tenetur ieiunare illic per octo alios dies Paschae ad complendam Quadragesimam. — 19. Econtra vero, si talis in loco sui domicilli compleret Quadragesimam, non tenetur postea alibi observare illos octo dies. — 20. Episcopus in sua dioecesi concedere debet facultatem etiam vicariis foraneis et archipresbyteris, ut de consilio medicorum impertiri possint indigentibus licentiam vescendi cibis vetitis, quae debet dari omnino gratis. — 21. In Quadragesima non est venandum. — 22. Item non sunt facienda iudicia criminalia, nec aliquis morti est addicendus. — 23. Item non est vacandum iocis. — 24. Item non est praeliandum, nisi urgente necessitate. — 25. Item fieri non possunt nuptiae, neque convivium. — 26. Item fieri non debent consilia seu placita populorum. — 27. In Quadragesima praedicandum est omni die, vel saltem ter in hebdomada. — 28. Dominicis Quadragesimae fideles olim vescebantur carnibus; at nunc non. — 29. An concionatores in Quadragesima excusentur a ieiunio, et abstinentia a carnibus? ad n. 32. — 33. Quid dicendum sit de coquis parantibus in Quadragesima cibos religiosis? ad n. 34. — 35. Alia ad rem ad n. 40.

1 **Q**uadragesima est religiosa in Ecclesia recepta abstinentia ante solemnitatem Paschae instituta ab Apostolis et a successoribus eorum ad nostra usque tempora observata, adiunctum habens ciborum delectum, et ad alia poenitentiae et virtutum opera

2 incitans. *Est in re communis.* Dicitur autem Quadragesima a numero quadraginta dierum quibus durat; quadragenarium enim est, quod continet in se quadraginta.

3 Quadragesima autem dies, et non plures, nec pauciores deputati sunt pro abstinentia et ieiunio, ut imitemur numerum quadraginta dierum, quem Salvator noster suo sacro ieiunio consecravimus, et ut sic anni decimas Deo solvamus; can. *Quadragesima* 16, dist. 5, de Consecratione, ibi: *A prima igitur Dominica Quadragesimae usque in Pascha Domini sex hebdomadae computantur quarum videlicet dies quadraginta et duo fiunt; ex quibus, dum sex Dominici dies abstinentiae subtrahuntur, non plus in abstinentia quam triginta et sex dies remanent. Verbi gratia, si per 366 dies annus volvitur, et nos per triginta et sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus;*

sed ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro ieiunio consecravimus, quatuor dies prioris hebdomadae ad supplementum quadraginta dierum tolluntur, id est quarta feria, quae caput ieiunii subnotatur, et quinta feria sequens, et sexta, et Sabbatum; nisi enim istos dies quatuor superioribus triginta sex adiunxerimus, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Et Glossa, ibidem, vers. *Casus*, sic expresse habet: *Quaesitum fuit in Concilio Gregorii Papae, quare quadraginta dies abstinentiae et ieiunio deputentur, et non plures, vel pauciores, et responsum; ideo fit, quia iubemur dare decimas omnium bonorum nostrorum, et 36 dies sunt decimae totius anni, quibus quatuor additi sunt, ut adimpleatur quadragenarius, quem Dominus suo sacro ieiunio consecravimus.*

Unde Quadragesimae ieiunium a Christo consecratum, fuit ab Apostolis observatum, et universae Ecclesiae traditum. Concil. Senonens., cap. 7, ibi: *Quae res Apostolos impulit, ut Quadragesimale ieiunium sanctificarent, quo*

Christifideles, non tam Moysen aut Eliam, quam Christum imitati totius anni decimas exsolvent, ut habetur in canone 68 ipsorum Apostolorum, ibi: Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram Quadragesimam Paschae, aut quartam feriam, aut Parascevem non ieiunaverit, deponitor, praeterquam si imbecillitate impediatur corporis; si laicus sit, communione deponitor; et concordat Concil. Coloniens. II, part. 9, cap. 6, traduntque communiter Patres.

5 Hinc Quadragesimam ratione ieiunii esse de iure divino, ratione temporis esse ex traditione Apostolorum per multos canones antiquos, et dicta SS. Patrum docet Martin. Aiala, de Tradit., part. 3 de Ieiunio et Quadragesim.; et Card. Varmiensis, de Caerem. a tempore sumptis, cap. 1, et sequitur Fagnan., lib. 3 Decr., in cap. 1 *Explicari* 3 de observatione Ieiuniorum, n. 31.

6 Quadragesima Christi fuit a sexta die Ianuarii usque ad decimam quartam Februarii. Nos autem ut plurimum eam incipimus, ubi ipse desiit; nostra enim non semper est eodem tempore. Sic Bellarm., tom. 3, lib. 2 de Bonis operibus, cap. 16, litt. C, ubi ad quaesitum fieri solitum, quare si Quadragesima ieiunii Christi imitatio est, non ieiunemus eo tempore, quo ipse ieiunavit, dicit, quod facilis est responsio; primum enim maluit Ecclesia post Dominum, quam cum ipso Domino ieiunare, ut vere eius vestigia sequeretur: deinde par erat, ut ieiunium celeberrimum cum festo celeberrimo iungeretur: *In qua parte anni*, inquit S. Augustinus, in Epistol. 119, cap. 15, *congruentius observantia Quadragesimae constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicae passioni?* Insuper nunquam magis sunt necessaria arma ieiunii, quam ineunte vere, quo tempore, crescentibus humoribus, acriores tentationes existere solent. Haec ille, qui alias subiungit congruentias.

7 Quadragesima in Ecclesia Orientali continet septem hebdomadas, et incipit in Quinquagesima, ex quo Orientales non ieiunent Sabbato, et sic subtrahunt abstinenciae septem dies Dominicos, et sex dies Sabbati. Cassianus, collatione 21, cap. 27; Fagnan., loc. cit., n. 33 et seq.; Bellarm., loc. cit., cap. 15, et alii ¹.

8 In Ecclesia vero Romana Quadragesima continet sex hebdomadas, quibus additi sunt quatuor alii praecedentes dies ad complendum nu-

merum quadragenarium ieiunii a Christo consecrati, ex quo ab ipsis sex hebdomadis subtrahuntur abstinenciae, et ieiunii sex dies Dominici; textu expresso in cit. can. *Quadragesima* 16, dist. 5, de Consecratione, adduct. supra num. 3, docetque expresse S. Gregor., hom. 16; Fagnan., loc. cit., n. 34; Bellarm., loc. cit., et alii passim ².

A clericis autem Quadragesima olim de mandato Telesphori servabatur per septem integras hebdomadas. Can. *Statuimus* 4, c. *Quadragesima* 5, et c. *Denique* 6, dist. 4; Bellarm., loc. cit., c. 14, et alii passim.

Quadragesimae ieiunium in Ecclesia Romana incipit a feria quarta Cinerum, textu expresso in cit. can. *Quadragesima* 16, dist. 5, de Consecratione, ibi: *Id est feria quarta, quae cap. ieiunii subnotatur* ³. Excepto tamen Mediolano et locis aliis, in quibus Ambrosiano ritu officium celebratur, ubi ex quo non ieiunetur quatuor primis diebus, ieiunatur in diebus Rogationum. Concil. Mediolanens. 1, part. 2, tit. de Ieiunio ⁴.

In Quadragesima non est prandendum ante recitationem saltem publicam Vesperarum, can. *Solent* 49, dist. 1, de Consecrat. Vide verb. *Officium divinum*, art. 4, n. 16 et seq., et verb. *Ieiunium*, art. 1, n. 47.

Dispensatus circa esum carniū ob debilitatem virium, et ad eas recuperandas, est etiam dispensatus a ieiunio. Vide verb. *Ieiunium*, art. 1, n. 30.

Non sic tamen est dispensatus a ieiunio, qui est dispensatus circa esum carniū, quia cibi Quadragesimales seu ieiunales sunt ei nocivi seu nauseales. Vide a n. 31 ad 34.

Ad quem spectet dispensare circa Quadragesimam et ieiunium? Vide verb. *Ieiunium*, art. 2, n. 14, et hic infra n. 26.

Qui in fraudem ieiunii de loco, ubi viget praeceptum ieiunandi, seu iam incepta est Quadragesima, se transfert ad locum, ubi non ieiunatur, seu nondum incepta est Quadragesima, peccat graviter. Vide verb. *Ieiunium*, art. 2, num. 29 et 30.

Qui autem de loco, ubi ieiunatur, non in fraudem ieiunii, sed bona fide transit ad loca, seu per loca, ubi non ieiunatur, non tenetur ieiunare. Vide, ibid., n. 31.

Si quis non in fraudem ieiunii, sed negotiorum causa, de loco proprii domicilii, ubi nondum est incepta Quadragesima, pergit ad

¹ Apud Gotho-Hispanos et Gallos Quadragesimae initium erat die Dominico, qui prima Dominica Quadragesimae dicitur, ieiunii vero feria 2 proxima subsequente.

² Socrates igitur procul dubio hallucinatus est, lib. 5 Hist., cap. 22, cum dixit, Romae ieiunari tres tantum hebdomadas ante Pascha.

³ Romae sub octavi saeculi finem Quadragesimae initium a feria 2 post Dominicam primam putabatur,

ut ex Leonis III ad Carolum Augustum epistola an. 808, arguit Cennius, t. 2, cod. Carol., pag. 57. Quatuor tamen ante hanc primam Dominicam diebus ieiunium ad plenum 40 dierum numerum extra Quadragesimam multo ante S. Gregorium M. fuisse institutum contra Menardum evicit Card. Thomasius, t. 7 Oper., pag. 187.

⁴ Varia etiam fuit in hoc ieiunio nonnullarum Ecclesiarum disciplina; qua de re vide Zachariam, Onomast. ritual., t. 2, pag. 115.

locum, ubi per hebdomadam est iam incepta Quadragesima, non tenetur ieiunare illic per octo alios dies Paschae ad complendam Quadragesimam. Vide *ibid.*, n. 32.

- 19 Contra vero, si talis in loco sui domicilii compleret Quadragesimam, non tenetur postea alibi observare illos octo dies. Vide *ibid.*, n. 33.
- 20 Episcopus in sua dioecesi concedere debet facultatem etiam vicariis foraneis et archipresbyteris, ut de consilio medicorum impertiri possint indigentibus licentiam vescendi cibis vitatis, quae detur omnino gratis, ita ut nec pro scriptura quidquam accipere liceat. S. Congr. Episc., in Hydruntina, 20 Augusti 1591.
- 21 In Quadragesima non est venandum. Nicolaus I, ad consulta Bulgar., cap. 44. Item non sunt facienda iudicia criminalia, nec aliquis morti est addicendus; Nicolaus I, *ibid.*, cap. 45.
- 23 Item non est vacandum iocis, Nicolaus I, *ibid.*, cap. 47. Item non praeliandum, nisi urgente necessitate, Nicolaus I, *ibid.*, cap. 46, et in Decreto tit. *de Bellis*, cap. 4. Item fieri non possunt nuptiae neque convivium, Nicolaus I, *ibid.*, cap. 48, et in Decreto tit. *de Matrim.*, cap. 9. Item fieri non debent consilia seu placita populorum; can. *Placita* 2, caus. 15, qu. 4.
- 27 In Quadragesima praedicandum est omni die, vel saltem ter in hebdomada. Conc. Trident., sess. 24, cap. 4.
- 28 Dominicis Quadragesimae olim ex antiqua consuetudine fideles vescebantur carnibus, et ultra modum se ingurgitabant per totas noctes carnibus vescentes. Quod valde detestabatur S. Gregorius, ut patet in can. *Denique* 6, dist. 4. At nunc ablata est illa consuetudo. Et Ecclesia, ut excessum in esu carniū auferret, totaliter carnes illis diebus abstulit. Dies tamen non fecit ieiunabiles, quia Dominici erant. Sic Tostatus, tom. 20, in tertiam partem Matthaei, cap. 6, qu. 95, edit. Venetae 1728.
- 29 An concionatores in Quadragesima excusentur a ieiunio et abstinence a carnibus, variant doctores. De concionatore, qui per integram Quadragesimam continuo praedicat cum valde gravi suo incommodo et studio, seu multas eodem die conciones habet, et pagos peragrat verbum Dei nuntiaturus, si commode ob id ieiunare et abstinere a carnibus non possit, absolute concedunt Natalis Alexander, Theol. dogmatic. et moral., tom. 2, lib. 4, art. 7, regula 5, de Decalogo, vers. *Necessitas denique*; Lessius, Navarrus, Filliucius, Layman, et alii cum Sporer, tom. 1, appendic. 3, ad praecept. Decalog., sect. 4, n. 63; Diana, coordinat., tom. 4, tract. 6, resolut. 24, cum Ioan. de la Crux, Tabiena, Azorio, Graff., Fernandez, Reginald., Silvio, et aliis ibi allegatis, Reiffenstuel, Theologiae moral., tract. 10, distinct. 2, num. 67; Felix Potestas, tom. 1, tract. de Peccatis actualibus, disput. 1, qu. 8, art. 4, conclus. 2, resolut. 2; Busemb., lib. 3,

part. 1, cap. 2, dub. 2, n. 4, cum aliis ibi citatis, et alii plurimi. Negant autem ipsi, et alii communiter, ut et nos docuimus sub verb. *Ieiunium*, art. 1, n. 34, de concionatore, qui ob conciones alibi repetitas, vel ob suae memoriae facilitatem non indigeat longo studio et labore, seu qui unam tantum vel alteram concionem in hebdomada habeat; cum in ipso cesset causa exemptionis, nempe labor notabilis et grave incommodum. Arg. cap. *Cum cessante* 60 de Appellat.; l. *Cum ancillam* 6 ff. de Condition. ob causam; l. *Adigere* 6, § 2, ff. de Iurepatronat.

Alii autem cum distinctione respondent; aut enim ipse concionator praedicat ex officio, puta ex voto seu obedientia superioris, eiusque concio propter imperitiam et carentiam aliorum ad idem ministerium, est populo valde utilis et necessaria, et tunc, si non obstante sua cognita impotentia ad simul ieiunandum et concionandum, adhuc ex iusta et rationabili causa a superiore ad concionandum mittitur, a ieiunio excusatur, quia ieiunium praecipitur ut promotivum ad bonum, et non impeditivum maioris boni, in casu, et ut diximus sub verb. *Ieiunium*, loc. cit. Aut talis concionator voluntarie praedicat, et non missus, seu ideo missus, quia vult, aut mitti quaerit ob mercedem et lucrum, nec sua praedicatio est ita necessaria, quin alii sint, qui aequae bene vel melius supplere possint, et tunc ieiunare et abstinere a carnibus tenetur, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Ad Rom. III, 8, can. *Non est probanda* 27, caus. 1, quaest. 1, cap. *Super eo* 4 de Usuris, cap. *Ex tuarum* 2 de Sacrileg., cum ipse in fraudem ieiunii voluntarie, sine necessitate et obedientia, quaerendo, quae sua sunt, non quae Iesu Christi, exponendo se ad praedicandum propter mercedem et lucrum, se culpabiliter reddat impotentem ad praeceptum Ecclesiae servandum, possitque merito ipsi obiici illud Apostoli ad Rom. II, 21: *Qui praedicas non furandum, furaris*, praedicas non violandum ieiunium et violas; et illud Michaeae III, 4: *Sacerdotes eius in mercede docebant et prophetae eius in pecunia divinabant*. Sic Silvester, verb. *Ieiunium*, qu. 9, n. 2, et ex ipso et Caietano Binsfeldius, in Enchirid. theol., part. 3, cap. 33, conclus. 2; Matthaeus, Cautela confessarii, lib. 1, cap. 22, n. 7. Et idem videntur docere Philarch., de Offic. sacr., tom. 2, part. 2, lib. 3, cap. 25; Toletus, lib. 6, cap. 5; Fernandez, in Examin. theol., t. 2, c. 8, § 2, n. 12; Fagundez, Praecept. 4, lib. 1, cap. 19, et alii plures, qui tunc solum excusant concionatores a ieiunio, quando concionarentur ex officio, nempe ex voto seu obedientia, aut eorum conciones essent populo valde utiles et necessariae. Navarrus autem, in Manual., cap. 21, n. 17, et post illum Graffius, part. 1,

lib. 2, cap. 37, n. 14; et Reginaldus, in Praxi, tom. 1, lib. 4, cap. 17, n. 219, et alii putant hanc sententiam esse veram, quando talis concionator praedicaret principaliter propter mercedem et lucrum; secus vero, si minus principaliter ob necessitatem se sustentandi, in quo sensu dicimus esse intelligendum id, quod ex aliis asseruimus sub verb. *Ieiunium*, art. 2, n. 23 in fine.

31 Quamvis tamen Bonacina, tract. de praecept. Eccles., disp. ultim., part. 1, punct. ultim., n. 13; Piana, Coord., tom. 4, resol. 25, num. 3; Filliuc., in Praxi, tom. 3, tract. 37, p. 2, cap. 6, num. 124; Lessius, l. 4, c. 2, dub. 6, num. 44; Sporer, loc. cit., sect. 4, n. 19 et 63; Busemb., loc. cit., cum aliis ibi allegatis, et plures alii velint, quod absolute excusentur tales praedicatores a ieiunio: etiamsi conciones suscipiant ob mercedem, putantes quod non sit necesse contra supracitatos ut praedicatio efficiatur ex voto vel officio.

32 At vero in praxi tanquam probabilior, ac magis tuta, pia, ac rationi consentanea, sequenda est sententia dicentium non excusari ab obligatione ieiunii et abstinenciae a carnibus praedicatores illos, qui voluntarie et sponte praedicant principaliter propter mercedem et lucrum; et solum esse excusati, si praedicent ex officio, nempe voto aut obedientia, ac propter mercedem minus principaliter, ob solam nempe necessitatem se sustentandi; unde semper commendabilis remanet recolendae memoriae Benedict. XIII, qui, cum esset Archiepiscopus Beneventanus, nullum in sua archidioecesi concionari sinebat, qui in cibis quadragesimalibus Quadragesimam non servaret, probe sciens quod magis movent exempla quam verba, et efficacius est vitae quam linguae testimonium, ac longum iter per praecepta, breve et efficax per exempla, cum homines amplius oculo quam auribus credant. Et tanto magis est haec nostra sententia tenenda hisce diebus post tria in aevum commendabilia pro debita ieiunii observantia a fel. rec. Benedict. XIV, edita breviter, primum nempe incipiens; *Non ambigimus*; secundum *In suprema*; ac tertium *Libentissime*, ex quibus clare insuper habetur, quod qui iuxta praedicta excusantur simpliciter a lege ieiunii, non remanent liberi ab abstinentia a carnibus: et econtra qui simpliciter excusantur ab abstinentia a carnibus, non remanent liberi a lege ieiunii; cum diversa sint praecepta, et a diversis non fiat illatio. L. *Sed si ante* 17 ff. de Except.; leg. *Papinianus* 20 ff. de Minoribus; leg. *Si maritus* 10, in fine, Cod. de Donat. inter vir. et uxor., cap. *Ad audientiam* 12 de Decimis, cum similibus. Quae utinam pro sua aeterna salute ab omnibus plene et integre observarentur.

33 Coqui religiosorum peccant parando religionis in Quadragesima, aliisque ieiuniorum die-

bus cibos in quantitate et qualitate sufficientes ad fractionem ieiunii, praesertim si sciant aliquos ob id ieiunium vere fracturos. Sic explicite Matthaeus, in Cautela confessarii, lib. 1, cap. 22, n. 11, et alii plures implicite. Et ratio est, quia ex suo officio tenentur parare et ministrare solum eam ciborum quantitatem et qualitatem, quae ab Ecclesia et propria regula est permessa seu tolerata; alias sic ponendo aliquos in occasione frangendi ieiunium, fierent participes peccati eorum, iuxta illud Apostoli ad Romanos 11, 31: *Digni sunt morte, et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*; et iuxta regulam Nicolai 1, in can. *Notum* 19, caus. 2, qu. 1, *Facientem et consentientem par poena constringit*; sicut enim, uti dicitur in verb. *Tabernarius*, ex communi doctorum, caupones seu tabernarii peccant, si alteram refectionem, seu cibos vetitos apponant illis, quos certo sciunt ad ieiunium obligari, et ab illis cibis teneri abstinere, nisi rationabiliter timeant ex tali denegatione sibi obventurum gravissimum malum seu damnum, quia alias participes fierent eorum peccati; ita et in nostro ac simili casu; nam de similibus idem est iudicium; leg. *Non possunt* 12, et l. *Nam ait Paedius* 13 ff. de Legibus.

Nec valent se excusare, quod superiores sic 34 eis praecipiant quia in tali casu eis in hoc obedire non tenerentur, imo prohiberentur, cum sit res ab Ecclesia seu regula prohibita, sique contra animam praecepti, et ex Actibus Apostolor., v, 20: *Obedire oportet Deo, non Ecclesiae, seu Regulae, magis quam hominibus*. Unde S. P. N. Franciscus, in c. 10 Regulae, sic expresse mandat: *Firmiter praecipio eis, ut obediant suis ministris in omnibus, quae promiserunt Domino observare, et non sunt contraria animae suae et regulae nostrae*. Hinc tanto magis peccarent superiores, si qui essent, qui ob avaritiam non sufficiens ad ieiunandum praestarent subditis prandium, et ob id subditi cogerentur vespertinam refectiunculam quasi in coenam convertere, contra praescriptum a Benedicto XIV recolend. mem., in novissimo suo Brevi incip. *Libentissime*, ubi ad secundum hoc dubium: *An ii, quibus concessum est vesci carnibus, possint in vespertina refectiuncula ea quantitate carnis vesci, quae ieiunantibus permittitur*? Respondit: *Non licere, sed opus habere eo cibo, eaque uti portione, quibus utuntur homines ieiunantes rectae meticulosae conscientiae*. Cum enim ipsi sua detestanda avaritia essent causa, cur subditi non haberent sufficientem refectionem ad ieiunandum, essent consequenter culpabiles causa fractionis eorum ieiunii; nam quod est causa causae est etiam causa causati, per text. in leg. *Manumissiones* 4 ff. de Iustitia et iure, et arg. cap. *Ad audientiam* 12 de Homicid., ac cap. *Si culpa* 9 de Iniuriis, cum similibus. Caveant igitur hu-

iusmodi superiores, si qui sint, ut nedum propriis, sed et alienis onerentur peccatis, et praemisso ad id opportuno remedio, contriti dicant cum regio Psalte: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo* (Psal. XVIII, 14).

- 35 Quadragesimae tempus cum caeteris ieiunii temporibus et diebus exaequatur in eo quod respicit observantiam legum a SS. Domino Nostro statutarum; Benedictus XIV, tom. 1, 36 Const. 99 incip. *Si fraternitas*, § 1. In Quadragesima diebus Dominicis non licet epulas licitas cum vetitis permiscere. Idem, ibid.
- 37 Quadragesimae diebus permittitur militibus S. Ianuarii esus lacticionum, et cum opus fuerit, etiam carnum. Idem, Const. 24 incip. *Romanae Ecclesiae*, § 6. Quadragesimae ieiunium iuxta Kalendarium Romanum ab Italo-Graecis est observandum. Idem, Constitut. 57 incip. *Etsi pastoralis*, § 8.
- 39 Quadragesimali tempore pisces non edunt, nec vinum bibunt Maronitae; veterum enim ie-

ieiunii disciplinam iisdem Maronitis, seu Syris, Armenisque catholicis relaxari nunquam passa est Apostolica Sedes, ideoque reiecta tanquam minus legitima causa ad facultatem dispensandi obtinendam a missionariis allata, ieiunii lex servari praecipitur; Benedictus XIV, Const. incip. *Allatae sunt*, § 47, in cuius summario sic praecise habetur: *A Syriacis et Armenis in Latinarum Ecclesiis sacrum peragentibus proprium ritum servari praecipitur: missionariis denegatur facultas dispensandi eosdem Syros et Armenos super abstinentia a piscibus ieiunii tempore; omnes denique Graecos et Orientales ritus conservandos esse decernitur; monenturque missionarii, ut in Orientalibus convertendis, eos ab erroribus et schismate revocent, non a suis approbatis ritibus avertant.*

Quoad quadragesimalis ieiunii debitam observantiam, vide novissimam Encyclicam Clementis XIII, incip. *Appetente*, allatam iam to. 4, verb. *Ieiunium*, art. 1, n. 90.

QUARTA FUNERALIS

Summarium.

1. Quarta funeralis seu canonica portio est iure canonico inducta ob sacramenta, quae suis parochianis parochus ipse administrat. — 2. Talis canonica portio de legitima et rationabili consuetudine potest induci, ut sit medietas, vel tertia pars; unde attendenda est cuiusque loci legitima consuetudo. — 3. Quarta funeralis, seu portio canonica usque ad quartam exclusive potest praescribi spatio decem annorum absque titulo; ad hoc autem, ut praescribatur infra quartam, vel ut nihil solvatur, requiritur consuetudo 40 annorum cum titulo aut immemorabilis. — 4. Quarta funeralis debetur ecclesiae, in qua parochianus consuevit audire divina et recipere sacramenta. — 5. Et sic de iure debetur proprio parochio, seu vicario, vel sacerdoti habenti curam parochianorum. — 6. Si parochianus in una ecclesia solet audire divina, et in altera recipere sacramenta, quarta debetur ei, a qua recepit sacramenta. — 7. Quarta funeralis debetur parochiae, ubi quis habet domicilium, licet propter bellum, aut pestem, seu animi levandi gratia in villam seu alium locum se contulerit animo redeundi; et ibi obierit. — 8. Quarta funeralis debetur ecclesiae parochiali, etiamsi quis aegrotus ad aliam parochiam deferri se fecerit, et ibi obierit. — 9. Quartam funeralem ecclesiae parochiali debet, qui in aegritudine constitutus se cum suis bonis ad religionem in aliam ecclesiam transtulerit: secus vero si sanus bona sua monasterio aut alteri ecclesiae dederit. — 10. Sepultura electa apud ecclesiam, ubi maiores defuncti solent ab antiquo sepeliri, quarta funeralis non debetur ei, sed ecclesiae parochiali. — 11. Quarta funeralis pro sepultura canonicorum cathedralium debetur parochio domicilii, non vero parochio cathedralis, neque parochio parochiae ubi adest sepultura suorum maiorum. — 12. Servanda est consuetudo, quod eadem intortitia, quae fuerunt accensa in associatione cadaveris, deserviant et reaccendantur circa feretrum in ecclesia, in qua sepeliendum est cadaver. — 13. Quarta funeralis non debetur parochio, intra cuius limites viator retentus pro delicto, et habitatus cum cautione decedit, stante consuetudine in civitate, quod ius sepeliendi peregrinos et viatores spectat ad cathedralem. — 14. Quarta parochialis debetur ecclesiae cathedrali, vel praescriptione, vel

ex eo, quod illam sibi reservavit, quando parochiae fuerunt erectae in signum superioritatis. — 15. Curatus unius dioecesis, (quaecunque sit) in transitu cadaveris, quod processionaliter deferitur ad ecclesiam regularium ab alia dioecesi transeundo per propriam parochiam et iurisdictionem, non potest aliquam partem cerae et pecuniarum praetendere. — 16. Quarta funeralis debetur de iis, quae ratione funeris praebentur ab haeredibus defuncti. — 17. Funeralia de iure communi quae dicantur? — 18. Quarta de quibus debeatur iuxta novissimam dispositionem Benedicti XIII. — 19. Quarta debetur, etiamsi funus non fiat in die tumulationis, sed ad diversam diem, vel ad aliud longum tempus differatur. — 20. Quarta non debetur de intortitiis et candelis, quas sacerdotes etiam regulares, vel piarum sodalitatum confratres funus associantes manualiter per viam deferunt. — 21. Item quarta funeralis non debetur demissis, legatis, anniversariis, hisque similibus piis relictis ad favorem Ecclesiae tumulantis a defuncto dispositis. — 22. Vela, sudariola, et similes panni, non solum peti, sed neque etiam a sponte dantibus occasione funerum accipi possunt a parochis. — 23. Regulares olim quartam funeralem solvere tenebantur solum in illis conventibus seu monasteriis, quae eam solvere consueverant quadraginta annis ante Conc. Tridentinum: secus vero in aliis ex post aedificatis, et quae in dies aedificabantur. — 24. At novissime contrarium determinavit Benedictus XIII. — 25. Affertur ad id eius constitutio. — 26. Parochi praetendere non possunt ab haeredibus defunctorum, qui sepeliuntur in ecclesiis regularium, duplicem quartam seu portionem maiorem solitam dari pro illis qui sepeliuntur in propria parochiali. — 27. Affertur ad id constitutio Clementis X. — 28. Et novissime fuit iterum resolutum a Sacra Congr. Episcoporum ad favorem Minorum de Observantia contra parochum Terrae Clastidii Placentinae dioecesis. — 29. Dantur hic varia decreta Sacrae Congr. Episcoporum in Placentina pro causa inter clerum saecularem Placentiae, et monachos Casinenses eiusdem civitatis. — 30. Item dantur decreta Sacrae Congregationis Rituum in Senogallien. pro causa inter curatos Corinalti Senogalliensis dioecesis, et PP. Minores conventuales et Augustinianos. — 31. Item referuntur alia decreta eiusdem Sacrae Congregationis Rituum in Vaden. pro causa inter pa-

rochos et regulares eiusdem civitatis. — 32. Item adducuntur decreta Sac. Congreg. Conc. in Novarien. pro causa inter parochos, et PP. Reformatos, oppidi Varalli eiusdem dioecesis Novariensis. — 33. Parochis pro associandis et tumulandis cadaveribus eorum, qui repentina vel violenta morte decedunt, non licet exigere maiorem quartam, seu maius emolumentum eo quod exigi seu praestari solet ab eo qui testamentum condidit. — 34. Item non licet parochis exigere maiorem quartam, seu maiorem eleemosynam ab exteris tumulandis in ecclesiis regularium, quam a civibus. — 35. Pro exactione quartae funeralis non gravatur haeres, sed lis

agitur inter parochum et ecclesiam tumulantem. — 36. Quarta funeralis solvitur in quantitate solita, et praescripta iuxta consuetudinem regionis et locorum. — 37. Confraternitates, quae habent ius sepulturae, debent sepelire sine praedicio quartae funeralis, aliorumque emolumentorum, quae spectant ad capitulum vel parochum. — 38. Quarta funeralis pro sepultura educandarum ac mulierum saecularium in monasteriis monialium decedentium. *Remissive.* — 39. Alia ad rem. *Remissive.* — 40. Alia ad rem cum addit. ex aliena manu ad num. 46.

- 1 Quarta funeralis seu canonica portio est iure canonico inducta ob sacramenta, quae suis parochianis parochus ipse administrat, et ideo illi de iure debetur. Cap. *Nos instituta* 1, cap. *Relatum* 2, cap. *De his* 4, cap. *Cum super* 8 de Sepulturis, et Clementin. *Dudum* de Sepulturis.
- 2 Talis canonica portio de legitima et rationabili consuetudine potest induci, ut sit medietas, vel tertia pars; can. *Antiquos* 10, qu. 1, cap. *Explicari* 9 de Sepulturis. Unde attendenda est cuiusque provinciae et loci legitima et rationabilis consuetudo. *Communis*, per text. in cit. cap. *Explicari*, et cap. *Cum tanto* 11 de Consuetudine. Et sic expresse decrevit Sacra Congreg. Concil., in Ebredunen., 15 Iulii in responsion. ad 12, et in Mantuana, 18 Iulii 1699.
- 3 Quarta funeralis seu portio canonica usque ad quartam exclusive potest praescribi spatio decem annorum absque titulo; ad hoc autem ut praescribatur infra quartam, vel ut nihil solvatur, requiritur consuetudo 40 annorum cum titulo, aut immemorabilis; Alexander, consil. 196, num. 15, vers. *De praescriptione*, lib. 2; Silvester, verb. *Canonica portio*, n. 2 et 4; Molina, de Iustitia et iure, tract. 2, disp. 215, n. 7; Lupus, de canonica Portione, c. 2, n. 64 et 65; Barbosa, de offic. et potest. Parochi, part. 3, cap. 25, n. 16; Samuel, de Sepulturis, tract. 1, controvers. 9, conclus. 5, et alii passim.
- 4 Quarta funeralis debetur ecclesiae in qua parochianus consuevit missam audire, et divina, et recipere sacramenta; cap. *Cum quis* 2 de Sepulturis in 6; Rota, part. 1 recentior., dec. 376, num. 1. Et sic de iure debetur proprio parochi, seu vicario, vel sacerdoti habenti curam parochianorum; cap. *Requisivisti* de Testam., cap. *Cum ex eo* de Election., Clementin. *Dudum*, § *Verum*, de Sepulturis; Rota, in Mediolanens. *Quartae funeralium*, 14 Martii 1622, coram Merlino; Barbos., loc. cit., n. 19 et 20; Samuel, l. c., conclus. 8, et alii communiter.
- 6 Si parochianus in una ecclesia solet audire divina, et in altera recipere sacramenta, quarta debetur ei, a qua solet recipere sacramenta; cap. *Nos instituta* 1 de Sepulturis; Silvester, verb. *Canonica portio*, n. 11; Barbos., loc. cit., concl. 11, et alii.
- 7 Quarta funeralis debetur parochiae, ubi quis

habet domicilium, licet propter bellum aut pestem, seu animi levandi gratia, in villam seu alium locum se contulerit animo redeundi, et ibi obierit; Abbas, in cap. *De his* 4 de Sepulturis; Barbosa, loc. cit., n. 26; Samuel, loc. cit., concl. 15; Rodrig., tom. 3, Quaest. regular., quaest. 46, art. 9, conclus. 2, et alii passim.

Quarta funeralis debetur ecclesiae parochiali, 8 etiamsi quis aegrotus ad aliam parochiam deferri se fecerit, et ibi obierit, cum ob domicilii mutationem in tali casu ecclesia sua parochialis non perdat ius quartae funeralis, ex Clementin. *Dudum* de Sepulturis; Barbosa, loc. cit., num. 27; Samuel, loc. cit., conclus. 14; Abbas, in cit. cap. *De his* 4 de Sepulturis; Silvester, in Summa, verb. *Canonica* 15, cum multis aliis.

Quartam funeralem ecclesiae parochiali debet, 9 qui in aegritudine constitutus, se cum bonis suis ad religionem in aliam ecclesiam transtulerit; secus vero est dicendum, si sanus bona sua monasterio aut alteri ecclesiae dederit; cap. *De his* 4 de Sepulturis; Barbosa, loc. cit., n. 28; Samuel, loc. cit., conclus. 15; Miranda, loc. cit., qu. 48, art. 9, conclus. 3, et alii passim.

Sepultura electa apud ecclesiam, ubi maiores defuncti solent ab antiquo sepeliri, quarta funeralis non debetur ei, sed ecclesiae suae parochiali, in qua consuevit audire divina et recipere sacramenta; cap. *Cum quis* 2 de Sepulturis in 6; Barbosa, loc. cit., n. 29; Miranda, loc. cit., art. 9, conclus. 4; Samuel, loc. cit., conclus. 16, et communis aliorum.

Quarta funeralis pro sepultura canonicorum 11 cathedralium debetur parochi domicilii, non vero parochi cathedralis, neque parochi parochiae, ubi adest sepultura suorum maiorum. Sic expresse decrevit Sac. Congr. Conc., in Tiburtina, 12 Maii 1685, in responsion. ad 3, et in Narnien., 26 Septembris 1699. Vide verb. *Canonic.*, art. 8, n. 14.

Servanda est consuetudo, quod in funeralibus 12 eadem faculae, seu intortitia, quae fuerunt accensa in associatione cadaveris, deserviant et reaccendantur circa feretrum in ecclesia, in qua sepeliendum est cadaver. Sic expresse decrevit Sac. Congreg. Concil., in Tiburtina, 12 Maii 1685, in responsione ad 4.

- 13 Quarta funeralis non debetur parocho, intra cuius limites viator retentus pro delicto, et habilitatus cum cautione, decedit, stante consuetudine in civitate, quod ius sepeliendi peregrinos et viatores spectet ad ecclesiam cathedrallem. Sacr. Congr. Conc., in Pisauren., 22 Ianuarii 1628.
- 14 Quarta parochialis debetur ecclesiae cathedrali, vel praescriptione, vel ex eo, quod illam sibi reservavit, quando parochiae fuerunt erectae in signum superioritatis. Rota, part. 1 recentior., decis. 376, n. 2 et 3; Barbosa, loc. cit., num. 22; Samuel, loc. cit., conclus. 9; Riccius, resolut. 299, n. 4, et alii.
- 15 Curatus unius dioecesis (quaecunque sit), in transitu cadaveris, quod processionaliter deferatur ad ecclesiam regularium ab alia dioecesi, transeundo per propriam parochiam et iurisdictionem, non potest aliquam partem cerae et pecuniarum praetendere. Sacra Congr. Episc. et Regular., 15 Novembris 1675, et eadem Sacr. Congreg. Episc., novissime in Placentina pro Terra Clastidii, 24 Novembris 1713, in resp. ad 2. Vide verb. *Parochus*, art. 3, a n. 37.
- 16 Quarta funeralis seu canonica portio debetur de iis quae ratione funeris praebentur ab haeredibus defuncti; cap. *Inter cunctos* 1 de Privileg. inter Extravagant. communes. Sixtus IV, Constit. incip. *Etsi Mendicantium*; Barbosa, loc. cit., controvers. 10, conclus. 1, et plures alii apud ipsos.
- 17 Funeralia de iure communi dicuntur, quae ratione sepulturae obveniunt, et quacunque occasione funerum ad ecclesiam perveniunt cum defuncti corpore; cap. *Cum liberum* 5, et cap. *In nostra* 10 de Sepulturis; Barbosa, loc. cit., n. 37; Samuel, loc. cit., conclus. 2; Portell., in dub. regular., verb. *Canonica portio*, n. 5, et alii plurimi apud ipsos.
- 18 Quarta debetur de omnibus intortitiis et candelis, quibus defuncti cadaver in itinere ad ecclesiam tumultantem associatur, nec non de omnibus intortitiis et candelis, quae in eadem ecclesia circa cadaver, vel etiam in altaribus in die funeris accenduntur: sic expresse statuit novissime Benedictus XIII, Const. incip. *Romanus Pontifex*, unde ubi adest consuetudo, quod in ecclesia circa cadaver diversa accendantur intortitia ab illis, quae fuerunt accensa in associatione cadaveris in itinere ad ecclesiam tumultantem, debetur quarta de omnibus. Vide supra, n. 12.
- 19 Etiam si funus non fiat in die tumulationis, sed ad diversam diem, vel ad aliud longius tempus differatur, debetur nihilominus parocho quarta de omnibus intortitiis et candelis, quae circa cenotaphium, seu tumulum honorarium, et in altaribus eiusdem ecclesiae accenduntur. Sic expresse Benedictus XIII, in cit. Constit. incip. *Romanus Pontifex*, et iam alias decla-

raverat Sacr. Congr. Episc. et Regul., in Senensi, 3 Augusti 1621.

Quarta autem non debetur in intortitiis et 20 candelis, quas sacerdotes, etiam regulares, vel piarum sodalitatum confratres funus associantes manualiter per viam deferunt: sic expresse Benedictus XIII, ibidem, et iam pluries fuerat declaratum a Sacr. Congr. Episc. et Regular., et signanter, 28 Novembris 1588, et in Firmana, 5 Martii 1596.

Item quarta funeralis non debetur de missis, 21 legatis anniversariis, hisque similibus piis relictis ad favorem ecclesiae tumultantis, vel exponentis a defuncto dispositis: sic expresse Benedictus XIII, ibidem, et iam fuerat declaratum a S. Pio V, Constit. incip. *Etsi Mendicantium*.

Vela, sudariola, et similes panni, non solum 22 non peti, sed neque etiam a sponte dantibus occasione funerum accipi possunt a parochis; die enim 13 Augusti 1718, in una Terrae Massae Tudertinae dioecesis, proposito dubio in Sacra Congr. Concilii: *An sub quarta comprehendantur frumentum, pannum, sudariolum et cera, quae accenditur et exstinguitur ante ecclesiam fratrum?* Responsum fuit: *Comprehendi sub quarta funerali frumentum et ceram, non autem pannum et sudariolum, et quoad sudariolum Sacra Congregatio mandavit illud amplius non auferri cum cadavere, nec ab haeredibus parocho consignari*. Sic refert Ursaya, to. 4, p. 1, n. 13. In Tudertina funerum pro Patribus Terti Ordinis S. Francisci Terrae Massae cum archipresbytero eiusdem loci, ubi multa docet ad rem.

Regulares olim quartam funeralemolvere 23 tenebantur solum in illis conventibus seu monasteriis, quae eamolvere consueverant 40 annis ante Concilium Tridentinum; secus vero in aliis ex post aedificatis, et quae in dies aedificabantur, ut patet ex ipso Conc. Trident., sess. 25, cap. 13, de Reform., et declaraverat S. Pius V, Const. incip. *Etsi Mendicantium*; et pluries Sacra Congr. Conc., ut in Pampilon., 22 Septembris 1591; in Meliten., 2 Augusti 1607; in Asculana, 2 Septembris 1679; in Laudan., 2 Maii 1711. Et Sacr. Congreg. Episc. et Regul., 17 Novembris 1673; in Senogallien., 23 Decembris 1707; in Brictinorien., 16 Martii 1717, et saepe alibi.

At novissime contrarium determinavit Bene- 24 dictus XIII, Const. incip. *Romanus Pontifex*; qua decernitur et mandatur, ut in Italia eique adiacentibus insulis parochis defunctorum, qui in ecclesiis quorumcunque regularium de caetero tumulabuntur, quarta funeralis persolvatur, praeservando favore parochorum consuetudines legitimas pro illis locis, in quibus vigent, percipiendi portionem maiorem quarta, cum aliis ordinationibus et derogationibus opportunis; et in Concilio Romano, tit. 8, de

officio iudicis ordinarii, c. 5, mandat Episcopis, ut ipsam publicari curent, atque pro illius observantia invigilent, etiam tanquam Sedis Apostolicae delegati. Unde, ut eius dispositio ab omnibus plene percipiatur, hic ad litteram datur.

BENEDICTUS Episcopus, etc.

- 25 Romanus Pontifex aequi bonique supremus assertor, auctoritatem a Christo per beatum Petrum, Apostolorum culmen, sibi traditam intelligens, ut ex agro Dominico pro temporum necessitate noxia evellat et destruat, utriusque plantet ac aedificet, ea interdum, quae a praedecessoribus suis ob rationabiles et iustas causas olim sancita fuerunt, ubi in grave aliorum praeiudicium et detrimentum redundare cognoscit, atque dissidiis et contentionibus fomentum praebere animadvertit, maxime inter Dei et Ecclesiae ministros, quorum est evangelizare pacem, et quibus a Domino non aliud frequentius, neque enixius commendatur, quam ut pacem ac unitatem diligant, moderari et immutare, aliasque pastoralis officii sui partes desuper interponere solet, prout rerum, locorum temporumque circumstantiis mature pensatis, discordiarum extinctioni, ecclesiasticorum ministrorum quieti, fidelium animarum saluti, divinoque cultui conspiciat salubriter expedire.

Sane quamplures Romani Pontifices praedecessores nostri multiplicia ac plane insignia considerantes merita ordinum regularium, qui militantem in terris Ecclesiam fortissimis omni tempore auxerunt praesidiis, viris nempe vitae sanctitate, doctrinae laude, ac orthodoxae religionis zelo praestantibus, eidemque in coelis triumphanti eximii fulgoris lumina addiderunt, ipsos ordines, eorumque professores, plurimis satis amplis indultis et privilegiis benigne decorarunt; ac inter alia iis illud concesserunt, ut canonicam portionem seu quartam funerarium emolumentorum partem pro personis, quae in eorum ecclesiis sepulturam sibi eligerent, parochis persolvere minime tenerentur, ac ad maiorem eiusmodi privilegii firmitatem, sanctioni etiam a fel. rec. Clemente V, praedecessore Nostro, editae in Concilio Viennensi, et relatae in Clementina *Dudum* de Sepulturis, nec non Concilii Tridentini decreto relato in c. 13, sess. 25, de Reform., praedictam quartam funeralem parochi aperte reservantibus non semel amplissime derogarunt; unde non acerbae modo parochorum querelae, sed innumerae etiam contentiones, atque lites inter eos et regulares super solutione eiusdem quartae diversis temporibus excitatae fuerunt, quae coram Ordinariis locorum, et deinde in variis quoque almae Urbis nostrae tribunalibus, praesertim vero in auditorio palatii nostri apostolici, et in congregatione venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, praefati Con-

cilii Tridentini Interpretum, magno partium studio, nec minori sumptuum incommodo discussae, sicut accepimus, aliquando ad favorem parochorum, aliquando autem ad favorem regularium pro diversis causarum circumstantiis, atque vario iudicantium sensu, decisa ac definitae fuerunt. Haec porro iudicatorum sententiarumque diversitas, cum nullam certam ac determinatam constituerit regulam, in evenientibus casibus observandam, magnum plane fomentum et ansam relinquit, imo et latam sternit viam ulterioribus inter praedictos regulares et parochos litibus et controversiis, ex quibus ipsi, qui in domo Dei ambulare debent cum consensu, novis de caetero perturbari dissidiis, novisque praegravari dispendiis possunt cum divini cultus detrimento et scandalo plurimorum.

Quocirca Nos maxime expedire censes, ut eiusmodi controversiae et lites ab Ecclesia Dei penitus arceantur, ac insuper, licet universos ordines regulares, in quibus nempe in ordine fratrum Praedicatorum, Nos ipsi plurimum annorum spatio versati sumus, speciali paternae charitatis affectu prosequamur, eosque, uti de Ecclesia catholica, fide et Sede Apostolica optime meritos praecipuo semper in honore ac pretio habuerimus et habemus; nihilominus considerantes exemptionem a solutione quartae funeralis, praefatis ordinibus a dicta Apostolica Sede concessam modo vergere in maximum parochorum praeiudicium, tum propter multiplicationem conventuum et monasteriorum regularium, tum etiam propter auctam devotionem et consuetudinem fidelium sepulturam eligendi in ecclesiis praedictorum regularium, ac proinde non modo consentaneum, sed etiam necessarium arbitantes ut eorumdem parochorum, quibus caeteroquin sacri canones, et prisca Ecclesiae disciplina aperte suffragantur, indemnitati opportune consulatur et antedicta apostolica privilegia ad aequitatis limites reducantur: hinc igitur est, quod Nos omnia, et singula memorata privilegia exemptiva a solutione quartae funeralis, quibusvis ordinibus, congregationibus ac institutis regularibus ab Apostolica Sede, ut praefertur, quodcunque et quomodocunque concessa, praesentibus, pro plene et sufficienter expressis habentes, ac de eorum tenore et substantia satis superque instructi, de nonnullorum venerabilium fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium, et aliquot etiam Romanae curiae praelatorum a Nobis ad id specialiter deputatorum consilio, suadentibus etiam Episcopis et aliis ecclesiarum praelatis, in praesenti sacro Concilio congregatis, ac insuper motu proprio, et ex certa scientia, ac matura deliberatione Nostris, deque apostolicae potestatis plenitudine, hac nostra perpetuo valitura constitutione, praemissa omnia privilegia quoad quartam funeralem, tan-

tum pro locis infra exprimendis, moderamus, reformamus, ad viam iuris reducimus, et quatenus opus sit, etiam revocamus et abrogamus, neque cuiquam deinceps suffragari posse vel debere decernimus.

Praeterea motu, scientia et potestatis plenitudine similibus sancimus et statuimus, et mandamus, ut in Italia eique adiacentibus insulis, a die publicationis praesentis constitutionis in futurum, parochis defunctorum, qui in ecclesiis quorumcunque regularium praedictorum tumulabuntur, persolvatur, et cum effectu tradatur quarta pars omnium intortitionum et candelarum, quibus defuncti cadaver in itinere ad ecclesiam tumultantem associabitur nec non omnium intortitionum et candelarum; quae in eadem ecclesia circa cadaver, vel etiam in altariibus in die funeris accenduntur; a praedicta tamen quarta funerali exceptae intelligantur, et sint candelae, quas sacerdotes, etiam regulares, vel piarum sodalitatum confratres, funus associantes, manualiter per viam accensas deferent. Quod si funus non fieret in die tumulationis, sed ad diversam diem, vel ad aliud longius tempus differretur, paracho nihilominus assignetur quarta pars omnium intortitionum et candelarum, quae ipsamet peracti funeris die in Ecclesia, ubi defunctus humatus fuit, circa coenotaphium seu tumulum honorarium, atque etiam in altariibus eiusdem ecclesiae accensa fuerint. Haec porro omnia locum habeant, et exacte in posterum observentur, quotiescunque defunctus extra suam parochialem ecclesiam tumuletur vel exponatur, sive in Ecclesia tumultante vel exponente beneficium obtinuerit, sive quia ibidem sepulcrum habuerit gentilitium, sive tandem quia in ea sepulturam elegerit. Sub praedicta quarta funerali comprehendendi non intendimus, imo expresse ab ea excipimus legata missarum et anniversariorum, hisque similia pia relictis ad favorem Ecclesiae tumultantis vel exponentis a defuncto deposita: circa quae, ac omnia et singula alia, de quibus in praesenti constitutione mentio facta non fuit, privilegia praedictis regularibus ordinibus ab Apostolica Sede concessa, salva prorsus et illaesa, ac inviolata perpetuo permanere, et ab omnibus, ad quos spectat, et pro tempore quodocunque spectabit, inconcusse et irrefragabiliter observari debere volumus, decernimus et mandamus. Ubi vero consuetudines legitime probatae, conventiones, concordiae, vel statuta vigerent, quae praefatis parochis magis faverent, illisque pinguorem praedicta quarta emolumentorum funeralium portionem assignarent, ea in iis, in quibus vigent, locis inconcusse ab omnibus observari motu, scientia ac potestatis plenitudine paribus sancimus, praecipimus et iubemus.

Decernentes pariter praesentes litteras, et in eis contenta quaecunque, etiam ex eo, quod

praedictorum ordinum regularium superiores, et quicunque alii in praemissis interesse habentes, seu habere quomodolibet praetendentes, illis non consenserint, nec ad ea vocati et auditi, seu causae, propter quas praesentes emanarint, adductae, verificateae, seu alias iustificatae fuerint, vel etiam enormis, enormissimae, et totalis laesionis, aut alio quovis praetextu, et ex quocunque capite, colore et causa, etiam necessario exprimenda, de subreptionis vel obreptionis, seu nullitatis vitio, aut intentionis Nostrae, vel alio quopiam defectu notari, impugnari, in toto vel in parte rescindi, retractari, invalidari, in ius vel controversiam revocari, ad terminos iuris reduci, seu adversus illa restitutionis in integrum, apositionis oris, aut quodcunque aliud iuris vel facti, gratiae vel iustitiae remedium impetrari, seu eo impetrato quemquam uti, seu iuvare in iudicio, vel extra nullatenus posse, sed eas semper validas, firmas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri, ac obtinere, et ab omnibus, ad quos spectat, et pro tempore quodocunque spectabit, inviolabiliter et inconcusse observari debere. Sicque, et non aliter in praemissis per quoscunque iudices ordinarios et delegatos etiam causarum dicti Palatii Apostolici auditores, et S. R. E. Card. etiam de latere legatos et nuntios, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate, iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus, quatenus opus sit, Nostra et Cancellariae Apostolicae regula de iure quaesito non tollendo, aliisque apostolicis, ac in universalibus, provincialibusque et synodalibus editis, generalibus vel specialibus constitutionibus, nec non quorumvis ordinum praedictorum, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, consuetudinibus, etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indultis et litteris apostolicis per quoscunque Romanos Pontifices praedecessores nostros eisdem ordinibus, ut praefertur, illorumque superioribus et professoribus quibuscunque sub quibusvis verborum tenoribus et formis, ac cum quibuscunque etiam derogationum derogatoriis et aliis efficacioribus, et insolitis clausulis, et decretis irritantibus, etiam motu simili, et consistorialiter, ac alias quomodolibet in contrarium praemissorum concessis, et innovatis; quibus omnibus et singulis, etiamsi pro sufficienti illorum derogatione de illis, eorumque tenoribus specialis, specifica, expressa et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quaevis alia expressio facienda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, illorum omnium et singulorum

tenores, formas et occasiones, ac alia etiam speciali expressione digna praesentibus pro plene et sufficienter expressis, insertis ac servatis respective habentes, hac vice duntaxat, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum specialiter et expresse derogamus, et derogatum esse volumus, caeterisque contrariis quibuscunque.

Ut autem praesentes litterae, etc.

Nulli ergo omnino hominum, etc.

Datum Romae apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicae 1725, iv Kalendas Maii, Pontificatus nostri anno primo.

P. M. Card. prodat.

F. Card. OLIVERIUS.

- 26 Parochi consequi non possunt, neque praetendere ab haeredibus defunctorum, qui sepeliuntur in ecclesiis regularium, duplicem quartam, seu portionem maiorem solita dari pro illis, qui sepeliuntur in propria parochia. Sic expresse declaravit Sac. Congreg. Episcop. et Regul., in Brundusina, 7 Decembris 1640, quod cum aliis decretis confirmavit Clemens X, Constit. incip. *Alias*, quae ut ab omnibus in promptu habeantur, hic, prout iacet, subnectitur:

CLEMENS Papa, etc.

- 27 *Alias* pro parte tunc existentis commissarii curiae fratrum ordinis Minorum Sancti Francisci de Observantia nuncupatorum, congregationi tunc existentium S. R. E. Cardinalium negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praepositae supplicato, ut prohiberetur parochis et clericis Terrae Leverano Brundusinae dioecesis, omnibusque aliis parochis et presbyteris, ne auderent accipere maiorem eleemosynam pro defunctis, qui sepelirentur in ecclesiis dictorum Fratrum, quam accipiebant pro iis, qui in ipsorum parochorum et presbyterorum saecularium ecclesiis sepeliebantur, emanavit die 7 Decembris 1640, ab eadem Congregatione decretum tenoris sequentis, videlicet:

Sacra Congreg. eminentissimorum S. R. E. Cardinalium, negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita, ad tollendas indebitas exactiones, quae, ut proponitur, in tumulandis defunctorum corporibus fieri solent, censuit iniungendum, prout praesentis decreti tenore iniunxit archiepiscopo Brundusino, caeterisque locorum Ordinariis, ne permittant, ut parochi, alique de clero saeculari, maiorem post hanc eleemosynam sibi attribui faciant ab haeredibus defunctorum, qui in ecclesiis regularium praedictorum sepulturam sibi elegerint, quam percipere possent, si in parochiali seu alia ipsius cleri saecularis Ecclesia sepeliri vo-

luissent, contrariis quibuscunque non obstantibus, etc., die 7 Decembris 1640. Et subinde cum tunc existentes fratres Provinciae Dalmatiae dicti ordinis Congregationi praefatae exposuissent, functiones funerales defunctorum, quorum cadavera in eorum ecclesiis sepulturae mandarentur, facere ad eos, non autem ad parochos, spectare; Congregatio praefata die 31 Augusti 1657, aliud decretum edidit tenoris, qui sequitur, videlicet: Sac. Congr. eminentiss. S. R. E. Card. negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita, attentis narratis, iuxta alias resoluta, censuit, functiones funeralium super cadavera defunctorum, quae in ecclesiis regularium contingit sepeliri, postquam ad easdem ecclesias pervenerint, ad ipsos regulares, non ad parochos pertinere, ac proinde ita in Oratorum ecclesiis circa praemissa servandum esse, prout servari mandat et praecipit, contrariis non obstantibus quibuscunque. Die 31 Augusti 1657.

Cum autem sicut pro parte dilecti filii Francisci Mariae a Castro S. Petri de Bononia procuratoris generalis ordinis praefati, Nobis nuper expositum fuit, ipse decreta huiusmodi pro firmiori illorum subsistentia apostolicae confirmationis Nostrae patrocinio communiri summopere desideret: Nos specialem ipsi Francisco Mariae procuratori generali gratiam facere volentes, eumque a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a iure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum praesentium duntaxat consequendum harum serie absolventes, et absolutum fore censentes; supplicationibus eius nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, decreta praeinserta auctoritate apostolica tenore praesentium approbamus et confirmamus, illisque salva tamen semper in praemissis auctoritate memoratae Congregationis Cardinalium, inviolabilis apostolicae firmitatis robor adiciamus. Decernentes, easdem praesentes litteras semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac illis, ad quos spectat, et pro tempore spectabit, plenissime suffragari, et ab eis respective inviolabiliter observari, sicque in praemissis per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii apostolici auditores, iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quocunque quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari: non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, caeterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris, die 18 Ian. 1672, Pontificatus nostri anno secundo.

Et novissime fuit iterum resolutum a Sac. 28

Congr. Episc. et Regul., 24 Novembris 1713, in respons. ad 3, in causa Placentina *Funerum* vertente inter Fratres Conventus Clastidii Min. Observ. S. Francisci ex una, et parochum dictae Terrae Clastidii partibus ex altera, de et super infrascriptis dubiis, etc. Vide verb. *Parochus*, art. 3, n. 40, ubi decretum adest et responsio Sacrae Congregationis ad singula dubia.

- 29 Dantur hic alia decreta Sacrae Congregationis Episcoporum, in una Placentina, 16 Decembris 1661, edita pro causa inter clerum saecularem Placentiae, et monachos Casinenses eiusdem civitatis ecclesiae S. Sixti ad relationem eminentiss. Card. Pallottae, apud impresores camerales tenoris sequentis:

Eminentissimi e reverendissimi signori.

Per occasioni di mortori e funerali, sono nate tra li monaci Cassinesi di S. Sisto di Piacenza umilissimi oratori dell' EE. VV., ed i parrochi della stessa città alcune differenze, che in sostanza si riducono a tre.

Primo, se i monaci suddetti, quando sono invitati, e vanno alli Mortorii, siano obbligati convenire alla chiesa parrocchiale.

Secondo, se possano, quei che fanno li Mortorii ed esequie, dar maggior quantità di candele e cera alli detti monaci, di quello che diano al parroco o parrochi, ed al clero secolare.

Terzo, se portandosi a seppellire i morti nelle chiese delli monaci sia lecito alli parrochi entrare nelle dette chiese, o pure siano obbligati a lasciare i cadaveri su la porta, ed ivi dare l'ultimo vale?

Per terminazione di queste differenze è piaciuto all' EE. VV. dar per Ponente l' eminentissimo Pallotta, ed avendo l' Eminenza Sua riferito, e le parti informato hinc inde in facto et in iure, vengono ora l' EE. VV. umilmente supplicate a dare la risoluzione, e tutto, etc.

Quam Deus, etc.

Sacra Congreg. eminentissimorum S. R. E. Cardinalium, negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita, attentis narratis, causaque, auditis partibus, eminentissimo Pallotta referente, mature discussa et examinata, censuit quoad primum: monachos huiusmodi accedentes ad funeralia defunctorum in aliena parochia, convenire debere in ecclesia parochiali cum aliis pariter accessuris, et deinde omnes una cum parochio ad domum defuncti efferendi ritualiter procedere.

Circa secundum, distributionem candellarum, quoad differentiam quantitatis, pendere ab arbitrio haeredum, aut aliorum distribui mandantium.

Et demum circa tertium, servanda esse decreta et declarationes alias factas, scilicet pa-

rochis in associatione sive occasione associationis cadaverum non licere ingredi ecclesiam monachorum praedictorum, sed teneri dimittere cadavera ad ianuam ecclesiarum, ibique solum posse benedicere, et dare ultimum vale; officia vero, et alia munia, quae in huiusmodi ministeriis adhiberi solent, ab ipsis monachis peragi debere, non autem a parochis. Atque ita in praemissis omnino deinceps fieri, et exsequi praesentium vigore mandat ac praecipit contrariis quibuscunque non obstantibus.

Romae 16 Decembris 1661.

M. Card. GINETTUS.

Item dantur decreta Sacrae Congr. Rituum, 30 in una Senogallien., 13 Iulii 1675, edita pro causa inter archipresbyterum, canonicos et curatos parochialis et collegiatae S. Petri Corinalti Senogalliensis dioecesis ex una, et conventus, et PP. Augustinianos et Minores conventuales dictae Terrae Corinalti ex altera, partibus auditis, eminent. et reverendiss. Card. Casanate referente, infrascripta dubia proposita et resoluta fuerunt una cum aliis.

I. An haeredes defunctorum sint cogendi ad retinendum domi cadavera usque ad tempus sepeliendi? An vero eisdem haeredibus liceat pro libito asportare dicta cadavera e propriis domibus ad quamcunque aliam ecclesiam per modum depositi usque ad horam illa tumulandi, etiamsi sepelienda essent in ecclesiis regularium, non obstante dissensu parochi, seu prohibitione ab eodem facta uti vicario foraneo?

II. An illatis cadaveribus private ab haeredibus ad aliquam tertiam ecclesiam per modum depositi, regulares convenire et congregari debeant in dicta tertia ecclesia, aut in parochiali, ad effectum illa associandi ad ecclesiam, ubi sunt tumulanda?

III. An cadavera sepelienda in ecclesiis regularium, antequam ad eorum ecclesiam deferantur, debeant prius asportari ad parochialem, et in ea permanere per aliquod tempus?

IV. An regulares possint cogi ad associanda cadavera in eorum ecclesiis tumulanda? An vero possint expectare in dictis propriis eorum ecclesiis? Et an in casu, quo regulares non accedant ad associandum dicta cadavera, amittere debeant intortitia, uti parochus praetendit?

V. An parochus teneatur associare cadavera in ecclesiis regularium sepelienda, usque ad ianuam eiusdem ecclesiae, etiam ipsis regularibus non associantibus; et an parochus associanti liceat ingredi ecclesias regularium cum stola et cruce?

VI. An, si parochus requisitus intervenire recuset funeralibus defunctorum in ecclesiis regularium sepeliendorum, possint haeredes, imo et ipsi regulares, asportare cadavera ad ecclesiam sepulturae electae, parochus non interveniente, ac praedicti regulares eadem cadavera

sepulturae tradere? Et an parochus in funeralibus dictorum defunctorum maiorem eleemosynam solito praetendere possit?

Ad primum, Sacra Congregatio respondit quoad tempus humationis cadaverum servandam esse synodum; et in reliquis, petita, et etiam non obtenta licentia, posse cadavera deponi arbitrio haeredum in qualibet ecclesia usque ad tempus illa processionaliter deferendi ad ecclesiam sepulturae.

Ad secundum, Sacra Congregatio inhaerendo aliis decretis respondit: regulares debere congregari in illa ecclesia tertia, ubi cadaver fuit depositum, ut supra.

Ad tertium, Sacra Congregatio respondit *Negative*.

Ad quartum, Sacra Congregatio respondit: Regulares non posse cogi ad exeundum a propriis ecclesiis ad effectum associandi cadavera in eisdem sepelienda, sed sufficere quod illa expectent ad ianuas; quo vero ad intortitia remisit causam ad iudices suos.

Ad quintum, Sacra Congregatio respondit: Parochum teneri associare cadavera in ecclesiis regularium sepelienda; quo vero ad ingressum parochi cum stola et cruce distulit resolutionem; eam videas inferius n. 31.

Ad sextum, Sacra Congregatio respondit: Vocato parochus, et ipso renuente intervenire, vel alterum mittere, tunc regularibus licere absque parochus deferre cadavera in eorum ecclesiis sepelienda; quo vero ad emolumenta per parochum praetensa, nihil dandum ultra solitum. Et id denuo declaravit, et servari mandavit, hac die 13 Iulii 1675.

31 Item referuntur alia decreta eiusdem Sacrae Congr. Rituum, in una Vaden., ad dubia eidem proposita, die 2 Aug. 1698, ut sequitur: Praetendentibus parochis seu mansionariis ecclesiae cathedralis civitatis Vaden. in associatione defunctorum, qui sepulturam sibi eligunt, sive alio quovis modo in ecclesia regularium sunt tumulandi, ab eorumdem haeredibus, una cum proprio parochus defuncti, omnes esse invitandos: ecclesias regularium ingredi cum stola et cruce: ibique functiones et officium circa cadaver peragere, ac insuper pinguorem eleemosynam pro associandis seu tumulandis forensium seu externorum cadaveribus in ecclesiis praedictis regularium quam a civibus, posse exigere, si in ipsis parochialibus sepelirentur. Deducta coram reverendissimo Episcopo Vaden. controversia, et ab eo postquam plurimas comparitiones pro declaratione ad Sacram Rituum Congregationem remissa: exinde eminentissimo et reverendissimo domino Cardinali de Noris commissa, et ab eodem propositis infrascriptis dubiis, videlicet:

I. An in associatione cadaverum ad ecclesias regularium sint vocandi omnes mansionarii praeter parochum?

II. An parochus ingredi possit ecclesias regularium cum stola et cruce, ibique officium et functiones peragere?

III. An liceat parochus exigere maiorem eleemosynam ab exteris tumulandis in ecclesiis regularium, quam a civibus?

Sacr. eadem Rituum Congr. utraque parte tam voce quam in scriptis, prius audita, *Negative* in omnibus respondit, et ita declaravit, et servari mandavit die 2 Augusti 1698.

Item adducuntur decreta Sacrae Congregationis Concil., in una Novarien. *Funerum*, 15 Martii 1704, edita pro causa inter parochos et PP. Reformatos oppidi Varalli eiusdem dioecesis Novariensis, in qua, propositis dubiis sequentibus, nempe:

I. An cadavera impuberum oppidi Varalli debeant ex aliqua speciali consuetudine sepeliri in sepultura designata existente in ecclesia parochiali, vel potius licitum sit parentibus, tam ante quam post mortem illorum pro eis sepulturam eligere eaque tumulari facere in proprio sepulcro maiorum in ecclesia PP. Reformatorum existente, et quatenus affirmative quoad secundam partem.

II. An dicta cadavera deferri possint ad dictum sepulcrum maiorum absque associatione parochorum et cleri saecularis post eorum monitionem ad interveniendum funeri et recusantium?

III. An parochis intervenientibus, sive associatis, sive non, ab aliis canonicis eiusdem parochiae, distribui debeat candela maior illa, quae datur superiori regularium associato ab aliis fratribus?

IV. An dicta cadavera deferri valeant ad ecclesiam in quacunque hora diei, et an de nocte absque expressa licentia Ordinarii.

V. An parochi sub aliqua et quacunque praetensione possint differre vel impedire, ne tempore debito cadavera ad sepeliendum deferantur, et quatenus *Negative*?

VI. An parochis impredientibus, licitum sit haeredi post exspectatum triduum a morte defuncti ducere funus, etiam de nocte ad ecclesiam, in qua cadaver est sepeliendum?

VII. An parochi cogere possint haeredes ad peragendum in ecclesia parochiali omnes functiones missae solemnis accensis luminibus in singulis altaribus anniversariorum, quae fiunt in ecclesia Reformatorum occasione funerum?

VIII. An dicti parochi possint cogere haeredes, ut celebrare faciant missas pro defuncto singulis sacerdotibus saecularibus funus associantibus?

IX. An in praetensa associatione cadaverum sint per haerem defuncti in aequali numero convocandi tot sacerdotes saeculares, quot convocantur fratres Reformati?

X. An in casu, de quo agitur, Episcopus Novarien. habuerit iurisdictionem in suprad-

ctos fratres reformatos praetensos delinquentes extra claustra, seu turbantes iura parochorum.

XI. An interdictum, de quo agitur, sustineatur in casu?

Die 15 Martii 1704, respondit prout infra:

Ad I. *Negative* quoad primam partem; *Affirmative* quoad secundam.

Ad II. *Affirmative*.

Ad III. *Negative*.

Ad IV. *Affirmative* de die, de nocte *Negative*, nisi de licentia Ordinarii.

Ad V. *Negative*.

Ad VI. *Affirmative* praeterquam de nocte ut supra.

Ad reliqua dubia *Negative* singillatim responsum fuit.

33 Parochis pro associandis et tumultandis cadaveribus eorum qui repentina vel violenta morte decedunt, non licet exigere maiorem quartam, seu maius emolumentum eo, quod exigi seu praestari solet ab eo qui testamentum condidit. Sacra Congr. Conc., 24 Augusti 1669, lib. 6 Decret., fol. 283.

34 Item nec licet parochis exigere maiorem quartam seu maiorem eleemosynam ab exteris tumultandis in ecclesiis regularium, quam a civibus, ut respondit Sac. Congr. Rituum, in Vaden., 2 Augusti 1689, in respons. ad 3, ut patet supra n. 31.

35 Pro exactione quartae funeralis non gravatur haeres, sed lis agitur inter parochum et ecclesiam tumultantem. Sacra Congr. Episcop. et Regul., in una civitatis Castellii, 14 Apr. 1615; Nicol., Lucubrat. civil., lib. 4, tit. de Interdict., n. 26, limit. 10, ubi decretum Sacrae Congr. Conc. refert Monacell., to. 2, tit. 14, formul. 1, n. 14.

36 Quarta funeralis solvitur in quantitate iuxta consuetudinem regionis et locorum solita et praescripta. Sacra Congr. Conc., in Ebredunen., 21 Iulii 1695, in respons. ad 12, et in Mantuana, 18 Iunii 1699; apud Monacell., loc. cit., n. 14.

37 Confraternitates, quae habent ius sepulturae, debent sepelire sine praeiudicio quartae funeralis aliorumque emolumentorum, quae spectant ad capitulum vel parochum. Sacra Congr. Episcop., in una Anconitana, 19 Dec. 1608; apud Nicol., in Flosculis, verb. *Confraternitas*, n. 22; et apud Pitton., Constit. ad parochos, num. 290.

38 Quarta funeralis pro sepultura educandarum ac mulierum saecularium in monasteriis monialium decedentium cui debeatur. Vide verb. *Moniales*, art. 1, a n. 61 ad 63.

39 Alia ad rem. Vide verb. *Parochus*, art. 3, et verb. *Sepultura*.

40 Addenda sunt ad rem sequentia decreta, quod, attenta consuetudine dioecesis, debeatur Episcopo quarta, tum decimarum, tum funeralium. In Anglonen. *Cathedratici*, *Decimarum*

et quartae funeralis, propositis sequentibus dubiis.

I. An Episcopo debeatur cathedraticum in casu, etc.

II. An eidem debeatur quarta decimarum in casu, etc.

III. An eidem debeatur quarta funeralium in casu, etc. Sacra Congr. Conc., 30 Ian. 1723, respondit: ad primum, secundum et tertium, *Affirmative*. Sic apud Thesaurum Resolution. 7, in d. Anglonen.

In Cassanen. *Quartae decimarum*, proposito dubio: An clerus ecclesiae parochialis Maratheae continuare debeat in annua praestatione modiorum, seu tumulorum 50 frumenti pro quarta decimarum debita Episcopo in casu, etc. Sacra Congr. Conc., die 27 Septembris 1738, respondit *Affirmative*. Et proposita causa in eadem Cassanen. *Quartae decimarum*, sub dubiis:

I. An sit standum, vel recedendum a decisis in casu?

II. An Episcopus Cassanensis pro quarta decimarum teneatur contribuere expensis ac sumptibus litis motae per communitatem Maratheae super exactione ipsarum decimarum in casu, etc. Sacra Congr. Conc., die 4 Iulii 1739 respondit, ad primum *in decisis, et amplius*; ad secundum *Negative*. Sic apud Thesaurum Resolution., dictor. annorum.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Extra Italiam insulasque adiacentes, ad quas vires suas haud porrexit Constitutio S. M. Benedicti XIII, incip. *Romanus Pontifex*, de qua auctor, n. 24, servatur quoad solutionem quartae funeralis a regularibus faciendam Concilium Tridentinum, sess. 25, cap. 13, de Reformat., demandans, ut regulares non aliter sint exempti a solutione quartae funeralis, quam si per quadraginta annos ante ipsum Concilium eam non solverint. Vide ultra allegatos ab auctore, n. 23, Rotam, in Vilnen. *Quartae funeralis*, 6 Iunii 1746, § 2, et 23 Ianuarii 1750, § 2, coram R. P. D. Canillac decano.

Quaestionis autem est, utrum ad regulares an ad parochos spectet probare, quod ipsi regulares per quadraginta annos ante Tridentinum Concilium quartam funerariam haud solverint. Spectare ad parochos resolvit S. Congr. Concilii Interpres in una Minorum Observantiae Provinciae Poloniae, 14 Novembris 1682, et allegata hac resolutione, firmant Matthaeucc., in suo Officiali curiae ecclesiast., c. 41, n. 9; Rot. in Calaguritana *Quartae funeralis*, 2 Iulii 1728, § 8, coram bon. mem. Ratt., inter impressas dec. 214, num. 5; in dict. Vilnen. *Quartae funeralis*, 6 Iunii 1749 § 11, et 23 Ianuarii 1750, § 17, coram R. P. D. Canillac decano.

- 44 Differt ecclesia cathedralis ab aliis ecclesiis quoad acquirendam praescriptionem exemptionem a solutione quartae funerariae; cathedralis enim ecclesia quadragenaria acquirit exemptionem a solutione quartae funerariae; caeterae vero ecclesiae indigent immemorabili, vel centenaria ad hanc acquirendam exemptionem. Rota, in Barchinonen. *Iurium parochialium super quarta, et oblationibus*, 9 Iulii 1732, § 4, coram clar. mem. Aldovrand.
- 45 Quoad quantitatem quartae funerariae standum consuetudini, ut innuit auctor, num. 2.

At notabile est, quod si ea praetendatur infra medietatem, sufficit praescriptio decem annorum; si autem ultra medietatem praetendatur, necessaria est praescriptio quadraginta annorum. Rota, in Florentina *Quartae funeralis*, 6 Martii 1711, fere per tot., coram b. mem. Cafarell.

Reliquum est, ut notetur, quartam funerariam peti haud posse ab haeredibus defuncti, sed ab ecclesia, ubi ille tumulatur. Rota, in Calaguritana *Quartae funeralis super bono iure*, 2 Iulii 1728, § 5, cor. bon. mem. Ratt., inter impressas dec. 214, n. 1.

QUATUOR TEMPORA

Summarium.

1. Ieiunium Quatuor Temporum a quibus institutum? — 2. Assignatur mysterium et causa, cur in unoquoque istorum temporum fuerint instituti tres dies ieiunii. — 3. Primum ieiunium Quatuor Temporum ce-

lebratur in prima hebdomada Quadragesimae, secundum in hebdomada Pentecostes. Tertium in mense Septembris post Exaltationem Sanctae Crucis. Quartum in mense Decembris, ultima hebdomada completa ante Vigiliam Nativitatis. — 4. Dantur ad id quatuor versus Glossae. — 5. Datur ad id facilius vulgaris versus. — 6. Et adhuc dantur alii duo versus.

- 1 Ieiunium Quatuor Temporum, id est veris, aestatis, autumni et hiemis, quamvis multi per text. in can. *Ieiunium* 1, dist. 85, existiment institutum fuisse a S. Callisto Papa et martyre, qui creatus fuit Summus Pontifex die 2 Septembris anni 221. Baronius tamen et Spondanus, ad ann. Domini 57, n. 62, ad ann. 226, n. 1, auctoritate SS. Patrum et antiquorum scriptorum tenent, ieiunium Quatuor Temporum institutum fuisse ab Apostolis, ex quo iam observaretur a fidelibus primo et secundo saeculo Ecclesiae, et sic plus quam ducentis annis ante S. Callistum Papam et martyrem, qui tamen huius obligationis ieiunandi dictis temporibus admonuit aliquos populos, qui illud negligeabant, ut notant dicti Baronius et Spondanus, loc. cit., et sequitur Clericatus, *Nelle sue spighe raccolte*, verb. *Quattro Tempora*, n. 500, et alii plures, et concordat lectio 4, in festo ipsius S. Callisti, die 14 Octobris, ibi: *Constituit Quatuor anni Tempora, quibus ieiunium ex apostolica traditione acceptum, ab omnibus servaretur; ubi not ly ex apostolica traditione; et ly ab omnibus servaretur*¹.

- 2 Mysterium autem, et causa, cur in unoquoque istorum Temporum fuerint instituti tres dies ieiunii? est quia, sicut Dominus in lege veteri praecipiebat, ut suae divinae Maiestati in recognitionem sui supremi dominii offerrentur omnium primitiae, ut Exodi XIII, et alibi, ita in lege nova seu evangelica, ut renovaretur talis cognitio seu confessio supremi dominii Dei super omnia nostra, statuerunt sancti Apostoli, ut Christifideles ieiunarent in unoquoque Quatuor Temporum, veris scilicet, aestatis, autumni et hiemis tribus diebus, id est die

Mercurii, Veneris et Saturni; cum enim omnia simul duodecim sint ieiunia, correspondent duodecim mensibus anni, symbolizantque, quod omni mense offerimus divinae Maiestati primam diem, tanquam *primitiam* totius illius mensis et anni, sicque talibus ieiuniis recognoscimus, et confitemur Deum ipsum tanquam absolutum supremum Dominum nostrum. Unde doctissimus Carolus Macri, in suo Hierolexico, verb. *Ieiunium*, sic expresse habet: *Ieiunium Quatuor Temporum tanquam primitias (Apostoli) instituentes, in quibus duodecim dies tanquam primitiae duodecim mensium observantur; sic etiam tenet Clericatus, loc. cit., n. 501, et alii; et concordat can. Ieiunium 1, dist. 76, ibi: Ut sicut annus per quatuor volvitur tempora, sic et nos quaternum solemne agamus ieiunium per anni quatuor tempora; quamvis tamen in ipso can. Ieiunium dicatur, quod tale ieiunium prius celebrabatur solum ter in anno, ibi: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus.*

Primum ieiunium Quatuor Temporum celebratur in prima hebdomada Quadragesimae; secundum, in hebdomada Pentecostes; tertium, in mense Septembris post Exaltationem Sanctae Crucis; quartum, in mense Decembris ultima hebdomada completa ante Vigiliam Nativitatis; can. *Constituimus* 2, can. *De ieiunio* 3, et can. *Statuimus* 4, dist. 76, in quo ultimo can. sic expresse habetur: *Statuimus etiam, ut ieiunium Quatuor Temporum hoc ordine celebretur: primum, in initio Quadragesimae; secundum, in hebdomada Pentecostes; tertium vero in Septembri; quartum in Decembri more solito fiat*².

¹ De horum temporum ieiunio, eiusque antiquitate, atque adeo apostolica origine, praeter Thomassinum, et P. de l'Isle, erudite disseruerunt Muratorius et Sba-

rilea, quorum dissertationes habes a Zaccharia illatas in tomum I Disciplinae populi Dei Fleurianae.

² Antiquior S. Leo M. eadem tempora discrete indicat

- 4 Unde Glossa, in cit. can. *De ieiunio* 3, dist. 79, verb. In *Decembri*, habet hos versus:

Prima Quadragenae servet ieiunia veris
Pneumatis hebdomada servare secunda iuberis
Tertia Septembris cultum fert Mercurii istum
Sabbata ieiunent vigilem praeuntia Christum.

- 5 Et facilius vulgaris versus indicat talia Tempora his verbis:

Post Cen, et post Pen, post Cru, et post Lu.

Post *Cen*, id est prima hebdomada post *Ci-*

neres; post *Pen*, id est post festum Pentecostes; post *Cru*, id est post festum Exaltationis Sanctae Crucis in mense Septembris; post *Lu*, id est post festum S. Luciae in mense Decembris.

Et circa haec Quatuor anni Tempora dantur etiam sequentes versus, quos refert Ursaya, in *Miscellaneo sacro et profano primo*, litt. Q, num. 8.

Dat Clemens hiemem, dat Petrus ver cathedratus,
Aestuat Urbanus, autumnat Bartholomaeus.

QUAESTUARE, QAESTUARII SEU QAESTORES

Summarium.

1. Quaestuarii seu quaestores eleemosynarum non sunt admittendi, nisi habeant litteras dioecisani vel Papae. — 2. Talis licentia concedi non potest a principibus vel magistratibus saecularibus, sed obtinenda est a Papa vel Episcopo. — 3. Pro licentia quaestuarii pro locis piis iuxta solitum exigi solum possunt oboli quinque ad mercedem notarii. — 4. Quaestores eleemosynarum non debent permitti ab Episcopis praedicare. — 5. Quaestores, qui indulgentias publicant et eleemosynas colligunt, debent omnino aboleri et prohiberi. — 6. Quaestores eleemosynarum nihil possunt populis proponere praeter id quod in litteris seu licentiis continetur. — 7. Quaestores eleemosynarum non possunt gestare habitum falsae religionis, neque versari in tabernis aliisque locis indecentibus. — 8. Quaestores eleemosynarum sub falso nomine crucesignatorum, si sunt laici excommunicantur, si clerici suspenduntur ab officio et beneficio. — 9. Quaestores contra praemissa et alia delinquentes puniri debent per Episcopos, non obstantibus privilegiis. — 10. Eleemosynae repertae penes quaestuarios delinquentes, si dari non possint eidem loco, cuius contemplatione fuerunt factae, distribuendae sunt monasteriis monialium, quae magis egent. — 11. Quaestores eleemosynarum in statu ecclesiastico deputari possunt a ministris confraternitatis confalonis pro colligendis eleemosynis ad redimendos captivos eiusdem status. — 12. Quaestuarii nullus potest pro eleemosynis S. Antonii de Vienna sine licentia generalis vel capituli religionis S. Antonii, sub poena excommunicationis Papae reservatae. — 13. Nec patentati seu commissarii talis abbatis generalis S. Antonii Viennensis possunt quaestuarii sine licentia in scriptis Ordinarii loci, non obstantibus privilegiis. — 14. Et si ipsi commissarii quaestuant circa id committant excessus et falsitates, seu quomodocunque delinquant, debent ab Episcopis carcerari, eorumque pecuniae, scripturae, res-

que aliae sequestrari. — 15. Confraternitatibus et aliis locis piis, quae hospitalitatem actu non exercent, non est regulariter danda licentia quaestuarii. — 16. Ordinarii prohibere non possunt regularibus, ne quaestuent ante confraternitates, nisi probetur consuetudo in individuo. — 17. Religiosi Mendicantes possunt eleemosynas ostiatim quaerere, nec prohiberi possunt fideles, ne eas conferant sub poena excommunicationis ipso facto incurrenda. — 18. Non possunt tamen quaestuarii extra districtus consuetos et assignatos propriis conventibus. — 19. Et sic novissime statuit iterum Sacra Congregatio Episcop. et Reg., in *Lauden. Quaestuationis* in causa vertente inter PP. Minores de Observantia loci S. Columbiani, et PP. Reformatos loci Codunei eiusdem dioecesis. — 20. Item sic novissime iterum statuit eadem Sacra Congreg., in *Vintimilien. Quaestuationis* in causa PP. Capuccinorum cum PP. Reformatis, et saepe similiter alibi. — 21. Regulares vere Mendicantes non tenentur petere licentiam ab Ordinario, in cuius dioecesi situm est eorum monasterium. — 22. Nec tenentur regulares vere mendicantes ostendere Ordinariis licentiam suorum superiorum, dum eleemosynas quaerunt in locis, ubi existunt conventus, sed solum, si eas velint colligere extra ipsa. — 23. Si tamen extra dioecsim, in qua erecti sunt conventus, quaeritare voluerint, debent obtinere consensum ab Ordinario illius dioecesis. — 24. Fratres Mendicantes eleemosynas quaerere nequeunt per alios, quam per sui ordinis religiosos vel oblatos. — 25. Quaestores regulares non possunt retinere sibi partem eleemosynae, sed totam deferre et consignare debent monasterio. Nec superiores locales possunt Quaestuationes locare suis oblatiis seu conversis: et sic facientes graviter peccant, et tenentur ad restitutionem, et possunt coerceri ab Ordinariis. — 26. Quaestuat pro monasteriis monialium non est faciendi per mulieres conversas etiam non professas, sed per deputatos ab Ordinariis locorum. — 27. Alia ad rem cum Addit. ex aliena manu ad n. 30.

- 1 Quaestuarii seu quaestores eleemosynarum non sunt admittendi, nisi habeant litteras dioecisani vel Papae. Conc. Lateranens. iv, cap. 62 *Cum ex eo* 14 de Poenit. et remissionibus; Clementin. *Abusionibus* 2 de Poenitentiis et remissionibus.

- 2 Unde licentia concedi non potest a principibus vel magistratibus saecularibus, sed obtinenda est a Papa vel Episcopo. Clementin. *Abusionibus* 2 de Poenitentiis et remissionibus, et declaravit Sac. Congr. Conc., in *Regien.*, 9 Ian. 1572, et in *Aversana*, 22 Februarii 1610.

Pro licentia quaestuarii pro locis piis iuxta 3 solitum exigi solum possunt oboli quinque ad mercedem notarii. Sacra Congr. Episc., in una *Civit. Castelli*, 14 Aprilis 1615.

Quaestores eleemosynarum non debent per- 4 mitti ab Episcopis praedicare. Conc. Trident., sess. 5, de Reform., c. 2. Quaestores, qui in- 5 dulgentias publicant et eleemosynas colligunt, debent omnino aboleri et prohiberi. Conc. Tri- 6 dent., sess. 21, de Reform., c. 9.

Quaestores eleemosynarum nihil possunt po- 6 pulis proponere praeter id quod in litteris seu

serm. 8 decimi mensis, his verbis: *Siquidem ieiunium vernum in quadragesima, aestivum in Pentecoste, au-*

tumnale in mense septimo, hiemale in hoc, qui est de-
cimus, celebramus.

- licentiis continetur. Conc. Lateran. iv, cap. 62, cap. *Cum ex eo* 14 de Poenit. et remissionib. Clementin. *Abusionibus* 2 de Poenitent. et remissionibus.
- 7 Quaestores eleemosynarum non possunt gestare habitum falsae religionis, neque versari in tabernis aliisque locis indecentibus. Conc. Lateranen. iv, c. 62, cap. *Cum ex eo* 14 de Poenit. et remissionibus.
- 8 Quaestores eleemosynarum sub falso nomine cruce signatorum, si sunt laici, excommunicantur, et clerici suspenduntur ab officiis et beneficiis; cap. *Tuarum* 11 de Privilegiis.
- 9 Quaestores contra praemissa et alia delinquentes puniri debent per Episcopos, non obstantibus privilegiis. Clement. *Abusionibus* 2 de Poenitent. et remissionibus, § *Quaestores*, et saepe declaravit Sac. Congr. Episcop., et signanter in Spoletana, 16 Septembris 1596, 18 Dec. 1600, et 3 Dec. 1601; in Lancianen., 5 Februarii 1602, et 5 Martii eiusdem anni, et in Pistorien., 7 Iunii 1605.
- 10 Eleemosynae repertae penes quaestuarios delinquentes, si dari non possint eidem loco, cuius contemplatione fuerunt factae, distribuendae sunt monasteriis monialium, quae magis egent. Sacra Congr. Episc., in Baren., 20 Augusti 1596; in Urbinaten., 4 Septembris eiusdem anni; in Vintimilien., 3 Iunii 1597; in Aquensi, 13 Iulii 1605.
- 11 Quaestores eleemosynarum in statu ecclesiastico deputari possunt a ministris confraternitatis Confalonis pro colligendis eleemosynis ad redimendos captivos eiusdem status. Sixt. V, Const. 38 incip. *Cum benigna*.
- 12 Quaestutare nullus potest pro eleemosynis S. Antonii de Vienna sine licentia generalis vel capituli religionis S. Antonii, sub poena excommunicationis Papae reservatae; Clem. VIII, Const. 2 incip. *Rationi*. Nec patentati seu commissarii talis abbatis generalis S. Antonii Viennensis possunt quaestutare sine licentia in scriptis Ordinarii loci, non obstantibus eorum privilegiis. Sacra Congreg. Conc., in Theanen., 30 Aprilis 1678, in qua, utraque parte informante, censuit, non posse a praedictis commissariis quaestuari, nisi ad formam Sacri Concilii Tridentini, cap. 9, sess. 21, de Reform., et bullae Gregorianae, incip. *Romanum*, et iterum in Caiacen., 28 Augusti 1683, in qua censuit danda et servanda esse decreta edita in dicta Theanen. Et si ipsi commissarii quaestuant circa id committant excessus et falsitates, seu quomodocunque delinquant, debent ab Episcopis carcerari, eorumque pecuniae, scripturae, resque aliae sequestrari. S. Congr. Episc., in Regiensi, 15 Iunii 1613.
- 15 Confraternitatibus et aliis locis piis, quae hospitalitatem actu non exercent, non est regulariter danda licentia quaestuandi. Vide verb. *Eleemosyna*, n. 41.
- Ordinarii prohibere non possunt regularibus, ne quaestuent ante confraternitates, nisi probetur consuetudo in individuo. Vide, ibid., n. 42.
- Religiosi Mendicantes possunt eleemosynas ostiatim quaerere, nec prohiberi possunt fideles, ne eas ipsis conferant; unde si aliqui Ordinariorum, vel alii impediunt per vim vel dolum, aut consulant ne eleemosynae dentur regularibus Mendicantibus, tunc ipso facto excommunicationem incurrunt. Vide d. verb. *Eleemosyna*, n. 32.
- Non possunt tamen quaestutare extra districtus consuetos et assignatos propriis conventibus; ibid., n. 33.
- Et sic novissime statuit iterum Sacra Congr. Episcop., in Lauden. *Quaestuationis* in causa vertente inter PP. Minores de Observantia loci Sancti Columbani, et PP. Reformatos loci Codunei eiusdem dioecesis, ubi quaerebatur, an PP. Reformati possent quaestutare in illis locis, in quibus quaestutare solent PP. Observantes, tam respectu vini quam aliorum comestibilium, et an possint habere privatum hospitium in illis civitatibus et oppidis, in quibus moram facere possunt in conventibus PP. Observantium. Unde die 5 Septembris 1710, propositis in Sacra Congregatione Episc. et Regul., ponente Card. de Abdua tribus sequentibus dubiis, resoluta fuerunt ut infra:
- I. An liceat PP. Reformatis loci Codunei quaestutare in loco Sancti Columbani, eiusque districtu?
- II. An liceat eisdem PP. Reformatis habere hospitium proprium in dicto loco S. Columbani, seu potius debeant hospitari in conventu Minorum Observantium S. Francisci sito in dicto loco S. Columbani?
- III. An, et in quas poenas dicti PP. Reformati inciderint ob apositionem praetensi Oratorii publici in dicto loco S. Columbani absque licentia Ordinarii?
- Ad I. Responsum fuit *Negative*, praeterquam quoad quaestuationem vini tantum tempore vindemiarum, et semel post Pascha iuxta solitum.
- Ad II. *Negative*, quoad primam partem; *Affirmative*, quoad secundam.
- Ad III. Remaneant suspensi ab officio, donec petierint ab Episcopo, a quo benigne recipiantur.
- Sic refert D. Ursaya, tom. 8, part. 1, discept. 40, ubi per tot. multa habet ad rem.
- Item sic novissime iterum statuit eadem Sacra Congr. Episc. et Regul., in Ventimilien. *Quaestuationis* in causa PP. Cappuccinorum cum PP. Reformatis. Vide dict. verb. *Eleemosyna*, n. 34.
- Regulares vere Mendicantes non tenentur petere licentiam ab Ordinario, in cuius dioecesi situm est eorum monasterium. Vide ibidem, num. 35.

22 Nec tenentur regulares vere mendicantes ostendere Ordinariis licentiam suorum superiorum, dum eleemosynas quaerunt in locis, ubi existunt conventus, sed solum si eas velint colligere extra ipsa. Vide *ibid.*, n. 36.

23 Si autem extra dioecesim, in qua erecti sunt conventus, quaeritare voluerint, debent obtinere consensum ab Ordinario illius dioecesis. Vide *ibid.*, n. 37.

24 Fratres mendicantes quaerere nequeunt per alios quam per sui ordinis religiosos vel oblatos. Vide *ibid.*, n. 38.

25 Quaestores regulares non possunt retinere sibi partem eleemosynae, sed totam deferre et consignare debent monasterio. Conc. Trevirense, c. 12. Nec superiores locales possunt quaestuationes locare suis oblatiis seu conversis; et sic facientes graviter peccant et tenentur ad restitutionem, quia sic tanquam ficti pauperes avaritiae student et iniuste auferunt eleemosynas aliis pauperibus vere indigentibus, et regularibus ex sola mendicitate viventibus. Vide dict. verb. *Eleemosyna*, n. 25. Et tales superfluae quaestuationes impediri et prohiberi possunt ab Ordinario, et contrafacientes coerceri. Genuens., Prax., cap. 57, n. 11; Donat., Prax., tom. 1, tract. 13, qu. 32, n. 11; Monacell., tom. 1, tit. 1, formul. 6, n. 8; Matthaeuc., cap. 43, Officialis quoad quaestus, n. 8, et alii.

26 Quaestuatio pro monasteriis monialium indigentium non est facienda per mulieres conversas, etiam non profensas, sed per deputatos ab Ordinariis locorum, ut ad tollenda pericula violandae honestatis, statuit expresse Gregorius XIII, constit. incip. *Deo sacris*, et recte observant Tambur., de Iure abbatissar., disp. 18, qu. 2, n. 4; Monacell., to. 1, tit. 6, formul. 6, n. 4, et alii.

27 * Graeci quantumvis exhibentes testimoniales de adhaesione sua Romanae Ecclesiae, adhuc tamen, ex decreto Innocentii XI, prohibentur quaestuari, et facultatem ea de re obtentam a quocunque vel ab ipsa pariter Congregatione iubentur Episcopi ad se recipere, et ad eandem Congregationem de Propaganda Fide transmittere. Insuper Clemens XII in suo Brevi mandavit, pecuniam ita a Graecis collectam, ac alicubi depositam sequestrari ab Episcopo, et ad eandem Congregationem transmitti. Institut. ecclesiast. 75, § 1 *.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

28 Quomodo in quaestuatione se gerere debeant religiosi mendicantes, tradit Van-Espen., Iur. eccles. univ., part. 1, tit. 29, c. 4 fer. per tot., ubi n. 43, ita concludit: « Denique, ait, in hac quaestuatione se ita exhibere debent, ut suo modesto et religioso agendi modo ab otioso illo quaestuosorum hominum genere a Conc. Trident. abolito se plane distinguant, non minus aut fraudibus inducant fideles ad eleemo-

synas, non petant tanquam debitum aut solitum, neque ulla arte, etiam praetextu dicendi aliquas orationes, aut lucrandi certas indulgentias, aut aliter extorqueant pecunias, aut alia bona, sed simpliciter, pie et medeste petendo eleemosynam pro sustentatione fratrum, accipiant tantum, quod sibi sponte offertur, nec super iis eleemosynis ullam quovis nomine conventionem faciant, etiam in utilitatem ipsorum conventuum, quemadmodum Pius V et Gregorius XIII, ex sententia Sac. Congregat. Concilii Tridentini in simili quoad collectionem eleemosynarum, ac intertentionem hospitalium responderunt, ut refert Fagnanus, ad cap. *Cum eo de Poenit. et remiss.*, n. 21, 22 et 23 ».

Quod ait auctor hic n. 17, tum verb. *Eleemosyna*, n. 32. Ordinarios quoquo modo impediētes, quo minus religiosi mendicantes quaestuent, ipso facto excommunicationem incurrere, absolute verum haud est. Perpensa enim ipsa Const. incip. *Sacri* a Sixto IV favore ordinum Praedicatorum et Minorum edita allegata, Ordinarii, ut supra, impediētes, interdictum ingressus ecclesiae, suspensionem a regimine et administratione suarum ecclesiarum, alii vero inferiores excommunicationem incurrunt. Sed nec statim, verum *nisi poenituerint*, sunt verba constitutionis, § 8, et *persuasiones, et inhibitiones, et praedicta revocaverint infra triduum, postquam desuper requisiti fuerint*.

RESPONSIO AUCTORIS.

Quoad ea quae hic adducuntur sub n. 2. 30 Revera stando praecise dispositioni dictae Constitutionis Sixti IV, ipsa solummodo tradit, quae fideliter ex eius verbis refert D. Additor. Sed mea conclusio desumpta est etiam ex aliis pontificiis constitutionibus, allegatis ab aliis classicis auctoribus, et signanter ab eruditissimo D. Francisco Amostazo, lib. 7 de Causis piis, cap. 12 de Eleemosyna, ubi sic expresse concludit: Praeterea si *aliquis Ordinarius, aut alii impediunt per vim aut dolum ne eleemosynae dentur religiosis, tum ipso facto excommunicationem incurrunt*, ut ex bullis tradidit Crux, dict. c. 3, concl. 2; Trullencho, d. c. 5, dub. 8, n. 22; et Alphonsus de Casarubius in compendio privilegiorum mendicantium, verb. *Eleemosyna*, n. 8, sic praecise referentes, ibi: *Idem Sixtus IV voluit, quod ordinarii seu quicunque alii prohibentes, ne fratribus Carmelitis eleemosynae fiant, ipso facto sint excommunicati: et contra tales possint rectores ordinum mendicantium, et auditor C.A. ac inquisitores haereticae pravitatis sicut contra haereticos procedere*.

* Caeterum, cum in pontificiis constitutionibus citandis plerumque scriptores minori, quam oporteret, diligentia versentur, ipsas constitutiones, quas Casarubius aliique a Lucio appellati laudant, lector per se consulat, nec illis fidat. *

QUINQUAGESIMA

Haec quae sequuntur, de Quinquagesima notasse iuvat.

- 1 Quinquagesima a Sancto Thelesphoro Papa fuit instituta; can. *Quadragesima* 5, dist. 4.
- 2 In Quinquagesima olim clerici tenebantur ad ieiunium, ex S. Telesphoro Papa, in can. *Statuimus* 4, dist. 4, et S. Gregorio Papa, in can. *Denique* 6, ead. dist. 4¹.
- 3 Advertendum est, quod nostra S. Mater Ecclesia nos disponit ad sanctam Quadragesimam tribus antecedentibus Dominicis, nempe Septuagesimae, Sexagesimae et Quinquagesimae, sic nuncupatis, eo quod cum praecedant Dominicam Quadragesimae sic dictam a numero subsequentium quadraginta dierum ieiunii, conveniebat nuncupare remotiorem ex ipsis *Septuagesimam*, intermediam *sexagesimam* et ultimam *Quinquagesimam*, ut respondit Carolus Magnus Alcuino, deindeque docuit idem Alcuinus, et tradunt moderni antiquitatis ecclesiasticae studiosi apud Baillet, in *Historia festorum mobilium*, tom. 4, de vitis Sanctorum, § 2, n. 4.
- 4 Quamvis aliqui attribuant nomenclaturam *Septuagesimae* memoriae septuaginta annorum captivitatis populi hebraici, apud Raynaud., *Oper.* tom. 1, pag. 492, teste toties laudato eruditissimo Card. Lambert., deinde Summo Pont. Benedicto XIV, volum. 1, notificat. 14, recte advertente, quod stante horum opinione, non haberi posset sufficiens fundamentum nuncupandi aliam *Sexagesimam*, aliamque *Quinquagesimam*.
- 5 In istis tribus Dominicis suadet Ecclesia suis fidelibus maioris pietatis ac devotionis exercitia, ut tradit Thomassin., lib. 2, cap. 13, n. 4, ibi: *Satis constat tres istos Dominicos dies maioris pietatis studio colendos esse.* Et Conc. provincial. Mediolanen. III, tit. de Festorum dierum cultu, sic expresse habet: *Studeat Episcopus, ut quo tempore in Septuagesimae, Sexagesimae et Quinquagesimae hebdomadis Ecclesia Mater, et Officiorum ritu, et hymnis canticisque fidelium mentes ad moestitiam atque ad poenitentiam excitantibus, et omni denique tum vestimentorum, tum aliarum rerum apparatu populum Dei instruit ac praeparat, tot ante diebus ad sancte recolendam Christi*

Domini passionem et crucem, eo potissimum tempore fideles sibi in curam traditos, spectacula, ludos scenicos, et alia quae gentilitatis speciem praeseferunt, tunc praesertim morum corruptelis introducta, illa ipsa tanquam a sanctissimis Ecclesiae institutis abhorrentia omnino fugientes ad pietatis Christianae studia, et ad orationem attentiores sint, proposita omni christianarum actionum exercitatione.

Ab istis Dominicis diebus primitivis temporibus incipiebant ecclesiastica ieiunia, ut habetur in sermone 13 ascripto Petro Blesensi, quamvis ab aliis alii attributo, ut notat dict. Card. Lambertin., loc. cit., ibi: *Ieiunium Quadragesimale regulares coenobitae incipiunt a Septuagesima, Graeci vero a Sexagesima, clerici nostri, auctore Telesphoro, a Quinquagesima.* *Universus exercitus christianae militiae, iuvenes et virgines, senes cum iunioribus ab hac Quadragesima.* Et quod clerici olim tenerentur incipere ieiunia a Quinquagesima, habetur expresse ex can. *Statuimus* 4, et can. *Denique* 6, dist. 4. Sanctus enim Telesphorus Papa addidit Quadragesimae septimam hebdomadam, quae vocatur *Quinquagesima*, textu expresso in can. *Quadragesima* 5, dist. 4, ibi: *Quadragesima sex septimanas habet, cui addidit Telesphorus Pontifex septimam hebdomadam, et nocatum est hoc tempus Quinquagesima*². Ast dicta antiqui ieiunii observantia fere penes omnes abiit in desuetudinem, ut docet universalis praxis, et solum remansit apud quasdam castigatiores et observantiores regulares familias; Ecclesia tamen ob dictam ieiuniorum anticipationem harum trium hebdomadarum nomenclaturam retinuit.

Quando in Dominicis Septuagesimae, Sexagesimae et Quinquagesimae occurrit festum Purificationis B. M. V. in ecclesiis eidem sub alio titulo dicatis, scilicet Annuntiationis etc., Missa debet cantari de Dominica tantum, nec facienda est commemoratio Purificat. B. M. V. Sacr. Rituum Congr., 23 Augusti et 13 Septembris 1704, in Catanien., et 15 Sept. 1736, in Toletana.

¹ Falsa haec opinio de Telesphoro Quinquagesimae auctore a falsis Isidori decretalibus orta est. Quinquagesimae nomen quadringentis post Telesphorum annis invectum est, imo et plus quam centum post S. Ambrosium, quod sufficit ut falsitatis arguatur sermo 21, qui sub eius nomine de Quinquagesima inscribitur. Legitur hoc nomen in primo an. 511, Aurelianensi Concilio, a quo Quinquagesima interdicatur.

² Certiora huius consuetudinis, qua clerici a Quinquagesima ieiunare iuebantur, documenta suppeditant vita S. Udalrici saeculo circiter decimo Augustani Episcopi; Concilium Claromontanum ann. 1095, sub Urbano II; Synodus Andegavensis ann. 1270; Salisburgense vero Concilium ann. 1281, ad idem religiosos omnes astrinxit.

R

RAPINA

Vide verb. FURTUM.

RAPTOR, RAPTUS

Praestat haec expendere.

- 1 **R**aptor virginis, et violenter ipsam stuprans, non committit delictum exceptum in bulla Gregor. XIV, inc. *Cum alias* (nec consequenter exceptum in bulla Bened. XIII, incip. *Ex quo*); sic Sacra Congr. Immunitatis, in Theatina, 9 Oct. 1628, lib. 1 Decret. Pauluc., pag. 108.
- 2 Non censetur casus exceptus raptus puellae ita ut raptor possit sola Episcopi auctoritate extrahi e domo canonicali immuni: attamen

recurritur ad Sanctissimum pro confectione et transmissione processus super asserto raptu et qualitate delinquentis; et Episcopus informet an et quomodo possit commode provideri in posterum super canonica? Sacra Congr. Imm., in Mantuana, 8 Decembris 1703, lib. 3 Decr. Vall., pag. 540.

Alia vide verb. *Matrimon. quoad impedi- 3 menta*, art. 2, a n. 103 ad n. 117.

RATIONIS USUS

- 1 Rationis usus circa septennium inchoari solet. Benedictus XIV, tom. 2, Const. 28 incip.
- 2 *Postremo mense*, § 32. Et reprobat sententia Nattae et Bursati, qui requirunt aetatem duo-

decim annorum. Idem, ibid. Imo quandoque contingit ut ante septennium quis ratione praeditus inveniatur. Idem, ibid.

RECOGNITIO CORPORIS DELICTI

Lubet sequentia expendere.

- 1 Recognitionem cadaveris permittat Episcopus etiam post humationem in casibus permissis, servatis servandis. Sacra Congr. Immun., in Signina, 24 Martii 1627, lib. 1 Decr. Paul., pag. 43.
- 2 Ita datur facultas exhumandi cadaver pro recognitione corporis delicti. Sacra Congr. Immun., in Civitatis Castellanae, 1 Febr. 1673, lib. 1 Decr. Altov., pag. 763.
- 3 Datur facultas Episcopo pro aliquibus casibus faciendi recognitionem cadaverum, ad effectum procedendi etiam in ecclesiis et conventibus regularium. S. Cong. Immun., in Fanen., 20 Aprilis 1649, lib. 4 Decr. Paul., pag. 76.
- 4 Aliquando conceditur vicario generali facultas pro quinque casibus dandi licentiam pro sua prudentia, ut vulnerati, vel cadavera existentia in locis immunibus transferantur serv. in locum vicinum et opportunum pro recognitione corporis delicti. Sacra Congr. Immun., in Praenestina, 19 Ianuarii 1669, lib. 1 Decr. Altoviti, pag. 306.
- 5 Aliquando conceditur facultas Archiepiscopo consignandi arma extractorum curiae saeculari pro recognitione corporis delicti cum praeser-

vatione ab irregularitate, facta protestatione ad formam cap. *Praelatis* de Homicid. in 6; Sacra Congr. Immun., in Beneventana, 15 Augusti 1668, l. 2 Decr. Altoviti, pag. 252.

Ministri excommunicantur, si propria auctoritate faciant extrahere ab ecclesia cadaver pro facienda recognitione. Sacra Congr. Immun., in Portuen., 21 Novembris 1693, lib. 1 Decr. Vall., pag. 87.

Non absolvuntur, nisi petita venia, atque 7 deleta recognitione corporis delicti. S. Congr. Immunit., in Hydruntina, 29 Dec. 1625, ex Regesto Script. veterum, pag. 80; in Eugubina, 22 Ianuarii 1673, lib. 1 Decr. Altoviti, pag. 763.

Constat, recognitionem corporis delicti factam fuisse in loco immuni, quando cadaver ab eo fuit extractum de mandato iudicis laici. S. Congr. Immun., in Oritana, 30 Sept. 1704, lib. 3 Decr. Vallem., pag. 618.

Et praefatus iudex incurrit excommunicatio- 9 nem, et acta gesta per d. iudicem concernentia recognitionem corporis delicti nulla sunt, quavis non praecesserit declaratoria excommunicationis incursae. S. Congr. Immun., ibid.

- 10 Iudex eccles. non potest de se tribuere licentiam gubernatori seu curiae saeculari faciendi huiusmodi receptionem.
- 11 Ministri curiae laicae, quamvis requisiti ab abbate ad faciendas recognitiones iudiciales in monasterio contra collegiales collegii Borromaei, excommunicantur. Sacra Cong. Immun., in Papien., 15 Novembris 1689, lib. Decret. Mart., pag. 530.
- 12 Curia saecularis non potest absque facultate apostolica facere huiusmodi recognitionem in persona exempta, ut in colono partiario mensae episcopalis vulnerato. Sacra Cong. Immun., in Fanen., 12 Iulii 1689, d. lib., p. 491.
- 13 Qui in sacerdote occiso id egerint, incidunt in censuras. Sacra Cong. Immun., in Fere-trana, 3 Iulii 1674, lib. Decr. Altov., pag. 962.
- 14 Recognitionem personalem regularis offensi degentis in monasterio non est admittendum fieri per curiam saecularem, quae tamen poterit ab eadem curia fieri, mediante persona medici, chirurgi et testium. Sacra Cong. Immunit., in una Burgi S. Sepulcri, 13 Novembris 1629, lib. 1 Decret. Pauluc., p. 12.
- 15 Recognitio cadaveris facta a curia laica, petita, sed non exspectata licentia Ordinarii, in domo saeculari, ad quam per confratres sodalitii delatum fuerat cadaver in solamen parentum, non laedit immunitatem. Sacra Cong. Immun., in Sutrina, 13 Novembris 1691, lib. Decr. Martelli, pag. 38.
- 16 Secus dicendum de recognitione eadem facta a curia laica, dum deferitur a parrocho ad sepulturam. Sacra Congreg. Immun., in Nullius S. Ruffi, d. die, ibidem.
- 17 Pro simplici recognitione corporis cadaveris

tertiariae extra locum immunem non incurritur excommunicatio. S. Congr. Immunit., in Ma-cerat., 1 Maii 1677, lib. 2 Decr. Alt., p. 1387.

Non obstat de laesione immunitatis, quando curia laica processit ad recognitionem corporis delicti, habita solum, ut dicitur, denuntia Bar-oncelli contra laicum ob attentatum furtum in domo laici, quamvis ante d. recognitionem, et in actu illius fuerit datus pro suspecto eius-dem furti quidam sacerdos. Sacra Cong. Im-munit., in una S. Severin., 11 Decembris 1703, lib. 3 Decr. Valleman., pag. 541.

Ex recognitione corporis cadaveris parochi sepulti in ecclesia parochiali commendae reli-gionis Hierosolymitanae, a qua parochi d. ec-clesiae nominantur, facta auctoritate et cum interventu equitis dict. religionis, non constat de laesione Immunitatis. Sacra Cong. Immun., Papien., 24 Maii 1701, ibi, pag. 354.

Valida est cognitio corporis delicti, facta in domo et in cadavere personae exemptae a curia laica, quae primo impedivit transferri ca-daver ad locum immunem, sed habito praece-pto a ministro ecclesiastico de non impediendo, amplius non obstitit, et tunc censuras non in-currit. Sacra Cong. Immun., in Terracinen., 20 Iunii 1690, lib. Decret. Martelli, pag. 625.

Aliquando cum facultate apostolica Episcopus potest communicare, vel etiam consignare corpus delicti, et etiam acta facta pro recogni-tione eiusdem. Sacra Cong. Immun., in Ful-ginaten., 16 Iulii 1658, lib. Decret. Rocci, pag. 104, in Nepesina, 30 Octobris 1694, ibi, pag. 154, in Clusina, 2 Augusti 1695, ibi, pag. 106, et in Imolen., 30 Novembris dict. an. et lib., p. 231, et alibi.

RECURSUS

Haec porro, quae sequuntur, attendenda veniunt.

- 1 Pro incurrendis censuris sufficit recursus ad iudicem laicum contra iurisdictionem ecclesia-stic. Sacra Cong. Immun., in Clusina, 5 Iu-lii 1639, lib. 3 Decr. Paul., pag. 94.
- 2 Ob recursum ad hanc Sacram Congregatio-nem Archiepiscopus absteineat a molestiis. Sacra Cong. Immunit., in Regien., 14 Dec. 1660, lib. Decr. Rocci, pag. 305.
- 3 Ob recursum habitum pro bono pacis ad magistratum saecularem ecclesiastici non inci-dunt in censuras. Sacra Congreg. Immun., in Assisien., 12 Septembris 1673, lib. 1 Decret. Altoviti, pag. 839.
- 4 Ob recursum ad iudices laicos pro impe-diendo, ne curia ecclesiastica posset vocare lai-cos ad comparandum personaliter pro examine, Ordinarius procedat. Sacra Cong. Immun., in Montis Casini, 20 Novembris 1696, lib. 2 Decret. Vallem., pag. 59.
- 5 Contra superiorem regularem, qui habuit

recursum ad iudicem laicum contra confugi-tum in suo conventu, qui pluries percussit fratrem laicum, unde iudex laicus misit bir-ruarios in conventum, Archiepiscopus procedat, et quatenus confugitus sit extractus, restituat Ecclesiae sibi benevisae. Sacra Cong. Immun., in Theanen., 27 Martii 1685, lib. 3 Decret. Altov., pag. 427.

Religiosi incidunt in censuras, et sunt pu-niendi ob recursum ad ministros laicos ad ef-fectum, ut milites hospitarentur in bonis ab-batis commendatarii. Sacra Cong. Immunit., in Mediolanen., 7 Octobris 1631, lib. 2 Decr. Paulucci, pag. 93.

Qui habuit recursum ad forum laicum con-tra clericum, antequam absolvatur, debet re-nuntiare iudicio intentato in tribunali laico. S. Congr. Immun., in Aversana, 10 Ian. 1693, lib. 1 Decret. Vallemani, pag. 15.

Recurrere ad iudicem laicum contra clericos, 8

- et obtinens sequestrum super bona donata eisdem clericis, consulat conscientiae suae. Sac. Congr. Immun., in Nullius Altamurae, 1 Septembris 1639, ibi, pag. 72.
- 9 Sacerdos, qui auxilio brachii saecularis capit possessionem beneficii, incurrit excommunicationem. Sacra Congr. Immun., in Alatrina, 29 Aprilis 1704, lib. Decr. Vallem., pag. 576.
- 10 Recurrentes ad ministros regios contra auctoritatem seu iurisdictionem ecclesiast. censuras incurrunt. Sacra Congr. Immun., in S. Severi, 8 Iulii 1687, lib. Decr. Mart., pag. 131. et 16 Nov. 1688, ibi, pag. 380, in Boven., 18 Martii 1698, lib. Decr. Vallem., pag. 142.
- 11 Committitur Ordinario, ut procedat contra ecclesiasticum ad censuras et alias poenas, iuxta Sac. Can. ob recursus habitos ad iudices laicos. Sac. Congr. Immun., in Papien., 24 Iulii 1628, lib. 1 Decr. Paul., pag. 101, in Neapolitana, 9 Maii 1693, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 44.
- 12 Item vicarius generalis procedat prout de iure contra sacerdotem ex causa recursus habiti ad iudicem laicum contra clericum. Sacra Congr. Immun., in Hydruntina, 30 Sept. 1704, lib. 3 Decr. Valleman., pag. 618.
- 13 Constito de renuntiatione et revocatione recursus ad potestatem laicam, et obligatione de se abstinendo a similibus, datur facultas absolvendi censuratum ob ipsos recursus. S. Congr. Immun., in Theatina, 27 Iunii 1699, lib. 2 Decr. Vallem., pag. 228, in Venusina, 2 Septembris d. an. et lib., pag. 247, in Cosentina, seu S. Ioannis in Flore, 9 Augusti 1701, lib. 3 Decr. Vallem., pag. 371.
- 14 Et si oriatur controversia super refectione damnorum, absolvitur cum reincidentia post duos menses. Sacra Congr. Immun., in Aquilana, 15 Novembris 1704, lib. 3 Decr. Vallem., pag. 627.
- 15 Suspensis censuris, et facta per baronem N. renuntiatione recursibus ad iudicem laicum, iudex ecclesiasticus competens procedat super negotio principali. Sac. Congr. Immun., in Insulana, 25 Februarii 1689, lib. 2 Decr. Valleman., pag. 138.
- 16 Praevia renuntiatione recursibus et dimissa possessione domus, ac praestita refectione damnorum, Episcopus procedat in causa, cui datur facultas absolvendi. Sac. Congr. Immun., in Ostunen, 22 Aprilis d. anni et lib., p. 149, et 19 Augusti dicti anni et lib., pag. 170.
- 17 Attenta renuntiatione recursibus, absolvuntur etiam in forma privata censurati, qui executi fuerunt bullas ecclesiasticorum. Sacra Congr. Immun., in Policastren., 12 Ian. 1700, lib. 2 Decr. Valleman., pag. 266.
- 18 Regulares habentes recursum, seu recurrentes ad personas extra ordinem pro obtinendis dignitatibus, officiis, gratiis seu poenarum remissionibus, incurrunt privationem vocis activae et passivae, et perpetuam inhabilitatem ad omnes dignitates, gradus, honores, officia et munia sui ordinis. Et easdem poenas incurrunt etiam superiores aliquas gratias suis subditis concedentes, seu poenas aliquas remittentes ad instantiam, et requisitionem quarumcunque personarum, tam laicarum quam ecclesiasticarum extra ordinem existentium. Imo regulares neque ad hunc effectum recipere possunt favores saecularium etiam sponte oblato, aut ab eis minime procuratos. Sic saepe saepius plures Summi Pontifices pro diversis ordinibus. Et signanter Greg. XIII, die 17 Aprilis 1574, Const. 66 incip. *Nihil in unaquaque*, pro Casinensibus, quam confirmavit Urb. VIII, die 11 Maii 1638, Constitut. 248 incip. *Alias*. Idem Gregorius XIII, die 1 Iunii 1580, Constitut. 62 incip. *Cum nihil magis*, pro Dominicanis, quam confirmavit Clemens VIII, die 23 Maii 1592, Const. 7 incip. *Religiosos viros*, et Paulus V, die 7 Ianuarii 1608, Const. 39 incip. *Admonemur*. Clemens VIII, die 8 Iunii 1692, Const. incip. *Religiosorum*, pro Congregatione Cisterciensi S. Mariae de Alcobatia in regnis Portugalliae. Idem Clemens VIII, die 14 Aprilis 1593, Constit. 21 incip. *Quae ad prosperam*, pro Congregatione eremitarum Sancti Hieronymi de Observantia. Idem Clem. VIII, die 21 Maii 1593, Const. 23 incip. *Quoniam*, pro Carmelitanis. Idem Clemens VIII, die 3 Septembris 1596, Const. 43 incip. *Ambitosam*, pro Camaldulensibus. Idem Clemens VIII, die 23 Decembris 1600, Const. incip. *Ambitosam*, pro Congregatione B. Petri de Pisis. Idem Clemens VIII, die 23 Iulii 1604, Constitut. 109 incip. *Quoniam*, pro Cruciferis. Idem Clem. VIII, die 1 Decembris 1604, Const. 114 incip. *Quoniam*, pro Augustinianis, quam Constitutionem confirmavit Paulus V, die 4 Iulii 1608, Constitut. 31 incip. *Admonemur*, et Alexander VII, die 1 Iulii 1661, Constit. 113 incip. *Admonet*. Paulus V, die 22 Septembris 1607, Const. 35 incip. *Quoniam*, pro Congregatione S. Salvatoris. Idem Paulus V, die 30 Martii 1613, Const. 79 incip. *Alias per Nos*, pro Cisterciensibus Italiae. Idem Paulus V, die 27 Aug. 1616, Constit. 98 incip. *Quoniam*, pro Coelestinis, quam confirmavit Alexand. VII, die 5 Iulii 1655, Constitut. 3 incip. *Alias*. Idem Paulus V, die 18 Aprilis 1619, Constit. 114 incip. *Admonemur*, pro Minoribus de Observantia, quam Constitutionem confirmavit Urbanus VIII, die 29 Iulii 1639, Const. 271 incip. *Admonemur*, et novissime Benedictus XIII, die 16 Novembris 1724, Const. 6 incip. *Universalis Ecclesiae regimini*. Idem Paulus V, die 4 Septembris 1619, Constitut. 116 incip. *Admonemur*, pro Minoribus Conventualibus. Idem Paulus V, die 6 Septembris 1619, Const. 117 incip. *Admonemur*, pro Minimis. Urbanus VIII, die 15 Februarii 1639, Const. 258 incip. *Quoniam*, pro Congregatione

- 35 Fesulana S. Hieronymi. Alexander VII, die 27 Iunii 1656, Const. 12 incip. *Sacrosancti*, pro Congregatione Montis Virginis de ordine
- 36 S. Benedicti. Clemens X, die 27 Febr. 1671, Const. 31 incip. *Exponi Nobis fecit*, pro Congregatione Montis Oliveti monachorum ordinis S. Benedicti, in qua confirmat alias Constitut.
- 37 Pii IV et Gregorii XIII, ad id emanatas. Idem Clemens X, die 2 Oct. 1671, Const. 46 incip. *Ex iniuncto*, pro Cappuccinis, ubi id prohibetur etiam sub poena excommunicationis latae sententiae, et comprehenduntur omnes religiosi recurrentes ad quascunque personas extra dictum ordinem existentes pro obtinendis obedientiis seu permissionibus visitandi eorum parentes seu propinquos, aut loca sacra quaecunque, vel ut ad dignitates sive officia quaelibet eiusdem ordinis, aut ut ad studia promoveantur, sive ut ab uno loco ad alium locum transire, vel in aliquo particulari conventu permanere eis liceat, vel ut cum eis dispensetur, ut ante peractum septennale studium in concionatores assumi, aut ut ante completum in eodem ordine septennium ad sacrum presbyteratus ordinem promoveri valeant, sive ad alia similia consequenda, tam pro se quam pro aliis eiusdem ordinis Fratribus. Vide D. Ursayam, to. 2, part. 1, discept. 37 per tot., a n. 1 usque ad n. 332, ubi egregie plurima resolvit ad rem scitu dignissima. Vide etiam infra, n. 41.
- 38 Censuris aliisque ecclesiasticis poenis punire debet Episcopus clericos recursum habentes ad iudices laicos. S. Congr. Conc., in Derthonen., 6 Iulii 1726, ad 1 dub., apud Thesaurum Resolutionum S. Congr. Concil., tom. 3, p. 344.
- 39 Recurrentes ad Sedem Apostolicam, eorumque procuratores offendi prohibentur, sub poena excommunicationis in Bulla Coenae. Benedict. XIV, tom. 1, Const. 14 incip. *Pastoralis Romani*, § 12. Recurrentes a sententiis vel decretis iudicum ecclesiasticorum ad tribunaia laica, excommunicantur. Idem, ibid.
- 40 Ad dicta supra post n. 37, addenda est novissima dispositio eiusdem Pontificis in Const. incip. *Sacrosancti Apostolatus*, in qua sub dat. 11 Augusti 1748, memoratis variis Summorum Pontificum constitutionibus, variis pro religionis ordinibus ad id emanatis, et decreto pro omnibus regularibus a particulari Congregatione a Sixto V deputata anno 1587, edito ac confirmato, nunc denuo confirmat ac renovat pro ordine Fratrum Minorum sub obedientia ministri generalis totius ordinis degentium, pontificias constitutiones, ac Sacrarum Congregationum resolutiones ipsis inhibentes recursus ad saeculares, vel alias personas extra dictum proprium ordinem pro obtinenda intra praefatum ordinem gratia vel vitanda poena. Nec non
- 41 praecipit generalibus, vel provincialibus, caeterisque ordinis huiusmodi superioribus cuiusvis status, gradus et qualitatis, nunc et pro tem-

pore itidem existentibus, ne ipsi ad instantiam et requisitionem quarumcunque personarum, tam laicalium quam ecclesiasticarum extra dictum ordinem constitutarum, etiam cardinalatus honore, ac quacunque saeculari dignitate et praeeminentia ducali et imperiali fulgentium, cuicunque ipsius ordinis professori ullam gratiam, ullumque gradum, aut dignitates, vel officia et administrationes concedere, vel poenam aliquam remittere et condonare audeant quovis modo respective, seu praesumant, sub excommunicationis poena eo ipso absque alia declaratione incurrenda.

« Praeterea (sunt praecisa verba dictae Constitutionis), praeterea in casibus, in quibus fratribus dicti ordinis de iure, vel iuxta illius constitutiones appellare, aut recursus habere licet, id non aliter deinceps fieri posse, auctoritate et tenore praesentis statuimus et ordinamus, quam ut gradatim, a gravamine scilicet guardiani ad provincialem, a provinciali ad commissarium generalem familiae (si de negotio et causa agatur familiam dicti commissarii concernente, alias immediate ad generalem), et ab isto ad ministrum generalem, ita ut causae appellationis huiusmodi, antequam ab eodem ministro generali cognitae et definitae fuerint, extra dictum ordinem deferri et agitari nequeant. Quam quidem legem non solum in appellationibus, sed in quibuscunque recursibus et querelis, aut causis inter dictos ordinis huiusmodi professores quoquomodo agitandis inviolabiliter observari, sub poenis per memoratas eiusdem ordinis constitutiones praescriptis et in illis contentis ipso facto absque alia pariter declaratione incurrendis. Demum omnibus 44 Romanae curiae tribunalibus ac iudicibus, et quibusvis venerabilium fratrum S. R. E. praefatae Cardinalium Congregationibus, nec non Sedis Apostolicae Nuntiis nunc et pro tempore existentibus, ne fratrum dicti ordinis recursus, aut appellationes super cuiuscunque causae cognitione admittant, causasque ipsas cognoscant, nisi prius eis legitime constiterit, illas iuxta praesens decretum per dictos superiores praescripto ordine servato cognitae et definitae fuisse, sub poena nullitatis actorum inde secutorum, auctoritate et tenore praesentis itidem harum serie interdicimus; ac omnibus, et singulis ordinis praefati professoribus sub poenis in supradictis Gregorii praedecessoris litteris contentis, et contra inobedientes inflictis eo ipso irremissibiliter incurrendis, ne ipsi ad saecularia tribunaia, ea quae a dicti ordinis superioribus, vel ab hac Sancta Sede acta aut decreta fuerint, sub quovis praetextu appellare, aut quovis modo recurrere audeant quoque, seu praesumant, seu per interpositas personas praemissa peragere curent et faciant, dicta auctoritate prohibemus ». Vide tamen verb. *Appellatio*, art. 3, n. 29.

REFERENDARII CURIAE ROMANAE

Summarium.

1. Referendarii utriusque signaturae Papae nobilitatis verae privilegio decorantur. — 2. Comites Palatini creantur. — 3. Insigniis pontificiis, vel pontificalibus, si abbates fuerint, in eorum ecclesiis uti possunt. — 4. Beneficia ubique existentia obtinere et retinere possunt. — 5. Studii occasione absentes fructus suorum beneficiorum percipiunt. — 6. Horas canonicas postpositis horis recitare valent. — 7. Litterarum Apostolicarum pro expeditione nihil solvunt referendarii, et eorum duo familiares. — 8. Testari possunt de bonis acquisitis ex beneficiis. — 9. Exempti sunt a iurisdictione Or-

dinariorum, ipsi et eorum familiares. — 10. Referendarii officium est perpetuum. — 11. Antiani praecedunt aliis, etiamsi isti essent Episcopi. — 12. Referendarii quas materias proponere possint in signaturis, et quas non? — 13. Referendarii signaturae quales debent esse? — 14. Centum debent esse signaturae iustitiae, et non plures? Et ex his septuaginta tantum signaturae gratiae. — 15. Referendarii signaturae gratiae et iustitiae in causarum expeditionibus ad quid teneantur et ad quid possint se extendere? — 16. Referendarius extra ecclesiam praecedere debet canonicis et dignitatibus, non tamen intra eam. — 17. Referendarii cedunt praecedentiam auditori confidentiarum.

- 1 Referendarii utriusque signaturae Papae nobilitatis verae privilegio decorantur. Paul. III, Const. 23 incip. *Debita consideratione*; Sixtus V, Const. 41 incip. *Quemadmodum*.
- 2 Comites Palatini creantur. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constitutionibus.
- 3 Insigniis pontificiis vel pontificalibus, si abbates fuerint, in eorum ecclesiis, uti possunt. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constitutionibus.
- 4 Beneficia ubique existentia obtinere et retinere possunt. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constitutionibus.
- 5 Studii occasione absentes, fructus suorum beneficiorum percipiunt. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constitutionibus.
- 6 Horas canonicas postpositis horis recitare valent. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constit.
- 7 Illi, et duo eorum familiares nihil solvunt pro expeditione litterarum apostolicarum. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constitutionibus.
- 8 Testari possunt de bonis acquisitis ex beneficiis. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constit.
- 9 Exempti sunt a iurisdictione Ordinariorum ipsi, et eorum familiares. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constitutionibus.
- 10 Referendarii officium est perpetuum. Paulus III et Sixtus V, in cit. Constit.

Antiani praecedunt aliis, etiamsi isti essent 11 Episcopi. Paulus III et Sixtus V, in cit. Const.

Referendarii quas materias proponere possint 12 in signaturis, et quas non? Quando manus apponere, et quando non? In commissionibus quas causas possint Ordinariis committere, quomodo debeant abbreviare lites? etc. Statuit Pius IV, Const. 53 incip. *Cum nuper*.

Referendarii utriusque signaturae quales de- 13 beant esse? Statuit Sixtus V, Const. 41 incip. *Quemadmodum*.

Centum debent esse signaturae iustitiae, et 14 non plures; et ex his septuaginta tantum signaturae gratiae. Sixtus V, in cit. Constitut. incip. *Quemadmodum*.

Referendarii signaturae gratiae et iustitiae in 15 causarum expeditionibus ad quid non teneantur et ad quid possint se extendere? Omnia distincte statuit Paulus V, Const. 71 incip. *Universi*, tit. de Signatura gratiae et iustitiae.

Referendarius extra ecclesiam praecedere de- 16 bet canonicis et dignitatibus, non tamen intra eam. Sacra Congregat. Rituum, in Veronen., 6 Iunii et 4 Iulii 1626.

Referendarii cedunt praecedentiam auditori 17 confidentiarum. Sacra Congr. Rituum, 6 Decembris 1621.

REFRACTarii

Refractarii bullae *Unigenitus*, an et quando sint a Sacra Eucharistia et Viatico repellendi? Vide tom. 8, verb. *Viaticum*, ubi ad litteram

affertur novissima Const. Bened. XIV, id declarans cum pluribus aliis ad rem facientibus.

REGALIA, EIUSQUE IUS

Haec speciatim de regalia.

- 1 Regalia ius est et facultas regibus concessa, fructus et proventus vacantis episcopatus (cuius electio ad regem pertineat) percipiendi, et beneficia, ac praebendas curae animarum expertes, interim conferendi.
- 2 Unam ex praecipuis causis, quae S. Thomae Cantuariensi exilium mortemque attulit, regaliam fuisse certum est, Henrico II Angliae

rege fructus vacantium ecclesiarum usurpante, novasque electiones, quo diutius frui posset, in longum trahente: quem abusum cum S. Thomas non ferret, gratia, loco et vita excidit.

In Galliis nonnisi sub undecimi saeculi fi- 3 nem regalia irrepsit; sed abusus in dies crevere, nec Concilium Lugdunense oecumenicum anni 1274, satis illos coercuit can. 12, imo eo

tandem deventum, ut (quod frustra aliquoties a regis ministris tentatum fuerat, adversante semper et vincente clero), ius regaliae ad omnes Gallici imperii provincias, a Ludovico XIV tribus edictis an. 1673 et 1674 extenderetur.

- 4 Innocentius XI nihil eorum, quae pontificiam maiestatem studiumque vindicandorum canonum decerent, omisit, ut tanto malo occurreret. Episcopi tamen metu adacti (si duos excipias, Alecensem et Apamiensem, qui sancto Pontifici adhaeserant ut ei insidias struerent, et Iansenianae sectae, cui addicti quam maxime erant, illum, fieri si posset, conciliarent) Episcopi, inquam, metu adacti, licet faterentur, *Regiam ex tolerantia Ecclesiae, non iure ali-*

quo regio provenire; esse servitutem canonicae et naturali ecclesiarum libertati oppositam, et ideo a Concilio Lugdunensi ad loca, ubi hactenus inoleverat restricta, nec extendi a regis posse, sed solo Ecclesiae consensu, sibi cedendum existimarunt, repugnante Pontifice.

Praeter Maimburgum, qui nonnulla de regalia sparsim in postremis, quos edidit, libris attigit, Natalis Alexander dissertationem octavam ad saeculum XIII et XIV Regaliae defendendae destinavit. Utrumque eminentiss. Coelestinus Sfondrati in Gallia vindicata confutavit. Nec tamen omittendae P. Roncagliae in eam Natalis dissertationem animadversiones.

REGIMEN

Summarium.

1. Triplex est regendi forma, scilicet monastica, oeconomica et politica. — 2. Quae sit monastica? — 3. Quae oeconomica? — 4. Quae sit politica? — 5. Forma regendi politica est triplex, scilicet monarchica, aristocratica et democratica. — 6. Quae sit forma regendi monarchica, seu regimen monarchicum. — 7. Quae sit forma regendi aristocratica, seu regimen aristocraticum? — 8. Quae sit forma regendi democratica, seu regimen democraticum? — 9. Quidquid sentiant alii, regimen monarchicum est caeteris praestantius. — 10. Ad-
- ducitur probatio. — 11. Affertur et solvitur obiectio. — 12. Ius regis praedictum a Samuele Israeliti, intelligendum est de usurpato et iniusto. — 13. Forma regendi politica secundum aliquos est quintuplex. — 14. Regimen Ecclesiae est monarchicum sine permistione aristocratiae et democratiae; et affertur probatio, ad n. 15. — 16. Adducitur et solvitur obiectio, ad n. 17. — 18. Afferuntur plurima a Romanis Pontificibus sine concilio definita, et praecepta, quae a tota Ecclesia prout ab eis fuerunt ordinata, recepta et observata sunt, et in dies recipiuntur et observantur, ad num. 20. — Subnectuntur Addit. ex aliena manu, a n. 21 ad n. 27.
- 1 Triplex est regendi forma, scilicet monastica, oeconomica et politica. Prima circa privatae personae mores instituendos; secunda circa regendam familiam; tertia circa Rempubicam gubernandam occupatur. *Communis.*
- 2 Monastica igitur est, qua quilibet se suosque personales mores ad regulam rectae rationis componit. Monastica enim docet qualiter quaevis privata persona suos personales actus recte ac iuste moderetur, rebellem portionem inferiorem superiori subiiciendo, omnesque suas actiones ad rectum rationis dictamen componendo et huiusmodi. Oeconomica est, qua caput et rector domus et familiae, suos liberos ac subditos recte gubernat: oeconomia enim instruit quomodo in familia sit honeste ac probe vivendum; ad quod teneantur genitores, liberi, superiores, subditi, servi et huiusmodi.
- 4 Politica est, qua populus, seu Respublica gubernatur; politica enim demonstrat quomodo regenda sit civitas et provincia, quae spectent ad principem, quae ad subditos, quae sint leges condendae, quae artes et professiones sint excolendae, quae praemia probis, quae improbis supplicia debeantur pro bona ac pacifica Reipublicae conservatione. *Sic in re communissima.*
- 5 Politica forma regendi Rempubicam est triplex, scilicet monarchica, aristocratica et democratica. In politica enim aut unus tantum regit caeteros, et hoc regimen dicitur *monarchia*, cuius contrarium vitium est tyrannis; aut pauci, iique optimates ac divites, et est *aristocratia*, cui opponitur *oligarchia*, hoc est factio paucorum; aut denique omnes nobiles et plebei, seu saltem plures nobiles, et plebei ex populi electione promiscue imperant, et est *democratia*, hoc est populi totius imperium, cui adversatur ochlocratia, quae populi confusione significat. *Communis.*
- 6 Regimen ergo monarchicum seu forma regendi monarchica, est, cum tota regendi potestas residet apud unum; monarchia enim est illa, in qua summum imperium sine superioris, aut aequalis populi, vel alterius principis consortio exercetur, ut in Gallia, etc. Regimen aristocraticum, seu forma regendi aristocratica est, cum pauci, et ipsi optimates, ac divites regunt; aristocratia enim illa dicitur, in qua nobilior pars Reipublicae supremam potestatem in illa habens, imperium absolutum exercet in caeteros, ut apud Venetos, Ianuenses, etc. Regimen democraticum, seu forma regendi democratica est, cum totus populus regimen habet, aut saltem aliqui tum ex nobilibus, tum ex plebeis ex populi electione, seu est illa, in qua tota iurisdictio formaliter et subiective residet in tota communitate; ministerialiter vero, et quoad executionem ex arbitrio ipsius communitatis particularibus ministris convenit ministerium, et potestatis executio, ut quondam Athenis, et nunc in Batavia. *Sic in re communis.*
- 9 Quanam vero ex supradictis regendi formis

melior ac utilior sit? Magna est controversia. Plures enim, praesertim haeretici, inter quos signanter Calvinus, lib. 4 Institut., cap. 6, § 9, et cap. 20, § 8, ad impugnandam ecclesiasticam monarchiam, volunt ex tribus dictis formis meliorem ac perfectiorem esse aristocraticam, et omnium deteriore esse formam regendi monarchicam, praesertim in toto Orbe terrarum, aut in universa Ecclesia constitutam. Nos vero absolute concludimus, quod ex dictis tribus formis nobilior, perfectior et praestantior sit forma regendi monarchica. Sic teste eruditissimo Bellarmino, tom. 1, de Romano Pontifice, cap. 2,¹ veteres omnes scriptores Hebraei, Graeci, Latini, theologi, philosophi, oratores, historici ac poetae, quos ibi ad longum adducit, et nos brevitatis gratia apud ipsum videndos relinquimus, breviterque rationes pro nostra sententia adducimus.

10 Probatum igitur nostra conclusio, quia regimen monarchicum perfectissimum Dei regimen imitatur: sicut enim omnia solius Dei regimini et imperio subiacent, sic in monarchia omnes subditi principis monarchici legibus obtemperant. Tum quia hanc monarchicam regiminis formam Deus ipse constituit in populo Iudaeico, apud quem uti monarchici principes imperarunt primo patriarchae, ut Abraham, Iacob, Iudas, et caeteri alii; deinde duces, ut Moyses, Iosue et alii; tum iudices, ut Samuel, Samson et alii; postea reges, ut Saul, David, Salomon; postremo iterum duces, ut Zorobabel et Machabaei. Abraham enim Genes. xiv, sine alicuius senatus aut magistratus dependentia bellum gessit adversus quatuor reges. Iudas, Genes. xxxviii, de se solo nurum suam, quae stupri fuerat accusata, igni adiudicavit. Moyses, Exodi xxxii, ut verus et summus princeps populi Hebraei una die occidi iussit illa tot millia Hebraeorum, qui erexerunt vitulum aureum; sicque dici potest idem omnino de iudicibus, qui de se sine ulla ab aliis dependentia, et bella gerebant, et reos morti adiudicabant, uti patet Iudic. viii de Gedeon, qui post victoriam de Madianitis occidit septuaginta viros urbis Sochoth, et turrim Phanuel subvertit. Tum etiam, quia monarcha respicit bonum regni, tanquam suum proprium, sicque omnes suas vires et curas impendit ad illud defendendum, ac recte iusteque regendum; in regimine autem aristocratico et democratico, ubi multi regunt, nascitur ambitiosa contentio inter ipsos, ita ut alii alios impediunt, aut saltem alii alios respicientes, in collegas suos onus regiminis reiiciant, sicque nemo bono communi serio intendat, ac quisque quaerat, quae sua sunt, non

quae reipublicae, ut non pauca exempla demonstrant, adeoque stat vera nostra conclusio, quod forma regendi monarchica perfectior, ac praestantior sit forma regendi aristocratica et democratica.

Nec valet obiicere, quod Israelitae lib. 1¹¹ Reg. viii, petentes sibi dari regem, *Constitu nobis regem... da nobis regem*, fuerint a Samuele propheta ex parte Dei acriter reprehensi, adeoque regimen monarchicum debeat potius censi damnum quam aliis praefendum. Non valet, inquam, quia non fuerunt reprehensi Israelitae regem petentes, quasi regis regimen esset culpandum, cum ipsemet Deus Regis regum nomen sibi vindicet; sed idcirco reprehensi fuerunt, quia ablegato Dei regimine per duces et iudices, nullo modo a populo sibi subiecto, sed a solo nutu regis Dei pendentes exercito petebant dari sibi regem, qualem universae habent nationes, ibi n. 5, *Constitu nobis regem, ut iudicet nos, sicut et universae habent nationes*, id est qui populum regat, non ex nutu Dei, sed pro suo beneplacito et peregrinis aliis institutis, quae, auctore diabolo, barbarae et idololatrae habent nationes, atque usurpant; ut clare colligitur ex ipsamet Domini ad Samuelem responsione: *Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus, quae loquuntur tibi: Non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos*. Hinc iubet Deus Samueli, ut narret caeco populo quale ius usurpatus sit rex², quem similem regibus aliarum nationum petebant, *Praedic eis ius regis*, etc. Quod ius in tali loco non¹² est intelligendum de vero ac iusto, sed de usurpatio et iniusto, ut optime docet S. Thomas, lib. 3 de Regimine principum, cap. 11³, et 1-2, qu. 105, vers. 1 et 2, et teste Tirino in cit. cap. 8. Sanctus Gregorius, Caietanus, Abulensis et Vatablus, ac alii passim; ius enim verum et iustum regum regulandum est iuxta leges ab eis observandas praescriptas Deuteronomii cap. xvii.

Forma regendi politica per aliquos quintu-¹³ plex distinguitur, adiectis videlicet despota et mista. Regimen despoticum seu forma regendi despota est, cum tota regendi potestas nuda apud unum residet, sed insuper ita dominatrix est, ut inter imperantem et subditos se habeat velut dominus ad mancipia, et plane arbitra de substantiis ac vita subditorum, ceu penes Turcarum imperatorem. Regimen mistum seu forma regendi mista est, cum plures potentiae non subordinatae necesse conveniunt ad efformandas vel mutandas leges, ut in Germania; seu potius est, cum regendi potestas

¹ Et Zaccharia, t. 1, Antifebr. Italici diss. 1, cap. 3.

² Seu potius ad regem pertineret. Bossuet, admonit. 5, ad Protest., num. 38, ubi verum ius regis hic describi evidenter ostendit.

³ Animadvertendum cum doctiss. Echardo, Biblioth. Script. ordin. praed., tertium et quartum librum de regimine principum, foetum non esse Sancti Thomae. Ita ille; tom. 1, pag. 336.

participare quasi videtur de monarchico, aristocratico et democratico, ut in Anglia, ubi adest rex et duplex senatus, seu consilium, superius unum, inferius aliud. Num vero haec ad praefata sint satius reducenda vel specie discernenda, non est multi momenti hic ad trutinam ponere.

- 14 Regimen Ecclesiae catholicae est monarchicum sine permistione aristocratiae et democraticae; ita Octavius Tudertinus Episcopus Assisiensis, Introduc. ad lectur. offic., disp. 2, art. 1; Boyvin, Theolog. Scoti, t. 4, disp. 2, de Summo Pontifice, qu. 2 et 3; Matthaeus, in Opere dogmatic. controvers. 4, c. 3, cum plurimis aliis. Sicque sentire videtur Pius II, Const. incip. *In minoribus*, § 10, ubi sic habet: *Inter caetera gubernationum genera communis philosophorum sententia est, praestare monarchiam. Et infra: Liqueat igitur unum in Ecclesia caput esse, et unum principem, quia pax populi ex uno rectore dependet, et pluralitas principum discordiam parit; Christus Ecclesiae suae in ultimo Testamento pacem reliquit, et pacem multis verbis commendavit. Dedit ergo et regimen pacis amicum, id est monarchicum, sub B. Petro et successoribus eius, administrari cuncta praeciens clavibus illi commissis, et cura gregis demandata.* Si igitur inter caetera gubernationum genera ex pontificio testimonio, et ut nos supra ostendimus, communiter teneatur, optimum, perfectissimum et praestantissimum esse regimen monarchicum, nemo inficiari potest, Ecclesiae regimen debere esse monarchicum; cum pro certo tenendum sit, quod Christus Ecclesiae suae sponsae, pro qua mortuus est, melius, perfectius et praestantius inter tria gubernationum genera, reliquerit ac traderit. Hinc in Sacra Scriptura Ecclesia nuncupatur variis nominibus, quae monarchiam redolent. Cant. vi vocatur *Exercitus ordinatus*; Matthaei xiii, *regnum*; Ioan. x, *ovile*; 1 ad Corinth. xii, *corpus*; 1 ad Timoth. iii, *domus*; 1 Petri iii, *navis*. Unde sicut exercitus bene ordinatus ab uno duce regitur, regnum ab uno rege, ovile ab uno pastore, corpus ab uno patrefamilias, navis ab uno gubernatore: ita Ecclesia ab uno solo supremo moderatore regi et gubernari debet; alias, si plures supremi rectores essent, confusio et divisio oriretur, iuxta illud divi Augustini, serm. 15, de Verbis Domini, ibi: *Da unum, et populus est; tolle unum, et turba est; quid est enim turba, nisi multitudo turbata?*

- 15 Confirmatur ex doctoribus Parisiensibus, quorum aliqui, licet supremam Ecclesiae auctoritatem constituent in concilio, alii tamen ipsam in Summo Pontifice recognoscunt, ut Card. Alliaccensis, qui tractat. de Origine ecclesiasticae potestatis, conclus. 2, sic expresse fatetur: *Ideo*

Dominus praevidens schisma et dissensionem contulit Petro et successoribus suis auctoritatem disponendi ministros Ecclesiae, et determinandi eorum iurisdictionem, dicens, Pasce oves meas, sis rector et praelatus generalis, ad quem pertineat regimen regale ovium et ovilis. Gerson, Cancellarius Parisiensis, lib. de infallibilit. Papae, considerat. 8, sic expresse dicit: *Nullam politiam in Ecclesiam instituit Christus, praeter monarchicam, et quodammodo regalem: et oppositum sentientes, quod videlicet fas est dicere plures Papas, aut quilibet Episcopus in sua dioecesi est Papa, vel pastor supremus aequalis Papae Romano, errat in fide et unitate contra articulum hunc, Et Unam Sanctam Ecclesiam; et si pertinaces maneant, iudicandi sunt haeretici, sicut Marsilius de Padua, et quidam alii.* Almainus, de Suprema potest. ecclesiast., c. 1, sic expresse habet: *Christus fuit sapientissimus, quia plenus sapientia, et quod instituerit optimam politiam; et quod optima politia debet regi regimine regali, ut dicit Aristoteles, in Polit., ita ut unus sit, qui in quemque habeat potestatem, et nemo in eum; ergo dicendum est, quod Christus instituit in Ecclesia formam regendi monarchicam sine permistione aristocratiae et democraticae, non temperatam ipsa aristocratia, ut est in regno Poloniae, ubi rex non habet plenam et absolutam potestatem circa omnia, sed necesse est ut accedat optimatum auctoritas; nec temperatam ipsa democratia, ut est in regno Angliae, ubi rex de se solo nihil disponere potest, nisi dependenter a parliamentis nobilium et plebeiorum, vulgo nuncupati, Parlamento alto, e Parlamento basso.*

Dices: Romanus Pontifex pro definiendis rebus fidei, morum et disciplinae, aliisque gravibus dubiis congregat. concilia tum generalia tum provincialia Episcoporum¹, ut patet ex innumeris sic congregatis conciliis: ergo Romanus Pontifex non habet supremam et absolutam independentem auctoritatem, sed solam dependentem ab Episcoporum iudicio et auctoritate, adeoque eius Ecclesiae regimen non est pure monarchicum, sed aristocratia temperatum.

Respondetur, quod licet a Romanis Pontificibus plura fuerint convocata concilia tum generalia tum provincialia, id solum fuit de solemnitate et congruentia, ut nempe definitiones pontificiae solenniores essent, facilius executioni mandarentur, et convocatis ex omni seu maiori natione patribus, et inspectis cuiusque nationis consuetudinibus et indigentis, facilius et convenientius leges communes et municipales cuiusque provinciae commodius disponi et approbari possent. Non autem id factum est de necessitate, quasi Papa sine concilio non

¹ Confer eundem Zacchariam, t. 1, Antifebr. Latini, diss. 2, cap. 4.

possit de sola sua suprema monarchica auctoritate infallibiliter definire. An quia rex, v. g. Germaniae, Galliae, Hispaniae, Sardiniae, et huiusmodi, ad condendas commode et provide leges, suos magistratus, iurisque peritos in comitiis regni convocat, suprema et absoluta auctoritas ferendi leges, non in solo rege, sed etiam in subordinatis magistratibus ac ministris reperitur? Nemo sanae mentis, quantumvis minimae cognitionis, id diceret. Si ergo nemo auderet hanc negare regi monarchicam auctoritatem in suo regno temporali, quis audebit hanc monarchicam iurisdictionem negare Romano Pontifici supremo totius Ecclesiae principi in S. Petro ab ipso Christo Domino instituto? Matthaei xvi, ibi: *Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni coelorum, et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis*; et Ioann. ultimo, ibi: *Pasce oves meas*. Vide verb. *Papa*.

18 Tum quia innumera a Romanis Pontificibus sine conciliis, et absque ullo interventu Episcoporum, fuerunt definita, praecepta et ordinata, quae a tota Ecclesia, prout ab eis fuerunt statuta, et recepta et observata sunt, ac in dies recipiuntur et observantur. In tribus enim primis saeculis nullum habitum fuit concilium, et tamen Romani Pontifices sola sua suprema monarchica auctoritate plures haeresiarchas condemnarunt. Sic Cerdon damnatus fuit ab Higinio, Marcion ab Eleuthero, Theodorus Coriarius a Victore, Pelagiani, Valentini, Novatiani, et multi alii ab aliis summis Pontificibus; et horum omnium haereses tanquam sufficienter damnatas illico tenuit universalis Ecclesia.

19 Item sine concilio Ioann. XXII, Constitut. incip. *Vas electionis*, plures damnavit propositiones, quae in ipsa referuntur. Benedict. XII, Constit. incip. *Benedictus Deus*, definivit, animas decedentes in gratia, et non egentes purgatione aliqua, vel ea peracta, si egeant, statim gaudere ante iudicium universale Dei visione faciali et intuitiva, et animas decedentes in peccato mortali statim ad poenas infernales descendere. Martinus V, Const. *Inter cuncta* damnavit 48 articulos Ioannis Wicleff, et alios 30 Ioannis Huss. Eugenius IV, Const. incip. *Laetentur*; et alia incip. *Exsultate*, ac alia incip. *Cantate*, varios articulos ad fidem catholicam spectantes definivit et explicavit. Sixtus IV, Const. incip. *Licet*, proscripsit varios errores Petri de Osma. Leo X, Const. incip. *Pastor* damnavit pragmaticam sanctionem adversus facultatem, potestatem et dignitatem Romani Pontificis; et Constit. incip. *Exsurge* proscripsit 41 errores Lutheri, eumque cum suis sequacibus damnavit et excommunicavit. Const. incip. *Decet*. Paulus V, Const. incip. *Quorum-*

dam, declaravit haereticos negantes trinitatem Personarum in divinis in unitate divinae essentiae, aut divinitatem Iesu Christi, etc. S. Pius V, Const. incip. *Ex omnibus*, damnavit 79 propositiones Michaelis Baii. Sixtus V, Constit. incip. *Coeli et terra*, condemnavit astrologiam iudiciariam. Clemens VIII, Const. incip. *Sanctissimus*, damnavit sententiam docentem licere confiteri per litteras confessario absenti. Urbanus VIII, Constit. incip. *In eminenti*, prohibuit librum, cui titulus *Augustinus Cornelii Iansenii, olim Episcopi Iprensis*. Innocent. X, Const. incip. *Cum occasione*, ut haereticas proscripsit quinque propositiones d. Iansenii. Item per decretum Congregationis Sancti Officii sub die 29 Ianuarii 1647, ut haereticam damnavit propositionem asserentem, Paulum non fuisse subiectum Petro, sed in primatu aequalem. Alexander VII, Const. incip. *Ad sanctam*, definivit praedictas quinque Iansenii propositiones reperiri in libro Iansenii, et in sensu ab eodem Iansenio intento damnatas fuisse. Item duobus aliis decretis sub die 24 Sept. 1665 et 18 Martii 1666, respective damnavit 45 propositiones ad materiam moralem spectantes. Innocent. XI, sub die 2 Martii 1679, proscripsit 45 propositiones circa eandem materiam; et Const. incip. *Ad abolendam*, damnavit 68 propositiones Michaelis de Molinos. Alex. VIII, die 24 Augusti 1690, duas propositiones proscripsit, et alias 31, sub die 7 Decembris eiusdem anni. Innocent. XII, Constit. incip. *Cum alias*, damnavit 23 propositiones Archiepiscopi Cameracensis. Clemens XI, Const. incip. *Vineam Domini*, declaravit: *Obedientiae, quae praeinsertis apostolicis constitutionibus (Innocentii X et Alexandri VII, editis adversus propositiones Iansenii) debetur, obsequioso silentio non satisfieri, sed damnatum in quinque praefatis propositionibus Iansenii libri sensum, quem illarum verba praeseferunt, ab omnibus Christianifidelibus, ut haereticum, non ore solum, sed et corde reiici ac damnari debere*. Item, Constitut. incip. *Unigenitus*, damnavit 101 propositiones excerptas ex libro gallico idiomate impresso. Quorum omnium Pontificum decreta et statuta licet extra concilia, fuerunt statim a tota Ecclesia recepta et fideliter observata, prout in dies prompte recipiuntur et fideliter observantur.

Unde concludendum est Romanum Pontificem 20 habere totius Ecclesiae regimen pure monarchicum, nec indigere aliqua concilii convocatione pro definiendis rebus fidei, morum et disciplinae, aliisque gravibus dubiis, prout expresse pro damnandis etiam haeresibus necessitas conciliorum excluditur a S. Augustino, lib. 4 contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 12, ibi: *An vero congregatione Synodi opus erat, ut aperta perniciēs damnetur, quasi nulla haeresis aliquando, nisi Synodi*

Congregatione damnata sit, cum potius rarissimae inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis exstiterit? Et a S. meo Bernardino Senensi, in Mariali, p. 3, sermon. 3, expresse dicente, quod magis est standum sententiae Summi Pontificis, quam sententiae totius mundi, ibi: Cum Papa sit Christi vicarius, et gerat vicem Dei in terris: ex quo sequitur, quod habeat plenitudinem potestatis; et illud quod facit, praesumitur facere auctoritate Dei; ideo ipso approbante aliquid, et nos debemus approbare; imo ipsius sententiae est magis standum quam sententiae totius mundi.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 21 Monarchia, aristocratia et democratia modi sunt simplices regiminis. At omnes hi regiminis modi ultro citroque misceri possunt, et
- 22 quidem tripliciter. Vel enim dividuntur maiestatis iura, ut v. g. quaedam princeps exercet, quaedam senatus; vel eadem communicantur, cum rex quaedam sine nobilitatis vel populi arbitrio exsequi nequit, vel denique summum imperium certis conditionibus astringitur.
- 23 Exhibet Sparta exemplum primi generis, ubi hoc modo omnes status temperati fuerunt, potissimum cum ephori fuerunt instituti. Adeoque auctor est Iustinus, Lycurgum, in fundanda aequo iure Sparta, sic distribuisse vim maiestatis, ut regibus auctoritas esset gerendi belli, senatui tutela regum, magistratibus iudicia, et demum electio magistratuum populo. Mistum quoque ad hunc fere modum Germanici imperii statum nonnulli tenent.
- 24 Apparet secunda species mistionis in regno Poloniae, ubi sine arbitrio nobilitatis iura condere, abrogare aut mutare regi permissum non est. Idemque fere censendum de caeteris im-

periis, ubi ordines sunt, quos vulgo *status* appellamus, praesertim si suo iure convenire valeant.

Tertia species constituit regnum legitimum, 25 non quia et alias rex non promiscue legibus sit solutus, sed quia nequidem potestas ex usu et ratione flectendi mutandique leges tunc soli regi sit, sed pariter ordinibus: nam et hi fere, ut assertores privilegiorum legumque, sub quibus rex recipitur, constitui solent. Sic quibusdam in rebus publicis in hanc legem adigi novus rex solet, ne sine consensu populi bellum aut foedus faciat, neve militiae muniis (nisi pro defensione patriae) invitos implicet.

Variis quoque sanctionibus hae leges solent 26 muniri. Aliquando enim, (sed periculoso exemplo) subditis exuendi obsequium ius datur, si pactis legibusque non stetur; usitatissimum est religione iurisiurandi eos astringi, quos illos admoneat poetae versus:

Si genus humanum, et mortalia spernit arma,
At sperate deos memores fandi atque nefandi.

Porro generale iuramentum e Republica, et 27 iustitia gubernandi non efficit status mistum. Quae enim, inquit Papinianus, dubitationis tollendae causa contractibus inferuntur, ius commune non laedunt. Sed tunc demum, cum certis capitulis modum, finesque summae potestatis praescribit arctiores, quam iure suo haberet. Hoc iuramentum prior princeps obire debet, antequam nempe subditi obsequium iurent, quia, cum ad id sub conditione obligati sint, prius conditio impleri debet iuramento principis. At vero diversum est circa commune illud principis iusiurandum. Ante enim cives suo iuramento obstringere obsequii fidem debent.

REGULARIS PRAELATUS

Summarium.

1. Praelati nomen unde dictum? - 2. Praelatura quid sit? - 3. Praelati regulares supremi sunt generales, medii sunt provinciales et infimi sunt superiores locales. - 4. Praelati et superiores religiosorum non solum habent potestatem dominativam, qualem habent patresfamilias in suos, sed etiam spirituales iurisdictionem, quae in ipsis est ordinaria et non delegata. - 5. Pro eligendis praelatis regularibus est attendenda forma in unaquaque religione praescripta, consueta; et talis forma electionis potest esse triplex, scilicet forma scrutinii, compromissi et inspirationis. - 6. Quoad illos, qui possunt eligere, vel eligi in praelatos. *Remissive*. - 7. Quoad obligationem, quam habent electores eligendi digniores in praelatos, et ipsi praelati, si indigni sint, renuntiandi. *Remissive*. - 8. Praelati putativi gesta regulariter sunt valida, si talis reputetur communi errore cum titulo colorato. - 9. Et haec conclusio habet locum etiam quoad spiritualia et pertinentia ad forum conscientiae. - 10. Ad validitatem eorum, quae fiunt a praelato putativo requiritur, quod error communis sit facti, non autem iuris. - 11. Gesta per praelatum putativum valent, quandiu toleratur; secus si esset notorium, eum esse suspensum. - 12. Unde

praelato putativo est obediendum, quandiu est in pacifica possessione, et toleratur, dummodo concurrat titulus putatae legitimae electionis, aut auctoritas superioris, et tunc subditus ei non obediens, graviter peccat. - 13. Praelati regulares, sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda, non possunt ad instantiam et requisitionem quarumcunque personarum extra ordines suos existentium, etiam Cardinalium, ducum, regum et imperatoris alicui religioso aliquod officium aut dignitatem concedere, vel poenas remittere. - 14. Praelati regulares, uti generales et provinciales possunt absolvere suos subditos ab omnibus casibus, a quibus possunt Episcopi absolvere suos dioecesanos. - 15. Imo possunt absolvere suos subditos etiam ab omnibus casibus in Bulla Coenae contentis, quinque solum exceptis. - 16. Quinimo ex amplissima concessionem S. Pii V, possunt suos subditos absolvere ab omnibus casibus, excepto homicidio voluntario iniusto et mutilatione commissa post ingressum in religionem. - 17. Unde maiorem et ampliorem facultatem absolvendi et dispensandi habent praelati regulares in suos subditos quam praelati saeculares in suos dioecesanos. - 18. Nec ista tam ampla privilegia praelatorum regularium sunt revocata. - 19. Imo Iulius II expresse declaravit, quod non obstante Bulla Coenae, possint prae-

lati regulares absolvere suos subditos iuxta sua privilegia. — 20. Et Sacra Congregatio Episcoporum et Regularium, facto verbo cum Clemente VIII, absolute decrevit, quod omnes bullae et decreta derogatoria privilegiorum regularium quantum ad facultatem absolventi a casibus Papae reservatis sunt intelligenda solum in ordine ad saeculares, non autem in ordine ad suos subditos regulares. — 21. Nec officit, quod de stylo curiae seu sacrae poenitentariae, soleant quandoque regulares recurrentes ab ipsa absolvi et dispensari super aliquos ex casibus Papae reservatis. — 22. Nec per hoc, quod sacra Poenitentia absolvat et dispenset regulares, si qui ad ipsam recurrant, sequitur, quod non sit in praelatis regularibus talis potestas. — 23. Adducitur et solvitur instantia ex decreto Sacrae Congr. Episc. et Reg. approbato ab Urbano VIII. — 24. Datur hic ad litteram tale decretum. — 25. Tale decretum non est novum, sed confirmativum aliorum similium iussu Clementis VIII et Pauli V editorum, quae referuntur in decreto responsali eiusdem Sacrae Congr. ad Card. Filomarinum. — 26. Datur hic ad litteram tale decretum responsale. — 27. Ex quibus decretis clare patet, non loqui ibi Pontifices de praelatis, seu superioribus regularibus in ordine ad suos subditos, sed solum de ipsis confessariis regularibus, adeoque intelligi debent in ordine ad saeculares, et non in ordine ad regulares. — 28. Et eo magis hoc patet ex declaratione Sacrae Congr. Episc. et Regul. facto verbo cum Summo Pontifice Clemente VIII. — 29. Et ad hoc multum confert declaratio Alex. VII, qua damnavit inter alias propositionem 4 in ordine, quae hic affertur. — 30. Ast tamen, si verum esset, quod Sacra Congr. declaraverit, non posse praelatos regulares absolvere ab haeresi occulta, ut referunt aliqui, non esset a tali sententia recedendum; eo vel maxime, quod plurimi doctores classici, qui hic afferuntur, etiam independentes a tali declaratione Sacrae Congregationis, sic expresse tenent, innixi praesertim textui eiusdem Bullae Coenae, qui textus revera multum urget: unde in praxi suadeo hanc opinionem tanquam tutiorem tenendam. — 31. Praelati regulares an possint suos subditos et novitios absolvere ab excommunicatione contracta ob quamcunque percussionem, etiam enormem? — 32. Praelati regulares, licet a Tridentino non habeant facultatem dispensandi ab irregularitate concessam Episcopis, eandem tamen habent in suos subditos per concessionem variorum Pontificum. — 33. Refertur ad id amplissimum privilegium concessum praelatis regularibus. — 34. Nec hoc privilegium videtur revocatum per Concilium Tridentinum. — 35. Ista tamen tam amplae facultates non sunt de facili deducendae ad praxim; imo per varios graves doctores nequeunt praelati regulares dispensare cum suis subditis, furiosis, epilepticis, lunaticis, energumenis, enormiter leprosis, et aliis, qui enumerantur. — 36. Praelati regulares, et de eorum licentia sui religiosi confessarii possunt dispensare super impedimento petendi debitum ratione affinitatis contractae ex copula post contractum matrimonium cum aliquo vel aliqua sui coniugis consanguinea, vel consanguineo in primo vel secundo gradu. — 37. Quando autem possint dispensare confessarii regulares super impedimento petendi debitum coniugale sine speciali commissione, seu licentia praelati generalis vel provincialis. *Remissive.* — 38. Praelati regulares ingredientibus extra necessitatem monasteria monialium sibi subiectarum ligantur excommunicatione maiori, et privantur omnibus officiis et dignitatibus. — 39. Non possunt praelati regulares ordinarie ingredi monasteria monialium, *nisi ex causa visitationis localis, et hoc semel tantum in anno, ita ut eo anno, in quo unus ex memoratis superioribus visitaverit, alius superior a visitatione huiusmodi se omnino absteineat.* — 40. Praelatus regularis, si fuerit generalis, potest secum introducere duos socios sui ordinis: si fuerit alius a generali potest introducere secum unum tantum socium sui ordinis. — 41. Nec ipse visitator, nec eius socii possunt sumere intra clausuram ullam

refectionem. — 42. Si ob clausuram aut aliam urgentem et necessariam causam oportuerit praelatum regularem eodem anno pluries ingredi septa monasterii, tunc non aliter ingredi potest, quam cum praesentia Episcopi dioecesanii, vel alterius personae ecclesiasticae saecularis boni exempli, ac maturae aetatis ab ipso Episcopo ad hoc specialiter deputatae. — 43. Si praelatus regularis supradictis contrafecerit, ipso facto poenam excommunicationis, et privationem omnium officiorum, quae obtinet, ac perpetuae inhabilitatis ad illa vel alia in posterum obtinenda, vocisque activae et passivae absque alia declaratione incurrit, potestque puniri ab Ordinario tanquam ab hoc Sedis Apostolicae delegato. — 44. Praelatus regularis quando et quomodo possit concedere licentiam ingrediendi clausuram monialium sibi subiectarum? *Remissive.* — 45. Praelati regulares quoad absolutionem ab excommunicatione violatae clausurae gaudent respectu suorum subiectorum eadem facultate, qua gaudent Episcopi respectu suorum. — 46. A poenis privationis officiorum et dignitatum, et inhabilitatis latis a S. Pio V, in violantes clausuram, possunt praelati regulares absolvere suos subditos pro utroque foro. — 47. Praelati regulares, etiamsi sint generales, nequeunt sine approbatione Episcopi audire confessiones monialium sibi subiectarum. — 48. Praelati regulares nequeunt iure proprio et ordinario concedere indulgentias suis subditis. — 49. Possunt tamen iure delegato, et ex speciali commissione. — 50. Monitoria concedere pro suis subditis possunt solum praelati generales, eorumque visitatores et provinciales, non vero superiores locales. — 51. Posse autem superiores locales monitoria edere in suis conventibus, non quidem ad finem revelandi pro rebus, aut scripturis deperditis vel subtractis, sed pro aliis delictis tenent multi. — 52. Praelati regulares in quibus votis et iuramentis possint dispensare, seu ipsa irritare respectu suorum subditorum? — 53. Praelati regulares, puta generales et provinciales undecim tantum casus reservare possunt, et non plures sine consensu capituli generalis pro tota religione, vel capituli provincialis pro provincia, et affertur ad id decretum Clementis VIII. — 54. Praefatum decretum confirmavit Urbanus VIII, cum aliquibus declarationibus. — 55. Supradictum decretum super qualitate casuum comprehendit etiam prohibitionem annectendi aliquibus peccatis in ipso non contentis excommunicationem, eiusdemque absolutionem sibi reservandi. — 56. Soli praelati auctoritatem quasi episcopalem habentes nempe generales, provinciales et abbates, possunt in religionibus reservare casus, et nullatenus superiores locales. — 57. Imo superiores locales sine facultate a generali vel provinciali obtenta, seu de consuetudine sibi commissa et delegata, nequeunt absolvere a dictis casibus reservatis. — 58. Affertur ad id decretum Congr. Visitationis Apostolicae. — 59. Superiores locales nequeunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum a generali vel provinciali. — 60. Regularis, qui, inscio vel invito praelato sui ordinis, approbatur ab Ordinario loci ad audiendas confessiones in sua dioecesi, an valide eas excipiat? *Remissive.* — 61. Praelati regularium possunt suos subditos a se vel a suis praedecessoribus, vel aliis quibuscunque superioribus ad audiendas confessiones approbatos ab eisdem confessionibus audiendis suspendere, etiam ex causa occulta, et extrajudicialiter. — 62. Praelati regulares possunt religiosos sibi subditos in notarios creare et deputare. — 63. Praelati regulares possunt dispensare eum suis religiosis illegitimis ad officia et praelatias ordinis obtinendas. — 64. Praelati regulares habentes, ut supra, facultatem dispensandi cum subditis religiosis illegitimis, quoties scientes esse tales, conferunt illis aliquam praelaturam vel officium, censentur saltem in foro conscientiae cum illis dispensare. — 65. Praelatus regularis, sicut quilibet alius captus a Turcis vel Saracenens, seu ab aliis hostibus, non est ipso iure privatus sua dignitate, nec privandus per sententiam, sed interim deputandus est vicarius, qui, durante captivi-

tate, provinciam seu monasterium regat, et ipse ex captivitate reversus pristinam dignitatem et praelatiam recuperat. — 66. Unde P. Ioannes Cheron provincialis Carmelitarum a barbaris captus ac postea liberatus a Sacra Congr. Episc. et Regul. iubetur in possessione provincialatus manuteneri, et ad liberum illius exercitium reintegrari, cassata alterius provincialis electione. — 67. Assignatur, quid importent absolutiones generales, quas praelati regulares in fine visitationis, et in quibusdam anni solemnitatibus dare consueverunt suis subditis religiosis. — 68. Enixe deprecantur et serio monentur praelati omnes regulares ad has generales absolutiones suis subditis impertiendas diebus omnibus et festivitibus, quibus id eis est a Sede Apostolica per specialia privilegia concessum, ne tanto spiritualia bono fraudentur, et tales dies et festivitates assignantur cum suis respective formulis absolutionum. *Remissive.* — 69. Idem, quod de absolutionibus generalibus a prae-

latis regularibus dari consuetis, currit de absolutionibus cum indulgentia in articulo mortis dari solitis infirmis moribundis. — 70. Absolutio, quae datur a praelato seu datur a praelato seu praesidente ante electionem capitularem, quid importet? — 71. Si quis religiosus esset ligatus aliqua censura, a qua praelatus seu praeses capituli non posset absolvere: tunc ipse non esset absolutus, et sic non posset in dicta capitulari electione eligere. — 72. Item talis absolutio non prodest absentibus. — 73. Talis absolutio secundum multos est cum reincidentia. — 74. Praelati regulares possunt concedere specialibus benefactoribus suae respectivae religionis filiantias seu litteras filiationis, eis communicando suffragia, indulgentias, orationes et bona spiritualia tanquam filiis propriae religionis. — 75. Praelati regulares an et quando teneantur applicare missam pro ovibus suis? *Remissive.* — 76. Alia ad rem ad n. 80.

- 1 Praelati generatim dicuntur illi, qui aliis cum honore et iurisdictione praeferuntur seu
- 2 praeficiuntur. *Sic in re communis.* Praelatura enim est gradus honorificus cum iurisdictione
- 3 in subditos. *Est etiam in re communis.* Praelati inter regulares, supremi sunt generales, medii sunt provinciales, et infimi sunt superiores locales, videlicet priores, rectores, guardiani, et huiusmodi, et vicarii in capite, scilicet non habentes in suis conventibus superiorem; isti enim omnes sunt vere praelati, cum habeant in suos subditos iurisdictionem quasi episcopalem, ut tradunt communiter doctores in Clem. 1 de Rebus Eccles. non alienand., verb. *Proprii*, et sumitur ex c. *Abbat* 3 de Privilegiis in 6.
- 4 Tales praelati et superiores religiosorum, non solum habent potestatem dominativam, qualem habent patresfamilias in suos, sed etiam spiritualem iurisdictionem, cum utrumque sit necessarium ad rectam gubernationem, ac oeconomiam spiritualem et temporalem religiosorum suae curae commissorum, et in ipsis talis iurdictio est ordinaria et non delegata, cum ipsis competat virtute legis, et non virtute commissionis, saltem temporalis, ut tradunt communiter doctores.
- 5 Pro eligendis praelatis regularibus est attendenda forma in unaquaque religione praescripta et consueta; et talis forma electionis potest esse triplex, scilicet forma scrutinii, compromissi et inspirationis. Vide verb. *Electio*, art. 1 a n. 20 usque in finem.
- 6 Quoad illos, qui possunt eligere vel eligi in praelatos. Vide d. verb. *Electio*, num. 2 per tot.
- 7 Quoad obligationem, quam habent electores eligendi digniores in praelatos, et ipsi praelati, si indigni sint, renuntiandi. Vide d. verb. *Electio*, art. 2 et 4, ubi multa ad rem attente ibi legenda.
- 8 Praelati putativi gesta regulariter sunt valida, si talis reputetur communi errore cum titulo colorato. *Communis*, per textum in l. *Barbarius* ff. de Offic. praetor., et can. *Infamis* 1, caus. 3, qu. 7, cum similibus. Quamvis enim

quis ratione alicuius positivi impedimenti non sit legitimus praelatus seu superior, adhuc omnia eius gesta sunt valida, quia error communis cum titulo colorato seu putativo dat iurisdictionem; ecclesia enim ob bonum commune ad vitanda gravia incommoda, quae alias sequerentur, dat ei auctoritatem et valorem, et supplet in eo defectum verae iurisdictionis, tollitque omne impedimentum iuris humani, seu a iure positivo proveniens. Et haec conclusio habet locum etiam quoad spiritualia et pertinentia forum conscientiae. Sic Hostiensis, Innocent., Card. et alii in cap. *Nihil* de Elect.; Navarr., in c. *Placuit* de Poen., d. 6, n. 177; Sylvester, verb. *Conf.* 2, n. 15; Fagn., lib. 5 Decr., in cap. *Super eo* 2 de Crimine falsi, et alii passim.

Ad validitatem eorum, quae fiunt a praelato putativo requiritur, quod error communis sit facti non autem iuris; nam in d. l. *Barbarius* ff. de Offic. praetoris, ille servus credebatur liber, et sic factum servitutis ignorabatur; idem patet in can. *Infamis*, vers. *Verumtamen* 2, qu. 7, ibi: *Servus, cum putaretur liber, ex delegatione sententiam dixit*, Fagn., l. 5 Decr., in c. *Quod a praedecessore* 1 de Schismaticis, n. 135; Federic. de Senis, consil. 137, viso et examinato sub n. 2, vers. *Hoc salvo*, et alii passim.

Gesta per praelatum putativum valent, 11 quandoque toleratur. Secus si esset notorium, eum esse suspensum; per textum in c. *Veritatis* de Dolo et contumac., cap. *Ad probandum* de Re iudicat., et can. *Verum*, dist. 32, cum similibus; Fagn., l. c., n. 130, et alii communiter.

Unde praelato putativo est obediendum, 12 quandoque est in pacifica possessione et toleratur, dummodo concurrat titulus putatae legitimae electionis, aut auctoritas superioris; et subditus ei non obediens graviter peccat. *Sic communis doctorum*, ut ex aliis testantur Fagnanus, lib. 5 Decret., cit. cap. *Super eo* 2 de Crimine falsi, num. 12; Matthaeucci, Officialis curiae, cap. 38, num. 31; Sanchez, Peyrin., et alii.

- 13 Praelati regulares, sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda, non possunt ad instantiam et requisitionem quarumcunque personarum extra ordines suos existentium, etiam Cardinalium, Ducum, Regum et Imperatoris, alicui religioso suae religionis aliquod officium vel dignitatem concedere, aut poenas remittere. Sic expresse pro Minoribus de Observantia Urbanus VIII, Constit. incip. *Admonemur*. Benedictus tamen XIII, Const. incip. *Universalis Ecclesiae regimini*, id prohibet in virtute S. Obedientiae, et solum sub poena privationis officiorum arbitrio Romani Pontificis superioribus generalibus eiusdem ordinis; provincialibus vero, et reliquis dicti ordinis praelatis arbitrio ipsorum superiorum generalium. Item sub poena excomm. latae sententiae id prohibuit Carmelitarum praelatis Clemens VIII, Constit. incip. *Quia nemo*. Item in virtute S. Obedientiae praelatis ordinis praedicatorum id prohibuit Gregorius XIII, Constit. incip. *Cum nihil*; quod etiam confirmavit Clemens VIII, Const. incip. *Religiosos viros*. Item id prohibuit Augustinianorum praelatis Clemens VIII, Const. incip. *Admonemur*. Et idem pariter est prohibitum fere cunctis praelatis omnium religionum; unde quisque consulat constitutiones apostolicas hac de re pro sua respective religione editas.
- 14 Praelati regulares, uti generales et provinciales, possunt absolvere suos subditos ab omnibus casibus, a quibus possunt Episcopi absolvere suos dioecesanos. Vide verb. *Absolvere*, *Absolutio*, n. 29.
- 15 Imo possunt absolvere suos subditos etiam ab omnibus casibus in Bulla Coenae contentis, quinque solum exceptis, qui assignantur. Vide d. verb. *Absolvere*, n. 30.
- 16 Quinimo ex amplissima concessione S. Pii V possunt suos subditos absolvere ab omnibus casibus, excepto homicidio voluntario iniusto et mutilatione commissa post ingressum in religionem. Vide dict. verb. *Absolvere*, num. 31.
- 17 Unde maiorem et ampliorem facultatem ab-

solvendi et dispensandi habent praelati regulares in suos subditos quam praelati saeculares in suos dioecesanos. Vide d. verb. *Absolvere*, num. 32.

Nec ista tam ampla privilegia praelatorum 18 regularium sunt revocata. Vide d. verb. *Absolvere*, n. 33 usque ad 35.

Imo Iulius II expresse declaravit, quod, non 19 obstante Bulla Coenae, possint praelati regulares absolvere suos subditos iuxta sua privilegia. Vide d. verb. *Absolvere*, n. 36.

Et Sac. Congreg. Episcop. et Regul. facto 20 verbo cum Clemente VIII absolute decrevit, quod omnes bullae et decreta derogatoria privilegiorum regularium, quantum ad facultatem absolvendi a casibus Papae reservatis, sunt intelligenda solum in ordine ad saeculares, non autem in ordine ad suos subditos regulares. Vide d. verb. *Absolvere*, n. 37¹.

Nec officit, quod de stylo curiae seu sacrae 21 poenitentiariae, soleant quandoque regulares recurrentes ab ipsa absolvi et dispensari super aliquos ex casibus Papae reservatis. Vide d. verb. *Absolvere*, n. 38.

Nec per hoc, quod sacra poenitentia ab- 22 solvat et dispenset regulares, si qui ad ipsam recurrant, sequitur, quod non sit in praelatis regularibus talis potestas. Vide d. verb. *Absolvere*, num. 39. Et supradictas conclusiones a num. 14 ad hunc num. 22 tenent et defendunt Suarez, de Religione, tom. 4, tract. 9, lib. 2, cap. 20; Peyrin., de Privil. regular. in Const. Sixti IV, num. 35; Coriolanus, de Casibus reservatis, part. 1, sect. 1, artic. 23, num. 6; Baunius, in Theologia morali, de censuris, part. 2, dis. 3, tract. 2, qu. 26; Torranus, a pag. 22 ad 35; Amendolia, tom. 2, in edition. de anno 1698. Ubi se retractat a sententia negativa, quam in priori editione tenebat; Habsensis, in Sum. qu. regular., verb. *Absolutio quoad fratres*, uterque Rodriguez, Portell., Villalobos, Bannes, Sousa apud Melphi, in Comment., cap. 2, statut. 4. Insuper statuta nostri ordinis, cap. 7, § 4, n. 1; Donatus, tom. 1, part. 1, tract. 13, qu. 17 et 18;

¹ NOTA ROMANI THEOLOGI. — Privilegia praelatis regularibus a P. Lucio asserta, ab aliis quoque auctoribus etiam ex professo hac de re disputantibus, recensentur atque probantur. Videatur P. Gaudentius a Ianua in suo opere de Visitatione, tom. 2, dubitat. 16, ubi plura de huiusmodi privilegiis disserit, eorumque originem exponit. Nos vero hic lectores monemus, pios doctosque regulares nec uti, nec usuros esse privilegiis, nisi ea certo sint expressa et ita cognita, ut in constitutionibus pontificiis exstent, nec sint revocata: ii enim regulares nunquam absolutionem frustrationis periculo exponunt. Caveant ergo regularium confessarii, ne obtentu privilegiorum absolvant saeculares a votis, a debiti petitione in coniugibus, etc., nisi certo iis constet habere revera huiusmodi privilegia. Videantur hac de re P. Daniel Concina, tom. 10, pag. 345, n. 10, et Angelus Franzoia, lib. 6, cap. 3, de Sacramentis animad. 31. Quoad subditos vero, illud certum videtur,

non habere maiorem facultatem praelatos regularium, quam Episcopi in suos subditos habent. Episcopos ab haeresi manifesta ac etiam occulta absolvere suos subditos non posse, bulla, quae in Coena Domini legi solet, satis aperte indicat, ut verba eiusdem Bullae a P. Lucio, n. 30 relata, manifeste demonstrant. Circa enormem quoque clerici percussionem, irregularitatem, aliasque censuras Romano Pontifici reservatas non adeo facile absolvere suos subditos debent regulares, nisi perspecta ex concessione pontificia privilegia habeant, quae revocata non sint. Vide etiam P. Matthaeucci, Officialis curiae, cap. 38, n. 24, ubi ostendit, praelatos regulares subditos suos absolvere non posse a casibus Bullae Coenae, nec ab excommunicatione propter admissionem mulierum intra clausuram conventus, nec ingredientibus sine licentia clausuram monialium, nec moniales sibi subditas ob violationem clausurae.

Felix Potestas, tom. 1, part. 4, a num. 3375 ad num. 3424, ubi ex supradictis late et solide plurimis adductis, hanc sententiam propugnat, et fundamenta contrariae opinionis solvit, dicitque, quod ex rationibus et fundamentis adductis a supracitatis sectatoribus huius sententiae evidenter concluditur recensitum ius praelatorum regularium in suos subditos esse certum; revocationem vero nedum esse dubiam, sed potius clare constare nullam adesse, ac proinde hanc sententiam remanere moraliter certam. Vide ipsum et sapientissimum P. Donatum, l. c., ubi non solum id docet et resolvit de aliis casibus Bullae Coenae et de haeresi, sed etiam de relapsu in haeresim, ex privilegio Gregorii XIII, 10 Martii 1584, quo conceditur generali Societatis Iesu suos subditos absolvere ab haeresi et relapsu in haeresim.

- 23 Nec obstat decretum Sacr. Congr. Episcop. et Regul., sub die 17 Novemb. 1628, expresse approbatum, et servari mandatum ab Urbano VIII, in quo ab adversariis praetenditur fuisse declaratum, non posse praelatos regulares absolvere suos subditos a casibus Bullae Coenae, et praesertim ab haeresi occulta. Non obstat, inquam, quia tale decretum, ut illud legenti patet, censuit solum extincta esse privilegia, si quae regulares habebant, absolvendi a casibus Ordinario loci reservatis, et a casibus in Bulla Coenae contentis, adeoque regulares, nec extra Italiam posse quemquam absolvere ab eisdem casibus in Bulla Coenae contentis, aut Ordinario loci reservatis. Decretum ipsum referunt Diana, part. 8, tract. 7, resolut. 50; Donatus, tom. 2, part. 1, tract. 11, qu. 17, n. 6, et ex ipsis Felix Potestas, t. 1, part. 4, n. 3414, et est, ut sequitur:

- 24 « Sacra Congregatio S. R. E. Cardinalium negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita censuit per confirmationes privilegiorum, quas regulares a Sede apostolica post Sacrum Concilium Tridentinum obtinuerunt, nequaquam revixisse privilegia prius ab eodem Concilio, ac deinde etiam ipsius Congregationis decretis sublata atque extincta, si quae habebant, absolvendi a casibus Ordinario loci reservatis. Quemadmodum nec indulta absolvendi a casibus contentis in Bulla, quae in die Coenae Domini legi consuevit, utpote sublata per annuam ipsius Bullae publicationem, vires aut robor acquisivisse ex subsequentibus privilegiorum confirmationibus. Ac proinde regulares cuiusvis ordinis, congregationis, societatis et instituti etiam necessario exprimendi, nec intra nec extra Italiam in vim privilegiorum aut confirmationum eiusmodi, quas vel hactenus obtinuerunt, vel deinceps forte obtinebunt, posse quemquam absolvere ab eisdem casibus in Bulla Coenae, aut Ordinario loci reservatis. Ac si secus egerint, ab-

solutiones nullas atque irritas fuisse ac fore. Ab aliis vero casibus et censuris Sedi Apostolicae reservatis siquidem regulares habent a Sede Apostolica absolvendi facultatem, illam extra Italiam minime sublata fuisse iisdem Sacrae Congregationis decretis hac de re editis iussu sanct. memor. Clementis VIII.

Quam Sacrae Congreg. sententiam Sanctitas Sua ad se relata approbavit, mandavitque ab omnibus, ad quos pertinet, inviolabiliter observari.

Romae, 17 Nov. 1628.

F. A. Card. S. HONUPHR. ».

Quod decretum non est novum, sed confirmativum aliorum similium iussu Clementis VIII et Pauli V editorum, quae referuntur in decreto responsali eiusdem Sacrae Congregationis de die 7 Decembris 1646 ad Cardinalem Filomarinum, quod refert Donatus, tom. 1, part. 1, tract. 13, qu. 17, post n. 26, et est, ut sequitur:

« Ascanio per la Dio misericordia del titolo S. Maria Aracoeli della S. R. Chiesa prete Cardinale Filomarino, Arcivescovo di Napoli, e delegato Apostolico. Avendo la Sacra Congregazione sopra i negozi dei Vescovi e Regolari drizzata a Noi lettera del tenor seguente vid. *A foris*: all' eminentissimo e reverendissimo signor mio osservandissimo, il signor Cardinale Filomarino Arcivescovo di Napoli. Locus sigilli ». *Intus vero*: « Eminentissimo e reverendissimo signor mio osservandissimo. Questa Sacra Congregazione ha più volte dichiarato con ordini espressi di Clemente ottavo, di gennaio e novembre 1602, di Paolo quinto, di gennaio 1617, e di Urbano ottavo, santa memoria, di novembre 1628, che tutte le facultà di assolvere da' casi riservati o riservandi da gli Ordinarii, ovvero compresi, o da comprendersi nella bolla in Coena Domini implicite, vel explicite, ed altri riservati solamente alla Santa Sede nel medesimo decreto di novembre 1602, concessa a secolari o regolari, congregazioni o confraternità di qualunque prerogativa o specialità etiam necessario esprimenda, sono state annullate ed estinte, così dal sacro Concilio di Trento, come dalle suddette costituzioni. E che in vigore delle confermezioni, estensioni o comunicazioni, ottenute dopo, o da ottenersi per l'avvenire sotto qualsivogliano amplissime clausule, non s'intenda mai rinnovata la suddetta facultà, riservando solo gl' indulti concessi specialmente fuori d'Italia, o dentro Roma, quanto alli casi riservati alla Santa Sede, non compresi nella suddetta bolla: onde venendo rappresentato alla Santità di Nostro Signore da vostra eminenza con sua lettera de' 4 di agosto precedente, che in cotesta Città e sua diocesi alcuni confessori secolari e regolari, senza giustificare,

con quali facoltà assolvano de facto dalle censure e casi suddetti; ed inoltre disseminando opinioni erronee, asseriscono, che per poter assolvere validamente dalli casi riservati all'Ordinario, basti aver domandato al medesimo la facoltà, ancorchè ricusi di concederla. Questi eminentissimi miei signori di commissione espressa di Sua Beatitudine, mi hanno imposto di scriverle, che coll' autorità, che a tal effetto se le comunica, in virtù delle presenti, e sotto le pene, che giudicherà espedienti, faccia intendere a tutti i confessori di costì siano quanto si vogliano privilegiati ed esenti, che onninamente si conformino con i suddetti decreti, e non ardiscano di contravenire sotto qualsivoglia pretesto o caso, etiam di precisa necessità, fuorchè in articulo mortis, con re-incidenza, si convaluerint. Dichiaro similmente annullati tutti gli oracoli e indulti apostolici ottenuti in voce da detto tempo in qua, e agli altri, che pretendano averne breve o bolla in forma specifica dopo l'ultima costituzione d'Urbano, prefigga un termine perentorio di tre mesi ad esibirle a questa sacra Congregazione: altrimenti vuole, e dichiara Nostro Signore, che s'intendano decaduti, e privati di essi eo ipso senza altra intimazione. E finalmente, che dopo aver fatto notificar costì, e come stimerà esser di bisogno, che quelli, che dimandano all'Ordinario la facoltà d'assolvere, e non l'ottengono, non possono valersene; ella dichiaro incorrere nella sospensione dall'udir le confessioni sacramentali quelli, che pubblicamente difenderanno la dottrina suddetta, o pure presumeranno temerariamente di assolvere, ancorchè loro sia stata denegata, o non concessa la facoltà dagli Ordinari, così V. Eminenza resti servita di fare, che puntualmente si eseguisca, con dar qua distinto avviso dell'operato. Ed io le bacio umilmente le mani.

Di Roma 7 Decembre 1646.

Di V. E.

umilissimo e affezionatissimo servitore

M. Card. GINETTI,

G. Arciv. di Patrasso, Segr.

Napoli, Sig. Card. Arcivescovo sopra li confessori.

Per l'autorità a Noi concessa a tal effetto in virtù di detta lettera ordiniamo e comandiamo a tutti i confessori regolari, secolari, omnibusque in executione praesentium nominan. et cognominan. di questa nostra città e diocesi, siano quanto si vogliano privilegiati ed esenti, sotto pena della revocazione della facoltà d'udir le confessioni sacramentali, eo ipso, che contraverranno, carceri formali, ed altre a nostro arbitrio, che onninamente debbano ad unguem osservare il contenuto in detta preinserta lettera, prefiggendo agli altri, che pretendono averne breve o bolla in forma spe-

cifica dopo l'ultima costituzione della felice memoria d'Urbano ottavo, per termine perentorio tre mesi dal dì della notificazione della presente, ad esibirle alla medesima sacra Congregazione, dichiarando incorrere nella sospensione dall'udir le confessioni sacramentali, quelli che pubblicamente difenderanno la dottrina suddetta, ovvero presumeranno temerariamente d'assolvere, ancorchè loro sia stata denegata, o non concessa da Noi la facoltà. Ed acciò da nessuno si possi allegare causa d'ignoranza, ordiniamo, che la copia della presente sia personalmente intimata alli superiori delli regolari, quali debbano fra due giorni quella notificare in pubblico capitolo a' detti suoi regolari; volendo, che dopo detta notificazione astringa tutti, come se fosse stata a ciascheduno personalmente intimata.

Data dal nostro palazzo arcivescovale il dì 26 Febb. 1647.

ASCANIO Card. FILOMARINO
Arciv. di Napoli, e deleg. Apost.

D. Bartholomaeus de Neapol.
Actorum Mag. Sancti Officii.

Ex quibus decretis clare patet, non loqui 27
ibi Pontifices de praelatis seu superioribus regularibus in ordine ad suos subditos, sed solum de ipsis confessariis regularibus, adeoque intelligi debent in ordine ad saeculares, et non in ordine ad regulares; et aperte indicat idem eminentissimus Filomarinus Archiepiscopus Neapolitanus in ordinatione facta confessariis regularibus et saecularibus dictae suae civitatis et dioecesis in virtute dictae epistolae cum praeinsertis decretis sibi transmissae, ibi: *Per l'autorità a Noi concessa a tal effetto in virtù di detta lettera ordiniamo, e comandiamo a tutti i confessori regolari, secolari, etc.; ubi, ut vides, ipsemet expresse loquitur solum de confessariis regularibus in ordine ad saeculares, et non de praelatis seu superioribus regularibus in ordine ad suos subditos, qui non indigent facultate Ordinarii ad suos subditos absolvendos. Et revera cum dicta decreta loquantur indiscriminatim et unitim de reservatis Ordinario et de reservatis Papae in Bulla Coenae, et iisdem, quibus prohibent absolutionem a reservatis Ordinariis locorum, prohibeant absolutionem a reservatis Papae in Bulla Coenae, manifeste patet, quod loquantur solum de ipsis confessariis in ordine ad saeculares, et minime de praelatis seu superioribus regularibus in ordine ad suos subditos, quia isti non subiacent casibus reservatis Ordinariis locorum.*

Tum quia, ut supra n. 20 dictum est, ut 28
ex Peregrino et Naldo refert Peyrinus, in Constit. 6 Iul. II, n. 21, et Felix Potestas, l. c., num. 3417. Sac. Congr. Episc. et Regul., facto verbo cum Clemente VIII, expresse declaravit,

quod omnes bullae et decreta derogatoria privilegiorum regularium, quantum ad facultatem absolvendi a casibus Papae reservatis, sunt intelligenda solum in ordine ad saeculares, non autem in ordine ad suos subditos regulares.

29 Et ad hoc multum confert declaratio Alexandri VII, sub die 25 Septemb. 1665, qui damnavit sequentem propositionem 4 in ordine ibi: *Praelati regulares possunt in foro conscientiae absolvere quoscunque saeculares ab haeresi occulta et ab excommunicatione propter eam incursa*: ubi, ut vides, Pontifex damnat solum dictam absolutionem in ordine ad saeculares, ibi: *Absolvere quoscunque saeculares*.

30 Ast tamen, si verum esset, quod Sacra Congregatio declaraverit non posse praelatos regulares, absolvere ab haeresi occulta, ut ex Mendo refert Viva, ad prop. 4 Alexand. VII; Rosignol., de Poenitentia, part. 1, quaest. 9, art. 19, sect. 5, n. 19; et alii, non esset a tali sententia recedendum; eo vel maxime, quod sic expresse tenent plurimi classici doctores, etiam independentes a tali declaratione Sacrae Congr. innixi praesertim textui eiusdem bullae Coenae, quae § *Caeterum* utitur universali negativa, qua omnes excluduntur, ibi: *Caeterum a praedictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem.... absolvi possit, etiam praetextu quarumvis facultatum et indulgentiarum, quibuscunque personis ecclesiasticis saecularibus, et quorumvis ordinum etiam Mendicantium ac Militarium regularibus.... Per Nos, et dictam Sedem, ac cuiusvis Concilii decreto verbo, litteris, aut alia, quacunque scriptura in genere vel in specie concessorum et innovatorum, aut concedendorum et innovandorum*; qui textus revera multum urget; unde in praxi suadeo hanc opinionem tanquam tutiorem tenendam, uti eam expresse tenent Tanburin., t. 2 de Iure abbat., disp. 12, qu. 2; Sigismundus a Bononia, Bartholomaeus de Vecchis, et alii apud ipsum, Cisar., Compend. privil. fratrum minor., verb. *Absolutio ord. quoad fratres*, n. 9; Confectius, Summa priv. Mendic., tit. 17, c. 7; Diana, part. 1, tr. 5, resol. 6; par. 3, tract. 2, resol. 122; par. 6, tract. 7, resol. 63; par. 8, tract. 7, resol. 70; La Croix, lib. 7, par. 2, n. 1622, cum aliis ibi citatis; Matthaeucc., Official. curiae, c. 38, num. 24; cum pluribus ibi citatis, ubi usque ad num. 28 late probat; Mendo, d. 1, qu. 3, dicens sententiam Bonagratiae, Habsensis, et aliorum ipsam tenentium non amplius esse probabilem.

31 Praelati regulares (pro quibus in hoc non veniunt superiores locales conventuum ex decreto visitationis Apostolicae 13 Maii 1601,

relato infra n. 48) possunt suos subditos et novitios absolvere ab excommunicatione contracta, nedum ob percussione[m] levem et mediocrem, sed etiam ab excommunicatione contracta ob percussione[m] enormem. Vide verb. *Excommunicatio*, art. 11, a n. 15 ad 17. Id tamen possunt etiam superiores locales, si a generali vel provinciali habeant, ut communiter solent habere, in suos reservatos casus iurisdictionem delegatam; Matthaeucc., Official. cur., c. 39, num. 21, et alii. Imo Roncaglia, to n. 1, tr. 4, cap. 2, citans Paulum, Bordonum et alios, absolute dicit, posse superiores locales, et in eorum absentia eorum vicarios absolvere suos subditos ab excommunicatione contracta ob quancunque percussione[m] vel alterius religiosi vel clerici etiam saecularis, ex concessione Bonif. VIII et Clementis VII. Vide verb. *Excommunicatio*, art. 12, a n. 15 ad 17.

Praelati regulares, licet a Tridentino non 32 habeant facultatem dispensandi ab irregularitate concessam Episcopis, eandem tamen habent in suos subditos per concessionem variorum Pontificum. Vide verb. *Irregularitas*, art. 3, n. 17.

Refertur ad id amplissimum privilegium concessum praelatis regularibus. Vide d. verb. *Irregular.*, art. 3, n. 18.

Nec hoc privilegium videtur revocatum per 34 Conc. Trid. Vide ib., n. 19.

Istae tamen tam amplae facultates non sunt 35 de facili deducendae ad praxim: imo per varios graves doctores nequeunt praelati regulares dispensare cum suis subditis furiosis, epilepticis, lunaticis, energumenis, enormiter leprosis, et aliis, qui enumerantur. Vide, ibid., n. 20. Vide verb. *Absolutio*, art. 2, a n. 29 ad 40. Praelati regulares, et de eorum licentia sui religiosi confessarii, possunt dispensare super 36 impedimento petendi debitum ratione affinitatis contractae ex copula post contractum matrimonium cum aliqua, vel aliquo sui coniugis consanguinea, vel consanguineo in primo vel secundo gradu. Vide verb. *Matrimonium quoad debitum coniugale*, art. 2, n. 20.

Quando autem possint dispensare confessarii 37 regulares super impedimento petendi debitum coniugale sine speciali commissione seu licentia praelati generalis aut provincialis? Vide ib., a n. 12 usque in finem.

Praelati regulares ingredientibus extra necessi- 38 tatem monasteria monialium sibi subiectarum ligantur excommunicatione maiori, et privantur omnibus officiis et dignitatibus. Vide verb. *Moniales*, art. 3, n. 73.

Nec possunt praelati regulares ordinarie in- 39

¹ Declaratio, ad quam Mendo provocat, est decretum Sacrae Congregationis n. 24, ab auctore nostro descriptum, in quo de regularium confessariis in ordine

ad saeculares non de praelatis regularium, in ordine ad suos subditos sermo fit.

gredi monasteria monialium, nisi ex causa visitationis localis, et hoc semel tantum in anno, ita ut in eo anno, in quo unus ex memoratis superioribus visitaverit, alius superior a visitatione huiusmodi se omnino absteineat. Vide ib., n. 74.

40 Praelatus regularis, si fuerit generalis, potest secum introducere duos socios sui ordinis; si fuerit alius a generali, potest introducere secum unum tantum socium sui ordinis. Vide ib., n. 75.

41 Nec ipse visitator, nec eius socii possunt sumere intra clausuram ullam refectionem. Vide ib., n. 76.

42 Si ob clausuram, aut aliam urgentem ac necessariam causam oportuerit praelatum regularem eodem anno pluries ingredi septa monasterii, tunc non aliter ingredi potest, quam cum praesentia Episcopi dioecesanii, vel alterius personae ecclesiasticae saecularis boni exempli, ac maturae aetatis ab ipso Episcopo ad hoc specialiter deputatae. Vide ib., n. 77.

43 Si praelatus regularis supradictis contrafecerit, ipso facto poenam excommunicationis, et privationem omnium officiorum quae obtinet, ac perpetuae inhabilitatis ad illa vel alia in posterum obtinenda, vocisque activae et passivae absque alia declaratione incurrit; et nihilominus nullis privilegiis et exemptionibus tueri se potest, quominus ab Episcopo loci, tanquam ad hoc Sedis Apostolicae delegato, quoties et quando opus fuerit, corrigi et puniri valeat. Vide ib., n. 78.

44 Praelatus regularis quando et quomodo possit concedere licentiam ingrediendi clausuram monialium sibi subiectarum. Vide ib., a n. 88 ad 93.

45 Praelati regulares quoad absolutionem ab excommunicatione violatae clausurae gaudent respectu suorum subditorum eadem facultate, qua gaudent Episcopi respectu suorum. Vide ib., n. 12.

46 A poenis privationis officiorum et dignitatum, et inhabilitatis latis a S. Pio V in violentas clausuram possunt praelati regulares absolvere suos subditos pro utroque foro. Vide ib., n. 24 et 25.

47 Praelati regulares, etiamsi sint generales, nequeunt sine approbatione Episcopi audire confessiones monialium sibi subiectarum. Vide verb. *Moniales*, art. 5, n. 8.

48 Praelati regulares iure nequeunt proprio et ordinario concedere indulgentias suis subditis. Vide verb. *Indulgentia*, n. 27, art. 2.

49 Possunt tamen iure delegato et ex speciali concessione. Vide ib., n. 28.

50 Monitoria concedere pro suis subditis possunt solum praelati generales, eorumque visitatores et provinciales, non vero superiores locales. Vide verb. *Monitorium*, n. 10.

51 Posse autem superiores locales monitoria

edere in suis conventibus, non quidem ad finem revelandi pro rebus aut scripturis deperditis vel subtractis, sed pro aliis delictis, tenent multi. Vide ib., n. 11.

Praelati regulares in quibus votis et iuramentis possint dispensare seu ipsa irritare respectu suorum subditorum? Vide verb. *Iuramentum*, art. 3, n. 30, et verb. *Votum*.

Praelati regulares, puta generales et provinciales undecim tantum casus reservare possunt, et non plures sine consensu capituli generalis pro tota religione vel capituli provincialis pro provincia. Sic expresse decrevit Clemens VIII, decreto tenoris sequentis:

Sanctiss. D. N. iam pridem accurate perpendit, et re ipsa comperit, quod reservatio facultatis absolvendi religiosos poenitentes a peccatis quibusdam gravioribus, nisi superiores admodum prudenter ac moderate illa utantur, nonnullos infirmiores, qui interdum superiori suo conscientiae maculas detegere formidant, adducere posset in aeternae damnationis periculum, et spiritualis remedii desperationem.

Quocirca, ut huic malo Sanctitas Sua opportune provideret, decrevit ut nemo ex regularium superioribus peccatorum absolutiones sibi reservet, exceptis iis, quae sequuntur, aut omnibus, aut eorum aliquot, prout subditorum utilitati expedire in Domino iudicaverit:

I. Veneficia, incantationes, sortilegia.

II. Apostasia a religione sive habitu dimisso, sive retento, quando ea provenerit, ut extra septa monasterii seu conventus fiat egressio.

III. Nocturna et furtiva e monasterio seu conventu egressio, etiam non animo apostatandi facta.

IV. Proprietas contra votum paupertatis, quae sit peccatum mortale.

V. Iuramentum falsum in iudicio regulari seu legitimo.

VI. Procuratio, auxilium seu consilium ad abortum faciendum post animatum fetum, etiam effectu non secuto.

VI. Falsificatio manus aut sigilli officialium monasterii aut conventus.

VIII. Furtum de rebus monasterii seu conventus in ea quantitate, quae sit peccatum mortale.

IX. Lapsus carnis opere consummatus.

X. Occisio aut vulneratio, seu gravis percussio cuiuscunque personae.

XI. Malitiosum impedimentum aut retardatio, aut aperitio litterarum a superioribus ad inferiores, et ab inferioribus ad superiores.

Si quod aliquid peccatum grave pro religionis conservatione, aut pro conscientiae puritate reservandum videtur, id non aliter fiat, quam generalis capituli in toto ordine aut provincialis in provincia, matura discussione et consensu:

Superiores in singulis domibus deputent duos, tres aut plures confessarios pro subditorum numero maiori vel minori, etc., qui a non reservatis eos absolvant, et quibus etiam reservatorum absolutio committatur, quando casus occurrerit, etc.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, 26 Maii 1593.

- 54 Praefatum decretum confirmavit Urb. VIII, per decr. Sacr. Congr. Conc., die 21 Septembris 1624, addens quod sequitur:

Sanctitas Sua deinceps declaravit, ut si huiusmodi regularium confessariis casus alicuius reservati facultatem petentibus superior dare noluerit, possint nihilominus confessarii illa vice poenitentes regulares, etiam non obtenta a superiore facultate, absolvere.

- 55 Super dict. Decr. Clem. VIII, dubitatum, ut infra, fuit:

An in Decr. Clem. Papae VIII, de ann. 1593, 26 Maii, super qualitate casuum ab eorumdem regularium superioribus reservandorum edito censurae etiam comprehenderentur; ita ut iisdem superioribus absque capituli generalis aut provincialis consensu, aliquibus peccatis in decreto huiusmodi non contentis, excommunicationem adnectere, eiusdemque absolutionem sibi reservare liceat?

Sacra Congr. Card. negotiis regularium praeposita, illustrissimo Bandino referente, censuras in supradicto decreto comprehendi censuit. Romae, 7 Iul. 1616.

- 56 Soli praelati auctoritatem quasi episc. habentes, nempe generales et provinciales, possunt in religionibus reservare casus; et nullatenus superiores locales. *Communis*, et clare patet ex adductis decretis. Unde in nostra religione adest statutum capituli generalis celebrati Assisii de anno 1526, quo expresse ordinatur et mandatur auctoritate apostolica, et totius capituli generalis, quod nullus guardianus possit sibi reservare aliquem casum.

- 57 Imo guardiani et caeteri superiores locales quocunque nomine nuncupati, sine facultate a generali vel provinciali obtenta, seu de consuetudine sibi commissa et delegata, nequeunt absolvere a dictis casibus in suis respective religionibus vel provinciis reservatis, cum soli generales, provinciales, et nullatenus superiores locales habeant ad id iurisdictionem et auctoritatem ordinariam, ut expresse decrevit Sacra Congreg. Visitationis Apostolicae de mandato Sanctissimi die 13 Martii 1601, decreto ut infra:

- 58 In congregatione adm. illustrium RR. DD. praelatorum visitationis apostolicae de mandato sanctiss. D. N. Papae, die 13 Mart. 1601. Inter alia: *Al memoriale del P. Custode de' reformati di San Francesco la Santità Sua dichiara, che il decreto suo sopra la reservazione de' casi de' religiosi fatto alli 26 di Mag-*

gio 1593, non dispone, nè determina a chi spetti l'autorità d'assolvere da' detti casi, rimettendosi in questo alle costituzioni, uso, ed osservanza comune delle religioni, che il generale e provinciale abbiano quest' autorità ordinaria, e non li guardiani e priori superiori immediati de' conventi; dovranno però detti provinciali e generali comunicare detta facoltà in ciaschedun convento a persona discreta, et intelligente per assolvere i religiosi di quel convento, che faranno ricorso, ovvero nelli casi particolari, che occurreranno, concedere la facoltà a ciascuno confessore deputato in detto convento, quando esso confessore ne faccia istanza, e giudica espediente, se gli conceda, nel qual caso li superiori, anco delegati, dovranno prontamente concederla, conforme al detto decreto pontificio, perchè, negandosi, la Santità Sua intende, che il confessore possa assolvere da detto caso. Orb. Seraph., tom. 4.

Hinc superiores locales, ut priores, doctores, guardiani, et huiusmodi nequeunt in suis conventibus sibi eligere in confessarium simplicem religiosum sacerdotem sibi subditum non approbatum a generali vel provinciali; superiores enim locales in suis conventibus sunt veluti parochi in suis parochiis: parochi autem nequeunt sibi in confessarium eligere sacerdotem non approbatum ab Ordinario, ut est certissimum post decretum Alexandri VII, qui die 24 Sept. 1665, inter alias merito damnavit sequentem propositionem 16 in ordine, ibi: *Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario*; ergo neque superiores locales possunt sibi in confessarium eligere simplicem sacerdotem non approbatum a generali vel provinciali; cum enim nequeant ipsum approbare pro aliis, neque possunt approbare pro se. Matthaeucci, Officialis curiae, c. 32, et alii passim.

Regularis, qui, inscio vel invito praelato sui ordinis, approbatur ab Ordinario loci ad audiendas confessiones in sua dioecesi, an valide eas excipiat. Vide verb. *Approbatio*, artic. 1, n. 18 et 19.

Praelati possunt suos subditos à se vel suis praedecessoribus, vel aliis quibuscunque superioribus ad audiendas confessiones approbatus, ab eisdem confessionibus audiendis suspendere, etiam ex causa occulta, et extraiudicialiter, ut declaravit S. Congreg. Episcop. et Reg., in una Theatinorum, 2 Iul. 1617. Vide ibid., n. 20.

Praelati regulares, nempe generales et provinciales possunt religiosos sibi subditos in notarios creare et deputare. Sic S. Pius V, Const. incip. *Debitum*, concessit expresse praelatis ordin. Praedicatorum, de quo privilegio participant caeteri regulares communicantes cum ipsis in privilegiis. Vide verb. *Notarius*.

63 Praelati regulares, puta generales et provinciales, possunt cum generali seu provinciali, seu intermedio capitulo dispensare cum suis religiosis illegitimis ad officia et praelatias ordinis obtinenda. Quamvis enim privilegia ad id concessa religionibus, et relata a Rodriguez, tom. 1 Quaest. regular., qu. 13, artic. 9; et Peyrin., tom. 1 Privileg. minim. in Constit. 2 Iulii II, § 29, n. 93, fuerint abrogata a Sixto V, Const. incip. *Cum de omnibus*, et alia incip. *Ad Romanum Pontificem*; tamen ex post Gregorius XIV, Const. 3, incip. *Circumspecta Romani Pontificis providentia*, § 4, moderans praedictas Sixti V Constitutiones, id eis iterum concessit, statuendo: *Licere generali aut provinciali singulorum ordinum aut congregationum, aut hospitalium, ad quos dicta dispensatio spectat, iuxta tenorem privilegiorum et indultorum apostolicorum eis concessorum, quae dummodo usu recepta, nec alias sub ullis revocationibus comprehensa sint, ut praefertur, in hac parte revalidamus, cum illegitimis, quos alias dictus generalis aut provincialis cum generali, provinciali, seu intermedio capitulo, et non alias suffragantibus meritis, dignos iudicaverint, ad honores, gradus et dignitates obtinendas dispensare, ac dispensationes huiusmodi ita factas, et inde secuta quaecunque, ut antea, valere ac tenere perinde ac si dictae Constitutiones non emanassent*. Miranda, in Manual., tom. 2, qu. 2, art. 3; Matthaeucci, Official. curiae, cap. 38, n. 39; Lezana, Summa qu. regul., tom. 1, cap. 18, n. 60; Peyrin., tom. 1 Privilegior. Minimor. in Const. 2 Iulii II, § 29, a n. 95, et alii passim. Et idem sub ampliori forma concessit postea ipsemet Pontifex Gregorius XIV, in privilegio dato congregationi clericorum regularium ministrantium infirmis Const. 18, incip. *Illius*, § 29, his verbis: *An dicto praefecto generali pro tempore existenti, seu de illius licentia praefectis inferioribus aliorum locorum, seu provincialibus dictae congregationis pro tempore existentibus, et illorum vicariis, ac loca tenentibus, ut cum eiusdem congregationis personis defectum natalium etiam ex adulterio, sacrilegio, incestu, et quovis alio nefario et illicito ac prohibito et damnato coitu proveniente patientibus, postquam in dicta congregatione vota emiserint, ut defectu huiusmodi non obstante, ad quoscunque sacros etiam presbyteratus ordines promoveri, et in illis etiam in altaris ministris ministrare, nec non ad quascunque administrationes, personatus, praeminentias et officia dictae congregationis eligi, admitti et assumi illaque gerere et exercere*.

64 Praelati regulares habentes, ut supra, facultatem dispensandi cum subditis religiosis illegitimis, quoties scientes esse tales, conferunt illis aliquam praelatiam vel officium, censentur saltem in foro conscientiae cum illis dispen-

sare; talis enim praelatiae vel officii collatio est quaedam virtualis dispensatio; Rodriguez, tom. 1 Quaest. regular., qu. 13, art. 16; Navarr., in Manuali, c. 24, n. 74; Lezana, loc. cit., c. 18, n. 63, et alii.

Praelatus regularis, sicuti et quilibet alius 65 captus a Turcis vel Saracenis, seu ab aliis hostibus, non est ipso iure privatus sua dignitate, nec privandus per sententiam, sed interim deputandus est vicarius, qui, durante captivitate, provinciam seu monasterium regat, et ipse ex captivitate reversus pristinam dignitatem et praelatiam recuperat; c. *Si Episcopus* de supplend. neglig. Praelat. in 6. Captivitas enim non est delictum, et ubi delictum non est, ibi non debet esse poena, c. *Cognoscentes* de Constitutionibus, et Glossa communiter recepta in c. *Si beneficia*, vers. *Sine culpa* de Praeb. in 6. Tum quia nimia crudelitas esset talem affligere, cui potius est miserendum, c. *Licet* de Censibus, et ibi Glossa communiter recepta verb. *Misereri*, et facit textus in c. *Cum percussio* 7, qu. 1, ibi: *Non debet a Nobis addi flagellatis afflictio*; in cap. *Ex parte* de Cleric. aegrotant., ibi: *Nec afflictio afflictio sit addenda*; cap. *At si clerici* de Iudiciis, § *De adulteriis*, ibi: *Nec duplici debeas ipsum contritione conterere*; et in l. *Navi onustae*, § *Cum autem*, ff. ad leg. Rhod. de iactu, ibi: *Quia non debet duplici damno onerari, cum similibus*.

Unde P. Ioannes Cheron provincialis Car- 66 melitarum a barbaris captus, ac postea liberatus, a Sacra Congr. Episc. et Regul. iubetur in possessione provincialatus manuteneri, et ad liberum illius exercitum reintegrari, cassata alterius provincialis electione. Vide verb. *Postliminium*, num. 7, ubi refertur casus.

Assignantur, quid importent absolutiones 67 generales, quas praelati regulares in fine visitationis, et in quibusdam anni solemnitatibus dare consueverunt suis subditis religiosis, quae absolutiones cadunt super excommunicationibus, suspensionibus et irregularitatibus, quas subditi forte ignoranter contraxerunt, vel obliiti sunt, ita ut, si postea recordentur et cognoscant se aliquam censuram vel poenam reservatam incurrisse, non teneantur amplius pro absolutione ab illis censuris, vel poenis recurrere ad superiorem habentem facultatem, sed sufficiat, quod confiteantur communi confessario peccata, ob quae illas incurrerunt; nam illa peccata, ut supponitur, erant solum reservata ratione censurae, qua sublata, cessat reservatio peccati. Illae tamen absolutiones non sunt sacramentales, nec per eas quis absolvitur a culpa peccati, cum tunc non fiat confessio specifica peccatorum, sed sunt quaedam absolutiones deprecativae, per quas subditi absolventur *ab omnibus censuris, etc., et a poena debita pro peccatis iam quoad culpam dimissis, adhuc in hac vel altera vita exsolvenda*,

Unde cum in talibus absolutionibus dicitur: *Absolvo vos ab omnibus peccatis vestris*, idem est ac *ab omnibus poenis debitis pro iisdem*, iuxta illud 2 Machab. xii: *Sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur*; ubi peccata sumuntur, ut vides, pro poenis debitis pro iisdem. Sic Rodriguez, tom. 1, qu. 29, art. 26; Kerchove, in Statuta generalia, cap. 9, § 22, art. 161; Kazenberger, Supplem. Theol. sacrament. Poen.; Sporer, cap. 3, sect. 2, quaest. 3, num. 142, fol. 260, et alii passim. Vide verb. *Indulgentia*, art. 2, n. 28, artic. 4, n. 11, et artic. 5, n. 65 ad 69.

68 Unde enixe deprecantur et serio monentur praelati omnes regulares ad has generales absolutiones suis subditis impertiendas diebus omnibus et festivitibus, quibus id eis est a Sede Apostolica per specialia privilegia concessum, ne tanto spirituali bono fraudentur. Dies autem et festivitates, in quibus est eis concessum, assignantur cum suis respectivis formulis absolutionum sub verb. *Indulgentia*, art. 4, n. 55 ad 60. Vide ibi.

69 Idem, quod de absolutionibus generalibus a praelatis regularibus dari consuetis, dicendum est de absolutionibus cum indulgentia in articulo mortis dari solitis infirmis moribundis, quibus dari possunt etiamsi eas non petierint, et iam sint sensibus destituti; nihilque percipiant aut sciant de tali indulgentia. Doctores citati.

70 Absolutio, quae datur a praelato seu praeside ante electionem capitularem, cadit super censuras et irregularitates, quae possunt esse impedimentum inhabilitatis ad eligi et eligere; et patet expresse ex sequenti formula uti consueta: *Misereatur vestri, etc. Indulgentiam, etc. Si tenemur aliquo vinculo excommunicationis maioris vel minoris, interdicti vel suspensionis, in quantum se extendunt gratiae et privilegia ordini nostro concessa, vos omnes auctoritate beatorum Petri et Pauli, ac sanctae Sedis Apostolicae mihi in hac parte commissa, et vobis concessa, ad effectum electionis (vel electionum), canonice ac rite per vos faciendae (vel faciendarum) absolvo. Item, eadem auctoritate; et ad eundem effectum dispenso vobiscum super omni irregularitate, si quam contraxistis, quatenus opus sit, et indigetis, vos habilito executioni ordinum et officiorum vestrorum. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.*

71 Si quis religiosus esset ligatus aliqua censura, a qua praelatus seu praeses capituli non posset absolvere, tunc ipse non esset absolutus, et sic non posset in dicta capitulari electione eligi aut eligere; hoc enim videtur expressum in hac clausula dictae absolutionis: *In quantum se extendunt privilegia et gratiae ordini nostro concessae*. Sic Peyrin., de Prae-

lat., qu. 2, c. 5, num. 9, cum quo transeunt doctores, teste Matthaeucci, Officialis curiae, c. 38, n. 18.

Item talis absolutio non prodest absentibus; 72 quamvis enim absolutio ab excommunicatione dari possit etiam absentibus per litteras, ut tradunt communiter doctores, haec tamen solum ad praesentes dirigitur, ut demonstrant aperte illud pronomen demonstrativum *Vos*, quod electores praesentes exigit, ut de beneficio talis absolutionis participant. Sic expresse 73 Matthaeucc., loc. cit., n. 18, qui c. 19, n. 58 et seq., ex multis probat contra Sanctorium, quod talis absolutio sit cum reincidentia, cum sit data ad cautelam, ne ex titulo censurarum possit postea electio, alias valida impugnari; unde cum non absolute detur, sed restricte *ad effectum electionis faciendae*, completa electione, capitulares, qui aliqua censura erant irretiti, in eandem reincident, et sic, ut electus possit deinde officium exercere, debet absolutionem petere a Sacra Poenitentiaria. Nam absolutio, quae a praeside praestatur, solum operatur, ut possit canonice eligi, non vero quod valeat exercere; sed hic opus est puro et absoluto absolutionis beneficio. Haec ille. Vide ibi.

Praelati regulares possunt concedere specia- 74 libus benefactoribus suae respectivae religionis filiantias seu litteras filiationis, eis Communicando suffragia, indulgentias, orationes et bona spiritualia tanquam filiis propriae religionis, ex concessione Urbani V, facta praelatis totius ordinis Minorum prout refertur in compendio privilegiorum, verb. *Indulgentia quoad saeculares*, c. quarto, n. 6, ibi: *Urbanus V concessit, ut generalis et provincialis totius ordinis Minorum possint communicare suffragia, indulgentias, orationes et bona spiritualia benefactoribus ordinis*: per quae, quid intelligatur et veniat, patet ex ipsis litteris filiationis, quae ipsis benefactoribus passim dantur, in quibus omnia ad longum clare exprimantur.

Praelati regulares, an et quando teneantur 75 applicare missam pro ovibus suis? Vide verb. *Missa*, art. 3, sub n. 11 circa finem.

Praelati inferiores iurisdictionem quasi epi- 76 scopalem exercentes, tenentur statutis temporibus visitare limina Apostolorum et ecclesiarum statum exponere; Bened. XIV, tom. 1, Const. 7 incip. *Quod sancta*, § 5. Vide tom. 4, verb. *Limina Apostolorum*.

Praelato inferiori acquiritur iurisdictio intra 77 Episcopi dioecesim, vel ex privilegio, vel ex consuetudine immemorabili. Idem Const. 76, incip. *Apostolicae servitutis*, § 2. Non vero ex 78 possessione quadragenaria ex titulo colorato. Idem ibid., § 3. Vide tom. 4, ad verb. *Iurisdictio*.

Praelatis inferioribus iurisdictionem habenti- 79 bus in clerum et populum, conceditur facultas

impertiendi benedictionem cum indulgentia plenaria in articulo mortis. Idem, tom. 2, Constit. 34 incip. *Pia mater*. Vide tom. 5, verb. *Moribundus*, n. 38 et 39, ubi datur etiam formula eam impertiendi.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De privilegiis praelati regularis, tum de potestate eiusdem in suos subditos, plene agit Grucher., de Privileg. religios., de Privilegiis, tract. 2 per tot., et de potestate, tract. 3 per tot. Consule et eum, loc. cit., de Privilegiis et potestate abbatis commendatarii.

REGULARIS PROFESSIO

Summarium.

1. Professio regularis quid sit? - 2. Professio regularis est duplex; una expressa, et alia tacita, et quae utraque sit? - 3. Ad valorem professionis requiritur aetas annorum sexdecim completorum. - 4. Anni 16 ad professionem requisiti debent esse completi de momento ad momentum; unde si professio fiat per aliquot tantum horas ante completum annum 16 aetatis, est nulla. - 5. Aetas incipit a die nativitat, et non a die baptismi. - 6. Item ad valorem professionis praerequiruntur annus probationis completus. - 7. Et quidem hic annus debet esse completus de momento in momentum, adeo ut professio facta nondum completo anno, etiam per modicum tempus, esset nulla. - 8. Imo ita debet esse completus et integer annus probationis, ut anno bissextili debeat necessario computari lapsus diei, qui tunc de novo additur. - 9. Insuper hic annus probationis debet esse continuus, ita ut novitius annum probationis animo religionem deserendi interrumpens, licet per duas solas horas, teneatur incipere de novo annum novitiatus. - 10. Et talis annus probationis debet necessario peragi cum habitu regulari, et non cum habitu saeculari. - 11. Professio potest in articulo mortis emitti, etiam anno novitiatus non completo, dummodo novitius seu novitia habeat legitimam aetatem. - 12. Si tamen huiusmodi novitius vel novitia convalescit, debet iterum profiteri. - 13. Talis professio emissa in articulo mortis anno novitiatus nondum completo, non suffragatur nisi quoad acquisitionem indulgentiarum favore profitentis; non autem, quoad acquisitionem dotis favore monasterii. - 14. An autem professio emissa in articulo mortis, anno probationis iam integre completo, prosit monasterio quoad acquisitionem bonorum? *Remissive*. - 15. Professio facta post 16 annum ante decimum octavum requisitum a statuto ordinis Minorum non annullante aut irritante, valida est. - 16. Sic etiam professiones emissae iuxta dispositionem Concilii Tridentini, id est post completum 16 annum sunt validae, quamvis in constitutionibus religionis SS. Trinitatis Redemptionis captivorum auctoritate apostolica confirmatis cautum sit, quod in ea religione aliquis non recipiatur, antequam annum vicesimum videatur complevisse. - 17. Professio potest per superiorem prolongari lapso tempore novitiatus in his qui non bene adhuc didicerunt, et aliquantulum inhabiles reperiuntur, dummodo habeat spem probabilem, quod effic. habiles infra sex menses. - 18. Si tamen propter aliquam pertinacem infirmitatem, vel aliam causam esset protrahenda professio ultra sex menses, tunc pro facultate esset adeunda Sedes Apostolica. - 19. Item ad valorem professionis requiritur, quod tam novitiatus quam ipsa professio fiat in conventibus designatis. - 20. Viri recepti et professi in conventibus non designatis tenentur nullitatem suae professionis deducere coram Sacra Congr. Concilii. Quod si non fecerint, et recedere a monasteriis praesumpserint, tanquam apostatae sunt puniendi. Et superiores, qui in cognitione causae se ingesserint, vel professores eiecerint, censuras latae sententiae incurrunt. - 21. Adducitur ad id decretum Urbani VIII. - 22. Ratificare volentes professio-

nem nullam ob loci designati defectum, non tenentur novitiatum reiterare, nec novum consensum capituli requirere, sed sufficit quod ratificatio seu nova professio fiat in manibus praelati. - 23. Adducitur ad id Constitutio Urbani VIII. - 24. Item ad valorem professionis requiritur, quod omnino libero consensu profitentis absque metu gravi, sive cadente in constantem virum ab extrinseco iniuste incusso fiat. - 25. Metus levis non reddit professionem invalidam. - 26. Sic etiam metus proveniens ab intrinseco et causis naturalibus non invalidat professionem. - 27. Solus metus mortis violentae incussus a causa libera extrinseca cadens in constantem virum invalidat professionem. - 28. Non invalidat autem dictam professionem metus mortis naturalis, seu ab intrinseco. Nec metus mortis accidentalis casualis. - 29. Cur professio infortiatur timor mortis violentus incussus a causa libera extrinseca, et non timor mortis naturalis vel accidentalis casualis? - 30. Metus mortis violentae, ad hoc, ut invalidet professionem, debet esse ab homine incussus, et ordinatus ad ipsam professionem extorquendam. - 31. Secus autem non invalidat. - 32. Metus reverentialis, si praecesserint minae vel verbera, aut Pater sit terribilis, annullat professionem. - 33. Professio dicitur metu facta ex praecedentibus minis aut verberibus a Patre allatis sine expresso praeepto. - 34. Insuper volunt multi sufficere solum metum reverentialem absque minis. - 35. In praxi tamen tenendum est, non sufficere solum metum reverentialem ad annullandam seu invalidandam professionem. - 36. Alia de metu. *Remissive*. - 37. Professio emissa per vim et metum, et ante annum 16 a Tridentino praescriptum, est nulla. - 38. Item nulla est professio per vim et metum emissa, et novitiatu interrupto. - 39. Item nulla est professio emissa ob metum intervensionis status et denegationis alimentorum. - 40. Item ad valorem professionis requiritur consensus, et acceptatio illius vel illorum, ad quos spectat aliquem ad professionem recipere. - 41. Ad quem autem spectet novitios ad professionem recipere, recurrendum est ad consuetudines legitimas, constitutiones et privilegia cuiusque ordinis. - 42. Unde in illis religionibus, in quibus receptio ad professionem spectat ad praelatum cum consensu et suffragio religiosorum conventus, non potest praelatus solus sine tali consensu et suffragio aliquem ad professionem recipere; aliter, si non concurrat saltem maior pars capituli, talis professio erit nulla. - 43. Ubi autem receptio ad professionem spectat ad solum praelatum sine consensu et suffragio, aut consilio religiosorum conventus, tunc professio ab ipso solo, alias legitime recepta, erit valida. Nec praelato defuncto, aut absente, poterit a conventu aliquis ad professionem valide admitti. - 44. Poterit tamen conventus ad professionem valde admittere, praelato defuncto, ubi receptio ad professionem spectat insimul ad utrumque. - 45. In ordine fratrum Minorum de Observantia talis facultas competit generalibus et provincialibus privative quoad alios. - 46. Ut tamen valide possit generalis et provincialis ad professionem recipere, requiritur consensus, et suffragium maioris partis religiosorum in conventu novitiatus a duobus saltem mensibus ibi actu de familia existentium; et in paritate votorum, dum tertia vice feruntur, potest provincialis dare votum decisi-

vum. — 47. Praelatus potest aliis committere, ut nomine suo novitios ad professionem recipiant. — 48. Ad valorem *Professionis expressae* non requiritur certa verborum forma, sed sufficit quaelibet quibuscunque sit verbis concepta: dummodo profitens per ea ad vota et certam regulam se astringere revera intendat. — 49. Valde tamen expedit, et omnino convenit, ut adhibeatur propria et consueta cuiusque religionis formula. — 50. Professio expressa potest valide fieri, non solum expressis verbis seu scriptis, sed etiam signis et nutibus. — 51. Professio expressa potest etiam fieri per procuratorem. — 52. Professio tacita non est revocata, seu ablata per Concilium Tridentinum, sed adhuc in suo pristino valore manet, si ad ipsam concurrant ea, quae a Concilio praescribuntur. — 53. Hinc si quis, expleto anno 16 annoque probationis finito, exerceat actus ad solos professos pertinentes, tacite profiteri censetur. — 54. Ad hoc ut professio tacita sit valida, requiruntur quinque potissimum conditiones, quae assignantur. — 55. Alia ad rem. *Remissive*. — 56. An professus ignoranter ante 19 aetatis annum ex errore fidei baptismatis, si exerceat postea actus solitos a professis fieri, censendus sit tacite professus. — 57. Hermaphroditus non est admittendus ad professionem, neque in monasterio sexus in ipso praevalentis. — 58. Hinc Sacra Congregatio Concilii decrevit, quod hermaphrodita mulier recepta in aliquo monasterio non est recipienda ad professionem, etiamsi sexus femineus praevaleat. — 59. Imo hermaphrodita si fiat monialis, professio irrita est. — 60. Religiosus professus non potest a religione eiici sub praetextu, quod laboret morbo gallico, lepra vel alio morbo incurabili relicto tempore professionis. — 61. Nisi tamen adesset speciale statutum religionis a Papa ad id expresse confirmatum. — 62. Statutum tamen huiusmodi non suffragatur, si morbus incurabilis superveniat post professionem. — 63. Professus per simulationem in monasterio monialium ex inhonesta causa, licet non sit monachus, tamen cogitur in alio monasterio manere in poenam delicti commissi; sicuti etiam professa per simulationem in conventu virorum ex inhonesta causa, licet non sit monialis, tamen cogitur in alio monasterio manere in poenam delicti commissi. — 64. Novitius, qui post completum annum probationis exiit e Monasterio de licentia superiorum, inde ad triennium reversus potest statim profiteri, nisi religionis aut personae conditio sit immutata. — 65. Quicumque nulliter professus potest reclamare contra nullam suam professionem ex quacunque causa sit nulla. — 66. Ad legitimam reclamationem contra nullitatem professionis tres potissimum conditiones sunt necessariae, quarum una si negligatur aut omittatur, reclamans non auditur sed ad monasterium redire cogitur, vel nondum egressus ibidem manere compellitur. — 67. *Prima conditio* est, quod reclamans ante deductionem et probationem nullitatis suae professionis coram legitimo iudice faciendam, habitum non deponat, nec etiam absque licentia superioris cum habitu propria auctoritate a monasterio discedat. — 68. Etiamsi egressi vellent transire ad aliam religionem. — 69. Imo etsi tanquam incorrigibiles, servata forma constitutionum Apostolicarum, fuissent eiecti. — 70. Si tamen aliquis religiosus vel religiosa, non temere, sed ex aliqua iusta causa, cum, vel sine habitu a monasterio aufugeret, et ad urbem accederet, seu ad maiorem superiorem vel Ordinarium aut ad alium monasterium se transferret, tunc posset, reassumpto habitu, etiam extra claustra audiri. — 71. *Secunda conditio* est, quod reclamans causam nullitatis professionis ante egressum coram superiore suo et loci Ordinario legitime deducat et probet. — 72. Pro superiore suo hinc intelligitur superior localis: nisi aliud habeant religionum constitutiones et legitimae consuetudines, ut huiusmodi causae deducantur coram provinciali. — 73. Pro Ordinario intelligitur Episcopus dioecesis illius in qua existit conventus seu monasterium nulliter professi aut professa. — 74. Reclamans pro nullitate suae professionis debet causam deducere, et probare coram supe-

riore religionis, et Ordinario coniunctim, seu copulatively, etiamsi agatur de nullitate ratione morbi, seu alterius defectus naturalis. — 75. Et haec facultas cognoscendi causam nullitatis professionis coniunctim cum Episcopo competit superioribus etiam in casu quo religio se opponat et contradicat. — 76. Ad quos spectet declaratoria nullitatis professionis? — 77. *Tertia conditio* est quod reclamans proponat causam nullitatis intra quinquennium a die professionis. — 78. Hinc via ordinaria post quinquennium in foro externo non amplius audiendus est reclamans contra professionem, etiamsi alleget quod intra quinquennium ignoraverit nullitatem professionis suae; vel alias absque culpa sua a reclamando impeditus fuerit. — 79. Unde, qui vult reclamare post quinquennium elapsum debet obtinere restitutionem in integrum a Papa. — 80. Vir professus in monasterio monialium est illico eiiciendus, non obstante lapsu quinquennii. — 81. Nulliter professus certe sciens coram Deo et conscientia ex aliquo essentiali defectu suam professionem esse nullam, si nolit eam ratificare, potest tuta conscientia in occulto discedere, ac etiam nubere; dummodo tamen sine gravi scandalo, aut alio maiori incommodo ac praeiudicio abire possit. — 82. Si autem nulliter professus absque scandalo aut alio maiori incommodo, vel gravi praeiudicio religionis occulte discedere nequeat, nec in foro externo possit propter aliquod impedimentum probare certam nullitatem suae professionis, debet manere in religione, donec commoda occasio sine scandalo occulte fugiendi se offerat; et interim, absque scandalis periculo, non tenetur ad vota et regulam ordinis, etc. — 83. Nulliter professus, si dubitet, an tacite vel expresse ratificaverit suam professionem, postquam scivit certo esse nullam, si nondum sit elapsum quinquennium a die professionis, potest adhuc reclamare; si autem sit iam elapsum quinquennium, tenetur perseverare in religione. — 84. Nulliter professus potest professionem suam ratificare, sive tacite, sive expresse. — 85. Nisi tamen habeat perpetuum impedimentum. — 86. Nulliter professus necessario scire debet suam professionem fuisse nullam ad hoc, ut eam valide ratificet, et sic de irrita fiat valida. — 87. Nulliter professus potest valide suam ratificare professionem absque novo consensu superioris seu capituli regularis. — 88. Receptus pro laico seu converso, si in novitiatu de licentia quorum interest, transeat ad statum clericalem, et subinde anno probationis integre peracto, profiteatur, valida est eius professio. Attende tamen ibi subiuncta. — 89. Si tamen professionem emisit in statu laicorum seu conversorum, non potest de sola licentia praelati regularis et definitorii transire ad statum clericorum, sed talis licentia obtineri debet a Sede Apostolica. — 90. Professus in una religione non potest transire ad aliam sine licentia Sedis Apostolicae. — 91. Et transiens de licentia Sedis Apostolicae ad laxiorem religionem, etiam eiusdem ordinis, tenetur in secunda religione novum annum probationis peragere, et ibi professionem emittere. — 92. Excommunicantur omnes, qui quomodocunque virginem, vel viduam, vel aliam mulierem coegerint invitam ad religionem et professionem. — 93. Item consilium, aut auxilium, vel favorem dederint, quique scientes eam non sponte facere quoquomodo eidem actui, vel praesentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. — 94. Non excommunicantur tamen ii qui per vim inductivam, non coactivam coegerint virginem monasterium ingredi. — 95. Excommunicantur et ii, qui sanctas virgines, vel alias mulieres veli accipiendo, vel voti emittendi quoquomodo sine iusta causa impedirent. — 96. Dictam excommunicationem latam a Concilio Tridentino contra cogentes ad professionem, seu ab ea retrahentes mulieres, non incurrunt sic cogentes aut retrahentes viros. — 97. Attamen sic cogentes, vel retrahentes viros graviter peccant, et possunt ab Ordinariis puniri censuris. — 98. Professio regularis varios habet et sortitur effectus. Et primo, per religiosam professionem confertur professo perfectissima remissio omnium peccatorum, tam

quoad culpam, quam quoad poenam. Et haec indulgentia acquiritur praesertim a minoribus per renovationem professionis quotannis fieri solitam. — 99. Secundo, professio religiosa extinguit omnia vota prius emissa. — 100. Et hoc etiamsi quis voverit aliam religionem etiam strictiorem intrare. — 101. Tertio, aufert irregularitatem ex natalium defectu proveniente in ordine ad suscipiendos sacros ordines; secus in ordine ad praelaturas vel dignitates ecclesiasticas. — 102. Aliae autem irregularitates non auferuntur per professionem religiosam. — 103. Quarto, professio religiosa dirimit non solum sponsalia, sed etiam matrimonium iam contractum et nondum consummatum. — 104. Et in hoc

votum solemne professionis differt a voto solemni ordinis sacri, cum hoc dirimat solum matrimonium contrahendum, et nullatenus matrimonium iam contractum, licet nondum consummatum. — 105. Quinto, professio religiosa tollit maculam quoad actus temporales. — 106. Sexto, professio religiosa liberat professum a patria potestate. — 107. Septimo, tollit filii ingratitude erga parentes. — 108. Regularis non tenetur ratificare suam professionem coram Episcopis ante susceptionem subdiaconatus, ad n. 109. — 110. Additur ad rem notabilis resolutio Sac. Congr. Cone., n. 111. — 112. Alia ad rem. *Remissive*. — 113. Quid amplius notandum, ad num. 136.

1 Professio regularis seu religiosa est promissio libere facta, et legitime accepta, qua quis in debita aetate constitutus post annum probationis expletum se astringit certae religioni ab Ecclesia approbatae. *Est in re communis*.

2 Professio regularis seu religiosa est duplex, una expressa et alia tacita. *Professio expressa* est illa, quae fit Verbo vel scripto, vel utroque simul; vel etiam nutu aut signis in manibus legitimi superioris, iuxta formam religionis professae. *Professio tacita* est illa, quae fit sine verbo vel scripto, et mentem suam obligandi se ad tria vota et certam religionem signo vel facto alio externo satis manifestat. *Ita in re communis*.

3 Ad valorem professionis requiritur aetas annorum sexdecim completorum. *Communis*, textu expresso in Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 15, ibi: *In quacunque religione tam virorum quam mulierum, professio non fiat ante decimum sextum annum expletum... Professio autem antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicuius regulae, vel religionis, vel ordinis observationem, aut alios quoscunque effectus*.

4 Anni sexdecim ad professionem requisiti debent esse completi de momento ad momentum; unde si professio fiat per aliquot tantum horas ante completum annum decimum sextum aetatis, est nulla. Vide verb. *Annus probationis*, a n. 25, et verb. *Moniales*, art. 1, n. 88

5 et 90. Aetas autem incipit a die nativitatis, non a die baptismi; Sac. Congreg. Conc., in Cortonen. 4 Dec. 1827.

6 Item ad valorem professionis praerequiritur annus probationis completus. *Communis*, textu expresso in Conc. Trid., loc. cit., ibi: *Nec qui minori tempore, quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur, professio autem antea facta sit nulla*, etc. Et quidem hic annus debet esse completus de momento in momentum, adeo ut professio facta nondum completo anno, etiam per modicum tempus, esset nulla.

8 Vide d. verb. *Annus probationis*, n. 26. Imo ita debet esse completus et integer annus novitiatus seu probationis, ut anno bissextili debeat necessario computari lapsus diei, qui tunc de novo additur, cum illi duo dies pro uno computentur. Vide d. verb. *Annus probationis*,

n. 27 et 28. Insuper hic annus probationis debet esse continuus, ita ut novitiatus annum probationis animo religionem deserendi interrumpens, licet per duas solas horas, teneatur incipere de novo annum novitiatus. Vide d. verb. *Annus probationis*, a num. 10 ad 24. Et talis annus probationis debet necessario 10 peragi cum habitu regulari et non cum habitu saeculari. Vide dict. verb. *Annus probationis*, n. 3 et 4.

Professio potest in articulo mortis emitti, 11 etiam anno novitiatus non completo; dummodo novitiatus seu novitia habeat legitimam aetatem. Vide verb. *Moniales*, art. 1, n. 96. Si tamen 12 huiusmodi novitiatus vel novitia convaluerit, debet iterum profiteri. Vide ibid., n. 79. Talis 13 autem professio emissa in articulo mortis, anno novitiatus nondum completo, non suffragatur, nisi quoad acquisitionem indulgentiarum favore profitentis, non autem quoad acquisitionem dotis favore monasterii, cum ipsa debeat restitui eius consanguineis haeredibus. Vide ib., num. 98, et vide etiam varia decreta ab Ur- 14 say, tom. 2, part. 2, discept. 24. An autem professio emissa in articulo mortis, anno probationis iam integre completo, prosit monasterio quoad acquisitionem bonorum. Vide ib., n. 99 et 100.

Professio facta post decimum sextum annum, 15 sed ante decimum octavum requisitum a statuto ordinis Minimorum non annullante aut irritante, valida est. Sacra Congr. Conc., 2 Novembr. 1581, apud Barbosam, in Summa apostol. dec., verb. *Professio Regularis*, num. 9. Sic etiam professiones emissae iuxta disposi- 16 tionem Concilii Tridentini, id est post completum 16 annum, sunt validae, quamvis in constitutionibus religionis sanctissimae Trinitatis redemptionis captivorum, auctoritate apostolica confirmatis cautum sit, quod in ea religione aliquis non recipiatur antequam annum vicesimum videatur complevisse. Sacra Congr. Concil. 2 Augusti 1631, et 24 Aprilis 1632, apud Barbos., loc. cit., n. 10. Et sic dicendum est de professionibus emissis ante aetatem requisitam a constitutionibus aliarum religionum; dummodo servetur aetas requisita a Concilio Tridentino, et non requiratur maior aetas sub clausula annullante et irritante confirmata expresse a Sede Apostolica.

- 17 Professio potest per superiorem prolongari, lapso tempore novitatus, in his qui non bene adhuc didicerunt, et aliquantulum inhabiles reperiuntur; dummodo habeant spem probabilem, quod efficiuntur habiles infra sex menses. Sacra Congr. Concil. 8 Novembr. 1596;
- 18 apud Barbosam, loc. cit., n. 6. Si tamen propter aliquam pertinacem infirmitatem, vel aliam causam esset protrahenda professio ultra sex menses, tunc pro facultate esset adeunda Sedes Apostolica. Vide verb. *Annus probationis*, a n. 29 ad 35.

- 19 Item ad valorem professionis requiritur, quod tam novitatus quam ipsa professio fiat in conventibus designatis. Fagnan., l. 4, tit. 6 Decr., cap. *Insinuante* 7 Qui cleric. vel voventes, a num. 42; Pignatell., tom. 9, consult. 173, num. 56, et consult. 175, a num. 24; Ursaya, tom. 8, part. 1, discept. 33, n. 34; Donatus, tom. 2, part. 2, tract. 8, qu. 2 et 4; ubi ad id adducit decreta Clementis VIII, et decretum Sacrae Congregationis iussu Urbani VIII editum 21 Septembr. 1614, et Constitutionem eiusdem Urbani VIII, incip. *Religiosos viros*, ubi sic expresse habet: *Cum itaque, sicut accepimus, quamplures ordinum, congregationum et institutorum regularium professores ad habitum regularem recepti, probationis annum in monasteriis seu domibus regularibus ad id designatis, vel ab Apostolica Sede approbati minime fecerint; proindeque iuxta Constitutionem fel. record. Clem. VIII, praedecessoris Nostri desuper editam, professio per eos subinde emissa invalida exstat.....* Ubi (nota haec ultima verba): *Professio per eos subinde emissa invalida existat*; et ista, quae infra subiungit: *Eisdemque, postquam professionem de novo, ut praefertur, emisserint*, etc. ex quibus clare et expresse constat, quod ad valorem professionis requiritur, quod tam novitatus quam professio fiat in conventibus designatis. Et tenent etiam Corrad., Prax. dispens., lib. 5, num. 9, vers. *Nec non decret.*; Matthaeucc., Offic. cur., c. 34, n. 20, et alii plures, et consentire videntur Card. Petra, loc. infra cit.; Monacell., tom. 3, tit. 1, form. 36, num. 4. Vide verb. *Annus probationis*, a n. 30 ad 40.

- 20 Viri recepti et professi in conventibus non designatis tenentur nullitatem suae professionis deducere coram Sacra Congr. Conc. Quod si non fecerint, et recedere a monasteriis praesumpserint, tanquam apostatae sunt puniendi. Et superiores, qui in cognitione causae se ingesserint, vel professores eiecerint, censuras latae sententiae incurrunt, ut habetur ex decreto Urbani VIII, quod per extensum referunt Donatus, tom. 2, part. 2, tract. 8, de Domibus novitiorum, qu. 9, n. 9; Corrad., Prax. dispens., lib. 5, cap. 13, n. 11; Peyrin., in suo Formular., litt. P, cap. 20; Bordon., tom. 1

Variar. resolut., qu. 13, n. 7, et alii, prout sequitur:

« Sanctissimus D. N. Urbanus divina providentia Papa VIII, ad occurrendum motibus, qui possint in religionibus oriri occasione receptionis novitiorum et professionis per eos amissae in conventibus non designatis, contra formam decretorum san. mem. Clementis VIII, de novitiis ad habitum regularem et professionem non admittendis, nisi in conventibus designatis, audita super hoc sententia Sacrae Congreg. Concil. declaravit et decrevit huiusmodi receptos ac professores contra formam ipsorum decretorum, allegantes propterea nullitatem receptionis et professionis, non posse super huiusmodi nullitate post lapsum quinquennii quoquo modo audiri.

» Quod si aliqui contra formam praedictorum decretorum recepti et professi e religione infra quinquennium exire, vel superiores extra respective illos eicere voluerint eadem Sua Sanctitas declaravit, ut tam ipsi professi quam superiores respective teneantur iura, quae sibi favere visa fuerint, prius deducere coram Sacra Congregatione, quae ex speciali etiam Suae Sanctitatis facultate super hoc concessa, providebit.

» Inhibendo propterea Primatibus, Patriarchis, Archiepiscopis, abbatibus, ac quibuscunque iudicibus ordinariis et delegatis, etiam causarum palatii apostolici auditoribus, et S. R. E. Cardinalibus, etiam de latere Legatis, Sedisque Apostolicae Nuntiis, ne in posterum in hoc quoquo modo se ingerant absque speciali eiusdem Sanctitatis commissione, sub poena ipso facto incurrenda, quoad Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas et Primates, interdicti ab ingressu Ecclesiae; quoad abbates; inferiores et alios iudices praedictos, excommunicationis latae sententiae: quo vero ad Nuntios, et S. R. E. Cardinales, etiam de latere Legatos, indignationis Suae Sanctitatis, et poenarum arbitrio imponendarum.

» Si vero iidem recepti, ut supra, et professi iudicibus suis minime deductis coram Sacra Congregatione ausi fuerint recedere, ipsi recepti et professi tanquam apostatae puniantur, et pro talibus habeantur, nec non contra eosdem iuxta formam decret. de Regular. Apostat. et Eiectis, eiusdem Sanctitatis Suae iussu ab eadem Congregatione sub die 21 Sept. 1634 editi procedatur, et superiores, qui eiecerint, poenas suspensionis a divinis, nec non privationis omnium officiorum, quae tunc obtinebunt, ac perpetuae inhabilitatis ad ea in posterum obtinenda, vocisque activae et passivae ipso facto, et absque alia declaratione incurrant.

» Datum Romae, die 4 Ian. 1638.

» Fr. Card. DEROSPIUS ».

Concordat cum originali. Ita est, Antonius de Episcopis cancellarius illustriss. et reverendiss. domini Nuntii Apostolici Venetiarum. Et sic etiam refert Card. Petra, tom. 4, Comm. ad Const. 9 Sixti IV, n. 23.

- 22 Ratificare volentes professionem nullam ob loci designati defectum, non tenentur novitium reiterare, nec novum consensum capituli exquirere, sed sufficit, quod ratificatio seu nova professio fiat in manibus praelati, et talis nova professio eis suffragatur in omnibus et per omnia, tam in foro interno quam externo, ac si ab initio valide professi fuissent. Sic expresse statuit et declaravit Urbanus VIII, Constit. incip. *Alias*; quae hic per extensum ad uberiores notitiam adducitur.

URBANUS PAPA VIII, etc.

- 23 *Alias* per Nos accepto, quod quamplures ordinum, congregationum et institutorum regularium professores, ad habitum regularem recepti, probationis annum in monasteriis seu domibus regularibus ad id designatis, vel ab Apostolica Sede approbatis minime fecerunt, perindeque iuxta const. fel. record. Clementis Papae VIII praedecessoris nostri desuper editam, professio per eos subinde emissa invalida existeret; Nos, motu proprio, et ex certa scientia ac matura deliberatione nostris, bon. mem. Scipioni Episcopo Sabinensi Cardinali Burghesio nuncupato, maiori poenitentiario, vel venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis et Episcopis, caeterisque Ordinariis locorum, in quibus eorundem religiosorum monasteria, domus seu conventus, aliaque regularia loca consistebant, sive ipsorum religiosorum praefectis vel superioribus generalibus per nostras in simili forma brevis sub die 11 Aprilis 1636 expeditas litteras, commisimus et mandavimus, quatenus omnes et singulos religiosos praedictos, qui ad habitum regularem alias canonice recepti, annum probationis in monasteriis seu domibus regularibus ad id designatis, minime fecerant; subindeque professionem denuo, servatis alias servandis emittendam, quae sic emissa illis et eorum cuilibet, tam in foro interiori quam exteriori, suffragari deberet, absque novo probationis anno, ex speciali huius Sanctae Sedis benignitate, auctoritate nostra apostolica reciperent et admitterent, eosdemque postquam professionem denuo, ut praefertur, emisissent, ad omnes gradus, honores, dignitates, praeeminentias atque habilitates, quas, si ab initio valide professi essent, legitime obtinerent, eadem auctoritate restituerent, ac restitutos eo ipso esse et censi declararent, ita ut haberent, eundem locum, sessionem et votum, prout haberent, si priores professiones validae fuissent: et nondum promoti ad omnes, etiam sacros et presbyteratus ordines, servatis alias servandis, pro-

moveri, et tam ipsi quam alii ad eosdem ordines iam recte promoti in susceptis ordinibus huiusmodi, etiam in altaris ministerio ministrare licite et libere valerent, nec non omnes actus, sive contractus, quos contraxerant, et legitime contraxissent, vel cum laicis, vel cum aliis monasteriis, seu alterius religionis viris, si nullum aliud paterentur vitium vel defectum, nisi ex eo solum, quia initi aut contracti erant invalide ab iis, qui contra dictam constitutionem in domibus non designatis, sive ab eadem Sede non approbatis, professi erant, auctoritate nostra praedicta confirmarent et approbarent, ac validos omnino declararent, super quibus omnibus et singulis plenam et amplam facultatem dicta auctoritate tribuimus et impartiti sumus, et alias, prout in dictis litteris, quarum tenores, praesentibus pro expressis haberi volumus, plenius continentur. Cum autem, sicut dilectus filius procurator generalis fratrum ordinis Praedicatorum Nobis supra exponi fecit, in nonnullis dicti ordinis provinciis, novae oriantur difficultates, quae conscientias multorum sollicitas habent, Nobis propterea humiliter supplicari fecit dictus procurator generalis, ut super praemissis opportune providere de benignitate apostolica dignemur; Nos igitur omnem in praemissis ambiendi seu excitandi materiam e medio tollere, dictorumque fratrum quieti, quantum cum Domino possumus, consulere, ac procuratorem generalem praedictum specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis, a iure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum praesentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, et absolutum fore censentes, huiusmodi supplicationibus inclinati. De venerabilium fratrum nostrorum S. Rom. Ecclesiae Cardinalium negotiis regularium praepositorum consilio, apostolica auctoritate praedicta, tenore praesentium statuimus atque ordinamus, quod in ratificationibus, sive novis professionibus, faciendis in manibus praelati nova fratrum vocalium acceptatio nullatenus requiratur; sed statim professus intelligatur, et filius eius conventus, in quo professionem fecerat, supplendo cum simplici ratificatione, seu nova professione quaecunque requisitum, quod de iure requireretur, seu de facto occurreret, cum retentione eorum graduum, officiorum, honorum, dignitatum vel praeeminentiarum quibus ad praesens gaudent: ita tamen, ut qui de facto habitum regularem dimiserint, recipiantur salva ordinis disciplina. Decernentes praesentes litteras validas, firmas, efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac omnibus et singulis, quos illae concernunt, plenissime

suffragari, irritumque et inane quidquid secus super his a quoquam, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus praemissis, ac omnibus illis, quae in dictis litteris volumus non obstare, caeterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romae apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris die 31 Ianuarii 1635, Pontificatus nostri anno duodecimo.

24 Item ad valorem professionis requiritur, quod omnino libere libero consensu profitentis absque metu gravi sive cadente in virum constantem ab extrinseco iniuste incusso fiat. *Communis*, per text. in cap. 1 de Regularibus, c. 1 de His quae vi metusve causa fiunt, can. *Praesens* 4, caus. 20, qu. 3, iuncto Concil. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 15, ubi inter causas reclamandi contra professionem prima ponitur: *Si quis per vim vel metum inductus est*.

25 Dicitur autem notanter: *Absque metu gravi, seu cadente in constantem virum*; quia metus levis non reddit professionem invalidam, ut docet communis doctorum. Arg. 1. *Metus autem* 3 ff. Ex quibus causis maiores, etc., ibi: *Sed non sufficit quolibet terrore abductum timuisse*.

26 Sic etiam notanter dicitur: *ab extrinseco iniuste incusso*, quia metus proveniens ab intrinseco et causis naturalibus non invalidat professionem, ut patet de aegroto, qui metu imminentis mortis, aut timore inferni, completo anno probationis, emittit professionem, quam alias non esset emissurus, textu expresso in cap. *Sicut nobis* 17 de Regularibus, et concordat cap. *Perlatum est* de His quae vi metusve causa fiunt; unde Fagnanus, lib. 3 Decretal., in cap. *Si quis* 2 de Regularib., n. 82, refert, fuisse a Sacra Congregatione Concilii, articulo diligenter discusso, declaratum, quod si quis, ut evadat ultimum supplicium ob conscientiam scelerum commissorum, aut mortem sibi timens ab inimicis, religionem profiteatur, nisi aliud obstiterit, est valide professus, licet alias professus non fuisset.

27 Hinc tenendum est quod solus metus mortis violentae incussus a causa libera extrinseca cadens in constantem virum invalidat professionem. Vide verb. *Metus*, n. 14.

28 Non invalidat autem dictam professionem metus mortis naturalis, seu ab intrinseco. Vide ib., n. 15. Nec dictam professionem invalidat metus mortis accidentalis casualis. Vide ib., num. 16.

29 Cur professionem inficiat timor mortis violentae incussus a causa libera extrinseca, et non timor mortis naturalis vel accidentalis casualis? Vide ib., n. 7.

30 Metus mortis violentae ad hoc ut invalidet professionem, debet esse ab homine incussus et ordinatus ad ipsam professionem extorquendam. Vide ib., n. 18.

Secus autem non invalidat. Vide ibidem, 31 num. 19.

Metus reverentialis, si praecesserint minae vel verbera, aut pater sit terribilis, annullat professionem. Vide ib., n. 20.

Professio dicitur metu facta ex praecedentibus minis aut verberibus a patre illatis, etiam sine expresso praecepto. Vide ibidem, num. 21.

Insuper volunt sufficere solum metum reverentialem absque minis. Vide ib., n. 22.

In praxi tamen tenendum est, non sufficere solum metum reverentialem ad annullandam seu invalidandam professionem. Vide ibidem, num. 23.

Alia de metu. Vide ib., per tot., et verb. *Matrimonium quoad impedimenta*, art. 1, a n. 98 ad 107.

Quibus adde quod professio emissa per vim et metum, et ante annum 16 a Conc. Trid. praescriptum, nulla declarata est a Sacra Congreg. Conc., in Veneta seu Mantuana *Nullitatis Professionis*, 18 Augusti 1697, de qua Ursaya, tom. 1, part. 2, discept. 3. Item professio per vim et metum emissa, et novitiatu interrupto, nulla declarata est ab ead. Sacra Congregat. Concil., in Praenestina *Nullitatis professionis*, 17 Iulii et 12 Novembr. 1717, de qua Ursaya, tom. 3, part. 1, disceptat. 7. Item professio emissa ob metum interversionis status, et denegationis alimentorum fuit nulla declarata ab eadem Sacra Congregat. Concil., in Romana *Nullitatis professionis*, 1 Octobris 1720, et 11 Ian. 1721, de qua Ursaya, tom. 4, par. 1, discept. 1.

Item ad valorem professionis requiritur consensus et acceptatio illius vel illorum, ad quos spectat aliquem ad professionem recipere. *Communis*. Arg. cap. *Porrectum* 13 de Regularib., ibi: *Et recipitur ab abbate*; cap. *Ad Apostolicam* 16, eodem, ibi: *Abbate per se vel per alium professionem recipiente*. Et ratio est, quia cum professio sit contractus ultro citroque obligatorius professum quidem obligans ad observantiam regularem, religionem vero ad eundem alendum, et iuxta ordinis constitutiones tractandum, requiritur necessario ad ipsam consensus utriusque partis, sicut in aliis contractibus reciprocis. Arg. 1. *In omnibus* 65 de Obligat. et action.

Ad quem autem spectat novitios ad professionem recipere? recurrendum est ad consuetudines legitimas, constitutiones et privilegia cuiusunque ordinis, ut in cap. *Si ad solum* 6 de Regularibus in 6, ubi id notat Glossa verb. *Pertineat*; Fagn., in cap. *Porrectum* 13 de Regularibus, n. 34, cum Archidiacono, Io. Andr., Ancharan., Geminian., Fran., Abbat., Navarr., ibi citatis.

Unde in illis religionibus, in quibus receptionem ad professionem spectat ad praelatum

cum consensu et suffragio religiosorum conventus, non potest praelatus solus sine tali consensu et suffragio aliquem ad professionem recipere; aliter, si non concurrat saltem maior pars capituli, talis professio erit nulla. *Communis*, per text. in cap. *Ea noscitur* 7 de His quae fiunt a praelato sine consensu capituli, ibi: *Quod fiant de collegiorum suorum assensu, sine quo non obtinent firmitatem*: et concordant cap. *Novit* 4, et cap. *Quanto* 5, eodem.

43 Ubi autem receptio ad professionem spectat ad solum praelatum sine consensu, suffragio aut consilio religiosorum conventus, tunc professio ab ipso solo, alias legitime recepta, erit valida. Nec, praelato defuncto aut absente, poterit a conventu aliquis ad professionem valide admitti: *Communis*, per text. in cap. *Si ad solum* 9 de Regularibus in 6, ibi: *Si ad solum abbatem pertineat creatio monachorum, eo defuncto, nequibit novus monachus a conventu creari*. Poterit tamen conventus valide ad professionem admittere, praelato defuncto, ubi receptio ad professionem spectat insimul ad utrumque, textu expr. in cit. cap. *Si ad solum*, ibi: *Alias poterit, si eorum creatio spectat insimul ad utrumque*.

45 In ordine nostro fratrum Minorum de Observantia talis facultas competit generalibus et provincialibus privative quoad alios, c. 4 Regul. S. Francisci, relat. et confirmat. ab Honorio III, constit. incip. *Solet*, et expressius habetur in c. *Exiit* de Verbor. signific. in 6, § *Sed quoniam*, ibi: *Concedimus et praesenti statuto firmamus licere non solum generali, sed etiam provincialibus ministris personas fugientes a saeculo in fratres recipere, quae ministrorum provincialium licentia per ipsum generalem (sicut expedire viderit) possit arctari. Vicarii vero provincialium ministrorum ex officio vicariae licentiam hanc sibi viderint interdictam, nisi per ministros eosdem (quibus hoc posse committere vicariis et aliis licere decernimus) hoc ipsis vicariis specialiter committatur*. Ubi nota quod pro vicariis, quibus Pontifex dicit licentiam hanc admittendi ad professionem esse interdictam, intelliguntur solum vicarii illi, seu commissarii provinciales, qui in absentia dictorum provinc. relinquuntur ad provinciarum gubernium. Non autem illi vicarii provinciales, qui, secuta morte vel legitima renuntiatione, ministri provinc. eliguntur: nam istis competit talis facultas ex officio, sicuti competit ipsismet provincialibus, cum in re ab ipsis non differant, ut recte observat Matthaeucc., Official. curiae, c. 41, *Officialis quoad professionem*, n. 4.

46 Ut autem valide possit generalis vel provincialis ad professionem recipere, requiritur consensus et suffragium maioris partis religiosorum in conventu novitiatus a duobus saltem men-

sibus ibi actu de familia existentium, ut statuit Innocentius X, const. incip. *Ad propagandam*, § 3, ibi: *Qui postea quarto quoque mense a communitate fratrum conventus ipsius novitiatus a duobus saltem mensibus ibi actu de familia existentium per secreta maioris partis suffragia habiles inventi fuerint, elapso anno post susceptum habitum ad professionem admittat*. Vide ipsam constitutionem relatam a Lantusca, in Theatr. Regular., verb. *Novitius*, n. 4. In novissimo capitulo generalis totius nostri ordinis celebrato Mediolani 1729, die 3 Iunii, in conventu S. Angeli (cui interfui et ego, dum ministrum provincialem, licet immerito, agerem) in statuto pro Cismontana Familia, n. 48, fuit dispositum ut infra: *In paritate votorum, dum tertia vice feruntur pro novitiis ad professionem admittendis, statuitur, ut absque ulla ulteriori computatione novitius expellatur, nisi aliter in Domino censuerit p. provincialis, qui in hoc votum decisivum habere, vel aliam computationem imponere valeat*.

Praelatus potest aliis committere, ut nomine 47 suo novitios ad professionem recipiant. *Communis*, arg. cap. *Ad Apostolicam* 16 de Regularibus, ibi: *Abbate per se vel per alium professionem recipiente*. Et ratio est quia, ut expresse dicitur in cap. *Potest* 68 de Reg. iuris in 6, ibi: *Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum*.

Ad valorem professionis expressae non re- 48 quiritur certa verborum forma, sed sufficit quaelibet, quibuscunque sit verbis concepta; dummodo profitens per ea, ad tria vota et certam regulam se astringere revera intendat. *Communis*, arg. cap. *Porrectum* 13 de Regularibus; et ratio est, quia, ut dicitur in cap. *Nihil obstat* 7 de Verbor. signific.: *Nihil obstat narrandi diversitas, ubi eadem dicuntur*; et in eius summario expresse habetur: *Non vitiat factum vario modo narratum, ubi idem in substantia concluditur*. Valde tamen expedit et 49 omnino convenit, ut adhibeatur propria et consueta cuiusque religionis formula. *Communis*.

Professio expressa potest valide fieri, non 50 solum expressis verbis seu scriptis, sed etiam signis et nutibus, ut si praelatus dicat: Visne tu vovere, seu profiteri religionem nostram? Et novitius annuat capite vel alio claro signo vel nutu indicet, se de facto talem religionem seu regulam profiteri. Pirhing, lib. 3 Decret., tit. 32, n. 96 et seq.; Reiffenst., ib., n. 174; Miranda, tom. 1, quaest. 24, art. 1; Donatus, tom. 2, part. 2, tract. 10, quaest. 4; Sanchez, lib. 5 Moral., cap. 3, num. 2; Layman, lib. 4, tract. 5, num. 1, et alii passim; nulli enim in iure reperitur, quod ad valorem professionis requiratur, quod fiat verbis vel scriptis.

Professio expressa potest etiam fieri per pro- 51

curatorem. Pirhing, loc. cit., n. 101; Reiffenstuel, loc. cit., num. 174; Donat., loc. cit., qu. 3; Rodriguez, tom. 3, qu. 17, art. 13, et alii communiter; sicut enim potest fieri per procuratorem matrimonium carnale, ita et matrimonium spirituale, cum valeat argumentum a matrimonio carnali ad spirituale. Arg. cap. *Inter corporalia* 2 de translat. Episcop., et cap. *Quoniam frequenter*, § *Porro*, Ut lite non contestata.

- 52 Professio tacita non est revocata seu ablata per Concilium Trid., cit. sess. 25, cap. 15, de Regularib. Sed adhuc in suo pristino valore manet, et fieri valide censetur, si ad ipsam concurrant ea, quae a Trid., loc. cit., praescribuntur, scilicet quod novitius annum 19 iam compleverit, et per annum integrum in probatione seu novitiatu steterit. *Communis ac certa*; sic enim expresse declaravit Sacra Congr. Conc. apud Fagn., lib. 3 Decr., cap. *Ad nostram* 8 de Regularibus, num. 8; Barbos., in Summa apost. dec., verb. *Professio regular.*, n. 13; Novar., in Lucerna regular., verb. *Professio*, n. 14; Donat., tom. 2, part. 2, tr. 10, qu. 21.

- 53 Hinc si quis, expleto anno decimo sexto, annoque probationis finito, exerceat actus qui ad solos professos pertinent, uti est deferre patenter eorum habitum, promoveri ad sacros ordines, eligi vel eligere in capitulo, et similia, tacite profiteri censetur. Cap. *Vidua* 4, et cap. *Porrectum* 13 de Regularibus, cap. *Nullus* de Elect. in 6, Clementin. *Eos qui* 2 de Regularibus, et saepius declaravit S. C. C. apud Fagn., l. 3 Decr., in c. *Ad nostram* 8 de Regularibus, n. 8.

- 54 Ad hoc autem, ut professio tacita sit valida, requiruntur quinque potissimum conditiones. Prima, quod novitius exercens actum ad solos professos spectantes sciat quod per talem actum inducitur professio tacita; secus si ignoraret, quia ignorans et errans non consentit. L. *Non idcirco* 9 Cod. de Iur. et facti ignorantia, ibi: *Cum nullus sit errantis consensus*; l. *Si per errorem* 15 ff. de Iurisd., ibi: *Cum, ut Iulianus scribit, non consentiant, qui errant. Quid enim tam contrarium consensui, quam error?* Secunda est, quod ad talem professionem concurrat consensus illius, qui potest ad professionem recipere; arg. c. *Porrectum* 13, et c. *Ad Apostolicam* 16 de Regul., et patet ex dictis supra, n. 40. Tertia est, quod fiat sponte et libere, sine vi et metu; arg. cap. 1, et cap. 4 de Regul., cap. 1 de His quae vi metusve causa fiunt, c. *Praesens* 4, caus. 20, qu. 3, iuncto Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 15, et patet ex dictis supra, n. 24 et seq. Quarta est, quod novitius tales actus ad solos professos spectantes exercens habeat animum tacite profitendi, arg. cap. 1 de Regularibus; actus enim agentium non operatur

ultra voluntatem eorum; leg. *Non omnis* 19 ff. Si certum petatur. Quinta, quod sit in legitima aetate constitutus, et completo probationis anno ad praescriptum Concilii Triden., sess. 25, de Regularibus, et iuxta declarationem Sacrae Congr. Conc., apud Fagn., l. 3 Decr., in cap. *Nullus* 2 de Regular., sub n. 8, vers. *Et hanc sententiam*, ibi: *Nam cum dubitatum esset, an tacita professio, quae non est exclusa decreto Concilii, inciperet completo decimo sexto anno, et an statim post dictum tempus emissa censeretur? Sacra Congreg. respondit, tacitam professionem incipere a prima hora post perfectum annum decimum sextum, et finire anno decimo septimo.* Et eandem Sacrae Congreg. declarationem refert in cap. *Ad nostram* 8 de Regularibus, num. 30, ubi eam conciliat cum eiusdem Congregationis declaratione, et concludit, quod annus decimus septimus debet esse completus ex eadem Sacra Congregatione quae dixit tacitam professionem induci post annum et diem, iuxta text. in c. *Puellam* 2, caus. 20, quaest. 2, ibi: *At si per annum et diem.* Vide ipsum ibi, quem sequitur Matthaeuc., cap. 41, *Officialis quoad professionem*, num. 6.

Alia ad rem, vide verb. *Annus probationis*, 55 verb. *Habitus*, verb. *Monialis*, art. 1, verb. *Novitius*.

An professus ignoranter ante 16 aetatis annum ex errore fidei baptismalis, si exerceat postea actus solitos a professis fieri, censendus sit tacite professus? Variant doctores. Negativam enim sententiam tenent plures cum Rota, in Mediolanensi *Nullitatis professionis*, 3 Martii 1690, coram Emerix, pro qua 18 theologos et 17 iuristas cumulat ac recenset saepius fuisse ab eadem Rota resolutum, ut videri potest in ipsa Rotae decisione, quae est 14 inter impressas apud Monacell., tom. 2, in Append. Quam opinionem Matthaeucci, loc. cit., n. 7, dicit videri communiorem, et in puncto iuris veriore, ipsamque sequitur, Monacell., loc. cit., et revera videtur in praxi sequenda. Affirmativam autem sententiam defendunt Fagnanus, lib. 3 Decr., in cap. *Significatum* 11 de Regular., a n. 19 usque in finem; Pignat., tom. 1, consult. 85, num. 5, et consult. 146, num. 53; Antonell., de Tempor. legal., l. 2, cap. 63; Ventrigl., Prax., tom. 1, adnot. 47, § unic., n. 30; Barbos., Panimol., Diana, et alii plures citati a Rota, in dicta Mediolan., n. 4, referentes sic pluries fuisse resolutum a S. Congr. Conc., ut in Romana, 28 Maii 1578, in Nullius, 13 Ianuar. 1618, in Neapolitana, 3 Aprilis 1621, in alia Romana, 28 Augusti 1621, et in Camerinen., 14 Decem. 1724. Quas Sacrae Congr. resolutiones vivae vocis oraculo laudavit et approbavit san. mem. Urbanus VIII, ut testatur bon. mem. Card. Paulinus, tunc ipsius Sacrae Congr. a secretis, in

eius voto recensito in liberculo particulariter dato. Sic Rota, in dicta Mediolan., n. 3. Quae tamen, ib., n. 11, clare demonstrat, praedicta decreta Congr. Conc., ut praefertur, apostolico oraculo roborata, non esse applicabilia ad praesentem casum. Unde, hoc stante, videtur in praxi esse sequendam dictae Rotae sententiam. Vide ibi.

57 Hermaphroditus non est admittendus ad professionem, neque in monasterio sexus in ipso praevalentis. Vide verb. *Hermaphroditus*, num. 18.

58 Hinc Sacra Congreg. Concil. decrevit quod hermaphrodita mulier recepta in aliquo monasterio non est admittenda ad professionem, etiam si sexus femineus praevaleat. Vide ib., num. 19.

59 Imo hermaphrodita, si fiat monialis, professio irrita est. Vide ib., n. 10.

60 Religiosus professus non potest a religione eici sub praetextu quod laboret morbo gallico, lepra vel alio morbo incurabili reticito tempore professionis, quia de iure communi nulla est aegritudo, etiam mortifera, quae annulet professionem; Donat., de Regul., tom. 4, part. 2, tr. 3, de Qualitat. recipiend., qu. 25, n. 6 et seq.; Monacell., t. 1, in Append. adnot. ad Decret. de Eiectis, n. 4, et alii; et quod proinde talis eiectio sit nulla declaravit nuper Sacra Congr. Conc., in Syracusana *Eiectionis*, 1 Sept., et in Cameracen. *Eiectionis*, 22 Decembris 1691. Nisi tamen adesset speciale statutum religionis a Papa ad id confirmatum, quod asserunt habere PP. Cappucc. Passerin., de Statib. homin., t. 3, quaest. 189, art. 10, insp. 4, n. 155 et tribus seq.; Monacell., l. c., n. 4, et novissime Sac. Congr. Conc. in provincia Romanae Cappuccinorum, 1 Iul. 1724, de professione emissa a religioso, qui tacuit morbum habitualem.

62 Statutum tamen huiusmodi non suffragatur, si morbus incurabilis superveniat post professionem, quia tunc nec religiosus ita infirmus posset e claustris egredi, nec religio illum dimittere, ut respondit Sacra Congr. Episcoporum et Regular., in una Cappuccinorum, 5 Septemb. 1692, pro fratre Secundo a S. Damiano, qui cum diu profugus a religione vagasset, et declarari, se non teneri ad religionem redire, neque religionem illum recipere (ex quo morbo gallico incurabili laboraret) petiisset, sub dicta die prodiit rescriptum: *Teneri redire et superiores teneri recipere*. Sic praecise apud Monacell., l. c., n. 5.

63 Professus per simulationem in monasterio monialium ex inhonesta causa, licet non sit monachus, tamen cogitur in alio monasterio manere in poenam commissi delicti: sicut etiam professa per simulationem in conventu viro- rum ex inhonesta causa, licet non sit monialis, tamen cogitur in alio monasterio manere in

poenam commissi delicti; can. *Quod interrogasti* 6, dist. 17; Fagnan., lib. 4 Decretal., in cap. *Consuluit* 4 Qui clerici vel voventes, num. 25, cum pluribus aliis ibi citatis, arg. can. *Si quis clericus* 10, can. *Romanus* 11, dist. 81, c. *Si qua monachorum* 28, caus. 27, quaest. 1.

Novitius, qui post annum probationis exit 64 e monasterio de licentia superiorum, inde ad triennium reversus potest statim profiteri, nisi religionis aut personae conditio sit immutata. Sic expresse censuit Sacra Congreg. Concil., apud Fagn., lib. 3 Decr., in cap. *Ad Apostolicam* 16 de Regularibus, n. 43, ibi: *Cum olim dubitatum esset in Sacra Congregatione Concilii, an is qui, habitu regulari suscepto, annum integrum mansit in religione, eoque elapso, gravi morbo correptus, et propterea professione nequaquam emissa, permisso superiorum saeculum rediit, posset inde ad triennium morbo liberatus, et ad monasterium reversus, protinus emitte professionem exspectato alio probationis anno, vel potius per alium annum stare in probatione teneretur? Sacra Congregatio censuit posse statim emitte professionem, non exspectato alio probationis anno, nisi religionis aut personae conditio sit immutata.*

Quicumque nulliter professus potest reclamare 65 contra suam nullam professionem, ex quacunque causa sit nulla, dummodo servet dispositionem Concilii Trid. *Communis*; per text. in ipso Concilio Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 15, ibi: *Quicumque regularis praetendat, se per vim vel metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat ante aetatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quacunque de causa aut etiam cum habitu discedere sine licentia superiorum, non audiat, nisi intra quinquennium tantum a die professionis; et tunc non aliter, nisi causas, quas praetenderit, deduxerit coram superiore suo et Ordinario. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, et tanquam apostata puniatur, interim vero nullo privilegio sui ordinis iuvetur.*

Ad legitimam reclamationem contra nullita- 66 tem professionis tres potissimum conditiones sunt necessariae, quarum una si negligatur aut omittatur, reclamans non auditur, sed ad monasterium redire cogitur, vel nondum egressus ibidem manere compellitur. *Communis.*

Prima igitur conditio est, quod reclamans 67 ante deductionem et probationem nullitatis suae professionis coram legitimo iudice faciendam, habitum non deponat, nec etiam absque licentia superioris cum habitu propria auctoritate a monasterio discedat; textu expresso in Conc.

Trid. per verba adducta supra n. 65. Et saepius respondit Sacra Congr. Conc., et signanter in Bononien., 4 Iun. 1689, in Claramontan., 29 Novemb. 1692, in Bituntina, 23 Martii 1697, in Mantuana, 15 Iun. eiusdem anni 1697, in Giennensi, 9 Aprilis 1701; et alibi frequenter rescribendo contra illos, qui propria auctoritate deposuerunt habitum et a monasterio discesserunt, et petunt audiri: *Reassumat habitum, redeat ad claustra, et postea supplicet.* Etiamsi egressi vellent transire ad aliam religionem, ut declaravit Sacra Congr. Episc. in Provincia Boetica, 30 Apr. 1700. Imo etsi tanquam incorrigibiles, servata forma Constit. Apostolicarum, fuissent eiecti. Sacra Congreg. Concil., in Papien. *Restitut. in integrum* 15 Mart. 1690.

70 Si tamen aliquis religiosus vel religiosa non temere, sed ex aliqua iusta causa, vel sine habitu a monasterio aufugeret, et ad urbem accederet, seu ad maiorem superiorem, vel Ordinarium, seu aliud monasterium se transferret, quia v. g. non posset a superiore licentiam adeundi obtinere, vel prohiberetur coram Ordinario causam nullitatis proponere, seu procuratorem ad reclamandum constituere, et huiusmodi; tunc posset, reassumpto habitu, etiam extra claustra audiri, prout plures auditos fuisse tempore suo, testatur Navarrus, Comment. 4 de Regular., n. 78, et tenent Sanchez, l. 7 de Matrimonio, disput. 37, n. 3; Pirhing., lib. 3 Decr., tit. 31, n. 152; Reiffenst., ib., n. 196; Monac., t. 4, tit. 1, formul. 36, n. 2, et alii communiter.

71 *Secunda conditio est, quod reclamans causam nullitatis professionis ante egressum coram superiore suo et loci Ordinario legitime deducat et probet.* *Communis*, textu expresso in Conc. Trid., loc. cit., ibi: *Et tunc non aliter nisi causas, quas praetenderit, deduxerit*

72 *coram superiore suo et Ordinario.* Pro superiore suo hic intelligitur superior localis, seu conventus, aut monasterii, v. gr. prior, guardianus, abbas, rector, et huiusmodi, et non supremus ordinis vel provinciae, ut communiter tradunt doctores, et censuit S. C. Conc., in Meten. et Romana, 7 April. 1629; apud Barb., in Summa apost. dec., verb. *Professio regularis*, n. 12, et supra Trid., sess. 25 cit., cap. 19, n. 12. Nisi aliud habeant religionum constitutiones et legitima consuetudines, ut huiusmodi causae deducantur coram provinciali, uti docent Bordon., tract. de Profess., cap. 7, num. 29; Pellizar., tom. 1, tract. 3, c. 6, num. 25; Reiffenstuel, loc. cit., n. 197,

73 et alii. Et pro Ordinario intelligitur Episcopus dioecesis illius, in qua existit conventus seu monasterium nulliter professi aut professae. *Communis*, et censuit Sacra Congregat. Concil., 1 Decembris 1593 et 12 Decembris 1665.

Reclamans pro nullitate suae professionis 74 debet causam deducere et probare coram superiore religionis, et Ordinario coniunctim seu copulative, etiamsi agatur de nullitate ratione morbi seu alterius defectus naturalis, ut respondit Sacra Congregat. Concil., 1 Decembris 1593, et 12 Decembris 1665; apud Monacell., tom. 2, in Appendic. adnotat. ad dec. 15, num. 1. Et haec facultas cognoscendi 75 causam nullitatis professionis coniunctim cum Episcopo competit superioribus, etiam in casu, quo religio se opponat et contradicat, ut declaravit eadem Sac. Congreg. Conc., in Olo-mucen., 10 Iun. 1684; apud Monacell., l. c., num. 2.

Reclamans autem pro nullitate suae profes- 76 sionis, eo quod eam et novitiatum emisit in conv. non designato, tenetur etiam infra quinquennium causam deducere immediate coram Sacra Congreg. Conc.: non enim potest nullitatem suae professionis proveniente ex hoc capite deducere coram suo superiore et loci Ordinario. Et sic resolvit novissime Sac. Congr. Conc., die 24 Sept. 1740, et confirmavit Bened. XIV, 28 Septemb. eiusdem anni 1740, ut patet infra in fine huius n. 76. Nec ipsi in hoc se possunt ingerere sub gravissimis poenis, ut patet ex decreto Urbani VIII, adducto supra sub n. 21. An autem hoc Urbani VIII decretum de non reclamando etiam infra quinquennium, nisi coram Sacra Congr. Conc. comprehendat etiam dispositionem Concil. Trid., c. 19, sess. 25, de Regularibus, ita ut nullitas professionis proveniens etiam ex aliis capitibus nequeat hodie, sicut poterat prius, ex dicta conciliari dispositione cognosci et declarari per superiorem regularem et loci Ordinarium? Variant doctores. Plurimi enim communis sustinent negativam sententiam, nempe, non obstante dicto Urbani decreto, posse adhuc hodie ab Ordinario loci et superiore regulari, sicuti prius, cognosci et declarari nullitatem professionis proveniente ex vi, metu vel alio capite, praeterquam enumeratis in dicto Urbani decreto, id est novitiatu et professione peractis in conventu non designato, quia dictum Urbani VIII decretum loquitur solum de iis qui se praetendunt nulliter professos, eo quod novitiatum peregerint, et professionem emiserint in conventu non designato, et contra formam decreti Clementis VIII, non autem de iis qui praetendunt suam professionem nullam, eo quod illam emiserint per vim aut metum, ante requisitam aetatem, aut novitiatu non integre completo, et huiusmodi: unde, non obstante dicto Urbani decreto, manet adhuc in suo robore conciliaris dispositio, in cit. cap. 19, sess. 25, de Regularibus, quoad nullitatem professionis ex aliis capitibus proveniente cognoscendam et declarandam a superiore regulari et loci Ordinario. Sic Pellizarius,

tract. 5, cap. 5, sess. 2, n. 37; et cap. 1, eod. tract., sub n. 60, ubi ait secum ita sensisse alios viros doctos; Pignat., t. 9, consult. 176, num. 32; Meronius, Resp. mor. 82, n. 184; Panim., d. 42, n. 13; Card. de Luca, de Regularibus, disc. 41, n. 8, disc. 42, num. 8, et Adnot. ad Conc., discours. 41, n. 2; Ventriglia, tom. 1, adnot. 47, n. 26; Barbosa, in Conc. Trid., cit. sess. 25 de Regularibus, cap. 19, n. 21, et de offic. et pot. Episcop., part. 3, alleg. 164, num. 12; Fr. Emmanuel, tom. 1, qu. 36, art. 3; Ludov. Beia, Respons. casuum conscientiae, part. 4, casu 18; Novarius, in Lucerna Regular., verb. Nullitas 1, pag. 177; Tamburin., de iure Abbat., tom. 3, disp. 6, qu. 26, n. 4; Bonacina, de Clausura et poenis eam violantibus impositis, qu. 2, punct. 10, diffic. 3, n. 3; Aloysius Riccius, in Praxi aurea, resol. 20; Pirhing, lib. 3 Decr., tit. 31, n. 151; Reiffenst., ib., n. 197, et innumeri alii absolute dicentes, quod reclamans pro nullitate suae professionis debeat causam deducere coram superiore suo et loci Ordinario, iuxta claram et expressam dispositionem Concilii, l. c., ibi: *Et tunc non aliter, nisi causas, quas praetenderit, deduxerit coram superiore suo et Ordinario.*

Affirmativam autem sententiam, nempe dictum Urbani VIII decretum de non reclamando etiam infra quinquennium, nisi in Sacra Congr. Concilii, comprehendere etiam dispositionem Concilii Trid., sess. 25 de Regularibus, c. 19, tuentur varii alii, et signanter doctissimus Donatus, Prax. rerum regul., tom. 2, tract. 17, qu. 28 per tot.; Remigius Scropha, in Moral., qu. 8, artic. 10; Pyrrhus Corradus, in Praxi dispensat. apostol., lib. 5, cap. 14, num. 11; Matthaeucc., Official. curiae, cap. 41, num. 17, expresse dicens, quod *declaratoria nullitatis ex stylo curiae est de reservatis Sacrae Congreg. Conc. adeo ut ante ipsam, licet prius causae nullitatis coram Ordinario et superiore fuerint productae, non dicatur legitime et authentice de ipsa nullitate constare.* Et id colligunt ex illis verbis decreti Urbani VIII, ibi: *Ad occurrendum motibus, qui possent in religionibus oriri:* quae verba, cum sint generalia, includunt omnes casus, et generaliter sunt intelligenda, arg. cap. *Quia circa* 22 de Privilegiis, cum similibus. Item ex illis: *Inhibendo, etc., ne in posterum in hoc quoquo modo se ingerant absque speciali eiusdem sanctitatis commissione.* Quae dictio, cum sit pariter universalis, continet omnes modos etiam improprios, ex leg. *Quidam*, § 1, ib. Gloss., ff. de Fideicommiss. liber., et notat Menoch., Consil., num. 19, ubi ait quod includit modos maiores expressis, et facit aliqua comprehendere, quae alias minime comprehenderentur. Sic Donatus, cit. qu. 28, ubi n. 8 expresse subiungit: *Nec dices decretum praedictum lo-*

qui tantum de praetendentibus reclamare super nullitate professionis orta ex defectu novitatus facti in loco non designato: secus autem in aliis, quia in dicto decreto nulla reperitur dictio taxativa. Unde etsi occasio reclamandi fuerit desumpta ex novitiatu indebite facto, provisio tamen facta est universaliter in favorem religionis et ad occurrendum motibus omnibus volentium reclamare super nullitate professionum undecunque et quomocunque praetensa, et hoc pro communi quiete Religiosorum. Cui consonat Remigius Scropha, cit. qu. 8, art. 10, sic expresse ad rem dicens: *Imo rigorosius procedit contra istos, nam virtute Concilii infra quinquennium poterat nulliter professus praetendere nullitatem coram superiore suo et Ordinario. Modo hoc non sat est, non enim potest coram superiore litigare, sed oportet ire ad Sacram Congregationem.* Et peritissimus practicus de his materiis Pyrrhus Corradus, in cit. Praxi dispensation. apostol., lib. 5, cap. 14, n. 11 in fine, sic expresse concludit: *Quinimo licet antea de stylo introductum videretur, ut etiam intra quinquennium pro huiusmodi irritanda professione ad Romanam curiam, eiusque signaturam recurreretur, per quam eiusdem nullitatis declaratio committi consueverat eo item modo, quo ab ipso Concilio statutum est, nimirum Ordinario loci et superiori domus cum clausula; dummodo quinquennium lapsum non sit; ac indubitanter adhuc etiam potuisse eosdem superiores absque speciali rescripto intra dictum tempus super huiusmodi nullitate pronuntiare, ex quo contrarium colligi non potest ex contextu praedicti Concilii.* Attamen hodie omnis prorsus difficultas sublata est, cum Sacra Congregatio Conc. tam super hoc quam aliis capitibus circa huiusmodi professionem quid de caetero observandum sit, statuerit, dum praecipit, quod etiam infra quinquennium requiratur specialis Summi Pontificis commissio. Cuius quidem decreti tenorem, cum etiam quoad alios casus satis inconcusse servetur, hic adnectere visum est: et adducit ipsum decretum a nobis iam adductum supra n. 11. Vide ibi.

Unde si verum sit, quod dicti decreti tenor etiam quoad alios casus satis inconcusse servetur, et ut dicit Matthaeucc., loc. cit., declaratoria nullitatis professionis ex stylo curiae sit de reservatis Sacrae Congreg. Conc., non est ab hac sententia recedendum; quia stylus curiae facit ius, sicut lex canonica, aut constitutio papalis, text. in c. *Quam gravi* 6 de Crimine falsi, et expresse docent Pitonius, part. 2, discept. 47, n. 14; Gomez, in Regul. de subrogand., qu. 15, n. 4 in fine, et in Regul. de Triennial., qu. 7, num. 3; Ursaya, tom. 4, part. 2, discept. 19, num. 133 et seq., et alii passim. Stylus enim curiae dicitur interpres voluntatis principis. Card. de Luca, de Iudic.,

discurs. 3, n. 20. Tum quia dictum Urbani decretum editum est *ad occurrendum motibus, qui possent in religionibus oriri*, ut in ipso expresse dicitur: dicti autem motus possunt in religionibus oriri, non solum in reclamationibus pro nullitate professionum emissarum in conventibus non designatis, sed etiam in reclamationibus pro nullitate professionum proveniente ex aliis capitibus. Unde videtur dictum decretum observandum esse in omnibus reclamationibus pro nullitate professionum ex quocunque capite proveniente, cum ubi eadem est ratio, eadem sit legis dispositio. Leg. *Ideo* 27 ff. de Legibus, l. *Illud* 32 ff. ad legem Aquilianam, et c. *Inter corporalia* 2 de translatione Episcopi. Si autem talis non sit tenor et stylus curiae, tenenda est prima sententia propter nimis claram dispositionem Conc. Trid., cit. sess. 25, de Regularibus, cap. 19, expresse statuentis, quod reclamans pro nullitate suae professionis debet causam deducere coram superiore suo et loci Ordinario nullum aliud tribunal nominando et requirendo. Tum quia dictum Urbani decretum solum disponit, recurrendum esse ad Sacram Congregationem Concilii pro nullitate professionis orta ex defectu novitatus et professionis emissae in conventu non designato: ne verbum quidem facit de nullitatibus professionum provenientius ex aliis capitibus. Unde non est facienda extensio de casu ad casum; quia quod voluit, expressit, et si quid aliud voluisset, expressisset. Arg. c. *Inter corporalia* 2 de translatione Episcopi, § *Sed neque istud*; c. *Quia circa* 22 de Privilegiis, et c. *Ad audientiam* 12 de Decimis. Et de facto pro prima sententia resolvit novissime Sacra Congr. Concil., 24 Septembris 1740, et confirmavit Bened. XIV, 28 Septembris eiusdem anni 1740, dummodo causa nullitatis professionis proponatur coram Ordinario et superiore regulari coniunctim, et intra quinquennium a die professionis, quo elapso, recurrendum est omnino ad Sedem Apostolicam. Sic apud Thesaur. Sac. Congr. Conc., d. ann. 1740.

77 *Tertia conditio est, quod reclamans proponat causam nullitatis intra quinquennium a die professionis. Communis, textu expresso in Concil. Trident., loc. cit., ibi: Non audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis..... causas, quas praetenderit, deduxerit.*

78 Hinc via ordinaria post quinquennium in foro externo non amplius audiendus est reclamans contra professionem, etiamsi alleget, quod intra quinquennium ignoraverit nullitatem professionis suae, vel alias absque culpa sua a reclamando impeditus fuerit. Sic pluries declarasse Sacram Congregationem Conc., refert Fagnan., lib. 1 Decr., in cap. *Perlatum est* 1 de His quae vi metusve causa fiunt,

n. 40, his verbis: *Professi per vim et metum, elapso quinquennio a die professionis, non sunt audiendi, nisi infra quinquennium reclamaverint, etiamsi praetendant vim et metum semper durasse, ut olim, articulo saepius discusso, respondit Sacra Cong. Conc., cuius sententiam Greg. XIII ad se relatum approbavit; et idem tenet et refert Pignatell., tom. 3, consult. 37, his verbis: Felicis recordationis Greg. XIII ex sententia Congr. Conc. declaravit, eos, qui per vim vel metum se ad religionem praetenderent (fuisse adductos) nisi intra quinquennium reclamaverint, eo elapso, non esse audiendos, tametsi allegent vim et metum semper durasse: et sic tenent Donatus, tom. 1, tr. 12, qu. 13, num. 4; Pellizar., tom. 1, tract. 3, cap. 5, num. 45; Sanchez, de Matrim., lib. 7, disp. 37, num. 18; Reiffenstuel, l. c., n. 202, et alii passim, arg. Conc. Trid., loc. cit., ubi expresse dicit, quod quinquennium durat a die professionis tantum, ibi: *Nisi intra quinquennium tantum a die professionis*; quae particula tantum est exclusiva, affirmans id quod ponit, et negans omnes alios casus praeter expressos. L. *Ob aes alienum* 12 Cod. de Praediis et aliis rebus minorum, l. *Contractus* 23 ff. de Regul. iuris, cum similibus; tum quia Concilium statuit, quinquennium ad reclamandum concessum incipiendum esse a die professionis, et non a die notitiae nullitatis professionis, vel cessantis impedimenti. Et quod quinquennium ad reclamandum incipiat a die professionis, et non a die sublatis impedimenti vel impotentiae reclamandi, declaravit novissime Sacra Congreg. Concil., in Milevitan. *Nullitatis professionis*, 17 Maii 1723, teste Ursaya, in Miscellan. 1, litt. Q, n. 19.*

Unde qui vult reclamare post quinquennium 79 elapsam, debet obtinere restitutionem in integrum a Papa, cum Ordinarius post elapsam quinquennium a die emissae professionis non possit amplius se ingerere, ut disponit Trid., cit. sess. 25, cap. 19, de Regularibus, et ad obtinendam dictam restitutionem in integrum debet in simplici libello saltem summarie exprimere causas nullitatis suae professionis una cum causa, ob quam non potuit intra quinquennium reclamare; tunc enim solet a Papa seu a Sacra Congr. Conc. vel Episc. et Regul. concedi restitutio in integrum, constituto de nullitate et impedimento reclamandi intra quinquennium. Barbos., in Triden., cit. sess. 25, cap. 19, num. 9, cum aliis ibi citatis; Sanchez, loc. cit., num. 22; Donatus, loc. cit., qu. 14, et tom. 4, tract. 12, de profess. Monialium, qu. 30, num. 2; Reiffenstuel, loc. cit., n. 204; Monac., tom. 3, tit. 1, formul. 36, num. 3, et alii passim; et sic saepius respondit Sacra Congregat. Concil., et signanter in Colimbr., 24 Apr. 1630; in Mantuana, 16 Maii 1697, in Milevitana *Restitutionis in integrum*, 15 De-

cemb. 1703, in Neapolitana *Restitutionis in integrum*, 7 Sept. 1718, in Ceneten. *Restitutionis in integrum*, 16 Mart. 1720, et saepe alibi. Religiosus tamen recurrens intra quinquennium, et post ipsum reassumens instantiam non indiget restitutione in integrum, ut fuit resolutum a Sacra Congr. Conc., in Ceneten., 16 Mart. 1729.

80 Vir professus in monasterio monialium est illico eiiciendus, non obstante lapsu quinquennii, ut, pluribus adductis, probat Fagnanus, lib. 1 Decret., in cap. *Perlatum est* 1 de His quae vi metusve causa fiunt, n. 41. Vide supra num. 63.

81 Nulliter professus certo sciens coram Deo, et in conscientia ex aliquo essentiali defectu suam professionem esse nullam, si nolit eam ratificare, potest tuta conscientia in occulto discedere, ac etiam nubere; dummodo tamen sine gravi scandalo, aut alio maiori incommodo, aut praeiudicio abire possit. Navarr., lib. 3, consil. 89, de Regularibus; Sanchez, lib. 7, de Matrim., disp. 37, num. 11; Layman, lib. 4, tract. 5, cap. 5, num. 7; Donatus, tom. 2, tract. 12, qu. 21; Pirhing, lib. 3 Decretal., tit. 31, num. 184; Reiffenstuel, ibidem, num. 207, et, ipso teste, communis aliorum.

82 Si autem nulliter professus absque scandalo aut alio maiori incommodo, vel gravi praeiudicio religionis occulte discedere nequeat, nec in foro externo possit propter aliquod impedimentum probare certam nullitatem suae professionis, debet manere in religione, donec commoda occasio sine scandalo occulte fugiendi se offerat, et interim, absente scandali periculo, non tenetur ad vota, et regulam ordinis, cum, sua professione exstante certo nulla, non adsit titulus, unde in conscientia obligetur; debet tamen saltem in publico, ad evitandum scandalum, regulam ordinis observare, et consueta religioni servitia praestare in compensationem alimentationis et sustentationis interim a monasterio receptae. Sanchez, l. cit., n. 38; Pellizzar., tom. 1, tract. 3, cap. 1, n. 48, et c. 3, n. 56; Reiffenstuel, l. c., n. 208 et seq., et alii passim.

83 Nulliter professus, si dubitet an tacite vel expresse ratificaverit suam professionem, postquam scivit certo esse nullam, si nondum sit elapsum quinquennium a die professionis, potest adhuc reclamare; si autem sit iam elapsum quinquennium, tenetur perseverare in religione, nec potest per viam restitutionis in integrum reclamare, quia in dubio recurrendum est ad praesumptionem. Praesumptio autem ante quinquennium stat pro novitio, ut post quinquennium stat pro religione, arg. Conc. Trident., cit. sess. 25, cap. 19. Sic expresse Donatus, t. 2, tract. 12, qu. 9; Faustus, de Relig. statu, lib. 5, quaest. 87 in fine; Barbos., ad Trid.,

sess. 25, cap. 19, num. 13; Sanctarel., Variar. resolut., part. 1, qu. 48, num. 46; Merol., tom. 1, disp. 3, cap. 3, num. 283; Diana, part. 4, tract. 3, de Conscientia dubia, resolut. 40; Reiffenstuel, loc. cit., n. 212, et alii passim.

Nulliter professus potest professionem suam 84 ratificare sive tacite sive expresse. *Communis ac certa*, nec indiget probatione. Nisi tamen 85 habeat perpetuum impedimentum, quia talis nunquam potest ratificare professionem, nec tacite, nec expresse, sed tenetur, quocumque tempore decurso, reclamare vel occulte discedere. Nemo enim sanae mentis dicit quod vir v. g. in monasterio monialium mentito sexu professus, vel mulier mentito sexu professa in conventu religiosorum, lapsa quinquennio, non possit ex illo exire, sed ibidem teneantur remanere. Barbosa, ad Conc. Trid., sess. 25, cap. 19, n. 19; Navarr., consil. 26, n. 12 et ultim., de Regularib.; Donatus, t. 2, tract. 2, quaest. 10, et, ipso teste, communis aliorum.

Nulliter professus necessario scire debet, 86 suam professionem fuisse nullam ad hoc, ut eam valide ratificet, et sic de irrita fiat valida. Barbosa, ad Conc. Trid., cit. sess. 25, c. 19, n. 18; Navarr., lib. 3, tit. de Regular., consil. 5, n. 15 et 28, et consil. 39, n. 4; Pellizzar., tom. 3, tract. 3, c. 5, n. 57; Sanchez, de Matrim., lib. 7, disp. 37, n. 59; Layman, loc. cit., n. 9; Pirhing, l. c., n. 149; Reiff., loc. cit., num. 215; et, ipso teste, communis aliorum.

Nulliter professus potest valide suam ratifi- 87 care professionem absque novo consensu superioris, seu capituli regularis. Barbosa, ad Conc. Trid., cit. sess. 25, cap. 19, num. 17, cum aliis ibi citatis; Fagnan., l. 3 Decr., in cap. *Significatum est* 11 de Regularibus, n. 47; Navarr., consil. 35, n. 3; et consil. 46, n. 2, de Regularibus, in prima editione, et cons. 27, n. 2; et consil. 28, n. 3, in secunda editione; Rodrig., tom. 3 Qq. regul., qu. 17, artic. 3; Pirhing, l. c., n. 140; Reiffenstuel, l. c., a n. 219; Matthaeucc., cap. 41, *Officialis quoad professionem*, sub n. 17, vers. *Nota*, et alii passim. per text. in cap. *Cum virum* 12 de Regularibus, ibi: *Praesertim, si ratihabitione secuta*; cap. *Is qui monasterium* 1 de Regularibus in 6, ibi: *Seu professionem a se prius factam ratam expresse habeat*; cap. *Perlatum est* 1 de His quae vi metusve causa fiunt, ibi: *Si legitime probatum fuerit.... ipsam mulierem... quod fecit postmodum ratum habuisse; ipsam ad monasterium redire, et habitum depositum reassumere censura ecclesiastica compellatis*. Quae iura satis demonstrant, solam ratihabitionem professi desiderari ad hoc, ut professio nulliter facta efficiatur valida, nec praelati, seu religionis requiri novum consen-

sum, cum huius consensus iam interfuerit a principio validus, ut supponitur, et perdurare praesumatur; et quatenus requireretur, tamen Summi Pontifices, tanquam suprema ordinum regularium capita; cap. *Exiit*, § *Ad haec cum fratres*, de Verbor. signific. in 6, ut religionum paci et tranquillitati consulere, voluerunt illum supplere, admittendo professionem illam de irrita fieri validam per solam ratificationem seu ratihabitionem professi. Tum quia hoc indicat clausula rescriptorum, quae in curia dari solent illis, qui post quinquennium ex aliqua iusta causa reclamantes contra suam professionem restituuntur in integrum; in his enim rescriptis, teste Hyacintho Donato, tom. 2, tract. 12, qu. 14, n. 14; ordinarie inseritur clausula: *Dummodo professionem tacite vel expresse non ratificaverit*; qua Pontifex clare indicat professionem per solam profitentis ratihabitionem absque nulla nova acceptatione, aut consensu superiorum valide ratificari posse, cum, uti supponitur, superiores ignorant professionem fuisse invalidam, et consequenter in tali casu novum consensum non praestent, cum ignorantis nullus sit consensus; leg. *Non idcirco* 9 Cod. de Iur. et fact. ignorant., l. *Si per errorem* 15 ff. de Iurisdict.

88 Receptus pro laico seu converso, si in novitiatu de licentia, quorum interest, transeat ad statum clericalem, et subinde, anno probationis integre peracto, profiteatur, valida est eius professio; tunc enim, si a provinciali et definitorio examinatus, reperiatur instructus sufficienti literatura, aliisque ad clericatum requisitis, non videtur eis a decretis Clementis VIII prohibitum, quin possint illum ad clericorum statum transferre, cum pro eo tempore non sit adhuc irrevocabiler in statu conversorum. Sanctorus, in Statut., cap. 2, statut. 24, verb. *Alia difficultas*; Matthaeucc., cap. 41, *Officialis quoad professionem*, n. 21, et alii. Vide tamen ipsa decreta, § 23, ubi id expresse prohibetur; et sic tenet Donatus, t. 2, tract. 14, qu. 14. Vide ibi, et verb. *Transitus*, n. 5.

89 Si tamen iam professionem emisit in statu laicorum seu conversorum, non potest de sola licentia praelati regularis et definitorii transire ad statum clericorum, sed talis licentia obtineri debet a Sede Apostolica, quae ad id solet expedire breviam cum clausula: *De licentia tamen suorum superiorum*, quae debet intelligi copulative de illa generalis et provincialis simul, prout expresse declaravit Sacra Congreg. Episc. et Regul., de mandato Urbani VIII, die 2 Aug. 1630; apud Peyrin., de Praelat., qu. 3, c. 1, § 5, n. 149, nempe clausulam: *De licentia superiorum, in brevibus praedictis appositam, esse intelligendam de generali ordinis, et provinciali oblatores huiusmodi, ita ut pro eorumdem executione requiratur utriusque*

licentia et consensus. Vide verb. *Novitius*, n. 98, et § 23 dict. Decretor. Clement. VIII, et Donatum, Prax. regular., tom. 3, tract. 14, qu. 14 et 15, ubi recte ad rem; et verb. *Transitus*, n. 6 et 7.

Professus in una religione non potest transire ad aliam, etiam strictiorem, sine licentia Sedis Apostolicae. *Communis*, ex praxi et stylo curiae. Et transiens de licentia Sedis Apostolicae ad laxiorem religionem, etiam eiusdem ordinis, tenetur in secunda religione novum annum probationis peragere, et ibi professionem emittere. Sic Sacra Congr. Conc., quae apud Fagn., l. 3 Decr., in cap. *Ad apostolicam* 16 de Regularibus, num. 67, respondit: *Transeuntem de licentia Sedis Apostolicae ad laxiorem religionem, etiam eiusdem ordinis, teneri in secunda religione novum annum probationis peragere*.

Excommunicantur omnes, qui quandocumque virginem, vel viduam, vel aliam mulierem coegerint invitam ad ingrediendum monasterium, vel habitum suscipiendum religionis, vel ad professionem emittendam. Conc. Trident., sess. 25 de Regular., c. 18. Item, qui consilium, auxilium, favorem dederint, quique scientes, eam non sponte facere, quoquo modo eidem actui, vel praesentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint; Conc. Trid., ib. Non excommunicantur tamen ii, qui per vim inductivam, non coactivam, coegerint virginem monasterium ingredi. Sic decisum refert Barbos., de offic. et potest. Episcop., p. 3, alleg. 104, n. 2, et in Conc. Trid., cit. sess. 25, c. 18, n. 5. Excommunicantur et ii, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine iusta causa impedierint. Conc. Trid., l. c.

Dictam tamen excommunicationem latam a Concilio Trid., cit. sess. 25, cap. 18, contra cogentes ad religionem vel ad professionem emittendam, seu ab ipsa retrahentes mulieres, non incurrunt sic cogentes aut retrahentes viros, ut de communi tradunt Barbos., in dicta sess. 25, c. 18, n. 6; Bonac., tom. 1, de Excomm., disp. 2, qu. 6, punct. 2, n. 15; Passerin., de Statib. hom., tom. 3, quaest. 189, art. 9, n. 24; Don., tom. 2, p. 2, tract. 1, de Recipiend. ad habitum, qu. 12, n. 4; Monac., tom. 3, tit. 1, form. 36, n. 9; Sanchez, t. 1, decal. l. 4, c. 4; Suar., tom. 5 de Censur., disput. 25, sect. 7, n. 8; Rodriguez, tom. 3 Qq. regular., qu. 14, art. 3, et alii passim. Attamen sic cogentes vel retrahentes viros, graviter peccant, et possunt ab Ordinariis puniri iuris remediis, id est censuris, ut pluries respondit Sacra Congreg. Conc., et signanter in Hispalen., 23 Sept. 1690, ibi: *Archiepiscopus procedat ad censuras contra patrem, si adhuc vivat*; 26 Sept. 1690, ibi: *Archiepiscopus procedat*

contra matrem cogentem prout de iure; in Mediolanen., 7 Febr. 1700, ibi: *Ordinarius procedat iuris remediis contra patrem cogentem.*

98 Professio regularis varios habet et sortitur effectus respectu religiosor. eam emittentium. Primo, per religiosam professionem confertur professo perfectissima remissio omnium peccatorum, tam quoad culpam, quam quoad poenam; dummodo tamen profitens sit in statu gratiae. *Communis*, cum S. Thoma, 2-2, qu. 189, art. 3, ad tertium; Rodrig., tom. 2, qu. 88, art. 1; Layman, lib. 4; tr. 5, cap. 11, n. 1; Reiffenstuel, l. c., n. 187; Miranda, tom. 1, qu. 25, art. 8, arg. can. *Quis aliquando* 87, § *His auctoritatibus*, d. 1 de Poenitentia, ubi dicitur, quod ingredientes religionem nulla amplius pro commissis criminibus poenitentia sit iniungenda; et concordat Novell. 5, ubi Iustinianus imperator in princip. sic expresse dicit: *Conversacionis monachalis vita sic commendare novit Deo ad hoc venientem hominem, ut omnem humanam eius maculam detergat*; ubi Glossa, verb. *Maculam* explicat, id est *purgat a peccatis*. Unde Sancti Patres, ut S. Hieronymus, epist. 8 et 25; S. Bernardus, lib. de Praecepto et dispens., ad finem, professionem communiter vocare solent *secundum baptismum*; et Paulus V, inter alios Summos Pontifices, const. incip. *Romanus Pontifex*, expresse concessit indulgentiam plenariam omnibus regularem professionem emittentibus. Imo S. Bernardinus Senensis, in Quadragesim., tract. 2, serm. 24, art. 1; Pellizzarius, tom. 1, tract. 3, cap. 4, num. 12; Sa, verb. *Religio*, n. 17; Carthus., in opusc. de Profession. mon.; Paulus Mezeiger, tract. 8, disp. 39, artic. 5, n. 4, et alii, contra Sanchez, addunt hanc plenariam omnium peccatorum remissionem obtineri, quoties religiosus professionem suam renovat, etiam privatim. Et novissime Clemens XII, die 30 Martii 1735, constit. incip. *Cum sicut*, expresse concessit indulgentiam plenariam omnibus religiosi nostri Franciscani ordinis, qui confessi, et sacra communione refectionem professionem suam quomodocunque renovaverint quotannis die 16 Aprilis, in qua S. P. N. Franciscus una cum sociis suis anno 1209. professionem emisit in manibus Innocentii III, et dicta constitutio, ut ab omnibus in promptu habeatur, hic ad litteram datur:

Indulgentia plenaria perpetua pro omnibus religiosi, qui die 16 Aprilis professionem suam renovaverint.

CLEMENS PAPA XII

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum, sicut dilectus filius Iosephus Maria ab Eborae commissarius generalis Fratrum ordinis Minorum S. Francisci de Observantia nuncupa-

torum, Nobis nuper exponi fecit, Fratres quorumcunque conventuum dicti ordinis professionem regularem die 16 mensis Aprilis, qua die S. Franciscus de Assisio eiusdem ordinis fundator, una cum suis sociis professionem huiusmodi in manibus fel. record. Innocentii III, praedecessoris Nostri, ut fertur, emisit, quomodolibet singulis annis renovare consueverint: Nos, ut opus tam pium maiori cum fructu fiat, et ad augendam eorumdem fratrum devotionem, et animarum salutem, coelestibus Ecclesiae thesauris pia charitate intenti, omnibus et singulis quorumcunque conventuum fratribus ordinis praefati praesentibus et futuris vere poenitentibus et confessis, ac sacra communione refectionis, qui praedicta die 16 mensis Aprilis professionem praefatam quomodolibet renovaverint, ut praefertur, ac pro christianorum principum concordia, haeresum extirpatione, ac S. Matris Ecclesiae exaltatione, pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus praesentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem, ut earumdem praesentium litterarum transumptis seu exemplis, etiam impressis, manu alicuius notarii publici subscriptis, et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quae adhiberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae. Dat. Romae apud S. Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris, die 30 Martii 1753, pontificatus nostri anno 5.

F. Card. OLIVERIUS.

Secundo, professio religiosa exstinguit omnia 99 vota prius emissa. *Communis*, textu expresso in cap. *Scriptura* 4 de Voto et voti redemptione, ibi: *Reus facti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuum noscitur religionis observantiam commutare.* Et hoc, etiamsi quis voverit aliam religionem 100 etiam strictiorem intrare, textu expresso in cap. *Qui post votum* 5 de Regularibus in 6, ubi etiam assignatur ratio, ibi: *Qui post votum a se de certa religione intranda emissum, religionem aliam etiam laxiorem ingreditur et proficitur in ipsa, potest (voto non obstante cui tanquam simplici per votum solemne noscitur derogatum) manere licite in eadem; pro voto tamen non completo erit eidem poenitentia imponenda.*

Tertio, professio religiosa aufert irregulari- 101 tatem ex natalium defectu provenientem in ordine ad suscipiendos sacros ordines, ita ut etiam spurii in religione aliqua professi ad sacros ordines, absque alia dispensatione promoveri possint. Non possunt tamen absque Sedis Apostolicae dispensatione promoveri ad praelaturas vel dignitates ecclesiasticas. *Communis*, textu

expresso in cap. *Ut filiis* 1 de Filiis presbyterorum, ibi: *Ut filii presbyterorum, et caeteri in fornicatione nati ad sacros ordines non promoveantur, nisi aut monachi fiant, vel in congregatione canonica regulari viventes; praelationem vero nullatenus habeant.* Aliae autem irregularitates non auferuntur per professionem religiosam, ut cum communiori et probabiliiori docent Rodriguez, to. 1, qu. 13, art. 3; Layman, loc. cit.; Sanchez, lib. 5 Mor., cap. 5, n. 9; Pelizzar., loc. cit., n. 33; Reiffenstuel, loc. cit., n. 189; Rebuffus, Navarrus, Henriquez, Suarez, et alii; textus enim in cit. cap. *Ut filii presbyterorum*, loquitur de illa sola et nulla alia, et quidem ad solum effectum suscipiendi sacros ordines. Si enim voluisset extendere etiam ad alias irregularitates, expressisset: quod enim voluit, expressit, arg. cap. *Inter corporalia* 2 de translatione Episcop., § *Sed neque istud*, cap. *Quia circa* 22 de Privileg., et cap. *Ad audientiam* 12 de Decimis. Unde cum iura ad alias non extendant, neque nos cum iurium correctione extendere debemus; arg. cap. *Quae a iure* 28 de Regul. iuris in 6, ibi: *Quae a iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.*

103 Quarto, professio religiosa dirimit non solum sponsalia, sed etiam matrimonium iam contractum, et nondum consummatum. *Communis*, textu expresso in cap. *Verum* 2, cap. *Ex publico* 7, et cap. *Ex parte* 14 de Conversione coniuratorum.

104 Estque definitum a Concilio Tridentino, sess. 24, de Matrimonio, canon. 6, ibi: *Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.* Et in hoc votum solemne professionis differt a voto solemni ordinis sacri; cum hoc dirimat solum matrimonium contrahendum, seu sponsalia, et nullatenus matrimonium iam contractum, licet nondum consummatum. *Communis*, ob claram dispositionem Ioann. XXII, in Extravagant. *Antiquae concertationi*, unic., de Voto et voti redemptione ibi: *Antiquae concertationi finem cupientes imponere, ac animarum periculis inde provenientibus salubriter providere, de fratrum nostrorum consilio praesenti declaramus edicto, quod licet votum solemnitatum per sacri susceptionem ordinis quantum ad impediendum matrim. contrahendum, ac ad dirimendum, si post contractum fuerit, secundum statuta canonum sit efficax reputandum; ad dissolvendum tamen prius contractum, etiamsi per carnis copulam non fuerit consummatum; cum nec iure divino, nec per sacros canones reperitur hoc statutum, invalidum est censendum.*

105 Quinto, professio religiosa tollit maculam quoad actus temporales, ita ut, qui ante professionem ratione periurii, furti, et huiusmodi

ineptus erat ad ferendum testimonium in iudicio, per professionem rehabilitetur, et aptus reddatur ad ipsos et similes actus, ut colligitur ex Novell. 5, ubi Iustinianus imperator sic expresse dicit: *Conversationis monachalis vita sic est honesta... ut omnem humanam maculam detergat.* Idque docet Glossa communiter recepta in cap. *Cum deputati* 16 de Iudiciis, verb. *Nationis*, in fine; Abbas, ibidem, in fine; Sanchez, loc. cit., n. 27; Layman, loc. cit., n. 4; Reiffenstuel, l. c., n. 192, et alii passim.

Sexto, professio religiosa liberat professum 106 a patria potestate. Glossa communiter recepta in l. *Si ex causa* 9, § 4, de Minoribus; Pirhing, lib. 3 Decret., tit. 31, n. 141; Reiffenstuel, ibid., n. 191; Sanchez, lib. 5 Moral., c. 5, n. 20; Layman, lib. 4, tract. 5, cap. 10, n. 5, et alii passim. Professus enim a die professionis transit omnino in potestatem superiorum regularium et consequenter a patria potestate eximitur; non tamen in iis, quae in damnum religiosi cedere possunt, quia, ut habetur in c. *Quod ob gratiam* 16 de Regul. iuris in 6, ibi: *Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum;* unde professus retinet iura suitatis et successionis, et si post professionem filio bona obveniant, ad peculium quasi castrense reducuntur. Authentic. *Presbyteros* Cod. de Episcop. et cleric.

Septimo, professio religiosa tollit filii ingratitudinem erga parentes, ita ut, si proles post datam exhaeredationis causam monasterium ingrediatur, et in ipso profiteatur, ipso iure exhaereditatio cesset quamvis reconciliatio subsequuta non sit, prout docent Covarruvias, de Testament., cap. 16, n. 28; Abbas, volum. 2, consil. 7; Felinus, in cap. *Rodolphus* de Rescriptis; Glossa, in l. *Deo nobis* Cod. de Episc. et cler., arg. can. *Non liceat* 10, caus. 19, qu. 3, ibi: *Non liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab haereditate repellere monachos factos, quamvis, dum laici fuerint, in causam ingratitudinis incideriat;* Novell. 123, cap. 41, ibi: *Nullam vero licentiam damus, aut parentibus filios aut filiis parentes saecularem vitam sectantes et relinquentes, velut ingratos a sua excludere haereditate, monasterium aut monasticam vitam subsecutos.*

Regulares non tenentur ratificare suam pro- 108 fessionem coram Episcopo ante susceptionem sacrorum ordinum; non obstante, quod id fuerit demandatum in pluribus conciliis provincialibus et synodis dioecesanis; cum enim in Conc. Rom. sub recolendae memoriae Benedicto XIII, anno 1725, celebrato, fuerit quaesitum aliquod medium ad retrahendos regulares ab impugnatione propriarum professionum, circa quas in forensibus iudiciis saepissime succumbunt; re mature perpensa a particulari Congregatione, non fuit approbatum temperamen-

tum istud, ut obligarentur religiosi ante susceptionem sacrorum ordinum ad ratificandas eorum professiones, mediante formula impressa in Appendice ad synodum Fulginatens. Episcopi Baptistelli fol. 153 vel alia simili forma, ut refertur in folio Congregationis Concil. in Policastren., 24 Augusti 1726, his verbis: *Qua potissimum de causa in ultima synodo Romana non fuit determinatum, quod regulares ante receptionem sacrorum ordinum professionem ratificarent; licet in plerisque synodis, et signanter Mediolanensibus sub S. Carolo Borromeo, id fuerit statutum; et in contraditorio partium admissum fuerit a Congregatione particulari super examine ultimae synodi Fulginatensis.* Sic apud Ursayam, tom. 6, part. 2, disceptat. 32, num. 114, qui tom. 1, part. 1, discept. 1, a n. 55 ad 58, et discept. 4, n. 42, plura refert decreta.

109 Et hoc omni fundamento rationis et iuris; quia cum talis ratificatio professionis esset prae-cise facta, ut imperata ad suscipiendos sacros ordines, non esset voluntaria, sed necessaria et strangulatoria, adeoque nullam haberet vim validandi invalidam professionem, ut in fortioribus terminis constitutionum diversarum religionum a Summis Pontificibus approbatarum et praecipientium annualem ratificationem seu renovationem professionis, pluries resolvit Sacra Congreg. Conc., et signanter in Lingonien., 12 Aprilis et 30 Decembris 1698, ubi adducta fuit eadem ratio his verbis: *Perchè essendo detta ratifica necessaria, e di Regola, non può dirsi approvazione volontaria;* prout ad valorem professionis requiritur. Et sic etiam in Cephaluden., 4 Februarii 1669; in Mantuana, 9 Iulii 1701; in Milevit., 8 Augusti 1701, et in Viennen., 26 Ianuarii 1721, et 8 Febr. ac 12 Septembris 1721, apud Thesaurum Resolution. Sacra Congr. Concilii, tom. 2. Unde in supradicto Concilio Romano, tit. 21, de Regularibus, cap. 1, fuit solum statutum, quod regulares ad subdiaconatum promovendi, authenticum Episcopis testimonium de solemnemissa professione, et exercitiis spiritualibus factis exhibeant, ibi: *Antiqua cum sit ecclesiae consuetudine inductum, et apostolicis constitutionibus probatum, ut regulares tantummodo, quibus gloriosum est mendicare, non alio, quam paupertatis seu professae ab eis approbatae religionis titulo, sacris possint ordinibus initiari, attendant Episcopi, ne regularium quempiam ad subdiaconatus ordinem promoveant, si initiandus ipse, ut exploratius de requisito valeat ordinationis titulo constare, expressam de solemnemissa per eum emissa regulari professione, proprii non secum attulerit fidem superioris, deque praevis exercitiis spiritualibus peractis attestationem non exhibuerit, una postmodum cum dimissoriis litteris servandam in archivio episcopali.*

Additur attendenda sequens resolutio :

110

Decretum editum in Sicula restitutionis in integrum, et nullitatis professionum.

Cum plures religiosi regularium ordinum regni, et provinciae Siciliae a religione egressi vigore sententiarum super nullitate eorum professionis minus legitime obtentarum, Sacrae huic Congregationi Concilii preces direxerint pro facultate missam celebrandi, quippe qui suspensionis poena obstricti remanserunt ex defectu congrui patrimonii, tria hac occasione in quibusdam Siciliae dioecibus ex ipsis etiam eiusdem regni Ordinariis relationibus contra Sacri Concilii Tridentini praescriptum nulliter et vitiose peragi detectum fuit. Primum est, quod Ordinarii locorum de asserta professionis nullitate post elapsam quinquennium, praecipue si recurrentes ad reclamandum intra idem quinquennium legitimo impedimento detenti non fuerint, non indulta ab Apostolica Sede restitutione in integrum, quorundam doctorum opinionibus, alioquin reprobatis, innixi, praesumunt agnoscere, sententiam de illa ferentes, et inter eos, praesertim Episcopus Cataniensis, asserto quodam privilegio, sive immemorabili illius curiae consuetudine suffultus, praetendit, sententiam nullitatis professionis dicere posse tum intra, tum post elapsam quinquennium ab eius emissionem, et sive regulares ab illa reclamantes vota emisissent in eius dioecesi, sive in aliena, dummodo in aliquo eiusdem dioecesis loco et conventu, dum reclamant, ex obedientia fuerint constituti. Secundum, quod ab eisdem Ordinariis, tam exacto iam quinquennio, quam illo adhuc decurrente, eduntur sententiae invalidam declarantes professionem, superioribus conventuum, in quibus professio emissa fuit, non auditis. Et tertium denique, quod ipsi etiam superiores regulares super asserta nullitate professionis, nec habito, nec requisito Ordinarii loci iudicio, aliquando sententiam pronuntiant. Quae quidem omnia cum aperte repugnent non solum notissimae Tridentinorum Patrum dispositioni sub cap. 19, sess. 25, de Regular., verum etiam iteratis Sacrae huius Congregationis resolutionibus, idcirco ne deinceps tot consultissima decreta amplius violentur, eminentiis VV. deliberandum proponitur:

An, et quomodo sit providendum in casu, etc.

Die 24 Septembris 1740, Sacra Congregatio eminentissimorum S. R. E. Cardinalium Concilii Trident. interpretum censuit: *Providendum iuxta modum a domino secretario explicandum, facto verbo cum sanctissimo.*

Modus autem est, quod scribatur Episcopo 111 Cataniensi aliisque praesulibus provinciae Siciliae, nullum Episcopum sive ordinarium, inaudito superiore regulari conventus, in quo fuit emissa professio, neque ullum superiorem re-

gularem independentem ab Episcopo vel ordinario posse, sub poena privationis officii, et vocis activae et passivae ipso facto incurrenda. Causas nullitatis professionis cognoscere, sed eas coniunctim ab iisdem Episcopo vel Ordinario loci ac superiore regulari esse decidendas, sive professionis invaliditas a religiosis, sive ab ipsa religione ex quocunque capite proponatur. Restitutionem vero in integrum adversus lapsum quinquennii, quod a die professionis decurrit, etiamsi perduraverit causa metus, aut aliquod aliud impedimentum fuerit ad reclamandum interiectum, a S. Sede omnino esse impetrandam iuxta decreta alias edita, non obstante quacunque contraria consuetudine, etiam immemorabili, et quolibet asserto privilegio. Religiosos autem de quibus agitur, et quorum professio contra formam Sacri Concilii declarata fuit invalida, teneri intra terminum unius anni resumere habitum, et ad claustra redire, tam pro obtinenda a S. Sede restitutione in integrum, quatenus illa indigeant, quam pro instituendo iudicio servatis servandis super nullitate suae professionis, quatenus hanc velint deducere, eoque termino elapso, si non paruerint, habendos esse tanquam apostatas; et tandem quoad licentias ab ipsis petitas celebrandi, firma pro nunc manente eorum suspensione, seorsim deinceps providebitur, iuxta singulorum preces et circumstantias. Hanc vero resolutionem significandam esse procuratoribus generalibus ordinum, qui superiores locales de illa moneant, et Sacram Congregationem de executione certiores reddant: factaque de praemissis per infrascriptum secretarium relatione sanctissimo Sanctitas Sua praedictam Sacrae Congregationis sententiam in omnibus approbavit die 28 Septembris 1740. Sic expresse habetur ad calcem tomi 9 Thesauri resolutionum Sacrae Congregationis Concilii, quae exaratae fuere ab undequaque dignissimo eminentissimo et reverendissimo Cardinali Cavalchino, tunc eiusdem S. Cong. secretario, qui eruditissime suo more in dicta Sicula, pag. 35 ad 45, ibidem impressa, plurima ad rem egregia documenta et decreta adducit merito ibi videnda.

¹¹² Alia ad rem. Vide verb. *Habitus, Metus, Moniales*, art. 1, *Novitius*.

¹¹³ Professio in ordine regulari strictiore emissa ab eo, qui antea in laxiori professus fuerat, pendente iudiciali oppositione priorum superiorum, valida aut invalida censenda erit, prout sententia pro una aut altera parte emanaverit. Benedictus XIV, tom. 2, Constit. 25 incip. *Ex quo*.

¹¹⁴ Pro impugnanda validitate professionis regularis attendenda est eiusdem Pontificis novissima Const. 47, incip. *Si datam*, in qua varia

¹¹⁵ statuit. Primo, quod reclamatio adversus professionem factam per vim et metum, aut ante

debitam aetatem, fiat intra quinquennium tantum a die professionis coram superiore suo et Ordinario iuxta decretum Concilii Tridentini, et hoc sive agatur de professione regularium, sive monialium: quod aequè procedit in casu actionis intentatae ex parte religionis. Secundo, quod actio serio intentata intra quinquennium, licet deserta, adhuc post elapsam dictum quinquennium, iudicanda sit ab Ordinario et superiore regulari; et superior regularis sit superior localis illius monasterii, in quo reclamans professionem emisit, et quidem actualis, quo tempore causa super nullitate professionis in iudicium deducitur, et quoad moniales superior sit ille, cui concreditum est monasterii regimen, non autem confessarius; et pro monialibus Ordinario subiectis, solus ipse intra quinquennium de professione reclamantium iudicet. Tertio, quod si superior regularis tale iudicium assumere nolit aut non possit, vices suas delegare valeat alteri, vel regulari, vel etiam ecclesiastico saeculari iuris canonici perito, qui una cum Ordinario iudicis partes exerceat, nec possit ius suum cedere Ordinario loci, ut solus procedat. Et quod discrepantibus inter se iudicibus, causa censeatur ad Sedem Apostolicam devoluta. Quarto, quod ad eandem Sedem Apostolicam, seu Sacram Congregationem Concilii privative spectet causa professionis emissae extra conventus pro novitiatu assignatos. Quinto, quod nullus regularis adversus suam professionem reclamare possit, nisi intra religionis suae claustra existat, et habitu regularis reassumpto, si ipsum antea deposuerit. Sexto, quod sub poena nullitatis iudicium in niti debeat rigorosis probationibus ac processibus iudicialibus, et testes examinandi sint, et super articulis a reclamante exhibitis, et iuxta interrogatoria danda ab altera parte, nec non citentur defensores monasterii, in quo fuit professio emissa, et omnes interesse habentes.

Septimo, quod in singulis dioecesibus deputetur ab Ordinario aliquis probitate et doctrina commendatus, sive regularis, sive ecclesiasticus saecularis, iuxta disposita pro defensore matrimonii, cui *Defensoris professionum* munus imponat, ac ei pro honorario, aut mercede, et pro expensis ad id necessariis assignet, quod iudex prudenter arbitratus fuerit exsolvendum ex bonis a professo renuntiatis in religionis ingressu, si quae habuerit, aut in defectu, id suppleat ipsa religio, si sit bona temporalia possidens. Si autem non adsint bona renuntiata, nec ipsa religio bona possideat, tunc defensori professionis satisfiat ex pecuniis multarum illius tribunalis, in quo causa agitata fuerit, sive alterius, prout statuit de matrimonii defensore in Const. incip. *Dei miseratione*. Octavo, quod lata sententia a superiore regulari et ab Ordinario loci, si ipsa pro validitate professionis fuerit, nec professus ad iudicium

secundae instantiae appellaverit, vel etiam ulterius eadem causa retractanda fuerit in omnibus hisce iudiciis mandat, defensorem professionis ex officio deputatum semper adesse, et a prima sententia pro nullitate lata semper appellare debere, prout statuit de defensore matrimonii. Nono, quod sicuti constituit legitimas poenas adversus eos, qui post unicam sententiam pro prioris matrimonii nullitate, sive pendente appellatione, sive ea per incuriam aut fraudem defensoris non interposita, ausi fuissent novas nuptias contrahere, atque decrevit nemini licere ad altera vota transire, nisi duae saltem sententiae conformes pro nullitate prioris matrimonii emanaverint; ita si quis professus post unicam sententiam pro nullitate suae professionis pronuntiata, sive pendente, sive omissa culpabiliter appellatione a religione exire, ac habitum regularem abiicere praesumpserit, statuit eum subiaceri omnibus poenis atque censuris a sacris canonibus et a constitutionibus apostolicis latis atque sancitis, decernendo nunquam posse professum a religione discedere, nisi duas saltem sententias conformes pro nullitate suae professionis obtinuerit.

Decimo, quod, sicuti supra dictum est, iudices primae instantiae super validitate professionum intra quinquennium iudicialiter impugnatarum esse debeant superior regularis, simulque Ordinarius loci: si vero eadem causae in secunda aut ulteriori instantia sint discutiendae, devolvantur ad quos de iure ab Ordinariis sententiis appellatur, ita tamen, ut hi quoque iudices procedere et iudicare debeant una cum superiore regulari, non quidem illius monasterii, in quo reclamans professus est, sed alterius monasterii eiusdem ordinis in eorum civitate aut dioecesi existentis, vel eo non existente, cum superiore viciniore monasterii eiusdem pariter ordinis seu cum alia persona ecclesiastica, cui iuxta praemissa superior ille, ad quem pertinet, suas vices ad hunc effectum delegaverit. Si autem huiusmodi causae in secunda aut ulteriori instantia ad Sedem Apostolicam devolvantur, et a praedicta Congregatione Concilii, sive ab altera Episcoporum et Regularium, aut denique ab auditoribus Rotae, ut respective assolet, discutiendae fuerint, nullus sit locus ad iudicandum superiori regulari, qui neque tunc ad ferendam sententiam admittitur, cum, ut supra dictum est, agitur, etiam intra quinquennium de professione emissa in monasterio pro novitiatu minime designato.

Undecimo, quod praemissa locum habeant etiam in curia eminentissimi Cardinalis Vicarii pro tempore in urbe eiusque districtu.

Duodecimo, quod elapso quinquennio, remedium restitutionis in integrum ad Sedem Apostolicam privative pertineat, sive ex parte professi, sive ex parte religionis huiusmodi instantia proponatur; si autem quandoque a Sede

Apostolica eius concessio inferioribus iudicibus delegetur, ii non nisi praevio processu et maturo examine cum assistentia defensoris professionis in utroque ad id procedere debeant, nec una eorum resolutio favorabilis pro restitutione in integrum sufficiat, nisi ea per secundam conformem, iterato causae examine, auditoque semper defensore professionis, confirmata fuerit, et reclamans remanere debeat in religione, donec praeviis duabus conformibus resolutionibus pro restitutione in integrum sententia super nullitate professionis ab ipsis, ut supra delegatis superiore regulari, et Ordinario loci legitime lata fuerit. Reprobando interim praxim illorum superiorum, qui reclamantibus adversus professionem sive intra quinquennium, sive post eius decursum, contradictores se non exhibeant, aut etiam aperte suffragentur. Tertio-
decimo, quod Episcopi iustis gravibusque poenis procedant contra inferentes vim et metum, et ad id consilium, auxilium vel favorem dantes; et quod iudices ad exactam iustitiae lancem omnia ad id facientia expendant, ac numerum et qualitatem testium, aliasque omnes circumstantias sedulo animadvertant, eis districtae praecipiendo, ut in cunctis ad eorum officia pertinentibus, a iustitiae tramite et a praescriptis sibi legibus ne minimum quidem discedant; ac meminerint omnium, quaecunque gesserint, severissimam sibi rationem tum apud divinum iudicem, tum apud homines fore reddendam.

ADDITIONES CASINENSES.

Operae pretium facturos esse ducimus, si memoratam hic supra Benedicti XIV constit., incip. *Si datam*, super nullitate professionis regularium, hic ad litteram afferamus; estque porro huiusmodi:

De ordine servando in causis super nullitate professionis regularis.

BENEDICTUS Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Si datam hominibus fidem frangere, conventionesque eas, quae ab humanis legibus robur accipiunt, abrumpere ac violare non licet; multo magis necesse est obligatum Deo mentis propositum immutabiliter servari, Nosque praesertim, utpote sacrarum legum custodes a Deo constitutos, oportet earum pactionum, quae divino et ecclesiastico iure indissolubiles sunt, perpetuam firmitatem et observantiam asserere. Eam ob rem iam usque ab anno Incarnationis Dominicae 1741, Pontificatus nostri II, Apostolicas litteras dedimus, incip. *Dei miseratione*, in Bullario nostro deinde editas, to. I, n. 33, quibus certum praescriptum ordinem in tribunalibus ecclesiasticis servandum, cum in ipsis discuti et definiri deberent causae, in quibus

de nullitate alicuius matrimonii contracti ageretur; non eo quidem consilio, ut si quod forte matrimonium cum impedimento aliquo dirimente initum fuisset, de illius nullitate iudicium postulari aut fieri prohiberemus; sed ut in hoc gravissimo iudicii genere, in quo de sacro connubiorum foedere agitur, pleniori veritatis elucidationi consuleremus; utque iudices, non sine certissima cognitione omnium, quae ad rem maxime conducunt, huiusmodi vinculum ex tot rationibus insolubile, sententiis suis, tanquam irritum ab initio, dissolverent. Cuius quidem constitutionis utilitas, Deo favente, ad hunc diem aperte comprobatur; cum ex eo tempore neque tot causae super praetensa matrimoniorum nullitate in tribunalibus pendeant; nec tam frequenter, ut antea, Nobis exhibeantur preces pro obtinendis dispensationibus super matrimonio rato, et nondum consummato; dum scilicet ante omnium oculos propositae sunt difficultates paulo quidem maiores, sed omnino iustae, quae et novo ordine a Nobis statuto, cuilibet superandae se offerent, antequam optatum finem assequatur.

Quemadmodum itaque pro matrimoniis carnalibus a Nobis provisum fuit, ita nunc de spiritualibus animarum nexibus, de religiosis videlicet utriusque sexus regularium professionibus, pari ratione statuere decrevimus: nimirum certam normam ac methodum tradere, quam observare debeant iudices ecclesiastici, quoties iudicia super nullitate professionum in aliquo ordine regulari a Sede Apostolica approbato factarum, coram ipsis agitari contingat; neque id quidem ad hunc finem, ut aditus intercludatur iis qui iustis de causis huiusmodi actiones intentare velint, ac postulent, professionem a se factam ex capite nullitatis, irritam declarari; sed ut ipsi iudices rerum veritatem in specie dignoscere, suasque sententias indubiis fundamentis innixas proferre valeant; ac ne unquam ex ignorantia factorum, aliquem decernant solutum vinculo, dum is forte, valida solemnium votorum professione emissa, religioso ordini, cui nomen dedit, reipsa maneat astrictus. Qua ex methodo a Nobis tradenda hunc fructum similiter obventurum speramus, ut et rariores in posterum in tribunalibus futurae sint causae super praetensa professionum nullitate; et qui deinceps huiusmodi nullitatis declarationem in foro externo obtinuerint, et consequenter a religione discesserint, non amplius anxia aut male tuta conscientia vivant, ac propterea ad Nos aut ad officium Poenitentiarum Nostrae Apostolicae, ut non semel evenisse novimus, confugere cogantur, occultato (ut moris est) in precibus nomine, fatentes sententiam super professionis nullitate pravis artibus extortam a se fuisse, decepto iudice, vel per mendacia in facti expositione adhibita, vel per corruptos testes; ideoque efflagitantes, ut ex gra-

tia et dispensatione apostolica, facultas manendi in saeculo ipsis indulgeatur.

Ut autem ordinate procedamus, distinguendum initio est inter regulares illos, qui intra quinquennium a die factae professionis, de illius nullitate actionem promovent: et eos qui post elapsam quinquennium reclamant. Quod ad priores attinet, celebre est de illis decretum Sacrae Tridentinae Synodi, sess. 25, de Regul., cap. 19, in haec verba: *Quicumque regularis praetendat, se per vim et metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat, ante aetatem debitam professum fuisse, vel quid simile, velitque habitum dimittere quacunque de causa, aut etiam cum habitu discedere sine licentia superiorum, non audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, et tunc non aliter nisi causas, quas praetenderit, deduxerit coram superiore suo et Ordinario.* In quo sane decreto, licet in littera, virorum regularium duntaxat mentio fiat, nihilominus etiam feminae religionem professae comprehenduntur; cum ex regulis iuris, masculinum genus etiam femininum includat, ubi una eademque causa pro feminis aequae ac pro masculis militat. Quamvis autem decreti verba satis clara sint, variae tamen quaestiones circa eorum sensum ac vim excitatae fuerunt.

Cum etenim ibi sermo duntaxat sit de regulari professo, qui suam professionem nullam fuisse contendat: *Quicumque regularis praetendat, se per vim et metum ingressum fuisse religionem*, etc., nihil vero expresse statuatur de ipsa religione, cuius aliquando interest alicuius alumni sui professionem irritam declarari; ut si quis exempli causa, comperiat occultum aliquod impedimentum non revelasse, de quo interrogatus fuerat, adiecta declaratione, quod, eo forsan existente et non patefacto, ipsius admissio a religione minime rata habenda foret; hinc dubitatum fuit, an in huiusmodi casu solus superior regularis sine Ordinario procedere posset, an vero etiam in hac facti specie discutienda esset causa coram regulari superiore simul et Ordinario loci. Super quo Congregatio Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium ad ipsius Concilii Tridentini interpretationem ab Apostolica Sede deputatorum constanter decrevit causas huiusmodi super nullitate professionis, tam a regulari professo quam a religione intra quinquennium in iudicium deductas, et a superiore regulari, et ab Ordinario loci simul cognoscendas esse.

Cum item quinquennium, intra quod admittitur reclamatio adversus professionem, sancta synodus computandum voluerit a die professionis; cumque potior atque communior causa, quae pro nullitate professionis adduci solet, in metu consistat; metus autem per totum quinquennium, atque etiam ulterius, aliquando perseveret quaesitum fuit, an, ubi de metu agi-

tur, initium quinquennii desumendum sit ab ipso die professionis emissae, an vero a die, quo professus liberam reclamandi facultatem habere coepit. Eadem vero Congregatio declaravit, in utroque pariter casu, concessum quinquennii tempus a die emissae professionis esse computandum.

Ad idem pariter quinquennium pertinet alia agitata quaestio, an scilicet praedicti Ordinarius et superior regularis cognoscere possint causas nullitatis professionis etiam post ipsum quinquennium, ubi nempe professus intra illius decursum reclamavit, sed iudicium proseguire deinde neglexerit aut nequiverit. Decretum est autem ab eadem Congregatione, coram praefatis iudicibus a Concilio memoratis agendam esse causam, etiam post elapsam quinquennium, dummodo satis constet eam intra praescriptum tempus a reclamante serio intentatam fuisse.

De ipsis autem iudicibus pro huiusmodi causarum cognitione a sancta synodo designatis, per ea verba, *coram superiore suo et Ordinario*, complures similiter motae sunt quaestiones, quae maiori eorumdem verborum elucidationi causam dederunt. Et primo quaesitum fuit, quisnam censendus esset superior regularis in casu, et ad effectum, de quo agitur; utrum scilicet provinciae rector, an generalis ordinis moderator; Congregatio autem eiusdem Concilii interpretes definivit, esse superiorem localem, nimirum abbatem vel guardianum, sive priorem, aut alio quocunque nomine nuncupatum praepositum seu rectorem illius monasterii aut coenobii, in quo reclamans professionem emisit; eum nempe, qui huiusmodi monasterii aut coenobii regimen exercet, quo tempore causa super nullitate professionis in iudicium deducitur. Quaesitum item fuit quisnam monialium proprius superior dicendus sit ad effectum iudicandi una cum Ordinario de earum professionis nullitate. Responsum fuit quod, si agatur de monialibus Ordinario loci immediate subiectis, tunc, cum nullus sit earum superior regularis, solus Ordinarius iudicat de professione reclamantium intra quinquennium: si vero moniales regularium regimini subsint, tunc huiusmodi causae iudicandae sunt ab Ordinario loci simul, et a superiore regulari; ab eo nimirum, cui concreditum est universum monasterii regimen, non autem a confessario regulari monialium. Dubitatum est etiam, utrum superior regularis ius suum cedere possit Ordinario loci, eique permittere, ut in huiusmodi causis solus procedat et iudicet; id autem praedicta Congregatio fieri posse negavit; permisit tamen superiori regulari, ut si iudicium assumere nolit aut non possit, alium subrogare valeat vel regularem, vel etiam ecclesiasticum saecularem iuris canonici peritum, qui una cum Ordinario iudicis partes exerceat.

Denique quaesitum fuit, si forte Ordinarii et superioris regularis iudicia inter se discrepantia extiterint, quodnam ex ipsis praevalere debeat: at in hoc casu responsum fuit causam ipsam ad Apostolicae Sedis iudicium devolutam censi.

Cum vero inter capita nullitatis professionem regularem irritantia, unum etiam numeretur, si nempe aliquis professionem emisit in coenobio ad novitiorum institutionem minime destinato, in iis tamen locis, in quibus rec. mem. praedecessor noster Clem. Papa VIII decreta de regularibus a se edita vim habere mandavit; si quis ex hoc capite professionem a se factam intra quinquennium impugnare voluerit, aut etiam, si religio intra idem quinquennium postulaverit alicuius professionem ex huiusmodi capite irritam declarari; decretum exstat a fel. record. Urbano Papa VIII, altero praedecessore Nostro, iustis gravibusque de causis, ac de consilio praefatae Congregationis Concilii Tridentini interpretis editum die 5 Ianuarii anni 1636, incip. *Ad occurrendum*, quo statutum fuit, huiusmodi causas ad eandem Congregationem privative pertinere. Haec sunt potiora in hoc genere decreta ex regestis prelaudatae Congregationis excerpta, quae licet alias a praedecessoribus Nostri Pontificibus apostolica auctoritate non semel approbata fuerint et confirmata; Nos tamen eadem, praesentium litterarum tenore atque auctoritate simili, novo approbationis et confirmationis Nostreae robore communimus, atque ab omnibus, ad quos spectat, seu respective spectabit, in posterum pro regula haberi, ac plenariae executioni mandandi praecipimus.

Quibus ita constitutis, firmataque pertinentia causarum, quae intra quinquennium a die professionis emissae adversus illius validitatem introducuntur; consequens est, ut et ea indiceamus, quae de ordine ac methodo in huiusmodi iudiciis servanda, a maioribus sapienter constituta sunt; tum ea proferamus, quae Nos ipsi opportune addenda censuimus, quaeque pari auctoritate ac praesentium litterarum vigore, perpetuis futuris temporibus servari volumus et mandamus. Iam de ipsa huiusmodi causarum introductione notum est decretum eiusdem Concilii Tridentini, cit. sess. 25, cap. 19, de Regular., *ut si quis antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, et tanquam apostata puniatur; interim vero nullo privilegio suae religionis iuvetur*. Ex quo sequitur, regularem postulationem iudicium fieri de suae professionis nullitate, ab ipso iudicii limine repelli, nisi constet eum in religionis suae claustris morari, et habitum regularem resumpsisse, si ipsum antea deposuerit.

De probationibus vero, licet non ignoremus, apud superiores regulares, Ordinariosque loco-

rum usu receptum fuisse, in re tanti momenti, iudicia sua fundare extraiudicialibus attestatationibus, quantumvis iuramento firmatis, quae *ad perpetuam* dicuntur, hoc tamen de caetero usurpari prohibemus; volentes atque districte mandantes, ut ad astruendas probationes in huiusmodi causis necessarias verus et iudicialis processus omnino conficiatur; in quo et articuli exhibeantur ex parte illius, qui adversus professionem agit; et interrogatoria dentur ab ea parte, quae stat pro ipsius professionis validitate; et testes tam super et articulis quam iuxta huiusmodi interrogatoria examinentur; utque, hac forma non servata, processus ipse et sententia dependenter ab eo prolata insanabili nullitatis vitio corruere censeatur; salva etiam dispositione iuris communis, quoad alia nullitatis capita, si quae forte in ipsa processus compilatione intervenerint.

Sub eadem poena nullitatis decernimus atque statuimus, ut in hoc iudicio citari et audiri debeant tum defensores monasterii seu coenobii, in quo professus vota religiosa suscepit, tum ipsius professi consanguinei, sive propinqui, sive alii, quibus bona sua donavit aut cessit; uno verbo omnes, quorum interest illius professionem sustineri; in primis autem ii citentur (si superstites fuerint), qui indicati erunt tanquam auctores, aut complices metus eidem incussi, ut votis invitatus se obstringeret. Quemadmodum vero in citata Constitutione Nostra, quae incipit *Dei miseratione*, decrevimus, ut in singulis dioecesibus ab Ordinario deputari deberet aliquis probitate ac doctrina commendatus, cuius officium esset in causis matrimonialibus in iudicio stare pro validitate matrimonii, ita nunc omnibus et singulis locorum Ordinariis committimus et mandamus, ut personam aliquam similibus qualitatibus praeditam in suis respective dioecesibus eligant, cui *Defensori professionum* munus imponant; utque huic omnia demandata, iniuncta et respective applicata esse censeantur, quaecumque Nos in praecitatis litteris de matrimonii defensore statuimus; Nos enim eadem omnia, praesentium tenore, ad huiusmodi professionum defensores expresse extendimus, et respective applicamus, et quoad istos pari modo locum habere decernimus. Id solum peculiariter modo pro defensore professionis in praesentibus statuantes, ut scilicet quidquid pro ipsius honorario aut mercede, sive pro expensis in defensione causae occurrentibus eidem praestandum esse iudex prudenter arbitratus fuerit, id omne ab illis exsolvi debeat, quibus a professore renuntiata fuerunt bona in religionis ingressu dimissa; si vero hi non existant, aut si professus nihil renuntiandum habuerit, ipsa religio, quatenus ex illis sit, quae temporalia bona possident, ad huiusmodi solutiones teneatur: si autem nec adsint bona renuntiata, nec ordo regularis, de

quo agitur, quidquam possideat tunc defensori professionis satisfiat ex pecuniis mulctarum illius tribunalis, in quo causa agitata fuerit, sive alterius, prout in aliis praedictis litteris Nostris de matrimonii defensore statuimus.

Lata demum sententia a superiore regulari et ab Ordinario loci, si ea pro validitate professionis pronuntiata fuerit, neque professus appellationem interponat, causam finitam esse non dubitatur. Si vero professus ad iudicem secundae instantiae appellaverit, vel etiam ulterius eadem causa retractanda fuerit, in omnibus hisce iudiciis volumus similiter defensorem professionis ex officio deputatum intervenire, eodem prorsus modo, quo in citata constitutione decrevimus, defensorem matrimonii, in secunda et ulteriori instantia, iudicio semper adesse. Ac sicuti praeterea statuimus, huiusmodi defensoris partes esse, a sententia iudicis primae instantiae pro matrimonii nullitate lata ad ulterioris instantiae iudicem provocare, et formam prosequendi iudicium in ulterioribus huiusmodi instantiis praescripsimus; ita porro volumus, ut defensor professionis a sententia in prima instantia pro nullitate professionis edita, appellare omnino debeat, atque in secunda seu ulteriori huiusmodi causarum revisione, eadem omnia volumus observari, quae pro causis matrimonialibus in eadem constitutione mandavimus.

Quemadmodum denique legitimas poenas ibidem constituimus adversus eos qui post unicam obtentam sententiam pro matrimonii nullitate sive pendente appellatione, sive ea per incuriam aut fraudem defensoris non interposita, ausi fuissent novas nuptias contrahere; atque decrevimus, nemini licere ad altera vota transire, nisi duae saltem sententiae conformes pro nullitate prioris matrimonii emanaverint; ita, si quis in ordine regulari professus, post unicam sententiam favore nullitatis professionis pronuntiatam, sive pendente, sive omissa culpabiliter appellatione, e claustris exire, a religione discedere, quodque magis est, habitum regularem abiicere praesumpserit; volumus atque statuimus, omnibus eum poenis atque censuris a sacris canonibus et a constitutionibus apostolicis contra apostatas latis atque sancitis subiacere, et obnoxium esse; decernentes pariter, in huiusmodi causis de professionis nullitate, liberum professo non esse a religione migrare, nisi duas saltem obtinuerit sententias conformes, quibus ab eo emissa professio nulla et irrita declarata fuerit.

Et primae quidem instantiae iudices super validitate professionum, quae intra quinquennium iudicialiter impugnantur, ut supra dictum est, superior regularis, simulque Ordinarius loci esse debent. Si vero eadem causae in secunda aut ulteriori instantia sint discutiendae, statuimus, inhaerentes antiquis quibusdam saepedi-

ctae Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini interpretum decretis (quae pariter tenore praesentium approbamus et confirmamus), ut causae huiusmodi ad eos iudices devolvantur, ad quos de iure aliae omnes causae ecclesiasticae, post sententiam Ordinarii, in gradu appellationis respectivae devolvuntur; ita tamen, ut hi quoque iudices, sicuti Ordinarius in prima instantia una cum superiore regulari processit, sic et ipsi procedere et iudicare debeant una cum superiore regulari, non quidem illius monasterii, in quo reclamans professus est, sed alterius monasterii eiusdem ordinis in eorum civitate aut dioecesi existentis, vel, eo non exstante, cum superiore vicinioris monasterii eiusdem pariter ordinis, seu cum alia persona ecclesiastica, cui, iuxta praemissa, superior ille, ad quem pertinet, suas vices ad hunc affectum delegaverit. Si autem huiusmodi causae in secunda aut ulteriori instantia ad Sedem Apostolicam devolvantur, et a praedicta Congregatione Concilii, sive ab altera super consultationibus Episcoporum et Regularium, aut denique ab auditorio Rotae, ut respective assollet, discutiendae fuerint, nullus erit locus ad iudicandum superiori regulari; qui neque tum ad ferendam sententiam admittitur, cum ab eadem Congregatione Concilii, iuxta relatum superius Urbani praedecessoris decretum, examinanda fuerit, etiam intra quinquennium, validitas professionis ex eo capite impugnatae, quod facta fuisse asseratur in monasterio aut coenobio religiosi tironibus instituendis minime addicto.

Hactenus de iudiciis super nullitate professionis, quae intra quinquennium a die ipsius professionis emissae introducuntur: de quibus hoc etiam declarando decernimus, ut quaecunque in superioribus statuta sunt, ea omnia habere et observari debeant etiam in curia S. R. E. Cardinalis Nostri et Romani Pontificis pro tempore in Urbe, eiusque districti vicarii in spiritualibus generalis, quoties huiusmodi causas intra idem quinquennium in ipsius tribunali ordinario iudicandas esse contingat. Iam vero videndum est de eiusdem generis causis; quae, post elapsam quinquennium huiusmodi, in iudicium adducuntur.

Porro cum sancta Tridentina Synodus, post quinque annos ab emissae professione transactos, omnem aditum ad reclamandum professis interclusum esse sanxisset, per ea aperta verba superius relata: *Non audiatur, nisi intra quinquennium a die professionis*; adeo inhaerendum huiusmodi sanctionis litterae duxerunt maiores Nostri, ut sub pia mem. praedecessore Nostro Gregorio Papa XIII decretum fuerit, ac veluti pro regula statutum, nullius causae introductionem super nullitate professionis, elapso quinquennio, admittendam esse: etiamsi professio per vim et metum facta diceretur at-

que probari vellet, huiusmodi vim et metum toto quinquennii tempore permansisse. Verba decreti die 5 Martii anni 1578 editi, quae habentur Decretorum Congregationis Concilii tom. 9, in-fol. 55, haec sunt: *Gregorius XIII ex sententia Congregationis Concilii declaravit, eos qui per vim et metum se religionem professos praetenderent, nisi intra quinquennium reclamaverint, eo elapso, non esse audiendos, tametsi allegarent vim et metum semper durasse.*

At vero procedentibus temporibus, non sine iustis gravibusque causis, ut plane persuasum habemus, inductum fuit, ut admitterentur instantiae pro restitutione in integrum adversus lapsum quinquennii.

De quibus tamen iudicium facere ad Apostolicam Sedem semper privative pertinuit, sive ex parte professi, sive ex parte religionis instantiae huiusmodi proponerentur, ac licet ipsa reclamatio ob impedimentum per totum quinquennium perseverans dilata fuisse diceretur. Hoc enim remedium restitutionis in integrum extraordinarium in iure vocatur, cuius concedendi facultas iudicibus inferioribus competere nequit, non obstante quacunque contraria consuetudine, etiam immemorabili, aut quolibet asserto privilegio; ut patet ex compluribus in eadem sententiam decretis eiusdem Congregationis Tridentini Concilii interpretis, quae recensita fuerunt in decreto edito die 24 Septembris anni 1740, in causa *Sicula Restitutionis in integrum*, quod a Nobismetipsis die 28 eiusdem mensis et anni approbatum et confirmatum fuit, quodque iterum praesentium tenore approbamus et confirmamus; reservato Nobis et successoribus Nostri Romanis Pontificibus iure concedendi Ordinariis et superioribus localibus, in quibusdam peculiaribus casibus, facultatem examinandi etiam causas restitutionis in integrum, ac super ipsis pronuntiandi, antequam ad sententiam ferendam super professionis validitate aut nullitate deveniant; ut non semel ex Apostolicae Sedis dispensatione factum fuisse non ignoramus.

Huius autem iudicii methodus diversa quondam fuit ab ea quae in praesenti observatur. Antiquis enim temporibus, visa probabili ratione seu fumo, ut aiunt, causarum restitutionis in integrum, ea ab Apostolica Sede concedebatur, nimirum facultas indulgebatur reclamantibus adversus professionem, ut, licet elapsus esset quinquennium, nihilominus de illius nullitate coram iudicibus competentibus actionem promovere possent; pro cuius iudicii instructione deinceps a superiore regulari et ab Ordinario loci legitimus conficiebatur processus, atque sententia super validitate aut nullitate ferebatur. Quae sane methodus, si hoc etiam tempore in usu esset, oporteret Nos eorum praecipue, quae ad huiusmodi iudicium con-

sequentia sunt, rationem habere; ac providere, ut unius tantum sententiae vigore professiones regulares dissolverentur. Sed alius hodierno tempore est ordo, qui in praefatis Congregationibus seu tribunalibus Urbis, pro concedenda restitutione in integrum adversus lapsum quinquennii observatur; nam priusquam super eo quidquam decernatur, committitur Ordinario loci et superiori regulari, ut processum conficiant; eoque demum transmissio, proponitur dubium super concessione restitutionis in integrum, idque non minus accurate ac severe examinatur, ac si dubium propositum esset super ipsa validitate aut nullitate professionis. Si autem petita in integrum restitutio concedatur, tunc Ordinario et superiori locali committitur, ut sententiam proferant super controversa professionis validitate. Sed quamvis huiusmodi commissionibus plena ipsis relinquatur facultas iudicandi sive pro validitate, sive pro nullitate professionis prout ipsis iustum visum fuerit; usu tamen compertum est, quod, cum iidem satis noverint, quam diligenti et gravi iudicio apud Sedem Apostolicam discussae fuerint causae, propter quas restitutio in integrum concessa fuit; viso duntaxat huiusmodi concessionis rescripto, nec ulteriori instituto examine, ad ferendam pro nullitate professionis sententiam ut plurimum sine dubitatione procedunt.

Accuratum huiusmodi examen causarum restitutionis in integrum ad Romanae curiae iudices in more positum, non modo non immutare intendimus, verum etiam approbatione Nostra singulis, ad quos pertinet, magnopere commendatum, ab ipsis in posterum observari volumus ac iubemus; hoc tamen addito, ut in commissionibus quae diriguntur superioribus regularibus et Ordinariis locorum pro conficiendis processibus, iisdem, sub poena nullitatis actuum, iniungatur, ut in omnibus procedere debeant cum interventu defensoris professionis; ad quem nimirum pertinebit interrogatoria dare, iuxta quae examinari debebunt testes, aliaque ad officium sibi impositum pertinentia diligentissime praestare.

Item volumus, ut in ipsa propositione dubii super concessione restitutionis in integrum, tam in praefatis Cardinalium Congregationibus Concilii Tridentini interpretationi, et Episcoporum ac Regularium consultationibus praepositis, quam in auditorio Rotae, aut in quacunque Congregatione peculiariter forsitan deputata, sub simili nullitatis poena, defensor professionis, ab eo, qui tribunalis caput est, deputatus, expensis eorum, de quibus supra, semper, et in omnibus actibus in iudicio stare debeat; neque solum in prima huiusmodi dubii propositione, sed etiam in ulterioribus, quatenus reclamans in prima reiectus, ad novam audientiam admittatur. Denique, ut pro fru-

do beneficio restitutionis in integrum, unica favorabilis resolutio nequaquam sufficiat, nisi ea per secundam conformem, iterato causae examine, auditoque semper defensore professionis, confirmata fuerit; quemadmodum in altera constitutione Nostra, praesentis initio allegata, de causis super nullitate matrimonii constituimus; Nos enim praesentium tenore decernimus, ac sub poenis adversus apostatas sancitis districte prohibemus, ne quis sub clypeo unicae resolutionis pro concessione restitutionis in integrum obtentae, e religiosis claustris migrare, multoque minus habitum regularem deponere audeat seu praesumat: cum ad praedictas poenas declinandas, et altera resolutio super restitutione in integrum priori consentanea, et sententia super nullitate professionis a superiore regulari, et ab Ordinario ferenda, exspectari omnino debeant; nec nisi per huiusmodi sententiam, a praedictis iudicibus, praevis duabus resolutionibus pro concessione restitutionis in integrum, legitime latam, iudicium absolutum censi queat.

Quae omnia si ita observabuntur, ut a Nobis constituta sunt utque omnibus, ad quos pertinet ac pertinebit in posterum, sedulo observanda et implenda a Nobis praescribuntur, et enixe inculcantur; profecto non dubitamus, quin multo rariores in posterum futurae sint instantiae et contentiones eorum, qui vel intra quinquennium a die professionis emissae, vel etiam, eo elapso, susceptum religiosae vitae institutum relinquere aditantur. Ad hoc autem certius obtinendum magnopere contulerit, si a superioribus quoque regularium ordinum in novitiorum admissionibus ea observabuntur, quae et in eorum constitutionibus et in decretis felicitis recordationis Clementis Papae VIII praedecessoris Nostri statuta sunt, quaeque omnia ab ipsis plenissime observari et impleri Nos pariter ipsis praecipimus ac iubemus; tum etiam si ipsi minus facile consensum suum praebeant, ut admittantur ad professionem tirores, sive qui aetatem quidem a Concilio praescriptam compleverint, at non ad eam pertingerint, quae a constitutionibus ordinis statuta; sive illi, qui licet annum novitatus expleverint ad normam Concilii, adhuc tamen ut ulterius in eo manere deberent, iuxta praescriptam suarum peculiarium constitutionum; multoque magis ii, qui nec per integrum annum, sed per octo aut sex menses duntaxat tirocinium posuerunt; ac demum si ipsi superiores haud se interponent, neque curabunt, ut professi ante legitimam aetatem ad ordines sacros promoveantur. Quaecunque enim sive in sacris canonibus aut pontificiis constitutionibus, sive in peculiaribus ordinum statutis, circa praemissa provide constituta sunt, non parum habent momenti ad religiosam vocationem in hominum cordibus stabiliendam, ad

cohibendam versatilem animarum aut sola, aut potissima causa est qua professi adducuntur, ut vota, quibus obstricti sunt, irrita declarari cupiant. Neque vero Apostolica Sedes ullas unquam dispensationes in praemissis concedere consuevit, nisi praevio assensu aut etiam accedentibus precibus superiorum regularium; quibus nempe aequum et necessarium est fidem adhiberi in expositione causarum, quas urgere asserunt pro concedendis dispensationibus, quae petuntur. Illud autem nullo modo ferri aut probari potest, quod tamen apud plerosque invaluisse constat, ut scilicet reclamantibus adversus professionem sive intra quinquennium, sive post eius decursum, superiores ipsi contradictores sese non exhibeant, aut etiam aperte suffragentur, ea falsa nimirum opinione, quod religiosorum virorum societate indignus censendus sit, quicumque ab ea discedere exoptat; quodque ex inutili monacho, utilis fortasse clericus saecularis existere possit. Nunquam enim licitum est iustitiam deserere aut prodere, quae iubet omni ratione sustineri actum adeo solemnem, et natura sua irrevocabilem, in quo perficiendo, una cum professo, ipsa quoque religio intervenit.

Ad praedictum finem praeterea quam maxime proderit, si et ecclesiastici praesules et iudices, debitas officii sui partes explere non praetermittant.

Ecclesiarum quidem praesules, si anathemate subiectos declarabunt omnes et singulos, cuiuscunque qualitatis, conditionis et dignitatis fuerint, qui virgines, aut viduas, seu alias quascunque mulieres invitas, praeterquam in casibus in iure expressis, coegerint ad ingrediendum monasterium, vel ad emittendam professionem; iuxta sanctionem sacrae Tridentinae Synodi, sess. 25, cap. 18, de Regular., ubi etiam pares censurae statuuntur adversus eos qui in huiusmodi factis consilium, auxilium vel favorem dederint; ac omnes similiter, quotquot ausi fuerint compellere viros ad ingrediendum religionem et ad vota profitenda, iustis gravibusque poenis afficient. Iudices vero, si, falso ante omnia deposito praeiudicio, quo nonnulli arbitrantur latissimam viam, quoad fieri potest, aperiendam esse iis, qui inde migrare cupiunt, ubi invito animo commorantur, ad exactam iustitiae lancem expendent et numerum, et qualitatem testium, qui ad comprobendam nullitatem professionis inducuntur; et vim maiorem a minori, metum gravem a levi, debilem a constantiori sexu, interclusam a permissa reclamandi facultate discernent aliasque omnes circumstantias sedulo animadvertent, quae in hoc toto rerum genere ab auctoribus considerari solent.

Itaque praedictis omnibus et singulis gravissime denuntiamus, districteque praecipimus, ut in cunctis, quae ad eorum officia pertinent,

a iustitiae tramite, et a praescriptis sibi legibus ne minimum quidem discedant, ac meminerint omnium, quaecunque gesserint, severissimam sibi rationem tum apud divinum iudicem, tum apud homines reddendam fore. Nos vero, si Deo placuerit valetudinem Nobis cum vita servare, non parum operae conferre intendimus, quo planius atque facilius de causis huius generis ab ipsis in posterum iudicari valeat. Si quidem Nobis propositum est cum consilio selectorum virorum in theologica et canonica facultate praestantium, nonnullas quaestiones accurate examinare ac dirimere, quae variis scriptorum opinionibus iactatae, et varias species induentes, iuxta diversas occurrentium casuum circumstantias, ancipites atque sollicitos detinere solent iudicantium animos; ut Nobismetipsis in minoribus olim constitutis non semel evenisse meminimus, cum pro munere secretarii praefatae Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini interpretum, huiusmodi causas ad regulam iuris exigendas prae manibus haberemus, eiusmodi sunt, exempli causa, quaestiones: Utrum professio quamvis initio nulla fuerit, per subsequentes tamen actus convalidetur; quinam sint actus, ex quibus huiusmodi convalidatio seu ratificatio inducatur; et quid momenti habeat ad hunc effectum susceptio sacrorum ordinum *ad titulum religiosae paupertatis*. Praeterea, si quis forte ante legitimam aetatem ignorans professionem emisit, et in ea ignorantia per plures annos in religione permanserit, seque valide professum existimans, ea omnia, quae professorum sunt, una cum sociis praestiterit, an hic deinde intelligens, qua aetate vota emisit, non obstantibus actibus veri professi a se gestis, adhuc praefatae ignorantiae praesidio, actionem habeat ad reclamandum adversus professionem a se factam; an vero talis ignorantia nihil eidem suffragetur quo minus professionem initio nullam per subsequentes actus ratam habuisse censeatur. Item, an professus, qui in professionis actu impedimentum aliquod sive defectum occultavit, de quo interrogatus fuit, addita declaratione ad formam constitutionum, quod scilicet religio ipsum cum huiusmodi defectu aut impedimento forsitan occultato admittere non intendebat; an, inquam, talis professus, qui religioni dolum struxit, eiusmodi commodum ex propria fraude desumere possit, ut validitatem suae professionis ex eo capite impugnare valeat. Denique, an ullam vim habere debeat in foro externo ad suadendam iudici nullitatem professionis, quod reclamantes professi asserere saepe non dubitant, se in profrendis religiosis votis, mentem servasse alienam a proposito se obligandi. Haec omnia aliaque similia in huiusmodi iudiciis frequenter occurrentia, et in utramque partem hactenus disputata, tum Nostro, tum aliorum, quos, ut su-

pra diximus, in concilium advocaturi sumus, diligenti studio, Deo adiuvante, explanare deliberavimus.

Interim praesentes litteras, cum omnibus et singulis in ipsis decretis atque statutis, firmas, validas et efficaces existere, ac perpetuo fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, et pro tempore quodocunque spectabit, in omnibus et per omnia plenissime et inviolabiter observari volumus et decernimus. Sicque, et non aliter per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici auditores, praedictasque S. R. E. Cardinalium Congregationes generales et particulares, aliosque eiusdem S. R. E. Cardinales, etiam de latere Legatos, et S. Sedis Nuntios, aliosque quoslibet quacunque praeeminentia, auctoritate et potestate fungentes, et functuros, sublata eis, et eorum cuilibet, quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate, ubique iudicari et definiri debere; ac nullum, irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus, tam causarum forsitan ad hunc diem introductarum pendentia, quas quidem causas, in quibuscunque statibus et terminis de praesenti reperiantur, iuxta superius praescripta omnino tractari, iudicari et definiri debere expresse decernimus; quam Nostra et Cancellariae Apostolicae Regula de iure quaesito non tollendo, aliisque apostolicis ac in universalibus, provincialibus et synodalibus conciliis editis, generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus, decretis quoque et resolutionibus a praefatis Cardinalium Congregationibus, sive ab auditorio Rotae praedicto, aut aliis quibuscunque iudicibus et tribunalibus, alias forsitan, et aliter factis conditis et emanatis, nec non quibusvis etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, privilegiis, exemptionibus et indultis, etiam in corpore iuris clausis et litteris apostolicis quibusvis personis, collegiis, locis, ordinibus, etiam militaribus, congregationibus, societatibus et institutis, etiam Societatis Iesu, et S. Ioannis Hierosolymitani, aliisque quibuslibet specifica et individua mentione dignis, etiam sub quibuscunque verborum tenoribus et formis, et cum quibusvis etiam clausulis et decretis, etiam derogatoriis derogatoriis, et irritantibus in genere vel in specie etiam motu simili, et de apostolicae potestatis plenitudine, seu consistorialiter ac alias quomodolibet in contrarium praemissorum concessis, ac pluries confirmatis, approbatis et invocatis. Quibus omnibus et singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione, de illis eorumque totis tenoribus, specialis, specifica et individua mentio, seu quavis alia expressio ad id servanda foret, illorum

tenores, formas, causas et occasiones praesentibus pro plene et sufficienter expressis, et exactissime servatis, et specificatis respective habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice duntaxat, et ad praemissorum effectum plenissime et amplissime motu pari derogamus, et derogatum esse volumus, caeterisque contrariis quibuscunque.

Volumus insuper et eadem auctoritate praedicta mandamus, ut eadem praesentes, et in eis contenta quaecunque ad omnium notitiam facilius deducantur, nec quisquam de iis ignorantiam praetendere valeat, ipsas praesentes, seu earum transumpta, ad valvas ecclesiae Sancti Ioannis in Laterano, et basilicae Principis Apostolorum de Urbe, nec non Cancellariae Apostolicae, Curiaeque generalis Innocentianae in Monte Citatorio, et in acie Campi Florae, per aliquem ex cursoribus nostris, ut moris est, publicari et affigi, sicque publicatas et affixas, omnes et singulos, quos concernunt, seu concernent, in futurum, perinde efficere et arctare, ac si unicuique illorum personaliter intimatae et notificatae fuissent.

Utque earumdem praesentium transumptis seu exemplis, etiam impressis, manu alicuius personae in ecclesiastica dignitate constitutae munitis, eadem prorsus fides tam in iudicio quam extra illud, ubique locorum habeatur, quae ipsis praesentibus haberetur, si forent exhibitae, vel ostensae.

Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc nostrarum confirmationis, approbationis, voluntatis, mandatorum, statutorum, decretorum, derogationum infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Romae, apud S. Mariam Maiorem, anno Incarnationis Dominicae 1747, 11 Nonas Martii, Pontificatus Nostri anno octavo.

I. Card. PASSIONEUS.

I. Datarius.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De professione ficte emissa, scilicet sine interno consensu profitentis, non incongruum est hic paucis disserere. 128

Professionem fictam irritam esse, etiamsi nec vis nec metus gravis intercesserit, communis est sententia, idque, quia obligatio, quam inducit professio, non ex lege oritur, sed ex privata hominis voluntate, adeoque ubi deest voluntas, deesse debet et haec obligatio. Confer Rotam, coram Molin., dec. 798, n. 7 et seq. 129

Estque *ficta* haec professio irrita non in foro tantum *poli*, sed et in *foro fori*; cum necessarius ad professionem consensus nequeat ab 130

131 Ecclesia suppleri. Nec refragatur textus in can. *Quod interrogasti*, dist. 27, ubi vidua fecte professa redire fuit coacta ad monasterium, et quidem quamvis matrimonium iniisset. In casu enim illo id ita factum fuit, non quia consensus fuit ab Ecclesia suppletus, sed quia vidua illa nequivit ostendere ex causa iusta professionem fecte emisisse; imo constituit ex causa hypocrisis emissam ab ipsa fuisse professionem.

132 Eademque de ratione in cap. *Si quis* de Regular., altera vidua coacta fuit in monasterio permanere, quia scilicet demonstrare nequivit ex iusta causa fecte emisisse professionem. Accedit quod in casu huius decretalis ratihabita tacite fuit professio. Consule pariter Rotam, coram Molin., dict. dec. 798, a n. 9 ad 13.

133 Quinimo nec is, qui professionem fecte ex causa minus iusta emittit, obligatur ex vi consensus ab Ecclesia suppleti, sed in poenam admissae fraudis permanere in religione tenetur, ut optime inter alios adnotarunt Turrecremat., in dict. can. *Quod interrogasti*, dict. dist. 27; Fagnanus, in dict. cap. *Si quis*, n. 36, de Regul.; Rota, cor. Molines, d. dec. 798, num. 15.

134 Quomodo vero in foro fori fictio haec probari queat, necessarium est hic expendere. Videndum utrum allegetur fictio sine ulla causa, an cum causa. Priori casu non est audiendus, qui fecte professionem emisisse ait, idque quia nulla-allegari potest simulatio sine causa. Posteriori vero casu interest scire, utrum causa sit iusta, an minus iusta. Si causa non sit iusta, etiamsi eam allegans probare posset fictionem, in poenam permanere in religione tenetur, ut mox dictum est. Si autem causa sit iusta, auditur si probare velit fictionem; Rota, coram Molin., d. dec. 798, a num. 26 ad plur. seq.

135 Exemplum causae iustae poni potest in metu, et quidem qualicumque. Si enim metus esset gravis, opus haud esset probare fictionem, sed ipse sufficeret ad professionem invalidandam. At metus qualiscunque praebet iustam causam fictionis; Rota, cor. Molin., d. dec. 798, n. 29. Et tamen probari debet ex actibus antecedentibus, concomitantibus et subsequentibus professioni contrariis, ut idem supremum tribunal Rotae, d. dec. 798, n. 30.

136 Hic vero silentio non est praetereundum, quod supremum tribunal Rotae, cor. Molines, dec. 798, examinavit plures actus antecedentes, concomitantes et subsequentes professioni contrarios, qui in specie illa afferebantur ad probandam fictionem, et eos sufficientes haud reputavit. At sciendum est, quod commissae deinde a S. M. Clemente XI revisione eius decisionis particulari Congregationi quinque S. Romanae Ecclesiae Cardinalium, nimirum Carpinei, Colloredi, Marescotti, Panciatici et Bichii, fuit ipsa revocata et irrita declarata professio, ut refert Ursaya, Discept. eccles., t. 1,

part. 1, discept. 20, n. 26. Quocirca qui in mox dicta decisione afferuntur actus antecedentes, concomitantes et subsequentes contrarii professioni, pro sufficientibus haberi queunt ad fictionem probandam.

APPENDIX EDITORUM CASINENSIIUM.

Haud supervacaneum putamus de professione 1
ne regulari, quae sequuntur, adnotare.

Ac primum ad legitimam professionem ne- 2
cessario requiritur legitima aetas, adeo ut professio non obliget, nec valeat si fiat ante legitimam aetatem, prout statuitur in cap. *Nullus* ex. de Regular. et transeunt. ad relig. Quae aetas ex Conc. Trident., sess. 25, cap. 15, de Regular., est sexdecim annorum completorum.

Porro circa hanc primam conditionem no- 3
tandum, quod etsi in matrimonio carnali malitia suppleat defectum aetatis; cap. *De illis* 9, et cap. final. ex. de Despons. impub., non tamen id locum habet in matrimonio spirituali, quod contrahitur inter profitentem et religionem, ut ex communi docent Sanchez, lib. 5 Mor., cap. 5, num. 2; Pirhing, tit. cit., de Regular. et transeunt. ad relig., n. 117, quia nullatenus reperitur statutum ullo iure positivo, sicut in matrimonio carnali. Dicendum igitur, in professione requiri, ut aetas ad illam requisita sit omnino completa. Estque hoc adeo verum, ut si dies unica, vel etiam hora desit, professio sit invalida. Causa sic statuendi est favor tum religionis, tum novitii, ne hic austeritatibus religionis ante tempus astringatur, prout in terminis Schmalzgrueber, ad cit. tit. de Regular. et transeunt., etc., n. 171.

Quaeritur: Caius, exhibita aetatis attestatio- 4
ne, qua constat eum in aetate 15 annorum esse constitutum, post completam probationem ad normam Trident. bona fide professionem emittit. Temporis cursu, pluribusque annis exactis, occasione perquirendi novam fidem baptismi pro sacris ordinibus suscipiendis, recognoscit, priorem fidem, quam exhibuerat ad profitendum in religione, fuisse alteratam et erroneam; quatenus incuria parochi fuit descriptus in libro baptizatorum, utpote natus die ex. q. 7 Augusti 1809, quando revera natus est die 7 Augusti 1810, unde, facto computo ad annum emissae professionis, deprehenditur, eam edidisse aetate quindecim annorum: nunc oritur dubium an censendus sit saltem tacite professus.

Affirmant plures, inter quos Fagnanus, Ven- 5
triglia, Pignatellus, alique, repetentes pluries fuisse resolutum a Sacr. Congr. Conc., ut in Roman., 28 Maii 1578, ibid., 13 Ian. 1619, in Neapolit., 3 Aprilis 1621. Quod probant, ex quo Caius post emissam professionem, ad plures annos habitum indistinctum cum professis gestaverit, seque in exercitio actuum ad

solos professos spectantium versatus fuerit, propter quod iuris praesumptione censetur professionem emissam tacite ratificasse cum nova obligatione permanendi in religione.

6 « Negativa tamen videtur communior, et in puncto iuris verior, ut in terminis tenuit Rota, in Mediolan. *Nullitatis professionis*, 3 Martii 1690, coram Emerix, pro qua 18 theologos et 17 iuristas cumulat ac recenset saepius fuisse ab eadem Rota resolutum. Nam ad inducendam tacitam professionem, seu tacitam ratificationem, est necessarium, ut ratificaturus libere consentiat. Siquidem agitur de subiiciendo professum novae obligationi, contra quam in dubio fieri debet interpretatio. Leg. *Arianus* ff. de Obligat. et act. Verificari autem non potest de Caio, quod libere consentiat in novam obligationem, cum habeat ignorantiam inculpabilem suae professionis ortam ex praecisa incuria parochi. Nihil enim est magis contrarium consensui, quam ignorantia, vel error... Quae scientia in expresse valide proficiente, et in terminis de ratificante et tacite approbante supponitur in cap. *Is qui ad monaster.* de Regular. in 6, § *Qui vero*, ut plenius in littera ». Ita Matthaeucci, Official. cur. Eccles., cap. 41, num. 6.

7 « Ad tollenda equivoca (sic idem Matthaeucci, loc. et num. cit.), et forte concordandos DD. debet distinguere is, qui professionem expressam nullam scienter emisit, ab eo, qui expresse nulliter, sed ignoranter professus est: de primo procedit, quod si post annum ab emissam professione perseveret in religione, deferendo habitum indistinctum cum professis et in actibus se exerceat ad solos professos pertinentes, censeatur per haec priorem ratificare. Quoniam cum sciat nullitatem professionis, et se per illam ad religionem non obligari, ius optime praesumit, quod in praedictis se occupet animo tribuendi per suum consensum professioni novum valorem... Etenim in eo nulla alia praesumptio locum habet, quam voluntas profitendi. Quae praesumptio non currit in eo, qui iam emisit professionem, sed nullam. De hoc enim praesumitur, ut habitum gestet, et alia operetur, tanquam semel valide professus, non tanquam iterum professurus, et ad implendam obligationem, quam supponit contractam, non autem ad novam contrahendam.

8 » Tanto magis, quod non est nostrum divinare, quid ille egisset, si nullitas professio-

nis sibi innotuisset. Quinimo iudicandum est, quod et tunc contra validitatem reclamasset, si ei de nullitate constitisset ». Ita praelaudatus Matthaeucci, ibid.

9 Et ne iterum ad hanc materiam ratificationis professionis nullae redeamus, tanquam ad modum regulae statuendum videtur, ad ratificationem huiusmodi professionis invalidae requiri; primo, ut ratificans sciat, professionem a se factam, irritam fuisse, quia ignorantis nullus est consensus, et incogniti nulla voluntas. Excipe, nisi expresse apud se statuatur, se velle professionem a se emissam, esse validam, etsi forte ab initio valida non fuisset. Secundo, requiritur novus consensus, per quem professio invalide emissam ratificetur, et iterum edatur, cum sit nova professio, adeoque nova intentione seu voluntate fieri debet. Potest autem haec ratificatio professionis fieri vel expresse vel etiam tacite, et ipso facto, permanendo v. g. in habitu regulari, et sub obedientia religiosa, postquam scivit, professionem prius editam, fuisse irritam. Haec docet Pirhing, cit. tit. de Regular., etc., n. 149, idemque tradunt Azor., Sanchez, Less., Suarez, apud eundem Pirhing, ibi, et, teste Reiffenstuel, tit. cit., n. 215, communis aliorum ¹.

10 Altera conditio requisita ad legitimam professionem est, ut spontanea, seu libera voluntate sit emissam. Textu expresse, cap. 1, titulus saepe cit. de Regularibus, etc., adeoque professio facta ex coactione aut metu gravi iniuste incusso, ipso iure sit irrita, ut deciditur cap. 1 Ex. de his quae vi, etc. Enimvero per professionem, seu vota religiosa suscipitur novus et immutabilis status, et obligatio ideoque convenit, ut omnino spontanea ac plene libera voluntate suscipiatur.

11 Porro inter causantia metum gravem ab omnibus numerantur, minae vel periculum mortis: mutilatio, item cruciatio corporis per carcerem, verbera, inedia, aut similia; item metus amissionis patrimonii, etc. Ita communiter DD. ob satis clara iura. Reiffenstuel, loc. cit., num. 162.

12 Pariter conveniunt omnes, quod in aliis malis, de quibus ex iure non constat, an sint gravem metum causantia nec ne, recurrendum sit ad arbitrium iudicis, arg. l. 3 ff. Ex quibus causis, etc., ibi: *Sed non sufficit, quolibet terrore adductum fuisse, sed huius rei disquisitio iudicis est*; quod tamen arbitrium adhibendum

¹ Praestat hic audire Reiffenstuel in haec verba: « Infertur, quod etiamsi ab initio nulliter professus, professionem suam iuxta laudabilem religiosorum consuetudinem saepe renovet, et ratificet expresse vel tacite, portando habitum religiosorum, vel actus eisdem proprios exercendo, etiam cum animo se obligandi ac tacite profitendi; tamen semper adhuc etiam post decem vel plures annos via extraordinaria restitutionis in integrum reclamare, vel, cessante scandali periculo, tuta

conscientia discedere ac nubere valeat, si hosce actus fecit ignorans, quod professio prima fuerit invalida, nisi talis ratificans expresse apud se statuatur, quod velit modo professionem valide ratificare, etsi ab initio fuisset invalida... Ex quo nonnulli in ratificatione professionis laudabilissime addunt, *etiamsi ab initio ex qualunque causa invalide professus essem*, etc., ad tit. Ex. de Regularibus, etc., n. 216 ».

et attendendum non est circa ea mala quae de iure pro insufficientibus habentur ad inducendum gravem metum ». Sic Reiffenstuel, l. cit., num. 163.

- 13 Iam vero notabilis atque in praxi frequens est controversia, an et quando metus reverentialis sit gravis, ac consequenter sufficiens ad reddendam invalidam professionem. Nos sententiam Pirhingii utique amplectimur in haec sane verba: *Sicut metus reverentialis, ita ille, propter imperium vel preces parentis vel superioris per se solus non reddit matrimonium irritum, ita nec professionem. Nisi tamen conscientiae sint timidae, vel timor malae tractationis, vel preces importunae, seu saepius repetitae, vel magna et diuturna offensio eius, a quo hominis vita aut fortuna pendet, spectata etiam conditione ac dispositione personae, utrum timida sit, haec enim si iungantur reverentiae, quae superioribus deferri solet, aequivalent metui gravi.* Loc. cit., num. 120. Ita pariter docet Sanchez, de Matrim., lib. 4, disp. 7, per tot., nec non Lessius, Layman, Reiffenstuel, et communissima aliorum.

- 14 Quaeritur: Laelius propter graves minas eorum, quibus debetur naturalis reverentia, religionem ingreditur, et, completo anno probationis, absque reclamazione professionem emit; an ne valide?

R. Negative: nam durante causa metus, durat metus; praesumiturque semper esse, quandiu vivit ille, qui metum incussit. Ideo, quamvis in actu externo appareat libertas, et fiant positivi actus, qui alias possent ratificationem professionis inferre, vel tacitam inducere, tamen, quia in eos influit causa metus adhuc durans, praesumuntur et ii meticulosi, commentitii, fictitii et simulati, et non sponte elicti ad effectum professionem ratificandi, aut tacitam inducendi; et ita arguitur, quod professionem emisit, et in religione permanserit ad effugiendum patris vel suorum indignationem, severas minas, inhumanas saevitias vel contumeliosa verba ac similia, quibus protestabantur se velle eum afficere, si e religione egrederetur, et dum ad saeculum rediret, nolle

eum recognoscere in filium vel fratrem, nec recipere in domum paternam, aut ei alimenta subministrare. Quarum singula non modo adolescentem, in quo levior metus propter illius imbecillitatem requiritur, verum et virum constantem possent movere et perterrefacere. Matthaeucci, Offic. cur. eccles., cap. 41, n. 15.

Imo, si Laelius huiusmodi, in professionem 15 per vim et metum emissam a principio libere non consenserit, durante eadem causa metus, semper consensus necessarius desideratur, et propterea nec ex lapsu etiam longissimi temporis sustineri potest eius professio ex ratione tacitae, aut titulo ratificationis. Matthaeucci, ibidem, n. 16.

Nec obstat, quod elapso quinquennio, 16 ordines sacros suscepit, et actus professionis exercuerit. Nam ad excludendum consensum, quantumcunque quinquennium elapsum fuerit, non obstante ordinum susceptione, vel officiorum exercitio, sat est, ut causa metus existat. Pleniusque excluditur ex querimoniis, reclamationibus, protestationibus, etiam extraiudicialibus, ab ipso tam ante quam post professionem factis, quibus ostendebat se non habuisse voluntatem profitendi. Quapropter alleganti iustum impedimentum reclamandi intra quinquennium, conceditur restitutio in integrum adversus lapsum quinquennii, prout in una Anconitana de anno 1664 fuit concessa, quamvis professus suscepisset sacros ordines in religione, adhuc tamen durante metu. Matthaeucci, loc. et n. cit.; Pignatell., to. 9, consultat. 173, num. 79.

Hinc in Policastren. *Nullitatis Professionis*, 17 17 Augusti 1726, in considerationibus ad rem, quas Sacr. Congr. Concil. Secretarius, (cuius munere tunc celeberr. Prosper de Lambertinis, postea Bened. XIV fungebatur) EE. PP. subiecit, notare non praetermisit, nempe: quod *susceptio sacrorum ordinum non validat professionem, quando durat causa metus, propter quam professio emissa fuit... iuxta resolutionem Sacr. Congr. Episc. et Regular. approbatam ab Alexandro VII.* Sic in to. 3 Thesaur. resolut. Sacr. Congr. Conc., pag. 359¹.

¹ Iuvat, pro applicatione doctrinarum hic supra expositarum, sequentem resolutionem Sacr. Congr. Conc. integram exhibere, tenoris videlicet: « Sagonen. *Nullitatis professionis.*—Frater Dominicus Franciscus de Lama, natus die 8 Iulii anno 1691, professionem regularem emisit in religione Minorum Reformatorem S. Francisci, die 10 Decembris 1706, quam etiam ratificavit die 8 Decembris 1711. Cumque alias in hac Sacra Congregatione institerit pro concessione restitutionis in integrum, deprehensum fuit, quod licet nulla esset difficultas quoad nullitatem professionis, utpote emissae ante decimum sextum annum completum, contra litteram Sacri Concilii Tridentini, sess. 25, c. 15, de Regul., non ob hoc tamen esse poterat locus restitutioni in integrum, ex quo accesserat ratificatio, cum positiva scientia in ratificante, quod professio erat nulla ratione

aetatis, ad terminos textus in cap. *Significatum* de Regularibus.

» Ad removendum obstaculum ratificationis, frater Dominicus probationem assumpsit, quod ratificatio nulla fuerat, utpote emissa propter vim et metum cadentem in constantem virum, sibi incussum a Laurentio fratre, qui, pugione ad pectus admoto, ipsum induxit ad ratificandum.

» Cumque in huius facti comprobationem allatum fuerit ipsius Laurentii testimonium, qui stimulis conscientiae et exhortationibus missionariorum permotus, rem totam aperuit, non obstante, quod, ut ipse inquit, sciret sibi futurum esse praeiudiciale egressum fratris Dominici a religione, propter divisionem bonorum paternorum, quam ille post egressum praetendere posset, alique duo testes superadderentur deponentes de auditu,

- 18 Diversimode dicendum, si, cessante causa metus, perseveret sine reclamazione, et pacifice in religione, et in actibus professorum occurratur. Nam tunc negari non potest, quin ex illis concludatur omnis legitima praesumptio animi ad tacitam professionem, vel ad priorem ratificandam; perinde enim in casu esset, ac si metus non praecessisset. Maxime si per annum completum postquam notitiam habuit, quod causa metus defecerit, in eorundem actuum exercitio se occupaverit; quoniam tunc praesumptione iuris tacita professio inducitur, ut pluries declaravit Sac. Congr. Conc., quae 29 Martii 1578 censuit: *Quod ubi professio expressa fuerit nulla; ex quo tamen post completum annum probationis permanserit in habitu regulari per duos vel tres annos, censeri fecisse tacitam professionem, et dici professum.* Matthaeucci, ibid., cit. n. 16; dixi per annum, tanquam de mente S. C. quae saepius declaravit, tacitam professionem a Trid. utique non sublatam, incipere a prima hora post perfectum an. 16, et finire in an. 17. Fagn., cap. *Signific.* de Regul., n. 40.
- 19 Quaeritur: utrum irrita fiat professio, si non professionem emittens, sed eam acceptans ad

sic acceptandum compulsus fuit metu gravi iniuste incusso? Affirmant Less., Wiest., Donast. Quia professio est contractus ultro citroque obligatorius: quia in correlativis, quod dispositum est de uno, dispositum etiam censeri debet de altero illorum, quando eadem est utriusque ratio: quia in matrimonio carnali metus irritum facit contractum, tam quando sponsae, quam quando sponso is est incussus. Haec sententia admodum probabilis est ob has rationes; probabilius tamen videtur esse, quod in hoc casu professio non fiat irrita. Neque debet fieri extensio de uno casu vel persona ad aliam, praesertim cum non sit eadem ratio, tum quia vis et metus facile infertur adolescentibus ingredientibus religionem, non item ipsi religioni, vel eius praelato, nisi in casu valde raro. Ita Pirhing, loc. cit., n. 124; Schmalzgrueber, cit. tit. de Regular., n. 176, 177.

Quaeres quomodo et quando dici possit de metu constare? Ac primo constare de vi illata diceretur ad hunc effectum, nempe invalidationis professionis, quando pater, mater, frater in iudicio faterentur professam seu profectum coegisse: quia confessio rei spontanea in iudicio emissa facit rem notoriam et manifestam;

propositum fuit in Congregatione, habita die 4 Februarii 1719, consuetum dubium: *An sit concedenda restitutio in integrum in casu; et responsum fuit, dilata, et coadiuventur probationes, et Episcopus procedat prout de iure contra Laurentium fratrem Oratoris.*

In huius rescripti executionem datae fuerunt litterae ad Episcopum, et cum in Urbe adessent nonnulli religiosi, qui iuxta ordinem Sacrae Congregationis poterant coadiuvare probationes, die 4 Martii 1719, responsum fuit emo. Urbis Vicario, qui dignetur nomine S. Congregationis recipere examen formale testium; examinationisque binis religiosis, tunc commorantibus in conventu S. Francisci ad Ripam, ex quorum dictis resultavit fratrem Dominicum fuisse adactum per vim et metum sibi, ut supra, a fratre illatum, ut ipse frater Dominicus Franciscus factum exponendo saepius cum ipsis fuerat contestus, proposita iterum fuit eius instantia super restitutione in integrum in Congregatione habita die 5 Augusti 1719. Sed cum litterae Episcopi Sagonensis adhuc non supervenissent, responsum fuit, *dilata, et dentur litterae urgentiores.*

Supervenerunt interea litterae praedicti Episcopi, una cum serie actorum ab eodem gestorum. Porro ex illis habetur primo, quod citatus fuit Laurentius, illique fuit assignatus terminus dierum novem, trium pro prima, trium pro secunda, et trium pro tertia canonica monitione, ad comparandum et deducendam causam, quare non deberet declarari excommunicatus ad violentiam exercitam adversus fratrem Dominicum, ad effectum extorquendi ab eodem ratificationem religiosae professionis.

Secundo, quod Laurentius intra terminum sibi assignatum comparuit, suumque peccatum sequentibus verbis exposuit: *Esso supplicante genuflesso a' suoi piedi confessò il fallo da lui commesso nella sua deposizione, d' avere esso costituito forzatamente, anche con mano armata, violentato in compagnia di fra Valentino laico Riformato, suo cugino carnale (qui iam defunctus est) il sacerdote fra Domenico Francesco suo fratello, sino dall'anno 1711 del mese di Dicembre, nel tempo, che detto fra Domenico Francesco suo fratello era chierico*

Minorista di detta religione dei Riformati, a dovere esso ratificare nel termine delli cinque anni la professione del suo noviziato, ma questo esso povero oratore fece solo, perchè il laico fra Valentino suo cugino carnale l'indusse a fare questa risoluzione, acciò detto fra Domenico Francesco suo fratello non si spogliasse dell'Abito di S. Francesco, e ne sarebbe restato diffamato non solo detto fra Domenico Francesco, ma anche la famiglia d'esso oratore, come altresì perchè di quella poca zenda, ch'esso supplicante avea di quel tempo, se si svestiva di detto abito suo fratello, ne restava povero colla sua famiglia esso supplicante; et post deductam et allegatam ignorantiam, quod imposita esset excommunicationis poena adversus eos qui cogunt aliquem ad emittendam professionem regularem sic concludit: Pertanto prostrato a' suoi piedi, o alla Santa Sede Apostolica, alli quali ne domanda il perdono, e li supplica perdonargli il suo fallo, e quando fosse caduto in alcuna censura, lo supplica dell'assoluzione di essa, con avere commiserazione di non esser caduto volontariamente in alcuna offesa contro la sua anima.

Adduntur depositiones ad perpetuam trium aliorum religiosorum, qui die 31 Octobris 1719 retulerunt se pluries audivisse fr. Dominicum conquerentem de nullitate tam professionis quam ratificationis, quinimo alter ex eisdem subdit, se violentiae lamentationes intellexisse ab ore fratris Dominici die immediate sequenti, seque tunc obviam habuisse Laurentium fratrem: *E ripresolo della forza che aveva fatto al detto fra Domenico Francesco, esso rispose primieramente, che non sapeva quello dicevano, e poi ci confessò il tutto scusandosi, però che ne fu causa il detto fra Valentino (de quo supra habitus est sermo) mentre lo mandò a chiamare per uomo a posta, e lo stimolò a ciò fare.*

Haec sunt in causa, adeoque dignabuntur EE. VV. decernere:

An sit concedenda restitutio in integrum in casu. *Affirmative.*

Die 13 Aprilis 1720. Ita in Thesaurio resolut. Sac. Congr. Conc., tom. 1, pag. 297 et seqq.

cap. *Quaesitum* de Cohabit. cleric. et mulier. Non tamen talis cogentis confessio sufficeret sine aliis testibus et praesumptionibus ad annullandam professionem, vel concedendam restitutionem in integrum, ut colligitur ex resolutionibus Sacr. Congr., nempe in Hispalen., 23 Septembris 1690, et in Bononien., 26 Septembris 1694, in quibus fuit denegata restitutio in integrum, non obstante, quod parentes iudicialiter fassi fuissent, filios ad habitum religionis suscipiendum et professionem emitendam coegisse; et magis praecise in alia Ianuen., 30 Iunii 1694. Ita Monacellus, Formul. legal. pract., part. 3, tit. 1, formul. 32, n. 10, pag. 135.

- 21 Iam porro ad proferendum rectum iudicium super qualitate metus incussi, et sumendum temperamentum a iure regulatum pro nullitate vel validitate professionis, sequentia attendenda veniunt.
- 22 Primo, quod metus non praesumitur, sed ab allegante probari debet, sive per coniecturas et praesumptionem. Monacell., loc. cit., n. 12.
- 23 Secundo, quod quando pro metu adest iuris praesumptio, vel testes pro parte metum passi, inducti deponunt de minis et vi, et sic de actu externo, qui sensu percipitur, corporeo; et econtra testes pro libero consensu inducti deponunt non de actibus facti, sed de rebus in animo et mente existentibus, magis credendum est duobus testibus de metu, quam mille de libera voluntate deponentibus. Idem, ibid., n. 14.
- 24 Tertio, quod metus consideratur gravis non solum ex parte obiecti, vel ex parte modi, sed etiam ex parte subiecti, et censebitur mulier constans (* sumpto hoc vocabulo ex iure Romano, ubi dicitur metus gravis, ille cadens in constantem virum *), etiamsi timeat, quod non convenit prudenter viro timere; unde aliquis erit gravis et probabilis metus in muliere, qui in viro non erit, et sic minor metus sufficit in muliere, ut dicatur metus cadens in constantem, propter illius imbecillitatem. Rota, cor. Coccin., dec. 2207, n. 10. Idem Monacell., loc. cit., n. 16.
- 25 Quarto, quod minae (dummodo testes sint concordantes in illarum qualitate, licet discordes de loco et tempore) probantur per testes singulares. Rota, coram Buratto, dec. 205, n. 11, etiamsi sint domestici; Barbosa, vol. 77, n. 56, lib. 3, ibi: *Unde (in metus probatione) admittendi sunt testes domestici, cum ad hunc effectum probatio testium domesticorum habeatur efficacior.* Ita pariter Monacellus, ibid., n. 19.
- 26 Quinto, quod metus (repetendo superius dicta) semel incussus durat, et durare praesumitur, quandiu durat eius causa, quamvis in actu externo appareat libertas. Rota, coram Seraphino, dec. 166; Barbosa, vol. 17, n. 147 et seqq.; Monacell., ibid., n. 21.
- 27 Quia porro professio, ut sit valida, sponta-

nea seu libera voluntate emitti debet, cumque, qui errant, consentire non videantur, per satis clara iura (idem die, ubi dolus adsit), hinc profecto est, quod professio ex errore vel ignorantia, aut dolo circa *substantialia* religionis emissa, sit irrita, et quidem iure naturali; quippe talis error, seu ignorantia omnino tollit consensum *substantialem*. Secus est, si error vel ignorantia sit solum circa accidentalia. Pirhing, ibid., n. 121.

Amplius cum professio libera voluntate fieri 28 debeat, consequens est, quod facta a furioso vel amente, non valeat; textu expresso, cap. *Sicut* 12, tit. cit. de Regular., ibi: *Furiosus, seu amens libera voluntate consentire non potest, ideoque professio ab eo edita irrita fuit.*

Ubi notandum: si quis alienus mente pro- 29 fessionem facit; non sufficit ad hoc ut vere professus fiat, si postea ad sanam mentem rediens, et conscius professionis a se emissae invalide, taceat, vel non contradicat, aut habitum non deponat; sed necesse est ut de novo spontanea voluntate profiteatur, vel tacite, nempe per exercitium actus proprii professorum, distincti ab habitu novitiorum, ex quo praesumi possit de novo tacita professio... Ratio est, quia talis professio fuit omnino irrita, adeoque perinde est, ac si nunquam facta fuisset, et consequenter non potest, cessante amentia, ratificari, nisi per novam professionem expressam vel tacitam. Verum iure novo (post) Conc. Trid. non potest professio ab amente facta ratificari, nisi ante amentiam anno continuo in probatione steterit, et postquam ad sanam mentem rediit denuo expressam professionem faciat, vel tacitam, v. g. per assumptionem habitus proprii professorum, etiam sine gestacione tridui. Haec Pirhing, loc. cit., n. 123.

Quoad vero professionem fecte emissam, se- 30 quentia, celebri Donato docente, expendere satis sit.

Quaeres igitur: professio ficta emissa, utpote 31 oretenus facta, sed non corde, an sit valida? Negative quoad forum poli, ex defectu legitimi consensus, qui est omnino necessarius ad substantiam contractus, quia quoad Deum attenditur animus, non autem opus externum. Secus autem quoad forum contentiosum.... Unde quoties quis suscipit habitum secundum formam canonicam, et promittit servare et vivere secundum illam, licet fecte susceperit, non poterit eum amplius deponere; alias fieret religioni grande praeiudicium; hinc iuste cogitur in illo perseverare, secus turbaretur regula ecclesiastica. Et sicut in matrimonio carnali Ecclesia iudicat secundum actus exteriores, et non secundum actus interiores, qui sibi non possunt innotescere; ita in matrimonio spirituali Ecclesia non iudicat de occultis, sed per externa praesumit interna, nam interna per externa declarantur.

32 Proinde quantumcunque quis non intendat contrahere matrimonium, si tamen exprimat verba contractus matrimonii, si coniuges aliunde sint habiles ad contrahendum, Ecclesia iudicat, illud esse verum matrimonium, et cogit illum cum illa habitare, etsi fecte dictat contraxisse, vel ore, et non corde protulisse illa verba, quae expriment consensum contractus matrimonii: ita et in professione, quantumcunque quis non intendat se obligare ad vota religionis; ex quo tamen sponte proficitur, et non protestatur aliquod in contrarium, Ecclesia urget illum servare professionem, quia praesumit solemneriter vovisse, et animum habuisse profitendi.

33 Bene verum est, quod is fecte professus, si voluerit, e religione recedere et dicere de nullitate professionis, ob defectum intentionis, et consensus non praestiti, hoc debet per idoneos testes probare, quod est difficillimae probationis... quia, quae pendent ex animo, Deus tantum novit; tanto minus, quanto praecessisset protestatio, vel adesset vehementissima praesumptio, nec standum est eius iuramento.

Ita in terminis Donatus, Prax. regular., to. 2, part. 4, tract. 11, qu. 12, de Profess. nulla, n. 1 et seqq.

34 Quaeres si fecte professus non poterit suae professionis nullitatem probare, et recuset ratificare, an possit fugere, remoto scandalo? D. Thomas, 4 Sent., dist. 29, qu. unica, art. 3; Sanchez, de Matrimon., lib. 2, disp. 39, n. 11, affirmant quia coram Domino non est vere professus, et ob id, remoto scandalo et occasione sibi praestita, poterit fugere, nec sic fugiens in foro conscientiae, erit obnoxius apostatarum poenis. Idem, loc. cit., qu. 14.

35 Addunt etiam Sanchez, Layman, alique, etiam superiorem, si certo credit, subditi professionem invalide fuisse emissam, et postea non ratificatam, posse, cessante scandalo, occulte dimittere talem. Nude tamen asserenti et etiam iactanti, quod fecte tantum professus sit, nec pro foro interno adhiberi debet fides, nisi, attentis circumstantiis, prudentissimus quisque coniceret, talem vera loqui; quia non est maior ratio, cur tali potius sit tunc credendum, quam antea, dum professionem simulavit. Reiffenstuel, cit. tit. de Regular., etc., num. 207.

Haec potissimum quoad professionem exposito fecte emissam attendenda veniunt, quae-

que idcirco adiecit, eo quod confusione laborare videantur, quae hic supra in additionibus ex aliena manu congesta sunt.

Quaeres adhuc an professio facta cum mala intentione, nempe ut fornicetur vel furetur, valeat necne? Affirmat Glos. et Navar., dummodo profitens intendat esse religiosus; secus autem; qui sicut utile per inutile non vitiatur, ita nec principale per suum accessorium, qu. 15.

Amplius; quid iuris, si nulliter professus dubitet, an non tacite vel expresse ratificaverit professionem, postquam scivit eam esse nullam? Si v dubitat ante quinquennium, potest adhuc reclamare; si vero post quinquennium dubitat, tenetur manere, neque potest per viam restitutionis in integrum reclamare. Ratio est quia in dubio recurrendum est ad praesumptionem; haec autem ante quinquennium stat pro novitio; post quinquennium vero pro religione. Arg. ex Conc. Trid., sess. 25, cap. 19, de Regularibus. Donatus, alique apud Reiffenstuel, loc. cit., n. 212.

Porro is, qui qualitercunque invalide professus est, etsi nequeat in foro externo probare impedimentum irritans professionem, non tamen tenetur illam ratificare, sive bona fide et sine culpa sua, sive mala fide et culpa sua, v. g. fecte sit professus, docet Sanchez, lib. 7 de Matrim., disp. 37, n. 38, 39, et alii communiter. Ratio est quia religiosus status est tam arduus et sublimis perfectionis, ut spontaneum ac liberum consensum requirat, nec ullus invitus, etiamsi ob culpam suam professio fuerit irrita, cogi possit ad illam ratificandam. Et licet voluntatem habuerit profitendi, saltem exterius et apparenter; quia tamen illa voluntas inefficax fuit et nullius effectus ob impedimentum dirimens, vel defectum veri consensus, non potest quis vi illius obligari ad observandum, quod ob talem professionem emisit, nec ad denuo profitendum in foro conscientiae, et secluso scandalo; quamvis, quia secundum praesumptionem fori externi talis professio habetur pro non invalida, in illo foro cogi possit ad observandum ea, ad quae verus professus obligatur¹. Sic in terminis Pirhing, ad cit. tit. de Regular., n. 148.

Illud etiam advertas licet, professionem expressam posse fieri sub conditione de praesenti, de praeterito et de futuro, dummodo non sit contra substantiam professionis². Communis. Ratio est quia in iure nec prohibetur, nec ir-

¹ Unde si nulliter professus cognoscit, religionem sibi minus convenientem, aut nimis difficilem, vel ex alia ratione manere non vult, nec hactenus professionem suam ratificavit, non tenetur ratificare professionem, nec manere in religione, sed potest tuta conscientia in occulto discedere, ac etiam nubere, dummodo sine gravi scandalo, aut alio maiori incommodo ac praepiudicio abire possit... Ratio est, quia professio religiosa est arduum

opus consilii, ad quod nemo tenetur, neque cogi potest invitus. Reiffenstuel, dict. tit. de Regular., etc., n. 206.

² Professio facta sub pacto vel conditione illicita, an sit nulla. Cum distinctione resolve; aut conditio, sub qua fit religionis professio, est contraria substantiae religionis, quae coalescit ex tribus votis substantialibus, nempe paupertatis, obediendae et castitatis, aut non. Si primo modo, certum est quod professio

ritatur professio sub conditione. Notandum vero quod si conditio sit de praesenti vel de praeterito, professio non suspendatur, sed, subsistente conditione, illico valeat; deficiente vero, statim sit nulla, iuxta omnes; si vero sit de futuro, suspendatur usque ad eius adventum; quippe de natura huius conditionis est, ut actus valorem suspendat, usque ad dict. eius adventum. Reiffenstuel, loc. cit., n. 175. Vide a nobis fuse dicta in Append. ad art. 5, verb. *Matrimonium*, ubi de matrimonio sub conditione, etc., late disseruimus.

40 Sic emitti potest professio sub hac conditione pendente ex eventu contingenter, sive de futuro, v. g. promitto paupertatem, castitatem et obedientiam perpetuam, si pater meus intra octo dies consenserit; sicut potest sub tali conditione iniri matrimonium. Quare tali casu, impleta conditione, erit valida professio, modo ante conditionis eventum, consensus non fuerit revocatus: deficiente autem conditione, etiam ipsa professio corrui, quia intentio sic profitentis non alia fuit quam dependenter ab illa conditione se obligare. Pirhing, ad anted. tit. de Regular., n. 101. An autem tali casu, eveniente conditione, statim valeat professio sine novo consensu profitentis, et religionis acceptantis; affirmat Sanchez, cui nos subscribimus. Vide suprad. nostram appendicem, de Matrimon. sub condit., n. 24.

Haec quidem sunt, quod specialiter adnotanda duximus: caetera videre est apud auctorem hic supra. Nunc pro materiae complemento, quae sequuntur, evolvemus.

41 Quaeritur an professio quoad vinculum dissolvi possit auctoritate Summi Pontificis? Negat D. Thomas, 2-2, qu. 88, art. 11.

Sed dicendum Papam ex iusta et necessaria causa, puta in gravissima necessitate vel causa boni publici, posse dispensare in professione religiosa, vinculum per illam inductum solvendo, ita ut, qui hactenus fuit religiosus, postea non amplius sit, neque amplius votis astringatur. Ita Suarez, de Relig., tom. 3, lib. 6, cap. 16 et 17, n. 5; Sanchez, de Matrimon., lib. 8, disp. 8, n. 7; Pirhing, loc. cit., n. 144. Ratio est quia S. Petro eiusque successoribus tradita est a Christo, Matth. xvi, universalissima potestas solvendi; ac proinde quidquid

natura sua insolubile non est, vel a Christo non prohibitum est solvi, hoc Papa potest solvere; atqui professio neutro modo est insolubilis, quia Papa ex communi omnium doctorum sensu potest dispensare in votis simplicibus, ergo etiam in votis solemnibus; nam solemnitas voti solum constitutione Ecclesiae est introducta, quia saepius in hoc dispensarunt Summi Pontifices, prout videre est apud Baronium ad annum Christi 1041, et Suarez, cit. cap. 17, n. 6¹. Ita Schmalzgrueber, ad d. tit. de Regul., n. 211.

Quaeritur amplius an vinculum professionis 42 religiosae dissolvatur per promotionem ad episcopatum, vel regimen parochialis ecclesiae? De assumpto ad regimen parochialis ecclesiae, vel ad aliud beneficium inferius episcopatu extra ordinem, satis clarum est, quod ligatus vinculo professionis suae maneat; quia iste nec votis religiosis, nec iugo regulae liberatur, sed observare istam etiam extra ordinem degens debet in omnibus iis, quae cum pastoralis munere et laboribus possunt consistere, et quidem sub obligatione ad poenam, imo et culpam, si Regula ita obliget; Sanchez et Pirhing apud eundem Schmalzgrueberium, ibid., n. 213. De assumpto ad episcopatum, ex sententia D. Th., 2-2, qu. 185, art. 8; Sanchez, lib. 6 Moral., cap. 6, n. 2, sess. de Iust. et iur., cap. 40, n. 113; Pirhing, n. 145, aliorumque plurimorum, tenendum professionis vinculum etiam per promotionem ad episcopatum non dissolvi, sed ita assumptum manere obstrictum omnibus tribus votis religiosis. Patet 1° de voto castitatis; nam huius voto illum obligatum manere, est extra dubium; 2° de voto paupertatis, quia talis Episcopus non fit dominus bonorum seu reddituum ecclesiasticorum, sed administrator tantum cum hoc solum discrimine, quod ea, quae acquirit, non amplius acquirat religioni, ut prius, sed ecclesiae suae episcopali; 3° de voto obedientiae, nam hanc non amplius debeat superioribus regularibus, utpote in altiori dignitatis gradu constitutus, debet tamen illam Summo Pontifici, cui praeter obedientiam generalem ab omnibus fidelibus debitam, speciali obedientiae voto astringitur; imo, si renuntiet dignitati simul et graui, tenetur redire ad monasterium, et iterum obedire ut

erit nulla: secus autem; prout expresse tenet gloss. ex cap. ult. de Condit. appositis, ubi dicitur quod si aliqua apponatur conditio in matrimonio contra eius essentiam, utique erit nullum omnino. Ita a pari, si in professione aliquid apponatur, quod sit contra substantiam religionis, professio erit nulla. Donatus, Prax. Regul., tom. 2, part. 4, tract. 11, qu. 18.

¹ Papa potest dispensare in votis religiosis.... hoc est, potest tollere totum vinculum professionis religiosae, et hominem religiosum saecularizare; ita hodie communior sententia... Quod haec potestas particularis (nempe dispensandi in profess. religiosa) contineatur

sub generali Christo data, si non per definitionem, saltem ipso facto declararunt Summi Pontifices, dispensando cum religiosis ad matrimonium; sicut Benedictus IX, cum Casimiro I, rege Poloniae, monacho Cluniacensi... Innocentius II, cum Ramiro II, Arragonum rege, abbate et episcopo: Gregorius XIII, cum provinciali Cappucinorum, fratre Cardinalis Ioyosae, et alii cum aliis, ut historici memorant; quorum auctoritas, quam nonnulli in dubium vocant, si non plene probat, saltem multum adiuvat praesentem sententiam. Ita Maschat, Instit. canonic., ad tit. de Regularib., etc., § 2, num. 29.

prius. Schmalzgrueber, *ibid.*, n. 214. Vide Lucium nostrum, verb. *Episcopus*, art. 7, n. 1 et seqq.¹

Notandum denique quod vota professionis quoad accidentalialia dispensative relaxari possunt, maxime per Sedem Apostolicam: sic enim Papa potest religiosum subtrahere actuali obe-

dientiae suorum superiorum, dispensare cum eo ad condendum testamentum de rebus per se acquisitis, cum dispositio ista fieri possit nomine Papae vel monasterii, non vero nomine proprio, et iure dominii. Maschat, ad tit. de Regular., etc., § 2, n. 27. Vide amplius Lucium nostrum, verb. *Episcopus*, art. 7.

REGULARES

PARTITIO ARGUMENTI

REGULARES: 1. quoad ea quae possunt et debent, vel non; 2. quoad regularium exemptionem a iurisdictione vel non, Ordinariorum; seu quoad ea, in quibus regulares subduntur, vel non, iurisdictioni Ordinariorum.

ARTICULUS I. Regulares quoad ea quae possunt et debent, vel non.

SUMMARIUM. 1. Regulares possunt sine approbatione Episcopi, et cum sola approbatione sui praelati regularis audire confessiones illorum saecularium, qui sunt vere de familia in suis monasteriis, et continui commensales. *Remissive.* — 2. Secus vero illorum, qui tantum ipsis regularibus deserviunt, et cum saecularibus exteris extra monasterium habitant et vivunt. *Remissive.* — 3. Quinam sint vere de familia, et qui non, ad hoc ut possint absolvi vel non a dictis regularibus. *Remissive.* — 4. Quoad ea quae concernunt approbationem regularium pro eorum superioribus. *Remissive.* — 5. Quoad ea quae concernunt approbationem confessoriorum regularium pro monialibus eis subiectis. — 6. Praelati regulares a quibus casibus et censuris possint absolvere suos subditos? *Remissive.* — 7. Quid importent absolutiones generales, quas praelati regulares in fine visitationis, et in quibusdam anni solemnitatibus

dare consueverunt suis subditis religiosis? Et quid absolutiones, in articulo mortis dari solitae moribundis? Et quid absolutiones quae dantur a praelatis seu praesidibus ante electiones capitulares? *Remissive.* — 8. Quoad ea quae concernunt approbationem et facultatem regularium pro audiendis confessionibus saecularium. *Remissive.* — 9. Regulares simpliciter approbati possunt etiam audire confessiones infirmorum in eorum domibus absque ulla parochorum vel Episcopi licentia: dummodo de tali audita confessione illico certiores parochum, saltem per scripturam apud ipsum infirmum relinquantur. — 10. Confessarii regulares a quibus casibus possint absolvere saeculares? *Remissive.* — 11. Confessarii regulares quando possint dispensare super impedimento petendi debitum coniugale? *Remissive.* — 12. Regulares an et quando teneantur ad solvendas decimas? *Remissive.* — 13. Regulares an possint benedicere mulieres post partum, et ad purificationem admittere in propria ecclesia? *Remissive.* — 14. Regulares utriusque sexus nequeunt esse compadres seu comma-

¹ Cabassutius quaestionem hanc in utramque partem pertractans, morem amplius quoad hoc receptum in Gallia recenset: lubet eius doctrinam integram exhibere. « Utrum religiosus factus Episcopus solvatur ipso iure voto paupertatis, ac efficiatur dominus redditum, positque condere testamentum, celebris est quaestio. S. Th., 2-2, qu. 185, art. 8, aliique plerique, quos citat et sequitur Sanchez, negant haec fieri posse ab Episcopo religioso citra Papae rationabilem dispensationem, hoc argumento, quia non laxantur religiosae professionis vota per sequentem episcopatum, nisi quatenus muneri episcopali, tanquam maiori bono obsistunt. Ius enim naturae prohibet, ne ea, quae Deo sancte promissa sunt, sine ulla necessitate solvantur... Atqui administratio bonorum Ecclesiae, quae competit Episcopo, nihil obstat paupertati religiosae ac abdicationi dominii.

» Ex opposito, a votis religionis immunem fieri Episcopum affirmant Dominicus Soto, lib. 2 de Iustit., qu. 4, art. 2; Vasquez, in part. 2, quaest. 96, art. 4, disput. 169, cap. 8, n. 91, et cap. 9, n. 104, ubi asserit monachum factum Episcopum, dominium verum habere, et a vinculo paupertatis solvi, atque multo magis a praeceptionibus et abstinentiis in regula praescriptis, quae ubique non pertinent ad ipsius religionis essentiam, ad quam tamen pertinet paupertas. Huic sententiae favet can. *Statutum* 18, qu. 1, diserte dicens: *Monachus, quem canonica electio a iugo regulae monasticae professionis absolvit, et sacra ordinatio de monacho Episcopum facit, velut legitimus haeres paternam sibi haereditatem postea iure vindicandi habeat.* Quoad vero ius Gallicanum, vetustissima et generalis in universo hoc regno consuetudo viget, ut religiosi facti Episcopi, nulla in re pristinae religioni astringantur, nisi ut colorem ordinis in habitu servant. Sunt quippe successionum, aliarumque acquisitionum capaces, dominia et proprietates sibi acquirunt, disponuntque tam inter vivos, quam

per ultimas voluntates, pro libito testamenta condunt, et si intestati decedant, successores habent non monasterium, non ecclesiam, sed propinquos». Iur. can. theor. et prax., lib. 1, cap. 24, n. 2.

Sed priori sententiae communior theologorum inhaeret, quam etiam S. Alphonsus de Ligorio tenet et tuetur, Theolog. moral., lib. 4, cap. 1, de Stat. relig., n. 2, quamque nos sequimur. Praestat hic afferre, quae D. Thomas habet, hoc sane pacto. « Religiosus, qui fit Episcopus, sicut non absolvitur a voto continentiae; ita nec a voto paupertatis, quia nihil habere debet tanquam proprium. Similiter non absolvitur a voto obedientiae, sed per accidens obedire non tenetur; sicut nec abbas monasterii, qui tamen non est ab obedientia voto absolutus » 2-2, qu. 88, art. 11, ad 4; et 2-2, qu. 185, art. 8, sic explicat verba canonis hic supra allati (*Monachus*, etc.), nempe ut paternam haereditatem vindicet, non quasi propriam, sed quasi Ecclesiae debitam. « Dicendum (sic ille), quod hoc est per accidens, quod Episcopi religiosi obedire praelatis suarum religionum non tenentur, quia scilicet subditi esse desierunt, sicut et ipsi praelati religionum; manet tamen adhuc obligatio voti virtualiter, ita scilicet, quod si eis legitime aliquis praeficeretur, obedire tenerentur, in quantum tenentur obedire statutis regulae per modum praedictum, et suis superioribus, si quos habeant. Proprium autem nullo modo habere possunt. Non enim paternam haereditatem vindicant quasi propriam, sed quasi Ecclesiae debitam... Testamentum autem nullo modo facere potest, quia sola ei dispensatio committitur rerum ecclesiasticarum, quae morte finitur, ex qua incipit testamentum valere. Si tamen ex concessione Papae testamentum faciat, non intelligitur ex proprio facere testamentum, sed apostolica auctoritate intelligitur esse ampliata potestas suae dispensationis, ut eius dispensatio possit valere post mortem ».

tres, neque per procuratorem. *Remissive.* — 15. Regulares utriusque sexus nequeunt in particulari, neque de licentia ac dispensatione superioris habere peculium, seu aliquid proprium, imo talis licentia, etiamsi esset obtenta ab eorum generalibus, qui dicerent eam posse concedere, non excusaret fratres, et moniales a culpa et poena imposita a Tridentino. *Remissive.* — 16. Regularis deprehensus in morte habere aliquam proprietatem debet cum ipsa subterrari extra monasterium in sterquilinio in signum suae damnationis aeternae. — 17. Casus de monacho mortuo proprietario et sepulto cum sua pecunia in sterquilinio cum verbis: *Pecunia tua sit tecum in perditione.* — 18. Pro regulari mortuo proprietario non sunt offerenda sacrificia, nec fieri debent orationes, nec ei danda est sepultura cum aliis fratribus in ecclesia seu coemeterio. — 19. Quinimo regularis canonicus sicuti quilibet alius mortuus propriarius, non solum in coemeterio sepeliri non debet, sed si ibi sepultus fuerit, debet inde exhumari, si sine scandalo id fieri possit. — 20. Admonitio pro regularibus proprietariis, et praesertim pro superioribus, qui proprietatem monachorum decedentium sibi appropriant tanquam spolia. — 21. Quoad ea quae concernunt regulares apostatas seu fugitivos. *Remissive.* — 22. Quoad ea quae concernunt regulares tanquam incorrigibiles eiiciendos et eictos. *Remissive.* — 23. Religiosus transmissus ad tiremes, terminato tempore condemnationis, non est recipiendus inter religiosos suae provinciae. — 24. Quoad ea quae possunt et debent regulares circa recitationem divini officii. *Remissive.* — 25. Quoad ea quae concernunt promotionem regularium ad ordines. *Remissive.* — 26. Quoad ea quae concernunt locutionem regularium cum monialibus. *Remissive.* — 27. Quoad ea quae concernunt regularium praecedentiam. *Remissive.* — 28. Quoad ea quae concernunt regularium praedicationem. *Remissive.* — 29. Quoad ea quae concernunt regulares circa processiones. *Remissive.* — 30. Quoad ea quae concernunt regularium novitiatum. *Remissive.* — 31. Quoad ea quae concernunt regularium professionem. *Remissive.* — 32. Quoad ea quae concernunt regularium privilegia. *Remissive.* — 33. Quoad ea quae concernunt regularium quaestuationem. *Remissive.* — 34. Quoad ea quae possunt et debent regulares circa funera, quartam et sepulturam. *Remissive.* — 35. Quoad ea quae possunt et debent regulares circa Eucharistiam. *Remissive.* — 36. Regulares non possunt ministrare laicis saecularibus infirmis hospitalibus in eorum conventibus sacramenta Eucharistiae per modum Viatici et Extremae Unctionis absque Episcopi vel parochi licentia, sub poena excommunicationis. — 37. Regulares erigentes altare portatile, et sacrum facientes in domo privatorum, ut ibidem Viaticum ministrent regulari infirmo absque licentia Ordinarii vel parochi, possunt censuris coerceri. *Remissive.* — 38. Regulares omnes tenentur in quacunque alienationis specie tam stabilium quam mobilium pretiosorum, sive translatione domini, aut creatione censuum, licentiam petere et obtinere a Sacra Congreg. Concilii. Imo nequeunt nedum censuario nomine, sed neque ad cambium, vel mutuo accipere pecuniam cum solutione alicuius lucri, vel cum obligatione bonorum. — 39. Et haec licentia gratis expediti debet. — 40. Regulares non possunt in Sabbato Sancto pulsare campanas ante pulsationem in cathedrali vel matrice. — 41. Regulares ratione huiusmodi pulsationis in Sabbato Sancto possunt conveniri coram loci Ordinario. — 42. Nisi consuetudo in contrarium esset legitima, vel ecclesia multum distaret. — 43. Possunt tamen regulares in quibuscunque aliis diebus, etiam Dominicis seu festivis in suis ecclesiis pulsare campanas, et missas celebrare ante celebrationem missae, et pulsationem campanae in ecclesia cathedrali, seu matrice vel parochiali. *Remissive.* — 44. Regulares omnes non possunt sine dispensatione apostolica obtinere ullum beneficium saeculare, et an in tali casu teneantur deferre habitum regularem? *Remissive.* — 45. Regulares, sicuti et omnes alii clerici saeculares non possunt ali-

quos medio voto vel iuramento, aut pacto seu promissione inducere, ut apud eorum ecclesias sepulturam eligant, vel iam electam ulterius non immutent sub gravibus poenis. — 46. Insuper regulares, et omnes alii clerici saeculares inducentes aliquos, ut supra, ad eligendam sepulturam in eorum ecclesiis, incurrunt excommunicationem Papae reservatam. — 47. Regularibus non licet in suis ecclesiis admittere ad celebrandum presbyteros saeculares contra prohibitionem Episcopi. — 48. Regulares inter missarum solemnias possunt recipere ea, quae sibi afferuntur, dummodo a perambulationibus per ecclesiam, ac similibus eleemosynarum extorsionibus se abstineant. — 49. Regularium numerus cuique monasterio et conventui praefigendus est. — 50. Plurima alia, quae concernunt regulares circa conventus seu monasteria. *Remissive.* — 51. Regulares cuiuscunque ordinis, etiam Mendicantium, quantumvis Sedis Apostolicae sint cappellani, superioribus suis subiecti esse debent. — 52. Regularium superiores non cognoscunt causas suorum subditorum ad officium sanctissimae Inquisitionis spectantes. — 53. Regulares cuiuscunque ordinis, quamvis exempti, de haeresi suspecti, puniuntur ab inquisitionibus haereticae pravitatis. — 54. Regulares omnes cuiusvis ordinis in sancto officio poenitentiali non possunt promoveri ad ullos gradus, nisi prius obtenta a Sede Apostolica gratia rehabilitationis. — 55. Regulares non possunt in Sabbato Sancto benedicere domos saecularium. — 56. Regulares non possunt aggregare suae regulae personas in articulo mortis constitutas. — 57. Regulares non possunt stringi ab Ordinariis ad interveniendum orationi quadraginta Horarum in cathedrali. — 58. Regulares non debent permittere pauperes mendicare in eorum ecclesiis, quando divina celebrantur officia. — 59. Regulares religionis suppressae non remanent liberati a votis. — 60. Superiores regulares non possunt apponere interdictum in ecclesiis sibi subiectis. — 61. Regulares professi non possunt ad aliam religionem etiam strictiorem transire sine licentia Sedis Apostolicae. Et affertur ad rem novissima constitutio Benedicti XIII. — 62. Regulares omnes professi, tam superiores quam subditi, nequeunt condere testamentum. — 63. Neque testari possunt ad pias causas. — 64. Imo neque id de licentia praelati seu superioris. — 65. Nec possunt regulares testari, etiamsi ante professionem sibi aliquam summam suorum bonorum reservassent cum facultate testandi. — 66. Quinimo regularibus professis neque licet testamentum a se conditum ante emissam professionem moderari per vim declarationis. — 67. Quoad ea quae possunt et debent necessario observare regulares circa largitionem munerum, affertur constitutio Clementis VIII cum eius confirmatione et moderatione facta ab Urbano VIII. — 68. Recipientes munera a regularibus contra praescriptum dictarum constitutionum, quicunque sint, sive regulares, sive saeculares, in neutro foro absolvi possunt ante factam restitutionem. — 69. Et si munus excedat summam scutorum decem, neque possunt absolvi a summo poenitentiario. — 70. Regulares non possunt uti Livellis, nisi servata forma dict. constitutionis Clementis VIII. — 71. Quoad ea quae concernunt regulares assumptos ad episcopatum. — 72. Assignatur tempus quo a regularibus legendae sunt variae constitutiones apostolicae, et decreta Sacrarum Congregationum, sub poena privationis officii vocisque activae et passivae ipso facto a superioribus incurrendae. — 73. Regulares utriusque sexus tenentur ad observantiam Regulae secundum primaevali institutionem. — 74. Affertur ratio. — 75. Profitentes profitentur Regulam, non consuetudinem et relaxationem. — 76. Regularibus enim nefas esset reluctari Papae reformationem indidenti. — 77. Papa potest indicare religiosi etiam strictiorem vitam, quam eorum Regula exigat. — 78. Regularibus re-nuentibus reformationem indictam recipere, et integre observare, solet Sedes Apostolica interdicare et denegare licentiam recipiendi et admittendi aliquos ad habitum et ad professionem. — 79. Item monasteriis mo-

nialium renuentibus reformationem acceptare non conceditur licentia recipiendi puellas ad habitum. - 80. Item nec admittendi ad professionem eas, quae se ad illam nolunt obligare. - 81. In iis monasteriis, quae partim illam reformationem recipiunt et partim non, recipi non debent, nisi illae quae se volunt reformationi subicere. - 82. Nec reformatio est credenda statim, sed probanda diu, antequam detur licentia vestiendi. - 83. Quae professionem emiserunt, antequam introduceretur reformatio, hortari debent ad illam acceptandi, sed non cogi, ad num. 84. - 85. Afferuntur decreta generalia Clementis VIII pro reformatione regularium. - 86. Regulares tot solum stare debent in monasteriis, quot ali commode possunt per redditus et elemosynas eorum. - 87. Regularium numerus pro unoquoque conventu praefinitus, et a Sacra Congregatione approbatus non potest a superioribus augeri, etiam sub praetextu augmenti reddituum absque ipsius Sacrae Cong. Concilii licentia, sub poena privationis omnium officiorum, vocisque activae et passivae, ac inhabilitatis perpetuae. - 88. Regularis non potest habere locum in duobus monasteriis. - 89. Caetera, quae sequuntur usque ad num. 108, satis summarie referuntur. 109. Alia ad rem. *Remissive*. - 110. Regularis nequit simul esse parochus et superior

sui conventus. - 111. Regulares, et praesertim Franciscani quibus cibis uti possint et debeant in suis ieiuniis? ad n. 112. - 113. Regulares nequeunt licite esse patrini, nec in sacramento baptismi, nec confirmationis. - 114. Fratribus Minoribus ex vi regulae est prohibita sola compaternitas, quae contrahitur in tenendo suscipientem ad sacramentum, non autem in ipsum ministrando. - 115. Adducitur et solvitur obiectio. - 116. Fratres Minores legitime electi ad curam animarum, alique ad id subdelegati, possunt, sicuti et alii regulares, licite baptizare. - 117. Non possunt tamen esse patrini, quamvis aliquando non oriantur scandalum. - 118. Sub dicta prohibitione non comprehenditur regularis quicumque factus Episcopus. - 119. Regulares possunt invitare populum ad facienda officia pro animabus purgatorii in suis ecclesiis. - 120. Regulares possunt impediri, ne canant missas in ecclesiis saecularibus, quamvis vocati. - 121. Regulares ad ordines promovendi non tenentur exhibere Ordinario fidem baptismi ad docendum de legitima aetate, si de ea constet ex litteris obedientialibus sui superioris. - 122. Additur ad rem attendenda dispositio Benedicti XIII. - 123. Alia ad rem cum Addit. ex aliena manu, ad n. 173.

- 1 Regulares possunt sine approbatione Episcopi, et cum sola approbatione sui praelati regularis audire confessiones illorum saecularium, qui sunt vere de familia in suis monasteriis, et continui commensales. Vide verb. *Approbatio pro confessionibus excipiendis*, art. 1, num. 64.
- 2 Secus vero illorum, qui tantum ipsis regularibus deserviunt, et cum saecularibus exteris extra monasterium habitant et vivunt. Vide ib., num. 65.
- 3 Quinam sint vere de familia, et qui non, ad hoc ut possint absolvi, vel non, a dictis regularibus? Vide ib., a n. 66 ad 70.
- 4 Quoad ea quae concernunt approbationem regularium pro confessionibus regularium, et respiciunt dependentiam ab eorum superioribus. Vide dict. verb. *Approbatio*, artic. 2 per tot.
- 5 Quoad ea quae concernunt approbationem confessariorum regularium pro monialibus eis subiectis. Vide d. verb. *Approbatio*, art. 3, et verb. *Moniales*, art. 5.
- 6 Praelati regulares a quibus casibus et censuris possint absolvere suos subditos. Vide verb. *Absolutio*, art. 2, a n. 29 ad 40.
- 7 Quid importent absolutiones generales, quas praelati regulares in fine visitationis, et in quibusdam anni solemnitatibus dare consueverunt suis subditis religiosis? Et quid absolutiones in articulo mortis dari solitae moribundis? Et quid absolutiones, quae dantur a praelatis seu praesidibus ante electiones capitulares? Vide verb. *Regularis praelatus*, a num. 67 ad 73.
- 8 Quoad ea quae concernunt approbationem et facultatem regularium pro audiendis confessionibus saecularium. Vide verb. *Approbatio*, art. 1, a n. 41 usque in finem, et verb. *Confessarius*, art. 4, a n. 6 ad 10.
- 9 Regulares simpliciter approbati in dioecesi

Episcopi approbantis possunt etiam audire confessiones infirmorum in propriis domibus absque ulla parochorum vel ipsius Episcopi licentia; at vero tenentur regulares de tali audita confessione eorundem infirmorum parochum illico certiores reddere, et hoc potest illis ab Episcopo sub poena suspensionis a facultate audiendi confessiones praecipere; sufficit tamen ut certioratio huiusmodi fiat saltem per scripturam apud ipsum infirmum relinquendam. Sic expresse statuit Clemens X, in const. incip. *Superna*; et iam antea declaraverat Sac. Congr. Episc. et Regular., die 2 Iulii 1606, et in una Senogallien., 22 Ian. 1616, et in Anconitana, 6 Oct. 1645.

Confessarii regulares a quibus casibus possint absolvere saeculares? Vide verb. *Absolutio*, art. 1, a n. 41 ad 47, et Appendicem ad verb. *Confessarius*, art. 3.

Confessarii regulares quando possint dispensare super impedimento petendi debitum coniugale? Vide verb. *Matrim. quoad debitum coniugale*, art. 1, a n. 12 usque in finem.

Regulares an et quando teneantur ad solvendas decimas? Vide verb. *Decimae*, artic. 2, a n. 44 usque in finem.

Regulares an possint benedicere mulieres post partum, et ad purificationem admittere in propria ecclesia? Vide verb. *Benedictio*, artic. 3, a num. 13 ad 16 et per tot., ubi multa ad rem.

Regulares utriusque sexus nequeunt esse commatres, neque per procuratorem. Vide verb. *Baptismus*, art. 6, n. 41 ad 47, et verb. *Moniales*, art. 6, n. 70.

Regulares utriusque sexus nequeunt in particulari, neque de licentia ac dispensatione superioris habere peculium, seu aliquid proprium; imo talis licentia, etiamsi obtenta ab eorum generalibus, qui dicerent eam posse concedere, non excusaret fratres aut moniales a culpa et

poena a Tridentino imposita. Vide verb. *Legatum*, a n. 88 ad 95, et verb. *Moniales*, art. 2, a n. 64 usque in fin.

16 Regularis deprehensus in morte habere aliquam proprietatem debet cum ipsa subterrari extra monasterium in sterquilinio in signum suae perditionis et damnationis aeternae, quia in peccato mortali decessit; textu expresso in cap. *Cum ad monasterium* 6 de Statu monachor., ibi: *Quid, si proprietates apud quempiam inventa fuerint in morte? ipsa cum eo in signum perditionis extra monasterium in sterquilinio subterretur secundum quod beatus Gre-*

17 *gorius narrat in Dialogo se fecisse.* Glossa communiter recepta, ibid., verb. *In sterquilinio*. Et ita S. Gregorius narrat se fecisse, lib. 4 Dialogorum, c. 53, ut innuitur in cap. *Cum monasterium*, et S. Hieronymus, ad Eustochium de Virginitate, lit. D, relatus a Ioann. Andrea in cit. c. *Cum ad monasterium*, n. 4, in verb. *Gregorius*, refert de monacho, qui lina texendo centum lucratus illa reliquit in morte, et, habito consilio, quidam dicebant illa esse tribuenda pauperibus, et alii ecclesiae, alii parentibus, sed decreverunt Patres illa cum eo subterrari cum verbis: *Pecunia tua sit tecum in perditione*, Act. viii, 20, ex quo magnus per-

18 totum Aegyptum cunctos terror invasit. Et concordat cap. *Monachi* 2 de Statu monach., ibi: *Et qui in extremis cum peculio inventus fuerit, et digne non poenituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepulturam, quod etiam de universis religiosis praecipimus observari.* Quinimo regularis canonicus, qui in articulo mortis non resignavit proprium, quod latenter habuerat, non solum in coemeterio sepeliri non debet, sed si ibi sepultus fuerit, inde debet exhumari, si sine maximo scandalo fieri poterit, textu expresso in cap. *Super quodam* 4 de Statu monach., ibi: *Super quodam canonico regulari, qui in articulo mortis agens licet a priore suo communitus, proprium, quod contra regulam latenter habuerat, noluit resignare, et sic diem clausit extremum, et fuit inter alios fratres traditus sepulturae...* *Inquisitioni tuae respondemus, quod ille canonicus, non tantum fuit christiana sepultura privandus, verum etiam si sine maximo scandalo potuit fieri, de ipsa proici dignus est Ecclesia. Hoc autem cum forte contigerit in similibus est agendum.* Et in eius sumuario expresse dicitur: *Regularis canonicus, qui non resignavit proprium in morte, non debet in coemeterio sepeliri. Et si de facto sepultus fuit, inde debet exhumari, si sine scandalo fieri potest.*

19 Deh! una semel hoc animadvertant et contremiscant regulares, si qui sint proprietarii, et praesertim superiores ordinum, qui proprietatem monachorum decedentium sibi appropriant tanquam spolia, contra omnia iura, tum

communiam, tum propria cuiusque religionis specialia seu municipalia statuentia, omne id quod ex defunctorum religiosorum expropriatione remanserit, converti debere in utilitatem ecclesiae seu monasterii. Et id possunt sine beneplacito apostolico. Vide verb. *Alienatio*, art. 4, n. 39 in fine.

Quoad ea quae concernunt regulares apostas seu fugitivos. Vide verb. *Apostasia*, *Apostata* per tot., et infra n. 141 et seqq.

Quoad ea quae concernunt regulares tanquam incorrigibiles eiiciendos et eiectos. Vide verb. *Eiicere*, *Eiecti* per tot., et infra a n. 146 ad n. 155.

Religiosus transmissus ad triremes, terminato tempore condemnationis, non est recipiendus inter religiosos suae provinciae, ut in una Asculana anni 1711 late et pluribus adductis solide probat D. Ursaya, tom. 1, part. 2, disceptat. 18 per tot. Vide ibi, et infra n. 156.

Quoad ea quae possunt et debent regulares circa recitationem divini officii. Vide verb. *Officium divinum*, art. 3, a n. 52.

Quoad ea quae concernunt promotionem regularium ad ordines. Vide verb. *Ordo*, art. 3, a n. 51.

Quoad ea quae concernunt locutionem regularium cum monialibus. Vide verb. *Moniales*, art. 4.

Quoad ea quae concernunt regularium praecedentiam. Vide verb. *Praecedentia*.

Quoad ea quae concernunt regularium praedicationem. Vide verb. *Praedicare*, *Praedicator*.

Quoad ea quae concernunt regulares circa processiones. Vide verb. *Processio*.

Quoad ea quae concernunt regularium novitium. Vide verb. *Novitiatus*.

Quoad ea quae concernunt regularium professionem. Vide verb. *Professio*.

Quoad ea quae concernunt regularium privilegia. Vide verb. *Oracula vivae vocis*, et verb. *Privilegium*.

Quoad ea quae concernunt regularium quae-stum. Vide verb. *Eleemosyna*, et verb. *Quaesturare*.

Quoad ea quae possunt et debent regulares circa funera, quartam et sepulturam. Vide verb. *Quarta*, et verb. *Sepultura*.

Quoad ea quae possunt et debent regulares circa Eucharistiam. Vide verb. *Eucharistia*, et infra art. 3, n. 126.

Regulares non possunt ministrare laicis saecularibus infirmis hospitantibus in eorum conventibus sacramenta Eucharistiae per modum Viatici et Extremae Unctionis absque Episcopi vel parochi licentia; et si id faciant, incurrunt censuras inflictas in Clementin. 1 de Privileg., et possunt per Ordinarium per cedulones excommunicati declarari. Sacra Congregat. Concil., in Nullius, 19 Septembris 1637, in Cre-

20 Deh! una semel hoc animadvertant et contremiscant regulares, si qui sint proprietarii, et praesertim superiores ordinum, qui proprietatem monachorum decedentium sibi appropriant tanquam spolia, contra omnia iura, tum

- monensi, 27 Februarii 1649, in Ripana, 3 Februarii 1652, confirmata in Gerunden., 13 Februarii 1694, et in Neapolitana, 5 Iunii 1700; apud Monacell., tom. 1, tit. 6, formul. 20, num. 16.
- 37 Regulares erigentes altare portatile et sacrum facientes in domo privatorum, ut ibidem Viaticum ministrent regulari infirmo absque licentia Ordinarii vel parochi, possunt censuris coerceri et ligari, ut declaravit Sacra Congr. Conc., in Messanen., 20 Septem. 1689; apud Monacell., l. c., n. 20. Vide verb. *Oratorium*, num. 80.
- 38 Regulares omnes tenentur in quacunque alienationis specie, tam stabilium quam mobilium pretiosorum, sive translatione dominii, aut creatione censuum, licentiam petere et obtinere a Sacra Congregatione Concilii; prout decreto generali mandavit Urbanus VIII, die 7 Sept. 1624. Imo nequeunt nedum censuario nomine, sed neque ad cambium vel mutuo accipere pecuniam cum solutione alicuius lucri, vel cum obligatione bonorum. Vide verb. *Alienatio*, art. 4, n. 30 et 33.
- 39 Et haec licentia gratis ab eadem Congregatione expediri debet, sicuti in dicto decreto iniunctum fuit, cuius observantia denuo demandata fuit ab eadem Sacra Congr., sub die 1 Decembr. 1691, his verbis: *Pro omnimoda observantia et exsecutione decreti, et gratis expediantur res regularium, aliorumque in decreto comprehensorum de licentia huius Sacrae Congregationis tantum in scriptis danda iuxta formam et tenorem a san. mem. Urban. VIII confirmati, si sanctissimo D. N. placuerit.*
- Die 4 Decembris 1691, facta relatione per secretarium, sanctissimus mandavit servandum esse decretum san. mem. Urbani VIII, super hac re editum, et de licentia Congregationis Concilii, et gratis iuxta eiusdem formam et tenorem.*

R. PALLAVICINUS S. C. C. Secr.

- Sic apud Monac., l. c., n. 30 et 31.
- 40 Regulares non possunt in Sabbato sancto pulsare campanas ante pulsationem in ecclesia cathedrali vel matrice. Leo X, constit. incip. *Dum intra*, § 12, et saepe saepius declaravit Sacra Congr. Rit. Vide verb. *Campana*, a n. 11.
- 41 Regulares ratione huiusmodi pulsationis in Sabbato sancto posse conveniri coram loci Ordinario, decrevit Sacra Congr. Concilii, in Capuana, 23 Aprilis 1591. Nisi consuetudo in contrarium esset legitima, vel ecclesiae multum distarent, ex Sacra Congr. Episc. et Regul., in Surrentina, 16 Iulii 1601, et postea in Thesina, 5 Febr. 1622.
- 43 Possunt tamen regulares in quibuscunque

aliis diebus, etiam Dominicis seu festivis in suis ecclesiis pulsare campanas et missas celebrare ante celebrationem missae et pulsationem campanae in ecclesia cathedrali, seu matrice, vel parochiali, nec impediri possunt ab Episcopis et parochis. Vide verb. *Campana*, a n. 16 ad 21.

Regulares omnes, quamvis sint canonici Lateranenses, sive Praemonstratenses¹, aut quicumque alii canonici regulares, non possunt sine expressa dispensatione apostolica obtinere ullum beneficium saeculare, sive curatum, sive simplex, et huiusmodi. Vide verb. *Concursus*, art. 1, a num. 38 ad n. 56, et verb. *Habitus*, num. 69.

Regulares, sicuti alii clerici saeculares, non possunt aliquos medio voto, vel iuramento, aut pacto, seu promissione inducere, ut apud eorum ecclesias sepulturam eligant, vel iam electam ulterius non immutent, et hoc sub virtute sanctae obedientiae, et sub interminatione maledictionis aeternae, et sub poena nullitatis, et obligatione restitutionis et interdicti ecclesiastici, nisi restituerint, textu expresso in cap. *Animarum* 1 de Sepulturis in 6, ibi: *Animarum periculis et scandalis, quae frequenter ex his proveniunt, obviare volentes, universis religiosis et saecularibus clericis cuiuscunque status vel conditionis existant, in virtute S. Obedientiae, ac sub interminatione maledictionis aeternae districtissime prohibemus, ne aliquos ad votendum, iurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum inducant, ut apud eorum ecclesias sepulturam eligant, vel iam electam ulterius non immutent. Nos enim, si secus actum fuerit, electionem talem decernimus, nullius penitus existere firmitatis. Statuentes, etc.; sequuntur aliae poenae.*

Insuper regulares, et omnes alii clerici saeculares inducentes aliquos, ut supra, ad eligendam sepulturam in eorum ecclesiis, incurrunt excommunicationem Papae reservatam, textu expresso in Clementin. *Cupientes* 3 de Poenis, § *Sane*, ibi: *Sane temerarios violatores constitutionis illius, quae religiosis et clericis saecularibus prohibet, ne aliquos ad votendum, iurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum inducant, ut sepulturam apud eorum ecclesias eligant, vel iam electam ulterius non immutent, similem sententiam (excommunicationis) poena in dicta constitutione contenta, in suo perdurante robore, incurrere volumus ipso facto; ab alio, quam a Sede Apostolica, praeterquam in mortis articulo, nullatenus absolvendos, nullis privilegiis, aut statutis cuiuscunque tenoris existant, super his validis.*

Regularibus non licet in suis ecclesiis ad-

¹ Praemonstratenses hac lege, quod attinet ad parochialia beneficia, non tenentur. Vide verb. *Canonici regulares quoad beneficia curata*, n. 10.

mittere ad celebrandum presbyteros saeculares contra prohibitionem Episcopi. Sacra Congr. Conc., in Bononien., 2 Iunii 1720, et in Limana, 29 Ianuarii 1633. Vide verb. *Missa*, art. 4, n. 20 et 21.

48 Regulares inter missarum solemnias possunt recipere ea, quae sibi offeruntur; dummodo a perambulationibus per ecclesiam, ac similibus eleemosynarum extorsionibus se abstineant. Sacra Congreg. Concilii, in Bononien., 2 Iunii 1620.

49 Regularium numerus cuique monasterio et conventui praefigendus est. Paul. V, const. 9 incip. *Sanctissimus*.

50 Plurima alia, quae concernunt regulares circa conventus seu monasteria. Vide verb. *Conventus* per tot.

51 Regulares cuiusunque ordinis, etiam Mendicantium, quantumvis Sedis Apostolicae sint cappellani, superioribus suis subiecti esse debent. Gregorius IX, constitut. 6, incip. *Per Romani*.

52 Regularium superiores non cognoscunt causas suorum subditorum ad officium sanctissimae Inquisitionis spectantes. Paulus V, constit. 26, incip. *Romanus*.

53 Regulares cuiusunque ordinis, quantumvis exempti, de haeresi suspecti, puniuntur ab inquisitoribus haereticae pravitatis. S. Pius V, const. 51, incip. *Pastoris*.

54 Regulares omnes cuiusvis ordinis, religionis et instituti, quibus pro delictis ad sanctae Inquisitionis officium spectantibus poenitentiae genus aliquod impositum fuit (salutaribus poenitentiis exceptis), eo ipso ad omnes religionis suae gradus et officia inhabiles censeantur, et deinceps, etiamsi poenitentiae tempus expleverint, vel gratiam receperint, ad illa tamen promoveri nullatenus possint, nisi prius obtenta a S. D. N. vel ab hac Sacra Congregatione coram Sanctitate Sua habenda speciali et expressa rehabilitationis gratia; alias promotio quaelibet nulla sit, et promoventes ipsi privationem suorum officiorum, ac praeterea vocis activae et passivae ipso facto incurrant, qui restitui, nisi ab eodem S. D. N. vel ab eadem Sacra Congr. coram Sanctitate Sua habenda, non possint. Sacra Congregatio generalis S. R. et universalis Inquisitionis, die 1 Octobris 1626.

55 Regulares non possunt in Sabbato sancto benedicere domos, cum non possint hoc munus extra conventum suum exercere. Sacra Congr. Concil., die 23 Nov. 1629, et in Bononien., 2 Iulii 1602.

56 Regulares non possunt aggregare suae regulae personas in articulo mortis constitutas. Sac. Cong. Rit., in Spoletana Terrae de Visso, 20 Iunii 1609, apud Barbos., in Summa ap. dec., verb. *Regularis*, n. 39.

57 Regulares non possunt constringi ab Ordi-

nariis ad interveniendum orationi quadraginta Horarum in cathedrali. Sac. Congr. Episc. et Regul., in Salernitana, 18 Nov. 1581.

Regulares non debent permittere pauperes mendicare in eorum ecclesiis, quando divina celebrantur officia. S. Pius V, constit. incip. *Cum primum*.

Regulares religionis suppressae non remanent liberati a votis, sed adhuc his obstricti sunt; adeo ut nec matrimonium, nec testamentum facere, nec in fideicommissis et haereditatibus succedere, nec acquirere possint, ut respondit Sac. Cong. Conc., in Veneta, 13 Maii 1679, et in Bononien., 25 Aug. 1692.

Superiores regulares non possunt apponere interdictum in ecclesiis sibi subiectis. Sic, partibus auditis et informantibus, declaravit Sac. Cong. Episc. et Regul., in Neapolitana *Censurarum*, 21 Iun. 1697, contra abbatem S. Petri ad Aram, qui ecclesiam monialium Reginae coeli sibi subiectam interdicto subiecerat.

Regulares professi non possunt ad aliam religionem, etiam strictiorem transire, sine licentia Sedis Apostolicae. Monacell., tom. 2, tit. 16, formul. 3, n. 18; Donat., Prax. rerum regul., tom. 1, part. 2, tract. 5, qu. 22, num. 11, et communis aliorum ex praxi et stylo curiae; et quoad transitum ad alias religiones edita est novissime a Benedicto XIII, const. incip. *Licet sacra*, quae ad uberiores notitiam hic ad litteram datur:

BENEDICTUS, Episcopus, etc.

§ 1. Licet Sacra Tridentina Synodus, ut integritati disciplinae regularium prospiceret, provisto consilio statuerit neminem cuiusunque ordinis praelatum vel superiorem, vigore cuiusvis facultatis, aliquem ad habitum et professionem admittere posse, nisi, ut in ordine ipso, ad quem transfertur, sub sui superioris obedientia in claustris perpetuo maneat; et licet Pius Papa praedecessor noster constitutionem ediderit, qua omnia privilegia abrogavit quibuscunque ordinis monasteriis, hospitalibus et locis piis olim concessa excipiendi et retinendi fratres, monachos, canonicos, aliosque, quamvis in ordine mitiori professos, prohibendo, ne illi in posterum ad habitum et professionem regularem admitterentur, etiamsi perpetuo manere et vivere deberent in claustris; nihilominus viri pietate et prudentia conspicui Nobis exposuerunt, se longa experientia didicisse, Nosque ipsi, qui, Deo favente, hac ipsa die regulare institutum ordinis Praedicatorum in adolescentia professi fuimus, et adhuc profitemur, saepe longo usu cognovimus, praedictas sanctiones et cautelas pro recta ordinum regularium disciplina adversus calliditatem et malitiam hominum tuenda, parum sufficere; siquidem compluries contigit, et in dies contingere videmus, quospiam, ordinis regularis et

claustralis institutum professos, deinde postquam illud apostasia deseruerunt, vel etiam aliquando sine apostasia, peculiare ob causas, eiusmodi transitus facultatem postulare et impetrare consuevisse a propriis superioribus, se privilegium subditis suis regularibus eundem transitum ad alias religiones concedendi habere iactantibus, vel eiusmodi facultatem sibi dari procurare a Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus Legatis, vel ab eiusdem Ecclesiae Cardinali maiori Poenitentiario, et non raro a Nostrae civitatis Avenionensis Vicelegato, vel ab alterutra ex Congregationibus venerabilium fratrum nostrorum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium negotiis Episcoporum et Regular. praeposita, et Sacri Concilii Tridentini interpretum. Quae facultas transeundi ad profitendam regulam alterius religionis in qua nulla vigeat claustralis et regularis observantia, vel in aliam religionem hospitalariam, aut militarem, vel hospitalariam simul et militarem, ubi etiam vigeat claustralis et regularis observantia compluribus decretis earundem congregationum, et optimo statui ordinum regularium maxime opponitur.

§ 2. Quare praecipua sollicitudo nostra erga omnes regularium familias, quas veluti acies castrorum, ad excubias militantis Ecclesiae ordinatas, magno et vere paterno amore complectimur, Nos monet, ut praesenti constitutione in suo pleno robore et vigore perpetuis temporibus duratura, integriorem eorumdem regularium disciplinae providentes, praedictam corruptelam evellere studeamus; itaque omnibus et singulis regularibus, in quocunque regulari et claustrali ordine professis, transitum ad quemcunque alium ordinem, in quo claustralis et regularis observantia non vigeat, post maturam hac de re habitam deliberationem, motu proprio et ex certa scientia omnino prohibemus; transitum etiam ad quemcunque ordinem hospitalarium vel militarem, vel hospitalarium simul et militarem, etiamsi in huiusmodi ordinibus claustralis et regularis observantia vigeret: ac etiamsi ageretur de apostata vel non apostata, a primaevo suo ordine ad eiusmodi alium transire volente pari modo prohibemus. Insuper quibuscunque superioribus regularium, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus Legatis, eiusdem Sanctae Romanae Ecclesiae Card. maiori Poenitentiario, Nuntiis Apostolicae Sedis, Vicelegato Avenionensi, utrique Congregationi Cardinalium negotiis Episcoporum et Regularium praeposita Sacri Concilii Tridentini interpretum, per praesentes tollimus, revocamus et abrogamus quaecunque privilegia, auctoritates, facultates et consuetudines, eiusmodi transitum concedendi cuicunque regulari, claustrali, apostatae vel non apostatae quacunque de causa, quamvis etiam consensus, tam superioris, in cuius ordine antea professus fuerit,

quam alterius superioris, in cuius ordine novam professionem emittere voluerit; Nobis autem, Nostrisque successoribus Romanis Pontificibus pro tempore exstituris similes concessionem penitus reservamus, ita ut in posterum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales Legati, eiusdem Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis maior Poenitentiarius, Nuntii Apostolicae Sedis, Vicelegatus Avenionensis, praedictaeque Congregationes in examine libellorum supplicum, huiusmodi transitus postulantium, hac de re nihil omnino decernere possint, nisi Nostro, vel Romani Pontificis pro tempore exstituri speciali rescripto, eiusmodi libelli supplices ad illos remissi fuerint; quo rescripto etiam obtento, nihilominus transitus facultatem, etiamsi causae eius concedendi summae viderentur, nullo modo concedere valeant, nisi postquam Nobis, et pro tempore exstituto Romano Pontifici, totius rei distincta et accurata relatio facta fuerit, et postquam a Nobis ipsis, vel a Romano Pontifice pro tempore exstituto earundem causarum pondus approbatum, et transitus facultas concessa fuerit.

§ 3. Eisdem vero praesentibus litteris nostris quoscunque transitus, non observato ad unguem harum tenore, in posterum faciendos, nullos et invalidos fore et esse declaramus; Ordinariis locorum concedentes, vel ad illos extendentes eandem facultatem procedendi in eos, qui deinceps, praesenti constitutione non observata, ad alium ordinem transire ausi fuerint, quam Tridentina Synodus Ordinariis concessit in regulares, extra monasteria vagantes, et crimina committentes.

§ 4. Decernimus quoque, etc.

§ 5. Quocirca mandamus universis locorum Ordinariis, ut, quando, ubi et quoties opus fuerit, easdem praesentes solemniter publicantes, eis in praemissis efficacis defensionis praesidio assistant non obstantibus constitutionibus, etc.

§ 6. Nulli ergo omnino huiusmodi, etc.

Datum Romae apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicae 1726, Idibus Februarii, Pontificatus nostri anno secundo.

P. Card. Prodaturus.

Visa de curia. I.

F. Card. OLIVERIUS,
Archiepiscopus Ancyranus.

L. MARINETTUS.

Regulares omnes professi tam superiores 62 quam subditi nequeunt condere testamentum. *Communis et certa*, per text. in can. *Quia ingredientibus* 7, caus. 19, qu. 3, ibi: *Quia ingredientibus monasterium convertendi gratia, ulterius nulla sit testandi licentia, sed res eorum eiusdem monasterii iuris fiant, aperta legis definitione decretum est.* Idem habetur

Authent. *Ingressi* Cod. de SS. Ecclesiis. Et ratio clara est, quia ob votum obedientiae et paupertatis omni libertate et proprietate se privant, ita ut nec velle, nec nolle, nec quidquam proprium, de quo disponere possint, amplius habeant. Arg. *Citatis iuribus*, iuncto canon *Non dicatis* 11, caus. 12, qu. 1.

63 Neque regulares testari possunt ad pias causas. *Communis*. Iuris enim rationes aequae in testamentis ad pias causas, ac in aliis locum habent; adeoque iura indistincte sunt intelligenda, cum ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debeamus, cap. *Quia circa* 22 de Privilegiis, et l. *De pretio* 8 ff. de Publiciana in rem actione. Imo neque de licentia praelati seu superioris. *Communis*, quia ut dicitur in l. *Nemo* 45 ff. de Regul. iur.: *Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet*; et cap. *Nemo potest* 79 de Regul. iur. in 6, *Nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur*; cum nemo possit dare quod non habet; leg. *Traditio* 20 ff. de Acquirendo rerum dominio, c. *Daibertum* 1, qu. 7, can. *Quomodo* de Consecrat., dist. 4, cap. *Quod autem* 5 de Iurepatronat. Et expresse declaravit Sacra Congr. Visitationis Apostolicae, sub die 19 Ianuarii 1696, decreto 5, et approbavit Congregatio particularis quinque Cardinalium, die 25 Iulii eiusdem anni in causa religiosorum S. Spiritus in Saxia de Urbe, ubi quod dicti religiosi non possunt testamentum condere, neque de licentia praeceptoris seu commendatoris domus; apud Monacell., tom. 2, tit. 13, formul. 17, num. 13.

65 Nec possunt regulares testari, etiamsi ante professionem sibi aliquam summam suorum bonorum reservassent cum facultate testandi, quia est actus dominii, pro quo explendo defecit prorsus in eisabilitas, cum sit species novae ultimae voluntatis. Passerin., de Statibus homin., tom. 1, qu. 186, art. 7, n. 50; Monacell., tom. 1, in Append. adnot. ad constit. Clementis VIII, de Largitione muner., n. 17; Sanchez, et alii passim, arg. *Supracitatis iuribus*. Quinimo regularibus professis neque licet testamentum a se conditum ante emissam professionem moderari per viam declarationis. Sacra Cong. Conc., 4 Aug. 1685, lib. 25 Decret., fol. 237; apud Monacell., tom. 6 Supplement. ad 2 tom., n. 277. Vide verb. *Testamentum*, art. 3, n. 36.

66 Quoad ea quae possunt et debent necessario observare regulares circa largitionem munerum, datur hic ad litteram:

Constitutio Clementis VIII de largitione munerum una cum eius confirmatione facta ab Urbano VIII, sub poenis privationis officii vocisque activae et passivae ipso iure incurrendis, Ianuario quoque mense legenda.

CLEMENS, Episcopus, etc.

Religiosae Congregationes ab insigni sanctitate viris Spiritus Sancti afflatu institutae, tantas Ecclesiae Dei utilitates omni tempore attulerunt, ut ad eas conservandas et instaurandas Romani Pontifices praedecessores Nostri, magnam iure optimo diligentiam semper adhibuerint: nam cum ea sit rerum humanarum conditio et natura, ut etiam quae optime fundata et constituta sunt, partim hominum imbecillitate et ad malum proclivitate, partim daemonis astutia, paulatim deficient, ac nisi cura pervigili sustententur, in deterius prolabantur; idcirco Summorum Pontificum vigilantia magnopere laboravit, ut regularium ordinum disciplina, aut labefacta in pristinum restitueretur, aut salutaribus constitutionibus communita, integra atque incolumis permaneret. Quorum Nos vestigiis pro eodem officii munere insistere, et pastorem illorum sollicitudinem (quantum possumus), divina adiutrice gratia, cupimus imitari.

§ 1. Quare, ne ex muneribus, quae a pluribus religiosae vitae professoribus ex Christi patrimonio, quibusvis hominibus quavis ex causa saepe tribuuntur, gravia incommoda et mala, etiam boni specie, existant, praecavere studentes, hac nostra perpetuo valitura constitutione universis et singulis cuiuscunque ordinis Mendicantium, vel non Mendicantium, bona immobilia et redditus certos ex indulto apostolico possidentium vel non possidentium, seu cuiusvis congregationis, societatis et instituti (non tamen militiae) regularibus personis utriuslibet sexus omnem et quamcunque largitionem et missionem munerum penitus interdiximus; sub qua prohibitionem comprehendere volumus omnia et singula capitula, conventus et congregationes, tam singulorum conventuum, monasteriorum, prioratum, praepositarum, praeceptoriarum, domorum et locorum, quam provincialia aut generalia cuiuslibet provinciae, sive universi ordinis, societatis aut instituti; eorumque vel earum camerarios, commissarios, et quoscunque officiales, et singulares personas; ipsos etiam ordinum, congregationum et societatum huiusmodi superiores, quasque dignitates obtinentes, etiam generales et provinciales, magistros, ministros, et quocunque nomine praefectos, necnon conventuum, monasteriorum, prioratum, praepositarum, praeceptoriarum, domorum et locorum quorumcunque abbates, priores, praepositos, praepceptores, etiam maiores guardianos, ministros, rectores atque abbatissas, priorissas et alio quovis titulo praesidentes, tam ipsis regularibus quam locorum Ordinariis, seu quibusvis superioribus subiectos utriuslibet sexus ad vitam vel ad tempus deputatos: adeo ut nemo unquam eorum vel earum directe vel indirecte,

palam vel occulte tam communi quam particulari et proprio nomine, etiam sub quovis statuti vel consuetudinis, seu verius corruptelae, aut alio praetextu, vel quacunque causa, nisi in generali capitulo, aut alia generali congregatione, re mature discussa, unanimi consensu omnium, superiorumque permissu causa approbata fuerit, quidquam tale attentare valeat.

§ 2. Id autem ita absolute et generatim veritum intelligatur, ut neque omnino fas sit, quidquam donare, tam ex fructibus, redditibus et proventibus, collectis vel contributionibus, aut obligationibus, sive eleemosynis, aut subditiis certis vel incertis, ordinariis seu extraordinariis, mensae seu massae communis, vel cuiusvis fabricae et sacristiae, quorum bona communiter, ut praefertur, administrantur, seu quae rationibus reddendis sunt obnoxia, quam ex pecuniis etiam, quae a singulis quovis modo acquisita in commune conferendae omnino sunt: nec si per viam voluntariae contributionis in communi congerantur: nec si forsitan privatim et nominatim cuilibet religioso a suis superioribus vel a propriis affinis, propinquis, familiaribus, amicis aut benevolis, vel a piis Christifidelibus, etiam eleemosynae, aut charitatis, et illius propriae personae intuitu attributae, seu quocummodo per quemlibet religionis suo monasterio, domui, aut loco acquisitae, eique, ut ad libitum de iis disponat, per superiores concessae fuerint, praeterquam leviora esculenta aut poculenta, seu ad devotionem vel religionem pertinentia munuscula communi tantum, nunquam vero particulari nomine (ubi superiori de consensu conventus videbitur) tradenda.

§ 3. Sed et huiusmodi missiones munerum ipsis religiosis utriuslibet sexus, non solum per se, verum etiam per alios tam directe quam indirecte prohibitas declaramus.

§ 4. Neque vero quispiam ab hac generali prohibitione se excusare valeat, etiamsi munera miserit cuius personae laicae vel ecclesiasticae cuiuscunque status, gradus, dignitatis, ordinis vel conditionis, et quavis, non solum mundana et ducali, regia, imperiali, verum etiam ecclesiastica et pontificali, aut alia maiori, etiam Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalatus dignitate fulgentibus, etiam proprio loci Ordinario, etiam ex causa et occasione benedictionis vel susceptionis monialium, tam sibi subditarum quam non subditarum, aut ipsi etiam alia proprio ordinis vel congregationis protectori, viceprotectori, generali vel principali, aut cuiusvis monasterii, prioratus, domus, aut cuiuslibet alterius loci regularis superiori, aut alio quocunque officio, munere aut dignitate fulgenti, vel cuicunque etiam simplici et particulari religioso; ita ut inter ipsos quoque religiosos (ne pravo ambitionis impulsu pro consequen-

dis in sua religione gradibus et dignitatibus alter alterius gratiam et benevolentiam aucupetur) quaecunque largitio, aut donatio munerum (nisi rerum minimarum de licentia expressa et in scriptis superiorum) sit penitus interdicta.

§ 5. Insuper prohibemus ne unquam eisdem regularibus liceat ullas pecunias quocummodo erogare in alicuius etiam benefactoris, aut protectoris vel Ordinarii honorem, etiam occasione transitus vel primi ingressus, aut ad beneficiorum acceptorum memoriam, gratique animi testificationem, seu pro praedictis personis, quavis auctoritate vel dignitate fulgentibus honorifice, laute et opipare excipiendis, seu pro quibusvis conviviis eisdem, aut cuius illorum, quacunque occasione vel causa exhibendis, vel pro comensationibus, aut computationibus quibusvis personis, tam eiusdem ordinis, congregationis, monasterii, domus aut loci, quam extraneis largiendis, aut pro exhibendis spectaculis etiam piis intra ecclesias, monasteria et domos sacras, seu pias, vel extra eas, in quibusvis publicis, aut privatis, aut profanis locis, etiam ubi sanctorum et sanctarum vita, aut res pie gestae, etiam in memoriam passionis Dominicae populis spectandae proponuntur, aut alias in praedictis, sive in quibusvis rebus supervacaneis, ad pompam et ostentationem, aut ad oblectationem, vel paucorum lucrum, et privata commoda quomodolibet pertinentibus, nisi re ipsa pro divino cultu et veris Christi pauperum indigentis, servato in hoc charitatis ordine et habita necessitatis ratione, de consilio et consensu superiorum sublevandis, aut alias in rebus licitis, et per capitulum generale aut provinciale non prohibitis, vel taxam ibi forsitan praescriptam non excedentibus, sumptus huiusmodi fiant.

§ 6. Declarantes tamen, per haec laudabilem, et apostolica doctrina, sacrisque canonibus commendatam hospitalitatem, praesertim erga pauperes et peregrinos nequaquam imminui aut prohiberi. Quinimo si qui redditus ad id, vel ex fundatione, vel ex institutis, statutis aut consuetudinibus aliquorum monasteriorum, ordinum, aut regularium huiusmodi locorum, aut ex testatorum vel donantium voluntatibus, sive alias applicati aut donati sunt, eos omnino (ut decet) integre in usus pios hospitalitatis huiusmodi erogandos esse, et praesertim in monasteriis, seu locis desertis, et a laicorum aedibus longius remotis, ubi tamen pauperum et vere egenorum ratio in primis habeatur.

§ 7. Si quos vero ditiores occasione transitus, sive alias ex devotionis aut necessitatis causa eo divertere contigerit, eos sane deceret refectorio communi cum religiosis, mensaque et ferculis communibus, nequaquam a caeteris distinctis contentos esse; verum omnino ipsi regulares in hospitibus huiusmodi potentioribus

excipiendis ita se gerant, ut in eis frugalitas et paupertas religiosa prorsus eluceat.

§ 8. Pari etiam ratione districte inhibemus, ne quispiam ex praedictis laicis alias, quam, ut superius dictum est, vel clericus saecularis vel regularis quocunque honore, praeeminentia, nobilitate aut excellentia, etiam Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalatus dignitate praeditus, etiam protector, viceprotector, loci Ordinarius, praelatus, generalis, provincialis aut monasterii, domus vel loci cuiuslibet superior, eorumve affines, propinqui, familiares, aut ministri utriuslibet sexus, quidquam contra hanc superius expressam prohibitionem recipiant.

§ 9. Quod, si vel ab aliquo particulari religioso, vel a superiore quopiam generali, provinciali, aut quocunque officio fungente, aut a conventu, capitulo vel congregatione, sive ab universo ordine et religione quidquam receperint, quod acceperint, suum non faciant; verum, ipso facto, absque aliqua monitione iudicis, decreto, sententia aut declaratione, ad illius restitutionem omnino in utroque foro teneantur, adeo ut, restitutione ipsa realiter non facta, neque etiam in foro conscientiae absolvi possint.

§ 10. Hanc autem restitutionem fieri volumus non privatim ei religioso, qui donavit, sed ei monasterio, domui vel alteri loco, de cuius bonis facta est largitio, vel si non de eius bonis donatum est, in quo idem religiosus donans professionem emisit, vel si nomine totius capituli, conventus aut congregationis, vel universi ordinis seu religionis donatio facta exstiterit, pariter communi mensae aut massae, cuius nomine donatum fuerit, accepta munera restituantur, ita ut, nec qui donavit, nec conventus, capitulum, congregatio, ordo aut religio, cui restitutio facienda est, illam remittere, et iterum condonare, aut recipientem ab obligatione restituendi eximere, vel ut in pauperes erogat, concedere quoquomodo possit.

§ 11. Quod si quis ex supradictis regularibus utriuslibet sexus, cuiuscunque gradus, ordinis, dignitatis, ac ubilibet locorum existentibus, coniunctim cum caeteris, seu divisim nostrarum huiusmodi prohibitionum, statutorum, ordinationum, iussionum, decretorum, mandatorum transgressor fuerit, statuimus, ut omnibus et singulis per eum obtentis dignitatibus, gradibus, muneribus et officiis, eo ipso privatus, ac ad illa, et alia similia, vel dissimilia in futurum obtinenda inhabilis perpetuo et incapax, ac perpetua infamia et ignominia notatus existat; et praeterea privationem vocis activae et passivae, absque ullo superioris decreto aut ministerio, ipso facto incurrat; nec non ultra huiusmodi poenas, etiam tanquam contra furti et simoniae criminum reum, tam per viam denuntiationis, accusationis aut querelae, quam etiam ex officio procedi et inquiri, condignisque suppliciis affici debeat.

§ 12. Poenis aliis a iure statutis, ac per alias Constitutiones Apostolicas, aut propria cuiusvis ordinis, congregationis, monasterii, domus aut loci statuta, vel consuetudines contra personas aliquid praemissorum committentes, forsitan decretis et inflictis, nihilominus in suo robore permansuris.

§ 13. Quocirca universis et singulis modernis, et pro tempore existentibus locorum Ordinariis, eorumque vicariis et officialibus, nec non quorumcunque ordinum, prioratum, monasteriorum et domorum superioribus, etiam generalibus seu provincialibus, caeterisque, ad quos spectat, per apostolica scripta mandamus, quatenus ipsi, et eorum singuli, quantum ad eos pertinet, curent omni studio, diligentia, auctoritate et vigilantia, praesentem constitutionem firmiter et inviolate observari, et contra inobedientes vel transgressores condignis poenis animadverti; eosdem inobedientes, nec non contradictores quoslibet et rebelles per opportuna iuris et facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis.

§ 14. Non obstantibus constitutionibus, etc.

§ 15. Volumus autem, ut praesentes litterae in valvis Sancti Ioannis Lateranen. et Principis Apostolorum de Urbe basilicarum, et in acie Campi Florae publicentur, affixis inibi earum exemplis et dimissis; quodque earum exempla, seu illarum compendia in libris quorumcunque statutorum praedictorum monasteriorum, prioratum, collegiorum, domorum, ordinum et congregationum (quoad moniales in vernaculum et vulgarem cuiusque regionis sermonem versa), et a loci Ordinario, qui id quamprimum fieri curet, subscripta inserantur, et saltem quotannis in capitulis, sive congregationibus cuiusque earum alta et intelligibili voce legantur; et nihilominus post sexaginta dies a die publicationis (ut praefertur) in Romana curia facienda, unumquemque citra montes; ultra montes vero, post quatuor menses perinde arcent et afficiant, ac si cuique personae liter intimatedae, et per eos iuratae fuissent.

§ 16. Quodve earum transumptis, etc.

Nulli ergo omnino, etc.

L. Card. Prodat.

M. Vestrius Barbianus.

A. DE ALEXIIS.

Confirmatio et moderatio supradictae Constitutionis.

URBANUS PAPA VIII, etc.

§ 1. Nuper a congregatione nonnullorum Romanae curiae praelatorum coram dilecto filio nostro Antonio tituli S. Petri ad Vincula presbytero Cardinali S. Onuphrii nuncupato,

maiori poenitentiario, ac nostro in alma Urbe provicario in spiritualibus generali et nostro secundum carnem fratre Germano a Nobis deputata, emanavit declaratio tenoris subsequenter, videlicet:

Cum circa interpretationem Constitutionis fel. rec. Clementis VIII, sub dat. xiii Kal. Iul., pontificatus sui anno tertio, de largitione munerum regularibus utriusque sexus interdicta, nonnullae difficultates et ambiguitates sint exortae; Congregatio specialiter a S. D. N. Urbano divina Providentia Papa VIII, coram eminentissimo Cardinali S. Onuphrii maiori poenitentiario, ac Urbis provicario deputata, auctoritate sibi attributa declaravit, et declarat, munera a religiosis utriusque sexus tribui posse ex causis gratitudinis, conciliationis benevolentiae, eiusque conservationis erga ipsam religionem vel conventum, aliisve causis ex sui natura actum virtutis et meriti continentibus, modeste tamen ac discrete, et dummodo id non fiat nisi de superiorum localium licentia, ac etiam cum consensu maioris partis conventus, si talis consensus de iure, vel ex constitutionibus seu consuetudinibus cuiusque religionis respective, in huiusmodi casibus requiratur; consensum vero conventus in § 2 eiusdem Constitutionis ad leviora esculenta, seu ad devotionem et religiositatem pertinentia munuscula largienda, etc., requisitum, intelligi debere de consensu alias de iure requisito, et ubi concurrat ambitionis suspicio, qua cessante, nec in his requiri licentiam superiorum in scriptis in § 4 eiusdem bullae requisitam, sed sufficere licentiam, etiam oretenus eislem concessam, declarat; comensationes autem, compositiones et convivia, in excipiendis praesertim benefactoribus, protectoribus, vel Ordinariis honorifice et laute, de quibus in § 5 et 6 eiusdem Constitutionis, censi tantummodo prohibita, si decentiae status regularis adversentur; restitutionem vero receptorum conventibus faciendam, de qua in § 10, ibidem cautum est, intelligi debere de conventibus, ad quos data seu missa de iure pertinent, si id commodum fieri potest, alias conventui eiusdem religionis viciniore loco, ubi petita fuit absolutio, restituantur; insuper eadem facultate sibi tributa, omnes qui hucusque adversus supradictae Constitutionis capitula hic moderata largiti fuerunt vel receperunt, a poenis quibuscunque in eadem Constitutione inflictis et incursis posse et debere a propriis confessariis absolvi in foro conscientiae, etiam non facta prius huiusmodi rerum donatarum seu datarum restitutione; quoad eos vero, qui praeter modum praedictum graviore religionis detrimento largiendo vel recipiendo transgressi sunt, sed ob inopiam restituere nequeunt, eadem Sanctitas concedit maiori poenitentiario, ut de praeteritis usque ad diem datae praesentium in foro conscientiae

absolvat, dispenset et condonet, seu absolvi, dispensari et condonari mandet, prout in Domino magis expedire iudicaverit.

§ 2. Et ne praedictae Clementis VIII Constitutionis memoria dilabatur, superiores locales cuiuscunque monasterii, conventus, domus ac collegii regularis, sub poena privationis officii, vocisque activae et passivae ipso iure incurrenda, efficere teneantur, ut in perpetuum singulis annis mense Ianuario, non solum praedicta Constitutio (quam in reliquis eius partibus eadem Sanctitas omnino observari iubet, et quatenus opus sit, innovat quemcumque praetensum non usum, aut praetensum usum, seu praetensam consuetudinem damnando et irritando), verum etiam hoc decretum in aliqua publica congregatione, vel saltem in publica mensa perlegatur; omnibus tam ecclesiasticis personis, etiam regularibus, quam laicis cuiuscunque sint ordinis, conditionis, gradus ac dignitatis, etiam speciali nota dignis, et qui sub generali dispositione non comprehenderentur, praedictam Clementis Constitutionem contra praesentis decreti tenorem declarandi, vel interpretandi facultate penitus interdicta, super quibus Sanctissimus mandavit expediri breve datum Romae die decima quinta Septembris 1640.

§ 3. Quapropter, ut praemissa firmitus subsistant, et inviolabiliter observentur, quantum cum Domino possumus, providere volentes, motu proprio, et ex certa scientia ac matura deliberatione Nostris, deque apostolicae potestatis plenitudine, declarationem praeinsertam cum omnibus et singulis in ea contentis tenore praesentium perpetuo confirmamus et approbamus, illique inviolabilis apostolicae firmitatis robur adiicimus, ac omnes et singulos, tam iuris quam facti defectus, si qui desuper quomodolibet intervenerint, supplemus, illaque inviolabiliter ab omnibus, ad quos spectat et spectabit in futurum, observari.

§ 4. Sicque, et non aliter, etc.

§ 5. Non obstantibus, etc.

Datum Romae, apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris, die 16 Oct. 1640 Pontificatus nostri anno decimo octavo.

M. A. MARALDUS.

Recipientes munera a regularibus contra praescriptum dictarum Constitutionum Clementis et Urbani VIII, quicunque sint, sive regulares sive saeculares, quacunque dignitate vel superioritate praediti, in neutro foro absolvi possunt ante factam restitutionem, ut patet in d. Const. Clementis VIII, § 9. Et si munus excedat summam scutorum decem, neque possunt absolvi a summo poenitentiario, prout patet ex novissima Const. Innoc. XII, declaratoria facultatis Cardinalis poenitentiarii, emanata tertio Nonas Sept. 1692, incip. Roma-

nus Pontifex, in qua § 17, sic expresse habetur: *Munera a regularibus contra recolenda. mem. Clementis Papae VIII, pariter praedecessoris Nostri, anno Incarnationis praefatae 1595, tertio decimo Kalendas Iulii editam Constitutionem ultra valorem decem scutorum monetae recipientes, exceptis rerum medicinalium, seu devotionis muneribus, ante factam restitutionem non absolvat nec mandet absolvi. Infra vero praedictum valorem, nonnisi facta arbitrio ipsius maioris poenitentiarii, seu per eum eligendi confessarii elemosyna, quae in beneficium religionis seu conventus, cui de iure facienda esset restitutio, si caute fieri potest, erogetur, absolvat seu mandet absolvi. Vide infra n. 128.*

70 Regulares non possunt uti Livellis, nisi servata forma dictae Constitutionis Clementis VIII; sic declaravit Sac. Congr. Episc., in Florentina, 21 Iul. 1690, ad relationem clarae mem. Cardinalis Petrucci; apud Monacell., loc. cit., num. 7.

71 Quoad ea quae concernunt regulares assumptos ad episcopatum. Vide verb. *Episcopatus*, art. 7.

72 Assignatur tempus, quo a regularibus legendae sunt variae Constitutiones Apostolicae, et decreta Sacrarum Congregationum sub poena privationis officii vocisque activae et passivae ipso facto a superioribus incurrenda, ut notat Lantusca, in Theatr. Reg., verb. *Decreta*, num. 2.

Mense igitur Ianuario.

Legi debent Constitutiones Clementis VIII, incip. *Religiosae congregationis*, et Urb. VIII, incip. *Nuper a congregatione* de largitione munerum. Sic statuitur in Const. Urb. VIII, incip. *Nuper*, § 2.

Kalendis Martii.

Legi debet decretum spectans ad Sanctum Officium Alexandri VII iussu editum, incip. *Licet alias*. Sic statuitur in ipsa Constitutione, § 5, ubi mandatur, quod legatur una cum aliis decretis et Constitutionibus Apostolicis ad S. Officium Inquisitionis adversus haereticam pravitatem pertinentibus quotannis legi iuxta decretum Urbani VIII, incip. *Sanctissimus Dominus*.

Feria sexta post octavam Corporis Christi, et feria secunda post primam Dominicam Adventus, vel infra terminum unius mensis immediate subsequentis, iuxta decret. Sac. Cong. Regul. ad instantiam procuratoris generalis congregat. Lateranensis editum die 16 Apr. 1630. Vel infra terminum decem dierum immediate subsequentium, iuxta decretum eiusdem Sac. Congr. Regul. ad instantiam procuratoris generalis ordinis Eremitarum S. Augustini editum die 21 Maii 1638.

Legi debent decreta Sacrae Congr. Concil. de celebratione missarum, incip. *Nuper a Congregatione*.

Feria sexta post octavam Assumptionis B. M. V. vel per totum residuum mensis Augusti, iuxta decretum Sacrae Congregat. S. Inquisitionis ad instantiam procuratoris generalis congregationis Lateranensis editum die 11 Febr. 1638.

Legi debet sub poena privationis officii, vocisque activae et passivae ipso facto incurrendis, atque aliis Suae Sanctitatis arbitrio infligendis, etc. Decretum Sacrae Congregationis sancti Officii iussu Urbani VIII editum de observantia Constitutionum Apostolicarum ad sanctum Officium pertinentium, incip. *Sanctissimus Dominus*.

Diebus a superiore assignandis; bis quotannis.

Legi debent sub poenis privationis officiorum, et vocis activae et passivae, decreta generalia Clementis VIII pro reformatione regularium, incip. *Nullus omnino*; et decreta Sacrae Congregationis Concil. Urbani VIII iussu edita de regularibus apostatis et eiectis, incip. *Sacra Congregatio*, una cum decreto eiusdem Sacrae Congregationis Innocentii XII iussu editum, moderatorio, et incorrigibilium respective innovatorio, incip. *Instantibus procuratoribus*.

Item bis quotannis diebus a superiore assignandis.

Legi debent decreta Clementis VIII, super receptione, educatione et professione novitiorum, quorum primum, incip. *Regularis disciplinae*; secundum, incip. *Sanctissimus in Christo*; tertium, item incip. *Sanctissimus in Christo Pater*; quartum, item incip. *Sanctissimus in Christo Pater*; quintum, incip. *Cum ad regularem disciplinam*.

Item in quolibet generali vel provinciali capitulo, congregatione, capitulari congressu, diaeta, etc., sub poenis privationis officii vocisque activae et passivae ipso facto incurrendis.

Legi debet decretum Sacrae Congr. S. Officii Urbani VIII iussu editum de observantia Constitutionum Apostolicarum et decretorum ad sanctum Officium pertinentium, incip. *Sanctissimus Dominus*. Item sub iisdem poenis legi debet saltem semel singulis annis Kalendis Martii in publica mensa, vel alias in capitulo ad hoc specialiter convocato una cum aliis decretis et Constitutionibus Apostolicis ad S. Officium Inquisitionis adversus haereticam pravitatem quotannis legi solitis, iuxta dictum decretum Urbani VIII, incip. *Sanctissimus Dominus*.

Item sexto quoque mense in conventibus recollectionis et novitatus pro nostratibus, legi debet decretum Innoc. XI, incip. *Pro meliori novitiorum*.

Item pro nostratibus bis saltem in singulis annis, sub poena destitutionis superiorum locorum ipso facto incurrenda.

Legi debet Constitutio pro restituendo ac conservando candore regularis disciplinae, edita ab Urbano VIII, die 1 Iunii 1640, et incip. *Militantis Ecclesiae*.

- 73 Regulares utriusque sexus tenentur ad observantiam regulae secundum primaevam institutionem; textu expresso in Concilio Tridentino, sess. 25, de Regularibus, n. 1, cap. *Cum causam* 27 de Election., cap. *Ad nostram* 4 de Appellat., cap. *Super eo* 9, et cap. *Ex part.* 29 de Regularibus, cap. *Recolentes* 3, et cap. *Ea quae* 8 de Statu monachor. Quamvis enim controvertant doctores, an si reducatur religio seu monasterium, ad primum regulae rigorem pristinamque severitatem, teneantur regulares inibi professi ad illam reformationem, possintque ad illam servandam compelli? Et Oltrad., consil. 96, et aliqui alii tenuerint, non posse praecise compelli; tamen contraria opinio est. *Communis* per iura citata, et eam tenent Innocentius in cit. cap. *Super eo* 9 de Regularibus, et ibi Ioannes Andreas, Butrius, Cardinal. et Abbas plene in c. *Ad nostram* 3 de Appellationibus, n. 4, et ibi late Felinus, num. 4 et 5; Decius, n. 5 et 6; Praepositus, num. 9; Butrius, in cap. *Cum causam* 27 de Elect., num. 14 et 15, ubi sic expresse dicit: *Non excusantur intrantes religionem collapsam, si ipsam profitentur, licet tempore, quo profitentur, non sit ibi observantia, si regulam ad unguem non servant, et sic videtur quod omnes monachi vadant ad domum diaboli*. Et ibidem Ioann. de Anania, n. 4, dicens: *Nota textum (et servant regulam), qui probat, quod non excusatur ille, qui intrat religionem collapsam, in qua regula non servatur ad unguem si illam profitetur, et sic videtur secundum dominum Antonium, quod hodie omnes monachi vadant ad domum diaboli*. Et sequitur Fagnan., ib., num. 33, et in c. *Ne innitatis* 5 de Constitutionibus, num. 326, et in cap. *Recolentes* 3 de Statu monachorum, a num. 4 ad 7; Donatus, Prax. rerum regularium, tom. 4, tract. 15, qu. 5 per tot., et alii passim, quam sententiam uti veram et communem amplexa est Rota, decis. 216, part. 2 divers., per tot., et praesertim num. 7 et seq., et probavit Sacra Congreg. Conc.; apud Fagnan., in cit. cap. *Recolentes* 3 de Statu monachor., n. 7, ubi censuit posse superiores regularium inducere reformationem iuxta ipsorum instituta, si eorum monasteria sint relaxata et regula collapsa, et ad illam omnes obligare, ut colligitur ex cit. cap. 1, sess. 25, de Regularibus.

- 74 Et ratio est, quia religiosi per professionem renuntiarunt propriae voluntati, cum non amplius habeant velle, nec nolle, textu expresso,

in cap. *Si religiosus* 27 de Election. in 6, cap. *Religiosus* 2 de Testament. etiam in 6, cap. *Religiosi* 5 de Sepulturis item in 6, can. *Non dicatis* 11, caus. 11, qu. 1, et ut recte dicunt Summa Asten., tit. 47 de Regularibus, art. 3, in 7 quaest.; Fagnan., l. c., num. 6, et alii.

Profitentes profitentur regulam non consuetudinem et relaxationem, imo ad id expressam faciunt protestationem, adeoque ad regulae observantiam compelli possunt a superioribus, non obstante contraria consuetudine et inducta relaxatione.

Et tanto magis hoc potest fieri a Summo Pontifice. Regularibus enim nefas esset reluctari Papae reformationem inducenti; unde miratur, et recte conqueritur Fagnanus, in cit. c. *Ne innitatis* 5 de Constitutionibus, n. 326; quod quidam regulares, audita opinione, quam nonnulli auctores probabilem dicunt, quod Summus Pontifex non possit regularibus ad praescriptum regulae reformationem indicare praeter consuetudinem, quae in religione vivebat tempore professionis emissae, ausi sint debitam mandatis apostolicis obedientiam denegare, cum talis opinio sit manifeste falsa, et contra cap. *Cum causam* 27 de Election.; c. *Ad nostram* 3 de Appell.; cap. *Super eo* 9, et c. *Ex part.* 29 de Regularibus; c. *Recolentes* 3, et cap. *Ea quae* 8 de Statu monach., et expresse contra Conc. Trid., cit. cap. 1, sess. 25, de Regularibus, et contra communem doctorum.

Imo Papa potest indicare religionis etiam strictiorem vitam, quam regula exigit, ut per doctores in cit. cap. *Super eo* 9 de Regularibus, et c. *Ad nostram* 3 de Appellat., et Fagnan., expresse in cit. cap. *Recolentes* 3 de Statu monach., num. 7, sicut de facto Bonifacius VIII indixit universis monialibus clausuram perpetuam, ut in cap. *Periculoso* unic. de Statu regularium in 6, innovato a Conc. Trid., in c. 5, sess. 25, de Regularibus. Et S. Pius V, in Const. incip. *Decori*, ad eam clausurae legem astringit etiam sanctimoniales illas, quae ex fundatione religionis seu monasterii ad eam non tenebantur; et Clemens VIII, in decret. de Reform. regular., incip. *Nullus omnino*, in pluribus regulares restrinxit ultra praescriptum regulae; quod factum est etiam in decretis Sacrae Congr. Conc. iussu Urbani VIII editis de regularibus apostatis et eiectis, incip. *Sacra Congregatio*, et in decreto eiusdem Sac. Congreg. moderatorio, et incorrigibilium respective innovatorio iussu Innocentii XII edito, et incip. *Instantibus procuratoribus*; neque in his possunt religiosi resistere, quia, ut expresse dicitur in cap. *Si religiosus* 27 de Elect. in 6, Religiosorum arbitrium non ex sua, cum velle vel nolle non habeant, sed ex illius, quem vice Dei supra caput suum posuerunt, et cuius im-

perio se subiecerunt, voluntate dependet, ibi: *Si religiosus, cuius arbitrium non ex sua, cum velle vel nolle non habeat, sed ex illius, quem vice Dei supra caput suum posuit, et cuius imperio se subiecit, voluntate dependet, etc.* Et concordat cap. *Religiosus* 2 de Testament. in 6, et cap. *Religiosi* 5 de Sepultur. eodem in 6, can. *Non dicatis* 21, caus. 12, qu. 1, cum similibus.

78 Unde regularibus renuentibus reformationem indictam recipere, et integre observare, solet Sedes Apostolica interdicare et denegare licentiam recipiendi et admittendi aliquos ad habitum et professionem, ut patet ex decretis Clementis VIII. Citatis supra n. 72, § *Item his quotannis*, et Const. Innoc. X, incip. *Inter caetera*, et pluribus aliis decretis Sacrarum Congregationum.

79 Et quod etiam monasteriis renuentibus reformationem acceptare non concedatur licentia recipiendi puellas ad habitum, statuit Sacra Congreg. Episcop. et Regul., in Neapolitana, 25 Maii 1602. Item nec admittendi ad professionem eas, quae se ad illam nolunt obligare. Eadem Sacra Congr. Episc., in Neapolitana, 8 Aprilis 1605. Item in iis monasteriis, quae partim illam reformationem recipiunt, et partim non, recipi non debent nisi illae, quae se volunt reformationi subiicere. Ead. Sac. Congreg. Episc., 17 Aprilis 1702. Nec reformatio est credenda statim, sed probanda diu, antequam detur licentia vestiendi. Ead. Sac. Congreg. Episc., in Capuana, 17 Novemb. 1602, et 4 Maii 1704, et consimiliter saepe saepius alibi. Quae tamen professionem emiservunt, antequam introduceretur reformatio, hortari debent ad illam acceptandam, sed non cogi. Ead. Sacra Cong. Episc. et Regul., in Neapolitana, 5 Martii 1602; apud Nicol., in Floscul., verb. *Reformatio*, n. 10.

84 Unde Pignatell., tom. 8, consult. 45, n. 25, sic expresse habet: *In Mediolanensi, licet Regulas vel Regulam, quam professi sunt, observare teneantur et cogendi sunt: nihilominus moniales, quae non ita exacte eam observant, veluti in ieiuniis, in comedendo carnes, gestando indusium lineum, recitandis Horis Matutinis certa hora noctis, sunt tolerandae, ut in monialibus S. Benedicti iuxta mentem Gregorii XIII.* Et sequitur D. Caietanus de Alexandris, in Confessario monialium, c. 1, § 1, qu. 4, ubi dicit, quod si moniales tempore professionis limitatam habuerunt intentionem non se amplius obligandi, quam ad illam regulam sic relaxatam, tunc non tenentur reformatam ex post servare, quia actus non obligantur ultra intentionem agentium. L. *Non omnis* 19 ff. Si certum petatur. Ita multi apud Sanch., in Decal., l. 6, c. 2, n. 39. Si vero absque ulla expressa limitatione professae sunt, tenentur regulam sic reformatam amplecti et observare,

quia sponte sua in religione profitentes, se ita regulae et vitae religiosae subiiciunt, ut paratae esse debeant, quantum ex se est, ad conservationem ipsius procurandam. Quare si regularis observantia collapsa et relaxata sit, tenentur moniales pati, ut restauretur seu reformetur, et per consequens tenentur etiam regulam sic instauratam seu reformatam observare. Sanchez, l. c., aliique plurimi ibi relati; et Monac., tom. 2, tit. 13, formul. 5, n. 7, dicit expresse quod monialis, quae vult vivere secundum corruptelas et abusus monasterii, est in periculo damnationis.

Afferuntur decreta generalia Clementis VIII 85 pro reformatione regularium tam monachorum, quam Mendicantium cuiuscunque ordinis et instituti, quae, ut dictum est supra sub n. 72, § *Diebus a superiore assignandis*, bis quotannis legi debent sub poena privationis officiorum et vocis activae et passivae.

CLEMENS PAPA VIII, etc.

§ 1. Nullus omnino, praetextu cuiuscunque privilegii vel superioritatis, etiam generalatus, a servitio chori censeatur immunis, nisi pro tempore, quo quis in proprii officii munere actu fuerit occupatus. Cum lectoribus autem et praedicatoribus, superiores, iis tantum diebus, quibus eos legere aut praedicare contigerit, dispensare possint; idem quoque praestare valeant cum aegrotis, et studiorum causa legitime impeditis; in eos vero, qui negligentes aut inobedientes fuerint, salutari poenitentia superiores animadvertant ad praescriptum regulae et constitutionum, alimenti etiam, si opus fuerit, subtractione.

§ 2. Lectio Sacrae Scripturae, vel casuum conscientiae bis in hebdomada, praescriptis diebus, in singulis monasteriis et conventibus habeatur, ad quam fratres omnes convenient, eaque absoluta, mutua collatione circa explicatam doctrinam sese utiliter exercent.

§ 3. Quo Trid. Concilii decreta de paupertatis voto custodiendo fidelius observentur, praecipitur, ut nullus ex fratribus, etiamsi superior sit, bona immobilia vel mobilia, aut pecuniam, proventus, census, elemosynas, sive ex concionibus, sive ex lectionibus, aut promissis, tam in propria ecclesia, quam ubicunque celebrandis, aliove ipsorum iusto labore et causa, et quocunque nomine acquisita, etiamsi subsidia consanguineorum, aut piorum largitiones, legata aut donationes fuerint, tanquam propria, aut etiam nomine conventus possidere possit, sed ea omnia statim superiori tradantur, et conventui incorporentur; atque cum caeteris illius bonis, redditibus, pecuniis ac proventibus confundantur, quo communis inde victus et vestitus omnibus suppeditari possit.

§ 4. Neque superioribus, quicunque illi sint, ullo pacto liceat eisdem fratribus, aut eorum alicui bona stabilia etiam ad usumfructum vel usum, administrationem aut commendam, etiam depositi, aut custodiae nomine concedere.

§ 5. Eorum vero, quae ad necessitatem concessa erunt, nullus quidquam possideat ut proprium, neque ut proprio utatur.

§ 6. Qui in praemissorum aliquo deliquerit, poenas, nedum a Conc. Trid. praescriptas, sed alias quoque multo graviores superiorum arbitrio imponendas, incurrat.

§ 7. Nulla quorumcunque superiorum dispensatio, nulla licentia, quantum ad bona immobilia vel mobilia, fratres excusare possit, quominus culpa et poenae ab iisdem Concilii decretis impositae, et ipso facto incurrendae, obnoxii sint, etiamsi superiores asseverent, huiusmodi dispensationes aut licentias concedere posse, quibus in ea re fidem minime adhiberi volumus.

§ 8. Fratrum vestitus et supellex cellarum ex communi pecunia comparetur, et omnino uniformis sit fratrum et quorumcunque superiorum, statuque paupertatis, quam professi sunt, conveniat, ita ut nihil superflui admittatur, nihil etiam quod sit necessarium, alicui denegetur.

§ 9. Quaecunque fratrum vestes, sive laneae, sive lineae, omnisque alia supellex in aliquem commodum conventus locum deferantur; ibique ab uno vel duobus fratribus huic muneri deputatis diligenter custodiantur, ut inde superioris arbitrio, prout unicuique opus fuerit, subministrari opportune possint.

§ 10. Omnes etiam superiores, quicunque illi sint, eodem vino, eodemque obsonio, sive eadem, ut aiunt, pitantia in communi mensa, prima vel secunda, nisi infirmitatis causa impediti fuerint, vescantur, neque singulare aliquid, quo privatim quisque in cibum utatur, ullo modo afferri possit; si quis ea in re peccaverit, nihil ea die alimenti percipiat, nisi panem et aquam.

§ 11. Superiores omnes, etiam generalis, qui redditus aut praestationes peculiares ratione officiorum habent, eorum accepta et expensa in libro distincto fideliter et diligenter adnotari curent, neque in alios usus, quam ratione officii sui necessarios, quidquam expendant; cum vero contigerit ipsos in aliquo conventu commorari, eam pecuniae quantitatem in commune conferant, ex qua sibi et iis qui secum erunt, victus ad praescriptum regulae et constitutionum, suppeditetur.

§ 12. Nullus ex superioribus locorum administrationem bonorum aut aliarum rerum, dispensationemque pecuniarum et reddituum sui conventus, etiam nomine conventus, per se ipsum habere sive exercere possit, sed univer-

sum id onus tribus fratribus eiusdem conventus a generali ita demandetur, ut unus rerum et bonorum, reddituumque colligendorum, ac exigendorum curam habeat; alter tanquam depositarius pecunias, ac caetera ab illo collecta et exacta fideliter asservet; alius de pecuniis et rebus a depositario acceptis priori, et fratribus ac conventui universo de necessariis, mandante tamen ipso priore, non secundum proprium affectum, sed iuxta charitatis regulam, veluti bonus dispensator, provideat, officiorum huiusmodi confusione penitus interdicta.

§ 13. Caeterum hi tres, tam impensi quam accepti singulis mensibus superiori locali, adhibitis etiam duobus vel tribus fratribus eiusdem conventus probatoribus, rerumque usu peritis, rationem reddant: deinde ipsimet rursus, praesentibus priore et peritis praedictis, generali vel visitoribus, cum advenerint; denique ipse generalis, vel visitatores in quolibet proximo capitulo generali, saltem coram tribus iudicibus, ab ipso capitulo ad hoc constitutis, illorum omnium universaeque suae administrationis, tam publicae quam privatae rationem reddere teneantur, cuius etiam exemplum authenticum ex actis capituli extrahatur, ad hoc ut ad omne mandatum nostrum, vel Sedis Apostolicae Romam transmitti possit.

§ 14. In unoquoque conventu fratrum is tantum deinceps constituatur, et in posterum retineatur numerus, qui ex redditibus illius propriis, vel ex communibus consuetis, vel etiam singulorum eleemosynis, aliisve quibuscunque obventionibus in commune, ut praefertur, conferendis, commode possit sustentari; redditus vero, et supradicta omnia in communi loco ac tuto diligenter asserventur.

§ 15. Superiores autem, ne Conc. Trid. aut haec nostra decreta declarare, interpretari aut relaxare ullo modo possint, omnino interdiciamus et prohibemus. Decernentes irritum, etc. Si quis autem contra praesumpserit attentare, sit eo ipso omni gradu officioque privatus, et ad ea perpetuo inhabilis existat.

§ 16. Nullus, nisi actu legat vel praedicet, aliquo sui gradus privilegio gaudeat.

§ 17. Si alicui ex necessaria causa, generalis iudicio probanda, socius ex eodem ordine, qui illi ministret, concedendus erit, is, nisi vicesimum quintum agat annum, et qui communi servitio sit deputatus, non concedatur, et, si commode fieri potest, sit laicus conversus.

§ 18. Ut omnis scandalorum et vagationis occasio tollatur, conventus clausura perpetuo ac diligenter servetur, ac propterea a superiore ianitor constituatur, qui diligentia ac morum integritate maxime commendetur, is ianuae custodiendae semper assistat, eamque nemini fratrum aperiat, nisi socium, et exeundi licentiam obtinuerit.

§ 19. Nullus a conventu egredi audeat, nisi ex causa, et cum socio, licentiaque singulis vicibus impetrata, aut benedictione accepta a superiore, qui non aliter eam concedat, nisi causa probata, sociumque exituro adiungat, non petentis rogatu, sed arbitrio suo, neque eundem saepius: licentiae vero generales exundi nulli omnino concedantur.

§ 20. Contravenientes autem poena gravi, etiam carceris ad superioris arbitrium plectantur, eadem etiam ianitor subeat, si sciens exundi facultatem fecerit.

§ 21. Cum autem quis in conventum revertitur, superiorem iterum adibit benedictionem recepturus, qui a socio itineris rationem, et quid rei actum sit, diligenter perquirat.

§ 22. Nullos fratres Romam venire superiores permittant, nisi prius a generali vel protectore duntaxat licentiam in scriptis impetraverint.

§ 23. Si quis autem sine huiusmodi facultate Romam venire praesumpserit, voce activa et passiva biennio privatus existat, subiturus etiam alias, arbitrato superiorum, infligendas poenas. Quae item omnia adversus eos qui supradictos admiserint et receperint, sine ulla exceptione, locum habeant.

§ 24. Habeat superior clavem ita fabrefactam, ut, cum sibi videbitur, cellas omnes reserare possit, et propterea nullus cellam, etiam noctu, ita claudat, quin semper a superiore possit aperiri.

§ 25. In medio dormitorii per totam noctem lampas colluceat.

§ 26. Nullus, etiam superior, cellas, sive in claustro, sive alibi separatas a communi dormitorio habeat, sed unusquisque unica cella, eadem cum caeteris aliorum fratrum coniuncta, nudis omnino parietibus, ac lecto et mensa humilibus, uniformique supellectili, ut praefertur, quemadmodum religiosos decet, contentus sit. Possit tamen generalis alicui ex superioribus conventuum, si eorum muneris et officii necessitatem id exigere cognoverit, alteram etiam cellam concedere.

§ 27. Cellae sive aediculae, quae extra dormitorium separatim sunt, ad officinas aut alias ad communem usum et commoditatem conventus redigantur.

§ 28. Singillarum quoque quisque lecto cubet, neque ullibi duo eodem lecto dormire possint, qui omnes ad certam formam redigendi erunt.

§ 29. In privatis cellis nulli camini permittantur, sed omnes obstruantur statim, cardinibus etiam e parietibus convulsis, ut res illa non ad tempus facta, sed perpetuo duratura videatur; cellis tamen generalis, aut alterius superioris, ac praedicatoris exceptis.

§ 30. Conventus fenestrae omnes, quae in vias publicas, aut in vicinas laicorum aedes

prospiciunt, muro ita obstruantur, ut omnino is prospectus impediatur.

§ 31. Valetudinarium in singulis conventibus certo ac salubriori loco constituatur, quod pro loci situ, ac fratrum numero, quoad fieri poterit, commodissimum esse possit, in quo fratres omnes, cum aegrotabunt, curentur, nec inde, nisi recuperata sanitate, abire permittantur; qui vero infirmorum curae praepositi sunt, omni sedulitate ac charitate, operam suam praestabunt, ac curabunt, ne quid aegrotis omnino desit, quod ad sanitatem recuperandam pertineat.

§ 32. Ineatur ratio, qua, sublati licentiis ac facultatibus hactenus quibuscunque concessis, degentes extra conventus claustra, ad ea quamprimum revocentur, nec de caetero, nisi ex gravissima causa, a Sede Apostolica probanda, huiusmodi facultates concedi possint.

§ 33. Nulli in posterum ad habitum aut professionem admittantur, nisi in conventibus per Sedem Apostolicam in qualibet provincia deputandis.

§ 34. Curent superiores, ut constitutio interdicens largitiones munerum, et praescribens hospitalitatis formam ab omnibus in quolibet conventu inviolabiliter observetur.

§ 35. Ut omnis officiorum ambitus occasio praecludatur, caveant omnes a directa vel indirecta vocum seu suffragiorum procuracione, tam pro seipsis quam pro aliis, tum in capitulis locorum, tum in caeteris, praesertim generalibus capitulis, aut congregationibus, seu alibi; quicumque secus fecerint, praeter alias poenas et censuras hactenus contra huiusmodi ambientes inflictas, quas in suo robore permanere volumus, in poenam privationis officiorum, quae obtinent, eo ipso incidant, et ad futura quaecunque pariter inhabiles habeantur; super quo cum eis dispensari a nemine possit, nisi a Nobis, vel successoribus Nostris, et pro qualitate culpae, gravius etiam plectantur; porro supradictas omnes poenas ad complices, ac simpliciter scientes et non revelantes, extendimus.

§ 36. In superiorum et officialium omnium electionibus forma praescripta a Sacro Concilio Tridentino, et ordinis constitutionibus inviolabiliter servetur, iurentque electores secundum veritatem cuiusque conscientiae, probiores ac magis idoneos se electuros; ac propterea, priusquam ad electionem deveniatur, in primis, et ante omnia praelegantur constitutiones de qualitate et requisitis eligendorum; ad officia, gradus et praelaturas illi praecipue eligantur, qui possint et consueverint regulas ordinis et constitutiones observare, praesertim quae pertinent ad servitium chori, ac vestitum et victum communem.

§ 37. Eligantur in capitulo generali vel provinciali aliquot graves et periti ex fratribus cu-

iussibet provinciae, saltem tres, qui admittendos ad praedicationem verbi Dei, vel ad audiendas confessiones, etiam ipsorum fratrum ac lectores publicos diligenter simul examinent priusquam probentur, et ad huiusmodi ministerium admittantur; horum etiam curae sit examinare et probare tam quoad doctrinam, quam quoad mores promovendos ad quoscunque ordines, in quo servetur decretum Congregationis interpretum Sac. Conc. Trid. hac de causa nuper editum et promulgatum.

§ 38. Illud porro superiores omnes in Domino admonemus, ut memores sint rationis quam in novissimo die reddituri sunt pro grege sibi commisso, ac propterea omni studio invigilent, ut, quae eorundem ordinum regulis et constitutionibus, de oratione mentali, silentio, ieiuniis, capitulo culparum, aliisque spiritualibus exercitiis prudenter ac pie sancita sunt, ea omnia et singula ad unguem observentur, intelligantque super his, veluti fundamentis, omnium religionum aedificia construenda et amplianda esse, quae ut faciliorem exitum sortiantur, et fructus uberiores in animis fratrum producant, valde opportunum erit, si in quolibet conventu, singulis hebdomadis, habeatur sermo de religiosa disciplina, regularique observantia.

§ 39. Quo vero omnia ordinate peragantur, appendatur tabella in loco conspicuo uniuscuiusque conventus, in qua distincte adnotetur, quid singulis horis cuiusque diei quilibet frater praestare debeat, ut certo quoque signo praemonitus, maiori animi praeparatione suo muneri satisfacere possit; quae ordinis constitutiones, his decretis non adversantur, inviolate custodiendae erunt.

§ 40. Quibus horum decretorum capitibus certa poena praescripta non est, arbitrio generalis vel alterius immediati superioris infligatur; ut autem haec decreta, donec alia, quae pleniorum reformationem facient, edantur, ac ab omnibus observari possint, districte praecipimus generalibus ac omnibus aliis quibuscunque superioribus, ad quos hoc spectat, ut curent ac efficiant, ea omnia inter alias eorundem ordinum constitutiones perpetuo valituras redigi, interdicta omnino eorum singulis facultate illas declarandi, et adversus eas unquam dispensandi; alioquin sciant se in poenam generalatus, et officiorum privationis ac inhabilitatis perpetuae ad alia quoque munera ipso facto, et sine ulla exceptione respective incidisse.

§ 41. Ne vero, praetextu dilatae publicationis, eorum observatio quoquomodo differri possit aut impediri, volumus ut post illorum publicationem, in conventu vel monasterio cuiuslibet ordinis de Urbe factam, generalem, aliosque ordinum superiores, caeterosque fratres praesentes, statim, reliquos vero absentes citra

montes, unius mensis, ultra montes, trium mensium spatio, ita arcent, ac si eorum singulis personaliter intimata fuissent.

§ 42. Insuper mandamus quod generales, in singulis conventibus, citra montes, unius mensis; ultra vero montes, trium mensium cursu, decreta supradicta publicari faciant, sub poena privationis generalatus, aliisque arbitrio nostro imponendis.

Datum Romae apud S. Petrum, die 25 mensis Iunii 1599.

§ 43. Decretum illud, quo fratres Romam petere cum generalis et protectoris licentia duntaxat permissum est, Sanctitas Sua extendi ad provincialem decrevit, ita ut ipsis ex causa communi totius provinciae duntaxat facultatem huiusmodi facere valeat, declaravitque poenam privationis vocis activae et passivae contrafacientibus inflictam, Sanctitati Suae reservatam esse, interdicta omnino eorum superioribus singulis, etiam generali ac protectori facultate illam moderandi ac relaxandi.

Datum Romae die 20 Martii 1601.

Regulares tot solum stare debent in monasteriis, quot ali commode possunt per redditus et eleemosynam eorum. Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 3; Clemens VIII, Constit. 60, incip. *Nullus*; Paul. V, Constitut. 9, incip. *Sanctissimus*; Urban. VIII, Const. 45, incip. *Cum saepe*; Innoc. X, Constit. incip. *Inter caetera*; Innoc. XII, Const. incip. *Nuper a Congregatione*. Vide verb. *Moniales*, art. 2, a num. 12 ad 62, verb. *Novitius*, a num. 56 ad 65, verb. *Simonia*, artic. 7, a num. 20 ad 23.

Unde regularium numerus pro unoquoque conventu praefinitus, et a Sacra Congregatione approbatus, prout necessario debet esse praefinitus et approbatus, uti statuerunt varii Summi Pontifices, et signanter Urbanus VIII, Innocentius X et Innocentius XII, in citatis suis constitutionibus, non potest a superioribus augeri, etiam sub praetextu augmenti reddituum absque ipsius Sacrae Congreg. Concilii licentia, sub poena privationis officiorum, vocis activae et passivae, ac inhabilitatis perpetuae. Urbanus VIII, Constit. incip. *Cum saepe contingat*; Innocent. X, Constitut. incip. *Inter caetera*; Innocent. XII, Constit. incip. *Nuper a Congregatione*.

Regularis non potest habere locum in duobus monasteriis, textu expresso in c. *Ne nimia* 9 de Religiosis domibus, ibi: *Illud etiam prohibemus, ne quis in diversis monasteriis locum monachi habere praesumat, nec unus abbas pluribus monasteriis praesidere*.

Regulares sunt exempti ab oneribus et collectis. Sac. Congregat. Immunit., in Cremonen., 11 Ianuarii 1695, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 166, et 11 Iun. d. a. et lib. pag. 194, in Aquen., 5 Febr. anni d. et lib. pag. 170,

et alibi. Exempti quoque sunt ab hospitio seu hospitalione militum, etiam pro bello adversus Turcas. Sic sanctus Pius V in Const. incip. *Cum sicut*.

- 90 Regulares non tenentur ad onera, impositiones et collectas pro bonis acquisitis, nisi iuxta decisionem in Brundusina coram Penia, et decretum editum sub Clemente VIII, anno 1600. Sacra Congr. Immun., in una Status ecclesiastici, 9 Novemb. 1632, lib. 2 Decret. Paul., pag. 144, et in Montis Alti, 29 Maii 1629, lib. 1 Decr. Paul., pag. 139.
- 91 Regulares Carmelitani non tenentur ad solutionem gabellae datariis carnis ex forma Constit. Clementis VIII et Pauli V, non solum pro animalibus natis in eorundem praediis, sed nec etiam pro emptis pro usu proprio, cum iste casus non sit expressus in dictis Constit. et de iure sint exempti. S. Congr. Immun., in Ferrarien., 15 Sept. 1637, lib. 3 Decr. Paul., pag. 43.
- 92 Regulares gaudere debent exemptione pro vino, quod minutatim vendunt. Sacra Congr. Immun., in Fav., 19 Dec. 1734; lib. 2 Decr. Paul., pag. 212.
- 93 Canonici regulares Lateranenses in vim motus proprii Urbani VIII, F. R. tenentur ad solutionem gabellae carnis, etiam pro animalibus, quae in propriis domibus et monasteriis mactantur. Sacra Congreg. Immun., in Ravenat., 27 Februar. 1646, lib. 2 Decret. Paul., pag. 273.
- 94 Fratres Minores S. Francisci de Observantia gaudent, prout caeteri ecclesiastici, tam saeculares quam regulares, exemptionibus pro rebus emptis ab eorum syndico pro victu et vestitu eorundem. Sacra Congreg. Immun., in Valentina, 17 Martii 1658, lib. Decr. Rocci, p. 172.
- 95 PP. Dominicani sunt exempti a collectis impositis a communitate, tam de iure communi quam ex privilegiis pontificiis. Sacra Congr. Immun., in Firmana, 6 Maii 1631, l. 2 Decr. Paul., p. 76.
- 96 Regulares sunt exempti a gabella portae civitatis pro introductione frumenti. Sacra Congreg. Immun., in Maceraten., 31 Aug. 1646, lib. 3 Decr. Paul., p. 290.
- 97 Regulares circa libertatem emendi carnes remittuntur ad Sacram Congregationem Boni Regiminis. Sacra Congreg. Immun., in Anconitana, 5 Mart. 1675, lib. 1 Decret. Altoviti, p. 1078.
- 98 PP. Societatis Iesu tenentur pro bonis acquisitis, ad onera, quae sint certa, realia et invariabilia; et pro aliis vero bonis tenentur ad collectas auctoritate apostolica impositas cum specifica expressione ecclesiasticorum, dummodo in locis bonorum non adsit consuetudo contraria. S. Congreg. Immun., in Firmana, 9 Octobris 1692, lib. 2 Decr. Paul., pag. 8.

An FF. Minimi contra formam privilegiorum possint conveniri ab Ordinario aut Vicario Apostolico pro reddenda ratione bonorum temporalium ab eis possessorum? Sac. C. respondit huiusmodi fratres uti iure suo. S. C. Immun., in Bisitian., 14 Ian. 1653, lib. 5 Decr. Paul., pag. 5.

Licet regularibus in eorum conventu sito in loco, ubi dominus loci exigit unum pro quindecim ab ecclesiasticis pro coctura panis in furnis sibi competentibus, habere furnum pro eorum usu et venientium sumptibus conventus. Sacra Congr. Immun., in Maceraten., 22 Septemb. 1624, lib. 3 Decret. Altoviti, pag. 87.

Regulares sunt testes idonei ad probandam extractionem et violationem Immunitatis eccles. secutam in eorum Ecclesia. S. Cong. Immun., in Regien., 1 Iulii 1642, lib. 3 Decr. Paul., p. 177.

Minor observans S. Francisci potest de licentia em. Vicarii Urbis in causa civili deponere. S. Congr. Immun., in Romana, 4 Sept. 1640, ibi p. 129.

Datur facultas Episcopo non solum examinandi, sed etiam cogendi regulares ad se subiiciendum examini in causa violatae Immunitatis. Sacra Congregat. Immunit., in Aprutina, 20 Novembr. 1640; lib. 3 Decr. Paul., pag. 135; in Neapolitana, 6 Octobr. 1643, ibi pag. 211.

Datur facultas Episcopo examinandi etiam regulares, dummodo actu et habitu aliunde veritas haberi non possit, ac citra incursum irregularitatis. Sacra Cong. Immun., in Novarien., 27 Iulii 1635, lib. 2 Decr. Paul.

Similis facultas conceditur aliquando etiam vicario. Sacra Congregat. Immunit., in Tropien., 5 Augusti 1639, lib. 3 Decret. Paul., pag. 99.

Regulares dare debent eminentissimo Legato, uti Delegato Apostolico notam animalium, quae per eosdem regulares introducuntur ad effectum mactandi pro servitio religiosorum. S. Congr. Immun., in Tropien., 8 Aug. 1639, lib. 3 Decr. Paul., p. 89.

Scribitur Archiepiscopo, ut provideat et ordinet pro suo arbitrio, quod regulares quomolibet privilegiati non locent appartamenti ordinata ad habitationem religiosorum saecularibus, ad effectum vitandi abusus et controversias immunitatis eccles. S. Congr. Immun., in Neapolitana, 10 Nov. 1676, lib. 1 Decr. Altov., p. 1302.

Qui carceraverant et modico tempore detinuerant regularem, absolvuntur in forma Ecclesiae arbitrio Episcopi. Sac. Cong. Immun., in Litteren., 4 Dec. 1674, lib. 1 Decr. Vall., p. 159.

Alia ad rem; vide verb. *Alienatio*, verb. *Baptismus*, artic. 7, verb. *Benedictio*, verb.

Conventus, verb. *Ecclesia*, verb. *Fenestrae*, verb. *Habitus*, verb. *Missa*, verb. *Oratorium*, verb. *Oracula vivae vocis*, verb. *Privilegium*, verb. *Quarta*, verb. *Sepultura*, verb. *Testis*, verb. *Vicarius*.

110 Regularis nequit simul esse parochus et superior sui conventus. Sacra Congreg. disciplinae regul., 28 Maii 1715, Decreto 6, in Bulario Clementis XI. Vide verb. *Parochus*, art. 2, num. 85.

111 Regulares, sicuti dictum est in verb. *Ieiunium*, art. 1, n. 12, uti possunt ovis et lacticiis in suis ieiuniis, extra tamen tempora ab Ecclesia universaliter prohibita, ut fuit determinatum in capitulo generali PP. Cappuccinorum 1596, ac fuit approbatum a Sacra Congreg. Episc. et Regul., in Cosentina, 15 Iulii 1606; apud Nicol., in Flosc., verb. *Cappuccini*, n. 9; et apud Pitton., Const. et dec. Pontific. ad Regulares, tom. 3, n. 1672. Quod tamen intelligendum est ex vi propriae regulae; quia alias etiam ipsi in ieiuniis uti debent cibis secundum legitimam aliorum consuetudinem, et maxime religiosorum regionis et loci, ubi morantur, cum consuetudo sit optima legum interpres, textu expresso in c. *Dilectus* 8 de Consuetudin. L. *Si de interpretatione* 37 ff. de Legibus; imo ipsa sit altera lex, et pro lege servari debeat; cap. *Dilectis* 4 de Arbitris, leg. *De quibus* 32 ff. de Legibus, l. *Scaevola* 26 ff. de Aqua et aquae pluviae arcendae; l. *Et ab antiquis* 31 Cod. de Testamentis, cum similibus. Unde Marchant., in expositione regulae Fratrum Minorum, cap. 3, qu. 2, sic expresse concludit: *Ieiunia regulae servari debent iuxta morem patriae et ieiunantium communem formam*; adducens ad id sententiam 4 magistrorum, qui expresse dicunt: *Ieiunent ergo, etc., debet intelligi cibo ieiunantium secundum consuetudinem hominum, et maxime religiosorum terrae, in qua morantur*. Et opinionem Hugonis de Dina sic habentis: *Ubi a lacticiis abstineant ieiunantes, scandalum est, si nos morem patriae, etc., violamus. Iuxta sanct. canones, mos ecclesiae sive dioecesis, in qua sumus, est servandus*; et infra: *Debemus ergo in ieiuniis secundum morem ieiunantium uti*. Hinc Diana, in Summa, verb. *Ieiunium*, n. 56, adductus a Patre Viva, in propos. 32 ex damnatis ab Alexandro VIII, n. 10 in fin., dicit consuetudinem abstinendi a lacticiis in vigiliis, et quatuor Temporibus in Sicilia videri gravem, et sub mortali receptam, etiam apud regulares; qualis procul dubio est apud Nostrates consuetudo ieiunandi in cibis quadragesimalibus diebus Adventus, iuxta constitutiones capituli generalis celebrati anno 1500 Interamniae de mandato Alexandr. VI, cap. 3, artic. 2, apud orbem Seraphic., tom. 3 de Ieiunio, ubi sic expresse habetur: *Ad hanc autem Quadragesimam ieiunandum fratres sunt*

obligati modo, quo caeteri Christiani ad illam communem obligantur, ut lacticia in ea comedere nequeant.

At vero in feriis sextis, aliisque ieiunii diebus infra annum extra Quaadragesimam et Adventum, teste communi praxi, ieiunatur, et ieiunandum esse dicimus iuxta diversarum provinciarum et regionum probatam consuetudinem per supra adducta iura et dicta etiam sub verb. *Ieiunium*, loc. cit., num. 11, et iuxta S. Thomam, 2-2, qu. 166, art. 8, ad 3, sic expresse dicentem: *In ieiunio quadragesimali interdiciuntur universaliter etiam ova et lacticia, circa quorum abstinentioniam in aliis ieiuniis diversae consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet secundum morem eorum, inter quos conservatur*. Et sic de ieiuniis praescriptis in Regula Fratrum Minorum ultra supracitatos sustinent moderni expositores Regulae, Corduba, Politius, Longus, quos refert et sequitur Melphi, in Comm., cap. 3, tract. 13, qu. 1 et 2; Matthaeucc., Cautela confess., lib. 3, c. 4, n. 36, ubi ad id allegat Marchant. 4 magistros, Hugonem de Dina, Sanctorum et Amenum, ac dicit non subsistere opinionem Felicis Potestatis, tom. 1, part. 3, a num. 2853, asserentis, fratres Minores non teneri in ieiuniis Regulae extra Quadragesimam, hoc est Adventus, et feriae sextae abstinere ab ovis et lacticiis, qui tamen Felix, l. c., n. 2856, dicit circa id nolle suum proferre iudicium, ibi: *Si autem quid ego sentiam, cupis, iudicium ferre nolo*; et infra sub n. 2899, ad consimilem petitionem dicit: *Huic petitioni nolo ego respondere, quamvis ex rationibus et fundamentis, ibi a n. 2856 ad n. 2875 adductis videatur in dictam sententiam propendere*. Concludendum igitur est quod, quamvis cit. statuta et constitutiones ordinis nostri non obligarent sub culpa mortali, per constitutionem Sixti IV, incip. *Circumspecta*, adductam ab ipso Felice Potestate, l. c., n. 2831, et allegatam, ut intellectum suum discurrendi gratia aperiatur, loc. c., n. 2856, 2866, 2870 et 2875, per supra adducta iura, et allegatos doctores, adhuc tenentur Nostrates sub gravi ad observanda ieiunia Ecclesiae et Regulae in cibis iuxta dictam legitimam aliorum consuetudinem, et maxime religiosorum regionis et loci, ubi morantur; nimis enim mirum esset, quod religiosi maiori perfectioni et mortificationi addicti atque obstricti, in suis Regulae ieiuniis ad instar illorum Ecclesiae universalis institutis, ad minorem abstinentioniam et mortificationem tenerentur quam saeculares. Quod et dicendum venit de aliis religiosis pro ieiuniis sub praecepto eis impositis a suis respective regulis et constitutionibus; cum de omnibus, caeteris paribus, militet eadem ratio, et ubi militat eadem ratio, eadem etiam militare debeat iuris dis-

positio. Leg. *Ideo* 27 ff. de Legibus, leg. *Illud* 32 ff. ad legem Aquil., et cap. *Inter corporalia* 2 de translation. Episcop., cum similibus.

113 Regulares utriusque sexus nequeunt licite esse patrini, non solum in sacramento baptismi, per iura allegata et dicta in verb. *Baptismus*, art. 7, n. 41 et seq., sed neque in sacramento confirmationis, propter eandem rationem ibi a sacris canonibus et conciliis adductam. Ubi enim eadem est ratio, eadem debet esse legis dispositio. L. *Ideo* 27 de Leg., l. *Illud* 32 ff. ad leg. Aquil., cap. *Inter corporalia* 2 de translat. Episcop. Cum ratio legis sit anima legis; l. *Cum ratio* 7 ff. de Bonis damnator. Et tanto magis urget talis prohibitio quoad illos regulares, qui nedum iure communi, sed et iure speciali propriae regulae ad id vetantur, ut in specie fratres minores, ex cap. 11 suae Regulae sic expresse prohibentis: *Nec fiant compadres virorum vel mulierum, ne hac occasione inter fratres vel de fratribus scandalum oriatur*; pro qua prohibita compaternitate ex vi Regulae venit compaternitas quorumcunque in baptismo et confirmatione, ut recte, citatis aliis Regulae expositoribus, docet Corduba, in cit. cap. 11 Regulae, qu. 4. Lex enim generaliter loquens, generaliter est intelligenda, c. *Si evangelica* 13, dist. 1, cap. *Quia circa* 22 de Privil., l. *Praeter* 20, § *Ait praetor*, ff. de novi operis Nuntiat., cum similibus; et ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus. L. *Non distinguemus* 32 ff. de Recept. arbit., l. *De pretio* 8 ff. de Publiciana in rem action., l. *Praeses* 3 ff. de officio Praesid.

114 Compaternitas prohibita fratribus Minoribus ex vi Regulae, est solum illa, quae contrahitur in tenendo suscipientem sacramentum, praesertim baptismi, et non ipsum ministrando. Et ratio est quia haec solum scandalum generare potest, ut in praecepto Regulae continetur; ubi autem, ut in ministrando sacramentum, cessat causa et finis legis, nempe occasio scandalum, cessat ex vi Regulae ipsa lex. C. *Cum cessante* 60 de Appellat., l. *Cum ancillam* 6 Cod. de Conduct. ob causam. Tum quia generaliter et proprie tales compadres dicuntur solum tenentes suscipientem sacramentum, non autem ipsum ministrantes. Et sic expresse declaravit capitulum generale Mechlinien., anno 1499, et habetur in Tabul. vic. gen., ibi: *Prohibeatur ne fratres fiant compadres virorum vel mulierum, etc., intelligendum est quoad elevationem de fonte baptismatis, non quoad baptismationem*; sic refert et tenet Corduba, loc. cit., ubi recte cum aliis ibi allegatis Regulae expositoribus, docet quod ad tenendum seu levandum de fonte baptismatis prohibetur fratribus Minoribus, nedum iure communi, sed etiam ex vi Regulae. Quoad ministrandum vero

baptismum prohibetur ipsis, sicuti et omnibus aliis regularibus solum iure ecclesiastico communi, can. *Placuit* 8, caus. 16, qu. 1, ibi: *Neque filium de baptismo accipere, neque baptizare*; et ex vi regulae prohiberi fratribus solam compaternitatem ex susceptione prolis de sacro baptismatis fonte, tenet expresse Marchant., in cit. c. 11 Regulae quae est. et conclus. unica, et alii expositores.

Nec valet dicere quod inter casus, ratione 115 quorum Fratres Minores a loco recedere possunt, referunt antiqui expositores, esse, si in ipso loco obligentur fratres ad baptizandos pueros, adeoque eis prohibetur ex vi Regulae etiam baptismum ministrare. Non valet, inquam, quia iste casus, ut explicat Marchant., loc. cit., referendus est ad locum, ubi sine apostolica dispensatione adest cura animarum, et obligatio baptizandi ex officio, non autem ex charitate aut ex vi compaternitatis; ex lege enim charitatis in casu necessitatis articuli mortis probabiliter imminenti puero, si nullus alius, qui legitime posset et velle ipsum baptizare, nedum alii regulares, sed et ipsi Fratres Minores, non solum licite possent, sed imo tenerentur ipsum baptizare, quia lex charitatis iubet in tali casu providere de remedio ad salutem aeternam omnino necessario, quale est baptisma; et contra hoc nullum ius praecipere potest, cum necessitas non habeat, nec recognoscat legem, can. *Quoniam* 13, caus. 1, qu. 7, can. *Sicut* 11 de Consecrat., dist. 1, cap. *Omnes* 1 de Fer., cap. *Consuluisti* 3 de celebrat. Missar., cap. *Concilium* 2 de observant. Ieiun., cap. *Quod non est licitum* 4 de Regul. iur. Et tenent expresse Cordub., loc. cit., cum Hugone et Pisano ibi allegatis, et alii passim; prohibitio enim de non baptizando intelligi debet extra casum similis necessitatis.

Fratres Minores electi ad curam animarum, 116 aliique ad id subdelegati in conventibus, ubi ex dispensatione apostolica adest parochia, possunt licite, sicuti et alii regulares similiter electi seu subdelegati, baptizare; quia Summus Pontifex, qui est super ius positivum ecclesiasticum, cap. *Proposuit* 4 de concessione Praebendae, concedendo parochiam, concedere intelligitur omne id quod ad officium parochiale spectat; concessio enim fine, etiam media, quibus ad eum pervenitur concessa intelliguntur. Cap. *Praeterea* 5, cap. *Prudentiam* 21, et cap. *Suspicionis* 39 de officio Delegat., l. *Cui iurisdictio* 2 ff. de Iurisdict., cum similibus, et ubi maius conceditur, minus concessum esse videtur, cap. *Ex parte* 27 de Decimis, et cui licet quod est plus, licet utique quod est minus. Cap. *Cui licet* 53 de Reg. iur. in 6, l. *Non debet* 21 ff. de Reg. iur.

Non possunt tamen nec ibi, nec alibi levare 117 de sacro fonte infantes, seu fieri compadres, in tenendo suscipientem sacramentum, etiamsi non

oriatur aliquando scandalum, et de hoc constet quia, licet causa, propter quam fit prohibitio, cesset in casu particulari, et quoad aliquem pro tunc, manet tamen in generali, et simpliciter quoad alios et quoad se, quia leges adaptantur ad ea, quae ut plurimum contingunt, non autem ad illa, quae raro accidunt, et ab accidentalibus casibus dependent, ad text. in Authent. *Ut sine prohibitione matres*, in l. *Ex his* 4, et in l. *Num ad ea* ff. de Legibus, cum similibus. Et ideo simpliciter manet et ipsum praeceptum obligans etiam pro tunc, ut est communis regula doctorum in omnibus similibus praeceptis; atque sic debet intelligi caput, quod, cessante causa, cessat effectus praecepti, cap. *Cum cessante* 60 de Appellation., quando scilicet causa cessat omnino secundum quid, et simpliciter, ac generaliter, ut explicant Richard., in 4, dist. 4; Silvester, verb. *Furtum*, qu. 15; Corduba, loc. cit., et alii, et sic servat praxis, et communis consuetudo, quae est optima legum interpret, cap. *Dilectus* 8 de Consuetud., et l. *Si de interpretatione* 37 ff. de Legibus.

118 Sub dicta prohibitione non comprehenditur regularis quicumque factus Episcopus. Sic expresse Glossa communiter recepta in can. *Statutum* 1, caus. 18, qu. 1, verb. *Absolvit*, ibi: *Item potest sibi facere commatres, quod prius non licuit, exemplo Gregorii, qui prius monachus factus est, et postea cum esset diaconus Cardinalis compater Mauricii imperatoris factus est*. Henno, tom. 2, tract. de Baptismo, disp. 5, qu. 2, concl. 2, resol. 4, et alii passim. Et ratio est quia Episcopus regularis a die suae confirmationis et assumptionis ad episcopatum, exceptis votis essentialibus, liberatur ab aliis obligationibus suae regulae, ut habetur ex cit. can. *Statutum* 1, caus. 18, qu. 1, et tenent communiter doctores, ut dictum fuit sub verb. *Episcopus*, art. 7, n. 1 et 2.

119 Regularibus licet invitare populum ad faciendam officia pro animabus purgatorii in eorum Ecclesia. Sac. Congr. Conc., in Volaterrana, 16 Martii 1726, ad 9 dub.

120 Regulares possunt impediri, quominus in Ecclesia intra limites paroeciae erecta missas canant, licet vocati a prioribus et officialibus laicis dictae Ecclesiae. Sac. Congr. Concil., in Valven. seu Sulmonen., 10 Martii 1727, ad 3 dub.

121 Regulares ad ordines promovendi, praeter litteras obedientiales sui superioris, non tenentur exhibere Ordinario fidem sui baptismatis ad docendum de legitima aetate, dummodo in litteris obedientialibus exprimatur aetas. S. Cong. Concil., in Brixien., 12 Decembris 1733, ad 2 dub.

122 Additur attendenda ad rem Constitutio Benedicti XIII, incip. *Postulat*, edita 7 Martii 1725 in qua interdicitur regularibus omnibus ad di-

gnitates ecclesiasticas promotis, ne aliquid, seu ulla bona extra coenobia secum asportare audeant; et insuper adimitur superioribus ordinum facultas concedendi promotis eisdem ad tempus usum librorum, aliorumque, sub poena suspensionis a divinis eo ipso incurrenda, reservata Papae privative quoad alios; revocanturque praedecessorum Pontificum facultates cuicumque ordini ad id concessae.

Regulares parochi aut vicarii curati missam¹²³ parochialem applicare debent pro populo diebus festis; Bened. XIV, Const. 103 incip. *Cum semper*, § 4. Regulares parochi tenentur recipere in propriis ecclesiis et domibus missionarios ab Episcopo missos ante visitationem pastorem. Idem Const. 109 incip. *Firmandis*.

Regulares superiores parochum regularem¹²⁵ corrigere possunt; ibid., § 10. Atque etiam ab animarum cura remove absque consensu Episcopi; ibid., § 11. Nullam vero iurisdictionem habent in subditos parochiae saeculares; ibid., § 12.

Regularis S. Officii consultor nequit a superioribus regularibus sine causa et inconsulta Congregatione Sacrae Inquisitionis a loco removeri. Bened. XIV, Const. incip. *Ad supremum*, § 33. Regularibus missionariis in Angliam¹²⁷ ablegatis unus superior est praeficiendus, qui eos visitet et corrigat. Idem Const. incip. *Apostolicum ministerium*, § 19. Elapso sexennio, debent iidem ad regiones catholicas, et proprii Instituti claustra redire; tres menses in eisdem manere, ac quindecim dies spiritualibus exercitiis vacare; ibid., § 22. Indulgentias suis ordinibus peculiariter concessas publicare prohibentur; dignis enim de causis in Anglia Indulgentiae regularibus ad communicandum sive publicandum concessae suspenduntur, et Vicariis Apostolicis delegatur largitio Indulgentiae quater in anno; ibid.

Accipientes munera a regularibus, exceptis¹²⁸ rerum medicinalium seu devotionis muneribus, ultra valorem decem scutorum monetae nequeunt absolvi a Summo Poenitentiario, nisi prius facta restitutione, vel si eam de praesenti nequeant adimplere, cum obligatione eandem quam primum poterunt faciendi. Qui vero intra praedictum valorem eiusmodi munera acceperint, eos iniuncta arbitrio ipsius maioris poenitentiarii seu confessarii per eum eligendi elemosyna, quae in beneficium religionis seu conventus, cui de iure facienda esset restitutio, si caute fieri possit, erogetur absolvere, seu absolvi mandare possit. Idem, Const. 115 incip. *Pastor bonus*, § 26.

Regulares, quibus a Sancta Sede concessa¹³⁰ est facultas impetendi benedictionem super populum cum indulgentia plenaria, quo ritu id facere debeant? Vide tom. 1 ad verb. *Benedictio*. Regulares superiores quid praestare debeant in deputandis confessariis extraordinariis¹³¹

pro monialibus sibi subiectis. Vide tom. 2, verb. *Confessarius*.

132 Regulares quoad ordines recipiendos, vide tom. 5, verb. *Ordinare*, *Ordo*, art. 3. Regulares quoad reclamandum contra validitatem professionis, vide supra ad verb. *Regularis professio*.

133 Regularibus non conceditur translatio, nisi ad ordines, in quibus viget claustralis et regularis observantia. Idem, tom. 2, Constitut. 7 incip. *Pontificia*. Regularibus ab ordine laxiore ad strictiorem transferri cupientibus, an et quomodo convenire necesse sit inter utriusque ordinis superiores, in iure cautum non reperitur; sed hodierna praxis est, per quam omnes huius generis controversiae, et morum prolixitates devitantur, ut religiosi viri, qui a laxiori ad strictiorem ordinem transire cupiunt, postquam voluntatis suae causas coram competentibus Apostolicae Sedis tribunalibus exposuerint atque probaverint, haud aegre a Romano Pontifice indulgeantur opportuna facultates, in quibus derogatio super consensu superioris ordinis laxioris includitur. Idem Constitut. 25 incip. *Ex quo*.

136 Regulares quicumque, ne per modicum quidem tempus, nec ulla occasione possunt ad alloquendas moniales sine Episcopi licentia accedere sine gravi culpa. Idem, de Synodo dioecesan., lib. 7, cap. 41, n. 7, ex variis pontificiis constitutionibus, et Sacrarum Congregationum decretis, quae congesta habentur apud dioecesanam synodum Pisanam 1708, et in appendic. ad synodum dioecesanam Lucanam habitam ab Episcopo Colloredo 1736, et a me iam relata tom. 5, verb. *Moniales*, art. 2, a n. 12 ad 21. Vide ibi.

137 Praelati regulares privilegium post Concilium Tridentinum habentes, possunt suos subditos ab interstitiorum lege ad ordines suscipiendos dispensare. Idem, ibid., lib. 7, cap. 42, n. 6, ubi refert quod, cum Episcopus Mindensis in sua synodali constitutione 8, expresse denuntiasset, se nulli, sive saecularium, sive regularium ordines collaturum, qui non servasset temporum interstitia a Concilio Tridentino praescripta, a quibus, an quempiam absolvendum Ecclesiae necessitas, aut utilitas, exposceret, id non a praelato regulari, sed a se fore diiudicandum, delata causa ad Sacram Congregationem Concilii, ipsa sub die 24 Augusti 1686 rescripsit, dictam constitutionem synodalem Mindensem esse reformandam quoad eos regulares, qui habent privilegium concessum post Tridentinum. An, quando et quomodo possint, vel non, praelati regulares suos subditos in una dioecesi morantes, dimittere ordinandos in aliam? Vide tom. 5, verb. *Ordo*, art. 3, n. 74 et seqq.

139 Quid praestare debeant regularium superiores ad tollendam ignorantiam laicorum in re-

ligionibus professorum, ex praescripto Sacr. Congr. Episc. et Regul. Vide tom. 3, verb. *Doctrina Christiana*, n. 15, 16.

Si regularis ante professionem habituali morbo detineatur, nec interrogatus vitium suum denuntiet, nisi post professionem, expelli non potest, nisi aliter declaretur in constitutionibus eiusdem ordinis, uti reipsa declaratum est in constitutionibus PP. Cappuccinorum, in quibus religio *ad retinendum* eiusmodi professum *minime velle se esse obligatam exprimit*. An tunc vero professus non dimissus a religione possit sponte abire, etiam illa repugnante, quaestio est adhuc a Sacr. Congregatione non definita. De Synodo dioecesan., lib. 13, cap. 11, § 4, nov. edit.

Regulares pro apostatis habentur, si sese nulliter professos contententes regularem habitum exuunt, et e claustris discedunt, nec unquam audiuntur causam suam defensuri, nisi postquam redierint ad monasterium. Ita ex Trident., sess. 25, cap. 19, de Regular. Ibid., § 13.

Insuper non licet illis, ex inaniter praesumpta necessitate recurrendi ad superiores ordinis, exire extra claustra sine superioris litteris, alioquin apostatarum poenis per Ordinarium loci puniantur. Ex Trident., loc. cit., ibid., § 13. Haec tamen intelligenda sunt quando recurrendi causa non est vera; urgens, et gravioris momenti; ibid., § 14. Vetitum est superioribus regularibus, ne subditis suis facultatem faciant transeundi ad aliam religionem, nisi non dubiis documentis constiterit illis, alterius religionis superiorem paratum esse ad eum recipiendum; atque ita res constitutae sint, ut transitus iste recta fiat ab una ad aliam religionem. Ita ex decreto Sacrae Congr. Concil. ab Urbano VIII approbato; ibid., § 14.

Transitus iste, etiamsi agatur de apostata transferendo, fieri nequaquam potest ad religionem, in qua regularis observantia non viget; quin nec licet, si religio illa sit militaris aut hospitalaris, excepto ordine Sancti Ioannis de Deo. Ita edixit Benedict. XIII in Const. incip. *Licet sacra*; ibid., § 14.

Regularis in claustris non degens, si ab illis abscessit non praeobtentata superioris venia, vagaturque, etsi gestet religiosa indumenta, et animum redeundi retineat, debet ab Episcopo loci, ubi moratur, in carcerem coniici, et superioribus regularibus consignari, secundum Regulam puniendus, ut ex decreto Sacr. Cong. Conc. ab Urbano VIII confirmato; ibid. Haec tamen vera sunt, nisi aliunde constet regularem illum se subtraxisse ab immoderata severitate superioris localis, ut recurat ad alium superiorem maiorem; ibid.

Regulares incorrigibiles expelli possunt ab ordine, quidquid vetera Sacr. Congregationis decreta olim in contrarium statuerint, ut ex no-

vis decretis eiusdem Congregationis Concilii firmatur; *ibid.*, § 16.

147 Incorrigibilis vero censetur, qui omnibus inustus est improbitatis characteribus in iure canonico ad id designatis. Debet praeterea antecedere carceratio sex mensium in poenitentia et ieiunio, ac tandem sententia provincialis eiusdem provinciae, consultis tamen sex aliis ex eadem provincia religiosis designandis in Congregatione provinciali, confirmandisque a superiore generali, cui reservata est facultas iterum retractandi eandem causam, et priorem sententiam revocandi. Ita ex novissimis decretis Sacrae Congr. Concilii, *ibid.*, § 19.

148 In conficiendis incorrigibilitatis processibus valent illi, qui ad normam regularum et consuetudinum eiusdem ordinis formantur; *ibid.*

149 Lata contra eiectos sententia notificanda est Episcopo ordinario loci, non ut de illa cognoscat, sed quia illius iurisdictioni inde subest eiectus, eiusque mandatis obsequi debet. Ita ex decretis Sacr. Congr., *ibid.*

150 Ita eiecti non possunt induere habitum religionis, sed clericalem adhibeant necesse est. Manent insuper perpetuo suspensi ab exereitio ordinum in religione susceptorum, nec potest ab Ordinariis ea poena relaxari vel moderari. Ita ex decretis Sacr. Congr., *ibid.*

151 Si vero ex litteris testimonialibus Ordinarii constiterit, spem evidentem inesse resipiscen-
tiae; tunc iterum ad ordinem recipiendi sunt; *ibidem.*

152 Demum ita eiectus voto castitatis omnimode obstrictus remanet, paupertatis vero, cum quadam moderatione, sicut nec obedientia propria superiori regulari exhibenda ab eo est. Reliqua vero vota in professione ab eo nuncupata, remanent in suspenso. Ita ex DD., *ibidem.*

153 Eiectus, si provocare vult ab iniustitia sententiae in se latae, debet se constituere in carceribus formalibus religionis, ut ex decreto Sacr. Congreg. Conc. lato die 15 Novembris 1698 constat; *ibid.*, § 31.

154 Religiosi tamen Societatis Iesu post tria vota simplicia ab illis emissa exacto probationis tempore ab ordine dimissi non comprehenduntur in decretis de apostatis et eiectis, ut ex responso Sacr. Congr. Conc.; *ibid.*, § 21. Votum castitatis ab aliis emissum, dum permanent in ordine, dirimit matrimonium. Isti, ne celebrare possint, vetantur solummodo, quia carent patrimonio vel beneficio; *ibid.*, § 23. Sunt tamen habiles ad beneficia et ministeria ecclesiastica obtinenda; *ibid.*, § 16. Valent tamen haec omnia in dimissis ante professionem solemnem. Post illam vero emissam censentur ac alii regulares in ordine ad eiectos; *ibid.*

155 Vota castitatis, etc., a religiosis laicis Cisterciensibus emissa solemnia sunt, non simplicia, ut ex decreto peculiaris Congregationis habitae coram Benedicto XIV, die 27 Martii 1747 lato,

constat; *ibid.*, § 28. Vide verb. *Votum*, art. 3, num. 166.

Si religiosus ob crimen aliquod damnatus sit ad triremes ad certum tempus, num, ea absoluta poena, recipiendus sit iterum a religione, nondum definitum est a Sacr. Congr., quamvis consulta desuper fuerit. Haec tamen sola sententia damnationis ad triremes etiamsi nondum remigaverint, perpetuo illos infames declarat, adeoque irregulares; *ibid.*, § 30.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Tametsi plura hoc in articulo ab auctore cum-
mulata sint; nihilo tamen minus, et plura addi possent, vel illustrando tradita vel ipso auctore, vel omissa ab eo supplendo. Angusti vero limites additionum cogunt, ut vix pauca innuamus.

De laico post patratum delictum effecto regulari, quatuor quaeri solent. Primum, an valide sit professus? Secundum, an debeat puniri a superiore regulari? Tertium, an sit standum processui confecto a iudice laico? Quartum demum, an puniri debeat iuxta praesentem statum?

Vide autem de his omnibus controvers. 95 et 97, Samminiati, ubi sustinetur valide fuisse professum, et quod ei consecrari est, debere puniri a superiore regulari, stando tamen processui confecto a iudice laico, et quidem secundum praesentem statum. Et quod caput est, affertur in casu illo consentanea resolutio Sacr. Congr. Immunitatis, edita 19 Ianuarii 1677.

De regulari, quando ex necessitate patri, matri, etc., superveniente exire e religione possit, et eis subvenire, non inutilis hic quoque esset inquisitio. At brevitatis gratia consule, qui de ea late agit Rosignol., de Patr. potest., discept. 3, c. 4, n. 31 et seq.

Pariter brevitatis gratia de regulari, an possit esse testis in testamento, adi Scopp., ad Merlin. Pignatell., consult. 88, n. 28, to. 2; Sanchez, in Praecept. Decalog., lib. 6, cap. 13, fer. per tot.

An possit esse procurator in iudicio pro saeculari, de Alexio observ. 108, ad Capyc. Latr. consult., tom. 2; Novar., in Lucerna Regular., verb. *Procurator*, n. 4 et 5; Roger., de Testament. canon., l. 1, disp. 2, c. 4, num. 7; Graff., Decis. aur., part. 3, c. 26, n. 15.

An possit esse executor testamentarius sine superioris licentia; Capon., Controvers., for. 54, n. 29 et seq., ubi etiam de Iesuitis, et rursus late discept. 32 fere per tot.; Oliv., de For. eccles., part. 3, qu. 35, n. 8 et seq.; Themud., decis. Ulysippon. 62, n. 5, ubi quod Fratres Minores nec cum licentia superioris possunt esse executores testamentarii.

An possit esse arbiter; Sanchez, in Praecept. Decalog., lib. 6, cap. 13, num. 52 et seq., et

num. 64, de Fratribus Minoribus; Scopp., ad Gratian., dec. 64 per tot.

165 Et quid si electus fuerit ante religionis ingressum? Sanchez, ubi supra.

166 An possit esse tutor; Laurea, Alleg. fiscal. 86, n. 2, lib. 2; Sanchez, in Praecept. Decal., lib. 6, c. 14, n. 21 et seq.

167 An possit munus tabellionis exercere, iidem auctores; ibidem.

168 An possit esse depositarius; Sanchez, eod. loco, n. 17 et seq.

169 Quid recuperet, ubi exeat e religione; Capon., discept. 201, cap. 1, n. 4; Schettin., de Pact. success., part. 3, sect. 9, n. 59 et seq.; Rota, in Anconitan. *Donationis*, 23 Iul. 1773, coram bon. mem. Peralt.

170 Et quid suppressa religione; Torr., de Pact. futur. success., lib. 2, c. 25, n. 95; Rota, in Anconit. seu Senogallien. *Successionis*, 22 Martii 1726, coram bon. mem. Nunez.

171 Et quid si transeat ad religionem capacem; Capon., discept. 64 et 280; Staiban., Iur. resolut. 125 et 126, lib. 2; Schettin., de Pact.

success., part. 3, sect. 9, num. 64; Gobb., Consult. decisiv. 12 et 13; Rovit., decis. 10, ibique Altimar., in Addit.

Et quid si promoveatur ad episcopatum; 172 Marant., part. 3, respons. 55; Capon., controvers. 22, n. 20, ubi de bonis donatis monasterio; de Marin., Resolut. quotid., c. 185, tom. 2; Lucarin., de Episcop. regular., part. 3, c. 2; Argentr., ad Consuet. Britann., art. 510, gloss. 2, n. 5; Rovit., dec. 10 et 11, ibique Altimar., in Addit.

RESPONSIO AUCTORIS.

De iis omnibus, quae circa regulares in hisce 173 Additionibus proponuntur, iam satis fuit traditum a me in suis propriis respective locis, nempe in verb. *Filius*, in verb. *Testis*, in verb. *Procurator*, in verb. *Testamentum*, in verb. *Arbiter*, in verb. *Tutor*, in verb. *Depositarius*, in verb. *Clericus*, in verb. *Episcopus*, in verb. *Novitius*, in verb. *Regulares*, in verb. *Moniales*, in verb. *Translatio*; et saepe incidenter alibi.

ARTICULUS II. *Quoad ea, quae concernunt regularium exemptionem a iurisdictione, vel non, Ordinariorum; seu quoad ea, in quibus regulares subduntur, vel non iurisdictioni Ordinariorum.*

SUMMARYUM. 1. Exemptio quid sit? - 2. Episcopi in pluribus casibus iurisdictionem habent in regulares, sive ordinariam, sive delegatam. - 3. In quibus habeant in ipsos iurisdictionem ordinariam? - 4. Et in quibus habeant delegatam? - 5. Afferitur constitutio Gregorii XV, de exemptorum privilegiis et subiectione, multa ad rem continens scitu digna. - 6. Afferuntur responsa Sacrae Congregationis Concilii ad varia dubia super dicta constitutione Gregorii XV exorta. - 7. Afferuntur alia duo dubia super eadem. - 8. Afferuntur variae resolutiones Sacrae Congregationis specialiter deputatae in causa Angelopolitana iurisdictionis vertente inter Episcopum et Patres Iesuitas, confirmatae ab Innocentio X. - 9. Regulares subduntur Episcopis quoad causas fidei. - 10. Item subduntur Episcopis quoad praedicationem verbi Dei. - 11. Item subduntur Episcopis quoad suspensionem ordinum. - 12. Item subduntur Episcopis quantum ad audiendas confessiones sacramentales saecularium. - 13. Item subduntur Episcopis, et ab ipsis possunt excommunicati declarari, si ministrent laicis infirmis etiam hospitantibus in eorum conventibus viaticum, et extremam unctionem absque Episcopi vel parochi licentia. - 14. Item subduntur Episcopis quantum ad audiendas confessiones monialium Episcopis subiectarum. - 15. Item subduntur Episcopis, et ab ipsis possunt puniri, si violent sigillum sacramentale confessionis. - 16. Item subduntur Episcopis, si sollicitent poenitentes in confessione, vel doceant poenitentes non teneri ad denunciandos confessarios sollicitantes. - 17. Item subduntur Episcopis quantum ad observanda et evitanda in celebratione missarum, et ab ipsis possunt puniri, si prohibita vel indecentia in ecclesiis suorum ordinum committant circa missae sacrificium. - 18. Item subduntur Episcopis, et possunt ab ipsis coerceri, si erigant altare portatile in domo privatorum, ut ibi celebrent, et viaticum ministrent regulari infirmo absque licentia Episcopi vel parochi. - 19. Item subduntur Episcopis, et ab ipsis puniri possunt, si celebrent missas in oratoriis privatis domicellorum diebus

exceptis, vel postquam eadem die fuit ibidem iam celebrata unica missa in Apostolico Indulto concessa. - 20. Item subduntur Episcopis quoad admissionem ad habitum et ad professiones monialium in monasteriis sibi subiectis, et possunt ab illis puniri, si non fuerint prius certiorati. - 21. Item subduntur Episcopis quoad electionem abbatissarum monasteriorum sui ordinis, cui per se vel per alium potest Episcopus interesse, si vult. - 22. Item subduntur Episcopis, si confessarii monialium monasteriorum intra moenia civitatis permanent, et pernocent in mansione per parietes et per tecta non penitus disiuncta et separata a monasterio. - 23. Item subduntur Episcopis, et ab ipsis puniri possunt, si superiores extra necessitatem ingrediantur monasteria monialium sibi subiectarum. - 24. Item, si superiores plus quam semel in anno ex causa visitationis dicta monasteria ingrediantur. - 25. Item, si superior generalis introducat secum in dicta monasteria plus quam duos socios sui ordinis, et superior alius a generali plus quam unum. - 26. Item, si ipse superior visitator, aut eius socii sumpserint intra clausuram refectionem. - 27. Item, si urgente causa eodem anno pluries ingrediendi septa monasterii, superior fuerit ingressus absque praesentia Episcopi diocesani, vel alterius personae ecclesiasticae ad hoc specialiter ab ipso delegatae. - 28. Item subduntur Episcopis regulares quoad locutionem cum monialibus, etiam sibi subiectis, et si sine legitima licentia cum illis loquantur, possunt ab ipsis puniri. - 29. Item subduntur Episcopis in iis, quae concernunt clausuram monialium, etiam sibi subiectarum, et si quoad hanc reperiantur delinquentes, possunt ab ipsis puniri. - 30. Item subduntur Episcopis, si immunitatem ecclesiasticam violaverint vel laeserint. - 31. Item subduntur Episcopis, si offendant ministros, et officiales curiae episcopalis, et tunc possunt ab eis puniri et carcerari. - 32. Item subduntur Episcopis, si interdicta per ipsos promulgata non servant. - 33. Item subduntur Episcopis, si in eorum personam delinquant, vel praelatorum iurisdictionem competentem impendant, ne munus suum exsequantur; tunc enim possunt ab eis puniri et legitime coerceri. - 34. Item subduntur Episcopis, si censuram canonis: *Si quis suadente* 29, caus. 17, qu. 4, vel aliam a iure latam ob notorium delictum incurrerint: tunc enim possunt ab Episcopis publice denunciari excommunicati, ut ab aliis vitentur. - 35. Item subduntur Episco-

pis, si degant et delinquant extra claustra. - 36. Et hoc procedit etiam in regulari existente extra claustra ad erectionem monasterii de licentia sui superioris, nisi in ipsa domo sit regularis observantia, et vivant sub superiore conventualiter. - 37. Regulares degentes in parochialibus monasterio unitis non possunt puniri ab Ordinario, nisi delinquant circa curam animarum et sacramentorum administrationem. - 38. Regulares tamen de licentia suorum superiorum manentes in aliquo membro, seu grangia sui monasterii pro religionis servitio, si ibi delinquant, possunt ab Ordinario puniri. - 39. Regularis degens intra claustra, et extra cum scandalo populi delinquens, puniri debet a suo superiore, certiorato de punitione Episcopo instante, alias puniri poterit ab ipso Episcopo. - 40. Superior regularis ab Episcopo admonitus, non puniens, ut supra, talem regularem delinquentem incurrit ipso facto privationem dignitatis et officii; et si illum impunitum ad alium conventum extra dioecesim transmiserit, tenetur eum revocare intra terminum ab Episcopo praefigendum sub poenis privationis dignitatis, et officii, et inhabilitatis, ac privationis vocis activae et passivae ipso facto incurrendis, ad quas a solo Romano Pontifice restitui potest. - 41. Et si superior ipsum delinquentem revocare praetermiserit, Ordinarius loci, ad quem transmissus fuerit, ab Ordinario loci commissi delicti requisitus, tanquam Apostolicae Sedis delegatus punire eum potest et debet. - 42. Regularis delinquens intra claustra seu in Ecclesia, vel monasterio sui ordinis cum populi scandalo, censetur et reputatur delinquere extra claustra. - 43. Episcopus potest procedere ad summariam informationem de delicto a dict. regulari extra claustra commissio. - 44. Regularis extra claustra delinquens non est detinendus in carceribus ab Episcopo (nempe in carceribus iurisdictionis episcopalis), donec processus in curia episcopali conficiatur, sed statim remittendus est ad suum superiorem, etiamsi nullam instantiam faceret. - 45. Regularis deprehensus in delicto, ubi timetur de fuga, potest ab Episcopo capi per suos ministros, et recta duci ad suum superiorem cum instantia, ut intra certum tempus eum puniat, et de punitione ipsum certiorum faciat. - 46. Superiores, qui ad praescriptum Concilii tenentur facere certiores Episcopo de punitione regularium extra claustra delinquentium, non satisfaciunt faciendo verbo huiusmodi certiorationem, sed eam facere debent in scriptis. - 47. Regularis, qui sine obediencialibus sui superioris a suo conventu recesserit et repertus fuerit, potest ab Ordinariis locorum puniri. - 48. Regulares incedentes per civitatem, et loca sine socio, vel de nocte, aut indecenter vestiti, et sine debita modestia religiosa, possunt ab Episcopis in carceribus mancipari, tanquam delinquentes extra claustra, servata tamen forma Concilii Tridentini. - 49. Regulares deferentes publice arma, de mandato Episcopi possunt carcerari. - 50. Regulares subduntur Episcopis quoad expositionem solemnem SS. Sacramenti. *Remissive.* - 51. Regulares subduntur Episcopis, quantum ad accedendum ad processiones publicas. *Remissive.* - 52. Item subduntur Episcopis quantum ad componendas controversias super praecedentia in processionibus. *Remissive.* - 53. Item subduntur Episcopis, quantum ad sacras imagines, et reliquias ponendas et exponendas in suis regularibus ecclesiis. - 54. Item subduntur Episcopis quantum ad publicationem indulgentiarum. - 55. Item subduntur Episcopis quantum ad erectionem confraternitatum. *Remissive.* - 56. Item subduntur Episcopis quantum ad susceptam administrationem confraternitatum vel hospitalium. - 57. Item subduntur Episcopis quoad confraternitates laicorum in suis regularibus ecclesiis existentes. - 58. Item subduntur Episcopis regulares parochi quoad ea, quae concernunt curam animarum. - 59. Dummodo eccles. parochialis non sit illius conventus, in quo generalis ordinis habet residentiam ordinariam. - 60. Item subduntur Episcopis regulares parochi quoad accessum ad synodum et conferentiam casuum. - 61. Non possunt tamen Episcopi compellere

regulares ad accedendum ad conferentias casuum, neque in conventibus suppressis, et postea restitutis, in quibus non degunt de familia duodecim religiosi. - 62. Item regulares subduntur Episcopis quoad renuntiationes et obligationes novitiorum. - 63. Item subiiciuntur Episcopis quoad restituendas novitiis abeuntibus ante professionem res omnes, quae ipsorum erant. - 64. Item subiiciuntur Episcopis quoad observandos dies festos legitime praefixos. - 65. Item subiiciuntur Episcopis quoad eis praestanda debita obsequia, et baldachinum erigendum in eorum accessu ad ecclesias regulares pro ibi celebrandis pontificalibus, et huiusmodi. - 66. Moniales tamen regularibus subiectae non tenentur erigere baldachinum Episcopo clausuram visitare volenti, sed sufficit stratum praeparare. - 67. Regulares subiiciuntur Episcopis quoad delicta commissa circa personas intra septa, aut circa clausuram vel bonorum administrationem monasteriorum monialium etiam regularibus subiectarum. - 68. Item subiiciuntur Episcopis, si ab ipsis moniti sepulturas sub altaribus et praelis in eorum ecclesiis constructas, nolunt aut differant expurgare, et illas muro obstrui facere et replere. *Remissive.* - 69. Item subiiciuntur Episcopis et censuris ecclesiasticis possunt coerceri, ne ecclesiastica et sacra paramenta benedicant pro usu aliarum ecclesiarum non suarum. - 70. Item subiiciuntur Episcopis quoad exsecrandam testatoris voluntatem et reddendam rationem, si illis fuerit commissa executio sive distributio reddituum, aliorumque bonorum haereditatis. - 71. Item subiiciuntur Episcopis quoad tenendam lampadem accensam ante altare, in quo est tabernaculum SS. Sacramenti. - 72. Item potestatem et iurisdictionem habent Episcopi supra regulares in spectantibus ad venerationem eorum, qui cum sanctitatis opinione vel fama martyrii ex hac vita migrarunt. - 73. Item procedere possunt Episcopi etiam contra regulares asserentes Beat. Virg. conceptam esse cum peccato originali. - 74. Item procedere possunt Episcopi etiam contra regulares missam celebrantes et confessiones sacramentales excipientes, antequam fuerint promoti ad sacrum presbyteratus ordinem. - 75. Regulares subiiciuntur Episcopis quoad iudices conservatores, etc. *Remissive.* - 76. Regulares autem intra claustra degentes et habentes suos conservatores legitime electos in casibus civilibus conveniri solum possunt coram dictis conservatoribus, vel coram suis superioribus, non autem coram Episcopis. - 77. Regulares subiiciuntur Episcopis, si in numero a constitutionibus apostolicis praescripto in conventu non commorentur, et regularem disciplinam non servant. *Remissive.* - 78. Regulares, quamvis ordinarie nequeant ab Episcopis censuris coerceri propter amplissima eorum privilegia; tamen in casibus particularibus, in quibus vigore Tridentini, vel constitutionum apostolicarum datur Episcopis facultas coercendi, corrigendi et puniendi regulares, possunt ab ipsis censuris coerceri, nisi habeant ad id privilegia sibi concessa vel confirmata post Concilium Tridentinum, ad num. 80. - 81. Non posse autem regulares ab Episcopis censuris distringi seu coerceri, resolvunt multi, qui afferuntur. - 82. Unde pendente lite super exhibitione privilegii, non potest Episcopus regulares turbare in sua possessione exemptionis; et in dubio, an iurisdictio pertineat ad Episcopum? recurrendum est pro decisione ad Sedem Apostolicam. - 83. Caeterum, quamvis regulares exempti sint a iurisdictione Ordinarium, et sic non teneantur comparere, dum ab eis citantur; tamen id non procedit, cum in citatione exprimitur causa, quae fundat super regulares iurisdictionem, si non ordinariam, saltem delegatam in aliquibus casibus particularibus, tunc enim tenentur comparere, alias poterunt Episcopi contra ipsos contumaces censuras relaxare, declarando ad removendum omne dubium validitatis censurarum, quod id faciunt tanquam Sedis Apostolicae delegati. - 84. Concluditur igitur quod, licet regulares exempti sint a iurisdictione Episcoporum, non sunt tamen exempti a stricto debito exhibendi eis omne obsequium et

reverentiam. — 85. Et ita Episcopi iura regularium debent defendere, ipsosque affectu benevolo prosequi, charitative tractare et benigne fovere. — 86. Concilii generalis Viennensis monitum Episcopis et regularibus di-

rectum in mutuae debitae dilectionis argumentum. — 87. Alia ad rem cum addition. ex aliena manu, ad num. 149.

- 1 Exemptio est privilegium, quo persona, aut locus a iurisdictione Episcoporum seu Ordinariorum liberantur et subtrahuntur, ac Summo Pontifici immediate subiiciuntur. *Est in re communis*, arg. cap. *Si Papa* 20 de Privileg. in 6.
- 2 Episcopi seu Ordinarii in pluribus casibus iurisdictionem habent in regulares, sive ordinariam, sive delegatam. *Communis*, et clare patebit ex infra dicendis. Iurisdictionem ordinariam in ipsos habent in iis, in quibus iure ordinario, seu ex suo ordinario officio, ex lege, canone vel consuetudine sibi competente possunt contra eos procedere. *Communis*. Iurisdictionem vero delegatam in ipsos habent in iis, in quibus, non iure proprio et ordinario suo officio, sed ex sola demandata sibi auctoritate a Sede Apostolica possunt contra eos procedere, uti cum canones et iura disponunt, ut contra eos auctoritate apostolica, vel tanquam Sedis Apostolicae delegati procedant. *Communis*.
- 5 Affertur constitutio 18 Gregorii XV, de exemptionum privilegiis et subiectione, multa ad rem continens scitu digna.

GREGORIUS Episcopus, etc.

Inscrutabili, etc.

§ 1. Sane Tridentinae Synodi decretis provide cautum est, nullum presbyterum, etiam regularem posse confessiones saecularium, etiam sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari; nisi aut parochiale beneficium habeat, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus iudicetur, et approbationem, quae gratis detur, obtineat.

§ 2. Nec non, ut in monasteriis seu domibus virorum seu mulierum, quibus imminet animarum cura personarum saecularium praeter eas, quae sunt de illorum monasteriorum seu locorum familia, personae tam regulares quam saeculares eiusmodi curam exercentes subsint immediate, in his, quae ad dictam curam et sacramentorum administrationem pertinent, iurisdictioni, visitationi et correctioni Episcopi, in cuius dioecesi sunt sita. Itemque ut Episcopi universi, sub obtestatione divini iudicii, et interminatione maledictionis aeternae, in omnibus monasteriis sibi subiectis ordinaria, in aliis vero Sedis Apostolicae auctoritate, clausuram sanctimonialium, ubi violata fuerit, diligenter restitui, et ubi inviolata est, conservari maxime procurent; inobedientes atque contradictores per censuras ecclesiasticas aliasque poenas, quacunque appellatione postposita, compescentes.

§ 3. Atque ut regulares in ecclesiis suorum ordinum praedicare volentes se coram Episco-

pis praesentare, et ab eis benedictionem petere teneantur; in ecclesiis vero, quae suorum ordinum non sunt, nullo modo praedicare possunt sine Episcopi licentia; contradicente autem Episcopo nulli, etiam in suorum ordinum ecclesiis, praedicare praesumant.

§ 4. Verum quia experientia compertum est ecclesiastici regiminis rationem postulare, ut decretis eiusmodi aliquid adiungatur; matura deliberatione nostra, et ex certa scientia, ac de apostolicae potestatis plenitudine, hac generali ac perpetuo valitura constitutione, decernimus, statuimus, declaramus, ut deinceps tam regulares quam saeculares, quomodolibet exempti, sive animarum curam personarum saecularium monasteriis, seu domibus regularibus, aut quibusvis aliis ecclesiis, vel beneficiis, sive saecularibus incumbentem, exercent; sive alias ecclesiastica sacramenta, aut unum ex illis ministrent praevia Episcopi licentia et approbatione; sive quoquomodo in eorumdem sacramentorum, vel alicuius ex illis administratione de facto absque ulla auctoritate se ingerant; in his, quae eiusmodi curam seu administrationem concernunt, omnimodae iurisdictioni, visitationi et correctioni dioecesani Episcopi tanquam Sedis Apostolicae delegati, plene in omnibus subiiciantur; ad haec tam regulares quam saeculares huiusmodi nullis privilegiis aut exemptionibus tueri se possint, quominus, si deliquerint circa personas intra septa degentes, aut circa clausuram, vel circa bonorum administrationem monasteriorum monialium, etiam regularibus subiectarum, ab Episcopo loci similiter tanquam ad hoc Sedis Apostolicae delegato quoties, et quando opus fuerit, puniri et corrigi valeant.

§ 5. Confessariis vero, regulares seu saeculares quomodocunque exempti, tam ordinarii quam extraordinarii, ad confessiones monialium, etiam regularibus subiectarum, audiendas, nulloatenus deputari valeant, nisi prius ab Episcopo dioecetano idonei iudicentur, et approbationem, quae gratis concedatur, obtineant; sed et administrantes bona ac eiusmodi monasteria sanctimonialium, ut praefertur, etiam regularibus subiectarum, pertinentia, sive regulares exstiterint, sive saeculares quomodolibet exempti, Episcopo loci, adhibitis etiam superioribus regularibus, singulis annis rationes administrationis, gratis tamen exigendas, reddere teneantur, ad idque iuris remediis cogi et compelli queant; liceatque Episcopo ex rationabili causa superiores regulares admonere, ut eiusmodi confessarios atque administratores amoveant: iisque superioribus id facere detrectantibus aut negligentibus, habeat Episcopus facultatem praedictos confessarios, administratores amovendi

toties quoties, et quando opus esse iudicaverit; ac similiter possit Episcopus una cum superioribus regularibus quarumcunque abbatissarum, priorissarum, praefectarum vel praepositarum eorundem monasteriorum, quocunque nomine appellentur, electionibus per se vel per alium interesse ac praesidere absque ulla tamen ipsorum monasteriorum impensa.

§ 6. Ac demum habeat Episcopus, tanquam dictae Sedis delegatus auctoritatem coercendi ac puniendi quosunque exemptos, tam saeculares quam regulares, qui in alienis ecclesiis, aut quae suorum ordinum non sunt, absque Episcopi licentia, et in ecclesiis suis, aut suorum ordinum non petita illius benedictione, aut ipso contradicente, praedicare praesumpserint; ita ut Episcopi in superscriptis casibus, in praenominatas personas, in praemissis omnibus et singulis, aut circa quoquomodo delinquentes, quoties et quando opus fuerit, etiam extra visitationem, per censuras ecclesiasticas, aliasque poenas, uti eiusdem Sedis delegati procedere, omnemque iurisdictionem exercere libere et licite valeant.

§ 7. (Et sequitur clausula praeservativa una cum aliis derogatoriis).

Datum Romae apud S. Petrum Nonis Februarii 1622, pontificatus anno secundo; Bullar., tom. 4, p. 98.

6. Afferuntur responsa Sacrae Congr. Concil. ad varia dubia super dicta constitutione Gregorii XV exorta.

Posita constitutione fel. rec. Gregorii XV, de exemptorum privilegiis, etc. Dubitatur:

1. An liceat Episcopis visitare altaria regularium ecclesiarum, quibus cura animarum personarum saecularium non incumbit, aut loca, ubi in eisdem ecclesiis asservatur sanctissimum Eucharistiae sacramentum, vel ubi audiuntur confessiones personarum saecularium?

2. An Episcopi possint regularibus praescribere, ut certis tantum in locis ac temporibus, aut certarum personarum confessiones audiant, vel alias illorum privilegia restringere ac moderari in sacramentis administrandis?

3. An facultas Episcopis per constitutionem attributa in exemptos, tam saeculares quam regulares, intelligatur etiam tributa in personas nullius dioecesis?

4. An eadem facultas competat inferioribus praelatis proprium territorium ac iurisdictionem quasi episcopalem habentibus?

5. An per eandem constitutionem in illis verbis: Possit Episcopus una cum superioribus regularibus quarumcunque abbatissarum, etc., electionibus per se vel per alium interesse ac praesidere, ius abbatissas confirmandi Episcopis attributum censeatur?

6. An confessarii monialium ante dictam constitutionem deputati debeant ab Episcopo examinari et approbari?

7. An superiores regulares similiter ante ipsius constitutionis publicationem electi seu deputati, alia indigeant Episcopi approbatione pro confessionibus sanctimonialium subiectarum audiendis?

8. An confessiones, quas audiunt superiores regulares electi, seu deputati, vel confirmati post publicationem et scientiam tenoris dictae bullae, non obtenta Episcopi approbatione, sint nullae atque irritae, nec ne?

9. An regulares generaliter ab Episcopo approbati ad confessiones personarum saecularium audiendas, censeantur etiam approbati ad audiendas confessiones monialium sibi subiectarum?

10. An regularis ad audiendas confessiones monialium unius monasterii ab Episcopo approbatus, confessiones monialium alterius monasterii audire possit?

11. An confessarii regulares extraordinarii semel ab Episcopo deputati et approbati ad audiendas monialium confessiones pro una vice infra annum ad praescriptum Sacri Concilii Tridentini, possint virtute dictae approbationis pluries tanquam confessarii extraordinarii earundem confessiones audire absque nova Episcopi licentia?

12. Cum in eadem constitutione statutum sit, ut liceat Episcopo ex rationabili causa superiores regulares admonere, ut amoveant confessarios monialium, atque administratores bonorum ad earundem monialium monasteria pertinentium; iisque superioribus id facere detrectantibus, habeat Episcopus facultatem praedictos confessarios, et administratores amovendi quoties, et quando opus esse iudicaverit: an eiusmodi causam Episcopus superioribus regularibus significare teneatur?

13. An eadem constitutio, qua parte supponit Episcopi iurisdictioni regulares delinquentes circa personas degentes intra septa monasteriorum monialium, aut circa clausuram, vel bonorum administrationem eorundem monasteriorum, habeat locum in omnibus delictis, an vero solum in notoriis, et cum scandalo populi?

Sacra Congregatio Cardinalium Conc. Trid. Interpretum censuit, constitut. san. mem. Gregorii XV, de exemptorum privilegiis, nequaquam subicere regulares exemptos, quibus cura animarum personarum saecularium non incumbit, Episcoporum iurisdictioni in his, quae sacramentorum administrationem concernunt, nisi cum in sacramentis personis saecularibus administrandis iidem regulares delinquant; ac propterea.

Ad 1 dubium respondit Episcopis non licere in vim eiusdem constitutionis visitare altaria ecclesiarum regularium, quibus non incumbit animarum cura personarum saecularium, nec loca, ubi in iisdem ecclesiis asservatur SS. Eu-

charistiae sacramentum, vel ubi confessiones personarum saecularium audiuntur.

Ad 2. Hac in parte constitutionem nihil novi iuris induxisse, nec ullam novam auctoritatem Episcopis in regulares attribuisse, ideoque in vim ipsius constitutionis non posse Episcopos regularibus praescribere, ut certis tantum in locis ac temporibus, aut certarum personarum confessiones audiant, vel alias illorum privilegia in sacramentis administrandis restringere aut moderari. Quod si aliunde Episcopis huiusmodi facultas competat, illam non fuisse ab eadem constitutione sublatam.

Ad 3. Censuit eiusmodi facultatem non intelligi tributam Episcopis in personam nullius dioecesis.

Ad 4. Non competere.

Ad 5. Ius confirmandi abbatissas minime fuisse Episcopis per constitutionem attributum.

Ad 6. Confessarios quidem extraordinarios monialium nullatenus posse post constitutionem illarum confessiones audire, nisi prius ab Episcopo dioecesano idonei iudicentur et approbentur; ordinarios vero confessarios ante constitutionis publicationem deputatos, posse durante triennio ab eorum deputatione inchoando, pergere in confessionibus sanctimonialium audiendis absque alio examine et approbatione Episcopi. Quod si contingat ut illorum facultas a Sede Apostolica ultra triennium prorogetur, tunc debere eos ab Episcopo examinari et approbari.

Ad 7. Superiores regulares electos seu deputatos ante ipsius constitutionis publicationem, quibus alioquin facultas competat audiendi confessiones monialium sibi subiectarum, posse, durante eorum officio, pergere sine alia Episcopi approbatione in confessionibus audiendis illarum tantum, quae sponte ac proprio motu id ab eis petierint; at vero eos, qui post constitutionem eligentur, qui quoquomodo deputabuntur, vel qui in eorum officiis seu dignitatibus, expleto iam tempore a constitutionibus cuiuscunque ordinis, vel alias legitime praefinito, ad aliud tempus confirmabuntur, nequaquam posse sanctimonialium confessiones audire, nisi prius a dioecesano Episcopo idonei iudicati et approbati fuerint.

Ad 8. Confessiones huiusmodi nullas atque irritas esse.

Ad 9. Regulares generaliter ab Episcopo approbatos ad confessiones personarum saecularium audiendas, nequaquam censi approbatos ad audiendas confessiones monialium sibi subiectarum; sed egere quoad hoc speciali Episcopi approbatione.

Ad 10. Regularem ad audiendas confessiones monialium unius monasterii ab Episcopo approbatum, minime posse audire confessiones monialium alterius monasterii.

Ad 11. Confessarios extraordinarios semel

deputatos atque approbatos ab Episcopo ad monialium confessiones pro una vice audiendas, haud posse pluries in vim approbationis eiusmodi illarum confessiones audire; sed ab Episcopo toties esse approbandos, quoties casus deputationis contigerit.

* Ad 12. Non teneri eiusmodi causam significare superioribus regularibus, sed hoc relinqui arbitrio et prudentiae Episcoporum, quorum conscientiam Sacra Congregatio serio oneravit, ne facultate sibi in hac parte attributa quoquomodo abutantur, eius rei in stricto Dei iudicio rationem reddituri.

Ad 13. Constitutionem habere locum in omnibus delictis, non autem in notoriis tantum, et cum populi scandalo.

Quae Sacrae Congregationis responsa ad se relata fel. rec. Gregorius XV, et S. D. N. Urban. VIII in omnibus approbarunt; Bullar., tom. 4, pag. 101 et 102.

A. Card. CAIETANUS

Prosper Fagnanus S. C. Secr.

Afferuntur alia dubia ab eadem Sacra Congr. 7 declarata, et a SS. D. N. approbata.

1. An regularis absque legitima licentia accedens ad monasterium monialium regularibus subiecturam, ibique in loco colloquiis destinato cum moniali colloquens, a dioecesano Episcopo, tanquam Sedis Apostolicae delegato coerceri et puniri possit?

Sacra Congregatio Cardinalium Conc. Interpretum censuit posse. Quam Congr. sententiam sanctissimus D. F. Urbanus VIII ad se relata approbavit.

2. An liceat Episcopo in vim constitutionis san. mem. Gregor. XV, de exemptor. privilegiis, punire regulares, qui ad abbatissae electionem procedunt ante tempus ipsi Episcopo significatum, aut die electionis eidem nullatenus praenuntiata?

Sacra Congregatio respondit: Regulares ex eadem constitutione ita demum teneri Episcopo significare diem electionis abbatissae, eumque usque ad praefinitum tempus expectare, si antea ipse expresse declaravit, se uti velle facultate sibi hac in parte attributa, abbatissarumque electionibus, per se vel per alium interesse, ac praesidere; post eam vero declarationem licere Episcopo animadvertere in regulares, qui ante tempus significatum, aut die electionis eidem non praenuntiata, ad abbatissae electionem procedunt; Bullar., dict. tom. 4, d. pag. 102.

Cos. Card. DE TORRES

Prosper Fagnanus Secretarius.

Afferuntur variae resolutiones Sacrae Congr. 8 specialiter deputatae in causa Angelopolitana,

Iurisdictionis, vertente inter Episcopum et Patres Iesuitas, confirmatae ab Innocentio X, const. 29 incip. *Cum sicut accepimus*, ubi referuntur ordine sequenti:

I. An in casu, quo Episcopus praecipiat decreta aliqua Concilii Tridentini a regularibus observari et executioni demandari, regulares quicunque, etiam Societatis Iesu, sub praetextu, quod huiusmodi praecepto infringant sua privilegia, possint eligere conservatores? Congregatio respondit: Si Episcopus praecipiat regularibus, etiam Societatis Iesu, in illis casibus, in quibus per ipsum Concilium vel constitutiones apostolicas regulares exempti subiiciuntur iurisdictioni et correctioni Episcopi, minime licere ipsis regularibus ob eam causam conservatores eligere.

II. An quando Ordinarius procedit iuris ordine servato, adversus regulares exemptos in casibus, in quibus per Conc. Trid. vel constitutiones apostolicas ipsi subiiciuntur, possint conservatores iudices assignare? Respondit, ut ad proximum, non posse.

III. An regularibus, etiam Societatis Iesu, asserentibus se habere privilegia, quominus obediunt Episcopo in executione decretorum iuris communis, Conc. Trid. et constitutionum apostolicarum, Ordinarii debeant ipsis adhibere fidem absque exhibitione huiusmodi privilegiorum? Respondit Ordinarios non teneri huiusmodi assertioni fidem adhibere absque integrali privilegiorum exhibitione.

IV. An in casu, quo regulares quicunque, etiam Societatis Iesu, exhibeant aliqua privilegia, et Ordinarii iudicent ea non suffragari casui, de quo agitur, et ad rem non facere, regulares praefati possint ac debeant provocare ad Summum Pontificem, vel in partibus Indiarum remotissimis, ad Metropolitanum, sive Ordinarium viciniorem, vel potius possint hoc casu eligere iudices conservatores? Respondit, si verba privilegiorum sunt obscura et ambigua, non licere recurrere ad Metropolitanum, vel viciniorem Episcopum, nec conservatores eligere, sed Summum Pontificem pro interpretatione esse adeundum.

V. Utrum constit. felic. record. Gregorii XV, circa conservatores regularium publicata anno 1622, cum declarationibus eminentissimorum Sac. Congr. Conc. interpretum desuper editis, aequè afficiat et comprehendat religiosos Societatis Iesu, ac reliquos regulares, ita ut omnia alia praefatae Societatis privilegia fuerint redacta ad terminos dictae constitutionis, et sic in posterum debeant ab iis eligi conservatores iuxta formam et tenorem praescriptae constitutionis? Respondit, huiusmodi constitutionem cum declarationibus, ut praefertur, editis aequè afficere religiosos Societatis Iesu, atque aliorum ordinum, et conservatores ad illius praescriptum esse eligendos, non obstantibus qui-

busvis privilegiis, quippe quae omnia sunt redacta ad terminos ipsius constitutionis.

VI. An regulares praedicti gravati aere alieno, vel ad ratiocinia, vel testamentorum executores possint conveniri coram Ordinario, si conservatores non nominaverint intra tempus habile ab Ordinario praescriptum? Respondit, regulares in causis praefatis coram Ordinario loci esse conveniendos, si ad praescriptum constitut. san. mem. Gregor. XV conservatores non elegerint, et ipsum electionis documentum intra praefinitum tempus in actis curiae ipsius Ordinarii non exhibuerint, ac dimiserint.

VII. An dicti regulares, conservatores sive ad iura sive ad privilegia tuenda assumentes, teneantur ante exercitium commissionis praestare cautionem coram Ordinario, sive alio iudice competente de iudicio, sisti, et iudicatum solvendo, casu, quo in lite sive causa succubuerint? Respondit, non teneri.

VIII. An quando Episcopi iura, vel decimas cathedralium adversus regulares praedictos dote sua spoliantes ecclesias coram iudice competente tuentur, librosque, memorialia et allegationes producant ius ecclesiarum cathedralium exprimentes et acquisitiones religiosorum aliaque id genus adnumerantes, huiusmodi scriptorum occasione possint regulares nominare conservatores, praetendentes iniuriam sibi inferri in referendo immoderatas acquisitiones? Respondit, si Episcopi pro tuendis iuribus cathedralium ecclesiarum coram iudice competente huiusmodi scripta producant, et regularium immoderatas acquisitiones veraciter et modestè referant, non licere ob eam causam ad conservatores recurrere.

IX. Utrum regularis quicunque, etiam Societatis Iesu, possit administrare sacramentum poenitentiae saecularibus absque licentia Episcopi dioecesani, etiamsi in alia dioecesi ab Episcopo approbatus sit? Respondit, etiam Societatis Iesu in una dioecesi ab Episcopo approbatus ad confessiones personarum saecularium audiendas, nequaquam posse in alia dioecesi huiusmodi confessiones audire sine approbatione Episcopi dioecesani.

X. An Episcopus contra dictos regulares audientes in sua dioecesi confessiones saecularium absque approbatione, vel concionantes absque licentia Episcopi intra et extra proprias ecclesias possit procedere, eos a talibus ministeriis removendo, sive praeceptis et aliis iuris remediis coercendo? Respondit, eisdem regularibus, qui confessiones personarum saecularium audiunt sine approbatione Episcopi loci, vel praedicant in ecclesiis sui ordinis, non petita illius benedictione, aut in aliis ecclesiis absque illius licentia, vel in ecclesiis, etiam sui ordinis, ipso contradicente, posse Episcopum in vim const. fel. record. Gregorii XV, quae incip. *Inscrutabili Dei providentia*, tanquam Sedis Aposto-

licae delegatum, administrationem sacramenti Poenitentiae ac munus praedicationis interdiceret, eosque iuris remediis coercere ac punire.

XI. An quando Episcopo constat dictas licentias obtentas non fuisse, possit ipse praecipere ut, donec licentiam intra praescriptum tempus exhibeant, a tali ministerio absterneant? et an requirendus sit per Episcopum pro his exhibendis provincialis in alia dioecesi, vel longissime existens, vel ipsi regulares confessarii, vel eorum superiores eiusdem dioecesis, in qua praedicta exercentur? Respondit: Posse Episcopum sic praecipere, nec pro huiusmodi licentiis requirendum esse provinciale, sed satis esse ipsos religiosos requirere, aut eorum superiores in dioecesi Episcopi existentes.

XII. An si contingat, ut aliquis praedictorum regularium insurgat contra Episcopum in propria dioecesi, maledicto, scripto vel dicto, populum scandalizando, possit ab Episcopo puniri, et qua animadversione? Et quid, si huiusmodi delinquens transiverit ad aliam dioecesim hoc servandum sit, et qua poena puniendus sit regularis, qui commemorans in una dioecesi spargat famosos libellos contra Ordinarium alterius dioecesis? Respondit: si regularis intra claustra degens, extra ea in casibus in dubio expressis, ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit, Episcopo instante, teneri superiorem regularem, intra tempus ab eo praefigendum, severe illum punire, ac de punitione Episcopum certiores facere; alioquin sic delinquentem ab Episcopo puniri posse ad praescriptum Conc. Trident., cap. 14, sess. 25, de Regul. Quod si delinquens ad aliam dioecesim migraverit, servandum esse, quod praecipitur in const. san. mem. Clement. VIII, incip. *Suscepti muneris ratio*.

XIII. An conservatores nominati et electi a regularibus praescriptis ante exercitium suae iurisdictionis teneantur electionis authenticum documentum exhibere coram Ordinario, sub poena nullitatis actuum: Respondit: Utique teneri.

XIV. An privilegia, quae sunt contra iurisdictionem Ordinarii, et quibus gaudent, et gaudere praetendunt regulares praefati, debeant Episcopis notificari seu insinuari? Respondit: Regulares teneri huiusmodi privilegia Episcopo exhibere, si eis uti voluerint.

XV. An praedia, metallorum fodinae, sacchari opificinae a regularibus societatis, vel aliis possessa, vel aliae domus saeculares, in quibus videlicet unus vel duo regulares tantum commorantur, gaudeant privilegio collegiorum seu conventuum? Respondit: Non gaudere.

XVI. Utrum regulares praescripti apothecas quarumcunque mercium, macella, et similia praesertim prope collegia seu conventus exercentes possint ab Ordinario sub censuris inhiberi, ne huiusmodi exercent? Respondit: Non

posse Episcopum hoc prohibere regularibus exemptis: sed, si in praemissis ita notorie delinquant extra claustra, ut populo scandalo sint, servandum esse quod dictum est supra in responsione ad duodecimum.

XVII. Utrum regulares, etiam Iesuitae, in suis praediis, officinis, aliisque suis domibus saecularibus sitis intra limites parochialium ad se non spectantium, possint administrare sacramentum baptismatis solemnis, matrimonii, extremae unctionis, et eucharistiae in festo Paschatis famulis, mercenariis, rusticis, sive aliis id genus hominibus saecularibus absque Ordinarii vel parochi licentia? Respondit: Non posse.

XVIII. Utrum Patres Societatis in civitate et dioecesi angelorum possint consecrare vasa sacra, altaria, et similia in quibus unctio requiritur? Respondit: Itidem non posse.

Pro parte vero religiosorum Societatis Iesu proposita fuerunt infra scripta dubia:

I. An Episcopi in partibus Indiarum, possint ex integro totum unum monasterium vel collegium ab audiendis confessionibus suspendere? Respondit: Episcopos Indiarum posse quidem omnibus simul unius monasterii vel collegii confessariis adimere facultatem audiendi confessiones personarum saecularium, etiam inconsulta Sacr. Congr. Episc. et Regularium negotiis praeposita, cum decretum ab ea editum sub die 20 Novembris 1615, ex intentionis defectu et convenientia morali non extendatur ad regiones illas, tam longe dissitas. Verum ab hac generali suspensione, quae vix sine scandalo et animarum perniciem contingere potest, abstinendum esse Episcopis, nisi gravissima subsistente causa super quo Sacr. Congr. illorum conscientias graviter voluit oneratas.

II. An Episcopus regularem pro confessionibus semel approbatum sine nova causa suspendere possit ab ipsis confessionibus audiendis? Respondit: Regulares, alias libere ab Episcopo praevio examine approbatos ad audiendas confessiones personarum saecularium, ab eodem Episcopo suspendi non posse sine nova causa, eaque ad confessiones ipsas pertinente.

III. An bulla Pii V, 34 in ordine, tom. 2 Bullar., concessa, instante et supplicante serenissimo rege catholico, non ad petitionem regularium, sit revocata in bullis Summorum Pontificum, in quibus exemptiones regularium mitigantur? Respondit: Agendum cum Sanctissimo an velit declarare, bullam non esse revocatam, illam tamen non suffragari, nisi in locis, ubi est defectus parochorum.

IV. An Episcopus possit cum censuris procedere contra regulares exemptos, si inobedientes fuerint in confessionibus audiendis, vel praedicatione verbi Dei, et hoc vigore Conc. Trident. vel per quem canonem? Respondit: Posse procedere, non quidem in vim Concil.

Trident., sed in vim constitut. Gregorii XV, quae incip. *Inscrutabili Dei Providentia*.

V. An licentia audiendi confessiones, et praedicandi, ab Episcopo per litteras missivas, an solum per litteras patentes cancellariae concedi possit? Respondit: Posse concedi etiam per litteras missivas, si ita Episcopo videbitur.

VI. An talis licentia oretenus sine scriptis concedi possit; respondit: Ut ad proximum.

VII. An facultas eligendi conservatores concessa Societati a Gregorio XIII, suffragetur illis in locis, in quibus non adsunt iudices synodales; respondit: Privilegium Gregorio XIII suffragari, ut Societas non teneatur ex illis eligere conservatores. Dummodo tamen in reliquis servetur forma constitut. Gregorii XV hac de re edita.

VIII. An conservatores Societatis, vicarios generales Episcoporum auctoritate apostolica per sententias, censuras et poenas ecclesiasticas compellere possint virtute bullae Gregorii XIII, incip. *Aequum reputamus*, datae ultima Februarii 1573. Respondit: Posse a manifestis iniuriis et violentiis eos compescere etiam censuris et poenis ecclesiasticis. Datum Romae die 16 Aprilis 1648. Quapropter, ut praemissa firmiter subsistant, et inviolabiliter observentur, Nobis pro parte Ioannis Episcopi huiusmodi fuit humiliter supplicatum, ut illa, auctoritate apostolica, confirmare dignaremur. Nos igitur, etc. Decernentes, etc. Sic non aliter, etc. Irritum et inane, etc. Non obstantibus, etc. Romae 14 Maii 1648.

- 9 Regulares subduntur Episcopis quoad causas fidei. Conc. Trid., sess. 5, de Reform., cap. 2; Paulus V, constit. incip. *Romanus Pontifex*; Gregorius XV, const. incip. *Universi Domini*, ubi subduntur ipsis Episcopis et inquisitoribus.
- 10 Item subduntur Episcopis quoad praedicationem verbi Dei; Conc. Trid., cit. sess. 5, de Reform., cap. 2, sess. 24, de Reform., cap. 4; Greg. XV, const. incip. *Inscrutabili*, et Clemens X, constit. incip. *Superna*. Vide verb. *Praedicare, Praedicator*.
- 11 Item subduntur Episcopis quantum ad suspensionem ordinum. Conc. Trid., sess. 23, de Reform., cap. 8, 11, 12 et 14. Vide verb. *Ordo*.
- 12 Item subduntur Episcopis quantum ad audiendas confessiones sacramentales saecularium. Conc. Trid., sess. 23, de Reform., c. 15; Greg. XV, cit. const. incip. *Inscrutabili*; Clemens X, cit. const. incip. *Superna*. Vide verb. *Approbatio, verb. Confessarius*, et verb. *Reservatio casuum*.
- 13 Item subduntur Episcopis, et ab ipsis possunt excommunicati declarari, si ministrent laicis infirmis, etiam hospitantibus in eorum conventibus, viaticum et extremam unctionem absque Episcopi vel parochi licentia. Clementin. 1

de Privileg., et saepius declaravit Sacra Congr. Conc., et signanter in Nullius, 19 Sept. 1637, in Cremon., 27 Februarii 1649, in Ripana, 3 Februarii 1652, in Gerunden., 13 Febr. 1649, et in Neapolitana, 5 Iunii 1760.

Item subduntur Episcopis quantum ad audiendas confessiones monialium, etiam sibi subiectarum. Gregorius XV, cit. constit. incip. *Inscrutabili*; Clemens X, cit. constit. incip. *Superna*. Vide verb. *Moniales*, art. 5, et verb. *Iubilaeum*.

Item subduntur Episcopis, et ab ipsis possunt puniri, si violent sigillum sacramentale confessionis, cum isti censeantur delinquere circa administrationem sacramenti poenitentiae. Gregor. XV, cit. constit. incip. *Inscrutabili*.

Item subduntur Episcopis, si sollicitent poenitentes in confessione, vel doceant, poenitentes non teneri ad denuntiandos confessarios sollicitantes. Gregorius XV, constit. incip. *Universi*.

Item subduntur Episcopis quantum ad observanda in celebratione missarum. Conc. Trid., sess. 22, de Sacrific. missae, in decret. *de evitand. in celebration. miss.*, et Sacr. Congreg. Concil., in Vercellen.: *An liceret Episcopo punire regulares prohibita vel indecentia in ecclesiis suorum ordinum committentes circa missae sacrificium? Die 21 Martii 1642, respondit, licere Episcopo punire regulares committentes prohibita vel indecentia in ecclesiis etiam suorum ordinum, circa missae sacrificium*; apud Monacell., tom. 2, tit. 13, formul. 1, n. 45.

Item subduntur Episcopis, et possunt ab ipsis coerceri, si erigant altare portatile in domo privatorum, ut ibi celebrent, et viaticum ministrent regulari infirmo absque licentia Episcopi vel parochi. Sacr. Congreg. Concil., in Messanen., 2 Septembris 1698. Vide verb. *Oratorium*, n. 80.

Item subduntur Episcopis, et ab ipsis puniri possunt, si celebrent missas in oratoriis privatis domicellorum diebus exceptis, vel postquam eadem die fuit ibidem iam celebrata unica missa in Apostolico Indulto concessa. Sacr. Cong. Conc., in Neapolitana, 30 Maii 1699, et expresse Clemens XI, die 25 Decembris 1703; in decreto de celebratione in oratoriis privatis incip. *Quoniam sancta*. Vide verb. *Oratorium*, num. 5.

Item subduntur Episcopis quoad admissionem ad habitum et ad professionem monialium in monasteriis sibi subiectis, et possunt ab illis puniri, si non fuerint prius certiorati. Sacr. Congr. Conc., in Limana, 19 Novembris 1625; in Burgen., 4 Decembris 1627; in Dertonen., 16 Decembris 1646. Vide verb. *Moniales*, art. 1, a num. 68.

Item subduntur Episcopis quoad electionem abbatissarum monasteriorum sui ordinis, cui per se vel per alium potest Episcopus interes-

se, si vult. Gregorius XV, in cit. const. incip. *Inscrutabili*. Vide verb. *Abbatissa*.

22 Item subduntur Episcopis, si confessarii monialium monasteriorum intra moenia civitatis permaneant et pernotent in mansione per parietes et per tecta non penitus disiuncta et separata a monasterio. Alexander VII, constit. incip. *Felici*.

23 Item subduntur Episcopis, et ab ipsis puniri possunt, si superiores extra necessitatem ingrediantur monasteria monialium sibi subiectarum. Gregorius XIII, const. incip. *Dubiis*;

24 Alexander VII, cit. const. incip. *Felici*. Item si superiores plus quam semel in anno ex causa visitationis dicta monasteria ingrediantur. Alexander VII, cit. const. *Felici*. Item si superior generalis introducat secum in dicta monasteria plus quam duos socios sui ordinis, et superior alius a generali plus quam unum.

25 Alexander VII, cit. const. *Felici*. Item si ipse superior visitor, aut eius socii sumpserint intra clausuram aliquam refectionem. Alex. VII,

26 in cit. const. *Felici*. Item, si ipse superior visitor, aut eius socii sumpserint intra clausuram aliquam refectionem. Alex. VII,

27 in cit. const. *Felici*. Item, si urgente causa eodem anno pluries ingrediendi septa monasterii, superior fuerit ingressus absque praesentia Episcopi dioecesani, vel alterius personae ecclesiasticae ab ipso ad hoc specialiter delegatae. Alexander VII, const. *Felici*. Vide verb. *Moniales*, art. 2, a n. 73 ad 78.

28 Item subduntur Episcopis regulares quoad locutionem cum monialibus, etiam sibi subiectis, et si sine legitima licentia cum illis loquantur, possunt ab ipsis puniri. Sacra Congr. Conc., approbante Sanctissimo, in duobus resolutis dubiis allatis supra num. 7. Vide verb. *Moniales*, art. 4, ubi plura alia afferuntur ad id decreta.

29 Item regulares subduntur Episcopis in iis, quae concernunt clausuram monialium, etiam sibi subiectarum, et si quod ad hanc reperiantur delinquentes, possunt ab ipsis puniri. Vide verb. *Moniales*, art. 3, ubi plura afferuntur decreta ad rem.

30 Item subduntur Episcopis, si immunitatem ecclesiasticam violaverint vel laeserint. Sacra Cong. Immun., in Panormitana, 3 Febr. 1537; Gregor. XIV, const. incip. *Ex quo*, ubi cognitio immunitatis demandatur Episcopis privative quoad omnes, et novissime in Papien., 28 Iulii 1556. Vide verb. *Immunitas*, art. 2 per tot., et signanter a n. 134 ad 136.

31 Item subduntur Episcopis, si offendant ministros et officiales curiae episcopalis, et tunc possunt ab eis puniri et carcerari, ut declaravit et laudavit Sacra Congr. Episc. et Regul., in Theatina, 26 Martii 1692, referente Card. Caraffa.

32 Item subduntur Episcopis, si interdicta per Episcopos promulgata non servant. Clement. I de sentent. excomm.; Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 11, et Sacra Congr. Conc.,

in Caesaraugustana *Interdicti*, 11 Iunii 1695, in qua declaratum fuit, milites Hierosolymitanos, sicut caeteros regulares et exemptos, teneri et obligatos esse ad observantiam interdicti per Archiepiscopum promulgati, non obstante allegata in contrarium consuetudine immemorabili.

Item subduntur Episcopis, si in eorum personis delinquant, vel praelatorum iurisdictionem competentem impediunt, ne munus suum exsequantur; tunc enim possunt ab Ordinariis puniri, et legitime coerceri, ut declaravit Sacra Congr. Concilii, et approbavit Gregorius XIII, apud Fagnan., lib. I Decretal., in cap. *Grave gerimus* 19 de offic. Ordinarii, n. 76, per text. in cap. I de offic. Delegat., ibi: *Si eos manifeste cognoveris iustitiam impedire*; et cap. I de Poenis in 6, ibi: *Si hac occasione sua impediatur iurisdicatio*.

Item subduntur Episcopis, si censuram canonis *Si quis suadente* 29, caus. 17, qu. 4, vel aliam a iure latam ob notorium delictum incurrerint; tunc enim possunt ab Episcopis publice denuntiari excommunicati, ut ab aliis vitentur, ut declarasse Sacra Congr. Concilii refert Fagnanus, loc. cit., n. 75, et declaravit eadem Sacra Congr. novissime in Neapolitana, 18 Aprilis 1693.

Item subduntur Episcopis, si degant et delinquant extra claustra, textu expresso in Conc. Trid., sess. 6, de Reform., cap. 3, ibi: *Nemo regularis extra claustra degens, etiam sui ordinis privilegii praetextu, tutus censeatur, quominus si deliquerit, ab Ordinario loci, tanquam super hoc a Sede Apostolica delegato secundum canonicas sanctiones visitari, puniri et corrigi valeat*.

Et hoc procedit etiam in regulari existente extra claustra ad erectionem monasterii de sui superioris licentia; cum licentia operetur solum, ut recte cum aliis notat Sperellus, dec. 38, n. 19, ne committatur apostasia, non vero quin ab Ordinario pro excessibus puniri possit, et sic resolvit Sacra Congr. Concilii cum limitatione, ut infra: *Regularis manens extra claustrum de licentia superioris, etiam in domo destinata ad erectionem monasterii, nisi in dicta domo sit regularis observantia, ut saltem vivat sub superiore conventualiter, potest puniri ab Ordinario*. Ita testantur Genuens., in Prax., cap. 59, n. 2; Sperell., loc. cit., n. 21; Fagnan., lib. I Decretal., in cap. *Grave gerimus* 19 de offic. Ordinarii, n. 36; Barbos., ad dict. sess. 6, cap. 3, n. 1, et alii plures ibi citati.

Regulares degentes in parochialibus monasterio unitis non possunt puniri ab Ordinariis, nisi delinquant circa curam animarum et sacramentorum administrationem. Sic in causa canonici regularis Lateranensis respondit Sacra Congr. Concilii, ut testatur Fagn., loc. cit.,

n. 35; et sic resolutum fuisse die 3 Febr. 1601
38 refert Barbosa, loc. cit., n. 4, et alii. Et ratio est, quia ipsi censentur degere intra claustra. Regulares tamen de licentia suorum superiorum manentes in aliquo membro seu grangia sui monasterii pro religionis servitio, si ibi delinquant, possunt ab Ordinario puniri. Sic respondit Sacr. Congreg. Episc. et Regul., die 27 Iunii 1655, ad 6 dubium, in quo quaerebatur: *An ipsae grangiae et conversi in eis degentes subsint visitationi Episcopi?* Et respondit, ad 6, subesse.

39 Regularis degens intra claustra, et extra cum scandalo populi delinquens, puniri debet a suo superiore, certiorato de punitione Episcopo instante, alias puniri poterit ab ipso Episcopo, textu expresso in Conc. Tridentino, sess. 25, de Reform., cap. 14, ibi: *Regularis non subditus Episcopo, qui intra claustra monasterii degit, et extra ea ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit, Episcopo instante, a suo superiore intra tempus, ab Episcopo praefigendum, severe puniatur: ac de punitione Episcopo certiore faciat, sin minus a suo superiore officio privetur, et delinquens ab Episcopo puniri possit.* Vide infra, n. 77.

40 Superior regularis ab Episcopo admonitus non puniens, ut supra, talem regularem delinquentem, incurrit ipso facto privationem dignitatis et officii per eum obtenti; et si illum impunitum ad alium conventum extra dioecesim transmiserit, tenetur eum revocare intra terminum ab Episcopo praefigendum, sub poenis privationis dignitatis et inhabilitatis ad illa et alia in posterum obtinenda, ac ulterius privationis vocis activae et passivae ipso facto incurrendis, ad quas a solo Romano Pontifice restitui potest. Sic expresse statuit Clem. VIII, const. incip. *Suscepti muneris*, in qua prope medium sic habet: *Motu, etc. Omnibus et singulis cuiuscunque ordinis, et instituti regularium mendicantium superioribus in virtute sanctae obedientiae, et sub indignationis nostrae, ac privationis dignitatum et officiorum per eos obtentorum, eo ipso incurrendis poenis praecipimus et mandamus, ut iuxta praedictum decretum quilibet ipsorum regularium, etc.; ubi tenorem decreti allegat, et infra subiungit: Ceterum si superior in regularem delinquentem non animadverterit, quinimo si illum impunitum ad alia suorum ordinum loca extra dioecesim, ut praefertur, transmiserit, volumus, et simili motu atque auctoritate decernimus, ut superior, instante Episcopo, intra terminum ab Episcopo praefigendum, et sub eisdem indignationis nostrae, ac privationis dignitatum et officiorum obtentorum, nec non et sub inhabilitatis ad illa et alia in posterum obtinenda, ac ulterius privationis activae et passivae vocis, ad quas a nemine, praeterquam a Nobis et Romano Pontifice pro tempore existente,*

restitui possit, ipso facto similiter incurrendis poenis, ipsum regularem delinquentem a loco, ad quem transmissus fuit, revocare, et in quo deliquit, constituere seu sistere teneatur.

Et insuper addit Pontifex, quod si superior 41 regularis ipsum delinquentem revocare, ut supra, praetermiserit, Ordinarius loci, ad quem transmissus fuerit, ab Ordinario loci commissi delicti requisitus, vel alias de illius delicto informatus, tanquam Sedis Apostolicae delegatus, decretum Concilii exsequi, et eum punire possit ac debeat, ibi: *Quod si hoc etiam facere praetermiserit, per praesentes similiter statuimus, ut Ordinarius loci, ad quem regularis delinquens transmissus fuerit, super praemissis ab ipso Ordinario loci, in quo deliquit, similiter requisitus, vel de illius delicto informatus, ut praefertur, tanquam Sedis Apostolicae delegatus, praedictum Concilii decretum omnino exsequi, et in regularem delinquentem severe animadvertere possit et debeat, etc., non obstantibus, etc.*

Regularis delinquens intra claustra, seu in 42 ecclesia vel monasterio sui ordinis cum populi scandalo, censetur et reputatur delinquere extra claustra; sic decrevisse Sacram Congreg. Concilii refert Fagnan., loc. cit., num. 69, et Sperellus, dec. 38, n. 15; ubi ad litteram refert decretum dictae Sacrae Congreg. Concilii, quae ad dubium: *An regularis delinquens notorie in ecclesia seu monasterio sui ordinis, in quo degit, ita ut populo scandalo sit, dicatur delinquere extra claustra, ut locus sit dispositioni Concil., cap. 14, de Regularibus; censuit delinquere extra claustra, si in ecclesia monasterii delinquit, nisi clausis portis ecclesiae et solis regularibus in ea existentibus, fuerit commissum delictum. Si vero intra claustra monasterii, vel ecclesiae interioris delictum sit commissum, ex verbis Concilii non videtur procedere dict. cap. 14; quod expresse dicit extra claustra; tamen si scandalum sit notorium populo, ex idoneitate rationis idem videtur.*

Episcopus potest procedere ad summariam 43 informationem de delicto a dicto regulari extra claustra commissio; sic censuit Sacr. Congreg. Concil., apud Donatum, Prax. rerum regul., tom. 1, part. 2, tract. 1, qu. 54, n. 21, quae ad dubium: *An Episcopus, statim habita notitia delictorum, possit capere informationem, et illam ad superiorem delinquentis remittere, ut nequeat de illo delicto ignorantiam praesumere?* Respondit: Posse.

Quando regularis extra claustra delinquit, 44 cum dubitatum fuerit: *An detinendus sit in carceribus ab Episcopo, donec processus in curia episcopali conficiatur, eoque compilato, instante superiore, remittendus sit una cum processu puniendus; vel potius, non exspectata compilatione processus, statim remittendus sit ad superiorem una cum iis probationibus, quae*

habentur? Sacra Congr. respondit: *Statim remittendum esse, etiam posito, quod superior nullam instantiam faceret.* Sic refert Donatus, loc. cit., n. 7; Fagnan., loc. cit., n. 69, et alii plures.

45 Regularis deprehensus in delicto, ubi timeatur de fuga, potest iuxta Tridentin., sess. 25, de Reform., cap. 6, ab Episcopo capi per suos ministros, et recta duci ad suum superiorem cum instantia, ut intra certum tempus eum puniat, et de punitione ipsum certiore faciat, iuxta Trident., sess. 25, de Reform., cap. 14; Matthaeucci, Officialis curiae, cap. ult., sub n. 22 in fine, et de quolibet in casibus a iure permissis firman. Antonell., de Regimin. eccles., lib. 7, cap. 18, n. 3; Sperell., dec. 38, n. 13; Piasecius, prax. Episcop., part. 2, cap. 3, art. 7, sub num. 23; Panimoll., dec. 84, adnotat. 4, n. 4, et alii passim.

46 Regulares autem superiores, qui ad praescriptum Concilii tenentur facere certiores Episcopos de punitione regularium extra claustra delinquentium, non satisfaciunt faciendo verbo huiusmodi certiorationem, sed scriptis facere debent. Sacra Congr. Conc., in Lucana, 14 Decembris 1630, quam referunt Tamburin., de Iure abbat., tom. 3, disp. 5, qu. 11, n. 64; Barb., in Summa apostolic. decis., verb. *Regularis delinquens*, n. 5, et alii.

47 Regularis, qui sine obediencialibus sui superioris a suo conventu recesserit, et repertus fuerit, potest ab Ordinariis locorum puniri, textu expresso in Conc. Trident., sess. 25, de Regularibus, cap. 4, ibi: *Nec licet regularibus a suis conventibus recedere, etiam praetextu ad superiores suos accedendi, nisi ab iisdem missi aut vocati fuerint. Qui vero sine praedicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit, ab Ordinariis locorum, tanquam desertor sui instituti puniatur.* Vide tamen dicta sub verb. *Apostata*.

48 Regulares incedentes per civitatem et loca sine socio vel de nocte, aut indecenter vestiti, et sine debita modestia religiosa, possunt per Episcopum in carceribus mancipari tanquam delinquentes extra claustra, servata tamen forma Conc. Tridentini, sess. 25, cap. 14, de Reform. regular. Sic Sac. Episc., in Andrien., 15 Decembris 1584, et in Ravennaten., 12 Septembris 1594, apud Monacell., tom. 1, tit. 6, formul. 20, n. 13.

49 Regulares deferentes publice arma, de mandato Episcopi possunt carcerari. Sac. Congr. Concil., in Turrutana, 3 Februarii 1635; apud Monacell., tom. 2, tit. 15, formul. 8, n. 43, ubi affert decretum per extensum.

60 Regulares subduntur Episcopis quoad expositionem solemnem SS. Sacramenti; cum non possint illud solemniter exponere sine licentia Ordinarii, et nisi ex causa publica, ut saepius declaraverunt Sacrae Congr. Episc., Conc. et

Rituum. Vide verb. *Eucharistia*, num. 57, ubi afferuntur decreta.

Regulares subduntur Episcopis quantum ad accedendum ad processiones publicas. Vide verb. *Processiones*, a n. 13.

Item subduntur Episcopis quantum ad componendas controversias super praecedentia in processionibus. Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 13. Vide verb. *Praecedentia*.

Item subduntur Episcopis quantum ad sacras imagines, et reliquias ponendas, et exponendas in suis regularibus ecclesiis, cum id debeat fieri praevia approbatione Episcopi. Conc. Trident., sess. 25, in decreto de invocatione et veneratione, et reliquiis sanctorum, et sacris imaginibus.

Item subduntur Episcopis quantum ad publicationem indulgentiarum. Conc. Tridentin., sess. 21, cap. 9, de Reform.; et Sac. Congr. Conc. super d. cap. 9, sess. 21, de Reform., apud Monacell., tom. 2, tit. 16, formul. 6, num. 8, ubi refert, quod ita etiam declaravit S. Congr. Immun., in Firmana, 13 Iun. 1603; lib. 3 Decr. Vallem., pag. 494.

Item subduntur Episcopis quantum ad erectionem confraternitatum; ipsas enim nequeunt ulli regulares erigere et instituire, nisi de consensu Ordinarii. Clemens VIII, constitut. 125 incip. *Quaecunque*. Vide verb. *Confraternitas*.

Item subduntur Episcopis quantum ad susceptionem administrationem confraternitatum vel hospitalium; cum possit Episcopus eos cogere ad reddendam rationem administrationis, et culpabiles repertos ad iuris praescriptum punire, iuxta Conc. Trident., sess. 22, c. 8 et 9, ut expresse declaravit Sac. Congr. Concilii, apud Fagnan., loc. cit., n. 47.

Item subduntur Episcopis quoad confraternitates laicorum in suis regularibus ecclesiis existentes, cum possit Episcopus eas visitare, et ab ipsarum administratoribus rationem administrationis exigere ad praescriptum cit. cap. 8 et 9 eiusdem sess. 22. Non potest tamen earum cappellas, icones aut altaria visitare, nisi quatenus confratrum administrationem concernunt. Sac. Congr. Concil., apud Fagnan., loc. cit., n. 48. Vide verb. *Confraternitas*, et verb. *Visitatio*, v. Addit. Cas. in fin. h. art.

Item subduntur Episcopis regulares parochi seu curati, quoad ea quae concernunt curam animarum. Conc. Trid., sess. 25, de Regul., cap. 11; Gregorius XV, const. incip. *Inscrutabili*. Dummodo ecclesia parochialis non sit illius conventus, in quo generalis ordinis habet residentiam ordinariam, quia ipsa gaudet exemptione a iurisdictione Ordinarii; Conc. Trid., cit. sess. 25, de Regularibus, cap. 11, et Sac. Congregat. Conc., in Lauden. *Iurisdictionis*, 1 Decembris 1691, in qua plene articulo discussus, et partibus informantibus, fuit resolu-

tum, citatam bullam Greg. XV, incip. *Inscrutabili*, non derogasse privilegio cap. 11, sess. 25, de Regular., favore generalium ordinum concessio, apud Monacell., part. 1, tit. 6, form. 20, num. 14.

- 60 Item subduntur Episcopis regulares parochi quoad accessum ad synodum, et conferentias casuum; si enim ipsi renuant accedere ad synodum et Congregationem casuum conscientiae, possunt ab Episcopo compelli iuris remediis. Sacra Congreg. Concilii, in dicta Laudem., in responsione ad octavum et nonum, confirmata 20 Septembris 1692, iuxta resoluta in Iustino-politana, 24 Septembris 1639; in Comen., 16 Decembris 1645, et in Forosempronien., 3 Septembris 1650.

- 61 Non possunt tamen Episcopi compellere regulares ad accedendum ad conferentias casuum conscientiae, neque in conventibus suppressis, et postea restitutis, in quibus non degunt de familia duodecim religiosi. Sic expresse respondit Sacra Congr. Episc. et Regular., ut infra: *Cum conventus suppressi, et postea restituti, in quibus non degunt de familia duodecim religiosi, sint vigore decreti Ut in parvis Innocent. X, subiecti visitationi, correctioni et ordinariae iurisdictioni Ordinariorum locorum, contigit dubitari: An religiosi confessarii, et non parochi in huiusmodi conventibus degentes compelli possint ab eisdem Ordinariis, ut accedant ad conferentias casuum conscientiae?*

* Hoc tamen locum in illis tantum coenobiis habet, in quibus lectio de morum doctrina, et conferentiae casuum fiunt. Vide Epistolam Encyclicam Sacr. Congregat. Disciplinae, num. 123 *.

Proposito hoc dubio in Sacr. Congr. super statu regularium habita in Palatio Vaticano, die 15 Ianuarii 1682, em. PP. censuerunt Ordinarios locorum posse quidem hortari, non autem compellere religiosos confess. non parochos ad accedendum ad conferentiam casuum conscientiae.

- 62 Item regulares subduntur Episcopis quoad renuntiationes et obligationes novitiorum, quae nullae decernuntur, nisi fiant cum licentia Episcopi, vel eius vicarii infra duos menses ante professionem. Conc. Trident., sess. 25, de Regular., cap. 16.
- 63 Item subiiciuntur Episcopis quoad restituendas novitiis abeuntibus ante professionem res omnes, quae ipsorum erant; et possunt ii, ad quos spectat, ab Episcopis per censuras ad id compelli. Conc. Trid., cit. sess. 25, de Regul., cap. 16.
- 64 Item subiiciuntur Episcopis quoad observandos dies festos in dioecesium legitime praefixos. Conc. Triden., cit. sess. 25, de Regularibus, cap. 12. Vide verb. *Festa*.
- 65 Item subiiciuntur Episcopis quoad eis praestanda debita obsequia, et baldachinum erigen-

dum in eorum accessu ad ecclesias regulares pro ibi celebrandis pontificalibus, et huiusmodi. Si enim regulares id renuant, potest Episcopus statim absque alia monitione interdictum ecclesiae indicare et denunciare. Sacra Congr. Conc., in Venefrana *Interdicti*, 26 Ianuarii 1697. Vide verb. *Baldachinum*, n. 6, ubi ad id affertur decretum iussu Clem. VIII.

Moniales tamen regularibus subiectae non tenentur erigere baldachinum Episcopo clausuram visitare volenti, sed sufficit stratum praeparare. Sacr. Congr. Conc., 10 Ianuarii 1686. Vide verb. *Baldachinum*, n. 7.

Regulares subiiciuntur Episcopis quoad delicta commissa circa personas intra septa, aut circa clausuram, vel bonorum administrationem monasteriorum monialium, etiam regularibus subiectarum. Gregor. XV, constit. incip. *Inscrutabili*. Vide supra n. 5 et 6.

Item subiiciuntur Episcopis, si ab ipsis moniti, sepulturas sub altaribus et pradellis in eorum ecclesiis constructas nolint aut differant expurgare, et illas muro obstrui facere et replere. Vide verb. *Altare*, a n. 78, ubi ad id dantur decreta.

Item subiiciuntur Episcopis et censuris ecclesiasticis possunt coerceri, si ecclesiastica et sacra paramenta benedicant pro usu aliarum ecclesiarum, non suarum; sic expresse Sacr. Congr. Rituum, decreto 18 ex decretis generalibus emanatis, 27 Septembris 1689 et 20 Iulii 1690, quoad hoc confirmatis et approbatis ab Alexandro VIII.

Item subiiciuntur Episcopis quoad exsequendam testatoris voluntatem et reddendam rationem, si illis fuerit commissa executio seu distributio reddituum aliorumque bonorum hereditatis. Clementina *Religiosis* de Testament.; Fagnan., in cap. *Tua nobis*, de Testam., n. 19 et 49; Passerin., de Stat. homin., to. 2, qu. 186, art. 2, n. 121; Sapon., discept. 94, n. 7, ubi dicit conclusionem esse veram, etiamsi testator rationem exigi prohibuisset; Tamburin., de Iure abbat., tom. 1, disp. 15, qu. 7, n. 23; Ventriglia, in Prax., part. 1, adnot. 48, § unico, n. 116; Monacell., tom. 1, adnot. in Append. ad const. Gregorii XV, de Exemptor. privileg., n. 3. Vide verb. *Administratio*, *Administrator*.

Item subiiciuntur Episcopis quoad tenendam lampadem accensam ante altare, in quo est tabernaculum SS. Sacramenti: transgressores enim puniri possunt ab Episcopis auctoritate sibi delegata a Conc. Tridentino, in decreto *de evitand. in celebrat. Miss.*, sess. 22. Nec sufficit tenere lampadem accensam in choro, sed tenenda est ante et prope altare tabernaculi SS. Sacramenti, prout Sacr. Congr. Rituum, die 22 Augusti 1699, respondit generali Capuccinorum, qui dubium proposuerat; Monacell., loc. cit., n. 1 et 3; Matthaeucci, Official. curiae, cap. 19, n. 68.

72 Item potestatem et iurisdictionem habent Episcopi supra regulares in spectantibus ad venerationem eorum, qui cum sanctitatis opinione, vel fama martyrii ex hac vita migrarunt. Urbanus VIII, constit. incip. *Coelestis Hierusalem*.

73 Item procedere possunt Episcopi etiam contra regulares asserentes beatam Virginem conceptam esse cum peccato originali. Greg. XV, const. incip. *Sanctissimus*.

74 Item procedere possunt Episcopi etiam contra regulares missas celebrantes et confessiones sacramentales excipientes, antequam fuerint promoti ad sacrum presbyteratus ordinem. Clemens VIII, const. incip. *Etsi alias*; Urb. VIII, const. incip. *Apostolatus*.

75 Regulares subiiciuntur Episcopis quoad iudices conservatores; si enim conservatores non elegerint, aut electis uti ausi fuerint aliter, quam iuxta formam praescriptam a Greg. XV, const. incip. *Sanctissimus*, ad annum conservator. carere debent, et interea eorum causae coram locorum Ordinariis cognosci et definiri debent. Vide verb. *Conservatores*, art. 2, n. 35.

76 Regulares autem intra claustra degentes et habentes suos conservatores legitime electos, in causis civilibus conveniri solum possunt coram dictis conservatoribus vel coram suis superioribus, non autem coram Ordinariis seu Episcopis. Sic pluries decrevit Sac. Cong. Conc., et expresse statuit et confirmavit Paulus V, constitut. 34 incip. *Religiosorum*. Vide verb. *Conservatores* per tot., ubi abunde ad rem.

77 Regulares subiiciuntur Episcopis, si in numero a constitutionibus apostolicis praescripto in conventu non commorentur, et regularem disciplinam non servant. Urbanus VIII, const. incip. *Cum saepe contingat*; Innocent. X, const. incip. *Instaurandae*, et decret. incip. *Ut in parvis*; Innocent. XII, const. incip. *Nuper*. Vide verb. *Conventus*, art. 2, ubi afferuntur multa ad rem.

78 Regulares quamvis ordinarie nequeant ab Episcopis censuris coerceri propter amplissima eorum privilegia, quibus est eis concessum, ne sine Sedis Apostolicae auctoritate possint a quopiam excommunicari, suspendi et interdicti; tamen in casibus particularibus, in quibus vigore Concilii Tridentini vel constitutionum apostolicarum datur Episcopis facultas coercendi, corrigendi et puniendi regulares, ab ipsis possunt censuris coerceri, nisi habeant ad id privilegia sibi concessa vel confirmata post Conc. Trid. Sic Pignatell., tom. 3, consult. 46, a n. 11 et seqq. ad 18, ubi plura refert decreta Sacrae Congregationis, et signanter sub num. 12, ubi refert Sacram Congr. Conc., die 17 Iulii 1627, negotio mature discusso, respondisse posse Episcopos poenis sibi benevisis, etiam censurarum compellere quosunque regulares recusantes, etiam monachos, et quomodolibet exemptos,

ad processiones publicas et consuetas accedere, atque illis interesse: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis, consuetudinibus, etiam immemorabilibus: privilegiis tantum apostolicis Sacro Concilio Tridentino posterioribus, minime sublatis*; et sub n. 17 refert, Sac. Congr. Rituum, in Tarentina, die 3 Maii 1642, ad dubium: *Utrum teneantur Fratres Minores reformati S. Francisci accedere ad processiones Rogationum, et S. Cataldi patroni, et an censuris compelli possint*; respondisse observari debere decreta antiqua Sacrae Congr. Concil., scilicet regulares poenis arbitrariis cogi posse ab Episcopo ad interveniendum praedictis processionibus: *Nisi docuerint de apostolicis privilegiis contrarium disponentibus, quae sint Concilio Tridentino posteriora*.

Et quod Episcopi possint contra regulares 79 censuras relaxare in casibus quibus eos impedirent, ne suae dignitatis insignia et praeeminentias haberent, ipsisque debita obsequia in accessu ad suas ecclesias denegarent, statuit Sac. Congr. Conc. in Venefrana *Interdicti*, 26 Ianuarii 1679. Et Sac. Rit. Congr., in Camerin., 21 Februarii 1699, et saepe alibi in consimilibus casibus.

Et quod in dictis particularibus casibus pos- 80 sint Episcopi contra regulares censuras relaxare, non tanquam iudices, sed tanquam iuribus exsecutores, ut dicunt Lauret. de Franch., part. 2, qu. 30, n. 1, et Monacell., tom. 4, supplem. ad tom. 2, n. 355, tenent Ricc., in Prax. rer. ecclesiast., part. 2, resolut. 210, num. 1, limit. 2, et collect. 4050; Leo, Thesaur. for. eccles., p. 1, cap. 8, n. 18; part. 4, cap. 2, n. 143; Pax Iord., Elucubrat., tom. 2, lib. 7, tit. 14, n. 59; Ventriglia, in Prax., part. 1, adnotat. 48, § unic., num. 106; Gallemart., Collect. in Conc. Trid., sess. 15, cap. 13, remiss. verb. *Nota ex Farinacio*; Romaguer., ad synod. Gerund., lib. 3, tit. 10, cap. 1, n. 10; Monacell., tom. 1, tit. 8, formul. 20, n. 26, et tom. 3, tit. 3, formul. 6, num. 13; Card. de Luca, de Iurisdic., discours. 29, n. 7, et discours. 104, n. 2, et in Miscellan., disc. 15, n. 8, ubi dicit, quod iste punctus post emanatam Const. Gregor. XV, incip. *Inscrutabili*, non mereatur amplius discursum; Passerinus praeclarissimae religionis praedicatorum doctissimus filius de Statu homin., tom. 3, qu. 189, art. 10, insp. 10, n. 769: *Sed ubi Episcopis datur facultas coercendi, corrigendi et puniendi regulares, datur etiam facultas eos excommunicandi, et sic v. gr. dum, sess. 25, cap. 13, datur Episcopis facultas compellendi eos ad processiones, datur etiam facultas eos compellendi per censuras*. Barbosa, in Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 15, n. 19, et de offic. et potest. Episcop., part. 3, alleg. 78, n. 25, cum pluribus ibi citatis, dicens in finem non semel sic censuisse Sacram Congr. Rituum,

ut in Ferrarien., 27 Iulii 1609, in Chilensi in Indiis, 27 Februarii et 15 Maii 1610, et in Toletana, 4 Iunii 1615.

- 81 Non posse autem regulares ab Episcopis censuris distringi, resolvunt multi, quos refert et sequitur Sanchez, de Matrim., lib. 5, disp. 35, n. 28; Donatus, Prax. rerum regul.; tom. 1, tract. 13, qu. 24. Idem tenent Henriquez, in Summa, lib. 7, cap. 25, § 7; P. Emanuel, in Summa, tom. 1, cap. 74, n. 4; Villalobos, in Summa, to. 2, tract. 35, difficult. 5, n. 17; Portell., in Addition. ad dub. Regular., verb. *Episcopus*, n. 7, et verb. *Processiones*, n. 1; Hieronymus Roderic., in Compend. qq. regular., resolut. 118, n. 1; Scott., in Bullis select., bulla 393, vers. *Si autem*; Laurent. de Peyrinis, tom. 1, in const. sui ordin. Minor., constit. 2 Sixti IV, n. 60; Tamburin., de Iure abbat., tom. 1, disp. 19, qu. 7, n. 7; Diana, part. 3, tract. 2, resolut. 76, et dicit decisum; Quaranta, verb. *Praecedentia*, in fine; et sic tenent plurimi alii acriter defendentes, quod Episcopi non possint censuris adversus regulares exemptos procedere, ex quo nulla adsit religio, quae sive per specialem concessionem, sive per communicationem tale privilegium habere non praetendat.

- 82 Unde, pendente lite super exhibitione privilegii, non potest Episcopus regulares turbare in sua possessione exemptionis, neque in eos poterit suam iurisdictionem exercere, et in dubio an iurdictio pertineat ad Episcopum, non potest Episcopus in causa cognoscere, ne sit iudex in propria causa, sed examen et decisio sunt de reservatis Sedi Apostolicae, iuxta constitutionem Clementis X, incip. *Superna*, et interim abstinendum esset a censuris, admonitis superioribus, et certiorata Sacra Congregatione de excessu regularium, ut accidit in una Forolivien., die 6 Martii 1692, ubi cum Patres Camaldulenses occasione accessus Episcopi ad eorum ecclesiam tempore expositionis venerabilis Sacramenti, illum nec in ingressu, nec in egressu associare, neque naviculam incensus, ut moris erat (licet a ministro caeremoniarum moniti), ut thurificare posset Sanctissimum, porrigere voluissent; et Episcopus de his Sacram Congregationem reddidisset instructam, haec ad relationem Card. Petrucci, die 6 Martii 1692, rescripsit: *PP. Camaldulenses teneri praestare Episcopo accedenti ad eorum ecclesiam omnes actus reverentiales, et ad mentem. Mens est, quod P. Abbas accedat ad Episcopum, et exprimat obsequia, tam suo quam religiosorum suorum nomine*; sic refert Monac., tom. 4, supplement. ad tom. 3, n. 356.

- 83 Caeterum quamvis regulares exempti sint a iurisdictione Ordinariorum, et sic non teneantur comparere, dum ab eis citantur; tamen id non procedit, cum in citatione exprimitur causa, quae fundat super regulares iurisdictionem,

si non ordinariam, saltem delegatam, in aliquibus particularibus casibus, ut si citentur ad comparandum et reddendam rationem quare ad processionem non accesserint; tunc enim tenentur comparere, cum ad id assistat Episcopis dispositio Conc. Tridentini, sess. 25, de Regularibus; cap. 13, eisdem tribuens ius compellendi regulares ad processiones; alias poterunt Episcopi contra ipsos contumaces censuras relaxare, declarando ad removendum omne dubium validitatis censurarum, quod id faciunt tanquam Sedis Apostolicae delegati, ut sic declarandum esse censuit pluries in similibus Sac. Congr. Concilii, apud Fagnan., in cap. *Quoniam*, num. 35, de officio Delegati, et in cap. *Nullus*, n. 32, de Paroch., et recenter ita faciendum esse respondit eadem Sac. Congreg. Concil., in Meliten., 17 Novembris 1703, ad tertium, apud Monacell., tom. 2, tit. 3, formul. 6, n. 5. Vide Ursayam, tom. 3, part. 1, discept. 15, et tom. 6, discept. 36 per tot., ubi multa adducit ad rem; Donat., Prax. rer. reg., tom. 1, tract. 13, quaest. 17; Panimoll., decis. 84, n. 8.

Concludendum igitur est, quod licet regulares exempti sint a iurisdictione Episcoporum, non sunt tamen exempti a stricto debito exhibendi eis omne obsequium et reverentiam, quia ius reverentiale eis per exemptionem non fuit ablatum, ut recte dicunt Card. de Luca, de Regularibus, discours. 1, n. 31, et discours. 64, n. 15; Passerin., de Statib. homin., tom. 3, qu. 189, art. 19, insp. 10, n. 798; Monacell., tom. 3, tit. 3, formul. 6, n. 20, et alii passim, et declaravit Sacra Congr. Episc., in Foroliv., 6 Martii 1692, et habetur ex constit. 26 Leonis X, incip. *Dum intra*, in qua § 24 Pontifex ipse sic regulares alloquitur: *Eosdem insuper fratres in virtute sanctae obedientiae monemus (hoc est praecipimus), ut eosdem Episcopos loco sanctorum Apostolorum subrogatos pro debita et nostra, ac Apostolicae Sedis reverentia, congruo honore et convenienti observantia venerentur.*

Et Episcopos sic monet: *Ipsos quoque Episcopos hortamur, et per viscera misericordiae Dei nostri requirimus, ut fratres ipsos affectu benevolo prosequentes, charitative tractent, ac benigne foveant, seque illis minime difficiles, aut duros, vel morosos, sed potius faciles, mitēs, propitios, piaque munificentia liberales exhibeant, ac in omnibus praedictis, tanquam in agro Dominico cooperatores eorumque laborum participes, prompta benignitate recipiant, eorumque iura omni cum charitate custodiant atque defendant.* Et Clement. unica *Frequens et assidua* de excessibus Praelatorum, enuntiatis triginta gravaminibus illatis per praelatos, § *Verum*, Episcopos non hortatur, sed eis praecipit, *ut viros religiosos exemptos, privilegiatos et non exemptos, mendicantes et non men-*

dicantes charitative tractent et foveant, et sua iura, et privilegia inviolabiliter eis servant.

- 86 Et ibidem § *Verum*, sive Episcopis, sive regularibus exemptis et non exemptis in mutuae debita dilectionis argumentum, sensus et voluntas Concilii generalis Viennensis per infra-scripta praecisa verba exhibetur, ibi: *Verum, quia una est regularium, et saecularium praelatorum et subditorum, exemptorum et non exemptorum universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, quorum omnium unus est Dominus, una fides et unum baptisma (Ephes. iv, 5), decet ut omnes, qui eiusdem sunt corporis, unius etiam sint voluntatis, et sicut fratres ad invicem vinculo charitatis sint astricti: decet igitur, ut et praelati, et alii tam exempti quam non exempti, suis iuribus sint contenti; et alter in alterius iniuriam non prosiliat, seu iacturam.* Haec in dicta Clementin. unica *Frequens et assidua* de excessibus Praelatorum.

- 87 Ad dicta supra n. 39, addenda sunt quae tradit P. Gaudentius de Ianua in suo opere ann. 1748 Romae impresso, de Visitatione, cap. 4, dub. 10, n. 46, ibi: *Nihilominus pro regularibus omnibus absque distinctione inter mendicantes et non mendicantes, si intra claustra vivant, quamvis extra claustra quomolibet delinquant, quod subsint iurisdictioni et punitioni propriorum superiorum privative, nisi, quatenus negligentibus superioribus sotes punire scandalosos, iurisdictione ad Episcopos devolvatur, in terminis Conc. Tridentini, adest apertus motus proprius Benedicti sanct. memor. XIII, editus quidem ad dirimendas lites quoad hoc inter Neapolitanum Nuntium, et Abbatem generalem pro tempore Montis Virginis; sed et pro omnibus regularibus et Episcopis, ut evidens erit legenti; sic infra:*

BENEDICTUS XIII

- 88 Motu proprio, etc., exponi nuper Nobis fecit don Gallus Galluccio abbas generalis ordinis Sancti Benedicti Congregationis Montis Virginis, quod licet monachi omnes eiusdem ordinis degentes in monasteria, sub obedientia abbatum cum aliis requisitis per Concilium Tridentinum statutis, etiamsi deliquerint extra claustra, iuxta privilegia ipsis concessa per felic. record. Urbanum IV, praedecessorem nostrum, in litteris apostolicis expeditis sub datum Idibus Ianuarii 1264, et dispositionem eiusdem Concilii, cap. 14, sess. 25, de Regularibus, sint prorsus immunes et exempti a iurisdictione nostri in regno Neapolitano reverendissimi Nuntii et subiecti privative tantummodo eorum superioribus regularibus, prout ita declaravit camerae nostrae generalis auditor per sententiam definitivam in contradictorio iudicio, promulgatam contra curiam nuntiaturae, die 27 No-

vembris 1671, novas nihilominus modernus Nuntius excitavit praetentiones procedendi contra eosdem regulares, sic exemptos, vigore facultatum sibi concessarum per fel. record. Clementem PP. VIII, nostrum pariter praedecessorem in litteris apostolicis in forma brevis expeditis diebus 19 Iunii 1592 et 22 Aug. 1601, sub inani etiam supposito, quod huiusmodi facultas ipsi delegata quoque appareat per idem Concilium Tridentinum in supra relato cap. 14, ac ex observantia approbata per felic. record. Clementem XI, nostrum similiter praedecessorem, non attenta remissione huiusmodi controversiae praecedenter facta ad nostram eiusdem Concilii Tridentini Congregationem, et alteram particularem specialiter delegatam: subortis proinde variis casibus, et remissa illorum eidem Nuntio causa, propterea in eadem Congregatione Concilii, nec in altera particulari priori loco, ut supra delegata, discussa, neque proposita extiterit. Agnoscentes modo ipsi oratores, non leve sibi inferri praeiudicium per continuationem iurisdictionis praedicti reverendissimi Nuntii in detrimentum eorum exemptionis praedictae, preces Nobis humiliter porrexerunt, ut pro maiori eorum tranquillitate controversiam huiusmodi ad Nos avocare, et privilegia praedicta iuxta sensum eiusdem Conc. Trident., et litterarum apostolicarum interpretari, ac declarare, et sic ab ulterioribus vexationibus desuper usque modo passis eximere, liberare, et alias opportune, prout iuris fuerit, apostolica auctoritate providere dignaremur. Nosque ut dissensiones et iurgia inter ecclesiasticos, omni celeritate dirimantur, et ad hoc, ut privilegia per Romanos Pontifices concessa, contrario sensu non explicentur, auditis prius per reverendissimum Episcopum Himeriensem nostrum modernum auditorem, de speciali nostro mandato, partibus praedictis, earum procuratoribus et defensoribus, tam in voce quam in scriptis, visisque et consideratis omnibus, de iure videndis et considerandis, iuxta illius sensum Nobis relatum, et cum illius voto, privilegia praedicta, et exemptionem respective declarare, litesque huiusmodi terminare, prout infra decrevimus. Litteras itaque apostolicas Urbani Papae IV, favore dictae Congregationis Montis Virginis, et respective Clementis VIII, favore praedicti reverendissimi Nuntii, privilegia et facultates in eis aliisque posterioribus litteris etiam Clementis XI concessas et expressas, dispositionem quoque praedicti Concilii Tridentini, in enuntiato cap. 14, et alia quaecunque decreta in praemissis citata, et quomolibet edita et acta desuper gesta, totumque et integrum statum et merita causae in eadem Congregatione Concilii, altera particulari Congregatione, et alio quocunque iudice particulari pendentes; rationes itidem utrique parti competentes singulariter praesentibus pro expressis de verbo

ad verbum habentes, causam et litem praedictam in statu et terminis, in quibus ad praesens reperitur cum omnibus et singulis illius emergentibus, dependentibus, adnexis et connexis, et cum clausula *Quam et quas*, etc., ad Nos avocantes, illam penitus exstinguimus et abolemus, ac partibus praedictis perpetuum silentium imponimus. Et auctoritate nostra apostolica declaramus et decernimus privilegia concessa dicto reverendissimo Nuntio in regno Neapolitano per eundem Clementem VIII, non aliter intelligi posse et debere, quam de facultate procedendi contra *cuiusque ordinis regulares exemptos, qui tamen sint devii et errantes, et extra claustra in delicto deprehendantur*; nullam propterea ipsi competiisse, neque competere facultatem procedendi privative, neque cumulative contra *monachos et regulares degentes in conventibus et monasteriis sub obedientia abbatum aliorumque superiorum*; et cum aliis requisitis per Concilium Tridentinum praescriptis; respectu enim istorum, *totam iurisdictionem privative spectare ad superiores regulares, etiamsi monachi, sive regulares extra claustra ita notorie deliquerint, ut populo scandalum publice oriatur* iuxta dispositionem Concilii Tridentini in supra relato capitulo, et in casu negligentiae superiorum regularium esse locum praefixioni termini, sicut ab Episcopo, ita etiam a reverendissimo Nuntio, ut, eo transacto, iurisdicatio ad ipsum devolvatur, iuxta clausulam Concilii praedicti. Verba autem illa in primo dicto privilegio Clementis VIII: *Ut iidem regulares sciant, praeter eorum superiorum correctionem, nostram etiam animadversionem incursum*, intelligi semper debere de regularibus deviis et errantibus, et extra claustra vitam degentibus, non obstante quacunque asserta contraria observantia. Litteras Apostolicas proinde eiusdem Urbani IV, et exemptiones ibidem concessas eidem Congregationi Montis Virginis, ac sententiam per eundem camerarum apostolicae generalem auditorem in criminalibus latam praedicta die 22 Novembris 1671, in qua pronuntiatum existit; reverendissimo Nuntio nullum ius competiisse et competere cognoscendi causas civiles, criminales et mixtas, praedictorum monachorum Congregat. Montis Virginis intra claustra cum requisitis Concilii degentium, etiam extra ea delinquentium, et in delicto deprehensorum, esseque privative subiectos eorum superioribus regularibus, iuxta exemptionem ipsorum favore concessam in praecitis litteris Urbani IV, et Concilio Tridentino praedicto in omnibus et per omnia confirmamus, approbamus, convalidamus et renovamus, suumque debitum sortiri effectum, ac omnimode executioni perpetuis futuris temporibus demandari apostolica auctoritate statuimus. Decernentes praesentibus nostris litteris, licet non admissis, neque in camera nostra

registratis, nullo unquam tempore opponi de subreptione, obreptione vel alio quovis vitio aut defectu voluntatis vel intentionis nostrae, etiam ex eo, quod modernus Nuntius in regno Neapolitano, eiusque promotor fiscalis, et alii quicunque in praemissis forsitan interesse habentes, vel habere quomodolibet praetendentes, ad hoc vocati, citati vel auditi non fuerint, vel ex alia quavis causa quantumvis valida, legitima, urgente et iuridica, etiam necessario exprimenda, notari, impugnari, invalidari, ad terminos iuris reduci, ac in ius et controversiam revocari, aut adversus illas quodcunque iuris et facti vel gratiae remedium impetrari posse; sicque, et non aliter per quoscunque iudices ordinarios, commissarios, delegatos, tribunalia, collegia, etiam S. Romanae Ecclesiae Cardinalium Congregationem particularem, ut supra deputatam, a latere Legatos, Nuntios apostolicos, causarum palatii apostolici auditores, et alios quavis auctoritate fulgentes, semper iudicari et definiri debere; sublata eis, et eorum cuilibet, quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate; ac ex nunc irritum et inane, nulliusque roboris et efficaciae declarantes quidquid secus super iis, et circa ea quavis auctoritate, etiam a Nobis vel successoribus nostris pro tempore existentibus contigerit attentari. Non obstantibus praemissis, nec non dictis constitutionibus Clementis VIII, ut supra editis, et quacunque asserta contraria observantia; altera constitutione fel. rec. Pii IV, pariter praedecessoris nostri de registrandis, regula cancellariae nostrae apostolicae de iure quaesito non tollendo, conciliaribus etiam universalibus et provincialibus, et quibusvis aliis constitutionibus et ordinationibus apostolicis, per Nos et Romanos Pontifices praedecessores, sub quibusvis tenoribus et formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus, ac insolitis clausulis irritantibus, et aliis decretis in genere et in specie, etiam iteratis vicibus, et motu simili concessis, approbatis, aut innovatis legibus, statutis, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, reformationibus, consuetudinibus, caeterisque aliis in contrarium quomodolibet disponentibus; quibus omnibus, et singulis, ac omnibus aliis hic non expressis, de quibus specialis, specifica, expressa, etc., ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, aut quaevis alia specificatio habenda, vel aliqua alia forma ad haec servanda foret, illorum tenores praesentibus pro expressis habentes, illis, alias in suo robore permansuris hac vice duntaxat, harum serie, motu et scientia similibus specialiter et expresse derogamus, ac plene et sufficienter derogatum esse decernimus et declaramus.

Datum Romae, ex nostro Palatio Apostolico Vaticano hac die 16 Martii 1729.

89 Sed an in constitutione Clem. XII, incip. *Romanus Pontifex*, 7 Kal. Apr. 1732, (quam ad litteram retulimus supra ad verb. *Privilegium*, art. 3, n. 64) cum aliis recensitis ibi bullis fuerit hic motus propius Bened. XIII revocatus, ut Conc. Trid. non omnino conformis, dubitari potest.

90 Insuper facultas puniendi regularem vere degentem et praevaricantem scandalose extra claustra, competit sane Episcopo, ut praemissum est n. 43, verb. *Insuper*, sed cumulative cum superiore eiusdem delinquentis, non privative, quia privativam non exprimit Tridentinum, nec aliud Sedis Apostolicae decretum, ut advertit Lauretus de Franchis, prima parte *Controvers.*, in addition., n. 117, allegans plurimos; ita quod regularis ipse superior posset causam utique praevenire, et contra captum, sive habitum reum procedere, iuxta constitutiones ordinis puniendum. Anacletus Reiffenstuel, cit. num. 115, de *Offic. iudic. ordin.*, sequens Lauretum. Haec ille expressis verbis.

91 Regulares curam subditorum saecularium assumere nequeunt absque consensu et approbatione Episcopi. Bened. XIV, tom. 1, const. 109

92 incip. *Firmandis*, § 11. Regulares curam animarum exercentes, vel sacramenta quovis titulo administrantes, subsunt in his iurisdictioni, visitationi et correctioni Episcoporum. Idem

93 ib., § 2 et 3. Quod intelligitur de iurisdictione ordinaria, non vero delegata. Idem ib., § 12.

94 Regularis parochus exemptus est a visitatione et correctione Episcopi in his quae pertinent ad observantiam disciplinae regularis. Idem ib.,

95 § 7. Non autem in his, quae spectant ad mores et exemplarem vivendi rationem. Idem ibi-

96 dem, § 8. Multoque minus in his, quae pertinent ad ipsius officium parochiale. Idem ibi-

97 dem, § 9. Regularis parochi correctio competit tam Episcopo quam superiori regulari, cum praeponderantia favore Episcopi. Idem ib., § 10.

98 Ipsius remotio decerni potest tam ab Episcopo quam a superiore regulari, absque alterius consensu. Idem ib., § 21.

99 Exempti tamen sunt ab Episcopi visitatione et correctione parochi regulares, qui curam exercent in ecclesiis eorum monasteriorum sive locorum, in quibus abbates aut alii superiores regulares iurisdictionem episcopalem et temporalem in parochos et parochianos habent. Idem ib., § 12. Nisi Episcopus probet ampliorem iurisdictionem ex alio capite sibi acquisitam esse. Idem ib. Exempti sunt etiam animarum curam gerentes in ecclesiis eorum monasteriorum, in quibus abbates generales seu capita ordinum sedem ordinariam principalem habent. Idem ib., § 13. Quod non extenditur ad residentias aliorum praesulum regularium non generalium. Idem ib., § 13.

Illam autem dicenda est superioris generalis residentia ad effectum huiusmodi exemptionis, quae a constitutionibus, vel a consuetudine ordinis praefinitur. Idque tantummodo monasterium, non vero aliud, in quo quacunque de causa superior generalis commoratus fuerit pro ordinaria sede haberi praecipit, licet ipse generalis ibi actu non resideat. Idem ibid., § 17. Vel si a constitutionibus, vel consuetudine alicuius ordinis residentia non sit praefinita, illa erit pro residentia ordinaria habenda, quam superior generalis, seu caput ordinis, initio generalatus elegerit. Verum si facta semel huiusmodi electione, eandem postmodum variare praesumpserit, declarat neque monasterium initio electum, neque alterum, etiamsi cum sua curia eo se transtulerit, privilegia ordinariae et principalis generalitiae sedis habiturum. Idem ib., § 18. Hac exemptione non gaudent aliae parochiae huiusmodi monasteriis unitae. Idem ib., § 15.

Episcopus pro dictorum exemptorum parochorum remotione potest instare apud superiorem generalem, si cognoverit parochiam non recte administrari, et aliquando etiam debet pro sui officii munere, implorata quoque, quatenus opus sit, Apostolicae Sedis auctoritate; si nempe generalem praedictum, aut reluctantem, aut parochus plus aequo faventem invenerit. Idem ib., § 16. Et in his etiam praeservatur maius ius, quod Episcopo alias acquisitum fuisse probeatur. Idem ib., § 19.

In regularium ecclesiis parochialibus Episcopus visitare potest illud duntaxat altare, in quo SS. Eucharistiae sacramentum asservatur, et consequenter sacrum ipsum tabernaculum, fontem baptisterii, si adsit, confessionale parochi, pulpitu ecclesiae a quo parochus ius habet verbi Dei annuntiandi, sacrarium pariter ecclesiae ad inspiciendum locum, in quo asservatur sacra supellex pro sacramentis administrandis, sepulcrum et coemeterium parochiale; turrim campanariam, dummodo in ea sint campanae ad parochiam proprie spectantes; ac demum praeter res supra enuntiatas, omnia sacra vasa, quibus vel particulae consecratae servantur, vel sacra olea, vel aqua baptisterii, vel alia rite benedicta, quae pro ingredientium aspersione ad ecclesiae fores poni consuevit. Idem ibidem, § 7.

In regularibus ecclesiis, sive parochialibus, sive non, potest Episcopus confirmationis sacramentum arbitrio suo ministrare. Idem ibidem, § 6.

Regularis superioris approbatio ad confessiones non suffragatur, ut quis absolvere possit a peccatis et censuris reservatis in vim indulti apostolici requirentis approbationem Ordinarii. Idem, const. 100 incip. *Apostolica indulta*, § 6. Regularibus non suffragatur indultum Cruciatum quoad electionem confessarii pro abso-

- lutione a censuris et peccatis reservatis. Idem ib., § 7.
- 108 Regulares an expectare debeant consensum Episcopi, ut clericum saecularem ad habitum suae religionis admittere possint? In iure pariter cautum non reperitur, quamvis huiusmodi consultatio inter Episcopum et superiorem regularem, ut unicuique sua ratio constet, ipseque superior regularis ab Episcopo edoceri valeat de idoneitate clerici, nunquam interdicta fuerit, nec ipse Pontifex eam vetare intendat, quin potius illius utilitatem atque opportunitatem agnoscat, resolvens opus non esse ad id nova constitutione. Idem ib.
- 109 Non licet Episcopis in Synodis derogare privilegiis a Sede Apostolica concessis regularium ordinibus. Bened. XIV, de Synodo dioecesana, lib. 7, cap. 41, num. 1, adductis ad id pluri-
- 110 bus iuribus. Regulares enim saepe conquesti sunt, Episcopos in Synodis praecepta et statuta emisisse de regulari observantia, cum verbo *Praecipimus*; quapropter Sacra Congregatio Concilii iustam agnoscens regularium querelam, verbum illud *praecipimus* seu *statuimus* nedum a dioecesanae, verum etiam a provincialis synodi constitutionibus iussit expungi, et decretum in hunc modum reformari. Intellegant regulares se teneri ad regulae, quam professi sunt, normam, vitam instituere. Idem ibid., c. 43, num. 1, ex Fagnano, in cap. *Quod super his*, num. 25, de Maiorit. et obedi-
- 111 Possunt tamen Episcopi tanquam Sedis Apostolicae delegati plura sancire quoad regulares. Idem ib., n. 3. Et praecipue ea, in quibus subduntur ipsis, iuxta allata in hoc art.
- 112 Et signanter regulares obstringuntur constitutionibus synodalibus in iis, quae respiciunt curam animarum, administrationem sacramentorum, et iurisdictionem Episcopi delegatam. Idem ib., l. 8, cap. 4, num. 5. Ex Conc. Trident., sess. 25, cap. 11, de Regularibus, et
- 113 cap. 1 de Privileg. in 6. Et ad evitandum scandalum, tenenturetiam aliis constitutionibus, licet non semper sub gravi. Idem, cit. n. 5.
- 114 Tenentur servare festum indictum et interdictum promulgatum ab Episcopo, non tamen ieiunium, in synodo, vel extra denuntiatum; nisi alia esset antiqua consuetudo, aut scandalum urgeret. Idem ib. n. 7 et 9.
- 115 Praemonstratensis ordinis canonici et moniales sunt a iurisdictione cuiusvis Ordinarii exempti, et S. Sedi immediate subiecti. Bened. XIV Const. incip. *Super eminenti*, § 1
- 117 et seq. Eodem privilegio gaudent monasteria, prioratus, ecclesiae, praedia, et res quaecunque ad eundem ordinem pertinentes. Idem ibid., § 5 et 7. Hac tamen exemptione uti non possunt canonici curae animarum addicti in iis quae ipsam curam respiciunt. Idem ibidem, § 8.
- Regulares sunt ab Ordinariorum iurisdictione exempti. Bened. XIV, const. incip. *Apostolicum ministerium*, § 3. Tamen extra dioecesim, ubi promoti sunt, ordinem in alienis ecclesiis exercere non possunt, nisi Ordinario, eiusve officialibus testimoniales suorum superiorum exhibeant. Idem ib., § 6. Multoque minus licet ipsis saecularium confessiones audire, nisi approbati fuerint a loci Ordinario. Idem ib., § 7. Nihil obstantibus amplissimis quibuscunque privilegiis, ac etiam consuetudine. Idem ib., § 7. Et approbare potest Ordinarius regulares ad excipiendas saecularium confessiones indefinite, et cum praefinitione temporis; approbatus autem indefinite sine causa suspendi non potest. Idem ib., § 9.
- Regulares in iis, quae curam animarum et administrationem sacramentorum respiciunt, subsunt iurisdictioni et visitationi Episcopi; nihilque hac in re ipsorum privilegiis iuvantur. Idem ib., § 12 et 13. Idque obtinet, sive regularis parochus sit, sive plura, vel unum sacramentum saecularibus ministret, sive inscio, sive annuente Episcopo. Idem ib., § 14. Non tamen subiiciuntur in iis quae regularem observantiam respiciunt; nisi maneant extra claustra, vel publice delinquentes, a superioribus post interpellationem Episcopi, non corrigantur. Idem ib., § 15. Superior autem regularis potest sibi subditum, non solum in iis quae sunt regularis observantiae, sed etiam curae animarum et administrationis sacramentorum, punire. Idem ib., § 17.
- Regulares, ob mutatam rerum faciem, in Indiis occidentalibus, non fruuntur amplius privativo iure obtinendi parochias, aliaque officia curata. Bened. XIV, constit. incip. *Cum alias*, § 2 et seq. Imo qui iis praepositi sunt, tanquam ad nutum amovibiles, possunt, nulla expressa causa, ab Ordinario, aequae ac a superiore regulari amoveri. Idem ib. Alia vide tom. 5, verb. *Missionarii*.
- Regulares non parochi saecularium confessiones excipientes, an conferentis casum pro clero saeculari statuti interesse debeant? Ad id iuvat adducere, quae tradit Bened. XIV in Append. ad tomum quartum sui Bullarii, pag. 25 et seq., ut sequitur:
- Lettera circolare della Sacra Congregazione della disciplina, diretta a' superiori regolari d'Italia e dell'Isole adiacenti, sopra il dubbio, se li confessori regolari, non curati, siano obbligati ad intervenire alla conferenza dei casi morali, ordinata dalli Vescovi nella loro diocesi.*
- § 1. Altre volte è stata esaminata nelle sagre congregazioni l'istanza d'alcuni Vescovi di potere astringere li confessori regolari non curati, a dovere intervenire nella conferenza

de' casi morali, da detti Vescovi in certi giorni della settimana destinati, e varie furono le risoluzioni secondo la diversità dei casi, i quali nelle medesime furono proposti. Essendosi poi conosciuto il pregiudizio che recava all'osservanza della disciplina regolare il dovere assistere alla detta conferenza in quel tempo in cui dovevano i regolari adempire i di loro uffici claustrali, e l'abuso, che si era introdotto tra i confessori suddetti, i quali, col pretesto di dovere assistere alla detta conferenza, non volevano indi venire all'altra stabilita dalla S. M. di Clemente VIII, e dalle loro costituzioni dentro i chiostri; per potersi in tanto dare l'opportuno rimedio a questi inconvenienti, molti procuratori generali, specialmente quello dei minori conventuali, hanno stimato cosa necessaria il dover far ricorso in questa S. C. della disciplina, per poterne sentire la finale risoluzione, colla quale si potessero in avvenire togliere tutti i contrasti. Riferitasi perciò questa causa in essa S. Congr. dall'emin. sig. Guadagni prefetto dalla medesima sotto il seguente dubbio:

Se li confessori regolari non curati, siano, o no, obbligati ad intervenire alle conferenze dei casi di coscienza dai Vescovi nelle di loro chiese secolari stabilite?

§ 2. Ed essendosi, prima di dare la risposta al dubbio suddetto, considerato che questa materia era stata già magistralmente esaminata e risolta a favore delli regolari nella S. C. del Concilio nel tempo, in cui la Santità del nostro Signore Papa Benedetto XIV, era segretario della medesima, in una causa d'Acquapendente — *Visitationis Sacrorum Liminum*, 12 Martii 1718, inserita nella notificazione 15 — al § dei confessori regolari, nel tomo 5 delle notificazioni ed editti della Santità Sua, quando era Arcivescovo di Bologna, fu di comun consenso risposto al dubbio suddetto nel dì 19 Maggio del corrente anno 1752.

Negative, et dentur decreta alias in re hac emanata. Scilicet a S. C. Concilii in una Aquipendii Visitationis sanctorum Liminum, 12 Martii 1718, et in Forosempron., 11 Maii 1685. Riferita nel Foglio della citata causa d'Acquapendente. Et ex S. Congr. super statu regularium, in una Maceraten., 16 Ianuar. 1582. Quali tutte si danno per extensum nel fine della presente lettera.

§ 3. Passò poi essa S. C. nel dare l'opportuno provvedimento sopra l'abuso introdotto in alcuni conventi, nei quali, o per negligenza, o per ignoranza dei decreti suddetti non vi si tiene la lezione della morale, nè vi si fanno le conferenze dei casi, giusta il decreto di Clemente VIII, e delle di loro costituzioni regolari, con ordinare siccome colla presente ordina a tutti i superiori regolari d'Italia e delle Isole adiacenti, l'esatta e pun-

tuale osservanza del citato decreto di Clemente VIII, e delle di loro costituzioni circa la lezione della morale, e la conferenza dei casi di coscienza, da farsi impreteribilmente in tutti i conventi del di loro ordine, tanto in quelli, nelli quali vi è la sufficiente famiglia de' religiosi, quanto nei piccioli conventi, dove però vi sono confessori regolari approvati dai Vescovi per ascoltare le confessioni dei secolari. E coll'espressa condizione, che qualora dentro i chiostri non venissero eseguiti ad unguem i decreti di Clemente VIII e le costituzioni del di loro ordine, le quali prescrivono la lezione della morale, e la conferenza dei casi di coscienza, da farsi dentro i loro conventi o monasteri, in detto caso siano tenuti ed obbligati i confessori suddetti regolari ad assistere ed intervenire alla conferenza dei casi stabilita dai Vescovi. S'incarica intanto a' detti superiori regolari, di fare eseguire quanto nella presente lettera si contiene, acciò con effetto adempiti i decreti di Clemente VIII, e le costituzioni dei loro rispettivi ordini, le quali hanno prescritta e stabilita la detta lezione di morale e conferenza di casi, come un punto principale della regolare disciplina dentro i chiostri, e di dover trasmettere la presente lettera in tutti i loro conventi e monasteri, con farla ivi leggere due volte l'anno, tenerla affissa nel luogo solito, e registrarla nelle loro segretarie, acciò non si possa allegare causa d'ignoranza in contrario. Per esser così, e non altrimenti l'intenzione di Nostro Signore, a cui essendo stata fatta da Monsignor segretario la relazione di tutto il contenuto nella presente lettera, si è benignamente degnato di approvarlo e di confermarlo.

Dato dalla nostra solita residenza questo dì 8 Novembre 1752.

F. G. A. Card. GUADAGNI *Prefetto.*

F. SOLAZZI, Arciv. di Tebe, *Segr.*

Decretum Sac. Cong. Concilii, in una Aquipendii *Visitationis Sacrorum Liminum*, editum 12 Mart. 1718.

In relatione status ecclesiae de more ab Episcopo Aquipendii ad hanc Sacram Congregationem transmissa, legitur ab eodem institutas fuisse in sua dioecesi conferentias, sive congregationes pro discutiendis casibus conscientiae, quae singulo quoque mense coguntur, quibus diligentissime interveniunt omnes parochi et sacerdotes quibus fidelium sacramentales confessiones commissae sunt, et reliquus ecclesiarum coetus.

In eadem relatione habetur, quatuor esse conventus regulares in civitate Aquipendii, Augustinianorum videlicet, Minorum Conventualium, Cappuccinorum, et PP. Minorum Observantiae, et religiosos in iisdem degentes saepe

saepius non esse in numero a sanctionibus apostolicis praescripto.

Rursus in citata legitur relatione, alios quinque esse religiosorum conventus in dioecesi, duos PP. Minorum Observantiae, alterum in terra Farnesii, ubi pariter existit conventus Cappuccinorum; quartus conventus est ille Servorum Beatae Mariae Virginis, qui est in terra Ischia; et postremus est conventus Carmelitarum in oppido Cellalarum, qui est episcopali visitationi subiectus.

Tandem in relatione, aliis praetermissis dubiis, quae specialem non merentur discussionem, proponit Episcopus, an regularibus, qui suorum subditorum confessiones audire cupiunt, liberum sibi sit et licitum, conditionem in concedendis facultatibus iniungere, interessendi videlicet mensuris disceptationibus et congregationibus casuum conscientiae.

Pro parte affirmativa ponderari posse videtur id non esse novum: clar. etenim mem. Card. de Luca in adnotationibus ad Conc. Trident., discours. 2, num. 12, dicit id futurum esse maximopere proficuum, tum, ut Episcopus perspectas habeat opiniones omnium suorum confessoriorum, tum, ut quantum possibile est, uniformis sit confessoriorum doctrina in materia morum, et signanter contractum, in qua saepe saepius theologi dissident a theologis et a canonistis, quibus addi posset, collationem hanc omnium confessoriorum, tam saecularium quam regularium futuram esse non inutilem pro animorum unione, iuxta ea, quae habentur in actis Ecclesiae Mediolanensis, tomo 1, p. 4, in Instruct. confess., p. 647. Ideo regularium superiores confessarios suos saepius moneant, et ad hanc animorum unionem in fidelium aedificationem adhortentur, curentque in primis, ut dum in casuum resolutione diversa inter eos et parochos sententia fuerit, prudenter in eos se gerant, ut ad laicorum notitiam id non veniat, sed ad nos pro decisione recurrant.

Negativae econtra favent opinioni ea, quae sequuntur. Primo, quod Episcopus confessoriorum regularium doctrinam perspectam habere potest in examine, quod illorum approbationem praecedat, ad terminos Sacri Conc. Trid., sess. 23, cap. 15, de Reform. Secundo, quod in decretis pro reformatione regularium editis a Clemente octavo, praescribitur, quod in singulis monasteriis et conventibus bis in hebdomada habeatur lectio Sacrae Scripturae, vel casuum conscientiae, ad quam fratres omnes convenire tenentur. Tertio, quod hic in Urbe, in decem et septem conventibus fiunt congregationes casuum conscientiae, illisque interveniunt parochi tantummodo, et confessarii ex clero saeculari, non vero regulares, in quorum conventibus praedictae casuum lectiones habentur. Quarto tandem, quod ab hac Sacra Congreg.

die 12 Maii 1685, uti habetur lib. Decretorum 35, fol. 438, prodiit haec resolutio in quadam causa Forosempronien. *Accessus ad Congregationem casuum conscientiae.*

Episcopus exponit, in civitate Forosempron. duo adesse regularium coenobia, unum scilicet Minorum Conventualium S. Francisci, alterum vero Barnabitarum, quae propter exiguum religiosorum numerum inibi degentium, subiecta sunt iurisdictioni Ordinarii ex decreto san. mem. Innoc. X, incip. *Ut in parvis*, et licet dicti religiosi huiusmodi subiectionem agnoscant atque patiantur, qui tamen ex eis saecularium confessiones, eodem Ordinario approbante, excipiunt, ad congregationem casuum conscientiae, quae singulis mensibus habetur, cuique confessarii omnes intersunt, accedere renuunt; quocirca petit declarari, an praedictos confessarios regulares cogere possit ad interessendum praefatae Congregationi casuum conscientiae? Sac. Cong., etc. respondit: *Negative*. His positus onus erit EE. VV. decernere.

An in casu, de quo agitur, permissum esse valeat Episcopo, concedenti sacerdotibus regularibus facultatem audiendi confessiones saecularium iniungere, ut intersint congregationibus casuum conscientiae?

Negative, et detur decretum in Forosempr., 12 Maii 1685.

Decretum Sac. Congregat. super statu regularium in una Macerat., 15 Ianuar. 1682 editum. 124

Cum conventus suppressi, et postea restituti, in quibus non degunt de familia duodecim religiosi, sint vigore decreti *Ut in parvis*, fel. rec. Innoc. X, subiecti visitationi, correctioni et omnimodae iurisdictioni Ordinarii locorum, contigit dubitari an religiosi confessores, et non parochi, in huiusmodi conventibus degentes, compelli possint ab iisdem Ordinariis, ut accedant ad conferentiam casuum conscientiae?

Proposito hoc dubio, in S. Cong. super statu regularium habita in palatio Vaticano die 15 Ianuar. 1682, eminentiss. PP. censuerunt Ordinarios locorum posse quidem hortari, non autem compellere praedictos religiosos confessarios, non parochos, ad accedendum ad conferentiam casuum conscientiae.

* Regulares quicunque, etiam exempti, in Indiis Orientalibus agentes, curam animarum exercentes, subsunt praevio examini Ordinarii, et approbationi, nec non visitationi, correctioni et iurisdictioni eorum in iis quae ad praedictam curam pertinent. Benedict. XIV, tom. 2 Bull., constit. 1 incip. *Quamvis ad confirmand.* 125

Regulares, etiam exempti, nequeunt exponere sacramentum Eucharistiae sine velamine in suis ecclesiis, nisi ex causa publica ab Ordinario probata. Fas est tamen illis, ex causa etiam pri-

vata, sacramentum velatum exponere in tabernaculo aperto, dummodo tamen ab illo non extrahatur; ut ex decreto Sac. Congr., de Syn. dioec., lib. 7, cap. 41, § 4.

127 Generatim vero ius est Episcopis cogere regulares parere sibi circa ea quae ad maiorem cultum huius ineffabilis mysterii, et celebrationis missae praecipienda censuerint. Quod ex decreto Tridentin., sess. 22, de observand. et evitand. in celebrat. Missae eruitur. Ibid., § 5.

128 Regulares tenentur parere Episcopo praecipienti, ne in eorum ecclesiis exponatur insolita imago, aut nova reliquia ab ipso non approbata, et inobedientes possunt etiam censuris cogi, ut ex decret. Sac. Congr., die 5 Iulii 1700. Ib., § eod.

129 Regulares puniri possunt ab Episcopo tanquam Apostolicae Sedis delegato, si quid deliquerint in iis, quae respiciunt clausuram monialium etiam exemptarum, et earum, quae intra monasterii septa degunt. Ib., § 6.

130 Regulares non possunt saecularium confessiones excipere *sine licentia, gratia et beneplacito Episcopi*, quae verba sunt Extrav. Bonifacii VIII, in cap. *Super cathedram* de Sepulturis, quod et confirmavit Trid., sess. 23, cap. 15, de Reform. Sed et fas est Episcopis eam facultatem limitare ad certum tempus certasque personas, quin et ex parte revocare; contrariamque opinionem Alexander VII, die 20 Ianuar. 1659, damnavit. Ibidem, lib. 7, c. 42, § 7.

131 Possunt tamen regulares ab Episcopo approbati acciri ad domus saecularium aegrotantium, eorum confessiones audituri, non petita a parochis aegrotantium licentia, sed de audita aegrotantium illorum confessione debent relinquere syngrapham, qua parochus certioretur. Ib., § 8.

132 Regularibus praelatis non licet monasteria monialium sibi subiectarum ingredi, nisi semel in anno causa visitationis; si autem necessitas urgeat, ut saepius ingrediantur, non possunt nisi cum praesentia Episcopi dioecesani, aut alterius ecclesiastici, ab ipso depurati. Ita ex const. Alexandri VII, incip. *Felici*. Ibidem, lib. 7, c. 41.

133 Regulares subduntur coercitioni Episcopi, si excipiant confessiones saecularium sine praevia Episcopi approbatione, ut ex constit. 10 Clem. X. Item non possunt, inconsulto et non approbante Episcopo, audire confessiones monialium sui ordinis etiam exemptarum, ex vi bullae 18 Gregorii XV, ib.

134 Regulares nova monasteria seu domus ne erigant, vetantur, absque Sedis Apostolicae et Episcopi facultate, quamvis Tridentinum, sess. 25, cap. 3, de Regular., solius Episcopi facultatem exprimat. Ibid., lib. 9, cap. 1, § 9, nov. edit.

Est tamen pro monialibus in ditione Hispanici regis breve Urbani VIII suspensivus eiusdem constitutionis, sed non valet extra Hispaniam. Ib., lib. 9, c. 15.

Ad statum regularem transire possunt presbyteri ecclesiae vel dioecesis servitio addicti, invito etiam Episcopo proprio; tenentur tamen, nisi aliquid obstet, illum consulere. Ita in epistola ad Card. Quirinum, incip. *Ex quo*, Bull. tom. 2, n. 25.

Regulares extra monasterium degentes, et clericos regulares quomodocunque exemptos in civilibus causis mercedum et miserabilium personarum, nisi habeant iudicem certum a Sede Apostolica in partibus deputatum, coram Ordinariis locorum conveniri posse in prima instantia, decernit laudatus Pontifex, in Bulla incip. *Ad militantis*, tom. 1 Bull., num. 48, § 41.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Agitur in hoc articulo de exemptione, quam vocant *primae speciei*. At de ea, tum de exemptione *secundae tertiaeque speciei*, iam disseruimus in additione ad verb. *Abbas*.

Non incongrue vero hic inquiritur, an haec *primae speciei* exemptio acquiri a regularibus possit *communicatione privilegiorum*? Non conveniunt doctores. At praevaluit *affirmativa* opinio, quam inter alios tenent Navar., oper. tom. 2, commentar. 2, de Regular., num. 63; Barbos., de offic. et pot. Episc., part. 3, alleg. 105, n. 3; Cardin. de Luca, de Iurisd., discours. 28, n. 4; Chokier, de Iurisd. in exempt., part. 1, qu. 17, n. 9; Tamburin., de Iur. abbat., tom. 1, disp. 15, qu. 2, n. 3; Roderic., Quaest. regular., qu. 36, art. 3; Cassaing., de Privil. regular., tract. 1, cap. 3, propos. 5; Clement., Concord. pastoral., part. 1, cap. 4, num. 58.

De casibus, quibus regulares, tametsi exempti, subiiciuntur delegatae Episcopi iurisdictioni, tractat hic auctor. At consule etiam de iis, ubi res postulat, Fagnan., in cap. *Grave*, a num. 37 ad fin. de offic. Ordinar.; Chokier., de iurisd. Ordinar. in exempt., part. 2, qu. 45; Natalem Alexandr., in Append. 1, ad tom. 1 Theolog. dogmat. moral.; S. M. Bened. XIV, de Syn. dioeces., lib. 9, cap. 15, num. 4 et plur. seq., tum et maxime Rousseaud de la Combe, in sua Iurisprudencia canonica, verb. *Exemptio*, sect. 5 per tot., qui et sect. 6 agit de casibus, quibus capitula exempta subiiciuntur delegatae pariter Episcopi iurisdictioni.

Non sunt inter se concordantes doctores, an regulares exempti teneantur Episcopo praestare reverentiam. Distinguunt nonnulli inter exemptos illos, quibus ipsi Episcopi, iuxta facultates, quas olim habebant, exemptionem a sua

iurisdictione concesserunt, et exemptos ex privilegiis S. Sedis ab eadem Episcoporum iurisdictione. Quoad exemptos primi generis, nemine dissentiente, admittunt teneri eos praestare reverentiam Episcopis, perinde ac liberti praestare reverentiam tenentur patronis, a quibus manumissi sunt. At quoad exemptos secundi generis, sunt qui negant teneri ipsos praestare reverentiam Episcopis. Felin., in cap. *Cum inter*, num. 3 et 4, de Re iudicat., et in cap. *Conquerente*, fere per tot., de offic. Ordin.; Tondut., Quaest. benefic., cap. 60, num. final.; Roderic., Quaest. regul., qu. 63, art. 9; Fusc., de Visit. eccles., lib. 2, c. 10, num. 11; Paris., de Resign. benefic., lib. 3, cap. 11, fere per tot.; Barbos., de offic. et potest. Episc., part. 3, alleg. 105, n. 65; Cirin., in Nex. rer. iurisd., c. 6, num. 293; Rot., cor. Pateo, dec. 114 per tot., cor. Seraphin., dec. 125, n. 19.

¹⁴² Caeterum non recedendum ab opinione quam doctores ab auctore, num. 84, allegati praesidio constitutionis Leonis X, incip. *Intra*, tenent, scilicet teneri quoscunque exemptos reverentiam Episcopo praestare. Et iure meritoque, cum nil convenientius sit, quam quot et exempti a iurisdictione Episcopi, eidem Episcopo reverentiam praestent ratione dignitatis. Confer Tamburin., de Iur. abbat., tom. 1, disp. 15, qu. 7, n. 45; Borell., in Addit. ad Bellug., in Specul. princip., rubr. 2, § *Videndum*, litt. F; Campanil., in Divers. iur., par. 2, qu. 12, num. 13; Rot., in recent., dec. 111, n. 16, p. 5, tom. 1.

¹⁴³ Posita vero hac opinione, non incongrua est quaestio illa: An regulares exempti transeundo ante thronum Episcopi teneantur eidem genuflectere, seu potius, caput et humeros inclinare?

¹⁴⁴ Non improbabile videtur, quod teneantur non ad genuflexionem, sed potius ad inclinationem capitis et humerorum; idque quia obligati ad reverentiam teneri nequeunt ad genuflexionem, utpote quae adorationis species potius est, quam reverentiae, ut post D. Ambrosium, lib. 6 Hexamer., cap. 9, tradunt Alcuin., c. de Parascev.; Honor., in Gemma, lib. 1, cap. 117; Raban., ib., de Inst. clerical., c. 41; optime Gavant., in Thesaur. sacror. rituum, part. 1, tit. 17; Pasqualig., de Sacrif. miss., qu. 225, n. 5.

¹⁴⁵ Quo fit, ut quoties in rubricis missalis ac caeremonialis mentio occurrit reverentiae, non genuflexio, sed capitis et humerorum inclinatio intelligatur, ut post Petrum de Ruiz, et alios firmat Piscar., in Prax. caerem., lib. 1, sect. 7, c. 4, n. 2, et lib. 2, sect. 1, cap. 4 per tot., optime c. 5, n. 7.

¹⁴⁶ Nec obstat *Caeremoniale Episcoporum*, lib. 2, c. 18, in quo habetur: *Beneficiati autem, et caeteri de clero genuflectere debent transeundo*

tam ante altare, quam ante Episcopum. Impugnari enim nequit, quod ubi caeremoniale expressim praescribit genuflexionem, ea omitti nequeat. At negatur, quod loco citato sub verbis illis: *Et caeteri de clero*, intellexerit de regularibus. Quidquid enim sit, an in hac materia praedudiciali nomine cleri veniant regulares, ex duabus solidis animadversionibus patet mox dictis verbis: *Et caeteri de clero non venire regulares*.

Prior inde scaturit, quod *Caeremoniale* tunc, ¹⁴⁷ cum comprehendere intendit regulares, haud utitur verbo generali *clericorum*, sed semper expresse meminit de ipsis regularibus. Vide lib. 1, cap. 2; lib. 2, cap. 33 et c. 38. Si igitur *Caeremoniale* in loco, de quo disseritur, expresse haud meminit de regularibus, tutissime affirmari potest minime eos comprehendisse, argumento ducto a *discretiva*, quae aequae in legibus ac in aliis dispositionibus interpretandis locum sibi vindicat.

Altera animadversio promanat ex ipsa materia, ¹⁴⁸ de qua eo loci tractat *Caeremoniale*, comprehensioni regularium aperte resistente. Tractat enim inibi *Caeremoniale* de divinis officiis, in quibus canonici beneficiarii, alique de clero saeculari, non item regulares interveniunt. Qua de re certissima res videtur, quod *Caeremoniale* minime comprehendere intellexerit regulares sub verbis illis: *Et caeteri de clero*, cum nulla melior detur interpretatio verborum, vel obscurorum, vel ambiguum legis, quam ea quae desumitur ex *subiecta materia*.

Non ignoro tamen in contrariam ivisse sententiam Sacram Congregationem particularem in Caiacen. Sacram Congregationem Episcoporum et Regularium negotiis praepositam in Suessana, tum recentius Sacram Rituum Congreg., in Monopolitana. At in causis Caiacensi et Suessana observantia militabat contra regulares. Et in causa Metropolitan. regulares sua iura non deduxerunt. Accedit quod obtinuerunt novam audientiam: causa vero nondum fuit proposita. ¹⁴⁹

ADDITIONES CASINENSES.

Ut primo intuitu, atque distinctius quae in subiecta materia scire vel maxime expedit, lector percipiat, satius putavimus tradita per clar. Natalem Alexandrum in append. 1, tom. 1 Theol. dogm. mor., epist. 15, hic per extensum exscribere, cum opportunis ad rem declarationibus et illustrationibus quas in notis adiecimus. Sunt porro huiusmodi:

« I. Regulares confessarii ab Episcopo necessario sunt approbandi. Possunt Episcopi restringere vel limitare eorum approbationes ad certas personas, necnon ad certa loca et tem-

pora¹: possunt eas revocare², vel confessarios huiusmodi ab audiendis confessionibus suspendere ex nova causa ad confessiones pertinente. Approbati sine restrictione a vicario generali Episcopi possunt iterum ab ipso Episcopo revocari ad examen. Approbati ab Episcopo possunt ab eius successore rursus examinari, et si minus capaces inventi fuerint, reici. In una dioecesi generatim approbati, confessiones in alia dioecesi audire non possunt absque dioecesanis Episcopis approbatione. A casibus Episcopo reservatis regulares absolvere non possunt, nisi haec facultas ab illo concessa ipsis fuerit³. Haec partim ex Tridentino Concilio, partim ex constitutionibus Summorum Pontificum, praesertim ex Clementina *Dudum* tit. de Sepulturis, ex Gregorii XV const., quae incipit *Inscrutabili*, ex Clem. X diplomate, quod incipit *Superna*, ex decreto Alexandri VII, in causa Episcopi Andegavensis, et regularium eiusdem dioecesis, etc. Hic tantum subiciam Sacrae Congr. Conc. Trid. interpretis, et Congregationis Episcoporum et Regularum declarationes quasdam haec disciplinae capita spectantes, quas refert vir iuris canonici consultissimus

Prosper Fagnanus, in c. *Grave* ex. de officio Ordinarii.

« Quaesitum est a Sacra Congregatione Concilii, 1. an regulares ab Ordinario ad confessiones audiendas, praevio examine approbati ad tempus, elapso tempore, tanquam semel approbati, possint, invito Ordinario, deinde audire confessiones? Congregatio censuit *Non posse*.

« Quaesitum est 2. an Episcopus volens ex nova causa regulares semel ad confessiones audiendas approbatos examinare, teneantur eam patefacere superioribus regularibus; et an de huiusmodi causa constare debeat, vel sit credendum Episcopo attestanti huiusmodi causam subesse? Congregatio Conc. censuit: Posse Episcopum ex nova causa etiamsi de ea non constet in actis, rursum examinare, ac minus repertum idoneum reprobare regularem semel ad audiendas confessiones approbatum, idque eius arbitrio, quod tamen debet esse moderatum et discretum, ita ut eo non abutatur. Verum ubi hoc facere voluerit, debere id superioribus regularibus significare, non quidem cum individua expressione causae; sed tantum

¹ « Hanc porro approbationem (ita Benedictus XIV, de Synod. dioec., lib. 9, cap. 16, n. 7), seu licentiam posse ab Episcopis concedi regularibus ad certum tempus, et limitari ad certum duntaxat genus personarum, diserte declaravit Clemens X, in sua constit. 10, § 4; Urbanus VIII, in suis apostolicis litteris in forma Brevis an. 1639 datis in causa moti litigii inter Cardinalem Sandovallem, et regulares illius dioecesanos; Innocentius XIII, in sua constitutione super ecclesiastica disciplina in regnis Hispaniarum edita die 13 Maii 1723 et confirmata a Benedicto XIII, die 23 Sept. 1724, alia constitutione, quae exstat in Appendice ad Conc. Romanum an. 1725, atque opposita doctrina, quam regularium plerique venditabant, proscripta est ab Alexandro VII, qui... die 30 Ianuarii 1659, hanc propositionem: *Non possunt Episcopi limitare seu restringere approbationes, quas regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque ulla ex parte revocare*; declaravit, *falsam, temerariam, scandalosam et erroneam* ». Vide amplius Lucium nostrum, v. *Approbatio*, art. 1, sub n. 62, vers. *Ad ea quae*, etc.

² « Caeterum (sic prae laudatus Bened. XIV, in constit. incip. *Apostolicum ministerium*, edita 30 Maii 1753, tom. 4 sui Bullar.) confessorii munus regularibus deferri potest (ab Ordinariis) sine temporis determinatione vel cum limitatione... Porro huiusmodi facultates ad praestitutum tempus collatas, post elapsum temporis intervallum, ius competit Ordinario vel abrogando, vel eas renovando, sacerdotem ad novum examen compellendi. Facultates vero nulla cum temporis limitatione delatae, non nisi cum ipso officio desinunt, nec suspendi propterea possunt sine nova causa, quae confessiones directe respiciat ». Salvo iure, ut infra, Episc. successoris.

Et cum in hac materia versemur, illud quoque advertas licet: « Episcopum posse regularibus interdicere auditum confessionum in propriis aedibus, sive cellis, iuxta decretum Sacrae Congreg. emanatum an. 1617, 15 Septembris. — Potest etiam vetare omnibus confessoribus audientiam confessionum mulierum aut puellarum extra confessionarium, sub poena suspensionis ab audiendis confessionibus, ex decr. Congr., 18 Decem-

bris 1694 ». Sic D. Alph. de Ligorio, Theol. moral., lib. 1, in Append. 2, de privileg. Regular., n. 78.

³ Quod regulares non possint absolvere a casibus, quos sibi Episcopi reservaverint, non obtenta ad id eorumdem facultate, praeter Bened. XI et Clementis V declarationes, constanter tenuerunt Sacrae Congregat. Concilii et Episc. et Regular. summis Pontificibus approbantibus. Porro D. Carolus Borromaeus cum petisset a Sede Apostolica. « An regulares ex privilegiis a Sede Apostolica impetratis, praesertim autem ex eo, quod nominant mare Magnum, possint in his casibus, quos sibi Episcopus reservavit, absolvere confidentes? » Sacra Congregatio Concilii die 10 Septembris 1571, approbante Gregorio XIII, respondit: « Ex facultatibus per hoc mare Magnum, aliave privilegia concessa, factam eis non esse potestatem absolvendi in casibus sibi ab Episcopo reservatis ». Deinde a Sacra Congregatione Episcoporum et Regularium die 9 Ianuarii 1601, novum promulgatum fuit decretum, quo iterum decum est nullam illis facultatem competere absolvendi a casibus, « quos locorum Ordinarii hactenus reservarunt, vel in posterum sibi reservabunt ». Amplius eadem Sacra Congregatio, iubente Paulo V, die 6 Ianuarii 1617, aliud edidit decretum, quo priora confirmavit, atque ad unguem servari praecepit. Eademque Sacra Congregatio, praecipiente Urbano VIII, die 18 Nov. 1628, omnia huc usque relata decreta renovavit, ac regulares tam intra quam extra Italiam degentes afficere et completi expresse edixit et declaravit. Ad haec Alexander VII, die 24 Septembris 1665, inter alias, hanc etiam propositionem damnavit: « Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopo reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate ». Et Clemens X, sua constit. quae incipit *Superna*, non solum denuo definivit, per mare Magnum, aliave privilegia, nulli regularium, cuiuscunque ordinis, instituti, seu societatis, etiam Iesu, factam esse potestatem absolvendi a casibus Episcopo reservatis, sed insuper sancivit: « Habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicae reservatis, non ideo a casibus Episcopo reservatis posse absolvere ». Ex Bened. XIV, de Synod. dioec., lib. 5, cap. 6 et 7.

se velle ob novam, quae supervenerit, causam, ad huiusmodi examen procedere.

« 3. Conquerentibus regularibus S. Dominici Neritonensis, quod cum essent praevio examine approbati ad confessiones saecularium audiendas a vicario generali Episcopi, dum Episcopus Romae degeret, ille ad suam ecclesiam reversus vellet eos rursus pro audiendis confessionibus examini subiicere. Sacra Congreg. Conc. censuit: Posse Episcopum rursus examinare confessarios regulares a suo vicario approbatos.

« 4. Quaesitum est a Sacra Congregatione Episc. et Regul., an Episcopus, qui regulares ad confessiones personarum saecularium audiendas approbavit, possit eosdem ex nova causa ab iisdem confessionibus audiendis suspendere, aut licentias illis concessas revocare, non obstantibus quibuscunque privilegiis, et qualis huiusmodi causa esse debeat? Sac. Congreg. respondit: Episcopum, quamvis simpliciter, et absque ulla temporis praefinitione approbaverit regulares ad confessiones saecularium personarum audiendas; posse tamen eosdem, si nova causa superveniat, suspendere, ac licentias illis concessas revocare dummodo causa huiusmodi confessiones ipsas concernat. Caeterum si regulares cum scandalo, aut alias inhoneste vivant, vel aliquod delictum committant, propter quod rationabili Episcopi iudicio videantur a confessionibus suspendendi, in quo ipsius Episcopi conscientiam voluit esse oneratam, cum praecipua ministri sacramenti poenitentiae qualitas sit integritas vitae, ac morum honestas; utique eam causam ad confessionis ministerium pertinere; ac proinde nihil obstande, quominus ob eam possit Episcopus regulares a semetipso approbatos suspendere, aut repellere a confessionibus audiendis.

« Quaesitum est 5. a Congr. Conc., an regulares possint personarum saecularium confessiones audire virtute licentiarum a decessoribus

Ordinarii illis concessarum, etiam renuente Episcopo ordinario pro tempore existente? Sacra Congr. censuit: Posse quandiu Episcopus non prohibuerit. Caeterum esse in facultate Episcopi successoris illos rursus examinare, atque interrim prohibere. » V. Scholion in fin.

« II. Regulares deputari non possunt ad audiendas confessiones monialium, etiam ordinibus suis subiectarum, absque approbatione Episcopi¹. Potest Episcopus ex legitima causa superiores regulares monere, ut huiusmodi confessarios monialium amoveant; si renuerint aut neglexerint, potest Episcopus illos ab audiendis monialium confessionibus amovere. (Ex Constitutione Gregorii XV, quae incipit *Inscrutabili*) regulares ad audiendas confessiones monialium unius tantum monasterii ab Episcopo approbati, audire non possunt confessiones monialium alterius monasterii. Sic respondit Sac. Congr. Cardinalium Conc. Trid. interpretum, ut refert Fagn., in c. *Cum cappellas ex de Privilegiis*².

« III. Non licet regularibus, etiam in propriis ecclesiis sanctissimum Eucharistiae sacramentum publice adorandum exponere, nisi ex causa publica, quae probata sit ab Ordinario. Ex causa autem privata possunt ea conditione, ut sanctissimum sacramentum e tabernaculo non extrahatur, et velatum remaneat, ita ut sacra hostia videri non possit. Ita declaravit Sacra Congregatio Concil., ut refert Fagnanus in cap. *Grave ex de officio Ordinarii*³.

« IV. Regulares extra claustra degentes visitari, corrigi et puniri possunt ab Episcopo tanquam Sedis Apostolicae delegato, non solum in visitatione, ut sancitum est cap. 3 sessionis sextae Concil. Trid. de Reformatione; sed etiam extra visitationem, modo Episcopus in dioecesi sua resideat, ut declaravit Pius IV in constitutione de residentia Episcoporum⁴. Similiter regulares apostatae, et eie-

¹ Vide Lucium nostrum, verb. *Moniales*, art. 5.

² Vide verb. *Moniales*, cit. art. 5.

³ « Sacra Congregatio (ita in terminis decretum quod P. Alex. commemorat) die 27 Augusti 1630 censuit, non licere regularibus, etiam in eorum propriis ecclesiis, sanctissimum Eucharistiae sacramentum publice adorandum exponere, nisi ex causa publica, quae probata sit ab Ordinario; ex causa autem privata posse, dummodo sanctissimum e tabernaculo non extrahatur, et sit velatum, ita ut ipsa sacra hostia videri non possit ». Apud Bened. XIV, de Synodo dioec., lib. 9, cap. 15, n. 4.

⁴ Dicitur regularis degere extra claustrum vel monasterium, quandocunque non vivit sub superiore conventualiter. Hinc dicitur regularem manere extra monasterium etiamsi degat in aliqua domo ad erectionem monasterii destinata, de licentia sui superioris, si in dicta domo non habeat superiorem, nec vivat iuxta institutum regulae religionis; et comprehendi sub dispositione Conc. Trident., cap. 3, sess. 6, de Reformat., decisum per Sac. Congr. Concilii sub die 24 Maii 1588, refert Riccius, in Prax., part. 3, resolut. 269. — Apud

Ventriglia, Prax. rer. notabil., part. 1, adnotat. 48, num. 8.

« Si vero religiosus aliquis manserit de superioris licentia sub regulari observantia in aliquo membro, vel grangia sui monasterii pro religionis servitio, et delinquat, non ab Ordinario, sed a suo superiore puniri debet secundum formam cap. 14, sess. 25, de Regular., quia cum huiusmodi superior illi possit dare licentiam, sess. 25, cap. 4, et dicta loca sint membra dependentia a suis monasteriis, censentur eodem iure, et gaudent privilegiis suorum monasteriorum ». Barbosa, ad Conc. Trident., sess. 6, cap. 3, n. 2.

Eodem modo dicitur manere extra monasterium, si degit in aliquo loco causa docendi doctrinam Christianam; unde « Episcopus potest visitare et corrigere regulares degentes extra claustra occasione docendi doctrinam Christianam, Sac. Congr. Conc., in Malinen., de anno 1626, quae prius in una Limana, 10 Iunii 1591, declaraverat, id locum non habere in Patribus Societatis Iesu, qui munere docendi doctrinam Christianam funguntur, dum tamen habeant illis in locis superiores, qui curam ipsorum gerant, et apud quos se recipiant

cti ab ordine subsunt Episcoporum iurisdictioni, ut declaravit Sacra Congregatio Conc. interpres.

« V. Regulares etiam intra claustra degentes, qui vel curam animarum personarum saecularium exercent, vel personis saecularibus aliquod sacramentum praevia Episcopi licentia administrant, aut in alicuius sacramenti administratione de facto absque ulla auctoritate se ingerunt, plene in omnibus subiiciuntur iurisdictioni, visitationi et correctioni Episcopi in his, quae sacramentorum administrationem spectant, cum in aliqua sacri illius ministerii parte delinquant (ex Conc. Trid., sess. 25, de Regul., cap. 9, ex const. Gregor. XV, quae incipit *Inscrutabili*; et ex declaratione S. Congr. Conc.).

« VI. Cum regulares delinquant circa personas degentes intra septa monasteriorum monialium, aut circa earumdem monialium claustrum, aut circa bonorum eorumdem monasteriorum administrationem, nullis privilegiis et exemptionibus tueri se possunt, quominus ab Episcopo loci, tanquam ad hoc Sedis Apostolicae delegato, quoties et quando opus fuerit, corrigi et puniri valeant (ex laudata Gregor. XV constitutione).

« VII. Regulares administrantes bona ad eadem monasteria sanctimonialium, etiam regularibus subiectarum, pertinentia, quomodolibet exempti, Episcopo loci, adhibitis etiam superioribus regularibus, singulis annis rationes administrationis, gratis tamen exigendas, reddere tenentur, ad idque iuris remediis cogi et compelli possunt. Licetque Episcopo ex legitima causa admonere superiores regulares, ut eosdem administratores amoveant, iisque negligenteribus, datur Episcopo facultas eos amovendi quoties et quando opus esse iudicaverit (ex eadem Greg. XV const.).

« VIII. Regulares, qui libros de rebus sacris in lucem edunt, vel edi curant sine nomine auctoris subiiciuntur poenae anathematis, a Concilio Lateranensi sub Leone X statutae, et a Concilio Tridentino innovatae sessione 4 de editione et usu sacrorum librorum. Iisdemque poenis illi subiiciuntur, qui scripta communicant vel evulgant, nisi antea examinati probatique fuerint, ut declaravit Sac. Cong. Conc.

iuxta regulae institutum viventes ». Barbosa, Summa apostolic. decis., v. *Episcopus quoad regulares*, n. 9.

« Ulterius regularis, qui degit extra claustra de licentia sui superioris, et ab Ordinario loci deputatus fuit alicui officio exercendo, et in eo cum scandalo deliquit, ab eodem Ordinario puniri potest vigore cit. textus, cap. 3, sess. 6, Conc. Trident., ita Aldan., in Compend., can. Resol., lib. 1, tit. 6, ubi refert ita fuisse decisum 14 Februarii 1585. Qui ulterius addit, fuisse decisum, non posse puniri ab Ordinario loci vigore facultatis Conc. Trid., loc. cit., canonicum regularem, qui iussu sui superioris degit in aedibus parochialis ecclesiae suae congregationi unitae, in qua curam ani-

« IX. Conc. Trid. sess. 5, de Reformatione, cap. 1, statutum est, ut in monasteriis monachorum, ubi commode fieri poterit, lectio Sacrae Scripturae habeatur. Qua in re si abbates negligentes fuerint, Episcopi locorum in hoc, ut Sedis Apostolicae delegati, eos ad id opportunis remediis compellant.

« X. Regulares, qui in alienis ecclesiis, aut quae suorum ordinum non sunt, absque Episcopi licentia; et in ecclesiis suis aut suorum ordinum, non petita illius benedictione, aut ipso contradicente, praedicare praesumpserint, idem Episcopus punire potest. (Ex Conc. Trid. sess. 5, de Reformatione, cap. 2, ex Gregorii XV constitutione supra laudata et declaratione Congregationis Conc. ab Urbano VIII approbata).¹

« XI. Regularibus, qui errores et scandala disseminaverint in populum, cum sacrae praedicationis munus obeunt, vel alias, etiam in monasterio sui vel alterius ordinis conciones habeant, Episcopus praedicatione interdicare potest (ex Conc. Trid. sess. 5, de Reformat., cap. 2). Possunt etiam Episcopi, quo tempore concionandi licentiam dabunt, a regularibus exigere professionem fidei; ut declaravit Sacra Congregatio Conc. ab Archiepiscopo Mediolanensi rogata.

« XII. Regulares promulgare vel proponere populo indulgentias non possunt sine licentia et approbatione Ordinarii (ex Conc. Trident., sess. 21, de Reformat., cap. 9, et declaratione Sacrae Congr. Conc.).

« XIII. Concilium Tridentinum, sess. 22 de observandis et evitandis in celebratione Missarum, statuit: *Neve patiantur Episcopi privatis in domibus, atque omnino extra ecclesiam, et ad divinum tantum cultum dedicata oratoria, ab iisdem Ordinariis designanda et visitanda, sanctum hoc sacrificium a saecularibus aut regularibus quibuscunque peragi*. Quibus verbis sublatum est privilegium ab Honorio III, olim concessum fratribus Praedicatoribus et Minoribus celebrandi in altari viatico seu portatili: etiam Episcopo non permittente, secundum cap. *In his* ex. de Privilegiis. Declaravit autem Sacra Congregatio Concil., hoc decreto comprehendere etiam regulares quantumvis exemptos, eosque ea omnia, quae ab Ordinariis

marum exercet, et sacramenta ministrat: si delictum non concernit curam animarum, nec sacramentorum administrationem ». Ventriglia, loc. supra cit., n. 9.

« Adverte (etiam), quod regularis, qui vagatur, et absque litteris obedientiae sui superioris per civitatem seu dioecesim transit, potest ab Episcopo detineri, carcerari, et tanquam sui instituti desertor puniri, tenet Riccius, cit. prax., part. 3, resolut. 269 ». Ventriglia, ibid., num. 10. Vide caetera ad rem apud Lucium nostrum, verb. *Regulares*, art. 2, n. 39 et seqq.

¹ Vide anted. Lucium nostrum, v. *Praedicare*, n. 69 et seqq.

locorum circa observanda et evitanda in missarum celebratione statuta fuerint, omnino servare teneri, ad idque etiam poenis et censuris ecclesiasticis ab iisdem Ordinariis compelli posse¹.

« XIV. Confraternitates laicorum in ecclesiis regularium constitutas Episcopus visitare potest, atque ab illarum administratoribus rationes administrationis exigere (ex Concil. Trid. ib): non tamen potest earum cappellas ibi sitas, aut altaria visitare, nisi quatenus confratrum administrationem spectant, ut respondit Sac. Cong. Conc.².

« XV. Regulares, qui confraternitatum laicorum vel hospitalium administrationem suscipiunt, cogere potest Episcopus ad reddendas rationes administrationis singulis annis, et in eos, quos reos repererit, animadvertere, consuetudinibus et privilegiis quibuscunque in contrarium sublatis, ut statuit Conc. Tridentin., sess. 22, de Reformatione, cap. 8 et 9, et ut declaravit Sacra Congregatio eiusdem Concilii interpres.

« XVI. Episcopi regulares ordinandos ad interstitia servanda iuxta praescriptum Trident. Conc., sess. 23, de Reformat., cap. 11, compellere possunt, ut eadem Sacra Congregatio declaravit³.

« XVII. Regulares, qui parochialium ecclesiarum, aut aliarum saecularium, etiam anne-

xarum curam gerunt, Synodo dioecesanæ debent interesse; et qui alias cessante exemptione interesse deberent, nec generalibus capitulis subduntur, compelli possunt ab Episcopis, ut ad Synodum dioecesanam accedant (ex Conc. Trid., sess. 24, cap. 2) et contumaces privatione vocis activae et passivae, aliisque poenis arbitrariis, etiam excommunicationis, plectere potest Episcopus, ut declaravit olim Sacra Congr. Conc., referente Fagnano in cap. *Quod super his* ex. de Maiorit. et obed.

« XVIII. Numerum monialium, etiam in monasteriis regularibus subiectis, Episcopus definire potest, secundum Tridentini Concil. decretum sessionis 25 de Regularibus, cap. 3, ita tamen, ut adiuncto superiore regulari id agat.

« XIX. Monasteria tam virorum quam mulierum erigi non possunt sine licentia Episcopi, in cuius dioecesi erigenda sunt (ex Conc. Trid. loco mox indicato). Clemens VIII, ex sententia Sacrae Congr. Episc. et Regul., die 26 Augusti 1603 declaravit, locorum Ordinarios non posse licentiam ad novos conventus, cuiuscunque, etiam Mendicantium ordinis, in civitatibus et locis eorum ordinariae iurisdictioni subiectis erigendis concedere, nisi vocatis et auditis aliorum in eisdem civitatibus et locis existentium conventuum prioribus seu procuratoribus, et aliis, quorum interest; et causa cognita, con-

¹ Vide Lucium nostrum, v. *Regulares*, art. 2, n. 28.

« Praeterea (sic Bened. XIV) Conc. Trident. in (suprad.) decreto sess. 22 de observandis et evitandis in celebratione Missae, postquam plura statuit religiose servanda in celebratione huius tremendi sacrificii, addidit: « Haec igitur omnia, quae summam enumerata sunt, omnibus locorum Ordinariis ita proponuntur, ut non solum ea ipsa, sed quaecunque alia huc pertinere visa fuerint, ipsi pro data sibi a sacrosancta synodo potestate, ac etiam ut delegati Sedis Apostolicae prohibeant, mandent, corrigant, statuunt, atque ad ea inviolate servanda, censuris ecclesiasticis aliisque poenis, quae illorum arbitrio constituentur, fidelem populum compellant, non obstantibus privilegiis, exemptionibus, appellationibus, ac consuetudinibus quibuscunque ». Ex quibus verbis, prosequitur Bened. XIV, aperte conficitur, amplam atque indefinitam auctoritatem datam esse Episcopis compellendi regulares quoscunque ad plenam et exactam observationem, non tantum eorum, quae praefato decreto continentur, verum etiam aliorum, quae ipsimet Episcopi ad maiorem illius ineffabilis mysterii decorem, et cultum duxerint praecipienda ». De Synod. dioec., lib. 9, cap. 15, n. 5.

Hinc in Vercellensi, proposito dubio: « An liceret Episcopo punire regulares, prohibita vel indecentia in ecclesiis suorum ordinum committentes circa missae sacrificium: die 21 Martii 1643, Congregatio Concilii respondit licere Episcopo punire regulares committentes prohibita vel indecentia etiam in ecclesiis ordinum circa missae sacrificium ». Apud Monacell., tom. 2, tit. 11, form. 1, n. 45, pag. 14.

Hoc pacto « regulares, qui, peracto sacrificio missae, circumeunt per ecclesias offerentes astantibus osculum patenae, possunt ad removendum hunc abusus ab Episcopo coerceri vigore decreti Trident., de evitandis in celeb. Missae, cum patena nunquam dari de-

beat populo osculanda, ut pluries declaravit et prohibuit Sacra Rituum Congregatio ». Monacellus, tom. 1, tit. 6, form. 20, n. 28, pag. 236.

² Sacra Congr., etc., inhaerendo declarationibus alias factis censuit, confraternitates laicorum in ecclesiis regularium exemptionum institutas, subesse iurisdictioni et visitationi Episcopi, illasque ab eo visitari posse, nec non illarum cappellas in iisdem ecclesiis regularium existentes, in his tamen, quae confraternitatum administrationem respiciunt, et si confraternitatibus incumbit onus manutenendi altare, et illius cultum, Episcopum posse visitare circa ea, quae respiciunt ipsam manifestationem, cultum et ornamenta altaris seu cappellae, onera missarum, atque divinarum officiorum ibidem celebrandorum, et circa omnia, quae ad obligationem eorumdem confratrum relationem habent ». In Nocerina Paganorum, 13 Jun. 1629, apud Bened. XIV, de Synodo dioec., lib. 13, cap. ult., n. 7.

³ Vid. Additiones Casinenses v. *Ordo*, artic. 2, sub n. 132, nec non const. Bened. XIV, ib., in fin. art. 3, incip. *Impositi Nobis*.

Hic amplius notandum « quod licet nonnulli regulares possint ex privilegio apostolico promoveri ad ordines diebus festis per annum extra tempora a iure statuta, ut ex largitione Gregor. XIII, const. 77, gaudent PP. Societatis Iesu: Non inde inferri et deduci potest, quod caeteri aliorum ordinum, qui cum illis participant de privilegiis possint vigore huiusmodi communicationis recipere ordines extra tempora. Sed debent simile indultum concessum vel confirmatum post Concilium Tridentinum exhibere, alias illicite ab Episcopo promoverentur ». Barbosa, Ius eccles., lib. 1, cap. 23, n. 182; Ventriglia, Prax., part. 1, adnot. 44, n. 12; Sac. Congr. Conc., in Senen., 11 Apr. 1699. Ita Monacellus, Formul. pract., tom. 1, tit. 6, formul. 20, n. 46, p. 237.

stiterit in eisdem civitatibus et locis novos huiusmodi erigendos conventus sine aliorum detrimento commode sustentari posse. Si vero ab eorum sententiis in huiusmodi causis ad Sedem Apostolicam appellari contigerit, ipsos Ordinarios tandiu erectionem novorum conventuum suspendere debere, quousque ab Apostolica Sede pronuntiatum fuerit. Gregor. XV decrevit, ut deinceps novi conventus non erigantur, nisi in eis duodecim saltem religiosi degere, et ex redditibus et consuetis elemosynis competenter sustentari valeant. Urbanus VIII decrevit, ut conventus in posterum erigendi, in quibus duodecim religiosi sustentari, atque inhabitare non poterunt, et actu non habitaverint, Ordinarii loci visitationi, correctioni atque omnimodae iurisdictioni subiecti esse intelligantur. Quod decretum Italiam solam non spectare, sed alia etiam regna et provincias, declaravit Sacra Congr. Conc., ut refert Fagnanus in c. *Non amplius* ex. de Institutionibus ¹.

« XX. Regulares, qui sine superiorum mandato in scriptis recesserint a conventibus suis, etiam praetextu ad superiores suos accedendi, et reperti fuerint, ab Ordinariis locorum tanquam instituti sui desertores puniri possunt. Illi autem, qui studiorum causa ad universitates mittuntur, in conventibus tantum habitare debent: alioqui in illos animadvertere potest Episcopus (ex Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 4).

« XXI. Episcopi in his, quae pertinent ad clausuram monialium conservandam, aut ubi violata est, restituendam, in monasteriis etiam exemptis, plenam auctoritatem habent, ut Sedis Apostolicae delegati (ex Conc. Tridentino, sess. 25, de Regularibus, cap. 5). Unde licet Episcopo monasteria monialium, etiam regularibus subiectarum, visitare, et singulas moniales absque regularium interventu alloqui:

¹ Insuper « communis hodie, et in tribunalibus recepta est opinio, non licere regularibus tam intra quam extra Italiam, nova monasteria aut conventus, sive collegia fundare sola Episcopi localis auctoritate, sed Apostolicae Sedis licentiam praeterea necessariam esse. Nam si res esset de aliquo simplici hospitio, quod pro regularium iter habentium commodo aedificari vellet, Episcopi localis licentia ad id sufficeret, etiam non accedente Apostolicae Sedis auctoritate ». Bened. XIV, de Syn. dioec., lib. 9, c. 1, n. 8.

² Vide Appendicem editorum Casinensium sub v. *Moniales*, post art. 4.

³ Quid vero iuris Episcopis in ecclesiis parochialibus regularium, nec non quoad regulares huiusmodi animarum curam gerentes, declaravit Benedictus XIV, in sua const. incip. *Firmandis*, § 7 et seqq., tenoris sequentis:

« § 7. In exsequenda vero pastoralis visitatione ecclesiarum parochialium, quae a regularibus administrantur, minime quidem licet Episcopo omnia ecclesiarum huiusmodi altaria visitare, sed illud duntaxat, in quo sanctissimum Eucharistiae sacramentum asservatur, et consequenter sacrum ipsum tabernaculum: fontem quo-

in iis, quae clausuram spectant, examinare: et clausuram violantibus poenas infligere, ut declaravit Sacra Congregatio Conc., cuius ecce decretum:

« Die 26 Maii anni 1640, Sacra Congregatio eminentissimorum Cardinalium Concil. Trid. interpretum censuit, Episcopum Colimbriensem, uti Sedis Apostolicae delegatum, potuisse quoad clausuram monasteriorum, monialium conventus, et cellas ordinis Cisterciensis regularibus eiusdem ordinis subiectas visitare, etiam assumpto secum vicario generali, et confessario earumdem monialium, monialesque ipsas in iis, quae ad eandem clausuram pertinent, examini subiicere: semotis etiam suspicione violatae clausurae, et quacunque superiorum regularium negligentia, ipsisque inconsultis et irrequisitis: ac insuper eidem Episcopo licuisse rectorem collegii dicti ordinis ex supra dicta causa inobedientem declarare in poenam excommunicationis, ac alias comminatas incurrisse.

I. Card. PAMPHILIUS. ²

« XXV. In monasteriis quibus imminet cura animarum personarum saecularium, regulares dictae curae, etiam pro tempore, et ad nutum amovibiles perfici non possunt, nisi de Episcopi consensu, ac praevio examine per eum, aut eius vicarium faciendo, excepto monasterio Cluniacensi cum suis limitibus, et exceptis etiam monasteriis seu locis, in quibus abbates generales aut capita ordinum sedem ordinariam principalem habent, atque aliis monasteriis seu domibus, in quibus abbates, aut alii regularium superiores iurisdictionem episcopalem et temporalem in parochos et parochianos exercent. Ita statuit Concil. Trid., sess. 25, de Regul., c. 11 ³.

« XXVI. Censurae et interdicta ecclesiastica

que baptisterii, si adsit; item confessionale, in quo parochus ad audiendas confessiones residere solet; pulpitum ecclesiae, e quo parochus ius habet verbi Dei, iuxta praecipuum ministerii sui munus, annuntiandi; sacrarium pariter ecclesiae ad inspiciendum locum, in quo asservatur sacra supellex, pro sacramentis tam intra ecclesiam, quam extra illam decenter administrandis; sepulcrum excipiendis subditorum parochiae corporibus addictum, coemeterium parochianorum humandis cadaveribus destinatum; turrim campanariam, dummodo in ea sint campanae ad parochiam proprie spectantes; ac demum praeterea supra enuntiatas, omnia sacra vasa, quibus vel particulae consecratae servantur, vel sacra olea sive in baptismo, sive in extrema unctione adhibenda, vel aqua baptisterii, vel alia rite benedicta, quae pro ingredientium aspersione ad ecclesiae fores poni consuevit.

« § 8. Visitationi locali proxima est ea, quae personam respicit parochi; cuius quidem, si regularis sit, agendi rationem in iis quae spectant ad observationem proprii ipsius regularis instituti, non est Episcopi inquirere, cum ad ipsius superiorem regularem privative id pertineat. Licet tamen Episcopo, vel potius ipsi spe-

ab Ordinariis promulgatâ, mandante Episcopo, a regularibus in eorum ecclesiis publicari atque servari debent (ex Concil. Trid. cap. 12 eiusdem sessionis). Cum autem dubitatum fuisset, an Episcopus prohibere posset, ne regulares in ecclesiis suis sacerdotes externos saeculares divina celebrare permittant, nisi prius ab Episcopo, visis litteris commendatitiis, sacerdotes illi admissi fuerint? Sacra Congreg. Conc. respondit posse¹.

« XXVII. Dies etiam festos, quos in dioe-

cesi sua servandos idem Episcopus praeceperit, ab exemptis omnibus, etiam regularibus, servari debent, ut decernit ibidem Tridentina Synodus. Quid quidem decretum Sacra Congregatio Concil. ita intelligendum declaravit, ut regularium ritus illis diebus festis nihilominus servetur, quoad missas celebrandas, et alia divina officia tam publice quam privatim ab ipsis regularibus in eorum ecclesiis persolvenda².

« XXVIII. Sessionis 25 Conc. Trid., de Re-

cialiter incumbit, ipsius parochi seu curati, etiam regularis, vitam ac mores scrutari, quatenus ea, quae extra claustrum prodierint, rectoris animarum exempla plurimum conferre ad populi aedificationem, vel contra eidem obesse maxime possunt; quemadmodum alias eadem Conc. Trident. Congregatio sapienter decrevit, et Nos etiam earumdem praesentium tenore decernimus et statuimus.

« § 9. Ad personalem quoque parochi visitationem, proindeque ad Episcopi ius et officium pertinent ea occasione examinare, an titulo legitimo parochus etiam regularis animarum curam exerceat, an residentiae lex ab eo observata fuerit atque observetur: an ad Synodum vocatus, iverit; an congregationes seu conferentias super casibus conscientiae haberi solitas frequentet; an onera, quae secum fert animarum cura adimpleverit, ac inter alia, an missam pro populo applicaverit diebus festis de praecepto, an iisdem festis diebus omnia praestiterit, quae a Sacro Tridentino Concilio praescripta sunt, populum verbi Dei praedicatione, et pueros in fidei rudimentis, christianaeque doctrinae praeceptis instruendo; an, statis diebus, excipiendis fidelium confessionibus vacet; an aegrotantibus, et in extremo vitae agone laborantibus debita spiritualia subsidia sedulo praestet, et sacramenta Ecclesiae tempestive conferat; an pueros et puellas ante susceptionem sacramenti Confirmationis, tum etiam, ante primam eorum communionem, opportunis instructionibus erudit; an priusquam fideles ad matrimonia in faciem Ecclesiae celebranda admittat, debitas inquisitiones adhibuerit, atque adhibeat, quibus tuto deprehendere possit, nullum inter contrahentes impedimentum existere, eosdemque libere matrimonio consentire, ac demum in doctrina christiana, maxime vero in praecipuis religionis nostrae mysteriis, illos instructos esse; denique an parochus apud se recte ordinatos retineat libros tum baptizatorum ubi fons baptismalis adsit in ipsius Ecclesia, tum sacro chrismate confirmatorum, libros etiam matrimonium, et status animarum.

« § 10. Uno verbo quidquid Episcopus a parochi saeculari exquirere atque exigere solet ac debet, id omne, regulari observantia unice excepta, a parochi regulari exquirere et exigere potest; atque ubi hunc muneris suo defecisse comperit, opportuna decreta condere et pronuntiare, ac meritis in eundem poenas statuere; in quo nihilominus Episcopi facultates minime privatae sunt, sed praesul regularis ius cumulativum cum ipso habet; ita tamen, ut, si aliter a superiore regulari, aliter ab Episcopo decerni contingat, huius, non vero illius, decretis sit standum, prout alias a Congregatione Tridentini Conc. interprete iudicatum fuit, Nosque auctoritate apostolica probamus, confirmamus atque decernimus. Privativum tamen Episcopi ius est in parochianorum mores inquirere, ac si quae inter ipsos scandala oborta fuerint, auditis proborum ac prudentium virorum sinceris relationibus, de iis cognoscere, eaque opportunis remediis rescare et reformare: nec enim superioribus in huiusmodi saecularis parochiae subditos ulla competit iurisdictio.

« § 11. Eveniente autem casu, quo vel Episcopus,

vel superior regularis aliquem ex praedictis parochis ab exercitio curae removendum, eademque privandum esse iudicaverit, quoniam huiusmodi parochis, sine praevia Episcopi approbatione ad curam animarum accedere nequaquam licet quamvis a suis superioribus deputati, iidemque ad nutum sint amovibiles; dubitatum propterea fuit, an Episcopus posset ad huiusmodi remotionem procedere sine superioris regularis consensu, et an remotionis causas eidem adducere, easque verificare deberet; tum etiam an regularis superior ad similem remotionem et privationem suo iure deveniens, consensum Episcopi exquirere, suasque agendi rationes illi notas atque probatas facere teneretur. Qua de re supradicta Congregatio Conc. decrevit, huiusmodi parochos tam ab Episcopo quam a superiori regulari, aequo iure, non requisito alterius consensu, ab animarum cura removeri posse, nec unum alteri causas iudicii sui aperire, multoque minus probare et verificare debere. Id quod a Nobis in omnibus approbatur et confirmatur ». Haec Bened. XIV, l. c.

¹ « Quoniam vero in Tridentino decreto (sess. 23, cap. 16) Episcopis praecipitur, ut *singuli in suis ecclesiis interdicant, ne cui vago et ignoto sacerdoti missas celebrare liceat*; iure pariter Ioseph Card. Spinelli Archiepiscopus Neapolitanus.... sub poena suspensionis a divinis ipso facto incurrenda, etiam regularibus iniunxit, ne quempiam exterum sacerdotem in suis ecclesiis celebrare permittant, sine praevia Ordinarii licentia... Pro sua quippe rerum ecclesiasticarum notitia probe noverat idem Cardinalis, praedicti decreti virtute factam esse Episcopis facultatem etiam censuris animadvertendi in contumaces et inobedientes regulares ». Bened. XIV, de Synod. dioec., lib. 9, cap. 15, num. 5.

² Quod non teneantur regular. ad officia festorum, decisum refert Barbosa, alleg. 105, n. 34, de offic. et potest. Episc. ; Gavantus, in manual. Episc., v. *Regularium iura sub Episcopis*, num. 27. Decretum ut exstat apud Barbosam, l. c., est huiusmodi: « Congregatio Conc. censuit, decretum cap. 12... sess. 25, de Regularibus, ita esse intelligendum, ut regularium ritus illis festis semper permaneant quoad missas celebrandas, et caetera divina officia, tam publice quam privatim ab ipsis regularibus in eorum ecclesiis persolvenda, nec circa haec ab ipsis quoquo modo quidquam contrarium eisdem regularibus praecipi posse. Quod si de facto praeceperint, regulares nequaquam ipsis Episcopis obedire teneri ».

Porro « regulares omnes etiam exempti subiacent Episcopis in festis colendis... et peccant contra praecceptum observationis festorum, a qua obligatione non eximuntur regulares, cum nullum, quod viderim, illis sit privilegium consensum, quo in diebus festivis possint in labore suorum monasteriorum operibus servilibus saeculares, et ipsi religiosi occupari; quapropter ut iam licite facere aut permittere possint, petere licentiam, ab Episcopo tenentur... sine dicta enim licentia laborantes et praelati permittentes laborare in dictis diebus, peccato sunt irretiti ». Barbosa, cit. alleg. 105, n. 33.

gularibus, cap. 13, tribuitur Episcopis facultas componendi controversias omnes de praecedentia, quae persaepe maximo cum scandalo oriuntur inter ecclesiasticas personas tam saeculares quam regulares, cum in processionibus publicis, tum in iis, quae fiunt in tumultandis defunctorum corporibus, et deferenda umbella, remota omni appellatione, et non obstantibus quibuscunque.

« XXIX. Statuit ibidem Sancta Synodus, ut exempti omnes, tam clerici saeculares quam regulares quicunque, etiam monachi, ad publicas processiones ab Episcopo vocati, accedere compellantur. Quod fieri posse censuit Sacra Congr., etiam compellendo eos per poenas vel censuras ecclesiasticas; nec eo casu absolvi posse a suis superioribus, quia sunt excommunicationes ab homine, quarum absolutio petenda est a iudicibus, qui eas tulerunt, vel a Summo Pontifice. Excipit tantum Sacra Synodus a publicarum processionum officio monachos, qui in strictiori clausura perpetuo vivunt¹.

« XXX. Regularis non subditus Episcopo, qui intra claustra monasterii degit, et extra ea ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit, Episcopo instante, a superiore intra tempus ab Episcopo praefigendum severe puniatur, ac de punitione Episcopum certiores faciat. Sin minus, a suo superiore officio privetur, et delinquens ab Episcopo puniri possit. Ita statuit iisdem verbis Conc. Trident., sess. 25, de Regularibus, cap. 14, idemque decrevit Clemens VIII, constitutione edita 18 Mart. 1596, ac insuper statuit, ut si superior sic delinquentem ad aliam dioecesim transmiserit, postulante Episcopo intra terminum ab eo praescribendum, ad locum, in quo deliquit, illum revocare teneatur: alioquin Ordinarius loci, ad quem regularis delinquens transmissus fuerit, ab Ordinario loci, ubi delictum commissum est, rogatus, vel alias de delicto certior factus, tanquam Sedis Apostolicae delegatus decretum Conc. exsequi, et illum punire possit ac debeat. Regularem vero extra claustra delinquere Sacra Congregatio declaravit, etiam cum in ecclesia monasterii delinquit, nisi clausis ianuis, et solis regularibus in ea existentibus delictum sit commissum. Caeterum cum extra claustra delinquit, statim remittendum esse ad suum superiorem, una cum inquisitionibus et probationibus, si quae sint, Sacra Congregatio declaravit.

« XXXI. Eiusdem sessionis cap. 16 irritae declarantur renuntiationes et obligationes quaelibet novitiorum, etiam in favorem cuiuscunque causae piae, nisi fiant cum licentia Episcopi, aut eius vic. gen. infra duos menses ante professionem.

« XXXII. Statuitur ibidem, ut novitiis a monasterio ante professionem abeuntibus, et habitum regularem dimittentibus, omnia restituantur, quae sua erant. Idque ut recte fiat, Episcopus etiam per censuras ecclesiasticas, si opus fuerit, compellat.

« XXXV. Regulares, qui ob notorium delictum in excommunicationem incurrerunt, Episcopus publice excommunicatos denunciare potest, ut ab aliis vitentur; ut declaravit Sac. Cong. Conc.

« XXXVI. Regulares, etiam S. Ioannis Hierosolymitani, qui in personam Episcoporum delinquant, ipsorumve iurisdictionem turbant, aut illos impediunt, ne munus suum exsequantur, iidem Ordinarii legitime coercere et punire possunt; inciduntque in excommunicationem latam in bulla coenae Domini, ut declaravit Sacra Congr. Conc., cuius sententia a Gregorio XIII probata est ».

Haec in terminis Natalis Alexander, l. c.

His addenda, quae sequuntur:

Ad dubium: « Utrum (Episcopis) liceret in regularium ecclesiis, sive parochialibus, sive non parochialibus sacramentum confirmationis administrare; quae quidem controversia in Congreg. Concilii, partibus plenissime auditis, pro Episcopis decisa fuit, quemadmodum et nos generaliter, et sine exceptione eandem definimus ». Sic Benedictus XIV in constit. incip. *Firmandis*, § 6.

Porro ex huiusmodi Pontificis definitione haud amplius dubio illi locus esse videtur, an scilicet Episcopus in regularium ecclesiis possit ordines conferre: quod idem dubium circa sacramentum confirmationis, an nempe in iisdem ecclesiis posset ministrare, versabatur. Cum enim affirmative quoad administrationem sacramenti confirmationis praeaudatus Pontifex definiverit; ita et a pari quoad collationem ordinum tenendum esse, recta interpretandi, intelligendique ratio nos suadet. Vide v. *Episcopus*, art. 4, n. 23.

An vero decretis synod. dioec. regulares ligentur; dicimus cum Benedict. XIV, quod « regulares, eorum exemptione non obstante, parere coguntur dioecesanæ synodi sanctionibus, in iis, quae respiciunt curam animarum, aut sacramentorum administrationem, iuxta decretum Trid., sess. 25, cap. 11, de Regular., atque apostolicas constitutiones Conc. textum explicantes; decretis pariter subiiciuntur, quae materiam concernunt, in qua subsunt iurisdictioni delegatae Episcopi.... Notat praeterea Suarez.... (prosequitur Bened. XIV) aliquando ad evitandum scandalum et fugiendam difformitatem a caeteris dioeceseos membris, teneri regulares obtemperare constitutionibus synoda-

¹ Vide Appendicem editorum Casinensium sub verb. *Processio*.

libus, a quibus caeteroquin ratione suae exemptionis essent soluti; quamvis simul advertat non semper illas transgredientes fieri gravis cul-pae reos, sicuti caeteros, qui episcopali iuri plene subduntur.... (Verum) non ab Episcopi praecepto, sed a iure naturali ieiunare coguntur regulares iis diebus quos Episcopus iussit esse esuriales, si non ieiunantes scandalum praebeant aliis. Quocirca a culpa non excusamus eos regulares, qui illis ipsis diebus, quibus tota dioecesis a vetitis cibis abstinet, ut Episcopi edicto morem gerat, ad suam ostentandam exemptionem se splendide epulatos, palam et publice gloriantur; haec enim vana ostentatio non potest non afferre audientibus gravem offensionem; praesertim si ieiunium fuerit ab Episcopo imperatum ex publica causa». De Syn. dioec., lib. 13, c. 4, n. 5 et 6.

Quoad ea tandem, quae habet auctor v. *Regulares*, art. 2, num. 75 et seqq., an scilicet possint regulares censuris coerceri ab Episcopis, in iis, quibus ex Tridentino et apostolicis constitutionibus episcopali iurisdictioni subduntur, videtur eam fuisse Bened. XIV mentem, censuris huiusmodi posse distringi. Siquidem lib. 9, cap. 15, num. 5, de Syn. dioec., ita concludit: « Atque generatim loquendo, in his, in quibus a iure communi, a Sacro Concilio Tridentino, a constitutionibus apostolicis, tributa est Episcopo iurisdic-tio in regulares, potest illos etiam per censuras ecclesiasticas compellere; quod totidem verbis ab eadem Sac. Congregatione rescriptum legimus ad Episcopum Nebiensem, die 7 Febr. 1632. Ob eandem rationem, quia scilicet Trid., sess. 25, de Invocatione venerat. et reliq. sanct., decrevit, ne in ulla ecclesia, quomodolibet exempta, ulla exponatur insolita imago, aut nova reliquia ab Episcopo non approbata, minime dubitandum est, quin possit Episcopus inobedientes regulares quibuscunque poenis, etiam censurarum compescere; quod etiam ex decreto colligitur edito a Sacra Congregatione Concil., 5 Iunii 1700 ».

Sed haec hactenus, vid. amplius Lucium nostrum, cit. art. 2, v. *Regulares*.

SCHOLION

Ad dicta a Natal. Alexandro hic supra, sub n. 1, ad quaesitum 5, De regularibus confessariis.

« Animadvertendum (hic quidem) est, quod olim ex Clement. *Dudum* de Sepult., regula-

res approbati absolute semel ab Ordinario, non poterant obligari, ut denuo examinarentur. Attamen S. Pius V, in Extrav. *Romani Pontificis*, dicit, quod Episcopus successor, *pro maiori quiete suae conscientiae*, posset rursus illos examinare. Sed post Gregor. XIII, in sua bulla *In tanta negotiorum*.... ad tollendas lites exortas circa regulares, revocavit omnes declarationes S. Pii V, et praesertim hanc concernentem approbationem confessariorum regularium; revocavit, inquam, ad statutum pristinum dispositionis Trid., quod sess. 23, cap. 15, nihil aliud exegit quoad regulares, nisi ut approbarentur ab Ordinario. Hinc inferunt multi DD. ut Aravius, Dicastillus, Villalobos... quod regulares approbatos examine ab aliquo Episcopo non possit denuo examinare successor. Attamen contrarium tuentur Diana... Lezana, Boss., Bordone, et multi alii ex decreto S. Congreg. (relato a Lezana et Diana), quo fuit declaratum, quod, non obstante bulla Gregor. XIII, posset Episcopus successor examinare approbatos ab antecessore; et hanc hodiernam esse Episcoporum praxim testantur Diana, et ipsi Salmanticenses. Sed probabiliter dicunt (ipsi) Salmanticenses cum Villalobos, quod tam ex Const. S. Pii V, quam ex declaratione Sacrae Congreg. possit Ordinarius successor iterum vocare ad examen aliquem, aut aliquos regulares, quos notitiam habet non esse idoneos; sed non potest edicto generali suspendere omnes confessarios regulares, usque dum denuo examinentur. Caeterum animadvertendum est quod, revocando generaliter Ordinarius omnes licentias, non comprehenduntur regulares, qui in odiosis non comprehenduntur, nisi exprimantur. Animadvertendum praeterea, supradicta valere pro approbationibus concessis absolute, non tamen pro concessis ad tempus, e. g. ad sex menses, ut plerumque fit; cum certum sit ex bulla Innoc. XIII, *Apostolici ministerii*, confirmata per Bened. XIII, quod confessarii tam saeculares quam regulares non valeant excipere confessiones extra locum, personas et tempus praescriptum, quocunque privilegio non obstante. » Ita D. Alph. de Ligorio, Theol. mor., lib. 1, append. 2, de Privil. regular., n. 103. Vide fuse tradita in nostris additionibus hic supra; item v. *Approbatio*, art. 1.

REGULARIS DELINQUENS, ET QUOAD IMMUNITATEM

In hac materia sequentia adnotanda veniunt.

1 Quoad regulares delinquentes extra vel intra claustra. Vide artic. anteced., a num. 35 ad 39.

2 Quoad bona regularium decedentium extra claustra. Vide verb. *Eiicere, Eiecti a religione*, a n. 70 ad 73.

3 Sacerdos regularis professus potest retineri in carceribus religionis ad simplicem tantum correctionem, dummodo extractio ab ecclesia sit facta auctoritate et licentia expressa Archiepiscopi. Sacra Congreg. Immunitat., in Mediolanen., 6 April. 1644, lib. 3 Decr. Paul., pag. 224.

4 Ob extractionem regularis rei epistolae infamatoriae ab ecclesia conventus, in quo moratur, factam de ordine provincialis ad correctionem, et ob id ad domum disciplinae, non ad carceres formales translata, provincialis et fratres executores non incurrunt excommunicationem. Sacra Congreg. Immunitat., in Aesina, 19 April. 1701, lib. 3 Decret. Vallem., p. 347. Vide tamen verb. *Immunitas*, art. 2, num. 136.

5 Regularis captus in loco immuni pro delicto non excepto in bulla Gregor. XIV gaudere debet immunitate eccles. Sacra Congreg. Immunitat., in Fulginaten., 9 Mart. 1631, lib. 1 Decr. Paul., p. 116.

6 Mandante Sanctissimo datur facultas superioribus religionis Theatinorum conficiendi processum contra suum religiosum carceratum in loco immuni usque ad sententiam exclusive. Sacra Congregat. Immunitat., die 21 Aug. 1706, lib. Marefuschii.

7 Regularis sacerdos de ordine prioris conventus, et commissarii causae criminalis extractus ab ecclesia conventus, ad quam confugerat e carceribus ipsius conventus, restituendus est, et iniungitur Archiepiscopo, ut mandet restitui. Sacra Congreg. Immunitat., in Neapolitana, 11 Octobris 1662, lib. Decr. Grimaldi, pag. 209.

8 Ex gratia Sanctissimi, regularis ad triremes iuxta condemnationem transmittitur, attenta atrocitate delictorum et instantia religionis. Sac. Congr. Immunitat., in Neapolitana, 7 Aug. 1640, lib. 3 Decr. Paul., p. 126.

9 Regularis committens homicidium de nocte in personam sui superioris una cum tribus laicis, et aliis circumstantiis enormibus tradendus est curiae saeculari, si non est in sacris ordinibus constitutus, secus vero si sit in sacris constitutus. Sacra Congregat. Immunitat., in una Siciliae, 27 April. 1632, lib. 2 Decret. Paul., p. 125.

10 Regularis propinans venenum suo guardiano

condemnatur ad poenam triremium. Sac. Cong. Imm., in una Neapol., 26 Sept. 1631, lib. 4 Decr. Paul., p. 171.

Regularis conversus, qui in actu apostasiae 11 furatus fuit scuta mille ab aerario conventus, et minatur suo superiori ac caeteris religiosis, nec non scandalose cohabitat cum concubina, de ordine Sanctissimi extrahitur et consignatur suo superiori ad hoc, ut eum retineat in carceribus ad correctionem usque ad novos ordines Sacrae Congregationis. Ead. Sacra Congr. Imm., in Ariminen., 2 Iul. 1636, lib. 1 Decr. Alt., p. 1062.

Ex gratia speciali Sanctissimi permittitur, ut 12 regularis praetensus reus criminis laesae maiestatis carceratus a regiis, retineatur in carceribus laicis, et non restituatur, sicuti oportet; et ad preces proregis, Sac. Congr. particularis desuper congregata iniungit D. nuntio ut, praevia absolutione carcerantium, deputet ecclesiasticum ad procedendum in hac causa usque ad sententiam exclusive, cum facultate utendi opera et assistentia laicorum in confectione processus, qui tamen non se intromittant in actibus iudicialibus. Sacra Congregat. Immunitat., in Neapolitana, 29 Apr. 1677, lib. 2 Decr. Altoviti, p. 1381.

Similis gratia conceditur pro eodem delicto 13 contra alium regularem. Sacra. Congr. Imm., in Mediolan., 26 Apr. 1679, ibi, p. 1752, et 17 Iul. 1677, ibi, p. 1419.

Regularis excommunicatus et irregularis scandalose quotidie celebrans sacrum, extrahitur ad correctionem tantum. Sacra Congr. Immunitat., in Urbinaten., 10 Aug. 1680, lib. 2 Decr. Altoviti, p. 2020.

Sacra Congr. censuit, clericos minores provinciae Hispaniarum, qui occasione capituli provincialis celebrati in oppido Matriti (in quo Nuntius praesidebat) recursum habuerunt ad tribunal saeculare, incidisse in excommunicationem contentam in can. 13 Coenae, et indigere absolutione, et quatenus postea celebraverint, etiam dispensatione ab irregularitate; nihilominus Sacra Congr., praevia eorum suspensione a voce activa et passiva, censuit posse (quatenus humiliter petatur) ex clementia Sanctissimi per litteras in forma brevis concedi eminentiss. Urbis Vicario facultatem absolvendi, et respective dispensandi accessos ad Urbem, et similem facultatem per litteras Sac. Congr. concedi Nuntio Hispaniarum cum facultate subdelegandi. Sacra Congreg. Imm., in Toletana, 16 Ian. 1681, ibi, p. 2136.

PP. Clerici Minores, qui accesserunt ad Urbem 15 ob recursum praefatum, reintegrantur in

- voce activa et passiva. Sac. Congr. Immun., in Toletana, 28 Maii 1681, lib. 1 Decr. Altov., p. 2177.
- 17 Provincialis ordinis S. Augustini, qui in executionem ordinis potestatis laicae privavit quemdam priorem prioratu sui conventus, ac relegavit extra regnum, eo quia dictus prior habuit recursum ad curiam ecclesiasticam contra laicos debitores canonum de mandato Sanctissimi praecipitur generali ordinis, ut statim debeat privari officio provincialatus, voce activa et passiva, inhabilitari in perpetuum ad officia et dignitates, et sub rigorosis poenis fiat praecceptum, ut accedat ad urbem: ordo praefatus d. provincialis deleatur de libro ordinum superiorum, ac si non esset factus, et ne unquam praeiudicet dicto priori, et pater generalis iniungat omnibus superioribus provinciae, ut amplius non agnoscant provincialem. Sac. Cong. Imm., in Romana, 10 Febr. 1696, lib. 4 Litterarum Vallem., p. 31.
- 18 Et cum praefatus provincialis accessisset ad urbem, data fuit facultas vicesgerenti eum absolvendi a censuris in aula interiori conventus S. August. in praesentia suorum religiosorum tantum. S. Congreg. Immun., in Romana, 14 Mart. 1686, lib. 3 Litterarum Vallem., p. 38.
- 19 Regulares theologi, qui consilium dederunt Proregi posse cognoscere causam regularis, unde de ordine eiusdem Proregis postea iugulatus fuit, inciderunt in excommunicationem et irregularitatem; attamen, annuente Sanctissimo, conceditur Nuntio Hispaniarum, ut eos absolvat, si petierint, praevia privatione vocis activae et passivae. Sacra Congr. Immun., in Valent., 17 Iul. 1671, lib. 2 Decr. Altov., p. 2229.
- 20 Superior regularis una cum suis fratribus recurrens ad tribunalia laica contra resolutum in S. Congr. vocatur ad urbem. S. C. Imm., in Cotronen., 19 Dec. 1673, lib. 1 Decr. Altov., pag. 878.
- 21 Regulares adeuntes tribunalia laica acriter puniuntur, et praevia renuntiatione desistant a prosecutione causae cor. laicis. S. Cong. Imm., in Nuscana, 26 Apr. 1634, lib. 2 Decr. Paul., pag. 189.
- 22 Superior regularis, qui ex licentia sui provincialis permisit fieri recognitionem corporis delicti in conventu per notarium laicum, incidit in excommunicationem, et contra ipsum Episcopus bene processit. Sac. Cong. Immun., in Feretrana, 22 Sept. 1671, lib. 1 Decr. Altov., pag. 662.
- 23 Contra praefatum superiorem denegantem Episcopo recognitionem corporis delicti, et ipsam concedentem iudici laico Episcopus conficiat processum. S. Cong. Imm., in Feretrana, 7 Iul. 1671, ibi, p. 571.
- 24 Contra superiorem Carthusianum et alios, qui extraxerunt ab ecclesia matrice fratrem conversum, vicarius apostolicus procedat prout de iure. Sac. Congr. Immun., in Capren., 9 Septemb. 1679, Decr. Altov., p. 473; iidem tamen absolvuntur ad cautelam, reintegrata ecclesia, et privatim. In eadem, 3 Febr. 1671, ibi, p. 618.
- Regularis extrahens dolose reum criminis nefandi et bestialitatis, et dicendo: Veni, et noli timere, et deinde consignans curiae laicae, incidit in excommunicationem. S. Cong. Imm., in Nullius Orbetelli, 26 Ian. 1679, lib. Decr. Martelli, p. 412.
- Superior regularis, et eius religiosi, qui stipulaverunt transactionem, et alios contractus de solvendis oneribus laicis pro bonis acquisitis ab eorum conventu, accedant ad urbem. Sacra Congregat. Immunitat., in Taurinen., 14 Ianuar. 1699, lib. 2 Decretor. Valleman., pag. 133.
- Episcopus potest praecipere et procedere contra regulares ex delegatione particulari habita vi litterarum electionis a S. Cong. Imm., in Ortonen., 25 Apr. 1633, lib. 2 Decr. Paul., pag. 189.
- Aliquando datur Episcopo facultas procedendi contra regulares in causa violatae immunitatis eccles. Sacra Congregat. Immunit., in Senen., 4 Augusti 1639, lib. 4 Decret. Paul., pag. 81.
- Superior regularis recusans extractum remitti in ecclesia, de ordine S. Congr. graviter corripitur a procuratore generali ordinis. Sac. Congr. Imm., in Aquen., 3 Mart. 1654, lib. 5 Decr. Paul., p. 33.
- Regulares, qui restiterunt ad recipiendas personas discolas in eorum conventu, non debent ex hoc capite molestari. Sac. Congr. Imm., in Florentina, 31 Aug. 1677, lib. 2 Decr. Altov., pag. 1446.
- Iniungitur Episcopo, ut procedat contra regulares, qui restiterunt et impedierunt perquisitionem faciendam ex facultate Sacrae Congr. in eorum conventu, et procedat etiam quoad contrabandum receptum in conventu. S. Congreg. Immun., in Eugubina, 17 Sept. 1680, pag. 2049.
- Archiepiscopus procedat contra regularem, qui dolosis verbis exire fecit confugitum a loco immuni, ut incideret in manus curiae. Sac. Congr. Imm., in Bononien., 23 Ian. 1689, ibi, pag. 1913.
- Datur facultas, annuente Sanctissimo, emittent. Legato procedendi, etiam per alium (modo sit clericus) contra regularem indicatum ut mandantem homicidium. Sacra. Congregat. Immun., in Ravenn., 20 Februar. 1680, ibi, p. 1915.
- Regularis extractus a conventu per cancellarium Episcopi ob rixam secutam inter ipsos, Episcopus restituat. Sac. Cong. Imm., in Fanen., 30 Maii 1679, ibi, p. 1767.

- 35 Regularis in rixa, et ad propriam defensam occidens regularem eiusdem ordinis, extractus ab ecclesia aliorum regularium gaudet immunitate. Sacra Congregat. Immunit., in Melphien., 19 Februar. 1669, lib. 1 Decr. Altov., pag. 319.
- 36 Datur facultas extrahendi regularem a quocunque loco immuni, et consignandi suis superioribus, praestita per ipsos obligatione de non puniendo ob inobedientias et delicta commissa, seu praevia obligatione de non irroganda ulla poena. Sac. Congr. Immun., in Neapolitana, 19 Febr. 1704, lib. 3 Decr. Vall., p. 559; in Tiburtina, 30 Iul. 1696, lib. 2 Decr. Vall., pag. 54.
- 37 Suspenditur ab officio et exercitio ordinum provincialis, qui, invocato auxilio brachii saecularis, exsequitur Regis mandatum relegationis contra aliquos suos religiosos et declaratur incurrisse in can. 10 bullae *Coenae Domini*, eo quod egit quodammodo partem executoris mandati regii, et causa non cognita se gessit ut privatus, non ut iudex. Sac. Cong. Imm., in Ulyssipon., 31 Iul. seu 1 Aug. 1691, lib. Decr. Martelli, p. 752.
- 38 Prior conventus S. Aug. eo quia permiserat iudici et cancellario curiae laicae facere examen in d. conventu, censuras incurrit, a quibus datur facultas vicario generali absolviendi in forma Ecclesiae consueta, et interim suspenditur ab officio ad arbitrium Sacrae Congregationis. Sacra Congregat. Immunit., in Pisauren., 26 Mart. 1658, lib. Decr. Rocci, pag. 80.
- 39 Provincialis fratrum S. Ioannis Dei, qui extrahi fecerat a domo ecclesiae parochialis religiosum sacerdotem sui ordinis, attentata reintegratione Ecclesiae, et praevia obligatione de se abstinendo a similibus, absolvitur privatim ab Episcopo. Sacra Congregat. Immun., in Mediolanen., 16 Maii 1793, lib. 3 Decr. Vallem., pag. 491.
- 40 Regulares, praevia restitutione, vel deposito ducatorum triginta sex pecuniae expensae a canonico in refectione muri ab ipsis destructi, et obligatione de stando iuri, et parendo mandatis Ecclesiae quoad alias praetensiones d. canonici, absolvuntur ab Episcopo. Sac. Congr. Imm., in Baren., 4 Iul. 1696, lib. Decr. Vall., pag. 197.
- 41 Religiosus excommunicatus ab Archiepiscopo Baren. cum personaliter ad Urbem accessisset, absolvitur private cum reincidentia a D. Vicesgerente ex commissione Sacrae Congr. Sacra Congr. Immun., in eadem, 30 Mart. d. anni, et lib. pag. 18.
- 42 Quoad religiosum extractum a vicario capituli, eo quod consilium et auxilium praestitisset mulieri secum adulterae venenum propinandi marito, Sacra Congregatio decrevit, quod praevia cassatione et circumscriptione

omnium actorum iudicialium Episcopus Mantuanus procedat nomine Sacrae Congregationis contra quos de iure pro actibus laesivis immunitatis et iurisdictionis eccles. in reliquis ad Sacram Congregationem Episcoporum. Sacra Congregat. Immunit., in Brixien seu Mantuana, 31 Augusti 1700, lib. 2 Decr. Vallem., pag. 310.

In causa Palatini Vilnen. regulares ab Episcopo innodantur interdicto et censuris non solum ob contumaciam erga d. Episcopum, sed etiam erga mandata Sanctissimi. S. Cong. Imm., in Vilnens., 16 Nov. 1694, lib. 1 Decr. Vall., pag. 158, et in Regesto litterarum, sub die 27 d. mensis.

Insuper auctoritate apostolica superiores regulares Vilnenses contumaces per D. Nuntium, vel generales ordinum, privantur officiis, declarantur inhabiles ad alia in posterum obtinenda, et privantur voce activa et passiva, nisi intra brevem terminum paruerint. Sac. Cong. Imm., ib.

Datur facultas Episcopo absolviendi regulares pro suo arbitrio, eo quod adimpleverunt imposita pro emendatione transcursum, imposita poenitentia publica; dicti regulares declarati fuere excommunicati a curia episcopali ob contumaciam erga ordines eiusdem curiae, concernentes defensionem immunitatis et libertatis eccles. Sacra Congregat. Immunit., in Vilnen., 25 Mart. 1696, lib. 2 Decr. Vallem., pag. 211.

Regulares vocati ad urbem ex causa violatae immunitatis suspendantur per superiores ordinis ab omnibus officiis, et priventur voce activa et passiva, donec pareant. Sacra Congregat. Immun., in Taur., 8 Iul. 1698, ibi, p. 192.

Super homicidio Patris N. commisso Tarenti iniungitur D. Nuntio, ut transmittat processum, et omnes alios actus contra Patrem N. confectos, et construat alium contra eundem super mala qualitate, et pariter transmittat. Sac. Cong. Imm., in Neapolitana, 9 Febr. 1700, d. lib. p. 271.

Et cum indicia praefati homicidii P. N. essent contra d. P. N. tum ob commaculatas sanguine vestes, tum ob fugam e monasterio ad ecclesiam Iesuitarum, tum denique ob assuetudinem ad delicta, annuente Sanctissimo, asportatur ad ergastulum loco custodiae. Sac. Cong. Immun., in eadem, 8 Iun. d. anni, et lib. p. 293.

Sanctissimus, intercedente em. protectore congregationis Casinensis, benigne annuit, ut tribus monachis suspensis ab exercitio ordinum, et privatis eorum officiis et dignitatibus ob inobservantiam interdicti appositae civitati Mediolanen. pro qua iustificarunt, non intercessisse dolum, exnunc removeatur suspensio a divinis, et tempore celebrationis proximi capituli

iidem rehabilitentur ad vocem activam et passivam, et ad alia officia et dignitates; ita tamen ut D. Iulius in dicto capitulo eligi non possit generalis, neque per quinquennium abbas in monasteriis civitatis Mediolanensis, et D. Benedictus pariter per quinquennium nequeat obtinere munia et officia publica in dict. monasteriis. Sac. Congreg. Immun., in Mediolanen., 7 Ianuar. 1633, in Ponentiis archivii Vaticani.

- 50 Episcopus debet tueri regulares contra violatores immunitatis et libertatis ecclesiasticae. Sac. Congr. Imm., in Aquen., 5 Febr. 1695, lib. 1 Decr. Vallem., p. 170; in Cremonen., 11 Ianuar., pag. 166. Item 11 Iun. 1695, pag. 194, et 20 Aug., pag. 210; in Casalen., 25 Sept. 1700, lib. 2 Decr. Vall., pag. 315; in Nullius Guastallae, 17 Febr. 1693; in Regien., 17 Mart. 1694, lib. 1 Decr. Vallem., p. 142.
- 51 Insuper Episcopus Cremonen. ex commissione Sac. Cong. procedit etiam ad interdictum locale contra communitatem laicalem praetendentem exigere collectas a regularibus. Sacra Congreg. Immun., in Cremon., 19 Iul. 1695, lib. 1 Decr. Vall., p. 202.
- 52 Episcopus non potest concedere facultatem examinandi regulares. Sac. Cong. Immun., in Hyeracen., 3 Apr. 1632, lib. 2 Decret. Paul., p. 121.
- 53 Nec cogere FF. Cappuccinos ad faciendam recognitionem personae delinquentis. Sac. Cong. Immun., in Neritonen., 13 Aug. 1629, lib. 1 Decr. Paul., p. 1.
- 54 Verum ex commissione Sacrae Cong. potest examinare regulares. Sac. Congr. Immun., in Feretrana, 12 Iul. 1689, lib. Decret. Martelli, p. 492; in Faneñ., 30 Iul. seu 1 Aug. 1691, d. lib. p. 747.
- 55 Iussu Sanctissimi praecipitur, ut regularis, qui ab Episcopo iuxta facultates Sacrae Congregationis extractus fuerat a loco immuni ob vitam dissolutam cum meretricibus, et ob alia scandala, consignetur libere superioribus religionis cum facultate illum retinendi in carceribus eorum arbitrio per tres menses ad correctionem. Sacra Congregatio Immunitat., in Nolana, 5 Aprilis 1661, lib. Decret. Rocci, p. 329.
- 56 Imo Archiepiscopus Mediolanen. etiam auctoritate Sac. Congr. procedit contra abbatem et religiosos, et alios ob recursum ad forum laicale contra collegiales Collegii Borromaei. Sacra Congr. Imm., in Papien., 7 Sept. 1668, lib. Decr. Mart., p. 344.
- 57 Iniungitur Episcopo, ut reintegret guardanium ad confessiones, et ad alia, in quibus illum suspendit ob gesta contra Episcopum in defensam immunitatis et libertatis ecclesiasticae. Sacra Cong. Imm., in Collen., 13 Iul. 1631, lib. 2 Decr. Paul., p. 83.

Episcopus non incurrit in excommunicatione 58 nem per hoc, quod fecerit carcerare regularem praetensum reum copulae carnalis in proprio conventu subiecto iurisdictioni eiusdem Episcopi, uti comprehenso in decreto *Ut in parvis* S. M. Innoc. X et ducere ad carceres episcopales. Sacra Congr. Immunit., in una Montis Alti, 19 April. 1701, lib. 3 Decret. Vallem., p. 347.

Religiosus apostata sola Episcopi auctoritate 59 extractus e conventu restituatur eidem conventui, deinde extrahatur ad formam bullae, et retineatur in suis carceribus ad correctionem nomine Sacrae Congr. Sacra Cong. Imm., in Brundusina, 24 Aug. 1694, lib. 1 Decr. Vallem., p. 141.

Idem gaudet immunitate, sed retineatur ad 60 dispositionem Sacrae Congr. Episcop. et Regular., apud quam fiat recursus. Sacra Congregat. Immun., in eadem 1 Mart. 1695, d. lib. p. 174.

In causa fratris N. ordinis Praedicatorum 61 iniungitur Episcopo, ut illum consignet suis superioribus, quibus iniungat, ut charitative tractent ad correctionem tantum, et non ad punitionem, et invigilet, ut ita exsequantur. Sac. Congr. Immun., in Regien., 12 Iul. 1689, lib. Decr. Mart., p. 494.

In causa homicidii, de quo indicia sunt con- 62 tra religiosum, qui etiam in conventum transtulit diversas res occisi ereptas, Sanctissimus tribuit Episcopo Narnien. facultatem procedendi ad carcerationem d. religiosi etiam in quocunque loco immuni, cum facultate perquirendi res ablatas in locis immunibus. S. Congr. Imm., in Narnien., 2 Dec. 1693, lib. 1 Decr., Vall., p. 91.

Deinde Sanctissimus praecepit eidem Episco- 63 po, ut consignet curiae laicali reos, et acta, resque extractas a locis immunibus, atque praefatum religiosum carceratum. Sac. Congr. Immun., in eadem 6 et 9 Decembris d. anni, et lib. p. 92.

In causa Palatini Vilnen. Episcopus subdit 64 interdicto et censuris quosdam regulares ob contumaciam, non solum erga Episcopum, sed etiam erga mandata Sanctissimi. Sacra Congregat. Immun., in Vilnen., 16 Novembris 1694, d. lib. pag. 158. At in Regesto litter. legitur die 27 Nov., in eodem 2 Iul. 1695, d. lib. p. 199.

In causa homicidii P. guardiani N. datur Epi- 65 scopo facultas extrahendi e locis immunibus reos eiusdem delicti ad requisitionem commissarii laicalis, cum debita tamen decentia et interventu personae eccles. Sac. Congr. Imm., in Savohen., 8 Ian. 1695, lib. 1 Decret. Vallem., p. 165.

Religiosus invite directus a suis superioribus 66 ad alium conventum, ob idque confugiens ad ecclesiam, iussu Sacrae Congr. extrahitur per

- Episcopum, servata forma, et consignatur suis superioribus, cum cautione, ne illum puniant ob dictum confugium. Sac. Congr. Immun., in Aversana, 26 Ianuar. 1695, d. lib., p. 169.
- 67 Deinde habita informatione Episcopi super extractione religiosi ab ecclesia, qui subinde consignatus suis superioribus, ab iis coniectus fuit in carcerem, iniungitur Episcopo, ut faciat illum restitui ecclesiae. Sacra Cong. Imm., in Neapolitana, 19 Aprilis dicti anni, et lib., p. 184.
- 68 Episcopus mandet restitui belluam executam a ministro laicali, quae inserviebat monachis N. praevia obligatione ab iisdem facienda de stando iuri, et iudicatum solvendo. Sacra Congr. Imm., in Narnien., 30 Mart. d. anni et lib., p. 180.
- 69 Praevia restitutione vel deposito summae impensae in reaedificatione muri et obligatione de stando iuri et parendo mandatis Sac. Congregationis super aliis praetensionibus canonicis, Episcopus absolvit nonnullos religiosos. Sacra Congr. Imm., in Baren., 2 Iul. d. anni, p. 197.
- 70 Nuntio Apostolico iniungitur, ut assistat abbati generali Montis Virginis, eiusque consanguineis, ne vexentur a ministris regiis. Sacra Congregat. Immun., in Nullius Montis Virginis, 9 Novembr. 1603, lib. 1 Decr. Vallem., pag. 85.
- 71 Item, ut tueatur priorem et monachos Camaldulenses. Sac. Congr. Imm., in Beneventana, 6 Mart. 1694, d. lib., p. 507.
- 72 In causa eiusdem regularis extracti a loco immuni de mandato S. Congr. et coniecti in carceres nuntiaturae. Sacra Congr. Episcop. et Regul. mense Aug. 1683, dedit Nuntio facultatem procedendi usque ad sententiam exclusive, frustra praetendentibus regularibus procedere contra supradictum in vim privilegiorum suae religionis; postea Sacra Congr. Immun. decernit, ut, retento in carceribus reo, procedat tribunal nuntiaturae ad impinguationem processuum, quatenus opus sit, deinde, iis legitimatis, assignet defensiones, et transmittat. Sacra Congreg. Immun., in Capuana seu Neapolitana, 12 Iul. 1689, lib. Decr. Mart., p. 491.
- 73 Praeterea, quatenus idem regularis pertinaciter respondere nolit sub praetextu, quod fuerit extractus ab ecclesia, datur Nuntio facultas illum torquendi solum pro habenda responsione, non vero pro habenda confessione delictorum. Sac. Congr. Imm., ib.
- 74 Deinde Sacra Congr. sic decrevit cum eminent. protectore, ut detrudatur in carcerem formalem alicuius monasterii suae religionis ad correctionem per triennium, et ultra, arbitrio eiusdem eminent. Sacra Congr. Immun., in eadem, 16 Ian. 1691, lib. 1 Decr. Martelli, p. 717.
- Et cum supplicaret sibi commutari carcerem religionis in aliqua alia religione, vel in carceribus quibuscunque ecclesiasticis sub praetextu timoris contra propriam vitam. Sacra Congregat. respondit: *In decisis, et amplius non proponatur.* In eadem, 31 Iul. d. anni et lib., p. 747.
- Tandem ad preces eius matris decrepitae, 76 eiusdem ope indigentis, et habita attestatione correligiosorum super illius emendatione. Sac. Congr. rescripsit: *Pro gratia eminent. protectori.* In eadem, 23 Sept. 1692, lib. Decret. Grimaldi, p. 197.
- Sacra Congr. praecipit Nuntio, ut quatenus 77 non adsit alia causa, mandet excarcerari quosdam religiosos detentos in carceribus nuntiaturae ob recursum ad iudices laicos contra N. canonicum, et ob destructionem muri ad eundem pertinentis. Sacra Congreg. Immun., in Baren., 9 Febr. 1694, lib. 1 Decret. Vallem., p. 104 et seq.
- Item, ut procedat contra superiores congregationis, non obstante illorum appellatione ad Sanctissimum pro liberatione N. canonici suae congregationis iussu suorum superiorum carcerati per manus laicorum in coemeterio cathedralis. Sac. Congreg. Immun., in Vilnen., 11 Ian. 1695, d. lib., p. 167.
- A Sanctissimo, ex voto Sacrae Congr., de 79 nuo conceditur D. Nuntio facultas prorogandi iurisdictionem usque ad sententiam inclusive iudicis eccles. ab eodem Nuntio pro fabricando processu iam deputati ex speciali Sanctissimi facultate contra regularem praetensum reum criminis laesae maiestatis, et veneficii, et cum reus gauderet immunitate, Sanctissimus pro hac vice derogavit bullae Greg. XIV, attentis circumstantiis facti. Sac. Congreg. Immun., in Neapolitana, 7 Sept. 1734, lib. 2 Decr. Paul., p. 199.
- Nuntius de ordine Sacrae Congr. declarat 80 provincialem N. incurrisse in excommunicationem bullae Coenae ob delictum contra libertatem ecclesiasticam. Sac. Congr. Immun., in Ulyssiponen., 31 Iul. seu 1 Augusti 1691, lib. Decr. Martelli, p. 752.
- Item superiores Vilnen. contumaces privat 81 officiis, et declarat inhabiles ad alia in posterum obtinenda, et privat etiam voce activa et passiva, nisi intra brevem terminum paruerint circa censuras et interdicta. Sacra Cong. Imm., in Vilnen., 16 Nov. 1694, lib. 1 Decr. Vall., p. 158.
- Nuntio iniungitur, ut mandet charitative tra- 82 ctari religiosum ferris et compedibus detentum in carceribus nuntiaturae extractum ab ecclesia ob homicidium commissum. Sac. Cong. Imm., in Neapolit., 22 Nov. 1704, lib. 3 Decr. Vall., p. 629.
- Datur Nuntio facultas absolvendi regulares 83 a censuris iuxta decretum in Toletana, 16 Ia-

nuar. 1681. S. Cong. Immun., in Ulyssiponen., 16 Nov. 1688, lib. Decr. Mart., p. 373 et seq.

84 Item datur facultas eosdem dispensandi ab irregularitate, praevia tamen eorum supplicatione eidem Nuntio, et renuntiatione recursibus habitis ad tribunal laicum facienda per actum publicum registrandum in actis nuntiaturae. Sac. Congr. Imm., ib.

85 Nuntio Hispano datur facultas absolvendi abbatissam, aliasque personas excommunicatas, ob complicitatem carcerationis ministrorum nuntiaturae. Sac. Congr. Immunit., in

Toletana, 19 Febr. 1604, lib. 3 Decr. Vallem., p. 599.

Eidem datur facultas absolvendi clericos regulares ministros infirmorum provinciae Hispaniarum ob recursum ad potestatem laicam, etiam privatim, cum facultate subdelegandi, praevia tamen obligatione de se abstinendo a similibus. Sacra Congr. Immun., in Toletana, 17 Mart. 1704, d. lib., p. 565.

Alia ad rem; vide verb. *Immunitas*, art. 1, 87 a n. 133 ad 137, et verb. *Regulares*, art. 1, a n. 89 ad 110.

REGULAE CANCELLARIAE

Vide verb. *BENEFICIA*, art. 9 et 10 per tot.

REGULAE IURIS CANONICI

Afferuntur regulae iuris canonici tenoris sequentis.

In 5 Decretalium.

Capitulum primum.

Non potest brevius summari. Io. Chrysostomus.

1. Omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur.

Capitulum secundum.

Dubia in meliorem partem interpretari debent. Beda in homiliis.

2. *Estote misericordes*, etc. Hoc loco nihil aliud nobis praecipi aestimo, nisi ut ea facta, quae, dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur; quod enim scriptum est: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*; de manifestis dictum est, quae non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemiae, furta, ebrietates, et similia, de quibus nobis permittitur iudicare.

Capitulum tertium.

Propter scandalum evitandum veritas non est omittenda. Idem.

3. *Qui scandalizaverit*, etc. Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquitur.

Capitulum quartum.

Propter necessitatem illicitum efficitur licitum. Idem.

4. Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. Nam et Sabbatum custodiri praecceptum est: Machabaei tamen sine culpa sua in Sabbato pugnant, et sic hodie si quis ieiunium fregerit aegrotus, reus voti non habetur.

Capitulum quintum.

Illicite factum obligationem non inducit. Gregor. VII.

5. Quod latenter, aut per vim, vel alias il-

licite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

Capitulum sextum.

Tormenta, indicia non praecedentibus, inferenda non sunt. Idem Variensi Episcopo.

6. Cum in contemplatione, et infra. In ipso causae initio non est a quaestionibus inchoandum.

Capitulum septimum.

Sacrilegus est offendens rem vel personam ecclesiasticam. Stephanus Papa.

7. Quae multoties; et infra: Quidquid in sacratis Deo rebus et Episcopis iniuste agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt, et a quoquam violari non debent.

Capitulum octavum.

Qui facit aliter quam debet, facere non dicitur. Augustinus.

8. Qui ex timore facit praeceptum, aliter, quam debeat facit, et ideo non facit.

Capitulum nonum.

Committens unum peccatum reus est omnium quoad vitam aeternam. Idem, lib. de Poenit.

9. Defleat peccator, quia offendens in uno factus est omnium reus.

Capitulum decimum.

Ignorantia non excusat praelatum in peccatis subditorum b. D. quoad mysticum et moralem intellectum. Gregorius in Regesto.

10. Quamvis causae, et infra: Non potest esse pastoris excusatio, si lupo oves comedit, et pastor nescit.

Capitulum undecimum.

Pro spiritualibus homagium non praestatur. Lucius III.

11. Indignum est, et a Romanae Ecclesiae consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

in 6 Decretalium.

Bonifacius VIII.

1. Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri. Idem.
2. Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit. Idem.
3. Sine possessione praescriptio non procedit. Idem.
4. Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum. Idem.
5. Peccati venia non datur nisi correcto. Idem.
6. Nemo potest ad impossibile obligari. Idem.
7. Privilegium personam sequitur: extinguitur cum persona. Idem.
8. Semel malus semper praesumitur malus. Idem.
9. Datum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum. Idem.
10. Ratihabitionem retrahere, et mandato non est dubium comparari. Idem.
11. Cum sunt partium iura obscura, reo favendum est potius quam actori. Idem.
12. In iudiciis non est acceptio personarum habenda. Idem.
13. Ignorantia facti, non iuris excusat. Idem.
14. Cum quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiae causam censetur habere. Idem.
15. Odia restringi, favores convenit ampliari. Idem.
16. Decet concessum a principe beneficium esse mansurum. Idem.
17. Indultum a iure beneficium non est alicui auferendum. Idem.
18. Non confirmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit. Idem.
19. Non est siue culpa, qui rei, quae ad eum non pertinet, se immiscet. Idem.
20. Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur. Idem.
21. Quod semel placuit, amplius displicere non potest. Idem.
22. Non debet aliquis alterius odio praegravari. Idem.
23. Sine culpa (nisi subsit causa) non est aliquis puniendus. Idem.
24. Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse. Idem.
25. Mora sua cuilibet est nociva.
26. Ea, quae fiunt a iudice, si ad eius non spectant officium, viribus non subsistunt. Idem.
27. Scienti et consentienti non fit iniuria neque dolus.
28. Quae a iure communi exhorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda. Idem.
29. Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari. Idem.
30. In obscuris minimum est sequendum. Idem.
31. Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet. Idem.
32. Non licet actori, quod reo licitum non existit. Idem.
33. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum. Idem.
34. Generi per speciem derogatur. Idem.
35. Plus semper in se continet, quod est minus. Idem.
36. Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere. Idem.
37. Utile non debet per inutile vitiari. Idem.
38. Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus existit impugnare. Idem.
39. Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quae sequuntur ex illo. Idem.
40. Pluralis locutio duorum numero est contenta. Idem.
41. Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat quod per eum fuerat faciendum. Idem.
42. Accessorium naturam sequi congruit principalis. Idem.
43. Qui tacet, consentire videtur. Idem.
44. Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur. Idem.
45. Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit. Idem.
46. Is, qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, uti debebit. Idem.
47. Praesumitur ignorantia, ubi scientia non probatur. Idem.
48. Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura. Idem.
49. In poenis benignior est interpretatio facienda. Idem.
50. Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem. Idem.
51. Semel Deo dicatum non est ad usus humanos alterius transferendum. Idem.
52. Non praestat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum. Idem.
53. Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus. Idem.
54. Qui prior est tempore, prior est iure. Idem.
55. Qui sentit onus, sentire debet commodum, et e contra. Idem.
56. In re communi potior est conditio possidentis. Idem.
57. Contra eum, qui legem dicere potuit, apertius est interpretatio facienda. Idem.
58. Non est obligatorium contra bonos mores praestitum iuramentum. Idem.
59. Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem. Idem.

60. Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri. Idem.

61. Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. Idem.

62. Nullus ex consilio (dummodo fraudulentum non fuerit) obligatur. Idem.

63. Exceptionem obliiciens non videtur de intentione adversarii confiteri. Idem.

64. Quae contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi. Idem.

65. In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis. Idem.

66. Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quomiuus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset. Idem.

67. Quod alicui suo non licet, nomine nec alieno licebit. Idem.

68. Potest quis per alium quod potest facere per se ipsum. Idem.

69. In malis promissis fidem non expedit observari. Idem.

70. In alternativis debitoris est electio, et sufficit alterum adimpleri. Idem.

71. Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum magis admittendus. Idem.

72. Qui facit per alium, est perinde ac faciat per se ipsum. Idem.

73. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari. Idem.

74. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet aliis in exemplum. Idem.

75. Frustra sibi fidem quis postulat ab eo

servari, cui fidem a se praestitam servare recusat. Idem.

76. Delictum personae non debet in detrimentum Ecclesiae redundare. Idem.

77. Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore. Idem.

78. In argumentum trahi nequeunt, quae propter necessitatem aliquando sunt concessa. Idem.

79. Nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur. Idem.

80. In toto partem non est dubium contineri. Idem.

81. In generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus. Idem.

82. Qui contra iura mercatur, bonam fidem praesumitur non habere. Idem.

83. Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur. Idem.

84. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti. Idem.

85. Contractus ex conventionem legum accipere dignoscuntur. Idem.

86. Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare. Idem.

87. Infamibus portae non pateant dignitatum. Idem.

88. Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legem nititur voluntatem. Idem.

Data Romae apud S. Petrum quinto Nonas Mart., pontificatus nostri anno quarto.

Alia, vide in additionibus ad hunc art.

REGULAE IURIS CIVILIS

1. Paulus, lib. 16 ad Plautium.

Regula est, quae rem, quae est, breviter enarrat: Non ut ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est, regula fiat. Per regulam igitur brevis rerum narratio traditur, et, ut ait Sabinus, quasi causae coniectio est, quae simul cum in aliquo vitiata est, perdit officium suum.

2. Ulpianus, lib. 1 ad Sabinum.

Feminae ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotae sunt, et ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere.

3. Ibidem, lib. 3 ad Sabinum.

Eius est non nolle, qui potest velle.

4. Idem, lib. 6 ad Sabinum.

Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini.

5. Paulus, lib. 2 ad Sabinum.

In negotiis contrahendis alia causa habita est furiosorum, alia eorum, qui fari possunt, quamvis actum rei non intellerent; nam fu-

riosus nullum negotium contrahere potest: pupillus omnia, tutore auctore, agere potest.

6. Ulpianus, lib. 7 ad Sabinum.

Non vult haeres esse, qui ad alium transferre voluit haereditatem.

7. Pomponius, lib. 3 ad Sabinum.

Ius nostrum non patitur, eundem in paganis, et testato et intestato decessisse, earumque rerum naturaliter inter se pugna est (testatus et intestatus).

8. Idem, lib. 4 ad Sabinum.

Iura sanguinis nullo iure civili dirimi possunt.

9. Ulpianus, lib. 15 ad Sabinum.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

10. Paulus, lib. 3 ad Sabinum.

Secundum naturam est commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda.

11. Pomponius, lib. 5 ad Sabinum.

Id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

12. Paulus, lib. 3 ad Sabinum.

In testamenlis plenius voluntates testantium interpretantur.

13. Ulpianus, lib. 10 ad Sabinum.

Non videtur cepisse, qui per exceptionem (a petitione) remouetur.

14. Pomponius, lib. 5 ad Sabinum.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur.

15. Paulus, lib. 4 ad Sabinum.

Is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

16. Ulpianus, lib. 21 ad Sabinum.

Imaginaria venditio non est pretio accedente.

17. Idem, lib. 23 ad Sabinum.

Cum tempus in testamento adiicitur, credendum est pro haerede adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris; sicuti in stipulationibus promissoris gratia tempus adiicitur.

18. Pomponius, lib. 6 ad Sabinum.

Quae legata, mortuis nobis, ad haereditatem nostram transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu acquirimus, aliter atque quod stipulati sumus: nam et sub conditione stipulantes, omnimodo eis acquirimus; etiamsi liberatis nobis potestate domini conditio existat.

Paulus.

Si filiusfamilias sub conditione stipulatus, emancipatus fuerit, deinde exstiterit conditio, patri actio competit, quia in stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.

19. Ulpianus, lib. 24 ad Sabinum.

Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius, haeredi autem hoc imputari non potest, cum non sponte cum legatariis contrahit. § 1. Non solet exceptio doli nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

20. Pomponius, lib. 7 ad Sabinum.

Quoties dubia interpretatio libertatis est secundum libertatem respondendum erit.

21. Ulpianus, lib. 26 ad Sabinum.

Non debet cui plus licet, quod minus est, non licere.

22. Idem, lib. 28 ad Sabinum.

In personam servilem nulla cadit obligatio. § 1. Generaliter probandum est, ubicunque in bonae fidei iudiciis confertur in arbitrium domini vel procuratoris eius conditio, pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.

23. Idem, lib. 29 ad Sabinum.

Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt, quidam et dolum, et culpam: dolum tantum, depositum, precarium; dolum et culpam, mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum: item dotis datio, tutelae, negotia gesta (in his quidem et diligentia requiritur): societas et rerum communio, et dolum, et culpam recipit; sed haec

ita, nisi si quid nominatim convenit, vel plus, vel minus, in singulis contractibus: nam hoc servabitur, quod initio convenit; legem enim contractus dedit, excepto eo, quod Celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus praestetur: hoc enim bonae fidei iudicio contrarium est, et ita utimur. Animalium vero casus, mortes, quaeque sine culpa accidunt, fugae servorum, qui custodiri non solent, rapinae, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus praedonum a nullo praestantur.

24. Paulus, lib. 5 ad Sabinum.

Quatenus cuiusque intersit, in facto, non in iure consistit.

25. Pomponius, lib. 11 ad Sabinum.

Plus cautionis in re est, quam in persona.

26. Ulpianus, lib. 20 ad Sabinum.

Qui potest invitis alienare, multo magis et ignorantibus et absentibus potest.

27. Pomponius, lib. 16 ad Sabinum.

Neque ex praetorio, nec ex solemnibus iure, privatorum conventionibus quidquam immutandum est; quamvis obligationum causae pactione possint immutari et ipso iure, et per pacti conventi exceptionem: quia actionum modus vel lege vel per praetorem introductus, privatorum pactionibus non infirmatur; nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos convenit.

28. Ulpianus, lib. 36 ad Sabinum.

Divus Pius rescripsit, eos, qui ex liberalitate conveniuntur, in id, quod facere possunt, condemnandos.

29. Paulus, lib. 8 ad Sabinum.

Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.

30. Ulpianus, lib. 36 ad Sabinum.

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

31. Idem, lib. 42 ad Sabinum.

Verum est, neque pacta, neque stipulationes factum posse tollere: quod enim impossibile est, neque pacto, neque stipulatione potest comprehendi, ut utilem actionem, aut factum efficere possit.

32. Idem, lib. 43 ad Sabinum.

Quod attinet ad ius civile, servi pro nullis habentur; non tamen et iure naturali, quia quod ad ius naturale attinet, omnes aequales sunt.

33. Pomponius, lib. 22 ad Sabinum.

In eo, quod vel is, qui petit, vel is, a quo petitur, lucri facturus est, durior causa est petitoris.

34. Ulpianus, lib. 45 ad Sabinum.

Semper in stipulationibus, et in caeteris contractibus id sequimur, quod actum est: aut si non appareat, quid actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque regionis mos appareat, quia varius

fuit? ad id quod minimum est, redigenda summa est.

35. Idem, lib. 48 ad Sabinum.

Nihil tam naturale est quam eo genere quidque dissolvere, quo colligatum est; ideo verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur.

36. Pomponius, lib. 27 ad Sabinum.

Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti.

37. Ulpianus, lib. 51 ad Sabinum.

Nemo, qui condemnare potest, absolvere non potest.

38. Pomponius, lib. 29 ad Sabinum.

Sicuti poena ex delicto defuncti haeres teneri non debet; ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum pervenisset.

39. Idem, lib. 32 ad Sabinum.

In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora est, quominus fiat.

40. Idem, lib. 34 ad Sabinum.

Furiosi, vel eius, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.

41. Ulpianus, lib. 26 ad Edictum.

Non debet actori licere, quod reo non permittitur, § 1. In re obscura melius est favere repetitioni quam adventitio lucro.

42. Caius, lib. 9 ad Edictum provinc.

Qui in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantiae, an id, quod peteretur, deberetur. Fideiussores quoque non minus quam haeredes, iustam ignorantiam possunt allegare. Haec ita de haerede dicta sunt, si cum eo agatur: non etiam, si agat: nam plane qui agit certus esse debet, cum sit in potestate eius quando velit, experiri: et ante debet rem diligenter explorare, et tunc ad agendum procedere.

43. Ulpianus, lib. 20 ad Edictum.

Nemo ex iis, qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impediatur. § 1. Quotiens concurrunt plures actiones eiusdem rei nomine, una tantum quis experiri debet.

44. Idem, lib. 29 ad Edictum.

Totiens in haeredem damus actionem de eo, quod ad eum pervenit, quotiens ex dolo defuncti convenitur, non quotiens ex suo.

45. Idem, lib. 30 ad Edictum.

Neque pignus, neque depositum, neque precarium, neque emptio, neque locatio rei suae consistere potest. § 1. Privatorum conventio iuri publico non derogat.

46. Caius, lib. 10 ad Edictum provinc.

Quod a quoquam poenae nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

47. Ulpianus, lib. 30 ad Edictum.

Consilii non fraudulentum nulla obligatio est; caeterum si dolus et calliditas intercessit, de dolo actio competit. § 1. Socii mei socius, meus socius non est.

48. Paulus, lib. 35 ad Edictum.

Quidquid (in) calore iracundiae vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuit iudicium animi fuisse: id eoque brevi reversa uxor, nec divertisse videtur.

49. Ulpianus, lib. 35 ad Edictum.

Alterius circumventio alii non praebet actionem.

50. Paulus, lib. 39 ad Edictum.

Culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest.

51. Caius, lib. 15 ad Edictum provinc.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est aliis restituere.

52. Ulpianus, lib. 44 ad Edictum.

Non defendere videtur, non tantum qui latitat, sed et is, qui praesens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

53. Paulus, lib. 42 ad Edictum.

Cuius per errorem dati repetitio est, eius consulto dati donatio est.

54. Ulpianus, lib. 46 ad Edictum.

Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.

55. Caius, lib. 2 de Testamentis ad Edictum Urbicum.

Nullus videtur dolo facere, qui iure suo utitur.

56. Idem, lib. 3 de Legatis ad Edictum Urbicum.

Semper in dubiis benigniora praeferenda sunt.

57. Idem, lib. 18

ad Edictum provinciale.

Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.

58. Ulpianus, lib. 2 Disputationum.

Ex poenalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari.

59. Idem, lib. 3 Disputationum.

Haeredem eiusdem potestatis, iurisque esse, cuius fuit defunctus constat.

60. Idem, lib. 10 Disputationum.

Semper, qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur. Sed et si quis ratum habuerit, quod gestum est, obstringitur mandati actione.

61. Idem, lib. 3 Opinion.

Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri, in quo ius non habet.

62. Iulianus, lib. 6 Digestorum.

Haereditas nihil aliud est, quam successio in universum ius, quod defunctus habuerit.

63. Idem, lib. 17 Digestorum.

Qui sine dolo malo ad iudicium provocat non videtur moram facere.

64. Idem, lib. 29 Digestorum.

Ea, quae raro accidunt, non temere (in) agendis negotiis computantur.

65. Idem, lib. 54 Digestorum.

Ea est natura cavillationis, quam Graeci σόφισμα appellant, ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputatio ad ea, quae evidenter falsa sunt, perducatur.

66. Idem, lib. 60 Digestorum.

Marcellus ait: Desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab aequitate naturali abhorrentem.

67. Idem, lib. 87 Digestorum.

Quotiens idem sermo duas sententias exprimit; ea potissimum excipitur, quae rei gerendae aptior est.

68. Paulus, lib. sing. de dotis repet.

In omnibus causis id observatur, ut, ubi personae conditio locum facit beneficio, ibi, deficiente ea, beneficium quoque deficiat; ubi vero genus actionis id desiderat, ibi, ad quemvis persecutio eius devenerit, non deficiat ratio auxilii.

69. Idem, lib. sing. de assign. libert.

Invito beneficium non datur.

70. Ulpianus, lib. 1 de officio procons.

Nemo potest gladii potestatem sibi datam, vel cuiusvis alterius coercitionis, ad alium transferre.

71. Idem, lib. 2 de officio procons.

Omnia quaecunque causae cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.

72. Iavolenus, lib. 3 ex poster. Lab.

Fructus rei est vel pignori dare licere.

73. Quintus Mucius Scaevola, lib. singul.

ὁζών.

Quo tutela redit, eo haereditas pervenit, nisi cum feminae haeredes intercedunt. § 1. Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis haeredibus, cum moritur, habuit, habiturusve esset, si vixisset. § 2. Vi factum id videtur esse, quod quis, cum prohiberetur, fecit: clam, quod quisque, cum controversiam haberet, habiturumve se putaret, fecit. § 3. Quae in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent. § 4. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam alteri cavere potest.

74. Papinianus, lib. 1 Quaest.

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

75. Idem, lib. 3 Quaestionum.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

76. Idem, lib. 24 Quaestionum.

In totum omnia, quae animi destinatione agenda sunt, nonnisi vera et certa scientia perfici possunt.

77. Idem, lib. 28 Quaestionum.

Actus legitimi, qui recipiunt diem vel conditionem, veluti mancipatio, acceptilatio, haereditatis additio, servi optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem: nonnunquam tamen actus supra-

scripti tacite recipiunt, quae aperte comprehensa vitium afferunt: nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio exstiterit: quae si verbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum.

78. Idem, lib. 31 Quaestionum.

Generaliter cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non potuerit, considerandum est.

79. Idem, lib. 32 Quaestionum.

Fraudis interpretatio semper in iure civili, non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque consideratur.

80. Idem, lib. 33 Quaestionum.

In toto iure generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

81. Idem, lib. 3 Responsorum.

Quae dubitationis tollendae causa contractibus inseruntur, ius commune non laedunt.

82. Idem, lib. 9 Responsorum.

Donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur.

83. Idem, lib. 2 Definitionum.

Non videntur rem amittere, quibus propria non fuit.

84. Paulus, lib. 3 Quaestionum.

Cum amplius solutum est, quam debebatur, cuius pars non invenitur, quae repeti possit, totum esse indebitum intelligitur, manente pristina obligatione. § 1. Is natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.

85. Idem, lib. 6 Quaestionum.

In ambiguis pro dotibus respondere melius est. § 1. Non est novum, ut quae semel utiliter constituta sunt, durent; licet ille casus exstiterit, a quo initium capere non potuerunt. § 2. Quotiens aequitatem desiderii naturalis ratio aut dubitatio iuris moratur, iustis decretis res temperanda est.

86. Idem, lib. 7 Quaestionum.

Non solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quam si non essent; sed plerumque melior.

87. Idem, lib. 13 Quaestionum.

Nemo enim in persequendo, deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litem contestatam haeredi quoque prospicitur, et haeres tenetur ex omnibus causis.

88. Scaevola, lib. 5 Quaestionum.

Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

89. Paulus, lib. 10 Quaestionum.

Quandiu possit valere testamentum, tandiu legitimus haeres non admittitur.

90. Idem, lib. 15 Quaestionum.

In omnibus quidem, maxime tamen in iure, aequitas spectanda est.

91. Idem, lib. 17 Quaestionum.

Quotiens duplici iure defertur alicui successio: repudiato novo iure, quod ante defertur, supererit vetus.

92. Scaevola, lib. 5 Responsorum.

Si librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset, nihil nocere, quominus et reus et fideiussor teneantur.

93. Marcianus, lib. 1 Fideicommiss.

Filiisfamilias neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei peculiaris videtur.

94. Ulpianus, lib. 2 Fideicommiss.

Non solent, quae abundant, vitare scripturas.

95. Idem, lib. 6 Fideicommiss.

Nemo dubitat, solvendo videri eum, qui defenditur.

96. Marcianus, lib. 12 Fideicommiss.

In ambiguis orationibus maxime sententia spectanda (est) eius, qui eas protulisset.

97. Hermogenianus,

lib. 3 Iuris Epitomarum.

Ea sola deportationis sententia aufert, quae ad fiscum perveniunt.

98. Idem, lib. 4 iuris Epitomarum.

Quotiens utriusque causa lucri ratio vertitur, is praefendus est, cuius in lucro causa tempore praecedit.

99. Venuleius, lib. 12 Stipulationum.

Non potest improbus videri, qui ignorat, quantum solvere debeat.

100. Caius, lib. 1 Regularum.

Omnia, quae iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

101. Paulus, lib. sing. de cognit.

Ubi lex duorum mensium fecit mentionem, et qui sexagesimo, et primo die venerit, audiendus est; ita enim imperator Antoninus cum divo Patre suo rescripsit.

102. Ulpianus, lib. 1 ad Edictum.

Qui vetante praetore fecit, hic adversum Edictum fecisse proprie dicitur. § 1. Eius est actionem denegare, qui possit et dare.

103. Paulus, lib. 1 ad Edictum.

Nemo de domo sua extrahi debet.

104. Ulpianus, lib. 2 ad Edictum.

Si in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est, praeposenda est causa existimationis. Ubi autem aequiparantur famosa iudicia, et si summam imparem habent, pro paribus accipienda sunt.

105. Paulus, lib. 1 ad Edictum.

Ubicunque causae cognitio est, ibi praetor desideratur.

106. Idem, lib. 2 ad Edictum.

Libertas inestimabilis res est.

107. Caius, lib. 1 ad Edictum provinc.

Cum servo nulla actio est.

108. Paulus, lib. 4 ad Edictum.

Fere in omnibus poenalibus iudiciis, et aetati, et imprudentiae succurritur.

109. Idem, lib. 5 ad Edictum.

Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere (non potest).

110. Idem, lib. 6 ad Edictum.

In eo quod plus sit, semper inest et minus.

§ 1. Nemo alienae rei expromissor idoneus videtur, nisi cum satisfactione. § 2. Pupillus pati posse non intelligitur. § 3. Ubi verba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. § 4. Mulieribus tunc succurrendum est, cum defraudantur, non ut facilius calumnientur.

111. Caius, lib. 2 ad Edictum provinc.

Pupillum, qui proximus pubertati sit, capacem esse, et furandi, et iniuriae faciendae.

§ 1. In haeredom non solent actiones transire, quae poenales sunt ex maleficio, veluti furti, damni, iniuriae, vi bonorum raptorum, iniuriarum.

112. Paulus, lib. 8 ad Edictum.

Nihil interest, ipso iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

113. Caius, lib. 3 ad Edictum provinc.

In toto et pars continetur.

114. Paulus, lib. 9 ad Edictum.

In obscuris inspicere solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.

115. Idem, lib. 10 ad Edictum.

Si quis obligatione liberatus sit, potest videri accepisse. § 1. Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione submoveri.

116. Ulpianus, lib. 2 ad Edictum.

Nihil consensui tam contrarium est, qui et bonae fidei iudicia sustinet, quam vis atque metus: quem comprobare, contra bonos mores est. § 1. Non capitur, qui ius publicum sequitur. § 2. Non videntur, qui errant, consentire.

117. Paulus, lib. 12 ad Edictum.

Praetor bonorum possessorem haeredis loco in omni causa habet.

118. Ulpianus, lib. 12 ad Edictum.

Qui in servitute est, usucapere non potest: nam, cum possideatur, possidere non videtur.

119. Idem, lib. 13 ad Edictum.

Non alienat, qui duntaxat omittit possessionem.

120. Paulus, lib. 12 ad Edictum.

Nemo plus commodi haeredi suo relinquit, quam ipse habuit.

121. Paulus, lib. 13 ad Edictum.

Qui non facit, quod facere debet, videtur facere adversus ea, quia non facit. Et qui facit, quod facere non debet, non videtur facere id, quod facere iussus est.

122. Caius, lib. 5 ad Edictum provinc.

Libertas omnibus rebus favorabilior est.

123. Ulpianus, lib. 14 ad Edictum.

Nemo alieno nomine lege agere potest. § 1. Temporaria permutatio ius provinciae non innovat.

124. Paulus, lib. 16 ad Edictum.

Ubi non voce, sed praesentia opus est, mutus, si intellectum habet, potest videri respondere. Idem in surdo: hic quidem (et) respondere potest. § 1. Furiosus absentis loco est: et ita Pomponius, lib. 1 Epistolarum scribit.

125. Caius, lib. 5 ad Edictum provinc.

Favorabiliores rei potius quam actores habentur.

126. Ulpianus, lib. 15 ad Edictum.

Nemo praedo est, qui pretium numeravit. § 1. Locupletior non est factus, qui libertum acquisierit. § 2. Cum de lucro duorum quaeratur, melior est causa possidentis.

127. Paulus, lib. 20 ad Edictum.

Cum praetor in haeredem dat actionem, quatenus ad eum pervenit, sufficit, si vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti.

128. Idem, lib. 19 ad Edictum.

In pari causa possessor potior haberi debet. § 1. Hi, qui in universum ius succedunt, haeredis loco habentur.

129. Idem, lib. 21 ad Edictum.

Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit. § 1. Cum principalis causa non consistit, ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent.

130. Ulpianus, lib. 18 ad Edictum.

Nunquam actiones, praesertim poenales, de eadem re concurrentes, alia aliam consumit.

131. Paulus, lib. 12 ad Edictum.

Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur; quia pro possessione dolus est.

132. Caius, lib. 7 ad Edictum provinc.

Imperitia culpa adnumeratur.

133. Idem, lib. 8 ad Edictum provinc.

Melior conditio nostra per servos fieri potest, deterior fieri non potest.

134. Ulpianus, lib. 21 ad Edictum.

Non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur a debitore: sed cum quid de bonis deminuitur. § 1. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

135. Idem, lib. 25 ad Edictum.

Ea, quae dari impossibilia sunt, vel quae in rerum natura non sunt, pro non adiectis habentur.

136. Paulus, lib. 18 ad Edictum.

Bona fides tantumdem possidenti praestat quantum veritas, quotiens lex impedimento non est.

137. Ulpianus, lib. 25 ad Edictum.

Qui auctore iudice comparavit, bonae fidei possessor est.

138. Paulus, lib. 27 ad Edictum.

Omnis haereditas, quamvis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur. § 1. Nunquam crescit ex post facto praeteriti delicti aestimatio.

139. Caius, lib. ad Edictum Praet. Urb.

Omnes actiones, quae morte aut tempore pereunt, semel inclusae iudicio salvae permanent. § 1. Non videtur perfecte cuiusque id esse, quod ex casu auferri potest.

140. Ulpianus, lib. 60 ad Edictum.

Absentia eius, qui reipublicae causa abest, neque ei, neque alii damnosa esse debet.

141. Paulus, lib. 54 ad Edictum.

Quod contra rationem iuris receptum est, non est producendum ad consequentia. § 1. Uni duo pro solido haeredes esse non possunt.

142. Idem, lib. 56 ad Edictum.

Qui tacet non utique fatetur; sed tamen verum est, eum non negare.

143. Ulpianus, lib. 62 ad Edictum.

Quod ipsis, qui contraxerunt, obstat; et successoribus eorum obstat.

144. Paulus, lib. 62 ad Edictum.

Non omne, quod licet, honestum est. § 1. In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.

145. Ulpianus, lib. 66 ad Edictum.

Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt ac consentiunt.

146. Paulus, lib. 62 ad Edictum.

Quod quis, dum servus est, egit, proficere, libero facto, non potest.

147. Caius, lib. 24 ad Edictum provinc.

Semper specialia generalibus insunt.

148. Paulus, lib. 16 brevis Edicti.

Cuius effectus omnibus prodest, eius et partes ad omnes pertinent.

149. Ulpianus, lib. 37 ad Edictum.

Ex qua persona quis lucrum capit, eius factum praestare debet.

150. Idem, lib. 68 ad Edictum.

Parem esse conditionem oportet eius, qui quid possideat, vel habeat, atque eius, cuius dolo malo factum sit, quo minus possideret, vel haberet.

151. Paulus, lib. 74 ad Edictum.

Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere ius non habet.

152. Ulpianus, lib. 59 ad Edictum.

Hoc iure utimur, ut quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicae, aut (in vis) privatae crimen incidat. § 1. Deficit, et qui mandat. § 2. In maleficio rati habitio mandato comparatur. § 3. In contractibus, quibus doli praestatio, vel bona fides inest, haeres in solidum tenetur.

153. Paulus, lib. 65 ad Edictum.

Fere quibuscunque modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur; cum quibus modis acquirimus, iisdem in contrarium actis amittimus. Ut igitur nulla possessio acquiri, nisi animo et corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum sit.

154. Ulpianus, lib. 70 ad Edictum.

Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor, et melior habetur possessoris causa, sicut fit, cum de dolo excipitur petitoris, neque enim datur talis replicatio petitoris: *Aut si rei quoque in ea re dolo actum sit.* § 1. Illi debet permitti poenam petere, qui in ipsam non incidit.

155. Paulus, lib. 65 ad Edictum.

Factum cuique suum, non adversario nocere debet. § 1. Non videtur vim facere, qui suo iure utitur, et ordinaria actione experitur. § 2. In poenalibus causis benignius interpretandum est.

156. Ulpianus, lib. 70 ad Edictum.

Invitus nemo (rem) cogitur defendere. § 1. Cui damus actiones, eidem et exceptionem competere multo magis quis dixerit. § 2. Cum quis in alicuius locum successerit, non est aequum, ei nocere hoc, quod adversus eum nocuit; in cuius locum successit. § 3. Plerumque emptoris eadem causa esse debet circa petendum ac defendendum quae fuit actoris. § 4. Quod cuique (pro eo) praestatur, invito non tribuitur.

157. Idem, lib. 71 ad Edictum.

Ad ea, quae non habent atrocitatem facinoris vel sceleris, in his ignoscitur servis, si vel dominis, vel his, qui vice dominorum sunt (veluti tutoribus et curatoribus) obtemperaverint. § 1. Semper qui dolo fecit, quominus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet. § 2. In contractibus successores ex dolo eorum (quibus) successerunt, non tantum in id, quod pervenit, verum etiam in solidum tenentur, hoc est unusquisque pro ea parte, qua haeres est.

158. Caius, lib. 26 ad Edict. prov.

Creditor, qui permittit rem venire, pignus dimittit.

159. Paulus, lib. 7 ad Edictum.

Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem potest et nostrum esse.

160. Ulpianus, lib. 76 ad Edictum.

Aliud est vendere, aliud vendenti consentire. § 1. Refertur ad universos, quod publice fit per maiorem partem. § 2. Absurdum est, plus iuris habere (eum) cui legatus sit fundus, quam haeredem, aut ipsum testatorem, si viveret.

161. Idem, lib. 77 ad Edictum.

In iure civili receptum est, quotiens per eum, cuius interest, conditionem non impleri, fiat quominus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset, quod ad libertatem, et legata, et ad haeredum institutiones producit, quibus exemplis stipulationes quoque committuntur, cum per promissorem factum esset, quo minus stipulator conditioni pareret.

162. Paulus, lib. 70 ad Edictum.

Quae propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.

163. Ulpianus, lib. 55 ad Edictum.

Cuius est donandi, eidem et vendendi, et concedendi ius est.

164. Paulus, lib. 5 ad Edictum.

Poenalia iudicia semel accepta in haeredes transmitti possunt.

165. Ulpianus, lib. 55 ad Edictum.

Cum quis possit alienare, poterit et consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec si donationis causa consenserit, ratam eius voluntatem habendam.

166. Paulus, lib. 48 ad Edictum.

Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.

167. Idem, lib. 49 ad Edictum.

Non videntur data, quae eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt. § 1. Qui iussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere necesse habet.

168. Idem, lib. 1 ad Plautium.

Rapienda occasio est, quae praebet benignius responsum. § 1. Quod factum est, cum in obscuro sit, ex affectione cuiusque capit interpretationem.

169. Idem, lib. 2 ad Plautium.

Is damnum dat, qui iubet dare; eius vero nulla culpa est, cui parere necesse sit. § 1. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.

170. Idem, lib. 3 ad Plautium.

Factum a iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non est.

171. Idem, lib. 4 ad Plautium.

Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio, quod praestiterit.

172. Idem, lib. 5 ad Plautium.

In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est. § 1. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salva actori sit.

173. Idem, lib. 6 ad Plautium.

In condemnatione personarum, quae in id, quod facere possunt, damnantur, non totum, quod habent, extorquendum est, sed et ipsarum ratio habenda est, ne egeant. § 1. Cum verbum *restituas* in lege invenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi. § 2. Unicuique sua mora nocet: quod et in duobus reis promittendi observatur. § 3. Dolo facit, qui petit, quod redditurus est.

174. Qui potest facere, ut possit conditioni parere, iam posse videtur. § 1. Quod quis, si velit, habere non potest, id repudiare non potest.

175. Idem, lib. 11 ad Plautium.

In his, quae officium per liberas fieri personas leges desiderant, servus intervenire non

potest. § 1. Non debeo melioris conditionis esse, quam auctor meus, a quo ius in me transit.

176. Idem, lib. 13 ad Plautium.

Non est singulis concedendum, quod per magistratum publice possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi. § 1. Infinita aestimatio est libertatis et necessitudinis.

177. Idem, lib. 14 ad Plautium.

Qui in ius dominiumve alterius succedit, iure eius uti debet. § 1. Nemo videtur dolo exsequi, qui ignorat causam, cur non debeat petere.

178. Idem, lib. 15 ad Plautium.

Cum principalis causa non consistat, plerumque ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent.

179. Idem, lib. 16 ad Plautium.

In obscura voluntate manumittentis favendum est libertati.

180. Idem, lib. 17 ad Plautium.

Quod iussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.

181. Idem, lib. 1 ad Vitellium.

Si nemo subiit haereditatem, omnis vis testamenti solvitur.

182. Idem, lib. 3 ad Vitellium.

Quod nullius esse potest, id ut alicuius fieret, nulla obligatio valet efficere.

183. Marcellus, lib. 3 Digestorum.

Etsi nihil facile mutandum est ex solemnibus, tamen ubi aequitas evidens possit, subveniendum est.

184. Celsus, lib. 7 Digestorum.

Vani timoris iusta excusatio non est.

185. Idem, lib. 8 Digestorum.

Impossibile nulla obligatio est.

186. Idem, lib. 12 Digestorum.

Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolvi possit. Et cum solvendi tempus obligationi additur, nisi eo praeterito, peti non potest.

187. Idem, lib. 16 Digestorum.

Si quis praegnantem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

188. Idem, lib. 17 Digestorum.

Ubi pugnantia inter se in testamento inveniuntur, neutrum ratum esse. § 1. Quae rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

189. Idem, lib. 13 Digestorum.

Pupillus nec velle, nec nolle in ea aetate, nisi apposita tutoris auctoritate, creditur; nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris auctoritas necessaria est.

190. Idem, lib. 24 Digestorum.

Quod evincitur, in bonis non est.

191. Idem, lib. 33 Digestorum.

Neratius consultus, an, quod beneficium dare se quasi viventi Caesar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur: respondit, non

videri sibi principem, quod ei, quem vivere existimabat, concessisset, defuncto concessisse; quem tamen modum esse beneficii sui vellet, ipsius aestimationem esse.

192. Marcellus, lib. 29 Digestorum.

Ea, quae in partes dividi non possunt, solida a singulis haeredibus debentur. § 1. In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius est quam tutius.

193. Celsus, lib. 38 Digestorum.

Omnia fere iura haeredum perinde habentur, ac si continuo sub tempus mortis haeredes existissent.

194. Modestinus, lib. 6 Differentiarum.

Qui per successionem, quamvis longissimam, defuncto haeredes exstiterunt, non minus haeredes intelliguntur, quam qui principaliter haeredes existunt.

195. Idem, lib. 7 Differentiarum.

Expressa nocent, non expressa non nocent.

196. Idem, lib. 8 Regularum.

Privilegia quaedam causae sunt, quaedam personae; et ideo quaedam ad haeremem transmittuntur, quae causae sunt; quae personae sunt, ad haeremem non transeunt.

197. Idem, lib. sing. de ritu nuptiarum.

Semper in coniunctionibus non solum quid liceat considerandum est, sed et quid honestum sit.

198. Iavolenus, lib. 13 ex Cassio.

Neque in interdicto, neque in caeteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris, sive solvendo est, sive solvendo non est.

199. Idem, lib. 6 Epistolarum.

Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non paruit.

200. Idem, lib. 7 Epistolarum.

Quotiens nihil sine captione investigari potest, eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis.

201. Idem, lib. 10 Epistolarum.

Omnia, quae ex testamento profisciscuntur, ita statum eventus capiunt, si initium quoque sine vitio coeperint.

202. Idem, lib. 11 Epistolarum.

Omnis definitio, iure civili, periculosa est; parum est enim, ut non subverti possit.

203. Pomponius, lib. 8 ad Quint. Muc.

Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.

204. Idem, lib. 28 ad Quint. Muc.

Minus est actionem habere quam rem.

205. Idem, lib. 39 ad Quint. Muc.

Plerumque fit, ut etiam ea, quae a nobis abire possint, perinde in eodem statu sint, atque si non essent eius conditionis, ut abire possent: et ideo quod fisco obligamus, et vindicare interdum, et alienare, et servitutem (in) praedio imponere possumus.

206. Idem, lib. 9 ex variis lectionibus.

Iure naturae aequum est neminem cum

alterius detrimento et iniuria fieri locupletiores.

207. Ulpianus, lib. 1 ad leg. Iul. et Pap.
Res iudicata pro veritate accipitur.

208. Paulus, lib. 3 Iul. et Pap.

Non potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit.

209. Ulpianus, lib. 4 ad leg. Iul. et Pap.
Servitutem mortalitati fere comparamus.

210. Lucius Rufinus, lib. 2 Reg.

Quae ab initio inutilis fuit institutio, ex post facto convalescere non potest.

211. Paulus, lib. 59 ad Edictum.

Servus reipublicae causa abesse non potest.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 1 Hoc articulo satis est eos indicare, qui interpretati sunt tum regulas iuris canonici, tum regulas iuris civilis. Exposuerunt regulas iuris canonici inter alios Canisius, Peckius, Nidus, Reiff., Scorremberg. Optimae vero sunt praelectiones Ioannis Brunemanni in hasce iuris canonici regulas.
- 2 Regulas iuris civilis, ut antiquiores praetereamus, commentariis illustrarunt Calvinus, Revardus, Petrus Faber, Bronchorst, Giphanius, Hoenius, Ludwellus, Wisembachius, Gunzelius, Mullerus, et qui caeteris est praefendus Iacobus Gothofredus.
- 3 Ad rectum vero usum regularum iuris ob oculos semper habenda sunt verba illa Pauli,

in l. 1 ff. de Reg. iur.: *Non ex regula ius sumatur, sed ex iure, quod est, regula fiat*; tametsi enim maxime iustae regulae sint, tamen eo usque suo valere momento debent, ut illico quarumlibet causarum, casuumque promiscue decisio exinde peti possit. Sed ea iuris 4 pars, materia, articulus, species, subiectum, sic ut dicam, genus tandem proprium liquido teneri debet, sic ut ad suam iuris speciem regula restringatur. Et si quando aptanda ea videatur ad propositam aliquam iuris quaestionem seu controversiam, illud attendatur, num omnes circumstantiae qualitates in casu proposito concurrant, ad quem, et cuius causa regula semel confecta fuit. Et hoc est: *Non esse ius sumendum ex regula, sed ex iure quod est, regulam fieri.*

Facilius vero est recte ad praecedens monitum uti regulis iuris civilis. Ea enim, licet seorsim collocatae sint in ultimo titulo libri ultimi Pandectarum; tamen desumptae sunt ex variis iurisconsultorum libris. Ope propterea coniunctionis *Inscriptionum* facile est invenire loca; unde sunt desumptae, et sic nosse genus proprium cuiusque regulae, sine quo rectus eius usus fieri nequit. Et hoc modo Iacobus Gothofredus in interpretatione harum regularum caeteros superavit. At regulae iuris canonici non sunt desumptae ex decretalibus Summorum Pontificum. Quocirca teneri nequit genus proprium ipsarum, quod tanti est momenti in recta applicatione regularum iuris.

RELIGIO NATURALIS ET REVELATA

NOVUS ARTICULUS EX ALIENA MANU.

- 1 In articulo de pantheismo alterum de religione naturali et revelata promisimus, in quo atheorum ac deistarum errores fusius exponerentur, ac expositi confutarentur. Ut autem lectori satisfaciamus, et apta methodo procedamus, hunc articulum quatuor in capita distribuemus. In primo de utilitate, necessitate ac divinae religionis origine agemus; in altero naturalem religionem existere adversus atheos et deistas nonnullos demonstrabimus; in tertio de possibilitate, convenientia, necessitate atque existentia divinae revelationis contra alios deistas tractabimus; et quoniam nulla unquam gens fuit, quae religionem, quam haberet, Deo non referret acceptam: in quarto capite certos atque perspicuos characteres exponemus et demonstrabimus, quibus vera religio a falsa discernatur; atque hos in sola Christi religione reperiri, ostendemus.

CAPUT PRIMUM.

De utilitate, necessitate et origine religionis.

- 2 Religio Ciceroni a *relegendo*, Lactantio et Augustino a *religando*, aliis vero a *re* et *eli-*

gendo dicta est. Expensis omnibus religioni muneribus, omnes has originationes probat Angelicus Doctor; quia actus, quos religio praescribit, frequenter in corde repetendi, ac veluti relegendi sunt; quia per religionem, quodam pietatis vinculo Deo astringimur et religamur; et quia religionis usu, quod negligenter amissimus, iterum eligimus. Religio revelata dicitur ea, quam Deus hominibus per externam revelationem demonstravit. Naturalem vero religionem vocamus illam, quam natura per usum rationis suggerit atque inculcat. Atque haec ita definiri potest: *Virtus, qua homo ex humanae et divinae naturae consideratione obligatum ac propensum se sentiat ad debitum Deo honorem, cultumque exhibendum per officia a divina Providentia rectae rationis usu praescripta, spe praemiorum, metuque alterius vitae suppliciorum.* Definitio haec apta, ac satis perspicua videtur, sed clarior fiet, dum in secundo capite singulas ipsius partes demonstrabimus.

Primum caput in duas dividimus partes; in prima parte confutabimus Epicureos, Cardanum, Hobbesium atque Bailium, qui religionem privatis hominibus, ac humano generi no-

xiam et inimicam esse asseruerunt; atque inter hos Bailius eo devenit, ut eam, ne quidem societati civili, atque reipublicae utilem esse existimaverit. In altera vero parte de religionis origine agemus contra duplex atheorum genus; eorum scilicet qui cum Sysipho apud Critiam, ut refert Sextus Empiricus, lib. 6 Contra physicos, religionem a callidis legum latoribus excogitatam asserunt, ut efferatos homines metu Numinis in officio continerent; et eorum, qui aiunt, homines ignorantia ductos supremam invisibilem omnium rerum causam primum finxisse, metu deinde perterritos ex insolitis phaenomenis terrorem excitantibus, adorare eam et colere coepisse; atque callidos demum legum latores, praemia poenasque alterius vitae confinxisse.

PARS PRIMA.

De utilitate ac necessitate religionis.

- 3 Ut melius intelligatur, quae commoda ac bona sint, quae religio hominibus affert, notandum duximus, hominem in triplici statu considerari posse; nam vel solus concipitur, vel cum hominibus pari auctoritate pollentibus, vel ut principi sive magistratibus subest. Primus dicitur status solitarius, in quo homo propriae conservationis, ac solius corporis, animique sui curam gerit; alter est status societatis naturalis, in quo homo natura ipsa duce societatem cum aliis ineat hominibus, in qua sola naturae dictata sequatur; tertius vero status est societatis civilis, quam homines per conventiones et pacta illa inierunt, quibus se obligarunt ad leges eorum exsequendas, qui civitati vel reipublicae praesunt ac leges ferunt, aliaque constituunt et iubent, quae ad commune bonum expedire videantur. Si unus praesit, reipublicae status monarchicus dicitur; si soli optimates, aristocraticus; si omnes patresfamilias, democraticus; mistus denique, si cura reipublicae vel penes principem simul sit, et optimates, vel penes hos, et populi electos simul, quemadmodum in Anglia ac in Romana olim republica sub regibus fuit. His praemissis, sit

PROPOSITIO PRIMA.

Religio singulis hominibus, et naturali eorumdem societati maxime utilis est.

- 4 Dem. prima pars. Utile homini est quicquid eum perficit, atque ad beatam vitam agendam ducit. Nam homo, ut res quaelibet ad perfectionem tendit et felicitatem maxime expetit; religio vero ad perficiendum hominem, ut beatam vitam agat, plurimum confert: nam religione monemur Deum parentem optimum, beneficentissimum, potentissimum ac infinite sapientem, vitae corporisque nostri dominum esse, qui praecipit, ut vitam servemus, eaque

adhibeamus quibus perfici corpus animusque possit, aut virtutum morumque praecepta praescribit, quae ad ea servanda, tum fiducia ipsius in dubiis et adversis praesidii, tum iucunda bonorum alterius vitae expectatione, allicit, atque aeternorum suppliciorum metu quodammodo impellit. Quae cum ita se habeant, quis non videt, religionem per optimi parentis amorem, quem excitat, et per praecepta, quibus nostri conservationem ac virtutem procurare iubet, in perfectionem nos inclinare, per supremum censorem, quem repraesentat, ad eundem nos incitare, per spem, quam affert supremi illius praesidii in adversis, et aeternorum bonorum allicere; ac demum per suppliciorum metum fortius ad perfectionem et virtutem impellere?

Si religio valida haec virtutum incitamenta praebet; ergo ad beatam vitam agendam maxima utilis est. Nam praeter quam quod, Epicuro quoque fatente, sine virtute felices esse non possumus, explorata res est, sola nos virtute affectus regere et moderari, ac eorum cohibere impetus quibus turbamur ac miseririmi sumus: solam virtutem securitatem conscientiae parere, quae remorsus atque internos conscientiae laniatus excludat, quaeque iucundam delectationem afferat, atque hanc solam esse, quae de omnium hominum approbatione, quam enixe cupimus, securos non reddit.

Dem. altera pars. Bonum maximum, quod 5 homines in naturali societate exoptant, est pax ac tranquillitas illa, quae ex securitate oritur, qua quisque persuasus sit ab aliis hominibus amari, atque ex iis neminem ipsi futurum molestum, sed omnes ad benefaciendum esse paratos. Haec felicitas est, quam in societate sperare homines possint. Quis vero non videt, ex sola religione bona haec sperare homines posse? Sola enim haec est, qua homines sese obligari credunt ad mutuam amorem, et ad aliis non faciendam, quae sibi fieri nolint; idque ex praecepto supremi potentissimi Numinis, quod omnia videt, quodque infallibili auctoritate sua praecepta servantibus immensa bona spondet, violentantibus vero aeterna demonstrat supplicia. Haec vero plurimum possunt ad securitatem conciliandam, qua felicitas constat. Tolle reli- 6 gionem in statu naturali, nulla homines se obstringi lege putarent ad alios amandos, pacta servanda, etc., sed quisque sola utilitate ac voluptate moveretur. Ubi tum securitas esset? Quis non metueret, ne homines datam fidem infringerent, ne bona propria subriperent, ac vitae etiam insidiarentur, dum voluptati aut utili optato bono impedimento esset? Tunc enim homo homini inimicus, ac lupus esset, ut naturalem ipsius statum, sublata religione, descripsit Hobbesius. Ergo sine religione homo in statu naturali quacunque bellua miserior esset, ut est manifestum. Est ergo.

7 Opponent duo sophismata. Primum aiunt religionem homini inimicam et noxiam esse, quia summam ei felicitatem adimit in eo positam ut voluptate liberrime fruatur; deinde anxiam alterius vitae sollicitudinem secum ferre, ac metum superni censoris omnia videntis, et aeterna minitantis supplicia; qui metus, cum perpetuo homines cruciet, miserimos facit. Addit Bailius, hanc ex corrupto ac malo humanae naturae fomite prodire, ideoque nonnisi malam esse posse.

8 Haec sunt superbiorum hominum praecipua adversus totius humani generis persuasionem argumenta, sibilis potius quam responsione digna. Nam, ut incipiam a primo, religio non solum timorem inculcat, sed etiam amorem superni, beneficentissimi Numinis, et summe boni, ac talem amorem, quo solum felices in hac quoque vita esse possumus, ut nos alibi demonstravimus, ac praeterea spem affert praesidii in dubiis, adversis, ac iucundam bonorum alterius vitae expectationem. Metus vero ille, quo timemur, ne supremo displiceamus Numini, neve ipsius iram subeamus, atque alterius vitae supplicia, ad illa omnia nos impellit, quae ad beatam vitam agendam sint necessaria, et ad ea cavenda, quae noxia sint, quaeque privatae et publicae felicitati obsint. Itaque si atheis omnibus societas utilis est, quia per leges metumque poenarum in officio homines continentur; cur utilis religio non erit, quae tanta ad felicem in societate vitam incitamenta praebet? Nec turbulentus est metus ex religione ortus, sed cum suavi atque iucunda spe coniunctus, cum ex Deo sit summe sapiente, bono, iusto, misericorde, qui infinita sapientia ad benefaciendum utitur, quantum incommutabilis divinae sapientiae atque iustitiae ordo patiatur.

9 Sollicitudo autem illa, quae anxios nos facit de vita futura, a vitiis hominem retrahit sibi ac societati noxiis, et ad virtutem incitat, quae humanae felicitatis praecipuum instrumentum est. Metus vero, qui hinc oritur, placidus est in probis iustisque viris, atque iucunda bonorum expectatione temperatus; et in solis improbis turbulentus est, atque excrucians, cum ii laniatus conscientiae exuere nunquam possint. Sed id poena peccati est, ac per intimum sensum natura ipsa nos monet, esse quoddam divini supremi opificis instrumentum, quo de malo facto monemur, et ad vitia declinanda ac virtutes sectandas incitatur.

Corollarium.

10 Atque hinc patet officia, quae religio praescribit, instrumenta quaedam esse, quorum usu homo perficitur, atque ad tranquillam vitam agendam ducitur. Quamobrem athei, respuendo religionem, utuntur intellectu ac voluntate

sua, contra id quod eorum naturae utile est ac bonum, et contra constitutum in natura ordinem faciunt, cum res quaelibet homine inferior utatur iis, quae sunt ad suum bonum et perfectionem (inquit Raymundus de Sabau-de); athei vero intellectu et voluntate ad suum damnum et destructionem utantur. Ex quo apparet, quam inepte profanus Bailius asserat, probabilius esse religionem esse malam et falsam, quia natura malorum utrorumque fons est. Nam si religio bonum ac verum bonum, cuiusmodi virtus est, homini procurat, ergo religionis usu homo in perfectionem tendit; homo ergo, dum natura duce religionem servat ac sequitur, res omnes alias, quae in mundo sunt, imitatur. Quis vero corruptas depravasque res dicat, quae certis legibus in debitam perfectionem feruntur?

Scholium.

Facile ex dictis intelligere est, atheorum vitam omnium miserissimam; nam sine religione, qua ad virtutem incitentur, vitiis laxant habenas, quae perniciēs sunt hominum: omnium in se hominum odium atque iram conciliant, tum ob contemptam religionem, quae omnibus quidpiam divinum habetur, tum quod ab omnibus veluti manifesti inimici iure meritoque reputantur, utpote qui nulla se obstringi lege, ac sola voluptate et utilitate regi opinantur, ac denique nulla bonorum spe, sed sola effraeni vitiorum licentia ducti, tot religionis bonis privantur, ac certo damnationis aeternae periculo sese exponunt. Hinc stulti in Scripturis, et a Patribus appellantur, qui hypothesim amplectuntur, quae si vera statueretur, nihil aliud afferre ipsis posset, nisi privationem bonorum, quae commemoravimus, et desperationem; si vero sit falsa, ut revera est, ad aeterna illos supplicia trahit. *Doctrina haec* (aiebat auct. Homilair. quae Clementi Romano tribuuntur). *quamvis fabula esset cum pia sit, vitae non esset inutilis. Singuli enim dum expectant futurum erga se Dei cuncta intuentis iudicium, ad temperate vivendum maiorem impetum capiunt. Quod si vera est doctrina, aeterno supplicio liberat eum, qui vitam moderatam traxit, simulque pro beneficio largitur futura a Deo bona aeterna et ineffabilia.*

PROPOSITIO SECUNDA.

Religio societati civili utilis est, eaque sublata, illius vinculum ac fundamentum evertitur.

Dem. Civilis societatis vinculum in mutua obligatione situm est inter supremum imperantem et populum, qua hic sese astrictum credat ad obsequendum legibus, magistratibus, ac iis, quae princeps pro bono reipublicae iu-

beat, et qua princeps obligatum se credat ad protegendos cives, eorumque securitatem, ac bonum commune procurandum. Religio vero ad huiusmodi fovendam obligationem plurimum confert; nam ii per religionem iureiurando obstringuntur, hoc est, vocando in susceptae obligationis testem Deum, qui omnia videat, qui officia inde orta adimplere iubeat, quique per praemia ac aeterna supplicia ad omnia praestanda impellat. Hinc optime Cicero: *Quis non videat, inquit, quam multa firmentur iureiurando, quanta salutis sint foederum religiones? Quam multos divini supplicii timor a scelere revocet? Quam sancta sit civium inter ipsos societas, Deo immortalis interposito, tum iudice, tum teste?*

Rursus perfecta respublica esse nequit, nisi boni praemiis invitentur, mali autem poenis coerceantur, ut Solon apud Ciceronem epist. 15 ad Brutum, Lycurgus, Pythagoras, Anacharsis, ac reliqui sapientes legumlatores tradidere. Religione posita, praesto sunt bonis civibus praemia a potentissimo ac supremo bonorum Domino promissa, ac malis parata supplicia; hac vero sublata, ubi bona sunt, quae cives omnes, tum palam, tum privatim ad officia praestanda invitent? Ubi supplicia pro delictis, de quibus magistratibus nec constet, nec constare possit? Accedit etiam in recta praemiorum poenarumque distributione non tam opus quam operantis animum attendi oportere; voluntas vero hominis soli Deo, quem religio praemiorum largitorem malorumque vindicem demonstrat, explorata est. Desunt denique in republica praemia, quae civibus singulis tribuantur, ut est manifestum. Ergo necessaria religio est, quae huiusmodi defectus suppleat, quae optimi censoris omnia intuentis, amore ac praemiorum spe, singulos alliciat, quaeque coerceat singulos parati supplicii metu.

Atque hinc altera quoque pars facile patet; nam spes praemii, metusque supplicii affectus sunt, per quos cives ad officia obligantur, ideoque pars saltem vinculi civilis societatis; sublata vero religione, huiusmodi affectus plerumque desunt, ut ex dictis patet. Imo deest etiam persuasio illa, qua summi imperantes et cives sese obligati credant ad promissa servanda et officia praestanda. Quis enim ad quidpiam sese astringi credat, sine superiore, qui iubeat, qui vetet, quique praemia atque supplicia ostendat ac dare possit. Qua ratione, sublato Deo, summi imperantes ac cives mutuo sese obligatos crederent, in iis positi circumstantiis, in quibus sibimetipsis tantum reddendam rationem putarent?

Scio, Bailium confugere ad honestatis et virtutis ideam, quain ex finis societatis consideratione, sibi homines fingant, et qua ad promissa servanda, ac reliqua praestanda societatis officia obstringi se credant. At haec vera obli-

gatio non est: nam hac ratione homo a se ipso obligaretur per propriam cogitationem, nec quemquam agnosceret, cui reddendam rationem esse, et a quo reprehendi ac puniri posse, putaret. Vera autem obligationis notio duas necessario personas exhibet, quarum altera praeepto, promissis minisque alteram liget. Accedit etiam, quod eadem ratione, qua homo seipsum ligare, solvere quoque semetipsum posset. Quis vero non videat, hanc non obligationem, sed obligationis figmentum esse, nullius societati utilitatis?

Deinde falsum est, religione sublata, homines iusti honestique rationem servare. Liquet id ex impiis Epicuri, Hobbesii, Spinosaeque hypothesebus, quibus religione sublata, sola voluptas et utilitas, aequi iustique mater constituitur, ut nos in altera parte exponemus. Hinc omnes fere ethnicorum sapientes cum Cicero-
ne, lib. 2 de Nat. deor., praedicant: *Sublata religione, fidem etiam, et societatem humani generis, et unam excellentissimam virtutem, iustitiam, tolli necesse est.* Et quidem iure meritoque: nam fingere sibi nequeunt homines honestatis virtutisque notionem, nisi distinguant inter privatam et publicam utilitatem, inter bonum civitatis et reipublicae, ac bonum proprium, ut etiam ipse Bailius fateri cogitur. Ubi vero in multitudine haec distinctio occurrat? Nam maior hominum pars ex proprio comodo ac voluptate, non ex publico bone, utilitatem metitur, ut experientia constat. Fac ergo, homines ex utilitate virtutem, ac iustitiam existimare, ut Bailius opinatur. Quis impediret, ne homines occulte privatae utilitatis ac voluptatis causa aliis nocerent? Quis in principibus viris passionis impetum cohiberet? Ubi debita legibus ac magistratibus obedientia esset? Nam subditi, dum testes deessent, nulla obligatione astringi se crederent; ac testes si essent, ii ad verum dicendum se obligatos neutiquam putarent, nec quidquam metuerent ex falsa depositione atque periurio. Mitto alia, quae in societate orirentur incommoda, sublata religione, quae divitiarum, imperii ac voluptate fruendi appetitus compescat; cum hactenus dicta satis superque ostendant praecipuum vinculum esse ac civilis societatis fundamentum; quod ex eo quoque comprobare possemus, quia omnes legumlatores, quorum ex historiis memoria superest, ex religione suis praesidium quaesiere legibus, ut agendo de convenientia et necessitate revelationis ostendemus.

Opponit Bailius, homines ad pacta servanda et ad reliqua civilis societatis officia sine religione obligatos haberi posse; nam ex consideratione finis humanae societatis, atque ex ipsa rerum convenientia, non secus ac alii homines possunt cognoscere honestum et turpe, iustum et iniustum, bonum et malum; ad id enim cognoscendum nihil requiritur, nisi attentio ad

rerum convenientiam, et fines, ex quibus honesti et turpis, iusti et iniusti cognitio pendet; si id cognoscere possunt, ergo censere quoque possunt se obligatos esse ad ea praestanda, quae honesti iustique notiones suggerunt, adeoque sine religione vinculum humanae societatis in illa obligatione positum conservaretur.

- 17 Respondeo primum, paucos esse homines, qui ex rerum convenientia atque fine, iusti honestique notionem atque obligationem ad obsequia societatis officia, intelligere possint, sublato religionis subsidio. Nam affectus et cupiditates nec lege ulla superioris regulatae, nec metu supremi censoris et vindicis refraenatae, rationis lumen maiori hominum parte exstinguerent, aut ita saltem praefocarent, ut praeter passionum impetum, nullam aliam legem sentirent; sed cum Aristippo, aliisque atheis uno ore clamarent: *Nil esse natura turpe, si vulgaris*, hoc est ex religione, quae vulgi magistra est, orta, *solvatur opinio*. Deinde actionum humanarum moralitas sine libertate atque vera obligatione existere nequit; atheorum vero plerique libertatem homini adimunt, et obligationem omnes; cum haec nonnisi ex superiore iubente atque vetante haberi possit. Dictata ergo rationis, religione sublata, pro consiliis haberi ad summum possent; at ex consilio obligatio illa non oritur, quae necessarium est humanae societatis vinculum, cuius scilicet in fractione homines se peccare, ac poenae certo sequendae obnoxios fieri omnino credant.

- 18 Sed regerit Bailius, naturam sine religionis praesidio incitamenta praebere apta ad societatis vinculum fovendum atque servandum: honesti enim amorem suggerit, atque laudis magnam cupidinem. Haec vero tantae virtutis sunt, ut sine religione ad homines obligandos sufficiant, ut datam fidem, ac reliqua servent officia.

- 19 Responsio vero praesto est. Primum, quia vinculum societatis omnes, ac praesertim multitudinem astringere debet; pauci vero homines sunt, quos amor honesti laudisque cupido liget. Deinde laudis gloriaeque amor fere semper coniunctus est honoris, divitiarum, ac magnae potentiae appetitus, cum hae res magnam apud plebem gloriam sive existimationem obtineant; huiusmodi vero appetitus honesti amorem facile exstingueret, vel praepediret, dum occasio esset comparandi divitias et auctoritatem, etiam cum magno reipublicae dispendio. Denique ex illis hypocrisis, non vera virtus oriri posset, quae a publicis avocat hominem sceleribus, sed privatis laxat habenas. Dum vero post Lucretium fingit amorem gloriae cohibere hominem posse a privato quoque scelere, quod timeat, ne id in somnis aut in phrenesi palam ab ipso fiat: purum putumque figmentum, ac desperatae causae argumentum est.

At, inquit, quos honesti, gloriaeque amor non compescat, nec persuasionem ex religione ortam cohibere posse; ideoque hanc supervacaneam esse. Nam experientia constat, homines in vita instituenda non sequi, sed contemnere passim philosophiae ac religionis principia. Stoici enim alique fatalistae passim usurpabant exhortationes ad virtutem et bonum libertatis usum, etsi libertatem ipsi negarent. Et Christianorum plerique perverse vivunt, licet religioni firmissime adhaereant.

Resp. atque principio aio, non omnes stoicos homini libertatem ademisse, ac fatalistas, negata quoque libertate, utiles habuisse hortationes, quibus maius virtuti pondus adderetur, quo in virtutem potius, quam in vitia homines traherentur. Deinde principia illa intimo naturae sensui adversabantur, quo libertatem in nobis experimur: quamobrem mirum esse non potest, quod aliquando non philosophiae principia, sed intimum sensum sequerentur. Quod spectat ad persuasionem, quae ex fide Christiana est, atque illius principiis, haec semper cupiditatibus obsistunt, ac vim exerunt suam. Dum liber sit rationis usus, ostendendo bonum, quod ex virtute est, ac malum quod ex vitio imminet, cohibent illas, et vincunt: dum vero vehementi ac turbida commotione obscuratur rationis vis, et praepeditur, cupiditates quidem in transversum homines abripiunt, sed tunc per internam conscientiam, et remorsus inde sequentes, ratio hominem reprehendit; ex quo apparet, religionis principium perpetuam in homine contra passiones luctam ponere. Contra vero atheismus, cum non aliud bonum sequendum, ac malum vitandum offerat homini, quam quod per sensus offertur, principia illa usurpat et probat, quae cupiditates et libidines fovet. At principia haec honestatis amorem destruunt, et laudis gloriaeque desiderium ad vitia humanae societatis quam maxime inimica impellunt. Si ergo in iis, quo religio internis conscientiae stimulis et metu poenarum compescit, tantum potest passionum impetus, ut videant plerumque bona, meliora probent, ac deteriora sequantur, quis credat in atheis vim appetitus principiorum auctoritate roboratam et auctam, non ita passionibus vitiisque indulgere, ut societatis civilis vinculum omnino disrumpat?

Ait vero, atheismus in depravatam vitam homines non ducere; quia athei, quos historia recenset, virtutibus ornati exhibentur, ut Diagoras et Theodorus ex Graecis, ex Romanis Cassius et Atticus, atque ex recentioribus Vanninus atque Spinosus. Addit praeterea, gentes fuisse, ac etiam nunc reperiri, quae in privatis familiis sine religione vivant: has vero facilius posse in societate civili sine religione conservari, ubi praeter naturae dictata, atque honestatis amorem, civiles leges habent.

23 Resp. Atque nego, atheismum in depravatam vitam, quae societati civili obsit, homines non inducere. Ii autem, quos ipse affert, paucissimi sunt, ac talis fortasse indolis, quos amor virtutis afficere et movere potuerit, et quos studium declinandi apud multitudinem invidiam, et conciliandi propriae sectae existimationem, retrahere a vitiis potuit. Ego vero plura in iis vitia fuisse contendo, quae religio sustulisset, et quae data occasione societati quoque noxia fuissent; quis enim a superbia, ab ambitu et a vitiis inde profluentibus illos absolvat?

24 Quod secundo loco opponitur, falsum omnino est, ut infra ostendemus. Si vero id quoque daremus, non inde sequeretur posse sine religione civilem societatem consistere. A sociali enim in una familia vita, ad vitam civilem nulla consecuta est; ibi enim unius familiae homines nondum fortasse divisus bonis vivunt, in civili societate innumeri sunt homines gradu, divitiis studiisque divisi, atque ad commoda innumera inhiantes, de quibus privatae familiae ne cogitant quidem; hos vero affectus, si religio desit, nemo ita compescet, ut societas diu saltem consistere valeat.

Corollarium.

25 Si religio tantae privatis hominibus ac civili societati utilitatis est, ac ad felicem vitam necessaria; ergo non ut res commentitia sed ut bonum quoddam rationali creaturae concessum exhibetur, quo optatam felicem persequatur. Id sane ex dictis praesumi iure merito posset, sed ut omnia atheorum fundamenta detegamus, ac funditus omnino evertamus, expendamus religionis originem.

PARS ALTERA.

De religionis origine.

26 Hactenus de utilitate et necessitate; dicendum ergo est de eiusdem origine, quam divinam esse, paucis demonstrabimus. Itaque sit

PROPOSITIO PRIMA.

Nulla gens est ex antiqua historia cognita, quae religione caruerit.

27 Demonstratur, ac principio veluti res ipsis atheis explorata statuitur, omnes civiles gentes, quas antiquissimae recensent historiae, in civili societate positas, religionem aliquam habuisse, scilicet, Hebraeos, Chaldaeos, Aegyptios, Phoenices, Indos, Persas, Arabes, Getas, Gallos, Germanos, Graecos, Romanos aliosque populos, quorum memoria superest. Id enim adeo persuasum omnibus fuit, ut Plutarchus adversus Colotem Epicureum confidenter scripserit: *Facilius urbem condi sine solo posse puto, quam, opinione de diis penitus sublata, civitatem coire aut constare*; et ut athei finxerint, cum societate civili ortam religionem esse, ac solum apud

gentes immanitate efferatas, et extra leges positas, homines sine religione ulla reperiri posse, speraverint.

Sed ne has quidem gentes invenire unquam 28 potuerunt. Nam academicus Cotta apud Ciceronem, lib. 1 de Natura deorum, provocavit quidem ad huiusmodi gentes, veluti ad eas, apud quas nulla suspicio deorum esset, sed nominare ac designare nullam potuit; et Cicero ipse tum lib. 1 Tusculanarum quaestionum, cap. 13; tum lib. 1 de Legibus, cap. 8, affirmat, adeo alte insidere omnium cordibus sensum Divinitatis, ut falsum multi Deum colere maluerint, quam nullum. Nec solum Cicero, sed quotquot fuere gentium sapientes palam testati sunt, nullam fuisse unquam gentem, quae religione careret; ita Plato, de Legibus, lib. 1, cap. 10; ita Aristoteles, ad Nicomach., lib. 10, cap. 11; ita Seneca, cap. 117; ita Artemidorus, lib. 1, cap. 9; ita Aelianus, var. Hist., lib. 2, cap. 13; ita Maximus Tyrius, diss. 1; ita Sextus Empiricus, lib. 1 contra Physicos, cap. 61; ita Dion. Chrysostomus nuncupatus; ita denique Iulianus, Epist. ad Heracl., ubi haec habet: *Omnes ante doctrinam numen esse aliquod persuasi sumus, eo respiciendum, ad eum properandum; credoque animos nostros sic se habere ad Deum, ut visu praedita ad lucem*. Iis vero addi quoque potest, Lucretium hanc Epicuro suo laudem tribuere, ut omnium mortalium primus adversus religionem ausus sit aperte pugnare. Itaque antiquis omnibus gentium sapientibus atque philosophis persuasum omnino fuit, nullam tunc detectam fuisse gentem religionis expertem. Ea autem, quae Bailius contra opponit, praeterquam quod ex iis, quae diximus in art. de Pantheismo, facile dissolvuntur, adversus tantam omnium sapientium consensionem, nullius momenti reputanda sunt; tum quod ad impios gentium, quas atheas et sine religione vocant, mores, atheismi nota referri commode possit; tum quod ita appellari a nonnullis consueverint gentes, quae externo religionis apparatu carerent, qui apud cultos populos vigeret; tum demum quia omnes fere illae narrationes dubiae sunt; qui enim ea referunt, vel fertur, vel putatur, aut fama est scribere solent. Quae quidem expressiones suspicionem, non vero animi persuasionem designant. Ita Mela de Atlantibus, et Strabo de Aethiopibus, qui ad torridam habitant, ita et alii de Callaicis seu Lusitanis scribunt; quos tamen religionem habuisse ex aliis monumentis constat.

PROPOSITIO SECUNDA.

Gentes omnes hac nostra quoque aetate cognitae aliquam religionem habent.

Demonstratur. Omnes fatentur, politas omnes nationes, atque in civili societate viven-

tes gentes in Europa, in Asia, in Africa et in America, religionem habere; ac satis obviae sunt descriptiones ex accuratis virorum relationibus, qui regiones illas perlustraverunt, in quibus harum gentium mores, religiones, sectae, dogmata, errores superstitionesque exponuntur. De solis quibusdam barbaris controversia movetur, quos Petrus Bailius ex suspectis quibusdam relationibus veluti atheos traducit, ut inde conficiat generalem non esse totius humani generis circa religionem consensionem, ac posse sine religione civilem societatem consistere. At a plurimis gravissimis viris ex omni Europae parte, accuratissimarum relationum ope Bailii impostura detecta et confutata fuit. Praecipua autem monumenta, quae cuiuscunque cognitae, etiam silvestris gentis, religionem probant, collegere atque referunt duo illustres ex Dominicana Familia scriptores, scilicet, Thomas Vincentius Monilia in praefatione ad opus contra fatalistas, et Io. Vin. Patuzzi in opere de futuro impiorum statu, cap. 9. Nos vero pauca ex iis recensere, quae tamen satis visa sunt ad rem conficiendam. Primum itaque ex Thevenotii relatione Bailius *Cafros* et *Hottentotos* Africae populos in regionibus capiti Bonae Spei finitimis habitantes atheismi accusaverat. At plures fuere accurati viri, qui post Thevenotium regiones illas adire, et vitae genus, moresque illorum hominum explorarunt qui uno ore testantur, praeter paucos, qui Mahumetanam religionem sequuntur, reliquos unum summum ac supernum Deum agnoscere, eumque magnum ducem vocare, ac lunam, solemque adorare, et plerasque caeremonias habere. Horum testimonia satis obvia sunt in collectionibus, quae prodire itinerariorum. Ex iis autem laudare sat erit Petrum Kolben Batavum, qui decem annis in illis regionibus commoratus est, quique illorum hominum lingua comparata, summa cura eorum mores religionemque scrutatus est: is in descriptione capitis Bonae Spei germanice primum edita, ac deinceps gallice, illorum hominum religionem fusim exponit. Ab Africa ad Americam, sive ad gentes in novo orbe recentius detectas, gradum facimus; in iis regionibus occurrunt 1. Canarienses, quos Columbus religionis expertes exhibuerat, at ex historia, quam habemus huiusmodi insularum subactionis, constat, gentes illas unum Deum nosse, qui praemia virtuti, vitiis vero supplicia in alia quoque vita paraverit. 2. Accusati reperiuntur Caraibae insularum Antillarum incolae; de iis autem scribit Roschefaut in eorum historia morali, quod agnoscant alium Deum boni, alium mali principium, atque hunc vocare *Magoba*; et sacerdotes itidem habere quos *Bo-*

yez appellant. 3. Brasilienses, quos ex relatione de Lery etiam Lockius asseruit, nec Deum nosse, nec nomen habuisse, quo divinitatem exprimerent; sed constat ex Laet., de Orig. gent. Amer., et Margrav., de Brasil., c. 9, hos Deum summum agnoscere, quem *Tupa* et *Tupana* nominant, eique per sacerdotes sacra facere. 4. Silvestres homines Canada, quos *Huronos*, *Sauriquosios* et *Armouchiosios* vocant, ex testimonio Sagard et Lescarbot, sine religione praedicantur: adest vero egregium opus P. Iosephi Frider. Lafitau Soc. I. de moribus silvestrium Americanorum, in quo illorum religio accurate describitur, et cum simplici primorum terrae habitatorum religione comparatur; et de iis qui in Virginia et Florida sunt, refert dominus Winslow, qui unus ex primis plantatoribus in nova Anglia fuit, didicisse a barbaris, illos agnoscere unum Deum supremum, et alios inferiores; atque ita correxit, quae antea externa deceptus specie scripserat, scilicet Deum homines illos non agnoscere. Ex istius autem confessione facile intelligere est primos peregrinatores, qui nec sermonem habere poterant cum hominibus, quorum linguam ignorarent, nec adhibito interprete eosdem explorarunt, deceptos ex eo fuisse, quod de religione ex externo templorum, ministrorum rituumque apparatu iudicaverint, ac scripserint vel nulla se deprehendisse apud gentes illas religionis indicia vel pauca tantum; ut dixere Le Mair de habitatoribus insularum meridionalium, et Schoulen de iis, qui sunt in insula Iedso prope Iaponiam. Atque haec satis visa sunt ad ostendendum omnes cognitae hac aetate nostra gentes, etiam barbaras atque silvestres supremum Numen spe praemii, metuque supplicii alterius vitae colere, atque non solum suspectas, sed etiam falsas omnino esse illorum hominum relationes, quas Lockius atque Bailius adhibuere, ut demonstrarent, homines esse, quibus nulla Divinitatis suspicio sit¹.

PROPOSITIO TERTIA.

Religio nec legislatorum, nec privatorum hominum commentum est.

Ut clarius res fiat, nonnulla principio observare necesse est. Primum, aliquando apud scriptores religionis nomine quemcunque cultum generatim significari, quo sensu dicitur, nullam gentem sine religione esse: aliquando vero pro externo apparatu, dogmatibus et doctrina ad Divinitatem pertinente; atque ita Cic., Orat. pro Fonteio, dixit: *Gentes pro suis religionibus bella suscipiunt*, et alii antiqui scriptores aliam Aegypti, aliam Persarum, aliam Graeco-

¹ Non omittendum eruditissimum Aloysii Brennae Romani opus, quod Florentiae prodit anno 1773, duobus tomis in 4 comprehensum de generis humani consensu in agnoscenda Divinitate.

rum et aliam esse Romanorum religionem dixerunt, et eodem sensu nos aliam Iudaeorum, aliam Christianorum religionem esse passim affirmamus.

Deinde certum est, religioni, quam natura suggerit, plura addita esse per veram et divinam revelationem apud Iudaeos atque Christianos, et per illorum quoque auctoritatem, quibus Deus decernendi ea, quae ad divinum cultum spectant potestatem fecit: apud gentes vero, primum privatorum superstitione, deinde callidorum quoque legislatorum impostura. Nam constat ex historia, privatos homines etiam antequam magna constituta essent in mundo imperia, varias sibi effingere consuevisse divinitatis species, atque iis et etiam nonnullis Creatoris divinos tribuere coepisse honores; et ex Diodoro Siculo, lib. 1 et 5, et Ephoro apud Strabonem, lib. 10, atque ex aliis scriptoribus apud Suidam antiquos omnes legislatores, quorum memoria superest, populorum credulitate et superstitione abusos ita fuisse, ut commenti sint, a diis, qui in maxima veneratione apud populos essent, se legatos fuisse ad leges, quibus etiam religio praescriberetur, ferendas; sic Amasis et Mnevis, apud Aegyptios leges ab Herma sibi datas commenti sunt; Zoroaster apud Bactrianos, et Zamolxis apud Getas, a dea Vesta; Zathroustes apud Arimaspos, a daemone, seu bono genio; Rhadamanthus et Minos Cretensium reges, a Iove Cretensi; Triptolemus apud Athenienses, a Cerere, gentilitia dea; Pythagoras et Zeleuchus apud Crotonienses, et Locrenses a Minerva; Lycurgus apud Lacedaemonios, ab Apolline; Romulus a deo Comso; Numa a nympha Aegeria suas leges sibi traditas gloriabantur.

31 Praeterea constat etiam ex iisdem historicis, atque ex Herodoto, legislatores, quos diximus, divinos hominibus nonnullis decrevisse honores, ac in deorum numerum eos retulisse, qui rempublicam fundassent, aut de eadem optime meriti haberentur, et mysteria, quae Eleusina dicuntur, primum in Aegypto, deinde in aliis quoque regionibus stabilisse, tum ut ea plebi occultarentur, quorum cognitione religio vilesceret, ut deorum genealogia, vita, mors, etc., tum etiam ut in iis ea religionis capita constituerent, quae magis ad rempublicam viderentur conferre.

32 Denique certum quoque est, eos, qui stabilitam per legislatores religionem, eiusque mysteria contemnerent, atheos a gentibus habitos fuisse; hac enim unice de causa, ut nos alias monuimus, Socrates et Evehemerus, et etiam Iudaei Christianique ab ethnicis atheismi accusati fuerunt; atque huius generis fuisse antiquorum plerosque, qui athei nominantur, ex eo quod religionem legislatorum commentum assererent, luculentissima Platonis auctoritate comprobamus; is enim lib. 10 de Legibus, de

iis verba faciens, qui pro atheis haberentur, haec scribit: *Deos, o beate vir, primum affirmant, non tantum natura esse, sed arte unice ac legibus institutos; hinc fieri, ut singulis regionibus et populis proprii dii sint, pro diverso eorum, qui leges rogarunt civitatum, ingenio et indole.* Itaque ii, qui primum asseruerunt, religionem esse legislatorum commentum, de sola religione loquebantur, quam callidi huiusmodi homines confixissent, non vero de ea quae unius supremi Numinis cultum decernat; qui nostri sollicitus sit, qui per praecepta et praemia ad virtutem nos alliciat, et per supplicia etiam alterius vitae, a vitiis retrahat, cum hanc servandam esse religionem constanter illi crediderint. Vides ergo quo labili fundamento innisi recentiores athei religionem omnem callidorum legislatorum inventum asserant.

Demonstr. modo propositio. Primum quia 33 nullo antiquitatis monumento probant, legislatores, aut alios homines religionem omnem finxisse. Quando enim, et quonam in Concilio ad hoc conveniri callidi homines ex omnibus terris, ut istud commentum humano generi persuaderent? Qui fieri potuit, ut nemine penitus discrepante, in huiusmodi concilium convenirent omnes cuiusque regionis homines, qui ut locis, ita vita ac morum institutis tam immanner invicem dissident? Et ut in tanta vitae morumque diversitate post tot ac tantas rerum mutationes atque vicissitudines apud omnes omnino gentes, cultas aequae ac barbaras paucorum hominum commentum sartum tectumque semper servaretur? *Opinionum enim commenta delet dies, et naturae iudicia confirmat*, ut optime inquit Cicero, ac ipsa experientia comprobatur, qua videmus, linguas, leges, religionis ritus atque alia ab hominum opinione et arbitrio pendentia perpetuae mutationi atque vicissitudini obnoxia esse.

Deinde cum ex Mose, tum ex aliis antiquis 34 historicis constat, plures gentes in privatis familiis religionem servasse, antequam civilem societatem inirent; ac similes quoque gentes etiam nunc in America reperiuntur, in quibus religio viget, quin quidpiam unquam a legislatoribus acceperint.

Denique falsa omnino probatur hypothesis, 35 quam athei fingunt de conficto ex metu ab ignorantia orto invisibili Numine; tum quia in astruendo supremo Numine, docti indoctique homines conveniunt, ac convenere semper: hypothesis autem illa solum apud indoctos homines locum habere potest; neque apud hos omnes, nam plerique sunt rudes homines, qui eiusmodi timore non afficiuntur, ac plures etiam ob ingenii imbecillitatem, ad id confingendum inepti; Divinitatis autem persuasio omnibus communis est: tum etiam, quia ex huiusmodi terrore confictus Deus, res esse deberet formidolosa, truculenta ac vitae insidians; id enim

ignorantis hominis menti offerunt tonitrua, atque metum terroremque excitantia phaenomena. At religio semper, ac ubique Deum summe sapientem, amabilem, de homine optime meritum, ac spem nobis ingerentem tum praesidii in adversis, tum etiam aeternae felicissimae vitae demonstrat, qualem scilicet indicant universi structura, ac mirabilis rerum ordo et varietas, ac certus atque determinatus cuique finis ¹.

Corollarium.

- 36 Si nulla gens cognita sine religione reperitur, incognitas quoque australes, aliasque gentes religionem habere secundum analogiae regulas iure meritoque argumentamur. Sicut enim ea, quae aliis omnibus hominibus communia sunt, in hominibus quoque incognitis praesumuntur, ita et religio.

PROPOSITIO QUARTA.

Religio ex Deo est, qui eam primis parentibus indidit, ac per traditionem propagata, et intimo sensu per rationis usum ubique terrarum semper conservata fuit.

- 37 Demons. Si religio semper et ubique ab omnibus ratione utentibus conservata fuit, nonnisi ex Deo communi hominum parente esse potest, cuius consilio stabilita sit, cuiusque providentia per traditionem de patre in filium propagata, ac per intimum naturae sensum excitata et conservata sit. Neque enim alia suppetit via, per quam religio in homines omnes propagari, ac ab omnibus ubique locorum custodiri potuerit. Inditum vero hominibus esse intimum sensum, quo ad supremi Numinis cultum excitentur, ac traditam religionem custodiant, facile patet; nam quod homini etiam invito natura suggerit, id ex intimo naturae sensu oritur. Hac enim ratione constat, ex intimo naturae sensu prodire felicitatis amorem, ac propensionem illam, qua ad assentiendum propositioni evidenter cognitae trahimur. Natura vero etiam invito homini Dei cultum metumque suggerit et inculcat, dum ex. gr. ob improbe facta homines de Deo caeteroquin non cogitantes, ac ipsos quoque atheos damnat, ac metum hinc atque timorem incutit. Nemo enim est, qui post patratum scelus conscientiae stimulum non experiatur, ac malum sibi inde imminere non sentiat ac metuatur. Hunc autem metum ne atheos quidem ipsos exuere unquam posse, fatetur ipse Bailius; testatur Cotta apud Ciceronem de Epicuro ipso; et ut alios mittam, asserit Seneca per haec verba: *Mentiuntur, qui dicunt se non sentire Deum*

esse; nam etsi sibi affirmant interdiu, nocte tamen sibi dubitant. Quid vero est, quod hanc dubitationem, hunc metum excitat et incutit, nisi intimum naturae sensus factum improbens, ac Dei reverentiam timoremque incutiens?

Scio, atheos confugere solitos esse ad mundi aeternitatem, ut argumenta eludant, quae a nobis pro astruenda divinae religionis origine allata sunt. At quis miserum effugium non rideat? Nam mundum a Deo conditum esse, atque initio mundi hominem a Deo formatum fuisse, qui religionem ab eodem accepit, modo a nobis supra indicato, propagatam, tam certum est quam quod maxime. Mundi enim hominisque creatio, res facti cum sit, nonnisi ex historicis monumentis constare potest, eadem ratione, qua urbium et imperiorum initia comprobantur. At quotquot exstant monumenta, recenter mundum conditum, et hominum ex una a Deo constituta familia exordium demonstrant. Occurrit primum Mosis historia, quae librorum omnium, qui supersunt, antiquissima est: in hac mundi genesi, et qua ratione cum homo, tum res singulae formatae sint, accurate describitur; et ad homines quod spectat, primum usque ad universale diluvium humani generis ex una Adami Evaeque familia propagatio recensetur, deinde a diluvio ad Mosis ipsius aetatem ex una, quae superfuit, Noemi familia. Designantur ibi distincte singulorum patrumfamilias nomina, mores, anni, quos vixerint, ea perspicuitate ac styli simplicitate, ut omnis omnino imposturae suspicio excludatur. Accedit etiam, ea quae hic narrantur de humani generis exordio et propagatione, stabilita historiae veritate, nota esse debuisse illorum plerisque, quorum gratia Mosis historia conscripta fuit; ut consideranti patriarcharum successionem ex uno Adamo, et annos, quos illos vixisse asseritur, manifestum fiet. Si ergo animadvertamus, veluti divinam ab universa gente Hebraea fuisse tunc susceptam Mosaicam historiam, atque ita deinceps ad aetatem usque nostram conservatam, perspicuum erit, non posse, nisi per summam impudentiam, de illius veritate dubitari.

Deinde circa mundi genesim, hominumque ex una familia propagationem reliqua humani generis monumenta cum Mosis historia consentiunt. Nam omnes nobis cognitae gentes mundum initium habuisse fatentur; ac nulla unquam gens fuit, quae nationis suae exordia, eaque parva, ex una nempe, aut paucis familiis non ostenderet; Aegyptii, testibus Diodoro Siculo et Laertio; Phoenices, teste Sanchoniathone; Chaldaei, teste Beroso; Persae denique, Arabes, Assyrii, alique Orientales, ut ex Homero, Hesiodo, aliisque poetis liquet, qui mun-

¹ Confer clariss. F. Antonium Valsecchium, *Dei fondamenti della religione, e dei fonti dell'empietà*, lib. 3, p. 1, cap. 12.

di nativitatem cecinere, ac mundum in tempore a Deo ex rudi indigestaque mole conditum, asseruerunt. Historicis et poetis accedunt etiam philosophi, scilicet Tales, Pythagoras, Anaximander, Plato, alique; et Aristoteles ipse, lib. 1 de Coelo, c. 10, scribit, ante ipsum omnes philosophos recentem mundi nativitatem habuisse, nec veram ipse putavit de mundi aeternitate opinionem, ut optime observavit Grotius, sed eam veluti hypotheseim adhibuit, quam aptiorem existimavit ad rerum originem explicandam¹. Quamobrem ex ipsa quoque Aristotelis confessione constat, semper et ubique homines credidisse, mundum in tempore conditum. Et sane nullus Ocello Lucano antiquior reperitur philosophus, qui mundum aeternum asseruerit, cuius assertio, veluti monstruosum paradoxum, ab universo humano genere explosa fuit.

40 Sed expendamus reliqua humani generis monumenta. Super quatuor circiter annorum milia nulla humanae historiae monumenta supersunt; quae enim de sua antiquitate et astronomicis observationibus iactabant olim Chaldaei, ac nunc Sinenses, fabulosa et falsa detecta et demonstrata sunt ab Huetio, aliisque eruditissimis viris, qui de hoc argumento tractarunt. Quotquot praeterea exstant monumenta, omnia probant, ex paucis, imo ex una familia propagatos homines esse. Parva in iis occurrunt societatum civilium et imperiorum initia in omnibus mundi partibus; artium, quae etiam humano generi omnino necessariae sunt, ut seminandi metendique frumenti, vinum ex uvis exprimendi, ac reliquarum huius generis: scientiarum, legum civilium, superstitionis, idololatriae, atque etiam atheismi primi inventores, auctoresque nominatim designantur, ut legere est apud Iaquelotium in opere de existentia Dei, et apud auctorem principiorum religionis naturalis et revelatae, tom. 5, pag. 59. Quis verò fingat homines ex aeterno exstitisse sine scientia ulla et sine artibus ad vitae cultum omnino necessariis, et quin ullum prorsus posteris monumentum reliquerint sui, rerumque ab ipsis gestarum.

41 Nec male feriatis hominibus confugere licet ad eluviones devastationesque populorum: nam per has, aut omnes, aut unius tantum vel alterius regionis homines perire. Si omnes, undenam postea humanum genus instauratum ac propagatum est? Qui fieri sine miraculo potuit, ut diluvium E. G. universale, ita omnes homines perderet, et omnia humani generis monumenta deleteret, ut nullum prorsus remaneret vestigium, quo humanum genus antiquius indicaretur aetate illa, qua per historias ac reliqua monumenta demonstratur? Si vero dicat,

per eluviones illas aliquos tantum periisse populos, cur superstites homines aliquam saltem antiquarum rerum memoriam, ac aliqua antiquitatis monumenta non conservarunt? Qui fieri potuit, ut ne quidem eluvionum ac depopulationum memoria remanserit? Nullum ergo, nequidem apparens, atheis effugium superest, quo moveri ad dubitandum possint, quin religio communi hominum cuiusque aetatis consensione asserta et custodita, ex Deo sit, qui mundum condidit, ac homines, qui Deum semper coluerunt ac colunt, *quasi unde orti sint, recordentur et agnoscant*, ut inquit Cicero, lib. 1, de Legibus.

Corollarium.

Habes ergo ex hucusque demonstratis, religionem a Deo propriis hominibus inditam fuisse; per traditionem deinde, ex patre in filium naturae sensu ita semper ac ubique gentium custoditam esse, ut licet pravi efferatque homines naturae legem plerisque in capitibus depravaverint; licet ignorantia, socordia ac perversa hominum ratiocinatio veram Divinitatis notionem in hominum plerisque corruerit vel deformaverit; licet superstitio, et idololatria externum internumque cultum turpissime foedaverit; et licet Epicurei atheique convellere ex hominum animis studuerint omnem Divinitatis religionisque persuasionem; tamen obliterari omnino nunquam potuit confusa supremi Numinis notio, nec deleri aut praefocari intimus ille naturae sensus, qui colendum metuendumque praedicat Deum omnia intuentem, ac supplicia alterius vitae improbis minitantem. Ex quo apparet, depravari utique potuisse per indicatas causas religionem, deleri vero ac convelli ex hominum animis nullo unquam conatu potuisse, ac maluisse homines, falsos deos, quam nullum Deum colere, ut olim aiebat Cicero.

CAPUT SECUNDUM.

De naturalis religionis existentia.

Superiori in capite ostendimus, totum genus 43 humanum adversus atheos pugnare, ac ne quidem atheos ipsos improbo conatu potuisse unquam religionis persuasionem, ac metum supremi Numinis omnino exuerè, atque ex eorum cordibus delere. Hoc itaque in capite causam tuemur totius humani generis contra paucos homines, vitiorum fautores, ac manifestos virtutis inimicos, quos vel ipsi humanitatis monstra, ac perniciem humani generis dixerunt, et suppliciis vel saltem exilio puniendos censue-

¹ Vereor tamen, ut haec Aristotelis defensio iis probari, qui Moshemium legerint ad Cudworth, sect. 2, § 6, 7, 20.

runt, ut legere est in Laertio, Plutarcho, aliisque antiquis scriptoribus. Horum hypotheses, quas in articulo de pantheismo descripsimus, refutandas suscipimus. Caput vero dividimus in partes duas: in prima, de Dei existentia, eiusque attributis; in altera vero de eiusdem Dei providentia agemus, qua officia illa homini praescribuntur, quibus naturalis religio constat.

PARS PRIMA.

De Dei existentia et attributis.

44 Dei existentiam adversus atheos demonstraturi, principio visibilia huius mundi, et ea quae facta sunt expendimus, quae sane Dei existentiam, ac invisibilia ipsius attributa, ita nobis ostendunt, ut omnino inexcusabiles sint, qui Deum ex iis non agnoscant et colant. Ita enim natura comparati sunt homines, ut dum opera vident, quae rationem, consilium et artem expriment, illico intelligant ab eo perfecta fuisse, qui ratione, consilio et arte polleteret. Ubi vero maior pulchritudo, quam in ornatu coelorum? ubi perfectior ordo, quam in universi ac rei cuiusque partium dispositione? Ubi maior constantia atque ars, quam in motu siderum, quam in plantarum, animantium hominumque propagatione atque motionibus? Quae ars mirabilior esse potest illa, quam vel in rei minimae eiusque partis structura intuemur? Scimus enim, quidquid artis in homine est, id ex harum structurae consideratione deductum esse; si ergo, natura ipsa duce, res, quae artem et sapientiam artificis demonstrant, in sapientis artificis cognitionem nos ducunt, exploratum procul dubio cuique esse debet, visibilia huius mundi invisibilem eiusdem auctorem rectoremque potentissimum et sapientissimum demonstrare.

45 Scio, opinari Stratonicos, Epicureosque ordinatum mundi, resque omnes universi ex caeco particularum impetu, aut ex varia atomorum combinatione prodiisse. At permissio possibilem hanc rerum combinationem in sinu materiae, atque in eiusdem materiae particulis reperiri; plura adhuc sunt, quae huiusmodi hypothesis falsitatem demonstrant. Nam in possibili ex. gr. colorum combinatione, combinatio illa procul dubio reperitur, in qua per egregii pictoris artem, pulcherrima pictura efficitur; et tamen insani universim haberentur homines illi, qui perfectam picturam ex fortuito colorum casu, seu ex fortuita colorum proiectione emersisse assererent: nam cum hanc non modo casus, sed ne homines quidem efficere possint, qui certis regulis et arte instructi non sint, non nisi per summam insaniam fortuito casu elaboratam diceremus: Quis ergo dicat, nisi stultissime, sine infinita sapientis arte, ornatum coelorum, hominesque, et res alias huius

mundi fieri potuisse? Rursus fingunt Epicurei, ante hanc pulcherrimam rerum combinationem alias infinitas praecessisse. Si ita vero se res haberet, ubi nunc tanta in speciebus animantium, et rerum similitudo? Cur ex hominibus, ex causa, nullus superfuit, qui unum tantum, vel plures quam duos oculos haberet, aut plures, vel pauciores partes, quae propagationi speciei non obsessent? Annon vident perfectam similitudinem, quae in omnibus eiusdem speciei individuis reperitur, artem ac sapientiam artificis demonstrare, qui species rerum omnium condiderit, partesque singulis concesserit ad necessarios usus destinatas, tum ob individuorum conservationem, tum ob propagationem speciei.

At haec levia sunt, et contra infimum illum 46 probabilitatis gradum faciunt, quem athei, pro se afferre possunt. Graviora enim suppetunt; nam falsum omnino est, combinationem illam, qui in universo reperitur, possibilem esse in fortuito particularum materiae concursu, caeca tantum natura gubernante: etenim in hac universi forma, et rerum varietate, certae motus ac proportionis regulae sunt, quas solas sapientia praescribere et decernere possit; ex iis enim sibi comparavit homo quidquid sapientiae et artis habet, certos autem motus, et proportionis leges in caeca natura, in materia ac in fortuita atomorum combinatione requirere, perinde est ac asserere, hominem, qui omni arte, sapientia, ac etiam ratione destitutus sit, ad perfectam artis normam, exactum opus perficere posse. Denique in hoc universo homo reperitur mente ac ratione praeditus; ubi vero in atomis aeternis, in vi genitrice illas agitante, aut in immensa materia, quam alii athei fingunt, mentis et rationis causa sufficiens adest? Haec ergo mundi visibilia non solum sapientissimum et potentissimum Deum ostendunt, sed etiam falsitatis convincunt pantheistarum hypotheses. At clarius demonstratur ex ipsa rerum contingentia.

Nam existit ens necessarium, quod scilicet ex se existit, et non potest non existere. Id evidens est. Evidens enim est, dari plura entia contingentia, quae nempe aliquando non fuere, ac natura sua indifferentia sunt ad existendum vel non existendum. Nam intimo sensu clare intelligimus, nos aliquando non fuisse, nec amplius existere homines, a quibus progeniti fuimus, eadem evidentia constat: atque ita etiam liquet, alios extra nos positos homines, animantia quaeque, plantas, lapides ac res alias huius universi, vel aliquando non fuisse, vel esse non posse. Porro ea, quae aliquando non fuere, vel quae ita exhibentur, ut clare intelligamus esse non posse, ut tellus, sol, astra, coelum, etc., in semetipsis sufficientem rationem existentiae suae non habent, alioquin non possent non existere, atque uti a seipsis existentiam haberent, ita intima sua virtute con-

servarentur, ac necessario essent. Accedit etiam, huiusmodi entia, quae contingentia cum sint, habere debuerunt initium, non posse ex nihilo esse, quia nihil nil potest efficere; neque a semetipsis tum quia si a semetipsis producta essent, sufficientem rationem in semetipsis haberent existentiae suae, qua ut esse, ita et conservari possent, ideoque perire non possent, contra experientiam vel evidentiam, qua illorum contingentia constat; tum etiam quia res eadem secundum eandem rationem nequit esse causa et effectus, alioquin qua causa sui ipsius, seipsa prior, et qua effectus, seipsa posterior esset, quod evidenter falsum.

47 Ita evidens est, contingentia omnia ab alia causa producta esse. Age vero? Vel causa haec a semetipsa et necessario, vel ab alio priori ente procreata fuit. Si primum: En ens necessarium. Si vero dicant, ab alia causa productam esse, atque hanc itidem ab alia in infinitum usque, ne hac quidem in hypothesi ens necessarium excludi potest. Finge hunc in infinitum processum in humanae generationis serie, in qua unus ab alio genitus sit homo, quin ad primum parentem humani generis deveniri possit. Haec infinita esset effectuum series, quorum singuli producti essent; et in qua serie virtus et sufficiens causa deesset, qua effectus illi existerent: nam singuli homines destituti essent virtute, qua fiant et existant; tum quia ab alio producti exhibentur, ac sunt contingentes, tum etiam quia si in semetipsis sufficientem rationem habuissent existentiae suae, virtute hac fieri et conservari potuissent. At evidens est, singulos homines ac res contingentes reliquas virtute carere, qua conserventur; cum, reluctantem ipsa eorum natura, pereant. Necesse ergo est, extra hanc seriem, etiam infinitam, dari aliquod ens, quod a semetipso existat, et quod in se sufficientem rationem et virtutem habeat existentiae suae, et etiam rerum omnium contingentium. Hoc vero est ens necessarium. Neque fingant, contingentia esse individua, collectionem ens necessarium; id enim perinde esset, ac fingere seriem rerum contingentium instar catenae infinitis constantis annulis, quorum singuli ac omnes producti essent, atque adeo ab alio dependentes, catena vero ipsa improducta, ac ex se suspensa manens, quin in se sufficientem virtutem haberet, qua subsisteret, et quin sustentaretur ab alio. Evidens vero est, catenam hanc repugnare. Id enim esset fingere ens aliquod infinitae durationis, quod nec a se, nec ab alio existentiam haberet. Ergo evidens itidem esse debet, repugnare collectionem entium, quorum omnia ac singula producta sint, ac esse non possint, nisi ab alio, ipsorum vero collectio improducta et independens sit. Est ergo evidens existere ens necessarium, quod a se sit, quod in semetipso sufficientem existentiae suae,

ac rerum omnium contingentium rationem habeat, et causa et origo sit omnium contingentium. Id adeo verum est, ut nequidem athei in controversiam revocare audeant. Ostendemus paulo infra, materiam inter entia contingentia numerari. Interim per corollaria demonstrare oportet ens necessarium esse Deum mundi auctorem rectoremque.

I. Ex superiori demonstratione liquet, *ens* 48 *necessarium esse ens a se*, quia ex se, non ab alio est; nec alia opus habet causa, ut existat et conservetur.

II. *Entis necessarii essentia in existentia* 49 *necessaria, sive a se posita est*. Nam id, quo posito, res est, et, quo sublato, tollitur, quod primum in re concipitur, quodque rem illam ab omni alia secernit, atque attributorum omnium fons est atque origo, pro rei essentia, sive primario eius attributo habetur; in ente vero necessario existere, sive existentia a se, vel ut scholae loquuntur, *asseitas*, id est quo posito, ens necessarium habetur, et, quo sublato, non amplius est, ut est evidens. Rursus *asseitas* est, qua ens ad entis necessarii constitutionem determinatur, et qua a contingentia secernitur: ex hac denique necessaria existentia, veluti ex prima radice atque fonte omnes istius proprietates deducuntur, ut mox apparebit. Existentia ergo necessaria, sive *asseitas*, essentia est entis necessarii. Hinc Deus ut se hominibus ens necessarium esse demonstraret, a Mose rogatus, ut quid ipse esset, exponeret, respondit: *Ego sum, qui sum* (Exod. III, 14), hoc est ipsum esse necessarium, ac plenitudo entis.

III. *Est aeternum*; nam quod semper est, 50 ac semper in se habet quidquid ei competere possit, id aeternum dicitur; nam eius duratio, initio et fine caret, eiusque perfectio tota simul et interminabilis est. Huiusmodi vero ens necessarium est; eius enim natura ex se ipsa existentiam, et quidquid exigit necessarie possidet; et nec a se ipsa, neque ab alia causa in nihilum redigi, aut imminui quidpiam potest.

IV. *Est prima causa, et fons omnium con-* 51 *tingentium*; nam a seipso est, neque causam ullam habet, a qua pendeat: contingentia vero cum nec a nihilo, nec a se ipsis existentiam habere possint, causam existentiae suae non aliunde, quam in ente necessario habent.

V. *Ens necessarium habet omnes perfectio-* 52 *nes possibles*. Quotquot enim possibles sunt perfectiones vel necessariae sunt, vel contingentes; nil enim in rerum universitate concipi potest possibile, quod non sit aut ens necessarium, aut ens contingens; nam praeter ea, quae natura sua existunt, ac non possunt existere, et ea quae sunt indifferentia ad existendum, et non existendum, nil superest praeter

merum nihil. At in ente necessario sunt perfectiones omnes entis necessarii, et quotquot possibiles sunt enti contingentibus: de perfectionibus entis necessarii nemo dubitat, cum has absolute naturae suae necessitate possideat, qua necessarie sibi vindicat, quidquid habere potest: de contingentibus vero facile patet. Nam vel haec existunt, vel possibilia sunt: quaecunque existunt, existentiam suam, et quidquid perfectionis habent, ab ipso ente necessario acceperunt; quae autem possibilia sunt, non aliunde possibilem existentiam et perfectionem habent, quam ab ente necessario, cuius unice virtute produci possunt.

- 53 VI. *Perfectiones entis necessarii infinitae sunt, et nil imperfectionis admistum habent*; nam in huiusmodi ente perfectiones omnes possibiles continentur entium contingentium. Hae vero infinitae sunt; sunt enim infinita cum numero, tum etiam specie contingentia possibilia. Sunt etiam huiusmodi perfectiones illimitatae; nam per absolutam naturae necessitatem, qua ens necessarium determinatum est ad existendum, determinat atque vindicat sibi modo omnium perfectissimo, scilicet respondente existentiae necessariae, quicquid ei compossibile sit. Sunt autem ei infinitae perfectiones possibiles, cum has in eo non repugnare clare intelligamus. Itaque cum causa desit, quae imminuere illas ac limitare possit, ac per existentiam determinatae sint, qua perfectior concipi nequit, nonnisi illimitatae esse possunt. Est ergo ens necessarium infinitum, et nihil imperfectionis admistum habet, cum imperfectio defectus sit, in eo vero nihil deficit.

- 54 Atque hinc patet perfectiones, quae dicuntur in scholis simpliciter simplices, cuiusmodi sunt illae, quae nihil imperfectionis admistum habent, in eo reperiri *formaliter*; eas vero, quibus quidpiam imperfectionis admistum, ut sunt corpora, et ea, quae natura sua defectibilia sunt, atque ad interitum praeproperant, *virtualiter* tantum, et *eminenter*; cum quidquid in huiusmodi rebus perfectionis sit, infinite eminentiori modo in illo contineatur, ac produci ab illo possit.

- 55 VII. *Est etiam immensum*, tum quia absoluta existendi necessitas aequae exigit esse ubique, ac alicubi; ergo cum causa desit, quae unum vel certum locum determinare queat, necessarie ubique esse debet. Tum etiam, quia haec ei perfectio possibilis est, cum concipere possimus spatium, sive expansionem immensam; cumque clare intelligamus, in qualibet illius expansionis parte ens aliquod contingens efficere posse. Si autem immensam expansionem concipere possumus, cui ens necessarium praesens sit, iam clare intelligimus, ei omnipraesentiam, sive immensitatem possibilem esse.

VIII. *Est immutabile*. Nam quidquid mutari potest, vel ab externa, vel ab interna causa mutatur; ens vero necessarium cum independens sit, ex externa causa mutationem subire nequit; neque ab interna, cum naturae necessitate quidquid ei compossibile sit, necessarie possideat. Rursus mutationem experiri nequit ratione existentiae, quae ei necessaria est; ratione loci, cum sit immensum; ratione temporis, cum aeternum sit, ac omnes temporis differentias complectatur; ac ratione perfectionum, cum natura sua infinitum sit. Est ergo immutabile.

IX. *Est omnipotens*. Nam omnia potest, quae possibilia sunt, cum nil possibile sit, quod in ente necessario existentiae ac perfectionis suae rationem sufficientem non habeat.

X. *Vivit voluntate et intellectu praeditum*. Nam huiusmodi perfectiones in entibus contingentibus reperiuntur, in quibus non sunt, nisi quaedam entis necessarii participationes. Deinde insunt in eo omnes possibiles perfectiones infinitae, ut demonstravimus; sunt autem hae perfectiones ei possibiles, atque modo infinite perfecto in eo reperiri intelligimus.

XI. *Est etiam liberum*; tum quod haec ei perfectio non repugnet; tum quia rerum contingentium natura, atque contingentes leges, quibus earum motus reguntur, ipsius libertatem designant; tum demum quia inter creaturas entis necessarii virtute conditas, homo reperitur, qui perfectionem libertatis habet. Haec ergo in ente necessario modo infinite perfecto reperiri procul dubio debet.

XII. *Est spirituale et incorporeum*. Etenim intellectus et voluntas praeditum est; atque extensum esse non potest; nam est immutabile, et nihil imperfectionis habet; quod vero corporeum et extensum est, cum ex pluribus coalescat, quae dividi ac separari, et novas figuras novosque motus suscipere possunt, immutabile esse non potest, nec defectus, sive imperfectionis experts. Tum quia in partes discerpi posse et mutari imperfectio est, hoc est defectus immutabilitatis, atque perfectae et constantis perfectionis. Tum etiam quia in corporea et extensa natura desunt cognitio ac perfectiones omnes inde sequentes, ut in philosophia satis demonstratum est. Atque hinc patet, ens necessarium esse substantiam spirituales infinitam, quam Deum vocamus.

XIII. *Est simplex*. Nam simplex dicitur, quod compositionis est experts. In Deo autem nulla compositio esse potest; etenim immutabilis est, et infinite perfectus; res vero, quae physice composita sit, cum in partes, ex quibus componitur, dividi possit, mutari potest, et ob divisibilitatem imperfecta est. Deus ergo nec ex mente et corpore conflatus est, ut anthropomorphitae opinabantur; neque mens est, cui nova accidentia superaddi possint et quae

accidentaria quadam luce affici possit, ut Palamitae commenti sunt; nec denique extensus Spiritus est, ut Clarkius aliique arbitrati sunt, qui spatium Dei immensitatem esse asseruerunt; nam quod ita extensum sit, ex pluribus partibus coalescat necesse est, cum nonnisi per has extendi queat. Accedit etiam, quod si divinus Spiritus ita extensus esset, vel quaelibet pars ipsius Deus esset, vel non. Si primum, tot dii essent, quot infinitae illius extensionis partes. Alterum vero dici nequit; nam si huius Spiritus partes, vita, intellectione et libertate carerent, neque harum collectio iis praedita esse posset. Denique si res ita se haberet, Deus totus ubique non esset, sed pars eius in sole, exempli gratia, in terra, etc., imo pars tantum ipsius in ista rerum universitate reperitur; quo quidem nihil absurdius. Qua autem ratione Deus praesens loco sit, dicemus alibi.

62 XIV. *Deus unus est.* Nam est ens necessarium, entia vero necessaria plura esse non possunt; nam illud tantum ens necessarium est, quod non possumus cogitare non existens; omnia autem entia, uno excepto, concipere non existentia possumus; si enim novem ex gr. fingantur, octo inutilia esse facile concipiemus. Deinde est infinite perfectus: plura vero entia infinite perfecta dari non possunt, quia unum perfectione careret, quam alii haberent, ideoque omnibus quidpiam deficeret. Accedit etiam, infinite perfectum immensum esse, ideoque a nulla alia re excludi posse; omnipotens esse, ideoque potentiam experiri non posse contrariam et ipsi aequalem; omniscium denique esse, ideoque ignorare nihil posse. At si plura infinite perfecta essent, unum alterum e loco excludere posset; unius potentia alterius aequalem posset impedire; unus denique vim atque consilia alterius independentis non intelligeret. Si vero dixeris, mendicare unum Deum posse ab alio vim agendi, et scientiam, quam diximus, iam independentiam, et entis necessarii notionem sustulisti. Denique ordo rerum contingentium, qui in hac universitate viget, unius supremi Dei existentiam declarat. Atque haec de praecipuis Dei attributis. Ut autem adversus atheos res abunde demonstrata maneat, ostendendum suscipimus, materiam non esse ens necessarium.

63 Materia omnes contingentis characteres habet. Nam potest non existere; id enim clare intelligimus; etenim, vel universum plenum est, vel quidpiam vacui habet. Si quidpiam vacui in universo sit, iam clare intelligimus, ibi materiam non esse, et qua ratione concipimus materiam non existere ibi, eadem spatium omne sine materia esse intelligimus. Si vero vacuum non detur, concipere tamen illud nil vetat; quid enim prohibet, quominus spatium inter aulae parietes interceptum omni destitutum

corpore concipiamus? Si concipere possumus materiam non existere, ergo in idea materiae idea existentiae non reperitur, atque existentia necessaria ei non competit. Rursus materia habet omnes modos contingentes et mutabiles; sunt enim materiae modi magnitudo, figura, motus, situs, soliditas, inertia, etc., huiusmodi autem proprietates seu modi, contingentes seu mutabiles, sunt, nec aliter concipi possunt, quam ut arbitrarii effectus causae a materia distinctae. Tum quia motus illi contrarii materiae possibiles sunt; tum etiam quia successive eosdem materia induit; quae quidem mutatio entis necessarii naturae repugnat. Illos vero a causa arbitraria pendere, tum eorum contingentia ostendit; tum etiam ex eo liquet, quia ab indito materiae motu ii repeti neutiquam possunt. Materiae enim neque motus, neque vis motrix essentialis statui potest; tum quia sine motu a nobis concipitur, et veluti res indifferens ad motum et quietem; tum etiam quia si essentialis materiae motus esset, nulla ipsius pars quiesceret, imo nequidem quiescere posset; secus ac experientia docet, quae plura quiescere corpora demonstrat, atque omnibus inditam ostendit vim inertiae, qua corpus quodcumque status mutationi resistit; tum demum quia motus et leges, quibus materiae motus regulantur, arbitrarii sunt. Cum non sint ubique uniformes, ut philosophi demonstrant de vi gravitatis, cohaesionis, repulsionis et percussionis disputantes. Quae cum ita se habeant, ita propositionem demonstramus; quod proprietates non habet entis necessarii, et omnes proprietates exhibet entis contingentis, contingens est; materia vero destituitur proprietatibus entis necessarii a nobis expositis, et per omnes proprietates, quas habet, contingens ostenditur. Ergo.

Dices: ex nihilo nihil existere; ergo, cum 64 materia existat, quae ex nihilo fieri non potuit, necesse est naturam suam existere.

Resp. ex nihilo nihil existere, quin causa 65 praeexstiterit, quae efficere illud potuerit, quod idem est ac dicere, a nihilo nihil effici potest; at si causa praecessit, quae creare rem potuerit, nihil prohibet asserere rem ex nihilo factam. Nam ens illud cogitans, quod in me, et in quolibet homine est initium procul dubio habuit: perspicue enim intelligo non fuisse semper; e nihilo ergo potentissimae causae actione conditum est. Si ens cogitans hac ratione fieri potuit, cur non etiam materia? Deinde ens illud cogitans, quod in me est, voluntate sua efficere motum potest, ac motum sistere, ut quisque intimo sensu cognoscit. Si mens limitata tanta vi pollet, ut novum efficere valeat motum, mens infinite perfecta ac infinita potentia praedita, poterit sane non modo motum, sed ipsam etiam substantiam voluntate sua efficere.

66 Dices: at intelligere non possumus, quomodo res ex nihilo fiat. Sed nequidem intelligere valeo, qua ratione vis elastica, vel electrica, aut magnetica agat, nec proinde harum virium effectus in controversiam revoco. Imo nec intelligo, quomodo ad nutum voluntatis meae digitus moveatur unus, ac illico is deinde sistatur, et agitur alter, et tamen de iis dubitare non possum. Ergo quod intelligere nequeam, qua ratione ex nutu divinae voluntatis extiterit ex nihilo materia, in dubium istius creationem revocare non possum; cum haec per proprietates et affectiones omnes veluti effectus infiniti arbitrii exhibeatur.

Corollarium.

67 1. Ex dictis facile patet, falsam esse antiquorum fere omnium philosophorum, atque Hermogenis sententiam de duobus principiis aeternis, altero efficiente, altero quod fingetur; ac falsam itidem esse doctrinam de duobus principiis a Zoroastre apud Orientales traditam, ac per Simonem Magum in Ecclesiam traductam iuxta quam duo statuebantur aeterna principia, bonorum unum, alterum vero malorum omnium fons et origo. Ii enim omnes malum principium, vel materiam ipsam statuere, at materiam una cum maligna ipsi indita virtute, ex qua maligni spiritus prodierint, ut Manichaeorum plerique atque Priscillianistae somniarunt. Si materia aeterna, increata non est, sed Dei summe boni ac potentissimi effectus, huiusmodi commenta a fundamentis evertuntur. Sophismata vero, quae circa malorum originem opponunt, in sequenti parte solvemus.

PARS ALTERA.

De Dei providentia atque officiis hominis, quibus naturalis religio constat.

68 Providentiae nomine rationem intelligimus, qua per apta media finis procuretur. De Dei itaque providentia disputari inquiremus, num certum ob finem res condiderit, ac res singulas certa ratione in suum finem dirigat. Haec enim inquisitio adeo cum Dei existentia connexa est, ut veteres non dubitaverint confidenter asserere, Epicurum ob negatam Dei providentiam rem sustulisse, ac solum Dei nomen reliquisse. Duplex autem distinguere potest regimen, ac rerum cura, physica et moralis; illa iis legibus continentur, quibus res omnes certo ordine dispositae per quasdam naturae leges in suum finem diriguntur; moralis vero in cura illa sita est qua creaturae ratione, ac libertate praeditae ita legibus reguntur, ut indito quodam naturae sensu, spe praemiorum, poenarumque metu in certum finem dirigantur, hoc est in optatam felicitatem. Paucis hic ex-

pendemus, quae ad providentiam eiusque proprietates spectant, et quae contra ab impiis opponi solent; deinde hominis officia ab hac providentia praescripta designabimus; poenas denique, atque supplicia ostendemus, quibus ad huiusmodi officia praestanda eosdem impellit.

PROPOSITIO PRIMA.

Deus providentia sua omnia regit et moderatur.

Dem. Posita infinita perfectione, quam sibi vindicat ens necessarium, evidens est, Deum providentia sua cuncta regere et moderari. Cum enim in entibus contingentibus substantiae reperiantur ab ipso conditae, quae intellectu et sapientia praeditae sunt, qua certos sibi fines praefigunt, et apta ad illorum consecutionem media disponunt, et adhibent, facile patet, hanc perfectionem in Deo sine limitatione ulla reperiri. Rursus Deus operando, modo naturae suae conveniente agere debet, alioquin in actionem ipsius cadere imperfectio posset; ergo non potest agere, nisi modo infinitae sapientiae suae respondente; infinite vero sapientis est finem in agendo sibi proponere, ac aptissima ad istius consecutionem media adhibere. Item agere non potest, nisi modo infinitae suae bonitati respondente; boni vero opificis est, opus quod fecerit curare. *Quis enim deserat, quod ipse condendum putaverit? Si iniuria est regere, nonne maior iniuria est fecisse? cum aliquid non fecisse nulla iniustitia sit, non curare, quod feceris, summa inclementia,* inquit Ambrosius, de Off., c. 13.

PROPOSITIO SECUNDA.

Dei providentia, cum sapientia, sanctitate, iustitia, bonitate, caeterisque possibilibus perfectionibus moralibus coniuncta est.

Dem. Quia haec perfectio, sive attributum est entis necessarii; omnia vero entis necessarii attributa absoluta necessitate perfectiones omnes illimitatas sibi vindicant, quae sunt ipsi possibiles. Omnes autem istae perfectiones cum providentia componi possunt.

Deinde sapientia est cognitio, qua finem elegit, et apta ad illius consecutionem media disponit et adhibet; sanctitas est, quae in recti bonique amore consistit, quaeque mala moralia, cuiusmodi sunt peccata atque vitia, omnino excludit; iustitia constans voluntas agendi iuxta aeternas et incommutabiles rationes, et praemia atque supplicia tribuendi iuxta merita atque demerita; bonitas denique constans voluntas est benefaciendi seu communicandi felicitatem creaturis; haec vero dum non merentibus dona largitur, gratia, dum malis merita tribuit, misericordia; ubi vero malos

punire tardat, longanimitas nuncupatur. Atqui huiusmodi perfectiones in Deo insunt; tum quia sine ipsis non esset infinite perfectus; tum etiam quia harum vestigia, ex participatione ab ente necessario, in ipsis creaturis rationabilibus reperiuntur. Ergo iuxta principia superius stabilita, in Deo infinite perfecto reperiri debent.

71 Atque hinc sequitur etiam esse Deum infinite veracem, qui nec falli, nec fallere possit. Nam infinite sapiens fallere nequit, alioquin infinite perfecta ipsius sapientia non esset; in eo enim, qui decipitur, sapientia deest. Infinite autem bonus nequit fallere; decipere enim alium, malum est, defectus est, ac rectae rationi dissonum est. At in infinite bonum, malum cadere nequit, alioquin infinite bonus non esset, quia defectum omnem non excluderet; quod ad plenitudinem bonitatis omnino necessarium est.

PROPOSITIO TERTIA.

Systema divinae providentiae incomprehensibile est.

72 Nam ab aeterna, immensa et infinita sapientia stabilitum est, quae infinite superat limitatae mentis nostrae captum. Ita enim natura nos comparati sumus, ut quo a praestantiori ingenio atque arte, inventa atque disposita opera sint, eo difficilius comprehendamus: hinc rudes homines praeclara humani ingenii inventa, et consilia principum non intelligunt; et a brutis intelligi, quae ab hominibus fiunt, nullo modo possunt. Deinde systema huiusmodi seriem complectitur omnium temporum, entium omnium, ac omnium eventuum sibi invicem cohaerentium, ac sese successive explicantium; res vero omnes, quibus Universus constat, leges, quibus cum omnes, tum singulae reguntur; mutuae inter ipsas actiones et relationes, et quantum singulae aliis conferunt, cognitum nobis esse non potest, ut experientia constat; ac multo minus successionem, earumque futuros eventus intelligimus. Imo nec minimam rem, vel nos ipsos comprehendimus, cum plura sint, quae de re qualibet, ac de nobismetipsis ignoramus, quam quae novimus, ut est evidens. Systema ergo divinae providentiae, etc.

73 Atque in hac ipsa incomprehensibilitate ipsius sapientiae elucet. Tum quod id plurimum conferat ad movendos homines ad opera admiranda divinae providentiae, ac venerandum supremum opificem, cum homines, quae obvia sunt, parvi pendere, quae vero magis recondita videntur, plurimum existimare soleant; tum etiam, quia incertus rerum eventus necessarius videtur ad homines probandos, et ad summarum virtutum exercitium, fidei nempe, spei, fiduciae et devotae erga Deum volunta-

tis, et ad fovendam sollicitudinem felicitatis vitae futurae, quae per spem atque metum a vitiis nos retrahat et ad virtutes incitet.

Si integrum huius mundi systema comper- 74 tum nobis non est, sed plures ipsius partes, ac rerum in eodem ordine, varietatem, relationes, usus atque fines ignoramus, nil nos certi decernere possumus de pulchritudine, de bono, deque perfectione unius; sed cum evidenter nobis constet, a Deo summe sapiente, conditum esse et gubernari, praesumere omnino debemus, ad universi pulchritudinem atque perfectionem spectare ea quoque, quae superflua vel noxia videantur, quin nos pulchritudinem intelligamus, et quin usus et commoda ulla unde experiamur. Audi hac de re Augustinum adversus Manichaeos disputantem, lib. de Gen., cap. xviii: *Cum ista dicunt, non intelligunt quemadmodum omnia pulchra sunt conditori et artifice suo, qui omnibus utitur ad gubernationem universitatis, cui summa lege dominatur. Si enim in alicuius opificis officinam imperitus intraverit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat; et si multum est insipiens, superflua putat. Iam vero si in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, cum id male tractat, se ipsum vulneravit, etiam perniciosa et noxia existimat ibi esse multa. Quorum tamen usum, quoniam novit artifex, insipientiam eius irridet, et verba inepta non curans officinam suam constanter exercet. Et tamen tam stulti sunt homines, ut apud artificem hominem non audeant vituperare, quae ignorant; sed cum ea viderint credant esse necessaria.... In hoc autem mundo, cuius conditor et administrator praedicatur Deus, audent multa reprehendere, quorum causas non vident..... Quae omnia unde veniant, non intelligo, nisi a summa mensura, et numero, et ordine, quae in ipsa Dei sublimitate incommutabili, atque aeterna consistunt.... De superfluis vero quid nobis est quaerere? Si tibi displicet, quod non prosunt, placeat, quod non obsunt; quia, etsi domui nostrae non sunt necessaria, eis tamen completur huius universitatis integritas, quae multo maior est, quam domus nostra, et multo melior: hanc enim multo melius administrat Deus, quam unusquisque nostrum domum suam.*

Solvuntur argumenta contra Dei providentiam ex malis petita.

Hic ad leviora solvenda Epicureorum so- 75 phismata, notare sat est, Deum qua omniscium, omnia etiam possibile cognoscere; qua infinite sapientem, nullum a se conditum opus negligere posse; qua infinite activum atque potentem, omnium curam sine defatigatione gerere; et qua infinite beatum et sufficientissimum, nullam ex rerum cura pati posse mo-

lestiam. Iis itaque missis, reliqua persequamur, quae ab Epicureis, Manichaeis atque Bailio proponuntur. Quae quidem omnia huc recidunt.

76 Deus est infinite sapiens, bonus, sanctus et iustus; curam ergo rerum universitatis non gerit. Nam si infinite sapiens auctor ac rector mundi esset, nil in eo superflui, monstruosi atque imperfecti occurreret; si infinite bonus, nihil homini noxium haberetur; si infinite sanctus, vitia atque peccata omnino excluderentur, quae cum sanctitate pugnant; si denique infinite iustus, virtutes praemio compensarentur, ac vitiis praesto supplicia essent. In hac autem rerum universitate plura deformia et monstruosa sunt, plura humano generi infensa animantia, desertae regiones, atque alia plura nullius prorsus usus; plura itidem noxia sunt humano generi, ut infirmitates, dolores, senectus, mors ipsa omnium malorum pessima. Vitia praeterea et peccata reperiuntur, et bona probis improbisque aequae distribuuntur, nec virtuti praemia respondent. Mundus ergo Respublica non est, quam infinite sapiens, bonus, sanctus et iustus moderetur et curet.

77 At haec facile corruunt, si animadvertamus ignorare nos mundi systema, rerum usus et fines, ac infiniti opificis artem atque consilia. Nam cum haec omnia ignoremus, reponere possumus, res quae nullius nobis usus videntur, usus habere in aliis rebus; quae monstruosa videntur, ad universi pulchritudinem spectare, ac suos quoque in eodem usus habere; quae infensa apparent humano generi, ad systematis pulchritudinem necessaria esse, et homines per metum ex illis ortum, ad societatem ineundam, quae maximum ipsis bonum est, quodammodo impellere, ac alias ignotas nobis utilitates afferre; quae noxia sunt hominibus, ut dolores, etc., praeterquam quod ex revelatione novimus, poenam peccati esse, haberi posse naturales hominis conditiones, qui cum ex partibus compactus sit, quae perpetuo motu agitantur, natura sua, ut res aliae compositae, ad interitum properat; dolores vero, qui ex infirmitatibus sunt, si ratione finis spectentur, boni, et quodammodo necessarii homini deprehenduntur, cum per hos moeantur, ut noxia caveant, atque ea procurent, quae ad vitam conservandam sunt necessaria. Ad moralia vero mala quod spectat, ac bonorum in hoc mundo distributionem; fac hominem natura sua liberum esse, sed defectibilem, cum ens contingens sit et limitatum: fac etiam vitam futuram esse, in qua bonis praemia, improbis vero supplicia parata maneant; quis infinite sapientis consilia, quae nobis explorata esse non possunt, reprehendat, quod vitia et mala moralia permittit, quod virtuti in hac vita praemia non respondere videmus: quod demum bona sua non aequae omnibus distribuit? Nam si explorata nobis systematis universi

consilia forent, perspicue intelligeremus infinitae sapientiae ordinem postulare, ut homini natura sua libero, usus libertatis concedatur, ideoque, ut permittantur mala moralia, quae inde sequuntur; ut praemia atque supplicia in futura vita distribuuntur; atque ut nonnullorum bonorum largitio a sola munificentia supremi opificis pendeat. Haec satis esse videntur ad atheorum extricanda sophismata; sed, ut nil omittamus in Dei providentia comprobanda, per singula malorum genera paucis discurremus.

78 Tria sunt malorum genera. Alia enim sunt metaphysica, alia physica, alia denique mala moralia: malum metaphysicum in defectu summae et infinitae perfectionis; malum physicum in dolore, sive voluptatis defectu; malum denique morale peccatum est, sive defectus rectitudinis et conformitatis ad legem, quae in deliberata hominis actione inesse debet. Malum metaphysicum in creaturis necessarium est. Nam creaturae non possunt esse nisi limitatae, sunt enim entia contingentia, quorum perfectio limitata est; solius enim entis necessarii proprium est infinitum esse. Creaturae ergo esse non possunt nisi limitatae atque imperfectae. Imperfectio ergo haec non Creatori, sed creatae naturae tribuenda est, quae non nisi limitata esse potest. Ergo in systemate rerum contingentium mala metaphysica ex ipsa rerum natura necessaria sunt. Nec sapientiae id obest auctoris, qui non nisi ex possibilibus contingentibus universum formare potrat. Et conveniens fuit, ut non res omnes aequae perfectae essent tum quod universum constet ex partibus, quae totius perfectionem habere non possunt; tum quod in eo res una alterius usui inservire debeat; tum denique quia *in rerum bonarum inaequalitate ipsa est iucunda gradatio, ubi minorum comparatio ampliorum est commendatio*, ut inquit August., contra adver. leg. et Proph., lib. 1, c. 4.

79 Mala physica, metaphysici mali consecraria sunt. Nam ex peccato orta sunt, peccatum vero ex limitata et defectibili hominis libertate. Deinde mala haec veluti media nobis exhibentur, quibus nos Deus a nimio praesentis vitae, eiusque bonorum amore retrahit, ne aeternae vitae bona atque legem contemnamus. Sunt enim, vel praeparationes quaedam ad virtutem, ne peccemus, vel iustae punitiones, cum peccavimus, ut a peccatis recedamus. Nam animi corporisque doloribus monemur, non hanc, quam nunc veluti peregrini incolimus, sed futuram aeternam alterius vitae nostram patriam esse, ad quam intimo quodam conatu natura tendimus. Nil ergo vetat, quin haec ab infinite sapiente profisciscantur, sicuti a bono medico ingratum saporis pharmacum; cum bona sint, quibus malis, quae ex metaphysico oriri possint, cuiusmodi, moralia sunt, medeamur.

80 Moralis denique mali fons atque origo in limitata rationalis creaturae libertate posita est. Nam si creaturae omnes limitatae atque imperfectae propria natura sunt, homo etiam imperfectus ac natura sua limitatus fieri debuit. Si limitata mens ac ratio hominis est, ideoque defectus errorisque capax, regula opus habuit, qua tuto et sine erroris periculo optatam felicitatem agnosceret et prosequeretur; ita enim natura sua felicitatem expetit homo, ut velle esse miserum, etiamsi velit, non possit. Si regula haec homini necessaria est, quae apta ad felicitatem media, ac tutam viam demonstrat, infinite sapiens, qui hominis curam gerit, praescribere hanc eidem debet, alioquin, sapienter cum ipso non ageret, quia media non designaret ad finem necessaria. Hanc ergo regulam praescripsit; at homo natura sua liber est, atque ita proprietas haec cum ratione coniungitur, ut tolli ea ab homine non potuerit, quin rationis expers, ideoque non homo esset, ut etiam Basilii, alique SS. Eccles. Patres observarunt. At libertas limitata et finita esse debuit in creata natura, ut diximus. Deficere ergo a regula potuit, atque errare, tum in fine sibi proponendo, tum in electione mediorum; quamobrem necessaria quoque poena fuit, qua in officio a regula praescripto contineretur, et ad respiciendum post lapsum impelleretur; ideoque haec etiam ad sapienter regendum hominem praescribenda fuit. At haec omnia occurrunt in Dei erga hominem providentia. Quid ergo in ea mali occurrit? num quia lex homini data? At dedecet bonitatem et providentiam supremi rectoris, hominem erroris capacem, sine lege esse, qua dirigatur. Num quia libertas? sublata vero ratione, quae sine libertate non consistit hominis natura tollitur. Nec sapientis est, operis, quod faciendum putavit, naturam destruere. Num denique, quia creaturam rationalem fecit? At sine creatura rationali non amplius in mundo Dei imago esset, cui communicando Deus bonitatem suam, beneficium se demonstraret. Accedit etiam, ex horum malorum permissione maiora etiam bona Deum eruere, quae ad systematis divinae providentiae ordinem perfectionemque conferunt, ut pluribus demonstravit S. Augustinus. Haec enim posita, locus est nonnullorum divinorum attributorum manifestationi, longanimitati praesertim, misericordiae et iustitiae ex parte supremi rectoris. Ex parte vero universi, locus virtuti morali est, quae sine libertate eligendi bonum vel malum haberi non posset. Quae cum ita se habeant, perspicuum est, neque ex malis moralibus, neque ex physicis inde sequentibus, quidpiam adversus divinae providentiae systema argumentari posse, cum rerum natura attente perpensa, ac rerum cognito fine, nil occurrat, quod cum infinita auctoris rectorisque sapientia optime non cohaereat.

Atque hinc facile patet, neque infirmum 81 Deum esse, qui tollere vel impedire haec in mundo mala non possit, nec invidum, si non impediatur, dum possit. Poterat utique potentia sua, vel donum libertatis homini adimere, vel voluntatem in se liberam a prava electione continere, aut ita auxilio suo flectere, ut in malum declinare non posset; sed non decuit divinam sapientiam rationalis creaturae naturam immutare, adimere omnem virtuti locum, atque meritum et demeritum ex hac rerum universitate excludere, per quae summa ipsius erga homines beneficentia atque iustitia manifestaretur. Mala ergo non sustulit, quia haec auferre non poterat, nisi simul bona longe plura sustulisset, quae imperscrutabili ipsius consilio convenientia rerum universitati viderentur. Rursus in dividendis bonis suis nulla lex Deo est praeter arbitrium. Si enim aliquid condendum infinita bonitas teneretur, istud esset perfectissimum; perfectissimum autem bonum creatum repugnat; necesse ergo est, ut bonitas infinita in gradu finito perfectionis et felicitatis consistat. Quinam vero est gradus finitus, cui Deus astrictus sit? nullus sane: ergo bonitas quamvis infinita, in quovis gradu perfectionis et felicitatis creaturae sistere potest, ideoque in eo, qui proprius est homini in praesenti statu et conditione.

His stabilitis principiis, facile ostendere est 82 vanitatem exemplorum, quae olim a Manichaeis et Epicureis, nuper vero a Bailio ad labefactandam divinam providentiam allata fuere, de medico nempe, qui sciat aegrotum, qui vinum iussus sit bibere, statim periturum, si sumat, idque permittat, et de matrefamilias, quae ne filiae libertati obsit, permittit hanc in perditorum hominum ludis versari, in quibus pudicitiae suae iacturam certo facturam novit. Nam ii non vacarent culpa, quia mortem medicus, mater vero filiae suae pudicitiae iacturam impedire tenetur, et aegrotus sine vino convalescere, et vivere, ut vivere puella potest, quin se ad ludos illos se conferat; at supremus rerum conditor et rector non tenetur usum impedire facultatum, quas ad bonum finem atque felicitatem comparandam creaturis indiderit; non potuit libertatem homini auferre, quin ipsius naturam, aut perderet, aut immutaret; ius plenum habuit constituendi certos in homine perfectionis gradus; tutas praescripsit regulas, quibus homines a malo avocaret, et in felicitatem dirigeret; internum quoque auxilium praebet, quo freti rite illas exsequantur; praemiis atque suppliciis a malo eos retrahit, et ad bonum impellit; ex malorum denique permissione bona illa eruit, quae supra recensuimus. Atque haec quoad malorum originem; de praemiorum vero poenarumque distributione dicemus infra.

Inquiri hoc in loco posset, quodnam moti- 83

vum, et quoniam finis Deo in rebus condendis fuerit. Sed rem paucis expediemus, explicato discrimine, quod motivum inter atque finem intercedit. Motivum itaque vocamus id, quod Deus movetur et inclinatur ad creandum mundum; finem vero id, quod Deus per conditum mundum obtinere voluerit, sive ad quod omnia opera sua *ad extra* ordinaverit. Hac distinctione posita, facile conciliari invicem possunt dissidentes theologorum hac de re opiniones. Nam Estius, alique motivum cum fine confundentes, negant Deum finem sibi proposuisse ullum, dum mundum conderet, quod tamen sine infinitate ipsius sapientiae iniuria dici nequit. Itaque Deo extra infinitam libertatem suam nil motivum fuit creandi mundum, scilicet, nec res ipsae creatae, nec quidpiam ex istis consurgens. Nam cum independens omnino sit, pendere a creaturis nequit; at si ab iis determinari oporteret ad creandum, penderet ab ipsis, atque in hac determinatione passive se haberet, ageretur enim, et non ageret. Rursus cum sit Deus sibi sufficientissimus, ac nullius indigens, nihil a se diversum expetit, nam rei a se diversae appetitio indigentiam denotat. Determinari ergo non potuit ab aliquo, quod ex ipsis creaturis expeteret. Denique cum creaturae ante liberam divinae voluntatis electionem nihil omnino sint, nil habent, quod movere Deum possit; et si per obiectivam representationem movere creaturae Deum possint, omnes indiscriminatim creaturas possibles produxisset; nam nulla reddi potest ratio, cur aliquas tantum elegeret, cum omnes aequae habeant obiectivam illam bonitatem, qua Deus ad creandum motus et determinatus statuitur. Itaque in sola Dei libertate quaerenda, causa determinationis est, qua motus sit ad mundum creandum, ut post Augustinum, l. 28 de Civ. Dei, S. Thomas asseruit part. 1, qu. 19. Nam cum Deus sit infinite perfectus, et sibi sufficientissimus, non plus ei molestiae afferre potest voluntas creandi, quam otium. Cum prima causa sit omnino independens, determinatio ac inclinatio ipsius voluntatis diverso a nobis concipi debet modo, ac determinationes concipiuntur causarum secundarum, in quibus inclinatio et actio a praecedente aliqua passione pendent. In Deo ergo sola infinita libertas causa est, a qua determinatio ad creandum pendet. Hinc praesto responsio est, dum inquirunt, cur prius non creaverit mundum? Cur certo ac determinato spatio res omnes concluderit? Cur non plura produxerit? Cur denique alias creaturis non indiderit dotes? Scilicet, quia noluit.

84 Finis vero divinarum *ad extra* operationum non deest, cum infinita sapientia non casu, sed proposito fine agere debeat. Is vero non nisi Dei gloria esse potuit, cum non nisi propter se ipsum infinitum, et sibi sufficientissi-

um operetur. Dei autem gloria ex divinarum attributorum exercitatione, ex divinarum perfectionum in creaturis expressione, aliisque consurgit, quae creaturas rationales ad ipsum glorificandum moveant. Haec de providentia generatim; agendum nunc est de peculiari cura, quam erga rationales creaturas Deus exercet, etc.

De officiis hominis, quae ex Dei providentia sequuntur.

Nonnulla praemittimus, quae vel omnino 85 explorata sunt, vel in philosophia abunde demonstrata statuuntur. Primo hominem a Deo ratione donatum esse, ut intimo sensu novimus. Secundo, inditum ei esse appetitum felicitatis, ut malum et miseriam velle non possit. Tertio, liberum esse ad agendum et non agendum, ac libertatem non nisi a summo bono, in quo summa ipsius felicitas posita est, vinci omnino posse. Quarto, errare per rationem posse, rationem regulae capacem esse, ac posse per libertatem a rationis regula deficere. Quinto, principium rationis et libertatis a corpore distinctum et diversum esse, atque incorporeum et spirituale; quod quidem tum in philosophia abunde probatum stabilimus; tum etiam ex his paucis, quia nempe movet corpus, ac corporis partes virtute sua sistit, aut motus dirigit, ac distrahit se a consideratione molestiae alicuius corporis partis impressionis, et ad alia considerata obiecta se ipsum applicat, etiam incorporea atque sublimia, in quorum contemplatione ita quandoque defixum manet ut, quae in corpore fiunt, ne quidem intelligat. Haec sane ab organico corpore, fluidisque per hoc discurrentibus omnino istud diversum exhibent. Accedit etiam istud idem principium cogitare concipere commode posse non exigere organicum corpus atque extensum quodcunque; ipso vere existente, quod quidem satis aperte ostendit esse rem a corpore et materia omnino diversam. Cum vero omnes cognitae per operationes proprietates indivisibile illud esse demonstrent, atque incorporeum, iure meritoque pro spirituali substantia habetur. His praemissis, paucis ostendemus; primum, Deum ab hominibus cultum exigere; deinde praecepta, quibus ii ad certa officia obligantur, praescribere; ac demum, spe praemiorum, ac metu etiam alterius vitae immortalis suppliciorum ad officia praestanda compellere. Sit itaque:

PROPOSITIO PRIMA.

Homines Deum colere tenentur.

Nota. Cultus nomine actionem intelligimus, 86 quae intuitu alterius excellentiae suscipiatur, sive per quam alterius excellentiam testemur. Debitus Deo cultus actio quaelibet est, per

quam ipsius excellentiam et praerogativas testificari debemus. Cultus, vel internus est, vel externus; ille internis actibus continetur, quibus amore, fide, spe, aliisque internis mentis actibus bonitatem aliasque Dei perfectiones testificamur, ac debita reverentia et honore Deum prosequimur; alter vero, actus illos complectitur quibus exterius huiusmodi venerationem significamus. Externus cultus vel privatus est, quo quisque privatus homo debito Deum honore glorificat; vel publicus, quo scilicet homines coniunctis votis, publico in loco, ac veluti communi societatis nomine Deum venerantur et colunt.

87 Dem. ergo propositio. Homo tenetur Deum colere, si ei debeat summum amorem, summam servitutem, summum obsequium. At haec omnia Deo debet homo; per summam enim Dei sapientiam homo natura sua constitutus est propensus ad amandum bonum sibi propositum, et ad testandum per servitutem, et gratos animi sensus dominium, atque suscepta beneficia, et per obsequium et cultum praestantissimam intelligentis naturae excellentiam; nam natura sua ad bonum amandum fertur, ad gratum animum exhibendum ei, a quo beneficia receperit, ad ei serviendum, cuius dominio subsit, atque ad testandum cultu aliquo mirabilem alterius praerogativam et excellentiam. Ergo cum Deus per rationem homini se manifestet, ut summum bonum, summum ab ipso amorem exposcit; cum se ostendat ut supremum Dominum vitae functionumque hominis, obsequia illa exigit, per quae huiusmodi supremum dominium testetur; cum denique infinitam excellentiam suam demonstret, cuius consideratio per admirationem, quae sequitur in adorationem, homines quodammodo rapit, summum obsequium postulat.

88 At, inquiunt, Deus sibi sufficientissimus est, ideoque nil voluptatis et utilitatis capere ex creaturis potest. Nil ergo ab ipsis exigit.

Etsi Deus sibi sufficientissimus sit, tamen libertate, ac summa sapientia sua rationalem creaturam condidit, atque ita hanc regit, ut haec ignorare ipsum non possit. Vult ergo, ut ipsum agnoscat, et ut fateatur rerum omnium auctorem rectoremque esse. Quorum enim sua cura hanc in sui cognitionem duceret, nisi vellet, ut eum agnosceret et fateatur? Deinde per huiusmodi cognitionem se summum bonum esse demonstrat, ac per inditum naturae sensum hominem monet, summum bonum summe amari oportere. Quorum vero id, nisi ut ostendat debitum ei esse summum amorem? Rursum per eandem cognitionem se homini praesentat, ut supremum Dominum omnium rerum, ac etiam singularem hominis actionum. Cur vero ita se exhibet, nisi ut homo cum in se, tum in omnibus actionibus suis eam servitutem ostendat,

quae supremo ipsius dominio respondeat? Denique eadem cognitione, ut infinite perfectus, ut potentissimus, omniscius et immensus representatur. Intelligi autem nullo modo potest, cur ita se nobis exhibeat, nisi velit, ut cultu et honore ipsius excellentiam prosequamur, ut in dubiis et adversis ad ipsius potentiam confugiamus, atque in ipsa spem omnem praesidii nostri collocemus. Non alios sane divinae sapientiae fines fingere possumus.

Praeterea religionem, non ut sibi, sed ut nobis bonam atque utilem exigit et imperat. Homo enim natura sua felicitatem expetit, atque huiusmodi desiderium ad felicitatem quoque futurae immortalis vitae protenditur, ut infra probabimus. Cum vero errori obnoxius sit, regula ei praescribenda a divina sapientia fuit, qua tuto in huiusmodi felicitatem dirigeretur; neque enim ab infinita sapientia finis proponi potuit homini, quin media designarentur ad huiusmodi finis consecutionem necessaria. Regula autem huiusmodi officiis continetur, quibus religio constat, ut paulo infra ostendemus.

Non solum internus et privatus cultus Deo 90 debitus est, sed etiam externus et publicus. Per cultum enim testari quoque debemus supremum Dei dominium atque suscepta beneficia. Ergo cum Dei dominium etiam in corpus nostrum eiusque partes sese extendat, corpus etiam, eiusque actus in Dei obsequium exercere tenemur; id vero fit per externum cultum. Deinde cum beneficia Dei plura experiantur ipsa hominum societas, et cum plura sint dono Dei civili societati concessa, facile patet, etiam ipsam societatem teneri ad Deum communem creatorem ac bonorum largitorem palam ac publice, et coniunctis votis colendum. Ergo etiam publicus cultus Deo debitus est.

PROPOSITIO SECUNDA.

Existit lex naturae, quae hominis officia praescribit erga Deum, erga se ipsum et erga alios homines.

Dem. Lex naturae est ordinatio pro com- 91 muni hominum bono a recta ratione praescripta per quam a Deo actiones nonnullae praecipuntur, aliae vetantur, propositis praemiis atque suppliciis. Atqui lex huiusmodi existit. Nam homo Dei providentia gubernatur; sicut ergo vita ipsius animalis per mechanicas leges regitur, ita ipsius vita rationalis per leges rationis regulari debet; alioquin actiones creaturae rationalis divina providentia non regerentur. Atqui leges ad regendas liberas actiones promulgatae et cognitae esse debent, alioquin essent inutiles; ergo per usum rationis homini manifestantur, dum homo, cognito fine, nempe felicitate, quam appetit, ad media attendit,

quae pro hac comparanda, ratio ipsi suppeditat. Rem paucis ostendam per singula hominum officia discurrendo. Homo per intimum sensum se infirmum atque ita imbecillem sentit, ut se ad perfectam beatitudinem comparandam omnino insufficientem agnoscat. Recta autem ratio Deum esse demonstrat infinitum, sapientissimum, beneficentissimum ac potentissimum, qui nostri sollicitus sit, qui iuvare nos possit, ac beatos esse velit; atque hunc propitium nobis fieri oportere per amorem, per obsequium, per preces, ac debitum honorem et cultum. Hinc vero patet, qua ratione officia erga Deum media sint a divina providentia praescripta ad felicitatem comparandam. Rursus homo, dum se ipsum considerat, illico intelligit, se non ab ipso existere, sed Dei actione, eaque conservari atque regi. Ergo cognoscat, necesse est, se non esse vitae suae membrorumque dominum, sed Deum; ideoque non posse, quin in Deum iniuriosus sit, se ipsum occidere ac mutilare, vel ea negligere, quae ad propriam perfectionem pertinent. Nam quilibet homo considerari debet veluti Dei opus, cuius conservatio atque perfectio, rationi a divina providentia homini concessae commissa sit. Ita ergo homo erga seipsum se gerere debet, ut quae ad perficiendum tum corpus, tum animum necessaria sunt, ex divinae providentiae praescripto inquirere ac adhibere debeat. Ad corpus, partium integritas, et bona valetudo; ad animam vero, tum scientia eorum, quae ad rite vivendum necessaria sunt, tum religionis ac virtutum exercitium pertinent.

- 92 Denique homo spectari potest in ordine ad alios homines. Natura sua ad societatem ineundam ferri, negavit nuper impius Hobbesius, qui homines natura invicem inimicos, atque in statu belli positos finxit, et solo metu ne ab aliis perderentur coactos civilem societatem iniisse. Sed putidum commentum facile refellimus, si animadvertamus, inter animantia solum hominem sermone praeditum a natura esse, cuius extra societatem nullus est usus, homines ita a natura in lucem mitti ut extra societatem vivere non possint, ac inditum a natura amorem habere, quo se mutuo amant, et ad societatem ineundam trahuntur. Stabilita propensione ad societatem cum aliis ineundam, facile intelligere est, tranquillam ac beatam vitam in societate exoptare. Hoc vero cognito fine, facile principales leges intelligimus, quas divina providentia per usum rationis demonstrat, veluti media ad illam felicitatem necessaria. Nam ad id necessarium est, ne homo aliis faciat, quae sibi fieri non vult, alioquin ita cum ipso alii se gererent, sicque pax et tranquillitas nulla foret. Hinc autem sequitur, pacta servanda, neminem laedendum, damna compensanda, ac suum cuique tribuendum fore.

Item mutuus inter homines amor, ac mutua voluntas aliis benefaciendi necessaria est. Existit ergo naturae lex per rationem promulgata, quod quidem aliis quoque argumentis comprobari adversus atheos posset; scilicet, ex generali omnium consensione; ex sensu iusti et iniqui omnium animis a natura insiti, et ex ipsa conscientia, quae vel ipsos improbos ob iniqua scelera damnat, ac recte facta commendat. Sed quae dicta sunt, satis videntur. Qui plura desiderat, videat Ant. Genuens., t. 4 Metaph., et auctorem Princ. relig. natur. et revel.

PROPOSITIO TERTIA.

Vita hominis huius mortalis conditionis limitibus circumscripta non est, sed praemia atque supplicia post mortem supersunt, a supremo iudice tribuenda.

Dem. Omnes cognitae gentes, etiam extra 93 societatem civilem positae atque silvestres, futurum hominis statum agnoscunt, et credere semper, in quo iustis praemia, improbis vero a supremo rectore supplicia tribuenda sint, ut ex indubiis monumentis a cl. Patuzzi demonstratur c. 9 de fut. Impior. statu. At communis humani generis persuasio non aliunde, quam a natura communi hominum parente oriri potest; et plura sunt, quae perspicue ostendunt, naturae vocem esse, quae in omnibus clamat, futurum Dei iudicium esse, quo homini in alia vita praemia vel supplicia discernenda sint. Homo enim, dum rationis dictata audit, non potest non intelligere, se a Deo legibus gubernari, quibus praemia atque supplicia respondere debeant, ut ex dictis constat. Perspicue autem cognoscit, non ita bona in hac mortali vita distribui, ut virtutes praemio compensentur ac vitia puniantur supplicio: cum scelestos plerumque homines videat bonis abundare, ac voluptatibus, represso etiam quandoque interno conscientiae stimulo, liberime frui; iustos vero miseros, ac passim eorum miseriam improborum malitia auctam. Hinc vero cognoscat necesse est futuram superesse vitam, in qua homo supremo gubernatori rationem reddat suorum operum; et in qua praemia atque supplicia divinae Sapientiae legibus respondentia distribuuntur; cum, hac sublata, supremum morale Dei in homines imperium divinae sapientiae atque iustitiae nullo modo respondeat. Praeterea rem ita se habere natura ipsa intimo sensu declarat. Mitto conscientiae laniatus, qui ex metu futuri Dei iudicii improbos homines excruciant. Explorata res est, hominum cuique inditum a natura esse felicitatis amorem. Propria autem experientia compertum nobis est, bonis huius vitae desiderium huiusmodi non expleri, sed potius augeri, ut perspicue

in philosophia ostenditur. Ergo per huiusmodi amorem ad bonum iis longe praestantius tendimus, quod nonnisi in futura vita obtineri possit. Cum enim amor ille inditus nobis sit a sapientissimo Deo, qui nostri curam gerit, inutilis esse non potest; expleri ergo quandoque debet: non in hac, ergo in futura vita. Quod quidem magis magisque comprobatur ex eo, quod huiusmodi amori quoddam immortalitatis desiderium coniunctum sit longe ab eo diversum, quo corporis conservationem cupimus: istud enim bellis quoque commune est, ac eo magis quam in hominibus vehementius quod iis stupidiores sint, illud vero eo vividius atque ferventius est, quo magis ex cultus sit animus: quis vero fingat indita a Deo desideria esse, quae nunquam expleri queant? Hac enim ratione longe praestantior esset cura, quam de bellis habet, quorum appetitibus praesto bona sunt, quibus expleantur.

94 Denique natura ipsa animi immortalis est; mors enim a nobis nulla alia ratione concipitur, quam per divisionem et separationem partium, quae ante interitum iungebantur; anima vero spiritualis ac simplex est, ut supra ostendimus; ideoque discerpi in partes nequit; est ergo immortalis. Quam quidem immortalitatem ipsius functiones abunde demonstrant. Per has enim ostenditur, amputatis membris, ac mutato alternis annis corpore, integram et invariata animam perseverare, animam corpori praeesse, atque cogitatione et voluntate inde sequente corporis, partes movere, motasque regere ac longe a corpore diversa vita vivere, quae in ipsa cogitatione consistit. Atque hinc facile refellimus excogitatum tertio Ecclesiae saeculo a nonnullis in Arabia haereticis, ac iterum in Germania elapso saeculo excitatam haeresim, quae contendit, animas in praesenti saeculo una cum corporibus interire, sive vitam amittere; rursus vero resurrectionis tempore simul cum iisdem corporibus ad resurrectionem redituras. Ii enim ita sentiunt, quod animam seiunctam a corpore cogitare non posse opinentur. Sed consideranti animae naturam manifestum est, separatam a corpore tum vim cogitandi, tum facultates reliquas expeditas habere. Has enim a corpore non habet; cum corpus cogitandi vim, qua destituitur, ac facultatem libere agendi tribuere non possit, nec corpus animae necessarium est, ut cogitandi, aliasque facultates exercent; ad id enim sola cognoscibilis rei repraesentatio necessaria est, res autem cognoscibiles menti per ideas exhiberi possunt, etsi a corpore separata sit. Et sane modus operandi per cogitationem et voluntatem ita proprius ei corpore seiunctae videtur, ut Deus, qui cogitatione ac voluntate cuncta regit et moderatur, nonnisi ut mens soluta quaedam, et libera

segregata ab omni concretionem mortali, omnia sentiens et movens, teste Cicerone, intelligi a nobis possit.

Nec ullum nobis negotium facessunt Epicu- 95 reorum sophismata, quibus corpoream atque mortalem animi naturam ostendere conantur, quia corpus movet et movetur ab illo, ac corporis vicissitudines pati per proprias functiones demonstrat; qua enim actione a corpore movetur, nisi per cognitionem? Non enim alios in se anima experitur motus, nisi cognitiones atque effectus inde sequentes, corpus vero intelligibile est, atque intelligibiles itidem sunt corporis affectiones et motus. Quid ergo prohibet, quominus substantia cogitans, quae, quidquid intelligibile sit, cognoscere potest, a corpore eiusque affectionibus intelligibilibus afficiatur? At, inquiunt, intelligere non possumus, qua id ratione fiat. Plura autem sunt, quae fieri revera videmus, quin tamen modum intelligere valeamus, quo fiant: imo vix ulla est in systemate universi actio, quae ita a nobis cognoscatur, ut modum, quo fiat, intelligamus. Ergo, cum exploratum nobis sit, substantiam cogitantem corpus intelligere, dubitare non possumus, quin corpus ita illam moveat, ut ipsum cognoscat, licet modum, quo id fiat, ignoremus. Rursus movet mens nostra corpus per voluntatem, non mechanico pulsu, ea scilicet ratione, qua mens suprema voluntate sua omnia regit. Quis vero dicat, ad ita rem movendam opus esse extensione atque mechanico tactu: et non sufficere intimam per cogitationem praesentiam?

Ad animi functiones quod spectat, quae 96 corporis vicissitudines imitari videntur, praesto responsio est, si animadvertamus, animam partem hominis esse, quae per organa corporis rerum cognitiones acquirit, et corporis organis utitur, quae sunt humanarum functionum instrumenta. Hinc enim fit, ut paulatim sibi acquirat ideas, ac, crescente homine, magis ideis abundet, et ut pro qualitate organorum corporis, modo debiliores, modo robustiores animi per haec explicatae functiones appareant; ut diversa invicem sunt artificis opera, dum cereo, ligneo, ferreo, ac magis minusve apto atque exquisito instrumento utitur. Nec desunt in huiusmodi functionibus incorruptibilis animi indicia; nam plerumque videmus in debili, sene, ac infirmo, ac viribus debilitato corpore, vividiores ac expeditiores animi functiones, in robusto vero debiles, ac ita stupiditate repressas, ut vix rationis indicia praebeantur, et passim observamus, ortis ex corpore propensionibus animam voluntate obistere.

Haec vero perspicuum faciunt, animam no- 97 stram substantiam spiritualem esse, quae, destructo corpore, supersit, vivat, praemii atque supplicii sit capax.

- 98 Sed sufficiat haec indicasse, ut constet per summa capita, Deum providentia sua hominem regere, ac leges et religionem, etiam per usum rationis praescribere, quas spe praemiorum et metu alterius vitae suppliciorum servare curet. Qui plura cupit, videat auct. cit. Princip. relig. nat. et revel. Genuensem, et alios. Interim sit.

CAPUT TERTIUM.

De utilitate, convenientia et existentia divinae revelationis.

- 99 Confutavimus supra atheos et pantheistas, atque etiam deistas, illos, qui naturalem religionem inficiantur. Alii nunc occurrunt impii viri, qui etiam deistae et naturalistae audiunt. Ii rationem ac religionem, quae ratio suggerit, tanti faciunt, ut non solum inutilem Dei revelationem asserant, sed etiam sapientiae ac summae Dei bonitati contrarium et repugnantem. Quamobrem praecepta omnia positiva mosaicae atque evangelicae legis, ac omnia, quae divinae revelationi referuntur accepta, veluti callidorum hominum commentum atque imposturas respuunt. Ex Anglia huiusmodi elapso saeculo prodiit, ac plures in eadem regione male feriatos homines habuit, qui, editis libris, pro viribus illam tueri conati sunt. Ac inter alios detestandam hanc haeresim propugnarunt Tindal, edito anno 1738 libro, cui titulus est: *Christiana religio mundo aequalis*, dominus Chubb, in opere inscripto: *Religio essentialis homini*, et auctor libri inscripti: *Les moeurs*. Hos vero plures doctissimi viri confutarunt: ex Anglis Clarkius, Forsterus, alique plures; ex Gallis Abbadie, et Uttevillus, et doctissimus auctor operis inscripti: *Religionis naturalis et revelatae principia*; ex Germanis Fabricius, et alii; ex Italis vero Bernardus Maria de Rubeis Dominicanus, Antonius Genuensis, et alii, quibus addimus etiam eruditissimum virum Franciscum Jacquier, qui, tom. 2 Instit. philosoph., pag. 311, controversiam hanc accurate pertractavit. Nos vero, ut clare procedamus, nonnulla prius explicare ducimus. Itaque

- 100 Animadvertendum 1° deistas in duplici versari errore: aiunt enim primum, rationem sine revelationis subsidio omnia agnoscere posse, quae Deus veluti apta ad aeternam salutem obtinendam media humano generi designarit; deinde naturae hominis vires sufficientes esse, ad gratum Deo cultum, atque opera praestanda aeternae felicitatis meritoria. Hic priorem duntaxat errorem refellimus: de superni Dei auxilii necessitate ad vitam aeternam consequendam dictum in tract. de Christi gratia, ubi Pelagianos Socinianosque confutavimus; ab illa quoque controversia abstinendum duximus, quae

a Patribus pertractata olim fuit, et agitari universim solet in scholis, scilicet, *num homo aliquando potuerit ac etiam nunc possit solo naturalis religionis usu aeternam consequi salutem, dum nil ei de revelatione constet*. De hac enim agendum erit, ubi de christianae fidei necessitate disseretur.

Animadvertendum 2° duplicis esse generis 101 divina intelligibilia, ut optime advertit sanctus Thomas; quaedam enim humanae rationi pervia sunt; quaedam vero humanae rationis vires omnino excedunt. Humanae rationi pervia sunt intelligibilia, quorum cognitio sumitur ex ipsis creatis mentibus et rebus sensibilibus; hac enim unice via potest mens nostra ad divinarum perfectionum cognitionem assurgere, Dei autem perfectiones, quae nullam cum nostris mentibus ac sensibilibus rebus connexionem habent, inditas mentibus nostris vires omnino excedunt. Cum Deus omnes perfectiones possibiles habeat, perspicuum est plures sibi vindicare perfectiones, quas limitata mens nostra attingere non valeat. Imo ipsa Dei natura, et eius attributa, cuiusmodi sunt in se, creatae mentis vires omnino superant; cum ex iis, quae facta sunt, manifestari, ut sunt in se ipsis, non possint. Quis deinde profunda Dei arcana, divinae voluntatis decreta, ac bona, per haec iustis hominibus praeparata, ex creaturarum consideratione agnoscat? Haec adeo clara sunt, ut a deistis in controversiam revocari non possint. Inquirendum ergo primo loco erit, *num divinam sapientiam, et bonitatem, ac summam Dei erga homines beneficentiam deceat, nonnullas ex iis perfectionibus hominibus revelare?*

Animadvertendum 3°, si stabiliatur, Deum 102 esse mundi conditorem ac rectorem sapientissimum et potentissimum, dubitari non posse, quin vel sonos articulatos in aere producere, aut motus in organo auditus excitare, aut signa quaedam alia homini conspicienda praebere possit, aut imprimere perceptiones in anima, ut hisce modis hominibus innotescat, quae Deus revelare ipsis velit. Cum enim perspicuum sit, nullam contradictionem involvere factam superius recensitis modis divinarum perfectionum manifestationem, evidens quoque est, Dei revelationem hoc sensu impossibilem non esse; quod vel ipsi deistae fatentur. Neque enim de revelationis possibilitate adversus Spinosam et pantheistas primam rerum causam astruentes materiam necessario operantem, instituenda controversia est; nam ita inepti ac ridiculi essemus, perinde ac illi, qui de miraculis, adversus Spinosam scribunt; probandum enim adversus istos est, Deum summum existere, qui libere mundum condiderit, ac praescriptis a se legibus regat; ex quo clare sequitur, posse arbitrio suo naturae leges immutare, ac supra easdem agere. Deistae itaque, quos re-

fellimus, posse Deum libertate sua quidquid velit hominibus manifestare, fatentur; sed negant id convenire summae ipsius bonitati atque sapientiae, et revelationem Deo impossibile putant, quemadmodum impossibile ei est innocentem perdere. Deus enim non potest agere, quin agendo se infinite sapientem praebeat; hac autem ratione agendo, nil superflui velle potest, alioquin sapienter non ageret, et si bonum exhibere se velit, nil potest ab homine exigere praeter id quod, attenta rerum convenientia atque fine, ratio ipsi concessa agendum, vel omittendum suggerat. Si vero alia ratione ageret, nil homini praeter Dei arbitrium appareret; Deus ergo instar tyranni exhiberetur, qui solam potentiam et arbitrium ostenderet. En putidum deistarum commentum! Nos vero sequentibus propositionibus delebimus.

PROPOSITIO PRIMA.

Dei sapientiam, bonitatem ac summam erga homines beneficentiam quam maxime decet nonnulla hominibus revelare et praecipere, quae humanae rationis vires attingere propria virtute nequeant.

103 Dem. Maxime decet Dei sapientiam, bonitatem atque beneficentiam ea hominibus ostendere, quae hominis desiderium in incommutabile ac sublimius bonum inclinet; quae vividius per delectationem sensibilibus ad virtutem et honestatem perducant; quae veriolem Dei cognitionem ingerant, quaeque opinionem in hominibus firmet, quae divinam debeat infinitam excellentiam. Quis enim dedecere fingat infinitam Dei bonitatem et sapientiam bonum illud hominibus ostendere, cuius unice possessione beati esse possint: ea manifestare quae valida sint ad virtutem incitamenta: quaeque veriolem Dei cognitionem suppeditent, atque eam de Deo opinionem excitent quae aptissima sit ad infinitam illius excellentiam concipiendam? At manifestando Deus suas perfectiones, quae mentis nostrae vires excedant, et ostendendo in horum unica visione atque fruitione inditum nobis beatitudinis desiderium expleri posse, desiderium hominis ad altius bonum assurgit, quam quod experiri in hac vita possit humana fragilitas; homines a sensibilibus delectationibus vividius moventur ad excolendam virtutem, quia agnoscunt esse alia bona iis sensibilibus longe meliora, quorum gustu multo suavius delectantur, qui vacant activis vel contemplativis virtutibus; veriolem etiam habent Dei cognitionem, quia tunc solum vere Deum cognoscimus, quando ipsum esse credimus supra id omne, quod de Deo cogitari ab homine possibile est, cum sane naturalem hominis cognitionem divina substantia excedat; denique ex harum perfectionum manifestatione

firmatur in homine opinio, quae divinam debeat infinitam excellentiam, ut perspicuum est. Haec ex S. Thoma deprompsimus, lib. 1 Contra gentes, cap. 5. Accedit etiam, ut inquit idem S. Doctor, *praesumptionis repressio, quae est mater erroris. Sunt enim quidam tantum de suo ingenio praesumentes, ut totam naturam divinam se reputent suo intellectu posse metiri; aestimantes scilicet, totum esse verum, quod eis videtur, et falsum, quod eis non videtur. Ut ergo ab hac praesumptione humanus animus liberatus ad modestam veritatis inquisitionem perveniat, necessarium, vel conveniens et utile fuit homini proponi quaedam divinitus, quae omnino intellectum eius excederent. Quid? Quod rerum nobilissimarum cognitio, quantumcunque imperfecta, maximam perfectionem animae confert: unde quamvis ea, quae supra rationem sunt, ratio humana plane capere non possit; tamen multum sibi perfectionis acquirit, si saltem eadem qualitercunque teneat fide.* Haec ex S. Thoma afferre placuit, ut inde appareat, luculentissimis argumentis fuisse ab Angelico doctore haeresim hanc, antequam nasceretur, confutatam.

Rursus. Dei consilia circa hominis conditionem, sive praesentem, sive praeteritam, sive futuram, humanae rationis vires excedunt; nam ex iis, quae rationi humanae observantur, argumentari non possumus, qua ratione, quibusque exornatus dotibus conditus homo initio a Deo fuerit; num hominum vitio deterior ac Deo ingrata evaserit humana natura; qua denique ratione reconciliari Deo oporteat, si per peccatum concitaverit Dei in se iram. Ad praesentem conditionem quod spectat, ex iis, quae agnoscimus, nil est, quod Dei consilia demonstret, circa apta media ad expianda peccata et ad poenas declinandas, quibus per culpam obnoxii evadimus; et circa cultum externum, qui Deo gratus sit. Denique non potest ratio nostra assequi, quae Dei consilia sint circa praemia et supplicia vitae futurae; in quo haec consistat, et num nostris viribus sufficientes simus, aut ipsius indigeamus ope, ut bona haec mereamur; quo denique modo postquam per peccata poenis etiam vitae futurae obnoxii fuimus, ab his subeundis poenis liberari possimus. Haec sane rationis usu ex nostri rerumque contingentium consideratione assequi non possumus: et aliunde constat, hominem quemque scire haec eadem cupere; atque huiusmodi scientiam necessariam esse, tum ad huiusmodi hominibus desiderium explendum; tum, ut homo propriam cognitionem et vires agnoscat; tum, ut proprius ei finis sit cognitus; tum denique, ut praemia et supplicia parata sciat, et certa illa media, quae tutam viam ostendant ad declinanda supplicia et aeterna praemia comparanda. Decet vero Dei bonitatem atque sapientiam haec hominibus

revelare, imo necessarium videtur, ut Dei bonitas atque sapientia in ea, quam de homine gerit, cura resplendeat; quis enim infinita sapientia regi hominem credat, si ignoret, num a prima conditione homines propria culpa exciderint; quinam sit ultimus eorum finis, ac apta ad illum consequendum media: qua ratione post peccatum reconciliari debeat; num mediatore indigeat, ut Deus iniuria provocatus placetur, atque alia id generis ad tutam demonstrandam aeternae salutis viam necessaria?

105 Denique positiva praecepta, quae scilicet in rerum naturis fundata non sint, cuiusmodi sunt praecepta moralia, quae indifferentia, aut praecipiant, aut vetent, Dei sapientiam et bonitatem neutiquam dedecent; nam haec vel ad uniformitatem, ordinem et decentiam spectant externi divini cultus, cuiusmodi sunt caeremoniae sacrae; vel ea praecipiunt, quae plurimum possunt ad fovendos internos religionis sensus, et promovendam virtutem, et ea vetant, quibus plerumque homines abutuntur, cuiusmodi sunt pleraque Iudaeis Christianisque indicta praecepta; vel denique in memoriam revocant collata a Deo beneficia, et factas promissiones, quo spectare possunt etiam sacramenta. Decet vero quammaxime divinam sapientiam ea hominibus praescribere, quibus uniformis externus cultus constet, atque decentia et ordo in ipso habeatur, praesertim cum externus cultus haud facile ab hominibus convenienter ordinari possit, et, si hominum committeretur arbitrio, tot ritus essent, quot homines et dissidia inter homines circa proprii ritus praestantiam orirentur, quae illius violandae charitatis occasionem praeberent, quam exercere per actus religionis tenentur. Decet praeterea divinam sapientiam ea homini praecipere, quae ad religionis sensus fovendos, ad virtutis exercitium, et maius Deo conciliandum obsequium plurimum valeant; huc enim morale ipsius in hominem imperium tendit. Ergo si paterfamilias sapienter ea prohibet Filio, quibus eum abusus non verit, ac ea praecipit, quibus Filius perfici magis possit; cur hac auctoritate divinum sapientiam privabimus? Praesertim cum memoria beneficiorum ac divinarum promissionum, quae divinis plerisque praeceptis excitatur, validissima sint adversus vitia praesidia, et ad virtutem incitamenta; ac positiva huiusmodi praecepta plurimum possint ad imprimendum animis nostris vividum divinae auctoritatis sensum. Ex quo apparet, non solum in statu naturae hominis lapsae, sed etiam in statu innocentiae convenientem fuisse divinam revelationem.

106 Plura opponunt: primum, revelationem eorum, quae ratio assequi nequit, inutilem esse, cum sine hac revelatione praesto homini sint necessaria praecepta ad rite vitam religionem-

que instituendam. Deinde Deum in agendo necessario sequi aeternum rerum ordinem, a quo nequit divina sapientia deflectere; ordo vero huiusmodi quaedam natura bona esse et iubenda; quaedam vero mala ac prohibenda; alia denique indifferentia demonstrat, scilicet, nec lubenda, nec prohibenda. Si ergo Deus positiva homini praecepta imponeret, non hunc sequeretur ordinem, sed arbitrarie et tyrannice ageret; nullum quippe ei, nisi imperandi motivum esset; quod quidem quammaxime Dei bonitatem, sapientiam et iustitiam decet. Denique per positiva praecepta hominum felicitatem minui, cum eorum naturalis libertas cohibeatur, in qua magna ex parte eorum felicitas sita est, ac maiori peccandi periculo exponantur. Addunt etiam, praecepta huiusmodi a vera virtute homines avocare, cum a praeceptis naturalibus eosdem retrahant; atque superstitioni obnoxios efficere, et ad superstitionem per externas caeremonias inclinare.

Resp. et ad primum aio, humano generi 107 rationem non sufficere, ut deistae opinantur, quemadmodum in sequenti propositione ostendemus. Rursus eadem ratione non intelligimus, Deum incomprehensibilem hominibus esse, ac plures in se perfectiones complecti, quas ratione attingere non possumus, sicuti cognita esse non possunt Dei circa nostram conditionem consilia, quae tamen scire natura ipsa impellente cupimus, ac plurimum interest; atque hinc ex nostrae et divinae naturae consideratione eruimus, Dei bonitatem atque sapientiam decere, ut ea nobis per revelationem ostendantur, quae necessaria esse cognoscimus, cum ut tuta nobis ad salutem via pateat, tum ut veriore firmioreque de divina excellentia opinionem habeamus.

Ad secundum: triplici modo potest aliquis 108 arbitrarie agere. Primo, dum agit contra aeternum rerum ordinem; quo sensu princeps arbitrarie agit, dum contra ius aliquid imperat. Secundo, dum inconsiderate, et sine consilio agit. Fatemur autem, duplici hac ratione Deum agere non posse. Tertio, arbitrarie agere idem est ac propria sui arbitrii determinatione agere, dum rerum naturae regulae esse nequeant; ut ex. gr. si ex duobus mediis ad finem obtinendum aequae aptis, unum prae altero arbitrarie eligamus. Hoc solo consensu arbitrarie Deum agere contendimus, atque arbitrio se determinasse ad creandum mundum, et ad ea disponenda, quibus res in suos fines dirigantur. Cum vero res indifferentes, iuxta divinum per rationem praescriptum, conferre plurimum possint ad exercitationem virtutis, ad fovendos pietatis sensus, ad decentiam et uniformitatem cultus externi, et ad conservandam susceptorum beneficiorum memoriam, cuiusmodi ex. gr. fuit Sabbaticus cultus in memoriam creationis rerum, quis arbitrarie

Deum agere fingat, si res indifferentes huiusmodi ob fines praeceptat? Accedit etiam, huiusmodi praecepta nova incitamenta esse ad illarum virtutum exercitium, quas naturalis religio imperat.

- 109 Ad tertium: facile patet, positiva praecepta coercendo hominum licentiam, non minuere, sed potius augere eorum felicitatem; haec enim nova virtutum adiumenta sunt, ac mirifice provocant commoda, et veras utilitates hominum; cum bonum promoveant, in quo felicitas hominum consistit: ac licentiam illam cohibeant, quae vitiorum et miseriae mater est. Nec in deteriori conditione homines ponuntur per positiva praecepta, tum quia nova haec suppeditant virtutis incitamenta, ex quibus plures hominibus utilitates accedere possunt; tum etiam, quia si novis peccatis locus est, est etiam novo merito locus, ac maiori praemio, ut adimpleantur. Neque dici potest, positiva praecepta a puriori cultu homines avocare, et ad superstitionem inclinare; nam praeceptis huiusmodi verus ac purus Dei cultus praescribitur, et ea vetantur, quae ad superstitionem inducant. Si vero homines iis abutuntur, reprehendi hac de causa non possunt: alioquin plura contemnenda essent bona, quibus hominum malitia abutitur.

PROPOSITIO SECUNDA.

Decet quam maxime divinam bonitatem atque sapientiam per revelationem hominibus promulgare naturalis legis praecepta, et veritates etiam illas, quae humanae inquisitionis perviae reputantur.

- 110 Dem. I. Virtutum ac morum praecepta et religio ad omnes homines pertinent; decet vero Dei bonitatem et sapientiam, ea ratione haec hominibus exhibere, ut omnibus nota esse possint, cum enim commune haec sint omnium bonum, exhiberi, ac nota fieri omnibus debent; sola autem exterior revelatio est, quae haec omnibus hominibus nota facere possit; nam maior hominum pars inepta prorsus est ad omnia cognoscenda virtutum, morum ac naturalis religionis praecepta, ut ipsa experientia constat: decet ergo, etc. Confirmatur argumento ex D. Thoma deprompto, lib. 1 Contra gentes, c. 4; nam si veritates id genus naturali duntaxat rationi inquirendae relinquerentur, sequeretur, quod *paucis hominibus Dei cognitio inesset. Plurimi propter complexionis indispositionem minus apti sunt ad sciendum: impediuntur alii necessitate rei familiaris, quominus otio contemplativae inquisitionis potiri queant, ut ad summum fastigium humanae cognitionis pertingant, Dei scilicet, eiusque attributorum notitiam. Laborant alii pigritia, qua renuunt magnos assumere labores studii, sine quibus ad praedictae veritatis inquisitio-*

nem perveniri non potest. Vel, illi praeterea, qui ad eiusdem veritatis cognitionem aut inventionem pertingerent, vix post longum tempus id assequerentur, tum propter huiusmodi veritatis profunditatem, tum propter necessarium multiplicium cognitionum praevium apparatus, tum propter passionum motus, quibus anima commota non est apta ad tam altae veritatis cognitionem. Quid ergo? Remaneret humanum genus in maximis ignorantiae tenebris: cum Dei cognitio, quae homines perfectos et bonos facit, non nisi quibusdam paucis, et his paucis etiam post temporis longitudinem perveniret.

Neque praeterea, quod investigationi ratio- 111 nis humanae plerumque falsitas admiscetur propter debilitatem intellectus in iudicando, et phantasmatum permisionem. Hinc facillime accideret primo, quod apud multos in dubitatione remanerent ea, quae sunt verissime demonstrata, dum vim demonstrationis ignorant, praecipue cum videant, a diversis, qui sapientes dicuntur, diversa doceri. Contingeret etiam, inter multa scilicet vera, quae demonstrantur, immisceri aliquando falsum, quod equidem non demonstratur, sed aliqua probabili vel sophistica ratione asseritur, quae interdum demonstratio reputatur. Quae S. Thomas asserit, atque ex humanae naturae consideratione probat, attendenti ad modum, quo in singulis hominibus ratio adhibetur et explicatur, experientia ipsa omnino comperta esse debent. Ac demonstrari praeterea possunt exemplo omnium hominum, qui Dei revelatione caruerunt, et ex ipsa philosophiae historia. Si enim hebraeam gentem excipias, an non omnes fere homines in idololatriam prolapsi aliquando fuerunt, qui vanis, crudelibus atque etiam obscenis superstitionibus religionem profanarunt? Rursus nullam gentem novimus, quae Mosis atque Christi revelatione instructa non fuerit, in qua plures non deprehendantur errores circa Dei naturam et attributa, atque morum disciplinam; ut ex eorum theologia, legibus atque exteriori cultu, quorum adhuc vestigia supersunt, intelligere est; et ut demonstratum luculentissime fuit a Patribus, et praesertim ab Eusebio Caesariensi in sua praeparatione evangelica. Ex philosophis gentium, ne unum quidem reperire est, qui de Deo deque morum praeceptis contra rectae rationis dictata non erraverit. Mitto Stratonicos et Epicureos, aliosque, qui vel Dei existentiam vel providentiam inficiati sunt, ac etiam eos, qui, cum Aristippo, naturam non distinguere inter iustum et iniustum asseruerunt. Chaldaei, Stoici, alique Deum natura igneum credidere; alii vel fato astrictum, vel naturae necessitate agentem, ut Aristoteles; alii cum quodam malo principio mixtum in res imperium exercere; alii denique absurdis aliis notionibus, quam Dei habuere

cognitionem miscuerunt. Ac circa morum praecepta erravit Plato, qui omnium sapientissimus habitus est; dum uxorum communionem commendavit; dum vagos concubitus, sive fornicationem permisit, dum denique expositionem infantium probavit, nec Bacchi ebrietatem damnavit. Et ipse Epictetus ethicae apud gentes facile princeps, incestum, a quo natura abhorret, ac patris et filiae, et matris filiique concubitum permisit; paria omnia peccata asseruit, ac sapientem Deum ipsum antecellere posse. Quamobrem iure meritoque S. Th. ita concludit: *Et ideo oportuit per viam fidei, ipsam veritatem de rebus divinis exhiberi hominibus; ut sic omnes de facili possint divinae cognitionis participes fieri sine dubitatione et errore.* Ex quo ita rem conficimus. Decet quam maxime Dei bonitatem atque sapientiam ea ratione religionem et officia homini praescribere, qua unice possint omnes divinae cognitionis, atque etiam officiorum participes fieri sine dubitatione et errore, id enim perspicuum est. Atqui sola exterior revelatio, qua omnibus Deus rite cognoscendus, et officia hominis explicata proponuntur, sufficiens hominibus in praesenti statu est, ut singulis sine dubitatione et errore haec innotescant; ut S. Doctor probavit. Decet ergo, etc.

112 Accedit etiam, quod ipsa ratio sufficientia in se motiva non habeat, quibus homines ad debitum praestandum obsequium naturalibus praeceptis astringantur. Experientia enim constat, voluptatem, quae ex virtute est, ac remorsus, qui vitia sequuntur, parum homines plerosque movere, sed necessarium esse ad omnes compescendos, praemia ipsi exterius exhibere ac demonstrare supplicia. Hanc necessitatem novere legislatores omnes, historici, poetae et oratores; atque hac necessitate ducti iniungere homines societates civiles, in quibus per exterius evulgatas leges, ac per praemia et supplicia ad officia homines astringerentur. Insufficiens ergo est humano generi indita hominibus ratio ad officia debita praestanda. Maxime ergo utilis atque conveniens, imo etiam necessaria humano generi est ea revelatio, qua Deus religionem exterius, atque leges demonstrat, ac per praemia et supplicia ad religionis officia exsequenda compellat. Ergo, etc.

113 At inquirunt: Lex naturae, sive ratio, perfecta esse debet; nam homini a Deo indita est, qui est infinite potens, bonus et sapiens, ideoque qui nonnisi perfectam tribuere homini rationem potuit. Si perfecta haec est, atque ad vitam instituendam ordinata iuxta propositum homini finem, praecepta omnia contineat necesse est, quae ad rite vitam instituendam necessaria sunt, alioquin fini a sapientissimo Domino proposito non responderet.

Resp. ac principio peto, quid nomine perfectae rationis significant; nunquid infinitam atque erroris omnino incapacem? At infinitae perfectionis ratio hominis capax non est; cum natura sua nonnisi limitata esse possit. Si limitata est, ergo imperfecta; si imperfecta, errare potest. Itaque indita homini ratio errori obnoxia natura sua esse debuit, ac talis naturae, quae usu et exercitatione explicaretur et perficeretur, cum ita res omnes limitatae, quae in universo sunt, nobis exhibeantur. Si ita concipiatur homo, facile patet, sensuum usu ad rationem exercendam moveri et determinari oportere, et ad id ita necessarius sensus auditus est, quo moveatur homo per externum sermonem ad rationem explicandam, ut Wolfius confidenter asserat, surdos ex nativitate rationem non exercere, scilicet, adeo exiguus in huiusmodi hominibus experimentis detectus est rationis usus, ut visum acuto philosopho sit, non posse hominem, nisi externo sermone per auditum exerceatur, rationem explicare. Si tanta est inter sensus externos, et praesertim auditum, atque rationis usum connexio, quis non videat, ita hominem esse a Deo constitutum, ut ad ea cognoscenda, quae rationis usu promulgantur, maxime utilis sit facta per externum sermonem revelatio; imo cum homo ita nobis exhibeatur, facile conicimus, stabilitum ita esse a divina providentia ordinem, ut hac via institui circa morum religionem, et praecepta, oporteat. Nec dubito, quin, perseverante beatissimo innocentiae statu, Adamus cui interiori quadam clara revelatione perspicue omnia demonstrata fuerant, filiis ac posteris per externum sermonem proponere ac inculcare debuisset religionem ac morum praecepta; et quin Deus id significare hominibus voluerit, dum per externum sermonem, praeceptum de non comedendo fructu scientiae boni et mali inculcavit.

Deinde integro homini perfecta sane fuit, ut 115 convenire homini poterat, ratio, quae cum Dei donis et gratia munita esset, aptissima esse debuit, ad perfectam vitae institutionem. Ita sane mentem hominis initio formatam fatemur. Sed ab huiusmodi perfectione natura nostra excidit, ut non unius vel alterius, sed omnium cuiusque aetatis hominum experimento constat. In omnibus enim ita imbecillis, infirma, distracta affectibus, passionibus praepedita et obscurata, atque erroribus obnoxia est, ut ne unum quidem reperire sit hominem, qui sine revelationis subsidio circa Deum et religionem in manifestum aliquem errorem non inciderit. Naturae autem ita constitutae conveniens, utilis atque etiam necessaria revelatio est.

Sed regerunt: Est adhuc Dei voluntas, ut 116 praecepta illa homines servant. Aut ergo commentitia est humanae naturae depravatio; aut

Dei bonitas culpanda est, quae ab aegrotantibus et graviter laesis ea exigit, quae sani tantum praestare poterant.

117 Rursus: Simplicia, inquit, et obvia, ac omnibus nota sunt religionis principia: haec enim cognitione existentiae et perfectionum Dei continentur, et notitia illa, qua honorandum esse et diligendum cognoscimus optimum rerum omnium parentem, et benevolentia prosequi oportere omnia rationalia entia, cum quibus nobis iuris communio est. At haec omnibus obvia sunt, et facile in praesenti quoque statu cognoscuntur. Ergo commentitia est depravatio, ac necessitas inde deducta, etc.

118 Ad 1. aio, commentitiam non esse duplicis status naturae humanae distinctionem, integrae scilicet atque depravatae per peccatum naturae. Id enim, tum ex ipsa divinae sapientiae consideratione conicimus, ex qua decuisse intelligimus hominem integrum, et iis ornatum praesidiis fieri a Deo debuisse, quibus par esset ad finis consecutionem; tum etiam ex mundi, quam Moses describit, historia, aliisque indubiis religionis monumentis, et ex antiqua traditione, cuius vestigia quaedam occurrunt apud antiquas et recentiores gentes. Aetas aurea, quam cecinere poetae, deorum aetas, quam descripserunt Aegyptii, quid sunt, nisi quaedam antiquae traditionis vestigia de felici integrae naturae statu, ex quo per culpam homines exciderunt, cuius quidem status a praesenti diversitatem Calanus Indus ex antiqua traditione acceperat, atque ea ratione descripserat, quam refert Strabo l. 15 Georg., atque haec eadem traditio ad nostra usque tempora, servata apud Ottentotos, gentem maxime barbaram, et apud Septentrionales Americae incolas, ut auctores illi referunt, alias a nobis citati, qui accurate de horum religione scripserunt. Nec culpandus est Deus, quod ab homine infirmo praestari haec officia velit, ut in decursu theologiae abunde probatur.

119 Nunc vero indicare sat nobis est, propria culpa homines in miseram hanc conditionem venisse; in qua ratio adeo imperfecta est, atque uberioris Dei auxilii et revelationis maxime indiga. Nec nostrum in praesentia est ostendere quousque pertingere possint laudabiles hominis conatus, quos Deus iuvare paratus est. Deinde si Deus peccantes homines ad terram incolendam damnasset, quae fruges nonnisi maximo labore exercita praeberet, cuius laboris homines impatientes vesci potius noxiis herbis eligerent, nonne haec hominis conditio deterior esset, quam nunc existit? Nonne in summa essent divini auxilii necessitate, ac summum haberetur beneficium, quidquid huiusmodi laborem minueret?

120 Ad alterum quod attinet, satis utique nobis obvia simplicissima illa principia videntur, qui

ea in Christi schola didicimus, quae rationi rectam viam demonstravit, per quam ad officiorum cognitionem veniat. Sed non ita visa sunt iis, quos coelestis doctrina non illuminaverit. Omnibus enim perobscura, ac maximis obvoluta difficultatibus cum Cicerone visa est quaestio de natura deorum; ac nemo gentium sapientum fuit, qui circa attributa, ac circa debitum divinae excellentiae cultum non erraverit. Nemo praeterea, qui ex simplicissimis illis principiis sine maximis erroribus morum praecepta deduxerit, ut nos superius diximus. Rursus ex illis principiis per argumentationem, ac difficilem etiam consectoriorum seriem morum praecepta deducenda sunt; constat autem vel ipsos philosophos, si non in principiis, saltem in plerisque consecutionibus errasse. Quis ergo speret, ut ex ipsis universa hominum plebs omnia agnoscere officia possit?

PROPOSITIO TERTIA.

Revelatio humano generi necessaria est et existit.

Dem. prima pars. Necessarium humano generi est id sine quo omnes homines finem ac media necessaria ad finis consecutionem agnoscere nequeant; homines vero sine revelatione finem ac media, per quae finem obtineant, cognoscere non possunt, ut ex superius allatis argumentis constat, quibus ostendimus, paucos esse homines, qui solo rationis usu finem, quo natura tendunt, agnoscere valeant, et media sive praecepta a Deo praescripta ad finis consecutionem necessaria.

Dem. altera pars. Primum, quia Deus sapientissimus ac beneficentissimus est; ergo ita in gubernando homine se gerat necesse est, ut in hac cura, ipsius sapientia atque bonitas resplendeat, alioquin actio prodire ex Deo posset, quae cum ipsius attributis pugnaret. At si homini cognitio finis et mediorum quae ad finem sunt necessaria, deesset, in horum cura sapientia et bonitas Dei non appareret, cum nec boni, nec sapientis opificis sit finem velle sine iis, quae sunt ad obtinendum finem necessaria. Ergo, etc.

Deinde omnium omnino hominum consensione constat necessitas et existentia revelationis, nam nulla unquam gens culta fuit, quae religionem, quam haberet, ex divina revelatione susceptam non crederet, et quotquot fuere callidi legumlatores, qui legem et religionem proponere populis voluissent, incipiendo ab Amasi et Mevi apud Aegyptios legumlatoribus, usque ad Mahumetem, omnes finxerunt a supremo aliquo numine revelatam sibi fuisse religionem, quam populis proponere et inculcare contendebant, ut nos in primo capite ostendimus. Undenam vero generalis

haec omnium hominum consensio in expectanda ex Deo revelatione, quae religionem demonstret, oriri potuit, nisi ex intimae conscientiae sensu, quo se revelationis indigos agnoscerent; et ex persuasionem, qua certo crederent, nonnisi ex Deo scire homines posse, qua ratione et quibus officiis coli oporteat, ut ipsi placeamus; atque ex traditione, quam ex maioribus acceperant, quod aliquando Deus hominibus apparuerit, ac eos allocutus fuerit?

124 Plura contra revelationem opponunt deistae, quae fusim in nostro hac de re vulgando opere explicabimus. Hic vero ad ea diluenda notare sufficiat; primum, nos, in astruenda divinae revelationis necessitate, non excludere rationem ab illa providentia, qua Deus morales hominis actiones moderatur, sed ei subsidium revelationis necessarium asserere, cuius ope vividius dictatu rationis excitentur, ac ea homini demonstrentur, quae melius ostendant, Deum esse supra id omne quod ratione excogitare possibile sit, et quae divina illa erga hominem consilia patefaciant, quae homo scire natura sua cupit; et quorum scientia maxime utilis est ad religionem exercendam, nec aliunde, quam a revelatione expectari potest. Ex quo apparet, nos ita certitudinem, quae ex auctoritate est, in religionis subsidium vocare, ut eam non excludamus, quae ex ipsa ratione consurgit. Quamobrem ridiculi omnino sunt deistae, dum ex eo revelationem respuunt, quia certitudo, quae ex ratione est, maior est illa, quae auctoritatem sequitur.

125 Deinde, si Dei providentia homines per externam revelationem regit, ea quoque hominibus praebere debet, quae ad firmissimum ac eius divinae auctoritati respondentem assensum necessaria sunt, et ad intactam servandam semel factam revelationem, atque ad eam ab hominum impostura certissime discernendam. Haec vero tria in Dei erga homines providentia occurrunt. Nam superna eos fide illustrat, unde omnium firmissimus assensus sequitur, ut proprio nos in loco ostendamus. Eam praeterea externae religioni formam indidit, atque ita hanc per suos ministros regit, ut certi ex ipsius promissionibus simus, semel factam, ac hominibus inculcatam necessariam revelationem, nec deficere, nec immutari unquam posse: denique iis characteribus munitam suam revelationem praebet, quibus perspicue ostenditur, eam a Deo summe bono atque sapiente factam hominibus esse, ac evidentissime secernitur ab omni falsa revelatione atque impostura, ut ex iis clare constabit, quae in sequenti capite disputavimus¹.

CAPUT QUARTUM.

De characteribus divinae revelationis; ubi paucis ostenditur, hos dari, atque in sola Christi religione reperiri.

I. Disputationem hanc adversus eosdem, 126 quos in superiori capite refutavimus, deistas, suscipimus. Hi enim dari divinam revelationem negant, ac dedecere putant Dei providentiam alia ratione religionem hominibus demonstrare ab ea diversa, per quam unicuique rationali creaturae ex rerum convenientia et disconvenientia ostenditur, quid honestum, quid turpe, quid iustum, quid iniustum, quidve Deo gratum vel ingratum sit; quia sola haec rerum convenientia et disconvenientia cum proposito homini fine character esse potest divinae religionis omnibus obvis atque conspicuus; et quia cum Deus sit aequae omnibus hominibus Pater, ac aequalem omnium curam gerere debeat, religionem, quam ab hominibus exigit, eodem modo ostendere omnibus ac manifestare debet; per convenientiam vero, ac rerum cum praefixo hominibus fine disconvenientiam acque omnibus religionem proponit et inculcat; secus vero per revelationem, et per characteres revelationi coniunctos, cum ii paucis tantum, non omnibus hominibus, saltem immediate conspicui esse possint; et cum ita manifestata religione, ex fide potius hominum hanc praedicantium, quam ex infallibili Dei auctoritate, astringenda esset maior hominum pars ad praestanda religionis officia. Haec haeresis est impiorum hominum, qui ab elapso saeculo christianae, ac omni revelatae religioni bellum indixerunt; hos vero, ut supra diximus, generalis omnium cuiusque aetatis hominum consensus refellit, ac manifestae impietatis convincit vera humani generis historia, quae ostendit, I. Deum initio hominem creasse rectum, iis internis donis, eaque revelatione regulatum, ut et clare officia religionis intelligeret, et facile assequi optatam felicitatem posset. II. Hominem illum peccasse, ac peccato suo, cum semetipsum, tum totam, quae in ipso continebatur, humanitatem, in miseriam illam decisisset, in qua modo ignorantia, et passionum pondere premimur; atque ob illud peccatum tum ipsum protoparentem, tum posteros Dei inimicos, ac suppliciis dignos evasisse. III. Illa eadem historia demonstrat, Deum, non ex debito, cum nihil homini debeat, sed ex mera liberalitate atque misericordia revelasse hominibus in peccatum lapsis futurum humani generis Redemptorem, per cuius fidem reconcili-

¹ Confer Valsecchium, lib. cit., p. 2. c. 5.

liari Deo, ac salvari possent; atque hanc fidem cum reliquis ad salutem necessariis pluries deinceps per homines divino ac prophetico spiritu incitatos inculcasse. IV. Per Mosem postea hebraeae genti, quae unica ab idololatriae vitio immunis manserat, solemnem fecisse revelationem, quam loquendo multifariam, multisque modis Patribus in prophetis intactam ad promissi usque reparatoris adventum custodivit. V. Denique per Christum Messiam antea praedictum christianam manifestasse religionem, quae per Apostolos et viros sanctos characteribus divinae legationis munitis universo humano generi promulgata atque inculcata fuit.

127 II. Haec ex indubiis monumentis praemit-
tenda duximus, ex quibus nonnulla hic hypo-
thesis loco stabilimus, quae a theologis lucu-
lenter sunt demonstrata. Primo itaque statuimus,
Deum nihil debere homini, qui propria
culpa necessariam ad propriae salutis conser-
vationem, notitiam amisit, ac ignorantiae et
passionibus obnoxius evasit, a quibus in er-
rorem inductus est, sed sola liberalitate ac mi-
sericordia gratias eidem, ac nova auxilia con-
ferre: ex quo inferre possumus, culpandam
Dei providentiam non esse, si divina ex. gr.
revelatio, qua Abrahamus, qua Iacobus, qua
Hebraei omnes per Mosem instructi fuere, gen-
tibus in idololatriam lapsis cum divinis suis
characteribus proposita non fuit, et si non
omnibus aequae cum iisdem conspicuis notis
expositum non fuit evangelium. Cum enim
haec gratiae sint, quas Deus gratis confert, et
cum peccatores homines iis sese indignos red-
dant, iusto Dei iudicio privatos illos fuisse hu-
iusmodi beneficiis praesumimus in poenam pec-
cati. Secundo pro certo habemus, hominem
per peccatum, divina exigente iustitia, fieri aet-
ernae poenae obnoxium, ac sola liberrima Dei
gratia liberari; ex quo sequitur, non fieri ho-
mini, qui iam peccavit, iniuriam, si Dei gra-
tia non erigatur, et non liberetur a peccato
et peccati poena. Si ergo dicamus idololatri-
s, qui propria culpa amisere lumen per antiquis-
simam revelationem traditum, qui sprevere alia
Dei beneficia, ac Deum per idololatriam de-
honorarunt, in peccati poenam perspicuum re-
velationis lumen datum non fuisse, quid est,
quod in Dei providentia reprehendi possit?
Nunquid ex hoc argumentari potest, non esse
convenientem revelationem ad consulendum
saluti humani generis, aut dari hanc non posse,
cum characteribus divina providentia dignis?
Imo potius inferendum videtur, dari homines,
qui propria culpa, et ob contemptum gratiae
Dei, hoc beneficio priventur, vel qui iusto Dei
iudicio in peccato libere commisso perire de-
beant. Id sane affirmandum est, necessaria
ostendatur humano generi revelatio, si divini
ipsius characteres possibiles et convenientes,

ac revera dari demonstrentur. Res vero ita se
habet.

III. Nam superiori in capite satis superque 128
demonstratum esse, Deum, ut sese ostendat
beneficum, sapientem et iustum, debere ho-
minibus per externam revelationem, religionis
officia praescribere, atque per idoneos mini-
stros proponere et inculcare. Et si considere-
mus errores circa religionem, etiam contra Dei
attributa, et naturae legem, qui fuere apud
gentes et apud sapientes quoque homines, qui
revelatione caruere; si animadvertamus, pau-
cos esse ex hominibus, qui propriae rationis
usu veram Dei notionem, naturalis legis prae-
cepta, et religionis officia assequi possint; si
observemus, scire homines non posse sine re-
velatione statum vitae futurae, modum, quo
cum Deo post peccatum reconcilientur, et con-
venientem Deo cultum, tum internum, tum
externum; si denique naturam hominis expen-
damus, quae ita exigit per externum sermo-
nem, non solum ad fidem et religionem con-
cipiendam, sed etiam ad exercendam rationem
determinari, ut sine externo sermone vix et
ne vix quidem rationem explicet et exercent,
ut nos ex Wolfio supra diximus: manifestum
erit, I. Ita natura sua comparatos homines esse,
ut quin externo sermone exercentur, rationem
non explicent, sed belluarum more vivant, et
ut externo indigeant doctore ad rationem per-
ficiendam. II. Ratione homines cognoscere nullo
modo posse statum futurae vitae, ac promissa
praemia, nec modum, quo reconciliari cum
Deo peccatores debeant, neque convenire in
designando apto et convenienti religionis cultu.
III. Maiorem hominum partem ineptam esse
ad cognoscendum per ratiocinium systema na-
turalium legum et religionis, atque ad acqui-
rendam exactam Dei notionem; imo, cum ne
unus quidem ex philosophis etiam atque sa-
pientibus repertus sit, qui in iis non erraverit,
definire possumus, impossibile esse per hu-
manam rationem haec omnia cognoscere. Ita-
que Dei sapientiae, bonitati atque iustitiae con-
sentaneum omnino videtur ut homines per
externam revelationem discant, quae credere
de Deo debeant, qua ratione eum colere, et
quid agere, quidve vitare oporteat, ut tuto
ad optatam felicitatem perveniant. Neque cha-
racteres desunt, quibus modo divina providen-
tia digno ac humani generis constitutioni con-
sentaneo revelata religio proponatur.

IV. Primo itaque, ut religio a Deo revelata 129
certo demonstretur, necesse est hominem, qui
se a Deo missum, sive Dei ad homines lega-
tum asserat, prudentia, iustitia, morum inte-
gritate, aliisque virtutibus ornatum esse; ita
ut sese dignum ostendat, qui Dei legatus eli-
gatur, ac in omnibus suis actibus demonstret,
se non divitias, non mundi voluptates, non
honores ac inanem gloriam quaerere, sed solo

Dei amore agere, ac huiusmodi uti ministerio ad procurandam aeternam hominum salutem, et Dei gloriam promovendam augendamque. Si haec praeferat argumenta virtutum homo, qui se Dei legatum nominet, operibus suis omnem imposturae suspicionem excludit. Sed fieri potest, ut callidi homines has virtutes simulent et fingant, atque, ut ii etiam, qui bona fide agunt, imaginationis ludibria pro divina revelatione habeant et evulgent; quamobrem necessarium est, ut homo probus, qui se Dei legatum dicat, divinae missionis sive legationis suae indubia atque perspicua signa demonstrat; sive potius necesse est, ut Deus, qui huiusmodi hominem elegit, per clara argumenta significet, a se missum esse, ac per hunc coelestem ipsius doctrinam patefieri. Haec vero signa per miracula exhibentur, et per prophetias eventu comprobantur.

130 V. Miraculum vocamus effectum singularem, cuius causae sive ratio sufficiens non reperitur in universali naturalium causarum serie; sive quod in idem recidit, effectus, qui supra naturae vires, vel praeter stabilitum rerum ordinem fiat. Deistae, quos refellimus, cum Deum mundi auctorem rectoremque agnoscant, fateantur etiam necesse est, possibile esse miracula. Si seriem ipse constituit et conservat rerum naturalium, et si leges ipse stabilivit et custodit, quibus res contingentes reguntur, quis dubitet, quin effectum procreare valeat, cuius sufficiens ratio in serie causarum naturalium non contineatur? quin efficere opera possit, quae creaturarum rerum vires superent, et qui agere valeat, secus ac stabilitus rerum ordo postulare videatur? Id adeo clarum est, ut demonstrato adversus Spinosam et Pantheistas, existere Deum infinite potentem ac liberum, qui libere hunc mundum condiderit, conservet et regat, superfluum omnino censeamus, de miraculorum possibilitate adversus impios illos homines disputare. Nec difficile est demonstrare, convenire Dei bonitati atque sapientiae per miracula sese supremum mundi rectorem ostendere, qui per suam revelationem hominum ministerio promulgatam, homines doctrinam doceat, quae necessaria ipsis est et ad aeternam felicitatem comparandam. Convenit enim, et necessarium est, ut probavimus, hanc fieri revelationem. At necesse quoque est, ut Deus clare significet divinam hominum missionem, ac factam per ipsos revelationem; id vero cum ante per miracula fiat, palam est, convenire Dei providentiae, ut hanc ob causam miracula fiant.

131 VI. Neque dicant, miracula non adeo facile posse ab hominibus cognosci, ideoque pro characteribus ac perspicuis notis habere non posse. Nam ad cognoscenda vera miracula, opus non est omnes metiri quotquot sunt in natura vires, sed sat est evidenter cognoscere effectus,

qui ad invocationem veri Dei fiant, vel esse praeter stabilitum rerum ordinem, vel vires omnino excedere earum causarum, quae ad effectus productionem applicentur; ideoque fieri non posse, nisi virtute ipsius Dei, qui ab homine invocatus statuitur, ut per effectum illum testetur assertam veritatem. Fac, hominem ex. gr. qui se a Deo missum asserat, invocato Dei nomine, solo vocis suae imperio suspensum detinere in aere hominem ex alta turri cadentem, sistere aquarum fluminis cursum, vel retrorsum aquas illas impellere, vel magnum incendium extinguere, ac caeco homini visum, vel mortuo vitam restituere; quis non intelligat, effectus istos humanae vocis vires excedere, ac sola omnipotentis Dei virtute fieri? Nullus sane hominum est, qui huiusmodi opera, Dei prodigia ac miracula esse clare non agnoscat, et qui illico non intelligat, per huiusmodi miracula Deum comprobare veritatem ab eo assertam, qui ipsum invocaverat. Patet ergo, eam in miraculis inesse evidentiam, quae pro characterem veritatis stabiliri possit.

VII. Miraculis accedunt prophetiae eventu 132 comprobatae. Est autem prophetia praedictio rei contingenter futurae, scilicet quae nondum evenit, dum praedicta est, et quae neque ex causis naturalibus, neque ex praesenti rerum constitutione cognosci ullo modo potuit. Perspicuum autem est, huiusmodi futura cognita hominibus esse non posse; cum nullam causam, nullumque medium habeant, per quod valeant illa cognoscere. Ei ergo tantum cognita esse possunt huiusmodi futura, qui cognitione sua totam rerum naturam, quantum ipsa loco et tempore pateat, comprehendit. Haec vero cognitio soli Deo competit; ergo prophetiae eventu comprobatae, non nisi a Deo esse possunt. Fac ergo hominem, qui se Dei legatum dixit, miraculis ac prophetia eventu comprobata missionem suam, ac revelatam doctrinam comprobasse, annon habes satis perspicuas notas, quae divinam revelationem designent?

VIII. Neque his notis contenti sumus. Etsi 133 sciamus, veram prophetiam a solo Deo esse posse, ac miracula, quae ad invocationem Dei fiant, non posse falsam doctrinam comprobare, tamen ne ex confictis a cacodaemone prodigiis, aut ex falsis et antiquis impostorum prophetiis, suspicionis umbra saltem apud imperitum vulgum supersit, supra recensitis alterum characterem subnectimus in ipsa doctrina revelata positum. Doctrina itaque revelata omnino respondere debet sanctitati, bonitati, iustitiae ac reliquis Dei attributis; pro revelata enim haberi nequit, nisi omnino Deo digna sit. Primo itaque, cum revelata doctrina sit in subsidium rationis, cum recta ratione pugnare non potest, sed eam perficere debet circa Dei eius-

que attributorum ac providentiae cognitionem, et per leges virtutumque praecepta. Secundo, quae supra vires infirmæ nostræ rationis revelatio proponit, talia esse debent, quae insigni aliqua præstantia incomprehensibilem Dei perfectionem nobis commendent, et Dei gloriam ac hominum felicitatem promoveant. Hac enim ratione intelligimus, mysteriorum revelationem fini respondere Dei erga homines providentiae consentaneo. Tertio, cum verum adversari vero non possit, necesse est, ut omnes divinae revelationes invicem consentiant, et posteriores cum prioribus non pugnent. Quae quidem consensio omnino necessaria est, ut Deo revelatio tribuatur, qui nec falli, nec fallere potest.

- 134 IX. Itaque ii sunt characteres, quibus revelata religio demonstratur. Sunt praeterea notae quaedam, quibus perspicue quoque ostenditur vera Dei Ecclesia, quae omnino consentaneae sunt peculiari illi curae, qua Deus conservare velit semel stabilitam societatem credentium, cui depositum concredidit divinae revelationis, ac assistentiam illam promisit, quae necessaria est ad istud semper intactum conservandum. Vide art. nostrum *de Ecclesia*. Interim vero sit

PROPOSITIO PRIMA.

Quatuor supra recensiti characteres evidenter vera demonstrant revelatam religionem.

- 135 Dem. Doctrina, quae nihil erroris admistum habeat, sed tota ad Dei gloriam promovendam, et ad procurandam veram hominis felicitatem etiam vitae futurae ordinata sit, veluti divinitus tradita nobis exhibetur, tum quod ex historia humana constat, homines proprio studio ac infirmæ rationis usu hanc assequi non posse; tum quia doctrina haec veluti medium aptum et necessarium concipi debet, quo homo ad propositum a divina providentia finem perveniat; cum fieri nequeat, ut Dei sapientia stabilitus sit hominis finis, quin ei media manifestaverit ad illius consecutionem necessaria. Accedat huic doctrinae viri probi, iusti et sancti testimonium, hominis scilicet, in quo solum deprehendamus Dei ac veritatis amorem, ac unicum studium promovendae Dei gloriae, veraeque hominis felicitatis procurandae. Si hic homo Dei nomine doctrinam illam promulget, iam satis habes, quo coelestem illam ac divinam putes. Fac vero, hunc hominem prophetiis eventu comprobatis revelationem confirmare; ac invocare deinde Deum, ut palam per miracula testetur, suam atque divinam esse doctrinam. Si ad hanc invocationem, ac solo vocis imperio hominis Dei nomen invocantis repente v. gr. dividantur fluminis aquae, et retrorsum etiam impellantur, aut magnum ex-

stinguatur incendium, vel caeco homini visus, aut mortuo vita restituatur, ita perspicuum est, doctrinam ita promulgatam a Deo traditam esse, ut homo, etsi velit de hoc dubitare, non possit. Nam homo, qui se Dei ad id legatum dicat, statuitur omnino fide dignus, et qui nullam mentiendi causam habeat; non doctrina, quam proponit, ad privatam illius utilitatem, sed ad communem humani generis felicitatem, et ad solam Dei gloriam promovendam ordinata est, atque ita perfecte morum praecepta, religionis officia, Dei attributa, mysteria ad manifestandam Dei praeexcellentiam aptissima, ac statum vitae futurae repraesentare supponitur, ut vel hac de causa quodam divinitatis characterem insignita demonstraretur. Ergo dum a Dei legato, qui missionem suam et doctrinam probet per miracula et prophetias, evulgetur atque explicetur, ita clare veluti divina exhibetur, ut non possit eam homo non agnoscere pro divina; ergo per evidentes characteres proponitur. Itaque cum demonstratum superius sit, ita homines in hac rerum universitate constitutos esse, ac natura sua comparatos, ut necesse sit, per externam revelationem institui in religionis officiis eos debere, perspicuum est revelationem huiusmodi characteribus consignatam eisdem convenire. Cum autem omnes cultae gentes, ut alias diximus se revelatam religionem habuisse semper ac ubique asseruerint, inquirendum nunc est, quae-nam gens fuerit, in qua vera et divina revelatio facta, et deinceps intacta conservata sit. Incipiemus vero a paganorum religione.

PROPOSITIO SECUNDA.

In ethnicorum sive paganorum religione characteres divinae revelationis desiderantur.

Divina revelatio doctrinam falsam exhibere 136 non potest, falsa enim et erronea doctrina a Deo esse non potest, qui nec falli nec fallere potest. In paganorum vero religione plures errores occurrunt circa Dei naturam et attributa, circa Dei cultum tum internum, tum externum, et circa ipsa quoque naturalis legis praecepta, ut superiori in capite ostendimus. Deinde legislatores, qui se a Deo cum legibus religionem accepisse asseruerunt, a falsis diis manifestatam religionem finxerunt, scilicet Numa a dea Egeria, et alii vel ab Apolline, vel a Iove, vel ab alia conficta divinitate, ut in primo capite diximus: et ex eorum historiis constat, vel comparandi, vel stabiliendi imperii gratia revelationes illas evulgasse, quae sane res manifesta praeferunt calliditatis et imposturae indicia. Desunt ergo in paganorum religione divinae revelationis characteres. Scio eorum scriptores miracula quaedam recensere, et oracula deorum, quos ipsi colerent; sed

cum in eorum religione character defuerit divinae legationis, et cum doctrina non solum sine nota fuerit divinae doctrinae, sed etiam falsa et erronea in plerisque capitibus fuerit, manifestum est defuisse characterem illum divinae revelationis, qui excludere quoque debet suspicionem, qua dubitare aliquis posset prodigia conficta esse, aut ope cacodaemonis peracta. Imo cum doctrinae falsae et rectae rationi contrariae Deus auctor esse nequeat, qui nec falli, nec fallere potest, iure meritoque praesumimus, aut non fuisse apud idololatrias miracula, aut, quae pro miraculis habebantur, fuisse maligni spiritus opera, quibus Deus passus est homines deludi in poenam peccati, quia a vero cuitu defecerant. Rursus, quae narrantur ab ethnicis miracula, velut nulla sufficienti testium fide suffulta reiiciuntur etiam ab eorum scriptoribus, ut videre est apud Livium et Ciceronem, aut facta perhibentur in recessu et noctu coram uno vel altero, quorum oculis falsa rerum specie facile a callidis viris imponi potuit, vel effectus fuere, qui in admirationem ignaros trahebant, ductio ex. gr. ferri per magnetem, et similia, qua usos fuisse arte ad ostentanda prodigia Simonem Magum et Apollonium Tyanaeum scribunt Iulianus multique antiqui Patres. Quod vero ad oracula spectat, Aristoteles et Cicero, aliique ethnici scriptores nullam illis fidem adhibuerunt. De gentium vero variciniis ita scribit Eusebius, l. 4 Praep. evang.: *Multi vatum atque aruspicum, non solum priscis, sed etiam nostris temporibus tormentis in iudicio coacti, universam rem suis inventionibus fieri edixerunt; a quibus modos quoque artificii exquisitius patefactos non ignoramus, qui tanquam seductores et malefici viri, ultimo supplicio secundum leges affecti sunt. Quae res adeo clarae sunt, ut neminem lateant.*

PROPOSITIO TERTIA.

*In Mahumedana religione
divinae revelationis characteres non insunt.*

137 In Mahumede defuit Dei legati character; is enim diu raptor fuit, ut legitur in ipsius chronico verso ex Arabico, fuit semper mulierosus, ut legitur in Alkorano, Sura 42 et seq., ac imperium vi, praedonum ope atque armis sibi comparare studuit. Ubi ergo probitas vitae fuit, qua se dignum exhiberet, qui Dei legatus eligeretur et qua ostenderet, se solius Dei gloriam et hominum felicitatem, non vero commodum, voluptatem, gloriam suam et imperium quaesiisse? Imo cum omnia eo direxisset, ut alios sibi subiiceret, ut imperium acquireret, ut voluptatibus frueretur, manifesta praebeuit callidi impostoris indicia. Desiderantur etiam in ipso divinae missionis signa; nullo enim miraculo missionem suam probavit, ut

ingenue fatentur nonnulli ipsius sectatores, et ipse quoque testatur in Alkorano ubi saepe scribit se non missum, ut miracula faceret; quae vero a nonnullis ipsi tribuuntur, vel ea sunt, quae humana arte effici potuerint, ut miraculum de columba ad aures advolante; vel quorum nulli sunt testes, ut dum aiunt camelum noctu ipsi locutum: aut quae sui absurditate refelluntur, ut illud de magna lunae parte in ipsius manicam delapsa, quae ab ipso postea remissa fuit ad reddendam sideri rotunditatem. Praeterea tradita ab ipso de Deo et moribus atque religione doctrina plerisque in capitibus cum recta ratione pugnat; nam Deum corporeum facit, limitatum ac fato subiectum; polygamiam simultaneam probat; et ut alia mittam, contra naturae legem, religionem, quae libero interno animi obsequio constare debet, armorum vi extorquendam et propagandam tradit. Pleraque demum inepta prorsus veluti divinitus revelata exponit; scilicet, angelos corporeos esse, et ex igne factos, daemones vero ex igne venenato, Sura 15, item angelorum cum mulieribus commercia, atque mortem eorumdem et resurrectionem, etc. Ad bona vero quod spectat alterius vitae, quorum spes allicere homines ad virtutem debet, ea in corporis voluptatibus constituit, quae virtuti obstaculo sunt, atque etiam contrariae. Quid vero si anachronismos et putida Alkorani expendamus commenta? Sura 36 Ismaelem cum Isaaco ab Abramo patre sacrificando confundit: Sura 19 Eliam Mosi synchronon facit; et Sura 3 Mariam Iesu Servatoris matrem Amrami et Aaronis sororem facit; atque in iis et aliis bene multis talem se prophetam exhibet, qui nec praeterita scire potuerit. Sed, ut unum saltem ex putidis fabellis afferamus exemplum, Sura 9, scribit Iesum mortuum non fuisse, sed clam subductum in coelum, cruci vero affixum quoddam ipsius simulacrum. Quae cum ita sint, facile quisque intelliget, in Mahumedi religione non solum deesse notas divinae revelationis, sed reperiri quoque manifesta imposturae argumenta.

Quae contra Christianos Mahumedani opponunt, puerilia prorsus sunt; et quae in tractatibus de Trinitate et incarnatione a nostris theologis explicantur. Quaerunt enim, quomodo Deus, qui uxorem non habeat, generare filium potuerit, et huic similia: sed haec in tractatu, ut dixi, de Trinitate exponuntur. Aiunt etiam, corruptos esse evangeliorum codices, sed in tractatu de Sacra Scriptura facile falsitatis vincuntur.

Ostendendum hic esset, in data per Mosum 139 sem religione divinos characteres fuisse; sed id brevitatis causa omittimus, ac sat ducimus adversus iudaeos, atque infideles, et incredulos omnes ostendere, hos in Christi religione reperiri.

PROPOSITIO QUARTA.

*In Christi religione divinae revelationis
characteres omnino perspicui sunt.*

140 Dem. Christus huius religionis auctor, I. ea in mundum venit aetate, in qua Iudaei fere omnes, ac nonnullae etiam ex gentibus promissum longe antea a Deo Messiam expectabant, ac se Messiam illum esse dixit; et cum ipse, tum quotquot deinceps fuere Christiani completas in ipso demonstraverunt prophetias, in quibus a pluribus saeculis futurus Messias praenuntiatus fuerat; nec id revocari in dubium potest, cum etiam nunc exstent libri antiquorum iudaicae gentis prophetarum, in quibus huiusmodi praedictiones leguntur. II. Vir fuit vitae omnino inculpatae; nam ne ipsi quidem falsi testes ab iis exhibiti, qui eum per invidiam Pilato morti damnandum tradiderant, quidpiam contra ipsum deponere potuerunt, ut ex ipsius Pilati confessione constat, quam in illa historia legimus, de cuius fide dubitari nullo modo posse infra probabimus. III. In eorum confirmationem, quae assereret ipse, atque doceret, opera adhibuit sua, inquiens: *Si non vultis mihi credere, operibus credite.* IV. Opera, quae ad comprobendam divinam ipsius missionem ac doctrinam, recensentur ab iis, qui oculati testes fuere, qui nullum mentiendi causam habuere, qui illam scribendo et praedicando non alium sibi proposuere finem, quam Dei gloriam et alterius vitae praemia, quae solis virtutum sectatoribus, et a mendacio abhorrentibus parata esse credebant, qui demum adeo constantes in iis asserendis fuere, ut suppliciis ac crudelissima morte assertionum veritatem comprobaverint. Tales enim fuere Evangelistae et Apostoli, quos mortem crudelissimam subiisse scimus, pro illa sustinenda veritate, quam litteris consignavere, ac palam ubique praedicaverunt. V. Horum operum ac prodigiorum summa haec est: Christus solo voluntatis suae nutu aquam in vinum convertit in Canae Galilaeae nuptiis, caecis visum, surdis auditum, ac mortuis plurimis, etiam quatruiduanis et fetentibus, vitam restituit, atque haec palam, et spectante multitudine, inter quos illi quoque fuerunt, qui eadem scripserunt et praedicaverunt. Rursus praedixit mortem suam, et qua ratione tradendus esset in manus peccatorum, ut pro hominum salute cruci affigeretur; praedixit quoque futuram post triduum corporis resurrectionem et ascensionem in coelum, et alia bene multa, quae brevitate causa omittimus. Resurrectio vero post triduum, ut praedixerat ipse, contigit, et post resurrectionem per dies quadraginta cum hominibus vixit, doctrina sua illos instruendo, ac sese videndum exhibuit, et palandum tum duodecim discipulis simul congregatis, tum quingentis simul unitis, tum etiam aliis bene mul-

tis, quos testes oculatos esse voluit resurrectionis suae, et etiam ascensionis in coelum; spectante enim ipsa multitudine post dies quadraginta a resurrectione in coelum ascendit. Quid plura? Promiserat se missurum Spiritum sanctum, qui docturus Apostolos et discipulos esset omnem veritatem; ac ipsa Pentecostes die secundum factam promissionem, datis visibilibus signis, super Apostolos ac discipulos stetit, qui rudes ac piscatores homines cum essent, illico coelesti et divina doctrina instructi loqui coeperunt variis linguis magnalia Dei coram Arabibus, Iudaeis, Elamitis, Parthis, Romanis, Aegyptiis, quorum quisque illos veluti propria, in qua natus esset, lingua loquentes audivit. Haec ab eis scripta leguntur, qui vel oculati testes fuere, vel a multis acceperunt, qui illa viderant; praeterea viri huiusmodi, quos in testes delegerat divinae missionis suae, miraculorum, resurrectionis, ac aliorum, quae diximus, ita de veritate persuasi fuerunt, ut Christum adorandum gentibus proposuerint, quemadmodum constat ex tota Christianorum historia, ac innumeris miraculis praedicationem suam comprobarunt, quod vel ipsi hebraei ac ethnici scriptores testantur, qui arte magica et ope cacodaemonis peracta illa scripserunt. Accedunt etiam tum illorum multitudo, qui Christi fidem susceperunt, tum invicta constantia illorum, qui hanc praedicaverunt; cum nulla alia causa, nisi veritatis, ac Dei amore et spe illorum praemiorum, quae parata annuntiaverunt solis hominibus virtutem sectantibus, induci potuerint, ad tot labores, tormenta, supplicia ac mortem crudelissimam subeundam, pro iis confirmandis, quae gentibus promulgarent.

Nec fingi potest, ope maligni spiritus pa- 141
trata fuisse miracula illa, tum quia vulgata a Christo eiusque ministris doctrina malignis huiusmodi spiritibus adversatur; prohibet enim malos spiritus coli, atque ab illa corporis immunditia retrahit homines, qua mali spiritus delectantur. Constat deinde, vulgata atque recepta Christi doctrina, cessasse apud homines daemonum cultum atque magiam, et coli Deum coepisse cum illorum detestatione. Sed neque sapientiae et Dei bonitati convenit, ut credamus passum ipsum fuisse, daemonis artibus illudi hominibus ab omni malitia prorsus alienis, et qui ipsum metuissent, cuiusmodi fuere primi Christi discipuli, quorum vita omnino inculpata fuit, et qui Dei amore mortem quoque subiere. Haec urgeri adversus quoque iudaeos possunt, et quidem validius: dum enim supra dicta expendantur, palam fit, longe clariores esse in Christi, quam in Mosis religione, divinae revelationis characteres.

Ostendimus, in Christo characteres fuisse 142
divinae missionis, atque ex dictis facile patet,

etiam in illis, quos elegit Christus, et ad vulgandam misit revelatam religionem, huiusmodi characteres fuisse. Ii enim Apostoli fuere, homines nempe, nec divitiarum cupidi, nec bonorum, nec voluptatibus inclinati, sed solo Dei et proximi amore incitati, ac Dei unice gloriam ac salutem hominum procurantes. Rudes ac piscatores homines erant, sed in probationem divinae missionis variis linguis loquebantur, divinam et arcanam doctrinam explicabant, atque innumeris miraculis istam comprobaverunt, ut iam diximus. Per horum successores, quibus non semel perpetuum divini spiritus assistentiam promisit, intactum servatum voluit depositum divinae revelationis, ut revera conservatum est usque adhuc. Quid demum de doctrina dicemus? Haec sane sola est, quae sufficiat ad veram revelationem comprobendam. Haec enim talis est, quae vere ad Dei gloriam promovendam ordinata sit, et quae unice ducat ad veram hominis felicitatem procurandam cum praesentis tum vitae futurae. Nil enim in ipsa de Deo indignum atque repugnans asseritur, ut legentibus nostros theologos manifestum fit. Proponuntur sane mysteria humanae mentis nostrae captum superantia, aptissima tamen ad sublimem Dei excellentiam, ac incomprehensibilem ipsius naturam demonstrandam, et ad fovendum in nobis humilitatis exercitium, et debitum enti praestantissimo cultum. Per mysterium enim Trinitatis, incomprehensibilis divina natura, per mysterium Incarnationis et Eucharistiae, incomprehensibilis Dei erga homines amor, et per mysterium praedestinationis et gratiae, incomprehensibilis ostenditur Dei providentia, nec quidpiam, ut dixi, in iis repugnans occurrat. Ad homines quod attinet, doctrina Christi Deum exhibet, ut summum bonum, cuius unice possessione per claram visionem et fruitionem beati esse possimus, quo quidem nil rectae rationi conformius esse potest; nam clare intelligimus beatitudinem nostram non posse consistere in bonis fortunae, quae desideriis et timore homines turbant, non in voluptatibus corporis, quae rationem turbant, ac humanas passiones, quae nostrae miseriae veluti fontes habentur, foveant et augent, non in virtute et gloria inde secuta, cum hae humanam superbiam ac immoderatum sui ipsius amorem foveant, ex quo pars maxima humanae miseriae oritur. Itaque non in alio, quam in Deo summo bono et immutabili, ultimus finis hominis stabiliri potest: ad hunc finem referri debent omnes actiones nostrae, si rectam rationem sequi velimus. Atqui id tradit Christi doctrina, quae Deum summe bonum ita amare nos iubet, ut non nostram, sed Dei tantum gloriam procuremus, qua ratione conatus superbiae cohibet, quibus miserrimi homines fiunt, et humilitatem, patientiam aliasque virtutes fo-

vet ad tranquillam et beatam vitam agendam necessarias. Iubet praeterea, Dei amore alios homines amandos esse, ac alia praestanda, quae fieri nobis optemus, et amandos quoque inimicos, illisque benefaciendum, a quibus mala recepimus, unde mutua illa benevolentia oritur, ex qua hominis in societate felicitas pendet. Et ut in eadem societate securitas illa vigeat, sine qua tranquilla ac beata vita esse non potest, non solum sub poena aeterni supplicii prohibet aliena rapere, vel aliorum iura laedere, sed etiam desiderare illa et concupiscere. Quibus si addantur, quae praescribit de mutuis coniugum officiis, deque coniugii indissolubilitate, ac de debito parentibus, magistratibus ac principibus obsequio, manifestum fit, talem esse Christi doctrinam, quae modum praescribat unicum, quo homines optatam in terris felicitatem habere possint, et ad felicitatem illam obtinendam praeparentur, quae veluti merces in alia vita speranda est. Accedit etiam, ad inspirandam humilitatem, spem ac fiduciam, sive iucundam expectationem hominibus, necessarium esse docere internum Dei auxilium, quoad agendum Dei amore excitentur et adiuventur, atque istud auxilium vere petentibus semper praesto esse. Ex quo ita argumentamur. Illa doctrina Deo digna ac divina haberi potest, quae Dei prae excellentiam aptissimo ad debitum Deo cultum excitandum et fovendum modo demonstret, quae in homine virtutem promoveat, ac caetera ad beatam vitam agendam necessaria, quaeque hominem ipsum tuto ad ultimum finem, seu aeternae felicitatis consecutionem dirigat. Huiusmodi est tradita a Christo doctrina; ergo

PROPOSITIO QUINTA.

Inter varias sectas, quae inter Christianos vigent, sola Romano-catholica est, quae revelatae a Deo religionis characteres retinet.

Dem. Dei providentia exigit, ut eadem cura, ¹⁴³ qua humano generi religionem manifestat, eandem integram atque intactam conservet. Sicut enim decet divinam providentiam ita hominibus religionem promulgare, ut per obvios characteres constet a Deo traditam esse, ita decet ita eam conservare, ut iisdem conspicuis characteribus demonstretur profectam a Deo esse, atque infallibili eiusdem cura conservari, ac sartam tectam custodiri. Non minus enim ut tuta ab eo tradita regula suscipi ab illis debet, qui revelationem habuere, quam ab illis, qui eandem deinceps amplecti ac servare tenentur. Nam ut illis, ita et istis veluti divina proponi ita debet, ut a falsis secernatur sectis, et ut veluti tutissima aeternae salutis regula agnoscatur. Itaque per certas notas ac conspicuos characteres constare hominibus debet societas, quae divinae revelationis depositum a Christo

acceperit, ac intactum per idoneos ministros, divinae providentiae cura, conservaverit. Nam sine iis characteribus constare hominibus non potest de divina revelatione, ac de necessaria ad salutem regula, ut ex dictis liquet. Inter varias vero Christianorum sectas, quae invicem dissident, circa puritatem doctrinae revelatae, adeoque circa tutissimam aeternae salutis regulam, sola Romano-catholica est, quae notas et characteres servet divinae revelationis intactae Dei providentia conservatae. Nam in sola Romana Ecclesia ministri sunt, qui per legitimam deputationem sive ordinationem, suam missionem a Christo factam probant, et quibus divinae revelationis depositum traditum ea lege fuit, ut nunquam defutura sit infallibilis Dei assistentia, qua ita regantur, ut in deposito fidei custodiendo errare nequeant. In sola enim Ecclesia Romana legitima successio Episcoporum adest, quos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Christi, ut legitur in Actis Apostolorum; qui per legitimam ordinationem, non interrupta serie, ab Apostolis trahunt originem; qui acceptam a maioribus religionem plebi proponunt et explicant; et quibus inerrantiae privilegium, dum docerent, a Christo

promissum fuit, ea ratione, quam in art. de Ecclesia demonstravimus. Alii enim Christiani non a Christo, et ab Apostolis missionem suam ostendunt, sed vel a Nestorio, vel ab Eutyche, vel a Calvino, Luthero, aut ab aliis viris e Christi Ecclesiae communione deiectis. Deinde, fatentibus haereticis, in aliis sectis miracula desunt, quae ostendunt Dei curam in demonstranda hominibus vera ab ipso revelata religione; in Ecclesia vero Romana haec semper vigere atque vigent, ut discurrenti per singula istius historiae saecula liquet, praesertim ex actis canonizationis Sanctorum, in quibus omnino demonstrata miracula exhibentur. Sunt etiam in Ecclesia Romana eximiae sanctitatis viri, quorum vitae sanctitas miraculis quoque comprobatur, quae etiam ostendunt visibilem providentiae curam, in conservanda in hac societate revelata religione. Quibus si addantur reliquae verae Ecclesiae notae in supra cit. art. demonstratae, palam fiet, evidentiā morali constare, solam Romanam et catholicam religionem veram esse. Haec paucis indicavimus, fusius vero in nostro hac de re vulgando opere exponemus¹.

RELIGIONES REGULARES ET MILITARES

PARTITIO ARGUMENTI

RELIGIONES REGULARES ET MILITARES: 1. Quoad religiones in genere; 2. quoad primam, 3. quoad secundam, 4. quoad tertiam, 5. quoad quartam principalem regulam, et militantes sub ipsa. 6. Quoad particulares alias religiones et congregationes sub nulla dictarum quatuor principalium regularum militantes.

ARTICULUS I. Quoad ea quae concernunt religiones in genere.

SUMMARY. 1. - Religio unde dicta; ad num. 3. - 4. Religio seu status religiosus quid sit. - 5. Religiosus seu regularis quid sit. - 6. Religiosus et regularis idem significant et solum differunt, quod ly *religiosus* venit a verbo *religio*; *regularis* vero a *regula*. - 7. Tria vota, paupertatis scilicet, obedientiae et castitatis perpetuae sunt omnino de essentia religionis; adeo ut sine illis religio aliqua proprie dicta nullatenus consistere possit. - 8. Tria dicta vota sunt de essentia religionis ex iure divino: adeo ut nec Papa possit dispensare in sensu composito, quod aliquis sit, et maneat proprie religiosus, et tamen non sit astrictus tribus allegatis votis; quamvis ex aliqua gravi causa bonum commune concernente possit dispensando ex religioso facere non religiosum, et ei concedere facultatem ad saeculum redeundi et nubendi. - 9. Affertur ratio. - 10. Status religiosus a Christo Domino sic institutus, eo invitante et hortante statim ab initio Ecclesiae fuit susceptus ab ipsis Apostolis ac aliis Christi discipulis. - 11. Dicta tria vota potius, quam alia fuerunt constituta pro essentia status religiosi, quia per ea homo perfectius se consecrat et unit Deo. - 12. Ante adventum Christi nulla fuit vera et proprie dicta religio cum dd. tribus essentialibus votis. - 13. Quamvis in lege naturae, et in lege scripta quaedam religiosi status vestigia ac figurae fuerint; tamen pro tunc nulla fuit vera, et pro-

prie dicta religio cum professione dictorum trium essentialium votorum. - 14. Verus et perfectus status religiosus secundum essentiam cum tribus dictis votis fuit primo et immediate institutus a Christo Domino. - 15. Secundum autem peculiare et certas vivendi regulas religionis essentiae superadditas fuerunt a variis perfectis et sanctis fundatoribus variae religiones institutae, et ab Ecclesia approbatae. - 16. Quamvis dicta tria vota pro essentia status religiosi fuerint a Christo Domino instituta, tamen eorum solemnitas a sola constitutione Ecclesiae fuit inventa. - 17. Quamvis omnes religiones conveniant in substantia dictorum votorum, et in fine principali tendendi mediis ipsis votis ad perfectionem, tamen differunt in accidentibus. - 18. Hinc religio alia est contemplativa, alia activa et alia mista. - 19. Contemplativa quae sit. - 20. Activa quae sit. - 21. Mista quae sit. - 22. Insuper religiones aliae sunt clericales, aliae monachales, aliae mendicantes, et aliae militares. - 23. Religiones clericales quae sint. - 24. Religiones monachales quae sint. - 25. Religiones mendicantes quae sint; ad num. 26. - 27. Religiones militares quae sint. - 28. Professus in illis religionibus militaribus in quibus praeter votum paupertatis et obedientiae, etiam emittitur perfectum et totale votum castitatis, sunt veri et proprie dicti religiosi. - 29. Professus autem in illis religionibus militaribus, in quibus non emittuntur omnia dicta tria vota substantialia, quamvis sint, et dici possint religiosi cum addito *militares*; non sunt tamen, nec dici possunt absolute et simpliciter, proprie et rigorose religiosi. -

¹ Huc spectat nuperrimum Valsecchii opus *pro catholica religione*.

30. Utilissimum semper fuit, et adhuc est Ecclesiae catholicae, vigere in ea religiones. — 31. Innocentius III divinam habuit visionem, qua vidit Lateranensem Ecclesiam convulsis fundamentis ruinae propinquam, et iam labentem seraphici sancti Patris mei Francisci suppositis humeris sustineri. — 32. Hinc in coronatione Papae tertia collecta seu oratio canitur de S. P. N. Francisco. — 33. Insuper utilissimum ac summe expe-

diens est, quod plures et variae institutae sint et vigeant. — 34. Nimia tamen et excessiva multitudo, et varietas religionum, tanquam confusionis causativa, est vitanda. — 35. Religiones in specie, quamvis plures sint, tamen fere omnes sub quatuor principalioribus regulis militant, videlicet S. Basilii, S. Augustini, S. Benedicti, et S. P. N. Francisci, exceptis aliquibus infra assignandis, ad n. 36.

- 1 Religio secundum D. Isidorum, lib. 10 Etymol., cap. 19, dicitur a *relegendo*, ibi: *Religio nominatur a relegendo*, quod est verbum compositum ex propositione *re*, et *lego*, *legis*, et significat semel atque iterum legere ea, quae sunt dominici cultus, quia religiosus relegit atque retractat, id est iterum atque iterum legit et tractat ea, quae ad divinum cultum spectant; quae enim sunt dominici cultus, frequenter in corde sunt revolvenda, ut dicit D. Th., 2-2, qu. 81, art. 2, iuxta illud Proverb. II: *In omnibus viis tuis cogita illum*.
- 2 Sanctus autem Augustinus, lib. 10 de Civitate Dei, cap. 4, dicit quod religio dicitur a *relegendo*, ibi: *Religio ex hoc dicta, quod Deum reeligere debemus, quem amiseramus negligenter*; et est verbum compositum ex praepositione *re*, et *eligo*, *eligis*; quod significat iterum eligere, quod iam erat electum.
- 3 Lactantius Firmianus, lib. 4 Divin. Instit., cap. 24, dicit quod religio dicitur et derivatur a *relegando*, quod est verbum compositum ex praepositione *re*, et *ligo*, *ligas*, significatque iterum atque iterum ligare id quod semel erat ligatum; et tenet etiam D. Augustinus, lib. de vera Religione, tom. 1, cap. ult., ubi post multa alia verba inquit: *Religet nos uni omnipotenti Deo vera religio*; et amplectitur etiam S. Thomas, 2-2, qu. 82, art. 1, et in Opuscul. 19, c. 1 in princip., ubi dicit: *Nomen igitur religionis, ut Augustinus, lib. de vera Religione, innuere videtur, a relegando sumptum est*.
- 4 Religio seu status religiosus est fidelium ad christianae charitatis perfectionem tendentium editis votis perpetuae obedientiae, paupertatis et castitatis, stabilis in communi vivendi modus ab Ecclesia approbatus. Est in re communis.
- 5 Religiosus autem seu regularis est persona, quae, emissis tribus votis substantialibus, in aliqua religione ab Ecclesia approbata vivit, ibique abiectis huius saeculi curis, et perfectionis impedimentis, propriaque abnegata voluntate et carnis oblectamentis, ad id solum incumbit, ut ad perfectionem veniat Deoque perfecte serviat. Sic in re communis: unde religiosus et regularis idem significant et solum differunt, quod *ly religiosus* venit a verbo *religio*; *regularis* vero a *regula*, quam quivis regularis profitetur.
- 7 Hinc tria dicta vota, paupertatis scilicet, obedientiae et castitatis perpetuae sunt omnino de essentia religionis adeo ut sine illis religio ali-

qua proprie dicta nullatenus consistere possit. S. Thomas, 2-2, quaest. 186, art. 1; Miranda, in Manual. praelat., tom. 1, quaest. 1, art. 4; Pellizzar., in Manual. regular., tom. 1, tract. 1, cap. 1, quaest. 2 et 3; Donatus, Prax. rerum regul., tom. 4, tract. 1, qu. 5, et communis ac certa aliorum; arg. c. *Cum ad monasterium* 6 de statu Monachor., et Extrav. Ioann. XXII *Quorundam* de Verbor. signif., § penult.

Tria dicta vota sunt de essentia religionis 8 ex iure divino; adeo ut nec Papa possit dispensare in sensu composito, quod aliquis sit, et maneat proprie religiosus, et tamen non sit astrictus tribus allegatis votis; quamvis ex aliqua gravissima causa bonum commune concernente possit dispensando ex religioso facere non religiosum, et ei concedere facultatem ad saeculum redeundi et nubendi. Miranda, in Manual. praelator., tom. 1, quaest. 1, art. 5, conclus. 1; Donatus, loc. cit., qu. 12 et 13; Reiffenstuel, lib. 3 Decret., tit. 31, num. 12, ubi testatur de communi, per text. in cit. cap. *Cum ad monasterium* 6 de statu Monachor., in fine, ubi Innocentius Papa III sic expresse dicit: *Abdicatio proprietatis, sicut et custodia castitatis adeo est annexa regulae monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere*; et Glossa, ibid., verb. *Abdicatio*, dicit: *Papa non potest dispensare, ut monachus habeat proprium existendo monachus, sed de monacho potest facere non monachum*; ex quo clare sequitur, quod dicta tria vota non solo iure humano, sed divino requiruntur ad essentiam religionis; quia si solo iure humano essent ad eam necessaria, Papa in iis sine dubio posset dispensare, cum ipsemet Innocentius Papa III, in cap. *Proposuit* 4 de Concessione praebend., expresse dicat: *Qui secundum plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius dispensare*. Vide verb. *Dispensatio*, num. 19 et seq.; verb. *Matrimon.* quoad impedimenta, art. 9, n. 1 ad 9.

Et ratio est, quia status religiosus secundum suam substantiam seu essentiam, non ab aliquo puro homine, sed immediate a Christo Domino fuit institutus; Christus enim ipse homines ad tria illa consilia evangelica est cohortatus, et ad vota perpetua de illis facienda, ut colligitur de paupertate ex Matth. XIX, ibi: *Vade et vende omnia quae habes, etc.* De castitate ex Matth. XIX, ibi: *Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum coelo-*

rum. De obedientia quae fit per abnegationem sui et suae propriae voluntatis, ex Matth. xvi, ibi: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum*, etc., adeoque dici debet esse de iure divino, non praecipiente, sed consulente, ut docent communiter doctores mox citandi.

10 Unde talis status religiosus a Christo Domino sic institutus, eo invitante et hortante, statim ab initio Ecclesiae fuit susceptus ab ipsis Apostolis, ac aliis Christi discipulis, qui, emissis tribus dictis votis, veram vitam religiosam duxerunt, verique religiosi exstiterunt, et desumitur clare ex illo Matth. xix, ubi postquam Christus requisita ad statum religiosum adolescenti proposuit dicens: *Si vis perfectus esse, vade, vende quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo, et veni, sequere me*; Petrus nomine omnium Apostolorum indicavit, hunc statum se una cum omnibus aliis iam assumpsisse, dicendo: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*, vivendo in obedientia, sine proprio et in castitate; *reliquimus omnia*, id est bona temporalia, quod fit per voluntariam paupertatem, et uxorem quod fit per castitatem, *et secuti sumus te*, per obedientiam. Hinc in Actib. Apostolorum iv, 32, expresse dicitur: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una, nec quisquam eorum, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis communia*. Ita docent S. Augustinus, epist. 89, n. 4; sanctus Hieronymus, in lib. contra Iovinian., et in Apolog. ad Pamac.; S. Ioan. Chrysostom., l. 3 Contra monast. vitae vitup.; S. Thom., 2-2, quaest. 88, art. 4 ad 5; Bellarm., tom. 2 controvers. de Monachis, lib. 2, c. 5; Ioann. Gerson., alfab. 22, Serm. de Coena Domini; Tamburin., de iur. Abbat., tom. 1, disp. 2, qu. 8 et 9; Hieronymus Plati, de bono statu Relig., lib. 2, cap. 2; Miranda, l. c., qu. 3, art. 1, concl. 1 et 2; Donat., tom. 4, tract. 1, qu. 7; Suarez, tom. 3 de Relig., l. 3, c. 2, n. 3; Engel, lib. 3 Decr., tit. 31, n. 4; Pirhing, ib., n. 18; Reiffen., ib., n. 19, et alii passim.

11 Dicta tria vota prius quam alia fuerunt constituta pro essentia status religiosi, quia per ea homo perfectius se consecrat et unit Deo: cum enim homo tria principalia habeat, nempe animam, corpus et bona temporalia, haec omnia per tria illa vota plene Deo consecrantur. Primum, scilicet anima, per obedientiam, qua religiosi voluntas se subiiciendo dispositioni superioris plene Deo consecratur, ita ut religiosus non habeat amplius velle, nec nolle, ut expresse dicitur in cap. *Si religiosus* 21 de Elect. in 6, cap. *Religiosi* 2 de Testament. item in 6, cap. *Religiosi* 5 de Sepult. item in 6. Secundum, scilicet corpus, plene consecratur Deo per castitatem, dum per eam omni

voluptati carnali propter Deum renuntiatur; tertium, scilicet bona temporalia, plene consecrantur Deo per paupertatem; unde de his tribus votis ad propositum sic loquitur Ioann. XXII in Extravag. incip. *Quorumdam* 1 de Verbor. significat., § penult. circa finem, ibi: *Religio namque perimitur, si a meritoria subditi obedientia subtrahantur; magna quidem paupertas, sed maior integritas, bonum est obedientia maximum, si custodiatur illaesa, nam prima rebus, secunda carni, tertia vero menti dominatur et animo*.

Ante adventum Christi nulla fuit vera et 12 proprie dicta religio cum dictis tribus essentialibus votis perpetuae paupertatis, castitatis et obedientiae. *Communis*. Quamvis enim in ipsa lege naturae ante diluvium quaedam religiosi status vestigia ac figurae fuerint, ut patet ex illo Genesis iv in fine, ubi de Enos dicitur: *Iste coepit invocare nomen Domini*. Quod expositores communiter intelligunt de speciali ritu colendi Deum, cum ante ipsum, iam Adam et iustus Abel Deum invocaverint. Et in lege veteri scripta status religiosus fuerit figuratus in Nazaraeis, de quibus fit mentio Numerorum, cap. vi, et in grege illo, seu cuneo prophetarum psallentium Deo, de quibus 1 Reg. x. Unde S. Hieronymus, epist. 4 ad Rusticum, ait: *Filii prophetarum, quos monachos in Veteri Testamento legimus, aedificabant sibi casulas prope fluentia Iordanis, et turbis urbium derelictis, polenta et herbis agrestibus victitabant*. Et in Elia et Eliseo, de quibus 3 Reg. xvii, 3 Reg. xix et 4 Reg. i, et in Samuele tanquam eorum principe, de quo Genebrardus¹ in Chronologia, et ex ipso Tamburinus, de iur. Abbat., tom. 1, disp. 2, qu. 1, dicit: *Nota, quod Samuel primo instituerit conventus religiosorum iugiter psallentium*; tamen pro tunc nulla fuit vera et proprie dicta religio cum perfectione dictorum trium essentialium votorum, perpetuae paupertatis, castitatis et obedientiae, ut tradunt communiter doctores, quia, ut dicit Apostolus ad Hebraeos vii, 19: *Nihil ad perfectum adduxit lex*, et ad Galatas iv, num. 3, dicit, quod tempus veteris legis fuit tempus infantiae, ibi: *Ita et nos, cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes; at ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum*, etc.

* Vide, si libet, dissertationem prooemialem 13 ad regulas monasticas e schedis posthumis Lucae Holstenii praemissam codici Regularum, quas sancti Patres monachis et virginibus sanctionibus servandas praescripsere collecto olim a S. Benedicto Anianensi abbate, tum a Luca Holstenio in tres partes digesto, aucto editoque Romae 1661, cap. 1*.

¹ Quam multa levia et commentitia in chronographiae libros, quos edidit, Genebrardus intulerit neminem latet.

- 14 Hinc recte concludunt communiter doctores, quod verus et perfectus status religiosus secundum essentiam cum tribus dictis votis fuit primo et immediate institutus a Christo Domino, et eo invitante et hortante, statim ab initio Ecclesiae ab ipsis Apostolis et alijs Christi discipulis fuit susceptus, ut patet ex dictis supra, num. 9 et 10.
- 15 Secundum autem peculiare et certas vivendi regulas religionis substantiae seu essentiae superadditas (post iam institutam a Christo Domino religionis, sive religiosi status substantiam) fuerunt a perfectis et sanctis fundatoribus variae religiones institutae, et ab Ecclesia approbatae; ita ut quaelibet earum suum specialem habeat fundatorem seu institutorem: quamvis enim Christus religionem seu statum religiosum instituerit secundum substantiam; tamen accidentalibus eiusdem reliquit Ecclesiae determinanda; sicuti quamvis Christus ipse instituerit sacramenta quoad substantiam, tamen accidentalibus eorum reliquit Ecclesiae determinanda. Sic communis
- 16 doctorum. Sicuti etiam quamvis dicta tria vota pro substantia seu essentia religionis seu status fuerint a Christo Domino instituta, ut patet ex antea dictis; tamen eorum solemnitas a sola constitutione Ecclesiae fuit inventa, textu expresso in cap. *Quod votum unic. de Voto et voti redemption.* in 6, ibi: *Nos igitur attendentes, quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiae est inventa*, et expresse declaravit Gregorius XIII, const. incip. *Ascendente Domino*, statuendo, quod religiosi praeclearissimae Societatis Iesu, qui, peracto novitiatu, primam professionem emittunt, pro veris habeantur religiosi, non obstante quod non nisi simplicia tunc edant vota et non solemnia emittant, ibi: *Nos considerantes voti solemnitatem sola constitutione Ecclesiae inventam esse, triaque huiusmodi societatis vota, tametsi simplicia, ut substantialia religionis vota ab hac Sede fuisse admissa, illaque emittentes in statu religionis vere constitui*, etc., ex quo clare constat, quod votorum solemnitas non fuerit instituta a Christo, sed a sola Ecclesia, et sic quod ipsa Ecclesia possit admittere et approbare ut veram religionem etiam sine votis solemnibus et cum solis simplicibus. Pirhing, lib. 3 Decret., tit. 31, num. 10 et sequent.; Reiffenstuel., ib., num. 14; Suarez, tom. 3 de Relig., lib. 3, cap. 14, num. 9; Donat., tom. 4, tract. 1, qu. 10; Sanchez, in Summa, lib. 5, cap. 4, quaest. 2, num. 11; Pellizzar., tom. 1 Manual., tr. 1, cap. 1, qu. 18, n. 26; Rodriguez, tom. 1, quaest. 1, art. 4; Henriquez, lib. 12 Summ., cap. 5, num. 6, et alii passim.
- 17 Unde quamvis omnes religiones seu ordines conveniant in substantia dictorum votorum, et in fine principali tendendi medijs ipsis votis ad perfectionem; tamen differunt in ac-

cidentibus, et praecipue in duobus, nempe primo in fine cuiusque religionis proprio ac particulari, ad quem quaevis religio instituta est, et secundo in diversis medijs et spiritualibus exercitijs, quibus quaelibet utitur, tum ad dicta tria vota substantialia exacte observanda, tum ad suum proprium et particularem finem melius obtinendum. Sanctus Thomas, 2-2, qu. 188, art. 1; Suarez, tom. 4 de Relig., lib. 1, cap. 1, n. 3; Miranda, tom. 1, qu. 6, art. 2; Pirhing, loc. cit., n. 20; Reiffenstuel, l. c., num. 21, et alii communiter.

Et hinc religio alia est contemplativa, alia 18 activa et alia mista. *Communis. Contemplativa* 19 est, quae, praeter observantiam trium votorum substantialium ex primaeva sua institutione, principaliter in contemplatione rerum coelestium et divinarum se exercet; sicque ad vitam contemplativam potissimum ordinatur. *Activa* est, quae principaliter ex primaeva sua 20 institutione ordinatur ad vitam activam, et opera misericordiae et charitatis erga proximum, sive spiritualia, sive corporalia exercenda. *Mista* est, quae utramque includit, sci- 21 licet contemplativam et activam, eo quod ex primaeva sua institutione ordinata sit, tam ad contemplationem rerum coelestium et divinarum, quam ad actionem operum misericordiae et charitatis erga proximum. Suarez, cit. l. 1, cap. 5, num. 7 et seq.; Pirhing, loco cit., num. 1; Reiffenstuel, loc. cit., num. 27; Miranda, loc. cit., qu. 6, art. 2, et alii communiter.

Insuper religiones, aliae sunt clericales, aliae 22 monachales, aliae mendicantes, et aliae militares. *Communis.* Religiones clericales sunt, 23 quae ex primaeva sua institutione principaliter ordinantur ad ministeria clericorum in divino cultu promovendo, et salute animarum procuranda, et tales sunt religiones canonicorum regularium. Sanctus Thomas, 2-2, quaest. 189, art. 8, ad 2; Suarez, cit. lib. 1, c. 7, n. 6; Pirhing, loc. cit., num. 25, et alii passim.

Religiones monachales sunt; quae ex pri- 24 maeva sua institutione principaliter ordinantur ad vitam contemplativam et solitariam. Sanctus Thomas, l. c.; Suarez, l. c.; Pirhing, l. c., n. 21; Reiffenstuel, l. c., n. 26; Barbosa, lib. 1 Iur. ecclesiast. univ., cap. 41, n. 15, et alii communiter, arg. can. *Placuit* 1, caus. 16, quaest. 1, ubi monachus idem significare dicitur, quod singularis, ibi: *Monachus enim graece, latine singularis dicitur*; can. *Si cupis* 4, ead. caus. et quaest., ibi: *Si cupis esse, quod diceris, monachus, id est solus, quid facis in uribus? quae utique non sunt solorum habitacula, sed multorum*; c. *Placuit* 8, ead. caus. et quaest., ibi: *Sedeat itaque solitarius, et taceat, quia mundo mortuus est, Deo autem vivit. Agnoscat nomen suum; monos enim graece, latine*

est unus, achos graece, latine est tristis, inde dicatur monachus, id est unus tristis. Sedeat ergo tristis et officio suo vacet. Officium enim monachi est plangere; can. *Monachus* 4, ead. caus. et quaest., ibi: *Monachus non doctus, sed plangentis habet officium*. Tales monachi vi primaevae suae institutionis sunt Benedictini, Cistercienses, Carthusiani, Camaldulenses, et huiusmodi.

- 25 Religiones Mendicantes sunt, quae ex primaeva sua institutione paupertatem non tantum in particulari, sed etiam in communi observant, nulla penitus bona immobilia possidentes, contentae iis solis, quae *vel mendicantur humiliter, vel donantur liberaliter, vel honesto acquiruntur labore et industria*; argum. cap. *Exiit* 3 de Verb. signific. in 6, et Clementina *Exivi* 1 de Verbor. signif., et Glossa in cap. *Cum ex eo* unic. de excessib. Praelator. in 6, verb. *Mendicantes*, ubi expresse dicit: *Hi dicuntur Mendicantes, quibus pictum tribuit incerta mendicitas, et qui redditus aut possessiones ex Regula vel constitutionibus habere non possunt*: Pirhing., loc. cit., n. 22: Reiffenst., l. c., n. 27; Pellizzar., in Manual. Regul., tract. 1, c. 3, sect. 1, n. 12, et alii passim. Tales religiones de iure communi approbatae, sunt quatuor, scilicet religio Praedicatorum¹, Minorum, Eremitarum sancti Augustini, et Carmelitarum, textu expresso in cap. *Religionum diversitatem* unic. de Religiosis domibus in 6.

- 26 Dicitur autem notanter *ex primaeva sua institutione*, quia ex variis posterioribus concessionibus ac privilegiis apostolicis, et ex ordinatione Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 3, concessum est omnibus religionibus, tam virorum quam mulierum, etiam olim vere Mendicantibus (sola religione Sancti Francisci Minorum de Observantia, et Cappuccinorum excepta) bona immobilia, dominiumque rerum habere in communi, ita ut soli dicti Minores de Observantia, et Cappuccini, in propria ac-

ceptione iuris antiqui, Mendicantes sint, ibi: *Concedit sancta synodus omnibus monasteriis et domibus, tam virorum quam mulierum, et Mendicantium, exceptis domibus Fratrum Sancti Francisci Cappuccinorum, et eorum qui Minorum de Observantia vocantur, etiam quibus, aut ex constitutionibus suis erat prohibitum, aut ex privilegio apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat*; ita tamen nomen, et amplissima Mendicantium privilegia adhuc retinent, iisque plenissime gaudent religiones Praedicatorum, Eremitarum sancti Augustini, et Carmelitae, quibus plures aliae religiones expositae a Sede Apostolica fuerunt adnumeratae, quae infra distincte adducentur.

Religiones militares sunt quae in primario 27 suae institutionis fine potissimum ordinantur ad militandum pro defensione religionis Christianae et Ecclesiae; et tales sunt ordo Teutonicus, Melitensis, et plures alii apud Barb., l. c., num. 150. Sic Pirhing, loc. cit., n. 24; Reiffenstuel, loc. cit., n. 30; Suarez, tom. 4, lib. 1, de Relig., cap. 3, n. 4, et alii communiter. Professi in illis religionibus militaribus, 28 in quibus praeter votum paupertatis et obedientiae, etiam emittitur perfectum et totale votum castitatis, qualis est ordo militaris Sancti Ioannis Hierosolymitani, seu equitum Melitenisium, sunt veri ac proprie dicti religiosi, cum habeant omnia requisita ad essentiam verae et propriae religionis, nempe tria vota substantialia, et Pontificis approbationem. *Communis*. Vide verb. *Hierosolymitani equites*, per tot. Professi autem in illis religionibus militaribus, 29 in quibus non emittuntur omnia dicta tria vota substantialia, nempe perpetuae paupertatis, castitatis et obedientiae, quamvis sint et dici possint religiosi cum addito *militares*, non sunt tamen, nec dici possunt absolute et simpliciter, proprie et rigorese religiosi, quia dicta tria vota sunt de essentia religionis proprie dictae, ex iure divino, ut patet ex dictis supra

¹ Ordo Praedicatorum cum primum ab Apostolica Sede confirmatus fuit, bona immobilia possidebat. Constat id ex bulla confirmationis eiusdem ordinis ab Honorio III, anno 1216, die 22 Decembris data, bullarii ord. Praedic. tom. 1, pag. 2, in qua haec habentur: «Religiosam vitam eligentibus apostolicum convenit adesse praesidium, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus, aut eos a proposito revocet, aut robur, quod absit! sacrae religionis infringat. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus, et ecclesiam S. Romani Tolosanen. in qua divino mancipati estis obsequio sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et praesentis scripti privilegio communimus. In primis siquidem statuantes, ut ordo canonicus, qui secundum Deum et B. Augustini Regulam in eadem ecclesia institutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Praeterea quascunque possessiones, quaecunque bona eadem ecclesia inpraesentiarum iuste et canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione

regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis, praestante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant. In quibus haec propriis duximus exprimenda vocabulis, scilicet locum ipsum, in quo praefata ecclesia sita est, cum omnibus pertinentiis suis. Villam de Cassenolio cum omnibus pertinentiis suis. Ecclesiam S. Mariae de Lescura, cum omnibus pertinentiis suis. Hospitale Tolosan. quod dicitur Arnaldi Berardi, cum omnibus pertinentiis suis. Ecclesiam S. Trinitatis de Lobens, cum omnibus pertinentiis suis». Itaque Cl. Bremondus, not. 7: «Enimvero, inquit, iam inde a principio ordinis possessiones eidem fuere ad annum usque 1720 quo Fratres abiecerunt statuto perpetuo possessiones et redditus temporarios paupertatem Christi Aegyptiorum divitiis praeferentes». Theodoric., lib. 4, cap. 1. Ubi tamen, multorum reforescente charitate, liberalitas est restincta, legem illam antiquavit Ecclesia. Consulendum diploma, quod incipit *Obtutu divini*, datum a Clemente IV, die 22 Febr. 1276.

a n. 8. Sic Rodriguez, tom. 1, qu. 1, art. 6; Miranda, tom. 1, qu. 10, art. 4; Reiff., l. c., n. 32, et alii communiter.

- 30 Utilissimum semper fuit, et adhuc est Ecclesiae catholicae, quod in ea fuerint, et adhuc sint religiones. *Communis*. Nec indiget probatione, cum, teste experientia et fatentibus pontificiis oraculis, religiosi tum precibus et exemplis, tum doctrinis et laboribus, innumera Ecclesiae attulerint bona, et ab ea averterint mala, adeo ut merito Christus ipse sanctae Theresiae dixerit: *Vae mundo, si religiosi non essent!*
- 31 Et omnibus nota est famosissima illa visio, quam habuit Innocentius Papa III, qua vidit Lateranensem Ecclesiam (quae tunc erat sedes Pontificum) convulsis fundamentis, ruinae propinquam et iam labentem seraphici S. P. mei Francisci suppositis humeris sustineri: *Vere*, inquit Pontifex, *hic est ille, qui opere ac doctrina, Christi sustentabit Ecclesiam*. Sic in breviario Franciscano, die 5 Octobr., lect. 6.
- 32 Unde in coronatione Papae, tertia collecta seu oratio canitur de S. P. N. Francisco; canitur enim prima de Spiritu sancto, ut illuminet, secunda de beata Virgine Maria, ut protegat, tertia de S. P. N. Francisco, ut sicut reparavit Ecclesiam, eandem sustentet. Ita Kazenberger in Supplement. Theologiae, Sporer in praerogativis ordinis nostri seraphici, n. 10, et alii.

* Secus legimus in opere inscripto: *Sacrarum caeremoniarum sive Rituum ecclesiasticorum libri tres ab Augustino Patricio ordinati, et a Marcello Coryrensi Archiepiscopo primum editi, nunc vero tandem in duos tomos distributi, ac innumeris pene mendis purgati, et commentariis aucti, auctore Iosepho Catalano Oratorii S. Hieronymi Charitatis presbytero, Romae 1750, lib. 1, tit. 2, § 16, tom. 1, pag. 115, ubi scribitur: « Deinde (Papa) in voce dicit: Gloria in excelsis Deo, Pax vobis, et orationes opportunas, videlicet de die et de Spiritu sancto, ut ultimo dicit secretam orationem pro se, quae habetur in consecratione Episcoporum ». Ad quae Catalanus in commentar., num. 7, pag. 116 seqq., haec habet: « Finita reverentia, surgit Papa sine mitra, ut idem nostrum Caeremoniale inquit, et legit Introitum et Kyrie eleison, sustinente librum Cardinali Episcopo, cum aliis assistentibus; deinde in voce dicit, Gloria in excelsis Deo, Pax vobis, et orationes opportunas, etc. Incensato altari, ex praescripto caeremonialis Gregor. X, itemque ordinis Romani, auctore Caietano, et ms. Piersantiani codicis, Pontifex demum sedit ad eminentem sedem, et dicit, Dominus vobiscum, vel Pax vobis, cum Gloria in excelsis, ut dies requirit, et postea dicit Orationem Dominicam alte, et aliam dicit pro se secreta. Recensetur Oratio Dominica in his caeremonialibus, quia scilicet iuxta eorum prae-*

scriptum ritus ipse consecrationis, benedictionisve novi Pontificis die Dominica peragebatur. Sed audiamus laudatum Burchardum, qui enarrans ritum servatum post electionem Innoc. Papae VIII, § 209, ita scribit: *Facta reverentia, Cardinalium scilicet et praelatorum, ut supra, surgit Pontifex, deposita mitra, et cum assistentibus tantum Cardinalibus dicit Introitum et Kyrie eleison, cantoribus interim Kyrie eleison cantantibus. Missa dicta est de Octava Nativitatis Beatae Mariae Virginis. Tum vero, § 210, ita subiicit: Dictis per Pontificem Introitu et Kyrie eleison cessarunt cantores, et Papa dixit: Gloria in excelsis Deo, quod cum assistentibus complevit more solito; tum in dicta sede dicit: Pax vobis, et Orationem de Octava; qua sub sua conclusione completa, dixit aliam orationem, etiam alta voce dicens: Oremus. Deus, qui corda fidelium, etc., quam etiam sub sua conclusione complevit, et ea completa interim, quoad cantores responderent, Amen, dixit secreta aliam pro se, stans, ut prius, videlicet: Adesto supplicationibus nostris Omnipotens Deus, et quod humilitatis nostrae gerendum est ministerio, tuae virtutis impleatur effectum. Per Dominum. — Sed de hac oratione iam supra * ».*

Insuper utilissimum ac summe expediens est, 33 quod plures et variae institutae fuerint, et vigeant in Ecclesia catholica religiones. *Communis*, cum sancto Thoma, 2-2, qu. 183, art. 2, et qu. 188, art. 1 et seq., et patet experientia, et fatentur etiam pontificia oracula, inter quae signanter illud Gregor. XIII, merito prolatum in laudem et gloriam praeclarissimae Societatis Iesu in constit. incip. *Ascendente*; et ad rem facit illud psalm. xlv, ibi: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate*, ubi per reginam, Ecclesiam; per varietatem autem, qua decoratur, varias religiones, plures interpretes intelligunt, teste Reiffenstuel, lib. 3 Decr., tit. 31, num. 58. Tum quia, cum variae sint inclinationes et propensiones hominum nec sint in omnibus pares vires et habilitates, ex speciali Dei providentia plures ac variae religiones saluberrime ac sapientissime fuerunt institutae, ut si una religio alicuius inclinationi, propensioni, viribus ac habilitati non quadraret, alia pro inclinatione et viribus in promptu haberetur: nam in c. *Quia diversitatem* 5 de Concess. praebend., sic expresse dicitur: *Quia diversitatem corporum diversitas saepe sequitur animorum*. Et iuxta illud poetae.

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Unde Apostolus ad Corinth. vii, 20, sic dicit: *Unusquisque, in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat, et ibid., v, 34, subiungit: Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum*.

34 Nimia tamen et excessiva multitudo, et varietas religionum, tanquam confusionis causativa, est evitanda; unde merito in Conc. generali Lateranensi sub Innoc. III, sic fuit statutum, ut expresse refertur in cap. *Ne nimia* 9 de Religiosis domibus, ibi: *Ne nimia religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de caetero novam religionem inveniat, sed quicumque ad religionem converti voluerit, unam de approbatis assumat; similiter qui voluerit religiosam domum de novo fundare, regulam et institutionem accipiat de approbatis; et concordat omnino cap. Religionum diversitatem unic. de Religiosis domibus in 6, ibi: Religionum diversitatem nimiam, ne confusionem induceret, generale Concilium consulta prohibitionem vetavit.... repetita constitutione districtius inhibemus, ne aliquis de caetero novum*

ARTICULUS II. Quoad primam principalem regulam, et militantes sub ipsa.

SUMMARIUM. 1. Prima principalior Regula est Sancti Basilii ab eodem Sancto instituta. — 2. Olim ab eo tempore, quo in Ecclesia pro monachis sive religiosis scripto regulae coeperunt institui, semper dictae Regulae consueverunt approbari et confirmari ab Episcopis. — 3. Et talis consuetudo duravit usque ad tempus Conc. Lateranensis, in quo approbatio et confirmatio religionum fuit reservata solo Romano Pontifici. — 4. Monachi S. Basilii in provincia Siciliae, Calabriae et Apuliae fuerunt reformati, et eorum constitutiones fuerunt approbatae ab Eugenio IV. — 5. Basilianorum religioni seu congregationi unitum fuit eremitorium dictum *del Tordon*, et alia similia, et forma gubernandi illa fuit statuta a Gregorio XIII. — 6. Monachi omnes S. Basilii ad unam tantum congregationem fuerunt redacti sub uno abbate generali, et forma gubernii fuit ei prae-

ordinem aut religionem adinveniat, vel habitum novae religionis assumat.

Religiones in specie, quamvis plures sint, 35 tamen fere omnes sub quatuor principalioribus regulis, S. Basilii videlicet, S. Augustini, S. Benedicti, et S. P. N. Francisci militant, exceptis aliquibus infra assignandis, quae in pluribus quatuor praefatis regulis se uniformantes, propria statuta et peculiares constitutiones pro regulis habent. Barbosa, lib. 2 Iur. Eccles. univers., cap. 41, n. 20; Layman, lib. 4, tract. 5, cap. 2, num. 3; Pirhing, loc. cit., num. 25; Reiffenstuel, loc. cit., num. 34, et alii communiter.

Quatuor ordines Mendicantium quatuor fluminibus paradisi sunt comparati ab Eugenio IV, const. incip. *Summa divinae bonitatis*, allata in Bullario inclyti ordinis Praedicatorum, t. 3, p. 12 et seq.

scripta a Gregorio XIII. — 7. Monachi Basiliani obtinuerunt licentiam habendi in Hispania duo monasteria pro reformatis, et recipiendi in eis novitios, et propriae constitutiones pro his fuerunt statutae a Clemente VIII. — 8. Sub divi Basilii Regula militant ferme omnes monachi Graeci et Orientalis Ecclesiae. — 9. Sub hac Regula militavit aliquando congregatio Armenorum; hodie tamen illam Sancti Augustini observat. — 10. Item sub hac Regula militavit quandoque Carmelitae. — 11. Hodie tamen aliam observant, quam una cum Carmelitarum religione approbavit Honorius III. — 12. Carmelitarum Regulam in suo primaevio rigore sine ullis modificationibus apostolicis observat religio Carmelitana Discalceata, quam Regulam una cum qualitatibus a S. Theresia additis confirmavit Gregor. XIII. — 13. Haec Carmelitana familia Discalceata separata fuit a reliquo corpore ordinis cum proprio generali sibi dato a Clemente VIII. — 14. Carmelitarum Discalceatorum congregatio in Italia separatur ab Hispanica, et eadem retinet privilegia.

1 Prima igitur principalior regula est S. Basilii ab eodem Sancto instituta anno 361, Pontifice Felice II, imperatore Iuliano Apostata, ut refert Barbosa, loc. cit., num. 21. Vel circa annum 359, plus minusve ¹, ut tradit Miranda, in Manuali praelatorum, tom. 1, quaest. 4, art. 1. Sanctissimus hic monachorum antiquorum Orientalis Ecclesiae patriarcha fuit primus, qui monasticum statum ² reformavit, et ea omnia, quae ab Antonio Magno, Hilarione,

Pachomio, et utroque Macario ³ pro instruendis illius temporis monachis et religiosis verbo tenus audierat, et sibi fuerant tradita, litteris mandavit, atque quibusdam demptis, aliis vero additis, confecit Regulam, quae fuit approbata et confirmata ab illius saeculi Episcopis, eo modo, quo tunc temporis religionum Regulae consueverant approbari et confirmari; de quo quamvis nihil reperiatur expressum, sat est, ut id dicere possimus, quod in Conc. generali 7

¹ Ioseph a Puteo in opere, cui titulus: *Dilucidazioni critico-istoriche sulle relazioni degli antichi e moderni scrittori della vita di S. Basilio Magno*, date a luce dal P. D. Giuseppe del Pozzo, maestro di sacra theologia, ed abate generale dell'ordine del medesimo Santo, in Roma 1746, cap. 9, n. 3, pag. 56, annum, quo monasticum ordinem S. Basilii instituit, legesque monachis dedit, annum circiter 362, fuisse censet. Sic enim habet: « L'epoca... fortunata e felice della promulgazione delle sante regole di Basilio, e della fondazione della sua monastica religione fu circa la creazione del mondo 4415, circa l'edificazione di Roma 1115, e circa la comune salute 362. Nella chiesa universale regnava il Pontefice Liberio, nell'imperio d'Oriente e d'Occidente Giuliano Apostata. Governava la Chiesa d'Alessandria sant'Atanasio, richiamato al

governo del suo gregge per esser stato trucidato dalla plebe il crudele Giorgio invasore della medesima. In Antiochia presedeva Paolino discepolo di Eustachio, Vescovo di Sebaste. E in Cesarea di Cappadocia occupava quel riguardevole trono l'Arcivescovo Diano ». —

² Vide sancti Basilii Magni vitam a Maurinis eius operum editoribus praescriptam, cap. 4, n. 5.

³ In codice Regularum ab Holstenio edito, part. 1, in qua SS. Patrum orientalium Regulae ad monachos continentur, Regulae S. Basilii praecedunt Regulae S. Antonii abbatis, S. Isaiae abbatis, SS. Patrum Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, SS. Patrum alia, S. Macarii abbatis Nitriensis, S. Pacomii abbatis Tabennensis, eiusdem, et Theodori epistolae, S. Orsiesii doctrina monastica, et Incesti Regula Orientalis.

- (quod est secundum Nicaenum) Regulae eiusdem fit mentio, tanquam de Regula iuris per Ecclesiam approbata et confirmata. Sic Miranda, loco citato.
- 2 Olim enim ab eo tempore, quo in Ecclesia pro monachis, sive religiosis scripto Regulae coeperunt institui, semper dictae Regulae consueverunt approbari et confirmari ab Episcopis, ut tradunt communiter doctores, et signanter Bellarminus, lib. de Monachis, c. 4; Miranda, loc. cit., qu. 2, art. 6; Rodriguez, lib. 1 Qq. regul., qu. 1, art. 1; Pirhing, l. 3 Decretal., tit. 31, n. 6; Reiffenst., ib., n. 9, et desumitur clare ex Conc. Chalcedonensi, cap. 4, relat. in can. *Quidam monachor.* 10, caus. 18, qu. 2, ubi expresse habetur, quod nulli erigant monasteria sine auctoritate et licentia Episcopi, ibi: *Placuit igitur neminem, aut aedificare aut constituere monasteria, aut oratorii domum sine conscientia ipsius civitatis Episcopi.* Et talis consuetudo duravit usque ad tempus Conc. Lateranensis, quod fuit celebratum anno 1215, cuius Conc. fit mentio in cap. *Ne nimia* 9 de Religiosis domibus; in cuius summario expresse dicitur: *Novam religionem non licet constituere sine auctoritate Romani Pontificis;* et quod religionum approbatio et confirmatio fuerit postea reservata soli Romano Pontifici, habetur clarius ex cap. *Religionum diversitatem* unic. de Religiosis domibus in 6, et cap. *Quod votum* unic. de Voto et voti redemptione, item in 6, ibi: *Per professionem expressam vel tacitam alicui de religionibus per Sedem Apostolicam approbatis.*
 - 4 Monachi S. Basilii in provincia Siciliae, Calabriae et Apuliae fuerunt reformati, et eorum constitutiones fuerunt approbatae, et forma gubernii seu regiminis circa superiorum electiones cum reliquis fuit eis praescripta ab Eugenio IV, const. 26 incip. *Inter curas.*
 - 5 Basilianorum religioni seu congregationi unitum fuit eremitorium dictum *del Tordon*, et alia similia, et forma gubernandi illa cum re-

ligiosis in eis existentibus fuit statuta a Gregorio XIII, const. 46 incip. *Cogit.*

Monachi omnes S. Basilii ad unam tantum 6 congregationem fuerunt redacti sub uno abbate generali, et forma gubernii fuit ei praescripta a Gregorio XIII, const. 58 incip. *Benedictus*, et iterum a Clem. VIII, const. 11 incip. *Quae ad restituendos.*

Monachi Basiliani obtinuerunt licentiam habendi in Hispania duo monasteria pro Reformatis, et recipiendi in eis novitios; et propriae constitutiones pro his fuerunt statutae a Clemente VIII, const. 103 incip. *Altissimi.*

Sub divi Basilii Regula militant ferme omnes 8 monachi Graeci et Orientalis Ecclesiae; et eiusdem Regulae professores ¹ fuerunt inter alios sanctos, etiam S. Ephrem, S. Chrysostomus, S. Gregorius Nazianzenus, S. Ioannes Damascenus, SS. Hieronymus, Pachomius, Hesychius, Cassianus, Heraclides et alii quamplures; fuitque haec religio primis saeculis celeberrima. Miranda, l. c., n. 4, art. 1: Barbosa, l. c., a n. 21; Reiff., l. c., n. 25, et alii passim.

Sub hac Regula militavit aliquando congregatio Armenorum sic appellata, eo quod ex Armenia in Italiam translata sit, ubi habitum S. Basilii aliquot annos portavit, eiusque Regulam servavit utendo caeremoniis graecis. At progressu temporis, eo quod videretur insolitus apud Latinos vivendi mos, religiosi Regulam S. Augustini assumpserunt cum habitu parum dissimili ab habitu religiosorum S. Patris Dominici. Et monasterium principale, ac caput huius congregationis Genuae situm est, diciturque S. Bartholomaei; unde Armeni per Italiam dici solent Bartholomeitae ². Barbosa, loc. cit., num. 2; Tamburin., de Iure abbat., tom. 2, disp. 24, qu. 3, num. 4 et sequentibus, ubi etiam de monialibus et equitibus S. Basilii.

Item sub hac Regula militaverunt quandoque 11 Carmelitae. Barbosa, l. c., num. 24; Reiffenstuel, loc. cit., num. 30, et alii ³. Hodie ta-

¹ Lucas Holstenius in dissert. cit., cap. 3: « Ex hactenus dictis, inquit, de multitudine ubique colentium vitam monasticam in utroque sexu, facile cuipiam vetera ex praesentibus aestimanti persuadebitur fuisse primis illis temporibus diversos, et certo caractere discriminatos monachorum ordines, prout postea institutum, praesertim in Mendicantibus, quorum universae quamvis late sparsae familiae, sub uno peculiari capite certis, et cuique propriis officiis ac legibus Deo militant. Valde fallor, si iam tum primis sex septemve Ecclesiae saeculis iste usus invaluerat. Certe vestigia mihi quidem non apparent, qui quocunque intueor, uniformem ubique monachatus rationem, et facilem ac promiscuum invicem transitum, mutuumque commeatum professionum et coenobiorum cerno. Orientales monachi quando in Occidentem venerant, cum ibi profitentibus religiosas vitam sine discrimine censebantur: vicissim Occidentales in Oriente; quod cum innumeris exemplis demonstrari possit, unum tantum hic afferam Cassiani et Germani Gallorum monachorum, qui Ae-

gypti monasteria peragraverunt instituti monastici cognoscendi causa, et animo in patriam referendi haustam inde notitiam disciplinae, in suum et popularium suorum usum; unde satis apparet, existimasse ipsos unum esse in commune omnium ubique monachorum modum et usum religionis profitendae ».

² Congregatio ista exstincta et suppressa fuit ab Innoc. X, constit. *Commissa nobis*, die 29 Octobris, anno 1650, Bullar. Romani, edit. Mainardi, tom. 6, part. 3, pag. 216 seq.

³ Non omnes scriptores a quibus Lucius noster accepit, quae de religionibus regularibus hoc, et proximis articulis tradit, in illarum origine investiganda diligenter versati sunt, et quae laudant Romanorum Pontificum diplomata, habuisse prae oculis videtur. Quamobrem lectores monemus, ut illos consulant, qui ordinis cuiusque annales, vel historias accurate scripserunt, quorum catalogum dat Langer de Fresnoy in opere gallico idiomate perscripto, atque italice reddito, cui titulus *Metodo per istudiare la storia*, tom. 2, c. 11,

men aliam observant, quam una cum Carmelitarum religione approbavit et confirmavit Honorius III, anno 1226, constit. 8 incip. *Ut vendi*, cui constitutioni inserta est Regula dicti ordinis, de cuius initio, quamvis satis clare non constet, patet tamen de eiusdem approbatione et confirmatione per d. constit. 8 Honorii III.

- 12 Carmelitarum Regulam in suo primaevio rigore sine illis moderationibus apostolicis observat religio Carmelitana Discalceata; quam Regulam una cum qualitatibus a S. Theresia

ARTICULUS III. *Quoad secundam principalem regulam, et militantes sub ipsa.*

SUMMARY. 1. Secunda principalior Regula est S. Augustini ab eodem Sancto instituta. — 2. Duo a S. Augustino instituti fuerunt ordines, scilicet eremitarum et canonicorum regularium. — 3. Sub utriusque huius ordinis Regula plures militantes, et militant congregationes, et quidem ex Bordonio congr. 34 canonicorum regularium, et congr. 18 eremitarum, et inter omnes, comprehensis etiam ordinibus militaribus 97, refert Tamburinus. — 4. *Canonicorum Lateranensium ordo* institutus fuit in primitiva Ecclesia a Christi discipulis, et postea a S. Augustino. — 5. Ordo canonicorum Lateranensium quare sic dictus. — 6. Canonicis Lateranensibus aliquas constitutiones praefixit Sixtus IV, et licet non essent amplius in ecclesia et monasterio Lateranensi, sed in unam congregationem essent redacti, statuit tamen, ut nomen retineant. — 7. Canonici Lateranenses tenentur portare vestem lineam super habitum. — 8. Isti canonici cum fiunt Episcopi, uti possunt habitu, quo alii Episcopi, qui saeculares erant presbyteri. — 9. Praefati canonici non sunt cogendi interesse processionibus publicis ultra solitum. — 10. Praecedunt omnes regulares, et vadunt immediate post clerum saecularem. — 11. Sancti Frigidiani canonicorum Lateranensium congregatio. — 12. Sancti Iacobi de Spatha canonicorum regularium congregatio. — 13. Sancti Rufi canonicorum regularium congregatio. — 14. Portuensium canonicorum regularium congregatio. — 15. Arosiensis canonicorum regularium congr. — 16. Mortariensis canonicorum regularium congr. — 17. Marbacensis canonicorum regularium congr. — 18. Sancti Quintini Bellovacensis canonicorum regularium congr. — 19. Sancti Laurentii de Plebe martyrum, sive de Ultio canonicorum regularium congr. — 20. Sancti Victoris Parisiensis canonicorum regularium congr. — 21. Sancti Sepulcri canonicorum regularium congr. — 22. Sanctae Mariae ad Rhenum canonicorum regularium congr. — 23. Sancti Iacobi de Cella Volana canonicorum regularium congr. — 24. Sanctae Crucis Conimbricensis canonicorum regularium congr. — 25. Sanctae Mariae de Crescentiaco canonicorum regularium congr. — 26. Vallis viridis canonicorum regularium congr. — 27. Sancti Antonii de Vienna canonicorum regularium congr. — 28. Praemonstratensium canonicorum regularium congr. — 29. Scholasticorum canonicorum regularium congr. — 30. Cruciferorum canonicorum regularium congr. — 31. Windesimensium canonicorum regularium congr. — 32. Mussiensium canonicorum regularium congr. — 33. Sancti Demetrii, seu S. M. de Metri canonicorum regularium congr. — 34. Sancti Spiritus Venetiarum canonicorum regularium congr. — 35. Frigionaria canonicorum regularium congr. — 36. Sancti Petri de Monte Corbulo canonicorum re-

additis confirmavit Gregor. XIII, 22 Jun. 1580, const. 64 incip. *Pia*. Haec Carmelitana familia 13 Discalceata separata fuit a reliquo corpore ordinis cum proprio generali sibi dato a Clemente VIII, die 20 Septembris 1593, const. 25 incip. *Pastoralis officii*. Carmelitarum huiusmodi Discalceatorum congregatio in Italia separatur ab Hispanica, et eadem tenet privilegia, quibus gaudet Hispanica congregatio; Clemens VIII, die 13 Nov. 1600, const. 71 incip. *In Apostolicae*.

gularium congr. — 37. Sancti Salvatoris canonicorum regularium congr. — 38. Sancti Georgii de Alga canonicorum congr. — 39. Sancti Marci canonicorum Mantuanorum congr. — 40. Cruciferorum Sancti Cleti canonicorum regularium congr. — 41. Sancti Spiritus in Saxia canonicorum congr. — 42. Eremitarum S. Augustini ordo a quo tempore incepit. — 43. Sancti Guilelmi eremitarum congr. — 44. Iambonitarum eremitarum congr. — 45. S. Sancti Hieronymi in Hispania eremitarum congr. — 46. Beati Petri de Tisis eremitarum congr. — 47. Illicitana eremitarum S. Augustini de Observantia congr. — 48. Carbonaria S. Augustini eremitarum congr. — 49. Perusina eremitarum S. Augustini congr. — 50. Lombardiae eremitarum S. Augustini congr. — 51. Sanctae Mariae Montis Hortonae eremitarum S. Augustini congr. — 52. Baptistellorum eremitarum S. Augustini congr. — 53. Pollensis, seu dulciter eremitarum S. Augustini congr. — 54. Calabriae, seu Zampana eremitarum S. Augustini congr. — 55. Dalmata eremitarum S. Augustini congr. — 56. Germanica eremitarum S. Augustini congr. — 57. Sancti Pauli primi eremite congr. S. Augustini Hispanica. — 58. Congregationes variae eremitarum S. Augustini per Alexandrum IV unitae. — 59. Eremitarum Discalceatorum S. Augustini congr. — 60. Haec congregatio eremitarum Discalceatorum divisa est in Hispaniam et Italiam. — 61. In supradictarum omnium congr. S. Augustini formis et regula reperiuntur etiam propriae cuiusque generalis congr. sanctimoniales Deo inservientes cum magno devotionis et sanctitatis incremento. — 62. Armenorum, seu modo S. Bartholomaei de Genua congr. — 63. Sanctissimae Trinitatis Redemptionis captivorum congr. — 64. Beatae Mariae de Mercede redemptionis captivorum congr. — 65. Praeclarissimus Praedicatorum ordo. — 66. Monialium S. Patris Dominici ordo. — 67. Tertii ordinis de Poenitentia S. Patris Dominici congr. — 68. Servorum Beatae Mariae ordo. — 69. Servorum Beatae Mariae Reformatorum congr. — 70. Beatae Mariae servorum eremitarum congr. — 71. Tertii ordinis servorum B. Mariae congr. — 72. Fratrum Poenitentiae S. Mariae Magdalenae ordo. — 73. Mulierum poenitentium congr. — 74. Charitatis Fratrum congr. — 75. Iesuatorum S. Hieronymi congr. — 76. Monialium Iesuatarum congr. — 77. Sancti Ambrosii ad Nemos congr. — 78. Apostolorum seu apostolorum Fratrum congr. — 79. Sancti Hieronymi de Fesulis Fratrum congr. — 80. Hospitalitatis et infirmis servientium congr. S. Ioannis Dei. — 81. Sancti Pauli primi eremite congr. Lusitana. — 82. Sanctissimae Trinitatis Redemptionis captivorum Reformatorum et Discalceatorum congr. — 83. Discalceatorum Reformatorum Sanctissimae Trinitatis Redemptionis captivorum congr. Gallica. — 84. Discalceatorum Reformatorum B. Mariae de Mercede congr. — 85. Sancti Antonii abbas in Flandria congr. — 86. Alexianorum Fratrum congr.

et tribus proximis, adeantque Aloysium Guerra in Epitome citat. constitutionum Romanorum Pontificum, tom. 3 et 4, in quibus praecipua diplomata ad ordines

quosque regulares virorum ac mulierum spectantia recenset.

- 87. Bonorum hominum congr. - 88. Clericorum Hospitaliariorum congr. - 89. Clericorum vitae communis congr. - 90. Theatinorum clericorum congr. - 91. Sancti Pauli Decollati, seu Barnabitarum congr. - 92. Boni Iesu clericorum regularium congr. - 93. Clericorum regularium Somaschae, seu S. Maioli congr. - 94. Ministrantium infirmis clericorum regularium congregatio. - 95. Minorum clericorum regularium congregatio. - 96. Sub regula S. Augustini militarunt, et adhuc militant etiam plures ordines militares, seu equestres, et

in primis equestris ordo S. Lazari. - 97. Equestris ordo Sancti Sepulcri. - 98. Praeclarissimus equestris ordo S. Ioannis Hierosolymitani seu Melitensis. - 99. Equestris ordo S. Mariae Teutonicorum. - 100. Equestris ordo S. Ioannis Acconensis, et S. Thomae martyris. - 101. Equestris ordo S. Iacobi in Hispania. - 102. Equestris ordo S. Iacobi in Lusitania. - 103. Equestris ordo S. Mariae Gloriosae apud Italos - 104. Equestris ordo S. Mariae de Mercede. - 105. Equestris ordo S. Mariae de Monte Carmelo apud Gallos.

- 1 Secunda principalior Regula est S. Augustini ab eodem Sancto instituta circa annum Domini 390 ¹, existente Summo Pontifice Siricio, et imperatoribus Occidentis Gratiano, Orientis vero Theodosio, loc. cit., num. 88;
- 2 Reiffenstuel, loc. cit., num. 37, et alii. Duo a S. Augustino instituti fuerunt ordines, scilicet eremitarum et canonicorum regularium; de anteriori utriusque istorum institutione clare non constat, cum eremitae ex una ², et canonici ex alia parte acerrime de anterioritate contendunt, quorum proinde disputationi negotium relinquitur.
- 3 Sub utriusque huius Regula plures militarunt et militant congregationes, et quidem ut ex Bordono refert Reiffenstuel, loc. cit., n. 37, Congregationes 34 canonicorum regularium, et congregationes 18 eremitarum, et inter omnes, comprehensis etiam ordinibus militaribus 97 refert Tamb., de Iur. abbat., tom. 2, disp. 24, qu. 4, quas iuxta ipsius ordinem hic breviter referemus.
- 4 *Canonicorum Lateranensium* ordo institutus fuit in primitiva Ecclesia a Christi discipulis. Benedictus XII, const. 6 incip. *Ad decorem*: Barbosa, in Summa apost. dec., verb. *Canonici regulares*, n. 2; Tamburin., de Iur. abbat., tom. 2, disp. 24, qu. 4, num. 2, ubi refert praecisa verba dicti Pontificis Bened. XII, ibi: *Ad religionem canonicorum regularium ordinis S. Augustini a Christi gloriosis discipulis in primitiva Ecclesia sacris institutionibus stabilitam gerentes praecipuae charitatis affectum*: et insuper subiungit hoc Eugenii IV testimonium, ibi: *Huius sancti ordinis et sancti propositi post sanctos Apostolos primum in Alexandrina Ecclesia Marcus Petri discipulus fuit institutor et conditor, ac gloriosus doctor Augustinus Episcopus divinis Regulis et doctrina decoravit*; et idem testantur S. Antonius, in suo Chronic., part. 2, tit. 15, § 2, ibi: *Ordo canonicus, non tam a B. Augustino institutus, quam renovatus, ab Apostolis in Monte Sion exordium sumpsit*: Vincentius Bellouacensis, in Specul. doctrin., lib. 19, c. 16, ibi: *Ordo canonicorum regularium primum ab Apostolis, postea a B. Augustino Episcopo*

et doctore eximio regulariter institutus refluxit; et alii.

Ordo canonicorum Lateranensium est sic ⁵ dictus ab ecclesia S. Ioannis Laterani in Urbe, in qua a S. Leone Magno Pontifice intra annum 440 et 457, collocatos fuisse refert Caesar Franciotti, clericus regularis Sanctae Mariae de Luca, in Historia sacra Lucensi edita anno 1613, in ecclesia S. Frigidiani statim in princip., sive ut vult Onuphrius Panvinus, in volumine proprio de Ecclesia Lateran., lib. 1, cap. 3, a S. Gelasio Papa S. Augustini discipulo ab anno 495, et deinde duravit ibi eadem familia per 800 annos usque ad Pontificatum Bonif. VIII, qui, sublati canonicis regularibus S. Augustini, introduxit canonicos regulares anno 1300. Barbosa, in Summa apost. decis., verb. *Canonici regulares Lateranenses*, num. 2, et lib. 1 Iur. eccles., cap. 41, n. 101; Carol. Tapia, in Authent. *Ingressi* Cod. De Sacrosanct. Eccles., verb. *Monasteria*, cap. 2, num. 3; Tambur., loc. cit., num. 2, cum aliis ibi citatis; et hos canonicos obtinuisse Ecclesiam S. Ioannis in Laterano habetur expresse in constitutione 2 Paschalis II, incip. *Quanto*, et in const. 1 Anastasii IV, incip. *Potestatem*.

Canonicis Lateranensibus aliquas constitutiones praefixit Sixtus IV, const. 10 *Cum ad universos*; et licet amplius non essent in ecclesia et monasterio in Laterano, sed in unam congregationem essent redacti, statuit tamen, ut nomen retineant, eisque plurima privilegia concessit. Canonici Lateranenses tenentur portare vestem lineam super habitum; Concil. Senon., in Decr. morum, cap. 22. Isti canonici, cum fiunt Episcopi, uti possunt habitu, quo alii Episcopi, qui saeculares erant presbyteri; Leo X, const. 34 incip. *Dudum*. Praefati 9 canonici non sunt cogendi interesse processionibus publicis ultra solitum. Sac. Cong. Rit., in causa canonicorum regularium Lateranens., 30 Iul. 1616. Praecedunt omnes regulares, ¹⁰ et vadunt immediate post clerum saecularem. S. Piu V, constitut. 116 incip. *Ex ordinum*.

Sancti Frigidiani canonicorum Lateranen- ¹¹

¹ Hoc est anno 388 Romano Pontifice S. Siricio, imperatoribus Orientis Theodosio, Occidentis Valentiniano II. Vide Maurinos editores Operum S. Augustini in vita eiusdem S. Doctoris, lib. 3, c. 2.

² Eremitarum causam nostra aetate strenue egit cl. Ioannes Laurentius Berti in historica lucubratione, de Rebus gestis S. Augustini, Venetiis 1756, cap. 22 et seq.

- sium congregatio* ab anno Domini 495 incepit, cuius auctor fuit sanctus Frigidianus ex canonico Lateranensi a Gelasio primo creatus Lucanae civitatis Episcopus, ubi dictae congregationi dedit initium, et ab ipso congregatio nomen desumpsit, et exinde ab Alexandro II, sub III Id. Octobris anno 1068, in suo brevi, incip. *Quoties*, fuit approbata et recepta sub patrocinio et tutela Sedis Apostolicae. Tamburin., l. cit., ubi refert breve per extensum.
- 12 *Sancti Iacobi de Spatha canonorum regularium congregatio* incepit anno Domini 830, a Ramiro rege Legionensi. Et fuit probata et confirmata sub Regula S. Augustini ab Alexandro III, qui nomine clericorum intelligit canonicos; et refert Pennottus, lib. 2, cap. 70, vocari tales clericos regulares ab Adriano VI, const. 1 incip. *Dum intra*, et a Clemente VII, const. 32 incip. *Ex apostolicae*; Radesius, in suis Commentariis; Tambur., l. c., num. 4; Pennottus, l. c., et alii.
- 13 *Sancti Rufi canonorum regularium congregatio* incepit circa annum Domini 1000, a quatuor canonicis S. Mariae Avenionensis, qui apostolicam vivendi formam ducere cupientes, se collegerunt in quadam ecclesia civitati propinqua, et ibi reposuerunt reliquias S. Rufi Simonis Cyraenei filii, de quo Marc. XIII, et ad Romanos XVI, et Episcopi Avenionensis; unde canonici regulares S. Rufi nuncupari voluerunt, et dictam ecclesiam S. Rufi caput religionis statuerunt, sicut et fuit usque ad annum 1217, donec per haereticos Albigenses, destructo penitus monasterio, canonici Valentiam in Galliam commigrantes, ibique novam ecclesiam sub S. Rufi titulo rursus erigentes, illam caput religionis statuerunt, et abbas huius monasterii et ecclesiae, abbas generalis totius congregationis vocatur; et haec Congregatio S. Rufi fuit recepta sub tutela Sedis Apostolicae anno 1115, a Paschali II, in suo brevi incip. *Religiosis desideriis*, quod refert Tambur., l. c., n. 1; Renatus Choppinus, in Monastico, lib. 2, tit. 1, § 29. Vide ipsos, l. c., ubi plura habent ad rem.
- 14 *Portuensium canonorum regularium congregatio* vel incepit apud Ravennam circa annum Domini 1115 vel 1117, a Petro cive Ravennatensi sacerdote ex familia de Honestis, qui arctioris vitae peragenda desiderio incensus, bonis paternis monasterium et ecclesiam in portu Adriatici sinus aedificavit, et S. Mariam de Portu nuncupavit; unde congregatio ibi incepta canonorum Portuensium dicta est: quam congregationem cum certis constitutionibus approbavit Paschalis II in quodam suo brevi dictis canonicis S. Mariae de Portu directo et relato a Tambur., l. c., n. 6, et sub tutela Sedis Apostolicae recipit Alexander IV, in brevi incip. *Commissae nobis*, relato a dicto Tambur., l. c.
- Aroasiensis canonorum regularium congregatio* initium sumpsit circa annum Domini 1097 a duobus piis sacerdotibus Conone et Heldemaro, qui cum aliquando vitam solitariam seu eremiticam duxissent, anno praedicto sub institutione canonica et Regula S. Augustini monasterium S. Nicolai fundaverunt in Aroasia, qui est locus prope oppidum Bapalmae in Artesia circa fines regni Galliae in dioecesi Atrebatensi; unde ab hoc monasterio Aroasiae congregatio Aroasiensis canonorum regularium nuncupatur. Crusenius, in Monastico Augustin., part. 2, cap. 17; Albert. Miraeus, de Origin. canon. regular., cap. 10 et 46; Tambur., loc. cit., num. 7; Barbosa, loc. cit., num. 107.
- Mortariensis canonorum regularium congregatio* initium sumpsit circa annum 1083 ab Adamo clerico Mortariensi, qui in suis praediis monasterium et ecclesiam munificentissimam in honorem S. Crucis aedificavit, et ibi canonici sub Regula S. Augustini in congregatione degere coeperunt. Quae congregatio a S. Gregorio VII recepta fuit sub speciali tutela Sedis Apostolicae anno 1085, et a Nicolao V, VIII Idus Februar. 1449, unita fuit congregationi canonorum regularium Lateranensium. Tambur., loc. cit., num. 36; Augustin. Ticinensis, in suo Dilucid., part. 1, praefat. 28.
- Marbacensis canonorum regularium congregatio* initium sumpsit circa annum Domini 1090 vel 1094, a quodam pio viro, Manegaldo nomine, qui auxilio et opibus viri nobilis Burcardi a Gebelvier primum monasterium caput congregationis in oppido Marbae dioecesis Argentinensis in Alsatia fundavit; unde Marbacensis congregatio nuncupata est. Tambur., l. c., num. 9; Franciscus Guillimanus, in Histor. de Episcop. Argentinensibus, in vita Othonis Episcopi 43; Pennottus, lib. 2, c. 39 et 66.
- Sancti Quintini Bellovacensis canonorum regularium congregatio* instituta est circa annum Domini 1078, a B. Ivone S. Quintini praeposito; deinde Episcopo Carnotensi ab Urb. II ordinato; Sigisbertus Gemblacensis, in suo Chronic. sub anno 1078; S. Antoninus in sua Histor., tit. 15, c. 16 in fin.; Tambur., l. c., n. 10, et alii.
- Sancti Laurentii de Plebe martyrum, sive de Ultio canonorum regularium congregatio* in Delphinatu initium sumpsit circa annum Domini 1050, a venerabili sacerdote Gerardo de oppido Ultio oriundo, qui apud idem oppidum monasterium sub Regula S. Augustini aedificavit; unde ab ipso, tanquam capite, dicta congregatio nomen desumpsit. Pennottus, lib. 1, cap. 58; Tamburin., l. cit., n. 11.
- Sancti Victoris Parisiensis canonorum regularium congregatio* incepit circa annum 1113,

in monasterio S. Victoris prope muros Parisienses aedificato a Ludovico Crasso Galliarum rege, qui deinde ibi tumulatus fuit anno 1137. Crusenius, in *Monastic. Augustin.*, part. 2, cap. 19; Marul., in *Ocean. religion.*, lib. 1, p. 72 et seq.; August. Ticinens., in *Dilucid.*, part. 2, § *Institutio canonici ordinis in civitate Parisiens.*; Tambur., l. c., n. 12; Barbosa, l. c., n. 108.

- 21 *Sancti Sepulchri canoniconum regularium Hierosolymitana congr.* instituta fuit Hierosolymis sub Regula S. Augustini a piissimo Austrasiorum principe, et sacri belli Hierosolymitani duce Gothifredo, urbe e manibus infidelium erepta; hic enim piissimus princeps voti compos factus, canonicos regulares, quos de partibus Occidentalibus secum adduxerat, collocavit in ecclesia S. Sepulchri Domini Nostri Iesu Christi, a qua congregatio tota in aliis provinciis sub hoc eodem instituto propagata nomen desumpsit et retinuit; et hanc congregationem magnis privilegiis et muneribus auctam sub Sedis Apostolicae tutela suscepit Coelestinus II, iv Idus Ian. 1144, in suo brev. inc. *Si mansuetudo*, relat. per extensum a Tamb., l. c., n. 13.

- 22 *Sanctae Mariae ad Rhenum canoniconum regularium congr.* alias Rhenana prope Bononiam tertio ab Urbe milliario apud Rhenum, incepit circa annum Domini 1136, et nomen desumpsit a monasterio Rhenano ibidem constructo: Innocentius II, praedicto anno 1136, vi Kalendas Septembr. constitutiones canonicorum Portuensium per Paschalem II confirmatas canonicis Rhenanis servandas sua auctoritate tradidit, et privilegio Apostolicae Sedis munivit. Cherubinus Gerardaccius, in *Hist. Bononiens.*, lib. 2, p. 56 et 133; Mozzagrunus, lib. 4, fol. 8 et seq.; Pennottus, in *Hist. tripartit.*, lib. 2, cap. 48; Tambur., loc. cit., num. 24.

* Vide opus inscriptum: *Memorie istoriche concernenti le due canoniche di Santa Maria di Reno, e di Salvatore insieme unite, Opera di D. Gio. Grisostomo Trombelli, abate di S. Maria di Reno, in Bologna 1752.*

- 23 *Sancti Iacobi de Cella Volana canoniconum regularium congr.* incepit anno Domini 1000, in monasterio vetustissimo canoniconum in dioecesi Comaclensi. Pennottus, lib. 2 *Hist. tripart. regul. canoniconum*, c. 54; Tambur., l. c., n. 15.

- 24 *Sanctae Crucis Conimbricensis canoniconum regularium congr.* sic dicta a celebri monasterio S. Crucis in civitate Conimbriciae, incepit circa annum Domini 1131, a Don Tello Conimbricensis ecclesiae archidiacono, qui una cum aliis piis viris ibidem Regulam S. Augustini professus, gloriosum initium dedit huic congregationi, quae confirmata fuit ab Innocent. II, anno 1135. Pennot., cit. lib. 2, c. 59

et seq.; Tambur., l. c., n. 16; Barbosa, in *Summa ap. dec.*, verb. *Canonici regulares Conimbricenses*, et lib. 1 *Iuris ecclesiast. univers.*, c. 41.

Sanctae Mariae de Crescentiaco canoniconum regularium Congr. incepit anno Domini 1140, in agro Mediolanensi circiter ab Urbe milliario in loco, qui vulgo *Crescençago* nuncupatur. Ibi enim dominus Otho de Morbiis, Mediolanensis canonicus regularis, cum variis sociis sub Regula S. Augustini in ecclesia aedificata a quodam nobili et divite Mediolanensi in honorem B. M. V. huic congregationi initium dedit, quae potissimum floruit sub Urbano III, ex nobilissima Mediolanensi familia de Cribellis, qui eandem congregationem pluribus privilegiis ornavit, suis bonis paternis multum ditavit, ut apparet ex diplomate eiusdem Pontificis sub vii Kalendas Dec. anno 1186, relat. a Pennot., cit. lib. 2, cap. 49. Et tandem unita fuit congregationi Lateranensi. Tambur., l. c., num. 17; Aug. Ticin., in suo *Diluc. canon. regul. et Chronic. canonicor. regul.*; Pennot., l. c.

Vallis Viridis canoniconum regularium congratio, incepit ante annum 1200 et nomen desumpsit a monasterio in honorem B. M. V. erecto in loco dicto Vallis Viridis in Brabantia prope Bruxellas; nec satis constat de praeciso anno et auctore. Silvester Marulus, in *Ocean. religion.*, lib. 1, p. 38; Pennot., cit. lib. 2, c. 66; Tambur., loc. cit., n. 18.

Sancti Antonii de Vienna canoniconum regularium congr., tempore Bonifac. VIII, sub Regula S. Augustini instituta est circa an. 1297. Observandum tamen est, quod huic ordini iam antea circa ducentos annos primordia fecerint nobilissimi viri Gasto et Girinus, seu Gironus eiusdem Gastonis filius oriundi ex oppido Motta Viennensis dioecesis in Gallia, quod hodie S. Antonii dicitur a corpore huius sancti eo allato ex urbe Constantinopolitana per Ioa-chimum Castri Albenciani, et Mottae dominum. Supradicti viri cum ex periculosissima infirmitate meritis Sancti Antonii fuissent liberati, pro salutis obtentae gratiarum actione, se totos S. Antonii famulatui devoverunt, suaque omnia libentissime obtulerunt, quae (sicut ab eodem sancto per visionem acceperant) in alendos pauperes igne sacro, sive gehennali, seu epidemiae morbo tunc in occiduis partibus crudeliter saeviente contactos insumpserunt; quibus alii pii viri sese adiunxerunt, et in similibus sanctis charitatis operibus se exercuerunt sub habitu saeculari, et sine titulo ecclesiastico sub magistrorum seu dominorum regimine per annos ferme ducentos, donec Bonif. VIII eisdem Hospitalaribus (extinctis magistrorum seu dominorum nominibus) abbatem generalem praefecit; eosque tam abbatem quam alios, in religiosos sub nomine Sancti Augustini instituit

constitut. incip. *In dispositione*, 15 Kalendas Iunii 1297, in qua illis etiam stricte praecepit signum *Tau*, sive potentiam deferre, iuxta morem solitum ipsorum Hospitalariorum, quod etiam S. Antonius in visione dederat supradicto Gastoni. Albertus Miraeus, de statu relig. Christ., lib. 1, cap. 24, et de Origin. monast., lib. 1, cap. 5; Pennot., cit. lib. 2, cap. 70; Marulus, in Ocean. relig., lib. 1, p. 53; Tambur., loc. cit., num. 10; Barbosa, cit. lib. 1, cap. 106.

28 *Praemonstratensium canonicorum regularium congr.*, sic dicta a loco *Praemonstrato* in dioecesi Lugdunensi in Gallia, instituta fuit a S. Norberto tunc archiepiscopo, et postea Magdeburgensi Germaniae Primate sub Regula S. Augustini, et instituto canonicorum regularium, anno 1120, et deinde confirmata fuit ab Honorio III, const. incip. *Honorius Episcopus*, sub dat. Kal. Martii 1126, quae reperitur impressa in statutis ordinis renovatis de anno 1628. Silvester Marulus, in Ocean. relig., lib. 2, pag. 172; Barbosa, loc. cit., n. 109, et in Summ. apostol. decis., verb. *Canonici regulares Praemonstratenses*; Tamb., loc. cit., n. 20; Paulus Moringia, de Origine religion., lib. 1, c. 57.

29 *Scholarium canonicorum regularium congr.* instituta est anno 1200, a quibusdam scholaribus Bononiae studii causa commorantibus prope eandem civitatem. Iacobus de Vitriaco Episc. Tusculanus in sua Histor. Occid., c. 27; Pennottus, cit. lib. 2, c. 54; Tamb., loc. cit., num. 211.

30 *Cruciferorum canonicorum regularium congregatio* instituta est a viris quinque religionis, procurante ac opem ferente Hugone de S. Caro, praeclarissimi ordinis Praedicatorum Cardinali, tunc temporis per Germaniam legato, anno 1246, Pontifice Innocentio IV, a quo dicta congregatio sub Regula S. Augustini confirmata fuit. Monasterium totius congregationis caput situm est in oppido Muitz, seu Huyo in Belgio ad Mosam fluvium in dioecesi Leodiensi, ubi praefectus congregationis residet. Renatus Choppin., in suo Monastic., lib. 1, tit. 1, § 6, et tit. 2, § 9, et lib. 2, tit. 1, § 21; Miraeus, in Orig. Aug., lib. 1, c. 14; Tambur., loc. cit., n. 22; Barb., cit. lib. 1, n. 136; Pennot., cit. lib. 2, c. 74.

31 *Windesimensium canonicorum regularium congreg.* in Belgio, sic dicta a praedio Windeshemo, tertio a Daventria Germaniae inferioris Urbe lapide ad Isalam fluvium sita, collocato prope Zwolam Traiectensis dioecesis. Illic enim erectum adest monasterium eiusdem nominis sub invocatione B. V. M. a Gerardo Magno, et Ioanne Busebrona aedificatum an. 1387. Cui monasterio tanquam capiti totius Windesimensis congregationis in sola Germania inferiori ac tractu Rhenano brevi temporis spatio

centum viginti virorum monasteria, et feminarum triginta sese adiunxerunt. Crusenius, in Monastic. Augustin., part. 3, c. 21; Barbosa, in Summa, verb. *Canonici regulares Windesimenses*, et cit. lib. 1, n. 149; Pennot., cit. lib. 2 Histor. tripartit., c. 62; Tamb., loc. cit., n. 23.

Mussinensium canonicorum regularium congregatio, sic dicta a primo eius monasterio apud Mussiam in dioecesi Coloniensi, instituta est circa annum Domini 1170, ex Molano, lib. 1 de Canonic., cap. 14, et deinde anno 1430, unita est congregationi Windesimensi: ut habetur ex Chronic. Windesimensi, cap. 4; Pennot., cit. lib. 2, cap. 76; Tambur., loc. cit., num. 24.

Sancti Demetrii, sive Sanctae Mariae de Metri canonicorum regularium congregatio, sive de poenitentia martyrum, instituta est in quibusdam Germaniae et Poloniae partibus circa annum 1200 temporibus Innocentii III. Haec congregatio pene desierat, illam tamen in Pauli V Pontificatu renovatam, ac de novo approbatam sub Regula S. Augustini tradit Nicolaus Crusenius, in Monastic. Augustin., part. 3, cap. 1; Tamb., loc. cit., n. 25.

Sancti Spiritus Venetiarum canonicorum regularium congregatio, sic dicta a monasterio Sancti Spiritus, in quo degere coepit, instituta est circa annum Domini 1424 a quatuor clericis nobilibus Venetis, scilicet D. Andrea Bonimerio, D. Michaeli Mauroceno, D. Philippo Paruta et D. Francisco Contareno. Pennot., cit. lib. 2, cap. 54 et 74; Tambur., loc. cit., num. 26. * Hanc suppressit Alexander VIII, Const. *Cum sit compertum*, die 28 Apr. 1656, Bullar. Rom., edit. Mainardi, tom. 6, part. 4, pag. 99 seqq. *

Frigionaria canonicorum regularium congregatio, sic dicta a monasterio Sanctae Mariae in silva Frigionaria non longe a civitate Lucensi, sic nuncupata a multitudine Frigionum illac se recipientium (sunt Frigiones aves quaedam in Italia), instituta est sub Regula Sancti Augustini circa annum Domini 1406 a D. Bartholomaeo ex nobilissima Columnensium familia; haec congregatio ab Eugenio IV iussa est a Frigionaria dici Lateranensis, cum Lateranensium canonicorum fuerit reformatrix. Barbosa, in Summa apostolicar. decis., verb. *Canonici regulares Frigionariae*. Paulus Moringia, in Origin. relig., l. 1, cap. 8; Pennot., in Histor. tripart., l. 3, cap. 7; Tamburin., loc. cit., num. 27; Marulus, in Ocean. relig., lib. 1, p. 6 et seq.

Sancti Petri de Monte Corbulo canonicorum regularium congreg., sic dicta a primo eius monasterio sub patrocinio S. Petri in Monte Corbulo in agro Florentino, duodecimo a Senis lapide aedificato, instituta est a quodam Petro Regiensi seu Mediolanensi circa an. 1503,

- sub pontificatu Iulii II, a quo fuit confirmata. Volaterranus, lib. 12; Trullus, de Canonic. regularibus, lib. 10, c. 10; Pennot., l. 2, c. 54; Barbosa, loc. cit., verb. *Canonici regulares de monte Corbulo*; Tamburin., loc. cit., n. 28.
- 37 *Sancti Salvatoris canonicorum regularium congreg.*, sic dicta a primo monasterio, quod habuit in silva lacus non longe a Senis, instituta est a venerabili P. Stephano Cioni Senensi, prius ordinis eremitarum S. Augustini, coadiutore Iacobo Andrea Senensi, eiusque item instituti, circa annum 1408. Isti canonici vulgo appellantur *Scopettini* a monasterio, quod initio institutionis habuerunt prope muros Florentiae sub nomine Sancti Donati Episcopi Fesulani; Aldan., in Compendio canon. resolut., lib. 1, tit. 19, de Relig., n. 35; Barbos., loc. cit., verb. *Canonici regul. S. Salvatoris*; Tamburin., loc. cit., n. 30; Moringia, in Origin. relig., l. 1, c. 40; Marulus, in Ocean. relig., l. 4, p. 322. * Consulto Trombelli opus indicatum in Addit. ad n. 22. *
- 38 *Sancti Georgii de Alga canonicorum congr.*, sic dicta ab Alga sive Alega, parva insula distante duobus miliaribus a Venetiis, ubi situm est primum huius familiae monasterium, instituta est a D. Antonio Corrariorum Episcopo Hostiensi et Card. Bononiensi, ut patet ex inscriptione facta in eius sepulcro in Ecclesia maiori Aegae, ibi: *Sepulcrum piissimi Patris D. Antonii Corragii beatae memor. Episcopi Hostiensis, Card. Bononiensis, fundatoris huius congreg. qui obiit anno a Nativitate Domini 1445, die 19 Ian., orate pro eo semper*. Sic refert Tamburin., loc. cit., n. 32, qui tamen dicit quod auctores huius congregationis inceptae circa annum Domini 1404 fuerunt Antonius Corrarius, et Gabriel Condulmerius nobiles Veneti; Barbosa autem, loc. cit., verb. *Canonici Sancti Georgii de Alga* dicit quod haec congregatio instituta fuit a D. Antonio Corrario Bononiensi et Episcopo Hostiensi anno 1404, et videtur concordare cum supra allata inscriptione sepulcrali. Hanc congregationem approbavit, statuta vivendique formam ei praescripsit Greg. XII, constit. 1 incip. *Illis*, 5 Kal. Iulii 1406. Vide Pennot., cit. lib. 2, c. 70; Marulum, in Ocean. relig., l. 5, p. 341; Paul. Morigiam, de Origin. relig., l. 1, c. 44. * Congregatio ista extincta fuit a Clemente IX, constit. *Romanus Pontifex*, die 6 Dec. 1668, Bullar. Roman., edit. cit., tom. 6, part. 6, pag. 304 seq.
- 39 *Sancti Marci canonicorum Mantuanorum congreg.* circa annum Domini 1194 originem sumpsit a quodam venerabili sacerdote Alberto Spinula, seu alias de Formigola qui, habita potestate a Sede Apostolica erigendi collegium canonicorum regularium secundum ordinem Divi Marci, locum pro monasterio aedificando habuit ab abbate S. Andreae, et simul ab aliis Mantuanis civibus praedia et redditus pro canonicis sustentandis obtinuit, atque ita suae congregationi fundamenta posuit. Et fuit approbata et confirmata ab Innocentio III et Gregorio IX constit. *Piae postulatio voluntatis*. Sic refert Tamburin., loc. cit., n. 33. At Barbosa, loc. cit., verb. *Canonici regulares Mantuani*, et cit. lib. 1 Iur. Eccles. univers., c. 41, n. 110, dicit quod hic ordo refertur institutus a S. Marco, sed monasterium Mantuanum fundavit eius urbis Episcopus Henricus anno 1150 Pontifice Eugenio III. Desiit autem haec congregatio, et eorum monasterium S. Marci a Guillelmo Mantuae duce concessum fuit monachis Camaldulensibus, obtenta prius a Sede Apostolica facultate, ut refert Tamb., loc. cit.
- Cruciferorum Sancti Cleti canonicorum regularium congr.* fertur instituta a B. Cleto Lini successore vel a Ciriaco Episcopo tempore Constantini Magni. Haec congregatio fuit reformata ab Alexandro III, ut fatetur Greg. XIV, const. 13 incip. *Romanus*. Caeterum approbata fuit ab Urbano VIII, const. incip. *Cum antecessor*, quam refert Tamburin., loc. cit., num. 34; et vivere sub Regula S. Aug. tradit Pennott., in Histor. tripartit. canon. regul., lib. 2, cap. 74. * Congregationem istam abolevit Alexander VII, constit. *Vineam Domini*. Bullar. Roman., edit. cit., tom. 6, part. 4, pag. 101 seqq. *
- Sancti Spiritus in Saxia canonicorum congregatio*, sic dicta, vel quia collegium sub tutela et patrocinio sancti Spiritus constructum est sub saxo seu castro Neronis, vel quia Saxones Germaniae populi ibi olim habitarunt, instituta est ab Innocentio III, anno 1199. Huic enim Pontifici oranti facta est vox de coelo, dicens: *Innocenti, vade piscatum ad Tiberim fluvium*; re cum S. R. E. Cardinalibus communicata, ad Tiberim se contulit, et laxatis retibus, prima vice octuaginta septem, secunda vero trecentos et quadraginta extraxit infantes abortivos ab impiis matribus suffocatos, et in Tiberim proiectos. Non defuit piissimo Pontifici remedium divinitus revelatum. Congregatis enim quamplurimis piis hominibus, eos ad curam hospitalis Sancti Spiritus, quod Romae circa annum 1201 construxit, praefecit. Eorum cura est peregrinos et infirmos suscipere et curare, ac pueros et infantes alere; confirmata fuit haec congregatio ab ipso Innocentio, constitut. 7 incip. *Inter opera pietatis*, 13 Kal. Iulii 1204. Subsunt hi religiosi iurisdictioni et correctioni praeceptoris generalis, qui modo a Summo Pontifice eligitur, et commendator Sancti Spiritus nuncupatur.
- Eremitarum Sancti Augustini ordo* a quonam tempore inceperit? Variant historici; quidam enim dicunt incepisse tempore divi Augustini, quos fuse reicit Pennottus, in Histor. tripartit. canonicorum regular., lib. 1 fere per

totum. Alii in D. Guillelmo Aquitaniae ducem, et Pictaviensium comitem originem referunt. Alii in B. Ioannem Bonum Mantuanum; alii alio modo. Unde decisionem relinquendo proprii ordinis scriptoribus, quasdam congregationes eremitarum S. Augustini referemus.

43 *Sancti Guillelmi eremitarum congregatio*, sic dicta a Sancto Guillelmo Aquitaniae duce, et Pictaviensium comite eius fundatore, incepit circa annum 1156. Hanc congregationem fuisse institutam sub Regula Sancti Benedicti scribunt varii historici, ut videre est apud Tamburin., loc. cit., n. 37; Io. Marquez, de vera origine eremitarum Sancti Augustini, cap. 13, § 11; Barb., lib. 1 Iur. ecclesiast. univers., cap. 41, num. 64; qui tamen ibidem dicit verius esse, fuisse institutam sub Regula Sancti Augustini, uti tenent Naclerus, volum. 2, gen. 40 et 41; Bellarmin., in Chronol. in fin. lib. de scriptoribus Eccles., sub anno 1241; et alii passim dicentes, talem congregationem vocari communiter Guillelmitarum Ordinis S. Augustini.

44 *Iambonitarum eremitarum congr.*, sic dicta, quia incepit a B. Ioanne Bono Mantuano apud Caesenam in loco, qui dicitur Budriolum, paulo ante Innocentium III; S. Antonin., part. 3, tit. 24, cap. 13. Vide Pennot., cit. l. 2, cap. 47 et 74; Tambur., loc. cit., n. 58.

45 *Sancti Hieronymi in Hispania eremitarum congregatio*, instituta fuit, seu reformata sub Regula S. Augustini, et patrocio S. Hieronymi a D. Petro Fernandez nobili Castellano anno 1370, tempore Urbani V. Licet alii alium huius ordinis faciant auctorem, ut refert Barb., lib. 1 Iur. eccles. univers., cap. 41, n. 144. Praedictus igitur religiosus vir una cum variis sociis eremiticam et satis asperam vitam ducens cum eisdem decrevit Eremitarum S. Hieronymi titulum assumere. Unde iisdem sociis in unum collectis ad Ulpianae locum Toletanae dioecesis, in quo sacellum S. Bartholomaeo Apostolo dicatum invenerunt, suo sancto instituto et ordini fundamento fecerunt, eiusque approbationem et confirmationem sub Regula S. Augustini a Gregorio XI obtinuerunt anno 1373, ut refert Silvester Marulus, in Ocean. relig., l. 3, p. 202. Hinc praedictum S. Bartholomaei monasterium est constitutum caput huius congregationis, quae in Hispaniis plurima satis pulchra habet monasteria, et praecipue celeberrimum illud Sancti Laurentii in Escuriali a Philippo II, Hispaniarum rege magnificentissime exstructum. Barbos., loc. cit., n. 144; Tamburin., loc. cit., n. 39; et plures alii apud ipsos.

46 *Beatri Petri de Pisis eremitarum congreg.* instituta fuit a nobili viro Pisano Petro Gambacurta, sub Regula S. Augustini, et patrocinio S. Hieronymi anno Domini 1380. Primum huius congregationis monasterium, caputque ordinis exstructum est in honorem Sanctissi-

mae Trinitatis apud Cessanam in territorio Urbini, qui ob aeris amoenitatem, et situs pulchritudinem Monsbellus appellatur. Tambur., loc. cit., n. 40; Barbosa, loc. cit., num. 148; Paul. Moringia, de Origin. relig., lib. 1, cap. 31, et alii.

Illicetana eremitarum S. Augustini de Ob-servantia congreg., sic dicta a monasterio de Silva lacus Illiceto, a multitudine Illicum nuncupato, initium habuit a magistro Bartholomaeo Veneto, anno Domini 1387. Tamburin., loc. cit., n. 42; Morigia, loc. cit., cap. 49; Barbosa, loc. cit., n. 49.

Carbonaria S. Augustini eremitarum congr. 48 in terra laboris regni Neapolitani, vulgo Campagna, modo S. Ioannis de Neapoli nuncupata, originem habuit a Patre Simone Cremonensi, anno Domini 1399. Tambur., loc. cit., n. 43; Barbosa, loc. cit., n. 94.

Perusina eremitarum S. Augustini congreg., 49 alias Sanctae Mariae de populo nuncupata, in provincia Umbriae per aliquot religiosos Augustinianos incepit anno 1424. Tambur., loc. cit., n. 44; Barbosa, loc. cit., n. 94.

Lombardiae eremitarum S. Augustini congr. 50 ortum habuit anno 1444 a Patre Ioanne Rocco Papiensi et a Patre Gregorio Cremonensi. Tamburin., loc. cit., n. 45, et Barbosa, loc. cit., num. 94.

Sanctae Mariae montis Hortonae eremitarum S. Augustini congr., 51 quinto ab urbe Patavii milliario, initium habuit a Patre Simone de Camerino, anno 1460; ut scribit Tambur., loc. cit., n. 46. At Barbosa, loc. cit., n. 64, vocat hanc congregationem montis Othonii, dicitque fuisse institutam in Marchia Anconitana a d. Patre Simone de Camerino dicto anno 1460.

Baptistellorum eremitarum S. Augustini congregatio, seu Ianuensis, sic nuncupata a quodam Patre Baptista Ianuensi eius fundatore, incepit anno Domini 1484. Tamburin., loc. cit., n. 47; Barbosa, loc. cit., n. 94.

Pollensis seu Dulcita eremitarum S. Augustini congr. incepit circa ann. 1492, et est sic dicta, quia eam instituit P. Felix Polles. Barb., loc. cit., n. 94; Tamb., loc. cit., n. 48.

Calabriae seu Zampana eremitarum S. Augustini congr., 54 sic dicta, quia fundata fuit a quodam P. Francisco Zampana Calabrensi, incepit anno Domini 1502. Tamburin., loc. cit., n. 49; Barbos., loc. cit., n. 94; Paul. Morigia, de Histor. relig., c. 49.

Dalmata eremitarum S. Augustini congr. 55 incepit dicto anno 1502; in Dalmatia, in Sclavonia. Barbos., l. c., n. 50; Morigia, loc. cit.

Germanica eremitarum S. Augustini congr. 56 instituta fuit in Germania a quodam P. Andrea de Proles, anno 1514; Tambur., loc. cit., n. 51; Paul. Morigia, loc. cit., n. 49.

Sancti Pauli Primi Eremitae congr. S. Au- 57

gustini Hispanica, incepit in Hispania anno Domini 1530; et ibi quamplura habet monasteria, et in Italia prope Velitrensem civitatem habet monasterium satis illustre. Tamburin., loc. cit., n. 52; Morigia, loc. cit., c. 49, sed iam fuerat erecta alia S. Pauli Eremitae in regno Hungariae a B. Eusebio Strigoniensi anno 1215; Pontifice Innocentio III, confirmationem praestante, fratre Gentili Cardinali ex ordine S. Francisci legato Clementis V in Hungaria, anno 1308, loc. cit., n. 126.

- 58 *Congregationes eremitarum S. Augustini*, quae in generali unione per Alexandrum IV, facta per constit. 6 incip. *Licet Ecclesiae*, sub eadem denominatione eremitarum S. Augustini venerunt, ut eas refert Silvester Marulus, in Oceano religionum, lib. 4, pag. 284, et Tamburin., loc. cit., n. sunt sequentes.

Cong. eremitarum Valis Hirsuti.

Congreg. eremitarum de poenitentia Iesu Christi.

Cong. eremitarum S. Augustini Turris Palmarum Firmanae dioecesis.

Cong. eremitarum S. Ioannis Boni.

Congreg. eremitarum S. Augustini in loco S. Blasii de Brittinis Fanensis dioecesis.

Cong. eremitarum S. Mariae de Rupe cava Lucensis dioecesis.

Congr. eremitarum Sanctissimae Trinitatis Centum Cellis in Tuscia.

Cong. eremitarum S. Mariae de Mureto Pisanae dioecesis.

Congr. Sancti Iacobi de Minilio Lucensis dioecesis.

Cong. eremitarum Sancti Benedicti de monte Faboli.

Cong. eremitarum S. Gulielmi.

- 59 *Eremitarum Discalceatorum S. Augustini congr.* admissa et instituta fuit in urbe Roma circa annum Domini 1599, ut patet expresse in const. 63 Clem. VIII, incip. *Decet Romanum Pontificem*, edita die 5 Nov. 1599.

- 60 *Haec congregatio eremitarum Discalceatorum* divisa est in Hispanam et Italiam. Constitutiones congregationis approbatae fuerunt a Paulo V, constit. 2 incip. *Sacri Apostolatus*. Et distincta est in quatuor provincias, Romanam, Neapolitanam, Ianuensem et Siculam; Urban. VIII, const. 58 *Ad uberes*. Congregatio Hispana, quae ulterius in quatuor provincias distincta est, confirmata fuit cum propriis constitutionibus a Greg. XV, const. 36 incip. *Ad sacram*.

- 61 In supradictarum omnium congregationum Sancti Augustini formis, et Regula reperiuntur etiam propriae cuiusque generalis congregationis sanctimoniales Deo inservientes cum magno devotionis et sanctitatis incremento. Tamburin., loc. cit., n. 55, et alii passim, docetque communis experientia.

- 62 *Armenorum seu modo S. Bartholomaei de*

Genua cong., a quo primo monasterio in his partibus nuncupatur, ortum habuit in Armenia, temporibus S. Casilii, et deinde ab Armenia, et postea a Graecia, ubi in monte Nigro Fratres huius congregationis se receperunt, a Turcis expulsi, Genuam appulerunt, ibique in monasterio S. Bartholomaei, relicta S. Basilii Regula, illam Sancti Augustini, et constitutiones S. Patris Dominici amplexati sunt, et secundum praedictam Regulam et constitutionem profitentur. Silvester Marulus, in Ocean. relig., lib. 5, pag. 367; Tamburin., loc. cit., n. 56. * Vide Adnot. appositam ad n. 9, art. 2. *

Sanctissimae Trinitatis Redemptionis Captivorum congr. instituta est circa annum Domini 1198 a S. Ioanne de Matha et S. Felice Valesio ad captivos e manibus Barbarorum redimendos; et eodem anno 1198 fuit approbata ab Innocentio III, constit. 1 incip. *Operante*, et ab eodem confirmata anno 1209, const. 9 etiam incip. *Operante*; Tamburin., loc. cit., num. 67; Marulus, in Ocean. relig., lib. 3, pag. 194; Pennott., in Histor. tripartit., lib. 2, cap. 7.

Beatae Mariae de mercede Redemptionis Captivorum congr. instituta fuit circa annum Domini 1218, in regno Aragoniae a S. Raymundo de Pennafort, a Iacobo Aragonum rege, et a S. Petro Nolasco sic a B. M. V. inspiratis ad liberandos et redimendos captivos, et oppressos a Mauris, tunc fere totam Hispaniam opprimentibus, et confirmata fuit anno 1235, a Greg. IX, const. 9 incip. *Devotionis vestrae*; Tamburin., loc. cit., n. 58; Barbosa, loc. cit., num. 127.

* Sunt tamen, qui ordinem istum anno duntaxat 1222 institutum fuisse arbitrantur. Nam quo tempore institutus fuit, S. Raymundus de Pennafort ordini Praedicatorum sese adiunxerat. Ipsum autem anno 1222 nomen in Praedicatorum ordinem dedisse ex veteri mss. Calendario Barcionensis coenobii Diagus, lib. 2, cap. 9, tradit. Legito S. Raymundi de Pennafort vitam, Summae eiusdem edit. Veronensis 1744 praemissam, cap. 2, pag. 30 et seqq. *

Praedicatorum ordo institutus est a S. Patre Dominico Hispano canonico regulari S. Augustini, anno Domini 1206, Pontifice Innoc. III, et approbatus et confirmatus fuit solemniter sub regula S. Augustini, et propriis constitutionibus, 11 Kal. Ianuarii 1216, ab Honorio III, const. 2 incip. *Religiosam vitam*; Tambur., loc. cit., n. 59; Barbosa, loc. cit., n. 117; Miranda, in Manual. praelatorum, to. 1, qu. 4, art. 3, et alii passim. * Confer Annalium ord. Praed., tom. 1 Romae anno 1756 impressum, ad ann. 1206 et ad ann. 1216. *

Monialium S. P. Dominici ordo sub eadem Regula S. Augustini degens iam per universum totum propagatus, celeberrimus est et floret in dies continuis sanctitatis exemplis. Tamburin., loc. cit., n. 60, et communis experientia.

67 *Tertii ordinis de Poenitent. S. P. Dominici* congr. cum sua Regula et constitutionibus approbata fuit ab Innocentio VII, anno 1405, const. incip. *Sedis Apostolicae*. * In Annalibus paulo ante indicatis ad an. 1209, n. 13 et seqq., perspicua monumenta afferuntur, ex quibus evincitur ordinem istum *de Militia Christi*, tum *de Poenitentia* appellatum, ab ipso S. Dominico originem ducere. *

68 *Servorum B. M. ordo* sic dictus, eo quod B. Mariae Virginis peculiaribus obsequiis addictus sit, institutus fuit sub Regula S. Augustini, sub anno Domini 1216, a sex nobilibus viris Florentinis, nempe Bonfilio de Monaldis, Amedeo Bonaiuncta, Manetto de Antellis, Alexio Falconerio, Sosteneo de Sosteneis, Ugucione de Ugucionibus, et denuo confirmatus fuit a Benedicto XI, anno 1304, constitut. 1 incip. *Dum levamus*. Ex qua constitutione clare patet huiusmodi ordinem fuisse per Sedem Apostolicam antea confirmatum, sed forsani iniuria temporum litterae confirmationis ante hanc editae non exstant; Tamburin., loc. cit., n. 62; Barbosa, loc. cit., n. 135; Marulus, in Ocean. relig., lib. 4, pag. 302 et 303; Morigia, in Origine relig., lib. 1, cap. 35. * Consulito opusculum Romae vulgatum hoc titulo: *Memorie sulla storia del primo secolo dei servi di Maria, e degli Spedalieri di S. Giovanni di Dio*, Madrid, 1780, ex quo discis ordinem servorum B. Virginis, non anno 1216, sed anno 1226 fundatum, atque a B. Benedicto XI primum auctoritate apostolica confirmatum. *

69 *Servorum B. Mariae Reformatorum congr.* incepit temporibus Martini IV, circa annum Domini 1285. Auctore S. Philippo Benitio, et hanc approbavit, iterumque reformationem indixit Clemens VI, anno 1346, const. 2 incip. *Regimini*. Urbanus V, anno 1379, constit. 2 incip. *Sacrosancta Romana Ecclesia*, et Pius V, anno 1570, const. 103 incip. *Postquam*; Tamburin., loc. cit., num. 64; Barbosa, loc. cit., n. 131, et alii. * Mihi tamen quae de congregationis huius auctore, et anno quo incepit, ab his traduntur, commentitia videntur. Nam S. Philippus Benitius anno 1285, ex mortali hac vita ad immortalem migravit, nec quo tempore servorum B. Mariae ordini praefuit (praefuit autem ex Annalibus eiusdem ordinis ab anno 1267 usque ad extremum vitae suae diem), regularis disciplina in ea familia collapsa fuit, ut reformatione opus esset. *

70 *Beatae Mariae servorum Eremitarum congr.* incepit anno 1593, et habet Eremitas in monte Senario tertio tantum lapide a Florentia distante, qui primaevis Instituti modum sequentes, die ac nocte Deo laudes persolvunt, et confirmata est haec congregatio cum praescriptione modi recipiendi novitios ad habitum et professionem, et peculiaribus constitutionibus a Clemente VIII, constit. 8 incip. *Decet*; Barbosa,

loc. cit., n. 345; Tambur., loc. cit., n. 63, et alii.

Tertii Ordinis Servorum B. Mariae congr. 71 cum sua Regula et constitutionibus confirmata fuit a Martino V, anno 1424, const. 15 incip. *Sedis*; Tamburin., loc. cit., n. 135, et alii.

Fratrum Poenitentiae Sanctae Mariae Mag- 72 *dalenae ordo* institutus fuit, seu potius renovatus sub Regula Sancti Augustini a quodam Beltramo Gallo in dioecesi Massiliensi sub anno 1277, temporibus Nicolai III. Tamburin., loc. cit., sub n. 65; Crusenius, in Monast. Augustin., part. 3, cap. 5; Barbosa, loc. cit., num. 137.

Mulierum Poenitentium congregatio institu- 73 ta, seu potius renovata fuit ab eodem S. viro Beltramo Gallo, sub eadem Regula S. Augustini, anno 1278, Pontifice Nicolao III, ad refugium mulierum meretricum ad meliorem frugem redeuntium; Tamburin., loc. cit., n. 66; Barbosa, loc. cit., num. 137; Crusen., in Monastic. Augustin., part. 3, cap. 5.

Charitatis Fratrum congregatio instituta est 74 sub Regula S. Augustini tempore Nicolai IV, an. 1290, a Guidone Ianvillano S. Georgii Domino in dioecesi Catalaunensi in Provincia Campaniae regni Gallicani ad hospitalitatem exercendam, pauperes in domibus suis recipiendos, et charitative alendos; Miraeus, lib. 5 Histor. monastic., cap. 21; Crusen., in Monast. Augustin., par. 3, cap. 10; Barbosa, loc. cit., n. 139; Tambur., loc. cit., n. 67.

Iesuatorum S. Hieronymi congregatio insti- 75 tuta est a S. Ioanne Columbano Senensi sub Regula S. Augustini, et tutela ac patrocinio S. Hieronymi anno 1354, et confirmata fuit a Martino V, const. 11 incip. *Piae*. Isti religiosi dicti sunt Iesuati, vel quia in ore primorum Patrum huius ordinis frequens erat dulce nomen Iesu, vel quia in primordio religionis prophetico infantium spiritu fuerint sic appellati. Barbosa, loc. cit., n. 142; Tambur., loc. cit., n. 68; Morigia, in Chronic. Iesuatorum, et de Origin. relig., lib. 1, cap. 38, et alii. * Congregationem istam exstinxit Clemens IX, const. *Romanus Pontifex* ad n. 38 indicata.

Monialium Iesuatarum congregatio fuit in- 76 stituta ab eodem S. Ioanne Columbano circa annum 1358. Paulus Morigia, loc. cit.; Tamburin., loc. cit., n. 69, et alii.

Sancti Ambrosii ad Nemus congregatio, sic 77 dicta, quia sub invocatione S. Ambrosii erectum fuit Mediolani primum eius domicilium in loco extra muros, qui tempore S. Ambrosii nemus erat, in quod ipse Sanctus se aliquando ad vacandum divinis contemplationibus recipiebat, instituta fuit sub Regula S. Augustini a tribus nobilibus Mediolanensibus, nempe Alexandro Crivello, Alberto Besotio et Antonio Petrasancta, circa annum 1375, et confirmata fuit a Gregorio XI, const. 9 incip. *Cupienti-*

bus; isti religiosi sub una congregatione, cuius caput est dictum monasterium S. Ambrosii ad Nemus, fuerunt redacti ab Eugenio IV, constitut. 22 incip. *Regimini*, et postea haec congregatio unita fuit cum congregatione fratrum S. Barnabae Apostoli sub Regula S. Augustini a Sixto V, quam unionem confirmavit Paulus V, const. 12 incip. *Pastoralis*; Barbosa, loc. cit., n. 154; Tamburin., loc. cit., n. 70; Morigia, de Relig., cap. 41; Marulus, in Ocean. relig., lib. 1, pag. 70. * Urbanus autem VIII, suppressit constitut. *Quantum ornamenti*, die 2 Decembris 1643, Bullar. Rom., edit. Mainardi, tom. 6, part. 2, pag. 402 et seqq., eamque suppressionem ratam habuit, atque eiusdem congregationis monasteria in beneficia saecularia erexit Innocentius X, const. *Quoniam nostro*, tom. cit. part. 3, pag. 28 et seqq. *

78 *Apostolorum, seu Apostolorum Fratrum congregatio* primam originem traxit a S. Barnaba Apostolo, qui cum ab Apostolis missus fuisset in Insubriam ad praedicandum Evangelium apud Mediolanum, cuius primus Archiepiscopus, seu Episcopus creatus fuit, multi homines eius praedicationibus inflammati se in unum collegerunt, et vitam more Apostolorum sub tanto magistro debebant; verum, eo mortuo, dispersi huiusmodi homines in agris, et villis eremitice vivebant; donec horum quidam circa ann. Domini 1484, privilegio Innoc. VIII, sub Regula S. Augustini, emissis tribus votis in communi vivere iterum coeperunt, retento nomine *congregationis Fratrum Apostolorum*, seu ut vulgo *Apostolorum*, ut patet ex constitut. 3 Alexandri VI, incip. *Piae vitae*; et deinde haec congregatio unita fuit cum congregatione S. Ambrosii ad Nemus a Sixto V et Paulo V, const. incip. *Pastoralis*; Tambur., loc. cit., n. 155; Morigia, de Origin. relig., lib. 1, c. 47; Marulus, in Oceano relig., lib. 1, pag. 36. * Huius congregationis idem ac praecedentis, cui unita erat, exitus fuit.

79 *Sancti Hieronymi de Fesulis Fratrum congregatio*, sic dicta, quod Fesulis antiquissima Tusciae Urbe, cuius nunc vestigia vix exstant, non longe a Florentia inceptit, instituta est sub Regula S. Augustini, circa annum 1460, a Carolo Romena, seu Romensi comite montis Granelli, et fuit approbata ab Innocentio VII et Gregorio XII, const. incip. *Sacrum*, in qua confirmat bullam Innocentii VII, quae non fuerat expedita ob mortem ipsius Pontificis, et eam iterum confirmavit expresse sub Regula S. Augustini Eugenius IV, constit. 21 incip. *Super gregem*; Barbosa, loc. cit., num. 72; Morigia, de Origin. relig., lib. 1, cap. 38. * Sublata fuit a Clemente IX, const. *Romanus Pontifex*; quam ad n. 38 indicavimus. *

80 *Hospitalitatis et infirmis servientium congregatio S. Ioannis Dei*, ab eodem Sancto instituta est sub Regula S. Augustini anno 1538,

et vulgo per Italiam eiusdem religiosi appellantur *Fate ben Fratelli*. Hanc congregationem confirmavit S. Pius V, const. 143 incip. *Licet ex debito*; et eam confirmavit Clem. VIII, constitut. 44 incip. *Pomani Pontificis*; haec congregatio modo divisa est in duas, scilicet Hispanam et Italiam; utraque tamen vivit sub Regula S. Augustini; Tamburin., loc. cit., n. 73; Barbosa, loc. cit., n. 161; Marulus, in Oceano relig., lib. 5, pag. 430; Pennottus, in Histor. tripart., lib. 2, cap. 74. * De ordinis huius vicibus saeculo 1, vide, si lubet, opusculum citatum ad n. 98. *

Sancti Pauli primi Eremitae congr. Lusi- 81
tana instituta est sub Regula S. Augustini circa annum Domini 1562. Tamburin., loc. cit., num. 74; Pennottus, cit. lib. 2, cap. 74, ubi dicit, fuisse iam antea institutam in Ossa rupe quadam satis aspera eiusdem Provinciae.

Sanctissimae Trinitatis Redemptionis capti- 82
vorum Reformatorum et Discalceatorum congregatio instituta fuit anno 1599, prout apparet ex constit. Clementis VIII, incip. *Ad militantis Ecclesiae regimen*; Tambur., loc. cit., n. 75, et alii.

Discalceatorum Reformatorum Sanctissimae 83
Trinitatis Redemptionis Captivorum congreg. Gallica, similis Instituti ac antea dicta, fuit erecta in Gallia auctoritate Gregorii XV et Urbani VIII, ut apparet ex Litteris de eius ordine datis a Cardinali Octavio Bandino ordinis Sanctissimae Trinitatis Redemptionis captivorum protectore, sub die 27 Febr. 1624, incip. *Cum universae congregationi*, et ex eiusdem Urbani VIII const. incip. *Alias a nobis*, sub die 28 Februarii 1631, apud Tamburin., loc. cit., n. 76.

Discalceatorum Reformatorum B. Mariae 84
de Mercede congregatio initium habuit circa annum Domini 1613, sollicitante P. Ioanne Baptista a Sanctissimo Sacramento; quam reformatam novam congregationem confirmavit Paulus V, const. incip. *Inter omnes*; et huius reformatae discalceatae congregationis Fratres separavit totaliter a calceatis, et item vicarium generalem pro ipsis creavit Gregor. XV, const. incip. *Apostolici muneris sollicitudo*; quod et confirmavit Urbanus VIII, constit. incip. *In sede*; Tamburin., loc. cit., n. 77, et alii.

Sancti Antonii abbatis in Flandria congr., 85
instituta est anno 1715, sub pontificatu Pauli V, a quo est ei data Regula Sancti Augustini, et eius unicum monasterium Castelletum nuncupatum, subiectum est provinciali Belgico Augustiniano, salvis tamen huius congregationis particularibus constitutionibus et privilegiis; Tamburin., loc. cit., n. 78; Barbosa, loc. cit., num. 165.

Alexianorum Fratrum congregatio, sic dicta, 86
eo quod eius alumni S. Alexium sibi in patronum delegerint, instituta fuit a piis quibus-

dam viris circa annum Domini 1309. Hos Regulæ S. Augustini addixit Henricus Surdemanus ex familia eremitica S. Augustini, ut refert Crusenius, in *Monast.*, part. 3, cap. 11, ubi addit, ab officio sepeliendi mortuos, quod est eorum principale institutum, vocari *Vespilones*; de caetero sunt simpliciter laici, nullis sacris initiati; Miræus, de orig. ord. S. Augustin., lib. 1, cap. 28; Tamburin., loc. cit., n. 79; Barbosa, loc. cit., n. 141.

87 *Bonorum hominum congr.* sub Regula S. Augustini instituta fuit circa ann. 1257, a quodam Richardo Cornubiæ comite Henrici III, regis Angliæ fratre, qui, aedificato monasterio in Villa Bercanstediensi, vicesimo quinto a Londino milliario, ibi cum aliquot bonis hominibus, et religiosus viris Regulam S. Augustini observabat; Tamburin., loc. cit., num. 80; Morigia, in *Histor. relig.*, c. 72. * De religionis ordinibus, qui in Anglia ante impiam Henrici VIII a catholica fide defectionem floruerunt, legantur *Monasticon Anglicanum, sive Pandectæ coenobiorum Benedictinorum, Cluniacensium, Cisterciensium, Carthusianorum a primordiis usque ad eorum dissolutionem per Rogerium Dodsworth Eborac., Guglielmum Dugdale Warwic. Londini 1655*, Iob. Stevens, *The history of the antiens abbeyes monasteries*, etc., London 1722, ac Thomae Tanner *Notitia monastica*, London 1749. *

88 *Clericorum hospitaliariorum congr.* instituta fuit circa annum 1300 a P. Augustino Novello cancellario primum Manfredi regis Siciliae, deinde poenitentiario, et a secretis et confessionibus Bonifacii VIII, electo in septimum generalem eremitarum S. Augustini, quo munere reiecto, hanc familiam erexit sub Regula S. Augustini, quam congregationem confirmavit idem Bonifacius VIII; Barbosa., loc. cit., n. 140; Tambur., loc. cit., n. 81; Crusen., in *Monast.*, part. 3, c. 10.

89 *Clericorum vitae communis congr.*, sic dicta eo quod eius alumni in communi vivant Apostolorum more, instituta fuit sub Regula Sancti Augustini anno 1376, a Gerardo Daventriensi ad Isalam fluvium in Germania inferiore, nato in urbe episcopali Daventria Archiepiscopi Traiectensis suffraganea. Barb., loc. cit., n. 145; Tamburin., loc. cit., n. 82; Morigia, in *Hist. relig.*, cap. 59; Marulus, in *Ocean. religion.*, lib. 3, pag. 197.

90 *Theatinorum clericorum congr.* instituta est circa annum 1524, sub Regula S. Augustini a Ioanne Petro Caraffa Neapolitano, Archiepiscopo Theatino, postea Summo Pontifice Paulo IV. Unde eius clerici dicti sunt Theatini: is enim, resignato in manibus Summi Pontificis episcopatu, una cum S. Caietano

Thienensi, et Bonifacio Alexandrino, et D. Paulo consiliario Romano, facta solemnī professione, Romæ primo suam congregationem fundarunt, quam confirmavit Clemens VII, const. incip. *Exponi*; hanc congregationem dictus Ioannes Petrus Caraffa univit cum Somaschensi, sed postea ad summum pontificatum assumptus, et Paulus IV dictus, Theatinorum congregationem a Somaschensi separavit, et pristinum solum institutum servare coegit ut in eius constitut. incip. *Aliquot ab hinc annis*. Barbos., loc. cit., n. 158 et 160; Tambur., loc. cit., num. 83; Morigia, in *Origin. religion.*, lib. 1, cap. 76; Marulus, in *Oceano religion.*, lib. 4, pag. 368.

Sancti Pauli Decollati, seu Barnabitarum 91 *congr.*, sic dicta, quod Sanctum Paulum praecepit elegerit in patronum, instituta est a tribus nobilibus Mediolanensibus, nempe Bartholomaeo Ferrario, Iacobo Antonio Morigia, et Antonio Maria Zacharia, anno 1526. Dicuntur huius insignis ordinis religiosi vulgo *Barnabitæ* a collegio S. Barnabae Apostoli, quod primum Mediolani habuerunt et caput ordinis statuerunt. Hunc insignem ordinem approbavit et confirmavit Clemens VII, constit. 37 incip. *Vota*; Barbosa, loc. cit., n. 159; Tamburin., loc. cit., n. 84; Morigia, in *Origine religion.*, lib. 1, cap. 66; Marulus, in *Oceano religion.*, lib. 5, pag. 397. * Ab Innocentio X, extincta perpetuo congregatio ista fuit const. *Cum sicut*, die 22 Iunii 1641, Bullar. Rom., edit. Mainardi, tom. 6, part. 3, pag. 221 et seqq. *

Boni Iesu clericorum regularium congreg. 92 in civitate Ravennae instituta fuit circa annum 1526, a quadam Virgine Margarita eiusdem civitatis, ministerio duorum sacerdotum eiusdem urbis, ddmini Leonis et domini Hieronymi, qui primi tunc, ordinem professi sunt sub Regula S. Augustini cum propriis constitutionibus. Pennott., in *Histor. tripartit. canonicor. regular.*, lib. 2, cap. 74; Marulus, in *Ocean. religion.*, lib. 5, pag. 398; Tamb., loc. cit., n. 85; Barb., loc. cit., n. 157.

Clericorum regularium Somaschæ, seu Sancti Maioli congr., sic dicta a primo monasterio constructo in Somascha Pago inter Mediolanum et Bergomum, et a celebri collegio Sancti Maioli in civitate Papiæ, instituta fuit a B. Hieronymo Aemiliano¹, patricio Veneto, circa ann. 1526, et confirmata fuit a Paulo III, const. incip. *Ex iniuncto*; et S. Pius V, sub Regula S. Augustini reposuit, et nomen ipsi congregationi imposuit, nempe clericorum regularium S. Maioli Papiæ, seu Somaschæ, ut in eius const. incip. *Iniunctum*; huic congregationi Ioannes Petrus Caraffa Episcopus Theatinus univit suam congregationem Theatino-

¹ Hunc inter sanctos ritu solemnī Clemens XIII retulit.

rum, sed postea ad summum pontificatum assumptus, et Paulus IV, dictus, Theatinorum congregationem a Somaschensi separavit, et pristinum solum institutum servare coegit, ut in eius constit. incip. *Aliquot abhinc annis*. Tambur., loc. cit., n. 86; Barbosa, loc. cit., n. 160; Morigia, de Origine religion., lib. 1, cap. 68; Marulus, in Oceano religion., lib. 5, pag. 394.

94 *Ministrantium infirmis clericorum regularium congreg.* instituta est a S. Camillo de Lellis sacerdote Neapolitano, ex oppido Buclanico dioecesis Theatinae oriundo, egregiae sanctitatis viro, circa annum 1586, et tunc sub instituto simplicis congregationis eam approbavit Sixtus V, const. 15 incip. *Ex omnibus*; et postea sub instituto religionis cum quatuor votis solemnibus, incluso scilicet quarto de perenni ministerio aegrotantibus exhibendo, etiam peste laborantibus, fuit confirmata a Greg. XV, Const. 27 incip. *Illius*, et de hac congregatione multa habentur in const. 75 Clementis VIII, incip. *Superna*. Barbosa, loc. cit., num. 199; Tamburin., loc. cit., num. 87; Marulus, in Oceano religion., lib. 5, pag. 426; Pennott., in Historia tripart., lib. 2, cap. 74, ubi asserit alumnos huius congregationis vivere sub Regula S. Augustini.

95 *Minorum clericorum regularium congreg.* a VV. August. Adurno Ianuen. et Francisco ac Augustino Caraccioli Neapolitanis¹, aequae pietate ac nobilitate conspicuis, aerae vulgaris anno 1588 orta est. Eam illico summus ille, ac vere maximus Pontifex Sixtus V tanta benignitate et studio est complexus, ut nedum Bulla incip. *Sacrae religionis*, instar caeterorum regularium ordinum approbarit, sed ei insuper honoris ergo, et in proprii amoris pignus ac argumentum *Minoritarum* titulum communicavit; eandem plurimi, qui Sixto successore, Pontifices confirmatione apostolica et privilegiis amplissimis ornare. Gregorius nempe XIV, Bulla incip. *Ut ea quae ad religionis propagationem*. Et alia incip. *Romanus Pontifex*. Clemens VIII, bulla incip. *Sacrae religionis propagationem*. Paulus V, bulla incip. *Decet Romanum Pontificem*. Et alia incip. *Cum sicuti nobis*. Et ne diutius immoremur, novissime Benedictus XIII, bulla incip. *Sacrosanctum Apostolatus officium*.

Ad tria vota consueta haec congregatio addit quartum de ecclesiasticis dignitatibus non ambiendis, quae omnia quotannis removet in pervigilio Epiphaniae: et supra consueta caeterorum ordinum munia, tum orandi, tum psallendi, tum concionandi, tum sacramenta fidelibus ministrandi, aliaque in Dei cultum, in Ecclesiae splendorem, in sui et proximi uti-

litatem vergentia peragendi, id habet proprium et peculiare, ut perpetuo suos alumnos in orbem singulis horis diei ante sanctissimae Eucharistiae sacramentum orationi mentali per horam velit addictos; qui propterea etiam *semper orantes* populari praenomine nuncupantur.

Plurimos huc usque viros pietate insignes, et doctrina celebres edidit haec congregatio, quas in chronico ordinis Romae edito typis Ioannis Francisci Buagni, anno 1710, fuisse recenset Pisellus, lib. prim., cap. prim.

Sub Regula S. Augustini militarunt, et ad 96 huc militant etiam plures ordines Militares seu Equestres, et in primis *Equestris ord. S. Lazarari*, alias de anno 391 institutus, et a Gregorio IX, qui simul Regulam S. Augustini his equitibus servandam tradidit, confirmatus, seu, ut verius videtur, Alexander IV eundem ordinem sub dicta Regula S. Augustini approbavit const. 1 incip. *Cum a nobis*. Hic tamen ordo unitus fuit ordini S. Mauricii a Greg. XIII, const. incip. *Pro commissa*, quam unionem approbavit etiam Clemens VIII, constit. 102 incip. *Decet*.

Equestris Ordo Sancti Sepulcri secundum 97 Mennium in lib. de Symbol. et origin. Equestr. ordinum, tit. *Ordo Equit. Sancti Sepulcri*, et Patrem Marianum a Malco Minorum de Observantia, part. 2, lib. 13, cap. 4, suae Terrae Sanctae illustratae, fertur institutus a S. Iacobo Apostole primo Episcopo sanctae Civitatis Hierusalem, anno 96 post Nativitatem Christi, et 63 post eius mortem, ad hoc ut assisterent custodiae Sanctissimi Sepulcri Domini nostri Iesu Christi. Alii volunt, fundatorem huius ordinis fuisse invictissimum imperatorem Heraclium, ex quo ipse acquisierit S. Sepulcrum et S. Crucem. Alii dicunt, fundatorem fuisse Constantinum Magnum, ex quo eius mater S. Helena crucem et monumentum Dominicum reperisset, ibique magnificas aedes construxisset, et custodiam seu curam militibus quibusdam S. Sepulcri nuncupatis demandasset. Alii tenent, fundatorem fuisse Caiolum Magnum, ex quo ipse ab Aarone principe Saraceno circa annum Domini 800 dono accepit ecclesias Sanctissimi Sepulcri, Calvarii, Montis Oliveti et civitatis Hierusalem. Alii communius sustinent, fuisse hunc ordinem equestrem S. Sepulcri sub Regula S. Augustini fundatum a Godofredo Bullione primo Hierusalem rege post recuperationem Sanctae Civitatis, an. 1099. Hic ordo anno 1485 unitus fuit ab Innoc. VIII praeclarissimo ordini Equestri tunc Rhodiano, nunc Melitensi. At Alexander VI, anno 1496, considerans, quod Equites Melitenses emittunt votum castitatis, quod non emittunt equites S. Sepulcri, de novo istos ab illis seiunxit ac

¹ Ex his Franciscus Caracciolus beatorum catalogo ascriptus a Clem. XIV fuit.

divisit, concedendo facultatem nostro guardiano Sacri Montis Sion Hierusalem, tanquam commissario apostolico, creandi equites Sancti Sepulcri, quae concessio fuit iterum confirmata a Summis Pontificibus Leone X, Clemente VII et Urbano VIII, et in praxi feliciter perseverat, ut videre est apud P. Petrum Antonium de Venetiis, in Viridario Seraphico historico, to. 1, part. 1, cap. 20, et to. 2, part. 7, d. 8, ubi per extensum dat modum et formam eos creandi et dat formulam litterarum, quae ipsis novellis creatis equitibus Sancti Sepulcri a dicto nostro guardiano Hierusalem in dies conceduntur; sed de his uberius infra, cum de religione Seraphici Patris nostri Francisci.

98 *Equestris ordo S. Ioannis Hierosolymitani, seu Melitensis* sub Regula S. Aug. et propriis constitutionibus, quando et a quo fuerit institutus? Vide verb. *Hierosolymitani equites* per tot., ubi multa ad rem.

99 *Equestris ordo S. Mariae Teutonicorum*, sic dictus, quod sub patrocinio Beatissimae Virginis a Teutonicis, et pro natione Teutonica institutus sit Hierosolymis sub Regula S. Augustini, an. 1119, a quodam viro nobili Teutonico, cuius nomen apud nullum scriptorem, quem legerit, testatur se invenisse Barbosa, lib. 1 Iuris ecclesiastic., cap. 41, n. 167, et in Summa apostolic. decis., verb. *Equites S. Mariae Teutonicorum*; ubi dicit quod dictus ordo fuit primum dicto anno 1119, Calisto II Pontifice, institutus sub sodalitati specie ad recreandos Hierosolymis, et excipiendos peregrinos gentis Germanicae; deinde vero ad tutandum eosdem ab incursionibus Barbarorum, confirmatus est ordo a Coelestino III, anno 1192. Barbosa, loc. cit., n. 92; Morigia, de Origine relig., lib. 4, c. 3; Marulus, in Oceano religion., lib. 3, pag. 212, et alii.

100 *Equestris ordo S. Ioannis Acconensis, et S. Thomae Martyris* imitatione praedictorum erectus est sub Regula S. Augustini, et protectione S. Thomae martyris, a quo nomen desumpsit, ut constat ex bullis Summorum Pontificum apud Mennenium, de Equestr. ordin. symbol. et orig., pag. 38, ubi refert hanc inscriptionem, ibi: *Magistro et fratribus Militiae Hospitalis S. Thomae martyris Cantuarien. Acconen.* Item ex bulla Alexandri IV, ibi: *Thomae magistro et fratribus Hospitalis Sancti Thomae Martyris Acconen.* Vocantur etiam Sancti Ioannis Acconensis milites, quia ad exemplum equitum S. Ioannis Hierosolymitani, in Accone civitate seu Ptolemaide infirmis inserviebant; Franciscus Mennenius, loc. cit.; Tamburin., loc. cit., n. 93.*

101 *Equestris ordo S. Iacobi in Hispania*, ut tradunt Lucas Episcopus Tudensis, Vasaeus, Didacus Valera, Ambrosius de Morales, Illescas, in Histor. Pontif., part. 1, lib. 4, cap. 81; Fr. Emmanuel, Qu. regular., tom. 1, qu. 5;

apud Barbos., cit. cap. 41, num. 168, et in Summa apostolic. decis., verb. *Equites Sancti Iacobi de Spatha apud Hispanos*, num. 2, (qui tamen eos non sequitur, sed cum aliis tenet contrarium), dicunt quod institutus fuerit a Ramiro I, Castellae rege, qui cum parva manu ingentes Maurorum copias vicisset anno 846 ad amnem Clavigium, quem Hispani vocant *Clauyo*, ducente Christianorum copia S. Iacobo Apostolo, quem rex ipse album prementem equum, ac vexillum rubra cruce distinctum manu praeferentem ante acies conspiciatus est, in tanti protectoris honorem hanc sacram militiam instituit. Alii huius ordinis originem referunt ad Alphonsum IX, Castellae regem, qui ensiferis adiutoribus memorabili ad Navas Tolosanas victoria potitus, huiusmodi milites in unum collectos, privatis rebus in commune collatis, equites ad fidei defensionem contra infideles suscipiendam ordinavit. Ipse autem Barbosa, loc. cit., dicit quod equites S. Iacobi de Spatha apud Hispanos instituti sunt sub Regula Sancti Augustini a quibusdam Hispanis Legionensibus, et Gallecis, qui, bonis in commune collatis, se suaeque devovere tutandis Christianis a Maurorum incursionibus, iis, maxime, qui ad Sanctum Iacobum Compostellanum peregrinarentur, ope et cura canonicorum regularium Sancti Eligii, cuius coenobium non longe distat a Compostella. Et hoc anno 1170, Pontifice Alexandro III, Alphonso IX, Castellae rege. Utcunque sit, certum est hunc ordinem fuisse approbatum a dicto Alexandro III, const. 5 incip. *Benedictus Deus*, III Nonas Iulii 1175.

Equestris ordo S. Iacobi in Lusitania, eadem 102
dem habet initia, quae ordo Sancti Iacobi in Hispania, et eandem S. Augustini Regulam profitetur. Et huius ordinis privilegia habentur in const. 32 Gregorii XIII, incip. *Ex Apostolicae Sedis*; et in const. 24 Pauli V, incip. *Maiestatis*; in qua concedit, ut Equites S. Iacobi de Spatha regni Portugalliae contra infideles per quinquennium militantes, eiusdem Militiae commendas consequi possint; Tamb., loc. cit., num. 95; Barbos., in Summa, verb. *Equites S. Iacobi apud Lusitanos*, et cit. c. 41, n. 169, et alii apud ipsos.

Equestris ordo S. Mariae Gloriosae apud 103
Italos, ut refert Barb., cit. cap. 41, n. 171, et in Summa, verb. *Equites S. Mariae gloriosae apud Italos*, qui reponit ipsum inter Militares Regulam S. Augustini observantes, institutus est a P. Bartholomaeo de Vicentia ordinis Praedicatorum eiusdem Urbis Episcopo, anno 1233, Pontifice Gregorio IX; Tamburin. autem, loc. cit., n. 96, cum aliis dicit, fuisse institutum temporibus Urbani VI. Cum enim Bononiae et Mutinae tunc temporis nobiles quidam viri a publicis oneribus alienati, praedicto Pontifici supplicassent pro Nova Militia

hac instituenda, horum precibus annuit, atque ita novus hic ordo erectus est, et floret maxime Bononiae et Mutinae sub nomine S. Mariae Matris Domini.

- 104 *Equestris ordo S. Mariae de Mercede*, institutus fuit a Iacobo I, Aragoniae rege, sub Regula S. Augustini, anno 1218¹, Pontifice Honorio III. Barbosa, cit. c. 41, n. 171, et in Summa, verb. *Equites S. Mariae de Mercede apud Aragonios*; Marulus, in Oceano religion. 6, pag. 335, ubi dicit, fuisse exstint-

ctum non sine maximo captivorum fidelium damno. Quem ordinem militasse sub Regula S. Benedicti multi contendunt cum Tambur., loc. cit., q. 5, n. 80.

Equestris ordo S. Mariae de monte Carmelo 105 apud Gallos institutus est a Philiberto Nere-stano Gallo sub Regula S. Augustini an. 1607, Pontifice Paulo V, regnante in Gallia Henrico IV, et fuit approbatus a dicto Paulo V, const. 41 incip. *Romanus*. Barbosa, cit. cap. 41, n. 173, et alii.

ARTICULUS IV. Quoad tertiam principaliorem regulam, et militantes sub ipsa.

SUMMARYUM. 1. Tertia principalior regula est S. Benedicti, ab eodem Sancto instituta. — 2. Specuensis, sive Casinensis, aut Benedictina congregatio. — 3. Sicula congr. — 4. Gallica congr. — 5. Benchorensis congr. in Hibernia. — 6. S. Augustini Santuariensis congr. in Anglia. — 7. Valledarensis, seu Cirbitana congr. — 8. Lirinensis congr. in Gallia. — 9. Floriacensis congr. — 10. Ingirviensis, seu Giribenna congr. in Anglia. — 11. Fuldensis congr. in Germania. — 12. Dunstanensis congr. in Anglia. — 13. Cluniacensis congr. in Burgundia. — 14. Camaldulensis congr. — 15. Fontis, seu Montis Coryli congr. — 16. Hirsfeldensis congregatio in Germania. — 17. Sanctimonialium Damianitarum congr. — 18. Sanctimonialium Camaldulensium congr. — 19. Vallis Umbrosae congr. — 20. Congr. sanctimonialium Vallis Umbrosae. — 21. Cavensis congr. — 22. Vivariensis congr. — 23. Sancti Lanfranchi congr. in Anglia. — 24. Sancti Arialdi congr. — 25. Hirsau-giensis congr. — 26. Grandimontensis congr. — 27. Cisterciensis congr. — 28. Fontanensis congr. eremitarum. — 29. Fontis Ebraldi congr. — 30. Cavignacensis congr. — 31. Mellicensis congr. — 32. Montis Virginis congr. — 33. Guillelmitarum congr. — 34. Adest et alia Guillelmitarum congregatio in Gallia. — 35. Florentis congr. — 36. Humiliatorum congr. — 37. S. Pauli primi eremitae congr. — 38. Silvestrina congr. — 39. Vallumbrosellae congr. in Gallia. — 40. Vallis Caulium congr. — 41. S. Nicolai de Arenis congr. — 42. Coelestina congr. — 43. Vallis scholarium congr.

— 44. Olivetana congr. — 45. Benedictina congr. Nigrorum in Anglia. — 46. S. Burgae Viduae, seu Birgittae congregatio. — 47. Cisterciensis congregatio in regnis Castellae. — 48. Genuensis congr. — 49. Bursfeldensis in Germania congregatio. — 50. Sagiensis congr. — 51. S. Bernardi congregatio Cisterciensis in Italia. — 52. Casalis S. Benedicti congr. — 53. S. Iustinae de Padua congr. Casinensis. — 54. S. Michaelis de Murano congr. — 55. Montis Coronae congr. — 56. Congr. eremitarum Camaldulensium. — 57. Valisoletana congr. S. Benedicti de Observantia. — 58. Lusitana congr. S. Benedicti. — 59. Ulyssiponensis congregatio S. Benedicti. — 60. Melidensis congregatio S. Benedicti. — 61. Fulliensis B. Mariae Virginis congregatio. — 62. Cisterciensis congregatio in Hispania. — 63. Cisterciensis congregatio Romana. — 64. Fulliensis congregatio Reformatorum S. Bernardi in Italia. — 65. Congregatio Cisterciensis B. Mariae Virginis Calabriae et Lucaniae. — 66. Scotorum congregatio. — 67. Sclavorum congregatio. — 68. Templariorum equitum ordo. — 69. Sancti Salvatoris equitum ordo. — 70. Avisiensium, sive de Avis equitum ordo. — 71. Salatravae equitum ordo. — 72. Gladiferorum equitum ordo. — 73. Equitum S. Iuliani de Percyro ordo. — 74. Equitum Montis gaudii ordo. — 75. Ordo equitum de Alfama. — 76. Ordo equitum de Ala. — 77. Alcantarae equitum ordo. — 78. Montis franci equitum, sive equitum de Monfranc ordo. — 79. Truxillensium equitum ordo. — 80. Montesiae equitum ordo. — 81. Equitum Iesu Christi ordo. — 82. Equitum S. Stephani ordo. — 83. Equitum S. Mauritii et S. Lazari ordo. — 84. Ordo equitum S. Bernardi in Hispania.

- 1 Tertia principalior Regula est S. Benedicti ab eodem Sancto instituta circa annum 500, sub Pontifice Symmacho, ut refert Barbosa, lib. 1 Iuris eccles. univers., cap. 41, num. 35. Vel circa annum 520, ut referunt Miranda, to. 1, qu. 4, art. 2; Tamburin., de Iure abbat., tom. 3, disp. 24, qu. 5, num. 3; Brugnot., et alii. * Sive anno 520 adumbrata et concepta, deinde in Casino monte absoluta. Mabilonius, Annal. ordinis S. Benedicti, lib. 2. * Sub hac Regula plures erectae sunt et militant congregationes, quorum 85 adducit Tambur., cit. disp. 24, qu. 5 per tot.; Bordonus, et alii.
- 2 *Specuensis, sive Casinensis, aut Benedictina congregatio* est prima dicti ordinis, fundata ab ipso sanctissimo patriarcha Benedicto an. 520, in sacra specu Sublacensi, quo in loco ipse S. Benedictus primis suis discipulis Mauro,

Placido, Fausto, et aliis viva Regula exstitit, et postmodum anno 529, ad Casinum montem (divina sic disponente gratia) eadem congregatio translata fuit. Et ideo *Specuensis*, seu *Casinensis*, aut *Benedictina* a scriptoribus appellatur. *Specuensis* quidem a prima S. Benedicti conversionis habitatione in dicta specu: *Casinensis* a traditione Regulae, quae in monte Casino divinitus eidem sancto patriarchae Benedicto data est; *Benedictina* autem ab ipsius sancti nomine. *Casinensis* tamen appellatio est frequentior cum addito alias *Sanctae Iustinae de Padua*, de qua infra Tamburin., loc. cit., n. 3; Ioann. Trithemius, de Vir. illustribus ord. S. Benedicti, lib. 1, cap. 3; Arnold. Wion., part. 1 Ligni vitae, tract. de nobilissim. Aniciorum familia, § 10, et part. 2, c. 11, et alii.

Sicula congregatio instituta fuit circa annum 3

¹ Vide addit. ad n. 64.

Domini 536, a S. Placido abbate et martyre, uno ex primis S. Benedicti discipulis, et eius consanguineo, qui postea Messanae una cum sociis a Manucha Barbaro tyranno martyrio coronatus est die 5 Octobris anni 541; Tamburin., loc. cit., n. 4; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 3, pag. 247, et eodem lib., pag. 317, et alii.

4 *Gallica congregatio* a S. Mauro abbate, uno pariter ex primis Sancti Benedicti discipulis, et eius consanguineo et condiscipulo S. Placidi, instituta fuit in Gallia circa annum Domini 542, in monasterio Glanofoliano; unde et congregatio *Glanofoliana* a primo hoc monasterio, et *Maurina* a Mauro fundatore, et *Gallica* a regione nuncupatur. Tamburin., loc. cit., n. 5; Vinc. Bellovacen., in Specul. Histor., lib. 21, cap. 67; Trithemius, de vir. illustribus S. Benedicti, lib. 3, cap. 2, et alii.

5 *Benchorensis congregatio in Hibernia* a Sancto Comogello abbate fundata fuit circa annum Domini 570, et Benchorensis appellata est a primi monasterii nomine. Tambur., loc. cit., num. 6; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 5, cap. 11; Carolus Sigon., de reg. Ital., lib. 2, sub anno 613 et 614; Petrus Record., Hist. Mon., giornat. 1, de ordine S. Benedicti, et alii.

6 *Sancti Augustini Cantuariensis congregatio in Anglia* fuit inchoata circa annum 596, a praedicto S. Augustino Cantuariensi Archiepiscopo, et est sic nuncupata ab eius nomine. Dictus S. Augustinus erat Italus Romanus monachus, et praepositus monasterii S. Andreae ordinis S. Benedicti. Unde missus a S. Gregorio Papa I cum aliquot sociis monachis in Angliam ad illius gentis conversionem, ibidem inchoavit praefatam congregationem, creatus deinde Cantuariensis Archiepiscopus. Tambur., loc. cit., num. 7; Beda, in Histor. Anglic., lib. 1, a cap. 21, et lib. 2 et 3; Trithemius, lib. 4, cap. 21, et lib. 2, cap. 2 et 3; Trithemius, lib. 4, cap. 48; Arnoldus Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 2, cap. 20.

7 *Valleclarensis, seu Sirbitana congregatio* inchoata fuit circa annum Domini 620, a sanctis viris Donato Sirbitano, et Ioanne Gotho monasteriorum Vallisclarae fundatoribus, et est sic nuncupata a loco *Valleclarensi* et a *Sirbitano* principali fundatore. Tamburin., loc. cit., num. 8; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 5, cap. 11; Carolus Sigonius, de regibus Ital., lib. 2.

8 *Lirinensis congregatio in Gallia*, sic dicta a celeberrimo monasterio Lirinensi in Insula Lirini prope mare Provinciae erecto a S. Honorato Nicomediae regis filio, ac primo illius loci abbate, et deinde Arelatensi Archiepiscopo, inchoata fuit circa annum 470, et illius instituta et constitutiones retinuit usque ad annum 631, tempore S. Amandi abbatis qui, re-

lictis constitutionibus primi huius congregationis fundatoris, Regulam S. Benedicti ad amissim in Lirinensi monasterio cum suis monachis observavit. Tamburin., loc. cit., n. 9; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 3, sub die 29 Maii; Petrus Recordatus, giornat. 1, de congr. S. Benedicti.

Floriacensis congregatio fundata fuit circa 9 annum 651, a quodam Floro comite Theoberti Francorum regis clarissimo, ab eius nomine nuncupata est *Floriacensis*, et praecipuum eius monasterium Floriacense ab eodem in uno e propriis praediis aedificatum, fuit postea receptum sub protectione Sedis Apostolicae, ac multis privilegiis et statutis decoratum anno Domini 1603, ab Alexandro II, Const. incip. *Si in Apostolica Sede*; Tamburin., loc. cit., n. 10; S. Oddo abbas, et Aymo eiusdem monasterii alumni, in Bibliotheca Floriacensi; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 4, cap. 11; Marcus Antonius Scipio, in lib. Elog. abbat. montis Cassini in Elogio S. Mauri abbatis.

Ingirviensis, seu Giribenna congregatio in Anglia excitata est circa annum Domini 700 a S. Wilphrido et S. Benedicto Biscopio, a quo aliquando *Biscopio congregatio* nuncupata est, licet communius *Giribenna* vocetur. Cuius congregationis alumnus fuit venerabilis Beda. Tamburin., loc. cit., num. 11; Raynerus, lib. de apost. S. Benedicti in Anglia, sect. 2, § 2; Ioann. Trithemius, de vir. illustr. ord. S. Benedicti, lib. 2, cap. 19; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 5, c. 11, et lib. 3, sub die 12 Ian., et alii.

Fuldensis congreg. in Germania erecta fuit 11 in Germania circa annum Domini 750 a S. Bonifacio Anglo regii stemmatis primum monacho, deinde Archiepiscopo Moguntino, et a monasterio Fuldensi in Buchonia Silva constructo *Fuldensis congregatio* est nuncupata. Tambur., loc. cit., n. 12; Trithemius, de Vir. illustr., lib. 1, cap. 6, lib. 2, cap. 24, et lib. 3, cap. 171; Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 3, sub die 5 Iunii.

Dunstanensis congr. in Anglia initium sumpsit a S. Dunstano abbate circa annum Domini 900, et ab eius nomine est sic appellata. Tamburin., loc. cit., num. 13; Raynerus, de apost. S. Benedicti, lib. 3, c. 221, et lib. 4, cap. 100; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 3, sub die 19 Maii.

Cluniacensis congr. in Burgundia, sic dicta 13 a primo eius monasterio Clunii in Burgundia, apud civitatem Matisconensem exstructo opera Guillelmi Pii Aquitaniae ducis, incepit circa annum Domini 910. Primus huius congregationis abbas fuit S. Berno, qui in praedicto monasterio sexdecim annorum spatio monasticam disciplinam cum pluribus aliis ad amissim observavit, cui defuncto successit S. Ododo, quem Barbosa, lib. 1 Iur. eccles. univers.,

cap. 41, n. 55, et alii dicunt huius congregationis fundatorem. Tamburin., loc. cit., n. 14; Miranda, in Manual. praelat., to. 1, qu. 4, art. 2; S. Anton., p. 2, tit. 15, c. 13, § 2; Suarez, t. 4, de Relig., tr. 9, lib. 2, cap. 3, n. 1, et alii.

- 14 *Camaldulensis congr.*, sic dicta a Valle Camaldula in Tuscia non longe a Florentia inter Appenini iuga, instituta fuit a S. Romualdo patritio Ravennate monacho Benedictino, circa annum 967, et approbata fuit ab Alexandro II, const. 1 incip. *Nulli*; Barbosa, loc. cit., n. 46; Tambur., loc. cit., n. 15; S. Anton., part. 1, tit. 1, c. 15; Silvester Marulus, in Oceano relig., lib. 2, c. 22; Suarez, to. 4, de Relig., tract. 9, lib. 2, c. 3, n. 7, et alii. Ex eadem congregatione prodierunt eremitani montis Coronae et S. Michaelis de Murano. Et hos Camaldulenses eremitas Montis Coronae separavit ab illis eremi Camaldulensis, et S. Michaelis de Murano Paulus II, const. 1 incip. *Rationi*. Barbosa, loc. cit., et alii apud ipsum.

* Annales Camaldulenses ordinis S. Benedicti, quibus plura interseruntur tum caeteras italico-monasticas res, tum historiam ecclesiasticam, tamque diplomaticam illustrantia, D. Ioanne Benedicto Mittarelli, et D. Anselmo Costadoni presbyteris et monachis e congregatione Camaldulensi auctoribus, Venetiis 1760 et proximis annis, tomis 9 in folio, magno ecclesiasticae ac litterariae reipublicae bono prodierunt. *

- 15 *Fontis seu montis Coryli congr.*, sic appellata a fonte *Corylo* in monte Appenino in radicibus montis prope civitatem Calliensem in statu Urbinaten., instituta fuit a Landulpho monacho Benedictino, circa annum Domini 1008, et postea haec congregatio unita fuit congregationi Camaldulensi. Tamburin., loc. cit., n. 16; Barbosa, loc. cit., n. 47; August. Fortun., in Histor. Camaldulensi, lib. 5, a c. 6 usque ad 14, et alii.

- 16 *Hirsfeldensis congregatio in Germana*, sic dicta ab *Hirsfeldia*, ubi incepit, initium sumpsit anno circiter 1030, sub D. Mengichero abbate, qui aliqua monasteria in Hirsfeldia sub strictiori Regulae Benedictinae observantia reformavit. Tamburin., loc. cit., n. 27; Tritheimius, lib. 1, de vir. illustr. ord. S. Benedicti, cap. 9; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 5, c. 11.

- 17 *Sanctimonialium Damianitarum congreg.*, sic dicta a monasterio S. Damiani Assisinatis, ubi moniales sub Regula S. Benedicti olim degabant, ut expresse patet ex pluribus privilegiis ordini Damianitarum concessis a diversis Summis Pontificibus, et signanter a Gregor. IX, const. incip. *Religiosam* 3 Nonas Maii 1235, in qua haec praecisa verba habentur: *In primis siquidem statuantes ut ordo monasticus, qui secundum Deum, et S. Benedicti Regulam,*

atque institutionem monialium inclusarum Sancti Damiani Assisinatis in eodem loco institutus esse dignoscitur, etc. Idem repetit in alia sua constitutione sub dat. Perusii x Kalend. Augusti, et in alia sub dat. Reate xiv Kalend. Augusti 1236, et in alia sub dat. Viterbii, xviii Kalend. Maii 1237. Idem habet Innocent. IV, in sua const. qua quaedam privilegia confirmat abbatae monasterii S. Catharinae Caesaraugust. sub dat. Lugduni iv Nonas Octobris 1246. Alexander IV, sub dat. Neapoli ii Kal. Maii 1255, et sic plures alii. At nunc huiusmodi moniales fere omnes Regulam seraphici Patris N. S. Francisci profitentur, prout est eis a Sancta Sede concessum. Tambur., loc. cit., n. 18, et alii.

Sanctimonialium Camaldulensium congreg., 18 quae in Italia satis numerosa existit, Regulam S. Benedicti, et instituta monachorum Camaldulensium observat. Tamburin., loc. cit., n. 19, et alii.

Vallis Umbrosae congr., sic dicta a Valle 19 *densissimis arboribus consita* prope Florentiam instituta est a S. Ioanne Gualberto monacho Benedictino, circa annum 1012, quam primus privilegiis decoravit, confirmavit et sub Sedis Apostolicae protectione recepit Urbanus II, const. 1 incip. *Cum universis*; Tamburin., loc. cit., num. 20; Miranda, in Manual. praelat., tom. 1, qu. 4, art. 2; Marulus, in Oceano relig., lib. 2, p. 120; Morigia, de Origin. relig., lib. 1, cap. 15; B. Benignus generalis Vallumbros., lib. 1 suarum Epistol., epist. 13, et alii.

Congregatio sanctimonialium Vallis Umbrosae 20 plura habet monasteria erecta sub Regula S. Benedicti, et instituto S. Ioannis Gualberti. Quorum monasteriorum tres fuerunt principales institutrices, scilicet S. Veridiana Florentina, S. Humilitas Faventina, et B. Berta item Florentina. Tambur., loc. cit., n. 21; Eudoxius Locatellus, in Vita S. Ioannis Gualberti, in fine.

Cavensis congr., sic dicta a principali eius 21 monasterio in Metelliana Cava septimo a Salerno milliario a S. Alferio abbate Sanctae Trinitatis Cavae constructo, qui dictae congregationis institutor fuit, incepit circa ann. 1050. Tamburin., lib. cit., n. 22; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 6, cap. 11; Ioannes abbas Capuanus, in Vita praedicti S. Alferii.

Vivariensis congr. inchoata fuit circa annum 1064 a quibusdam monachis abbatae Castellanae, quapropter a quibusdam congreg. Castellanae appellata fuit. Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, l. 5, c. 11; Tamburin., loc. cit., n. 23, et alii.

Sancti Lanfranchi congr. in Anglia fuit 23 erecta in Anglia circa annum 1077, ope praedicti S. Lanfranchi. Raynerus, de apost. Benedict. in Anglia, sect. 2, § 2 et 3; Tambur., loc. cit., n. 24.

Sancti Atrialdi congreg. ab eodem s. martyre cum sociis suis fuit excitata circa ann. 1080,

- in civitate Mediolanensi et sub instituto S. Ioannis Gualberti, diu floruit in Gallia Cisalpina, et post martyrium S. Aialdi et sociorum, a B. Andrea abbate Strumiensi, et discipulo Sancti Ioannis Gualberti moderata fuit, et postmodum congregationi Vallumbrosanae unita est. Eudoxius Locatellus, in addit. ms. ad vitam S. Io. Gualberti, et generalium eiusd. ord. in addit. ad vitam B. Rodulphi II, generalis Vallis Umbrosae. Tamburin., loc. cit., num. 25, et alii.
- 25 *Hirsaugiensis congr.*, sic dicta, quia in Hirsaugiensi monasterio apud Germanos valde conspicuo reformata fuit, instituta est circa annum 1080 a S. Guillelmo S. Aurelii abbate in confinibus Suevorum Spirensis dioecesis. Tamburin., loc. cit., num. 26; Trithemius, lib. 2 de vir. illustr. ordin. S. Benedicti, c. 9; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 5, cap. 11.
- 26 *Grandimontensis congr.*, sic dicta a monte quodam praegrandi, ubi principale eiusdem congregationis conditum est monasterium in dioecesi Lemovicensi in Gallia, instituta est circa annum 1080 a S. Stephano Albanensi sub Regula S. Benedicti. Tambur., loc. cit., n. 27; Barb., cit. lib. 1 Iur. eccles. univers., cap. 41, num. 49; Marulus, in Oceano relig., lib. 2, p. 120; Miranda, in Manual. praelator., to. 1, qu. 4, art. 2, et alii.
- 27 *Cisterciensis congr.*, sic dicta a Valle Cistercii, ubi primum eius monasterium exstructum est in dioecesi Cabilon. in Burgundia apud Gallos, instituta fuit a S. Roberto abbate circa annum 1098, et confirmata fuit ab Eugenio III, const. 2 incip. *Sacrosancta*. Tamburin., loc. cit., num. 21; Barbosa, loc. cit., num. 50; S. Antonin., part. 2, tit. 18, c. 12, § 18; Marulus, in Ocean. relig., lib. 2, p. 153; Morigia, de Origin. relig., lib. 1, cap. 28, et alii.
- 28 *Fontanensis congr. Eremitarum*, sic dicta a solitudine Fontanensi, ubi primum eiusdem congregationis monasterium exstructum est, instituta fuit anno 1120, a B. Richardo monacho Cisterciensi. Tamburin., loc. cit., n. 10, et alii apud ipsum.
- 29 *Fontis Ebraldi congreg.*, sic dicta a celebri Fonte, iuxta quem primum huius familiae monasterium aedificatum est in dioecesi Pictaviensi in Gallia, instituta est a S. Roberto Alesio Parisiensi monacho Benedictino, circa ann. 1117. Huius congregationis monasteria sunt fere duplicia, id est virorum et feminarum solo muro distincta. Praesidet viris et feminis abbatissa electa semper a monialibus. Barbosa, loc. cit., n. 61; Tamburin., loc. cit., n. 30; Claudius Robert., in Gallia Christ., tit. de Abbatibus, litt. F, verb. *Fons Ebraldi*, et alii.
- 30 *Savignacensis congr.*, sic dicta a primo eiusdem monasterio *Savignaci* constructo, incepit circa annum 1121, et a B. Serleone Savignacensi abbate unita fuit cum triginta coenobiis, quae eo tempore praedictus abbas huius congregationis generalis gubernabat, universali congregationi Cisterciensi. Tamburin., loc. cit., n. 32; Chrysost. Henríquez, in suo Menologio, sub IV Id. Sept., in adnot.; Paulus Longius, in Chronico Lizitensis Eccles., sub anno 1122.
- Mellicensis congr.*, sic dicta a primo eiusdem monasterio *Mellicensi* non longe a Vienna Austriae constructo, instituta est anno 1122 a don Sigibaldo abbate dicti monasterii, sub Reg. S. Benedicti. Tambur., loc. cit., n. 31; Trithemius, lib. 1 de vir. illustr. ord. S. Benedicti, cap. 9; Aruold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 5, cap. 11.
- Montis Virginis congr.*, sub Regula S. Benedicti, instituta fuit a S. Guillelmo Vercellensi monacho Benedictino, circa annum 1121, sic dicta a monte *Virgiliano*, in quo olim Virgilius celebratissimus poeta amoenissimum hortum habuit, in quo monte exstructum magnificentissimum monasterium cum ecclesia sub titulo beatissimae Virginis Constantinopolitanae, a Balduino imperatore pretiosis reliquiis, ornamentis et privilegiis decorata. Haec congregatio, quae regnum Neapolitanum non egreditur, fuit confirmata prius per Ioannem Episcopum Avellinen. sub an. 1126, et a Roberto sub an. 1133, et a Guillelmo itidem Episcopo Avellinen. sub anno 1182, et deinde ab Alexandro III, a Lucio III et a Coelestino III, ut apparet in huius ultimi const. incip. *Religiosam vitam*. Tamburin., loc. cit., num. 33; Barbosa, loc. cit., n. 62; Ovidius de Lutiis huius congregationis monachus, in relatione Sanctissimae Virginis B. Mariae Montis Virginis, et alii.
- Guillelmitarum congr.* instituta est a Sancto Guillelmo Vercellensi monacho Benedictino anno 1124, et ab ipso nomen desumpsit. Monasteria totius congregationis dicuntur esse 47 fere omnia per Italiam. Barb., loc. cit., n. 61; Marulus, in Ocean. relig., lib. 2, p. 101; Carulus de Tapia, in Authent. *Ingressi*, verb. *Monasteria*, cap. 4, et alii.
- Adest et alia Guillelmitaram congreg. in Gallia*, sic dicta a S. Guillelmo Aquitaniae duce, et Pictaviensium comite eius fundatore, quae incepit circa annum 1156, quam fuisse fundatam sub Regula S. Augustini, diximus verius esse ex Barbosa et aliis, art. antecedenti, n. 43. At Tamburin., loc. cit., n. 30, probat ex multis fuisse fundatam sub Regula S. Benedicti. Vide Barbosam, loc. cit., et Tambur., loc. cit.
- Florensis congr.* sic dicta a S. Ioanne de Flore, coenobio insigni et primaria sede huius congregationis, instituta est in Calabria prope Cosentiam, anno 1196, a B. Ioachimo monacho Cisterciensi, et abbate Coratii; decursu autem temporis unita est congregationi Cisterciensi. Tambur., loc. cit., num. 36; Barbosa,

loc. cit., num. 36; Marulus, in Ocean. relig., lib. 2, qu. 177, et alii.

- 36 *Humiliatorum congr.* instituta est a quibusdam nobilibus Mediolanensibus, qui post dirutam patriam a Federico Aenobarbo iussi abire exsules in Germaniam, inde humilitate et precibus regressum in Mediolanum iterum sunt adepti, quia vero vestibus albis induti postliminium impetrarunt, eisdem vestibus Deo inservire decreverunt, anno 1196, sub Coelestino III. Fertur autem a multis institutorem fuisse B. Ioannem sacerdotem Comensem, quia ipse inter praedictos nobiles primus erat et praecipuus. Hanc congregationem exstinxit S. Pius V, et Sedi Apostolicae omnes abbatiae, praepositurae, beneficia et omnia bona reservata fuerunt, ut in sua const. 19 incip. *Quemadmodum sollicitus Pater*, et hoc, ut vindicaret gravem iniuriam illatam S. Carolo Borromaeo Cardinali et Archiepiscopo Mediolanensi, et eiusdem congregationis reformatori; cum nescio quis ex Humiliatis aliorum persuasu in eum sclopetam duabus glandibus plumbeis onustam exoneravit, illaeso interim non sine divino miraculo Sancto Cardinale archiepiscopo, an. 1560, die 26 Octobris. Ioannes Petrus Giussanus, in Vita S. Caroli Borromaei, lib. 2 et 23; Carolus de Tapia, in Authent. *Ingressi*, verb. *Monasteria*, cap. 45; Barbosa, loc. cit., n. 65; Tamburin., loc. cit., num. 37; S. Antoninus, part. 2 Histor., tit. 25, cap. 22, et alii.

* De istius congregationis origine, vicibus exituque diligentissime agitur in opere tribus in quarto, ut vocant, voluminibus comprehenso, cui titulus: *Vetera Humiliatorum monumenta adnotationibus ac dissertationibus prodromis illustrata, auctore Hieronymo Tiraboschio Soc. Iesu in Braidensi universitate rethoricae professore. Mediolani 1766.* *

- 37 *S. Pauli primi eremitaie congr.* ab Eusebio Strigoniensi, in monasterio S. Iacobi Patachii in regno Hungariae, fundata est anno Domini 1215. Huic congregationi, quia Paulus Vespriensis Episcopus quaedam S. Pauli primi Eremitae indixit servanda praecepta, cum praescripto tamen S. Benedicti, Regula S. Pauli primi Eremitae nuncupata est. Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, lib. 1, cap. 71, citans Trithemium, Tamburin., loc. cit., n. 38.

* Hunc ordinem monasticum declaravit, eiusque priori generali tribuit, ut exercere posset pontificalia, atque uti habitu praelatio, quo utuntur singuli generales aliorum monasticorum ordinum, etiam Romae, Clemens XIV, const. *Romanus Pontifex*, die 13 Iulii 1770. *

- 38 *Silvestrina congr.* instituta est a S. Silvestro Guzzolino nobili Auximensi, monacho Benedictino, anno 1231, ab eius nomine *Silvestrina* appellata et confirmata fuit ab Innocentio IV, const. 6 incip. *Religiosam vitam*; Barb., loc. cit., n. 67; Tamburin., loc. cit., n. 59;

S. Antonin., part. 2 Histor., tit. 15, c. 23, § 2, et alii.

Vallumbrosellae congr. in Gallia excitata 39 est in Gallia a S. Ludovico rege ob eximiam eius devotionem in S. Ioannem Gualbertum, in cuius honorem construxit magnificum monasterium pope Lutetiam Parisiorum, eidemque alias univit abbatias in quibus institutum monachorum S. Benedicti una cum Vallumbrosanis constitutionibus observatur. Blasius Milanensis, generalis Vallis Umbrosae, in tract. de Miraculis et reliquiis S. Ioannis Gualberti; Eudoxius Locatellus, lib. 2 Vitae S. Ioannis Gualberti, c. 27; Tamburin., l. c., n. 40, et alii.

Vallis Caulium congregatio, sic dicta gallice 40 a *Val des Chous*, prope Divionem urbem Galliae in ducatu Burgundiae, instituta fuit a Viardo quodam monacho Benedictino, anno 1240, sub Gregor. IX, a quo fertur confirmatam fuisse. Tamburin., loc. cit., n. 41; Barbosa, loc. cit., num. 68; Miraeus, de Statu Eccles. catholic., l. 1, c. 4; Claud. Robert., in Gallia christian., tit. de Abbat., litt. V, et alii.

S. Nicolai de Arenis congr. in Sicilia, apud 41 Catanam civitatem, incepit circa annum 1300, et deinde anno 1506, cum quinque aliis monasteriis unita est congregationi Casinensi. Wion., part. 2 Ligni vitae, c. 11; Tamburin., loc. cit., n. 47.

Caelestina congreg. fundata est a S. Petro 42 Morono, monacho Benedictino (dictus est Moronus a monte Morono regni Neapolitani, quem religiosus incoluit), anno Domini 1274. *Caelestinorum* autem nomen sortita est, quia eius fundator S. Petrus, Summus Pontifex electus, Coelestinus V vocari voluit; et licet ipse pontificatus honorem dimiserit, eius tamen congregatio cum honorifico Coelestinorum nomine remansit. S. Coelestinus V, const. 1 incip. *Etsi cunctos*, et eandem congregationem confirmavit, et sub protectione Sanctae Sedis Apostolicae recepit Benedictus XI, const. incip. *Religiosam vitam*; Barbosa, loc. cit., n. 69; Tamburin., loc. cit., n. 43; Miranda, in Manual. praelator., tom. 1, qu. 4, art. 2; Morigia, de Origin. relig., lib. 1, cap. 36; Marulus, in Ocean. religion., lib. 4, pag. 309, et alii.

Vallis Scholarium congregatio Galliae in 43 Campania instituta est circa annum 1201 a quatuor Lutetianis theologiae professoribus, nempe Gulielmo, Richardo, Everardo et Manasse, in abdita Valle Campaniae Belgicae, versus Lingones, quam Lingonensium Episcopus an. 1213, et Honorius III, Summus Pontifex, Nonis Martii 1218 approbarunt et confirmarunt. Haec congregatio Regulam Benedicti profitebatur, ut tradit Wion., part. 1 Ligni vitae, cap. 71, quamvis modo ex Renat. Choppin., lib. 2 Monastic., litt. 1, n. 61, Regulam S. Augustini sequatur; Tamburin., loc. cit., num. 44, et alii apud ipsum.

- 44 *Olivetana congr.*, sic dicta a monte Olivarum in comitatu Ilcinensi, olim dioecesis Aretinae, nunc vero dioecesis Pientinae¹ non longe a Senis, ubi primum eius monasterium est erectum, et dicitur mons Olivetus maior, instituta fuit a tribus nobilibus Senensibus, B. Bernardo Ptolomaeo philosophiae professore, Ambrosio Piccolomineo, et Patritio de Patritiis, an. 1319, sub pontificatu Ioannis XXII qui eam approbavit const. 1 incip. *Cum a nobis*. Marulus, in Oceano relig., lib. 1, c. 37; Tamburin., loc. cit., n. 45; Barbosa, loc. cit., n. 91, et alii.
- 45 *Benedictina congreg. Nigrorum in Anglia* sub anno 1335 verae et propriae congregationis formam sumpsit, cum antea sub latiori quodam instituto, quod nec communitatem, nec certa praecepta continebat, vigeret, et crederetur fuisse excitata per Episcopos illos sanctos Augustinum, Dunstanum et Lanfrancum in Anglia tunc temporis sanctitate insignes. Raynerus, lib. de apost. S. Bened. in Anglia, sect. 2, § 3, pag. 211 et seq.; Tambur., loc. cit., n. 46.
- 46 *S. Burgae Viduae, sive Birgittae congreg.* instituta est in Anglia anno 1340, a praedicta S. Burga sive Birgitta Vidua, quae congregatio in paucis monasteriis dilatata est, et tempore ruinae et vastationis divini cultus sub Henrico VIII extincta est. Trithemius, lib. 1, de vir. illustr. ordin. S. Bened., c. 3; Arnold. Wion., part. 1 Ligni vitae, cap. 11; Tamb., loc. cit., n. 47.
- 47 *Cisterciensis congreg. in regnis Castellae* instituta est anno 1425, a P. Martino de Vargas, nato in regno Castellae in civitate Xeres de la Fontera, auctoritate Martini V, constit. incip. *Pia supplicum vota*. Tambur., loc. cit., num. 48; Chrysostom. Henric., in Menologio Cisterciens., part. 2, ubi de Privileg., pag. 245 et seq.
- 48 *Genuensis congr.*, quae et S. Hieronymi de Silvaria a quibusdam nuncupatur, instituta est in Liguria, anno 1415, et postea unita fuit congregationi Casinensi, ut reticito eius fundatore, refert Tamburin., loc. cit., n. 48; Arnold. Wion., part. 1 Ligni vitae, c. 11.
- 49 *Bursfeldensis congreg. in Germania* suum sumpsit initium, et nomen a quodam monasterio exstructo in oppido, quod *Bursfeldia* dicitur, dioecesis Moguntinae, eo fere tempore, quo Constantiense concilium terminabatur. Trithemius, lib. 1, de vir. illustr. ord. S. Benedicti, c. 12; Tamburin., loc. cit., n. 49; Barbosa, loc. cit., n. 40.
- 50 *Sagiensis congr.*, sub Regula S. Benedicti cum magna observantia floruit anno 1454. Carolus Fernandez, lib. de Observant. regul. S. Benedicti ad Sagien. monachos directo; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, cap. 11; Tamb., loc. cit., n. 51, ubi fatetur se non reperisse, quo loco aut quo institutore incepit.
- Sancti Bernardi congregatio Cisterciensis in Italia* instituta est circa annum 1497, instante Mediolanensium duce Ludovico Maria Sfortia, ut clare constat ex bulla erectionis Alexandri VI, incip. *Plantatus*; Chysost. Henriquez, de Privileg. Cisterciens., pag. 393 et seq.; Tambur., loc. cit., n. 52.
- Casalis S. Benedicti congregatio* inceptit, seu potius reformata fuit circa annum 1494, in Gallia, ut habetur in const. Leonis X, incip. *Sacrosanctae*, et nomen desumpsit a monasterio in eo pago fundato. Barb., loc. cit., n. 13.
- S. Iustinae de Padua congregatio Casinensis*, sic dicta a primo eius monasterio, et totius familiae capite, Patavii sub patrocinio S. Iustinae virginis et martyris eiusdem urbis alumnae erecto, instituta fuit anno 1410 a F. Ludovico Baldo Benedictino ordinis Cluniacensis, ut scribit Barbosa, loc. cit., n. 74, seu, ut verius scribit Tamburin., loc. cit., n. 54, a D. Ludovico Barbo patritio Veneto, et canonico Sancti Georgii de Alga. Desiit autem haec congr. appellari S. Iustinae, anno 1503, quo illi unitum est monasterium Casinense, eo pacto, ut Casinensis in posterum vocaretur ob reverentiam archicoenobii Montis Casini, ut habetur ex constit. Iulii II, incip. *Super cathedram*, ibi: *Nec non congregationem ipsam propter nomen et dignitatem monasterii huiusmodi, quod aliorum monasteriorum dicti ordinis caput est, ut praefertur, de caetero Casinensem, alias S. Iustinae, nuncupari debere*. Tambur., loc. cit., n. 54; Barbosa, loc. cit., num. 74; Marulus, in Oceano relig., lib. 1, pag. 84; Morigia, de Origin. relig., lib. 1, cap. 44, et prae caeteris D. Iacobus Cavaci, in sua Historia Coenobii Sanctae Iustinae eloquentissime conscripta.
- S. Michaelis de Murano congregatio* eremitarum instituta ante tempora Leonis X, ac in multis monasteriis, in quibus vita eremitica sub Regula S. Benedicti et institutis S. Romualdi abbatis propagata est. Deinde vero a praedicto Leone X redacta fuit haec congregatio, et unita congregationi eremi Camaldulensis, cui univit etiam eremitas Montis Coronae, ut patet ex eius constitut. 2 incip. *Etsi a summo*. Ast tamen Paulus III, const. 1 incip. *Rationi*, eremitas Montis Coronae a Camaldulensibus separavit, et distinctam congregationem constituit. Barbosa, loc. cit., n. 46; Tamburin., loc. cit., n. 55, et alii.
- Montis Coronae congregatio*, alias Grotana, congregatio, instituta fuit circa annum 1520 a Paulo Iustiniano patritio Veneto et monacho Camaldulensi. Barbosa, loc. cit., n. 46; Tam-

¹ Ecclesias Clusinam et Pientinam simul iunxit Clemens XIV, ut narratur in Append. adiecta vitis Pontificum Romanorum ab Antonio Sandinio descriptis in Clem. XIV, pag. 737, not. 13.

- burin., loc. cit., num. 56; Arnold. Wion., part. 1 Ligni vitae, cap. 30, et alii.
- 56 *Congr. eremitarum Camaldulensium*, quamvis prius esset eadem cum congregatione coenobitarum, modo tamen est distincta congregatio, eamque ab illa separavit Paulus III, constitut. 1 incip. *Rationi congruit*. Tamburin., loc. cit., n. 57; Barbosa, loc. cit., num. 40; Franciscus Petrarcha, de Vita solitaria, tract. 3, lib. 1, c. 16, et alii.
- 57 *Vallisoletana congr. S. Benedicti de Observantia*, sic dicta a monasterio totius congregationis capite, constructo in civitate Vallisoleti, fundata fuit anno 1520, a Ioanne monacho Benedictino, sub Regula S. Benedicti et constitutionibus Casinensium, alias S. Iustinae, additis tamen aliquibus particularibus. Tambur., loc. cit., n. 57; Barbosa, loc. cit., num. 42, et alii.
- 58 *Lusitana congr. S. Benedicti*, in regno Portugalliae, in provincia Interamensi, non longe a civitate Brachara, incepit in monasterio S. Martini de Tibaes, circa annum 1549. Haec congregatio habet sub se ultra viginti monasteria virorum et monialium plura. Tamburin., loc. cit., num. 58, ubi dicit se non reperisse huius congregationis auctorem. Barbosa, loc. cit., n. 43, et alii.
- 59 *Ulyssiponensis congr. S. Benedicti*, sic dicta a nobili et magnifico monasterio in Ulyssiponensi civitate exstructo, fundata fuit an. 1549 a D. Iacobo de Murtia ordinis S. Hieronymi, et S. Nicolai in Portugallia abbate commendatario. Tambur., loc. cit., num. 59; Arnold. Wion., part. 2 Ligni vitae, cap. 11, in fine, et alii.
- 60 *Melidensis congr. S. Benedicti*, sic dicta a Melide insula iuxta Ragusium in Dalmatia, saltem quoad novam reformationem, surrexit circa annum 1560, ope et industria D. Chrysostomi Casinensis monachi, Archiepiscopi postea Ragusini. Arnold. Wion., loc. cit., p. 609; Tamburin., loc. cit., n. 60.
- 61 *Fulliensis B. Mariae Virginis congregatio*, sic dicta a monasterio suo principali in regno Galliae apud Tolosam, in quo B. Virginis imago inter folia depicta cernitur, fundata fuit a D. Ioanne Bererio, eius abbatae prius commendatario, anno 1583, et confirmata fuit a Sixto V, const. incip. *Religiosos viros*. Barb., loc. cit., n. 65; Tamburin., loc. cit., n. 61, et alii.
- 62 *Cisterciensis congregatio* in Aragoniae, Navarrae, Valentiae, Catalauniae et Maioricae regnis, excitata fuit circa annum 1616, promovere Philippo III, Hispaniarum rege catholico, et Paulo V Pontifice approbante, ut patet ex eius constitutione, incip. *Pastoralis officii*. Chrysostom. Henriquez, de Privileg. Cisterciens., pag. 447; Tamburin., loc. cit., n. 62.
- 63 *Cisterciensis congregatio Romana*, circa annum 1623, propriam formam ab aliis Cisterciensium congregationibus distinctam habere coepit industria D. Vespasiani de Angelis, primi eiusdem congregationis praesidis generalis, et ope eminentissimi Card. Ubaldini comproptectoris, ut patet ex const. Gregorii XV, incip. *Sacrosancti Apostolatus*, et ex litteris dicti Cardinalis Ubaldini relat. a Tamburin., loc. cit., num. 63.
- Fulliensis congr. Reformatorum S. Bernardi* 64 in Italia particulare hoc nomen sortita est; et ab illa Galliae separata, approbata est anno 1630, ab Urbano VIII, ut apparet ex eius const. incip. *Ad celeres*, relata a Tamburin., loc. cit., n. 64.
- Congregatio Cisterciensis B. Mariae Virginis Calabriae et Lucaniae* excitata est circa ann. 1633, a D. Emmanuele de Pelusio vigore bullae Urbani VIII, incip. *Sacrosancti Apostolatus*, relat. a Tamburin., loc. cit., n. 65.
- Scotorum congregatio* sub Regula S. Benedicti, a quo fundatore, et quo tempore fuerit instituta, ignoratur, ut ex Alexandro de Roma, lib. de feroc. Scotorum, c. 12, refert Tamburin., loc. cit., n. 66, et de ipsa scribunt Trithemius, lib. 1, de vir. illustr. ord. S. Benedicti, c. 3; et Arnold. Wion., part. 1 Ligni vitae, l. 1., n. 11.
- Sclavorum congr.* sub Regula S. Benedicti, 67 a quo fundatore, et quo tempore et loco fuerit instituta, penitus ignoratur, ut fatetur Tamburin., loc. cit., n. 67, et de ea scribunt Trithem., lib. 1, cit. c. 3; Arnold. Wion., cit. cap. 11.
- Sub Regula S. Benedicti militarunt, et ad 68 huc varii militantes ordines Militares seu Equestres, et in primis militavit celebris *Templariorum equitum ordo*, sic dictus a templo Hierosolymitano, prope quod eius Hospitale primum eorum domicilium est erectum, et institutus fuit circa annum 1118 a novem equitibus Gallis, quorum duo tantum a scriptoribus nominantur, nempe Hugo de Paganis, et Gaufridus a S. Audomaro; et ipsis equitibus data est Regula a S. Bernardo in concilio Trecaensi in Gallia celebrato anno 1127, nono post eorum institutionem, ad requisitionem Balduini regis Hierosolymorum, ut apparet ex eius Epistola ad d. Sanctum directa et relata a Tamb., loc. cit., n. 70. Talis autem ordo extinctus est in Concilio Viennensi in Delphinatu a Clemente V, const. 3 incip. *Ad providam*. Tamburin., loc. cit., n. 70; Marulus, in Ocean. relig., l. 3, p. 215; Franciscus Mennenius, de origin. ord. Milit., tit. *Templar. equit. ordo*, p. 34; Barbosa, loc. cit., n. 76 et seq., ubi ad rem vide ibi usque ad n. 79 inclusive. 69
- S. Salvatoris equitum ordo* institutus fuit in Aragonia sub Regula S. Benedicti, et institutis ac legibus Templariorum, ab Alphonso Navarrae et Aragoniae rege, circa annum 1118.

Franciscus Mennenius, lib. de origine ordin. Militar., tit. *Ordin. equitum S. Salvatoris*, p. 38; Tamburin., loc. cit., n. 71.

70 *Avisiensium sive de Avis equitum ordo*, sic dictus ab oppido *Avis* in tractu Transtagnano, triginta millia passuum ab Eborā distante, ubi primarium huius militiae domicilium adest, institutus est ab Alphonso Henriquez primo Lusitaniae rege, an. 1146; Barb., loc. cit., n. 80; Tamburin., loc. cit., n. 72; Franciscus Mennenius, cit. tit. *Ordo equitum de Avis*, pag. 71, et alii.

71 *Calatravae equitum ordo* sub auspiciis Sancti III, Castellae, et Ferdinandi legionis, et Galliciae regum, anno 1178 erectus est a S. Raymundo Titerii abbate, et Didaco Velasquio Alphonsi regis iam generoso milite, et est sic dictus a *Calatravae* oppido, ubi primum et praecipuum huius militiae domicilium est, et approbatus fuit ab Alexandro III, sub Regula Cisterciensium, const. 5 incip. *Benedictus*, et ab Innocentio III, const. incip. *Quoties*; Tamburin., loc. cit., num. 73; Barbosa, loc. cit., n. 81; Morigia, de Origin. relig., lib. 4, cap. 5; Marulus, in Ocean. relig., lib. 3, pag. 226, et alii.

72 *Gladiferorum equitum ordo* erectus est circa annum 1164, in Livoniae regnis a Maynardo Sigibergensi monacho Cisterciensi, et est sic dictus ab eius insignibus, qui sunt duo gladii forma crucis decussatim positae rubescentes. Chrysostomus Henriquez, in Menolog. Cisterciens. sub Kal. Iunii, p. 181; Franciscus Mennenius, lib. de origine ord. Militar., tit. *Gladiferorum ordo*, p. 39; Tamburin., loc. cit., num. 75. Hic ordo, teste Mennenio, loc. cit., confirmatus ab Innocentio III.

73 *Equitum S. Iuliani de Pereyro ordo*, sic dictus a S. Iuliani de Pereyro oppido, dioecesis Civitatensis, ubi primum et praecipuum habet domicilium, institutus fuit sub Regula S. Benedicti et institutis Cisterciensium anno 1170 sub auspiciis Ferdinandi II Castellae, Galliciae et Legionis regis, a nobilissimo equite Gomezio Fernando, et confirmatus fuit ab Alexandro III, const. incip. *Quoties*. Tamburin., loc. cit., n. 75; Bernard. de Britto, in Chronic. Cisterciens., tom. 1, lib. 5, cap. 3; Tapia, in Authent. *Ingressi ad sacrosanct. Eccles.*, verb. *Monasteria*, c. 42, et alii.

74 *Equitum Montis Gaudii ordo*, in regno Hierosolymitano, originem habuit circa an. 1180, quo anno sub Regula et constitutionibus Cisterciensium approbatus fuit ab Alexandro III, particulari diplomate, quod, teste Francisco Radesio Calatravae equite, asservatur in archivio Calatravensi. Chrysostomus Henriquez, in Menologio Cisterciens., pag. 38 et pag. 276; Tamburin., loc. cit., n. 76; Franciscus Mennenius, de origine ord. Militar., p. 38, et alii.

75 *Ordo equitum S. Georgii de Alfama*, sic di-

ctus ab Alfamia Arce in littore Maris Balearici, in principatu Catalauniae, dioecesis Dertusen. sita, apud quam erectus fuit sub Regula S. Benedicti et constitutionibus Cisterciens. an. 1201, a Petro II, Aragoniae rege; Tamburin., loc. cit., n. 87; Marulus, in Oceano relig., p. 229; Barbosa, loc. cit., n. 85.

Ordo equitum S. Michaelis seu de Ala, sic dictus, quia insigne, seu symbolum et tessera huius Militiae est Ala S. Michaelis purpurea intermicantibus radiis aureis supra sinistrum latus, institutus est ab Alfonso I, Lusitanorum rege, anno 1166, apud Alcobaciae coenobium Cisterciense in Lusitania, sub Regula S. Benedicti, et Institutis Cisterciensium. Bernard. de Britio, Chronic. Cisterciens., tom. 1, lib. 5, c. 18 et 19; Tamburin., loc. cit., num. 78; Barbosa, loc. cit., n. 82, et alii.

Alcantarae equitum ordo apud Hispanos institutus primum fuit in oppido *Pereyro* ad ripam Goae, sito, sub patrocinio S. Iuliani et Regula S. Benedicti cum constitutionibus Cisterciensium, a nobili quodam equite D. Suerio circa annum 1176 vel secundum alios, 1185. Deinde anno 1218, a Nuncio Fernandez S. Iuliani militum Magistro huius militiae domicilium translatum est ad Alcantaram in regno Castellae ad Tagi Fluminis ripam, locum dominantibus Martino Fernandez de Quintano duodecimo Calatravae magistro et equitibus eiusdem ordinis sub quibusdam conditionibus, quas ex Rades de Audrada refert Azorius, Institut. moral., part. 1, lib. 13, cap. 5, qu. 3, vers. *Sunt item milites Alcantarae*; unde ab Alcantara, suppresso priori nomine S. Iuliani, dicti sunt in posterum *Equites Alcantarenses*. Et hic ordo primo confirmatus fuit a Bened. XIII antipapa, quem ut verum Pontificem habebat Hispania. Et postea a Iulio II, const. 16 incip. *Romani*; Barbosa, loc. cit., n. 83; Tamburin., loc. cit., num. 79; Marulus, in Ocean. relig., lib. 4, cap. 6; Mennen., lib. de orig. milit. Equest., tit. *Alcantara*, pag. 45, et alii.

Montisfranci equitum sive equitum de Monfranc ordo surrexit sub Regula S. Benedicti, et constitutionibus Cisterciens. in regno Castellae circa annum 1221, et est sic dictus praecipua conventus Sede, quae fuit in Castro de Monfranc in ipso regno Castellae; Chrysost. Henriquez, in Menologio Cisterciens., p. 176; Tamburin., loc. cit., n. 81; Franciscus Mennenius, lib. de origin. ordin. Milit., pag. 48, et alii.

Truxillensium Equitum ordo, sic dictus a 79 civitate *Truxillo* in Hispania, in qua incepit anno 1227, cui Alphonsus rex, diplomate condito, Truxillum cum aliis oppidis et praediis ditissimis concessit. Chrysostom. Henriquez, in Menolog. Cisterciens., pag. 276; Tamburin., loc. cit., n. 82, et alii.

Montesiae equitum ordo, sic dictus a castro 80

Montesiae, ubi primum et praecipuum huius militiae domicilium erectum est, institutus est anno 1316, sub Regula S. Benedicti, et constitutionibus Cisterciens., a Iacobo II, Aragoniae et Valentiae rege, et confirmatus a Ioanne XXII, Summo Pontifice, per eius bullam datam Avenione iv Idus Iunii, Pontificatus sui anno primo, quae inserta est in principio constitutionum dicti ordinis impressarum Valentiae de anno 1573. Barbosa, loc. cit., n. 85; Tamburin., loc. cit., num. 33; Marulus, Ocean. relig., lib. 3; Morigia, de Origin. relig., lib. 4, cap. 4, et alii.

- 81 *Equitum Iesu Christi ordo* apud Lusitanos, sub Regula S. Benedicti et constitutionibus Cisterciens. sub Iesu Christi nomine et patrocinio institutus fuit a Dionysio Perioca Lusitaniae rege, S. Elisabethae reginae Marito, anno 1319, cui ordini bona omnia, quae in Lusitania et Algarbiorum regnis habebant Templarii, sunt applicata, ut vicinorum Saracenorum incursibus resisterent, ut apparet ex litteris Ioannis XXII, relatis a Tamburin., loc. cit., n. 84; Barbosa, loc. cit., n. 84; Marulus, in Oceano relig., lib. 3, pag. 126; Mennenius, lib. de origin. ordin. Milit., tit. *Equitum Christi ordo*, et alii.

- 82 *Equitum S. Stephani ordo* apud Florentinos institutus fuit anno 1560, sub Regula S. Benedicti, ac nomine S. Stephani Papae et martyris, a Cosmo I Mediceo, magno Etruriae duce, ad arcendos Mauros et Turcas, et piratas a Tyrrheno mari, et confirmatus fuit a Pio IV, const. incip. *His qui pro religionis propagatione*; Barbosa, loc. cit., n. 86; Tamburin., loc. cit., num. 85; Morigia, de Orig. relig., lib. 4, cap. 8, et alii.

- 83 *Equitum S. Mauritii ordo* apud Sabaudos institutus sub Regula S. Benedicti anno 1572, a duce Sabaudiae Emmanuele Philiberto, Emmanuelis regis Lusitaniae ex filia Catharina nepote ad Sabaudiam ab haereticis illaesam tutandam et conservandam, deinde totam Italiam, cuius ipsa est claustrum et munimentum, et

confirmatus fuit a Greg. XIII, const. 6 incip. *Christiani populi*. Auctus est ordo S. Mauritii ordine S. Lazari Hierosolymitani, quem ipsi univit Gregor. XIII, constit. incip. *Pro commissa*. Unde appellatur nunc ordo equitum S. Mauritii et S. Lazari; et ubi primum Tessera ordinis S. Lazari erat crux viridis, et ordinis S. Mauritii crux candida, in hac unione decretum est, equitem in posterum, pro insigni suae militiae, intra crucem viridem crucem candidam ponere debere, et communia utriusque militiae privilegia esse; Barbosa, loc. cit., n. 87; Tamburin., loc. cit., n. 86; Marulus, in Ocean. relig., lib. 3, p. 207; Morigia, de Origin. relig., lib. 4, cap. 7; Mennenius, loc. cit., tit. *Ordo equitum S. Mauritii*, pag. 24, et alii.

Ordo equitum S. Bernardi in Hispania sub 84 Regula S. Benedicti exstitit, et militavit usque ad tempora Petri regis Castellae, qui eum exstinxit. Chrysost. Henriquez, in Menologio Cisterciens. sub die 20 Augusti, pag. 270; Io. Mariana, in sua Historia de ordinibus S. Bernardi; Tamburin., loc. cit., num. 87. A quo tamen institutore initium sumpserit, non insinuatur.

ADDITIO NOVA.

* Quae in hoc articulo Lucius noster de or- 85 dinibus, qui S. Benedicti Regulam profitentur, ex Tamburino aliisque tradidit, exigenda sunt ad scriptores, quorum opera in nostris additionibus indicavimus, praesertim vero ad Annales ordinis S. Benedicti a Mabillonio quam diligentissime scriptos. Maximum quoque lumen istis afferent *Acta Sanctorum ordinis S. Benedicti in saeculorum classes distributa*; in quibus colligendis et adnotationibus illustrandis Lucas Acherius, Ioannes Mabillonius, ac Theodoricus Ruinartius ex S. Mauri congregatione monachi elaborarunt, Gallia Christiana, Italia sacra, aliaque eiusdem generis opera, quae hic commemorare, cum in eruditorum hominum manibus versentur, supervacaneum esset.

ARTICULUS V. Quoad quartam principaliorem Regulam, et militantes sub ipsa.

SUMMARYUM. 1. Quarta principalior Regula est S. Patris N. Francisci, Deo sibi revelante, et de verbo ad verbum dictante, ab eodem conscripta, ad num. 2. - 3. Religio Fratrum Minorum incepit anno 1208, et fuit confirmata solo vivae vocis oraculo ab Innocentio III, anno 1210, et iterum in Conc. Lateranensi anno 1215. Et deinde cum propria Regula confirmata fuit ab Honorio III, anno 1223, const. 5 incip. *Solet annuere*. - 4. Sub Seraphici P. N. S. Fr. Regula militant omnes illi Fratres Minores, qui dictam Regulam sine ulla dispensatione ad litteram observant, quorum alii vocantur *Observantes*, alii *Recollecti*, alii *Discalceati*, alii *Reformati*. - 5. Supradicti omnes Fratres Minores degunt sub obedientia unius eiusdemque generalis, serie non interrupta a S. P. N. Francisco in generalatu succedentis. - 6. Unde ipse solus utitur sigillo totius ordinis,

et se nominare potest, et nominat *generalem totius ordinis S. Francisci, seu Fratrum Minorum*. - 7. Sub obedientia praedicti ministri generalis totius ordinis degunt etiam variae provinciae Fratrum Discalceatorum tertii ordinis, insuper et Conceptionistae. - 8. Sub eadem S. P. N. Francisci Regula in sua primaeva puritate militant, eamque exactissime ad litteram observant PP. Cappuccini. - 9. Patres Cappuccini sunt veri Fratres Minores, et filii S. P. N. Francisci. - 10. Sub eadem Regula S. P. N. Francisci, non in suo rigore, et ad litteram, sed cum certis dispensationibus apostolicis militant PP. Conventuales. - 11. Ex iis prodierunt Patres, dicti Minores Conventuales reformati. - 12. Ipsi Minoribus Conventualibus reformatis unita fuere loca et bona Fratrum Minorum Discalceatorum per Italiam degentium. - 13. Sub S. P. N. Francisco militant etiam Moniales Clarissae a S. Clara sic dictae, quarum Regulam a S. P. N. Francisco institutam approbavit Innoc. IV et deinde moderarunt alii Pontifices. - 14. Item sub S. P. N. Francisco militat Tertius ordo de Poeni-

tentia ab ipso seraphico P. institutus sub propria Regula confirmata a Nicolao IV. — 15. Hic tertius ordo nedum floret in coniugatis et solutis utriusque sexus in propriis privatis domibus in saeculo degentibus; sed etiam in Fratribus et monialibus in communi intra claustra viventibus, et tria substantialia vota solemniter emittentibus, pro quibus Regulam reformavit et approbavit Leo X. — 16. Regularis hic tertius ordo habet generalem ad triennium. — 17. Ex iis tertiariis sunt alii Reformati, qui coeperunt in Gallia anno 1595. — 18. Ab ordine seu religione seraphici P. N. S. Francisci originem, seu progressum, vel dependentiam habuerunt varii alii ordines seu congregationes regulares, et signanter praeclarus ordo S. Francisci de Paula. — 19. Item congr. Monialium Immaculae Conceptionis. — 20. Item congr. Monialium Annuntiationis B. Mariae Virginis. — 21. Item congr. Monialium vulgo Cappuccinarum, et quare sic dictae? — 22. Item reformatio Carmelitarum Discalceatorum. — 23. Insuper ab ordine seu religione S. P. N. Francisci originem, seu progressum, vel dependentiam habuerunt variae aliae congr. regulares et saeculares utriusque sexus, et signanter congr. Demissasum, et alia hominum congr. dicta Sanctae Crucis. — 24. Item congr. Ursolarum. — 25. Item congr. B. Petri de Pisis. — 26. Item congreg. S. Hieronymi in Hispania. — 27. Item congr. S. Hieronymi de Fesulis. — 28. Secundum aliquos etiam S. Ignatius Loyola fundator praestantissimae Societatis Iesu fuit prius professus Tertii Ordinis S. P. N. Francisci. — 29. Item congr. S. Birgittae. — 30. Item congr. Dominarum oblatarum Turris speculorum in urbe. — 31. Item congr. Dominorum de Robando in civitate Massiliae. — 32. Item congr. S. Mariae Charitatis in Gallia. — 33. Item congr. Convertitarum in Gallia. — 34. Item congr. pauperum infirmarum. — 35. Item congr. monialium S. Io-

annis Hierosolymitani in Portugallia. — 36. Item celebre monasterium Convertitarum aedificatum Parisiis. — 37. Item Patres Carthusiani introducti fuerunt in civitatem Venetiarum opera nostri Sancti Bernardini de Senis. — 38. Item Hospitale Pietatis in eadem civitate Venetiarum. — 39. Item societas mortis in civitate Mantuae. — 40. Item Hospitale pro pauperibus infirmis in civitate Bononiae; societas seu confraternitas disciplinantium in civitatibus Perusiae, Fulginei, Spoleti, et alibi. — 41. Item societas seu confraternitas SS. Sacramenti. — 42. Item Hospitale in civitate Veronae. — 43. Item confraternitates disciplinantium, archiconfraternitas confalonis, archiconfraternitas sacrorum Stigmatum seraphici P. N. S. Francisci. — 44. Insuper Montes pietatis. — 45. Etiam ordines Militares et Equestres, vel promoti, vel dependentes sunt ab ordine S. P. N. Francisci, et in primis equestri O. S. Sepulcri. — 46. Affertur formula litterarum, quae ipsis novellis creatis equitibus S. Sepulcri a Patre nostro Guardiano Ierusalem in dies conceduntur. — 47. Assignantur privilegia equitum S. Sepulcri Ierusalem. — 48. Item equitum Militiae Iesu Christi ordo. — 49. Item equitum Ascensionis Iesu Christi ordo. — 50. Item Conceptionis S. Mariae Virginis equitum ordo. — 51. Ordo noster Seraphicus ex revelatione S. P. N. Francisci facta a Christo Domino in Monte Alverniae, usque in finem saeculorum in sua perfectione et puritate est duraturus, et a Deo conservandus. — 52. Affertur encomium ei datum a Gregor. IX. — 53. Affertur aliud ei datum a Nicolao III. — 54. Affertur aliud ei datum a Clemente V. — 55. Ad complementum affertur novissima constitutio Benedicti XIII, dirimens controversias de eius primatu et anterioritate, et confirmans aliam suam constitutionem incip. *Paternae Sedis*, editam ad favorem Minorum de Observantia pro suis tertiariis.

1 Quarta principalior Regula est S. P. N. Francisci, qui eam sibi immediate a Deo revelatam, et de verbo ad verbum sibi dictatam et traditam conscripsit, prout non tantum ipsemet S. Pater saepe est fassus, sed et plures Pontifices contestati sunt, inter quos Gregorius IX, in Regul. FF. Minor., c. 1, et Nicolaus III, arg. cap. *Exiit* 3 de Verbor. significat. in 6. Quod ipsum etiam ipsemet Christus revelavit S. Birgittae, lib. 7 Revelationum, cap. 29, his verbis: *Istius Francisci Regula, quam ipse incepit, non fuit dictata et composita ab ipsius humano intellectu et prudentia, sed a me secundum meam voluntatem: quodlibet eius verbum, quod in ea scriptum est, de Spiritu Sancto est.* Sic Waddingus ad annum 1223, n. 13; Dominicus de Gubernatis, in Orbe seraphico, to. 1, lib. 1, cap. 9; Reiffenstuel, lib. 3 Decr., tit. 31, n. 47, et alii. Unde contristatus aliquando Sanctus Pater Franciscus de aliquibus Regulae transgressionibus, quae iam suo tempore in ordine irrepserant, a Christo hanc habuit increpationem: *Cur tu pauper homuncio turbaris? An ego te super religionem meam pastorem sic constitui, ut me principalem patronum nescias? Hominem simplicem te constitui, ad hoc, ut quae in te fecero, non humanae industriae, sed supernae gratiae ascribantur, et quantiscunque fuerit impulsibus pauperula haec concussa religio, semper salva meo munere manebit.* Waddingus, Gubernat., Reiffenstuel, loc. cit., ac in chronico Ordinis.

Clarius adhuc et evidentius, plurimisque audientibus expresse revelavit Christus Regulam, et religionem S. Francisci immediate a se fuisse institutam: dum fratre Elia generali, inito cum aliis consilio, relaxationem Regulae petente, ac contra nimium rigorem protestante in monte Raynerio ad Christum clara voce, fratre Elia, et aliis praesentibus, dixit Franciscus: *Domine, nonne dixi, hos mihi non credituros?* Ad haec enim verba illico in nube lucida apparens Christus, spectantibus et audientibus omnibus contra Regulae rigorem cum Elia generali conque- rentibus, sensibili et clara voce ita respondit: *Homuncio, quid turbaris, quasi tuum hoc opus esset? Tunc legislator? Tunc huius vitae praeceptor? Nonne hae tabulae a me formatae? Tu duntaxat tenue huius operis instrumentum, et calamus scribentis. Novi ergo quid dictaverim. Novi quid velim praecipere, vires humanae mihi compertae; scio quid possunt, et quid ego valeo, et volo praestare subsidium. Volo proinde, ut Regula haec observetur ad litteram, sine glossa, sine glossa, sine glossa.* Quibus dictis, conversus ad congregatos Franciscus dixit: *Audistis? audistis?* Elias vero, ac caeteri coelesti voce quidem territi, a proposito tamen suo necdum penitus desistentes rogare coeperunt, ut eisdem, instar aliarum religionum, saltem in communi aliquid possidere liceret: ad quae Christus a S. Francisco interpellatus, de- nuo voce clara et sensibili, omnibus audientibus respondit: *Ego pars et haereditas eorum*

ero, *quandiu curaverint, ut hanc Regulam observent, et quo maior erit eorum numerus, eo maior, in eos mea videbitur providentia.* Quod sane divinum promissum mirabiliter adimpleri continua experientia in omnibus quatuor mundi partibus clare cernitur cum, non obstante, quod religio S. Francisci adeo creverit, ut teste Ludovico Granatensi, concil. 2, de S. P. Francisco, numerus provinciarum, monasteriorum et fratrū superet omnes religiones et ordines simul sumptos, quod idem Hieronymus Plati S. I., lib. 2, c. 22 et 24, de Propagand. relig., et alii testantur, veritate in facto testimonium perhibente. Hactenus Reiffenstuel, loc. cit., n. 48.

- 3 Incepit autem religio seraphici P. N. S. Francisci, quam Fratrum Minorum appellari voluit, anno 1208, Pontifice Innocentio III, qui eandem solo tamen vivae vocis oraculo confirmavit anno 1215. At quia ab ipso Innocentio III non fuerat scriptis tradita bulla dictae confirmationis, eandem scriptis confirmavit an. 1223, eius successor Honorius III, constit. 5 incip. *Solet annuere.*

- 4 Sub seraphici P. N. S. Francisci religione, eiusque sanctissima divinitus accepta; et sibi immediate a Christo dictata Regula militant omnes illi Fratres Minores Franciscani, qui dictam Regulam, sine ulla dispensatione ad litteram observant, quorum alii vocantur *Observantes*, scilicet Regulam, desumpto nomine ab observantia Regulae in suamet puritate. Alii, ut in Gallia et Belgio, vocantur *Recollecti*. Alii, ut in Hispania, et partim in Italia, vocantur *Discalceati*. Alii, ut in Italia et Germania, vocantur *Reformati*.

- 5 Supradicti omnes Franciscani, seu Fratres Minores regularis et strictae Observantiae degunt sub obedientia unius eiusdemque generalis, serie non interrupta a S. P. N. Francisco in generalatu succedentis, ut declaravit Leo X, const. 26 incip. *Licet alias*. Unde solus ipse utitur sigillo totius ordinis, et solus ipse nominare potest, et nominat *Generalem totius ordinis S. Francisci, seu Fratrum Minorum*, ut statuit Leo X, const. incip. *Ite et vos in vineam meam*, et expresse definivit de mente sanctissimi Sac. Rit. Congr. in controversia super hoc mota anno 1625, quae duravit usque ad annum 1631 et resoluta fuit ut infra:

- 6 « Cum procurator generalis Fratrum Minorum conventualium S. Francisci sex abhinc annis aegre ferret, ministrum generalem de Observantia in praeteritum usum fuisse, et in praesentiarum uti titulo et sigillo cum inscriptione ministri generalis totius ordinis FF. Minorum, recursum habuit ad Sanctissimum, supplicans mandari reformati huiusmodi titulum tanquam non legitime dicto ministro generali de Observantia competentem, et supplicatione per Sanctissimum ad hanc Sac. Rituū Congr.

remissa, eadem Sacra Congreg. discussionem huius negotii ad referendum usque de an. 1625 commisit eminentissimo et reverendiss. domino Card. Muti, coram quo, formato dubio, de consensu ambarum partium: an titulus ministri generalis totius ordinis FF. Minorum, quo insignitur minister generalis Observantium, sit reformandus? Utraque parte saepe saepius in facto et iure desuper informante et audita, ad relationem eiusdem eminentiss. Cardin. Muti causa acerrime in plena congregatione discussa. Sacra Rituū Congregatio respondit, nihil innovandum, et ministrum generalem de Observantia legitime usum fuisse, et uti posse titulo et sigillo cum inscriptione ministri generalis totius ordinis FF. Minorum, et ita servari mandavit. Romae, 22 Martii 1631.

» C. Episc. Portuen. Car. Prus ».

In Regesto huius Congr. fol. 47. Vide verb. *Sigillum*, n. 23 et 24, ubi expressius, ad rem.

Hinc est, quod inter generales ordinis Minorum S. Francisci solus generalis ordinis Minorum de Observantia, una cum generalibus aliarum religionum assistit cappellae sanctissimi D. N. Papae: ideo non immerito utitur titulo ministri generalis totius ordinis. Vide d. verb. *Sigillum*, n. 23 et 24.

Sub obedientia praedicti ministri generalis totius ordinis degunt etiam variae provinciae Fratrum Discalceatorum tertii ordinis. Insuper et Conceptionistae novissime florentes praesertim in regno Poloniae, ut notat P. Petrus Antonius a Venetiis, in *Viridario Seraphico*, to. 1, part. 1, cap. 15 in fine.

Sub eadem S. P. N. Francisci Regula in sua primaeva puritate militant, eamque exactissime ad litteram observant PP. Cappuccini, quorum congregationem confirmavit Clemens VII, constitut. 21 incip. *Religionis zelum*. Et deinde Paulus III, constit. 11 incip. *Exponi*, statuit quod SS. Cappuccinorum nomen et habitum, aliumque similem nulli usurpare liceat. Quod et confirmavit Gregor. XIV, const. 11 incip. *Beati Francisci*, et Gregorius XV, const. 15 incip. *Ex iniunct*. Patres Cappuccini sunt veri Fratres Minores, filii S. P. N. Francisci, trahuntque originem vere ex linea non intermissa dicti S. P. N. Francisci; Urban. VIII, const. 68 incip. *Salvatoris*.

Sub eadem Regula P. N. Francisci, non in suo rigore, et ad litteram, sed cum certis dispensationibus apostolicis militant PP. Conventuales, qui, sicuti alii regulares, bona immobilia et dominium in communi habere possunt, praesertim post acceptatum ab eis Indultum Conc. Trid., sess. 25, de Regularibus, cap. 3. Non autem ex Indulto ipsis praetenso concesso ab Innoc. IV, anno 1244 seu 1247, xiv Kal. Septembris, const. incip. *Quando studiosius*, ut varii falso censuere, et etiam in prima nostra editione *hoc ipso in loco* fuit inadvertenter

traditum; nam duobus primis saeculis Franciscanis nullum privilegium, nulla dispensatio, nulla fuit habita concessio apostolica, quibus redderetur licitus Fratribus Minoribus usus reddituum, possessionum aut bonorum immobilium. Sicque ante annum 1430 fuit illius semper illicitus. Et prima ad id dispensatio fuit ipsis provisionaliter concessa a Martino V, dicto anno 1430 die 23 Augusti, const. incip. *Ad statum ordinis Minorum*. Et prima concessio succedendi in bonis temporalibus haereditariis, ac si essent in saeculo fuit eis facta a Sixto IV, anno 1472, pridie Kalendas Martii const. incip. *Dum fructus uberes*; et non ex tam decantata const. Clementis IV, incip. *Obtentu divini nominis*, edita 11 Idus Febr. 1265; quae directa fuit tantummodo magistro generali et fratribus ordinis Praedicatorum; sine ulla mentione ministri generalis, et fratrum ordinis Minorum, ut clare constat ex ipsa authentice extracta ex secreto archivio Vaticani, die 3 Iunii 1727, per D. Iacobum Antonium de Pretis praefati archivii custodiae praefectum, prout fideliter refertur in fine epistolae quartae Boni amici ad Filaletem Adiaforum impress. Lucae per Sebastianum Dominicum Cappuri 1727, et in Apologia pro ordine Fratrum Minorum, tom. 1, lib. 4, cap. 4, § 1, novissime anno 1748 impress. Lucae apud Philippum Maria Benedini. Quae constitutio fuit specificè confirmata, et de verbo ad verbum relata a Nicolao IV, const. incip. *Cum olim*; et a Martino V, const. incip. *Dudum* cum solo praedicto titulo. Hinc, praevio recessu a traditis loco supra citato, sistendum omnimode edico in hic expositis, et nullimode recedendum a laudata eruditissima Apologia pro ordine Fratrum Minorum in tribus tomis ordinatissime distributa, ubi abunde, solide et inconcusse omnia ad evidentiam pro nostratibus de Observantia demonstrantur ac comprobantur.

* In Clementis XIV vita adiecta, part. 2 Vitarum Rom. Pont., opera et studio Antonii Sandinii, edit. Patavinae 1775, pag. 737. *Monachos Coelestinos in Gallia et congregationem canonicorum Regularium S. Rufi, petente rege, absolvit. Ibidem minores, observantes dictos, ut etiam in Sabaudia, revocavit ad ordinem Conventualium, quos cum Romae ad S. Petrum, tum Laureti poenitentiariorum constituit.* *

- 11 Ex iis prodierunt Patres dicti Minores Conventuales reformati, quos approbavit, et privilegiis ac gratiis conventualium non reformatorum frui voluit Sixtus V, const. 68 incip. *Apostolici*. Et ipsis Minoribus Conventualibus reformatis univit loca et bona Fratrum Minorum Discalceatorum per Italiam degentium, et ad eos transire indulsit Sixtus V, const. 69 incip. *Cum sicuti*.

- 13 Sub S. P. N. Francisco militant etiam moniales Clarissae a S. Clara sic dictae, ut statuit

Urban. IV, const. 7 incip. *Beata*, quarum Regulam a S. P. N. Francisco institutam an. 1212, approbavit Innocentius IV, const. 11 incip. *Solet annuere*; quae postea, spectata feminarum imbecillitate, moderata fuit a variis Summis Pontificibus, et signanter ab Urbano IV, const. 7 incip. *Beata*, Eugenio IV, const. 28 incip. *Ordini*, Leone X, const. 6 incip. *Cum sicut*, Pio IV, const. 103 incip. *Sedis*.

Item sub S. P. N. Francisco militat tertius ¹⁴ ordo de Poenitentia ab ipso seraphico Patre institutus anno 1221 sub propria Regula, quam confirmavit Nicolaus IV, const. 2 incip. *Supra montem*. Hic ordo autem vocatur *Tertius* respectu duorum prius a seraphico S. P. N. Francisco institutorum, scilicet Fratrum Minorum et Pauperum Monialium; tres enim ordines ipse instituit, ut patet ex supra citatis et aliis pontificiis constitutionibus. Unde Ecclesia Seraphica in tertia antiphona ad laudes officii ipsius S. P. N. Francisci sub die 4 Octobris sic canit: *Tres ordines hic ordinat. Primumque Fratrum nominat Minorum, pauperumque fit dominarum medius. Sed poenitentium tertius sexum capit utrumque*. Eumque de poenitentia nuncupavit, quia fortassis, ut placet divo Bonaventurae, sicut poenitentia est via communis ad coelum, sic ordo iste cuiuscunque status et sexus, viros et feminas, clericos et laicos, solutos et ligatos seu coniugatos amplectitur, neminem excludit, omnesque hunc ordinem ingredi, illumque profiteri possunt. * Consulat opusculum hoc titulo impressum: *Dissertationes critico-historicae, in quarum una seraphicus patriarcha Franciscus tertii ordinis institutor, in altera Indulgentiae Portiunculae veritas asseritur, vindicatur, auctore F. Flaminio Annibali de Latera ordinis Minorum; Romae 1784, ex typographia Archangeli Casaletti.* *

Hic tertius ordo a seraphico P. N. S. Francisco ¹⁵ institutus, nedum sanctitate floruit, et adhuc in dies floret in coniugatis et solutis utriusque sexus in propriis privatis domibus in saeculo degentibus; sed etiam in fratribus et monialibus in communi intra claustra viventibus, et tria substantialia vota solemniter emittentibus, pro quibus Regulam reformavit et approbavit Leo X, const. 42 incip. *Inter caetera*.

Regularis hic tertius ordo habet ¹⁶ generalem ad triennium, quem licet S. Pius V, const. 53 incip. *Ea est*, extinxerit, ac universos fratres et sorores tertii ordinis praedicti sub gubernio generalis et provincialium ministrorum ordinis S. P. N. Francisci de Observantia constituerit; Sixtus tamen V, const. 20 incip. *Romani Pontificis*, ad pristinum usum creandi generalem per triennium, ordinem restituit: voluit tamen hunc generalem electum, intra duos menses a generali de Observantia confirmationem petere. Et postea quomodo hic ordo celebrare debeat

capitula, sive generalia, sive provincialia, statuit Clemens VIII, const. 33 incip. *Decet*.

17 Ex iis tertiariis sunt alii reformati, qui coeperunt in Gallia anno 1595, nam extincta fere memoria regularis Observantiae tertii ordinis ob haereticorum pravitatem, et bella civilia inibi quam maxime grassantia, Pater Vincen-
tius Mussart Parisiensis, praedicator regius, eximiae probitatis vir, una cum P. Francisco Mus-
sart germano suo, accitis etiam aliis religiosis ac piis viris praedicto anno reformationi huiusmodi auctoritate Clementis VIII ita strenue
operam dare incepit, ut usque ad haec tempora quam plura antiqua coenobia restauraverit, ac nova erexerit in diversis Galliae provin-
ciis: nec non in Burgundia, Lotharingia, et pluribus aliis locis; et isti tertiarii gaudent plurimis privilegiis sibi per diversos Summos Pon-
tifices concessis, et praecipue per Paulum V, const. incip. *Quae pro augenda*; Tamburin., loc. cit., qu. 6, num. 8; Barbosa, loc. cit., num. 178; Hieronym. Roderic., in Compend. qu aest. regular., resolut. 136, et late P. Petrus Antonius de Venetiis, in Viridario Seraphico, tom. 1, part. 1, cap. 13, et alii passim.

18 Ab ordine seu religione seraphici P. N. S. Francisci originem, seu progressum, vel dependentiam habuerunt varii alii ordines, seu congregationes regulares, uti, plurimis documentis adductis, refert P. Petrus Antonius de Venetiis, in Viridario Seraphic., to. 1, part. 1, cap. 18, et signanter praeclarus ordo S. Francisci de Paula nati intercessionem Seraphici P. N. S. Francisci, cuius et habitum induit, et Novitius exstitit¹. Dictus auctor, loc. cit., cap. 14.

19 Item congregatio monialium Immaculatae Conceptionis instituta a B. Beatrice de Silva, in qua congregatione, sub directione Fratrum Minorum de observantia, floruit venerabilis et celeberrima soror Maria de Agreda; idem, loc. cit., cap. 15. Item congregatio monialium Annuntiationis B. Mariae Virginis instituta B. Ioanna Valesia Galliae regina, sub Regula composita a P. Nicolao Gilberti nostri ordinis Franciscani. Idem, loc. cit., cap. 16.

21 Item congregatio monialium, vulgo Cappuccinarum, instituta est a V. Maria Longa Neapolitana, sub Regula nostri tertii ordinis, quae deinde sub gubernio Cappuccinorum (unde dictae sunt Cappuccinae) a tertia Regula transierunt ad primam S. Clarae. Idem, loc. cit., cap. 17. Item reformatio Carmelitarum Discalceatarum promota a nostro S. Petro de Alcantara, totam assistentiam et curam, et directionem ad id S. Theresiae praestante. Idem, loc. cit., cap. 18.

23 Insuper ab ordine seu religione S. P. N. Francisci originem, seu progressum, vel depen-

dentiam habuerunt variae aliae congregationes regulares et saeculares, utriusque sexus, uti, documentis adductis, refert dictus P. Petrus Antonius de Venetiis, loc. cit., cap. 19. Et signanter congregatio Dimissarum instituta a venerabili P. Antonio Pagano nostri ordinis de Observantia, in civitate Vicentiae; et alia hominum congregatio dicta Sanctae Crucis ab eodem Ven. Patre Antonio fundata. Item con-
gregatio Ursularum fundata a Beata Angela de Desenzano, oppido intra Veronam et Brixiam, religiosa professa tertii ordinis S. P. N. Francisci, approbata a Gregorio XIII, an. 1572, die 24 Novembris. Pro qua congregatione P. Franciscus noster Gonzaga, minister generalis totius ordinis, et deinde Episcopus Mantuanus, varias compilavit constitutiones, sub quibus adhuc vivunt cum Regula ab ipsa B. Angela compilata, et a Paulo V approbata; idem, cit. cap. 19. Item congregatio B. Petri de Pisis
fundata ab ipso B. Petro de Pisis, et F. Angelo a Corsica, ambobus professis Tertii Ordinis S. P. N. Francisci; idem, cit. cap. 19. Item congregatio S. Hieronymi in Hispania
fundata a B. Stopa, dicto etiam Tomasuccio, professo nostri Tertii Ordinis; idem, cit. cap. 19. Item congregatio S. Hieronymi de Fe-
sulis fundata a Carolo sacerdote comite Montis Granelli, una cum Gualterio Marsio, ambobus professis nostri tertii ordinis. Idem, cit. cap. 19. Ubi insuper addit non deesse au-
ctores, qui referant S. Ignatium Loyolam, fundatorem praestantissimae Societatis Iesu, fuisse prius professum tertii ordinis S. P. N. Francisci, uti inter alios testatur Franciscus Bordonus a Parma, qui fuit generalis tertii ordinis anno 1654, in Historia eiusdem tertii ordinis impressa Parmae anno 1658, apud Mari-
um Vignolam, ubi sic scribit: *Nonnulli etiam asserunt, S. Ignatium fundatorem sapientissimae Societatis Iesu fuisse tertii ordinis Sancti Francisci ex prima institutione, eo quod in eius vita et bulla canonizationis extensa ab Urbano VIII, § 13, scribitur: Aspera talari tunica indutus, fune praecinctus, nudo capite, baculum manu gestans, etc. Tertii ordinis Franciscani potissimum exteriori signo demonstratur per funis praecinctionem, ut notum est; habuit etiam Franciscanum, etc.* Haec ille, alia ad rem subdens.

* Verum ex S. Ignatii Vita a Ioanne Petro Maffeo aliisque descripta, Sanctum hunc Sancti Francisci ordini nunquam nomen dedisse liquet. Vide Bollandianos in Comment. praev. ad vitam S. Ignatii, § 4, n. 41. *

Item congregatio S. Birgittae, principissae Nericiae, fundata ab ipsa S. Birgitta professa tertii ordinis S. P. N. Francisci; idem, cit.

¹ Vide S. Francisci de Paula Acta apud Bollandianos ad diem 2 Aprilis, eademque ratione, quae proximis numeris narrantur, ad sincera ac minime dubia monumenta exigi.

- 30 cap. 19. Item congregatio Dominarum Oblatarum Turris Speculorum in Urbe, fundata a S. Francisca Romana professa nostri tertii ordinis; idem, cit. cap. 19. Item congregatio Dominorum de Robando, in civitate Marsiliae fundata a B. Hugone de Digna, doctrina et miraculis claro et celeberrimo concionatore nostri Seraphici ordinis; idem, cit. cap. 19. Item congregatio S. Mariae charitatis in Gallia, fundata a B. Guido, domino Montis S. Georgii, professo nostri tertii ordinis. Idem, cit. cap. 19.
- 33 Item congregatio Convertitarum in Gallia sub Regula nostri tertii ordinis poenitentium, fundata a B. Ioanne Tessirando doctore Parisiensi, confessore, et intimo consultore Annae reginae Franciae. Idem, cit. cap. 19. Item congregatio Pauperum infirmorum fundata a B. Bernardino de Obregon, Hispano nostri ordinis Franciscani. Idem, cit. cap. 19. Item congregatio monialium Sancti Ioannis Hierosolymitani, fundata in Portugallia a Ludovico filio Emmanuelis regis Portugalliae sub cura et gubernio Fratrum Minorum de Observantia. Idem, cit. cap. 19.
- 36 Item celebre monasterium Convertitarum aedificatum Parisiis a S. Ludovico IX, rege Francorum, et tertii ordinis S. P. N. Francisci: insignia duo monasteria S. Mariae Magdalенаe, et S. Mariae Aegyptiacae ad eundem finem aedificata Neapoli a B. regina Sancia, vera filia S. P. N. Francisci, quamvis hodie sub gubernio Fratrum Minorum in ipsis non degant, nisi moniales virgines primae nobilitatis dicti regni. Alia plura monasteria ad eundem effectum aedificata variis in locis a S. Bernardino de Senis, S. Iacobo de Marchia, beato Bernardino de Feltria et ab aliis religiosis Minoribus de Observantia. Idem, cit. cap. 19.
- 37 Item Patres Carthusiani introducti fuerunt in civitatem Venetiarum opera nostri S. Bernardini de Senis; idem, cit. cap. 19. Item Hospitale Pietatis in eadem civitate Venetiarum, in quo recipiuntur pauperes filii illegitimi, institutum fuit opera P. Petri de Assisio nostri ordinis Franciscani; idem, cit. cap. 19. Item societas Mortis in civitate Mantuae, cuius officium est assistere iustitiatis, fuit promota et erecta a B. Raimiro Perusino, nostri Franciscani ordinis; idem, cit. cap. 19. Item ab eodem beato Raimiro fundatum fuit Hospitale pro pauperibus infirmis in civitate Bononiae, ac societas seu confraternitas disciplinantium erecta in civitatibus Perusiae, Fulginei, Spoleti, et alibi; idem, cit. cap. 19. Item societas seu confraternitas SS. Sacramenti erecta fuit a nostro B. Cherubino de Spoletto, cuius anima fuit ad coelum sociata a sexaginta sex mille animabus suo medio ad aeternam gloriam transactis; idem, cit. cap. 19. Item Hospitale in civitate Veronae erectum fuit opera nostri Sancti Ioannis de Capistrano; idem, cit. cap. 19.
- 43 Item, plurimis aliis relictis congregationibus et

societatibus erectis a sanctis, beatis et piis religiosis ordinis S. P. N. Francisci, solum recensentur confraternitates disciplinantium prius fundatae a S. Antonio de Padua, et deinde a S. Bernardino de Senis, archiconfraternitas confalonis a S. Bonaventura Romae erecta et celeberrima archiconfraternitas Sacrorum Stigmatum seraphici P. N. S. Francisci Romae erecta, et iam per totum fere orbem extensa; idem, cit. cap. 19.

Et insuper Montes Pietatis inventi et erecti fuerunt primo a B. Barnaba ab Interamnia, deinde a B. Marco a Bononia, a B. Cherubino a Spoletto, a S. Iacobo de Marchia, a B. Angelo a Clavasio, a B. Bernardino de Feltria, et ab aliis religiosis omnibus nostri ordinis S. P. Francisci; P. Petrus Antonius de Venetiis, in Viridario Seraphico, tom. 2, part. 7, cap. 9. Vide ibi, ubi multa ad rem.

Nedum supra recensitae congregationes, societates et confraternitates, et hospitalia, sed etiam ordines militares et equestres, vel promoti, vel dependentes sunt ab ordine S. P. N. Francisci. Et in primis equestris ordo S. Sepulcri, qui licet fundatus longe ante ortum nostrae seraphicae religionis, ut patet ex dictis supra, art. 3, n. 97, tamen certum est equites ordin. S. Sepulcri a solo nostro P. guardiano Sacri Montis Sion Ierusalem, tanquam commissario seu vicario apostolico, pro ut ei fuit concessum ab Alexandro VI, anno 1496. *Committens facultatem* (dicit Andreas Favinus apud P. Petrum Antonium de Venetiis, in Viridario Seraphico, tom. 2, part. 1, cap. 20), *suo vicario generali guardiano Sancti Sepulcri, qui semper est de ordine Minorum S. Francisci de Observantia, conferendi dictum ordinem peregrinis, et venientibus in Terram sanctam.* Quae concessio fuit iterum confirmata a Summis Pontificibus Leone X, Clemente VII et Urban. VIII, et in praxi gloriosissime perseverat, ut videre est apud Petrum Antonium de Venetiis, cit. Virid. Seraph., tom. 1, part. 1, cap. 20, et pag. 6, cap. 8, ubi per extensum dat formam et modum eos creandi, et tradit formulam litterarum, quae ipsis novellis creatis equitibus Sancti Sepulcri a d. nostro P. guardiano Ierusalem in dies conceduntur, et est ut sequitur:

« Fr. N. N. ord. Minor. Regul. Observantiae Provinciae N., etc., in partibus Orientis commissarius Apostolicus, Terrae Sanctae custos, et Sacri Montis Sion guardianus et servus universis et singulis praesentes nostras inspecturis, lecturis, et legi audituris, salutem in Domino sempiternam.

» Ex antiquissimis rerum gestarum monumentis didicimus, invictissimos heroes Carolum Magnum imperatorem semper Augustum, sanctumque Ludovicum Galloium regem, ac alios quam plurimos Christianae Reipublicae

magnanimos reges et principes, honoris Dei, orthodoxaeque fidei nedum zelatores verum etiam strenuissimos defensores, tantum, ut nefariis devictis Saracenis, Hierosolymam expugnare, gloriosique resurgentis Domini Nostri Iesu Christi Mausoleum libere custodire valerent, se, bonaque propria, immortalis voto iam praemisso, sponte obligasse et emancipasse; quare inter alias Christianorum principum contra praefatos infideles demandatas expeditiones sub praeclaro duce Gottifredo Bullion, trecentorum millium a Sum. Pontif. signatorum militum comparato exercitu, anno denique nonagesimo nono supra millesimum ab Incarnatione Domini, partim caesis, partim in fugam eiectionibus hostibus, S. Ierosolymorum urbem, summa cum laetitia ingentique gaudio triumphantes ingressi, unanimi exercitus consensu, praefatum ducem Gottifredum Ierusalem regem proclamaverunt, ac Domini Nostri Iesu Christi monumentum ardentem (ut flagrabant) animo in custodiam acceperunt, ibique sacrum eiusdem gloriosissimi sepulcri Equitum ordinem sub certis quibusdam Regulis et constitutionibus fundare, ac plurimos illustrissimorum virorum milites creare, quos et quinque rubeis crucibus obsignarunt atque armarunt, decernentes in posterum, ut eas vestibus appositas, tam in bello, quam in regum principumque aulis, ac fidelium quorumcunque coetibus (ut praefatarum ordinationum vicesimo nono capite liquido constat) deferre tenerentur. Cuius quidem nobilissimi ordinis Christianissimi reges, eximiique magistri, ut erectores, ita et successores fuerunt. Sed pro dolor! Capta iterum ab infidelibus Ierosolyma, cunctisque ab Asia pulsus catholicis, sacer hic equestris SS. Sepulcri ordo, qui tunc ex lege Hierosolymis armari tenebatur, extinctus pene remansit atque sopitus; donec tandem per devotissimum utriusque Siciliae regem Robertum, magna cum difficultate maximisque sumptibus, obtenta ab Aegypti soldano, anno Domini 1303, pro seraphicae religionis familia in praegrandi gloriosissimi sepulcri templo commorandi facultate: Leo postmodum X, Pontifex Maximus, qui praefato ordini satis addictus erat, piisque eiusdem votis summopere ad innovandam, nedum antiquissimi huius militaris instituti fere abolitam memoriam, verum etiam ad augendam Christifidelium pietatem, eorumque animos pro sanctorum locorum recuperatione excitandos, praedicto Sacrae Montis Sion guardiano, eiusque successoribus pro tempore existentibus anno Dominicae Incarnationis 1518, pridie Nonas Februarii, huiusmodi Milites, et SS. Sepulcri equites, ut olim, creare, ordinare ac instituere sponte concessit atque mandavit; quod quidem tam feliciter executum est, ut dehinc milites quam plurimi creati fuerint, et in dies creentur. In quorum numerum a nobis dignissime

relatum esse fidem facimus et attestamur D. N., qui quidem praefati ordinis laurea decorari et insigniri splendoribus summopere cupiens, coram nobis, personaliter comparuit, humiliterque super huiusmodi re grande sui animi desiderium exposuit, enixeque pro viribus Nos exoravit. Nos igitur piis eius precibus intenti, iustisque supplicationibus inclinati, solerti indagazione circa ea, quae ad catholicae fidei puritatem spectant, prius facta, et diligenti inquisitione super his, quae, ex antiquissimis legibus, in vero Christi milite requirebantur, iam habita, eumque in omnibus idoneum, habilemque repertum praefati Sanctissimae Resurrectionis Domini Nostri Iesu Christi Sepulcri apostolica auctoritate, qua in hac parte fungimur, militem et equitem iuxta morem solemniter in proprio loco eiusdem Sanctissimi Sepulcri creavimus, ac quinque rubeis crucibus insignivimus ac condecoravimus; sicuti per praesentes ita a Nobis armatum, insignitum ac condecoratum nominamus, declaramus et publicamus, cum singulari potestate deferendi eas, tam publice quam privatim, et pro insignibus et vexillis utendi; nec non omnibus et singulis privilegiis, indultis, immunitatibus, gratiis, libertatibus, commoditatibus et praerogativis, quibus caeteri eiusdem equestris ordinis milites gaudent, vel in posterum gaudebunt et potientur. In quorum omnium et singulorum fidem praesentes has litteras manu nostra subscriptas, et sigillo gloriosissimae resurrectionis Dominae munitas ac roboratas expediri mandavimus.

» Dat. Hierosolymis in conventu nostro Sancti Salvatoris anno Domini » etc.

Privilegia equitum Hierosolymorum.

In nomine Domini Nostri Iesu Christi. 47
Amen. Universis et singulis praesentes litteras inspecturis, visuris et audituris, nos Fr. Bonifacius de Ragusio ordin. Min. Observantiae professor, sac. conventus montis Sion guardianus, aliorumque locorum terrae Sanctae apostolica auctoritate vicarius generalis, nec non praedicator apostolicus, in Domino salutem.

Notum sit, quod nobiles et magnifici domini peregrini, qui hoc anno 1553, visitaverunt devotissime Dominicum Sepulcrum, et in eo honorifice equites creati fuerunt, Nos suppliciter deprecati sunt, ut ob Iesu Christi memoriam et eius ordinis reverentiam, eisdem privilegia militum SS. Sepulcri exhiberemus; quarum precibus commoti, ex antiquis chartis et libris a Summis Pontificibus et regibus Christianis privilegia equitibus concessa describi iussisse profiteamur, quae sunt huiusmodi:

Primo, quod tales milites praecedere debeant reliquos cuiuscunque ordinis seu militiae, exceptis solis, qui *del Toloson d' Oro* vocantur.

Secundo, item quod ipsi milites possint legitimare eos, qui ex legitimo matrimonio sunt nati, et mutare nomen baptismale, et arma, seu stemmata concedere.

Tertio, item possint notarios creare.

Quarto, item bona ecclesiastica pro tuenda Christi fide, etsi uxorati sint, possint tenere sine praeiudicio Ecclesiae.

Quinto, item a Vigiliis tempore belli sint exempti, et ab hospitio militum, et nemo ad hoc cogere eos possit.

Sexto, item ab omnibus gabellis et tributis sint exempti, ubique locorum tam vini quam cervisiae, et aliorum, etc.

Septimo, item, quod possint vestiri sericis, holosericis, et huiusmodi vestibus, ut solent alii equites et doctores.

Octavo, item, quod corpus patibulo suspensum, si in via repperint, exempto gladio praecidere possint, et ut sepulturae mandetur imperare.

Ideo iure optimo eos dici non immerito, et equites esse, ac valere et gaudere omnibus his privilegiis, sive immunitatibus, praerogativis et praesementiis, et aliis, quibus caeteri milites, uti ac frui consuevere contestor. In quorum omnium fidem, robur ac testimonium praesentes litteras fieri curavimus, et sigillo Sanctissimi Sepulcri D. N. I. C., nostroque chyrographo communiri.

Datum Hierosolymae, in conventu S. Salvatoris, anno Domini 1553.

Loco ✠ Sigilli.

Fr. BONIFACIUS, qui supra, manu propria.

Sic ex aliis refert dictus P. Petrus Antonius de Venetiis, in cit. Viridario Seraphico, to. 2, part. 7, cap. 8. Vide ipsum, ibi, ubi multa tradit ad rem.

48 Equitum militiae Iesu Christi ordo institutus fuit a Dionysio rege Lusitaniae, et marito S. Elisabeth reginae, opera P. Nostri Stephani Portugallensis, intimi consultoris, et confessarii praedicti regis et Archiepiscopi Ulyssiponensis, qui eidem regi persuasit erectionem dicti militaris ordinis, ut ipsi applicaret commendas, quae alias erant extincti ordinis equitum templariorum, prout fecit et obtinuit a Ioanne XXII, const. incip. *Cum horum bonorum*, in qua et confirmatus fuit talis ordo cum sua Regula et statutis: dictus P. Petrus Antonius a Venetiis, in cit. Viridario Seraphico, to. 1, cap. 20.

49 Equitum Ascensionis Iesu Christi ordo institutus fuit etiam opera Franciscanorum in Portugallia, uti legitur in chronicis eiusdem regni, praelud. 4, n. 1, et notat Waddingus, to. 1 suorum Annalium ad annum 1213, n. 14, et refert dict. P. Petrus Antonius, loc. cit., cap. 20.

50 Conceptionis B. Mariae Virginis equitum or-

do, sub Regula S. P. N. Francisci, institutus fuit ann. 1623, a Ferdinando Mantuae duce, et a Carolo Nivernensium duce, et Adolpho comite ab Althan, et a Ioanne Baptista Petri-gnano Sfortia, et confirmatus fuit ab Urb. VIII, const. incip. *Imperscrutabilis*; Tambur., loc. cit., qu. 6, num. 12, ubi refert per extensum dictam Urban. VIII constitutionem, una cum aliis duabus eiusdem Pontificis ad rem: dictus Antonius de Venetiis, loc. cit., n. 120, ubi dicit primos equites huius ordinis vocati militiae Christianae Immaculae Conceptionis Mariae sub invocatione S. Michaelis et S. Francisci, novitiatum egisse in conventu Aracoeli Romae Minorum de Observantia, et postea emisisse professionem in manibus dicti Summi Pontificis Urbani VIII cum sequentibus verbis: *Semper tuebor conceptionem Matris Dei Immaculae, et in hac re et in omnibus, eius promovebo gloriam iuxta mentem S. R. E.* Qui Summus Pontifex quoad vixit, voluit huius ordinis esse protector.

Plurima adhuc, et revera non pauca eximia 51 et praeclara gesta ordinis Fratrum Minorum possent adduci; sed ne auram captare videamur, ipsa apud dictum P. Petrum Antonium de Venetiis, in suo Viridario Seraphico in duobus tomis distincto videnda reliquimus. Et hic solum notare sufficiat, quod ordo noster seraphicus (ut refert Gubernat., in Orbe seraphico, lib. 3, cap. 1, citans Waddingum ad an. 1213), ex revelatione S. P. N. Francisco facta a Christo Domino in Monte Alverniae, per totum mundum sit dilatandus, et usque in finem saeculorum in sua perfectione, puritate duraturus, et a Deo conservandus. Unde dixit Gregorius 52 Papa IX, in bulla, quae exstat in archivio Sancti Francisci Leyre: *Passim catholicam consolatur Ecclesiam auctus Minorum ordo multitudinem, sacerdotio, sanctitate et doctrina excellens*. Et Nicolaus III, in cap. *Exiit* 3 de Verborum significat. in 6, loquens de seraphica religione: *Hi sunt, illius Sanctae Regulae professores, qui evangelico fundantur eloquio, vitae Christi roborantur exemplo, fundatoris militantis Ecclesiae, et Apostolorum eius sermonibus, actibusque firmanur. Haec est apud Deum et Patrem munda et immaculata religio, quae descendens a Patre luminum per eius Filium exemplariter et verbaliter Apostolis tradita, et deinde per Spiritum Sanctum Beato Francisco, et cum sequentibus inspirata, totius in se continet testimonium Trinitatis. Haec est, cui (attestante Paulo Apostolo) nemo de caetero debet esse molestus, quam Christus stigmatibus suae passionis confirmavit, volens institutorem ipsius suae passionis signis notabiliter insigniri*. Et Clemens V, in Clementina 54 *Exiit de paradiso* 1 de Verbor. significat., loquens de Seraphico ordine ait: *Verus noster Salomon in solio Militantis Ecclesiae hortum*

voluptatis inter caeteros quemdam fecit a procellosis mundi fluctibus elongatum, in quo quietius ac securius vocaretur contemplandis, servandisque huiusmodi operibus exemplaribus, in hunc mundum introivit ipse, ut rigaret ipsum fecundis aquis spiritualis gratiae et doctrinae. Hic hortus siquidem est Fratrum Minorum sancta religio, quae muris regularis observantiae firmiter undique circumclusa, intra se solo contenta Deo adornatur abunde novellis plantationibus filiorum. Ad hunc veniens dilectus Dei Filius, mortificantis poenitentiae myrrham metit cum aromatibus, quae suavitate mira universis odorem attrahentis sanctimoniae circumfundunt: haec est illa coelestis vitae forma et regula, quam descripsit ille confessor Christi eximius S. Franciscus.

BENEDICTUS Papa XIII.

Dilectis filiis ministro generali totius ordinis Fratrum Minorum Sancti Francisci, nec non generali ministro Fratrum Conventualium eiusdem ordinis.

Dilecti filii, salutem, etc. Qui pacem loquitur in plebem suam et super Sanctos suos, certam illam avertendae contentionis viam rationemque discipulis designavit, monitis exemplisque suis eosdem adhortatus ut, qui maior esset inter ipsos, fieret sicut minor, ac proinde esse contenderent, non praeeminentia et primatu, sed ministrandi ac subiacendi humilitate praecessores. Haec autem documenta B. Franciscus Seraphici vestri ordinis conditor, et ipse mirabiliter arripuit et expressit, et custodiendae pacis firmamentum esse voluit alumnis suis, qui modesta ipsa Fratrum Minorum appellatione evangelicam illam coelestis magistri normam praeseferentes, sinceræ charitatis veraeque fraternitatis disciplinam et cultum, per totam Christi Ecclesiam latissime propagarunt. Nos igitur, quemadmodum uberes ex religiosissima institutione Dominici Agri proventus largitori Deo, reique catholicae gratulamur, ita omnem dare operam debemus ne dissidia et lites de loco et dignitate bonam frugem suffocare possint fraternamque concordiam discindere aut perturbare. Porro cum tres constitutiones ediderimus pro institutione ac regimine Tertiatorum eiusdem Seraphici ordinis in propriis domibus viventium, primam die 10 Decembris 1725, pro Fratribus Minoribus regular. Observantiae, quae incip. *Paterna Sedis Apostolicae providentia*, alteram die 24 Maii 1726, pro Fratribus Minoribus, qui Cappuccini appellantur, quae incipit: *Ratio Apostolici ministerii*; tertiam denique die 5 Iulii eiusdem anni pro Fratribus Minoribus conventualibus, quae incip. *Singularis devotio*; non sine ingenti animi molestia rescivimus, controversias inter antedictas laudati ordinis familias invaluisse de

primatu et antiquitate alterius prae altera, de multiplici erectione congregationum tertii ordinis, deque transitu tertiatorum unius congregationis ad aliam, quae cum religiosae disciplinae detrimento, scandala etiam in populis serere possint, et B. P. Francisci spiritum in discipulis eius extinguere. Dissensionibus igitur ac iurgiis aditum obstruere et necessariam regularis disciplinae pacem et tranquillitatem fovere aut restituere cupientes: motu proprio, ex certa scientiae, non ad oblatae cuiusquam petitionis instantiam, in primis omnes et singulas de memoratis causis lites et controversias, utcunque et quacunque instantia super his ortas, agitas et actu pendentes, coram quibuscunque iudicibus ac tribunalibus etiam speciali mentione dignis, quorum nomina pro expressis haberi volumus, ad Nos avocantes, perpetuo silentio imposito, extinguimus et abolemus. Praeterea quascunque indulgentias, indulta, privilegia, praerogativas, favores, exemptiones, libertates, extensiones et concessionones, tam in genere quam in specie in memorata constitutione, quae incipit *Paterna*, tertiariis fratrum Minorum de Observantia tributas, et per alias superius indicatas, ad tertiarios Fratrum Minorum conventualium et Cappuccinorum, eorumque superiores extensas et ampliatas, tenore praesentium confirmamus et approbamus, et quatenus opus sit, ipsis Fratribus Conventualibus et Cappuccinis, eorumque tertiariis, in iis tamen, quae praefatae nostrae constitutioni pro Observantiam tertiariis editae non adversantur, et non alias, de novo concedimus: mandantes potissimum, ut quae in ipsa circa erectionem unius duntaxat congregationis tertiatorum pro unaquaque civitate aut loco, deque eorum transitu praescripta et sancita sunt, alias posterioribus nostris non obstantibus, inviolabiliter observentur. Quoniam autem a mente nostra et a proposito memoratae constitutionis, quae incip. *Singularis devotio*, prorsus alienum erat, ut Fratribus Minoribus regularis Observantiae, quidquam sui iuris aut possessionis erga conventuales detraheremus, aut ipsis Fratribus conventualibus maiorem antiquitatem, aut aliam quamcunque praerogativam prae observantibus concederemus, motu pari et scientia similibus, decernimus et declaramus, verba et enuntiationes, quae antiquitatem et praerogativas eiusmodi respiciunt, nullius roboris, atque eo prorsus modo ac si apposita non essent, de caetero habenda fore et esse. Imo pro totius praefati ordinis tranquillitate et pace perpetuum silentium super huiusmodi controversia imponimus, et pro imposito haberi volumus et mandamus. Ne quis denique Basilicam B. Francisci civitatis Assisiensis, ubi sacrum eius corpus requiescit, a Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris variis privilegiis auctam, ita supra caeteras eius-

dem ordinis ecclesias verbis aut scriptis extolat et efferat, ut debitus honor ac reverentia denegetur Basilicae B. M. de Portiuncula extra muros eiusdem urbis, in qua constat Seraphicum Patrem institutum suum inchoasse, praecipimus et mandamus ut ambae basilicae, diversis licet rationibus, B. M. quidem propter ordinis primordia, Assisiensis vero propter sacrum corpus sanctissimi institutoris, tanquam ordinis matrices ab omnibus Fratibus Minoribus agnoscantur et observentur, prout Romani Pontifices praedecessores nostri asseruerunt et concesserunt. Quasunque autem iuris verborumque solemnitates nostra auctoritate supplentes, et quibusvis in contrarium facientibus amplissime derogantes, quae vero expri-

menda essent, pro expressis habentes, fore confidimus, ut familiis vestris per hoc providentiae nostrae iudicium pristinam vestroque nomine dignam concordiam partam esse gaudeamus. Vestrum autem erit, ut pari vigilantia studioque curis nostris obsequentes, indecoram importunamque altercationum libellorumque licentiam, in eorum auctores districte animadvertentes, inhibeatis. Ac vobis, dilecti filii, paternae voluntatis pignus apostolicam benedictionem peramanter impertimur.

Datum Romae, apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 22 Iulii 1728, Pontificatus nostri anno quinto.

CAROLUS Archiep. EMISSENUS.

ARTICULUS VI. Quoad particulares alias religiones et congregationes sub nulla dictarum quatuor principaliorum regularum militantes, sed proprias regulas et constitutiones habentes.

SUMMARIUM. 1. Carthusiensium ordo. — 2. Sancti Hieronymi congr. Itala. — 3. Monialium S. Hieronymi congr. — 4. Carmelitarum ordo. — 5. Carmelitarum Discalceatorum congr. Hispanica. — 6. Carmelitanorum Discalceatorum congr. Itala. — 7. Monialium Carmelitarum congr. — 8. S. Mariae de monte Carmelo equestris ordo. — 9. Minimorum S. Francisci de Paula

ordo. — 10. Clericorum regularium Societ. Iesu ordo. — 11. Clericorum regularium de oratorio congreg. — 12. Clericorum de oratorio Iesu congreg. Gallica. — 13. Matris Dei Lucae Clericorum regular. congreg. — 14. Oblatorum S. Ambrosii congr. — 15. Clericorum pauperum Matris Dei scholarum piarum congreg. — 16. Monialium visitationis B. M. V. congr. — 17. Monialium Ursularum seu virginum, ac viduarum congr. in Gallia. — 18. Monialium B. M. V. congr. in Lotharingia. — 19. Monialium B. Mariae de Calvario, et S. Scholasticae congr. in Gallia. — 20. Piorum Missionariorum congr. — 21. Missionariorum presbyterorum saecularium congr., et puellarum Charitatis societas. — 22. De multis ordinibus Militaribus nulli particulari regulae addictis. *Remissive*. — 23. Alia ad rem ad n. 28.

1 Carthusiensium ordo sic dictus a Valle Carthusia, vulgo *Certosa* in dioecesi Gratianopolitana in regno Galliae, institutus est a S. Brunone, nobili cive Urbis Agrippinae, sub Regula propria, anno 1084, et approbatus et confirmatus fuit ab Alexandro II, const. 7 incip. *Cum vos*; Tamburin., de Iur. abbat., to. 2, disp. 24, qu. 7, num. 1; Barbosa, lib. 1 Iur. eccles. univers., cap. 41, n. 182; S. Anton., part. 2 Histor., tit. 15, cap. 22; Miranda, in Manual. praelator, tom. 1, qu. 4, art. 2; Morigia, de Origin. relig., lib. 1, cap. 27; Marulus, in Oceano relig., lib. 2, pag. 124, et alii. * Confer opus, cui titulus: *Storia critico-cronologica diplomatica del patriarca S. Brunone, e del suo ordine Cartusiano compilata dal P. D. Benedetto Tromby monaco, e procuratore della Casa di S. Stefano del Bosco nell'ulteriore Calabria, Napoli 1773.* *

2 S. Hieronymi congreg. Itala, instituta est temporibus Martini V, a quodam Lupo de Olmeto, sub propria Regula ex scriptis ipsius S. Hieronymi excerpta; et confirmata est ab eodem Martino V, const. incip. *Etsi pro cunctorum*. Tamburin., loc. cit., n. 2; Hieronym. Roderic., in Compend. qq. Regul., resol. 122, n. 17; Marulus, in Ocean. relig., lib. 1, pag. 132; Platus, de bono statu Relig., lib. 2, cap. 22; Miranda, loc. cit., qu. 5, art. 1, et alii. * De huius congregationis ortu legatur: *Lettera in-*

torno la vera e sicura origine del venerabil ordine de' PP. Girolamini, in Roma 1755. *

Monialium S. Hieronymi congreg. militat 3 sub Regula ipsius sanctissimi Patris pro mulieribus specialiter edita, quae habetur, tom. 9 Operum eiusdem, pag. 1378. Tamburin., loc. cit., n. 3, et alii.

Carmelitarum ordo, quem quidam antiquis- 4 simum ponunt, temporibus Alexandri III Summi Pontificis circa ann. Domini 1160, initium sumpsit. At quia sine aliqua certa Regula religiosi huius ordinis tunc vivebant, hinc non dicitur originata haec religio dicto tempore, sed tempore Honorii III, quando Regulam ab Alberto patriarcha Hierosolymitano acceptam, praedictus Pontifex confirmavit ann. 1226, constitut. 8 incip. *Ut vivendi*. Divisus est hic ordo in Conventuales et Observantes; obediunt tamen eidem generali. Tamburin., loc. cit., n. 4; S. Anton., part. 3, tit. 16, cap. 1, § 8; Marulus, in Ocean. relig., lib. 4, pag. 279; Morigia, de Orig. relig., lib. 1, cap. 25; Cassan., in Catalog. glor. mund., part. 4, consid. 7, et alii.

Carmelitarum Discalceatorum congr. His- 5 panica sub eadem Regula, in suo primaevio rigore, sine ullis pontificiis moderationibus, instituta est circa annum 1565, a S. Theresia, et approbata fuit a Gregorio XIII, constit. 64 incip. *Pia consideratione*. Tamburin., loc. cit.,

- num. 6; Barbosa., loc. cit., n. 29; Morigia, de Origin. relig., lib. 1, cap. 3; Marulus, in Ocean. relig., lib. 4, pag. 279, et alii.
- 6 *Carmelitarum Discalceatorum congr. Italia* eadem prorsus erat cum praecedenti, sed eam ab illa separavit Clemens VIII, const. 71 incip. *In Apostolicae*. Tamburin., loc. cit., num. 7; Barbosa, loc. cit., n. 31; Morigia, loc. cit.; Marulus, loc. cit., et alii.
- 7 *Monialium Carmelitarum congr.* instituta, ut supra dictum est, a S. Theresia, divisa est in Hispanam et Italiam, uti divisa est congregatio religiosorum Discalceatorum, et vivit quaelibet respective sub eadem regula et forma suae congr. Tamburin., loc. cit., num. 8, et alii mox citati.
- 8 *Sanctae Mariae de Monte Carmelo equestris ordo* institutus est ab Henrico IV, Galliae rege, ad exaltationem S. R. E. ac haeresum extirpationem, anno 1608, et confirmatus fuit a Paulo V, const. incip. *Romanus Pontifex*; Tamburin., loc. cit., n. 9, et alii.
- 9 *Minimorum S. Francisci de Paula ordo* institutus est circa annum 1436 a S. Francisco de Paula (Paula est parva urbs in Calabria regni Neapolitani), et approbatus fuit a Sixto IV, const. incip. *Sedes Apostolica*. Tamburin., loc. cit., n. 10; Barbosa, loc. cit., n. 188; Morigia, de Orig. relig., lib. 1, c. 49; Marulus, in Ocean. relig., lib. 5, p. 360; Miranda, in Manual. praelat., tom. 1, quaest. 4, art. 11, et alii.
- 10 *Clericorum regularium Societatis Iesu ordo* institutus fuit circa annum 1534, a S. Ignatio de Loyola, nobili Cantabro, et approbatus fuit a Paulo III, const. 25 incip. *Regimini*, et iterum a Iulio III const. 9 incip. *Episcopis*, et a Gregor. XIII, const. 89 incip. *Ascendente*, et Gregor. XIV, constitut. 10 incip. *Ecclesia*; Tamburin., loc. cit., qu. 8, n. 1; Barbosa, loc. cit., num. 189; Azorius, Instit. moral., part. 1, lib. 13, cap. 7; Suarez, de Relig., to. 4, tract. 20 per tot.; Tapia, in Authent. Ingressi, verb. *Monasteria*, cap. 11, n. 8, de sacrosanct. Eccles.; Emmanuel, Qq. regular., tom. 1, qu. 1, art. 4, et qu. 56, art. 1; Miranda, loc. cit., to. 1, qu. 10, et alii passim. * Ordinem istum an. 1773 abolevit Clem. XIV, const. incip. *Dominus*; quem postea Pius VII, restituit anno 1814, const. incip. *Sollicitudo*. Vide verb. *Iesu Societas*. *
- 11 *Clericorum Saecularium de Oratorio congr.* instituta fuit a S. Philippo Nerio Florentino, anno 1550, et confirmata fuit a Gregorio XIII, constit. incip. *Copiosus*. Huius congregationis alumni statum et professionem cleri saecularis retinentes absque ullo regulari voto et vinculo, sub particularibus constitutionibus et obedientia superiorum simul habitant, et communem vitam degunt et spiritualibus exercitiis animarum salutem incumbunt. Tamburin., loc. cit., qu. 8, n. 2; Marulus, in Oceano relig., lib. 5, pag. 426; Miraeus, in libello de congr. Cleric. in communi viventium, cap. 10, pag. 85, et c. 11, ubi refert decretum Gregorii XV, in quo decernitur, quod unaquaeque domus congregationis Oratorii se ipsam per se regat, nec plures insimul uniri valeant, ordinationes et instituta dictae congregat. approbavit, et nonnulla Indulta eidem concessit Paulus V, constitut. 4 incip. *Christifidelium*.
- Clericorum de Oratorio Iesu congr. Gallica* 12 instituta est a Petro de Berullo presbytero Parisino, doctrina et pietate eximio, et postea S. R. E. Cardinali; et ad instantiam et petitionem Mariae Mediceae Galliarum reginae, et Petri Gondii Archiepiscopi Parisiensis a Paulo V confirmata fuit anno 1613, constit. incip. *Sacrosanctae Romanae Ecclesiae*; Tambur., loc. cit., n. 3; Miraeus, in libello de congr. Clericorum in communi viventium, capitul. 43, pag. 184; Graveson, in Histor. Eccles., to. 4, part. 2, p. 581, primae impressionis Romanae.
- Matris Dei Lucae clericorum regularium* 13 *congr.* fuit primitus erecta sub titulo congregationis clericorum saecularium B. Mariae Virginis a Venerabili S. Ioanne Leonardo e Terra Decimo, dioecesis Lucensis, circa annum 1574, cuius primi discipuli et socii fuerunt tres nobiles Lucenses, scilicet Ioannes Baptista Cionius, Caesar et Iulius de Franciottis fratres germani, et Georgius Arrighinus de Ponterotto, dioecesis Lucensis, et confirmata fuit a Clemente VIII, const. incip. *Ex quo*. Et tandem Gregor. XV, de voto Sacrae Congr. Episcop. et Regular., huiusmodi congregationem in religionem trium votorum solemni approbavit, prout ex litteris sub forma brevis die 3 Novembris 1621 desuper expeditis habetur; Tamburin., loc. cit., n. 162. P. Caesar Franciottus, in lib. de Vitis sanctorum, quorum corpora in civitate requiescunt; Iosephus Matriarius eiusdem congregationis rector generalis, in sua Historia miraculosae Imaginis Beatissimae Virginis nuncupatae Sanctae Mariae in Porticu.
- Oblatorum Sancti Ambrosii congr.* instituta 14 est a S. Carolo Borromaeo circa ann. 1580. In hac congregatione sunt religiosi homines, qui S. Ambrosio Mediolanensis Ecclesiae antistiti ac patrono, ultro, suae sponte sese obtulerunt sub obedientia Archiepiscopi Mediolanensis pro tempore existentis, et observantia aliquarum constitutionum ad varia munia ecclesiastica pro cuiusque captu ac viribus obeunda, et ad pia et exemplaria opera charitatis exercenda universa congregationis Oblatorum quasi basis est Ecclesia S. Sepulcri Mediolani; ipsius domus praepositus est quasi secundus superior, cum primarius et supremus superior sit Archiepiscopus Mediolanensis. Tamburin., loc. cit., n. 5. Vide Acta et concilia Ecclesiae Mediolanensis iussu S. Caroli Borromaei pu-

blicata, ubi multa de hac pia et praeclara congregatione.

- 15 *Clericorum pauperum Matris Dei Scholarum piarum congregatio* fuit auctoritate Clementis VIII fundata circa annum 1596, a Iosepho Calasantio¹, alias de Matre Dei, ex clarissima Calasantiorum Familia in regno Aragoniae adhuc florenti oriundo, et per Paulum V confirmata die 14 Ian. 1614, const. 81 incip. *Inter Pastoralis Officii curas*; et tandem Gregorius XV, die 18 Novembris 1621, const. 14 incip. *In supremo*, hanc congregationem in religionem trium votorum solemni approbavit. Barbosa, loc. cit., n. 6; Graveson, loc. cit., pag. 582, et alii.

- 16 *Monialium visitationis B. M. Virginis congr.*, sic dicta a munere infirmos et egenos visitandi, quoad reverentiam mysterii B. Virginis Mariae visitantis S. Elisabetham, initio fungebantur aliquae piae feminae, fundata fuit a S. Francisco Salesio Episcopo Genevensi, qui monialibus huius ordinis Anessiacy in Sabaudia circa annum 1610, regularis vitae normam praescripsit, eisque praefecit B. Ioannam Franciscam Fremiot de Chantal in Galliis natam, Divione urbe, ducatus Burgundiae, dioecesis Lingonien-sis; quae nascentem hanc congregationem instar matris ac fundatricis lactavit, aluit, instituit et prorogavit. Et ea sanctitatis fama in vita, et post mortem adeo claruit venerabilis haec Dei serva, ut nunc acta de eius vita, virtutibus ac miraculis in Sacr. Rit. Congregatione examinentur, et spes firma adsit, ut coelitus albo propediem solemni ritu ascribatur. Et revera novissime, Deo dante, Beatorum fastis ascripta est die 23 Novembris 1751, a Benedicto XIV, const. incip. *Cum sextodecimo*.

* Atque a Clemente XIII albo Sanctorum adiecta, eiusdemque festum die duodecimo Kalendas Septembris ab universa Ecclesia Clemens XIV celebrari praecepit.*

- 17 *Monialium Ursularum, seu Virginis, ac Viduarum congregatio in Gallia*, sub nuncupatione S. Ursulae, ad erudiendas litteris et bonis moribus puellas, fundata est Parisiis anno 1611 a nobili Maria L'huillier domina S. Bobae, quae novae a se institutae sodalitatibus a Paulo V, Summo Pontifice, approbationem obtinuit die 23 Septembris eiusdem anni 1611; Graveson, loc. cit., pag. 586. Non debet tamen haec congregatio confundi cum congregatione Ursularum fundata a B. Angela de Desenzano, de qua satis dictum supra, art. 5, num. 4.

- 18 *Monialium B. Mariae Virginis congr.* ad puellas litteris et pietate imbuendas, fuit fundata a venerabili servo Dei Petro Forrerio, parrocho Montencurii in Lotharingia et canonici-

corum regularium S. Augustini congregationis S. Salvatoris reformatore. Graveson, loc. cit., pag. 586.

Monialium Beatae Mariae de Calvario et S. Scholasticae congr. instituta fuit ab Antonietta Aureliana Ludovici ducis Longavillani filia, quae hanc congr. inchoavit in monasterio Pictaviensi in Galliis, ubi sexto post mense pie decessit die 25 Aprilis 1618. Graveson, loc. cit., pag. 580.

Piorum Missionariorum congr. instituta fuit 20 circa annum 1621 a Carolo Caraffa Neapol., e nobilissima familia oriundo, et approbata fuit a Gregorio XV, const. incip. *Ex quo divina Maiestas*. Graveson., loc. cit., pag. 587.

Missionariorum presbyterorum saecularium 21 congr. et puellarum Charitatis societas instituta est a S. Vincentio a Paulo, circa an. 1626, et approbata ab Urbano VIII, 1632; Graveson, loc. cit., pag. 597. Marcus Battaglini Nocerae Episcopus, in Annalibus sacerdotii et imperii, anno 1660, n. 35; Ludovicus Abelly Rhuten-sis Episcopus, in eius Vita Parisiis impressa, et alii.

De multis militaribus ordinibus nulli parti- 22 culari regulae addictis, sed sub propriis constitutionibus equestre institutum profitentibus; vide Tamburin., loc. cit., disp. 24, quaesit. 9 per tot., et eruditissimum P. Philippum Bonanni Societatis Iesu, qui egregie scripsit de omnibus religionibus et ordinibus etiam militaribus et insigniis, Franciscum Mennenium, et alios.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Plura addere potuissemus in hisce sex arti- 23 culis, et in nonnullis auctorem castigare. At ne nimii essemus in re, quae forte nulli fere usui esse potest, satius existimavimus auctores indicare, qui de origine et variis Regularium speciebus accuratius, quam auctor, disseruerunt.

Vide igitur Helyot, in Historia ordinum 24 monasticorum, religiosorum ac militarium. Possunt etiam consuli Philippus Bonanni, de Hierarchia ecclesiastica; Coronelli, in Catalog. ordin. religios. eorumque indument. iconib. express.

Franciscus, quoque Florens, iurisconsultus 25 celeberrimus, brevem sed pereruditum composuit de statu Regular. tractatum, quo de origine et variis institutis eremitarum, monachorum, coenobitarum, anachoretarum, caeterorumque regularium tam in Oriente, quam in Occidente multa delibatur.

De originibus monasticis speciatim tractant 26 Dandinus Altaserra, Albertus Miraeus, Rodul-

¹ Hunc Bened. XIV primum Beatorum cultu decoravit, deinde Clemens XIII inter Sanctos solemni ter retulit.

phus Hospinianus, Creccelius, alique; Chopini monasticon multa eruditione refertum, sed ut plurimum luce indiget, nec exhaurit ea, quae ad monasticam disciplinam in universum pertinent.

ADDITIONES NOVAE.

- 27 * Vel inter auctores de originalibus monasticis tractantes, ad quorum opera lectores reiciebantur, numerandus Rodolphus Hospinianus non erat, vel illud adnotandum, eiusdem opus, cui titulus: *De origine et progressu monachatus ac ordinum monasticorum, equitumque militarium, tam regularium quam saecularium omnium libri 6*; calumniis mendaciisque scatere, ac tale prorsus esse, quale ab acerbissimo catholicae fidei hoste expectari poterat. Vide ven. Card. Bellarminum, de membris Ecclesiae militantis, lib. 2. *
- 28 Ordinum religiosorum catalogum, praeter scriptores sive a Lucio nostro, sive ab auctore Addit. indicatos, dat Ioannes Dominicus Musantius in Tabulis chronologicis, septima aetate, tabula 10, quae inscribitur *Sacer caelibatus, ordines religiosi*, ex qua ascribere placet, quae ad saec. 18, hoc est ab anno Christi 1700 ad 1750, leguntur. Sunt autem huiusmodi: « Fratres Bethleemitae instit. 1687, Mendicani. privilegiis ornati 1707. Congreg. piorum operariorum Neapoli pridem in urbem deducta stabilitur 1712. Antiquissimus ordo equestris Aureatus Constantinianus S. Georgii a Francisco Farnesio Parmae et Placentiae duce restitutus, approb. Innoc. XII et Clement. XI. Equestres ordines S. Ludovici a Ludovico XIV. Aquilae Albae ab Augusto II, rege Polon., S. Crucis et Amoris erga proximum, ab Elisabetha imper. Claustrales professi anno 1726 prohibentur a Benedicto XIII, constitut. *Licet sacra*, ne transeant ad alios ordines, ubi observantia non vigeat, itemque ad ordines hospital. aut militares. Ordo Scholarum Piarum multis privilegiis ornatur a Clemente XII. Ordinem mistum ex vita contemplativa et activa, sive eremitica et apostolica, et a Christi passione nuncupatum, approbat Benedictus XIV, 1748. Ordo equestris S. Georgii martyris confirmatur in Bavaria a Rom. Pontif. et iterum 1741, eodem anno ordo equestris sive militia S. Ianuarii a Carolo utriusque Sic. Reg. instituta. Multa concessa militiae SS. Mauriti et Lazari, et aliqua de eadem declarata et sancita const. incip. *Fructuosa militarium*, an. 1744 ». Ordinibus indicatis adde congregationem a Pio VI, feliciter regnante, confirmatam, cuius regulae const. incip. *Iniuncti nobis* approbatae; ipsaque congregatio in regularem ordinem constitut. incip. *Ex debito* ab eodem SS. Pontifice erecta atque instituta est. Quas quidem constitutiones ad litteram referre opportunum duximus. Sunt autem huiusmodi:

PIUS PAPA VI.

Ad perpetuam rei memoriam.

Iniuncti Nobis divinitus pastoralis officii ratio exigit, ut paternam religiosorum virorum Altissimi obsequiis sub laudabili vitae religiosae instituto mancipatorum curam gerentes, ipsos in salutari eorum vivendi norma regularique observantia confovere atque conservare satagamus, ac proinde ea, quae simili consilio ac pro felici prosperoque illorum regimine et gubernio provide prudenterque facta atque ordinata esse noscuntur, quo firmiori stabilitate permaneant, apostolici muniminis praesidio roboramus. Exponi Nobis siquidem nuper fecerunt dilecti filii fratres Poenitentiae nuncupati, quod pro felici ipsorum exponentium et ipsius religionis directione, formatae seu compilatae fuerunt nonnullae constitutiones tenoris, qui sequitur, videlicet (*sequuntur Regulae*). Cum autem, sicut eadem expositio subiungebat, dicti exponentes, constitutiones huiusmodi, quo firmius subsistant, et serventur exactius, apostolicae confirmationis nostrae patrocinio communiri summopere desiderent; nos specialem ipsis exponentibus gratiam facere volentes, et eorum singulares personas a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt, ad effectum praesentium duntaxat consequendum harum serie absolventes, et absolutas fore censentes, supplicationibus eorum nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, de nonnullorum venerabilium S. R. E. Cardinalium ad ipsas constitutiones examinandas a Nobis specialiter deputatorum consilio, omnes et singulas constitutiones praeinsertas auctoritate apostolica tenore praesentium confirmamus et approbamus, illisque inviolabilis apostolicae firmitatis robur adiicimus, ac omnes et singulos iuris et facti defectus, si qui desuper quomodolibet intervenerint, supplemus. Decernentes easdem praesentes litteras et constitutiones praeinsertas semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suumque plenarium et integrum effectum sortiri et obtinere, ac ab illis, ad quos spectat et spectabit quomodolibet in futurum, inviolabiliter observari; sicque in praemissis per quoscunque iudices ordinarios et delegatos etiam causarum Palatii Apostolici auditores, ac S. R. E. Cardinales, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate, iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ac quibusvis etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia

roboratis statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis et litteris apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis. Quibus omnibus et singulis, illorum tenores praesentibus pro plene et sufficienter expressis, ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem, ut earumdem praesentium litterarum transumptis et impressis, et manu alicuius notarii publici subscriptis, et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae, vel procuratoris generalis dicti ordinis munitis, eadem prorsus fides in iudicio, et extra adhibeatur, quae adhiberetur ipsis praesentibus si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 21 Maii 1784, pontificatus anno decimo.

INNOC. Card. de Comitibus.

Loco ✠ Sigilli.

PIUS PAPA VI.

Ad perpetuam rei memoriam.

Ex debito pastoralis officii, quo Ecclesiae Catholicae per universum terrarum orbem diffusae regimini divina dispositione praesidemus, congregationes Christifidelium Christum Dominum in paupertate, ac iugi corporum suorum mortificatione ac poenitentia proprius sectari suscipientes paterno charitatis affectu prosequimur, felicitque illorum statui, ac ut personae, quae tam pium vitae institutum amplexae sunt, in ea vocatione, qua vocatae sunt, perseverent usque in finem, opportunis rationibus et favoribus providere studemus, sicut omnibus mature consideratis ad omnipotentis Dei gloriam, et animarum salutem expedire in Domino arbitramur. Siquidem cum Nos hodie per alias nostras in simili forma Brevis expeditas litteras, regulas et constitutiones dilectorum filiorum fratrum Poenitentiae nuncup. approbaverimus ac confirmaverimus, iidem fratres, Nobis insuper exponi fecerunt, quod cum ipsi in religiosa eorum congregatione singula, quae veros et formales decent regulares tum respectu habitus, tum caeterorum operum, ad quae iuxta praedictas constitutiones tenentur, adimpleant, eandem congregationem in veram et formalem religionem, in qua non vota simplicia, sed expressa et solemnna, sicut in quatuor Mendicantium ordinibus caeterisque approbatis religionibus in posterum ab omnibus perpetuo profiteantur ita ut in posterum dictae congregationi religionis et ordinis, ipsis vero fratribus illud religiosi et Regularis nomen respective conveniat, et religio huiusmodi quoad personas, et

inservientes quoscunque a iurisdictione Ordinarii sub praedictis constitutionibus, ut praefertur, auctoritate nostra apostolica confirmatis exempta intelligatur, et esse debeat, per Nos eligi et approbari, ac confirmari; gratias et privilegia spiritualia, quae alias fratribus ordinis Sancti Francisci per Romanos Pontifices praedecessores Nostros fuerunt concessa, ipsis per Nos communicari summopere desiderant; Nos eorumdem exponentium votis hac in re, quantum cum Domino possumus, favorabiliter annuere volentes, et eorum singulares personas a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt, ad effectum praesentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, et absolutas fore censentes, supplicationibus eorum nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, praedictam congregationem fratrum de Poenitentia nuncup. in veram religionem cum votis solemnibus ex integro etiam ab iis, qui hactenus vota huiusmodi in eadem congregatione emiserunt, emittendis, ita tamen ut nova vota emittentes prius de inefficacia praecedentium votorum ad constituendum eos veros religiosos certiorentur, auctoritate apostolica tenore praesentium perpetuo erigimus et instituimus, gratias et privilegia spiritualia alias, ut praefertur, per Romanos Pontifices praedecessores nostros fratribus ordinis S. Francisci quomodolibet concessa, etiam specifica et individua mentione digna, et quibus memorati fratres ordinis S. Francisci de praesenti utuntur, fruuntur, potiuntur et gaudent, ac uti, frui, potiri et gaudere possunt, vel poterunt in futurum, ad praedictam congregationem seu ordinem fratrum de Poenitentia nuncup., et singulas illorum conventus domos, loca regularia, illorumque superiores, guardianos, praelatos, ac quascunque regulares personas auctoritate apostolica tenore praesentium extendimus, illaque eis communicamus, concedimus et indulgemus. Decernentes has praesentes litteras semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac illis, ad quos spectat et spectabit quomodolibet in futurum plenissime suffragari, ac ab iis respective observari; sic in praemissis per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii apostolici auditores, ac S. R. E. Cardinales, sublata eis et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate, iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contingerit attentari. Non obstantibus praemissis ac apostolicis, et in universalibus provincialibusque, et synodalibus Conciliis editis gene-

ralibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus, nec non congregationis seu ordinis praedicti etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis et litteris apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis. Quibus omnibus et singulis illorum tenores praesentibus pro plene et sufficienter expressis, ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque. Volumus au-

tem, ut earundem praesentium litterarum transumptis, etiam impressis, et manu alicuius notarii publici subscriptis; et sigillo personae in ecclesiastica dignitate constitutae, vel procuratoris generalis dicti ordinis munitis, eadem prorsus fides in iudicio et extra adhibeatur, quae adhiberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 21 Maii 1784, pontificatus nostri anno decimo.

I. Card. de Comitibus.

Loco ✠ Sigilli.

RELIQUIAE

Praestat de reliquiis sequentia adnotare.

- 1 Reliquiarum detractio in elevatione corporum servorum Dei prohibetur, sub poena suspensionis, interdicti et excommunicationis latae sententiae Papae reservatae. Bened. XIV, tom. 1, const. 46 incip. *De congregatione venerabilium*.
- 2 Reliquiae Sanctorum in locis, in quibus coluntur, solent praestare validum praesidium ad arcendas calamitates, et succurrendum necessitatibus; Bened. XIV, in Append. ad tomum 4 sui Bullarii, constitut. incip. *Iamdudum*, § 19, ubi adducit exempla. Reliquiae Sanctorum, ut decenti loco statuuntur, curae Episcoporum mandatum est a Conc. Tridentino. Idem ibidem, constitut. incip. *Soror Imelda*, § 1.
- 4 Reliquiis Sanctorum, utcunque exiguis, et licet ignoretur nomen proprium Sancti, cuius

sunt huiusmodi exuviae, cultus est exhibendus. Idem ibidem, in d. constitut. *Iamdudum*, § 1 et 2. Maior tamen est fidelium devotio erga integrum corpus alicuius Sancti, si praesertim de eius proprio nomine constet. Idem ib., § 5.

Reliquiae puerorum, cum notis martyrii re-pertae, cultum publicum in Ecclesia obtinuerunt. Bened. XIV, constit. incip. *Beatus Andreas*, § 20, ubi ad id varia adducit exempla. Reliquiae quaecunque ex Assisiensi Basilica, sub poena excommunicationis Papae reservatae, excepto articulo mortis aliisque gravibus poenis, extrahi sine pontificia dispensatione prohibentur. Idem, const. incip. *Fidelis Dominus*, § 13.

Alia ad rem. Vide verb. *Cultus Sanctorum*.

REMEX

In hoc articulo sequentia adnotare satis sit.

- 1 Christiani captivi in Triremibus Turcarum vel haereticorum ob evitandam mortem sibi alias imminentem, licite remigant contra Catholicos, sarcinas et arma ad bellum necessaria convehunt, propugnacula aedificant, ad rapinas et incendia cum dominis infidelibus co-operantur, sic probabiliter cum Lessio, Sanch., Suarez, Laym., Diana, Castrop., Mendo, Busembaum, et aliis, La Croix, lib. 2, tom. 3, c. 2, art. 3, n. 250 et 278.

* Quaestionem istam proponit Daniel Concina, atque ita dirimit in Theologiae Christianae dogmatico-moralis compendio, lib. 3 in Decal., dissert. 4, de vitiis contr. charit., c. 3, n. 14: « Disputant in utramque partem theologi. Affirmantem sententiam probabiliorum iudico, vero in sensu explicatam. Distinguenda sunt diversa remigandi tempora. Primum cum exploratum captivis Christianis est, in pugna

committenda victores Christianos futuros adversus Turcas. Secundum cum bellum est iniustum, imminetque Christianis libertatis, bonorum vitaeque iactura. Tertium cum Christianis imminet duntaxat bonorum externorum iactura, remigibus vero captivis vitae amissio, aut membrorum mutilatio. In primo et tertio casu licet remigare captivos Christianos posse affirmant omnes. De secundo casu theologi disputant; et sententia, quae gravis culpa reos captivos remigantes adversus innocentes Christianos damnat, mihi probabilior est. Quoniam nullo iure permissum est suppetias ferre alteri adversus innocentes, quos laedere crimen est. Peccant autem Turcae bello iniusto Christianos occidentes; peccant ergo et Christiani auxilium Turcis praebentes in hac iniusta actione. Nec video qua ratione opposita opinio non contineatur in damnatione Innocent. XI.

Si nequeunt famuli heros suos cymba pergentes ad constuprandas virgines adiuvere remigando, aut ascendentes per fenestras ad fornicandum, ad occidendum scalas tenere, vel humeris eas sustinere; qua ratione possunt captivi Christiani sua remigatione Turcarum classem impellere ad Christianorum perniciem? Remigatio indifferens est absolute spectata, sicut tenere scalam, et humeris alium sustinere; at, spectatis circumstantiis, noxia est, ut innumeris patet exemplis * ».

2 Remiges coacti confugientes libere ad ecclesiam gaudent immunitate et Archiepiscopus ab illorum extractione absteat: Sac. Congreg. Immun., in Neapolitana, 27 Augusti 1660, lib. Decret. Rocci, pag. 281, in Aquilana, 10 Maii 1639, lib. 3 Decr. Paul., p. 99; in Oppiden., 21 Mart. 1943, lib. 5 Decr., p. 247.

3 Consequenter nec Episc. sine facultate apostolica potest eos consignare. Sac. Congr. Imm., in Barchinonen., 19 Iul. 1661, lib. Decr. Rocci, p. 347.

4 Transmissi ad triremes pro reintegratione violatae immunitatis debent ad locum immunem, a quo fuerunt extracti, remitti. S. Congr. Imm., in Tropien., 1 Sept. 1643, lib. 3 Decr. Paul., p. 209.

5 Remiges, etiam triremium Sedis Apostolicae, extracti ab ecclesia, gaudent immunitate ecclesiastica, et sunt restituendi. Sac. Cong. Imm., in Viterbien., 21 Ian. 1676, lib. 1 Decr. Alt., p. 1201.

6 Condemnati ad triremes, qui confugerunt ad ecclesiam ligati iisdem catenis, quas ferebant, extracti a militibus, gaudent immunitate et sunt restituendi. Sacra Congr. Immun., in Neapolitana, 15 Maii 1685; lib. 2 Decr. Altov., p. 446.

7 Licet condemnati ad triremes et milites servientes in triremibus gaudeant immunitate, attamen Sanctissimus concedit Episcopo facultatem ad annum eos extrahendi etiam cum coactione, et consignandi, praevia obligatione iuratoria non puniendi eos, cum comminatione censurarum in casu contraventionis. Sac. Congreg. Immun., in Anconitana, 6 Sept. 1672, lib. 1 Decret. Altov., pag. 728, et Ianuen., 28 Iun. 1658; lib. 2 Decr. Vall., p. 159.

8 Pariter conceditur facultas, annuente Sanctissimo, ad tempus extrahendi et consignandi condemnatos ad triremes cum solitis clausulis. Sacra Congregat. Immun., in Neapolitana, 9 Novembris 1660; lib. Decretor. Rocci, pag. 296.

9 Sacerdos ad triremes pontificias per decennium condemnatus, aufugiens e carceribus, in quibus adhuc detinebatur, et confugiens in ecclesiam, gaudet immunitate ecclesiastica, quamvis a d. sententia non appellaverit. S. Congr. Imm., in Anglonen., 22 Iun. 1660; lib. Decr. Rocci, p. 260.

Remex coactus confugitus ad ecclesiam, ex 10 gratia specialissima, facto verbo cum Sanctissimo, conceditur remitti ad triremes, ita tamen, ut in aliquo non possit puniri ratione fugae, et declaretur, ipsum gaudere debere immunitate ecclesiastica. Sac. Congr. Imm., in Neapolitana, 14 Aug. 1634; lib. 2 Decr. Paul., pag. 198.

Ex gratia speciali mandatur Episcopo, ut 11 sibi constituto de concludenti probatione delicti, et facta per ipsum desuper declaratione, faciat consignare curiae saeculari reum die praecedenti a transmissione ad triremes condemnatum, praeviis promissionibus et cautelis solitis, et signanter; quod finito tempore condemnationis ad triremes, restituatur eidem ecclesiae, a qua fuerit extractus. Sacra Congr. Immun., in Savonen., 21 Novemb. 1635; ibi, pag. 239.

Datur facultas, annuente Sanctissimo, extra- 12 hendi ad formam c. *Inter alia* de Immunit., mancipatos servitio triremium, et consignandi eorum capitaneo cum solitis clausulis. S. Congr. Imm., in Milevitana, 5 Iul. 1669, lib. 1 Decr. Alt., p. 238, in Taurinen., 9 Sept. 1670, ib., pag. 470.

Condemnati ad triremes extracti a laicis gau- 13 dent immunitate, et ideo sunt restituendi ecclesiae, et secuta restitutione, pro hac vice tantum datur facultas eos extrahendi et consignandi ministris laicis, dato iuramento de non puniendo pro fuga. Sacra Congr. Imm., in Taurinen., 8 Nov. 1687; lib. Decr. Mart., p. 187.

Remex coactus, extractus sine facultate apo- 14 stolica, restituatur, et deinde detur facultas eum extrahendi ad formam. Sacra Cong. Imm., in Sutrina, 17 Iun. 1673, lib. 1 Decr. Altov., p. 912, in Ianuen., 28 Ian. 1698, lib. 2 Decr. Vallem., p. 159.

Mandante Sanctissimo, datur Nuntio facultas, 15 etiam cum potestate, subdelegandi Episcopos, ad effectum extrahendi remiges triremis pontificiae, qui arripuerunt fugam occasione naufragii, ac confugerunt ad loca immunia. Sacra Congr. Imm., in Neapolitana, 9 Nov. 1696; lib. Decr. Vallem., p. 55.

Annuente Sanctissimo, conceditur facultas 16 Episcopo extrahendi remiges spontaneos dictos *di buona voglia* ab ecclesiis et locis immunibus ad formam c. *Inter alia* de Immunit., dummodo pro delictis, ob quae confugerunt, et pro fuga fiat promissio non puniendi. Sacra Congr. Imm., in Milevitana, 3 Dec. 1674; lib. 1 Decr. Altov., p. 1035.

Renovantur facultates pro extractione remi- 17 gum a locis immunibus pro duodecim casibus. S. Congr. Imm., in Neapolitana, 1 Mart. 1692; lib. Decr. Grim., p. 94.

Remex coactus de mandato Sanctissimi re- 18 stituitur in alia ab ecclesia extractionis, deinde

extrahitur et consignatur officialibus triremium cum solitis clausulis. Sac. Congr. Immun., in Viterbien., 12 Ian. 1684; lib. Decr. Vallem., pag. 20.

19 Ad triremes damnatus, licet non remigave-

rit, quando delictum, propter quod damnatus fuit, infamiam irrogat, expleto tempore, non est rehabilitandus ad exercitia ordinum. Sacra Congregat., in Romana seu Ravellen., 6 Iul. 1726.

REPRAESENTATIONES. AN ET QUAE FIERI POSSINT IN ECCLESIIS

Vide verb. ECCLESIA, art. 5, a n. 49 ad 52.

REPUDIUM

1 Repudium in Veteri Testamento permissum fuit Iudaeis ob eorum cordis duritiem. Benedict. XIV, tom. 2, const. 38 incip. *Apostolici ministerii*. Sed in nova lege gratiae vetitum
2
3 est. Idem, ib. Repudii libellum non licet Iudaeis ad fidem conversis dare uxoribus in iudaismo remanentibus. Idem, ib. Repudii libel-

lum, si quis neophytus Rabbiniis superstitionibus inveniatur dedisse uxori recusanti se convertere, in eum tanquam iudaizantem animadvertendum esse statuitur. Idem ibidem. Si 5 autem id fecerit coram notario et testibus Christianis, minori poena plectendus erit.* Idem ibidem.

RESCISSIO AC NULLITAS MATRIMONII

Seu causarum matrimonialium iudicia coram quibus et quo ordine ac forma sint peragenda.

NOVUS ARTICULUS EDITORUM CASINENSIIUM.

Summarium.

1. Quid Benedictus XIV statuit circa methodum in peragendis iudiciis dissolutionis vinculi matrimonialis:

1 Quia evenire poterat, ut per vetitum nefas dissolutiones foederis conjugalis fierent, vel ex praecipiti iudicio, vel ex utriusque partis collusionem, alterutrius praepotentia et fraude, Benedictus XIV hisce malis obviam ire studens, saluberrimam edidit constitutionem, incip. *Dei miseratione*, circa formam eiusmodi iudicii, et quidquid aliud ad rem opus esset. Quippe sanxit, ut publicus matrimoniorum defensor in omnibus et singulis causis debeat validitatem matrimonii ita semper tueri, ut iudicium sine eo instructum, et quidquid in actis, eo non citato, fiat, nullius sit momenti. Et quoties in primo gradu sententia pro matrimonio feratur, nequeat unquam ipse appellare; at sententia contra matrimonium prolata, appellationem ex officio suo debeat omnino interponere, quamvis hanc pars expresse abnuat. Interea neutri parti unquam licere post unicam sententiam pro nullitate ac rescissione matrimonii latam, ad secundas nuptias convolare, etiamsi fuerit appellatio neglecta vel omissa intra decem dies vel deserta postmodum sit lapsu fatalium; alias cunctis polygamiae poenis canonicis fiant contrahentes obnoxii. Item, ut in secundo gradu iudex, non secus quam in primo, defensorem ad id, pariter strenuum, audiat in singulis actis. Si primae sententiae secunda conformetur, atque ab hac defensor et pars, quae succubuit, provocare non censuerint, licebit secundas in-

affertur eius constitutio ad rem. - 2. Quinam in huiusmodi matrimonii causis sint iudices ex mente Trid., sess. 24, c. 20, de Reform., ad n. 6. - 7. An abbates et alii inferiores praelati potestate in praedictis causis iudicandis plectant, ad n. 8.

ire nuptias. Secus ubi vel defensor, vel pars iterum appellaverit; tunc enim tertiam oportet conformem sententiam eum exspectare, qui secundas expetit nuptias: cum appellatio executionem perinde unius, atque duarum conformium sentent. executionem iure suspendat. Praeterea in rem iudicatam nunquam transire sententiam de nullitate matrimonii, sed posse, novis rebus detectis, quandocunque revideri declaravit. Lubet afferre tenorem constitut. memoratae, prout sequitur:

BENEDICTUS EPISCOPUS,

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

Dei miseratione, cuius iudicia incomprehensibilia sunt, et viae ininvestigabiles, in suprema Ecclesiae specula immerentes constituti, ut super universum Dominicum gregem excubias sedulo agamus, ad commissum pastoralis officii munus pertinere dignoscimus, subnascentes ex infernalis hostis astutia et hominum malitia abusus, quibus et animarum saluti perniciēs, et sacramentis Ecclesiae iniuria infertur, radicitus evellere, et potestatis Nobis desuper traditae operam interponere, ut et humana cohibeatur temeritas, et veneranda divinae legis servetur auctoritas.

§ 1. Siquidem matrimonii foedus a Deo institutum, quod, et quatenus naturae officium est, pro educandae prolis studio, aliisque matrimonii bonis servandis, perpetuum et indissolubile esse convenit; et quatenus est Catholicae Ecclesiae sacramentum, humana praesumptione dissolvi non posse, Salvator ipse ore suo pronuntiavit, dicens: *Quod Deus coniunxit homo non separet* (Marc. x, 9), ad aures apostolatus nostri pervenit, in quibusdam ecclesiasticis curiis inconsulta nimis iudicum facilitate infringi, et temere atque inconsiderate de eorumdem matrimoniorum nullitate latis sententiis, potestatem coniugibus fieri transeundi ad alia vota. Quos sane improvidos iudices humanae naturae conditione et voce ipsa quodammodo admoneri oportebat, ne tam praecipiti audacia sanctum matrimonii nexum frangerent, quem perpetuum atque indissolubilem primus humani generis parens praemonuit, inquiens: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea*; et illud additum est: *Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una.* (GEN. II, 23, 24).

§ 2. Huiusmodi autem abolendae pravitatis notitia diversis ex partibus Nobis delata est, atque etiam indicata sunt exempla nonnullorum virorum, qui post primam et secundam ac tertiam, quam duxerant uxorem, ob nimiam iudicum praecipitantiam in nullitate matrimonii declaranda, adhuc primis illis uxoribus superstitibus, ad quartas contrahendas nuptias devenerant; et similiter feminarum, quae post primum, secundum et tertium maritum, quarto etiam illis quoque viventibus, se iunxerant, non sine pusillorum scandalo et bonorum omnium detestatione, qui sacra matrimonii vincula ita contemni et temere perfringi dolebant. Nos autem, his intellectis, gravi affecti dolore, intimo animo ingemuimus et non praetermisimus apostolicae nostrae sollicitudinis partes in Domino adimplere. Siquidem primo pontificatus nostri anno ad Episcopos illarum partium, in quibus praedicta acciderant, plenissimis datis litteris, graviter conquesti sumus de huiusmodi pravitate, quae in Ecclesia Dei tolerabatur, et ad eam abolendam eorum animos erigere, et pastorem zelum accendere curavimus, quod etiam egimus cum aliis aliarum regionum Episcopis, ubi huiusmodi pravam dirimendorum matrimoniorum usum irrepisse cognovimus.

§ 3. Verum Nobis responsum est, id saepe contingere partim ex culpa illorum iudicum, quibus, vel in prima instantia, cum causa coram iudice ordinario ex aliqua legitima causa cognosci nequit, vel in secunda, cum in partibus nullus adest iudex, ad cuius tribunal causa in gradu appellationis devolvatur, vel si adest, iusta de causa coram eo disceptari ne-

quit, causae matrimoniales huiusmodi a Sede Apostolica committuntur; qui vel ob inscitiam, vel ob malam voluntatem proclives sunt ad matrimonia dissolvenda, atque eadem matrimonia, levi vel etiam nullo habito examine, irrita ac invalida declarant; partim etiam ex facto coniugum super nullitate suorum matrimoniorum litigantium; cum frequenter unus tantum eorum, qui dissolutionem matrimonii postulat, in iudicio compareat, et sententia, nullo contradicente, secundum sua vota obtenta, ad alias nuptias convolat; vel ambobus coniugibus in iudicium venientibus, altero, qui pro matrimonio, altero vero, qui contra agit, sententia de nullitate matrimonii prolata, nullus est, qui ad superiorem iudicem appellationem interponat; vel quia litigantes in specie quidem discordes, re vera inter se concordessunt, et invicem colludentes, contractum matrimonium dissolvi cupiunt; vel quia pars, quae pro validitate matrimonii stabat, eiusque nullitatem acriter contra adversarium impugnabat, lata a iudice sententia contra matrimonium, mutat voluntatem, vel pecunia sibi ad sumptus litis non suppetente vel aliis deficientibus auxiliis ad litigandum necessariis, et inceptum opus ac causam post primam sententiam deserit; quo fit, ut deinde ambo coniuges, vel unus eorum ad aliud contrahendum matrimonium se conferat.

§ 4. Quod autem ad iudices pertinet, quibus extra Romanam curiam pro litigantium commodo causae matrimoniales committuntur, paterna illa vigilantia, qua de iustitia unicuique integre sapienterque administranda solliciti esse debemus, encyclicis litteris ad venerabiles fratres Patriarchas, Primates, Archiepiscopos et Episcopos scriptis vicesima sexta Augusti, anno secundo Pontificatus Nostri, providere curavimus, in quibus ea praescripsimus, quae sacris canonibus, et Conc. Trident. decretis consona, si diligenter, ut speramus, serventur, in posterum causae nonnisi personis congrua iuris peritia, et necessario probitatis spectataeque fidei munitis praesidio committentur. Insuper ad ea, quae in iisdem encyclicis litteris constituta sunt, id etiam in praesenti adiungimus. Quod quamvis Concil. Trid. decretum quo causae matrimoniales subtractae fuerunt decani, archidiaconi, et aliorum inferiorum iudicio, et Episcoporum tantum examini et iurisdictioni reservatae, duntaxat procedat de archidiaconis, decanis aliisque inferioribus, qui in eadem dioecesi constituti, vel privilegio aliquo, vel praescriptione, saltem in visitatione, causarum matrimonialium cognitionem sibi arrogabant; ac idcirco minime obstet commissionibus, quae, pro iisdem causis matrimonialibus definiendis, a Sede Apostolica alicui eorum in secunda instantia fierent; nihilominus praecipimus ac mandamus iis, ad

quos huiusmodi commissionum seu delegationum expediendarum cura pertinet, ut in futurum causarum matrimonialium cognitionem non committant, nisi Episcopis, praesertim vicinioribus; vel si nullus sit Episcopus, cui ex legitima causa commode committi possit, tum commissio et delegatio dirigatur uni ex iis, qui secundum ordinem et modum a Nobis praefatis encyclicis litteris praescriptum, pro iudice idoneo ab Episcopo cum consilio sui capituli nominatus fuerit.

§ 5. Quod vero ad ordinem et seriem iudiciorum in causis matrimonialibus, pro debita et congrua earum terminatione, servandam spectat, motu proprio, certa scientia ac matura deliberatione Nostris, de apostolicae potestatis plenitudine, hac Nostra in perpetuum valitura sanctione constituimus, decernimus ac iubemus; ut ab omnibus et singulis locorum Ordinariis in suis respective dioecesibus persona aliqua idonea eligatur, et si fieri potest, ex ecclesiastico coetu, iuris scientia pariter et vitae probitate praedita, quae matrimoniorum defensor nominabitur, cum facultate tamen eam suspendendi vel removendi, si iusta causa adfuerit, et substituendi aliam aequae idoneam, et iisdem qualitatibus ornatam; quod etiam fieri poterit, quotiescunque persona ad matrimoniorum defensionem destinata, cum se occasio agendi obtulerit, erit legitime impedita.

§ 6. Ad officium autem defensoris matrimoniorum huiusmodi, ut supra electi, spectabit in iudicium venire, quotiescunque contigerit matrimoniales causas super validitate vel nullitate coram legitimo iudice disceptari, eumque oportebit in quolibet actu iudiciali citari, adesse examini testium, voce et scriptis matrimonii validitatem tueri, eaque omnia deducere, quae ad matrimonium sustinendum necessaria censebit.

§ 7. Et demum defensoris huiusmodi persona, tanquam pars necessaria ad iudicii validitatem et integritatem censeatur, semperque adsit in iudicio, sive unus ex coniugibus, qui pro nullitate matrimonii agit, sive ambo, quorum alter pro nullitate, alter vero pro validitate, in iudicium veniant. Defensor autem, cum ei munus huiusmodi committetur, iuramentum praestabit fideliter officium suum obeundi, et quotiescunque contigerit, ut in iudicio adesse debeat pro alicuius matrimonii validitate tuenda, rursus idem iuramentum praebit; quaecunque vero, eo non legitime citato aut intimato, in iudicio peracta fuerint, nulla, irrita, cassa declaramus, ac, pro nullis, cassis ac irritis haberi volumus perinde ac si citata et intimata non esset ea pars, cuius citari intererat, et quam, iuxta legum et canonum praescripta, ad legitimam iudicii validitatem, citari aut intimari omnino necessarium erat.

§ 8. Cum igitur coram Ordinario, ad quem causas huiusmodi cognoscere pertinet, controversia aliqua proponetur, in qua de matrimonii validitate dubitatur, et existentibus in iudicio vel uno ex coniugibus, qui pro nullitate matrimonii, vel ambobus, quorum alter pro validitate, alter vero pro nullitate actionem intendat, defensor matrimonii partes omnes sui diligenter adimpleat. Itaque si a iudice pro matrimonii validitate iudicabitur, et nullus sit, qui appellet, ipse etiam appellatione se absteat; idque etiam servetur, si a iudice secundae instantiae pro validitate matrimonii fuerit iudicatum, postquam iudex primae instantiae de illius nullitate sententiam pronuntiaverat; sin autem contra matrimonii validitatem sententia feratur, defensor inter legitima tempora appellabit, adhaerens parti, quae pro validitate agebat; cum autem in iudicio nemo unus sit, qui pro matrimonii validitate negotium insinat, vel si adsit, lata contra eum sententia, iudicium deseruerit, ipse ex officio ad superiorem iudicem provocabit.

§ 9. Appellatione a prima sententia pendente, vel etiam nulla ob malitiam vel oscitantiam, vel collusionem defensoris et partium interposita, si ambo vel unus ex coniugibus novas nuptias celebrare ausus fuerit, volumus ac decernimus, ut non solum servetur, quae adversus eos, qui matrimonium contra interdictum Ecclesiae contrahunt, statuta sunt, praesertim, ut invicem a cohabitatione separentur, quoadusque altera sententia super nullitate emanaverit, a qua intra decem dies non sit appellatum, vel appellatio interposita, deserta deinde fuerit; sed ulterius, ut contrahens vel contrahentes matrimonium huiusmodi, omnibus poenis contra polygamos a sacris canonibus et constitutionibus apostolicis constitutis, omnino subiaceant, quas in eos, quatenus opus sit, motu, scientia ac potestate simili rursus statuimus, decernimus ac renovamus.

§ 10. Posteaquam vero, appellationis beneficio, ad alterum iudicem causa in secunda instantia delata fuerit, omnia et singula quaecunque coram iudice in prima instantia servanda praefinita fuerunt, etiam coram altero in secunda exacte ac diligenter custodientur, citato in quolibet iudicii actu defensore matrimonii, qui voce et scripto matrimonii validitatem strenue ac pro viribus tuebitur. Et si iudex in secunda instantia fuit metropolitanus, aut Sedis Apostolicae Nuntius aut Episcopus vicinior; matrimonii defensor sit, qui ab ipsis fuerit deputatus, quemadmodum ipsis deputare mandamus, ut quae a Nobis superius constituta sunt, peragere possit; si autem iudex in secunda instantia erit iudex commissarius, cui a Sede Apostolica causae cognitio demandata sit, et qui tribunal et iurisdictionem ordinariam non habeat, et propterea careat defensore

matrimonii, volumus, ut illo defensore matrimonii utatur, qui constitutus fuerit ab Ordinario, in cuius dioecesi causam cognoscet, etiamsi idem Ordinarius sit, qui primam sententiam in eadem causa pronuntiaverit.

§ 11. Instructo autem in hunc modum iudicio, si secunda sententia alteri conformis fuerit, hoc est, si in secunda aequae ac in prima, nullum ac irritum matrimonium iudicatum fuerit, et ab ea pars vel defensor pro sua conscientia non crediderit appellandum, vel appellationem interpositam prosequendam minime censuerit, in potestate et arbitrio coniugum sit novas nuptias contrahere; dummodo alicui eorum, ob aliquod impedimentum, vel legitimam causam id vetitum non sit. Potestas tamen post alteram sententiam conformem, ut supra, coniugibus facta, intelligatur et locum habeat, salvo semper et firmo remanente iure seu privilegio causarum matrimonialium, quae ob cuiuscunque temporis lapsum nunquam transeunt in rem iudicatam; sed si nova res, quae non deducta vel ignorata fuerit, detegatur, resumí possunt, et rursus in iudicalem controversiam revocari. Quod si a secunda sententia super nullitate vel altera pars appellaverit, vel huiusmodi sit, ut ei, salva conscientia, defensor matrimonii acquiescendum non putet, vel quia sibi videtur manifeste iniusta, vel invalida, vel quia fuerit lata in tertia instantia, et sit revocatoria alterius praecedentis super validitate in secunda instantia emanatae, volumus, ut, firma remanente utrique coniugi prohibitione ad alias transeundi nuptias, quas si contrahere ausi fuerint, poenis, ut praefertur, a Nobis constitutis subesse decernimus, causa in tertia vel quarta instantia cognoscatur, servatis diligenter omnibus, quae a Nobis in prima et secunda instantia demandata fuerunt, nempe, in quolibet iudiciali actu, citato et audito defensore matrimonii, qui a iudice tertiae instantiae deputatus fuerit.

§ 12. Defensor autem matrimonii, quem ad munus suum gratis obeundum pro amore Dei, et proximi utilitate, et Ecclesiae reverentia, in Domino exhortamur, si operam suam sine mercede aut salario aliqua ex causa exhibere recusaverit, ab ipsius causae iudice ei constituatur, et ab ea parte, quae pro validitate matrimonii agit, si ipsi facultas sit, solvatur; sin minus, a iudice primae vel secundae vel tertiae instantiae respective subministrabitur, qui pecunias ex multis suorum tribunalium redactas vel redigendas, et in opera pia erogandas, in huiusmodi sumptus insumere poterunt. Cum vero iudices causae erunt iudices commissarii, qui neque forum habent, et consequenter neque pecuniam ex multis collectam, volumus ac mandamus, ut defensori matrimonii satisfiat ex pecunia mulctarum illius Episcopi, in cuius dioecesi iudex commissarius, iu-

xta Sedis Apostolicae mandatum, iudicium exercebit.

§ 13. Hactenus quidem quoad causas matrimoniales, quae extra Romanam curiam pertractantur: quoad causas vero, quae Romae disceptandae sunt, cum earum cognitio in prima instantia ad S. R. E. Cardinalem in praefata Urbe, eiusque suburbiis, et districtu vicarium nostrum in spiritualibus pro tempore spectet; mandamus ac iubemus, ut omnia et singula, quae in aliis causis extra Romanam curiam pertractandis praescripta fuerunt, nempe ut iudicium peragatur, citato et audito defensore matrimonii ab eodem Cardinali vicario deputato, aliaque, ut supra, omnino serventur. Tum etiam in aliis causis, quae in prima instantia, ex consensu partium, vel in secunda, per appellationem ad Sedem Apostolicam, omisso medio, interpositam, vel in tertia, Romanam deferuntur; quas omnes iudicari volumus, vel in Congregatione S. R. E. Cardinalium super interpretatione et executione Conc. Trid., vel in causarum palatii nostri auditorio, dummodo Nobis et Romano Pontifici pro tempore iustis ex causis non videatur particularis Congregatio S. R. E. Cardinalium, vel Romanae curiae praelatorum deputanda. Cum autem causa super matrimonii nullitate agitur in dicta Congregatione S. R. E. Cardinalium Conc. Trid. Interpretum, defensor matrimonii a Cardinali praefecto eiusdem Congregationis, si vero in palatii nostri auditorio, ab auditore decano praefati tribunalis, si demum in Congregatione particulari, a persona eiusdem Congregationis digniore deputetur.

§ 14. Unica quidem resolutio pro nullitate matrimonii emanata, si causa in Congregatione Cardinalium Conc. Trid. interpretum, vel in Congregatione particulari deputata cognoscatur, et similiter in palatii nostri auditorio, unica sententia super eadem nullitate pronuntiata minime sufficiat adtribuendam liberam coniugibus facultatem novas nuptias contrahendi. Sed, si causa in praefata Congregatione Cardinalium Tridentini Conc. interpretum introducta fuerit, rursus in eadem, ad defensoris matrimonii instantiam, reproponatur; si vero Congregationi particulari commissa fuerit, ad petitionem eiusdem defensoris, altera etiam particularis Congregatio deputabitur. Si vero in palatii nostri auditorio iudicata sit, a praefato defensore appellatione interposita, ab aliis auditoribus iuxta ordinem in gyrum seu turnum definiatur; si autem causa universo tribunali commissa fuerit, ab omnibus auditoribus rursus examinabitur, nolentes omnino, ut ullo in casu matrimonii vinculum dissolutum censeatur, nisi duo iudicata vel resolutiones aut sententiae penitus similes et conformes, a quibus neque pars neque defensor matrimonii crediderit appellandum, emanaverit. Quod

si secus factum fuerit, et novum initum matrimonium, nostrae voluntatis huiusmodi transgressores poenis a Nobis, ut supra, statutis submittantur.

§ 15. Et quoniam saepe apud Sedem Apostolicam preces porrigi solent pro dispensatione matrimonii rati et non consummati, quae ut plurimum pro voto consultivo ad Congregationem S. R. E. Cardinalium Conc. interpretum, vel nonnunquam ad aliquam Congregationem particularem deputatam, a Romanis Pontificibus pro tempore remitti solent, ut huiusmodi instantiae ordine ac rite procedant, volumus ac mandamus, ut supplex libellus Nobis vel Romano Pontifici pro tempore exhibeatur, in quo plena et accurata totius facti species contineatur, causaeque omnes in eo exprimantur, quae ad obtinendam petitam dispensationem conducere posse a supplicante censentur, ut Romanus Pontifex, eo lecto et mature considerato, secum deliberare possit, an petitionem reiiciat, vel eius examen alicui ex dictis Congregationibus committat; a qua posteaquam suum votum consultivum editum fuerit, a secretario eiusdem Congregationis totius negotii series exacte Romano Pontifici pro tempore referatur, qui pro sua prudentia iudicabit, an Congregationis resolutio sit approbanda, vel potius totius causae examen alteri Congregationi vel tribunali, prout eidem Pontifici videbitur, rursus committendum.

§ 16. Demum volumus ac decernimus, easdem praesentes litteras semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab illis ad quos spectat, et pro tempore quandoque spectabit, in omnibus et per omnia plenissime et inviolabiliter observari. Sicque et non aliter per quoscunque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum palatii apostolici auditores, ac eiusdem S. R. E. Cardinales, etiam de latere Legatos, et S. Sedis Nuntios, aliosve quoslibet quacunque praeceminentia et potestate fungentes et functuros, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate, ubique iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus praemissis, ac constitutionibus et ordinationibus apostolicis, necnon quibusvis etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis et litteris apostolicis sub quibuscunque tenoribus verborum et formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriis, aliisque efficacioribus et insolitis clausulis, irritantibusque, et aliis decretis, etiam motu scientiae et potestatis plenitudine paribus in genere vel in specie, seu alias quomodo libet concessis, confirmatis et innovatis. Qui-

bus omnibus et singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio seu quaevis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma in aliis tradita observata eisdem praesentibus pro expressis et insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum, hac vice duntaxat expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque.

§ 17. Volumus autem ut praesentes litterae in valvis ecclesiae Lateranensis, et Principis Apostolorum, nec non Cancellariae Apostolicae, ac in acie Campi Florae de Urbe, ut moris est, publicentur et affigantur, sicque publicatae et affixae, omnes et singulos, quos illae concernunt, perinde arctent et afficiant, ac si unicuique eorum nominatim et personaliter intimatae fuissent; quodque earumdem praesentium transumptis, seu exemplis, etiam impressis, manu alicuius notarii publici subscriptis, et sigillo alicuius personae in dignitate ecclesiastica constitutae munitis, eadem prorsus fides tam in iudicio quam extra illud ubique adhibeatur, quae ipsis praesentibus adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

§ 18. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri decreti, statuti, constitutionis, prohibitionis, revocationis, annulationis, declarationis, mandati ac voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursum.

Datum Romae, apud Sanctam Mariam Maiorem, anno Incarnationis Dominicae 1741, 3 Nonas Novemb., pontificatus nostri anno XI.

D. Card. PASSIONEUS.

X. subdatarius

Visa de Curia

N. Antonellus.

Loco ✠ plumbi.

I. B. Eugenius.

Publicata die 29 eiusdem mensis et anni.

Iudices vero quoad spectat in causis matrimonialibus definiendis, extra controversiam est, id muneris ex Tridentino Episcopis competere, neque amplius decanos, archidiaconos, aliosque inferiores eiusmodi ius praesumere posse, quovis privilegio aut consuetudine non obstante. *Ad haec (verba sunt Trident.) causae matrimoniales, non decani, archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio, etiam visitando, sed Episcopi tantum examini et iurisdictioni relinquuntur.... non obstantibus privilegiis, indultis, concordis quae suos tantum teneant*

auctores, et aliis consuetudinibus. Sess. 24, de Reform., cap. 20.

4 Quod autem decani, et caeteri hic nominati non possint cognoscere causas matrimoniales, hoc etiam procedit, etsi essent exempti. Gallemart, in cit. sess. 24, cap. 20, sub num. 13.

5 Si vero de vicario generali Episcopi sermo sit: secundum probabilior sententiam poterit is vi sui officii seu vicariatus sibi commissi, absque speciali mandato, causas matrimoniales cognoscere et diiudicare... Est quoque ratio... (quod) neque a iure, neque a Tridentino adimitur vicario potestas cognoscendi causas matrimoniales.... Monet tamen recte Pirhing hac in respectandam consuetudinem cuiusque dioecesis. Leurenins, Vicar. Episcop., qu. 160, n. 3: Contraria opinio (sic quoque Ventriglia), nempe, quod vicarius ex sola generali commissione possit cognoscere de causis matrimonialibus, iudicatur verior et communis. Prax. for. eccl., part. 2, adnot. 14, n. 25. Ac ita sentiunt Genuensis, Pax Iord., Azorius, aliique innumeri apud Barbosam, in Trident., cit. c. 20, n. 57.

6 Sede vero episcopali vacante, causas eiusmodi vicarium capituli cognoscere posse declaravit S. C. Conc., 30 Maii 1602. Vide verb. Vicarius capituli, art. 2, n. 20.

7 An autem abbates et inferiores praelati dicta potestate polleant causas matrimoniales iudicandi? Antequam de hoc responsum demus, lubet hic repetere, quae sub v. Abbas, n. 48, de triplicis speciei abbatibus dicta sunt, hoc sane pacto:

Nimirum prima species est eorum qui certo praesunt generi personarum existentium intra septa alicuius Ecclesiae, monasterii seu conventus cum passiva exemptione a iurisdictione Episcopi. Eiusmodi sunt superiores regulares, et nonnulli praelati saeculares, qui una cum ecclesia eiusque ecclesiae clericis et administris, quibus praeficiuntur, subsunt immediate Romano Pontifici.

Secunda species est praelatorum habentium iurisdictionem activam in clerum et populum certi loci; qui tamen locus est intra Episcopi dioecesim, a qua undique circumscribitur. Et huiusmodi praelati improprie tantum, et lato quodam loquendi modo, dicuntur esse Nullius.

Tertia species est praelatorum, qui iurisdictionem activam habent in clerum et populum alicuius loci seu oppidi, aut plurium locorum et oppidorum, quae omnino avulsa et separata sunt a cuiuslibet Episcopi dioecesi; quapropter dicuntur constituere quamdam quasi dioecesim, ubi praelatus, iis exceptis, quae ordinis episcopalis sunt, omnia exercet, quae caeteroquin ad episcopalem iurisdictionem pertinerent. Huius generis praelati inter inferiores

nobilissimi sunt, et dicuntur vere et proprie Nullius, et veris annumerantur Ordinariis locorum. — Haec in terminis apud Benedictum XIV, de Synod. dioecesis, lib. 2, cap. 11, num. 1.

Hisce distinctionibus ac declarationibus praemissis:

Si agatur (sic Card. Petra) de praelatis tertiae speciei nullius, tunc non per viam praescriptionis, sed per viam comprehensionis in eodem iure vere nullius, dicuntur habere dictum ius cognoscendi causas matrimoniales, quia habent iurisdictionem in omnibus iuribus episcopalibus et dicuntur Episcopi in iis, quae pendunt a iurisdictione, etiam dignitatis episcopalis, praeter potestatem ordinis. Et declaravit pluries Sacra Congr. Conc. cognitionem causarum matrimonialium pertinere ad huiusmodi praelatos vere nullius. Ad const. apost., const. 4 Callisti III, sect. 2, num. 37, tom. 5, pag. 58.

Abbati nullius dioecesis (ita etiam Barbosa) habenti in suos subditos omnem iurisdictionem, competit cognoscere de causis criminalibus et matrimonialibus suorum subditorum. In Trid., sess. 24, c. 20, n. 55.

Quantum vero attinet ad praelatos inferiores, sive primae, sive secundae speciei, declaratum fuit a Sacra Congregatione Conc., et hoc ius practicatur, ut non possint dictas causas (matrim.) cognoscere... nisi dicti praelati probarent possessionem immemorabilem, ex ea ratione, quia immemorabilis supponit privilegium apostolicum, cum praesumat meliorem titulum de mundo... non (vero) suffragari quadragenariam cum titulo colorato.... (quippe) Concilium sustulit quamcunque consuetudinem, et sic etiam quadragenariam cum titulo colorato; immemorabilem vero non sustulisse tenendum est, quia ista praesumit adesse quemcunque titulum meliorem de mundo, et sic privilegium apostolicum... Unde sicuti privilegio apostolico potest acquiri tale ius cognoscendi dictas causas, ita etiam immemorabilis. Card. Petra, l. c., n. 33 et seqq.

Hodie (sic pariter Fagnanus) consuetudo inferiorum cognoscendi de causis matrimonialibus sublata est a Conc. Trid., nisi sit immemorabilis, ut declaravit Sacra Congr. eiusdem Conc. interpres. Ad c. Accedentibus de excess. Praelat., n. 6.

Ac demum Ioan. Devoti sic habet: Criminales et matrimoniales causas subditorum recte iudicant praelati, qui quasi dioecesim separatam habent; non item reliqui praelati inferiores, licet exempti sint, nisi hoc privilegium obtinuerint vel a Summo Pontifice, vel per praescriptionem, quae ultra hominum memoriam est. Ius canon. univ., de Officio iud. ordin., § 14.

RESCRIPTUM

Summarium.

1. Rescriptum vi nominis quid importet. — 2. Rescriptum quid sit? — 3. Rescriptum dividitur in rescriptum *iustitiae*, et rescriptum *gratiae*. — 4. Rescriptum *iustitiae* quale sit? — 5. Rescriptum *gratiae* quale sit? — 6. In apostolicis rescriptis *iustitiae* apponi solet filum *cannabis*. In rescriptis vero *gratiae* apponi solet filum *sericum*. — 7. Rescripta tum *iustitiae*, tum *gratiae* impetrare potest omnis ille, qui non reperitur a iure prohibitus. — 8. Dicta tamen rescripta impetrare prohibentur haeretici. — 9. Item rescripta impetrare prohibentur excommunicati excommunicatione maiori. — 10. Rescripta impetrata ab excommunicatis ipso iure sunt nulla, nisi in causa ipsius excommunicationis vel appellationis sint impetrata. — 11. Rescripta *iustitiae*, seu ad lites, sunt praesentanda inter annum postquam impetrans habuerit copiam iudic. delegantis. — 12. Rescriptis autem *gratiae* et ad beneficia non est certum tempus in iure praefixum, quo praesentari debeant. — 13. Dummodo tamen impetrans per notabilem negligentiam, aut dolum, seu malitiam diutius uti non postposuerit, tunc enim impetrans interim aliud contrarium rescriptum esset praefendus primo in assuetudine beneficii. — 14. Quando autem aliquis debeat dici negligens in praesentandis rescriptis *gratiae*, relinquatur arbitrio iudicis diiudicandum, inspecta qualitate personae, loci distantia ac qualitate causae. — 15. In rescriptis *iustitiae* attenditur tempus *praesentatae*. — 16. In rescriptis autem *gratiae* attenditur tempus *Datæ*. — 17. Rescripta omnia tum *iustitiae*, tum *gratiae*, sicuti et privilegia, quando verba sunt clara, intelligenda sunt, et interpretanda secundum propriam significationem et communem usum loquendi. — 18. Rescripta *iustitiae*, seu ad lites in dubio, si de contraria voluntate rescribendis non constet, intelligi et interpretari debent secundum ius commune. — 19. Praeterea rescripta *iustitiae*, seu ad lites sunt stricte interpretanda, nec ad casum vel personam in rescripto non expressam sunt extendenda. — 20. Rescripta *gratiae* quae nemini praeducant, sunt generaliter loquendo, late interpretanda. — 21. Rescripta autem interpretata ad beneficia ecclesiastica obtinenda sunt stricte interpretanda. — 22. Adducuntur ad rem exempla valde notanda. — 23. Qualis autem interpretatio facienda sit in rescriptis, quae habent vim beneficii? *Remissive*. — 24. Rescripta *gratiae* et ad beneficia, per subreptionem et obreptionem obventa, sunt ipso iure nulla. — 25. Rescripta autem *iustitiae*, seu ad lites per subreptionem etiam dolosam non vitiantur ipso iure, sed duntaxat ope exceptionis. — 26. Assignatur ratio huius discriminis inter rescripta *gratiae* et *iustitiae*. — 27. Rescripta sive *iustitiae* sive

gratiae generatim loquendo fiunt subreptitia vel obreptitia duas ob causas, quae assignantur. — 28. Inter *obreptionem* et *subreptionem* nonnulli ponunt differentiationem, quae assignatur. — 29. Alii autem fere communiter volunt, quod *obreptio* et *subreptio* non differant, sed sint termini synonymi. — 30. Obreptio seu subreptio dolosa vitiat rescriptum in toto. — 31. Obreptio seu subreptio ex ignorantia vel simplicitate vitiat rescriptum in totum, si Pontifex vel princeps, cognita veritate, nullo modo dedisset tale rescriptum. — 32. Obreptio seu subreptio ex ignorantia vel simplicitate non vitiat substantiam rescripti, si Pontifex vel princeps, alias expressa veritate vel tacita falsitate, adhuc ipsum rescriptum concessisset. — 33. Et hoc etiam locum habet nedum in rescriptis *iustitiae*, et ad lites, sed etiam in rescriptis *gratiae* et ad beneficia. — 34. Error manifestus et gravis latinitatis vitiat rescripta apostolica. — 35. Non sic autem error levis, ut defectus unius litterae vel syllabae. — 36. Error manifestus et gravis non vitiat testamenta et alia instrumenta, modo de voluntate disponentis constet. — 37. Error in nomine vel pronomine non vitiat testamentum, aut aliam dispositionem: dummodo constet de corpore, sive de quo senserit testator aut disponent. — 38. Rescripta apostolica emanata contra ius commune, de quo mentionem non faciunt, aut contra communem stylium seu praxim curiae Romanae praesumuntur falsa et reiici debent. — 39. Rescripta et alia quaecunque instrumenta habentia rasuram in loco suspecto et substantiali, tanquam falsa et invalida reiici possunt et nihil probant. — 40. Rescripta *iustitiae* seu ad lites, re adhuc integra, expirant morte concedentis; secus autem, quando res non est amplius integra. — 41. Ut autem res non sit amplius integra, sicque perpetuetur valor rescripti *iustitiae*, seu ad lites, et iurisdictio delegata, requiritur et sufficit citatio partis per delegatum ante obitum concedentis seu delegantis facta. — 42. Rescripta *gratiae* seu ad beneficia non expirant morte concedentis, etiamsi res adhuc integra maneat. — 43. Intellige tamen de rescriptis *gratiae* iam factae: secus autem de rescriptis *gratiae* faciendae. — 44. Affertur ratio disparitatis. — 45. Rescriptum *gratiae* factae ad beneplacitum concedentis durat, donec ille illud revocaverit; aut donec ipse concedens moriatur. — 46. Rescriptum *gratiae* concessae ad beneplacitum Sedis Apostolicae, non expirat morte Papae concedentis. — 47. Rescriptum *gratiae* ad beneplacitum personae et dignitatis, quae perpetua est, an expiret morte concedentis? — 48. Rescriptum *gratiae* concessae cum clausula: *Donec revocaverimus, donec aliud duxerimus ordinandum*, et huiusmodi, durat perpetuo, nisi a concedente vel successore ipsius revocetur. — 49. Alia ad rem ad n. 65. — Subnect. Addit. Casin. pluribus num. distinctae.

- 1 Rescriptum vi nominis importat omnes responsiones ad quamcunque petitionem scripto datas. Unde in hoc sensu rescriptum idem significat, ac *Responsum scriptum*, quo nimirum rescribitur absenti, et sic etiam scriptae epistolae responsoriae privatorum, rescripta dici possunt. Gregor. Tholosan., lib. 1 de Rescr., n. 4; Pirhing, lib. 1 Decr., tit. 3, § 1; Reiffenstuel, ib., n. 2, et alii passim. In proposito autem non de privatorum sed supremorum principum rescriptis est sermo. Et rescriptum sic captum est *responsum a supremo principe ad consultationem, relationem vel supplicationem alterius in scripto datum*, sic dictum, non quasi iterum scribatur, sed quasi responsum

scriptum. Colligitur ex 1. *Appellandi usus* 1, § 1, ff. de Appellationibus et relat., ad rubr. de Rescriptis, n. 2; Hostiens., ib.; Azorius, part. 1 Instit. moral., lib. 4, qu. 1; Pirhing, l. c., n. 1; Reiff., l. c., n. 2, et alii communiter.

Rescriptum dividitur in rescriptum *iustitiae* 3 et in rescriptum *gratiae*. *Communissima*. Rescriptum *iustitiae* est illud, quod datur ad explicandum seu declarandum ius pro iustitia administranda in decisione causarum inter partes. *Est in re communis*. Rescriptum *gratiae* 5 est illud, quod ex mera gratia et liberalitate principis datur ad obtinenda beneficia, et alias consimiles gratias. *Est in re communis*.

- 6 In apostolicis rescriptis iustitiae apponi solet filum *cannabis*, in quo plumbum pendet; in rescriptis vero *gratiae* apponi solet filum *sericum*. Unde in cap. *Quam gravi* 6 de Crimine falsi, dicitur, quod, ad deprehensionem falsi, filum bullarum sit diligenter inspicendum. Engel, lib. 1 Decr., tit. 3, num. 17; Rebuff., in Praxi beneficiorum, in tit. *Differentiae inter rescripta gratiae et iustitiae*; et alii passim.
- 7 Rescripta tum *iustitiae* tum *gratiae* impetrare potest omnis ille, qui non reperitur expresse a iure prohibitus. *Communis*, arg. can. *Iam nunc* 8, caus. 28, qu. 1, et c. *Non indiscrete* 1 de Procurator. in 6. Dicta tamen rescripta impetrare prohibentur haeretici; 1. *Nul- lus* 2 Cod. de Summa Trinitate. Item rescripta impetrare prohibentur excommunicati excommunicatione maiori, c. *Dilectus* de Rescr.
- 8 Unde rescripta impetrata ab excommunicatis ipso iure sunt nulla, nisi in causa ipsius excommunicationis vel appellationis sint impetrata, textu expresso in c. *Ipsa iure* 1 de Rescriptis in 6.
- 9 Rescripta iustitiae seu ad lites sunt praesentanda intra annum, postquam impetrans habuerit copiam iudicis delegati; alioquin valet secundum rescriptum ab adversario impetratum, etiam non facta mentione de primo. *Communis*, textu expresso in c. *Si autem* 9, et cap. *Plerumque* 23 de Rescr.
- 10 Rescriptis autem gratiae et ad beneficia non est tempus in iure praefixum, quo praesentari debeant, cap. *Si autem* 9 de Rescriptis, et ibi
- 11 DD. communiter. Dummodo tamen impetrans per notabilem negligentiam, aut dolum, seu malitiam diutius, seu longius uti non proposuerit, quia si interim aliquis impetraverit aliud contrarium rescriptum, tunc secundus impetrans in assecutione beneficii praeferendus esset primo. *Communis* per text. in cap. *Ubi qui gratiam* 12 de Rescriptis in 6, ibi: *Cum tamen dolus tibi non possit, vel notabilis negligentia imputari*, et cap. *Si clericus* 11 de Praeb. in 6, ibi: *Cum facta ei gratia, per ipsius negligentiam sit extincta*.
- 12 Quando autem aliquis debeat dici negligens in praesentandis rescriptis gratiae, relinquitur arbitrio iudicis diiudicandum, inspecta qualitate personae, et loci distantia, ac qualitate causae; arg. c. *Cum sit Romana* 5 de Appellat.; Glossa, in cit. cap. *Si clericus* 11 de Praeb. in 6, in verb. *Negligenter*, per textum notabilem in l. *Continuus*, § *Cum ita*, ff. de Verbor. obligationibus; Panormitanus, in cit. cap. *Si autem* 9 de Rescr., n. 4; Alexander, lib. 1, conc. 19, n. 29; Menochius, de Arbitr. iudic., cas. 104, n. 4; Engel, lib. 1 Decret., tit. 3, n. 23; Reiffenstuel, ib., n. 66, et alii passim.
- 13 In rescriptis iustitiae attenditur et inspicitur

tempus *praesentatae*, seu factae praesentationis. *Communis*, per text. in c. *Ut debitus* 59 de Appell. In his enim rescriptis iustitiae subintelligitur tacita conditio: *Si praesentetur*; arg. c. *Super eo* 12 de Appell., ibi: *Si autem infra certum tempus lis decidenda committitur, extunc terminus incipit currere, cum iudices contigerit litteras recepisse*.

In rescriptis autem gratiae attenditur et inspicitur tempus *datae*. *Communis*, per textum in c. *Eam te* 7 de Rescr., ibi: *Quod nullatenus fecisse deberes, si datam litterarum diligentius attendisses*; et concordat c. *Constitutus* 19, iuncta Glossa, ibid. verb. *Impetrasse*, de Rescriptis, et c. *Eum cui* 7 de Praeb. in 6, in cuius sumuario sic expresse habetur: *In impetratione beneficiorum inspicitur data, non praesentatio vel receptio*; et clare habetur decisum in cap. *Si eo tempore* 9 de Rescriptis in 6, ubi Pontifex resolvit, quod virtute rescripti beneficialis non possit conferri beneficium curatum illi, qui tempore *datae* ipsius rescripti nondum habebat aetatem idoneam ad illud, etiamsi postmodum fuerit effectus legitimae aetatis, reddita hac ratione: *Cum tempore datae ipsarum adhuc non esset idoneus, et in eius sumuario expresse dicitur: In litteris ad beneficia impetratis inspicitur tempus datae. Unde per illas beneficium curatum obtinere non poterit, qui licet nunc sit maior, illo tempore minor erat*.

Rescripta omnia, tum iustitiae, tum gratiae, sicuti et privilegia, quando verba sunt clara, intelligenda sunt et interpretanda secundum propriam significationem et communem usum loquendi. Leg. *Licet imperator* ff. de Legatis 1, et l. *Ille aut illa* ff. de Legatis 3, cap. *Ad audientiam* 12 de Decimis, c. *Porro* de Privileg.

Rescripta iustitiae, seu ad lites, in dubio, si de contraria voluntate rescribentis non constet, intelligi et interpretari debent secundum ius commune, ita ut ab illo nullimode recedatur, quamvis necessarium foret a verborum proprietate recedere, vel clausulam adiectam transponere, cap. *Cautum* 18 de Rescr., ubi circa hoc habetur casus et decisio singularis, ut notant, ib., Abbas, n. 1; Felin., num. 9; Fagnan., n. 4; Pirhing, lib. 1 Decr., tit. 3, n. 15; Reiff., ib., num. 110, et alii communiter. Et ratio est, quia rescripta iustitiae, seu ad lites, dantur ad iuris observantiam. Unde in dubio non censetur Papa seu princeps velle decernere aliquid iuri communi contrarium, quia mens principis censetur esse talis qualis de iure esse debet. L. *Ex post facto* 33 ff. de Vulg. pupill. substitut. Adeoque in tali casu, si ordo aut constructio verborum aliam explicationem aut sensum non admittat, nisi qui sit contrarius iuri communi, potius praesumendum est, per errorem scriptoris verba esse

transposita, vel aliter mutata, cuiusmodi error veritati obesse non debet. L. *Errore* 7, et leg. *Ambiguitates* 24 Cod. de Testamentis.

- 19 Praeterea rescripta iustitiae seu ad lites sunt stricte interpretanda, nec ad casum vel personam in rescripto non expressam sunt extendenda. Glossa communiter recepta in c. *Nonnulli* 28, verb. *Lites restringendae*, de Rescr., c. *Olim* 32, et c. *P. G. de Offic. et potest. iudic. delegat.*, c. *Quod alicui* 74 de Regul. iuris in 6; Pirhing., loc. cit., n. 17; Reiff., l. c., n. 121; Felin., in cit. c. *Causam* 28 de Rescr., n. 8, et alii passim. Et ratio est, quia per rescripta iustitiae seu ad lites detrahatur iurisdictioni iudicum ordinariorum, simulque per ea praebetur ansa et materia litigandi, adeoque merito censeri debent odiosa, cum omnis recessus a iure communi censeatur odiosus. C. *Is qui* 1, et c. *Si quis* 2 de Filiis presbyterorum in 6, sicque restringenda et non extendenda. C. *Odia* 15, et c. *Quae a iure* 28 de Reg. iur. in 6.

- 20 Rescripta gratiae, quae nemini praeiudicant, sunt, generaliter loquendo, late interpretanda. *Communis*, textu expresso in leg. *Beneficium* ff. de Constitut. princip., c. *Cum olim* 16 de Verb. signific., cap. *Quia circa* 22 de Privil., c. *Quamvis* 4 de Reg. iur. in 6, ibi: *Favores convenit ampliari*.

- 21 Rescripta autem impetrata ad beneficia ecclesiastica obtinenda sunt stricte interpretanda et restringenda, quia sunt ambitiosa, seu per ambitionem impetrari solent. *Communis*, textu expresso in cit. c. *Quamvis* 4 de Praeb. in 6, ibi: *Quamvis plenissima sit alias in beneficiis interpretatio facienda, litterae tamen super obtinendis beneficiis debent, cum sint ambitiosae, restringi*.

- 22 Unde ad rem habentur exempla valde notanda c. *Cui de non sacerdotali* 27 de Praeb. in 6, ibi: *Cui de non sacerdotali praebenda provideri mandatur, sibi etiam volenti sacerdotalis auctoritate mandati huiusmodi conferri nequibit. Similiter, si in Ecclesia, in qua integrae ac dimidia praebendae habentur, mandatur integra conferri praebenda, quanquam ille, pro quo scriptum exstitit, dimidia velit esse contentus, ei de ipsa non poterit provideri. Idem cum iniungitur provideri alicui de praebenda certi valoris, etiam illo volente, mandatum non possit adimpleri; non enim huiusmodi mandata (quorum fines diligenter servari oportet) debent ad casus alios, quam expressos extendi*.

- 23 Qualis autem interpretatio facienda sit in rescriptis, quae habent vim privilegii? Vide verb. *Privilegium*, art. 2, a n. 19 ad 28.

- 24 Rescripta gratiae et ad beneficia per subreptionem vel obreptionem obtenta, sunt ipso iure nulla. *Communis*, in c. *Constitutus* 19, et cap. *Ad audientiam* 31 de Rescr., cap. *Si*

is 2 de Filiis presbyteror. in 6, ibi: *Talis dispensatio..... veluti per subreptionem obtenta nullius penitus est momenti*, cap. *Si metu* 23 de Praeb. in 6, ibi: *Ipsam (gratiam) veluti subreptitiam vires nolumus obtinere. Clementin. Si dignitatem* 1 de Praeb., ibi: *Gratia huiusmodi velut subreptitia nullius penitus est momenti*.

Rescripta autem iustitiae, seu ad lites per 25 subreptionem etiam dolosam non vitiantur ipso iure sed duntaxat ope exceptionis, id est valida sunt, donec adversarius, contra quem impetrata sunt, de subreptione ipsorum excipiat, et vere subreptitia demonstret. *Comm.*, per text. in c. *Si autem* 7, et c. *Plerumque* 22 de Rescript., ubi habetur, quod si posterius rescriptum ad alios iudices impetretur, non facta mentione prioris rescripti, per exceptionem reiici potest, nisi is, qui prius rescriptum impetravit, eo per annum, dolo vel negligentia uti intermittat.

Ratio autem huius discriminis inter rescripta gratiae et iustitiae est, quia in rescriptis gratiae non est pars, quae possit excipere de subreptione. Unde, cessante provisione hominis, necesse fuit, ut lex ipsa provideret, ipso iure huiusmodi rescripta subreptitie obtenta irritando et cassando, ut sic falsus precator consuleret suae conscientiae per cessionem beneficii, ut notat Glossa in c. *Cum pridem* 10 de Renuntiatione, verb. *Sed duntaxat*. At vero in rescriptis iustitiae seu ad lites, adest pars, cuius interest, quae potest de eorum subreptione excipere et appellare. Unde stante provisione hominis, non fuit necesse, ut lex provideret per irritationem huiusmodi rescriptorum. Fagnan., in cit. cap. *Ad audientiam* 31 de Rescriptis, num. 37; Pirhing, l. c., n. 85; Reiffenstuel, loc. cit., num. 173, et alii, qui afferunt alias rationes discriminis apud ipsos videndas.

Rescripta sive iustitiae, sive gratiae, gene- 27 ratim loquendo, duas ob causas fiunt subreptitia seu obreptitia. Primo ob taciturnitatem veritatis ad rem per se, seu intrinsece pertinentis, adeoque necessario exprimendae. Secundo per expressionem falsitatis itidem per se, et intrinsece ad rem spectantis. C. *Super litteris* 28 de Rescr., ibi: *Tacita veritate vel suggesta falsitate*. Et infra: *Falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem*. Et infra: *Si vero per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis*. Et colligitur etiam ex l. *Praescriptione* 2 Cod. Si contra ius, l. *Quidam* 1 Cod. Si nuptiae ex rescripto; l. *Si quis obreperit* 29 ff. de Lege Cornelia de falsis.

Inter obreptionem et subreptionem nonnulli 28 volunt adesse hanc differentiam, quod nempe obreptio committatur per narrationem seu expressionem falsi, et subreptio per taciturnita-

tem veri necessario exprimendi, vel quando per confusam aut perplexam, seu callidam eius narrationem occultatur. Sic plures doctores apud Menoch., de Arbitrar. iud., cas. 201, num. 9; Sanchez, lib. 8 de Matrim., disp. 21, num. 2; Barbosa, in cit. c. *Super litteris* 20 de Rescr., n. 3, qui proinde addunt, quod maius est vitium *obreptionis*, quam *subreptionis*, cum gravius sit falsum exprimere, quam verum tacere; quam differentiam semper menti tenendam vult Abbas in c. *Cum dilecta* 22 de Rescr., n. 7.

- 29 Alii autem fere communiter volunt, quod *obreptio* et *subreptio* sint termini synonymi, et indifferenter ac promiscue illos usurpant, appellando omnia rescripta male impetrata *obreptitia* vel *subreptitia*, sive falsum in iis narratur et exprimitur, sive veritas necessario explicanda taceatur. Ita Abbas, in cit. cap. *Cum dilecta* 22 de Rescr., n. 7; Fagnan., in cit. cap. *Super litteris* 20 de Rescr., n. 5, cum pluribus ibi citatis; Iason., in cit. l. *Praescriptione* 2 Cod. Si contra ius, n. 1: Decius, in cit. cap. *Super litteris*, num. 1; Menochius, de Arbitrar. iud., cas. 201, n. 10, ubi alios plures allegat; Pirhing, l. c., n. 86 in fine; Reiffenst., l. c., num. 155; Sanchez, lib. 8 de Matrim., disp. 21, n. 2, et alii. Et hoc colligitur ex pluribus iuribus, tam canonicis quam civilibus, in quibus *obreptio* et *subreptio* pro synonymis, et idem importantibus accipiuntur; et quidem sic accipiuntur in can. *Quisquis metu* 79, caus. 11, qu. 3, ibi: *Uterque reus est, et qui veritatem occultat, et qui mendacium dicit*, et idem ipsissimis verbis habetur in cap. *Falsidicus* 1 de Crimine falsi, et clarius habetur in cit. cap. *Super litteris* 20 de Rescriptis, ubi per totum parificantur taciturnitas veri caeteroquin de iure exprimendi, et narratio seu expressio falsi, uti notat Fagn., ib., n. 25, cum aliis; et patet ex verbis textus adductis supra n. 27. Idem habetur, ex l. *Quidam* 1 Cod. Si nuptiae ex rescripto, ubi eadem rescripta modo *obreptione precum*, modo *subreptione precum* impetrari dicuntur, item ex l. *Si quis obrepserit* 29 ff. de Lege Cornelia de falsis, ibi: *Si quis obrepserit praesidi* (veritatem in precibus ab eo datis non adiiciendo) perinde punitur, atque si falsum fecerit. Item l. *Praescriptione* 2 Cod. Si contra ius, ibi: *Sive in iuris narratione mendacium reperitur, sive facti, sive in tacendi fraude; pro tenore veritatis, non deprecantis affirmatione datum iudicem cognoscere debere.*

- 30 Obreptio seu subreptio dolosa vitiat rescriptum in totum. *Communis*, per textum expressum in cap. *Super litteris* 20 de Rescrip., ibi: *Qui priori modo* (id est per fraudem vel malitiam) *falsitatem exprimunt vel supprimunt veritatem, in suae perversitatis poenam nullum ex illis litteris commodum consequantur;*

et ratio est, quia fraus et dolus nemini patrocinari debent; cap. *Sedes* 15, et cap. *Ex tenore* 16 de Rescr.; cap. *Ex litteris* 2 de Dolo et contumacia; cap. *Tuae* 12 de Clericis non resid.; l. *In fundo* ff. de Rei vindic., l. *Cum hi* de Transactionibus, l. *Si legatarius* Cod. de Legatis, cum similibus.

Obreptio seu subreptio ex ignorantia vel 31 simplicitate vitiat rescriptum in totum, si Pontifex vel princeps, cognita veritate, nullo modo dedisset tale rescriptum. *Communis*, per textum expressum in cit. cap. *Super litteris* 20 de Rescriptis, ibi: *Si vero per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis* (ex ignorantia vel simplicitate) *litterae fuerint impetratae, qua tacita vel expressa, Nos nullas prorsus litteras dedissemus, a delegato non est aliquatenus procedendum.* Unde Felinus, in Summario in cit. cap. *Super litteris* expresse dicit: *Subreptio, si processit ex simplicitate vel ignorantia, eatenus vitiat, quatenus fuit causa concessionis; arg. leg. Adigere* 6, § 2, ff. de Iurepatr., c. *Cum cessante* 60 de Appell., cum similibus.

Obreptio seu subreptio ex ignorantia vel 32 simplicitate non vitiat substantiam rescripti, si Pontifex vel princeps, alias expressa veritate vel tacita falsitate, adhuc ipsum rescriptum concessisset. *Communis*, per textum expressum in cit. c. *Super litteris* 20 de Rescr., ibi: *Si talis expressa sit falsitas, vel veritas occultata, quae quamvis fuisset tacita vel expressa, Nos nihilominus (saltem forma communi) litteras dedissemus, delegatus non sequens formam litteris ipsis appositam, secundum ordinem iuris in causa procedat.*

Et hoc locum habere nedum in rescriptis 33 iustitiae, et ad lites, sed etiam in rescriptis gratiae, et ad beneficia, tenent Abbas, in cit. cap. *Super litteris*, n. 5; Felinus, ib., n. 2, citans Butrium, Imolam, et alios; Fagnan., ibidem, num. 54 et seq., citans multiplices decisiones Rotae; Reiffenstuel, lib. 1 Decret., tit. 3, a num. 161 ad 199, ubi solvit contraria; Engel, ib., n. 12, et alii per text. in cap. *Si eo tempore* 9 de Rescr. in 6, cap. *Si pro clericis*, et c. *Dudum* 14, § *Nos igitur*, de Praeb. in 6.

Error manifestus et gravis latinitatis vitiat 34 rescripta apostolica. *Communis*, per textum expressum in cap. *Ad audientiam* 11 de Rescript., ibi: *Quibus litteris, quoniam manifestum continent in constructione peccatum, fidem te nolumus adhibere; cum enim rescripta apostolica transeant per multas manus, magnaeque maturitate consilii decoquantur sive concipiantur; can. Apostolicae* 4, caus. 35, qu. 9, et ibi Glossa, verb. *Decoquantur*, non est verisimile, quod ex tam multis doctis et cautis officialibus, nullus viderit manifestum et gravem errorem latinitatis, aut si viderit,

ipsum reliquerit incorrectum; adeoque stat fundata praesumptio, quod rescriptum adeo vitiosum processerit extra voluntatem Papae, et ab alio fuerit falsificatum.

- 35 Dicitur autem notanter *error manifestus et gravis*, quia error levis, verbi gratia, defectus unius litterae vel syllabae non vitiat ipsa rescripta, cum de facili possit etiam plurium oculos subterfugere. *Communis*, textu expresso, in cap. *Ex part.* 11 de Fide instrumentorum, ibi: *Quia rescriptum apostolicum pro eo, quod in hac dictione spoliarent, haec figura O de-erat, asseritur vitiosum; mandamus quatenus, hoc non obstante, in negotio ipso ratione prae- via procedas*; et concordat textus in leg. *Qui habebat* 54 ff. de Manumiss. testament., ubi licet testator manumissurus unicum suum servum, vocaverit eum *Cratistum*, cum appellaretur *Cratinus*, respondetur *Nihil obesse, quod in syllaba errasset*, in cuius summario Bartolus expresse dicit: *Error in syllaba non nocet*.

- 36 Error manifestus et gravis non vitiat testamenta et alia instrumenta, v. g. contractuum, modo de voluntate disponentis constet; leg. *Errore* 7 Cod. de Testamentis, iuncto summario, in quo sic expresse habetur: *Error scribentis veritati non nocet, et ideo si apparet de voluntate testatoris, licet per errorem scribentis scripta non fuerit, habetur pro scripta*. Et concordant l. *Qui habebat* 54 ff. de Manumiss. testam., et l. *Imperator* 8 ff. de Statu hominum. Et sic tenent Glossa final. in cit. c. *Ad audientiam* 11 de Rescr., et ibi Abbas, n. 3; Felin., n. 8; Pirhing, lib. 1, tit. 3, n. 120; Reiffenstuel, ib., n. 216, et alii passim. Cum enim haec non transeant per tam multas manus sicut rescripta apostolica, sed uni tabellioni ordinarie scribenda committantur, facilius potest irreperere falsa latinitas, aut alius error incorrectus relinqui; adeoque talis error non vitiat testamenta seu instrumenta, si caeteroquin sufficienter constet de voluntate testantis seu disponentis.

- 37 Error in nomine vel pronomine non vitiat testamentum aut aliam dispositionem; dummodo constet de corpore, sive de quo senserit testator aut disponens. *Communis*, textu expresso in leg. *Si in nomine* Cod. de Testam., ibi: *Si in nomine, vel pronomine, seu cognomine, seu agnomine testator erraverit, nec tamen de quo senserit, incertum sit, error huiusmodi nihil officit veritati*.

- 38 Rescripta apostolica emanata contra ius commune, de quo mentionem non faciunt, aut contra communem stylum, seu praxim curiae Romanae, praesumuntur falsa, et reiici debent; can. *Rescripta* 15, caussa 25, qu. 2, leg. *Rescripta* 7 Cod. de Precibus imperator. asserend., l. ultim. Cod. Si contra ius. Non enim verisimile est Pontificem, cuius est iura tueri, vo-

luisse iura tot vigilis excogitata et firmata, uno verbo vel rescripto evertere, cap. *Ecclesia* 57 de Elect.

Rescripta et alia quaecunque instrumenta 39 habentia rasuram in loco suspecto et substantiali, tanquam falsa et invalida reiici possunt, et nihil probant. *Communis*, per text. in leg. *Licet* 5 de Crimine falsi, cap. *Inter dilectos* 6, § *Sed contra*, de Fide instrumentor., et cap. *Cum olim* 14 de Privileg., et praesertim in cap. *Cum venerabilis* 7 de Religiosis domibus, ubi quoddam instrumentum, propter rasuram in loco suspecto, ad faciendam fidem reputatur invalidum, utpote de iure suspectum, ibi: *Praedicto instrumento nullam fidem penitus adhibendam propter superlinearem scripturam et rasuram loco suspecto factam, ubi videlicet adnotatio temporis recensetur*; et infra: *Quia vero instrumentum praedictum, per quod Episcopus Ecclesiam intendebat quoad temporalia vindicare, ad faciendam super hoc fidem invalidum esse cognovimus, utpote propter praedicta de iure suspectum, vos ab impetitione ipsius quoad temporalia eiusdem Ecclesiae duximus absolvendos*.

Rescripta iustitiae seu ad lites, re adhuc in- 40 tegra, expirant morte concedentis; secus autem quando res non est amplius integra. *Communis* ac certa, per text. expressum in cap. *Licet undique* 30 de Offic. delegat., ibi: *Inquisitioni tuae taliter respondemus, quod si iurisdictione a suo sibi collega delegata, eo vivente, uti non coeperit, quia mandatum huiusmodi re integra morte mandatoris expiravit, non habet solus officium iudicandi; si vero ante mortem illius iurisdictione uti coeperit demandata, vices suas, et illius poterit adimplere*; et concordat cap. *Relatum* 19, c. *Gratum* 20 de Offic. delegat., cap. *Quamvis* 6, eod. in 6, et l. *Quia* ff. de Iurisd. omnium iudic., cum similibus.

Ut autem res non sit amplius integra, sic- 41 que perpetuetur valor rescripti iustitiae, seu ad lites, et iurdictio delegata requiritur, et sufficit citatio partis per delegatum ante obitum concedentis seu delegantis facta. Cap. *Gratum* 20 de Offic. delegati, iuncto eius summario, in quo expresse dicitur: *Si delegatus citavit ante mortem delegantis, perpetua est eius iurdictio*; cap. *Nemini* 10 de Offic. legati, ibi: *Nemini dubium esse volumus, quin legatorum Sedis Apostolicae statuta edicta in provincia sibi commissa durent tanquam perpetua, licet eandem postmodum sint egressi; secus autem, si causas duxerint delegandas aliquibus, cum iurdictio istorum expiret, si ante illorum discessum horum citatio non praecessit*. Sic tenent Abbas, in cit. c. *Relatum* 5; Barbos., in cit. c. *Gratum*, n. 3; Bartol., in l. *More maiorum*, n. 13, de Iurisd. omnium iudic.; Maranta, in Speculo aureo, part. 4,

dist. 5, n. 61, ubi dicit hanc esse communem opinionem.

- 42 Rescripta gratiae, seu ad beneficia non expirant morte concedentis, etiamsi adhuc res integra maneat. *Comm.*, textu expresso in c. *Si super gratia* 9 de Offic. deleg., et c. *Si cui* 36 de Praeb. in 6. Vide verb. *Gratia*, ut est gratiosum rescriptum, n. 1.
- 43 Intellige tamen de rescriptis gratiae iam factae; secus autem de rescriptis gratiae faciendae, textu expresso in cit. cap. *Si cui* 36 de Praebend. in 6, § final. Vide d. verb. *Gratia*, num. 2.
- 44 Affertur ratio disparitatis. Vide ibidem, num. 3.
- 45 Rescriptum gratiae factae ad beneplacitum concedentis, durat, donec ille id revocaverit, aut donec ipse concedens moriatur. Vide ib., n. 4 et 5.
- 46 Rescriptum gratiae concessae ad beneplacitum Sedis Apostolicae non expirat morte Papae concedentis. Vide ib., n. 6.
- 47 Rescriptum gratiae ad beneplacitum personae et dignitatis, quae perpetua est, an expiret morte concedentis? ib., n. 7.
- 48 Rescriptum gratiae concessae cum clausula: *Donec revocaverimus, donec aliud duxerimus ordinandum*, et huiusmodi, durat perpetuo, nisi a concedente vel successore ipsius revoce-
tur. Vide ib., n. 8 usque in finem, ubi multa ad rem.
- 49 Quoad ea, quae concernunt renuntiationem et revocationem rescriptorum. Vide verb. *Puilegium*, art. 3 per tot.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 50 Nil frequentius quam quod rescripta subreptitia vel obreptitia sint. At nil incertius, uter probare teneatur, vel subreptionem, vel obreptionem esse commissam; is, qui rescriptum impetravit, an ille, qui vitium hoc opponit.
- 51 Doctores sane hic mirum in modum variant. Vide diversas opiniones apud Strik., Iuridic. diss., vol. 7, disp. 24, c. 3, n. 34 et plur. seq.
- 52 Meo autem iudicio distinguendum est subreptionem inter ac obreptionem. Qui excipit de subreptione, falsas esse dicit adductas circumstantias, et ita videtur litem negative contestari, adeoque veritatem ille, qui rescriptum impetravit debet probare, maxime si agatur de rescriptis gratiae, nisi tamen adductae circumstantiae praesumptionem veritatis habeant. At qui obreptitium rescriptum contendit, non impugnat adductas circumstantias, sed non omnes, easque essentielles adductas esse, pluresque adduci debuisse, tenet, et in eo suam fundat exceptionem, quod tamen dubium est, adeoque illud docere debet. Bohemer., in Decret., lib. 1, tit. 3, § 13; Bruneman., ad l. 11, n. 35, ff. de Interrog. in iur. faciend.; Van-Esp., de Iur. Pont., consil. 1, § 2, de Rescr.

At duo praeterea distingui debent casus. Aut enim excipiens, indefinite de obreptione excipit, non omnes essentielles circumstantias adductas esse, sine speciali earum mentione, et hoc casu probare ipsi incumbit. Aut vero ex-
55 primit circumstantias reticetas, et ita dubitatur tantum, utrum expressae sint, an vero necessario exprimi debuerint. Prius haud indiget
56 probatione, cum vel ex precibus rescripto adduciendis, vel ipso rescripto, in quo contenta precum repetuntur, de eo statim constare possit. Posterius probandum omnino, et quidem
57 ab allegante, qui suam in hoc fundat exceptionem. Bohemer., ubi supra.

Id vero graviori involutum est difficultate, unde constare queat principem non ita rescripsisse, ubi haec, vel illa qualitas fuisset expressa, vel non expressa. Id enim omnino ad probationem facit. Si enim princeps nihilomi-
59 nus ita rescripsisset, tam etsi haec, vel illa qualitas fuisset expressa, vel non suppressa, frustra eius probatio suscipitur.

Tria autem qualitatum genera hinc sunt ob-
60 servanda. Aliae enim qualitates iam clare et expresse in iure sunt determinatae, pertinentque ad qualitatem personae, et hae exprimi omnino debent. Eo vel maxime si leges ha-
61 rum qualitatum expressionem dedisse videantur pro forma, quae servari adamussim debet. Aliae qualitates ex stylo curiae, vel consuetu-
62 dine principis dependent, non expressa lege, et hae eodem modo sunt exprimendae, cessatque hic arbitrium, quia consuetudine res iam definita est. Aliae demum qualitates nullo
63 iure sunt determinatae, quae si reticetae sint, arbitrio iudicis committendum, quatenus harum reticentia obreptionem inducat. Is autem,
64 pensatis singulis circumstantiis, iudicabit, an talis sit qualitas, quae potuisset retrahere principem a concessione, si illam notam habuisset; confer Strik., Iurid. dissert., vol. 7, disp. 33, c. 3, 42 et seq.

Reliquum esset, ut disserteretur de indiciis, quibus vera a falsis rescriptis distinguuntur. Sed ne nimius sim, consule, qui de iis accuratissime, et quidem accommodate ad forum agit, Bohemer., in Decret., lib. 1, tit. 3, § 18, et plur. seq. Vide etiam, si cupias, qui de ipsis magis ex professo, et maiori eruditione tractant, Ioan. Mabillon., de Re diplomatic.; Heineccium, de Sigill.; Hertium, de Fide diplomat., et Io. Eisenart, de Iur. diplomat.

ADDITIONES CASINENSES.

Haec, quae sequuntur, de rescr. notare expediat.

Ac primum, ut de forma rescriptorum quaedam persequamur, illud animadvertendum venit, nempe cum de pontificiis rescriptis sermo sit, nomen Pontificis, annum Incarnationis et Pontificatus, diem locumque subiiciendum esse,

alioquin rescriptum de falsitate suspectum reddi, diserte evincitur ex c. *Eam* 7 de Rescr., cap. Inter 6 de Fide instr.; Schmalzgrueb., ad tit. de Rescr., § 2, n. 8.

67 Quoad rescripta beneficialia illud porro attendendum venit, quod aliqua dantur *in forma pauperum*, seu *in forma communi*, quibus mandatur conferri beneficium clerico pauperi; et haec vocantur *rescripta iustitiae*; quia aequum est clerico provideri de beneficio, si alias cogeretur mendicare. Alia vero dicuntur *Rescripta gratiae*, quae ab Apostolica Sede emanant etiam pro clericis non indigentibus; et haec sunt iterum duplicis generis, videlicet *in forma gratiosa*, et *in forma dignum*.

68 Quando dantur *in forma gratiosa*, clericus supponitur dignus beneficio, de quo providetur, et tantum datur mandatum ad deputatos executores, ut provisum in possessionem inducant¹.

69 Quando autem dantur sub forma *dignum*, etsi impetranti aliquando ad beneficium tribuatur ius, provisio tamen de illo non fit Romae a Pontifice, sed facienda, vel saltem per tituli collationem perficienda committitur dioecesis Ordinario, cum mandato, ut, praemisso examine, clerico, pro quo scribitur, si idoneus reperiatur, conferat beneficium. Schmalzgr., ib., n. 10.

70 Et quia, uti recte notant canonistae, quando provisio expeditur in forma *dignum*; tunc proprie de beneficio non providet Papa, sed potius ipsi Ordinario, vel executori mandat providere, non immerito huiusmodi provisio dici posset *mandatum de providendo*. In hac siquidem provisione remittit supplicanti ad Ordinarium, ut supplicanti de beneficio provideat, si modo, praevio examine, eum idoneum repperit, sub hac clausula: *Mandamus, quatenus, si post diligentem examinationem dictum N. ad obtinendum beneficium N. idoneum esse reperies, super quo conscientiam tuam oneramus, eidem N. dictum beneficium auctoritate apostolica conferas*. Apud Espenium, Ius ecclesiast. univ., part. 2, sect. 3, tit. 7, cap. 1, n. 2.

71 Hinc porro colligas licet, d. supplicanti, ante obtentam ab Ordinario collationem, nulum adhuc titulum beneficii habere. Espenius, l. c., n. 3.

Unde etiã fit, quod si quis obtinuerit provisionem in forma *dignum*, non possit, ante obtentam collationem ab Ordinario, suum beneficium alicui resignare. Flaminus Parisius, de Resignat. benefic., lib. 3, quaest. 1, n. 149.

Iam vero in huiusmodi rescriptis sequentes regulae servandae veniunt:

I. Si rescriptum detur *in forma pauperum*⁷² seu *communi*, debet fieri mentio patrimonii; alias erit invalidum, et ratio est, quia per eiusmodi rescripta providetur solum clericis pauperibus; at non potest dici pauper, qui sufficiens habet patrimonium. Schmalzgrueb., l. c., num. 10.

II. Tam in rescriptis *iustitiae*, quam *gratiae sub forma gratiosa*, debet exprimi illius pro quo rescribitur defectus (si qui adsit), ex quo absque dispensatione redditur incapax; alias, si talis defectus reperiatur, et de hoc non sit facta mentio in rescripto, repellendus est, cum Papa non praesumatur relaxare ius, quando id non exprimit. Idem ibidem.

III. Tam in rescriptis *gratiae* quam *iustitiae* (beneficialibus) exprimendum est beneficium ante obtentum, etiam unicum. Venit autem nomine beneficii hoc loco, etiam beneficium tenue, imo et pensio, si in titulum beneficii detur. Idem, l. c.

IV. Exprimenda etiam est qualitas beneficii ante obtenti: v. g. an sit dignitas, an residentiam perpetuam exigens, an patronatum, an electivum; quippe Pontifex non censetur velle derogare iuri electorum vel patronorum, praesertim laicor. si de his circumstantiis mentionem non faciat. Id., ib.

V. Exprimi debet, an sit beneficium Ecclesiae cathedralis; an sit beneficium regulare, si saecularis, vel saeculare, si regularis pro eo supplicet; quia regulariter beneficia saecularia saecularibus, et regularia regularibus conferri debent. Idem ib.

VI. Exprimendus etiam valor seu quantitas reddituum beneficii iuxta praxim et stylum Romanae curiae. Idem ib.

VII. Exprimendus modus, quo vacat beneficium, pro quo supplicatur, an morte, resignatione, etc., inducta vacatio sit; item persona, per cuius obitum ex. gr. illud vacat, si talis illa sit, ut Papa non credatur provisurus de beneficio, nisi illa rescita. Idem, loc. cit.

VIII. Exprimi debet, si ius ad, vel in beneficio, quod per rescriptum impetratur, competat alteri; quia Papa ius alteri competens tollere, vel ei derogare non creditur, nisi hoc exprimat. Idem, l. c.

IX. Exprimendum est, etsi alius sit tantum in possessione colorata, imo si solum sit detentor beneficii per aliquod tempus, nisi aperte

¹ Quippe in hoc casu Papa praevie per testimonium Ordinarii satis est instructus de capacitate oratoris; adeoque litterae tunc expediuntur in forma *gratiosa*, id est sine ulla commissione super examine per Ordinarium faciendâ, priusquam provisio obtineatur; sed absolute per Papam fit provisio, et vigore huius pro-

visionis potest orator capere possessionem beneficii, sine examine praevio, vel litteris provisionis ab ipso Ordinario. Quare provisio in forma *gratiosa* expedita, est vera et proprie dicta provisio apostolica. Espenius, part. 2, sect. 3, tit. 7, c. 1, n. 17, 18.

sit iniustus; quia possessione non notorie iniusta deiici nemo sine causae cognitione assollet. Idem, ib.

X. Denique facienda mentio primi rescripti super beneficio ab alio impetrati; proceditque hoc, etsi impetrans mandato illi prius impetrato renuntiavit. Et ratio est, quia si prius mandatum expressum fuisset in supplicatione, verisimiliter Papa posteriores litteras non concessisset. Idem, l. c.

73 Praestat insuper quoad formam rescriptorum sequentia adnotare.

74 Et quidem quaeritur: Quid importat rescriptum *ad instantiam*, et rescriptum *motu proprio*? *Ad instantiam* concessum censetur rescriptum, seu gratia, quando ad eius concessionem princeps inductus est impetrantis precibus ac petitione; praesumitur autem concessa *ad instantiam*, quoties litteris non est expressum, concessionem factam esse *motu proprio*.

75 Econtra *motu proprio* tunc dicitur concedi gratia, quando eius concessionem vel non praecessit impetrantis petitio, vel si praecessit, concedens tamen ad concessionem faciendam non est motus petitione, sed potius proprii animi motu et voluntate.

76 Porro clausulae istius *motu proprio*, adiecta rescripto, ea vis est, ut quamvis non tollat obreptionem commissam per narrationem falsi, tollat tamen regulariter subreptionem commissam per reticentiam veri seu alicuius veritatis de iure vel stylo curiae exprimendae. Hinc validum est rescriptum *motu proprio* concessum, quando impetrans reticuit beneficium tenue; non vero valet, quando beneficium, quod est curatum, dicitur simplex, aut falsus eius valor exprimitur. Ratio disparitatis est, quia quando tacetur veritas, Pontifex ab illa ad concessionem non movetur; neque sciri potest, an bene informatus de rei veritate, gratiam denegasset; imo cum ea gratia procedat ex mera liberalitate principis, potius praesumi potest quod, etiam veritate cognita, adhuc illum concessurus fuisset. Econtrario, quando causa falsa exprimitur, satis apparet quod concessio ex errore processerit; et cum errantis nullus sit consensus, neque clausula *motu proprio* firmabit gratiam. Schmalzgr., loc. cit., num. 11.

77 Tres autem casus excipiendi sunt, in quibus etiam rescriptum *motu proprio* non tollit subreptionem; nempe: 1. Quando veritas per reticentiam suppressa respicit ius tertii, cui per rescriptum praeiudicatur; quia *motus proprius* ius quaesitum non aufert, nisi id exprimitur. 2. Quando suppressa est inhabilitas personae, v. g. irregularitas; quia *motus proprius inhabilitatem* non aufert, neque dispensationem inducit super impedimento, nisi aliquid addatur, quo rescribens indicet, se dispensare vel im-

pedimentum velle tollere. 3. Quando tacetur qualitas beneficio intrinseca, scilicet, quod sit curatum, etc., cum enim pro diversis beneficiis diversa requiratur habilitas, praesumi non potest, quod Papa per *motum proprium* beneficium quodlibet velit cuivis conferre. Idem, ibidem.

Quoad vero clausulas in rescriptis addi solitas, quatuor maxime enumerantur: Prima, et plus quam consueta est, *si preces veritate niantur*, quae eadem est ac illa, *si ita est*, nec non alia, *veris existentibus narratis*: apud Barbosa, de Clausulis, etc., claus. 154, n. 1. Haec quidem clausula in omni rescripto ad instantiam partis emanato, etiamsi non apponatur, semper est subintelligenda, textu claro c. 2, h. tit. de Rescr.

Huius quidem clausulae diversa vis est in rescriptis *gratiae et iustitiae*; nam rescriptum *gratiae*, si res non ita se habeat, ut in supplicatione rescripti dicitur, est ipso iure nullum. Quippe in rescriptis eiusmodi clausula illa inseritur ad demonstrandam intentionem concedentis gratiam, illam non concessuri, si falsa sint, quae proponuntur in supplicatione. Secus vero se res habet in rescriptis *iustitiae*, in quibus talis clausula inseritur tantum ad instructionem iudicis, quomodo secundum iustitiam procedere debeat. Schmalzgr., loc. cit., n. 12.

Secunda clausula, non minus usitata est, *salvo iure alterius*, quae in omnibus rescriptis, sive gratiae, sive iustitiae subintelligi saltem debet: et ratio est, quia Papa vel princeps non censetur velle derogare iuri alterius, nisi hoc exprimat. Quo fit, ut rescriptum, quod in damnum alterius cedit, nisi in eodem (rescripto) expressum illud sit, ipso iure sit nullum, saltem si sit grave; modicum enim praeiudicium aestimari non solet, c. *Ad aures* 8, h. tit. de Rescr.; Schmalzgr., ib.

Tertia clausula, quae addi vel subintelligi solet in rescriptis datis ad beneficia assequenda, his verbis proponitur: *Si is, cui datur beneficium ecclesiasticum dignus sit*, hoc est si impedimentum canonicum nullum habeat. Haec tacite ipso iure inest collationi beneficii, non tamen facit illam conditionalem proprie; quia actu vel validam eam facit, si fiat digno, vel invalidam, si indigno. Idem, l. c.

Quarta clausula additur rescriptis derogatoriis privilegiorum, his verbis concepta, *non obstantibus quibuscunque privilegiis sub quacunque verborum forma concessis*. Hic nota quod haec clausula privilegiis insertis iuri comm. non derogatur, nisi specialis fiat derogatio. Item excipiuntur privilegia, quae ita concessa sunt, ut per nullam constitutionem revocata censeantur, nisi ipsorum fiat expresse mentio. Excipiuntur 3 privilegia concessa per modum contractus, v. g. in compensationem merito-

rum, quia in hoc casu ius acquiritur privilegiato; iuri autem alicui quaesito derogari, non nisi ex gravi causa potest; opus igitur erit speciali mentione illorum, ut derogatum illis velle supponi possit. Idem, ib.

83 Quantum vero ad rescriptorum interpretationem; sequentes regulae prae oculis habendae sunt:

Regula 1. Interpretatio rescriptorum regulariter facienda est secundum propriam, et communi usu, praesertim curiae, ex qua emanant, receptam significationem verborum; nam in hoc sensu censetur locutus fuisse princeps.

Regula 2. In dubio, quando non constat de contraria voluntate rescribentis, intelligi et explicari debent secundum ius commune. Ratio est, quia non censetur Papa, vel princeps velle decernere aliquid, quod sit iuri communi contrarium, nisi expresse ei deroget per clausulam *non obstante tali lege*, etc. Hinc casu, quo ordo aut constructio verborum in rescripto *iustitiae* aliam explicationem et sensum non admittit, nisi qui contrarius sit iuri communi, potius praesumendum est, errore scriptoris verba fuisse transposita, vel aliter mutata.

Regula 3. In rescriptis *iustitiae* stricta interpretatio fieri debet. Ratio est, quia per illa detrahitur iurisdictioni Ordinarii. Hinc de casu vel de persona, ad casum vel personam non sunt extendenda.

Regula 4. Rescripti verba ita interpretanda sunt, ut quam minime praeiudicetur aliis eorumque iuri quaesito; quia concessionem principis semper sunt intelligendae, ut nemini noceant, nisi quantum expressum est. Hinc porro in rescriptis *iustitiae*, nomine *clericorum* non venit Episcopus aut religiosi; nomine *populi*, si is est interdictus, non veniunt clerici.

Regula 5. Dispensationes regulariter stricte interpretari debent. Quippe sunt relaxationes quaedam iuris communis et contra ius; adeoque strictam patiuntur interpretationem.

Excipitur 1. Si dispensatio concessa sit ex motu proprio, publicae utilitatis intuitu. 2. Si, extensione non admissa, reddatur inutilis talis dispensatio. 3. Si ea, ad quae extenditur, sit accessoria, et inseparabiliter connexa concessio. Schmalzgrueber, loc. cit., § 4, n. 24 et seqq.

84 Quoad vero executionem rescriptorum attinet; quaeri merito potest, quodnam rescriptum praeferendum, et executioni mandandum, quando super una eademque causa, duo vel plura rescripta sunt impetrata? In hoc casu distinctione res resolutionem suscipit; vel enim utrumque rescriptum est speciale, vel utrumque generale, vel unum generale, alterum speciale.

Priori casu, si posterius mentionem fecit 85 prioris sibi contrarii, isti derogatum censebitur per posterius; si mentionem non fecerit, praevalebit prius; et secundum, si sit rescriptum gratiae, ob subreptionem erit nullum; si vero rescriptum *iustitiae*, per exceptionem repelli poterit, si intra annum haec opponatur; nam si post annum, convalescit posterius, et evanescit prius.

Ad alterum casum deveniendo, videndum, 86 an unum ex illis sit magis speciale, an neutrum. Si unum est magis speciale, illud praevalebit. Si vero neutrum sit speciale magis quam alterum, prius impetratum praevalebit posteriori, nisi hoc munitum sit clausula, qua priori derogetur.

Ad tertium, quando nempe unum est ge- 87 nerale, alterum speciale; speciale derogat generali quantum ad ea, quae in speciali specialiter, et contraria contentis in generali exprimuntur, vel in generali non exprimuntur, licet prioris mentionem non faciat, prout statuitur cap. *Sicut* 1, et c. *Pastoralis* 14, h. tit. de Rescript.; Schmalzgrueber, ibidem, § 6, num. 35.

Tandem uti de vitiis rescriptorum nonnulla 88 attingamus, illud pro comperto habeto, pluribus modis vitari, et suspecta reddi posse, nempe: 1. Si emanarunt contra ius commune, non addita clausula derogatoria eiusdem, quippe non est verisimile id a rescribente fieri voluisse; adeo ut tale rescriptum sit saltem suspectum, ne dicamus supposititium; 2. Si emanarunt contra consuetudinem legitime praescriptam, et stylum curiae, et speciali clausula non sit munita; 3. Si per illud laedatur ius quaesitum tertio, et rescriptum de eo mentionem non faciat, quia concedens, nisi hoc exprimat, non praesumitur alterius iuri per rescriptum suum derogare; 4. Si per aliquod rescriptum *iustitiae* uni vel pluribus certis iudicibus committentur omnia negotia tam praesentia quam futura, cap. *Ad haec*, h. tit. de Rescr. Siquidem per eiusmodi rescriptum nimium praeiudicaretur potestati iudicis ordinarii, quod praeiudicium Papa facere non praesumitur; 5. Si in rescripto committatur aut mandetur aliquid insolitum, nimis durum, alienum a recta ratione, aut contra publicam utilitatem, cap. *Si quando* 5, h. tit.; 6. Si rescriptum contineat manifestum et inexcusabile peccatum, vel errorem in latinitate; cum enim eiusmodi rescripta per manus multorum officialium trans-eant, non est verisimile illos non correxisse vel emendasse errorem, si illud rescriptum emanasset ex curia; 7. Si contineat rasuram, lituram, cancellationem in loco suspecto, seu parte rescripto substantiali ¹. Si careat debita

¹ Si rasura reperiatur in loco non substantiali, ad-eoque nec suspecto, rescriptum idcirco non redditur

vitiosum, v. g. si adsit rasura in narratione seu prae-fatione rescripti; idque patet ex cap. *Ex litteris* 3 de

forma aut solemnitate, quae in praxi aut stylo curiae recepta est, v. g. est stylus curiae Romanae, ut Pontifex in suis rescriptis Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, *Fratres*; reges autem, principes, et alios cuiuscunque ordinis, sive clericos, sive laicos, *filios* appellet; et cum uni tantum personae rescribitur, nunquam fit usus numeri pluralis; quae si in rescripto aliquo neglecta fuerint, illud censebitur falsum. Schmalzgrueb., l. c., § 3, num. 13, et § 2, n. 9.

89 Errores in rescriptis quoad spectat: si irreperint in nomine vel cognomine, modo de persona constet, rescriptum non vitatur. Sanchez, de Matrim., l. 8, disp. 21, n. 37, quippe quod conceditur non propter nomen, sed propter personam supplicantis, et qualitates ipsi intrinsecas. Reiff., ad tit. de Rescript., § 9, num. 220.

90 Error vero dioecesis, quando per rescriptum fit *delegatio causae*, nempe Ordinario dioecesis, vitat rescriptum, ex cap. *Significante* 14, h. tit., quippe in h. casu persona delegati attenditur. Additur vero notanter, *quando per*

rescriptum fit delegatio causae. Nam quando ad praeviam supplicationem partis ipsemet Pontifex gratiam concedit, v. g. actualiter cum aliquo dispensando, iam constat de mente concedentis, ac proinde non obest error in nomine vel praenomine dioecesis, modo constet de corpore. Reiffenst., loc. cit., num. 221 et seqq.

Idem vitatur rescriptum per subieptionem, 91 vel obreptionem, ut videre est apud Lucium nostrum hic supra, n. 27 et seqq.

Quaeres hic, an subsistat rescriptum, in quo 92 ex duabus causis, simul et copulative allegatis, una sit vera, altera falsa? R. Probabiliter subsistere, dummodo causa, quae vere allegata est, sufficiat de iure et stylo curiae ad impetrandam gratiam rescripto eiusmodi concessam, et altera, quae falso allegata est, non sit de substantia rescripti, et causa finalis unica. Porro, an aliqua causa finalis sit, an vero impulsiva tantum, si id verbis rescripti non satis constet, arbitrio iudicis definiendum erit. Quod si, omnibus consideratis, remaneat dubium, benignius sentiunt, qui tali casu docent, in

Fid. instr., ubi, cum quaedam litterae arguerentur falsitatis, eo quod in narratione facti abrasae fuissent, respondit Pontifex, *quod propter abrasionem illam litterae iudicari falsae non possunt*. Insuper non vitatur rescriptum, quando rasura est modica, seu paucarum litterarum non mutantium ordinarium sensum; vel quando ex praecedentibus ac subsequentibus verbis, aut aliis huiusmodi rescriptis satis apparet, rasuram suspectam non esse, nec aliter scribi debuisse. Caeterum quatenus rasura sit modica, et quando sensus rectus percipi valeat, iudicis arbitrio relinquatur. Reiff., ad tit. de Rescript., § 9, n. 225 et seqq.

Sed ad maiorem rei distinctionem haec habet. Quando abrasio in litteris apostolicis facta fuit a cancellario, seu alio ex officialibus curiae « manifestum est, eam non inducere falsitatem.... Nec distinguitur hoc casu, an rasura sit in loco suspecto, quia nihilominus cum apparet facta ab officiali, non reddit falsum rescriptum ».

Si vero « certum est, abrasionem fuisse factam ab impetrante vel utente; (tunc) modica quaelibet rasura in litteris apostolicis, etiamsi sit unius syllabae, unius litterae vel puncti, reddit eas falsas, et sic radens est falsarius et excommunicatus... (Unde) hodie praecceptum est, ut in litteris D. Papae nec in magno numero, nec in modico audeat quis manum apponere, etiam litteram unicam, vel dimidiam, vel punctum unicum addendo, cancellando, diminuendo, componendo aut mutando, exceptis officialibus, quibus hoc permissum est, alioquin manum apponens, ex canone lato in curia, ipso facto sententiam excommunicationis incurrit, quae non potest per aliquem citra Sedem Apostolicam relaxari, et tales difficillime absolvantur sine poena ». Fagnanus, ad c. *Ex conscientia* de Crimine falsi, n. 6 et seqq.

Excipiunt Nav., man. c. 27, n. 62; Sayr., lib. 3, c. 30, n. 11, et alii apud Palao, part. 7, n. 3, si huiusmodi rasura non immutatur sensus litterarum a Papa intentus; nam tunc radentem, ob parvitatem materiae a poenis falsariorum excusant. Neque obstat, quod in privilegiis Summo Poenitentiario concessis, contentum erat, ut posset absolvere ab excommunicatione, quae ex mutatione verborum incurritur, litterae sensu non mutato; quia ante Clementem VIII, in hac clausula

Bullae Coenae addebant Pontifices: *Excommunicamus eos qui mutant punctum aut litteram*, etc., quae verba postmodum omissa sunt, utpote non inducentia mutationem, quae falsitatem constituat. Schmalzgrueber, ad tit. de Crim. falsi, n. 39.

Quaeritur amplius hic, an poenas, ut supra, incurrat etiam is, qui litteras apost. iuxta mentem Papae corrigit, ut si petita sit dispensatio in impedimento affinitatis, et notarii errore consanguinitas, vel pro dioecesi Eystetrensi, Ratisbonensis expressa sit? Quamvis cavendum omnino sit, ne correctio tali casu fiat auctoritate propria, sed potius per notarios et officiales curiae, casu tamen, quo propria auctoritate est facta, probabiliter poenae falsariorum a sic emendante non incurrentur, ut recte Sayr., Reginald., Bonacina, Palao, Diana, Wiestner, Schmier tenent; quia huiusmodi immutatio non est proprie falsificatio, cum falsum tollat, et litteras veras reddat; quod videtur conforme intentioni et concessioni Papae. Ita in terminis Schmalzgrueber, ad cit. tit. de Crim. falsi, n. 42 et 43.

Prosequendo hic inserere per Fagnanum tradita: Quando: « dubium est, a quo facta fuerit abrasio, (tunc) rasura paucarum litterarum facta in loco non suspecto non reddit litteras falsas, alias secus.... quia quando rasura reperitur in loco non suspecto, praesumitur facta per officialem, secus vero si reperitur in loco suspecto, quia praesumitur facta per impetrantem, seu utentem, et ideo talibus litteris fides non adhibetur ». Fagn., ib., n. 14 et 19.

« Praedicta (porro) procedunt, si litterae apostolicae sint redditae apertae; secus vero si clausae, quia tunc non nocet rasura in quocunque loco sit, et est communis conclusio, ut dicit Mar. Soc. qui tamen eam limitat et bene, dummodo character in loco rasurae non sit ab alio multum difformis, alias secus; praesertim si esset magna et notabilis rasura, et esset in loco suspecto, nec fiat aliqua mentio intus de correctione; cum eo casu praesumi posset, sigillum esse adulterinum, quod esset falso appositum, vel quod forte aliquo ingenio litterae essent disigillatae, et rasura commissa, et postea sigillatae; sed si intus eadem manu, et forma tincturae fieret mentio de abrasione, secus esset dicendum ». Idem, l. c., n. 18 et seqq.

omnibus litteris gravioribus, ex duabus causis, unam tacitam, vel falso expressam censendam esse potius impulsivam tantum, ex generali principio, quod in dubio praesumendum sit pro valore actus, ubi in nullius praeiudicium cedat.

- 93 Aliud dicendum, quanto unica solum causa in rescripto exprimitur, nam haec, finalis, non impulsiva censi debet; consequenter, si falsa illa sit, irritum erit rescriptum, quippe concedens, non censetur velle facere gratiam sine aliqua causa vera; ut patet ex clausula apponi

solita; si preces veritate nitantur; adeoque non subsistente causa, rescriptum fit irritum. Schmalz., l. c., § 3, n. 18¹.

Quaeres ultimo, an rescripta vitientur per errorem adiectae qualitatatis? R. Cum distinctione an talis qualitas sit adiecta per modum taxationis, vel restrictionis et determinationis, an per modum demonstrationis et indicationis tantum. Priori modo rescriptum corrumpitur; secus si per modum demonstrationis. Idem, ibidem, num. 19.

Sed haec satis sunt.

RESERVATIO CASUUM

Summarium.

1. Reservatio casuum quid sit? - 2. Casus reservatus quid sit? - 3. Per actum reservationis principaliter ac directe afficitur solummodo persona confessarii, eius iurisdictionem arcendo ac ligando, et indirecte solum persona ipsius poenitentis. - 4. Regulares intra dioecesis Episcopi approbantis possunt absolvere poenitentes alterius dioecesis a casibus in dioecesi dictorum poenitentium reservatis, si non sint reservati in dioecesi in quo confessiones audiunt. - 5. An id possint etiam alii confessarii sacerdotes saeculares? - 6. Certum est dari in Ecclesia Dei potestatem reservandi aliqua peccata. - 7. Sola peccata mortalia graviora et atrociora, externa, certa ac opere consummata reservari solent ac debent. Unde reservatio non est facienda, sicuti excommunicatio maior est ferenda pro venialibus aut mortalibus iam confessis. - 8. Potestas reservandi peccata et casus residet in Summo Pontifice respectu totius Ecclesiae. - 9. Item in Episcopis respectu suarum dioecesium, pro quibus veniunt etiam omnes praelati habentes proprium independens territorium et iurisdictionem quasi episcopalem. - 10. Item in praelatis regularibus auctoritatem quasi episcopalem habentibus. - 11. Nullatenus tamen possunt casus reservare superiores locales. - 12. Neque parochi in suis parochiis. - 13. Papa ordinarie nullum peccatum mortale sibi reservat nisi propter annexam excommunicationem sibi itidem reservatam. - 14. Aliquoties tamen Papa sibi reservat peccatum aliquod absque ulla excommunicatione annexa. - 15. Quinam autem sint casus Papae reservati? *Remissive*. - 16. Qui sint casus ab Episcopis sibi reservati? et adducuntur casus reservati in hac Alexandrina dioecesi. - 17. Quinam sint casus, qui reservari possunt a praelatis regularibus pro suis respective subditis. *Remissive*. - 18. Casus regulares a Clemente VIII limitati et recensiti sunt tantum undecim. Nec possunt generales pro tota religione sine consensu capituli generalis, nec provinciales pro suis respective provinciis sine consensu capituli provincialis alios ab illis reservare. - 19. Nec tenentur dicti praelati regulares omnes illos undecim reservare, sed possunt vel omnes, vel aliquos solum reservare. - 20. In nostra tamen Seraphica religione sunt omnes undecim reservati, quibus capitulum generale addidit pollutionem voluntarie procuratam, si forte non contineatur sub lapsu carnis opere consummato, et inobedientiam contumacem. - 21. Imo casus reservati in nostro Seraphico ordine sunt novemdecim. - 22. Afferuntur dicti casus reservati in nostro ordine. - 23. Provinciales tamen non tenentur omnes dictos casus sibi solis reservare, sed possunt sibi reservare, aut omnes, aut eorum ali-

quot, prout subditorum utilitati expedire in Domino iudicaverint. - 24. Regulares non exempti subiacent casibus ab Episcopo reservatis. - 25. Episcopus non debet sibi reservare absolutionem illorum, qui non communicant in Paschate, sed eis potest poenas pecuniarias, aut etiam excommunicationis iniungere. - 26. Non debent Episcopi sibi reservare absolutionem eorum, qui non solvunt locis piis, id, quod ratione administrationis, vel alia de causa debent, quia hi remediis iuris cogendi sunt. - 27. Poenitentiarum cathedralium non possunt absolvere poenitentes a casibus Episcopo reservatis sine speciali eius licentia et concessione. - 28. Nec possunt facultatem sibi concessam aliis delegare. - 29. Neque possunt poenitentes a censuris et casibus reservatis sibi concessis absolvere, non audita integra confessione sacramentali. - 30. A casibus reservatis, sive Summo Pontifici, sive Episcopis, sive praelatis regularibus, quinam, et a quibus possint absolvere, vel non? *Remissive*. - 31. Quando et quomodo urgente necessitate celebrandi seu communicandi, possit poenitens absolvi ab inferiori confessario a peccatis reservatis habentibus etiam adnexam censuram reservatam? ad n. 34. - 35. Poenitens habens unicum peccatum reservatum sine ullis aliis, potest absolvi directe a confessario inferiori in articulo mortis. At vero in urgente necessitate celebrandi, seu communicandi, nec directe, nec indirecte; et quid in tali casu sibi consulendum, ad n. 36. - 37. Qui confitetur confessario potenti directe absolvere a reservatis, et inculpabiliter obliviscitur alicuius reservati, potest postea a quovis confessario directe absolvi ab illo reservato oblito. - 38. Qualiter possit absolvi poenitens, qui cum peccatis non reservatis habet casum reservatum a se ignoratum, et bona fide confitetur confessario non habenti facultatem in reservata, nec percipienti illum casum esse reservatum. - 39. An et quando possit absolvi a confessario inferiori poenitens habens peccatum reservatum invincibiliter ignoratum esse tale? - 40. Confessarius inferior dubitans, sive dubio iuris, sive facti, sive dubio positivo, sive negativo, an peccatum a poenitente confessum sit reservatum? iudicare potest in favorem poenitentis quod non sit reservatum, et ipsum absolvere. - 41. Adducitur et absolvitur obiectio. - 42. An si post confessionem talis peccati dubii, poenitens certo cognoscat suum peccatum revera fuisse reservatum, teneatur recurrere ad confessarium habentem facultatem in reservata? - 43. An et quando possit absolvi qui obtinuit facultatem, ut absolvatur a reservatis, si post obtentam talem facultatem, iterum committit alia reservata? - 44. Pueri usum rationis habentes ante annos pubertatis, incurrunt casus servatos. - 45. Alia de casibus reservatis, cum Addit. ex aliena manu, ad n. 58.

¹ « Quaeritur, an petitio subreptitia vel obreptitia vitiet dispensationem? R. Regula sit, quod tunc dispensatio erit nulla, quando tacetur veritas, quae de stylo curiae debebat necessario exprimi, vel allegatur falsum, quod de iure taceri debebat. Alia regula est, si tacetur

vel exponitur falso causa tantum impulsiva, valet dispensatio; secus vero si causa esset motiva, ita ut sine ipsa superior minime dispensasset ». Ita D. de Ligorio, Theol. mor., lib. I de Legib., n. 185.

1 Reservatio casuum est negatio iurisdictionis ad aliquod peccatum absolvendum. *Est in re communis.* Hinc casus reservatus est peccatum cuius absolutio non permittitur cuivis simplici et inferiori confessario, sed ea reservatur, et manet penes superiorem illius simplicis et inferioris confessarii, aut penes alterum confessarium a superiore ad id specialiter delegatum. *Ita in re communis.*

3 Dicitur autem notanter: *Cuius absolutio non permittitur cuivis simplici et inferiori confessario*, ad denotandum, quod per actum reservationis principaliter ac directe afficitur solummodo persona confessarii, eius iurisdictionem arctando ac limitando, et indirecte solum persona ipsius poenitentis, eo quod a tali confessario ob defectum iurisdictionis a casu reservato absolvi non possit. Sic inter alios recte notat Fagnan., in c. *Omni utriusque sexus* 12 de Poenitentis et remissionib., n. 78 et seqq.

4 Hinc poenitentes confluentes ex alia dioecesi cum peccatis in ea reservatis possunt absolvi a confessario regulari in ea dioecesi, in qua est approbatus, si in ipsa talia peccata non sint reservata, et tales poenitentes in fraudem reservationis pro obtinenda absolutione ad eam non confluerint. Sic expresse Clem. X, const. incip. *Superna*, § 6, ibi: *Decernimus et declaramus... posse regularem confessorem in ea dioecesi in qua est approbatus, confluentes ex alia dioecesi a peccatis in ipsa reservatis, non autem in illa ubi idem confessor est approbatus, absolvere, nisi eosdem poenitentes noverit in fraudem reservationis pro absolutione obtinenda migrasse.* Posse enim regulares intra dioecesim Episcopi approbantis absolvere etiam poenitentes alterius dioecesis, iam expresse declaraverat Sac. Congr. Conc., apud Fagnan., lib. 5 Decr., in cap. *Omnis* de Poenitentis et remissionibus, n. 79, quia ipsi habent iurisdictionem a Papa, ex Clement. *Dudum*, § *Statuimus*, de Sepulturis, ut notat Glossa, in c. 2, *Ante figurationem casus*, de Poenit. et remissionib. in 6, cuius iurisdictionis non restringitur ad limites alicuius territorii, can. *Cuncta per mundum* 17, caus. 9, qu. 3, sed universus orbis est sua dioecesis, c. *Per principalem* 21, ead. caus., et qu., ut cum aliis observat Fagn., loc. cit.

5 An autem possint similiter dicti poenitentes confluentes ex alia dioecesi sic absolvi a confessario saeculari? Negant cum aliis Fagnan., loc. cit., n. 70; Sotus, in 4 Sentent., dist. 18, qu. 2, art. 4; Medina, lib. 1, cap. 10; Graffius, lib. 4, cap. 18, n. 56, et alii. At vero affirmat iam communis doctorum sententia cum Caietano, Henriquez, Suarez, Vasquez, Bonacina, Cabassutio, Iuris canon. theoria et prax., lib. 3, cap. 12, ubi solidas adducit rationes, ac dicit, quod constans usus et regula

receptissima est in omni causa delicti iudicandum esse reum secundum iura ipsius loci, ubi iudicatur idem reus. Authent. *Qua in Provincia* Cod. Ubi de crimin. agi oporteat, c. *Placuit* 4, caus. 6, qu. 3, cum similibus. Et sic Pontas, verb. *Casus reservati*, casu 12 et 15; Felix Potestas, tom. 1, part. 4, c. 5, n. 3307; Matthaeucc., *Cautela confessarii*, lib. 1, cap. 8, n. 5 et 6, et alii passim, ac servat universalis praxis, et consuetudo quae est optima legum interpret. L. *Si de consuetudine* 37 ff. de Legib., c. *Cum dilectus* 8 de Consuetud. Et ratio est, quia est fere impossibile, quod confessarius possit cognoscere omnes poenitentes, an sint dioecesani, vel non; et scire omnes et singulos casus reservatos in dioecesibus eorum, qui ad se confessionis gratia confluunt, ad quod teneretur, si eos non posset absolvere. Quod tamen, ut nimium onerosum ac fere impossibile, nullus Episcopus ab iis, quos ad confessiones excipiendas admittit, solet exigere; tum quia in hoc par videtur ratio de confessario saeculari ac de regulari; si ergo id potest regularis, poterit etiam confessarius saecularis, quia ubi eadem est ratio, eadem est iuris dispositio. L. *Ideo* 27 ff. de Legib., l. *Illud* 32 ff. ad Leg. Aquil., et cap. *Inter corporalia* 2 de translat. Episc. Cum ratio legis sit anima legis; l. *Cum ratio* 7 ff. de Bonis damnator. Non possunt tamen tales poenitentes absolvere a dictis casibus reservatis tam confessarii regulares quam saeculares, si consulto et ex industria veniant ad eos pro obtinenda absolutione in fraudem reservationis a proprio Episcopo factae, ut expresse declarat Clemens X in d. const. incip. *Superna*, per verba adducta sub n. 4. Fraus enim et dolus nulli patrocinari debent, cap. *Ex litteris* 2 de Dolo et contumacia, c. *Sedes* 15, et cap. *Ex tenore* 16 de Rescr., cap. *Tuae* 12 de Clericis non resid., cap. *Officii* 14 de Testam., l. *In fundo* 38 de Rei vindic., l. *Cum*, num. 8, ff. de Transaction., l. *Si legatarius* 24 Cod. de Legatis, cum similibus.

Certum esse dari in Ecclesia Dei potestatem 6 reservandi aliqua peccata a superioribus, a quibus inferiores confessarii absque speciali licentia et facultate extra mortis periculum absolvere non possunt, patet hoc praeter continuam praxim et sensum universalis Ecclesiae ex verbis Christi, Ioann. xx, 13, ibi: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*, et ex Conc. Trident., sess. 14, cap. 7, ibi: *Magnopere ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam et graviora crimina, non a quibusvis, sed a summis duntaxat sacerdotibus absolverentur*, etc. Et infra: *Extra quem articulum mortis sacerdotes cum nihil possint in casibus reservatis, id unum poenitentibus persuadere ni-*

tantur, ut ad superiores et legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

- 7 Sola peccata mortalia graviora et atrociora, externa certa ac opere consummata reservari solent ac debent; unde reservatio non est facienda, sicut neque excommunicatio maior non est ferenda pro venialibus aut mortalibus iam confessis. *Communis*, cum Sporer, tom. 3, part. 3, cap. 6, num. 730; Layman, lib. 5, tract. 6, cap. 12, n. 3; Herincx, disput. 6, de Poenit., num. 6 et seqq.; Mastro, in Theol. moral., disp. 31, qu. 9, n. 224. Et ratio est, quia reservatio ab Ecclesia instituta est ad coercenda delicta atrociora et graviora, ut constat ex Conc. Trid., sess. 10, cap. 7, ibi: *Atrociora quaedam et graviora crimina. Tum quia venialia et mortalia iam confessa sunt materia libera; unde cum non sint necessario confitenda, eorum reservatio esset inutilis.*
- 8 Potestas reservandi peccata et casus residet in Summo Pontifice respectu totius Ecclesiae.
- 9 *Communis et certa.* Item in Episcopis respectu suarum dioecesium, pro quibus veniunt omnes praelati habentes proprium independens territorium et iurisdictionem quasi episcopalem. *Communis et certa.* Sicque definitum est in Conc. Trid., sess. 14, de Sacramento Poenitentiae, canon. 11, ibi: *Si quis dixerit, Episcopum non habere ius reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam; atque ideo casuum reservationem non prohibere quominus sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit.* Item in praelatis regularibus auctoritatem quasi episcopalem habentibus, uti sunt generales et provinciales. *Communis ac certa.* Vide verb. *Regularis praelatus*, a n. 53 ad 56.
- 11 Nullatenus tamen possunt casus reservare superiores locales. *Communis et certa.* Vide d. verb. *Regularis praelatus*, a n. 56 ad 59.
- 12 Item neque casus reservare possunt parochi in suis parochiis, quinimo neque possunt in confessorium sibi eligere sacerdotem non approbatum ab Ordinario. Vide d. verb. *Regularis praelatus*, n. 59.
- 13 Papa ordinarie nullum peccatum mortale sibi reservat, nisi propter annexam excommunicationem sibi itidem reservatam. *Communis.*
- 14 Dicitur autem notanter ordinarie, quia aliquoties Papa sibi reservat peccatum aliquod absque ulla excommunicatione annexa, ut fecisse Sixtum V in const. 91 contra male promotos, incip. *Sanctum et salutare*, notant Lugo, disput. 20, de Poenitentia, sect. 2, n. 27; et Reiff., Theol. moral., dist. 9, qu. 1, n. 5, et videri potest, in Bullario Romano, const. 91 dicti Pontificis.

* De hac reservatione vide Ligorium, l. 6, tract. 4, n. 580.

Nunc autem ex constit. Bened. XIV, quae incipit *Sacramentum*, certo reservatus est Summo Pontifici sine censura casus, quando quis

falso accusat sacerdotem innoxium de sollicitatione apud iudices ecclesiasticos, sive per se ipsum, sive procurando, ut per alios calumnia inferatur.

Alium casum addit Ligorius, l. c., desumptum ab auctore libri, cui titulus: *Istruzione per li novelli confessori*, part. 2, c. 15, n. 306, nempe, si quis accipiat dona a regularibus utriusque sexus, nisi prius totum restituerit, si dona valeant pluris decem scutorum Romanorum, vel, si valeant minoris saltem partem, ad arbitrium poenitentiarum. Sed immerito. Nam Clemens VIII, cuius constitutioni, quae incip. *Religiosae*, innixa est haec doctrina, nihil aliud statuit, nisi ut qui contra interdictum accipiunt dona a regularibus, ad restitutionem teneantur, adeo ut restitutione ipsa realiter non facta, neque etiam in foro conscientiae absolvi possint. Ubi de reservatione hac seu recursum ad S. Sedem ne verbum quidem. Sed Summus Pontifex solum declarat incapacem absolutionis eum, qui cum restituere teneatur, nondum restituerit, ut videre est apud Thesaurum, de Poenis ecclesiasticis, verb. *Munera*, c. 10, vers. *Quod vero Clemens*. Quam incapacitatem Bened. XIV, citatus a Ligorio in suo opere, cuius titulus: *Istruzione e pratica per li confessori*, c. 13, n. 8, confirmat etiam relate ad Card. Poenitentiarum, § 26 suae constit. quae incipit *Pastor bonus*, hanc tantum illi facultatem concedens, ut qui infra valorem decem scutorum eiusmodi munera acceperint, eis iniuncta arbitrio ipsius Maioris Poenitentiarum seu confessorii, per eum eligendi elemosyna, quae in beneficium religionis seu conventus, cui de iure facienda esset restitutio, si caute fieri possit, absolvere, seu absolvi mandare possit*.

Quinam autem sint casus Papae reservati? 15 Vide verb. *Excommunicatio*, art. 2, ubi referuntur excommunicationes ipsi reservatae in bulla Coenae, et art. 3, ubi referuntur excommunicationes ipsi reservatae extra bullam Coenae, et art. 4, ubi referuntur excommunicationes nemini reservatae; et verb. *Absolutio*, art. 1, ubi referuntur sex casus, dicti Clementini, ex quo de eiusdem mandato fuerint reservati intra Italiam et extra Urbem.

Qui vero sint casus ab Episcopis sibi reservati? 16 inspiciendae sunt tabulae casuum reservatorum pro qualibet respective dioecesi, et hic sufficiat adducere casus servatos pro hac Alexandrina dioecesi in Synodo celebrata, die 1, 2 et 3 Maii 1723, et sunt sequentes:

1. Tentantes monialium pudicitiam, aut cum eis quoquomodo, sive factis, sive scripturis, sive verbis quomodocumque conceptis per se, vel per interpositas personas inhonesta perpetrantes.

2. Qui infantes suffocaverint ob non adhibitam diligentiam, et detinentes in lecto infan-

tes, qui nondum annum expleverint, non adhibita debita et necessaria cautela *parvae*, ut dicitur, *cunae*.

3. Qui infantes exponunt, vel exponi faciunt, praesertim locis piis, si habent, unde illos alere possunt, nisi eorum locorum damna resarciant.

4. Qui Deum haereticaliter blasphemaverint, seu maledixerint aut opprobriosa verba in ipsum vel sacratissimam Mariam, Sanctosque omnes proferre ausi fuerint.

5. Homicidium per se vel per alios perpetrantes, sive quoquomodo auxiliantes et consulentes, et abortum procurantes, si ad haec sequatur effectus, venenaque hominum mortifera componentes, vendentes, dantes ad malum finem.

6. Stuprantes virgines sub promissione matrimonii.

7. Qui ante contractum matrimonium in facie Ecclesiae cum sponsa copulam habuerint.

8. Qui sodomiam active vel passive commiserint, aut bestialitatis crimen perpetraverint.

9. Qui in primo vel secundo consanguinitatis gradu aut in primo affinitatis vel cognationis spiritualis incestum commiserint.

10. Qui Habraeis pecunias ad negotiationem dederint ad effectum participantis de eorum usuris.

11. Deponentes falsum, vel verum tacentes in notabile praeiudicium alterius coram iudice post iuramentum praestitum.

12. Qui falsa instrumenta, aut fides falsas in grave damnum proximi confecerint vel subscripserint, ex quibus rei vel famae damnum sequatur, et nonnisi reffectis damnis absolvantur.

13. Differentes absque legitima causa solvere debita cuiuscunque generis erga pia loca et propter quamvis piam causam, non absolvantur, nisi praevia solutione. Monemus propterea confessarios omnes, ut antequam poenitentes audiant, ab eisdem suscitentur, an sint debitores piorum locorum, et monasteriorum monialium ex aliqua causa, ad hoc, ut sciant, an sint in statu, ut illis absolutionem impertiri valeant.

14. Componentes et in publico affigentes per se vel per alios carmina satyrica, vel prosas, libellos famosos (vulgo Pasquinate o sonetti), quibus proximi famae, dignitati seu existimationi detrahatur.

Tandem monemus parochos omnes et confessarium quemlibet, ademptam esse facultatem absolvendi complices in quocunque peccato mortali, et quod unusquisque tenetur habere apud se, et in confessionario sive in loco, ubi confessiones audiri solent, praesentem notam casuum reservatorum, sub poena suspensionis ab audiendis confessionibus.

Quinam sint casus, qui reservari possunt a praelatis regularibus, nempe generalibus et provincialibus pro suis respective subditis? Vide verb. *Regularis praelatus*, a num. 53 ad 55.

Ubi observa, quod casus regulares a Clemente VIII limitati et ibi recensiti sunt tantum undecim, nec possunt generales pro tota religione, sine consensu capituli generalis, nec provinciales pro suis respective provinciis, sine consensu capituli provincialis alios ab illis reservare. Nec tenentur dicti praelati regulares omnes illos undecim reservare, sed possunt vel omnes, vel aliquos solos reservare, ut ibi a Clem. VIII statuitur. In nostra tamen seraphica religione sunt omnes reservati, quibus capitulum generale addidit pollutionem voluntarie procuratam, si forte non contineatur sub lapsu carnis opere consummato, et inobedientiam contumacem, qualis esse declaratur: *Quando quis, trina monitione praemissa, facta congruis intervallis, per diem naturalem inobediens perseverat*. Ita habetur in statutis generalibus Leodii impressis, et tradunt Henno, l. 4, tract. de Poenit., disp. 8, qu. 8, art. 2, concl. 2; Sporer, t. 3, p. 3, cap. 6, sect. 2, qu. 1, n. 716, et alii. Imo, ut habetur in Compilatione statutorum Sambucae, c. 7, § 2 et 3. Casus reservati in nostro seraphico ordine sunt novemdecim, et dicto § 2, sub num. 7, ut nullus ignorantiae locus sit, statuitur, quod provinciales casuum reservatorum tabellam conficiendam, et in singulis conventibus publicandam curent in hunc, qui sequitur modum:

Tabella casuum,

qui generali et provincialibus reservantur.

1. Nomen Dei, aut Domini nostri Iesu Christi, aut Deiparae Virginis Mariae blasphemantes.

2. Rebus sacris abutentes.

3. Quidquid in religionis detrimentum extra religionem patefacientes.

4. Discordias patrum vel depositiones praelatorum manifestantes.

5. Calumniam in iudicio cuiquam imponentes, vel ad faciendum inducentes.

6. Falso ac scienter quempiam accusantes, et accusantem revelantes.

7. Falsum testimonium deponentes, vel deponendum procurantes, aut alium quomolibet infamantes.

8. Iurati veritatem negantes, et falsum affirmantes.

9. Ter debite moniti obedire renuentes.

10. Consummatum carnis peccatum quocunque admittentes.

11. Denarios contra regulam accipientes, tenentes vel asservantes.

12. Rei sacrae vel notabilis furtum perpetrantes.

13. Religionis bona extra ordinem donantes.

14. Fratribus vel saecularibus vendentes, aut quovis modo alienantes.

15. Generalis vel provincialis, aut eorum secretariorum litteras, tum missas, tum accipiendas impediētes, frangentes, falsificantes, aut quomodolibet intercipientes.

16. Sigillum ordinis, vel cuiusvis alterius praelati, aut personae notabilis falsificantes.

17. Libellum famosum facientes, fieri procurantes, inducentes, consulentes, proiicientes vel publicantes.

18. Graviter quemquam percutientes, aut contra praelatum machinantes.

19. Carnes comedentes, quando Ecclesiae vel Regulae praecepto vetitum fuerit, nisi scriptam facultatem ob necessitatem a superiore antea impetraverint.

23 Advertendum est tamen, quod provinciales non tenentur omnes dictos casus sibi solis reservare, sed possunt sibi reservare aut omnes, aut eorum aliquot, prout subditorum utilitati expedire in Domino iudicaverint, ut patet ex verbis Clementis VIII, in cit. Decreto relato, sub verb. *Regularis praelatus*, n. 53. Unde, si non omnes, sed solum aliquot sibi reservent, et aliorum absolutionem aliis sibi subditis confessariis duxerint concedendam, expedit, ut in singulis conventibus eorum tabellam ad omnium notitiam publicari et asservari faciant.

24 Regulares non exempti subiacent casibus ab Episcopo reservatis. Silvester, part. 1, verb. *Casus reservati*, cas. 2; La Croix, lib. 6, part. 2, n. 1645, et alii.

25 Episcopus non debet sibi reservare absolutionem illorum, qui non communicant in Paschate, sed eis potest poenas pecuniarias, et etiam excommunicationis iniungere, ut declaravit Sacra Congr. Conc. Nam propositis olim in ea dubiis:

I. An Episcopus adversus eos, qui temporibus ab Ecclesia statutis, ad confessionis et Eucharistiae sacramenta negligunt accedere, et poenas c. *Omnis utriusque sexus* de Poenit. et remiss. contendunt; possit etiam ad excommunicationem procedere?

II. An pro satisfactione poenas pecuniarias pio loco applicandas iniungere?

III. An expediat talium absolutionem sibi reservare?

Die 28 Ian. 1587 Sacra Congr. ad primum censuit licere; nisi forte de proprii sacerdotis consilio ex rationabili causa communicatio ad tempus dilata fuerit. Ad secundum, posse iniungi eleemosynas alicui pio loco applicandas pro huiusmodi excommunicatorum emendatione; ad tertium, non expedire; lib. 18 Decr., p. 603; apud Monacell., tom. 2, tit. 13, formul. 1, Adnot. ad Decr. *communione quotidiana*, n. 17.

Nec debet Episcopus sibi reservare absolutionem eorum, qui non solvunt locis piis id, quod ratione administrationis, vel alia causa debent, quia hi remediis iuris cogendi sunt. Sic Sacra Congr. Concil., in Castren., 3 Februar. 1635, lib. 15 Decr., pag. 194; apud Monacell., l. c., n. 18.

Poenitentiarii cathedralium non possunt absolvere poenitentes a casibus Episcopo reservatis; nisi ipsemet Episcopus talem specialem facultatem eis concesserit. Nec possunt facultatem sibi concessam aliis delegare. Neque possunt poenitentes a censuris et casibus reservatis sibi concessis absolvere, non audita integra confessione sacramentali. Sic S. Congr. Conc., in Derthonen., 5 Iul. 1647, nam propositis in ea sequentibus dubiis:

I. An canonicus poenitentiarius Ecclesiae cathedralis possit absolvere a censuris et casibus, tam a iure Episcopo reservatis, quam ab illis, quos Episcopus sibi reservavit?

II. An poenitentiarius dispensare possit tempore Quadragesimae super esu ciborum cum infirmis et cum aliis habentibus attestationem medicorum absque speciali delegatione ab Episcopo concedenda?

III. An poenitentiarius facultatem, quam habet absolvendi poenitentes a casibus sibi concessis, possit alteri confessario delegare, qui absolvat, prout idem poenitentiarius?

IV. An poenitentiarius possit absolvere poenitentes a censuris et casibus reservatis sibi concessis, non audita integra confessione sacramentali, sed tantummodo ab ipsis casibus reservatis et pro aliis poenitentes remittere ad alium confessarium?

Sacra, etc., ad supradicta dubia respondit *Negative in omnibus*; lib. 18 Decr., pag. 346, apud Monacell., loc. cit., n. 19.

A casibus reservatis, sive Summo Pontifici, sive Episcopis, sive praelatis regularibus quinam, et a quibus absolvere possint, vel non? Vide verb. *Absolvere*, *Absolutio*, per tot.

Dictis adde, quod, urgente necessitate celebrandi seu communicandi, ad vitandum grave scandalum, et notam infamiae, non solum potest poenitens ab inferiori confessario absolvi directe a peccatis non reservatis, et indirecte a reservatis nullam habentibus adnexam censuram reservatam, iuxta dicta sub verb. *Iurisdictio*, n. 35, et verb. *Poenitentiae sacramentum*, art. 2, n. 91, sed etiam id poterit in defectu superioris et confessarii habentis ad id facultatem, quamvis peccata reservata adnexam habeant occultam censuram reservatam, v. g. censuram reservatam excommunicationis ob occultam clerici percussionem, et ipse confessarius inferior neque in tali necessitate possit eum absolvere a tali reservata censura. Sic Layman, lib. 5, tract. 6, cap. 12, num. 10, cum Henriquez, Suarez, Coninch., et aliis ibi

citatis; La Croix post Busembaum, l. 6, part. 1, n. 1599; Sporer, to. 3, cap. 6, sect. 2, n. 753; Reiffenstuel, Theolog. moral., tract. 14, dist. 9, quaest. 2, num. 10; Diana, part. 3, tract. 4, resol. 104, part. 5, tract. 13, resol. 10; Felix Potestas, tom. 1, part. 4, n. 3123; Card. de Lugo, de Eucharistia, disp. 14, sect. 5, n. 100 et 102, cum aliis ibi allegatis; Illsung, tr. 6, disp. 6, qu. 7, art. 8, § 1, n. 137; Ioan. de la Crux, de Excommunicat., art. 2, num. 6; Matthaeuc., Cautela confessarii, lib. 1, cap. 33, num. 44, lib. 2, cap. 35, n. 24 et seq., ac cap. 36, n. 9 et 10, et plurimi alii dicentes, quod sic absolutus in tali necessitate, licet adhuc remaneat excommunicatus, possit licite celebrare aut communicare, cum sit recte dispositus. Et ratio est, quia absolutio a peccatis, et infusio gratiae potest per accidens haberi remanente censura, cum gratia non sit incompatibilis cum ipsa censura, ut si ex inculpabili ignorantia aut inadvertentia poenitens censuram non confiteatur; vel confessarius inferior censurae inscius aut ignarus, aut ex oblivione, seu aliter, eum solum a peccatis absolvat; ergo etiam si in tali casu urgentis necessitatis celebrandi, aut communicandi poenitens aliunde dispositus, in defectu superioris aut confessarii potentis, scienter confiteatur confessario inferiori impotenti absolvere a censura reservata; quia pro tunc poenitens facit quantum potest, et lex ecclesiastica censuram imponens, non praesumitur obligare cum tanto detrimento.

- 32 Quamvis enim regulariter, et per se loquendo non possit excommunicatus absolvi a peccatis nondum absolutus ab excommunicatione, per accidens tamen in supradicta et simili necessitate potest absolvi a peccatis nondum absolutus ab excommunicatione reservata occulta. Et ratio est: quia sicuti lex ieiunii, et audiendi missam non obligat, cum ieiunari et missa audiri non potest sine gravi damno, ita nec lex, quod absolutio excommunicationis occultae praemittatur absolutioni a peccatis, obligat, quando, vel cum gravi scandalo, et nota infamiae omittenda esset celebratio, seu communio, vel missa celebranda, et Eucharistia percipienda foret sine absolutione sacramentali; cum omnes istae sint leges ecclesiasticae, quae non obligant cum tanto detrimento. Nec ipse poenitens in tali necessitate potest prius etiam ab excommunicatione reservata occulta absolvi ab inferiori confessario, cum iste carens potestate ordinaria vel delegata, nequeat ex communi doctorum sententia absolvere nec ab excommunicatione occulta reservata etiam in casu necessitatis, nisi necessitas sit extrema propter periculum mortis, in quo quivis simplex sacerdos in defectu confessarii approbati, iuxta dicta sub verb. *Absolutio*, art. 1, num. 48 et seq., potest absolvere non solum a peccatis, sed etiam a censuris quomodocunque reservatis

a Conc. Trid., sess. 14, de Sacr. Poenitent., cap. 7. Dictum autem fuit notanter ab *excommunicatione occulta*, quia in nostro casu, si excommunicatio sit publica, absolutio ab ipsa debet praecedere absolutionem a peccatis, et non potest in necessitate celebrandi seu communicandi absolvi ab inferiori confessario; quia scandalum non esset, si poenitens publice excommunicatus non celebraret, aut non communicaret; sed potius si celebraret, aut communicaret.

Nec valet obicere, quod si hoc esset, excom- 33
municatio non privaret usu et perceptione sacramentorum, contra expressam prohibitionem in cap. *Cum illorum* 22, et cap. *Si quem* 59 de Sententia excommun., et similibus. Non valet, inquam, quia citati sacri canones, alii-que similes privant utique usu et perceptione sacramentorum per se loquendo, per accidens autem, ut in supradictis casibus necessitatis urgentis, possunt illis non privare. Unde excommunicatus occultus in confessione integro, et cum dolore ac vero proposito se accusans, in illis casibus reciperet sacramentum et gratiam, sed non perciperet de indulgentiis; extra vero casus urgentis necessitatis, nec celebrare aut communicare posset, sed remaneret sacris privatus sicut antea. Sic Ioannes de la Crux, loc. cit., n. 6; Matthaeuc., cit. lib. 2, c. 36, n. 10, et alii supracitati.

Nec valet etiam obicere, quod si poenitens 34
in tali urgente necessitate potest ab inferiori confessario absolvi etiam a reservatis habentibus adnexam censuram reservatam, deberet etiam posse absolvi ab ipsa censura reservata, sicuti potest absolvi poenitens in extrema necessitate articuli mortis. Non valet, inquam, quia magna intervenit differentia inter utramque necessitatem; in extrema enim necessitate articuli seu periculi mortis nulla remanet reservatio, adeo ut quilibet simplex sacerdos, in defectu alterius iam approbati, possit tunc tanquam cum omnimoda facultate approbatus, absolvere poenitentem a quibusvis peccatis et censuris quomodocunque reservatis, ut expresse statuit Conc. Trid., sess. 14, de Sacr. Poenitent., cap. 7. Nec si convalescat, elapsa tali extrema necessitate, tenetur postea iterum confiteri aut comparere coram superiore pro nova absolutione impetranda, quia iam directe et plene absolutus est ab omnibus peccatis et censuris quomodocunque reservatis; et solum tenetur se sistere superiori in casu, quo fuerit irretitus censura reservata, non ut iterum a censura absolvatur, cum iam in tali articulo fuerit pro foro interno ab ipsa directe et plene absolutus, sed duntaxat ut ipsius superioris mandatis pareat, poenitentiam vel remedium ab ipso accipiat, et in foro externo satisfactionem exhibeat; ex cap. *De caetero* 11, cap. *Ea noscitur* 13, cap. *Quo de his* 26, cap. *Quam-*

vis 58 de Sent. excommun., et ex bulla Coenae, § *Caeterum*, iuxta dicta in verb. *Absolutio*, art. 1, num. 53, 54 et 55. At vero in dicta urgente necessitate celebrandi aut communicandi, remanet adhuc reservatio, ita ut poenitens in ipsa a confessario inferiore non absolvatur a peccatis reservatis, nisi indirecte, quatenus absolvitur ratione concomitantis cum peccatis non reservatis directe absolutis ex vi absolutionis directe cadentis super ipsa peccata non reservata, cum non possit unum peccatum sine alio remitti; nam gratia sanctificans omnia expellit, ut habetur ex Conc. Trident., sess. 14, cap. 5, de Sacr. Poenitentiae; et nullo modo, nec indirecte, remaneat absolutus a censura reservata; ita ut ad differentiam absoluti in articulo mortis teneatur ipse se sistere superiori aut confessario praedito necessaria facultate, ut ab ipso recipiat absolutionem directe a peccatis reservatis, a quibus fuit tantum indirecte a confessario inferiori absolutus, et a censuris reservatis, a quibus nullo modo fuit absolutus. Neque in tali urgente necessitate absolvi potest a simplici sacerdote nondum ad confessiones excipiendas approbato sicuti potest absolvi poenitens in extrema necessitate articuli seu periculi mortis, ut docent Gobat, tract. 7, num. 381; Palaus, tract. 23, p. 15, § 7; Sporer, loc. cit., n. 358, et alii recte dicentes, quod id non permittit usus et consuetudo Ecclesiae; non enim in tali casu est par, nec tanta necessitas, ac in articulo mortis, cum in hoc articulo id solum permittat Ecclesia, et Trid. Conc., cit. sess. 14, de Sacram. Poenitent., cap. 7: *Ne hac occasione aliquis peccat*; quod evenire non potest extra dictum articulum, extra quem concil. ipsum dicit, quod simplices sacerdotes nihil possint. Imo neque in ipso mortis articulo potest simplex sacerdos absolvere, si adsit confessarius approbatus promptus ad confessionem moribundi, excipiendam, ut dictum fuit sub verb. *Absolutio*, art. 1, n. 51 et 52.

- 35 Poenitens in extrema necessitate articuli seu periculi mortis, habens unicum casum reservatum, sine ullis aliis peccatis, sive mortalibus, sive venialibus, potest directe absolvi a simplici sacerdote seu confessario inferiori sine ullo onere comparendi coram superiore seu delegato, si convalescat, nisi habeat adnexam censuram reservatam, iuxta superius dicta. At vero in urgente necessitate celebrandi seu communicandi, nec directe, nec indirecte potest absolvi a confessario inferiori: non directe, quia ad id facultatem non habet confessarius inferior; nec indirecte, quia nullum aliud habet, et confitetur peccatum non reservatum, ex cuius absolutionis vi per concomitantiam absolvatur; sed tunc debet sibi consulere, sicuti qui non habet, copiam confessarii, ut evadat in gratia per contritionem, sicque non prae-

missa confessione celebret aut communicet. Suarez, disp. 30, sect. 3; Layman, loc. cit., cap. 12, n. 11; Felix Potestas, loc. cit., n. 3125; Sporer, loc. cit., n. 757, et, ipso teste, alii moderni passim.

Consultius tamen est in tali casu ob difficultatem eliciendi actum contritionis, imo necessarium est, praesertim si velit poenitens obtinere absolutionem indirectam ab ipso peccato reservato, putans se non esse sufficienter de ipso contritum, confiteri simul cum ipso aliquod peccatum veniale, vel mortale iam antea confessum, ut sic a d. confessario inferiori absolvatur directe ab istis et ratione concomitantis ex vi talis absolutionis, indirecte absolvatur ab ipso peccato reservato, alioquin nulla adesset materia idonea absolutioni directae, nec consequenter indirectae: et aliunde adimpleret praeceptum de praemittenda confessione communioni, ad quod saltem per accidens esset astrictus etiam in tali casu, si putaret se non esse sufficienter contritum de ipso peccato reservato. Sic cum aliis Card. de Lugo, de Eucharistia, disp. 14, sect. 5, n. 98; Gobat, loc. cit., n. 381; Sporer, loc. cit., n. 358; Matthaeuc., Cautela confessarii, lib. 1, cap. 8, n. 11, et alii, cum semper tamen onere comparendi coram superiore seu confessario ad id facultatem habente, ad obtinendam absolutionem directam, ut supra dictum est.

Qui confitetur alicui potenti directe absolvere a reservatis, et inculpabiliter obliviscitur alicuius reservati, potest postea a quovis confessario directe absolvi ab illo reservato oblito. Sic Covarruvias, Coninch., Ledesma, Navarrus, Reginald., Ariaga, Lessius, Tamburin., Lugo, Herincx, Gobat, Busemb., et alii 20 graves auctores, cum Aversa, qu. 17, sect. 8, et Viva, qu. 11, art. 4 et 6, alique complures apud La Croix, lib. 6, part. 2, n. 1449 et 1695; Felix Potestas, to. 1, part. 4, n. 3309, cum Mastro, Poncio, Diana, et communiori doctorum; Matthaeuc., Cautela confessarii, lib. 1, cap. 8, n. 13, testans de communi, sicuti, etiam tenet, et de communi testatur Card. de Lugo, de Poenitentia, disp. 20, sect. 7, n. 85 et seq. Et ratio est, quia iam ablata est reservatio ob intentionem implicitam virtutalem seu interpretativam tam poenitentis quam confessarii, quia poenitens dum petit absolvi, virtualiter petit in quantum indiget, et confessarius intendit absolvere in quantum vi suae iurisdictionis potest, et poenitens indiget, iuxta clausulam: *In quantum possum, et tu indiges*. Atqui confessarius potest a peccatis reservatis absolvere, et poenitens indiget, ac absolvi vult ab omnibus peccatis, etiam reservatis, ergo tollitur omnis reservatio, etiam illius peccati inculpabiliter obliti. Limitant tamen valde probabiliter Gabriel, Angelus, Silvester, Rosella, Bonacina, cum Dicastillo, Suarez, Praeposito,

et aliis in solo casu, quo absolvens intenderit eam reservationem tollere, quia ut cum aliis dicit Dicastill., de Poenitent., dist. 11, n. 14, non tollitur reservatio, si nulla fiat mentio reservatorum, nec adsit positiva intentio illam tollendi; cum tunc non videatur satisfieri intentioni superioris reservantis, quae est, ut reservatum directe subiiciatur clavibus, sicque ratione reservationis explicatae, medicina conveniens imponatur ab illo, qui in reservata habet potestatem.

38 Poenitens, qui cum peccatis non reservatis habet casum reservatum a se ignoratum, et bona fide confitetur confessario non habenti facultatem in reservata, nec percipienti illum casum esse reservatum, absolvitur a non reservatis directe, et indirecte a reservato; cum onere tamen, quod, cognita reservatione talis casus, accedat ad confessarium habentem facultatem; ut ab ipso absolvatur directe. Si autem nullum aliud peccatum habeat et confiteatur solum ignoratum reservatum, tunc ab eo nec directe, nec indirecte remanet absolutus, ex defectu iurisdictionis confessarii, et materiae poenitentis, super quam cadat absolutio directa; et bona fides excusat quidem ipsum a sacrilegio, non vero quin, cognita reservatione, teneatur illud confiteri confessario habenti facultatem in reservata, iuxta dicta supra n. 33 et 34.

39 Poenitens habens peccatum per se immediate reservatum sine adnexa censura, quamvis invincibiliter ignoraverit esse reservatum, non potest absolvi a confessario inferiori non habente facultatem in reservata: bene vero potest ab ipso absolvi, si peccatum non ratione sui, sed solum sit reservatum ratione adnexae excommunicationis invincibiliter ignoratae. Sic communior et verior doctorum sententia. Et ratio differentiae est, quia reservatio non est poena poenitentis, sed restrictio iurisdictionis confessarii ipsum immediate respiciens, eiusque manus totaliter ligans, itaque sive peccator sciat, peccatum esse reservatum, sive non, semper fit confessarii iurdictio restricta. Excommunicatio vero est poena immediate respiciens poenitentem, quae ab ignorante inculpabiliter non incurritur, textu expresso in cap. *Si vero* 4 de Sentent. excommun., cap. *Ut animarum* 2 de Constit. in 6; l. *Si ignorans* 50 ff. Locati, cum similibus; adeoque quamvis committens tale peccatum reservatum ratione excommunicationis ei adnexae, coram Deo graviter peccet, tamen apud Ecclesiam non ligatur ipsa excommunicatione invincibiliter ignorata: cum ad ipsam incurrendam requiratur contumacia, quae non adest in invincibiliter ignorante esse tali peccaminosae actioni adnexam a lege ecclesiastica excommunicationem.

40 Confessarius non habens facultatem in reservata, dubitans post debitum examen, an pec-

catum a poenitente confessum, sit reservatum, sive dubium sit iuris, v. g. an sit lex reservans tale peccatum; sive dubium sit facti, v. g. cum scitur quidem tale peccatum, puta homicidium, abortum procuratum, adulterium, et huiusmodi, esse a lege reservatum, sed dubitatur, an fuerit commissum, vel simpliciter, vel secundum circumstantias seu conditiones, quibus est reservatum, an revera sit homo occisus, an advertenter et deliberate, an ex pharmaco praebito sit revera secutus abortus, an femina cognita, sit ligata vel soluta, sit consanguinea aut affinis, et huiusmodi: in utroque dicto dubio, sive dubium sit positivum, cum scilicet adsunt rationes probabiles pro utraque parte, sive dubium sit negativum, cum videlicet pro neutra parte adsunt rationes probabiles, potest prudenter iudicare in favorem poenitentis, quod tale peccatum non sit reservatum, et ipsum absolvere; sic communis doctorum in casu dubii positivi, et satis communis in casu dubii negativi; teste Sporer, loc. cit., n. 733, cum Henriquez, Suarez, Sanchez, Bonacina, Card. de Lugo, Diana, Tamburin., aliisque ibi citatis; Felix Potestas, to. 1, part. 4, c. 5, n. 3311, cum Mastrio, Leandro, Arsdekin, et aliis ibi allegatis; La Croix post Busemb., lib. 6, part. 2, n. 1599 in fine, et n. 1604, cum aliis ibi citatis; Gobat, tract. 7, n. 356, cum aliis ibi adductis. Et ratio est, quia res tam odiosa, ut reservatio, non est extendenda ad casus dubios, sed ad solos claros et perspectos, ac certe reservatos, arg. cap. *Odia* 15 de Regul. iur. in 6. Tum quia semper in dubiis benigniora praefenda sunt; l. *Semper* 56 ff. de Regul. iuris, ac in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius quam tutius est. Leg. *Ea quae* 192 ff. eod. de Regul. iur., et in ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet; l. *Si fuerit* 10 ff. de Rebus dubiis.

Nec valet obicere, quod Clemens VIII, anno 1601, die 9 Ianuarii, prohibuit absolutionem a casibus non solum *clare*, sed etiam *dubie* contentis in bulla Coenae, adeoque, etc. Non valet, inquam, quia idem Clemens moderavit illud suum primum decretum per aliud editum die 29 Novembris 1602, in quo ea de re omisit illas particulas *clare vel dubie contentis*, quod confirmat nostram sententiam de certitudine requisita ad reservationem, ut cum multis tradit Gobat, loc. cit., n. 357; La Croix, loc. cit., n. 1604; Verricell., tract. 8, qu. 16, et Felix Potestas, loc. cit., n. 3313, testans de communi.

An autem si post confessionem eiusdem peccati dubii apud confessarium carentem potestate in reservata, poenitens certo cognoscat suum peccatum revera fuisse reservatum, teneatur tunc recurrere ad habentem facultatem? Negant absolute Gobat, loc. cit., n. 358, et alii apud ipsum, Mastrius, Leander et Sporer,

loc. cit., num. 714, et alii, quia, dicunt ipsi, absolutio non fuit data sub conditione: *Nisi postea constet peccatum esse vere reservatum*, sed absolute, atque tanquam sub eo dubio revera non reservatum, iam directe absolutum et remissum fuit; ex praesumpta enim voluntate superioris, quandiu peccatum est dubium, relinquitor iurisdictione, cum non censeatur velle reservationem in dubio, nisi exprimat. Affirmant autem absolute alii citati et secuti a Felice Potestate, loc. cit., n. 3312, etsi tale peccatum erat reservatum ratione sui, et non ratione censurae adnexae, tenet recte La Croix, loc. cit., n. 1693, citans etiam Card. de Lugo, disp. 20, a n. 20. Et ratio est, quia sicuti in casu necessitatis, aut si quis bona fide per inadvertentiam fuisset ab inferiore absolutus, reservatio non esset sublata, sed teneretur poenitens, elapsa necessitate et cognito errore, recurrere ad superiorem; ita, et in hoc casu, sicuti dictum est supra num. 33, 34 et 35, et sub verb. *Poenitentiae Sacramentum*, art. 2, n. 129, de peccato confesso ut dubio, et postea cognito ut certo; quae sententia affirmativa est in praxi tenenda, quamvis sit probabilis etiam prima opinio negativa, ut asserit La Croix, loc. cit., n. 1693, allegatis Sa, Hurtad., Portel., Sporer, Gobat, Dicastill., et aliis; ac satis probabilem dicit etiam cum aliis Card. de Lugo, loc. cit., n. 22 et seq.

43 Qui a superiore petit et obtinet licentiam, sive per se, sive per confessarium, ut possit absolvi a reservatis, si post obtentam talem facultatem iterum committat alia peccata reservata, si petitio et confessio facultatis fuit ad certa reservata iam commissa, talis licentia non extenditur ad alia postea commissa; si vero fuit petita et obtenta facultas generatim, ut possit absolvi a reservatis, tunc facultas extenditur, etiam ad posteriora reservata post obtentam facultatem commissa. Sic Lugo, Tamburin., Stoz., Dicastill., Gobat, Sporer citati et secuti a La Croix, loc. cit., n. 1692, ubi cum Sporer, loc. cit., num. 765, subiungit, quod id verum est, etiamsi poenitens ex confidentia illius gratiae saepius peccasset. Et universaliter docent Sanchez, Reginald., Lugo, Bonacina, Beja, Dicastill., Aversa, Navarr., Suarez, Henriquez, Filliuc., Bossius, Viva, cum ipso, loc. cit., n. 1451 et 1692, si quis ideo committat reservatum, quia iam est iubilaeum, quia hoc peccatum specialiter non reservatur; in similibus tamen, praesertim extra iubilaeum, attente consideranda sunt verba petitionis et concessionis, et iudicandum est iuxta praesumptam mentem, et verba concedentis, et non aliter.

44 Pueri usum rationis habentes ante annos pubertatis, nempe ante annum 14, incurrunt casus reservatos. Card. de Lugo, de Sacrament. Poenitent., disp. 20, n. 10, cum Homobono

Lazario et Florono ibi citatis; Tambur., to. 2, pag. 40, de Casibus reservatis, num. 5; Felix Potestas, tom. 1, part. 4, n. 3306; La Croix, lib. 6, part. 2, n. 1691; Aversa, et alii apud ipsum, contra Paludanum, Graffium, et alios. Et ratio est, quia reservatio est medicina, quae aequae indigent impuberes ac puberes, ipsisque est valde utilis, ut a gravioribus peccatis deterreantur. Nullas autem dicti pueri impuberes incurrunt reservatas censuras, ut tenent ultra citatos doctores, Fagundez, Sa, et alii allegati et secuti a Felice, tom. 1, pag. 5, n. 4591, contra Azorium, Vasquez, et alios volentes ipsos impuberes incurrere censuras latas a iure, licet non incurrant latas ab homine. Et ratio nostra est, quia ex cap. *Pueris* 1, et cap. *Referente* 2 de Delictis puerorum, pueri infra annum 14 simpliciter eximuntur a poenis. Unde ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus. Cap. *Quia circa* 22 de Privileg., l. *Non distinguemus* 32 ff. de Receptis arbitris, l. *Praeses* 3 ff. de Officio praesidis, l. *De pretio* 8 ff. de Publiciana in rem action. Tum quia in poenis benignior est interpretatio facienda; c. *In poenis* 49 de Regul. iur. in 6, cap. *Statutum* 22 de Election. in 6, l. *Factum* 155 ff. de Regul. iuris, l. *Cum quidam* 19 ff. de Libeis et posthumis.

* Societates quaelam, ex vi suorum privilegiorum, non possunt ullo modo in quibusdam anni solemnitatibus eligere sibi confessarium, a quo a casibus Episcopo reservatis, sine Episcopi licentia absolvantur, ut praeter decisiones Sacrae Congregationis ferunt litterae Benedicti XIV, incip. *Pias Christifidelium*, relatae in tract. de Synodo dioec., l. 5, § 9, nov. ed.*

Denique accedentes in fraudem ad aliam dioecesim, ut absolvantur a reservatis suae dioecesis absolvi non possunt, ex Bulla Clementis X, incip. *Superna*. Ibid.

47 Canonici poenitentarius vi sui muneris nullam habet facultatem absolvendi peccata Episcopo reservata, ut a Sacra Congregatione Concilii decisum refertur. Ibid., § 8.

48 Ad solum Romanum Pontificem, Episcopos et praelatos inferiores habentes iurisdictionem quasi episcopalem cum territorio separato pertinet reservatio casuum ex doctrina Concilii Trident. et decisionibus Sacrae Congregationis. Idem, § 11.

49 Quamquam reservatio fieri potest extra synodum, multa tamen suadent, ut potius in synodo fiat; ideo praesertim, quia non desunt theologi cum P. Roncaglia tenentes, leges ab Episcopo latas extra synodum, eo cessante, cessare, cum ea tantummodo, quae in synodo fiunt ab Episcopo, legis plenam auctoritatem obtineant. Ibid., § 3.

50 Actus mere internos, nec Summus Pontifex, nec Episcopi reservandos sibi unquam censuerunt. Ibid., cap. 5, § 5.

- 51 Regulares non solum reservare prohibentur alia crimina, quam quae in decreto Clem. VIII definiuntur, sed nec possunt alia ab iis diversa crimina illigare censura reservata, ut et firmat Bened. XIV, ex decr. quodam Sacr. Congr. Episc. et Regular. Ibid., § 5.
- 52 Alia. Vide verb. *Approbatio*, verb. *Confessarius*, verb. *Iubilaeum*, verb. *Moniales*, art. 3, a n. 9 et 23, et art. 5, n. 81; verb. *Novitius*, verb. *Regularis praelatus*, verb. *Regulares*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 53 In hoc articulo auctor multa ex laxioribus casuistis excerptis, quae ad christianae ethices normam nullo modo sustineri posse, censores animadvertunt, quare quae a n. praesertim 31 usque ad 53 adducuntur, ea non sunt passim admittenda, sed ii consulendi auctores, qui rem exactius tractarunt, ut Antoine, Franzoja, etc. Vide quae diximus in Additione ad verb. *Confessarius*, art. 1.

RESPONSIO AUCTORIS.

- 54 Ast tradita ibi a me sunt suffulta et ratione, et auctoritate classicorum auctorum; imo aliquorum, qui sua opera typis tradiderunt Romae, ut inter alios Matthaeucci noster, in *Cautela confessarii*, editionis Romanae, cum solitis sine ulla censura revisionibus et approbationibus, ut ibi videre est locis a me citatis, et iste certe non est laxior casuista. Et Antoine, ad quem theologus lectores amandat, in tract. de Poenitent., art. 2, de Casibus reservatis, qu. 5: « An sacerdos approbatus carens potestate absolvendi a reservatis, possit aliquando directe absolvere a non reservatis, et indirecte a reservatis? ». Circa hoc duplex est sententia. Prima, quae est communis, docet, id posse in duobus casibus. Primo, si poenitens inculpate oblitus est aliquod reservatum, vel si bona fide illud confiteatur sacerdoti non advertenti esse reservatum... Unde merito censetur Ecclesiam tunc dare potestatem absolvendi directe a non reservatis, et indirecte a reservatis, cum onere postea reservata confitendi sacerdoti habenti potestatem in illa. Quam sententiam S. Carolus tenendam proponit in sua dioecesi, in qua proinde dat hanc potestatem; volunt autem, Episcopos censerī eandem potestatem concedere hoc ipso, quod non contradicunt sententiae communi id asserenti, quam ignorare nequeunt. Secundo, si sacerdos, habens reservata, nequeat omittere celebrationem sacri sine gravi scandalo, nec adsit confessarius habens potestatem in reservata; quia cum quilibet sibi peccati mortalis conscius teneatur confessionem praemittere communioni: credibile non est Ecclesiam sic instituisse reservationem, ut tunc a peccatis absolvi nequeat, directe quidem a non reservatis, et indirecte a reservatis, malleque eum cum in-

certa contritione non confessum celebrare, quam confessionem communioni praemittere.... Secunda sententia negat, in ullo casu extra mortis periculum posse; quia peccata non reservata remitti nequeunt sine reservato, nam unum mortale sine alio remitti non potest », etc., et pergit probare argumentis, quibus utuntur patroni secundae sententiae. Unde cum clarissimus P. Antoine asserat expresse, quod prima sententia, quae est illa mea, communis est, et eandem tenendam in sua dioecesi mandat S. Carolus; hinc habes, erudite lector, quid in his sit sentiendum.

NOVAE ADDITIONES.

* Quaestiones, quas Lucius noster in articulo proponit, accurate versat Seraphinus Maria Maccarinelli ord. Praed. tunc adversus haereticam pravitatem in civitate ac dioecesi Cremensi inquisitor generalis, deinde Sanctae Romanae et universalis inquisitionis commissarius generalis, in opere, cui titulus: *Exercitationes theologico-morales in censuras et casus, quorum absolutio in Brixiana Ecclesia iure peculiari Episcopo reservatur, Mediolani 1754*. Exercitatione 1, de Reservatione universim, in qua exercitatione has regulas cap. 1 et tribus proximis statuit: I. Reservatio afficit confessarios, non vero poenitentes reservatorum casuum, aut censurarum reos. II. Reservatio eos solos et omnes afficit confessarios, qui iurisdictionem habent aut exercent cum dependentia a praelato legem reservationis ferente. III. Reservatio non est vere poena ecclesiastica, licet aliquam consequenter afferat rationem poenae. IV. Reservatio non est sumenda late, metaphorice et improprie, sed stricte et proprie; dummodo tamen non sumatur duntaxat nimium stricte, nimium proprie et praecipue, et in toto rigore. V. Reservatio non est trahenda ad consequentiam. VI. Investigatio finis, sive motivi, quo legislator in lege reservante ferenda motus fuit, utilis quidem interdum esse potest ad legem ipsam rite interpretandam; sed frequentius tamen evadit inutilis, imo vero et aliquando periculosa, et nonnunquam temeraria. VII. Statutum quo Episcopi in suis singuli dioecesibus reservationem ferunt (ut apud nos tabula nostra reservatorum) est statutum de se perpetuum, semper duraturum, et vim obligandi habens etiam post mortem eiusdem Episcopi reservantis, nisi ab eo, aut illius successore fuerit revocatum. VIII. Omnes et singulae excommunicationes in tabula nostra latae sunt excommunicationes maiores; omnes et singulae suspensiones, sunt suspensiones integrae et totales; ambo interdicta, sunt tantummodo personalia. Universim omnes censurae tabulae nostrae sunt latae sententiae. IX. In reservationibus saltem episcopalibus, reservata censura, non intelligitur reservatus casus sive delictum,

contra quod censura lata est; nec vicissim, reservato casu, intelligitur reservata censura, si qua illi casui adnexa est; nisi legislator reservans aliter in lege reservante statuerit. X. In reservationibus saltem episcopalibus, praesertim ubi censurae et casus diversis sub titulis reservantur (ut fit in tabula nostra), contingere potest ut unum idemque crimen multiplici simul reservationi episcopali subdatur, et aliquando etiam multiplici censurae. XI. In reservationibus saltem episcopalibus, sublata per legitimam absolutionem censura reservata, vel ea propter aliquam causam excusantem non contracta, nulla superest reservatio; nisi aliunde etiam casus ipse, sive crimen, contra quod censura illa lata est, se solo reservatione teneatur. XII. Quidquid peccatum ita imminuit, ut illud reddat tantum veniale, excusat quoque a censura contra idem peccatum lata. XIII. Impotentia excusat a censura. XIV. Metus gravis excusat a contrahendis censuris. XV. Ignorantia aliquando quidem a contrahenda censura excusat, non tamen semper. XVI. Dubium poenae aut facti circa censuram a censura ipsa non excusat, si revera lata lex sit censuram inferens, aut factum sit eius speciei, quae sub censurae poena prohibetur. XVII. Conscientia erronea non inducit censuram, ubi censura lata non est. XVIII. Sola aetas impubertatis non excusat impuberes a contrahenda censura, praesertim loquendo de censuris latis in tabula nostra reservatorum. XIX. Sola ratio sexus aut status neminem eximit a censuris contrahendis. XX. Existencia subditi extra dioecesim Episcopi eundem subditum ibi peccantem excusat a contrahenda censura, praesertim ex latis in tabula nostra reservatorum. XXI. Extranei, peregrini, vagi, aliique similes homines peccantes intra dioecesim Episcopi contrahunt censuras statuto episcopali latis. XXII. Peccata venialia non sunt obnoxia reservationi. XXIII. Peccata mere interna reservationi non subduntur. XXIV. Ne peccata quidem externa reservationi subduntur, quantumvis magna sit interior animi malitia, nisi etiam malitia externi actus tanta sit, ut actus ipse externus mortale peccatum prae se ferat. XXV. Ne exterior quidem mortaliter gravis malitia peccati peccatum ipsum reddit reservatum, nisi ea exterior gravis malitia pertineat ad eam speciem peccati, quae in lege reservante exprimitur. XXVI. Nullum peccatum quantumvis mortale, externum, etc., reservationi subditum est, nisi *materialiter* simul et *formaliter* sit eius speciei, quae in lege reservante exprimitur. XXVII. Reservationi non est obnoxium peccatum, nisi completum sit, et consummatum in ea specie, quae per legem reservantem exprimitur; dummodo tamen legislator reservationem ferens aliud non praeceperit. XXVIII. Nullum peccatum, quantumvis mortale, externum, completum, etc., reserva-

tioni subiectum est, nisi in ipso verificentur omnia et singula, quae in lege reservante exprimuntur. XXIX. Peccata reddi possunt obnoxia reservationi, etiam ratione solius circumstantiae notabiliter aggravantis; quae propterea circumstantia in casu reservationis omnino necesse est in confessione manifestanda. XXX. Peccata dubia dubio facti reservatione non comprehenduntur. XXXI. Peccata dubia dubio iuris habenda sunt pro vere reservatis. XXXII. Sola aetas impubertatis non excusat impuberes peccantes a reservatione. XXXIII. Sola ratio sexus feminei feminas non eximit a reservatione, nisi quando ab ipsa lege reservante expresse eximuntur. XXXIV. Metus, quantumvis gravis, non excusat a reservatione casuum, nisi quando simul excusat a peccato mortali. XXXV. Nulla omnino ignorantia iuris reservantis excusat a reservatione casuum, nisi quando simul excusat a peccato mortali. XXXVI. Ignorantia facti etiam concomitans, dummodo non sit graviter culpabilis, excusat a reservatione in omnibus peccatis. XXXVII. Illicita est, gravissimis sub poenis vetita, atque etiam invalida absolutio a reservatis, sive casibus, sive censuris attentata a confessario inferiori non habente facultatem in reservata. XXXVIII. Ne in poenitentiam quidem, sive satisfactionem pro reservatis imponendam, aut a superiori confessario impositam, confessarius inferior potestatem ullam habet, neque eam consequenter imminuere potest aut commutare. XXXIX. Confessarius dubitans de sua iurisdictione in reservata, non potest licite absolutionem ab illis attentare; atque si durante dubio eam attentet, et aliunde revera iurisdictionem in reservata non habeat, absolutio evadet etiam invalida. XL. Nulla necessitas, nullum impedimentum (solo excepto articulo mortis, de quo postea) efficere potest, ut confessarius inferior a reservatis licite aut valide absolvere directe queat. XLI. In articulo mortis, deficiente confessario superiore, quilibet confessarius inferior, eoque etiam deficiente, quilibet sacerdos, etiam censura ligatus, saltem toleratus, licite et valide absolvere potest quemlibet poenitentem a quibusvis reservatis, solo excepta reservata suspensione. XLII. Confessarius inferior, aut sacerdos simplex in articulo mortis absolvens a peccatis reservatis nihil a poenitente exigere debet, nisi id, quod alias pro ipsis peccatis debitum esset; absolvens vero a censuris reservatis obligare debet poenitentem, ut si supervivat, quam primum commode poterit, se praesentet coram confessario superiore, et satisfaciatur parti laesae, si qua laesa fuit. XLIII. Extra mortis articulum a reservatis absolvere potest ipse praelatus reservans; vel eius successor; vel qui ipsis in iurisdictione superior est; vel demum alius quilibet confessarius ad id delegatus. XLIV. Quamvis confessarii

superiores ordinarii possint alios, prout libuerit, confessarios delegare ad absolvendum a reservatis etiam ad universalitatem causarum; nullus tamen confessarius superior quavis ratione delegatus potest alium ad universalitatem causarum subdelegare, nisi id fuerit ipsi a superiore ordinario expresse concessum. XLV. Confessarii superiores delegati delegatione reali ad absolvendum a reservatis ad universalitatem causarum possunt alios quoque confessarios subdelegare; eos tamen subdelegando duntaxat in particulari, et ad nudum ministerium absolventi a reservatis. XLVI. Nullus confessarius superior delegatus ad absolvendum a reservatis etiam ad universalitatem causarum, sed delegatione duntaxat personali potest alium quovis modo subdelegare, ne quidem in particulari, et ad nudum ministerium; idemque dicendum de delegato sola delegatione in particulari, et ad nudum ministerium, qui item nullum alium potest quovis modo subdelegare. XLVII. Nullus confessarius quovis modo delegatus ad absolvendum a reservatis censuris episcopalibus licite aut valide potest absolvere a casibus episcopalibus; aut vicissim delegatus ad absolvendum a casibus, absolvere potest a censuris reservatis episcopalibus; nec item delegatus ad absolvendum ab uno casu aut censura, absolvere potest ab alio casu aut censura reservatis. XLVIII. Confessarius delegatus ad absolvendum a reservatis, sive casibus, sive censuris (saltem in tabula nostra reservatis) sub hac, aut simili verborum forma: *pro hac vice duntaxat*, absolvere potest poenitentem, etiamsi post obtentam, non tamen exercitam delegationem, in eundem casum aut censuram relapsus fuerit; dummodo tamen in delegatione aut petitione facultatis certus reservatorum casuum aut censurarum numerus non fuerit expressus. XLIX. Confessarius delegatus ad absolvendum a reservatis cum praescriptione conditionis ante absolutionem implendae, non potest nec licite, nec valide absolvere nisi conditione ipsa, quantum fieri potest, prius impleta; delegatus vero cum praescriptione conditionis, quae non praecipitur ante absolutionem implenda, valide quidem absolvit, etiamsi nunquam praescriptam illam conditionem adimpleat; ita tamen absolvendo illicite absolvit. L. Nullus confessarius superior, sive ordinarius, sive delegatus absolvere licite aut valide potest a casibus reservatis nisi in sacramentali confessione; a censuris vero reservatis tam ordinarius quam delegatus potest et licite, et valide absolvere etiam extra sacramentalem confessionem, dummodo tamen non fuerit delegato a delegante praescriptum, ut in confessione sacramentali tantum etiam a censuris absolvat, quod apud nos praescribi ut plurimum solet. LI. Confessarius superior, sive ordinarius, sive delegatus, poenitentem obstrictum reservatis duntaxat censuris ab iis solis

absolvere potest, eum remittendo ad alium etiam inferiorem confessarium, ut absolvatur a peccatis, quae reservata non sunt; et vicissim inferior confessarius eundem poenitentem absolvere primum potest a peccatis, quae reservata non sunt, et subinde eum, ut absolvatur a censuris reservatis (dummodo illae non sint excommunicationes) remittere ad confessarium superiorem. LII. Confessarius superior non potest poenitentem reum simul peccatorum mortalium reservatorum et non reservatorum absolvere a solis reservatis, ipsum remittendo ad inferiorem confessarium, ut absolvatur a non reservatis; nec vicissim potest inferior confessarius eum absolvere a non reservatis, ipsum remittendo ad superiorem, ut absolvatur a reservatis. LIII. Peccator censuris reservatis ligatus si earum confessionem integram faciat apud confessarium quemlibet superiorem, ab eoque a censuris illis absolvatur, revera absolutus manet, tametsi confessio illa fuerit culpa ipsius peccatoris, puta propter defectum contritionis aut propositi, etc., invalida; idemque dicendum de censuris reservatis, quarum ille inculpate oblitus fuerit; saltem loquendo de censuris tabulae nostrae. LIV. Si peccator reservatorum peccatorum sive casuum reus confessionem faciat quovis ex capite invalidam coram confessario quolibet superiore, dummodo reservata illa peccata integre confiteatur, et satisfactionem iniunctam recipiat, non absolvetur quidem a reservatis illis, sed eorum adhuc reatu tenebitur propter confessionis invaliditatem, sed sublata tamen remanebit eorum reservatio, ita ut possit ab ipsis subinde etiam per confessarium inferiorem absolvi. Contrarium tamen probabilius dico esse sentiendum de peccatore reservatorum casuum reo, qui confessionem etiam validam faciat coram confessario superiore, sed reservatorum casuum etiam inculpate obliviscatur. LV. Tempore iubilaei confessarius quilibet, etiam inferior, modo universim ad confessiones audientis approbatus sit ab Episcopo sive Ordinario loci illius, in quo confessio audienda est, potest quoscunque poenitentes sinceram habentes lucrandi iubilaei intentionem absolvere a quibusvis censuris, sive casibus, ab iis saltem, qui Episcopis ipsis, aut locorum Ordinariis reservati sunt. *

In explicatione autem Regulae 11: « Nulla 56 necessitas, nullum impedimentum (solo excepto articulo mortis, de quo postea) efficere potest, ut confessarius inferior a reservatis licite aut valide absolvere directe queat », ubi monuit Regulam hanc totidem fere verbis haberi in decreto, 9 Ianuarii anno 1601, Clementis VIII auctoritate edito, quod integrum dedimus verb. *Confessarius*, in Append. ad art. 4, num. 6, eamque de absolutione directa acceptam communi consensu a theologis approbari, subdit,

ex theologis aliquos dissentire si de indirecta absolutione intelligatur. « Directam porro absolutionem, inquit, vocant illam qua confessarius immediate virtute suae quam habet iurisdictionis, peccata aut censuras solvit et dimittit. Indirectam absolutionem vocant illam, qua peccatum dimittitur; et censura relaxatur a confessario non immediate ratione iurisdictionis, quam in ea reservata habeat (cum supponatur esse confessarius inferior, hoc est, non habens iurisdictionem in illa reservata), sed mediate, quatenus absolvendo directe ratione suae iurisdictionis a non reservatis; eaque absolutione gratiam sanctificantem infundendo, per quamdam veluti consequentiam absolvat etiam a reservatis; quia gratia sanctificans in animam poenitentis infusa omnia peccata expellit, cum gratia sanctificans simul cum peccatis in eadem anima esse nequaquam possit, iuxta theologos post S. Thomam, p. 3, qu. 86, art. 3 ».

57 Hac praemissa directae atque indirectae absolutionis notione, theologos indicat, qui confessarium inferiorem in casu necessitatis gravis aut impedimenti, etiam extra articulum mortis, posse poenitentem absolvere a reservatis, quibusdam conditionibus positis, affirmant; aut contra in nullo penitus casu cuiusvis necessitatis vel impedimenti (solo duntaxat excepto articulo mortis) posse confessarium quemlibet inferiorem licite aut valide absolvere a reservatis nec directe nec indirecte contendunt; et momenta, quibus utriusque opinionis patroni nituntur, explicat.

58 Postremo roganti, quamnam ex istis opinionibus sequendam in praxi consulat, in haec verba respondet: « Salvo meliori iudicio, cui libenter subscribam, in primo ex memoratis casibus, eius scilicet, qui bona fide confitetur reservatum, quod reservatum esse ignorat (vel, quod idem fere est, reservati obliviscitur) apud confessarium inferiorem, ab eoque non adventente absolvitur; in primo, inquam, hoc casu, me libentius assentiri primae theologorum opinioni, et iudicare, eum absolutione indirecta absolutum remanere etiam a reservato, cum onere tamen se praesentandi coram confessario superiore, ut ab eo directe absolvetur, si forte aliquando in cognitionem veniat reservationis. Ita sentire me cogit praeter alia auctoritas gravissima S. Caroli Borromei in doctrina Concilii Tridentini interpretanda peritissimi, qui hanc opinionem approbat pro eo casu, et in sua dioecesi Mediolanensi tenendam proponit in instructionibus pro confessariis. Vide dicenda ad Regulam LV. In 2 vero ex propositis casibus, sacerdotis videlicet urgenti gravi casu celebraturi, aut alterius Eucharistiam necessario sumpturi, nec habentis nisi confessarium inferiorem, cui reservata confiteatur, consulerem esse distinguendum. Aut enim reservata, quibus ille poenitens teneretur, essent tantummodo

peccata, sive proprie casus reservati, aut essent duntaxat censurae reservatae. Si essent tantummodo peccata reservata, libentius assentirer secundae ex descriptis theologorum opinionibus, affirmando eum non posse, ne quidem indirecte absolvi a peccatis reservatis per confessarium illum inferiorem, nec consequenter tenei eidem confessario confiteri reservata, aut non reservata; sed ei consulerem, ut excitata in se, quantum fieri posset, contritione perfecta, missam celebraret aut Eucharistiam sumeret, et subinde quamprimum confiteretur omnia tam reservata quam non reservata confessario superiori, ut ab omnibus directe absolvetur. Mallem enim ipsum sine praemissa confessione et absolutione Eucharistiam percipere, aut missam celebrare, quam absolutionem percipere a confessario inferiori adeo dubiam in eo casu iurisdictionem habente, cohaerenter ad Regulam XXXIX. Si vero reservata, quibus sacerdos ille, aut poenitens teneretur, essent tantum censurae reservatae, crederem probabilius et tutius, ipsum teneri ad confitendum integre peccata sua confessario illi inferiori, et posse ab eo absolvi ab ipsis peccatis cum onere se praesentandi quamprimum confessario superiori, ut per eum etiam a censuris reservatis absolvetur. Interim tamen ipsi permitterem, ut missam, urgente gravi necessitate, celebraret vel Eucharistiam perciperet. Urgente enim gravi necessitate magni scandali vitandi, imminenti infamiae, etc., ut in hoc casu sacerdotis vel poenitentis illius censurae ecclesiasticae non obligant, ut ad Regulam XIV dictum fuit; ergo nec impediunt sacramentorum susceptionem aut celebrationem, sed manent veluti suspensae, nec quidquam operantur, donec gravis illa necessitas, aut metus scandali, aut infamiae durant; ergo, ea necessitate durante, potest adhuc sacerdos ille, aut poenitens sacramentum Poenitentiae suscipere a confessario inferiori, sicque a peccatis, quae non sunt reservata, absolvi, et interim sine ullo iaculo missam celebrare, vel Eucharistiam suscipere. Lege Concinam, tom. 10, lib. 3, dissert. 2, cap. 1, qu. 9, testantem et approbantem *communioem esse sententiam*, quod, ad declinandum grave detrimentum, possit excommunicatus sacramenta suscipere. Cohaerenter ad hactenus dicta ego omnino certum existimo cum gravioribus theologis, confessarium inferiorem, ne ex metu quidem quantumvis gravissimo mortis sibi comminatae, licite aut valide posse a reservatis absolvere nec directe neque indirecte, sed comminatam sibi mortem potius constanter subire debere, quam absolutionem a reservatis attentare; contra atque Cabrinus resolut. 122 affirmavit. Namque reservatio subtrahit, aut certe ligat in confessario inferiori iurisdictionem, ne ad reservata se extendere queat (ex definitione reservationis), atque adeo

confessarius inferior in ordine ad reservata non habet iurisdictionem, qua absolvere queat; atqui sine iurisdictione illicita est, et plane invalida absolutio, ut multoties cum omnibus catholicis dictum fuit: eaque evadit invalida non ex sola lege ecclesiastica, sed ex lege et institutione divina, qua Christus sacramenti Poenitentiae auctor instituit, ut sine iurisdic-

ctione sacramentum illud non possit valide administrari; ergo quantumvis metus gravis confessario inferiori incutiat, nunquam poterit quovis modo licite aut valide absolutionem a reservatis attentare, sed obedire potius debet Christo praecipienti, ne sine iurisdictione absolutionem attentet, quam hominibus mortem comminantibus ».

RESIDENTIA, RESIDERE

Summarium.

1. Residere in ecclesia vel praebenda quid sit et importet. - 2. Ad residendum non sufficit commorari personaliter, et existere in loco beneficii, sed insuper requiritur, quod beneficiarius personaliter deserviat ecclesiae in divinis officiis. - 3. Beneficiarius debet per se ipsum personaliter praestare ecclesiasticum ministerium nec potest per alium. - 4. Residentia est duplex, una vera et altera ficta; et quae sit utraque? - 5. Spectato ipse communi omnia beneficia requirunt residentiam. - 6. Ex generali tamen consuetudine beneficia simplicia eam non requirunt, nisi fundator oppositum statuerit, aut statutum, vel legitima consuetudo alicuius particularis Ecclesiae eam requirant. - 7. Epi-

scopi et parochi tenentur ad residentiam personalem non solum de iure canonico, sed etiam de iure divino. Et Episcopi nunc attendere debent novissimam constit. Benedicti XIV. - 8. Beneficia non curata obtinentes tenentur ad residentiam de solo iure canonico, atque ex primaeva fundatorum dispositione per sacros canones approbata. - 9. Quoad ea quae concernunt canonicorum residentiam, et quibus poenis subiaceant non residendo. - 10. Quoad ea quae concernunt Episcoporum residentiam, et quibus poenis subiaceant non residendo? ad n. 30. - 31. Quoad ea quae concernunt parochorum residentiam, et quibus poenis subiaceant non residendo? ad n. 43. - 44. Quid circa residentiam clericorum simplex duntaxat beneficium habentium? Alia ad rem ad num. 56. - Subnect. Addit. ex aliena manu, a n. 57 ad 62.

1 Residere in ecclesia vel praebenda nihil aliud est, et importat, quam commorari in loco beneficii et ecclesiae in divinis officiis personaliter deservire. *Sic in re communis*, per text. in cap. *Quia nonnulli* 3 de Clericis non resident., ibi: *Cum igitur ecclesia vel ecclesiasticorum ministerium committi debuerit, talis ad hoc persona quaeratur, quae residere in loco, et curam eius per seipsam valeat exercere*; cap. *Relatum* 4, eod. tit., ibi: *Cum in Lateranensi Concilio statutum sit, ut personae tali ecclesia vel beneficium ecclesiasticum conferatur, quae residere in loco, et curam eius per se valeat exercere*; cap. *Conquerente* 6, eod. tit., ibi: *Vel quod eidem ecclesiae non deserviat*.

2 Ex quibus textibus clare patet, quod non sufficit commorari personaliter, et existere in loco beneficii, sed insuper requiritur, quod beneficiarius personaliter deserviat ecclesiae in divinis officiis. Unde canonicus quamvis personaliter sit praesens in loco ecclesiae cathedralis vel collegiatae, si nunquam accedat ad chorum et capitulum, non censetur residere, text. expresso in cap. *Consuetudinem* unic. de Clericis non resident. in 6, ibi: *Qualitercunque in civitatibus seu aliis locis, in quibus ipsae consistunt ecclesiae, sint praesentes*; et ibi Glossa communiter recepta verb. *Praesentes*, ubi sic expresse habet: *Quid enim prodest praesentia in loco, ex quo divinis non adsunt, propter quae sunt beneficia constituta?*

3 Item ex dictis textibus manifeste patet, quod beneficiarius debet per se ipsum personaliter praestare ecclesiasticum ministerium in loco beneficii, et in divinis officiis ipsi Ecclesiae deservire. In ecclesiasticis enim beneficiis requi-

rentibus residentiam locum non habet regula 60 Iuris in 6: *Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum*, quia haec Regula patitur exceptionem, quoties electa est industria, et fides personae, cui aliquid committitur, ut patet in cap. *Quoniam* 43, § *Is autem*, de Officio iudicis delegati, et cap. *Is cui* 12, eod. in 6. Sic autem in beneficiis ecclesiasticis censetur electa industria et fides personae ad per se ipsam personaliter residendum, et Ecclesiae in divinis officiis deservendum. Cap. *Quia nonnulli* 3, cap. *Relatum* 4, et cap. *Conquerente* 6 de Clericis non resident., et cap. unic., eod. in 6, cum similibus.

Residentia est duplex, una vera et altera ficta. Residentia vera est illa, qua beneficiarius vere ac realiter praesens est in loco beneficii, huiusque onera seu officia per semetipsum personaliter exercet. Residentia ficta est illa, qua beneficiarius ex legitima causa absens habetur ex quadam iuris fictione pro praesenti, saltem ad lucrandos fructus grossos; cap. *De caetero* 7, et cap. *Ad audientiam* 15 de Clericis non residentibus, ubi duo canonici absentes in servitio Episcopi hac iuris fictione habentur praesentes seu residentes. Vel etiam ad lucrandas distributiones quotidianas, cap. *Consuetudinem* unic. de Clericis non resident. in 6, ubi canonici infirmitate, seu iusta ac rationabili corporali necessitate, aut evidenti ecclesiae utilitate impediti, licet absentes, habentur hac iuris fictione praesentes seu residentes, Conc. Trident., sess. 24, de Reform., cap. 8, ubi statuit, quod canonicus poenitentiarius pro praesente in choro censeatur, dum audit confessiones in ecclesia, ibi: *Qui dum confessio-*

nes in ecclesia audiet, inter praesentes in choro censeatur. Et sic etiam iuris fictione censentur residere in suis parochialibus parochi illi, qui ex legitima causa absentes deserviunt suis parochiis per idoneos vicarios; cap. *Exstirpandae* 30, § *Qui vero*, de Praebend.; Barbosa, lib. 3 Decretal., tit. 5, n. 9; Pirhing, ibid., num. 2; Reiffenstuel, ibid., num. 2, et alii passim.

- 5 Spectato iure communi, omnia beneficia requirunt residentiam. Abbas, in cit. cap. *Exstirpandae* 30, § *Qui vero*, n. 30, asserens quod beneficium quantumcunque minimum de iure communi requirat residentiam; Fagnan., in cap. *Cum omnes* 6 de Const., n. 14; Reiffenstuel, loc. cit., n. 8, et alii communiter, per text. in cap. *Ex par.* 8, et cap. *Inter quatuor* 10 de Clericis non resident., cap. *Ad haec* 13 de Praebend., ibi: *Cum singula officia in ecclesiis assiduitatem exigant personarum*; et concordant cap. *Ex gestis* 2, cap. *Clericos* 17 de Clericis non resident., cap. *Super inordinata* 35 de Praebend., cum similibus. Et quoad beneficia simplicia idipsum desumitur ex can. *Eleutherius* 1, can. *Clericus* 4, et can. *Clerici vero* 5, dist. 91, cap. *Si quis in clerico* 29, caus. 7, qu. 1, et can. *Conquerente* 6 de Clericis non residentibus, in cuius summario sic expresse habetur: *Qui non residet in beneficio etiam modicae aestimationis, illo privatur*.

- 6 Dicitur autem notanter *Spectato iure communi*, quia, ex generali consuetudine totius Ecclesiae, beneficia simplicia residentiam personalem non requirunt; unde sic beneficiati possunt per alios eisdem deservire, nisi fundatores clare et expresse oppositum statuerint. Abbas in cit. cap. *Cum omnes* 6 de Constitutionibus, n. 1; Fagnan., ibid., n. 4 et seq., citans Rotam apud Card. Seraphin., dec. 693, num. 5, et alios; Felinus, in cap. *Dilectus* 29 de Rescriptis, n. 1; Vallensis, lib. 3 Decret., tit. 4, n. 3 et 4; Reiffenstuel, ibid., num. 9; Garcias, de Beneficiis, part. 3, c. 2, num. 3 et 11, ac seq.; Zerola, part. 1 Praxis episcopalis, vers. *Beneficium*, § *Ad septimum*, vers. *Octava conclusio*, allegans declarationem Sac. Congregationis in haec verba: *Obtinens beneficium, quod sit simplex, et sine cura animarum, et extra ecclesiam collegiatam, nec personalem residentiam ob aliam causam requirens, non tenetur in eo residere, sed ad inserviendum illi per alium, qui probatus sit ab Ordinario*; ubi notanda est illa clausula: *Nec personalem residentiam ob aliam causam requirens*, quae clare demonstrat, quod licet, spectato iure communi, seu potius generali consuetudine, beneficia simplicia residentiam personalem non requirant; si tamen fundatores expresse obligaverint sic beneficiatos ad residentiam personalem, vel talis obligatio legiti-

me inducta esset ex statuto vel consuetudine alicuius particularis ecclesiae, sine ullo dubio tenerentur tales beneficiati personaliter residere, et per semetipsos iniuncta ecclesiastica servitia praestare, prout teste Garcia, de Beneficiis, part. 3, cap. 2, n. 11 et 12, pluries resolvit Rota, et signanter in una Calaguritana *Beneficii de Navarrete*, 10 Iunii 1588, cor. D. Pamphilio, et in una Caesaraugustana *Fructuum*, 4 Iunii 1660, coram D. Corduba.

Episcopi et parochi tenentur ad residentiam 7 personalem, non solum de iure ecclesiastico seu canonico, sed etiam de iure divino et naturali; colligitur aperte ex Conc. Trid., sess. 22, de Reformat., cap. 1, quod tamen noluit explicitè definire tanquam dogma fidei. Vide verb. *Episcopus*, art. 3, n. 1 et 2, et verb. *Parochus*, art. 2, a n. 1 ad 4, ubi afferuntur ad id iura et doctores. Quoad residentiam vero Episcoporum attendenda nunc est novissima constitutio Bened. XIV, quae incip. *Ad universae Christianae Reipublicae statum*, in qua inter alia summe providus Pontifex assignat absentiae causas et tempora a Concilio Trid. permessa, canonica et pontificia statuta ad id confirmat et innovat. Item poenas in contravenientes, addita poena privationis indultorum competentium assistantibus solio pontificio. Congregationem super residentia, eiusque sessiones in usum reducit. Singulis absentiae causis opportuna rescripta comparat. An, et quatenus permittendum Episcopo, ut a dioecesi absit causa litis? Quid ratione infirmitatis extra dioecesim contractae? Quid ad convalescendum ex morbo in dioecesi contracto? Quid ratione aeris insalubris? Quid pro celebrandis conciliis in assembleis et diaetis? Quid pro construendis processibus apostolicis in causis canonizationum? assignat. Praeceptum de praemissorum observantia, et de onere denunciandi non residentes imponit. Specialem ad id commissionem Nuntio Apostolico Neapoli commoranti iniungit. Ac tandem etiam S. R. E. Cardin. praemissis legibus comprehensos expresse declarat.

Beneficia non curata, ut sunt canonicatus, 8 et huiusmodi obtinentes, tenentur ad residentiam solo iure ecclesiastico seu canonico, atque ex primaeva fundatorum dispositione per sacros canones approbata. Fagnan., in cap. *Exstirpandae* 30, § *Qui vero*, de Praebend., n. 2; Pirhing, lib. 3 Decret., tit. 4, n. 16; Reiffenstuel, ibid., n. 14; Vallensis, ibid., num. 2; Zoesius, ibid., n. 2, et alii communiter; beneficia enim non curata sunt solummodo ab Ecclesia instituta propter cultum divinum, et non propter curam animarum. Unde in istis non urget ratio, quae urget in beneficiis curatis.

Quo autem ad ea quae concernunt canonicorum residentiam, et quibus poenis subia-

ceant, non residendo? Vide verb. *Canonicus*, art. 5 per tot. ¹

10 Quoad ea quae concernunt Episcoporum re-

sidentiam, et quibus poenis subiaceant non residendo? Vide verb. *Episcopus*, art. 3, a n. 1 ad num. 39.

¹ Consulere etiam poteris to. 6 Thesauri ecclesiastici ab Antonio Schmid editi 1777, Nelleri dissertationem de Varietate residentiarum canonicalium, primum Treviris an. 1759 excusam.

Nota editorum Casinensium.

Extra controversiam est, obtinentes beneficia, nempe dignitates, canonicatus, praebendas vel portiones in cathedralibus, vel collegiatis ecclesiis teneri in eis personaliter residere, nec in absentia fructus praebendarum suarum percipere, suosque facere posse. Cap. *Licet* de Praebend., cap. fin. de Cleric. non resident.

Ampliat primo huiusmodi conclusio, ut habeat locum, non obstante contraria consuetudine non residendi, aut fructus in absentia percipiendi, cum tali consuetudini sit expresse a Tridentino derogatum, sess. 24, cap. 12, de Reformat., ubi statuitur, ut obtinentibus in cathedralibus aut collegiatis ecclesiis dignitates, canonicatus, praebendas aut portiones, non liceat vigore cuiuslibet statuti vel consuetudinis ultra tres menses ab iisdem Ecclesiis quolibet anno abesse. Quo decreto corrigitur decretalis *Cum omnes* de Constit., vi cuius valida huiusmodi consuetudo habebatur. Fagnanus, ad cap. *Licet* de Praebend., n. 31. Quinimo in cathedralibus et collegiatis insignibus eo decreto conciliari sublata est consuetudo etiam immemorabilis vacandi ultra tres menses a servitio chori, ut multoties respondit Sacr. Congr. Conc. Fagnanus, loc. cit., num. 31. De collegiatis yero non insignibus, vid. verb. *Insignis, Insignitas*, et additiones Casinenses ibi.

« Verumtamen haec constitutio (Tridentina) in multis Ecclesiis (praesertim Germaniae nostrae) non est recepta; nam alicubi tantum medio anno, alicubi tribus tantum mensibus canonici residere coguntur ad lucrandos fructus grosses, teste Garcia, de Benefic., part. 3, c. 2, n. 330, et Layman, lib. 4, tr. 2, c. 6, n. 2, ubi addit, quod in quibusdam Ecclesiis canonici, qui uno certo die v. g. S. Michaelis resident, et divinis intersunt, totius anni redditus lucentur ». Ita Pirhing ad tit. de Cleric. non resident., n. 6. Quod idem tradunt Leurenus, For. benefic., part. 3, cap. 2, qu. 110, n. 2; Schmalzgrueber, tit. de Cler. non resid., n. 8. Caeterum vide infra excerpta ex Bened. XIV.

Hinc pro comperto habe, Conc. Trid., cit. sess. 24, cap. 12, omnino praecipere residentiam in cathedralibus et collegiatis insignibus, ita ut ultra tres menses, aut aliud tempus brevius iuxta constitutiones Ecclesiarum, non liceat canonicis ab illis abesse, fretis quavis consuetudine vel statutis. Ventriglia, Prax. for. eccles., part. 1, adnot. 19, § 3, n. 10.

Porro Trident. decretum de Residentia, uti supra, locum habet etiam in dignitatibus et canonicat. cathedralium Ecclesiarum, quae nullos habent redditus; nam nihilominus obligant ad personalem residentiam, non obstante contraria consuetudine, ex Fagnan., loc. cit., cap. *Licet*, n. 40, idem dic de canonicatibus collegiatarum insignium, ut a contrario sensu patet ex decret. Sacr. Congr. Conc. a nobis allato in nostris additionibus sub verb. *Insignis, Insignitas*.

« Quin imo thesaurarius Eccles. Cosentinæ, cum dignitas thesaurarius nec fructus aliquos, nec curam haberet, licet sit maior post pontificalem in d. Ecclesia dubitavit, an teneretur residere, stante consuetudine non residendi.... Sacra Congregatio censuit thesaurarium, licet nullos fructus haberet, teneri ex concilio ad residentiam, quia illa consuetudo non residendi, quae valet de iure communi, cum nulli sit fructus, sublata est a concilio in canonicatibus et curatis.

« Et similiter cum Cardinalis... Episcopus Auximanus petisset, an duae dignitates suae cathedralis, vide-

licet archidiaconus et archipresbyter, qui nullos redditus habent, sed solum stallum in choro, teneantur ad residentiam, et ad quod genus residentiae: die 18 Ianuarii 1814, responsum est, supradictas dignitates, licet nullos habeant redditus, teneri omnino residere iuxta formam a Conc. praescriptam ». Fagnan. ad cap. *Cum omnes* de Const., n. 25 et seqq., vide verb. *Canonicus*, art. 5, n. 103.

His adde, ut nec sufficiat residentia in civitate, sed omnino requiratur interessentia divinis officiis, adeo ut contra absentes a choro ultra tres menses procedendum sit ad praescriptum concilii; residentia enim accipienda est cum effectu.... ideoque cum esset quaesitum, an verba posita in d. cap. 12 (Conc. Trid.), § *Praeterea*, sess. 24, prohibeant, ne canonici et alii absint a choro, vel tantum ne absint a civitate, Sacr. Congr. censuit prohibere, ne absint a choro. Et ad consultationem Cardinalis S. Praxedis, tunc Archiep. Mediol. respondit, puniendos esse, qui absunt a servitio ecclesiae, licet in civitate, locove, in quibus ipsa ecclesia consistit, sint praesentes, quia verba concilii dicunt *ab iisdem ecclesiis abesse*, non a loco ecclesiae. Et iterum consulta quomodo essent privandi, qui ultra medietatem anni absunt a servitio ecclesiae, praetextu quod non discesserint a civitate: Respondit, primo anno privandos esse dimidia parte fructuum, secundo omnibus; tertio, prout sancitum est Conc. Trid., cap. 12, sess. 24. Haec in terminis apud Fagnanum, cit. cap. *Licet*, n. 41.

Amplius, « canonicus, etsi choro intersit, nisi tamen psallat, distributiones quotidianas nequaquam lucratur. Sacr. Congr. Conc., Aprilis 1618 ». Apud Nicolium, in Flosc., verb. *Canonicus*, n. 16.

Lubet etiam quoad canonicorum residentiam, quae sequuntur, adnotare:

« Dignitates et canonici, non obstante, quod velint amittere tertiam partem fructuum praebendarum pro distributionibus applicatam, adhuc ab Episcopo compelli possunt ad residendum personaliter, ut declaravit Sacr. Congr. Concil... Decretum autem ex libris secretariae excerptum, sic loquitur: *Congregatio censuit, dignitates in cathedralibus et collegiatis posse compelli ad residendum personaliter poenis praefixis decret. congr., sess. 24, cap. 12, § Praeterea, non obsstante, quod velint amittere tertiam partem fructuum pro distributionibus quotidianis applicatam* ». Monacellus, Form. legal. pract., tom. 1, tit. 2, form. 6, n. 24.

« Porro notandum « ut nec aeris intemperies excuset canonicos a residentia ultra tres menses a concilio permisos. Adeoque petentibus canonicis, ut liceret dimidia eorum parti per alternas hebdomadas inservire, eo quod cathedralis frigida et humida esset, S. Congr. abnuvit, et Sanctissimus itidem abnuvit. Adverte tamen, quia DD... communiter tenent, beneficium excusari a residentia ob aeris intemperiem... sed videntur accipere intemperiem pro aeris corruptione... quo casu licet eis abscedere, etiam renuente superiore, cum periculum sit in mora ». Fagnanus, ad cap. *Licet* de Praebend. et dignitat., n. 46.

Hinc « Sacra Congr., etc., die 9 Novembris 1650, in Mediolanen., censuit canonicis causa pestis absentibus deberi quotidianas distributiones, si pestis grassetur, et petentes soliti sint inservire, et probetur legitima consuetudo, quod distributiones huiusmodi dentur absentibus ex iusta causa; quando autem dicatur pestis grassari, ut sit iusta causa absentiae, iudicio Episcoporum esse relinquendum ». Apud Bened. XIV, Institut. eccles. 107, § 8, n. 50.

Rursus eadem S. Congr., die 16 Maii 1654, in una Turritana censuit, deberi distributiones canonico, qui propter pestem non potuerat in civitatem ingredi, si

ADDITIONES CASINENSES.

- 11 Episcopus residere tenetur in sua ecclesia cathedrali, seu in civitate, in qua ecclesiam

pestis grassetur, canonicus ipse solitus sit inservire, et adsit Ecclesiae consuetudo. Imo et noviter provisum de canonicatibus, possessione per legitimum procuratorem capta, si propter pestem ad residentiam prohibeantur accedere, debentur distributiones. Lucana, 28 Iulii 1657. Apud Nicolium, in Flosc., verb. *Pestis*, n. 2.

Sicuti etiam ob aeris intemperiem tolerari potest, quod matutinum non ab ortu solis, sed per horam integram post solis ortum incipiatur, prout pro tolerantia respondit Sac. Congreg. Concil., in Troiana, 14 Februarii et 14 Novembris 1699, favore capituli collegiatae civitatis Foggiae; Monacell., to. 1, tit. 5, form. 2, num. 33.

Illud quoque advertas licet, ubi agitur de canonicatibus et dignitatibus in cathedrali vel collegiata, regulam generalem esse de residendi necessitate, « nisi lex foundationis legitime statutae aliter suadeat, ex Regula saepius insinuata in materia iurispatronatus, ut in limine foundationis de consensu Ordinarii adici valeant a fundatore conditiones iuri contrariae ». De Luca, in Tridentinum, disc. 4, n. 12.

Lubet quoque ad maiorem rei claritatem sequentia exscribere ex Bened. XIV, in haec sane verba: « Tridentina synodus haec praecipit, cap. 12, sess. 24, de Reformat. Praeterea obtinentibus in iisdem cathedralibus aut collegiatis dignitates, canonicatus, praebendas aut portiones, non liceat vigore cuiuslibet statuti aut consuetudinis, ultra tres menses ab iisdem ecclesiis quolibet anno abesse, salvo nihilominus earum ecclesiarum constitutionibus, quae longius servitii tempus requirunt ». Quamvis haec verba perspicua satis videantur, tamen eo adducta fuit Sacra Congregatio Concilii, ut falsas quorundam explicationes compesceret.

Primo, censuerunt aliqui, fuisse impertitum a Tridentina synodo privilegium universis canonicis, ut tribus mensibus per annum a choro longe abessent, et tamen muneris suo satisfacerent; nec fuisse abrogatam a concilio consuetudinem immemorabilem, si quae fuerit, ut canonici plus quam tribus mensibus a choro liberentur; sed longe diversum esse privilegium elargiri canonicis generatim, ut in chorum per tres menses haud convenient, ac decernere, ne plus quam tres menses sibi desumant ob quodcumque statutum aut consuetudinem; cum praesertim illud superaddatur, quod minime abrogentur leges et consuetudines, quae praebendam obtinentibus vacationem a choro brevioris tribus mensibus concedunt: quapropter S. C. Mutinensi Episcopo ita respondit 1573, lib. 1 Decr., pag. 168: « Sacra, etc., censuit, trium mensium absentiam non concedi canonicis ex decreto concilii sess. 24, cap. 12, si constitutionibus Ecclesiae servitium totius anni absque ulla intermissione requiritur ». Insuper Fagnanus haec testatur cap. *Ad audientiam*, a n. 8 usque ad num. 16, de Clericis non residentibus, et cap. *Licet*, num. 48, de Praebendis: « Canonicis maiori servitio Ecclesiae, quam novem mensibus, ascriptis, postulantibus ex gratia vacationem trium mensium, Sacra Congregatio meo tempore semper abstinuit ». Eadem Sacra Congregatio anno 1581, lib. 3 Decr., pag. 186, in quadam Calaguritana in hunc modum constituit: « Sacra, etc., censuit, non licere praebendis vigore cuiusvis consuetudinis, etiam immemorabilis, ab eorum ecclesiis ultra tres menses abesse ». In causa pariter Mirandensi, ubi centum dierum vacationem a choro Sedes Apostolica confirmaverat, Sacra Congregatio anno 1585, hoc decretum edidit, lib. 4 Decret., pag. 88 a terg.: « Concordiam a Sede Apostolica confirmatam, non esse a Concilio sublatam ».

Secundo, quaerebatur, utrum iuxta concilii decre-

suam cathedralem habet, ut decretum fuit Conc. Carth. 5, cap. 5, de quo can. *Placuit* 21, caus. 7, qu. 1, his verbis: *Placuit, ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra, ad ali-*

tum, quo vacatio trium mensium a choro solum conceditur, absentes dici queant illi, qui dimisso choro, versantur in civitate seu loco, in quo posita est cathedralis, aut collegiata, cui ascribuntur: responsum fuit, illos existimandos esse tanquam absentes, cum Tridentina synodus absentiam intelligat ab ecclesia, uti constat ex iis verbis: *Ab iisdem ecclesiis abesse*. Anno 1573, hoc decretum conditum fuit. Lib. 1 Decr., pag. 3: « Sacra, etc., censuit puniendos esse eos, qui absunt a servitio Ecclesiae, licet in civitate locove, in quibus est Ecclesia, sint praesentes ». Insuper eodem anno, cum Mutinensis Episcopus petisset, lib. 1 Decr., p. 178 et seq., an censendi forent absentes: « Qui non absunt ab ecclesia vel a civitate, sed ab ecclesiae servitio tot vicibus, ut trium mensium praescripta quantitas annuo spatio superetur? » Sacra Congregatio respondit: *Istos haberi pro absentibus*.

Tertio, ut concilii decretum quidam eluderent, id asseruerunt quod Mutinensis idem Episcopus fuse exposuit Sacrae Congregationi, anno 1573, lib. 1 Decr., pag. 178 et seq.: « Qui absunt ultra tres menses, sed intermissis diebus, ut tamen toto anni spatio simul collecti, et in unum numerum redacti trimestre spatium superent, vel potius trium mensium continuam absentiam adesse oporteat, quo dato verendum, ne cuius pateat aditus ad suam pro libito et impune deserendam, et fraudandam ecclesiam; nam singulo trimestri spatio si per duos vel tres dies quis inserviat, nunquam labi patietur tres menses continuos, et levi negotio illudet ecclesiae, et a concilii poenis se eximet ». Responsum fuit his verbis: « Sacra, etc., censuit non oportere, sed satis esse, quod dies absentiae, quanquam interpolati, superent trimestre ». Imo cum in supputanda vacatione trium mensium, quos indulget Tridentina synodus, aut breviori vacatione, si ita decernant peculiare locorum constitutiones, horae non vero dies numerarentur S. Congr. hanc supputandi rationem improbavit die 17 Iunii anno 1594. « In causa Aquil., lib. 8 Decr., pag. 92 a terg.: Sacra, etc., censuit, ad constituendum servitium novem mensium non esse colligendas punctaturas, quasi ii, qui novem partes punctaturarum ex duodecim, quae ex servitio totius anni conflantur, deserviendo tulerint, servitio novem mensium debito satisfacerint, sed ipsos dies residentiae et servitii, sive continui fuerint, sive interpolati, numerandos esse, ut numerum compleant dictorum mensium novem ».

Proscriptis igitur falsis decreti conciliaris explicationibus, Sacra Congregatio studium et operam contulit, ut quasdam leges faceret, quae pertinent ad hanc vacationem trium mensium seu brevioris, si peculiare Ecclesiae ita consueverint; itaque die 12 Iulii an. 1631, ita sancitum fuit: In causa Auximen., lib. 14 Decr., pag. 467: « Sacra, etc., censuit eminentissimum Episcopum facere debere decretum, in collegiatis ecclesiis suae dioecesis, quae vigore Concilii Tridentini gaudent vacatione trium mensium, canonicos abesse non posse ultra tertiam partem uno et eodem tempore, et huiusmodi vacationem contingere non debere tempore Quadragesimae et Adventus, neque in amplioribus anni festivitibus ».

Insuper anno 1581 ita statuit: « In causa Abulen., lib. 3 Decr., pag. 79. An dignitates et canonici, portionarii, cantores, aut alii officiales possint abesse a servitio ecclesiae sine licentia Episcopi? Sacra, etc., censuit non requiri licentiam Episcopi, quando dignitates, canonici, aut portionarii abesse volunt tempore ipsis a concilio permissio: non tamen omnes simul abesse posse, ne ecclesia suo debito servitio destituatur.

quam ecclesiam in dioecesi constitutam se conferre, nisi, ut ait Glossa, *causa visitandi*. Idem constat ex can. 20, cit. caus. 7, qu. 1, his verbis: *Pervenit ad Nos, Pigmenium Amalphitanae civitatis Episcopum in ecclesia sua residere non esse contentum, sed foris per diversa loca vagari, et infra. Idcirco hac tibi auctoritate praecipimus, ut supradicto Episcopo interminari non desinas, quatenus hoc de caetero facere non praesumat, sed in ecclesia sua sacerdotali more resideat.*

Hinc, Fagnano docente: « Obligatio residendi in cathedrali ecclesia surgit ex dispositione antiquorum canonum, quos Trid. syn-

odus ibi (sess. 23, cap. 1) penitus non sustulit, sed tantum moderata est ». Ad cap. *Canonum statuta*, n. 101.

Id ipsum probatur a simili; namque abbas 12 in suo monasterio, parochus in loco ecclesiae parochialis, alique beneficiati in loco beneficii, ad obeunda rite munera sua residere tenentur. Accedit, quod Episcopus sit sponsus ecclesiae suae, spiritualis coniugii vinculo obligatus; unde ecclesiam potius viduatam relinqueret, nisi in ea residentiam figeret. Reiffenstuel, ad tit. de Cleric. non resident., n. 29.

Adeoquē « in hoc regula generalis (quando 13 ex antiqua consuetudine, vel ex aliqua iusta

Quota autem pars simul possit abesse, relinqui arbitrio Episcopi et capituli ».

Idem confirmatum est die 12 Martii, anno 1594. In causa Senen., lib. 8 Decr., pag. 86, et anno pariter 1599, in causa Valisolet., lib. 9 Decr., pag. 74. Deinde novam consuetudinem, quae paulatim a canonicis inducebatur, ut vacationis tempore a dioecesi discederent in scio Episcopo, hoc decreto improbavit. In causa Iaderen., die 9 Maii, anno 1626, lib. 12 Decr., pag. 253. « Sacra, etc., tametsi declaraverit, nullam requiri licentiam ad hoc, ut canonici abesse possint in mensibus a concilio permissis; censuit tamen, hanc declarationem non vindicare sibi locum, quoties canonici abesse volunt extra dioecesim; ac proinde hoc casu Episcopi licentiam esse obtinendam. Caeterum Episcopum non debere illam absque rationabili causa negare ». Idem responsum fecit die 22 Ianuarii, anno 1628. In causa Terracinen., lib. 13 Decr., pag. 380. Recenter idem statuit die 4 Maii, anno 1737, in causa Castri maris, in qua disceptatio habita fuit de edicto Episcopi, quo ipse caverat, ne absque sua facultate dioecesim canonici relinquerent: quamobrem Sacra Congregatio servari mandavit decretum editum in causa Iaderen., die 9 Maii, anno 1626. Neque omitti debet, licere quidem canonicis vacationis praescriptae tempore chorum dimittere; id tamen solum suffragari, ut fructus praebendarum accipiant, non autem quotidianas distributiones, nisi forte peculiare ipsorum constitutiones a Sede Apostolica confirmatae ante synodum Tridentinam, hoc etiam emolumentum ipsis canonicis impertiant. In sess. 24, cap. 12 dicitur, « quod obtinentibus dignitates aut canonicatus, non liceat vigore cuiuslibet statuti aut consuetudinis, ultra tres menses ab iisdem ecclesiis quolibet anno abesse ». Quaeritur: « An liceat canonicis, qui haberent constitutiones Sedis Apostolicae auctoritate factas aut confirmatas ante concilium Tridentinum, quae concederent illis vacationem duorum mensium, et quod interim haberentur pro interessentibus, et lucrarentur distributiones, an huiusmodi constitutiones censeantur revocatae a concilio Tridentino? Sacra, etc., respondit abesse licere, sed non lucrari distributiones quotidianas. Ad secundum, Constitutiones a Sede Apostolica confirmatas non censi sublatas ». Ita decrevit Sacra Congregatio, in causa Bononien., et in alia Pistorien., anno 1586, lib. 4 Decr., pag. 168 et 212.

Haec indicanda putavimus, ut verba concilii Tridentini funditus intelligantur: « Praeterea obtinentibus in eisdem cathedralibus, aut collegiatis, dignitates, canonicatus, praebendas, aut portiones, non liceat vigore cuiuslibet statuti, aut consuetudinis, ultra tres menses ab iisdem ecclesiis quolibet anno abesse, salvo nihilominus earum ecclesiarum constitutionibus, quae longius servitii tempus requirunt ». Sed quoniam idem Concilium ita rem prosequitur: « Alioquin privetur unusque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam

praebendae ac residentiae, fecit suos; quod si iterum eadem fuerit usus negligentia, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit: crescente vero contumacia, contra eos, iuxta sacrorum canonum constitutiones, procedatur »; ideo non alienum putamus afferre, quae Sacra Congregatio sancita voluit an. 1573, in causa Vercellen., lib. 1 Decret., pag. 190 et seq. « Quaeritur de forma procedendi contra canonicos, qui abfuerunt ab ecclesia ultra tres menses, prout cap. 12, sess. 24, Concilii Tridentini: videlicet, an huiusmodi contumaces et absentes sint prius monendi ad residendum, antequam puniantur, sicut moneri mandat idem concilium omnes curatos non residentes, iuxta cap. 1, vers. *Quod si per edictum*, sess. 23? Sacra, etc., censuit, non esse citandos aut monendos ad residendum; sed si ultra tres menses abfuerint, tunc citandos ad allegandum, quare non debeant privari secundum decretum concilii, sess. 24, cap. 12 ». Quod si aliquis canonicatu vel beneficio, quibus onus residendi coniungitur, privari debeat, absentia trium annorum prius necessaria est, quibus peractis, ter ille monendus est, et per sex alios menses expectandus. Deinde ad privationem, licet ipse non compareat, devenitur. Haec sapienter explicat Fagnanus, cap. *Ex tuae*, n. 14 et 15, de Clericis non residentibus. Hanc legem institutam perpetuo tenuit Sacra Congregatio, cum nos ipsi secretarii munus ageremus, in causa Romana *Canonicatus*, quae die 3 Decembris 1718 proposita fuit.

Insuper Episcopus aliam quoque viam inire potest ad comprimendos eiusmodi contumaces. Quippe sacrum concilium nequaquam abrogavit ea, quae sancita sunt in cap. *Ex tuae*, de Clericis non residentibus; Fagnanus, loc. cit., n. 35. Quapropter illo triennii spatio permittitur Episcopo eosdem pericaces a divinis suspendere, quamvis viam insistere coeperit, quam Tridentina synodus indicavit. Attamen si id faciat, ad privationis sententiam ferendam devenire nequit. Celeberrimum est decretum die 18 Novembris editum an. 1673, in causa Tarentina, lib. 2 Decr., pag. 393: « Ut consulatur ecclesiis, quarum servitium detrimentum patitur propter absentiam canonicorum vel beneficiatorum, qui propter redditum tenuitatem residentiae leges continent, quaeritur:

« Primo, an durante triennio praescripto a Sacro Concilio, cap. 12, sess. 24, de Reformatione, possit adversus obtinentes in cathedralibus aut collegiatis dignitates, canonicatus, praebendas, aut portiones, eosque non residentes, procedi ad suspensionem, iuxta dispositionem capituli: *Ex tuae* de Clericis non residentibus, et quatenus affirmative?

» Secundo, an id possit etiam post inchoatam viam procedendi a Concilio praescriptam?

» Sacra, etc., ad primum respondit affirmative. Ad secundum pariter affirmative respondit exclusa privatione ».

Haec omnia ex Bened. XIV, Instit. eccles. 107, § 6.

causa¹ eius limitatio non resultet) assistit capitulo seu civitati, ut scilicet Episcopus, pro maiori parte anni residere teneatur in cathedrali, ibique tribunal erectum habere; cum etenim Sedes Apostolica in erectione illius cathedralis, illum locum opportunum censuerit pro residentia Episcopi, et ad quem alii dioecesani accedere debeant, hinc proinde repositum esse non debet in Episcopi arbitrio locum immutare, nisi aliqua iusta causa accedat, puta insalubritatis aeris, vel depopulationis in toto sive in notabili parte, adeo ut residentia Episcoporum et tribunalis cum debita maiestate vel securitate ibi sequi non valeat, vel ex alia simili causa pro singulorum casuum circumstantiis.

- 14 « Adhuc tamen in casibus, in quibus huius regulae limitatio admittenda veniat, id practicable est in aliis anni temporibus, non autem in illis in quibus per decretum Trid., sess. 23, cap. 1, specialiter disponitur, ut resideri debeat in cathedrali; ut sunt tempora a Dominica prima Adventus usque ad Epiphaniam; a die Cinerum ad octavam Paschae; ac etiam in solemnitatibus Pentecostes, Corporis Christi, et Sancti Titularis ipsius cathedralis, aliave simili magna loci solemnitate², in qua pro eius moribus, scandalosum esset, quod Episcopus non esset praesens, quodque a legitimo impedimento non detentus non interveniret.

- 15 » Id autem iustam praebebit ansam subditis recurrendi ad Sacram Congregationem, ut Episcopus ad huiusmodi residentiam cogat; ac etiam ex antiquorum canonum dispositione habemus, ut praesertim consecratio olei sancti in die Coenae Domini in cathedrali praecise fieri debeat. Non tamen id eisdem subditis tribuere potest licentiam non parendi Episcopo, qui in alia dioecesis parte resideat... Regula etenim assistit Episcopo, ut in quacunque dioecesis parte residendo, residendi obligationi satisfacere dicatur». Sic Card. de Luca, Adnot. ad Trident., disc. 4, n. 3.

- 16 Sed ad maiorem rei illustrationem et declarationem, illud animadvertendum, Episcopum in poenam privationis fructuum non incidere (de qua cap. 1, sess. 6 Trident.), dummodo in dioecesi resideat, nempe in quacunque dioecesis parte, et in quocunque anni tempore, et etiamsi temporibus Adventus, Quadragesimae,

aliisque per Trident., d. sess. 23, cap. 1, vers. *Admonet*, notatis, suam residentiam in cathedrali, sed alibi, modo tamen in ambitu dioecesis, faciat. Audiamus Fagnanum in haec sane verba: « Verius videtur Episcopum in dioecesi, quandocunque residentem, in poenas Concilii non incidere; nam decretum cap. 1, sess. 6, ad hoc, ut Episcopi incidant in poenam privationis quartae partis fructuum, requirit ut sex mensibus continuis a suis ecclesiis extra suam dioecesim morando abfuerint. Unde ad eiusmodi poenam satis non est, ut abfuerint a suis ecclesiis tantum, nisi etiam abfuerint extra dioecesim, cum Concilium utrumque copulative requirat sub unica verborum structura... Sive igitur Episcopi dictis anni temporibus (Adventus, etc.) teneantur in cathedrali residere, sive non; absolutum tamen videtur eos non incidere in poenas non residentium, dummodo resideant in dioecesi ». Ad cap. *Qualiter* de Cleric. non resident., n. 28 et seqq.

Quamvis vero haec ita se habeant, Episcopo¹⁷ pos tamen ex pastoralis officii debito, teneri residere in cathedrali, temporibus ut supra a Tridentino praenotatis, ita ut secus suae obligationi non satisfaciant, nisi munia episcopalia in sua dioecesi eos alio vocent.

« Itaque sic idem Fagnanus videtur respondendum, Episcopos temporibus a Tridentino Concilio praescriptis, teneri quidem apud suam cathedralem ecclesiam residere, ita ut aliter suae obligationi non satisfaciant, nisi munia episcopalia in sua dioecesi eos alio vocent; caeterum non incidere in poenas a sancta synodo Episcopis non residentibus inflictas, dummodo in dioecesi resideant, et hanc sententiam probavit Sacra Congregatio eiusdem Concilii interpretes ». Loc. cit., n. 39³.

Et revera Sacra Congregatio Concilii, teste¹⁹ Pignatello, consult. Canonic., t. 7, consult. 64, n. 15 et 16, ita censuit et declaravit his verbis: « Posito decreto Concilii Tridentini, cap. 1, sess. 6, et cap. 1, sess. 23, An Episcopi temporibus praescriptis in dict. cap. 1, sess. 23, vers. *Eosdem interim admonet*, in Ecclesia sua residere teneantur, an vero satis sit, ut in dioecesi resideant. Sacra Congregatio, etc., articulo huiusmodi accurate discusso, censuit Episcopos temporibus, ut supra praescriptis, teneri in ec-

¹ Excipitur namque, quando vel causa rationabilis, vel specialis dioecesium consuetudo suaserit, ut Episc. resideant extra civitatem episcopalem in loco vicino, prout Archiepiscopi et Electores Colonienses residere solent Bonnae, Trevirenses Hesmanstainii, vel Confluentiae, Episcopi Constantienses, Marisburgi, Augustani Dilingae. Schmalzgrueber, ad tit. de Cleric. non resident., § 1, n. 10.

² Haec porro apud Tridentinum, cit. sess. 23, cap. 1, ibi: « Eosdem (Episcopos) interim admonet, et in Domino hortatur, ne... Dominici Adventus, Quadragesimae, Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes,

item et Corporis Christi diebus, quibus refici maxime, et in Domino gaudere pastoris praesentia oves debeant, ipsi ab ecclesia sua cathedrali ullo pacto absint, nisi episcopalia munia in sua dioecesi eos alio vocent ».

³ « Quia tamen laudata synodus ad praesentiam in his diebus Episcopos solum hortatur et monet, *eosdem interim admonet et hortatur* (verba sunt Trident., loc. cit. *); ideo ut bene advertit Palao, part. 2, n. 1, non videtur peccaturos mortaliter, si in sua dioecesi residentes, illis temporibus a suis ecclesiis aliquando absint ». Schmalzgrueber, ad tit. de Cleric. non resid., num. 18.

clesia cathedrali residere, nec satis esse ut in dioecesi resideant, ita ut aliter suae obligationi non satisfaciant, nisi episcopalia munia in sua dioecesi eos alio vocent. Caeterum non incidere in poenas a sancta synodo Episcopis non residentibus inflictas, dummodo in dioecesi resideant ». Eademque Sacra Congregatio, die 3 Septembris 1622, in una Cassan., censuit Episcopum, si non accedat ad cathedralem temporibus a Conc. praescriptis, licet male faciat, non tamen incidere in privationem fructuum impositam a d. Concil. contra non residentes. Apud Nicolium, in Flosc., verb. *Episcopus*, num. 39.

- 20 Et in Urgellen. *Residentiae*, disceptato ad preces capituli dubio: « An in casu, quo Episcopus non resideat in cathedrali temporibus praescriptis a Sacro Concil. Tridentino, veniat puniendus qua poena et a quibus in casu, etc. »

» Sub die 5 Septembris 1705 rescriptum fuit: *Dilata et ad mentem*; quae, ut inquit Scarfantonius, ad Ceccoper., elucub. canon., to. 3, addit, 17, n. 7, ubi dict. resolutionem refert, probabiliter fuit, Episcopum per litteras monendum esse de sua obligatione ad formam eiusdem concilii, non vero alicui poenae esse obnoxium ». Ita in terminis, in Thesaur. resolut. Sacrae Congr. Concil., tom. 9, part. 2, pag. 8 et seq.

- 21 Atque eadem Sac. Congr. in Calaguritana et Calceaten. *Residentiae*, ad dubia:

« An Episcopus teneatur saltem diebus praescriptis a Sac. Conc. Trident., sess. 23, de Reformat., cap. 1, residere in alterutra ex cathedralibus, ibique sacras functiones explere? et quatenus *affirmative*:

» An, et quibus poenis subiiciendus sit in casu non residentiae ». Die 3 Septembris 1740, censuit *teneri* (ad residendum).

Quoad vero secundum dubium, nihil respondit; cit. Thesaur. resolut. Sac. Congr., dict. tom. 9, part. 2, pag. 16.

- 22 Quoad vero legitimae absentiae a dioecesi causas, quas videre est sub verb. *Episcopus*, art. 3, Conc. Trident., cit. cap. 1, sess. 23, statuit causas huiusmodi absentiae « a Romano Pontifice, aut a Metropolitano, vel eo absente, suffraganeo Episcopo antiquiori residente, qui idem metropolitani absentiam probare debebit, in scriptis esse approbandas ». Hinc ex Tridentino, licentia abessendi a dioecesi ex iusta ac legitima causa peti potest, vel a Summo Pontifice, vel a Metropolitano, vel hoc absente, ab antiquiori suffraganeo. Verum cum constitutio Urbani VIII, incip. *Sancta synodus*, prohibeat ne Episcopi a residentia abscedant absque licentia per breve vel litteras missivas: « Ergo (Fagnano docente) hac in parte videtur adempta facultas probandi causas absentiae, quae ex Concilio competeat Metropolitano vel suffraganeo antiquiori ». Ad cit. cap. *Qualiter*

de Cleric. non resident., n. 12, adeoque solo Romano Pontifici hanc facultatem competere.

Nunc vero post constitut. Benedicti XIV, 23 incip. *Ad universae*, 3 Nonas Septembris 1746, tom. 2 sui Bullar., constit. 18, utique tenendum licentiam eiusmodi, non nisi a Romano Pontifice peti ac impetrari debere. En verba dictae const., § *Quoniam*, ibi: « Quoniam vero, et certae quaedam causae adesse possunt, et huiusmodi occasiones incidere, propter quas, praevio Romani Pontificis assensu et approbatione, liceat Episcopo e propria ecclesia et dioecesi per aliquod definitum tempus abesse ». Et § *Ut autem*, ibi: « Ut autem Episcopi a suis ecclesiis vel dioecesibus licite abesse possint, cum, praeter causam canonicam, expressa quoque licentia Romani Pontificis, ut supra diximus, sit necessaria ».

Liceat insuper sequentia ex Fagnano adnotare:

« In Sac. Congr. super residentia Episcoporum habita in Quirinali, die 17 Iulii 1657, cui interfuerunt eminentissimi Card. Ginettus, Meltius et Paulucius, nec non R. P. D. Farnesius, Alterius, Gualterius, Ugulinus, de Vecchis secretarius, et ego, proposita fuerunt ex ordine Sanctissimi infrascripta dubia, videlicet:

» Cum Sac. Conc. Trid., cap. 1, sess. 23, de Reformat., permittat Episcopis ut singulis annis, dummodo aequa ex causa, et absque ullo gregis detrimento fiat, abesse possint a sua dioecesi per duos, aut ad summum, tres menses; quaeritur:

» Primo, an Episcopus possit iungere trimestrem absentiam unius anni cum absentia trimestri sequentis anni, adeo ut licite abesse valeat a sua Ecclesia per menses Octobris, Novembris et Decembris anni, v. g. 1657, et continuare absentiam per menses Ianuarii, Februarii et Martii 1658.

» Secundo, an Episcopus in casibus in quibus rationabilem causam habet non residendi, debeat uti mensibus per Sac. Conc. concessis, et non nisi ipsis consumptis, quatenus absentiae causa duret, licentiam petere non residendi; an vero primo licentiam petere, et ad alios usus reservare bimestre aut trimestre tempus a Concilio concessum.

» Per bullam san. mem. Urbani VIII, super residentia Episcoporum, incip. *Sancta synodus*, permittitur, ut Episcopi, ad effectum visitandi statutis terminis Sacra B. Apostolorum limina, abesse possint a suis ecclesiis per certum tempus (ut ibi etc.), hinc:

» Tertio, quaeritur, an Episcopus visitans sacra limina in fine unius termini, v. gr. in fine unius triennii, possit immediate in principio sequentis triennii iterum visitare, ac proinde visitationum titulo abesse a sua Ecclesia per octo continuos menses.

» Quarto, quaeritur, an Episcopo, qui antea

per multum temporis, v. gr. per decem continuos annos in sua Ecclesia resedit, et vel ab ipsa vacatione per Sacr. Concilium ex rationabili causa singulis annis permessa semper se abstinuit, possit aliquando concedi facultas non residendi per aliquod tempus, licet non adsit ulla causa ex approbatis ab eodem Sacr. Conc. Tridentino.

» Ad primum, S. Congregatio respondit *non posse*, tum quia eiusmodi semestris absentia complectitur illius temporis spatium Dominici Adventus et Quadragesimae, quo ne a sua quidem cathedrali, nedum a dioecesi, Episcopo abesse licet, ut in Conc. Trid., dict. cap. 1, sess. 23, vers. *Eosdem interim admonet*; tum quia in eo, qui abest sex mensibus continuis, non verificatur illud verbum *aliquantisper*, quo utitur Concil., in dict. c., dum ait: *Quoniam autem qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse*, cum concilium illud (spatium restringat ad duos, vel ad summum tres menses, et antiqui canones ad unum vel ad duos; et quatenus verificaretur illud *aliquantisper*, non tamen verificantur sequentia, videlicet, *quia statim reversuri* sunt (d. cap. 23 Trid.); nam qui abest per semestre tempus, utique non statim est reversurus, cum dictio *statim* regulariter significet modicum temporis intervallum...

» Ad secundum, Sacr. Congregatio consultius putavit nihil generaliter respondere, sed ubi casus particulares acciderint, maturius deliberare.

» Ad tertium respondit, Episcopum, qui B. Apostolorum limina visitavit, v. g. in fine unius triennii, nequaquam posse immediate in principio sequentis triennii iterum visitare, ac proinde nec visitationis titulo per octo continuos menses a sua Ecclesia abesse.

» Ad quartum respondit, *non posse*, quam Congregationis sententiam SS. D. N. ad se relatum in omnibus approbavit. Ita apud Fagnanum, ad cap. *Qualiter de Cleric. non resid.*, n. 40 et seqq.

Atque has resolutiones confirmavit quoque Benedictus XIV, in sua praed. constitutione, incip. *Ad universae*, § *Primum*.

25 Praestat item quoad absentiam Episcoporum ex datis et legitimis causis, nempe ratione alicuius litis, infirmitatis, insalubritatis aeris, etc., sequentia quam maxime notatu digna exscribere ex prae laud. Const. Bened. XIV, *Ad universae*, ibi:

« Quoniam experiendo cognovimus, quod ad obtinenda indulta commorandi extra dioecesim, infrascriptae plerumque causae ab Episcopis afferri solent, nimirum aut necessitas assistendi personaliter alicui liti seu controversiae, in qua ecclesiae aut cleri sui, vel etiam propriae familiae res agatur, quaeque in Romana Curia introducta sit, vel alia in urbe, in

qua resideant maiora tribunalia, ea de re iudicium esse debeat; aut corporalis aegritudo, qua correptus fuerit Episcopus, dum extra dioecesim, conciliaribus mensibus utens, morabatur, ita ut ad eandem dioecesim reverti nequeat; aut adversa valetudo in ipsa dioecesi contracta, ad quam depellendam medici putent necessarium fore, Episcopum aerem et solum aliquantisper mutare, aut denique malignitas aeris in dioecesi vicens, quam aliquibus anni mensibus devitari oporteat. Et quoniam nec ulla ex praemissis causis, absque expressa Romani Pontificis approbatione, quemquam ab onere residendi eximere potest; et nisi certis expressis circumstantiis, iisque verificatis, difficile est ad huiusmodi approbationem rite recteque procedere; necessarium Nobis visum est infrascriptas regulas statuere, quas in singulis respective casibus ab iis, ad quos spectat, et pro tempore spectabit, observari mandamus atque praecipimus.

» Si quis igitur in posterum licentiam petierit abscedendi a dioecesi sibi concredita, ut iudiciali controversiae, quae alibi vertitur, per seipsum intersit, exprimere debet in precibus tum locum sive urbem, in qua huiusmodi lis agitur, tum etiam an ea pertineat ad ipsam oratoris ecclesiam seu clerum, vel potius ad ipsius familiam. Et quidem, si ad familiam pertineat, absque eo quod secretarius Congregationis Pontificem aut Cardinalem praefectum adeat, rescribendum ab ipso erit, ut orator ad effectum, de quo in precibus, utatur mensibus a concilio indultis. Quod si eis iam usus fuerit, ulterior ipsi licentia non concedetur. Si vero de eius ecclesiae vel cleri rebus agatur, exponi debebunt tum status litis, eiusdemque gravitas, tum causae, propter quas necessaria creditur in loco iudicii oratoris praesentia; tum etiam declarandum, an mensibus conciliaribus usus fuerit. Et quidem, si nondum illis usus sit, rescribendum erit, ut eos in huiusmodi causam impendat. Si vero id amplius Episcopo integrum non sit (qua in re nec dolus, nec fraus intercesserit, et alioquin ipsius instantia iusta videatur), tantum illi temporis, et non amplius, ad commorandum extra dioecesim tribuatur, quantum iudicatum fuerit necessarium esse ad causae defensores, advocatos et iudices de omnibus, quae ad rem pertinent, sufficienter instruendos. Si enim licentia abessendi a dioecesi usque ad finalem exitum causae extendi deberet, nemo non videt quam diuturna plerumque foret in hisce casibus Episcoporum absentia, et quam facile evenire posset ut pleraeque dioeceses complurium annorum spatio pastorum praesentia carerent.

» Qui vero licentiam abessendi petierint ratione infirmitatis extra dioecesim contractae, dum vacatione a concilio indulta uterentur, asserentes ea de causa regressum ad propriam

dioecesim sibi prohiberi, exponere debebunt contractae infirmitatis qualitatem, et super ea testimonium medici iuramento firmatum exhibere. Atque ubi petita licentia ipsis indulgeatur, ea semper ad certum ac definitum tempus concedi debebit, adiecta quoque clausula, *si tandiu infirmitas duraverit*.

» Ab iis autem, qui huiusmodi licentiam postulaverint, eo quod aeris mutatione opus sibi esse dicant ad convalescendum ex morbis, quos in suis ecclesiis residendo contraxerunt, exprimendum erit in precibus, quo morbi genere et quam graviter laborent, ac proferendum testimonium medici, qui iureiurando testetur, utile ac necessarium oratori esse, ut in aliam regionem atque aerem per aliquod tempus se transferat. Nec illud silentio praetereundum, an scilicet orator, antequam morbo corriperetur, trimestri licentia a concilio permissa usus fuerit; si enim id nondum fecerit, et tempus a concilio indultum sufficiens ipsi non reputetur, poterit eidem concedi, ut per quatuor menses, in quibus tamen conciliares menses comprehendantur, a residentia absens permaneat; at si praedictos conciliares menses, remoto omni dolo et fraude, iam extra dioecesim transegerit, tantum temporis ipsi indulgeatur, quantum ad confirmandam ipsius valetudinem vere necessarium esse prudenter iudicabitur.

» Qui tandem licentiam commorandi extra dioecesim postulabit propter malignitatem aeris, quem in sua dioecesi aliquo anni tempore insalubrem esse affirmet, is videat etiam, atque etiam quid agat: et quidem pro veritate exponat, quibus anni mensibus perniciosus sit regionis aer: item, an eadem coeli temperies totam comprehendat dioecesim, ita ut nullus intra eius tractum locus existat, in quo suspectum illud tempus absque salutis detrimento transigere valeat; postremo, an conciliaribus mensibus usus fuerit. Etenim si nondum eos sibi sumpserit, non aegre obtinebit indultum abessendi per quatuor menses (quatenus periculum ab aere tandiu durare censeatur), in quibus tamen tres illi a concilio permisi numerandi erunt. Si autem huiusmodi concilii indulgentia iam usus fuerit, frustra novum indultum praedicta de causa ab Apostolica Sede postulabit, sibi imputare debebit quod, cum sciret certo anni tempore in sua dioecesi aerem insalubrem fore, concessos vacationis menses in tempus illud non reservaverit. In omnibus autem absentiae indultis, quae ratione aeris insalubris in posterum concedentur, hanc clausulam adiici volumus: *Dummodo intra dioecesim aliquis locus non adsit, in quo aer salubris sit, et in quo Episcopus commorari possit* ».

29 Episcopus habitare debet in palatio episcopali, non autem in domo consanguineorum;

Campaniae, 8 Aprilis 1603, Montis alti, 26 Augusti 1616.

Multo minus habitare cum mulieribus; Mes- 30 san., 15 Septembris 1618, praesertim in palatio episcopali, 10 Novembris eod., apud Nicolium, in Floscul., verb. *Episcopus*, n. 82.

Quoad ea quae concernunt parochorum re- 31 sidentiam, et quibus poenis subiaceant non residendo? Vide verb. *Parochus*, art. 2, a n. 1 ad 56.

ADDITIONES CASINENSES.

Quoad residentiam parochorum, ultra dicta 32 sub verb. *Parochus*, art. 2 per tot., haec etiam notasse operae pretium sit:

« Tolerari potest, quod parochus parochiae 33 tenuis paucarum animarum non resideat in parochia, quousque per unionem alicuius simplicis beneficii, vel alio modo suppleatur eius congrua, dummodo accedat illuc ad celebrandum festis diebus, et quando vocabitur sacramentorum administratione. Sac. Congr. Episc., 10 Ianuarii 1579.

« Si tamen id Episcopus nolit tolerare, parochus tenebitur obedire, ut patet ex sequenti decreto: *Cum Episcopus Calliensis nuper edixerit, ut parochialium ecclesiarum rectores in suis ecclesiis resideant, petit curatus parochialis ecclesiae S. Angeli, an et ipse teneatur residere, cum redditus ecclesiae sint tenuissimi, eius antecessores supra hominum memoriam nunquam resederint, ecclesia ipsa circiter duobus millibus passuum duntaxat a civitate distet, et sex vel septem familias tantum habeat, neque ipsi parochiani quidquam curent de residentia pastoris*. Sacra Congr. Concil. censuit oratorem non excusari a residentia ob causas superius expressas; ideoque oportere ipsum parere edicto Episcopi hac in re edito ». Ita in terminis apud Pignatellum, tom. 7 Consult. canon., consultat. 4, n. 18. Quod idem tradit Schmalzgrueber, ad tit. de Cleric. non resid., n. 11.

Quaeres utrum infirmitas excuset parochum 34 a residentia? « Duo casus sunt distinguendi. Primus est, cum parochus absens extra locum beneficii in morbum incidit, et hoc primo casu manifestum est eum non teneri redire ad residentiam, et si procederetur contra eum, non fieret illi praeiudicium.

» Secundus casus est, cum parochus aegrotat in loco residentiae, seu intra limites parochiae suae; et tunc Sacra Congr. Concil. declaravit infirmitatem non excusare parochum a residentia. Sed si infirmitas sit curabilis, et in loco parochialis non sit copia medicorum medicinarumque, posse ab Ordinario dari dilationem trium aut quatuor mensium parocho aegroto, ut curari possit in locis vicinioribus et commodioribus; interim tamen per ipsum Ordinarium deputato idoneo vicario ad curam

dictae parochialis, cum assignatione congruae portionis ex ipsius parochialis redditibus. Idem dicendum esset, si parochum infirmum ex medicorum consilio oporteret coelum mutare ad breve tempus, vel ire ad balnea... Verum (nota), si abscederet sine licentia, non excusaretur. Nam, proposito dubio, an sit liber a culpa et poena amissionis fructuum, qui veluti per quatuor mensium spatium ex urgenti admodum causa ad curandam valetudinem, morbo gravi instante, a parochiali recessit, et ad huiusmodi absentiam non petiit licentiam ab Episcopo, quia bona fide putavit evidentiam causae satis esse. Sac. Congr. censuit non esse liberum, nisi periculum fuisset in mora, petendi licentiam »¹. Haec Fagnanus, ad cap. *Clericos de Cleric.* non resid., n. 9 et seqq.

35 Eademque Sac. Congregatio declaravit nec causa senectutis excusari parochos a residentia. Fagnanus, loc. cit., n. 16.

36 Iam vero « propter aeris intemperiem, parochus aliunde oriundus, de consensu Ordinarii potest per quatuor menses habitare alibi, relicto vicario idoneo ». Apud Gavantum, Manual. Episc., verb. *Parochus*, n. 26.

37 Quaeres: An inimicitiae excusent parochum a residentia? R. Excusare, si inimicitiae sint capitales, ita ut ad ecclesiam redire non audeat. Et in hanc sententiam saepius respondit Sac. Congr. Conc., quae in his casibus consuevit dare litteras ad Episcopum, ut, si verae sint et graves inimicitiae, quae narrantur, et absque parochi culpa exortae, super quibus Episcopi conscientia oneratur, dilationem ei det, ut in alio tutiori ac viciniore loco manere possit, durantibus duntaxat inimiciis, dum tamen non ultra sex menses durent.

38 Interea autem vicarium idoneum in illa ecclesia constituat Episcopus, assignata ei congrua portione ex redditibus Ecclesiae, et partes etiam suas interponat, et omnem diligentiam adhibeat, ut tuto possit residere parochus. Quod si intra sex menses necdum sedatae sint inimicitiae, rescribit Episcopo, ut det illi sex mensium prorogationem, repetitis omnibus, quae in prioribus litteris continebantur, et sine spe ulterioris prorogationis, quae rarissime conceditur; ac ubi inimicitiae sunt verisimiliter

duraturae, ut consulatur curae animarum, inducendus est parochus ad resignandum vel permutandum. Ita in terminis Fagnanus ad cap. *Clericos de Cleric.* non resid., n. 25 et 26.

Porro licentia abessendi in hoc casu, non³⁹ nisi a Pontifice petenda et impetranda venit, ut ex decreto Sac. Congreg. super negotiis Episcop. et Regul. relato a Pignatello, to. 7 Consult. canon., consult. 4, n. 16, in haec verba: « Sac. Congr. super negot. Episc., etc., in Ariminensi, Episcopo, visitatori apostolico: *I curati sotto pretesto d'inimicizia non ponno assentarsi dalla cura con licenza del Vescovo, ma debbono domandarla al Pontefice, o alla Congregazione, la quale suole molto bene esaminare le circostanze, e specialmente per qual causa sono contratte le inimicizie, se vi è stata colpa del curato, ed altre diligenze. E quando pure si concede, si fa per breve tempo, e tra le altre condizioni particolari, che stia più vicino, che può (con sicurezza) alla cura; die 7 Ianuarii 1578* ».

Parochi residere omnino tenentur tempore⁴⁰ pestis, secus procedendum contra eos ad privationem beneficii curati. Vide verb. *Parochus*, art. 2, n. 29 et num. 56. Vide insuper verb. *Pestis*, n. 8.

Liceat quoque sequentia afferre ex Ben. XIV. 41 « Illud ab omnibus indubitanter admittitur (sic ille), quod quicumque curam gerit animarum, ac residendi obligatione tenetur, non potest a designato sibi residentiae loco recedere, ut pestis periculum effugiat; ideoque saeviente licet peste, et residere debet, et residentiae non materialis tantum, sed etiam formalis, ut inquit, onera adimplere; operando nimirum, et laborando pro spiritualibus et corporalibus creditae sibi plebis necessitatibus. Gravissima pestis Mediolanum invasit, dum S. Carolus Borromeus illius civitatis Archiepiscopus sedebat. Cum autem sanctus praesul animo forte prospiceret, non neminem fore, qui parum aestimans incumbentem sibi animarum curam, facile consilium cepisset, ut alium in suas vices substitueret, seque a residentiae loco subtraheret, dubium hoc ad Congregationem Concilii definiendum detulit; num scilicet residere teneretur, qui curae praeerat animarum, quam-

¹ Et tunc quam primum debet certiorare Ordinarium de discessu et necessitate occurrente, ut de causa cognoscat, et det licentiam, nisi in brevi sit reversurus. Insuper Sac. Congr. censuit solam distantiam loci, etiam cum necessitate discedendi, non excusare parochum, ut possit abesse a sua ecclesia sine licentia in scriptis obtenta, nisi talis necessitas repente se offerat, quae non patiat dilatationem huiusmodi licentiam petendi, quo casu quam primum de discessu et necessitate Ordinarium faciendum certiore esse, ut de causa cognoscere possit. Garcias, de Benefic., part. 3, cap. 2, num. 34.

Porro, quoties parochi ob omissam residentiam, partem fructuum amittunt, non sunt observanda ab Ordinario intervalla praefinita a Tridentino, sess. 6, cap. 1,

de Reformat., adversus Episcopos non residentes (vide ibi) quippe Sac. Congr. Conc. censuit, quoties Ordinarius in poenam omissae residentiae vult subtrahere parochis partem fructuum, quos suos non fecerunt, non teneri observare intervalla, ut supra, in executione facienda super illis fructibus, quos iidem parochi pro rata temporis absentiae suos non fecerunt. Apud eundem Garciam, loc. cit., n. 32.

Amplius eadem Sacra Congreg. censuit Episcopum debere applicare fructus parochorum non residentium, fabricae ecclesiae parochialis, aut pauperibus ipsius parochiae, et si non reperiantur pauperes intra limites parochiae; restituendi sunt praecise fabricae ecclesiae parochialis, etiamsi pro tunc non indigeat. Apud dict. Garc., loc. cit., n. 31.

vis urgeret periculum contrahendi pestem, et ex illa occumbendi. Responsum autem fuit *residendi obligationem vel tum vigere*, eaque obstringi non modo parochos, sed et Episcopos¹, quibus pontificia quoque Gregorii XIII accessit approbatio. Unde post eiusmodi rescRIPTa sive resolutiones, aditus locusque amplius relinqui non potest eorum doctorum opinioni, qui affirmarunt et docuerunt licere ei, qui animarum curam exercet, a residentiae loco abscedere, modo sacerdotem idoneum adinventiat, qui, accedente Episcopi licentia, vices eius adimpleat». De Synod. dioec., lib. 13, cap. 19, num. 2.

42 Quaeres, an lis super beneficio excuset parochum a residentia. Respondeo. *excusare*. Casus est in cap. *Ex parte* 13 de Cler. non resid., ibi: « Si te non absentando in fraudem praepositurae tuae iura fideliter prosequeris, cum per hoc censeri debeas residens ». Fagnanus ad cap. *Clericos* de Cleric. non resid., n. 31.

43 Quaeres iterum an Episcopus possit concedere parochi veniam peragendi munus vicarii generalis in aliena dioecesi? « Non posse Episcopum dare licentiam parochi, ut possit esse vicarius generalis alicuius Episcopi, sed hoc spectare ad Summum Pontificem; ut censuit Sac. Congr. Concilii apud Vulp., in Prax. iud., cap. 48, num. 66 ». Ita Antonellus, de regimine Eccles. episcop., lib. 3, cap. 12, n. 17. Vide nostram 4 Appenlicem sub v. *Parochus*.

44 Parochus non excusatur a residentia, docendo in publica studiorum universitate theologiam, aut ius canonicum. Sac. Congr. Conc., lib. 1 Decret., pag. 46, lib. 8, pag. 129, 140, a tergo, lib. 16, pag. 292. Apud Giraldis, Adnot. in Maschat., lib. 3 Decretalium, tit. 4 de Cleric. non resid., sub n. 3.

Secus vero, si in ipsa civitate, ubi adest parochia, adsit quoque universitas studiorum, quippe tunc poterit bene docere in publica universitate theologiam, etc., ita tamen ut cura animarum nihil detrimenti patiatur. S. Congr. apud Sellium. Vide Additiones nostras, verb. *Magister*, n. 4, et v. *Parochus*, art. 2, n. 27.

45 Obtinentes beneficia simplicia residentiam

personalem requirentia, vel ex expressa fundatorum dispositione, vel ex dotatione, vel ex statuto aut legitima consuetudine alicuius particularis ecclesiae, tenentur per seipsos iniuncta sibi ecclesiastica servitia, et onera fideliter praestare et personaliter residere; et si contumaciter id non praestent, cum de ipsis Conc. Trident. aliquid speciale non constituerit, procedendum est contra ipsos conformiter ad dispositionem iuris communis in cap. *Conquerente* 6, cap. *Ex parte vesira* 8, cap. *Inter quatuor* 10, et cap. *Clericus* 17 de Clericis non residentibus.

Episcopi residere tenentur in suis dioecesi- 46 bus, a quibus non licet ipsis quotannis abesse tribus mensibus sine iusta causa. Sic novissime statuit Benedictus XIV, const. incip. *Ubi primum*, et const. incip. *Gravissimum*².

Residentia in propriis dioecesibus inculcatur 47 Episcopis Hiberniae. Idem constit. 26 incip. *Grave et permolestum*. Residentia, non mere 48 materialis, sine vigilantia ac pastoralis sollicitudine regendi et pascendi suas oves commendatur Episcopis; sed residentia vere formalis, verbum Dei voce et exemplo disseminando, a semita iustitiae deflectentes revocando, periclitantibus opem et auxilium deferendo, adversus lupos rapaces, qui in vestimentis ovium saepe intrant ovile, ut rapiant et mactent (Matth. VII, 15), sedulo invigilando, fortiterque se opponendo. Nec sufficit praedicta aliaque munia 49 pastoralia per vicarios et subditos praestare, ut tradit zelantissimus Pontifex, ibid., recte advertens, et serio, quod unicuique Episcoporum singulatim ab oraculo divino districte denuntiatur: « Attendite nobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo ». Ipsi igitur Episcopis, non alteri pascendi oves 50 praeceptum datum est. Ipsismet spiritualis animarum salus innititur, et ipsi illam susceperunt, de ipsis strictissimam rationem reddituri, cum aliquando sanguinem illarum de manibus suis requirit districtus iudex. Haec et multa alia scitu et observatu dignissima summe vigilans zelantissimus Pontifex; ibid.

¹ Haec porro verba resolutionis Sac. Congr. Conc.: « Die 23 Decembris 1576, Sacra Congr. censuit scribendas litteras ad Cardinalem S. Praxedis (nempe S. Carolum Bhorrom.) in hanc formam: Parochi tempore pestis teneantur omnino residere in suis ecclesiis parochialibus, et si non resideant, agendum contra eos ex decreto Concil. Trident., cap. 1, sess. 23, servata forma ibidem.

» Sanctissimus, die 18 Decembris 1576, dixit decretum factum in parochis multo magis debere procedere in Episcopis, qui magis obligati sunt; tamen posse Episcopos in locis tutioribus manere et inde providere ». Apud Fagnanum, cap. *Clericos* de Clericis non resid., num. 45, 47.

² Quod tamen conscientiae ipsorum Episcoporum relinquitur, iuxta Trident., sess. 23, cap. 1, de Reformatione, per haec verba: « Quoniam autem, qui ali-

quantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt; sacrosancta synodus vult illud absentiae spatium singulis annis, sive continuum sive interruptum.... nullo pacto debere duos, aut ad summum, tres menses excedere; et haberi rationem, ut id *aequa ex causa* fiat, et absque ullo Graecis detrimento, quod, an ita sit, abscedentium conscientiae relinquit »: nec ulla pro huiusmodi absentia duorum aut trium mensium opus habent licentia, quemadmodum ex ipsius Conc. Trident. verbis perspicuum quidem est. Quod idem firmat Benedictus XIV, in const. incip. *Ad universae*; ibi: « Excepto casu trimestris absentiae a Concilio permissae, pro quo nulla peculiaris requiritur licentia, cum idem Concilium Episcoporum abscedentium conscientiae relinquat de aequitate causae iudicium facere ». (ERRORES CASINENSES).

51 Super dicta Episcoporum residentia invigilare iubentur Nuntii Apostolici et singuli Episcopi. Idem, tom. 2, const. 18 incip. *Ad universae*, in qua iterum praecipit Episcopis dictam residentiam; ac congregationem peculiarum super residentia Episcoposum iam ab Urbano VIII in Urbe institutam, restaurat, eique certam agendi methodum ad id praescribit, et ad praecavendos abusus assignat, quid praecipiat Episcopis postulantibus licentiam abessendi a propriis Ecclesiis causa insalubritatis aeris, et quid postulantibus dictam licentiam aliis de causis, et qua forma, ac quibus cautelis concedi eis debeat, mandans quod Episcopi residentes denuntiare teneantur alios Episcopos non residentes. Vide hic supra Addit. Casin.

52 Residere debent parochi, alique animarum pastores inter suas oves; sed num residentiae sint obstricti iure naturali, ac divino aut ecclesiastico, adhuc controvertitur. Bened. XIV, de Synodo dioecesana, lib. 7, cap. 1, n. 2.

53 Quod neque a Concilio Tridentino definitum

54 est. Idem, ibid., n. 3. Licet post illud communior sententia sit, eos teneri iure naturali

55 ac divino. Idem, ibid., n. 6. Residentiae non satisfacit, qui corpore praesens, animo absens,

56 ovium curam negligit. Bene vero censebitur residentiae praeceptum adimplere, qui, etsi a suis ovibus corpus aliquando subducatur, animo tamen iisdem adest, et finem obtinet illas pascendi et regendi, ad quem localis et pastoralis praesentia dirigitur. Idem, ibid., n. 4.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

57 Notabilis est divisio residentiae in praecisam et causativam. Illam adimpleri nequit per alium, obligatque sub poena amissionis beneficii; haec vero potest per alium adimpleri, solumque sub poena amissionis fructuum obligat; Rigant., in Comment. ad regul. 1, § 8, n. 12; Rot.,

in Monasterien. *Parochialis*, 16 Febr. 1748, § 5, coram illustriss. Migazzi.

Residentia praecisa non debet necessario esse continua, sed potest esse et discontinua. Dummodo enim non residenti poena amissionis beneficii sit imposita, residentia dicenda est praecisa, sive sit continua, sive sit discontinua. Leuren., in For. benefic., part. 1, sect. 3, cap. 1, qu. 363 per tot.; Garc., de Benefic., part. 11, c. 5, n. 90; Lotter., de Re benefic., lib. 3, c. 27, num. 3, optime Rot., in dict. Monasterien. *Parochial.*, 16 Februarii 1749, § 5 et seq., coram illustrissimo Migazzi.

Ex quibus dignosci possit, utrum beneficio imposita sit residentia praecisa, an residentia causativa, recte tradit Rigant., in Commentar. ad regul. cancellar., dict. reg. 1, § 8, a n. 16 ad plur. seq.; ubi illud notabile, quod poena amissionis fructuum a fundatore expressa in dubio tantum inducit residentiam causativam, non item si aliunde constet voluisse eum residentiae praecisae beneficium subicere. Confer etiam Rotam, in Vicen. *Beneficii*, 5 Iul. 1751, et plur. seq., coram reverendiss. Corrado.

Impetratio beneficii, quod sit obnoxium oneri residentiae causativae, valida est, vel si nihil dictum sit de residentia, vel si negatum sit habere ipsum onus residentiae. Rota, in Fanensi *Beneficii*, 29 Aprilis 1735, § 8, coram bon. mem. Peralta, in Caesaraugustana *Beneficii*, 28 Iunii 1745, § 7, coram reverendiss. Molino, et in dict. Vicen. *Beneficii*, 5 Iulii 1751, § 12, coram reverendissimo Corrado.

Insigne est discrimen, quod intercedit residentiam praecisam a iure impositam inter, et residentiam praecisam praescriptam ab homine. In illa contra non residentes procedendum est modo ab ipso iure praescripto. In hac servandus haud est modus ille, sed qui per aliquod tempus non resederunt, privati beneficiis possunt. Hericourt., Oper. posthum., to. 1, consult. 33 fere per tot., et signanter, § *A Pegard*.

RESIGNATIO SEU RENUNTIATIO BENEFICIORUM, ET PERMUTATIO EORUM.

Summarium.

1. Resignatio seu renuntiatio beneficii quid sit. — 2. Resignatio, renuntiatio et cessio inter se confunduntur, et unum pro alio passim sumitur. — 3. Resignatio beneficii alia est tacita et alia expressa. Resignatio tacita quae sit? — 4. Afferuntur varia exempla tacitae resignationis. — 5. Tacita resignatio adhuc magis proprie assignatur. — 6. Resignatio expressa quae sit? — 7. Resignatio expressa est duplex: una pura seu simplex et absoluta, et alia conditionalis. — 8. Quae sit resignatio pura? — 9. Et quae conditionalis? — 10. Resignatio conditionalis fieri solet quinque modis, qui assignantur. — 11. Quilibet clericus beneficiarius potest, regulariter loquendo, ex iusta causa renuntiare beneficio sibi quaesito in manibus legitimi superioris. — 12. Et hoc procedit, non solum in beneficiariis privatis et clericis inferioribus, sed etiam in maioribus et maximis,

ut Episcopis et Cardinalibus, imo et Summo Pontifice, qui libere potest renuntiare papatui. — 13. De facto ipsi papatui renuntiavit S. Coelestinus V., et adducitur formula eius renuntiationis. — 14. Non possunt tamen resignare beneficia clerici intrusi, et alii similes non habentes canonicum titulum. — 15. Item beneficia resignare non possunt clerici qui valide matrimonium contraxerunt. — 16. Item beneficia resignare non possunt clerici, qui religionem aliquam approbatam solemniter professi sunt. — 17. Item clerici, qui ad secundum beneficium cum priore incompatible promoti sunt, prius resignare non possunt. — 18. Item beneficia resignare non possunt clerici criminosi, qui ob crimen commissum ipso iure privati existunt beneficiis praehabitis. — 19. Item resignare non possunt clerici beneficia illa, ad quorum titulum fuerunt ad sacros ordines promoti, nisi facta mentione, quod ad illorum titulum fuerint sacris ordinibus initiati, neque talis resignatio ad-

mitti potest, nisi constito, quod aliunde commode vivere possint, alias facta resignatio erit nulla. — 20. Item resignare non possunt beneficia clerici infirmi intra viginti dies ante suam mortem. — 21. Et hoc procedit etiam in illis, qui, dum sani erant, resignaverunt, et postea casu quodam, vel superveniente morbo inopinate ante viginti dies decesserunt. — 22. Beneficia iurispatronatus, sive patroni sint laici, sive clerici, nequeunt resignari ad favorem tertii, neque permutari sine consensu patronorum. — 23. Item beneficia electiva resignari non possunt ad favorem tertii, neque permutari sine consensu illorum, qui ius habent eligendi. — 24. Talis autem resignatio, vel permutatio sine consensu patronorum, vel ius eligendi habentium facta, non est ipso iure irrita, sed irritanda solum ad ipsorum contradictionem et instantiam; et si eorum consensus post resignationem superveniat, erit valida. — 25. Item resignari nequeunt lite pendente beneficia litigiosa. — 26. Item beneficia unita resignari non possunt, etiam antequam unio sortiatur effectum. — 27. In curia Romana non admittuntur resignationes parochialium ad favorem tertii, praesertim cum reservatione pensionis ipsi resignanti, vel alteri a resignatario praestandae, nisi exprimatur, per quantum tempus possederit ipse resignans beneficium, et nisi illud possederit per quinque annos, vel circa, aut saltem tres. — 28. Praedicta tamen praxis procedit solum in resignationibus, quae fiunt, ut supra, in curia Romana in mensibus Papae, non autem in illis, quae pure, seu absque reservatione pensionis fiunt in manibus Ordinarii. — 29. Iustae et legitimae causae, ob quas potest fieri beneficiorum resignatio, generatim ad duas reduci possunt, scilicet ad utilitatem Ecclesiae, et salutem propriam; iustae tamen causae, ob quas Episcopus potest resignare episcopatum, in iure assignantur sex contentae in duobus vulgatis versiculis. — 30. Enumerantur et explicantur dictae sex causae. — 31. Assignantur causae, propter quas possunt Episcopi, et alii facultatem habentes simplices beneficiorum resignationes recipere et admittere. — 32. Si resignatio ab Ordinariis admittatur absque ulla ex assignatis causis, ubi constit. S. Pii V est recepta, est nulla. — 33. Facta resignatione pura et a legitimo superiore admissa, non est amplius locus poenitentiae, sed resignans potest compelli etiam invitatus ad dimittendam possessionem beneficii resignati. — 34. Ante autem eius admissionem et ratificationem potest resignans mutare voluntatem, et revocare resignationem. — 35. Qui beneficium resignavit, non obstante sua resignatione, potest redire ad idem beneficium ex novo titulo superveniente. — 36. Resignatio beneficiorum non potest fieri in manibus laici, etiamsi esset patronus, rex vel imperator, nisi ad id habeat privilegium apostolicum. — 37. Neque resignatio beneficiorum potest fieri propria auctoritate, sed debet fieri assensu et auctoritate, et in manibus legitimi superioris ecclesiastici habentis potestatem instituendi et destituendi respectu talium beneficiorum. — 38. Hinc resignatio ad favorem tertii, sive cum clausula, *Non aliter*, non potest fieri nisi in manibus Papae. — 39. Unde resignatio ad favorem tertii, seu sub ea conditione facta, ut soli personae a resignante nominatae conferatur beneficium, ita ut non habeat effectum, nisi ea conditio impleatur, non potest recipi et admitti ab Episcopo vel alio collatore Papa inferiore. — 40. Potest tamen Episcopus, vel alius collator Papa inferior, per se loquendo, et spectato iure communi, admittere resignationem simpliciter, et sine ulla pactione aut conditione obligatoria factam, licet tali resignationi addatur a resignante deprecatio seu recommendatio, ut beneficium resignatum certae personae conferatur; nec collatio tali certae personae facta ad preces resignantis erit simoniaca. — 41. Ubi autem est usu recepta constitutio 58 S. Pii V, incip. *Quanta Ecclesiae*, non currit data conclusio; unde notanter dicitur *per se loquendo et spectato iure communi*. — 42. Neque ibi potest Episcopus, aut alius collator Papa inferior conferre beneficia in suis

manibus resignata consanguineis vel affinibus, aut familiaribus suis, aut resignantium, sive dimittentium eadem (beneficia). — 43. Praedicta constitutio S. Pii V, de non conferendis beneficiis resignatis consanguineis, affinibus vel familiaribus Episcopi collatoris, vel resignantis, seu dimittentis non habet locum in beneficiis de iurepatronatus, cum ipsa debeant conferri praesentatis a patronis. — 44. Affertur praedicta constitutio S. Pii V. — 45. Resignatio reciproca triangularis seu quadrangularis non potest admitti ab Ordinariis Papa inferioribus, sed solum ab ipso Papa. — 46. Resignatio beneficii conditionalis, quae fit cum reservatione perpetua certae pensionis in pecunia; vel parte fructuum non potest admitti a collatore a Papa inferiore, sed solum ab ipso Summo Pontifice. — 47. Quando autem, quomodo et ex quibus causis possit Episcopus, vel alius collator Papa inferior pensionem imponere? *Remissive*. — 48. Resignatio beneficii cum reservatione regressus, ingressus vel accessus non potest fieri in manibus Ordinarii Papa inferioris, sed solum in manibus ipsius Summi Pontificis. — 49. Beneficia reservata, quorum collatio spectat ad solum Papam, quamvis possint simpliciter dimitti in manibus Ordinarii Papa inferioris, dummodo hic aliis illa non conferat, tamen nequeunt resignari cuipiam alteri, nisi in manibus Papae. — 50. Resignatio beneficii facta cum pacto, ut resignatarius solvat expensas factas olim a resignante in assesectione illius beneficii, est simoniaca: unde non potest fieri in manibus Ordinarii Papa inferioris. — 51. Resignatio facta cum pacto, ut resignatarius solvat omnes expensas factas in admissione resignationis, atque expeditiones Bullarum ab utraque parte caeteroquin faciendas, est simoniaca, nec potest admitti ab Ordinario Papae inferiore. — 52. Potest tamen fieri talis conventio, et pactio cum facultate et approbatione Summi Pontificis. — 53. Resignatio beneficii facta cum certa confidentia, seu pacto inito, ut resignatarius postea illud suo tempore cedat certo suo consanguineo, vel affini, aut amico, est omnino illicita, nulla, ac simoniaca, simonia confidentiali expresse damnata a Pio IV et a S. Pio V. — 54. Resignatio beneficii, ut sit licita et valida, debet esse spontanea et libera, non vi aut gravi metu extorta; alias vel ipso iure erit nulla et invalida; vel saltem per iudicis officium ad partis petitionem erit rescindenda. — 55. Resignatio beneficii, ut sit licita et valida, debet etiam esse pura et libera ab omni pecunia et omni pactione, seu conventionem dandi aliquod temporale intuitu ipsius, aliter est simoniaca. — 56. Resignatio pura, seu simplex, et absoluta admitti potest ab Episcopo sub iustis et certis causis, quae assignantur. — 57. Permutatio beneficiorum quid sit? — 58. Iusta causa faciendi permutationem coram Ordinario, eamque admittendi, est necessitas vel utilitas Ecclesiae. — 59. Necessitas vel utilitas non requiritur ex parte utriusque Ecclesiae, sed sufficit ex parte unius. — 60. Imo non solum utilitas Ecclesiae, sed etiam utilitas ipsorum beneficiorum est sufficiens, et iusta causa faciendi permutationem coram Ordinario. — 61. Permutatio beneficiorum, ut sit licita et valida, debet fieri auctoritate legitimi superioris. — 62. Hinc permutantes privata sua auctoritate sine consensu legitimi superioris, perdunt sua beneficia. — 63. An sic permutantes sint privati suis beneficiis ipso iure vel privandi sint per sententiam? — 64. Legitimus superior qui potest auctoritatem praestare permutationi beneficiorum, est solus Papa quoad beneficia maiora et reservata. — 65. Item legitimus superior pro admittenda permutatione beneficiorum, est Episcopus loci, in quo sunt beneficia. — 66. Item omnis Ordinarius, seu praelatus habens iurisdictionem episcopalem, vel quasi, etiamsi forte dignitatem episcopalem non habeat. — 67. Item vicarius generalis Episcopi, vel alterius Ordinarii, si ad id facultatem specialem habeat, secus vero si illam non habeat. — 68. Item capitulum seu vicarius capitularis, sede vacante, ubi beneficiorum collatio spectat communiter ad Episcopum et capitulum, et ubi beneficia

spectant ad collationem tertii: non autem, si spectent ad collationem Episcopi tantum. - 69. Item visitator seu administrator ecclesiae vacantis a Papa constitutus. - 70. Si permutantes habeant beneficia in diversis dioecesibus, requiritur utriusque Episcopi auctoritas vel utriusque vicarii generalis ad id specialem facultatem habentis; potest tamen unius Episcopus vel vicarius eorum negotium committere alteri. - 71. Ordinarii possunt permutationes admittere, etiam in mensibus apostolicis. - 72. Inferior collator, qui nec est Episcopus, aut iurisdictionem episcopalem, nec quasi, habet, non potest praestare auctoritatem pro permutatione beneficiorum. - 73. An Ordinarii, cessante pacto partium, in permutatione beneficiorum mandare possint, quod recipiens beneficium pinguius solvat aliquam pensionem alteri suo tempore duraturam ad coequandos fructus utriusque beneficii? *Remissive*. - 74. Quamvis beneficiorum permutatio non possit fieri propria auctoritate, possunt tamen permutare intendentes inter se tractare et convenire de permutatione facienda, si accessura sit auctoritas superioris, in cuius manibus ea resignare intendunt. - 75. Beneficia iurispatronatus nequeunt permutari coram Ordinario sine consensu patronorum. - 76. Unde, si permutatio fiat sine consensu patronorum, et ipsi reclament, vacat beneficium, potestque a patronis praesentari alius post sententiam de nullitate vacationem inducente. - 77. Si autem sic facta sit permutatio ob ignoratum patronatum, potest sic permutans redire ad beneficium, etiam invito patrono. - 78. Verum si patroni requisiti pro suo consensu illum denegent sine iusta causa, potest Episcopus auctoritatem valide praestare sine eorum consensu, si permutatio petatur in magnam Ecclesiae utilitatem. - 79. Etiam si permutatio fiat coram Summo Pontifice sine consensu patroni, adhuc esset irrita; reclamante patrono, nisi Papa derogaret iurispatronatui. - 80. Permutatio beneficii debet fieri cum altero vero beneficio, nec potest fieri coram Ordinario cum pensione. - 81. Ad validitatem resignationum et permutationum beneficiorum requiritur necessario earum publicatio facta iuxta formam indictam a Gregorio XIII. - 82. Affertur ad id constitutio ipsius Gregorii XIII. - 83. Quis sit finis huius constitutionis? - 84. Ex dispositione dictae constitutionis publicari debent resignationes et permutationes omnium beneficiorum, sive ipsa beneficia sint simplicia sive curata, sive electiva, sive iurispatronatus, sive saecularia, sive regularia, sive sint reservata, sive non. - 85. Item publicari debent resignationes et permutationes beneficiorum, etiam si factae sint cum reservatione fructuum, administrationis, pensionis, regressus vel accessus. - 86. Etiam si resignationes essent nullae et invalidae, si alii beneficia eo colore obtinuerint, faciendae sunt publicationes. - 87. Item publicari debent cessiones et retrocessionis litis beneficiis et iurium quorumcunque. - 88. Publicari tamen non debent beneficia maiora consistorialia, quae in consistorio conferuntur. - 89. Alia vero minora beneficia consistorialia, quae extra consistorium providentur, uti sunt abbatiae, etc., publicari debent. - 90. Ad hanc publicationem faciendam tenentur omnes resignatarii, etiam exempti, quamvis sint officiales curiae Romanae et Cardinales. Item illi, qui impetrant beneficia vacantia ob non factam a resignatariis publicationem. Item secundus resignatarius, quamvis primus publicavit. Item publicatio faciendae est ab utroque permutante. - 91. Unius tamen negligentia, et omissio non nocet alteri. - 92. Obtinentes beneficium non resignatum, sed dimissum, non tenentur ad hanc publicationem. - 93. Item ad hanc publicationem non tenentur obtinentes coadiutoriam

cum futura successione. - 94. Resignationes et permutationes factae in curia Romana de beneficiis intra montes publicari debent intra sex menses; factae de beneficiis ultra montes, intra novem menses numerandos a data concessionis gratia, non autem a die praestiti super ea consensus; facta autem apud Ordinarios collatores, etiam Cardinales, publicari debent intra tres menses numerandos a die factae sibi provisionis. - 95. Tale tempus currit etiam contra Minorem 14 annorum, cum quo Papa dispensavit ad obtinendum beneficium, etiam data ignorantia ex parte minoris. - 96. Publicatio in quibus ecclesiis fieri debeat. - 97. Ipsa publicatio quando et quomodo fieri debeat? - 98. Talis publicatio nequit fieri ante expeditionem litterarum; fieri autem deberet, antequam capiatur possessio. - 99. Publicatio est faciendae etiam si resignatio vel permutatio esset aliunde notoria. - 100. Publicatio fieri potest per procuratorem, dummodo speciali mandato sit constitutus. - 101. Item fieri potest per ipsum resignantem. - 102. Ordinarii omnes, etiam Cardinales ac Legati de Latere, si non admittant vel rejiciant intra mensem resignationes vel permutationes in suis manibus factas, sunt privati ea vice potestate disponendi de ipsis beneficiis, et talis potestas eo ipso devolvitur ad Sedem Apostolicam. - 103. Resignatarii et permutantes non facientes intra praescriptum tempus, et iuxta indictam formam publicationem resignationis vel permutationis, amittunt eo ipso dicta beneficia, et omnia iura ad illa, et reduntur inhabiles ad illa beneficia de novo obtinenda, ita ut eis non suffragatur regula de annali et triennali: et ipsa beneficia censentur vacare in curia a die resignationis seu permutationis factae, suntque reservata Papae ac possunt a quovis impetrari. - 104. Reservationes tamen pensionum, ac fructuum, et aliarum quorumcunque rerum factae super dictis beneficiis a resignantibus remanent validae, dummodo resignantes possessionem eorumdem beneficiorum ab initio re ipsa dimiserint. - 105. Impetrans beneficium sic vacatum ob neglectam publicationem, debet ipsam publicationem facere, et omnia alia praestare, quae prior resignatarius negligens praestare debebat. Et si plures tale beneficium impetraverint, is prae omnibus debet illud beneficium obtinere, qui primus publicationem suae impetrationis fecerit, et possessionem adeptus fuerit aut petierit, omniaque alia requisita adimpleverit, quamvis in data sit postremus, et possessio ab alio in publicando negligentiore apprehensa fuerit, vel petita. - 106. Impetrans beneficium vacans ob non factam publicationem a resignatario, tenetur concludenter probare neglectam esse dictam publicationem. - 107. Legitime autem impeditus non dicitur negligens. - 108. Publicatio facta probatur legitime ex instrumento, ubi notarius refert se fecisse dictam publicationem in omnibus, et per omnia iuxta formam constitutionis Greg. XIII. - 109. Non est necessarium litteras provisionis, sive Papae, sive Ordinarii legere de verbo ad verbum, et per extensum, sed sufficit publicare summam dictarum litterarum, et illarum transumptum authenticum exhibere. - 110. Affertur sufficiens summaria formula pro tali faciendae publicatione. - 111. Supra allata constitutio Gregoriana quoad resignationes et permutationes beneficiorum coram Ordinariis factas, quamvis secundum aliquos non videatur in pluribus locis usu recepta, tamen secundum alios videtur ubique recepta, et sic de facto servat praxis, et de stylo curiae proceditur ad statutas in ea poenas contra negligentes. - 112. Quoad resignationes beneficiorum attendenda omnino est novissima const. Bened. XIV, in qua varia statuuntur quae assignantur. - 113. Alia ad rem, cum Addit. ad n. 129.

1 Resignatio seu renuntiatio beneficii, est spontanea beneficii ecclesiastici dimissio facta coram legitimo superiore eam acceptante. *Est in re communis*. Verba *Resignatio, Renuntiatio* et

Cessio inter se confunduntur, et unum pro alio passim sumitur, ut notant Flaminii Parisius, de *Resign. benef.*, lib. 1, qu. 1, n. 70; Pirhing, lib. 1 *Decr.*, tit. 9, n. 1; Barbosa,

Iuris ecclesiast. univ., lib. 2, cap. 13, n. 4, et alii communiter, per text. in cap. *Super hoc* 5, cap. *Quod in dubiis* 8, cap. *Nisi cum pridem* 10, § 1, de Renuntiatione, cap. *Ex literis* 10 de excessib. Praelat., c. *Susceptum* 6 de Rescriptis in 6, et cap. 1 de Renuntiatione in 6.

3 Resignatio beneficii, alia est tacita et alia expressa. *Communis*. Resignatio *tacita* est illa, quae absque ullo verbo vel scriptura fit facto aliquo resignationem significante, vel ex dispositione iuris eam importante; qui enim facit aliquid, quo posito, ex ipsius iuris dispositione beneficium amittitur, seu retineri nequit, idem tacite, seu ipso facto renunciare censetur, quamvis nec verbo, nec scriptura id exprimat. Sic Rebuffus, in Praxi de Benefic., tit. de tacita renuntiatione, n. 2; Parisius, de Resignatione benefic., lib. 1, qu. 1, n. 9 et seq.; Tholosan., in Institut. rei benefic., c. 28, num. 4; Azorius, part. 2 Institut. moral., lib. 7, cap. 19, qu. 2; Pirhing, lib. 1 Decr., tit. 9, n. 9; Reiffenstuel, ibidem, n. 8 et seq., et alii passim.

4 Huius tacitae resignationis varia a supracitatis doctoribus afferuntur exempla: I. Tacite renunciare censetur priori beneficio, qui aliud recipit cum illo incompatibili. C. *De multa* 28 de Praeb., et Extravagant. *Exsecrabilis* eod. inter communes. II. Tacite renunciare censetur beneficio clericus in minoribus constitutus matrimonium contrahens, cum beneficium ecclesiasticum statim ipso iure vacet, cap. 1 et 3 de Clerico coniug. III. Tacite renunciare censetur beneficio clericus religionem solemniter profitens; cap. *Beneficium* 4 de Regular. in 6. IV. Tacite renunciare censetur beneficio clericus, qui sit miles vel ioculator, quia talis censetur beneficium suum habere pro derelicto, iuxta Glossam, in c. ultimo, verb. *Redierint*, de Cler. non resid.

5 *Tacita* autem resignatio adhuc magis proprie intervenire censetur, quando iura non inducunt vacationem beneficii, sed solum ex facto beneficiarii apto et ordinato ad renuntiandum, praesumptio huius voluntatem illud dimittendi. Sic Barbosa, Iuris ecclesiast. univers., lib. 3, n. 40 et seq., cum aliis ibi citatis, ubi assignat differentiam inter hanc tacitam resignationem, et aliam supradictam, quae potius est privatio, quam tacita resignatio; et talis tacitae resignationis adducit duo exempla; primum quod habetur in cap. *Ex transmissa* 2 de Renuntiatione, ubi clericus repetens bona, quae Ecclesiae suae contulerat, ex tali repetitione censetur praedictam Ecclesiam voluisse dimittere, quam proinde repetere non potest. Secundum exemplum in cap. *Ex ore* 3 de His quae fiunt a maiori parte capituli, ubi litigans super quadam praepositura, ex eo quod colligatori suo reverentiam alias praeposito de-

bitam exhibuerit, iuri suo renuntiasse dignoscitur, quia utroque casu ex parte beneficiarii intervenit factum aptum et ordinatum ad renuntiandum, ex quo lex seu ius talem praesumptionem elicere potuit, et ideo, si non intervenisset, cessabat omnis resignationis praesumptio. Sic etiam Pirhing, loc. cit., num. 3; Reiffenstuel, loc. cit., num. 10, et alii.

Resignatio *expressa* beneficii est illa, quae 6 fit expressis verbis aut scriptis voluntatem resignandi aperte declarantibus coram legitimo superiore eam acceptante. *Communis*.

Resignatio *expressa* est duplex, una pura, 7 seu simplex et absoluta, et alia conditionalis. *Communis*. Resignatio *pura* est illa, quae fit 8 sine ulla conditione, modo aut pacto, ut quando quis pure, absolute et simpliciter dimittit beneficium in manibus legitimi superioris, ita ut is possit illud tanquam vacans conferre, cui voluerit; c. *Ex transmissa* 4 de Renuntiatione, c. *Sollicite* 2, et c. *Accepta* 3 de Restitutione spoliator. Resignatio *conditionalis* est illa, 9 quae fit sub certa conditione, pacto vel modo. *Communis*.

Resignatio *conditionalis* fieri solet quinque 10 modis. I. Cum quis resignat beneficium sub hac conditione, ut conferatur certae determinatae personae, et non aliter. Et haec dicitur *resignatio in favorem tertii*. II. Cum quis resignat quidem beneficium ad alterum transferendum, sed sub conditione seu reservatione, quod fructus ex toto vel ex parte sibi quotannis solvantur; et haec dicitur *resignatio sub pensione*. III. Cum quis resignat beneficium sub conditione et reservatione regressus, ut, si resignatarius praemoriatur, possit ipse resignans ad beneficium redire. Et haec dicitur *resignatio cum regressu*. IV. Cum quis resignat beneficium sub conditione et reservatione ingressus seu accessus, ut, si beneficium conferatur puero, qui ante captam possessionem illud cedat alteri sub pacto, ut post absoluta studia, propria auctoritate ipsum recipere possit; et haec dicitur *resignatio cum ingressu vel accessu*. V. Cum quis beneficium resignat sub conditione, ut alterius beneficium simile vel dissimile sibi conferatur; tunc enim unus beneficium suum cum alterius beneficio commutat, et uterque suo se abdicat, ut alterius beneficium acquirat. Et haec dicitur *resignatio cum permutatione*.

Quilibet clericus beneficiarius potest, regu- 11 lariter loquendo, ex iusta causa renunciare beneficia sibi quaesita in manibus legitimi superioris. *Communis*, per textum in cap. *Admonet* 4, cap. *Nisi cum pridem* 10 de Renuntiatione, cap. *Quoniam* 1 eodem in 6, cum similibus.

Et hoc procedit non solum in beneficiariis 12 privatis et clericis inferioribus, sed etiam in

maioribus et maximis, ut Episcopis et Cardinalibus, et Summo Pontifice, cum etiam hic possit libere papatui renunciare, ut expresse statutum habetur in cap. *Quoniam* 1 de Renuntiatione in 6, ibi: *Omnium concordi consilio et assensu, auctoritate apostolica statuit et decrevit Romanum Pontificem posse libere resignare*; uti de facto libere resignavit S. Coelestinus Papa V, cuius renuntiationis seu resignationis formulam tradit Carillus, in suis *Annalibus chronol.*, lib. 4, anno 1294, fol. 373.

13 Et ex ipso Barbosa, lib. 1 Iuris eccles. univ., cap. 2, n. 213, his verbis: *Ego Coelestinus Papa V, motus ex legitimis causis, id est causa humilitatis, et melioris vitae, et conscientiae illaesae, debilitate corporis, defectu scientiae, et malignitate populi, et infirmitate personae, et ut praeteritae consolationis vitae possim reparare quietem, sponte ac libere cedo Papatui, et expresse renuntio loco et dignitati, oneri et honori, dans plenam et liberam facultatem, exnunc sacro coetui Cardinalium eligendi et providendi duntaxat canonice universali Ecclesiae de Pastore.*

14 Non possunt tamen resignare beneficia clerici intrusi, et alii similes non habentes canonicum titulum: isti enim cum non habeant legitimam possessionem beneficiorum, nequeunt illa resignare. Nec iuvat, quod illa diu pacifice possederint, quia longa possessio illegitima et iniusta non iustificat titulum alias invalidum; cap. *Dilecto* 35 de Praebend., cap. *Possessor* 2, et cap. *Sine possessione* 3 de Regul. iuris in 6; Pirhing, lib. 1 Decr., tit. 9, num. 36; Reiffenstuel, ib., num. 49, et alii passim.

15 Item beneficia resignare non possunt clerici qui valide matrimonium contraxerunt, quia per contractum matrimonium beneficia ecclesiastica ipso iure vacant, c. 1 et 3 de Cleric. coniugat.

16 Item beneficia resignare non possunt clerici, qui religionem aliquam approbatam solemniter professi sunt, quia per professionem religiosam beneficia statim ipso iure vacant. Cap. *Beneficium* 4 de Regular. in 6.

17 Item clerici, qui ad secundum beneficium cum priore incompatibili promoti sunt, prius resignare non possunt, quia per adeptionem secundi beneficii ipso iure vacat primum. Cap. *De multa* 28 de Praeb.; Extrav. *Exsecrabilis* eod. inter communes; Conc. Trid., sess. 7, de Reform., c. 4.

18 Item beneficia resignare non possunt clerici criminosi, qui ob crimen commissum ipso iure privati existunt beneficiis praehabitis, et sunt simoniaci. Extrav. *Cum detestabile* de Simonia, inter communes. Falsificatores litterarum apostolicarum, c. *Ad falsariorum* 7 de Crim. falsi, et huiusmodi.

Quaeritur an criminosus beneficium suum resignare alteri possit, quando ob crimen non est privatus ipso iure, sed solum privandus per sententiam? Communis doctrina est, huiusmodi beneficium ante privationis sententiam, non tantum simpliciter, sed etiam in favorem tertii, et ex causa permutationis, renunciari posse, siquidem, quando sententia ista lata non est, beneficiarius ius adhuc habet in beneficio. Proceditque hoc, quamvis alius beneficium illud iam impetraverit in eventum privationis, et renuntians sciverit ita impetratum esse; utitur enim iure suo, ideoque nullam fraudem censetur committere. Neque necessarium est eo casu, ut fiat mentio criminis, accusationis vel sententiae privationis ex eo crimine imminentis; quia talem mentionem faciendam esse, neque ex stylo curiae constat, neque ullo iure cautum reperitur. Schmalzgrueb., ad tit. de Renunt., n. 10.

Porro, ut de personis resignantibus nonnulla alia persequamur, illud habeto, nempe quod beneficia resignare prohibentur furiosi et mente capti, quippe carentes iudicio et consensu, estque resignatio ab ipsis facta in amentia et furore, *ipso iure* nulla, ita ut cum ad sanitatem et rationis usum pervenerint, beneficium sic resignatum repetere valeant, arg. c. *Super hoc* 5, cit. tit. de Renunt.; Schmalzgr., loc. cit., n. 12.

Quod si de clerico minore 25 annis agatur; si is impubes sit, id est 14 annis minor, et beneficium ecclesiasticum ex dispensatione possideat, illud sine auctoritate tutoris, causae cognitione, et decreto superioris resignare nequit; quippe pupillus sine tutore agere nihil potest. Cap. *Ex ratione* 2 de Aetat. et qualit., cap. fin. de Iudic. in 6.

Clericus vero, qui minor quidem est 25 annis, maior tamen 14 sine curatoris consensu resignare beneficia potest, quamvis, si per eiusmodi renuntiationem graviter laesus sit, sit locus restitutioni in integrum. Et etiamsi beneficium ab ipso dimissum, sit alteri collatum, probabilius adhuc in hoc casu minor petere potest restitutionem in integrum, si eiusmodi renuntiatione laesus fuerit. Quippe minoribus generaliter conceditur huiusmodi beneficium restitutionis in integrum, ex quocunque contractu vel actu graviter laesi siut, etiamsi res distracta, et in alium translata fuerit. L. *Si ex causa* 9, l. *Si res pupillaris* 49 ff. de Minorib.; Schmalz., l. c., n. 14, et ad tit. De in integr. restit., n. 15, 16.

Insuper ad legitimam renuntiationem beneficiorum requiritur, ut sit spontanea et libera, non vi aut gravi metu extorta; alioquin enim vel ipso iure nulla est et invalida, vel saltem per iudicis officium ex titulo *quod metus causa*,

rescindenda est. Cap. 2 *Ad aures*, cap. 3 *Ad audientiam* de His quae vi, etc. Renuntiatio enim a superiore admittenda, seu rata habenda est, si ostensum fuerit, non vi, non metu, nec oppressione peractam fuisse, prout dicitur in cap. *Super hoc* 5, tit. de Renunt.; ergo a contrario sensu, si ostensum fuerit, per vim, seu violentiam, aut metum iniustum, renuntiationem factam fuisse, irrita erit, vel saltem irritanda. Idemque est, si huiusmodi renuntiatio per dolum vel fraudem facta sit, quia dolus et metus sunt paria; et sicut contractus est rescindibilis ob metum, ita etiam ob dolum seu fraudem, cum dolus aequè impediatur liberum consensum. Pirhing, ad cit. tit. de Renunt., n. 84.

« Ampliatur responsio ut procedat in cuiuscunque beneficii seu dignitatis, etiam maximae, resignatione, ubi metus interveniat.

» Ampliatur secundo, ut nulla sit in dicto sensu resignatio, a quocunque metus inferatur, sive a laicis, sive ecclesiasticis quibuscunque, puta a Cardinalibus, ab Episcopis, eorum vicariis, aliisque ordinariis praelatis collatoribus, sive ab extraneis, sive a parentibus.

» Ampliatur tertio, ut procedat, etiamsi collatio de tali beneficio ex metu resignato, facta iam sit alteri.

» Ampliatur quarto, ut iure reprobetur, infirmetur, et in dicto sensu sit nulla resignatio, etiamsi iuramento sit firmata, dum nimirum ex metu iuravit quis renuntiare beneficium, vel in resignatione iuravit se non repetiturum illud.... Ne tamen huic communi conclusioni obstet textus, c. *Ad aures* de His quae vi, etc., ubi dicitur: *Renuntiatio facta ad terrorem laicorum (nisi forte iuramento vel fide interposita sit confirmata) non impediatur, quominus is, qui renuntiavit Ecclesiae, ad cuius regimen prius erat electus, praeficiatur eidem*; ne, inquam, textus ille obstet, dicendum requiri et necessarium esse, ut talis a iuramento, superioris auctoritate absolvatur, ad effectum ut possit agere et petere, et redire ad beneficium metu renuntiatum cum iuramento». Leurenus; Forum benef., part. 3, qu. 702, n. 3 et seqq.

19 Item resignare non possunt clerici beneficia illa, ad quorum titulum fuerint ad sacros ordines promoti, nisi facta mentione, quod ad illorum titulum fuerint sacris ordinibus initiati, neque talis resignatio admitti potest, nisi constituto, quod aliunde commode vivere possint; alias facta resignatio erit nulla. Concil. Tridentin., sess. 21, de Reformat., cap. 2; S. Pius V, constitut. 58 incip. *Quanta Ecclesiae*.

20 Item resignare non possunt beneficia clerici infirmi intra 20 dies ante suam mortem. Sic regula 19 Cancellariae, quae inscribitur *Regula de viginti*, quae ita: « Item voluit, quod si

quis in infirmitate constitutus resignaverit, sive in Romana curia, sive extra illam, aliquod beneficium simpliciter, sive ex causa permutationis, vel alias dimiserit, aut illius commendae cesserit; seu ipsius beneficii unionis dissolutioni consenserit, etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatae; et postea infra viginti dies a die per ipsum resignantem praestandi consensus computandos, de ipsa infirmitate decesserit, et ipsum beneficium quavis auctoritate conferatur, per resignationem sic factam, collatio huiusmodi sit nulla, ipsumque beneficium nihilominus per obitum censeatur vacare ».

Imo haec regula de viginti locum habet 21 etiam in illis, qui, dum sani erant, resignaverunt, et postea casu quodam, aut superveniente morbo inopinato, intra viginti dies decesserunt. Cochier, ad regulam 19 Cancellariae de viginti, n. 16, vers. *Itaque frustra*, id probans ex verbis dictae regulae, ibi: *Etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatae*. Parisius, lib. 12 de Resignat. benefic., qu. 6, n. 7, testans de communi ita hodie communiter per hanc regulam practicari; Vivianus, de Iurepatr., l. 13, c. 10, n. 86; Rota, apud Bichium, dec. 164, n. 14, et alia Rota, in una Leodiensi *Beneficii*, 25 Maii 1640, cor. Cerro, dec. 11, num. 10, asserens ita declarasse Clementem VIII.

Beneficia iurispatronatus, sive patroni sint 22 laici, sive clerici, nequeunt resignari ad favorem tertii, neque permutari sine consensu patronorum, arg. c. *Monasterium* 33, caus. 16, qu. 7; Rota, part. 1 rec., dec. 427, num. 1; Gonzal., ad Regul. 8 Cancell., Glossa 18, a n. 2, et Glossa 47, n. 20; Gratian., Discept. forens., tom. 5, cap. 831; Barbosa, lib. 3 lur. eccles. univ., c. 15, n. 142, cum pluribus ibi citatis: Pirhing, loc. cit., n. 13; Reiffenstuel, loc. cit., n. 61; Parisius, lib. 2, qu. 4, et l. 7, qu. 15, n. 8, et alii passim. Ipsorum enim patronorum interest, ne, ipsis neglectis, aliqui instituantur in beneficiis forte ipsis infensi aut inimici.

Item beneficia electiva resignari non possunt 23 in favorem alterius, neque permutari sine consensu illorum qui ius habent eligendi. Card., in Clementin. unic., n. 18, de Renunt.; Flamin., l. 8, qu. 10, n. 11; Vivian., in Praxi iurispatr., lib. 13, c. 10, n. 28; Garcias, par. 11 de Benef., cap. 4, n. 72; Barbosa, loc. cit., n. 145; Reiffenstuel, loc. cit., num. 61; Pirhing, loc. cit., n. 13, et ipso teste, alii communiter.

Talis autem resignatio vel permutatio sine 24 consensu patronorum, vel ius eligendi habentium facta, non est ipso iure irrita, sed irritanda solum ad ipsorum contradictionem et instantiam; et, si eorum consensus post resignationem superveniat, erit valida. Arg. cap.

Quod sicut 28 de Elect., cap. *Cum nos* 3 de His quae fiunt a praelatis, cum similibus Lessius, lib. 1 de Iust. et iur., cap. 34, n. 193 et 198; Azorius, part. 1, lib. 7, c. 25, qu. 4; Reiff., l. c., n. 62; Pirhing, l. c., n. 13, et communis aliorum.

- 25 Item resignari nequeunt, lite pendente, beneficia litigiosa, quia talis resignatio praesumitur fieri in fraudem colligantis. Arg. c. 1 de Alienatione iudicii mutandi causa facta, et c. 2 Ut lite pendente in 6. Generaliter enim loquendo alienatio rei litigiosae, dum lis pendet, fieri prohibetur, et facta non tenet, ut expresse habetur ex toto tit. ff. et eod. de Litigiosis; Barbosa, l. c., n. 147; Parisius, cit. lib. 2, q. 3, n. 1; Azorius, cit. c. 25, qu. 3; Pirhing, l. c., n. 14; Reiff., l. c., n. 55, et alii communiter.

ADDITIONES CASINENSES.

Verum licet beneficium litigiosum, lite pendente, resignari non valeat alicui alteri, sive ex causa permutationis, sive in favorem eius illud dimittendo, nihilominus alter litigantium bene potest simpliciter cedere illi beneficio ac iuri, si quod in eo habet, siquidem per talem cessionem non fit deterior conditio colligantis, simulque per ipsam totaliter finitur lis. Idem est, si simpliciter renuntietur liti; quia tunc purgatur vitium litigiosi. Reiffenstuel, ad tit. de Renunt., n. 57.

Valida etiam est renuntiatio beneficii litigiosi, si hanc fieri contingat, facta expressa mentione litis, sive dein ipsa fiat coram Summo Pontifice, sive coram Ordinario: quamquam Ordinarius in tali casu nequeat conferre beneficium, nisi lite iam finita aut extincta per obitum litigantis ius praetendentis in beneficio, vel derelicta. Idem Reiff., l. c., num. 58.

- 26 Item beneficia unita resignari non possunt, etiam antequam unio sortiatur effectum. Sic, si beneficium a Petro possessum uniatur alicui ecclesiae, monasterio vel seminario, ut post illius mortem effectum sortiatur, non potest Petrus illud beneficium resignare in alicuius favorem. *Communis*, per text. in Conc. Trid., sess. 11 de Reform., cap. 5 in fine, ibi: *Quae uniones etiam non possint revocari, nec quoquo modo infringi vigore cuiuscunque provisionis, etiam ex causa resignationis, aut derogationis, aut suspensionis*: et sess. 23, cap. 18, circa medium, ibi: *Nec per resignationem ipsorum beneficiorum uniones et applicationes suspendi, vel ullo modo impediri possint*.

- 27 In curia Romana non admittuntur resignationes parochialium ad favorem tertii, praesertim cum reservatione pensionis ipsi resignanti, vel alteri a resignatario praestandae,

nisi exprimat per quantum tempus possederit ipse resignans tale beneficium, et nisi illud possederit per quinque annos, vel circa aut saltem tres, quamvis antea requirerentur septem vel sex. Garcias, de Benefic., part. 11, c. 3, n. 4; Isidorus Masconius, in tract. de Maiest. militant. Eccles., lib. 1, part. 3, c. 2, rub. de Benefic., fol. 451; Reiffenstuel, l. c., num. 63; Prosper de August., in addit. ad Quaranta in Sum. Bul., tit. Resignat. benefic., ult. vers., Pyrr. Corrad., Prax. benefic., lib. 5, c. 1, n. 14, ubi testatur hunc usum seu stylum Datariae Apostolicae exordium habuisse a Gregorio XIV, qui sic servari mandavit, ex eo quod Innoc. IX id antea statuerat, nempe ut accipiens beneficium curatum, vel simile non possit illud renuntiare ad favorem tertii ante triennium.

Praedicta tamen praxis procedit solum in 28 resignationibus, quae fiunt in curia Romana in manibus Papae, non autem in illis, quae pure, seu absque reservatione pensionis fiunt in manibus Ordinarii; de his enim Gregor. XIV nihil de novo statuit. Unde pure et libere, et absque ullo onere possunt similes resignationes fieri in manibus Ordinariorum, etiam ante annum possessionis. Pyrr. Corrad., l. c., n. 20; Reiff., l. c., n. 65; Parisius, lib. 3, qu. 2, per tot., et alii.

Quamvis iustae et legitimae causae, ob quas 29 potest fieri beneficiorum resignatio, generatim ad duas reduci possint, scilicet ad utilitatem Ecclesiae et salutem propriam, ut dicitur in c. *Quidem* 12 de Resign., et notant Barbosa, l. c., n. 89; Pirhing, l. c., n. 40, et alii; tamen Innoc. III, in c. *Nisi cum pridem* 10 de Renunt., sex assignat, ob quas potest Episcopus resignare episcopatum, quae omnes continentur in his duobus versiculis ibidem in sumario allegatis:

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,
Quam mala plebs odit, dans scandalo cedere possit.

Prima igitur causa designata per ly *Debilis*, 30 est debilitas seu infirmitas corporis, ob quam redditur quis impotens ad exsequendum suum officium. Secunda designata per ly *Ignarus*, est ignorantia seu defectus scientiae necessariae ad sui officii executionem. Tertia designata per ly *Male conscius*, est conscientia criminis, non quidem cuiuslibet, sed illius duntaxat, quod post peractam poenitentiam impedit executionem sui officii, ex quo irroget infamiam, ipso iure, ut crimen haeresis, simoniae, homicidii, et huiusmodi. Quarta designata per ly *Irregularis*, est irregularitas personae. Quinta designata per ly *Quem mala plebs odit*, est malitia plebis ita moribus et personae ipsius praelati adversariae, ut in ea quidquam amplius proficere non valeat. Sexta designata per ly *Dans scandala*, est grave scandalum, quod ali-

ter sedari non potest. Sic cit. c. *Nisi cum pri-*
dem 10 de Renunt., et ibi Glossa, et doctores
communiter.

31 Causae autem, propter quas possunt Epi-
scopi, et alii facultatem habentes, simplices
beneficiorum resignationes recipere et admit-
tere, assignantur a S. Pio V in sua const. 58.
incip. *Quanta Ecclesiae*, § 3, his verbis: «Post-
hac Episcopi, et alii facultatem habentes eor-
um duntaxat renuntiationes recipere et admit-
tere possint, qui aut senio confecti, aut vale-
tudinarii, aut corpore impediti, vel vitiiati, aut
crimini obnoxii, censurisque ecclesiasticis irre-
titi, aut nequeant, aut non debeant Ecclesiae
vel beneficio inservire, seu qui unum aliud,
vel plura beneficia obtinuerint, vel quos ad
aliud contingerit promoveri. Religionem quoque
ingressuri, vel matrimonium contracturi, si
statim postea id re ipsa exsequantur. Denique
cum quis ex aliis casibus acciderit, qui in const.
fel. recor. Innoc. Papae III, de dimittendis ca-
thedralibus ecclesiis edita continentur, qui etiam
ob capitales inimicitias nequeunt, vel non au-
dent in loco beneficii residere securi, sed ne-
que horum ullus sacro ordini mancipatus, nisi
religionem ingressurus valeat ullo modo be-
neficio vel officium ecclesiasticum resignare,
nisi aliunde ei sit, quo in vita possit commode
sustentari ».

32 Hinc ubi dicta S. Pii V const. est usu re-
cepta, si resignatio ab Ordinariis admittatur
absque ulla ex assignatis causis, est nulla; quia
ibi ponitur decretum irritans; Pirhing, loc.
cit., num. 56 in fine; Parisius, lib. 5, qu. 6,
num. 223 et seq.; Azorius, part. 2, lib. 7,
cap. 19, qu. 5; Leurenus, in Foro benefic.,
part. 3, quaest. 415, et alii. Sed testatur Zi-
paeus, in *Analysi de Renuntiatione*, num. 1,
non esse ubique usu receptam; et non esse in
usu Hispaniae asserit Garcias, de Benefic.,
part. 11, c. 3, n. 270, et utrum in Germania,
edisserit Card. de Luca, de Benef., disc. 65
per tot.

33 Facta resignatione pura, et a legitimo su-
periore admissa, non est amplius locus poe-
nitentiae; sed resignans potest compelli etiam
inventus ad dimittendam possessionem beneficii
resignati. *Communis*, textu expresso, in cap.
Quidam 12 de Renunt.

34 Dicitur autem notanter, *Et a legitimo su-*
periore admissa, quia ante eius admissionem
et ratificationem potest resignans mutare vo-
luntatem et revocare resignationem; tunc enim

res adhuc integra existit, et sic est locus poe-
nitentiae. Arg. cap. *Lecta* 14 de Renunt., et
cap. *In causis* 30, § *Quia vero*, de Election.,
l. *Si pecuniam*, § 1, ff. de Cond. caus. dat.
Unde si resignans constituisset procuratorem
ad faciendam resignationem beneficii coram
legitimo superiore, re adhuc integra, potest
poenitere, et mandatum procuratorium revo-
care. Clement. unic., de Renunt.; Garcias,
p. 11, de Benefic., cap. 3, n. 227, citans Ro-
tam, dec. 1 in fine, et dec. 3 de Renunt. in
antiquis; Sannig, de Renunt., c. 6, n. 3; Reiff.,
l. cit., n. 49; Rebuff., in *Praxi benefic.*, tit.
de Resignatione condit., num. 31, et alii
passim.

Qui beneficium resignavit, non obstante sua 35
resignatione, potest redire ad idem beneficium
ex novo titulo superveniente, videlicet, si ite-
rum ad illum praesentetur vel eligatur. *Com-*
munis, textu expresso in cap. *Cum inter* 2 de
Renunt., iuncta Glossa fin., ib., et Glossa in
c. *Susceptum*, verb. *Non morte*, de Rescript.
in 6°.

* Caeterum talis, qui denuo ad illud bene-
ficio admittitur, ultimum locum tenere debe-
bit prae aliis; siquidem per praevidam renun-
tiationem amisit omne ius in beneficio, ac
proinde etiam praerogativam antiquitatis; ita
Layman et Flam. Parisius post Rotam, in una
Paduana *Optionis*, cor. Accorambono, 29 No-
vemb. 1557; Reiffenst., ad tit. de Renunt.,
num. 42.

Resignatio beneficiorum non potest fieri in 36
manibus laici, etiamsi esset patronus, rex, vel
imperator, nisi habeat ius conferendi et reci-
piendi tales resignationes ex privilegio apo-
stolico. *Communis*, textu expresso in c. *Quod*
in dubiis 8 de Resign.

Neque resignatio beneficiorum fieri potest 37
propria auctoritate, sed debet fieri de aucto-
ritate et assensu, et in manibus legitimi supe-
rioris ecclesiastici habentis potestatem insti-
tuendi et destituendi respectu talium benefi-
ciorum. *Communis*, per text. in c. *Non oportet*
18, c. *Si vero* 23, c. *Si quis presbyter* 24,
caus. 7, qu. 1; c. *Admonet* 4 de Renunt., et
c. *Illo* 1, et c. *Inter corporalia* 2 de Trans-
lat. Episcop., cum similibus, iuncta Glossa,
in Clement. unic. de Renuntiati., verb. *Ma-*
nibus.

Hinc resignatio ad favorem tertii, seu cum 38
clausula *Non aliter*, non potest fieri nisi in
manibus Papae; sic Barbosa, l. c., num. 58;

¹ Hinc nota quod parochialem ecclesiam assecutus,
quam postea dimisit vel resignavit, non potest eandem
assequi sive novo concursu: «Quia licet semel appro-
batus ad eandem ecclesiam, amplius examinari non
debeat; ex eo, quod iam illius sufficientia esset nota,
quia alias eandem Ecclesiam gubernavit, illiusque cu-
ram mirifice ac solerter exercuit, nihilominus propter
hoc non efficitur immunis ab huiusmodi examine per

concursum; cum oporteat formam Concilii (Trident.)
omnino servari; quia ex hoc non deducitur quod, cen-
seatur dignior, ex eo quod alias exercuerit curam ani-
marum, cum hoc solum probet eius scientiam, non
autem quod in concursu veniat praeferendus, ut fuit
dictum in una Beneventana *Parochialis*. Ita Pyrrhus
Corradus, *Prax. benefic.*, lib. 3, cap. 4, n. 5. (EDITO-
RES CASINENSES).

Pirhing, l. c., num. 77; Reiff., l. c., n. 110; Engel., lib. 1 Decr., tit. 9, n. 8, citans communem omnium doctrinam, et in praxi observatam, quamvis Covarruvias, Sotus, et alii pauci relati a Garcia, part. 11 de Benef., c. 3, n. 153, contrarium senserint. Et ratio est, quia huiusmodi resignatio, vel continet simoniam iuris ecclesiastici, ut docent Glossa, in c. *Dilecto*, verb. *Resignavit*, de Praebend.; Garcias, l. c., num. 152, allegans Rotam, decis. 146, l. 2, et dec. 921, l. 3 divers., et dec. 265, p. 2 et dec. 666, noviss.; Farin. Rebuff., in Praxi benef., de Renunt. conditional., n. 1; Navarr., cap. 23 Manual., n. 107, § *Ad decimum*; Parisius, lib. 13 de Resign., qu. 3, n. 12, asserens ita scribere omnes fere doctores, vel saltem aliunde est in iure prohibita, uti expresse eam prohibuit Hilarius Papa in Conc. Romano relato, can. *Plerique* 5, caus. 8, qu. 1, et S. Pius V, const. 58 incip. *Quanta Ecclesiae*. Atqui in simonia iuris ecclesiastici, et in iure canonico solus Papa de plenitudine potestatis dispensare potest, textu expresso in c. *Proposuit* 4 de Concess. praeb., ergo, etc.

- 39 Unde resignatio ad favorem tertii, seu sub ea conditione facta, ut soli personae a resignante nominatae conferatur beneficium, ita ut non habeat effectum, nisi conditio impleatur, non potest recipi et admitti ab Episcopo, vel alio collatore Papa inferiore; Pirhing, loc. cit., num. 77, ubi testatur de communi et de stylo et usu curiae Romanae, et communi consuetudine.

ADDITIONES CASINENSES.

Quaeritur an facta renuntiatione beneficii, in *manibus Ordinarii* in favorem tertii cum clausula *non aliter*, possit is eandem renunt. acceptare et reiecta conditione tanquam turpi conferre beneficium cui voluerit; probabilius est, in dicto casu Episcopum non posse eiusmodi conditionem reiicere, ipsamque resignationem simpliciter acceptare. Ratio est, quia actus sub conditione celebratus, conditione non impleta, nullum operatur effectum, suspenditur enim eius valor usque ad eventum conditionis l. *Is cui* ff. de Act. et oblig., l. *Legata* ff. de Condit. et demonstr. Ergo in proposito, si conditio reiiciatur, nulla censetur facta renuntiatio, eo praesertim, quia actus agentium non operatur, ultra eorum intentionem. Accedit, quod nullo iure probari potest, in tali casu conditionem haberi pro non adiecta; quin-

imo condiciones de iure vel facto impossibiles in aliis contractibus (excepto matrimonio), non vitiantur, nec habentur pro non adiectis, sed potius vitiant contractum, ut liquet ex l. *Non solum* ff. de Action. et obligat.; Reiff., ad tit. de Renunt., § 5, n. 120.

Item, quod resignatio in favorem non nisi in manibus Papae fieri possit « id quoque in beneficiis iuris patronatus locum habet, etiamsi ea ad regiam pertineat praesentationem aut collationem (*nempe iure extraordinario et privilegio, si de collatione agatur, Sedis Apostolicae vel expresso, vel praesumpto*). Quare Sixtus V, die 28 Iul. 1587, canonicatum Ecclesiae Lucerinae de regio iure patronatus contulit Io. Mariae Pallavicino, in cuius favorem Aloysius Vasquez illud renuntiaverat (dummodo ad id regius accederet consensus), annuam sibi pensionem reservans ». Gagliardus, de Benefic., cap. 20, n. 9, et cap. 7, n. 22.

Potest tamen Episcopus, vel alius collator 40 Papa inferior per se loquendo, et spectato iure communi, admittere resignationem simpliciter, et sine ulla pactione aut conditione obligatoria factam, licet tali resignationi addatur a resignante deprecatio seu recommendatio, ut beneficium resignatum certae personae conferatur; nec collatio tali certae personae facta ad preces resignantis erit simoniaca; quia nihilominus liberum est collatori conferre beneficium cui voluerit¹, neque iniuriam facit nominato, si alteri conferat, cum ex ea nominatione, seu precum interpositione non sit ius aliquod acquisitum illi nominato. Covarruv., l. 1 Variar. resolut., cap. 5, n. 5; Zoesius, tit. de Simonia, num. 74; Tholosanus, in Instit. rei benefic., cap. 8, num. 6; Navarr., in Manual., c. 23, num. 107; Layman, lib. 4 Theol. moral., tract. 2, c. 17, num. 6; Engel., lib. 1 Decret., tit. 9, num. 1; Pirhing, ib., num. 76; Reiffenstuel, ib., num. 112 et seqq., et alii: et hoc colligitur ex cap. *Cum universorum* 8 de Rerum permutat., et cap. *Ex parte* 13 de Offic. delegat., ubi similes resignationes leguntur, nec tamen ex hoc capite reprobantur, quamvis ex aliis rationibus non tenerint, ut recte observat Reiffenstuel, loc. citato.

Dicitur autem notanter: *Per se loquendo et* 41 *spectato iure communi*, quia S. Pius V, constit. 58 incip. *Quanta Ecclesiae* id omnino prohibuit praecisis his verbis: « Caveant autem Episcopi, et alii praedicti, itemque omnes electores, praesentatores et patroni, tam eccle-

¹ Et revera, post factam resignationem pure ac simpliciter, non obstante, quod preces pro aliquo offerantur, nihilominus Episcopus non est astrictus, ut huic conferat beneficium, neque iniuriam faciat nominato, si alteri conferat. Cum enim resignatio in favorem

tertii sit iure prohibita, non est illi nominato ius aliquod ex ea nominatione, seu precum interpositione acquisitum, ac consequenter nulla eidem iniuria irrogatur. Reiffenstuel, ad tit. de Renuntiat., § 5, n. 114. (EDITORES CASINENSES).

siastici quam laici, quicumque sint, ne verbo quidem, aut nutu vel signo futuri in huiusmodi beneficiis et officiis successores, ab ipsis resignantibus, aut aliis eorum significatione vel hortatu signentur, aut de his assumendis, promissio inter eos, vel etiam intentio qualiscunque intercedat ». Unde ubi haec constitutio S. Pii V est usu recepta, et viget, non currit data conclusio, quae dicit solum *per se loquendo et spectato iure communi canonico*, cui nondum inserta est dicta constit. quae neque ubique recepta est, ut testantur Zipaeus, in *Analysi iur. Pontif.*, tit. de Renunt., num. 1; Layman, lib. 4 *Theol. moral.*, tract. 2, c. 17, num. 6; Engel, tit. de Filiis presbyter., n. 3; Garcias, de *Benefic.*, par. 11, cap. 3, n. 270, et alii, et iam fuit observatum supra n. 31.

- 42 Neque ibi potest Episcopus aut alius collator Papa inferior beneficia in suis manibus resignata conferre consanguineis, vel affinibus, aut familiaribus suis, aut resignantium, sive dimittentium. Sic expresse S. Pius V, citata const. incip. *Quanta Ecclesiae*, § *Caeterum*, ibi: « *Caeterum praecipimus atque interdici-mus, ne ipsi Episcopi aut alii collatores de beneficiis et officiis resignandis praedictis, aut suis, aut dimittentium consanguineis, affinibus vel familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum audeant providere* ». Et sic declaravit etiam Gregorius XIII, ex sententia Sacrae Congr. Conc., prout refert Pyrrhus Corrad., *Prax. benefic.*, lib. 5, cap. 1, num. 51, his verbis: « *Episcopus non potest admittere in parochialibus in suis manibus resignatis consanguineos vel familiares tam suos quam resignantium ex bulla S. Pii V, an. eius tertio, Kal. April. S. D. N. Gregor. XIII, ex sententia Sacrae Congregat. declaravit, et ideo admonendum Episcop., ne huiusmodi consanguineos vel familiares admittat ad concursum* ». Ventriglia, tom. 2, adnot. 4, § 2, n. 10, ubi ex Thusco, Genuensi, Riccio, Garcia, et aliis, notat quod Ordinarius non solum non potest conferre beneficia resignata suis, vel, si admissio resignationis ad alterum spectet, admittentis resignationem consanguineis, affinibus et familiaribus; sed nec etiam ipsius resignantis.

- 43 Praedicta tamen constitutio S. P. V. de non conferendis beneficiis resignatis consanguineis, affinibus vel familiaribus Episcopi collatoris, vel resignantis, aut dimittentis, non habet locum in beneficiis de iurepatronatus, cum ipsa debeant conferri praesentatis a patronis, prout declarasse Gregor. XIII, refert Pyrr. Corrad., l. c., num. 54, his verbis: « *Nos Hieronymus tituli S. Pancratii S. R. E. presbyter Cardinalis Matthaeius fidem facimus et attestamus, in libris Sacrae Congr. Conc., qui apud nos asservantur, adnotatum esse, quod fel. record. Greg. XIII declaravit beneficia iurispatronatus*

non comprehendendi in § *Caeterum* contento in const. san. mem. Pii V, relaxante prohibitionem de non admittendis resignationibus; quo § prohibentur Episcopi beneficia eorum manibus resignata, eorum, aut resignantium affinibus, consanguineis vel familiaribus conferre.

« Hieronym. Card. MATTHAEIUS. »

ADDITIONES CASINENSES.

Sic etiam si parochia vacaret per obitum, tunc utique ad concursum admitti possunt praefati consanguinei, affines et familiares, et alicui ex ipsis, si quidem dignior fuerit deprehensus, parochialis ecclesia conferetur, ut ex decreto Sixti V, relato a Benedicto XIV, in *Synod. dioec.*, lib. 13, cap. 24, num. 6, in haec sane verba: « *Sanctitas Sua decrevit declarationem Congregationis (quam Lucius noster affert hic supra, n. 42) approbatam a fel. record. Gregorio XIII retinendam esse iuxta terminos constitutionis piae memoriae Pii V, in parochialibus vacantibus per resignationem admissam per Episcopum et inferiores collatores; occurrente autem vacatione parochialium per obitum, non esse arcendos a concursu familiares aut consanguineos ipsorum Ordinariorum, sed iisdem conditionibus et legibus censendos esse cum aliis concurrentibus ex forma Concil. Tridentini et constitutionis eiusdem Pii V, de provisionibus parochialibus, etc. Quod decretum in Congregatione habita die 16 Iun. 1589 fuit ab illustrissimis dominis commendatum, et iuxta illud in posterum respondendum erit in casibus occurrentibus, etc.* ».

« Quoties igitur (prosequitur Bened. XIV, l. c.) paroecia per resignationem vacaverit, si eandem suo, vel resignantis consanguineo aut familiari conferat Episcopus, aperte peccat in litteram Pianae constitutionis prohibentis, ne beneficia in Episcoporum manibus resignata, personis supradictis conferantur; at si eisdem conferat paroeciam, quae per obitum vacaverit, nullatenus Pianam bullam laedit, quippe quae non nisi de vacationibus per resignationem loquitur ».

Quod idem applica in vacatione beneficii propter sententiam privationis ex crimine, quippe cum dispositio *Piana sit poenalis*, non est praeter dispositum extendenda. Ex Ventriglia, *Prax. for. Eccles.*, part. 2, adnot. 5, § 2, num. 13.

« Quaeri (hic) potest, an Episcopus possit talia beneficia conferre alicui ex familiaribus sui vicarii generalis; maxime si comedat cum familiaribus praedicti Episcopi; et quidem, quod possit, non est dubitandum ex eo quod familiaritas non contrahitur ex sola commensalitate, sed requiritur, ut adsit animus tam superioris

quam famuli, (bene verum, quod), vicarius praedictus nullatenus potest beneficia praedicta conferre familiari Episcopi, quia cum eo censetur eadem persona; nam Episcopus fraudulenter curaret, ut fieret resignatio in manibus vicarii, ut conferret familiari Episcopi, licet ipse vicarius possit conferre suo familiari; quia dicta constitutio prohibet conferri familiaribus collatorum iure proprio conferentium ». Pyrrhus Corradus, Prax. benefic., lib. 5, c. 1, n. 71.

Caeterum, si Ordinarii, etiam ignorantes, d. Pianam const. contraveniant, conferendo huiusmodi beneficia sic resignata praedictis personis prohibitis, ligantur poenis supradictae constitutionis, et indigent absolutione a Summo Pontifice. Idem Corrad., l. c., n. 70, vers. *Caeterum*.

- 44 Cum autem praedicta S. Pii V constit. sit admodum notabilis quoad resignationes faciendas et admittendas, et teste Pyrrho Corrado, l. c., n. 59, maximopere vigeat, iuvat hic eam ad omnium commodum per extensum adducere.

PIUS EPISCOPUS, etc.

Quanta Ecclesiae Dei incommoda omni tempore attulerit, et nunc quotidie magis afferat ministrorum in eam ingressio vitiosa, iam late perspiciant, et cum moerore expendant praesules omnes et pastores, quando haec perniciēs caeterarum omnium maxima tam multas orbis ecclesias impie violarit.

§ 1. Quia vero hoc malum cum in caeteris frequens, tum maxime in beneficiorum ecclesiasticorum dimissione admittitur, nemini molestum esse debet, quod pridem de reprimendis quotidianis fraudibus, quae hac in re frequentiores internoscuntur, certam aliquam rationem tandem iniuncti officii nostri partes in prohibenda omnibus interim resignationum huiusmodi receptione paulo severius interposuerimus, omnesque beneficiorum interim resignandorum dispositiones, quae fierent, in irritum revocaverimus, ac etiam decreverimus, nullum per ea in illis ius, neque titulum, vel coloratum, tam in petitorio, quam in possessorio ipsis provisum tribuere, quin etiam eos ad illa deinceps obtinenda perpetuo inhabiles fore: collatores vero, alias in illorum dispositione, etiam tanquam devolutionis iure sese

interponere non posse, sed de eis, ut vere vacantibus sive per Romanos Pontifices, sive alios collatorum eorundem superiores, uti praevenit esset, libere provideri.

§ 2. Nunc autem intendentes institutum hoc nostrum, quo sanctuarium Domini cupimus illibatum, auctore Domino, persequi, ac simul, quantum in Nobis est, cavere, ne resignationes ipsae dehinc pro cuiusque arbitrio, nullisque vel certe levibus causis passim et temere admittantur, prohibitionem, et alia praedicta, ac certa omnia nostris super his litteris contenta eatenus relaxamus.

§ 3. Ut posthac Episcopi, et alii facultatem habentes eorum duntaxat resignationes recipere et admittere possint, qui aut senio confecti, aut corpore impediti vel vitati, aut crimini obnoxii, censurisque ecclesiasticis irretiti, aut nequeunt, aut non debeant ecclesiae vel beneficio inservire, seu qui unum aliud, vel quos aliud contigerit promoveri, religionem quoque ingressuri, vel matrimonium contracturi, si statim postea id re ipsa exsequantur, denique cum quis ex aliis casibus acciderit, qui constitutione fel. rec. Innoc. Papae III, de dimittendis cathedralibus ecclesiis, edita continentur. Qui etiam ob capitales inimicitias nequeunt, vel non audent in loco beneficii residere securi; sed nec eorum ullus sacro ordini mancipatus, nisi religionem ingressurus, valeat ullo modo beneficium vel officium ecclesiasticum resignare, nisi aliunde ei sit, quo in vita possit commode sustentari; ad haec beneficiorum et officiorum permutationes admittere, quae canonicis sanctionibus et apostolicis constitutionibus permittuntur.

§ 4. Caveant autem Episcopi et alii praedicti, itemque omnes electores, praesentatores et patroni, tam ecclesiastici quam laici, quicunque sint, ne verbo quidem aut nutu vel signo, futuri huiusmodi beneficiis et officiis successores ab ipsis resignantibus, aut aliis eorum significatione vel hortatu designentur, aut de his assumendis, promissio inter eos, vel etiam intentio qualiscunque intercedat.

§ 5. Caeterum praecipimus atque interdiciamus, ne ipsi Episcopi, aut alii collatores de beneficiis et officiis resignandis, praedictis, aut suis, aut admittentium¹ consanguineis, affini-

¹ « Verbum *admittentium* videtur mendose appositum, pro *dimittentium*, et hoc modo restitutum est in codice septimi libri Decretalium Clement. VIII ». Ita Fagnanus, ad cap. *Non sine* de Arbitr., n. 45. (Quid nomine septimi libri Decretalium hic significetur: vide verb. *Ius*, *Iustitia*, n. 33).

« Deprehenditur sane (sic pariter Benedictus XIV) manifestus typographi error, neque legendum est *admittentium* consanguineis, sed utique *dimittentium* consanguineis. Iuvat et illud animadvertere, in septimo Decretalium libro, qui sub Pontifice Clemente VIII in publicam lucem emittendus erat... insertam S. Pii V bullam, in qua verbo *admittentium*, substitutum legitur

dimittentium ». De synod. dioec., lib. 13, cap. 24, n. 2. Adeo ut praelaud. S. Pius V prohibuerit Episcopis aliisque collatoribus, in quorum manibus cuiuslibet beneficii resignatio fieret, ne hoc vel illud beneficium, cuius resignationem admisissent, aut suis, aut resignantibus, sive *dimittentium* (quod idem importat) consanguineis, affinis vel familiaribus conferrent; utrisque porro ab huiusmodi beneficiorum consecutione exclusis, nempe tam consanguineis, affinis, familiaribus Ordinariis seu collatorum, quam consanguineis, affinis et familiaribus resignantibus. Benedictus XIV, loc. et n. cit. Caetera vide hic supra sub num. 41 et seqq. (EDITORES CASINENSES).

bus vel familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum audeant providere; quod si secus, ac etiam quidquid praeter vel contra formam praedictorum fuerit a quocunque temere attentatum, id totum ex nunc vires et effectum decernimus non habere.

§ 6. Qui vero contrafecerint, ut in eo, quo deliquerint, puniuntur, a beneficiorum et officiorum collatione, nec non electione, praesentatione, confirmatione et institutione, prout cui competierit, tandiu suspensi remaneant, donec remissionem a Romano Pontifice meruerint obtinere, et qui talia beneficia seu officia receperint, eos praedictis poenis volumus subiacere. Et nihilominus in eos, qui sic suspensi conferre, eligere, praesentare, confirmare vel instituere ausi fuerint, excommunicationis quoad personas, quo vero ad capitula et conventus a divinis suspensionis sententias ipso facto promulgamus, quibus etiam nullus alius, quam ipse Romanus Pontifex, sive absolutio- nis, sive relaxationis gratiam (excepto mortis articulo) valeat impertire, prohibitione et literis nostris praedictis nihilominus in caeteris omnibus perpetuo valituris.

§ 7. Non obstantibus quibuscunque privilegiis, indulgentiis et litteris apostolicis generalibus et specialibus quibuscunque, Episcopis, et aliis superioribus ac inferioribus ecclesiarum praelatis, nec non ecclesiis, monasteriis et capitulis, conventibus, collegiis et universitatibus, eorumque et aliis personis, etiam regia et imperiali maiestate praeditis, sub quacunque verborum forma et conceptione concessis, per quae effectus praesentium impediri posset quomodocunque, vel differri, etiamsi de eis, ipsorumque totis tenoribus ad verbum, ac de propriis nominibus eorum, nec non ecclesiis, monasteriis, locis, ordinibus et dignitatibus, de quibus, nec non causis, propter quas illa concessa sunt, specialem et expressam praesentibus fieri oporteret mentionem.

§ 8. Caeterum iubemus, easdem praesentes ad valvas Basilicae Principis Apostolorum de Urbe, et in acie Aampi Florae publicari, et earum exempla affigi; volumusque eas sic publicatas, omnes et singulos perinde afficere et obligare, ac si illis ipsis fuissent singulariter intimatae.

§ 9. Exemplis quoque praedictis, etiam impressis, manuque notarii publici, et sigillo praelati ecclesiastici, vel eius curiae obsignatis, eamdem prorsus fidem adhiberi: quae ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae, apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae 1568, Kal. Apr. Pontificatus nostri anno tertio.

45 Resignatio reciproca triangularis seu quadrangularis, qua scilicet tres vel quatuor simul resignant sua beneficia ea conditione, sive pacto,

ut primus resignet suum beneficium secundo, et secundus suum tertio, et tertius suum quarto, et quartus suum primo, non potest admitti ab Ordinariis Papa inferioribus, sed solum ab ipso Papa. Conc. Trid., sess. 25, de Reform., cap. 15, reprobandis dictas resignatione reciprocas; Gonzal., ad regul. 8 Cancellar., Gloss. 14, num. 48; Navarr., Manual., c. 24, n. 10, et cons. 43, de Simonia; Antonell., de Regimine Ecclesiae, lib. 3, cap. 11, num. 8; Barbosa, lib. 3 Iur. eccles. univer., c. 15, n. 120; Pirhing, l. 1 Decr., tit. 9, num. 83; Reiffenst., ib., num. 124; Sanig, ibid., c. 5, num. 5, et alii passim. Et ratio est, quia talis resignatio fit in favorem tertii, seu cum clausula *Non aliter*, et simul involvit pactionem quamdam praeviam, quae circa spiritualia vel connexa spiritualibus labem semper continet Simoniae iure ecclesiastico prohibitam; cap. *Quaesitum* 5 de Rerum permut., cum similibus; solus autem Papa de plenitudine suae potestatis, potest dispensare supra ius ecclesiasticum, et purgare seu tollere talem labem Simoniae, cap. *Proposuit* 4 de Concess. praeb., et faciunt dicta supra, n. 38.

Resignatio beneficii conditionalis, quae fit 46 cum reservatione perpetua certae pensionis, in pecunia vel parte fructuum, v. g. tertia, vel dimidia, non potest admitti ab Ordinario Papa inferiore, sed solum ab ipso Summo Pontifice. Parisius, lib. 6 de Resign. benef., qu. 7, n. 3, et qu. 2, n. 1 et 2; Azorius, part. 2, cap. 1, lib. 20, qu. 1, et cap. 21, quaest. 7; Pirhing, loc. cit., n. 80, ubi testatur de communi: et ratio est, quia talis resignatio est iure communi canonico prohibita, cum beneficia regulariter dividi nequeant; cap. *Maioribus* 8 de Praeb., et sine diminutione sint conferenda, cap. unic. Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. Beneficium autem dividitur, vel saltem cum diminutione confertur, cum uni pensio vel fructus ex beneficio dantur, alteri vero ius et titulus beneficii confertur, adeoque, etc. Tum quia resignare beneficia sua sub reservatione pensionis perpetuae coram Ordinario Papa inferiore est simonia iuris ecclesiastici, ut tradunt Abbas, Covarr., Suarez, Valentia, Bonacina, Castrop., Diana, Barbosa, Leurenus, citati et secuti a La Croix, n. 1056, quia est pactum in materia beneficiaria, per text. in cap. *Quaesitum* 5 de Rerum permut., cap. *Super hoc* 6 de Renunt., cap. *Matthaeus* de Simon., et Extravag. *Detestabile*, eod. inter communes, cum similibus: Simoniam autem iuris ecclesiastici purgare et tollere potest solus Papa, cum ipse solus possit de plenitudine suae potestatis supra omne ius ecclesiasticum dispensare, cit. c. *Proposuit* 4 de Concess. praebend.

Quandonam autem, quomodo et ex quibus 47 causis possit Episcopus pensionem imponere. Vide verb. *Pensio*, a n. 14 ad 28.

48 Resignatio beneficii cum reservatione regressus, ingressus vel accessus non potest fieri in manibus Ordinarii Papa inferioris, sed solum in manibus ipsius Summi Pontificis. Concil. Trid., sess. 25, de Reform., c. 7; S. Pius V, const. incip. *Romani Pontificis providentia*, et tenet communis doctorum, teste Pirhing, l. c., n. 81. Quid autem sit regressus vel accessus. Vide supra n. 10.

49 Beneficia reservata, quorum collatio spectat ad solum Papam, quamvis possint simpliciter dimitti in manibus Ordinarii Papa inferioris, dummodo hic aliis illa non conferat, tamen nequeunt resignari cuipiam alteri, sive ex causa permutationis, sive in gratiam et favorem tertii, nisi in manibus Papae. Sic expresse statuit revocando omnes similes licentias et facultates Innoc. IV, const. incip. *Sicut bonus pastor*, et concordat Regula tertia cancellariae, et tenent doctores communiter.

50 Resignatio beneficii facta cum pacto, ut resignatarius solvat expensas factas olim a resignante in assecutione illius beneficii, est simoniaca, unde potest fieri in manibus Ordinarii Papa inferioris. Parisius, lib. 14 de Resign. benef., qu. 5, n. 1, et ipso teste, communis aliorum; in beneficiis enim ecclesiasticis omnis pactio, omnisque conventio debet omnino cessare, cap. *Super eo* 7 de Transactionibus, cap. ult. de Pactis; c. *Quaesitum* 4 de Rerum permutat., cap. *Super hoc* 5 de Renuntiatis, cap. *Matthaeus* 23 de Simonia, cum similibus, super quibus iuribus ecclesiasticis solus Papa potest dispensare, ex cit. c. *Proposuit* 4 de Concess. praebend. Vide verb. *Transactio*, num. 17.

51 Resignatio facta cum pacto, ut resignatarius solvat omnes expensas factas in admissione resignationis, atque expeditione bullarum ab utraque parte ceteroquin facienda, est simoniaca, nec potest admitti ab Ordinario Papa inferiore. Sic Parisius, cit. qu. 5, num. 6; Suarez, de Relig., tr. 3, lib. 4, cap. 34, n. 19; Garcias, part. 11, de Benef., c. 3, n. 148; Reiff., l. c., num. 78; Pirhing, loc. cit., num. 19, et ipso teste, alii communiter per rationem et iura adducta num. anteced. Ipsi tamen doctores hoc limitant, nisi talis conventio et pactio Summo Pontifici declaretur, et ab ipso approbetur, quia cum talis Simonia sit solum ecclesiastica, potest eam Papa purgare, et penitus tollere, cum ipse de plenitudine suae potestatis possit supra omne ius ecclesiasticum dispensare, ex cit. cap. *Proposuit* 4 de Praeb.

53 Resignatio beneficii facta cum certa confidentia, seu pacto inito, ut resignatarius postea illud suo tempore cedat certo suo consanguineo, vel affini, aut amico, est omnino illicita, nulla, ac simoniaca, simonia confidentiali expresse damnata a Pio IV, const. incip.

Romanum Pontificem, et a S. Pio V, constit. incip. *Intolerabilis*.

Resignatio beneficii, ut sit licita et valida, 54 debet esse spontanea et libera, non vi aut gravi metu extorta, alias vel ipso iure erit nulla et invalida, vel saltem per iudicis officium ad partis petitionem erit rescindenda. Parisius, de Resign. benef., lib. 13, qu. 2, n. 8; Garcias, part. 11, de Benef., cap. 3, n. 143; Aloysius Riccius, part. 2, Praxis resolut. 483, num. 3, cum Rota ibi citata, et pluribus aliis, Abbas, in c. *Ad aures*, n. 8, et cap. *Ad audientiam*, n. 1 de His quae vi metusve causa fiunt; Azorius, part. 2, lib. 7, c. 27, qu. 1 et 3; Pirhing, l. c., num. 84; Reiffenst., l. c., n. 3, et alii passim, per textum in cap. *Abbas* 1, c. *Ad aures* 3, et c. *Ad audientiam* 4 de His quae vi metusve causa fiunt. V. Addit. Cas. sub n. 18.

Resignatio beneficii ut sit licita et valida, 55 debet etiam esse pura et libera ab omni pecunia, et omni pactione seu conventionem dandi aliquod temporale intuitu ipsius, aliter est simoniaca. *Communis* per text. in c. *Super hoc* 6 de Renunt., c. *Cum pridem* 4, et c. ult. de Pactis, c. *Matthaeus* 23, et c. *Tua nos* 34 de Simonia, et Extrav. *Cum detestabile*, eod. inter communes, cum similibus.

Resignatio pura, seu simplex et absoluta ad- 56 mitti potest ab Episcopo sub iustis et certis causis assignatis a S. Pio V, const. 58 incip. *Quanta Ecclesiae*, et adductis supra n. 31, ex praecisis suis verbis. Vide ibi.

Permutatio beneficiorum est reciproca bene- 57 ficiorum resignatio facta adinvicem inter permutantes ex iusta causa et auctoritate legitimi superioris. *Ita in re communis*.

Iusta causa faciendi dictam permutationem 58 coram Ordinario est necessitas vel utilitas Ecclesiae. *Communis*, per text. in c. *Quaesitum* 6 de Rerum permut.

Necessitas vel utilitas non requiritur ex parte 59 utriusque Ecclesiae, sed sufficit ex parte unius. Sic communis doctorum quoad necessitatem; et quamvis quoad utilitatem velint aliqui, quod requiratur ex parte utriusque Ecclesiae, tamen opinio communior tenet, sufficere ex parte unius, per text. in cit. c. *Quaesitum* in fine, ibi: *Ut qui uno loco minus sunt utiles, alibi se valeant utilius exercere*; Garcias, de Benef., part. 11, c. 4, num. 46; Ventriglia, tom. 2, adnot. 4, § 3, num. 28; Leurenus, par. 3, qu. 869; La Croix, lib. 4, n. 1101, et alii plures.

Imo non solum utilitas Ecclesiae, sed etiam 60 utilitas ipsorum beneficiatorum est sufficiens, et iusta causa faciendi permutationem coram Ordinario. C. *Cum universorum* 8 de Rerum permut., ubi legitur: Permutatio beneficiorum facta eo quod utilitati utriusque permutantium imminere crederetur, ibi: *Quam uti-*

litati utriusque imminere credebant, et ibi Glossa, verb. *Utilitati*, et Abbas, n. 7; Garcias, loc. cit., cap. 4, num. 47; Barbosa, loc. cit., num. 127; Lambertin., de Iurepatronat., par. 1, lib. 2, qu. 6, num. 39; Genuens., in Praxi, c. 65, n. 10, vers. *Circa*; Ventriglia, l. c., num. 19; Reiffenst., l. c., num. 75, et alii plures contra Parisium, Tuschum, Zerolam, et alios.

- 61 Permutatio beneficiorum, ut sit licita et valida, debet fieri auctoritate legitimi superioris; unde si fiat privata auctoritate permutantium, est simoniaca. *Communis*, per text. in cit.
- 62 c. *Quaesitum* 5 de Rer. permut. Hinc permutantes privata sua auctoritate sine consensu legitimi superioris perdunt sua beneficia, c. *Cum olim* 7 de Rerum permut., iuncto eius sumario, in quo sic expresse habetur: *Beneficia sua perdunt, qui ea propria permutant auctoritate*; et concordat can. *Si quis Episcopus* 7, quaest. 1, et c. *Quanto* 3 de translat. Episc.
- 63 An autem sint privati suis beneficiis ipso iure, vel privandi sint per sententiam variant doctores. Navarrus enim, Lessius, Layman, Castropal., Cochier apud Leuren., part. 4, quaest. 847; Reiffenstuel, loc. cit., num. 86, et alii dicunt eos, qui beneficia permutant propria auctoritate non amittere illa ipso iure, ideoque posse propria auctoritate ad illa redire saltem pro foro conscientiae, quandiu per sententiam non privantur, uti videtur innui in cit. cap. *Olim* 7 de Rerum permut.; Garcias autem, part. 11, de Benefic., c. 4, n. 59; Barbos., loc. cit., num. 175; Suarez, lib. 4, cap. 57, num. 41; Pirhing, lib. 3 Decretal., tit. 19, num. 24; Busembaum, lib. 3, part. 1, tract. 1, dub. 3, artic. 3, cum aliis ibi citatis, et plures alii probabilius volunt, quod hodie tales permutantes sint ipso iure privati suis beneficiis, simulque excommunicati ante iudicis sententiam, iuxta Extrav. *Cum detestabile* de Simonia inter communes.
- 64 Legitimus superior, qui potest auctoritatem praestare permutationi beneficiorum, est solus Papa quoad beneficia maiora et reservata. Beneficia enim reservata, quorum collatio spectat ad solum Papam, prohibentur resignari, et consequenter permutari coram Ordinario Papa inferiore. Innoc. IV, const. incip. *Sicut bonus pastor*, Extrav. *Exsecrabilis*, § *Quae omnia*, de Praebend., et concordat Regula tertia Cancellariae.
- 65 Item legitimus superior pro admittenda permutatione beneficiorum est Episcopus loci, in quo sunt beneficia. C. *Quaesitum* 5 de Rerum permut., c. unic. de Rerum permut. in 6, et *communis doctorum*.
- 66 Item omnis Ordinarius, seu praelatus habens iurisdictionem episcopalem, vel quasi, etiamsi forte dignitatem episcopalem non habeat, quia

haec facultas competit superiori ratione iurisdictionis, et non ratione dignitatis. Abbas, in cit. c. *Quaesitum*, n. 4; Garcias, cit. c. 4, n. 70, cum aliis ibi cit.; Ventriglia, l. c., num. 20; Barbosa, l. c., num. 175, cum aliis ibi adductis; Leuren., l. c., quaest. 852, et alii passim.

Item vicarius generalis Episcopi, vel alterius Ordinarii, si ad id facultatem specialem habeat, secus vero, si illam non habeat. Garcias, l. c., c. 4, n. 74; Azorius, cit. c. 29, qu. 4; Bellamer., par. 1, qu. 3; Barbos., l. c., n. 177; Leurenus, loc. cit., quaest. 480; Ventriglia, loc. cit., n. 21, ubi dicit hoc esse indubitatum apud omnes.

Item capitulum, seu vicarius capitularis, 68 sede vacante, ubi beneficiorum collatio spectat communiter ad Episcopum et capitulum, et ubi beneficia spectant ad collationem tertii. Non autem si spectent ad collationem Episcopi tantum. Garcias, l. c., n. 75; Ventriglia, l. c., n. 13; Barbosa, l. c., n. 176; Leuren., l. c., qu. 849.

Item visitator seu administrator ecclesiae 69 vacantis a Papa constitutus. Leuren., loc. cit., qu. 850; La Croix, lib. 4, n. 1094; Cochier, et alii passim.

Si permutantes habeant beneficia in diversis 70 dioecesibus, requiritur utriusque Episcopi auctoritas, vel utriusque vicarii generalis ad id specialem facultatem habentis; potest tamen unus Episcopus vel vicarius totum negotium committere alteri. Garc., loc. cit., num. 65; Novar., Sum. Bull., verb. *Beneficior. resign.*, n. 20; Ventr., l. c., n. 22; Leuren., loc. cit., qu. 829; La Croix, l. c., num. 1095, et alii passim.

Ordinarii possunt permutationes admittere 71 etiam in mensibus apostolicis seu papalibus, quia beneficia, quae vacant per resignationem non reservantur per alternativam, ut excipit Regula 8 Cancell., et sic censuit Sacra Cong. Episc. sub die 14 Maii 1583; apud Barbos., l. c., n. 174.

Inferior collator, qui nec est Episcopus, nec 72 iurisdictionem episcopalem, nec quasi, habet, non potest praestare auctoritatem pro permutatione beneficiorum. Garc., l. c., n. 68 et seq.; Barbosa, l. c., n. 175, cum aliis ibi citatis; Ventrigl., l. c., n. 25, et alii contra Silvestrum et Angelum.

An Ordinarii, cessante pacto partium, in 73 permutatione beneficiorum mandare possint, quod recipiens beneficium pinguius solvat aliquam pensionem alteri suo tempore duraturam ad coaequandos fructus utriusque beneficii? Vide verb. *Pensio*, n. 24.

Quamvis beneficiorum permutatio non possit 74 fieri propria auctoritate, possunt tamen permutare intendentes inter se tractare et convenire de permutatione facienda, si accessura sit

auctoritas superioris, in cuius manibus ea resignare intendunt; Abbas, in cit. c. *Quaesitum* 5 de Rerum permut., n. ult.; Rebuff., in Prax. benef., tit. de Permut., n. 52; Reiff., lib. 1 Decr., tit. 9, n. 102; Pirhing, lib. 3 Decr., tit. 19, n. 21, et alii passim. Et ratio est clara, quia talis praevis tractatus est medium moraliter necessarium ad permutationem faciendam, ne alioquin hanc intendens caeco modo suum beneficium permutare cogatur cum beneficio alterius, ignorans; an alter ad hoc sit paratus; concesso enim fine, scilicet permutatione beneficiorum, censentur etiam concessa media, sine quibus finis commode obtineri nequit, l. *Cui iurisdictio* 2 ff. de Iurisd., ibi: *Cui iurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus iurisdictio explicari non potest*; cap. *Praeterea* 5 de Offic. iud. deleg., ibi: *Quia ex eo, quod causa sibi committitur super omnibus, quae ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem*; cap. *Suspicioni* 39, eod., ibi: *Cui sicut iurisdictio, sic et caetera, sine quibus explicari non potest, intelligantur esse commissa*. Vide verb. *Pensio*, n. 27.

75 Beneficia iurispatronatus nequeunt permutari coram Ordinario sine consensu patronorum. Barbosa, l. c., n. 182; Moneta, de Commut. ult. volunt., c. 10, n. 369; Stephanus Gratian., Discept. forens., cap. 835; Castrop., tract. 13, d. 6, part. 3, § 2, n. 4; Garcias, de Benef., part. 12, cap. 3, n. 19; Lotter., de Re benef., lib. 2, qu. 14, n. 75 et seq.; Ventrig., l. c., n. 27; Card. de Luca, de Benef., disc. 40 et disc. 49; La Croix, l. c., num. 1071; Lambertin., de Iurepatr., part. 1, lib. 2, qu. 6; Rota, in Gerunden. *Beneficii de Agulana*, 8 Mart. 1627, et 21 Febr. 1628, coram D. Pirovano, quam citat Barbosa, l. c., et sic tenent doctores passim, arg. c. *Monasterium* 23, caus. 16, qu. 7. Ipsorum enim patronorum interest, ne, ipsis neglectis, aliqui instituuntur in beneficiis forte ipsis infensi et inimici. Vide supra num. 22.

76 Unde si permutatio fiat sine consensu patronorum, et ipsi reclamant, vacat beneficium, potestque a patronis praesentari alius post sententiam de nullitate inducente vacationem; Lotter., de Re benef., lib. 2, qu. 14, n. 75 et seq., et n. 84; Ventrig., l. c., n. 27; Germinian., Garcias, Selva, Lambertin., Card. de Luca, et alii; quos citat et sequitur La Croix, l. c., n. 1091. Si autem sic facta sit permutatio ob ignoratum patronum, potest sic permutans redire ad beneficium, etiam invito patrono, quia nec contempsit, nec ingratus fuit.

77 Rota, in Gerunden. *Permutationis*, 5 Iul. 1595, coram D. Litta, quam refert Garcias, de Benef., p. 11, c. 3, sub num. 19; Lotter., l. c.; Leuren., l. c., qu. 294; Ventrig., l. c., n. 27; Bellamer., Gamb., Lambert., et alii citati et

78 secuti a La Croix, l. c., num. 1091. Verum

si patroni requisiti pro suo consensu illum denegent sine iusta causa, potest Episcopus auctoritatem valide praestare sine eorum consensu, si permutatio petatur in magnam Ecclesiae utilitatem, cum in tali casu non censeantur contemni patroni. Felinus, in c. *Cum accessissent*, num. 30, de Const.; Ventriglia, l. c., num. 27; Stephan., Gerosa, Rebuff., Abbas, Covarr., Lambert., Garc., Tondut., Cochier, qui dicunt sic declarasse Sacram Congregat., ut refert et sequitur La Croix, l. c., n. 1091.

Etiam si permutatio fiat coram Summo Pontifice sine consensu patroni, adhuc dicit Lotter., loc. cit., fore irritam reclamante patrono, nisi Papa derogaret iurispatronatus, quia non aliter censetur consentire. Card. de Luca, de Benef., discurs. 40, num. 3 et a num. 9, et discurs. 49, num. 5; La Croix, l. c., n. 1091, et alii.

Permutatio beneficii debet fieri cum altero vero beneficio, nec potest fieri coram Ordinario cum pensione. Barbosa, l. c., num. 178; Reiff., lib. 1, tit. 9, n. 100; La Croix, l. c., n. 184; Leuren., part. 3, qu. 821, et alii passim; in iure enim est solum permissum Episcopis, ut admittere possint permutationem beneficii cum beneficio: unde non est extendenda haec facultas ultra proprietatem verborum ad permutationem beneficii cum pensione, arg. c. *Cui de non* 27 de Praeb. in 6. Cum enim versemur in materia potius odiosa, quam favorabili, utpote contra dispositionem antiquorum canonum generaliter prohibentium quamlibet pactionem in beneficiis, nulla est hic facienda extensio, arg. c. *Odia* 15 de Regulis iuris in 6.

Ad validitatem resignationum et permutationum beneficiorum requiritur necessario earum publicatio facta iuxta formam indictam a Gregor. XIII, const. 96 incip. *Humano vix iudicio*, quae, ut ab omnibus in promptu habeatur, hic ad litteram datur.

GREGORIUS EPISCOPUS, etc.

Humano vix iudicio ita bene quidquam, et providenter sanciri potest, quin usus saepe aperiatur doceatque, id quod salubre fore credebatur, minus experiendo prodesse, quod in illis constitutionibus, quas ad prohibendas simulas occultasve beneficiorum ecclesiasticorum resignationes diversi Romani Pontifices multifariam ediderunt, et fel. record. Pius V, praedecessor noster novissime promulgavit, cognoscimus accidisse.

§ 1. Nos hoc malum, prout occasio necessitasque postulat, coercere volentes, statuimus, ut posthac omnes et quaecunque resignationes, etiam causa permutationis ac commendarum, et etiam litteris apost. non confectis, et possessione non habita, nec non litis et iurium

quorumcunque concessionibus ac retrocessionibus, quae deinceps de quibuscunque beneficiis ecclesiasticis in nostris, seu Rom. Pont. pro tempore existentis manibus, ac etiam coram notario publico et testibus fient, et a nobis, vel illo, seu nostro, vel illius mandato admittentur, et super eis provisiones, et quaecunque aliae dispositiones, sive temporales sive perpetuae, ut ad hoc mandata apostolica sub quacunque forma, et quibuscunque etiam S. R. E. Card. ac piis locis quocunque privilegio suffultis facta publicari debeant cum litteris apostol. desuper confectis intra sex menses, si beneficium circa montes fuerit, ultra vero intra novem, a data concessionis gratiae, non autem a die praestiti super ea consensus numerandos, etiamsi postea concessio gratiae huiusmodi, et quavis causa, diversisque subsequentibus datis, ac quotiescunque, et quovis modo reformata et valida reddita fuerit, pluresque et quotquot in alium vel alios concessionibus, ac etiam in ipsummet primum resignantem vel celerem, retrocessionibus, termino praedicto nondum elapso intercesserint, ita ut unus duntaxat terminus omnibus his successivis cessionibus ac retrocessionibus decurrat, ut qui postremus gratiam habuerit, publicationem huiusmodi facere, caeteraque omnia hic praescripta, intra eundem terminum praestare teneatur.

§ 2. Ipsa autem publicatio in cathedrali, et in beneficii ecclesia vel ecclesiis, si in pluribus illud sit, fiat ubique, dum frequens populus ad missarum solemniam convenerit, palam omnibus litterae apostolicae praedictae, earumque transumptum authenticum exhibeatur, claraque et intelligibili voce resignatio seu cessio huiusmodi, ac beneficii qualitas et invocatio, nominaque et cognomina resignantis, seu cedentis, ac illius, in cuius favorem gratia huiusmodi facta est, pronuntientur; ita ut haec omnia possint ad notitiam omnium ibi existentium verisimiliter pervenire, scriptumque de his omnibus exemplum collatum valvis dictarum ecclesiarum affixum relinquatur. Si vero ecclesia beneficii ruralis sit, aut populo conventuque careat, eo casu in parochiali, intra cuius parochiae limites beneficium ipsum consistit, et in cathedrali ecclesia, vel si locus bello, seu peste, aliisve manifestis periculis subiaceat, tunc in proxima parochiali, ac etiam in cathedrali, vel si aditus ad illas, aut utramvis minime sit securus, in alia cathedrali vel parochiali viciniore periculis immuni publicatio huiusmodi peragatur.

§ 3. Ius quoque, in quem disponi vel mandari de beneficio etiam litigioso vel accedente non possesso, sub quacunque forma contigerit possessionem beneficii intra dictum tempus vigore litterarum apostolicarum desuper confectarum, nec alias apprehendere debeat, et si propter litem aut aliud legitimum impedimen-

tum nequiverit, saltem litteras apostolicas cum earum publicatione, si tunc facta erit, iudici seu executori illarum, vel aliis, ad quos pertinet, per se vel procuratorem suum legitimum intra idem tempus praesentare, et apud illum vel illos pro ipsarum litterarum executione instare, et possessionem huiusmodi instanter petere teneatur.

§ 4. Caeterum modus et forma hic tradita semper et ubique debeat observari, nec alia, vel aequipollens ullo modo admitti in omnibus huiusmodi resignationibus, cessionibus et retrocessionibus, de quibuscunque ecclesiis, monasteriis, prioratibus, tam virorum quam mulierum, dignitatibus, officiis et beneficiis ecclesiasticis, saecularibus, et quorumvis ordinum, etiam militarium, regularibus, etiam electivis et manualibus, ac etiam de iurepatronatus laicorum illustrium, et alias quomodocunque existentibus, sive pacificis, sive in petitorio, sive in possessorio litigiosis, etiam de quibus in consistorio nostro disponi consuevit, seu debet, quae posthac ex quacunque causa fient, et per Nos, ac praedictos successores, extra tamen dictum consistorium, administrationis, possessionis, fructuum etiam omnium, ac rerum et iurium quorumcunque; ad praedictorum tamen observationem eum, in quem iuris sit cessio beneficii, quod tempore cessionis huiusmodi, et ante illam vigore litterarum apostolicarum, ut supra, si ad id tenebantur, publicatarum realiter possidebat, nolumus obligari.

§ 5. Quod si quidquam praedictorum omnium fuerit, dictis terminis, ut cuique praescripti sunt, elapsis, omnes dispositiones et gratiae resignatorum et cessorum beneficiorum, aut iurium huiusmodi, cum omnibus inde secutis, sive de pacificis, sive de litigiosis, sint irritae et inanes, nullaque alia gratia super huiusmodi beneficio, sive iure cesso, iis, quibus concessa fuerit, suffragetur; sed ipsi tales inhabiles et incapaces sint ad huiusmodi beneficia sic resignata et cessa, quandocunque obtinenda, illaque, sive iura ab ipsa statim prima resignatione seu cessione, etiamsi illae alias nullae et invalidae essent, vacavisse et vacare censeantur eo ipso, nec resignantibus seu concedentibus, si postea in sua possessione remanent, constitutiones de annali et triennali possessore, nec praesumptae, aut tacitae retrocessionibus, etiam propter diuturnam continuatae possessionis huiusmodi tolerantiam nec omnino aliud ius vel beneficium ullo tempore suffragetur, sed ipsa beneficia sive iura sic a principio vacantia, a Sede Apostolica praedicta duntaxat impetrari valeant, ac concedi. Illarum vero impetrationes, vel etiam motu proprio concessionibus quibuscunque derogationibus suffultae, nunquam sub clausulis generalibus, aut vacationum modis conditionalibus vel implicitis comprehendantur,

sed specialiter et expresse ob non servatam praesentis constitutionis formam, ac cum declaratione nominum et cognominum resignantis seu cedentis, et gratiam habentis dispositive et non conditionaliter fieri omnino debeant, et quicumque sic impetrans, aut gratiam, etiam motu simili habens praefinitum cuique casui tempus praedictum a data concessionis gratiae sibi factae huiusmodi, ea omnia, quae cadens a iure praedicto debebat, praestare teneatur, et si pluribus gratiam huiusmodi fieri contigerit, is prae omnibus obtineat, qui primus publicationem suae impetrationis fecerit, et possessionem adeptus fuerit aut petierit, omniaque requisita praedicta adimpleverit, quamvis in data sit postremus, et possessio ab alio publicando negligentiore prius apprehensa fuerit, vel petita. Reservationibus omnibus nominis, administrationis, fructuum etiam omnium ac pensionum, et aliarum rerum quarumcunque, nec non facultatibus, indultis et aliis concessionibus, tam ipsius resignantibus, seu cedentibus, qui tamen possessionem ab initio re ipsa dimiserint, quam aliis huiusmodi resignationibus, cessionibus a Sede Apostolica factis nihilominus validis, plenumque effectum sortituris.

§ 6. Sed ne in beneficiis super possessione vel proprietate litigiosis litis prosecutio turbari valeat, vel differri in causis huiusmodi contra cedentem ad ulteriora, etiam ad sententiam definitivam et rem iudicatam, ac illius executionem quousque ille, qui gratiam ex resignatione seu cessione, aut ex omitta forma publicationis huiusmodi obtinuit, ad causam per se, vel procuratorem legitimum accesserit, litemque huiusmodi susceperit, eodem modo et ordine procedi possit, quo potuisset legitime si cessio huiusmodi facta non fuisset; ac quidquid interim sic procedendo decretum, et expeditum fuerit sive cum cedente, sive contra eum, etiam postquam ipse, vel quivis alius incumbens sibi secundum praedicta praestiterit, non solum circa fructus, sed etiam circa possessionem, et ipsum ius, quod cessum est, valeat omnino et vim obtineat, illumque ipsum cui gratia facta est, non minus afficiat, quam si, ipso legitime citato, contra eum decretum et expeditum fuisset, nec ipse adversus haec praetextu non acceptatae gratiae, vel etiam illius ignoratae, aut citationis, vel intimationis executioni contra ipsum minime demandatae, aliave ratione valeat excusari. Possit tamen ipse, etiam si in lite et causa huiusmodi subrogatus non sit quandocunque ad illius prosecutionem et terminationem venire, et a iudice, coram quo causam ipsam etiam ex delegatione pendere contigerit, in illis ipsis statu et terminis, in quibus tunc eam esse repererit, etiam absque rescripto speciali admitti.

§ 7. De beneficiis autem, quae deinceps in

manibus Ordinariorum collatorum, etiam Cardinalium, etiam indulta et facultates ad hoc ab Apostolica Sede habentium, ac legatorum etiam de Latere, et delegatorum etiam specialium huiusmodi Sedis extra Romanam curiam residentium, etiam ex causa permutationis contigerit, ipsi intra mensem negotium universum admissionis vel reiectionis resignationis huiusmodi, et si per eos facienda erit, provisionis resignati beneficii, iuxta apostolicas et alias canonicas sanctiones omnino absolvant. Et qui sic provisos fuerit, intra tres menses, a die sibi factae provisionis illam publicet, et possessionem beneficii capiat modo et forma supradictis, alioquin illis elapsis, nulla sit eius provisio, et beneficium vacare censeatur eo ipso.

§ 8. Ordinarii et alii praedicti, qui haec, uti eis praescribuntur, non perfecerint, ea casu potestate disponendi de ipsis beneficiis sint ea vice privati, eorumque dispositio eo ipso ad Sedem Apostolicam devoluta existat, ut aliis idoneis ab ipsa Sede duntaxat modo et forma praedictis concedantur; decernentes sic per quoscunque iudicari debere, nec non irritum et inane, quidquid secus super his per quoscunque scienter vel ignoranter contigerit attentari.

§ 9. Non obstantibus praedicti Pii V et aliis omnibus aliorum praedecessorum nostrorum constitutionibus de publicandis resignationibus huiusmodi hactenus editis et reformatis, quas omnes omnino abrogamus. Ita tamen, quod in publicandis illis resignationibus, quae in manibus nostris hucusque factae, et a Nobis admissae sunt, et tempus ad eas publicandas, iuxta dicti Pii praedecessoris constitutionem nondum effluxit, constitutio ipsa, quoad eas duntaxat, integre observetur. Nec non resignantium sive cedentium voluntatibus, conditionibus, protestationibus et clausulis in ipsismet resignationibus, cessionibus seu procuratorum constitutionibus et mandatis, ac alias etiam ad praeservationem suorum iurium, et significationem, quod non aliter, nec alio modo resignant vi cedunt appositis, et quacunque verborum vi formula et multiplicatione expressis, nec non indultis, privilegiis et gratiis apostolicis, etiam praedictis Cardinalibus, ac eorum, et nostris familiaribus, continuis commensalibus, nec non litterarum apostolicarum scriptoribus, abbreviatoribus, caeterisque Romanae curiae officialibus, et ex quibusvis causis quomodocunque concessis et confirmatis, quae omnia etiam tollimus et annullamus, caeterisque contrariis quibuscunque.

§ 10. Ut autem praesentes amplius innotescant, volumus, ut earum exemplis etiam impressis, notarii publici manu subscriptis, et sigillo personae in dignitate ecclesiastica constitutae munitis, eadem prorsus fides ubique in

iudicio et extra illud adhibeatur, quae adhiberetur eisdem praesentibus si forent exhibitae vel ostensae. Mandamusque illis in librum Quinternum appellatum Cancellariae ad perpetuam rei memoriam de more referri.

Datum Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae 1584, Nonis Ian. Pontificatus nostri anno duodecimo.

- 82 Finis autem huius constitutionis est ut tollantur omnes fraudes et gravia inconvenientia, quae ex occultis beneficiorum ecclesiasticorum resignationibus, cessionibus et permutationibus in dies oriebantur. Primo, nempe, ut evitentur fictae resignationes. Secundo, ne resignantes aut permutantes remaneant in beneficiis, et exercent actus invalidos iurisdictionis, praesertim in sacramentorum administratione cum maximis periculis et incommodis animarum. Tertio, ne occulte resignantes aut permutantes post resignationem et permutationem, fructus, decimas et alia huiusmodi indebite recipiant ex beneficiis iam resignatis et permutatis. Quarto, ne Ordinarii collatores beneficiorum defraudentur in suis iuribus, nunquam scientes, quis sit verus et legitimus possessor, aut cuius morte vacaturum sit beneficium, et ne alia huiusmodi oriatur non parva incommoda. *Sic doctores communiter.*

- 84 Ex dispositione igitur dictae constitutionis publicari debent resignationes et permutationes omnium beneficiorum, sive ipsa beneficia sint simplicia, sive curata, sive electiva, sive iurispatronatus, sive saecularia, sive reservata, sive non. *Communis.* Est quoque facienda publicatio in resignatione simplici seu dimissione beneficii facta in manibus Ordinarii. Ventrigr. Prax., pag. 3, adnot. 5, § 2, n. 80, et dd. alii, ibid.

- 85 Item publicari debent resignationes et permutationes beneficiorum, etiamsi factae sint cum reservatione fructuum, administrationis, pensionis, regressus vel accessus. Parisius, lib. 11, qu. 5, num. 1 et seq.; Garcias, de Benef., p. 21, c. 2, num. 273 et seq.; Azorius, part. 2, l. 7, c. 24, qu. 7; Pirhing, l. 1 Decr., tit. 9, qu. 106; La Croix, lib. 4, n. 1070, et alii.

- 86 Etiamsi resignationes essent nullae et invalidae, si alii beneficia eo colore obtinuerint, faciendae sunt publicationes. Garcias, loc. cit., num. 776; Leuren., part. 3, quaest. 782; La Croix, loc. cit., num. 1070, et communis aliorum per praecisa verba dictae constitutionis sub § 5, ibi: *Etiamsi illae alias nullae et invalidae essent.*

- 87 Item publicari debent cessiones et retrocessionis litis beneficalis, et iurium quorumcunque; *Communis*, per verba praecisa dicta constitut. sub § 2, ibi: *Nec non litis et iurium quorumcunque cessiones ac retrocessionis.*

Publicari tamen non debent beneficia maiora 88 consistorialia, sive quae in consistorio conferuntur, uti sunt episcopatus, archiepiscopatus, primatus, patriarchatus; in ipsis enim cessat ratio fraudis, cum in praesentia Papae conferantur. *Communis.* Alia minora beneficia consistorialia, quae extra consistorium providentur, uti sunt abbatiae, prioratus, et huiusmodi, publicari debent. Paris., l. c., qu. 3, n. 25; Azorius, l. c., c. 24, qu. 5; Pirhing, l. c., n. 102, et alii communiter per expressa verba dictae constitutionis, § 4.

Ad hanc publicationem faciendam tenentur 90 omnes resignatarii etiam exempti, quamvis sint officiales curiae Romanae, et Cardinales. Item illi, qui impetrant beneficia vacantia ob non factam a resignatariis publicationem. Item secundus resignatarius quamvis primus publicarit. Paris., l. c., qu. 4; Azor., l. c., qu. 6; La Croix, l. c., n. 1060; Pirhing, l. c., n. 105, et alii communiter. Item publicatio facienda est ab utroque permutante. Leurenus, loc. cit., qu. 776; Parisius, Azor., Cochier, quos citat et sequitur La Croix, l. c., n. 1109, contra Navar. Barbosam et Ventrigr. putantes satis esse fieri ab alterutro. Unius tamen negligentia et omissio non nocet alteri. Gonzal., Parisius, Tondut. apud Leuren., l. c., qu. 871, n. 4, et La Croix, l. c., n. 1109, arg. l. *Sancimus* 22 Cod. de Poenis, ibi: *Peccata igitur suos teneant auctores, nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum*; cap. *Quae sivit* 2 de His quae fiunt a maiori parte capituli, ibi: *Cum peccata suos auctores tenere debeant*, etc.; cap. *Cognoscentes* 2 de Constitutionibus, ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit*, et cap. *Non debet* 21 de Reg. iur. in 6, ibi: *Non debet aliquis alterius odio praegravari.*

Obtinentes beneficium non resignatum, sed 92 pure dimissum, v. g. per assecutionem incompartibilis, non tenentur ad hanc publicationem. Leuren., l. c., n. 790; Garc., Barb., Ventrigr., citati et secuti a La Croix, l. c., n. 1070, et alii passim. Item ad hanc publicationem non 93 tenentur obtinentes coadiutoriam cum futura successione. Leuren., loc. cit., quaest. 762, 767; La Croix, loc. cit., num. 1068, et alii communiter.

Resignationes et permutationes factae in curia Romana de beneficiis intra montes publicari debent intra sex menses; de beneficiis vero factae ultra montes, intra novem menses numerandos a data concessionis gratiae, non autem a die praestiti super ea consensus. *Communis* per expressa verba citatae constitutionis sub § 1. Factae autem apud Ordinarios collatores, etiam Cardinales, publicari debent intra tres menses numerandos a die factae sibi provisionis. *Communis* per expressa verba citatae constitutionis sub § 7.

95 Tale tempus currit etiam contra minorem 14 annorum, cum quo Papa dispensavit ad obtinendum beneficium, etiam data ignorantia ex parte minoris, quia decretum irritans, uti habet dicta constitutio Gregoriana, [ligat etiam ignorantes, Parisius, lib. 11, qu. 4, n. 62; Prosper de Augustino, in addit. ad Quarant., in Summa bullar., verb. *Beneficiorum resignatio et publicatio*, vers. *Tertio amplia*; La Croix, l. c., n. 1071; Ventrig., l. c., n. 73; Barbosa, l. c., n. 188, ubi dicit, id esse de communi sententia.

96 Publicatio fieri debet in ecclesia cathedrali, et in beneficii ecclesia, seu ecclesiis, si in pluribus illud sit. Et si ecclesia sit ruralis, aut populo careat, debet fieri in cathedrali et in parochiali, intra cuius limites beneficium consistit. Et si locus bello, peste, aliisve manifestis periculis subiaceat, debet fieri in cathedrali, et in proxima parochiali; et si aditus ad illas, aut ad utramvis minime sit securus, debet fieri in alia cathedrali viciniori. *Communis*, per verba expressa dictae constitutionis, § 3.

97 Ipsa publicatio debet fieri, dum frequens populus ad missarum solemniam convenerit, palam omnibus litteras apostolicas, earumve transumptum authenticum exhibendo, clara et intelligibili voce pronuntiando resignationem seu cessionem huiusmodi, ac beneficii qualitatem et invocationem nominaque et cognomina resignantis et resignatarii, et exemplar omnium, quae in publicatione facta sunt, in valvis supradictarum ecclesiarum affixum relinquendo. *Communis* per expressa verba dictae constitutionis, § 2.

98 Talis publicatio nequit fieri ante expeditionem litterarum, quia dicta constitutio mandat, publicationem esse faciendam cum litteris ipsis originalibus, vel cum earum transumpto. Sic Rota, in una Vercellen. *Canonicatus*, 23 Ianuar. 1598, coram D. Corduba et in Mediolanen. *Beneficii*, 14 Apr. 1614, coram Card. Sacrato, et doctores communiter. Fieri autem deberet, antequam capiatur possessio, ut notat La Croix, loc. cit., n. 1072; Ventriglia, loc. cit., n. 71, et videtur desiderare ipsa bulla, § 3. At ipse Ventriglia testatur, id non servari in praxi.

99 Publicatio est facienda, etiamsi resignatio vel permutatio esset aliunde notoria, quia cum spectet ad formam, ut patet ex verbis bullae, § 2: *Quod si quidquam praedictorum omnium omissa fuerit*; non potest per aliquam publicationem aequipollens seu aequivalens adimpleri, nec ab ea recedi potest sub praetextu causae praeexistentis. L. *Cum hi* 8, § 11, ff. de Transactionibus; Lotter., de Re benef., lib. 3, qu. 21, n. 2 et seq.; Gratian., Discept. forens., cap. 596, n. 8 et 9; Leuren., l. c., qu. 783; Ventriglia, l. c., num. 78, et alii passim.

Publicatio fieri potest per procuratorem, 100 dummodo speciali mandato sit constitutus, Leurenus, l. c., qu. 799; La Croix, loc. cit., n. 1077; Parisius, et alii passim.

Item fieri potest etiam per ipsum resignan- 101 tem. Leurenus, l. c., quaest. 800, cum Rota, Lotter., ibi citatis; La Croix, l. c., n. 1077, et alii.

Ordinarii omnes, etiam Cardinales ac legati 102 etiam de Latere, si non admittant vel reiciant intra mensem resignationes vel permutationes in suis manibus factas, sunt privati, ea vice potestate disponendi de ipsis beneficiis, et totalis potestas eo ipso devolvitur ad Sedem Apostolicam, a qua huiusmodi beneficia concedenda erunt aliis idoneis, modo et forma praedictis. Sic expresse dicta const. § 7 et 8, et doctores communiter.

Resignatarii et permutantes non facientes 103 intra praescriptum tempus, et iuxta indictam formam, publicationem resignationis vel permutationis, amittunt eo ipso dicta beneficia, et omnia iura ad illa, et redduntur inhabiles ad illa beneficia de novo obtinenda, ita ut eis non suffragetur Regula de annali et triennali, et ipsa beneficia censentur vacare in curia a die resignationis seu permutationis factae, suntque reservata Papae, ac possunt a quovis impetrari, exprimendo modum talis vacationis, ac nomen et cognomen tam resignantis quam resignatarii. Sic expresse dicta const. § 5, et communis doctorum.

Reservationes tamen pensionum ac fructuum, 104 et aliarum rerum quarumcunque factae super dictis beneficiis a resignantibus remanent validae, dummodo resignantes, in quorum favorem reservationes factae sunt, possessionem eorumdem beneficiorum ab initio re ipsa dimiserint. Sic expresse d. const. § 5 in fine, et doctores communiter.

Impetrans beneficium sic vacatum ob negle- 105 ctam publicationem, debet ipsam publicationem facere, et omnia alia praestare, quae prior resignatarius negligens praestare debebat. Et si plures tale beneficium impetraverint, is prae omnibus debet illud obtinere, qui primus publicationem suae impetrationis fecerit, et possessionem adeptus fuerit aut petierit, et omnia alia requisita adimpleverit, quamvis in data sit postremus, et possessio ab alio in publicando negligentiore prius apprehensa fuerit, vel petita; sic expresse dicta const. § 5 circa finem.

Impetrans beneficium vacans ob non factam 106 publicationem a resignatario tenetur concludenter probare, neglectam esse dictam publicationem. Novar., Summa bullar., tit. de Benef. resignat. public., n. 29; Barbosa, l. c., n. 199; La Croix, l. c., num. 180; Leuren., l. c., qu. 810; Ventriglia, l. c., n. 86, ubi testatur de communi. Legitime autem impeditus 107

non dicitur negligens, cum legitime impedito non currat tempus; impedimentum enim legitimum excusat a tali publicatione facienda, maxime si impeditus adhibuerit diligentias. Rota, dec. 282, part. 2, in noviss.; Novar., Summa bullar., part. 1, tit. de Benef. resignat. public.; Verall., decis. 2, verb. *Impedimentum*; Ventriglia, l. c., n. 88; La Croix, l. c., num. 179, cum aliis ibi adductis; Leuren., loc. cit., quaest. 803 et 804, et alii passim.

108 Publicatio facta probatur legitime ex instrumento, ubi notarius refert, se fecisse dictam publicationem in omnibus et per omnia iuxta formam constitutionis Gregor. XIII. Talis enim relatio sufficit, ut tenuit Rota, in Coloniensi *Canonicatus S. Ursulae*, 26 Apr. 1627, cor. D. Ubald., impressa per Vivian. post Praxim Iurispatronatus, dec. 52, n. 1; Parisius, lib. 2, qu. 6, num. 51 et 63; Barbosa, l. c., n. 196, et alii.

109 Et sufficit quod talis publicatio fiat summarie. Non enim necessarium est litteras provisionis sive Papae, sive Ordinarii, legere de verbo ad verbum, et per extensum, sed sufficit publicare summam dictarum litterarum, et illarum transumptum authenticum exhibere. Garcias, de Benef., part. 11, cap. 3, n. 290; Parisius, lib. 11, qu. 6, n. 41; Ventrig., l. c., n. 66; Barbosa, l. c., num. 196, ubi dat sequentem summariam formulam: *Notum sit omnibus, quatenus N. resignat in manibus Suae Sanctitatis beneficium simplex ecclesiae N. huius civitatis, seu beneficium curatum loci de N. huius dioecesis, et de eo facta est gratia N. ut constat ex his bullis seu litteris apostolicis, aut transumpto authentico, quas in manu habeo.*

111 Supra allata constitutio Gregoriana quoad resignationes et permutationes beneficiorum coram Ordinariis factas secundum aliquos non videtur esse usu recepta in pluribus locis, in quibus nunquam fit publicatio earum. Sic testatur Garcias, part. 2, de Benef., c. 3, n. 289, de suis partibus, et signanter de suo episcopatu Abulensi, et Pirhing, loc. cit., n. 109, et Reiffenstuel, loc. cit., num. 135, id testantur de suis partibus Germaniae. Flaminus tamen Parisius, lib. 2, qu. 9, num. 7 asserit, ipsam esse ubique receptam. Et Ventriglia, l. c., num. 65, dicit, praedictam bullam in hac materia publicationis resignationum hodie praticari. Et de facto sic servat praxis, et de stylo curiae proceditur ad statutas in ea poenas contra negligentes, ut saepius diversis locis vidi.

112 Quoad resignationes beneficiorum attendenda omnino est novissima dispositio fel. record. Summi Pontificis Bened. XIV, in const. incip. *In sublimi*; in qua prohibet resignationem beneficiorum factam cum reservatione pensionis,

et secreto pacto hanc extinguendi seu cessandi anticipata quadam summa conventae pecuniae. Imo quamvis non intervenisset contemporanee ad resignationem beneficii pactum extinctionis seu cassationis pensionis reservatae, vult quod haec obtineri non possit a Sede Apostolica, nisi post elapsos sex menses computandos a die captae possessionis beneficii a resignatario, et aliter obtenta debeat iudicari ut subreptitia, irrita et nullius roboris; et in ambobus casibus declarat, tam resignantem quam resignatarium totaliter decidisse ab omni iure dicti beneficii, et inhabiles ad quodcunque aliud obtinendum. Insuper ad praeccludendum aditum omni fraudi, comprehendit in eadem constitutione cessionem utilitatis fructuum pensionis et extinctionem eiusdem pensionis factam intra dictos menses resignatario, aut alteri personae, et etiam ultra dictum tempus, si praecesserit supradictum detestabile pactum.

Resignationes cum reservatione pensionum, 113 et pacto eas cassandi damnatae et prohibitaee iterum declarantur ab eodem, tom. 2, const. 10 incip. *Ecclesiastica*. Resignationum fraudes ad 114 eludendam Gregor. XIII constitutionem aperiuntur, nempe eae sunt: 1. Litterarum expeditio nimium protracta praesidio prorogationum et restitutionum ad publicandum. 2. Iteratio 115 *Praesentatae* super una resignatione identidem captae. 3. Possessio et publicatio usque 116 ad obitum resignantis dilata. Idem ibid., qui, 117 ad occurrendum dictis fraudibus confirmat in primis memoratam Gregor. XIII constitutionem incip. *Humano vix iudicio*, de publicandis intra certum tempus praedictarum resignationum gratiis et de capienda resignatorum beneficiorum possessione. Deinde inhibet notario datariae, ne recipiat consensum super resignationibus, quoties mandata Procurae habent datam anteriorem 8 mensibus quoad citramontanos, vel 12 quoad resignantes ultra montes degentes. Item mandat signari supplicationem infra duos menses decurrendos a data rescripti. Item decernit, ne primam quidem prorogationem 118 amplius concedi, nisi docto de litteris expeditis: post primam autem, vel secundam ad summum prorogationem huiusmodi, alias ulteriores prorogationes concedi vetat; in casu impedimenti saltem litteras executoribus vult esse praesentandas, relictam tamen facultate datario concedendi alias prorogationes iustificato impedimento usque ad illius remotionem. Tandem 119 statuit poenas per inobservantiam supradictorum incurrendas, et praesertim, quod ipsae resignationum gratiae, cum omnibus inde secutis, nullae, irritae, cassae et inanes sint, et censeantur, perinde ac si nunquam admissae fuissent. Et iniungit datario et aliis ad quos spectat, ut praesentium observantiam diligenter curent. Idem ib.

- 120 * Beneficii permutatio, quae fit coram Ordinariis, interdum potest esse prohibita a constit. S. Pii V, incip. *Officium*, in qua admittuntur quidem permutationes istae, sed quae sint canonicis sanctionibus consonae; ex quo fit, ut cum vetitae sint provisiones beneficii resignati factae in favorem affinium et familiarium Episcopi, sicut etiam resignantis, ita etiam censentur vetitae permutationes beneficiorum, cum aliquis permutet beneficium suum pingue, et est iam effoetae aetatis cum altero, quod est tenue, et obtinetur, sive a suis, sive ab Episcopi consanguineis, vix enim credi potest ab ista permutatione fraudem abesse adeoque non est iuxta canonicas sanctiones. De Synod. dioecesis., lib. 13, cap. 24, § 10, nov. edit.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

- 121 Magna intercedit differentia Conc. Trident. inter et bullam Pianam quoad resignationem beneficii, ad cuius titulum fuit quis ordinatus, factam coram Ordinario sine hac mentione.
122 Attento namque Conc. Trid., irrita erat resignatio, et sic resignans beneficia haud amittebat. At spectata bulla Piana, beneficium vacat, nec potest resignans ad illud redire, sed illud conferre debet non Ordinarius, sed Papa, aut alius Ordinarius superior. Bene vero Ordinarius in poenam tenetur resignantem alere, incurritque praeterea suspensionem a collatione beneficiorum. Confer Parisium, de Resign., l. 2, qu. 6, n. 41 et seq.; Boss., de Ordin. quoad tit. sacr., § 12, n. 56.
124 Quod si agatur de resignatione mox dicti beneficii ita coram Summo Pontifice facta, resignatio erit nulla, minimeque resignans amittet beneficium ad tramites Conc. Trid.; nam bulla Piana nihil innovavit de tali resignatione

facta coram Summo Pontifice; Bossius, ubi supra.

Num facta dici queat mentio haec, si facta fuerit per dictionem *Forsan*, vel similem dictionem dubitativam? Sacra Congreg. Conc. interpres negativam sententiam tenuit in Lancianen., 9 Febr. 1726. At Rota innixa stylo datariae affirmative respondit in Corduben. *Praestimonii*, 27 Novemb. 1724, § *Obiectum*, et in confirmatoria, 18 Mart. 1726, § *Ita*, coram clar. mem. Corio, et in Nuscana *Canonicatus*, 2 Iul. 1755, § *Frustra*, et sequenti, et in confirmatoria, 14 Mart. 1746, § 6, cor. bon. mem. Vicecomite, ubi sibi obiicit mox dictam resolutionem Sacrae Congreg. Conc. interpretis.

Bulla Piana prohibens, ne Episcopi conferant beneficia cor. ipsis resignata consanguineis, affinibus et familiaribus, locum sibi non vindicat quoad beneficia, quae resignantur ex causa permutationis, quippe quia in hac resignationis specie totum operatur consensus permittentium, et Ordinarius, recognita actus validitate, suum duntaxat consensum et auctoritatem interponit. Rota, in Leodien. *S. Scholasticae*, 3 Iul. 1744, § 14, cor. bon. mem. Matthaeio, et Iul. 1749, § 11, cor. bon. mem. Vicec.

Quoad beneficia iurispatronatus multum interest, utrum resignatio facta sit nullatenus requisito consensu patronorum, an requisito et non obtento consensu hoc. Priori enim casu non est irrita ipso iure resignatio, sed irritanda est, ut firmant doctores allegati ab auctore, num. 24. At posteriori casu irrita ipso iure est resignatio, ut respondit Rota in Aurien. *Parochialis*, 25 Ian. 1753, § 8, et in confirmatoria, 26 Nov. eiusd. anni 1751, § 4, cor. emin. Bussio.

RESOLUTIONES SACRARUM CONGREGATIONUM.

Lubet, quae sequuntur, expendere.

- 1 Resolutiones Sacrarum Congreg. furtive obtentae, et non expressa facti serie, non attenduntur. Rota, part. 19, rec. dec. 102, a n. 15, Ursaya, Miscellan. sacr. et profan. 1, litt. R, num. 94.
- 2 Resolutiones Sacrar. Congr. non attenduntur, quando sunt in terminis diversis. Rota, dec. 1069 in fin., cor. Emerix Iun.; Ursaya, l. c., n. 96.
- 3 Resolutiones Sacrarum Congregationum, si non publicentur, attendi non debent. Silveira, opusc. 2 de declar. Card., num. 8; Ursaya, Miscellan. sacr. et profan. 1, litt. R, num. 97.
- 4 Resolutiones ultimae Sacrar. Congr. praevalent prioribus. Silveira, l. c., n. 11; Pignat., t. 1, consult. 107, n. 14.

Resolutiones Sacrar. Congr. corruunt, corruente fundamento, sub quo emanarunt. Rota, part. 17 rec., dec. 274, n. 11; Ursaya, l. c., num. 99.

Resolutiones S. Congr. dicuntur constituere rem iudicatam. Rota, in Tarentina *Canonicatus*, 11 Dec. 1716, § *Unde*, cor. Foscar.; Ursaya, l. c., n. 100.

Resolutiones Sacrar. Congreg. faciunt ius, quando non sunt certis circumstantiis restrictae. Rota, in Spoletana *Paramentorum super Breve*, 12 Iun. 1722, § *Quoniam usus*, cor. Crispolto; Ursaya, Miscell. sacr. et profan. 1, litt. R, n. 29.

Resolutiones Sacrar. Congreg. approbatae a Papa dicuntur constitutiones apostolicae. Cardin. de Luca, de Regalibus, disc. 32, num. 5;

Ursaya, Miscellan. sacr. et profan. 1, litt. R, num. 98.

- 9 Resolutionibus etiam particularium Congr. deferendum est pro causis similibus, rationibus adductis a Rota, part. 4, tom. 2 recent., dec. 215, a n. 5, et in Placentina *Cathedralit.*, 22 Iun. 1703 in fin., cor. Molin.; Ursaya, l. c., n. 101.

Hic advertendum superest, quod illa particula *Et amplius*, quae saepe adducitur in fine dictarum resolutionum, denotat quod omnes eminent. Card. in illis fuerunt concordēs, et quod cum materia seu causa de se clare pateat, non sit amplius proponenda. Sic Benedict. XIV, vol. 3, notific. 14.

RESTITUTIO IN INTEGRUM

Summārium.

1. Restituere in integrum generatim quid sit? — 2. Restitutio in specie quid sit? — 3. Ut restitutio in integrum concedatur, requiritur: primo, quod actus ille, vel contractus, seu quasi contractus, ex quo gravis laesio sequitur, de iure fuerit validus. — 4. Secundo, requiritur, quod laesio illa sit gravis, seu magna et notabilis. — 5. Tertio, requiritur, quod laesio illa gravis acciderit dolo adversarii, vel inconsulta facilitate laesi, aut negligentia sui procuratoris ex actu vel contractu cum adversario gesto. — 6. Quarto, requiritur quod restitutio in integrum fiat ex iusta causa. — 7. Beneficium restitutionis in integrum conceditur minoribus, si ex contractu vel alio actu notabiliter laesi aut decepti sunt. — 8. Restitutio in integrum conceditur minoribus utriusque sexus etiamsi contractus, ex quo notabiliter sunt laesi, celebratus sit cum concilio patris, tutoris vel curatoris. — 9. Item beneficium restitutionis in integrum conceditur ecclesiae. — 10. Item beneficio restitutionis in integrum gaudent collegia clericorum, monasteria religiosorum, hospitalia auctoritate Episcopi fundata, quin et confraternitates et congregationes. — 11. Item beneficio restitutionis in integrum gaudent Respublicae. — 12. Nomine reipublicae quae veniant. — 13. Item beneficium restitutionis in integrum conceditur minori laeso contra minorem laedentem. — 14. Item conceditur ecclesiae laesae contra ecclesiam laedentem. — 15. Adducitur et solvitur instantia. — 16. Item beneficium restitutionis in integrum conceditur quandoque etiam maiorenibus, si in ipsis, praeter gravem laesionem, interveniat alia iusta causa. — 17. Item beneficium restitutionis in integrum conceditur nedum ipsis principaliter laesis, sed etiam eorum haeredibus, et successoribus universalibus. — 18. Restitutio in integrum petenda est coram iudice illius contra quem petitur. — 19. Restitutio in integrum petenda est intra quadriennium. — 20. Quadriennium istud in restitutione minorum incipit currere a primo die 26 anni inchoati, et durat usque ad annum 29 completum. — 21. In restitutione vero minorum, qui veniam aetatis impetrarunt, quadriennium incipit currere a die, quo venia aetatis obtenta et intimata fuit. — 22. In restitutione maiorum 25 annis quadriennium incipit currere a tempore, quo laesio contingit, simulque cessat iusta causa absentiae, vel alius legitimus impedimentum. — 23. In restitutione Ecclesiae vel reipublicae, quadriennium incipit currere a tempore factae laesionis. — 24. Quadriennium petendae restitutionis incipit currere non a die factae laesionis, sed a die habitae scientiae

de laesione. — 25. Adducitur et solvitur instantia. — 26. Tempus quadriennii concessum pro petenda restitutione non currit iuste impedito. — 27. Ecclesia est restituenda in integrum etiam post lapsum quadriennium a die factae et cognitae gravis laesionis computandum, dummodo tamen adsit aliqua gravis causa, ob quam superior beneficium restitutionis ei adhuc concedendum arbitretur, secus non. — 28. Assignantur iustae causae, ob quas potest superior post lapsum quadriennium concedere restitutionem in integrum ecclesiis et aliis locis piis. — 29. Restitutione in integrum petita ordinarie suspenditur executio sententiae, nisi praesumptio malitiae sit contra petentem. — 30. Quando autem ex coniecturis praesumi potest, quod restitutio in integrum malitiose petatur solum ad suspendendam sententiae executionem, tunc non suspenditur, sed fit ipsius sententiae executio. — 31. Regularis, qui legitime fuit impeditus ad reclamandum contra nullitatem suae professionis intra quinquennium, allegatis causis dicti sui iusti impedimenti potest restitui in integrum ad reclamandum etiam post dictum quinquennium. — 32. Haec tamen restitutio in integrum non conceditur, nisi a Summo Pontifice aut a Sacra Congregatione Concilii, vel Episcoporum et Regularium. — 33. Hinc restitutio in integrum adversus lapsum quinquennii conceditur moniali reclamanti adversus suam professionem, quando constat de vi metuque, quibus mediantibus emissam fuit. — 34. Item restitutio in integrum adversus lapsum quinquennii datur moniali, quae ex legitima causa reclamare non potuit intra dictum quinquennium. — 35. Item restitutioni in integrum locus est, quando monialis professionem per vim et metum emisit non obstante longo lapsu temporis. — 36. Item restitutio in integrum concedenda est moniali post quinquennium reclamanti, quando, illo durante, reclamare non potuit. — 37. Item restitutio in integrum concedenda est religioso impedito reclamare intra quinquennium, non attenta renovatione votorum vi propriae regulae quolibet anno facta. — 38. Item restitutio in integrum danda est religioso, qui professionem emisit non completo anno 16 suae aetatis. — 39. Item restitutio in integrum danda est religioso profitenti cum aliquo defectu habituali in religione, cuius constitutiones mandant, ut illi religiosi, qui tacent aliquem essentialem defectum ante emissionem professionis, illo detecto, statim possint ab eorum superioribus dimitti. — 40. Restitutioni in integrum locus non est, quando non probatur praetensus metus et vis sibi illata ad professionem emittendam. — 41. Restitutio obtenta a S. C. C., caeremoniales remanent actus faciendi in curiis episcopalibus. — 42. Alia ad rem ad n. 51.

- 1 Restituere in integrum generatim loquendo idem est, ac in pristinum statum reponere, tex. expresso in l. *Cum salutatus* 1 Cod. de Sententiam passis, ibi: *Restituo te in integrum provinciae tuae. Ut autem scias, quid sit in integrum restituere? honoribus et ordini tuo, et omnibus caeteris te restituo.* Et concordat l. *Quod si minor* 24, § 4, ff. de Minoribus,

ibi: *Restitutio autem ita facienda est, ut unusquisque in integrum ius suum recipiat.*

Restitutio autem in specie accepta, est extraordinarium iuris remedium, quo graviter laesus ex naturali aequitate per officium iudicis reducitur seu restituitur in pristinum statum ac ius, in quo erat ante laesionem. Sic in re communis, l. *Utilitas* 1, cum sequen-

tibus, ff. de in integrum Restitutionibus, et in cap. *Requisivit* 1, cap. *Cum venissent* 2, cap. *Auditis* 3, cum sequentibus, de in integrum Restitutione.

- 3 Ut restitutio in integrum concedatur, varia requiruntur: primo enim requiritur, quod actus ille, vel contractus, seu quasi contractus, ex quo gravis laesio sequitur, de iure fuerit validus; si enim nullus fuerit, aut invalidus ipso iure, non est locus beneficio restitutionis in integrum, quia tunc laesus communi auxilio ac mero iure munitus est, ideoque non debet ei tribui extraordinarium auxilium seu remedium restitutionis in integrum, quod non nisi in subsidium seu defectum remedii ordinarii conceditur. *Communis*, textu expresso in leg. *In causae cognitione* 16 ff. de Minoribus, ibi: *In causae cognitione etiam hoc versabitur, num forte alia actio possit competere circa in integrum restitutionem? Nam si communi auxilio et mero iure munitus sit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium: Et ib., § 3, subiungitur: Et generaliter probandum est, ubi contractus non valet, pro certo praetorem se non debere interponere.*

- 4 Secundo requiritur, quod laesio illa sit gravis, seu magna et notabilis iuxta arbitrium boni viri seu discreti iudicis; si enim modica sit laesio, non conceditur restitutio in integrum. *Communis*, textu expresso in l. *Scio* 4 ff. de in integrum Restit., ibi: *Scio illud a quibusdam observatum, ne propter satis minimam rem vel summam, si maiori rei, vel summae praeiudicaretur, audiat is, qui in integrum restitui postulat.* Et concordant l. *Si ex causa iudicati* 9 ff. de Minorib., et c. *Ad nostram* 11 de rebus Eccles. non alien., et ibi Glossa communiter recepta verb. *Enorme*, ubi expresse dicit, *quia pro levi damno non datur restitutio*, et in c. *Requisivit* 1 de in integrum Restit., verb. *Detrimentum magnum*, ubi sic praecise habetur, *nam pro modica causa non datur restitutio.*

- 5 Tertio requiritur, quod laesio illa gravis acciderit dolo adversarii, vel inconsulta facilitate laesi, aut negligentia sui procuratoris ex actu vel contractu cum adversario gesto, idque vel manifeste constet, vel saltem in iudicio per laesum rite probetur: si enim casu fortuito grave damnum evenierit, videlicet, si res empta incendio perierit, vel animal mortuum fuit, non conceditur restitutio in integrum, per expressum textum in l. *Verum vel de dolo* 11, § *cum sequentibus*, ff. de Minoribus, ubi id pluribus exemplificatur, et concordant c. *Requisivit* 1, cap. *Cum venissent* 2, cap. *Ex litteris* 4, et cap. *Constitutus* 8 de in integrum Restitutione, iuncta Glossa communiter recepta in cit. leg. *Verum vel de dolo* 11, § 3, ff. de Minoribus.

- 6 Quarto requiritur, quod restitutio in inte-

grum fiat ex iusta causa. *Communis*, per textum in l. *Utilitas* 1 ff. de in integrum Restit., ubi enumerantur causae generales huius restitutionis, et dicitur, quod per eam *plurifariam praetor subvenit hominibus, vel lapsis* (sui facilitate, ut explicat Glossa ibidem) *vel circumscriptis* (adversarii dolo) *sive metu, sive calliditate, sive absentia inciderunt in captionem.* Sive, ut subiungitur ib., l. *Sive* 2 ff. eod., *per status mutationem, aut iustum errorem.* Et concordat l. *Huius edicti* 1, et l. *Hoc edictum* 2 ff. Ex quibus causis maiores viginti quinque annis in integrum restituantur; et cap. *Auditis* 3 de in integrum Restitutione, ubi Innocentius III, de ecclesiis laesis loquens, ait: *Aaequitate pensata, utramque restituimus: aequitas autem importat iustam causam.*

Beneficium restitutionis in integrum iure 7 communi conceditur aetate minoribus (id est iis, qui viginti quinque annos nondum compleverunt), si ex contractu vel alio actu notabiliter laesi vel decepti sunt. *Communis*, per textum expressum in l. *Hoc edictum* 1, leg. *Denique* 3, leg. *Minoribus* 6 ff. de Minorib. 25 annis, ibi: *Minoribus viginti quinque annis subvenitur per in integrum restitutionem: et cap. Constitutus* 8 de in integrum Restit., cum similibus. Restitutio in integrum conceditur minoribus utriusque sexus, etiamsi contractus, ex quo notabiliter sunt laesi, celebratus sit cum consilio patris, tutoris vel curatoris. *Communis*, per text. in l. *Filiusfamilias* 1 Cod. de Filiofamilias minore, leg. *Denique* 3 ff. de Minoribus, l. *Minoribus* 2 Cod. Si tutor vel curator intervenerit, ibi: *Minoribus annis 25 etiam in his, quae praesentibus tutoribus vel curatoribus iudicio, vel extra iudicium gesta fuerint, in integrum restitutionis auxilium superesse, si circumventi sunt, placuit.*

Item beneficium restitutionis in integrum conceditur Ecclesiae. *Communis*, textu expresso in c. *Requisivit* 1, et c. *Cum venisset* 2 de in integrum Restit. Cum enim Ecclesia fungatur iure minoris, ut expresse dicitur in cap. *Auditis* 3 de Restit. in integrum, ideo instar minoris natu, debet semper illaesa servari, ut expresse habetur in cit. cap. *Requisivit*, iuncta Glossa communiter recepta, ibidem, v. *Iure minoris.*

Item beneficio restitutionis in integrum gaudent collegia clericorum, monasteria religiosorum, hospitalia Episcopi auctoritate fundata, quin et confraternitates et congregationes; ad haec enim omnia extenduntur privilegia ecclesiis concessa, textu expresso in l. *Omnia privilegia* 35 Cod. de Episcopis et clericis, et concordat cap. *Ex litteris* 2 de Consuetudine, ubi claustra, ecclesiae et quaelibet loca religiosa quoad favorabilia aequiparantur, et sic tenet communis doctorum.

11 Item beneficio restitutionis in integrum gaudent respúblicae, quae minorum quoque iure fruuntur. *Communis*, per textum expressum in l. *Respublica* 4 Cod. Quibus ex causis minores in integrum restituantur, ibi: *Respublica minorum iure uti solet, ideoque auxilium restitutionis implorare potest*; et concordat l. *Rempub.* 23 Cod. de iure Reipublicae, ibi: *Rempublicam ut pupillam extra ordinem iuvare moris est.*

12 Nomine autem reipublicae veniunt non solum supremae, quae superiorem non recognoscunt, sed etiam inferiores communitates, ut civitates, castra, villae, pagi, si bonorum seu iurium communium administratores habeant. Bartolus, in cit. l. *Respublica* 4 Cod. Quibus ex causis maiores; Maranta, part. 6 Speculi aurei, § *De appellatione*, n. 87; Abbas, in cit. c. *Requisivit* 1 de Restit. in integrum, n. 15; Molina, tract. 2, de Iust., disp. 574, num. 4; Pirhing, lib. 1 Decretal., tit. 41, num. 15; Reiffenstuel, ibidem, num. 37, et alii passim: in istis enim inferioribus militat eadem ratio, quae in supremis, cum et inferiores regantur per alios et multos habeant minores, pupillos, viduas et miserabiles personas, sicuti supremae.

13 Item beneficium restitutionis in integrum conceditur minori laeso contra minorem laedentem. *Communis*, per text. in l. *Verum* 11, § *Item quaeritur*, ff. de Minoribus, et concordat text. in leg. ultim. ff. Ex quibus causis.

14 Item conceditur ecclesiae laesae contra ecclesiam laedentem. *Communis*, per text. in cap. *Cum venissent* 2 de Rest. in integrum, et concordat text. in c. *Auditis* 3 eod.

15 Nec valet obicere, quod privilegiatus non utitur privilegio contra alium privilegiatum, l. *Assiduis* 12 Cod. Qui priores in pignore, adeoque unus minor privilegiatus non possit uti hoc privilegio contra alium privilegiatum minorem; nec ulla privilegiata ecclesia contra aliam ecclesiam privilegiatam. Non valet, inquam, quia regula procedit, si utriusque par sit causa; secus autem, si unus certet de lucro captando, et alter de damno vitando; tunc enim is, qui cupit indemnitas esse, merito praevalere debet illi, qui ex re aliena lucrum quaerit, ut cit. l. *Verum* 11, § fin., ff. de Minoribus, ubi summarium sic habet: *Si sint duo privilegiati pari privilegio, praefertur ille, qui certat de damno vitando: sed si uterque certet de hoc, est potior causa rei; sed si sint privilegiati dispari privilegio, privilegium potentioris praepositur.* Tum quia beneficium restitutionis non conceditur minoribus vel ecclesiis laedentibus, sed laesis; unde minor vel ecclesia laedens non est privilegiata, et consequenter, si res exacte expendatur, non concurrit privilegiatus cum privilegiato. Abbas, in cit. c. *Auditis* 3 de in integrum Rest., n. 8;

Engel., l. 1 Decr., tit. 41, n. 6; Reiff., l. c., n. 43 et seq., et alii.

Item beneficium restitutionis in integrum 10 conceditur quandoque etiam maiorenibus, id est maioribus 25 annis completis, si graviter laesi sint; at vero in istis, praeter gravem laesionem, necesse est aliam iustam causam intervenire, v. g. absentiae reipublicae causa, detentionis in vinculis, vel hostium potestate, iusti erroris, seu probabilis ignorantiae, vel aliam similem iustam causam, ob quam laesus per iudicis officium secundum aequitatem restituendus videatur. *Communis*, per textum in toto titulo ff. Ex quibus causis maiores 25 annis in integrum restituantur, et text. in toto titulo Cod. Quibus ex causis maiores in integrum restituantur, et signanter in leg. *Huius edicti* 1 ff. Ex quibus causis, etc., ubi praetor tradit hanc generalem clausulam pro iustis causis concedendi restitutionem in integrum maioribus 25 annis, ibi: *Item, si qua alia mihi iusta causa esse videbitur, in integrum restituam.*

Item beneficium restitutionis in integrum 17 conceditur, nedum ipsis principaliter laesis, sed etiam eorum haeredibus et successoribus universalibus, si modo defunctus in ea conditione fuerit, ut si adhuc superstes esset, restitui deberet. *Communis*, per text. in l. *Non solum* 6 ff. de in integrum Rest., l. *Minor* 13, § *De minoribus*, ibi: *Non solum autem minoribus, verum successoribus quoque minorum datur in integrum restitutio, etsi sint ipsi maiores.*

Restitutio in integrum petenda est coram 18 iudice illius, contra quem petitur. Nam generale est, quod actor forum rei sequatur, cap. *Si clericus* 5, et c. *Cum sit generale* 8 de Foro compet., et in specie de petenda restitutione in integrum habetur ex l. *Quoniam* 2 Cod. Ubi et apud quem cognitio in integrum restit. agitanda, iuncto eius summario et communi doctorum.

Restitutio in integrum petenda est infra quadriennium. *Communis*, textu expresso in leg. *Supervacuum* 7 Cod. de Temporibus in integrum restitutionis, et concordat c. *Ecclesia* 1 de in integrum Restit. in 6.

Quadriennium istud in restitutione minorum (qui non solum toto tempore minorenitatis possunt petere restitutionem in integrum, sed etiam post completam minorenitatem per continuum quadriennium) incipit currere a primo die vicesimi sexti anni inchoati, et durat usque ad annum 29 completum. *Communis*, textu expresso in cit. l. *Supervacuum* 7 Cod. de Temporibus in integrum restit.

In restitutione vero minorum, qui veniam 21 aetatis impetrarunt, quadriennium incipit currere a die, quo venia aetatis obtenta et inti-

- mata fuit. *Communis*, per text. in leg. *Eos qui* 1 Cod. de His qui veniam aetatis impetrarunt, l. *Ea quae* 5 Cod. de Temporib. in integrum restit.
- 22 In restitutione maiorum 25 annis quadriennium incipit currere a tempore, quo laesio contigit, quod intellige si non adsit iusta causa absentiae, vel aliud legitimum impedimentum, ut colligitur ex cit. l. *Supervacuum*, et docet Glossa in Clementin. unica, verb. *A tempore*, de in integrum Restit., et Barb., ib., n. 5, citans alios; Pirhing., l. c., n. 49, Reiffenst., l. c., n. 62, et alii.
- 23 In restitutione ecclesiae (vel reipublicae) quadriennium incipit currere a tempore factae laesionis, id est a tempore celebrati contractus, vel quasi contractus, aut latae sententiae, ex qua ecclesia laesa est; cit. Clem. unica, et ibi Glossa, verb. *A tempore*, de in integrum Restit.; Franc., in c. *Ecclesia* 1 de in integrum Restit. in 6, n. 2, notabil. 3; Molina, tr. 2, de Iust., disp. 574, in princip.; Reiffenst., l. c., n. 62, et alii.
- 24 Quadriennium petendae restitutionis incipit currere non a die factae laesionis, sed a die habitae scientiae de laesione. Alexander, consil. 84, num. 3, vol. 1; Card. Tuschus, litt. B, conclus. 298, n. 9 et 16; Baldus, in l. *Falsa* Cod. de Fide instrumentor.; Engel, loc. cit., num. 11; Reiff., l. c., num. 63; Sannig., de Rest. in integrum, cap. 5, num. 3, alique
- 25 plures. Et ratio est, quia alias non satis prospectum esset indemnitati ecclesiarum et minorum, si contra occultas suas laesiones nulum haberent remedium; nam tempore ignorantiae factae laesionis nequit laesus se defendere, aut beneficium restitutionis petere: *quia qui nescit, is videtur experiundi potestatem non habere, et verius est ex eo annum numerari, ex quo cognovit*: ut expresse dicitur in l. *Annus* 6 ff. de Calumniatoribus. Nec obstat cit. Clement. unica de in integrum Rest., in qua dicitur quadriennium istud a die laesionis esse computandum, quod debet intelligi, quando dies laesionis et scientiae eius coincidunt, ut ita pro favore ecclesiarum et minorum iura iuribus concordentur: Arnoldus Rath., in tract. de Usucapionibus, c. 5, assert. 45, ubi dicit, hanc sententiam communiter sustineri, et in praxi receptam esse: Engel, l. c., num. 12; Reiff., l. c., num. 63, et alii.
- 26 Tempus quadriennii concessum pro petenda restitutione non currit iuste impedito: unde si per dolum aut vim adversarii, vel ob aliud iustum impedimentum, v. g. ob absentiam reipublicae causa, non potuit peti restitutio in integrum, debet postea suppleri totum illud tempus, quo duravit illud iustum impedimentum, addito ad quadriennium quantum temporis ablatum fuerat; colligitur ex cit. leg. *Supervacuam* 7 Cod. de Temporibus in integrum restitutionis, et tenet, ibidem, verb. *Supervacuam* Glossa communiter recepta, et Bartolus, ibidem, § *Et breviter*; Pirhing, l. c., n. 50; Reiffenstuel, l. c., num. 59, testans de comuni.
- Ecclesia est restituenda in integrum etiam 27 post lapsum quadriennium a die factae et cognitae gravis laesionis computandum; dummodo tamen adsit aliqua iusta causa, ob quam superior beneficium restitutionis ei adhuc concedendum arbitretur. Secus non. *Communis*, textu expresso in cap. *Ecclesia* 1 de Restit. in integrum in 6, ibi: *Ecclesia, quae ad retractandam sententiam vel contractum per beneficium restitutionis in integrum postulat se admitti, si quadriennii spatium post sit lapsum, et negligenter omiserit, non est ad beneficium huiusmodi admittenda; nisi praevaricationis vel fraudis manifestae probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia rationabilis causa subsit, quae superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum*.
- Causae autem, ob quas potest superior post 28 lapsum quadriennium concedere restitutionem in integrum ecclesiis et aliis locis piis, sunt sequentes: Primo, si praevaricatio, seu collusio, vel fraus intervenerit, quia scilicet collusum fuit cum praelato vel administratore bonorum Ecclesiae, vel is fraude circumventus fuit, ne restitutionem intra quadriennium peteret. Cit. cap. *Ecclesia* 1 de Rest. in integrum in 6, per adducta verba: *Nisi praevaricationis vel fraudis manifestae probetur super hoc intervenisse commentum*. Secundo, si laesio fuerit valde enormis; colligitur ex cap. *Ad Ecclesiam* 21 de rebus Ecclesiae non alienand., ubi legitur ob enorme damnum ex alienatione passum, concessam fuisse talem restitutionem in integrum cuidam monasterio post quadriennium, imo et decennium, ut putat Hostiensis, ib., et sic tenent Glossa final. in cit. cap. *Ecclesia*; Abbas, in cap. *Requisivit* 1 de in integrum Restit., n. 2; Covarruv., lib. 1 Variar. resol., c. 3, num. 11, cum pluribus aliis ibi citatis; Pirhing, loc. cit., n. 51; Reiff., loc., n. 77, et alii passim. Tercio, si propter inculpatam ignorantiam, vel ob aliud iustum impedimentum restitutio in integrum peti non potuit intra quadriennium; colligitur ex cit. cap. *Ecclesia* 1, et cap. *Si adversus* 2 de in integrum Rest. in 6, ubi dicitur, quod si Ecclesia intra quadriennium restitutionem in integrum *petere negligenter omittat*, postea amplius admittenda non sit; ergo a contrario sensu, si non ex negligentia, sed propter inculpatam ignorantiam laesionis, vel aliud iustum impedimentum, restitutionem non petierit, etiam post quadriennium restituenda erit, cum ex rationabili causa generaliter post qua-

driennium Ecclesia ad beneficium dictae restitutionis admittenda sit, ut expresse cavetur in cit. c. *Ecclesia*, ibi: *Aut alia rationabilis causa subsit, quae superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum.*

29 Restitutio in integrum petita, ordinarie suspenditur executio sententiae, nisi praesumptio malitiae sit contra petentem. *Communis*, textu expresso in l. *Postulata* 1 Cod. In integrum restitutione postulata ne quid novi fiat, ibi: *Postulata in integrum restitutione, omnia in suo statu esse debere, donec res finiat, perspicui iuris est, itaque curabit is, ad cuius partes ea res pertinet.*

30 Dicitur autem notanter: *Nisi praesumptio malitiae sit contra petentem*; quia quando ex coniecturis praesumi potest, quod restitutio in integrum malitiose petatur solum ad suspendendam sententiae executionem, tunc non suspenditur, sed fit ipsius sententiae executio, cum hoc tamen, quod idonea cautio detur restitutionem petenti, quod si in causa praevaverit, universa cum fructibus medio tempore perceptis, ipsi restituentur. *Communis*, per textum expressum in c. *Suscitata* 6 de Rest. in integrum.

31 Regularis, qui legitime fuerit impeditus ad reclamandum contra nullitatem suae professionis intra quinquennium sibi concessum a Concilio Trid., sess. 25, cap. 19, de Regularibus, allegatis causis dicti sui iusti impedimenti, potest restitui in integrum ad reclamandum etiam post dictum quinquennium. *Communis*.

32 Haec tamen restitutio in integrum non conceditur nisi a Summo Pontifice, vel Sacra Congregatione Conc., aut Episc. et Regul., ut docet praxis, et stylus curiae, et recte observant Barbosa, in Collectan. ad d. cap. 19, Conc. Trid., n. 9; Fagn., in c. *Consuluit*, n. 35, Qui clerici vel voventes; Reiff., l. c., n. 91, et alii passim.

33 Hinc restitutio in integrum adversus lapsum quinquennii conceditur moniali reclamanti adversus suam professionem, quando constat de vi metuque, quibus mediantibus emissam fuit. Sac. Congreg. Conc., in Bituntina *Restitut. in integrum*, 9 Sept. 1713, et in Ianuens., 23 Apr. 1715, et in Lingonen., 20 Septemb. eiusdem anni, apud Ursayam, tom. 1, p. 1, discept. 2 et 4, in Miscell. 1 sacr. et profano, litt. R, n. 124.

34 Item restitutio in integrum adversus lapsum quinquennii datur moniali, quae ex legitima causa reclamare non potuit intra dictum quinquennium. Sacra Congregat. Concil., in Mantuana *Restitutionis in integrum*, 7 Decembris 1715, et 28 Mart. 1716, apud Ursayam, tom. 2, part. 1, discept. 9, et in Miscell., l. c., n. 128.

35 Item restitutioni in integrum locus est, quando monialis professionem per vim et me-

tum emisit, non obstante longo lapsu temporis. S. C. C., in Melevitana *Nullitatis professionis*, 15 Maii 1723, apud eundem in Miscellaneo, l. c., n. 130.

Item restitutio in integrum concedenda est 36 moniali post quinquennium reclamanti, quando, illo durante, reclamare non potuit. S. C. C., in Pacen., 19 Decemb. 1722, apud eundem tom. 5, p. 1, discept. 17, et in Miscellaneo, l. c., n. 121. V. Addit. Casin., sub v. *Regularis professio*.

Item restitutio in integrum concedenda est 37 religioso impedito reclamare intra quinquennium, non attenta renovatione votorum et propriae Regulae quolibet anno facta. Sacra Congregat. Concil., in Melevitana *Restitutionis in integrum*, 29 Apr. 1722, apud eundem, t. 2, par. 2, discept. 21, et in Miscell., l. c., n. 125. V. Add. Cas., l. c.

Item restitutio in integrum danda est reli- 38 gioso, qui professionem emisit non completo anno 16 suae aetatis. Sac. Congr. Conc., in Neapolitana *Restitutionis in integrum*, 10 Aprilis 1723, apud eundem, in Miscellaneo, l. c., n. 127.

Item restitutio in integrum danda est reli- 39 gioso profitenti cum aliquo defectu habituali in religione, cuius constitutiones mandant, ut illi religiosi, qui tacent aliquem essentialem defectum ante emissionem professionis, illo detecto, statim possint ab eorum superioribus dimitti. Sac. Congreg. Conc., in Neapolitana *Restitutionis in integrum*, die 8 Augusti 1716, apud eundem, in Miscellaneo, l. c., n. 123. Et in alia Neapolitana, 7 Septembris 1718, apud eundem, tom. 3, part. 1, discept. 6, num. 77.

Restitutioni in integrum locus non est, 40 quando non probatur praetensus metus et vis sibi illata ad professionem emittendam. Sacra Congregat., in Veneta seu Brixiensi *Restitutionis in integrum*, die 7 Februar. 1721, et 8 Augusti eiusdem anni, apud eundem to. 5, part. 1, discept. 12, num. 166. Et in Neapolitana *Nullitatis professionis*, 9 Septembris 1723, apud eundem in Miscellaneo, l. c., n. 129.

Restitutio in integrum obtenta a Sacra 41 Congreg. Conc., caeremoniales remanent actus faciendi in curiis episcopalibus. Rota in Ianuensi *Restitutionis in integrum*, 9 Maii 1702, § *Econverso*, coram Molines. Et Sac. Congr. Conc., in Mantuana, 21 Februar. 1717, apud eundem, tom. 2, part. 1, disp. 8, et in Miscell., l. c., n. 131.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Tametsi ius praetorium induxerit restitutio- 42 nes in integrum ad corrigendum ius civile; sunt tamen et restitutiones in integrum, quas exemplo iuris praetorii proposuit deinde ipsum

- 43 ius civile. Habes exempla restitutionis in integrum propositae a iure civili, in l. 3 Cod. de Rescind. vendit., ubi laesus ultra dimidium in tantum restituitur, ut vel causa penitus in priorem statum deducatur, vel iniquitas per supplementum iusti pretii emendetur. Alterum exemplum occurrit in l. 33 ff. de Re iudic., ubi in integrum restitutio conceditur illi, contra quem falsis instrumentis lata est sententia.
- 45 Reipublicae demum et civitatibus auxilium restitutionis in integrum concessum est iure civili in l. 4 Cod. Ex quibus caus. maior.
- 46 Interest vero, an restitutio detur ex iure praetorio, an ex iure civili. Quae restitutio datur ex iure praetorio, ea temporaria est: quae vero datur ex iure civili, est perpetua, et sic intra annos triginta intentari poterit; Stryk., in Usu modern. Pandect., lib. 4, tit. 1, § 1, contradicente, licet perperam Bohemer, in Introduct. in ius digest., l. 4, tit. 4, § 14.
- 47 Tempus hoc triginta annorum, licet mox adductam, eamque veram rationem ignorent, admittere haud aegre solent doctores in prioribus duobus exemplis, nequaquam vero in tertio exemplo. At si restitutio reipublicae et civitatibus iure civili concessa est, necessario

debet esse perpetua; Stryk., in Usu modern. Pandect., lib. 4, tit. 4, § 17, ubi quod non obest (sunt eius verba), quod imperatores Rempublicam minoribus comparaverint; non enim additum, quod praecise tempora minorum observare debeat.

Iure pontificio competit etiam restitutio ecclesiis caeterisque piis corporibus iure ecclesiarum fruentibus; cap. 1 et 3 de Restitut. in integrum. Quin et academiis scholisque vulgo tribuitur; Gales., ad cap. 1, num. 85 de Restit. in integrum. Wiesten., in Decret., l. 1, tit. 41, n. 25.

De tempore vero, quo restitutio proponi debeat ab ecclesiis, omnes fere conveniunt illud debere esse quadriennium a die cognitae laesionis, et proinde sentiunt illud non currere durante vita rectoris male administrantis, sed incipere tempore successoris, ut primum scivit actum Ecclesiae damnosum; Ziegler., ad Lancellot., lib. 3, tit. 81, § 3; Bohemer., in Decr., dict. lib. 1, tit. 41, § 9. Caeterum si neque restitutio competit ecclesiis iure praetorio, sed iure pontificio consentaneae ad superius firmata, dicendum est, eam proponi posse non intra breve quatuor annorum tempus, sed intra spatium triginta annorum.

RESTITUTIO

PARTITIO ARGUMENTI

RESTITUTIO: 1. Quoad ea, quae concernunt restitutionis naturam, radices, necessitatem, et obligatos ad ipsam. 2. quoad restitutionem pro homicidio, vel percussione, seu mutilatione; 3. quid, cui, et quando sit restituendum? 4. ubi, quomodo, et quo ordine facienda sit restitutio? 5. quoad causas excusantes, vel non excusantes a restitutione, ut, vel differri, vel omnino omitti possit.

ARTICULUS I. Quoad ea, quae concernunt restitutionis naturam, radices, necessitatem et obligatos ad ipsam.

SUMMARYUM. 1. Restitutio unde sit dicta? - 2. Restitutio quid sit? - 3. Obligatio restitutionis oritur solum ex violatione iustitiae commutativae. - 4. Obligatus ex patris testamento distribuere, v. g. mille aureos pauperibus suae parochiae iuxta cuiusque paupertatem, si aliquibus minus dederit, quam requirat eorum paupertas, tenetur compensare. - 5. Praelatus conferens extra concursum beneficium digno, omisso digniori, licet peccet graviter, non tenetur tamen ad restitutionem; at vero si conferat sic in concursu, et peccat graviter, et tenetur ad restitutionem. - 6. Quot et quae sint radices restitutionis ad n. 7. - 8. Restitutio est necessaria ad salutem necessitate praecepti. - 9. Non tamen necessitate medii. - 10. Quae res necessaria sit necessitate medii, et quae necessitate praecepti. - 11. Ad restitutionem tenentur, non solum qui efficaciter per se influunt physice in damnum alterius, sed etiam qui efficaciter influunt moraliter. - 12. Causae cooperantes, seu influentes moraliter ad iniustam damnificationem proximi, communiter enumerantur novem in traditis versiculis comprehensae. - 13. Causae comprehensae sub primis sex nominibus cooperantur positive, tres vero contentae sub ultimis tribus nominibus negative. - 14. Per ly *Iussio* venit omnis ille, qui mandatum dat alteri ad damnificandum vel laeden-

dum, qui sive mandat explicite, sive implicite, sive potestatem habeat praecipendi, sive non, tenetur ad restitutionem totius damni, in quod efficaciter influxit eius mandatum, ad n. 22. - 23. Per ly *Consilium* venit omnis ille, qui ad damnificationem aliquem consulit, persuadet, allicit, instruit, et huiusmodi, et is contrahit obligationem restitutionis pro damno ex huiusmodi concilio reipsa secuto; ad n. 34. - 35. Per ly *Consensus* venit omnis ille, qui consentiendo efficaciter influit in alterius damnum; ad num. 43. - 44. Per ly *Palpo* venit omnis ille, qui laudando, adulando, plaudendo vel exaggerando, ut irridendo, vituperando et exprobrando, et consimiliter faciendo, alterum efficaciter incitat et movet ad aliquod damnum inferendum tertio, quod sine tali palpatione non intulisset. - 45. Taliter palpans, si efficaciter influit in damnificationem alterius, graviter peccat, et tenetur ad restitutionem. - 46. Per ly *Rekursus* venit omnis ille, qui furem, sicarium aut alium malefactorem hospitio recipiendo, protegendo, instrumenta servando, furta seu praedas emendo, custodiendo, et huiusmodi praebet securitatem et commoditatem ad perpetrationem operis iniusti, sicque efficaciter in causa est, ut damnum iniuste inferatur, aut iniuste illatum non restituatur. - 47. Talem recursum praebentes, si ratione illius recursus vel receptionis revera damnum sequatur alias non secuturum, peccant graviter contra iustitiam, et tenentur ad restitutionem. - 48. Per ly *Participans* venit omnis ille, qui participat iniusta damnificatione proximi, sive ratione rei acceptae, sive ratione iniustae acceptionis, ad n. 50. -

51. In damnificatione duplex actio intervenire potest. Una iniusta per se, et ab intrinseco mala, et qui sic participat cum iniuste damnificante in tali actione, inexcusabiliter peccat, et semper tenetur ad restitutionem. - 52. Alia per se indifferens, et non ex natura sua intrinseca, sed solum ex iniqua intentione et applicatione alterius mala; et qui participat in tali actione voluntarie et libere, peccat et tenetur ad restitutionem; si autem participet in tali actione coacte, liber est a peccato et ab onere restitutionis. - 53. Assignantur varii, qui sic excusantur a peccato et a debito restitutionis, vel non, ad n. 58. - 59. Obligati ex iustitia ad impediendum alterius damnum non excusantur a gravi culpa et obligatione restitutionis, si non impediant propter periculum gravis damni proprii maioris vel aequalis. - 60. Obligati ad impediendum alterius damnum solum ex charitate, non tenentur ad restitutionem, etiamsi non impediant ex dolo vel malitia, odio seu vindicta. - 61. Affertur et solvitur obiectio, ad n. 62. - 63. Principes, magistratus, gubernatores, praetores ac duces belli, et huiusmodi, si non impediant damna subditorum, tenentur ad restitutionem omnium damnorum sua culpa et negligentia secutorum. - 64. Item ad restitutionem tenentur tutores, curatores, administratores bonorum non impediens damna pupillis minorennibus, ecclesiis, etc., provenientia. - 65. Item ad restitutionem tenentur advocati et procuratores non impediens damna suis clientibus obvenientia. - 66. Item ad restitutionem tenentur assessores, canonici, electores, consilarii, qui vel tacendo vel se absentando, cum possint, non impediunt iniquam constitutionem, iniustam et indignam electionem, et huiusmodi. - 67. Item ad restitutionem tenentur famuli, domestici seu ancillae, quibus cura seu custodia specialis domus, aut rei familiaris commissa est, si non impediant furta, aliaeque damna, quae dominis inferuntur, sive ab extraneis, sive a conservis, seu condomicis. - 68. Alii famuli seu ancillae, quibus eiusmodi specialis cura non est demandata, tenentur probabilius ad restitutionem, si non impediunt damna, quae dominis inferuntur ab extraneis. - 69. Non tenentur tamen dicti famuli seu ancillae ad restitutionem, si non impediunt damna, quae dominis inferuntur a conservis seu condomicis. - 70. Custodes conducti ad impediendum venationem, piscationem, lignationem agrorum, et vinearum damnificationem, gabellarum defraudationem, et huiusmodi, si non impederint vel manifestaverint, tenentur ad compensationem damnorum inde directe secutorum. - 71. Non tenentur tamen dicti custodes ad restituenda poenas seu multas, quas domini accepissent a delinquentibus, si ipsi custodes eos accusassent seu denunciassent. - 72. Si fur donet alicui partem rei furtivae, ad hoc ut taceat, tenetur illam domino restituere. - 73. Si autem fur donet ipsi aliquid de suo, non tenetur ulli restituere, sed potest

retinere. - 74. Confessarius ex ignorantia crassa seu ex malitia, positive deobligans poenitentem a restitutione, quando tenetur, vel ipsum obligans, quando non tenetur, vel positive suadens, seu docens aliquem contractum esse iustum, quando revera est iniustus et usurarius, tenetur omnino ad compensationem damni secuti tertio. - 75. Confessarius non positive deobligans poenitentem a restitutione, sed solum negative, ad nullam obligatur restitutionem. - 76. Alii tamen sentiunt contrarium, quod et nos admittimus, si ex malitia studiose ideo taceat, ne poenitens obligationem sciat et restituat. - 77. Confessarius, qui bona fide et absque culpa deobligat poenitentem a restitutione, cum ad eam tenetur vel obligat, quando ad eam non tenetur, per se loquendo non tenetur damna causata compensare: cognitio tamen errore vel comperta veritate, tenetur poenitentem admonere. - 78. Testis a iudice vocatus et interrogatus de damno ab altero illato, si scierit falsum testimonium dicat cum damno innocentis, tenetur ad compensationem damni ipsi causati. - 79. Si autem testis a iudice vocatus et interrogatus fuga, silentio vel tergiversatione declinet, dissimulet, veritatem celet, non obligatur ad compensationem damni ex intermissione sui testimonii parti innocenti vel laesae vel nocenti secuti. - 80. An ficti pauperes teneantur restituere eleemosynas acceptas? *Remissive.* - 81. An et quando adulteri teneantur restituere damna causata ob sua adulteria? *Remissive.* - 82. An et quomodo stupratores teneantur ad restitutionem pro stupro? *Remissive.* - 83. An parentes exponentes filios suos, sive legitimos, sive illegitimos in hospitali, vel alio loco ad id deputato, vel in locis, ubi aluntur expensis reipublicae, seu communitatis, vel ad ostium alterius, teneantur ad restitutionem expensarum inde factarum? *Remissive.* - 84. An inveniens infantem ante ostium suum, et illum ponens ante ostium alterius, teneatur ad restitutionem expensarum inde factarum? *Remissive.* - 85. An et quando emptores et venditores teneantur ad restitutionem? *Remissive.* - 86. An et quando possessores bonae et malae fidei teneantur ad restitutionem? *Remissive.* - 87. An et quando defraudantes gabellas teneantur ad restitutionem? *Remissive.* - 88. An et quando pascentes animalia in alienis pascuis, et lignantes in alienis silvis seu nemoribus teneantur ad restitutionem? *Remissive.* - 89. An et quando impediens aliquem a consecutione boni teneatur ad restitutionem? *Remissive.* - 90. An et quando fur ob furta minuta, et alia gravia teneatur ad restitutionem? *Remissive.* - 91. An res inventae vel derelictae restitui debeant, et quibus? *Remissive.* - 92. An et quando beneficiarii teneantur ad restitutionem fructuum, ob non recitationem divini officii? *Remissive.* - 93. An et quando canonici teneantur ad restitutionem fructuum ob non factam residentiam? *Remissive.* - 94. An et quando facienda sit restitutio pro fama ablata? *Remissive.* - 95. Alia ad rem. *Remissive.*

- 1 Restitutio est sic dicta quasi rei in statum pristinum *statutio*; seu quasi alicuius in sua possessione aut dominio *iterata statutio*. Sic
- 2 in re communis doctorum. Unde restitutio quantum ad propositum est actus iustitiae commutativae, quo fit rei alienae redditio, vel damni iniuste illati reparatio. *Est in re communis.*
- 3 Dicitur autem notanter, quod restitutio sit actus *iustitiae commutativae*, ad denotandum, quod obligatio restitutionis oritur solum ex violatione *iustitiae commutativae*, in qua servari debet aequalitas rei ad rem, ita ut tantum reddatur aut reparetur, quantum fuit ablatum aut damnificatum; non autem obligatio restitutionis oritur ex violatione *iustitiae*

distributivae, quia tunc alienum nec aufertur, nec laeditur, cum supponatur illos, quibus fit bonorum communium distributio, non habere ius ad illa, alias violaretur *iustitia commutativa*.

Si enim quis obligatus v. g. patris testamento distribuere mille aureos pauperibus suae parochiae iuxta cuiusque paupertatem, aliquibus minus dederit, quam requireret eorum paupertas, hic peccaret simul, et contra *iustitiam distributivam*, et contra *commutativam*, et teneretur satisfacere, non quia laesit *iustitiam distributivam*, sed *commutativam*, eo quod quilibet pauper haberet ius ratione testamenti ad portionem suae inopiae proportionatam, quia cum condens tale testamentum

hanc proportionem in distributione servari voluerit, perinde est ac si singulis certam pecuniae summam assignasset. *Sic doctores communiter.*

5 Sic etiam praelatus conferens extra concursum beneficium digno, omisso digniori, peccat mortaliter, sed non tenetur ad restitutionem, quia non violat *iustitiam commutativam*, sed solum *distributivam*; si autem conferat in concursu beneficium digno, relicto digniori, et peccat mortaliter, et tenetur ad restitutionem, quia violat *iustitiam commutativam*; praelatus enim indicens concursum censetur inire quemdam innominatum contractum, *Do, ut Des*, cum clericis concurrentibus; adeoque clericus, qui in concursu praevalet suo competitori, acquirit ius strictum ad petendum, ut illi detur seu conferatur beneficium, et tale ius est obiectum *iustitiae commutativae*, non autem *distributivae*; sic etiam est dicendum in aliis similibus casibus, ut recte notant passim doctores.

6 Radices restitutionis quamvis communiter assignentur tantum duae, scilicet *ex re accepta* et *ex iniusta acceptione*, tamen maioris claritatis gratia quatuor ab aliquibus recte traduntur. Prima, scilicet *ex re accepta*; secunda, *ex iniusta acceptione seu retentione*; tertia, *ex damno iniuste illato*, quarta, *ex contractu*. Prima, videlicet *ex re accepta* seu ex delicto materiali habetur, cum quis rem alterius bona fide accepit vel possedit, et dicitur possessor bonae fidei, qui statim ac cognoscit rem esse alterius, tenetur restituere, alias incipit esse possessor malae fidei. Secunda, *ex iniusta acceptione* seu ex delicto formali habetur, cum quis rem alterius scienter invito rationabiliter domino subripit, et dicitur possessor malae fidei. Tertia, *ex damno iniuste illato* habetur, cum quis per actionem iniustam non lucrativam alteri damnum iniuste infert, v. g. comburendo domum, devastando segetes, et huiusmodi. Quarta, *ex contractu* habetur cum quis v. g. Petrus vendit Paulo equum quem putabat esse suum, erat autem Ioannis; si Ioannes hunc equum repetat et evincat, tenetur Petrus de evictione, et debet non solum restituere pretium equi, sed etiam compensare damnum quod emersit, et lucrum quod cessavit Paulo occasione illius venditionis; pretium quidem tenetur Petrus restituere *ex re accepta*, sed quod teneatur compensare damna et lucra, non oritur *ex re accepta*, cum nihil acceperit, quod illis correspondeat, nec oritur *ex iniusta acceptione*, neque *ex damno iniuste illato*, nam Petrus bona fide procedit, ergo

oritur *ex contractu*, quia nempe ab hoc se obligat vendens pro securitate eementis. Sic expresse La Croix, lib. 3, part. 2, n. 18.

Qui ibidem insuper quintam radicem restitutionis poni posse subiungit, nempe *ex lege positiva*, quae habetur in certis casibus, in quibus ius obligat ad restitutionem, quamvis nec sit *res accepta*, nec *iniusta acceptio*, nec *damnum iniuste illatum*, nec *contractus*. Ius enim positivum in pluribus statuit, ut quis reparet damnum, quamvis causatum sit absque omni eius culpa. Sic Instit. *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*, et l. *Si quadrupes* 1 ff. eodem, statutum est, quod si alicuius animal pauperiem fecerit, id est intulerit damnum alteri, teneatur illius dominus dare illud animal, vel totum damnum reparare. Item Inst. de Noxalibus actionibus; l. *Noxales actiones* 1 cum aliis sequentibus, ff. eodem; l. *Si servi vestri* 2 Cod. eodem, sancitum est, quod si mancipium alicuius ex sua propria, et absque culpa domini intulerit damnum, teneatur dominus pro noxa tradere mancipium vel totum damnum reparare. Item l. *Praetor ait* 1, et l. *Hoc edictum* 6 ff. de His qui effuderint vel deiecerint, cautum est, quod si ex domo, vel navi alicuius absque culpa domini aliquid sit effusum vel proiectum, quod nocuit transeunti vel astanti, si non fuit clamatum, ut caveret sibi, teneatur dominus reparare in duplum; et idem est, si aliquid e domo suspensum fuit supra viam, quod nocuit alicui, ut ibidem l. *Si vero* 5 ff. eod., et sic de aliis similibus, ut videre est in Inst. et ff. ad l. Aquiliam, et saepe alibi.

Restitutio est necessaria ad salutem necessitate praecepti. *Communis*, et habetur clare ex variis Sacrae Scripturae locis, quibus indicitur tale praeceptum; primo ex illo Levitici vi¹: *Qui aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, aut aliquid quidpiam commiserit, omnia integra primum restituat*; secundo, ex illo Tobiae ii: *Videte, ne furtivus sit, reddite illum dominis suis, quia non licet nobis edere ex furto aliquid, aut contingere*; tertio, ex illo Matth. xxii: *Reddite, quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo*; quarto, ex illo ad Romanos viii: *Reddite omnibus debitum, cui tributum, etc., nemini quidquam debeatis*; quinto ex illo Ezechielis xxxiii: *Si dixero impii, morte morieris, et egerit poenitentiam de peccato suo, et fecerit iudicium et iustitiam, et pignus restituerit, rapinamque reddiderit, et ambulaverit in mandatis vitae, ne fecerit quidquam iniustum, vita vivet, et non morietur*; ubi, ut vides, ad poenitentiam et salutem

¹ Nempe Levitici cap. vi, vers. 2 et seqq., ubi: *Anima quae peccaverit, et contempto domino, negaverit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit,*

sive rem perditam invenerit, et inficiens insuper peccaverit, et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, convicta delicti reddet.

aeque necessario praecipitur restitutio ac observantia aliorum praeceptorum; et tunc patet etiam ex septimo Decalogi praecepto: *Non furtum facies* (Exod. xx, 15); in quo cum prohibeatur iniusta ablatio rei alienae, consequenter prohibetur etiam iniusta detentio, et praecipitur restitutio, quia eiusdem rationis est furari et detinere rem alienam invito rationabiliter domino, dum reddi potest; unde in can. *Si res aliena* 1, caus. 14, qu. 6, ex verbis S. Augustini expresse dicitur: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, sed, ut dixi, cum restitui potest. Et in cap. Saepe contingit 18 de Restitutione spoliatorum, expresse habetur, quod non multum intersit quoad periculum animae iniuste detinere ac invadere alienum. Hinc in cap. Peccatum 4 de Regul. iuris in 6, expresse concluditur: Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.*

9 Non est tamen restitutio necessaria ad salutem necessitate medii. *Communis.* Et ratio est, quia ignorans invincibiliter se obligari ad restitutionem, aut factus impotens ad illam potest salvari sine restitutione, ut concedunt omnes ex expressa doctrina sancti Augustini in c. c. *Si res aliena* 1, caus. 14, qu. 6, ibi: *Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum, sed, ut dixi, cum restitui potest; ex quo patet, quod restitutionis incapax possit absolvi, et consequenter salvari sine facta restitutione, quod nullimode posset, si restitutio esset necessaria necessitate medii. Sicuti non potest salvari, qui, post commissum peccatum mortale, impotens est ad poenitentiam, vel per sacramentalem confessionem simul cum attritione, vel per contritionem perfectam simpliciter, ob supervenientem plenam dementiam, vel phrenesim, aut subitanam mortem.* Res enim necessaria ad salutem necessitate medii talis est, ut sine ipsa non possit obtineri salus, etiamsi inculpabiliter omittatur, ut baptizatus in re parvulis, poenitentia lapsis, etc. Res vero necessaria ad salutem necessitate praecepti talis est, ut etiam sine ipsa possit obtineri salus, si sine culpa omittatur, ut sumptio Eucharistiae, restitutio, etc. * Vide S. Th., 2-2, qu. 62, art. 2 *.

11 Ad restitutionem tenentur non solum illi, qui per se immediate et directe per actionem physicam influunt in damnum alterius, sive actione lucrativa, ut fit in furto et rapina, sive actione non lucrativa, ut fit in combustionem, occisione, mutilatione, praecipitatione rerum in flumen, et huiusmodi, sed etiam illi qui solum moraliter, deliberate et efficaciter influunt, alios movendo ad damnum illud inferendum. *Communis*, arg. c. 1, n. 32, epist.

ad Romanos, ibi: *Qui talia agunt, digni sunt morte, et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*, can. *Notum sit* 10, caus. 2, qu. 1. ibi: *Quia facientem et consentientem par poena constringit; c. Si culpa tua* 9 de Iniuriis et damno, ubi habetur, quod *qui occasionem damni dat, damnum dedisse videatur*, et l. *Qui occidit* 30, § 3, ff. ad legem Aquiliam, ibi: *Qui occasionem praestat, damnum fecisse videtur.*

Causae cooperantes seu influentes moraliter 12 ad iniustam damnificationem proximi communiter enumerantur novem in sequentibus versiculis comprehensae:

Quilibet in solidum reddat prius iniuriato.
Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, manifestans.

Causae contentae sub primis sex nominibus 13 positivae cooperantur ad damnum iniustum proximo inferendum; tres vero contentae sub ultimis tribus nominibus negative, id est omitendo id, quod ex officio atque iustitia facere tenebantur; et qui aliquo ex praedictis novem modis deliberate et efficaciter cooperantur ad damnum iniustum alterius, non solum incurrun reatum peccati, sed etiam obligantur ad restitutionem in solidum, seu totum in defectum exsequentis, iuxta allatum primum versiculum: unde Innoc. XI, die 2 Mart. 1679, merito inter alias damnavit sequentem propositionem, 39 in ordine: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.*

Per ly *iussio* venit omnis ille, qui mandatum 14 dat alteri ad damnificandum vel laedendum; unde qui mandat vel iubet, sive explicite, sive implicite, sive potestatem habeat praecipiendo, sive non, tenetur ad restitutionem totius damni, in quod efficaciter influxit eius mandatum; talis enim est vera et propria causa damni illati, et quidem principalis, et magis influens in damnificationem, quam ipsemet executor seu mandatarius. *Sic doctores communiter.*

Mandans non solum tenetur ad damnum 15 quod de facto iussit, sed etiam ad illud quod praevidere poterat ex circumstantiis secuturum; hinc si praecipit famulo, ut combureret domum Titii contiguam aliorum domibus, et attentis circumstantiis loci, temporis, venti, incendii et huiusmodi, praevidere poterat et debebat plures domos inde comburendas, tenetur ad omnium damnorum restitutionem. *Communis.*

Mandans, si sit superior, tenetur etiam ad 16 restitutionem damnorum quae patitur mandatarius ex sua executione, v. g. si propter crimen mulctetur, in exilium mittatur, et huiusmodi. Iussio enim superioris continet quam-

dam vim et coactionem moralem respectu subditi, ita ut non tam sponte quam coacte censeatur operari, et talis mandatarius sub illa conditione suscipit mandatum, ut mandans subeat onus oriturum ex executione sui mandati; secus autem si mandans non sit superior, sed mandet alicui vi stipendii, quia tunc mandatarius omnino voluntarie in se periculum assumit, cum ad id ex contractu sit mercede seu stipendio conductus. Sic doctores passim.

- 17 Mandans occidi Petrum, licet mandatarius per errorem occidat Paulum, adhuc ipse mandans tenetur ad compensandum totum damnum ex morte Pauli secutum, quia ex ipsius imperio est efficaciter secutum. *Communis*.

- 18 Si mandatarius excedat mandatum in damno inferendo, ut si iussus comburere tantum domum, et ipse volens comburat etiam vineas segetes et huiusmodi, tunc excessum illum non mandans, sed mandatarius excedens compensare tenetur, quia est secutus ex sola malitia mandatarii, et non ex mandantis mandato. *Communis*.

- 19 Si mandans mandatum suum ante executionem verbo, scripto vel nuntio vere retractet seu revocet, et revocatio ad notitiam mandatarii perveniat, tunc liber est ab obligatione restituendi, quamvis mandatarius, non obstante tali revocatione, adhuc damnum inferat, quia tunc tale damnum non sequitur ex mandantis mandato, cum fuerit vere revocatum, sed totum sequitur ex mera malitia mandatarii. *Communis*.

- 20 Si autem revocatio mandati ante executionem ad notitiam mandatarii non pervenerit, isque exsequatur et damnum inferat, tunc mandans tenetur ipse ad restitutionem, quia, non obstante sua revocatione, adhuc damnum secutum est ex vi iniqui sui mandati. *Communis*.

- 21 Item tenetur mandans ad restitutionem, quamvis revocatio mandati pervenerit ad notitiam mandatarii, si ipse mandatarius, vel non credens seriam esse revocationem, vel si credita seria, postea invincibiliter illius immemor damnum exsecutus est; quia tunc, non obstante tali revocatione, adhuc damnum vere secutum est ex vi sui iniqui mandati. Sic doctores, etc., passim.

- 22 Mandans non eximitur ab obligatione restitutionis, quamvis, si ipse non mandasset damnum inferendum, alius ab ipso tale damnum mandavisset. Quia licet, illo non iubente, adhuc damnum fuisset secutum, cum tamen in tale damnum mandans vere efficaciter influxerit, ipsi tanquam causae efficaci est imputandum, cum ad causam efficacem sufficiat verus influxus, nec sit necesse, quod sine ipsa damnum non fuisset causatum; per hoc enim, quod licet alius combussisset domum, si ipsam non combussisset Paulus, non tollitur, quod

Paulus ipsam non combusserit, si vere eam combussit. Quamvis enim Matth. XVIII, 7, dicatur quod *necesse est ut veniant scandala*, tamen, non obstante tali necessitate, gravis comminatio incurritur contra inducentem scandalum, ibi: *Verumtamen vae homini illi, per quem scandalum venit!*

Per ly *Consilium* venit omnis ille, qui ad 23 damnificationem aliquem consulit, persuadet, allicit, instruit, movet, rogat, auxilium praebet, facilitatem et modum ostendit, et huiusmodi; talis enim contrahit obligationem restitutionis pro damno ex eiusmodi consilio vel suasionem reipsa secuto, cum sic efficaciter consulens tale damnum, sit vere causa illius. *Communis*.

Consulens ex stipendio et ex officio suo, 24 non solum tenetur de malo consilio ex dolo vel culpa lata, sed etiam ex levi. Inter consulentem enim, et eum qui accipit consilium intercedit contractus quidam in utilitatem utriusque, quandoquidem si consultus recipit commodum ex consilio proveniens, consulens recipit utilitatem stipendii: in contractibus autem, qui cedunt in utilitatem utriusque, oritur obligatio etiam ex culpa levi, ut tenet communis doctorum per textum in l. *Contractus* 23 ff. de Reg. iur.

Consulens non ex stipendio, sed quia iuri- 25 sta, theologus, confessarius, si per culpam, negligentiam ac ignorantiam crassam, male consulendo causam praebebat damni, ut si obligatum restitutioni deobliget, aut volentem iniustum contractum inire male informet, tenetur ad restitutionem damni secuti ratione sui mali consilii ex ignorantia crassa et culpa lata, non tamen ex levi: talis enim consulens culpabiliter praestitit malum consilium, quod fuit causa illius damni secuti; siquidem actiones quae ex ignorantia crassa procedunt in iis quae pertinent ad proprium statum et professionem, maxime si sint damnosae, imputantur ignorantia sequi consulenti illas ob culpam, cum ex vi proprii status teneretur scire, et in consulendo seu respondendo errorem vel negligentiam vitare; adeoque si ex ignorantia crassa vel culpa lata consuluerit, et ex consilio damnum secutum fuerit, tenebitur ad compensationem seu restitutionem. *Communis*, per textum in cap. *Si culpa tua* 9 de Iniuriis et damno dato, ibi: *Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata... aut haec imperitia tua sive negligentia evenerunt, iure super his satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam*.

Si autem consulens non sit persona, quae 26 ratione status vel muneris sui peritiam rei consulendae profiteatur, non obligatur ex malo consilio, nisi doloso, id est nisi scienter et

fraudulenter alterum ignorantem circumveniat. *Communis*, textu expresso in cap. Nullus 62 de Regul. iuris in 6, ibi: *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*; et leg. *Consilii* 47 ff. de Regul. iuris, ibi: *Consilii non fraudulenti nulla obligatio est*. Quod omnes intelligunt de consilio libere dato ab amico, v. g. non ex officio debito.

27 Consulens dans consilium falsum et damnificativum, seu nocivum, sine expressione utilitatis inde resultantis, v. g. quando consilium dat solum *ad sciendam veritatem*, an aliquis contractus sit illicitus, an talis medicina sit salubris, et huiusmodi? si ante executionem revocet dictum falsum, malum et nocivum consilium, liberatur ab obligatione restitutionis, quamvis damnum adhuc sequatur; tunc enim consulens revocans datum falsum consilium, fatendo se esse deceptum, aufert totum motivum, totamque causam, quam dederat pro damno inferendo; unde, si non obstante tali revocatione, adhuc alter velit agere contra ipsam revocationem, non erit cur ipse consulens obligatus remaneat ex illa actione, cum tunc non consulentis auctoritate et motione, sed sua duntaxat malitia, vel privata sua opinione executor moveatur. *Communis*.

28 Si autem consulens dederit consilium nocivum seu damnificativum expressa, seu proposita damnificationis facilitate, utilitate ac securitate, et huiusmodi, tunc licet revocet suum consilium ante executionem, si consultus a tali sibi antea proposita utilitate motus adhuc operetur, et damnum inferat, non liberatur dictus consulens ab obligatione restitutionis; tunc enim illa utilitas, facilitas et securitas, quam proposuit et docuit consulens resultare ex illo opere, prout revera resultat, adhuc pergit movere operantem ad executionem illius operis, non obstante tali revocatione, adeoque cum consilium adhuc maneat causa efficax damni, adhuc consulens manet obligatus ad restitutionem. Sic communior doctorum sententia cum Sporer, tom. 2, tr. 4, cap. 3, num. 21; Lessio, lib. 2, de Iustit. et iur., c. 13, dub. 3, num. 16; Carden., in 2 Crisi, dis. 23, num. 135; La Croix, lib. 3, par. 2, num. 28; Rosignol., de Rest. 1, praenot. 12, sect. 2, num. 11; Henno, tom. 2, tract. 1, disp. 4, qu. 2, conclus. 2, et aliis pluribus contra Petrum Navarrum, Salonium, Fillium et alios.

29 Nec valet dicere, quod sicuti revocatio mandati, serio et sufficienter intimata liberat mandantem ab obligatione restitutionis, ita etiam revocatio consilii debet liberare a tali obligatione consultorem. Non valet, inquam, propter magnam disparitatem, quia mandatarius non agit suo, sed mandantis nomine, et consequenter ubi mandatum revocatum est, non

amplius mandans influit in actionem. At vero qui consilium recipit, non agit consultoris nomine, sed suo propter motivum utilitatis, commoditatis vel voluptatis a consulente in opere iniusto patrando sibi propositum, v. g. propter sibi propositam decoram vindictam in consulto homicidio, propter evitacionem infamiae in consulto abortu, propter utilitatem in consulto facili et commodo furto, et huiusmodi, et ideo quamvis consultus millies dixerit alteri, *nolo ut utaris dicto meo consilio*, cum adhuc perseveret propositum motivum dictae decorae vindictae, evitacionis infamiae, utilitatis et commoditatis furti a consultore alterius menti impressum ad hoc reipsa, non obstante tali revocatione, consultor efficaciter influit in opus iniustum patrandum, et damnum tertio inferendum, adeoque obligatur adhuc ad restitutionem et compensationem.

Consulens furi efficaciter parato auferre a 30 Ioanne 100, ut ab eodem auferat solum 50, non tenetur ad illam restitutionem, cum directe non concurrat ad damnum inferendum, sed potius praecise ad gravius damnum impediendum, et commodum Ioanni afferendum sic utiliter rem eius gerendo. *Communis*.

Si autem furi efficaciter parato auferre a 31 Ioanne 100 consulat, ut auferat 50 a Petro de quo non cogitaverat, tenetur resarcire damnum Petro illatum per tale suum consilium, quia licet commodum procuraverit Ioanni, fecit tamen cum detrimento Petri, cui tale detrimentum non pervenisset, si ipse sic non consulisset, adeoque tenetur ad eius compensationem. *Communis*.

Si furi efficaciter parato furari alicui inde 32 terminato, consulat quis, ut furetur Titio, tenetur resarcire damnum Titio illatum per tale consilium, cum sit vera causa cur hic determinatus damnificetur.

Si fur determinatus sit furari vel diviti vel 33 pauperi, licitum est consulere ut furetur potius diviti quam pauperi, non determinando ullum divitem in particulari, quia sic non determinatur voluntas furis ad damnum alicuius, sed tantum avertitur a maiori peccato et damno, cum, caeteris paribus, maius sit peccatum et damnum furari pauperi quam diviti. *Sic communis doctorum*.

Item si fur determinatus sit furari vel alicui 34 particulari diviti vel particulari pauperi, v. g. Titio diviti, vel Caio pauperi, et non possit nisi alterutrum impediri, licet consulere, ut furetur Titio diviti et non Caio pauperi, evitando sic maius malum peccatum et damnum; tunc enim sic consulens directe non cooperatur ad damnum inferendum Titio, sed solum furi explicat veritatem aliquam certam et utilem, scilicet minus peccatum et damnum esse furari ditiori quam egentiori. Ita etiam communior doctorum *.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

* Sed in praxi nullo modo huiusmodi consilia sunt danda, sed absterrendi potius perdit homines a quocunque furto.

RESPONSIO AUCTORIS.

Vere quidem sunt prius absterrendi perdit homines a quocunque furto. Sed quid, si fur, non obstante quocunque terrore sibi incusso, remaneat adhuc obstinate determinatus ad furandum, vel diviti vel pauperi, et nequeat ab alterutro averti, ut clare supponit mea conclusio? Nonne consulens in tali casu, maius malum esse pauperi furari quam diviti, gerit utiliter rem Dei et furis, ipsum furem avertendo a maiori offensa Dei? Tunc enim proprie non consulit damnum et peccatum, sed potius imminutionem peccati, et evitacionem maioris damni, ad quod fur erat obstinate determinatus. Quamvis enim illicitum sit facere malum, ut eveniant bona, non est tamen illicitum obstinate determinato ad maius malum consulere minus, cum non possit alterum, seu utrumque impediri. Et huiusmodi consilia tanquam licita absque onere restitutionis admittit etiam Antoine, tract. de Iustitia et iure, cap. 4, qu. 7, § 2, resp. 3, quamvis ibi praescindendo a circumstantia divitis et pauperis recte dicat: *At tenetur ad restitutionem: si parato maius damnum inferre Paulo, consulat ut minus damnum potius inferat Petro, cui non statuerat inferre.*

Ut percipiatur quid doceat Antoine, integra eius verba describenda sunt. Sic igitur habet: *Qui minus malum consulit ad maius avertendum, non tenetur ad restitutionem, si consulit ut minus damnum eidem inferatur, cui inferendum erat maius. Quia per hoc consilium nullum damnum alteri infert; imo maius impediendo, utiliter rem eius gerit, et tunc proprie non consulit damnum, sed potius imminutionem damni, seu evitacionem maioris damni. At tenetur, si parato maius damnum inferre Paulo, consulat ut minus damnum potius inferat Petro, cui non statuerat inferre. Quia consilio suo est causa iniusta damni Petro illati, et iniuriam infert Petro; nam quis innocens habet ius, ne sibi inferatur damnum, etiam ad avertendum maius alterius. Et vero Petrus tam habet ius, ut servetur illaesus a minori illo damno, quam Paulus ut servetur illaesus a maiori. Excipe, nisi damnum Petri sit tam leve, ut teneatur ex charitate illud pati ad impediendum maius damnum Pauli, quia tunc non est rationabiliter invitatus; ex his autem non sequitur standum non esse sententiae censoris theologi aientis in praxi nullo modo huiusmodi consilia esse danda, sed absterrendos potius perditos homi-*

nes a quocunque furto, quibus verbis respicit ad ea quae Lucius n. 33 et 34 tradit*.

Per ly *Consensus* venit omnis ille, qui consentiendo efficaciter influit in alterius damnum. *Communis*. Hinc consentiens consensu efficaci in damnum alicui inferendum, sine quo consensu alii non possent vel non vellent tale damnum inferre, tenetur una cum aliis cooperantibus ad restitutionem et compensationem talis iniustae damnificationis. *Communis*.

Consentiens sententiae iniquae, bello iniusto, electioni personae indignae, aut minus dignae, si in ipsis requirantur vota seu suffragia omnium, seu plenitudo votorum, tunc omnes tenentur ad compensationem damni ex consensu et voto suo iniquo secuti; in tali enim casu omnes efficaciter causant illud damnum, et consequenter omnes etiam tenentur ad compensationem. *Communis*. Si autem non requirantur omnium vota seu suffragia, sed solum vota seu suffragia maioris partis, ut passim in similibus currit, tunc postremi consentientes per suum suffragium, postquam sufficiens numerus suffragatus est dictae iniquae sententiae, bello iniusto, electioni personae indignae, aut minus dignae, et similibus iniquis et iniustis actionibus, non tenentur ad restitutionem, quamvis peccent sic suffragando. Sic Navarrus, in Manual., cap. 87, num. 21; Lessius, lib. 2, de Iustit. et iur., cap. 13, dub. 5, num. 23; Caietanus, in Summa, verb. *Restitutio*, c. 1, § *Consensus*; Rosignolus, de Restitutione 1, praenot. 12, sect. 3, num. 2; Sporer, tom. 2, tract. 4, cap. 3, num. 13; Petrus a Navarra, lib. 3, de Restitutione, cap. 4, num. 33 et seq.; Molina, Vasquez, Layman, et alii passim contra Medinam, Cordubam, et paucos alios: et ratio est, quia dicti postremi consentientes non fuerunt causa damni cum iam ante suam suffragationem et votacionem sufficiens et efficax causa damni fuerit posita.

Si vero dicti postremi consentientes cognoscere non possint, sed dubitent, an suo vel priorum suffragantium voto fuerit causata talis iniqua et iniusta laesio, ex quo vota fuerint secreta, tunc probabilius tenentur una cum aliis ad compensationem damni pro rata dubii, Petrus a Navarra, lib. 8, de Rest., c. 4, num. 38; Rosignol., loc. cit., num. 4, Sporer, loc. cit., num. 36, et cum aliis congestis Molina, tract. 2, tom. 2, disp. 736, num. 6; Lugo, disp. 19, sect. 1, n. 21, et alii; et ratio est, quia ipsi dederunt operam iniustae actioni, ex qua consecuta est illa damnificatio seu laesio, adeoque, si cognosci non possit, an ab ipsis potius quam ab aliis suffragantibus completa fuerit illa actio prout damnosa, omnibus ad ratam erit imputanda, et consequenter singuli tenebuntur pro rata parte ad compen-

sationem, cum non sit maior ratio de uno quam de alio.

40 Item probabilius tenentur ad compensationem seu restitutionem postremi consentientes seu suffragantes post maiorem partem, si spe-
rent contradicendo posse sua auctoritate vel gratia a tali iniqua sententia, vel indigna et iniusta electione, seu damnosa actione alios revocare seu remove. Sporer, l. c., n. 31; Navarr., in Manual., cap. 17, n. 21, vers. *Ex his sequitur*; Lessius, cit. lib. 2, c. 13, dub. 2, n. 24; Rosignol., l. c., n. 7; Layman, 3 lib., tr. 2, cap. 5, n. 6; Henno, tom. 2, tract. 1, disp. 4, qu. 3, resol. 5, et alii plures. Et ratio est, quia in iis, in quibus statur maiori parti suffragantium iuxta l. *Quoad maior* 19 ff. Ad municipalem, et cap. *Cum in cunctis* 1 de His quae fiunt a maiori parte capituli, singuli suffragantes tenentur ex officio proprio et ex iustitia nihil non moliri, ut feratur iusta sententia, aut fiat electio dignioris, et damnum omne, quod praevident, impedire si possint, adeoque si id possunt, et non praestent, sed potius per suum suffragium concurrant ad illas actiones, ex quibus damnum consurgit, cum sint causae partiales illius damni, tenentur pro rata parte ad illius compensationem *.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

* Si damnum possint impedire, et non praestent, utique tenentur ad compensationem in solidum, non pro rata solum parte.

RESPONSIO AUCTORIS.

At mea conclusio, ut ex n. praeced. et seq. potest colligi, supponit, quod possint solum impedire pro sua parte, et non in totum; si enim singulorum concursu sublato, adhuc fieret totum damnum, singuli non tenebuntur ad totum, sed tantum ad partem, quia singuli non posuerunt nequidem moraliter vim causativam totius damni, solummodo autem singuli tenerentur in solidum ad totum, si singulis non concurrentibus damnum non poneretur, quia in tali casu, cum singuli potuissent et debuissent impedire non dando suum concursum, reipsa singuli essent causa moraliter adaequata totius damni, adeoque tunc singuli tenerentur ad totum in solidum.

41 Imo aliqui volunt quod postremi consentientes, si praevideant priores non esse suffragium retractaturos, adeoque indignum esse promovendum, et huiusmodi, non possint suffragari pro indigno, pro iniqua sententia, et huiusmodi, quia dicunt ipsi, tam postremi suffragantes, quam priores concurrunt ad electionem, seu sententiam iniquam, cum res con-

cludatur, et executioni mandetur non tantum nomine priorum, sed omnium, qui pro illa suffragati sunt. Sic Henno, tom. 2, tract. 1, disp. 4, qu. 3, concl. 2; Medina Io., de Rest., qu. 7, ad quintum; Corduba, in Summa, qu. 191, et alii; plurimi tamen communius defendunt contrarium. * Verum mihi priorum sententia non modo tutior, sed etiam probabilior videtur *.

Priores ferentes suffragium pro sententia aut 42 electione iniqua, et huiusmodi, peccant graviter, et tenentur ad compensationem seu restitutionem, quamvis certo sciant, alios independentem a suo suffragio talem iniquam sententiam, aut electionem, et huiusmodi esse conclusuros. Sic Sporer, l. c., n. 31; Henno, l. c., conclus. 1, resol. 4; Caietanus, in Summa, verb. *Restitutio*, c. 1, § *Consensus*; Lessius, de Iust. et iur., lib. 2, cap. 13, dub. 3, num. 23; Petrus a Navarra, lib. 3 de Rest.; cap. 4, num. 36; Molina, tract. 2, tom. 3, disput. 723, num. 3; Rosignol., l. c., n. 6; Lugo, disput. 19, num. 19; La Croix, lib. 3, part. 2, num. 35 et 49, cum aliis ibi citatis, et alii plures. Et ratio est, quia ipsi priores de facto influunt ad damnum necdum positum: et quamvis sine suffragio priorum adhuc alii subsequentes conclusissent iniquam sententiam et electionem, et causassent iniustam damnificationem, tamen non tollitur, quin ipsi priores, quantum fuit ex se, causam efficacem contulerint iniquae sententiae et electionis, seu iniustae damnificationis, et concurrerint positive ad eam laesionem, et licet sine ipsis id fieret, tamen sine ipsis non est factum.

Nolens suffragari in iis circumstantiis, in qui- 43 bus praevidet defectu sui voti aliquem esse iniuste condemnandum, aut indigne promovendum, peccat graviter, et obligatur ad restitutionem, quia cum possit in iis circumstantiis suo voto impedire dictam iniustam condemnationem aut indignam promotionem, si ipse suum votum non ferat, censetur concurrere et consentire tali iniustae condemnationi aut indignae electioni, per text. in c. *Qui tacet* 43 de Reg. iur. in 6, ibi: *Qui tacet, consentire videtur*; et concordat l. *Solutio matrimonio*, et facit dicta supra n. 40.

Per ly *Palpo* venit omnis ille qui laudando, 44 adulando, extollendo, plaudendo, commemorando alicuius nobilitatem, generositatem, excellentiam, vires, et huiusmodi, vel exagerando acceptam iniuriam, dedecus et contemptum et huiusmodi, aut irridendo, vituperando, exprobrando alterius ignaviam, vecordiam, pusillanimitatem, et huiusmodi, et consimiliter faciendo, alterum efficaciter incitat et movet ad actionem iniustam, vindictam vel quodvis damnum inferendum tertio, quod sine tali palpatione non intulisset. *Communis*.

45 Hinc taliter palpans, si efficaciter influat in damnificationem alterius tanquam vera causa actionis iniustae, graviter peccat contra iustitiam, et tenetur ad compensationem seu restitutionem damni causati per suam iniquam palpationem. *Communis.*

46 Per ly *recursus*, venit omnis ille, qui furem, sicarium, aut alium malefactorem hospitio recipiendo, defendendo, protegendo, instrumenta servando, furta seu praedas emendo, custodiendo, et huiusmodi, praebet securitatem aut commoditatem ad perpetrationem operis iniusti; sicque efficaciter in causa est, ut damnum iniuste inferatur, aut iniuste illatum non restituitur. *Communis.*

47 Hinc talem recursum praebentes, si ratione illius recursus vel receptionis revera damnum sequatur alias non secuturum, peccant graviter contra iustitiam, et tenentur ad restitutionem. Tales enim sunt verae causae actionis iniustae, et positive efficaciter cooperantes ad damnum iniuste illatum et iniuste non compensatum. *Communis*, per text. 1. *Quo naufragium fit* 3 ff. de Incendio, § 3, ibi: *Non tantum autem qui rapuit, verum is quoque qui recepit, ex causis suprascriptis tenetur, quia receptores non minus delinquant, quam aggressores*, et concordat 1. *Qui vas* 48, § 1, 2 et 3, ff. de Furtis; 1. *Eos* 14 Cod. de Furtis, can. *Si res aliena* 1, caus. 14, quaest. 6, ubi ex verbis sancti Augustini sic expresse habetur: *Illud vero fidentissime dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne mala ablata restituat, et qui ad se confugientem, quantum honeste potest, ad restituendum non compellit, socium esse fraudis et criminis.*

48 Per ly *participans* venit omnis ille, qui participat in iniusta damnificatione proximi, sive ratione rei acceptae, sive ratione iniustae acceptionis. *Communis.*

49 Participans *ratione rei acceptae* est, qui partem furti seu praedae recipit, aut consumit, et hic si mala fide receperit sciens rem esse furtivam, tenetur illam, si adhuc existat, vel aequivalentem, si non amplius existat, restituere, quamvis non sit inde factus ditior; si autem bona fide receperit existimans recepisse a vero domino, tenetur rem adhuc existentem restituere, et si res amplius non existat, solum id, in quo factus

50 est ditior. *Communis.* Participans *ratione iniustae acceptionis*, est qui quocunque auxilio praestito alteri ad damnum inferendum formaliter cooperatur, ut qui ad furtum instrumenta porrigit, scalas defert, claves adulterinas efficit, furem defensionis causa comitatur, excubias agit, portas aperit aut effringit, praedas et furta asportat, et huiusmodi; item notarius conficiens instrumenta usurarum in gratiam usurarii, vel scribens sententiam aperte iniquam, ex vi cuius facienda sit executio, vel conficiens

falsa instrumenta seu testamenta in gratiam haeredum, vel aliorum contra expressam mentem disponentium seu testantium: et quilibet istorum, si per actionem iniustam, et ab intrinseco malam, concurrerit, tenetur ad restitutionem iuxta modum concursus. Sunt enim de facto efficaces cooperatores ad alterius damnificationem. *Communis.*

Dicitur autem notanter: *Si per actionem iniustam, et ab intrinseco malam concurrat*; quia in damnificationem duplex actio intervenire potest. Una scilicet iniusta per se et ab intrinseco mala, ut iuvare ad ipsam occisionem, vulnerationem, effractionem, ablationem vel asportationem rei alienae, et qui sic participat cum iniuste damnificante in actione iniusta per se et ab intrinseco mala, inexcusabiliter peccat et semper tenetur ad restitutionem. *Communis.* Alia per se indifferens, et non ex natura sua 52 intrinseca, sed solum ex iniqua intentione et applicatione alterius mala, ut scalas ferre, praedam asportare, et huiusmodi, et qui participat in tali actione voluntarie et libere, peccat et tenetur ad restitutionem; si autem participet in tali actione coacte, ut ex gravi metu mortis, mutilationis, atrocis verberationis, aut similis mali, aut ob aliam gravem et iustam causam, liber est a peccato et ab onere restitutionis, quia actionem de se indifferenter exercere ad bonum finem per se licitum est, talis autem exercet dictam actionem ad bonum finem, scilicet ad vitam propriam conservandam, et supradicta gravia damna evitanda, adeoque, etc. *Communis.*

NOTA ROMANI THEOLOGI.

* Licet non peccet, non sequitur semper, non teneri eum ad restituendum; nam si quis auferat rem quam suam esse existimet, non peccet, sed restituere eam debet, cum alterius esse deprehendit.

RESPONSIO AUCTORIS.

Sed hic nihil contra meum assertum, nedum enim mihi, sed et lippis et tonsoribus notum est, quod si quis auferat rem quam suam esse existimet, non peccat, sed restituere debet, cum alterius eam esse deprehendit.

Hinc excusantur, a peccato et a debito restitutionis rustici, qui, post iniustam deprae-dationem, angariantur a militibus aut praedonibus, ut currus, equos, imo ut se ipsos accommodent ad asportanda spolia, gravi enim metu et periculo excusati non inferunt dominis formalem iniuriam, cum censeantur in tali casu rationabiliter inviti. Item excusantur a peccato et a debito restitutionis, qui metu mortis, aut alterius gravis mali coacti praebent

furibus claves vel instrumenta ad effringendas fores, vel arcas, et huiusmodi; tales enim actiones de se sunt indifferentes, et ex sola furum malitia alium damnificant. Item excusantur a peccato et a debito restitutionis Christiani captivi, qui metu mortis remigare, arma et sarcinas asportare, propugnacula exstruere coguntur pro Turcis contra Christianos. Tales enim actiones sunt de se indifferentes, et ex sola Turcarum malitia ad Christianorum damnificationem ordinantur. Non excusarentur tamen dicti christiani etiam metu mortis, si bellica tormenta contra Christianos exploderent, sagittas emitterent, ipsosque occiderent, quia istae et similes actiones sunt per se, et ab intrinseco malae propter belli iniustitiam, unde nullo fine possunt excusari. *Communis.*

54 Quid dicendum de officialibus bellicis et militibus, qui iniuste concurrunt et cooperantur sive mandato, consilio, consensu, conniventia, aut etiam non obstando ad iniustas civitatum et oppidorum expoliationes, segetum et vinearum devastationes, iniustas exactiones, et huiusmodi? Vide verb. *Bellum*, art. 3 per totum.

55 Per ly *mutus* venit omnis ille, qui cum posset et deberet loqui contradicendo, dissuadendo, prohibendo, clamando ante damnum factum ad illud impediendum, tamen non loquitur, non clamat, non contradicit, non scribit, non prohibet. *Communis.*

56 Per ly *Non obstands* venit omnis ille, qui cum possit et debeat ipso facto damnum impedire, tamen non impedit, non defendit, non repellit, aut alia actione non avertit malum, cum de facto infertur. *Communis.*

57 Per ly *Non manifestans* venit omnis ille, qui post damnum iam illatum, non denuntiat, seu non revelat damnificantem vel locum, in quo reposita est res ablata. *Communis.*

58 Mutus, non obstands, non manifestans, si ex iustitia, scilicet ex officio vel contractu obligati sint impedire damnum alterius, et non impediunt, cum possunt, tenentur ad damni secuti compensationem seu restitutionem; secus autem si obligati sint solum ex charitate. *Communis.* Et ratio est clara, quia obligatio restituendi oritur solum ex violatione iustitiae, et non ex violatione charitatis; ergo solum illi tenentur ad restitutionem, qui cum possunt, non impediunt alterius damnum, quod tenentur impedire ex iustitia, et non illi, qui illud impedire tenentur tantum ex charitate.

59 Obligati ex iustitia ad impediendum alterius damnum excusantur a gravi culpa et ab obligatione restitutionis, si non impediunt propter periculum gravis damni proprii maioris, aut aequalis, uti est iactura gravis rei familiaris,

famae vel honoris, et praesertim vitae. Scot., in 4, dist. 15, qu. 4, vers. *Illo de quarto*; Covarr., ad reg. Peccatum, 2 part., n. 5, § 3; Adrianus, in 4 de Restit. in comm., § *Concurrentibus*; Navarr., in Manual., c. 17, n. 18, et n. 135; S. Antoninus, secund. part., tit. 1, cap. 12, § 7; Angelus, verb. *Furtum*, § 26; Tambur., lib. 8, tract. 4, c. 2, § 6, num. 6; Molina, l. c., disput. 735, n. 1; Sporer, l. c., num. 5; Rosign., l. c., num. 6; Henno, l. c., qu. 5, conclus. 1, circa fin. resolut., et alii passim; et ratio est, quia ordinarie non assumuntur haec officia, nec ineuntur haec pacta impediendi aliorum damna cum tanto onere et periculo damni proprii maioris vel aequalis; nisi quid amplius speciale pactum exposcat, ut in milite tempore belli, et parocho tempore pestis vel subversionis suarum ovium. Unde recte docet Scotus, cit. dist. 15, qu. 2, quod ad restitutionis onus tria requiruntur: 1. Quod possit quis damnum alterius impedire sine gravi vitae, et honoris, aut rei familiaris nocumento; 2. quod debeat impedire; 3. quod ex iustitia.

Obligati ad impediendum alterius damnum solum ex charitate non tenentur ad restitutionem, etiamsi non impediunt ex dolo vel malitia, odio seu vindicta; S. Antoninus, part. 2, tit. 1, c. 35, § 13; Navarrus, c. 17, n. 18 et n. 136; Medina Io., de Rest., qu. 9, vers. *Primus modus*; Petrus a Navarra, lib. 3 de Rest., c. 4, n. 131; Bartholom. Medina, in sua Institut., lib. 1, cap. 14, § 21; Sporer, l. c., n. 52; Rosignol., l. c., n. 6, et alii; et ratio est clara, quia odium non est causa restitutionis, sed iniustitia commissa: in tali autem casu nulla est iniustitia commissa, quia nulla fuit obligatio impediendi damnum ex iustitia, sed solum ex charitate, ut expresse loquitur conclusio, adeoque, etc.

Nec valet obicere textus canonicus, in can. 61 *Pasce* 21, dist. 86, ibi: *Pasce fame morientem, quisquis enim pascendo hominem servare poterat, si non cavisti, occidisti*; can. *Non inferenda* 7, caus. 23, qu. 3, ibi: *Qui enim non repellit a socio, si potest, tam est in vitio, quam ille, qui facit*; c. *Sicut dignum* 6, § *Illi etiam*, de Homic., ibi: *Qui potuit hominem liberare a morte et non liberavit, eum occidit*.

Non valet, inquam, quia relati et alii similes textus canonici intelligendi sunt quantum ad aequalitatem culpae, non vero quoad obligationem restituendi, nisi respectu personarum, quae ex iustitia tenebantur eiusmodi mala avertere et impedire; personae autem, quae ad id tenentur solum ex charitate, quamvis id omittentes graviter peccent contra charitatem, non tenentur tamen ad ullam restitutionem, cum non peccent contra iustitiam.

* Traditam ab auctore doctrinam de illo,

qui ex odio non impediatur, cum possit, nimirum quod ad restitutionem non teneatur, limitat Cuniati, tract. 9, de 7 Decal. praecepto, cap. 5, § 14, num. 2, tom. 1, pag. 398: *In casu quo qui vult damnum inferre, ex quo noverit odium tuum, confidens te non manifestaturum, impediturum, etc., liberius inferat damnum, quod alioquin, te vidente non inferret, aut longe minus tunc nisi clames, impedias, sine tuo damno manifestes, censeris cooperari, non tanquam mutus, sed ut consentiens in damnum, quod ex odio tuo alii inferunt, alioquin non illaturi: et hinc tenereris ad restitutionem* *.

63 Principes, magistratus, gubernatores, praetores ac duces belli, si non impediatur damna subditorum, tenentur ad restitutionem omnium damnorum sua culpa et negligentia secutorum. *Communis*; ipsi enim obligantur lege iustitiae commutativae ad impedienda damna subditorum, cum stipendia et redditus recipiant ad hunc effectum tanquam conducti a republica; unde si non impediatur damna quae possunt et debent, non solum violant legem charitatis, sed etiam legem rigorosae iustitiae, adeoque tenentur ad restitutionem. Vide verb. *Bellum*, art. 2 et 3.

64 Item ad restitutionem tenentur tutores, curatores, administratores bonorum non impediunt damna pupillis, minorennibus, ecclesiis, etc., provenientia. *Communis*; ipsi enim ad id tenentur ratione sui officii, eo quod a potestate publica aut consuetudine sic communiter recepta illud onus eorum officio sit annexum.

65 Item ad restitutionem tenentur advocati et procuratores non impediunt damna suis clientibus obvenientia. *Communis*; ipsi enim ex vi proprii muneris tenentur suorum clientum detrimenta impedire, quantum possunt, cum ad id sint conducti, et mercedem seu stipendia recipiant. Vide verb. *Advocatus*.

66 Item ad restitutionem tenentur assessores, canonici electores, consilarii, qui vel tacendo, vel se absentando, cum possint, non impediunt iniquam constitutionem, iniustam et indignam electionem, et huiusmodi. *Communis*. Ad id enim tenentur isti ratione proprii muneris. Vide dicta supra n. 43.

67 Item ad restitutionem tenentur famuli, domestici seu ancillae, quibus cura seu custodia specialis domus, aut rei familiaris commissum est, si non impediatur furta aliaque damna quae dominis inferuntur, sive ab extraneis, sive a conservis vel condomesticis. *Communis*. Ipsi enim ex suo officio, adeoque ex iustitia tenentur, quantum possunt, talia damna impedire, cum ad id sint conducti, adeoque si non impediatur, tenentur ad restitutionem. Vide verb. *Famuli*.

68 Alii famuli seu ancillae, quibus eiusmodi

specialis cura non est demandata, tenentur probabiliter ad restitutionem, si non impediatur damna quae dominis inferuntur ab extraneis. Lugo, disp. 19, sect. 2, n. 106; Rosign., l. c., n. 17; La Croix, l. 3, part. 3, n. 46, cum Navarr., et aliis ibi citatis; Sporer, loc. cit., n. 57, cum Petro a Navarra, Lessio, et aliis ibi cit.; Henno, l. c., qu. 5, conclus. 2, resol. 4, et alii plures contra Molinam, Azorium, Bonacinam, Rebel. et alios; et ratio nostra est, quia eo ipso, quod in famulatum recipiuntur, censentur obligari ad res dominorum ab iniuriis extraneorum defendendas et custodiendas, cum sint mercede conducti ad commodum et utile eorumdem dominorum, adeoque obligantur ad restitutionem, si, cum possint eorum damna impedire, culpabiliter non impediatur.

Non tenentur tamen dicti famuli seu ancillae ad restitutionem, si non impediatur damna, quae dominis inferuntur a conservis vel condomesticis. *Communis*; isti enim cum certa mercede conducuntur a dominis ad suum famulatum, non censentur se obligare ad custodiendas res dominorum contra alios conservos et domesticos, nisi haec specialis custodia sit eis demandata et conventa. Cum enim omnes in eadem domo cohabitent, nimis difficile est, quod unus servus variis aliis curis distractus possit aliorum conservorum furta praecavere; unde a prudentibus dominis solet unus ex famulis sibi benevisus ad hoc munus custodiae specialiter deputari, qui ex dictis supra, num. 67, tenetur ad restitutionem damnorum sua negligentia domino illatorum, sive ab extraneis, sive a conservis seu condomesticis.

Custodes conducti ad impediendum venationem, piscationem, lignationem, agrorum et vinearum damnificationem, gabellarum defraudationem, et huiusmodi, si non impediunt vel manifestaverint, tenentur ad compensationem damnorum inde directe secutorum. *Communis*; isti enim sunt ad id conducti, unde si in hoc suo munere, ad quod ex iustitia obligantur, deficiant, tenentur ad compensationem damnorum suo culpabili defectu dominis illatorum.

Non tenentur tamen dicti custodes ad restituendas poenas seu mulctas, quas domini accepissent a delinquentibus, si ipsi custodes eos accusassent seu denunciassent; talium enim custodum officium non est locupletare dominos ex lucro poenarum seu mulctarum, sed solum defendere, custodire et servare indemnes res suae custodiae commissas, cum initus suus contractus non extendatur ad mulctas procurandas, sed solum ad custodiendas et indemnes servandas res sibi creditas. Lessius, lib. 2, de iustit. et iure, cap. 13, dub. 10, n. 73; Navarrus, c. 25, n. 34; Lugo, disp. 37, n. 102;

Silvester, verb. *Restitutio* 2, qu. 5, dub. 7; Tamb., lib. 8, tr. 4, c. 2, § 6, n. 12; Rosign., l. c., n. 14; Henno, l. c., qu. 4, conclus. 2; La Croix, l. c., n. 48; Sporer, l. c., n. 58, aliisque citatis; Diana, part. 3, tr. 6, resol. 64, et alii contra Petrum a Navarra, Iohannem Medinam, Bartholomaeum Medinam, Salonium, et alios.

- 72 Si fur donet alicui partem rei furtivae ad hoc, ut taceat, tenetur illam domino restituere, quia non erat furis, sed eius, cui furatus est.
- 73 *Communis*. Si autem fur donet ipsi aliquid de suo, non tenetur restituere illi, cui furatus est, quia sine iniustitia potuit tacere, ut supponitur, nec tenetur restituere furi, quia turpe lucrum post opus inpletum potest retineri, ut recte docet S. Th., 2-2, qu. 62, art. 5 ad 2, et communis aliorum.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Dimmodo tamen is tacendo non sit causa influens in furtum.

RESPONSIO AUCTORIS.

At satis ego ibi demonstro quod is tacendo non sit causa influens in furtum, dum dico expresse: *quia sine iniustitia potuit tacere*; si enim is tacendo esset causa influens in furtum, iam non posset tacere sine iniustitia.

- 74 Confessarius ex ignorantia crassa, seu ex malitia positive deobligans poenitentem a restitutione, quando tenetur, vel ipsum obligans, quando non tenetur, positive suadens seu docens, aliquem contractum esse iustum, quando revera est iniustus et usurarius, tenetur omnino ad compensationem damni secuti tertio. *Communis*; in tali enim casu confessarius positive fuit causa efficax et iniusta dicti damni, adeoque tenetur ipsum compensare et reparare. Vide dicta supra n. 25.

- 75 Confessarius non positive deobligans poenitentem a restitutione, sed solum negative in quantum ex negligentia sive ignorantia crassa, verecundia vel metu taceat, nec iniungit poenitenti restitutionem faciendam, ad nullam obligatur restitutionem; confessarius enim ex iustitia erga tertium non tenetur admonere, aut positive impedire eius damnum, sed ad summum ex charitate: laesio autem solius charitatis non obligat ad restitutionem, adeoque, etc. Ita Sporer, l. c., n. 62, cum Valentia, Lessio, Sa, Fabro, Tannero, Layman, ibi citatis; La Croix, l. 6, part. 2, n. 1681, cum Suarez, Valentia, Azor., Sanchez, Filliuc., Rebell., Coninch., Malder., Bonac., Arriaga, Aversa, Busemb., Lugo, Diana ibi citatis, et alii plures apud Moyam, t. 3 ad 7, qu. 4, contra Navarum, Angelum, Rosellam, Molinam, Gabr. Silv. Moyam, et alios volentes confessarium adhuc in tali casu teneri restituere, et consen-

tit Lessius, l. 2, c. 13, n. 77, et Rosignol., l. c., n. 18 et seq., si confessarius sit parochus; quia, dicunt ipsi, ex officio tenetur parochus suos parochianos poenitentes de tali obligatione admonere, et sic tacendo aequivalenter dicit non teneri restituere, quod maxime valet, si ex malitia studiose ideo taceat, ne poenitens obligationem sciat et restituat, quia in hoc casu alter habet ius, ne per talem dolum fraudetur. Qua studiosa malitia et dolo interveniente, nec ego ab hac sententia audem recedere, quia fraus, et dolus, et malitia nemini debent patrocinium impertiri, c. *Ex litteris* 2 de Dolo et contum., c. *Sedes* 15, et cap. *Ex tenore* 16 de Clericis non resid., l. *In fundo* ff. de Rei vindic., l. *Cum hi* ff. de Transact., l. *Si legatarius* Cod. de Legatis, cum similibus, quamvis Sporer, l. c., cum aliis excuset eum ab onere restitutionis, etiamsi ex malitia non moneat poenitentem de tali obligatione restituendi.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Assumpto onere audiendi confessiones, videtur teneri ex officio, ac proinde, ex iustitia.

RESPONSIO AUCTORIS.

Ast advertendum; quod onus assumptum audiendi confessiones a simplici confessario, est solum assumptum ex charitate et non ex iustitia; debet enim discrimen intercedere onus a confessario parochio assumptum inter et onus assumptum a confessario simplici. Illud parochi obligat ex iustitia, quia a parochianis accipit ad id tanquam ex contractu decimas, stipendia seu praebendam parochialem, ob quae ipse parochus tenetur parochianos instruere ex iustitia. Simplex autem confessarius, cum nullum recipiat stipendium, nec ullum inierit ad id contractum cum poenitentibus, tenetur solum illos instruere ex charitate, propter quam solummodo munus confessarii libere quando voluerit a se exercendum sine ullo onere assumpsit, adeoque, cum nullimode violet in hoc casu iustitiam, ad nullam tenetur restitutionem. Sic etiam ultra ibi a me allegatos tenet celeberrimus P. Antoine, de Poenit., c. 3, § 10, resp. 3. Videatur etiam ad rem toties laudatus Alphonsus de Ligor., c. 15, punct. 6, n. 123.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Si ex officio, tenetur etiam restituere, licet non ex malitia, quia deficeret in officio.

RESPONSIO AUCTORIS.

Ast recurrit praecedens responsio. Tenetur quidem ad restitutionem, si deficiat in officio, ut parochus, assumpto ex iustitia, sed non, si deficiat ut simplex confessarius in officio assumpto ex mera charitate.

77 Confessarius, qui bona fide et absque culpa deobligat poenitentem a restitutione cum ad eam tenetur, vel obligat quando ad eam non tenetur, per se loquendo non tenetur compensare damna causata, quia ubi culpa non est, neque debet esse poena, textu expresso in cap. *Cognoscentes* 2 de Constitutionibus, ibi: *Res, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit*: cognito tamen errore et comperta veritate, tenetur ex iustitia admonere poenitentem; La Croix, l. 3, p. 2, n. 362, et lib. 6, part. 1, n. 1780; Arragonius, Salonijs ibi citati, et alii.

78 Testis a iudice vocatus et interrogatus de damno ab altero illato, si scienter falsum testimonium dicat cum damno innocentis, tenetur ad compensationem damni ipsi causati. *Communissima*; talis enim falsum dicendo cum damno tertii peccat contra iustitiam, adeoque onus restitutionis incurrit.

79 Si autem testis a iudice vocatus et interrogatus, fuga, silentio vel tergiversatione declinet, dissimulet, veritatem celet, non obligatur ad compensationem damni ex intermissione sui testimonii parti innocenti, vel laesae, vel nocenti secuti. Sic ex communi docet Molina, l. c., disp. 739, n. 6; Lessius, l. c., c. 30, dub. 8, n. 57 et seq., aliisque citatis; Laym., lib. 3, de Iustitia, tr. 2, c. 5, num. 7 in fine; Rosign., l. c., n. 21 et seq.; Sporer, loc. c., num. 61, et alii passim; et ratio est, quia in tali casu testis dissimulans vel tacens veritatem non peccat contra iustitiam commutativam, cum pars laesa vel innocens nullum habeat ius cogendi ipsum ad exprimendam veritatem, sed solum peccat contra charitatem erga innocentem, contra obedientiam, contra superiorem, vel iudicem vocantem et interrogantem, et ad summum contra iustitiam legalem, contra communitatem, quod nullam inducit obligationem restituendi, cum talis obligatio oriatur solum ex violatione iustitiae commutativae, ut dictum est supra n. 3.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Quoties est legitime inductus, videtur obligari.

RESPONSIO AUCTORIS.

Nequaquam, idque propter solidam rationem ibi a me adductam, cum talis testis in dicto casu non violet iustitiam, ex cuius solius violatione oritur obligatio restitutionis. Ipse enim testis legitime inductus, non comparando non constituitur iniustus, sed solum inobediens vel contumax, nec citatio illa imponit obligationem iustitiae ad comparandum, sed duntaxat

obedientiae; ex violatione autem obedientiae praecise, quando non est aliunde obligatio iustitiae, nemo tenetur ad restitutionem, cuius obligatio oritur solum ex violatione iustitiae. Videatur inter alios ad rem celeberrimus Rosignolus, de Rest., n. 1, praenot. 12, sect. 7, n. 21 et sequentibus, ubi id efficaciter probat et solvit omnes obiectiones.

An ficti pauperes teneantur restituere elemosynas acceptas. Vide verb. *Eleemosyna*.

An et quomodo adulteri teneantur restituere damna causata ob sua adulteria? Vide verb. *Adulterium*, art. 5.

An et quomodo stupratores teneantur ad restitutionem pro stupro? Vide v. *Stuprum*, *Stuprator*.

An parentes exponentes filios suos, sive legitimos, sive illegitimos in hospitali, vel alio loco ad id deputato, vel in locis, ubi aluntur expensis reipublicae seu communitatis, vel ad ostium alterius, teneantur ad restitutionem expensarum pro ipsis factarum? Vide verb. *Parentes*, a n. 23 ad 31.

An inveniens infantem ante ostium suum, et illum ponens ante ostium alterius, teneatur ad restitutionem expensarum inde factarum? Vide d. verb. *Parentes*, n. 32.

An et quomodo emptores et venditores teneantur ad restitutionem? Vide verb. *Contractus emptionis, venditionis* per tot., et signanter art. 2, 3 et 5.

An et quando possessor bonae et malae fidei teneatur ad restitutionem? Vide verb. *Possessor bonae et malae fidei*.

An et quando defraudantes gabellas teneantur ad restitutionem? Vide v. *Gabella*.

An et quando pascentes animalia in alienis pascuis, vel lignantes in alienis sylvis seu nemoribus teneantur ad restitutionem? Vide verb. *Pascua*.

An et quando impediens aliquem a consecutione boni teneatur ad restitutionem? Vide verb. *Impediens*.

An et quando fur ob furta minuta et alia gravia teneatur ad restitutionem? Vide verb. *Fur*.

An res inventae vel derelictae restitui debeant et quibus? Vide verb. *Dominium*, art. 3.

An et quomodo beneficiati teneantur ad restitutionem fructuum ob non recitationem divini officii? Vide v. *Officium divinum*.

An et quando canonici teneantur ad restitutionem fructuum ob non residentiam? Vide verb. *Canonicus*, art. 5.

An et quomodo facienda sit restitutio pro fama ablata? Vide verb. *Detractio*.

Alia ad rem. Vide verb. *Bellum*, art. 2 et 3, 95 verb. *Bona*, art. 4, verb. *Culpa*, verb. *Damnicatio*.

ARTICULUS II. *Quoad ea, quae concernunt restitutionem pro homicidio, vel percussione, seu mutilatione.*

SUMMARIUM. 1. Iniustus et voluntarius homicida, percussor vel mutilator tenetur restituere omnia damna temporalia inde secuta, ad n. 15. - 16. Occidens iniustum invasorem, vel provocantem, seu voluntarie consentientem in pugnam, non tenetur ad restitutionem damnorum inde secutorum; ad n. 21. - 22. Si provocans occidat provocatum, qui metu infamiae debuit comparere, provocans tenetur compensare damna inde secuta. - 23. Committens occultum homicidium, quod postea per errorem alteri imputatur praeter sui intentionem, non tenetur ad compensanda damna ei inde secuta; ad n. 26. - 27. Intendens occidere solummodo feram, et adhibita cautela et diligentia, per errorem ac ignorantiam invincibilem occidit hominem, non tenetur ad ullam restitutionem. - 28. Qui certo sciens ibi esse hominem, et credens esse Caium suum inimicum, occidit Titium alioquin non occisurus, tenetur ad restitutionem. - 29. Ebrius alium occidens, si ebrietas non fuit culpabilis, et voluntaria, vel si fuit talis, homicidium tamen non praevидit, seu omnem diligentiam debitam adhibuit ad ipsum cavendum, non tenetur ad restitutionem; tenetur autem, si praevидit et non cavet. - 30. Vulnerans iniuste alium vulnere non laethali, ad restitutionem tenetur, si occasione talis vulneris, quam-

vis de se non laethalis, alius morbus seu inflammatio suborta mortem inferat vulnerato. - 31. Si autem vulneratus vulnere non laethali postea perierit, non ratione vulneris per se, sed solum per accidens ex propria negligentia et incuria, seu imperitia medici vel chirurgi, vulnerans tenebitur solum ad restitutionem damni causati vivo pro vulnere, non autem ad restitutionem damni causati mortuo, seu eius haeredibus pro homicidio. - 32. Occidens hominem, quem certo scit paulo post iusta morte occidendum, non tenetur ad restitutionem. - 33. Occidens autem hominem, quem certo scit paulo post iniuste occidendum a latrone, mandatario, et huiusmodi, tenetur ad restitutionem. - 34. Si Paulus initium, et causa fuit rixae cum Petro per sola verba contumeliosa, et ideo ab ipso Petro excandescens occidatur, tenetur Petrus ad restitutionem; ad n. 37. - 38. Si quis a mandatariis requisitus ostendat domum Caii, qui inde fuit ab illis occisus, si sine coactione et sine gravi mortis timore id fecit, tenetur ad restitutionem; non tenetur autem, si id fecit coactus, et ratione gravis metus mortis sibi alias indictae. - 39. Homicida in rigore iuris non liberatur ab obligatione restituendi damna temporalia ex homicidio secuta, quamvis a magistratu capite plectatur. - 40. Practice autem loquendo excusantur tales homicidae ab eiusmodi restitutione, maxime si haeredes occisi sint nobiles et divites. - 41. Damna secuta ex homicidio sunt compensanda et restituenda solis haeredibus proximis occisi, ad n. 48.

- 1 Iniustus et voluntarius homicida, percussor vel mutilator tenetur restituere omnia damna temporalia inde secuta. *Communis*. Qui enim causam damni dat, damnum dedisse censetur; c. *Si culpa* 9 de Iniuriis et damno, l. *Qui occidit* 30, § 3, ff. ad legem Aquiliam.
- 2 Hinc iniustus et voluntarius homicida, percussor vel mutilator tenetur restituere omnes expensas rationabiliter factas ab occiso non statim mortuo, percusso vel mutilato pro cibis extraordinariis, pro medicis et medicinis, pro linteaminibus, et aliis in curatione necessariis, deductis tamen iis, quae ipse, si sanus esset, insumpturus fuisset in suo victu ordinario. *Communis*, per text. in § 1 Inst. de Obligationibus quae quasi ex delicto nascuntur, et in l. *Cum liberi* 7 ff. de His qui effuderint vel deiecerint; cap. *Si rixati* 1 de Iniuriis et damno dato.
- 3 Item restituere debet lucrum cessans, et damnum emergens ratione occisionis, vulnerationis aut mutilationis, ut si interfectus haberet officium proficuum, beneficium, censum vitalitium, et huiusmodi, si vulneratus vel mutilatus esset opifex, sutor, sartor, et huiusmodi, et pendente curatione seu stante mutilatione, v. g. manus aut pedis, esset inutilis ad consueta sua opera et lucra pro se et sua familia sustentanda. *Communis*, per text. in cit. § 1 Inst. de Obligat. quae quasi ex delicto nascuntur, et in cit. l. *Cum liberi* 7 ff. de His qui effuderint vel deiecerint, c. *Si rixati* 1 de Iniuriis et damno dato.
- 4 Item restituere debet damna omnia realia simul per accidens illata in bonis fortunae vel honoris, ut si latro hominem vel eius domum spoliasset, graviter diffamasset, si eius

domum effregisset, aliaye damna intulisset, ad hoc ut eum occidere, vulnerare seu mutilare posset. *Communis*.

Restituendae tamen non sunt expensae factae⁵ pro funere occisi, quia tales expensae aliquando faciendae essent, cum aliquando deberet ille mori; excipe tamen, nisi ratione necis illatae, v. g. extra patriam in loco alieno maiores sumptus fieri oportuisset, tunc enim restituendum erit pro excessu. *Communis* contra Navarr., in Manuali, cap. 15, n. 22, ubi nimis rigide dicit esse restituendas expensas moderatas iuxta defuncti qualitatem, quia earum etiam fuit causa occisor.

An autem pro vita, membro, cicatrice sit⁶ aliqua facienda restitutio? Variant doctores. Glossa enim, in c. *Si rixati* 1 de Iniuriis et damno dato; Lessius, lib. 2, cap. 9, dub. 23; Vasquez, de Rest., cap. 2, § 3, dub. 6; Navarr., in Manuali, cap. 24, num. 22; Laym., lib. 3, tr. 3, part. 4, c. 6, n. 2; Felix Pot., tom. 1, part. 2, n. 2103; Sporer, loc. cit., num. 221; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 299, cum 44 aliis auctoribus ibi relatis, Lugo, tom. 1, disp. 4, sect. 1, n. 5, et ipso teste, recentiores communiter tenent de rigore iustitiae commutativae nullam faciendam esse restitutionem praecise pro vita, membro vel cicatrice relictis, cum nunquam sit obligatio restituendi in bono diversi generis. Notum est enim, quatuor esse genera seu ordines bonorum. In primo genere sunt bona animae, sive spiritualia. In secundo sunt bona vitae et membrorum. In tertio sunt bona famae et honoris; et in quarto sunt bona externa et temporalia fortunarium.

Unde pro hac sententia affertur inter alias 7

haec ratio a priori, quia iustitia commutativa habet pro obiecto formali aequalitatem; respicit enim essentialiter aequalitatem inter ius et ius, inter datum et acceptum; quare ubi haec aequalitas poni non potest, cessat tota obligatio iustitiae commutativae et restitutionis. Haec autem aequalitas nequit poni inter bona diversi generis et ordinis, sive superioris, sive inferioris, cum solum bona eiusdem generis et ordinis, secundum aequalitatem inter se commensurari possint, adeoque praecise pro vita corporali vel membro abscisso nulla fieri debet de rigore iustitiae commutativae restitutio, neque per bona spiritualia, cum haec sint diversi generis et altioris ordinis, quam vita corporalis; neque per bona temporalia, cum haec sint longe inferioris ordinis, quam ipsa vita et integritas corporalis, quae nullo pretio temporali est aestimabilis; textu expresso in l. Praetor 1, § 5, ff. de His qui effuderint vel deiecerint, ibi: *In homine libero nulla corporis aestimatio fieri potest; l. Cum liberi 7 ff. eod., ibi: Liberum corpus nullam recipit aestimationem.* Et concordant l. Ex hac lege 3 ff. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, l. Qua actione 7, et l. Liber homo 13 ff. ad legem Aquiliam, cum similibus, in quibus omnibus aperte supponitur praecise pro vita aut membro hominis liberi non esse aliquid restituendum. Quod, et clare indicat Sacra Scriptura Exodi xxi, 18, 19, ubi dicitur percussorem fore innocentem, id est liberum, si percussus non moriatur; dummodo operas solvat, ac expensas in medicos restituat, ibi: *Si rixati fuerint viri, et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, et ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lectulo, si surrexerit et ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit, qui percusserit, ita tamen ut operas eius et impensas in medicos restituat.* Sic autem absolute non pronuntiaretur liber, si de iure et in conscientia, ad quam dirigendam potissimum est Sacra Scriptura, teneretur etiam dare aliquid pro vulnere vel mutilatione; et concordat text. in cap. Si rixati 1 de Iniuriis et damno dato, per eadem fere verba, ibi: *Si rixati fuerint homines, et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, et ille mortuus non fuerit, si iacuerit in lecto, qui percusserit, operas eius et impensas in medicos restituat:* ubi cum nulla mentio fiat de restitutione pro vulnere, sed pro solis operis et expensis, significatur non esse talem obligationem. Et hanc sententiam ad longum inter alios defendunt, solvendo etiam contraria. Lugo, l. c., a n. 3, et La Croix, l. c., a n. 299, ibi videndi.

8 Alii autem, et signanter S. Thomas, 2-2, qu. 63, art. 2, ad 1; Scotus, in 4, dist. 15, qu. 3, n. 6; Reiffenst., Theol. moral., tr. 9, dist. 3, qu. 4, num. 54; Caietanus, Gabriel,

Adrian., Maior., Angelus, Sotus, Azorius, Beja, Molina, Aloza; Tannerus apud La Croix, loc. cit., num. 299; Silvester, Mercado, Armilla, Arragon., Corduba, Ludovicus Lopez, Covarruv. et Victoria apud Card. de Lugo, loc. cit., num. 4, et alii apud ipsos, docent, etiam pro vita, membro vel cicatrice relicta aliquam esse faciendam restitutionem, quamvis in diverso genere et ordine bonorum, quam sententiam vere probabilem dicunt etiam Sporer, loc. cit., num. 220; La Croix, loc. cit., n. 299, et alii plures ex citatis pro contraria opinione.

Et ratio huius sententiae inter alias est, quia 9 cum non potest reddi aequivalens, debet reddi quod possibile est, ut recte dicit S. Th., 2-2, qu. 62, art. 2, ad 1: *In quibus non potest recompensari aequivalens, sufficit, quod ibi recompensetur, quod possibile est.... et ideo quando id quod est ablatum, non est restituibile per aliquod aequale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est, puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare, vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personae secundum arbitrium boni viri.* Et idem habet in 4, dist. 15, qu. 1, art. 5, qu. 2 ad 2. Iuxta enim commune scitum, impossibilitas excusat a tanto, non autem a toto, nisi totum sit impossibile; unde qui debet centum, et non potest dare centum, potest autem dare quinquaginta, certe tenetur ad quinquaginta; adeoque licet interfecto non possit pro vita sua reddi aequivalens in eodem genere et ordine, cum id possit solus Deus, qui occidit et vivere facit, debet ei reddi id quod est possibile, quamvis in diverso genere et ordine, maxime aliquid, quod ei utile vel gratum sit, ut sacrificia, preces, eleemosynae, aliaque suffragia, et consequenter homicida obligatur eo casu ex iustitia saltem ad talem restitutionem spirituaalem, in quantum in iis potest esse compensatio in commodum occisi.

Tum quia occidens bovem, equum aut ca- 10 nem alienum, ultra peccatum commissum, tenetur ex iustitia etiam ad restitutionem, ut fatentur omnes, et tamen bona fortunae sunt longe inferioris ordinis, quam ipsa vita corporalis; ergo multo magis obligatur ad restitutionem qui occidit vel mutilavit hominem, cum vita et integritas corporalis hominis sint bona altioris ordinis; alias melioris esset conditionis occidens vel mutilans hominem, quam occidens, vel mutilans bovem, vel equum seu canem, cum hic teneatur ad restitutionem, et non teneretur ille. Unde recte dicit Scotus, in 4, dist. 15, qu. 3, n. 6: *Qui nec tantam restitutionem velit facere, non potest omnino esse immunis a restitutione, sicut quidam fatui faciunt, qui absolvunt homicidas, non eis ostendentes restitutionem necessario incumben-*

tem, quasi facilius possit transire homicida, quam (ut dicam) canicida vel bovicida, quia si quis occidisset bovem proximi sui vel canem, non absolveretur sine restitutione; tenetur ergo ad restitutionem spiritualem aequivalentem vitae, quam abstulit, sicut potest esse aequivalentia. Et Scotum videntur sequi S. Antonius, part. 2 Summae theol., tit. 2, c. 2, ibi: *Quantum ad secundum, scilicet de mutilatione, dicit Scotus, quod pro huiusmodi non est statuta poena in Ecclesia, nisi pecuniaria*, et S. Bernardinus Senensis, serm. 36, in feria 3 post Dominicam 4 Quadragesimae, art. 2, c. 2, ibi: *Talis mutilans (secundum Scotum) obligatur.... ad satisfactionem afflictionis illius mutilati; quae sibi perpetua est, cum vivere sine oculis aut sine manu triste sit, et maxima poena; propterea tenetur ei ad alia superimpendenda, ex quibus onera et tristitias, quas ex tali laesione incurrit, consolabilius atque levius ferre possit.*

11 Et ad haec faciunt textus in Sacra Scriptura, Exodi xxi, 22, ibi: *Si rixati fuerint viri et percusserit quis mulierem praegnantem, et abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit damno quantum maritus mulieris expetiverit, et arbitri iudicaverint; ex quibus verbis patet, quod pro vita prolis occisae debet fieri compositio pecuniae.* Item ib., 26: *Si percusserit quispiam oculum servi sui, aut ancillae, et luscus fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit; ibi enim statuitur, usum oculi eruti esse libertate compensandum.* Concordat etiam textus in iure civili, l. Praetor ait ff. de His qui effuderint, § 5, ibi: *Cum liber homo perdit, damni aestimatio non fit in duplum, quia in homine libero nulla corporis aestimatio fieri potest, sed quinquaginta aureorum condemnatio fit; ubi, ut sonant allegata verba, homicida propter homicidium condemnatur ad dictam pecuniae summam solvendam, l. Praetor edixit 7 ff. de Iniur., § 6, ibi: Posse hodie de omni iniuria, sed et de atroci civiliter agi, imperator rescripsit: ex quo textu patet dari actionem civilem ad compensandam pecuniis iniuriam acceptam.* Item Inst. de Obligationibus quae quasi ex delicto nascuntur, § 1, ibi: *Ob hominem vero liberum occisum quinquaginta aureorum poena constituitur; ubi stat clarum, homicidam propter vitam homini iniuste ablatam condemnari ad solvendam quinquaginta aureorum pecuniariam summam.* Unde plures doctores ex citatis pro contraria opinione fatentur, pro damno vitae, mutilationis seu cicatricis, ac pro iniuria deberi satisfactionem quamdam signis doloris et petitione veniae, et interdum adesse obligationem ad aliquam pecuniariam satisfactionem, praesertim si haeredes occisi sint pauperes, aut pauperes sint ipsi mutilati seu percussi.

12 Ad citatos tamen textus tum Sacrae Scri-

pturae, tum iuris civilis respondere solent patroni contrariae sententiae, quod illae leges sunt poenales, quibus iuste potuit imponi occisori, mutilatori aut percussori mulcta illa in poenam homicidii, mutilationis aut percussio- nis; et sic pro occisione, mutilatione aut percussione, etiam praescindendo a damno, potest a iudice per iustitiam vindicativam imponi poena dandi pecunias, quas dando satisfiet, non iuri, quod ratione damni illati habebat occisus, mutilatus aut percussus, sed iuri novo per sententiam iudicis acquisito: certum enim est, quod per iustitiam vindicativam possit a iudice imponi, ut quis pro iniuria circa bonum unius generis seu ordinis teneatur praestare aliquid in bonis alterius generis seu ordinis, faciendo ut laesus acquirat ius ad hoc bonum alterius generis seu ordinis; iudex enim iuste punit delicta per poenam, quam censet esse convenientem. Unde haec compensatio non oritur ex iustitia commutativa, sed solum ex iustitia vindicativa.

Quidquid autem sit in hac tam celebri con- 13 troversia variis rationibus et auctoritatibus pro utraque opinione suffulta, fatentur tamen, et consulunt omnes utriusque sententiae doctores quod, sicut iudex in foro externo iuste imponit mulctam pecuniariam occisori, mutilatori aut percussori offenso, vel eius haeredibus applicandam, ita confessarius in foro interno seu foro conscientiae debet imponere occisori, mutilatori aut percussori opera spiritualia, sacrificia, preces, eleemosynas, et huiusmodi animae occisi seu profectui spirituali mutilati aut percussi applicanda in aequalem compensationem, sive dein ad id teneantur ex iustitia, sive solum ex charitate seu naturali aequitate.

Conveniunt pariter omnes quod, si ex mu- 14 tilatione, percussione aut cicatrice, sit aliquod damnum secutum, ut in puella, quae ob deformitatem ex mutilatione seu cicatrice contractam non potest nubere pari, debet illi tale damnum iuxta prudentis aestimationem compensari. Comm., arg. § 1 Instit. de Obligat. quae quasi ex delicto nascuntur, l. Cum liberi 7 ff. de His qui effuderint vel deiecerint, cap. Si rixati 1, et cap. Si culpa 9 de Iniuriis et damno dato; qui enim occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, ut expresse dicitur in cit. cap. Si culpa; et concordat l. Qui occidit 40 ff. ad legem Aquilium.

Item conveniunt omnes, quod si occisus vel 15 mutilatus fuerit servus, tunc etiam pro vita et membris facienda sit restitutio, quia servi vita est pretio aestimabilis, ac proinde tantum debet compensari, quanto pluris sine illa mutilatione seu cicatrice venderetur. Comm., arg. § 1 Instit. de Oblig. quae quasi ex delicto nascuntur, l. Praetor ait 1, et l. Cum liberi 6 de His qui effuderint.

- 16 Occidens iniustum invasorem, vel provocantem, seu voluntarie consentientem in pugnam non tenetur ad restitutionem damnorum inde secutorum, quia tales censentur renuntiare iuri suo, et alter ius habet faciendi, quod in se est, et ad se indemnem et illaesum servandum. Lessius, lib. 2, c. 9, dub. 21; Laym., lib. 3, tr. 3, part. 2, c. 6, num. 5; Molina, tr. 3, disp. 82; Sporer, l. c., num. 116; Stephanus a Sancto Paulo, tit. 4, d. 5, num. 30; La Croix, l. c., n. 305, et alii passim.
- 17 Si vero quis contra iniustum invasorem graviter excedat moderamen inculpatae tutelae, faciendo nempe plus quam necesse sit ad sui defensionem, v. gr. occidendo, cum solum vulnerando vel mutilando se defendere potuisset, probabilius tenetur ad integram restitutionem totius damni, quia qui damnum iniuste infert culpa mortali, tenetur ad integram restitutionem; talis enim graviter excedendo moderamen inculpatae tutelae in sua defensione, occidendo, cum solum vulnerando se defendere potuisset, damnum homicidii iniuste intulit culpa mortali, adeoque obligatur ad integram restitutionem totius damni: ita Navarrus, in Manual., c. 15, n. 27; Ludovicus Lopez, 1 par. Instructorii novi, cap. 72; Petrus a Navarra, lib. 4 de Rest., c. 5, num. 99; Vasquez, de Rest., cap. 2, § 3, dub. 4; Sanchez, lib. 3 consil., c. 4, dub. 9; Lessius, lib. 2, cap. 9, dub. 21; Turrian., disp. 78, dub. 4; Illsung, tom. 4, disp. 2, num. 82; Sporer, loc. cit., num. 417; Lugo, tom. 1, disp. 11, num. 59, ubi dicit, sic tenere alios recentiores passim; La Croix, lib. 4, part. 2, n. 305, ubi dicit, sic tenere alios communiter contra Silvestrum, Angelum, Sotum, Ledesnam, Arriagam, Salonium, Cordubam, Rosellam, Molinam, aliosque antiquiores communiter apud Lugo, loc. cit., num. 51, docentes non esse obligationem restituendi tunc integre totum damnum, sed solum partem damni compensandi secundum portionem excessus moderaminis inculpatae tutelae prudentis iudicio dimetiendam. Et haec sententia est vere probabilis, quia multo minus peccat, et iniuriam facit, qui sic invasus occidit, quam qui sponte, et non invasus. Sic etiam Lessius, cit. cap. 9, dub. 21, n. 135, cum aliis ibi citatis; Bonac., de Rest., disp. 2, qu. ult., sect. 2, punct. 1, num. 3; Sporer, l. c., n. 217. Qui insuper, ib., cum Tamb., lib. 6 Decalog., c. 4, § 2, num. 15, probabile iudicat, ad nullam omnino teneri restitutionem, quia licet invasus graviter excedendo moderamen inculpatae tutelae contra iniustum invasorem graviter peccet contra charitatem, non tamen peccat contra iustitiam; iniustus enim invasor censetur remittere totam obligationem, quia cum iam sciat iniuste invasum omnia mala contra ipsum tentaturum, et hoc non obstante eum adhuc invadat, convincitur,

omnino malis illis seu damnis consentire; scienti enim et volenti seu consentienti non fit iniuria, c. *Scienti* 27 de Reg. iur. in 6, et l. *Nemo* 145 ff. de divers. Reg. Iur., adeoque ipse sic adhuc iniuste invasus, quamvis moderamen inculpatae tutelae graviter excedat, non tenetur ad ullam restitutionem, cum nullimode tunc peccet contra iustitiam, sed solum contra charitatem; quae sententia dicit Spor., ib., servire potest confessario, ne se et poenitentem in difficili determinatione huius restitutionis multum torqueat.

* Ego vero Sporer assentiri minime possum. Etenim qui iniustum invasorem occidit, moderamine inculpatae tutelae non servato, non modo contra charitatem, sed etiam contra iustitiam peccat. Ita Daniel Concina in Christianae theologiae dogmatico-moralis compendio, lib. 9, dissert. 2 de Rest., cap. 5, n. 4, ubi: *Si provocatus, inquit, ad pugnam occidat provocantem cum inculpatae tutelae moderamine, nihil restituere astringitur. Si vero graviter limites moderaminis excessisset, tum pro rata restituere deberet. Si mutuo se provocaverint, nihil restituendum est, quia uterque cessit iuri suo. Si unus alterum provocaverit improperando ignaviae notam, provocatus occisor non tenetur ad restitutionem, inquit iuniores plures; quia respuere sine dedecore duellum non poterat. Haec ratio pugnare cum Evangelio mihi videtur. Quare mihi falsa est, nisi me fallant omnia, sequens opinio P. Viva, qui t. 1, p. 3, qu. 7, a. 1, n. 2, inquit: Quamvis aliquando non fugiendo peccet contra charitatem, si scilicet sine dispendio honoris fugere poterat, at non peccat contra iustitiam. Ergo non tenetur ad restitutionem. Quid? Peccat Christianus contra charitatem, quando sine dispendio honoris mundani fugere nequit, non autem contra iustitiam peccat? At hanc doctrinam quis non improbet? Fugam enim arripere tenetur, dum via patet, cum dispendio honoris, qui in opinione insanientis mundi situs est. Concinae assentitur Cuniliati, cuius haec sunt, tr. 9, de 7 Decal. praecepto, cap. 8, § 1, n. 7, tom. 1, pag. 442. Qui per errorem occidit vel mutilat Petrum, volens occidere vel mutilare Paulum, similiter patet, quod cum voluerit occidere primum hominem illum, obnoxius fiat omnibus praedictis restitutionibus. Sicut etiam ille, qui, se defendendo ab iniusto aggressore, excessit limites iustae defensionis, occidendo, dum poterat duntaxat illum vulnerare, quia reapse est causa iniusta mortis, et damnorum illam consequentium. An autem teneatur fugere, si possit, ne invadentem vulneret, etc.? Absolute loquendo ad id tenetur, ne sit causa iniusta damni invasori illati. Si autem qui invaditur sit persona equestris aut militaris, cui magnum dedecus fuga sit allatura, ei plerumque totam rationem substantiationis sit sub-*

latura; tunc plures dicunt, quod fugere non teneatur, sed possit se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ, fuse explicato tr. 9, cap. 2, § 1. Verum hæc opinio videtur non posse amplius sustineri, post damnatas a Bened. XIV theses, quas retulimus in tr. 4, c. 9, § 5, de Duello.

- 20 Iniuste invasus, licet possit commode, et absque nota seu infamia fugere iniustum invasorem seu aggressorem, si fugere nolit, et ipsum iniustum invasorem occidat, servando in reliquis moderamen inculpatæ tutelæ, probabilius non tenetur ad ullam restitutionem, quia in tali casu peccat solum graviter contra charitatem, et nullimode contra iustitiam, cum iniustus invasor nullum habeat ius, quo obliget iniuste invasum ad fugam. Sic Lessius, cit. cap. 9, dub. 21, n. 126; Iulius Clarus, de Homicidio, n. 32; Illsung, l. c., num. 86; Layman, l. c.; Molina, disp. 81, n. 2; Tamburin., l. c.; Perschacher, de Rest., pag. 286;
- 21 Sporer, l. c., num. 217. Ubi ex supracitatis testatur de communi. Et tamen contra Silvestrum, Vasquez, Rodriguez, Bonacinam, La Croix, et Card. de Lugo, tom. 1, disput. 10, sect. 8, num. 170, et disp. 11, sect. 2, n. 55, qui etiam communem dicit esse hanc suam contrariam sententiam, quæ est revera probabilis, quia tunc solum excusatur occisio invasoris ab iniustitia, quando necessaria est ad sui defensionem. In tali autem casu non est necessaria dicta occisio pro sui defensione, cum iniuste invasus possit se commode et facile defendere fugiendo absque nota seu infamia ipsum invasorem seu aggressorem, adeoque si non fugiat, sed occidat, tenetur ad restitutionem, quia fuga in his circumstantiis est debita iuri invasoris, qui licet passione turbatus se exponat ipsi periculo occisionis; adhuc tamen, si sui occisio non sit necessaria ad invasi defensionem, retinet ius, ne ab ipso privata auctoritate occidatur. * Vide Addit. ad num. superiorem *.
- 22 Si provocans occidat provocatum, qui metu infamiae debuit comparere, provocans tenetur compensare damna inde secuta, quia in tali casu provocatus accessit involuntarie, unde non censetur cessisse iuri suo, ut adhuc servaretur indemnis et illæsus. Sanchez, in Consil., lib. 1, c. 4, dub. 10, cum aliis ibi citatis; La Croix, l. c., n. 305; Salonius, et alii passim.
- 23 Committens occultum homicidium, quod postea per errorem alteri imputatur præter sui intentionem, non tenetur ad compensanda damna ei inde secuta. Molina, t. 4, dist. 86; Lessius, lib. 2, c. 9, dub. 16, n. 111; Lugo, disp. 8, n. 82; La Croix, l. c., n. 155, et alii communiter; in eo enim casu homicida non est vere causa nec physica, nec moralis damni, quod innocenti sequitur, sed ignorantia vel malitia aliorum.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Tenetur quidem; quomodocunque enim res accipiat, homicida est causa saltem occasio-
nalis damnorum inde secutorum. Idem dicto de deferente cadaver ante domum alterius, n. 26. Et de ebrio, etiamsi ebrietas non fuerit culpabilis, n. 29. Occidens aliquem iusta morte mox occidendum, ex iustitia teneri videtur ad damna, n. 32. Vere autem tenentur rixantes, expositi n. 36.

RESPONSIO AUCTORIS.

Si omnia in allegatis numeris a me tradita attente perpendantur, solida ratione et auctoritate suffulta reperientur: imo ab aliquibus in laxioribus terminis defenduntur, ut est eruditissimum compertum. Nec absolute verum est, ut præ-
tendit theologus, quod ad restitutionem teneantur rixantes, expositi sub n. 35, ut videre est n. 37 seq., in quo patet, quid dicendum ad subiunctam notam theologi sub eodem num. 37. * Atqui mihi, bona Ferraris venia, quæ ab eodem numeris indicatis tradita sunt, nec solida ratione, nec firma auctoritate niti videntur, ut ab ipso proponuntur. Itaque assentior auctoribus additionum ad theol. P. Cuniliati, qui, loc. cit., pag. 443 seq., scribunt: « Observandum... 1, cum Petro Colet, tr. de Iust., cap. 4 de Restit. in particul., artic. 2, sect. 1, in resp. ad qu. 10, eum qui interficit hominem paulo post moriturum ex infirmitate, vel iuste a iudice morti tradendum, non teneri ad restitutionem, nisi pro lucris cessantibus secundum breve illud tempus, quo supervicturus erat, cum occisor non sit tunc causa, nisi modici illius damni. Secus vero sentiendum foret, si ille ab alio iniuste necandus erat. In tali casu profecto ad integram astringeretur restitutionem faciendam. Observandum 2 eum, qui aliquem vulneravit, qui paulo post non ob vulnus, sed ob aliam causam ex vulnere nullatenus promanantem e vita excessit, sola, quæ ex vulnere usque ad diem mortis emergerunt, damna resarcire debere; cum horum duntaxat causa exstiterit. Quod si iam vulnerator cum vulnerato de certa summa transegisset, standum esset conventioni, ut quæ in incertum peracta sit. Idem est, si vulnerator a iudice ad certam summam condemnatus fuerit. Petrus vulneratus a Paulo vulnere minime lethali, negligentia chirurgi moritur; Paulus damna hæredibus compensare tenetur, non quæ mortem, sed quæ vulnus duntaxat consequuntur. Si tamen Petrus ex accepto vulnere moritur, quia non est inventus chirurgus, qui vulnus sanaret, Paulus vulnerator ad restituenda damna, quæ ex ipsa morte hæredibus obvenirent, astringitur ».

Excipe tamen, nisi homicida aliquid pecu-
liare fecerit moraliter, efficaciter influens in

imputationem faciendam innocenti, ut si, ipso invito vel inscio, ipsius vestibibus se induisset, vel usus fuisset eius gladio, quem adhuc sanguinolentum reposuisset in eius vaginam, et per hoc ipse innocens fuerit habitus ut verus homicida: tunc enim supradictus committens sic malitiose homicidium tenetur ad integram restitutionem damni causati ipsi innocenti per talem iniquam et malitiosam fraudem, quia malitia, fraus et dolus nemini debent patrocinium impertiri, cap. *Sedes* 15, et cap. *Ex tenore* 16 de Rescriptis, cap. *Ex litteris* 2 de Dolo et contumacia, cap. *Tuae* 12 de Clericis non residentib., leg. *In fundo* ff. de Rei vindicat., leg. *Cum his* ff. de Transactionib., leg. *Si legatarius* Cod. de Legatis, cum similibus.

- 25 Sic per eandem rationem et eadem iura tenetur ad restitutionem, qui cadaver occisi ponit ante domum, vel sepelit in horto innocentis, ut ipsi imputetur homicidium, et ideo patiatur damnum. Per fraudem enim videtur inducere innocentem ad tale damnum, unde sicuti ex dictis sub verb. *Impediens*, qui per fraudem aliquem impedit a consecutione boni, tenetur ad restitutionem et compensationem, ita multo magis qui per fraudem inducit in aliquod damnum. Sanchez, lib. 1 Consil., cap. 5, dub. 5, n. 72; Sporer, l. c., n. 201; Molina, tom. 4, tract. 2, disp. 86; Rebell., part. 1, lib. 3, cap. 11; Felix Potestas, tom. 1, part. 2, num. 2104, et alii passim. Si tamen occisor cadaver occisi longe a domo deferat et reponat iuxta domum innocentis, non ex intentione, ut homicidium imputetur innocenti, sed solum ut amoveat a se omne indicium et occasionem inquirendi. Lugo, disp. 8, n. 84; Tamburin., lib. 6, cap. 4, § 1, n. 5; Sporer, l. c., et alii dicunt non teneri ad restitutionem, quia non videtur in tali casu moraliter positive influxisse in imputationem, quia illa non est prudens causa, sed occasio levis inquirendi contra talem innocentem, si alia adminicula non occurrant; potuit enim homo alibi vulneratus lethaliter, et longius progressus casu ibi mori, ut non semel in dies accidit.
- 27 Intendens occidere solummodo feram, et adhibita debita cautela ac diligentia per errorem ac ignorantiam invincibilem occidens hominem, quem invincibiliter credidit esse feram, non tenetur ad ullam restitutionem, quia homicidium est ei simpliciter involuntarium saltem negative; secus autem esset, si occisor non adhibuisset debitam cautelam ac diligentiam. *Communis*, textu expresso in c. *Si culpa* 9 de Iniuriis et damno dato.
- 28 Qui certo sciens ibi esse hominem, et credens esse Caium suum inimicum occidit Titium alioquin non occisurus, tenetur ad restitutionem, quia licet talis sufficienter caverit

occisionem Titii, non tamen cavit, sed omnino voluit occisionem hominis ut sic, cum certus fuerit ibi esse hominem, adeoque occisio illa fuit iniusta in hominem quemcunque attigerit, et consequenter iniuriosa Titio, et obnoxia restitutioni. *Communis*, per text. in leg. *Eum qui nocentem* 18, § 3, ibi: *Si iniuria mihi fiat ab eo, cum sim ignotus, aut si quis putet me Lucium Titium esse, cum sim Caius Seius, praevalet quod principale est, iniuriam eum mihi facere velle, nam certus ego sum, licet ille putet me alium esse, quam sim, et ideo iniuriarum habeo actionem.*

Ebrius alium occidens, si ebrietas non fuit 29 culpabilis et voluntaria, vel si fuit talis, homicidium tamen non praevidit, seu omnem diligentiam debitam adhibuit ad ipsum cavendum, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem, si praevidit, et non cavit. *Communis*, per text. in c. *Si culpa* 9 de Iniuriis et damno dato.

Vulnerans iniuste alium vulnere non lethali, 30 ad restitutionem tenetur; si occasione talis vulneris, quamvis de se non lethalis, alius morbus, vel inflammatio suborta mortem inferat vulnerato, quia quod est causa causae, est etiam causa causati, arg. c. *Presbyterum* 7, et c. *Ad audientiam* 12 de Homicid., l. *Manumissiones* 4 ff. de Iust. et iure. *Sic communis doctorum.*

Si autem vulneratus vulnere non lethali 31 postea perierit, non ratione vulneris per se, sed solum per accidens, ex propria negligentia et incuria, seu ex imperitia medici vel chirurgi, vulnerans tenebitur solum ad restitutionem damni causati vivo pro vulnere, non autem ad restitutionem damni causati mortuo, seu eius haeredibus pro homicidio; cum ipsum homicidium nec indirecte, et in causa voluntarium ipsi imputari possit. *Communis*, textu expresso in l. *Qui occidit* 30, § 4, ff. ad leg. Aquil., ibi: *Si vulneratus... non mortifere, negligentia autem perierit, de vulnerato actio erit, non de occiso.*

Occidens hominem quem certo scit paulo 32 post iusta morte occidendum, non tenetur ad restitutionem. In tali enim casu non infert ei grave damnum in bonis fortunae. La Croix, lib. 3, part. 2, n. 308, cum Navarr., Vasquez, Bonacina ibi citatis, et alii passim. Occidens 33 autem hominem quem certo scit paulo post iniuste occidendum a latrone, mandatario et huiusmodi, tenetur ad restitutionem, quia prior occidens intulit ei iniuste grave damnum. Vide dicta, art. 1, n. 22 et 42.

Si Paulus initium et causa fuit rixae cum 34 Petro per sola verba contumeliosa, et ideo ab ipso Petro excandescente occidatur, tenetur Petrus ad restitutionem, quia sola verbalis contumelia non dat ius ad occidendum; unde cum talis occisio sit contra iustitiam, obligat ad re-

stitutionem. *Communis* cum Molina, disp. 81, n. 3; Lessio, lib. 2, cap. 6, n. 137; Sporer, 35 l. c., n. 194. Si autem Petrus verbis contumeliosis affectus a Paulo vellet ipsum Paulum occidere, posset Paulus licite se defendere, et cum moderamine inculpatae tutelae ipsum Petrum tanquam iam iniustum aggressorem etiam occidere, quando non ei suppetat alius modus se defendendi. Sporer, l. c.; Tambur., lib. 6, c. 4, § 3, n. 17; La Croix, l. c., n. 300, et alii.

36 Si duobus rixantibus et strictis gladiis pugnantibus, alii sua sponte accurrant, et horum unus alterum occidat, vel ab altero occidatur: tunc ipsi duo principales rixantes et pugnantes ad nullam tenentur restitutionem cum tale homicidium nullo modo intendant, nec in se, nec in sua causa; sola enim eorum pugna non est causa, nisi valde remota, ut alii accurrant, pugnent vel occidantur, cum ipsi sua sponte accurrerint. *Communis*.

37 Si autem unus ex duobus rixantibus alios amicos, seu coniunctos in sui adiutorium vocarit et excitarit, et unus ex his postea occidatur. Suarez, de Censuris, disp. 44, sect. 3, n. 26; Avila, de Censuris, p. 7, disput. 6, sect. 2, dub. 5, concl. 4; Navarr., Coninch., Petrus Corucio, Sayrus, Villalobos et Diana apud Card. de Lugo, disp. 11, n. 57, videntur supponere esse ipsi excitanti imputandum tale homicidium; dicunt enim evadere irregularem illum, qui consilio vel aliter induxit Titium ut Caium occidat, si ea occasione Titius occidatur ab ipso Caio, quia per ipsum consilium seu suasionem fuit causa occisionis et damni. Vasq. tamen in 1-2, disput. 100, n. 45; Turrian., de Censuris, lib. 9, disp. 63, dub. 4; Gaspar. Hurtad., disp. 2, de Irregularit., difficult. 6, n. 2, loquentes de irregularitate tenent contrariam sententiam, quam Lugo, l. c., n. 58, loquens in terminis de restitutione ob homicidium, dicit esse sibi satis probabilem, idemque docent Tambur., l. c., n. 19; La Croix, l. c., num. 309, et alii. Et eorum ratio est quia, quamvis sic suadens et excitans peccet contra charitatem, tamen non peccat contra iustitiam cum nec vi, nec fraude aut dolo coegerit ipsum occisum ad subeundum tale periculum mortis, sed sola suasionem et precatione, cui ipse occisus omnino consentit. Scienti enim et volenti, seu consentienti non fit iniuria, cap. *Scienti* 27 de Reg. iuris in 6, l. *Nemo* 145 ff. de divers. Regul. iuris ¹.

38 Si quis a mandatariis requisitus ostendat domum Caii, qui inde fuit ab illis occisus, si sine coactione, et sine gravi mortis timore id fecit, tenetur ad restitutionem: non tenetur

autem, si id fecit coactus, et ratione gravis metus mortis sibi alias indictae. Diana, part. 6, tr. 1, resol. 63; Tamb., lib. 6, c. 4, § 4, n. 3; Felix Potestas, loc. cit., num. 2108, et alii passim.

Homicida in rigore iuris non liberatur ab 39 obligatione restituendi damna temporalia ex homicidio secuta, quamvis a magistratu capite plectatur, seu extremo supplicio afficiatur. Sic tenent innumeri doctores, tum ex antiquis, tum ex recentioribus, quos referunt et sequuntur Sanch., l. 1 cons. c. 4, dub. 6; Molina, disp. 84, n. 8; Lessius, dub. 22; Vasquez, de Rest., c. 2, § 3, dub. 5; Navarr., c. 15, num. 25; Sporer, l. c., num. 236, ubi dicit id tenere doctores communiter; Tambur., loc. cit., num. 14; Busemb., lib. 3, p. 2; de Restitutione, cap. 2, dub. 6, art. 3, num. 10; Henno, tom. 2, tract. 1, disp. 9, qu. 7, conclus. 2, resolut. 3; Felix Potestas, loc. cit., num. 2107, et alii passim. Et ratio est quia homicida per talem capitalem mortem seu extremum supplicium satisfacit quidem iustitiae publicae et vindicativae, non autem commutativae, quam laesit alterum occidendo; unde adhuc remanet facienda restitutio haeredibus proximis occisi, cum damna privata ob publicam punitionem non resarciantur. Tum quia sicuti fur non excusatur ab obligatione restituendi, quamvis capite plectatur, ita nec excusatur homicida ab obligatione restituendi damna iniuste illata, cum non minus teneatur restituere homicida pro homicidio, quam fur pro furtis.

Notanter autem dicitur *in rigore iuris*, qui 40 practice loquendo excusantur tales homicidae ab eiusmodi restitutione, eo quod ii, quibus restituendum erat, vel contenti sint talionis poena illata, vel non curent de tali restitutione, maxime si sint nobiles et divites, et ad eorum instantiam iudex ad talem mortem condemnaverit homicidam; isti enim videntur eo ipso omnes alias satisfactiones remittere; tum quia ea damna sunt necessario coniuncta cum morte occisi, suntque magna causa aggravans homicidium. Unde iudex in sententia ferenda praesumitur considerasse utrumque, scilicet mortem occisi et damna consequentia; ideoque lata contra homicidam sententia mortis capitalis, tanquam definitiva totius causae, nulla facta mentione compensationis vel restitutionis damnorum, censetur una cum morte omnem prorsus obligationem rei absolvisse, et sic non tantum reipublicae, sed etiam parti laesae satisfecisse. Sic tenent Sotus, et alii apud Lessium, cit. dub. 22, num. 119, qui etiam dicit hanc sententiam esse vere probabilem et consentaneam aequitati, et ita fere habere usum,

¹ *Nota Romani theologi*. Videtur hoc casu irregularitatem contrahere; suasor enim delicti et exsecutor, pari poena puniuntur. Vid. Addit. Casinenses, verb. *Irregularitas*.

ut haeredes occisi poenae talionis censeantur acquiescere, et iniuria illa videatur sic esse compensata, et sic etiam docent plures alii citati a Lugo, disp. 11, num. 49; Tambur., loc. cit., § 3, num. 15; noster Marchant., tom. 2, tract. 6, tit. 1, quaest. 5, dub. 2; Sporer, loc. cit., num. 236; Felix Potestas, loc. cit., ubi dicit haeredibus occisi divitibus non esse resarcienda damna, quia isti solent esse contenti poena capitali occisori inflicta, et id insuper docet ipsemet Scotus, in 4, dist. 15, quaest. 3, secutus ab aliis, quia homicida sufficienter satis fecit tolerando poenam capitalem *. His subscribit Daniel Concina, licet non generatim. Sic enim habet, l. c., num. 3, pag. 33: *Si homicida poenam lueret talionis, nulli restitutioni obnoxii forent haeredes, quia poena mortis inflicta omnia remissa censentur; et ita communis obtinet consuetudo. Sic alicubi oppositus rationabilis mos vigeat, servandus est.*

41 Damna secuta ex homicidio sunt compensanda et restituenda solis haeredibus proximi occisi, scilicet filiis, uxori et parentibus ita damnificatis. *Sic communis doctorum cum Lessio, l. c., c. 9, dub. 29, n. 155; Sporer, l. c., n. 230; La Croix, l. c., n. 310; Molina, Laym., Marchant, Salonio, Arragonio, Lugo, Corduba, Ledesma, Soto, Angles, et alii passim contra paucos alios. Et ratio est, quia obligatio et finis restitutionis est compensare damna iniuste illata alteri in bonis propriis, vel sibi ex iustitia debit; solis autem dictis proximis occisi haeredibus inferuntur iniuste ista damna in bonis propriis, et sibi ex iustitia debit, cum eos solos ex iustitia in necessitate positos alere teneretur occisus, ex quo adeo stricte sint ipsi coniuncti, ut moraliter una semper persona censi debeant cum illo; quod non verificatur in aliis haeredibus, eo quod censeantur esse velut extranei se remote habentes, et per accidens damna illa patientes, cum occisus, non ex iustitia, sed solum ex charitate ipsos aleret.*

42 Sunt tamen talia damna probabilius compensanda etiam fratribus et sororibus occisi, si ipse occisus eos per sententiam iudicis tenebatur alere, quia iam habebant ius ad illa alimenta, quae ab ipso occiso vigore iudicialis sententiae de iustitia acceperant. Ita Lopez, 1 part. Instruct. novi, c. 72; Sanchez, dict. c. 4, dub. 3, et alii plures.

43 Item probabilius talia damna compensanda sunt etiam creditoribus occisi, quia occisus strictiori obligatione iustitiae tenebatur suis creditoribus, quam ipsis haeredibus necessariis, cum his alimenta et haereditas non praestentur, nisi deducto aere alieno; adeoque si homicida tenetur talia damna compensare dictis haeredibus necessariis, a fortiori tenebitur de rigore iuris compensare occisi creditoribus. Sic

Molina, tr. 3, disp. 83, n. 8; Laym., loc. cit., cap. 6, n. 4; Sporer, l. c., n. 230, et multi alii; quamvis Laym. et Sporer, l. c., notent id in praxi non observari, unde contrarium absolute docent Lessius, l. c., dub. 26, n. 151; Diana, par. 5, tr. 3, resolut. 57, et plures alii apud ipsos.

Item probabilius damna secuta ex homicidio 44 sunt compensanda et restituenda etiam aliis remotis haeredibus et extraneis, imo et pauperibus compensandae sunt eleemosynae, quas occisus illis elargiri solebat, si homicida, animo illis nocendi, ipsum occidit. Ita tenent Sotus, Navar., Adrian., Panormit., Roselli, Vasquez, Turrian. et alii apud Lugo, dict. disput. 11, num. 74, qui eos sequitur, ibid., num. 77; Busemb., loc. cit., num. 11, cum aliis ibi citatis; Potestas, loc. cit., num. 2106; Illsung, tom. 4, d. 4, num. 74, et alii. Malitia enim, fraus et dolus nemini patrocinari debent, cap. *Ex litteris* 2 de Dolo et contumacia; cap. *Sedes* 15, et cap. *Ex tenore* 16 de Rescriptis; cap. *Tuae* 12 de Clericis non resid., leg. *In fundo* ff. de Rei vindic., leg. *Cum hi* ff. de Transactionibus, l. *Si legatarius* Cod. de Legatis, cum similibus. * Quae hoc et superiori numero auctor noster ut *probabiliora* docuit, alii ut certa docent. Vide Antoine, de Iust. et iure, cap. 2, qu. 16; Cuniliati, l. c., n. 4 et 5, et alios *.

Obligatio homicidae ad restituendum pro damnis 45 illatis ex tali homicidio transit ad eius haeredes iuxta vires haereditatis, quando ipsemet non fecerat. *Communis.* Est enim illud debitum et onus reale, cui haeredes succedunt, sicuti et succedunt haereditati, cum res transeat cum suo onere, l. *Alienatio* ff. de contrah. Emption., l. *Pompeius*, § *Cum quis*, ff. de Acquir. possess., leg. *Via constit.*, § *Quicunque*, ff. de Servit. urb. praed., l. 1, § fin., et leg. seq. ff. Si serv. vindic., l. *Fiscus* de Iure fisci, Clement. *De casibus*.

Si vulneratus ante mortem remittat percus- 46 sori seu homicidae omne damnum reale praeteritum, praesens et futurum, tunc valde probabile est quod nec ipse homicida, nec in suo defectu eius haeredes teneantur ad ullam restitutionem faciendam haeredibus etiam necessariis ipsius occisi. Busemb., loc. cit., art. 3; Lessius, cit. c., dub. 26, num. 158; Molina, disp. 81, num. 4 et 5; Sanchez, l. c., dub. 12, num. 5; Salonius, qu. 63, art. 2, contr. 9; Henno, l. c., qu. 7, concl. 3, petes 1; Bannes, aliisque citatis; Diana, part. 5, tract. 4, resol. 58; Tambur., lib. 6, cap. 4, § 10. Et ratio est, quia sicuti moriturus poterat cedere homicidae alia iura, ita et illa, et consequenter onus restituendi extinguere; tum quia quid debetur illis haeredibus, totum debetur eis dependenter a voluntate morituri, adeoque non fit eis iniuria, nisi quatenus fit contra

occisi voluntatem, et consequenter si moriturus totum condonavit, nulla contra eius voluntatem remanet homicidae, seu eius haeredibus, obligatio iustitiae de facienda aliqua restitutione.

47 Contrariam tamen sententiam adhuc tanquam probabiliorem docent Lugo, disp. 11, sect. 3, n. 63; Sporer, loc. cit., num. 235; La Croix, l. c., n. 310; Illsung, tom. 4, d. 3, num. 88; Fel. Pot., loc. cit., n. 2112; Tanner., qu. 6, dub. 4, et alii. Et ratio est, quia remissio a morituro facta habet quidem locum in damnis praeteritis usque ad eius mortem, at minime in damnis sequentibus; moriturus enim, licet possit remittere totum ius suum quoad compensationem sibi debitam pro damnis sibi illatis ante suam mortem, non potest tamen remittere ius alienum quoad compensationem suis necessariis haeredibus debitam pro damnis eis subsecutis post eius mortem; hoc enim ius non pertinet ad occisum, sed immediate ad eius haeredes necessarios, quibus occisus de iure et iustitia tenebatur necessaria ad vitae sustentationem providere et praestare; adeoque cum ex eius occisione dicti haeredes damnum proprium patiantur, ius proprium acquirunt ad compensationem sibi faciendam ab homicida, et consequenter, non obstante remissione totali et facta a morituro,

tenetur homicida, et eius defectu, ipsius haeredes ad compensanda damna dictis haeredibus subsecuta, cum haec, ut patet, sint damna propria ipsorum haeredum, et non damna occisi*. Hanc sententiam tanquam unice sequendam tuentur Cuniliati, loc. cit., num. 3, et Concina in compendio Theologiae christianae, lib. 9, de Restit., c. 5, n. 8, scribens: *Si vulneratus dominus absolutus sit, et antequam decedat, remittat una cum iniuria sibi illata, etiam damna resarcienda, liber occisor est a restitutione. Caeterum licet vulneratus astringatur remittere omnem iniuriam sibi illatam, et diligere suum vulneratorem, non tamen obligatus est dimittere damna inde emergentia; imo si uxor, si filii, nepotes vel parentes graviter indigerent, peccaret contra charitatem, si cum tanto istorum dispendio et detrimento expensas et damna condonaret.* Confer Antoine, l. c., qu. 15, in not. post responsionem 1*.

Item tenetur homicida compensare damna 48 haeredibus subsecuta, quamvis a supremo principe patrati homicidii plenissimam obtinuerit remissionem, quia princeps praecise intendit condonare iniuriam reipublicae factam, et non damna haeredibus necessariis subsecuta. Henno, loc. cit., petes 3, et alii passim.

ART. III. Quid, cui et quando sit restituendum?

SUMMARYUM. 1. Ex iustitia commutativa id et tantum est restituendum, quod et quantum ablatum vel damnificatum est. — 2. Generaliter per se loquendo restituenda est eadem res in individuo, si adhuc exstet. — 3. Si eadem res non amplius exstet, facienda est restitutio in aequivalenti. — 4. Quid restituere debeat possessor bonae vel malae fidei? *Remissive.* — 5. Quid restituere debeat commodatarius? *Remissive.* — 6. Quid restituere debeat conductor et locator? *Remissive.* — 7. Quid restituere debeat mutuatarius? *Remissive.* — 8. Quid restituere debeat emptor et venditor? *Remissive.* — 9. Quid restituere debeat emphyteuta? *Remissive.* — 10. Quid restituere debeat lusor? *Remissive.* — 11. Quid restituendum sit in rerum occupatione, alluvione, specificatione, accessione, confusione, commistione et fructuum perceptione? *Remissive.* — 12. Alia ad rem. *Remissive.* — 13. Accepta ob actionem malam seu peccaminosam iam positam non sunt de iure naturae restituenda, ad n. 16. — 17. Promissio seu conventio de danda alicui certa pecuniae summa, ut aliqua actio turpis ac peccaminosa perpetretur, nullam habet neque ante, neque post perpetrationem, talem actionis turpis et peccaminosae, vim obligandi; unde sic promittens nihil tenetur restituere promissario. Et adducuntur ad id iura canonica, ad n. 23. — 24. Femina recipiens munera ab amasio sibi liberaliter oblata ex cognita eius libidinosa intentione, quamvis graviter peccet, etsi ipsa nihil mali intendat, cum sic foveat eius impurum amorem ac desiderium, et spem copulae aliquando obtinendae, tamen si nullum pactum explicitum aut implicitum intercessit, non tenetur restituere, sed licite retinere potest, ad num. 25. — 26. Accipiens pecuniam a daemone, si sciat quod daemon eam furatus sit alicui, ut sibi daret, tenetur restituere; si autem nesciat, spectato iure naturae, potest ipsam retinere; de iure autem positivo civili post sententiam iudicis applicatur fisco quidquid per artem magicam, aut

legibus prohibitam acquiritur. — 27. Accepta per modum pretii pro actione debita ex iustitia restitui debent. — 28. Accepta autem per modum gratituae et omnino liberae donationis non sunt restituenda. — 29. Hinc iustitiam violant cum onere restitutionis ministri principum, thesaurarii, notarii, tabelliones, et alii similes officiales, qui pro obeundis suis officiis, vel ultra taxatum pretium, vel supra constitutum a principe seu republica stipendium, munera exigunt a particularibus, ne vexent, ne alios praeferant, ne solutionem aut expeditionem retardent, et huiusmodi. — 30. Item iustitiam violant cum onere restitutionis uxores pretium exigentes a maritis, ut debitum coniugale reddant, ne adulterium committant; latrones, ne hominem occidant; depositarii, ut depositum restituant; rerum inventores, ut eas suis dominis restituant; debitores, ut debitum restituant; detractores, ut famam aut honorem ablatum reparent, et alii similes. — 31. Quid autem in specie de iudice circa munera recepta? *Remissive.* — 32. Accepta per modum pretii pro actione debita ex quacunque alia virtute praeter iustitiam, non sunt restituenda ex debito iustitiae. — 33. Potest tamen esse obligatio ea restituendi ex debito alterius virtutis, et afferuntur ad id exempla. — 34. Item licet quis non teneatur ad restitutionem talis recepti pretii ex debito iustitiae, potest tamen obligari ex dispositione iuris positivi inhabilitantis ad acquirendum dominium talis pretii, et afferuntur ad id exempla. — 35. Ordinarie loquendo restitutio est facienda ei, a quo aliquid iniuste acceptum est, vel cui damnum illatum est, si adhuc vivus sit, vel eius haeredi, si sit mortuus, ad n. 36. — 37. Item furans a molitore farinam, a fullone pannum, a sartore vestem, et huiusmodi, tenetur ipsis, et non dominis restituere; alia notanda ad n. 69. — 70. Qui pecuniam vel quamlibet rem alienam ab ipso furatam, vel ab alio fure mala fide acceptam ita cum propria commiscuit, ut discerni amplius nequeat, tenetur resarcire totum damnum domino pecuniae, ad num. 81. — 82. Alia ad rem ad n. 102.

- 1 Ex iustitia commutativa id et tantum restituendum est, quod et quantum ablatum vel damnificatum est. *Communis*, nec indiget probatione cum clare de se pateat. Generaliter, et per se loquendo restituenda est eadem res in individuo, si adhuc exstet. *Communis*, per text. in l. *Manifesti iuris* 17 Cod. de Solutionibus; exstante enim eadem re, cuius dominium verus dominus in alium non transtulit, semper dominus retinet ius in illam, adeoque si non sit contentus alia re eiusdem speciei et bonitatis, est rei restituenda ipsamet res, adhuc exstans in individuo.
- 2 Si eadem res in individuo non amplius exstet, facienda est restitutio in aequivalenti, adeo ut tantum restituatur, quantum sufficit ad aequalitatem debiti vel damni illati. *Communis*, per text. in Authent. *Hoc nisi* Cod. de Solutionibus.
- 3 Quid restituere debeat possessor bonae vel malae fidei? Vide verb. *Possessor bonae et malae fidei*, per tot. Ubi etiam de fructibus naturalibus, industrialibus, mixtis et civilibus.
- 4 Item de expensis seu melioramentis necessariis, utilibus et voluptuosis. Item de incremento et decremento rerum.
- 5 Quid restituere debeat commodatarius? Vide verb. *Commodatum*.
- 6 Quid restituere debeat conductor et locator? Vide verb. *Locator*.
- 7 Quid restituere debeat mutuatarius? Vide verb. *Mutuum*. Vide Addit. Casinenses ibi.
- 8 Quid restituere debeat emptor et venditor? Vide verb. *Contractus emptionis, venditionis*.
- 9 Quid restituere debeat emphyteuta? Vide verb. *Contractus emphyteusis*.
- 10 Quid restituere debeat lusor? Vide verb. *Ludus*.
- 11 Quid restituendum sit in rerum occupatione, alluvione, specificatione, accessione, confusione, commixtione et fructuum perceptione? Vide verb. *Dominium*, art. 3.
- 12 Alia ad rem. Vide verb. *Bellum*, art. 2 et 3, verb. *Culpa*, verb. *Damnificatio*, verb. *Usura*; et notata supra art. 1, a n. 80 ad 94.
- 13 Accepta ob actionem malam seu peccaminosam iam positam non sunt de iure naturae restituenda; unde si mulier, etiam uxorata, pro concessio usu sui corporis, et mandatarius pro homicidio patrato pretium acceperit, potest retinere; S. Thomas, 2-2, qu. 62, art. 5 ad 2; Lessius, lib. 2, cap. 14, dub. 8, a n. 52; Lugo, disp. 18, a n. 45; Dicastill., de Restitut., d. 6, dub. 1; Borghes., centur. 3, cas. 33; S. Antoninus, part. 2, tit. 2, c. 6 in princip.; Covarruv., ad regul. peccatum, part. 2, § 2; Angelus, verb. *Restitut.*, § *Turpe*; Rosignolus, de Restitut. 11, disquisit. 1, § 6, n. 9 et 10; La Croix, lib. 30, part. 2, num. 289; cum Azorio, Molin., Vasquez ibi citatis, et alii passim, per text. in l. *Idem si ob stuprum* 4, § 3,

ff. de Conditione ob turpem vel iniustam causam, ubi habetur: *Meretricem turpiter facere, quod sit meretrix, non turpiter accipere, cum sit meretrix*; unde S. Thomas, 2-2, qu. 31, art. 7 in corpore, ait: *Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, et contra legem Dei; sed in eo, quod accipit, non iniuste agit, nec contra legem; unde quod sic illicite acquisitum est, retineri potest*.

Accepta ob actionem malam seu peccaminosam necdum positam restitui debent, quia actio non debet poni, adeoque nec retineri potest pretium pro ea ponenda: si autem sit quid mere liberaliter donatum ad alliciendum animum, v. gr. meretricis ad copulam, sive ante, sive post actionem turpem, potest tuta conscientia retineri; paucis solis casibus exceptis; Lugo, loc. cit., n. 49; La Croix, loc. cit., num. 291; Henno, tom. 2, tract. 1, de Restitut., qu. 7, conclus. 1, ubi citat communem doctorum per text. in leg. *Affectionis* 5 ff. de Donationibus, ibi: *Affectionis gratia, neque honestae, neque inhonestae donationes sunt prohibita; honestae, erga bene merentes amicos vel necessarios; inhonestae, erga meretrices*; et concordat lex *Donationes* 31 ff. eod. Ubi, ut vides, lex non distinguit, an ad hoc, ut sint validae tales donationes, debeant fieri ante, vel post actionem turpem; ubi autem lex non distinguit, neque nos distinguere debemus; cap. *Quia circa* 22 de Privil., et leg. *De pretio* ff. de Publiciana in rem action. Et ratio conclusionis est, quia potest quilibet rei suae dominium in alium transferre, ubi per leges non impeditur: nulla autem est assignabilis lex irritans dictam translationem; non quidem lex naturae, quia, licet ratio naturalis dictet donationes illas esse illicitas, tam ex parte dantis, quam ex parte accipientis, eo quod incitent ad meretricium, vel inchoandum, vel continuandum, non tamen dictat esse invalidas. Nec etiam id dictant leges positivae, cum leges civiles potius illa confirment, ut patet ex cit. 1. *Affectionis* 5., et cit. 1. *Donationes in concubinam* 31 de Donationibus, et cit. 1. *Idem si ob stuprum* 4, § 3, ff. de Condition. ob turpem vel iniustam causam, adeoque, etc.

Dicitur autem notanter, *Paucis solis casibus exceptis*, quia donata a filiofamilias, pupillo, minorenni et a milite retineri non possunt, quia ipsi per leges inhabilitantur ad donandum, ut patet de filiofamilias in § *Filiusfamilias* 7 ff. de Donationibus. De pupillo, § 6 Instit. de auctoritate Tutorum. De minorenni, l. *Si curatorem* 3 Cod. de in integrum Restitution. De milite, l. *Si ancillam* 2 Cod. de Donation. inter virum et uxorem. Pro parvis autem minusculis videtur consuetudinem contrarium induxisse.

Item retineri non possunt donationes, si quae fierent (quod Deus avertat), ab aliquo

religioso suae conditionis immemore, propter tale infandum commercium. Tales enim donationes essent omnino, nedum illicitae, sed et invalidae, adeoque monasterio essent restituendae, cum religiosus professus nihil possit expendere sine licentia expressa aut tacita superioris, quam in tali casu non haberet, nec posset habere, cum superior, nec totum monasterium possit illam concedere in usus turpes et peccaminosos; nec etiam, ex pecuniis suis personalibus ac specialibus laboribus acquisitis, cum quidquid acquirit monachus, acquirat monasterio; can. *Statutum* 1, caus. 18, quaest. 1, can. *Abbat* 16, caus. 18, qu. 2, can. *Quia ingredientibus* 6, caus. 19, quaest. 3, cap. *In praesentia* 8 de Probationibus, cap. *Monachi* 2 de statu Monachor., cum similibus.

17 Promissio seu conventio de danda alicui certa pecuniae summa, ut aliqua actio turpis et peccaminosa perpetretur, nullam habet neque ante, neque post perpetrationem talis actionis turpis et peccaminosae vim obligandi; unde sic promittens nihil tenetur restituere promissario: colligitur ex pluribus iuribus, tum canonicis, tum civilibus; eodem iure canonico habetur in cap. *Pactiones* 8 de Pactis, ubi sic expresse statuitur: *Pactiones factae a vobis... nullius penitus sunt momenti, quod etiam de aliis est dicendum, quae observatae vergunt in animae detrimentum; nam etiam iuxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis... de iure vel de facto nullam obligationem inducit*; can. *In malis promissis* 5, caus. 32, qu. 5, ubi ex verbis S. Isidori sic praecise habetur: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incaute vovisti, ne facias; impia est promissio, quae scelere adimpletur*; cap. *Quae contra ius* 64 de Regul. iuris in 6, ibi: *Quae contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi*; cap. *In malis* 69 de Regul. iuris item in 6, ibi: *In malis promissis fidem non expedit observari*.

18 Et hoc iure canonico adeo verum est, quod licet talis promissio fuisset etiam iuramento firmata, nullam importaret obligationem, ut expresse statuitur in c. *Non est obligatorium* 58 de Regul. iuris in 6, ibi: *Non est obligatorium contra bonos mores praestitum iuramentum*; et concordant plures textus in quaestione 4, caus. 22, et signanter in can. *Est etiam* 2, d. qu. 5, caus. 22, ubi ex verbis S. Ambrosii improbatur Herodes, quod ob servandum iuramentum, S. Ioannem Baptistam occidi iussisset; unde in eius summario sic expresse habetur: *Aliquando non expedit promissum servare sacramentum*; can. *Quod David* 3, ead. caus. et quaest., ubi ex verbis S. Augustini

laudatur David, quod sicut iuraverat, non occiderit Nabal, ibi: *Quod David iuramentum per sanguinis effusionem non implevit, maior pietas fuit*; et in eius summario sic dicitur: *Pietas fuit, quod David, Nabal, sicut iuraverat, non occiderit*; can. *Iuravit David* 4, ead. caus. et qu., ubi de eodem verbis eiusdem S. Augustini sic repetitur: *Iuravit David temere, sed non implevit iurationem maiori pietate ductus*. Et econtra idem S. Augustinus, serm. 10, in novis sermonibus de decollatione S. Ioannis Baptistae, improbat Herodem, quod impie adimpleat, quod temere iuraverat, ibi: *Temere iuratur, et impie, quod iuratur, impletur*; can. *Unusquisque* 8, ead. caus. et qu., in cuius summario de mente S. Ambrosii sic habetur: *Tolerabilius est iuramentum non implere, quam quod turpe est, facere*; can. *Si aliquid* 16, ead. caus. et qu., ubi sic sumatur decretum Soteris Papae¹: *Iuramentum, quo malum incaute promittitur, non est servandum*; can. *Actione* 18, ead. caus. et qu., ubi sic sumatur decretum concilii Eliberitani²: *Illicitum iuramentum non est servandum*; et saepe in eadem causa et quaestione in aliis capitulis et summariis consimiliter. Et hoc iure merito, cum iuramentum non fuerit institutum, ut esset vinculum iniquitatis, textu expresso in cap. *Quando* 18 de Iureiurando, ibi: *Cum iuramentum, non ut esset iniquitatis vinculum, fuerit institutum*; can. *Inter caetera* 21, caus. 22, quaest. 4, ibi: *Porro iuramentum non ob hoc fuisse institutum invenitur, ut esset vinculum iniquitatis*.

Iure civili habetur sensus nostrae conclusionis in pluribus legibus, et signanter in leg. *Generaliter* 26 ff. de Verb. obligationibus, ibi: *Generaliter novimus turpes stipulationes nullius esse momenti*; l. *Si flagitii* 123 ff. eod., ibi: *Si flagitii faciendi, vel facti causa concepta sit stipulatio, ab initio non valet*; l. *Iuris gentium* 7 ff. de Pactis, ibi: *Si stipulatio sit interposita de his, pro quibus pacisci non licet, servanda non est, sed omnino rescindenda*; l. *Pacta* 6 Cod. de Pactis, ibi: *Pacta, quae contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitati iuris est*; l. *Ex eo* 4 Cod. de inutilibus Stipulationibus, ibi: *Cum omnia, quae contra bonos mores, vel in pactum, vel in stipulationem deducuntur, nullius momenti sint*.

Suprapositam conclusionem tenent Navarrus,²⁰ in Manual., cap. 17; Durand., in 3, dist. 39, qu. 4; Medina, Cod. de Restitut., qu. 2; Comitulus, lib. 3, Respons. moral., qu. 5; Ioannes Valerus, in Differentiis utriusque fori, verb. *Promissio*, differentia 8, citati a Diana, tom. 1,

¹ Sive Soteri Papae tributum a Gratiano, quod vestustiores collectores non ex Sotere, sed ex Beda se describere professi sunt. Vide Berardum in opere cui

titulus *Gratiani canones*, etc., part. 2, cap. 10, p. 92 seq.

² Vel concilio Eliberitano falso tribuit Adeundus Berardus, oper. cit., part. 2, cap. 2, pag. 30.

part. 2, tract. 4 miscellaneo, resolut. 40, ubi et ipse hanc sententiam probabilem, et practice tutam reputat; Adrianus, Neessen, Le Droux, et alii quos citat et sequitur Henno, loc. cit., qu. 4, conclus. 1, et sic videtur sentire S. Augustinus relatus in can. *Qui venatoribus* 8, dist. 86, testans non posse meretricibus pecuniam rependi absque gravissimo peccato, cum nempe in pretium perpetrati criminis tribuitur. Et sic tenet Glossa, ibidem, verb. *Meretricibus*, et mordicus defendit Pontas, in Dictionario casuum conscientiae, verb. *Promissio*, cas. 8 et 9, ubi in fine casus octavi sic expresse habet: *Repudiandam penitus ergo eorum opinionem censemus, qui tuentur, licet huiusmodi promissiones non obligent ante facinus perpetratum, iisdem tamen obligandi vim adnecti, eo ipso, quod crimen executioni demandatum est; quinimo persuasum prorsus animum habemus abhorrendas penitus, atque habendas esse execrationi huiusmodi promissiones et stipulationes, et tanquam nullas esse considerandas, quemadmodum irritae re ipsa fiunt omnibus cum ecclesiasticis, tum civilibus legibus, ut modo observatum ac probatum est. Et in fine casus noni sic concludit: At isti laudatorum auctorum opinioni non possumus subscribere, quando namque quosdam casus sibi fingere amant, in quibus non esse illicitum supponunt, nec promittere, nec dare in pretium turpis alicuius actionis perpetranda, falsam omnino hypothesim comminiscuntur, quemadmodum patet ex testimoniis allegatis, quin etiam tanquam certissimum habemus ex eorum opinione fenestram prorsus patefieri ad plurimam nequitiam, quoniam ad audenda quaeque et ad perficienda quae fluunt in luxuriam, inde via redditur expeditior. Haec ipse: tum quia datio et acceptio pro re turpi patrata est novum peccatum et approbatio peccati commissi. Qui enim dat vel accipit propter peccatum commissum, videtur de novo approbare, atque in eo complacere, quod utique mortale est; tum etiam quia promissio illa de re turpi patranda fuit nulla, nec ullo modo obligans, utpote peccaminosa, ut patet ex supra adductis iuribus, ergo nec est ex obligatione servanda.*

21 Imo supracitati doctores volunt insuper, quod acceptum ob turpem causam ex conventionem facta obligante ad operis pravi executionem, sit restituendum. Sic expresse Henno, loc. cit., quaest. 5, conclus. 1, cum Navarr., Adriano, Medina, Neessen, Le Droux, et aliis ibi citatis argum. supra adductis iuribus. Et eorum ratio est, quia conventio illa ante operis impletionem est nulla, eo quod non possit esse vinculum iniquitatis, ut concedunt omnes; ergo etiam nulla est impleto opere, et consequenter acceptum ratione talis conventionis debet restitui; probatur consequentia ex cap. *Non firmatur* 18 de Regul. iuris in 6, ubi expresse

dicitur: *Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit*; atqui ex supra allegatis iuribus conventio illa nulla est ante operis impletionem, ergo etiam nulla erit post operis impletionem; tum quia conventio illa, utpote contractus onerosus, debet obligare tam promissarium, quam promittentem; alias si obligaret solum promittentem, esset contractus gratuitus; atqui non obligat promissarium, cum nemo obligari possit ad peccandum; ergo nec obligat promittentem, et consequenter est nulla ex parte utriusque; adeoque acceptum ex tali conventionem est restituendum; et sic videtur sensisse etiam S. Augustinus, epist. 163, alias 54, ad Macedonium, ubi sic expresse habet: *Verumtamen est, si iustitia sincerius consulatur, iustius dicitur advocato: Redde quod accepisti, quando contra veritatem stetisti, iniquitati adfuisti, iudicem fefellisti, iustam causam oppressisti, de falsitate vicisti*; et paulo post explicatam obligationem advocati in praedicto casu sic ait: *Quis tamen advocatus, aut ex advocato ita vir optimus facile reperitur, qui suscepto suo dicat: Recipe quod mihi, cum tibi male adessem, dedisti, et redde adversario tuo, quod, me agente, inique abstulisti; et tamen quem prioris non rectae vitae rectissime poenitet, etiam hoc facere debet, ut, si ille, qui inique litigavit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, eius tamen iniquitatis nolit iste habere mercedem.*

Communior tamen doctorum sententia tenet, quod licet promissio facta feminae pro usu sui corporis sit illicita, promissum, opere completo, sit conferendum; nec femina teneatur receptum ob talem usum turpem sui corporis postea restituere. Sic Lugo, disp. 18, sect. 3, num. 59, quoad primam partem cum Vasquez, Turrian., Soto, Arragonio, Caietan., Covarruv., Molina, Sanchez ibi citatis, dicens hanc esse communem et veram sententiam, et n. 46, quoad secundam partem cum Lessio, Molina, Caietan., Alens., Richard., Gabriel., Silvestro, Angelo, Salonio, Silvio, Tannero, Rebel., Villalobos, dicens pariter hanc esse communem et veram sententiam; sic tenet etiam cum pluribus aliis ibi citatis; La Croix, lib. 3, p. 2, n. 289 et 290; Rosignolus cum aliis ibi citatis, de Restitutione 11, disp. 1, § 6, num. 2 et 9; Sporer cum multis ibi citatis, tom. 2, tract. 5, in vii et x praecept. Decalog., cap. 5, sect. 5, n. 135 et 139; Molina, Sanchez, Lessius, Diana, Tamburin., et plurimi alii. Et ratio primae partis est, quia ille usus sui corporis, quem femina impudica fornicario concessit, est pretio aestimabilis ratione utilitatis, vel delectationis, respectu fornicarii, et ratione periculi et laboris respectu feminae concedentis talem turpem usum sui corporis; adeoque si fornicarius pretium promisit, et femina impudica rem pretio aestimabilem et ven-

dibilem, utpote ei commodam vel delectabilem posuit, non est unde ab obligatione solvendi promissum liber evadat; tum quia si fornicarius negare posset pretium pactum pro tali turpi usu sibi concessio seu vendito, negare etiam posset iuvenis matrimonium promissum puellae sub certa promissione matrimonii defloratae; quod omnes negant, et insuper dicunt posse ad id etiam in foro externo compelli, adeoque, etc. Ratio autem secundae partis est, quia femina recepit tale pactum pretium concessio seu vendito usu sui corporis fornicario, qui usus, cum sit commodus et delectabilis fornicario et periculosus ipsi feminae, dignus est pretio; adeoque talis femina licite retinere potest dictum conventum et receptum pretium, nec tenetur illud restituere, cum non sit receptum contra iustitiam, sed potius secundum illam.

23 Imo meretrix nedum conventum et receptum pretium pro concessio turpi usu sui corporis licite recipit et retinet, sed etiam omni iure etiam civili in foro externo illud exigere potest, si non ei a fornicario solvatur. S. Tho., 2-2, qu. 62, art. 5, et plurimis congestis; Lessius, lib. 2, cap. 14, dub. 8; Molina, to. 1, tr. 2, disp. 24; Diana, part. 2, tract. 2 miscellan., resolut. 40; Spor., loc. cit., n. 136, et ipso teste communis aliorum per text. in l. *Idem* 4, § 3, ff. de Condict. ob turpem vel iniustam causam, ibi: *Sed quod meretrici datur, repeti non potest, ut Labeo et Marcellus scribunt, sed nova ratione, non eo quod utriusque turpitudine versatur, sed solius dantis; illam enim turpiter facere quod sit meretrix; non turpiter accipere, cum sit meretrix;* et ratio est, quia meretrix ita cum fornicario convenit de pretio sibi solvendo pro usu ei concessio seu vendito sui corporis, ex cap. autem *Contractus* 85 de Regul. iuris in 6: *Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur.* Nec pretium illud exigitur et accipitur pro ipso peccato formali; quod, cum nihil sit, neque licite possibile, non est vendibile; sed exigitur et accipitur pro actu ipso materiali, quatenus fornicario utilis et delectabilis est, et meretrici aliquo modo laboriosus et periculosus, qui actus, cum sit quid naturale, et pretio aestimabile, nec alteri gratis debitum, est veluti conductus a fornicario, adeoque pretio solvendus.

24 Femina recipiens munera sibi ab amasio liberaliter oblata ex cognita eius libidinosa intentione, quamvis graviter peccet, etsi ipsa nihil mali intendat, cum sic foveat impurum eius amorem, ac desiderium, et spem copulae aliquando obtinendae, tamen si nullum pactum explicitum, aut implicitum intercessit, non tenetur restituere, sed licite retinere potest, quia sunt sibi liberaliter data, et sibi imputare debet nimis credulus amator, quod plus speraverit, quam debuerit. Spor., loc. cit., num. 141;

Lugo, loc. cit., n. 49; Molina, to. 3, disp. 357, n. 3; Rebell., de Iustitia, part. 1, lib. 3, qu. 7, n. 6; Ioannes Valerus, in Differentiis utriusque fori, verb. *Restitutio*, differentia 34; Henno, loc. cit., qu. 6, conclus. in fine, et alii passim. Si autem femina receperit talia munera 25 ex pacto explicito, vel implicito pro usu sui corporis concedendo, quem postea denegat, tenetur restituere, quia peccat contra iustitiam retinendo pretium absque concessione usus sui corporis, pro quo solum ab amasio datum est munus, seu pretium. Sic citati doctores et alii passim.

Accipiens pecuniam a daemone, si sciat quod 26 daemon eam furatus sit alicui, ut sibi daret, tenetur restituere. Si autem nesciat, spectato iure naturae, potest ipsam retinere, cum daemon potuerit eam accipere ex fundo maris, aut aliunde, ubi erat derelicta ad nullius spectans dominium. Sic Diana, part. 10, tr. 15, resol. 48; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 292, et alii. De iure autem positivo civili per sententiam iudicis debet applicari fisco quidquid per artem magicam aut legibus prohibitam acquiritur. Lugo, tom. 1, disp. 6, num. 112; La Croix, loc. cit., et ipso teste, communis aliorum, per text., in l. unica Cod. de Thesauris. *

NOTA ROMANI THEOLOGI.

* Casus hic est metaphysicus; nec daemon furari a Deo permittitur, nec si permittitur, id resciri facile poterit.

RESPONSIO AUCTORIS.

Quomodo potest a theologo dici hic casus metaphysicus, cum de ipso passim tractent auctores, et de acquisitis per artem magicam disponant leges? Quod certe non fieret, si non supponeretur daemonem furari quandoque a Deo ob sua iusta et inscrutabilia iudicia permitti, et hoc permittente, posse resciri.

Accepta per modum pretii pro actione de- 27 bita ex iustitia, restitui debent. *Communissima.* Et ratio est quia tale venditum est invendibile, cum solvens ius habeat ad actionem illam independentem ab omni pretio; et recipiens aliquid per modum pretii pro illa actione vendat id quod non est suum, sed alterius; res enim, quae ex iustitia debetur alicui, perinde est ac si esset illius; unde coactus dare pretium pro ipsa, cogeretur emere rem suam, ut redimeret iniustam vexationem; adeoque tale pretium iniuste acceptaretur, et consequenter esset restituendum ex debito iustitiae. Dicitur autem no- 28 tanter *Accepta per modum pretii*, nam accepta per modum gratuita et omnino liberae donationis non sunt restituenda, cum liceat unicuique per leges non impedito, rei suae dominium in alium transferre. *Communis.*

Hinc iustitiam violant cum onere restitutionis 29 nis ministri principum, iudices, thesaurarii, no-

tarii, tabelliones et alii similes officiales, qui pro obeundis suis officiis, vel ultra taxatum pretium, vel supra constitutum a principe vel republica stipendium, munera exigunt a particularibus, ne vexent, ne alios praeferant, ne solutionem aut expeditionem retardent, et huiusmodi. *Communis*. Dicit tamen Sporer, loc. cit., num. 128, quod supradicti, si a republica conducti sint ad ea munera absque sufficienti stipendio, possint iuste mercedem proportionatam exigere usque ad sufficiens stipendium secundum circumstantias personarum, locorum, etc., prudenter iudicandum. * Verum haec opinio ab aliis merito reiicitur, praesertim cum bono communi sit infesta. *

30 Item iustitiam violant cum onere restitutionis uxores pretium exigentes a maritis, ut debitum coniugale reddant, ne adulterium committant; latrones, ne hominem occidant; depositarii, ut depositum restituant; rerum inventores, ut eas suis dominis restituant; debitores, ut debitum restituant; detractores, ut famam aut honorem ablatum reparent, et alii similes. *Communis*.

31 Quid autem in specie de iudice circa munera recepta? Vide verb. *Iudex*.

32 Accepta per modum pretii pro actione debita ex quacunque alia virtute praeter iustitiam, non sunt restituenda ex debito iustitiae; Lugo, disp. 18, sect. 3, num. 67; Sotus, Bannes, Diana, Tamburin., Petschacher citati et secuti a La Croix, lib. 3, part. 2, n. 265; Sporer, tom. 2, tract. 5, in vii et x praecept. Decalogi, n. 132, ubi dicit de hoc non posse dubitari; tunc enim non peccatur contra iustitiam, cum nec dando, nec accipiendo alicui fiat iniuria, adeoque id quod tunc accipitur, non est restituendum ex debito iustitiae.

33 Dicitur autem notanter *ex debito iustitiae*, quia, licet non sit in tali casu restituendum ex debito iustitiae, potest tamen esse obligatio restituendi ex debito alterius virtutis; si quis enim, v. g. ex voto debeat Ecclesiae crucem centum aureorum, et nolit votum adimplere, nisi ab ipsa Ecclesia, vel ab alio accipiat viginti aureos, tunc tenetur restituere danti illos viginti aureos, non quidem ex iustitia quam non violavit, sed ex virtute religionis quae illum obligat ad totum votum adimplendum, et promissum Deo integre reddendum; quod non faceret, nisi restitueret illos viginti aureos; quia illos retinendo non integre donat, sed partim vendit respectu talis pretii accepti, ut dictam crucem Ecclesiae offerat. Similiter, quia ex virtute religionis tenentur beneficiarii dare superflua in eleemosynam, si aliquid recipiant, ad hoc ut suo debito satisficiant, tenentur restituere; quia retinendo illud acceptum non satisfaciunt praecepto dandi eleemosynam integre ex omnibus superfluis, et sic de similibus. Econtra tamen, si quis pretium accipiat, ut

audiat missam, communicet, et huiusmodi, ad quae obligatur ex eadem virtute religionis, non tenetur illud receptum pretium restituere; sicuti nec tenetur restituere pretium acceptum, ne se inebriet, ad quod tenetur ex virtute temperantiae; et ne fornicetur, ad quod tenetur ex virtute castitatis, et huiusmodi: in his enim, et similibus non tenetur neque ex virtute religionis, temperantiae, aut aliarum virtutum restituere pretium acceptum pro earumdem observantia, quia tale pretium receptum non impedit, quod opus ex ipsis virtutibus debitum ponatur secundum integram suam substantiam, et secundum omnes qualitates debitas; sicuti impedit in primis aliis allatis exemplis de emitte vobis votum donandi crucem centum aureorum Ecclesiae, et de beneficiariis astrictis dare superflua in eleemosyna; sic recte tradunt Lugo, loc. cit., n. 70; Sporer, loc. cit., num. 132, et alii.

Item licet quis non teneatur ad restitutionem 34 talis recepti pretii ex debito iustitiae, potest tamen obligari ex dispositione iuris positivi inhabilitantis ad acquirendum dominium talis pretii; ius enim positivum in pluribus obligat ad restitutionem, et signanter ad restitutionem pretii simoniace accepti in materia beneficiorum ecclesiasticorum; cap. *De hoc* 11 de Simonia. Item ad restitutionem pretii simoniace accepti in materia electionum ad dignitates et officia ecclesiastica. Extravagant. *Cum detestabile* 2 de Simonia inter communes. Item ad restitutionem pretii simoniace accepti pro ingressu in religionem. Extravagant. *Sane* 1 de Simonia inter communes. Item ad restitutionem pretii simoniace accepti pro administratione ordinis aliorumque sacramentorum et sacramentalium; de iure enim divino haec sunt gratis administranda; Matthaei x: *Gratis accepistis, gratis date*; unde si pro tali administratione aliquid accipiat, est restituendum. Item ad restitutionem pretii accepti ab ecclesiasticis visitatoribus ratione visitationis; ipsi enim graviter peccant, et ad restitutionem tenentur ex speciali dispositione sacrorum canonum, et Conc. Tridentini, sess. 24, cap. 3, de Reformat., et sic de aliis.

Ordinarie loquendo restitutio est facienda ei 35 a quo aliquid iniuste acceptum est, vel cui damnum illatum est, si adhuc vivus sit, vel eius haeredi, si sit mortuus. *Communissima*, nec indiget probatione, cum satis de se clare pateat.

Dicitur notanter *ordinarie loquendo*, quia in 36 pluribus casibus restitutio non est facienda domino, et signanter res accepta a possessore iusto et bonae fidei, est ipsi restituenda, et non domino. Unde si sit accepta res commodata, deposita, oppignorata, locata, et huiusmodi, restituenda est commodatario, oppignoratario, locatario, et huiusmodi, quia, cum

isti iuste possideant rem, et eam custodiant, vel ipsa utantur, eisdem proprie infertur iniuria per ablationem eiusdem rei; cum iniuste priventur sua possessione, et usu eiusdem rei; adeoque est eis restituenda, aliter si restituatur domino, et iustus possessor patiat inde aliquod damnum, est de omni interesse indemnizandus. *Communis*.

37 Item furans a molitore farinam, a fullone pannum, a sartore vestem, et huiusmodi, tenetur ipsis, et non dominis restituere; quia, si restitutio fieret dominis, exponerentur illi periculo amittendi pretium laboris, et insuper periculum esset, ne ob praesumptam incuriam in custodiendis rebus sibi traditis eorum officina desereretur; unde si ex tali restitutione facta dominis eveniret illis aliquod nocumentum, essent ipsi indemnizandi. *Communis*.

38 Item res ablata a tutoribus vel curatoribus, est ipsis restituenda, et non pupillis, aut minoribus, seu furiosis et amentibus, quia, licet isti sint rei restituendae domini, secundum iura tamen non habent administrationem. *Communis*, per text. in § *Furiosus* 8, et § *Pupillus* 8 Institut. de inutilibus Stipulationibus, l. *Obligari* 9 ff. de Auctoritate et consensu tutorum et curatorum, cum similibus.

39 Item subripiens a religioso, uxore, filiofamilias, et similibus res in usum ipsis legitime concessas, tenetur ipsismet restituere, non autem monasterio, marito, patri, et huiusmodi, nisi certus sit reddendas esse postea ipsis usuariis, quia usuarii iniuste privantur iure, quod legitime habebant ad usum rerum illarum; si autem a religioso, uxore, filiofamilias, et similibus auferatur aliquid, quod non est ipsis legitime concessum in usum seu administrationem, tunc non ipsis est restituendum, sed monasterio, marito, patri, et huiusmodi; aliter si supradictis restituatur, et inutiliter dissipetur, esset obligatio restitutionis. *Communis*.

NOTA ROMANI THEOLOGII.

Quare non etiam monasterio, marito, patri, etc.? id aliquibus non probatur.

RESPONSIO AUCTORIS.

At ibi a me est assignata clara ratio, quare et quando debeant dictae res restitui religioso, uxori, filiofamilias, et huiusmodi, et quando non ipsis, sed monasterio, marito, patri, etc. Videat ibi eruditus lector, et pronuntiet.

40 Item non est res ablata restituenda domino, quando praevidetur ipsi aut alteri in spiritualibus et temporalibus obfutura; unde non est ei restituendus gladius, si praevideatur ipse, aut alter occidendus; non est ei reddenda clavis adulterina, si praevideatur ea usus ad furandum, et sic de similibus; sic non est restituenda pecunia domino volenti cum ea corrumpere mulierem, luxuriose vivere, iniuste

litigare, simoniam committere, et similia in perniciem spiritualem sui vel alterius perpetrare, sed est differenda ipsi restitutio, donec sint remota talia pericula. *Communis*.

Item non est facienda domino restitutio, 41 quando est multum distans, adeo ut non possit res restituenda ad ipsum transmitti, nisi cum expensis excedentibus, vel adaequantibus valorem ipsius rei: tunc enim expectanda est commodior restitutionis occasio; quae si desperetur, est facienda restitutio suis propinquis, si habeat, vel in eorum defectu, pauperibus, nomine quorum veniunt ecclesiae, hospitalia, monasteria indigentia, celebrationes missarum, et alia similia pia opera. *Communis*.

NOTA ROMANI THEOLOGII.

Expectanda quidem commodior occasio; et si haec desperetur, restitutio facienda est omnimode domino rei ablatae, aut propinquis.

RESPONSIO AUCTORIS.

Sed ego iam tradidi quod, si desperetur commodior occasio, restitutio facienda est suis propinquis, si habeat, et solum in eorum defectu, pauperibus vel locis piis, cum hac tamen advertentia, quod adveniente restituendi domino commodiori occasione, seu ipso comparente, et res adhuc exstent in individuo, debent a pauperibus, vel loco pio restitui; et si fuerint consumptae, et pauper, seu locus pius inde factus sit ditior, debet restitui id in quo factus est ditior, ut in similibus trado ego ibi sub n. 53. Cum quantis autem impensis teneatur fur restituere rem furatam, cum in hoc variae sint sententiae auctorum, attendendae sunt pro certa regula omnes circumstantiae, nempe quantitas seu valor rei furatae, paupertas et necessitas tum furis, tum domini rei, distantia seu mutatio locorum, magnitudo damni tam creditoris, quam debitoris formaliter et comparative ad subiectum: an creditor hic et nunc sit, vel non sit rationabiliter invitatus circa omissionem vel dilationem restitutionis, et huiusmodi.

Quando non constat de vero domino, seu 42 legitimo rei possessore, facienda est ad ipsum inveniendum diligens inquisitio iuxta bonorum qualitatem, id est maior vel minor pro gravitate vel levitate rei, quia, antequam sit facta talis inquisitio, non debet haberi dominus pro ignoto; hinc si res inventa sit magni valoris, v. g. bursa cum centum aureis, debet fieri inquisitio, non solum in loco, ubi reperta est, sed et in pagis et civitatibus vicinis; imo etiam in remotis, in quibus adest probabilitas ipsum reperiendi, faciendo quod aliquoties promulgetur e cathedra, quod affigatur scheda ad locorum compita id notificans, aut quod imprimatur in novellis publicis; si autem res inventa sit parvi valoris, ut annulus ordinarius, bursa cum paucis nummis, sufficit quod pro-

mulgetur in ecclesiis, seu scholis, aut vicis loci rei inventae. *Sic doctores communiter.*

43 Si pro tali inquisitione essent ab inventore rei faciendae aliquae expensae, desumendae essent ex ipsis domini ignoti bonis, quia ius tum civile, tum canonicum nullum gravamen imponit bonae fidei possessori; unde possessor bonae fidei deducere potest expensas factas pro rei conservatione, et pro ignoti domini inquisitione, ut patet ex l. *Possessor* ff. de Petitione haereditatis. Secus autem dicendum est de possessore malae fidei, ut si quis non ex inventione, sed ex iniusta actione haberet aliena bona, tunc enim expensas pro inquisitione domini deberet facere ipsemet iniustus possessor et debitor, quia iustitia postulat ut nullum incurrat dominus nocumentum propter alterius iniustitiam, cum peccata suos debeant tenere auctores; l. *Sancimus* 22 ff. de Poenis, cap. *Quaesivit* 2 de His quae fiunt a maiori parte capituli. Nec debet aliquis alterius odio praegravari, ut expresse statuitur in cap. *Non debet* 22 de Regul. iuris in 6, et rem, quae culpa caret, in damnum vocari non conveniat, ut praecise habetur in cap. *Cognoscentes* 2 de Constitutionibus.

44 Si dominus reperiatur, tenetur inventor ei restituere. *Communis*, textu expresso in can. *Si quis* 6, et can. *Multi* 8, caus. 14, n. 5. Vide verb. *Dominium*, art. 3, n. 17.

45 Si post factam dictam diligentiam non reperiatur dominus, res seu pecuniae inventae sunt in pauperes seu ad alium pium usum applicandae, nisi ipse inventor pauper sit, quia tunc posset sibi reservare in toto vel in parte, considerata quantitate rei inventae ac inopiae suae. Vide dict. verb. *Dominium*, a n. 18 ad n. 20. Consulendi tamen sunt prudentes viri, nec nisi ex eorum sententia aut pars aut tota bona inventa retinenda sunt, ut monet Concina in compend. Theol. christian., lib. 9, dissert. 1, cap. 5, num. 3. Confer Cuniliati, tract. 9, de 7 Decalog. praecept., cap. 2, § 9, n. 4.

46 Opposita tamen sententia defenditur a plurimis classicis doctoribus. Vide ibid., n. 20.

47 Si res inventa derelicta fuerit, fit inventoris, qui primo occupat. Vide ibid., n. 22.

48 Si res inventa sit de illis quae nunquam dominum habuerunt fit primo occupantis. Vide ibid., n. 23.

49 Merces, aut quaevis alia bona reperta in litore maris aut fluminis post naufragium, non sunt primo capientis aut fisci, sed domino restitui debent. Vide ibid., n. 24.

50 Piscantes bona naufraga in mari, tenentur restituere domino, sicuti debent domino restitui ea, quae eripiuntur ex incendio, vastatione, inundatione, etc., et etiam oves, aut alia animalia ex lupi faucibus erepta. Vide ibid., num. 25.

51 Habens ex delicto bona incerta, debet resti-

tuere locis sacris vel pauperibus, uti de pretio usurario definivit Alexander III, in cap. *Cum tu* 5 de Usuris, ibi: *Qui sive ante, sive post interdictum nostrum usuras extorserint, cogendi sunt per poenam quam statuimus in concilio, eas his a quibus extorserunt, vel eorum haeredibus restituere, vel his non superstitibus, pauperibus erogare.* Si autem iniquus detentor sit ipsemet aequae pauper, et egens ac alii pauperes, quibus restituere deberet, aut similiter pauperes consanguineos habeat, licite sibi applicare, aut consanguineis conferre potest etiam propria auctoritate sine praescripto Episcopi vel parochi, in toto vel in parte, considerata quantitate bonorum detentorum, et sua vel consanguineorum inopia; dummodo tamen talis inopia sit evidens et certa. Sic La Croix, lib. 2, p. 2, n. 94, cum S. Thoma, Scoto, Navarr., Gabriel., Medina, Layman, Molina, Vasquez, Sanchez ibi citatis, aliique multi cum Illsung, tom. 4, d. 2, n. 250; Sporer, tom. 2, tr. 4, n. 106, ubi dicit, quod ex communi sic docent Molina, disp. 616, et Lessius, lib. 2, c. 13, dub. 6. Et ratio est, quia inopia certa et evidens est etiam pro ipso iniquo detentore, vel suis consanguineis sufficiens causa retinendi, cum talis, vel tales non sint deterioris conditionis, quam alii pauperes; insuper Lugo, disp. 20, n. 8; Illsung, loc. cit., n. 191, et alii, addunt iniquum detentorem posse etiam retinere et sibi applicare, si debitis ultra vires gravatus esset, quia tunc re ipsa pauper et inops esset: cavere tamen debet similis iniustus debitor, ut recte monent supracitati doctores, ne in propria causa caeco iudicio decipiatur, et fraus absit; vix enim sibi retinere poterit, nisi sit adeo evidens eius necessitas, ac inopia, quae etiam eum alias a restitutione excusaret: alioquin enim aperiretur via ad furanda aliena sub iniqua spe, quod domino postea non comparente, praetextu inopiae non teneretur fur ad restitutionem. * Vide addit. ad num. 45. *

Si facta debita et sufficienti inquisitione et domino non comperto, habens bona incerta, ipsa distribuerit pauperibus, vel sibi aequae pauperi retinuerit, quamvis postea compareat dominus, nec ipse, nec alii pauperes teneri videntur aliquid restituere, si ipsa bona fide iam consumpserint, nec ex ipsis ditiores sint facti. Sporer, loc. cit., n. 105, et ipso teste. *Communis aliorum.* Si autem, comparente domino, talia bona necdum sint consumpta, sed adhuc exstent in individuo, debent a paupere vel loco pio, cui fuerunt applicata, restitui; et si fuerint consumpta, et pauper, seu locus pius inde sit factus ditior, debet restitui id in quo factus est ditior: et ratio est, quia prior distributio videtur facta hac conditione, si dominus non comparuerit; alioquin negotium eius esset male gestum, adeoque, si dominus compareat, sunt

ei dicta bona restituenda, cum talis distributio evadat invalida, ex quo actus sub conditione celebratus, conditione non completa, nullum operetur effectum; arg. § *Ex conditionalis stipulatione* Institut. de verbor. Obligatione; et l. unica, § *Sin autem*, Cod. de Caducit. tollend. Tum quia nemo debet ex re alterius dlescere; cap. *Locupletari* 48 de Regul. iuris in 6, ibi: *Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura*. Ita Lessius, l. 2, cap. 14, dub. 7; Molina, disp. 746; Diana, part. 11, tract. 8, resol. 14; Henno, loc. cit., quaest. 4, conclus. 3, resol. 3; Felix Potestas, loc. cit., n. 2618; La Croix, loc. cit., n. 95, cum Layman, Castropal., Petschacher ibi citatis, et alii contra Sotum, Henricum, Petrum Navarr., Caetan., Bonacin., et alios cum Lugo, disp. 31, n. 32, dicentes non esse obligationem restituendi, etiamsi res adhuc exstaret, quia pauper vel locus pius acquisivit dominium, cum ei in eleemosynam erogata fuerit, quando dominus non poterat censi rationabiliter invitus.

54 Si ante distributionem non praecessit debita diligentia pro inveniend. domino, et talia bona adhuc existant apud pauperem vel locum pius, hi tenentur illa restituere, et in horum defectu, ille, qui sine dicta debita diligentia distribuit, quia tunc transferri non poterat dominium, cum dominus esset rationabiliter invitus, et qui sic distribuit, iniuriam fecit vero domino, iniuste privando eum spe recuperandi bona sua; culpa enim sua dominum ignoravit, et ob culpam alterius non debet quis privari suis bonis; cap. *Non debet* 22 de Regul. iuris in 6, ibi: *Non debet aliquis alterius odio praegravari*; cap. *Cognoscentes* 2 de Constitutionibus, ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit*; peccata enim suos debent tenere auctores; leg. *Sancimus* 22 de Poenis, cap. *Quaesivit* 2 de His quae fiunt a maiori parte capituli. *Communis*. Et si dicta bona fuerint in tali casu bona fide consumpta a pauperibus vel loco pio, nec ex eis factus sit ditior, tunc pauper seu locus pius ad nihil tenetur, sed solus ille restituere tenetur, qui sine debita diligentia distribuit, cum ipse solus iniuriam fecerit domino sic culpabiliter distribuendo. *Communis*, per iura adducta.

56 In debitis quibuscunque, sive ex delicto, sive ex contractu ex re accepta vel inventa, quando facta inquisitione sufficienti dubitatur, quis ex duobus vel tribus sit rei dominus, non est talis res danda pauperibus, sed proportionate ad dubium inter ipsos dividenda; tunc enim non potest dici simpliciter ignotus dominus, cum cognoscatur unum ex illis esse dominum. Unde si post factam debitam inquisitionem non appareat ratio sufficiens, cur sit potius hic, quam alter, aequitas postulat ut proportionate ad dubium fiat inter ipsos divisio; ipsis autem non

sic consentientibus res committenda est arbitrio et auctoritati iudicis. *Communis*.

Pro damnis illatis immediate alicui civitati, 57 oppido, communitati, collegio, et huiusmodi, quae faciunt unum corpus ex multis, restitutio est facienda immediate ipsi communitati, non autem particularibus civibus aut personis, quia laesio facta fuit immediate ipsi communitati, et non particularibus personis; et sic facta restitutione administratoribus talis communitatis, per ipsos providebitur particularibus personis. *Communis*.

Pro damnis illatis immediate particularibus 58 personis, ut in minutis furtis panis, vini, olei, carnis et similium, mensura minori vel statera dolosa, restitutio est facienda ipsis particularibus personis solitis suas frequentare officinas, vendendo deinceps viliori pretio aut meliori pondere vel mensura, ut sic, quantum fieri potest, compensetur damnum paulatim fundendo, quod paulatim est ablatum. Sporer, loc. cit., num. 117; Henno, loc. cit., qu. 5, conclus. 2, resol. 2; Tambur., lib. 8, tr. 4, cap. 1, § 3, n. 19; Busemb., lib. 3, part. 2, c. 2, dub. 5, n. 2; Molina, et alii passim; Vasquez et Escobar cum paucis aliis exceptis, dicentibus esse probabile quod possit dari pauperibus praesertim eiusdem civitatis. Si autem 59 damna sint illata extraneis omnino ignotis nec solitis suas frequentare officinas, tunc revera restitutio est facienda pauperibus seu aliis piis locis. Henno, loc. cit., et alii communiter.

An et quibus restituendi sint thesauri inventi. 60 Vide verb. *Dominium*, art. 3, a n. 27 ad 45.

Capietes animalia in leporariis, vivariis, 61 stagnis, silvis non amplis et circumdatis, an et quibus restituere teneantur? Vide ibid., n. 8.

Animalia domestica, seu naturaliter mansue- 62 ta, sicut et ferina mansuefacta quandiu redire solent, non sunt primo capientis, etiamsi longe aberraverint, sed sunt domino comparenti restituenda. Vide ibid., n. 9.

Feram aut avem lethaliter vulnerans, et eam 63 insequens moraliter certo capturus acquirit eius dominium, et si ab alio capiatur, est ei restituenda. Vide ibid., n. 10.

Si vero fera aut avis sit ita leviter vulnerata, 64 ut adhuc fugere possit, tunc si alius eam fugientem capiat, est ipsius capientis, nec tenetur restituere ei, qui eam sic leviter vulneravit. Vide ibid., n. 11.

Si autem dubium foret, an qui vulneravit, 65 ratione talis vulneris esset capturus, nec desisset prosequi feram vulneratam, tunc de aequitate esset dividenda inter vulnerantem et capientem. Vide ibid., n. 12.

Item si quis animal vagum insequatur, et 66 illud in retia alterius incidat, tunc uterque habet ius illud capiendi; unde de aequitate esset inter ipsos dividendum. Vide ibid., n. 13.

Si piscis reperiatur ita inextricabiliter imple- 67

xus in retibus alicuius piscatoris, ut nullatenus possit evadere, si alter ex eius retibus ipsum eripiat, tenetur ad restitutionem; secus si piscis adhuc poterat se eripere illis retibus. Vide ibid., n. 14.

68 Quando apes ex proprio alveario ita evolvant, ut illarum reversio vel apprehensio desperetur, tunc licite possunt a quolibet apprehendi sine obligatione restitutionis, etiamsi forent in fundo prioris domini. Vide ibidem, n. 15.

69 Si autem apes alterius alveare occupant, fiunt ipsius, maxime si ipsum apertum retineat etiam ad hunc finem; unde si quis inde eas eriperet, teneretur ipsi restituere. Vide ibid., n. 16.

70 Qui pecuniam, vel quamlibet rem alienam ab ipso furatam, vel ab alio fure mala fide acceptam ita cum propria commiscuit, ut discerni amplius nequeat, tenetur resarcire totum damnum domino pecuniae. Vide ibid., n. 82.

71 Qui pecuniam furtivam accepit bona fide in solutionem alicuius debiti, et sic bona fide cum sua pecunia commiscuit, postea comparente domino pecuniae, ad nihil tenetur. Vide ibid., n. 83.

72 Qui autem pecuniam furtivam accepit bona fide gratis vel lucracione, et ita commiscuit cum sua, licet non teneatur eam restituere in individuo, tenetur tamen restituere domino in aequivalente. Vide ibid., n. 84.

73 Emens bona fide rem furtivam seu alienam, tenetur eam restituere domino statim, ac rescit esse suam. Vide verb. *Contractus emptionis*, art. 2, n. 1.

74 Nec talis emens bona fide rem furtivam, restituendo eam domino, potest ab ipso repetere expensum pro ea. Vide dict. verb. *Contractus emptionis*, art. 2, n. 2.

75 Imo non tantum rem ipsam furtivam, sed et omnes eiusdem rei fructus adhuc exstantes, et quos collegit et consumpsit a tempore cognitae rei furtivae, et eos, ex quibus iam antea bona fide perceptis factus est ditior, tenetur emptor in utroque foro restituere domino. Vide ibid., n. 3.

76 Emens bona fide rem furtivam probabilius non potest eam reddere furi, si praevideat non esse reddendam domino, etiamsi aliter pretium suum recuperare non possit, sed debet eam restituere domino. Vide ibid., n. 6.

77 Revera tamen est etiam probabile, quod talis emptor possit rem furtivam reddere furi ad pretium recuperandum, seque indemnem servandum. Vide ibid., n. 7. * Consulatur quae ad cit. loc. adnotavimus. Hic autem illud unum addimus, ab eo, qui rem furtivam domino restituerit, monendum furem, ne perseveret in peccato, putans se teneri restituere, vel ne iterum restituat cum suo damno. Ita Antoine, de Iustitia et iure, cap. 5, qu. 1. *

78 Emens rem pecunia furtiva, licet acquirat eius rei dominium, obligatur tamen ad resar-

ciendum omne damnum ac lucrum cessans illi, a quo pecuniam abstulit, tum etiam venditori, casu quo pecunia ab ipso evincatur. Vide ibid., n. 8.

Venditor autem non acquirit dominium talis pecuniae furtivae, sed eam debet comparenti domino restituere, si adhuc in specie exstet; non tenetur vero restituere, si eam iam consumpsit, vel cum propriis nummis ita commiscuit, ut amplius discerni nequeat. Vide ibid., num. 9.

Alia ad rem. Vide d. verb. *Contractus emptionis*, art. 2, 3 et 4, et verb. *Possessor bonae et malae fidei*.

Quibus facienda sit restitutio pro rebus in bello captis et damnis causatis? Vide verb. *Bel-lum*, art. 2 et 3.

Bona vacantia, id est quae relicta sunt a defuncto, qui nec haeredes habuit, nec quidem intra decimum gradum, nec de bonis illis disposuit, quamvis iure naturae sint primo occupantis, ex quo sint bona derelicta; tamen per l. *Scire* 1, l. *Vacantia* 4, et l. *Si vacantia* 5 Cod. de Bonis vacantibus et de incorporatione, devolvuntur ad fiscum, et quidem ad saecularem, si defunctus fuit laicus, et ad ecclesiasticum, si defunctus fuit clericus; Layman, tr. 5, cap. 6, n. 6; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 104, ubi notat quod Amicus, de Iustitia, disp. 16, n. 6, non putat possessorem ante iudicis sententiam teneri haec bona fisco tradere, nam in eadem lege dicitur intra certum tempus posse praescribere contra fiscum, adeoque supponitur posse retinere bona fide, cum mala fide nunquam praescribatur; ut expresse cavetur in cap. *Possessor* 2 de Regulis iuris in 6, ibi: *Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit*.

Restitutio ordinarie facienda est statim ac quis cognoscit se esse rei alienae debitorem seu iniustum detentorem. *Communissima*. Ly autem *Statim* quoad actum internum seu propositum restituendi sumendum est *mathematice*, id est in eodem puncto, quo quis advertit, se esse rei alienae debitorem seu iniustum detentorem, debet concipere propositum, et habere verum animum restituendi. *Communis*. Et ratio est quia praeceptum restitutionis ex natura sua simul (et quidem in sententia Scoti, in dist. 15, qu. 2, ac aliorum cominiori) principaliter est negativum, scilicet non retinendi rem alienam, ratione cuius reducitur ad septimum praeceptum Decalogi: *Non furaberis* (Rom. xiii, 9); praeceptum autem negativum ita obligat semper, et pro semper, ut quocunque momento velle oppositum, peccatum sit, adeoque quocunque momento, et consequenter *statim mathematice* tenetur quis nolle retinere alienum, seu quod idem est, velle restituere vel habere animum restituendi. Ly *Statim* vero quoad actum externum executionis, seu quoad

realiter externam exsequendam seu faciendam restitutionem, sumendum est solum *moraliter*, id est quamprimum moraliter et commode quis restituere poterit absque aliquo notabili aequali vel graviori incommodo proprio quam sit creditor proveniens ex dilata restitutione sui debiti. *Communis*. Et ratio est quia, licet praeceptum restitutionis, quatenus negativum est, obliget semper et pro semper non detinere rem alienam, et consequenter quoad actum internum seu propositum, vel voluntatem internam restituendi obliget statim *mathematice*, quatenus tamen simul affirmativum est praeciens actum externum realiter et effective, seu executive restituendi, obligat quidem semper, sed non pro semper, id est non obligat pro quocunque tempore indivisibili, sed solum pro tempore divisibili, quo, attenta opportunitate loci, temporis et personae, restitutio moraliter commode fieri potest; nemo enim sanae mentis potest dicere, quod si quis de nocte in lecto decumbens, seu de die in mensa accumbens recorderetur, se teneri ad alicuius rei restitutionem, debeat statim *mathematice*, id est in illo puncto recordationis, a lecto seu mensa surgere, et ad rem illam domino restituendam pergere, quin possit ad opportunum tempus et locum restitutionem illam differre.

86 Restitutio debitorum ex delicto formali iniustae acceptionis vel damnificationis, facienda est statim moraliter quamprimum absque notabili incommodo fieri potest. *Communis*. Et ratio est quia debitor ex delicto, si non restituat statim moraliter cum primum commode potest, est iniquus detentor toto tempore dilatae restitutionis commode factibilis, ergo ne sit iniquus detentor, tenetur restituere statim moraliter quam primum absque notabili incommodo restituere potest.

87 Hinc si debitor ex delicto, habita oportunitate restituendi, seclusa omni legitima excusatione, non statim *moraliter* restituat, sed differat; et peccat mortaliter, quia est in continua moraliter iniusta acceptione seu damnificatione, et insuper tenetur in conscientia restituere domino seu creditori omne interesse lucri cessantis, et damni emergentis ipsi ex illa culpabili sua mora restituendi debita ex delicto. *Communis*. Et ratio est quia dominus seu creditor non solum privatus est iniuste ipsa re sua principali, sed etiam passus est iniuste illud interesse lucri cessantis et damni emergentis ex culpa debitoris ex delicto; ergo debitor ex delicto, si non restituat statim moraliter quam primum absque notabili incommodo restituere potest, ultra peccatum mortale incurrit etiam onus restituendi creditori omne interesse lucri cessantis et damni emergentis, cum nisi ei restituatur utrumque, non fiat aequalitas iustitiae cum ipso.

88 Restitutio debitorum ex re accepta tantum

a possessore bonae fidei, facienda est statim *moraliter*, quam primum absque notabili incommodo fieri potest, postquam ipse possessor cognovit rem esse alienam; tunc enim tenetur dictus possessor statim *moraliter*, cum primum commode potest restituere ipsammet rem, si adhuc exstet; vel si non amplius exstet, id in quo ex ipsa factus est ditior. *Communis*. Et ratio est quia, si ulterius rem ipsam, seu id, in quo ex ipsa factus est ditior, voluntarie detineat, cum commode restituere possit, iam de possessore bonae evadit possessor malae fidei, culpabiliter damnum inferens creditori seu domino; ergo ne evadat culpabilis possessor malae fidei, debet statim *moraliter* cum primum commode potest, restituere.

Hinc si talis debitor ex re accepta, seclusa 89 omni legitima excusatione, ad longum tempus voluntarie differat dictam restitutionem cum gravi praeiudicio domini seu creditoris rationabiliter inviti de tali dilatione, seu mora restituendi, et graviter peccat, et tenetur restituere ipsi omne interesse lucri cessantis et damni emergentis. *Communis*. Et ratio est quia sic ulterius detinens, rem ipsam, seu id, in quo ex ipsa factus est ditior, iam extunc fit possessor malae fidei, et iniustus detentor; ergo ratione iniustae detentionis, et morae graviter culpabilis graviter peccat, et tenetur restituere, nedum ipsam rem adhuc exstantem, seu id in quo ex ipsa factus est ditior, sed etiam omne interesse lucri cessantis et damni emergentis. Ad talem enim restitutionem tenetur iniustus detentor et possessor malae fidei, ut tradunt communiter doctores, et patet ex dictis sub verb. *Possessor bonae et malae fidei*.

Quanta autem requiratur dilatio in tali debito- 90 re, ad hoc ut peccet mortaliter, et teneatur sub gravi onere ad omnem dictam restitutionem, pendet a prudentis viri iudicio, attentis et bene perpensis variis circumstantiis, videlicet attenta temporis longitudine, restituendi opportunitate, ipsius domini seu creditoris renitentia, et detrimento, et huiusmodi, quae si prudenter reputentur gravia, gravem inducunt culpam et obligationem restituendi, et si levia, levem inducunt culpam et levem restituendi obligationem. *Sic doctores communiter*.

Mora illa seu dilatio restituendi in tali debito- 91 tore ex re accepta tantum, ad hoc, ut inducat culpam et obligationem restituendi domino etiam interesse lucri cessantis et damni emergentis, non est computanda a tempore, quo fuit accepta, sed solum a tempore, quo quis cognovit rem esse alienam, et adhuc ulterius eam invito domino iniuste retinuit; ab isto enim solo tempore incepit esse culpabilis et iniustus possessor malae fidei, et non antea, cum supponatur fuisse ab ipso talem rem bona fide et sine ulla culpa acceptam. Possessor autem bonae fidei pro tempore durantis suae bo-

nae fidei ad nihil tenetur, sed ex re accepta et detenta tenetur tantum ab illo tempore, quo cognovit esse alienam, restituere ipsammet rem, si adhuc exstet, seu id, in quo ex ipsa factus est ditior; si non amplius exstet, et si, durante sua bona fide, eam totaliter consumpsit, nec ex ipsa factus sit ullo modo ditior, ad nihil omnino restituendum tenetur, ut docet communis doctorum.

92 Item si possessor bonae fidei etiam a tempore, quo cognovit rem esse alienam aliquanto tempore ob inopiam v. gr. vel impotentiam, non fuit in ulla culpa seu culpabili mora restituendi, et alio tempore fuit in culpa seu culpabili mora restituendi, in tali casu tenebitur solum ad restituendum interesse correspondens illi tempori, quo fuit in culpa; non tamen ad restituendum interesse correspondens illi tempori, quo non fuit in ulla culpa. *Communis*.

93 Restitutio debitorum ex contractu, facienda est statim *moraliter*, postquam impletum est tempus inter contrahentes praefixum seu conventum. *Communis*; et ratio est quia, ut expresse dicitur in cap. *Contractus* 85 de Regul. iuris in 6: *Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur*; adeoque, si inter contrahentes sit tempus praefixum seu conventum, omnino servandum est, quantum sine notabili incommodo fieri potest, idque etiamsi creditor non admoneat debitorem, cum dies praefixa interpellat pro homine, ut expresse habetur in cap. *Potuit* 4 de Locato et conducto, ibi: *Non obstante quod ei, ut canonem solveret, non exstet nuntiatum, cum in hoc casu dies statuta pro domino interpellat*; et concordat l. *Magnum* 12 Cod. de contrahenda Emptione.

94 Hinc debitor ex contractu, si tempore praefixo elapso, sine ulla legitima causa excusante sit in mora mortaliter culpabili restituendi seu solvendi, et peccat mortaliter et tenetur restituere etiam omne interesse lucri cessantis et damni emergentis ipsi creditori ex tali culpabili mora solvendi. *Communis*. Et ratio est quia tunc debitor illa sua culpabili mora iniustum damnum causat creditori; est enim causa, quod patiat illud grave interesse lucri cessantis et damni emergentis, quia, qui causam damni dat, damnum dedisse videtur; cap. *Si culpa* 9 de Iniuriis et damno dato, l. *Qui occidit* 30, § 3, ff. ad legem Aquiliam, adeoque si sine legitima causa excusante, ex sua mora mortaliter culpabili restituendi seu solvendi, grave damnum lucri cessantis et damni emergentis inferat creditori, et graviter peccat, et graviter tenetur ad totius dicti damni restitutionem.

95 Quilibet debitor, sive ex delicto, sive ex re accepta, sive ex contractu potens commode solvere simul totum debitum, non satisfacit suae obligationi restituendo successive per partes. *Communis*, per textum in l. *Tutor* 41, § Lu-

cius, ff. de Usuris, l. *Plane* 3 ff. *Familiae eriscundae*. Et ratio est quia debitor in tali casu detinet alienum rationabiliter invito domino, adeoque si commode possit totum simul restituere debitum, et sine saltem rationabiliter praesumpto consensu creditoris restituat solum successive per partes, peccat contra iustitiam graviter vel leviter, prout gravis vel levis est materia et mora solvendi.

Debitor habens animum continuatum non 96 restituendi, cum commode potest, manet in continuo peccato mortali, si materia restituenda sit gravis. *Communis*, per text. in can. *Si res aliena* 1, caus. 14, qu. 6, ubi ex verbis S. Augustini sic praecise habetur: *Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, et non redditur, poenitentia non admittitur, sed simulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si ut dixi restitui potest*. Et concordat cap. *Cum tu* 5 de Usuris, ibi: *Cum iuxta verbum beati Augustini non remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum*; et cap. *Peccatum* 4 de Regul. iuris in 6, ibi: *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum*.

Imo in hoc voluntario animo non restituendi 97 continuato per longum tempus, seu in hac voluntaria iniusta detentione rei alienae tot committuntur peccata numero distincta, quoties animus, seu voluntas, vel propositum non restituendi formaliter vel virtualiter interrumpitur, aut reassumitur. *Communis*. Vide dicta sub verb. *Peccatum*, a n. 29 ad 34, ubi de distinctione numerica peccatorum.

Debitor, qui non vult quam primum com- 98 mode poterit, restitutionem facere, seu vult solum illam facere per partes, cum possit commode restituere totum simul, seclusa iusta causa excusante, non potest a confessario absolvi. *Communis*; et ratio est quia ipse non habet firmum et absolutum propositum evitandi grave peccatum, quale est, ut supra diximus, non restituere statim *moraliter* cum primum commode potest, aut restituere solum per partes, cum commode potest totum simul, adeoque seclusa iusta causa excusante, talis debitor non potest absolvi.

Ad absolutionem tamen conferendam non 99 praerequitur restitutio realis, seu externa et executiva, sed sufficit restitutio mentalis seu interna, id est firmum propositum restituendi cum primum commode poterit. Aliqua enim iusta interveniente causa differendi restitutionem, potest debitor interim absolvi cum solo dicto firmo proposito illam faciendi in proximum. *Communis*.

Debitor autem, qui bis, vel ter, aut pluries 100 in aliis confessionibus iussus restituere, non restituit, cum facile et commode potuisset, regulariter non est absolvendus, nisi prius re ipsa restitutionem fecerit. *Communis*; et ratio

est quia talis debitor est in voluntario proximo periculo iterum culpabiliter omittendi debitam restitutionem, sicque noviter peccandi, adeoque sicut concubinaris, qui saepius iussus concubinam eiicere, semper promisit et nunquam eiecit, nequit, nisi vere prius eiiciat, absolvi; ita debitor, qui saepius iussus restituere, semper promisit, et nunquam restituit, nequit absolvi, nisi prius vere et realiter restituat, si commode possit. Si autem ex nova superveniente causa seu circumstantia non posset pro tunc restituere sine maximo suo incommodo, posset, accedente vero et firmo proposito restituendi cum primum commode poterit, iterum absolvi, quamvis prius commode potuisset et non restituisset; in tali enim casu haberet iustam causam differendi dictam restitutionem, quamvis prius graviter peccaverit non restituendo, quando commode potuit. *Communis.*

102 Debitor, qui commode potest restitutionem facere in vita, et non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per suos haeredes, nec debet, nec potest a confessario absolvi. *Communis.* Et ratio est quia talis debitor est simpliciter indispositus ad absolutionem, cum semper sit in actuali continuo peccato, et impenitens, ut patet ex dictis supra n. 96, per iura ibi allata; semper enim est in actuali

continua iniusta detentione rei alienae, cum ex dictis gravem habeat obligationem restituendi statim moraliter, cum primum commode poterit: tum quia moribundus, qui potest, salva fama, commode ipse per se restituere, et onus restitutionis vult suis relinquere haeredibus, ultra quam quod peccat graviter non restituendo statim moraliter, sicut graviter obligatur, exponit cum gravi iniuria et damno creditorum dictam restitutionem periculo omissionis, cum ordinarie haeredes sint ipso testatore negligentiores; adeoque cum gravis sit culpa non restituere statim moraliter cum primum commode potest, et etiam grave peccatum sit propriam gravem obligationem in alios transferre sine iusta causa, maxime accedente gravi damno aliorum, uti in hoc casu, talis moribundus nequit tanquam indispositus absolvi, nisi ipse per se restituat, si commode, salva sua fama, id possit ante suam mortem. Si autem talis moribundus esset debitor, qui non posset ante suam mortem de per se restituere sine infamia, posset per testamentum aut codicillum tantum, quantum debet, suo creditori legare, aut per confessarium vel aliam probae fidei personam modo secreto ad suam famam tuendam, debitam facere restitutionem. *Communis.*

ARTICULUS IV. *Ubi, quomodo et quo ordine facienda sit restitutio?*

SUMMARYUM. I. Restitutio ex delicto facienda est in loco domini seu creditoris, ubi scilicet is rem suam haberet, si iniuste ablata, vel detenta non fuisset ad n. 8. - 9. Restitutio ex re accepta facienda est in loco, ubi cognoscitur esse aliena. - 10. Et si transferenda sit res ad dominum rei absentem, debet transferri expensis domini. - 11. Possessor bonae fidei, postquam intellexit rem esse alienam, debet eiusdem inquirere dominum, et eo adinvento seu cognito, ab

ipso per epistolam exquirere, quid de re sua fieri velit, et circa eam facere, prout sibi responsum fuerit; alias si id negligat, tenebitur deinceps restituere propriis expensis, ad n. 12. - 13. Debita ex contractu restitui aut solvi debent in loco, de quo expresse vel tacite conventum est inter contrahentes; alia ad rem ad n. 18. - 19. Restitutio ex delicto occulto facienda est occulte, et per tertiam fidelem et secretam personam, et signanter per confessarium, ad evitandam propriam infamiam; cum aliis notandis ad n. 28. - 29. In ordine restitutionis caeteris paribus debita certa praeferenda sunt incertis. Alia de ordine restitutionis ad n. 73.

1 Restitutio ex delicto seu ratione iniustae acceptionis, detentionis vel damnificationis facienda est in loco, in quo dominus seu creditor rem suam haberet, si ei iniuste ablata, detenta vel destructa non fuisset. *Communis;* et ratio est quia obligatus ex delicto rem domino seu creditori restituere, tenetur ita restituere, ut dominum seu creditorem servet omnino indemnem; cum iustum non sit, ut quis innocens ex alterius culpa sentiat damnum et poenam; cap. *Cognoscens* 2 de Constitutionibus, ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit;* cap. *Non debet* 22 de Regul. iuris in 6, ibi: *Non debet aliquis alterius odio prae-gravari;* atqui dominus seu creditor non servatur omnino indemnem, nisi debitor ex delicto faciat ei restitutionem in loco, in quo rem suam haberet, si iniuste ablata, detenta vel destructa non fuisset, quandoquidem teneretur pati damnum translationis cum expensis et incommodis ad ipsam necessariis, ergo, etc.

Hinc, ut dominus seu creditor servetur omnino indemnem, restitutio in tali loco facienda est expensis ipsius debitoris, sive ad alium locum migraverit ipse debitor sive creditor, si rem suam secum asportasset. *Communis;* et ratio est, quia qui obligatur ad finem, obligatur etiam ad media, sicuti, concesso fine, etiam media, quibus ad eum pervenitur, concessa intelliguntur; cap. *Praeterea* 5, et cap. *Suspicio* 39 de Officio delegati; et l. *Cui iurisdictio* 2 ff. de Iurisdictione; unde cum debitor ex delicto teneatur res restituere in loco, in quo creditor fuisset eam habiturus seu translaturus, tenetur etiam ad talem locum rem mittere propriis expensis, cum tales expensae sint medium per se necessarium in talem finem.

An autem, si dominus fuisset rem illam alio transportaturus, possit iniquus debitor detrahere expensas, quas dominus debuisset facere in tali rei suae transportatione; et sic detrahendo tantum v. gr. retinere de bonis domini, quantum

ad ea transferenda necesse fuisset? Variant doctores. Affirmant Sporer, loc. cit., tr. 4, c. 3, sect. 4, n. 156; Henno, loc. cit., tr. 1, qu. 3, conclus. 2; Bonacina cum aliis, quos tacito nomine citat, disp. 1, de Restitut., qu. 5, n. 8, quibus favere videntur Vasquez, c. 10, de Restitut., dub. 1, n. 19; Dicastill., de Restitut., dub. 11, n. 104, et alii, quia, dicunt ipsi, debitor iniquus solummodo tenetur servare dominum indemnem; adeoque in restituendo potest detrudere ex bonis domini expensas, quas ipse dominus facere debuisset in transportatione ipsorum, cum sic adhuc servaretur indemnis, ex quo adhuc tantum recipiat, quantum haberet, si iniuriam passus non fuisset; non enim debet dominus ex tali restitutione lucrum reportare; Rebellus autem, de Restitut., part. 1, lib. 2, qu. 13, sect. 2, num. 8, et alii negant posse iniquum debitorem tales expensas detrudere ex bonis domini seu creditoris, quia non debet iniquus debitor ex suo delicto lucrum reportare, per text. in cap. *Intelleximus* 7 de Iudiciis, ibi: *Ne videatur de sua malitia commodum reportare*; l. *Non fraudantur* 134 ff. de Regul. iuris, § 1, ibi: *Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest*.

4 Circa quantas expensas facere debeat debitor ex delicto pro restituenda re aliena in loco, in quo creditor seu dominus illam haberet, si iniuste ablata, detenta vel destructa non fuisset? tres sunt doctorum sententiae. Prima rigidior sententia docet, quod debitor rem alienam restituere cum quantiscunque suis expensis, etiam valde superantibus valorem rei restituendae et transmittendae. Sic tenet Caietanus, Navarrus, Medina, Armilla, et alii apud La Croix, loc. cit., n. 365, et apud Lugo, disp. 26, sect. 8, n. 184, quia, dicunt ipsi, dominus seu creditor habet ius ad rem suam, nec iustum est ut propter alterius delictum careat ipse sua re; debitor autem debet malitiae suae imputare, quod sine tantis expensis, et excessivo damno nequeat restituere.

5 Secunda benignior sententia defendit debitorem ex delicto non teneri ad restituendum immediate domino seu creditori, si longe maiores sint necessario faciendae expensae, quam valeat res restituenda; at in tali casu si res sit alicuius momenti, posse differre restitutionem quousque superest spes commodioris occasionis ad restituendum; ablata autem omni spe commodae occasionis restituendi domino, rem esse restituendam eius proximis consanguineis vel haeredibus, et in horum defectum pauperibus. Sic

S. Thomas¹, 2-2, qu. 62, art. 5 ad 3; Scotus, in 4, dist. 15, qu. 2, art. 4; loc. cit., n. 162, cum aliis ibi citatis, et plurimi alii, quos congerunt et sequuntur Molina, disp. 742; Layman, lib. 3, de Iustitia, tract. 2, cap. 10, de Restitut., num. 4; Lessius, lib. 2, cap. 6, dub. 8; Bonacina, disp. 2, de Restitut., qu. 5; Vasquez, de Restitut., cap. 10, dub. 1, n. 27; Tamburin., lib. 8, tract. 4, cap. 2, § 8, n. 4, et alii, quibus et nos subscribimus; et ratio est quia iustitia non adversatur charitati, nec rectae rationi, cum charitas sit finis omnium virtutum, et recta ratio omnem virtutem dirigat; atqui charitas, et recta ratio dicta quod dominus seu creditor non debeat, nec possit rationabiliter velle restitutionem sibi fieri cum tanto longe maiori et intolerabili damno debitoris, scilicet per expensas in triplo, quadruplo, quintuplo et amplius excedentes ipsum debitum: quis enim rectae rationis dicat iustitiam ex se obligare, ut qui unum aureum furatus est, nec potest illud ad dominum mittere, nisi decem, viginti et triginta millia aureorum expendat, adhuc debeat haec omnia expendere, nisi dominus liberaliter consentiat, quod alio modo restituat, dando proximis eius consanguineis vel haeredibus, et in horum defectum pauperibus? adeoque, etc. Si tamen expensae necessariae pro facienda restitutione sint tantum simul maius damnum, quam summa restituenda, tunc debitor ex delicto tenetur cum talibus expensis restituere: unde qui furatus est v. g. centum florenos, tenetur ipsos restituere, quamvis pro ipsis restituendis et transmittendis ad dominum deberet expendere alios centum florenos e suis, quia aequum est ut ille potius, qui iniuriam fecit, quam ut innocens patiatur damnum aequale centum florenorum. Sic Vasquez, Lugo, Illsung cum La Croix, loc. cit., num. 368; Sporer, loc. cit., n. 161, ubi concludit certum esse apud omnes, quod si debitor ex delicto in expensis faciendis, pro restitutione rei alienae patiatur solum damnum aequale, vel quasi aequale, aut aliquando maius, quam patiatur dominus ex carentia rei suae, sine dubio adhuc obligatur ad restituendum.

Tertia sententia media est, et docet quod, quando, omnibus consideratis, debitoris damnum in expensis faciendis superat solum in duplo damnum creditoris, tunc adhuc tenetur debitor ex delicto restituere domino seu creditori immediate. Sic Lugo, cit. disput. 20, sect. 8, n. 190; La Croix, loc. cit., n. 368,

¹ S. Thomas, loc. cit., haec tantum: « Si ille, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secundum quod potest, scilicet dando in elemosynas pro salute ipsius, sive sit mortuus, sive sit vivus: praemissa tamen diligenti inquisitione de persona eius, cui sit restitutio facienda. Si vero sit mortuus ille, cui est restitutio facienda, debet restitui hae-

redi eius, qui computatur quasi una persona cum ipso. Si vero ille sit multum distans, debet sibi transmitti, quod ei debetur, et praecipue si sit res magni valoris, et possit commode transmitti: alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, ut pro eo conservetur, et domino significari ».

et alii, quae sententia, ut dicit Sporer, loc. cit., n. 160, est speculative omnino probabilis, quia, dicunt ipsi, cum debitor sit nocens et creditor innocens, duplo maior est ratio, ut patiaturs nocens debitor, quam innocens creditor; adeoque, ne patiaturs creditor innocens, non solum debet nocens debitor pati in expensis necessariis pro restitutione faciendā damnum aequale, sed etiam duplo maius, si tantum sit necessarium pro restitutione faciendā immediate ipsi creditori innocenti.

8 Pro definiendā tamen quantitate damni tam creditoris innocentis quam debitoris nocentis seu iniusti, non est attendendum damnum utriusque absolute materialiter et arithmetice, computando scilicet expensas faciendas cum ipso debito, ut si aliter restitutio fieri non possit, tantum debitor teneatur expendere, quantum est debitum, v. g. mille expendere, ut restituat mille debita ex delicto, sed solum formaliter et comparative, attendendo scilicet ad damnum utrivis secuturum, si restitutio fiat, vel non fiat ex circumstantiis personarum magis vel minus divitum, aut egenorum: fieri enim potest, ut damnum mille florenorum respectu debitoris pauperis sit longe maius quam damnum mille florenorum respectu creditoris divitis, et vice versa, eo quod unus per damnum seu iacturam florenorum mille sit coniciendus in miseriorem statum, quam alter per damnum seu iacturam florenorum decem millium: unde si creditor sit dives, debitor autem sit pauper, non tenetur debitor pauper restituere immediate ipsi creditori diviti, quamvis multo minores expensas facere debeat, quam debitum valeat, cum expensae v. gr. centum florenorum sint maius damnum debitori pauperi quam creditori diviti damnum seu iactura totius debiti, v. gr. mille florenorum. Econtra autem si creditor sit pauper, debitor vero sit dives, debitor dives tenetur restituere immediate ipsi creditori pauperi, quamvis multo maiores expensas facere debeat, quam debitum valeat, cum expensae v. gr. mille florenorum sint minus damnum debitori diviti quam creditori pauperi iactura sui crediti solum centum florenorum. Quod est valde in similibus observandum, ut recte observant Lugo, cit. disp. 20, n. 188; Illsung, t. 3, d. 4, n. 223; La Croix, loc. c., n. 373; Sporer, l. c., n. 163, et alii.

9 Restitutio ex re accepta debet fieri in loco, ubi cognoscitur esse aliena; et si transferenda sit res ad dominum rei absentem, debet transferri expensis ipsius domini. *Communis*, quoad utramque partem; et ratio primae partis est, quia nec ius civile, nec canonicum ullam aliam obligationem imponit possessori bonae fidei, quam restitutionem rei bona fide possessae, ubi cognoscit esse alienam, adeoque suae obligationi satisfacit, si eam restituat in loco, ubi cognoscitur esse aliena.

Ratio autem secundae partis est, quia possessor bonae fidei debet restituere solum tantum, quantum ex re aliena possidet, ne sine culpa cogatur subire poenam contra expressum textum in cap. *Cognoscentes* 2 de Constitutionibus, ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit*; cogeretur autem plus restituere quam bona fide possideat, et sine culpa subire poenam, si teneretur rem hactenus bona fide possessam suis expensis mittere ad cognitum dominum. Tum quia possessor bonae fidei deducere potest expensas, quas fecit pro rei conservatione. L. *Si quis* 2 ff. de Negotiis gestis; l. *Si quis possessor* 31, § 2 et 3, ff. de Haereditatis petitione, cum similibus, ergo, et illas quas fecit pro eiusdem restitutione.

Possessor autem bonae fidei, postquam intellexit rem esse alienam, debet eiusdem inquirere dominum, et, eo cognito, ab ipso per epistolam vel nuntium exquirere quid de re sua fieri velit. Quod si inquirere dominum negligat, aut, eo cognito, incipiat esse in mora culpabili restituendi, tunc cum eo ipso incipiat esse possessor malae fidei, adeoque debitor ex delicto, tanquam debitor ex delicto tenebitur deinceps rem domino restituere propriis expensis. *Communis*.

Si facta debita et sufficienti inquisitione pro inveniendō domino, non inveniatur, vel ita distans inveniatur, ut conveniri non possit, aut res ad ipsum transferri non possit sine aequali vel maiori sumptu, quam ipsa valeat, tunc si supersit adhuc aliqua spes ipsum inveniendi et conveniendi, et res sit notabilis momenti, debet ipsa res eo usque servari in se, vel si servari non possit in se, saltem in suo pretio, donec affulgeat spes dominum ipsam rem, seu eius pretium aliquando obtenturum; si autem nulla talis supersit spes, aut res sit parvi momenti, debet dari eius proximis consanguineis, et in horum defectum pauperibus, et probabiliter poterit etiam sibi retinere ipsemet possessor bonae fidei, seu dare suis consanguineis, si vere pauperes sint, cum in tali casu sit discurrendum de ipsa re, tanquam de re incerta, et ignoti domini, iuxta dicta articulo antecedenti, a num. 51 ad 55.

Debita ex contractu restitui aut solvi debent in loco, de quo expresse vel tacite conventum est inter contrahentes. *Communis*, per text. in cap. *Contractus* 85 de Regul. iuris in 6, ibi: *Contractus ex conventionē legem accipere dignoscuntur*; et concordat l. *Contractus* 23 ff. de Regul. iur., et l. *Alio loco* 1, et l. *Is qui certo loco* 9 ff. de Eo quod certo loco dari oportet, cum similibus.

Si de loco restitutionis vel solutionis nihil sit expressum in contractu a contrahentibus, tunc solutio seu restitutio faciendā est in loco, ubi secundum praxim et consuetudinem re-

gionis solet fieri restitutio seu solutio pro aliis similibus contractibus, quia talis censetur esse tacita conventio inter partes contrahentes. *Communis*, arg. cap. *Cum tanto* 11 de Consuetudine, l. *Praeses* 1, l. *Consuetudinis* 2 Cod. Quae sit longa consuetudo.

15 Debita ex contractu oneroso sive transferente rei dominium, ut in emptione, mutuo, censu, et huiusmodi, in quibus non eadem res, sed pro una re accepta, altera reddi debet; sive non transferente rei dominium, ut in deposito, commodato, locato, et huiusmodi, in quibus eadem res accepta reddi debet, generaliter loquendo, nisi aliter inter partes sit conventum, restituenda sunt in loco, ubi res tradita et accepta est. *Communis*. Et ratio est, quia attentata contractus iustitia, ac contrahentium voluntate, non potest assignari convenientior locus, quam locus in quo factus est contractus; si enim alium locum contrahentes intendissent, procul dubio id in contractu apposuissent; arg. cap. *Inter corporalia* 2 de transl. Episcop., § *Sed neque istud*; cap. *Ad audientiam* 12 de Decimis; cap. *Quia circa* 22 de Privilegiis.

16 Debita ex contractu gratuito, v. gr. donationis, institutionis testamentariae, legati, et huiusmodi restituenda seu solvenda sunt in loco, ubi erant res, quando fuerunt donatae vel relictas ex testamento, et id sumptibus donatarii, legatarii, et huiusmodi; nisi aliud fuerit dispositum per donatorem, legantem vel testatorem. *Communis*; et ratio est, quia qui alicui rem gratis donat vel legat, non praesumitur, nec se, nec suum haerem velle ad quid amplius obligare, quam ad rem donatam vel legatam, adeoque nec ipsius haeres tenetur propriis expensis alio illam transmittere ad donarium vel legatarium, sed tenetur ipse donatarius vel legatarius propriis expensis illam a loco, in quo fuit donata vel legata ad se transferre.

17 Si pro restitutione facienda, sit res alio transportanda, id fieri debet expensis illius, in cuius gratiam vel utilitatem potissimum initus est contractus; unde in contractu inito in gratiam et utilitatem solius accipientis, ut in commodato, mutuo gratuito, et huiusmodi, translatio rei ad dominum debet fieri expensis commodatarii, mutuatarii, et huiusmodi; quia aequum non est, quod dominus subeat expensas pro praestando alteri beneficio: si enim dominus rem non commodasset, vel non mutuasisset, illam secum transtulisset sine vel cum paucis expensis; adeoque sine ulla sui expensa debet sibi restitui sua res in loco, ad quem se transtulit, deductis solum illis paucis expensis, si quas fecisset in ea transferenda. In contractu autem inito in gratiam vel utilitatem solius dantis, ut in deposito translatio rei ad dominum debet fieri expensis ipsius domini, quia depositarius favorem ei praestando, non debet

inde gravari et damnum pati ex suo praestito beneficio. *Communis*.

Restitutio facienda est tali modo, quo res 18 sufficienter perveniat ad manus domini seu creditoris. *Communis*. Quocunque enim modo res perveniat ad manus domini, adimpletur finis praeceptae restitutionis, et iustitiae commutativae intendentes aequalitatem, ut scilicet dominus habeat tantum quantum habere debet; adeoque debitor satisfacit obligationi restituendi, si restituat tali modo, quo res perveniat ad manus domini seu creditoris, nihil referens an per se vel per alium restituat; arg. *Qui facit* 72 de Regul. iuris in 6, ibi: *Qui facit per alium, perinde est ac si faciat per se ipsum*.

Restitutio ex delicto occulto facienda est oc- 19 culte, et per tertiam fidelem et secretam personam et signanter per confessarium, ad evitandam propriam infamiam. *Communis*, cum S. Thom., 2-2, qu. 62, art. 6, ad secundum, ubi expresse dicit, quod homo, *etsi non teneatur crimen suum tegere hominibus, tenetur tamen crimen suum detegere Deo in confessione, et ita per sacerdotem, cui confitetur, potest restitutionem facere rei alienae*; et Scoto, in 4, dist. 15, qu. 2, n. 34, ubi sic habet: *Quando ablatio fuit occulta, tunc non tenetur ablator se prodere, nec per consequens per se ipsum restituere, sed per aliam personam secretam et fidelem, et expedit quod per confessarium, quia sibi est crimen detectum in confessione, et de eius fidelitate, quod restituat, fidei suae commissum, satis debet credi*.

Restitutio ex delicto publico seu manifesto, 20 verbi gr. per rapinam et violentiam publicam facienda est nedum per redditionem accepti, sed etiam cum petitione veniae de tali publica iniuria et offensa. Rosignol., de Restitut. 11, praenot. 5, num. 5; Petrus a Navarra, lib. 4, cap. 5, n. 53, ubi etiam D. Thomam, 2-2, qu. 66, art. 9; Glossam et Raymundum, in Summa Confess., lib. 1, tit. 5, quae. 24, et Mercadium, cap. 3. Et ratio est, quia per rapinam et violentiam publicam non solum alicui infertur damnum in rebus, sed etiam ignominia quaedam in persona laesa, adeoque nedum fieri debet restitutio per redditionem accepti sed etiam per submissionem et petitionem veniae, restituendo honorem per illam ignominiam laesum: imo restitutio ex delicto publico est etiam facienda publice ad emendandum scandalum, et offensam aliorum ut contingit in publicis usurariis, qui licet non ex iustitia, tenentur tamen ex charitate, et a confessario urgendi sunt ad faciendam restitutionem publice ad tollendum scandalum; si tamen ab ipsis iam esset facta restitutio secrete, non tenerentur iterum ad illam faciendam publice, sed solum ad reparandum publicum scandalum, ostendendo se iam restituisse. Rosign., loc. cit., n. 5; Bartholomaeus Medina, lib. 1

Summae, cap. 14, § 30; Sporer, loc. cit., cap. 4, sect. 1, n. 3, et alii.

- 21 Quicumque debitor, sive ex delicto iniustae acceptionis, sive ex contractu transmittens debitum per personam a creditore delegatam seu designatam, liberatur ab onere ulterioris seu iteratae restitutionis, quamvis illa tertia persona non restituerit, seu res quomodocunque perierit. *Communis*. Et ratio est, quia in tali casu res perit creditori et non debitori; eo enim ipso, quo debitor tradidit rem debitam personae missae et delegatae a creditore, transtulit totum dominium eiusdem rei in creditorem cum perinde sit, ac si tradidisset ipsimet creditori, ex quo persona missa seu delegata eundem creditorem repraesentet; adeoque quomodocunque post factam consignmentem res illa pereat, creditori et non debitori perit, et consequenter liberatur debitor ab onere reiteratae restitutionis.
- 22 Idem est dicendum in casu, quo debitor et creditor communi consensu statuerint aliquod signum ex pacto, quod per omnem personam exhibentem tale signum res debita sit mittenda; tunc enim si aliqua persona alio tali signo falso exhibito rem sibi traditam non reddat domino, seu res quocunque modo sine culpa debitoris pereat, domino perit, quia vi pacti debitor consignando rem debitam personae tale signum conventum exhibenti, censetur consignare ipsimet creditori, adeoque liberatur ab onere ulterioris et reiteratae restitutionis. *Communis*.
- 23 Quicumque debitor transmittens inconsulto domino seu creditore rem debitam per personam non satis fidelem seu per viam non sat tutam, si res ipsa aut a nuntio detineatur, aut in itinere a latronibus auferatur, tenetur ad iteratam restitutionem. *Communis*. Et ratio est, quia in tali casu res perit debitori et non creditori; cum enim ex culpa et imprudentia mittentis perierit inconsulto creditore, non debet inde creditor damnificari; arg. cap. *Cognoscentes* 1 de Constitutionibus, ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit*.
- 24 Debitor ex contractu, seu re accepta transmittens inconsulto creditore rem debitam per personam fidelem habitam, si debitum sit determinatum in individuo, v. gr. hoc vas argenteum, hic equus locatus vel commodatus, haec res deposita, et huiusmodi, et malitia illius personae fidelis habitae, vel quocunque casu ad dominum non perveniat aut pereat, tunc perit ipsi domino, seu creditori et non debitori. Unde debitor liberatur ab onere ulterioris et reiteratae restitutionis. *Communis*. Et ratio est, quia talis res ita in individuo debita, ut in deposito, commodato, locato, et huiusmodi, spectat ad actuale dominium domini; omnis autem res, quae perit, domino suo perit, adeoque talis debitor sic transmit-

tens dictam rem debitam liberatur ab onere ulterioris et reiteratae restitutionis, uti de commodato habetur expresse in l. *Argentum* 20 ff. Commodati, ibi: *Argentum commodatum; si tam idoneo servo meo tradidissem ad te praeferendum, ut non debuerit quis aestimare futurum, ut a quibusdam malis hominibus deciperetur, tuum, non meum, detrimentum erit, si id mali homines interceptissent*.

Secus autem si debitum ex contractu vel re 25 accepta, non sit determinatum in individuo, sed solum in specie, aut aequivalenti, ut si debitori fuerit mutuata pecunia, mutuatum triticum, venditum vinum, et huiusmodi; tunc enim si debitor inconsulto creditore transmittat tale debitum per personam etiam fidelissimam habitam, si eius malitia, quocunque casu ad creditorem non perveniat aut pereat, perit debitori, et tenetur iterum restituere. *Communis*. Et ratio est, quia ubi non idem numero, seu in individuo, sed solum idem in genere aut specie reddendum est, ut fit in mutuo, emptione, et huiusmodi, rei transmissae dominium manet sub dominio debitoris tandiu quousque perveniat secure ad manus creditoris; adeoque si antequam perveniat ad manus ipsius creditoris pereat, perit ipsi debitori, cum omnis res, quae perit, suo domino pereat, et consequenter talis debitor tenetur iterum restituere.

Hinc ad plene percipiendum, quare, ubi re- 26stituendum est idem numero, seu in individuo, res transmissa pereat creditori, et ubi restituendum est solum idem in genere aut specie, res transmissa pereat debitori, pone quod debitor per personam fidelem habitam transmittat creditori equum commodatum, seu vas argenteum apud se depositum, et simul pecuniam ex mutuo seu ex emptione debitam, si talis persona fidelis habita cum omnibus supradictis aufugiat, aut omnia in itinere perdat, tunc debitor tenetur solum ad iteratam restitutionem pecuniae, non autem ad iteratam restitutionem equi seu vasis argentei, quia pecuniae dominium erat adhuc apud ipsum debitorem, dominium autem equi, seu vasis argentei erat adhuc apud creditorem cum in commodato, deposito, et huiusmodi restituendum sit idem numero, et ideo res commodata, deposita, et huiusmodi remaneat semper sub dominio creditoris, et consequenter ipsi tanquam domino pereat, et e contra in mutuo, emptione, et huiusmodi restituendum sit solum idem in genere aut specie, et ideo pecunia ex mutuo, seu ex emptione debita remaneat semper, donec secure reddatur sub dominio debitoris, et consequenter ipsi tanquam domino pereat.

An autem debitor ex delicto, seu iniusta ac- 27ceptione teneatur iterum restituere, si res transmissa per personam fidelem habitam, uti per proprium confessarium, quocunque casu do-

mino non reddatur aut pereat? Duae sunt contrariae sententiae. Prima affirmat talem debitorem iterum obligari ad reiteratam restitutionem, sive res sit debita in individuo, et eadem numero, sive solum eadem in genere, aut specie, vel aequivalenti. Sic Molina, to. 3, disp. 754, num. 2, § *Quando per confessarium*; Lugo, to. 1, de Iustitia, disp. 21, sect. 5, a n. 59; Lessius, lib. 2, cap. 16, dub. 6, n. 65; cum aliis ibi citatis, Henno, to. 2, tract. 1, disp. 2, qu. 3, conclus. 2; Navarr., Tolet., Rebell., Layman, Faber, Silv. citati et secuti a Sporer, loc. cit., c. 4, sect. 1, num. 15, ubi dicit esse communem contra paucos; Illsung, tom. 4, disp. 3, n. 305; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 364, ubi citat communem, et sic alii plures. Et ratio est, quia in tali debitore ex delicto adhuc remanet radix obligans ad restitutionem, nempe iniusta acceptio, nec creditor debet damnum pati ob delictum debitoris, cum non debeat aliquis alterius odio praegravari, ut expresse statuitur in cap. *Non debet* 22 de Regul. iuris in 6, et rem, quae culpa caret, in damnum vocari non conveniat, ut praecise dicitur in cap. *Cognoscentes* 2 de Constitutionibus, et peccata suos debeant tenere auctores; l. *Sancimus* 22 ff. de Poenis, cap. *Quaesivit* 2 de His quae fiunt a maiori parte capituli. Tum quia, ut debitor ex delicto seu ex iniusta acceptione debite restituat, debet ponere aequalitatem realem inter iniuste acceptum et redditum; sed quandiu res iniuste accepta seu ablata non pervenit ad manus domini, non ponitur dicta aequalitas; ergo si antea pereat, talis debitor tenetur ad iteratam restitutionem, ut sic ponat dictam aequalitatem. Tum etiam, quia si res illa iniuste accepta periret inter manus debitoris, periret ipsi debitori, ut fatentur omnes; atqui ipsa persona habita fidelis, ut confessarius, gerit in tali casu personam debitoris, ergo, etc. Neque potest dici, quod creditor in tali casu tacite consentiat, quod res sua sibi transmittatur per personam fidelissimam, uti censendus est confessarius, quia licet tacite consentiat quantum ad hoc, quod potius per fidelem, quam per infidelem transmittatur, non tamen tacite consentit quantum ad hoc, quod si res transmissa pereat, sibi pereat, cum non censeatur tacite consentire, nisi sub conditione, quod cum effectu vere et realiter sibi res transmissa reddatur. Et pro hac opinione cap. *Significante* 7 de Pignoribus, ubi Papa Innocentius III determinat, quod, qui per certum et fidelem nuntium pecuniam debitam creditori remisit, si nuntius perfide egerit, non eximatur ab onere iteratae restitutionis, et Glossa, ibid., verb. *Certum nuntium*, cum aliis iuribus ibi adductis.

Secunda sententia negat talem debitorem in dicto casu amplius ad aliquid obligari. Sic, teste Rosignolo, de Restitutione 11, praenotione 5, n. 9, sentire videntur S. Thomas¹, 2-2, qu. 62, art. 6, ad 2; Scotus in 4, dist. 15, art. 4, quaest. 2, § *De quarto*; Gabriel, in 4, dist. ead., qu. 2, dub. 2. Imo Felix Potestas, tom. 2, part. 1, n. 179, dicit id Scotum expresse sentire, loc. cit., per eius verba supra adducta num. 19, quem, ipso teste, sequuntur Diana, part. 2, tr. 17, resolut. 2, et part. 10, tract. 16, resolut. 97; Rodriguez, Filliuc., Cenedo, et alii apud Tambur., tom. 1, lib. 8, tract. 4, § 5, n. 7, et apud Dianam, loc. cit., quam sententiam non improbabilem censet etiam Lessius, lib. 2, cap. 16, dub. 6, n. 67, et Diana, loc. cit., dicit hanc sententiam esse tutam in praxi, et eam absolute docent Petrus Navarra (mutata priori sententia), Rodriguez, Reginaldus, Filliuc., et alii apud Sporer, loc. cit., n. 19, ubi cum Tamburin., loc. cit., n. 7, in fine, non audet hanc sententiam damnare, et pro ea dat efficacem probationem; et ratio est, quia cum talis debitor eximatur ab onere restitutionis per se ipsum ob periculum infamiae sibi secuturae, fideliter et prudenter gerit negotium creditoris transmittendo ipsi rem debitam per confessarium, qui non solum ratione proprii muneris sacerdotalis et iudicis spiritualis, quo fungitur, habetur pro fidelissimo et maxime idoneo, sed etiam communi praxi suadente communius eligitur ad tales faciendas occultas restitutiones. Unde creditor ipse non potest esse quoad hoc rationabiliter invitatus, et debet saltem implicite consentire, et consequenter sicuti fur et debitor, ad nihil amplius tenetur, cum ex consensu expresso creditoris rem restituendam tradit intermediae personae fidei habitae, quamvis postea quocunque casu ad manus creditoris ipsa res non perveniat, ita ad nihil amplius tenetur, si id faciat ex consensu tacito creditoris, quoniam taciti et expressi consensus eadem est virtus; l. *Cum quid* 3 ff. de Rebus creditis; cap. *Ex parte* 2 de Rescriptis. Tum quia talis debitor fecit quantum in se potuit et debuit; non enim tenebatur restituere cum sui infamia, ut omnes concedunt, cum fama sit bonum superioris ordinis; atqui reiteratam restitutionem non posset facere personaliter sine periculo infamiae, et si ad evitandam infamiam restitueret per confessarium, recurreret idem periculum, quod res non perveniret ad manus domini, ergo dicendum est, quod talis debitor liberetur ab onere iteratae restitutionis, cum semel eam fecerit per confessarium reputatum fidelem quamvis ipsius malitia, vel quocunque casu ipsa restitutio ad manus domini non pervenerit. Ad textum au-

¹ Non aliud cit. loc. S. Thomas docet, quam restitutionem fieri per confessarium posse. Vide eius verba supra n. 19.

tem cap. *Significante* 7 de Pignoribus, adductum pro prima sententia respondetur, quod ibi non est sermo de pecunia restituenda ex necessitate per interpositam personam ad evitandam infamiam, cum sit ibi conventio de eadem restituenda inter creditorem et debitorem interveniente iuramento respectu istius, adeoque nihil officit, cum quoad hoc idem sit dicendum, quod de restitutione palam facienda, et non idem quod de restitutione occulte facienda ad evitandam propriam infamiam. Unde haec secunda sententia est vere probabilis, et in praxi tuta, quamvis prima sit iam communior, et inter recentiores probabilior. * At si prima est non modo communior, sed etiam probabilior; secunda sententia *vero probabilis* esse non potest. Ex quo illud quoque sequitur, eandem *tutam* non esse. Et sane qui ratione iniuriae tenetur restituere, tenetur dominum prorsus indemnem servare, et *culpa praecedente, casus etiam fortuitus imputatur*, cap. ult. de Deposit. Vide Antoine, de Iustitia et iure, cap. 5, qu. 4, resp. 1, et alios.

- 29 Ordine restitutionis, caeteris paribus, debita certa praeferenda sunt incertis ita ut habens plura debita prius restituere debeat certa debitoribus notis in totum, et postea de reliquo residuo debita incerta, quousque se extendunt facultates. *Communis*, cum S. Antonino, part. 3, tit. 2, cap. 3, in princip.; Caietan., verb. *Restitutio*, cap. 8; Silvestro, verb. *Restitutio* 6, qu. 6; Lessio, lib. 2, cap. 15, dubit. 1; Layman, lib. 3, de Iustit., tract. 2, cap. 11, n. 1; Lugo, disp. 20, sect. 1, num. 3; Navarro, in Manual., cap. 17, n. 47; Sporer, loc. cit., sect. 2, num. 24; aliisque plurimis congestis Vasquez, opuscul. de Restit., cap. 11, n. 9. Et ratio est, quia debita certa sunt magis proprie et specificè debita, quam sint incerta; incerta enim, cum non habeant certum dominum, eroganda sunt vel in Ecclesiam vel in pauperes; atqui Ecclesia et pauperes non habent tantam actionem, et ius ad bona debitoris, quantum habent creditores certi; nam actio pauperum et Ecclesiae est generica, adeo ut si pauperibus dentur et non Ecclesiae, non inferatur praeiudicium Ecclesiae, nec econtra inferatur praeiudicium pauperibus, si Ecclesiae dentur, et non ipsis; actio autem creditorum certorum specifica est naturalis et civilis, adeo ut debita certa debeant eis necessario dari, et
- 30 non aliis, adeoque, etc. Dicitur autem notanter *Caeteris paribus*, quia si bona incerta exstent in sua specie, et non sic bona certa, debent restitui prius incerta, quam certa; bona enim incerta, adhuc exstantia, si vero domino restitui non possunt, potius ecclesiae vel pauperibus tribuenda sunt, quam ut ex ipsis satisfiat aliis certis creditoribus, quia creditoribus certis debitor est solum obligatus ex bonis propriis solvere, non vero ex alienis: bona autem

incerta adhuc exstantia in sua specie apud iniquum possessorem, vere sunt aliena, non enim facta sunt propria ipsius, sed manserunt sui veri domini, quamvis ignoretur, adeoque, etc. *Communis*, cum supra citatis.

Debita realia praeferenda sunt personalibus 31 in totum; unde cum res aliena adhuc existit in individuo apud debitorem, cuius proinde dominium apud creditorem, seu dominum adhuc manet, ut sunt res commodatae, depositae, oppignoratae, locatae, res inventae, bona fide acceptae, acquisitae per furtum, et huiusmodi, talia debita certis ac propriis dominis interea restituenda sunt, priusquam reliquis debitis personalibus satisfiat, quamvis nihil omnino superesset, quo aliis creditoribus satisfiat. *Communis*, per text. in l. *Deposui* 30 ff. de Pecul., l. *Procuratoris* 1, § *Sed si dedi*, ff. de Tribun. act., leg. *Cum fundus* 31 ff. de Rebus creditis; et ratio clara est, quia debitor debet solvere de bonis propriis et non de alienis, cum creditores quantumvis hypothecarii non habeant aliquod ius, nisi in bona propria debitoris, et nullatenus in bona, quae sunt aliorum; supradicta autem bona, quousque perseverant in individuo apud debitorem, remanent sub dominio proprii domini seu debitoris, adeoque alii creditores nullum ius habent ad illa, et sic integra restituenda sunt certis ac propriis dominis, quamvis nihil omnino superesset, quo aliis creditoribus satisfiat.

Venditor rei praeferendus est aliis creditoribus 32 quando res vendita adhuc exstat apud emptorem, nec transiit in eius dominium. *Communis*; cum enim res semper clamet ad dominum suum, stat clarum, quod ubi non est translatum dominium, domino proprio sit reddenda praeferenter ad alios creditores, cum alii creditores non habeant ius, nisi in bona, quorum dominium habet ipsorum debitor.

An autem venditor rei praeferendus sit aliis 33 creditoribus, quando res vendita adhuc exstat apud emptorem, sed iam transiisse videtur in eius dominium per fidei habitationem ipsius venditoris, qui emptoris fidem secutus est, vel pretium pro soluto habuit, quamvis vere et realiter pretium nondum fuerit persolutum? Duae sunt contrariae sententiae. Prima sententia affirmat, eamque docent Caiet., Silvester, Fumus, Medina, Navarrus, Archidiaconus, Bald., et alii, quos refert et sequitur Lessius, lib. 2, c. 15, dub. 2, n. 11; Rebell., lib. 2, qu. 19, n. 2; Bonac., disp. 1, de Restit., quæst. 8, punct. 2, n. 8; Sporer, l. c., num. 28, ubi dicit hanc esse communioem, et sic plures alii. Et ratio est, quia venditor seu creditor fidem habens pretio promisso, videtur habere tacitam hypothecam in re vendita, donec ei solvatur pretium. L. *Iulianus* 15, § 8, ff. de

Actionibus empti, l. *Haereditatis* 22 ff. de Haereditate et actione vendita, l. *Quod si* 31, § 8, de Aedilitio edicto, ideoque in re ipsa restituenda, vel eius pretio solvendo aliis creditoribus praeferrere debet, tum quia repugnat iuri naturae seu aequitati naturali, quod res a venditore tradita emptori, nondum soluto pretio, et in individuo perseverans, aliis assignetur, et creditor seu venditor re sua et pretio eiusdem fraudetur in concursu aliorum creditorum anteriorum: tum etiam quia in tali venditione transfertur dominium solum sub tacita conditione pretii solvendi; ergo ubi pretium non solvitur, res ad dominum redit.

34 Secunda sententia negat, eamque docent Covarruv., lib. 1 Variar. resol., c. 7, n. 3: Molina, t. 2, disp. 556; Petrus Navarr., l. 4, de Rest., cap. 3, n. 39, et alii quos refert et sequitur Vasquez, c. 11, de Rest., dub. 1, n. 19; Turrian., de Rest., disp. 19, dub. 1, num. 6; Layman, l. c., c. 11, n. 2; Rosignol., l. c., n. 4; Henno, l. c., disp. 2, qu. 1, concl. 2; Lugo, disp. 20, sect. 2, n. 17, et alii plures. Et ratio est, quia res sic vendita est sub dominio emptoris, non aliter atque res aliae suae; neque verum est, ut praetendunt auctores primae sententiae, quod talis venditor habeat tacitam hypothecam in re vendita, donec ei solvatur pretium, nisi expresse sit de hoc conventum; sed res sic vendita transit statim in dominium emptoris sine reali onere rem afficiente; iura enim pro prima sententia allata non satis clare loquuntur in terminis suae conclusionis, sicut clare loquitur pro hac secunda sententia textus in § *Venditae vero res* 41 Inst. de Rerum divisione, ubi sic expresse habetur: *Venditae vero res, et traditae, non aliter emptori acquiruntur, quam si is venditori pretium solverit, aut alio modo ei satisfecerit, veluti ex promissione aut pignore dato, quod quanquam cavetur ex lege duodecim tabularum, tamen recte dicitur, et iure gentium, id est iure naturali id effici; sed si is, qui vendidit fidem emptoris secutus fuerit, dicendum est statim rem emptoris fieri.* Nec valet dicere, quod ex hoc textu videatur inferri, quod in ea hypothese, qua emptor, vel vere, vel fictione iuris non satisfecerit, si non ratione hypothecae, potiori tamen iure domini creditor seu venditor sit aliis quoad illam rem praeferrendus. Non valet, inquam, quia licet id videatur inferri ex primis verbis textus, ex ultimis tamen clare habetur, quod si venditor fidem emptoris sequitur, transfert statim dominium rei venditae in emptorem, ibi: *Sed si is, qui vendiderit, fidem emptoris secutus est, dicendum est, statim rem emptoris fieri.* Tum quia emptor ante solutum pretium potest rem

alteri vendere, sicque absolute dominium transferre, quod certe non posset, si ipsemet absolutum dominium non haberet, adeoque, etc. Unde haec secunda sententia negativa est acque probabilis, ac prima sententia affirmativa, ut recte concludit Sporer, l. c., n. 28. * Hanc quaestionem tractans Antoine, l. c., quaest. 5, resp. 1, scribit: *Res in vigore iustitiae credito vendita exstans apud debitorem non videtur reddi debere venditori prae aliis creditoribus, si is aliunde non habeat ius praelationis. Ita multi, praesertim iurisperiti, qui apud Covarruviam asserunt, hanc esse communem sententiam. Quia res vendita non est amplius venditoris, secuta traditione et habita fide de pretio eius, nam tunc translatus est eius dominium; neque manet illa obnoxia iure hypothecae; nulla enim inducitur hypotheca, nisi vel ex conventionem, vel iure positivo, et nulla ex hoc utroque capite reperitur inducta. Et vero si illa res ab emptore alteri revendita esset, hic haberet dominium in eam omnino liberum. Tamen res venditae, quae adhuc exstant apud emptorem, possunt et debent ex quadam aequitate reddi venditori. Ita indicantur multae supremae curiae in Gallia, et colligitur ex leg. Procuratoris, § De tributis, quod intellige nisi obstet consuetudo loci *.*

Debita ex delicto, v. g. ex furto, rapina, 35 usura, contractu fraudulento, et huiusmodi, non sunt praeferrenda debitis ex contractu iusto, si amplius non exstent in sua specie, sed sunt aequaliter solvenda. Ita Lugo, disp. num. 36, cum Silvestro, Petro Navarra, Molina, Vasq., Lessio, Bannes, Arragon., Azorio, Turrian., Reginald., Bonacina ibi citatis; Rosign., l. c., praenot. 8, n. 6; Henno, loc. cit., quaest. 1, conclus. 3; Sporer, l. c., n. 40, ubi dicit hanc sententiam iam esse communem; Herincx, de Iustitia, d. 6, n. 101; Illsung, tit. 4, d. 3, num. 214; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 379, ubi, plurimis citatis, dicit sic sentire alios communiter contra paucos alios, inter quos affertur S. Thomas, opusc. 73, cap. 18; sanctus Antonius, Rebell., et alii dicentes, debita ex delicto prius esse restituenda, quam debita ex contractu, et inter debita ex delicto, prius quae ex graviore delicto, quam quae ex minus gravi, et sic prius quae ex rapina, quam quae ex furto, deinde prius quae ex furto, quam quae ex usuris, et sic de aliis, quamvis tamen quoad S. Thomam Silvius, quem refert et sequitur Henno, l. c., concl. 3, dicat opusculum illud non esse ipsius S. Thomae, cum in editione Romana habeatur litteris distinctis¹.

Unde ratio nostrae conclusionis est, quia 36 talis praelatio nec ex iure positivo, nec ex iure naturae colligi potest: non ex iure positivo,

¹ Ita plane: consulto cl. Io. Franc. Bernardum Mariam de Rubeis, de gestis ac scriptis S. Thomae, disert. 20, cap. 5, ubi opusculum illud post Echardum et Barbavarium S. Thomae foetum esse negat.

cum ius positivum nullibi distinguat inter debita ex delicto, et debita ex contractu iusto; ubi autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus: cap. *Quia circa 22* de Privileg., et l. *De pretio ff. de Publiciana in rem actione*. Non etiam ex iure naturae, nam de iure naturae debitum unum non fortius obligat, quam aliud, ex quo utriusque generis debita aequaliter sunt ex iustitia; tum quia si debitor requisitus, et a creditore habente ius ex contractu iusto, alteri solverit prius petenti, non solum iuste et licite solvit, sed etiam hoc praestare tenetur per textum in leg. *Pupillus ff. Quae in fraudem creditorum*, ubi dicitur quod diligentia posterioris creditoris facit eum potius, sicuti hypotheca, vel privilegium, et hoc habetur etiam ex l. *Quod autem 6, § 7, ff. eod.*, ibi: *Sciendum, Iulianum scribere, eoque iure nos uti, ut qui debitum pecuniam recepit, antequam bona debitoris possideantur* (id est explicat Lessius, lib. 2, de Iust. et iure, cap. 15, dub. 5, num. 41, cum aliis communiter, antequam auctoritate iudicis ab aliis occupentur) *quamvis sciens prudensque solvendo non esse recipiat, non timere hoc edictum, sibi enim vigilavit*; atqui haec non possent verificari, si ex necessitate deberent prius solvi debita ex delicto, quam debita ex contractu iusto, ergo, etc.

37 Nec obest id, quod afferunt adversarii, nempe quod creditor habens ius ex delicto debitoris sit magis invitatus sibi debitum suum, seu rem iniuste ablatam non reddi, quam debitor habens ius ex iusto contractu, cum ipse voluntarie rem suam alienaverit. Non obest, inquam, quia licet creditor habens ius ex delicto debitoris sit forte magis invitatus ex parte subiecti, obligatio tamen iustitiae non oritur ex illa maiori vel minori repugnantia, quam creditor ex parte subiecti habet, sed ex illa, quae in obiecto fundatur. Iustitia enim quantum ad restituendum non respicit alterius, scilicet creditoris, animum, magis ne an minus invitatus sit, sed solum respicit alterius ius, et quantum ipsi debeatur. Utrique autem creditori, scilicet et creditori ex contractu iusto et creditori ex delicto debetur res sua simpliciter. Unde inter debita ex delicto et debita ex contractu iusto nullus ordo praelationis ex genere suo in restitutione est de necessitate servandus.

38 Debita hypothecata, sive realia, praeferenda sunt debitis non hypothecatis seu personalibus, quamvis haec fuissent anteriora. *Communis*, textu expresso in l. *Eos qui 9* Cod. Qui potius in pignore, ibi: *Eos, qui receperunt pignora cum in rem actionem habeant, privilegiis omnibus, quae personalibus actionibus competunt, praeferruntur* constat; per hypothecatum enim debitum non solum debitor, seu persona ipsa, sed etiam res ipsius est obligata,

et quasi inchoative facta est creditoris: per debitum autem non hypothecatum solum ipsius debitoris persona, et non ipsius res est obligata: adeoque debita hypothecata praeferenda sunt debitis non hypothecatis.

Inter creditores hypothecarios illi sunt praeferendi, ordinarie loquendo, qui sunt priores.

Communis, per textum in cap. *Qui prior 54* de Regul. iuris in 6, ibi: *Qui prior est tempore, prior est iure*; et concordat l. *Quoties 98 ff. de Regul. iuris*; et habetur expresse ex l. 2, 4, 5, 6, 7 et 8 Cod. Qui potius in pignore. Et hoc verum est, sive hypotheca sit tacita, sive expressa, sive generalis, sive specialis; Henno, loc. cit., qu. 2, conclus. 2; Vasquez, opusc. de Pignoribus et hypothecis, cap. 5, n. 6; Lugo, cit. disp. 2, a n. 41, ubi, pluribus citatis, dicit sic sentire doctores communiter contra paucos; ratio enim posterior non potest tollere ius alteri iam prius acquisitum. Quatenus autem sit hypotheca tacita, quae expressa, quae generalis et quae specialis? Vide verb. *Hypotheca*, n. 7 et 8.

Dicitur autem notanter ordinarie loquendo, quia in iure excipiuntur certi casus, in quibus ex privilegio hypothecae quaedam posteriores praeferuntur seu anteponuntur prioribus non privilegiatis, quia ut dicitur, in c. *Privilegia 32 ff. de Rebus auctoritate iudicis possidendis*: *Privilegia non ex tempore aestimantur, sed ex causa*.

Primo igitur praeferendi et solvendi sunt sumptus funeris ante alia credita habentia anteriorem hypothecam. *Communis*, per text. in l. *Scimus 22, § 9*, Cod. de Iure deliberandi, l. *Et si quis 4*, et l. *Impensa funeris 44 ff. de Religiosis et sumptibus funerum*, ibi: *Impensa funeris semper ex haereditate deducitur, quae etiam omne creditum solet praecedere, cum bona solvenda non sint*.

Pro sumptibus autem funeris venit quidquid ratione corporis erogandum est. *Communis*, textu expresso in l. *Funeris sumptus 36 ff. de Religiosis et sumptibus funerum*.

Sumptus funeris praeferuntur etiam tacitae hypothecae anteriori, quam habet mulier pro dote; Ioannes Angelus Bossius, de Dote, c. 18, n. 87, vers. *Communis vero sententia*; Negusantius, de Pignore, membr. 2, part. 5, n. 28; Gomez, ad l. 30 *Tauri*, vers. *Item*; Angelus de Aret., Inst. de leg. Falcid., § final., in 1 not.; Amator Rodrig., de Concursu creditor., p. 1, art. 3, n. 2; Rosignol., contract. 11, de Pignore et hypotheca, praenot. 5, sect. 5, n. 56, et alii, per text. in cit. leg. *Scimus 22, § 9*, Cod. de Iure deliberandi, l. *Et si quis 14*, et l. *Impensae funeris 45 ff. de Religiosis et sumptibus funerum*, ubi dicitur, quod *impensa funeris omne creditum solet praecedere*. Ly autem *Omne nihil excludit*, cap. *Solitae 6, § Nobis*, de Maior. et obedient., ibi: *Nihil excipiens qui*

dixit quodcunque; et Glossa, ibid., verb. *Quodcunque: Qui dicit omnia, nihil excepit*; et concordat c. *Si Romanorum* 1, dist. 19, l. *Praeses* 3 ff. de Officio praesidis, l. *A procuratore* 13 Cod. Mandati.

46 Imo sumptus consueti et moderati funeris probabilius praeferendi sunt cuicunque hypothecae anteriori expressae, et etiam ex causa dotis; sic sentire videntur Gomez, ad l. 30 *Tauri*, Iacob., Cancerius, Variar. resolut., to. 1, cap. 9, n. 9; Antonius Piccardus, in § *Cum autem ratio* Instit. de leg. Falcid.; Amator Rodriguez, de Concursu creditorum, part. 1, art. 3, n. 4, vers. *Caeterum contrariam sententiam*, et expresse Rosignolus, loc. cit., n. 4, a quibus non videtur dissentire Ioannes Angelus Bossius, de Dote, cap. 18, n. 87, et alii contra Negusantium, l. cit., membr. 2, part. 5, num. 28, et alios; et ratio est, quia naturalis pietas pro praestandis spiritualibus obsequiis erga defunctorum corpora, ipsa natura impellente, praevalere debet omni iuri positivo, adeoque sumptus moderati et consueti funeris probabilius praeferendi sunt cuicunque hypothecae anteriori etiam expressae, et etiam ex causa dotis.

47 Secundo, ante alia credita habentia anteriorem similem hypothecam solvenda sunt debita tempore ultimae infirmitatis apud pharmacopolas, medicos et chirurgos contracta. *Communis*, per text. in l. *In restituenda* 4 Cod. de Petitione haereditatis; l. *Legatum* 3 Cod. de Religiosis et sumptibus funerum; et ratio ex aequitate et pietate consurgit, ne scilicet infirmi variis gravati debitis defectu medicinalium, et medicorum necessario mori debeant, ex quo pharmacopolae, medici et chirurgi, si hanc non haberent praelationem, auxilium et remedia eis denegarent praevidendo se non esse solvandos.

48 Dicitur autem notanter *Tempore ultimae infirmitatis*, quia debita in aliis anterioribus infirmitatibus contracta cum dictis pharmacopolis, medicis et chirurgis non gaudent privilegio ullo praelationis; ipsi enim sibi imputare debent, quod satisfactionem sibi inde debitam non prius exegerint. *Communis*.

49 Tertio, ante alia credita habentia anteriorem similem hypothecam solvendae sunt expensae factae pro confectione inventarii, vel pro aperi-tione et insinuatione testamenti, vel pro aliis necessariis causis haereditatis. *Communis*, per textum in l. *Sancimus* 32, § 9, Cod. de Iure deliberandi, tales enim expensae sunt ita necessariae, ut sine ipsis nequeat adiri haereditas, neque ab ipsis anterioribus creditoribus, adeoque cum sint factae etiam ad commodum ipsorum, debent praeferrī; arg. l. *Huius* 6 ff. Qui potiores in pignore.

50 Quarto, ante alia credita habentia anteriorem hypothecam solvenda est pecunia mutuata pro re hypothecata conservanda et reparanda; sic

enim mutuans praefendus est omnibus aliis habentibus in eadem re hypothecam qualem-cunque; l. *Interdum* 5 ff. Qui potiores in pignore, et l. *Creditor* 25 ff. de Creditis et si certum petatur; et ratio efficax assignatur in leg. *Huius* 6 ff. Qui potiores in pignore, ibi: *Huius enim pecunia salvam fecit totius pignoris causam*.

Quinto, ante alia credita habentia anteriorem 51 hypothecam solvenda est pecunia mutuata pro vectura mercium et conductione aedium, in quibus asservarentur; tunc enim ipsae merces manent hypothecatae mutuant cum omnimoda praelatione ad alios creditores hypothecarios; l. *Huius* 6 ff. Qui potiores in pignore.

Sexto, ante alia credita habentia anteriorem 52 hypothecam solvenda est pecunia mutuata pro constructione seu emptione domus, seu alterius rei cum pacto expresso, quod talis domus, seu alia res maneat sibi hypothecata; l. *Quamvis* 17 Cod. de Pignoriibus, l. *Licet* 7 Cod. Qui potiores in pignore.

Septimo, ante alia credita habentia anterior- 53 rem hypothecam solvenda est pecunia data a tutore nomine pupilli seu impuberis ad emptionem praedii, domus, et huiusmodi, etiamsi non paciscatur in hypothecam, et hoc ex speciali privilegio status pupillaris; l. *Idemque est* 7 ff. Qui potiores in pignore, ubi in titulo sic loquitur: *In re emptā per tutorem pecunia pupilli praefertur pupilli anterioribus creditoribus, quatenus ex eius pecunia sit solutum*.

Octavo, ante alia credita habentia anteriorem 54 hypothecam solvenda est pecunia data pro causa militiae, nempe pro sustentatione in castris, pro emptione armorum, equorum, et huiusmodi, reservata sibi per instrumentum a testibus subscriptum hypotheca novella 97, cap. 4.

Nono, ante alios creditores habentes specia- 55 lem vel generalem hypothecam anteriorem in bonis eorum, qui cum fisco contraxerunt, et in bonis eiusdem officialium et administratorum, praefendus est fiscus quoad alia bona, quae fuerunt ab ipsis acquisita post obligationem cum eodem fisco contractam, textu expresso, in l. *Si quis* 28 ff. de Iure fisci, ibi: *Si qui mihi obligaverat, quae habet, habiturusve esset, cum fisco contraxerit; sciendum est in re postea acquisita fiscum potiores esse debere, Papinianum respondisse, quod et constitutum est; praevenit enim causam pignoris fisci*.

Decimo, ante alios creditores habentes an- 56 teriorem tacitam hypothecam in bonis mariti solvenda est dos uxoris, bona enim mariti sunt ita obligata suae uxori, eiusque filiis descendibus ex eodem matrimonio, ut dicta uxor, dictique eius filii, ac descendentes praeferantur creditoribus habentibus tacitam hypothecam; l. *Assiduus* 12 Cod. Qui potiores in pignore; et concordat l. unic. de Rei uxoriae actione.

57 Quamvis autem uxor habeat ius, seu privilegium praelationis ante creditores habentes anteriorem hypothecam tacitam, non tamen illud habet ante creditores habentes anteriorem hypothecam expressam; licet enim stando in severo rigore iuris videretur hoc privilegium praelationis competere uxoribus etiam quoad habentes anteriorem hypothecam expressam ex novella 91, cap. 1, novella 97, cap. 3 et 4, novella 109, cap. 1. Glossa tamen communiter recepta in cit. 1. *Assiduis* 12 Cod. Qui potiores in pignore, et ibi Bartolus, Alexander, consil. 18, in causa mota n. 6 vel 8; Negusantius, membr. 4, part. 2, num. 98; Faber, 1. 8 Cod., tit. 9, des. 16; Fontanella, claus. 4, gloss. 8, part. 7, num. 69; Petrus Barbosa, part. 6, num. 4; Rosignol., contr. 11, de Pignor. et hypothec., praenot. 5, sect. 4, n. 32, et alii passim, tenent, absolute tale privilegium praelationis non extendi ad anteriorem hypothecam expressam. Hinc Ioannes Angelus Bossius, tract. de Dote, cap. 18, n. 45, asserit ita in praxi servari, et ab ea nec in consulendo, nec in iudicando esse recedendum; durius enim esset, quod creditores anterioritate matrimonii supervenientes perderent ius, quod ex conventionem seu hypotheca expressa anteriore habebant in bona mariti; ubi vero talis adesset consuetudo, quod uxores gauderent privilegio praelationis etiam quoad anteriorem hypothecam expressam, esset servanda, cum videretur inniti citatis iuribus.

58 Inter fiscum autem et uxorem ratione dotis quoad praelationem regulariter servatur prioritas et posterioritas temporis, textu expresso in leg. *Quamvis* 2 Cod. de Privilegio fisci, ibi: *Quamvis ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit condemnatus, tamen si priusquam res eius tibi obligarentur, cum fisco contraxit, ius fisci causam tuam praeventit. Quod si post bonorum eius obligationem rationibus meis coepit esse obligatus, in eius bona cessat privilegium fisci.*

59 Undecimo, ante alios creditores habentes anteriorem hypothecam locator quoad invecta, et illata bona mobilia a conductore in domum conductam est absolute praefendus pro pensione conventa; locator enim ex speciali privilegio locationis dicitur pro pensione conventa possidere invecta et illata in domum suam a conductore; 1. *Possessio* 1, § 21, ff. de Acquirenda possessione, 1. *Qui pignoris* 46 ff. eod., 1. *Pomponius* 2 ff. In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahatur. De iure autem melior est conditio possidentis; cap. *Ad aures* 6 de Praescriptionibus, cap. *Quod autem* 5 de Iurepatronatus, cap. *In pari* 65 de Regul. iuris in 6, 1. *Nemo* 126, § 2, et 1. *In pari causa* 128 ff. de Reg. iuris, adeoque, etc.

60 Duodecimo, creditores instrumentarii hypothecarii, quamvis posteriores, praeferruntur aliis creditoribus hypothecariis anterioribus habentibus solum privatam scripturam sui crediti,

nisi a tribus fide dignis, et ab ipsis contrahentibus sit subscripta, text. expresso in 1. *Scripturas* 11 Cod. Qui potiores in pignore habeantur, ibi: *Si autem ius pignoris vel hypothecae ex huiusmodi instrumentis vindicare quis sibi contenderit, eum, qui instrumentis publice confectis nititur, praeponi decernimus, etiamsi posterior is contineatur, nisi forte probatae atque integrae opinionis trium vel amplius virorum subscriptione eisdem idiochiris contineantur, tunc enim quasi publice confecta accipiuntur.*

Generaliter loquendo solutio seu restitutio 61 est facienda prius creditoribus hypothecariis, quamvis posterioribus, quam creditoribus solum chirographariis, licet anterioribus; 1. *Eos qui* 6 Cod. Qui potiores in pignore, 1. *Creditor* 13, § 1, eodem, cum similibus.

Post creditores hypothecarios, solutio seu 62 restitutio est facienda prius creditoribus chirographariis seu personalibus privilegiatis, quam creditoribus non privilegiatis seu mere personalibus. *Communis.*

Inter creditores autem chirographarios seu 63 personales privilegiatos numerantur sequentes: 1° Respublica creditrix; 1. *Bonis venditis* 38 ff. de Rebus auctoritate iudicis possidendis seu de privilegiis creditorum, ibi: *Respublica creditrix omnibus chirographariis creditoribus praefertur.* 2° Sponsa de futuro pro repetitione dotis traditae sponso non secuto matrimonio; leg. *Quaesitum* 17 ff. eodem, § *Si sponsa*, ibi: *Si sponsa dedit dotem, et nuptiis renuntiatum est, tametsi ipsa dotem condicit, tamen aequum est hanc ad privilegium admitti, licet nullum matrimonium contractum est.* 3° Deponens pecuniam ad nummularium publicum seu depositarium a republica constitutum, nullo inde perfecto lucro; 1. *Si ventri* 24 ff. eodem, § 2, ibi: *In bonis mensularii vendentis post privilegia potiores eorum causam esse placuit, qui pecunias ad mensam fidem publicam secuti deposuerunt; sed enim qui depositis nummis usuras a mensulariis acceperunt, a caeteris creditoribus non separantur, et merito, aliud est enim credere, et aliud deponere.* 4° Mutuans in solutionem creditoris personalis privilegiati; cit. 1. *Si ventri*, § 3, ibi: *Eorum ratio prior est, quorum pecunia ad creditores privilegiatos pervenit, etc.* 5° Pupillus contra debitorem ex amicitia gerentem eius negotia; leg. *Si negotium* 23 ff. eodem, ibi: *Si negotium impuberis aliquis ex officio amicitiae gesserit, debet, bonis eius venditis, privilegium pupillo conservari.*

Post creditores chirographarios seu persona- 64 les privilegiatos restitutio seu solutio facienda est creditoribus chirographariis, seu mere personalibus nullum privilegium praelationis habentibus. *Communis.*

65 Et quidem sunt prius ipsis restituenda seu solvenda in totum debita ex contractu oneroso, ut ex emptione, mutuo, locato, censu, et huiusmodi, quam debita ex contractu gratuito tantum, ut ex promissione, donatione, legato, et huiusmodi. *Communis*. Nec indiget probatione.

66 Tota difficultas est, an inter debita mere personalia, paria, et eiusdem generis, scilicet nec hypothecata, nec privilegiata, nec ex contractu oneroso vel gratuito diversa, solvenda, seu restituenda sint prius debita tempore priora, quam debita tempore posteriora? Plurimi enim, et gravissimi doctores partem affirmativam tuerentur. Sic S. Thomas, opuscul. 83, c. 8¹; Gabriel, in 4, dist. 15, qu. 2, art. 3, dub. 6; Ioannes Medina, qu. 2, de Restitut., § *Quintum dictum*; Maior, in 4, dist. 15, qu. 50; Suarez, in opusculo de Iustitia, sect. 3, n. 7; Valentia, de Restitutione, qu. 6, punct. 10; Toletus, lib. 6 Summae, cap. 25; Viguerius, in Institut., cap. 5, § *Primo*; Saloni, qu. 62, art. 8 ad finem; Emmanuel Sa, verb. *Restitutio*, n. 61; Rebellus, part. 1, de Oblig. iustitiae, lib. 2, qu. 19, n. 11; Bartholomaeus Medina, in sua Instructione, § 33 ad finem; Lugo, disp. 20, sect. 7, § 2, n. 149 et seq., et alii per text. in c. *Qui prior est tempore, potior est iure*, per quam Regulam dicunt a iure canonico esse in hoc correctum ius civile infra citandum aliter sentiens.

67 Partem autem negativam sustinent Baldus, in l. *Pro debito* 6 Cod. de Bonis auctoritate iudicis possidendis; S. Antoninus, 2-2, part. 2, tom. 2, cap. 7, § 3; Navarr., in Manuali, cap. 17, n. 51; Angelus, verb. *Restitutio* 2, n. 16, versus finem; Vasquez, de Restitutione, cap. 11, dub. 2, n. 49; Turrian., disp. 19, dub. 4, num. 4; Silvester, verb. *Restitutio* 6, qu. 5; Molina, tom. 2, disp. 536, § *Quando creditores*; Lessius, l. 2, cap. 15, dub. 6, n. 44; Layman, l. tertio, de Iustitia, tract. 2, cap. 11, n. 6; Azorius, Reginaldus, Bannes et Arragonius, quos refert et sequitur Bonacina, disp. 1, de Restitutione, qu. 8, punct. 2, n. 18 et 19; Reiffenstuel, lib. 2 Decr., tit. 23, num. 92; Gailus, observat. 25, num. 13; Pontas, verb. *Debitum*, casu 12 et 17; Sporer, tom. 2, tr. 4, cap. 4, sect. 2, n. 43, ubi dicit hanc sententiam esse communem, et eam tenere recentiores communiter fatetur Lugo, loc. cit., vocans ipsam procul dubio probabilissimam, quamvis ipse sequatur sententiam contrariam, et sic plures alii.

68 Et quidem pars negativa satis communis expresse supponitur, et habetur in l. *Privilegia* 32 ff. de Rebus auctoritate iudicis possidend., ibi: *Privilegia non ex tempore aestimantur, sed ex causa, et si eiusdem tituli fuerint, concurrunt,*

licet diversitates temporis in his fuerint; leg. *Sciendum* 1, § 2, ff. de Separationibus, quam legem pro hac sententia adducit S. Antoninus, loc. cit., l. *Si hominem* 7, § 3, ff. Depositi, ibi: *Item quaeritur utrum ordo spectetur eorum, qui deposuerant; an vero simul omnium depositariorum ratio habeatur? Et constat simul admittendos; hoc enim rescripto principali significatur*; leg. *Pro debito* 6 Cod. de Bonis auctoritate iudicis possidend., ibi: *Aequali portione pro rata debiti quantitate omnibus creditoribus consuli potest*.

Nec haec iura civilia videntur esse correcta 69 a iure canonico per citatam regulam 54 Iuris in 6, Qui prior est tempore, potior est iure; quia talis regula locum habet solum inter illos, qui habent ius ad eandem rem determinatam sibi ex pacto obligatam, ut in venditione eiusdem rei absque traditione pluribus facta, prior emptor praeferrri debet posteriori, sic in locatione eiusdem domus, primus conductor praeferrri debet posteriori habenti parem hypothecam; et sic de aliis similibus, quia prior creditor v. gr. prior emptor, seu prior conductor, et huiusmodi, ius habet ad determinatam rem emptam, conductam, et huiusmodi, quae cum esset ei debita, non potuit alteri vendi seu locari, quia venditor seu locator non potuit se obligare, ad id, quod sine peccato implere non poterat, adeoque merito ius prioris praeferrri debet iuri posterioris: non sic autem in debitis mere personalibus, quia cum in istis prior creditor ad nullam rem determinatam ius habeat, sed solum sicuti quilibet alius posterior creditor indifferenter ius habet ad petendum suum debitum, ideo debitor potuit valide se obligare secundo creditori, quia promisit id quod sine peccato servare poterat; supponitur enim, quod tempore contractus potens fuerit utrique satisfacere; adeoque si debitor ad inopiam vergat, nec sit amplius potens omnibus creditoribus personalibus satisfacere in totum, debet omnibus satisfacere pro parte rata secundum proportionem debitorum, et facultatem ipsius debitoris, dividendo in partes maiores, et minores proportionaliter respondentes debitis ipsis maioribus et minoribus, ita ut qualis est proportio debiti ad debitum, quoad quantitatem, talis sit proportio eius quod quisque accipit, ad id, quod alii accipiunt, nulla habita ratione, utrum tempore priora vel posteriora sint talia debita, cum ius prioris creditoris personalis praeiudicare non possit iuri posterioris ad exigendum suum debitum mere personale, quia creditores debitorum mere personalium habent aequale ius in personam debitoris immediate, et in eius bona mediate et indeterminate tantum, adeoque debitor debet creditoribus mere personalibus aequaliter satis-

¹ Vide n. 35.

facere pro rata parte secundum proportionem debitorum, et facultatem ipsius, ita ut cui plus ab ipso debetur, plus attribuat, cum aequitas postulet ut ille maiorem partem accipiat, qui maiorem partem debet perdere, nulla interim habita ratione ad anterioritatem, vel posterioritatem temporis creditorum; et haec pro secunda sententia negativa, quamvis sit vere probabilis, et aequitati satis consona etiam prima sententia affirmativa; unde dicerem, quod in similibus casibus recurrendum esset ad leges, aut consuetudines locales legitime introductas.

70 Certum est autem apud omnes utriusque sententiae doctores, inter creditores mere personales posse aliis praeferrere illum, qui prius debitum in iudicio petit, sententiamque iudicis ad id obtinuit; talis enim creditor vigilando et iuridice exigendo, meliorem suam conditionem fecit; ius enim civile vigilantibus scriptum est, et ideo vigilantiae et diligentiae prius postulantis praeferebat ascribitur per text. in tit. *Quod autem* 6, § 7, ff. Quae in fraudem creditorum, ibi: *Sciendum, Iulianum scribere, eoque iure nos uti, ut qui debitam pecuniam recepit, antequam bona creditoris possideantur* (id est ut explicat Lessius, lib. de Iustitia et iure, cap. 15, dubit. 5, n. 41, cum aliis communiter, antequam auctoritate iudicis ab aliis occupentur), *quamvis sciens prudensque solvendo non esse recipiat, non timere hoc edictum, sibi enim vigilavit; leg. Pupillus* 24 ff. eodem, ibi: *Vigilavi, meliorem meam conditionem feci, ius civile vigilantibus scriptum est, ideo quoque non revocatur id, quod percepi.*

71 Imo per dictos textus probabilis est, quod aliis debitoribus mere personalibus possit praeferrere etiam ille, qui prius petit debitum suum extra iudicium, quamvis sit tempore posterior; sua enim diligentia et vigilantia facit ipsum inter creditores iure potior, sicut hypotheca aut privilegium, quia, ut dicit textus in cit. l. *Pupillus: Ius civile vigilantibus scriptum est*; ita Navarr., in Manual., cap. 17, n. 52; Busemb., lib. 3, part. 2, tract. 5, cap. 2, dub. 7, art. 2, vers. *Quaeres*, n. 2, cum Silvestro, Bonac., ibi citatis, Illsung, to. 4, n. 219; Henno, tom. 2, tr. 1, d. 2, qu. 2; concl. 3, ubi testatur de praxi communi; Sporer, loc. cit., n. 45; Layman, et alii, quibus adhaerere videtur La Croix, lib. 3, part. 2, num. 404. Contra Molin., Vasquez, Castrop., Lugo di-

centes, posse talem creditorem aliis praeferrere solum, quando ad id intervenit sententia iudicis.

Non potest autem debitor sciens se non habere unde possit solvere omnibus, praeferrere aliis creditoribus aliquem suum amicum seu familiarem non petentem. *Communis*. Et ratio est, quia cum ille suus amicus seu familiaris non sit aliis potior in iure, ita nec debet esse aliis potior in solutione, cum sola amicitia seu familiaritas non sit legitimus huius praelationis titulus, iusque exigat, ut si non sufficiant debitoris bona ad solutionem omnium creditorum, inter illos eadem bona proportionaliter dividantur, prout fert lex vel legitima consuetudo; unde debitor contrafaciens teneretur omne damnum, quod per hoc aliis inferret, rescire, si ad pinguorem fortunam perveniret.

An pauper creditor hoc solo titulo, quia pauper est, praeferrere debeat creditori diviti, si debita personalia sint paria? Variant doctores. Sententiam affirmativam tenent S. Thomas¹, opusc. 73, c. 18; Silvester, Layman, Ioann. Medina, Sa, Rebellus, et alii, quorum sententiam Lessius dicit esse probabilem, et Illsung valde probabilem: et istorum ratio est, quia pauper, si non ei solvatur longe gravius patitur damnum, quam dives, cum multo plus indigeat, adeoque cum prius recedendum sit a graviore damno, prius restituendum est pauperi quam diviti. Sententiam autem negativam sustinent Azorius, Vasquez, Lessius, Turrianus, Lugo, Illsung, Castropal., Bonacina, et alii passim cum La Croix, loc. cit., num. 406; Henno, loc. cit., qu. 1, conclus. 5, ubi testatur de communi contra paucos; Suarez, loc. cit., n. 46, et plurimi alii. Et ratio est, quia, caeteris paribus, creditor pauper hoc solo titulo, quia pauper est, nullo iure, neque naturali, neque positivo gaudet hac praelatione, et creditor dives habet aequale ius, ac habeat creditor pauper ad rem suam, adeoque in solutione sunt aequiparandi; per accidens enim est, quod ex parte creditoris pauperis sit maius damnum seu nocumentum: fateor tamen, quod praeferrendus esset creditor pauper, si reperiretur in maxima seu gravi necessitate, in quantum necessarium esset ad subveniendum dictae eius necessitati; at non ex iustitia, sed solum ex charitate, qua tenemur quibuslibet in simili necessitate succurrere; et in hoc conciliari possunt doctores utriusque sententiae.

ARTICULUS V. *Quoad ea quae concernunt causas excusantes, vel non excusantes a restitutione, ut, vel differri, vel omnino omitti possit.*

SUMMARIUM. I. Causae excusantes a restitutione, ut quandiu durant licite differri possit, generaliter sunt

tres et assignantur, ad n. 25. — 26. Causae omnino excusantes a restitutione, ut etiam omitti possit, generaliter sunt quatuor, quae enumerantur, ad n. 59. — 60. An ingressus et professio religionis liberet debitorem ab obligatione restituendi debita antea contracta? Tres sunt doctorum sententiae. Prima sententia absolute affirmat. — 61. Secunda sententia probabilior absolute negat. — 62. Tertia sententia media est. — 63. Af-

¹ Vide n. 35.

fertur probatio secundae probabilioris sententiae. — 64. Affertur adhuc alia probatio. — 65. Adducitur et solvitur prima obiectio. — 66. Adducitur et solvitur secunda obiectio. — 67. Adducitur et solvitur tertia obiectio. — 68. Si debitor religionem fuerit ingressus et professus, et aliqua bona ad religionem attulerit, tenetur omnino religio solvere praedicta debita iuxta vires allatorum bonorum. — 69. Si autem debitor nulla bona ad religionem attulit, religio ex hoc capite ad nihil tenetur. — 70. Si vero post ingressum et professionem, et occasione eius monasterium acquireret aliqua bona, tunc monasterium tenetur ex illis satisfacere pro debitis prius contractis. — 71. Item tenetur monasterium solvere dicta debita prius contracta ex iis, quae religiosus monasterio acquirit docendo, concionando, laborando, et huiusmodi, deductis tamen expensis. — 72. Hinc religiosus debitor, si salva ordinis Regula, possit artificio aliquo, vel manuum labore aliquid lu-

crari, tenetur sic laborare operibus suo statui et conditioni praesenti convenientibus, ut pretium laboris impendat ad solutionem suorum debitorum; dummodo per hoc non negligatur divinum obsequium. — 73. Religiosus debitor excusatur, si superior neget ei licentiam ad id laborandi, nec tunc tenetur egredi e religione, quamvis sit spes probabilis sic satisfaciendi, v. g. per provisionem beneficii, parochiae et huiusmodi. — 74. Superior autem tenetur concedere licentiam honeste laborandi religioso debitori, ut sic possit sua debita solvere, si scierit debitis gravatum admisit; secus autem si ignoratis eius debitis, ad habitum et professionem admisit. — 75. Excommunicatio creditoris vel debitoris non excusat a restitutione facienda. — 76. An si debitor morte plectatur, excusentur eius haeredes a restitutione damni causati per delictum, ob quod fuit ultimo supplicio punitus? *Remissive.* — 77. Addit. ex aliena manu.

- 1 Causae excusantes a restitutione, ut quando durant, licite differri possit, generaliter sunt istae tres, scilicet ignorantia, damnum creditori ipsi vel tertio secuturum ex restitutione et impotentia ipsius debitoris. *Sic in re communis.*
- 2 Ignorantia tunc excusat pro restitutione differenda, quando est inculpabilis, et cum bona fide coniuncta, sive sit ignorantia iuris, sive sit ignorantia facti; durante enim tali ignorantia debitor excusatur a restitutione facienda, cum pro tunc sit possessor bonae fidei, ut expresse dicit S. Aug., lib. de Fide et operibus, cap. 7, ibi: *Bonae fidei possessor rectissime dicitur, quandiu se possidere ignorat alienum.*
- 3 Quando autem, et quid teneatur restituere possessor bonae fidei? Vide verb. *Possessor bonae et malae fidei.*
- 4 Quaenam vero sit ignorantia iuris et ignorantia facti. Vide verb. *Ignorantia.*
- 5 Damnum creditori ipsi vel tertio secuturum ex restitutione excusat pro restitutione differenda, quando praevидetur ipsi creditori vel alteri in spiritualibus aut temporalibus obfutura; unde non esset restituenda pecunia creditori, si praevideretur ipsam fore expensendam ad corrumpendam mulierem, ad luxuriose vivendum, ad simonias committendas, ad se inebriandum et huiusmodi. Item non esset creditori restituendus gladius, si praevideretur ipse, aut alter occidendus. Non esset ei reddenda clavis adulterina, si praevideretur ea usus ad furandum, et huiusmodi; quia tunc cooperaretur ad malum, adeoque esset ipsi differenda restitutio, donec essent remota talia pericula. *Communis.*
- 6 Impotentia ipsius debitoris excusat pro restitutione differenda, quando debitor habet veram impotentiam physicam pro tunc restituendi, nempe quando nihil penitus pro tunc habet, unde solvat seu restituat; quia impossibile nulla est obligatio, et ad impossibile nemo tenetur, textu expresso, in leg. *Impossibile* 185 ff. de Regul. iuris, et cap. *Nemo potest* 6 de Reg. iuris in 6, ibi: *Nemo potest ad impossibile obligari.* Unde S. Augustinus

relatus in can. *Si res aliena* 1, caus. 14, qu. 6, sic expresse dicit: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, sed ut dixi, cum restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive alios patiando malos, sive ipse male vivendo, nec aliud habet, unde restituat. Huic certe non possumus dicere: Redde quod abstulisti.*

Imo non solum debitor excusatur pro restitutione differenda, quando habet dictam impotentiam physicam, sed etiam quando habet impotentiam moralem, nempe, quando non potest restituere, nisi cum suo notabili et maiori detrimento, quam patitur creditor ex restitutionis dilatione, ut cum non potest restituere sine damno vel periculo salutis animae, corporis, famae, libertatis, sine mutatione status honesti et iuste acquisiti, et sine longe maiori suo damno in bonis temporalibus, quam sit damnum creditoris ex restitutionis dilatione. *Sic in re communis.*

Hinc potest debitor differre restitutionem, si ipsam non possit statim facere sine damno seu periculo salutis animae, ut si omnibus suis bonis traditis in restitutionem, cogeretur mediis illicitis propriam et suorum sustentationem procurare; v. gr. se et filios latrones efficiendo, uxorem et filias prostituendo, et huiusmodi. *Communis.* Et ratio est, quia cum restitutio fieri debeat ad ponendam aequalitatem, non est facienda cum iactura boni altioris seu superioris ordinis, ut est salus animae respectu aliorum temporalium bonorum cum sic non poneretur aequalitas.

Item potest debitor differre restitutionem, si ipsam non possit statim facere sine damno vitae seu sanitatis corporalis, ut si omnibus suis bonis traditis in restitutionem, fame esset periturus, morbos gravissimos defectu comparandae medicinae toleraturus, et huiusmodi. *Communis,* propter eandem rationem; vita enim et sanitas corporalis est bonum superioris ordinis, quam sint bona fortunae creditori debita.

Item potest debitor differre restitutionem, si ipsam non possit statim facere sine iactura famae vel libertatis, ut si pro nunc restitutione

facienda veniret in suspicionem gravis occulti criminis, indeque esset inevitabiliter diffamandus, aut ad comparandum pretium pro restituendo deberet se vendere, sicque propriam libertatem perdere. *Communis*, propter eandem rationem; fama enim et libertas est bonum superioris ordinis, quam sint bona externa temporalia creditoribus restituenda:

11 Item potest debitor differre restitutionem, si ob ipsam statim faciendam deberet notabiliter cadere a statu suo honesto et iuste acquisito. *Communis*; debitor enim in tali casu reperitur in gravi necessitate, qua proinde durante, creditor non potest rationabiliter velle sibi debitum solvi cum tanta proximi iactura, cum talis notabilis mutatio status sui honesti et iuste acquisiti non posset fieri sine infamia et gravi dedecore debitoris et suae familiae; unde, licet debita contraxerit, et in tali necessitate reperiat ex propriis delictis v. gr. quia luxuriose et sumptuose vixit, lusit et huiusmodi, tunc ne notabiliter cadat a suo honesto et iuste acquisito statu, potest restitutionem differre, si res aliena in individuo non exstet; nam si adhuc in individuo exstaret, tenetur statim eam restituere, ut notant communiter doctores.

12 Quamvis tamen debitor ob restitutionem faciendam non teneatur notabiliter cadere a suo honesto et iuste acquisito statu, v. gr. non teneatur nobilis dimittere omnes quadrigas, vendere totam pretiosam suppellectilem, omnes pretiosas suae conditioni competentes vestes, et huiusmodi, nec tenetur artem mechanicam, aut actiones suo statui indecentes exercere, tenetur tamen mensae abundantiam, vestium superfluitatem, quadrigarum, equorum et famulorum multitudinem ad honestam mediocritatem reducere. Item tenetur a ludis et conviviis, a superfluis dispendiosis itineribus aliisque superfluis expensis abstinere, et statum suum quoad pompam et splendoris apparatus moderare; unde debitores haec non facientes nequeunt a confessariis absolvi, cum sic nimis iniuste alienum detineant, non curantes modo praefato paulatim restituere; nimis enim irrationabile, intolerabile iniustumque est, quod debitis obstricti ex mercatorum et operariorum sudore et sanguine luxurientur, pompose vestiantur, delicate nutrantur, et huiusmodi. Sic communiter doctores, serio quoad haec monentes et debitores et confessarios, ut sibi caveant.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

In praxi tamen expendendae sunt serio circumstantiae, quia debitor praesertim, luxuriose vivendo, non debet ex aliena re commodum recipere cum illius detrimento.

RESPONSIO AUCTORIS.

Satis a me sunt, et serio expensae circumstantiae, ut patet ibi, et sub n. seq., ubi post

multa adducta contra tales debitores advertenda, ita concludo: *Sic communiter doctores, serio quoad hoc monentes et debitores et confessarios, ut sibi caveant.*

Debitor qui notabilem statum sibi comparavit iniuste, v. gr. mercator, aut alius, qui statum splendidum vel nobilem sibi acquisivit ex usuris, furtis, rapinis, et huiusmodi, non potest restitutionem differre, ne notabiliter cadat a tali statu, sed tenetur restituere etiam cum totali iactura talis status iniuste de alieno acquisiti, cum hoc non sit de suo statu cadere, sed ab eo, qui non erat suus, ad suum descendere, nec minor sit iniquitas ex alienis statum conservare, quam ex alienis illum sibi comparare: hinc nihil habens, nisi iniuste acquisita, tenetur totum restituere, quantum citra extremam necessitatem carere potest, etiam usque ad mendicitatem, nisi periculum infamiae excuset. *Communis*, per text. in cap. *Cum tu* 5 de Usuris; ubi Pontifex expresse mandat, quod usurarii etiam sub poena excommunicationis compellantur ad restitutionem, et ob id debeant vendi etiam eorum domus ac possessiones ex usuris acquisitae.

Sicuti debitor, qui iniuste sibi comparavit talem statum, ita etiam eius haeres malae fidei v. gr. filius usurarii vel mercatoris iniusti, qui mala fide coepit possidere bona iniuste acquisita a suo patre, tenetur restituere etiam cum mutatione talis status relictis, et inique acquisiti a suo patre, cum talis possessio malae fidei nihil ipsi suffragetur, et mala fides possessoris defuncti noceat etiam immediato haeredi vivo, arg. l. ult. Cod. Communia de usucapionibus, l. *Cum haeres* ff. de diversis et temporalibus Praescriptionibus, et § *Diutina* Instit. de Usucapionibus. Si autem talis haeres bona fide possidere coepit, et exinde cognoscat talem statum fuisse a suo patre iniuste acquisitum ex bonis alienis; tunc non tenetur notabiliter cadere a tali statu bona fide accepto ob restitutionem statim faciendam, sed poterit differre sicuti supra, n. 11 et 12, dictum est de debitore, qui statum suum honeste et iuste acquisivit. Sic cum aliis Tamb., lib. 8, tr. 4, cap. 1, § 9, n. 5; Sporer, loc. cit., n. 68, et alii passim.

Debitor potest etiam differre restitutionem, si ob ipsam statim faciendam deberet pati in propriis bonis temporalibus aliquod notabile et maius damnum, quam patiatur creditor ex dilatione restitutionis, v. gr. si debitor non possit statim restituere debitum, nisi vendat domum, villam, et huiusmodi multo minoris, quam valeant, et aliunde affulgeat spes faciendi postea ipsam restitutionem commodius, et sine tanto detrimento. Tunc enim creditor non potest esse rationabiliter invitatus pro tali sibi dilata restitutione ob dictum iustum finem. *Communis*.

17 Si debitor et creditor reperiantur in aequali necessitate gravi, ut si ex dilata restitutione aequale damnum emergat creditori, tunc debitor tenetur restituere. *Communis*, teste La Croix, lib. 3, part. 2, n. 430; et ratio est, quia in pari causa potior est conditio creditoris habentis strictum ius ad exigendum sibi debitum, quam debitoris non habentis strictum ius, sed solum licentiam charitatis ad debiti restitutionem differendam; quod verius est, ubi debitum contractum est ex delicto, cum ratio dicat potius favendum esse innocentem quam nocenti; iniquum enim est, quod debitor ex sua malitia commodum reportet contra innocentem pari necessitate gravatum; arg. cap. *Intelleximus* 7 de Iudiciis, ibi: *Ne videatur de sua malitia commodum reportare*; l. *Non fraudantur* 134 ff. de Regul. iur., § 1, ibi: *Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest*.

18 Quando debitor et creditor reperiuntur in aequali necessitate extrema, si debitor prius in dictam extremam necessitatem inciderit, non tenetur restituere creditori postea similem extremam necessitatem incurrenti, quia debitor in puncto extremae necessitatis prius acquisivit dominium rei necessariae iure poli; tum quia si debitor prius reperiretur in extrema necessitate, creditor, quamvis non esset talis, teneretur eidem subvenire; ergo a fortiori ipso debitore existente prius in extrema necessitate, non potest creditor ab eodem creditum exigere. *Communis*.

19 Econtra si creditor prius inciderit in extremam necessitatem, tenetur debitor statim restituere ipsi creditori rem suam duplici iure, nempe et iure domini ad illam rem, et iure poli ob dictam extremam necessitatem; tum quia si debitor, quamvis nihil deberet creditori, teneretur eidem in extrema necessitate subvenire, quando ipse non esset in illa constitutus; ergo a fortiori tenetur eidem restituere rem suam, si prius ipse creditor inciderit in extremam necessitatem. *Communis*.

20 Item si creditor coniectus sit in illam extremam necessitatem per subtractionem illius rei, cuius est creditor, tenetur debitor illam statim restituere, quamvis etiam ipse in tali necessitate extrema reperiatur, quia non licet in extrema necessitate rem alienam usurpare, quando dominus est in pari extrema necessitate, cum in pari causa necessitatis melior sit conditio possidentis per text. in cap. *Ad aures* 6 de Praescriptionibus, cap. *Quod autem* 3 de Iurepatronatus, cap. *In pari* 65 de Reg. iuris in 6, l. *Nemo* 126, § 2, et l. *In pari causa* 128 ff. de Regul. iuris, adeoque, etc. Ita Scotus, in 4, dist. 15, qu. 2, art. 5; Lessius, lib. 2 de Iustit. et iure, cap. 16, dub. 1, num. 13; Silvester, verb. *Restitutio* 5, et alii communiter, teste Lugo, disp. 21, n. 4.

Quando debitor et creditor simul, et eodem tempore incidunt in parem necessitatem extremam, tunc debitor tenetur restituere, saltem si debitor habeat in specie rem creditoris, neque talis res restituenda maneat adhuc sub dominio ipsius creditoris. Ita Scotus, in 4, dist. 15, qu. 2, art. 4; Richardus, Paludanus alique gravissimi doctores, praesertim antiqui; Vasquez, cap. 1, de Eleemosyna, dub. 9; Lugo, disp. 21, n. 4; Reiffenstuel, Theol. moral., tract. 9, dist. 5, qu. 1, n. 11, et dist. 6, n. 105; Henno, tom. 2, tract. 1, disp. 5, qu. 1, conclus. 3, et alii plures contra plures alios praesertim recentiores fere communius tenentes vere probabiliter contrarium: et ratio nostrae conclusionis est, quia in tali casu creditor, seu dominus illius rei nunquam cecidit ab eius dominio; ante necessitatem enim habuit rei dominium, et in puncto necessitatis acquirit novum ius poli ad illam rem. Unde duplici iure res illa ei debetur, primo propter rei dominium a quo nunquam cecidit, et secundo propter aequalem necessitatem extremam; adeoque debitor in eo casu rem iniuste detinet et restituere tenetur; tum quia, quando, quis est dominus, et alter extraneus respectu rei hic et nunc extreme sibi necessariae, dominus praefendus est extraneo; in nostro autem casu creditor est vere dominus dictae rei, cum nunquam ab illius dominio ceciderit, et debitor est extraneus, cum illius rei dominium nunquam habuerit, adeoque, etc. Tum etiam quia si teneret sententia adversariorum, reus reportaret commodum ex suo delicto, cum, patrato furto, esset domino praefendus, et illo secluso, postponendus: hoc autem nequit dici, quia iniquum nimis est, quod debitor nocens ex sua malitia commodum reportet contra creditorem innocentem pari extrema necessitate gravatum; arg. cap. *Intelleximus* 7 de Iudiciis, ibi: *Ne videatur de sua malitia commodum reportare*; l. *Non fraudantur* 134 ff. de Reg. iuris, § 1, ibi: *Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest*.

Nec valet obicere, quod in extrema necessitate omnia sunt communia, et ideo debitor in illa constitutus possit tuta conscientia rem illam alienam sibi extreme necessariam retinere et consumere, cum ratione talis extremae necessitatis sit iam facta communis, et non sit plus alterius, quam sui. Non valet, inquam, quia licet in extrema necessitate sint omnia communia, quando cum alterius necessitate non concurrat par extrema necessitas domini; secus tamen quando concurrat: in tali casu dominus seu creditor duplex habet ius ad illam rem, nempe et ius extremae necessitatis aequalis ad illam debitoris, et ius domini illius rei, quod non habet debitor, adeoque, etc.

Nec valet instare, quod melior est conditio possidentis, adeoque cum debitor possideat,

praeferri debet creditori non possidenti. Non valet, inquam quia licet sit melior conditio possidentis, ubi dominus est dubius et possessor est malae fidei; secus tamen, ubi possessor est malae fidei, et dominus est certus, ut in nostro casu, cum ius domini praevaleat iuri possessionis etiam iustae et a fortiori iniustae.

24 Nec etiam valet urgere, quod quisque teneatur magis servare vitam propriam, quam alienam, adeoque debitor habens in extrema necessitate rem alienam, media qua una sola vita, vel sua, vel domini rei potest servari, non teneatur rem illam restituere domino ad servandam eius vitam, si inde necessario perdat suam. Non valet, inquam, quia licet quisque teneatur magis servare vitam propriam, quam alienam mediis licitis; secus tamen mediis illicitis, uti est privare dominum re sua ipso totaliter invito; sicut enim v. gr. reus iuste condemnatus ad mortem non potest ad servandam propriam vitam carnificem occidere, quia carnificis mors est iniusta, et rei iusta, ita nec iniustus debitor habens rem alienam, media qua una sola vita, vel sua, vel domini rei potest servari, non potest rem illam adhibere ad servandam propriam vitam, si exinde necessario perdat vita domini ipsius rei, quia conservatio vitae domini rei, media ipsa sua re est iusta et conservatio vitae talis debitoris, media dicta re non sua, est iniusta: concurrente enim pari extrema necessitate domini seu creditoris, non licet alteri rem ipsius usurpare aut retinere, quamvis reperiatur in extrema necessitate, quia in concursu paris extremae necessitatis res domini non fit communis alteri; quamvis extra talem concursum in extrema necessitate omnia sint communia, ut dictum est supra, n. 22.

25 Notanter autem supra, n. 21, fuit dictum: *Saltem si debitor habeat adhuc in specie rem creditoris, sicque talis res restituenda maneat adhuc sub dominio ipsius creditoris*; quia si res illa fuisset iam a debitore consumpta, sicque non amplius maneret sub dominio ipsius creditoris, videtur quod praeferendus esset in tali casu debitor, quia tunc non possideret alienum, sed proprium, cum solo onere restitutionis, ubi opportunitas aderit. Et forte pro illo casu intelligendi sunt plurimi auctores contrariae sententiae, ut notat Henno, loc. cit., in fine, et alii.

26 Causae omnino excusantes a restitutione, ut etiam omitti possit, generatim sunt quatuor, scilicet interitus rei in specie debita sine ulla culpa debitoris bonae fidei; remissio creditoris expressa, vel tacita; compensatio facta, et auctoritas superior. *Est in re communis.*

27 Prima igitur causa omnino excusans a restitutione est interitus rei in specie debita sine ulla culpa debitoris bonae fidei; quomocunque enim pereat res in specie, seu potius philosophice loquendo, in individuo, debita sine

ulla culpa debitoris bonae fidei, debitor bonae fidei liberatur ab omni onere restitutionis, si ex ipsa in nihilo factus sit ditior. *Communis*, per text. in cap. *Cognoscentes* 22 de Constitutionibus, ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit*. Cum enim sine ulla culpa debitoris bonae fidei contra iustitiam, res illa perierit, non est caput unde oriatur aliqua obligatio restitutionis.

Dicitur autem notanter: *Si ex ipsa in nihilo* 28 *factus sit ditior*, quia si possessor seu debitor bonae fidei advertat ex ipsa re aliena se in aliquo factum esse ditiozem, debet id restituere domino. *Communis*, per text. in leg. *Item veniunt* 20, § 6, ff. de Haereditatis petitione, ubi expresse dicitur: *Eos autem, qui iustas causas habuissent, quare bona ad se pertinere existimassent, usque eo duntaxat, quo locupletiores ex ea re facti essent, condemnandos*; scilicet ad restitutionem. Ubi Glossa ait: *Hanc esse optimam regulam, qua nulla verior in iure, ut bonae fidei possessor ad id tantum, quod ad se provenerit, teneatur*. Et ratio est, quia, sicuti possessor seu debitor bonae fidei deberet reddere seu restituere ipsam rem, seu partem eius, si exstaret, ita loco ipsius absumptae restituere tenetur id, in quo ex ipsa factus est ditior, quia aequum non est aliquem divitem fieri ex alieno, textu expresso in cap. *Locupletari* 49 de Regul. iuris in 6, ibi: *Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura*.

Secunda causa omnino excusans a restitu- 29 tione est remissio creditoris expressa vel tacita; dummodo tamen remissio habeat requisitas conditiones. *Communis*. Et ratio est, quia restitutio fieri debetur, ne dominus iniuriam patiatur; libere autem remittens seu condonans non patiatur iniuriam; c. *Scienti et consentienti* 27 de Regul. iuris in 6, et l. *Nemo* 145 ff. de Regul. iuris, et unusquisque potest libere iuri suo renuntiare, textu expresso in cap. *Si de terra* 6 de Privileg., l. *Si quis in conscribendo* 29 Cod. de Pactis, adeoque, etc.

Tacita remissio fieri censetur a creditore, si 30 instrumentum debiti laceret, aut ante solutionem voluntarie et libere ultro ipsum reddat debitori; tunc enim censetur id facere animo totaliter condonandi, nisi ex indiciis et circumstantiis aliud constet. *Communis*. Item tacita 31 remissio praesumitur in creditore sufficiens ad liberandum debitorem ab onere restitutionis, si ipse debitor putet, quod si per se vel per alios manifestaret debitum suum creditori, seu ipsum rogaret, talis creditor liberaliter condonaret vel nollit obligare ad restitutionem. Burghaber, centur. 3, cas. 85; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 462; cum Reginald., Sa, Lessio, et aliis ibi citatis; Dicastill., d. 1, num. 113; Lugo, disp. 21, sect. 4, n. 53 et 54, cum S. Antonino, Rosella, Silvestro, Angles, Ta-

biena, Arragonio, Sayro, et aliis ibi citatis, qui addunt non teneri restituere, qui accipit rem non petitam, quam si petisset, dominus dedisset. Et ratio est, quia tunc adest voluntas praesumpta domini sufficiens, ut retentio non fiat illo quoad substantiam invito; si tamen debitor dubitet an creditor, seu dominus, si sciret, esset remissurus? tenetur petere, ut remittat, vel restituere, quia dominus est in possessione ¹.

- 32 Fuit dictum supra n. 28: *Dummodo tamen talis remissio habeat requisitas condiciones*; quia ut remissio omnino excuset a restitutione, requiruntur tres condiciones. *Communis*. Et quidem prima conditio requisita est, ut remissio debiti fiat libere, et sine vi vel fraude, seu dolo; remissio enim est species donationis, quae essentialiter debet esse liberalis et gratuita, et liberae, et nullo modo coactae voluntatis. Unde invalida est debiti remissio quacunque vi, aut fraude, seu dolo extorta; ut si debitor praepotens extorqueat a creditore partialem debiti remissionem ei dicendo, seu minando, quod si non remittat partem, perdet totum; si debitor dolose simulet se impotentem restituere, aut fingat se pauperiorem, quam sit, seu alia fraudulenta vel violenta via partialem debiti remissionem obtineat, alias non obtenturus, ex quo creditor, secluso illo metu perdendi totum, non fuisset partem illam remissurus, tunc talis debitor non liberatur ab onere restitutionis, quia dicta remissio non est creditori voluntaria et iuridice libera; tum quia partem sine onere debitam cogitur acceptare cum onere; scilicet non exigendi totum, quod utique creditor voluisset exigere, si simili vi, fraude vel dolo ad ipsam involuntariam partialem debiti remissionem non fuisset inductus. Hinc securi non sunt in conscientia mercatores illi seu alii debitores, qui, praetextu impotentiae solvendi totum, concordias exigunt a creditoribus, qui metu amittendi totum debitum, partem remittunt, et solam partem recipiunt, cum revera debitores totum, seu plura posset solvere, et id totum, quod superest, sibi retineant ex alienis; adeoque in conscientia remanent semper obligati ad restitutionem, cum remissio illa fraude vel dolo extorta nulla sit; Lugo, cit. disp. 21, sect. 4, n. 46; Sporer, loc. cit., c. 4, sect. 4, num. 84; Dicastill.,

d. 10, n. 102; La Croix, loc. cit., n. 457, et alii passim.

Conditio secunda requisita est, ut remissio ³⁴ non fiat in casibus a iure exceptis: varii enim casus excipiuntur in iure, in quibus non potest fieri debiti remissio, et si fiat, est nulla. Ac primo, nulla est remissio facta iudici ecclesiastico, qui ultra id, quod sibi iure permissum est, aliud recipit, cap. *Statum* 11, § 7, de Rescriptis in 6. Secundo, nulla est remissio facta Episcopis ratione illius, quod ultra sumptus ad sustentationem necessarios receperunt in visitatione ecclesiarum; cap. *Exigit* 2 de Censibus in 6. Tertio, nulla est remissio pecuniae ratione officii extortae ab inquisitoribus haereticis pravitatis. Clementin. *Nolentis* 2 de Haereticis. Quarto, nulla est remissio distributionum facta canonicis absentibus a residentia. Conc. Trid., sess. 24, de Reform., cap. 12. Supradictae enim factae remissiones, et aliae consimiles nihil suffragantur, unde, ipsis non obstantibus, tenentur supradicti adhuc ad integram respective restitutionem.

Conditio tertia requisita est, ut remissio seu ³⁵ condonatio fiat a potente condonare, defectu cuius nulla est condonatio debiti facta a filio-familias, impubere, pupillo, religioso, et huiusmodi. Item nulla est remissio seu condonatio facta debitoribus de creditis domini, ab uxore de creditis mariti, a fratre de creditis sororis, ab exactore vectigalium, de creditis principis, et huiusmodi; omnis enim talis et similis remissio seu condonatio debiti non liberat debitorem ab onere adhuc integre restituendi, nisi sit facta ex consensu remittere potentis.

Tertia causa omnino excusans a restitutione ³⁶ est compensatio facta; dummodo tamen interveniat condiciones requisitae ad legitimam compensationem. *Communis*. Compensatio enim solutionis instar censetur in iure; 1. *Si debitor* 4 ff. Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, ibi: *Dicendum est, perinde haberi debere, ac si priori creditori pecunia soluta esset; nec enim interesse solverit an pensaverit*; id est, an compensaverit? 1. *Ideo compensatio* 3 ff. de Compensationibus, ibi: *Interest nostra potius non solvere, quam solutum repetere*. Quatenam autem sint conditio- ³⁷ nes requisitae ad legitimam et iustam compensationem? Vide verb. *Compensatio*.

¹ In edit. Rom. haec adnotatio legitur: « Quisque posset a restitutione excusari; nam facile est sibi persuadere conniventiam creditoris ». Hinc multis sententia illorum, qui ad remissionem seu condonationem debiti satis esse virtutem domini voluntatem existimant, minime probatur. Ex his est Petrus Colet, qui in Institutionibus Theologicis, tract. de Iustitia et iure, cap. 3, art. 5, tom. 3, pag. 123, « Sufficitne, inquit, ad condonationem virtualis domini voluntas? Affirmant plures modo ex coniecturis vere probabilibus de eadem voluntate constet: unde a restituendo eximunt tum filiosfamilias, qui aliquid non ita magni momenti furan-

tur parentibus, quibus sunt charissimi; tum ut plurimum famulos, et dominorum amicos qui poculenta et esculenta arripiunt, sibi concedenda, si postulare audent. Haec doctrina videtur mihi plena periculi, et in praxi admodum dubia; certe non idem est, *condonasse* et *condono*: itaque vel petenda est condonatio, vel restituendum, nisi res tam levis sit momenti, ut ex quodam usu condonata censeatur. Profecto praesumpta dominorum voluntas innumera quotidie furta parit: sic capitanei, qui milites vix 60 habent, ex praesumpta regis voluntate pro militibus centum stipendium accipiunt ».

38 Quarta causa omnino excusans a restitutione generaliter est auctoritas superior, seu dispositio superioris potestatis, per quam debitor ab obligatione restituendi seu solvendi omnino liberatur. *Communis*.

39 Et quidem primo debitor liberatur omnino ab onere restituendi seu solvendi per legem praescriptionis, quia publica auctoritate dominium rei alienae ab antiquo domino ad possessorem bonae fidei, et legitimi temporis ita plene transfertur, ut deinceps debitor, etiam cognito domino, ab obligatione restituendi remaneat penitus liber etiam in foro conscientiae. *Communis*, per iura tum civilia, tum canonica adducta sub verb. *Praescriptio*, a n. 7 ad 9. Vide ibi per tot., ubi abunde de omnibus ad legitimam praescriptionem pertinentibus.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

In utroque hoc casu consultius existimo benignam hanc opinionem abicere.

RESPONSIO AUCTORIS.

At non solum non est abiicienda haec opinio, ut benigna, sed omnino est tenenda, ut recta, vera et iustissima. Legitima enim praescriptio est valida et licita nedum in foro externo, sed etiam in foro interno seu conscientiae, ut tradunt communiter iuristae, canonistae et moralistae per iura tum civilia, tum canonica a me adducta sub verb. *Praescriptio*, a n. 6 ad 9. Vide ibi per tot., ubi abunde de omnibus ad legitimam praescriptionem pertinentibus, et ubi leges civiles leguntur ad id canonizatae per leges canonicas.

40 Secundo, debitor liberatur omnino ab onere restituendi seu solvendi per iustam sententiam iudicis, et ad id afferuntur gravia exempla, ut si quis per iudicis sententiam cogatur resarcire alteri damnum sine culpa gravi theologia ei causatum, ad quod resarciendum ante sententiam in conscientia non tenebatur, tunc qui id accipit, restituere non tenetur, quia legis et sententiae iuridicae auctoritate id accipit; et legis et iudicis auctoritate iustis de causis ob bonum commune transferri potest dominium unius in alterum. Item si iudex secundum allegata et probata iuste, sed reipsa iniuste aliquem privet suo beneficio, et conferat alteri, qui bona fide illud accipit, hic alter, quamvis postea cognoscat illum iniuste privatum fuisse, non tenetur dimittere, vel aliquid restituere, quia illud accipit a potente legitime conferre, et propter bonum commune aufertur vere ab eo qui prius habebat, et adiudicatur alteri. Item si iudex in poenam iniuriae alteri illatae, et ex praesumptione vera imponat alicui mulctam pecuniariam ipsi alteri iniuriato solvendam, potest ille iniuriatus, cui debetur mulcta, nonolvere aliud debitum ei, a quo mulctam illam habere debet, et a fortiori non tenetur mul-

ctam sic acceptam restituere, quia per iustam sententiam iudicis res sua facta est. Sic Lugo, disp. 21, num. 553; Lessius, lib. 2, c. 7, dubit. 8; Sporer, loc. cit., n. 91; La Croix, loc. cit., n. 471, et alii passim.

Huc spectat compositio Summi Pontificis, 41 qua Papa debitori indulget, ut maior quantitas debiti incerti, id est cuius dominus ignoratur, mutetur in minorem, statim ad pias causas restituendam, reliquum autem sibi retineat. Et talis compositio facta cum Pontifice super debitis incertis liberat debitorem ab onere restitutionis. Lessius, lib. 2 de Iustitia et iure, cap. 16, n. 83; Medina, de Rebus restituen., qu. 3, caus. 631, vers. *Verum si alia motiva*; Lugo, disp. 6, n. 150, et disp. 24, a n. 91; Rosignol., de Restitut. 3, praenot. 9, num. 1; La Croix, loc. cit., n. 410; Sporer, loc. cit., n. 93; Molina, disp. 748. Et ratio est, quia debita incerta ex communiore et tutiori theologorum consensu sunt in pauperes, seu ad alium pium usum applicanda; cap. *Cum tu* 5 de Usuris, et patet ex dictis sub verb. *Dominium*, a n. 18 ad 20; adeoque cum talia debita incerta debeantur pauperibus solum de iure positivo, ut pluribus probat Lessius, lib. 2 de Iustit. et iure, cap. 13, dubit. 6, num. 36 et seq., et alii communius, et Pontifex sit supra quodcunque ius positivum; cap. *Proposui* 4 de concession. Praebend., ibi: *Qui secundum plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius dispensare*; poterit Pontifex facta compositione dispensare, ne illa pauperibus distribuatur, sed possint a debitoribus retineri absque onere restitutionis: tum quia Papa habet ius indirecte in res temporales, quando id necesse est ad bonum spirituale, ut fuse demonstrant Diana, tom. 1, post part. 20, resolut. 5 et seq.; Moya, tom. 1, tract. 6, d. 3, qu. 3, et alii passim, et patet de bonis, quae relictasunt religionibus secundum se incapacibus dominii, quae quoad dominium transeunt ad Romanum Pontificem tanquam caput universalis Ecclesiae, ut expresse de bonis relictis fratribus Minoribus definitum est in cap. *Exiit* 3, § *Ad haec*, de Verbor. significat. in 6, adeoque, etc.

Quamvis Papa non concedat de facto talem 42 compositionem super bonis certis, ubi scilicet certus est eorum dominus, loquendo tamen de possibili, talis legitima causa intervenire posset, ut eam compositionem concederet, et consequenter debitorem liberaret ab onere restitutionis. Lessius, lib. 2 de Iustitia et iure, cap. 16, dub. 11, num. 83; Medina, de Reb. restit., qu. 3, caus. 11; Silvester, verb. *Restitutio* 7, qu. 2, dist. 5; Lugo, cit. disp. 21, n. 96; Rosignol., loc. cit., n. 3; Dicastill., d. 10, num. 175, et plurimi alii; et ratio est, quia sicut leges civiles propter bonum publicum media praescriptione legitima auferunt do-

minium a vero domino, et concedunt illud possessori bonae fidei post legitimum possessionis tempus, ut patet ex dictis sub verb. *Possessor bonae fidei*, et verb. *Praescriptio*, ita posset lex ecclesiastica propter bonum spirituale commune idem facere contra certum dominum vel creditorem, et hoc praesertim contra creditores haereticos, quorum debitoribus potest Papa dictam compensationem concedere, quia cum haeticorum bona per leges applicari debeant fisco; cap. *Vergentis* 10 de Haeticis, cap. *Cum secundum* 19 de Haeticis in 6, et authentic. *Gazaros* Cod. de Haeticis, licet nunc ob impotentiam non applicentur, poterit Pontifex optimo iure eorum debitoribus condonare debita, imposita eis aliqua compositione ob causam piam. Ita etiam si aliqui creditores graviter et enormiter deliquerint, poterit Pontifex in poenam delicti eosdem privare iuribus suis, et postea cum debitoribus super illis bonis certis componere.

43 Dictam compositionem concedere non possunt Episcopi, neque pro debitis incertis. Sic Lugo, cit. disp. 21, n. 107; Molina, disp. 748, n. 7; Turrian., disp. 41, dub. 2, num. 12; Illsung, tom. 4, d. 3, n. 297; La Croix, loc. cit., n. 413; Rodriguez, Silvester, Corduba, et alii plures, sic docente etiam communi praxi; Episcopi enim nec habent ius altum in res temporales, nec potestatem indirectam disponendi de rebus temporalibus subditorum, quae soli Romano Pontifici competit; arg. Clementin. *Contingit* 2 de Religiosis domibus, ibi: *Cum ea, quae ad certum usum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salva Sedis Apostolicae auctoritate) converti*. Henriquez tamen, Villalob., Trullench. et Diana apud Lugo, loc. cit., n. 106, tenent contrarium.

44 Debitor solvens creditori sui creditoris ex rationabili causa, si debita sint eiusdem rationis, nec sit alius creditor praeferendus, liberatur in conscientia ab alia restitutione facienda. Molina, tom. 3, d. 741; Henno, tom. 2, tr. 1, disp. 3, qu. 4, conclus. 2; Angelus, verb. *Solutio*, n. 13; Silvester, verb. *Solutio*, n. 4; Sporer, loc. cit., n. 79, et alii communiter. Et ratio est, quia tali modo adhuc servatur aequalitas, ut nimirum quilibet habeat quantum habere debet; nec debitoris creditor debet vel potest esse rationabiliter invitatus, quod ex rationabili causa ipsum praeveniendo solvat eius creditori, quia ratione talis rationabilis causae censetur creditor ratam habere dictam solutionem, adeoque debitorem liberari ab alia restitutione facienda, ac si eidem creditori solvisset, per text. in l. *Invito* 12 Cod. de Solutionibus, ibi: *Quod si hoc, vel mandante vel ratum habente eo, fecerit, non minus liberationem consequitur, quam si eidem creditori solvisset*.

45 Imo debitor solvens creditori sui creditoris

ex rationabili causa, non solum liberatur ab alia restitutione facienda in conscientia seu foro interno, sed etiam in foro externo, quando debita sunt aequae privilegiata, procedunt ex eadem causa, suntque eiusdem rationis; ut si conduxit domum a Ioanne, qui eam conduxerat a Francisco, satisfactio in utroque foro dando solutionem Francisco; l. *Utrum praesente* 27 ff. de Pecunia constituta; et concordat l. *Si liber homo* 36 ff. de Negotiis gestis. Sic tenent Rosignol., de Restitut. 3, praenot. 4, n. 2; Lessius, lib. 2 de Iustitia et iure, cap. 16, dubit. 5, n. 60; Angelus, v. *Restitutio*, n. 13; Medina, Cod. de Reb. restitut., qu. 3, caus. 5; Silvester, verb. *Solutio*, n. 4; Lugo, disp. 21, n. 146; Molina, Henno et Sporer, loc. cit., et alii passim. Quinimo Rosignolus, Silvester, 46 Angelus, Medina, Lessius, loc. cit., et alii docent, talem debitorem liberari ab alia restitutione in foro interno et externo, etiamsi debita procedant ex diversa causa, quia dicunt, sicut debita proveniunt ex diversa causa, dummodo sint aequalia in quantitate, merito adinvicem compensantur; Bartolus tamen in l. *Solutum* ff. de Pignoratitia actione, contrarium sentit pro foro externo, quando debita sunt ex diversa causa.

Debitor autem solvens creditori creditoris 47 absque ulla rationabili causa et invito rationabiliter suo immediato creditore, non liberatur in foro externo ab alia restitutione facienda, textu expresso in l. *Invito* 12 Cod. de Solutionibus, ibi: *Invito vel ignorante creditore, qui solvit alii, se non liberat obligatione*. Et 48 id iure merito statutum est pro foro externo contentioso ad evitandas lites, quae inde nascerentur. Pro foro tamen interno conscientiae, quamvis talis restitutio facta creditori creditoris absque rationabili causa, et invito rationabiliter immediato creditore sit illicita, ut de se patet, nihilominus est valida, dummodo inde nullum damnum aut praeiudicium patiatur creditor immediatus. In tali enim casu debitor nullum damnum infert creditori immediato, cum per hoc liberetur a restitutione, quam debuisset ipsemet facere tali suo creditori. Unde cum debitor restituendo creditori creditoris aequivalenter censeatur restituere ipsi immediato creditori, liberatur in foro conscientiae ab alia restitutione facienda. Henno, loc. cit., et alii passim.

Per cessionem bonorum suorum et iurium 49 liberatur quidem debitor in foro externo a poena carceris; at non liberatur in foro interno conscientiae ab onere restitutionis, nisi sit vere impotens. *Communis*, per text. in l. *Qui bonis cesserint* 1 Cod. Qui bonis cedere possint, ibi: *Qui bonis cesserint, nisi solidum creditor receperit, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne iudicati detrahantur in carcerem*.

50 Hinc si bonis cedens deveniat postea ad pinguorem fortunam, tenebitur ad integram restitutionem, tam in foro interno quam in foro externo. Colligitur expresse ex cap. *Odoardus* 3 de Solutionibus, l. *Cum et filii familias* 7 Cod. Qui bonis cedere possunt, leg. *Is qui* 4 ff. de Cessione bonorum; et § *Cum eo* 40 Institut. de Actionibus, ibi: *Cum eo quoque, qui creditoribus suis bonis cessit, si postea aliquid adquisierit, quod idoneum emolumentum habeat, ex integro in id, quod facere potest, creditores experiuntur, inhumanum enim erat spoliatum fortunis suis in solidum damnari*. Et ratio est, quia tota ratio privilegii cessionis bonorum ducta est ab impotentia debitoris, per illam enim cessionem non intelligitur debitum exstinctum, sed sopitum, adeoque cum deveniendo ad pinguorem fortunam cesset impotentia debitoris, tenebitur ipse debitor tunc ad integram restitutionem cum, cessante causa, cesset effectus; cap. *Cum cessante* 6 de Appellat., et cessante ratione, et causa legis, cesset ipsa lex; leg. *Adigere* 6, § 2, ff. de lute patron. Unde in cit. cap. *Odoardus* 3 de Solutionibus, obligatur sic bonis cedens ad praestandam cautionem de integre solvendo, si devenerit ad pinguorem fortunam.

51 Imo sic bonis cedens tenetur in conscientia, et in foro externo compelli potest quantum conditio seu status personae permittit ad faciendum totum id, quod facere potest, et ad laborandum et acquirendum, unde solvat integre. Sic teste Sporer, loc. cit., n. 96, habet communis, et solida sententia cum Sanchez, Molin. aliisque citatis, Layman, cit. cap. 12, num. 5; Lugo, tom. 2, de Iustitia, disp. 22, sect. 3; Tambur., lib. 8, tract. 4, c. 1, § 9, n. 10, et idem tenet Henno, loc. cit., tr. 1, disp. 5, qu. 3, conclus. 1, et alii per text. in cit. l. *Is qui* 4 ff. de Cessione bonorum, ibi: *Is, qui bonis cessit, si quid postea adquisierit, in quantum facere potest, convenitur*; et cit. § *Cum eo* 40 Institut. de Actionibus, per verba adducta numero antecedenti, ibi: *Ex integro in id quod facere potest, creditores experiuntur*. Si enim debitor laborando iuxta conditionem et statum suum acquirere possit, unde integre solvat, et ad id tenetur, cum obligatus ad finem obligetur etiam adhibere media saltem ordinaria ad illum finem necessaria; nisi enim hoc dicatur, ansa daretur fraudulentis cessionibus bonorum in maximum damnum creditorum, et praeiudicium totius reipublicae.

52 Cedens bonis si venerit in pinguorem fortunam, tenetur, quantum potest, ad integram restitutionem, etiamsi bonis cessit in loco publico cum quibusdam actibus ignominiosis a lege statutis: ignominia enim illa non exstinguit obligationem naturalem solvendi debiti, cum per ipsam nullum creditoris damnum resarciatur, sed est poena propter culpam prae-

sumptam contrahentis debita supra suas vires, et ad terrendos alios, ne prodigalitate et negligentia ad similem statum deveniant; sic Covarruvias, Variar. resolut. 2, c. 1, num. 6; Lessius, de Iustitia et iure, cap. 16, dub. 3, num. 49; Molina, disp. 572, § *Quamvis qui bonis*; Filliucius, tom. 3, tract. 32, cap. 5, n. 153; Turrian., disp. 17, dub. 2, num. 2; Rosignol., loc. cit., praenot. 3, n. 7; Bonacina, disp. 1, de Restit., qu. ultima, punct. 1, n. 38; Lugo, cit. disp. 22, sect. 2, n. 40, et, ipso teste, alii communiter.

Qui omnibus bonis cessit, si post cessionem 53 aliquid adquisierit, non potest in foro externo de eo conveniri, nisi prius extractis pro sua suorumque sustentatione necessariis secundum decentiam sui status et conditionis. Est enim hoc privilegium ei concessum a iure, quod si post cessionem omnium bonorum aliqua alia bona adquisierit, non possit spoliari omnibus iis bonis, sed solum conveniri in quantum commode facere possit; et relicta ei congrua sui et suorum sustentatione secundum suum statum et conditionem. Sic l. *Is qui* 4, § *Sabinus*, et l. *Qui bonis* 6 ff. de Cessione bonorum; l. *Ex contractu* 3 Cod. de Bonis auctoritate iudicis possidendis; et § *Cum eo* 4 Institut. de Actionibus. Et hoc locum habet etiam in foro conscientiae, cum sit privilegium a iure concessum, et contractus iuxta leges sint celebrati, adeoque iusti etiam in foro conscientiae. *Communis*.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Privilegium est pro foro externo, pro interno autem quodcumque quis potest, restituere debet domino rem alienam.

RESPONSIO AUCTORIS.

Sed si attendantur et concurrant omnia tradita a me a cit. n. 53 ad 57, inclusive, facile percipietur, ibi adducta locum habere etiam in foro conscientiae, ratione impotentiae ortae infortuniis sine sua culpa incursum; iura enim nedum civilia, sed et canonica benigne consulunt infortuniis debitorum, quos calamitates, naufragium, bellum, aliisque malus eventus sine sua culpa depressit; can. *Cum percussio* 2, caus. 7, qu. 1, cap. *Ex parte* 5 de Cleric. aegrot., cum similibus. Qua tamen impotentia cessante, tenebitur ad restitutionem, cum revera pro foro interno, quodcumque quis potest, restituere debeat domino rem alienam.

Ex bonis autem acquisitis ante cessionem, 54 de rigore iuris non relinquitur debitori congrua sustentatio, sed ad evitandas fraudulentas cessiones cogitur debitor in foro externo omnibus omnino bonis cedere, nibilo penitus sibi retento, ut patet ex citatis legibus: nec attendendus est Lessius, qui, cit. cap. 16, dub. 3, n. 49, dicit, etiam ex iure colligi quod debitor

possit etiam ex bonis ante cessionem habitis congruam sustentationem reservare, cum in 1. *Qui bonis* 7 de Cessione bonorum, dicatur expresse: *Nec etiam fraudandus est alimentis quotidianis*. Non, inquam, attendendus est, quia dicta verba immerito ad hoc propositum adducta sunt, cum in dicta lege, ut clarissime legenti patet, expresse sermo sit, de eo, qui alia bona acquisivit post iam factam cessionem, ut recte ex ipsis clarissimis textus verbis observat Lugo, cit. disp. 21, sect. 2, n. 37, et alii passim. Unde merito tenent doctores communiter, quod debitor ex contractu, qui bonis cessit, possit quidem de rigore iuris sibi retinere necessaria ad sui suorumque sustentationem secundum suum statum et conditionem ex bonis acquisitis post cessionem factam, non autem ex bonis habitis ante cessionem: sic clarissima citata iura loquuntur.

- 55 Quamvis autem non possit debitor ex bonis habitis ante cessionem sibi retinere congruam sustentationem in foro externo et de rigore iuris, potest tamen id facere in foro conscientiae; omnes enim doctores concedunt, quod debitor ex infortunio cedens bonis possit de bonis etiam antea habitis licite occultare et retinere quantum satis est ut parce vivat secundum suum statum iuste acquisitum; quisquis enim ius habet ad propria alimenta, quibus carens est vere in gravi necessitate constitutus, adeoque in foro conscientiae potest retinere ex bonis etiam ante cessionem habitis necessaria ad tenuem suam sustentationem iuxta suum statum iuste acquisitum, cum ad ipsum statum iuste acquisitum conservandum possit debitor differre restitutionem, donec commode ipsam facere possit, absque eo quod notabiliter cadat ab ipso, ut ex communi fuit dictum supra n. 11 et 12.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Potestne quis furari, ut provideat suae honestae in posterum sustentationi? Haec non nisi in gravissima necessitate pro quotidiana sustentatione permittitur, tunc enim omnia sunt communia.

RESPONSIO AUCTORIS.

Theologus noster hic, bona venia, canit extra chorum. Ego enim loquor non de bonis furatis, sed de iuste et licite acquisitis et quidem de ipsis solummodo tantum occultare et retinere quantum sat est, ut parce vivat secundum suum statum acquisitum. Et sic expresse declaro infra n. 57, dicens: *Quae huc usque dicta sunt de debitore respectu beneficii cessionis bonorum, intelligenda solum sunt de debitore ex contractu, quem licet honeste viventem, aut licite negotiantem sine sua culpa, adversa fortuna depressit; non autem de debitore ex delicto, etc.* Vide ibi.

Hinc debitore defuncto, eiusque bonis non sufficientibus ad solvenda omnia debita, eius uxor, et filii possunt in foro conscientiae ob adductam rationem tantum occulte detrahare et retinere, quantum eis sufficiat ad vitam suam et statum honeste et parce conservandum. Et si in iudicio requirantur, possunt cum aequivocatione congrua iurare se nihil occultasse seu subtraxisse, intelligendo: *Nihil ipsis non debitum iure naturali*, et sic ob eandem rationem non incurrunt excommunicationem forte latam contra dicta bona occultantes, ut pluribus citatis docent Diana, p. 5, tract. 14, resolut. 57; Tamburin., lib. 8, tract. 4, cap. 1, § 9, n. 9; Sporer, loc. cit., n. 98, et alii.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Duo hic sunt improbanda; et detractio bonorum in fraudem creditorum, et aequivocatio seu restrictio mentalis in iudicio; utraque enim assertio est falsa.

RESPONSIO AUCTORIS.

Sed quantum ad occultam detractorem bonorum pro tanto solummodo, quantum eis sufficiat ad vitam suam, et statum honeste et parce conservandum, intelligendo de debitis ex licito contractu, et non ex delicto contractis, mea assertio non est falsa, sed vera per solida fundamenta, et iura tum civilia tum canonica mox supra adducta. Quantum autem ad aequivocationem seu restrictionem mentalem, pro tali casu non esse falsam meam assertionem, sed veram et licitam, satis et abunde id tradidi ego in verb. *Accusatus*, a n. 10 ad 43, et in verb. *Iuramentum*, a n. 13 ad 26, ubi, n. 23, assero quod id etiam clare constat ex celebri responsione ab omnibus ut licita admissa, prout data a S. Athanasio eludente satellites Iuliani eum ad necem quaerentes, et a S. P. N. Francisco, qui cum a ministris iustitiae esset requisitus: *An illac transiisset quidam homicida?* Positis intra manicas manibus respondit: *Ist hac non transivit*, intelligens, non transiisse per suas manicas, et sic plenam et veram responsionem ex verbis, et illa actione externa componens. Videatur ad rem Scotus, in 4, dist. 15, quaest. 4, art. 3; Mastrius, Theolog. moral., disp. 6, qu. 2, art. 3, et disp. 11, quaest. 9, art. 2, cum pluribus aliis ibi citatis. * Ex duabus opinionibus, pro quibus in hac responsione auctor certat, secunda nec vera est, nec licita, ut Lucius assit, neque ab iis, quae affert, exemplis, ullum pro eo argumentum duci potest, ut illa expendenti patet, ac demonstratum est ab Orsi in operibus adversus Catanei opinionem editis, quae in Addit. ad verb. *Iuramentum*, art. 1, indicavimus. De prima autem consulantur, ubi res postulat, theologi, qui accuratius quaestionem illam tractarunt. * Vid. Addit. Cas., sub verb. *Iuramentum*.

57 Quae hucusque dicta sunt de debitore respectu beneficii cessionis bonorum, intelligenda solum sunt de debitore ex contractu, quem licet honeste viventem, aut licite negotiantem sine sua culpa adversa fortuna depressit: non autem de debitore ex delicto, qui ex aliorum bonis plura congessit et prodegit, sciens non fore solvendo: imo nec etiam de debitore ex contractu, qui sua culpa v. gr. ex crapula, prodigalitate, studiosa dissipatione, vita luxuriosa, et huiusmodi factus est impotens ad solvendum. Sic contra Lopez, Gutierrez, Covarruviam, et paucos alios docet communior doctorum cum Molina, tom. 2, disp. 582, § *Hic ita constitutis*; Lugo, cit. disp. 21, sect. 3, n. 43; Layman, cit. c. 12, n. 5; Sporer, loc. cit., n. 68; La Croix, lib. 3, part. 2, n. 439; Henno, loc. cit., tract. 1, disp. 5, quaest. 4, conclus. 3; Medina, Cod. de reb. restitut., quaest. 3, vers. *Tertia causa*; Rosignol., de Restit. 3, praenot. 2, n. 2, et alii passim, per text. in l. *Si fraudatur* 25, in fine, ff. Quae in fraudem creditorum, cum similibus. Iura enim enim benigne consulunt infortuniis debitorum, quos calamitas, naufragium, aliusque malus eventus sine sua culpa depressit, non autem malitiae iniustorum debitorum, qui ex aliorum bonis plura congesserunt, et ex crapula, prodigalitate, studiosa dissipatione, vita luxuriosa, et huiusmodi, facti sunt impotentes ad solvendum, cum non sit credibile, quod iura velint beneficium cessionis concedere illis, qui potius poenae severitatem merentur: hinc caveant tales iniusti debitores, seu falliti, et bancheae ruptores, qui ut se eximant ab onere creditorum, se decoctos simulant cum marsupio, ut vulgo dicitur *dietro le spalle*; isti enim merito pos-

sunt in carcerem coniici, donec integre persolvant, et si non sic detrudantur in carcerem temporalem, detrudentur sine dubio in carcerem aeternalem.

Debitor illius, qui bonis cessit, tenetur suum 58 debitum manifestare et solvere officialibus iustitiae, ut inde restituatur creditoribus secundum aequitatem, non enim tutus est in conscientia, nisi debitum solvat; Sylvius, in Resolut. cas., part. 2, verb. *Restitutio*, cas. 3, et alii communiter.

Quamvis debitor principalis bonis cesserit, 59 adhuc eius fideiussor tenetur ad integram solutionem pro ipso; cessio enim prodest solum debitori et non fideiussori, qui ideo datur, ut solvat ipse, cum non est solvendo debitor principalis. *Communis*, textu expresso in § *Exceptiones* 4 Instit. de Replicationibus, cum similibus.

An ingressus ac professio religionis liberet 60 debitorem ab obligatione restituendi seu solvendi debita antea contracta, sive ex contractu, sive ex delicto? Tres sunt doctorum sententiae: Prima absolute affirmat, quia absolute tenet, quod debitis obstrictus, quibus nunc solvendo non est, facta cessione bonorum, quae habet, possit statim licite religionem ingredi, licet manendo in saeculo lucrari, et creditoribus satisfacere posset. Sic S. Thomas¹, 2-2, qu. 189, art. 6, ad 3; S. Antoninus, part. 2, tit. 11, cap. 2, § 1, et part. 3, tit. 15, cap. 2, § 3; Paludan., in 4, dist. 36, qu. 3, art. 2, conclus. 7; Caietanus, in 2-2, qu. 189, art. 6; Silvester, verb. *Religio* 2, qu. 4; Angelus, ibid., num. 6; Rosella, Tabiena, Armilla, Viguerius, Aragonius, Pedrazza, et alii apud Sanchez, in Decalog., lib. 4, cap. 19, n. 7.

¹ S. Thomas, loc. cit. « Ille qui est obligatus ad aliquid certum, non potest illud praetermittere facultate existente; et ideo si aliquis sit obligatus, ut alicui rationem ponat, vel ut certum debitum reddat, non potest hoc licite praetermittere, ut religionem ingrediatur. Si tamen debeat aliquam pecuniam, et non habeat unde reddatur, tenetur facere quod potest, ut scilicet cedat bonis suis creditori. Propter pecuniam autem persona liberi hominis secundum iura civilia non obligatur, sed solum res, quia persona liberi hominis superat omnem aestimationem pecuniae: unde licite potest, exhibitis rebus suis, religionem intrare; nec tenetur in saeculo remanere, ut procuret unde debitum solvat ». Iam vero, postrema haec S. Thomae verba accurate expendit cl. Sylvius supra cit. art. et in quo sensu sint intelligenda, luculenter exponit. Asserit in primis, apud B. Thomam constare, quod qui habet debita, non possit eorum solutionem sibi possibilem praetermittere, ut religionem ingrediatur. Dicit enim quod « ille qui est obligatus ad aliquid certum, non potest illud praetermittere, facultate existente »; tum addit: « ideo si aliquis sit obligatus ut alicui rationem ponat, vel ut certum debitum reddat, non potest hoc licite praetermittere, ut religionem ingrediatur ». Accedit, B. Thomam non diffiteri illud Apostoli ad Rom. xiii: *Reddite omnibus debita*, esse iuris naturae. Quod si quispiam, subdit, non possit omnibus suis debitis nunc satisfacere, possit autem postea, si in saeculo maneat, debet ma-

nere, et creditoribus, quantum potest, satisfacere: cum aequitas non ferat, ut religionem amplectatur cum damno aliorum. Si vero tantis sit oneratus, ut illis exsolvendis, neque tunc sufficiat, neque verisimilis spes appareat, quod aliquando sufficiat, vel omnia solvere, vel eorum partem notabiliter maiorem, quam nunc possit, quamvis in saeculo maneret; tunc (quod attinet ad ius naturae) licebit ei religionem ingredi, bona fide cedendo suis omnibus bonis in utilitatem creditorum; quandoquidem sive maneat in saeculo, sive non maneat, plenior solutio sit ei impossibilis; nemo autem possit ad impossibile obligari, iuxta regulam 6 iuris in 6. Et secundum haec intelligendus est S. Thomas, ut verborum eius hic sit sensus: propter pecuniam persona liberi hominis secundum iura civilia non obligatur, ita nimirum, ut propter debitum pecuniarium possit aut vendi, aut in servitutem rapi, sed solum res. Unde licite potest, exhibitis rebus suis, religionem intrare, nec tenetur in saeculo remanere, ut procuret, unde debitum reddat; quando videlicet neque habet bona, ex quibus possit integrum debitum solvere, neque verisimile est, quod haberet, quamvis in saeculo maneret, operamque daret illis conquirendis. Dixi *quod attinet ad ius naturae*, quia iure positivo inhibuitur est, ne gravati aere alieno recipiantur in aliquam religionem. Hucusque praecitatus Sylvius. Ita in Addit. ad Theolog. Moralem P. Cuniliati, tract. 9, de 7 Decalog. praecepto, cap. 5, § 18, n. 2, tom. 2, pag. 408 seq.

- 61 Secunda sententia, quam uti probabiliorem sequor, absolute negat, quia absolute tenet, quod debitis obstrictus non possit licite religionem ingredi, si possit manens in saeculo, licet per longum tempus, creditoribus satisfacere. Sic Ioannes Gerson., part. 2 tractatus: *An liceat gravato debitum intrare religionem?* Alphabeto 39, littera X et V, ubi refert multos doctores Parisienses ita sensisse; Gabriel, in 4, qu. 1, art. 5, dub. 2, corollar. 2; Medina, Cod. de Restitutions, qu. 2, caus. 8; Valentia, 2-2, qu. 6, punct. 6; Castropal., tract. 16, d. 1, punct. 7, § 4; Angles et Carbon. apud Sanchez, loc. cit., num. 7, aliisque congestis; Molina, tom. 3, disp. 785; Sporer, loc. cit., n. 200, cum Layman, et aliis ibi citatis; Henno, loc. cit., tract. 1, disp. 5, qu. 5, conclus. 1, ubi dicit, hanc sententiam fuisse approbatam a Sixto V et Gregorio XIV, ut videre est apud Emmanuelem Sa.
- 62 Tertia sententia media est, quia tenet, quod si debitum obstrictus speret brevi tempore manendo in saeculo v. gr. uno vel altero anno, posse debita in toto vel in maiori parte solvere, tunc non possit licite statim ingredi religionem, sed debeat eousque differre ingressum; secus autem, si deberet ad longum tempus expectare; tunc enim, facta cessione bonorum, posset statim ingredi; sic Lessius, lib. 2, cap. 16, dubit. 8; Azorius, tom. 1, lib. 12, cap. 1, qu. 5; Ludovicus Lopez, in Instructione, p. 1, cap. 29; Navarrus, comment. 1, de Regularibus, n. 8; Navarra, lib. de Restit., cap. 4, difficult. ultima, n. 78 et 79; Lugo, disp. 21, sect. 6, n. 76; Diana, to. 2, tr. 2, de Dubiis regul., resolut. 41, et aliis citatis; Sanchez, in Decalog., lib. 4, cap. 29, n. 8; Dicastill., d. 10, a num. 129, et cum aliis La Croix, loc. cit., n. 441.
- 63 Probatur igitur primo secunda sententia, quam, ut dixi, probabiliorem censeo, quia, non sunt facienda mala, ut eveniant bona; arg. cap. *Super eo* 4 de Usuris, et cap. *Extuarum* 2 de Sortilegiis, et concedunt omnes etiam adversarii; atqui praetermittere debita malum est, cum adversetur legi naturali, ergo debitor, antequam debita solvat, nequit licite ingredi religionem, cum ingressus religionis sit solum consilium, et obligatio solvendi debita sit praecepti iuris naturalis.
- 64 Probatur secundo. Servus perpetuus, seu mancipium non potest religionem ingredi, domino contradicente, eo quod debeat ipsi operam suam, et praelati recipientes subiacent excommunicationi, textu expresso, in can. *Qui vere* 12, caus. 16, qu. 1, ibi: *Neminem servorum suscipi in monasterium, ut sit cum eis monachus, nisi cum domini proprii licentia. Praetereuntem vero haec decernimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur*; ergo nec debitor religionem ingredi

potest, contradicentibus creditoribus, eo quod debeat ipsis pecuniam, aut aequivalens. Item gravati, seu obligati ratiociniis, priusquam se iis expedierint, nequeunt licite ingredi religionem, nec a superioribus ad ipsam recipi, textu expresso in can. *Legem* 1, dist. 53, ibi: *Qui militiae, vel ratiociniis sunt publicis obligati... Quod si etiam tales quoque monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi prius a ratiociniis absoluti fuerint*; et docet late S. Raymund., in Summa, lib. 3, tit. de Curial. et obligat. ad ratiocin., § 4, vers. *Sequitur ut videamus*; Silvester, verb. *Religio* 2, qu. 6. Imo Sixtus V, const. incip. *Cum de omnibus*, expresse prohibuit, ne debitum gravati, et ratiociniis obligati, antequam debita solverint, et a ratiociniis se expedierint, possint religionem ingredi, et ad ipsam a superioribus admitti sub poena nullitatis admissionis, professionis, et sub poena privationis vocis activae et passivae, et omnium officiorum et dignitatum, et perpetuae inhabilitatis ad illa, et alia quaecunque respectu superiorum illos ad habitum et professionem admittentium. Et quamvis Clem. VIII, constit. incip. *In suprema*, talem nullitatem professionis sustulerit, tamen prohibitionem et poenas non sustulit; et sic quamvis tales debitores valide, illicite tamen ad habitum et professionem admittentur, adeoque, etc.

Unde relictis brevitatis gratia aliis satis efficacibus rationibus et probationibus solum adducuntur et solvuntur potissimae adversariorum rationes et obiectiones. Primo igitur obiiciunt, quod homo liber propter debita non obligatur quoad personam, sed tantum quoad bona, adeoque inferunt, quod cedendo bonis, persona libera maneat, ut possit amplecti quemcunque statum, et praesertim perfectissimum religionis. Sed ad id respondetur distinguendo antecedens; homo liber propter debita non obligatur quoad ipsam personam in se, ita ut propter debita solvenda deberet se ipsum vendere, vel se creditori in servitutem tradere, conceditur antecedens, quia hoc iura vetant: non obligatur quoad personam in ordine ad bona sua, ita ut si de facto non habeat, unde solvat, non teneatur pro posse pecuniam acquirere; unde solvat, et non se reddere impotentem ad id acquirendum, uti in nostro casu fieret per ingressum et professionem in religione; negatur absolute antecedens, et id quod sequitur, quia id iuri naturali repugnat, cum solutio debitorum sit iuris et iustitiae naturalis, ad quod ius adimplendum nequit quis se mere voluntarie reddere impotentem ingrediendo et profitendo religionem absque necessitate; cum religionis ingressus et professio non sit praecepti, sed meri consilii et libertatis, et solutio debitorum sit praecepti et necessitatis.

Secundo obiiciunt, quod nemo tenetur solvere debitum cum detrimento boni sui maioris

seu altioris ordinis, adeoque cum bonum status religiosi sit maius et altioris ordinis, quam bonum pecuniarum creditoribus debitarum, sequitur, quod non teneatur abstinere a statu religioso, ut debita solvat. Sed ad id respondetur distinguendo antecedens, si illius maius bonum sit necessarium ex praecepto, conceditur antecedens, si solum sit utile ex consilio, ut in casu nostro est ingressus et professio religionis, negatur antecedens, et id quod sequitur: imo voluntaria omissio ingressus et professionis religionis non ita praeiudicat salutem aeternae, sicuti praeiudicat voluntaria omissio solutionis debitorum; quia ingressus et professio religionis est solum de consilio, et sine statu religioso etiam voluntarie omisso non desunt saecularibus viae ad salutem aeternam securae; at solutio debitorum est de praecepto legis naturalis, et sine ipsa solutione voluntarie, cum possit commode fieri, omissa, non patet via ad salutem aeternam securam: quia non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; can. *Si res aliena* 1, caus. 14, quaest. 6, cap. *Cum tu* 5 de Usuris, cap. *Peccatum* 4 de Reg. iuris in 6, adeoque, etc.

67 Tertio obiiciunt quod, sicuti sponsus, imo maritus matrimonio rato tantum, non obstante obligatione sponsalium vel matrimonii rati, religionem licite et sancte ingredi potest, ita a pari etiam debitor non obstante obligatione solvendi debita: sed ad id respondetur negando consequentiam et paritatem, quia sponsi et coniugis matrimonii tantum rati obligatio ex traditione Ecclesiae est solum conditionata, id est: *Nisi voluero fieri religiosus seu religiosa*; et talis conditio in neutrius iniuriam cedit, cum in ea utraque pars aequali iure gaudeat, et uterque sponsus, invito altero, religionem ingredi et profiteri possit; obligatio autem debitoris, sive ex contractu, sive ex delicto, est omnino absoluta, cum nullo iure possit censeretur inesse talem conditionem: *Debita solvam; nisi voluero fieri religiosus nel religiosa*; et dato etiam, et non concessio, quod talis conditio posset censeri inesse, quia cederet in solum praeiudicium creditorum, non valeret, adeoque, etc.

68 Unde si debitor religionem fuerit ingressus et professus, cum eius professio iam sit valida ex cit. const. Clementis VIII, incip. *In suprema*, si alia bona ad religionem attulerit, tenetur omnino religio solvere praedicta debita iuxta vires allatorum bonorum. *Communis*, per text. in can. *Si qua mulier* 9, caus. 19, qu. 3, et l. *Deo nobis* 56, § 1, Cod. de Episc. et clericis; bonorum enim successor astringitur debitis eius, cui successit; cap. *In litteris* 5 de Raptoribus, quia qui sentit commodum, sentire debet et incommodum; l. *Si merces* 25, § 6, ff. Locati, cap. *Qui sentit* 55 de Regul. iur. in 6, cum similibus.

Si autem debitor nulla bona ad religionem 69 attulerit, quia nihil habebat, religio ex hoc capite ad nihil tenetur, quia religio seu monasterium se habet ut haeres; haeres autem non tenetur ultra vires haereditatis, praesertim si haereditatem adierit cum beneficio legis et inventarii; Iulius Clarus, in § fin., qu. 35, n. 45; Donatus, Prax. rer. regularium, to. 2, tr. 3, qu. 12; Sporer, loc. cit., n. 106, et alii communiter.

Si vero post ingressum et professionem, oc- 70 casione eius monasterium acquireret aliqua bona v. gr. per successionem haereditariam, per legatum, donationem et huiusmodi, tunc monasterium teneretur ex illis satisfacere pro debitis prius contractis; argum. cit. can. *Si qua mulier* 9, caus. 19, qu. 3, l. *Deo nobis* 56, § 1, Cod. de Episc. et clericis; Donat., loc. cit., n. 14; Sporer, loc. cit., n. 105; Sanchez, lib. 7 Decalog., tom. 2, c. 31, n. 4; Lugo, loc. cit., n. 79, et alii passim; bona enim religiosi, vel iura ad ea, quae obveniunt, ita transeunt in monasterium media persona religiosi, ut transeant cum onere, quo ea habuisset religiosus; habuissent autem annexum onus restituendi, si mansissent in potestate et dispositione religiosi; adeoque monasterium tenetur ex illis satisfacere pro debitis prius ab ipso religioso contractis; cum qui sentit commodum sentire debeat et incommodum; l. *Si merces* 2, § 6, ff. Locati, cap. *Qui sentit* 55 de Regul. iuris in 6. Item propter eandem rationem te- 71 netur monasterium solvere dicta debita prius contracta ex eis, quae religiosus monasterio acquirat docendo, concionando, laborando, et huiusmodi, deductis tamen expensis; Sanchez, loc. cit., n. 4; Lugo, loc. cit., num. 79; La Croix, loc. cit., n. 447.

Hinc religiosus debitor, si salva ordinis re- 72 gula, possit artificio aliquo, vel manuum labore aliquid lucrari, tenetur sic laborare operibus suo statui et conditioni praesenti convenientibus ut pretium laboris impendat ad solutionem suorum debitorum; dummodo per hoc non negligatur divinum obsequium; can. *Clericus*, dist. 91, deductis tamen expensis, ne sit onerosus monasterio; can. *De lapsis* 5, caus. 16, qu. 6; S. Raymundus, l. 3 Sum., in tit. de Curialibus et obligatis ad ratiocinia, § 5, vers. *Pone aliquem*; Sporer, l. c., n. 106; Lugo, loc. cit., num. 81; Henno, loc. cit., disp. 5, qu. 5, concl. 2, cum aliis ibi citatis; La Croix, loc. cit., num. 448, cum Navarr., Medina, et aliis ibi citatis; Layman, cit. c. 12, n. 5, et alii contra alios.

Religiosus debitor excusatur, si superior ne- 73 get ei licentiam ad id laborandi; nec tunc tenetur egredi e religione, quamvis sit spes probabilis sic satisfaciendi, v. gr. per provisionem beneficii, parochiae, et huiusmodi, ut tenet probabilior et communior sententia cum La

Croix, loc. cit., num. 449; Lugo, loc. cit., n. 107, et alii contra alios.

74 Superior autem tenetur concedere licentiam honeste laborandi religioso debitori, ut sic possit sua debita solvere, si scienter debitis gravatum ad religionem admisit, quia extunc censetur sibi illam obligationem imposuisse; secus autem si, ignoratis eius debitis, ex quo ea occultasset vel negasset, ad habitum et professionem admisit; tunc enim non teneretur talem licentiam concedere ex iustitia, quia superior nihil debet creditoribus, et potest pro libito de religioso, tanquam totaliter suo, disponere, abstrahendo, an opera, quibus ipsum applicat, impediant solutionem nec ne. Imo si subditus ex laboritio occulto, sine licentia saltem praesumpta superioris, satisfaceret creditoribus, fur esset et latro, cum restitueret ex alieno, quia quidquid acquirit monachus, acquirit monasterio; can. *Statutum* 1, caus. 18, qu. 1, c. *Abbate* 16, caus. 18, qu. 2, cap. *Quia ingredientibus* 7, caus. 19, qu. 3, cap. *In praesentia* 8 de Probationibus; si autem superior possit concedere talem licentiam sine ulla indecentia et incommodo religionis, videtur ad id teneri ex charitate, ne creditor careat suo debito; Henno, loc. cit., conclus. 2; La Croix, loc. cit., n. 450, cum aliis ibi citatis.

75 Excommunicatio creditoris vel debitoris non excusat a restitutione facienda. *Communis*, contra paucos; et quidem non excusat excommunicatio creditoris, quia licet negetur ei actio iudicialiter petendi; cap. *Pia* 1 de Exceptionibus in 6, tamen permittitur privatim petere, nec prohibetur communicare cum aliis, si id

exigat necessitas, vel magna utilitas, ut patet ex can. *Quoniam multos* 103, caus. 11, qu. 3, sicut enim potest ipse libere communicare cum domesticis suis; cit. cap. *Quoniam multos*, cap. *Inter alia* 31, et cap. *Si vere* 24 de Sentent. excommun., ita etiam communicare potest cum suis debitoribus, et ideo in cit. cap. *Si vere*, permittitur ipsi absolvere contractus inchoatos. Nec etiam excusat a restitutione facienda excommunicatio ipsius debitoris, textu expresso in cit. cap. *Si vere*. Excommunicatus cogi potest comparere in iudicio per procuratorem, ne videatur de sua malitia commodum reportare; cap. *Intelleximus* 7 de Iudiciis, l. *Non fraudantur* 134 ff. de Regul. iuris, § 1, adeoque, etc.

An si debitor morte plectatur, excusentur 76 eius haeredes a restitutione damni causati per delictum, ob quod fuit ultimo supplicio unitus? Vide supra art. 2, n. 39 et 40.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Agit auctor licet caute legendus in quinque 77 hisce articulis de *materia restitutionis* accomodate magis ad *forum poli*, quam ad *forum fori*, ut aiunt. At si cupias, qui de hac ipsa materia utiliter ad forum fori agat, consule opus. *De eo quod interest*, quod nomine Gasparis Manzii et Friderici Martini, Ingolstadii anno 1705, typis Francisci Straus evulgavit Philippus Iacobus Krazer. Totam enim materiam hoc in libro adeo solide tractatam invenies, ut nihil fere ad ipsam spectans desiderare possis.

RESTRICTIO MENTALIS

Summarium.

1. Restrictio mentalis est duplex, una pure mentalis, et alia non pure mentalis, et quae sit utraque. *Remissive*. — 2. Amphibologia, seu aequivocatio quid sit? — 3. Restrictio pure mentalis, et amphibologia, seu aequivocatio facta per restrictionem pure mentalem, non excusat a mendacio et periurio. — 4. Restrictio non pure mentalis, sed aliquo sufficienti modo externata, et amphibologia, seu aequivocatio per verba, aut signa externa per se aequivoca excusat a mendacio et periurio in omnibus casibus, in quibus ex iusta causa habet quis ius, seu debitum ad occultandam veritatem. — 5. Hinc confessarius, quamvis interrogetur a tyranno, an aliquid sciat ut confessarius, et scientia sacramentali de peccato poenitentis? poterit etiam cum iuramento asserere, se nil scire, etiam spectata talis scientia sacramentali, retinendo in mente *ad dicendum*. — 6. Sic secretarius regni, ad occultandam veritatem, et servandum sibi impositum sigillum, poterit uti amphibologia, aut aequivocatione, vel restrictione non pure mentali etiam cum iuramento. Idem dicendum est de uxore adultera a marito interrogata ad necem, an commiserit adulterium? Et sic de aliis similibus casibus. — 7. Ita qui ex praesumptione falsa interrogatur a iudice, non tenetur confiteri propositionem veram, ubi, ista confessa, con-

demnandus esset in foro externo de crimine vel debito, ad quod revera in foro conscientiae non tenetur, nec negando cum iuramento peierat. — 8. Item qui iuramento interrogatur, an veniat ex tali loco, qui falso existimatur peste infectus, iurare potest, se inde non venire, subintelligendo *eo loco, qualis existimatur, nimirum peste infecto*; imo secundum multos, etiamsi talis locus esset vere infectus, si tamen celeriter transiens certo crederet, se nihil inde luis contraxisse, adhuc iurare posset non transisse, utendo eadem restrictione. — 9. Item si clericus, vel religiosus sit coram iudice saeculari conventus, non solum ipse pro se, sed etiam alii pro ipso iurare possunt eum nihil deliquisse, utendo hac restrictione, *ut coram tali incompetente iudice deponi debeat*; item si clericus vel religiosus, aut alia persona exempta a gabellis solvendis interrogetur a gabellario, an habeat, seu portet aliquod gabellae obstrictum? iurare potest, se nihil habere seu portare, utendo hac restrictione: *Nihil habeo seu porto, ex quo gabellam solvere debeam*. — 10. Affertur aliud notabile exemplum cum sua licita restrictione. — 11. Quomodo excusentur mercatores, qui dicunt vel etiam iurant, se non posse pro tali pretio talem mercem vendere, vel sibi pluris constare, licet in rigore hoc verum non sit? — 12. Reus an et quando teneatur, vel non fateri veritatem iudici ipsum interroganti cum iuramento? ad n. 14.

- 1 Restrictio mentalis est duplex: una *pure mentalis*, et alia *non pure mentalis*, et quae sit utraque? Vide verb. *Iuramentum*, art. 1, num. 14.
- 2 Amphibologia seu aequivocatio proprie est locutio, quae sua significatione generat in audiente conceptum diversum ab eo, quem loquens retinet in mente. *Est in re communis*.
- 3 Restrictio pure mentalis, et amphibologia, seu aequivocatio facta per restrictionem pure mentalem, non excusat a mendacio seu periurio. *Comm.*, et habetur clare ex tribus sequentibus propositionibus 26, 27, 28, in ordine iustissime damnatis ab Innoc. XI, die 2 Martii 1679. Propositio 26: *Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocunque alio fine iuret, se non fecisse aliquid, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est periurus*. Propositio 27: *Causa iusta utendi amphibologia est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa*. Propositio 28: *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare iuramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum*.
- 4 Restrictio non pure mentalis, sed aliquo sufficienti modo externata, et amphibologia seu aequivocatio per verba aut signa externa per se aequivoca excusat a mendacio et periurio in omnibus casibus, in quibus ex iusta causa habet quis ius, seu debitum ad occultandum secretum. Vide verb. *Iuramentum*, artic. 1, n. 13, verb. *Mendacium*, n. 21 et 22.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Nihil unquam excusat a periurio; quare nec etiam admitterem, posse secretarium regni iuramento uti in casu propositum. 6. Item dicito de casibus n. 7, 8 et 9, enodatis.

RESPONSIO AUCTORIS.

Sed hic recurret pro me responsio mox n. 56 data, ut videantur scilicet pro dictis meis assertionibus allata solida fundamenta sub verb. *Accusatus*, a n. 10 ad 43, et sub verb. *Iuramentum*, a num. 13 ad 26; et Scotus, in 4, dist. 15, qu. 4, art. 3, et cum aliis Mastrius, Theol. moral., disput. 10, in quaest. 9, artic. 1, num. 171 et 172, et disput. 6, qu. 2, artic. 3. * Atqui fundamenta, quae Ferraris pro usu restrictionum mentalium affert, solida non esse et a Romano theologo, et a nobis saepe, ac praesertim ad verb. cit. anim-

adversum fuit. * V. Addit. Casin., v. *Iuramentum*.

Hinc confessarius, quamvis interrogetur a tyranno, an aliquid sciat ut confessarius, et scientia sacramentali de peccato poenitentis, poterit etiam cum iuramento asserere, se nihil scire, etiam spectata tali scientia sacramentali, retinendo in mente *ad dicendum*. V. verb. *Iuramentum*, art. 1, n. 15.

Sic secretarius regni, ad occultandam veritatem, et servandum sibi impositum sigillum, poterit uti amphibologia, aut aequivocatione, vel restrictione mentali etiam cum iuramento. Idem dicendum est de uxore adultera a marito interrogata ad necem, an commiserit adulterium, et sic de aliis similibus casibus. Vide ib., n. 16.

Ita qui ex praesumptione falsa interrogatur a iudice, non tenetur confiteri propositionem veram, ubi, ista confessa, condemnandus esset in foro externo de crimine, vel debito, ad quod revera in foro conscientiae non tenetur, nec negando cum iuramento peierat. Vide ib., n. 17.

Item qui iuramento interrogatus, an veniat ex tali loco? qui falso existimatur infectus, iurare potest, se inde non venire, subintelligendo eo loco, *qualis existimatur, nimirum peste infecto*. Imo secundum multos, etiamsi talis locus esset vere infectus, si tamen celeriter transiens certo crederet, se nihil inde luis contraxisse, adhuc iurare posset, non transisse, utendo eadem restrictione. Vide ibidem, num. 18.

Item si clericus vel religiosus sit coram saeculari iudice conventus, non solum ipse pro se, sed etiam alii pro ipso iurare possunt, eum nihil deliquisse, utendo hac restrictione, *ut coram tali incompetente iudice deponi debeat*. Item si clericus, vel religiosus, aut alia persona exempta a gabellis solvendis interrogetur a gabellario, an habeat, seu portet aliquid gabellae obstrictum? iurare potest se nihil habere, seu portare, utendo hac restrictione: *Nihil habeo, seu porto, ex quo gabellamolvere debeam*. Vide ib., n. 19.

Affertur aliud notabile exemplum cum sua licita restrictione. Vide ib., n. 20.

Quomodo excusentur mercatores, qui dicunt, vel etiam iurant, se non posse pro tali pretio talem mercem vendere, vel sibi pluris constare, licet in rigore hoc verum non sit? Vide ib., n. 21.

Reus an et quando teneatur, vel non, fateri veritatem iudici ipsum interroganti sub iuramento? Vide verb. *Accusatus*, a num. 10 ad 43.

Affertur et solvitur instantia. Vide d. verb. *Iuramentum*, art. 1, n. 23.

Affertur et solvitur alia instantia. V. ibid., n. 24 et 25.

MONITUM ROMANI CENSORIS.

Facilem se praebere auctorem nostrum in aequivocationibus restrictionibusque mentalibus indulgendis, mediis quibusdam distinctiunculis eo duntaxat tendentibus, ut propositionum hac de re damnatarum censura eludatur, ex variis locis huiusce Bibliothecae ingenuo lectori plane constabit. Nos ne muneri nostro deesse videremur, ubicunque hanc doctrinam christianae simplicitati minime consentaneam tradi perspeximus, illis debitis animadversionibus occurrere studuimus, ut verb. *Accusatus*, a num. 18 ad

num. 24, ac in notis ad num. 28, et ad calcem articuli, necnon verbo *Iuramentum*, in not. ad num. 26, itemque verb. *Mendacium*, in not. ad num. 21. Eamdem doctrinam astruere conatur idem auctor in universo fere hoc articulo, quem si emendare aggrederemur, totum illum reformaremus oporteret, opus sane supervacaneum. Lectores itaque duntaxat praemonemus, ut caveant a sententiis ibi expositis a num. 4 ad num. 9, nec minori cautela legendum esse sciant sequentem articulum *Reus*. — Sed V. Add. Cas., v. *Iuramentum*, n. 19 et seqq.

RETRACTUS GENTILITIUS

Vide verb. *CONTRACTUS EMPTIONIS*, art. 4, a num. 26 ad 42.

REUS

Summarium.

1. Reus unde dicatur? — 2. Reus non tenetur probare quod negat, sed accusator. — 3. Reo potius favendum est, quam actori, si iura sunt obscura. — 4. Reus non tenetur dare actori suas scripturas contra se. — 5. Reus non est, qui non ex voluntate, sed ex necessitate peccavit. — 6. Reus in suo foro audiendus est, et hunc sequi debet actor. — 7. Si reus non potest inveniri, sufficit ponere citationem in ecclesia rei. — 8. Reo convicto de delicto, non admittitur probatio negativa. — 9. Reus non potest alium accusare, nisi prius se purget. — 10. Reus accusatus, et non sufficienter convictus damnari non potest, nec poena ordinaria affici. —

11. Reus, si iuste damnatus sit, ut fame vel siti pereat, potest victum aut potum oblatum reiicere. — 12. Reus licite fugit ante et post sententiam mortis aut tritemium vel carceris perpetui. — 13. Imo regulariter potest reus licite fugere, quamvis custos carceris grave damnum inde passurus sit, nisi iuraverit se mansurum. — 14. Reus potest licite saltem in foro conscientiae (praecisa vi et iniuria) custodes decipere, vincula et carceres effringere. — 15. Reus, qui carcerem effregit, probabiliter non tenetur de damno, quamvis etiam per effractum carcerem fugiant alii carcerati. — 16. Adducitur et solvitur instantia. — 17. Qui non sunt ministri iustitiae, possunt licite non solum consilio, sed etiam instrumentis reum iuvare, ut fugiat. Alia notanda ad n. 58.

1 Reus dicitur a re, quae petitur, textu expresse in cap. *Forus* 10 de Verbor. significatione, ibi: *Reus a re, quae petitur, nuncupatur, quia quamvis conscius sceleris non sit, reus tamen dicitur, quandiu in iudicium pro re aliqua petitur.*

2 Reus non tenetur probare quod negat, sed accusator. Can. *Quod autem* 1, can. *Accusator* 2, caus. 6, quaest. 5, cap. *Bonae memoriae* 22 de Electione, l. *Et incumbit* 2 ff. de Probat., leg. *Actor* 23 Cod. de Probat., cum similibus.

3 Reo potius favendum est, quam actori, si iura sunt obscura, textu expresse in cap. *Cum sunt* 11 de Regul. iuris in 6, ibi: *Cum sunt partium iura obscura, reo favendum est potius, quam actori.* Leg. *Favorabiliores* 125 ff. de diversis regulis Iuris, ibi: *Favorabiliores rei potius, quam actores habentur.*

4 Reus non tenetur dare actori suas scripturas contra se, textu expresse in cap. 1 de Probat., l. *Qui accusare* 4 Cod. de Edendo. Non enim iuris aut aequitatis ratio permittit, ut quis in vitus arma, quibus impugnatur, adversario suo tradere, eumque contra se adiuvere cogatur. L. *Nimis grave* Cod. de Testibus. Vide verb. *Probatio*, a n. 61.

Reus non est, qui non ex voluntate, sed ex 5 necessitate peccavit. Can. *Aliquos* 5, et c. *Illa cavenda* 6, caus. 15, quaest. 1, cum similibus.

Reus in foro audiendus est, et hunc sequi 6 debet actor. Can. *Si quis* 2, et c. *Pulsatus* 3, qu. 6, cap. *Sane* 3 de Foro competenti, cum similibus.

Si reus non potest inveniri, sufficit ponere 7 citationem in ecclesia rei. Cap. *Venerabilis* 10 de Dolo et contum.

Reo convicto de delicto non admittitur 8 probatio negativa; seu reo probante, quod non deliquit, si probatum sit deliquisse, ei non creditur. Cap. *Ad nostram* 12 de Probationibus.

Reus non potest alium accusare, nisi prius 9 se purget, c. *Neganda* 1, c. *Non est credendum* 3, qu. 11, cum similibus.

Reus accusatus et non sufficienter convictus 10 damnari non potest, nec poena ordinaria affici. Lugo, de Iustitia, disput. 37, sect. 12; La Croix, lib. 4, num. 1496; Lessius, Sanchez, et alii passim; nec indiget probatione, cum de se pateat. Unde reus accusatus, et non sufficienter convictus absolvitur a nota infamiae. Conc. Lateranens. III, in Appendic., part. 50, c. 65.

- 11 Reus, si iuste damnatus sit, ut fame vel siti pereat, potest victum aut potum oblatum recipere. Layman, lib. 1, tract. 5, cap. 8, n. 9; Lessius, de Iustitia, lib. 2, cap. 9, n. 25; Gobat, in Quin., tr. 5, c. 1, n. 68; La Croix, lib. 3, part. 1, n. 779, et alii contra alios. Et ratio nostra est, quia, si sententia sit iusta, non tenetur reus cibum et potum oblatum sumere, cum reus possit executionem iustae sententiae in se admittere, v. g. venenum bibere, venam sibi aperire, in ignem se inicere, scalas ascendere, funem collo circumligare, et huiusmodi, si illa praecipiantur; uti potest non fugere ex carcere, quamvis sciat se morte afficiendum, ut docent Azorius, Sotus, Malderus, Lessius, et alii apud Dianam, part. 5, tr. 4, resol. 41.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Falsum est, posse reum oblatum cibum recipere, licet morti sit damnatus.

RESPONSIO AUCTORIS.

Ast mea conclusio non dicit generice, licet morti sit damnatus, sed specificce, *si iuste damnatus sit, ut fame vel siti pereat*, quod certe non est falsum, ut falso asserit theologus. Si enim reus damnatus ad mortem, potest ex amore iustitiae permittere illius in se executionem, uti potest non fugere ex carcere, quamvis sciat se morte afficiendum, ut tradunt passim auctores, et inter alios etiam clarissimus P. Antoine, tract. de Obligat., § 4. De reo, qu. 2, resp. 5, expresse dicens: *Reo ad mortem damnato licet non fugere ex amore iustitiae: imo mortem commérito licet se iudici ultro sistere, et occasionem iustitiae offerre; et celeberrimus Colet, tom. 3, tract. de Decalogo, cap. 5, art. 1, concl. 2, ubi expresse sic asserit: Quartus casus est, cum quis, ut Deo et iustitiae faciat satis, non arripit media, quibus incolumem se praestet; sic licet ei, qui iuste ad mortem condemnatus est, ea, quae ad mortem praeambula sunt, facere; ut 1. se offerre iudici, secundum S. Thomam; 2. non egredi e carcere, etiamsi se offerat opportunitas, et noverit paratam sibi esse mortem. Et reipsa martyres non crediti sunt sibi metipsis mortem inferre, cum, patentibus portis, e carceribus non exierunt.* Ecce igitur non poterit reus iuste damnatus, ut fame vel siti pereat, victum aut potum sibi oblatum recipere, ut Deo et iustitiae faciat satis, cum talis ad mortem suam non concurrat active, sed passive tantum se habens, ut iustitiae amore eam fortiter tanquam perferat? Nonne in tali casu potest reus ex zelo et amore iustitiae, et ad iustam punitionem suorum scelerum se velle conformare iudicis iustae sententiae, fame vel siti pereundo, sicut potest velle non conservare vitam ex motivo alterius virtutis v. g. pro

charitate amicorum, et huiusmodi? Videatur ad rem inter alios Roncaglia, tom. 2, tr. 15, qu. 9; Alphonsus de Ligorio, lib. 4, dub. 7, art. 2, n. 283; Sporer, tom. 1, tr. 5, cap. 3, n. 29, et ultra ibi citatos, alii plurimi in sensu meae conclusionis. * Caeterum Antoine, loc. cit., in resp. ad qu. 2, ubi statuit licere reo ponere actiones necessarias saltem moraliter ad executionem poenae iustae, quae aliunde sunt de se indifferentes, nec ex natura sua connexae cum morte, subdit: *Non licet tamen reo exsequi poenam mortis aut mutilationis, v. g. venenum haurire, pectus gladio transfigere, suspendio se praefocare, se proicere e scala; quia seipsum directe occideret, quod nemini licet, sicuti nec se mutilare; et ista crudelitatem in seipsum sapiunt, ac repugnant iuri naturali.* Colet etiam, loc. cit., cum sibi obiecisset: *Non magis reus venenum ex iudicis imperio hauriens, se ipsum occidere censetur, quam cum scalas ascendit, aut collum extendit abscindendum: atqui in posteriori casu semetipsum occidere non censetur; ergo nec in priori.* Resp. neg. mai. Actiones enim, quae mortem violentam praecedunt duplicis sunt generis; alia per se, et directe mortem procreant, ut se ex scalis deicere, bibere venenum, venas abscindere; cum eas statim occludere non licet; aliae licet ad mortem faciilius recipiendam disponant, eam tamen per se et immediate non pariunt, unde non ex ipsis, sed ex actione ministri consequitur mors: in hoc ordine sunt scalam ascendere, linguam extrahere amputandam, etc. Actus prioris generis a iudice non possunt imperari reo; alioqui poterit etiam homo atrocis sceleris reus, iubente iudice scilicet in se explodere; quod nemo admiserit; nihil vero obstat, quominus iudex actus secundi generis praecipiat, quia nec naturae repugnant, nec ex se mortem inferunt. Ita ferme Sylvius ubi supra.

Reus licite fugit ante et post sententiam 12 v. gr. mortis, vel tritemium, aut carceris perpetui. Quilibet enim habet tam magnum ius ad suam vitam conservandam, ut nulla humana potestate possit praepediri, cum commode conservari potest; nisi bonum publicum aliud postulet. Lessius, lib. 2, cap. 31, dub. 5; Busemb., lib. 4, cap. 4, dub. 8, artic. 2; La Croix, ibidem, num. 1525, et alii passim. Imo regulariter potest reus licite fugere, quamvis 13 custos carceris grave damnum inde passurus sit, nisi iuraverit se mansurum: reus enim utitur iure suo, et nulli facit iniuriam. Lessius, loc. cit., num. 31; Busemb. et La Croix, l. c.; Filliucius, tract. 40, n. 274, et alii plures.

Reus potest licite saltem in foro conscientiae 14 (praecisa vi et iniuria) custodes decipere, vincula et carceres effringere. Cum enim sit licitus finis, licita debent esse etiam media; quia concesso fine, etiam media, quibus ad eum per-

venitur, concessa intelliguntur. Cap. *Praeterea* 5, et c. *Suspicionis* 39 de Offic. delegati, l. *Cui iurisdictio* 2 ff. de Iurisdictione. Sic doctores citati, et alii plures.

- 15 Reus, qui carcerem effregit, probabiliter non tenetur de damno, quamvis etiam per effractum parietem fugiant alii carcerati, quia ipse utitur iure suo, et solum per accidens est causa talis damni. Sic citati doctores, et Bannes, Valer., Reginald., et alii contra alios; ipse enim non tenetur ex re accepta, neque ex iniusta acceptione, cum licite id fecerit utendo iure suo.

- 16 Nec valet obiicere, quod, l. *De his* 1 ff. de Effractoribus et expilatoribus, expresse statuitur graviter puniendos esse illos, qui, effractis carceribus, aufugiunt, ibi: *De his, qui, effracto carcere, evaserunt, sumendum supplicium divi fratres Aemilio Tironi rescripserunt. Saturninus etiam probat eos, qui de carcere eruperunt, sive effractis foribus, sive conspiratione cum caeteris, qui in eadem custodia erant, capite puniendos.* Non valet, inquam, quia vel id fit, ex quo ibi iurisconsultus secutus sit contrariam sententiam, quam defendunt etiam aliqui theologi, vel ea praesumptione, quod rei carcerati vim intulerint custodibus; vel ex quo propter bonum publicum ea poena statuta sit. Filliucius, loc. cit.; Busemb. et La Croix, loc. cit.; Tanner, d. 4, qu. 4, dub. 5, ex aliis multis Merbesius, Summ. Christian., t. 2, qu. 763, concl. 6; Henno, tom. 2, tr. 2, qu. 5, conclus. 5; Caietanus, Sotus, Bann., Salon., Azor. citati et secuti a Sylvio, in 2-2, quaest. 69, art. 5, qu. 2, ubi sic habet: *Quia reus carcerem effringens utitur iure, quod habet ad fugiendum, et nulli fecit iniuriam, neque enim carceres, neque compedes sunt iniuriae capaces, ipsis autem iustitiae ministris nihil iniuriae, ut supponitur, facit.*

- 17 Qui non sunt ministri iustitiae possunt licite, non solum consilio, sed etiam instrumentis, v. g. funibus, lima, et huiusmodi, reum iuvare, ut fugiat, quia licet suadere alteri finem ipsi licitum, et ad eundem finem media applicare. Arg. cit. iuribus supra sub n. 13; Tanner., l. c.; Henno, l. c.; Lessius, l. c., n. 40; Turrian., Vasquez, et alii cum Busemb.

- 18 et La Croix, l. c. Non possunt tamen licite ipsum iuvare ad effringendum carcerem, quia executio ipsa effractionis est licita soli reo propter ius vitae conservandae. Sic doctores citati, et alii passim. Dicastillus autem, l. 2, tit. 1, d. 6, num. 88, et alii tenent, quod liceat etiam proximis consanguineis, ut patri, coniugi, fratri rei ipsum iuvare ad effringendum carcerem, quia censentur una cum ipso persona. Et idem licere dicunt illi, qui certissime timet, ne a reo prodatur, et similiter incarcerationetur; quia sic liberando reum, censetur liberare seipsum.

- 19 citati, et alii passim. Dicastillus autem, l. 2, tit. 1, d. 6, num. 88, et alii tenent, quod liceat etiam proximis consanguineis, ut patri, coniugi, fratri rei ipsum iuvare ad effringendum carcerem, quia censentur una cum ipso persona. Et idem licere dicunt illi, qui certissime timet, ne a reo prodatur, et similiter incarcerationetur; quia sic liberando reum, censetur liberare seipsum.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Nulla modo est licitum; et si quis id faceret, iusta poena mularetur.

RESPONSIO AUCTORIS.

Ast esse licitum, ultra auctores a me allegatos, sustinent doctiss. P. Fulgentius Cuniliati, tr. 11, in 7 Decal. praecept., de Ordine iudiciali, n. 10, sic expresse dicens: *Respondeo, Caietanum, Bannez, Salonium, Sylvium docere, non esse illicitum consanguineis rei consulere fugam, et ministrare instrumenta ad illam exsequenda, etc.*: et dict. clariss. P. Antoine, loc. cit., resp. 3; Roncaglia, tract. 15, de 8 Decal. praecept., cap. 2, qu. 16, resp. 4, et alii passim. Neque per hoc, quod si quis id faceret, poena mularetur, inferitur, quod mortaliter peccaret, ut de reo infringente carceres tradunt Antoine et Cuniliati, locis cit., et alii passim, quia leges id vetantes sunt mere poenales, obligantes solummodo in foro fori, et non in foro Poli. * Antoine tamen et Cuniliati ex aliorum tantum sententia loquuntur. Referunt enim quid hac de re Caietanus, alii que censeant. Quamquam, cum horum opinionem proponant, nec improbant, eandem approbasse censi possint. Illorum autem sententiam, qui putant fas esse aliis adiuvere reum sua opera, suoque facto ad carcerem effringendum, plane reiiciunt. Sic enim Antoine: *Negant omnes, teste Delugo, licere aliis reum iuvare effringendo exterius carceres seu portas, effodiendo parietes, vel alia similia faciendo, quia custodiam publicam violarent; et alias nihil posset esse satis firmum ac tutum ad custodiam reorum, quod cederet in maximum reipublicae detrimentum. Si enim non licet effringere portas, vel parietes domus privatae, minus licebit domus publicae, per quod publica potestas offenderetur. Et quamvis id liceret reo ipsi, propter naturale ius conservandi vitam, non tamen hoc licebit aliis, quibus id non est necessarium ad sui conservationem.* Cuniliati vero: *Respondeo, Caietanum, Bannez, Salonium, Sylvium docere, non esse illicitum consanguineis rei consulere fugam, et ministrare instrumenta ad illam exsequendam: nemini autem licere adiuvere reum suo facto, suaeque opera ad effringendum, aut ad fugiendum, puta funibus extrahendo, scalas sustentando, etc., quia id, quod licet reo ex iuris naturalis indulgentia, idem ius aliis vetat; nam perturbaretur omnis ordo iustitiae, et iudicum iura nimis offenderentur: si enim non licet effringere fores domus privatae ulli, qui non sit in necessitate salvandi propriam vitam, multo minus licebit praestare operam ad effringendas fores domus publicae potestatis, quod idcirco a publica iustitia dissimulatur in condemnato ad mortem, ob vim urgen-*

tissimam inclinationis naturalis ad propriam vitam tuendam; quod motivum aliis deest.

- 20 Reus emissus ad tempus e carcere, si iuravit ad ipsum redire, tenetur stare iuramento, si carcer sit iustus, etiamsi esset periculum mortis. Suarez, Vasquez, Sanchez, Castrop., Tambur., Gob., alique passim cum La Croix, lib. 3, part. 2, n. 334. Si autem carcer sit iniustus, Vasquez, et alii multi apud Dianam, part. 9, tr. 8, resol. 64, et alii apud Castrop., d. 2, punct. 4, n. 24, et apud Sanchez, in Decalog., lib. 3, c. 11, n. 26, negant teneri stare iuramento: imo alii dicunt, posse etiam fugere, licet iuravit, se non fugiturum, quia temerarium est se sine causa morti obicere, eo vel maxime, quod status rerum mutatus sit, cum pro illo tempore, quo iuravit, non fuerit praesens, et commoda occasio sic mortem fugiendi et evitandi, quae postea talis est. Suarez vero, Layman, Lessius, Bonac., Gob., et alii dicunt, teneri non fugere, et etiam redire, si sic iuravit, quia iuramentum est causa gravissima, ne dicatur temere vitam morti exponere, cum exponat in reverentiam iuramenti facti; placet tamen limitatio Sanch., l. c., n. 34; Castropal., l. c., n. 16; Tamb., lib. 3, § 5, n. 53, et plurium aliorum, quod scilicet possit fugere, seu non teneatur redire, si quando iuravit, non praevidit mortem, vel alia gravia pericula, quae postea praevidet, quando est occasio fugiendi, aut non redeundi; imo Covarruv., et alii absolute tenent peccare tunc reum, si non fugiat, vel si redeat in talia pericula.
- 21 Reo non licet occidere ministros iustitiae, nec illis vim inferre vulnerando, percutiendo, ut se ab illis liberet, quia non sunt iniqui aggressores. Layman, lib. 3, tr. 3, pag. 3, c. 2, et communis aliorum.
- 22 Reus non tenetur veritatem fateri iudici, etiamsi interrogetur sub iuramento, quando non servato iuris ordine interrogat. Vide verb. *Accusatus*, n. 10 *.

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Si interrogetur iuris ordine haud servato, non tenetur verum fateri, haudquaquam dicere falsum.

RESPONSIO AUCTORIS.

Ast haec est ipsissima mea conclusio, qui insuper ibidem n. 23 seq., assigno modum ad evitandum periurium in occultanda veritate iudici interroganti, iuris ordine non servato.

- 23 Assignatur conveniens modus ad evitandum periurium in occultanda veritate iudici non legitimo, seu non servanti iuris ordinem. Vide ibidem, num. 11 *. Confer Romani theologi ad art. illum animadversionem, et novas Addit. * Vide Add. Cas., v. *Iuramentum*.

Reus tenetur fateri crimen iudici legitimo, 24 et servato iuris ordine interroganti et praecipienti sub iuramento de dicenda veritate, maxime loquendo de confessione delictorum non inferentium poenam capitalem, et alias similes gravissimas poenas, alias non excusabitur a peccato mortali et periurio. Vide ibidem, n. 12, 13 et 14.

Loquendo vero de confessione et manifesta- 25 tione delictorum inferentium poenam capitalem, vel alias gravissimas poenas, sunt duae extremae sententiae. Prima sententia absolute sustinet, teneri semper sub mortali reum legitime interrogatum fateri veritatem, etiamsi propter talem confessionem esset morte plectendus, et sine tali confessione haberet fundatam spem mortem evadendi. Vide ibidem, n. 15 et 16.

Secunda sententia sustinet, non teneri reum 26 fateri suum delictum, si propter illud plectendus sit poena capitali, vel tiremium, aut alia simili, si nullum grave damnum reipublicae timeatur, et dicit excusari a periurio celando veritatem per restrictionem, aut equivocationem externam. Vide ibid., num. 17 ad 23.

Advertendum tamen est, quod tunc iudex 27 non potest a reis criminaliter inquisitis exigere iuramentum, dum iudicialiter uti principales examinantur, alias examen et acta omnia nulla sunt eo ipso, et irrita, omnique carent contra reos effectum. Sic novissime statuit Bened. XIII in Concilio Romano, tit. 13 de Iureiurando, cap. 2, praecisis iis verbis: « Reprehensibile iudicari non debet, si secundum temporum varietates, ubi id necessitas vel utilitas exposcat, consuetudines et leges quandoque varientur humanae; ipse enim Deus et Dominus, aeternus legifer noster, ex iis, quae Veteri in Testamento statuerat, multa postmodum mutavit in Novo. Stylum itaque in quibusdam curiis saecularibus et ecclesiasticis nullo unquam iure praeceptum, inolevisse perpendimus, ut iudices, sive eorum notarii aut scribae, reos criminali facinore accusatos, examinaturi, iuramentum ab his praestari iubeant de veritate dicenda. Quia tamen ex hoc, quotidiana sicuti est experientia compertum, nec in fisci favorem, nec contra reos ipsos, qui ut plurimum patrata a se negant delicta, utilitatis aliquid elici non ignoratur: adeo ut peculiari in hac facti contingentia, nedum talia deinceps iuramenta exigendi necessitas non adesse probetur, imo potius, ne illa penitus exigantur, sacri ipsa iuramenti ratio postulet ac suadeat: hinc est, quod Nos, rationibus utrinque perpensis, et quamplurimum inhaerentes insignium tribunalium praxi, iuramentum ipsum, per reos sic criminaliter inquisitos, praestandum, consulto, dum uti principales tantummodo constituuntur, tollendum et submoven-

- dum ducimus: prout sacro etiam approbante Concilio, praesenti hac constitutione omnino tollimus ac submovemus; nec iuramentum huiusmodi ullatenus a reis eisdem, nisi tamen ut testes quoad alios examinentur, in futurum per quoscunque iudices et ministros sub quovis praetextu, causa et quaesito colore volumus, exigatur; alias examen, sive constitutum, et omnia nulla sint eo ipso, et irrita, omnique careant contra reos effectum ».
- 28 Reus, qui crimen semel negavit iniuste, et cum iuramento, non tenetur illud confiteri post latam sententiam. Vide verb. *Accusatus*, num. 24.
- 29 Imo probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, donec iterum interrogetur, nisi immineat damnum tertio. Vide ib., n. 25.
- 30 Quinimo probabilius est, nec teneri ad se publice retractandum, nec posse ad id obligari a confessario in articulo mortis, quando, non obstante delicti negatione, reus convictus est, et damnatus ducitur ad patibulum, vel iam in ipso patibulo moriturus existit. Vide ibidem, n. 26 ad 28.
- 31 Reus, qui metu vel vi tormentorum mentitus sibi falsum crimen imposuit, ob quod sit morte plectendus, tenetur se retractare, si tali retractatione impediri possit mors ipsius, vel infamia, aut quodlibet aliorum damnum, ob quod negare tenebatur; secus vero si ad haec nihil prodesset sua retractatio. Vide ib., num. 29.
- 32 In tali casu quid esset reo consulendum. Vide ib., n. 30.
- 33 Praesumptus reus ex praesumptione falsa a iudice interrogatus non tenetur confiteri propositionem veram, ubi, ista confessa, condemnandus esset in foro externo de crimine aut debito, ad quod revera in foro conscientiae non tenetur. Vide ibidem, n. 31 ad 42, ubi adducuntur rationes et exempla, et solvuntur instantiae.
- 34 Reus interrogatus a iudice, ut sub iuramento dicat quantum mercis v. gr. apud se retineat, excusatur a periurio, etiamsi cum iuramento neget partem mercis, ne solvat gabelam evidenter iniustam, supposito quod in iis circumstantiis non interrogetur legitime. Vide ib., n. 43.
- 35 Non potest reus falsum crimen testi imponere, ut eius testimonium eludat, quia ultra mendacium, iniuste famam alterius destruit. Unde Innocentius XI, die 2 Martii 1679, merito damnavit sequentem propositionem 44, in ordine: *Probabile est non peccare, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iusitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.*
- 36 Reus ultimo supplicio afficiendus tenetur sumere Viaticum. Unde dari ei debet tempus,
- et commoditas sumendi communionem pro Viatico. *Communis*, per text. in c. *Quaesitum* 30, et c. *Fures* 31, caus. 13, qu. 2. Hinc ab Episcopis per excommunicationem cogendi sunt iudices, ut permittant communicari ultimo supplicio afficiendos. Sic statuisset S. Pius V, testatur La Croix, lib. 6, part. 1, n. 607. Et tali reo debet dari Viaticum, non solum si una hora post sit occidendus, sed etiam licet statim post sit occidendus. Sic La Croix, loc. cit., cum Diana, Pace Iordan., Gobat, Lonher, ibi cit. per text. in can. *Is qui* 8, caus. 26, qu. 6, ibi: *Et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, et infundatur ori eius Eucharistia.* Potestque illi dari Viaticum, quamvis non sit ieiunus, nec iudex tenetur differre executionem, ut reus ieiunus communicet. La Croix, loc. cit., num. 607, et alii communiter. Reus associans sanctissimum Eucharistiae sacramentum, seu ad illum confugiens gaudet immunitate Ecclesiae. Sacra Congreg. Immunitatis, in Beneventana, 30 Septemb. 1638, lib. 3 Decr. Pauluc., fol. 14.
- Reo ultimo supplicio afficiendo non est ad ministranda unctio, quia non est infirmus, ut vult textus Epistolae canonicae divi Iacobi, cap. v, n. 14, ibi: *Infirmatur quis in vobis*, etc. *Sic communis doctorum.*
- Reus an et quando teneatur, ac possit fateri seu revelare complicem? Vide verb. *Complex peccati*, a n. 10 ad 12.
- Reus capi dicitur in fragranti crimine, quando in ipso actu delinquendi deprehenditur. Ursaya, Institut. crimin., lib. 1, tit. 4, num. 35.
- * Reus iuridice interrogatus in iudicio criminali tenetur veritatem manifestare, ut innuit Bened. XIV, tom. 3, const. 34 incip. *Paterna charitas.*
- De favore rei in iure, vid. Iacob. Gothofred., in Commentar. ad leg. 125 ff. de Reg. iuris.

NOVAE ADDITIONES.

* Ut lector, quae sibi in hoc articulo maxime a n. 22 ad 35, cavenda sint, facile intelligat, quid de quaestionibus his numeris ab auctore propositis probatiores theologi statuunt, summatim indicabimus.

Si reus non interrogetur legitime seu iuridice, non tenetur fateri suum crimen; sed potest iudicem eludere absque tamen mendacio. Antoine, tract. de Oblig., cap. 5, § 4, qu. 1, resp. 1.

Reus a legitimo iudice iuridice interrogatus tenetur sub mortali aperte veritatem et crimen suum fateri, etiamsi morte plectendus sit, alioqui eam vitaturus. Ib., resp. 2. Vide Addit. Cas., v. *Iuram.*, n. 23.

Non potest absolvi reus, nisi veritatem aperuerit saltem ante sententiam; nam quandiu

iudicium durat, censetur eadem interrogatio iudicis durare, ideoque eadem fatendae veritatis obligatio, et negatione illa iniusta causam iniustam tuetur. Ib.

- 50 Reus interrogatus tenetur etiam complices seu socios sui criminis patefacere, si contra eos stent indicia sufficientia, vel unius testimonium, aut infamia, vel si eius crimen ex se sine sociis fieri nequeat, et bonum commune exigat ut detegantur; nam tunc legitime interrogatur de illis. Secus, si ista omnia desint, quia tunc non interrogatur legitime, ex l. ult. Cod. de Accusat., et cap. 1 de Confessis, nisi crimen exceptum sit, et in publicam perniciem tendens, ut haeresis, crimen laesae maiestatis, proditio, publicum latrocinium, veneficium, falsatio monetae, vel committendum sit in privatae personae perniciem. Tunc enim tenetur complices patefacere, saltem quos non scit esse emendatos, alioqui non absolvendus; quia hoc saltem charitas exigat. Item tenetur complices detegere, dum legitima consuetudo obtinuit, ut etiam in privatis criminibus occultis quae detegi reipublicae interest, reus de complicitibus interrogetur. Quaest. ead., resp. 3, pag. 374 seq.

- 51 Reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit, ob quod sit morte plectendus, peccat mortaliter. Quia est directe, et positiva causa moralis iniustae suae mortis, cum falsa sui infamatione directe moveat iudicem ad iniustam sui occisionem, estque tam sui homicida, quam qui alteri falso testimonio mortem infert, est illius homicida. Cum autem homo non sit dominus suae vitae ac membrorum, ei nunquam licet dare iniuste causam destructionis eius. Quare non potest absolvi, nisi dicta revocet, etiam cum periculo quaevis tormenta patiendi. Qu. ead., resp. 4.

- 52 Innocenti iniuste, seu contra ordinem iuris damnato licet resistere, sicut licet resistere latronibus, nisi propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis perturbatio timeatur. Ib.

- 53 Innocens vero damnatus per sententiam iustam in foro exteriori, utpote latam secundum allegata et probata, licet carentem veritate, tenetur poenam patienter tolerare, si non potest eam vitare sine resistantia publica et scandalo: nam semper talis resistantia est illicita, quando sententia iusta est secundum allegata et probata: tunc enim iudex utitur legitime potestate legitima, cui non licet resistere, et habet ius exsequendi sententiam. Ita Sot., Malder., Covarr., Vasquez, Sanchez, Lessius dicens esse fere communem sententiam. Quod si damnatus posset sine violenta resistantia et scandalo poenam effugere, tunc non tenetur ad illam sustinendam, cum sit vere innocens, § cit., qu. 3, resp. 4.

- 54 Ex communi sententia damnatus ad exilium,

vel ad poenam carceris saltem non valde molesti, tenetur eo se conferre et manere in exilio vel in carcere. Ita S. Thomas, Sanchez, Suarez asserens esse communem sententiam. Et proinde non licet aliis suppeditare ei instrumenta ad effringendum carcerem. Item damnatus ad mulctam pecuniariam, tenetur eam solvere, etiam antequam exigatur, si iudex expresse iubeat, ut sine alia monitione reus eam solvat. Quia hae poenae non habent iniustitiam, nec credulitatem ex hoc praecise quod a reo executioni mandentur. Reus autem tenetur per seipsum exsequi poenam iustam non nimis acerbam, ad quam a iudice damnatus est, praesertim cum talis poena, ut est carceris, exilii et mulctae, non egeat executione alterius; nam quisque tenetur parere iustae sententiae et obedire superiori iusta, et moraliter possibilia praecipienti. Quaest. cit., resp. 6.

Porro si reus ante solutam pecuniam moriatur, tenetur haeres eam solvere; nam succedit in eodem onere bonis affixo. Cum autem iura dicunt poenam non transire ad haeredem, loquuntur vel de poena corporali, vel de poena quae nondum fuit debita vivente reo. Ibid.

Non pauci censent damnato ad triremes licere fugere, nisi data fuerit fides, praesertim iurata, remanendi. Quia non tam damnatur, ut ibi maneat, quam ut detineatur; et quia nimis esset grave reum obligari in conscientia ad sponte manendum, quando fugere potest, cum in triremibus manere sit res durissima, quod extendunt ad perpetuum carcerem valde molestum. Nisi sit religiosus: nam is ex communi sententia tenetur manere, quia ex voto obedientiae tenetur parere praelato in hac poena iusta ibi praecepta. Ib.

Non potest licite reus iuste condemnatus petere a custodibus, et multo minus illos pecunia inducere, ut illum fugere permittant, quia cooperaretur peccato lethali eorundem contra strictam obligationem, qua tenentur ad custodiam inclusorum. Quod diximus de carceri mancipato, dicendum ducimus de perpetuo triremibus condemnato, cum haec poena forte superet poenam perpetui carceris. Cuniati, tr. 11, de 8 Decal. praecepto, cap. unic., § 3, n. 11.

Quod autem attinet ad Eucharistiam damnatis capitali supplicio impertiendam, Bened. XIV, de Synodo dioecesana, lib. 7, c. 11, num. 3, scribit: « In hac eadem materia, nimirum administrationis sanctissimae Eucharistiae, non abs re erit aliquid dicere de eo quod alicubi in dubium revocatur, an scilicet concedenda vel deneganda sit communio corporis Christi iis qui ob grave delictum ultimo supplicio damnati sunt. De hac quaestione fuse egimus in nostro tractatu de sacrificio Missae, sect. 2,

§ 175, ubi, indicatis variis locorum consuetudinibus, eam sequendam esse insinuavimus, quae in unoquoque loco respective obtinere dignoscitur, tametsi innuere non omisimus, christianae pietati magis conforme esse, ut vivifici sacramenti participatio iis etiam qui ob grave delictum sententia capitali damnati sunt, petentibus et alioquin recte dispositis, non denegetur. Nunc autem addendum merito censemus, Episcoporum partes esse, hanc disciplinam in suis dioecesibus invehendam curare, ut delinquentibus ultimo supplicio afficiendis Eucharistia praebeatur, idque in synodalibus constitutionibus inserere; auctore nimirum immortalis memoriae Pontifice S. Pio V, qui in

epistola ad Archiepiscopum Rossanensem, suum in Hispaniis nuntium, quam videre licet inter collectas a Francisco Goubau, lib. 2, num. 2, id ipsum ab eo cum catholico rege agendum, eique suadendum mandat. Quodque earum regionum iudices prohibere solebant, ne graviorum criminum reis capite damnatis communio ministraretur, id aperte improbat sequentibus verbis: *Id nos, sacramentum nempe Eucharistiae, minime esse denegandum censemus, cum christianae charitati magis conveniat, eos, ad resistendum tali tempore fortius diabolicis tentationibus, sacra communione muniri, ut, perituro corpore, saluti animae, quantum fieri potest, subveniatur ** ».

RITUS

Super ritibus Ecclesiae, eorumque observantia, haec quae sequuntur, praestat adnotare.

- 1 Super ritibus Ecclesiae eorumque observantia, nemini licet dispensationem concedere, inconsulta S. Sede. Benedict. XIV, tom. 1, const. incip. *Omnium sollicitudinum*, § 14.
- 2 Ritus paganorum permittere seu convertere in ritus et consuetudines christianae religionis, inconsulta S. Sede, nemini licet. Idem ibid.
- 3 Coniuges catholici diversi ritus, unusquisque proprium sequi possunt, idem const. 57 incip.
- 4 *Etsi pastoralis*, § 8. Coniux latinus ritum
- 5 coniugis graecae sequi non potest. At econtra coniux graecus sequi potest ritum coniugis latinae. Idem ib. Matrimonia inter coniuges diversi ritus, quomodo et coram quibus contrahi debeant? Vide in supplem. ad verb. *Matrimonium*.
- 6 Ritus latinus semel a quocunque susceptus deserui amplius non potest. Idem ibid., § 7
- 7 et 8. Dispensatur cum Graecis de praeterito ordinatis ab Episcopis latinis animo retinendi graecum ritum, ut in hoc permanere valeant. Et, ut id fiat, requiritur dispensatio apostolica. Idem ib., § 7.
- 8 Ritus latinus suscipi non intelligitur per baptismum susceptum a latinis in casu necessitatis. Idem const. 88 incip. *Demandatam*,
- 9 § 18. Graeco-Melchitis latino ritu baptizatis de praeterito, permittitur electio ritus. Idem ib.,
- 10 § 16. Ritus Ecclesiae Orientalis, qui fidei et bonis moribus non adversantur, conservandi sunt et ab omnibus tolerandi. Idem, cit. const.
- 11 *Etsi pastoralis*, § 8. Ritus Ecclesiae Orientalis observari debent a monachis Ruthenis ordinis S. Basilii. Idem const. 89 incip. *Inter plures*, § 24. Sublata cuilibet dispensandi facultate. Idem ib.
- 12 Ritus graecum sequi tenentur ii ex Graecis, qui in casu necessitatis latino ritu baptizati fuerint. Idem cit. const. *Demandatam*,
- 13 § 18. Ritus graecus in missis et divinis officiis

observari debet a Graecis Italiae et insularum adiacentium. Idem cit. const. *Etsi pastoralis*, § 9. Functiones solemnes latino ritu in ecclesiis Graecorum fieri prohibentur absque licentia Ordinarii, et vice versa. Idem ib., § 9.

Ritus graeco-latinus in ecclesia Sanctae Mariae del Grafeo vigens perpetuo servari iubetur. Idem, const. 81 incip. *Romana Ecclesia*, § 1 et 2. Ritus Graecorum-Melchitarum conservari iubentur, et innovationes in illis inductae reprobantur et annullantur. Idem, cit. const. *Demandatam*, § 3. A ritu Graecorum-Melchitarum transitus non permittitur ad ritum latinum inconsulta Sede Apostolica. Idem ib., § 15. Item nec ad ritum maroniticum. Idem ib., § 12.

Ritus malabarici in nuptiis et matrimoniis, in gestatione *Taly*, et funiculorum ex certo filorum numero, croco delibutorum, in fractione fructus cocco, in separatione mulierum menstruatorum et plebeiarum, vulgo *Pareas*, in celebratione primae puellarum purificationis, in lavacris et ablutionibus, in usu cinerum praeter modum et tempus ab Ecclesia receptum, et omnia signa superstitiosa damnantur et prohibentur. Idem, cit. const. *Omnium sollicitudinum*, § 13 et 14.

Ritus sinenses saepe ad examen fuerunt vocati, et praesertim a Sacra Congr. de Propaganda Fide, an. 1645, sub Innoc. X, a Congreg. S. Inquisitionis 1656, sub Alexand. VII, 1669, sub Clem. IX ac sub Innocentio XII, quo interim mortuo, Clemens XI, eius successor, reassumpto examine omnium dubiorum coram se anno 1704, confirmavit, et apostolica auctoritate comprobavit Congregationis responsiones ad omnia et singula quaesita proposita, quibus ritus sinenses, utpote superstitione imbuti, prohibebantur, mandavitque, praefatas responsiones ad Carolum Thomam de Tournon Antiochiae Patriarcham commis-

sarium, et in Sinarum regno visitatorem apostolicum transmitti, ut nimirum exactam earundem observantiam omnibus et singulis missionariis, poenis quoque canonicis in refractarios indictis, praeciperet.

- 22 Clemens XI, anno 1714, iterum omnia confirmat et mandat servari decretum editum a Cardin. de Tournon; reicit appellationes ad S. Sedem interpositas. Declarat eo decreto nihil additum vel detractum responsionibus datis anno 1704. Vetat publicari scripta super ritibus sinensibus absque licentia S. Sedis. Publicata vero prohibet sub poenis et censuris in regulis indicis librorum prohibitorum contentis.
- 23 Idem Clemens XI, praefatas responsiones edita const. incip. *Ex illa die*, confirmat, et praecepto arctissimo sub censuris et poenis mandat eiusdem decreti executionem, de qua missionarii iuramentum praestare iubentur, et donec illud praestiterint, eisdem suspenduntur facultates, et iuramenti praestiti exempla authentica ad S. Sedem statuit transmitti, demandata superioribus regularibus, cuiusvis ordinis et instituti, eorum omnium plenissima executione.

- 24 Carolus Ambrosius Mediobarbus Patriarcha Alexandrinus, et in Indiis Orientalibus, ac Sinarum imperio, finitimisque regnis et insulis commissarius et visitor generalis apostolicus cum facultate legati de latere, vix Sinarum regnum ingressus, in iis angustiis se positum intellexit, ut coactus fuerit in publicum emitte re permissiones octo circa ritus sinenses, prohibita tamen eorum promulgatione et versione in linguam tartaram aut sinicam, sub poena excommunicationis latae sententiae, quibus permissionibus nihilominus contra expressam adeo patriarchae ipsius voluntatem evulgatis per binas suas pastorales ab Episcopo Pekinensi mandante universis dioecesis suae missionariis, ut observarent et observari praeciperent constitutionem Clementis XI, incip. *Ex illa die* iuxta dictas permissiones, quas ipse contendebat, ad ea potissimum referri, quae in praecitata constitutione fuerant solemniter interdicta, hinc Clemens XII, anno 1735, binas illas epistolas apostolico promulgato brevi damnavit ac reprobavit, commisso interim examine dictarum permissionum Congregationi S. Inquisitionis, auditis missionariis, aliisque.

- 25 Deinde Benedictus XIV, die 11 Iulii 1741, auditis Cardinalibus et Sacrae Inquisitionis consultoribus, examen huiusmodi coram se, et respective per se ipsum absolvit et declarat permissiones illas nunquam a S. Sede approbatas fuisse, imo eius decisionibus adversari, ac easdem permissiones reprobare et annullare, earumque praxim damnare; quaecunque a Clemente XI definita sunt, aliter explicari vetat; praesentium observantiam et executionem omnibus et singulis iniungit atque demandat

sub gravissimis poenis, missionarios inobedientes in Europam revocari iubet, comminatis in superiores Ordinum poenis, si huic praecepto minus obtemperaverint, aut in eo desides fuerint; praescribit novam iuramenti formulam ab omnibus missionariis omnino observandam, ipsamque tradit in tom. 1, constit. 19, incip. *Ex quo*, in qua plurima ad rem merito observanda.

De ritibus sinensibus constitutio, non obstantibus quibuslibet rationibus aut subterfugiis observari debet, ut expresse mandat ac praecipit idem Benedictus const. 114 incip. *Reddita Nobis*.

Sacrorum Rituum Congregatio distinguitur in generalem et ordinariam. Generali intervenit Summus Pontifex una cum Cardinalibus quotquot eidem Congregationi ascripti sunt, omnibusque ipsius Congregationis consultoribus atque in ea agitur de servorum Dei virtutibus, martyrio aut miraculis recognoscendis et approbandis. Ordinariam vero constituunt soli Cardinales cum ipsius Congregationis secretario, cum protonotario apostolico et promotore fidei; atque in hac, praeter caetera, agitur etiam de revisione operum conscriptorum a servis Dei, quorum beatificatio promovetur. Benedict. XIV, tom. 2, constit. incip. *Postulatum*.

In Congregatione Sacrorum Rituum unus consultoris locus perpetuo tribuitur presbyteris Societatis Iesu. Idem, tom. 2, const. 29 incip. *Constantem*.

Idem in eadem Congr. unus consultoris loci perpetuo tribuitur ordini clericorum regularium Theatinorum. Idem, tom. 1, const. 125 incip. *Insignem*.

Consultores Congregationis Sacrorum Rituum eliguntur a Summo Pontifice ex coetu praelatorum Romanae Curiae, et ex clero saeculari et regulari. Bened. XIV, de Servorum Dei beatific. et Beator. canoniz., lib. 1, c. 16, n. 13. Consultores Congreg. Sacr. Rituum aliqui dicuntur nati, quia statim ac quoddam determinatum officium assequuntur, intelliguntur etiam facti consultores dictae Congregationis; et isti sunt Episcopus apostolici sacrarii, vulgo sacrista, protonotarius Congregationis Sacrorum Rituum, tres antiquiores Rotae auditores, auditor Summi Pontificis, assessor sanctissimae Inquisitionis, magister Sacri Palatii, secretarius Congregationis et fidei promotor. Idem ib.

Item licet electio consultorum regularium ex una potius, quam ex alia familia assumendorum a Summi Pontificis arbitrio dependeat, ex quo tamen electio praedicta fieri consuevit, semper aliquis assumptus est ex familia Patrum Dominicanorum, ex familia Minorum Observantium, et ex familia Patrum Societatis Iesu; praeter quos Summus Pontifex Benedict. XIII, per suas litteras apostolicas in forma Brevis

expeditas die 7 Augusti, et die 1 Octob. 1725, et die 8 Aug. 1726, statuit perpetuis futuris temporibus, unum consultorem Congreg. Sacrorum Rit. esse assumendum ex familia Minorum S. Francisci conventualium, alterum ex Congr. clericorum regularium Barnabitarum, et alium ex ordine Servorum B. M. V. Idem ib., n. 14.

- 34 Consultores regulares ex decreto Clementis XIII, edito 11 Maii 1733, exceptis personis in dignitate episcopali constitutis et magistro Sacri Palatii, non possunt interesse Congregationibus, quando agitur de causis servorum Dei eiusdem Instituti regularis. Idem ib., n. 14.
- 35 Consultores Congregationis Sacror. Rit. non possunt esse postulatorem in quibuscunque causis beatificationis et canonizationis ex citato decreto Clem. XII, 11 Maii 1743. Idem ibid., num. 24.
- 36 Officium consultorum est: primo, diligenter legere informationes omnes, summaria, scripturas tum facti, tum iuris, animadversiones fidei promotoris, responsiones et replicationes,
- 37 quae in causis exhibentur; secundo, tenentur verbales audire informationes procuratorum,
- 38 advocatorum et postulatorum; tertio, tenentur accedere statutis diebus ad congregationes, quando coguntur et in illis fere suffragium;
- 39 quarto, tenentur inviolabile servare secretum sub poena excommunicationis latae sententiae, a qua absolvi nequeunt, nisi a Summo Pontifice, excluso quoque maiori poenitentiario,
- 40 praeterquam in mortis articulo; quinto, debent manifestare, an oretenus, vel in scriptis, sibi fuerint causae beatificationum et canonizationum commendatae. Sic expresse idem, cit. c. 16, n. 15, ubi, n. 16, tradit formulam iuramenti ad id ab ipsis praestandi.
- 41 Dicti consultores uti non possunt adiutorio alicuius familiaris pro studio causarum, nisi id eis a Summo Pontifice concedatur ex gratia, quae saepe saepius ratione verae Indulgentiae concessa est, ita tamen, ut nec iis, nec quotquot aliis, qui uti possunt consimili adiutorio, licitum sit adhibere operam alicuius, qui sit advocatus, procurator aut postulator causarum beatificationis et canonizationis, ex cit. decreto Clem. XII, die 11 Maii 1733 edito. Idem ib., n. 18.
- 42 Consultores possunt procuratoribus et advocatis in verbali informatione proponere difficultates absque timore violandi secretum. Idem ib., n. 19.
- 43 Debent, si absunt a Congregatione, suum suffragium in scriptis transmittere in eadem Sacra Congr. legendum. Idem ib., n. 21, et

rursus in lib. 4 Addition. ad caput 16 libri primi ex Decreto Clementis XII, edito 7 Septemb. 1735.

Consultores sedent, cum suffragium praestant in congregationibus antepreparatoria et preparatoria; stant autem, cum suffragium ferunt in congregatione generali coram Summo Pontifice, et postquam omnes suffragati sunt, exeunt ex aula Congregationis, remanentibus in ea Summo Pontifice, Cardinalibus Sacrae Congr., secretario eiusdem, fidei promotore et magistris Caeremoniarum. Idem ib., num. 22.

Rituale Romanum illud tantum habendum, quod iussu Pauli V editum, et ad Patriarchas, Archiepiscopos et Episcopos directum est. Benedict. XIV, constit. incip. *Cum ut recte*, § 24.

Ritus orientales non modo convellere nunquam studuerunt Romani Pontifices, sed tueri ac servare allaborarunt. Bened. XIV, const. incip. *Allatae sunt*, § 6. Unde missionarii relaxare non possunt praescripta ritu Orientalium. Idem ib., § 3. Ritus enim tam in latina quam in orientali Ecclesia corrigere, permittere vel interdicere Apostolicae Sedis est; et proinde ritus in Ecclesia recepti, ab inferioribus, inconsulta Apostolica Sede, non modo tolli penitus, sed nec ex parte quidem immutari possunt. Idem ib., § 27.

Ritus confusio non inducitur, ex quo Graecus in latina, vel Latinus in graeca Ecclesia, retento proprio ritu, sacra peragat. Idem ib., § 33 et 35. Id vero contingeret, si Graecus modo graeco ritu, modo latino, vel Latinus nunc latino, nunc graeco ritu, sacra perageret. Idem ib., § 34.

Purificationis praeceptum, Levitici cap. xii propositum, brevius longiusque tempus praefinivit, prout mulier masculum vel feminam enixa esset. Bened. XIV, const. incip. *Ex quo primum*, § 69.

Similis lex viguit quoque primis saeculis in Ecclesia, licet iamdiu in latina abrogata fuerit. Idem ibid., § 70. Voluntarius ideo plane est ritus, hactenus a pauperibus in latina Ecclesia servari solitus, et in Rituali Romano descriptus; haec enim benedictio mulieris post partum in Ecclesia latina nullo iure praecipitur, eamque praetermittens minime peccat, nisi forte id ageret per spretum atque contemptum. Idem ib., § 70. Ista tamen lex de puerperio vim coactivi praecepti adhuc obtinet apud Graecos, et exacte custoditur. Idem ib., § 71 et 72, qui subinde, § 73, licitam ipsis eiusmodi observationem demonstrat.

RIXA

Vide verb. BELLUM, num. 2, et verb. VIRTUS, num. 86.

ROGATIONES

Summarium.

1. Rogationes secundum Sidonium Apollinarem, et alios, fuerunt primo inventae et institutae a S. Mamerto Episcopo Viennensi in Delphinatu. — 2. Secundum alios S. Leo ductus consilio ipsius S. Mamerti iussit, ut pius ille usus servaretur, qui iam invaluerat in quibusdam Ecclesiis Gallicanis eadem ratione, qua Romae servabatur. — 3. Unde quamvis S. Mamertus dicatur Rogationum auctor, verisimile tamen est, non tam fuisse auctorem, quam instauratorem et reparatorem. — 4. Rogationes

per triduum ante Ascensionem cum ieiunio celebrandas esse olim statuit Concilium Aurelian. I. — 5. Nunc vero in tribus diebus Rogationum ieiunandum non est, nisi Mediolani. — 6. In triduo Rogationum post Laudes recitandae sunt de praecepto, etiam extra chorum, litaniae Sanctorum. — 7. Et quidem recitandae sunt proprio respective mane, nec possunt recitari Vesperi pridie statim post Matutinum et Laudes officii diei etiam pridie recitatas. — 8. Triduanae Rogationes cur ab Ecclesia universali praecipiantur quotannis celebrari. — 9. Alia ad rem. *Remissive*.

1 Rogationes, ut vult Sidonius Apollinaris, l. 5, epist. 41, relat. in Theatro vitae humanae, t. 6, verb. *Rogation.*, lit. B, fuerunt primo inventae et institutae a S. Mamerto seu Mamerto Episcopo Viennensi in Delphinatu, qui easdem eo fine induxit, ut quae dictae civitati videbantur portendi ex horribili ac saepius iterato terraemotu, ex ululatibus atque nimium horrificis vociferationibus, et ex spectris, quae omnibus ac singulis oppidanis terrorem incutiebant ac trepidationem, precibus iracundia divina flecteretur.

2 Alii autem, quos tacito nomine refert Pontas, tom. 3, verb. *Rogationes*, volunt S. Leonem ductum consilio dicti S. Mamerti iussisse anno 442, ut pius ille usus servaretur, qui iam invaluerat in quibusdam ecclesiis gallicanis, eadem ratione, qua Romae servabatur; atque eidem adnecteretur parvarum Litaniarum cantus, atque tandem voluisse S. Gregorium Magnum, ut in istis supplicationibus magnae Litaniae cantarentur, atque sacra effigies S. Lucae in iisdem deferretur propter gravem pestilentiam, qua tunc temporis urbs Roma opprimebatur. Et revera S. Avitus Viennensis Episcopus in Delphinatu homilia de Rogationibus, quae exstat in tomo tertio Biblioth. SS. Patrum, ut refertur in Theatro vitae humanae, l. c., sub litteris E, S; Caesarius Arelatensis, serm. 37, et S. Gregorius Turonensis, lib. 2 Histor., c. 34, testantur, iam labente quinto saeculo in omnibus fere Ecclesiis obtinuisse usum praedictarum supplicationum atque solemnium obsecrationum¹.

3 Quamvis autem S. Mamertus dicatur Roga-

tionum auctor, verisimile tamen est, non tam fuisse auctorem, quam instauratorem et reparatorem; hoc enim manifeste patet ex his citati Sidonii Apollinaris verbis: *Erant quidem prius (quod salva fidei pace dictum sit) vagae, tepentes, frequentesque, utque sic dixerim, oscitabundae supplicationes, etc. In his, quas supradictus summus sacerdos nobis, et protulit, et contulit, ieiunatur, oratur, psallitur, fletur.* Ex his Sidonii verbis apparet, inquit Cardin. Baronius in notis Martyrologii ad 25 Aprilis, sanctum Mamertum Episcopum non tam instituisse, quam restituisse, et in meliorem formam reduxisse sacras Rogationes. Sane quidem S. Augustinus, qui tempore praecessit S. Mamertum, de iisdem Rogationibus, quae praecedunt celebritatem Ascensionis Dominicae, non obscure meminit serm. 174 de Temp. in Vigilia Ascens., tom. 10, pag. 338, edit. Lovan. Est eius exordium huiusmodi: *Scire debemus et intelligere, fratres charissimi, quia dies compunctionis et poenitentiae celebramus, etc.* Circa finem autem sic: *Nul- lus sibi de industria aliquas occupationes inquirat, per quas se de ecclesiae conventu subducatur; sine dubio peccatorum suorum vulnera diligit, qui in istis tribus diebus, ieiunando, orando et psallendo medicamenta sibi spiritualia non inquirat, etc.* Quibus quidem eundem de sacris Rogationibus verba facere nulum est dubium. Haec Baronius, loc. cit., et Theatrum vitae humanae, loc. cit., sub litt. G².

Rogationes per triduum ante Ascensionem⁴ cum ieiunio celebrandas esse olim statuit Con-

¹ Vide quam haec falsa sint. Rogationes Romae ante pontificatum Leonis III, qui non nisi anno 795 sedere coepit, receptas non fuisse, testis adest Anastasius Bibliothecarius in eius Vita, ubi ait: *Ipse vero constituit, ut ante tres dies Ascensionis Dominicae litaniae celebrantur, scilicet feria II egrediente Pontifice cum omni clero et cuncto populo cum hymnis et canticis spiritualibus ab ecclesia Dei Genitricis ad Praesepe, pergendo ad ecclesiam Salvatoris, quae appellatur Constantiniana; feria tertia vero exeuntes ab ecclesia Sanctae Sabinae martyris, et pergentes ad B. Paulum Apostolum; feria quarta exeuntes ab ecclesia Hierusalem, et pergentes ad ecclesiam B. Laurentii martyris.*

² Frustra haec sunt, ut Mamertus solum Rogationum instaurator dici debeat; neque enim, inquit Zaccaria, Onomast. Ritual., tom. 11, pag. 124, quaestio est, an is primus litaniarum usum in Ecclesiam invexerit, quem constat multo antiquiorem fuisse; sed an eas instituerit, quae ante Ascensionem Domini celebrantur, Rogationesque propria iam voce nuncupantur: in quo consentiunt fere omnes, et Sidonii ep. 14, lib. 5, verba *invenit, instituit, invexit*, dubitari non sinunt. Sermo autem ille 174 de tempore suppositus est, atque in appendicem sermonum, qui Augustini non sunt, a Patribus S. Mauri cum serm. 175, reiectus, idque vel ista Rogationum Augustini tempore nondum institutarum mentio suadet.

cilium Aurelianense I triginta trium Episcoporum anno Christi 511, sub Symmacho Papa, tempore Clodovaei I, Francorum regis Christiani, cap. 29, praecisis his verbis, quae referuntur etiam in can. *Rogationes* 2, dist. 3 de Consecr., ibi: *Rogationes, id est litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari: ita ut praemissum triduanum ieiunium in Dominicae Ascensionis solemnitate solvatur, per quod triduum servi et ancillae ab opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat. Qui triduo omnes abstineant, et Quadragesimalibus cibis utantur.*

- 5 Nunc vero in tribus diebus Rogationum ieiunandum non est, nisi Mediolani, quia Mediolanenses Quadragesimam incipiunt triduo post quam alii; et alii fideles in illo triduo non ieiunant pro Rogationibus, quia tempore Paschali non ieiunatur. Conc. Mediol.¹
- 6 In triduo Rogationum post Laudes recitandae sunt de praecepto; etiam extra chorum, litaniae Sanctorum, quae non duplicantur cum suis precibus. *Communis.* Sunt enim pars officii. Vide verb. *Litaniae*, n. 16.
- 7 Et quidem recitandae sunt proprio respective mane, nec possunt recitari Vesperis pridie statim post Matutinum et Laudes officii diei etiam pridie recitatas, ut colligitur a simili de officio Defunctorum die commemorationis omnium fidelium defunctorum, quod recitandum est de praecepto etiam extra chorum mane illius secundae diei Novembris, nec potest anticipari in Vesperis, ex decreto Sac. Congreg.

Rit., 1 Septembris 1607. (Nota tamen, decretum hoc revocatum fuisse ab ead. Sac. Congr. Rit. alio decreto in una Ratisbonen., 4 Septemb. 1745. Quare nunc licet privatim recitare officium Defunctorum die antecedenti commemorationem omn. fidel. defunctorum; atque hinc ruit fundamentum a simili hic allatum). Et sic docent Tamburin., in Decalog., lib. 2, cap. 5, § 5, num. 7; Stoz, lib. 1, part. 3, n. 417; Merati, t. 2, sect. 6, cap. 16, n. 5, cum pluribus ibi adductis, et alii; unde caute legendi sunt doctores contrarium sentientes, ignorantes fortasse praedictum decretum Sacrae Congregationis; tum quia ipsae litaniae sunt loco assistentiae ad processionem, quae assistentia non potest anticipari, sed ipso proprio respective die Rogationum observari debet.

Triduanae Rogationes ab universali Ecclesia⁸ quotannis celebrari praecipuntur, ut propitietur Deus peccatis nostris, et a nobis flagella irae suae dignetur avertere, pacem et aeris salubritatem concedat, ut fructus terrae dare et conservare dignetur, et omnibus nostris necessitatibus benigne prospiciat, ut constat ex Ordin. Romano, titul. de Rogationibus, et confirmant Amalarius, lib. 1, cap. 57; Gemma, lib. 3, c. 139; Caesarius Arelatensis, hom. 37, et alii passim.

Quid circa commemorationes Rogationum, 9 si in diebus huiusmodi officium occurrat primae classis, puta titularis, patroni, vel dedicationis ecclesiae? Vide verb. *Vigilia*.

ROMANI PONTIFICES

* De Romano Pontifice plura quidem exstant in hac Bibliotheca, tum ex auctore, verb. *Ecclesia*, verb. *Papa*, verb. *Regimen*, tum ex aliena manu, sed quoniam desiderari adhuc videbatur Romanorum Pontificum completa series; idcirco hic adducitur ex celebriorum chronologorum tabulis deprompta.

Saeculum I.

- 1 Anno Aerae vulgaris 33. S. Petrus primus Christi in terris vicarius, Ierosolymis primum, deinde Antiochia ad annum usque 41 diversatus, inde Romae sedit annos 25. Martyrii palmam sub Nerone consecutus die 29 Iunii, an. Chr. 66.
- 2 66. S. Linus Etruscus, iam Petro coadiutor ab an. 55, post ipsum Ecclesiam rexit per annum circ. Martyr occubuit 23 Septembr., an. Chr. 67.
- 3 67. S. Clemens I Rom. Ecclesiam rexit ad an. usque 76. Cessit pontificatui, et martyr obiit 23 Nov. ann. 100.
- 4 77. S. Cletus Rom. Ob. martyr 23 Apr. an. 83.
- 5 83. S. Anacletus Graecus. Ob. martyr 13 Iulii ann. 96.

96. S. Evaristus Graecus. Ob. martyr 26 Octobris an. 108.

Saeculum II.

108. S. Alexander I Roman. Obiit martyr 7 3 Maii ann. 117.
117. S. Sixtus I Roman. Ob. martyr 3 Apr. 8 an. 127.
127. S. Telesphorus Graecus. Obiit martyr 9 5 Ian. an. 138.
138. S. Hyginus Graecus. Ob. martyr 8 Ian. 10 nuar. an. 142.
142. S. Pius I Aquileiensis. Ob. martyr 11 11 Iul. an. 150.
150. S. Anicetus Syrus. Ob. martyr 17 Apr. 12 an. 161.
162. S. Soter Campanus. Obiit 22 Aprilis 13 an. 171.

¹ Idem nos in Melitensi insula viget.

- 14 171. S. Eleutherus Graecus. Ob. 26 Maii
an. 185.
15 185. S. Victor I Afer. Ob. 28 Iul. 197.
16 197. S. Zephyrinus Roman. Obiit martyr
26 Iul. an. 217.

Saeculum III.

- 17 217. S. Calistus I Roman. Ob. martyr 14 Oc-
tobris 222.
18 222. S. Urbanus I Roman. Ob. martyr
25 Maii 230.
19 230. S. Pontianus Roman. Ob. martyr 30 Oc-
tobris 235.
20 235. S. Anterus Graecus. Ob. martyr 3 Ia-
nuar. 236.
21 236. S. Fabianus Roman. Ob. martyr Kal.
Mart. 250.
22 250. S. Cornelius Roman. Ob. martyr 14 Se-
ptemb. 252.
Schisma I. Novatianus antipapa.
23 252. S. Lucius I Roman. Obiit martyr
3 Mart. 254.
24 254. S. Stephanus I. Roman. Ob. martyr
2 Aug. 257.
25 257. S. Sixtus II Graecus. Ob. martyr 6 Au-
gusti 259.
26 259. S. Dionysius. Ob. martyr 29 Decem-
bris 268.
27 269. S. Felix I Roman. Ob. martyr Kal. Ia-
nuar. 274.
28 274. S. Eutychianus Etruscus. Ob. martyr
8 Decemb. 283.
29 283. S. Caius Dalmata. Ob. martyr 22 Apri-
lis 295.
30 295. S. Marcellinus Roman. Obiit martyr
26 Apr. 304.

Saeculum IV.

- 31 304. S. Marcellus Roman. Ob. martyr 16 Ia-
nuar. 310.
32 310. S. Eusebius Graecus. Ob. martyr 17 Au-
gusti 310.
33 310. S. Miltiades Afer. Ob. martyr 15 Ia-
nuar. 314.
34 314. S. Silvester I Roman. Sub ipso pax
reddita Ecclesiae a Constantino M. celebratum-
que Concilium Nicaenum I, oecumenicum I,
contra Arianos an. 325. Rexit Ecclesiam an. 21,
m. 11. Ob. die 31 Decemb. 335.
35 336. Sanctus Marcus Roman. Obiit 7 Oc-
tobris 336.
36 337. S. Iulius I Roman. Ob. 12 Apr. 352.
37 352. S. Liberius Rom. Ob. 24 Sept. 366.
Vide Hist. Eccl.
38 358. S. Felix II Rom. a Constantio impe-
ratore Ariano in locum Liberii iam in exsi-
lium acti subrogatus fuerat, qui tamen Ponti-
fex factus catholicam fidem propugnavit, et
martyrium passus est, dum adhuc Liberius
Sedem Romanam obtineret.
39 366. S. Damasus Hispanus post obitum Li-

berii Pontifex electus, contra quem schisma II
in Ecclesia conflavit Ursicinus. An. 381, ha-
bitum est Concilium Constantinopolitanum I,
oecumenicum II, contra Macedonianos. S. Da-
masus ob. die 11 Dec. 384.

385. S. Siricius Roman. (cuius sanctitatem 40
novissime asseruit Bened. XIV. Vide Epist. de
Nova Martyrol. editione ad regem Portugalliae,
quae exstat in Bullar., tom. 2, n. 54). Obiit
19 Sept. 399.

399. S. Anastasius I Roman. Obiit 3 No- 41
vembr. 401.

Saeculum V.

401. S. Innocentius I Albanus. Pelagium, 42
Coelestinum et Iulianum haereticos proscripsit
sanctissimus Pontifex. Obiit 14 Febr. 417.

417. S. Zosimus Graecus. Obiit 13 Decem- 43
bris 418.

418. S. Bonifacius I Roman. Ob. 4 Septem- 44
bris 422.

Schisma III. Eulalius antipapa.

422. S. Coelestinus I Campanus, sub quo, 45
an. 341, habitum est Concilium Ephesinum I,
oecumenicum III, contra Nestorium. Obiit
SS. Pontifex 21 Iulii 432.

432. S. Sixtus II Roman. Ob. 22 Iul. 440. 46

440. S. Leo I Etruscus cognomento Magnus, 47
sub quo, an. 451, celebratum est Concilium
Chalcedonense, oecumenicum IV, contra Dio-
scorum et Eutychem. Obiit doctissimus aequae
ac sanctissimus Pontifex 3 Nov. 461.

461. S. Hilarius Sardus. Ob. 21 Febr. 468. 48

468. S. Simplicius Tiburtin. Ob. 2 Mart. 483. 49

483. S. Felix III Roman. Ob. 25 Febr. 492. 50

492. S. Gelasius I Afer. Ob. 19 Nov. 496. 51

496. S. Anastasius II Roman. Obiit 17 No- 52
vembris 498.

498. S. Symmachus Sardus, contra quem 53
schisma in Ecclesia IV conflavit Laurentius
Roman. antipapa. Ob. 19 Iunii 514.

Saeculum VI.

514. S. Hormisda Campanus. Obiit 9 Au- 54
gusti 523.

523. S. Ioannes I Etruscus, Ravennae mar- 55
tyr occubuit die 27 Maii 526.

526. S. Felix IV.... Ob. 25 Sept. 530. 56

530. Bonifacius II Roman. Ob. 8 Nov. 532. 57

Schisma V. Dioscorus antipapa.

533. Ioannes II Roman. Ob. 28 Maii 535. 58

535. S. Agapetus Roman. Ob. 22 Apr. 536. 59

536. Silverius Campanus, Hormisdas filius, 60
martyr occubuit 20 Iunii 538.

Schisma VI. Vigilius Sedem invadit.

538. Vigilius Roman. qui in Sedem Silverii 61
legitimi Pontificis favente Bellisario irreperat,
mortuo Silverio agnitus est et ipse legitimus
Pontifex. Ob. 11 Ian. 555, sub ipso habitum
est, an. 553, Concil. Constantinopolitanum II,
oecumenicum V, contra Origenistas, etc.

- 62 555. Pelagius I Roman. Ob. 2 Mart. 560.
 63 560. Ioannes III Roman. Ob. 13 Iul. 573.
 64 574. S. Benedictus I Roman. Ob. 25 Iul. 578.
 65 578. Pelagius II Roman. Ob. 12 Febr. 690.
 66 590. S. Gregorius Magnus, Roman. post interpontificium ab obitu Pelagii II mensium sex et dierum 25, electus est Pontifex. Donatistas in Africa coercuit, et Ioannis patriarchae Constantinop. se oecumenicum Episcopum inscribentis fastum cohobuit. Angliam ad fidem convertit, et Ecclesiae Latinae sanctissimus doctor habetur. Sedit annos 23, m. 6, dies 10, migravit ad Dominum die 12 Martii an. 604.

Saeculum VII.

- 67 604. Sabinianus Volater. Ob. 2 Febr. 606.
 68 607. S. Bonifacius III Roman. electus post interpontificium mensium 11 et dierum 17. Ob. 20 Octobris 607.
 69 608. Bonifacius IV Marsus. Obtinuit a Phoca imperat. templum Pantheon, illudque, eliminatis ethnicorum superstitionibus dicavit B. Mariae semper Virgini, et sanctis omnibus martyribus. Ob. 7 Maii 615.
 70 615. Deusdedit Roman. Ob. 7 Nov. 618.
 71 618. S. Bonifacius V Campanus, post interpontificium anni unius, mens. 1, d. 17, electus Pontifex. Ob. 24 Oct. 624.
 72 625. Honorius I Capuanus. Ob. 12 Oct. 638. Hic Pontifex, perperam ab haereticis Monothelitarum haereseos insimulatur, et ab ea tam vere quam pie vindicatur.
 73 640. Severinus Roman. post interpontificium mensium circiter 20 creatus Pontifex, sedit tantum menses duos.
 74 Ioannes IV Dalmata. Ob. 12 Oct. 642.
 75 642. S. Theodorus Graecus. Ob. 13 Maii 649.
 76 649. S. Martinus I Tudertinus, an. 4 sui pontificatus missus est in exilium ab imperatore Constante haeretico Monothelita, ibique morbis et aerumnis confectus migravit martyr ad Christum, 16 Septembris 653.
 77 654. S. Eugenius I Roman., vivente adhuc in exilio Martino I, eoque, ad praecavendas haeretici imperatoris Constantis insidias, consentiente, a clero Roman. electus Pontifex. Ob. 2 Iunii 657.
 78 657. S. Vitalianus Signin. Ob. Ian. 672.
 79 673. Adeodatus Roman. Ob. 17 Iunii 676.
 80 676. Donus I Roman. Ob. 11 Aprilis 679.
 81 679. S. Agatho Siculus. Praefuit per suos legatos sextae synodo oecumenicae, Constantinopol. III, contra Monothelitas celebratae an. 680. Ob. 10 Ian. 682.
 82 682. S. Leo II Siculus. Obiit 3 Iulii 683.
 83 684. S. Benedictus II Roman. Ob. 8 Maii 685.
 84 685. Ioannes V Antiochen. Ob. 2 Aug. 686.
 85 686. Conon Thrax. Ob. 21 Sept. 687.
 Schisma VII. Petrus et Theodorus antipapae.
 86 687. S. Sergius I Antiochen. Obiit 8 Septembris 701.

Schisma VIII. Theodorus archipresbyter et Paschalis archidiaconus, antipapae.

Saeculum VIII.

701. Ioannes VI Graecus. Ob. 11 Ian. 705. 87
 705. Ioannes VII Graecus. Ob. 18 Oct. 707. 88
 708. Sisinnius Syrus. Ob. 7 Febr. 708, post 89 dies 20 pontificatus.
 708. Constantinus Syrus. Ob. 9 Apr. 715. 90
 715. S. Gregorius II Roman. Obiit 12 Febr. 731.
 731. S. Gregorius III Syrus. Obiit 28 Novembris 741.
 741. S. Zacharias Graecus. Ob. 15 Mart. 752. 93
 Nota. Post obitum Zachariae electus est Pontifex Stephanus huius nominis II, qui subita morte quarta die ab electione interceptus, ordinari ac consecrari non potuit: atque idcirco a quibusdam inter Pontifices non recensetur. Post ipsum vero electus est.
 752. Stephanus III Roman. Ob. 26 Apr. 757. 94
 757. S. Paulus I Roman. Praedefuncti Stephani III germanus frater. Ob. 29 Iunii 767. 95
 Schisma IX. Theophylactus antipapa.
 768. Stephanus IV Siculus electus post interpontificium 13 mensium. Ob. 1 Febr. 772.
 Schisma X. Philippus et Constantinus antipapae.
 772. Adrianus I Roman. cuius pontificatus 97 diuturnissimus omnium hucusque fuit; rexit enim Ecclesiam an. 23, mens. 10, dies 18. Anno 787 habitum est Concilium oecumenicum VII, Nicaenum II, contra Iconomachos. Ob. die 26 Decembris 795.
 795. S. Leo III Roman. Ob. 18 Iunii 816. 98

Saeculum IX.

816. Stephanus V Roman. Ob. 22 Ian. 817. 99
 817. S. Paschalis I Roman. Ob. 11 Maii 824. 100
 824. Eugenius II Roman. Ob. 27 Aug. 827. 101
 Schisma XI. Zinzinius antipapa.
 827. Valentinus Roman. Ob. die 40 ab electione. 102
 828. Gregorius IV Roman. Ob. 11 Ian. 844. 103
 844. Sergius II Roman. Ob. 27 Ian. 847. 104
 847. S. Leo IV Roman. Ob. 17 Iulii 855. 105
 855. Benedictus III Rom. Ob. 10 Mart. 858. 106
 Schisma XII. Anastasius antipapa.
 858. Nicolaus I Roman. Ob. 12 Nov. 867. 107
 867. Adrianus II Roman. Ob. 25 Nov. 872. 108
 Anno 869 habitum est Concilium oecumenicum VIII, Constantinopol. IV, contra Photium schismaticum patriarcham C. P.
 872. Ioannes VIII Roman. Ob. 15 Dec. 882. 109
 882. Martinus II seu potius Marinus, patria Gallesinus. Ob. 23 Febr. 884. 110
 884. Adrianus III Roman. Ob. 8 Iulii 885. 111
 885. Stephanus VI Roman. Ob. 7 Aug. 891. 112
 Schisma XIII. Anastasius antipapa.
 891. Formosus, Episcop. Portuen. Obiit 4 Aprilis 896. 113

Schisma XIV. Sergius antipapa.

- 114 896. Bonifacius VI Etruscus. Sede pulsus
quintodecimo ab invasione die. A quibusdam
ceu legitimus Pontifex non computatur.
- 115 896. Stephanus VII Roman., post tres men-
ses Pontificatus in carcere exstinctus.
- 116 897. Romanus Gallesin. Ob. 8 Febr. 898.
- 117 898. Theodorus II Roman. Obiit vicesimo
die P.
- 118 898. Ioannes IX Roman. Ob. 26 Mart. 900.

Saeculum X.

- 119 900. Benedictus IV Roman. Ob. 20 Octo-
bris 904.
- 120 904. Leo V Ardeat. Ob. quadragesimo die P.
Schisma XV contra Leonem conflavit Chri-
stophorus Rom., qui post illius obitum Sedem
invasit ac retinuit per 7 menses, inde abrenun-
tiare coactus.
- 121 905. Sergius III Roman. Ob. an. 912.
- 122 913. Anastasius III Roman. Ob. 914.
- 123 914. Lando Sabinus. Ob. 915.
- 124 915. Ioannes X Roman. Ob. 928.
- 125 928. Leo VI Roman. Ob. 929.
- 126 929. Stephanus VIII Roman. Ob. 931.
- 127 931. Ioannes XI Roman. Ob. 936.
- 128 936. Leo VII Roman. Ob. 939.
- 129 939. Stephanus IX Rom. Ob. 943.
- 130 943. Martinus III Roman. Ob. 946.
- 131 946. Agapetus II Roman. Ob. 956.
- 132 956. Ioannes XII Roman. Ob. 963.
Schisma XVI. Leo antipapa.
- 133 964. Benedictus V Rom. eiectus paucis die-
bus ab electione.
- 134 964. Leo VIII Roman. Obiit April. 965,
post cuius obitum revocatus est Benedictus V,
qui tamen e vivis excessit mense Iulio 965.
- 135 965. Ioannes XIII Roman. Obiit Sept. 972.
- 136 972. Benedictus VI Roman. Obiit 974.
Schisma XVII. Bonifacius antipapa.
- 137 974. Donus II Roman. Obiit 975.
- 138 975. Benedictus VII Roman. Obiit 984.
- 139 984. Ioannes XIV Roman. aut Papien.
Obiit 985.
- Schisma XVIII. Ioannes, a quibusdam di-
ctus XV.

- 140 986. Ioannes XVI Roman. Ob. 996.
- 141 996. Gregorius V Saxo. Ob. 999.
Schisma XIX. Ioannes Episcopus Placenti-
nus antipapa.
- 142 999. Sylvester II Gallus. Ob. 12 Maii 1003.

Saeculum XI.

- 143 1003. Ioannes XVII Roman. Ob. 31 Octo-
bris 1003.
- 144 1004. Ioannes XVIII Rom. Ob. 28 Iul. 1009.
- 145 1009. Sergius IV Rom. Ob. 13 Iulii 1012.
- 146 1012. Benedictus VIII Tuscul. Obiit 10 Iu-
lii 1024.
Schisma XX. Gregorius antipapa.

1024. Ioannes XIX Tuscul., Antecessoris 147
germanus frater. Obiit 6 Novembris 1033.

1033. Benedictus IX Tuscul. puer decennis, 148
e Sede deturbatus a Romanis ann. 1044.

Schisma XXI. Sylvester III et Ioannes anti-
papa.

1045. Gregorius VI Roman. Pontificatum di- 149
misit 19 Decembris 1046.

1046. Clemens II Saxo. Ob. 9 Oct. 1047. 150
Benedictus IX qui supra, revocatus. Ob. 17 Iu-
lii 1048.

1048. Damasus II Bavarus. Ob. die 22 P. 151

1049. S. Leo IX German. Ob. 19 Apr. 1054. 152

1055. Victor II Bavarus. Ob. 28 Iulii 1057. 153

1057. Stephanus IX Lotharingus. Ob. 29 Mar- 154
tii 1058.

Schisma XXII. Benedictus antipapa.

1058. Nicolaus II Burgundus. Obiit 24 Iu- 155
nii 1061.

1061. Alexander II Mediolanens. Ob. 20 Apri- 156
lis 1073.

Schisma XXIII. Cadalous dictus Honorius II
antipapa.

1073. Sanctus Gregorius VII Soanen. Obiit 157
25 Maii 1085.

Schisma XXIV. Guibertus Parmen. dictus
Clemens III antipapa.

1086. Victor III Benevent. Obiit 15 Septem- 158
bris 1087.

1088. Urbanus II Gallus. Ob. 29 Iul. 1099. 159

Saeculum XII.

1099. Paschalis II Etruscus. Ob. Ian. 1118. 160
Schismatis continuatio; Albertus et Theodo-
rus antipapae.

1118. Gelasius II Caietan. Ob. 29 Ian. 1119. 161

Schisma XXV. Mauritius Burdinus antipapa.

1119. Calistus II Burgundus. Obiit 12 De- 162
cembris 1124.

Anno 1122 habitum est Concilium oecume-
nicum IX, Lateranense I.

1124. Honorius II Forocornel. Obiit 26 Fe- 163
bruarii 1130.

Schisma XXVI. Clemens IV antipapa.

1130. Innocentius II Roman. Obiit 24 Se- 164
ptembris 1143.

Schisma XXVII. Petrus Leonis dictus Ana-
cletus II antipapa.

Anno 1139 habitum est Concilium oecume-
nicum X, Lateranense II.

1143. Coelestinus II Etruscus. Ob. 9 Mar- 165
tii 1144.

1144. Lucius II Bononien. Obiit 25 Fe- 166
bruarii 1145.

1145. Eugenius III Pisanus. Ob. 6 Iul. 1153. 167

1153. Anastasius IV Roman. Obiit Decem- 168
bri 1154.

1154. Adrianus IV Anglus. Obiit 1 Se- 169
ptembris 1159.

1159. Alexander III Senen. Obiit 21 Au- 170
gusti 1181.

Schisma XXVIII. Victor, Paschalis, Calistus, Innocentius successive antipapae contra Alexandrum.

Anno 1179 habitum est Concilium oecumenicum XI, Lateranense III, contra Waldenses, Albigenses, etc.

- 171 1181. Lucius III Lucen. Obiit 25 Novembris 1185.
 172 1185. Urbanus III Mediol. Obiit 18 Octobris 1187.
 173 1187. Gregorius VIII Benev. Obiit 15 Decembris 1187.
 174 1187. Clemens III Rom. Ob. 25 Mart. 1191.
 175 1191. Coelestinus III Roman. Obiit 7 Ianuarii 1198.
 176 1198. Innocentius III ex comitibus Ananiens. An. 1215 habuit magnum Concilium Lateranense IV, oecumenicum XII, contra Albigenses, etc. Obiit doctissimus Pontifex 20 Iulii 1216.

Saeculum XIII.

- 177 1216. Honorius III Roman. Obiit 18 Martii 1227.
 178 1227. Gregorius IX Ananien. Obiit 22 Augusti 1241.
 179 1241. Coelestinus IV Mediolan. Obiit die 19 Pont.
 Sedes vacat annum unum, menses octo, dies quindecim.
 180 1243. Innocentius IV Genuen. Ob. 13 Decembris 1254. Anno 1245 habitum est Concilium oecumenicum XIII, Lugdunense I.
 181 1254. Alexander IV Ananien. Ob. 25 Maii 1261.
 182 1261. Urbanus IV Gallus. Ob. 2 Oct. 1264.
 183 1265. Clemens IV Gallus. Ob. 29 Novembris 1268.
 Sedes vacat ann. 2, menses 9, dies 2.
 184 1271. Gregorius X Placentin. Obiit 11 Ianuarii 1276.
 Anno 1274 habitum est Concilium oecumenicum XIV, Lugdunense II, pro reunione Graecorum, etc.
 185 1276. Innocentius V Burgund. Obiit mense 5 Pont.
 186 1276. Adrianus V Genuen. Obiit 40 die P.
 187 1276. Ioannes XX dict. XXI Lusitan. Ob. 16 Maii 1277.
 Sedes vacat menses 6, dies 8.
 188 1277. Nicolaus III Roman. Obiit 22 Augusti 1280.
 Sedes vacat menses sex.
 189 1281. Martinus IV Gallus. Ob. 29 Mar. 1285.
 190 1285. Honorius IV Roman. Obiit 3 Aprilis 1287.
 Sedes vacat menses 10, dies 18.
 191 1288. Nicolaus IV Asculan. Obiit 4 Aprilis 1292.
 Sedes vacat ann. 2, mens. 3, dies 2.

1294. S. Coelestinus V Aprut. Cessit pontificatui die 13 Decembris eiusdem anni.

1294. Bonifacius VIII Ananien. Ob. 11 Octobris 1303.

Saeculum XIV.

1303. B. Benedictus XI Tarvisinus. Obiit 194 6 Iulii 1303. Sedes vacat ultra annum.
 1305. Clemens V Gallus. Sedem transtulit Avenionem; an. 1311 celebravit Concilium oecumenicum XV, Viennae, in causa Templariorum, etc. Obiit 20 Aprilis 1314.
 1316. Ioannes XXI, d. XXII, Gallus. Obiit 196 5 Decembris 1334.
 Schisma XXIX. Petrus de Corbaria antipapa.
 1334. Benedictus XII Gallus. Ob. 25 Aprilis 1342.
 1342. Clemens VI Gallus. Ob. 1 Dec. 1352. 198
 1352. Innocentius VI Gallus. Obiit 11 Septembris 1362.
 1362. Urbanus V Gallus. Ob. 19 Dec. 1370. 200
 1370. Gregorius XI Gallus. Sedem Romae restituit 17 Ianuarii 1377. Ob. 28 Mart. 1378. 202
 1378. Urbanus VI Neapolitan. Ob. 15 Octobris 1399.
 Schisma XXX, omnium teterrimum quod ad annum usque 1429 foedissime dilaceravit Ecclesiam. Siquidem contra Urbanum VI, quarto ab eius electione mense recedentes ab ipso Cardinales crearunt Pontificem Robertum Gebennensem, qui sedem fixit Avenione, et assumpto Clementis VII nomine vitam protraxit ad an. usque 1394. Ipsi suffectus est die 28 Septembris eiusdem anni Petrus de Luna Hispanus, qui sub nomine Benedicti XIII, etsi depositus in Conciliis Pisano et Constantiensi, umbratilem dignitatem ad obitum usque retinuit; obiit autem die 23 Maii 1423. Post ipsum denique Clemens VIII pseudo-Pontifex electus, cessione schisma exstinxit an. 1429.
 1399. Bonifacius IX Neapolit. creatus 2 Nov. 203 Obiit 1 Octobris 1404.

Saeculum XV.

1404. Innocentius VII Sulmonen., electus 204 17 Octobris. Obiit 6 Nov. 1406.
 1406. Gregorius XII Venetus, el. 30 Nov., 205 depositus in Conc. Pisano 5 Iunii 1409. Cessit in Concilio Constantiensi, 4 Iulii 1417. Obiit 18 Octobris eiusdem anni.
 1409. Alexander V Cretensis, deposito Gregorio XII, electus est die 29 Iunii. Ob. 3 Maii 1410.
 1410. Ioannes XXII, dict. XXIII, Neapolit. 207 Pontificatu abdicatus est, ipso tandem consentiente, in Concilio Constantiensi ann. 1415. Obiit 22 Decembris 1419.
 1417. Martinus V Roman. electus in Conc. Constantiensi die 11 Nov. Ob. 20 Febr. 1431.
 1431. Eugenius IV Venetus, electus 2 Mart. 209 ann. 1439 celebravit Concilium oecumen. XVII,

Ferrariae quidem biennio ante inceptum, sed Florentiae ipso praeside absolutum, ubi de unione Graecorum, Armenorum, etc., actum est. Eodem simul tempore Basileae acephalum Concilium contra ipsum legitimum Pontificem stetit, et schisma conflavit in creatione Amadei Sabaudi, qui nomen assumpsit Felicis V. Obiit Eugenius die 23 Febr. 1447.

- 210 1447. Nicolaus V Sarzanen., el. 6 Martii. Gavisus est Ecclesiae redditam pacem in voluntaria antipapae Felicis cessione ann. 1449. Obiit Nicolaus 24 Martii 1455.
- 211 1455. Calistus III Hispan., el. 8 Aprilis. Ob. 6 Aug. 1458.
- 212 1458. Pius II Senensis, el. 19 Aug. Obiit 16 Aug. 1464.
- 213 1464. Paulus II Venetus, el. 31 Aug. Ob. 28 Iulii 1471.
- 214 1471. Sixtus IV Savonen., electus 9 Aug. Ob. 12 Aug. 1484.
- 215 1484. Innocentius VIII Genuen., el. 24 Augusti. Ob. 25 Iulii 1492.
- 216 1492. Alexander VI Hispanus, el. 11 Aug. Obiit 18 Aug. 1503.

Saeculum XVI.

- 217 1503. Pius III Senen., el. 23 Septembris. Obiit 18 Oct. eiusd. anni, 26 die Pont.
- 218 1503. Iulius II Savonen., el. 1 Novembris. Ob. 21 Febr. 1513.
- An. 1512 inceptum Concilium oecumen. XVII, Lateranense V, quod anno tantum 1517 absolvit successor, nempe:
- 219 1513. Leo X Florent., el. 15 Martii. Obiit 1 Dec. 1521.
- 220 1522. Adrianus VI Belga, el. 9 Ian. Obiit 24 Sept. 1523.
- 221 1523. Clemens VII Florentin., el. 19 Nov. Ob. 25 Sept. 1534.
- 222 1534. Paulus III Roman., el. 3 Oct. Obiit 10 Nov. 1549.
- 223 1550. Iulius III Aretin., el. 8 Febr. Obiit 23 Mart. 1555.
- 224 1555. Marcellus II Politianus, el. 9 Aprilis. Ob. die 22 pontificatus sui, nempe 30 Aprilis eiusdem anni.
- 225 1555. Paulus IV Neapol., el. 23 Maii. Ob. 18 Aug. 1559.
- 226 1559. Pius IV Mediolan., el. 26 Decembris. Ob. 9 Decembris 1565.

Concilium oecumenicum XVIII, convocatum iam ab an. usque 1542 a Paulo III, Mantuae, dein Vicentiae, ac inceptum Tridenti an. 1545, Bononiam an. 1547 translatum, tandem Tridenti revocatum, finem habuit an. 1563, sub Pio IV.

- 227 1566. Pius V Alexandrin., el. 7 Ian. Obiit 1 Maii 1572.
- 228 1572. Gregorius XIII Bononien., el. 13 Maii. Ob. 10 Aprilis 1585.

1585. Sixtus V e Montealto, el. 24 Aprilis. 229
Ob. 27 Aug. 1590.

1590. Urbanus VII Roman., el. 15 Sept. 230
Ob. 14 sui pontificatus die.

1590. Gregorius XVI Mediolan., el. 5 Dec. 231
Ob. 15 Oct. 1591.

1591. Innocentius IX Bononien., el. 30 Oct. 232
Obiit 31 Decembris eiusdem anni, pontificat. mens. 2.

1592. Clemens VIII Florent., el. 30 Ian. 233
Ob. 5 Mart. 1605.

Saeculum XVII.

1605. Leo XI Florent., electus 1 Apr. Obiit 234
26 pontificatus die, nempe 27 eiusdem mens. et ann.

1605. Paulus V Senen., el. 16 Maii. Obiit 235
28 Ian. 1621.

1621. Gregorius XV Bonon., el. 9 Febr. 236
Ob. 8 Iulii 1623.

1623. Urbanus VIII Florent., el. 6 Augusti. 237
Obiit 29 Iulii 1644.

1644. Innocentius X Roman., el. 14 Sept. 238
Ob. 7 Ian. 1665.

1665. Alexander VII Senen., el. 7 Aprilis. 239
Ob. 22 Maii 1667.

1667. Clemens IX Pistorien., el. 20 Iunii. 240
Ob. 9 Decembris 1669.

1670. Clemens X Roman., el. 29 Aprilis. 241
Ob. 22 Iulii 1676.

1676. Innocentius XI Novocomen., electus 242
21 Septembris. Ob. 12 Aug. 1689.

1689. Alexander VIII Venetus, el. 6 Oct. 243
Ob. 1 Febr. 1691.

1691. Innocentius XII Neap., el. 12 Iulii. 244
Ob. 27 Septembris 1700.

Saeculum XVIII.

1700. Clemens XI Urbinas, el. 23 Nov. 245
Ob. 19 Martii 1721.

1721. Innocentius XIII Roman., el. 8 Maii. 246
Ob. 7 Martii 1724.

1724. Benedictus XIII Roman., el. 29 Maii. 247
Ob. 21 Febr. 1730.

1730. Clemens XII Florent., el. 12 Iulii. 248
Ob. 6 Febr. 1740.

1740. Benedictus XIV Bononien., electus 249
17 Aug. Ob. 3 Maii 1758.

1758. Clemens XIII Venetus, electus 6 Iulii. 250
Ob. 2 Febr. 1769.

1769. Clemens XIV Arimin., el. 19 Maii. 251
Ob. 23 Sept. 1774.

1775. Pius VI Caesenas, electus 15 Febr. 252
Ob. Valentiae in Delphinatu, in Gallia, a. 1799.

Saeculum XIX.

1800. Pius VII, electus die 14 Martii. Ob. 253
anno 1823.

1823. Leo XII. Obiit anno 1829. 254

1829. Pius VIII. Obiit anno 1830. 255

- 256 1831. Gregorius XVI. Obiit anno 1846.
 257 1846. Pius IX, electus die 16 Iunii. Obiit
 die 7 Februarii an. 1878.

1878. Leo XIII, electus die 20 Februa- 258
 rii, quem Deus Ecclesiae suae diu sospitem
 servet.

RUBRICAE

Summarium.

1. Rubricae unde sint dictae? — 2. Rubricae quid sint? — 3. Rubricae aliae sunt praeceptivae, et aliae directivae, et quae sint utraque? tum de earum observantia ad n. 17. — 18. Assignantur quaedam omissiones, quae sunt solum peccatum veniale. — 19. Item veniale tantum est omittere orationes dici solitas inter induendas sacras vestes. — 20. Omittere preces ante missam legi solitas nullum est peccatum; dummodo sacerdos sit aliunde praeparatus. — 21. Manuum lotionem omittere ante celebrationem missae est peccatum veniale, si ipsae manus sint immundae. Imo etiam mortale, si sint notabiliter immundae et sordidae. — 22. An et quale sit peccatum celebrare missam nondum recitato matutino. *Remissivae*. — 23. Veniale tantum est omittere aliquas benedictiones, cruces, deosculaciones altaris, genuflexiones, inclinationes, manuum et oculorum elevationes et huiusmodi. — 24. Quodnam sit peccatum omittere ablutionem calicis faciendam cum vino, et ipsam facere cum sola aqua, et in secunda purificatione, et digitorum ablutione uti sola aqua vel solo vino? — 25. Addere in sacrificio missae aliquid valde notabile ultra ea quae in Rubricis praescribuntur, ex genere suo est peccatum mortale. — 26. Addere aliquid, quo mu-

tetur sensus formae consecrationis, est grave sacrilegium: et tunc non conficitur sacramentum. — 27. Si vero addatur aliquid non destruens significatum formae, quod tamen sit contra ritum Ecclesiae, tunc conficitur quidem sacramentum, sed sacerdos graviter peccat. — 28. Addere aliquid animo et intentione inducendi novum ritum in sacrificio missae est peccatum mortale. — 29. Addere aliquid etiam sine animo et intentione mutandi ritum, si additio sit in notabili quantitate, et circa ea, quae publice recitantur, est peccatum mortale. — 30. Si additio sit in notabili quantitate, et solum circa ea, quae secreto recitantur, adhuc probabilius est gravis culpa. — 31. Si vero additio fiat in modica quantitate, et verba seu gesta addita sint secundum se pia, honesta et salutaria, tunc, secluso animo inducendi novum ritum, nullum est peccatum. — 32. Addere in missa unam collectam seu orationem ultra praescriptas, an sit peccatum? — 33. Addere in missa *Gloria in excelsis*, aut *Credo*, cum omittendum sit, est solum peccatum veniale, nisi tamen hoc fiat cum magna deformitate et scandalo, ut si addatur in missa *de Requiem*. — 34. Addere sub longo cantu ad *Gloria in excelsis*, aut *Credo* aliquam piam orationem, aut etiam recitare parvas Horas memoria retentas nullum est peccatum, cum aliis notandis ad n. 42.

- ¹ Rubricae quoad vim nominis, ideo sic dicuntur, quia rubro colore saepius scribi solent. *Sic doctores communiter*; indeque prodiit notabile illud, quod circumfertur effatum; *lege rubrum, si vis intelligere nigrum*. Rubricae sunt quaedam regulae communes continentes ritus, tum in celebratione officii, tum in sacramentorum administratione servandos. *Sic in re communis*.

- ³ Rubricae aliae sunt praeceptivae et aliae directivae. *Praeceptivae* sunt quae obligant in conscientia, et sub peccato ad servandos ritus in eis praescriptos. *Directivae* sunt, quae non imponunt obligationem, sed proponunt, quid sit agendum et dicendum, vel non, per modum consilii et instructionis. *Sic in re doctores communiter*.

- ⁴ Sub mortali obligant rubricae praeceptivae, quae continent seu notant aliquid, quod alias ex iure vel ex legitima consuetudine graviter iubetur vel ipsae Rubricae expresse sub mortali praecipiant. Unde earum transgressio est mortalis, nisi excuset levitas seu parvitas materiae aut inadvertentia et indeliberatio, ut contingit communiter in aliis praeceptis. *Communis*.

- ⁵ Hinc omnis notabilis et gravis voluntaria mutatio, additio et detractio circa missam, divinum officium et sacramentorum administrationem, est peccaminosa lethaliter. Colligitur aperte ex duplici constitutione S. Pii V, una incip. *Quo primum*, et in principio Missalis exposita, et alia incip. *Quod a nobis*, pro reformatione Breviarii Romani edita, et in eius principio impressa, in quibus, ut eas legenti patet,

omnis notabilis et gravis voluntaria mutatio, additio et detractio circa missam et divinum officium graviter respective prohibetur, ut ex Conc. Tridentino, sess. 7, de Sacramentis in genere, canon. 13, ubi id graviter prohibetur sub poena anathematis circa administrationem sacramentorum, ibi: *Si quis dixerit receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit*.

Transgressio Rubricarum praeceptivarum ex ⁶ suo genere mortalis, potest esse venialis ex duplici capite, scilicet ratione parvitat materiae, et ratione indeliberationis seu inadvertentiae. *Communis*. Et quod ratione *parvitat materiae*, stat clarum, quia ubi est parvitas materiae, modica reperitur offensio seu violatio praecepti, adeoque non excedit culpam venialem: ratione *indeliberationis seu inadvertentiae*, est etiam evidens, quia culpa mortalis non contrahitur, nisi cum plena deliberatione seu plena advertentia; adeoque sicuti, si nulla sit deliberatio nullaque advertentia, nulla contrahitur culpa, ita si non sit plena, sed modica deliberatio seu advertentia, solum modica et levis culpa contrahitur.

Transgressio Rubricarum praeceptivarum ex ⁷ suo genere levis seu venialis potest transire in mortalem quatuor praecipue modis. Primo scilicet ratione pravi finis adiuncti; secundo ratione contemptus; tertio ratione scandali; et

quarto ratione periculi. *Sic doctores communiter.*

- 8 Et quidem *ratione pravi finis* transgressio Rubricarum ex suo genere venialis potest transire in mortalem, si finis transgressionis sit mortalis, ut v. gr. si sacerdos partes leves missae omittat, ut placeat concubinae quae petit missam brevem. Si faciat aliquid contra Rubricas animo seu fine introducendi novum ritum, et huiusmodi; actus enim peccaminosus contrahit malitiam, nedum ex obiecto, sed etiam ex aliis circumstantiis, et praesertim ex fine, adeoque si finis transgressionis Rubricarum sit mortaliter malus, etiam ipsa transgressio, quamvis ex suo genere levis seu venialis, evadet gravis seu mortalis.
- 9 *Ratione contemptus* transgressio Rubricarum ex suo genere venialis transit sine dubio in mortalem, si fiat expresse et absolute contemnendo potestatem Ecclesiae vel Papae, aut alterius superioris sic disponentis, quia talis contemptus, cum de se destruat auctoritatem superiorum, et subiectionem subditorum erga illos, est grave peccatum. *Qui enim resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt;* ut scribit Apostolus ad Romanos, cap. xiii, n. 2.
- 10 *Ratione scandali* transgressio Rubricarum ex suo genere levis seu venialis, evadit gravis seu mortalis, quoties scandalum grave seu mortale est, uti est, si sacerdos, qui missam celebrat, frequenter se vertat, et curiose mulieres astantes aspiciat, unde oriatur in aliis occasio peccandi. Vel si in usu caeremoniarum ita irreverenter et incomposite se gerat, ut apud populum notabiliter vilescant sacra mysteria, et sic de similibus: quamvis enim aspectus curiosi secundum se, vel irreverentia et incompositio in sacris functionibus sit solum culpa venialis, evadit tamen mortalis ratione gravis damni, quod per tale scandalum causatur in aliis.
- 11 *Ratione periculi* transgressio Rubricarum ex suo genere venialis evadit mortalis quoties grave periculum est incedendi inde in peccatum mortale, uti est, si quis velit celebrare sine Missali cum periculo errandi in re gravi, seu celebrare velit in mari, aut in loco ventis expósito cum periculo subversionis sacramenti, et huiusmodi. Temere enim se exponens proximo periculo peccandi mortaliter, aperte demonstrat se esse paratum tale mortale peccatum committere, et non curare de aeterna sua morte, quae inde sequitur, iuxta illud Ecclesiastici iii, n. 21: *Qui amat periculum, in illo peribit.*
- 12 Transgressio Rubricarum mere directivarum, per se loquendo nullum est peccatum. Tambur., lib. 1, cap. 7, § 2; Gobat, tom. 1, tr. 3, n. 737, et alii passim; hoc enim vertit discrimen inter consilium et praeceptum, quia nempe consilium non obligat ad culpam, praeceptum vero obligat ad ipsam; adeoque, cum Rubri-

cae directivae non contineant praeceptum, sed solum consilium, earum transgressio per se loquendo nullum est peccatum.

Dicitur autem notanter per se loquendo, quia 13 in transgressione huiusmodi Rubricarum mere directivarum solet intervenire culpa venialis ratione finis seu motivi, quod inducit ad earum transgressionem, et communiter solet esse vel negligentia, vel torpor animi, vel nimia propensio ad alias occupationes vanas, et contra rectam rationem; finis enim rectus, et rationi conformis non retrahit ab observantia Rubricarum seu regularum ecclesiasticarum, sed potius ad ipsam conducit; unde si sine rationabili causa negligentur, seu non observentur, quamvis sint solum directivae, peccatur saltem venialiter. *Sic communior doctorum.*

Omittere in Rubricis missam concernentibus 14 quemcunque ritum vel partem missae essentialem, vel accidentalem valde notabilem, est peccatum mortale. *Communis.* Hinc mortaliter peccaret, qui omitteret oblationem panis aut vini, consecrationem in utraque specie, elevationem hostiae et calicis, misionem particulae cum sanguine, aquae cum vino, totam epistolam, totum evangelium, totam praefationem, totum canonem et totam orationem *Communicantes*, vel *Hanc igitur*, totam postcommunione, et huiusmodi. Item peccatum mortale est omittere in eadem missa, sicuti in eodem divino officio, tot modicas partes, seu tot versiculos, ut simul constituent materiam notabilem, quae materia notabilis erit extra canonem, si tot verba aut versiculi omittantur, ut adaequant quantitatem integrae epistolae, integri evangelii, et huiusmodi. Intra canonem autem secundum aliquos omissio cuiuslibet verbi, etiam unius solius, censetur materia notabilis et culpa mortalis, ut vult Nugnus, in part. 3, quaest. 83, art. 1; dub. 2, et alii, quos tacito nomine citat Suarez, tom. 3 de Sacramentis, disput. 83, section. 3. Et huic sententiae dicunt favere quamdam declarationem Sacrae Rituum Congregationis 12 Novembris 1615; qua decretum fuit regulares peccare mortaliter, si in canone missae omittant nomen Episcopi, et eius loco proferant nomen sui generalis, ut referunt plures doctores apud Dianam, part. 2, tract. 14, resolut. 24.

Ast dicta Sacrae Congregationis declaratio 15 intelligitur passim a doctoribus in casu, quo a regularibus omittatur nomen Episcopi ex contemptu, et ponatur nomen sui generalis animo inducendi novum ritum; unde si aliquis regularis bona fide proferret nomen sui generalis, et omitteret nomen Episcopi absque contemptu, et sine praedicto animo inducendi novum ritum, non peccaret nisi venialiter. Sic Tambur., opuscul. de Sacrific., lib. 2, cap. 5, § 3, n. 7; Garcias, de Sacerd., tract. 3, difficult. 8, dub. 6, punct. 2; Quarti, in Rubricas quaestion. pro-

oemial., sect. 3, punct. 3, vers. *Ad declarationem*; Sporer, to. 3, part. 2, cap. 6, sect. 4, n. 428, et alii plures, qui insuper dubitant, an revera authentice exstet talis Sacrae Congregationis declaratio. * In Indice decretorum ad tom. I Thesauri Sacrorum Rituum, Bartholomaei Gavanti, cum Additionibus Caietani Merati, n. 149, pag. 1457: *Non debent regulares in canone nominare superiores suos, ut antistites*; S. R. C. 14 Novembris 1615.

Hoc decretum affertur a Gavanto in suo Indice; sed in Regest. Sacr. Congregationis non reperitur, saltem sub ante dictis die, mense et anno.

- 16 Unde concludendum est cum probabiliore sententia, quod in canone, si non destruatursensus, vel non minuatur notabiliter significatio, vel repraesentatio mysterii, omissio quatuor vel quinque verborum non excedat culpam venialem; si autem plura, quam quinque advertenter et deliberate omittantur, erit peccatum mortale; Garcias, l. c., dub. 6, punct. 3; Quarti, l. c., vers. *Dico quarto*, et alii plures.
- 17 Si autem destruatursensus, vel notabiliter minuatur significatio vel repraesentatio mysterii, quodlibet voluntarie et deliberate sic omissum verbum in canone, vel quaelibet sic ommissa actio erit peccatum grave, quia perinde est, ac omittere integram orationem et notabilem actionem. *Certa et communis.*

NOTA ROMANI THEOLOGI.

Unius etiam verbi omissio, si fiat advertenter et deliberate, a culpa gravi non excusat; in hoc enim non considerata est parvitas materiae, sed contemptus.

RESPONSIO AUCTORIS.

Ast ego iam supra n. 9 tradidi, quod transgressio Rubricarum ex suo genere venialis transit sine dubio in mortalem, si fiat expresse et absolute ex contemptu, ut ibi, et hic sub cit. n. 16, nequaquam dico quod dicta omissio fiat advertenter et deliberate, sicque excludit formalem perfectum et absolutum contemptum, qui certe, ubi adesset, etiam omissio unius verbi esset mortalis, ut ego ipse subiungo immediate sub n. 17. Ast ubi adsit solum quidam levis imperfectus, et secundum quid contemptus non tendens absolute in destructionem potestatis legislativae, nec minuens significationem mysterii, omissio v. gr. solum nominis unius, vel alterius sancti, certe non debet dici gravis, quia hic habetur nedum levitas materiae, sed etiam levitas contemptus. Ita Caietanus, in Summa, verb. *Contemptus*; Armilla, eod. verb., n. 3; Sotus, Corduba, Valentia, et alii, quos citat et sequitur Sanchez, cap. 1, n. 11; Lessius, lib. de Iustitia, cap. 46 circa fin.; Quart., in Rubric. Missalis quaest. pro-

oemial., sect. 2, punct. 5, verb. *Secunda sententia*, et alii passim.

Peccatum autem veniale tantum erit in canone omittere speciale *Communicantes*, vel *Hanc igitur*, quae in certis specialibus tantum diebus leguntur, dummodo legantur ordinaria seu communia. Item veniale tantum erit omittere Praefationem propriam in certis anni solemnitatibus, dummodo legatur communis, et ordinaria. Item veniale tantum erit omittere partem non notabilem, v. gr. psalmum *Iudica me, Deus*, in principio missae, collectam, seu commemorationem aliquam, *Gloria in excelsis, Credo*, sequentias: *Lauda, Sion, Salvatorem, Victimae Paschali, Veni Creator Spiritus, Stabat Mater, Dies irae*, et huiusmodi. Item veniale tantum erit omittere aliquam prophetiam, seu epistolam in Feriis quatuor Temporum, quando plures legendae occurrunt, cum sint partes missae valde extraordinariae et accidentales. Item omittere evangelium ultimum speciale loco Evangelii S. Ioannis in fine legendum. Quinimo Tamburin., opuscul. de Sacrificio, lib. 2, cap. 5, n. 5; La Croix, lib. 6, part. 2, n. 424; et alii volunt, quod omittere Evangelium S. Ioannis, aut aliud speciale, eius loco legendum, sit tantum peccatum veniale, quia, vel non est stricta pars missae cum ipsa denotetur completa per verba: *Ite, missa est*, vel non est pars ordinaria aut notabilis. At vero Suarez, de Sacrament., to. 3, disput. 86, sect. 2; Quarti, loc. cit., sect. 3, punct. 5 in fine, et alii probabilius docent hoc tempore vere pertinere ad integritatem missae, quia licet olim non fuerit in usu, facta tamen ea introductione, est vere pars missae aequae ac aliae, adeoque, etc.

Item veniale tantum est omittere orationes dici solitas inter induendas sacras vestes. Henno, tom. 2, tract. de Eucharist. sacrament., disput. 11, quaest. 15, conclus. 2, resolut. 4; Henriquez, Aversa, Rodriguez, Castropalao, Gobat citati et secuti a La Croix, lib. 6, part. 2, n. 415, ubi dicit hanc esse communem sententiam contra Navarrum, Azorium, Gavanti, Silvestr., et alios dicentes esse mortale. Quin imo Quarti, in Rubricas Missalis, part. 2, tit. 1, sect. 4, dub. 8, cum aliis ibi citatis; Pasqualig., qu. 819, et alii nullum per se loquendo in hoc agnoscunt peccatum, quia dicunt se nullum invenire praeceptum, cum Rubrica quoad hoc sit tantum directiva.

Omittere preces ante missam legi solitas, quae in Missali dicuntur *Praeparatio*, nullum est peccatum; dummodo sacerdos sit aliunde sufficienter praeparatus, quia de his precibus recitandis nullum est praeceptum, et a Rubrica signantur dicendae arbitrio sacerdotis, videlicet *Pro temporis opportunitate dicat*; Henno, loc. cit., resolut. 4; Aversa, d. 11, sect. 12, § *Septimo*; Gastald., in Praxi, lib. 2, section. 7,

cap. 1; Quarti, loc. cit., part. 2, tit. 1, sect. 1, dub. 4, et, ipso teste, alii communiter. Id dicendum est de hymno *Benedicite*, et psal. *Laudate*, et aliis precibus pro gratiarum actione post missam recitari solitis. Bonart., de Missa, lib. 2, c. 34; La Croix, l. c., n. 414; Quarti, loc. cit., part. 2, tit. 12, dub. 3, et alii passim, qui omnes tamen concludunt, consultum esse, ipsas recitare tam ante quam post celebrationem missae, aliasque similes pro devotione sacerdotum.

21 Manuum lotionem omittere ante celebrationem missae peccatum veniale est, si ipsae manus sint immundae, cum id faciat singulariter ad reverentiam sacrificii. Sic docent multi apud Dianam, p. 1, tract. 12, resolut. 19; Gobat, to. 1, tract. 3, n. 828, et alii. Imo Quarti, loc. cit., part. 2, sect. 1, tit. 1, dub. 5, dicit esse mortale omittere dictam lotionem, si manus sint notabiliter immundae et sordidae, quia id vergeret in magnam sacramenti irreverentiam. Post missam autem omittere lotionem manuum nequidem veniale est. Quarti, loc. cit., part. 2, tit. 12, dub. 14; La Croix, loc. cit., n. 413, et alii contra alios.

22 An et quale sit peccatum celebrare missam nondum recitato Matutino. Vide verb. *Matutinum*, a n. 19 ad n. 23.

23 Veniale tantum est omittere aliquas benedictiones, cruces, deosculaciones altaris, genuflectiones, inclinationes, manuum et oculorum elevationes, et huiusmodi, quia non sunt ritus graves, dummodo tamen non omittantur plures simul quantitatem notabilem constituentes, quia in tali casu ipsa notabilis quantitas omissa esset peccatum grave. Sic pluribus citatis, Quarti, loc. cit., qu. prooemial., sect. 3, punct. 6, vers. *Quoad reliquas caeremonias*; La Croix, loc. cit., n. 422, et alii.

24 Omittere primam ablutionem calicis faciendam cum vino, et ipsam facere cum sola aqua, secluso contemptu et animo inducendi novum ritum, est solum peccatum veniale, quia non videtur materia tam gravis, sicuti si omitteretur simpliciter et absolute purificatio. Quarti, loc. cit., vers. *Respondeo*; Tamburin., de Sacrific., lib. 4, cap. 9, num. 4; La Croix, loc. cit., n. 432, et alii. Imo nullum esset peccatum, si celebrans esset abstemius vinum abhorrens, et solum illud modicum consecratum bibens. Sic doctores citati, et alii. In secunda autem purificatione et digitorum ablutione uti sola aqua vel solo vino, probabiliter ne quidem peccatum veniale est, quia Rubrica non videtur praeceptiva circa purificationem et ablutionem cum vino et aqua, quamvis enim praecipitur purificatio et ablutio, non tamen praecipitur illius modus. Sic doctores citati et alii contra alios probabiliter tenentes esse peccatum veniale.

25 Addere in sacrificio missae aliquid valde no-

tabile ultra ea, quae in Rubricis praescribuntur, ex genere suo est peccatum mortale, et quidem gravius, quam aliquid notabile omittere, quia id expressius prohibetur in Bulla S. Pii V, incip. *Quo primum* in principio Missalis impressa, et in Conc. Tridentino, sess. 22, in decret. de observand. et evitand. in celebratione Missae; tum quia culpa commissionis ex genere suo gravior est quam culpa omissionis, quia in commissione plus concipitur de voluntario, quam in omissione, et additio est magis exposita periculo erroris et superstitionis, quam omissio.

Addere aliquid, quo mutetur sensus formae 26 consecrationis, est grave sacrilegium, et tunc non conficitur sacramentum, ut si dicatur: *Hoc est corpus meum fantasticum seu aereum*; talis enim additio falsum continet, et sensum destruit. *Communis*. Si vero addatur aliquid 27 non destruens significationem formae, quod tamen sit contra ritum Ecclesiae, tunc conficitur sacramentum, sed sacerdos graviter peccat, ut si dicatur: *Hoc est corpus meum formatum de virgine*; licet enim per hanc formam conficiatur adhuc sacramentum, cum sit solum mutatio accidentalis, et perseveret essentia verae formae, tamen sacerdos peccat mortaliter, quia in re tam gravi et sacrosancta addere vel verbum, vel ritum praeter Ecclesiae consuetudinem, est summa temeritas, et abusus intolerabilis. *Communis*.

Addere aliquid animo et intentione inducendi 28 novum ritum in sacrificio missae est peccatum mortale, hoc enim sub gravi prohibetur a S. Pio V, in cit. const. incip. *Quo primum*, et a Conc. Tridentino, cit. sess. 22, in decret. de observ. et evitandis in celebratione Missae.

Addere aliquid etiam sine animo et inten- 29 tione mutandi ritum, si additio sit in notabili quantitate, et circa ea, quae publice recitantur, est peccatum mortale. *Communis*. Si additio 30 sit in notabili quantitate, et solum circa ea, quae secreto recitantur, adhuc probabilius est gravis culpa; quia sic sacerdos sacrum ministerium secretis precibus omnino ab illo distinctis interrumpet; et quamvis scandalum non ingereret, se exponeret periculo errandi, cum notabilis additio multum distrahat. *Sic communior doctorum*.

Si vero additio fiat in modica quantitate, et 31 verba seu gesta addita, sint secundum se pia, honesta et salutaria, ut si in elevatione hostiae sacerdos dicat *Adoro te, Iesu Christe*, et huiusmodi, in depositione calicis eius pedem deosculetur, et huiusmodi, tunc secluso animo inducendi novum ritum, nullum est peccatum, cum sit parvitas materiae, et modica, privata, pia et salutaris devotio. *Sic doctores magis communiter*.

Addere in missa unam collectam seu oratio- 32 nem ultra praescriptas, secundum Pasqualig,

- qu. 215; La Croix, loc. cit., n. 419, et alios nullum est peccatum; excusat enim propria devotio vel alia quaevis rationabilis causa contra Gobat, tom. 1, tr. 3, n. 748, ubi dicit id facientem sine peculiari causa damnari peccati venialis.
- 33 Addere in missa *Gloria in excelsis*, aut *Credo*, cum omittendum sit, est solum peccatum veniale; nisi tamen hoc fiat cum magna deformitate et scandalo, ut si addatur in missa de Requiem; Aversa, qu. 11, sect. 11, § *Sexto*; La Croix, loc. cit., n. 319, et alii.
- 34 Addere sub longo cantu ad *Gloria in excelsis*, aut *Credo*, aliquam piam orationem, aut etiam recitare parvas Horas memoria retentas nullum est peccatum; Gobat, loc. cit., n. 763; Caietanus, in Summa, verb. *In Festo prohibita*, n. 6; La Croix, loc. cit., n. 430, et alii contra Tamb. et alios volentes esse peccatum veniale.
- 35 Mutare ritum missae in Rubricis designatum, v. gr. in festo duplici, seu infra octavas privilegiatas recitare missam votivam, seu de Requiem, si hoc fiat sine ulla rationabili causa, et ex mera propria voluntate, semper est peccatum; mortale quidem, si hoc fiat cum contemptu et scandalo; veniale autem, si sine contemptu et scandalo¹. *Communis*. Nec enim locorum Ordinarii tam saeculares, quam regulares possunt propria auctoritate, quovis praetextu mutare ritum, qui habetur in Calendario Romano, seu in Rubricis Breviarii in altiore ritum. Sic expresse decrevit Sacra Rituum Congregatio de mandato Urbani VIII, ut patet ex decreto ad litteram dato sub verb. *Officium divinum*, art. 3, n. 88.
- 37 Mutare propria auctoritate et voluntate praescriptas preces in alias, v. gr. unam epistolam in aliam, unum evangelium in aliud, et huiusmodi, si hoc fiat cum magna deformitate et scandalo, uti esset in missa Nativitatis, Paschatis seu Pentecostes recitare epistolam et evangelium missae Defunctorum, est grave peccatum; si autem consimilis mutatio fiat cum parva deformitate et sine scandalo, est solum peccatum veniale. *Communis*.
- 38 Mutare imperfecte aliquas actiones, v. gr. breviores facere cruces, non perfectas genuflectiones, non rectas inclinationes, et huiusmodi, secluso scandalo et contemptu, est ad summum veniale peccatum. *Communis*.
- 39 Invertere partes eiusdem rationis, v. gr. recitare unam orationem ante aliam, unam prophetiam seu epistolam ante aliam, et huiusmodi, est solum peccatum veniale. Invertere autem voluntarie partes diversae rationis, seu dissimiles, ut legere evangelium ante epistolam, et huiusmodi, est peccatum mortale, quia hic

intervenit magna deformitas, contemptus et scandalum. *Sic doctores passim*.

Alia ad rem. Vide verb. *Minister sacramentorum*, verb. *Missa*, verb. *Officium divinum*.

Quae auctor in hoc articulo est complexus, exigenda sunt ad illa, quae de Rubricis tradunt Gavantus, in Thesauro Sacr. Rituum, praesertim part. 3, tit. 11, de Rubricis praeceptivis et directivis, et Meratus, in Observationibus et additionibus ad eundem titulum, ex quibus haec subiicere libet, quae leguntur n. 1 et 2. Igitur Meratus, n. 1, sic habet: « Non solum reperitur auctor, qui distinguit Rubricas in praeceptivas sub mortali, et praeceptivas sub veniali, sed etiam legitur sententia Fagundez, in Praecepta Ecclesiae, praecept. 1, lib. 3, cap. 1, part. 21, num. 7, qui sustinet Rubricas Missalis communiter non obligare sub peccato mortali, imo addit num. 9, Rubricas Missalis non praecipere, sed consulere et instruere: quibus verbis, ut notat Quarti, in Quaestion. prooemial., sect. 2, punct. 1, iam excludit etiam peccatum veniale in transgressionibus Rubricarum, quia consilia nullam obligationem inducunt; sed haec sententia, ut optime ostendit idem Quarti, est procul dubio falsa, et plus quam falsa, et contra communem DD. sententiam. Victorianus vero Premoli, in Memor. cler., part. 3, cap. 9, asserit psaedictam opinionem Fagundez se refutasse, ut damnatam; ex Bulla enim Pii V Missali apposita, et ex Conc. Tridentino, sess. 7, can. 13, et sess. 22, aperte constat adesse praeceptum, et non mere consilium servandi Rubricas, et sacros ritus ab Ecclesia praescriptos; haec secunda sententia ex diametro opposita docet omnes Rubricas habere vim obligandi sub peccato mortali ex genere suo, sed ratione parvitatatis materiae posse transgressionem talium Rubricarum esse tantum peccatum veniale. Ita Suarez, to. 3, in 3 partem, disp. 83, sect. 3; Molfesius, tract. 1, cap. 7, num. 22; Aversa, de Sacrific., qu. 11, sect. 12; Coninch., Puteobonellus, de sacrific. Missae, qu. 5, art. 9, n. 8, pag. 419, edit. Mediolan. 1710, eiusdem Congregationis cum Gavanto, Lezana, Bonacina, et alii, quorum sententia, ait Quarti, si recte intelligatur de ritibus adhibendis in ipsa missae recitatione, est absolute vera. Tertia sententia media distinguit, cum Gavanto supra, Rubricas, in praeceptivas et directivas, docetque Rubricas praeceptivas obligare sub peccato mortali ad servandos ritus in eis praescriptos; Rubricas vero directivas nullam imponere obligationem, sed esse consilia et instructiones. Ita Gavantus, sup.; Marchinus, de sacrament. Ordinis, tract. 3, part. 3, cap. 6; Tamburin.,

¹ Cum Rubricae, quibus id cavetur, praeceptivae sint; Rubricae autem praeceptivae, si materia sit gravis, sub mortali obstringant, iis non assentior, qui illis die-

bus missam votivam recitare, etiam praeciso contemptu et scandalo, veniale tantum esse peccatum defendunt. Nam Rubricae in gravi materia violari videntur.

in opusc. de sacrif. Missae, lib. 2, cap. 5, § 1; Premulus, loc. supra cit., part. 3, cap. 1. Auctores, qui adhaerent huic sententiae, censent praeceptum contentum in Bulla Pii V servandi Rubricas, non extendi indifferenter ad omnia, quae in Rubricis continentur, cum plura sint minutissima, nec materia apta praecepti. Hinc Card. de Lugo, disp. 20 de Euch., sect. 2, n. 7, ait: *Certum est, non omnia, quae in Rubricis Missalis exiguntur, afferre obligationem gravem*, et sect. 4, n. 105, docet cum aliis, nonnulla esse materiam instructionis et directionis, non vero praecepti, quapropter communiter Rubricae sunt praeceptivae, sed multae etiam sunt directivae. Noster tamen Quarti supra in Quaestionibus prooemialibus, sect. 2, punct. 2, sustinet, omnes Rubricas seu Regulas Missalis praescribentes ritus servandos a sacerdote in ipso actu celebrationis missae, esse praeceptivas; et in materia gravi obligare sub mortali: solumque ratione parvitatibus materiae vel inadvertentiae, earum transgressionis esse culpam venialem; et hanc astruit esse mentem DD. qui secundam ex allatis sententiis tuentur, et praeter auctores ibi allegatos, addit etiam Henrich., lib. 9, c. 26, n. 3; Nugnum, part. 3, qu. 83, art. 4, dub. 2; Reginaldum, lib. 33, n. 210; Peyrinum, in Formul., litt. M, cap. 1, n. 1, probatque hanc sententiam, ex eo, quod praeceptum contentum in Bulla Pii V, expresse loquitur de ritibus servandis in ipso actu legendi vel decantandi missam, absque ulla exceptione; ergo extenditur ad omnia verba et actiones, ex quibus missa componitur, unde sequitur sacerdotem sub peccato mortali ex genere suo nihil omittere posse eorum, quae recitanda praescribuntur in missa: ita ut cuiuslibet partis omissio sit peccatum, vel mortale, si materia gravis sit et notabilis, vel veniale, si materia sit levis et modica, et ita etiam docet noster Diana, part. 5, tract. 5, resol. 63, ubi alios citat auctores, quos ipse sequitur. Nihil pariter est addendum precibus, quae in missali praescribuntur, quia etiam id expresse cavetur praecepto Pii V, in bulla saepius citata. Idem omnino dicendum est de ritibus et caeremoniis, quae in actione consistunt, nempe teneri sacerdotes sub peccato mortali ex genere suo, nihil eorum omittere et nihil eis addere ob eandem rationem. Monet autem cit. Quarti, non esse hanc obligationem accipiendam in rigore metaphysico, cum simus in moralibus, sed morali et humano modo, ita ut satis sit, eam diligentiam adhibere, quam timorati sacer-

dotes, et sui muneris studiosi adhibere solent. Idem Quarti tenet, Rubricas continentibus ea, quae recitari vel fieri debent a sacerdote, ante missae celebrationem, vel immediate post missam, esse non praeceptivas sed directivas secundum se et sub consilio: quare nisi aliunde constet de praecepto, tales Rubricae non imponunt obligationem, in quo sensu fatetur se adhaerere tertiae sententiae supra relatae. Docet praeterea Regulas Missalis de ritibus servandis, non ab ipso sacerdote, sed a ministris et ab aliis circumstantibus et choro assistantibus, communiter esse directivas, quia praeceptum saepius replicatum Pii V, ad illas minime extenditur, unde non obligant ad culpam, nisi aliunde, vel ex consuetudine, vel ex vi iuris naturalis vitandi scandali ea obligatio nascatur. Turr. tamen part. 1, sect. 1, cap. 1, refragatur praedictae Quarti sententiae, quoad hanc ultimam partem, et contendit praedictum praeceptum Pii V aequè obligare sacerdotem et sacros ministros, cum et ille et isti requirantur ad celebrandam missam iuxta praescriptum praedicti S. Pii V et aliorum Pontificum, qui sacras Rubricas condiderunt et approbarunt ».

Num. autem 2: « Quaerit, inquit, Gavantus 42 quanam ex Rubricis sint praeceptivae et quanam directivae tantum; et statuit tunc Rubricas censendas esse praeceptivas, quando habetur haec vox, *gravissime seu graviter peccare eum*, qui tales regulas transgreditur; sic etiam 2-2 docet Rubricas esse praeceptivas, quando earumdem materia pertinet ad integritatem sacramenti seu sacrificii. Quarti tamen supra sect. 2, § *Prima regula*, astruit hanc Gavanti regulam esse valde diminutam, ex eo quod Rubricae, quibus praescribuntur ea, quae sunt legenda in missa, ex. gr. epistola, evangelium, aliae orationes et partes notabiles canonis, non exprimunt omittentem peccare mortaliter, nec spectant ad integritatem sacrificii; et similiter ritus, qui actione consistunt, ut oblatio hostiae et calicis post offertorium; et tamen revocari non potest in dubium, tales ritus, alios quidem in verbis, alios vero in actione consistentes, esse praeceptivos, et eorumdem transgressores peccare mortaliter; hinc infert praedictam regulam a Gavanto traditam, esse insufficientem, quam ipsemet Gavantus videtur destruere supra n. 14 in fine, ubi docet indefinite, Rubricas esse praeceptivas, neque oppositum esse probabile. Quapropter sententia Suarez, Quarti, Puteobonelli, et aliorum supra, aliis sententiis est praeferenda ».

RUMOR

Vid. verb. FAMA, num. 13, 33.

DECRETA

ATQUE RESPONSA

SACRARUM CONGREGATIONUM

PRO REBUS NOTATU DIGNIS IUXTA SERIEM VOCUM
HUIUS SEXTI TOMI
DIGESTA

P

PAROCHUS DOMICILII VEL QUASI DOMICILII PRO CONTRAHENDO MATRIMONIO ¹

PENSIO ²

¹ *Domicilium* inter, et *quasi domicilium* id discriminis intercedit, quod ad acquirendum *domicilium* requiritur factum habitationis cum animo in tali loco perpetuo manendi; et acquiritur ipso primo habitationis die, l. 20 ff. Ad municipalem.

Ad acquirendum vero *quasi domicilium*, necessarium est factum habitationis simul cum intentione eo in loco manendi per maiorem vel saltem dimidiam anni partem. Porro *quasi domicilium* cum supradicta intentione acquiritur iam spatio unius mensis, quod sane spatium satis est pro contrahendo ibidem matrimonio, nempe coram parochio loci, uti compertum habemus ex Benedicto XIV, const. incip. *Paucis abhinc*, 19 Mart. 1758, ibi: «Post haec necessarium fore cersemus non nihil adiungere, ut in propatulo sit, quidnam requiratur ad *quasi domicilium* adipiscendum. Verum hac in re non alio pacto responderi potest, nisi quod antequam matrimonium contrahatur, *spatio saltem unius mensis* ille, qui contrahit matrimonium, habitaverit in loco, ubi matrimonium celebratur». Quod si matrimonium ante mensem fuerit contractum, decrevit Sac. Congr. *hoc de novo referendum* esse in congregatione.

Iam vero gubernatores, iudices, medici, scholares valide contrahunt in locis, ubi ad tempus habitant. An vero idem tenendum sit de educandis in aliquo monasterio degentibus, nec non de famulis et ancillis, ita ut valide contrahant matrimonium coram parochio Eccl. parochialis intra cuius limites situm est monasterium, etc.? Affirmat Scavino, Theol. Moral., tom. 3, tr. 12, d. 3, cap. 2, art. 5, qu. 2, n. 2, citans ad id decretum S. C., 19 Decembris 1748.

At animadvertas oportet, huiusmodi decretum, in Thesaur. resolut. praed. S. C. minime exstare; et quod magis est, ultima sessio pro illo anno peracta

fuit 14 Decembris, nulla deinceps alio edito decreto; quinimo ultimum decretum die, ut supra, 14 Decemb. a praef. Sac. Congr. emissum opinioni auctoris refragari sane videtur, prout videre est in anted. Thesaur., tom. 16, pag. 46, et tom. 17, pag. 67. Quae cum ita sint, nulla ratio adest, cur a traditis (contra id quod Scavinus tenet) per Benedictum XIV, Instit. Eccl. 33, n. 16, quaeque inserta sunt sub verb. *Matrimonium*, art. 9, n. 116, et verb. *Monialis*, art. 1, sub n. 154 et seqq., recedere debeamus.

Porro puellae expositae, quae sunt in *hospitiis*, contrahere debent matrim. coram parochio loci illius: idem ex antiqua consuetudine tenendum de puellis, quae vivunt in *Conservatoriis*, a quibus aluntur atque dotantur.

Exteri carceribus detenti non possunt ibi contrahere, si custodiae tantum causa ibi detineantur. At possunt, si ibi in poenam sit carcer ad debitum tempus assignatus. Infirmi extranei, extra casum praecisae necessitatis, non possunt contrahere coram parochio, in cuius loco hospitale situm est. At possunt ex decr. S. C. 1622, si ibi iam *domicilium* vel *quasi domicilium* contraxerint. Haec apud Scavinum, loc. cit. Vide verb. *Matrimonium*, art. 6, n. 90 et seqq.

² Quoties beneficium est gravatum pensione; et datur casus, alii debere etiam patronum egenum, tunc si redditus non sufficiant pro huiusmodi pensione, et alimentis praestandis, illa posthabita, patronum potius esse alendum DD. apud Pitonium rite opinantur: «Alimenta patroni praeferrī debere pensioni, ea ratione quod alimenta sunt anteriora, tanquam ab initio foundationis beneficii seu ecclesiae, obligatio orta». Sic apud Pitonium, de Controversiis patron., allegat. 44, num. 47.

PRAEBENDA THEOLOGALIS ET POENITENTIALIS

Canonicatus theologalis et poenitentialis provisio fienda eo plane modo, quo paroch. ecclesiae conferuntur.

SACRAE CONGREGATIONIS CONCILII DECRETUM.

Aversana *Canonicatus theologalis et poenitentialii* ¹. In cathedrali ecclesia Aversana alterutra ex praebendis theologali vel poenitentialia, ubi vacare contingit, concursus indicitur ad formam constitutionis san. mem. Bened. XIII, quae incipit *Pastoralis*; et examinatores, perpensis singulorum concurrentium moribus, scientia, aliisque dotibus, referre solent Episcopo quot et quo gradu probandos, quosque reprobandos ipsi iudicaverint. Quoniam vero nonnulli examinatores vacantem praebendam ei omnino ab Episcopo conferendam esse putant, in quem maior collatus fuerit suffragiorum numerus. Ideo hodiernus Episcopus Xaverius Durini, qui examinerum sententiam sanctioni iuris minus consonam existimat, sibi arbitrat, ius esse eum eligendi, quem inter approbatos in formali concursu magis idoneum ipse iudicat, quin examinerum opinionem sequi teneatur, huius sacri ordinis oraculum sibi exquirendum censuit, ut firmissima et certa sibi suisque successoribus hac super re innotescat regula.

Rationum momenta, quibus innituntur iidem examinatores, quos Episcopus, ut mandatis huius Sacrae Congregationis obsequeretur, audivit, complectitur in suo voto promotor fiscalis, inquit: *Promotor fiscalis curiae, Aversanae dioecesis, permotus claris verbis constitutionis Bened. XIII, quibus iubet in concursu canonicatus theologalis et poenitentialii in ecclesiis cathedralibus et collegiatis vacantem praebendam magis idoneo in formali concursu ab examineribus renuntiato conferendam esse, putat electionem personae in specie ad ipsos examinatores pertinere et ita rescripsit Sacra Congregatio in Salernitana Canonicatus poenitentialii, 1 Septembris 1753, ac traditur apud Ferrar. Biblioth., verb. Canonicatus, art. 9, in addit. ex aliena manu, num. 123, ibi: Et quod maiorem animadversionem meretur, electio personae post dictam constitutionem non amplius pertinet ad Episcopum, sed ad ipsos examinatores, ut resolvit S. Congreg. Conc. interpres in Salernitana, 1 Sept. 1753.*

At vero contrariam prorsus sententiam esse tenendam cuilibet memoratam Benedicti XIII constitutionem legenti facile liquet. Pontifex enim sermonem habens de praebenda theologali, nedum ait eam conferendam esse magis

idoneo in formali concursu ab examineribus renuntiato; sed insuper confestim addidit, *eo plane modo, quo parochiales ecclesiae conferuntur*. Hanc eandem legem servari iussit in collatione praebendae poenitentialiae, cum § *Postremo* decreverit. *Quaecunque hactenus de praebenda theologali, et S. Scripturae lectione sancivimus, extendimus etiam, ac adamussim observari volumus (congrua tamen congruis referendo) quoad institutionem canonici poenitentialii.... eiusque concursum deputationem, etc.* Ex his plane intelligitur, eidem in conferenda praebenda theologali vel poenitentialia inbaerendum esse regulae, quam ex iuris dispositione servari oportet in conferendis paroeciis.

Iam vero examinatores, peracto examine concurrentium ad parochiales ecclesias, renuntiare quidem debent quodcunque idoneos iudicaverint, aetate, moribus, doctrina, prudentia, et aliis rebus ad vacantem ecclesiam gubernandam opportunis, ut sanxit Trident. Syn., sess. 24, cap. 18, de Reform., ac monet Bened. XIV, de Syn. dioeces., lib. 4, cap. 8, n. 3 et seq., sed iudicium de maiori habilitate, seu supra caeteros approbatos praestantia, ad solum spectat Episcopum, veluti luculenter demonstrant illa Tridentini verba, *ex hisque* (nempe approbatis ab examineribus) *Episcopus eum eligat, quem caeteris magis idoneum iudicaverit*; et declarat Bened. XIV in encyclica *Cum illud*, § 11, diei 14 Dec. 1742, ita edisserens: *Ab soluto examine, ut cuicumque satis compertum est, fit tantummodo potestas examineribus renuntiandi quotquot regendae ecclesiae idoneos iudicaverint, reservata uni Episcopo electione dignioris*. Quamobrem etsi Episcopus eligere nequeat, quem examinatores reprobarunt, atamen eum ex approbatis praeferre potest, quem digniorem ipse in Domino existimaverit, posthabitis illis, qui maiorem suffragiorum numerum, aut etiam cuncta ab examineribus retulerunt suffragia, S. Congregatio in Assisien. *Parochialis*, 27 Novemb. 1773, in Perusina *Parochialis*, 28 Iul. 1781, et in Hortana *Parochiae*, 28 Mart. 1801, § *Huic*, quia nemini magis, quam Episcopo innotescere possunt mores ac merita concurrentium. Barbos., de offic. et potest. Episc., part. 5, alleg. 60, n. 101; Rot., cor. Ansaldo, dec. 269, n. 6; S. Congreg., in Perusina, 28 Iul. 1781, § *Allegat. ius*.

¹ Lubet hic per extensum afferre decretum Sac. Congr. Conc. cuius dispositionem inseruimus in nostris additionibus, sub verb. *Praebenda theologalis*, etc.

Igitur si electio dignioris inter approbatos ad parochiales ecclesias pertinet ad Episcopum, non autem ad examinatores; si praebenda theologalis et poenitentiaria eodem conferenda est modo quo conferuntur paroeciae, patet, ad examinatores quidem, absoluto examine super doctrina, moribus, aetate, aliisque dotibus necessariis ad munus canonici theologi vel poenitentiarii rite obeundum, spectare ius renuntiandi quot et quo gradu idoneos iudicaverint; sed ius eligendi digniorem inter approbatos in formali concursu unius Episcopi esse proprium. Ita sane docet Rigant. ad regul. 1 Cancell., § 10, n. 31, et monet S. Congr., in Pinnen. *Canonicatus theologalis*, 28 Febr. 1751, § *Episcopus*, et in Terracinen. seu Setina, 5 Septembris 1818, § *Post*. Quinimo tantum abest, ut electio canonici poenitentiarii ac theologi tribui possit examinatribus, et denegari Episcopis, ut ab hac Sacra Congreg. pluries definitum fuerit, ad Episcopum spectare electionem dignioris inter plures approbatos in concursu, quamvis ageretur de praebendis iurispatronatus ecclesiastici, ideoque ex iuris dispositione ius eligendi magis idoneum ipsi patrono foret reservatum. Huius rei praestant exempla in Cremonen. *Erectionis praebendae theologalis*, 15 Mart. 1727, relata in Pinnen. *Canonicatus theologalis*, 25 April. 1761, § *Nec*, in Maioricens. *Canonicatus theologalis*, 15 Decembris 1753, atque in cit. Pinnen., in qua disceptato dubio: *An electio ad canonicatum theologalem fieri possit a capitulo favore sibi magis benevisi inter approbatos in concursu, seu potius praelectio et approbatio in eodem concursu et collatio privative spectet ad Episcopum in casu*, etc., responsum prodiit *praelectionem et collationem spectare ad Episcopum, praesentationem vero spectare ad capitulum, et amplius*.

Ex his plane elici posse videtur, iuri minus consentaneam esse opinionem auctoris in additionibus ad Ferrar., loc. supra cit., aientis

electionem personae ad praebendam poenitentiarum spectare ad examinatores. Praeterquam enim in praefata Salernitana *Canonicatus poenitentiarii*, 21 Iul. 1753, quaestio minime vertebatur inter Episcopum et examinatores, sed inter Episcopum et capitulum, cuinam illorum ius esset eligendi poenitentiarium; illud quoque accedit, quod cum S. Congr. responsum dederit, electionem esse faciendam ab Archiepiscopo, satis aperta innuit, ipsi liberum esse eum inter approbatos eligere, quem digniorem existimaret, quin relationem examinatorum sequi cogeretur; secus iudicium Ordinarii haud electionis sed vix approbationis nomen mereretur, et iniuria coram hoc sacro ordine pluries certatum fuisset, an constaret de *mala examinatorum relatione et de irrationabili iudicio Episcopi*, cum potius disceptari oportuisset de irrationabili iudicio examinatorum. Huiusmodi dubiorum formulae passim occurrunt, ac praesertim in Urbanien. *Praebendae theologalis*, 23 Iun. 1764, in Pinnen. *Theologalis*, 20 Septembris 1760, et in Terracinen. seu Setina *Praebendae theologalis*, 3 Septemb. 1818.

Hinc quaeritur:

An Episcopus polleat iure eum eligendi ad praebendam theologalem et poenitentiarum, quem ipse inter approbatos in formali concursu digniorem iudicaverit; seu potius illum eligere teneatur, quem magis idoneum in eodem concursu examinatores renuntiaverint in casu, etc.

Affirmative ad primam partem, *negative* ad secundam.

22 Novembris 1829.

E. DE GREGORIO praefectus.

I. A. Sala secr.

Ita in terminis in Thesauro resolutionum Sac. Congregationis Concil. sub die et anno notat.

PRAECEDENTIA ¹

*De praeëminentia ecclesiarum collegiat.
supra parochos.*

SACRAE CONGR. RITUUM DECRETA.

Dubiis tribus per parochum S. Petri Terrae

Silvalungae porrectis, sic respondendum censuit S. Rit. C.:

Ad 1: Canonicos collegiatae capitulariter convenientes in ecclesia parochiali S. Petri occasione festivitatum, aut funeralium, habere

¹ In materia praecedentiae pro regula habendum, illos praecedere debere, qui in quasi possessione praecedendi reperiuntur (distingue inter *possessionem*, et *quasi possessionem*; illa namque locum habet in rebus corporalibus, quae apprehendi, et detineri possunt: *quasi possessio* autem spectat incorporalia, uti sunt servitutes, ius eligendi, decimandi, praecedendi, etc., quippe haec, et alia huiusmodi non possideri, sed *quasi possideri* dicuntur; quamvis haec distinctio non semper observetur, et rebus incorporalibus *possessio* quoque at-

tribuantur); quod si de huiusmodi quae possessione non constet, praecedentiam competere iis, qui sunt antiquiores in loco controversiae. Haec quidem ex constituto Gregorii XIII, incip. *Exposcit*, ibi: « Qui in quasi possessione praecedentiae, ac iuris praecedendi, sunt, ii (quibuscunque reclamationibus, protestationibus, appellationibus, et aliis subterfugiis prorsus remotis, et cessantibus, et postpositis) praecedere, debeant... Quando vero non probatur, aut non constet de quasi possessione praecedentiae huiusmodi... qui (sunt) antiquiores in

debere praecedentiam super omnes alios, praeter celebrantem solemniter aut officium facientem.

Ad 2: Missas solennes in parochiali spectare ad parochum seu rectorem.

Ad 3: Officium super cadaveribus peragi debere ab ipso rectore in sua parochiali, etiam quando interveniat capitulum collegiatae. Eadem S. C., 21 Iun. 1637, in Pientina. Apud Manuale ecclesiast., edit. Neap., de Praeeminentiis, n. 685.

Super eadem materia.

ALIUD PRAED. S. C. R. DECRETUM.

Capitulum et canonicis collegiatae ecclesiae

loco controversiae... praecedere debeant». Et quamvis d. constitutio pro regularibus et confraternitatibus edita fuerit, attamen tanquam norma pro omni casu et specie in foro ecclesiastico attenditur. Audiamus clariss. Piescium in haec verba: «Controversias de praecedentia... etiam inter saeculares clericos quosvis exortas componere... pertinet ad Episcopum. Quis autem modus in eis componendis tenendus sit, declaravit Gregorius XIII, const. sua incip. *Exposcit*». Prax. episc., part. 2, cap. 3, n. 48, pag. 196.

Sic quoque Nicolius, in Flosc., v. *Praeced.*: «Generaliter (inquit) qui sunt in quasi possessione praecedendi, praecedunt; ubi vero non constat de quasi possessione, praecedunt ii, qui sunt antiquiores in loco controversiae, ut ex Gregorii XIII constit. *Exposcit*, et Sacr. Congr.». Item Panimolle: «Praecedere debent (sunt eius verba)... qui in quasi possessione praecedentiae, ac iure praecedendi reperiuntur, quibuscunque reclamationibus, protestationibus, etc., prorsus remotis, et omnino postpositis, iuxta expressam dispositionem const. Greg. XIII, et *manutentionem* competere existentem in possessione, vel quasi». For. eccles. decis., part. 1, dec. 1, n. 1 et 2. Atque ad id allegat auctoritatem Rotae Rom., dec. 903, coram Buratto, decis. 419, n. 1 et 2, part. 9, tom. 2, Rota recent., ibid.

«Iam vero in quasi possessione praecedentiae constitui eum, qui fecit plures actus, sciente et patiente eo, de cuius praeiudicio agitur» tenet eadem Rota, dec. 242, n. 12, part. 16, Rot. recent., verb. *Praecedentia*. Imo «Actum, quamvis unicum tribuere quasi possessionem manutenibilem in materia praecedentiae». Decis. 230, n. 14, part. 11, dec. 148, n. 8, part. 14. Rota recent., ibid., modo actus ille non sit aequivocus, dec. 230, n. 32, part. 11, ibid. Atque ut rite id intelligatur, nempe quoad comparandam possessionem servitutis affirmativae, cuius generis sunt ius electionis, ius decimandi, praecedentiae, etc., distinctione res definienda venit, quippe considerandi sunt actus, quibus huiusmodi ius vel servitus exercetur. Nam si tales sunt, qui vix unquam alicui conceduntur, ex gratia, v. g. ut extraneus et qui non est de collegio, habeat vocem activam inter capitulares, tunc unus actus sufficit ad acquirendam quasi possessionem iuris eligendi, prout desumitur ex cap. *Cum de beneficio* 5 de Praebend. in 6, l. *Ait praelor* 1, § *Quaesitum* 21, ff. de Aqua quotid., Schmalzgrueber, ad tit. de Caus. possess., n. 12.

Si vero sunt actus, qui ex amicitia et gratia alteri concedi solent, sed raro et non frequenter, ut ire in fundum alterius, pomum decerpere, aucupium exercere, etc., et tunc non sufficit unus actus, sed plures requiruntur, arg. l. *Praelor* ff. de Itin. actug. privat., ut verisimiliter constet, utentem non ratione amicitiae, sed iure suo illos actus exercuisse. Schmalzgrueber, loc. cit.

S. Iacobi de bene, dioecesis Montis Regalis petentibus declarari; primo: *An parochus et clerus ecclesiae parochiali matri addict. sint praefereendi capitulo et canonicis collegiatae?* R. *Capitulum et canonicos collegiatae parocho matri ecclesiae in omnibus praefereandos esse...* et ita servari mandavit S. Rit. Congr., 5 Aug. 1657, Montis Regalis. Apud cit. Manual., de Praeeminentiis, n. 688.

Super eadem re.

AFFERTUR NOVISS. DECRET. PRAEF. CONGR.

Syracusana. 1. An capitulo collegiatae ecclesiae civitatis Augustae aliquod ius competat in parochiali ecclesia S. Sebastiani civitatis

Cumque actus praecedendi, limitative, et quantum ad propositum nostrum spectat, talis sit, qui vix unquam alicui ex gratia concedi videatur, optimo sane calculo definivit Rota hic supra, unicum actum in materia praecedentiae satis esse pro tribuenda possessione manutenibili.

Quoad vero attinet ad modum probandi huiusmodi possessionem praecedentiae, illud utique exploratum habet, probationem in subiecta materia per testes rite fieri posse, prout ex compacto tenent doctores. «Esse in quasi possessione praecedendi probatur ex depositionibus plurimorum testium formiter deponentium de actu subsequendi in incessu processionali, etc.... qui testes cum sint de eodem loco, et deponant de visu, optime probant». Sic Panimolle, loc. cit., n. 3, quae quidem est mens Rotae, decis. 42, num. 4, part. 4, dec. 69, n. 47, vers. *Isque testibus*, dec. 237, n. 7, dec. 370, n. 7, part. 7 recent. Apud dict. Panimolle, ibid.

Et ut habet Pignatellus: «Accedentibus attestatibus hominum fide dignorum, concludenter probatur possessio antiqua praecedendi, quae satis est pro obtinenda manutentione in quasi possessione praecedendi, pro qua sufficiunt (nota) *leves probationes*, ac semiplenae, ut saepius firmavit Rota». Tom. 9, Consult. canonic., consultat. 183, n. 1.

Illud amplius notandum, quod talis est vis consuetudinis et observantiae in materia praecedentiae, ut omnino attendenda sit, etsi iuri communi repugnaret, ut declaravit Sacr. Congr. Rituum et saepius firmavit Rota: «Talis est observantia (sic Cardin. de Luca), qualem attendendam esse, quamvis in aliquo adversaretur constitutioni Gregorii XIII, firmatum fuit ex S. R. Congregationis decreto, de anno 1593, approbato per Clementem VIII». De Praeeminentiis, disc. 25, n. 6. Audiamus etiam Riccium, Collect. decis., part. 4, collect. 1069, ubi sic habet: «In praecedentiis debet attendi consuetudo loci... quod adeo verum est, ut procedat, etiamsi consuetudo repugnaret iuri communi, ut dictum fuit in Rota, in una Meliten. Praecedentiae, 10 Iunii 1577.

Pari modo Barbosa: «In materia praecedentiae (ait) servanda est consuetudo... (et) hoc etiam procedere, quamvis consuetudo huiusmodi repugnaret iuri communi». De offic. et potest. Episc., allegat. 78, n. 36: «Adeo ut vigore consuetudinis, possessio, quamvis esset contra ius, sit manutenibilis»; verba sunt Panimollis, cit. Prax., decis. 1, n. 2.

Porro «per decennium induci consuetudinem in hac materia, etiam contrariam iuri, nec interrumpi per reclamationem, in qua quis succubuit» decrevit Rota, dec. 24, n. 1 et 3, part. 4, tom. 2, et dec. 99, n. 10 et seqq., part. 19, tom. 1. Rota recent., verb. *Praecedentia*.

ipsius; adeo ut parochus ipse S. Sebastiani in ecclesiasticis functionibus et parochialibus muniis explendis sit aliqua ratione eidem capitulo subiectus?

2. An eidem capitulo collegialiter incedenti in generalibus processionibus praecedentia competat super parochum ecclesiae S. Sebastiani.

3. Cui debeatur praecedentia in incesso per vias occasione associandi funus, an capitulo collegiatae collegialiter intervenienti, vel parochus ipsius defuncti?

4. An in funeribus et processionibus unica est erigenda crux capituli collegiatae in casu, ita ut omnes associantes funus, ac etiam parochus S. Sebastiani sub hac ipsa unica cruce incedere debeant?

Et eminentiss. et reverendiss. Patres sacris ritibus praepositi, omnibus mature consideratis riteque libratiss. rescribendum censuere iuxta votum magistri caeremoniarum, ad 1. *Negative*; ad 2. *Affirmative* iuxta alia decreta; ad 3. Capitulo collegiatae, dummodo sit vel a parochus, vel ab haeredibus defuncti invitatum; ad 4. Unicam ipsamque collegiatae iuxta generale decretum diei 2 Jul. 1661.

Atque ita rescripserunt, et in civitate Augustae, Syracusanae diocesis, servari mandarunt die 17 Jun. 1843. — Ita in terminis in tertia appendice Decret. authent. Congr. Sac. Rit., edit. Romae Typis S. Congr. de Propaganda Fide 1849. Vide insuper v. *Parochus* art. 2, sub n. 65.

PRAEDICARE, PRAEDICATOR

Benedictio a concionaturo quando omittatur.

SACRAE CONGR. RIT. DECRETUM.

Ad dubium propositum in S. R. C. pro parte illustriss. D. Card. Acquaviva, civitatis Neapolit. Archiepiscopi; an scilicet conveniat, ut quando aliquis Episcopus in eadem civitate Neapolitana, ipso illustriss. D. Cardinali Archiepiscopo praesente sermonem vel concionem habuerit, antequam pulpitem vel ambonem

ascendat, petat ab ipso Archiepiscopo benedictionem, sicut caeteri concionatores non Episcopi facere solent?

Eadem S. Rit. Congr. respondit: ob supremum ordinem et dignitatem episcopalem non convenire, ut Episcopus concionaturus *ab Ordinario*, etiam Cardinali, benedictionem petat: et ita censuit et declaravit die 28 Apr. 1607, in Neapolitana. — Apud cit. Manual., ed. Neapol., de Praeeminentiis, n. 612.

PROCESSIO

De processionibus, quae per confraternitates peraguntur.

SAC. CONGR. RIT. DECRETUM.

Cappellanus confraternitatis non potest suo arbitrio sine expressa licentia Episcopi processiones facere. Sac. Congr. Rit., in Melit. Galatii, 4 Mart. 1606. Apud Barbosam, Summa Apost. dec., v. *Cappellanus*, n. 9.

Super eadem materia.

SACRAE CONGR. CONC. DECRETUM.

In processionibus peragendis extra ambitum ecclesiarum, in expositione Eucharistiae, benedictione solemni super populum, aliisque similibus, quoties interveniat licentia Ordina-

riorum, parochus non potest se opponere, ne a cappellanis et officialibus confraternitatum fiant; quia animarum cura et populi directio principaliter incumbit Episcopo, qui est parochus parochorum. Sac. Cong. Conc., in Savonen., 12 Febr. 1689. Apud Monacell., Form. legal. pract., tom. 2, tit. 13, form. 1, n. 86, pag. 29 et 30.

De processionibus, quae fiunt per parochos.

SACRAE CONGR. CONC. DECRETUM

Parochus sine licentia Episcopi non potest facere processiones extraordinarias. S. Congr. Concil., in Savonen., 12 Febr. 1636, in qua amplius fuit dictum, non sufficere licentiam vicarii foranei. Apud Monacell., loc. et n. cit.

PROTONOTARIUS

De protonotariis participantibus et extra participantibus speciatim agitur.

PIUS PAPA IX

Ad perpetuam rei memoriam.

Quamvis peculiares facultates ac privilegia nonnullis personis seu collegiis ad eorum remuneranda merita, vel dignitatem amplificandam, ex Romanorum munificentia Pontificum

concessa atque attributa sint, ea tamen moderanda censemus, et vero etiam abroganda, cum minus opportuna temporibus, ac bono publico minus consentanea deprehendamus. Antiquissimum porro est in hac Romana Ecclesia collegium septem notariorum a S. Clemente I, praedecessore nostro, ad consignanda litteris

posterisque martyrum gesta institutorum, qui postmodum ob muneris praestantiam protonotarii dicti sunt, et pluribus singularibusque privilegiis decorati. Ipsis quidem fel. mem. Sixtus V praedecessor noster nedum antiqua privilegia confirmavit, verum nova etiam atque ampliora largitus est per apostolicas suas sub plumbo datas litteras 9 Febr. anni 1586. Cum vero idem collegium protonotariorum ob praeteritas rerum vices ad paucos redactum, pene extinctum esset, paternas ad illud curas convertens recol. mem. Gregorius XVI, decessor noster, per suam constitutionem vi Idus Febr. anni 1838 editam, ipsum ad pristinum septenarium numerum, veteremque splendorem restituit. Iam vero singularia inter privilegia memoratis comprehensa litteris Sixti PP. V. aliqua nos esse animadvertentes, quae neque praesenti temporum conditioni, neque publicae rei bono convenire compertum sit; idcirco alia ex iis moderanda seu quibusdam subiicienda conditionibus, alia vero penitus abroganda existimavimus.

Et quidem privilegium promovendi ad gradum doctoratus in utroque iure ex commemoratis Sixti V litteris collegio protonotariorum impertitum iamdiu moderatus est, ac coarctavit fel. mem. Bened. XIV, per apostolicas suas sub plumbo datas litteras iv Kalen. Septemb. an. 1744, quibus definivit edixitque, licere protonotariis apostolicis, quatuor duntaxat personis in singulos annos, eisque non absentibus, sed realiter in Urbe praesentibus, doctoralem lauream in utroque iure deferre, praevio tamen diligenti ac severo examine per ipsosmet protonotarios personaliter ac collegialiter instituendo, iuxta apostolicas in forma brevis litteras Urbani VIII, die 5 Septembris an. 1629 evulgas; quem postea personarum numerum idem Bened. XIV, in ipsis illis supra memoratis litteris ampliavit in benevolentiae et honoris testimonium erga pronotarium collegium; ipsis quippe concessit, ut in posterum non quatuor tantum singulis annis, verum sex personas in Urbe tamen praesentes doctoris laurea in alterutro sive utroque iure decorare possent, servata forma, ac conditionibus inibi praescriptis et explicatis.

Nos igitur commune bonum prae oculis habentes, motu proprio, certa scientia, ac matura deliberatione nostra, supra memoratis apostolicis litteris tum Sixti V, Urbani VIII, Benedicti XIV et Gregorii XVI praedecessorum nostrorum, quatenus opus est, et in iis duntaxat, quae constitutioni huic nostrae adversantur, derogantes, protonotariis apostolicis de numero participantium vulgo appellatis privilegium deferendi doctoris gradum, seu lauream in theologia, et in alterutro vel utroque iure ratum habemus ac confirmamus, servatis tamen conditionibus infra explicandis; in phi-

losophia vero, in medicina aliisque artibus, seu scientiis ac facultatibus omnino tollimus atque abolemus. Volumus autem atque mandamus, ut quatuor duntaxat personis in facultate theologica, ac quatuor itidem in alterutro vel utroque iure in Urbe tamen praesentibus, doctoris gradum deferre valeant, utque de huiusmodi personis doctoris gradum petentibus antea ad nos nostrosque in Apostol. Sede successores referre debeant, secus concessio doctoralis laureae nulla atque irrita sit.

Praecipimus etiam, quod iam a Bened. XIV praedecessore Nostro praescriptum est, ut si dictus numerus personarum ad gradum doctoris promovendarum uno anno quavis de causa non sit completus, minime absolvi et compleri possit annis subsequentibus. Iubemus praeterea, ut ad instituendum candidatorum examen protonotarii conveniant numero saltem quinque; quod si, aliquibus eorum impeditis, huiusmodi numerum pertingere nequeant, ad illum explendum archigymnasii Romani professores asciscant, denique ut in huiusmodi examine omnia servare debeant, quae de periclitanda scientia promovendorum ad gradum doctoralem praescripta sunt per Leonem XII praedecessorem nostrum in sua const. *Quod divina sapientia*. Si secus fecerint, concessionem doctoralis laureae irritam declaramus.

Volumus insuper atque mandamus, ut de laureis collatis certiores faciant quolibet anno congregationem S. R. E. Cardinalium studiis moderandis praepositam, utque ad normam praefatae constitutionis Benedicti XIV, nota rogatus promotionum, descriptis promotorum nominibus et cognominibus infra mensem a die cuiuslibet promotionis computandum, ad archivium urbanum per secretarium collegii eiusdem, vel per ipsos promotos deferatur, ac postquam eiusmodi nota ad archivium praedictum delata sit, promotus ad lauream doctoralem pro legitime promotus haberi debeat ad quovis iuris effectus; alias doctoratus nullus sit atque irritus, nec promotus ulla ratione suffragetur.

In exercendo autem privilegio, quo iidem protonotarii gaudent ex memorata Sixti V constitutione, unum scilicet protonotarium quotannis creandi absque tamen exemptionibus et privilegiis, hoc est mere titolarem, volumus ac iubemus, ut in posterum, nisi consultis antea nobis nostrisque in Apostolica Sede successoribus, neminem ad huiusmodi honorem et gradum promovere possint et valeant. Facultatem vero notarios seu tabelliones publicos creandi dictis protonotariis prorsus adimimus. Praeterea omnino tollimus atque abrogamus privilegium iuxta antedictam Sixti V constitutionem protonotariis eisdem attributum, spurios scilicet, aliosque ex quovis illicito concubitu procreatos legitimandi ad successionem

quorumcunque bonorum sive ex testamento sive ab intestato, eosque idoneos declarandi, ad quosvis honores, dignitates et officia, sive publica sive privata exercenda, prout fusius hac super re in memoratis Sixti PP. V litteris continetur. Item irritum esse volumus, planeque abrogamus alterum privilegium, ut tam protonotarii Apostolici ipsi, quam eorum consanguinei, affines et familiares, sive in Urbe, sive in tota ecclesiastica ditione, arma prohibita absque speciali permissu et licentia deferre possint et valeant.

Quoniam vero consueverunt Romani Pontifices, praeter septem protonotarios vulgo participantes appellatos, aliis etiam ecclesiasticis viris huiusmodi honorem deferre, ita tamen, ut licet de participantium numero minime sint, ad eorum instar censeantur, idcirco ut maius inter eos discrimen exstet, volumus ac mandamus, ut septem protonotarii participantes a locorum Ordinariis, eorumque iurisdictione liberi atque exempti, nobisque et Apostolicae Sedi immediate subiecti maneant, iuxta Sixti PP. V concessionem; alii vero protonotarii ad instar participantium, sive ad hunc honorem iam electi, sive in posterum eligendi, locorum Ordinariis iuxta communis iuris regulas subiecti omnino sint, ac censeantur, quemadmodum ipsos tenore praesentium Ordinariorum iurisdictioni plane subiicimus, ac proinde sine illorum assensu nunquam poterunt Pontificalia exercere. Insuper protonotariis participantibus privilegium altaris portatilis ratum habemus ac confirmamus, ea tamen lege ac conditione, ut illud in alienae habitationis domibus erigere nunquam possint, nisi ipsi occasione itineris seu hospitii gratia in iisdem domibus diversentur; utque missa, quam super idem altare portatile decenti semper in loco erigendum diebus etiam solemnioribus vel per se celebraverint, vel per alium sacerdotem saecularem seu regularem rite probatum celebrare fecerint, tum

protonotariis ipsis, eorumque consanguineis, et affinibus cohabitantibus, tum personis eorum famulatus seu comitatus addictis, nunquam vero aliis personis, in ecclesiastici praecepti implementum suffragetur.

Protonotariis vero ad instar participantium, qui iam creati sint, vel in posterum creabuntur, idem altaris portatilis privilegium tollimus, eisque duntaxat concedimus indultum privati oratorii ab Ordinario visitandi atque approbandi, in quo diebus etiam solemnioribus in consanguineorum et affinium secum cohabitantium, nec non famulorum suorum praesentia, missam vel per se celebrare, vel per quemcunque sacerdotem saecularem, vel cuiusvis ordinis regularem rite probatum celebrare facere libere possint et valeant.

Haec nos statuimus, decernimus atque mandamus, non obstantibus nostra, et cancellariae apostolicae regula de iure quaesito non tollendo, nec non superius memoratis Sixti V, Urbani VIII, Benedicti XIV et Gregorii XVI praedecessorum Nostrorum litteris, aliisque constitutionibus et ordinationibus apostolicis speciali licet mentione dignis, necnon praefati collegii protonotariorum etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis et litteris apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis; quibus omnibus, et singulis illorum tenores praesentibus pro plene et sufficienter expressis ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die 9 Februarii an. 1853, pontificatus nostri an. 7.

A. Card. LAMBRUSCHINI.

REGULARES QUOAD ADMISSIONEM NOVITIORUM

*Sacr. Congregationis Episc. et Regular.
Decretum ex oraculo Sanctissimi.*

Sanctissimus dominus noster Pius Papa IX, a primo sui pontificatus exordio, impenso studio cupiens regularem ordinum religiosorum disciplinam redintegrare, specialem congregationem deputavit nuncupatam super statu Regularium, cuius munus in eo situm esset, ut mala, quae forte obrepissent, expenderet, et remedia iisdem medendis apta Sanctitati Suae proponeret. Ad eandem Pater sanctus nominavit eminentissimos ac reverendissimos dominos S. R. E. Cardinales Lambruschini, Ostini, Castracane, Patrizi, Polidori, Bianchi, Orioli,

Gizzi, cum R. P. D. Andrea canonico Bizzarri a secretis.

Porro Sacra Congregatio inter praecipua capita, ad quae cogitationem curamque suam convertit, ut finem a Sanctitate Sua propositum facilius assequeretur, in primis illud probe vidit, nihil potius et antiquius in eo suscepto munere esse spectandum, quam exquisitissimam ac diligentissimam novitiorum admissionem, eorumdemque in scientiis, in iisque praesertim, quae ad religionem pertinent, solertem et assiduam institutionem.

Id ipsum recognovit, approbavitque sacratissimus princeps, qui in Encyclicis litteris diei 17 Iunii 1847, incip. *Ubi primum*, ad omnes

supremos moderatores, abbates, provinciales, aliosque superiores regularium ordinum pro monastica disciplina restauranda conscriptis sub § *At vos*, hisce verbis dilectos filios admonebat: « Cum autem ex diligenti tironum admissione atque optima illorum institutione totius cuiusque sacrae familiae status decorque plane pendeat, vos summopere hortamur, ut eorum, qui religiosas vestrae familiae nomen daturi sunt, indolem, ingenium, mores antea accurate exploretis, ac sedulo investigetis, quo consilio, quo spiritu, qua ratione ad regularem vitam ineundam ipsi ducantur. Ac postquam noveritis, illos in religiosa vita amplectenda nihil aliud spectare, nisi Dei gloriam, Ecclesiae utilitatem, ac propriam et aliorum salutem, in id potissimum omni diligentia, cura et industria incumbite, ut tirocinii tempore ex proprii ordinis legibus pie sancteque ab optimis magistris educantur, et ad omnem virtutem, atque ad instar regularis vitae institutum quam optime informantur. Et quoniam praecipua atque illustris Regularium ordinum laus semper fuit litterarum studia excolere, fovere, ac tot eruditis doctis, laboriosisque operibus humanarum divinarumque rerum scientiam illustrare, idcirco vos summopere excitamus, monemus, ut iuxta vestri ordinis leges maxima cum solertia rectam studiorum rationem promovere, et omnia conari velitis, ut religiosi vestri alumni in humaniores litteras ac severiores disciplinas, praesertim sacras addiscendas, constanter incumbant, quo ipsi optimis sanisque doctrinis apprime exculti, et proprii muneris partes, et sacra ministeria religiose sapienterque obire valeant ».

Sacra Congregatio, re mature discussa in conventibus, quos subinde habuit, non pauca providenda curavit, quae in duobus decretis comprehenduntur, ut sequitur:

DECRETUM PRIMUM

Sacrae Congregationis super statu Regularium auctoritate sanctissimi domini nostri Pii Papae IX, editum de testimonialibus, Ordinariorum litteris requirendis in receptione illorum, qui ad habitum religiosum admitti postulant.

DECRETUM.

Romani Pontifices pro eorum pastoralis cura, qua semper regularium familiarum bono et splendori prospicere non omiserunt, illud superioribus pro viribus commendarunt, ut antequam ad religiosum habitum postulantem reciperent, de illorum vita, moribus, caeterisque dotibus et qualitatibus sedulo inquirerent, ne indignis ad religiosas familias, non sine maximo illarum detrimento, ostium adaperirent. Verum quamlibet moderatores ordinum diligentiam adhibeant in informationibus exquiren-

dis, in gravi tamen ut plurimum versantur periculo deceptionis, nisi a locorum Antistitibus testimonium exquirant circa eorum qualitates, qui ad habitum religiosum admitti postulant: Ordinarii enim vi pastoralis officii oves suas prae caeteris agnoscere possunt, et saepe saepius ea manifestare impedimenta, quae alios latent. Haec animadvertens Sanctissimus D. N. Pius PP. IX, audito voto S. R. E. Cardinalium huius Sacrae Congregationis super statu Regularium, attentisque postulationibus nonnullorum Episcoporum, praesenti decreto ubique locorum perpetuis futuris temporibus servando, haec, quae sequuntur, apostolica auctoritate statuit atque decernit.

I. In quocunque ordine, congregatione, societate, instituto, monasterio, domo, sive in iis emittantur vota solemnita sive simplicia, et licet agatur de ordinibus, congregationibus, societatibus, institutis, monasteriis ac domibus, quae ex peculiari privilegio, etiam in corpore iuris clauso, vel alio quovis titulo in decretis generalibus non comprehenduntur, nisi de ipsis specialis, individua et expressa mentio fiat, nemo ad habitum admittatur absque testimonialibus litteris tum Ordinarii originis, tum etiam Ordinarii loci, in quo postulans post expletum decimum quintum annum aetatis suae, ultra annum moratus fuerit.

II. Ordinarii in praefatis litteris testimonialibus postquam diligenter exquisiverint etiam per secretas informationes de postulantis qualitatibus, referre debeant de eius natalibus, aetate, moribus, vita, fama, conditione, educatione, scientia; an sit inquisitus, aliqua censura, irregularitate aut alio canonico impedimento irretitus, aere alieno gravatus, vel reddendae alicuius administrationis rationi obnoxius. Et sciant Ordinarii, eorum conscientiam super veritate expositorum oneratam remanere, nec ipsis unquam liberum esse huiusmodi testimoniales litteras denegare; in eisdem tamen super praemissis singulis articulis ea tantum testari debere, quae ipsi ex conscientia affirmare posse in Domino iudicaverint.

III. Omnibus et singulis superioribus regularibus, aliisque religiosis, ad quos spectat, cuiuscunque gradus sint et instituti, licet exempti et privilegiati, ac de necessitate exprimendi, etiam in virtute sanctae obedientiae, huius decreti observantia districte praecipitur; et qui contra huius decreti tenorem aliquem ad habitum religiosum receperit, poenam privationis omnium officiorum, vocisque activae, et perpetuae inhabilitatis ad alia in posterum obtinenda eo ipso incurrat, a qua non nisi ab Apostolica Sede poterit dispensari.

IV. Vi cuiuscunque privilegii, facultatis, indulti, dispensationis, approbationis regularum et constitutionum etiam in forma specifica, quam ab Apostolica Sede aliquis ordo, insti-

tutum, superior religiosus consequeretur, nunquam huic decreto derogatum esse censeatur, nisi ei expresse et nominatim derogeretur, licet in concessione derogatoriae generales quantumvis amplae apponantur. Quod si alicui instituto expresse et nominatim dispensatio super eodem decreto aliquando concedi contigerit, aliis minime extendi poterit vi cuiuscunque privilegii et communicationis privilegiorum.

V. Quolibet anno die prima Ianuarii in publica mensa hoc decretum legatur, sub poena privationis officii ac vocis activae et passivae a superioribus ipso facto incurrenda.

Ne autem huius decreti observantia aliqua ratione, titulo, praetextu impediatur, Sanctitas Sua quibuscunque in contrarium facientibus constitutionibus, regulis et statutis cuiusvis ordinis, congregationis, societatis, instituti, monasterii, domus, etiam in forma specifica ab Apostolica Sede approbatis, necnon cuilibet privilegio licet in corpore iuris clauso, ac apostolicis constitutionibus ac decretis confirmato, ac expressa, individua, speciali et specialissima mentione digno, aliisque contrariis quibuscunque prorsus derogat, et derogatum esse declarat.

Datum Romae ex Sacra Congregatione super statu Regularium die 25 Ianuarii 1848.

ANDREAS Can. BIZZARRI a Secretis.

Die 6 Februarii 1848, praedictum decretum affixum et publicatum.

Ioseph Cherubini *Mag. curs.*

Decretum alterum Sacrae Congregationis super statu Regularium auctoritate sanctissimi domini nostri Pii Papae IX editum de receptione novitiorum ad habitum et professionem.

DECRETUM.

Regulari disciplinae instaurandae ubi collapsa fuerit, vel servandae ubi vigeat, nihil magis conducit, quam in admittendis novitiis ad habitum et ad professionem maximam curam adhibere, ut ii tantum recipiantur, qui superna vocatione ducti, morum honestate caeterisque dotibus praediti religionem ingrediantur, cupientes Deo inservire, mundi pericula evitare, et spirituali proximorum saluti qua exemplo, qua opere ad praescriptum instituti, quod profitentur, consulere. Ex novitiis enim religionis bonum vel malum prorsus pendet; quandoquidem hi sint religionum semina, hi sunt novi palmites Dei vineam novellantes; sed si semina, si novitiae vites infectae sint, non nisi fructus mali colligi possunt. Quapropter Romani Pontifices, et praesertim Sixtus V¹, Clem. VIII², Innocentius X³ et Innocentius XII⁴, saluber-

rima edidit decreta, quibus leges in admittendis novitiis servandae constituebantur. Cum igitur sanctissimus dominus noster Pius PP. IX, ab ipsis Pontificatus sui primordiis pastoralis vigilantiae studia convertenda esse duxerit ad religiosarum familiarum disciplinam totis viribus promovendam, praedecessorum suorum vestigia sectando certam stabilemque legem constituendam esse existimavit, quae in admittendis novitiis ad habitum et professionem servari omnino deberet. Re igitur demandata S. R. E. Cardinalibus huius S. Congregationis de statu Regularium a Sanctitate Sua institutae, eminentissimis Patribus, universa rei ratione sedulo diligenterque perpensa, necessarium visum est, in admissione novitiorum ad habitum et professionem partes concedendas esse nedum inferioribus praelatis et superioribus generalibus, verum etiam nonnullis aliis religiosis viris probatae vitae, regularis disciplinae zelo ferventibus, consilio et gravitate praestantibus, ut eorum, qui religiosas familiae nomen daturi sunt, indolem, ingenium, mores, caeterasque necessarias dotes accurate explorent et sedulo investigent, quo consilio, quo spiritu, qua ratione ad regularem vitam ineundam ducantur, et eos tantum probent, quos secundum Deum idoneos esse revera constiterit. Sententiae S. Congregationis sanctissimus in Christo Pater inhaerens ea, quae sequuntur pro Italia et Insulis adiacentibus hoc perpetuis futuris temporibus valituro decreto Apostolica auctoritate statuit atque decernit.

PARS PRIMA DECRETI.

De lege servanda in probandis iis, qui ad habitum religiosum admitti postulant.

Art. I. Qui duplici scrutinio iuxta modum inferius exprimendum probatus non fuerit ad habitum, nullo prorsus modo admittatur in quocunque ordine, congregatione, societate, instituto, monasterio, domo, sive in iis emitantur vota solemnia, sive simplicia; et licet agatur de ordinibus, congregationibus, societatibus, institutis, monasteriis et domibus, quae ex peculiari privilegio etiam in corpore iuris clauso vel alio quovis titulo, in decretis generalibus non comprehenduntur, nisi de ipsis specialis, individua et expresse mentio fiat.

Art. II. In qualibet provincia habeantur octo examinatores, scilicet provincialis, et septem alii religiosi probatae vitae, prudentia, gravitate ac zelo disciplinae regularis praediti, a capitulo seu congregatione provinciali per secreta suffragia eligendi, ita tamen ut si in provincia sint definitores vel consultores, vel assistentes,

¹ Const. *Cum omnibus* anni 1587.

² Dec. incip. *Sanctissimus in Christo Pater*, diei 19 Maii 1602.

³ Instr. *Ad propagandam*, diei 5 Nov. 1654.

⁴ Decr. *Sanctissimus in Christo Pater*, diei 18 Iulii 1695.

vel alii, quocunque appellentur nomine, consilarii provinciales, duo ex ipsis in examinatores deligantur. Examinatores in praefato munere usque ad novum provinciale capitulum seu congregationem perdurabunt.

Art. III. Cum aliquis ad habitum recipi postulaverit, provincialis omnia exquirat documenta, et requisita ad praescriptum ss. canonum, constitutionum apostolicarum, decretorum S. Congregationum ac statutorum ordinis, et diligenter inquirat circa illius qualitates, utrum nempe ab omni defectu et impedimento immunis sit, et necessariis dotibus praeditus, religioso statui idoneus, ac etiam in amore perfectionis vitae, et Deo liberius in religione serviendi, seu potius levitate aut necessitate, vel alio inordinato fine ductus admitti postulet. Deinde omnia praefata documenta et informationes tradat saltem tribus ex provincialibus examinadoribus, exclusis iis, qui postulanti sint consanguinei vel affines, ut eas absque ullo partium studio serio perpendant. Indicto examinis die, provincialis cum delectis ab ipso examinadoribus conveniet, et postquam ipse et alii examinadores iuraverint ad sancta Dei evangelia, *se quacunq[ue] humana affectione postposita, munus exsecuturos*, postulamentum examinent, eoque ab examinis loco dimisso, eius documenta, qualitates et requisita, aliaque, quae superius notata sunt, serio expendant, et deinceps per secreta suffragia iudicent, an dignus sit, qui approbetur, super quibus omnibus provincialis et aliorum examinadorum conscientia graviter onerata remaneat. Is autem probatus duntaxat intelligatur, qui saltem unum suffragium supra medietatem obtinuerit. Si postulans praefato scrutinio probatus fuerit, examen et scrutinium scripto fideliter exaratum provincialis et unusquisque ex examinadoribus manu propria subscribet, declarando etiam sese omnia requisita a ss. canonibus, constitutionibus et decretis apostolicis, et regulis, et statutis respectivi ordinis praescripta debito modo examinasse; huiusmodi vero relationem examinis et scrutinii et respectivam declarationem iureiurando confirmet. Quibus peractis, provincialis praefatam relationem et declarationem una cum authenticis documentis ad superiorem generalem, vel ad procuratorem generalem, prout inferius in art. XI explicabitur, transmittet. Ne autem huius decreti executio differatur usque ad celebrationem proximi capituli, vel congregationis generalis, interim examinadores provinciales eligantur per secreta suffragia a provinciali, una cum suis definitoribus, vel assistantibus, vel aliis consiliariis provincialibus; et si huiusmodi definitores, assistentes, consilarii in aliquo ordine desint, electio fiat a provinciali una cum quatuor religiosis graduatis, vel gravioribus, si graduati desint, eiusdem provinciae ab eodem provinciali deputandis.

Art. IV. In ordinibus aliisque institutis, in quibus provinciales non existunt, vel provincialia capitula, seu congregationes non celebrantur, examinadores pro unaquaque domo novitiatus eligentur iuxta superius praescriptam methodum a capitulo, diaeta, seu congregatione generali, et superior eiusdem domus loco provincialis habeatur, cuius erit convocare examinadores, et alia peragere, quae in art. III statuta sunt. Verum cum hoc in casu ob pauciores religiosorum numerum contingere possit, ut septem examinadores eligi minime valeant, examinadores numero minores, non tamen citra quatuor, eligi poterunt. Si autem huiusmodi capitula, diaetae et congregationes generales statim non convocentur, interim electio examinadorum fiat iuxta modum in art. V designandum.

Art. V. Si institutum constet aliquo tantum separato monasterio, conventu vel domo, nec in congregationem erectum sit, et capitulum, diaetam, congregationem generalem minime habeat, examinadores per secreta suffragia a superiore et capitularibus eiusdem monasterii, conventus vel domus eligantur; et quoad eorum numerum serventur, quae in art. IV definita sunt, ac in officio ad triennium perdurent.

Art. VI. Praeter memoratos examinadores provinciales, in quolibet ordine, congregatione, societate, instituto alii septem examinadores generales constituentur, qui tamen ad quatuor reduci poterunt in iis ordinibus et institutis, in quibus, ob pauciores numeros religiosorum, septem haberi nequeant. Hi ex gravioribus et prudentioribus religiosis viris probatae vitae, ac zelo regularis disciplinae praeditis per secreta suffragia in capitulo, diaeta vel congregatione generali eligentur, ita tamen ut si agatur de ordine, in quo sint definitores, assistentes, consultores, visitatores vel alii consilarii generales, duo ex ipsis in examinadores deputentur. Examinadores generales in officio usque ad futurum capitulum diaetam vel congregationem generalem perdurabunt. Superior generalis erit praeses cum suffragio in consilio examinadorum; et procurator generalis, uti examinador natus, praeter electos habendus erit.

Art. VII. Examinadores generales in intervallo, quod intercedet a data huius decreti usque ad celebrationem proximi capituli, diaetae vel congregationis generalis, eligantur per secreta suffragia a superiore generali una cum saltem tribus religiosis graduatis seu gravioribus ordinis ab eodem superiori generali deputandis et deligendis ex definitoribus, visitatoribus, assistantibus vel consultoribus generalibus, si adsint.

Art. VIII. Si agatur de instituto, quod constituitur ex aliquo tantum separato monasterio, conventu, domo, nec in congregationem erecto, et praeter localem, alius maior supe-

rior non habeatur. Superior localis probum et idoneum deputet religiosum, ut primum scrutinium, de quo in art. III, perficiat cum examinadoribus electis iuxta art. V; et ipse superior localis cum iis capitularibus eiusdem domus, qui locum in eodem primo scrutinio non habuerunt; secundum scrutinium in art. X praescribendum exsequetur.

Art. IX. Quod vero attinet ad ordines et instituta, quae licet in congregationem et societatem erecta sint, tamen in iis capita, diaetae et congregationes generales vel non celebrantur vel raro convocantur, in iisdem ordinibus et institutis auctoritas, quae capitulis, diaetis et congregationibus generalibus circa electionem examinerum superius attributa est, conceditur superiori generali cum definitioribus, visitatoribus, assistentibus, consultoribus, aliisque, quocunque nomine appellentur, consiliariis generalibus, ita tamen, ut si definitores, assistentes, alique consilarii generales, non sint saltem quatuor, superior generalis alios graves et idoneos religiosos eis adiungat ad enuntiatum saltem numerum constituendum; quae religiosorum deputatio, potiori ratione fieri debeat, si in ordine et instituto definitores, assistentes, alique consilarii generales non reperiuntur. Quibus in casibus electio examinerum fiat per secreta suffragia, quolibet triennio, nec electores teneantur duos definitores, assistentes vel alios consiliarios generales inter examinadores adnumerare.

Art. X. Cum autem superior generalis relationem examinis et scrutini, ac enuntiatam superius declarationem cum authenticis documentis ad praescriptum art. III receperit, ipse omnia accurate percurrat, ac per singulas partes expendat, per secretas etiam inquisitiones sedulo investigando, num tenor huius decreti servatus fuerit, et an adversus candidatum et primum scrutinium aliqua exceptio inveniatur. Quibus peractis, superior generalis praefatam relationem, declarationem et documenta, ac requisita tradat procuratori generali, et saltem aliis duobus examinadoribus generalibus, qui cum candidato nullo consanguinitatis vel affinitatis vinculo coniuncti sint; et quatenus procurator generalis non adsit, tribus saltem examinadoribus generalibus, ut omnia perpendant iuxta modum in art. III designatum. Postea vero indicto die convenient, et praestito tam a superiore generali, quam a procuratore generali, et caeteris examinadoribus, ut supra, iuramento, reque mature perpensa, per secreta suffragia definiant, an approbatio facta in primo scrutinio confirmanda sit vel revocanda, super quibus omnibus conscientia superioris generalis et examinerum graviter onerata remaneat. Tunc autem approbatio confirmata intelligatur, quando eius favore saltem unum suffragium supra medietatem habeatur.

Art. XI. Si superior generalis Romae non resideat, acta, de quibus, in art. III ad procuratorem generalem Romae morantem transmittenda sunt (valde enim expedire visum est, secundum scrutinium Romae fieri), dummodo tamen idem procurator tres saltem examinadores generales Romae habeat, vel eos ad urbem commode vocare possit. Quo in casu quoad praemissa omnia vices superioris generalis gerat. Quod si examinadores generales nec Romae degant, nec commode vocari possint, eadem acta ad superiorem generalem, etsi alibi moretur, transmittantur, ut ea peragat, quae in art. III statuta sunt.

Art. XII. Superior generalis, sive ipse, sive procurator generalis secundo scrutinio praefueit, poterit candidatum ex iustis et rationabilibus causis reicere, licet fuerit ab examinadoribus in utroque scrutinio probatus; nunquam vero admittere eum, qui fuerit ab examinadoribus reprobatus.

Art. XIII. Ut vero candidatus definitive ad habitum recipiatur, praeter praescriptam legem et formam, cui omnes omnino sese conformare debeat, servanda etiam erunt, quae a constitutionibus et statutis respectivi ordinis circa receptionem ad habitum ulterius praescribuntur, in ea tamen parte duntaxat, quae huic decreto non opponitur.

Art. XIV. Superiores quolibet semestri ad hanc Sacram Congregationem super statu regularium summarie referant, de singulis novitiis ad habitum receptis, de uniuscuiusque aetate, patria aliisque qualitatibus, et respectivis documentis, nec non de actis confectis pro receptione, deque observatione huius decreti.

PARS SECUNDA DECRETI.

De lege servanda in admittendis novitiis ad professionem.

Art. I. Quicumque ex religiosis et novitiis alicuius ordinis, congregationis, societatis, instituti, monasterii, domus, de quibus part. I Decr., art. I, cognoverit novitium sui instituti aliquo impedimento, vel gravi defectu praepeditum esse ad religiosum statum rite assumendum, impedimentum ipsum, et defectum superiori conventus novitiatus, vel provinciali, vel superiori generali manifestare teneatur: superiores vero denuntiantis nomen secretum retineant.

Art. II. Prope terminum cuiusque trimestris novitiatus magister novitorum provinciali de agendi ratione cuiusque novitii scripto referat.

Art. III. Duobus mensibus ante professionem, provincialis, sive per se, sive per alium idoneum religiosum sibi benevisum, novitii voluntatem diligenter exploret, an coactus, an seductus sit, quo spiritu ad statum religiosum ductus, an sciat quid agat, an obligationes sta-

tus religiosi et regulae agnoscat: secreto audiatur magister novitiorum, tum novitios, necnon religiosos, etiam conversos conventus, seu domus novitatus circa novitium ad professionem admittendum. Quo facto, capitulum conventuale eiusdem conventus, seu domus convocat, ut capitulares per secreta suffragia declarent, an novitius ad professionem admitti possit. Deinceps omnium actorum et resultantium relationem scripto exaratam propria manu subscribat, quin tamen eos, qui secreta deposuerint, ullo modo in aliquod discrimen adducat.

Art. IV. Huiusmodi relationem provincialis tribus saltem examinatore provincialibus communicet, et condito die convocet praefatos examinatores, et novitiorum magistrum, et praestito ab omnibus superius enuntiato iuramento, magister novitiorum referat de novitii agendi ratione in novitiatu servata, de eius libertate, vocatione et idoneitate ad statum religiosum, et declaret utrum ipse in domino existimet, novitium ad professionem tuto admitti posse. Si vero magister novitiorum vel ratione distantiae vel alia legitima causa ad locum scrutinii commodè accedere nequeat, transmittat super praemissis relationem in scriptis, illamque iuramento confirmet, et propria manu subscribat. Provincialis deinceps, et examinatores per secreta suffragia definiant, an novitius necessariis dotibus praeditus sit, ut ad professionem tuto admitti possit, super quo eorum conscientia graviter onerata remaneat.

Art. V. Si novitius probatus fuerit, provincialis de omnibus instructum reddat superiorem generalem, qui ulterioribus informationibus, quatenus necessarium iudicaverit, requisitis, approbationem revocet vel confirmet, prout in domino iudicaverit, quin tamen unquam permittere possit professionem novitii, qui ab examinatore provincialibus reprobatum fuerit.

Art. VI. In iis institutis, in quibus provinciales non existunt, sint illorum loco ad effectum, de quo agitur, superiores domus novitatus.

Art. VII. Si quid ulterius exigant constitutiones et regulae alicuius ordinis et instituti in admittendis novitiis ad professionem, id servandum etiam erit in ea duntaxat parte, quae tenori huius decreti minime contraria sit.

Ut autem suprascriptum decretum quoad utramque eius partem executioni omnino demandetur, Sanctitas Sua omnibus, ad quos spectat, etiam in virtute sanctae obedientiae, districte praecipit plenam illius observantiam; et quemlibet superiorem, cuiuscunque gradus sit, et instituti quantumvis exempti et privilegiati etiam de necessitate exprimendi, qui non servata huius decreti forma, novitium ad habitum vel professionem receperit, poenae ipso facto

incurrendae privationis omnium officiorum, vocisque activae et passivae, et perpetuae inhabilitatis ad alia in posterum plane subiicit, a qua nonnisi ab Apostolica Sede poterit dispensari. Mandat etiam singulis superioribus, idem decretum quolibet anno in omnibus monasteriis, conventibus, collegiis et domibus die prima Ianuarii, et Dominica prima Iulii in publica mensa legi, sub poena privationis officii, ac vocis activae et passivae ipso facto incurrenda. Decernit insuper, vi cuiuscunque privilegii, facultatis, indulti, dispensationis, approbationis regularum et constitutionum, etiam in forma specifica, quam ab Apostolica Sede aliquis ordo, institutum, superior, religiosus consequeretur, nunquam huic decreto derogatum esse censi, nisi ei expresse et nominatim derogetur, licet in concessione derogatoriae generales quantumvis amplae apponantur: quod si alicui instituto expresse et nominatim dispensatio super eodem decreto aliquando concedi contigerit, aliis minime extendi posse vi cuiuscunque privilegii, et communicationis privilegiorum. Tandem Sanctitas Sua, ne huius decreti observantia aliqua ratione, titulo, praetextu impediatur, quibuscunque in contrarium facientibus constitutionibus, regulis et statutis cuiuscunque ordinis, congregationis, societatis, instituti, monasterii, domus etiam in forma specifica ab Apostolica Sede approbatis, necnon cuilibet privilegio licet in corpore iuris clauso, et apostolicis constitutionibus, ac decretis confirmato, ac expressa, individua speciali et specialissima mentione digno, aliisque contrariis quibuscunque, apostolica auctoritate prorsus derogat, et derogatum esse declarat.

Datum Romae ex Sacra Congregatione super statu regul., die 25 Ianuarii 1848.

ANDREAS Can. BIZZARRI a Secretis.

Die 6 Februarii 1848, praedictum decretum affixum et publicatum.

Joseph Cherubini Mag. cursorum.

Post edita huiusmodi decreta aliquae, ut saepissime fit, exortae sunt dubitationes, quae in consultationem apud Sacram Congregationem super statu regularium delatae, iis, quae sequuntur, declarationibus causam dederunt.

Declarationes a sanctissimo D. N. Pio PP. IX approbatae ad decreta incip. *Romani Pontificis*, et *Regulari disciplinae*, a Sacra Congregatione super statu regularium edita die 25 Ian. 1848.

Declarationes super decreto *Romani Pontificis*, ubique locorum servando.

1. An sufficiunt testimoniales datae ab Ordinariis per litteras privatas?

Resp. *Affirmative*.

2. Utrum sufficiant testimoniales, in quibus Ordinarii non testantur in specie de iis omnibus, quae in decreto *Romani Pontificis* prae-

scribuntur, sed duntaxat in genere referunt de qualitatibus postulantis?

Resp. *Affirmative*, sed a superioribus regularibus servantur alia de iure servanda ad singulas qualitates postulantium cognoscendas.

3. Quid agendum, si Ordinarii respondeant, se postulantes nos agnoscere?

Resp. Posse postulantes admitti ad habitum et novitiatum, si Ordinarius a superiore requisitus expresse respondeat sese circa qualitates postulantis informare non posse, quia illum non agnoscit, dummodo tamen testimonialium defectui per aliam accuratam informationem, et fide dignam relationem suppleatur, et servantur alia de iure servanda; et postulantes antequam ad habitum admittantur, maneant saltem per tres menses in conventu, ibique diligenter probentur.

4. Utrum superiores admittere possint ad habitum sui ordinis postulantes absque litteris testimonialibus Ordinarii, quando hic affirmat non posse eas dare, quia prohibitus ab auctoritate civili?

Resp. Sufficere testimonium ab Ordinario datum etiam per privatas et secretas epistolas; sed si ordinarius a superiore requisitus testimoniales ob expositam superius causam quovis modo dare renuat, posse postulantes admitti, suppleto testimonialium defectui per aliam accuratam informationem, et fide dignam relationem.

5. Utrum superiores possint ad habitum ipsum admittere milites, de quibus Ordinarii affirmant se non posse in Gallia informare, cum nullos delegatos in exercitu habeant, nec parochi ullam de his notitiam habere possint?

Resp. *Affirmative*, si Ordinarius a superiore requisitus respondeat, se informare ob dictam rationem non posse, dummodo testimonialium defectui per aliam accuratam informationem, et fide dignam relationem suppleatur, ac servantur alia de iure servanda; et insuper postulantes antequam admittantur ad habitum, saltem per tres menses, maneant in conventu, ibique diligenter probentur.

6. Quid agendum sit, quando Ordinarii nolunt dare litteras testimoniales, non aliam ob causam, nisi quia opponuntur ingressui postulantis in religionem?

Resp. Ordinarios, prout in art. II Decreti *Romani Pontificis* praescribitur, non posse testimoniales litteras denegare; si tamen eas dare recusent, recurrendum erit ad S. Congregationem super statu regularium.

7. Utrum in iis ordinibus, in quibus praeter conversos laicos, habentur donati seu oblato, testimoniales exigendae sint ante susceptionem habitus donatorum et oblato, vel potius conversorum?

Resp. Ante susceptionem habitus donatorum et oblato.

8. An sit nulla susceptio habitus sine litteris testimonialibus?

Resp. Susceptionem habitus esse illicitam, non tamen invalidam: testimoniales litteras omissas in receptione ad habitum quamprimum obtinendas esse, alias novitii ad professionem licite admitti minime poterunt.

9. Utrum sit invalida professio, si fiat omissis testimonialibus litteris?

Resp. Non esse invalidam, sed illicitam.

Declarationes super decreto *Regulari disciplinae*, in Italia et insulis adiacentibus servando.

1. Si superior generalis alicuius ordinis, in quo provinciales non habentur, sit eodem tempore superior conventus, seu domus novitiatu, quomodo se gerere debeat superior ipse in perficiendo primo scrutinio?

Resp. Superior generalis deputet ad effectum, de quo agitur, probum et idoneum religiosum, ut una cum praescriptis examinatores primum scrutinium perficiat.

2. Si aut per obitum, aut per renuntiationem, aut alia quacunque causa, numerus examinerum provincialium, vel generalium in parte, vel etiam totaliter deficiat, nec tempus celebrationis capituli vel diaetae advenerit, quomodo ad eorundem examinerum electionem procedendum erit.

Resp. Servetur methodus in decreto *Regulari disciplinae* (art. III et IV in fin., et art. VII), praescripta pro electione examinerum, qui eligendi erant statim post latum idem decretum, et ante celebrationem proximi futuri capituli vel diaetae; et examineres sic electi in officio perdurent usque ad celebrationem proximi capituli vel diaetae. Quae methodus etiam servetur quando ex S. Sedis dispensatione capitula vel diaetae non celebrantur, et electio superiorum per decretum S. Sedis, vel per schedas fiat.

3. In aliquibus institutis capitula provincialia ordinarie celebrantur prope finem triennii, et in praeparationem capituli generalis, quin in ipsis eligatur superior provincialis. Quomodo hoc in casu ad electionem examinerum provincialium procedendum erit?

Resp. Examineres provinciales eligendi erunt a capitulo provinciali, licet illud celebraretur in fine triennii, et duntaxat in praeparationem capituli generalis. Quod si aliqua vice capitulum provinciale non convocetur, electio ad consultam provincialem ad hunc effectum convocandam spectabit.

4. An ad officium examinerum, sive generalium, sive provincialium ita duo definitores, vel assistentes, vel consultores generales, seu provinciales eligi debeant, ut alii examineres ex reliquis definitoribus, assistentibus, consultoribus eligi nequeant?

Resp. *Negative*.

5. Utrum in ordinibus et congregationibus,

quae licet habeant capitula provincialia, tamen religiosorum inopia laborant, eligendi sint septem examinatores, vel quatuor tantum sufficiant?

Resp. *Negative* ad primam partem; *affirmative* ad secundam. Ut vero omnis ambigendi causa, quae ex erronea decreti interpretatione originem habeat, auferatur, sciant omnes, ad quos pertinet, in ordinibus tam amplis quam exiguis sufficere tres examinatores generales; praeter superiorem provincialem, ad primum scrutinium, et tres examinatores generales, praeter superiorem generalem, ad secundum scrutinium peragendum; et alios examinatores ad opportunitatem et commoditatem eligendos esse.

6. In articulo III Decreti *Regulari disciplinae* praescribitur, ut postulantes accedere debeant ad locum primi scrutini, ut ab examinatore provincialibus personali examini subiciantur. Saepe saepius accidit, ut huiusmodi examen personale absque notabili incommodo postulantium fieri nequeat, sive ob expensas, sive ob loci distantiam. Quapropter nonnulli superiores regulares expostularunt, quomodo in huiusmodi casibus sese gerere debeant?

Resp. Provincialis (et in institutis, in quibus provincialis non existit, is qui eius partes iuxta decretum adimplere debet) cum tribus examinatorebus, ad peragendum examen personale postulantium, quando vel ob loci distantiam, vel ob aliam rationabilem causam postulantem ab accessu personali dispensare iudicaverint, possint deputare religiosum sui ordinis, quem idoneum revera existimaverint, si examen fiat in loco, ubi conventus ordinis reperitur; secus aliquam personam ecclesiasticam sive ex clero saeculari, sive ex clero regulari, dummodo Episcopus loci, vel eius vicarius generalis eam idoneam iudicaverit, transmissa examinatore deputato instructione circa ea, super quibus postulans examinandus erit¹. Verum religiosus vel alia persona ad examen perficiendum deputata transmitti teneatur relationem examinis ab ipso subscriptam, iuramento firmatam, quo *profiteatur sese fideliter munus suum adimplevisse, quacunque humana affectione postposita*. Quibus peractis, provincialis dictam relationem tribus examinatorebus exhibere debeat, ut scrutinium, de quo in eodem articulo III decreti, in reliquis perficiatur, et caetera omnia, quae in decretis praescribuntur, omnino servantur.

7. Nonnulli examinatores nimis anxii sunt in praestando iuramento, quo declarare debent *se omnia requisita a sacris canonibus, constitutionibus et decretis apostolicis, praescripta, debito modo examinasse*, cum non omnes tuto scire possint, quatenam sint omnia huiusmodi

requisita, expostularunt propterea, ut a Sacra Congregatione super praemissis instructio detur, qua tuto procedi possit.

Resp. Iuramentum quoad requisita, et examen qualitatum referri duntaxat ad requisita et qualitates expresse et speciatim praescriptas in constit. Sixti V, incip. *Cum de hominibus*, cum moderatione Gregor. XIV, et in decreto Clem. VIII, cui initium *Cum ad regularem disciplinam*, necnon in regulis et constitutionibus respectivi ordinis seu instituti. Et iuramento satisfieri, si ea moralis diligentia adhibeatur quae a viris probis et timoratae conscientiae adhiberi solet.

8. An decretum *Regulari disciplinae* vim habeat in Sabaudia.

Resp. *Affirmative*.

Datum Romae ex Sacra Congregatione super statu regularium die 1 Maii 1851.

ANDREAS BIZZARRI

Protonotarius Apostolicus a secretis.

APPENDIX.

Ut omnes expedite agnoscere valeant qualitates in recipiendis novitiis a Sixto V et a Clemente VIII expresse et speciatim praescriptas, de quibus agitur in responsione ad dub. 7, (Declar. super decret. *Regulari disciplinae*), referuntur articuli const. Sixti V, cum moderatione Greg. XIV et Clem. VIII, qui receptionem novitiorum respiciunt. Additur etiam ad commoditatem examinerum instructio nunc primum concinnata, cui sese conformare poterunt in examine personali eorum, qui ad habitum admitti postulant.

Articuli const. Sixti V, incip. *Cum de omnibus ecclesiasticis ordinibus*, edit. an. 1587, Kal. Dec. ann. 3 pontificatus.

« Hac nostra in perpetuum valitura constitutione districte interdiciamus, ne illegitimi procreati ex incestu, aut ex sacrilegio (quorum scilicet parentes consanguinitate vel affinitate intra tertium gradum invicem coniuncti fuerint, vel quorum alteruter parens castitatem Deo voverat, etiam apostolica, imperiali vel regia, aut quavis alia auctoritate legitimati, aut natalibus restituti) ad aliquam quorumcunque ordinum, etiam Mendicantium, et non Mendicantium Fratrum, monachorum, eremitarum vel canonicorum, aut clericorum regularium congregationum, aut hospitalium religionem, neque ad habitum, neque ad professionem regularem, recipi vel admitti quoquo modo possint... Sed ne iis, qui humilitatis spiritu, Deo et religioni servire, et poenitentiam agere intra monasteria vel domos regulares cupiunt, ad

¹ In appendice legitur instructio ad commoditatem examinerum.

sanctum huiusmodi propositum via penitus praecludatur, permittimus, ut praefati illegitimi ex dictis incestu aut sacrilegio geniti ad habitum conversorum seu famulorum in monasteriis vel domibus regularibus ad servilia ministeria, viliora obsequia, humiles functiones, atque abiecta servitia admitti possint; ea tamen conditione, ut ad habitum religiosorum vel ad professionem, quam religiosi emitte solent, emittendam, nec non ad omnes non modo sacros, sed etiam minores ordines, vel ad clericalem characterem, denique ad cuncta ecclesiastica officia et functiones, et ad ascendendum ad altiores gradus sint eis portae perpetuo clausae et obseratae.

» Quoad vero reliquos non ex incestu praefato vel sacrilegio, sed quovis alio minus legitimo toro natos, spurios, vel naturales etiam, ut praefertur, vel alias legitimatos, qui, ob meliorem vitae frugem, religionem ingredi cupiunt, statuimus et ordinamus, eos ad religionem admitti non posse aut debere, nisi prius illorum vita et moribus cognitis et circumstantiis universis, quae circa idoneitatem personae attendendae erunt, consideratis, ac de religionis zelo, pietate, integritate et doctrina fide dignis testimoniis adeo commendati fuerint, adeo bonam indolem et specimen virtutis praeferant, ac tot merita eis suffragentur, ut defectum natalium suppleant, eorumque receptio universae religionis commodo et utilitati profutura videatur. Et super hoc in generali vel provinciali capitulo matura deliberatione habita, generalis vel provincialis, superioris, ac definitorum unanimi consensu approbati... exstiterint. Et tamen hi sic recepti, ad gradus, honores et dignitates sui ordinis obtinendas perpetuo inhabiles, et illorum incapaces remaneant, nisi super hoc fuerit auctoritate apostolica cum eis specialiter dispensatum.

» Caeterum quoniam saepe se vitia ingerunt, et se esse virtutes mentiuntur.... auctoritate apostolica, et tenore praesentium etiam perpetuo statuimus et ordinamus, iuvenes aut viros adultos, maiores sexdecim annis, non aliter in aliquam religionem recipi posse, nec debere, nisi prius de eorum parentibus, patria, deque anteacta vita et moribus diligenter inquiratur, et ex accurata informatione et fide digna relatione compertum et exploratum sit, eos neque aliquorum criminum, qualia sunt homicidia, furta, latrocinia, vel alia similia, aut graviora, reos vel suspectos existere, ut propterea damnati sint, aut ne damnentur, formident; neque ingenti aere alieno supra vires facultatum suarum gravatos, vel reddendis rationibus ita obnoxios, ut ex eiusmodi causa lis, vel molestia iis iam illata, vel timendum sit, ne inferatur. Nisi denique constet, ipsos non humana aliqua ratione, sed tantum devotionis et pietatis favore vitam religiosam sponte et

ex animo elegisse... Omnes autem, et quoscunque, ut dictum est, criminosos vel suspectos, ut etiam diximus, vel rationibus reddendis obligatos ad religionem perpetuo inhabiles declaramus ».

Constitutio Sixti V, anni 1585, XII Kal. Nov. incip. *Ad Romanum spectat Pontificem*, qua nonnulla dubia super praecedenti constitutione declarantur.

DUBIUM I.

Utrum constitutio, ubi de illegitime genitis loquitur, comprehendat etiam eos, qui postea per subsequens matrimonium fuerunt legitimatedi?

Resp. *Negative* quoad eos, qui nati sunt ex parentibus, inter quos tempore, quo geniti sunt matrimonium rite consistere poterat.

DUBIUM IV.

Quid intelligatur sub nomine dignitatum, honorum et graduum, a quibus praefati illegitimi excluduntur?

Resp. Appellatione dignitatum, etc., debere intelligi praepositatus, abbatatus, prioratus, guardianatus, custodiat, provincialium et generalium superiorum officia, et alia his similia cum honore et superioratu coniuncta. Ab officiis autem onerosis lectoris, confessori, studiorum, et sacrae theologiae magistri, regentis, praedicatoris, etc., imo etiam a voce activa, a sacris ordinibus suscipiendis, ipsorumque ministerio ipsos illegitimos, dummodo ex sacrilegio vel incestu geniti non sint, nequaquam arcemus.

Moderatio praefatae constitutionis facta a Gregorio XIV quoad illegitimos per constitut. incip. *Circumspecta Pontificis providentia*, edit. die 15 Martii 1591.

« Nos igitur ea, quae docuit experientia salubriter fuisse constituta, confirmare, quae vero moderatione aliqua indigere, moderari volentes, ac dictarum constitutionum, et inde secutorum quorumcunque tenores etiam veriores, praesentibus pro expressis habentes... praedictas constitutiones in ea parte, qua cavetur, ne illegitimi ex certo inibi expresse damnato toro vel complexu ad quamcunque religionem, neque ad habitum aut professionem regularem, sed tantum ad habitum conversorum aut famulorum in monasteriis, aliisque locis regularium servientium admittantur: et si post dictam constitutionem professionem emitterent, voluit illam nullius esse momenti, auctoritate apostolica, tenore praesentium ad terminos iuris reducimus et moderamus. Volentes iisdem constitutionibus, eos, qui quovis modo illegitimi procreati fuerint, ad habitum et professionem regularem admitti posse, quemadmodum ad-

mitti poterant, si supradictae constitutiones editae non fuissent ¹.

» Ita tamen, ut cum de recipiendis quomodocunque illegitime natis ad habitum et professionem ordinum quorumcunque agatur, ii, ad quos huiusmodi receptio spectat, praeter alia, de quibus ex dictarum constitutionum praecepto, circa quoscunque etiam legitimos disquirere debent, diligenter eorum vitam et mores inquirent, et ita demum recipiant, si tamen bonam indolem, et virtutis specimen praeseferant, ac tot eis merita suffragentur, ut natalium suppleant defectum, eorumque receptio religionis commodo et utilitati profutura videatur. Et super hoc ipso ii, ad quos, ut dictum est, pertinet huiusmodi receptio, matura deliberatione habita, ita censuerint et iudicaverint, dummodo tamen filius illegitimus in religione; in qua pater, sive ante sive post natiuitatem dicti filii professus fuerit, ipso patre vivente non admittatur, quod expresse prohibemus » ².

Instructiones super receptione et educatione novitiorum... iussu Clement. VIII, editae die 19 Martii 1603.

Cum ad regularem disciplinam, etc. (Vide Ferraris, verb. *Novitius*, ubi per totum referuntur instructiones praedictae). Caeterum, qui articuli in Appendice ex iussu Sacrae Congregationis super statu regularium additi sunt, incipiunt a principio, et ad paragraphum quintum inclusivum desinunt.

Instructio pro examine personali eorum, qui ad habitum admitti postulant, sive examen ipsum fiat ab examinadoribus provincialibus iuxta art. 3 primae partis decreti *Regulari disciplinae*, sive ab examinatore deputato iuxta declarationem ad dubium VI eiusdem decreti.

1. Examinadores provinciales, seu examinador deputatus interrogent postulantem de eius nomine, parentibus, patria et aetate. Diligenter postulantis voluntatem explorent, et praesertim, an coactus, an seductus sit, et quo spiritu, quo consilio, qua ratione ad statum religiosum ducatur, et utrum aliquam cognitionem habeat

obligationis votorum, quae deinceps emittere debet.

2. Si recipiendus uti clericus religionem ingredi postulet, inquirent examinadores vel examinador, an eam litterarum scientiam calleat, aut illius addiscendae spem indubiam praeseferat ut minores, et suis temporibus maiores ordines, iuxta decreta Sac. Conc. Tridentini suscipere valeat. Quod si agatur de admittendis ad habitum conversorum, an saltem praecipua doctrinae Christianae capita noverint. Quoad omnes vero, et praesertim relate ad postulantes provectionis aetatis, examinadores vel examinador sagacius, sed prudenter curent odorari, si recte de catholica doctrina sentiant, prout conditio cuiusque personae postulet.

3. Exquirant a postulante, utrum eius parentes, vel alter eorum adhuc vivat, quam artem et professionem exerceant, vel exercueint, et an adeo pauperes sint, ut filii subsidio indigeant.

4. Exquirant etiam a postulante eius conditionem et statum, an habeat in saeculo media sufficientis sustentationis; si sit aere alieno gravatus; an et quam artem et professionem exerceat; an alicui religioso instituto nomen dederit, vel saltem uti novitius illius habitum induerit, vel eremitarum habitum suscepit; utrum fuerit inquisitus, aliqua nota, infamia et irregularitate irretitus, gravi morbo affectus.

5. Videant, an postulans notabili deformitate laboret; utrum aliquod signum valde infirmiae valetudinis vel fatuitatem praeseferat: caetera exquirant, quae in respectivis constitutionibus ab admittendis ad habitum in eorum personali examine exquirenda praescribuntur.

6. Verum licet ex huiusmodi personali examine, si diligenter fiat, plura agnosci possint, et in scrutinio, de quo in art. 3 primae partis decreti *Regulari disciplinae*, de eorum personali examine ratio omnino habenda sit, tamen, praeter illud, a provinciali exquirenda sunt documenta et informationes, prout in eodem art. 3 praescribitur, et reliqua omnia perficienda, quae in enuntiatis decretis cum suis declarationibus decernuntur.

REGULARES QUOAD VISITATIONEM PARAMENTORUM, ETC.

Ordinariis locorum non competit regularium paramenta, etc., visitare.

SACRAE CONGREGATIONIS CONCILII DECRETUM.

Congregatio Concilii censuit Episcopos aut alios locorum Ordinarios, vigore cuiusvis decreti eiusdem Concil. Trident. nullam habere facultatem quovis tempore in monasteriis, do-

mibus et ecclesiis regularium exemptorum, quibus non imminet cura animarum personarum saecularium, visitandi sacristias, paramenta, vasa sacra, altaria, et caetera huiusmodi, aut etiam tabernaculum seu pyxidem, in qua sanctissimum Eucharistiae sacramentum asservatur. Apud Quaranta, Summa Bullarii, verb. *Privilegia regularium*, pag. 406.

¹ Gregorius XIV restituit privilegia religionibus olim concessa legitimandi etiam ad honores, gradus et dignitates; legi tamen scrutinii non derogavit, sed eam tantum pro aliquibus casibus declaravit.

² Clemens VIII, in constit. *In suprema Ecclesiae*, ann. 1602, die 2 Aprilis praefatae Sixtinae constitu-

tioni derogavit quoad poenam nullitatis professionum. Sed decrevit, firmam remanere formam scrutinii, et poenas contra superiores latas. Vide D. Thesaurum, de Poenis ecclesiasticis, verbo *Criminosi* et *Illegitimi*, et integrum textum earundem constitutionum.

REGULARES QUOAD ELECTIONEM SUPERIORUM

S. CONGREGATIONIS EPISCOP. ET REGUL. DECRETUM.

Pater minister generalis totius ordinis Minorum S. Francisci cum animadverterit in capitula praesertim provincialia abusus aliquot, ut sibi videbantur, contra decretum Sacri Conc. Tridentini, sess. 25, cap. 6, de Regularibus, et constitutiones ordinis irrepsisse, atque agnoscens, quantum intersit secundum praescriptam formam electiones celebrari, hanc Sacram Congregationem negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praepositam rogavit, ut decem quaestiones, seu dubia, quae sequuntur, declararet, videlicet:

1. An nomine absentium, quorum suffragia in electionibus supplenda non sunt ex Tridentini Concilii decreto, illi quoque intelligendi sint, qui vita functi fuerint?

2. An secuta post ultimam Congregationem intermediam morte alicuius guardiani, praeses a ministro provinciali conventui administrando suffectus, habeat vocem in primo capitulo provinciali?

3. An provincialis et definitorium possint ante celebrationem capituli eundem praesidem conventus, vel alium religiosum in guardianum eligere, et an post huiusmodi electionem, eiusque publicationem novus guardianus ius ferendi suffragium in capitulo provinciali consequatur?

4. Licebitne definitorio, vel immediate ante vel in actu capituli, substituere religiosum idoneum in locum alicuius guardiani, qui vocem activam vel passivam amiserit?

5. Si quis ex definitoriis actualibus sit etiam coenobii guardianus, poteritne duplex suffragium ferre? et si guardianatu se abdicaverit, poteritne alter substitui, ne eius vox in capitulo desit?

6. In iis provinciis, ubi parvi conventus, vel coenobia exstant, quae hospitia appellari solent, poteritne minister provincialis decernere, ut praeses huius vel illius parvi coenobii ius suffragii habeat?

7. Ubi statuta peculiaria vigent, quae lectoribus iubilatis numerariis ius ferendi suffragii in electione ministri provincialis, et definitorum provincialium tribuunt, si quis ex huiusmodi lectoribus sit etiam guardianus, poteritne lector simpliciter iubilatus ei substitui cum iure suffragii?

8. Si guardianus a civili potestate suo munere interdicator, quo se abdicare nolit, pote-

ritne alter eius vices supplere? Et si idem apud legitimos superiores munus suum sponte dimiserit, poteritne alter in eius locum eligi, ut suffragium ferat?

9. Quonam sensu intelligenda sunt illa decreti verba *ad effectum electionis faciendae*, utrum nempe ad ipsum tantummodo actum electionis, an vero etiam ad electores ante capituli celebrationem constitutos pertineant?

10. An consuetudo aut praescriptio possit efficere, ut ratae et validae sint electiones, quae contra formam decreti Tridentini factae fuerint?

Itaque Sacra Congregatio in plenario auditorio die 11 Martii 1836, referente eminentissimo Card. Polidorio, respondit:

Ad 1. *Affirmative.*

Ad 2. *Negative.*

Ad 3. Ad quodlibet fraudis discrimen averendum, non eligantur guardiani post festum S. Francisci, sed per praesides regimini conventuum, ubi opus fuerit, rite consulatur iuxta constitutiones ordinis.

Ad 4. *Negative.*

Ad 5. *Negative* in omnibus ad utramque partem.

Ad 6. *Negative.*

Ad 7. *Negative.*

Ad 8. *Negative* ad primam partem; ad secundam provisum in tertio.

Ad 9. *Affirmative* quoad utramque partem, quatenus verba Concilii tum ad actum electionis, tum ad electiones ita referenda sint, ut nec mtere titulares, nec alii, qui vicem absentium suppleant ad effectum electionis faciendae constitui possint.

Ad 10. *Negative*, et supplicandum sanctissimum pro sanatione ad cautelam praetensarum electionum, quae contra formam decreti Tridentini factae fuerint.

Et facta de praemissis relatione sanctissimo domino Nostro Gregorio XVI, in audientia diei 25 Martii 1836, Sanctitas Sua responsiones et declarationes Sacrae Congregationis approbavit et confirmavit, et praesens decretum constitutionibus Minorum S. Francisci tam Observantium quam Reformatum adiungi iussit, sanando ad cautelam electiones, quae usque adhuc aliter peractae fuerint, de quibus proinde nullo unquam tempore dubia et quaestiones excitari posse districtè prohibuit.

I. A. Card. SALA Praefectus.

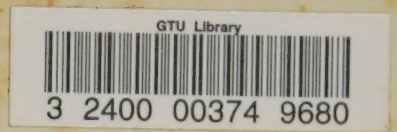
I. Patriarcha Constin. *Secretarius.*

FINIS TOMI SEXTI.

REIMPRIMATUR — Fr. Raphael Pierotti, Ord. Praed., S. P. A. Magister.

REIMPRIMATUR — Iulius Lenti, Patriarcha Constantinop., Vicesgerens.

1000

LIBRARY USE ONLY

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
(510) 649-2500

